

הלכות דמאי	הלכות שביעית	סימן ג
סימן א	סימן א	סימן ד
סימן ב	סימן ב	סימן ה
סימן ג	סימן ג	סימן ו
סימן ד	סימן ד	סימן ז
סימן ה	סימן ה	סימן ח
סימן ו	סימן ו	הלכות ערלה
סימן ז	סימן ז	סימן א
סימן ח	סימן ח	סימן ב
סימן ט	סימן ט	סימן ג
סימן י	סימן י	סימן ד
סימן יא	סימן יא	סימן ה
סימן יב	סימן יב	סימן ו
סימן יג	סימן יג	סימן ז
סימן יד	סימן יד	סימן ח
סימן טו	סימן טו	סימן ט
סימן טז	סימן טז	סימן י
סימן יז	סימן יז	סימן יא
הלכות כלאים	סימן יח	סימן יב
סימן א	סימן יט	ליקוטים
סימן ב	סימן כ	סימן א
סימן ג	סימן כא	סימן ב
סימן ד	סימן כב	סימן ג
סימן ה	סימן כג	סימן ד
סימן ו	סימן כד	סימן ה
סימן ז	סימן כה	סימן ו
סימן ח	סימן כו	סימן ז
סימן ט	סימן כז	סימן ח
סימן י	סימן כח	סימן ט
סימן יא	הלכות מעשרות	סימן י
סימן יב	סימן א	סימן יא
סימן יג	סימן ב	

הלכות דמאי

סימן א

מוכרה בזול והשתא מוכרה ביוקר, וכן הא דאמר ב"ק קט"ו ב' שאם נשברה החבית אינו רשאי לעשותה תרומ"ע משום הפסד כהן היינו נמי משום שמפסידו שהרי עתיד למוכרו בזול, מיהו ראית השעה"מ מחולקין קל"א א' תשעה נכסי כהן כו' והדמאי מכרעת כדעת ש"פ.

(ג) במל"מ פ"ט מה' מעשר ה"א נסתפק אי אמרינן בע"ה א"א לגורן שתיקק אלא א"כ נתרמה ממנו ת"ג, ובשביעית סי' א' סק"ל כתבנו שזה מבואר בירו' מעשרות פ"ג ה"א דע"ה כחבר לענין ת"ג, וכן במוכר סתם אינו אלא דמאי וכדאמר ביצה ל"ה ב' דאפי' קדם שנגמרה מלאכתו מעשרן דמאי ואי כשאמר ע"ה דעשרינהו פשיטא כיון דרובן נאמנין אלא בסתמא קאמר, וכ"מ בירו' שם דברוב מוליכין לשוק דמאי, ועי' שביעית סי' א' ס"ק י"ז.

(ד) סוטה מ"ח א' כשם שת"ג יש בה עון מיתה כד תרומ"ע וטבל יש בהן עון מיתה, למש"כ תו' יבמות פ"ו א' דטבל של מ"ע ג"כ עון מיתה יש לפרש הכא דמשום שהנפרש יש בו עון מיתה לזרים חמירא להו ואמר להו דהא גם במעשר ראשון יש בו תרומ"ע שעון מיתה ועוד כל טבל של מ"ש ושל מ"ע יש בו עון מיתה, אבל למש"כ תו' שם שאין טבול למ"ע במיתה וכ"ד הר"מ פ"י מה' מ"א שאין טבל במיתה אלא של מע"ר דאתרבי מקרא ביבמות שם אבל לא במ"ש ולא במ"ע, וכן הסכים הראב"ד שם, הא דאמר להו טבל במיתה היינו טבול למעשר ראשון וממילא יש כאן תרומת מעשר שלא הופרש, והנה הא דאמר להון בני כו' היינו לחברים שתיקן להם דמאי ויהיב טעמא דראוי לתקן דמאי משום שיש בזה עון מיתה וכן מבואר בר"מ פ"ט ה"ב, ויש סמך לזה בגמ' ב"מ נ"ו א' דבלאו מקילין בדמאי אבל מש"כ תויו"ט טעם היתר אונן משום לאו תמוה דהא אמר בירו' משום שאין הדבר מצוי לא גזרו אבל כיון שהצריכו להפריש מ"ש נתנו בו דין מ"ש אף לענין איסורי לאו שהרי אסורוהו לאכול חוץ לחומה רק הקילו בפדיונו כדאמר ב"מ שם, והא דהתקין מע"ש משום שאין בזה הפסד לבעלים כמש"כ הר"מ שם, ולפ"ז אין ראוי לקרות שם למ"ע כיון שאין בטבלו מיתה, ולכן יהיב הר"מ שם ה"ג טעם שקורא שם למ"ע כדי להיות קבוע תקנת מע"ש, איברא כבר תמה התויו"ט פ"ד דלפי סוגית הגמ' נדרים פ"ד ב' מכות ט"ז ב' מבואר דראוי לגזור דמאי אף במ"ע אף שאין בטבלו מיתה וטעמא דר"א דאמר דאינו קורא שם למ"ע מפרשין משום שאין ע"ה חשוד על מ"ע, ומיהו י"ל דלא מהני טעם הר"מ אלא להחמיר מספק אבל לר"א דאמר שאין ע"ה חשוד על מ"ע לא שייך לתקן מ"ע, וגם אין העדר הפרשת מ"ע נותנת מקום למילף מני' מ"ש דמידעי ידעי דמ"ע כבר הפריש ע"ה בבירור, אבל מ"ש יש שאינן מפרשין, ומה שהוזקק הר"מ לטעמו אינו משום דסבר שאין ע"ה חשוד אלא משום שאין בטבל של מ"ע מיתה, וזה דלא כמש"כ התויו"ט פ"ד מ"ג. והא דאמר סוטה שם עון מיתה היינו לחיזוק הדבר או שאמר לרבים שיזהרו בהפרשתן, ואמר להם כשם שאתם כולכם נזהרין בת"ג יש לכם להזהר בתרומ"ע ובטבל.

(ה) ר"מ ה' מ"א פ"י ה"כ ועדיין לא הפריש ממנו מעשרות כו', מבואר מדברי רבנו שאפשר להפריש תרומת מעשר קדם מעשר ראשון, וכ"ה ל' רבנו פ"ט מה' מעשר ה"ה שכי' שאין רשאי להפריש תרומת מעשר קדם המעשר לכתחלה, והנה לדעת רבנו תרומת מעשר חובת כל הכרי אלא דלכתחלה מפרשו תוך המעשר ובה נתקן הכרי ועדיין לא נתקן המעשר אבל אם הפרישו קדם המעשר שפיר דמי ואז מפרש תשעה חלקי מעשר מן הכרי [ויש לעי' לדעת הר"מ דהמפריש מקצת מעשר לא מתפש וכמש"כ לק' סי'

א) פ"א מ"א, אחרונים ז"ל הביאו קו' תו' יבמות ק"ט א' בכורות כ' א' למה לא יהא חייב להפריש דמאי מעיקר הדין לר"מ דחייש למיעוטא, ואפי' אם תאמר דר"מ לא חייש למיעוטא אלא מדרבנן אכתי סמוך מיעוטא לחזקה אית ל' מה"ת והכא איכא חזקת טבל, וכן יש להקשות לדעת רמב"ן יבמות שם דמן הדין רובא וחזקה שקולין והא דאמר קדושין פ' א' רובא עדיף היינו לחומרא מדרבנן.

ובתו' בכורות כתבו דליכא חזקה דלמא עביד כר"א, וזה לא יספיק בלוקח מן הגורן לדעת הר"מ פ"ג מה' מעשר ה"ו, דהא דר"א בדש מעט מעט ואוכל אבל לא בהעמיד גורן וכן בלוקח קדם גמר מלאכה ומירחן החבר וגם זה לא הוי רק דמאי, [עי' מש"כ שביעית סי' א' ס"ק י"ז] אמנם עיקר סמכו על תירוצם השני, דהכא הספק נולד בנאמנות של ישראל וכיון דרוב נאמנים כל ע"ה שבא לפנינו הוא נאמן מעיקר הדין וכשאמרה תורה ע"א נאמן באיסורין והחשוד אינו נאמן וניתן הדין לדון בספק להעמידו בחזקת כשרות וכש"כ היכי דאיכא רובא המסייע להכשיר אותו ישראל הוא שניתן לו נאמנות באיסורין ואין להכניס החזקה שבמאורע שבא אח"כ הע"ה להעיד עליו בנידון נאמנותו אלא נאמנותו הוא נידון בעצמו וכעין דאמרינן בב' כיתי עדים המכחישים זא"ז שבעות מ"ז ב', דזו באה בפ"ע ומעידה ומוציאין ממון על פיהן ואפי' לר"ח דפליג התם שא"ה דהוי ספק השקול וחד מאורע הזקיק הספק והוי הנידון על שניהם יחד ומשארינן להו כספיקות, משא"כ באיכא רובא וכל חד הוא בספיקא ידי' אי הוא חרד במצות מעשר או לא, ועוד אפשר דמודה ר"ח באיסורין דע"א נאמן כה"ג ששנים מכחישים זא"ז דכל אחד מעיד בפ"ע באיסורין.

(ב) בש"מ ב"מ פ"ח הקשו לפר"ת דלוקח אחר מירוח פטור מה"ת למה גזרו על הדמאי, שאין סברא דגזרו כל כך משום דרבנן, ותיצרו דעיקרו משום מזמינו אצלו, והרמב"ן והרשב"א שם הסכימו כדעת הר"מ דלא מיפטר לקוח אלא כשמירחו ע"מ למכור, ומ"מ ע"כ כשגזרו על הדמאי הוי בדרבנן לדעת הר"מ דבבית שני היה תרומ"ע דרבנן ויוחנן כה"ג גזר על הדמאי כאמר סוטה מ"ח א', והא דאמר שם כשם שתרומה גדולה יש בה עון מיתה יש בשרשו עון מיתה קאמר.

בתורע"א הביא דעת הטור סי' של"א דתרומת מעשר של דמאי מוכרה לכהן, והא דאמר סוטה מ"ח א' נותנה לכהן, היינו לומר שאסורה לזרים אבל לא בא לומר שאינו לוקח דמיה מיד כהן, והקשה מהא דתנן פ"ב דערלה מ"א דצריך להרים והיינו משום גזל השבט כדאמר שם בירו' אלמא דצריך ליתן לכהן, וי"ל דאע"ג דעיקרו משום גזל השבט מ"מ לא פלוג חכמים והצריכו להרים אף במקום דליכא משום גזל השבט כמש"כ הר"ש [בתרומות] פ"ה מ"ב, ומיהו א"צ לזה דיש לדקדק בהא דאמר משום גזל השבט במאי עסקין אי היתה תרומה של כהן הלא הוא זוכה חלקו בתערובות כמו שנתערב קב חטין של ראובן בק' של שמעון כדאמר ביצה ל"ח ב', ואף אם הוא תרומה ביד בעלים קדם שנתנו לכהן אכתי לא חשיב כמזיק מתנות כהונה וכדאמר חולין קל"א א' דמשתרשי ל"י ובין לפי' תו' שם בין לפי' הר"ן משום דאין דעתו לגזלה, יש כאן לשבט חלק בתערובות וכופוהו לחלק כשאר שותפים ולמה לן תקנת חכמים שירים ותהא הסאה תרומה כי הוי חולין מאי הוי, ולכן נראה דרצון הכהנים שתהא תרומה מצויה ולפעמים שהכהן צריך ליקח למזונותיו ולוקח תרומה בזול וכל שממעטין התרומה בעולם איכא גזל השבט והיינו גזל השבט המוזכר כאן, ולפ"ז שפיר ניחא דשייך גזל השבט בתרומת מעשר של דמאי דעד השתא

טבול למי"ע גם למיתה כיון דהוא בכלל קרא ולא יחלול וילפינן סנהדרין שם חילול חילול מתרומה.

(ו) ירו' ה"א אר"י לפי שרוב מינין הללו אין באין אלא מן ההפקר כו', תוכן הסוגיא לפי הגר"א שאם רוב פירות הבאין בעיר באין מאינו משומר פטור אף מן הודאי אף לר"ל, [ואיירי שלוקח מן החנוני שאין לו משלו שאם לוקח מזה שיש לו משלו לכאורה אין נפקותא ברוב אין משמרים אלא תלוי אם זה המוכר משמר, ואם אינו יודע אם הוא משמר הוי כלוקח מן הקבוע כיון שידוע בעיר מי משמר ומי אינו משמר] ומן הודאי פ"י הר"מ פ"ג ה"א שאמר לו ע"ה אינם מעושרין ויש לעי' כיון דאמר לו אינם מעושרין הרי הוא כאמר לו שהן מן המשומר דמהיכי תיתי למימר שאין ע"ה יודע שמופקר פטור, ואם אמר לו ע"ה שהוא מן המופקר אף לר"ל פטור שהרי נאמן במגו דאי בעי אמר שעושרתים אי טעמא דר"ל משום שלא נחשדו על מינין הללו, ומיהו בלא מיגו נאמן דכיון דלא נחשדו על מינין הללו נאמן לומר מן המופקר כי היכי דנאמן לומר מעושרין הן, ולמש"כ הר"מ בפ"י המשנה טעמא דר"ל משום שתי ספיקות יש לעי' דזה תינח בנתן לו סתם אבל כשאמר לו ע"ה שהן מעושרין או שהן מן המופקר הרי כבר נפתר לנו ספק אחד ואין כאן אלא ספק אחד ומיגו לא שייך כאן, וי"ל דכשאמר שהן מן המופקר איכא ס"ס דלמא ע"ה זה מן הנאמנין ויש כאן עדות קמן ואף אם אינן מן הנאמנין דלמא הוא מן המופקר ולא הוי שם אחד דאם הוא מן המעשרין אין כאן דין דמאי כלל [ואף אם משקר שהוא הפקר ודאי עישר, ואף שאם יתברר שאינו מן ההפקר לא אמרינן שעושר, היינו דע"י זה נחזקין ל"י לחשוד לשקר אבל השתא באמת הוא נאמן ואין לנו נפקותא בדיבורו דודאי הוא מן ההפקר או שעושר ומשום שהוא נאמן באמת סמכין להחזיק שהוא מן המופקר] ואם אמר שעושר נאמן במיגו, ואכתי לא מש"ל ודאי, ואפשר לפרש ודאי בלוקח מזה שאינו מעשר, או שלקט מן המחובר קמן ולא עישר.

ואם רוב בא מן המשומר חייב אף בדמאי, וכי פליגי במע"מ או באי אפשר לעמוד על הרוב, לר"י פטור אף מן הודאי שחזקתו מן המופקר [באין ידוע הרוב שפיר, אבל בעשרה משמרין ועשרה אין משמרין הלא הוי ספק השקול, ואפשר דאיירי במוכר משלו והספק באדם זה וכיון דראוין פירות הללו להפקירן חזקתו שגם הוא מן המפקירין, וע"כ מע"מ בהכי איירי דאי בחנוני איירי הדין נותן דאזלינן בתר רוב פירות ולא בתר בעליהן ולא יתכן לעמוד על מע"מ] ולר"ל פטור מן הדמאי וחייב בודאי.

(ז) והר"מ פ"י טעמא דר"ל משום ס"ס, ובגליון הירו' הק' מהא דפ"א ה"ג בנותן לטוחן עכו"מ דחיישינן שמא החליף בפירות של ע"ה, ומיהו אין מדמין בדברי סופרים ופעמים שנראה להם לחכמים להחמיר וכמו במפקיד שראוי לזוהר בזה לכתחלה והחמירו דיעבד ועוד דשכיח שיחליף והכא ראוי להקל טפי כיון דחזקתו מן המופקר, [עי' סימן ח' סק"ח] מיהו מש"כ הר"מ דרובן הפקר קשה דהא ברובן הפקר פטור אף מן הודאי לכו"ע ולכו"ע פטור מן הדמאי במע"מ.

והר"ש והרא"ש פ"י משום דלא חשיבי מהימן ע"ה עליהו, ותימא דא"כ ברוב משמרין למה חייב בדמאי, ואפשר דכיון דרוב משמרין חזינן דחשיבי להו ולא מיקילינן אלא במע"מ, אמנם דבריהם ז"ל ע"פ גמ' דידן וכמש"כ לק' סק"ט.

(ח) ירו' שם נכנס לעיר שרובה עכו"מ ספק ר"מ כו' ד"ה פטורין בין דמאי בין ודאי, משמע כדעת הר"מ דבגדל ביד עכו"מ ונתמרח ביד עכו"מ פטור, דאי חייב מדברנן אין ראוי לפטור את הודאי דהוי חד ספק דלמא אינו משומר, ומיהו לפ"ז אף בודאי משומר פטור דאזלינן בתר רובא, [עי' מש"כ שביעית סי' ד' סק"ד בדברי הירו' לקמן

י"א ס"ק י"ט למה חייל תרומ"ע הלא התרומ"ע הוא גם מעשר] ועל טבל של תרומ"ע חייבין מיתה אבל על טבל של שאר המעשר אין בו מיתה, והא דמרבין יבמות מע"ר היינו בזמן שנעשה כהלכתו שעדיין לא הופרש תרומת מעשר אבל אם הפרש תרומת מעשר קדם מעשר אין בו עון מיתה, וכ"ה בהדיא בס' החינוך מצוה רפ"ד, [ואפשר שאין ד"ז אלא לא"א ב"ג גיטין ל' ב' דבעה"ב יכול להפריש תרומ"ע, ואפשר דלהקדים תרומ"ע מן הכרי אף חכמים מודים ולא נחלקו אלא לאחר שכבר קרא שם למע"ר וקני ל' שבט, אבל דעת ר"ש בכורים פ"ב מ"ג דאם קרא שם לתרומת מעשר קדם מעשר לא חייל] ולזה יהיב רבנו טעם שמפרישין מע"ר מן הדמאי אע"ג דלא תיקנו דמאי אלא במקום עון מיתה והוי סגי בהפרשת תרומ"ע משום דלכתחלה אין רשאי להקדים תרומ"ע למעשר, ומ"מ כיון דתיקנו חכמים להפריש מע"ר מן הדמאי אף אם עבר והפריש תרומ"ע חוזר ומפריש מעשר, וכן בה' מ"א דקדק בפ"י הי"ט והאוכל כזית מן הטבל קדם שיפריש ממנו ת"ג ותרומ"ע חייב מיתה ולא הזכיר מע"ר אלא דבתרומ"ע הדבר תלוי דכל זמן שלא הפריש תרומ"ע מן הכרי יש בו עון מיתה אבל אם הפריש כבר מע"ר שיש בזה כבר הפרשת תרומ"ע מן הכרי אין חייב מיתה על הכרי וחייב מיתה על המעשר עד שיפריש מהן תרומ"ע ואם הפריש תרומ"ע מן הכרי קדם שהפריש מע"ר אין בו עון מיתה, ועדיין לא מצאנו מקור דברי רבנו בכל זה, מיהו לשון הגמ' סוטה שם מתישב טפי לפי רבנו דהא אין לנו עסק בתרומה ולא בתרומ"ע אלא בטבל והיה לו לומר כשם שהטבול לתרומה בעון מיתה כך הטבול למעשר במיתה ואף אם אין עון מיתה במ"ש ובמ"ע, מ"מ אם היו דבריו תוכחה לרבים אין ראוי ליקח את נושא דבריו עון מיתה וכאילו הודה להם להקל במ"ש ומ"ע, אלא היה להם להוכיח על גודל עון טבל של מ"ש ומ"ע, אלא ע"כ שדבריו לחברים שראוי לתקן דמאי, ואי תיקן גם מ"ש ומ"ע שראוי לחוש לאיסור לאו אכתי למה לא הזכיר רק עון מיתה, אלא נראה כדעת הר"מ שאין ראוי לחוש רק לעון מיתה, ואי כל טבל במיתה אין ראוי להזכיר תרומה ותרומ"ע, אלא ודאי שאין עון מיתה אלא בטבול לתרומה ותרומ"ע שהן עצמן קדש ובהן איירי קרא ולא יחללו, ולזה אמר כשם שתרומה במיתה כך תרומ"ע במיתה וממילא משתמע דכשם שטבול לתרומה במיתה כך טבול לתרומ"ע במיתה.

אמנם הר"ש פ"ד מ"א כתב הטעם שלא נחשדו על ת"ג ונחשדו על המעשר, משום דת"ג יש בה מיתה, אבל תרומ"ע סבר ע"ה דאינה במיתה כ"ז שלא הופרש מע"ר, והל' קטיעא דודאי קדם הפרשה אין הזר חייב לא משום תרומה ולא משום תרומ"ע, אלא חמירא להו טבל של תרומה דפתיכי בו תרומה דהוי עון מיתה, אבל לא חמירי להו מע"ר אע"ג דפתיכי בו תרומ"ע כיון דעדיין אין כאן מע"ר בעולם, אע"ג דטבל של ת"ג ושל מע"ר באמת שניהם שוין בחומרן ושניהם במיתה ומשמע דר"ש מפרש הא דאמר בסוטה כשם שת"ג כו' הוא כלפי המיקילין במעשרות, [שו"ר דל' ר"ש מתפרש כדעת הר"מ והר"א דטבל של תרומה ושל תרומ"ע במיתה אבל לא של מ"ש והם סבורין דמע"ר שלא נטלה תרומתו במיתה אבל לא קדם שהפריש מע"ר, וכ"ה בהדיא בל' הר"ש חלה פ"ד מ"ו] אבל הרא"ש בהגהותיו כ' דהפרישו ת"ג משום חטה אחת פוטרת ומשמע דלא מפרש ל' הגמ' כשם שת"ג כלפי אלו שאין מפרישין וכמש"כ לעיל.

מכות כ' א' שאילו בתחלה אכלה אינו לוקה אלא אחת, משמע שאין בטבל אלא לאו אחד ויש לעי' הא לעיל ט"ז ב' מרבין טבול למ"ש ולמ"ע מלא תוכל לאכול בשעריך וטבול לתרומה ילפינן מולא יחללו כדאמר סנהדרין פ"ג א' ואי נימא דקרא דלא תוכל דרשא בעלמא לרבות טבול למ"ש ומ"ע בכלל קרא דולא יחללו ניחא אבל א"כ ראוי לרבות

מהו, [ואם חייל תרומה למדנו מהא דאמר בירו' פ"ק דתרומות שאם הפריש מזה שהביא שלישי על זה שלא הביא או בהיפוך שאינו תרומה, דה"ה שאם הפריש מזה שלא הביא שלישי מני' ובי' דנמי לא חייל וכ"ה בהדיא שם פ"ט ה"א וזה מקור דברי רבנו פ"ב שם ה"י].

(י) מהרש"ס ז"ל פ"ק דפאה במשנת כלל גדול כי דנשמר דתנן היינו מין הנשמר אע"ג שזה לא נשמר כדאמרין המפקיר כרמו והשכים ובצרו חייב כו' וסיים שכן פ"י הראב"ד בפי' הת"כ [קדושים פרק א' ח'], ולפי' מין המופקר פטור מן הפאה אף שהוא נשמר, ולא משמע כן דהא אמר בסוגין דרוב מינין הללו אין באין אלא מן המופקר ואפי"ה אם רוב משמרים בעיר הזאת לכו"ע חייב וכן ס"ד לפרש אם היו נשמרים חייב היינו זה שלקח וכן בסיאה ואזוב והקורנית שבחצר אמר אם היו משמרים חייבין אע"ג דכל העולם כולו לפניך כדאמר בגמ', ומבואר דאף דרוב המין הפקר המשומר חייב במעשר, ואין נראה לחלק בין נשמר דתנן בפאה לשמר דמעשר דלא חילק התנא אלא בלקיטה כאחת ומכניסו לקיום, ומה שהק' מהרש"ס ז"ל הלא מפקיר וחזר וזכה בו חייב בפאה, מ"מ בלא זכה בו בשעת קצירה פטור, אף שזוכה בתלוש בקצירתו [ע"י מש"כ שביעית סי' ב'] ולהר"מ הזוכה מן הפקר פטור מפאה ולא אמרו שחייב אלא בזכה המפקיר עצמו, ומ"מ יש נפקותא בין מעשר לפאה דבמעשר כל שהיה הפקר שעה אחת פטור, וע"כ נשמר דתנן בפאה היינו בשעת קצירה, ונשמר דמעשר צריך להיות אף בשעת גידול, ואי צריך להיות מין המשומר נחא טפי, ואפשר דהא דחייבין משומר אף בדבר שרוב מינו מן ההפקר הוא מדרבנן ודוקא במעשר ומיהו במתני' דכלל גדול תני אף חיובי דרבנן ומוכח דאינו נשמר אף חיוב דרבנן ליכא [ולמש"כ שביעית סי' ב' דבהיה הפקר בשעת הבאת שליש פטור משום הפקר, נראה דזו כונת הר"א דנשמר דפאה ממעט מין המופקר אע"ג דזכה בו קדם קצירה ולא דוקא מין אלא ה"ה בהפקירו קדם הבאת שליש והביא שליש ביד הפקר והר"א נקט בהוה ולא בא רק לאפוקי הפקר שעה אחת אחר הבאת שליש ומתני' דפאה ג"כ מכרעא כן שאם אין הפקר פטור אלא בזוכה בתלוש אין כאן קצירת בעלים וא"צ למעט משום הפקר וכ"מ בל' הר"א שסיים שהרי המפקיר כרמו והשכים ובצרו חייב בפאה וע"י מש"כ מעשרות סי' א' סק"ב].

(יא) יר' פ"א ה"א ר"ה אר"י בעי לית הדא פליגי על רשב"ל, פ"י הגר"א דפריך דהכא פטור החומץ אף מן הודאי, ויש לעי' דהא מודה ר"ל ברוב אינם משמרים שפטור אף מן הודאי ולא נחלק אלא במע"מ ומתני' דקתני דמאי משום דאיירי במע"מ, וא"כ י"ל דה"נ במחצה משמרים את החרצנים ואפשר דלא שכיח כלל שישמרם, ובגמ' פסחים מ"ב ב' משני דלעולם לא הוי הפקר אלא משום דלא חשיב לא נחשד ע"ה עלי' והוא למאי דס"ל לגמ' דידן טעמא דר"ל משום דע"ה מעשר, ועוד תירצו בגמ' הא בדרווקא הא בדפורצנא ופרי"ש בדפורצני פטור משום הפקר ואפי' ודאי וזה כר"י והנה לפי' סמכו בגמ' דידן על תלמודא דמערבא שנתפרש שם פלוגתא דר"י ור"ל.

והנה לדינא אפשר להקל בדמאי כאידך תירוצא בגמ' דידן, דבדפורצני אף בזה"ז הוי סתמא הפקר ופטור אף מן הודאי, אבל בדרווקא ודאי חייב בדמאי, דאף אם הפקירו לא מהני דהוי לאחר שנגמרה מלאכתו וכמש"כ הר"ש, והר"מ פ"ג סתם שהחומץ העשוי מן התמידים פטור מן הדמאי וכבר הק' כן הכ"מ, איברא יש לעי' בגמ' למה בראשונה הלוקח חומץ מע"ה א"צ לעשר נהי דאינו מן היין דלמא הוא מרווקא וע"כ דמקילין כאן בס"ס, וא"כ העתיק רבנו הדבר בדקדוק דחומץ העשוי מתמידים ולא מיין [והידיעה בזה הוא ע"י שאין היין מחמיץ] ואין ידוע מאיזה תמד נעשה פטור מן הדמאי.

פ"ב ה"א] ואפשר לפרש כדעת הראב"ד שחייב מדרבנן ומיקילין הכא בספיקא דרבנן.

שם שרובה ישראל כו' חייבין בין דמאי בין ודאי, אע"ג דבקלין לכו"ע בספק רוב משמרים פטור מן הדמאי הכא בשאר פירות שהן סתמן בחזקת משומרין חייבין אף בדמאי.

(ט) ברכות מ' ב' אלא למ"ד תמרי דזיקא ודאן חייב הפקירא נינהו, נראה דבגמ' דידן לא ס"ל דפליגי במע"מ דא"כ שפיר יש לפרש ודאן חייב כיון דמחצה משמרים, ואין הדבר מוחלט דהפקירא נינהו דהא ריב"ז סבר בירו' דאם מוכרין עם התמרים חייבות [והגר"א פירשה בתמרי דזיקא] אלא בגמ' דידן סברי דטעמא דהני משום שאין ע"ה חש עליהן לעשרן וכמו שפי' רש"י, [וכבר הוזכר טעם זה בהדיא בגמ' פסחים מ"ב ב' בחומץ שביהודה] וע"ז מקשה שפיר דתמרי דזיקא חשובות הן אלא דפטורות משום הפקירא [כיון שלא נתבשלו כל צרכן וגם טריחא מלתא ללקטן שהן מפורזות ע"פ הארץ] והא דמשני שעשאן גורן נראה דר"ל ע"ה שמכר לו ואיכא ספיקא שעישורן כבר ומפני שאיסור זה של טבל קיל שאינו אלא מפני מראית העין הקילו בדמאי, אבל א"א לומר שהלוקח העמיד גורן דא"כ ע"ה ודאי לא עישר והו"ל ודאן ולא ספיקן.

והר"מ פ"ג מה' מעשר ה"א פסק דאף ודאן פטור, שאין הכרע בגמ' שאין הלכה כר"י, וי"ל דבגמ' דידן פריך אליבא דר"ל ולאכרועי בפי' נובלות, ועוד דהא דמסיק פסחים מ"ב ב' הא בדפורצנא הוא כר"י כמש"כ הר"ש, והלכך שפיר נקטינן כר"י בירו' דפטור משום דסתמן הפקירא נינהו, מיהו לר"ל יש לומר לגמ' דידן דאיירי אף בשמור ופטור מן הדמאי, משום שע"ה מעשר, ולמאי דקיי"ל כר"י שמור חייב אף בדמאי, וכדמשמע בל' הר"מ שם.

ומש"כ הר"מ שם דדוקא בלא הטילו שאור, ע"י מש"כ שביעית סי' ז' ס"ק כ"א, והנה בהטילו שאור חייבין גם בדמאי.

ר"מ פ"ב מה"ת ה"ט ואפי' העמיד מהן כרי ואם עשה מהן גורן כו', לא אתפרש כמה שיעור כרי וכמה שיעור גורן ורש"י בברכות שם ובסוטה מ"ג ב' פירש גורן כרי ובכ"מ הביא שכן הוא בירו' וכ' דטעם רבנו משום דבגמ' דידן אמרו גורן ואינו מובן דהא תנן פ"א דמעשרות מ"ה איזהו גרן למעשר כו' התבואה משימרח כו' ואפשר דהיינו כרי היינו גורן ומש"כ רבנו ואפי' העמיד מהן כרי היינו שאין מתחייב משום שגמר מלאכה אחר שזכה וכמו שמתחייב הפודה מן ההקדש וחזר וכתב דבשדה מתחייב בהעמדת כרי משום מראית העין וחזר ואומר דבעיר לא משום דקלא אית לי ולפי' הכ"מ הו"ל למימר אפי' העמיד מהן כרי בשדה.

ובר"ש פ"א דפאה מ"ו מסתפק במפקיר לאחר מירוח קדם שראה פני הבית אי חייב מדרבנן, ולכאורה כיון דעשה כרי חייב מדרבנן אף בהפקר ובהפקר אין חילוק בין עיר לשדה [למש"כ שביעית סי' ב' סק"ה לפרש בל' הר"א בסמוך בהי"ב וכ"מ בפי' הרא"ש נדרים מ"ד ב' ד"ה ודלמא, ומיהו הרא"ש שם למד דין הפקר מלקט והתם דוקא בשדה אבל צ"ע שלא הביא הרא"ש מהא דברכות] ואפשר דהפקיר לאחר מירוח מיפרסמא מלתא טפי.

ונראה דעשה גורן מלקט או מהפקר והפריש מהן על טבל גמור תרומתו תרומה ויחזור ויתרום כדין מן שאינו נקוב על הנקוב דמאי פ"ה מ"י, ומיהו פעמים חשו חכמים שמא לא ציית וכדאמר יבמות פ"ט א' קדושין מ"ו ב' וכמש"כ תו' בכורות כ"ז א'.

וכן יש להסתפק בהפקיר כמה שכי' הר"מ פ"ב הי"ב שאם תרם תרומתו תרומה, ולמש"כ שביעית סי' ב' סק"ה דחשיב כעשה גורן ונעשה חיוב הפריש ממנו על טבל גמור

המוכרים או בתר רוב פירות, ע"י בפ"ת יו"ד סי' ק"י סק"ב הביא ספק אחרונים ז"ל בזה, [ובב"מ שם שכבר נסתפק בזה הרשב"א אי רוב חנויות עדיף או אוקי רוב לגבי רוב והוי מחצה ומחצה] ולכאורה העיקר רוב הפירות ורוב הבשר דכי היכי לענין ביטול במקום שאין האיסור ניכר אין נפקותא אם מונחין במקום אחד או בט' מקומות וכגון ג' בהמות ואחת טריפה ובחנות אחת שתי בהמות ובט' חנויות נתחלקה בהמה אחת, ומצא בשר בשוק אזלינן בתר רובא, הי"נ בקבוע לענין פירש אזלינן בתר רוב בשר, [ומיהו לא דמי פירש לביטול דהתם נהפך האיסור להיות ובשעה שנטל מהט' תלינן שזו הכשרה וכיון דאיכא למימר בכל אחת שהיא היתר בטלה האיסור משא"כ בקבוע] ומ"ל שהרוב מונח במקום אחד או במקומות הרבה כיון שכולו נכנס בכלל הספק אמרינן כל דפריש מרובא פריש, הגע עצמך היו מונחין על השלחן ורוב הבשר כשר וחתיכות הכשרות צפופין וחתיכות הטרפות מרווחים ומחזיקים שטח יותר גדול מהכשר לית כאן רוב.

אמנם כל זה באין רוב החנויות גורמים רוב הפרישה, שהחנות שבשרה מרובה מוכרת הכל, ומצא בשר ביד נכרי, אבל אם המכירה בכולן שוה, אז נראה דהוי ספק השקול דאיכא רובא כנגד רובא, רוב הבשר כשר, וכנגדו רוב המוכרין, ד"ל דלקח מן הרוב.

ואמנם יש לאסור כיון דרוב הבשר הנמצא בעיר עכשו הן טריפה, אבל אם עדיין לא נמכר אלא חתיכה אחת וספק ממי לקח הנכרי הוי ספק השקול, וכן בבא עורב ושקיל י"ל דהוי רובא כנגד רובא דכולן משמרין אלא שאחד פשע בשמירתו ויש לומר דזה שפשע הוא מן הרוב, וכמש"כ תו' ב"מ כ"ו א' ד"ה לעולם, ומדבריהם נלמד דה' בהמות כשרות נמכרות ב' חנויות וה' טריפות בד' חנויות, ובא עורב ונטל אזלינן בתר רוב מוכרים ואמרינן אחד מן הרוב פשע בשמירתו, ובב"ב צ"ג ב' נחלקו ר"י וא"ל בזה ונראה דקיי"ל כא"ל דהו"ר רבי' ואזלינן בתר רוב חנויות.

והא דאזלינן בתר רוב אינו משומר, וכן לק' פ"ב ה"א אזלינן בתר רוב פירות חו"ל, ובתוס' דמאי פ"ד תניא מצרפין פירות חו"ל על פירות שני' כדי שירבו על פירות שלישית כדי לפטור ממי"ע כו' וע"כ לא בתערובות איירי דהוי דשיל"מ אלא בקופה שפירשה איירי וכן מתני' מכשירין פ"ב בהכי איירי וכמש"כ שבעית סי' ז' ס"ק ט"ו, ולא חשבינן ל"י דשיל"מ וכמש"כ תו' ע"ז ע"ג ב' ד"ה טבל, ובפ"ת יו"ד סי' ק"ב סק"א הביא פלוגתא אחרונים ז"ל אי אמרינן כל דפריש מרובא פריש בדשיל"מ, י"ל דלא נחלקו אלא כשנתערב ונאסר התערובות ואח"כ פירש אבל כשידוע כל אחד ופירש אחד ונולד בו הספק מאין פירש לכוי"ע אזלינן בתר רובא אפי' בדשיל"מ, ועדיין אינו מספיק תינח אילו היה ספק שכל הפירות שבאו לעיר הן מן הפטור שפיר אמרינן כל דפריש מרובא פריש, אבל כשיש בודאי בעיר גם מן המשומר, או שיש כאן מא"י ולמה לוקח מן הנכרי או מן החשוד משום רובא הלא הוי תערובות בדשיל"מ, וליקח מן התערובות לכוי"ע אסור בדשיל"מ, ואפשר כיון דלא ראה כאן איסור בפועל ואפשר דביום זה לא בא כאן מן המשומר או מפירות א"י אף שיש כאן רוב המחזקת את מיעוט האיסור מ"מ לא איקבע האיסור ומותר ליקח משום כל דפריש מרובא, ולפ"ז בראה שנכנס לעיר מן האסור אסור, ואפשר דאם נתערבה ביצה שנולדה אצל נכרי מותר ליקח ממנו ואמרינן כל דפריש כיון דבשעת תערובות אינו של ישראל והוי כנולד הספק בזה שהוא לוקח, אבל במ"א סי' תקי"ג ס"ק י"ג מבואר דאסור, א"נ יש חילוק בין קבוע התערובות במקום אחד לתערובות של אנשים הרבה, ומיהו אין כאן גדר נאמן להגדירו שאם יש כאן רבים ושל אחד מהן הן ביצים דהאידינא ואין ידוע איזה מהן לא מסתבר לומר דלא מקרי דשיל"מ, ואפשר דדוקא בסיבת התערובות משום

(ב) הרמב"ן ב"ב צ"ו ב' פ"י הא דשמרי יין פטורין מן המעשר בכדי מדתו ולא אסרינן משום טעם כעיקר והרי טבל אוסר במשהו {א"ה, כמדומה דצ"ל בנותן טעם} משום דהיין המובלע בתוך התמד כבר נתעשר [נראה דאיירי בעישר קדם שנצלל היין ולאחר שנצלל ונקבצו השמרים בשולי החבית היין הנבלע בהן כבר מעושר] והשמרים עצמן נחשב פסולת עד שיתמד וכל שלא נעשה יין הן פטורין, ויש לע"י דע"כ התמד עומד לתמדו בדבר שאינו עומד לכך כבר פקע איסורו ואפי' חזר ותיקנו וכדאמר תמורה ל"א א' באפרוח שנולד מביצת טריפה, אלא כיון שעומד לתקנו כי תיקנו אסור וכדאמר ע"ז ס"ח א' הואיל וראוי לחמץ בה ובפסחים מ"ה ב' הפת שעירפשה חייב לבער מפני שראוי לשוחקה ולחמץ בה כו', [וע"י מש"כ בכורות סי' ט"ז ס"ק ט"ו] וא"כ כי תיקנו שיש בו טעם למה אינו אסור, וי"ל שאינו עומד לתקנו אלא לטעם גמור יתר מכדי מדתו אבל לא לקיוהא בעלמא א"נ מודה הרמב"ן שאינו יורד לאיסור אלא בטעם גמור אלא אם כבר נאסר אוסר עד סי' ואפשר דלענין איסור טבל שאני משאר איסורין ואינו מתחייב במעשר אלא אם הוא יין גמור, ואפשר דחשיב זיע בעלמא עד שהוא יין גמור, והנה לדעת הרמב"ן אי אפשר לפרש כמו שפ"ש דלא מהני הפקר בתמד לפטור ממעשר משום דהוי הפקרו לאחר שנגמרה מלאכתו, וצ"ל דתמד אינו מפקירו כלל, וכן בתו' ב"ב צ"ו ב' ד"ה אין, פ"י הא דאמר בדפורצני פטור משום דשל פורצני לא חשיב פירי לענין מעשר ולעולם לא מפקיר לא של רווקא ולא של פורצני.

(ג) הר"מ פ"ג לא חילק בגופנין וכוסבר בין יהודה וגליל וכן לא הזכיר אוג, והטעם משום דבמשנת הקלין שבדמאי השמיענו התנא תרתי, עיקר הדין דבספק מן ההפקר בזמן שרוב הוא מן ההפקר או מחציתו פטור מן הדמאי או מן הודאי, ועוד שנית שעמדו חכמים על מינין ידועין והכריעו בהן שרוב מן ההפקר, שאחרי דיעת ההלכה המאורע דאתא לידא יש בו מן הספקות שצריך חכם להכריעו, והכרעת המינין נהנו מהם רק בני דורם שעשו ע"פ הוראתן, אבל לדורות אין נוהגין ע"פ הוראתן כי הדברים משתנים במשך עידן ועידנים ע"פ התחלפות המתהוים בארץ, ולכן אין ראוי להעתיק לדינא אלא עיקר ההלכה, וכתב הר"מ פירות שחזקתן מן ההפקר כגון כו' ר"ל שעמדו עליהם חכמי הדור ומצאו שרוב מן ההפקר וכגון השיתין כו' מנה פירות מדבריות שבהן שכיח הדבר שחזקתן מן ההפקר וסיים וכיו"ב ור"ל שיעמדו חכמי הדור ויכריעו שחזקתן מן ההפקר [אבל מה שנהנו בני דורם של חכמי המשנה בהכרעת המינים לא שייך כיוצא בו שזה תלוי בחכמי הדור אם זה המין הוא כיו"ב או לא] ולפיכך לא שייך עכשו להזכיר יהודה וגליל שאפשר דעכשו נשתנה, ואף אותן שהזכיר רבנו אינו אלא לדוגמא וגם כדי להביא את השנוי במשנה שמשנת הראשונים ז"ל בפסקיהם הוא גם שיתפרש על ידיהם הגמ' בפירוש מבואר, ולכן לא חש רבנו לקצר והשמיט אוג וסיים וכיו"ב.

(ד) יר' וירבו כל הרימינים על רימי שקמא כו' וירבו כל הרימינן שבעולם כו', משמע שאין חלוקין בטעמן [ע"י מש"כ שבעית סי' ד' סק"ד דלפעמים מיקילין בדמאי אף דלפי טעמו חייב לעשר] אלא שכולן גדילין ביערים ושל שקמונה גדל בגינה המשומרת, מיהו קשה מאי קשיא ל"י לימא דמיירי דרוב שבעיר מן המשומר ומה יועיל רוב העולם כיון שאין באין לכאן ולעיל אמר בפשיטות דברוב משמרין חייב בין בדמאי בין בודאי ולא פריך וכן לק' פ"ב ה"א אזלינן בתר רוב הבאין בעיר ואע"ג דרוב וקרוב אזלינן בתר רוב היינו כשאין מצוי במקום המאורע כלום אבל כשידוע במקום הנמצא מי הוא הרוב המצוי שם לא אזלינן בתר עלמא כמש"כ הרמב"ן ב"ב כ"ד א'.

(טו) ובמקום דאזלינן בתר רובא אי אזלינן בתר רוב

כותים אינו מברך, אלמא כיון שאין ידוע כאן לא מקרי קבוע, וכדעת החו"ד. [א"ה, עי' חזו"א יו"ד סי' י"ב סקט"ו].

{נדפס מעשרות סי' כ"א ס"ק י"ב}

תניא בתוספ' פ"ד דדמאי מצרפין פירות חו"ל על פירות שני' כדי שירבו על פירות שלישית לפוטרו מן מ"ע מצרפין פירות חו"ל על פירות שלישית כדי שירבו על פירות רביעית לפוטרו מן המע"ש, והנה בשליש פירות חו"ל ושליש שני' ושליש שלישית, [כל רוב האמור כאן היינו רוב השוק וכשלוקח אמרין כל דפריש מרובא פריש] יש לפוטרו ממ"ש בצירוף חו"ל ושלישית, ויש לפוטרו ממ"ע בצירוף חו"ל ושני', ונראה דהדין נותן שיפריש חד מעשר איזה שירצה ויפטור מן השני מדין רוב, [אבל לפוטרו משניהם אי אפשר דהשתא רובא איסורא] והתנא נקט ברישא פטור מ"ע לרבותא דאע"ג דפירות חו"ל הן משלישית והוי הרוב של ב' שמות מ"מ מצטרפין וכש"כ דשלישית וחו"ל מצטרפין דהא איכא רוב משלישית וכן בסיפא איירי דשל חו"ל מרביעית, ועוד י"ל דאיירי בדלא קים ל' בדקדוק מדת כל אחת ואחת, אלא יודע שפירות חו"ל ביחד עם השני' מרובין על של שלישית אבל יש לו ספק דשני' עצמה מרובה על של שלישית ואפשר דהיא מרובה על של שלישית ושל חו"ל יחד, כגון שיש כאן נכנס בשוק עשר של חו"ל וחמשים של שלישית ושל שני' ספק חמשים ספק ששים וכיו"ב, ולפ"ז אין כאן רק פטור של מ"ע.

ומיהו לדינא נראה דאף אם יש רוב בין נגד שני' ובין נגד שלישית, מעשר מעשר אחד ופטור מן השני', ולא דמי להא דאמר פסחים ק"ח א' כולה בעי היסבא ופי' הר"ן דכיון דא"א להקל בשתייהן ע"כ מחמירין בשתייהן ואמר ר"פ שבת כ' א' הלכך בעינן רוב עוביו ורוב היקפו, וכ"כ תו' ביצה י"ד א' ד"ה איכא, [וכן מגילה ה' ב' קרי בטברי' ב"ד וט"ו וכ' הר"ן דכיון דא"א להקל בשניהם מחמירין בשניהן והא דכ' הר"ן שם דאינו אלא מדת חסידות, משום דשאני התם ד"ד עיקר דהלך אחר רוב העולם ומיהו לאו משום דהולכין אחר הרוב דבספק טברי' לא שייך להכריע ברוב אלא יש לעשות זמן הקריאה ב"ד שהוא קבוע לרוב העולם] דהני כולו אפשר דזימנין דמיקיל האידנא כצד זה ולמחר כצד האחר ועביד ודאי איסורא אבל הכא אף אם השתא יעשר מ"ע ולכי אתרמי לי זימנא אחריתא יעשר מ"ש אפשר דתרויהו קושטא עישר, ואפשר דתרויהו של חו"ל.

ומיהו אפשר דאם שליש חו"ל שליש שני' שליש שלישית חייב לעשר ב' עישורין דכיון דרוב טבל ויש ספק איזה מעשר חייב ב' עישורין ואין חו"ל מועיל כאן כלום וצ"ע.

{ע"כ נדפס שם}

(יז) ר"מ פ"ג ה"כ והרי הוא כמ"ש של דמאי, ר"ל ספק ואין מפרישין ממנו על אחרים ולא אחרים עליו וכן מתפרש הא דכ' רבנו בהכ"א, אבל אין כאן קולות דמאי כיון שהוא ספק גמור.

חסרון הכרה מקרי תערובות לאסור גם הפירש, אבל במקום שכל אחד מסומן בעצם אלא שלא חקרנו או שאין להמחזיקים נאמנות, לא מקרי תערובות ואמרין כל דפריש אף בדשיל"מ ולפי זה צ"ל הא דאסרו משום דשיל"מ במ"א סי' תקי"ג ס"ק י"ג, היינו משום דאצל כל נכרי יש תערובות ביצה של האידנא, ועיקר פלוגתא אחרונים ז"ל מבואר בר"ן ביצה ז' א' דכ' דאזלינן בתר רובא דליתא קמן בדשיל"מ כמו רוב ספנא בארעא יולדות ביום, ואח"כ הביא מחלוקת אי אזלינן בתר רובא, ולכאורה דעת האוסרין משום דזה מקרי תערובות כיון דיש נולדים היום, ודעת המתירים שאין אנו דנין אלא על זה שנפרש ואף שכלי הר"ן שם כתב בדשיל"מ בדרבנן ה"ה בדאורייתא וקרוב הדבר דתיבת בדרבנן מיותר, ונשתררב מרישא, ומש"כ רש"ל ביש"ש דבעינן תרי רובא תמוה דהא מבואר בגמ' דאפי' ודאי ספנא מארעא שרי משום רובא והרא"ש חד מתרי טעמי נקט.

טז) ואע"ג דמשומר הוי קבוע, מ"מ אזלינן בתר רובא דכשלוקח כבר פירש, מיהו אם הוא ביד נאמן אפשר דצריך לשאלו וחשיב קבוע, מיהו אפשר כיון דאצלו הוי ספק חשיב פירש וא"צ לשאלו ואזיל בתר רובא, וכן ביש מיעוט ערלה אף שידוע במקומו אזלינן בתר רובא כשלוקח בשוק כיון שכבר פירש, וממ"א א"א לברר שאם המוכר נאמן הלא לא לקח מן ערלה ידועה ואם אינו נאמן הלא א"א לברר, מיהו אפשר שלקח מן הספק ואינו חשוד על הודאי ואפשר שלקח בעיר שהאיסור ידוע במקומו, ומשמע דישאל בשר שלקח בשר מן המקולין ולא חש לשאל איזה מוכר בשר שחוטה כשם שאסור לדידי' אסור לישראל אחר כדן לקח מן הקבוע, מיהו אם הוא ביד מי שאינו נאמן אפשר דמקרי פירש ותולין שלקח מן ההיתר אבל באינו חשוד על הודאי צריך לשאלו, וכ"ז בידוע האיסור במקומו אבל באינו ידוע אלא לבעלים והוא חשוד למכור ערלה אין כאן קבוע, והנה החו"ד סי' ק"י סק"ו כ' דלא מקרי קבוע אלא א"כ יש ידיעה כאן במקומו, ולא ביש ידיעה בעיר אחרת ומ"מ בלקח מן הקבוע והוליד למקום אחר אע"ג דהשתא אי אפשר לו לעמוד עליו אסור ולפיכך יש לדון גם על הלוקח ממנו, ועדיין צ"ע בדינים אלו, ובתוס' דמאי פ"ד תניא כל העיר מוכרין מתוקן כו' כל העיר מוכרין בשר שחוטה כו' בד"א בזמן שלקח וא"י מאיזה מהן לקח אבל הלוקח מן השוק הולכין אחר הרוב, וצריך טעם באזלא איזה לגביהו דמקרי קבוע אף שהיא אינה נאמנת וצ"ל דבשעה שנאסרה איסורה ניכר לכל אילו ראיונה בשעה שנאסרה ועי' ר"ן ביצה ז' א' באזיל ולקח ביצים מקרי קבוע ומשמע אף דאי אפשר לי לברר, מיהו י"ל דשא"ה דכשבא ליטול מבית הנכרי חו"ל כנוטל מן התערובות ודיינינן ל' בדין דשיל"מ שאין לו ביטול לענין ליקח מן התערובות ובמה"ש סי' תקי"ג הביא דבש"מ כ' בשם ריטב"א פלוגתא רשב"א והרא"ה בזה, [והקונה כלים חדשים בחנות במקום שרובן מן הנכרים בכלי זכוית וברובן מישראל בכלי מתכת, נראה דאזלינן בתר רובא ולא מקרי קבוע אלא פירש וצ"ע, ועי' ברכות נ"ג א' אם רוב

סימן ב

מקיים מתני' כהלכתא הכי נקטינן ויש עוד סמך לזה בגמ' נ"ד א' דמפרש למשנתנו לענין מ"ש כר"ז בירו' ופשיט מיני' דחומש אינו מעכב, ורבינא פשיט ל' התם ורבינא לא ניחא ל' בתירוצא דשמואל שם נ"ו א' אע"ג דבגמ' משני ל' התם מ"מ רבינא לא ניחא ל' וכיון דבגמ' קבעו לדברי רבינא שם נ"ד א' משמע דכן עיקר דלא מתפרשא משנתנו לענין תרומ"ע.

ב) שם ואין לו ביעור, בתו' ר"ה ד' א' ד"ה ולמעשרות, מבואר דבמע"ר ושני ומ"ע איכא בל תאחר, ומבואר שם בד"ה צדקות, ובד"ה לקט, דבמע"ר כי איכא לויס ובמ"ע כי איכא עניים עובר לאלתר [אפשר דהאי לאלתר ר"ל

א) פ"א מ"ב הדמאי אין לו חומש, בגמ' דידן ב"מ נ"ה ב' תנן דיש לו חומש באוכל תרומ"ע, ובגמ' שם מוקי שמואל מתני' כר"מ, אבל לרבנן ליכא חומש, אבל בירו' בסוגין מוקי משנתנו בפדיון מ"ש אבל באוכל תרומ"ע משלם חומש, ומשמע דס"ל דאף רבנן מודו וכדמפרש בירו' טעמא דאם לא ישלם חומש אתו לזלוולי בו, ופסק הר"מ פ"י מה"ת ה"ד דחייבין חומש על תרומ"ע של דמאי כר"ז בירו' ואע"ג דבגמ' דידן לא אמר שמואל הכי ורובא אמר התם דשמואל שפיר קמשני מ"מ אין בגמ' דידן הכרעה גמורה והרי ר"א לא ניחא ל' בשינויא דשמואל ואביי ג"כ לא ס"ל ובגמ' לא הוקבע רק דרך משא ומתן וכיון דר"ז

קאמר תמוה דמאי פריך שם בגמ' ואלא מ"ט אהדר כו' הא ע"כ ר"ע אהדר כפי דעתו דלראב"ע רשאי ליקח בתורת כהונה, וא"כ שפיר אהדר דלר"ע אף משום קנסא לית לי, וכן מה שהשיבו בגמ' לא יתכן דלדברי ראב"ע יש לו גם משום כהונה, ואפשר לפרש לדעת הר"מ דהקנס היה דרשאי ליתן לכהן ולא ללוי, ומיהו אי יהיבין ללוי ליכא איסורא וכדמשמע בגמ' כתובות כ"ו א' וכמשי"כ תו' שם וברב הימים נהגו ליתן ללוי ולא לכהן וזה מנהגנו, אבל הדין קיים שרשאיין אנו ליתן לכהן מחמת קנס עזרא, ולענין וידוי תלוי במנהג שאם נותנין רק ללוי אפשר להתודות, ואפשר דהנשואים בארץ בבל לא היו בכלל קנס עזרא והם היו נותנין מעשרותן ללוי ואח"כ שנתערבו ונתבלבלו חזר המנהג ע"פ הבבליים שהיו נוהגין ללוי ולא לכהן.

[אח"כ ראיתי הדבר מבואר בהדיא בירו', דאמר בימי ריב"ל בקשו להמנות שלא ליתן מעשר לכהונה כו', והנה לא נחלק אדם דעזרא קנסם וכדאמרו דיוחנן כה"ג העביר הודיית מעשר, אלא שלא היה הקנס חובה אלא רשות ונהגו כן כיון דעזרא נתן רשות משום קנס החזיקו כולן על ידו לקנסם אבל אחר החורבן ראו חכמים שאין ראוי לנהוג כן, אך היה מחלוקת בדין אם ניתן לכהנים והסוברין שיש גם לכהנים עם הלויים מן הדין לא חששו לבטל המנהג והיינו דאמר שם ר"ה לא נסב מעשר ר"א ל"נ כו' כולו ס"ל שמן הדין אין לכהן אלא משום קנסא, ואין ראוי להחזיקו עכשו, ומסקינן שם דמן הדין אין לכהן וקנסא ראוי לבטל, וגם ראב"ע לא היה נוטל משום קנסא אלא משום דס"ל דיש לו לכהן מן הדין, והנה לא עשו מושב לגזר שלא ליתן לכהן ומ"מ חזינו דעת חכמים שאין ראוי לנהוג כן, ולפ"ז זמנו שהזכיר הר"מ אין כונתו דורו דוקא אלא בזמנו קנס ועכשו אינו נוהג והא דאמר בירו' והכתיב והיה הכהן בן אהרן וגו' אינו להוכיח שקנסום אלא משמע לי' האי קרא מעיקר הדין דהתם כתיב קרא שקבלו לשמור התורה כמצותה, וקנסא קבלה ולא כתיב בקרא, ואפשר דהיה אחרי ימים שלא באו].

(ד) כתב הר"מ דמצות וידוי מעשר הוא אפי' שלא בפני הבית, והראב"ד חולק שאין וידוי אלא בעזרה, והביעור והידוי אינו אלא מדרבנן בבית שני לדעת הר"מ ובוזה"ז לדעת הפוסקים דלא קלע"ל ותרומ"ע דרבנן גם ביעור וידוי דרבנן.

איברא נראה דהא דתנן מ"ש פ"ה מ"ו במ"ש ובכורים מתבערין בכ"מ, והיינו ביעור מן העולם בשריפה, אם עשה כן אינו מתודה, שהרי אין זה כמצותו, ואמרו בירו' ז"א נשרף טבלו אינו מתודה ופי' הגרי"א דלמד מהא דאמר לשו"פ אינם מעכבין וע"כ באיכא בעולם ולא נתן מעכב דהא לכו"ע הכתוב בפרשה מעכב, וע"כ בנשרף, ומשמע דתרומה ומעשר מעכב אף שנשרפו קדם שנתנן, ונקט טבלו לרבותא דאע"ג דלא הפרש עדיין כיון שהגיעו לעוהמ"ע שנעשה גורן ונתחייב בהן ונאנס ונתבטל מצותן אינו מתודה, וא"כ ה"ה בנשרף מ"ש, ועכשו שהגיע זמן ביעור ולא אכלן עד השתא וא"א לי' לאכלן ושורפן אין שריפה זו מצוה אלא כדי שינצל מאיסור החזקה לאחר ביעור, ואינו מתודה, וכן הא דתנן במי"ב שאם הפרישו בטומאה אינו יכול להתודות, אין ר"ל בזמן שאין לו מ"ש אלא הוא, אלא אף בזמן שיש לו מ"ש ג"כ שקיים מצותן, מ"מ כיון שהפריש בטומאה ג"כ ולא קיים במ"ש זה כמצותן אינו יכול להתודות שהרי נשרף טבלו דאמר ע"כ בקיים מצות מ"ש באחרים איירי, דהא יליף מהא דתנן לשו"פ אינם מעכבים את הוידוי והיינו כשקיים מ"ש ובכורים כדינן, ומני' דייקנן דתרומה או מע"ש ומע"ר מעכבים כשנשרפו אע"ג דקיים מצות מ"ש באחרים, תדע שהרי יוחנן כה"ג ביטל וידוי מעשר מפני שנתנו לכהן אע"ג שקיימו מ"ש ונ"ר ובכורים כדינו, ומסקינן בכורים פ"ב ה"ב דמתודה על מ"ש בפ"ע וכ"פ הר"מ פ"א, וע"כ משום עבירה אתינן עלה וכל שבפרשה

דהוי כמצוה שכבר נתחייב, ומ"מ אם שוהה משום שהוא טרוד בדבר מצוה או אפי' לדבר הרשות אינו עובר בשהייתו וכדאשכחן בנגעים מ"ק ז' ב' דממתניין לו אף לדבר הרשות, ובבכורות י"ג א' קבעו חכמים לי' יום לפדי' או לעריפה, ואינו עובר לאלתר אלא אם אין דעתו ליתן או לדחות בפשיעה] ובמ"ש בג' רגלים, וברגל אחד עובר בעשה, ונסתפקו אי עובר קדם הפרשה לאחר שנגמרה מלאכתו, ונראה דאף אי איכא ב"ת בהפרשה אינו עובר לאלתר אף אי קיימו עניים אלא ברגלים וכשיגיע רגל של פסח של רביעית וששית {א"ה, כמדומה דצ"ל ושביעית} חייב להפריש את הכל וליתן הכל וכשיצא רגל ולא ביער עבר במצות ביעור, ועוד יתירה יש במצות ביעור שאם יש בידו מ"ש ואי אפשר לאכלו קדם הרגל חייב לבערו מן העולם כדתנן מ"ש פ"ה מ"ו, ונראה דלענין בל תאחר אין הדין כן שאם פגע הרגל ואי אפשר לו לאכלו אע"ג שיעבור בעשה על שלא אכלו קדם מ"מ אינו רשאי לשורפו שהרי מוזהר על שמירתו כדאמר סוכה ל"ה ב', ומ"מ אם שרפו לא יעבור בעשה וכן לא יעבור בב"ת בג' רגלים, וא"ת א"כ לא יציית לנו דמוטב לו לשרפו, וצ"ל שלא יעבור בעשה כיון שהוא נמנע מלשרפו ע"פ חכמים וכמשי"כ תו' שבת ד' א' בשלא רדה הפת ע"פ חכמים, מיהו קשה א"כ לעולם לא יעבור בב"ת, ואפשר דאף אם ישרפנו עבר בב"ת, ויותר נראה דבאמת לא משי"ל בל תאחר במ"ש אלא על זה שאפשר לו לאכול ברגל ואינו אוכלו אבל באנוס ברגל אע"ג דפשע קדם הרגל שלא אכל אינו עובר, [ע"י לק' סק"ד דאפשר דאין ב"ת באכילה] אבל במצות ביעור חדשה תורה שיבער הקדש מן הבית אף בשריפה. [א"ה, וע"ע בכורות ס"י י"ז סק"ט, נגעים ס"י י"ג סק"ז].

והא דדמאי אין לו ביעור, היינו דוקא מצות ביעור, אבל בל תאחר אפשר דאיכא במ"ש ובתרומת מעשר לדעת הפוסקים דחייב ליתן לכהן, למה שצדדו תו' ר"ה ד' א' דגם תרומה בכלל מעשרות.

(ג) בירו' פריך הלא יוחנן כה"ג העביר הודיות מעשר, ומשני דמ"מ צריך לבער, ונראה דס"ד כיון שאין הביעור כדין שאין נותן מעשר ללוי בטלה מצות ביעור שאין מצותה אלא שלמותה כמו הודאתן, ומשני שאין הדבר כן אלא כל מה שיכול לבער חייב לבער, מיהו נראה דאינו חייב לבער מע"ר ליתנו לכהן.

ומבואר מכאן שבזמן המשנה ואח"כ לא היה נוהג וידוי דאלי"כ לא מקשי מידי, ומכאן קשה לדעת הר"מ פ"א מה' מעשר ה"ד, וכפי שפירשו הכ"מ, דלא קנס עזרא אלא לדורו ופי' שם דלדורו קנס לכהנים ולא ללויים ולדורות נשאר בין לכהנים בין ללויים ולפ"ז בזמן יוחנן כה"ג היו נותנים אף לכהנים ובשביל זה ביטל הוידוי, ודין זה נשאר עד היום שנותנים אף לכהן, מיהו לענין וידוי הדבר תלוי במנהג שאם נותנין ללוי מתודין, ובזמן המשנה היו נמצאים נותנין גם לכהנים אבל עכשו הכל נותנין ללויים ואפשר להתודות, ולפ"ז אין נפקותא לדינא בין הר"מ לדעת תו' כתובות כ"ו א' וכדעת הטור ס"י שלי"א דמותר עכשו ליתן לכהן.

אבל בב"י ס"י שלי"א דקדק מלי' רבנו פי"א מה' מ"ש שאין קנס עזרא אלא לדורו ואח"כ שב הדבר למקומו ללויים דוקא, והא דנתנו בזמן יוחנן לכהנים היה שלא כדין או דהוי סבורים כראב"ע ואיהו סבר כר"ע, ותירוץ השני סתר מלי' הסמ"ג וגם בלי' רבנו בפ"י המשנה פ"ה דמ"ש מבואר כדברי הסמ"ג, גם לי' הגמ' סוטה לא משמע שהיה מחלוקת בדין, וכן מש"כ מרן שהיה שלא כדין מבואר בלי' רבנו שם שהיו עושין כדין ע"פ בית דינו של עזרא וכן קשה מהא דפריך הכא בירו' הלא יוחנן כה"ג העביר וידוי, אלמא שהיה קיים ביטול הוידוי, וכן סוגיא דכתובות כ"ו א' לא יתכן לפרש על דבר שכבר עבר וכן סוגיא דיבמות פ"ו ב' קשה ומשי"כ ב"י דלראב"ע קנס לעולם ור"ע לדבריו דר"א

והוא לא נתן לכהן וללוי ואינו יכול להתודות על תרומה ומעשר ומ"מ מתודה על מ"ש, ובנותן מ"ש לאחרים שזה שביעין כהלכתו מתודה [וזה שנתן לו אינו מתודה] והא דאמר ביר' בכורים שם דהנותן והנותלן מתודה האי נותן קאי על בכורים ובמ"ש ר"ל או שהבעלים בעצמן מבערם מתודה או שהנותלן מידו שמבערן מתודה משא"כ בתרומה ולפ"ז למדנו שהנותן טוה"נ לאחרים אין שניהם מתודין זה לפי שאינו שלו וזה לפי שלא נתן, אי"נ מש"ל במ"ש לבד בכהן ולוי לר"י כדאמר התם].

כלל של דבר המתודה צריך שיהי' בידו מצות מע"ש כהלכתו מאותן ג' שנה שמתודה עליהן, ואף שקיים זה בכזית אחד פעם אחת בתוך אותן ג' שנה במ"ש של הג' שנה [אבל לא באותן שגדלו מקדם או שגדלו ברביעית] ובלבד שלא יצא מכשול מתחת ידו בכל אותן הג' שנה בין במזיד בין בשוגג בין באונס, ומכשול בתרומה לבד ובמע"ר לבד ובמ"ש לבד ובמ"ש לבד או בבכורים אפי' שנשרף או נאבד כזית מהן פ"א בכל הג' שנה אינו מתודה, ואפי' אירע האונס בטבלו לאחר שנגמר, ומש"כ כזית אין לנו מקור נאמן לזה וצ"ע.

ולפ"ז הא דכ' הר"מ פ"א ה"ד ובין בפני הבית ובין שלא בפני הבית חייב לבער ולהתודות, עיקר דין וידוי קאמר רבנו שנוהג שלא בפני הבית, אבל לא מש"ל אלא באכל מ"ש בירושלים בזמן שהיה מזבח בנוי שמתודה אע"פ שחרב הבית, אבל אי ליכא מזבח לא משכחת מצות מ"ש כהלכתו וכמש"כ רבנו פ"ב ה"א, ועל שריפת מ"ש אין מתודין, ולא עוד אלא אף אם היה לו מ"ש שקיים מצותן זה המעט שנשרף מעכבו מלהתודות.

במש"כ דמאי סי' ב' סק"ה, דנאבד או נשרף מקצת מן התרומה באונס מעכב את הוידוי, לכאורה לא משמע כן בר"מ פ"א מה' מ"ש שכי' כיצד הוא עושה אם נשאר כו', אבל אין כונתו ז"ל דאחר שהשליך לים או שרף מתודה אלא כיצד דין ביעור קאמר ומילי מילי קאמר, תדע שהרי אם אין בידו אלא מ"ש ששרף בעיו"ט האחרון ודאי אין בידו על מה להתודות ואי דברי הר"מ כרוכין ותנוין נלמד אפי' אין לו רק מ"ש ששרף מתודה כמו שסיים בה"ד מי שאין לו אלא מ"ש בלבד מתודה ולא מיעט שאם לא הספיק להביאו, ושרפן בעיו"ט האחרון אינו מתודה, ועוד אם לא הביאו בפשיעה ונתאחר עד שהוכרח לשרפן ודאי אינו ראוי להתודות דודאי חטא בזה ולא קיים מצותן ואיך יאמר ככל מצותך אשר צויתני, ולא עדיף מהפריש בטומאה, והר"מ הרי לא חילק בין פשע ללא פשע, אלא ודאי אביעור קאי, אבל דין וידוי פירש בסמוך בה"ג שאם נשרף אינו מתודה ופירש הטעם שהרי כו' ולא נתן לבעליהן, וסמכו לדין הקדים כדי להבינו שהוא משום שא"א לומר ככל מצותך וממילא נלמד נשרף מעשרו אינו מתודה, ואין שום מקום לומר דנשרף טבלו גרע מנשרף מעשרו דהא עיקר וידוי הוא על נתינה והפרשה לא נזכר בקרא כלל וכן הוא ל' הר"מ בנשרף טבלו, ולא נתן לבעליהן, ואם נשרף קדם שנתן מתודה, אין כאן בזה שלא נתן עיכוב רק בשביל שלא הפריש, ועוד זיל בתר טעמא דאנו מפרשין ככל מצותך בעינן שזכה לעשות ככל המצוה ואיך יתקיים ככל מצותך בנשרף מעשרו, ובבהגר"א פ"ב דבכורים איתא כפי' בשנו"א וכו"ה ל' תו' יבמות ע"ג א' ד"ה וטעונין, אבל אין עיקר כונתם שם בזה ומשום שלא נאמר בהדיא דאבד מפסיד נקטו ל' אבד שהוא לשון קצרה ולמשל בעלמא נקטוהו, ומש"ל שלא היה בידו מעשר כלל וכמש"כ לעיל.

{ע"כ נדפס שם}

ו) ויש כאן שיטה אחרת להגר"א ז"ל בשנו"א, שפי' דהא דלשו"פ אינם מעכבין בוידוי היינו אע"פ שהן בעולם, אבל תרומות ומעשרות כשהן בעולם ולא נתן עדיין מעכבין, אבל כשנשרפו אין מעכבין, אבל מ"ש שנשרף או שנשרף

מעכב וכיון דנקטינן דגם עבירה באונס מעכב בתרומה ומעשר, אי"כ כל שאירע לו אונס בכל אותן הג' שנים שמתודה עליהן במקצת מן התרומות ומן המעשרות לאחר שהופרשו או לאחר שנעשו גורן ולא הופרשו אף שהאונס היה בכזית אחד שוב אינו מתודה ובכלל זה הא דתנן הפרישו בטומאה תדע דמשום עבירה הוא דהא מ"ש שנטמא פודהו ומקיים מצותו ואין כאן חסרון מצוה כלל אלא מחמת עבירה אתינן עלה שעיקר מצותו שיהי' טהור ואסור לטמא חולין הטבולין למ"ש משום מ"ש שבהן, וכן הא דתנן לא עברתי ממצותיך כו' שלא הפרשתי ממין על שא"מ כו' היינו פ"א אע"ג דקיים מ"ש ובכורים דאלי"כ אין לו כלל מ"ש להתודות דכל אלו דתנן במשנה מעכבין והוי כלא הפריש כלל, ומיהו אי חזר והפריש קדם שאכל נראה דאינו מעכב, דאין הפרשה ממין על שא"מ עבירה בהפרשה אלא באכילה, ובה ניחא הא דשינה התנא מטומאה לאנינות דבאנינות תני הא אם אכלן באנינות אינו מתודה ובטומאה לא תני אם ביערו בטומאה, דאי הוי תני הכי הוי משמע דאם לא נהנה ממ"ש הטמא מתודה ואינו כן דכיון דנטמא המ"ש שוב אינו מתודה.

ובסוטה מ"ח א' פריך ולודי על השאר ואמר רשב"ל כל בית שאין מתודה על מע"ר שלו שוב אינו מתודה, ומסיק הואיל ופתח בו הכתוב תחלה, ונראה דר"ל דפתח במע"ר אע"ג שאין עיקר וידוי אלא במ"ש להורות שיהיו כולן מעכבין, וליכא למימר דדוקא מע"ר מעכב דהא תנן בלשו"פ שאין מעכבין מכלל דאיך מעכבין, ומיהו י"ל דהא דתנן אע"פ שאין מעכבין קאי אכולהו, אבל הר"מ פ"י משנתנו אלשו"פ, ויש לעי' ל"ל קרא הא תנן מ"א ככל מצותך כו' לא עברתי ממצותיך כו' ואמרו דכל שבפרשה מעכב, ואפשר דבגמ' סבר דזה שנותנין לכהנים משום קנסא הוי כאונס ומצריך קרא דכולהו מעכבא אף בעבירת אונס שהרי באמת לשו"פ אינם מעכבין באונס והא דחלוק לשו"פ משום שאין במצות נתינה אלא בעזיבה ואין שוין לשאר מתנות, ואע"ג דלפעמים נוטלן לביתו למש"כ תו' ר"ה ד' ב' מ"מ אין זה עיקר מצותן, ונראה דאם לשו"פ בידו אף שנטלן בהיתר חייבין בביעור אף באין בהן משום בל תאחר עדיין כיון שמתודה עליהן וכ"מ מדברי הגר"א דכתב דלא יתכן בלשו"פ שבידו שאין מעכבין שהרי כל שבפרשה מעכב דהא בלשו"פ לא עבר ממצותיך במה שמחזיקן אלא ש"מ שחייב לבער, ומיהו למה שפי' הגר"א דלשו"פ אינם מעכבין אף שהן בידו י"ל שאין בהן דין ביעור ואיירי בלקחן בהיתר ולא קיימי עניים ואי הא דנותנין מעשר לכהן חשיב אונס י"ל דהא דאמר ביר' ז"א נשרף טבלו אינו מתודה קאי אהא דיוחנן כה"ג ביטל את הוידוי.

ונראה דאם עבר בב"ת, כגון דקיימא כהן ולוי ולא נתן, דקאים עלי' בב"ת, או שעבר רגל אחד דעבר בעשה, אינו מתודה, וכן במ"ש אי עבר רגל אחד ולא הביאו, אבל לענין אכילה משמע ברש"י ב"מ מ"ה א' ד"ה ובי"ה, שאין איסור לעבור רגל, ואפשר דגם ב"ת דג' רגלים ליכא רק לענין הבאה ולא לענין אכילה.

וכן הא דתנן מ"א אם הקדים מ"ש לראשון אינו מתודה, היינו אף אם יש לו כרי אחר שהפריש כדין, וכ"ה בר"ש דמאי פ"א מ"ד בהא דתנן התם בדמאי אם הקדים שני לראשון אין בכך כלום ופריש שאינו מעכב הוידוי, וע"כ בקיים במעשר אחר איירי שאין מתודין על הדמאי שאם היה לדמאי וידוי היה לו ע"כ ביעור ומדתנן אין לו ביעור ע"כ אין לו וידוי, ודוקא הקדים בדמאי אינו מעכב אבל בודאי מעכב.

ה) והא דאמרין דמתודה על מ"ש בפ"ע, היינו בלקח טבל לאחר שהופרש מהן תרומה ומע"ר והוא הפריש מהן מ"ש [ולמאן דסבר דלקוח לאחר מירוח פטור וזו דעת הראב"ד פ"ב מה' מעשר ה"ב מש"ל בנתן טוה"נ לאחרים

משום שזה שקבעו ב"ד את הדבר שלא כמצותו מעכב את הוידי, וכעין שכתבו תו' יבמות פ"ו ב' דלראב"ע בטלו וידי משום שנותנין רק לכהן, ולכאורה אין כאן איסור ביד היחיד שנתן לכהן אלא מה שקבעו ב"ד למנוע הלוי מעכב הוידי, וא"כ אף בזמן הזה, מיהו למש"כ לעיל גם לדעת הר"מ אין איסור למיהב לכהן אלא שאין ראוי לנהוג כן, וכיון שאין נוהגין כן שפיר מתודין, ויש לחקור אי נוהגין אצלנו ע"פ הרמ"א למיהב מע"ר לכהן והרמ"א לא כתב רק בלי י"א.

ונראה כיון דוידי בזה"ז דרבנן, יש לסמוך על דעת הראב"ד והחינוך שאין וידי בזה"ז, ולמאי שכתבנו לעיל לכו"ע לדין אין וידי, ואפשר שטעם החינוך כמש"כ שהרי דעת החינוך כהר"מ שאין מקדש מעכב ורק למצוה בעינן בעזרה, וכש"כ שאין אנו בטוחים שלא עברנו בכל השנים על אחד מהדברים המעכבים את הוידי, והרוב בעוה"ר אינם מן המדקדקים ואינם ראויים להתודות ולר"י מטעם זה ביטלו הוידי אף שהיו מועטין אלו שלא הפרישו.

ז' וביעור נוהג בזה"ז, וזמן הביעור לדעת הר"מ בעיו"ט האחרון של פסח וכן הסכים הגר"א, ולג' דידן בעיו"ט הראשון, ואף לג' דידן אין שיעור זה אלא מדרבנן ואינו עובר עד שיעבור הרגל ולא ביעור ולג' דידן משייר מ"ש לאכלו עד יו"ט האחרון והשאר מבער בעיו"ט הראשון, ויכול ליקח פירות בחוה"מ ולעשרן אף לג' דידן ואפשר דא"צ לבערן מיד אלא ממתינן עד עיו"ט האחרון, ולדין שאין אוכלין מע"ש מבער מעיו"ט הראשון הכל לג' דידן.

תנן פ"ה מ"ז מי שהיו לו פירות [ר"ל של מ"ש] בזה"ז והגיע שעת הביעור בש"א צריך לחללן על הכסף ובה"א אחד שהן כסף ואחד שהן פירות, ומשמע מדברי הראשונים ז"ל דחייב לבערן לכו"ע, ותימא דמ"ש השתא בשעת הביעור מכל השנה שהרי לכו"ע יכול לגנוז את המ"ש בזמן הזה כיון שאינן ראויין לאכילה, [ויו"ל דקדם זמן ביעור מודים ב"ש דלא שייך לחייבו בפדיון דאפשר לו לחכות שיבנה מזבח] ולאחר שקברו שהוא כמבוער כבר אין לו מעשר בעולם ומי יזיקו לפדותו הלא אין ביעור מצוה לעשותה אלא שלא יהי לו בזמן הביעור מן התרומות והמעשרות שלא ביערם והרי אין לו, ועוד למה דוקא בזה"ז ליפלו בכל מ"ש אף בזמן הבית דתנן מתבערין בכ"מ ולב"ש יפדו אם הן חוץ לירושלים, [ויו"ל כיון דאפשר להעלותן לירושלים לא שייך לחייבו בפדיון ומיהו במ"ש טמא אין חילוק בין זה"ז לזמן הבית וצ"ע אי ב"ש איירי גם במ"ש טמא].

והיה אפשר לפרש שאין לבי"ה חובת ביעור בזה"ז כלל, שהחובה לעשות בכל מתנה כמצותה קדם הביעור, וחייב בכל השנה להשתדל שלא ישארו לו מ"ש אחר הביעור, ואם פשע או נאנס ורואה שאי אפשר לו לאכלן עד זמן הביעור מבערן מן העולם בהכרח, אבל בזה"ז שאין בית אין מצוה באכילתן אין כאן מצוה ביעור דלא קבעה תורה זמן בזמן שאין כאן מצוה, והלכך מניחין אף לאחר ביעור, וב"ש סברו דגם פדיון מצוה ואינו רשאי להניחן אלא או מבערן מן העולם או שפודה אותן, וכן משמע בר"ש שכתב דמניחן במקום המוצנע וירקבו, ולא כתב שחייב לקוברן דוקא שיהיו כמבוערין, אבל הר"מ כתב במשנתנו דמבער הפירות וכן הרא"ש כתב דהא דאינו פודה בפרוטה וירויח ולמה קובר הפירות משום שנוהג מנהג חסידות לפדות בשוין, ואי ב"ה מתירים לפדותו לאחר זמן הביעור לא יתכנו דברי הרא"ש, ואפשר שכונת הרא"ש לישיב דברי חכמים בהוה שאין זה בהוה שיפלו אם יפדה לאלתר או יפדה לאחר זמן ביעור, אלא שאינו פודה כלל ונחלקו אי רשאי להניח הפירות בלא פדי', [ומדברי הרא"ש מבואר שאין ביעור מ"ש בזמן ביעור מצוה שאם מקיים בזה מצותן אין לפדותן על פרוטה מעיקר הדין שהרי כל דבר שראוי למצותו אין מחללין אותו בפחות משויו לכתחלה].

ולדינא אין לנו אלא דברי הראשונים ז"ל, ואף דעת הר"ש

טבלו אינו מתודה, ולפ"ז דוקא בשלא קיים כלל מצות מ"ש תוך ג' שנה אינו מתודה בשביל תרומות ומעשרות, אבל כל שקיים מצות מ"ש במקצת ונאנס בהשאר מתודה דכללו של דבר דאונס לא מקרי עבירה לעכב הוידי אלא שאין מצות וידי באה אלא בשביל קיום מצות מ"ש ובכורים וכל שלא קיימם בין באונס בין ברצון אין לו על מה להתודות אבל כשקיים מקצת וביטל מקצת יש חילוק בין אונס לרצון שאם ביטל ברצון אינו מתודה ואם ביטל באונס מתודה על מקצת שקיים, ונראה דחזר רבנו מפ"י זה, דלפ"י זה צריך למחוק זאת אומרת שאמר בירו' בנשרף טבלו ולפ"י השני א"צ להגיה, וכן בבהגר"א סי' של"א ס"ק רכ"ד העתיק רבנו ז"א כו' ועוד דלא מסתבר דלשו"פ שבידו ולא ביערן לא יעכבוהו מלהתודות דהא לא נחלקו בירו' אלא בכל עבירות שבתורה אבל הכתובין בפרשה לכו"ע מעכבין וכמש"כ הגר"א בביאורו, ואע"ג דלענין אונס מחלקינן בין מעשר ללקט בזה שפיר י"ל דלקט אינו בכלל עיקר הוידי, ועוד קשה לפ"י זה הא דאמר נשרף טבלו אינו מתודה פשיטא כיון שלא קיים כלום.

ואף לפ"י זה של הגר"א לא מש"ל וידי בזמן הזה, כיון דכל מע"ש נקבר ולא קיים מצותו אף במקצת, ולא מבעיא בהפריש פירות שהוכשרו דהיינו ששנינו אם הפרישו בטומאה אינו מתודה, ואף אם הפריש בטומאה פ"א בכל הג' שנה וכמש"כ לעיל, אלא אף אם לא הוכשרו מ"מ כיון שקובר את פדיונו מ"ל הפרישו בטומאה ומ"ל הפרישו בטהרה ונקבר, ועוד שכל הפרשת חלה בטומאה, וגם אין אנו נותנין תרומה וחלה לכהן, ואף למש"כ שביעית סי' ה' ס"ק י"ב, דכהנים העולים ע"פ עצמן אין נותנים להם מ"מ אין ראוי להתודות.

נראה דאם שגג ואכל פ"א קדם הפרשה אינו מתודה, שהרי נשרף טבלו, ואף לפ"י השני הכא הוי עבירה שבפרשה ואין שוגג אונס, שהרי אמרו ולא שכחתי להזכיר שמך, ונראה דאף הזמינו חברו על טבל ואכלו בשוגג אינו מתודה ואף בטבל דרבנן וכדאמר בירו' למ"ד כל מצוות שבתורה מעכבות דאפי' הקדים תפלה של ראש וה"ה לדין במצות שבפרשה, וא"כ אפי' שגג בדמאי.

וכן התורם שאמר יותר מאחד ממאה שיש כאן ת"ג, ולאחר שהפריש מע"ר ומ"ש נודע לו שלא היה בו מותר מאחד ממאה, אינו מתודה, שהרי הקדים מעשר לתרומה בשוגג, ואפשר דחשיב טעות במעשר שלא רצה להקדים וצ"ע.

ונראה דאם שכח לברך אינו מתודה, שהרי אמרו ולא שכחתי להזכיר שמך, ואע"ג דברכה דרבנן, עכשו שתיקנוה חכמים כששכח אינו יכול לומר לא שכחתי. ונראה דזה שאינו נותן ללוי בספק אינו מעכב, כיון דהממע"ה, ומ"מ י"ל דלענין וידי הוי ספק, ומשמע דבספק אינו מתודה, דדובר שקר לפני המקום חמיר טפי, שהרי אמרו בירו' פ"ה ה"ה זה שהפריש יתודה, ואמרו כהדא דתני עד השקיפה היו אומרים בקול נמוך כו', ופי' הפ"מ כדי שלא יתבייש מי שאינו יכול להתודות, והלכך בזמן שרבו אינן מפרשין בטלו לגמרי ולא סמכו על קול נמוך דדלמא יתודה מי שאינו ראוי ויגרם כעס לפני המקום ב"ה ומוטב לבטל, ובלי הגר"א ז"ל שם דמפני שאינו נותן מע"ר ומ"ע של דמאי אינו יכול להתודות, וצ"ע אם חוששין באמת שמא לא עישר הע"ה א"כ גם ביעור דמאי יעכב, ואפשר דלא קיי"ל כר"י שם דלא מפני זה ביטל, ומ"מ במעכב לעצמו מספק יש ללמוד מכאן שאינו מתודה אבל דברי הגר"א ז"ל צ"ע דהא פריך זה שהפריש יתודה אלמא דר"י לא אמר רק משום אותן דאין מפרשין.

עוד יש לעי' בזה"ז מטעם אחר שאין לנו וידי, למש"כ הטור סי' של"א כדעת תו' דגם בזה"ז או ללוי או לכהן, ומשמע דהא דביטלו וידי אף מאותן שנתנו ללוי,

תרומה ומעשר שנתחייבו גם נשים, [ועיי' במנ"ח מצוה תר"ז והרבה מדבריו ז"ל כבר נתפרשו במה שכתבנו].

ונראה שאם עבר ולא ביער מן העולם את מ"ש אינו נאסר, וכמו בעבר בל תאחר בשנה ורגלים וכדאמר ר"ה ה' ב' מה מ"ש אינו נפסל משנה לחברתה, ופי' בתו' שם דר"ל אפי' הפריש ועבר על ב"ת, ונראה דעובר בכל יום אחר ביעור אף שלא עבר על ב"ת דבעבר רגל אחד נמי אמרינן תמורה י"ח ב' דעובר בעשה בכל יום והא דאמרינן ר"ה ו' ב' שהיה חולה בעצרת ולפיכך לא הקריבוהו עד החג שאני התם שהיה חולה ברגל אבל אם היה ראוי ועבר רגל חייב בכל יום.

(ח) ר"מ פ"א מה' מ"ש ה"ט בד"א כו' כשנשארו אצלו פירות כו' אבל אם נשאר תבשיל כו', מדברי רבינו נראה דלא כפר"ש שיש בתבשיל תערובות מ"ש אלא שכל התבשיל מ"ש וכיון שאינו יכול להתקיים וכבר מוכן הוא לאכילה אין כאן משום חסרון גמרו וכל ענין מצות הביעור זריזות לקיום מצותן וזה שכבר הוכן למצותו הוא כמבוער ומניחו לאחר יו"ט ואינו עובר וכן יין ותבלין מיירי במבושל או שאר הכנה לשת"י מיד.

ונראה דזה דוקא כשהן בירושלים ובזמן הבית, אבל חוץ לירושלים אין תועלת במה שהוא תבשיל, והרי חיסר הבאה ומבערו מן העולם, ומכאן קשה למש"כ במנ"ח דעת תו' קדושין כ"ז א' דמע"ש בירושלים אינו מתבער מן העולם וצ"ע ומש"כ שם גם דעת רש"י כן סוטה ל"ב א' אין הכרח.

מ"ש פ"ה מ"ח שכל הפירות שלא באו לעוה"מ פטורים מן הביעור, יש לעי' אי בעינן גם ראו פני הבית.

נראה דהכסף צריך לבער מן העולם כיון דלאו בני הרקבה נינהו, אלא פירות שהצניען הן כמבוערין.

ודין ביעור אינו אלא בפירות שלישית, אבל פירות רביעית אינן במצות ביעור, ולא מש"ל של רביעית קדם הפסח אלא ירקות וכדאמר בירו' פ"ה ה"ג ואין אתה זקוק לבער ירק שיצא מר"ה ועד הפסח, ובבהגר"א שם כתוב דהיינו דאר"ע במ"ח שכל הפירות שלא באו לעונת המעשרות פטורים והיינו לא באו בשלישית, ותמוה דפשט המשנה שם בגורן וכן פי' בשנ"א, והנה לפי דברי הגר"א ירק שהגיע לעוה"מ בשלישית אף דאזלינן בתר לקיטה בירק לענין מעשר מ"מ חייב בביעור וכ"מ קצת הא דאמר ירק שיצא ולא אמר שנלקט וצ"ע.

נראה דאינו חייב להשתדל אחר פירות בעיו"ט לקיים מצות ביעור, דמצות ביעור בכל השנה כולה, ואפשר דמ"מ יש בו מדת חסידות כמו לשרוף חמץ בעה"פ, אמנם נראה דאין מצוה זו בפני עצמה אלא פרטי דיני תרומות ומעשרות וכמו שקבעה תורה רגל אחד לעבור בעשה וה"נ עובר ברגל של רביעית אף שנתמרח בחוה"מ [ולכא עשה דרגל דכולי רגל בעינן כדאמר ר"ה ה' ב' וכמש"כ תו' ר"ה ד' א', ולא מסתבר שאם נותן לכהן תרומה בזמן ביעור יהי' יותר רצוי מאילו נתנו קודם אדרבה יש בזה מצוה שבא לידך אל תחמיצנה וממדת זריזות להקדים וה"נ באכילת מ"ש, אלא שהוא לאו הבא מכלל עשה שלא יעכב מלבער והלכך לא חשבוהו הראשונים ז"ל במנין המצות וכן הוא בהדיא בתו' ר"ה שם, ולפי"ז גם נשים חייבות בביעור שזו פרטי מצות

סימן ג

שם פחות מאוכל מותר לאבדו, לגי' הגר"א נראה דמפרשי מיעוטו דתנן במתני', ולגר"ש הכא ענין אחר דמותר לאבד תרומה ודאית דלא חשיב אוכל, מיהו לא מסתבר כלל שמותר בפרוס יותר מכביצה, ואפי' בפחות מכרוגרת לא מסתבר להתיר והרי חזו לאיצטרופי ביד כהן, ובירו' פ"א דתרומות אמר דטהור אפי' פחות מכביצה חייב ליתנו לכהן אפי' בדמאי, והלכך נראה דמיעוטו דמשנתנו קמפרשי ואפשר דמודה הר"ש למאן דפרש מתני' במ"ש וה"נ ר' ינאי ור"י מפרשי מתני' במ"ש, וכן מוכחת בעיא דר"ה אי מפרישין לכתחלה כ"ש, ור"ל כיון דסופו לאבד את המ"ש נוח לו להקל עליו שלא יפריש כלל, אלמא דבכל שהו מאבד ובמרובה מוליכו עמו או פודהו, ומהא דר"ה שמעינן כדעת הר"מ לעיל סי' א' סק"ד דעיקר תיקון דמאי אינו אלא בעון מיתה ומ"ש משום שאין בו הפסד והלכך שפיר י"ל דאין מפרישין לאיבוד אבל אם חששו גם לאכילת טבול למ"ש אין סברא כלל להקל בשביל שמ"ש ילך לאיבוד, שו"ר דאין האיבעיא שיאכל בלא מעשר אלא שאסור לו לאכול ואסור לי' להפריש.

בגליון יד אפרים יו"ד סי' ס"א הק' בל' הר"מ פ"ב מה"ת הי"ז שכתב דתקנת חכמים הוא שיביא לעיר ויטול דמים, דהא בגמ' חולין קל"ד ב' מסקינן דנתינה כתיב בה, ולא קושיא היא, דהא דמסקינן משום דכתיב בה נתינה היינו דלא לימא כיון דבשעת הפרשה אין כאן כהן יפטר מהפרשה כמו בלקט, אבל אחר שהפריש וכבר זכה בה השבט אינו חייב מן הדין לטרוח שלא רמיא רחמנא עלי' הטורח אלא על הכהן לטרוח ולטול והיה רשאי להניחו אף שאינו משתמר ומשום השבת אבדה תיקנו חכמים שיטפל וכדאמר בירו', אבל בלקט כיון שאין כאן מצות לקט אין כאן השבת אבדה, ואילו הניח לקט בשעה שהיה עני והשתא ליכא עני יש בו משום השבת אבדה.

תרומות פ"א מ"ח וכמה תהא בתרומ"ע של דמאי ויוליכנה לכהן אחד משמונה לשמינית, אינו לפרש שיעור מאבדין מיעוטו בדרכים דתנן בפרקין אלא הכא

(א) פ"א מ"ב ומאבדין את מיעוטו בדרכים, נראה דר"ל כשאירע לו דמאי בדרך והפרישו וטורח לו להביאן לעיר מותר לו לאבדן תרומ"ע או מע"ש, ור"ל שקוברן וירקבו דזהו כבודן ועוד דלא ליתי בהו לידי תקלה.

וביר' ל"ל דמאי אפי' ודאי ל"ל מיעוט אפי' רוב כו' אלא א"כ היתה במקום שחיה גוררתה מביאה ונוטל דמים מן השבט כו', יש לעי' מאי פריך הלא משנתנו דקתני מאבדין ע"כ במקום שאינו שמור וילך לאיבוד, וא"כ בודאי חייב להביא וליטול דמים מן השבט ודקארי לה מאי קארי לה, ואפשר דר' בון סבר דהא דקתני דבמקום שחיה גוררתו מביא, היינו רשות דאי הוי כאבדה ממש הלא צריך להשיב בחנם ולמה נוטל שכר מן השבט, וצ"ל הטעם דכיון דאין לו בעלים אין כאן רק מצות נתינה על הבעלים וכיון דאינו חייב להמציאו לכהן אלא על הכהן לבוא וליטול גם כשהוא במקום התורף פטור, והשיב לו ר"ל ואינו מצוה להשיב אבדה דודאי מסתבר דיש מצוה להשיב אבדת השבט בשכר ונהי דאינו חייב בחנם שאין כאן רק מצות נתינה מ"מ בשכר חייב, והכא בדמאי פטור לגמרי במיעוט, וגרסינן אר"י מצוה להשיב אבדה אפי' בדבר מועט ובודאי אבל בדמאי מצוה להשיב אבדה בדבר מרובה ואין מצוה להשיב אבדה בדבר מועט דתנינן ומאבדין את מיעוטו בדרכים וזו גי' הגר"א אבל גר"ש כמו שהוא לפנינו ומפרש דבטורח מרובה אינו חייב אפי' בודאי ולא נתפרש שיעורו ואפשר דשיעורו כל שבשלו אינו טורח אלא שוכר פועלים ומיהו אי הוא במקום דאינו מוצא לשכור עושה בעצמו אפשר דחייב להטריח כדין כל שבשלו מחזיר מחזיר בשל חברו.

שם אבא היה לו מעות בדיסקיא ולא היה מחללו כו', מאן דמפרש לי' במ"ש, ודאי מיעוטו היינו מועט ממש דליכא למימר אפי' בטורח מועט דודאי חייב לחללו, ומיהו י"ל כיון דטורח לו ליקחו עמו ומניחו כאן לאיבוד לא חייבוהו חכמים לפדותו, ולגי' הגר"א ה"נ למ"ד דבמ"ש איירי מאבדין מיעוטו.

כסף ופירות על הכסף וחכמים מתירים, אי פלוגתן בכסף על כסף והא דנקט כסף ופירות שדברו בהוה דאלי"כ אין לו צורך לחלל, או שהוא רבוא דר"מ, אבל לרבנן אף כסף על כסף מותר, או דלמא דוקא בכסף ופירות שרו רבנן, ואע"ג דבירוי אמר בהדיא דמודים חכמים בכסף על כסף ואף ביש בפירות דינר מודים חכמים שאין מצרף כסף עמהם, מ"מ יש לומר דגמ' דידן לא ס"ל הכי, ולפי דבריהם יש לישב ג"כ הא דאמר לקי' ומי מחללינן כסף על נחשת כו' והקשו הראשונים ז"ל ליפריך מכסף על כסף, וי"ל דפריך אף לרבנן ומשום די"ל דתנא דמחמיר בדמאי ס"ל כר"מ בגט אבל ר"מ גופי' לא ס"ל להחמיר בדמאי, והרי אשכחן במשנת דמאי דרבנן מחמירי טפי מר"מ לענין שצריך להעלות הפירות בירושלים ורבנן אלו י"ל דס"ל כסברת ר"מ בגיטין, ולזה פריך דאף רבנן מקילי בדמאי בכסף על נחשת, ומכסף על כסף לא מצי למפריך דאפשר דרבנן דהכא ס"ל דמחללינן כסף על כסף אף בודאי.

ובתוי' שם פירשו דמיתא דר"מ מיקיל טפי מרבנן בדמאי, והא דמיתא מתני' דמדוחק אין שלא מדוחק לא אינו אלא להביא דבדאי אין מקילין קולות דמתני' ולפיכך אין לדקדק דנקט כסף על נחשת ולא נקט כסף על כסף כיון שאין זו מעיקר הקושיא נקט דבר המפורש, וקשה דלפריך מהא דר"מ מתיר לחזור ולפדות הפירות שזה דבר שאינו מועיל אף דיעבד בודאי, דלקוח בכסף מעשר אינו נפדה בריחוק מקום וכמש"כ תו' זבחים מ"ט א' וזה משנה שלמה מ"ש פ"ג מ"י ושם פ"ב מ"ה.

(ד) ודעת הר"מ פ"ד ה"ה, ופ"ה ה"טו', דמודים חכמים לר"מ שאין מחללינן כסף על כסף אלא בצירוף פירות וכדאמר בירוי', ואפי' מדוחק לא וכדאמר בירוי', וכמש"כ הר"ש מ"ש פ"ב מ"י, וכ"ד הראב"ד פ"ה ה"טו' שם, ומש"כ הראב"ד שם אינו מובן דודאי גם כונת הר"מ כמש"כ הר"א וכן מש"כ הכ"מ אינו מובן, והנה הקילו חכמים לצרף פירות פחות מדינר אע"ג דיכול לחללם על איסר וכדאמר ב"מ נ"ג א' כיון דנוח לו במטבע אחת גדולה, ומש"כ התניוי' פ"ב מ"ח אינם ראויים ליפדות בפ"ע ר"ל אין נוח לשאת פדיונם.

ואם חילל כסף על כסף מחולל, כמש"כ הר"מ שם פ"ד ה"ה, וכדאמר בהדיא בירוי' כל שאמרו בדמאי מחללינן בודאי עבר וחילל מחולל, והאי כללא אינו אלא לרבנן דאית להו דמאי פ"א מ"ב דיעלה הפירות בירושלים אבל לר"מ דמתיר לפדות הפירות התיר בדמאי דבר דבדאי אף דיעבד אינו מחולל, דלקוח בכסף מעשר אינו נפדה.

(ה) ב"מ מ"ה א' תוד"ה בכל, דלא ממעטינן אלא מים ומלח אבל לא פרוטה כו', אפשר דהיינו נמי טעמא דמה"ת מחללינן חוץ לירושלים כסף על נחשת וכדתנן פ"ב דמ"ש מ"י דמחללינן כסף על נחשת מדוחק, וכדאמר בירוי' שם ה"ג דכל ששינו בפ"ק דדמאי מ"ב דמחללינן לכתחלה בודאי אם עבר וחילל מחולל, ולכאורה קשה הא אמר בסוגיין דלב"ש דדהבא פירי אף דיעבד אין מחולל וכדפריך לקי' מתחללינן ולא מתחללינן מבעיא לי' ופרש"י דלמ"ד דהבא פירי אף דיעבד אינו מתחלל וא"כ על נחשת נמי לא יתחלל כיון דנחשת פירי, אלא ה"ט דמתחלל על נחשת דהוי כלוקח פירי לאכילה והא דאין מתחלל חוץ לירושלים טבעא אפירי היינו פירי שאינו ראוי לאכילה אבל מידי דמאכל אף חוץ לירושלים מחללינן עליו וכדאמר סוכה מ' ב' מ"ש מתחללינן על בהמה כו' והיינו חוץ לירושלים וכדמוכח שם מ"א א' מעשר ממש והא כתיב וצרת כו' וכמש"כ הר"ש פ"ק דדמאי מ"ב, וכדתנן פ"ק דמ"ש מ"ה הלוקח פירות כו' מזיד יעלו כו' וכמש"כ תו' קדושין נ"ה ב', ומיהו כסף אדהבא לא מחללינן מה"ט שאין דהבא יוצא בהוצאה ככסף, ועדיין יש לעי' בסלעים על סלעים נמי נהי דמדין כסף אמרינן ולא כסף שני יחללנו מדין פירות ואפשר דכיון דתרויהו שוין לא הוי

כשהכהן בעיר וחייב להודיעו ובפחות משמונה לשמינית ובאוכל פחות מכביצה בזמן שהן טמאין אינו חייב בתרומ"ע של דמאי ליתנו לכהן אלא שורפן דכל הכהנים לא קפדי כל כך בזה וכיון שהוא דמאי הקילו בנתינה אבל בדרכים מאבדין מיעוטו אף הטהור, [ולדעת הטור שאין חוב נתינה בתרומת מעשר מ"מ חייב למוכרו לכהן ולא לאבדו].

ר"מ פ"ג ה"ט' ובין ושמן אפי' כ"ש מוליכה לכהן כו', נראה דרבנן תני לשון המשנה והדר מפרש ור"ל כיצד פחות מכאן אינו מטפל בה בזמן שהיא טמאה או שהיא של דמאי, אבל ודאי וטהור כל שהו ומשום דבמשנה תני מדת הלח פירש רבנן הדבר דבעלמא יין ושמן כ"ש רק בדמאי איכא שיעורא וכן בתרומה טמאה, וצ"ל דרבנן גרס בירוי' דהא דתימר בין טמא בין טהור בדמאי אבל בודאי טהור בין רוב בין מועט צריך להחזיר, אבל צריך טעם למה לא הזכיר רבנן אוכל כביצה.

(ב) וכן בר"מ פ"ג מה' מ"ש ה"ט מבואר דפלוגתת ר"י ור"י אמתני' קאי ובמ"ש איירי, ופסק כר"מ לחומרא דר"י בשם רשב"י אוסר כגורגרת אפי' בפרוס, וכ"ד הר"א שם אלא שסובר כגורגרת מותר יתר מכגורגרת אסור, ובבעיא דר"ה פסק הר"מ לחומרא דאין מפרשין לאיבוד, ונראה דיש שם ט"ס בלי' הר"מ וכצ"ל והמפרש מ"ש של דמאי פחות מכגורגרת ה"ז מותר לאבדו אבל לא יפרישנו לכתחלה כו' ומש"כ הכ"מ שסמך רבנן בה"ח על מש"כ בה"ט לא יתכן כלל לפרש כן ועוד מי הזקיקו לרבנן ז"ל להזכירו שם ועוד למה הזכיר דין נותנו לע"ה בהפריש בתחלה פחות מכגורגרת הלא דין מאבדין מיעוטו בכל ענין שנזדמן לו מיעוטו בדרכים איירי, ועוד הא תנן בהדיא מ"ש פ"ג מ"ג ולא יאמר כן לע"ה אלא בדמאי, והתם לא איירי במועט וכן פסק רבנן לקמן פ"ח ה"י"ג, אלא ודאי ט"ס הוא, ופשט המשנה מורה שהוא ענין בפ"ע ולא קאי אמיעוטו וכן מורין דברי רבנן בפ"ה המשנה.

והא דתנן ויאכל כנגדו, פרי"ש שאין זה דין אלא דברו חכמים בהוה, שאם יש בידו מעות מ"ש ורוצה לאכלם חולין אומר לע"ה הרי מעות הללו מחוללים על פירותיך ובוה מסר פירות מ"ש לע"ה ויאכל כנגדו חולין, ולפ"ז מותר למסור מ"ש של דמאי לע"ה במתנה וא"צ לאכול כנגדן אבל דעת הר"מ בפירושו ובחיבורו פ"ג ה"ח שיאכל כנגדן דוקא, ואע"ג שאין כאן חילול אלא הכבידו עליו שלא יהא רגיל בכך, ויש לעי' א"כ גם במחלל מעותיו על פירות ע"ה דתנן פ"ג דמ"ש מ"ג צריך שיאכל כנגדן וא"כ לא הרויח כלום וגם פשט המשנה רהיטא דא"צ שיאכל כנגדן וצ"ע.

והא דתנן נכנס לירושלים ויוצא, סמך התנא אהא דמפרש בפ"ג דמ"ש מ"ו דבטבול למ"ש איירי, אבל מ"ש עצמו אפי' של דמאי אינו יוצא וכדאמר בירושלמי שם וכמו שפסק הר"מ פ"ב ה"ט.

מכות י"ט ב' וקא אכיל לי' בירושלים, לכאורה י"ל דנקט בירושלים שאין כאן משום חוץ לחומה אלא משום טומאה, אבל בר"מ פ"ג מה' מ"ש ה"א, מבואר דחוץ לירושלים אינו חייב משום טומאה, ונראה דמ"ש טמא אין בו ג"כ משום חוץ לחומה דלא קרינן בו לפני ד' אלקיך תאכלנו, וכ"מ בר"מ שם שכתב שאם אכל טמא חוץ לחומה מכין אותו מכת מרדות, ואם איתא דלוקין משום חוץ לחומה אין ראוי להלקותו מכת מרדות, ואם בדלא עיילניהו עדיין אכתי יש בו מכת מרדות משום חוץ לחומה בטהור, אלא כונת הר"מ באמת שאין כאן לא משום טומאה ולא משום חוץ לחומה אלא מכת מרדות, ומיהו עשה איכא וכמש"כ תו' ד"ה אמר בלא ראה פני הבית.

{ע"כ נדפס שם}

(ג) ב"מ מ"ה א' תוד"ה לפלוג, א"נ אתיא כר"מ כו', נסתפקו רבותינו בהא דתנן מ"ש פ"ב מ"ח רמ"א אין מחללינן

דמיחסר לו הבאה אינו אלא כקדושת דמים ויש לו קדושת כסף ופודין אותו מה"ת, והלכך הקיל ר"מ בדמאי ולפרש"י גם חכמים מודים דחזור ופודה אותו אם ירצה וכבר אמרו בירו' דכל שפודין בדמאי לכתחלה מהני בודאי דיעבד.

ז) אמנם אף שלקוח חוץ לירושלים נפדה מה"ת, משמע דעת הר"מ דרבנן גזרו שאינו נפדה אף דיעבד מדכתב פ"ז ה"ב דלקוח חוץ לירושלים שנטמא בולד הטומאה ונפדה צריך לאכלו בירושלים והיינו משום שמה"ת הוא טהור ואין פדיונו פדוי, ואם דיעבד פדוי למה אין אוכלו בחוץ אלא ודאי דרבנן גזרו אף דיעבד, ואע"ג דמה"ת הוא פדוי ומדרבנן הוא טמא מ"מ אמרו חכמים להחמיר שלא יהא נאכל בלא פדיון אבל לא להקל שיהא נחשב טמא אף שעיכוב פדיונו נמי רק דרבנן, אמנם דעת הר"א פ"ד דדיעבד פדוי.

ח) ועיקר דברי הר"מ דמחללין פירות על פירות הוא מקוים בסברא דכל מקום שאמרו שאינו נפדה, אינו אלא משום עיכוב המחלל או המתחלל, והכא בפירות חוץ לירושלים ראוי להתחלל, ופירות ראויין לחלל שהרי הן מחללין את המעות חוץ לירושלים, ופירש כן רבנו זה שאמרו פ"ד דמ"ש ה"א אין פודין מ"ש אלא במין על מינו כו' והא דאמר דלא כן כו' אינו קושיא דלא שמעינן עדיין דאסור על אינו מינו אלא מפרש דלא תימא שבא לאסור אינו מינו ממש אלא אפי' מן האגדו על השמטית, והגר"א סי' רצ"ד ס"ק כ"ד כתב עוד סמוכים לזה מהא דתנן פ' בתרא דטבויי בראשונה היו אומרים מחללין מ"ש על פירות ע"ה, אבל התם י"ל שמחלל מעותיו וכמו שפר"ש [ומה דמוקים לה ר"ש בדמאי דחוק וי"ל דהחבר לוקח פירותיו ואיירי שלא הוכשרו] עוד הביא הגר"א מהא דפ"ק דדמאי אם היו פירות על פדיון מ"ש אם היו מעות על חילול מ"ש, ותמוה דהתם גם הר"מ מפרש דקאי על הנפדה ואם היו פירות היינו שמחללין על מעות אז מברך על פדיון ואם היו מעות ולקוח פירות מברך על חילול, וזה שכי' הר"מ פירות על פירות מברך על חילול זה אמר מסברא דפדיון עיקרו להוציא לחולין את הנפדה ועדיין לא נכנס למ"ש דבר הראוי למצותו אבל חילול הוא שמחללו על דבר ראוי למצותו.

ט) ודעת הראב"ד דפירי ראשון אינו מתחלל על הפירות אלא על כסף והיינו מה"ת, ופירי שני מתחלל על הפירות דיעבד ובדמאי לכתחלה, ודוקא במינו אבל שלא במינו דוקא דיעבד, ומשמע דפירי ראשון אף בדמאי לא כיון שאינו פדוי מה"ת, וכ"מ בלשון הר"א פ"ד ה"ב אבל ביתר ההשגות דברים סתומים וסמך על מה שכבר כתב וכמו שלא הזכיר דמאי וכמש"כ הכ"מ, והנה פירי שני אינו מתחלל מדרבנן משום לקוח וכדתנן פ"ק דמעשרות מ"ה, אבל בדמאי מותר כדתנן פ"ק דדמאי מ"ב, ואף לפי תו' ב"מ נ"ה ב' והר"ש במשנה שם דלרבנן אין מתחלל מ"מ פירות על פירות מותר בדמאי, ועיקר הדבר דפירי שני מתחלל על פירות יותר מראשון צ"ע מנ"ל.

וב' הר"א פ"ב ה"ב משמע דבדמאי ובמ"ש של חו"ל אף פירי ראשון מתחלל על פירי וזה סותר דבריו ז"ל שבכאן ואולי נשמט שם בלשונו ז"ל תנאי דפירי שני.

והקשה הראב"ד לדעת הר"מ מהא דסוכה מ"א א' מעשר ממש והכתיב וצרת הכסף כו', וי"ל משום דלא התירו בחילול אלא על מינו ואי מעשר ממש ע"כ לאו בתורת חילול איירי אלא בתורת פדיון ולזה פריך והכתיב וצרת, ור"מ דברייתא לכתחלה קאמר וכן רבנן בשחוטין וכמש"כ תו' מ' ב' ד"ה על, ומיהו כשמוקי לה בדמי מעשר ע"כ לא קיי"ל כהאי מתניתא דשרי לכתחלה דאנן קיי"ל כמתני' דמ"ש פ"א מ"ה דמשמע דלכתחלה אין לוקחין פירות מדמי מעשר חוץ לירושלים.

עוד הקשה הגר"א מהא דב"מ מ"ד ב' טבעא אפירי לא מחללינן, ותימא דהא התם בטבעא אפירי ודאי

כפירי מיהו מהא דאמר ירושלים קמותבת כו' משמע דחוץ לירושלים ליכא האי טעמא, ואע"ג דבירושלים חילול כסף על נחשת זהו דרך הוצאתו ומותר אבל חוץ לירושלים אינו עומד להוצאה ונהי דאי חילל על בהמה מחולל אבל על נחשת לא, אלא ה"ט דכסף על נחשת מתחלל דיעבד משום דכל מטבעות הוי בכלל כסף מן הדין וכיון דאמרין דריבה אפי' כסף שני מחללינן גם כסף על נחשת, והא דאמר טבעא אפירי לא מחללינן אינו אלא מדרבנן, והא דכתב רש"י דאי דהבא פירי הוי פסול דאורייתא נראה דאינו אלא למ"ד דגם בפירות על דינרין מחלוקת.

ויש לתמוה במש"כ תו' מ"ד ב' ד"ה וטבעא, לפרש הא דהגוזל משום שאי אפשר, הא התם הוי פירי הניקח, ואפשר דכונתם דה"נ מן הדין מחללינן כיון דמחללין עליו פירות וכ"ה בתו' סוכה מ' ב'.

ו) דעת הרמב"ם דלוקחין מפירות מ"ש בירושלים פירות אחרות כמו שלוקחין בדמי מעשר, מיהו אין מחללין רק פעם אחת אבל הלכות במעשר אינו נפדה לא על הכסף ולא על פירות אחרות, בין שניקח בירושלים בין שניקח חוץ לירושלים, וכדתנן מ"ש פ"א מ"ה הלוקח פירות כו' מזיד יעלו ואם אין שם מקדש ירקבו, ובפ"ג מ"י פליגי בלקוח שנטמא אבל טהור אינו נפדה לכו"ע.

ולפיכך כתב הר"מ דגם חוץ לירושלים מחללין פירות מ"ש על פירות אחרות מן הדין, כמו שלוקחין בהמה חוץ לירושלים מדמי מעשר, אלא חכמים אמרו שאין מחללין אלא על מינו.

אמנם אף שלכאורה נראה כן ע"כ ז"א, אלא בירושלים אין פודין פירות לא על כסף ולא על פירות אף לדעת הר"מ, שהרי אמרו ב"מ נ"ג ב' דזה שנכנס לירושלים ויצא שנתערב אין לו מתירין ע"י פדיון משום דקלטוהו מחיצות והלכך בנפול מחיצות אין לו מתירין כלל ובטל, ואם איתא דמחללין פירות בירושלים על אחרות לא עדיפא קליתת מחיצות כשיצאו מקליתת מחיצות בזמן שהן בפנים, ויפדו אותן על מינן או אפי' על אינו מינן כיון דנפול מחיצות ואזלי לאיבוד וכמש"כ הר"מ פ"ב דבזה"ז פודין פירות על פירות לכתחלה, אלא ודאי זה שנכנס קלטוהו מחיצות שקדוש גופו למצותו ואינו מתחלל כלל, וכ"מ מהא דיליף מקרא דמ"ש שנטמא פודין אותו בירושלים ב"מ שם ומשמע דאי לא"ה לא היתה להם תקנה וכמו דס"ל לר"י בלקוח בכסף מעשר יקבר, ואם איתא דטהור בירושלים נפדה על פירות למה יקבר.

ולכן נראה שאין דברי הר"מ אלא חוץ לירושלים, ונהי דבנכנס לירושלים קלטוהו מחיצות שאינו נפדה בפנים מה"ת, ואינו נפדה לאחר שיצאו מדרבנן, מ"מ זה שהוא בחוץ שפיר מתחלל על פירות הראויין להעלותן לירושלים ולאוכלן, כמו שמחללין כסף על פירות חוץ לירושלים מה"ת. ולקוח בכסף מעשר דמבואר זבחים מ"ט א' דאינו נפדה בריחוק מקום מה"ת, דהא ר"י מותיב מינה ללקוח שנטמא, והתם ס"ל לר"י דאינו נפדה מה"ת, דהא קרי לי בגמ' שם טפל חמור מן העיקר ואמר משום דלא אלימא למתפש פדיונו, וכל זה מה"ת ככל הסוגיא שם, נראה דהיינו דוקא לקוח בירושלים אבל לקוח חוץ לירושלים נפדה מה"ת מדאמר ר"מ פ"ק דדמאי מ"ב דפודה הפירות ואם איתא דלקוח אין פדיונו כלום לא יתכן להקל בדמאי דהרי הוא אוכל מ"ש חוץ לירושלים בלא פדיון אלא ודאי מה"ת פדיונו פדוי, והדבר מבואר בהדיא בראב"ד פ"ד דפירי שני שחיללו על הפירות מחולל אפי' בודאי, והא דתנן הלוקח פירות מזיד יעלו אינו אלא מדרבנן, והא דהשיב ר"י לחכמים דלקוח אינו נפדה בריחוק מקום היינו לקוח בירושלים ואע"ג דמחיצה לקלוט אינו אלא מדרבנן מ"מ זה שנלקח בדמי מעשר אינו נפדה מטעם דלקיחה זו היא גמר מצותו או דאיקלש קדושתו לענין פדוי אבל הלכות חוץ לירושלים

לא להניחן כך אלא לחזור ולפדותן, וכשפודה נחשת על הפירות ע"מ לחזור ולפדותן חייב לחזור ולפדותן, והיינו ובלבד דקתני, ולרבנן י"ל יעלה דוקא, וי"ל רשות וכמו שכתבו לעיל.

(יב) ר"מ פ"ה הי"ד הפורט סלע ממעות מ"ש כו', רבנו מפרש הא דתנן הפורט סלע ממעות מ"ש כו', ר"ל שיש לו סלע וכמשי"כ הכ"מ, ותימא דא"כ מאי פריך ב"מ מ"ה א' למ"ד אף בפירות על דינרין מחלוקת הלא ע"כ נחשת שאני שהרי מחללין כאן כסף על נחשת, ואפשר דאין הי"נ דפריך לכו"ע ואי משום שלא ישהה עליותיו נחא, מיהו קשה הא אין מחללין כסף על כסף אפי' מדוחק ולא כסף על נחשת אלא מדוחק, וכמשי"כ רבנו פ"ד הי"ה וה"ז, ולמה מחלל כאן בתחלה סלע על שקל ועל פרוטות ואפשר דאיירי נמי שיש לו איזה דוחק לכך, והותר גם לצרף כסף עם נחשת. ובפ"ה המשנה דמאי פ"א מ"ב כתב רבנו דמותר לחלל כסף על כסף, ואסור לחלל פירות על נחשת, וזה שכתוב שאסור לחלל פירות על נחשת, תמוה מאד דהא אמר ב"מ נ"ג א' וליתי פרוטות, וכן אמר בכורות נ' ב' והרי מעשר כו', ולפרש"י הוא מבואר ג"כ מ"ה א' דאמר השתא לגבי פריטי מחללין כו', מיהו לדעת הר"מ ר"ל סלע אפריטי וכמשי"כ לעיל, ובחיבורו לא נזכר בהדיא ד"ז אלא מדכתב בפ"ד הי"ה אין מחללין נחשת על נחשת ולא הזכיר שאין מחללין על נחשת לכתחלה ש"מ דמחללין לכתחלה והדברים קל וחומר אי מחללין כסף על נחשת כש"כ פירות על נחשת, והתם דוקא מדוחק משום שהן מעות על מעות אבל פירות על נחשת מותר לכתחלה והא דכתב הר"מ פ"ד הי"ט אין פודין מ"ש אלא על הכסף היינו מטבעות, וכמו שחזר וסיים דכסף שאינו מטבע לא, ומיהו לשון רבנו שם רהיט יותר דדוקא מטבע כסף אבל זה דבר שאי אפשר דא"כ מה"ת כסף דוקא, ואיך משכחת לה נחשת של מ"ש, ועוד שהרי סיים רבנו ואין פודין בפחות מפרוטה ומשמע דבפרוטה פודין וסתם פרוטה של נחשת, וכ"כ רבנו פ"ב הי"ב וה"ג דפודין בפרוטה, והעתקת פירוש המשנה קשה לסמוך עלי' דהא זה שכתב דמחללין כסף על כסף אפי' אלף פעמים כתב בהדיא פ"ד הי"ה דאין מחללין, וכן משי"כ שאין מחללין פירות על נחשת אינו מענין המשנה, וכונת רבנו היה לפרש דכל הני דקתני בדמאי אסורין בודאי.

ונראה לדינא דמותר להחליף על כל המטבעות בין של כסף בין של נחשת בין של שאר מינין, כיון דמפורש כן בגמ' לפרש"י ותו' וכמשי"כ לעיל, ואף דמטבעות בזה"ז אין להם שיווי עצמי מ"מ כיון שיש בהן שיווי משום שהן מטבע שפיר חשיב שיווי וכמשי"כ הגר"א סי' ש"ה לענין פה"ב, ואם באנו להחמיר דצריך מטבע שיש בו שיווי להיתוך כמו בזמן הגמ' א"כ אין לחשוב גם במטבע של כסף אלא שיווי הכסף להיתוך, וגם בזמן הגמ' היה שיווי המטבע יותר ממה שיש בו שיווי כסף להיתוך, ולפ"ז פודין אף במטבע של נייר, אלא אין עושין מעשה במה שלא שמענו מרבותינו ואפשר דלא ליתי לזלזולי בפדיונו אין לעשות כן וצ"ע.

ר"מ פ"ד הי"ה הראשונות נחשת והשניות כסף, צ"ע למה אין פודין לכתחלה הא הוי פירי אטבעא ומ"ש מסלעים אדינרי זהב לבי"ה, וזה מפורש להיתר לפרש"י ותו' מ"ה א', ועוד הא תנן פ"ב מ"ו מחללין כסף על נחשת מדוחק כו' אלא חוזר ומחללם על הכסף ולא משמע דדוקא כאן התירו משום שחילל ע"מ כן, וקרוב הדבר שיש ט"ס בלשון רבנו וצ"ל הראשונות כסף והשניות נחשת והיינו החלוקות דתנן בדמאי ושכתבם רבנו בסמוך בה"ח.

שם פ"ה הי"ד לא יצרפנה כולם במעות כו', הר"מ פי' כפרש"י ב"מ מ"ה א' דבי"ה לחומרא וצ"ע קו' תו' שם דליתנינהו בחומרי בי"ה ואפשר דבין ב"ש ובין בי"ה דוקא קאמרי.

ב"מ מ"ה א' תוד"ה לפלוג, אינא אתיא כר"מ כו', ר"ל גמ'

אינו אלא מדרבנן דהא דיעבד מתחלל וכדתנן פ"א מ"ה, ועוד הקשה מבכורות נ"א א', וגם זה צ"ע דהא מודה הר"מ דבתורת פדיון אינו אלא בכסף אבל פירות אפירות להעלותן לירושלים מתורת לקיחה דבר לקיים מצותו אתינן עלה. והגר"א הגיה בפ"ד דמ"ש אין מפרשין מ"ש אלא במין על מינו, וגם זה צ"ע למה איצטרך לאשמעין במ"ש הלא הוא בכלל שאר תרומות ומעשרות.

(ל) והנה בזה"ז לא מצינו קולא אלא במשי"כ הר"מ פ"ב דמותר פירות על פירות ומשמע אפי' אינו מינו, וכמשי"כ בהדיא פ"י מה' מ"א הי"ז ושם כתב בהדיא לכתחלה, ולי' דיעבד שכי' בה' מ"ש לאו דוקא, וכמשי"כ הגר"א סי' של"א ס"ק ר"א ומשום דאיסור לקיחת פירות חוץ לירושלים הוא משום ששקדו חכמים על תקנת מ"ש שתהא אכילתו מן הטוב והנאות ולזה יותר מתאים לקיחתם בירושלים בזמן אכילתן ובמקום אכילתן ועל משקל זה הן הגדרים שאין קונון אלא מינו ולפיכך בזמן שהולך לאיבוד אין להקפיד בדבר, ונראין הדברים שגם לקנות בתחלה פירות ממעות מ"ש מותר בזה"ז, [מיהו נראה שאין לוקחין אוכלין טמאין דלא חזו לאכילה והוי כפירות שאי אפשר להגיע לירושלים ואף דיעבד לא תפשי פדיון והכי תניא בהדיא בתוס' הובא בר"ש פ"ק מ"ו ולכן יש ליקח פירות שלא הוכשרו, שו"ר בירו' ספ"ק דמ"ש אמר בהדיא דבזה"ז אין מחללין מעות על פירות ואף דיעבד אין מחולל והביאו גם הסמ"ג עשין קל"ו והא דתנן ואם אין מקדש ירקבו מוקי לה בחילל קדם שחרב המקדש, מיהו צריך טעם למשי"כ תו' ב"מ נ"ג ב' שאם יבנה ביהמ"ק מ"ש נאכל ולא חשיב דחוי למה אינו מחלל מעות על פירות, והר"מ דלא הביא הא דירו' ולא הא דמוקי מתני' בקידש עד שלא חרב משמע דהיה מפרש שאינו להלכה וכן מוכח מהא דמתיר פירות על פירות בזה"ז וצ"ע ואפשר דג"י הר"מ ד"ה קדשו והתנינן כו' ומייתא ראי' דקדשו ודחי תיפתר כו' ואע"ג דדחי מ"מ קיי"ל כר"ק] אבל להחליף פירי שני על כסף גם בזה"ז אסור וכדתנן בהדיא פ"א מ"ה ואם אין שם מקדש ירקבו, ואף פירי על פירי אסור בפרי שני.

וכן להחליף כסף על כסף אסור אף בזה"ז, דזה אסרו חכמים משום שאין כאן שם חילול, וזה אין חילוק בין זמן הבית לזמן הזה.

והלכך כשנתמלא כל המטבע מעשר יחללנה על שו"פ מן הפירות ויקברם ולא יחלל על מטבע אחר, [ואחרי שראינו דברי הירו' שאין פירות נתפשין בזה"ז נראה להחמיר בזה ואמנם אפשר לחלל על מטבע נחשת מדוחק וראיתי בשם ס' כו"פ שכן נהגו] ואם חילל מחולל, ולהחליף פירי ראשון על פירות יש להחמיר כיון דהגר"א הסכים עם הראב"ד.

(יא) קדושין נ"ו א' תוד"ה אבל, וליכא למימר שיחזור ויחלל כו' דהא אר"י קיימא דסבר לקוח בכסף מעשר אינו נפדה, לשונם צ"ע דהא טהור ברחוק מקום לכו"ע אינו נפדה, אלא הכא בלקוח חוץ לירושלים למשי"כ סק"ו אינו אלא מדרבנן וג"כ לכו"ע, ומדבריהם ז"ל משמע שהוא מה"ת, והא דלא פירשו דהמוכר יעלה לירושלים דהא קתני בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמים למקומן ובשוגג הבהמה חולין, וגם יחזרו דמים למקומן משמע דהוי כקודם. נ"ו ב' תוד"ה מסתברא, וזה דוחק לפי' ריב"א כו', אע"ג דכתבו לעיל ד"ה וניקנסין, לפי' ריב"א דלוקח מחללן בידיעת המוכר היינו אי קנסין לי' ללוקח, אבל דין יאכל כנגדן איכא אפי' כשברח וזה מתחייב הלוקח לעולם.

ב"מ נ"ה ב' תוד"ה ויחזור, ובלבד שיהא דעתו מתחלה כו' אפשר דכונתם דאע"ג דלקוח אינו נפדה בעלמא, הכא כשאנו באין להתירו נחשת על הפירות שזה ג"כ אסור בודאי וכדתנן מ"ש פ"א מ"ה נחא טפי להתירו לחזור ולפדות את הפירות דבזה קיל טפי לפדות נחשת על הפירות

שכל מעשיו מוכיחין שבא להפקיע האיסור, ועוד יש סניף דעת תו' דאנן קיי"ל כרבנן דמחללין כסף על כסף.

וכיון דאין כאן נידון רק לענין לכתחלה אין להחמיר דיש לחוש שהרבה בני אדם לא יעמדו בנסיון ויבוא לידי מכשול והוי כדעבד כמש"כ לעיל.

ואמנם יש עצה לחבר לצאת מן הספק ובשעה שמחלל מ"ש ישאיר בפירות מ"ש שו"פ, ויאמר מ"ש שו"פ שיש בפירות אלו ומ"ש שיש בשילינג יהיו שניהם מחוללין על מיל זה, ובצירוף פירות אפשר לחלל נחשת על נחשת כמו שמותר כסף על כסף בצירוף פירות כדתנן פ"ב מ"ח וכמש"כ הר"מ פ"ה הט"ו, ונראה דאף אם פירותיו שהוא מצרף הן דמאי מותר דכיון דסוף סוף יש לו צורך לחלל פירותיו הקילו חכמים לחלל כסף על כסף בצירוף.

{ע"כ נדפס שם}

(ג) ב"מ נ"ג ב' לא מבעיא יש בו דאורייתא דקלטון כו' אבל אין בו דרבנן אימא כו', כן ג"י הראשונים ז"ל בש"מ, ולמדנו לפ"ז דמ"ש שאין בו ש"פ אינו אלא מדרבנן ודעת ריטב"א דמה"ת אינו חייב במצות אכילתו ובפדיון אלא רשאי להניחן לירקב ואינו חייב בהן במצות ביעור, אבל אסור לאכלו חוץ לחומה, אבל דעת הראב"ד דמה"ת מותר לאכלו חוץ לירושלים וכ"ד הרא"ש [ומיהו שאר דיני מ"ש נוהג בו דאלי"כ מ"ש למאי הוא ואיך פטר את הטבל] ולא מקרי פחות מש"פ אלא כשהפריש בתחלה פחות מש"פ אבל הפריש פרוטה ונשתתיר פחות מש"פ אסור לאכלו מה"ת ולא עוד אלא כל שיש לו טבל הרבה והפריש עכשו פחות מש"פ ועתיד להפריש עוד חייב בהעלאתו ובפדיון וחייב על אכילתו חוץ לחומה והכריע הראב"ד זה מסוגיא דמכות כ' א' הא בגבולין לוקה שלש.

ודעת הרמב"ם פ"ב ה"ט משמע כדעת הראב"ד והרא"ש דכל קדושתו מדבריהם, ומדרבנן הרי הוא כמעשר שני דאורייתא, ומיהו אין לפחות מש"פ פדיון דלקולא לא אמרו חכמים והא דצריך בפדיון פרוטה הוא מה"ת, שדין זה הוא על המטבע שאין חילול על המטבע כל שאין במטבע פרוטה, והלכך אם יש לו מ"ש הרבה שהוא קדוש מה"ת ורוצה לחלל פחות מש"פ על המטבע אי אפשר לו לעשות כן שאין פחות מש"פ מתקדש במטבע, ואם יש כבר במטבע מ"ש מוסיף עליו אפי' פחות מש"פ, וכ"ז מבואר בסוגין ופירש טעמו בש"מ בשם הרא"ש, והלכך גם מ"ש שאין בו ש"פ מתחלתו אע"פ שהוא מדבריהם אין מחללין אותו על פחות מש"פ.

והנה לדעת הראשונים האלו הא דאמר נ"ג ב' פרט למעשר שאין בו ש"פ היינו שאין חייבין בפדיונו ונאכל חוץ לחומה אם היה בתחלתו פחות מש"פ ולא היה לו לבעלים טבל יותר [ומסתבר דבאותו המין תלוי הדבר] ובכלל זה שאין המעות נתפשין בקדושה בפחות מפרוטה, ולמ"ד אין בחומשו נמי ילפינן שאין המעשר קדוש ליאסר חוץ לחומה אלא ביש בו ד' פרוטות, ואין המעות מתקדשין בפחות מד' פרוטות והנה הר"מ פסק בפ"ב ה"ט כמ"ד אין בחומשו וכדאסיק בגמ' בקשיא למ"ד אין בו, וא"כ אין מ"ש מתחלל על המטבע כל שאין מתקדש במטבע ד' פרוטות, אבל אי אפשר לומר כן דהא אמר מ"ה א' השתא אפריטי מחללינן וכ"כ הר"מ בהדיא בפ"ד ה"ט ואין פודין בפחות מפרוטה הא בפרוטה פודין, וכ"כ שם פ"ב ה"ב וה"ג ולכן נראה דדוקא לענין מעשר שני עצמו פליגי אבל לענין מטבע דבעינן פרוטה סברא הוא דכל שאין בו שיעור פרוטה לא חשיב מטבע וכדאמר בירו' דחשיב כאסימון ור"ל דנהי דמצד תפיסת קדושת הפדיון לא בעינן שיעורא וראוי אפי' בכל שהו אבל כיון שהקפידה תורה על המטבע כל שאין כאן מ"ש במטבע שיעור פרוטה חסר שיעור מטבע במ"ש ובזרה ניחא דכל שיש במטבע פרוטה מוסיפין עליו אפי' פחות מפרוטה דכיון דמצטרפין הרי יש במטבע שיעור מטבע.

דין פליגא אירו' שהביא הר"ש פ"ב דמ"ש מ"ח, דמודים חכמים בלא צירוף פירות דאין מחללין כסף על כסף, וגמ' דידן ס"ל דחכמים מתירים לעולם כסף על כסף [בתו"י] כתב דג"י אחרת היתה להם, ולא יתכן, אלא כתבו תוכן המשנה לפי פירושם] ואף לתירוץ ראשון צ"ל דרבנן מתירים אף בלא צירוף דלמאי דמפרש בירו' דמודים חכמים בדינר פירות ע"כ מוכח דאפי' סלעים על דינרין אין מחללין, אף שדרך חילול בכך, וכמו כן אין לחלל סלעים על סלעים אף אינם חריפין על חריפין, אלא דלתירוץ קמא מודים חכמים דסלע על סלע בשוין אסור, ולתירוץ בתרא לרבנן אף בשוין מותר.

ולדברי התו' קיי"ל לדינא דמחללין סלע על סלע באינן שוין, אפי' שלא מדוחק, ובשוין אין מחללין אפי' מדוחק, והא דתנן בדמאי מחללין אותו כסף על כסף היינו אפי' בשוין שהרי כ' תו' לק' נ"ה ב' דכסף על כסף הוא קולא בדמאי דבדאי אפי' מדוחק אין מחללין.

והר"ש פ"ב מ"ו הניח בקושי' סוגי' דגמ' נ"ה ב' דמוכחה דמקילינן בדמאי יותר מודאי מכסף על נחשת ולא מכסף על כסף, לפי הירו' דכסף על כסף אין מחללין אפי' מדוחק, ולולא המבואר בירו' כתב דאפשר לפרש דדוקא בנתערבו אין מחללין כסף על כסף דחיישינן דלמא יקח אחת מהן בלא חילול.

והרא"ש בהגהותיו כתב לפרש הא דאמרו דמחללין סלעים על סלעים היינו באינן שוין וההיא דמחללין כסף על נחשת מדוחק אבל לא כסף על כסף היינו בשוין, ומשמע דאפי' כסף על דינרין אין מחללין כיון דשניהם כסף, דאלי"כ יביא דינרין, וצריך טעם למה אין זה דרך חילול, וסיים הרא"ש ומיהו בירו' משמע דאף באינן שוין אין מחללין, ולכאורה אין ראי' מירו' דיי"ל דבדמאי מחללין אף בשוין, אלא דאכתי תקשה הא דלא הוכיחו בגמ' נ"ה ב' דדמאי קיל מהא דמחללין כסף על כסף בשוין, ומיהו אם סלעים על דינרין הוי כאינן שוין ע"כ מוכח בירו' דאין מחללין אפי' בשוין מההיא דמ"ח דדוקא בצירוף פירות מתירים חכמים.

ולדינא נראה דנקטינן כהירו' דאין לנו ראי' מכרעת דגמ' דידן פליגא, דההיא דסלעים על סלעים כבר פירש הר"ש דיי"ל דליפלגו בדעבד ובדאורייתא, וההיא דהוכיחו מכסף על נחשת ולא מכסף על כסף, כבר פירשו תו' נ"ה ב' דלא בא להוכיח דדמאי קיל מודאי, אלא בא להוכיח דהא דמיקיל ר"מ לחזור ולפדות את הפירות אינו אלא בדמאי, [וצ"ל דכונתם דמזכיר כסף על נחשת שסמך לההיא דחזור ופודה את הפירות וכולהו מקולי דמאי].

וכן פסק הר"מ פ"ד מה' מ"ש ה"ה וכסף על נחשת מותר בשעת הדחק, ואם יעבור הדחק צריך לחזור לחלל

על הכסף, וכמש"כ הר"מ שם ה"ז.

ובז"ה דמעו' מ"ש משליכין לים שלא יבוא לידי תקלה מותר לחלל כסף על נחשת כדין שעת הדחק,

וכמש"כ לעיל סק"י.

עכשן שאין לנו מטבעת כסף היוצא, ואנו מחללין על מטבע של שאר מיני מתכת ונתמלא המטבע שילינג, נראה דיש להקל לחלל על מ"ל, ואע"ג דהוי נחשת על נחשת דאין מחללין לכתחלה אפי' מדוחק כמש"כ הר"מ שם, מ"מ כיון דדיעבד מחולל כדאיתא בירו' שהביא הר"ש שם דכל שבדמאי מחללין לכתחלה בודאי עבר וחלל מחולל וכ"ה בר"מ שם, הכא כיון דאיכא הפסד מרובה שעת הדחק כזה חשיב כדיעבד, ולא דמי לדחק הנזכר במשנה שאינו אלא מקרה יחידי, וגם יש עצה לחלל כסף על נחשת משא"כ עכשו שאין לנו רק מין מטבע אחד, ועוד נראה דכל אותן חומרות שאינן מעיקר הדין לא החמירו אלא בזמן שהחילול הוא בדקדוק של השיווי אבל בז"ה שם מחללין מנה על שו"פ לא שייך חומרות אלו, דאפי' מחלל כסף על כסף ניכר החילול

דאורייתא אלא שלוקח אותו בזול ושפיר מתפש כל הפרוטה. וכ"ה בתו' ב"מ נ"ד א' ד"ה או, ולי' התו' גיטין ס"ה א' ד"ה ואמה, משמע קצת דבעינן חומש חוץ מפרוטה, וכן למ"ד אין בחומשו לא מחללינן אלא בד' פרוטות חוץ מן החומש, מיהו למה שנתבאר שאין חיוב חומש בפחות מד' פרוטות אם אין בו ד' פרוטות צריך שיאמר הוא וחומשו מחולל על פרוטה ורביע שאין החומש משלים לפרוטה כיון שהוא מדרבנן, ואף אם יש כבר מ"ש במטבע צריך שיחלל על פרוטה כל שמי"ש ש"פ דלא מצינו דין שוה מנה שחללו על ש"פ בפחות מפרוטה.

ולפ"ר ש"י ותו' ב"מ נ"ג ב' פחות מד' פרוטות קדוש אבל אינן תופשין פדיון דקיי"ל אין בחומשו, ומ"מ אפשר דאם יש במעשר ד' פרוטות מחללין אותן על פרוטה וא"ת א"כ ע"כ הפדיון תלוי בשיעור המעשר ולא בכסף המתקדש למעשר ולמה מחלל פחות מש"פ על מעות הראשונות, נהי דהכסף שבמטבע מצטרף עם הראשוני אבל המעשר איך יוצא לחולין בזמן שאין בו שו"פ י"ל דכיון דמחלל על מטבע אחת חשיב כמחלל הראשונות ושל עכשו בבת אחת [שוב הראוני בתו' גיטין ס"ה א' ד"ה אמה, מבואר דאף במ"ש הרבה אינו מחלל בפחות מד' פרוטות ולפ"ז הא דכתוב בנוסחאות שיהיה המ"ש שוה ד' פרוטות אינו מדוקדק וצריך להוסיף ושיחללם על ד' פרוטות ואם מוסיף חומש צריך ה' פרוטות].

יך' מ"ש פ"ד ה"ג מה נן קיימין כו', מפני דחילול מ"ש מש"ל דרך מקח ודרך חילול, דרך מקח היינו שראובן יש לו מעות ושמעון יש לו פירות מ"ש ובא ראובן ולוקח הפירות מיד שמעון ומחלל הפירות על מעות שבידו, ומעתה המעות הן קדושין בקדושת מ"ש והן שייכין לשמעון, וראובן זכי בפירות והן חולין בידו, ויש עוד דרך חילול היינו שהמעות נשארין ביד ראובן והן קדושין והפירות נשארין ביד שמעון והן חולין, ויש מקום לומר דכשהפירות נשארין ביד בעליהן חייבה התורה חומש אף שנתחללו על מעות חבירו, אבל באמת אין הדין כן דלא חייבה תורה חומש אלא כשהחילול הוא במעות של הבעלים, והיינו דשאל מה נן קיימין אם כשאמר צא ופדה לי שלוחו הוא, [דבלשון הזה אין כאן משמעות שנותן לו המעות במתנה אלא עושהו שליח לחלל], צא ופדה לך שלו הן, [דבלשון זה משמעותו שחברו נוטל הפירות והן חולין בידו ואין כאן הערמה שאין כאן רמז שרצונו שיחזיר לו הפירות במתנה] כי נן קיימין כשאמר לו פדה לי משלך [וכיון דמניח הפירות לעצמו נראה שדעתו שיחזיר לו גם המעות ולא נתן לו אלא כדי להפטר מחומש ואיצטריך לתנא לאשמועינן דמותר, אבל כשאמר לו צא ופדה לך נראה יותר שנותן לו באמת דאי מכוין רק להפטר מחומש דרך בני אדם לצמצם גם בדיבורם ולא יאמר לחברו שיקח את הפירות דבר שמוכיח שאין כאן כונה להפטר מחומש, דהא הפסד החומש אינו אלא בזה שחולין דמיהם יקרים ממ"ש, וכאן מוסר לחברו חולין ומניח לעצמו מעשר, אלא ודאי קושטא קאמר שנותן מתנה לחברו], פדה לך משלי [נראה דהמקבל המעות אומר לבעה"ב אחר שקבל המעות ממנו פדה לך משלי, ובעה"ב קיבל דבריו] והנה באו כאן לפרש דמשנתנו אפי' כשאמר פדה לי דאי כשאמר פדה לך פשיטא, אלא ודאי משנתנו באומר פדה לי, אלא דאיירי בהוסיף לומר משלך דפדה לי לחוד באמת אסור.

שם כל מעשר שאין הוא ופדיונו משלו אינו מוסיף חומש, דלא תימא דבעינן שחברו יזכה בפירות והוא יזכה במעות חברו אלא כל שהמעות אינו משלו אף שהפירות נשארין חולין בידו ומ"ש לא נכנס כנגדן רק לפי שוין בלא הוספת חומש לית לן בה.

ובבהגר"א הנדפס פי' דר"י סבר דהפודה ע"י שליח אינו מוסיף חומש והלכך מתני' מתוקמא אפי' אומר לו פדה לי משלי, ולאז שמי' דהגר"א חתים עלי', דזה נגד

(יד) מיהו קשה לפ"ז הא דפריך נ"ג ב' בשלמא למ"ד אין בחומשו היינו דקתני דיו כו', ומשמע דלהכי נקט תנא שאין בחומשו ש"פ דבהאי מעשר א"א לפדותו בפני עצמו והלכך מחללו על מעות הראשונות, ואם איתא דלכו"ע פודין מ"ש אפי' בפרוטה ובריייתא שמעינן דמותר לפדותו על מעות הראשונות מאי קשיא לי' למ"ד אין בו, ואין לומר דלא מיקילינן לסמוך על מעות הראשונות אלא בדרבנן ולא במ"ש הצריך פדיון מה"ת דא"כ מאי מקשה לדחוקי' מהא דפחות מש"פ שנתערב לימא דאיירי בפחות מש"פ שפירש ממעשר מרובה דהוי מעשר מה"ת, אלא ודאי דחוקי' אף במעשר דאורייתא סמכינן, ואפשר דבאין בחומשו ש"פ לא סמכינן אמועות הראשונות אלא בדרבנן, וע"כ שיעור יש בחומשו ש"פ הוקבע משום דעד כאן מעשר דרבנן דאל"כ אין טעם בשיעור זה, וגם מדאמר סתמא מע"ש שאין בו ש"פ והמכוון שאין בחומשו אינו אלא משום דכשאין בחומשו הוי כאין בו, ומכל זה הוכיח כמ"ד אין בחומשו.

טו) ר"מ פ"ה ה"ד מ"ש שאין בחומשו שו"פ אינו מוסיף עליו חומש, אם הוא מ"ש שלא היה בשעת הפרשה ש"פ אינו אלא מדבריהם וכמשי"כ רבנו לעיל פ"ב ה"ט, ואפשר דאף בבא ממעשר מרובה איירי דמקרא דממעטין ב"מ נ"ג ב' מעשר שאין בחומשו ש"פ ממעטין נמי חומש דחומש בהאי קרא כתיב וכ"כ הראב"ד בש"מ שם, וכ"ה בירו' מ"ש פ"ד ה"ב, ונראה דאם פודהו בפרוטות פודהו בלא חומש שהרי אי אפשר להתפיש פחות מפרוטה דהא מסקינן ב"מ נ"ד א' חומשו כמותו דבעינן כסף צורה ופחות מפרוטה כאסימון וכמשי"כ לעיל, אבל כשפודהו בדינר אומר הוא וחומשו מחולל על המטבע דכיון דמדרבנן גם מ"ש שאין בו ש"פ חייב בפדיון חייב גם בחומש וכ"ה בש"מ והיינו דכתב רבנו בה"ה דכשפודהו על מעות הראשונות אומר הוא וחומשו והיינו מדרבנן.

ולשון רבנו וכן מעשר שאין דמיו ידועים כו', אינו מובן לי וכן, ואפשר שהוא ט"ס תיבת וכן, ואפשר שנשמט כאן ואם פודהו על הסלע אומר הוא וחומשו מחולל על הסלע הזה וכן מעשר כו', ומע"ש שאין דמיו ידועים אין פודין על הפרוטות דהמותר שאין מגיע לפרוטה לא יצא לחולין וכדאמר ב"מ נ"ג א' והלכך מחלל על הסלע ואף שלא נישם המעשר לית לן בה.

נקטינן לדינא דמחללין מעשר ש"פ על המטבע וא"צ ד' פרוטות וכ"ה בטושי"ע סי' של"א ובב"י העיר דהא מ"ד אין בו עלה בקשיא, ולמה שנתבאר נחא. ואם יש כבר פרוטה במטבע מחללין עלי' אפי' פחות מש"פ וכדחזקי', וכמשי"כ הר"מ פ"ה ה"ה ואף ששם באין בחומשו ה"ה אין בו.

טז) דין חומש נוהג בין במחלל פירות על המעות, ובין כשלוקח במעות פירות בין בירושלים בין חוץ לירושלים וכמשי"כ הר"מ פ"ה ה"ב למה שפירשו הכ"מ שם והביא לזה מקור בגמ' מנחות פ"ב א' בפודה מעות מ"ש על בהמה שלו לשלמים.

וכן מברך על פדיונו בלוקח במעות פירות כמשי"כ הר"מ פ"ד ה"ג.

נראה דמ"ש שיש בו ד' חומשי פרוטה אינו פודהו על המטבע אע"ג דמוסיף חומש מדרבנן והוא וחומשו יש בהן פרוטה והוי קדוש במטבע שיעור פרוטה, דלא משמשינן בחיוב דרבנן לקולא ומה"ת אין בו חומש ואף בהפריש פחות מש"פ ואין לו טבל אחר דכל המ"ש מדרבנן מ"מ אין החומש מצטרף להשלים שיעור פרוטה כיון דאף במ"ש דאורייתא אינו מוסיף חומש כל שאין בחומשו שו"פ אין ראוי שהחומש ישלים שיעורו.

מיהו במ"ש שיש בו ש"פ או ששוה הרבה ומחללו בפרוטה כדן הקדש שוה מנה שחיללו על ש"פ מחולל, דיו שיאמר הוא וחומשו מחולל על הפרוטה שהרי יש כאן חומש

וכן קשה מתני' דהיי' עומד בגורן כו', למה ליי' להקנות יפדה עיי' שליח, אלא ודאי שלוחו כמותו.
{עיי' נדפס שם}

משנתנו דקתני מערימין כו' דהיינו דייל דאינו מקנה בלב שלם, ולמה לן כולי האי, יעשה שליח לפדות ויפטור מחומש,

סימן ד

ולפי' הגר"א דנו באשקלון על פירות השוק משום שרוב אשקלון ביד נכרי ופירותיהן פטורות אלא שיש לחוש לפירות הארץ.

ולפי' מבואר דאותן שלא כבשום עיי' ואינן מובלעות טמאות משום ארץ העמים ועיי' מש"כ שביעית סי' ד'.

(ב) במל"מ פ"ב מה"ת הי"ד נסתפק לדעת הסוברין דהנאה של כילוי בתרומה דרבנן אי הנאה של כילוי

בטבל דאוריית', וסתימת דברי הר"מ פ"ו מה' מעשר ה"ב משמע שהוא דאורייתא, ויש לעי' לפי' במש"כ הר"ש פאה פ"א מ"ו בשם הירו' דר"ע דאוסר לזרוע מן הטבל לאחר שנתמרח בא לאפוקי מחנויות של בית חנון ור"ל דמן הדין מותר דדרשינן ואכלת ולא זורע, ואם מן הדין פטור מתרומות ומעשרות במשתמש שאר הנאות זולת אכילה, איך יתכן שאסרה תורה הנאה של כילוי, ואי דרשינן בכל הנאות אין לך בו אלא משעת הרמה ואילך הרי שרבתה תורה כל הנאות זולת אכילה, והיה אפשר לומר דלא פטרה תורה מקרא דואכלת אלא במירח ע"מ למכור ולזרוע וכדעת הר"מ פ"ב מה' מעשר ה"א, וכ"ד רמב"ן ושאר ראשונים בש"מ ב"מ פ"ח א', אבל כל שמירח לאכלה ונתחייב אסור בשאר הנאות של כילוי, אבל לדעת הראב"ד שם דאף במירח לעצמו ממעטינן וכן הר"ש פאה שם כתב דאיסור זריעה לאחר מירוח מדרבנן קשה הא הנאה של כילוי דאורייתא.

ואיסור כילוי אינו לא בלאו ולא במיתה אלא איסורא בעלמא דילפינן שבת כ"ו א' מהיקשא [ונראה דאם הנהנה הוא בעלים עובר בעשה דתרומה ומעשר וכן באוכל, אבל בשורף אינו עובר בעשה אע"ג דנראה עיקר כדעת האומרים דמעשר היא מצוה חיובית שהרי עובר בב"ת וכמש"כ תו' ר"ה ד' א' ואם אין מצוה ב"ת מנין, ואף אם אין ב"ת על הפרשה מ"מ איכא מצות ביעור ואין סברא דבשעת ביעור מתחדשת מצוה, מ"מ כל שלא עבר עדיין בב"ת שורפו ומיפטור מעשה וצ"ע ועיי' מני"ח מצוה רפ"ד].

(ג) פסחים ל"ג ב' תוד"ה אמר, וי"ל דדוקא בטבל טמא כו', במל"מ שם נתקשה בדבריהם, ונראה כונתם

דבלא קרא לא מחייבין טבל שאינו ראוי לאכילה מחמת איסורו ושיריה ניכרין דאמר בגמ' לאו דוקא אלא ר"ל שירים המותרין לאכילה בעינן דבזה חייבה תורה תרומה, ומן הסברא היו פוטרין גם טבל טמא משום שתרומתו אינו ראוי לאכילה, ורבי קרא לחיובי' לטבל טמא אבל אכתי בטבל טמא השירים נאכלין אבל חמץ בפסח דהשירים ג"כ אינן ראויין לאכילה לא מצינו דרבי קרא.

ויש לעי' לר"ה בדרי"י בהא דאמר לק' ל"ה ב' דאין יוצאין בטבל שאין איסורו משום ב"ת חמץ שאין

אחע"א, והרי אם היה חמץ היה נפקע טבל והיה האיסור משום חמץ, ואפשר דכיון דאין אחע"א ואין כאן איסור חמץ ממילא איכא איסור טבל, ומיהו כשיפריש יחול איסור חמץ על שירים וממילא אין כאן שירים ניכרין ואפשר דמ"מ חייב בתרומה כיון דהשתא היתר הוא ואין האיסור חייל אלא אם כן חייל עלי' שם תרומה, א"נ כיון דהשתא הוא טבל וכל שהוא טבל לא חייל עלי' איסור חמץ אע"ג דכשיחמץ יופקע איסור טבל ויחול איסור חמץ לא קרינא בו השתא איסורו משום ב"ת חמץ.

פסחים ל"ג ב' ראשית ששיריה ניכרין, נראה דאף אם הפריש ממנה על עיסה שלא החמיצה לא הוי תרומה דהוי מפטור על החיוב דלא חייבה תורה אלא בדגן המותרין באכילה או בהנאה אבל לא באסורה וכן לרנב"י היכי דאחמץ במחובר אין תורמין ממקום אחר עליו,

(א) פ"א מ"ג מן הכזיב ולהלן פטור מן הדמאי, היינו אותן שלא כבשום עולי בבל כדתנן שביעית פ"ו מ"א ומבואר בירו' שפטור אף מן הודאי, ופר"ש דר"ל אפי' גדל ביד ישראל פטור ואע"ג דבזה"ז חייב מדרבנן אפי' למ"ד קדושה שני' לא קלע"ל, אותה הארץ שלא כבשוה עולי בבל קיל טפי ופטורין, וגריעי נמי מחו"ל הקרוב דחייב מדרבנן אותו שמכזיב ולהלן רחוק מעיקר הישוב ופטור לגמרי, וכ"ד הרא"ש בהגהות הר"ש בפרקין אות ב', ולענין שביעית הוא נאכל ולא נעבד.

ודעת הגר"א שלא הקילו אלא בשדות שביד נכרי שיש להם קנין להפקיעם מיד מעשר [ונראה דדוקא במעשר הקילו אבל לא לענין שביעית ונוהג אף בשל נכרי אע"ג דבסוריא יש קנין אף לענין שביעית, ועוד דבמעשר נפטר גם משום מירוח נכרי מעיקר הדין אף לדעת הראב"ד דגדל ביד נכרי ומירחו חייב מדרבנן] והא דאמר דאפי' ודאי פטור ר"ל שלקח מתגר נכרי או כותי שאינו מעשר בודאי ופטור משום דאזלינן בתר רובא שהוא מן הגדל ביד נכרי דומיא דודאי שהזכירו בקלין שבדמאי דר"ל שאין זה מעשר בודאי ופטור משום דרוב אינו משומר [ומיהו קשה שהלוקח מתגר נכרי או כותי אין הנידון רק משום דמאי שאם לקח מישראל דמאי, ואם לקח מכותי שאינו תגר באמת חייב ואילו הכא בקלין שבדמאי אף בלקח מן הכותי פטור].

וכרכים שכבשום עולי מצרים ולא כבשום עיי' והן בתוך הישוב חייבין בודאי ופטורין מן הדמאי וירקות פטורין לפר"ש.

ולדעת הגר"א י"ל נמי הן כדן מכזיב ולהלן ומשל גוי פטור ואם הרוב של גוי פטורין בסתמא ובהכי איירי

עובדא דר"מ חולין ו' ב'.

והאי מכזיב ולהלן לא נתפרש במשנה, שהרי שטח הארץ צריך להסתמן בגבולות מדויקות שהרי לא כבשו כל

הארץ בקו שוה עד כזיב, ונראה דהיינו דפירשו בירו' לק' פ"ב ה"א שמות העיירות שכבשום ושלא כבשום וכן בפ"ו דשביעית.

ובירו' שם אמרו אשקלון כלחוץ, ר"ל דלא כבשום עיי'ב, ואמרו דריבר"י נמנה על אשקלון וטיהרה, ואמרו דנמנו לפוטרה מן המעשר ומשך ריבר"י ידו מזה, ואמר טעמא טומאה דרבנן אבל מעשר שמא נתכבשה ונתחייבה ד"ת והדר פריך והלא אשקלון כלחוץ, ומשני מידי דהוי אצור דאע"ג דאסור לילך לשם הקונה שם חייב, ונראה דהא דטיהרו אשקלון היינו משום שמובלע בתחום א"י וכדתניא בתוס' והובא בר"ש אהלות פ"ח מ"ז, אבל אותן שלא כבשום עיי'ב טמאין משום ארץ העמים, והא דנמנו לפוטרה מן המעשר, לדעת ר"ש א"צ מנין לפוטרה שאף הגדל ביד ישראל פטור, אלא נמנו לפטור את הלוקח בבסילקאות והיו צריכין להכריע אם יש לחוש לפירות א"י המובאות לשם ואם הרוב אינו מא"י אין לחוש, וריבר"י לא נמנה עמהן ולא סמך על עדות מהא דרפב"י וכמש"כ הר"ש שם מ"ט, והיינו דפריך בירו' הא אשקלון מן החוץ ולמה דנו לענין חיוב מעשר ומשני מידי דהוי אצור אע"ג דאסור לילך לשם שהוא מכזיב ולהלן מ"מ הקונה שם פירות חייב וכדאמר דמאי פ"א ה"ג הלוקח מן החמרת בצור חייב, וה"נ דנו בפירות שבשוק אשקלון, והא דאמר ר"י טעמא שנמנה על הטהרה ולא נמנה על המעשר היינו כיון שסמך על עדות של רפב"י לענין טהרה ראוי לסמוך גם לענין מעשר וכמש"כ הר"ש שם ויהיב טעמא משום שטהרה קיל טפי ממעשר.

לעיל סי' א' סק"ג, ואפשר דלשון רבנו לאו דוקא אלא טעמא יהיב למלתא דמיקילין ואע"ג דאיכא חזקת טבל משום שהוא נאמן מן הדין ואף במכר סתם הוי כמו שאמר, וכן במוליד לשוק הוי כמו שאמר.

הלוקח טבל ע"מ למכור נראה דחשיב כלוקח ע"מ לאכול, והלכך אף אם לוקח שני הוא לזרע ולבהמה חייב בדמאי בין מכר המוכר שכבר נתחייב ובין מכר הלוקח כיון דפירות אלו כבר נטבלו ביד חבר מחמת גזירת דמאי, וכמו שאמרו חולין ז' ב' דלא יתן לבהמת חברו ור"ל שמוכר לחברו לבהמתו ומפני שכבר נתחייב ביד חבר.

(ה) ירו' פ"א ה"ג אר"י ותני כן [ר"ל ר"י אמרו וגם בברייתא תני כן וכ"ה בגמ' חולין ז' ב'] לקחן לזרע וחישב עליהן לאכילה באין מחשבה [ר"ל באין לידון במחשבתו ומשמע דאף אם חשב אח"כ לבהמה חייב].

עכו"מ ששאל מישאל ליתן לו שמן על מכתו אסור בודאי ומותר בדמאי, [לשון הר"מ פ"יג מה' מעשר הי"ז] והכי תניא בתוס' פ"ק דדמאי, ולא נתפרש הטעם שהרי לאחר שבא הדמאי ליד חבר וכבר נתחייב בדמאי אסור ליתנו לנכרי שזו כהנאה של כילוי או שכבר נתחייב במעשרותיו וכדתניא בתוס' שם ופסקה הר"מ לעיל ה"טו, ומאי נ"מ אי העכו"מ אוכלה או נותן ע"ג מכתו ובמה נפטר מלעשר, ואי איירי בשמן שלקחו בתחלה למכתו ופטור מן הדמאי ניחא, אבל א"כ לא הו"ל לאיפלוגי בין ודאי לדמאי, אלא הו"ל לפלוגי בדמאי בין לקחו לאכילה ללקחו לרפואה.

ר"מ שם ה"טו הלוקח פירות לאכילה ונמלך עליהם לבהמה ה"ז לא ימכרם לעכו"מ כו', משמע דלוקח דמאי למוכרו לנכרי מותר למכרו ופטור מן הדמאי, ועוד למדנו שאם נמלך מפטור לפטור פטור והלכך אם לקח לזרע ולבהמה מותר למכרו לנכרי, ולפ"ז ע"כ הא דתניא דנותן לעכו"מ ע"ג מכתו בלקחו לאכילה וצ"ע טעמא וכמשי"כ לעיל.

והלוקח למכור לישראל דחייב לעשר ולא אמרינן כיון שאיסור מכירת טבל אינו במיתה לא ליחייב משום דמאי, דכל שהוא מעותד לאכילת ישראל גזרו משום דמאי, ועוד הא אם יאכל זה הלוקח בלא מעשר איכא לפני עור בודאי.

(ו) תוס' פ"ק דדמאי כיו"ב מי שנפלו לו פירות בירושה או שנתנו לו במתנה לא ימכרם לעכו"מ ולא יאכלם לבהמה כו', אי בשהיה דעתו לאכלם ונמלך לא שייך למתני כיו"ב דהיינו לקחם דרישא, ואפשר דר"ל אע"ג דירושה ומתנה מקבלם סתמא ואח"כ חישב לבהמה או למכרם לעכו"מ לא אמרינן הוכיח סופו על תחלתו, ואפשר עוד דדוקא בלוקח לבהמה מהני מחשבתו דהוי מחשבה ומעשה אבל ירושה ומתנה דבכל ענין יקבלם אף אם אין לו צורך מיוחד עכשו, אע"ג דחושב שיתנם לבהמתו חייב לעשר וצ"ע.

(ז) ויש לעי' לדעת הר"מ פ"יג מה' מעשר הי"ז דע"ה נאמן על של אחרים, אם נאמן האב להורישו לבניו או נותן מתנה למקבל, ואע"ג שמעיד על שלו מ"מ כיון שאין הדבר נוגע אליו הוי כמעיד לאחרים ומהאי ברייתא משמע דאינו נאמן, דהא לוקח לבהמה דפטור מן הדמאי פ"י הר"מ דאיירי באמר ע"ה שהן מעושרין וכמשי"כ סק"ד, ואף למשי"כ שם לצדד דלאו דוקא קאמר הר"מ וסתמא הוי כאמר הי"נ בהוריש ונתן מתנה סתמא הוי כאמר.

ר"מ פ"יג הי"ז נתן העכו"מ שמן ע"ג טבלא כו' משעמד מותר לישראל לישב אחריו, למשי"כ רבנו פ"א מה"ת גדל ביד עכו"מ ומירחו פטור מן המעשר, צ"ל דאיירי הכא בלוקח העכו"מ מע"ה, ומשמע דדוקא בדמאי הקילו אבל בודאי כה"ג אסור ואע"ג דבתרומ' אמרינן כריתות ז' א' דכהן שסך בשמן ש"ת בן בתו מתעגל בו שא"ה דכבר איתחיל משא"כ בטבל ורק בדמאי הקילו ואף בנפל על גופו התירו לשפשף.

ובדרו"ח לא פי' כן, עי"ש, וצ"ע. [א"ה, ע"י בסוף הספר, בליקוטים סי' ג].
{ע"כ נדפס שם}

פסחים ל"ג ב' ששיריה ניכרין כו', אין הכונה שאין תרומה אלא א"כ מתירה את החולין ומפקעת איסור טבל, אבל הכא אין איסור טבל חייל על איסור חמץ, דהרי יש כאן היתר לאחר הפסח, ולענין לקוברו בין רשעים גמורים, ועוד נראה דלר"ה בדרי"י אפי' אחמיץ כשהוא טבל, אלא טעמי דבעינן היתר אכילה בשירים ואל"כ לא קרינן בו ראשית.

שם תוד"ה אמר וי"ל דדוקא בטבל טמא כו', ע"י מהרש"א ונראה כונתם דלפיכך כתבה תורה איסור כילוי בנוסח זה בבי' תרומות כו', ולא כתבה תורה איסור כילוי בטבל סתם, משום דאי כתבה תורה סתם הוי מוקמינן לי בטבל טהור דמפסיד לכהן תרומה הראויה לאכילה שזו עיקר התרומה, אבל טבל טמא דלא חשיב כולי האי לא ולפיכך כתבה תורה איסור כילוי בטבל טמא, ושמעינן דכשי"כ טבל טהור, אבל אכתי לא שמעינן חמץ בפסח דהקפידה עליו תורה שלא יפסיד כהן חלקו, כיון דזה דבר שאינו תדיר, ואין רצון התורה שימצא חמץ בפסח, ואין ללומדו מטבל טמא, ובלא ילפותא אין לאסור הנאה של כילוי כיון שאין טבל מאיסורי הנאה, ועוד יש חילוק בין טבל טמא לטבל של חמץ בפסח, דטבל טמא חייב בתרומה אף אם יהא מותר בהנאה של כילוי דאכתי שיריה ניכרין לענין אכילה, אבל חמץ בפסח אם מותר בהנאה של כילוי פקע טבלו כיון שאין שיריה ניכרין, ואין לנו מקרא שיהא אסור בהנאה של כילוי וע"י זה יתחייב בתרומה ויחול עליו איסור טבל, ואדרבה אמרינן כיון שאין לו שירים לאכילה פקע טבלו ואין לנו ריבויא לחייבו.

{ע"כ נדפס שם}

(ד) פ"א מ"ג הלוקח לזרע פטור מן הדמאי, יש בזה שתי קולות דאע"ג דגידולי טבל בדבר שאין זרעו כלה אסור כדאמר נדרים סי' א', הכא לא גזור בדמאי והלוקח טבל ודאי מן הע"ה אוכל מהן עראי עד שימרח, ולא חיישינן להו לגידולי טבל, והטעם דאפי' אי גידולי היתר אין מעלין את האיסור מ"מ אין ההיתר נהפך לאיסור כשהוא דרך זריעתו וכמשי"כ שביעית סי' ח' סק"ג, והוי כתרבות דמאי ולא גזרו על תערובת דמאי ועוד דמן הדין בטל טבלו וכמשי"כ ר"ש תרומות פ"ט מ"ז וכמשי"כ שביעית שם סק"ב, וטעם דתערובות דמאי לא יתכן במשנתנו כשלקח דמאי לזרע, מיהו י"ל כיון דלוקח לזרע אע"ג דבגידולים איכא תערובות דמאי לאכילה הוי כלקח לכתחלה בתערובות, ואע"ג דלוקח ע"מ לערב חייב בדמאי וכדאמר חולין ו' א' כיון דאמר לה עשי לך משליכי כמאן דעריב בידיים דמי, הכא לזרוע עדיף טפי דבינתים כמאן דליתא בעולם דמי.

ועוד יש קולא בזריעה עצמה שאסור לזרוע את הטבל, כדתנן פ"ק דפאה מ"ו, מעשרות פ"ה מ"א, והקילו בדמאי כמו שהקילו בשאר הנאה של כילוי וכדתנן במשנתנו כיון שאין איסורו חמיר כאכילה, וכמשי"כ סק"ב.

ולא הקילו בהנאת כילוי בדמאי אלא במקום שכל הנידון הוא לענין כילוי, אבל כשלקחו לאכילה שכבר באנו לדון עליו לאכילה וחלה עליו גזירת דמאי אסור ליהנות בו הנאת כילוי כמו בטבל גמור וכדאמר חולין ז' ב', וכן כשלקחו לבהמה ונמלך לאדם נראה דחייב לעשר, חזר ונמלך לבהמה צ"ע, [ועי' לק' סק"ה] לקח לאכילה וזרען בדבר שאין זרעו כלה יש להסתפק אי גזור על גידולי דמאי.

וכל הני דאין נוהג בהן דמאי, נראה דאף במצא פירות במקום שרוב מוליכין לשוק דאמר מעשרות פ"ג ה"א דמעשרן דמאי, אם מגביהן לזרע ולבהמה פטור, והר"מ פ"ג הי"ד כתב בכל הני וכיון שאמר לו ע"ה מתוקנים הם אי"צ לעשר, ומשמע דבמכר לו סתם לא וכשי"כ במצא בשוק, ולא אתפרש טעמא דהא בכל ענין לא הוי רק דמאי וכמשי"כ

המנחות ולקוח בכסף מעשר, וזה נגד הירו' ולא אתפרש טעמו.

ושירי מנחה לכאורה אין נ"מ בהא דנותנין עליו שם תרומת מעשר ומ"ש, דהרי בלא"ה אינו נאכל אלא לכהן ואינו נאכל אלא בעזרה.

והא דמיקילין בהני דוקא קדם הפרשה, אבל הפריש מ"ש ונפל לתוכו תרומה אע"ג דהשתא

מדומע הוא מ"מ נוהג בו חומרי מ"ש אפי' לר"י דאית לי בלקח פירות מע"ה ונדמעו אצלו פטור מן הדמאי, תדע שהרי אמרו דאם תרם מה שעשה עשוי ואם תרם דמאי מן המדומע חייל ותרומת מעשר אסור לזרים ומ"ש אינו נאכל חוץ לחומה אע"ג שהוא מדומע, וכן הא דמאכילין עניים דמאי דוקא דמאי אבל תרומ"ע של דמאי ומ"ש לא, וכן הא דמזמנין עליו דוקא דמאי אבל אכל תרומ"ע ומ"ש של דמאי חוץ לחומה אין מזמנין עליו, דהא אמר ברכות מ"ז א' טעמא משום דאי בעי מפקיר נכסי.

נראה דהקלין שבדמאי אף אם הפריש אינו כלום ולא דמי להני דמיקילין משום שלא להכביד על הקדש או משום אימת קדש, דהתם כרי זה עצמו חציו חיוב אבל הקלין אינו בדין דמאי כלל.

אפשר שאם הפריש מחלת דמאי מע"ר נתחייב להפריש מ"ש וצ"ע, עוד יש לעי' אם הפריש מחלת דמאי וחברותיה על דמאי המחויב או מדמאי עליהן אי חייל כדן מדמאי על הדמאי וכדתנן פ"ה מ"א.

והא דאמר אימת קדש עליו, יש לעי' אם הוא מטעם חזקה שאינו משקר, א"כ כל ע"א נאמן באיסורין נימא מטעם חזקה, ולמה לן ילפותא, עי' יבמות פ"ח א', אלא נראה כיון דבקדש אינו חשוד לשקר הו"ל כחשוד לדבר הקל שאינו חשוד לחמור ואפילו אינו חמור מן הדין אלא דחמירי לאינשי וכדאמר בכורות ל' א' באתרא דר"י חמירי להו שביעית וכדאיתא יו"ד ס' ק"ט ס"ה, ואע"ג דהכא חשוד לאותו דבר ממש בחולין ואיסור טבל אינו חמור בקדש מבחול מ"מ בקדש דחמירא לי' הוי בכלל ע"א נאמן באיסורין, ואע"ג דחשוד אינו נאמן בשבועה כדאיתא שם סעי' ח', ויהבו טעמא משום דמושבט ועומד הוא אע"ג דחמירי לאינשי מה שנשבע עכשיו, י"ל כיון דאינו נאמן באמירה אין כאן ע"א נאמן באיסורין ושבועה לאו בכלל נאמנות אלא הוכחה כחזקה בעלמא ולא סגי בזה לעדות אמנם נראה דזה בכלל קולות דמאי ואינו מעיקר הדין ודוקא ע"ה נאמן אבל לא חשוד, [וכ"כ הגרעק"א לק' רפ"ד בשואלו בשבת].

יא) ר"מ פ"ג מה' מעשר ה"ט בהש' הר"א, דמאי שתיקנו ודאי ודאי שתיקנו דמאי לא עשה כלום דברי ר' יעקב ור"י אומר משום ר"י ודאי שתיקנו דמאי לא עשה ולא כלום דמאי שתיקנו ודאי מעשרותיו מעשר כו' ולפי התוספתא מסתברא דהלכה כר' יוסי ולפי המשנה אין הלכה לא כר' יעקב ולא כר"י כ"י הגירסא. והנה ר' יעקב סבר שאם הפריש מן הדמאי על הודאי, אין על הדמאי שם מעשר ולא מחמירין כאן בחומרת דמאי שלא גזרו אלא במה שנוגע לאכילת הדמאי לחוש לו לטבל עד שיעשר, אבל הכא בהפרישו על הודאי יש להחזיקו לפטור ולא חייל עלי' שם מעשר אע"ג דבתורם מן שאינו נקוב על הנקוב תרומה התם ודאי איכא חיוב דרבנן אבל הכא אמרינן רוב ע"ה מעשרין, וכן במעשר מן הודאי על הדמאי לא חייל מעשר מהאי טעמא דאין להחזיק את המעשר בדין מעשר משום גזירת דמאי, ור' יוסי מחלק ביניהן דנהי דקריאת שם על הודאי לא חייל משום גזירת דמאי שאינו בכלל חומרת דמאי, אבל קריאת שם על הדמאי חייל והוא בכלל חומרת דמאי אע"ג שאי אפשר לחול עליהם שם מעשר אם לא שיתקנו את הודאי ולגבי הודאי מחזיקין את הדמאי לודאי מעושר, מ"מ שם מעשר על הדמאי הוי בכלל חומרת דמאי, ותנא

ח) מ"ג חלת ע"ה והמדומע, כ' ר"ש כגון שנפל לפחות מק' או סאה שהעלה, ובירו' אמרו דסאה שהעלה הוא במחלוק' ר"א ור"י ולר"י דאמר דבשעה שגזרו לא גזרו על דברים הללו, סאה שהעלה חייב בדמאי כיון שכבר נתבטלה התרומה מן הדין וההעלאה עיקרה משום גזל השבט וכמש"כ הר"ש תרומות פ"ה מ"ב, וכל שנתבטלה הו"ל כשאר חולין וחייב בדמאי וכבר נתחייב כל התערובות וסאה שהעלה נמי חייב בדמאי, אבל לר"א אימת קדש עליו בהאי סאה, כן פ"י הגר"א ואפשר לפרש דהאי סאה כיון דאסורה לזרים לא גזרו עלה אף לר"י אלא איכא ביניהן כל התערובות כשראינו שלא הפריש מעשר מהאי סאה דלר"א מותר כל התערובות, אבל לפ"ז הוי מצי למימר גם בחלת ע"ה ובלקוח ובשירי המנחות דלר"א מותר כל הכרי, אלא נראה דחוששין שמא קבע מעשרותיהן במחשבה או בדבור במקום אחר, ולכונ"ע אין הכרי מותר ולא כל התערובות.

בירו' אמרו דלר"י אף בלקח עיסה והפריש חלה החלה פטורה מן הדמאי וכן בלקח פירות ונדמעו, ונראה דדוקא לקח עיסה אבל גלגל החבר קמח ע"ה והפריש חלה חייבת בדמאי, [שו"ר שז"א מדפדך בירו' רפ"ה והובא בר"ש שם למה הלוקח מן הנחתום מפריש דמאי על החלה אע"ג דהנחתום לקח קמח מע"ה וכיון דנתחייב כבר ביד הנחתום שפיר חייב הלוקח להפריש אלא ודאי דלעולם חלה פטורה מן הדמאי], וכן בלקח פירות וחילל עליהן מעות מעשר חייבין בדמאי כיון שכבר נתחייבו ביד חבר ולא כל כמיני' ללוקחן במעות מעשר עד שיתקנם, וכן בהקדישן למנחות, והא דלוקחין פירות מע"ה במעות מ"ש היינו פירות שאומר שלא הוכשרו ונאמן על זה כדאמר חגיגה כ"ב ב', וכן מנחה מקבלין ממנו בלא הוכשר או משום שנאמן על טהרת הקדש כדתנן שם כ"ד ב', [ועיי"ש בטו"א שכו' שאינו נאמן על הסלת ומשום שאין אדם מביא סלת שעשה בעצמו למנחה אלא צריך ליקח מן השוק סלת וליכא משום בונה במה לעצמו, וקשה א"כ איך מש"ל פטור דמאי בשירי המנחה ומש"כ הטו"א דאי אפשר להאמינו שלא הוכשר דהא חייבת הקדש מכשרתן צ"ע דלא נאמר חייבת הקדש אלא לאחר שנתקדש בכלי וכדאמר מנחות ק"א א', וגם הא דהחליט שאין אדם מביא סלתו למנחה אינו מוכח והא דאמרו מנחות ע"ו ב' היינו שיהא מקדיש סלת וכמש"כ בגליון שם].

ט) אמרו בירוש' שאם הפריש משירי המנחה לא חייל אי ק"ק אינו שלו לקדש את האשה, וכן בלקוח בכסף מעשר למ"ד ממון גבוה, ויש לעי' הא מעשר דמאי משום ספק לא הפריש הוא, ואם לא הפריש והוי טבל אין כאן מנחה כלל וכדאמר פסחים מ"ח א' אין מביאין נסכים מן הטבל, וכן תניא בתוס' שקלים פ"א, וי"ל דאם הביא קדשי ליפסל כדאמר זבחים פ"ח א', ומיהו קדשים פסולין אינו ענין למקדש בחלקו, שאינו חלקו של כהן, ואפשר דכיון שהוא היתר דסמכין ארוב ע"ה מעשרין מקרי בעלים אף אם באמת הוא טבל והלכך אי ק"ק הן שלו לקדש את האשה ה"נ מעשרו מעשר, וכן בלקוח בכסף מעשר אע"ג שאם הוא טבל הדין נותן שאינו תופש פדיון על מנת שילך לאיבוד, מ"מ כיון דעכשו הוא היתר תופש מעשר.

ויש לעי' הקדים שני לראשון איך חוזר ומפריש ראשון למ"ד ממון גבוה, וי"ל דקדושת מע"ש מתחלה חייל ע"מ להפריש וההפרשה צורך המעשר ומצותו בכך, אבל קשה דא"כ לקוח בכסף מעשר נמי וי"ל דודאי טבל אין ה"נ דיכול להפריש ממנו, אבל דמאי כיון דפטור מן הדין אינו חל, ואפשר שאילו חייבוהו חכמים להפריש דמאי הוי חייל מדרבנן אבל כיון שאמרו חכמים שהוא פטור אינו בעלים להפריש, משא"כ בחלת דמאי אף על גב שפטור רשאי להחמיר ואם תרם חייל מעשר.

והר"מ פ"ג מה' מעשר ה"ט סתם דכל הפטורים מן הדמאי אם תרם מה שעשה עשוי ובכלל זה שיירי

בסתם ע"ה, ואפשר דכונתם חשוד דלפעמים אינו מעשר אבל רוב פעמים מעשר.

וכן כל קולות דתן בדמאי אין לו חומש כו' וכן חלת דמאי ואינך, אינך בחשוד, דחשיב ספק מעיקר הדין, מיהו אם רוב פעמים הוא מעשר צ"ע ומסתבר דאין בו קולות דמאי.

טו) תוספתא פ"ק דדמאי לוקחין שדה זרועה מן העכו"ם בין שצימחה כו', לדעת הר"ם לעיל סק"ז צ"ל דאיירי דרוב עכו"ם לוקחין לזריעה מע"ה, וקמ"ל דאפי' דבר שדרכו להתלקט דאמר בירו' דקדם שצמח חייב ללקט דוקא בזרע ישראל אבל זרע נכרי א"צ ללקט מיהו קשה פשיטא דהא הלוקח לזרע פטור מן הדמאי כש"כ לקח זרועה, ואי מירוח נכרי חייב מדרבנן אפי' גדל ביד נכרי וכדעת הר"א פ"א מה"ת נחא דהכא בודאי טבל איירי ואפי"ה אינו חייב ללקט דמן הדין חשיב כאבד והקילו בדרבנן ואף את"ל דמן הדין אינו כאבד י"ל דהקילו בדרבנן ועוד כיון שאינו עושה מעשה בידים לא מקרי נהנה הנאה של כילוי.

שם וכן מישראל במ"ש ואינו חושש, מישראל בשאר השנים לא אצטרך לאשמעין דהלוקח לזרע פטור מן הדמאי, אבל במ"ש אין לוקחין פירות מע"ה עד שירבה ההיתר וכמשי"כ רשב"א חולין ו' א', אבל שדה זרועה מותר שהרי אין הלוקח עושה כלום והגידולין מותרין וכדאמר נדרים נ"ח ב'.

שם ואין מחפין את הטבל, ר"ל אע"ג דכבר נזרע לא מיחשב כאבד והחיפוי חשיב כהנאה של כילוי.

שם ואין עושין עם העכו"ם בטבל, מכאן יש להוכיח דאיסור כילוי של טבל אינו על הבעלים שחייב

לעשר אלא אף בשל אחרים ואף שאינו נהנה כלל, ואפשר שהוא מדרבנן, וע"כ האי דינא אינו אלא מדרבנן, שהרי מירוח עכו"ם פטור ואי איירי בעכו"ם הלוקח בשוק אכתי אינו אלא דמאי, ובאמת צ"ע לדעת הר"ם דמירוח עכו"ם פטור, דא"א לומר דאיירי בעכו"ם הלוקח מן השוק שהרי הלוקח לזרע פטור מן הדמאי ולמה לא יעשה עם העכו"ם בטבל, ומיהו מדקתני לא יעשה עם העכו"ם בטבל משמע דבטבל ודאי איירי שלקח טבלים ממורחין מישראל וזרען.

שם לא יקשור בהמתו אצל בהמת עכו"ם, נראה דהיינו מדעת בעל הפירות וחשיב כלוקח טבל ומאכיל לבהמתו וכן הא דתניא שלא יפסוק עם העכו"ם שיתן לה כד וכך שעורים משום דהוי כמאכיל לה טבלים, ואע"ג דבדמאי הלוקח לזרע פטור, הכא בשל עכו"ם הוי חיוב ודאי מדרבנן ולדעת הר"ם צ"ל בידעין שיש לו טבל.

יך' פ"א ה"ג ר"י כד הוי אכיל אפי' קופד אפי' ביעה הוה מתקן א"ל תלמידיו לא כן אילפן רבי כו' דו חשש למשקין שיש בהן, אין לפרש בטבל ודאי דא"כ למה תמהו תלמידיו וכי לא ידעו דטבל אוסר בנו"ט, ואם לא ידעו שנתבשלו בטבל א"כ לא יתכן הא דאמר דו חשש למשקין דמשמע דגם תלמידיו ידעו מזה ולא חששו, ועוד דלישנא כד הוה אכיל משמע דהוי רגיל בכך ובישול בטבל לא יתכן אלא במקרה ע"י ששכחו לעשר, אבל אי איירי בדמאי נחא ובקופד וביצים הנקחין מע"ה איירי וקיי"ל חולין ו' א' דלא גזרו על תערובת דמאי ור"י החמיר ועישר ושאלו לו תלמידיו דלא יתכן להפריש דמאי מביצים אלא א"כ היו ביצים חייבים במעשר אבל לא משום תערובת טעם ואמר דר"י חשש משום משקין שבהן.

ומשמע דעישר מני' וב' וחילל מעשר בדבר שאין ממש ניכר, ומ"ש צריך לקברו שאין טעם נפדה וכמשי"כ ר"ש פ"ב דמ"ש מ"א, ואפשר דדוקא בקרא עליו שם ואח"כ נתערב בחולין אין לו פדיון אבל כשקרא עליו שם בתערובות יש לו פדיון וצ"ע. [א"ה, ע"י לק' סי' ט"ו סק"ט].

טז) פ"א מ"ד ר"ש ומברכין עליו בהמ"ז דטעונה כוס, נראה

דמשנתנו מחמיר חומרת דמאי בין במפריש מן הדמאי על הודאי ובין במפריש מן הודאי על הדמאי.

ובמשי"כ יצאנו מכל דאיפריך עלי' מרן ז"ל בכ"מ, ופי' הר"ם קשה דהא דמאי שתיקנו ודאי דאמר ר"ע לא עשה ולא כלום ע"כ שאין תרומתו תרומה, אבל מעשרותיו מעשר, והיינו דר' יוסי ובמאי פליגי, ועוד וכי לזו אנו צריכין שאם לא הפריש תרומה מן הודאי לא יצא מידי טבל, וגם הפריש תרומה מן הדמאי הוא פשוט כמו שאין חוששין בטבל דלמא לא הפריש ה"נ אין חוששין בתרומה שמה הוא תרומה.

יב) ובמפריש מן הדמאי על הודאי דתנן פ"ה מ"א תרומה ויחזור ויתרום א"צ להפריש מן המעשר וכמו מאינו נקוב על הנקוב דזה שאינו נקוב נתקן וכמו שפירשו רש"י ותו' יבמות פ"ט ב', והכא עדיף דממ"נ אי דמאי זה לא הופרש ממנו הרי חילל מעשרו [ואע"ג שהולכין אחר הרוב מ"מ לא נעשה פטור בשביל זה כן מסתבר מיהו יש לעי' דא"כ טבל שנתערב ברוב חולין יבש ביבש ופירש אחד מהן והפריש עליו הדין נותן שאם באמת כיון האמת וזה שפירש הוא טבל מה שתרם תרם וחילל מעשרו מה"ת וא"כ כשמפריש עליו בתערובות למה לא חילל מה"ת ואפשר שכל שהנידון על כל התערובות יש דין ביטול אבל כשפירש אחד מהן והנידון על אחד יש דין רובא ולא דין ביטול] וכן מן הודאי על הדמאי א"צ לתקן הדמאי מהני טעמי שכתבנו וכן נראה מסתימת הר"ש והרא"ש, אבל הר"ם בפ"ה מה"ת הי"ז כ' תרם מן הדמאי על הדמאי ומן הדמאי על הודאי תרומתו תרומה ויחזור ויתרום מכל אחד ואחד בפ"ע, ובשלמא מדמאי על הדמאי נחא אבל מדמאי על הודאי למה צריך לתקן את התרומה אם הדמאי בר חיוב הא כבר נתקן, ועוד בסיפא מן הודאי על הדמאי למה א"צ להפריש מכל אחד בפ"ע, ועוד יש לתמוה דבירוש' פ"ה ה"ח אמר דאף בדמאי על דמאי א"צ לתקן את המעשר, ונראה דהא דכ' רבנו ויתרום מכל אחד ואחד בפ"ע ר"ל שיפריש הפרשה הגונה שהיא הפרשה מכל אחד ואחד בפ"ע מן הודאי על הודאי ומן דמאי זה על עצמו ולעולם אינו חוזר ומפריש על המעשר אלא על הכרי.

יג) מ"ג שמן ערב ב"ש מחייבין וב"ה פוטרין פרי"ש משום דלא גזרו על תערובות דמאי, ותימא דהא אמר חולין ו' א' שאני שאור ותבלין דלטעמא עבידי, כש"כ כשכל השמן בעין אלא שנתן לתוכו בשמים, עוד כ' הר"ש משום דעיקרו למשיחה וכ"כ הר"ם פ"ג ה"ז, ואע"ג דגזרו דמאי בלוקח לסיכה וכדתנן שמן לנר כו' ובמ"ד שהגרדי סך באצבעותיו חייב, מ"מ לא גזרו אלא בראוי לאכילה ומיוחד לאוכל אדם אבל במיוחד לסיכה לא גזרו דהא דסיכה כשת"י אינו אלא מדרבנן כמשי"כ תוס' נדה ל"ב א', ובדמאי הקילו, ודוקא בלקח שמן ערב אבל לקח שמן אינו עושהו שמן ערב עד שיעשר ונראה דאף אם עשהו ערב חייב לעשר, וטבל שנפסל מאכילה וראוי לסיכה נראה דחייב במעשר מדרבנן משום סיכה כשת"י, [ועי' בהגר"א יו"ד סי' קנ"ה ס"ק י"ז], ואפשר דלא אסרו סיכה אלא בדבר הראוי לאכילה. [א"ה, ע"י לק' סי' ט"ו סק"א].

יד) והא דלא גזרו על טעם כעיקר בדמאי, היינו בלוקח את התערובות, אבל לקח דמאי ונתערב אצלו אסור כדאמר חולין ו' א', ונראה דאם יש כזית בכדי אכילת פרס חשיב כבעין וכמו בשאור ותבלין דלטעמא עבידי, וכרשינין לעשות טחינין דתניא בתוס' ובר"ם פ"ג ה"ח הגי' קטניות לעשות טחינין צ"ל דאין בטחינין קטניות כזית בכא"פ.

והא דפטרין תערובת דמאי, נראה דהיינו דוקא בסתם ע"ה דמן הדין פטור, אבל בחשוד שחיובו מן הדין ודאי חייב לעשר תערובתו, ותימא על התו' בכורות ל' א' ד"ה מתני' שפי' הא דחולין בחשוד וראיתם אינה מכרעת ד"ל דלצדדים קתני לענין שביעית בחשוד ולענין מעשר

מני' ובי' אין חייבין להפריש עליו ממקום אחר [זכר לדבר תרומת חמץ כדאמר בירו' פסחים פ"ב ה"ג וכמשי"כ תו' בכורות י"ב ב' בעיסת שביעית] ולפי' אם הקדים תרומי' אותו התרומת מעשר פטורה מת"ג, [ועי' ס"ק כ"ב באור] ובעיקר ההפרשה נראה דת"ג קודמת לתרומי'.

יח) תרומות פ"א מ"ה ולא ממע"ר שנטלה תרומתו, הראב"ד פ"ה מה"ת הי"ג פירש דאיירי שהקדימו בכרי וחייב בת"ג ואם לא נטלה תרומי' והרי המע"ר טבול לת"ג ולתרומי' תורמין ממנו ת"ג על מקום אחר ואע"ג דמעשר זה כבר יצא מטבל של מע"ר זה שמפריש עליו טבול לכל מ"מ כיון שאין מיתה בטבל של מע"ר אם תרם תרומי' קדם מע"ר לא חשיבי טבל של מע"ר כולי האי אבל מע"ר שהקדימו בכרי ונטלה ממנו תרומי' אין תורמין ממנו ת"ג על מקום אחר כיון שהמע"ר כבר נטלה ממנו תרומי' ואיקלש טבלו והתרומה באה עכשיו לגמור את היתירו, וזה שמפריש עליו התרומה באה לאיקלושי ולא לגמור אין זה מינא דידי'.

ונראה לדעת הראב"ד דטבל שהקדים ממנו מע"ר קדם ת"ג [שהוא חייב בת"ג בין שהקדימו בכרי בין שהקדימו בשבלים שלא אמרו אלא במעשר עצמו שהקדימו בשבלים פטור מת"ג אבל השירים לעולם חייבין בת"ג, וכמשי"כ הרי"ש פאה פ"ה מ"ב] אין מפרישין ת"ג מטבל זה על טבל גמור שהרי שירים הללו כבר איקלשו דכל שהפריש מהן מע"ר יצאו מטיבול של תרומי' שהרי התרומי' בתוך המעשר הן.

וכן מע"ר שהקדימו בכרי והפריש ממנו ת"ג אין מפרישין ממנו תרומי' על מע"ר אחר שהקדימו ועדיין לא הפריש ממנו ת"ג, וכן אין תורמין ממע"ר שהפרישו אחר ת"ג על מע"ר שהקדימו ועדיין לא הפריש ממנו ת"ג.

יט) אבל הרי"מ גרס במתני' שלא נטלה תרומתו, ומה שאוסר הראב"ד מתיר הרי"מ ומה שמתיר אוסר, שאם נטלה תרומתו תורמין ממנו ת"ג על טבל גמור ואע"ג שזה איקלש והתרומה גומרת היתירו וזה מיקלש השתא לית לן בה, אבל כשעדיין לא נטלה תרומתו אי אפשר להפריש מני' על אחרים שטבל זה חלוק מטבל גמור שהוא טבול לתרומי' ואע"ג דכל טבל טבול לתרומי' מ"מ מע"ר טבול טפי שהרי כבר נפטר כל הכרי מתרומי' ונתיחד חלקו של כהן בהאי מעשר ובין לסברא דהתרומה מיפטרה מתרומי' ובין לסברא שהיא חייבת בתרומי' אין ראוי לעשותה תרומה על אחרים, דאי מיפטרה מתרומי' אין ראוי לקפח חלקו של כהן לעשותה על אחרים אלא על עצמו שע"כ מע"ר זה שהקדימו פתיכי בו ת"ג של עצמו, ואי לא מיפטרה אין טבל זה כשאר טבל שתי"ג משתריא בהרמתה והכא עדיין טבולה לתרומי'.

ובמ"ש והקדש לגי' הרי"א גרסינן שנפדו ופי' דכשי"כ כשלא נפדו, ופטור הקדש פרי' משום מירוח הקדש, ופטור מ"ש פרי' בהקדימו בשיבולין ואשמעינן דפטור מת"ג ולא יתכן לפי' הרי"א דמפרש לה לרישא בהקדימו בכרי ואפשר לפרש בהקדים מע"ר ושני לתרומה וא"כ כבר הופרש תרומי' מן השני ואין תורמין ממנו על טבל גמור וכדין מע"ר שנטלה תרומתו.

ולגי' הרי"מ גרסינן מ"ש והקדש שלא נפדו, ויש לפרש בהקדיש לאחר מירוח או קדם מירוח ועדיין לא נתמרח, ואם נפדו חייבין, ובמ"ש איירי בהקדימו לתרומה ומע"ר או בהקדים מע"ר ושני לתרומה ואם נפדו שפיר תורם ממנו אבל קדם שנפדו אין מפריש מהם משום שהוא ממון גבוה ונהי דמני' ובי' יכול להפריש שזו היא מצותן ותיקוןן לאכילה אבל על אחרים אינו יכול להפריש.

ומש"כ מרן בכ"מ למה שפירשו המל"מ תמוה, דודאי תרומתו הנזכר במע"ר היינו תרומת מעשר וגם לא יתכן לשנות לאחר שכבר הפריש ת"ג, אבל כונת הכ"מ

דלא יתכן לפרש מברכין עליו בתחלה דודאי לא שייך לברך בתחילה על אכילת איסור דאף אחר שבירך מצוה שלא יאכל ואין כאן פת לפניו כלל ואיך יודה לפניו ית' על שנתן לו פת איסור, ולא נחלקו בטור סי' קצ"ו אלא בבהמ"ז דהשתא שכבר אכל הוא שב, ורוצה לברך על מה שכבר נהנה, ואי איירי בעני פשיטא שהרי אוכל בהיתר ועוד סתם מברכין עליו משמע בכל אדם, ולפיכך פרי' דמברכין בהמ"ז על כוס של דמאי ומשום מיגו דאי בעי מפקיר נכסי ואף שהמברך עשיר, ולענין טעימה יכול ליתן לאחד מן המסובין אם הוא עני, ומזמנין עליו היינו שמברכין עליו בהמ"ז וגם אומרים עליו ברכת הזימון שהעשיר שאכל דמאי מצטרף לזימון ואע"ג דבאכל טבל לכוי' אין מזמנין עליו הכא דיעבד לא גזרו חכמים כמו שלא גזרו על העני לכתחלה, והיינו דאמר ברכות מ"ז א' מיגו דאי בעי מפקיר נכסי.

עוד פרי' דמברכין עליו ר"ל ברכת המוציא ואיירי בעני ואשמעינן דמוציא את העשיר אף שהעשיר לא מצי אכיל מדעני, וכן מזמנין עליו ר"ל שהעני מוציא את העשיר בבהמ"ז, ואיירי נמי בעני, ולפי' מתני' דהכא אינו זה דתנן ברכות מ"ה א' דהתם בעשיר שאכל באיסור כדמוכח שם מ"ז א', מיהו י"ל דמזמנין עליו היינו כההיא דברכות ואינו דומיא דמברכין עליו, ועיקר פירוש זה צ"ע דמברכין עליו היינו על הדמאי ולא הוזכר בלשון זה שמברך לאחרים. וכי' עוד הרי"ש דהא דמ"ש מוטל לפניו דאמר אינו מברך ואינו מזמן היינו להוציא אחרים, ומשמע כונת רבנו דבאמת חייב לברך המוציא ובהמ"ז אלא לענין להוציא דבעי היסבה וקביעות אין זה שמתו מוטל לפניו מיקבע בסעודתו, אבל צריך טעם מ"ש מק"ש דהוא פטור, ועוד למה אם בירך אין עונין אחריו אמן, והרי"ש הוכיח מזה שצריך לברך, ואינו מובן. ומה שהק' הרי"ש מאי האי דקתני אין מברכין עליו פי' הרא"ש דאשמעינן דאף לצאת בשמיעה פטור משום טרדא דמצוה או משום כבודו ש"מ.

יז) פ"א מ"ד הקדים שני לראשון אין בכך כלום, כי הרי"מ אמנם צריך להפריש מן התשעים הנשארים עשר למע"ר, שלא התירו אלא איסור הקדימה, ויש לעי' אי חייל שם מ"ש על כל העשרה כיון דבשעה שהוא מפריש את המ"ש עדיין לא נפטר הראשון משני שעדיין לא נתיחד ולא קרא לו שם, אלא שהמ"ש נשאר טבול למע"ר ומפריש עליו מני' ובי' או מהשירים, ואי אינו חל שם מ"ש רק על ט' נמצא דהרבה במעשרות שהרי יש בעשר שהפריש אחת שהיא חולין וצריך שיחול מ"ש גם על זו האחת והוא לא אמר הכי, ואם היה מפרי' מני' ובי' י"ל דהוי מע"ר למפרע, אבל אם מפריש מהשירים אכתי האחת חולין ומ"ש שהפריש צריך שיחול על האחת, ולכן נראה דכל העשר נתפש במ"ש והוא טבול למע"ר, וכן נראה מל' הרי"מ שכי' דיוציא עשר למע"ש ולמה לא סגי בתשעה אלא משמע דדין קדימה משתערת הפרשת השני כמו שהוא בשעת הפרשה וצריך ליקח אחד מעשר, אלא שהמעשר לא נפטר מחיוב מעשר ראשון [ועי' סי' י' ס"ק ג', וכי' יש לדחות דנוטל עשר משום שמעורב בעשר אחת מע"ר ונשאר ט', וכיון דאי אפשר לו למעט לא מקרי מרבה וסתמא דעתו שיחול מע"ש גם על המעורב במה שנטל אם ישארו חולין].

ולפי' בהקדים מע"ר לתרומה בכרי שחייב בת"ג כל עשר הוא מע"ר וטבול לת"ג ולפיכך צריך שיפריש תרומי' מכל העשר, ומיהו אי הפריש ת"ג מקדם יש להסתפק אי מפריש תרומי' על הת"ג וכבר נסתפק בזה המל"מ פ"ה מה"ת הי"ג, ולמשי"כ לעיל דהקדים מ"ש לראשון אף אי מפריש מע"ר מני' ובי' מ"מ המע"ר קדוש בקדושת מ"ש ה"ה הכא התרומה היא ג"כ בדיני מע"ר וראוי לחייב בתרומת מעשר אמנם י"ל כיון שאין קדושה חלה על קדושה ואי אפשר לתרומה גדולה שתתקדש בקדושת תרומת מעשר ע"כ אין עלי' חיוב תרומת מעשר, וכיון שאין ראוי להפריש

תרומה תרומה לא תאכל עד שיפריש עליה חלה, יש לעי' אי עושה מקצת תרומה חלה על השאר או שמפריש מן העיסה על התרומה, ומיהו לעשות כל התרומה חלה על השאר ודאי לא חייל דאין קדושה חלה על קדושה ועוד דלאו ידידי הוא, וכי' א"כ תיפשוט דאינו עושה מקצת תרומה חלה על השאר, י"ל דכיון דנתחייב כבר בחלה כי מפריש לה לתרומה שיוירי שיר מקום לחלה לחול, ומי' למדנו מכאן שמע"ר שהקדימו והפריש תרומי' חייב בתי' ולא פטרינן משום שכבר קדוש אלא שי"ל שמע"ר עליו מהשירים ולא מני' ובי'.

פי"א הי"ד מהו ליקבע שני במקום ראשון, יש לעי' מי' שהקדים ראשון לתרומה דעושה כולו תרומה לפר"ש ואף לפי הר"א בלא נטלה תרומתו, ולדעת הר"מ בנטלה תרומתו, וי"ל שאני מעי' דהוא קדוש ופקע מני' טבלא ונראה דעי' לא מבעיא לי' אלא אי עושה כולו שני אבל מקצתו ראשון על השאר עושה, ומדאיבעי לי' במי' שנפדה נראה להוכיח דהקדים ראשון לתרומה אין עושה תי' תרומי' ולא תרומי' תי' דכיון דאיקדיש פקע טבלו, ומי' אפשר דמפריש מני' ובי'.

כג) יר' חלה פי"א הי"ג בשמירח ואח"כ הפריש כו', מבואר דעד שהפריש תרומת מעשר חייב גם בתי' אלא כשמפריש תרומי' מיפטר מתי' והלכך מחלקין ואמרו דדוקא בהפריש מני' ובי' אבל הפריש עליו תרומי' ממק"א לא נפטר מתי' ואפי' הפריש מני' ובי' דוקא כשהפריש אחר מירוח אבל הפריש תרומי' קדם מירוח ואח"כ מירח ובשעה שהוא מתחייב בתרומה מה"ת אין עליו חיוב תרומי' שפיר מתחייב בתי' [ואעי' דמע"ר שהקדימו בשבלים הוטבל לתרומי' וכדאמר ביצה י"ג א' היינו דוקא לתרומי' אבל לא לתי' ועוד דהאי הוטבל ג"כ דרבנן וכדאמר ספ"ק דתרומות ועי' מעשרות סי' ד' ס"ק ט"ו].

שם הוי מע"ר הואיל וכל עמא מודיי שהוא כנכסיו חייב הוי פליגי היא, זו גי' הגר"א, ומבואר דפשיט לי' מסברא שאין חילוק בין ראשון לשני אעי' דראשון מקרא יליף מי' מסברא גלי רחמנא בראשון והי' בשני, והלכך לר"ז ור"י דאמרי דלמ"ד מי' ממון הדיוט חייב בתי' פליגי גם במע"ר שהקדימו בשבלים, ויש לעי' למאי דאמר לעיל דאם הפריש עליו ממק"א או שהפריש קדם שמירח חייב בתי' א"כ במי' דלעולם הוי כתרם ממק"א עליו שהרי במע"ש אין כאן הרמה כלל בדין הוא שאין מע"ש פטור מתי', ואי הא דמחלק לעיל בין תרם מני' ובי' לתרם עליו ממק"א היינו לר"ז ור"י דפליגי נחא אבל לישנא דסוגין לא מתפרש כן.

ונראה דהא דאמר בשמירח כו' כשהפריש ממנו עליו כו', לא דאמר כן לדינא, אלא לא נתישבה דרשת המקרא בזה, אלא סברא הוא כיון דעדיין אין חייב תי' ונעשה מעשר אין על המעשר חיוב תי' ולהכי מדמה מי' למע"ר, ואפשר דבאמת מקרא דריש ולא חש בגמרא לתר' דבפשיטות י"ל דכיון דדרשין לפטורי פטרינן בכל גווני.

ועיקר הדבר דר"ז ור"י פליגי בדין מע"ר שהקדימו בשבלים תימא דהא מתני' מע"ר שנטלה תרומתו חייבת בחלה ופטורה מן המעשרות לא מתפרשה אלא בהקדימה בשבלים כדאמר לעיל וכן פירשו בגמ' דידן כמה משניות בברכות שבת עירובין פסחים, וכן פי' בירו' פ"ב דבכורים הי' מתני' דשם.

שם עשאו תרומה למק"א הוא כגדיש שנדמע או כטבל [זו גי' הגר"א ולפינו הגי' עשאו תרומת מעשר ולפי פי' הגר"א נראה להגיה עשאו תרומה] ולכאורה אפשר למבעי לכו"ע בהקדימו בכרי, מיהו קשה הלא משנה שלימה היא פ"ק דתרומות ולא ממע"ר שלא נטלה תרומתו [לגי' הר"מ] הא נטלה תרומתו תורמין מן המעשר על הטבל, וכן במע"ש קתני שלא נפדו אבל נפדו תורמין ממנו על הטבל,

דהר"מ מפרש דשלא נטלה דתנן היינו רבנותא דאעי' דלא נתקן כלל מי' אין מפרישין ממנו, אבל למה נחלק דברי הר"מ ממשי"כ בפי' המשנה, וכן משי"כ הכי"מ דגם במי' והקדש הוא רבנותא וכשי"כ כשנפדו אינו מובן.

כ) והר"ש פי' דמע"ר שלא נטלה תרומתו אפי' הופרש אחר תרומה כדינו עושה אותו תי' על אחרים וכדיליף לה מקרא בספרי, והנה לפי' כל מע"ר טבול לתרומה ותרומת מעשר שאמרה תורה הוא שיעור קבוע אבל אכתי יכול לעשות כולו תי' לאחרים וצריך לשייר כדי תרומי' ולעשותה תרומי' על התרומה שהפריש דלא מסתבר שיהא פטור ממנו בממונו של כהן [ולא דמי כל כך למשי"כ לעיל דתי' אין ראוי להפריש עלה תרומי' וצ"ע] והלכך תנן מע"ר שנטלה תרומתו, ומי' לא יתכן לפרש משנתנו במע"ר שלא הקדימו שזה פשוט ואדברא כשלא נטלה תרומתו שעושה אותו תרומה הוא דבר מחודש ולפיכך פר"ש דאיירי בהקדימו לתרומה גדולה, אבל דעת ר"ש שאם הקדימו בכרי שחייב בתי' הדין נותן שמפריש ממנו על אחרים ולא סי"ל סברת הר"א, ולפיכך פירש דאיירי בהקדימו בשיבלים ואשמעינן דפטור מתי'.

ודעת ר"ש דמי' שהקדימו בשיבולין נמי פטור מתי' כמו מע"ר [וצ"ע מני' לרבנו הא וקרא במע"ר כתיב כדאמר ברכות מ"ז א' שו"ר שכבר פירשו הר"ש בכורים פ"ב מ"ג וכמשי"כ ס"ק כ"ג כ"ד] ובזה נשנית משנתנו ואשמעינן דנפדו דאלי"כ אינו תורם ממנו על אחרים אף בהקדימו בכרי לרי"מ דמי' ממון גבוה.

והר"מ לא סי"ל דינא דר"ש שאפשר לעשות מע"ר תי', ומפרש הא דספרי לענין שעושה מע"ר כולו תרומה לאחרים, שלא תימא שכל מע"ר שהוקדש בבת אחת מעשרו בתוכו ואין תורמין מזה על אחרים ולא גרס תרומה גדולה אלא תרומה סתם והיינו תרומת מעשר, והא דאמר שם יכול אף שנטלה תרומתו כו' אעי' שכבר הוא פטור ואיך יתרום מן הפטור על החיוב, דלעולם כשמפריש אחת מעשר אותה האחת מצטרפת לתשע הנשארות לפטור את עצמה ולפטור את השירים ונמצא דעשירית מן המעשר הוא מעשר על עצמו ותשע עשיריות הן מעשר על התשע ולפיכך יש מקום לומר דלאחר שהפריש מעשר יכול לעשות השירים מעשר על אחרים כמו שהיה יכול לעשותן מעשר על אחרים קדם שהפריש, אלא כיון שכבר נפטרו יש להפריש מעשר מלבר אחת על עשר, וקמ"ל שכבר נפטר לגמרי ואין מפריש ממנו על אחרים והיינו דכתב הר"מ בפי' מה"ת הכי"א והוא מספרי שהביא הר"ש.

כא) לי' הר"א פי"ה הי"ג א"א אין אלו אלא דברי תימא כו' אבל זה המחבר סבר שהוא דרך אחת עם מע"ר שנטלה תרומתו כו', ר"ל דגם מע"ר שנטלה תרומתו הוא לרבנותא וכשי"כ שלא נטלה ובאמת א"א לפרש כן דעת הר"מ דא"כ הו"ל להר"מ לשנות כלי' המשנה אלא שהר"א לא נחית אלא אם יש אפשרות לקיים דינו של הר"מ במע"ר שלא נטלה תרומתו ע"פ גירסת המשנה שנטלה והיה מקום לומר שדינו אמת ומשנתנו דקתני שנטלה הוא לרבנותא ולזה האריך הר"א שאינו כן אלא שנטלה דוקא.

שם שהמעשר השנוי כאן כצ"ל. נראה דהמקדים מאוחרת באיסור מצוה לאתשולי [וכדין נשאלין על התרומה ועל המעשרות וכמשי"כ הר"מ פי"ד מה"ת הי"ז] ויתוקן האיסור בד"א שעדיין לא אכל מן הכרי אבל אם כבר אכל אי אפשר לשאול עליו דנמצא דאכל טבל ואפשר דאין דין שאלה כשכבר אכל דכיון דאין הטבל בעולם ע"כ קנה תרומה ומעשר ועדיף מאתא ליד כהן, וכן אם מכר כבר מן הכרי וא"א לי' להודיע ללוקח אינו נשאל עליו, אבל כשכל הכרי קיים בידו נשאל עליו ואם כבר נתן לכהן וללוי אינו נשאל. [א"ה, עי' תמורה סי' ל"ד סק"ה].

כב) יר' דמאי פי"ה הי"א חלה לא תאכל עד שיוציא עליה

נפשי ומבעי ליי למייד מ"ש ממון גבוה אם הקדימו בשבליים ונדמע ופדאו קדם שנגמרה מלאכתו אי מיפטר משום מדומע וכדמסיים דהלא טעם דגדיש שנדמע חייב משום שאם הפריש קדם שנדמע תרומתו תרומה ומקרי שכבר נתחייב, והכא קדם שפדה אינו בעלים להפריש אפי' את"ל שאם הקדים בכרי מצי להפריש שקדם חיוב תרומה אבל קדם שנגמרה שאין חיוב מה"ת כל זמן שהוא ממון גבוה לא מצי מפריש, א"כ בשעה שנדמע ראוי ליפטר אבל י"ל כיון שכבר היתה לו זמן של אפשרות ההרמה קדם שקרא שם מ"ש וגם עכשו אין העיכוב מצד התבואה אלא ד"א מעכב י"ל דחייב מדומע.

והנה מסוגין למדנו דתרומה בזה"ז דרבנן, דאי דאורייתא אין מדומע מפקעא תרומה וכדאמר נדה מ"ז א'.

והא דאמר פ"ה דמ"ש ה"ב דילפינן נ"ר ממע"ש לפוטרו מן המעשרות לא מהקדים שני לתרומה וראשון יליף, דהתם למייד ממון הדיוט קאי ובאמת חייב מ"ש בתרומה ומע"ר, אלא ר"ל שמ"ש כיון שהוא מתיר אחרים אינו ראוי לחיוב מעשרות וכמו שלא חייבה התורה ליתן ראשון ושני מהתרומה ולא שני מראשון, וכן מע"ש עצמו פקע טבלו במה שהוא מתקדש שהרי לא הופרש מע"ש עליו אלא פקע טבלו במה שנעשה מעשר ה"נ נט"ר חשיב כאחת המתנות וממילא אינו חייב במעשרות כמו תרומה וראשון, והא דהקדים שני לראשון חייב בראשון אינו ענין כלל דהתם גזל לראשון וחייב להשיב גזילו וראשון גבי דילי'.

ואפי' אם הקדים שני לראשון בשבלין פטור, לא יתכן לפרש דיליף נ"ר מהקדים דבפשוטו הוקש למ"ש של מצוה ולא למ"ש שהופרש בעבירה, וכ"ז דלא כמשי"כ בגליון הירו'.

[ומיהו בזה י"ל לפי תרומה שבו] ולג"י הר"א ולא ממע"ר שנטלה תרומתו נמי שמעינן שאם לא נטלה תרומתו תורמין ממנו על אחרים לפי כולה דומיא דנטלה תרומתו. ואפשר למגרס עושהו תרומה למקום אחר ולי"ג כגדיש שנדמע.

כד) ואפשר למגרס הוי מע"ש הואיל כו' שהוא כנכסיו חייב הוי פליגי היא מ"ד פטור אפי' תרומה שבה חייבת מ"ד חייב אפי' חולין שבה פטורים מ"ד חייב עשאו תרומת מעשר על מקום אחר מה את עביד לה כו', והנה במתני' תנן דמע"ש שנפדה חייב בחלה ופטור מן המעשר ומפרש לה בהקדימו בשבליים דאם הפריש כבר תרומה וראשון לא שייך פטור מן המעשרות ואי הקדימו בכרי באמת חייב בתרומה וראשון.

והנה סיימו בגמ' הוי מע"ש הואיל כו', ר"ל מע"ש שנפדה דמתני', ואפשר דגרסינן הוי מע"ש שנפדה הואיל כו', ואמר הוי פליגי היא, ר"ל עדיין חיוב חלה ג"כ תלוי במחלוקת, כיצד הקדים מע"ש בשבליים ופדאו אחר מירוח, למייד ממון גבוה נפטר כבר מתרומה וראשון ואי אפשר בשום צד שתהא פטורה מן החלה, ואף שהיה בטבלו חלק תרומה ותרומת מעשר השתא כולהו ליתנהו ולא נמצא בו השתא שום חלק שיפטר מן החלה, אבל למייד ממון הדיוט פעמים שכולו פטור מן החלה כגון שעשה לשני ראשון ועשהו תרומת מעשר על מק"א והוי מצי למימר דעשהו ת"ג על מק"א וחד מניהו נקיט, והא דסיים ומייד חייב עשאו תרומת מעשר הוא סיום מה שהתחיל אפי' חולין שבה פטורים וכמו שאמר מי לא משיל שעשאו תרומתו ונפטר מן החלה, והא דאמר מה את עביד לה כגדיש שנדמע כו' הוא מלתא באפי'

סימן ה

חיובן אלא מדרבנן וגם כיון שהן עכשיו בחו"ל יש מקום להקל בדמאי.

ואין חילוק בין א"י לחו"ל, דברבו פירות הארץ על של חו"ל אף בעיר של חו"ל חייבין בדמאי כמו חמרת בצור, ורבו פירות חו"ל אף בעיר של א"י פטורין וכדתניא פ"ד דדמאי רבו בעיר כו' ומשמע דבא"י קיימו דסתמא חייב וכשרבו של חו"ל פטור, וכ"ה בלי הר"מ פ"ג מה' מעשר ה"י י"א.

והלוקח מנכרי שאינו תגר במקום שאין נוהג מעשר בשל נכרי כגון סוריא ומצרים וכיו"ב אע"פ שאין ידוע אם הן משדהו סתמן פטור דתלינן שהן משדהו ובזה דנו בירו' אם נעשה תגר למפרע.

ב) ודעת ר"ש במשנתנו דבדמאי פירות חו"ל לשל א"י גזרו עליהן שמא יאמרו דהן משל א"י, ונראה דמיירי דהרוב במקום הזה משל א"י דאי הרוב מחו"ל הלא אמרו דהלכו אחר הרוב.

יש לעי' בהא דאמרו בירו' דלא הלכו לא אחר המראה ולא אחר הטעם ולא אחר הריח אלא אחר הרוב, הלא עיקר דבילה ותמרים וחרובין חייבו חכמים בכ"מ שאין כיו"ב בחו"ל ופטור אורז חו"ל שאין כיו"ב בארץ והאי אין כיו"ב היינו או בטעם או במראה וכדאמר בירו' שחיקי היא דיקי אינון סימוק הוא, וי"ל דהאי מראה וטעם דאמר בירו' היינו בשינויים קלים הניכרים למדקדק אבל החלוקין לכל ונקראין למין בפ"ע אף שהן מין אחד באמת ודאי הולכין אחר מינן.

ולכן הסלת הבאין מחו"ל פטורין מפני שהן ידועין וניכרין, וכן תפוחים של חו"ל פטורין בזמן שהן ניכרין לכל.

ג) ר"מ פ"ג מה' מעשר ה"ד פירות שידוע שהן מפירות הארץ כו' אע"פ שהן נמצאות בסוריא כו', מבואר דנמצאות בחו"ל לא, ופי' בכ"מ משום פירות א"י שיצאו לחו"ל פטורין, וצ"ל דמשום שכלל רבנו בין שבאו לחו"ל קדם גמר מלאכה ובין שבאו אחר גמר מלאכה נקט סוריא וארץ שלא החזיקו עולי בבל, ועוד דנקט רבנו בהוה שאין

א) פ"ב מ"א ואלו מתעשרין דמאי בכ"מ כו', כתוב בזה שביעית ס"י ד' בארץ, והנה דין דמאי בלוקח מע"ה פירות שגדלו אצלו בא"י, אבל בלוקח מע"ה מן השוק שהוא תגר בזה אזלינן בתר רוב אם רוב הפירות הן טבל חייבין בדמאי, והדברים הפוטרינן הן רבים, אם הן מחו"ל אפי' ממקומות הקרובין דחייבין מדרבנן מ"מ לא גזרו עליהן דמאי, ועוד לא גזרו חיוב מעשר בגדלו ביד נכרי, וכן בגדל מכזיב ולהלן ולדעת הגר"א דוקא בגדל שם ביד נכרי, וכן בגדל ביד נכרי בסוריא, וכן בכרכים שהתיר רבי ואז היו רוב נכרים שם, ולדעת הר"מ אף בא"י אם גדל ונתמרח ביד נכרי פטור, וכל הפטורין מצטרפין זה עם זה לרוב למפטר.

והנה לוקח מן הנכרי בא"י חייב מדרבנן בדין ודאי אף בת"ג, וכן בלוקח מן הכותי חייב מה"ת למייד כותים גרי אמת, ולמייד לקוח אחר מירוח חייב מה"ת, וזה דוקא בלוקח מבעה"ב שמוכר משדהו אבל לוקח מן התגר אף באלו אזלינן בתר רובא ואם רוב הפירות מן הפטור פטור.

והא דתנן אלו מתעשרין דמאי בכ"מ, אין כאן חידוש דין, אלא הכרעת חכמים בזמנם ובמקומם, שהרי לעולם מעשרין דמאי בחו"ל בלוקח מן התגר בזמן שרוב מכנסו מא"י, והדבילה והתמרים השנוין במשנתנו ודאי הן באין ע"י תגרין מא"י, ואף אילו לא תנן היינו יודעין לחייב אותן וכדאמר בירו' דלא הלכו בפירות לא אחר מראה ולא אחר טעם כו' אלא אחר הרוב, והיינו אם במקום הזה רוב מין זה מא"י חייב, וכן בפ"ק ה"ג הלוקח מן החמרת בצור כו' חייב, וכן בתוספ' פ"ק דדמאי פירות א"י שרבו כו' ושם פ"ד רבו בעיר כו'.

וממילא נלמד דדבילה הבאה כולה מא"י חייבת בדמאי, אלא התנא לומד את העם כולו שבהן אינן בקיאים בדבר שכל דבילה ואינך השנוין אינן גדילין בחו"ל והן מא"י, וגם אשמעינן דחייבין בדמאי אע"פ שיש מקום להקל גם בפירות א"י בחו"ל מן הדמאי שיש לספק שהן מנכרים ואין

מעשר בחו"ל כיון דעדיין לא נתחייבו, וע"כ צ"ל בלוקח מישראל, ולי רבנו פ"ג ה"ה באורז כפר"ש דהא דתנן כל המשתמש כו' ר"ל דאפי' במקום שרוב מכנסן מפירות הארץ אין חוששין שמא אורז זה גדל בארץ דלעולם אין בארץ דומה לאותן של חו"ל.

נראה דלא גזרו דמאי בפירות חו"ל הקרוב אף שאין הדבר מפורש דהא דתנן פ"א מ"ג מן הכזיב ולהלן פטור מן הדמאי אמרו דאפי' בודאי איירי וכמשי"כ לעיל סי' ד' סק"א מ"מ אין הדבר יוצא מידי פשוט לפי הגר"א שם דגדל ביד ישראל חייב וכן נכלל סוריא ובבל בהא דמן הכזיב ולהלן וכן הא דתנן אורז שבחו"ל כלל אפי' חו"ל החייב ופטור מן הדמאי.

ה' פ"ב מ"ב המקבל עליו להיות נאמן כו', מן הדין כל ישראל בחזקת כשרות אף שאין האיש הזה ידוע לנו במעשיו ובהנהגתו כדאיתא ביו"ד סי' קי"ט ס"א ועיי"ש בהגה', אבל משום גזירת דמאי יש לחוש שמא אינו חבר, וענין ע"ה הוא שלפי הנהגתו וקלות דעתו איננו בטוחים בו שמעשר, ולפרש"י סוטה כ"ב א' נחלקו תנאי שם בגדרי ע"ה וקיי"ל בכולן להחמיר כדפסק ברכות מ"ז ב' כמ"ד אפי' קרא ושנה ולא שימש, וגזרו עוד דאפי' קים לן בו שמשמר בצנעא בתוך ביתו פירותיו דמאי עד שיקבל בפני ג' חברים, ובשביעית סי' י' סק"ט כתבנו שאין מקבלין אותו עד שיפרוש מעבירות שנעשה על ידן ע"ה, ומיהו כל זה משום גזירת דמאי אבל מן הדין אף שעובר על דברים שנעשה על ידן ע"ה נאמן על המעשרות אף שאין ידוע לנו אם מעשר כיון דרוב ע"ה מעשרין ולכן הקילו בדמאי בכמה דברים.

וכשמקבלין אותו אין סומכין על מה שבא לקבל להחזיקו עיי' זה למעשר אלא צריך עדים שמשמר בצנעא בתוך ביתו, ואף דלא הוזכר בכורות ל' ב' אלא לענין חברות נראה דה"ה לענין מעשר [וכ"כ הר"מ בפי' המשנה עד שיהא נודע בהם ויצא לו שם ובר"מ פ"י מה' מעשר ה"א וכשיבואו עדים נאמנים שקיבל דברים אלו ברבים ושהוא רגיל בהם תמיד כו' הנה צריך עדים שהוא נזהר בהם, והעדים צריכים להעיד בבי"ד ובי"ד מחזיקים הדבר בכל העיר וכל שמתחזק בעיר עושין ע"פ חזקה וא"צ כל יחיד לשמוע מפי בי"ד, ואין היחיד סומך ע"פ עדים בלא בי"ד, ומיהו נראה דע"א חבר נאמן [שו"ר בריטב"א ע"ז ל"ט כ' דצריך שנים] ומשי"כ הר"מ נאמנים למעוטי ע"ה, ואפשר דא"צ להעיד בבי"ד אלא כל יחיד עושה ע"פ חבר המעיד עליו, ומשמע דאין שיעור בדבר אלא תיכף שהוחזק שמעשר נאמן, ולא אמרו ל' יום אלא לענין טהרות] והנה תנן במתני' אם מעשר שהוא אוכל ואינו מעשר את שהוא מוכר או שאינו מעשר מה שהוא לוקח אין מקבלין אותו לחצאין ואין החבר מתארח אצלו לאכול מה שהוא אוכל, והנה זה חשוד על המעשרות ואינו בכלל סתם ע"ה כיון שידוע לנו שאינו מעשר את שהוא מוכר והלוקח ממנו לזרע ולבהמה חייב לעשר ואין בזה שום קולא של דמאי, ומ"מ הא דאינו מהימן על מה שהוא אוכל אינו אלא חומרת דמאי והלוקח ממנו ממה שאכל ושמירחן לאכילה יש בו קולות דתנינן בפ"ק, והיה מקום לומר דמקבלין אותו ואשמעינן דאין מקבלין אותו, וק"ק מאי איריא חשיד לאותו דבר אפי' עושה שאר עבירות נמי אין מקבלין אותו למשי"כ לעיל, ומשמע קצת דשאר עבירות אין מעכבין ומיהו מוכר ולוקח מעשרות דרבנן. ונראה דבכלל משנתנו גם כשבא לקבל הכל, צריך עדים שמעשר גם זה שהוא מוכר ולוקח.

ו' שם ר"י אומר אף המתארח אצל ע"ה נאמן, ל' יונה בירו' במתארח ואינו ידוע אם הפריש דמאי ור"י סבר דתלינן דהפריש דמאי ורבנן ס"ל דסתמא לא הפריש דמאי וצ"ל ברגיל להתארח בלא דוחק איירי דהא רשאי לאכול אצל ע"ה דבר יבש ומעשר דמאי, ור' יוסי סבר דר"י מתיר אף בידוע שאוכל דמאי, כ"ה לפר"ש והגר"א פי' דר' יונה

מצוי פירות הארץ בחו"ל הרחוק ובפי' המשנה נקט סתם חו"ל אבל אם יצאו מארץ לאחר גמר מלאכה אף בחו"ל ממש חייבין וכמשי"כ המל"מ פ"א מה"ת [ובר"ש מ"ש פ"ג מ"ו מבואר דלאחר גמ"מ אין תקנה להוציאן מידי חיוב תרומות ומעשרות ואמאי יוציאן לחו"ל] ואף הגומר בארץ להעלותן לחו"ל לא מקרי חסר גמר מלאכה וכדתנן מעשרות פ"ב מ"ג המעלה פירות מן הגליל ליהודה כו' אוכל מהם עד שמגיע כו' התם לאו משום חסרון גמ"מ הוא אלא משום חסרון ראיית פני הבית ועי' משי"כ שביעית סי' א'. ויש לעי' בפירות הארץ שיצאו חו"ל לבבל ולמצרים אי חייבין מדרבנן.

שו"ר דמה שדקדק הר"מ לשנות דין המשנה ואלו מתעשרין דמאי בכ"מ בארץ סוריא וארץ שלא כבשום עוי"ב ולא נקט סתם חו"ל ובפירות שיוצאין מארץ אחר גמ"מ [ואפשר דמודה הר"מ דאף ביצאו קדם גמ"מ חייבין מדרבנן כדעת הראב"ד] דאילו הו' אמר סתם חו"ל הו"א דוקא חו"ל והיה אפשר לפרש דכל אותן המינים גדילין בכל א"י אלא דמספקין בהו שבאו מארץ שכבשום עוי"ב, אבל בסוריא ובארץ שכבשום עולי מצרים פטורים דכיון דגדילין במקומן אין לחוש שבאו ממקום אחר, והר"מ לא פי' כן דכיון דתני בכ"מ אחרי שהקדים מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי ודאי נתכוין התנא לחייב אותן המינים אף מכזיב ולהלן וע"כ שאותן המינים אין גדילין בכל א"י אלא במקומות שכבשום עוי"ב והלכך חייבין אף באותן שכבשום עולי מצרים וסוריא, ואפשר דלא בא התנא לכלול כל חו"ל דצריך לחקור אחר זה אלא באותן מקומות הקרובים שהיה אפשר לספק שמביאין מא"י בדקו ומצאו שאותן המינים הם ודאי מא"י, וכן דקדק רבנו ולא העתיק רק סוריא וארץ שכבשו עוי"ב ואפשר דמשנתנו נמי בסוריא ומה שכבשו עולי מצרים קאמר ולא בדקו בחו"ל שאין לדבר שיעור וכל עיירות דפריך מהם בירו' אפשר דכולן הן מסוריא וכיבוש עולי מצרים, ואת"ל שהן מחו"ל ע"כ דגם בחו"ל חייבין בדמאי, דהא מה דיהבו טעמא שאין כיו"ב בחו"ל היינו שאם היה כיו"ב בחו"ל היה פטור במקומו וכמו שאמרו באורז אנטוכיא, אבל שלא במקומו חוששין שמא הוא מא"י וכי פריך והא דבילה בבצרה ר"ל והיה הדין נותן דבבילה בבצרה פטורה מן הדמאי, וא"כ שמעינן דנוהג דמאי בכל אותן עיירות, ואם הן מחו"ל ע"כ נוהג דמאי בחו"ל ואם כולן מסוריא וכיבוש מצרים משמע שלא כללו חכמים אלא אלו אבל אפשר דיש כיו"ב בחו"ל ופטורין במקומן.

ומשי"כ הר"מ ואצ"ל אלו שכבשו עולי מצרים, ר"ל דאפי' אם תלינן שגדלו כאן אין פטור מוחלט, שהרי הגדל כאן ג"כ חייב אלא שהקילו בדמאי בזמן שודאי גדלו כאן, ושמעינן מזה שדעת רבנו דודאי נוהג באלו שכבשו עולי מצרים והא דאמר בירו' דאפי' ודאי פטור היינו לוקח מתגר כותי דודאי לא עשרינהו וכמו שפי' הגר"א ומשום דרוב נכרים ולא גזרו בשל נכרים באלו שכבשום עולי מצרים או משום דמירוח נכרי פוטר בגדלו ברשותו שהרי כן דעת רבנו.

ד' פ"ב מ"א אורז שבחו"ל כל המשתמש ממנו פטור, לפר"ש ר"ל בכל א"י וא"צ לחקור אולי יש במקום מן המקומות של ארץ דומה להן.

והר"מ פי' דבין קדם גמרן ובין לאחר גמרן, ונראה דר"ל דאע"ג שבאו לארץ קדם גמרן וחייבין מדבריהם וכמשי"כ הר"מ פ"א מה"ת מ"מ לא גזרו עליהן משום דמאי, ומכאן מבואר דעת רבנו לחלק בין גמרן לאחר גמרן וכמשי"כ המל"מ פ"א מה"ת, וכי רבנו פ"ג ה"י כשגזרו על הדמאי לא גזרו על פירות חו"ל שנכנסו לארץ ומקור דברי רבנו אורז חו"ל והיינו כשהן בארץ וכמו שפי' רבנו במשנה, והיינו כשבאו קדם גמר מלאכה, ומיירי כשלוקח מישראל בארץ דבחו"ל ודאי לא עשרינהו המוכר, א"י ישראל המוכר בחו"ל ע"מ להעלותן לארץ חייב לעשר, ומיהו נראה דלא חל כלל

במעשר אצל שאינו מעשר אבל לא יתכן בחבר אצל ע"ה. והא דחולין ו' א' דר"ז ור"א אקלעו לפונדקי דיאי, צ"ל שכבר לא היה להם אפר פרה ולא היה להם טהרות, א"נ אכסנאי שבא לעיר אנוס הוא ומותר, וכן בפ"ג מ"ה בנותן לפונדקית ושם מ"ו בנותן לחמותו במעשר ואינו חבר או בימי טומאתו, או באין להם אפר פרה.

(ח) שם ואינו מארחו אצלו בכסותו, פרי"ש שבגופו יכול ליהרר טפי מליגע בו, ויש לעי' דהא אין מוכרין לו לח ויבש, ובר"ש בשם התוס' תן לי ככר זה ואוכלנו כו' לא יתן, וכיון דגופו טמא איך מוסר לו טהרות, ולמשי"כ ר"ש דבחולין לא גזרו על גופו נחא.

יש לעי' ע"ה שאינו מוצא ליקח אלא מן החבירים מה יעשה כיון שאין מוכרין לו לח ויבש, וי"ל דבידו לקבל חבירות, ואע"ג דאמר בכורות ל' ב' מלמדין אותו ואח"כ מקבלין אותו, ולאחר קבלה צריך לשהות בקבלתו ל' יום כדאמר התם, מ"מ נראה דמוכרין אותו לח ויבש אף בזמן שמלמדין אותו שהרי אינו לוקח מע"ה לח, בזמן שמלמדין אותו, ואם חבירים אין מוכרים לו חיותי' מהיכי, ודעת הר"מ דמשנתנו כמ"ד אסור לגרום טומאה לחולין שבא"י ולא קיי"ל כן והלכך השמיט פ"י מה' מו"מ ה"א, הא דאין מוכרין לו וכמשי"כ מרן ז"ל שם וכ"כ רבנו במשנתנו, והנה דין למכור לע"ה לח ויבש כדין לברור ולטחון עמו דקיי"ל דבסתם ע"ה מותר במקום שאין חשש טבל, ואין אסור אלא בחשוד שעושה בודאי בטומאה, ועי' מש"כ שביעית סי' י"ב סק"י ונראה דהא דאין לוקחין מע"ה לח היינו לנהוג בהן טהרה אבל לוקח בזמן טומאתו, ולפ"ז מותר ליקח מע"ה לח למכור לע"ה או לחבר בימי טומאתו, ובזה נחא הא דמוקי בירו' מתני' דרפ"ה בחבר שעושה בטומאה וכמשי"כ ר"ש לק' מ"ד ופרי"ש שם שלקח מע"ה פירות שהוכשרו אלמא דמותר ליקח מע"ה לח לעשותן בטומאה ומיהו י"ל דהתם במעשר ולא בחבר לטהרות.

חבר שעבר על אחד מהדברים השנויים במשנתנו דינו כע"ה, והלכך חבר המתארח אצל חבר שהתארח אצל ע"ה או שארחו בכסותו ה"ה כע"ה, וכן המתארח אצלו אפי' עד מאה כולן מפסידין חבירות.

דמאי פ"ו מ"ו ב"ש אומרים לא ימכור אדם את זיתיו אלא לחבר בה"א אף למעשר, לכאורה קשה הא תנן לעיל פ"ב מ"ג אינו מוכר לע"ה לח ויבש ואפי' מוכר לו מעושר, ומה יועיל שהוא מעשר כיון שאינו משמר טהרות, אמנם כבר כתב הר"מ דמשנה זו כמשנה אחרונה והיא דפ"ב דדמאי כמ"ר כדאמר ע"ז נ"ה ב', והנה לדעת ר"ת [עי' שביעית סי' י"ב סק"י] בע"ה סתם מותר לבצור עמו ואף שהוכשר, וכמו שמותר לברור ולטחון עמו, ואי למכור לו הוי כבוצר עמו הדין נותן דמותר ואע"ג דמוכר לו זיתים בטבלן [כדאמרו ב"ה למעשר ואי מיירי במעושרין ל"ל מעשר ולא משמע דבעין מעשר שהדבר יותר נוטה אל הטהרה כיון שהוא חבר למעשר, אלא במוכר בטבלו איירי ואע"ג שאין מוכרין את הטבל י"ל דאיירי לצורך א"י קדם שנגמרה מלאכתן למעשר מותר למכור לחבר אבל לע"ה בכל ענין אסור [עי' לק' סי' ז' סק"ו וס"ק כ"ג] והלכך אמרי ב"ה למעשר] ואיכא משום טומאת תרומה מ"מ לא אסור בסתם ע"ה לבצור עמו וה"ה למכור, וב"ש מחמרי למכור לו שזה חמור מלבצור עמו דהתם בלא איהו יבצרם והכא במוכרו איהו ממצי ל' את כל המכשלה, ואף ב"ה לא התירו אלא בעילה שאפשר שיאכלם כמו שהן ולא יוכשרו, ובשמן מודים ב"ה שלא ימכור לו אע"ג דבוררין וטוחנין עמו בלתותין למכור לו טהרות שיטמאם בודאי אסור, וכן זיתים שהוכשרו אין מוכרין לו בטבלן, ומעושרין אפשר דמותר, מיהו לפרש"י שמצא הר"י בתו' ע"ז נ"ו א' אפשר דאסור ולפ"ז למכור לו לח אסור אף למשנה אחרונה.

ולדעת הר"מ דסתם ע"ה אין בוצרין עמו, ע"כ הא דשרו

{א"ה, כמדומה דצ"ל דר' יוסי} סבר דר"י איירי באוכל אצל זה שנוהר מלהאכיל טבל לזה שנוהר אבל הוא בעצמו אוכל טבל או דמאי, ואע"ג דמגזירת חכמים על הדמאי אסור לחבר לאכול אצל החשוד לאכול אף שאינו חשוד להאכיל, מ"מ זה שעבר והאמינו עדיין לא הפסיד נאמנותו בכך אע"ג דלכתחלה אין מקבלין אותו חוץ מדבר אחד ור' יוסי {א"ה, כמדומה דצ"ל ור' יונה} סבר דאף באוכל אצל ע"ה החשוד להאכיל לא הפסיד נאמנותו ולדין אין נפקותא בפלוגתתן דלרבנן בכל ענין בטלה קבלתו.

והא דנחלקו בירו' בנחשד לד"א, אינו ענין לפלוגתא דר"מ ורבנן בכורות ל' ב', דהתם לא לענין ביטול הקבלה איירי אלא אם נעשה חשוד ממש ואיירי שמעולם לא ראינוהו עובר ובזה קיי"ל כרבנן דמומר לד"א לא הוי מומר לכל התורה, אבל הכא לענין ביטול הקבלה קיי"ל כרבנן דר"י דבטלה הקבלה וכמשנתנו.

והנה בברייתא קתני סתמא דר"י סבר דנחשד לאותו דבר בלבד ומשמע אף באינו מעשר את שהוא מוכר ולוקח, ובמשנתנו משמע דלא הקיל ר"י אלא במתארח אצל ע"ה ולא בשאר דבר ולר' יוסי דוקא בשאינו חשוד להאכיל, וכ"ז לפי הגר"א אבל לפר"ש משמע דברייתא מלתא אחריתא וזו פלוגתא ר"מ ורבנן בכורות שם וצ"ע.

והא דתנן פ"ז מ"א המזמין את חברו שיאכל אצלו כו', פ"י התווי"ט שם דאיירי בלא קיבל א"י במעמיד עדים על הדבר, ואין דברי התווי"ט אלא לר' יונה בירו' לפר"ש, אבל לר' יוסי י"ל דלעולם מותר להתארח והא דתנן אין מתארח היינו לאכול אצלו דמאי וא"צ עדים בדבר, ולפי הגר"א לכו"ע מותר להתארח כההיא דפ"ז ואין מתארח דתנן לאכול דמאי קאמר.

מיהו אף לר' יונה לפר"ש נראה דאין איסור אלא בנוהג כן תמיד בלי דוחק וכמשי"כ לעיל, דלא מסתבר דמתני' במעמיד עדים וגם לא מסתבר דאיירי בלא קיבל, ונראה דאף הבא לקבל וראינוהו משמר בצנעא בתוך ביתו אע"ג דהתארח אצל ע"ה נאמן לומר שעושה כדתנן רפ"ז ומקבלין אותו.

ז) אינו מוכר לע"ה כו', החסיר התנא העיקר הראשון שיהא אוכל חולין בטהרה שזהו קבלות החברות בעיקרה וא"צ להזכירו.

ואינו לוקח ממנו לח כו', יש לעי' מאי איריא משום ביטול קבלתו תיפוק ל' שאי אפשר ליקח ממנו טהרות דלמא נטמאו בלח של ע"ה, שאינו נוהר בהן, ועיקר דינו דמשנתנו הוא שאין מקבלין אותו לחצאין ואם קבלנוהו ונחשד לדבר אחד נחשד לכל אע"ג שהוא נוהר במחציתו, וע"כ מש"ל לדון עליו בזמן שאנו בטוחין בו משום חשש לח של ע"ה, וי"ל דאם לקח לח מע"ה בגדיו מדרס ופוסל בנגיעתו דכיון דבטלה קבלתו שב דינו כע"ה.

ואינו מתארח אצל ע"ה, ר"ל דהמתארח אצל ע"ה הפסיד חבירותו אע"ג דכששב לביתו טובל עצמו ואת בגדיו, דהא מצות חבירות שלא להטמא ולאכול חולין טמאים, ואפשר דאף אם אכל יבש וגם נוהר מבגדי ע"ה הפסיד חבירותו דגדר גדרו שלא יתארח אצל ע"ה כלל, וכ"מ בר"ש שכתב דהא דאינו מארחו בכסותו משום דקשה ליהרר ממגע כסותו יותר ממגע גופו, ומבואר דהא דמארחו בכסות חבר היינו בנוהר ממגע גופו ואפי"ה בכסותו של ע"ה לא דלמא יגע וכש"כ דאינו מתארח אצלו ולא מהני זהירותו [והרא"ש פ"י מתארח אף שאינו אוכל אצלו כלל, ופ"י משום שנטמא גופו בבגדי ע"ה וכשחוזר לביתו מטמא טהרותיו, ונראה ג"כ דאף אם נוהר מליגע בבית ע"ה או שטבל כשיצא ג"כ אסור ומיהו מסתבר דלצורך מותר, ובלשון הרא"ש יש ט"ס וקשה להגיהו ואפשר דצ"ל ובהכי לא איירי הכא, ואפי"ה הפסיד חבירותו].

ולפ"ז הא דתנן רפ"ז המזמין את חברו כו', לא יתכן אלא

מתרי נקט וכש"כ שלוקח לאכול, [ויותר נרא' דלוקח ע"מ למכור היינו דין סיטון במדה דקה דהא ע"כ בלוקח מע"ה איירי דחבר אינו רשאי למכור טבל, ובלוקח ע"מ למכור הקילו בו חכמים במדה גסה והחמירו בדקה או מוכר ע"י פלטר או מוכר לע"ה וצריך לזהר בכל זה].

מ"ג ולא יהא מטמא למתים ומשמש בביהמ"ד, אין ספק שהחברים אינם צריכים להמנע מלטמא למתים ולהניח מצות קבורה לע"ה, והלכך אין פעולת התטמא למתים מגונה חלילה אלא שראוי לטמא מת להתרחק מן הטוהרים שלא יגרום להם טומאה, ושימוש בביהמ"ד בזמן הטומאה היא פעולה יתירה בקירוב בין הטוהרים שבביהמ"ד כולן פרושים והן נמצאין שם כל היום ואם בא לביהמ"ד בזמן טומאתו גורם ע"כ טומאה לאחרים, ולשון משמש צריך פירוש אם ר"ל שימוש של כיבוד וריבוץ וכיו"ב שבוה מטפל יותר בכלים של ביהמ"ד ואין הצורך בו גדול כל כך אבל בא ללמוד תורה אינו בכלל זה או אפי' בא ללמוד בכלל זה, וראיתי באחרונים ז"ל שפי' דתרי קתני ולא יהא מטמא למתים, ויהא משמש בביהמ"ד, ואמנם טומאת מתים קשה שאם למצוה זכור לטוב ואם שלא במקום מצוה למה אמרו חכמים לא באו אלו לכלל, הלא זהו עיקר חבירות לזהר מטומאה, וגם יהא משמש בביהמ"ד קשה לפרשו שאין דברי ר"י כאן בדרך המוסר והנהגה טובה אלא דינא קאמר וא"כ אם אי אפשר לו לשמש בביהמ"ד אין מקבלין אותו וזה דבר שאינו מתישב.

ב"ה למכור זיתיו לע"ה דר"מ ר"ל שמעשר ואינו אוכל חולין בטהרה ועדיף מבצירה משום שתולין שיאכלם זיתים, אבל קשה בענבים נמי למה אין בוצרין עמו בעילה שיאכלם צמוקים, ואפשר משום שעלולין להיות מוכשרין שהבוצר לגת הוכשר אבל הכא במוכר השתא לא הוכשרו זיתיו, אי"נ חבר למעשרות עדיף ובוצרין עמו, מיהו לדעת ר"ת ע"כ התם נמי במעשר דאלי"כ אין בוצרין משום שאינו מעשר, אבל לדעת הר"מ מודה רבא לסברת אביי דרוב ע"ה מעשרין וצ"ע.

ט) פ"ב מ"ב על עצמו אינו נאמן, כתב הר"מ בפירושו שאינו נאמן לומר שמה שאכל היה מעושר שהוא נוגע, ואינו מובן שהרי כשאוכל הוי כאומר שהוא מעושר שאילו לא היה מעושר לא היה אוכל שזהו טעמו של ר' יהודה למה שפירשו ר' יונה בירו' כמש"כ סק"ו ולא שייך נוגע בתחלה, ואי דמ"מ גזרו חכמים שלא יאכל אי"צ טעם נגיעה ואפשר דחכמים גזרו שלא להאמינו שהוא כעין נוגע ברצונו להתארח עמו.

שם ר"ש בירושלמי דייק אי בלוקח על מנת לאכול התנן כו', נראה דלא באו רק לפרש לישנא דמתני שהוא לוקח דמשמע דלקיחה מחייבת אותו לעשר ואינו כן אלא ר"ל דלוקח נמי חייב לעשר בשעה שהוא אוכל או מוכר והיה ראוי לומר שמעשר שהוא אוכל ושהוא מוכר בין שהן פירות קרקעותיו בין שהן לקוחין אלא כיון שהתחיל שהוא אוכל ושהוא מוכר סיים שהוא לוקח ולשון הירו' ע"מ למכור חדא

סימן ו

תניא בתוס' פ"ק דחלה והובא בר"ש פ"ה מ"א הלוקח מן הנחתום ומן העושה למכור בשוק צריך להפריש חלת דמאי מבעה"ב ומתארחין אצלו א"צ להפריש חלת דמאי, ולכאורה פירוש חלת דמאי היינו הפרשת חלה מספק, והנה בלוקח מחבר הדין מבואר שאם מוכר במדה גסה ולר"י בעושה בטומאה אף במדה דקה הלוקח מפרש חלה ודאית, דסתמא יש תחת יד הנחתום דמאי והלוקח מפרש תרומ"ע וחלה, ואם עושה בטהרה ומוכר במדה דקה אין הלוקח מפרש, אבל בלוקח מנחתום ע"ה יש להסתפק דלכאורה יש להכריע שהנחתום מפרש שהרי ע"ה לא נחשד על החלה דהא חלה חמירא כתי"ג ויש בה מיתה על טבלה וכדתניא דבמתארח אצלו א"צ להפריש חלה, וקולת נחתום לא ניתן אלא בזמן שהקלנו עליו שלא להפריש דמאי אבל לא בעושה עיסה מחולין מתוקנים וכמש"כ לעיל והע"ה מחזיק את הדבר למתוקנים, ומ"מ כיון דנחתום חבר אינו מפרש חלה ודאי גם הע"ה אינו מפרש, ואף במוכר במדה דקה דמסרך סריך מנחתום העושה בטומאה, ומשמע מהא דתניא דמפרש חלת דמאי דלא מהני לשאלו לנחתום אם הפריש חלה שכבר ניתן לנחתום דין ע"ה לענין חלה כיון דהרבה פעמים עושין מחולין מתוקנים ואין מפרשין חלה שלא מן הדין, אי"נ מצאו מיעוטן חשודין על החלה ולומר שהפרישו, ומ"מ בעה"ב אינו חשוד והא דתניא מתארח אצלו ה"ה מוכר לו ככרו במקרה שכל שעושה לעצמו מפרש חלה, ואפשר דהא דתניא מבעה"ב ומתארחין אצלו תרתי קאמר לוקח מבעה"ב או מתארחין אצלו וזו ואצ"ל זו קתני, וכ"ה בהדיא בר"מ פ"ח מה' בכורים הט"ו.

ג) אבל אין כן דעת הפוסקים, ודעת הר"מ פ"ח מה' בכורים הט"ו דהא דתניא בתוס' דלוקח מן הנחתום מפרש חלת דמאי היינו בחו"ל, ומפרש כן סוגיא דירו' חלה פ"ד ה"ד דהא דמשני כאן בארץ כאן בחו"ל ר"ל דבארץ ובסוריא אין ע"ה חשוד על החלה אף הנחתום ובחו"ל הנחתומין חשודין ולא בעה"ב, ולפנינו הג"י משובשת וקשה לעמוד עליה והגר"א הגיה בשיטה אחרת. ולפ"ז בארץ לעולם הנחתום נאמן לומר שהפריש חלה, מיהו בלוקח סתם חייב הלוקח להפריש חלה

א) פ"ב מ"ד הנחתומין לא חייבו אותן חכמים להפריש אלא תרומ"ע וחלה, בר"ש הביא הא דנחלקו ר"י ור"א בירו' דר"א סבר דבמדה גסה אין הנחתום מפרש כלום אלא לוקח מפרש דמאי וחלה, ובוזה איירי מתני' דרפ"ה, ובמדה דקה הנחתום מפרש תרומ"ע וחלה והלוקח מפרש מ"ש והיינו משנתנו, והא דהקילו בנחתום במ"ש יחייב טעמא בגמ' דידן יומא ט' א'.

ור"י מוקי מתני' דלקמן בעושה בטומאה והלכך הקילו עליו שהלוקח מפרש, ונראה דמודה ר"י דבמוכר במדה גסה א"צ להפריש וכדתנן כל המשפיעין במדה גסה מותרין למכור את הדמאי, אלא דמוקי מתני' דלקמן נמי במוכר במדה דקה מ"מ בעושה בטומאה הקילו עליו, ור"א סבר דבעושה בטומאה נמי מפרש תרומ"ע וחלה בזמן שמוכר במדה דקה, ויש מקום לומר דר"י סבר דנחתום אף שמוכר במדה גסה מפרש תרומ"ע וחלה שכבר נתחייב בהפרשתן ואין ראוי לעשות עיסה של טבל.

והא דעושה בטומאה אינו מפרש לר"י היינו דוקא בנחתום שכבר הקלנו עליו במ"ש אף בעושה בטהרה, אבל חנוני אף שלקח תבואה שהוכשרה אינו רשאי למכור דמאי.

ב) והקילו חכמים על הנחתום בזמן שמוכר במדה גסה או שמפרש בטומאה לר"י שלא להפריש חלה אף שהוא טבל ודאי, שאין איסור למכור טבל לחבר ולהודיעו, אלא שאסרו חכמים הדבר שלא יבוא לידי מכשול, וגם הוא העדר הזריזות והזהירות, ומ"מ התירו מדוחק וכדתנן פ"ה מ"ח, וה"נ הקילו על הנחתום בזמן שמקילין עליו שלא להפריש דמאי, [שאם יבוא להפריש חלה ע"כ יקדים תרומ"ע כדתנן רפ"ה דתרומ"ע קדם לחלה, ומיהו י"ל דבדמאי שמותר להקדים שני לראשון מותר להקדים חלה וע"י בירו' שהובא לק' סי' י"ב סק"ג] ויש להסתפק בזמן שיש לנחתום טבל ודאי שמפרש כל המעשרות דלא מצינו שהקילו עליו אלא בדמאי אי מפרש חלה, ונראה דכל שמפרש מעשר מפרש חלה אף שמוכר במדה גסה ועושה בטומאה.

מן הדמאי אלא כשנותן לכהן עשיר מתחייב ומשמע דחייב האכסנאי ליתן לכהן מתוקן ומפריש משלו על החלה.
(ה) יר' חלה פ"ד ה"ד כג' הגר"א הלוקח מבעה"ב בסוריא כו' [דעת הגר"א דמנחתום לעולם מפרישין חלת דמאי אפי' בא"י ואפי' אומר הנחתום שהפריש, ואפי' מוכר במדה דקה או מוכר ע"י פלטר וכדין ע"ה לענין מעשר, אבל על בעה"ב לא גזרו].

שם ויאות אמר ר"ג, צ"ע מאי יאות הלא בפטור חלה כתרומה וכמשי"כ ר"ש פ"ד דחלה מ"ו, ואפשר משום דהנחתומין חשודין וצ"ע, א"י משום דבסוריא חשודין וכמשי"כ הגר"א יו"ד ס' קי"ט סק"ד.

שם כשם שלא נחשדו ישראל על תרומה בארץ כו', צ"ע למה נקט תרומה ולא חלה.

שם א"ל מעתה יחושו הכהנים על חלתן, צ"ע דמשמע שלא היו נוהגין דמאי ורצה ר"ג בר' להנהיג ומאי מיתא ראי' מכהנים טפי מחברים שאינן חוששין.

שם מחלפה שיטתי דר"ה כו', צ"ע מה ענין זה לר"ה הלא מתני' היא דמאי פ"א מ"ג דחלת ע"ה פטורה מן הדמאי, ואדרבה ר"ה מחמיר דדוקא בהפריש ע"ה.

שם אני אומר אותה של אור נתן לו, צ"ע הלא אין הנידון של סוריא אלא אם לחוש שהתבואה באה מיד ישראל או תלינן בנכרים, אבל ע"ה של סוריא הא לא עדיף משאר ע"ה, ואם יש לחוש שנתן לו של אור כשאין דמאי נוהג בסוריא נמי ניחוש.

שם הלוקח מן הנחתום כו', זה איירי בארץ, ולמאי דמסיק כל ע"ה חשוד על החלה אף בעה"ב אלא א"כ מגבל ע"י חבר.

שם חזקת בעלי בתים בסוריא א"צ להפריש דמאי כו' ולית הדא פליגא על ר"ה כו' אר"מ כאן בודאי כאן בספק, צ"ע דקארי לה מאי קארי לה, הא תנן דמאי פ"ו מ"א ואם ידוע שיש לו שדה אחת בסוריא חייב לעשר. ולענין הלכה אנו נוהגין היתר בחלה בין בארץ בין בחו"ל כל שהוא בחזקת שמפריש אף שיש לו דין ע"ה לענין מעשר, וזה כדעת ר"ש ובארץ אף לדעת הר"מ.

ואנו מחייבים את הנחתום להפריש, משום שאין כאן משום דמאי לענין מעשר דרוב הקמח מחו"ל או מעושר, וכל שלא הקלנו עליו משום דמאי לא הקלנו עליו בחלה וכמשי"כ סק"ב, ועוד שמעיסה אחת הוא מוכר לחבר ולע"ה וכשמוכר לע"ה לא הקלנו עליו, וגם מוכר ע"י חנונים ואז לא הקלנו עליו.

(ו) דמאי פ"ב ה"ד כאן בעושה בטהרה כאן בעושה בטומאה, הגר"א פ"י דהלוקח מעשר ואינו חבר ולפיכך מוכרח הנחתום להפריש תרומ"ע וחלה שכיון שכבר הוטבל לחלה אסור למכור לע"ה שיפריש בטומאה וכדתנן גיטין ס"א א' משתטיל מים אסור לסייעה, מיהו קשה הא תנא דידן ס"ל דאין חבר מוכר לע"ה לח ויבש וכדתנן לעיל מ"ג וס"ל אסור לגרום טומאה לחולין שבא"י, ועוד מי לא עסקין שמוכר לחבר.

שם אלא שאין מוסרין ודאי לע"ה, ור"ל שאסור משום חלה וממילא רמו עלי' גם תרומ"ע שצריך להקדימה לחלה כדתנן רפ"ה.

פ"ה ה"א כג' הגר"א כלום אמרו ב"ש אלא דבר שהוא לאכילה כו', פ"י הגר"א דסוגיא זו מפריש משנתנו בנחתום ע"ה ולכך מפריש עליו תרומ"ע וחלה דהנחתומין נחשדו גם על החלה וקשיא לי' דעל החלה לא יהא מפריש משום שאינה אלא להסיקה תחת תבשילו, ומשני דגבלה במ"פ ופריך דא"כ פטורה מן החלה, ומשני דלא כר"י דמוקי משנתנו בעושה בטומאה אלא כר"א דאיירי בעושה בטהרה ופריך דא"כ הוא נאמן על המעשרות ומשני דאין נאמן על הטהרות נאמן על המעשרות אלא במתארח אצלו ולא לרבים, ואינו מתישב דנראה דהלוקח

ותרומ"ע בין בלוקח מחבר בין בלוקח מע"ה ולר"י אפי' במוכר במדה דקה ואפשר שזו דעת הר"מ שפסק כר"י וכמו שרמז בפ"ט מה' מעשר הי"ב וכמשי"כ הכ"מ שם והא דכתב שם ה"ו שהלוקח מפריש היינו בזמן הזה דהכל בטומאה, וכן הא דפסק פ"ו מה' בכורים ה"א דהלוקח מן הנחתום מפריש חלה היינו בזה"ז דעושין בטומאה.

והא דהלוקח מן הנחתום בסוריא אינו מפריש חלה, משום דבסוריא ליכא משום דמאי, וכל שאין כאן משום דמאי לא הקילו על הנחתום וכמשי"כ לעיל, וכן בלוקח מנחתום חבר בחו"ל אין מפריש חלה דעל הנחתום להפריש. והא דתנן חלה פ"ד מ"ו שחלת דמאי ניטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף אין זה דמאי של ע"ה, אלא ספק הורמה חלתה, וכ"ה בהדיא בלשון הר"מ פ"ז מה' בכורים הי"ג, ומצינו לשון דמאי על הספק פ"ב דמכשירין.

(ד) ודעת הר"ש שאין חלת דמאי של ע"ה לא בארץ ולא בחו"ל וההיא דתוס' דחלה לענין לתקן החלה מחשש דמאי, וכן מתני' דפ"ד דחלה בהכי איירי, [ותימא על המל"מ פ"ט מה' מעשר ה"ב שנסתפק בלוקח מן הנחתום ומפריש חלה אי חייב בנתינתה ומדמה לה לתרומ"ע של דמאי, ובחלה זו אין כאן ספק שהיא חלה ודאית לדעת הר"מ והר"ש וכמשי"נ].

ר"ש פ"ה מ"א לא פטרו חכמים חלת ע"ה שמגבלה במ"פ, ויש לעי' דכש"כ כשמגבלה במים וא"כ הדבר מבואר דלא פטרו חלת דמאי אלא בטורח לגבל בטהרה ומאי מספקא לי' וי"ל דאה"נ דלמאי דהביא פלוגתא ראב"י ורבנן הדבר מבואר.

שם איכא לשנויי כר"א כו', צ"ע מאי קשיא לר"א טפי מר"י נהי דמתני' איירי דהנחתום עושה בטהרה משום שלקח מע"ה בלתי מוכשר מ"מ אין כאן רא"י דע"ה הפריש דהא לא חזינן דע"ה טרח על טהרתה.

שם אבל מתני' דפ"ק במתארח אצלו כו', למאי דס"ל כר"י דאף במפריש חבר חלת דמאי פטורה צ"ל דמתארח אצלו כהן ונותן לו עיסה להפריש ומיהו לכאורה זה הוי כמפריש ע"ה כיון שמוסרו לכהן.

והא דתניא הלוקח מן הנחתום כו' צריך להפריש חלת דמאי מבעל הבית ומתארחין אצלו כו', אין כאן חילוק בנאמנות הנחתום ובעה"ב אלא ה"ק הלוקח מן הנחתום חבר או ע"ה, שאין הספק אם הפריש הנחתום דהנחתומין אין חייבין להפריש, אלא הספק אם זה הע"ה שלקחו ממנו התבואה הפריש בזה לא פטרו חלת דמאי, אבל מבעה"ב שתבואתו שלו אם מתארחין אצלו פטור מחלת דמאי, ולפ"ז מבואר בהדיא דלא פטרו חלת דמאי אף בעושה בטהרה [דהא ע"כ בעשה ע"י גבל חבר איירי דא"כ אין יכול הכהן לאכלה] אלא במתארח, וצ"ע לאוקימתא קמיתא דאמר דבעושה בטהרה אין מפריש חלת דמאי אף באינו מתארח.

פ"ב מ"ד ר"ש יר' תמן תנינן כו' ודבר תימא מאי קשיא לי' כו' והתם בחבר שלוקח מנחתום ע"ה, צ"ע דתינח תרומ"ע אבל חלה למה מפריש הלא דעת רבנו שאין ע"ה חשוד על החלה וכמשי"כ חלה פ"ד מ"ו, וע"כ דבמדה גסה הקילו על החבר גם על החלה או בעושה בטומאה.

ר"ש חלה פ"ד מ"ו, תוכן דברי הר"ש דמתני' אשמעינן דכשלוקח טבל מע"ה ומפריש חלה קדם שהפריש תרומ"ע וחייב להפריש תרומ"ע מן החלה דלא פטרו אלא בטרם ע"ה לעשות בטהרה ומתארח אצלו, הקילו להפריש על החלה מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף, וצ"ל דחלה השני ג"כ מחד גברא זבן דאלי"כ הו"ל מדמאי על הדמאי.

וזה שמניח הוא מתוקן מחלה אלא שלא הופרש ממנו תרומ"ע ומפריש ממנו תרומ"ע על החלה שיפריש בכל פעם, וכתב ר"ש דאיירי בראשון אכסנאי ופטור

תנאי דאזלינן בתר המכירה בשעתה ולא בתר דרכן התמידי, והלכך כשטופל דקה לגסה אי הוי חשבינן את הדקה כמכירה אחרת היה חייב לעשר אלא דס"ל לר"נ דבחד זימנא הדקה נטפל לגסה שאין כאן טעם תינוקת, אבל למאן דאזיל בתר סיטון ופוטרו אף כשמוכר בדקה אע"ג דמשתכר ורגילין במכירה זו תינוקת דלא חילקו חכמים בדבר, לא שייך לדון בטופל דקה לגסה ולא גסה לדקה.

והר"מ פסק כמ"ד מפני שהמוכר משתכר והשמיט הדינים המסתעפים מזה המבואר בירו'.

(ח) והא דאמר ר"מ ב"מ נ"ו א' דבעה"ב אינו רשאי למכור דמאי, היינו אף שמוכר במדה גסה, ולג"י הר"מ ניחא דדין בעה"ב כדן חנוני לר"מ, ולרבנן כשם שחנוני מותר במדה גסה כך בעה"ב מותר אבל לגר"ש דר"מ מתיר לחנוני צ"ע למה אוסר לבעה"ב הלא חנוני גרע שרגיל בדקה, וי"ל דחנוני שרי טפי כיון דחיותי הוא וגם ידוע שלוקח מע"ה וכמו שפרש"י ב"מ שם.

ורבנן דשרו לבעה"ב אע"ג דאסרי לחנוני לגר"ש בעה"ב עדיף דחנוני רגיל במדה דקה ואין בעה"ב רגיל.

יך' פ"ב ה"ד חנוני אין רשאי למכור דמאי כו' דר"מ היא כו', לג"י ר"מ אוסר ר"מ חנוני במדה גסה ורבנן מתירים ומאי מספקא ל'י, וי"ל דה"ק מאן דאסר חנוני אוסר בעה"ב דאי בעה"ב שרי חנוני שרי ומסיק דאינו כן דהא מתני אוסרת חנוני ומתרת בעה"ב, מיהו קשה הא מתני שאוסרת חנוני היינו במדה דקה דלא מסתבר דסתם כר"מ וכמשי"כ לעיל סק"ז.

ולגר"ש ר"מ מתיר בהדיא חנוני במדה גסה ומאי קאמר דר"מ היא וצ"ע.

ומסקינן דהא דתניא דנחתום המוכר בפלטר מעשר על הכל הוא כר"מ דהרגיל בגסה ומכר בדקה חייב לעשר

[זו ג"י הגר"א].

ונראה דהיינו כר"א לעיל דההיא דרפ"ה במוכר במדה גסה ולפיכך הלוקח מפריש ואם מוכר בפלטר מעשר הכל

אפי' מ"ש, [ואמתני' דרפ"ה קאי אבל במתני' דפ"ב איירי בדקה ואפי"ה מקילין עליו במ"ש ומ"מ במוכר בפלטר מפריש אף מ"ש דלא עדיף ממוכר במדה גסה דבזמן שמוכר בפלטר מפריש מ"ש, מיהו טעמא דפלטר לענין מ"ש לא נתפרש דטעמא דירו' אינו מספיק רק לענין תרומ"ע וחלה אבל לא לענין מ"ש] ולפ"ז למאי דקיי"ל כרבנן אפי' במוכר בפלטר פטור, ולכאורה י"ל דמוכר בפלטר חייב שאין הכל יודעים שהוא של הנחתום, ואם באמת לוקח פלטר מהנחתום הפלטר חייב לעשר או שהנחתום חייב לעשר כשמוכר לו כיון שהלוקח מן הפלטר אינו מפריש, ואף במוכר בעצמו מעשה פלטר יש לחייבו וצ"ע [והר"מ פ"ט ה"יב העתיק דין מוכר לפלטר במוכר בטהרה לענין מ"ש, והר"מ פסק כר"י דבעושה בטומאה אפי' בדקה הלוקח מפריש והלכך ע"כ טעם פלטר אינו משום דקה, אלא לא הקלנו בפלטר ולא בנחתום המוכר לפלטר].

(ט) ר"מ פ"א ה"א אסור למכור את הדמאי לע"ה כו', זה מבואר פ"ג מ"ב לא יחזיר עד שיעשר, ובפ"ו מ"יב ואם אמר שלי זה כו', מיהו מה שסיים רבנו דמוכרין ומשלחין אותו לת"ח כו' צריך פירוש שהרי תנן החנוני אין רשאי למכור את הדמאי והיינו לחבר וה"ה בעה"ב במדה דקה, ותנן פ"ג מ"ג כל דבר שאין אדם רשאי למכור דמאי לא ישלח לחברו דמאי, וכל שחבר שולח הוא בחזקת מתוקנים שאסור לשלוח דמאי אף במודיעו וכדאמר בירו' פ"ג ה"ג דאפי' ר' יוסי מודה בדמאי דלא ישלחנו אפי' מודיעו וכש"כ בסתם וכל שהחבר שלח סתם הוו בחזקת מתוקנים. ונראה דברי רבנו הם כתני והדר מפרש, ר"ל דלע"ה אסור למכור ולשלוח דמאי אפי' מוכר במדה גסה שהדין נותן שעל הלוקח להפריש כל שידוע שהמוכר לוקח מן השוק כמו סיטון ונחתום, שע"ה חשוד שלא יפריש אבל לחבר

תבואה מעם הארץ חייב לעשר דמאי מכל ואינו רשאי להשהות עד שיפריש חלה ויפטור את החלה דכיון דבשעה שלקח אין כאן דבר מיוחד לאור הוי כולו חיוב ואף אם בא אח"כ חלק לחלה לא מפטר, וע"כ הא דפריך מטעם שהחלה נשרפת היינו בלוקח מע"ה לחם וכבר איכא כאן חיוב חלה רשאי לנהוג פטור בחלק החלה וכיון דמוקי לה בע"ה מאי שייטא דר"י ור"א לכאן דמוקי לה בחבר ואי איירי בחבר ל"ק בין אם עושה בטומאה בין אם עושה בטהרה כיון שכבר נתחייב הכל ביד הנחתום והוי כלקח לאכילה ונמלך לזריעה ולבהמה דחייב לעשר דמאי, ואף את"ל דמ"מ כל שנעשה חלה טמאה פטורה מן הדמאי אכתי קשה למאי דמסיק כר"א מאי קשי' ל'י דנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות הלא הכא בלקח דמאי עסקינן דהא ר"א אמר דבמדה דקה הנחתום מעשר ובמדה גסה אין חייב להפריש דמאי וכבר הקשה כן הגר"א ז"ל לנפשי ועי' לק' ס"ק י"ב.

והא דאמר דנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות להתארח אצלו ואע"ג דלא קיבל, היינו שלא קיבל על הטהרות, דהא אין מקבלין על הטהרות אלא א"כ קיבל על המעשרות, וכדאמר בכורות ל' ב' הבא לקבל דברי חבירות חוץ מד"א אין מקבלין אותו, ופרש"י שם בשם התוס' דבכלל זה שיעשר, אלא במשמר בצנעא בתוך ביתו איירי, ושמעין מכאן דלענין להתארח אצלו א"צ קבלה, ונראה דה"ה דנאמן על הטהרות לענין להתארח אצלו, מיהו גמ' דידן בכורות ל' א' דדייק הא חשוד על הטהרות חשוד על המעשרות לא ס"ל הא דירו' דא"כ לא דייק כלום אלא גמ' דידן מפרש לה עיקרו לדיוקא הא חשוד חשוד וכמשי"כ תו' שם ולפום גמ' דידן לא מצינו דלענין להתארח אין צריך קבלה.

ויש לעי' מאי משני דלרבים צריך קבלה, הלא כיון דאמרין דחלתו נאכלת ע"כ איירי בקיבל לטהרות וכיון דקיבל לטהרות ע"כ קיבל למעשרות והדרא קושיא לדוכתה למה צריך הלוקח לעשר, ולגר"ש משמע דהא דנאמן על הטהרות כו' הוא מלתא באפי נפשה או דל"ג לה כלל.

(ז) מ"ד החנוני אין רשאי למכור דמאי כל המשפיעין כו', לכאורה משנתנו כר"מ [לג"י הר"מ] במשנה דבסמוך דאזלינן בתר רוב ממכרו והלכך חנוני אף שמוכר בפעם זו במדה גסה חייב לעשר והסיטון אף שמוכר בפעם זו בדקה א"צ לעשר אבל לרבנן אין נפקותא בין חנוני לסיטון שאם מוכר גסה אף חנוני מותר ואם מוכר דקה אף סיטון אסור, וצ"ל דתנא מלתא פסיקתא נקט דחנוני שהוא מוכר בהרגלו אינו מוכר את הדמאי והסיטון בהרגלו פטור והדר מפרש פלוגתא דר"מ ורבנן.

ולגר"ש י"ל דמשנה ראשונה היינו חכמים, ועי' השיב ר"מ דאין נ"מ בין חנוני לסיטון אלא בין מוכר בגסה למוכר בדקה.

והר"מ פ"א מה' מעשר לא כתב בהדיא פלוגתא דר"מ ורבנן, אבל השמיט חנונים, לרמז שאין הדבר תלוי אלא אם מוכר בגסה או בדקה בשעה זו.

ולגר"ש קיי"ל דסיטון המוכר במדה דקה פטור מן הדמאי וחנוני המוכר במדה גסה חייב, וכן ג"י הגר"א, והוא מוכח בירו' כג"י הגר"א ופירושו.

ר"ש מ"ה ר"נ אומר הנמכר בדקה הרי הוא כדקה ובגסה הרי הוא כגסה, בירו' מבואר דה"ק מכר לו בדקה ונשאר ומכר לו את המשויר אכסרה [ולדעת הר"מ דאין הלכה כר"י באכסרה היינו בפחות מג' קבין אבל בג' קבין לכונ"ע הוי גסה] הרי הוא כדקה ומוכיח שם מזה כמ"ד משום תינוקת דאין המוכר משתכר במשויר, ובגסה ר"ל נטפל לגסה שמכר לו אחר הסאין רובע ואף שמשתכר דס"ל טעם דקה משום תינוקת.

ור"י בנו של ריב"ב פליג וס"ל טעם דקה משום משתכר והלכך את הרובע צריך לעשר, והנה ע"כ ס"ל להני

קיבל דלמש"כ בסמוך ס"ק י"א אינן נאמנין זע"ז] אי צריך המוכר לעשר, ולכאורה י"ל דזה הוי בכלל מוכרין את הטבל לצורך, ואע"ג שאפשר לי לעשר מ"מ אין ראוי להפסיד וזה מקרי צורך, מיהו אפשר דצריך להודיעו שיעשר ודאי, וע"כ צריך להודיעו דסתמא אינו מפרש רק דמאי דלמא עישר המוכר קדם שהיה דעתו למכרם לחבר.

ולפ"ז בזה"ז אם מוכר לת"ח היודע שלא יסמוך על המוכר ויעשר בעצמו מותר למכור לו טבל ויודיעו שלא עישר וצ"ע, מיהו דוקא בשהת"ח עושה מצד הדין אבל אם מחמיר שלא מן הדין לא הותר בשביל זה למכור טבל, וע"י שביעית סי' י' סק"ז בענין לסמוך בזה"ז אחד על חברו.

יא) ירו' דמאי פ"ב ה"ב ר"ז ר"י בשם ר"י אפי' חבר ששלח לחבר צריך לעשר, נראה דלאו שהשולח צריך לעשר דזה פשיטא שהרי המקבל א"צ לעשר, דהא אמרו מעשרות פ"ה ה"א דחבר השולח לחבר שתלים חייב המקבל לעשר אבל בעלמא לא [עי' סי' ז' ס"ק כ"ה] ושם פ"ב ה"א בחבר שאמר לחבר ללקוט מן המחובר צריך לעשר שאין הנותן מעשר שלא מן המוקף, אלמא דבעלמא חבר השולח לחבר אין המקבל מעשר, ואי במודיעו קאמר הלא זהו פלוגתא ר"י ורבנן פ"ג מ"ג וגם אין מקומו בסוגין וכן הא דבעי מיני' ר"ז מר"י אינו מתישב אלא נראה דהמקבל צריך לעשר קאמר ובחבר שלא קיבל איירי ואשמעינן ר"י דדוקא מתארח אצלו אבל שולח לביתו לא חשיב כמתארח.

שם כגון אני לרשב"י ורשב"י לי [ר"ל כשאני שולח לו והוא שולח לי אם צריך אני לעשר] א"ל מה את בעי מרשב"י [ר"ל מה שאלתך מרשב"י טפי מכל חבר] דכל מה דהוא אכל משוקא אכל [השיב לו ר"ז דלכך אני שואל משום דרובו דמאי אם אפשר להקל בדמאי לסמוך על חבר אע"פ שלא קיבל] והא דאמר ירו' שבת פ"ב ה"ז שלא היה אומר עשרתם היינו משום דדמאי מעשרין ביה"ש.

ולפ"ז מבואר דגם ת"ח צריך לקבל, אבל הר"מ פ"י מה"מ ה"ב פסק דת"ח א"צ לקבל לענין מעשרות, ולענין טהרות כתב בפ"י מה' מו"מ ה"ג דנהגו סלסול שלא יהו מוסרין טהרות אפי' לת"ח, [אפשר דדוקא לכתחלה] ואפשר דהא דתניא בכורות ל' ב' דאפי' ת"ח צריך לקבל הוא דלא כר"י דאמר דנהגו סלסול בעצמן אלא ס"ל שהוא מן הדין, וה"ה למעשרות אבל בגמ' דידן דמסקינן בדברי ר"י משמע ל' להר"מ דהכי הלכתא ואפשר דהא דאמר ר"י התם בימי בנו של רחבי"א נשנית משנה זו ר"ל שתלמידיו קבעו הלכה כן אבל רבנן פליגי עלי' וס"ל דסלסול בעלמא עבדו, ונקטינן כגמ' דידן.

יב) ירו' ערלה פ"ב ה"א כג"י הגר"א אין בכתמים משום זוב אמר שמואל דמאי צריך חלה [היינו לוקח מן הנחתום וצ"ע דמתני' היא דמאי פ"ה מ"א למאי דמפרשינן לה בע"ה וכמש"כ לעיל סק"ו, וי"ל משום דאיכא דמפרש לה בחבר וכמש"כ לעיל ואכתי ברייתא היא לפי הגר"א וכמש"כ שם] א"ל כו' נוטל הוא דמיו מן השבט [אף דבתרומ"ע דעת הראשונים ז"ל שאינו נוטל דמים הכא כיון דכל ישראל אינן חשודין אלא נחתום ורוב נחתומין מפרשינן היתירו ליקח דמים] בשעה שגזרו על הדמאי רוב העם מפרשינן כו' [ר"ל ולא גזרו וצ"ע אם רוב מפרשינן ולא כולן הו"ל למגזר דהא רוב ע"ה מעשרין, ומשמע דשאל בבעה"ב, והנה הכל מודים שאין בעה"ב חשוד] אר"י בר"ב תנני ב"ד כו' [ר"ל בלוקח מן הנחתום דבהכי איירי דמאי פ"ה אלמא דלוקח מן הנחתום מפרש חלה, וצ"ע למה לא הזכירו בהדיא לחלק בין נחתום לבעה"ב] ר"י בעי ולמה לא תנינן חלת דמאי [ר"ל בלוקח מן הנחתום ומסיק בקשיא].

ולפי ג"י זו ופי' זה מבואר דמפרשינן חלה בלוקח מן הנחתום ע"ה והיינו אף במוכר במדה דקה, וצ"ע לדעת הר"מ והר"ש דלא גזרו חלת דמאי בא"י אף בלוקח מן הנחתום.

מותר לשלוח במקום שעל הלוקח להפריש ולא חיישינן שמא יבא הדבר לידי תקלה שישכח הלוקח מלעשר דבדמאי סומכין על הלוקח, אבל בודאי לא הקילו חכמים לא על הסיטון ולא על הנחתום והדר מפרש רבנו אימתי מותר למכור ולשלוח לחבר והיינו במדה גסה.

והאי לשלוח דתנן משמע לכאורה במתנה קאמר, ויש לעי' טעמא דהמוכר משתכר למה אסור ליתן במתנה הא אמר בירו' שאם מוכר בדקה כשער של גסה א"צ לעשר וכש"כ מתנה וי"ל דמתנה שאני דלא היתירו אלא משום חיותי' של סיטון אבל מתנה לא ומ"מ הקילו במתנה בגסה והשוו מתנה לסתם מכר דמוכר את הדמאי בגסה אבל לא בדקה, עי' לק' סי' ז' סק"ה.

ולדעת הר"מ דאזלינן בתר מכר הפרטי שאם הוא בגסה מותר ובדקה אסור ה"נ לשלוח אף אם הוא רגיל בדקה שולח בגסה, ואם הוא רגיל בגסה אינו שולח בדקה, ולגר"ש שראוי לפסוק כחכמים דאזלינן בתר מאי דרגיל ה"נ זה שרגיל בגסה שולח בדקה והרגיל בדקה אינו שולח בגסה. והא דאמר בירו' דלטעמא דמשתכר המוכר בגסה בשער דקה אינו רשאי למכור את הדמאי, היינו כמ"ד דאזלינן בתר מכר הפרטי, אבל למ"ד דאזלינן בתר הרגלו מותר דלא יהא אלא מוכר עכשו בדקה מותר א"י איירי במוכר תמיד בשער של דקה, וכן הא דמתיר ר"י אכסרה היינו בכל הרגלו בכך א"י כמאן דאזיל בתר פרטא.

ל) דינים העולים, זה שמוכר מכנסו או שלקח מן החשוד או מן הכותי אסור למכור טבל בין בגסה בין בדקה, והלוקח ממנו סתם א"צ לעשר, ולא עוד אלא אפי' בא המוכר אח"כ ואמר לו פירות שמכרתי לך טבלים הן שורת הדין אינו נאמן דתניא בתוס' פ"ב דתרומות ופסקה הר"מ פ"ב מה' מעשר, ולפיכך המוכר טבלים סתם עובר משום לפני עור וכמעיד עדות שקר, ויש לעי' איך שלח ר"י לר"ז טבל פ"א דדמאי ה"ג הא אפי' במודיעו אסור לרבנן דר"י וכש"כ בסתם, ולמש"כ לק' ס"ק י"א י"ל דר"י לא קיבל וא"כ ר"י חייב לעשר ולכך לא עישר ר"י דהוי כשולח טבל לצורך דהא משום שאין דרך לשלוח לחברו חסר מותר לשלוח טבל וכמו כן כדי שלא להפסיד להפריש ב' פעמים ור"ז סבר דודאי עישר ר"י מיהו אכתי היה צריך ר"ז לעשר, וי"ל דדמאי הוי והוי סבר ר"ז דבדמאי א"צ קבלה וכדאיבעי לי' וכמש"כ ס"ק י"א, ועדיין צ"ע, עוד יש לעי' בהא דיבמות צ"ג א' דאיתא לי' אריסא לר"י כנתא דפירי ופי' תו' דשל אריס היה ואיך נתן לו טבל ואפשר דהוי דמאי, ודמאי נמי צריך מוקף וצ"ע.

דין שולח לחברו כדין מוכר, וכל ששלחו חבר הוא בחזקת מתוקן.

ואם מודיעו שהוא טבל אסור מדרבנן שאמרו אין מוכרין את הטבל אלא לצורך דתנן דמאי פ"ה מ"ח, וה"ה דאסור לשלוח אף שהודיעו דלא קיי"ל כר"י שם פ"ג מ"ג [וטעמא דר"י דשילוח הוא מיעוט ואין השכחה מצוי בו כל כך].

ואם מוכר או שולח לע"ה אף שהודיעו יש בו ג"כ משום איסור לפני עור.

היה לוקח ומוכר דמאי במדה גסה מותר אפי' בסתם כל שמפורסם שמוכר דמאי והלוקח סתם חייב לעשר, במדה דקה חייב המוכר לעשר, ואם מכר סתם אין הלוקח צריך לעשר, ואם אין ידוע שמוכר סתם כגון בעה"ב שמוכר דמאי בגסה אם הודיעו מותר סתם אסור [ד"ז לא נתבאר בהדיא] ודין שולח ומוכר שוין, ופרטי דין דקה וגסה נתבאר לעיל.

בד"א במוכר לחבר, אבל מוכר לע"ה אסור אפי' גסה, כן נלמד מדברי הר"מ פ"א ה"א, וכ"כ הר"ש פ"ב מ"ד,

ובתו' ב"מ נ"ו א' נסתפקו בזה. ויש לעי' בחבר שלא קיבל המוכר לחבר שקיבל [ואפי' לא

וטעם התנאי ב"ד אפשר שראו שלא להכביד על המוכר במדה גסה שקשה לרבים לעמוד בנסיון, והיינו נמי טעמא שהקילו בדמאי וכדאמר לק' פ"ג ה"ג מפני גידורו התירו דמאי בגסה.

ומדברי הר"מ פ"א מה' מעשר ה"ה נראה דאיירי בדמאי, והא דחילקו בין גסה לדקה היינו בסתם אבל הכא בהתנו קדם פסיקה כגון שמכר בגסה והדין נותן שהלוקח יעשר, אבל כשאמר לו המוכר שנעשר עכשו או שהלוקח אמר שנעשר והנה הדבר ספק אם פירושו שיעשר המוכר הכל או שיהא המעשר בשותפות והתנו חכמים דבזה יהא תרומ"ע משל מוכר ומ"ש משל לוקח, וכן במוכר בדק' שהדין נותן שהמוכר יעשר וכשהתנו שיעשרו הלוקח מפרש מ"ש, והתנאי ב"ד לא היה בודאי אלא המוכר מפרש, א"נ שצריך הכרעת חכמים בפירוש פסיקתם וצ"ע.

ומדברי הר"א שם נראה דמפרש במוכר בגסה ובא המוכר מדעתו לעשר תנאי ב"ד דתרומ"ע מניחין אותו לעשר אבל מ"ש הלוקח מפרש אפשר שלא תשתכח הדבר שהלוקח צריך להפרש ולשון הר"א שם א"א כו' לא משמע אלא כשאמר המוכר מדעתו שלא בהכרח ב"ד ואעפ"כ כו' ר"ל לא כדמשמע מל' הר"מ דהמוכר ממאן להפרש ותנאי ב"ד מכריחו להפרש תרומ"ע [משום שע"ד כן קנה] אלא המוכר מדעתו רוצה להפרש ואעפ"כ רמין בתנאי ב"ד על הלוקח.

ואפשר לפרש כג"י דידן ולמה לא תנינן חלת דמאי [היינו שגלגל דמאי והפריש חלה] ר"ח בשם שמואל דמאי צריך חלה [ר"ל חלה שהפריש מן הדמאי ושאר חלה חד מלתא היא דהא דמאי צריך חלה מדאורייתא ולא דמי לתרומ"ע, אבל קשה דקארי לה מאי קארי לה] נוטל הוא דמיו מן השבט [היינו תרומ"ע שנתערב והרים אע"ג דתרומ"ע עצמו אינו נוטל דמים שא"ה שהוא אסור לזרים מן הדין אבל הכא שכבר נתבטל התירו ליטול דמים] מיהו סוף הסוגיא מבואר דלענין עיסת ע"ה איירי וצ"ע.

(ג) דמאי פ"ב ה"ה תניי ב"ד הוא שתהא תרומ"ע משל מוכר ומ"ש משל לוקח, הגר"א פ"י דבמוכר במדה גסה ודאי טבל איירי, ובודאי טבל לא הקילו במדה גסה וחייב המוכר לעשר הכל ומ"מ היה תניי ב"ד דמ"ש משל לוקח, ונראה דאין ר"ל שהלוקח יפריש בביתו דהא אסור למכור את הטבל אלא ר"ל שאם פסקו סתם עשרה בדינר חושב את המ"ש בכלל העשרה ומ"ש שוה פחות מפני הטורח להוליכן לירושלים ונותן לו תשע ואחת מ"ש או שנותן לו תבואה כנגד שויו של מ"ש וכן משמע לשון משל לוקח והוי דומיא דגיד הנשה משל לוקח בסמוך, מיהו קשה לפ"ז הא דלא הזכיר תרומה ומע"ר ומש"כ בבהגר"א משום שכבר הפריש תרומה בגורן אינו מספיק דהא גם תרומ"ע ומ"ש כבר הפריש, ואפשר דנקט תרומ"ע ומ"ש השנויות במשנה לענין נחתום.

סימן ז

שרי בלנו אבל בלא לנו אכסנאי א"צ לעשר כלל ושפיר מתפרש גם לר' יוסי, אלא ע"כ דלא ניחא ל' לפרש אכסנאי דמתני' בלא לנו וא"צ לעשר כלל דלא הוי דומיא דמאכילין לעניים דקתני, אבל לר' יוסי דעניים ע"ה א"א לפרש אכסנאים בלנו דמשמע ל' דלכו"ע אין מוסרין לאכסנאי ע"ה בלנו, ולפיכך מפרש ר' יוסי באכסנאי נכרי, ואין בזה משום פורע חובו בדמאי, ובטבל ודאי אסור, ובתני' עירובין י"ז ב' שכתבו וטבל אסור בהנאה נראה דאין כוונתם איסור הנאה של כליו שאיסור הנאה של כליו יליף בתרומה מטבל וכמש"כ תו' שבת כ"ו א' ואין איסור במכירת תרומה אלא כונתם שכל הנאה אסור בטבל עד שיפריש ועובר על מצות הפרשה כשמוכר לנכרי ואינו מפרש.

ונקטינן דמותר לחבר להאכיל עניים דמאי, ומותר לעני ליקח דמאי מע"ה ואינו חייב לעשר, אבל אסור לחבר למכור דמאי לעניים דלא התירו לו למכור [דלא קיי"ל כר"ג דהאכיל את פועליו דמאי ופי' הרא"ש דהיינו מזונות שחייב בהן, וס"ל לר"ג דכיון דהן רשאים לאכול הוא מותר למכרן ואפשר דוקא בפועלן התיר ר"ג והגר"א פ"י דמזונות שאינו חייב בהן האכילן ומ"מ אסור חכמים כיון שאינו נותן אלא בשביל שעושים עמו] ואכסנאי שלא לן לוקח דמאי ואינו מעשר ומותר לחבר להאכילו בחנם, ואם לנו והם עשירים חייבין לעשר, [מש"כ בשנו"א טעם לנו משום דלינה קובעת למעשר צ"ע דאינו אלא לענין לאסור אכילת עראי אבל הכא באחר גמר מלאכה איירי ואף באכילת קבע ונראה דסמך בעלמא קאמר רבנו דלנו יצא מתורת אורח אח"כ ראיתי דדברי רבנו הם בגמ' מעשרות פ"ב ה"ב ומשמע שם דהא דר"י אם לנו חייבין היינו לענין איסור אכילת עראי, ומיהו נראה דעובדא דר"י לענין דמאי אלא דבגמ' למדו דכיון דיצא מתורת אכסנאי חשיב נמי בית לקבוע למעשר], ואכסנאי נכרי בפלוגתא דר"י ור"י ואפשר דמודה ל' ר' יונה לר"י לדינא, ונראה דיש להקל בדמאי ונראה דבאכסנאי נכרי אף בלן מותר, וכ"ז בנותן בחנם אבל מוכר חייב לעשר.

והר"מ פ"י הי"א השמיט דין לנו ומשמע דאפי' לנו א"צ לעשר, ואפשר דטעמו כמש"כ הר"ש דבגמ' עירובין י"ז ב' משמע דאפי' לנו פטורין ומעיקר המשנה אין להקשות די"ל דכי היכי דהקילו באכסנאי בלא לנו הקילו במחנה אף

(א) פ"ג מ"א מאכילין את העניים דמאי כו', בשנו"א פ"י דר"י ור"י בירו' ס"ל לתרויהו שאין העניים רשאים לאכול דמאי ומשנתנו בהיתר מסירת דמאי שנוי' דמותר לחבר ליתן לעניים דמאי ור' יונה ס"ל דוקא לחבר ולהודיעו ואע"ג דלעשירים אין מוכרין ואין משלחין דמאי במדה דקה [וכמש"נ לעיל ס"י ו'] אף לחבר בעניים הקילו, אבל לע"ה לא התירו בשביל שהוא עני ור' יוסא ס"ל דאף לע"ה התירו, ונראה דל"פ אלא אליב"י דת"ק אבל ר"ג וכן סיפא הא דקתני פלוגתא ב"ש וחכמים לכו"ע אף לענין היתר אכילה איירי, דהא דר"ג לא מתוקם בחברים המוזמנים ולהגיד להם להניח על השלחן לפני החברים המוזמנים ולהגיד להם שהוא טבל שאין כאן מסירת טבלים דכי אכלי משל בעה"ב קאכלי כדאמר נדרים ל"ד ב' לאפוקי דאזמני' עלה, והם מעשרים בשליחותו של בעה"ב, אלא ודאי באוכלים שאינו מעושר וכן הא דב"ש וחכמים ע"כ מבואר דמוסרים לע"ה ותקשה לר' יונה אלא ע"כ דאליב"י דרבנן לא קאמר והם מתירים לאכול דמאי וכדאמר והרוצה לתקן יתקן שאינה חובה.

והא דפריך מ"ט דב"ש, ופי' הגר"א דפריך מ"ט ל"פ ב"ש ברישא, היינו לר' יוסא דוקא דרישא בעני ע"ה. וגמ' דידן מפרש גם דברי ת"ק דהעניים מותרין לאכול דמאי, ולפום גמ' דידן משמע דהעניים קונין דמאי מע"ה ואוכלין דהא אמר דאי מפקיר נכסי שרי ל' לאכול דמאי אע"ג דהדמאי כבר תחת ידו ונתחייב לעשר וכדאמר עירובין ל"א א'.

(ב) ירו' פ"ג ה"א, הא דמוקי ר' יוסא באכסנאי נכרי, ולא מוקי באכסנאי ישראל כר' יונה, דהא ר' יוסא ל"פ לדינא על היתר אכסנאי ישראל כדמוכח מעובדא דר' יהושע, י"ל דלר' יונה דעניים היינו חבירים וקתני היתר מסירת דמאי לחבירים שפיר מתפרש אכסנאים ג"כ בחבירים ואשמעינן היתר מסירה בלנו אע"ג דחייבין לעשר [ומעובדא דר' יהושע משמע דמוסרין אף שלנו דאלי"כ לא היה להן לקבל בשלנו עד שיעשרו הנותנין, ומיהו י"ל דהנותנין היו ע"ה, אבל ר' יונה מוקי למתני' באכסנאים חבירים ובלנו וכדמוכח מהא דפריך מה מקיים ר' יוסי לאכסנאי ופי' הגר"א דבאכסנאי ע"ה עשיר ודאי לא שרי וע"כ ר"ל דלא

ומ"מ לא מפטר משום הפקר כיון שנגמרה מלאכתו [ומיהו כ"ז אם אין המוצא מכיר שהשליכן מדעת אבל אי מינכר מלתא שהשליכן אין המוצא מעשר דאין רשאי החבר להשליכן עד שיעשר, אם לא שרוב פירות העיר הם לקוחין מע"ה ואז על המוצא לעשר כיון שהחבר הפקיר בגסה ולזה צריכין אנו לטעם שהזוכה זוכה בדקה] אלא כשם שאין מוכרין טבל כך אין משליכין ואפי' דמאי וזוה יש להתיר בדמאי במדה גסה, והק' הרא"ש אכתי אין כאן היתר גסה דלמא אשכח ע"ה ואין כאן פטור הפקר שכבר נגמרה מלאכתו והוקבעו בהפרשת תרומה ביד ע"ה, [וזה כתי הראשון בתו' ב"מ נ"ו א' דלא הותר למכור מדה גסה לע"ה] ובתורע"א תירץ דהירו' איצטריך טעמא דאזלינן בתר הזוכה למיסר אפי' במקום שרובן או כולן חבירים, והק' לנפשי דא"כ המוצא לא יעשר משום שיסמוך על חזקת חבר אבל י"ל ברוב מכניסין לבתיהן דלא מעשרי עד שמכניסים וכמש"כ לעיל, ויש לתמוה על הר"מ שנטה מהמבואר בסוגין וכתב בפ"א מה' מעשר ה"ז טעם משנתנו משום שמא ימצאם ע"ה ומהו משמע שבמקום שאין ע"ה מצוי מותר ובסוגין מבואר דכשם שאסור לשלוח דמאי אפי' לחבר ה"נ אסור להשליך.

יך' פ"ג ה"ב אמר ר"א דר"מ היא, ר"ל ומתני' בבעה"ב, אבל המוכר במדה גסה תמיד מותר להפקיר, ואין לומר דכי היכי דאסר ר"מ בעה"ב ה"נ אסור להפקיר אף למוכר בגסה דהא בסמוך מ"ג מתיר לשלוח ומשמע דמודה בה ר"מ [ובסיטון למ"ד דהמודד בגסה ומדד בדקה נטפל דקה לגסה מותר להפקיר היכי דאין לחוש לע"ה, כי היכי דמותר לשלוח בדקה וצ"ע].

שם שניא היא שהזוכה זוכה בדקה ולית הדא פליגא [זו ג"י הגר"א ויש לקיים גירסתו ואין המבקר כו' וקושיא היא הלא מבקר בגסה ומה תשובה היא זו שהזוכה זוכה בדקה אם לא שנימא דלא כר"מ].

שם שניא היא שאין המפקיר מפקיר בגסה [זו ג"י הגר"א ואפשר לקיים גרסתו שהזוכה זוכה בדקה ואין המפקיר מפקיר בגסה ור"ל דתרויהו איתנהו שהמשליך משליך קימעא קימעא].

שם ואפי' על דר"י לית הדא פליגא כו' אלא בזכי שניא היא שהמפקיר מפקיר בגסה והזוכה זוכה בדקה, ור"ל דלר"י יש מקום לומר דחשיב כמפקיר בגסה כיון דבשעה שמשליך עדיין לא חייל הפקר אלא כח הפקר ואם יזכה אחד בב"א אשתכח דחייל הפקר בגסה וכיון דיש צד גסה בהפקרו חשיב כהפקיר בגסה, וע"ז משיב דאינו כן דמ"מ המפקיר נותן כח הפקר קימעא קימעא והזוכה ג"כ זוכה קימעא קימעא.

שם חזקי' אמר אין מחוסר לבעלים אלא מנין כו', תוכן הסוגיא לפי הגר"א דחזקי' ור"י פליגי בפירושא דמתני' דקתני שאינו מחוסר אלא מנין דחזקי' מפר' לה שהוא טעם אהא דמעשר ואינו חושש משום גזל דאין הפסד לבעה"ב בקציצת העלין, ור"י מפרש שהוא טעם דקני לה במשיכה, ויש לעי' כיון דקני לה במשיכה כי קמעשר ידי' קמעשר ומאי פריך ואינו אסור משום גזל, ואי בזה שהוא מחזיר ואינו משלם, הלא ע"כ החזרה בריצוי הבעלים שכבר קני במשיכה ואי אמר ל"י טול ירקך בזוזך אי לא שוו לא שקיל, ואפשר לפרש דפריך אסיפא בלא משך דקתני מותר להחזיר ומשמע שאם רצה לעשר יש לו תקנה לעשר, אבל הלשון ל"מ כן, ולפי' הגר"א דמתני' שנהא טעמא ודאי ארישא קאי.

שם כל בר נש ובר נש מיעבד כן כו', בחו"מ סי' שני"ט ס"א כתב דהוא מדת חסידות וצ"ל דבעה"ב אינו מקפיד ואינו חושש שמא יקחו הכל שאין הדבר שכיח או כשיראו שיש הפסד יפרשו, אלא דמ"מ ראוי לפרוש משום שהדבר

בלנו אבל בגמ' דסתמו ולא פירשו משמע אפי' בלנו פטורין ומבואר בר"מ דא"צ לעשר אלא אם רצו להחמיר על עצמן, ואם הפרישו חייל מעשר ואף עניינים ואכסנאים אסורין בתרומ"ע ובמ"ש שהפרישו, [עי' מש"כ בס"ד מעשרות סי' ג' ס"ק כ"ב].

ומש"כ בפ"י המשנה קשה לישבו, ובחיבורו מבואר הפכו, שאין חיוב לעולם על העני אלא רשות להחמיר.

ודין אכסנאי נכרי השמיט רבנו, נראה שמפרש דלר' יונה בירו' לאכסנאי נכרי חייב לעשר.

ופי' אכסנאי נכרי, משמע בשנו"א דהיינו אורח נכרי ומארחו מפני דרכי שלו', ובתו' ברכות מ"ז א' פ"י אכסנאי חיל של מלך, וגם אכסנאי ישראל משמע שפי' כן.

ג' יר' פ"ג ה"א תמן תנינן פועל שא"מ לבעה"ב כו' תמן את אמר הפועל מפרש כו', ג"י הגר"א תמן את אמר בעה"ב מפרש, ופריך מר"ג דהאכיל פועליו דמאי על סמך שהם יפרישו [וזה דלא כמש"כ לעיל דר"ג ס"ל שמוותרין לאכול דמאי] והתם משמע דבעה"ב חייב להפריש, וקשה דהתם נקט התנא במאכיל להם ממכנסו וזוה ודאי בעה"ב חייב להפריש.

ולכאורה יש לפרש כג"י דידן ופריך דכי היכי דהאכיל ר"ג לפועליו דמאי כשהן עניינים או שכל פועל הוא

אכסנאי, א"כ הדין נותן דכשהאכילין אצל ע"ה אינן צריכין לעשר דמאי והא דאמר וכא את אמר בעה"ב מפרש ר"ל דמחזקינן דבעה"ב מפרש ואין חוששין משום דמאי ומשני דלא התיר ר"ג אלא מזונות שאינו חייב בהן אבל מזונות שחייב בהן הו"ל כלוקח דמאי וזוה לא התירו ולמש"כ סק"א דבגמ' דידן משמע דמותר לעני ליקח דמאי מע"ה ולאכול צ"ל דבפועלים עשירים קיימינן, וצ"ע למה לא משני דההיא מתני' דלא כר"ג ומשמע לכאורה דליכא מאן דפליג אר"ג, א"כ בעי לאוקמי אפי' כר"ג.

והגר"א ז"ל גורס כאן אר"מ הדא אמרה כו', ור"ל דכשם דפועל האוכל בשכרו לא מקרי אכסנאי לפוטרו מן הדמאי, ה"נ לענין פירות שביעית מקרי סחורה.

ולג"י דידן קשה, דלענין מעשר בין שפורע חובו ובין שנותן מתנה חייב לעשר, ושפיר איצטריך למפטר דמאי בנותן לאכסנאי, אבל לענין שביעית דמתנה מותר ופריעת חוב אסור, י"ל דאכסנאי ועני כמתנה אע"ג דפסקו עליו צדקה.

ד' ר"מ פ"י הי"ג רופא חבר שהיה מאכיל לחולה כו', הנה אין חולה כעני וכאכסנאי ולא הותר ליתן לו דמאי ולפיכך משל רופא אסור ולא דוקא ליתן לתוך ידו אסור אלא ליתן לו במתנה אסור, אבל משל חולה מותר, ונראה דהוא ג"כ מהדברים שהקילו בדמאי דבבריא כה"ג אסור אפי' לאביי גיטין ס"א א' דמותר לסייעו דלהאכילו גרע טפי, אלא הכא משום חולי הקילו לסמוך על רוב ע"ה מעשרין ומ"מ החמירו לתת לתוך פיו, ודוקא בסתם ע"ה אבל בידוע שהוא חשוד נראה דאף לתוך ידו אסור.

ה' פ"ג מ"ב לא ישליך עד שיעשר, תני לה בדמאי, דבדאי לא איצטריך לאשמעינן דהוי כמוכר טבל, והכא גרע דבמוכר טבל אומר לו שהוא טבל, אבל הכא המוצא יש לו ספיקות דלמא הוא מעושר, אבל בדמאי אשמעינן דאין כאן היתר גסה, ובירו' פריך דליפטר משום מדה גסה, ומשני דהזוכה זוכה מעט מעט, ואע"ג דטעם מדה גסה משום שהלוקח משתכר וא"כ אפי' דקה נמי כיון שמשליך להפקר, כבר פירשנו לעיל סי' ה' סק"ט דלא חילקו חכמים בדבר וכדתנן בסמוך מ"ג, וכל שמותר למכור דמאי מותר להפקר, מיהו יש לעי' הלא לא הותר למכור בגסה אלא בידוע לכל שהוא מוכר דמאי או שמודיע בהדיא ללוקח אבל הכא אין המוצא יודע לעשר וי"ל דהמוצא מעשר דחייש דלמא הוליד לבית והמוליד לבית אינו מעשר בשדה אלא בבית וכדאמר בירו' מעשרות פ"ג ה"א [וכמש"כ שביעית סי' א' סק"ל]

וכמש"כ הר"מ פ"ה מה' מעשר הי"ג אם יש להן עליו מזונות לא יאכלו משום דפורע חוב מן הטבל דשמעין דאסור למכור טבלו ולפרוע חובו אף קדם שנגמרה מלאכתן מיהו הר"ש פ"ג דמעשרות לא פ"י כן, [ע"י לקמן ס"ק י"ט].

ז) מ"ש פ"ג מ"ו, ר"ש, כתב לקיים ג"י ירו' דא"ל ב"ה אף לאחר שנגמרה מלאכתה יכול להפקירה, ופ"י קדם שראה פני הבית, ונראה דלא נסתפק הר"ש שלא יועיל הפקר במידי שקביעותו בהכנסת בית, דב"ל הר"ש פ"ק דפאה מ"ו מבואר דנקט בפשיטות דהפקר פוטר קדם שראה פני הבית ולא נסתפק אלא בחיוב דרבנן, אלא מתחילה לא ניחא ל"י להר"ש לפרש קדם שראה פני הבית דמשמע דב"ה סברי אף שכבר ראו פני הבית אין מחיצות קולטות וע"ז יהי טעמי שאין כאן עדיין מ"ש ודאי שיכול להפקירן, ולפיכך נדחק רבנו להגיה או לאוקמא מתנ' דפאה כב"ש, ואח"כ כתב לפרש שאין דברי ב"ה אלא בלא ראה פני הבית, ולב"ש אף בלא ראה פני הבית כיון שנגמר.

ואפשר דמתחלה דעת ר"ש לפרש מתנ' דפ"ק דפאה כפשוטה אפי' מירח בשדה ומדרבנן חייב וכמש"כ פ"ק דפאה והכא משמע דב"ה אמרי דמפקירן ופטור אפי' מדרבנן, ומסיק דאפשר דמתנ' דפאה בממרח בבית, ולמאי דקיים ר"ש ג"י הירו' נראה דההיא דתוס' פליגי ותרי תנאי אליב"ד דב"ה, דלא יתכן שט"ס בתוס' שאין כאן מקום לטעות והדברים שבתוס' הם דברים של טעם, ולתנא דתוס' ס"ל דב"ה אפי' לאחר שראו פני הבית פליגי.

ויש לעי' לדין דקיי"ל כת"ק דבנגמרה מלאכתן מודי ב"ה דקלטוהו מחיצות אי סגי בנגמרה מלאכתן במידי דמכניס לבית, או בעינן ראיית פני הבית, וכן יש להסתפק לענין מ"ש שיהא לוקה בגבולים ועיילניהו בטבליהו וכדאמר מכות כ' א'.

ויש לעי' בהא דקשיא ל"י להר"ש מתנ' דפ"ק דפאה, הא אן לא קיי"ל כר"י וב"ה מודים בנגמרה מלאכתן, וא"כ ע"כ לא השיבו כלל ב"ה אף פירות שנגמרה מלאכתן יכול להפקירן ולפוטרו ושפיר י"ל דמתנ' דפאה כת"ק, ואפשר דכיון דלר"י ב"ה סברי דאחר שנגמרה מלאכתן מפקירן ופטור י"ל דבהא לא פליגי רבנן עלי' אע"ג דבהא דס"ל לר"י דהשיבו כן ב"ה פליגי עלי' וצ"ע.

ח) ודעת הר"מ פ"ג מה' מעשר ה"כ, שאין הפקר פוטר אחר שנגמרה מלאכתו בשדה אע"פ שלא ראה פני הבית, ואפשר שהוא מדרבנן כדעת ר"ש [ודברי הר"מ שם הוא דברי המשנה פ"ק דפאה ואפשר דהר"מ מפרש דלאחר שנגמרה מלאכתה אינו רשאי להפקירן עד שיעשר אבל אם הפקיר מיפטר כל שלא נקבע וכ"מ ל' הר"מ שם ובפ"י המשנה, מיהו י"ל דאיירי במפקיר ואינו חוזר לזכות בו ומ"מ חייב לעשר מקדם אבל אם זכה בו הוא או אחר חייב במעשר].

ר"מ פ"ג מה' מעשר הכ"א אם דרסו רוב הגרוגרות כו' שחזקתן מדבר שנגמרה מלאכתן, בר"ש מעשרות פ"ג מ"ד הביא ירו' דלא מינכר אי הן דרוסות ולפיכך אזלינן בתר רובא, ואמר שם דאיירי שדורסין בשדה דאי דרסי בבית אין להחזיק שנפל מן הבית לחוץ אלא אמרינן כאן נמצא כאן ה"י ובשדה אבדו, ומכאן יש להוכיח דאין הפקר פוטר קדם ראיית פני הבית כל שנגמרה מלאכתן וכדעת הר"מ, [אבל הר"מ במשנה שם כתב דאמרינן דלאחר שדרסו בשדה ובאו לבית נפלו ומשמע דסבר כהר"ש אבל צ"ע לפרש הירו'].]

שם הכ"ב מצא כריכות ברה"י חייב לעשר, משום דיש בו סימן או סימן מקום, וכיון דחייב להחזיר אין כאן פטור הפקר, ברה"ר פטורות דסימן העשוי לידרס הוא ואין סימן מקום דמינשתפא והאלומות אפי' ברה"ר הוי סימן וכדאמר ב"מ כ"ג א'.

שם מצא תבואה מרוחה עושה אותה תרומות ומעשרות על

מרגיל לזלזל בגזל ויש לחוש לאינם מהוגנים שיקחו אף בזמן שיש הפסד.

שם לא ר"ז כשר כל כך כו', ע"י פ"מ ובהגהות הגר"א צריך כ"כ ואינו מובן ואולי צ"ל צדיק כ"כ והחליף הגר"א תיבת כשר בתיבת צדיק.

שם עושה אותן ציבור לפניו, פ"י בשנו"א שמבקשו שלא יערב, ואין הדבר בהוה שהרי מעשר שלא מדעתו כמבואר בסוגין ויהי בעיניו כמתעתע כשהוא מבקשו שלא יערב, ואפשר דכשעושה ציבור לפניו הדבר בהוה שימכרנו כך, ואין עצה אחרת שאם הוא טבל המכשול יותר מזומן כשאינו מעשר.

שם ויקבע אותן לתוך פירותיו כו', פ"י הגר"א למה ל"י ליקח יקבע המעשר בפירות שבביתו ובמוכר דמאי ונזכר היתירו לו כן, ויש לעי' הא אין מעשרין מן הודאי על הדמאי לכתחלה וכדמשמע במתנ' פ"ה מ"א, וי"ל דהכא אין תקנה אחרת וכדיעבד דמי ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומות ומעשרות, ומיהו קשה הא התם תניא רץ אחריו וכדאמר בירו' במכלתין פ"ז ה"א ולפי' הגר"א גם בדמאי כן, והכא כשהלוקח קמ"י ודאי צריך לעשר מנ"י ובי' ואפשר דהיינו דמשנ.

עוד פ"י הגר"א דפריך למה עושה צבור והתם מפריש אע"ג דהלוקח מערב, וקשה וכי ע"כ לא שמענו שאסור למכור טבל לע"ה ומותר למכור לו מתוקן ולא חיישינן דלמא מערב בטבל או בדמאי, והטעם דודאי זה עדיף מלמכרו טבל וגם אין העירוב מזומן כל כך, אבל הכא אי מערב ודאי איכא חשש מכשול.

וברייתא מאי אשמעינן הלא אילו נזכר קדם שמכר היה מעשר ולמה לא יעשר עכשיו ומאי תקלה לבאים אחריו איכא השתא טפי מאילו עישר מקדם.

ו) ודין לקח ורוצה להחזיר, נראה דהוא בין בלוקח מע"ה ובין מחשוד ובין מחבר דכל זמן שלא קנה מחזיר אפי' לחשוד [ואין זה בכלל לפני עור שאינו חייב לקנות מע"ה ומחשוד וכשהן בידו חייב להחזיר, ועדיין צריך טעם כיון שאם לא יחזיר לא יאכל טבל וכשמחזירו יאכל נימא דהוי לפני עור ואי משום שחייב לשלם הלא לא הותרה ל"ת בשביל הפסד ממון, וצ"ל דתחלת לאו ל"ע לא נאמר על זה שאין זה נותן מכשול אלא המכשול כבר מוטל ואינו מסירו, אע"ג שנטלו החבר בידו] ואם קנה [וכגון שלקח טבל לצורך דמותר למכרו וכדתנן פ"ה מ"ח] אפי' מיד חבר אסור להחזירו עד שיעשר כדין אסור למכור את הטבל, וכן כשלקח ירק דמאי מסיטון חבר ורוצה להחזיר אינו מחזיר עד שיעשר.

ב"ב פ"ח א' אטו משום דגמר בלבו לקנות קנה, משמע ל"י דגמר בלבו אע"ג שאין המקח בידו בשעה שגמר בלבו, א"נ אפי' המקח בידו אם לא אמר למוכר שהוא קונה לא קנה והלוקח יכול לחזור בו וכ"מ בחו"מ סי' ר' ס"א.

והנה דינים העולים שאם נתן דמים ולא משך אינו מחזיר [ד"ז כתבו הר"מ פ"ה ה"א וכ"מ הכ"מ מקורו בירו' פ"ג דמעשרות דאמר דמים כמקח, ותמוה דהתם במוצא אבדה שעושה דמים ומעכב לעצמו והתם איכא משיכה] משך ולא נתן דמים אינו מחזיר גמר בלבו אם הוא יר"ש אינו מחזיר, ויש לעי' למה חלקן הר"מ דבפ"ה ה"א כתב דין גמר בלבו, ובפ"ה ה"ח כ' דין משך, ובפ"ה ה"א שם כתב לקח מן השוק והוא ל' שחז"ל משתמשין בו על הוראת ע"ה, וכן סמכו ענין לו, אבל בפ"ה לא הזכיר כלל שלקח מע"ה, וסמכו ענין שהמקח קובע לאסור אכילת עראי, והנה הדבר אמת דקביעות מקח נמי תלוי בדמים או בקנין, אבל דין רשאי להחזיר אינו תלוי בקביעות מעשר לאכילת עראי, ואסור למכור דמאי או טבל אפי' קדם שנגמרה מלאכתו וכמבואר בר"מ פ"ו מה' מעשר הכ"ב דאפי' מכר לע"ה במחבור כל שהגיע לעוה"מ מעשר על ידם, ואפי' למכור לחבר אסור

דלמא מעלמא, משום דאיירי דלא נתיבשו עדיין או שרוב עומד לדרוס, והוי קדם גמ"מ ובכל ענין הוי הפקר קדם גמ"מ.

ואמר בירו' דזיתים תחת החרובין לא, וא"ת למאי דמסיק בגמ' דדוכתי דאינש היא והוי כטביעות עין שהן מכאן כי מצא זיתים תחת החרובין נמי, וי"ל דהרבה יש דומות זו לזו ואין הדמיון רק לסניף בשעה שהזיתים תחת הזית, והמוצא מחזיר.

ט) מכשירין פ"ב מ"י המוצא פירות בדרך אם רוב מכניסין לבתיהן פטור, פ"י הרא"ש דבאכילת עראי

קאמר, ומיירי בדבר שאין בו סימן בדבר שיש בו סימן אינו אוכל אלא א"כ עושה להן דמים ומסקינן בירו' מעשרות פ"ג ה"א דדמים כמקח ואסור באכילת עראי, ויש לעי' כיון דאין בו סימן הרי הוא הפקר קדם שראה פה"ב ואפי' מאכילת קבע ליפטור ויש להוכיח מכאן דעת הרא"ש דאין הפקר פטור אחר שנגמרה מלאכתו אע"ג דלא ראה פה"ב, ויש לדחות דהרא"ש פ"י משנתנו אפי' מידי דבר גורן ומחזקינן דכבר הפריש ת"ג ות"ג קובעת ולא מהני שוב הפקר, אבל לא יתכן כלל דע"כ משנתנו במידי דלאו בר גורן דאי כבר הופרש ת"ג איך אוכל עראי [ועי' צ"ל דאיירי במידי דלאו ב"ג ללישנא דאמר ב"מ פ"ח ב' דמידי דבר גורן א"צ ראיית בית].

והר"מ בפי' המשנה כתב דכשמכניס לבית הן בחזקת מעושרין קדם שהכניס ותמה עליו הרא"ש מהירו', אבל בחיבורו פ"א מה' מעשר ה"ט פ"י כהר"ש והרא"ש דבמוליכין לבית עדיין לא הוקבע ומשמע דאוכל עראי קאמר.

י) דמאי פ"ג מ"ג המוצא פירות בדרך ונטלן לאוכלן ונמלך להצניען לא יצניע עד שיעשר, אי מצא במקום שרוב מוליכין לשוק מעשר דמאי, ואי במקום שמכניסין לבית מעשר ודאי, [מיהו אם הוא מידי דלאו בר גורן דלא הופרש ת"ג יש לדון אי הפקר פטור וכמשי"כ לעיל סק"ח] והאי נמלך להצניען נראה דהיינו שהיו במקום התורף לחיה ולעוף ומניחן במקום המוצנע אבל מניחן שיקחום עוברי דרכים, ובזה כל שנטלן לעצמו וזכה בהן אינו רשאי להפקיר דמאי עד שיעשר וכשי"כ ודאי, ואם לא זכה בהן אע"ג שנטלן בידו ומצניען מותר ואין אחריותו עליהן, וכ"מ בלי הר"מ בפירושו.

אבל הר"מ פ"א מה' מעשר ה"י כתב נטלן לאכלן ונמלך להצניען לא ישהא אותן עד שיעשר כדי שלא יהא תקלה לאחרים ואם נטלם מתחלה שלא יאבדו ה"ז מותר להשהותן כו', והנה ע"כ סיפא בלא זכה בהם שאם זכה בהם למה מותר להשהותן טבלים ואף אי משנתנו ברוב מוליכין לשוק ואינו מעשר אלא דמאי, ואפשר דליכא בדמאי משום בל תאחר וכמשי"כ לעיל סי' ב' סק"ב, מ"מ מצות זירוז איכא דלא ליתי לידי תקלה, ומ"ש נטלן לאכלן מנטלן להצניען, אלא ע"כ בלא זכה בהן וכ"מ לי' שלא יאבדו ומשמע שאינו נוטלן לעצמו אלא מניחן אולי ירצה בהן בזמן מן הזמנים, וצ"ל דהא דנמלך עליהן להצניען היינו שלא היה מקפיד עליהן השתא לזכות בהן, אבל רוצה בקיומן שמא ירצה בהן, והאי נמלך להצניען הוא כאותה מחשבה שמתחלה בסיפא, אבל לי' הר"מ כדי שלא יהא תקלה לאחרים א"א לפרשו שהתקלה לעצמו ולא לאחרים.

יא) מעשרות פ"ב מ"א היה עובר בשוק כו' אוכלין ופטורין, בירו' מוקי לה ברוב מכניסין לבתיהם, יש לפרש דטלו לכם תאנים אין בלי' הזה שלא יכניסו לבתיהם אלא כיון דרוב המוליכין הוא משדה לבית ויש בזה היתר עראי משום שעדיין לא ראה פה"ב, כשאומר סתמא לאדם שאוכל בשוק ונותן לו דבר מועט הנאכל כמו שהוא חי, הוי כאומר לו לאכול עראי, ולמדנו מכאן דאע"ג דאין שולחין טבל מ"מ ליתן לאכילת עראי מותר, ובמקום שרוב מכניסין לבית מותר ליתן סתמא, ואין לומר דבאמת

פירות אחרות כו', בירו' מעשרות פ"ג ה"א אמר דבין שהן מכונסין בין שהן מפוזרין חייבין במעשרות ומשום דהפקר אחר גמר מלאכה אינו פטור וזה ג"כ מבואר דאין הפקר פטור אחר גמ"מ אף שלא ראה פני הבית, מיהו קשה הא דכתב רבנו דעושה אותה תרומות ומעשרות על פירות אחרות וביירו' אמר דפטורה מת"ג וכמשי"כ רבנו בסמוך דמידי דגורן פטור מת"ג, ואפשר דלאו דוקא תרומות אלא תרומת מעשר וצ"ע, ואי מחזקינן שכבר תרם ת"ג אין ראי' מכאן להפקיר קדם שראה פה"ב דהכא תרומה קובעת מדרבנן כראיית פני הבית.

שם מצא כלכלה מחופה חייבת במעשרות, בירו' מעשרות פ"ג ה"א אמר דהוא דבר שיש בו סימן [אפשר דסתם כלכלות מלאות פירות כולן שוות בחזותן והוי דבר שאין בו סימן אבל החיפוי יש בו סימן בהעלין וסידורן] וצ"ל דאיירי ברוב מוליכין לבית והוי ודאי טבל, אבל אם רוב מוליכין לשוק הוי ספק דלמא כבר עישר.

שם מע"מ דמאי ואם הכניסה לבית מתקנה ודאי, באכילת עראי איירי שהחילוק בין שדה לבית הוא באכילת עראי, ובשדה באכילת עראי מתקנה דמאי ממש ויש בזה כל קולות דמאי, שאם הוא מהמכניס לבית מותר עראי ואם הוא מהמוליך לשוק חבר ורוב ע"ה כבר עישרו ואין כאן רק משום גזירת דמאי [ומיהו מע"ר ושני שהפריש היו חלין מעיקר הדין שאף אם הוא מהמכניס לבית אם הפריש קדם שראה פה"ב חייל, אלא שאמרו בירו' שמתנה שאם הוא מהמכניס לבית לא תחול כלום שאל"כ נמצא מקדים ונמצא טבול לת"ג] ואם הכניס לבית מתקנה ודאי מספק דלמא הוא מהמכניס לבית ומפרש ת"ג ומע"ר ומ"ש אין בהן קולות דמאי, כ"ז נלמד בירו' שם ודברי מרן ז"ל בכ"מ בזה תמוהים מאד.

שם הכ"ד מצא תאנים תחת התאנה כו' הרי הם ספק כו' או מתאנים שנתעשרו, בתו' ב"מ כ"א ב' פ"י דמן הדין אין לתלות בעוברי דרכים, וא"ת הא רוב וקרוב הולכין אחר הרוב, שאני הכא דתחת התאנה שכיחי פירות התאנה ומעלמא לא שכיחא וכל דשכיח במקום הנמצא אזלינן בתר רוב הנמצאין במקום הזה ולא נאמר דין רוב וקרוב אלא בזמן דבמקום הנמצא אין מצוי בו כלל דבר זה שנמצא וכמשי"כ רמב"ן ב"ב כ"ד א', והוכיחו הדבר מהא דבעי למימר טעמא דמתני' משום ישל"מ וברישא הוי יאוש מדעת דתאנה מידע ידיעי דנתרא, ואי מן הדין יש לתלות בעוברי דרכים אכתי הוי ישל"מ דלמא מעוברי דרכים נפול ועוד מה טעם הוא זה מידע ידיעי דנתרא הלא אלו שנמצאו אינן מכאן אלא ודאי דמן הדין תלינן שמן האילן נפול, והא דמאיש משום דהמוצאין תולין בעוברי דרכים שלא מן הדין, ולמאי דמסיק דזיתים וחרובין אסור משום דוכתא דאינש אינש הוא, הוא טעם דהמוצא יחזיר, אבל לקושטא דמלתא גם תאנים יש לתלות באילן ולפ"ז פטורין מן המעשר ואין כאן ספק דיש כאן הפקר קדם גמר מלאכה, אבל הר"מ מפרש דבתאנה באמת יש כאן ספק אם הן מהאילן או מעוברי דרכים והצריכו לעשר מספק, וקשה דבכל מקום שיש חיוב מספק תני לי' ואיך סתם התנא פטורות מן המעשר ועוד למה מותרות משום גזל דלמא מעוברי דרכים והו"ל ישל"מ.

ועיקר דברי רבנו קשים מאד, שאם באנו לעשר מספק הוא מחמת ספק דלמא מעוברי דרכים שהולכין לשוק והמוליך ע"ה שלא עישר, או אפילו חבר שהולכין לבית ואינו מעשר עד שיכניס לבית אבל אם מאילן נפול פטור מחמת הפקר, ולי' רבנו או מתאנים שנתעשרו משמע דמאילן הוא צד החיוב ומעוברי דרכים הוא ספק הפטור, גם לי' הראב"ד אי אפשר לכווננו וכנראה נפלה ט"ס בלי' הר"א וכונתו למשי"כ.

והא דקציעות בצד שדה קציעות פטורין ולא חיישינן

פ"ק דמעשרות מ"ה [ע"י מש"כ שביעית סי' א' ס"ק י"ד] הכא ברוב דורסין הוי כדון קדם מירוח ולא מקרי גמ"מ, והא דמעשרן דמאי ולא דמי לאמר טלו במקום שרוב מכניסין לבתיהם ואע"ג דהכא מוכר ע"מ שיביא הלוקח לבית מ"מ לא דמי להכניסו לבתיהם דהתם נותן לאכול ולא לדרוס שהרי נותן דבר מועט כדרך ששולחין ונותנין לפני ריעים, אבל הכא אף בבית אוכל עראי, שאני הכא דבאמר טלו סמכין שיאכל בשוק ולא יבוא הדבר לידי חיוב אבל הכא ידרוס הלוקח וזה אסור בדין אין מוכרין טבל וחייב המוכר לעשר וכשלוקח מן החבר סתם הן בחזקת מעושרין והלוקח מע"ה מעשר דמאי ופטור מת"ג ויש בזה שאר קולות דמאי והיינו דאמרין הכא ש"מ רוב ע"ה מעשרין הן ר"ל שהן כחבירין גמורין שנוהרין מלמכור טבל קדם גמ"מ ולא יתלו שהלוקח החבר יעשר שיודעין שאסרו חכמים למכור טבל אף קדם גמ"מ, והיינו דסיים מעשרין דמאי אף קדם גמ"מ שאף ע"ה נזהר בזה, ולא לבד שאנו מסופקים בזה שמא עישר דא"כ לא היו נותנין קולות דמאי להאכיל לעניים ואין לו חומש ואין לו ביעור אלא רוב ע"ה בקיאים בזה ונוהרין בזה, והכא אמרין בירושלמי מעשרות פ"ב ה"ג דפריך אם אוכל מהן עראי מתקן ודאי [דס"ד שאין המוכר חייב לעשר כיון שלא נגמרה מלאכתו, אי"נ ס"ד שאין ע"ה נזהר בכך] ומשני מתקן דמאי מתוך שידוע שביתו טובל אף הוא מפריש תרומה משעה ראשונה [והאי ביתו טובל היינו שגומר מלאכתו] ור"ל דאף ע"ה נזהר בכך.

(יד) יר"י מעשרות פ"ב ה"א כאן בדמאי כאן בודאי, פי' הגר"א דבעל השער ובעל החנות מעשרין ודאי, וצ"ע טעמא דכיון דנותן להם לבית ודאי לא גרע מהכניסו לבית, ואפשר דאיירי בנותן להם בשוק, ולא היה דעתו שיכניסו, ולי' המשנה רהיטא שאמר להן כשהן בשער ובחנות, ומ"מ יש לפרש דה"ק היו יושבין כו' וכשעברו בשוק אמר להם טלו ונטלו וחזרו לחנות.

והא דאמרין דזה שאמר לו טול ואכול פטור פי' הגר"א דאמר' דפירות שלו לא נכנסו לבית, ופירות של חברו כבר נכנסו, וזה לא יתכן אלא במיוחד פירות לזה ולזה, אבל לי' המשנה משמע שאומר להם טלו לדעתכם, וע"כ זה שאמר לו הכניסו לבית מוכיח שכבר עישר והדין נותן שאף זה שאמר לו טול ואכול יהא אסור, ועוד יש בדברי הגר"א שבאמת סותר את עצמו [ור"ל דטול ואכול משמע שלא יכניס לבית ולי' זה גרע מסתמא טול תאנים] ולא החמירו על זה שאמר לו טול לאכול לאוסרו מספק.

והר"מ פ"ה מה' מעשר ה"ז ח', כתב דבאמת דין אמר לשנים ומשנתנו היו יושבין בשער ובחנות דין אחד, ובעל השער אינו מעשר אלא דמאי, ונראה דל"ג אר"י ד"ה היא כאן בדמאי כאן בודאי, ומ"מ לא נתפרש הטעם למה הן אוכלין ופטורין, ועיקר מה שהשמיענו הוא דזה שאמר לו טול ואכול פטור אבל מה שזה שאמר לו הכנס אסור הוא פשיטא, ואי היה צריך ראי' לזה ליכא למשמע ממתני' דבעל השער אסור באכילת עראי ממ"נ.

ואפשר דהא דמיקילין על זה שאמר לו טול ואכול הוא מקולי דמאי ולא רצו חכמים לחלק בדבר שלא יבואו לטעות בטול ואכול ויאמרו שגם בזה אסור וזה שינהוג היתר יהא חשוד בעיניהן.

(טו) שם צא ולקוט לך כ' תאנים משלי כו', מסקינן דזה שאמר ואמלא כריסי לא נתכוין אלא להגס לבו של חברו ולפיכך זה שאכל במנין לדידי' הוי מקח דנתכוין לשם מקח אבל זה שממלא כרסו לא נתכוין למקח ומתנה קאכיל, והלכך אוכל שתים שתים וק"ק כיון שלא נתכוין לקנות וע"כ לא קנה ולמה חשיב מקח לגבי זה שאוכל במנין כיון דמתנה קיהיב לי'.

והר"מ שם כתב שניהם פטורין שאין זה חליפין כדי שיהי' מכר ואם צירף ואכל חייב והמתנה אינה קובעת

אין חבר רשאי ליתן לחבר טבל לאכילת עראי דלמא ישכח ויכניס לבית וישכח לעשר, ומתני' דקיימין בע"ה אין ע"ה מדקדק בכך, דהא תנן לפיכך אם הכניסן לבית מעשר ודאי, ומשמע אפי' ת"ג מפרש [ואע"ג דאמרין מעשרות פ"ג ה"א א"א לגורן שתיקקו אלא א"כ הפריש ממנו ת"ג היינו במידי דבר גורן וכדאמר ביר' שם, וכמש"כ הר"מ פ"ג מה' מעשר הכ"ב והכא ע"כ במידי דלאו בר גורן דאי כבר הפריש ת"ג הרי תרומה קובעת ואסור לאכול עראי] והלא כל ע"ה הוא חבר לענין ת"ג ולמה מעשר ודאי ודאי שאין בנתניה לאכילת עראי איסור כלל ומותר אף לחבר ליתן לחבר, והיינו דתנן לפיכך אם הכניסן לבית מעשר ודאי, ר"ל כיון שיש כאן היתר אכילת עראי וכשנותן לו סתמא לשם אכילת עראי הוא נותן לו ומשום זה רשאי ליתן לו טבל ואינו חייב לעשר, ולפיכך מעשרין ודאי, אבל אם לא הי' כאן היתר אכילת עראי לא היה רשאי ליתן לו טבל, ואם הנותן ע"ה מעשר דמאי ואם הנותן חבר אינו מעשר כלל, ואם רוב מוליכין לשוק אסור לאכול עראי אם הנותן ע"ה ואם הוא חבר הוא בחזקת מעושר.

נראה דחבר אסור ליתן לע"ה אף כשהוא מוליד לבית דלמא יכניס ע"ה לבית ולא יעשר ולפי"ז אם ע"ה שומר מעשר ונתנו חבר בשוק מכניס לבית ופטור.

(יב) שם הכניסו לבתיהם לא יאכלו מהן עראי כו', פי' הכ"מ פ"ה מה' מעשר ה"ו, דכיון דכשאומר הכניסו הוי כאומר עשרתי והוי כאומר הכנסתי לבית ומהימנין לי' שהכניס כבר לבית ולא מהימנין לי' שהפריש, ועוד י"ל כיון דנאמן שהפריש ת"ג שלא נחשד ע"ה עלי' א"כ אסור לאכול עראי שתורמה קובעת.

לפיכך אם הכניסו לבתיהם כו', ר"ל כיון דהכניסו לבתיהם הוי כאומר עשרתי אינן מתקנין אלא דמאי, ונראה דהאי טלו והכניסו אינו ר"ל לענין מעשר שתוכלו להביא לבתיהם ולאכלו בלא מעשר דא"כ פשיטא ומאי לפיכך אלא שאמר להן בהוה שנותנם בעין יפה ויתנו מהם לאנשי ביתם ויש מקום לומר שכונתו שיעשרו כיון שרוב מכניסין לבתיהם והוא בחזקת שאינו מעושר, ואפי"ה מעשר דמאי בע"ה ובחבר א"צ לעשר דכיון דאין שולחין טבל כדתנן דמאי פ"ג מ"ג ואף ר"י לא פליג התם אלא בהודיעו אבל לא בסתמא, א"כ בחבר הוי בחזקת מעושר, וכל שבחבר פטור בע"ה מעשר דמאי, וכ"מ ביר' דאמר דבדבר מרובה ובאדם גדול ובדבר שאינו נאכל חי הוי כאומר טלו והכניסו ומעשר דמאי אע"ג דלא רמז לי' שכבר עישר והא דאמר ביר' דאמר הכניסו לבתיהם הוי כאמר ואני מעשר על ידכם היינו משום שאין מוסרין טבל אף לחבר.

שם ר"ש שהוא לא נתן אלא להכניס לבית, ר"ל שהרי ידע שנותן להכניס לבית, ואחריותו עליו לעשר, [ול' ר"ש משמע משום איסור גזל שלא נתן לו לאכול בשוק אבל לא מסתבר כלל וביר' ל"מ כן] והא דתנן בסיפא הכניסו לבתיהם תני סיפא אגב רישא דאף אם לא הכניסן צריך לעשר.

ר"מ פ"ה ה"ו ע"ה כו', לי' רבנו צ"ע שלא חילק בין רוב מכניסין לבתיהם למוליכין לשוק אלא בסיפא לענין הכניס לבית ולא חילק ברישא דבמוליכין לשוק אסור לאכול עראי, ובסיפא לא הזכיר דין איסור אכילת עראי ובזה כבר תמה בכ"מ.

שם מ"ב היו יושבין בשער כו', פר"ש בעל השער אומר כן ופי' התווי"ט והפירות בשוק דכל שהביאן בעה"ב לביתו הוטבלו לכל העולם, והר"מ פי' דע"ה אמר כן להיושבין בשער וכ"מ ביר'.

(יג) ביצה ל"ה ב' הלוקח תאנים מע"ה במקום שרוב בני"א דורסין אוכל מהן עראי, אע"ג דמוליד לשוק אסור לאכול מהן עראי אע"ג דהלוקח עתיד להביאן לבית וכדתנן

ב"מ פ"ח א' הא לוקח חייב נימא דלוקח חייב משום שאינו עתיד להביא לבית דהא בלוקח דומיא דפועל קיימין, אלא דאי לאו דמקח קובע מקרי כעתידין להכנסת בית כיון דרוב פירות של הפרדס עתידין להכנסת בית] וכן משמע בהדיא בירו' מעשרות פ"ב ה"א דאמר צא ולקט לך תאנים אוכל כדרכו ופטור מלא לך כלכלה זו לא יאכל עד שיעשר, ומשמע דבכלכלה מתנה קובעת וע"כ טעמא משום שאין דעתו להביא לבית אלא לאכלן בשדה והוי גמ"מ במלוי הכלכלה, אמנם אפשר דיש חסרון בל' הירו' וצ"ל כמו שהוא בגמ' דידן עירובין ל"ב א' שאין חילוק בין רישא לסיפא אלא לענין כיצד מעשרין דברישיא מעשרין ודאי ובסיפא דמאי אבל אכילת עראי מותר אף בכלכלה ומ"מ אין להוכיח דאף במלא את הכלכלה ודעתו לאכלן בשדה מותר אכילת עראי דיי"ל דברייתא בדעתו להביא לבית וסתם כלכלה הוא להביא לבית וסתם לקט לך עשרים תאנים היינו לאכלן בשדה ובה חלוק רישא מסיפא דברישיא מעשרין ודאי ובסיפא דמאי דברישיא סומך שיאכלן בשדה וכההיא דתנן טלו לכם תאנים אבל מלא כלכלה הוי כדבר מרובה דאמר בירו' דהוי כא"ל הכנס לבית, ורש"י פ"י דברישיא משום דלא ידע כמה לעשר עלי' ולפרש"י רישא נמי בנותן לו להכנס לבית, אבל לגי' הירו' עשרים תאנים לא יתכן פרש"י, ועוד קשה הלא תי"ג יכול להפריש ומע"ר יאמר יהי בפירות אלו וכן במ"ש ויפדה, ומיהו לא ידע כמה ניתן ללוי.

והר"מ פ"י מה' מעשר היי' העתיק דין האומר לקט חבר או ע"ה ברישא ולא הביא כלל החילוק בין לקט תאנים למלא כלכלה, ובכ"מ רמז לזה ולא פירש דבריו ז"ל וכנראה דעתו שיש חסרון בלשון הר"מ וצריך לחלק בין לקט תאנים למלא כלכלה.

בירו' שם פריך הכא קרי ל"י ע"ה והכא קרי ל"י חבר, ונראה דזו כקושיית הגמ' עירובין ל"ב א' ע"ה מי ציית, ובגמ' משני לענין חבר הנוטל מיד ע"ה, ובירו' משני דשייך למתני גם בע"ה דפעמים דהוא שומר המעשר בדקדוק, ואיצטריך לאשמעינן דבוטל מן החבר אין צריך לעשר, ובוטל מע"ה צריך לעשר.

יח' נראה דלוקח קדם גמ"מ וגמרה אף שדעתו להביא לבית אסור באכילת עראי שקבע מקח אע"ג שבשעת מקחו לא קבע המקח משום שעדיין לא נגמר, וראי' לזה מהא דתנן מעשרות פ"ב מ"ו בקונה במחובר לקרקע אין מקח קובע והיינו אע"ג שצירף אח"כ שנים, ואם איתא דאין מקח קובע אלא בשעתו אבל לא לאחר זמן מאי איריא שהמקח נגמר במחובר אף אם נגמר בתלוש כל שלא נגמרה מלאכתו אין המקח קובע, אלא ש"מ מקח קודם שנגמרה מלאכתו ונגמרה מלאכתו קבע מקח, ואשמעינן דמקח במחובר ונגמרה מלאכתו לא קבע מקח, וכן נלמד מהא דשתיים שתיים לא יאכל, ומשמע דאף קוצץ אחת אחת לא יצרף ויאכל אלמא אע"ג דקנה לה לאחת בשעת קציצה כי מצרף לה אח"כ קבע מקח, [שו"ר בירושלמי מעשרות פ"ה ה"א דייק באמת במתני' שם דקתני לקח במחובר לקרקע פטור דמשמע דקדם שנגמרה מלאכתו מקח קובע ומוקי לה כר"מ, וא"כ ש"מ דכל שלא קבע בשעת מקח שוב אינו קובע, מדלא מוקי מתני' הא דלקח במחובר בנגמר אח"כ וצ"ע לפי' למה צירף חייב אמנם לק' ס"ק [כ"ו] נתבאר שאין כאן קושיא מהא דירו' ולמש"נ מעשרות ס"י ו' סק"ב גם בחצר שתיים הוקבעו אע"ג שלקטן אחת אחת ונתנו חכמים שיעור כדי שהות י"ל ה"נ במקח אבל מדפירושו בגמ' בחצר ולא במקח משמע דבמקח בכל ענין קבע].

כ' מהרש"א ז"ל ב"מ פ"ח א', דהא דאין המקח קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו, היינו באכיל קדם גמ"מ אבל אוכל אחר גמ"מ חייב, ולכאורה כונתו ז"ל דלאחר גמ"מ אף שמחוסר הבאת בית אסור לאכול עראי וכמש"כ לעיל, או במצרף שתיים דחשיב שתיים גמ"מ משום

כמכר, ור"ל שאין זה חליפין לגבי שניהם, ומש"כ רבנו כדי שיהי מכר ואם צירף כו' ר"ל שאילו היה מכר היה הדין שאם צירף חייב, אבל אין זה מכר ולכך פטורים אף אם צירף, והוא ז"ל מפרש דהא דאמר אין זה חליפין הוא מסקנא דבאמת שניהם פטורים אף אם צירף שאין זה חליפין ואע"ג דבתוספתא תניא נמי הכי צ"ל דבגמ' משבשינן לברייתא דאין מקום לחלק בין אוכל במנין לזה שממלא כרסו.

והראב"ד פ"י כהגר"א, ונראה דט"ס בל' הר"א, וצ"ל ונ"ל בשצירף וכדמסיק בירו'.

טז' מסקינן ב"מ פ"ט ב' דבעה"ב אוכל שתיים וכן פועל, אבל לוקח או קצץ אינו אוכל שתיים, ופי' בתו' שם פ"ח א' דבעה"ב לא חשיב שתיים גמ"מ [אלא אי"כ ספת] דעיניו בתאנתו והלכך אף אם נופו נוטה לחצר או שהכניס לחצר אוכל אכילת עראי, וכן פועל בתר בעה"ב גריר, אבל לוקח עיניו במקחו וחשיב גמ"מ בשתיים ונראה דכשדעתו לאכלן אבל אם דעתו למלא הכלי לא חשיב גמ"מ, וכל שלא מלא הכלי אוכל עראי, [ואפשר דוקא אחת אחת אבל לקח שתיים לאכלן חשיב גמ"מ ועי' ס"ק י"ט].

ויש לעי' כיון דדעתו לאכלן בשדה למה לי טעמא דמקח קובע תיפוק ל"י דנגמרה מלאכתו ואינן מחוסרין הבאת הבית, ואפשר דאיירי בדעתו להביא כל המקח לביתו, והלכך אף אותן שאוכל חשיב מחוסר הבאת בית אע"ג דלענין גמ"מ לא משגחינן על כל מקחו וחשבינן שתיים שהוא אוכל כנגמרה מלאכתו, אבל עדיין אינו מתישב הא דתנן מעשרות פ"ב מ"א היה עובר בשוק וא"ל טלו לכם תאנים אוכלין ופטורין ור"ל אפי' שתיים שתיים ואמר בירו' משום שאין מתנה כמכר, ואכתי נהי שאין מתנה קובעת אבל הלא מקבל דעתו במתנתו והוי שתיים גמ"מ, ודעתו לאכול בשוק ואין דעתו להביא לבית למה לא נקבע, והי"י תקשה בהא דתנן התם מ"ו אם אמר לו בעשרים תאנים אלו בבי' אשכולות אלו כו' אוכל כדרכו ופטור מפני שקנה במחובר לקרקע, ואכתי נהי דאין כאן משום מקח אבל למה לא נגמר בשתיים לאסור אכילת עראי כיון שאין דעתו להביא לבית, וכן בפי' מ"א ומ"ב בזמן שאין להם עליו מזונות אוכלין ופטורין אפי' בצירוף, ומשמע מכל זה דאע"ג דלענין גמ"מ מתחשבינן עם המקח ופירות שביד לוקח אינן נגררין אחר כל התאנה, מ"מ לענין זה שלא חייבה תורה קדם ראיית פה"ב אזלינן בתר עיקר התאנה וכיון דאכילת קבע שלה הוא בהבאת בית אין עראי שצירף הלוקח מכרעת לחייב בלא ראיית פה"ב, ובבעה"ב עצמו מצינו חילוק זה דבאוכל שתיים בחצר שלא בזמן לקיטה חייב לעשר דחשיב גמ"מ וכמש"כ תו' ב"מ פ"ח א' ד"ה בעה"ב, ומ"מ בשדה מותר ולא אמרינן דאותן שתיים שהוא אוכל תהיינה כשדה בפ"ע שאין דעתו להכניס פירותיה לבית, אלא לענין דין בית המיעוט נטפל לרובו.

יז' ויותר נראה דהא דשתיים חשיב גמ"מ, אינו אלא בצירוף מקח וחצר, וכי היכי דס"ל לר"מ מעשרות פ"ב מ"ה דמקח קובע באחת אחת דמקח קובע קדם גמ"מ, הי"י לדידן מהני מקח להחשב גמ"מ בשתיים שתיים, וכן בבעה"ב האוכל בחצר כשאין דעתו ללקט עכשו יותר, אבל בלא מקח ובלא חצר אין שתיים חשיב גורן אע"ג דמוליד לשוק אלא בעינן גמ"מ חשובה כדרך הגומרין דתנן פ"ק דמעשרות, [ומיהו טעם זה לא שייך בטלו לכם תאנים דאמר דמתנה אינה קובעת והתם ברוב מכניסין לבית קיימין והיינו לאחר גמ"מ והיתר אכילת עראי הוא בשביל שלא ראה פה"ב ותקשה הא זה המקבל עיניו במתנתו ואינו עתיד להביא לבית, וי"ל דבאמת מתנתו בתר עיקר הגורן גרירא שעתיד לראות פה"ב אלא דמקח קובע ומחשיב שתיים כגורן בפ"ע ונידון כגורן שאין עתיד להביאו לבית אבל מתנה דאינה קובעת מתנתו בתר גורן בעה"ב גרירא, ובה ניחא הא דפריך

עתיד לקצות נראה דנוטל מן הכרי אחת ואוכל ואין המקח קובע אלא אי"כ אוכל שתיים ומיהו בפ"ב מ"א במעביר תאנים בחצרו תנן סתמא אבל אם יש להם עליו מזונות הרי אלו לא יאכלו ומשמע קצת דאפי' אחת.

(כ) פ"ב מ"ו הילך איסור זה בעשר תאנים שאבזר כו', אע"ג דקנו לו מעותיו לענין מי שפרע [א"י קנין גמור כדין קרקע אע"ג שחלות המקח בפירי מיוחד הוא בתלוש] שחייב ליתן לו תאנים לבור מ"מ לא מקרי המקח במחובר כיון שלא קנה עדיין פירי מיוחד וכשבורר אין דעתו שיחול מקחו עד שיתלוש [ואף אם ירצה לקנות זה שבירר במחובר צריך קנין דמעותיו לא קנו לו כיון שלא יחד מקחו בשעת נתנית מעות והוי כחלוקת שותפים דאמר ב"ב ג' א' דצריך קנין] והא דאינו קוצץ את האשכול ואת הרמון ואת האבטיח היינו לקנות אותו בתלישה אבל עדיין יכול לקצוץ את האשכול ע"מ שלא לקנותו עד שיגרר ויקנה את הגרגרים אחת אחת ויאכל, וכש"כ שיכול לגרר ביד ולאכול, וסופת ואוכל דתנן היינו לחתוך חתיכות אבל א"צ לאכול מן המחובר.

והנה הא דאשכול ורמון מקרי צירוף משום שיש באשכול כמה ענבים וברמון כמה פרטי, אבל אבטיח צריך טעם למה חשיב צירוף ומשמע דכל פירי גדול מיחשב כצירוף וצ"ע.

ודין צירוף הוא בין בשעת אכילה בין קדם אכילה וכל שצירף אינו אוכל אפי' אחת אחת.

פ"ב מ"ה ר"ש ואם צירף שלקח שתיים כאחת א"נ כשיעור שקנה קיבל בב"א, לכאורה אינו מובן, דודאי בשתיים בב"א חשיב צירוף, וכדאמר ב"מ פ"ט ב', וכדתנן אחת אחת פטור, ונראה דכונת ר"ש דיש ב' מיני צירוף, אחד, כשנוטל שתיים ואוכל, השני, כשצירף והניח ואינו נוטל מן המצורף אפי' לאכול אחת אחת, מיהו לא חשיב גורן במניח עד שיגמור כל הפירות שלקח, ולי' הר"ש כשיעור שקנה קיבל בב"א ר"ל שמונח לפניו השיעור שקנה ובב"א לאו דוקא.

(כא) ב"מ פ"ח א' הכא באילן כו' ונופו נוטה כו', נראה דלמאי דתריץ נמי ס"ל דמקח קובע דמתנה כה"ג אינה קובעת ואוליין בתר עיקר הפרדס ולא מהני מה שהמקבל עיניו במתנתו אלא מקח קובע כה"ג אלא דחידש לו דבעינן ראיית פה"ב, ומ"מ במקח אינו נקבע משום ראיית פה"ב דאין בית מוכר קובע ללוקח כדאמר בירו' מעשרות פ"ב במתני' דהוי יושבין בשער או בחנות דבית חברו אינו קובע, אלא עיקר הקביעות בשביל המקח אלא דבעינן ראו פה"ב כל דהו והלכך כיון שראו פה"ב קדם שחייל המקח דהלוקח זוכה לאחר שנתלש [דהא בעינן לוקח דומיא דפועל] ובשעת תלישה ראו פה"ב ברשות מוכר ונהי דאין הבית קובע שעדיין לא נגמרה מלאכתו מ"מ מהני אח"כ מקח לקבוע, ועיקרו הוא לתרץ הא דאמר שאין טבל מתחייב עד שיראה פה"ב ומשמע דאין דבר שיקבע בלא בית כמש"כ תו' ובה ניחא דלא תקשה לי' הא נופו נוטה לבית הוי כהכניסו במוץ דלא חשיב ראיית פה"ב וכן בהכניסו שלא דרך שער אלא הכא מקח עיקר ובית אינו אלא תנאי וסגי בבית כל דהו, ומיהו עדיין לא נתישב בבעה"ב עצמו שאינו אוכל שתיים שתיים בנופו נוטה לחצר וע"כ דחשיב ראה פה"ב, ואין לומר דמדברנן קובע חצר אף בהביא דרך שער {א"ה, כמדומה דצ"ל שלא כדרך} דהא אמר גיטין פ"א א' שהיו מביאין דרך גגות כדי לפטור מן המעשר ומשמע שאין חיוב מדברנן [וע"י מש"כ שביעית סי' א'] וכן מבואר מנחות ס"ז ב'.

וכ"ז לא קיימא למסקנא דמקח קובע מדברנן ולא בעינן בית כלל, וקרא אסמכתא כדמסיק.

(כב) פ"ג מ"ב ר"ש א"י אפי' כר"מ דע"כ לא אסר ר"מ התם לפי שהקדים לו את האיסור, וצ"ל דחשיב כצירוף, אבל קשה הא ר"מ ס"ל בפרקין דלעיל מ"ח אף מחליף

מקח, אבל מה שסיים מהרש"א ז"ל אפי' מה"ת לפר"ת הוא ענין אחר דודאי לענין אכילת עראי אינו חייב מה"ת בשביל קביעות מקח שאין קביעות מקח מה"ת בכל ענין אף שאין כאן פטור לקוח וכמש"כ הר"מ פ"ד ה"ב, שאין מה"ת רק קביעות בית.

ומש"כ מהרש"א ז"ל שם שאף פועל אינו אוכל אם נגמרה מלאכתו קודם אכילה, וכי' דהא דכתבו תו' דבשעת אכילה כבר נתקן היינו בשעת אכילה ממש, ואינו מבזר דפועל אוכל שתיים ולולא שהוא נגרר אחר בעה"ב היה חייב לעשר דהוי חשיב גמ"מ ע"י מקח אבל באמת לא חשיב מקח ולא חשיב גמ"מ והלכך אף אם פועל קונה בשעת אכילה קדם אכילה רשאי לאכול, ואילו היה דינו כלוקח היה חייב לעשר, ולענין שאין פועל אוכל בדבר שנגמרה מלאכתו בטיבו של דבר שהוא עושה בו תלוי שיהא עושה בדבר שלא נגמרה מלאכתו, אבל במה שהוא אוכל דבר שנגמרה מלאכתו לית לן בה, וכדמוכח ממאי דס"ד בגמ' דהא דיליף למפטר פועל דאורייתא הוא ומיירי באוכל שתיים ויליף לפטור ממעשר, ומיהו י"ל כיון דאמרין דהוא כבעה"ב ממילא הוי קדם גמ"מ ואי לאו קרא באמת לא היה לו זכות לאכול שתיים, אבל קושטא הוא דהא דילפינן מדיש לענין דבר שעושה בו ילפינן.

(יט) פ"ב מ"ח ר"א המחליף לאכול חייב ולקצות פטור, ר"ל מותר לאכול עראי אפילו שתיים שתיים, אע"ג דאותן שתיים שאוכל לא יעשם קציעות מ"מ לא מקרי גמ"מ כיון דרובן לקציעות, ולפי"ז אם צירף שתיים ודעתו להוסיף עליהן אין כאן גמ"מ, ואוכל אחת אחת אבל שתיים י"ל כיון שנטלן לאכלן חשיב גמ"מ כיון שכולן עומדין לאכילה ולא לקצות וצ"ע.

ונראה דאם החליף לקצות וזה שנתן לו את התאנים היה דעתו לאכול וכבר נגמרה מלאכתו אלא שלא ראו פה"ב חייב לעשר כדין מקח קובע לאחר גמ"מ אע"ג דזה לקחן לקצות, ומתני' דזה לאכול וזה לקצות צ"ל דאע"ג דאותן שהוא לוקח נוטלן לאכול אותן שנתן היו אצלו לקציעות.

פ"ג מ"א אבל אם יש להם עליו מזונות הרי אלו לא יאכלו, פר"ש דאע"ג דבעה"ב דעתו לקצות מ"מ הפועל עיניו במקחו ור"ל דלא יאכלו שתיים שתיים, והר"מ פי' משום שפורע חובו מן הטבל וכ"כ בפ"ה הי"ג וכתב רק מ"ב דמשנה א' בכלל מ"ב, ואינו מובן כיון דשתיים חשיב גמ"מ ומקח קובע הלא אסור לו לאכול עד שיעשר וכמש"כ רבנו בה"ט והי"א דקצץ הוי כלוקח, והכי אמרינן בהדיא בירו' דמן הסל ומן הקופה ומן המוקצה משום צירוף אתינן עלה, [וע"י לק' ס"ק כ"ב דלקצות גרע טפי ואפשר שזו דעת הר"מ ולפי שמוכר לאכול עראי אין מקום מעיקר הדין לחייבו לעשר אלא שהחמירו חכמים בדבר ולא החמירו אלא בצירוף שתיים, שו"ר שז"א שהרי לעיל פ"ב מ"ז בשוכר פועל לקצות תנן דכל שאוכל מחמת תנאי חייב ופי' הר"מ דכיון שהוא משום תנאי אינו אוכל והיינו משום דמקח קובע וזו גם כונת הר"מ בה"ט י"א, וע"כ כונת הר"מ שאין פריעת חוב מן הטבל כאכילת פועל שזה חוב של תורה אבל הוא עצמו אינו עושה חוב אכילה על טבל אלא חשיב כמוכר], ואפשר דר"ל שאין פורעין חוב דפריעת חוב חשיב כמקח ונקבע ע"י.

שם מ"ב ולא מן המוקצה, מבואר בירו' דסל וקופה חשיב גמ"מ אלא שחסר הבאת בית והלכך בשאין להן עליו מזונות אין מתנה קובעת ואוכל אפי' מן הסל, אבל כשיש להן עליו מזונות מקח קובע והלכך אינו אוכל מן הסל אפי' אחת דכל שנגמר ואינו חסר רק הבאת בית מקח קאי במקום הבאת בית ואין חילוק בזה בין אחת לשתיים, אבל מוקצה היינו כרי של תאנים איירי בעתיד למלא ממנו את הכלים ולא חשיב גמ"מ ומ"מ חשבוהו כצירוף ור"ל דחשיב כגורן שאינו אוכל אף אחת, ודוקא באינו עתיד לקצות אבל

ביר"ש כרב ספרא דאמרינן דאסור להחזיר צ"ע אי מקרי מקח לקבוע.

כד) מן האמור נלמד דבעה"ב אוכל בפרדס אכילת עראי כשלווקח מן האילן ואוכל בפרדס אפי' שנים שנים ואע"ג שאין מלקט עכשו את כל הפרדס.

ואם מלקט בכלי, כל שמלא את הכלי או שלקט כ"צ אפשר דכיון דדעתו לאכול בפרדס הוי כמוליד לשוק

ואינו אוכל עראי וכדתנן פ"ק דמעשרות מ"ה.

ואם דעתו להביא הכלכלה לבית אוכל עראי, אע"ג שאוכל שנים כל שרובו יכניס לבית.

וכן אשתו וב"ב אוכלין ופטורין וכן אורחין שנותנן במתנה. ולוקח לוקט אחת אחת ואוכל ואם צירף בידו שנים לא יאכל ודוקא מן האילן אבל לא מן הסל אע"ג דדעת בעה"ב להביאו לבית, ואף מן הכרי שעל הארץ אין הלוקח אוכל.

הביא לבית שנים לא יאכל ואם הביא אחת אוכל, ודין בעה"ב כשהכניס לבית כדן לוקח, דבית קובע במידי

דמקח קובע.

ותנן במתני מעשרות פ"ב מ"ו ופ"ג מ"ט דרמון ואבטיח חשיב צירוף כיון שאינו אוכלן בב"א כל שמחלקן חשיב צירוף ב' החתיכות [וממילא קדם שחלקן חשיב ג"כ כצירוף אי בעינן קנין בב"א ע"י ס"ק כ"ג] ולפ"ז תפוחי זהב אין אוכלין בבית אפי' אחת אחת וכן בלוקח וצ"ע.

כה) מעשרות פ"ה מ"א העוקר שתלים כו', תוכן הדברים, דבחטין קדם מירוח נחלקו ר"ע וחכמים אי

מותר לזרען, דר"ע חשיב לה כאכילת עראי ומותר, וחכמים אוסרין דהוא תשמיש יותר קבוע ואמר כאן דבשתלים ששותלן שיתגדלו ויתעבו מודים חכמים שמותר שזה דרך גדילתן משא"כ בחטים שהן נפסדות ועושין גידולין, וצנונות ולפת מודה ר"ע שאם זורען לזרע [נשטבען כשזורעין אותן פעם שנית מתקשין ונפסדין לאכילה אלא שעושין זרע בראשם לזרוע והן זרעוני גנה שאינן נאכלין] חייבין במעשר שזה גורנן ולא דמי לחטים שמחוסרין גורן שרובן מתמרחין בכרי אבל צנונות אף אם נעשין לאכילה אין בהן מירוח וגורן, [ואף שיש להן גורן משילקט כל צרכו או ערמה מ"מ אין זה תיקון בגופן וה"נ הרי גמרן מה שהן צריכין לזריעה ואף את"ל שגמר לזריעה אין ראוי לחייב הכא כיון דראוי לאדם נתחייבו עם גמרן אף שגמרן לזריעה].

שם לקח במחומר לקרקע פטור, מתני מוקמינן כר"מ דמקח קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו והלכך

דייק תנא ברישא ותני ונטע בתוך שלו אבל מוכר לאחרים מקח קובע ואסור הלוקח לנטע עד שיעשר, ומסיים התנא דמש"ל פטור בלוקח בלקח במחומר.

שם לקט לשלוח לחבירו פטור, ר"ל דאע"ג דשולח בתלוש אין מתנה קובעת ומודה בה ר"מ דהמקבל מותר

לזרוע וגם יש כאן רבותא משום ד"ל כיון דהוא אינו זורען הוי בידו כנגמרה מלאכתו, וגם אשמעינן דמותר לשלוח טבל בדבר שלא נגמרה מלאכתו ע"מ לזרוע, ואפשר דדוקא לחבר.

והא דאמר רב בירו' דאם הכניס לבית אסור לוכל קאי בין ארישא בנוטע בתוך שלו בין אסיפא בלקט

לשלוח, ועיקרו אשמעינן דכיון דמשנתנו כר"מ דמקח קובע בדבר שלא נגמרה ה"ה דבית קובע ואסור לאכול, ונראה

דה"ה דאסור לזרוע א"נ לא החמירו כן אלא באכילת עראי דכיון דאוכל בבית חשיב בית לקבוע אבל אם מוציא מן

הבית וזורע אין בית מקומו כלל ולא קבע בית, [וכ"ה בהדיא בר"ש דאפי' הביא לבית מותר לזרען] והא דמבואר בירו' דדוקא לר"מ אסור רב אבל לדידן מותר לאכול אפשר דזה

דוקא במכניס כולו לבית ואוכל מהן מעט אבל הכניס מעט לאכול אפשר דאף שדעתו לזרוע מ"מ זה המעט הוי כגורן

לעצמו וכמו שנסתפקנו מעשרות ס"ו ו' סק"א.

והא דאמר ראב"ע אם כיו"ב נמכרין בשוק חייבין, אכולי

לקצות מקח קובע וכיון דקבע קדם גמ"מ הדין נותן דאפי' באחת קבע דהא טעם דבעינן שנים הוא משום גמ"מ כמש"כ תו' ב"מ פ"ט ב', וכדתנן אבל לא מן הסל אפי' אחת, ומיהו ע"כ ז"א דהא אמר בירו' דלא אמר ר"מ אלא בלוקט ונותן לו אבל בנוטל ואוכל אחת אחת יאכל ואמאי הלא גם בנוטל ואוכל חשיב מקח ואסור שנים וכיון דמקח קובע בדבר שלא נגמרה למה אוכל אחת, אלא ודאי מקח שבא לגמור אינו גומר באחת, ומיהו קשה מאי קשיא ל' להרי"ש הלא משנתנו בלוקט ואוכל ומודה ר"מ, ומש"כ הרי"ש דלא אמר ר"מ אלא בהקדים לו האיסור צ"ע מנ"ל לחלק בכך הלא אמר בירו' דגם בחצר פליג ר"מ וא"כ ה"ה בכל מקח.

שם מ"א ר"ש וי"ל דגבי לוקח חשיב כנגמרה מלאכתו כו', ויש לעי' במה נסתפק בזה הרי"ש הלא עיקר דין דצירוף שנים לא יאכל בדבר שלא נגמרה מלאכתו הוא ומשום דלוקח עיניו במקחו, וי"ל דהיינו דוקא בחסר מלוי כלי אבל לקצות י"ל דאין הלוקח חייב, ובשנו"א פ"י באמת דאתיא כר"מ דמקח קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו, ועי' מעשרות ס"ד ס"ק כ"ז.

כג) דמאי פ"ג מ"ב הלוקח ירק מן השוק ונמלך להחזיר לא יחזיר עד שיעשר כו' היה עומד ולוקח כו', חבר

שיש לו פירות שדעתו להכניסן לבית או שדעתו לקצות אסור למכור לאכילת עראי לאכול אחת אחת דמקח קובע בדבר שנגמרה מלאכתו או אפי' לא נגמרה כל שנצטרף בכרי וכמש"כ לעיל ס"ק י"ט, ומיהו בדעתו לקצות אפשר דמותר אחת אחת וכמש"כ שם, אבל אם הלוקח לוקט מן המחומר אחת אחת מותר למכור, ובלבד שיהא הלוקח חבר, אבל בע"ה יש לחוש שיצרף.

ואם צירפן הלוקח שנים שנים חייב לעשר [ואפשר דבעינן שיקנה שנים בב"א וכמש"כ לעיל ס"ק י"ח],

ואסור לחבר למכור ע"מ לצרף כדן שאסור למכור טבל, [ומיהו לא בריא מלתא ואפשר שאין איסור למכור טבל קדם גמ"מ כשמוכרו לחבר ע"מ לגמרו ולעשר ומדברי הרי"מ לעיל ס"ק י"ט אין ראוי דהתם מוכר ע"מ שלא לעשר רק לאכול עראי, ואי אין מוכרין טבל קדם גמ"מ אין לו תקנה להיתר מכירתו שהרי אין תורמין קדם גמ"מ כדתנן פ"א דתרומות מ"י, שו"ר דאיסור מכירה קדם גמ"מ מפורש בירושלמי מעשרות פ"ב ה"ג פ"ה ה"א, עי' לעיל ס"ק י"ג ולק' ס"ק כ"ה, וסי' י"א ס"ק כ"ח], וחבר שלקח מחבר וצירף ורוצה להחזיר לא יחזיר עד שיעשר כדן אין מוכרין טבל.

וקביעות המקח הוא בין בדמים בין במשיכה וכמש"כ הרי"מ פ"ה ה"א, [ולא אתפרש מקורו דהא דדמים כמקח שהביא מרן ז"ל והגרי"א סי' של"א ס"ק קנ"ט, הוא בעושה דמים באבדה ואין הנידון לענין כסף קנין, ולכאורה יש להוכיח מהא דתנן מעשרות פ"ב הילך איסור בתאנים אלו מפני שקנה במחומר אבל בתלוש כה"ג קבע מקח אבל י"ל שא"ה דבמחומר כסף קונה קנין גמור ועי' חו"מ סי' צ"ה ס"ב דבמחומר לבצור חשיב מטלטלין, והרי"מ בפי' המשנה דמאי פ"ג מ"ב כתב שאין מטלטלין נקנין בנתינת מעות אבל עיקר זכותם במשיכה ומשמע דלא מהני דמים למיסר להחזיר, ולכאורה יש ללמוד קנין כסף מדין יר"ש בדיבור דכו"ע בקבלת משי"פ כדיבור אצל יר"ש].

ודין קביעות מקח לחייב לעשר, ודין קנין שיאסר להחזיר טבל שוין, ובורר ומניח דמותר להחזיר ה"ה דאינו

טובל.

ול' הרי"מ שם הרי שלא נתן דמים והיה בורר ומניח כו', צ"ע, דלכאורה אפילו נתן דמים מותר להחזיר

כיון שנתן ע"מ לברור זה שממאן בו לא קנאו, ועיקר סידור הדברים הוא בקושי, שהרי"מ שם עסק בדן מקח קובע, ודין

בורר ומחזיר נאמר לענין איסור למכור טבל לע"ה ואין מקומו כאן, אבל הדין אמת גם לענין קביעות מקח, ומיהו

כן) לעיל ס"ק י"ח כתבנו להק' בהא דדייק בירו' טעמא דמחוב' לקרקע, אבל תלוש קדם שנגמרה מלאכתו מקח קובע וסתמא כר"מ, דלמא מתני' אשמעינן דלקח במחובר אינו קובע אף לאחר שנתלש ואוכל שתיים, ולאו קושיא היא דמתני' בנוטע שתלים איירי והיינו קדם גמ"מ וש"מ דמקח קובע קדם גמ"מ ובאמת כבר שמעינן לה ג"כ בדיוקא דרישא דקתני נוטע בתוך שלו ובאמת יש להוכיח דלקח קדם שנגמרה מלאכתו ואח"כ נגמר ביד לוקח וחסר הבאת בית או שאוכל שתיים מקח קובע דאי אין מקח קובע אלא בשעתו לא איצטריך לאשמעינן במחובר דודאי לא שייד מעשר במחוב' ואף אם הפריש לא חייל כדאמר קדושין ס"ב א', ואידן יקבע מקח אלא עיקרו אשמעינן דאין מקח מחובר קובע לאחר שתלש, ומינה לדידן דאין מקח קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו מ"מ מהני מקח לקבוע כשיגמור וכמש"כ ס"ק י"ח.

ר"מ פ"ה הי"ג והוא שלא נגמר מלאכתו, לכאורה אף אם נגמר מלאכתו ועתיד להכניס לבית, מיהו ביש להן עליו מזונות אין אוכלין אחת אחת כשנגמר מלאכתו אע"ג דעתיד להביא לבית [והגר"א ס"ק קס"ד פ"י דעת הר"מ דנגמר מלאכתו ולא הביא לבית אין הפועלין אוכלין דלפועל חשיב כמוליד לשוק, ותימא א"כ כל מקבל מתנה נמי, וע"י לעיל ס"ק ט"ז מבואר דכל שעתיד להביא לבית מקבל מתנה אוכל ופטור. ומש"כ הגר"א שם דנקט לקצות משום בניו וב"ב צ"ע דהא בנגמר מלאכתו ועתיד להביא לבית נמי בניו וב"ב אוכלין וזה הוי רבואה טפי, ואפשר דכונתו ז"ל למעוטי שהוא עצמו אינו אוכל לרב בירו' ולעולא הוי רבואה דב"ב אוכלין וה"ה הוא עצמו ואכתי אינו מובן דהא במתני' בחצר עסקינן ואי לאו לקצות הרי הוקבע בחצר ואי לתני בשדה ולא לתני לקצות אין זה מכונת המשנה כאן וע"י מש"כ מעשרות ס"ד ד' ס"ק כ"ז].

מתני' קאי, ואפי' נוטע בתוך שלו, דכיון דכיו"ב נמכרין בשוק אין זה כאמצע הגידול כל כך אלא כעין זריעה חדשה, ולא מבעיא לרבנן דאסרי לזרוע טבל קדם מירוח, אלא אף לר"ע יש לאסור כלפת וצנונות דחשיב כזה גורן.

ובירו' אמרו דר"י היא דאמר בשם ראב"ע דהשולח שתלים לחברו חייב לעשר, ור"ל דמדאמר ר"י דחייבין לעשר שתלים ור"ל כשבא לזרען ש"מ דאסור לזרען בטבלן והיינו בכיו"ב נמכר בשוק דאל"כ מודה ראב"ע דפטורין, ודרך הגמ' בכך כשמוצאין שם התנא בדבר שנשנה סתם מפרש לה והכא שמעינן דר"י שנה משנת ראב"ע לחייב שתלים בכיו"ב נמכר בשוק, ומיהו עיקר דברי ר"י הוא לפרש דמי שנשתלחו לו חייב לעשר אע"ג דמשלחו חבר ואע"ג דבעלמא אסור לחבר לשלוח טבל, וממילא חבר ששלח לחבר אין המקבל צריך לעשר, הכא בשביל שנהגו לשלח טבל בדברים הללו מותר כי איסור שילוח טבל הוא דלמא יבוא לידי מכשול שישכח השני לעשר אבל בדבר שכבר הורגלו לא ישכחו ומ"מ צריך טעם איך נוסד המנהג.

והר"מ פ"י לקח לשלח לחברו אין מקח זה קובע, ולא אמרו דמקח קובע אלא בלוקח לעצמו, ותני לה הכא בשתלים לענין נטיעה וה"ה לענין אכילת עראי, וכמש"כ הר"מ פ"ה ה"ב, מיהו יש לעי' איך יתכן דין זה לדידן דאין מקח קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו, הא כיון דנגמרה מלאכתו והוא אינו מביאן לבית אלא משלחו לחברו הו"ל כלוקט לשוק שא"צ ראיית פה"ב כדתנן פ"ק דמעשרות מ"ה, ואפשר בעתיד להביאן לבית קדם שישלח לחברו, ואע"ג דהבאה זו אינו לאכלן אלא להחזיקן שעה מועטת מ"מ מקרי עתיד להביאן לבית, שו"ר דלק"מ דאיירי בלוקח מעט ורוב הכרם יביא בעה"ב לבית ולוקח לשלח הוי כמתנה שאינה קובעת וע"י לעיל ס"ק י"ז, [ע"י מעשרות ס"י ה' סק"ה].

סימן ח

דמאי דלמא לקח פירות מע"ה, אבל זה נגד סוגיא דבכורות י"א ב' כמו שתמהו אחרונים ז"ל וכן בע"ז ל"א א' מבואר דהא דכפירותיו הוא לחומרא, וכן בירו' אמר ר"י בעי כו' כפירותיו ממש פטור טבל ברור כו' ואמרו עוד רש"א נוטל דמים מן השבט כו' אבל בחיבורו פ"א הט"ו נראה דמפרש קדם שנגמרה מלאכתו וכמש"כ לעיל.

והא דפריך בירו' הכא את אמר דמאי והכא את אמר כפירותיו קשה דהא רישא כבר נגמרה ואין לחוש רק לדמאי וסיפא איכא למיחוש שהחליף בפירותיו, וצ"ל דהיינו דמשני כאן קופה בקופות כאן פירות בפירות, ר"ל רישא החשש בשל אחרים ואינו אלא דמאי, סיפא פירות בפירות ר"ל בשל פירות הנכרי וכן פ"י מרן ז"ל אלא שפ"י כן לפי רבנו בפ"י המשנה ואפשר לפרש כן גם למש"כ. ובהא דתנן ברישא אצל נכרי דמאי, לפי הר"מ הוא דמאי ממש ופטור מת"ג ומאכילן לעניים, אבל לפי הראב"ד ר"ל ספק אבל חייב בת"ג ונוהג במעשרותיו דין ספק, וכמו דמאי דאמר ר"ש בסיפא.

ג) ר"מ פ"א הט"ו אבל אם הפקיד חולין מתוקנין א"צ להפריש כלום כו', ואם הנכרי רוב מכנסו מישראל נראה דמפריש דמאי שמא לקח מע"ה, אבל אין זה ספק גמור שמא לקח טבלים מחבר שאין חבר רשאי למכור טבל לנכרי אפי' קדם שנגמרה מלאכתו.

בתיו"ט לק' מ"ה דקדק למה לא תני בנותן לנכרי מעשר את שהוא נותן לו ואת שהוא נוטל, ואין זה דקדוק דבמ"ד עיקרו לאשמעינן עד כמה חוששין שמא החליף ואם הוא ודאי אי דמאי, ובמ"ה בא ללמדנו גם דין מעשר שהוא נותן ור"י פליג בסיפא, ואילו בנותן לנכרי מודה ר"י דחייב לעשר דאין ע"ה הלוקח מן הנכרי עושה איסור.

א) דמאי פ"ג מ"ד לטוחן נכרי דמאי, לדעת הראב"ד פ"א מה' מעשר דגדל ביד נכרי ומירחן נכרי חייב מדרבנן, יש לפרש דהכא חיישינן שמא החליפן בפירותיו [אבל לחליפין בשל אחרים ליכא למיחוש שאין לנכרי ריוח בדבר ולא יחליף] וחייבין מדרבנן, והיינו דפריך בירו' למה לא הוי ודאי ומשני דהכא בקופה ואין החילוף מצוי כל כך שטורח לנכרי לזייף שלא יכיר מדתן בקופה, וסיפא בשפכן לפירות בבית הנכרי, והא דנקט ברישא טוחן ובסיפא מפקיד משום דטוחן אורחא הכי שהן בקופה.

והא דתנן כפירותיו היינו שהחמירו חכמים שחייב ליתן ת"ג לכהן כדאמר בכורות י"א ב', [ואע"ג דבאמת ספק הוא וכדאמר בירו' שאין מעשרין ממנו על טבל ברור מ"מ החמירו חכמים כיון שהחילוף מצוי ביותר] ור"ש סבר דמאי שא"צ ליתן לכהן.

ב) ולדעת הר"מ דגדל ביד נכרי ומירחן פטורין, הא דאצל טוחן נכרי דמאי, משום דחיישינן שמא נתחלף בשל אחרים, דהא בשעת טחינה הלא כבר נגמר מלאכתו, והא דחיישינן טפי בטוחן נכרי מטוחן כותי וע"ה דישאל משמר מחילוף, והנה אם נתחלף בשל חבר הן מתוקנין דחזקה שחבר מפריש אחר מירוח ולא יוליד לטוחן טבל וכדאמר בירו' אם הוחזק ע"ה להיות טוחן כו' אלמא דשל חבר בחזקת מתוקנים, ואפשר שאינו רשאי למסור טבל לטוחן נכרי כיון שחשוד להחליף ויכשיל לישראל אם יהי ע"ה כמו שאינו רשאי להשליך, אבל חיישינן שמא הן של ע"ה והוי דמאי.

וסיפא במפקיד ע"כ איירי בקדם בעה"ב והפריש בשבולין, והפקידם אצל נכרי וחיישינן שמא החליפם, וכשימרח ישראל הוי לרבנן ודאי, ולר"ש דמאי, והר"מ בפירושו פ"י כפירותיו שהן פטורין ור"ש לחומרא שאמר

מחציתו אע"ג דבכל סאה איכא לספוקי שהיא הפטורה מ"מ ודאי איכא גבי' ממון כהן, ואם לקח אחד מאה סאה מן הנכרי אחת מהן מפרש ונוטל דמים וכולן נותן לכהן, חזר ומכר לק' בני אדם כולן נותנין לכהן שכבר נעשו ודאי אצל הראשון, [וצ"ע הא מ"מ איכא סאה אחת חולין שלא נעשית ודאי שהרי הראשון נוטל דמים של אחת, וא"כ כל אחד יאמר שלי חולין וכמו בלקחו ק' בני אדם ק' סאין] לקחו ק' בני אדם כולן מפרשין דמאי חזרו ומכרו לאחד מפרש דמאי שכבר נעשה דמאי, ולג' הב' מפרש ודאי חוץ מאחת. שם אמר ר"י בן קבסוי כל ימי כו' עד שלמדתיה באוצרה של יבנה שטהור אחד מזה על כמה טמאים [ר"ל בב"א] והדא דתנינן וחכ"א אפילו כולו עכו"מ וישראל אחד מטיל לתוכו דמאי [ר"ל גם זה למד באוצרה של יבנה] אר"א חכמים שהן בשיטת ר"ש כו' [ר"ל דלכך מיקילין חכמים שא"צ ליתן לכהן משום דסברי יש קנין ואין החיוב אלא מדרבנן] מה טעם כו' למעשרות לא אמר להן מפני גדר טהרות [בתמי] ואילו היה אמר להן כו' מאיליהן כו' [והלכך מיקילין אף ברוב נכרים, ומכאן דאע"ג דמעשר בזה"ז דרבנן מ"מ בודאי נכרי חייב במעשר אלא לענין למיתב לכהן מיקילין ברוב נכרים למסמך אמיעוטא], והא דס"ל לרבנן כפירותיו משום דזה קרוב לודאי שהחליף והחמירו בו חכמים.

ז) מודה ר"ש שהוא מפרש מעשרותיו מהלכה [ר"ל ודאי] הא ר"ש כו' אפי' כתרומת חו"ל אינה כו' [ר"ל דודאי מודים חכמים דנוטל דמים שהרי אינו אלא ספק] דלמא על עיקר טבלו כו', כ"ה בבהגר"א, ואינו מובן דודאי לרבנן אינו נוטל דמים כדאמר בכורות י"א ב' דאלי"כ מה בין ר"ש לרבנן, ועוד דהא תרומת חו"ל אינו נוטל דמים כדמוכח בכורות כ"ז א' דאמר דאין בה משום כהן המסייע בביה"ג אבל למשקל דמי לא, ונראה דגרסינן שמא נוטל דמים כו' והוי ס"ד דגם לר"ש מחזקינן ל' דודאי החליף והא דאמר ר"ש דמאי היינו דא"צ ליתן לכהן דכן תיקנו חכמים בקנין נכרי שא"צ ליתן לכהן ופריך דלא גרע מחו"ל וכיון דתיקנו חכמים להפריש ודאי תיקנו ליתן, ומסיק דאעיקר חיוב קאי לפרש דמודה ר"ש דחייב להפריש מדרבנן וחייב גם ליתן לכהן ומתני' משום דר"ש מחזיק ל' לספק החליף נוטל דמים מן השבט.

יך' פ"ה ה"ח ר"י ר"ס בשם ריב"ל הלוקח פירות תלושין מן הנכרי מפרש תרומה ותרומ"ע מהלכה ונותן לשבט ונוטל דמים כו', נראה דדוקא בתרומ"ע נוטל דמים כדמסקינן בכורות י"א ב' והתם משמע דס"ל אין קנין ולפום גמ' דמעברא משמע דס"ל כר"ש וקרא אסמכתא ומיהו אי לאו קרא לא שייך למימר מסברא שיהא פטור מנתינה ואפשר דטעמי' משום דאתא מכח גברא דלא מצי לאשתעוי' דינא בהדי' וא"כ אף בתרומה נמי, אבל לא יתישב לפ"ז הא דאמר ר"ש במפקיד אצל נכרי דמאי דהא אפי' ודאי החליף א"צ ליתן לכהן, ואפשר דדוקא בתרומ"ע דכתיב מאת בני ישראל פטרו מנתינה.

שם והלוקח פירות מחוברים כו', נראה דדוקא מה שגדלו ברשות ישראל חייב בנתינה וכמש"כ הר"מ

פ"א מה"ת.

שם וא"ל צא ולקחם מן הנכרי כו', אינו מובן ואפשר דצ"ל מן השוק אבל לא מן הנכרי וכדאמר

מנחות ל"א א'.

שם מחלפ"י שיטתו דריב"ל כו', מבואר דדין מעשר כדין תרומ"ע לענין נתינה וכמש"כ הר"מ פ"א מה"ת, והנה מבואר כאן דגם בזה"ז אין קנין לנכרי, ולמאי דנסתפק בסה"ת דזה"ז הוי כסוריא ולכו"ע יש קנין ופטור אפי' מדרבנן, צ"ל דהני אמוראי ס"ל תרומה בזה"ז דאוריתא, וכן הא דאמר לעיל הנהיג ר"ח בצפורין כהדא

ד) יך' פ"ג ה"ד נתחלפה קופתו אצל הטוחן [ר"ל אצל כותי וע"ה דסתמא אין חוששין שמא נתחלף ומבעי' ל' במכיר שנתחלף] ומסיק שאם הוחזק ע"ה להיות טוחן באותו יום חוששין ובכלל זה אם רוב הטוחנין ע"ה שאין לך הוחזק ע"ה יותר מזה אלא אפי' ברוב חבירין אי הוחזק ע"ה באותו יום חוששין ולא מהני רוב לענין דמאי אע"ג דיש כאן תרי רובא רוב חבירים ורוב ע"ה מעשרין ומיהו דוקא בהוחזק ע"ה באותו יום אבל בלא הוחזק אזלינן בתר רובא, ומכאן קשה לפי' הר"מ דהא דאצל נכרי דמאי משום שמא נתחלף בשל ע"ה ומשמע אע"ג דלא ידענו אם טחן ע"ה באותו יום, וצ"ל דאיירי ברוב ע"ה.

שם סירקי אי אפשר לה שלא להסתפק כו', כן גי' הגר"א, ונראה לפרש דבסירקי החמירו חכמים אע"ג שאין זה קבוע מעיקר הדין שהספק הוא בהבשר וכל הבשר בחזקת ספק ואיכא למיזיל בתר רובא, ואף אם נידון הימים כחנניות מ"מ כיון שאין היום של האיסור ידוע לא מקרי קבוע אלא כיון שבא לשאול לכל הימים ואם נתיר אותו ודאי יאכל איסור הו"ל כשני שבילין ובא לשאול בב"א, ואע"ג דחד בתרי בטל ומותר לאדם אחד לאכול כולן כמבואר יו"ד סי' ק"ט הכא כיון שהאיסור ניכר לעצמו להמוכר וגם ללוקח אין כאן תערובות ממש אלא ספק החמירו במקום שיאכל ודאי איסור, והיינו דאמר סירקי אי אפשר לה כו' ר"ל זה השואל שואל על סירקי שא"א לה שלא להסתפק שהרי שואל בב"א על כל הימים, אבל מאורע שנתחלף קופתו ודאי אזלינן בתר רובא כשלא הוחזק ע"ה באותו יום והיינו נמי טעמא דמהלך במדבר וא"י אימתי שבת וכמש"כ המ"א סי' שמ"ד סק"א, אבל קבוע ממש אינו כיון שאין ניכר לו האיסור וכמש"כ לעיל סי' א' סי"ק ט"ז.

ה) שם אפי' משנחשדו, נראה דר"ל דמצאו להם דמות יונה וכדאמר חולין ו' א', ואע"ג דעשאו כעכו"מ היינו לענין שחיטה וביטול רשות, אבל הכא הפירות בחזקתן דכיון דאין חשודין על הגזל אין כאן ריעותא בפירותיו והרי הן בחזקתן ומיהו הר"מ כתב במשנה דלאחר שגזרו עליהן דינן כעכו"מ גם לענין מפקיד אצלן וצ"ל דנחשדו היינו לשאר דברים אבל לא מצינו זה בגמ' שדברו על חשדם אלא במה שאמרו בחולין.

שם מה אן קיימין אם באומר משלי הם אפי' ע"ה לא יהא נאמן אם באומר פלוני עישר לי כו', צ"ע למה לא יהא ע"ה נאמן לומר משלי הם במגו דאי בעי שתק וכדתנן פ"י מ"א באמר של א"י הן ומעושרין הן.

שם אם באומר פלוני עישר לי אפי' כותי כו', ר"ל משום דירא לשקר שמא ישאלנו וכדתנן פ"ד מ"ה מאיש פלוני ה"ז נאמן.

שם כמ"ד כותי כעכו"מ, ור"ל דלא מהני אפי' טעם דמרתת ומשמע מכאן דנכרי שהפריש פוטר וישראל שלקח ממנו אינו חייב להפריש, כיון דנכרי איתא בתרומה דנפשי' כדתנן תרומות פ"ג מ"ט, ומיהו קשה דאין דין נכרי בתרומה אלא במירח ישראל אבל במירח נכרי הוא פטור ואין חיוב דרבנן מתחיל אלא כשבא ליד ישראל וצ"ע.

שם ר"א בעי קמי' ר"ח כו' פוטר טבל ברור כו', תוכן הדברים לפי' הגר"א דר"א בעי מר"ח אי הוי טבל ברור להפריש מזה על טבל אחר והשיב לו ר"ח וכי לכל דבר הוא ודאי, פשיטא שאינו אלא לחומרא ולא לקולא, ומסיק הגמ' דלא יאות השיב ר"ח דשפיר יש להסתפק שהוא ודאי אף לענין לפטור טבל ברור ואינו מתישב דלכאורה א"א לומר שיפטור טבל, וכ"כ הר"מ פ"א ה"טו שאם הפקיד טבל לאחר שנגמרה מלאכתן חייב לעשר מספק.

ו) שם לא אמר ר"ש אלא כדי קופתו כו', תוכן הסוגיא כפי' הגר"א דר"ש דאמר דמאי שנוטל דמים מן השבט דוקא כשנטל מה שהפקיד אבל אם הפקיד סאה ונטל שתיים אחת של פקדונו ואחת לקח נותן לכהן ונוטל דמים בעד

נראה דודאי ר"י בכל גווני אוסר אלא דמבעי ל' ברבנן דפליגי עלי' ואמרי חמותו כשכנתו דלמא לא פליגי עלי' אלא מן האירוסין, א"נ מן האירוסין כיון דלא גייסי ב' עדיין מקפדת טפי ובושה מחתנה, ופשיט מדאמר ומודה ר"י כו' ואי רבנן אסרי בחד צד א"כ ומודה נמי יהי' מותר רק בחד צד וזה לא יתכן וע"כ דרבנן אסרי בין מן האירוסין ובין מן הנשואין וכ"מ בר"מ שפסק כרבנן ופירש בין מן האירוסין בין מן הנשואין.

יא) פ"ג מ"ו מודה ר"י בנותן לחמותו שביעית כו', הר"מ פ"י שנותן פירות שביעית, ואין כאן חשש חילוף על ספיחין דמיירי באינה חשודה על הספיחין ואינה חשודה גם על המשומר, אלא שהיא חשודה לאכול פירות שביעית שלא כמצותן כגון מלוגמא או לעשות סחורה, ואין כאן הנידון רק על הנתנה אבל מה שתחזיר ודאי היתר והאי ומודים היינו לר' יוסי שמתיר ליתן טבל ודחוק דהא ר"י משום טעמא אחרינא פליג ומודה בסיפא דאסור כיון דבסיפא מתכוונת לטובה, ולמש"כ לעיל מבואר בירו' דמודה ר"י הוא בפשוטו לרבנן דפליגי עלי'.

והאי נותן לחמותו שביעית, היינו בשנה שביעית כמש"כ הרע"ב, ואי חיישינן היה אסור זה שנתנה לו משום ספיחין ומשום משומר, וכ"ה בל' הר"מ פ"יא הי"ב שסיים שאם אמר לה עשי משליכי חושש משום ספיחין שביעית, אלמא בחשודה על הספיחין איירי ובנתן לה אין חוששין שמא החליפה, ולא יתכן לפ"ז דמודה ר"י לר"י דהא לר"י בנתן לה מעושר מעשר מה שנוטל דחוששין לאיחלופי והכא אין חוששין לאיחלופי, ומשמע דחזר בו רבנן ז"ל.

והנה משנתנו איירי בחשודה על השביעית או בסתם ע"ה לדעת הסוברין דסתם ע"ה חשוד [ע"י תו' בכורות ל' א' סוכה ל"ט] ומ"מ כיון דבתה חבירה לא תחליף להכשילה כיון דחמירא להו שביעית, ואין נפקותא לן בהאי מודה כיון דקיי"ל דחמותו כשכנתו, ובפונדקית חושש גם משום שביעית אף באתרי' דר"י דאע"ג דאינה מחלפת להאכיל לבתה, אינה חוששת להאכיל לבר בי רב.

ויש לעי' בפונדקית שמעשרת אלא שלא קבלה חבירות אי חיישינן שמא החליפה שלא תחלוק בע"ה וכן נראה.

יב) ר"מ פ"יא מה"מ הי"ד ע"ה שהיה משתמש בחנותו של חבר אע"פ שחבר יוצא ונכנס ה"ז מותר ואינו חושש שמא החליף, צ"ע הא ע"ה אינו חשוד להחליף ולמה לי יוצא ונכנס, ויוצא ונכנס מהני אפי' בנכרי וכדאמר חולין ג' א', ואולי צ"ל אע"פ שאין חבר יוצא ונכנס, וכ"מ ל' אע"פ ואם הוא דוקא הו"ל לומר אם יוצא ונכנס.

דרי"ש לא יתכן אלא אי תרומה בזה"ז דאוריתא, ולמאי דקיי"ל תרומה בזה"ז דרבנן אין תרומה כלל בשל נכרי.

ח) ר"מ פ"יא מה' מעשר הי"ג שמא החליפם בחטים של ע"ה כו' ובהש' הלא הוא ס"ס כו', כונתו ז"ל שמא לא החליפם כלל ואם החליפם שמא החליפם בשל עצמו דלדעת הר"מ פטור ושמא לקח מן החבר, אבל משום ס"ס שמא ע"ה הפרישם לא מקרי ס"ס דגזרו על של ע"ה מספק והוי כמחויב דרבנן וכמש"כ הכ"מ, ומרן ז"ל פ"י דכונת הר"א משום שמא הפריש ע"ה ולא נראה דהא לעיל בהי"ב נמי איכא ס"ס שמא לא החליפה, ושמא עישרה, ולדעת מרן צ"ל דבלוקח מיד ע"ה גרע טפי.

ט) דמאי פ"ג מ"ה אר"י אין אנו אחראין לרמאין כו', ויש לעי' כיון שכבר נגמר מלאכתו למעשר למה החבר רשאי להחמיץ מצוה נהי דבל תאחר ליכא אבל זירוז איכא, וי"ל כיון דצריך להפריש מה שהוא נוטל רשאי להשהות לצורך.

ואמרו בירו' דאף רשב"ג דאית ל' מ"ש פ"ה מ"א דא"צ לציין את הערלה ורבעי, מודה הכא דמעשר מה שנותן, שאין דרך חבר להיות מוציא מביתו דבר שאינו מתוקן, ופ"י הגר"א דהתם אינו עושה מעשה הכא עושה מעשה שנותן לו, ולכאורה למאי דאמר רשב"ג ב"ק ס"ט א' הלעיטוהו כו' ומשמע דלא הוזהרנו עליו בשעה שאי אפשר להצילו מכל האיסור ויעשה איסור אחר הצלתו אף שאפשר להצילו במקצת, אף בנותן לו מותר, ומיהו אין זה סברא, ועוד כשיציין יפרוש ויצילו מכל, אלא טעמא דרשב"ג דכל שנוטל באיסור לא מקרי שאני מכשילו שהרי הדבר מנוע מחמת איסור, והנוטל נוטל בלא הזמנתו של הבעלים לזה, והא דאמר הלעיטוהו הוא לישנא בעלמא שאינך זקוק למעשהו ולשקוד על הצלתו, ומ"מ י"ל דבנותן לפונדקית נמי לא מקרי נותן כיון שהיא מנועה מחמת גזל, אלא חובת הפרשת מעשר חלה בשעה שנותן לה כיון שאפשר שלא יוחזר לידו והלכך מעשר מה שהוא נותן וכ"מ ל' הגמ' שאין דרך חבר כו' ור"ל וזה מקרי מוציא מביתו כיון שיש כאן אפשרות חליפין ומתחייב בהפרשתו אם החליפה.

י) יר' פ"ג ה"ו אר"י אף קדמייתא ע"ד דר"י כו', ר"ל שלא תאמר דר"י מפרש לרבנן וליכא דפליג עלה אלא ת"ק נמי ר"י ורבנן פליגי וס"ל דחמותו כשכנתו, ומתנ' הכי דייקא דקתני ומודה ר"י כו' משמע דרבנן פליגי, ופסק הר"מ פ"יא הי"ב כרבנן דאין חמותו חשודה להחליף.

שם מה חמותו מן האירוסין או מן הנשואין כו', אי לר"י מבעיא ל' לא פשיט כלום דשפיר קאמר ומודה לענין שביעית דבכל גווני לא חיישינן שמא תחליף, אלא

סימן ט

ומדברי הר"מ פ"ב ה"ב נראה דפירש מעשר מזה על זה היינו מן הנשאר על מה שאכל, ואע"ג שאי אפשר למעשר לחול על דבר שאינו בעולם מ"מ החמירו חכמים בדבר, ואפשר דיחזור ויתרום מני' ובי' א"נ הקילו בו כיון דחייל עלי' שם תרומת מעשר ומע"ש, כמו שפטרו חלת דמאי ולקוח בכסף מעשר.

שם בשבת של פרוטגמייא בפירות שלא נסמכה דעתו עליהן מע"ש היא כו', כן ג"י הגר"א, והנה מבואר שאין חילוק בין לקח פירות למזמינו חברו אלא שפירות שבביתו סומך עליהן והתירוהו אבל על של חברו אינו סומך, ועי' בל' הרא"ש לק' מ"ב שכתב דוקא בלוקח התירו ואפשר לפרשו כטעם הירו'.

שם ברם הכא כההוא דשאל חורין עלוי, כן ג"י הגר"א, ופ"י כיון דלא שאל בשבת זה, ותימא דשאל חברו אמרינן טעמא דשל זה עישר ושל זה לא עישר אבל הכא בפירות ששאלו עליהן קיימינן וכדאמר לעיל שואלו ביו"ט אוכל בשבת, אבל כל שנראה לעשר בינתים אינו אוכל,

א) יר' פ"ד ה"א לא אמר אלא שוגג הא מזיד אסור כו', פ"י הגר"א וכל ששואלו בחול הוא מזיד שאם סומך על שאלה כדי לאכול בשבת בלא מעשר לא התירו חכמים ואף אם שואלו בשבת ואף למ"ד אימת שבת עליו.

שם אבל אם יש עמו תנאי אוכל על תנאו, ר"ל דלא התירו אלא משום שא"א להפריש בשבת אבל כיון דאפשר להפריש אסור וכמו בחשכה למ"ש.

שם ומ"ד מפני שאימת שבת עליו למה מעשר מזע"ז, אע"ג דתנן פ"ה מ"ז הלוקח מבע"ה כו' מעשר מזה על

זה כו' הכא זה ששאל עליו הוי כודאי מתוקן ומ"מ אפשר כיון דכל דמאי הוי בחזקת מתוקן מעיקר הדין וחכמים עשאוהו ספק, וה"נ עשאוהו חכמים במ"ש ספק מפני אחד שאין אימת שבת עליו מעשרין מזע"ז ובגמ' לא חש לפרש מפני פשיטותו, וכדאשכחן הכי בירו', ונראה דלא זו בלבד בלקח ב' כלכלות בב"א אלא אפי' לקח ממנו פעם שני מעשר מזע"ז.

דאימת מדומע עליו, ונראה דדין זה אמת אפי' לפרש"י והראב"ד ואע"ג דלפירושם איירי במוכר יודע אם הן מעושרין ובהם אם ישקר יכשילם במדומע של תרומה דאוריתא, מ"מ נראה דאף אם לקח מן השוק ואמר עישרתים נאמן, וכן ברישא בשואלו בשבת מסתבר דאף אם אמר עישרתים דמאי נאמן.

אבל אפשר דהר"מ אינו מודה בדינם של רש"י והר"א, דכיון דאין ע"ה מוציא עתה מתח"י אינו חושש לשקר וגם בוש להודות.

ודין משנתנו אינו ענין להא דתנן פ"ק מ"ג דמדומע פטור מן הדמאי דהתם חמיר לוי להאכיל לכהן קדש ויהי בהם עבירה של טבל, אבל הכא בלהאכיל לזר מדומע קיימין. ובהא דאמרו בירו' בפ"ק שם דלר"א חבר שלקח פירות מע"ה ונדמעו חייבין, נראה דאף אם ישאלנו לא מהני, ולדעת רש"י צ"ל דלהאכיל מדומע לזר חמירא לוי טפי, ונאמן אף שלא נדמע בידו.

ובנפלה תרומ"ע, לדעת הר"מ דנאמן לומר הכרתיה והוצאתיה, מ"מ אמירה בעי, ולא סגי בסתמא, וה"נ אשכחן למ"ד מפני כבוד שבת ולית לוי אימת שבת מ"מ אמירה בעי, ואפשר דבמכר לו סתם חוזר ושואלו אחרי כן, ואפשר דשואלו דוקא בשעה שלוקח.

ויש לעי' לרבנן דפליגי ארש"ש אי פליגי גם בשואלו בשבת, וכן מסתבר דכיון דכבר חייל עליו שם תרומה חמיר טפי, ועיקר הא דאמרינן אימת שבת עליו נראה דלא חשבינן לוי לשבת לגבי חול כחמור ודיינינן לוי בנחשד לחול נאמן בשבת דבעיקרו שוין הן, והרי הע"ה חשוד לאכול טבל בשבת והוי"ל חשוד על הדבר אינו מעידו אלא משום קולות דמאי אתינן עלה וקולות דמאי אינו אלא קדם שהפריש אבל אין מאכילין תרומ"ע ומ"ש של דמאי לענינים וכמשי"כ לעיל סי' ד' סק"ט, וה"ה לענין תרומ"ע שחזרה למקומה לרבנן אף בשבת אינו נאמן.

והא דאוכל על פיו, אינו אלא בע"ה ולא בידוע שהוא חשוד וכמשי"כ הגרע"א, [דבחושד הוי איסור דאוריתא דבחזקת טבל קיימא, וא"א לסמוך אלא בעדות ברורה] וכן במדירו לא הותר בחשוד.

הא דהתירו במדירו הנאה, היינו אע"ג דהן נדרי זרוזין וכדאמר נדרים כ"ג ב', ואפשר דדברו חכמים בהוה וכל שיודע שיש בו משום איבה התירו, וזהו ספיקו של הר"ש פ"ז מ"א וכמשי"כ סק"א.

כתבו הר"ש והרא"ש הא דאימת שבת עליו משום דשבת קובעת, ואע"ג דהכא בטבל שנקבע קיימין ובאכילת קבע, מ"מ ע"י שאין אוכלין אכילת עראי בשבת מתרגלים דאכילת טבל בשבת חמירא טפי, והר"מ פי' משום קדושת השבת יראים לחטוא ביום השבת.

ג) מ"ג רא"א אין אדם צריך לקרות שם למ"ע של דמאי כו', במכות י"ז א' אמר טעמא משום דממונא הוא ואינו חושש להפריש ולעכב לעצמו, ורבנן סברי דאין נוח לן להפריש ולעכב לעצמו וניחא לוי להסיח דעתו מחטאו ולא לעסוק בהפרשה ע"מ שלא ליתן, וגם נוח לוי לגזול השבט קדם הפרשה מלאחר הפרשה.

ובנדרים פ"ד ב' אמר טעמא דר"א דמפקיר נכסי' וזוכה במ"ע ורבנן סברי דמסתפא להפקיר, והגרע"א הק' מאי מהני הפקר הא מוציאין מעני לעני כדאמר חולין קל"א ב', אבל בשי"מ ב"מ ט' ב' מבואר דאם הפקיר שדהו מותר בפאה שלה אף שבעת שהניח הפאה היה בעלים, ואי"כ ה"ה במ"ע בהפקיר שדהו ואפשר דתליא בהפקיר כריו [ובפסחים ל"ח א' בתוד"ה אתיא, הארכנו בס"ד] [א"ה, בחזו"א או"ח מועד, דף ר"ב ב'] ולפ"ז בעישר העני משלו על של חברו מותר במ"ע אף שטוה"נ שלו כדאמר נדרים ל"ו ב' וצ"ע, אבל לדעת הראשונים ז"ל בשי"מ שם דגם בפאה לא מהני הפקיר שדהו דמ"מ מקרי פאה שלו דאזלינן בתר שעת

ובאמת צריך טעם הא אמר לעיל דשאלו בחול למ"ד מפני כבוד שבת ראוי להתירו ולמ"ד מפני אימת שבת עליו אסור, והכא דשאלו בשבת ואוכל בשבת הבא תרויהו איכא אימת שבת וכבוד שבת ולמה לא יאכל, וצ"ל דחשיב כמזיד אף אם שכח כיון שכבר השתמש בהיתר של כבוד שבת בשבת היה לו להיות זכור להפריש במ"ש.

וסוגין יש לפרש שני' לא יאכל עד שיעשר או עד שישאלנו, דאשמעינן אע"ג שאין אוכל בשני' על סמך שאלה ראשונה וחשבינן לוי כפושע, מ"מ הקילו חכמים אם שאל לאחר שאינו נאמן על המעשרות ואמר לו מעושרים הם, והיינו דפריך ולא כבר שאלו, ולא שייך שאלה שני', ומשני תמן בההוא דשאל על נפשי' ברם הכא בההוא דשאל חורין עלוי', ר"ל בשבת ראשונה שאל את המוכר ובשני' שאל לאיש אחר עליו, וכההיא דתנן במתני' לא מצאו אמר לו אחר כו', ולפי הגר"א קשה למה יועיל מה ששאלו פעם שני'.

שם ר"י בעי מהו שישאלנו דרך עקלתון, פי' הגר"א דהוי כמו כיצד שואלו, ומפרש דרך עקלתון, ר"ל שישים בפיו אמתלא להתנצל.

שם מתקנין הויין, כן השיב לו, טען מחזקה עלוי, ר"ל הגביר עליו לטעון שיאמר האמת, א"ל מה אנא חשד לי, ר"ל מה בצע לי להשאר חשוד והודה לו, כן פי' הגר"א.

שם הפריש תרומ"ע ונשרפה כו', אינו מובן ופי' רבנו ז"ל קשה לכונו, ואי גרסינן ונטמאה נחא [ויש לפרש ונשרפה (ר' ופי' קמוצות) והולכת לשריפה והיינו נטמאה כמו שמן שריפה].

שם ה"ב אם מפני דרכי שלו' למה לי ובלבד שיאמר לו מעושרין הן, ר"ל דעיקרו דאימת שבת עליו אלא דהכא משוי' שלא סמך עליהן מע"ש וחסר סניף דכבוד שבת עושין סניף משום דרכי שלו', והא דלא התירו שבת שני' משום שאין כאן איבה שכבר היה שבת ראשון, ואפי' אם לא היה אצלו בשבת ראשון מבעיא לוי, דלא חילקו חכמים בדבר ולא התירו אלא בשבת ראשון של פרוטגמיא, ודוקא בהדירו הנאה וכמשי"כ הר"ש פ"ז מ"א, מיהו משמע קצת דהר"ש מספקא לוי אם מותר בלא הדירו.

שם מהו שתיעשה שני' ראשונה, ר"ל שהדירו בשני' ושאלו בשני', ומספקא לוי משום שהיא שני' של פרוטגמיא, ומיהו מסתבר דשני' לא מקרי פרוטגמיא ומאי מספקא לוי ואם שני' מותר גם שליש' ורביעית, ואפשר כיון דמברכין שהשמחה במעונו כדאמר כתובות ח' א' הוי בכלל פרוטגמיא, ואילו הדירו בשבת שני' אחר חתונת בנו ולא הדירו בראשונה ודאי אוכל עמו ולא מבעיא לוי אלא משום שכבר עבר ולא בא בראשונה.

שם אר"ח כאן שנינו שאסור לחבר כו', אפשר דמדתנן במתני' סתם ולא פירש דאיירי בסעודת מצוה שמעינן דאין חבר אוכל בסעודת הרשות ולא אצטרך לפרש.

ב) פ"ד מ"א תרומ"ע של דמאי שחזרה למקומה כו', הראב"ד פ"יב מה' מעשר ה"ד פי' דשואלו אם אמר שהוא מתוקן ותרומ"ע שעשה החבר אינו כלום שרי דאימת דמוע עליו ולא ישקר וכן פרש"י חולין ע"ה ב', אבל הר"מ פי' בהיה ביד ע"ה פירות מן השוק ולא רצה החבר ללוקחן עד שיעשרן לפניו ועישר לפניו ונפלה התרומ"ע למקומה או למקום אחר וחזר ואמר הע"ה הפרשתיה נאמן והר"א שם השיגו שאם נפלה לפחות ממאה לא מהני הפרשה ואי למאה לא הוי דימוע ובכ"מ פי' שנתוסף אח"כ עד מאה, ונראה לפרש שראה החבר שנפלה לקופה זו, ואומר המוכר שראה היכן נפל או שהכירה בטביעות עין או שלקח כל שטח העליון ונאמן ולוקח החבר מקופה זו, ואע"ג שתורומ"ע הוא של דמאי ומוכר זה הוא שלול הנאמנות שמעשר דמאי ויש מקום לומר שלא יהא נאמן בזה דכיון דאינו מחזיק את הדמאי לטבל אינו מחזיק את תרומתו לתרומה, מ"מ נאמן

בע"ש להתירו להפריש בשבת וכמו דמהני בדמאי בדבר שאינו ברשותו.

והנה משנתנו סברה יש ברירה ולא שמעינן ממתני' אלא באומר בע"ש שיחול באמת בע"ש ואין עושה בשבת אלא קיום התנאי, אבל לדין דקיי"ל בדאורייתא א"ב אכתי לא שמעינן היתר הפרשה בשבת ע"י אמירה של ע"ש, אבל הר"מ כתב במשנתנו דאמירת ע"ש מתרת ההפרשה בשבת למ"ד אין ברירה וכן פסק פ"ט ה"ח, וכ"מ בסוגין דמהני תנאי בודאי בדבר שברשותו כמו בדמאי בדבר שאינו ברשותו ולהתיר הפרשת שבת, וקשה מאי פשיט ממתני' דסברה יש ברירה, ואפשר דלמאי דגרסינן למחר ע"כ היתר הפרשה אשמעינן דאי יש ברירה הא יכול להתנות להפריש בחול, ואשמעינן למ"ד אין ברירה.

ז) שם ר"י הו"ל תנאי ודאי כו', אפשר אף באינו ברשותו ועתיד לבוא לרשותו כיון דאית ל"י יבמות צ"ג א' אדם מקנה דשלבי"ל ואין כאן רק חסרון של ברירה ובה מהני תנאי, ויש מקום לומר דלא מהני תנאי אע"ג דאדם מקנה דשלבי"ל ויכול לעשות מע"ש מ"מ אי אפשר לו שיחול המעשר מע"ש אלא בשבת כשיבוא לרשותו, והשתא כשמתנה הרי עדיין צריך לעשות המעשר בשבת אלא שהתירו חכמים ע"י התנאי של ע"ש ובה לא התירו בודאי אלא בדבר שברשותו.

שם מהו דחמית מקל בלשין תלוי בי כו', פ"י הרש"ש בשם הגר"מ מאיליע דר"ל ר"י התנה שיעשר בשבת ואח"כ ראה בחלומו דמקל בלשין תלוי בו וסבר שהוא רמז שסמך על המקל שאין בו די סמך ושאל לר"י והתירו ושאל מהו דחמית כו' ואמר לו דהוא רמז לשררה שאוחז מקל הבלשין, ואין זה עובדא דיבמות, א"נ שהירו' חלוק וכעין איכא דאמר.

שם ר"ה היה לו תנאי ודאי כו' אם בשיש לו תנאי עליו ועל אחרים צריך לזכותו בירקא ואם בשאין לו תנאי עליו ועל אחרים א"צ לזכותו בירק ריב"ז בשם ר"א אתא אתת בתנאי ולא זכי כו', כן נראה להגיה, ופירושו דידעו דר"ה היה לו תנאי ודאי וידעו דהתיר להאשה ומסר לזבדי בן לוי דיתקן אבל נסתפקו אי ר"ה סבר כו' ינאי דאדם מקנה דשלבי"ל ומהני תנאי ודאי אף בדבר שאינו ברשותו והוי מתני על כל מה שעתידי להפריש אף בדבר שיבוא לרשותו ועי"ז התיר להאשה ולפ"ז היה זבדי צריך לזכות הירק עבור ר"ה ולהפריש אח"כ בשליחותו, או דלמא ר"ה לא היה מתנה אלא על של עצמו אבל לא על של אחרים שיבואו לרשותו והאי אתתא הוי לה תנאי, ומסיק דאתתא היה לה תנאי, ואף לגי' אתותבת יש לפרש כן שהושב מביהמ"ד דלא זכי ואשה עצמה היתה לה תנאי.

ח) הא דבמ"א תני ושאר מעשר סמוך לו ולא תני והשאר שאני עתיד להפרי' ובמ"ד בלוקח מן הכותי' תני עשר שאני עתיד להפריש, משום דבמ"א שהוא דמאי המע"ר לעצמו ואינו מפרישן אלא מיחד להן מקום ומפריש תרומ"ע מהן, אבל במ"ד צריך ליתן המעשר ללוי תני הפרשה, ומיהו קושטא הוא שאם אמר שעתידי ליחדן בצפון כמו שאמר שאני עתיד להפריש דיחוד מקום היינו הפרשה, וכן בדמאי אם אמר ושאר מעשר שאני עתיד להפריש הרי הוא מעשר הוי כאומר ושאר מעשר סמוך לו.

והא דתנן במתני' ושאר מעשר סמוך לו, היינו בעתיד כשיפריש ויהי' מבורר מה שסמוך לו וכן מע"ש בצפון שאומר היינו שהוא עתיד לעשותו בשבת אומר עכשו שיהא מעשר, אבל אי אפשר שיחול עכשו מעשר שאינו שלו אבל ע"י אמירה זו התירו השבות, ויש לעי' אם אומר מע"ש שיהא המעשר מעכשו לכשאפרשנה או שאומר שיחול לכשיפריש.

והא דאמר ומחולל על המעות, היינו נמי כדי להתיר פדיונו בשבת, אבל אי אפשר שיהא עכשו מחולל, וגם

חלות שם פאה ה"נ במ"ע ואם הפריש משלו על של חברו נותן לעני עשירי של המעשר וכמש"כ מעשרות סי' ז' ס"ק כ"ב.

ויש לעי' א"כ מע"ר נמי שיפקיר כרמו ויחזור ויזכה בו ויהא פטור מן המעשר, ואי מדרבנן חייב ניחא ע"י נדרים מ"ד ב'.

ד) מ"ד מי שקרא שם כו', תוכן משנתנו שאין מוליכין תרומה לכהן ומעשר לעני בשבת ואף בבאין לביתו אא"כ למודין לאכול אצלו, והא דתני תרומ"ע של דמאי ומ"ע כבר פירש התויו"ט, מיהו קשה הא דנקט מי שקרא שם כו' ליתני לא יוליך אדם תרומה בשבת ואם היו למודין לאכול כו' וי"ל דאשמעינן דלמודין שרי אע"ג דמפריש בשבת כיון דכבר קרא שם.

וכתב הר"ש דמשנתנו כב"ש לר' יוסי דאמר ביצה י"ב ב' דב"ה מתירין אף בתרומה, ולפ"ז למאי דקיי"ל כר"י כדפסק שמואל שם וכדפסק הר"מ פ"ד מה' יו"ט הכ"ו, ליתא לדינא דמתני', אבל הר"מ פכ"ג מה' שבת הט"ז פסקה למשנתנו, ונראה דס"ל דהא דאמר ר"י אינו אלא ביו"ט כיון דשרי מלאכה ובישול התירו הולכה אבל בשבת לא, כי היכי דתיהוי משנתנו דנשנית סתמא כהלכתא.

שם ובלבד שיודיעם, פ"י הר"מ דאם חשבו שהם משלו הוי כמי שמאכיל תרומה ומעשר לאורחיו כו', ואינו מובן מה חסרון יש בנתינה אם אינו מודיעם והלא יכול להאכיל לכהן קטן ולעני קטן אף שאין יודעין כלום, ואפשר דחכמים אסרו הדבר שלוקח טובת הנאה שלא ניתן לו במתנות, מיהו אין מקום דין זה כאן, והר"ש פ"י שצריך להודיעם מע"ש שישעמדו אצלו, דכי היכי דבאינם למודים אסור דהרואים סוברין שהורם היום שאם היה מורם מע"ש היה שולח להם כבר ולא היה מחזיק בידו שיבואו לאכול בביתו ה"נ בלמודים יחשדו שהורם היום שאי אפשר לומר שהורם מאתמול וסמך שיאכילם בשבת דאף למודים אין באין בלא הכנה מע"ש דלמא הם טמאים וכיו"ב דבר המונעם, וכיון דלא הזמינם מע"ש ע"כ לא היה דעתו עליהם ואם היה בידו תרומה ומעשר היה משלחם ויחשדוהו שהרים היום [וק"ק מי ידעי אינשי דלא הזמינו ואפשר דכהן ועני עצמם יחשדוהו].

והגרע"א הק' מכאן לדעת הטור דתרומ"ע לעצמו, אמאי צריך להודיעם, וזה יש לישב דהטור מפרש כפרי"ש, אמנם עיקר דין משנתנו לא יתכן לדעת הטור כיון דאין כאן דין נתינה מתנה בעלמא קיהיב ולמה אסור ליתן בשבת וכי ישראל שנפלה לו תרומה מאבי אמו כהן, אסור להוליכם במתנה בשבת, ואפשר דהכא שהוא ספק מיחזי כנותן לו תרומה ואסור.

ה) דמאי פ"ז מ"ה היו לו תאנים של טבל כו', הר"ש לא גרס במשנתנו למחר ופ"י דמשנתנו בעתיד להפריש לאחר השבת ומשום שיש ברירה מותר לשתות בשבת כמו במתני' דלעיל, ותימא דבירו' לא משמע כן דאמר דמשנתנו שמעינן דמהני תנאי בודאי בדבר שברשותו לאפרושי בשבת וכמש"כ רבנו לעיל מ"א אלמא דמתני' במפריש בשבת, וכ"מ בירו' בסוגיא שעל משנתנו דאמר היתה תרומה טמאה היתה תרומה טהורה אלמא דמפריש בשבת, והגר"א כתב תלמוד שלנו ל"ג למחר ובירו' גרס למחר ואפשר שזה גם דעת ר"ש לפרש גי' דידן דלא גרס למחר, ופ"י דאירי שדעתו להפריש את כולן בב"א ויש בהן לצורך חול ולפיכך מעשר אחר השבת.

ו) ירו' פ"ז ה"א הא מתני' זו אמר אפי' בודאי כו', לכאורה דין תנאי בודאי יש להסתפק בשני צדדין למ"ד יש ברירה וחייל תרומה למפרע ע"י שמפריש ומקיים תנאו, אי יש בזה משום שבות, וצד השני למ"ד אין ברירה ואי אפשר לחול דיבורו שאומר בע"ש, מיהו אפשר דמהני דיבורו

והא דאין מיחד תרומה ותרומ"ע בצפון ודרומו דקשה להפרישו אח"כ שנופל ספיקות בשיעור צפון ואינו בטוח שלא יתערב מן התרומה בחולין בשעת הפרשה ולכן התירו להפריש ע"י תנאי.

ויש לעיין אפילו למאן דאמר אין ברירה הא יכול להפריש שיחול מעשרו בשבת בשעת הפרשה, למה שכתב הנודע ביהודה אבן העזר סימן צ"א דכהאי גוונא לא חשיב ברירה, וכ"כ הש"א והביאו הגרע"א סי' קנ"ט והוא מוכח מכל הנלקט דלא חשיב ברירה אע"ג שאומר שחרית וכמש"כ תו' ב"ק ס"ט א' ד"ה כל, ואפשר דמ"מ חשיב לי' כמעשר בשבת כיון שקיום התנאי הוא ע"י הפרשה, ואע"ג דמותר להפריש בחול שיחול מעשרו בשבת כדאמר עירובין ל"ו א' בלגין שהוא טב"י וכדאמר יבמות צ"ג א' בעובדא דר' ינאי שעושר על פירות שיבואו לרשותו בשבת וע"כ חלות המעשר בשבת התם לא קעביד הפרשה בשבת, וא"ת הא למ"ד אין ברירה מהני תנאי בודאי לאפרושי בשבת, וכש"כ כשמתנה בחול ע"י דיבורו בע"ש אע"ג דמפריש בשבת י"ל שצריך להתנות שזה שאני עתיד להפריש מעשר מעכשיו ואע"ג שאינו חל כלל משום דין אין ברירה מ"מ תנאי המתיר צריך שיאמר שעושה עכשו והוי כאילו חייל מע"ש ובזה התירו השבות אבל אם אומר שיחול בשבת לא מהני תנאי אם נימא דאף באומר שיחול למחר חשיב ברירה כיון שאינו יודע איזהו המעשר והבירור נעשה שלא בבחירתו המוקדמת, וא"כ אף אם בחלות של מחר לא חשיב ברירה מ"מ י"ל דשבות איכא כיון שלא חייל למפרע ולא התנה למפרע וצריך הפרשה בשבת.

אי מתני דהיו לו תאנים של טבל איירי בתנאי, ע"כ שאין ברירה וכמש"כ לעיל, ומוכח מזה דלמ"ד א"ב לא חייל כלל, דאי חייל בתערובות וכמש"כ מהר"י בתו' עירובין ל"ז ב' ד"ה אלא, א"כ מאי מהני תנאי הא כבר חייל, וי"ל שאני הכא שאמר מה שאני עתיד להפריש ואי אין ברירה וזה שהפריש לא איקדש גם אחר לא קדוש שהרי לא הפרישו, וכמש"כ או"ח מועד סי' פ' [שו"ר שאין הדברים מחורין שגם בירדו גשמים א"א שזה שעשאו תרומה בתנאי דלא ירדו יהא תרומה בירדו אם לא שנימא דכיון דאין ברירה הוי כאומר אחד מן הרמונים יהי תרומה על חברו והוי ספק באיזה התרומה ובאיזה החולין, מיהו בבי' לוגין שאני עתיד להפריש אי א"ב אי אפשר שיחול תרומה בתערובות שהרי אין כאן שיריה ניכרין ורש"י פי' חולין י"ד א' דיש לחוש ששונה תרומה, ונראה דר"ל דאפשר דזה ששונה עומד לתרומה וכיון שלא הפרישו אשתכח דלא בא לכלל הפרשה ונשאר הדבר בטבלו אבל לא יתכן דבאמת חייל תרומה על זה ששתה].

ונראה עוד ראי' דאין ברירה לא חייל כלל מהא דאמר ר"י גיטין כ"ה א' אף אחרון אינו פוסל משום אין ברירה, ואי א"ב ר"ל שהוא חייל בתערובות א"כ הוי ספק גירושין, ואף דהר"מ פסק שם באמת דהוי ס"ג כבר פי' הר"ן שם הטעם דאנן מספקא לן לדינא אי י"ב אבל למ"ד א"ב אין כאן ספק, והא דאמרין זבחים ג' א' שא"ה דא"ב אין הכונה דהוי באמת ס"ג אלא משום אין ברירה דאפשר שכתב לשם אחרת גרע מסתמא ואין חלות לשמה כה"ג כלל.

והנה למדנו מכאן דגם בבי' לוגין שאני עתיד להפריש לא אמרינן דחייל תרומה על בי' לוגין בתערובות, ולא עוד אלא אף כשמפריש אח"כ לא חשבינן לי' כספק חייל למפרע אלא ודאי לא חייל למפרע, שאין ברירה ספק אלא ודאי לא חייל [ע"י סי' ט"ז סק"ט].

יא) ירו' פ"ז ה"ב כיני מתני' לענין מזיגת הכוס, ר"ל דלי המשנה משמע שבא לפרש מה שאומר בשבת לאחר שהתנה בע"ש ובאמת אינו כן וכמש"כ הגר"א בשנו"א, אלא מתני' תנאי קאמרה של מזיגת הכוס ומשום שבמשקין צריך

אין אמירתו מועלת שיהא מחולל לכשיפריש, דבשעה שאומר הוי דשלבי"ל.

ותני במ"א מע"ש בצפון ובמ"ד תשעה מ"ש משום שמסיים במע"ש כמו שהתחיל במע"ר.

ט) מ"ד ר"ש ולא מיירי נמי מבעו"י אלא שאין שהות כו', הא ל"ק לי' לרבנו דאם הוא מבעו"י יעשה תנאי ויעשר בשבת מה שהוא שותה דכיון דאית לי' לתנא ברירה שפיר מצי להתנות להפריש במ"ש וזה ניחא לי' טפי שרוצה להפריש הכל בב"א, אבל הא קשיא לי' דקתני תשעה מע"ש והלא יכול ליחדן עכשו ולחללן בלי שום טורח ובמתני' דקתני תשעה מע"ש לא מקרי יחוד אלא תשעה שאני עתיד להפריש קאמר וכמש"כ רבנו בסמוך, וכמו שהאריכו התו' יומא נ"ו א', ולפיכך פי' דאיירי ביה"ש ואי אפשר ליחד את הודאי.

שם והא דלא קתני הכא למחר כו', עיקר הקושיא בהא דמ"ה בטבל והתם איירי מבעוד יום ויכול להתנות להפריש למחר, אבל הכא דפי' ר"ש דאיירי ביה"ש לא מהני תנאי להפריש למחר וכמש"כ רבנו בסמוך וא"צ לטעם שפריש בפ"ד מ"ד משום שמפריש הכל בב"א והוא לצורך חול.

שם ולהכי הכא אינו קורא שם לתרומ"ע כו', צ"ע מה תועלת יהי' לו במה שיתנה על תרומ"ע כיון שתנאו להפריש המעשר לאחר השבת ע"כ צריך לשייר כדי שיעור מעשר כדי לקרות שם לאחר השבת ואי אפשר לו לשתות את המעשר בשבת ולמה יקרא שם לתרומ"ע וכ"כ תו' יומא שם.

ועוד קשה לפר"ש למה במ"ה בתאנים של טבל אינו אומר מע"ש בצפון, דהא הר"ש ל"ג למחר, וסברה מתני' דיש ברירה וחייל ת"ג ומע"ר למפרע, ומצי ליחד השתא מע"ש ולחללן, ולא חשיב הקדים שני לראשון והתם איירי בע"ש וכמש"כ ר"ש שם.

ואפשר דמודה ר"ש בסיפא דקתני מע"ש משום ראשון והתם אינו מפריש תרומ"ע משום שאינו שלו, אבל במ"ד קשיא לי' את"ל דמתני' סברי גירי אריות הן [ואע"ג דמתני' כר"מ דיש ברירה ור"מ אית לי' גרי אמת הן מ"מ אפשר דתנא דמתני' סבר כותי' בחדא ופליג עלי' בחדא, והא דפסיקא לי' לרבנו דלוקח מן הנכרי מע"ר שלו אע"ג דבבכורות י"ב ב' לא אמר אלא תרומ"ע גם הר"מ פסק כן דמעשר דינו כתרומ"ע ועי' סי' ח' סק"ז] ומע"ר שלו, ליתני תרומ"ע וליתני מע"ר בצפון ומע"ש בדרומו ותרומ"ע יפריש אחר השבת ויחול למפרע מדין ברירה, ולזה הכריח דאיירי ביה"ש וא"א ליחד לא מע"ר ולא מע"ש מיהו לפ"ז לא הוי צריך רבנו להא דאי אפשר לו להפריש תרומ"ע בשבת על סמך תנאי של ביה"ש.

ומה שהקי' ר"ש על פרש"י אינו אלא אם נפרש ומיחל ושותה מיד שא"צ הפרשה, אבל יש לפרש דהפרשה צריך אלא שא"צ חילול לאחר השבת דהחילול חייל למפרע, אבל א"כ אין מרויח כלום בחילולו, וכ"ה בהדיא ברש"י חולין י"ד א' ד"ה ומיחל, שע"י חילול א"צ לברירה.

י) מ"ה היו לו תאנים של טבל כו', אי ל"ג למחר והכא משום ברירה אתינן עלה, גם בסיפא בדמאי הוא משום ברירה, ואי גרסינן למחר ותנאי קתני מתני' כמ"ד א"ב, דאי יש ברירה לא שייך הפרשה למחר אלא לקיום התנאי וזה אינו ענין להיתר תנאי, [ואפשר דתנאי של ברירה ותנאי כדי להתיר חלוקין הן דתנאי של ברירה א"צ אח"כ עשי' אלא מיחד שזהו שהתנה עליו, אבל תנאי להתיר עושה תרומה בשעת הפרשה וכשמתנה תנאי ברירה אומר שאני עתיד להפריש על הכונה של יחוד ובירור התנאי, אבל תנאי המתיר אומר שאני עתיד להפריש על כוונת עשית תרומה, והלכך אפי' למ"ד יש ברירה עשיית התרומה הוא בשבת ואמירה ראשונה אינה אלא להתיר].

הגרע"א סי' קנ"ט כתב דקנין שיחול בשבת או שיקיים התנאי בשבת הוי שבות, ולפי"ז הא דלגין והא דר"י יבמות צ"ג א' משום היתר תנאי הוא וכי היכי דמהני תנאי להפריש מותר גם להתנות שיחול בשבת ושיקיים תנאו בשבת ומיהו למש"כ הר"י פ"ד מ"ד דר"י אכתי לא קים ל"י תנאי ודאי דאי אית ל"י היה מתנה ולא היה צריך לתרום שלא מן המוקף מוכח דחלות בשבת אינו בכלל שבות וכדעת התה"ד שהביא הגרע"א שם.

(ג) מי שיש לו פירות ע"ש ואין לו פנאי להפריש יש לו ג' תקנות, [וכשמפריש בשבת מפריש לצורך השבת אבל לא יותר] א', ליחד תרומה במזרח ומערב בצפון ומ"ש בדרום, ומותר להפריש בשבת, מיהו תקנה זו קשה שאי אפשר לכון שלא ישאר מן התרומה בחולין או להשאיר חולין בתרומה, שאין הצפון ידוע בדקדוק לצפון של עולם וגם עובי של חלק התרומה שבכרי קשה להכריע.

ויחוד זה שרי אפי' הוא בביה"מ ואין כאן משום חסרון מוקף, ואע"ג דלפרש"י גיטין ל' ב' דמוקף הוא משום שמא אין הפירות קיימין הדין נותן שצריך שיהיו הפירות לפניו בשעת הפרשה, כבר כתבו תו' שם לחלוק על פרש"י דהטעם הוא משום דילפינן מקרא דממנו, ואם כן צריך רק מוקף של התרומה להחולין אבל א"צ שיהיו לפני התורם, ותקנה זו אסורה ביה"ש"מ בודאי ומותרת בדמאי.

התקנה הב' שיאמר [בע"ש או בביה"ש כמו שפר"ש] מה שאני עתיד להפריש למ"ש [אם אומר ביה"ש ואם מתנה ביום רשאי להפריש בשבת] והוברר למפרע, וזה לא מהני לדין רק בדמאי, וכן בודאי בפירות אילן חוץ מגפן וזית, ובירק, או בלקוח אחר מירוח שמירח על מנת למכור דכ"ז חיובן דרבנן אבל מדין זה"ז דרבנן צ"ע.

התקנה הג' שיתנה מע"ש כדי להתיר הפרשה בשבת, ולמש"כ לעיל מתנה ואומר מה שאני עתיד להפריש [ר"ל שאפריש בשבת ואעשה תרומה] הרי הוא תרומה, והחלות הוא בשבת ע"י עשייתו בשבת ומה שאומר עכשיו הרי הוא אינו כלום מעיקר הדין, שאם חייל למפרע אין עשייתו בשבת כלום, וכיון שאינו עושה עכשיו אלא זה שנעשה בשבת הרי מתנה דבר שאי אפשר, שזה שנעשה בשבת אי אפשר שיעשה גם עכשיו, ומ"מ התירו חכמים השבות ע"י תנאי זה, והלכך אף בדמאי דיש ברירה אינו חל מעשר אלא בשבת וזה מותר בדמאי אף לדבר שאינו ברשותו, ואף ביה"ש אבל לא בודאי.

כשמפריש תרומה ומעשר ע"י ברירה, יכול להפריש מ"ש בין ע"י ברירה ובין ע"י יחוד בצפון, ואין זה מקדים ב' לא' כיון דחייל למפרע, אבל כשמפריש בתנאי אינו רשאי ליחד את מ"ש דהו"ל מקדים ב' לא', מיהו בדמאי דרשאי להקדים יכול ליחד מ"ש.

התקנה הראשונה לא יתכן בדבר לח, דכיון דמתחיל לשנות הוי מדומע אפילו אם יאמר התרומה בפי הכוס, וכדתנאי בתוספ' והובא בבהגר"א יו"ד סי' קכ"ד סי"ק כ"ו קרא שם בשולי החבית לא ישתה מפיה כו', ומיהו דוקא כשהוא שותה מתדמע אבל כל זמן שלא נענעו אינו מתדמע וכדמוכח ע"ז ל"ט ב' דאמר כל דלהדי ברזא חמרא אסור כו' ופי' תו' למכרו לנכרי, ואי מחזקין ל"י למתערב בכל שעה א"כ עבר כל היין להדי ברזא, אלא ודאי כל זמן שהיין שוקט על מקומו אינו מתערב, והלכך כשנוטל שיעור תרומה ותרומ"ע בכלי יכול ליחד שאר המעשר בכוס בשוליו או בפיו ולא אמרינן שכבר נתבטל המעשר ברוב והו"ל טבל דרבנן ואין מפרישין מטבל דאורייתא אדרבנן דכל שהיין שוקט ואמר בפיו אין כאן תערובות והכי מוכח במתני' פ"ז מ"ב דאומר שאר מעשר סמוך לו ולא אמרינן שמתבטל בכוס תיכף כשנעשה מעשר.

ותקנה השני' נמי ליכא לדין דא"ב בדאורייתא, רק תקנה השלישית, מיהו בדמאי איכא גם תקנה השני' ע"י

דקדוק יותר, דבאוכלין קורא שם להפרורין ובכוס ליכא פירורין בחוץ לעשותן תרומ"ע וצריך לעשות מה ששיר בכוס וצריך להתנות שיהי' חלות למפרע קדם ששתה לכשישיר, והלכך בשעת תנאי גם כן אומר שעושה מה שעתידי לשיר בכוס, והנה לא אתיא דין כוס אלא כמ"ד יש ברירה דמאן דלית ל"י ברירה גם בדרבנן לית ל"י ברירה כדאמר עירובין ל"ז ב', ומיהו למאי דקיימא לן בדרבנן י"ב אתיא מתני' כהלכתא.

שם אם באומר מכבר כו', זה לא קאי על התנאי אלא מה שאומר בשבת כשמזגו לו הכוס.

שם והדא מתני' לא כר"י ור"ש היא, ר"ל דלמא ישבר הכוס כשישתה מקצתו ולא יהי' שאר הכוס, וע"ז משני דמהתחלת השתי' עד גמרו לא חיישינן והר"ש כתב דמע"ש עד למחר חשיב על אתר והר"ש הק' כי פקע מאי הוי, ואינו מובן כי בפשוטו מאחר ששתה מעט פריך.

וכן הא דאמר לק' ה"ה כג"י הגר"א תני מטלטלה אחד ת"ט ואחד ת"ט מ"י כדון היתה ת"ט מכבר לכשאפרשנה [כ"נ הג"י ובל' הגר"א לכשאכלנה ואינה מתפרשת] היתה ת"ט לכשאניחני בזוית, לא בתנאי איירי אלא במאי דאומר בשבת, מיהו הא דאמר בטהורה מכבר לכשאפרשנה אינו מובן מאי מכבר דקאמר ואפשר דגרסינן טהורה לכשאפרשנה ואכתי אין הלשון מתישב, ואפשר לפרש דבתנאי קאמר שאומר בטמאה לכשאניחה בזוית ואע"ג דבתנאי אין קפידא אם אומר מה שאני עתיד להפריש מ"מ אומר התנאי כמו שהוא תורם וכמו שהוא מעשר.

שם כיצד הוא עושה נותן עיניו במקצתו ואוכל את השאר, נראה דאין ר"ל שאינו מפריש דלמה לא יפריש את התרומה והמע"ש, אלא ר"ל במקצתו המופרש ועושה במחשבה, ולעיל בתנאי של דמאי אמר דצריך להלחיש בשפתיו, ונראה דאע"ג דבעלמא סגי במחשבה [ע"י לק' סי' ט"ו סק"ה באורך] הכא כי היכי דלא יסמוך על מה שאמר בע"ש ויכוין לעשות עכשיו הצריכוהו דיבור וצ"ע לחלק בין תנאי ודאי לתנאי דמאי, מיהו הגר"א פ"י לעיל דמסקנא שא"צ להלחיש בשפתיו.

והר"מ פ"ט ה"ט כתב דין צריך לרחוש בשפתיו ודין נותן עיניו בצד זה ביחד, ואפשר לפרש מכבר לכשאכלנה כג"י הגר"א ור"ל שיפריש לבסוף ומתנה שכשיפריש יחול מכבר משעה שמתחיל לאכול, ומיירי שמעוכב מלהפריש קדם אכילה, והיינו דאמר נותן עיניו במקצתו ואוכל השאר מיהו קשה כיון דמתני' בתנאי איירי ע"כ לית ל"י ברירה ואיך מהני מה שאומר שיחול למפרע, וי"ל דמיירי במיחד מה שהוא תורם ולא חשיב ברירה אלא תנאי שיהא תרומה אם יתרמנו לבסוף ואע"ג דאי אפשר לכון מה שיחיד דהא מה"ט אינו מיחד תרומה ומעשר כשהוא בביהמ"ד וכמש"כ לעיל, הכא כשרואה בעיניו מה שהוא מיחד יכול להכיר טפי, מיהו קשה למה אינו קורא שם עכשיו כיון שייחדן, ואי איירי בטמאה ניחא שאינו קורא שם כדי שיהא יכול לטלטל.

ולמש"כ לעיל סק"י דמתני' דהיו לו תאנים של טבל, מצי סברא יש ברירה, אלא דהכא לא איירי בתנאי של ברירה, אלא בתנאי המתיר, היה אפשר לפרש דמעשר שיחול למפרע מתחלת אכילה אף שיפריש לבסוף מדין ברירה. (ב) מ"ה היו לו תאנים של טבל כו', לעיל סק"י כתבנו לישב הא דמשמע בירו' דהכא בתנאי ודאי איירי, ולעיל מ"ד מבואר דמשנתנו אית לה ברירה, וא"כ א"צ להיתר תנאי, דתנאי של היתר חלוק מתנאי של ברירה.

כ' הר"מ בפירושו דמתני' סברה י"ב ואינה ההלכה, אלא התנאי מועיל להיתר של ההפרשה בשבת לדין, וצ"ע דבירו' הא פשיט ממשנתנו לתנאי ודאי.

ומדברי רבנו נלמד דמעשר בזה"ז חשיב כדאורייתא לענין ברירה, דחכמים נתנו לו דין דאורייתא, והכ"מ פ"א מה' תרומו' ה"כ לא כתב כן, וע"י סי' ט"ז באורך.

ב"ק קט"ו ב' דאף אם הוא עדיין שלו לכתחלה לא יעשה, ואפשר דע"י ברירה הוי הפקר למפרע כיון שאין לו הנאה של כלום, ואע"ג שאם עשאו תרומה ונשפך הוי תרומה מ"מ אם מתנה אם ישפך יהי תרומה, אין עשייתו תרומה מצילתו מן ההפקר ולא נהירא.

(ז) ר"ש פ"ד מ"ד וי"ל דמ"ע כשקרא שם מע"ש יכולים לאכול הוא והעני בב"א כו', אין כונת רבנו שיש איסור בהפרשת התרומה מן החולין אע"פ שיחדן בצפון או בדרומן, דודאי אין הפרשה זו בשבות של הפרשת תרומות ומעשרות כיון שכבר קרא להם שם והרי הן מופרשין, אלא נראה כונתו ז"ל דבמעשר מיחד מקום בצפון ואע"ג שקשה לכיון בדיוק את צפון מ"מ אין בכך כלום שאוכל העני עם בעה"ב אבל בתרומה אין עושין אותה ביחוד מקום מפני שקשה להפרישה בדיוק, אלא שאפשר להתנות עליה ולהפרישה בשבת, ובזה דן הר"ש אי מהני תנאי ודאי ומסיק דמהני, ואע"ג דעיקר משנתנו הוא להוליד מתנות לכהן וליתנו בבית, ואפי' בהפרישו מע"ש וכדאמר ביצה י"ב ב', מ"מ מתני דקתני מי שקרא שם משמע דאשמעינן דאע"ג דמפריש בשבת בהיתר מ"מ אסור ליתן לכהן, והלכך היה אפשר לפרש מתני ביחד מקום או בהתנה מע"ש ואשמעינן דחוששין ללעז שיחשדוהו שהפריש באיסור ואסור ליתנו לכהן, [ובשנו"א כתב דלגמ' דידן [ר"ל דבמשנה דידן פ"ז מ"ה ל"ג למחר] אין מתנין על ודאי, ומתפרש מתני לא יטלם לא יפרשם, ותמוה מאד דמאן לימא לן דגמ' דידן פליג על עיקר הדין, ושפיר י"ל כמו שפ"ש דגם לגמ' דידן מתנה על הודאי, ועוד איך באין הכהן והעני ואוכלין, וע"כ ביחד מקומן בצפון ובזה לכו"ע מותר להפריש בשבת, וכנראה לא נמסרו הדברים בשלימותו].

שם ועוד דאין מתנה אודאי על מה שביד חברו, לכאורה קשה כיון דהדבר מפורש שאין מתנה על מה שברשות חברו למה יבקש רבנו תירוצים אחרים, אמנם אין הדבר מוכרע כיון דר' ינאי סבר אדם מקנה דשלב"ל אפשר דמתנה גם על של חברו וכמשי"כ לעיל סק"ז.

והגרע"א יבמות צ"ג תמה על הר"ש כיון דר"י סבר אדם מקנה דשלב"ל הו"ל כדבר שברשותו, ותימא על תמיהתו הלא בתנאו הוא עושה עכשו ואף למ"ד אדם מקנה דשלב"ל אי אפשר לו שיחול עכשו אלא שהתנאי מתירו להפריש בשבת ושפיר י"ל דלא מהני תנאי בודאי אלא בדבר שבידו לעשות החלות מע"ש אבל לא בדבר שאינו ברשותו עכשו.

עוד הק' הגרע"א שם, היכי מוכח דר"י ס"ל אדם מקנה דשלב"ל הא הוי בידו לאפרושי משלו על של אריס מע"ש ולא חשיב דשלב"ל, ונראה דכיון דמשלו על של חברו הוא מחמת זכות כדאמר נדרים ל"ו ב' והוי שלוחו של בעל הכרי וכשמפריש שיחול בשבת הוי הוא עצמו בעל הכרי והפרשה זו שיהי' הוא בעל הכרי אין בידו עכשו וחשיב דשלב"ל מה דומה לזו ראובן שאמר לשמעון הוי שליח להקנות שדה שלי ללוי במתנה, והלך שמעון ואמר ללוי שדה זו כשאקחנה מראובן נתונה לך במתנה והלך שמעון לראובן ואמר לו שחפץ לקנותה ונתרצה ראובן ומכרה לו, דמצי שמעון לחזור ממתנתו מדין אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ולא חשיב מה שבידו להקנות ללוי בשליחות ראובן דין בידו לסלק חסרון דבר שלב"ל.

וזה לא דמי לשדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה ממך תיקדש דקדוש כדאמר כתובות נ"ט, דהתם האומר והמקדיש חד הוא ובשעה שאומר יכול להקדיש אותו ההקדש שהוא מקדיש והלכך אף אם הפסיק בין אמירה לחלות ההקדש זמן שלא הוי בעלים על השדה לא הופסד בכך אבל הכא אותו המעשר שחייל בתורת שלו אי אפשר לו להתפיסו בשעת אמירה והוי כשאר מתנה בדשלב"ל.

(ח) יר"י פ"ז ה"א אר"י ובלבד שיהא זכור את התנאי, אי

ברירה ולעולם מה שנשתייר בכוס מתברר שהוא תרומ"ע ואין כאן מדומע, וכן שאר מעשר עושה סמוך לו ונעשה למפרע היין הסמוך לתרומ"ע כפי שהוא עתיד להתברר, מיהו יש לעי' הא התרומ"ע שבשולי הכוס הוא בשעה שהכוס מלא מעורב בכל הכוס וא"כ המעשר הסמוך לו נמי מעורב בכל הכוס וליבטל, ותרומ"ע אינו בטל כיון שסופו להתברר ע"י ברירה, ונמצא דתורם מן החיוב על הפטור, ונראה דצריך לעשות הסמוך לו לשיוור הכוס בשעה שעושה המעשר אף שהשיוור הזה אינו אותו השיוור שיהי' תרומ"ע, וכן מתני פ"ז מ"ב נמי מתפרש הסמוך לו לשיוור הכוס, ולא למה שעתידי להתברר לתרומ"ע.

בשנו"א כתוב דבכוס לא שייך צפון ואינו מובן למה, [ובבהגר"א בירו' כתב לענין מזיגת הכוס דר"ל דהכל מעורב ואיך יעשר ואמר דיעשה בשולי הכוס, ור"ל דבלח אין כאן פירורין ופרדין ולכך צריך ע"י ברירה במה שישויר בכוס וכמשי"כ לעיל] והא דנקט פיו משום דעשה בשוליו תרומ"ע וסמוך לו מעשר, אין כל צפון ראוי למע"ש שיפגע במע"ר ותרומ"ע, ובלא"ה נאות למנקט פיו כשהתחיל בשוליו. והא דאמר פ"ה ה"ב עד כדון יבש כו' נראה משום דביבש א"צ להפריד קדם הפרשה רק לסמן, ובלח צריך ליטול בכוס קדם קריאת שם, וגם יש מקום לומר דלח אי אפשר משום שלא יהי' אפשר להפרישו בלא עירוב לכך מפרש לי' בגמרא שגם בלח כן.

(יד) ויש עוד תקנה בטבל ודאי אף לדין שאין ברירה בדאורייתא, שיעשה בע"ש {א"ה, כמדומה דצ"ל שיעשר בע"ש} את אשר יפריש בשבת ויהי' החלות של התרומה בשבת, ולכאורה זה מותר ולא גרע מתנאי, אבל לא מצינו היתר זה ואפשר שזה לא הותר וכמשי"כ לעיל סק"י, ויש מקום לומר דזה הוי בכלל ברירה, ואע"ג דכל הנלקט לא חשיב ברירה אע"ג שאומר בשחרית, התם אפשר לחלל את כל הכרם וכיון שחלות החילול הוא בזמן שידוע מה שמתחלל לא חשיב ברירה אבל לברר מה שהוא מעשר ומה שנעשה חולין ועיקרה של ההפרשה הוא ליחד שזה יהי' מעשר ע"ז כל שאינו מיחד בשעת אמירתו אלא הדבר תלוי במקרה שיקרה אח"כ אין זה הפרשה למ"ד אין ברירה.

ומ"מ הפודה מ"ש קדם שהפריש ומתנה שיחולל על המעות הללו לאחר שיפריש [ולא חשיב דשלב"ל כיון דבידו להפריש כדאמי' קדושין ס"ב א' וכמשי"כ סי' י"ז], אע"ג שלא בירר איזה פירות שיפריש לא חשיב ברירה כיון שחייל לאחר שהוברר, ואפשר דהכא עדיף שהחילול בכל מ"ש שימצא ואין נפקותא בענין החילול בהתייחדות הפירות.

טו) נראה דהמפריש שיחול למפרע מדין ברירה או שמפריש שיחול לאחר זמן בשעת הפרשה מברך בשעת אמירה ולא בשעת הפרשה, וכדמשמע במ"א סי' שליט סק"ח, דדוקא בפה"ב קדם לי' לא שייך לברך דהשתא ליכא מצוה כלל אבל מצוה שאפשר לעשותה עכשו ועושה מעשה המצוה עכשו אע"ג דחלות לאחר זמן מברך בשעת עשיה, אבל כשמתנה בע"ש כדי להתיר ההפרשה בשבת הדין נותן שיברך בשבת.

טז) פ"ז מ"ד שני לוגין שאני עתיד להפריש כו', יש לעי' למה לי' למימר שאני עתיד להפריש וכי יבקע הנוד שותה טבלים למפרע, לימא שאני עתיד ליחד ואפי' יבקע הנוד יאמר שאני מיחד היין שהיו בשוליו לתרומה ומע"ר סמוך לו ומ"ש סמוך לו, והלא עיקר החלות הוא למפרע, ולמ"ד יש ברירה הוי כתנאי, והלא קיום התנאי אפשר לאחר שאין היין בעולם כגון שאמר ה"ז תרומה ע"מ שאכנס לביהכ"נ נשפך היין ונכנס לביהכ"נ ה"ז תרומה, ואפשר דאם אינו מתברר כשהוא בעולם לכו"ע לא אמרינן ברירה וצ"ע, אי"נ לא התירו חכמים כה"ג דלמא לא יפרש דבריו כראוי, ואפשר כיון דאין ההפרשה חלה עד שייחד א"א להפריש ע"מ ליחד אחר שאבד דהוי כמפריש דבר ההולך לאיבוד, וכדאמר

ניחא לי באיסור טבל מאיסור מע"ר טבול או מ"ש בלא פדיון.

כא) מן האמור נלמד תקנה להפריש על השוק, יקח טבל ודאי מאותו המין ויאמר בשחרית כל מה שעתידים לקנות ישראלים ע"ה היום מאותו המין הרי כאן בכלי זה בצד צפוניו ת"ג עכשו עליהם, אחד ממאה מה שבשולי הכלי ותשעה חלקים כמותו סמוך לו יהי מע"ר אחד ממאה שיקנו היום, שעשיתיו מעשר יהי תרומ"ע, ומע"ש בפי הכלי ומחולל על המעות שיחדתים לחילול, והמעשר חל כשהפירות עדיין ביד המוכר החשוד למכור טבל ואע"ג שהוא חשוד מ"מ כשמעשר משלו על של חבירו חשוב זכות, ואע"ג שאינו מעשר את הכל אלא מה שעתידין לקנות יש ברירה בדרבנן והכא קוצרין ע"מ למכור והו"ל דרבנן מדין לקוח וכש"כ בירק ופירות האילן שהן דרבנן, מיהו בלוקחין ענבים ועושין יין והו"ל נתמרח ביד לוקח וחייב בדאורייתא לא מהני בדאורייתא אין ברירה ואע"ג דבזה"ז דרבנן מ"מ בזה אין ברירה וכמשי"כ לעיל ס"ק י"ב [מיהו מהרש"ל ביש"ש פ' הפרה כתב דגם במעשר ירק קיי"ל אין ברירה וסמך בדברי תו' עירובין ל"ז ב', ודעת מהרש"ל שם דהא דקיי"ל בדאורייתא א"ב ובדרבנן י"ב אינו מטעם ספיקא דדינא, אלא עיקר הדין דא"ב רק חכמים הקילו בדבריהם והלכך לא הקילו בדבר שעיקרו מדאורייתא, אבל דעת הר"ן ר"פ כל הגט שהוא מטעם ספק ויש מקום להקל בכל ספק דרבנן, והא דדנו בגמ' עירובין שם לחלק בין דאורייתא לדרבנן הוא להקל בדרבנן ולא מטעם ספיקא והלכך לא הקילו בדבר שיש לו עיקר מה"ת, ודעת הר"מ נראה כדעת מהרש"ל מדדחי מתני' דדמאי פ"ז מ"ד מהלכה והרי לעולם מהדר הר"מ לקיים סתם משנה והיה לו לקיימה בזה"ז, ואפי' את"ל דזה"ז חמירא כדאורייתא אכתי הוי מצי לקיימה בלוקח מן התגר שגומר יינו ע"מ למכור והוי דרבנן ועוד דבכל ספק דיינינן זה"ז כספק דרבנן, אלא ודאי דעת רבנו להחמיר בכל דבר דעיקרו מה"ת וחשיב לקוח ג"כ כדבר דעיקרו מה"ת, ואע"ג דבגטין ס"ה א' מוכח דזה"ז הוי כאין לו עיקר מה"ת אין כל הנושאים שוין והכא לענין ברירה מחמירין טפי ולא הקילו אלא בתחומין שעיקרו מדרבנן וזה דעת רש"י שכתב ביצה י' א' ד"ה כולם, דסטל"צ דרבנן, וע"כ הא דקרי לי שם ל"ח א' דאורייתא היינו עיקרו מה"ת וכ"ה לי רש"י שם, ד"ה בדאורייתא, שכי כגון טומאת מת, ומה שסיים ודרך יציאתה הללמ"מ ר"ל עיקר יציאה מאהל לאהל הללמ"מ והלכך גם סטל"צ דרבנן מקרי עיקרו מה"ת תדע שהרי סיים רש"י כדאמר' בסוכה דהלכות טומאה הכי גמירי להו וכונת רש"י לסוכה י"ח א' דשם הוא בגמ' לי זה שהביא רש"י [ומה שצינו לד' ו' אינו דשם לא נזכר דבר] והלא שם לא אמרו אלא בדין יציאה פ"ט אלא כונת רש"י שעיקר יציאת אהלים מה"ת והרוחנו שאין דברי רש"י סותרים זא"ז, ומיהו ברש"י עירובין ס"ח א' משמע דסטל"צ דאורייתא, ובס' שעה"מ ה' עירובין כתב דדעת הר"ן והרא"ש עירובין שם דבסטל"צ יש ברירה דס"ל שהוא מדרבנן ואף שיש לה עיקר מה"ת יש ברירה ואין זה הכרח כלל דהעתיקו הסוגיא בעיקרה ללמוד שתופי מבואות דיש ברירה אבל לענין סטל"צ ודאי קיי"ל כר"א כדפסקינן בביצה דבסטל"צ אין ברירה דלא מסתבר דר"א אית לי דוקא בדרבנן דלית לי עיקר מה"ת ואנן קיי"ל אף באית לי עיקר מה"ת ואילו כן לא הוי מר זוטרא ביצה שם מסתם לה סתומי ולפ"ז נקטינן לדינא דאין ברירה אף בזה"ז ואף במירח ע"מ למכור ואין תקנה לתקן השוק ע"י ברירה ועדיין צריכין אנו לפרש אע"ג דדעת הר"מ כמהרש"ל בדבר שיש לו עיקר מה"ת מ"מ אין דעת הר"מ בדאורייתא אין ברירה בהחלט אלא הוא ספק כמו שהוכיח הר"ן בדעת הר"מ אלא שאין אנו מקילים בזה בדבר שיש לו עיקר מה"ת מיהו הרש"ל ז"ל נוטה דט"ס בלי הר"מ ויהיו דברי הר"מ כדעת

קאי אמתני' צ"ע מאי איצטרך לאשמעי' הלא אם לא יהי זכור לא יפריש וכן מה דאמר ר"י וצריך להלחיש בשפתיו קשה לפרשו, אם בא ללמדנו איך מעשרין, ועוד דבכל מעשר במחשבה סגי כמו שפסק הר"מ פ"ד מה"ת הט"ז, ואפשר דר' ינאי לשיטתו דאדם מעשר דשלב"ל וס"ל דהכא א"צ לעשר בשבת אלא מיחד הדברים ונמצא דנעשה מעשר למפרע, ור"י סובר שצריך לעשות עכשו מעשר ופריך דנמצא מעשר בשבת ומשני דהתנאי הועיל להתיר את ההפרשה. שם ויש אדם מפריש על דבר שאינו שלו, משמע דס"ל דצריך דעת ובעיא היא נדרים ל"ו ב'.

שם עשו אותו כמוכר פירות טבולין כו', ר"ל כיון שאין בעל הפירות עתיד להפריש ודאי זכות הוא לו, דלא איבעי לי' בנדרים אלא משום דניחא לי' למיעבד מצוה בממונו, ואע"ג דע"ה י"ל דלא ניחא לי' דיחדונו מ"מ חשיב זכות.

יט) פ"ז מ"א, ר"ש, הק' למה לי לעשר ישאלנו, ותירץ דאיירי בשבת שני א"נ בלא הדירו, ותימא הלא אמרו בירושלמי בלוקח מע"ה ושכח לעשרן דאם התנה אינו סומך על מה שישאלנו אלא יעשר, ונראה דה"ה במדירו, וא"כ תנאי עדיף, ואם לא שכח ולא התנה הו"ל מזיד ובמזיד אינו סומך על שאלה, ומיהו במדירו שהותר משום איבה אפשר דאף במזיד התירו, אבל לכתחלה ודאי צריך להתנות ולעשר.

ונראה דהא דמעשר בשבת ע"י תנאי בדבר שאינו ברשותו הוא מקולי דמאי, ודוקא בע"ה אבל לא בחשוד.

והנה הך דמזמין חבירו לא מש"ל אלא במעשר ולא בחבר, שהרי אין חבר מתארח אצל ע"ה משום טהרות, אם לא ברגל שטיהרו טומאת ע"ה או בימי טומאתו, ומיהו נראה דמותר להתארח אצלו לדבר מצוה דלא חמירא אכילת חולין בטהרה מטומאת כהן בעפר חו"ל ואמרו ע"ז י"ג א' מטמא בחו"ל לדון ולערער כו' ומטמא ללמוד תורה כו' ובהכי איירי הא דאמר בירו' דרבי וריבר"י נתארחו אצל חשוד על המעשרות.

כ) ירו' פ"ז ה"א עשו אותו כמוכר פירות טבולין כו', נראה דאינו מפריש על כל הפירות של ע"ה דהא לא ידע כמה לקח וכמה נאכלו, ועוד דאין זו עצה הוגנת שאתה מצריכו להפריש על הכל אלא אינו מעשר רק מה שיאכל, ונראה דלר"י דסבר א"ב כדאמר חולין י"ד ב', א"א לעשר השתא על מה שיאכל אלא מהני מה שאומר בע"ש כדי שיהא מותר לעשר בשבת, וס"ל לר"י דתנאי על דבר שאינו שלו לא מהני אבל כיון דהמעשר שלו והו"ל זכות והיה אפשר לעשר מע"ש על דבר מיוחד אלא שא"א לו ליחד שאינו יודע מה יאכל הו"ל כתנאי על דבר שברשותו ותנאי זה מתיר לעשר בשבת, והנה הוא מעשר שלא מן המוקף ולהסוברים דגם דמאי צריך מוקף הכא שרי לצורך שבת כדאמר יבמות צ"ג. ותקנה זו שאמר ר"י אינו אלא בע"ה הלוקח, אבל במכניס משדחו אין לו תקנה דאין מעשרין מדמאי על דמאי ולא מטבול על דמאי.

ושמעין מכאן דע"ה שלקח דמאי א"א לעשר שלא מדעתו אע"ג דיתן תרומת מעשר משלו ויפדה מ"ש משלו, ואין לע"ה הפסד, דמשמע בסוגין דלא סגי במה שיפריש משלו חלק התרומ"ע לבד, ועוד דהכא אין לו הפסד כלל שהרי דעתו ליתן למזומן ואמרינן דאינו מקפיד במה שיפרר את המעשר מ"מ אי אפשר לעשר מע"ש משלו משום זכות, שא"א לעשר משל אחרים כל שהוא אוכל בלא מעשר וכל שאין נחוותא דבעה"ב ברירה לא מקרי זכין, ודוקא במפריש משלו חשיב זכות כיון שאין מקפח של חבירו כלום, אבל בקורא שם לדמאי המע"ר נעשה טבול לתרומ"ע ומ"ש צריך פדיון, ואע"ג דדעתו לתקנו השתא מיהא מפסידו ודלמא יאנס ולא יתקן, ואע"ג דכי לא מפריש הוא טבל מ"מ ע"ה

(כב) פ"ז מ"א המזמין את חברו כו' אומר מע"ש כו', נקט שבת משום דין תנאי מע"ש, אבל גם דין חול למדנו מכאן שיש לו רשות לעשר דסמכין דרובה שיהא לו נחת רוח, [ונראה דאף בחשוד סועד אצלו ומעשר כדן סועד אצל ע"ה], והיינו דתניא בתוס' במכילתין פ"ג ובירו' פ"ב ה"ב ופסקה הר"מ פ"י ה"ו הרואה חבר משמש במשתה ע"ה הכל בחזקת מתוקן [נראה דאפי' אין ע"ה בסעודה ולא התירו לו לשמש על סמך שהחברים יעשרו דכיון דהוא מושיט בידים דמאי אסור כמו שאינו רשאי לשלוח דמאי אף שהודיע, והלכך כל שהחבר מביא על השלחן ונותן לפניו הרי הן בחזקת מתוקנים] ראהו מיסב עם ע"ה אין הסעודה בחזקת מעושרת שמא החבר על התנאים שבלבו הוא סומך ר"ל שחשב בלבו שהפרורין שיפלו יהי' תרומ"ע ושאר מעשר יהי' בצפנו וכדתנן במתני' והלכך אף שרואה שאוכל מיד אין זו עדות על כל הסעודה, והיה מקום שיאסרו חכמים לחבר למיסב בסעודת ע"ה עד שתהא כל הסעודה מעושרת דלמא יסמוך חברו על זה שהוא אוכל, אבל התירוהו חכמים ואמרו שלא יסמכו על זה שהוא אוכל, ובתוספ' מסיים אע"פ שאמרו כל אלו תקלה לאחרים הן ונראה דר"ל דאין ראוי לעשות כן דפעמים שחברו יטעה לסמוך עליו מ"מ איסורא ליכא.

שם בר"מ ה"ז כך צריך להיות מתנה על בנו ואפי' היה בנו במקום אחר, האי בנו ר"ל קטן א"נ אפי' גדול ע"ה ומיהו לא מצינו שיהא עליו חוב כנגד בנו הגדול יותר מאחר, והנה מעשר עליו משלו שהרי צריך לאבד תרומ"ע ואיך יתנה על בנו והא דאמר בנו במקום אחר היינו בשלחן אחר אבל שניהם סועדין אצל ע"ה זה.

והא דאמר דא"צ להיות מתנה על אחר, נראה דר"ל ע"ה, דאי חבר הא מתנה בעצמו, ואי' אידך יתנה על חברו הלא אינו שלו ונהי' דמחיל לו בעה"ב לעשר שלו שיהא לו נחת רוח, אבל אידך יפריש על של חברו, י"ל דאי היה אחריותו של כל האוכלין עמו עליו היה גם זה בכלל נחת רוח.

(כג) ירו' פ"ג ה"ג ברם הכא עשר תעשר משלך אתה מעשר כו', אין זה עיקר הטעם שהרי אסור לחבר לשמש בסעודת ע"ה אע"פ שאינו שלו וכמשי"כ לעיל ס"ק כ"ב אלא ר"ל אע"פ דלענין נזקין כל שלקח בידו אסור לו לעשות תקלה, מ"מ לענין לפני עור אינו מצווה כל שאינו שלו ואינו מושיט ממש אלא מחזירה כמו שמצאה.

מהרש"ל ובאמת צ"ע לפי הר"ן דר"א ביצה שם מספקא לי' אי י"ב או לא והלכך נקט בדאורייתא לחומרא ובדרבנן לקולא היכי קאמר ר"א שם לטהר את הפתחים מכאן ולהבא הו"ל לספוקי ולמבעי בזה ולא לומר בהחלט ובשו"ע סי' שלי"א סעי' י"א פסק דבזה"ז י"ב ולהאמור אין כן דעת הר"מ וגם הגר"א ציין בשו"ע שם למשי"כ באו"ח סי' תי"ג ושם העתיק דברי מהרש"ל בדבר שיש לו עיקר מה"ת אין ברירה ובדברי הר"מ שם נמי הכי מוכח שהרי כתב חילוק בין סוריא לא"י ואי בזמן הזה שוין הן למה חילק בדבר שכבר עבר מן העולם דהשתא שוין הן ולעתיד לבוא אם יקדשו הארץ אפשר שיקדשו סוריא אחרי קידוש כל הארץ ולא תהי' סוריא כיבוש יחיד, ועוד למה שביק למדנו דין זה"ז הלא סתמא דברי רבנו בזה"ז עד שיפרש, ועוד דהר"מ כתב שם ה"כ דאפי' מרחן נכרי אין ברירה הלא בהדיא דדבר שיש לו עיקר מה"ת אין ברירה ואע"פ דסוריא קרי לה ודוקא כשמפריש משלו, אבל אי אפשר לעשות של המוכר עצמו מע"ר ומ"ש אע"פ דמפריש תרומ"ע עליהם משלו ופודה מ"ש משלו, וגם אי אפשר להתנות שחרית שיחול מעשר כשיבוא ליד לוקח דהו"ל אומר בדשלב"ל, והלכך אף בשליחות הלוקח א"א לומר שחרית קדם שבא לידו, וע"י לעיל ס"ק י"ז.

ואף במפריש משלו על של מוכר, עדיין מעשרו אינו מתוקן, דהא ספק שמא מעושרין הן ולא יאכלו עד שיוציא מהן מעשרותיהן, ויש להסתפק אי מותר לעשות כן לכתחלה דהא אין תורמין מן הודאי על הספק לכתחלה כדתנן פ"ה מ"א מן הודאי על הדמאי כו' ומשמע דלכתחלה לא, מ"מ דיעבד שפיר דמי כמשי"כ לעיל סי' ד' ס"ק י"ב, ואפשר דלאפרושי מאיסורא מותר לכתחלה וכמו שהתרנו שלא מן המוקף וכדאמר עירובין ל"ב א'.

ראה אצל ע"ה שמש"ר על הארץ יותר מאחד ממאה שאינו מלקטן והן הולכין ונרקבין, ואמר שאותן שעתידין לירקב יהא ת"ג ותרומ"ע והשאר מע"ר ומ"ש ופדה את המ"ש נראה דלא עשה ולא כלום שאי אפשר לעשות תרומה ומעשר בתנאי אם יאבדו אף שחייל למפרע וכמשי"כ ס"ק ט"ז, וגם אפשר דאין אנו בטוחין בניחותא ידי' לעשותן תרומה ותרומ"ע אף בתנאי שאם יאבדו, וכשי"כ שא"א לעשות מע"ר ומ"ש בלא רשותו וכמשי"כ לעיל וע"י קצה"ח סי' רמ"ג סק"ח ובמשי"כ ח"א ה' קדושין סי' כ"ה, [בח"א אה"ע נשים סי' מ"ט].

סימן י

לכם נאמן [ר"ל בין שאמר פדו לי ובין שאמר פדו לכם נאמן ואפי' באומר פדו לי שאין כאן מסירה מיד ע"ה לחבר, ולאחר שפדו הוא מזמין את החבר לאכול עמו לא חשבינן לו כאומר פדוי הוא ויהא דמאי אלא כיון שאמר לן קדם פד"י שהוא מע"ש נאמן] והנה מפני אימת קדש לא נאמר שהוא קדש על דבר שאינו ונאמן שהוא קדש וא"צ לקרוא שם מע"ש עליו לכו"ע אלא דנחלקו אמוראי אי מהימנינן לי' גם אמע"ר לרבנן דנאמן על השני אינו נאמן על הראשון, אי דיינינן לי' כתוספת בכורים לפטרן מן הדמאי.

ובלשון הר"א פ"ב ה"ה נמי יש להגיה ובסוף דבריו צ"ל נ"ל כשאמר פדו הוא נאמן כו', ור"ל אע"פ דהכא מספקינן אי הוא קדש כלל, מ"מ מפני אימת קדש לא ישקר באמירת קדש, וטעמא דמ"ד ר"א היא אבל לרבנן מפריש מהן ראשון אע"פ דלקוח בכסף מעשר פטור מן הדמאי דהכא אינו מע"ש ודאי אלא מפני אימת קדש אנו סומכין לפוטרו מלקרות שם למ"ש, ולפיכך לא הקלנו לסמוך שהפריש גם ראשון.

(ג) ר"מ פ"ב ה"ה לפיכך מי שאינו נאמן כו', רבנו פסק כמ"ד ר"א היא כדמסיק לי' בסוף ולרבנן חייב בתרומ"ע אבל א"צ לקרות שם למע"ש דמהימן שהן מע"ש

(א) ירו' פ"ד ה"ג ואינו צריך להפריש תני ראו אותו מפריש שני הנאמן לשני נאמן לראשון דברי ר"א וחכ"א הנאמן לראשון כו' מה טעם דר"א משום שאינו חשוד כו' שהפריש ראשון מה אם שני שאין לו תובעין הפריש ראשון שיש לו תובעין לא כ"ש תנינן ר' ליעזר אומר כו' הא ראשון צריך הוציא כו', זו ג"י הגר"א, ופירושו מבואר, דחכמים סברי דראשון שהוא מפסיד טפי הוי עדות על השני אבל שני אינו עדות על הראשון, ור"א סבר דראשון אינו עדות על השני דראשון שיש לו תובעין קשה לו טפי מניעתו, אבל שני הוי עדות על הראשון, ומתחילה בעי למימר טעמא דר"א משום שאינו חשוד להקדים ודחי דא"כ גם מ"ע יהא עדות על ראשון.

ופלוגתא ר"א ורבנן הוא לענין קבלה שאין מקבלים אותו עד שיתברר בעדים שהוא משמר בתוך ביתו, ולר"א סגי בעדים שהוא רגיל בשני ולרבנן סגי בזה שהוא רגיל בראשון, וכן בע"ה וראינוהו שהפריש מכרי זה ראשון או שני.

(ב) שם הוציא מע"ש מתוך ביתו כו', לא אתפרש, ואי רשאין אנו להגיה נראה דצ"ל פדוי הוא אינו נאמן [דכיון דכשהוא מוסר לנו הוא חולין הו"ל כשאר דמאי] פדו לי פדו

נאמן ואף הר"א לא פליג אלא באומר אבל בנותן ללוי מעשר ברור הוא.

שם אן שאמר משלו הן אינן נאמנים, משמע שאין לוי ע"ה נאמן שהפריש מע"ר ואע"ג דאינו מפסיד בדבר שהן שלו מ"מ אינו מפרש מע"ר שלא יפסיד תרומ"ע ואע"ג דאינו חשוד על תרומ"ע במעשר מופרש מ"מ אינו חושש בשביל תרומ"ע קדם שהפריש מעשר, וכיון שאינו נאמן על הפרשת מעשר אינו נאמן לומר זה מעשר וגרע מישאל דישאל כשאמר זה מעשר מחזיק לי בחזקת שבת ונאמן לדעת הר"מ אבל לוי דמעשר שלו אינו נאמן, ואפשר דגרסינן נאמן ב"ל לומר מעשר ברור הוא שניתן לי אבל באומר משלו הן אינן נאמנים ור"ל נאמן על מעשר שניתן לו שהפריש ממנו תרומ"ע אבל אינו נאמן לומר שלו הן דחשדינן לו שאינו מעשר בשביל הפסד תרומ"ע.

שם דן מתני' הוא מלתא באפי נפשי, ומפרש מתני' דבני אדם נותנים כן קאמר וכמבואר בהגהות הגר"א בגמ'.

והר"מ פ"ב מה"מ הט"ו כ' דנאמן הלוי לומר שנטלה ממנו תרומת מעשר אבל אינו נאמן עליו לפוטרו ממע"ש, והדבר תמוה מאד שאם הוא מע"ר למה יהא חייב במ"ש ואם אינו מע"ר והוא משקר למה לא יהא כשאר דמאי, ועוד סתמא דמתני' וכן לוי נאמן לעולם ודאי נאמן דהוא מע"ר לפוטרו מכל המעשרות משמע, וגם בירו' אין זכר מזה והכ"מ כתב שהוא בירו'.

ונראה דיש ט"ס בלי הר"מ וכצ"ל ה"ז נאמן לעולם ונאמן על הטבל שנטלה ממנו תרומ"ע כשם שישאל נאמן על ת"ג אבל אינו נאמן עליו לפוטרו ממ"ש, והנה הר"מ מפרש הא דאמר דבן לוי נאמן על תרומ"ע היינו אף על הטבל דמפרש ממנו תרומ"ע, דבן לוי הרגיל להפריש תרומ"ע חמירא לי' וזהיר בה, והר"מ ס"ל דהמפרש תרומ"ע קדם מעשר נמי חייל ועיקר דמאי נתקן משום תרומ"ע [וכמש"כ לעיל ס"א] וכיון דבן לוי זהיר בתרומ"ע אי"צ להפריש מע"ר רק מ"ש ואפשר למגרס נאמן ב"ל לומר מעשר ברור הוא לפוטרו משני אבל באומר נתקין אינו נאמן ר"ל נאמן על המעשר לפוטרו משני ואינו נאמן על אותן שאומר שנתקנו ע"י המעשר לפוטרו משני אלא לפוטרו מראשון.

שם הי"ב והוא שיהי' קרוב מן הגורן כו', לפי זה לא יהיבן בגמ' שיעורא במדת התבואה אלא שיהי' מביתו עד השדה כדי שילך וישוב בו ביום ואם השדות הסמוכות לעיר כדי חצי יום כבר נקצרו שוב אינו נאמן, ומה שהזכירו בגמ' עובדא דרבי בכורא הוא מלתא באפי נפשי שאין להאמין רק בשיעור האפשרי.

והגר"א פי' עד מקום כו' ר"ל בו ביום שהחבר לוקח הימנו משערין אם מתחלת הקציר כבר הספיק לילך ולבוא ולהביא שיעור זה.

שם הי"ד ומתוך שיכול לומר הבעה"ב נתנו לי יכול לומר אני בשלתיו ממתנותי, בפי' המשנה פי' רבנו דאם אומר טחנתי בשלתי לעולם נאמן, רק באומר נתנו לי כך אינו נאמן משום דלא שכיח רק בזיתי ניקוף אינו נאמן דלא שכיח שידרוך מעט, וכן פי' ר"ש ע"פ הירו' וכאן נראה דהדר בו רבנו ופי' הירו' דאינו נאמן ורק בירק מעט נאמן במגו [וכ"מ בדברי רבנו במש"כ דאינו נאמן לומר קמח זה של לקט הוא וע"כ ר"ל דהעני טחנו שאם בעה"ב טחנו ונתנו חייב במעשר כמש"כ רבנו ה' מ"ע פ"ב הי"א ובמתני' יש לפרש שהוא אומר של מ"ע הוא].

יש לעי' למה בירק מעט נאמן ובאורז קלוף ובפולין גריסין אינו נאמן, ולמה לא תלינן ששכח לעשר עד שטחן וקלף וגרסן, ואפשר דהתם משתהה במלאכתן וזכר אבל ירק אפשר דשכח והשליכן לתוך הקדירה.

ירן' דמאי פי' ה"ח תמן תנינן נאמנים על הלקט כו', פירשו

אבל אינו נאמן שהוציא מהן ראשון, והשמיט רבנו דין אמר פדוי הוא שאין נפקותא לדין דאפי' אומר פדו אינו נאמן ומיהו יש נפקותא דבאמר פדוי הוא צריך לקרות שם גם למע"ש.

והנה דעת רבנו דבאומר זה מע"ר נאמן, דכיון דמחזיקו בפנינו שהוא של לוי ודאי קושטא קאמר ודעתו ליתנו ללוי, דירא להחזיקו לחזקת שבת בזמן שאין דעתו ליתנו, והר"א פליג דכי היכי דלא חש לומר שהוא מע"ש ופדוי ה"נ לא חש לומר שהוא מע"ר ולא סמכין באמירתו, [והנה לענין אכילת המעשר לא יתכן פלוגתתן שאם נתנו ללוי ודאי מעשר הוא, ואם נתנו לפני אורחים ודאי אינו נאמן דאם הוא מעשר אינו רשאי ליתנו לפני אורחים ואם לא חש ליתנו אחר אמירתו כבר אין באמירתו ממש כיון שאינו מפסיד בדיבורו שקל לי' לעבור על דבריו מיהו יש מקום לדון על הכרי שאומר שזה מעשר הכרי ולדעת הר"מ שנאמן מחזיקין לכרי מעושר ולדעת הר"א אין הכרי מעושר ובל' הר"א משמע כן אבל לשון הר"מ על המעשר עצמו וצ"ע].

שם ויראה לי שהוא פודה את כולם, אף שהוא פשוט דהא רוב ע"ה מעשרין הן ומן הדין הוא מע"ש מ"מ נקט לי' בלי יראה לי כיון שלא נאמר בגמ', ומשמע מלשון רבנו שאם ידענו שלא הפריש ראשון אי"צ לפדו' את מע"ר שהפריש מן השני ולעיל ס"ד' ס"ק י"ז נסתפקנו בזה.

ירן' פאה פ"ח ה"ב מתני' דר"א כו', צ"ע איך יתכן דר"א סבר דנאמן על מ"ע נאמן על ראשון הא ר"א אית לי פי"ד דדמאי דע"ה נאמן על מעשר עני ואינו נאמן על ראשון, ושני שאני שאין לו תובעין ומפסיד בדבר אבל מ"ע מצי מפקיר נכסי וזכי בו, ומיהו הכא דחזין דנתן מ"ע ודאי הוא נאמן גם לראשון שהרי מפסיד בדבר, ומיהו לפי"ז גם לרבנן דנאמן לראשון נאמן לשני הדין נותן דנאמן למ"ע נאמן לראשון ומאי אולמא ר"א מרבנן ואפשר דהוי ס"ד טעמא דר"א משום שאינו חשוד להקדים ומ"מ למאי דמשני אין אדם עושה מצוה בעבירה [כג"ה הגר"א] ומשמע דדוקא את המ"ע עצמו מחזיקין שהפריש מהן ראשון אבל אין בעה"ב נאמן על כל הכרי, ואמאי לא משני דמודים חכמים בנותן של עני דנאמן גם על הראשון כיון דלא חס להפסדו מחזיקין דהפריש גם ראשון וכל הכרי בחזקת מתוקן, ואי גרסינן אין אדם עושה בדבר ערמה י"ל דה"נ קאמר בשלמא נאמן לשני אינו נאמן לראשון דגם שני שלו ומחזיק עצמו למעשר ע"י שני ואינו מעשר הראשון, אבל לעשר עני ולא ראשון אין דרך לעשות כן כיון שמפסיד.

שם אפי' בשביעית, נראה דאין העני נאמן אחר ר"ה של רביעית לומר שמעשר עני הוא מתבואה שהביאה שליש לפני ר"ה, דכיון דאין שכיח תבואה הרבה של מ"ע הוי מ"ע מיעוטא וטפי שכיח ביד העני לקוח אינו נאמן וקבעו חכמים שלא יהא נאמן אלא בשנתו, אבל הכא בן לוי נאמן גם אחר ר"ה דמע"ר הוא ואפשר דבאמת אינו נאמן ובל' תמי' קאמר דלעולם דקתני לאו דוקא, אלא בשנות דמע"ר נוהג, ובבהגר"א כתוב דאף בזמן שיש לחוש דבידו פירות שביעית אם אומר שהוא מע"ר נאמן ואינו מענין משנתו וגם הדין לא מסתבר וצ"ע.

שם נאמן ב"ל לומר מעשר ברור הוא לפוטרו מן השני, אינו מובן אם נאמן רק על המעשר ולא מחזיקין לי' לדמאי מאי שייך לפוטרו מן השני, ואפשר לפרש באומר מפלוני קבלתיו ומחזיקין לכרי שביד פלוני מעושר, אף מן השני לרבנן דנאמן על הראשון נאמן על השני.

שם אבל באומר ניתן לי כו', בבהגר"א כתוב דאינו נאמן רק באומר בפני הפריש בעה"ב אבל באומר נתנו לי בתורת מעשר אינו נאמן ואין מובן למה לא יהא נאמן, ואם ר"ל דלא מהימנינן לבעה"ב שהוא מעשר ג"כ אינו מובן ובר"מ פ"ב מבואר שאם מוציא מביתו ואמר מע"ר הוא

איסורו אלא משום קנס, אבל בשאר דברים הלכה כר"מ וכסתם משנה בכורות ל' א'.

(ה) והגר"א ז"ל יו"ד סי' קי"ט לא ניחא ל' לחלק בהלכתא, דכיון דקיי"ל כרשב"ג משמע בכל מאי דפליג אדר"מ, אלא חילק ברשב"ג גופי' שאין דברי רשב"ג אלא בסתם ע"ה ובסתם כהן אבל בידוע שהוא עובר עבירה בזה מודה רשב"ג והיינו מתני' ל' א', ולפ"ז אפשר לפרש מ"א ומ"ה בודאי אינו מעשר ואתיא אפי' כרשב"ג, [ומשמע דעת הגר"א דאפי' חשוד סמכין עלי' בשבת, ולעיל סי' ט' סק"ב כתבנו שאין חשוד מהימן, מיהו לא כתבנו שם אלא בלקח מן החשוד דהוי טבל דאורייתא, אבל במתני' יש לפרש שלקח מע"ה ושואל לחשוד אבל ל' אינו מעשר א"א לדיק דבחדש איירי דהא קתני הלוקח ממי שאינו מעשר וע"כ ע"ה קאמר] ומתני' הנכנס לעיר ואינו מכיר ה"ה במכיר ואפי' לטהרות ושביעית וברייתא דאמרה דוקא אינו מכיר ודוקא לא שהה ל' יום ודוקא למעשר ולא לשביעית וטהרות כר"מ וכן הא דאמרו בירו' משום חיי נפש לאוקמה כר"מ.

(ו) אבל הר"מ פסק כרשב"ג אף בעובר עבירה ודאי, וכמש"כ פ"א מה' עדות ובפ"ב מה' מעשר, ואפ"ה פסק לכולהו מתני' וברייתא, ונתקשו בזה המפרשים ז"ל.

ולכאורה י"ל דע"ה לענין מעשר וטהרות גרע טפי, שאפי' ע"ה המעשר אינו מפריש דמאי וסומך על רוב ע"ה מעשרין הן, וכיון שהחזק להאמין את ע"ה ואף במקום שאפשר לו ליקח מחבר לוקח מע"ה ואינו נמנע, ומהימן ל'י, והלכך לא שיך להאמינו במקום שכבר אמר המוכר שהוא מתוקן ולא שיך לומר אין אדם חוטא ולא לו שכבר החזק שחושב את של חבירו למתוקן וטהור, ושפיר חיישין שאומר משום שסומך על חבירו, ואין דברי הר"מ אלא במקום שידוע לע"ה אם הוא איסור או היתר ובזה לא חיישין שישקר, אבל במקום דחיישין שהמעיד אינו יודע שפיר יש לחוש שסומך על המוכר ואינו חש להעיד, ומיהו עדיין אינו מתישב הא דכ' הר"מ פ"ב ח"י בחמרין טעם דקנוניא תיפוק ל' משום דלמא סמך על חברו, ואפשר דסתם בני לוי' קים להו זה בזה ואין מקום לחוש שהוא טועה ומאמינו אלא חיישין לגומלין, א"נ בידוע שאינן מעשרין תמיד. [שו"ר דזה א"א דהא אמר כתובי' כ"ד א' בחמרין רוב ע"ה מעשרין].

והנה דברי הר"מ פ"ב ח"י לפיכך אם אמר ע"ה זה טבל כו', נקט דברים ידועים לו ולא חיישין ל' למשקר בלא הנאה, ואם אמר שהוא תרומה אין חוששין שמא הוא טבל, ואם אמר שהוא טבל אין חוששין שמא הוא מעושר ומעשר עלי' ממקום אחר, אמר אלו פירות מתוקנים כו' ר"ל נמי בידוע לו וכגון שמעיד על מי שהוא חשוד מפורסם.

ונמצא לפ"ז דע"ה או חשוד המעיד על ע"ה אינו נאמן והמעיד על חשוד מפורסם נאמן, אמנם עדיין אינו מתישב הא דאמר בירו' דלרשב"ג שואל בין לחבר בין לע"ה, אמנם הגר"א ז"ל בביאורו הגיה במסקנא מה פליגין לחלק אבל ליקח אף רשב"ג מודה כו' ור"ל שאין זה ענין להא דרשב"ג דבכורות, אלא טעמא דרשב"ג שירא לשקר.

(ז) כ' ריטב"א ע"ז ל"ט דלא אמר רשב"ג אלא בחשוד לעצמו אבל לא בחשוד למכור דכבר נחשד לעבור לפני עור ונראה דבזה מתרץ כל הני מתני' דע"ה חשוד למכור טבל בתורת מתוקן אבל אין הכהן חשוד למכור בשר בכור שהטיל בו מום למי שזוהר מזה, ומיהו קשה קצת כיון דאוכל בשביל הנאה למא ימנע מלמכור בשביל הנאת ממון, ואף דאמרינן לעיל פ"ב ה"ב דאיכא חשודין לאכול ולא להאכיל היינו להאכיל בחנם.

כ' עוד הריטב"א שם דלהעיד על אדם שהוא נאמן צריך ב' עדים ואין ע"ה חבר נאמן, ומשמע דמפרש הא דפריך בירו' וע"ה מהימן היינו אפי' חבר כיון שבא להעיד על אדם שהוא נאמן, אבל הר"ש והגר"א לא פ"י כן ואפי' אם נימא דבשעה שבא לקבל דברי חבירו או שבא למקום שאין

דמקשה בהא דתנן בידוע שיש לו שדה למה אינו נאמן לומר שאינו משדהו כמו שנאמן לומר לקט הוא, ומשני דבעני אף בשתק נאמן, והכא אינו נאמן בשתק, ואכתי קשיא שתיקה אשתיקה ואי ידע דהתם שכיח טפי שבידו לקט והכא שכיח בידו פירות שדהו א"כ מאי מקשה ועוד דמתני' דפאה משמע דאמירה בעי ולא תלינן בסתמא דשל לקט הוא, ונראה דמקשה דכי היכי דמהימנינן הכא באומר של א"י הן ומעושרין הן במגו א"כ יהא עני וב"ל נאמנין לומר תבואתנו מעושרים במיגו שיאמרו לקט הן מ"ע הן מע"ר הן ובטל דין דמאי בזמן שיש מ"ע ומע"ר ביד לוי אלמא דלא מהני מיגו ומשני תמן שתיקותו חייב [ר"ל סתם פירות שבידיהן יש להן דין דמאי אלא אם אמרו לקט הן מ"ע הן נאמנין דמצאו חכמים דקשה עליהן לשקר בזה והוי כעין עבדא לאיגלוויא ונוח להן לומר שעישורו ותלינן דקושטא קאמר אבל כשאמרו מעושרין הן לא מהימנינן ברם הכא שתיקותו פטור [ר"ל בסוריא סתם פטור והפה שאסר הפה שהתיר שפיר מהימן] ותני כן את שתיקותו פטור נאמן להקל [ר"ל ואמר להחמיר בצד אחד שהפירות של א"י והוסיף באמירתו להקל לומר דמעושרין הן נאמן להקל] פירושו להקל אינו נאמן [ר"ל אם אומר מעושרין הן במגו דשל מ"ע הן אינו נאמן כיון דצריך לשקר ולפרש להקל אינו נאמן בהאי מיגו].

ר"מ פ"ב ח"י אין כל הדברים אמורין אלא בע"ה כו', יש כאן לשון קצר דנראה דחשוד על הטבל אינו נאמן לומר מ"ע הוא, ואין בן לוי נאמן לומר מע"ר הוא ואף שאינו חשוד למכור תרומה לשם חולין, ובדברי רבנו לא נסתים הדבר אלא סיים בדין חשוד על תרומ"ע, ודין קנסא נראה דאף בלוקח לאכלם כתרומה וכמעשר שני אסור וכדאמר בכורות ל' א' דאפי' אמגוזא אסור מפני שמסייעו ומחזקו, וקנס זה לא מצינו בגמ' בחשוד למכור טבל שלא יהא לוקח ממנו אפי' ע"מ להפריש, וטעמא דכיון דגזרו על הדמאי והלוקח מפריש ממילא אין הלוקח משלם אלא לפי טבל, אבל בחשוד על התרומה משמע דלא חשו חכמים דיעבד דרוב חולין בידו שאם רובו תרומה ודאי יודע הדבר וכדאמר ע"ז מ' ב' דמן האוצר מותר, ולא אסרו אלא לכתחלה משום קנס, ולפ"ז בחשוד למכור טבל אינו נאמן על מ"ע ומע"ר אפי' אם לקח חייב להפריש, אבל משום קנס ליכא ומותר ליקח לכתחלה ע"מ לתקן.

(ד) ירו' פ"ד ח"ה מה פליגין ליקח אבל לחלק אף רשב"ג מודה כו' קול יוצא לחילוק, נראה דר"ל שאין חולקין לכהן תרומה ע"פ עדות ע"ה על הכהן שהוא חבר, ואמר טעמא קול יוצא וע"ז שחבר יתן לכהן זה יתפרסם לחבר ולעולם אין מקבלין את הבא לקבל עליו דברי חבירות ע"פ עדות ע"ה המעיד עליו שמשמר טהרות בצנעא בתוך ביתו וכמש"כ הר"מ פ"י ח"ה וכשיבואו עדים נאמנים וכמש"כ לעיל סימן ה' סק"ה, וכשם שאין ב"ד מקבלין ע"פ עדות ע"ה כמו כן יש לזהר שלא יוחזק לחבר בעירו ע"פ עדות ע"ה, ומודה בזה רשב"ג, וכי פליגי לענין ליקח ממנו טהרות להחזיקן בטהרה ולאכול על ידן תרומה דלרשב"ג נאמן ע"ה על אחרים ולר"מ אינו נאמן, ובתוספתא גרסינן ברישא ותרומה בידו, ור"ל ובעי ליקח טהרות מחבר לערבן בתרומה.

ולרשב"ג א"צ טעם מפני חיי נפש אלא מעיקר הדין נאמן בשל אחרים ואפי' יש לו מכיר, והא דתניא בתוס' שאם יש לו מכיר אינו לוקח אלא מן המומחה סתמא כר"מ, וכן הא דתנן במ"ז בחמרין שאינן נאמנין דלא כרשב"ג ומיהו י"ל דמודה רשב"ג במ"ז דחיישין לגומלין, והא דתנן במ"ה שאינו נאמן לומר לקחתי מן הנאמן וכן הא דתנן במ"א אמר לו אחד שאינו נאמן על המעשרי' מעושרין הם כו' כולוהו סתמי כר"מ, ולפ"ז למאי דאיפסק הלכתא בכורות ל"ה ב' כרשב"ג לית הלכתא ככל הני מתנייתא, ולפיכך דעת הראב"ד דלא קבעו הלכתא כרשב"ג אלא בבכור שאין

ונראה דהחשוד לד"א או אפי' לחלל שבת בצנעא לר"מ מבטל רשות, דכיון דמומר לחלל שבת בצנעא מבטל רשות, ודוקא במומר לכה"ת כולה או לחלל את השבת בפרהסיא אינו מבטל רשות, אי"כ לר"מ נמי אינו חשיב כמומר לכה"ת כולה.

והא דפריך עירובין שם כמאן אי כר"מ כו', משום דהוי ס"ד לענין שחיטה או לענין עדות באיסורין, אבל כדמשני לבטל רשות הוא בין לר"מ בין לרבנן, וכן למאי דאמר האי תנא הוא דחמירא לי' שבת כו' אתיא אפי' כר"מ ולענין לקבל ממנו קרבן או כשמחלל לתיאבון דשחיטתו כשרה במחלל בצנעא ובפרהסיא שחיטתו פסולה, וכ"ז מוכח דאם איתא דלר"מ הוי מומר לכה"ת כולה בעבירה אחת ואין מקבלין ממנו קרבן ודאי לא אמרינן בו לא שביק היתירא ואינו ראוי להיות דיין ועד, ולמה לי' לר"פ לדייק מהא דאמר ר"מ החשוד על הדבר לא דנו, וגם תקשה לי' לר"פ למה לי' לר"מ לומר החשוד על הדבר לא דנו כו' תיפוק לי' דאינו כישראל לכל דבר כדין מומר לכה"ת כולה אלא ודאי מודה ר"מ שאינו מומר לכה"ת כולה.

יא) יש לעי' מ"ט דמ"ד אין חוששין לגומלין, הלא עיקר טעם דמ"ד החשוד על הדבר נאמן על אחרים משום שאין אדם חוטא ולא לו, ומשום הנאה שאינה קרובה לא משקר, אבל בגומלין שהנאתו קרובה ודאי אינו מונע משום איסורא, ומיהו במ"ו ומ"ז י"ל דבדמאי הקילו ואין הגומלין ברירא, אבל בהא דכתובות כ"ד א' במעידים זה על זה ודאי יש לחוש שמשקר בשביל השגת שבת כהונה על ידי עדות חברו עליו, ולפר"ח בכלי אומנותו בידו ניתא אבל לפרש"י קשה.

הא דבמ"ו אין חוששין לגומלין ובמ"ז חוששין, אפשר דבחמרין שעומדין זה אצל זה ומוכרין בב"א וכל בני העיר באין אצלן והן אורחין שאין מכירין אותן שייך גומלין טפי, אבל באורח שבא לעיר אין זה יהיב דעתו להתנות עם חברו לגמלו, דמי יאמר דיתרמי אורח שאין לו מכירין בעיר, ואי יתרמי מי יאמר שחברו ידע שהוא שלחו ומי יאמר דיצטרך ליקח ממה שיש למשלחו, ועוד י"ל דבמ"ו יש משום חיי נפש טפי כדאמר בירו'.

יב) ירו' פ"ד ה"ה א"ל אחד אני אינו נאמן אם אמרו לו שהוא נאמן ה"ז נאמן אמרו לו בפניו אינו נאמן שלא בפניו נאמן, הראב"ד פ"ב ה"ז מפרש דשב ארישא לפרש דהא דאמר שאם אחרים אמרו לו ה"ז נאמן הוא דוקא שלא בפניו, ונקטינן דבפניו אין נאמנין והטעם דחשיב טפי כגומלין ודמי לחמרין כיון דידע שהוא מעיד עליו, והגר"א מפרש דברייתא באמר אני ושאל לאחרים עליו אם אומר אמת והלכך בפניו חיישין דמשקרי דמחפזי לי' שלא לביישו, והגר"א הגיה לפי פירוש זה שיהא הדבר יותר מבואר, ולגי' הגר"א כל ששאל על פלוני בפניו אין נאמנין ואף לגי' דידן כן ואין נפקותא בין אמר על עצמו שהוא נאמן קדם השאלה או לא, וזה דעת הר"מ שם דסתם והשמיט דין אמר אני ושאל לאחרים, ואפשר דעת הר"מ כהר"א וסתם איש פלוני היינו שלא בפניו.

יג) נראה דאכסנאי שבא לעיר, אם יש שם חבר הממונה על הציבור הוי כמכיר מומחה, וכשאומרים לו פלוני חבר עיר סומך עליהם כדין מלתא דעבידא לאיגלויא, ועוד שהרי רואה הנהגתם עמו וסומכין על חזקת הנהגה כדאמר קדושין פ' א'.

והר"א כתב פ"ב ה"ח, דהא דתנא אם מכיר אדם ר"ל מכיר מומחה, ונראה דזה דעת הר"מ ג"כ והוא פשוט, והכ"מ הק' מה מהני לי' יום, ונראה דבלי' יום הוי חזקת הנהגה כדאמר ב"ב קס"ז ב' וכבר היה אפשר לו לדעת ע"פ חזקת הנהגה מי המה החברים ואם פשע לא הקילו עליו, ואפשר דחזקת הנהגה של חבר אי"צ לי' יום וכיון שכבר הוא רגיל בעיר יכול להוכיח ע"פ הנהגתם.

מכירין אותו צריך ב' עדים, מ"מ כשהיחיד שואל על זה שהוא ידוע בעירו אין זה החזקה אלא נידון פרטי ומסתבר דע"א נאמן וצ"ע.

ח) נראה דהא דאמר חולין ד' דאוכל נבילות לתיאבון בודק סכין ונותן לו דלא שביק היתירא ואוכל איסורא הוא אפי' לר"מ דהחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו, דטעמא דר"מ דחוששין שמא מצפה הנאה בעדותו אבל בתחלה ודאי לא שביק היתירא ואכל איסורא ולענין להעיד ששחט שפיר אינו נאמן אף לרשב"ג דאין רצונו שיוציא טריפה מתח"י והא דלא חיישין שמא לא נשחט רוב כבד כתב רשב"א דגומר קדם שיעור שהי'.

ט) הא דאמרין דמיקילין באכסנאי משום חיי נפש, לכאורה בשנת מ"ע אין לו הפסד בהפרשה אלא תרומ"ע אחד ממאה, וצ"ע אי שייך בזה חיי נפש, מיהו גם במ"ש אחר חורבן דפודין בתחלה בשו"פ לכאורה לא שייך חיי נפש.

י) בכורות ל"ה ב' ספק בכור לר"מ מי מעיד עליו כו', יש לעי' תקשה לר"מ איך מעידין על כהן כיון דאין מעיד על עצמו משום דחשוד לשקר בשביל שבת כהונה כמש"כ הרא"ש גיטין פ' הנזקין ב"ד חלוקות, איך מעיד על אחרים, ולמש"כ דמודה ר"מ דלא שביק היתירא אלא דחיישין דמקוה לאיזה הנאה, י"ל דהכא שאינו חשוד לשקר בשביל שום דבר אלא בשביל שבת כהונה לו ולדורותיו ליכא למיחשדי' כשמעיד על אחרים, אם לא במקום דחיישין לגומלין כדאמר כתובות כ"ד א'.

שם ישראל לא חשידי', יש לעי' למ"ד רועי כהנים והן ישראל אינן נאמנין דחיישין ללגימא א"כ ישראל חשידי' בשביל לגימא כש"כ בשל עצמן ואפשר דר"מ לא ס"ל הא, וסבר היפוך ת"ק.

שם לר"מ דאמר החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו כו', משמע דאע"ג דאמר ר"מ חשוד לקל חשוד לחמור, מ"מ מצי סבר החשוד על הדבר דנו ומעידו, ואע"ג דלשקר בלי הנאה הוא רק כמדה חמורה בחטאו, ואם חטא קל מקליש נאמנותו ולא סמכינן לי' אחמורה, בדין הוא דחוטא לתיאבון יקליש נאמנותו בדבר שאין לו תאוה, מ"מ לא כל המדות שוין ומצינו למימר דחשוד על הדבר מעידו, ומכאן יש ללמוד דגם ר"מ מודה דמומר לתיאבון בודק סכין ונותן לו ומותר לאכול משחיטתו, ובזה ניתא קו' הגרע"א איך חייב גנב בדי' והי' לר"מ הא הוי מומר לכה"ת כולה, אמנם אם הוא מומר שלא לתיאבון לדבר אחד הוי מומר לכה"ת כולה במדה זו אבל אם הוא מומר לתיאבון לדבר אחד הוי כמומר לתיאבון לכה"ת כולה ונאמן על השחיטה מדין לא שביק היתירא, ואפי' את"ל דמומר לכה"ת כולה אפי' לתיאבון הוי כדין מומר ושחיטתו פסולה, מ"מ אין זה רק אם עבר בפועל, אבל מדין חשוד לכה"ת כולה לא חשיב מומר לכה"ת כולה יחד, אלא בדבר שהמומרות מפסיד בדבר אחד כגון אוכל נבילות לא לתיאבון, דשחיטתו פסולה, כמו כן מחלל שבת בצנעא שלא לתיאבון שחיטתו פסולה, דאינו בר זביחה כיון דחשוד לאכול נבילות, אבל לתיאבון שאין אכילת נבילות פוסלת שחיטתו, אלא בצירוף כה"ת כולה זה אינו פוגמו במאי דהוא חשוד לעבור אלא אי"כ עבר בפועל.

והא דכ' תו' חולין י"ד א' דלר"מ שוחט במזיד בשבת שחיטתו פסולה מדין מומר, כונתם דהוי כמומר לאכול נבילות שלא לתיאבון ומשמע להו דשוחט בשבת לא מקרי לתיאבון שאין יצרו תוקפו בזה ומתני' אפי' בלא אכלו בשבת איירי, וכן הא דתירצו שם דבפ"א לא מקרי מומר כונתם דאכל נבילות פ"א עדיין בר זביחה הוא, אבל חשוד לכה"ת הוי לר"מ בפעם אחת כדאמר נחשד לדבר אחד ומשמע אפי' לא ראינו רק פ"א וכ"מ בתו' עירובין ס"ט א' במה שהקשו סנהדרין כ"ז בעד זומם לר"מ אע"ג דהוי פ"א.

דרבנן אדרבנן קיימא תירוצא בשכלי אומנותו בידו וכמשי"כ תו' שם.
כ' הר"מ בפ"י המשנה דכפל לשון מי כאן נאמן מי כאן מעשר דנאמן היינו לטהרות, ולא יתכן למאי דתניא בתוס' דלטהרות אינו נאמן ופסקה רבנו שם ה"ט.

סימן יא

מע"ר בק"א בצפון ותורמ"ע בצפון המעשר ומע"ש סמוך לו ומחולל על המעות, ואם הצ"ט טבל יהי' סאה שבק"א וט' סאין שבצ"ט מע"ר וסאה שבק"א תרומ"ע, וכן אם הצ"ט מקצתו טבל ומקצתו חולין יהי' מע"ר מקצתו בצ"ט ומקצתו בק"א ותורמ"ע כולו בק"א, באופן שהצ"ט ודאי מותר לזרים ואין בו תערובות תרומה, וק"א ג"כ מותר לזרים מדין ביטול שסאה תרומה עלה בק"א ומרים סאה אחת ומותר לזרים, ואם התערובות בדבר חשוב שאינו עולה בק"א הק"א אסור לזרים.

ומשי"כ הר"מ טעם שצריך ליטול ק"א להיכר שהניטל הוא הטבל, ופ"י הכ"מ שאין רשאי להרים הק' ולהניח הסאה, אינו מובן וכי הנטילה גורמת איסור או היתר, אין הדבר תלוי אלא שלא יאכל זר כל התערובות וצריך שיסכים במחשבתו על סאה אחת לנהוג בו דין תרומה ואין נפקותא אם נוטל הסאה או נוטל הק' או שאינו נוטל כלל אלא נותן עיניו על סאה זו, וכונת הר"מ שיהא ניכר שאחד טבל קבוע ולא יבוא לאכול קדם שיקבע בדעתו על אחד מהן לנהוג בו טבל, אבל אין טעם זה מתישב וזו כונת הר"א.

והנה התנה הר"מ שיהא מין במינו, ולכאורה גם בדבר שיש בו טעם עולה בס', ומיהו יש בהלכות אלו שמיקילין ברוב כגון מעשר בחולין וכמשי"כ לק' סק"ב וא"א להקל בטעם כעיקר, ועוד דמין בשא"מ ליכא דין הרמה כשנתבטל וכל יסוד דינים אלו הוא על דין הרמה לדעת רבנו.

ב' ר"מ שם וכן אם היה הטבל פחות מן החולין כו', כ"ז לדעת רבנו שא"צ לנקות את החולין מספק תרומ"ע שכבר נתבטל ואין הפרשת הטבל רק מדין הרמה וסגי במה שמרים כשיעור הטבל ומוסיף על הטבל כשיעור תרומ"ע שבהן משום היכרא, אבל לדעת הראב"ד אם הטבל פחות לוקח כשיעור חולין ומוסיף עליהן כשיעור תרומ"ע שבטבל ואז יש במה שנטל ודאי טבל כשיעור תרומ"ע ויקבע במה שנטל תרומ"ע ויהי' הנשאר בטוח שאין בו תרומ"ע, כיצד ק' חולין צ' טבל נוטל ק' וט' עשיריות ועושה את הט' עשיריות מעשר על הטבל בכל מקום שהן ומוסיף לעשות מעשר עוד ט' חלקים כמותן בצפון של כל כרי וכרי וחוזר ועושה את הט' עשיריות תרומ"ע.

ואם הטבל מרובה סגי ג"כ בשיעור חולין ותורמ"ע שבטבל וא"צ ליקח כל הטבל.

שם ה"ד וכן אם נתערב מעשר טבול בחולין מתוקנים כו', הנה ד' רבנו דגם בזה א"צ לדקדק וליחד התורמ"ע בטבל שהוא פורש, והרי התיר רבנו בטבל פחות וחולין מרובים כגון ק' חולין וצ' מעשר ונוטל צ"ט ואוכל את הצ"א אע"ג דאפשר דכל הצ"ט שנטל הוא חולין ומה שהוא אוכל הוא המעשר וע"כ התורמ"ע במה שהוא אוכל והטעם שכבר עלה התורמ"ע ונתבטל קדם הפרשה בעודו בטבלו, אבל קשה דהא תרומה עולה בק"א והכא איכא ט' תרומ"ע בק"צ וכבר הקשה כן רבנו בפ"י המשנה ותיירץ דכיון דנתבטל קדם הפרשה קיל טפי ובטל ברוב ובלבד שירימנו מן התערובות, וגם זה מהדברים הקשים בפ"י זה, אבל לדעת הר"א אין דין המשנה אלא בק' מעשר וק' חולין ונוטל ק"י ומיחד תרומ"ע בק"י ואוכל הצ' אבל בחולין מרובים נוטל כשיעור חולין ותורמ"ע שבמעשר וכן אם החולין פחותי'.

ג' שם ה"ו טבל שנתערב במעשר כו', הנה בתערובות זה אפשר להפריש את המעשר מן הטבל ובזה הרויח שאין הטבל אסור מכח תרומ"ע של המעשר כמו מעשר

ר"מ פ"יב ה"י החמרין שנכנסו לעיר כו', בכ"מ הק' למה השמיט הר"מ בשכלי אומנותו בידו, ותיירץ דלמאי דמסיק דפליגי במעליל מתרומה ליוחסין א"צ להאי תירוצא, ואינו מובן דאינו מתירץ בזה אלא דר"י אדר"י אבל

א' ר"מ פ"ח מה' מעשר ה"ג כיצד כו', דעת רבנו דטבל שנתערב בחולין אין האיסור אלא מחמת התרומת מעשר שבטבל וכל שהתורמ"ע בטלה בחולין פקע טבלה ולא עדיף תחלתה מסופה וכשם שבטלה אחר הפרשה ה"י בטלה קדם הפרשה, ומיהו דוקא חולין מתוקנים מבטלים את הטבל אבל טבל עצמה לא אמרינן שתורמ"ע שבה יתבטל בחולין שבה, והלכך מאה טבל ומאה חולין שנתערבו יבש ביבש שאין בילה, חשבינן כאילו נפל סאה תרומה בחולין ובטל במאה, אלא שצריך להרים והכא א"א להרים אלא א"כ מרים כל המאה סאה שבהם יש תערובות סאה תרומה, ומיהו קשה כשם שיש בו תערובת תרומ"ע יש בו תערובות מע"ר ומע"ש ולכ"נ דמודה הר"מ דיש כאן איסור טבל וצריך לקרות שם מע"ר ומע"ש בחולין מספק שמא הן הטבל וגם לקרות שם לתורמ"ע אלא כשאנו באין לאוסרו דלמא יש בו תרומ"ע אמרינן דכבר נתבטל קדם שקרא שם ואינו אוסר, והנה מן הדין היו מאה סאה שקבע לשם חולין מותרין לזרים [ואע"ג דצריך להרים הכא מה שפירש את הטבל הוי כהרים] אלא שהחמירו חכמים שיקבע ק"א לשם טבל וצ"ט לחולין וכאילו התורמ"ע של חולין שהן ספק טבל הן בק"א, והטעם כ' רבנו שיהא ניכר שמאה שנטל הן טבל, והנשאר הן חולין.

ואת הטבל יפריש מהן מע"ר ומע"ש ותורמ"ע, ומשמע שמפריש רק מן המאה ולא מן הסאה שנטל מן החולין, ונראה שקובע את המע"ר לצפון הכרי בכל מקום שיפגע מן הטבל שא"א להרים דלמא פוגע בחולין, ואת התורמ"ע ג"כ יקבע בצפון, ויהי' כל מאה טבל אסור לזרים משום מדומע, ולפי דעת זו היה אפשר לקרות שם בכל התערובות מע"ר בצפון בראשית שיפגע מן הטבל ותורמ"ע בצפון של מעשר ותורמ"ע יעלה בק"א כיון שאין מקומו ידוע וירים סאה אחת והנשאר מותר לזרים, אלא שהחמירו שיפריש את הטבל מקדם ויחשבהו לטבל ודאי ויקרא עליו שם ויאסור לזרים, אמנם ממש"כ רבנו לק' ה"ו דבטבל מרובה אינו קורא שם לתורמ"ע שלא יגרום שיהא המעשר מדומע שמעינן שאין המעשר מדומע אע"ג שמעורב בו טבל ואי אפשר לו להפריש את התורמ"ע שאינו יודע מקומו וגם אין במעשר שיעור לבטל את התורמ"ע, מ"מ הן מותרין לזרים לאחר שהפריש ממנו תרומ"ע שכבר נתבטל התורמ"ע בטבלו, וא"כ ה"י טבל בתולין הטבל מותר לזרים לאחר שיפריש ממנו תרומ"ע, ולפ"י צ"ל הא דמחלק את התערובות לב' כריים אין בו תועלת רק להתיר את החולין קדם שיקרא שם לתורמ"ע שבטבל, ובעלמא אם נפלה סאה תרומה לב' מאות חולין אם חלקן עדיין הן באיסורן עד שירים ואע"ג שדעתו להרים ממאה זו א"א לי' לאכול את מאה השני', והכא בטבל שנתערב בחולין כיון שהפריש את הטבל החולין מותרין אבל לאחר שהפריש תרומ"ע מן הטבל והרים את הסאה תרומ"ע מהן הן מותרין, ונראה דאם לא נטל ק"א אלא ק' ג"כ מותר אם קרא שם והרים סאה לשם תרומ"ע.

והראב"ד לא ניחא לי' בכל זה דודאי לא שייך לחלק את התערובות וכל חלק וחלק הוא ספק טבל ספק חולין, אלא ענין משנתנו הוא חשבון מדויק שחייב להפריש במאי דאפשר שיהי' נקי מתערובות תרומה והלכך כשיפריש צ"ט לבדן וק"א לבדן אפשר לו להפריש באופן שהצ"ט יהיו נקיים מתערובות תרומה כיצד יאמר אם הצ"ט חולין יהי'

ועישור מותר לזר, ולפי"ז ר' מעשר וק' טבל נוטל ק"א ואוכל קפ"ט.

ה) ירו' פ"ז ה"ז ר"ל אמר צריך להתנות כו', אינו מובן דפלוגתא דרי"י ורשב"ל אי קידשו מדומעין היינו באפשר לתרום מזה ומזה, אבל הכא בטבל ומעשר אי אפשר ל' לעשות תרומ"ע עשרה סאה שבטבל עד שיקראם מעשר, ולפיכך מתנה שאם הק"א טבל יהי עשרה מהן מעשר וחוזר ועושה אותן תרומ"ע על המעשר, והכא ליכא מדומע כלל שעושה תרומ"ע בצפון של הכרי של הק"א, ואע"ג דלא ידע צפון היכן הוא שאפשר שאין בכל הכרי מעשר של הטבל עד סופו לצד דרום מ"מ מקרי מקום מסוים שהרי הטבל הוא במקומו ובכל מקום שהוא טבל הוא ורק נעלם מבני אדם, ומה"ט מקרי שירה ניכרין, מיהו אם עושה ט' סאה מעשר בצפון אחד הכריים הוא בפלוגתא דרי"י ורשב"ל, ולרשב"ל צריך להתנות אם נמצא טבל בק"א יהא המעשר בק"א ואם לאו יהא המעשר בצ"ט, או שיהא המעשר בשני הכריים לפי חשבון אבל אי אפשר לפרש כן בל' הגמ'.

שם אר"י צריך לכפול תנאו כו', צ"ע למה ל' להתנות אם אין שם טבל ודאי אין שם מעשר.

שם רי"א א"צ לכפול כו', לאו דוקא לכפול אלא א"צ להתנות קאמר ופליג אדרשב"ל וכדאמר דין

כדעת"י כו'.

שם יקרא לה שם לתרומ"ע שבו ויעלה באחד ומאה, ומשמע דפליגי רבנן עלי' ומשנתנו בעי למימר כרבנן וס"ל לרבנן דנוטל הטבל וכדי תרומ"ע שבו כדי להציל את החולין דכיון דאפשר להציל הוי כדבר שיל"מ וצריך להציל אע"ג דאי אפשר ל' להציל הכל, ואע"ג דדחי דאיכא לאוקמי מתני' בדבר שאין להן עלי' היינו לאוקמא מתני' ככו"ע, אבל לדינא קיי"ל כרבנן דאף בדבר שעולה נוטל את הטבל, וזו דעת הראב"ד פ"ח מה' מעשר דכ' דנוטל הק"א והק"א עולה בו התרומה בק"א ומרים סאה והן מותרין לזרים.

שם כ"ז שהטבל מרובה על המעשר עשר לא הפסיד כלום, כן גר"ש, והגר"א גרס מעשר ומפרש דמעשר לא

הפסיד.

שם אתפלגון כו' ח"א עושה אותה שני למקום אחר [ר"ל מפרש ממנו מע"ש על פירות אחרות] וחרגא אמר עושה כולו שני למקום אחר ומפרש עליו (ראשון) [אולי צ"ל שני, וראשון א"א לפרשו] ממקום אחר, וקשה לפרשו במאי פליגי, וכיון דיש כאן טבל חייב במ"ש ודאי מפרש עליו ממק"א וממק"א עליו, {א"ה, כמדומה דצ"ל ממנו למק"א וממק"א עליו} מיהו יש לעי' כיון דרוב הוא מע"ר כבר נתבטל הטבול למ"ש ברוב ומה"ת הוא פטור ואיך מפרש עליו מן החיוב או ממנו על החיוב ועי' מנחות ל"א א'. שם מה אנן קיימין, קשה לפרשו, וה"ג מאה מעשר ותשעים טבל נוטל צ"ב חסר עשור אחד כו' וכמבואר בפי' שנדפס במשניות המיוחס להראב"ד והוא מבואר בדיוק להתיר את המעשר שיהא בטוח שתורומ"ע של כל התערובות הוא בצ"ב שנטל.

ו) ר"מ פ"ח ה"ג הש' הר"א למה מפסיד סאה זו [ר"ל שראוי שיתבטל בק"א וכמו שהולך ומסיק] ואם לא יטול כו' [זה שב לפרש שא"צ טעם למה נוטל ק"א שאם יטול ק' ק' כל אחד ספק טבל ומעורב בו תרומ"ע ותכלית משנתנו לתקן צ"ט שלא יהא בהם תערובות תרומה] ובלבד שיוציא התנאי בפיו [ר"ל שיתנה שמעשר הצ"ט יהי חלק אחד ממנו בק"א כדי שיעשו תרומ"ע, אם הצ"ט הן טבל] והמאה ואחת שנטל ג"כ צריך לקרוא שם לתרומ"ע שבהם מספק [ר"ל שיתנה שאם הק"א ק' שבהן טבל יהא עשרה מע"ר ואחת מהן תרומ"ע, ובאמת אין כאן ב' סאין מספק אלא סאה אחת תרומת מעשר אלא מפני שיש ספק במעשר

בחולין שמפריש את המעשר, ואפשר להפריש את הטבל מן המעשר וירויח שלא יאסר המעשר מחמת תרומ"ע שבטבל, ואפשר שכל מה שהוא נוטל אם המעשר ואם הטבל מציל את שתיהן וחשבינן את המעשר כנקי מן הטבל ואת הטבל כנקי מן המעשר, מיהו עדיין כל אחד אסור מחמת תרומה שבעצמו, ואע"ג דבטל ברוב מ"מ צריך להרים והלכך בק' מעשר וק' טבל נוטל ק"א לשם מעשר, וקורא שם בתנאי בהצ"ט וקובע בצפון מע"ר ותרומ"ע, ונראה דקובע תרומ"ע בסאה שהוסיף שזו הסאה חשיב כהרים את התרומ"ע אבל מאה שהפריש לשם מעשר לא חשיב כהרים את תרומ"ע של הטבל, מיהו לפ"ז לא הרויח כלום במה שנטל ק"א ואף אם היה נוטל ק' וק' והיה מפרש מן הק' סאה לשם תרומ"ע שפיר דמי, מיהו הרויח שאוכל את הצ"ט קדם שהרים מן המעשר תרומ"ע, ובזה אפשר דלא התירו אלא בנטל ק"א כדינו, וגם הק"א מותרין לאחר שיקרא שם וירים כשתי התרומות, והסאה תרומה של הטבל בטל במעשר ולא אמרינן מצא מין את מינו שהרי תרומה שבמעשר כבר בטל וחשיב כחולין לבטל את התרומה, ואפי' למ"ד תרומות פ"ה מ"ח דחוזר וניעור, הכא תרומה שבמעשר בטל דהא סגי ל' ברובא ורובא איכא.

ומיהו דוקא בק' מעשר וק' טבל אבל במעשר פחות אינו נוטל את התרומה שבטבל, שאם יטלנה תדמע את המעשר שאין כאן במעשר ק' לבטלה ולא מיבטל ברובא כדין תרומה שבמעשר, דהכא מדין הרמה אתינן עלה וההרמה מקדשת את הסאה וסאה המורס מדמע [מיהו צ"ע דהא קיי"ל שם מ"ה דאינה מדמעת אלא לפי חשבון] ומשמע דמיקילינן לאכול את הטבל בקריאת שם לחוד בלא הרמה והטעם דחשבינן את נטילת המעשר כהרמה שהרי יש ספק שהתרומה הוא שם וצ"ל שמתנה בשעת קריאת שם שאם בכרי המעשר יש טבל יהי' שם התרומה, ומקור ד"ז הוא במתני' מאה טבל וצ' מעשר כו'.

כ' עוד הר"מ שאם המעשר מאתים והטבל מאה מפרש את הטבל ועוד ג' סאין כדי שיעור תרומ"ע מג' מאות, ויהיב טעמא גזירה משום תערובות בכמותו, ואינו מובן דבק' מעשר וק' טבל לוקח את מעשר ותרומ"ע ומתיר את הצ"ט, והכא במעשר מרובה אם באנו להשוותו היה צריך ליקח ק"ך ק' טבל וכ' תרומ"ע מן המעשר והיה אז המעשר מותר, אבל הכא כשמפריש את הטבל כדי שלא יצטרך להרים מן המעשר סאה של תרומ"ע של הטבל בהפריש ק' סגי, ואח"כ צריך להרים כ' מן המעשר, ומה ענין הרמת שיעור תרומ"ע לכאן, ומה שנשאר הטבל מדומע וכשהטבל מרובה אין המעשר מדומע וכמשי"כ לעיל צריך טעם, ונראה דהכא גרע שנטל ג' סאה לשם תרומ"ע ועדיין צ"ע [ומקור ד"ז בירו' מאה מעשר וצ' טבל נוטל צ"ב פחות עישור אחד ופי' רבנו דהיינו שיעור תרומ"ע מכל התערובות].

ד) ולדעת הראב"ד ק' מעשר וק' טבל נוטל ק"א ומתנה שסאה אחת שבק"א שהוא טבל ודאי יהי' מע"ר על הטבל ושאר מעשרות יהי' בטבל לצפון בכל מקום שהוא, וחוזר ואומר סאה שעשה מעשר יהי' תרומ"ע, וחוזר ואומר עשרה תרומ"ע שבמעשר יהי' בק"א, ואם כל הצ"ט הן מעשר א"כ איכא ק' טבל בק"א ויש שם עשרה מע"ר ועוד יש שם סאה מע"ר מן המעשר של התערובות וסאה אחת עשה תרומ"ע והעשרה מעשר שנשארו עושה אותן תרומ"ע על המעשר ובאופן זה כבר הובטחו הצ"ט מתערובות תרומה, ומותרין לזרים.

והיינו נמי טעמא דמאה טבל ותשעים מעשר דנוטל מאה ואוכל תשעים דקובע את עשרה מעשר שבטבל תרומ"ע על התשעים של מעשר.

ואם מאה מעשר ותשעים טבל נוטל צ"ב פחות עישור אחד כדאמר בירו' ויהי' בהן י"א סאה פחות עישור מעשר ודאי ויעשה אותן תרומ"ע על כל התערובות וצ"ח

חולין וניחוש שעושהו תרומ"ע, ומשני דתנאי ב"ד שיהא בכל פירי קדוש מעשר כשיעור עישור של כל המעשר וכשמפריש פירי שלם יש בו שיעור תרומ"ע ואף דלי הגמ' דעל המפריש קאי י"ל דחזא דאית בו תרתי קאמר ונקט על המפריש וה"ה כשטעה המפריש מתקיים הדבר ע"י תנאי ב"ד.

(ז) ונראה דהא דאמר דמתחיל מן העוקץ והולך, לרווחא דמלתא קאמר, דע"י ידוע מקום המעשר אבל אף בדבר שאי אפשר לסמן יכול להתנות שיחול בתערובות חולין ומעשר ובכל קורט וקורט יש חולין ומעשר לפי חשבון ויכול לתרום ממנו תרומ"ע ואפילו למ"ד אין בילה, דהכא בשעת הפרשה נקבעו לפי חשבון ולכו"ע יש בילה כה"ג וכמשי"כ שביעית סי' ז', וא"ת א"כ אין כאן שירים ניכרין י"ל דכל שמקצת שיריה ניכרין סגי בכך וכיון שהמעשר חייל על הניכרין ועל בלתי ניכרין בב"א שפיר חייל מעשר, וכן משמע תרומות פ"ג דאמר תרומות ב' הכריים באחת מהן ר"י אמר קדשו מדומעין והיינו בלא אמר בצפון וטעמי דר"י דכיון דאפשר לקבוע מעשרות כרי זה בחברתה אף שאין מיחד מקום דכיון דהשירים מיוחדין חייל מעשר אף שהמעשר מעורב והיינו דין מניח פירות להיות מפריש עליהן דתנן גיטין ל"א א' [ואע"ג דביר' חלה פ"ג ה"ה מוקים מתני' דנוטל אדם כדי חלה כו' ברושם היינו משום דכשהחלה רוב בטל הטבל אבל משום אין שיריה ניכרין או משום שהחלה בטלה בטבל לית לן בה כמבואר בסוגיא שם] וכדתנן פ"ז מ"ו מעשר כלכלה בחברתה הראשונה מעושרת, ה"נ כשאומר מעשר ב' הכריים באחת מהן אע"ג דלא פירש בשל איזה כרי מקרי ספק אבל לא מקרי אין שיריה ניכרין, ומ"מ שמעינן מכאן דאם ייחד ב' הכריים שיהא מעשרותיהן בזה חייל מעשר וזה שהמעשר בו הוא מדומע אע"ג דלגבי עצמו לא הוי שיריה ניכרין, וכ"מ בהא דאמר ביר' שם דנחלקו תנאי בצפון היכן הוא ולכו"ע אין הצפון מיוחד אלא מדומע וכמשי"כ הר"מ פ"ג מה"ת הט"ו ומ"מ נתקן כל הכרי ומותר הצפון לכהן, אע"ג דבצפון הוי תרומת הכרי בתוכו ואין השירים ניכרין, אלא כיון דאיכא מקצת שירים ניכרין סגי.

וב' הגר"א ז"ל מבואר דתנאי ב"ד מהני אף בפחת, ונראה דהתנאי הוא שיהי' מעשר הנחסר בצפון או בעוקצו ותרומ"ע יהי' במעשר שהפריש ואם נותן לכהן פירי שלם שיש בו מותר כדי תרומ"ע שפחת יהי' תרומ"ע גם המותר ע"פ תנאי ב"ד ואם לאו יחול תרומ"ע במעשר אשר בידו ויתבטל בק"א אם זה שפחת הוא חלק פחות מעשירית, א"נ זה שפחת יהי' צפון צפון תרומ"ע ויתבטל בכל הכרי. (יא) יר' פ"ז ה"ו נוטל מן השני שתי תאנים ושני עשורין ועשורו של עישור, לגי' זו פי' הגר"א דקאי אתרומ"ע ומשום דנוטל מעשר י"א ועישור מכל מאה שבכל כלכלה, ותמוה דכיון דאמר מעשרותיהן מעשרות כלכלה בחברתה מהיכי תיתי שהוסיף במעשרותיהן אדרבה יש לנו לומר ששייר טבל בכל אחת כדי תרומ"ע שבחברתה וכמשי"כ תו' תמורה ד' א' ד"ה מעשרותיהם, [ואפשר דא"צ שיהא דעתו לכך אלא כיון דאפשר לחצות כשהן בב"א הדין נותן שמשירין מקום זה לזה] ואף אם רוצה להוסיף לא מקרי כאן בכדי שהדעת טועה, ועוד דלא מהני תנאי ב"ד שיחול מעשר על מה שרבה אלא שהעודף מעושר וכמשי"כ סק"י, ומיהו גם בבהגר"א שם סילק פי' זה משום דבפ"ק (ה"ב) [ה"ד] מוכח דיש כאן מע"ר ומע"ש ולפיכך פי' דשני מעשרות קאמר מע"ר ומע"ש שהן שתי פעמים שני עשורין ועישור עישור ור"ל דבכל אחת יש עישור ועישור עישור וקאי באמר מעשר כלכלה בחברתה, ויש לקיים לפ"ז גירסא דידן ושתי תאנים היינו תרומה, ובבהגר"א שם כתוב דא"א לפרש כן משום דא"א לגורן שתיקק בלא תרומה וצ"ע דהא תאנים לאו בני גורן נינהו ואין תרומתן ניטלת אלא בבית וכמשי"כ לעיל סי' ז', [שו"ר בר"ש הביא תוס' וקתני שנטלה תרומתן]. והאי עישור עישור יש לפרש שנוטל מע"ר בשביל מע"ש,

היכן הוא קרי לי' הר"א כאילו יש כאן ספק של ב' סאין וכמו שסיים רבנו דבאמת אין כאן רק סאה אחת].

שם השי' ב', וא"ת א"כ ל"ל מאה ואחת כו', אינו מובן הרי רוצה לתקן את הצ"ט ואם יטול ק' וק' דלמא הק' מעשר וע"כ תרומ"ע של הטבל בכרי השני, וזהו שסיים רבנו והעיקר כו' אבל ראשית הדבר' אינם מובנים לא השאלה ולא התשובה.

שם והתשעים מותרין, נראה דזהו סוף הדיבור, ומה שכתוב אח"כ הוא ציון לי' הר"מ ושייך

להשי' הג' וג' תיבות "ומפסיד ממנו כמו" מיותר. (ז)

והר"ש פי' דמשנתנו בלח דיש בילה, ומאה טבל ומאה חולין נוטל מהן עשרים ועושה י' מהן מעשר, ואח"כ נוטל ב' סאה שאחת מהן מעשר ואחת תולין ועושה את המעשר תרומ"ע על עשר שהפריש מן הטבל, ואותן ב' סאין נותן שניהם לכהן מפני שהן מדומע, וקרי לי' מאה ואחת שמאה מעשרן כדין הטבל ואחת הפסיד מן החולין.

וכן במאה מעשר ומאה חולין נוטל כ' ועושה י' מהן תרומ"ע ונותן הכל לכהן משום מדומע.

ומאה טבל ומאה מעשר דקתני נוטל מאה ואחת, קשה לפרשו לפי זה, שהרי יכול ליקח י"א בכלי אחד ויעשה ה' וחצי מהן מעשר ושאר המעשרות בתערובות, ויהי' כאן י"א סאה מעשר ויעשה אותם תרומ"ע על כל המעשר שבתערובות שיש שם צ"ט מעשר, ועיקר פר"ש קשה שפי' שנוטל ב' סאה לתרומ"ע של הטבל ומפסיד סאה מן המעשר שצריך ליתן ב' הסאין לכהן למה אינו עושה את סאה השני תרומ"ע על המעשר.

וכתב עוד הר"ש דזה שאינו מפסיד מן הטבל עשר שכשמפריש עשרים לתרומ"ע של המעשר ועושה מחציתן תרומ"ע על המעשר ע"כ נשאר בהן י' טבל, שאין הטבל נעשה מעשר, וקשה דהכא לאו בדין ביטול אתינן עלה אלא מדין מדומע וע"כ הן אסורין לזרים שהרי הן מדומע, ואי מפרשינן משנת חלה שגזרו חכמים ליתן כולן לכהן דלמא אתו למיכלינהו ה"נ הכא צריך ליתן כולו לכהן ועוד מ"ש טבל מחולין מתוקנים הלא א"א לחולין להיות מעשר, ועוד הלא מתקן הטבל ונשארין חולין מתוקנים וצ"ע.

ר"ש שם אלא סברא בעלמא הוא כו' והוי כאילו יש לו פרנסה ממק"א, ר"ל שעושה י' מ"ט שנוטל שיש בהן י' מן הטבל מע"ר ואח"כ עושה אותן תרומ"ע על המעשר ונמצא בתערובות י' תרומ"ע וט' מעשר ואין המעשר עושה את התערובות כמותו וכמשי"כ הר"ש לעיל ומיהו קשה הלא המעשר שהופרש ממנו תרומ"ע הוא כחולין מתוקנים. שם נוטל תשעים ושתיים חסר כו', רבנו מפרשו דהוא קושיא למה אינו מפסיד הלא צריך להפריש מן הטבל תרומ"ע ונשאר מדומע מן המעשר סאה פחות עישור ונמצא דנוטל ב' חסר עישור אחד.

(ח) יש לעי' להמפרשים הא דתנן ק' טבל ק' חולין נוטל ק"א היינו שמחלק התערובות וקובע תרומ"ע בק"א, ניחוש שבק"א רוב טבל וא"כ בצ"ט רוב חולין והוי הק"א חיוב והצ"ט פטור ונמצא מפריש מן החיוב על הפטור, ולמשי"כ בחזון איש (ח"א סי' ס"ד) יו"ד סי' קי"ד דאפי' רבה עפר על רקב בתוך התערובות לית לן בה דכל התערובות נידון כאחת ניחא דכיון דב' הכריים מסופקים הו"ל כחד תערובות.

(ט) יר' פי' ה"ב נסב עשרה מן רברביא אית תמן חדא חולין, מרבה במעשרות המותר טבל ולא חולין שאין המותר חל עליו שם מעשר מני' ובי' כיון שלא פירש וכדמוכח עירובין נ' א', והא דאמר חולין לאו דוקא, א"נ קאי על תנאי ב"ד דנהי דאפשר שיהי' תנאי ב"ד במרבה בכדי שהדעת טועה שיהי' המותר מעושר מני' ובי' מ"מ יש בו ט' חלקים

לכשאקחנה כו' והכא עדיף שבידו לפדותו בכל שעה, וניחא לי טפי לעשות את המ"ש מע"ר כדי שיוכל לעשות אח"כ את כל הכרי מע"ר על מקום אחר ולא יהי בו תערובות אבל השתא שמניח את המ"ש ע"כ מעורב בו מע"ר וחולין.

ומ"מ יש לפרש דר"מ משיב דעתו שמע"ר יהא גם על מ"ש ובאמת אין כאן הקדמה שני לראשון, ור"ח משיב דהכא הכרי מתוקן מראשון בב"א ואין דעתו לעשות ראשון אחר פד"י אלא מיד, ולפ"ז גרסינן בר"ח ברם הכא שנתקן כו' מיהו לישנא דר"ח ל"מ הכי וצ"ע.

ודעת הר"מ פ"ז ה"ג דעושין משני ראשון, ומש"כ שם ויש לאדם לקבוע מ"ש ופודהו ועושהו מע"ר כו', אין הכונה שיש לעשות כן לכתחלה, דודאי אסור להקדים שני לראשון, אלא שאם הקדים קאמר, א"נ בדמאי דמותר להקדים.

ר"ש פ"ז מ"ו וריב"ח לא קאי אמעשרות של זו בזו כו' ושמא משמע לי דאין מתקן לחצאין כו', דברי רבנו ז"ל הם שמפריש מאיזה שירצה וע"כ דלא חייל השתא בתערובות, וא"כ הדבר תלוי בהפרשה, אבל הדבר קשה וכמשי"כ לעיל דמשמע דחייל עכשו ובזה עבר בעשה ול"ת, ובתו' תמורה פירשו דאראשונה עובר בעשה ר"ל זה שתיקן מעשרותיה של ראשונה את הראשון והשני בב"א הוא בעשה, ואשני בל"ת ר"ל זה שהקדיש לשם מ"ש בשני עבר עלי' בל"ת וקאי באמר מעשר של זו בזו, ואי גרסינן בעשה ול"ת מתפרש ג"כ הכי דבמקדים לא גרע מב"א ואיכא גם עשה.

שם והיינו דתני נוטל מן השני שני תאנים כלומר לצורך מע"ר של י"ט כו', צ"ע הרי י' מ"ט הוא מעשר ראשון גם על הטי' של מ"ש ואם תפוש לשון ראשון א"צ להוסיף מן השני רק אחת ותישוע.

יד) פ"ז מ"ח מי שהיו לו עשר שורות כו', הר"ש פירש שעשה כל השורה מעשר ועכשו רוצה להפריש תרומ"ע, ואיירי שעל כל החביות הפריש ממק"א רק שורה החיצונה אחת עשאה מעשר על מקום אחר, ואינו יודע היכן היא השורה, ושתי החביות שהוא נוטל אחת חולין ואחת מעשר, ובחצי שורה איירי נמי שעשה החצי שורה מעשר על מקום אחר והשאר עישר עליהן ממק"א, וכשנוטל ד' אחת מהן מעשר וג' חולין מתוקנים, ועושה את המעשר תרומ"ע ובחצי שורה עושה חצי חבית תרומ"ע, וב' החביות שנטל ברישא וד' בסיפא מוכרן לכהן חוץ מדמי תרומ"ע ובסיפא נוטל חצי חבית מכל אחת, ובבבא הג' י' חביות מדומעות ובבבא הד' מ' מדומעות {א"ה, כמדומה דצ"ל כ' מדומעות} אלא שנוטל מחצית מכל חבית, ומרויח בנטילתו שהשאר מותרות, ובבבא ה' צריך ליטול עשירית מכל אחת והן מדומעות ומה שנשאר בכל חבית מותר, ולפ"ז זה לא הו"ל למתני עשר עשר אלא סתמא מי שהיו לו שורות כדי יין וכמו שהק' ר"ש.

ועוד יש לפרש בבבא א' שעשה שורה החיצונה מעשר על הכל, ובבבא שני' שעשה מעשר על חציין, ואפשר לפרש דלא איירי בהוכרו ולבסוף נתערבו אלא באמר מתחלה שורה החיצונה וכל החיצונות בספק.

ובירו' ויטול שתיים כו' כשהפריש חציין ממקום אחר, ור"ל דפריך בבבא ה' יטול שתיים דס"ד דחציין נשאר טבל וא"כ יש לו עצה ליטול שתיים לוכסן ויעשה את החמש מעשר על השאר ותהיינה ב' החביות ודאי מעשר ויפריש מאחת תרומ"ע על כולן ומשני דכשהפריש על חציין ממק"א והן חולין והן הנה דברי הר"ש במשנתנו.

טו) ור"ה ז"ל פ"י שעשה חבית אחת על השורה והתנה שיכול לברר, וע"כ כמ"ד יש ברירה דהא מתני דפרקין אית לה ברירה, אלא שאינו יודע איזה שורה והפריש על השאר ממק"א ויש כאן חבית אחת טבול לתרומ"ע וברישא כשמפריש מבי' חביות לוכסון תרומ"ע הותרו כולן

ואע"ג דבאמר סתמא מעשרות כלכלה בחברתה אין מע"ש מתוקן מראשון וכדאמר בסוגין דמקדים שני לראשון, מ"מ כשבא ליטול אומרים לו לתקן גם התרומ"ע {א"ה, כמדומה דצ"ל גם המע"ש} ולפ"ז הא דשמואל דאמר אם נוטל אחד מעשר נוטל אחד ממאה קאי גם אבי' עישורין דאמר ור"ל דכל הני בעינן תישועין ולא עישורין [והאי נוטל לאו דוקא אלא ר"ל חושב את המעשר לענין תרומ"ע ולענין ליתן דמיהן ללוי ולפדות מע"ש].

יב) שם כיצד הוא עושה נוטל כ' תאנים מאיזה מהן שירצה וכל עשר דיסב אית בהן תרומ"ע, נראה דבאומר מעשרותיהן מעשר כלכלה בחברתה, אי אפשר ליקח מאחת כל המעשר שהרי בהדיא אמר מעשר כלכלה בחברתה ואיך יעשר מאחת על הכל, אלא ודאי כל אחת מדומע צ' חולין וי' מע"ר, אלא שחל מעשר לפי חשבון בכל תאנה ולפיכך נוטל כ' תאנים מאיזה מהן שירצה ובכל עשר יש אחת מעשר ועושה אותה תרומ"ע על הכל שהרי מפרשין תרומ"ע ממעשר זה על מעשר אחר, וכן צריך לפרש לי' הר"מ פ"ז הי"ב מש"כ ומוציא המעשרות שלהם כו' ר"ל שכבר חייל מעשרותיהם בכל אחת ואחת ומה שיכול להוציא מעשרותיהן מאחת משום שאין ללוי נפקותא בזה ותרומ"ע צריך להפריש על כל המעשר שבשתייהן ואע"ג דלי' הר"מ סתום לפ"ז מ"מ אי אפשר בענין אחר.

ומדברי אחרונים ז"ל נראה דמצי להפריש מעשר מאיזה שירצה על שתייהן, ואין קריאת השם אלא שאינו יכול להפריש ממק"א, ואינו מתיישב שאם עדיין לא חייל מעשר למה לא יוכל לחזור מדיבורו ולהפריש ממקום אחר ועוד למה לא חייל מעשר מיד אלא ודאי דמהשתא חייל מעשר והוי חולין ומעשר מעורבין מיד וכמשי"כ, וכ"מ מהא דאמר דעבר בעשה משום ב' שמות כאחת, אלמא דחייל מיד ולא בשעת הפרשה.

והר"ש כתב בפירוש משנתנו דאי אפשר להפריש מאחת על שתייהן, וסיים דבתוס' משמע שמפריש מאיזה שירצה, וכ"ה בירו', וצ"ע דבתוס' לא קתני אלא דנוטל ב' תאנים והיינו תרומ"ע ודין הוא דתרומ"ע נוטל מאיזה שירצה דתרומ"ע לא יחד כלכלה בחברתה, מיהו גי' זו קשה שהרי אינו יודע איזה תאנה היא מעשר, ולגי' דידן בירו' כ' תאנים ניחא.

אם לשם מאה הוא נוטל נוטל אחת עשרה כו', זה לא יתכן אלא באומר מעשר כלכלה זו בחברתה אבל באומר מעשרותיהן כלכלה בחברתה לא פירש, וזה באמת צריך דקדוק דבאחת מאה ובאחת מאתים ואומר מעשרותיהן כלכלה בחברתה הוי כ"א סאה מעשר [בקירוב שכל החשבוניות כאלו הן בקירוב ולא בצמצום כידוע] בבת מאה וט' סאה [בקירוב] בבת מאתים וכשנוטל מעשרותיו יכול ליטול מאיזה שירצה אלא שיחשוב את המעשר לפי ערך שיהי' בהן שלש סאה מעשר כדי תרומ"ע.

יג) פ"א ה"ד ויטול ב"ת [ר"ל לתרומה] ויעשה אותן שני ויפדה ויחזור ויעשם תרומ"ע למקום אחר [האי למקום אחר הוא שיגרא דלישנא דלעיל ור"ל שיעשם מעשר על כרי ראשון] אר"מ כו', גי' הגר"א דר"ח מוקדם ודר"מ מאוחר, ור"ל דר"ח השיב דהכא המ"ש מתוקן כבר מחמת ראשון ור"מ השיב דאינו כן וא"כ למסקנא מוכח דאין עושין שני ראשון, אבל תימא מאי קשיא לי' הלא הכא כבר הפריש ראשון על הכרי ולא שייך לעשות עליו ראשון, ושפיר מפריש ב' עישורין, והאי נוטל לאו דוקא אלא חושב מאי דאית בו בכרי ויפריש על המותר שבכרי ממקום אחר, דליטול אי אפשר דכל תאנה יש בה מעשר לפי חשבון וכמשי"כ לעיל, ואפשר דס"ד כיון דמותר לעשות שני ראשון דעתו לכך שיחול מע"ר אחר שיפדה ומצי למיעבד ולא הוי כמתנה על דשלב"ל דכיון דבידו לעשותו עכשיו מצי למעבד גם לאחר שיפדה כדאמר כתובות נ"ט א' שדה זו שאני מוכר לך

מ"ש מופרש מחמת ראשון, ואפשר דמאחר דחלות המעשר בב"א הוי איסור סתמא כפירושו שדעתו תחול זה ואח"כ תחול זה, מיהו זה אפשר באומר מעשרותיהן מעשר כלכלה בחברתה אבל באומר של זו בזו צריך להוסיף שתהא גם מע"ר של שני בתוך השני וזו לא נזכר בדבריו כלל.

שם נוטל ב' תישועין ותשוע של תשוע שהן עשר [ר"ל עשר תישועין] מעשר ותשע [ר"ל תישועין] מ"ש ויסב תשע עשרה [כ"נ לגרוס, ור"ל י"ט תישועין של הכלכלה, ומשום שצריך לתקן את המ"ש מחמת ראשון נתוסף על מע"ר תשוע תשוע].

שם שהן כ"ג תאנים וד' תשועין ותשוע תשוע, והוא י"א ותשוע מע"ר וי"א ותשוע מ"ש, וא' וב' תשועין ותשוע תשוע מע"ר של המ"ש.

יח) ירו' תרומות פ"ד ה"א, תוכן הסוגיא כג' הגר"א דפריך למה אין מפריש ממנו למק"א וממנו עליו מותר [והוי ס"ד דמפריש ממנו עליו סאה על חמשים ואם היה כרי של מאה ונטל סאה נוטל עוד סאה], ואיך יתכן דכשנטל לעשר עליו עולה כל הטבל בידו וכשנטל לעשר ממנו על מק"א עולה חולין, ומביא הגמ' מימרא דר"ל דפי' מתני במרבה בתרומה ופירושוו בגמ' דר"ל דלאחר שנטל סאה נוטל עוד סאה באומד ומתנה שהמותר יהי' תרומה על מק"א ובזה אסור ופריך דבמעשר לא שייך מאומד ומשני דל"ג מעשר, ופריך מ"ש דבנוטל מתחלה מותר מפריש מהן על מק"א ומ"ש כאן בנטל מקצתן וחזר ונטל ורבה במקצת השני שאין עושה המותר תרומה על מק"א, כיון דאמרת שמפריש מהן על מק"א כי מפריש ממנו על עצמו ועל מק"א מאי הוי, ועוד מ"ש דעל עצמו מפריש דאמרין טבל עלה בידו ועל מק"א לא כשמפריש בב"א ושתי הפרכות הן כפרכא אחת, ומשני דבאמת אין הדבר כן דבין כשמפריש ממנו עליו ובין כשמפריש על מק"א אמרין דמה שנוטל הוא חציו טבל וחציו חולין ור"ל דאמר דמתני במרבה בתרומה היינו דכשמפריש ממנו עליו מרבה בתרומה כיצד הוי מאה סאה ונטל סאה חוזר ומפריש ב' סאין כאילו כולו טבל ובב' סאין איכא סאה טבל ואותה הסאה היא תרומה על חמשים הטבל שבכרי, אבל על מק"א אין מפריש סאה על חמשים דהסאה היא חצי סאה, ומשמע שאם רבה שפיר דמי ונטל ב' סאין על חמשים, ור"מ דאמר אף מפריש ממנו למק"א פי' הראב"ד פ"א מה' מעשר דסבר יש ברירה, ואמרין דזה שנוטל הוא טבל, [לי' הראב"ד שם שאומר סאה טבל שבכרי זה כו' ומשמע שאינו מיחדו אלא עושהו תרומה בכ"מ שהוא ובוזה לכאורה מודים חכמים] וצ"ע דלא שייך ברירה בנתקדש בתערובות [ועי' תוס' עירובין נ' ב' סוטה י"ח א' תמורה ל' א' ובת"י יומא נ"ה] ועיקר משנתנו אינה מתישבת דקתני מוציא ממנו תרומה עליו אבל לא למק"א הלא באמת מוציא ממנו תרומה למק"א לפי חשבון וה"נ ממנו עליו לפי חשבון ועוד דמסיק לק' שאם נטל מקצת מבי' כריין אין מעשרין מזה על זה, ואמאי לא לעשר לפי חשבון כדין טבל וחולין שנתערבו, ואפשר לפרש למסקנת הירו' דבכל חטה איכא פטור אינו מתחלק הגשם לחצאין אלא איסור והיתר משתמשין בו כההיא דזבחים ק"י א' בהקריב חצי מתיר וכיו"ב והלכך אין מפריש אותו למק"א של טבל גמור אבל על עצמו שפיר גומר את ההיתר דתרויהו איקליש טבליהו, וכן אין מפרישין מקלוש לקלוש אלא זה דאיקליש עמו בהפרשה יכול לגמרו, ור"מ סבר כל שיש בו איסור טבל ראוי לקבעו תרומה על אחרים, אע"ג דאיקליש, ונראה דלכו"ע מפריש מטבל גמור עליהם ואין החסרון של איקליש אלא בהמתקן אבל המיתקן יכול לקדש עליו תרומה באיסור טבל כל דהו שיש בו.

וכ"ז בסתם, אבל אם פירש שמפריש על מקצת הכרי ניתקן פלוגא וטבל וחולין מעורבין ומפריש מהן על אחרים לפי חשבון.

ובבבא הב' צריך ליטול ד' חביות, והא דפריך בירו' ויטול שתיים היינו נמי בבבא ב' דס"ד דהשאר טבל כיון שאינו יודע איזה שורה ע"כ כל החיצונות היו טבל ומשני דאחר שאמר אחת מעשר הפריש על הטבל הנשאר ממק"א ונמצאו כולן חולין זולת זה שעשה מעשר וחציין לאו דוקא אלא כל החיצונות הפריש עליהן ממק"א, ולפי' זה צ"ל דמתני לא נקטה לשונו של המפריש שאם אמר אחת סתם קדשה בתערובות ואין בידו לברר וכדאמר פ"ג דתרומות שתי סאין וכרי אחד ואמר סאה אחת תרומה קדשה וא"י איזה הוא.

מיהו קשה דהר"מ פסקה למתני בפ"ז מה' מעשר ואנן קיי"ל בדאורייתא אין ברירה ואפשר לאוקמה בדמאי, ולי' הר"מ שם ומערב ומפריש לאו דוקא וה"ה שיכול להפריש מכל אחת אלא שיכול גם לערב דבין יש בילה, והא דכי' שם ה"ט נוטל מכל כד וכד מן המאה ומערב ומפריש כדי כד אחת ומעשר, ר"ל דצריך ליטול תרומ"ע מכל כד וכד מן המאה, וכיצד יעשה מערב ומפריש כדי כד אחת שיש בזה אחד ממאה מעשר וזה שיעור תרומ"ע מן כד המעשר ומעשר דסיים הר"מ היינו תרומ"ע וזה הכד נשאר מדומע והשאר מותר לזרים.

טז) בבהגר"א פ"ז ה"ח כ' דהא דבמ"ז אינו מפריש עליהם ממק"א, דאיירי שאמר מעשר כלכלה בחברתה, וא"א לומר שאין לו פירות אחרות דמעשר וטבל הלא שניהם טבל, ואינו מובן דהא הכא בהפרשת תרומ"ע קיימין ואם זה שנתערב עשה בו מעשר של חברו אכתי מפריש תרומ"ע עליו ממק"א ובמתני גופה שנוטל ק"א מפריש תרומ"ע מאחד על חברו, וכשאין לו פירות אחרות ודאי צריך ליטול ק"א כדי להתיר צ"ט ואם יקח י"א ויעשם תרומ"ע דלמא לקח הכל מן הטבל ואין כאן רק י' מעשר.

אבל למדנו מדבריו ז"ל לפרש הא דאמר בה"ז ר"א אמר אתפלגון רבי ור"ד בריי ח"א עושה אותה שני למק"א כו' מאה טבל וצ' טבל נוטל מאה ואחד חסר עישור אחד כו' ויטול ב' ר"כ בשם רבנן דקיסרין כשהפריש חציין ממק"א, ור"ל שהטבל של מאה הפריש כבר עליו חציין ולפיכך אי אפשר להפריש מן הק' על הצ' ומשכחת לה טבל בטבל שצריך תקנה, והלכך נוטל ק"א חסר עישור וקורא כאן שם מעשר על אחד חסר עישור בשביל הצ' ושאר מעשרותיהן בכל מקום שהן בצפונן של הכרי וחוזר ועושה אותו תרומ"ע וכן עושה תרומ"ע של הק' בתוך הק"א שנטל ושאר מעשר סמוך להן ונמצא התשעים מתוקנים והן חולין וק"א מדומע ואמר מה יעשה בהן ובשלמא במשנתנו בטבל וחולין יכול לעשות המותר ראשון על מקום אחר בכל מקום שהן ויעשה ט' חלקים מעשר בהן וחלק אחד ממק"א ויעשה תרומ"ע חלק שנטל ממק"א, ומיהו צריך טעם למה לא הפריש ממק"א עליהן, ויתן כל הק"א ללוי, אבל הכא א"א לעשותם מעשר על אחרים ובאמת יכול למכרם לכהן אבל נסיב ל"י עצה לעשותם מע"ש וליתנם ללוי, וחרגא אמר דאע"ג דהפריש עליהן חציין ממק"א מ"מ יכול לעשר עליהן ממק"א וברייתא באין לו פירות אחרות, ומ"מ אינו מתישב ועוד סיים הגר"א שהוא דוחק דודאי מעשר עליהן ממק"א ולא אמרו אלא שאין מעשרין ממנו על מק"א.

ואפשר לפרש עושה אותן שני למק"א, ר"ל כל שיעור הטבל שיש כאן בתערובות, ואע"ג שמפסיד ללוי שיהא צריך לפדות כולן או לאכלן בירושלים, וח"א עושה כולו שני למק"א ומפריש עליו ראשון למק"א בתמי' נהי דיכול לקרות שם מ"ש בתערובות על עצמו אבל זה אינו ראוי שיהא קובע ראשון בתערובות ע"מ לעשות כל התערובות מעשר שני, ומפריש עליו היינו כמו אותו.

יז) ירו' פ"ז ה"ו על הראשונה עובר בעשה כו', נראה דאם התנה שתחול מע"ר ואח"כ מע"ש שפיר דמי אע"ג דאין זמן מוחשת ביניהם ובאומר של זו בזו צריך להתנות שמע"ר יחול גם על שיעור מ"ש שהוא מפריש כדי שיהא

איירי יש מקום לומר דאע"ג דפיחת משיעור עין רעה כל שלא פירש שדעתו להפריש עוד חייל תרומה ונגמרה הפרשתו ומסיק דאינו כן אלא כל שפיחת וחזר והוסיף אף שלא היתה מחשבה בהדיא להוסיף חשיב כדעתו להוסיף ונראה דהכל כפי מה שהוא רגיל להפריש ואם הוא עין יפה והפריש מקצת אף שכבר הגיע למדה בינונית מקרי דעתו להוסיף.

ואם במעשרות יש מקום לומר דסתמא אין דעתו להוסיף וכיון לתקן את כל הכרי בזה ולא חייל כלל ומסיק דסתמא דעתו להפריש ולהשלים.

כתב הרא"ש דהא דמפריש ממנו עליו דהוי כתורם בב"א ונוטל נטילות רבות, ונראה דכוונתו ז"ל שאין דעתו של אדם שיחול שם תרומה עד שיגמור שאם לא כן הוי טבל וחולין מעורבים בכרי והלכך אף בהפריש מקצת וגומר מחר הדין כן ומ"מ אינו מפריש ממנו על מק"א, ולא נתפרש הטעם ואפשר שהוא מדרבנן, [ויותר נראה דמפריש מקצת חייל מעשרו על כל הכרי אע"ג דלא נתקן עדיין כלום וכשגומר אשתכח דהכל ביחד תיקן את הכרי ואע"ג דאין מעשרין מן החיוב על הפטור הכא לא חשיב כמפריש על פטור שהרי מפריש על חיוב ואע"ג דעדיין אינו מתקנו לטבלו מ"מ שפיר חייל מעשרו כיון דעתיד לתקן כשיגמור וכשגומר מקצת מעשר הראשון ומקצת השני מצטרפין יחד לתקן את הכרי, ומ"מ אין מעשרין ממנו על מק"א אע"ג דעדיין לא איקלש טבלו מ"מ כיון דכבר הופרש עליו מקצת אין חיובו שלם וחשיב כפטור לענין טבל גמור שלא הופרש עליו כלל].

והא דתנן פ"ה מ"ב ה"ז בצד זה מעשר ושאר מעשר סמוך לו, אין להקי' לדעת הר"מ דהמפריש מקצת מעשר לא חייל כלל א"כ מקצת ראשון לא חייל והו"ל מעשר השני נמי מקצת ולא חייל, דכל שדעתו להוסיף בעוד שהוא עסוק באותו ענין אמרינן דסתמא דעתו שיחולו שתי המעשרות בב"א כיון שאין מעשר חלה אלא בב"א, ואפשר דאף במוסיף למחר הדין כן בסתמא וכש"כ כשמכוין בהדיא למחר שיחול עכשו גם הראשון שהרי מעשר נתפש במחשבה. ואפשר לפרש הירוי כג"י דידן פיחת כל הטבל עלה בידו הוסיף מזה ומזה עלה בידו, ר"ל אם הוסיף וכשצריך להשלים עוד סאה לקח ב' סאין ואמר סאה טבל שיש בב' סאין אלו הרי היא תרומה על טבל שבכרי ודאי חייל תרומתו וב' הסאין שלקח מדומע ומותר לכהן ולא אמרינן שטבל עלה בידו כל ב' הסאין וכשעשה סאה אחת תרומה עדיין הסאה השני טבל.

שם אף בטועה כן כו', מקשה עוד שאי אפשר לומר דטעם שאין מפריש ממנו על מקום אחר משום שמזה ומזה עלה בידו, דאמר רשב"ל שאם צריך להפריש סאה והפריש ב' סאין נוטל סאה ועושה אותה תרומה על מקום אחר, וס"ל לרשב"ל דיש ברירה וחשיב סתמא כאילו דעתו שאם יש כאן תוספת יברר.

שם והתנינן אבל לא על מקום אחר, ר"ל אם איתא דטעמא דמתני' כשמפריש עליו אמרינן טבל עלה בידו וכשמפריש על מקום אחר אמרינן דמזה ומזה עלה בידו, א"כ הכא הא דרשב"ל הוי כמפריש על מקום אחר ואין ברירה, ומשני תיפתר במרבה בתרומה ר"ל טעמא דמשנתנו שאין מפריש ממנו על מקום אחר משום דתרומה הרי אין לה שיעור וכבר מיתקן טבלו אף שדעתו להוסיף, ופריך דהלא במעשר אי אפשר לומר כן, אלא ע"כ טעמא דרשב"ל דאין חילוק לענין ברירה בין מפריש עליו למפריש ממנו על מק"א וא"כ ע"כ טעמא דמשנתנו אינו משום שמזה ומזה עלה בידו אלא טעמא אחרינא.

מאי כדון כשלא נתקן רובו של כרי נתקן רובו ש"כ פלוגתא דחזקי' ור"י כו' [כצ"ל] מקשה דלא יתכן לפרש הא דתנן דמפריש ממנו עליו משום דטבל עלה בידו, והיינו שאם צריך עוד סאה נוטל סאה ואין אומרינן שבסאה יש חצי

מיהו הא דמפליג בין נתקן רובה של כרי לנתקן מיעוטו לא יתכן לפ"ז, אבל בלא"ה קשה הא דאמר דבנתקן רובה אין מפריש ממנו עליו ואלמנה לא, וסוגין קשה לעמוד על סידורה ואפשר דזה שמחלק הוא למאי דס"ד דחצי הכרי מיתקין.

יט' והר"מ פ"א מה' מעשר הט"ו כתב המפריש מקצת מעשר אינו מעשר אלא במי שחלק את הערימה, נראה דאם אמר שיתקן חציו היינו חלק את הערימה, ואפשר שאם אין דעתו להוסיף שטעה הוי חולין וטבל מעורבים אלא במפריש ע"מ שיתקן כולו או שיתפש מעשר אע"פ שאין הטבל מיתקן [ובתרומה שכ"כ רבנו בפ"ג מה"ת ה"ז, לא מתפרש אלא בכיון שלא יתקן הטבל עד שיוסיף] בזה לא חייל כלל ומ"מ אינו מעשר עליהן ממק"א ואפשר דזה מדרבנן הואיל ואיקרי עליהן שם קדש אתא לזלזולי בקדש אבל כשהגדירו שאין מפרישין עליהן הוי גדר לשם קודש, ויש לפרש הממעט במעשרות מעשרותיו מתוקנים בטעה או בפ"י שיחול במאי דאפשר.

ותניא בתוס' דטבויי הובא בר"ש טבויי פ"ד מ"ז במתנה ע"מ שתעלה שלם מן הבור שאם נשפך פחות מכדי דימוע מקרי שלם, ואם יש ד' וה' חביות כל שאין באחת כדי דימוע מקרי שלם, ומוכח דכל חבית שהוא דולה מן הבור מיד היא תרומה, שאם לא חייל שם תרומה עד שידלה חבית אחרונה לא שייך דימוע בראשונות, ולדעת הר"מ ע"כ בחושב שכל חבית תפטור כנגדה את יין הטבל שבבור.

כ' ירו' שם מה בין מוציא ממנו עליו כו' פיחת מזה ומזה עלה בידו הוסיף כל הטבל עלה בידו אף בטועה כן היה סבור כו' [ר"ל למה בפיחת אמרינן שאין מעשרין ממנו על מק"א ובהוסיף אמרינן שנוטל סאה אחת ועושה אותה תרומה על מקום אחר ולא חיישינן דלמא חצי' תרומה ומייתא דאף בטעה והוסיף אמרינן דמפרישה על מק"א] והתנינן אבל לא על מק"א תיפתר במרבה בתרומה [ר"ל משנתנו דתנן מפריש מקצת תרומה ובא להוסיף היינו שתיקן את הכרי במקצתו וכבר סגי מן התורה והלכך כשבא להוסיף אין תורם ממנו על מקום אחר רק ממנו עליו להשלים שיעור דרבנן והוי תרומה דרבנן ניהא במרבה בתרומה ובמעשרות לא תני רשב"ל מעשרות [בתמי'] אלא טעמא דר"ל מכיון דאמר כל הטבל עלה בידו [וע"כ טעמא דר"ל דעושה סאה תרומה על מק"א דאמרינן טבל עלה בידו] מה בין מוציא ממנו עליו מה בין מוציא ממנו למק"א, מ"מ כדון בשנתקן רובו של כרי [ר"ל משנתנו בשנתקן רובו של כרי והלכך אין מפרישין ממנו על מק"א דמה"ת הוי פטור] נתקן רובו של כרי פלוגתא דחזקי' כו' [ר"ל ולר"ל פטור לגמרי וא"צ להפריש כלל] מכיון שנתן דעתו להפריש נסתיימה כל חטה וחטה במקומה [השתא יהיב טעמא שאין מפרישין ממנו על מק"א דאין כאן חצי' טבל אלא כל חטה כולה הופרשה עליה ונסתיימה ליתקן במקצת, והא דר"ל בטעה והוסיף יש לפרש השתא דאשמעינן דלא אמרינן במוסיף דשני הסאין תיקנו בשותפות והן תרומה קלושה וטבל קלוש אלא טבל ותרומה מעורבין ועושה הסאה שבתערובות תרומה על מקום אחר והשתא הוי ב' הסאין תרומה] ואית דבעי למימר בהדא [כ"נ למגרס ולפנינו הגי' כהדא] כו' אינו מוציא לא עליו ולא על מק"א [לא עליו ממק"א ולא ממק"א עליו] עד כדון נתקן רובה של כרי [והוי פטור מה"ת הלכך אין תורמין ממנו על אחרים ולא אחרים עליו אבל לא נתקן רובה של כרי ודאי תורמין אחרים עליו, ולפ"ז ראב"י ס"ל דבתורם מקצתו הוי טבל וחולין מעורבין ופליג אמשנתנו] לא נתקן רובה של כרי וייבא כהדא כו' [הא דאמר ראב"י לא ממק"א עליו ולא ממנו על אחרים היינו אחרים כיו"ב].

כא' ירו' שם מתני' כשהפריש ודעתו להפריש כו' מהו פליג א"ל סתמא כשהפריש ודעתו להפריש, אי בתרומה

לאכול, במשנה הגי' על התשעים, וגי' רבנו על המאה ומתפרש מאה עם העשרה שאני עושה מעשר ומספר המאה הנעשה במה שאני עתיד לאכול קאמר.

שם על העשר הבאות אחריה, כצ"ל, ור"ל זו עם הבאות אחריה יגיעו למספר עשר, והנה בל' רבנו לא נתפרש שנוטל הפועל משל בעה"ב ורהיטת לשונו מתפרש שהוא משלו, וזו השי' הר"א דלא פירש שנוטל משל בעה"ב וסיים שהוא תנאי ב"ד, ואפשר דרבנו סמך על מה שסיים שהוא תנאי ב"ד.

(כג) יר' תרומות פ"ג ה"ג אמר תרומת הכרי הזה בצפון מחציו ולצפון מדמע כו' עושה אותו כמין כ', כן גי' הגר"א, ור"ל דבר הנחתך ב' פעמים עושה החתך תמונת כ' וחלק הצפון שלצד הדרום כמנוח בחלל כ', והנה האומר סתם תרומה מפרשין ל' כפי שהוא רגיל אחד מני' או ממ' וכשאמר בצפון מפרשין ל' שהתרומה מדומע בצפון ונחלקו תנאי בצפון חד אמר חציו וחד אמר רביע וחד אמר שמינית, וצריך טעם למה לא מתפרש שיטול מן הצפון כדי שיעור תרומה ואין כאן מדומע כלל שזה הפשוט יותר, ואם באמת נתכוין לכך מהו, ואפשר דסוגין באומר שהיה דעתו שיהא מדומע בצפון, או שאמר תרומת הכרי הזה בתוכו בצפון, וכן הא דאמרו חכמים עד שיאמר בצפון או בדרומו ר"ל אחר שאמר תרומת הכרי הזה בתוכו יוסיף לומר בצפון, והוי רבותא דחייל אע"ג דאכתי הוי מדומע, וכן משמע בר"מ פ"ג ה"ח, מיהו בפ"ג ה"טו' ל"מ כן אם לא שסמך על משי"כ בפ"ג.

(כד) ר"ש תרומות פ"א מ"ד, תו"ד ז"ל דלר"י איכא ג' חלוקות, זיתים על שמן, שמן על זיתים, זיתים על זיתים [ועתיד לדורכן], זיתים על שמן אין תורמין לכתחלה אפי' מדעת כהן, ואם תרם מדעת כהן תרומתו תרומה, שלא מדעת כהן אינה תרומה, וה"ה בתרם שבלים על החטים, והיינו משנתנו פ"א מ"ד וברייתא בירו' בשם ר"י דב"ה אומרים אין תרומתו תרומה, והיינו שלא מדעת כהן אבל מדעת כהן תרומתו תרומה והיינו משנת עדיות ואידך ברייתא דאמר ר"י הכל מודים שאם תרם תרומתו תרומה, וזו משנת י' משאינו גמור על הגמור אם תרם תרומתו תרומה.

שמן על זיתים אין תורמין לכתחלה, ואם תרם והיא קימת בשעה שעשה את הזיתים שמן תרומתו תרומה, ואם אינה קיימת יחזור ויתרום, שאם אינה קימת וכבר אין התרומה בידו אינו זקוק לטהרה, וטומאות דסגי להו בטבילה יטהר בשעת טבילתו לקריו, אבל טומאות מת שצריך הזאה לא יטהר, והלכך הצריכוהו לחזור ולתרום, והלכך הוא זקוק לטהרה כל זמן דריכתו, וזו היא ששנינו פ"א מ"ח, אבל אם התרומה קימת תרומתו תרומה, וזו משנת י' שאם תרם תרומתו תרומה.

זיתים על זיתים אין תורמין, ואם תרם שלא מדעת כהן אף בתרומה קימת כשעשה הזיתים שמן יחזור ויתרום, ואי מדעת כהן והיא קימת תרומתו תרומה, והיינו דתנן משאינו גמור על שאינו גמור תרומתו תרומה, ואם אינה קימת יחזור ויתרום משום גדר מי חטאת.

ור' מנא לית ל' טעמא דטורח כהן, וזיתים על השמן אינה תרומה דלמא אתו לתרום כפי מדת הזיתים ולא לפי מדת שמן ואיכא הפסד כהן, ואפי' מדעת כהן אין תרומתו תרומה שממעט חלק הכהן, ודוקא בזיתים וענבים אבל בשאר דברים אם תרם תרומתו תרומה, והיינו דתנן משאינו גמור על הגמור תרומתו תרומה.

והק' הר"ש לר"מ למה אין תורמין זיתים על זיתים וגם אם תרם יחזור ויתרום, ותיירך דר"מ נמי אית ל' טורח, אלא ס"ל דבזיתים על שמן אף מדעת כהן אם תרם אין תרומתו תרומה, ובשאר דברים מדעת כהן תרומתו תרומה, ומשמע דעת ר"ש דבלא טעם אין להקפיד על הפרשה קדם

סאה חולין, דזה תינח אי לא נתקן רובו של כרי אבל אי נתקן רובו של כרי ומן הדין כולו פטור לחזק' ואינו חייב אלא מדרבנן לא יתכן למחשב זה שנוטל כולו טבל אלא רבנן החמירו למחשב תערובות ועוד אם נתקן רובו של כרי לא יתכן הא דמתיר ר"מ אף למקום אחר.

שם מכיון שנתן דעתו להפריש נסתיימה כל חטה וחטה במקומה, השתא מסיק טעמא דמשנתנו דמפריש ממנו עליו ולא על מק"א אינו משום שחלק כרי מתוקן וחלק אינו מתוקן אלא מקצת מעשר שהפריש חייל על כל הכרי ונפטר מקצת חוב המעשר מכל הכרי אבל אכתי לא פקע טבלו כלום ונסתיימה כל חטה במקומה ר"ל שצריך לגמור את המעשר מן הכרי עצמו כמו שהתחיל ואין ראוי להפריש מכרי אחר עליו.

שם ואית דבעי מימר כהדא דתני ראב"י כו' עד כדון נתקן רובה של כרי לא נתקן רובה של כרי לא [כ"נ לגרוס] ואפשר דפירושו דיש שאמרו דהא דהוזכר בבית המדרש החילוק בין נתקן רובה ש"כ לא הוזכר על משנתנו אלא אהא דראב"י דאית ל' אף לא ממנו עליו ומפרש ל' בנתקן רובה של כרי וסבר ראב"י דכיון דאם נתקן רובו הותר כולו מה"ת חוששין לסתמא שדעתו לתקן רובו של כרי ויותר כולו, וכשבא לתקן אח"כ דחכמים אמרו דטבל אינו בטל צריך להתנות שמפריש מטבל שבו על טבל שבכרי ולא אמרינן טבל עלה בידו אלא מזה ומזה עלה בידו ואם צריך להפריש סאה צריך ליטול יותר מבי' סאין.

שם ויבא כהדא, זה שב אהא דתיירך כיון שנתן דעתו להפריש נסתיימה כל חטה, ומייתא רא"י דאפי' בבי' כריין אין מפרשין מזע"ז, ואם היה מדין טבל וחולין מעורבין הדין נותן להפריש מזע"ז, מיהו אף לטעם נסתיימה כל חטה למשי"כ לפרשה לעיל יש מקום לומר שמפרישין מכרי זה על כרי זה כל ששניהם שוין וצ"ל דדוקא אותו שמעשה אחת נעשית בהן בהפקעת חיובן ראויין להפרשה מזע"ז.

(כב) פ"ז מ"ג פועל שאינו מאמין לבעה"ב כו', בעושה לאחר שנגמרה מלאכתו איירי וכדקתני נוטל גרוגרת וגרוגרות כבר נגמרה מלאכתו, ואינו אוכל מדין פועל אלא שקצץ לאכול, וחייב לעשר מה שהוא אוכל, והנה אוכל קדם שבאו לידו מע"ר ומע"ש וצ"ל דסמכין אברירה ותנא דמתני' אית ל' ברירה וכש"כ הכא בדמאי, ונמצא דחייל מע"ר ומע"ש מיד בכל מקום שהן מיהו קשה הלא לא קני להו פועל עדיין עד שיבואו לידו דאין שכירות פועל קני חפץ כמש"כ הראשונים ע"ז ס"ג א' בסוגיא דאתנן ובחוי"מ סי' של"ב ס"ד בהגה', ואפשר לומר דסגי בקנין כסף כיון דקני לענין מי שפרע מיהו עדיין אין כאן כסף בתחלת מלאכתו, ואפשר דבעה"ב ניחא ל' אם הוא לא הפריש כיון דאינו מפסיד בדבר והוי שלוחו, אי"נ חכמים הקנוהו לפועל ויכול להפריש.

שם רשב"ג"א לא יחשוד כו', פי' הרע"ב והגר"א דיקנה, ולרשב"ג ור"י אם פסק מאה נוטל ק"א מיהו עדיין צריך ליטול מאחת עישורו של עישור משלו ואפשר דגם זה נוטל משל בעה"ב, וכן מסתבר, ולפי"ז צריך ליטול אחד מצ"ט ממה שפסק ואומר זה ועוד ט' חלקים כמותו הבאין אחריו מעשר זה עשוי תרומ"ע ונותנו לכהן ואוכל מה שפסק.

והר"מ מפרש דחושך דאמר ת"ק היינו משל בעה"ב, ור"י מפרש טעמא דת"ק, ולפיכך פסק דמשל בעה"ב, ואף לפר"ש י"ל דהלכה כר"י ומשום דבירו' משמע דהלכה כן.

ולפי' ר"מ גרסינן בדרי"י יחשוד מפני כו', והמפרשים לא העירו בזה, גם בכ"מ העתיק כגי' המשנה והביא פי' הר"מ וצ"ע.

ר"מ פ"ט הי"א עשויות מעשר על המאה שאני עתיד

שם נעשה כאומר ה"ז תרומה עליה ועל שלמטון, ר"ל אם לקח יותר מאחד מחמשים חטים ואמר אחד מחמשים יהא תרומה על הכל והיו לפניו חטים שבידו והשעורים שלמטה וצריכים החטים להיות על עצמן ועל השעורים ועל השעורים לא חייל מ"מ חייל על החטים, ור"ל דהכא אמר על הכל והיו ככולכם קדושין נ"א א' מ"מ דיינין ל' כאמר בזא"ז, ולדעת הר"מ [ע"י לק' סי' ט"ו ס"ק י"א] י"ל דב"ה פליגי א"י הלכה כחזקי, ולדעת רי"ף י"ל דב"ה פליגי משום שאין כאן שירים ניכרין, וכדאמר פ"ג ה"ג, ועוד י"ל דהכא בעשר סאין חטים בידו ורמ"ה סאין שעורין לפניו וסברי ב"ש דאחד מני בעשר סאין חטים הוי תרומה וכולו מדומע חולין ותרומה ואין כאן טבול לתרומה אע"ג שבשעת אמירתו לא עשה רק אחד מני בה' סאין תרומה על החטים נעשה כאומר ה"ז תרומה עליה בכל מאי דאפשר [וזה כאת וחמור קני כולה] וכל מה שטרחו לב"ש הוא אליבא דר"י דב"ש פליג גם בהרמה הבטלה מה"ת אבל לחזקי שאינו אלא בבטלה מדרבנן ניחא בלא"ה דלא קנסו כל כך וכל הסוגיא הוא סיוס דברי ר"י.

שם ר"ח סבר מימר בכולו [כן אפשר למגרס ור"ל כל ה"י סאין מתוקנין] א"ל כו' נפטר מה שבידו כו', וע"כ שהניח ה' סאין לעשות תרומה על השעורין וא"כ יש כאן ה' סאין טבל וה' סאין מדומעין חולין ותרומה, אר"ח כו' כאחת, ר"ל הוא אמר כאחת ושפיר י"ל דכל הראוי ליתקן יתוקן.

כז' הא דתנן במ"ד א"ת תרומה, ר"ל שלא נתקן הכרי אבל תרומה תאכל לכהן כדאמר יבמות פ"ט א' לר"נ ב"א, ומוכח כן בהא דזיתים על זיתים דאמר תרומה ויחזור ויתרום אע"ג דאיכא גזל השבט כדאמר בירו' ועוד הא גדר מ"ח חמירא ומ"מ תרומתו תרומה ואמר בירו' דראשונה א"צ להוציא ממנה תרומ"ע, והא דקתני ברישא א"ת תרומה משום דאהדרי לב"ש דאמרי תרומת עצמן בהן ופרי"ש בזה צע"ג.

והא דפליגי ב"ה אתרומת עצמן, היינו בלקח י' סאין ועשאו על עצמן ועל היין, והני ה' סאין לב"ה בכלל הקנס, וצריך להפריש מהן תרומה, ולב"ש הן מדומעין, ואפשר טעמא דב"ה כיון שאין היין מתוקן אין כאן שירים ניכרין והכל מדרבנן דמה"ת גם היין מתוקן ואיכא מקצת שירים ניכרין.

והנה למאי דפירשנו אין הנדון רק אם מתוקן מה שבידו, אבל אם הפריש מה שבידו על זיתים ושמן שלפניו דאיכא שירים ניכרין בזיתים גופיהו גם לב"ה הזיתים שלפניו מתוקנים, ואת"ל דפליגי ב"ה גם בזה אינו אלא משום קנסא, ואם תרם מה שבידו על מינו ואינו מינו שלפניו אפשר דנמי צריך לחזור ולתרום משום קנסא, אם לא בטל מדין את וחמור, מיהו בזיתים על זיתים ושמן ודאי לא נמצאת מרה ופי' תו' שם שתרם ונמצאת מרה ואמר דהחיצון קיים משום דמה"ת גם הפנימי קיים, ושמעינן מהתם דלא קנסינן בהיתרא משום איסורא, ולפ"ז גם הכא תרומת הזיתים קיים וע"כ דב"ה ל"פ אלא במה שבידו.

ויש לעי' בזיתים על שמן בשוגג אי תרומתו קיימת, ומיהו י"ל דלא מש"ל שוגג אלא סבור מותר והוי קרוב למזיד כדאמר יבמות פ"ט א', וגם בטמא על הטהור פסק הר"מ פ"ה כר"י דאם ידע בו בתחלה חשיב מזיד.

וכל מה שכתבנו הוא כפי לשון הר"מ שפולגת ב"ש וב"ה במפריש בזיתים על זיתים ושמן, אבל פשטן של דברים משמע שלא הפריש אלא זיתים על שמן, והיה מקום לפרש טעמא דב"ש דחשיב כתורם זיתים על זיתים דכל תרומה הוא גם על עצמה, והלכך הוי כתרמה גם על עצמה והיכי דלא חייל על כל המ"ט חייל מיהא אחד מני על עצמו, אלא שלפ"ז צ"ל דלב"ש תרומה לא תאכל עד שיוציא ממנה

גמ"מ, [ויש לעי' דא"כ מאי מקשה לק' ה"ה למה תורמין מיין על ענבים לצמוקין הא חסר העמדת ערמה אכתי אין כאן לא משום גזל השבט ולא משום גדר מ"ח ומשמע דלכתחלה אין תורמין מדבר הגמור על שאינו גמור בלא טעם אלא משום דגורן ויקב כתיב] מיהו יש לעי' מאי קשיא ל' להרי"ש מזיתים על זיתים נימא הטעם משום גדר מי חטאת דגם בזיתים על זיתים ועתיד לדורכן איכא גדר מ"ח וכדאמר בהדיא בירו'.

כה) ירו' פ"א ה"ה הוי רעיון ר"מ מיקיל בגזל השבט כו', נראה דהרי"ש מפרש לה לר' מנא דגרס שמן על זיתים, אבל למאן דגרס זיתים על שמן ומדעת כהן ל"ק.

שם אלא שמן על זיתים דר"י אמר תרומה ויחזור ויתרום כשאין הראשונה קיימת, בא לישב שאין כאן סברות הפוכות דהא דאמר ר"י שא"צ לתרום בראשונה קיימת קאמר ובזה הלא גם ר"מ מודה, מיהו סדר הסוגיא קשה מאד לפי זה.

והגר"א גרס כאן בברייתא שמן על זיתים, וגרסינן בר"מ צריך לחזור ולתרום ובר"י אליבא דב"ה א"צ, ולעיל בזיתים על שמן גרסינן ואם תרם א"צ לחזור ולתרום דברי ר"מ ר"י אומר בש"א תרומת עצמן בהן וב"ה אומרים א"ת תרומה, ומתני' דתנן וא"ת תרומתן תרומה, איירי בשבלים על חטים דמשום טורח לית ל' לר"מ, ולר"י באמת עלה בקשיא מ"ש זיתים על שמן משבלים על חטים ור"י ע"כ סבר דזיתים טרחן מרובה, וכן בחטים על שבלים דלא שייך גדר מי חטאת דהחטים לא הוכשרו וא"צ לשמורן בטרהה.

שם הרי יש כאן גזל השבט, כר' יוחנן משום טורח כהן דטעמא דר"מ דנותן לפי הזיתים ליכא.

שם ותני עלה תרומה ויחזור ויתרום, ר"ל דר"ח בברייתא נקט לשון רבו במשנתנו והיה יכול לומר א"ת תרומה כלשון רבי בענבים על יין ונקט לשון תרומה ויחזור ויתרום הנשנה ביין על ענבים ש"מ טעם גדר מ"ח חמיר טפי. שם לית כאן זיתים על שמן, ר"ל דבזה ל"פ ב"ש, ולא מצינו מי שפליג על ר"מ בזה, והרי בש"א תרומת עצמן בהן וכן אמר ר"י בברייתא לעיל.

שם דהיא דר"י דר"א תרומה ויחזור ויתרום כו', לא מצינו לר"י שיאמר כן, אלא נראה שבא לחדש דר"י מודה דיחזור ויתרום בשאין הראשונה קיימת ובר"ה בראשונה קיימת ור"מ סבר דגם בראשונה קיימת חוזר ויתרום והראשונה שכבר היא תרומה אינו עושה אותה תרומה פעם שני', ובזה ניחא דאין כאן סברות הפוכות והגי' צריכה תיקון קצת.

שם תני חזר ועשה זיתים שמן כו' קורא שם וא"צ לתרום שני', כן גי' הגר"א, ונראה דקאי בזיתים על שמן ועשה זיתית התרומה שמן.

שם הדא אמרה שצריך לקרות שם למעשרותיו, פי' הגר"א ולא סגי בהפרשה, וצ"ע דאם הפריש וחשב לעשותו תרומה הרי תרומה נטלת במחשבה, ואם לא חשב כלל הרי אין כאן הפרשה כלל, ואפשר דר"ל שאין תרומה בירור חלק הקדש אלא התורם עושה אותו תרומה, שאם אינו אלא בירור הבירור קיים כשעושה הזיתים שמן והשתא א"צ לקנסו אבל אי הוא המקדש את התרומה כיון שלא הוקדשו מחמת קנס בשעת הרמה צריך לקרות שם, א"י י"ל דר"ל דאע"ג דהשתא הוא שמן ולא שייך למקנסי' מ"מ צריך לקרות שם ולא קאי אמעשרות דעלמא.

כו) שם ה"ב הא שאר כל הדברים לא, ר"ל הא דתנן בה"ג בתורם מן החיוב על הפטור וממין על שא"מ אם תרם א"ת תרומה מודים ב"ש דאפי' תרומת עצמן אין בהן, ור"י סבר דב"ש פליגי גם בסיפא, והכי מבואר שם בגמ' לפי גי' הגר"א.

שם חבריא בשם ר"י אפי' על אחרינא, כן גי' הגר"א, ר"ל ב"ש פליגי נמי בסיפא.

עד שיעשה אותן צמוקים ויעמד ערמה מ"מ מותר כדאמר בגמ', וה"ה דמותר ענבים העומדים לאכילה על ענבים העומדין לצמוקין, ולא עוד אלא אפי' זיתים העומדים לשמן על זיתים הנכבשים וענבים העומדים לין על ענבים לאכילה י"ל דמותר, דהעיקר תלוי בחולין שהרי התרומה נותנה לכהן ובטלה מחשבתו וכל שדעתו לעשות שלו שמן ויין איכא משום טורח השבט וגדר מ"ח, וגם מצוה להפריש מן הגמור בגורן ויקב, אבל כל שחלקו גמור או שעושהו צמוקים שאינו יקב מפריש עליו מכרי של זיתים העומדים לשמן שזה שפורש מן הכרי לעשותו תרומה אינן במחשבה, ומיהו י"ל כיון דסתם זיתים וענבים לדריכה הן עומדין ובלא מחשבה חשיבי כלא נגמרה מלאכתן עדיין לא קיים מצות גורן ויקב להפריש מן הגמור וכן נראה עיקר דהא תנן מ"י אין תורמין מדבר שלא נגמרה על דבר שנגמרה ובכלל זה ענבים העומדים לדריכה על צמוקים, והא דתנן פ"ב מ"ו תורמין זיתי שמן על זיתי כבש היינו ראויין לשמן אבל עומדין לאכילה.

וענבים העומדין לצמוקים מפרישין מהן על עצמן, וכן תאנים העומדים לגרורות מפרישין מהן קדם שעשאן גרורות, וכדאמר ביר' מעשרות פ"ב ה"ג הלוקח תמרים והוא עתיד לדרסן מעשרן דמאי ואמר מתוך שידוע שביתו טובל אף הוא מפריש תרומה משעה ראשונה, ובלוקח מן החבר א"צ לעשר אלמא שמפרישין קדם גמ"מ ומיהו אפשר דכל שמוכר לאחרים מותר לו להפריש גם ענבים העומדין לדריכה שהרי אסור למכור טבל אף קדם שנגמרה מלאכתה וכמשי"כ סי' ז' ס"ק כ"ג וכדאמר בלוקח תמרים ועתיד לדרסן שהן דמאי מפני שהמוכר חבר חייב לעשר וכן בשולח שתלים מעשרות פ"ה ה"א אמר ביר' דשולח לחבר מפני שדרך לשלח טבלים בדברים הללו אבל שאר דברים חייב לעשר, ואפשר דבדבר שאסור להפריש קדם גמ"מ הוי כדרך לשלח טבלים וא"צ לעשר וכ"מ פ"ו מ"י דאמרי ב"ה דמותר למכור זיתיו למעשר [ע"י לעיל סי' ה' סק"ח].

תרומות ומעשרות ובתורם מן הטמא על הטהור משמע ביבמות שא"צ להפריש עלה תרומ"ע ובאמת הרי"ש מפרש בפשיטות שהא דמ"ד אינו כמ"ח, אבל ל"מ כן ביר' וכמשי"כ לעיל, [והא דאמר ביר' נראין הדברים בתי"ג אבל לא בתרומ"מ יש לפרש לפ"ז דתי"ג היא גם על עצמה כיון שאין לה שיעור אלא שישיר וכל שיש שירים אפשר למחשב כעושה התרומה גם על עצמה אבל לא בתרומ"ע, אבל לפי ראשון אי אפשר לפרשה, ואולי אין כאן מקומו ונשתרבו ממק"א]. ובפ"ד ה"ד אמר דר"א כב"ש דקדשו מדומעין לר"י אבל לחזקי' דב"ש לא אמרי אלא בזיתים על שמן לר"א המותר טבל טבול אף לתרומה, ומשמע דב"ש פליגי בזיתים על שמן, והא דאמר קדשו מדומעין בדר"א אינו ר"ל דלא בעינן שיריה ניכרין דהכא הלא איכא מקצת שירים ניכרין וסגי בהכי אלא ר"ל קדשו מדומעין אף שלא פירש בשעת הפרשתו שתחול על עצמה וזו סברת ב"ש.

ר"מ פ"ה מה"ת ה"ג כיצד היו לו חמשים סאה חטים כו' והפריש על הכל שני סאין חטים אינן תרומה, נראה מדברי רבנו שבא להעתיק דין הפריש על מינו ושאינו מינו ומבואר לפ"ז דלא כמשי"כ אלא אפי' הפריש סאין מיוחדין על חטים מיוחדים ושעורין מיוחדים בלשון כולל בטל כולה ולא אמרינן דב' הסאין מדומעין טבל ותרומה ואפשר דהר"מ לשיטתו באת וחמור בלשון כולכם וסוגית הגמ' קשה לפרשה.

ר"מ פ"ה ה"ח אין תורמין שבלים על חטים כו', פסק כר"י ומפרש דלר"י גם בשבלים על חטים אין תרומתו תרומה, וצריך לפרש כן בסוגיא וצ"ע.

תרומות פ"ג מ"ג רע"א תרומת שניהם תרומה, ד"ז ניחא אפי' למ"ד ב"ב קמ"ג א' את וחמור ל"ק כלל דהכא אין חלק מיוחד ונתפש בתערובות כדין מרבה במעשרות וכמשי"כ סי' ט"ו.

כח) תרומות פ"א מ"ט ותורמין שמן כו' ויין על ענבים לעשותן צמוקים, ואע"ג דלא נגמרה מלאכתן

סימן יב

מוסיף אבל תרומ"ע א"א להוסיף ומבואר דמתני' דלא כא"א ב"ג.

ויש לעי' ב' המשנה דקתני מהחולין שיש כאן ה"ז בצד זה כו', הלא כל החולין הוא עושה מעשר ואיך נופל ל' בצד זה.

וגי' הר"מ מאה חולין כו', וצריך לפרש הרי זה שמראה על מה שהפריש, ובצד זה ר"ל הסאה חולין שבצד השלש סאין, וגי' מהחולין נמי יש לפרש כן.

ולא פי' הר"מ בהא דאין החשבון מצומצם, אמנם ביר' בפרקין ה"א אמרו דהא דתנן אחד ממאה היינו לבר מהתרומה ולפ"ז אינו משייר חולין רק צ"ח חלקי ק' ועושה אותן מעשר אח"כ עושה אותן תרומ"ע ולא אתפרש למה נטה הר"ש לפרשה למשנתו בפירושים אחרים והר"ש הביא הא דיר' במ"א.

ר"מ תרומות פ"ג הכ"ד והמעשר שראוי להיות למאה חולין אלו הרי הוא בצד זה שהפרשתי, פי' הר"א דר"ל בכרי בצד שהפריש, וזה לאו דוקא דמצי למיעבד מעשר בכל מקום שירצה, מיהו צ"ע דלא נתפרש ב' זה שעושה מעשר את החולין ואין ראוי לקרות תרומ"ע קדם שקרא שם למעשר כולו וגם ל' מעשר שראוי להיות כו' שכי' רבנו מתפרש שעושה כל המעשר בכרי. ונראה דבשעה שאומר למאה חולין אלו שהוא כולל את הסאה מגי' הסאין ביחד עם הכרי מתפרש שפיר בצד זה שהפרשתי שעושה את הסאה ועוד ט' סאין בצד זה והלכך באמירה זו נתפש מעשר כולו, והנה שינה רבנו מ' המשנה ולא אתפרש טעמא מיהו לעיקר הדין ודאי אין נפקותא בסידור לשונו ובלבד שיהא המכוון כהוגן.

א) פ"ה מ"ב ומהחולין שיש כאן ה"ז בצד זה מעשר כו', פרי"ש שאינו עושה כולן תרומ"ע שחסר מהן אחד ממאה של ב' שעשאן ת"ג, וצ"ע שאם אינו עושה אותן מעשר א"כ נשארו בטבלן ומעורבין במה שנותן לכהן, וצ"ל דעושה מעשר בכרי עליהן כגון שיש כאן מאה סאה נטל ג' סאה והניח סאה אחת טבל ועשה ב' סאה ת"ג, עושה אח"כ צ"ח חלקי ק' מסאה שהפריש מע"ר ושאר מעשר סמוך לו שעושה הוא על צ"ז סאה שבכרי ועל ב' חלקי ק' של הסאה שבידו, ועושה אח"כ צ"ח חלקי ק' שנעשו מעשר תרומ"ע והוי החשבון מצומצם, אבל קשה שאין בלשונו רמז לזה שאמר מהחולין שיש כאן ה"ז בצד זה מעשר ולא פירש כמה מהן, ומ' הר"ש שכי' תשעה חסר מעט כו' משמע שעשה כל הסאה שהפריש מע"ר אלא שלא עשה כולה תרומ"ע וזה ודאי קשה הלא נשאר טבל ביד כהן.

עוד פרי"ש דמשנתנו א"א ב"ג היא דתרומ"ע ניטלת מאומד ובעין יפה, ואע"ג דלעולם שונין את ההפרשה כפי שיעורו מדינא, הכא משום שלא לדקדק בפורתא נקט התנא החשבון בחלקים שלימות ואינו מרבה בתרומ"ע דמתני' א"א ב"ג, ומיהו משמע דלא קיי"ל בהא כא"א ב"ג ולמשי"כ תו' מנחות נ"ד ב' דא"א ב"ג גם במעשר ס"ל כן ולית ל' מרבה במעשרות, סוגיא דעלמא דלא כא"א ב"ג וכדפריך במנחות שם בפשיטות מרבה במעשרות הוא, ומיהו בגמ' שם משמע דלא פליג במעשר דהא כי מוקמינן לה כא"א ב"ג מפרש לה בתרומ"ע ולא מוקים לה במע"ר ודבריהם ז"ל צ"ע, [וביר' אמרו דלכך אינו אומר אחד מ' תרומה ברישא דעלמא הפריש מעט יותר מגי' סאה ותרומה לא אכפת לן אי

לאחר מירוח אין חלה נדונית בסדר המתנות אף אם פשע ולא הפריש מעשרותיו עד שעשה עיסה ומייתא רא"י דהא תרומה ודאי ראוי להקדים לחלה שיש בה ראשית וקדמה לגורן ואפ"ה העושה עיסתו טבל התרומה חייבת בחלה והא דאמר ותני כן הוא בלי תמי' ור"ל והא לא תני כן, ומה שכתוב בבהגר"א קשה לכווננו.

ד) פ"ה מ"א ר"ש ואע"פ שמפריש כך מפריש מע"ר תחלה כו', בירו' מבואר דאף בודאי שמפריש מעשר על החלה קשיא ל"י דיקדים חלה למע"ר כמו שמקדימה לשני, אלא דלמאי דעשני חוץ ממה שראוי לחלה קשיא טפי דיקדים חלה, ומיהו מהא דמשני חלה אין בה משום ב"ת משמע דטעם זה שאין מעשר את החלה אינו מכריע כלל וצ"ע.

שם מ"ב וכמה הן אחד מכ' ואומר כו' ועוד אחד ממ"ח סמוך לו כו', האי אחד ממאה היינו חוץ ממה שעושה תרומה אבל אחד ממ"ח הוא ג"כ על התרומה דהא התרומה חייבת בחלה כדאמר בירו', ויש לעי' איך מפריש משלו על של כהן שלא מדעתו והוא איבעיא נדרים ל"י ב' ואפשר דהכא שעדיין אין כהן מבורר ואסור לשלוח טבל לכו"ע רשאי בעה"ב להפריש משלו על של חברו.

והא דתרומה חייבת בחלה ילפינן לה בירו' פ"ק דחלה ה"ג מקרא, ונראה דאף למ"ד מתנות שלא הורמו כמו שהורמו דמ"א מ"מ כל שגלגל בטבלו התרומה חייבת בחלה דאכתי לאו תרומה היא, ובתו' סוכה ל"ה ב' כתבו דמירי באיכא ה' רבעים בלא חלקו של כהן אע"ג כו' ואינו מובן ואולי צ"ל ואף עם חלקו דברק כו'.

ה) פ"ה מ"ג ומתיר בחלה, משנתנו בנחתום חבר וכמש"כ ר"ש לעיל פ"ב מ"ד, והא דאין הנחתום מפריש חלה משום דמוכר במדה גסה או שעושה בטומאה והקלנו עליו, ולפ"ז נראה דאף בלקח מב' נחתומים מרים חלה מזו על זו שהרי הנחתום אינו מפריש, ומיהו מתני' אף בנחתום ע"ה שאין נ"מ בזה בין נחתום חבר לנחתום ע"ה, [ובנחתום חבר שואלו אם לקח מאחד או משנים ועושה על פיו ומתני' בלא שאלו או בע"ה והכי תנן לק' מ"ו בסיטון נאמן הסיטון לומר משל אחד הם ונראה דתני בסיפא וה"ה ברישא ולענין ע"ה ע"י לק' ס"ק ט"ו] ונראה דהא דתנן דמתיר בחלה ר"ל אם הנידון לענין חלה כגון שמוכר בדקה או ע"י פלטר ואם היה חבר חייב להפריש חלה אלא שהנחתום ע"ה ולפיכך צריך לוקח שהוא חבר להפריש חלה מרים משל היום על של אמש וכה"ג בשני נחתומין אינו מפריש מזה על זה ונחתום ע"ה חשוד על החלה וכמש"כ ס"י ו' סק"ב, מיהו לר"י דבעושה בטומאה לעולם אין הנחתום מפריש אף במדה דקה אפשר דבלוקח מע"ה לעולם מפריש משל נחתום זה על של אחר שאין הנחתום מפריש וע"י לעיל שם, [מיהו במוכר ע"י פלטר או בחנות הסמוך לפלטר שחייב הנחתום להפריש אין מעשרין משל נחתום זה על של זה].

והנה מפריש חלה קדם מ"ש כדתנן לעיל, ואע"ג דאפשר דזו שמפריש עליה כבר נתקנה ביד המוכר החטים גם מ"ש וזו שמפריש ממנה לא נתקנה או אפכא, מ"מ מותר להפריש מזה על זה בין לדעת הר"מ בין לדעת הראב"ד לעיל ס"י ד' ס"ק י"ח ט"ט.

שם ר"ש אוסר בתרומ"ע ומתיר בחלה, ה"ה דאוסר במ"ש ונקט תרומ"ע דקאי אמתני' דלעיל דמפריש תרומ"ע וחלה כאחת, ואורחא דמלתא להדר להפריש מאחת על הכל משום שא"א לצמצם וע"כ הוא מוסיף מעט בחלה ואם נוטל מכל אחת צריך ב' הכרעות אבל מ"ש לא אכפת ל"י אם מפריש מכל אחת כיון שמחלל על המעות.

ו) פלוגתת ר"מ ור"י הוא בגדרי תקנת דמאי, ר"י ובית דינו קבעו דלוקח מן הנחתום בב' ימים לא יעשר משל היום על של אמש, אף שיש ס"ס שמא של אחד הן ושמא מעושרין הן, ור"מ וב"ד קבעו דעד ט"ו יום מעשר

ב) פ"ה מ"ב הרוצה להפריש תרומה ותרומ"ע כו', תוכן משנתנו לזרז על דברים שצריכים לדקדק ולהורות במה שיש להקל, והנה המפריש תרומה ותרומ"ע בב' הפרשות מוסיף הכרעה בכל פעם שקשה לצמצם ובתרומ"ע שצריך דקדוק צריך להתנות שאם יש כאן יותר ממעשר מן המעשר יהי תרומ"ע בצפוננו גם על המותר שבדרומו, ולהקל על התורם יש כאן במתני' עצה שיקח כדי תרומה ותרומ"ע ועושה התרומה כל מה שיש כאן יותר מאחד ממאה ואחד ממאה עושה תרומ"ע, ויהי התרומ"ע בדקדוק, וגם למדנו שיכול לומר אחד ממאה ממה שיש כאן ולחשוב חוץ ממה שיעשה תרומה ואין זה דברים שבלב.

וכתב הרע"ב שרושם מה שהוא מפריש ואינו מפרישו, ונראה דאינו מפרישו משום שאומר אח"כ ושאר מעשר סמוך לו וגם משום מוקף של החלה, ומיהו אם רושם ואינו מפריש קשה אח"כ לכוין בשעת פרישה דלמא מניח מן התרומה אצל החולין אם לא שיתנה מה שאני עתיד להפריש וע"י ברירה ולכן נראה שיפריש ויקרב זה שהפריש אל החולין.

ויש אומרים יותר מאחד ממאה שיש כאן הרי הוא ת"ג בצפוננו אותו אחד ממאה שיש כאן ועוד ט' חלקים כמותו הרי הוא מע"ר בתחתון של הפירות אותו אחד ממאה שעשיתיו מעשר עשוי תרומ"ע, ונראה דבנוסח זה מתוקן כל מה ששנה במשנתנו שהתרומה היא בלי נתינת קצבה והתרומ"ע בדיוק, ואחד ממאה דאמר היינו חוץ מן התרומה שיעשה, ואף שאינו אומר בלי המשנה משמע דאין קפידא בדבר שהרי הר"מ ג"כ שינה ל' המשנה, ולפי קטנות השגתנו נוח לנו נוסח האמור מלשון המשנה הרמוז בהלכות רבות, אשר לפי הנראה לא עמדנו עליהם כי בפשוטו אין צורך לומר שיהא חולין ואח"כ לקרות עליו שם אלא אפשר לומר יותר מאחד ממאה תרומה ובודאי יש כאן מה שיש ללמוד מזה, אבל מ"מ לא קבע התנא הדבר חובה על התורם, ולמאי דמפרש בירו' דאינו אומר אחד מני' תרומה משום שהתרומ"ע צריך להיות בדיוק י"ל דלפיכך שנה התנא אחד ממאה יהא חולין שאם היה שונה יותר מאחד ממאה תרומה לא הוי שמעינן שאין תרומ"ע ניתנת בעין יפה ושפיר י"ל כא"א ב"ג דתרומ"ע ניתנת בעין יפה ותנא חד מתרי נקט וה"ה דמצי למימר אחד מני' תרומה והשאר מעשר ועושה אותו תרומ"ע אף אם יש בו קצת יותר, אבל השתא ששנה אחד ממאה יהא חולין שפיר שמעינן שבא התנא לאפוקי מא"א ב"ג.

ג) יר' פ"ה ה"א ז"א חלה אין בה משום ב"ת כו', ע"י גי' הגר"א, ותוכן הדברים דר"ז סבר דראוי להקדים חלה שנאמר בה ראשית ומע"ר ושני לא נאמר בהן ראשית, ור"י בשם ר"ז סבר דבאמת בודאי חלה קודמת והא דתני ר"ח בודאי כלי' המשנה אינו על הסדר ובאמת חלה קודמת [וצ"ל דאומר יותר מאחד ממאה שיש כאן הרי זה חלה שאם יאמר אחד ממ"ח חלה אי אפשר לו לצמצם שיעור אחד ממאה לתרומ"ע] ור"י בשם ר"ז סבר שאין בחלה משום ב"ת ואין קפידא אם מאחרה, ור' מתני' סבר דמע"ר קדם לחלה משום שיש בו תרומ"ע דכתיב בתרומה ראשית, וגם קדם חיובו, אבל מ"ש אע"ג דקדם חיובו חלה דכתיב בה ראשית קדמה, ופריך לר"מ כיון דמע"ר קדם לחלה הדין נותן שלא יהא המעשר חייב בחלה כדין כל המתנות שאין הראשון חייב בשני רק השני חייב בראשון ולר"י אליב"י דר"ז דחלה קודמת ל"ק ל"י שלא תהא חייבת במעשר ד"ל כיון דכבר קדם חיובו לא מפטר אבל לר"מ דמע"ר קדם שפיר קשיא ל"י שלא יהא המעשר חייב בחלה, ואע"ג דהעושה עיסה מן המעשר חייב בחלה כדתנן פ"ק דחלה מ"ג מ"מ כשעשה עיסה בטבלו יש לדנוני בכל הקדם לחברו אילו מתחייב בחברו, א"נ פריך דתרומ"ע יהא פטור מן החלה, ומשני דחלה דכיון דעיקר מצותה ע"י גלגול ועיקר מצות מעשר

יותר ב' טפוסין בב' נחתומין ודפוס אחד בנחתום אחד, ולא מבעיא במצא אצל אחד ב' טפוסין ואצל כולם טפוס אחד ואין טפוסיהן שוין ודאי תלין שזה שאצלו ב' טפוסין הוא הלוקח מב' נחתומין, אלא אפילו אם מוצא אצל כולם טפוס שוה והוחזקו ע"כ ב' נחתומין בטפוס שוה מ"מ תלין שזה שאצלו ב' טפוסין לקח מב' נחתומין ויש אחד מן הנחתומין שטפוסו חלוק אבל אם הושוו כולן לעשות טפוס אחד שמוצא אצל כל הפלטרין מין אחד ע"כ כולן שוין ואינו יודע מי לקח מב' נחתומין מעשר מכל ככר, ונראה דה"ה אם אצל כולן טפוס אחד אף שאצל כל פלטר טפוס אחר מ"מ מעשר מכל ככר שע"כ ב' נחתומין טפוסן שוה ואחד מן הפלטרין לקח מב' השוין ואין ידוע איזה מהן.

שם ודכותה ט' נחתומין ועשרה פלטרין כו', ומבעיא לי' כיון דפלטרין יתירין כל נחתום משתדל לתרי פלטרין ויש מקום לומר דלא שכיח שאחד יזכה בשני פלטרין אלא כולן זוכין בפלטר היתיר וא"כ ע"כ איכא פלטר הלוקח מב' נחתומין, ולפי"ז לא אמר ר"י במשנתנו אלא כשמספר הפלטרין והנחתומין שוין.

יא) בתורע"א כ' דהכא עושה בטומאה ולכך החלה אחד ממ"ח, אינו מובן שהלא הרע"ב פי' דאיירי במדה גסה ואיירי בעושה בטהרה כמבואר בירו' דלר"א איירי מתני' בעושה בטהרה, ואע"ג דלוקח מע"ה מ"מ אפשר שיעשה בטהרה דסתם חטים אינן מוכשרין כל שלא נלתתו, ומש"כ בתו"ח דאיירי בלוקח פלטר לא יתכן בנחתום חבר דכיון דמוכר לפלטר חייב הנחתום לעשר למה שצדדנו לעיל. נראה דדין לוקח מן הנחתום דנחלקו ר"מ ור"י הוא גם בנחתום המוכר במדה דקה לענין מ"ש [והיינו בנחתום חבר]. יב) פ"ה מ"ה הלוקח מן העני וכן העני שנתנו לו פרוסות פת כו', ר"ל הלוקח מן העני ע"ה דאילו לוקח מעני חבר אין הלוקח מעשר דודאי עשרינהו העני המוכר דלא התירו לעני למכור דמאי אפי' לחבר דאין שולחין ומוכרין דמאי אפי' לחבר אלא כשמשיפיע במדה גסה, וכשלוקח מעני ע"ה לעולם צריך לעשר מכל אחד אפי' תמרים וגורגרות ואי אפשר לבוללן דדלמא לקח העני מתנה מועטת דלא מהני להו בלילה, והיינו דחלקן התנא הלוקח מן העני שמעשר לעולם מכל אחד ואחד וכן העני שנתנו לו פרוסות פת דבילה מעשר מכל אחד ואחד אבל עני שנתנו לו תמרים וגורגרות בולל ונוטל וכדמפרש ר"י במתנה מרובה, והא דעני מעשר כ' התווי"ט דר"ל אם רצה להחמיר על עצמו דהא מן הדין רשאי לאכול דמאי, ואפשר לפרש בעני חבר המוכר דחייב לעשר ורישא וסיפא באיכא לוקח מן העני אלא רישא בעני ע"ה שהלוקח מעשר וסיפא בעני חבר שהמוכר מעשר.

יג) שם אימתי בזמן שמתנה מרובה, פי' הגר"א שכל מתנה מרובה כדי פירי שלם של תרומ"ע שהוא נוטל, כגון אם כל המתנות של מאה ויש שם אלף תמרים נוטל עשר תמרים ואומר כל מה שיש כאן טבל יהי' מעשר על הטבל שבכרי, ושאר מעשר בתחתון של כל תמרה ותמרה, וחוזר ואומר טבל שבעשר שעשיתיו מעשר עשוי תרומ"ע, ונותן את העשר לכהן, וחוזר ואומר מ"ש בעליון של כל תמרה ומחולל על המעות, אבל אם המתנות של חמשים אם יקח עשר תמרות מן האלף ע"כ לא לקח אלא של עשרה אנשים ומעשר על של עשרים והוי מן הדמאי על הדמאי אלא יחתוך כל התמרים לשנים ויבולל ויקח כ' חצאים, ואף אם ב' מתנות של חמשים וכולן של מאה הדין כן, ואם כולן של מאה ואחת של תשעים ויש לו ט' מאות ותשעים תמרים א"א לו ליקח עשרה לתרומ"ע ולעשות מהן ט' וט' עשיריות תרומ"ע שהבליה לא בררה שהתמרה העשירית היא של מתנת התשעים ויש לחוש לכל העשר שהן מהמתנות הגדולות, אלא חותך כל התמרות לעשרה חלקים ויעלו החלקים ט' אלפים וט' מאות ויקח צ"ט לתרומ"ע או יקח צ"ט למע"ר ויקח תרומ"ע מכל אחת ואחת.

מזע"ז, ובלוקח מן הפלטר בב' דפוסים ר"מ וב"ד גזרו שלא לעשר מזע"ז, ור"י וב"ד התירו, אם ב' הככרות מיום אחד. ופלטר דתנן צ"ל בפלטר ע"ה, דפלטר חבר חייב לעשר למש"כ לעיל סי' ו' סק"ח, ולפי"ז לר"מ דמעשר מכל דפוס דחיישי לב' נחתומין אין מפריש חלה מזע"ז דהא הנחתום חייב להפריש כשמוכר לפלטר אלא דחיישינן שמא לקח הפלטר מנחתום ע"ה ואפשר דאחד מן הנחתומין הפריש ולפי"ז נפקותא בפלוגתא דר"מ ור"י בפלטר גם לענין חלה וזו כונת תויו"ט.

ז) מ"ג ר"ש ראשון עם שני מין אחד כו', נראה דהוא לי' קשיא, איך יתכן דמותר להפריש מן השני על הראשון ועל השלישי, וע"כ דראשון ושלישי מין אחד ומן הראשון על השלישי אסור, ומשמע דסבר דאין שיעור לדבר, א"נ רבותא קאמר דאע"ג דאנו סותרים עצמנו מ"מ כן גדרו חכמים והרא"ש כתב דבירו' אמר טד ט"ו יום וקשה דהא אמר עד לי' יום ואיך יתפרש ט"ו יום וצ"ע.

כתוב ברא"ש שם דלמאי דאמר בירו' עד ט"ו יום אין כאן רעם ויפה ולא אתפרש מאי היא.

ח) למה שכתבנו סי' ו' סק"ח דנחתום המוכר לפלטר חייב לעשר [אפי' מוכר לפלטר חבר] ונראה לפ"ז דאם פלטר חבר קונה מנחתום ע"ה חייב לעשר, הא דקונה מן הפלטר דנחלקו ר"מ ור"י היינו בפלטר ע"ה, אבל בפלטר חבר א"צ לעשר לא מעשר ולא חלה, ובפלטר ע"ה חיישינן שמא לקח מנחתום ע"ה [ואילו הנחתום חבר ודאי מעשר כשמוכר לפלטר ע"ה דאפי' כשמוכר לבעה"ב ע"ה חייב לעשר דכל מה שהקלנו על הנתתום אינו אלא כשמוכר לחבר כמש"כ ר"ש פי"ב מ"ד] ולר"מ בב' דפוסין אין מעשרין מזע"ז שמא לקח מב' נחתומין אחד חבר ואחד ע"ה או שניהם ע"ה ואחד תיקון והשני לא תיקון, ומנפול הלוקח מפלטרין צריך הלוקח ממנו לעשר מכל ככר וככר שמא לקח מב' פלטרין שלקחו מנחתום אחד ע"ה והפלטרין היה אחד חבר או שניהם ע"ה ואחד מהן תיקון, ודין חלה ומעשר שוין בזה.

ט) ירו' פ"ה ה"ג בשואל שאור לעשות עיסתו כו', צ"ע אי יש בילה כי מפריש על דפוס אחר מאי הוי, ואי אין בילה כי מפריש בככרו נמי ניחוש שמא מפריש מן הפטור, ואפשר דזה בכלל קו' הגמ' לא אצלו היא נטבלת. שם אלא כר"י, גי' הגר"א דלא כר"י, ור"ל דלר"י דאיירי בעושה בטומאה אה"נ דאיכא למיחוש לכל הני אלא כר"א דאיירי בעושה בטהרה וליכא למיחוש לשאלה מע"ה שהרי נזהר בטהרה, וא"ת אכתי איכא למיחוש ששאל מחבר י"ל דכיון שהוא חבר אינו מערב פטור וחייב שלא לתת מכשול ללוקח, אבל קשה דא"כ גם בעושה בטומאה אינו שואל כיון דאיירי בחבר אלא שלקח לתותין מע"ה, וע"כ עושה אותן בטומאה.

שם א"ר מתניה בלוקח מן הפלטר היא מתניתא [זו גי' הגר"א ולא נתגלה מקור גי' זו שממנו דלה רבנו מים עמוקים אלה] ור"ל דר"ש לא קאי ארישא אלא אסיפא ומחמיר במעשר כר"מ דדלמא מתרי זבין ואפי' זבין מחד לחתום דלמא נחתום מתרי זבין אבל בחלה שאין כאן רק חשש שמא מתרי זבין מיקיל, ונראה דר"מ שנה דברי ר"ש בסיפא דלא יתכן שיהי' דברי ר"ש נאמרין ברישא וקאי אסיפא.

שם בעושה בטומאה קיימינן כו', ר"ל שאין חוששין שמא שאל שאור או ככר אפילו בעושה בטומאה ור"י לא פליג והלי' משמע דאי בעושה בטהרה בלא"ה ניחא ובאמת אף בעושה בטהרה אסיק בקושיא.

י) שם ה"ד היו לפניו ב' טפסין כו', נראה דר"ל דראה אצל פלטר אחד ב' טפסין מעשר מכל טפוס בין בלוקח מזה בין בלוקח ממי שאצלו טפוס אחד ואע"ג דאיכא למימר דב' טפוסין הן של נחתום אחד ואיכא פלטר אחד הלוקח מב' נחתומין שעושין שניהם דפוס שוה לא חיישינן לזה ותלינן

טו) מ"ן נאמן הסיטון לומר משל אחד הם, לדעת הראב"ד דהחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו איירי בסיטון חבר אבל לדעת הר"מ למה שפירשו הגר"א [לעיל סי' י' סק"ה] סתם ע"ה נאמן ומתני' אפילו בסיטון ע"ה, אמנם למש"כ לעיל שם אין ע"ה נאמן על הדמאי, והכא בסיטון חבר, ויש לעי' סיטון חבר פשיטא דנאמן ואפשר דהיה מקום לחוש לרואין שמעשר מזה על זה והיה מקום לומר שקבעו חכמים לעולם שיעשר מכל אחד [שו"ר בירו' אמר דאפי' משבח מקחו נאמן, ומיהו בע"ה אפש' דבאומר להשביח מקחו אינו נאמן וע"כ מתני' בחבר ובחבר לכאורה אין זה רבותא דאינו חשוד לשקר בשביל להשביח מקחו, ואפשר דאיירי דלא אמר לענין מעשר אלא להשביח מקחו וסי"ד למימר דאינו מעלה על דעתו שיעשר מזה על זה ואפי"ה נאמן].

שם אפי' מאותו הסוג אפי' מאותו המין, אפשר דאיירי במביא מאוצר לחנות ולוקח בפעם שני ממה שהביא מאוצר ואע"ג דנתן לאותו הסוג ויש מקום לומר דבסוג זה נותן תמיד של אחד מ"מ חיישינן שמא הן של אחד אבל אם מכיר שלא נתוסף כאן מן האוצר שפיר מעשר מזה על זה, ואפשר דלא חילקו חכמים בדבר וכל שלוקח פעם שני אין מעשר מזה על זה, והנה לא חיישינן שמא עירב הסיטון של שנים ואפי' סיטון ע"ה, והנה אמרו בירו' אם מכיר שזו החבית שלקח בראשונה מעשר מזע"ז ודוקא באופן שאינו מערה מחבית לחבית, אבל אם דרך לערות חיישינן שמא הוסיף, והנה למדנו שאם בטוח שלא הוסיף לא גזרו חכמים, ומיהו חיישינן שמא הוסיף רק ביין שהקרים שאין דרך להוסיף לא חיישינן, וא"כ גם בתבואה יש לחוש שהוסיף בסוג וא"כ לא מהני הכרה, ומיהו אי חיישינן שהוסיף מאיש אחר ראוי לחוש לעולם לתערובות, ומיהו כיון דבדמאי יש בילה יכול לבלול ולעשר ומיהו לא שמענו שיהא צריך לבלול ומשמע דלא חיישינן שיערב משנים, ומ"מ בלקח וחזר ולקח גזרו חכמים טפי למיחוש שמא עירב של אחד, א"נ ביין חיישינן שיערב ובתבואה אין דרך לערב.

יש לעי' בלוקח מתגר נכרי הלוקח מישראל במקום שיש ספק אם רוב מעשרין, וכן בתגר ישראל והוא חשוד, אי מעשר מזע"ז בקונה מן הפלטר או כשלוקח מן העני תמרים וגרוגרות וכולל, וכן בלוקח מן הסיטון אי כל הני קולות דמאי אבל בספק שאין רוב מעשרין דאסור מן הדין יש לחוש שמא יעשר מפטור על החיוב ומחיוב על הפטור או דלמא זה שהכריעו חכמים שבדרך הרגיל הוה של אדם אחד סמכין על זה כרוב, ונראה דיש להקל דאי רובא אין מעשרין או רובא מעשרין איכא למיזיל מעיקר הדין בתר רובא ולעשר מזע"ז ומחצה על מחצה במכוון לא שכיח, וגם מעיקר הדין הוי ס"ס דלמא שניהם מעושרין ודלמא שניהם שוין ומיתקני השתא וכיון דבוה"ז דרבנן וגומר ע"מ למכור דרבנן, ואם הן ירק או פירות חוץ מזיתים וענבים מין דרבנן, יש להקל לעשות כדן משנתנו בדמאי.

ר"מ פ"ד מה"מ ה"ד ובזמן שמביאין לו מגנות אחרות אם לקח ממנו וחזר ולקח ממנו פעם שני לא יעשר מזע"ז, במשנה לא נתפרש דדוקא בפעם שני ורבנו הכריע כן מסברא דעל הרוב מוכר מגנה אחת וכשגומרה מוכר של אחרת וכדין לוקח מסיטון, ואע"ג דבירו' בעי למימר מכל קלח וקלח אי חיישינן ליתור אגודה אלמא דחיישינן שהוא נושא ביחד משתי גנות, מ"מ לא חיישינן שמוכרן בעירוב אלא מוכר מכל גנה וגנה בפ"ע שכן נוח לו שבכל גנה עושה חבילתה או שכנסן בכלי ואין רגיל לערבן וגם הדבר מצוי שאינן שוות בטובן ושבחן ומחזיק כל סוג לעצמו.

מן האמור נלמד בזמנינו דתגר נכרי מוכר בשוק פירות או ירק שיש לחוש שלקח מישראל שאינו מעשר זה שלקח בפעם אחת מעשר מזע"ז.

יר' פ"ה ה"ד בדמאי התירו תנין ר"י אומר כו' [כן גי' הגר"א] דבי ר"י אמרי בשעת הגורן כו' היו הכל נותנין ממאה ואחד מחמשים [ר"ל מתנה הנעשית מחמשים תמרים ר"ל שנותן לעני חמשים] מעשר מחמשים, מדברי בהגר"א נראה דר"ל דמחלק לחלקי של נ"י ומעשרן ונראה דמחלקן לאחר בלילה דאי מחלקן קדם בלילה ניחוש שלא נזדמן במספר עשירות של כל אחד ואחד ויש כאן מן אחד ט"ו ומן אחד ה' וכשנוטל ה' מחמשים אין הבליה מועלת כלום ואפשר שיש כאן מ"ה חיוב ובידו עלו רק ד' חיוב וא' מן החמשה הפטור, [וכן אם מעשר רק תרומ"ע וחלק את כל אחת לשנים, ומחמשים נעשו ק' חצאין אכתי אחת שנוטל לתרומ"ע בספק אם בא לידו מן החיוב ואין הבליה הועילה כלום ואף אם בלל הכל ואח"כ חלקן לחמשים חמשים אי אפשר לי' להפריש תרומ"ע אחת על החמשים שמא יש כאן תערובות פטור וצריך להתנות שיהא זה החצי תרומ"ע על מעשר הנמצא בכל התערובות] ואם נוטל אחר הבליה שפיר סמכין שיש כאן מכל אחד לפי חשבון מיהו קשה מה הרויח בחלוקה זו יותר מנוטל מכל התערובות שהרי בנוטל מכל התערובות העיקר תלוי שיעלה בידו מן החיוב ועושה אותם מעשר או תרומ"ע על כל החיוב שנמצא בתערובות ומ"ל נוטלן מן התערובות ומ"ל נוטלן מכל חמשים חמשים, ועוד למה מחלק כולן לחמשים חמשים יקח חמשים לעצמן והשאר יחלק למאה מאה, וכ"כ ה"נ הא אמר הכל נותנין מעשר ואחד מאחד מעשר מכאוו"א, ולא אמרין לעשר מאחד והשאר מכל עשר, ועוד קשה הכל נותנין מחמשי' ואחד מארבעים מעשר מארבעים אם מחלק את התערובות לארבעים ארבעים ע"כ יש בכל ארבעים תערובות של שני אנשים.

יד) ואפשר לפרש דהא דאמר מעשר מחמשים, היינו שעושה חלקים הראוי לתרומ"ע של חמשים, ור"ל שמחלק כל תמרה לשנים ובולל ונוטל חצאין לפי חשבון ואם הכל נותנין מחמשים ואחד מארבעים עושה חלקים שכל חלק ד' חלקי עשירות [ויהי' מוכח לחלק כל חלק לשנים כדי להשוות החלקים שאם יקח מהתמרה ח' עשירות ישאר רק חלק של ב' עשירות] והולך ומונה שאם אחד נותן מאחד ע"כ צריך לחלק כל תמרה למאה וא"כ הוא מעשר מכאוו"א, והיינו דאמר ר"י דמתנה מועטת מעשר מכל או"א, היינו שמגעת למדה דמעשר מכאוו"א, ויש ג' מדרגות שאם הכל נותנין מאות מעשר תמרים שלמים בלי טורח ואם אחד נותן פחות יכול לחלקן לחלקים קטנים, ואם לקח מאחד תמרה אחת מעשר מכל או"א שגם אם יבוא לבלולן צריך לחלק כל אחת למאה.

יר' שם עד כזיתים נבללן כו', לפי הגר"א מסקינן דלר"י מחתכן עד כזיתים, ומבואר דבעירוב סגי וא"צ לדרך, וכן מוכח הא דר"י דאמר מתנה מרובה לפי הגר"א, ואפשר דהא דאמר ר"י עד כזיתים נבללן נמי בדמאי קאמר ולחזקי' אין נפקותא בין גדולים לקטנים ומיקילין בדמאי אף בגדולים ולר"י דוקא עד כזיתים, וכן הא דאמר ר"י פ"ב דמ"ש ה"ג עד כזיתים נבללן היינו דלא תיקנו בזה חכמים שכר מ"ש אלא מחשב לפי חשבון ואם נחסרו גם מ"ש מפסיד ומ"מ צריך לחלקן כולן שאין סומכין על בילה לענין איסור ומיהו לפ"ז בהיו ב' מאות מעשר ומאה חולין ונמצאו ע"ר ונטל ק"פ למעשר צריך לחלק את הצ' חולין דלמא יש בהן מעשר ומרויח שמחלל את הכ' החסרין על ש"פ אבל בר"מ פ"ו מהל' מ"ש ה"א ל"מ כן שלא כתב אלא דמחלל את המעשר בכ"מ שהוא אם יש בק"פ שנטל חולין אבל אם בק"פ מעשר השאר חולין ומשמע דסמכין אבילה, ובעיקר דעת רבינו ז"ל קשה שלא פירש דין בילה ואי אפשר לומר שפסק כר"י דא"כ הו"ל להביא שיעור זיתים, ומשמע דסבר אין בילה וכדפסקין בגמרא דידן ורק בדמאי ובשכר מעשר מיקילין.

פ"ג דחלה, אלא ר"ל שלקחם ישראל ומירחם וחזר הנכרי שמכרו ולקח ממנו אחר מירוח ומ"מ לא מפטר מחמת לקוח כיון שהי' שלו קדם מירוח וכמשי"כ תו' ב"מ פ"ח א' ד"ה תבואת, דאילו הדר מוכר קנה ל"י הוי חיוב מן התורה דתבואת זרע קרינן ב"י וכי היכי דמכר לאחר מירוח וחזר ולקח חייב מה"ת, ה"ה במכר קדם מירוח ומירוחו הלוקח וחזר ולקח הימנו חייב מן התורה, וה"ה בתבואה שגדלה ביד ראובן ומכרה לשמעון קדם מירוח וחזר שמעון ומכרה ללוי ומירחה לוי וחזר שמעון ולקחה מלוי אחר מירוח חייב מן התורה כיון שהי' שלו קדם מירוח תבואת זרע קרינן ב"י.

והא דהוכרחו התו' לזה ולא ניחא להו דאיירי במירוח נכרי ופליגי אי מירוח נכרי פוטר דא"כ טעמי דר"ש משום דמירוח נכרי פוטר, אבל אם יש טבל גמור ביד נכרי מודה ר"ש דתרומתו תרומה ומאי פריך ולר"ש דפטר כו' הרי מודה ר"ש דנכרי איתא בתרומה דנפשי בטבל גמור, וכ"ת דלא משכ"ל טבל גמור ביד נכרי, דאי לקחן לאחר מירוח פטור משום לקוח, ואי דלקחן קדם מירוח ומירוחן פטור משום מירוח נכרי פוטר ואי בגדלו ברשות נכרי ומכרן לישראל קדם מירוח וחזר ולקח הימנו לאחר מירוח פטור משום דיש קנין ביד נכרי להפקיע, אכתי משכ"ל דהביא שליש ביד ישראל ולקחן הימנו הנכרי ומכרן קדם מירוח לישראל וחזר ולקח הימנו אחר מירוח, וכן לפי ריב"ס ב"מ פ"ח דלקוח לאחר מירוח חייב מן התורה משכ"ל טבל גמור ביד נכרי שלקחן מיד ישראל אחר מירוח, לכך הוצרכו לפרש דטעמי דר"ש דקסבר בני ישראל ולא נכרים ואין תרומתן תרומה, ונתיישבה קושית מהרש"א ז"ל.

{ע"כ נדפס שם}

(ט) מ"ט מעשרין משל ישראל כו', ישראל שמירח ע"מ למכור וחברו מירח ע"מ לאכול אין מעשר משלו על של חברו ולא חברו עליו, ואפי' חזר ולקח מיד חברו אין מעשרין מזע"ז דכיון דכבר מירח ע"מ לאכול לא מפטר משום לוקח לדעת הר"מ וש"פ, ונתבאר שביעית ס"י א', לקח מחברו קדם מירוח ומירוחו ויש לו משלו מעשרין מזע"ז והוא דמירח שניהם ע"מ לאכול או שניהם ע"מ למכור, אין מעשרין משל ישראל על של נכרי אפי' מירוחו ישראל ע"מ למכור ומכרו אין הלוקח מישראל מעשר ממנו על מה שלקח מן הנכרי בין שגדל ביד נכרי ומירוחו הנכרי בין שגדל ביד ישראל ולקחו נכרי ומירוחו ואח"כ מכרו לישראל, דפטור לקוח חשיב חיוב לגבי פטור מירוח נכרי וכמשי"כ תו' ב"מ פ"ח א' ד"ה תבואת, לקח מן הנכרי קדם מירוח ומירוחו ישראל מעשר ממה שגדל אצלו על זה שלקח שאין קנין לנכרי בא"י.

הא דאין מעשרין משל לקוח על שלו או משל נכרי על של ישראל, היינו אפי' בזה"ז שהוא דרבנן, ואפי' בירקות, דכל דאיכא באחד חד דרבנן ובשני תרי אין מעשרין מזע"ז וכמשי"כ ב"י יו"ד ס"י ש"ל בשם מ"כ וכ"ה בתשובת מיימוני זרעים בה' חלה.

והא דאין מפרישין זע"ז יש חילוק דיעבד דאם הפריש מחיוב דרבנן על חיוב דאורייתא לא תיקן כלום את החולין, [אבל התרומה מתוקנת], אבל אם הפריש מחיוב דאורייתא על חיוב דרבנן החולין מתוקנין רק התרומה והמעשר צריך להוציא מהן מעשרותיהן, וכן במפריש מן הודאי על הדמאי או על הספק הספק מתוקן, ולכתחלה אין לעשות כן, ואפשר דבזמן שמפריש תרומה בטומאה וקוברת מפריש מן הודאי על הדמאי לכתחלה וכן על התערובות שנתערב טבל בחולין וכן י"ל דמותר לעשות אחד ממאה מע"ר מן הודאי על הדמאי ע"מ לעשות תרומה וקברו, [אבל אין ליתן לבהמת כהן דמה"ת הוא טבל] ובשעת הדחק לתקן את הרבים שלוקחין מן השוק ואין מעשרין, מותר

והא דכ' רבנו בה"ב היה מוכר כשות או ירק כו' מעשר מכל כשות, היינו שצוברין לפניו בשעת מכר ורואין שמערב, אבל בזמן שמביא מביתו כל מה שרוצה למכור לא חיישינן לתערובות.

(טז) יר' פ"ה ה"ו מפני משקה הפה תמן דרך אגודה ליתור והיא קשורה בפה ור"י סבר אין דרך אגודה ליתור אלא שהוא נותן מה שבפנים לחוץ כו', וההגהה שבכאן קשה שלא יתכן שנפלו תיבות כמה דתימר ברם הכא, וגם להוסיף כאן ר"י אין, וגם מה לו להזכיר דעת ר"י, ואפשר דגרסינן כמה דתימר תמן דרך אגודה ליתור אופ' הכא דרך אגודה ליתור תמן דרך אגודה ליתור והיא קשורה בפה ברם הכא דרך אגודה ליתור והוא נותן מה שבפנים לחוץ כו' ור"ל דהתם יש לחוש להכשר בשביל שדרך אגודה ליתור אבל הכא אין לחוש שנתערבו ירק של אגודה זו בשל חברתה אלא מחוץ לפנים ומפנים לחוץ אבל כל אגודה נשארה בקלחין שלה, והלכך אפי' לר"מ א"צ לעשר מכל קלח.

(יז) לא סוף דבר מגנתו אלא אפי' מגנות אחרות אם מעשרין הן לדעתו מעשר מזע"ז, במוכר ע"ה קיימינן דאי בחבר נהי דבמביאין לו מגנות אחרות י"ל דאיירי במוכר במדה גסה והתירו לו למכור דמאי כדתנן פ"ב מ"ה בקופות של ירק והלכך הלוקח מעשר, אבל במוכר מגנותיו אם הוא חבר אין הלוקח מעשר, ויש לעי' כיון דהמוכר ע"ה ואפשר דאינו מעשר א"כ המוכר לו חייב לעשר ואפי' כשלוקח קדם גמר מלאכה ואף את"ל דמוכר לחבר קדם גמ"מ וכמשי"כ לעיל ס"י ז' ס"ק כ"ג, מ"מ במוכר לע"ה צריך לעשר, ונהי דבמוכר הלוקח מע"ה י"ל דע"ה מאמין לחברו ע"ה ואינו מעשר מ"מ למה מעשר מזע"ז נחוץ דלקח מחבר, וי"ל דהא דאמר אם מעשרין הן לדעתו היינו שהמוכרין לו מוסרין את ההפרשה אליו שלוקח קדם גמ"מ והן אין מעשרין וממילא לא יתכן זה אלא במוכרין ע"ה.

(יח) מ"ה אין אדם רשאי למכור טבל אלא לצורך, ודוקא לחבר וכדאמר בירו', ולעיל ס"י ז' ס"ק כ"ג נסתפקנו אי רשאי למכור קדם גמ"מ, [ומהא דתנן מעשרות פ"ה מ"ד לא ימכור אדם תבנו כו' להוציא מהן משקין משמע דלחבר מותר קדם גמ"מ אבל י"ל דגפתו עדיף דלא הוי עדיין פירי בעולם] מיהו לע"ה אינו מוכר אפי' קדם גמ"מ ואפי' במחובר כל שהגיע לעוהמ"ע וכדתנן מעשרות פ"ה מ"ג, ואם הוא ידוע לחשוד אין מוכרין לו אף קדם שהגיע לעוהמ"ע וכמשי"כ הר"מ פ"ו מה' מעשר הכ"ב לענין נותן לו בקבלה ואולי בנותן לו בקבלה החמירו טפי ולמכור קדם גמ"מ לאכילת עראי מותר ע"י לעיל שם, ויש להסתפק לפ"י אם מותר למכור לנכרי פירות במחובר ואף אם הגיעו לעוהמ"ע, מיהו בתלוש נראה דאין מוכרין לו אף קדם גמ"מ שאסור לפרוע חובו בטבל אף קדם גמ"מ וע"י שביעית ס"י ב' סק"ב, ולעיל ס"י ז' סק"ו, [וכ"מ בירו' דמאי פ"י ה"א דאמר בלקח בקבלה מן הנכרי לקצור ולחלק בשבלין א"צ לעשר ומשמע דמוכר שבלין לנכרי צריך לעשר] שו"ר דהיתר מכירה במחובר מפורש בגמ' ע"ז כ' ב' קמה ע"מ לקצור וקוצר וע"כ ישראל מפקיעם ממעשר ומ"מ מותר כיון שהמכירה במחובר ואע"ג דר"מ אמר התם אין מוכרין להם אלא קצורה וקצורה ודאי אסור למכור עד שיעשר אין ה"נ דכשמוכר קצורה מעשר ונותן לו, אבל למאי דקיי"ל כר"י דמוכר ע"מ לקצור ודאי אינו מעשר דבמחובר אין המעשר חל ולכשנתלש אינו שלו, ושמעינן דבמחובר אין איסור משום הפקעת מעשר. ומשום איסור מחובר נמי ליכא דקיי"ל כר"י וכדאיתא בשו"ע ס"י קנ"א ס"ז, ומיהו דוקא ע"מ לקוח מיד אבל לא ע"מ שישעה ויעשה שבחא, [ע"י לק' ס"י י"ד סק"ב].

{נדפס קדושין ס"י מ"ח סק"א}

קדושין מ"א ב' תוד"ה הנכרי, ואח"כ מירחה ישראל, אין לפרש שמירחה ישראל תבואתו של נכרי, דכה"ג חשיב מירוח נכרי כמשי"כ הר"ש מדסויא בהגהותיו ממ"ה

והא דתרם משא"נ על הנקוב יחזור ויתרום, דוקא במידי דלאו בר גורן, אבל תבואה שגדלה בעציץ שא"נ ונתמרחא בארץ אפשר דחייבת מה"ת כדין פירות חו"ל שנתמרחו בארץ כפי שפי' הגר"א דעת הר"מ, ועי' שביעית סי' ב' באורד.

כא) כתבו תו' יבמות פ"ט ב' ד"ה ממקום, דתורם מן הנקוב על שאינו נקוב דתנן התרומה ל"ת עד שיוציא עלי' תרומי' ממק"א, הוא דוקא, אבל מני' ובי' לא דלמא יקילו בשירים להאכילן לזר, ונראה דה"ה בהפריש מע"ר מן הנקוב על שאינו נקוב אע"ג דמע"ר מותר לזר דלמא יקילו שלא להפריש תרומת מעשר מן השירים, וכן בהפריש מ"ש מן הנקוב על שאינו נקוב אין מפריש מני' ובי' דלמא יאכל השירים בלא פדיון אבל בהפריש מ"ע מן הנקוב על שאינו נקוב אפשר דמפריש מני' ובי' ואין לומר דחיישין דלמא לא יתן השירים לעני [והוא חייב ליתנו כיון דפטר בהו את פירותיו מדרבנן] דנראה דאין לו רשות לבעה"ב לתרום שאין המ"ע שלו אלא נותנו לעני בטבלו והעני מפריש ואע"ג דבעלמא אין שולחין טבל אפי' לחבר הכא כיון שאין הטבל שלו ע"כ נותנו לכהן וללוי ולעני והם מפרישים וכן משמע קדושין מ"ו ב' דהכהן מתקן ולא בעה"ב, ומיהו כיון דבתרומה ומע"ר ומ"ש אמרו חכמים שאין מפרישין מני' ובי' לא פלוג חכמים להקל במ"ע.

והא דתנן שאין מפרישין מן הנקוב על שא"נ משמע אף בזה"ז, אע"ג דבזה"ז גם בארץ מדרבנן ולא שייך בעציץ שאינו נקוב תרי דרבנן, דאין כאן תרי פטורי אלא אינו נקוב אינו א"י ולא שייך ב' לא נתקדשה, ונראה טעמו דהא דחייבו חכמים א"י הוא משום גזירה א"י אטו נקוב והלכך חשיב א"י כפטור לגבי נקוב, שמתחלה גזרו על הארץ ועל הנקוב ועדיין א"י פטור עד שגזרו עליו חכמים.

נראה דהתורם מדאורייתא על דרבנן אינו עושה את התרומה תרומה על אחרים, דכיון דמדרבנן הוא תרומה נמצא דפטר את טבלו בתרומה [ואף שהתרומה היא ביד כהן מ"מ גם הכהן אין לו רשות לפטור טבלו בתרומה] ואף דכשבא לחזור ולתקן התרומה או חושבין את התרומה כטבל כמו שהוא מדאורייתא מ"מ לענין זכות השבט מהני דרבנן לעכב שלא יפטור טבלו בממון השבט וכל שיש בעולם תרומה יתירה הוי ריוח לכהנים וכמשי"כ לעיל סי' א'.

ולפ"ז י"ל דמהאי טעמא אין מפריש מני' ובי' דזה נמי כפטור טבל בממון השבט.

כב) היו לו שני כריים, כרי אחד מן הארץ או מן הנקוב ואחד משאינו נקוב, או אחד משדהו ואחד שלקח מאחרים, לקח מן הנקוב כדי תרומה ותרומת מעשר של שניהם והפריש כמו שאנו רגילים, נמצא שהפריש ת"ג מן הנקוב על עצמו ועל של אינו נקוב, וכן אחד ממאה מן הכל שעשאו מע"ר יש בו מקצת על עצמו ומקצת על שאינו נקוב, נראה דהכריים מתוקנים, ואפי' אם פירות משאינו נקוב מרובין, ואע"ג דבאחד ממאה שעשאו מע"ר לא חייל מה"ת אלא האחוז שכנגד הנקוב ונמצא דרובו אינו מע"ר אלא טבל לא אמרינן דמע"ר הטבול לתרומת מעשר בטל ברוב טבל כדין איסורין מבטלין זא"ז ולא יכול לעשותו תרומת מעשר על מע"ר שבכרי, ז"א דכל הטבלים חד איסורא הוא ומצטרפים זע"ז לכזית דכולהו מחד קרא נפקא [עי' לעיל סי' א' סק"ה] ואין מבטלין זא"ז ועוד דחייב תרומת מעשר הוא גם בטבל לדעת הר"מ כמשי"כ לעיל סי' א', ומיהו עדיין יש לדון דחייב אחד מעשרה שיש במע"ר אינו בטבל וליבטל מע"ר בטבל ותפקע חיוב מעשר מן המעשר וי"ל דכיון דאיסור טבל קיים בו ע"כ דינו קיים שאם אין בו מצות מעשר מן המעשר פקע מני' איסור טבל וטבל בטבל מתחזק ולא מתבטל.

עוד יש לדון על האחד ממאה שעושהו תרומי' על הלכות, שהמע"ר שעשה בתחתונו הוא מע"ר גמור שפקע

ליקח טבל ודאי ולעשותו תרומה, ואחד ממאה מע"ר ולחזור לעשותו תרומי' ושאר המעשר יקרא שם בתחתון של הפירות ובעליון בכל מקום שיש שם מן החיוב, [עי' לעיל סי' ד' ס"ק י"ב].

ישראל שמירח תבואתו ע"י פועלים נכרים, דעת הר"מ דמקרי מירוח נכרי, ואין מעשרין מהן על תבואה שמירחה ישראל, ואף דיעבד אינו מתוקן, אבל אפשר דבמקום דחק יש לסמוך על התו' בכורות י"א ב' דכל שהתבואה של ישראל מקרי מירוח ישראל, כיון דתרומי' בזה"ז דרבנן, וזה גם דעת הראב"ד והרא"ש וכמשי"כ שביעי' סי' א' ס"ק כ"א, וכ"ה בש"מ בכורות שם בשם תו"ח, ובירוי מעשרות פ"ה ה"ג פריך ר"ל לר"י דאמר הממרח תבואתו של חברו נטבל ממתני' דחורי הנמלים שלנו בצד ערמה החייבת אבל בצד ערמה הפטורה [דהיינו בדעתו למרחן] לא נטבל ואמאי הלא החטים שבחוריהן כבר נגמרו מלאכתן [משמע שאין דרכו לערב אותן שבחוריהן בכרי ולמרחן אלא אוספן לבית, א"נ לר"י מהני מירוח של חברו אף שדעת בעה"ב לערב כרי שעשה חברו לתוך כרי], אלמא שאין חילוק בין מירח ישראל למירוח נמלים, ולא מסתבר כלל דמירוח נכרי גרע ממירוח נמלים ואפשר שאין דברי הר"מ אלא בהתנה ישראל עם הנכרי שימרח וחייב לקיים תנאו שלא יתבטל מקחו ומשי"כ הר"מ ה"ג וכן העכו"ם שגמר כו' היינו לקח קדם מירוח וקמ"ל דאף לקח תלוש.

וישראל שמירח של נכרי, ודאי חשיב מירוח נכרי אף לדעת הר"מ וכמשי"כ שביעית סי' א', איברא ל' הרמב"ן קדושין מ"א ב' ל"מ כן וכ"ה ב' הרשב"א והרשב"א שם וכמשי"כ לעיל שם, ונראה דישראל שמכר לנכרי על תנאי ומירח קדם שנתקיים התנאי ואח"כ נתקיים התנאי ואשתכח שהן של נכרי למפרע הוי מירוח נכרי, ואם נכרי מכר לישראל כה"ג מקרי מירוח ישראל, וכן נכרי שמכר לישראל כרי חטים בעודן בשבלין אף שנתן מעות ומשך כיון דלא קנה אלא ממורח הו"ל כמוכר לאחר ל' ולא קנה הלוקח עד שימרח, ולפ"ז יש חילוק בנידון זה אם מירח הנכרי או מירח ישראל ברשות נכרי, שאם מירח הנכרי הו"ל מירוח נכרי, אבל אם מירח ישראל הרי מחל לנכרי על המירוח ורצונו לקנות מיד והו"ל מירוח ישראל, וכן בישראל שמכר לנכרי כה"ג אם מירח ישראל הו"ל מירוח ישראל ואם מירח נכרי הו"ל מירוח נכרי ולענין פטור לוקח י"ל דהמוכר לחברו קדם מירוח ע"מ שימרחו המוכר הלוקח חייב לעשר ולא מקרי ביד המוכר ממרח ע"מ למכור וביד לוקח כלקח אחר מירוח כיון דמעשה הקנין נעשה קדם מירוח וחלות הקנין הוא בב"א עם המירוח הוי כמירוח ביד לוקח, ולפ"ז יש לפרש הא דאמר בכורות י"א ב' דמרחינהו ישראל ברשות נכרי ולא אמר דמרחינהו ישראל וגם לא היה ל' לומר טבלים ממורחין, אלא בא לאפוקי שאם מירח נכרי אע"ג שמעשה המכירה נעשה קדם מירוח מקרי מירוח נכרי, אבל מירחן ישראל ברשות נכרי מקרי מירוח ישראל, ועפ"ז אפשר לפרש ל' הרמב"ן והרשב"א קדושין שם דמרחינהו ישראל ברשות נכרי היינו שמכר ישראל לנכרי אחר הבאת שליש ונתחייב ישראל למרח ומירחו לדעתו של נכרי והלכך אין כאן פטור לקוח ביד נכרי ואין כאן פטור מירוח נכרי, ואף דלא ברירא לן דעת הרמב"ן רשב"א וריטב"א, מ"מ יש לסמוך על דעת תוס' והראב"ד וכמשי"כ לעיל כיון שדבריהם יותר מפורשים ומוכח בירוי וכמשי"כ לעיל.

כ) פ"ה מ"י משא"נ על הנקוב יחזור ויתרום, כ' הר"מ בפירושו דעוד יתבאר במס' תרומות דין הראשונה והשני' והוא בתרומות פ"א מ"ח והנה כונת רבנו דזו שהיא מדרבנן אינה מדמעת והיינו הראשונה, ומיהו צ"ע דהכא כיון דתרומת שאינו נקוב נמי הוי תרומה גמורה מדרבנן דין הוא שמדמעת וכמשי"כ תו' יבמות פ"ט ב' ד"ה ולא.

בילה ומפריש לפי חשבון, ובוללו ונוטל 55/144 [זהו שיעור תרמ"ע שצריך לתקן את השני כורין מע"ר שעדיין לא נתקנו ותרמ"ע שלהן 2/9 והכא התערובות יש בהן 32/55 חיוב ו - 32/55 פטור ולכן נוטל 55/144] ועושהו מע"ר על ט' חלקים כמותן טבל שבשולי הכלי וחוזר ועושה את המע"ר תרמ"ע על המעשר הטבול לתרמ"ע שבתוך התערובות.

וקדם שיקרא עליהם שם מעשר יטול בכלי אחר אחד ממאה מכל התערובות, ואחר שיקרא שם מעשר ותרמ"ע על הראשון יקרא שם מעשר על אחד ממאה ויאמר ושאר מעשר יהיה בשולי הכלי סמוך להחולין שתיקנתי ואח"כ יעשה את האחד ממאה תרמ"ע, ויאמר אחד ממאה שבשולי הכלי שעשיתיו מעשר יהא תרמ"ע משום שבאחד ממאה שלקח יש מעט מותר שהרי נפחת החייב שבתערובות ע"י 55/144 שעשאן מע"ר על מה שבשולי הכלי ולכן יאמר אחד ממאה שבשולי הכלי.

כד) והנה עדיין יש בתערובות גם מע"ש והן חייבין במע"ר ולכן יפדנו קדם שבא לתקן את התערובות, ומיהו החשבון שכתבנו הוא אי שני חוזר ועושה אותו ראשון.

ועדיין לא נתקן מ"ש, וכן עדיין לא נתקן התרומה והתרמ"ע שבידו, ומיהו בעיקר הדין י"ל דסתמא כשאומר תשעה חלקים כמותו בתחתון של הפירות היינו כל תחתון יתקן את שלו, ונראה דישאל על הפרשתו ויתירו לו ויפתח לו פתח אילו ידענא שהפרשה זו מקולקלת לא הייתי מפריש משל דאורייתא על של דרבנן ומשל דרבנן על של דאורייתא, ומיהו על התרומה לא ישאל דהתרומה שפיר פטרה את הכל, ואף דבגמ' נדרים נ"ט א' לא הוזכר רק תרומה ה"ה מעשר כדאיתא ברי"מ פ"ד מה"ת הי"ז, ובלא תיקון הכרי מצוה לאתשולי כדי להנצל מאיסור מקדים שני לראשון.

וכן במפריש מן הלוקח על שני הכריים צריך לשאול, דבשעה שאומר וט' חלקים כמותו בתחתון של הפירות עושה אותן ככרי אחד וכל המעשר חייל על הכל וכמש"כ לעיל.

ואין חילוק בכל זה אם שלו מרובה או הלוקח מרובה, בכל אופן הכריים מקולקלין עדיין, ומיהו אם בלבו היה שכל כרי יתוקן בשלו הולכין אחר מחשבתו.

כה) ירו' פ"ה ה"ה ז"א ספק תרומ"ע של דמאי כספק דימוע ופטור מן הדמאי, ר"ל כשם שדימוע פטור מן הדמאי ה"נ מע"ר שהפריש מן הדמאי על הדמאי דמחזיקין ל"י מספק למעשר ראשון ומחייבין ל"י להפריש מהן תרומ"ע וכשהפריש מהן תרומ"ע בדין הוא שתרומ"ע פטור מן הדמאי דלא גרע ממדומע והלכך גם המע"ר פטור מן הדמאי דקדם שהפריש תרומ"ע הלא פתיכי תרומ"ע בכולו שאין חוששין להן משום דמאי וממילא התרומ"ע מברר את כל התערובות, ואע"ג דלא דמי כולי האי דהא הכא אם אין חוששין להן משום דמאי ומחזיקין ל"י דע"ה המוכר כבר הפריש מהן הרי אין כאן תרומ"ע כלל מ"מ כל שצריך לנהוג בו קדושת תרומה לא גזרו עליו משום דמאי, והוא כר"י פ"ק דמתחלה לא גזרו על דברים הללו, והא דאמר ספק מדומע צ"ל שדימוע קרי ספק, א"נ בתרומ"ע של דמאי נמי דינא הכי שאם נתערב בדמאי חשיב מדומע ופטור מן הדמאי שתרומ"ע של דמאי מדמע כדתנן פ"ד מ"א תרומ"ע של דמאי שחזרה למקומה כו' ודוקא בשאלה מיקיל רש"י אבל בלא שאלה לא, והכי תנן בהדיא ערלה פ"ב מ"א.

טבלו ונעשה מעשר, אבל האחד ממאה מן הדין טבל אלא לחומרא עשוהו מעשר מדבריהם ואפשר דקלישא חיובו במעשר מן המעשר, ומ"מ נראה דמעשרין מזע"ז.

עוד יש לדון דכשעושה תרומה ומעשר על שלו ועל הלוקח ליהוי כאת וחמור ולא יקנה כלל, אבל למש"כ סי' ט"ו ס"ק י"א לא נתבטלה ההפרשה מטעם זה.

אמנם יש לדון שזה האחד ממאה שעושהו תרמ"ע ולא יחד שיחול חלק שנעשה בשביל פירות שלו על שלו והנעשה מעשר בשביל הלוקח יהא תרמ"ע על המעשר של הלוקח, נמצא דנעשה כל מה שבידו תרמ"ע על הכל וחלק מן האחד ממאה שבידו שהוא טבל מה"ת אי אפשר ליעשות תרמ"ע על המעשר שנעשה בכרי שלו, ולא עוד אלא כשאמר ועוד תשעה חלקים כמותו ה"ז מע"ר בתחתון של הפירות נעשה מע"ר שבתחתונו של כרי שלו מעשר על שני הכריים ותחתונו של כרי הלוקח על שני הכריים.

ולפ"ז הדין נותן דכרי הלוקח מתוקן דהלוקח מיתקין בין בשל עצמו ובין בשל כרי הדאורייתא, והרי הופרש עליו מעשר ראשון בין שניהם, וכן תרומת מעשר שעשה תיקן את מע"ר שבתוכו דבין מע"ר דאורייתא ובין מע"ר דרבנן פטור את מע"ר שבתוכו אף שיש בתוכו מע"ר של שני סוגים אחד של לקוח על לקוח ואחד של לקוח על תבואת זרעך לית לן בה וכמש"כ לעיל.

וכרי שלו אינו מתוקן כולו, כגון אם שלו ק' כור והלוקח ר' כור ט' מעשר שנעשה בתחתון בכרי שלו הן ג' על שלו וששה על של הלוקח, וכן י"ח שנעשה מעשר בתחתון של כרי הלוקח הן י"ב על של הלוקח וששה על שלו. ונמצא דשלו מתוקן 4/10 ו - 6/10 טבל דאחד שבידו [שנטל אחד ממאה מן הכל דהיינו ג'] שפיר חייל על שלו ושלשה שבכרי שלו שפיר חייל, אבל המותר אינו פטור דהוי משל דרבנן על של דאורייתא ושלשה מע"ר שבכרי שלו עדיין לא נתקנו בהפרשת תרמ"ע דאותו אחד שבידו שנעשה מעשר על שלו עשהו תרמ"ע על הכל ונמצא ממנו תרומ"ע על שלו רק שליש ואותו שליש עשהו תרומ"ע על תשעה ומגיע מהן על שלשה אחד מתשעה ולא נתקן אלא שליש ובי' שליש מעשר עדיין טבולין לתרמ"ע, ותקנתו שיטול מכרי שלו מאמצעיתו במקום שאינו לא מע"ר ולא מע"ש עשרה ויש בעשרה ששה טבל ועושהו מע"ר על ארבעה וחמשים טבל שבכרי ולוקח אחד ושלש ויש בהן 4/5 מעשר ראשון וזה שיעור תרמ"ע שהוא צריך להפריש על שנים שנשארו טבל בהפרשה ראשונה וששה בהפרשה שני' והרי הן שמונה וצריך ליקח מהן 8/10 שהן 4/5 ועושה אותו תרמ"ע והכרי מתוקן.

כג) מיהו לא יטול מתחלה כדי שיעור מעשר של כל הנשאר טבל, דא"כ בטל ב' מעשר ראשון שבהפרשה ראשונה בחולין, דעד השתא לא בטל שהוא מעורב בטבל ואין טבל מבטל טבל, אבל השתא שיגמור לתקן כריו בטל ל"י מע"ר הטבול לתרמ"ע ברוב חולין ולא מצי מתקן ל"י במע"ר של הפרשה שני' שהן טבולין לתרמ"ע מה"ת, אלא נוטל מתחלה כדי שיעור תרמ"ע של ב' מע"ר הטבולין לתרמ"ע והיינו 2/9 ועושה אותן מע"ר על תשעה חלקים כמותן בצפון הכרי ואחר שנעשה מע"ר עושה אותן תרמ"ע על ב' מעשר של הפרשה ראשונה שהן עדיין טבולין לתרמ"ע וחוזר ונוטל מדרומו כשיעור הצריך להשלמת מע"ר לתיקון הכרי כפי דקדוק החשבון.

וזה בתבואה ופירות, אבל ביין ושמן אי אפשר ליטול מאמצעיתו שמיד נבלל, אלא שביין ושמן יש

סימן יג

דהא דהוסיף רבנו דחלה אין לה שיעור מה"ת היינו לתת טעם שאינו נוטל אלא אחד מכ"ד מחלקו ועושה אותה חלה, ואע"ג דבחלתו איכא חצי פטור ולא חייל עלי' שם חלה מ"מ כיון דאין שיעורו אלא מדרבנן והכא הרי נותן לכהן אחד

א) רא"ש ה' חלה סי' ו', כ' דאם העיסה של ישראל ושל נכרי ויש שיעור משל ישראל יוכל להפריש מני' ובי' דיש בילה בדבר לח לכו"ע ובשיעור חלה שיפריש א"א שלא יהא בו משל ישראל וחלה אין לה שיעור מה"ת, ונראה

מעורב בכל וזה דמשני לי אבל הסברא קשה דאם אין בילה ודאי יש לחוש שאין כאן כלום ממין אחד וכדאמר זבחים פ' א', ואפשר לפרש דבאמת י"ב והמקשה סבר שאין כאן חיבור כיון דבכל חוט מעורב דבר שאינו מחבר ואיקלויש חיבורו ור"ז השיב לו דחיבור קליש חיבור, ואף אם נפרש דסבר אין בילה ומ"מ מעט איכא למדנו דבחלה דידן דסגי בכ"ש יכול להפריש מני' ובי'.

ג) אבל הגר"א ז"ל יו"ד סי' ש"ל סק"ה חולק על הרא"ש דאף קמח בקמח אין בילה ועיקרו סברא שלא הביא רבנו ז"ל שם שום רא"י דאין בילה בקמח, ומהא דפ"ד דתרומות דמשמע שם דאע"ג דטוחן אין בילה התם טוחן רק שלא תהיינה ניכרות בין לבנות לשחורות, אבל דבר שאפשר לטחון לקמח ולבלול יפה יפה שפיר י"ל דחשיב לח בלח, וצ"ע למה קרי להו לדברי הרא"ש תמוהים, ובר"מ פ"ג מה' תרומות ה"ד כתב בד"א בדשא"ד להביל כגון חטים לחטים או קמח לקמח כו' י"ל בלא בלל יפה ולא הקילו אלא ביין ושמן דנבלל בתנועה לחוד אבל קמח בקמח שכל שלא בלל יפה יפה יש לחוש שכל התרומה נפלה לחולין השניים ומדמע לפי חשבון אף בבלל יפה נמי החמירו לדמע לפי חשבון כל שלא נתבטל, ואפשר דהר"מ איירי בלא בלל יפה יפה.

ובתה"ד סי' ק"צ נמי שונה לה בפלוגתא והביא דעת סמ"ק דיש בילה, ודעת ר"ח א"ז דאין בילה, איברא מש"כ התה"ד בדעת הרא"ש לחלק בין עירב שאור לעירב עיסה [אולי כונתו עירב קמח] אינו מובן, ומה שלא הקיל הרא"ש בתשובה להפריש מני' ובי' הוא משום שהיו השואלים מחמירים כדברי האומרים אין בילה ויהיב להו תקנה לצאת כל הדיעות, וגם אם מפרישין מני' ובי' מפרישין גם על הפטור.

ד) ש"ך סי' שכ"ד ס"ק י"ח, כתב בדעת הטור דיש בילה בין עירב עיסה בין עירב שאור, וכדעת הסמ"ק והר"ף, ותמה למה כתבו הטעם דנעשית כולה טבולה ת"ל משום יש בילה, ולמש"כ לעיל נתנו טעם הא דמפריש על כולה ולא סגי באחד מכ"ד לפי החיוב לחוד, אבל מש"כ הש"ך לחלק בין מעט לרוב אין לו מקום דאם דינו כלח קיי"ל יש בילה אף אם צריך למועט וכדמוכח זבחים פ', ואם אין בילה חיישין דלמא בא בידו מן המועט וכדמוכח שם.

והנה ברא"ש כתב דהא דמפריש ממק"א עליו ולא הוא כמפריש מן החיוב על הפטור שאין השאור בטל בעיסה, ור"ל משום טכ"ע דאורייתא וכמש"כ ר"ש, ובהא דאם אין לו עיסה אחרת מפריש לפי כולה כתב הטעם דטבל אוסר בכ"ש במינו והנה שאור בעיסה יש בו חומרי מינו ויש בו גם משום טכ"ע ולכאורה טכ"ע עדיפא שהוא דאורייתא ומטעם זה מותר להפריש עליו ממק"א, ולמה סיים רבנו בהא דמפריש לפי כולה משום טבל אוסר בכ"ש, [ועי' ש"ך סק"כ] אמנם יש חילוק בין רישא לסיפא דרישא שמפריש על השאור מהני טכ"ע שהשאור בחיובו אבל בסיפא שמפריש על כולו אין חני"מ מה"ת ולא נהפך ההיתר לאיסור וטעם טבל אוסר בכ"ש או משום טכ"ע שוין הן דשניהם דרבנן, ובאמת אי אפשר לפרש כונת הראשונים ז"ל דמשום טבל אוסר בכ"ש יכול להפריש מני' ובי' אף אם אין בילה ויש לחוש שבידו מן הפטור דזהו ממש דינו דרש"ש מנחות ל"א א' דאינו יכול להפריש ממק"א עליו, וה"נ השאור חייב מה"ת והעיסה אינו אלא מדרבנן, ועוד נהי דאסור לאכול כל התערובות משום דפתיכי ב"י איסור אבל אין ההיתר מתחייב בחלה [ואף אם נימא חתיכה נ"נ מדרבנן, מ"מ כיון שא"צ להפריש רק מן החיוב וממילא מיתקן כולו לא שייך להפריש מהפטור על החיוב].

והנה דברי הש"ך ז"ל דמשום טבל אוסר בכ"ש יכול להפריש מן הפטור על החיוב ומן החיוב על הפטור, וזה שייך בשאור של חיוב בעיסה של פטור או עיסה בעיסה,

מכ"ד סגי בכך, וזו כונת הרא"ש בראשית דבריו ז"ל שא"א להפריש כדי שיעור חלה של חלקו שהרי חציו פטור ומפריש מפטור על החיוב, ומסיק דמ"מ יש להקל, ומיהו קשה דהא לק' בסי' ט' בשאור של חיוב ועיסה של פטור מוציא אחד מכ"ד על כל העיסה, ולא סגי בחלה כנגד החיוב לחוד י"ל דהתם משום טעם כעיקר חשבינן כאילו כולה חיוב, ואע"ג דכשמפרי' ממקום אחר מפריש לפי חשבון דכיון דמתקן את האיסור מיתקן התערובות, מ"מ כשמפריש מני' ובי' לא הקלנו שהרי מן הדין צריך שיפריש מן החיוב על החיוב אלא מפני הדחק הקלנו עליו בשותפות עכו"מ שלא להפריש על חלק עכו"מ, מ"מ בכולו של ישראל לא הקלנו, ומיהו אין אנו בטוחים שזו כונת רבנו ז"ל, אלא שאין אנו יודעים לישבם בלא"ה, לא מש"כ בה"י ולא מה שהצריך רבנו בה"ט לטעם שנעשית כולה טבולה.

ובטוש"ע סי' ש"ל ס"ג כתב בעיסת השותפות של ישראל ושי"נ ויכול להפריש מני' ובי', ולמש"כ ר"ל שמפריש אחד מכ"ד מחלקו, ומפריש קודם שיחלקו כדי שלא ימסור לנכרי טבל שאין ברירה [והכא בקמח של נכרי שכבר הוכר ולא שייך ברירה].

ומיהו בלקח עיסה מן הנכרי ועירב מפריש לפי כולה דכיון דהיא עכשו של ישראל הוי כדן שאור שלא הורמה בסי' ט' שנוטל לפי כולה דנעשית כולה טבולה כדן טבל אוסר בכ"ש, וכ"ה בתשובת הרא"ש כלל ב' דין ג' שלא התיר ליקח מני' ובי' כשיעור חיוב, אלא אם בא ליטול מני' ובי' נוטל לפי כולה וכדי שלא יפסיד נתן להן עצה ללוש כדי שיעור חלה.

ב) והנה מבואר דעת הרא"ש דיש בילה בעיסה וחשיב כלח, וכ"ד הר"פ שהביא הטור סי' שכ"ד דבשאור של פטור יכול להפריש מני' ובי' ולא חיישין דלמא בא לידו מן הפטור, וכן נראה מדברי המרדכי ס"פ מקום שנהגו, שכתב שלא יערב שאור פטור דלמא ישלים בהם השיעור ולא חש דלמא יפריש מני' ובי', ומיהו בב"י סי' שכ"ד כתב בשם המ"כ דאין בילה ואם מפריש מני' ובי' צריך שיפריש יותר משיעור הפטור, וכ"כ בתה"ד סי' ק"ץ בשם המרדכי בשם מהר"מ, וכבר כתב הר"ף שנהגו להחמיר אלא שכתב שהיא חומרא יתירא, וגם השואלים בתשובת הרא"ש נהגו להחמיר וגם הרא"ש בתשובתו לא אמר לבטל מנהגם.

ונראה להוכיח דעיסה בעיסה יש בילה מהא דתנן ואם לאו מוציא חלה אחת על הכל ולא חיישין דלמא לקח הכל מן הפטור, וכ"ת משום טעם כעיקר אתינן עלה אכתי ליכא שיעורא דהא מחמת טכ"ע אין ההיתר מצטרף לאיסור וכמש"כ הרמב"ן ר"פ אלו עוברין וכדמוכח בסוגיא שם, ואף לדעת הרא"ש פ' ג"ה בשם ר"ח דבאיכא כזית בכא"פ לוקה על כל כזית מן התערובות אכתי הכא שאין כאן מן השאור כלום אלא טעמא לחוד אין כאן כזית בכא"פ ואין מפריש אחד מכ"ד, ומיהו י"ל דהקילו בשיעורא דרבנן ומה"ת סגי בטעמא לחוד ואכתי הדבר מוכרח בהא דתנן העושה עיסה מן הדגן ומן האורז אם יש בו טעם דגן אדם יוצא בה יד"ח בפסח למה שפי' הרא"ש סוף ה' חלה דמיירי ביש כבכא"פ ומשום טכ"ע, ואי אין בילה ניחוש דבמאי דאכיל ליכא מן הדגן כזית בכדי אכילת פרס, ומיהו דעת רמב"ן דהתם משום גריא ואפי' ליכא כבכא"פ.

ובתנן זבחים ע"ח א' פירשו בעירב ב' זיתים נותר ובי' זיתים פיגול ובללן ואכל חציין בהתראת נותר וחציין בהתראת פיגול הוי התראת ספק אבל אחת מהן ודאי אמת, וזה לא יתכן אלא א"כ יש בילה, וכ"ה ברמב"ן ע"ז ע"ג דשאור בעיסה יש בילה כלח בלח.

ובירורי' הובא ברא"ש סי' ו' יעשה קב מכאן וקב מכאן וקב הנכרי באמצע א"ל ר"ז ואינו מעורב ע"י גידין [וי"ג ע"י עכו"ם] ולכאורה אינו מובן דאי יש בילה מאי פריך ואי אין בילה מאי משני, ואפשר דאע"ג דאין בילה מ"מ מעט

מ"ח, ולא אמרינן כיון דנתפשט השאור בכל העיסה הוי כנתפח והרי יש בה ה' רבעים ואפי' אם השאור מעיסה שאין בה ה' רבעים ליחייב השתא השאור, והר"ש והרא"ש דקדקו לפרש דשאור מעיסה חייבת היא, אלא ודאי שאין הפשט טעם כנתפח אפי' לחומרא, ומיהו י"ל שדקדקו לפרש בשאור חייבת דאלי"כ אין מפריש עליו ממק"א, ומ"מ למדנו שאין הפשט הטעם משלים שיעור מדאורייתא, וזה מוכח ג"כ מהא דמפריש עליו ממק"א לפי חשבון.

ואם נתערב עיסה בעיסה נמי בהאי פלוגתא דיש בילה תלי, בין מין במינו בין מין בשא"מ, ואין נפקותא בין הרוב חיוב לרוב פטור, ומיהו במין בשא"מ יש מקום לדון אף אם אין בילה לדעת הרא"ש שלהי ה' חלה דמשום כזית בכא"פ מתחייבת כל העיסה ומפריש ממק"א גם על האורז, א"כ הדין נותן דגם כאן מפריש על הכל, א"כ מפריש גם מני' ובי' דשב כולו חיוב, איברא אם אין בילה אין אנו בטוחים שיש בכל התערובות כזית בכא"פ, וכמשי"כ לעיל.

ח) והנה בא לידינו עיסה שעיקרה משיפון חו"ל, אבל מרגנין שמערבין בה סלת חטים והסלת יש בארץ מהגדל כאן, ויש מהמובא מחו"ל, והגדל כאן הוא נטחן ברחיים הגדולה המספקת סלת לכל הארץ, שכפי הנשמע מעשרין שמה ע"י משגיח ממונה על כך, ונראה דאפשר להקל להפריש מני' ובי' כדעת הרא"ש דיש בילה בקמח בקמח, כיון דס"ס הוא שמא לא עירבו ואם עירבו שמא של חו"ל ואם של ארץ שמא הוא מעושר ועוד נראה דעובדא דידן לא חמירא מדמאי וקיי"ל בדמאי יש בילה וכמשי"כ לעיל סי' י"ב, ומיהו אם אפשר למצוא טבל ודאי יכול להפריש עליה בתנאי ואת התרומה ותרומ"ע שעשה יקבר וכמשי"כ לעיל שם.

ט) רא"ש ה' חלה בסופו הביא לי' רמב"ן ומסיק דמשום טכ"ע נהפך ההיתר לאיסור, ולדעת ר"ת אפי' ליכא כזית בכא"פ, ולדעת ר"ח דוקא דאיכא כזית בכא"פ, ודעת רמב"ן מבואר במלחמות ר"פ א"ע, דלא מהני לעולם טכ"ע לצרף את ההיתר דאלי"כ הרי המלי"א בכל התורה משום טכ"ע ולמה פליגי רבנן עלי' דר"א בכוחה הבבלי, והא דאמר ע"ז ס"ז טעמו וממש לוקין וזהו כזית בכא"פ היינו באכל מן האיסור כזית, והלכך ע"כ הכא משום גרידא.

ויש לעי' לפי הרא"ש דמשום טכ"ע אתינן עלה איך משלים האורז שיעור חלה [וכדאמר בירו' דדוקא רשבי"ג ס"ל דבעינן שיעור בדגן לחוד] וגם מפריש ממנו על עיסה אחרת ומעיסה אחרת עלי', הא תנן פ"ג מ"ח הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה כו' אם יש לו פרנסה ממק"א מוציא לפי חשבון, ולא מהני טכ"ע לחייב הכל, ומשמע דאפי' יש כזית בכא"פ, וי"ל דהכא חשיב טעמו ולא ממשו דלענין ממשו חשיב מין במינו ורק לענין טעמו חשיב כטעם של א"מ אבל לכי החמיץ את העיסה שב לחד מינא, ולפ"ז שאור של חטים בעיסה של שעורין מפריש לפי כולה, אבל י"ל דכיון דהורמה חלתה של העיסה מועלת הפרשתה, וכל שאתה הולך ומחייבה משום טכ"ע לא יועיל לחזור ולחייב זה שהורם כבר ממנה והרי הוא כאילו הרים השתא, ומיהו שאור של חטים מארץ שנתן לעיסת שעורין של חו"ל לדעת הרא"ש מפריש עלי' ממק"א לפי כולה אבל לדעת רמב"ן אין מפריש אלא לפי חשבון, ולדעת הרא"ש מצטרף השאור והעיסה לה' רבעים משום טכ"ע [שו"ר דז"א אלא בחטים וכוסמין אבל לא בחטים ושעורים דלענין חלה דאורייתא אין חטין ושעורין מצטרפין וכמשי"כ ס"ק י"א].

י) ובדגן ואורז לדעת רמב"ן אפי' ליכא כזית בכא"פ מתחייב כולו ומפריש עליו ממק"א לפי כולו, ודוקא אורז א"י אבל אורז חו"ל לא עד דאיכא ה' רבעים דגן ויהא כזית בכא"פ, ואפשר דבני"ט סגי.

ודעת רמב"ן דקיי"ל כרשב"ג דבעינן שיעור חיוב מדגן לחוד [ואם בא מקצתו מעיסה גדולה סגי] דאע"ג דאורז ג"כ

אבל שאור פטור בעיסה חייבת אין השאור מתחייב, והלכך צריך בדינא דהר"ף משום בילה, וכבר תמה עליהם הגרע"א דודאי משום טבל אוסר בכ"ש נאסר גם שאור משום תערובות עיסת טבל, ואין דין טבל אוסר בכ"ש מספיק לעשות חיוב כיון דהוא מדרבנן, והלכך בעיסה אם הרוב פטור אין לו פרנסה ממק"א אלא א"כ האחר אינו חייב אלא מדרבנן כדאמר מנחות ל"א א' ומני' ובי' תלוי אם יש בילה, ואפשר להקל כדעת הרא"ש הר"ף והסמ"ק וכמו שהכריע בשו"ע, ויש מקום להחמיר כדעת המחמירין וכדעת הגר"א, וכן דעת ש"ך שראוי להחמיר למעשה.

ועיסה שלא הורמה שנתבטלה ברוב שהורמה מין במינו דאמרינן דאין לה פרנסה ממק"א דהוי מן החיוב על הפטור, מ"מ אם עבר והפריש עליו ממק"א העיסה מתוקנת והחלה נשארה בטבלה, ולדידן שמפרישין חלת האור אפשר שמותר לכתחלה בשעת הדחק וכמשי"כ לעיל סי' י"ב ס"ק י"ט לענין מעשר כה"ג.

ה) יו"ד סי' שכ"ד ס"ב בהגה' האופה פשטיד"א כו', מש"כ ה"ט"ז והש"ך דאשמעינן דיכול להפריש על הטעם ולא חשיב מן החיוב על הפטור, צ"ע דמאי רבותא מעיסה אחרת יותר מפשטיד"א עצמה ולמשי"כ ט"ז דדוקא מעיסה אחרת ניחא אבל כבר חלקו עליו אחרונים ז"ל, ונראה דיכול להפריש מטעם על טעם ויקח חתיכה קטנה מן הבשר ויעשה את הטעם שבה חלה על השאר, והכי אמר בירו' פ"ק דממאי ר"י כד הוה אכל אפי' קופד כו' הוה מתקן, ואע"ג דהתם בדמאי [ובנתבשלו ברשותו שכבר נתחייבו הזרעים והירקות בדמאי דאם לקח ביעים מבושלות לא גזרו על תערובות דמאי] מ"מ שמעינן דחיל מה"ת שם מעשר על טעם דאי לא חייל לא תיקן כלום, וכ"מ ממתני' דנתן שאור שלא הורמה חלתה לעיסה שהורמה דמפריש מני' ובי' לדעת הסוברין אין בילה ואפשר שבא לידו הכל מן העיסה וע"כ דחייל חלה משום טעם וכמשי"כ לעיל, [ומיהו נראה שאין להפריש מן הבשר של פשטיד"א על עיסה אחרת או על הפשטיד"א ולא מיקילינן רק במקום שיי"ל בילה, ומיהו בחלה דידן שאין לה שיעור לכאורה מפריש גם מן טעם על עיסה].

ו) נראה דענבי בציר בענבי עוללות דמעשר מני' ובי' [והיינו ביין וכדמוקי בירו'] הוא דוקא משום בילה, אבל אי נזדמן לידו מן הפטור אף אם יש בהם טעם שקבלו מן החיוב לא מהני שהרי טעם מין במינו אינו אלא דרבנן, ויש לפ"ז סעד דטעם משנה ראשונה נמי משום בילה ולא משום טכ"ע דכיו"ב משמע דחד טעמא לתרוייהו, ומיהו הא דמפריש עליהן ממק"א לאו חד טעמא דבחלה משום טכ"ע ובתרומה איירי שרובו חייב או שמעשר מחיוב דרבנן וכמשי"כ הר"ש, [מיהו יש לתמוה דבירו' אמר דלמ"ד טבל בטל ברוב מפריש מן הנשוד שהוא מדרבנן אלמא דשאור בעיסה מקרי מבי"מ כיון שמשותין אחר תערובתן ועי' מעשרות סי' ו' בארץ והר"מ והרע"ב פ"י באמת שמביא פחות מכשיעור וכדאמר בירו' ולמאי דמשמע בירו' דלמ"ד טבל בטל הי"נ בטל ולא הוי כאן משום טכ"ע ע"כ הא דמעשר מני' ובי' הוא משום בילה וע"כ דהוי כלח בלח וכיו"ב דקתני הוי דוקא].

ז) שאור של טבל הטבול לתרומ"ע שנתן לעיסת חולין נראה דבמחלוקת שנוי, לדעת הרא"ש דיש בילה ומעשר מני' ובי', אבל לדעת האומרים דאין בילה א"א להפריש מני' ובי' ולא מהני כאן טכ"ע, דלא נאמר אלא בחלה דלית לי' שיעורא מה"ת, אבל במעשר אם נזדמן לידו מן החולין אע"ג שיש בהן טעם של השאור אין בעשירית טעם כדי שיעור מעשר דהרבה טעמים יש בממשו ואע"ג די"ל דחשיב הטעם כאוכל שנתפח הא קיי"ל מנחות נ"ד א' דכמו שהן אינו אלא לחומרא ולא לקולא, ואפשר דטעם לא מקרי נתפח, והדבר מבואר ברא"ש סי' ט' שכתב שאם אין לו עיסה אחרת מביא קמח ומצרף עם השאור לה' רבעים וכ"כ הר"ש פ"ג דחלה

דאי טכ"ע לאו דאורייתא אינו בדין שדבר המתבטל גורר אי"כ מאי מבעיא לי בירו' אי תבואה שלא הביאה שליש נגרר תיפוק לי שאין זה שהביא שליש גורר משום שהוא בטל ברובא שלא הביא שליש שהרי מין במינו מה"ת בטל, וי"ל שאין דברי רמב"ן אלא במין בשא"מ דכיון דיהיב טעמא ואיסורו ניכר ראוי שיאסר ואם נימא שהוא בטל ע"כ דהמיעוט לא חשיב וכאיקלש הוא, אי"כ אין בכחו לגרר ואם הוא גורר ע"כ שטעם הוא כח אלים ומציאותו מציאות וראוי לאוסרו, אבל מין במינו שמתבטל לא מפני שאיקלש אדרבה הוא מתאחד עם ההיתר בטעמו אלא מפני שאינו ניכר בעולם מתבטל מדין רוב שאמרה תורה, ודאי ראוי הוא לגרור ושב כולו חיוב.

(ג) יו"ד סי' שכ"ד ס"ט העושה עיסה מהחטים ומהאורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה, אם יש ה' רבעים דגן, או שלקח עיסת דגן מעיסה גדולה, אותו הדגן לכו"ע חייב, אבל האורז לדעת הראב"ד בפטורו עומד, ולדעת רמב"ן גם האורז שב לחיוב, וכ"ד ר"ש והרא"ש, ואם אין ה' רבעים מן הדגן לדעת הראב"ד ורמב"ן פטורה, ולדעת ר"ש והרא"ש חייבת, וכ"ד הר"מ, ולדעת הרא"ש דוקא באיכא כזית בכא"פ, והלכך בליכא כזית בכא"פ וליכא ה' רבעים לכו"ע פטורה, וכי פליגי באיכא כזית בכא"פ וליכא ה' רבעים.

ש"ך סי"ק י"ז, כי לדעת הרא"ש דכל ה' מיני דגן גוררין, אבל אין לזה מקור, דאע"ג דאמרין טכ"ע מ"מ בלא גרירא לא סגי כדאמר בירו' וכמשי"כ הרא"ש, ובהדיא תניא בירו' דעד שיהא רובו דגן וטעמו דגן, ומוקי לה בשאר מינין, וכיון דקיי"ל דבטעמו סגי ע"כ בשאר מינין בעינן טעמו ורובו.

(ד) שכ"ד ט"ז סי"ק ט"ו, הביא דברי מהרי"ו דאם נתבשלה עיסת טבל בחו"ל מפרש אח"כ וידקדק להפריש פחות מק"א, ונראה דעתו ז"ל דהא דחלת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפרש היינו דתנאי ב"ד הוא דתיכף לחיוב העיסה בחלה תוקדש החלה אותה שעתיד להפריש, וכיון שקבעו חכמים כן תקנה קבועה לכל ישראל וכל ישראל עושה ע"ד חכמים הוי כהתנה כל אחד על עיסתו בשעה שמגלגלה, והלכך אם מפרש פחות מא' מק"א שפיר בטל טעמה אבל אם יהי' יותר יאסור הטעם, והנה משמע דסבר דאי אפשר שיחול שם חלה חוץ מן הטעם שעתיד לצאת ממנה, ודברו מהרי"ו דוקא בחלת חו"ל אבל בארץ דחיל השתא שפיר מפרש השתא גם על הטעם המובלע בעיסה ובתבשיל, מיהו עיקר דבריו ז"ל צ"ע דשפיר י"ל דחיל למפרע חלה אותה שהפריש וזה חוץ מן הטעם שיצא, ועוד דבגמ' ביצה ט' א' משמע דהא דאוכל והולך ואח"כ מפרש אינו מטעם דחיל למפרע אלא שלא גזרו בזה איסור טבל ובלבד שיפריש אח"כ ולפיכך בעי למימר דמותר להפריש ביו"ט שאין כאן תיקון ומסיק דמ"מ חשיב שבות, ומיהו אי חייל בתנאי ב"ד למפרע נמי יש לפרש דפריך דלא הוי שבות כיון דכבר חייל בתנאי ב"ד ומשני מי לא מודה שמואל שאם קרא לה שם שאסורה לזרים וא"כ חייל השתא, ולפ"ז נלמד דהמתנה מע"ש שתחול בשבת ע"י ברירה אסור וכמשי"כ לעיל סי' ט', מיהו ל' הגמ' מי לא מודה כו' ל"מ כפ"י זה והו"ל למימר מי לא מודה שמואל שאינה אסורה לזרים עד שיפריש.

ויש לעי' בהא דפשטיד"א למה צריך לעשר על הטעם הא הטעם המובלע בבשר אינו אפוי אלא מבושל והו"ל כעושה עיסה ע"מ לבשלה שפטורה מן החלה, וי"ל שנכנס טעם אחר שכבר נקרמה הפשטידא ועוד דהו"ל מקצתה לאפות ומקצתה לבשל וחייב וכדאיתא סי' שכ"ט ס"ד.

(טו) מן האמור נלמד בעובדא דוליון, הובא בנמוקי הגר"יב יו"ד סי' שכ"ד, דקדם אפי' עירבו קמח שיעור חלה לתוך העיסה והראשונה מרובה ונאכל הכל ונשאר ככר אחד,

נגרר מ"מ הנגרר נטפל לחיוב אבל אם אין חיוב בלעדו אין הבא ע"י גרירה משלים שיעורא, ומיהו אי איכא חיוב זולת האורז, ונעשה כולו חיוב, האוכל כזית קדם שהורם חלתה לוקה אע"ג שאין כאן כזית מן הדגן לחוד, ומיהו לענין כזית מצה לעולם אין האורז משלים השיעור אלא בעינן כזית מן הדגן וכדתניא בתוספתא, ולכאורה היה מקום לחלק דבעיסה בעינן חיוב בעיסה אין הנגרר משלים אבל מצה לא בעינן שיעורא במצה אלא באכילה שאם יש לו חצי זית ואפה קדם אכילת פרס והשלים אכילתו יצא, אי"כ כשאכל את הנגרר נמי יצא, אבל למדנו מהתוס' דגם באכילת מצה בעינן שיעורא זולת הנגרר וכן הוא בראב"ד בפ"ו מה' חמץ ה"ה.

ודעת רמב"ן דאין גורר אלא חטים ואורז בלבד, ושאר מינין שאינן בדין גרירא בעינן טעמא ורובא, ואפי' איכא רובא אין שאר מינין משלימין את השיעור, דהא דעת רמב"ן במלחמות ר"פ א"ע ובחולין צ"ט דאף באיכא כזית בכא"פ ממשו אין היתר מל"א, והי"נ לא משלים שיעורא וכי"מ בל' הרמב"ן, [וביטול רוב לא מהני לעשות מפטור חיוב] מיהו יש לעי' לר' הילא דמצריך רובא מאי האי דתנן במתני' אם יש בה טעם דגן אין יתכן דרובא דגן ואין בה טעם, ואפשר דטעם גמור קאמר שאם נשתנה טעמו אף שנרגש לא מקרי טעם דגן, מיהו יש לעי' למה לי רובא בכזית בכא"פ ליסגי כמו באיסורין [היכא דאיכא ה' רבעים דגן] וי"ל דלא מהני טכ"ע לענין לצאת בשביל מצה, ולא לחייב בחלה, אי"נ אם רובא מדבר שלא בא לידי חימוץ גם המיעוט אבד את החימוץ ובטל שם דגן מני'.

(י) ירו' פ"ק דחלה ה"א הכא ב' דברים רבין על אחד ומבטלין אותו, אע"ג דבלול מצטרפין לכו"ע אין הצירוף אלא מדרבנן דאם יש צירוף לא שייך ביטול, והכא באיכא שיעורא מכל אחד פליגי שכל טבל בטל בחברו ואין כאן עיסה הגונה מאחד מהן, ואילו נתערבו רק ב' מינין יש כאן אחד שיש בו רוב, אבל כשנתערבו ג' מינין ב' מינין מבטלין את האחד והי"נ פליגי לענין מצה כדאמר לק' בה"ב ולדעת רמב"ן דבשאר מינין בעינן רובא ניחא, אבל לדעת הרא"ש דמשום טכ"ע ראוי לחייב אף שאר מינין והא דפטרין שאר מינין ברוב מהן הוא משום דאינן באין לידי חימוץ ואפשר שזו גם דעת רמב"ן [לענין לפטור בזמן שיש שיעור דגן] וכמשי"כ לעיל, אי"כ בעירב ג' מינין שכולן באין לידי חימוץ הדין נותן לחייב כל אחד ולא שייך ביטול ברוב כיון דהוי מין בשא"מ ונותן טעם ויש גם כזית בכא"פ, [ובריט"א הביא שכן הק' הרשב"א והוכיח מזה דקיי"ל כרשב"ג דלא מהני טכ"ע להשלים שיעורא וצ"ע דהא בירו' פטר מה"ת אפי' איכא ה' רבעים מכל אחת] וי"ל דדוקא בנתן שאור החייב לעיסה הפטורה מין במינו או נתן חטים לתוך אורז מהני טכ"ע אבל נתן חטים לתוך שעורים כיון שאינן מצטרפין לא חשיב חימוץ ידיהו חימוץ כל שמתבטלין ברוב ואין חימוץ של זה כשל זה ואין עיסה של זה כשל זה וכל אחד מפסיד חשיבותו משום ביטול.

ואף אם עשה עיסת חטים של ה' רבעים וכן של שיפון ושל שעורים ועירבן בטלין מדאורייתא כדאמר בירו', ואע"ג דכבר היתה כל אחת עיסה וכבר נתחייבה, מ"מ כל שפקעה שם לחם מיני' אח"כ מיפטר, ועיקר חיוב משום שם לחם, וכל עיסה שאינה ראוי' ללחם לאו עיסה היא לענין חלה ומצה, [מיהו קשה דהא תחלתה עיסה וסופה סופגין חייבת כדאיתא סי' שכ"ט ס"ג ומשמע מדאורייתא, ואפשר דבירו' איירי בחשב מתחלה לערבן וצ"ע] מיהו הא דתלי לה בירו' לדין איסורין מבטלין זא"ז צ"ע דהא הכא כחד איסורא וכחד שמא, ואי משום שאינן מצטרפות זע"ז הן מפסידות זא"ז אי"כ אפי' למ"ד אין איסורין מבטלין זא"ז הכא עדיף.

(יב) הק' הריט"א לפי רמב"ן דחיוב אורז משום גרירא, והא דהוכיח זבחים ע"ח א' מכאן דטכ"ע דאורייתא,

מקולקלת לית לן בה כיון שחלה דידן נשרפת ומיהו צריך להפריש מקדם ולא סגי לעשות עיסה שאם מפריש מתקן גם מה שנאכל כדין חלת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש, אבל כי מפריש מעיסה אחרת אשתכח דאכל טבל.

סימן יד

מוסר טבל לע"ה, ואסור ליתן לע"ה בקבלה ובשכירות אלא א"כ יוכל לעשר על ידו, ומיהו למכור שדהו לישראל חשוד לא מצינו שאסרו חכמים ולא נחלקו אלא בשדה ניר בשביעית אבל משום מעשר לא חששו כיון שאינו נותנו דבר איסור ואין המכשול מוכן וכמש"כ שביעית סי' י"ב סק"ט, ואף אם כבר נזרע השדה מותר כל זמן שלא הגיע לעוהמ"ע וכדתנן מעשרות פ"ה מ"ג, ויהי לפ"ז מתני' דהתם בין בע"ה בין בחשוד ואם הגיע לעוהמ"ע ומכר הפירות ע"מ לקצור לישראל מעשר על ידו ולנכרי מותר וא"צ לעשר ע"י וכמש"כ לעיל סי' י"ב ס"ק י"ח, והא דמבעיא ל' בחוכר מן הכותי אי מעשר הוא משום דכותי בחד צד הוא עדיף מנכרי ומע"ה דכותי מעשר מה שהוא אוכל, ובחד צד הוא גרע מע"ה שאינו מעשר מה שהוא מוכר לישראל, וע"ה הלוקח ממנו אפשר דלא שייך בזה רוב ע"ה מעשרין, והלכך יש מקום לומר שאינו מעשר על ידו דתלין שיאכל הוא בעצמו או שימכור לחבר, ויש מקום לומר דחיישינן שימכור לע"ה וצריך לעשר על ידו, ופשיט מהא דנותן לו בקבלה דאפי' קדם שהגיע לעוהמ"ע מעשר על ידו אלמא דהוא גרע מע"ה וחיישינן דלמא ימכור לע"ה.

מן האמור נלמד דהחוכר מן החשוד מעשר ונותן לו, ומשנתנו בע"ה, וכ"מ בר"ש שכתב טעם משנתנו משום דרוב ע"ה מעשרין.

ובבהגר"א גרס דבנכרי וכותי אף קדם שהגיע לעוהמ"ע מעשר על ידו, ובאינו נאמן יש חילוק בין קדם שהגיע לעוהמ"ע להגיע לעוהמ"ע, ואינו מובן מי יכריחו לשנות הגי' ממה דתניא בתוס', ועוד למה גרע כותי מחשוד. ג) ירו' פ"ו ה"א במאמין על ידו תני החוכר שדה מן הנכרי מעשר ונותן לו רש"א תורם ונותן לו שכר ממנו שדה מעשר ונותן לו מה בין חוכר לשוכר [ר"ל למה מודה ר"ש בשוכר] חוכר בפירות שוכר במעות, זו נראה גי' הגר"א, וכ"ה בתוס', ושם מסיים בדברי ת"ק לפיכך חזר הנכרי ונתגייר או שמכר לישראל אחר נוהג בה דמאי, [לפנינו אין הגי' מכוונת בתוס' אבל כן נראה להגיה] ור"ל אם ידוע שהחוכר הוא חבר לא היה צריך להפריש כלום, אלא אם אין ידוע לנכרי בגירותו אם החוכר חבר מעשר דמאי, וכן ישראל הלוקח מן הנכרי.

ובדברי ר"ש מסיים בתוס' לפיכך אם חזר נכרי ונתגייר או שמכר לישראל אחר צריך לעשר, ר"ל מעשר ודאי. ובבהגר"א נראה דגרס החוכר שדה מן הנכרי וחזר ונתגייר או שמכר לישראל אחר מעשר ונותן לו אע"ג דהשתא אפשר לחייב את הגר והישראל מ"מ כיון שמתחלה חייבו חכמים את החוכר לעשר משום קנסא השאירו חכמים חיובו אף שנתגייר הנכרי או מכרה לישראל, ור"ש סבר דדיינינן ל' כדהשתא, ולפי' זה איירי דנתגייר או שמכר קדם שקיבל חכירותו ולפי' קמא איירי בנתגייר אחר שלקח חכירותו.

שם הדא סוריא בו', עי' בגליון אפרים, והנה משמע דטעמא דר"י דמשכירין שדות בסוריא משום שאין ישראל מצוין, אבל בגמ' ע"ז כ"א א' אמר משום דסבר כ"י ל"ש כיבוש, ואפשר דלסימנא בעלמא נקט סוריא דכשם שמיקילין בסוריא בשכירות יותר ממכירה דשכירות דרבנן, ה"נ אפשר להקל בשעת הדחק אף בא"י וכן נראה דהרי הדר מבעי ל' בסוריא אי שרי כר"י משמע דהא דריב"ל לא מכרעא להתיר סוריא דאפשר דשעה"ד בארץ שרי טפי.

יש להקל להפריש חלה מגי' ובי' כדעת הרא"ש דיש בילה, אך לפי שראוי להחמיר לכתחלה יעשה אח"כ עיסה ויצרף עם הככר ויפריש עליו ואע"ג שהוא פטור מה"ת שנתבטל ברוב מין במינו ומפריש מן החיוב על הפטור והוי חלה

א) ב"מ ק"ו ב' היו חטיה יפות לא יאמר לו הריני לוקח מן השוק אלא נותן לו מתוכה, דבר התנא בהוה אבל אם לוקח לו מן השוק יפות כמותן נמי מצי למימר חיטי דארעאי בעינא כדאמר לעיל ק"ה א', ויש לעי' איך חייל החיוב על החוכר שיתן לו חיטי דארעא הא בשעה שקונה השדה לחכירותו עדיין אין החטים בעולם, ואין לומר שהוא מחמת תנאי ואם אינו נותן לו בטל קנינו והוי כיוורד שלא ברשות דא"כ אם נחא ל' לחוכר טפי ליקח כשאר אריס כדין יורד לתוך שדה חברו שלא ברשות בשדה העשוי לטע כדאמר שם ק"א א' יחזור החוכר וי"ל דאם יחזור הלא כל הפירות של בעה"ב אלא שחייב ליתן לו להחוכר כאריס והכא הוי כנתרצה ליקח מותר הסכום של החכירות בעד טרחתו.

ועוד י"ל שהוא מדין התחייבות ויכול להתחייב בדשלב"ל כדאיתא חו"מ סי' ס', אבל לדעת הנה"מ שם אם מת אין היורשין חייבין וליש פוסקים יכול לחזור קדם שיבואו לעולם, [ותו"ד ז"ל דאע"ג דדבר שאינו ברשותו חשיב כדשלב"ל ומ"מ יכול להתחייב ליתן חטים אף שאין לו ואינו יכול לחזור, מ"מ בדבר שאינו בעולם כלל אינו יכול להתחייב בדבר שאינו ברשותו כיון דמצי למטרח וליתן חל חיוב עליו אבל פירות דקל קדם שבא לעולם אינם כלל בכלל חיוב עד שיבואו לעולם, אלא דמהני מה שנתחייב דכשיבואו לעולם חייל חיובו כדין דאיכני, וזה מוכח מהא דלמד בעה"ת דין חיוב בדשלב"ל מדין דאיכני ואם איתא דמצי להתחייב בדשלב"ל ואינו יכול לחזור ע"כ התחייבות הגוף עדיף משיעבוד נכסים מסברא ולא שייך למילף מדין דאיכני, ומיהו נראה דאם התחייב ליתן פירות דקל יש כאן חיוב דמים שבכלל ההתחייבות הוא גם ההנאה של ממון וגם התחייבות לשלם בפירות אלו ואם בא לחזור קדם שבא לעולם חוזר מתנאי התשלומין בפירות אלו אבל אינו חוזר מעיקר החוב ונותן שוין, ואף לדעת הנה"מ סי' ר"ד דיכול להתחייב פירות דקל שלא באחריות היינו במתנה בהדיא אבל סתמא הוא מתחייב דמיהן אם יחזור מהפירות עצמן, ובנה"מ סתם שיכול לחזור לדעת הפוסקים דבדאיכני יכול לחזור, ובקצה"ח שם סתם שאינו יכול לחזור, ולכאורה צריך לחלק כמש"כ שחוזר מהפירות עצמן ואינו חוזר משוין], והכא אינו יכול לחזור ואף היורשין צריכים ליתן חטים דהאי ארעא, וזה לא יתכן מחמת התחייבות.

עוד י"ל דשיורי שייר בשדהו עשר כורין שפסק, אבל זה לא יתכן מהא דתנן דמאי פ"ו מ"א דמקבל מנכרי מעשר ונותן לו, ואי שיורי שייר הדין נותן דדין חוכר כדין קבלן דחולק לפניו.

ב) ירו' פ"ו ה"א הנותן שדהו בקבלה לנכרי לכותי ולמי שחשוד על המעשר אף שלא הגיע לעוהמ"ע מעשר על ידו לע"ה עד שלא הגיע לעוהמ"ע אינו מעשר על ידו משהגיע לעוהמ"ע מעשר על ידו, ה"ג לה בתוס' פ"ז וכ"ה בר"מ פ"ו הכ"ב, ודין נותן קדם שהגיע לעוהמ"ע דהשוה התנא נכרי וחשוד חלוקין בטעמן דבנכרי הוא משום קנס דקיי"ל ע"ז כ"א א' דאין משכירין שדות בא"י והלכך לריב"ל לק' בסמוך דבמקום שאין ישראל מצוין הקילו חכמים להשכיר ה"ה שאין מעשר על ידו, אבל לישראל חשוד אין איסור להשכיר אלא משום שלא יכשילו מעשר על ידו ומותר לכתחלה ליתן לו בקבלה ע"מ לעשר על ידו, אבל לנכרי אפי' ע"מ לעשר על ידו אסור, ונראה דבכלל קדם שהגיע לעוהמ"ע קדם שנזרע דבנכרי צריך לעשר ע"י משום קנסא ובישראל חשוד משום

אלא כיון שגרשה נתחייב בכתובתה וכשחזרה ונשאה היא מוחלת גבייתה עד אלמנות וגירושין ומה ענין זה לתנאין שפסק לזון את בתה ה' שנים כ"ז שהיא עמו וגרשה דכבר פקע חיובו ועכשו כשמחזירה צריך לחדש עליו חיוב, וממה שאמר לכתובה ולא לתנאין משמע דבחד גונא הוא.

ונראה דלעולם כשמחזירה ע"ד כתובה ראשונה היא מוחלת כתובתה בשביל נישואין והוא חוזר ומשתעבד בשביל נישואין אחרונים, אלא דאמרין שרצון שניהם שיהי' לה זכות הראשון, והלכך נשאר שיעבוד הראשון לגבות מזמן ראשון, ואם נשאה בתולה גובה מאתים, ולולא דאמרין דע"ד הראשונה היה ראוי לומר שמחלה ראשונה ואין לה אלא אחרונה כתובת בעולה, והלכך למ"ד לא לתנאין אף לא לתוספת כמבואר ברשב"א ור"ן ר"פ הנושא אע"ג דכבר נתחייב לשלם התוס' מ"מ סתמא מחלה כיון שלא פירשה בשעת נישואין שניים תדע דאל"כ למה לא גביא כתובתה אחר הנישואין, ואע"ג דבכתב לה גובית ב' כתובות התם כיון דכתב לה ולא הוי ל' לכתוב שהרי יש לה ראשונה אמרין דנתחייב גם בראשונה גם בשני, ובזה נתישב מה שתמה על זה רדב"ש שם על הרשב"א והר"ן וכבר הביא שם דבתוס' מבואר כרשב"א ור"ן ולהאמור גם מהא דאמר לכתובה ולא לתנאין מוכח כן.

והנה הא דאמר לכתובה, נראה דאין ר"ל דיש כאן חיוב הראשון ע"מ שאם יחזירה ויגרשה דהרי חיוב הראשון כבר הוא מוחלט בגירושין הראשונים, אלא ר"ל דבנישואין שניים נתחייב בזכותה הראשון שהיה לה בנשואין הראשונים, וה"נ בתנאים מתפרש הכי, ולמ"ד אף לתנאין היינו שמתחייב השתא כחיוב הראשון, ומ"מ מדמה לה בגמ' למכרה וחזר ולקחה, דכי היכי דהכא דעתו בנשואים שניים ע"ד הראשונה ואע"ג דתנאי הראשון היה ה' שנים רצופין וזה אי אפשר להתקיים, מ"מ תנאו מתקיים אף שנפסק באמצע ה"נ במכרה וחזר ולקחה.

(יב) יר' שם ישראל שמכר שדה לכהן וא"ל ע"מ שיהא המעשרות שלי ד' וה' שנים מותר לעולם אסור שאין כהן עושה כהן, האי ע"מ ר"ל תנאי ולא שיעור שאם היה משייר לעצמו מקום התרומה א"כ היה התרומה משל ישראל וחייב ליתן לכהן, והכא באמר שיהא שלו שרשאי ליטול דמים מן הכהן קאמר דאי לטוה"נ כי אמר לעולם נמי מותר, אלא מתנה עמו תנאי שע"מ כן הוא מוכר שיתן לו ה' שנים תרומותיו ואם אינו נותן לו בטל מקחו או שחייב לו הן או דמיהן בתורת תשלומין של השדה ומ"מ לעולם אסור שיש בדבר גנאי לכהונה כמש"כ הגר"א, וכן הא דאמר כהן שמכר לישראל כו' ד' וה' שנים אסור היינו שיהא שלו ולא יהא צריך ליתנם לכהן ובוזה אסור דלא עשו בזה שאינו זוכה כזוכה, אבל אם התנה שיהא טוה"נ שלו מותר, שהרי כל מכירות כן, ואם התנה הכהן שמשיר מקום המעשר ושיפריש הישראל משל כהן על שלו ואח"כ יזכה בהן אפשר שמותר ואפשר דלא מינכר מלתא ואסרום חכמים.

(יג) ובתוס' הגירסא ישראל שקבל שדה מכהן א"ל ע"מ שמעשרות שלי ד' או ה' שנים מותר לעולם אסור שאין כהן עושה כהן, וכן גי' הר"מ פ"ו מה' מעשר, ואי נגיה כן בירו' ברישא יש חילוק בין מכר לקבלה, דבישראל שקיבל מכהן אמרין סתמא שיעור שיעור מקום המעשר וכשנותן ד' ה' שנים לישראל הוי כמפריש הישראל משל כהן על שלו וחוזר וזוכה מיד כהן, אבל כשמוכר הכהן לישראל דסתמא לא שיר מידי אי אפשר ל' להקנות לישראל המתנות, ולפ"ז י"ל דהא דלעולם אסור היינו דבזמן שאומר ד' או ה' שנים ואח"כ יהא שלו וע"כ משייר מקום המעשר אמרין דגם באותן השנים שיעור שיר והישראל זוכה המעשר מידו של כהן אחר שהופרשו אבל בלא נתן קצבה לדבר א"כ לא נחית לשיורי כלל ולא זכי הכהן בגוויהו ואין כהן עושה כהן.

לשוכר ולחוכר, אבל ישראל ששכר וחכר מכהן ולוי המעשר שלהן וכדתינא לקמן, והא דתנן מקבל הוא משום רישא בכהן שקבל מישראל דכהן שחכר מישראל המעשר של כהן.

(ח) דמאי פ"ו מ"ד ר"ש אבל למוכר אינו יכול למכור דאין מ"ש נמכר, בירו' מ"ש רפ"ק נחלקו אמוראי אי גם לר"י דמ"ש ממון הדיט אינו נמכר, ואי דוקא לר"מ אינו נמכר צ"ל דאתיא כר"מ, וא"ת א"כ איך נותן הקרתני את המ"ש לירושלמי ואין לומר דחשיב כמתנה דכיון דנתחייב בדבר חשיב כמכר, וי"ל דשאני הכא דזכה הירושלמי בטבלו ומדידי' קמעשר, וכדאמר בישראל שקבל מכהן בתרומה. נראה דמודה ר"י בירושלמי שקבל שדה מקרתני דחולקין במ"ש כמו בכהן שקבלו שדה מישראל.

(ט) שם מ"ה המקבל זיתים לשמן כו', נראה דבמקבל קרקע לזרוע עינו לברכת הפירות ולכן קל ל' לותר על טוה"נ של תרומה, אבל המקבל זיתים עינו בחשבון השכר ומקפיד אף על שכר מועט, ור"י סבר דאף בנוטל למחצית שכר דודאי עינו בשכר מ"מ אין דעתו על תרומה של הכהן. ונראה דכהן שקבל מישראל זיתים לשמן לר"א התרומה לכהן דבבעה"ב לא אמרין עינו על שכרו רק באריס.

יש לעי' במקבל זיתים לשמן לר"י דהמעשר לבעלים וע"כ דשייר לנפשי' שיעור המעשר ומעשר מדידי' על של מקבל, הלא פירות של מקבל הוי לקוח ואין חייבין אלא מדרבנן ושלו חייב מדאורייתא והו"ל תורם מן החיוב על הפטור לדעת ריב"ם ב"מ פ"ח א' דלקוח קדם מירוח פטור, ולדעת הר"מ ור"ת דלקוח קדם מירוח חייב נוחא, ובהא דתינא בתוס' דכהן המוכר לישראל קדם מירוח התרומה לכהן וע"כ נמי משום ששייר דאל"כ במאי קנו נמי מוכח דמפריש על לקוח.

(י) יר' פ"ו ה"ב תמן יצאת מרשות שניהם כו', ר"ל דכהנת שמכרה ושיירה התרומה לא נפסק הדבר בשביל שנשאת לישראל לעולם אלא סתמא שיירה בכל זמן שהתרומה ראוי לה והוי כאמרה ע"מ שהמעשר שלי שלש שנים ושלש שנים שלך ואחריהן שלי, אבל מכרה לאחר וחזר ולקחה בשעה שמכרה שפקע התנאי כבר אין לו למוכר שום זכות וכשחזר ולקחה הימנו י"ל דמכח הלוקח הוא מחזיקה ויש לו כל זכות הלוקח שהיה לו השדה בלי שיעור כלל, ומ"מ בפוסק עם אשתו לזון את בתה ה' שנים וכתב לה כ"ז שאת עמי וגרשה והחזירה דאמרין דלכתובה ולא לתנאין ואינו חייב לזונה לא דמי לנשאת לישראל ונתאלמנה דכיון דאת עמי מתפרש אישות וכיון שנתגרשה לא שייך את עמי מכח נישואין הראשונים אע"ג שחזר ועשה בה נישואים אין זה בכלל את עמי שעליהן התנה, ואתיא הא דר"ח אפי' כמ"ד לכתובה ולא לתנאין.

בהגהות רדב"ש בהשמטות נסתפק בלקח בן לוי עצמו ממנו וחזר ומכרו אי הוי כלקחו אחר, ומסתבר דזה עדיף מלקחו אחר דבלקחו אחר וחזר המוכר ולקחו ממנו יש מקום לומר שזה בכלל שיעור של בן לוי, אבל בחזר בן לוי ולקחו ממנו שכבר נתבטל השיור כשחזר ולקח ממנו סתמא אין על מכירה שני' שם חזרה כלל אלא מכירה חדשה וסתמא אין כאן שיעור ולא דמי למחזיר גרושתו שענין האישות חמור וגירושין דידי' חמירא והלכך שם חזרה עלי' ודעתם על פרטי הזיווג אבל מכירת שדה לא חשיבא ולא אמרין דסתמא על דעתו הראשונה וכי היכי דמכר שדה אחת בשיור מעשר ואח"כ מכר שדה אחרת סתמא לא אמרין דגם בשני' שיר ה"נ בחזר ולקחה ומכרה מכירה שני' כשדה אחרת דמיא.

ומ"מ מכרה לאחר וחזר ולקחה ממנו מדמינן לגרשה וחזר ונשאה דבמכרה וחזר ולקחה שפיר שם חזרה עלה. (יא) והא דאמר לכתובה ולא לתנאים, יש לעי' הא לכתובה נמי לא נתחייב בנשואין הראשונים על נישואין שניים ולא נתחייב ג"כ בנשואין שניים ע"ד כתובה ראשונה,

דמאי אפי' לאכסנאי ולא הותר אלא ליתן בחנם וכמשי"כ לעיל שם סק"ב, והלכך אי יש ברירה הו"ל כלקח ע"ה מיד ע"ה אבל אי אין ברירה הוי פורע חובו מדמאי.

ובירי' מפרש לה בלוקח סתם ואמרינן דסתם זוכה מתחלה לע"ה ומאן דאסר סבר דזוכה לעצמו ופורע חובו.

והר"מ במשנתנו פ"י בלוקח מסיטון ונחתום חבר ומוכר במדה גסה ומותר לו למכור דמאי לחבר אבל לא לע"ה וכשמוכר סתם ויודע שיש כאן שיגיע לע"ה ודאי כולו מעושר, וכשבירר זה לחבר זה לע"ה, זה של חבר צריך לעשר, ואם היתה של חבר אגודה אחת צריך לעשר אפי' של ע"ה מאה.

והא דנחלקו בירו' אי מקנה לשליח או לבעל המעות, היינו שאם מקנה לשליח מותר לו לחבר המוכר למכור דמאי ועל השליח לעשר, וכן אם החליף המעות הרי עכשו מקנה לשליח אין על המוכר לעשר אלא על השליח, ובכ"מ פ"י מה' מעשר ה"ח כתב דמוכר שרואהו מחליף המעה סבר שחזר משליחותו, ותמוה דאף אם אינו חוזר מ"מ כיון שמקנה לשליח והשליח מקנה לע"ה ממילא מותר למוכר למכור לו דמאי ועל השליח לעשר.

(יח) והא דמוכיח בעירובין ל"ז ב' מהא דא"צ לעשר דיש ברירה, היינו דאי אין ברירה אין המוכר צריך לעשר אלא סומך שהשליח החבר יעשר הכל כיון דאין ברירה והוי כמוסר לו משלו, אבל אי יש ברירה וזה שמוסר השליח לע"ה הוי כאילו נקנו מתחלה בשביל ע"ה על המוכר החבר לעשר וכיון שלא יחד ע"כ עישר הכל.

ולפ"י הר"מ אין במשנתנו היתר ליקח מע"ה דמאי בשביל ע"ה אף במעות של ע"ה ואף באומר בהדיא שזוכה בשביל משלחו, ומשנתנו במוכר חבר והשליח חבר ושניהם מוזהרים שלא יבוא על ידם דמאי לע"ה, וענין משנתנו לברר הדין בין המוכר והשליח על מי מהן לעשר קדם שיבוא ליד ע"ה, וכלל הדבר שאם הפירות באין מיד המוכר ליד ע"ה ואינן עוברין דרך השליח אז על המוכר לעשר, ואם עוברין באמצעות קנין השליח על השליח לעשר, וקיי"ל דסתמא המוכר מקנה לבעל המעות וגם קיי"ל יש ברירה בדברן והכא באיסור דמאי קיימינן הלכך על המוכר לעשר וסמכינן דאין חבר מוציא מתח"י דבר שאינו מתוקן ואין השליח צריך לעשר כל מה שלקח דכיון דלקח בתערובות ודאי עישר המוכר הכל.

(יט) ירר' פ"ו ה"ח ונטל חלקו בתחלה א"צ לעשר אלא על שלו כו', מבואר שא"צ לעשר על של ע"ה אלא במיוחד לו חלקו וע"ה נוטלו קדם שנטל את שלו, ויש לעי' הא לעיל מ"ז בשנים שבצרו לתוך גת אחת אמרינן דצריך לעשר ולא מחלקינן בכך, ואפשר דהתם בעירבו בידים והכא בנתערב שלא לדעת ועוד דהכא יש לתלות שהגיע לע"ה שלו, ואף בנתערב שלא לדעת נראה דלא מחלקינן בכך אלא בדמאי אבל לא בודאי, ועיקר הדין קשה דלא משמע כן במתני' דתנן חייב לעשר וליתני דנוטל חלקו בתחלה, והר"מ השמיטו וע"כ שפי' כאן פ"י אחר דודאי אין ראוי להשמיט דבר הרגיל תדיר המשנה את עיקר הדין.

והר"ש פ"י דלחומרא קאמרו שאם חילק ביד ונטל חלקו בסוף צריך לעשר אף שלקח סתם, אבל לא יתכן לפ"י הר"מ דבלוקח מן החבר איירי ובסתם ודאי עישר המוכר.

(כ) מיי"ב ואפי' הן מאה, ר"ל של ע"ה, ולפ"י אשמעינן דצריך לעשר כל המאה אע"ג דצ"ט ודאי של ע"ה, מיהו לכאורה נוטל אחד ממאה ועושה אותו מעשר ושאר מעשר בתחתון של אגודה שלו בכל מקום שהיא ועושה מ"ש בעליונה ומחלל על המעות ודי בכך, ואין לפרש דשלו מאה דאין זה רבותא דהרי צריך לעשר הכל בין שלו בין של חבר, ויש לומר דבשלו מאה איירי ואשמעינן דלא סגי במעשר על שלו בכל מקום שהן והוי כל המאה מתוקן ואכתי חיישינן

(יד) תוס' כהן ולוי שחכרו פירות שדה לישראל במחורב לקרקע מעשרות שלהן, נראה דכש"כ קבלה, ואע"ג דבזיתים לשמן לרבנן חולקין, אפשר דלא נאמר רק בשמן כמשי"כ הר"מ פ"ו מה"מ דחשיבי.

שם בתלוש מן הקרקע עד שלא מירחו מעשרות שלהן מפרש תרומה ומעשר ונותן לכהן והשאר שלו, ואפשר דגרסינן ותרומת מעשר, ונקט דין כהן ומני' נשמע דין לוי, דדין לוי במעשר כדין כהן בתרומה, משמירחו מעשרות שלו מפרש תרומה ומעשר ונותן לכל כהן שירצה, כ"נ להגיה.

שם מכרו ל"י פירות עד שלא מירחו מעשרות שלהן משמירחו מעשרו' שלו מפרש תרומה ונותן לכל כהן שירצה. ולא אתפרש טעמא דלאחר מירוח אינו משייר לעצמו המתנות ואפשר כיון דמצי לאפרושי השתא ולא מפרש, דעתו למכור הכל.

ומכירה אחר גמ"מ אינו רשאי אלא לצורך, ואפשר דאף קדם גמ"מ אין למכר טבל.

(טו) ר"מ פ"ו מה"מ הט"ו כהן ולוי שלקחו פירות מישראל כו', ע"י בהש', ואינו מובן מה ענין מתנות בהמה לכאן, התם מנתא דכהן כבר הופרש ואיך ימכרנו לישראל ולגזול לכהן, אבל הכא במוכר טבל ע"מ להפריש קיימינן ואילו ישראל שמכר לישראל ודאי טוה"נ ללוקח, וכמן כן הדין נותן דבמוכר לכהן שאין הישראל משייר לעצמו טוה"נ של המעשרות וגם אי אפשר לו לשיר טוה"נ כיון שהדין נותן דטוה"נ לתורם וקדם הרמה אין טוה"נ בעולם, אם לא שישיר מהפירות כדי מעשר, וזה ודאי אינו בתנאי המכירה, והלא בכהן שמכר לישראל אחר גמ"מ אמרינן דמכר לו גם טוה"נ ולמה לא יתן ישראל לכהן זכות טוה"נ, וכן משי"כ רבנו דכהן שמכר לישראל קדם גמ"מ המעשר לכהן משום דאינו יכול למכור זכותו שעדיין לא זכי ב"י אינו מובן כיון דהלוקח זכי בפירות הלא משלו הוא מפרש והתורה נתנו זכות טוה"נ וקרוב הדבר לומר שאינו ממשנת הר"א וגם הוא נגד הירו' כמשי"כ הכ"מ.

שם ה"כ, כ' מרן ז"ל דג"י הר"א קשה, דכי היכי דכהן המוכר לישראל אנו אומרים ששייר מקום המעשר, הכי איכא למימר בישראל המוכר לכהן, ואינו מובן דכהן המוכר לישראל אסור אפי' או ה' שנים דלא שייר כלום ואין לו זכות להקנות לישראל, בישראל המוכר לכהן מותר ד' או ה' שנים משום שלא שייר לעצמו אבל אם היה משייר נמצא שמעשר משלו וא"כ צריך ליתנו לכהן ולא לעכב לעצמו, והכא בשלו ליטול דמים מכהן קיימינן וכמשי"כ ס"ק י"ב, ואי קשיא לגי' הר"א הא קשיא דלישנא כהן עושה כהן משמע שישאל נוטל קדם שזכה בהו כהן וכמו שמסיים בתוס' וכן בן לוי שהיה עליו חוב לישראל כו'.

(טז) פ"ו מ"א המקבל שדה מישראל כו', כתוב בזה שביעית ס"ד ד' ס"ק י"א י"ב.

שם מ"ו בש"א לא ימכור כו', כתוב בזה לעיל ס"ה ה' סק"ח.

שם מ"ז שנים שבצרו כו', כתוב בזה שביעית שם סק"ח.

שם מ"ח שנים שקבלו כו', כתוב בזה שם סק"י.

שם מ"ט חבר וע"ה שירשו כו', כתוב בזה שם ס"ק ט"ז.

שם מ"י גר ועכו"מ שירשו כו', כתוב בזה שם ס"ק י"ז.

(יז) מיי"ב ע"ה שאמר לחבר קח לי אגודת ירק כו' לוקח סתם ופטור, למאי דמבואר עירובין ל"ז ב' בלקח גם לעצמו איירי ומתני' אית לה ברירה לענין דמאי, מיהו תימא איך נעשה שליח להביא לו דמאי הא אפי' ליתן לו משלו לא התירו אלא לחולה לתוך ידו וכמשי"כ לעיל ס"ה ז' סק"ד, ואע"ג דמצי לזבוני בעצמו מ"מ אסור להמציאו, ועוד דבמקום דגם כשיקח בעצמו עובר המוכרו לו על ל"ע הוי כקאי בתרי עברי דנהרא וכמשי"כ בפ"ת יו"ד ס"י קנ"א סק"ב בשם המל"מ, ועי"ש בבהגר"א סק"ח, ואפשר דאיירי בעני או אכסנאי דמותר לו ליקח דמאי אבל חבר אסור לו למכור

בעה"ב א"א לבעה"ב לזכות אלא שבעה"ב מתחייב מדין ערב וכדאמר קדושין ז' א', ודין זה נראה דנוהג גם בחרש דהא אמר דלמ"ד פועל זוכה לבעה"ב גם בחרש כן, וע"כ משום דממכרו ממכר במטלטלין כדאיתא חו"מ סי' רל"ה סי"ז, וכיון דממכרו ממכר גם דין ערב יש בו, ואי בחיוב ערב חשיב כנותן לו טבל וי"י גם בחרש ליתסר, ואי לא חשיב כנותן לו גם בפקח לישתרי, ואפשר דר"ז סבר דאע"ג דאין אדם מזכה לחברו ע"י עצמו מ"מ בכה"ג שמזכה לפועל בשביל בעה"ב יכול החנווני לזכות לבעה"ב ע"מ שיזכה פועל מיד בעה"ב ונעשה זכות בעה"ב לזכות הפועל מידו בב"א וכה"ג מזכה אדם לחברו ע"י עצמו.

דלמא זו שנותן לע"ה אינו מתוקן מיהו קשה שאם אילו מתוקן הרי היא של ע"ה.
והר"מ פ"י דשלו אחת ושל ע"ה מאה והרי המאה מעושר ואחת טבל מ"מ צריך לעשר כדין טבל אוסר בכל שהו, ושמעין מכאן דאפי' דמאי ואפי' דמאי של ירק אוסר במינו בכ"ש, ויש לעי' דקשיא משנתנו למ"ד חלה פ"ג ה"ה דטבל דרבנן בטל ברוב, ובמעשרות סי' ו' סק"י נתישב.
כא' יר'י ספ"ו אר"ז נעשה החנווני שלוחו של בעה"ב לזכות לפועל, ומסיק דאם החנווני חרש מותר, ויש לעי' דלכאורה לר"ז אין בעה"ב זוכה בפירות שאין אדם זוכה לחברו דבר שלו שבא להוציאו מרשותו כדתנן בעירובין ע"ט ב' ומזכה להן כו' הגדולים, וכיון דלר"ז אין הפועל שלוחו של

סימן טו

נטמאה צריך לשורפה כדין תרומה טמאה, ופשיט מזה דמשנתנו בנסרחה ונפסלה מאכילת אדם, דאי נסרחה ונפסלה מכלב הלא אינה מטמאה טו"א וכדאמר פסחים מ"ה ב', ובבהגר"א גרס נסרחה מאוכל אדם מטמאה טו"א ושורפין אותה עם הטמאה בפסח [והיינו ברייתא דמיתא פסחים ט"ו ב'] מטמאה טו"א ואת אמרת מאוכל אדם אלא מאוכל כלב.

והנה הא דמספקא לן שיהא רשאי להפריש אחר שנפסלה מאכילת אדם ולא אמרינן שכבר פקע טבלו שהרי כל איסורין שבתורה עד לגר כמש"כ הר"מ פ"ד מה' מ"א ה"א דעיסה שאני וכדאמר פסחים מ"ה ב' מפני שראוי לחמץ בה עיסות אחרות וכדאמר ע"ז ס"ח א' והלכך לא פקע טבלה ומ"מ מספקא ל' אם רשאי להפריש ממנה על עיסה אחרת דאע"ג דהקלנו כאן מן הרעה על היפה מ"מ כשנפסלה מאכילת אדם אפשר דלא הקילו ולג"ה הפ"מ פשיט דבנפסלה מאכילת אדם אין מפרשין ממנה על עיסה אחרת ולג"ה הגר"א בביאורו פשיט דמפריש ממנה אף שנפסלה מאכילת אדם כיון דמטמאה טו"א ומיהו צ"ע מה ענין טו"א לכאן הא התם מטמאה אף בלא טעם שראוי לחמץ כו' ואף בכל אוכלין כל שהיה מתחלה ראוי לאדם וכדאמר פסחים שם והכא ודאי בלא טעם דראוי לחמץ ודאי פקע טבלו ולא שייך להפריש חלה דאיך תחול קדושה על עפרא אלא כאן משום דראוי לחמץ עדיין חשיב אוכל אדם ולהפריש מני' ובי' לא מספקא ל' אלא מספקא ל' אי מפרש מנה על עיסה יפה. והר"מ פ"ז מה' בכורים ה"ג פסק עד שתפסול מאכילת אדם והוא כג"ה הפ"מ והשנו"א.

וא"ת איך ס"ד עד לכלב, א"כ למה למתני במשנתנו כיון דפקע טבלה ודאי אין מפרשין ממנה, י"ל דהיתירא קמ"ל דאפי' נפסלה מאכילת אדם מפרשין ממנה על עיסה יפה.

ויש לעי' בהא דנחלקו פסחים מ"ה ב' ר"נ ורבנן בפת שעיפשה אי מטמאה טו"א, נהי דר"נ סבר דאין טו"א אלא בראוי לאדם מ"מ יטמא טו"א מדין ראוי לשחקה ולחמץ בה עיסה דהא מה"ט חייבין לבערה כדתניא לעיל, וע"כ צ"ל דלענין טו"א בעינן שיהא עכשו אוכל אדם וא"כ לענין טבל נמי לא יועיל טעמא דראוי לחמץ בה דהא תנן נדה נ' א' כל שחייב במעשר מטמא טו"א ואפשר דהאי כללא בתחלה אבל הכא לענין טבל לא פקע טבלו משום שכבר נתחייב ועכשו נמי עומד לחמץ וטו"א פקע ועי' דמאי סי' ט"ו סק"א.

והא דתנן תרומות פ"ג מ"א ונמצא סרוח היינו נפסל מאכילת אדם, וכ"ה בל' הר"מ במשנה שם שאינו ראוי לאכילה, וסתם היינו אכילת אדם, דודאי אי אפשר לקדש תרומה את זה שאינו אוכל אדם [ובר"מ פ"א מה"ת ה"ג העלו אבק מותרות ונראה דקדם לכן ראויות ע"ד הדחק].

א' טבל שנפסל מאכילת אדם נראה דבטל מיני' שם טבל אע"ג דראוי לסיכה ולבהמה, ואע"ג דטבל אסור בהנאה של כילוי הני מילי בזמן שראוי לאכילת אדם אבל אם נפסל מאכילת אדם פקע מצות תרומה ומעשר מני' ופקע איסור טבל, ואע"ג דבאיסורי הנאה הנקברים גם אפרן אסור כדאמר תמורה ל"ד א' ואפי' בשר בחלב דאינו נעשה איסור אלא אם ראוי לאכילת אדם ואם נפסל מאכילת אדם אין חייבין על אכילתו [ולא מיעט הר"מ פ"ד מה' מ"א ה"א בב"ח אלא בעירב בהן דבר מר] מ"מ איסור הנאה קיים ואפי' באפרו הכא אין איסור הנאה של כילוי אלא משום מצות תרומה שאסרה תורה לכלות בלא קיום מצותן אבל כל שאינן ראויין למצותן אין בהן איסור כילוי, ותנן עוקצין פ"ג מ"ד השבת משנתן טעם בקדירה אין בו משום תרומה, ועוד תנן נדה נ' א' כל שחייב במעשר מטמא טו"א וזה שנפסל אינו מטמא טו"א בתחלה לדעת הר"מ פ"ב מה' טו"א, והאי מתני' לא במין איירי אלא כלל גמור הוא [ואף לדעת הר"א שם דאם ירד לק"ט עד לכלב מודה לענין מעשר] וכ"ה בהדיא בתו' יומא פ"א ב' דפלפלין שטחנן ואינן ראויין עכשו לגבול במים פטורין מן המעשר אף שמתחלה הן חייבין, ועי' לעיל סי' א' ס"ק י"ב בשם הרמב"ן דתמד פטור ממעשר משום שאינו אוכל עכשו, ועי' ר"מ פ"ד מה' מ"א ה"א ופ"ג מה' מ"ש ה"א, ואע"ג דסיכה כשת"י לא אמרו אלא בראוי לאכילה אבל אין נעשה טבל בשביל סיכה, ולפיכך שמן טבל ששמוהו בבורית וכבר נפסל אפי' מאכילת כלב אינו חייב לעשרו ואין איסור בשימוש, והנותן עצמו אפשר שחייב ליתן דמי תרומה לכהן וללוי כדין פורע חובו מטבל חולין קל"א א' בלא נתכוין לגזול, ועי' שביעית סי' א' ס"ק כ"ח, וסי' ד' ס"ק כ"ב [א"ה], עי' לעיל סי' ד' ס"ק י"ג].

מש"כ דמאי סי' ט"ו סק"א דנפסל מאכילת אדם פקע טבלו, מדברי התוס' יומא פ"א ב', הראו לי בריטב"א עירובין כ"ח ב' חולק על דברי התו' וס"ל דכל שחל עליו שם טבל לא פקע אע"ג דעכשו אינו ראוי לאכילה בעינא, אבל נראה דדוקא בפלפלין יבשין דעכשו נמי עומד לתיקון הקדירה, ס"ל לריטב"א, דאיסור טבל הוי כשאר איסורין, וכל שעומד עדיין למאכל אדם [ע"י תיקון קדירה] לא פקע איסורו אבל דבר שנפסל מאכילת אדם לגמרי ואינו עומד עכשו לאדם, מודה הריטב"א דפקע איסורו, דלא חמירא טבל משאר איסורים, ודעת תו' דאיסור טבל שאני, דכיון דדבר שאינו מאכל בעין אלא לתיקון קדירה, אינו חייב במעשר, גם כשהיה מתחלה מאכל אדם ונפסל, פקע טבלו, אע"ג דעומד עדיין לתיקון קדירה.

{ע"כ נדפס שם}

יר'י חלה פ"ד ה"ג מהו עד שתסרח כו' נשמענה מן הדא נסרחה מטמאה טו"א ושורפין אותה בטמאה מטמאה טו"א ואת אמרת מאוכל הכלב אלא מאוכל אדם, זו גי' הפ"מ, ונראה דזו גי' הגר"א בשנו"א, והאי נסרחה מטמאה כו' קאי אמשנתנו, דלאחר שנסרחה מטמאה טו"א ואם

ואפשר דאפילו תרומה טהורה העומדת לאכילה ונפסלה מאכילת אדם עדיין אסורה לזרים להסקה, וממתני' דעוקצין אין ראי', דהתם כיון שכבר שימש בהן שימוש הראוי להן פקע מהן איסור תרומה וכמש"כ תו' מנחות ס"ט א' ד"ה דבלע, בזר שבלע שזפין של תרומה דפקע מינייהו שם תרומה כיון שכבר נעשה תשמישן הראוי להן, ואין חילוק בין זר לכהן שהרי התו' שם סמכו דין זה להא דאמרו בכריתות כהן שסך תרומה בן בתו ישראל מתעגל בו. מיהו בנידון שלפנינו אין צריך לכ"ז, דהא שמן לכתחילה ניתן לאכילה ולסיכה כדתנן פ"ח דשביעית מ"ב ובר"מ פ"א מהל' תרומות ה"א, לא שייד למידן שתפקע שם תרומה מינה אלא א"כ נפסלה מסיכה אבל כל שלא נפסלה מסיכה ודאי דינה כתרומה שזר אסור בסיכתה ולפיכך אם נעשה בורית מהשמן של תרומה תהא אסורה לזרים, ותו לא מידי.

ואף לכהן אסורה שהרי כהנים בזה"ז טמאים ואסורים בסיכת שמן טמא משום טומאת הגוף וכדאמר נדה ל"ב א', ואף לכהן טהור אסורה סיכה בשמן טמא כיון דסיכה אסורה משום שתיה.

תוכן הדברים, תרומה שנפסלה מאכילת אדם, מותר לשורפה וכדתניא בתוספתא פ"ט דתרומות תרומה שנפסלה מלאכול אדם כו' ושורפין אותה במקומה, ועוד תניא התם פ"א נותנו בפונדתו עד שיסריחו, ומ"מ אפשר דאין לזר ליהנות ממנה בשעת שריפתה וכמש"כ לעיל, בד"א בפירות וכיו"ב אבל בצק ופת שראוין לחמץ בהן אפשר דאסור לשורפן כיון שעומדין לחמץ בהן, אבל אין זה מוכרח די"ל דכיון דבא לשורפן בטלן וכמו שאמרו פ"ד דחלה ה"ג וכמו שפי' הגר"א שם ומהא דתניא שם אין מחייבין אותו לאכול פת שעפשה אין ראי' דמותר לשורפה אלא שאין מצוה באכילתה קאמר תדע שהרי תניא שם ולא תבשיל שעברה צורתו, ועברה צורתו אינו נפסל לאדם אלא שהוא פגום. [א"ה, ע"ע לעיל סי' ד' סק"ג].

{ע"כ נדפס שם}

(ב) כשאנו מפרישין תרומה אנו מיחדים ת"ג בצפנו ונראה דאם לא אמר בצפנו נמי חייל תרומה ואין כאן משום שיריה ניכרין כיון דמהקצת שיריה ניכרין וכמש"כ לעיל סי' י"א סק"י, ודוקא כשאין בתרומה יותר מאחד ממאה אבל אם יש בת"ג יותר מאחד ממאה א"כ נתבטל הטבל שבידו בתרומה וכדאמר ירו' חלה פ"ג ה"ה מכיון שקדש רובה כו' תבטלי ברוב, [והא דאמר שם בתחלת הסוגיא טבל שנתערבה בתרומה כו' לא בטל פי' הגר"א דהוא כר"י דמין במינו לא בטל] וכשעושה אחד ממאה שבידו מעשר הו"ל מפריש מן הפטור על החיוב, ואם עשה כן צריך להוציא עוד אחד ממאה לעשותו מעשר ולקרות עליו תרומ"ע, ואם לא נתערבו החולין עדיין נוטל מעליו מ"ש שעשה בעליו ואח"כ נוטל אחד ממאה ועושהו מעשר ותרומ"ע, ואי שני שפדה חוזר ועושהו ראשון היה יכול לעשות מעליו מעשר [ע"י לעיל סי' י"א סק"ק י"ג].

ואם נתערבו החולין שבללן ואינו יודע היכן עליונים והיכן תחתונים, צריך ליקח יותר משיעור מעשר ראשון ומ"ש אחד ממאה שבטבל ובתערובות זה ודאי איכא אחד ממאה טבל ועושה אותו מעשר ותרומ"ע וכולו מדומע וטעון קבורה, ואי מ"ש עושה אותו ראשון סגי באחד מעשרה שיש כאן ודאי אחד ממאה טבל, ואם יש לו טבל כמותו מפריש עליו אחד ממאה ממקום אחר, ועושהו תרומ"ע ואע"ג דמע"ר כבר נתבטל ברוב מ"מ שפיר מפריש עליו תרומ"ע אע"ג דהוי מחיוב על פטור וכמש"כ לעיל סי' י"ב סק"ק י"ט, מיהו לדעת הר"מ לעיל סי' י"א סק"ק י"ח שאין מקצת מעשר נתפש כלל נמצא שהוא כולו טבול למע"ר ואם לא נתערב נוטל אחד ממאה ועושה שאר מעשר בתחתונו, ואם נתערב ונבלל נוטל י"א חלקי מאה ועושה

והא דתניא בתוס' פ"ו דשביעית ובירו' פ"ב דמ"ש ה"א אין מחייבין אותו לאכול את הפת שעפשה ופי' הר"מ פ"ג מה' מ"ש הי"א שנפסל מאכילת אדם, יש לפרש שאין מחייבין אותו לחמץ בה עיסות.

ואם נפסל מאכילת כלב אין חייב לבער ואף שהוא שאור, ופי' במ"ב סי' תנ"ב בבה"ל ד"ה חמץ, דהיינו שנפסל לכלב מחמת סרחון, אבל נפסל מחמת חימוץ חייב לבער, ולדעת הראב"ד שאור שנפסל מאכילת כלב אף מחמת סרחון חייב לבער ודוקא חמץ שנפסל מאכילת כלב אינו אוכל.

{ע"כ נדפס שם}

ע"ד הזיתים שלקחו מעצי הערבים שעזבום ואזלו להן, נראה דהפירות חשיבי אבדתן והוו הפקר ואם זכו ישראל אחר הבאת שליש הן פטורין ממעשר מדין הפקר כיון שה' הפקר שעה אחת אחר הבאת שליש, אף שה' ההמירוח ביד הזוכה, כמבואר בחזו"א שביעית סי' ב', וקנין ישראל ה' ע"י תיקון כגון שהשקה או שנכש וכיוצא בו, דכיון דהפירות הן מחוברין קנינם כדן קרקע שנקנית בחזקה, ואף אם הישראל עשה התיקונים אלה ע"י פועלים עכו"ם דעת הקצוה"ח בתשובה הנדפסת בסוף סי' אבני מלואים סי' כ"ה דחשיב קנין, ואפשר עוד דכיון דכל קנינם של העכו"ם בא"י היתה ע"י כבוש מלחמה כיון שעזבוה ובטלה שליטתם עליה, בטל קנינם, ואפשר לישראל לזכות כזוכה מן ההפקר, וא"כ קנו כל הפירות בחפירה כל שהוא בקרקע.

אבל יש לחוש שהרבה מן הפירות זכו ישראל קודם הבאת שליש, ואין בהם פטור הפקר, ואמנם אף אם יש בהם פטור הפקר קיי"ל דאם עשו גורן מפירות הפקר חייבים במעשר מדרבנן, כמבואר בראב"ד פ"ב מהל' תרומות ה"ב, וע"י חזו"א שם סק"ה, ולדעת הכ"מ בדעת הר"מ דהתוספת חייב, הובא בחזו"א שביעית סי' א' סק"ב, אפשר דגם בהפקר התוספת ביד הזוכה חייב.

ועל דבר להשליך לתוך השמן דברים הפוסלים מאכילת אדם, הנה מעיקר הדין חייבין לשרוף תרומה טמאה כמש"כ תו' ביצה כ"ז ב' ד"ה ועל, אף שאנו נוהגין להקל בקבורה מפני שטורח עלינו שריפתן וחיישין שמא אתו עלה לידי תקלה, מ"מ קלקול בידים אפשר דאסור וכעין דאמרין פסחים כ' ב' גרמא אין בידים לא, ועוד דלקלקל כדי לשמש בהן אסור שמא יבוא לשמש בהן קדם שיקלקלם כמש"כ תו' פסחים ל"ד א' ד"ה בשליקתא, אבל אף אם נימא דמותר לפוסלן, אכתי לא נרויח כלום להתירן לזר, דאע"ג דתרומה העומדת לאכילה כיון שנפסלה מאכילת אדם פקע מינה שם תרומה, וכדתנן עוקצין פ"ג מ"ד השבת משנתן טעם בקדירה אין בו משום תרומה, זהו דוקא בתרומה טהורה העומדת לאכילה, אבל תרומה טמאה העומדת להסקה, ומ"מ אסורה לזרים, וכמש"כ תו' פסחים ל"ד א' ד"ה מחמין, לא מהני פיסולה מאכילה כלום להתירה לזרים דהא מעיקרא נמי להדלקה קיימא, וזו מפורשת בתו' שם שפי' דאיירי לכהן שהרי מוקמין לה בגמ' בשליקתא ומאיסתא דכבר נפסל מאכילת אדם ומ"מ אסור לזר ליהנות בשעת הדלקתו, אבל יש לדחות דשליקתא ומאיסתא לא מקרי נפסל מאכילת אדם אלא שזה משמר שלא יבוא לידי תקלה שאין אדם טורח לנקות החיטין המאוסין, אבל כיון שאפשר לנקותן, יש לומר דעדיין לא נפסלו מאכילת אדם, אבל ברש"י שם ד"ה ללוש, מבואר דבשליקתא ומאיסתא נפסלו מאכילת אדם ואינן מטמאין עוד בטומאת אוכלין, ומיהו ברש"י שם מבואר דאפי' לזרים מותר שפי' דטהרה המוזכר שם היינו לרבי עצמו דהיה אוכל חולין בטהרה, ומבואר דעת רש"י דכיון דנפסל מאכילת אדם מותר לזרים, אבל התו' חולקין, ויש מקום לומר דהתו' ס"ל דשליקתא ומאיסתא לא נפסל מאכילת אדם וכמש"כ לעיל.

פשוט בפי תלאת חמורי עולם הראב"ד והכ"מ [דנקט בפשיטות דלענין חלה אזלינן בתר גלגול ולענין מעשר בתר מירוח ובתירוצ קמא סבר דנכנס אינו חייב אלא מדרבנן אף שנתגלגל ונתמרח בארץ ובתירוצ בתרא סבר דחייב מה"ת ואם נתמרח בחו"ל ונכנס לארץ חייב מדרבנן] והמל"מ, ומהא דפיי"ג ה"ד ל"ק כמשי"כ לעיל סי' ה' סק"ג, והמל"מ עצמו ציין לדברי הר"מ אלו, ויש בודים שהממרח ע"מ להוציא לחו"ל פטור, ויתחייב לפי"ז שהמגלגל להוציא לחו"ל פטור והגלגול בחו"ל ע"מ להכניס לארץ חייב וכ"ז תורה חדשה, ופטור חו"ל שאמרו חכמים היינו משום דמעשה החיוב הנעשה בחו"ל אינה מחייבת לא מירוח ולא גלגול ולא משום שאוכלין בחו"ל אבל לקוח הפטור משום דבעינן ואכלת ואין לנו אלא מה שנאמר בגמ' ופוסקים].

אח"כ ראיתי שהדבר מפורש בירו' מעשרות פ"ה ה"א דהעוקר לפת וצנונות לנטען בחו"ל חייב לעשר והלא טעם האיסור תנן במתני' פ"ה מ"ב שזהו גרן והו"ל כזורע אחר מירוח, ואם איתא דהממרח להוציא לחו"ל פטור למה חייב לעשר.

ה' ת"ג ניטלת במחשבה כמשי"כ הר"מ פ"ד מה"ת הט"ז, וכ"כ תו' גיטין ל"א א' ד"ה כד, וה"ה תרומת מעשר, וכתבו תו' מנחות נ"ד ב' ד"ה ניטלת, דה"ה מע"ר, ובבכורות נ"ט א' ד"ה כשם, נסתפקו בזה דאפשר דוקא ריב"ר"י סבר דאיתקיש מעשר לתרומה, ובמ"ש ומ"ע כתבו תו' מנחות שם דודאי לא אתקש, ומיהו אפשר דדוקא לענין אומד דבפשטא בעינן מדה ומנין מחלקינן בין תרומ"ע למעשר או בין מע"ר לשני אבל לענין מחשבה אפשר דילפי כולו מהדדי ואינו אלא גילוי מלתא, ובתוס' פ"ב דדמאי חבר שהיה יושב במשתאו של ע"ה כו' שמא עישר בלבד, וזה נראה דעת הר"מ דלא הביא דין מחשבה רק בתרומה וסתמו בשאר מעשרות, ובפ"א ה"ז רמז שדין מכשר ותרומה ילפי מהדדי, ואילו היה דין המעשר חלוק לענין מחשבה היה מן החיוב לפרשו, וכן בחולין ז' א' אמר דלמא נתן עיניו בצד זה כו', ול' זה משמע במחשבה ובכל מעשרות איירי, ויש לדחות דבלא הפרשה קאמר אבל אפשר שהלחיש בשפתיו, ול' התו' מנחות נ"ה א' ד"ה ובמחשבה, משמע מחשבה ממש אלא שלשונם דבדמאי שרי בזה [וכן בשבת קמ"ב א' דאמר נותן עיניו כו' נראה דבא לאפוקי שא"צ הפרשה ולרבנן צריך הפרשה ממש אע"ג דכשאומו בצפון שבצפון הוא יחוד גמור והרי הוא מופרש, מ"מ מפני שקשה לבררו אח"כ בדיוק גזרו חכמים שלא יאכל עד שיפרש ממש, אבל כשמפרש יש לומר דלכו"ע סגי במחשבה וא"צ אמירה, והיינו דפליגי ר"י ורשב"א שם ר"י סבר מעלין היינו מפרישין ורשב"א סבר נותן עיניו בצד זה, אבל אם נימא דלכו"ע צפון מקרי הפרשה ולא פליגי אלא אי סגי במחשבה או צריך אמירה אי"כ לא יתכן הא דאמר ר"י מעלין ורשב"א אומר נותן עיניו והו"ל למימר לר"י אומר בין שמיחד בצפון בין שמפרש, ולרשב"א חושב בין שמיחד צפון בין שמפרש.

ולפי האמור נלמד דאי לא חייבו חכמים להפריש ממש אלא ליחד במחשבתו או בדיבורו את הסאה תרומה אין כאן משום שבות שאין הרמת הסאה ענין מחודש אלא שלא יאכל כל התערובות ולא דמי לתרומ"ע שהוא ענין מחודש להקדיש מתנותיהן, ומיהו אי חייבו חכמים להפריש דוקא יש בו משום שבות, ויש לפרש כן כונת תו' בגיטין ובש"מ].

וברמב"ן במלחמות ביצה ט' א' נראה דמפרש דנותן עיניו בצד זה היינו שאוכל ואח"כ מפריש ולאפוקי אם אוכל שלא ע"מ להפריש, ונותן עיניו בצד זה הוא הרחבת הלשון שיש לו רשות לאכול שהרי יכול להרם מצד אחר, ולפי"ז אינו ענין לנותן עיניו בצד זה דאמר חולין ז' א' דהתם היינו קריאת שם, ואין סוגין ענין כלל למחשבה, ומיהו משמע בסוגין דרבנן פליגי ארשב"א וס"ל דאסור לאכול קדם ובלי הרמב"ן משמע דרבנן דפליגי אדר"י נמי ס"ל

אחד ממאה מעשר וט' חלקים כמותו בתחתונו בכל מקום שנמצא טבל, מיהו הכא במפריש אחד ממאה ועוד ט' חלקים מודה הר"מ דט' חלקים חלין ופוטרינן לפי חשבון דהוי כאומר דכל מקצת יפטור כנגדו ועדיף מטעה וכמשי"כ סי' י"א ס"ק י"ט.

וכ"ז ביבש ביבש שאין בילה, אבל בלח בלח דיש בילה נוטל אחד ממאה מן התערובות ועושה אותו מעשר, ולדעת הר"מ עושה עוד ט' חלקים כמותו ועושה אותו תרומ"ע.

ג) המניח פירות להיות מפריש עליהן כהא דתנן גיטין ל"א א' צריך לרשום כדאמר חלה פ"ג ה"ה, ר"ל שיתחיל לעשות בצפון ויוסיף לעשות עד סוף דרום, שאם יעשה סתם חיל בתערובות וכיון שעשה רובן תרומה או מעשר בטל הטבל ברוב מה"ת וכשמפרישו אח"כ הו"ל מן הפטור על החיוב, ובחבית של יין אף אם רושם צריך לזהר שלא יזיזה ממקומה דע"י נענוע מתערב היין ומיבטל הטבל, ומיהו עד מחצה עושה אותה תרומ"ע כיון דרובה טבל.

ד) ממש"כ שביעית סי' ד' סק"ד נלמד דפירות המובאין בחו"ל מארץ ומחו"ל אם ידוע שהרוב מחו"ל מותרין משום דמאי, ואם הרוב מא"י חייבין משום דמאי, ואם אי אפשר לעמוד על הרוב מהיכן הוא חייבין משום דמאי, וכדאמר בירו' פ"ב ה"א אילין נקלוסין דהכא מה אתון משערין בהון כ"י לית אן יכלין משערין בהון, ומשמע דר"ל שהן חייבין בדמאי דהא בעי למימר דר"א חייש גם למיעוט ומוכיח דלא חיישינן למיעוט ואם איתא דגם מע"מ מותר לא הוי שתיק מני' בגמ' למשקל ולמטרי בזה וכ"מ שם דתגר המביא ממקומות רחוקים מספקינן שהוא מא"י ואע"ג דשאר פירות דרבנן ובוה"ז דרבנן ולקוח דרבנן [אם גמר ע"מ למכור וסתמא הכי הוא] מ"מ לא הקילו בדמאי וכדתנן דמאי פ"ה מ"ז בעה"ב שהיה מוכר ירק כו', והחמירו אף בספיקן, ומיהו לדידן א"י הוה ספק בפירותיה אם רוב מישראל והוי דמאי או רוב מן הנכרים ונגמרו ביד נכרי ופטורין למה שאנו נוהגין כדעת הר"מ ומ"מ נראה דהן בכלל גזירת דמאי, כיון דמחמירין בספיקא, וכשי"כ בודאי מא"י, וצריכין להפריש אף ת"ג דהא אילין נקלוסין בת"ג נסתפקו, ולא הקילו חכמים בת"ג בספק דמאי, ולדידן ע"ה חשודין אף על ת"ג ואין אצלנו רוב ע"ה מעשרין ואף דת"ג לא הוי בגזירת דמאי מ"מ נלמד מן הגמ' דלא הקילו בת"ג אלא משום שלא נחשדו אבל בספק מישראל ספק מן הנכרי ודאי ומפריש ת"ג ולא דיינינן בספק דרבנן וע"כ שזה בכלל חומרת דמאי, וא"כ אף בס"ס נמי, [ומיהו לעיל סי' ח' סק"ח מבואר להקל בס"ס וכן בספק רוב נכרים ספק אין רוב משמרים בפ"ק דדמאי ה"א, אבל אין מדמין בדברי סופרים, ובלקח ואינו יודע מה טיבן חמיר טפי דזהו עיקר דמאי והרי החמיר הר"מ פ"א מה"מ ה"ג בס"ס והדבר צריך הכרע].

וכן כשאנו לוקחין פירות בשוק מתגר נכרי והדבר ספק אם לוקח מישראל או מנכרי חייב בדמאי ואף בת"ג ואף אם יש ספק שמשל עצמו הוא כל שעל הרוב הן לוקחין מאחרים. ופירות המובאין בחו"ל מא"י לית דינא ודיינא דהן חייבין וא"א להקל משום ס"ס דלמא של נכרים ודלמא כבר עשרניהו ישראל, דזה לא חשיב ס"ס דספק עשרניהו לאו ספיקא הוא דכבר גזרו עליו חכמים שלא לצרפו לס"ס וכמשי"כ לעיל סי' ח' סק"ח, [ע"י סי' א' סק"ז] ואף אם נימא דלא קים לן אם רוב ע"ה או רוב מעשרין והוי ספק של חבר מ"מ נראה דזה בכלל גזירת דמאי, והלא אמרו דהלוקח מן התגר בכ"מ דמאי אע"ג דספק מחו"ל ספק מא"י מחבר, ואי ע"ה היו רוב בימים הראשונים אן לא עדיפי מינן, ובושים אנו לומר דהמעשרין מיעוטא לדידן [ושמעתי מצדדין למפטר משום פירות שיצאו לחו"ל פטורין וזה אינו כלום שהרי אנו נוהגין היתר בפירות חו"ל שנכנסו לארץ אחר גמ"מ, והרי אנו מכריעים בזה שלא נאמר דין פירות חו"ל שנכנסו לארץ אלא בנתמרח בארץ וה"ה אפכא, והלא הדבר

מדברי הראב"ד והר"ש פ"ד מ"ז שהצריכו עסוקים באותו ענין דלא סגי פדיון במחשבה, מיהו יש לעי' כיון דבירך על הפדיון לעולם הוי עסוקים באותו ענין וצ"ל דאירי במקום שאין מברכין ומה שפורש מן הכיס שיעור שיווי המעשר לא חשיב עסוקים באותו ענין שאין זה סימן מובהק.

(ו) מי שיש לו נוסח כתוב להפרשת תרומ"ע ע"פ חכם, והוא בדרך ואין בידו הנוסח ואינו בקי להפריש יקח יותר מאחד ממאה ויאמר שיחול הכל כמו שכתוב בנוסחו כדת, וזה מועיל כמו שמצינו באה"ע סי' ל"ח ס"א שאם אמר כתנאי ב"ג ובי"ר מהני, וכדאמר סנהדרין ס' א' אף אני כמוהו כשר, ואף אם אין בידו נוסח ולקח יותר מאחד ממאה ואמר שתהא חלה ההפרשה הכל כמו שצריך מן הדין מהני, ונראה דסתמא חלים זא"ז כיון שאמר שיהא כמו שצריך ואסור לעשות שני וראשון כאחת כמש"כ לעיל סי' י"א, ודאי הוא מסור למצות התורה שיחולו זא"ז ואע"ג שעושה בבי"א מסתבר שאין איסור אלא כשחלים בבי"א אבל באמירתו לית לן בה, וכמש"כ לעיל שם סי' י"ז.

בדמאי סי' ט"ו סק"ו כתוב שהאומר שיחולו התרומות והמעשרות כמו שכתוב בנוסח שבידו [הנעשה ע"פ חכם] שפיר חייל כמו באומר כתנאי ב"ג ובי"ר או כתנאים המקוימים ע"פ דין כדאיתא בטוש"ע חו"מ ס"ס רמ"א ואה"ע סי' ל"ח ואע"ג דכשבא להתנות צריך להתנות כדן ולא סגי במה שיש בדבריו גילוי דעת וכמש"כ רשב"א גיטין ע"ה, וצריך דיבור דוקא, מ"מ באמר כתנאים המקוימים חשיב דיבור מפורש [ומש"כ בח"מ ובב"ש שם דתנאי קדם למעשה בעינן ל"מ כן אלא כל שגמר ואמר כתנאי המקוימים הוי כחזר ואמר לשון המועיל, וכבר חלק בא"מ שם סק"ד על הב"ש בהן קדם ללאו אבל בתנאי קדם למעשה מודה להם, אבל אינו מובן דכיון דעדיין לא נתן ויכול לחזור כי חזר ואמר לשון מתוקן שפיר י"ל שנותן על תנאי של לשון המתוקן וכמש"כ המל"מ ואף אם אינו מבטל לשון שהתחיל ואיכא בלשונו כפל לשון מ"מ כיון שגמר המעשה אחר תנאי עדיף מהקדים המעשה לתנאי וסיים כן דבריו, וכן מבואר בהדיא בטור שם, שהרי כתב שצריך שיהא כפול והן קדם ללאו ותנאי קדם למעשה או שיכתוב כתנאים המקוימים ומשמע שאם כתב כתנאים המקוימים א"צ תו כל משפטי התנאים] וכן בגיטין ס"ב ב' ה"לך כמה שאמרה אי אדיבורא דידה קסמך נעשה שליח הולכה בל' זה ואע"ג דהוא מסופק רק מוסר דעתו כמו שאמרה חשיב כאומר אני ממנה אותך שליח, וכן באמרה התקבל הוי כאילו מסר לו לשם גירושין דאדיבורא דידה קסמך, והראו לי שכן תניא בתוס' דמאי פ"ח ראה אחד שהפריש תרומה ומעשרות ואמר הריני במה שאמר זה דבריו קיימין ר"א בסמוך תוכ"ד [כג"ה הגר"א] ומיהו אין לנו פי' ברור בתוס' וגם בתוס' זו אין פירושה ברור דלכאורה אי אפשר אלא אם גם הרואה הפריש סאה תרומה מן הכרי דאם לא הפריש מה יהי' במה שאמר ראשון ואם הפריש סבר ר' יוסי בתוס' פ"ד דמ"ש דא"צ לקרות שם ומיהו למש"כ דמאי סי' ט"ו סק"ה אפשר דמודה ר"י בעתיד לקרות שם וה"נ חשב לומר הריני במה שאמר זה, אבל א"כ א"צ לאשמעין דדבריו קיימין שהרי חשב לקדש באמירה זו וסגי במחשבה אבל י"ל כיון דדעתו לקדש באמירתו אי לאו דחשיב דיבור לא הוי קדוש במחשבה, ואכתי הו"ל למימר הפריש ואמר הריני במה כו', אבל אפשר דהתוס' בראהו שהפריש תרומה ומעשר מכרי של הרואה ונשפך ואמר הריני במה שאמר זה דבריו קיימין וקאי ארישא ואם אמר ה"ז תרומ"מ לא אמר כלום אבל אם נשפך אחר שהפריש חברו שלא ברשות יכול לקיים תוכ"ד ור"י לפרושי דברי ת"ק אתא ולא לפלוגי וצ"ע, ואפשר לפרש בלא נשפך ואשמעין דאם קיים השליחות תרומתו ודעתו וכלך אצל יפות ודוקא תכ"ד דאל"כ בעינן שליחות ולדעת הר"מ דכלך אצל יפות א"צ שליחות י"ל דת"ק ור"י פלגי, ועי' ח"א אה"ע סי' מ"ח

דאוכל ואח"כ מעלה אלא דס"ל דמ"מ הוי שבות, וקשה דנהי דרשב"א אוסר אף שאינו טובל מ"מ רבנן דר"י במשנת שבת לית לן לאוקמי כיחידאה ובגמ' פריך בפשיטות והא קמתקן ומשמע דבזה מביאה להיתר אכילה וכמו שפרש"י וכן הא דאמר הוא דאמר כרשב"א משמע דפליגי רבנן עלי'.

ואם ברך המוציא ונזכר שלא הפריש מעשר יכול להפריש במחשבה ת"ג ומע"ר ותרומ"ע ומ"ש, מיהו חילול מ"ש לא סגי במחשבה כדתנן מ"ש פ"ד מ"ז דצריך עסוקים באותו ענין וכמש"כ הר"א פ"ד מה' מ"ש ה"א, מיהו אם עושה מ"ש בתחתון של הככר יבצע מעליונו ואחר המוציא יחלל, וכ"ז בדמאי, ובודאי דצריך לברך על ההפרשה, נראה דמותר להפסיק ולברך כדן הפסק לצורך הסעודה באו"ח סי' קס"ז ס"ו, ואפשר דצריך להלחיש בשפתיו שאין מברכין על מחשבה לחוד, וגם עיקר דין מעשר במחשבה לא מצינו בהדיא וראוי להחמיר וכיון דראוי להחמיר ראוי להפסיק.

אח"כ ראיתי בתוס' מ"ש פ"ד תניא הפריש תרומה ומע"ר ומ"ש ולא קרא להם שם ר"י נתקדשו ר"י לא נתקדשו רמ"א אם עתיד לקרוא להם שם אין בהם קדושה עד שיקרא להם שם אם אין עתיד כו', והנה קתני פלוגתא דר"י ור"י גם בתרומה ואע"ג דתרומה לכו"ע קדושה במחשבה מ"מ סבר ר"י דצריך לקרוא לה שם וע"כ הפריש סתמא אפי' מחשבה ליכא, דאפשר שאין דעתו שתוקדש בהפרשתו אלא דעתו לקדשה בפה, והלכך אפי' בך והפריש ס"ל לר"י דעדיין לא קדשה, דכיון דלא חשב בהדיא שתוקדש סתמא אין כאן קדושה עדיין, דסתמא אפשר לספוקי שעדיין עתיד לקדש בפה, וכיון שאין כאן גילוי ודאי לקדשה אין כאן מעשה קידוש ולא קדוש בהחלט, דלקדש צריך מעשה ידועה בלתי מסופקת, אבל כל שאין כאן מעשה הוי כדברים שבלב במקום דלא הוי דברים ובתרומה דמחשבה מהני מ"מ מחשבה בעי.

ור"י סבר דסתמא כדעתו לקדשה דייננן ל"י והוי כאומדנא דמוכח, והא דר"מ סבר אם עתיד לקרוא לה שם אינה קדושה, נראה דאין פירושו שמכיון שלא תוקדש עדיין עד שיקרא שם דזה א"צ לאשמעין דודאי בעינן פיו ולבו שוין, וכש"כ כשאין כאן דיבור, אלא איירי נמי בסתמא וסתמא בעתיד לקרוא שם סבר ר"מ שדעתו שתוקדש בקריאת שם, ור"י סבר דאף בעתיד לקרוא שם קדוש מיד, דלמה יקפיד שלא תוקדש, והא דיקרא שם לשופרא דמלתא קעביד, ואפשר דמודה ר"י בעתיד לקרוא שם, והא דאמר אם אין עתיד לקרות להם שם נראה דלא בכיון בהדיא שלא יקרא להם שם קאמר דא"כ הרי יש כאן מחשבה לקדש אלא אם אין עתיד כו' היינו סתמא ובסתמא כו' יוסי ס"ל.

ולמש"כ י"ל דגם בגט וקדושין דפליג ר"י דלא מהני עסוקים באותו ענין לא מפני שיש מקום להסתפק שנתן הגט למלתא בעלמא והקדושין לשם מתנה, אלא דסבר ר"י דאפשר שדעתו לברר בפה ואין רצונו בחלות הדבר בסתמא ואין כאן אומדנא דמוכח על החלות של הגט והקדושין וממילא אפי' חשב בהדיא הוי דברים שבלב.

ולהאמור אין ראי' מהא דצריך בפדיון מ"ש עסוקים באותו ענין שאין פדיון במחשבה גרידא.

והנה לפי המבואר א"צ בתרומ"ע עסוקים באותו ענין דבגיטין וקדושין דדברים שבלב אינם דברים וצריך אומדנא דמוכח לכל העולם אם אין עסוקים באותו ענין אין כאן ידיעה בעולם, אבל בתרומ"ע דסגי במחשבה כל שחשב להפריש תרומ"ע הוי כעסוקים באותו ענין, ואין מקום הספק אלא אם סתמא מתקדשין בהפרשה לחודא או סתמא החלות תלוי עד שיקרא שם אשר בזה לא ברר בהדיא במחשבתו, ואם פדיון מ"ש נמי חייל במחשבה גם בפדיון מ"ש א"צ עסוקים באותו ענין בדיבור אלא עסוק במחשבה באותו ענין אלא שלא היה בלבו לברר זמן החלות אם בהפרשה או שיקרא שם ובוה נחלקו ר"י ור"י ולפ"ז מוכח

ברשותו אינו יכול לפדותו אף שמתנה שיחול הפדיון בשעה שיוצא מרשותו כדמוכח בתו' ב"ק ס"ט א' ד"ה אימא, ומה"ט אפשר שאינו יכול לקרות עליו תרומ"ע.

(ח) יש לתמוה במה שאנו נוהגים לומר יותר מאחד ממאה שיש כאן הרי הוא ת"ג בצפון, ובירו' פ"ג ה"ג אמר דבצפון מתפרש חלק רביעי שבצפון, וכ"פ הר"מ פ"ג ה"ט"ו, וא"כ חלק הצפוני מדומע, וכ"כ מאי אכפת לן אכתי שפיר חייל תרומה, הא תינח כשהטבל מרובה אבל כשהתרומה מרובה נמצא דהטבל שברביע הצפוני יבטל ברוב ואי אפשר לעשותו שוב מעשר ותרומת מעשר, ולמשי"כ סי' י"א ס"ק כ"ג דסוגיא דירו' במכין שתהא התרומה בתוך הצפון אבל אם מכין שתהא התרומה בצד צפון ממש חייל אחד מחמשים הראשון שבצפון לשם תרומה ניחא, אבל איך נעשה מעשה בדבר שאינו מפורש, ובמשנה פ"ה מ"ב ה"ז בצד זה, והא דתנן שם במ"ש בצפון או בדרומו התם לא אכפת לן אי מיבטל המ"ש, ולכן נראה שיאמר בצד צפון.

(ט) טבל שנתבשל עם החולין מין בשא"מ מפרש ממשו על טעמו כיון דטכ"ע דאורייתא, וצ"ע כמה מעשר הוא נותן על הטעם כיון דאין בו ממש אין לו מדה ומשקל, ואפשר דמשתער כפי מדת הממש שנותן טעם כזה, ומעשר גם מני' וב"י וכמשי"כ סי' ד' ס"ק ט"ו מיהו אפשר דמע"ש שעשה בטעם אין לו פדיון וצריך להפרישו ולקברו וכמשי"כ שם.

(י) בתשובת ח"ס כ' לישב קו' אחרונים ז"ל יומא פ"ג בטבל ותרומה למה לא יפריש ויערב בשירים דאתיא כמ"ד בירו' דמאי פ"ד ה"א דחזרה למקומה הדרה לטבלא, והדברים תמוהים איך יחזיר תרומה לטבלא ואיך יחזיר כרי לטבלא, ופי' הירו' אין לנו אלא מה שפי' בו הגר"א וכבר הגיה רבנו ז"ל שם הגיר' ול"ק מה שהק' הח"ס בגליון הירו', וקו' אחרונים ז"ל יש לישב דמייירי דאי אפשר לרסק או לחתך התאנה והתפוח דק דק שיתמעט האוכל או יופסד או שהחולה אוכל בעצמו ואין לו כח לזה וכל שלא רסקו אין לו עצה להפסיד את טביעת עינו מן התרומה, אבל אם אפשר לו לתרום ולבטלו אה"נ דתורם ומבטלו וניתן דמיו לכהן כיון שאינו נוטל ע"מ לגזול וכמשי"כ הר"ן חולין קל"א א' בהא דאמר שא"ה דקמשתרשי ל"י.

(יא) ג' דברים דומין זל"ז אבל אינן דומין, מקדש ב' אחיות או פ' חלות בתודה אמרו קדושין נ"א א' כל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו, מקדש ה' נשים ובהן ב' אחיות אמרו שהוא את וחמור שאני נהנה מכולכם והיה בהן אביו אמרינן נדרים כ"ה ב' נדר שהיתר מקצתו הותר כולו, והנה במקדש ב' אחיות ופ' חלות בתודה לא שייך את וחמור דשניהם בני קנין והספק בין שניהם, ובאת וחמור לא שייך שאינו בב"א שהרי ידוע מי שהוא בר קנין ומי שאינו בר קנין, ונדר שהותר מקצתו הותר כולו הוא אפי' למ"ד את וחמור קני מחצה אפי' בלשון כולכם, דהתם ידע בשעת אמירה שחמור לאו בר קנין ומתפרש דבריו שיקנה מחצה, אבל בטעות בטלה אמירתו לגמרי, א"י שאני נדר שאין כאן חלות של קנין אלא הזהירנו תורה בבל יחל בעי דיבור טפי מבורר וכל שנפסד דיבורו בטל נדרו, ומ"ד את וחמור ל"ק כלל, אתיא אפי' כמ"ד נדר שה"מ לא הותר כולו, דהתם טעות מבטל את הדיבור הלכך מה שאינו טעות קיים, א"י נדר שחייל בדיבור חייל טפי.

קיי"ל את וחמור קנה מחצה חו"מ סי' ר"י, ואף דבסמ"ע סי' ר"ג ס"ק י"ט צדד שהוא ספיקא דדינא, העיקר דלא הוי ספיקא כיון דדעת הר"י"ן והרא"ש והרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן דהלכה כר"י, ולא מצינו מי שיחלוק, וגם דעת המרדכי אפשר לפרש שלא יחלוק אלא איירי בכולה בלשון אחת כמשי"כ הגר"א סי' ר"ג, א"י במכר איירי וקיי"ל כור בלי יכול לחזור בסאה אחרונה וכדאמר ב"מ מ"ז א' בהחליף חמור בפרה וטלה,

ס"ק ט"ו. [א"ה, בחזו"א אה"ע נשים דף רצ"א א', והועתק במעשרות סי' ז' סק"ד].

והנה אמרו בירו' דמאי פ"ה ה"ב דהמרבה במעשרות בכדי שהדעת טועה או שמיעט בכדי שהדעת טועה אין מעשרותיו מקולקלים ולא טבלו מקולקל מפני שהיה תנאי ב"ד דבפחת יהא מותר המעשר בצפון של כרי ותרומ"ע בצפון צפון וברובה יהא מעשר מני' וב"י בצפון [ע"י דמאי סי' י"א סק"ט י'] וכן אמרו בתוס' הובא בר"ש מעשרות פ"ה מ"ד ובר"מ פ"ד מה"ת הכ"א דתנאי ב"ד שתחול תרומה על הבלוע בזגין ובגפת ואפי' בהדיט שאינו יודע כלום אמרינן כן דסגי במה שסומך על ב"ד, והנה אין כח ב"ד לעשות מעשר בשל אחרים ועוד דתקנת ב"ד קימת לדור ודור ובשעה שאמר ב"ד הראשון עדיין אין פירות של כל הדורות בעולם אלא כל ישראל מסורין להחכמים ויודעין שהרבה תקנות תקנו ושצריכין להן בכל מעשה המצוות וכשם שכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש כמו כן כל המפריש אדעתא דרבנן סמך והוי כאומר שיחול כמו שתיקנו חכמים ואחרי שאמרו שאם פחת בכדי שהדעת טועה יחול המעשר בצפון של הכרי ותרומת מעשר בצפון צפון והוא לעולם כאומר שיחול בנוסח שאמרו חכמים חייל מעשר ואם איתא שהאומר שיחול כהכתוב בנוסח לא אמר כלום בטל תנאי ב"ד.

וכן ע"ה שאמר לחבר לתקן את כריו, הולך החבר ותורם ומעשר כדיו, וא"צ החבר לבאר לפני הע"ה מה שיעשה אלא כל שסמך המשלח דעתו למעשה השליח חשיב שליחות אף שנעלם ממנו פרטיו של הדבר וריצוי לדבר סתום הוי ריצוי ואין ידיעת פרטיות מעכבת וכן הדין בכל מכירות והקנאות.

ומיהו באומר שיחול כמו שצריך מן הדין שכתוב שם דמהני, יש בזה מקום עיון שהרי יש לפנינו כמה גווני ביחודן, אפשר למעלה ואפשר למטה ואפשר ליחד ברוחות עולם, וא"כ אין בדיבורו בירור הדבר, ומ"מ לא נתבטל בשביל זה וחייל בתערובות כמו אחת משתי אחיות וארבעים חלות מתוך שמונים ולא דמי לאומר תרומת הכרי בתוכו דהתם אין בו יחוד אבל באומר כמו שצריך בכלל זה שיחול המעשרות במקום מיוחד ושש הקצוות מעורבות ומיהו הלא אפשר ליחד גם את האמצע ולסמנו בכל מספר שנרצה ואפשר דלא חשיב יחוד וצ"ע.

{ע"כ נדפס שם}

(ז) שאלה, ראובן מכר לשמעון פירות במחורב וקנאם בתלישה או שקנאם בכסף אבל התנה עמו שיחיל המקח בשעת תלישה והמוכר אמר קדם שתלש פירות ערוגה זו יהא תרומתו בעוקצן לכשיתלשו אי חייל תרומתו כיון דבב"א אינן שלו, והדעת נוטה דחיילא דכיון דתרומה מצוה והמכירה רשות וכדאמר תמורה כ"ה א' באמר על הבכור עם יציאת רובו יהא עולה, ואע"ג דלא דמי דבכור ממילא חייל והכא איהי הוא דקעביד לו מ"מ כל בב"א זה דעדיף חייל, וכן לענין מע"ר ושני חייל.

ולפ"ז במוכר לנכרי כה"ג שקונה הנכרי בתלישה יכול לעשית מע"ר ושני לכשיתלשו, וישראל הקונה מן הנכרי אח"כ א"צ לעשר, ואף שמן הדין המוכר לנכרי במחורב ע"מ לתלוש א"צ לעשר וכמשי"כ לעיל סי' י"ב ס"ק י"ח, ואף אם יש לחוש שהנכרי ימכור לע"ה, רוב ע"ה מעשרין זה שקונין מן הנכרי בזמן שרוב מכנסו מישראל [מיהו אם רוב מכנסו משלו י"ל דחייב המוכר לעשר שלא יתן מכשול לאחרים], מ"מ הרוצה להחמיר יתנה עם הנכרי שיקנה בשעת תלישה ויתקן ת"ג ותרומ"ע משלו בפירות תלושין ויתנה שיחול לכשיתלשו הפירות ויחול על כל פירי ופירי בשעת תלישה, ומע"ר בתחתונו ומע"ש בעליונו, ויניח מעות ויתנה שיחול הפדיון תכף, אבל נראה דלא מהני במוכר לנכרי דכיון דנכרי לא ציית דינא ולכשיתלוש לא יחזיר לו אף אם יזכה בדין הו"ל כדבר שאינו ברשותו ודבר שאינו

בזמן שאין במעשר וחומשו שיווי ב' פרוטות אין החילול חייל שהרי לא חילל אלא בב' פרוטות ואי אפשר למעשר למתפש ב' פרוטות לדעת תו' והרשב"א ב"מ נ"ג א', מיהו לדעת רמב"ן שם שפיר מתפש ב' פרוטות אבל למה לן למתלי בפלוגתא, ומיהו אף לדעת תו' והרשב"א י"ל דאין חילול מ"ש כמקח דכיון דרוצה בחילול נחא ל"י בכל אופן והו"ל כאת וחמור דקני מחצה וה"ל אע"ג דמותר משיווי המעשר לא מתפש שיווי מתפש.

(ב) הא דמ"ש שאין בו ש"פ אין לו חילול, הוא דוקא כשבא לחללו על מטבע של חולין, אבל כשיש כבר במטבע מ"ש מחלל על מטבע זה אפי' פחות מש"פ, וכדאמר ב"מ נ"ג א' וליתי איסור, וא"צ להוסיף חומש, ואם יש לו ספק אם יש בו ש"פ יתנה שאם יש בו ש"פ יהי' הוא וחומשו מחולל, ולא יאמר על פרוטה אלא סתם מחולל על מטבע זה [מיהו לדעת רמב"ן ב"מ נ"ג דאין אונאה למעשר ויכול לחלל מעשר על יותר משווי י"ל דבאומר על מטבע זה נתפש כל המטבע, ואפשר דסגי במחשבה שאינו מתפש אלא שיווי המעשר ואם יאמר מחולל על מטבע זה בשווי כבר דבריו מפורשין] ויהי' מחולל בין אם יש בו ש"פ בין אם אין בו אבל אם יאמר על פרוטה במטבע דלמא לא ש"פ ואין מתפש פרוטה.

ודוקא אם יש במטבע מעשר החייב כמעשר שהוא מחלל עכשו, אבל אם מעות הראשונות מפירות אילן או ירק ועכשו מחלל דגן תירוש ויצהר לא מהני מעות הראשונות ואצ"ל אם הראשונות ספק ועכשו ודאי, וכן אם הראשון לקוח והשני שלו.

כשפודה את המטבע על האוכל [ולמש"כ סי' ג' סק"י על המטבע] יאמר פרוטה החמורה של מ"ש ישאר מ"ש והמותר מ"ש שבמטבע זה מחולל על אוכל זה [ולמש"כ שם על מטבע זה] כדי שיוכל לחלל על המטבע פחות מש"פ, ואם לא אמר החמורה יהי' ספק איזה פרוטה השאיר אם של ירק אם של דאוריתא ומ"מ סתמא אמרינן לא שביק להשאיר החמורה וישאיר הקלה כיון שמשאיר לתועלתו לחלל פחות מש"פ וכדאמר קדושין נ"א ב'. [א"ה, ע"י בהוספה לסי' ג' סק"יב].

ואע"ג דאמר ל"י קנה כולן בסודר וזה דבר שאי אפשר מ"מ אין דעתו למחול ולקיים המקח בלא המעות וכמש"כ הר"ן והמ"מ לפרש טעם כולכם בקדושין ומכר כו"ע מודים, [מיהו לטעם זה צ"ע ב"ב קכ"ו ב' למה קיים חלק פשיטות, ואפשר דקדם חלוקה שזוכה חלק בלתי מבורר אינו מקפיד אם יזכה מחצה].

ובאמר כולכם הוי ספיקא דדינא וכמבואר אה"ע סי' מ"א, ומ"מ דעת רה"פ דגם בכלכם קנה מחצה שכן דעת רש"י קדושין שם ותו' ב"ב קמ"ג וכ"ד הר"ף והרא"ש לדעת הטור והרמב"ן והרשב"א [והניח דעת הר"מ בתמי' וצ"ע]. הפריש מן החיוב על החיוב ועל הפטור, י"ל שאינו ענין לאת וחמור אלא מרבה במעשר וחייל מחצה והוי מחצה טבל ומחצה תרומה, וי"ל דאזלינן בתר הכרי המתוקן ויש בו מחצה בבחינת חמור ומ"מ אפשר לסמוך על רה"פ דגם בכולכם קנה מחצה, ואף לדעת בה"ג והרמב"ם י"ל דטעמם כמש"כ הר"ן והמ"מ דמקפיד לקנות כולם ויהי' ל"י צוותא בסימא אבל מקצתן לא מתדר ל"י משא"כ כאן, ועי' סי' י"א ס"ק כ"ו, כ"ז.

יש בנוסחאות כתוב הפירות הללו מחוללין על פרוטה בזמן שאין בפירות אלא עשירי מ"ש והשאר חולין, והנה החליף חולין ומ"ש על הפרוטה, ולמאי דקיי"ל דאת וחמור קנה מחצה אין מ"ש קונה אלא עשירית פרוטה ולא מצינו חילול בפחות מפרוטה, וכש"כ לדעת הסוברין דכולכם ל"ק כלל, ואפשר דיש לפרש הפירות הללו ר"ל מ"ש שבפירות הללו, אבל קשה להקל באיסורין בסברא שאינה מוכחת.

ומיהו האומר מ"ש זה מחולל על המטבע שיחדתי לכך אף שאין מ"ש שוה ככל המטבע לא אמרינן שלא החליף אלא על כל המטבע וכיון דלא נתפש כל המטבע במעשר לא נתחלל, דודאי מחולל על המטבע היינו שיתפוש שווי בקדושת מעשר.

יש בנוסחאות הוא וחומשו מחולל על ב' פרוטות, והנה חששו לשון התו' גיטין ס"ה א' ד"ה אמה, דבעינן פרוטה מלבד החומש, אמנם יותר מתוקן לומר על פרוטה ורביע פרוטה במטבע זה, אבל כשאמר על ב' פרוטות

סימן טז

מעיקרא ובלא ברירה אי אפשר וכיון דאין ברירה התנה בדבר שאינו בעולם, ולפיכך כתב הרמב"ן שאם מפרשין שלא ימחה אבא לא חשיב ברירה שזה תנאי רק על המחאה של האב בפועל שתבטל את הקדושין.

(ב) ובתו' כתבו דהא דחשיב מקדש ע"מ שירצה אבא ברירה משום שאפשר שלא ישמע ולא יתברר לעולם, ונראה דגם דעת תו' לחלק בין מתנה על ב' דברים למתנה על דבר אחד וכמש"כ בד"ה ולכי, דבד"ה הוה כברירה דעלמא אלא דהיכי דאפשר שלא יתברר לעולם גם במתנה בדבר אחד חשיב ברירה, ובזה נחא הא דפריך בסוגין מר"י אע"ג דהתם עומד להתברר שיחי' או לא אלא דהכא מתנה על ב' דברים, וכן פ"י מהרש"א בדעת תו' ומהרש"ל פ"י דבאמת ל"ק הא דר"י והוי מצי לשנויי דהא דר"י אינו ענין לברירה אלא משום דע"כ לר"ש צ"ל דטעמא משום בקיעות הנוד משני ל"י אתרויהו וקשה לפ"י דמנ"ל לחדש לחלק בין עתיד להתברר או לא כיון דרב משרשיא לית ל"י האי חילוק מדפריך דר"י אדר"י ומיהו י"ל דרב משרשיא דבעי לחלק בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים א"צ לחלק בין עומד להתברר או לא דלדידי ל"ק דר' יוסי אדר"י דכי לית ל"י לר' יוסי ברירה בתולה בדעת עצמו כמו מחלל על סלע שיעלה בידו ראשון אבל במגרש אם ימות מחולי זה שפיר אית ל"י ברירה וכן ל"ק מהא דשמואל לית ל"י ברירה ביצה ל"ז ב' ואית ל"י גירושין על תנאי בשכ"מ, אבל למאן דלית ל"י ברירה אפי' תולה בדעת אחרים ע"כ לחלק כמש"כ תו'

(א) גיטין כ"ה ב', לפום סוגין דפריך מהא דאית ל"י לר"י דהנותן גט בתנאי שאם ימות מחולי זה הוי גט אהא דר"י לית ל"י ברירה, וכן פריך מהא דאית ל"י לר"ש דהמקדש ע"מ שירצה אבא רצה מקודשת אהא דר"ש לית ל"י ברירה, משמע דכל תנאי חשיב ברירה, וקשיא להו לראשונים ז"ל דהא ליכא מאן דפליג אתנאי וילפינן ל"י מבי"ג ובי"ר קדושין ס"א א', ופרש"י דתנאי התלוי בידו לקיימו כמו אם יעברו ונתתם לכו"ע לא חשיב ברירה, אלא תנאי שאין בידו לקיימו חשיב ברירה ואכתי קשיא דר' יוסי לית ל"י ברירה כדמסקינן עירובין ל"ז ב' ואפ"ה אית ל"י בתנאי אם מתי מחולי זה הוי תנאי וכן שמואל אית ל"י ביצה ל"ז ב' אין ברירה ואית ל"י דמגרש אדם על תנאי אם ימות מחולי זה וכן אנו קיי"ל לדינא דבדאוריתא אין ברירה ומ"מ אית לן תנאי בגט שכ"מ.

ולפיכך פ"י רמב"ן שאין תנאי בכלל ברירה לעולם, שאין ברירה אלא במקיים דבר אחד משתים ואין מבורר איזה מהן אבל מתנה על דבר אחד קיום וביטול אינו ענין לברירה, והא דפריך בגמ' מהא דר"י היינו משום דר"י אית ל"י דתנאו הוי שיחול הגט שעה אחת קדם מיתתו וכל השעות נכנסין בכלל הספק וכ"כ תו' בסוגין דבהא דר"י הוי כברירה דעלמא, והא דפריך מר"ש במקדש ע"מ שירצה אבא רצון חשיב ברירה ואפשר דר"ל שבאמת תנאו על ריצוי דהשתא שרצונו ברצון האב ורצון האב השתא הלא ליתא בעולם אלא שדעתו שריצוי בשעת שמיעה מגלה דניחא ל"י

לו שיארכו ימי חייו והמיתה מבררת שעה זו ובשעה שחייל הגט עדיין הדבר ספק ומתברר לאחר כן.

ביצה ל"ז ב' ובדרבנן מי אית לי כו', הקשו בתו' הא ע"כ ליתא לדאיו דהא ר' יהודה אית לי ברירה וכדאמר גיטין כ"ה ב' מהא דמה היא באותן הימים וכדמסיק ב"ק ס"ט ב' דר"י אמר כל המתלקט וכדתנן עירובין ל"ו ב' ושם מסיק רב דליתא למתלי מקמי איו ומקמי הא דהלוקח יין מבין הכותים וס"ל לחלק בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים כאב"י גיטין שם והלכך אין רא"י מכל המתלקט ומגט שכ"מ דהתם תולה בדעת אחרים וס"ל דהא דאיו הוא כפשוטו דדוקא מכאן ומכאן לא דהוי תולה בדעת עצמו, אבל ר"י דמתרץ וכבר בא חכם ע"כ אינו מחלק בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים וא"כ ליתא לדאיו מקמי מתני דעירובין ודגיטין בגט שכ"מ ודב"ק בכל המתלקט, וההיא דהלוקח יין מבין הכותים ע"כ משום שמא יבקע הנוד או זוזי קתני כעולא עירובין ל"ז א', ותירצו דמ"מ איכא תנא דסבר הכי ומ"מ קשה מנ"ל דר' יוחנן סבר כהאי תנא דלמא סבר יש ברירה בדרבנן אלא מפרש מלתא דתני איו דליתא אלא אם כבר בא חכם אבל אין חילוק בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים, ואפשר משום דאם איתא דמחלק בין דאורייתא לדרבנן הו"ל לחלק בדרבנן בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים אע"ג דבדאורייתא אינו מחלק ולא לדחוקי לאוקמי בכבר בא חכם.

ומיהו יש לע"י בהא דר"א דאמר בדאורייתא אין ברירה ובדרבנן י"ב, כיון דתנאי לא מחלקי בהכי וכדקתני איו וכדתניא עירובין ל"ז ב' משחשיכה אין עירובו עירוב, איך פליג ומחלק ביניהו, והר"ן פ"י דמספיקא לי ומחמיר בדאורייתא ומיקיל בדרבנן, ולפ"ז לחומרא אמרינן י"ב, ומהרש"ל בשי"ש פ' הפרה כתב דלא משום ספיקא הוא אלא בדאורייתא א"ב אף לקולא שאין הגט פוסל לכהונה וכדאמר גיטין כ"ה א' וכן בחילל על סלע שתעלה בידי מן הכיס הסלע חולין, ומודה בה ר"א אלא סבר בדרבנן הקילו חכמים לסמוך על ברירה, וכן נראה מהא דאמר ר"א ביצה ל"ז ב' לטהר את הפתחים מכאן ולהבא ומשמע דבא לפרש הא דב"ה וכן הוא בהדיא שם י' א' ואם איתא דמספיקא לי מנ"ל דב"ה סברי אין ברירה ואי משום דאמרי זה וזה אני נוטל א"כ מנ"ל דר"א סבר לדינא א"ב דלמא סבר לדינא י"ב ומאי מקשה בגמ' שם אלא משמע כפי הרש"ל דסבר לדינא א"ב אלא דמיקיל בדרבנן, וזו דעת תו' עירובין פ"ב א', ד"ה ש"מ, דבדרבנן י"ב מן הדין.

ולפ"ז קשה כיון דתנאי ס"ל אין ברירה אף בדרבנן מנ"ל לפלוגי, וי"ל דסבר כר"ש עירובי ל"ז ב' דאמר רצה משחשיכה עירובו עירוב ור"א מחלק בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים וס"ל דהא דאוסר ר"ש בלוקח יין מבין הכותים הוא משום ברירה וע"כ הא דאית לי רצה משחשיכה עירובו עירוב משום דס"ל דבדרבנן יש ברירה ואינו מהפך דרב יוסף עירובין שם מהפך משום דס"ל שאין חילוק בין דאורייתא לדרבנן כדאמר שם אבל ר"א דמחלק אינו מהפך, ולפ"ז ניחא הא דאמר ביצה ל"ז דר"י לית לי ברירה משום דמתרץ דאיו שכבר בא חכם וא"כ אינו מחלק בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים וא"כ ע"כ ר"ש אית לי ברירה אף בתולה בדעת עצמו כדמוכח רב משרשיא גיטין כ"ה ב' וא"כ אין להוכיח מהא דר"ש עירובין שם דמיקילין בדרבנן דהא ר"ש אף בדאורייתא מיקיל וא"כ כיון דר"י ס"ל להלכ' אין בריר' אין חילוק בין דאורייתא לדרבנן דהא תנאי לא מפלגי בהכי וס"ל א"ב אף בדרבנן כדתני איו וכדתניא עירובין ל"ז ב' משחשיכה אין עירובו עירוב וכדאמר רבי גיטין מ"ז ב' טבל וחולין מעורבים ומוקמינן לה בסוריא, וכן ביצה י' א' לענין מוקצה למאן דמפרש משום ברירה.

והא דפסק ר"א בדאורייתא אין ברירה אפי' בתולה בדעת

והו"מ לשנויי הכי דר' יהודה אדר"י אלא דמשני חדא אתרויהו ועיקר תירוצא אדר"ש ובתו' מוכח כדברי מהרש"ל שהרי כתבו בב' לוגין שאני עתיד להפריש ובסלע שתעלה בידי משום שאפשר שלא יתברר לעולם הרי דאף במתנה על ב' דברים מצרכי טעם שאינו עומד להתברר.

ג) ויש לע"י למה מקדש ע"מ שירצה אבא חשיב אינו עומד להתברר הרי אם ימות ולא ישמע לא הוי קדושין כיון דלא אמר אין כדאמר קדושין ס"ג ב', ואי משום דאפשר שיח' ולא יתברר ה"נ בגט שכ"מ אפשר שימשך החולין, ואי משום דלא שכיח, ה"נ לא שכיח שלא ישמע האב או שלא יפריש או שלא יעלה הסלע, אלא כיון שאין מוטבע בירוור בטבע מקרי אין עומד להתברר ואם כן גט שכ"מ נמי.

ואפשר דדוקא בתלי הדבר בשני צדדים כגון אם ירצה אבא חשיב אין עתיד להתברר, דיש כאן ריצוי ומחאה שהקדושין תלוי בהן, ואפשר שלא יהי' חד צד מאלו, אלא מאורע חדש שלא ישמע, ואף שהתנה גם על צד זה מ"מ כיון שהתנה ב' צדדים חוץ מזה מקרי ברירה, וכן בב' לוגין שאני עתיד להפריש יש על כל ב' לוגין ב' צדדים אפשר שיעלו הם ואפשר שיעלו אחרים ועל זה עיקר תנאו ואפשר מאורע חדש שלא יפריש כלל, אבל בגט שכ"מ אין כאן רק ב' צדדים אם יח' אי ימות וזה עתיד להתברר בהחלט.

ד) הא דאמרינן אם בא חכם למזרח עירובי למזרח למערב עירובי למערב חשיב מתנה על ב' דברים והוי ברירה, אין נפקותא בין אמר ב' הדברים בכולל ובין אמר כל אחד לבדו, כגון אמר יקנה לי עירובי זה אם יבוא חכם לצד זה, ואח"כ הניח עירוב לצד שני ואמר יקנה לי עירובי זה אם יבוא חכם לצד זה, ואע"ג דכל עירוב לא התנה עליו אלא קיומו וביטולו, מ"מ עיקרו הוא שביתתו והוא מתנה על שביתתו באחד מב' מקומות העתידים להתברר איזה מהן והפת שהניח אינו אלא הכשר שיוכל לקנות שביתה, ומיהו מה שקונה שביתה במקומו לא חשיב קנין דזהו מידי דממילא כל זמן שלא עקרו, ובתורע"א עירובין פ"ג אות ל"ג הק' כי הניח ב' עירובין למה חשיב ברירה הלא כל עירוב הוא בפ"ע ולהאמור ניחא.

וכן באומר מ"ש זה מחולל על כל סלע וסלע שבכיס אם יעלה ראשון הוי כאומר יהא מחולל על סלע שיעלה ראשון ואפילו אם יש שם ב' סלעים אחת חדשה ואחת ישנה ואומר מחולל על סלע החדשה על מנת שתעלה ראשונה וחזר ואמר מחולל על סלע ישנה על מנת שתעלה ראשונה חשיב ברירה כיון דסוף סוף רוצה בחילול אחת מהן עכשו ועתידין להתברר, וע"י לק' סק"ז, וסק"ט.

ה) כ' הגרע"א בתשובה סי' קנ"ט בשם הש"א דהמקדש ע"מ שימות פלוני ביום פלוני חשיב ברירה כיון שהוא תנאי דלאו בידו ומחוסר מעשה, ואינו מובן דאין דברי הרמב"ן אלא בריצוי אבל בשאר תנאי אף מחוסר מעשה לא חשיב ברירה שהרי מגרש אם ימות מחולי זה לא חשיב ברירה אף שמחוסר מעשה, וכן לפי תו' לא חשיב ברירה כיון דעתיד להתברר, וכמש"כ לעיל.

וכן במקדש אדעתא דרבנן אינו ענין לע"מ שירצה שא"צ כאן שמיעה וריצוי אלא הוי כע"מ שלא ימחה ועדיף מני' שכבר קבעו חכמים את המקרים המבטלין את הקדושין, והוי כמתנה שאם ישלח גט ויבטלנו יבטלו הקדושין, והוי תנאי בין לדעת רמב"ן ובין לדעת תו' שהדבר יתברר בהחלט.

ו) גיטין כ"ה ב' תוד"ה ולכי, ומיהו הכא ע"כ א"א אלא מטעם ברירה כו', אע"ג דבשעת חלות הגט כבר עברו כל השעות הקודמות וחלות הגט אינו למפרע אלא בשעה אחרונה, ובתוס' ב"ק ס"ט א' מבואר דאם מתנה שיחול לאחר זמן לא חשיב ברירה וכמש"כ הגרע"א סי' קנ"ט, הכא בשעה שחייל הגט אכתי יש ב' שעות שהרי אפשר

ב' דברים, מיהו יש לעי' לפי' למה לי הודיעוהו מבעו"י לק' פ"ב א' כי הודיעוהו משחשיכה נמי נימא הוברר דעירב עליו, ואפשר שאין עירוב בלא ידע מבעו"י. [א"ה, ועי' בסוגיא דצנועין, לק' בסוף הסי' במה שהועתק מבי"ק סי' י"ח].

ט) שם תוד"ה אלא, ומהר"י מפרש כו', בכל מקום דאמרין אין ברירה לא חייל כלל כדאמר גיטין כ"ה א' אף אחרון אינו פוסל, ואמר דר"י לטעמ' דאית לי' א"ב וכן על סלע שתעלה לא חילל משמע דהסלעים חולין, ועוד אם חייל בתערובות הלא הפירות מחוללין, וכן אמרו אין עירובו עירוב ולא אמרין דיהא חמר גמל, וזה במתנה על דברים מיוחדים אבל מתפיש בתערובות לא חשיב ברירה וכמש"כ תו' לק' נ' ב' ד"ה ומר, ובתו' יומא נ"ו ב' ד"ה מ"ש, כתבו דתנאי שכי"מ אי' אין ברירה חולצת ולא מתיבמת וצ"ע למה אינה מתיבמת.

וצ"ע לפי' מש"כ בתחלת דבריהם דתרומת הכרי בתוכו לא חייל אם אין ברירה למאי דלא ידע דאיכא סביבו, ונראה דהו' מפרשי דודאי כה"ג לא חשיב שיריה ניכרין אלא ס"ד טעמא דר"ש דאמרין כשיפרש הוברר למפרע דלכך נתכוין, אלא דפריך למאי דחידש רבא דצריך היכר בשעת חלות ועי' כתבו דגם אי' אין ברירה קשיא.

ומהר"י מפרש דס"ד דר"ש לא בעי כלל שיריה ניכרין וחייל בתערובות, ועוד מפרש הר"י דמתנה ב' תנאים נפרדים לא חשיב ברירה אלא כל תנאי חייל והו"ל השתא ספק בתערובות והלכך אם ירדו גשמים יהא זה תרומה כו' לא חשיב ברירה.

ולפי' הר"י אם יחד סלע בסימן והתנה עליה אם תעלה ראשונה ואח"כ התנה על סלע שני' חייל מעשרו על אחת מן הסלעים וכשתעלה נתברר הדבר.

ומש"כ הר"י דמותר הכהן לאכלו היינו קדם ירידת גשמים, אבל כשיעבור היום יתברר הדבר איזהו תרומה ואיזהו חולין, ואפשר דמודה הר"י שאין הדבר מתברר לעולם מדין אין ברירה אלא דחייל בתערובות כיון שהתנה כל תנאי לעצמו ובדין הוא דליחול כל תנאי.

תמורה ל' א' תוד"ה ואידך, ואומר מורי הרמ"ר כלל גדול בד"ז כו', מדבריהם מבואר דאפי' לא התנה אמרין ברירה כיון שתערובתו בהיתר ואח"כ נעשה איסור, ומפרשים הא דיומא בלא התנו, אבל הדבר תימא כי נעשה השתא איסור מאי הו', אטו ארי שדרס בעדר ולא נודע הטריפות שייך ברירה, אבל בתו' בכורות נ"ו ב' פ"י דהא דפריך וניפוק חדא להדי כלאב כו' הוא משום דסתמא דעתו כן והו' כהתנו, וכן דעת ת"י יומא נ"ה ב' דבלא התנו לא שייך ברירה, וכ"ד תו' עירובין נ' ב' מנחות ע"ח ב', מיהו בתו' סוטה י"ח א' משמע דמפרשי ההיא דיומא בלא תנאי וכדבריהם דהכא.

ויש לתמוה על הר"מ פ"ד מה' א"מ הי"ז שפסק כסוגין דמפיק חדא ואידך שריין והרי סוגין כמ"ד יש ברירה, והר"מ פסק פ"ז מה' מעשר ה"א דבדאורייתא א"ב, ונראה דעת רבנו דאע"ג דבבכורות פריך ל' למ"ד י"ב מ"מ הא דמסיק הכא בסוגין הוא לדינא מדלא אמר בהדיא ש"מ אין ברירה כדאמר בעלמא אלא דסבר כיון דאין כאן מחיר מבורר אין לאסור משום מחיר כיון דלא נתיחדה שום טלה במחיר הכלב אף שע"כ גרמו לבעליו לקנות הכלב מ"מ כיון שעל כל אחת לא נתיחד המחיר לא הו' כדין ספק אלא איקלישה סיבת האיסור ומ"מ אין מתירין כולן שע"כ יש כאן מחיר כלב [ואפשר שהוא מדרבנן] אבל כשנוהג איסור בחדא מותר [ואם איסורו דרבנן שפיר אמרין ברירה דבדרבנן י"ב].

מיהו יש לעי' בהא דמשני דטפי דמי כלב מחד מניהו אכתי ניפוק תרי ונימא דטופינא דכלב ניפוק בשני' ומאי עדיפות יש בשלימות ממקצת, ועוד שהר"מ כתב שם שאם יש טלה אחת בדמי כלב או יותר על דמי כלב מפיקין לה

אחרים, יש לעי' מאן ס"ל הכי, הרי ר' יהודה ור' יוסי ור"ש ס"ל י"ב בתולה בדעת אחרים למאן דמחלק בין תולה בד"ע לתולה בדעת אחרים, וי"ל דסבר כר"ד ב"ק ס"ט א' דדוקא לעתותי ערב דאין ברירה וכן צנועים כל הנלקט דוקא.

ז) עירובין ל"ז ב' היו לפנינו שני רמונים כו', כתבו תו' דלמ"ד אין ברירה לא חייל כלל, ומבואר מכאן דאע"ג דהתנה כל תנאי בפ"ע וכל אחד בפ"ע הוא תנאי גמור ואינו נוגע לדין ברירה, מ"מ כיון שהתנה שני תנאים חשיב ברירה וכמש"כ סק"ד, וא"ת כשהתנה תנאי ראשון אם ירדו גשמים היום הרי תנאי זה קיים וכיון שאמר מעכשו אינו יכול לבטל תנאו ואם ירדו גשמים אשתכח דחייל תרומתו ואיך יתבטל התרומה בתנאו השני, י"ל אה"נ אם בשעה שהתנה תנאו הראשון לא היה בדעתו על השני חייל ראשון ולא חייל שני, אבל בהיה בדעתו מתחלה להתנות שניהן אין חל אחד בלא חברו, ואפי' הפסיק כדי דיבור בין ראשון לשני אין נתפש ראשון בלא שני דלא מתפש אדם בדיבורו כיון שבלבו למתפש בשני התנאין יחד, וכדמוכח ב"ק ע"ג ב'.

ויש לעי' הא תנאי אם לכשירדו הגשמים קאמר כמש"כ הר"ן שבועות כ"ח א', א"כ אין התרומה חלה אלא כשירדו או שיעבור היום ולא ירדו ובכה"ג לא חשיב ברירה וכמש"כ לעיל סק"ו, ומיהו למש"כ לעיל סי' ט' ס"ק י"ד, דחלות תרומה ומעשר חשיב ברירה אף במתנה שיחול מכאן ולהבא ניחא, ומיהו נראה דטעמא דרבא משום שיריה ניכרין נמי לא שייך אלא בחלות התרומה וקושית אביי הוא באומר מעכשו ומיחד התרומה בצפנו בכל רמון ורוצה לאכול השאר ומ"מ כיון דהשתא לא נתברר מהו התרומה ומהו השירים לא חייל, אע"ג שיש שירים מבוררים כיון דצפנו של זה ושל זה אינם מבוררים מי מהן התרומה ומי מהן השירים לא חייל, אבל באומר שיחול לאחר שיבורר ודאי חייל כיון דבשעת חלות הן מבוררין.

ח) שם רציתי ילך לא רציתי לא ילך, הכא לא חשיב מתנה על ב' דברים דאיירי אפי' יש בעירובו שיעור לכולם והו' כל אחד תנאי בפ"ע אם ירצה לערב עליו ומ"מ חשיב ברירה וכדאמר במערב לשבתות הרבה רציתי אלך חשיב ברירה והתם ודאי לא מקרי מתנה על ב' דברים שהרי אין קנין זה מעכב על קנין שבת הבא ואפשר שיהי' עירוב לכל השבתות, אלא חשיב זה ברירה משום שתלי הדבר ברצון ועיקר הרצון בשעת קניית עירוב אלא שרצון דלהבא חשיב רצון למפרע וכמש"כ רמב"ן במקדש ע"מ שירצה אבא וכמש"כ לעיל סק"א ולדעת תו' משום שאין בירורו ודאי שאפשר שישכח שעירב ושאר אונס שלא יהי' דעתו עליו ותנאו הוא על רצון שבינת ביתו או שבינת עירובו ואפשר שלא תהא אף אחד מהדברים האלו, וכן צ"ל בהא דאמר לק' פ"ב א' דמי שידע מבעוד יום דעירבו עליו ונתרצה משחשיכה תלי בברירה, ועי' משום דסתמא הו' כאומר רציתי אלך ולא חשיב לי' כתנאי בעלמא.

מיהו יש לעי' בהא דאמר ב"ק ס"ע א' דהא דצנועים ודר"י כל שילקטו עניים יהא הפקר חשיב ברירה, ואמאי בשלמא צנועי' אין המעות בשיווי כל הפירות ועי' הן פודין רק אותן שילקטו והו' תנאי על ב' דברים, אלא הא דר"י כל שילקטו עניים למה חשיב ב' דברים הלא הו' תנאי על כל השדה שיהא הפקר אם ילקטוהו עניים וכל עומר ועומר הו' תנאי בפ"ע שהרי אין אחד מעכב על חברו מלהיות הפקר ונראה דכיון דאין רוצה להפקיר הכל אלא אותו מעט שילקטו וזה רוצה לברר למפרע ע"י ברירה חשיב מתנה על ב' דברים, ולפי' אפשר דמערב על אחרים חשיב מתנה על ב' דברים בין שתלה ברצונו בין שתלה ברצון אותן שמערב בשבילן כיון שיש ודאי ביניהם שלא יזכו ואינו מערב עליהן חשיב כב' דברים ואפשר דגם מערב לשבתות הרבה בזמן שדעתו שלא על כולן כשבא לברר משחשיכה צריך להתברר דבשעה שהניח עירב עליו דאל"כ איך חייל מבעוד יום חשיב

מן הכיס, והיינו בחושש שיאכלו בביתו את המעשר והמעו
בביתו ורוצה ליחד את הסלע כדי שלא תתערב באחרות
ואומר מחולל על סלע שתעלה בידי ובוזה נחלקו בברירה
דכשאמר סתמא על סלע שתעלה אין הלשון מוכרע ותלוי
בכונתו או שהענין מוכיח עליו והלכך בגמ' נקטו בזמן
שרוצה לחלל עכשו כדי שלא יכשלו בני ביתו ומיהו בתוס'
הג' כלי הר"מ ואפשר דצ"ל בתוס' כבגמ' ואפשר דלמ"ד יש
ברירה מחולל למפרע אבל למ"ד אין ברירה ואם יכוין לחלל
עכשו לא יחול כלל מתפרש לשונו לחלל כשתעלה ולא נחלקו
אלא אי מותר לאכול את המעשר קדם שתעלה, והלכך
הוסיף הר"מ וסלע כו' תהי מעשר ולא הסתפק בלי הגמ'
והתוס' וגם הוסיף מלת תהי דהו"ל לסיים וסלע כו' שיפרוט
מעשר אלא להורות שלא יאכל המעשר ע"ד שיוציא אח"כ
אלא מעלה ואח"כ אוכל ואילו פסק רבנו דיש ברירה היה
מפרש שאוכל המעשר ואח"כ מעלה.

ומש"כ מרן ז"ל דפסק י"ב משום דבזה"ז דרבנן אי אפשר
לכוונו, שדרך רבנו לכתוב הדין הנאמר בגמ' כדי
לאשמעין עיקרי הדינים שנתבאר בגמ', והרי הם קיימים
גם לעתיד לבוא, ואם היה דעתו להורות בזה"ז הוי מפרש
לי, והרי בפ"א מה"ת ובפ"ז מה"מ כתב דינא דגמ' ולא חש
לכתוב דין זה"ז אלא ודאי שאין חילוק בין זה"ז לזמן הבית
בדין ברירה וכמש"כ לעיל.

ומש"כ מרן בשם מהרי"ק דנתחלל על סלע ובשעה שמכלה
אמר"י שזו היא, אינו מובן, הלא זהו עיקר ברירה ב'
לוגין שאני עתיד להפריש או כל מה שילקטו עניים יהא
הפקר והלא בגמ' הביאוהו בדין ברירה.

אבל דברי הר"מ אינן מתפרשין שאוכל קדם שהעלה
וכמש"כ לעיל, וניחא בפשיטות.

(ג) מיהו יש לעי' בהא דסלע שאפרוט למה חייל חילולו
כשפורט, הלא בשעה שאמר היה דבר שלב"ל ואין
אמירתו כלום, וכי בא לרשותו נמי לא חייל, וי"ל כיון דא"צ
לקרות שם ודיו בעסוקים באותו ענין דקיי"ל כר"י מ"ש פ"ד
מ"ז שפיר חייל פדיונו כשפורט, ודוקא כשפורט בעסקו
באמירתו אבל הפסיק ענינו לא, ודין עסוקים באותו ענין לא
איכפת לן שהיה בזמן שהסלע עדיין אינו שלו.

והא דאמר ע"ז ע"ב א' אי מזביננא לה להא ארעא מזביננא
לך במאה זוזי דאי זבנה לאחרנא קנה קמא,
והיינו שיחול הקנין מעכשו וכמש"כ הקצה"ח סי' ר"ו,
דאל"כ הרי יכול לחזור ולמכור לאחר, וא"כ הוי תנאי הרי
היא מכורה לך אם ארצה למכרה, לא חשיב ברירה לדעת
תו' משום שעומד להתברר בודאי, ולדעת רמב"ן לא הוי
כתנאי של רצון דהתם ודאי ברצון לאחר שעה תלוי וא"צ
ריצו מעיקרא.

וכן הא דאמר ב"מ ל"ד א' אם תרצה ותשלימני פרתי קנוי
לך מעכשו, אבל למאי דאמר שם פרתי קנוי' לך
שעה אחת סמוך לגניבתה צ"ע דזה הוי כמגרש שעה אחת
סמוך למיתתו דחשיב ברירה, והיה נראה מתוך זה דלא
אמרינן אין ברירה לענין קניית ממון וכל תנאי שבממון קיים
אפילו תנאי שיש בו משום ברירה.

(ד) שאלה, בני אדם שאינם רוצים לעשר מפני הפסד
התרומת מעשר והנם תגרים מוכרים לשוק,
והקונים מהם חברים ומהם עמי הארץ, מהו לעשר להם
ולערב את התרומת מעשר לכתחלה בק"א ולבטלה.

הנה אם היה הנידון בע"ה לעצמו ודאי ראוי לבחור הרע
במיעוטו ובמקום פיקוח נפש דמאכילין הקל הקל
ודאי הדין נותן שאם אפשר להפריש ולבטל התרומה עבדין
דנקטינן דביטול איסור לכתחלה אינו אלא איסורא דרבנן,
ומ"מ אף שמצד ריוח מאיסורא רבא לאיסורא זוטא הדבר
מוכרע אבל יש מקום דנפיק מיני' חורבא שאם יזדקק חבר
בתיקון זה אתא לאמשוכי ורבים יסברו שהדבר בהיתר
ואפשר שיתוספו מיקילים בזה מאלה שלא היו מיקילים

ואידך שריין אלמא דאפי' יתר על דמי כלב אמרינן דכל
הכלב הוא במחירה והמותר שבדמיה הוא כנגד מקצת טלה
באחת הטלאים שכנגדה וא"כ כשדמי הכלב יתירים נמי
נימא שניפוק תרי ואידך לישתרי וצ"ע.

בא"מ סי' מ"א הביא קו' ריטב"א במקדש אחת מב' אחיות
נימא ברירה, ובתוס' רי"ד תירץ משום שלא התנה
חייל בתערובות, והנה הרי"ד ס"ל כתו' בכורות וריטב"א
ס"ל כתו' תמורה, ומיהו י"ל דמודה ריטב"א בהא דיומא
נ"ה לדברי הת"י, דהתם האיסור מבורר.

(ו) והא דבדרבנן יש ברירה, יש להסתפק בדבר שעיקרו
מה"ת אלא שמתגלגל לדרבנן, כגון תרומה בזה"ז
לדעת הר"מ שהוא דרבנן, ונראה דכל שעיקרו מה"ת אין
ברירה וכמש"כ הר"מ פ"א מה"ת ה"כ דאף אם מרחו נכרי
שארין חיובו אלא מדבריהם מ"מ אמרינן אין ברירה, ושם
בהכ"א כתב בד"א בא"י כו', והנה לדעת רבנו בבית שני
ולאחר חורבן הבית כל א"י דרבנן, ומ"מ כתב דאין ברירה
ולא מיעט אלא סוריא דהקילו בה הרבה קולות ואם בזה"ז
יש ברירה בא"י לא שייך להזכיר סוריא וכמש"כ לעיל סי' ט'
ס"ק כ"א, וכן רבנו בפ"י המשנה דמאי פ"ז מ"ד מ"ה כתב
שארין המשנה הלכה דקיימא לן בדאורייתא אין ברירה
ומחובת ההוראה להזכיר דבזה"ז המשנה קיימת אלא ודאי
דגם בזה"ז כן.

והר"מ פ"ז [מה"מ] ה"א כתב מי שהיו לו מאה לוג של יין
טבול מה"ת כו', ונראה דלא מיעט אלא טבל חו"ל
וסוריא או דמאי, אבל לא מיעט לקוח שהרי כתב דבמירוח
נכרי אין ברירה וכש"כ לקוח, וכן לא בא למעט זה"ז דא"כ
הוי מפרש לי' בהדיא שהרי עיקר צורך ההוראה הוא בזה"ז,
וכ"מ לי' רבנו במה דסיים מפני שחיוב תרומ' מה"ת כו' והרי
כבר כתב טבול מה"ת והו"ל לסיים מפני שאין אומרינן בשל
תורה כו', אלא סיומו מפני שחיוב תרומ' מה"ת לפיכך אף
בזה"ז אין ברירה.

[ובלי' הר"מ יש ט"ס שכתוב לא יתחיל וישתה עד שיניח,
ותיבת עד הוא ר"ת ע"ד על דעת].

(זא) וכי"ד מהרש"ל ביש"ש פ' הפרה דאף בדרבנן א"ב כל
שיש לו עיקר מה"ת, והביא רא"י מסוגיא
דעירובין ל"ז ב' דלא משכח תנא דלית לי' ברירה בדרבנן
ולמה לא הביא הא דע"ה שאמר לחבר קח לי אגודה של ירק
כו' אלא דהתם חשיב כדאורייתא כיון שעיקרו מה"ת
וכמש"כ תו' שם, ולמש"כ לעיל הא דר"א ביצה ל"ז ב' הוא
כסוגין דר"ש אית לי' בדרבנן יש ברירה ומ"מ מוכח בסוגין
דביש לו עיקר מה"ת כדאורייתא דמי, ומיהו ראית תו' צ"ע
דהא הכא אין הנידון בחיוב המעשר דודאי לוקח מן השוק
צריך לעשר אלא הנידון אי יש ברירה נמצא שלא מסר לי'
החבר כלום ואי אין ברירה נמצא שהחבר מוסר לו דמאי
ומסירת דמאי לע"ה במקום האסור הוא משום לפני עור
דאורייתא ואפשר דלא הוי כאן ל"ע דאורייתא דתולין
שיתקן וגם לא קאי בתרי עברי דנהרא והמוכר לו אינו עובר
ל"ע כיון דבאמת אינו טבל ולא אסור לע"ה למכור מתוקן
[ואין לחוש דלמא הוא באמת טבל דסמכין ארובא אינו
אלא גזירת דמאי ולא גזרו אלא על אכילה] וע"כ אין בזה
ל"ע דאורייתא דאל"כ הדין נותן באמת שלא ימכור ע"ה
לע"ה משום ל"ע שלא ישמע לעשר דמאי, [ואי רוב ע"ה
מעשרין דמאי היה ניחא טפי אבל ל"מ כן וכמש"כ שביעית
סי' ד' סק"ד] [א"ה, ועיי"ש ס"ק ט"ו].

(יב) ר"מ פ"ד מה' מע"ש הט"ו האומר מ"ש מחולל על סלע
שתעלה בידי מכיס זה כו' וסלע שתעלה בידו או
שיפרוט תהי מעשר, מדברי רבנו מבואר שאינו חייל למפרע
אלא מכאן ולהבא דסלע שיפרוט אצל שולחני ודאי לא חייל
למפרע שהרי לא היה שלו, והנה כללינהו רבנו למימר דחייל
לאחר כן, ואין זו מחלוקת דר"י ורבנן בברירה דהתם באומר
שיחול עכשו ובגמ' עירובין ל"ז ב' תני מ"ש שיש לי בביתי כו'

עושה ב' תפוזי שבידו תרומי' על תפוזי השלישי של מעשר שבידו ועל כל המעשר שבכרי ונמצא שיש שירים ניכרין בשעת עשיית מעשר ובשעת עשיית תרומי' וגם יש כאן ביטול של ק"א בכרי כנגד התרומי'.

דמאי סי' ט"ז ס"ק ט"ו, ואח"כ עושה ב' תפוזי שבידו תרומי' כו', יש כאן לשון קצר והכונה שעושה ב' תפוזי שבידו תרומי' ושאר התרומי' בכרי בתערובות בכל המעשר, ואמנם באופן זה יהי' התרומי' מחיוב על הפטור בחד צד דהא ב' תפוזי שבידו הן טבולים לתרומי' בהחלט אבל שאר המעי' נתבטל ברוב ומהי' הן בטלים ואמנם הכרי נתקן אבל התרומי' מקולקלת ואסור ליתנה לבהמת כהן עד שיחזור ויאמר דתרומי' שלו בצפנו ואמנם לכתחלה אין מפרש מחיוב על הפטור, ויש לתקנו באופן המותר לכתחלה שיקח ה' תפוזי ועשה בד' מהם מעי' מ"ט חלקי ק' בתערובות ושאר המעשר בכרי בתערובות וכל המעי' שהוא עושה הוא על הכרי ועל תפוזי החמישי שבידו ואח"כ יעשה תרומי' בג' שבידו ושאר תרומי' בכרי בתערובות, כל התרומי' שעושה הוא על תפוזי הרביעי מעי' שבידו ועל מעי' שבכרי ובאופן זה חיובן שוה ויש מקצת שיריה ניכרים ויש ק' בכרי כנגד תרומי'.

{ע"כ נדפס שם}

טז) ומיהו כל הנידון שכתבנו הוא בתיקון החשודים אילו לא היו חברים קונים מאותן הפירות אבל אם גם מחית חברים תמוכה על פירות אלו ודאי אין לעשות תקנה לחשודים ותקלה לחברים שהרי הפירות אסורים עכ"פ.

וצריכים אנו לדון אם אפשר להפריש על תנאי שאם יגיעו הפירות ליד חבר תשארנה טבל כמו שהיו זולת תרומה גדולה שאין בהפרשתה נדנד כלל, ולמשי"כ לעיל סק"י אין ברירה אף בזה"י ואפי' במעשר ירק, והכא חשיב ברירה כמו כל המתלקט יהא מחולל וככל מה שילקטו עניים יהא הפקר וכמשי"כ לעיל סק"ח.

ועדיין יש לדון להתנות שלא תחול המעשר מעכשיו אלא כשיגיעו הפירות ליד זה שאינו מעשר וכה"ג אפשר דלא חשיב ברירה וכמו שנסתפקנו לעיל סק"ז, אבל אי אפשר הדבר משני טעמים, א', שבשעה שחייל מעשר צריך דעת בעלים ואין דנין בזה זכין לאדם כיון שנוטל ממנו ומקדישו לכהן וכמשי"כ לעיל סי' ט' סק"ד, ב', שמתנה בדבר שלבי' וכמשי"כ שם ס"ק כ"א, ועוד שאי אפשר לתקן את המקצת שהוא מפרש עכשיו [ובלא מקצת פירות שהוא נוטל אי אפשר שהרי צריך למעט את התרומת מעשר שלא יהא אחד מצ"ט וידמע את הכר] שאי אפשר לקיימו ולשמרו עד שעה שיבואו כל הפירות ליד הלוקחין האוכלין וע"כ לעשותו עכשיו בתנאי וזה אי אפשר, ומיהו היה אפשר לתקן מקצת הכרי בפירות שבידו והחבר יפריש מן התערובות ויחול מעשר תרומי' חיוב על חיוב מן התערובות, ויאמר דזה שבידו ותשעה חלקים כמותו בכל הפירות שבכרי יהא מעי' על כל הכרי ויכוין לפטור מקצת הכרי וזה מהני אף לדעת הר"מ וכמשי"כ סי' י"א ס"ק י"ט, וכה"ג יש בילה לכו"ע כמשי"כ שביעית סי' ז' ס"ק כ"ט, ושאר מעשר תרומי' יחול כשיבוא ליד החשוד אבל טעמים הראשונים קימים שאי אפשר לעשות כן.

ומיהו אם נוהגין להתנות שאם יגיעו הפירות לחבר תהיינה טבל כמות שהן ואם יגיעו לחשוד יהי' המעשר ותרומי' שמתנה קימים מעכשיו, אין כח למחות, דכיון דהבאים לחבר אין בהם מכשול בהחלט שאם אין ברירה הרי לא הפריש כלום ואם יש ברירה הרי של החבר אין בו דימוע, ואפשר שמציל את החשוד מאיסורא רבא לאיסורא זוטא לדעת האומרי' דיש ברירה, ואף שהמעשר עושה איסור בשביל שיזכה חברו אפשר דזה דומה למשי"כ תו' שבת ד' א' דהן דומין לאנוסין ומצוה דרבים, ואמנם זהו

באיסור טבל, וגם גורם התרשלות מעט בשקידת החכמים להסיר מכשלה ובכגון זה אין ראוי להורות לרבים כיון דסוף סוף הדבר באיסור נגד הדין וההלכה ואין לחברים להקריא שמם על זה כאילו התירו פרושים את הדבר.

טו) ומלבד זה דביטול איסור לכתחלה שזה הירוס כללי שאפשר הדבר בכל איסורים ובטלו כל האיסורים, הנה יש לדון אם מותר הדבר דיעבד, ונראה דגם דיעבד יש איסור על התערובות מבי' טעמים, א', ממה שמבואר יו"ד סי' צ"ט ס"ה דאסור למי שנתבטל בשבילו וכי' הגרע"א בגליון שם בשם הריב"ש סי' תצ"ח שאם מבטל לכל מי שירצה לקנות אסור לכל קונה.

הב' משום דתרומה העולה בק"א צריך להרים ומבואר שבת קמ"ב א' דכל זמן שלא הרים אסור באכילה, ובין לפי' תו' ובין לפי' רמב"ן שכתבנו לעיל סי' ט"ו סק"ה, משמע שם שאסור באכילה עד שירים וכמשי"כ רש"י בסוגיא שם, וכמשי"כ לעיל שם, איברא שהר"מ לא הביא בהדיא דין זה אבל רמזו בפ"ג ה"א, שכתב מפרש מן הכל סאה אחת ונותנה לכהן והשאר מותר לזרים, אבל אם עדיין לא הפריש ואין כאן שאר מבורר אסור לזרים, וכ"כ הר"מ בפ"י המשנה ערלה פ"ב מ"א שיוציא חלק שנפל ויותר השאר ומבואר שהרמה גורמת היתר וכ"ה בל' הר"מ פט"ו מהי' מ"א הי"ג ועיי"ש ה"ט"ו, וכ"כ הר"מ שבת קמ"א ב' בפ"י המשנה שם, ועי' בל' הר"מ דמאי פ"ז מ"ז, ולעיל סי' י"א באורך, ואם שיש לתמוה שלא כתב הר"מ ד"ז בהדיא וגם לא הביא דין נותן עניו בצד זה, וצ"ל דהכל רמז במשי"כ מפרש ולא מהני נותן עניו, וגם לא הביא משנת שבת שאין מעלין את המדומע, וכ"ז צ"ע, ומ"מ הדין אמת שאסרו חכמים לאכול עד שירים וכשי"כ בשאין דעתו כלל להרים, ודין הרמה הוא אף בטמאים כמשי"כ תו' בכורות כ"ב ב' והר"ש פ"ה מ"ב אף לרי"א דאית לי' זו סאה שנפלה זו סאה שעלתה וכשי"כ לרבנן.

וא"כ אף דיעבד נשאר איסור דרבנן ומ"מ מרויחין מאיסורא רבא של טבל להני איסורי זוטא.

ועדיין יש לברר דלפעמים נשאר איסור דרבנן של דימוע ממש וכגון ששולחין חבילות מכפר לעיר והמעשר הוא בעיר ואין מניחין לפתוח החבילות ולערב הכל, אלא המעשר נוטל פירות מעט ועושה את הפירות שבידו מעשר והשאר מעשר בשולי החבילה או בשולי כל פרי פרי, באופן זה אין כאן ביטול בק"א, דכשעושה תרומת מעשר מה שבידו ואומר שאר תרומת מעשר במעשר שבשולי הכלי לצפנו או בשולי הכלי נמצא שאין העליון של החבילה או העליון של הפירות נכנס בכלל הספק ואין כאן ביטול בק"א וזה שעושה עליהן חיוב להודיע שלא יאכלו את שולי הפירות או הפירות שבשולי החבילה ולפעמים מתערב הכל ואי אפשר עוד לברר מה שהיה בשוליו ומה שהיה למעלה אבל הרבה פעמים אפשר לברר עדיין בשעה שהוא אוכל, ואם אמר בשולי כל פירי ופירי לעולם יש כאן מדומע שאף אם נתערב ואינו יודע את שוליו מ"מ תוכו אינו נכנס בכלל הספק לעולם.

ואמנם לזה היה אפשר לתקן שיעשה שאר המעשר ראשון בתערובות בכל הפירי בכל פירי ופירי ואח"כ יעשה תרומת מעשר אותן הפירות שבידו ושאר תרומת מעשר בתוך המעשר שבכרי ג"כ בתערובות בלא יחוד מקום, ואע"ג דהמעשר והתרומת מעשר מתבטל תיכף מ"מ קרא שם וכמשי"כ לעיל סי' י"א סק"י, ומיהו צריך ליחד פירי אחד בכרי שלא יהי' בו מעשר כלל כדי שיהי' שיריה ניכרין ובמקצת שירים ניכרין סגי, כמשי"כ שם, וכן כשעושה תרומת מעשר צריך ליחד פירי אחד של המעשר שלא יהי' בו תרומת מעשר כלל כדי שיהי' שירים של המעשר ניכרין, ולפיכך אם יש לפנינו עשרת אלפים תפוזי' לוקח ד' ועושה שלש מהם מעשר ושאר המעשר בכל תפוזי' שבכרי והמעשר שעשה הוא כל כל הכרי ועל תפוזי' הרביעי שבידו ואח"כ

בזה"ז מותר לבטל לכתחלה לא הוי סתים לה רבנו, ובסמוך לדין זה כתב דין תרומת חו"ל שמוותר לבטלה, ומבואר דבזה"ז יש לו דין תרומה דאורייתא לענין ביטול, ואע"ג דבגטין ס"ה א' משמע דבזה"ז או עציץ שאינו נקוב חשיב כאין לו עיקר מה"ת לענין זכיית קטן לאחרים אין כל הדברים שוין, ועוד נראה דר"ח גטין שם באמת ס"ל דקטן זוכה לאחרים בדבר אף ביש לו עיקר מה"ת, והא דאמר ר"ח אישתיק ורדאן ומפרשין שלא השיב כל דתיקון רבן כעין דאורייתא תיקון היינו שיש כאן מקום לומר כן דהרי לפעמים מיקלילין בדבר אפרין הם אמרו והם אמרו, ולפעמים אמרין כל דתיקון רבן כעין דאורייתא תיקון, והדבר תלוי לפי סברת חכמים, אבל ר"ח לא ס"ל כאן כל דתיקון כו', תדע שהרי בגמ' אמרו ואידך כו' משמע דר"ח ס"ל דאפי' בדבר שאין לו עיקר מה"ת אמרין כל דתיקון כו' וא"כ לר"ח קשיא לי' לשמואל ממתני' למאי דפריך ר"ח, אלא ודאי ר"ח ס"ל דלא אמרין כאן כל דתיקון כו', והיינו דמסקינן בתרומה בזה"ז ומודה שמואל בדבר אף שיש לו עיקר מה"ת, מיהו צ"ע למה אמרו בגמ' ואידך כו', דלמא ורדאן שתיק משום דודאי אפשר לומר דמודה שמואל בדבר, ואפשר דבשיתוף שעיקר התקנה בזכ"י היה להם לתקן כעין דאורייתא, אבל כשהתיקון בחיוב מעשר שפיר יש להקל בפדיונו ע"י קטן, ומ"מ למדנו דהא דאמר בזה"ז אינו משום שאין לו עיקר מה"ת, וכן מסתבר דודאי אין לך עיקר מה"ת יותר מתרומה בזה"ז, וכ"מ בדברי הר"מ במה דפסק דאין ברירה בתרומות ומעשרות אפי' בזה"ז וכמשי"כ חזו"א דמאי ס"י ט"ז. [א"ה], עי' בסוף הספר ליקוטים ס"י י"א מכתב מכת"י בענין זה].

ב"ק ס"ט ב' אמר רבא אי לאו דאמר ר"י כו', הר"מ פ"ט מה' מ"ש הי"ז פסק להא דצנועין, ובכ"מ שם הביא תשובת הרמב"ן החולק עליו דכיון דקיי"ל כר"י ליתא להא דצנועין, ורבא לא פליג אר"י אלא אמר אי לאו דאריי כו' משמע דמבטל דעתו, ונראה דעת הר"מ דר"י ורבא ליכא ביניהם אלא דר"י לא ניחא לי' לאוקמי מתני' כר"מ ולא כר"י אלא מפרש דאף לר"י מהני, ועל זה אמר רבא אי לאו דאמר ר"י כו' והוי מוקמי ההיא דצנועין כר"מ, אבל סברת רבא קיימת דלא שייך בממון גבוה אינו ברשותו ולענין זכותו לחללו אינו מפסיד זה שאינו ברשותו, ואפשר דהר"מ סבר דהלכתא כרבא דבתראה הוא ואע"ג דאמר בלשון אי לאו כו' מפרש הר"מ דמפני כבודו של ר"י וענותנותו דרבא אמר כן, דאי רבא תופש דברי ר"י אין צורך לן מה שהיינו אומרים לולא דברי ר"י ולמה קבעוה בגמ' ולכן מפרש הר"מ דדבריו קיימין אף שהן דלא כר"י.

שם ואפ"ה לענין פד"י כו', נראה דלר"מ אם נתן את המעשר לחברו חברו יכול לפדותו ואע"ג דלא זכי בו חברו מ"מ כיון שאין הבעלים מעכבים עליו מלפדותו או לאכלו, שפיר זכי בו לפדותו שא"צ בעלות לפד"י וכמשי"כ תו' בסוגין, ומיהו אינש אחרינא לא מצי לפדותו שאין הפד"י אלא ע"י מי ששליט עליו לאכלו ואפי' לסברת רבא דהבעלים פודהו אף כשהוא ביד הגזלן דוקא בעלים אבל אינש אחרינא לא אף כשהבעלים סלקו ידם, וע"ז מביא רא"י שהוא משמש בעלות בפדיונותו, שהיה מקום לומר דהבעלים יש לו זכות פד"י מפני ששליט עליו, וכמו שחברו המקבל מידו של בעלים פודהו, ולפ"ז ע"כ צנועים כר"י דהוא בעלים ממש, דלר"מ דאינו בעלים כלל ורק משום ששליט עליו הוא שולט על פדיונותו ודאי אינו יכול לחלל כשהוא ביד גזלן ואינו שולט עליו, ולזה מוכיח רבא דמחלל בכח בעלות וזו כונת תו'. נראה דאם נתיאשו הבעלים מודה רבא דאף לר"מ אינו יכול לחלל דהוי כאינש אחרינא, ואע"ג דלאו ממונו

מצד משקל הפרטי של תנאי זה אבל במשקל ההנהגה הכללית נראה שאין לקיים מנהג כזה בישראל ואין לקיים מנהג קבוע ע"פ חברים לספות איסורא לאינשי ולקרות שם של חברים על דבר שלא כהלכה, ואם לא ינהגו במנהג זה יוסיפו להשתדל שיעשרו כל גנה וגנה במקומה ובטח יעלה בידם כי במקום גידולן יש למצוא הרבה פירות בעלי מומין שאינן ראויין להביא לעיר ואין לבעלים הפסד אם יעשם תרומת מעשר והמקום ב"ה ישים בלבן של כל ישראל לשוב אליו ית' ולשמור חקותיו ומצותיו בחדוה.

ז) לעשות תרומה ותרומ"ע העתידין לירקב, אי אפשר מפני ג' טעמים, א', מפני שאין ברירה, וכמשי"כ לעיל, ב', מפני שאין הדין ברור דמקרי זכות, ולעשות מע"ר ומע"ש ודאי אין זה זכות וכמשי"כ ס"י ט' ס"ק כ"א, ג', שהאומר ה"ז תרומה אם ישרף קדם שיגיע ליד כהן לא חייל דבעינן דבר הראוי לנתינה וליכא ולא דמי לחבית שנשברה ב"ק קט"ו ב' דמשמע דאי לאו שנעשה הפקר הוי חייל תרומה אף שאינו יכול להציל ע"י הדחק דהתם השתא קני לה שבט ואם יארע נס הרי ראוי לנתינה והאיבוד הוא מקרה הבא מן החוץ אבל המפריש ע"מ שישרף קדם שיגיע ליד כהן אין השבט זוכה כלום דאם יהנה בהן הרי אינו תרומה ואם הוא תרומה אבידתו מובטחה נמצא שלא הופרש לכהן כלום ואין כאן לכהן כלום בהכרח וממילא אין כאן לשבט כלום בהפרשתו, ולא דמי למשי"כ שם ס"ק ט"ז במיחד לאחר שאבד דהתם אפשר שלא יבקע הנוד והלכך אין כאן רק איסור לכתחלה משום הפסד כהן אבל הכא אף דיעבד לא חייל, ומיהו משי"כ שם עדיין אינו מספיק דבאומר ב' לוגין שאני עתיד להפריש אין כאן בשעת אמירה הפסד כהן ובשעה שמיחד כבר הופסד חלקו של כהן אף אם לא ייחד ואין ראוי לאסור בתחלה שמא יבקע הנוד ויהי הפסד כהן ועוד דהא קתני ונמצא שותה טבלים למפרע, ואפשר לומר דיחוד לאחר שבקע הנוד לא מהני מעיקר הדין דכל תרומה על תנאי עד שנתברר התנאי הלא עדיין אין לשבט הנאה של כלום ולפיכך אם נתקיים התנאי ועדיין בעולם זוכה השבט הפרשה השבט אמרין דאיגלאי למפרע דזכה השבט משעת הפרשה אבל אם בשעה שמתברר כבר אינו בעולם אין כאן הפרשה ראוי לכהן ובפסחים ל"ג א' פטרינן אחמיץ במחובר דבעינן תתן לו ואע"ג דהתם סגי בהיה לו שעת הכושר היינו משום דקרינן תתן לו אף בטמא אבל מה שמקלקל בהפרשתו ועושה באופן שאין כאן נתינה אין זו ההפרשה של תורה, ומהא דב' לוגין שאני עתיד כו' מוכח דין זה מדלא יכול לברר אחר שבקע הנוד.

ואע"ג דכהן מפריש לעצמו, וכן בנפלו לו טבלים מאבי אמו בכורות י"א א', וכן לוקח מן הנכרי שם אינו נותן תרומת מעשר, וכן חולין קל"ד ב' אמר משום דטבול, התם יש תרומה בעולם ראוי לכהן וקנה השבט ונתנה התורה מן השבט לבעלים ואף דלא קנה השבט בפועל מ"מ ראוי לשבט, ועוד דקלקל בהפרשה גרע טפי דהפרשה מעליתא בעינן, והרי לא מצאו חז"ל תקנה לע"ה שאינם מעשרים ש"מ דאין תקנה לזה.

{נדפס שבת ס"י ל"ט סק"ד}

יו"ד ס"י צ"ט ס"ו איסור של דבריהם כו', נראה דלכו"ע תרומה בזה"ז אסור לבטל לכתחלה, מדתנן תרומות פ"ה מ"ט סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ואח"כ נפלו שם חולין כו' אם מזיד אסור וסתמא דמתנ' בזה"ז איירי, וכדאמר פסחים מ"ד א' הנח לתרומה בזה"ז ומדלא אמר ה"ב"ע בתרומה בזה"ז משמע דסתמא בזה"ז איירי, וכשי"כ אי בגמ' פסחים שם קשיא לי' גם מתנ' דתרומות פ"ז מ"ה [עי' ר"ש שם] ובעי לאוקמי בזה"ז, וכן הר"מ פ"יג מה"ת ה"י, העתיק משנתנו וסיים שאין מבטלין איסורי תורה לכתחלה, ומבואר דתרומה מקרי איסורי תורה אף אם הוא מדברבן מסיבת זה"ז, ואי הוי דין זה רק לעתיד לבוא אבל

אביטול וכמו שסיימו, וכן הדין נותן דעיקר פלוגת ר"מ ורבנן בדשלב"ל הוא באומר כשיבוא לעולם כדתנן קדושין ס"ב א' ה"א מקודשת לי לאחר כו' או לאחר כו' ועי' בש"מ ב"ב קמ"ב א'.

ס"ח ב' תוד"ה הוא, וי"ל דהתם הוי כמו גזלן דאי לא ברח הוי המקח חוזר כו', ובתו' קדושין נ"ו א' כתבו בשם הר"מ דהמוכר עצמו יכול לחללו, והלכך יכול הלוקח לחללו משום זכות, ומשום דאיירי התם דלקח במזיד ושניהם ידעו שהמעות מעשר, ומן הדין הוי מכר לר"י דמ"ש ממון הדיוט, ואפי' לר"מ קני המעות שחברו מחל לו זכות אכילה ויהיב לו בשביל זה העבד, או שחושב להשתמש במעות לחולין בעבירה, ומשום קנסא דמוכר אפקינהו רבנן מנ"י קנין המעות ואוקמינהו ברשות לוקח והעבד אוקמוהו ברשות מוכר, ואמנם השתא דברח, דעת הר"מ דלא תיקנו חכמים בברח כלום, ואי"כ המעות של המוכר וחיבו חכמים ללוקח שיאכל כנגדן, אבל דעת ריב"א בתו' קדושין שם ודעת תו' דהכא דלא שינו חכמים תקנתן בברח, ואי"כ המעות הן של לוקח, ולפיכך כתבו תו' דהא דיאכל כנגדן היינו כצנועין, וריב"א בתו' שם כתב דאינו אלא קנסא אבל אין כאן חילול מן הדין, שדוחק להעמיד מתני' דהתם דלא כהלכתא.

שם וי"ל דאפקינהו רבנן מרשות ע"ה כו', צ"ע דמ"מ הרי אינן ברשותו ומה מועיל הקנאת חכמים, וכמו כן קשה דברי התו' לק' ס"ט ב' וכמשי"כ לעיל.

שם דלמה לא יוכל לחלל נ"ר ומ"ש של חברו שלא מדעתו כיון דזכות הוא לו כו', תימא הלא הנ"ר הוא שלו ולא של אותן שלקטו, ואיך יכול לחלל מדיון זכין לאדם, ומהרש"א פ"י דקשיא להו מנ"ל דצנועין סברי דאדם מקדיש דבר שאינו ברשותו הלא ר"ל סבר יאוש קני, לוקמי' ההיא דצנועין נמי לאחר יאוש והצנועין מחללין בשביל המלקט משום זכות, ובקצה"ח דחה דהלא הצנועין אומרים בבקר שיחול הפדיון כשילקטו ואי"כ בשעת אמירה עדיין הם דשלב"ל לגבי המלקטים וכל דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוי, ואי אפשר לצנועים למיהוי שליח להמלקטים, ואמנם י"ל דבאמת אומרים מבערב, והא דכתבו תו' דאומרים בבוקר שיחולל כשילקטו היינו כפי מאי דנקטינן דצנועים אית להו אדם מחלל דבר שאינו ברשותו, ואי"כ בידינו להצילן שלא יכשלו אף רגע וראוי לצנועים לעשות כן, אבל אם באמת ס"ל לצנועין שאין אדם מחלל דבר שאינו ברשותו, אין בידינו להצילן רק באמירת כל ערב ומה שאפשר לתקן מתקנים וכמשי"כ תו' ס"ט א' ד"ה כל, ומיהו למשי"כ תו' דהוי יאוש של"מ שפיר י"ל דהכי קים להו דלא חשיב יאוש מדעת, אע"ג דמניחים המעות ומסתפקים שמא גנבו מ"מ לא חשיב יאוש כיון דבלבם דלא גנבו כלל.

שם אבל כרם רבעי הבעלים זכאים לאוכלם בירושלים, יש לעי' הא המלקטים שלקטו בגנבה אין להם שום זכות ואם כן למה לא יוכלו הבעלים לחללם כמו שמחללין את הקדש של חברו, וי"ל כיון דבאמת יש להם בעלים לא ניתן כאן חילול של הפקר והקדש שהבעלות מעכבת, ובתורת בעלים אי אפשר משום שאינו ברשותו. {ע"כ נדפס שם}

הוא אלא שיש לו זכות אכילה מ"מ מהני יאוש ומפקע זכותו, אע"ג דלא שייך קנין יאוש לגזלן כיון דממון גבוה הוא.

כ' הקצה"ח ס"י שני"ד דאם יאמר בבקר כל מה שילקטו לא מהני אף אם יתיאש אחר לקיטתו ואף למ"ד יאוש כדי קני, ואע"ג דבשעת חלות הפדיון יכול הלוקט לחלל, ויש מקום לסברת התו' קדושין נ"ו א' בשם הר"מ דאם זה שבידו יכול לחלל, גם הבעלים יכולים לחלל משום דזכות הוא לו, מ"מ בעינן אמירת החילול ג"כ בזמן שאפשר לחלל והכא כשאומר בבקר שיחולל החילול בערב, אי אפשר לו לבעלים לעשות חילול הזה מפני שבשעת חלות החילול אינו תחת ידו, ואין הגזלן יכול לחלל עכשו שעדיין אינו תחת ידו.

ודבריו ז"ל יתכנו אף לר"מ ואע"ג דלר"מ אין הגזלן זוכה ביאוש [אף אי יאוש כדי קני] אלא שפודה משום ששולט עליו, מ"מ לענין לחלל בבקר על חלות החילול בערב הוי כמתנה על דבר שלב"ל.

שם תוד"ה הו"א, פ"י דחכמים הקנוהו שיכול לחלל ולהפקיר, ואינו מובן הלא הוא שלו מעיקרא אלא שלא אמרה תורה דין מכירה הפקר הקדש וחילול אלא אם הוא ברשותו והוא שליט עליו, ומה תועיל כאן הקנאת חכמים, ובלקט י"ל דחכמים הפקירו אבל בחילול לא שייך לתקן, אם לא להקנות עכשו לגזלן ואז אפשר לחלל בשליחות כיון דבשעת שליחות כבר הוא של גזלן, אבל יש בזה משום ברירה, ואפשר דלענין קניית ממון מהני ברירה וכמשי"כ דמאי ס"י ט"ז, אבל לשון התוס' צ"ע, ובגמ' י"ל דלענין אם ראוי לשקוד על תקנת העניים והגנבים קאמר ומשמע ל"י דגם בזה אמרו דבר אחד וצ"ע.

ס"ט א' תוד"ה כל, א"נ לפי שלא היה מועיל חילול למה שיגדל אחי"כ, בהא דתנן כל הנלקט אפשר דאין מוכרע דלית ל"י ברירה דאפשר דחדא מניהו נקיט והי"ה דמצי למימר כל המתלקט, ומ"מ קשיא להו ליחלל הכל בבי"א ולא יצטרכו לחלל בכל יום, ולזה תירצו דע"כ צריך לחלל בכל יום משום זה שיגדל אחי"כ אבל יותר נראה בסוגין דצנועים כר"ד לגמרי ור"ד דוקא קאמר דהא פליג אר"י ואמר לעתותי ערב, ומשמע דלית ל"י ברירה ואי אפשר שיאמר בשחרית, וכי"כ תו' לק' ד"ה אלא, בפשיטות דתנא דצנועים לית ל"י ברירה, ואהא קשיא להו דמ"מ יחלל הכל, ולפ"ז הא דכתבו שאין מועיל חילול במה שיגדל אחי"כ היינו אף שיחללו בכל יום לא יועיל למה שיגדל באותו יום, ומבואר מדבריהם שאף אם יאמרו שיחולל סמוך ללקיטה לא מועיל למה שיגדל אחי"כ אף שחלות החילול הוא כשבאו לעולם מ"מ לא מהני כיון דבזמן אמירה עדיין לא באו לעולם, שהרי הקשו למ"ד כל המתלקט הרי עדיין אין מתוקן מה שיגדל אחי"כ ותירצו דמה דאפשר לתקן מתקנים, ואם איתא דאפשר לחלל קדם שבאו לעולם לכשיבאו לעולם, הלא יש תקנה לומר שיחוללו סמוך ללקיטתן שהרי יש ברירה אלא ודאי אין תקנה לחלל קדם שיבאו לעולם, אפי' כשיאמר שיחולל החילול כשיבוא לעולם, ולפ"ז קושיתם כי קאמר כל המתלקט כו' כונתם ג"כ כי קאמר כל הנלקט למאי דפי' ר"י דאמר בשחרית שיחולל החילול כשיהי' נלקט, עדיין לא יועיל למה שיגדל אחר אמירה, וע"כ דסמכו

סימן יז

לקדשה, ואי"כ הדין נותן דלאחר שאמר פירות אלו מעשר לכשיתלשו יכול לומר פירות אלו תהיינה תרומת מעשר לכשיתלש המעשר וכן אחר שאמר פירות אלו מעות אלו לכשיתלשו יכול לומר שתהיינה מחוללות על מעות אלו לכשיתלשו, מ"מ יש לדון כיון דאמר בגמ' שם דלאחר שתתחררי לא מהני בידו דמעיקרא בהמה והשתא דעת אחרת הרי דאין מה שבידו מועיל לדבר מחודש לגמרי,

בענין הפרשת תרומת מעשר במחובר וכן לחלל מ"ש במחובר ולהתנות על כולן שיחוללו כשיתלשו, הדבר אינו מוכרע וההלכה רופפת, אם כי אמרו בגמ' קדושין ס"ב א' דפירות ערוגה זו מחוברת תרומה על פירות אלו תלושין חייל משום דבידו לא חשיב דבר שלב"ל, וכן מבואר שם דמה שהיא עכשו א"א לא מקרי דשלב"ל לענין קדושין לכשתגרש משום דבידו לגרשה, אלא משום שאין בידו

ומע"ש יהא בעליון של הפרי לכשתלש, וכן בכל פרי ופרי של כל הפרדס, כל המע"ש שיעשה בפרדס הזה לכשיתלש יהא מחולל הוא וחומשו על המטבע שיש לי, תכף כשיעשה מעשר.

המטבע שאני מחלל עליה את המעשר כשתמלא מעשר כל שו"י תהא מחוללת היא וחומשה ממה שיש בה מן הקרן של מעשר על פרוטה שבמטבע שני שהנחתי לחללה עליה, וכשתמלא מטבע השני מעשר תהא מחוללת היא וחומשה ממה שיש בה מן הקרן של מעשר על פרוטה שבראשונה וכשתמלא הראשונה תחולל על השני בכל פרטי החילול של חילול הראשון, וכן לעולם עד שיחולל כל המע"ש שבפרדס, שוב נתחדש לי שאין מחללין כסף על כסף אף בזה"ז.

ואין לעשות מעשה בכ"ז. [ע"י לעיל סי' ג' בארך].
במש"כ דמאי סי' י"ז בענין לעשר במחומר לכשיתלש, יש להוסיף שאין כל הנידון רק בבישלו כל צרכן ולא הוסיפו הפירות כלום אבל אם הפירות גדילין עדיין אין אמירתו כלום על התוספת וכמש"כ תו' ב"ק סי' ט' וטבל אוסר במשהו.

{ע"כ נדפס שם}

מש"כ ערלה סי' י"ד סק"ה דהמפריש במחומר לכשיתלש, לא מהני על מה שגדל אח"כ, לכאורה לא משמע כן בר"מ פ"ה מה"י ה"ט, שכי' והוא שהביאו שתיקה שליש בעת שאמר, ומשמע לכאורה אפילו לא קצרן לאלתר, אלא המתין עד שנתבשלו כולן, אבל ע"כ אי אפשר לומר כן דהא ע"כ דעת הר"מ דלענין תרומה לא מהני בדבר שלב"ל, דאי סבר כראב"י, אפי' לא הביא שליש מהני, כדאמר קדושין סי' ב' דסגי בשחת, [ואע"ג דפסק הר"מ בפ"ז מה' אישות ה"ט דבהוכר עוברה מהני, ע"כ עובר חשיב טפי בא לעולם לדעת הר"מ, כמש"כ הכ"מ כאן] ולא מצינו חילוק בדבר שלב"ל, בין הביא שליש ללא הביא שליש, וע"כ הביא שליש שהזכיר הר"מ הוא משום חיוב מעשר, דקודם שהביא שליש, לאו בר עשורי הוא, אבל לעולם איירי הר"מ בתלש לאלתר, אבל אם הוסיף גידולין, הגידולין טבל, ואע"ג דלענין מוכר דשלב"ל כי הרמ"א סי' ר"ט דלאחר שחנט חייל המכר, התם קנה הפירות כפי מה שהם, והמוכר מוחל לו את יניקתו, והפירי קנה שבחו בכל שעה מיד המוכר, [וזו נראה כונת אחרונים ז"ל שם] וע"כ צ"ל דשאני התם, שהרי כאן בתרומה הצריך הר"מ [והועתק בשו"ע סי' שלי"א סעיף נ"ה] הבאת שליש, [ולא סגי בחנט] ואין לומר דצריך הבאת שליש, כדי שיהא בר עשורי עכשו, ואז מהני אף אם מעשר את הגידולין, שהרי ראב"י דאית לי' אדם מקנה דשלב"ל לא מצריך הבאת שליש, וא"כ גם לדין אם מה שעתיד לגדל מסלק את החסרון של דשלב"ל, הדין נותן דגם קודם הבאת שליש מהני, וע"כ דלענין תרומה, כל שאין הטבל בעולם, ואין בידו להביא לעולם, אין תרומה חייל עליהו, וכש"כ לדין דנקטינן עיקר כדעת רוב הפוסקים, דלא מהני הוכר עוברה לענין קדושין, כמש"כ המחבר באה"ע סי' מ' סעיף ח', דלא מהני תרומה בגידולין שיגדלו אף אם כבר הביא שליש, וכן מוכח בתוס' ב"ק סי' ט' ד"ה כל, שלא מצאו תקנה לחלל את הגידולין שיגדלו באותו יום אחר אמירתו, ואם איתא דיכול להתנות שיחוללו הגידולין כשיבואו לעולם, הלא יכול להתנות בבקר דכל המתלקט יחולל כשיבוא לעולם, אלא ודאי אמירתו קודם שבא לעולם אינו מועיל כלום.

ואפשר דחילול מעשר בזמן שאין המעשר בעולם והפרשת תרומת מעשר על מעשר שאינו בעולם לא מהני בידו, ובתו' נזיר י"ב כתבו בהא דאמרו יבמות נ"ב כתוב גט ליבמתי לכשאכניסנה אגרשנה לא מהני מה שבידו לכונסה משום דלענין לשמה לא מהני בידו ואפשר שכונתם משום דכל זמן שלא כנסה הוי כגוף אחר כמו לאחר שתשתחרר, וכתבו דלא מהני בחלה לאחר שתתגלגל וע"י ח"א ה' קדושין סי' מ"ח ס"ק כ"ד. [א"ה, בחזו"א אה"ע נשים, הוא בס"י קמ"ח, לדף ס"ב א', הובא לק' ליקוטים סי' ו' ס"ק ג', וע"ע חזו"א מעילה סי' ל"ח סק"ב].

וכן נחלקו ראשונים ז"ל בהא דאמרו נדרים ל"ד ב' ככר זה הקדש, דהרא"ש כ' בשם הרא"מ דאפי' חוץ לד"א מצי מקדיש לו משום שבידו לזכות בו, אבל הר"ן שם כתב דוקא תוך ד"א, ומיהו אפשר דהר"ן מודה לדינו של הרא"מ, אלא דלא ניחא לי' לפרש דלא הוקדש עד שיטלו, או דלא משמע לי' דאיירי שאין שם אדם אחר, ואף אי פליג על דינו ז"ל דלא מקרי בידו כיון שמופקר לכל ואם יזכה אחר לא יזכה הוא, ומיהו ממש"כ הר"ן שם לי' א' דפדאן הוא קדישי משום שלא יצאו מרשותו או מרשות הקדש שעה אחת ולא פי' בפשוטו משום דבידו לפדותו משמע דסבר דפדי' חשיבא מחוסר מעשה, והא דהביא הרא"ש שם רא"י מכתובות נ"ט ב' שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה תיקדוש דקדיש משום דבידו לפדותה י"ל דשא"ה שהגוף שלו.

ומ"מ י"ל דפדיון מעשר עדיף שא"צ שיבוא לרשותו ויהי שלו אלא שיהא מעשר בעולם ומסתבר כיון דקיי"ל ביו"ד סי' שכ"ז שאם אמר על קמח שיהא חלה כשיעשה עיסה דמהני משום בידו, ה"ה שיכול לומר שיהא תרומת מעשר לכשיתלשו ויהי מעשר, וכן לפדותו עכשו לכשיתלשו, והרי בגמ' בעי למימר דאף לאחר שתשתחרר שפיר דמי ואף למאי דמשני מעיקרא בהמה כו' לא דמי לדחא דטעמא דדשלב"ל לא מהני שלא נתנו דיני התורה אלא על הדברים שהאדם משמש בהן ושלט עליהן ובזה אמרין דמה שבידו הן בכלל באי עולם ותשמישי בני אדם, והלכך לא נאמר זה אלא על פירות מחוברין שבידו לתלשן או על א"א שבידו לגרש וכיו"ב אבל גירות ושחרור אינו מתיחס אליו שאין תשמישי האדם לברוא אנשים על הארץ אלא ע"י מעשיו נסתבב הדבר, אבל שאר דברים שבידו לא הוי דשלב"ל, והנה רבעי אין פודין אותו במחומר וכמש"כ השי"ך סי' רצ"ד ס"ק י"ב ומ"מ מבואר שם דפודין לכשיתלשו ורבעי נלמד קדש קדש ממ"ש וכמבואר שם בבהגר"א, ומ"מ פודין במחומר לכשיתלשו, ומיהו רבעי שאני דנהי שאין פודין במחומר מ"מ קדוש במחומר כמבואר קדושין נ"ד ב' דמוקי לה בבוסר אבל פירות מחוברין קדישי בקדושת רבעי.

והנה ראוי ליקח סל מלא פירות שיהי' בהן כדי שיעור תרומה גדולה ותרומת מעשר, ויאמר מה שיש כאן בסל יותר מאחד ממאה מלבר של כל הפירות שבפרדס, תהא תרומה גדולה בצפון של הסל על הפירות שבסל ובפרדס כשיתלשו וחלק התרומה של הפירות התלושין עכשו תהי' תרומה מיד, וכן כל פרי ופרי שיתלש יחול תרומתו מיד בזה שעשיתי תרומה לפי חלקו.

ויחזור ויאמר אותו אחד ממאה שיש כאן בסל ועוד תשעה חלקים כמותו יהיו מעשר ראשון בתחתון של הפירות לכשיתלשו וכל פרי ופרי שיתלש יחול עליו המעשר לפי חלקו כמו שהתנית, אותו חלק המעשר שבסל שנעשה מעשר על הנתלש יהי' תרומת מעשר.

הלכות כלאים

סימן א

ובה"ג ואילו ראו הוה הדרו בהו, אלא ודאי ראו ופליגי וס"ל כדעת תו' דהלכה כרבנן, ואפשר שהיו עוד מקמאי דפסקו כרבנן ואין ספרי קדמאי בידנו, והדבר צריך הכרע.

אם אמנם מן הקושי הוא אצלי לבא במשא ומתן עם החכמים שיחיו, ואני מתרחק מזה כמה דאפשר,

מצד אחד בטבעי, ומצד השני אין תועלתו מצוי' כי אין דעות בני אדם משתוות, ושינוי הדעות הם על הרוב בסיבות מוקדמות יסודיות, בכל זאת הנני שונה את הדברים, ידוע כי אין כח רוב אלא במושג ב"ד אבל חכמים החולקים שהיו בדורות חלוקות או במדינות חלוקות אין נפקותא בין רוב למיעוט, ואותה המדינה שרוב התורה שבידם הוא מרב אחד ומתלמידיו ומתלמידי תלמידיו עושין כרבים אף במקום שרבים החולקים, ובימים אחרונים שספרים מיוחדים של רבותינו לקחו חלק העיקרי של מסירת התורה לדורות הנוכחות כמו רי"ף רא"ש רמב"ם רמב"ן רשב"א ריטב"א ר"ן מ"מ מרדכי, פרש"י ותוספות, הם היו הרבנים המובהקים של הדורות, כל מקום שיש פלוגתא [וכאמור אין כאן הכרעת כח רוב] היה הדבר מסור להכרעה לכל חכם, או להחמיר, או לבחור ביחידים ידועים לילך אחריהם ובמקום שלא הוכרע הדבר ספק, ובדיני ממונות אמרו דאם יש יחידים כנגד רבים יכול לומר קים לי שהדבר ביסודו בספק, ומלבד שאין כאן כח רוב בעצם אין הרוב ידוע כי הרבה חכמים היו שלא באו דבריהם על הספר, והרבה שספריהם לא הגיעו לידינו, [ולכן אין הדין משתנה כאשר מדפיסים כתבי יד חדשים ולהפך המיעוט לרוב] ובכל זאת למיעוט הלבבות, להכריע בסברא, נוטלים לפעמים גם כח רוב המספרי לנטי' לצד זה, אבל ראוי יותר בזה להתחשב עם הפוסקים שתורתם הגיעו לידינו בכל מקצועות התורה.

אם כי אין אנו נגשים להכריע בין הראשונים בהכרעה שכלית מוחלטת, מ"מ מתלווה תמיד בהכרעה עיון

שכלי והרבה פעמים מכריע מרן ז"ל כאחת הדעות מפני שדבריהם מחוורים ביותר ומתיישבות כל הקושיות.

ענין מיוחד מצאו הפוסקים לפסוק כבתראי כי מסתמא ראו האחרונים דברי הראשונים.

כפי שהורו רבותינו אין לנו לעזוב את שימוש השכלי ועלינו ליסד את משקל הגדול על היקש

השכלי שהוא המלאך בין היוצר והיצור.

וכגון בנידון דידן, שרש הדבר אי הלכה כר"א דב"נ מוזהר על הכלאי' או לא, זה שהלכה כרבים הוא מן

המושכלות הראשונות, נוסף לזה שבכל השי"ס אמרו שבע מצוות ב"נ, הפוסקים כר"א כפי דברי הלי"מ והגר"א הם

מפני שדברי שמואל כר"א, ואף שרהיטת הגמ' סנהדרין ס' א' לא בא ככונה מיוחדת לפסוק כר"א ואינו מתאים לשאר

מקומות, מ"מ כשאי אפשר לנו לישב דברי שמואל רק כר"א ע"כ שמואל כר"א ס"ל, וצריך לדחוק דמודה ר"א שאינו

נהרג ולכך לא חשיב לי' ב' מצוות, אמנם רבותנו בעלי תו' מצאו לפרש דברי שמואל גם כרבנן ונתישב הכל ובכח זה

ראוי לנו לומר הלכה כבתראי, ובפרט שבהסיר סיבת ההכרעה כר"א אנו חוזרים לכללא התמידית לעשות כרבים,

וראינו שגם כל הבאים אחריהם החזיקו בפירושם, וא"כ אין בזה כל ספק שאין כאן הכרעה בדיון זה אחרי שהתו' שלנו

ותו' שני ור"י הראשון בשט"מ ס"פ הפרה ור"ת והרא"ש והטור והריטב"א ורי"ן ס"ל שאין הלכה כר"א, והש"ך

ביו"ד שלא ראה דברי הר"מ נקט בפשיטות שאין הלכה כר"א, ומה יתן ומה יוסיף אם נמצא עוד אחד ועוד אחד ומי

ידוע כמה היו רבותנו שקמו בשיטת תו'. סוף דבר כיון דביסודו הדבר ספק ופי' רבותנו הוא לפסוק כרבים ולישב

רהיטת הסוגיא, ולפי השכל הפשוט הכי רהיטא טפי, אף שאין לנו להתערב בין רבותינו, אבל ההכרעה אם הדבר ספק

ניתן לנו.

{ע"כ נדפס שם}

(א) עמ"י עש"י הנלי"כ ולאאע"י.

קדושין ל"ט א' חקים שחקקתי לך כבר כו', הר"מ

פ"י מה' מלכים ה"ו פסק כר"א דב"נ מוזהרין על הכלאים [ומש"כ שאין בני נח חייבין על זה משום דס"ל דמודה ר"א

שארין חייבין משום דלא כתיב צואה] וכתב הגר"א ס' רצ"ה סק"ד טעמו משום סוגיא דקדושין וחולין וירו', אבל צ"ע

שהרי כל זה לא מכרעא וכמש"כ הגר"א שם דסוגיא דקדושין לענין חו"ל ושפיר י"ל דגם רבנן מקשי שדך

לבהמתך אלא דבגמ' הביאו מימרא דשמואל דאמרה אליבי דר"א סנהדרין ס' א', וסוגיא דחולין מתפרשת בכל הדינים

שחלוקה הרכבה מזריעה וכולל חו"ל וב"נ לר"א, ואין ב' התירוץין שבתו' מכחישין זא"ז דלא יתכן להסתפק בב"נ

ולא להסתפק בחו"ל, ומיהו כיון דמבעי לי' משום למינהו ע"כ קאי גם לב"נ דהא למינהו במעשה בראשית כתיב, אבל

כבר פ"י תו' סנהדרין שם דמודו רבנן דלמינהו לענין איסור כלאים נאמר אבל רבנן סברי דלישראל אסורין מלמינהו ולא

לב"נ דהרי בסיני נאמרה תורה, וכתב הר"ן והריטב"א בסוגין דגם חקים שחקקתי לך כבר דאמר שמואל מתפרש

גם לרבנן ושחקקתי לך במעשה בראשית קאמר שאמר הקב"ה למינהו, וכ"ה בירו' כלאים פ"א ה"ז דברי הכל היא

משום חקים שחקקתי בעולמי, וצ"ע כונת הגר"א שכח דבירו' משמע קצת כר"א, והריטב"א כ' בהדיא דקיי"ל

כרבנן וכן משמע בתו' סנהדרין שם.

ואפשר דבספק אם הוא כלאים מותר לומר לנכרי להרכיב, דבדאורייתא איכא ספק ספיקא דלמא אינו כלאים,

ואם הוא כלאים דלמא הלכה כהתו' וריטב"א, ובדרבנן של איסור אמירה לנכרי יש להקל בספק אחד וצ"ע.

שם ומה בהמתך בין בארץ בין בחו"ל אף שדך בין בארץ בין בחו"ל, באמת כולו מישך שייכי בהדי הדדי,

שאם אינו נוהג בחו"ל לא יתכן שיצטוו בזה אדם ונח ובניו שהרי אף בארץ אינו נוהג כלאים בזמן הזה למ"ד לא קדשה

לע"ל כמש"כ תו' יבמות פ"א א' ד"ה מאי, והר"ש פ"ג דערלה מ"ז, ואיך ינהוג בארץ קדם שנתנה לאאע"ה, ואם

נצטוו בני נח ע"כ נוהג בחו"ל אלא מסיים ומפרש כולו וכן הא דשדך בהרכבה מוכח מהא דמרבינן חו"ל דהא ממעטינן

משדך חו"ל וע"כ הא דמחייבין היינו הרכבה, מיהו אי לאו דומיא דבהמתך אין לנו לבדות מעצמנו איסור הרכבה.

בכ"מ פ"י מה' מלכים ה"ו מפרש דר"א ס"ל דנהרגין עליהן והר"מ פסק דלא כר"א אלא שפסק דמ"מ הן אסורין

מן הקבלה, ותימא קבלה זו מנין לנו הלא לא הוזכר בגמ' ומה שאמר שמואל חקים שחקקתי כבר אליבא דר"א אין

מכריח כלל דגם לדידן אסור דבין אם הוא אסור לדידן בין אם הוא מותר דרשא דשמואל הוא לר"א ולמיהב טעמא

דנהרגין ואין לנו כיו"ב לחדש איסור שלא נאמר בגמ' בכמו אלה, ועוד אם איתא דגם לרבנן אסור חו"ל למחשבינהו

כדפריך בגמ' בנכרי ששבת וכמש"כ מרן ז"ל לקמן ה"ט דפריך דלחשבינהו לאיסורא אע"פ שאינו נהרג וכ"מ לי' הירו'

פ"ק ה"ז מעתה אסור לאדם הראשון ומשמע דאי דרשינן חקים שחקקתי בעולמי אין אסור לאדה"ר וע"כ דרבנן פסק

כר"א וכמש"כ הגר"א והא דכ' הר"מ שאינו נהרג דמשמע לי' דליכא תנא דפליג על סכום ז' מצוות המוזכר תמיד בגמ'

וכמש"כ מרן ה"ט והא דקרי לה רבנן מפי הקבלה כן דרך רבנן לקרות כל הדברים שלא נאמרו בהדיא אלא אתיא

מדרשא.

במש"כ כלאים ס' א' סק"א לצדד להקל באמירה לנכרי להרכיב בספק מינו, הראו לי דגם בשאלות פרשת

קדושין ובה"ג פסקו כר"א ואמנם הרא"ש בה' כלאים ס' ג' כתב דאסור להניח לנכרי להרכיב משום אמירה לנכרי

והביא סוגית הגמ' שבת קל"ט וכ"כ תלמידו רי"ו בספרו וזה נראה גם כונת הטור ס' רצ"ה, וקיי"ל הלכה כבתראי וקשה

לומר דהרא"ש והריטב"א ורי"ן לא ראו את השאלות

ג) מה שהק' הכ"מ ספ"ח למה זרע רב משרשיא כיון דאסור באכילה, ותיירץ דלזבוני לנכרי זרע, לא יתכן, דע"כ לא ס"ל כר"י דלר"י הכל מותר בחו"ל, או דזרע תלתא מיני במפולת יד וכמשי"כ מרן ז"ל, וא"כ לכו"ע אסור בהנאה, איברא דרב משרשיא לא עביד הכי אלא בכשותא דסמכינן כר"ט בחו"ל אלא שהחמיר במאי דאפשר אבל באכילה מותר, אמנם על הר"מ קשה שכתב דמותר לזרוע ע"י תינוק נכרי ומה ירויח הלא יהא אסור בהנאה, והר"מ בחטה ושעורה וחרצן איירי וצ"ע, ולמשי"כ סי' ב' ס"ק י"א דמוכר קדם שנשרש ניחא.

ד) בעיקר דברי הר"מ דמודה ר"י באיסור הפירו', הק' הלח"מ פ"י מה' מ"א מהא דבכורות נ"ד א' דפריך לר"י תירוש ודגן מני"ל הלא גם לר"י איכא ק"ו מאיסור הפירות, וכשי"כ אי הר"מ אוסר גם זריעה מה"ת ולא אמר ר"י אלא לענין מלקות, ותיירץ הל"מ אינו מתישב דבגמ' קדושין ל"ט א' משמע דבזרעים מודה ר"י רק משום דאין בהם איה"נ לא גזרו בחו"ל וכמשי"כ תו' חולין פ"ב ב', ומה שחידש דר"י כר"י ס"ל דבעין תלתא מיני נמי קשה לעיל דבר שלא נזכר, ועוד דלמאי דמסיק בירו' מודה ר"י בזרע ב' מינים בטפח וכמשי"כ הר"ש פ"ק מ"ט.

עוד יש לעי' לפ"י הא דאמר נהוג עלמא כר' יאשי' מה שייך מנהג בזה כיון שהפירות נאסרין, וזה קשה גם לפי הראב"ד דאיסור דרבנן איכא ואיך יתכן נהוג כר"י ואפשר דנהוג כר"י בחו"ל ומ"מ נקטינן כותיה אף בארץ, דאי לאו דהכריעו חכמים כותיה לא היו מניחים להקל בחו"ל, ומיהו לפי הכ"מ בדעת הר"מ דהפירות אסורין אף בחו"ל לא נתיישב עדיין.

יש לעי' במשי"כ הרא"ש ה' כלאים דבסוף ימיו של רנב"י נהוג עלמא כר"י, דהא ר"ח ור"ע, וברי"ף ורא"ש הגי' ר"י ור"ע, והם תלמידי שמואל, וקדמו טובא, ואמר ר"י לא קיי"ל כר"י, וי"ל דמ"מ שאר אמוראי פליגי וכמשי"כ תו' שבת קל"ט א' אלא בדורות האחרונים הכריכו כותי'.
ה) ולענין הלכה נקטינן בחו"ל כהרא"ש דאפי' תרי מיני שלא במפולת יד שרי וגם הפירות מותרין באכילה וכמשי"כ הרמ"א סי' רצ"ו סעי' ס"ט.

ובארץ סתם בשו"ע דעת הר"מ דאף מין אחד בכרם אסור לזרוע ואסורין הפירות, ומ"מ אפשר דהוי ספיקא דדינא דהא דעת תו' דלר"י דקיי"ל כותי' מותר לזרוע ומותרין הפירות, וכשי"כ בזה"ז דיש פוסקים דלא קדשה לע"ל והוי דרבנן, ומ"מ לכו"ע אין דין חו"ל בזה"ז דהא מדרבנן צריך לנהוג בארץ כדן ארץ מקודשת.

ו) ובעיקר איסור זריעה בצד הכרם שכתב הר"מ פ"ה ה"ז, אם אסור מה"ת קאמר, נראה דנלמד מהא דאסרתן התורה וכתוב פ' תוקדש, אלמא דלא ניחא לי' לרחמנא בהכי, ומ"מ נראה דאינו אלא איסורא בעלמא ולא לאו אע"ג דכתיב פ' כיון דלא כתיב פ' על העשיה אלא על הקידוש, ועי' פסחים כ"ד ב' רש"י ד"ה כלאי הכרם, ואמנם לפ"ז אין מקום לאסור הזריעה בזמן שאינו מקדש ואנן תנן פ"ז מ"ג אלו אסורין ואינן מקדשין, וע"כ דרבנן אסורו אף מין אחד, ומיהו בזרע בשביעית דצדדנו סי' ג' ס"ק ט"ו שיהא חייב על הזריעה לר"י דבעי ג' מינים אין איסור דאורייתא בשביעית בחטה וחרצן, [אח"כ ראיתי בבהגר"א סי' רצ"ו ס"ק י"ח דדעתו ז"ל שאין הקידוש אלא מדרבנן וצ"ע]. ועי' סי' י' סק"ז.

ז) יש לעי' זרע חרצן היום וחטה ושעורה למחר מהו, מי אמרינן כיון דלא אשרוש החרצן עדיין בשעה שזרע חטה ושעורה מפולת יד מקרי, או דלמא בעינן בב"א ממש, ומסתבר דכל דלא אשרוש מקרי בב"א, דהא בב"א לא משי"ל דאי אפשר לצמצם שלא יפול אחד קדם לחברו ולא שייך כאן שיעור תוכ"ד [ואף לר"ל פ"א ה"ט דאף אם פזרן הרוח חייב היינו דוקא היכי דבשעת זריקתו היו עומדין ליפול

ב) שם לא קיי"ל כר"י דאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד, דעת הר"ן דמודה ר"י לענין איסור הפירות דלא בעינן מפולת יד דהא נפקא לן חולין קט"ז א' זרוע ובא, מיהו חטה ושעורה בעינן, ואין חילוק בין ארץ לחו"ל אלא כל שאסור לזרוע בארץ אסור בחו"ל ואין איסור זריעה אלא במפולת יד תרי מיני בהדי חרצן, וכל שהפירות אסורין בארץ אסורין בחו"ל, והיינו תרי מיני בהדי כרמך אף שאינן במפולת יד, וכ"ד הרמ"ה שהביא הרא"ש בה' כלאים אלא שדעתו ז"ל דמדאורייתא כל שאין איסור זריעה אין איסור פירות אלא מדרבנן גזרו בארץ איסור זריעה ואיסור פירות אף בחד מינא בלא מ"י, ובחו"ל תרי מיני בהדי כרם אסור לזרוע ואסורין הפירות חד מינא שרי.

ודעת הרא"ש שם כפר"י דאף בארץ תרי מיני בלא מ"י מותר לזרוע ומותרין הפירות, ולדעת הראב"ד בארץ אסור מדרבנן אפי' חד מינא בהדי כרם ואסורין הפירות, ובחו"ל אפי' תרי מיני שרי לזרוע ומותרין הפירות.

ובדעת הר"מ נחלקו, דעת הרא"ש דהר"מ מתיר בחו"ל אפי' תרי מיני בהדי כרם כל שלא היה במ"י ואף הפירות מותרין, והא דכתב פ"ח אע"פ שמותר לזרוע הירק בצד הכרם בחו"ל הרי אותו הירק הזרוע שם אסור באכילה ואפי' בחו"ל, פי' הרא"ש דר"ל הזרוע אצל אחר ואינו יודע מה טיבו וחיישין דלמא נזרע במפולת יד, ופירוש הרא"ש מוכח מהא דסיים הר"מ והוא שיראה אותו לוקט ומוכר אבל ספקו כו', ואי רישא איירי בזרע בתוך שלו לא יתכן לסיים והוא שיראה אותו לוקט ומוכר, וזו כונת הרא"ש דמזה מוכח דאיירי בלוקח מכרם חברו והלכך שפיר מתפרש דאוסרו משם ספק כלאים גמור דאורייתא ר"ל במפולת יד, אבל אי כונת רבנו לאשמעינן דאיסור הפירות אף בחד מינא בלא מפולת יד הו"ל לסיים ודוקא ודאי כלאים אסור בחו"ל אבל ספק מותר, וכל מה שהקשה הכ"מ אינו מובן, מה שהק' מלי' אותו, שפיר מתפרש אדבתר' אותו הירק הזרוע שם אינו בחזקת היתר, ולי' הר"מ בה' מ"א נמי מתפרש שרואה ירק בכרם וממילא מובן שהוא ספק דבשלמא כשאמר כרם ערלה ע"כ מתפרש שזרע שהוא ערלה, וה"נ אילו אמר כרם של כלאים, אבל כשאמר היה ירק זרוע בתוכו מתפרש שרואה שזרוע בתוכו ירק ושפיר נלמד דאסור משום שמא נזרע במ"י, וכן מה שהק' דדעת הר"מ דאסור מה"ת באכילה אף שלא נזרע במ"י כבר נתישב לעיל לשון הרא"ש.

ולפי' הכ"מ אף בודאי שלא במ"י ואף בחד מינא אוסר הר"מ באכילה ולא בהנאה, וקשה מני"ל להר"מ לחלק בין אכילה להנאה, ויש לדחוק דמתני' דכרם הנטוע ירק משמע דחזינן דנטוע ירק ולא שידענו שנזרע במ"י ומדלא שרינן מספיקא שמעינן דבכל ענין אסור וקשה הא דלא הודיעו להווא גברא קדושין ל"ט א' וע"כ שתלו שזרע למכור לנכרי וש"מ דמותר בהנאה אבל הן דברים רחוקים ויותר נראה דנקט אכילה וה"ה הנאה וכדי לסיים דבספיקו מותר באכילה.

ומדברי הר"ן נראה דפי' דברי הר"מ כהכ"מ דאוסר הפירות בחוץ לארץ אף בנזרעו בכרם הנטוע כבר, ואפי' בחד מינא, והקשה כמו שהק' הרא"ש למה לא הזהירו להווא גברא שהן אסורין.

מש"כ הכ"מ פ"ה ה"ז על קו' הר"ן לדעת הר"מ דמודה ר"י דהפירות אסורין למה לא הודיעוהו קדושין ל"ט א' דהתם בחו"ל ודברי רבנו בארץ, צ"ע דהרי הכ"מ פי' דברי הר"מ ספ"ח דגם בחו"ל הפירות אסורין, ומשי"כ מרן ז"ל שם דאינו רואה מנין לי' להר"ן דלדעת הר"מ הפירות אסורין אפי' בחד מינא, צ"ע דודאי מדסתם רבנו שזרע ירק או תבואה בצד הכרם וכן בכל הלכות כלאים ולא הזכיר בשום מקום דבעינן תרי מיני ודאי סתמו כפירוש דבחד מינא סגי.

דין היתר שאר אילנות אפי' במפולת יד, ובעיקר הדבר יש לתמוה דהא במנחות ט"ו ב' באחד שזרע כרמו של חברו סמדר ואינו במפולת יד קאמר דשאר זרעים מדרבנן אסורי וצע"ג.

ולולא דברי רבותינו י"ל דשאר זרעים אסורים מדבריהם שכתב רבנו ה"ג ר"ל ירקות, וקנבוס ולוף נמי ירקות נינהו דרבנו פ"י שביעית פ"ה מ"ב דלוף מין בצל, ומלת זרעים משמשת לפעמים לכל הנזרעים וכלשון רבנו לעיל פ"א ה"א ה"ד, והא דכ' רבנו בה"ב ב' מיני ירק היינו קנבוס ולוף ותני והדר מפרש.

י) סימן רצ"ו בהגרי"א סק"ז, כתב דשלא במ"י זרעים מותר אף לר' יונתן, נראה דהוכרח רבנו לפרש כן דהא דעת הר"מ דמודה ר' יאשיה לענין איסור הפירות דנאסרין אף שלא במ"י והכא בזרעים התיר הר"מ אף הפירות, ולכן פ"י הגרי"א דזרעים שלא במ"י מותרין לדברי הכל, מיהו קשה סוגיא דמנחות, וגם לא מצינו חילוק בין מ"י לזורע בכרם לר' יונתן וכן לר' יאשיה לענין איסור הפירות.

שם הלשונות כו', נראה דיש כאן ט"ס דהרבה מהן ידועות שהן ירק כגון קשואין ודלועין [ע"י נדרים נ"ד א'] ואבטיחין ובהדיא מבואר בירו' [הובא ברי"ש פ"א מ"ח בהא דתנן אין תוחבין זמורה של גפן לתוך האבטיח] דאבטיח בכרם כלאים [בל' הגרי"א כתיב אבטיח ונראה דט"ס דבתוס' תניא אבטיחין] ונראה דגרסינן והלפפונות כלאים בכרם פול המצרי מין זרעים ואינם כלאים.

והא דפול המצרי אינו כלאים, צ"ע לפי הראב"ד שפ"י בפ"ה ה"יט דכל הני שאינם מקדשים משום שאין מקיימין אותן, ופול המצרי אמרו נדרים נ"ד א' שהוא ירק או דגן וזורעין אותו לזרע וירק כדתנן שביעית פ"ב מ"ח, ונראה דהוא אוכל גמור, ועוד דאותן שאין מקיימין אינן כלאים אף לענין כלאי זרעים וכדאמר בירו' פ"ק ה"א בזונו, ואנן תנן פ"ק דכלאים מ"ב פול המצרי והחרוב אינם כלאים מכלל דפול המצרי נוהג בו כלאים, וכן בפ"ג מ"ד ב' שורות של פול המצרי, ושם מ"ב ברי"ש פוה"מ שזרעו לזרע כו', ואפשר דהראב"ד גרס בפול המצרי כלאים אף שלא הזכירו בהשגתו בהדיא.

יא) ודעת הר"י פ"ה מ"ח דהא דתנן האירוס כו' אינם כלאים היינו מה"ת אבל הן כלאים מדבריהם, וזו גם דעת הר"ן פ' רה"ג שהביא הכ"מ פ"ה ה"ג, וכן נראה מהא דפליגי שם בסיפא בקנבוס, ואי דרבנן פליגי א"כ ר"ט ס"ל דקנבוס אין אסור אפי' מדבריהם, ואיך יתכן פלוגתא רחוקה כזו, דלרבנן קנבוס הוא עיקר כלאים מה"ת ולר"ט הוא גרוע מכל המינים, וכבר הרגיש בזה הכ"מ פ"ה ה"יט וגרס קינדס, אבל צ"ע דבפ"י המשנה גרס רבנו קנבוס.

ר"מ פ"ה ה"ג, כתב הכ"מ ומפרש רבנו כו' ממיני זרעים שאינם נאכלים, נראה דרצה לומר דהזרע אינו נאכל אבל הגדולים נאכלים, ומה שסיים שאם אינם נאכלין אין בהם איסור מדבריהם היינו שהגדולים אינם נאכלים, וכוונתו דתבואה וקטניות הווי מה"ת שהזרע עצמו נאכל, ומיהו לאו בהכי תליא מלתא שהרי ירק הוא מה"ת אף שהזרע אינו נאכל.

ועיקר החילוק בין ירק לזרעים לא נתפרש טעמא ומהיכי יליף, ולמש"כ לעיל מודה הר"מ בירק הוא מדבריהם.

ומה שכתב מרן דלדעת תו' והר"ן ירק הוי דרבנן מדלא הזכירו אלא ה' מינין, אין זה הכרע גמור, ומיהו הר"ן כתב דזרעוני גינה שאינן נאכלין הווי דרבנן ומשמע דהיינו כל ירקות, וכן מבואר בהדיא בתו' חולין ס' א' שכתבו דמבעי ל' הרכיב ב' דשאים דממתני' דירק בירק י"ל מדבריהם משום כלאי זרעים דמה"ת אינו נוהג אלא בקנבוס ולוף, ומבואר מדבריהם דהא דאמר במנחות קנבוס

רצופין אבל כשעומדין להתפזר מודה ר"ל כדאמר בירו' שם וה"נ אי בעינן נפילה בארץ בבי"א ולא נפלו בבי"א הרי איגלאי דלא עמדו ליפול בבי"א, וטעמא דר"ל נראה דסבר עיקר העבירה היא ההמראה על האזהרה וזה גומר האדם בזריקתו דהרי לאחר שזרק אי אפשר לו עוד להחזיר ור"י סבר דמ"מ בעינן תנאי הזריעה כמו לענין שבת] וכן נראה דאין חילוק בין גומא אחת לב' גומות שאין הגומא גורמת, והלכך כל שהן סמוכין זה לזה כדי איסור כלאים וזרען כולן קדם שהשריש חד מיניהו מקרי מפולת יד ולפ"ז זרע אחד חטה וחרצן ובא חברו וזרע השעורה האחרון חייב.

אח"כ ראיתי דהא דא"צ גומא אחת מפורש בירו' רפ"ח דאמרין לר' יאשיה אצטרך כלאי הכרם לחייב בזרע חטה ושעורה שניהן תוך ד"א של הכרם ורחוקין זה מזה ו' טפחים אלמא דמודה ר"י תוך ד"א וכן לענין כלאי זרעים חייב תוך ו"ט, ואפי' לתירוץ הראשון שאמרו שם להתריי' ואפשר דפליג וסבר דלא מחייב ר"י אלא בחטה ושעורה תוך ו"ט וכ"מ חולין פ"ב ב', מ"מ בתוך ו"ט ובתוך ד"א סגי, ומכאן נמי משמע דא"צ מ"י דלא יתכן זריקה אחת בריחוק ד"א אלא כל שלא נשרש מקרי מפולת יד, ומשמע מכאן דאין חיוב עד שיהא אחד זורע את כולן דאל"כ לימא דאצטרך לחייב את הזורע החרצן לבסוף אף שלא זרע את החטה והשעורה ואף שיש לפרש שזה בכלל הא דמשני להתריי' מ"מ יותר נראה דבעינן שאחד יעשה הכל, ואפשר דבעינן שיהא דעתו בשעת זריעה ראשונה לגמור שלשתן ואפשר דבעינן מ"י ממש וצ"ע.

ח) כתבו תו' שבת קל"ט א' דלא נאמר כללא דכל המיקיל בארץ הלכה כמותו בחו"ל אלא בפלוגתא במין אי הוי כלאים, אבל פלוגתא באופן הזריעה כמו פלוגתא ר' יאשיה ורבנן לא, וכעין זה כתב הר"י ר"פ כיצד מברכין, ור"ל דהא דמיקילין בחו"ל אינו משום דבשל סופרים הלך אחר המיקיל דלא נאמר ביחיד במקום רבים כדאמר עירובין מ"ו א' וכדאמר ע"ז ז' א' דהלך אחר הגדול אף בשל סופרים, אלא מצאו כן חכמים בעירוב ובאבל ובחו"ל להקל אף כיחיד, ודוקא במה שאמרו, והלכך מחלקין בין אבלות לקריעה וכדאמר מ"ק כ"ו ב', ובין עירוב למחיצות, ובין פלוגתא תנאי לבין פלוגתא אמוראי כמש"כ הרא"ש עירובין פ"ב ס"י ד' לאיסתפוקי בזה, ע"י בהגרי"א ס"י רצ"ד ס"ק כ"ח, שהביא הא דאמרו בירו' ספ"ד ופ"ו ה"א, וצ"ע דמהא דירו' מבואר דאף לענין פרטי הזריעה אמרין האי כללא כגון שאין עבודה לגפן יחידית אלא ג"ט או שאין לה עבודה כלל וזה שלא כדברי התו' והגרי"א שם מסכים לדבריהם.

ט) ר"מ פ"ה מה"כ ה"י אין אסור משום כלאי הכרם אלא מיני תבואה ומיני ירקות בלבד אבל שאר מיני זרעים מותר לזרעם בכרם, תימא דהא לעיל ה"ג כתב רבנו דשאר זרעים אסורים מדבריהם, ובכ"מ שם כתב דהתם בנאכלים והכא באינם נאכלים, ונראה דר"ל נאכלים לאדם דאי אינם נאכלים אלא לבהמה א"כ סיפא אינם נאכלים גם לבהמה ומאי איריא זרעים אפי' ירק נמי וכמש"כ רבנו לעיל פ"א ה"ד לענין כלאי זרעים, ומשמע בכ"מ שם שבדבר זה כלאי זרעים וכה"כ שוין, ומיהו בדברי רבנו לק' הי"ח משמע דעיקר תלוי אם רוב העם מקיימין אותו במקום הזה ומשמע אף לרפואה, ואי כלאי זרעים וכה"כ שוין א"כ הא דפ"א ה"ד באין רוב מקיימין אותו א"כ אפי' ראוין לאדם או לבהמה נמי, ואפשר שדברו בהוה שעשבים המרים אין רוב מקיימין.

מיהו קשה דעיקר חסר בדברי רבנו, שלא הזכיר תנאי שאינן נאכלין ועוד דסיים ואין צריך לומר שאר אילנות והתם בנאכלין.

והגרי"א ז"ל ס"י רצ"ו סק"ז כתב דבמפולת יד אסורין כל הזרעים מדבריהם אבל בכרם הנטוע כבר מותרין, וגם זה סתום יותר מדאי בל' רבנו, ועוד דהו"ל לרבנו לכתוב

ראוין לאדם ע"י תיקון אלא שאין דרך בני אדם לקיימו וכמשי"כ רש"י בראשית ג' י"ח, [ונראה להוכיח כן דהא בדברי הר"מ נכלל אף ב' מינים של הגרועים וב' מינים של מאכל בהמה ודאי אינו כלאים, דהא כתבו הר"ש והרא"ש דלכך אין איסור הרכבה סרק בסרק דלא שייך חילוק מין בסרק והכל מין אחד, וא"כ הדין נותן שאין כלאי זרעים בשניהם סרק וכל שאינו מאכל אדם הוא סרק כמו בערלה שאינו נוהג במאכל בהמה דכתיב עץ מאכל וע"כ דברי הר"מ דהזכיר מאכל אדם דוקא ולפי"ז צ"ל דזונין נמי נאכל לאדם ע"י תיקון וצ"ע].

נמצא לפי"ז דיש ב' תנאים בכלאים, שיהא ראוי למאכל ולא סרק, ושיהיו בני אדם מקיימין אותו, אבל בהרכבה די באחד מהן מאכל, ותנאי דמקיימין א"צ בשניהם. אח"כ ראיתי ברמב"ן ור"ן חולין ס' שפירשו הא דהרכיב ב' דשאין כמשי"כ דאיירי באותן שאין כלאי זרעים נוהג בהן, והוסיפו בדבר דדשאים שהזכיר כאן אינו כולל כל ירקות [דשם דשאים מונח על הכל כמשי"כ רמב"ן בפסוק תדשא הארץ] אלא היינו דשאים דפליגי בתוספתא ספ"ג ר"ד בר"י ורבנן וקיי"ל כרבנן דאין כלאים, ובלשון הרמב"ן ור"ן נפל ט"ס ובמקום באילנות צ"ל כאילנות.

ובעיקר דשאים דנחלקו משמע דפליגי משום שעולין מאליהן ואין להן זרע ידוע או שאין דרך לזורען, ואם אין כלאים אלא במאכל אדם צ"ל דמייירי באותן דשאים שהן מאכל אדם אבל פשטי הדברים משמע שהן מאכל בהמה, וצ"ל דמקיימין אותן לבהמה דכל שאין מקיימין אין בו משום כלאים.

והר"מ פ"ה פסק דדשאים מקדשין, אבל הגר"א ס' רצ"ו סק"ז הסכים שאין בדשאים משום כלאים [ע"י לק' ס"ק ט"ז] [ונראה דיש להקל כהגר"א, אף שמקיימין אותו לבהמה אחרי שכן דעת רמב"ן ור"ן והוא דרבנן אי שאר ירקות חוץ מקנבוס ולוף דרבנן, ועוד דלדעת תו' מין אחד בכרם שרין].

ומדברי הרמב"ן והר"ן למדנו דס"ל דכלאי זרעים נוהגין מה"ת בירק וקטניות, ולא אמרו קנבוס ולוף אסרה תורה אלא בכה"כ, דאי ס"ל כדעת תו' דלא אסרה תורה אלא קנבוס ולוף לא הו' צריכי למטרח בהא דתוס' בדין דשאים דאף אם נוהג כלאים בדשאים אינו אלא מדרבנן, ומיהו יש לדחות דמדנקט בגמ' דשאים ע"כ דנקט מלתא דאף איסור דרבנן אין בו דאלי"כ לינקוט זרעים וירקות ואי בדשאים איכא איסור דרבנן ע"כ דשאים שאמרו בגמ' כולל כל מיני זרעים ולפיכך פירשו דבדשאים ליכא איסור כלאים כלל.

ובירו' פ"ק פריך בהא דתנן אין תוחבין זמורה של גפן לתוך אבטיח תיפוק ל' משום עבודת הכרם, הוי מצי לשנויי לענין דאוריתא בחו"ל, או כר' יאשיה דבעינן ג' מינים, אלא שכ"ז דחוק.

(ג) נקטינן לדינא דחמשת מיני דגן וקנבוס ולוף הוי כלאים בכרם מה"ת לכו"ע, והשאר בין קטניות ובין ירקות ובין זרעים אינן מה"ת, למאי שצדדנו לפרש, אבל למאי דפירש מרן ז"ל כל ירק הוי מה"ת, ויש מקום לומר דגם כל קטניות הוי מה"ת כיון דמידגן ופול המצרי דוקא אימעיט וצ"ע.

ולענין איסור דרבנן נראה דראוי להחמיר כדעת הראב"ד הר"ש והר"ן דכולהו אסירי ולא הותר רק דבר שאין כיו"ב מקיימין.

ומיהו כיון דדעת התו' דלמאי דקיי"ל כר' יאשיה בלא מפולת יד לעולם מותר ובמין אחד גם דעת הר"ן כן, ונהי דבתבואה מחמירין אבל באלו שהן דרבנן יש מקום להקל כדעת התוס' דבמין אחד או בלא מפולת יד מותר לזרען ואין מקדשין אבל אחר דסתם בשו"ע כדעת הר"מ כבר קבלנו עלינו להחמיר ומיהו בזרעים יש מקום להקל

ולוף אסרה תורה ממעט ירק [ע"י סי' י"א סק"ח] ומיהו דשאים כולל הכל דבילדותן הכל דשא ושפיר י"ל דאיירי בזרעים המותרים מה"ת.

והא דקים להו להראשונים דתבואה הוא מה"ת, מבואר בגמ' בכורות נ"ד א' דדגן ותירוש הוי מה"ת, וכן חולין פ"ב ב' חטה וחרצן לוקה.

ומהו ירק ומהו זרעים צ"ע, דהר"מ כתב פ"א ה"ט דזרעים היינו שאין זורעין מהן ערוגה אלא שדה, אבל זה שייך לענין היתר ערוגה וכדתנן פ"ג מ"ב, אבל הכא לכאורה לא שייך לחלק בהכי, ומיהו ע"כ הן חלוקין בטבען ואפשר דשינוין גורם חילוק דינן לענין כלאי הכרם והגר"א במשנה שם כתב דזרעים היינו שהזרע הוא הנאכל וצריך להגדיר מהו זרעים ומהו קטניות, ונראה דקטניות הן אותן המשתוין יותר לחמשת מיני דגן וכדאמר נדרים נ"ה א' דקטניות מידגן. [א"י, ע"י לק' סי' ז' ס"ק כ"ד].

(ב) חולין ס' א' תוד"ה הרכיב, תוכן דבריהם דהמרכיב ירק בירק איכא גם משום זרע כלאים דלא גריעא הרכבה מזרעית ב' מינין זה אצל זה, וע"כ מבעי ל' במקום דאין איסור בזרעה ומשכחת לה בד' גוונן, בחו"ל, בב"נ, לר' יאשיה, [וס"ל להתוס'] כאן דר"י אף לענין כלאי זרעים קאמר [וכ"ה בר"ש פ"א מ"ז ושם מ"ט ובפ"ח מ"א לא כתב כן] ומיהו לק' פ"ב ב' הוכיחו דמודה ר"י לענין כלאי זרעים אבל אכתי משי"ל לר"י דס"ל כלאים פ"א מ"ט דבעינן ג' מינים ומיהו למאי דאמר בירו' מודה ר"י בזרע ב' מינים בטפח וכמשי"כ הר"ש, אח"כ זכינו לפרש דברי התו' והר"ש שלא יהא דבריהם סותרים וכונתם דלר' יאשיה גם בכלאי זרעים בעינן מפ"י ומרכיב ירק בירק כיון דראשון קדים אין כאן משום כלאי זרעים לר' יאשיה, וכ"כ הכ"מ ספ"ד דלר"י גם כלאי זרעים בעו מפולת יד, בשאר זרעים חוץ מקנבוס ולוף [וס"ל דכל שאינו כלאים בכרם מה"ת אינו כלאים לענין כלאי זרעים מה"ת וכ"כ הר"ש פ"א מ"ז אבל צ"ע מני"ל לרבותינו זה דהא לא אמרו בגמ' אלא בכלאי הכרם, והר"מ ז"ל נמי נראה דמפרש לה בכה"כ בלבד שהרי בפ"א ה"ב כתב דחייב על פולין ועדשים ואילו בכה"כ כתב שאין פול המצרי כלאים וכתב הגר"א ס' רצ"ו ס"ק ל"ג דנקט פול המצרי שהוא ירק או דגן כדאמר נדרים נ"ד א', ומשמע דה"ה שאר קטניות, ועוד דבה"א סתם דחייב על ב' מיני זרעים וכן בה"ד כתב דאין איסור בעשבים המרים משמע דאסורין שאר עשבים אבל י"ל דאיסור דרבנן קאמר וגם בכה"כ יש איסור דרבנן וכמשי"כ בפ"ה ה"ט בדשאים, ולמשי"כ בכ"מ דהר"מ מחייב בירקות אפשר דגם בעשבים חייב משום כה"כ].

ונראה דיש עוד נפקותא בהרכיב דשאים שאין כיו"ב מקיימין שאין נוהג בהן איסור כלאים, ואילו איסור הרכבה נראה דנוהג, שהרי איסור הרכבה נוהג באילן סרק כמשי"כ הר"ש פ"ק מ"ז, ואף אי סרק על סרק מותר וכמשי"כ ר"ש שם, מ"מ נפקותא בעשב סרק על עשב מאכל או איכא, ומשום כלאי זרעים ליכא כל שאחד מהן סרק וכדאמר בירו' רפ"ק בזונין.

ומיהו אפשר דכלאי זרעים נוהג בסרק, שהרי כתב הר"מ פ"ה ה"ח שאם קיים דבר שאין כיו"ב מקיימין אע"פ שקיימו לבהמה או לרפואה אינו מקדש, ומשמע דאם מקיימין כל בני המקום לרפואה הוי כלאים, ומ"ל לרפואה ומ"ל לעצים להדלקה, [ובירו' פ"ג ה"ו המקיים קלחים לחים לזרע כו' ומיהו י"ל דזרעים שמגדלין מאכל עדף], ומיהו לשון הר"מ פ"א ה"ד משמע דעשב שאין ראוי אלא לרפואה אין בו משום כלאים שאינו בכלל הזרעים וכאילן סרק, ואפשר דהא דפ"ה נמי בראוי לאדם או לבהמה אלא דבר בהוה דלפעמים מקיימין אותו לבהמה או לרפואה, אבל אם אינו ראוי גם לבהמה אין בו משום כלאים, ואפשר דבעינן דוקא ראוי לאדם וכלשון הר"מ פ"א, וקוצים נמי

מלקות ליכא, ואכתי לא הוי לי לרבנו להשמיט דין הרכבת ירק בירק לענין איסורא משום הרכבה ולמיסר בחו"ל.

אמנם נראה דהר"מ פסק בעיין לקולא משום דבירו' פ"ק ה"ז נקט בפשיטות דירק בירק מותר לביי, וכ"מ בר"מ בה' מלכים פ"י ה"ו, ומשנתנו משום כלאי זרעים וכמשי"כ ראשונים ולא אצטריך לאשמעינן וכמשי"כ הכ"מ.

ומשי"כ הגר"א ז"ל שם דהאיבעי אינו אלא לביי אבל בחו"ל ודאי אסור, ושזו דעת הטור שכלל ירק בירק בהדי אילן באילן, צ"ע דלמא הטור אסר מספיקא כיון דלא איפשט האיבעי, ועיקר החילוק בין חו"ל לביי לא אתפרש כיון דתרויהו מחד קרא נפקא.

יש לעי' במשי"כ תו' לפרש הא דתנן ירק בירק היינו משום כלאי זרעים, דאכתי תקשה ירק באילן ואילן בירק, דהא זרעים ואילן מותר לדעת הר"מ, ויעוין בהגר"א סי' רצ"ה סק"ה, וי"ל דהתם הרכבה אסורה משום אילן דכתיב בו למינהו, ואע"ג דבכלאי זרעים כל שאחד אינו מין שכיו"ב מקיימין אף שהשני מן המקיימין אין בו משום כלאים כדמוכח בירו' רפ"ק דפריך למה זונין ושעורין כלאים שא"ה שאין כלאי זרעים נוהג אלא במקיימין וכל שאחד מהן אינו מן המקיימין אין כאן כלאים אבל הרכבה אע"פ שלא הזהירה תורה על הירק מ"מ אילן דהזהירה בו תורה למינהו אין להביא בו מין אחר אפי' ירק דגם ירק מפסיד מינו.

טו) בתו' ב"ק פ"א א' הקשו למה אין מלקטין עשבים משדה תלתן כיון דאיירי בזירין או לבהמה דניחא ל' הא הוי כלאים, והנה במתני' פ"ב מ"ה הגירסא שהעלה מיני צמחים והיינו מינים שבני אדם זורעין אותן ומקיימין אותן ונפלו שם זרעונים מאלו המינים בין התלתן ובשאר המינים כלאים דלא קפיד עליהו אבל בתלתן קפיד עליהו אבל לא איירי בעשבים רעים שמנכשין דבזה בכל המינים לא הוי כלאים לדעת הרמב"ן לעיל ס"ק י"ב לא הוי כלאים משום שעולין מאליהן ואף לדעת הר"מ דוקא שכיו"ב מקיימין לבהמה ואף שמקיימין כיו"ב אין בהם משום כלאים כיון דקפיד עליהו ועומדין לניכוש והרי לא נאסר להשקות קדם שנכש וכמשי"כ סי' ב' ס"ק י"א אלא הכא בתלתן אשמעינן דשאר צמחים נמי לא הוי כלאים והא דאמר בגמ' עשבים משום שנלמד מזה עשבים וגם צמחים מיקרו עשבים, והא דפריך בגמ' בסוגין הוא מק"ו דאפי' על צמחים מקפיד יותר משאר מינים והכא אמרת דניחא ל' בעשבים ומשני דלזירין או לבהמה ניחא ל' בעשבים ובזה אין מלקטין ושפיר י"ל דאין בעשבים משום כלאים משום שאין בדבר שאין זורעין אותו משום כלאים וכדעת הרמב"ן ומשמע דדעת תו' כהר"מ דיש בדשאים משום כלאים ואכתי י"ל בדבר שאין כיו"ב מקיימין ומיהו כיון דאמרין דזרע לבהמה ניחא ל' בעשבים מקרי כיו"ב מקיימין, ומיהו מה שתירצו בתו' בפחות משיעורא [ולא נזכר שיעורא בעשבים אף שאפשר דלא עדיפי משאר צמחים מ"מ ל' התו' משמע דאיירי בשאר מינים] משמע קצת דאיירי בשאר מינים המתערבין אבל נראה דגם בשאר שדות לא הותר אלא עשבים העולים מאליהם וסתם עשבים הכי מתפרש כמו שפרשי' סנהדרין נ"ז א' ד"ה כירק, וכ"כ הר"מ פ"ה מה' נ"מ ה"ג.

והר"מ פ"ב מה"כ ה"ז כתב דבכל המינים שצריך לעקור היינו מפני החשד שיחשדוהו שזרעם בכונה, מבואר דסתם לא ניחא ל' בעירובן ולא חשיב כלאים אלא יש מקום לחשוד ובתלתן אין מקום לחשוד ומבואר דמיני עשבים דמתני' היינו שדרכן לזרען דאל"ה לא שייך לחשוד.

והא דכ' הר"מ פ"ה ה"ט דדשאים העולים מאליהם מקדשין, צ"ל אם ניחא ל' בהם בהדיא וצ"ע.

מ"ק ו' א' ועד כמה, פרש"י עד כמה הוי כלאים דחייב לבטלו, ואין כונת רש"י שאם שלוחי ב"ד מוצאין פחות מא' מכ"ד א"צ לעקור, דלא יתכן לפ"ז קו' הגמ', ועוד

ממ"נ דלדעת הר"מ אין בהן איסור כלל ולדעת התו' מותר במין אחד, ולפ"ז מותר לזרוע קטניות בכרם וצ"ע.

יד) בכורות נ"ד א' ולר"י דאמר עד שיזרע כו', הק' בל"מ פ"י מה' מ"א לדעת הר"מ דמודה ר"י דמתקדש בחד מינא ואסור לזרעו מאי פריך הכא, ואפשר דמהא דנאסרין הפירות ליכא למילף מעשר דאפשר דלאו משום שהן מינין חלוקין אין לערבן יחד אלא תערובתן אוסרתן כמו בשר בחלב ושעטנז ולא משום יחוד המין אבל איסור זריעה שנרמז בקרא דלמינהו הוא קפידת המין ומני' ילפינן ואף את"ל דהר"מ אוסר זריעת מין אחד מה"ת היינו נמי משום פן תוקדש אבל אין איסור הזריעה עצמה.

שם ושני מינין בעלמא מנ"ל, יש לעי' הא שאר מינין כגון ירק קטני' וזרעים נמי הן כלאים זה בזה מה"ת לדעת הר"מ וכמשי"כ ס"ק י"ב, ואי פירות אילן קאמר א"כ לא יתכן הא דמשני הני דרבנן נינהו לדעת הר"מ דכל פירות חייבין מדאוריתא.

ולדעת תו' דכולהו דרבנן י"ל דפריך על פירות אילן, ואי גם כלאי זרעים דרבנן חוץ מדגן וקנבוס ולוף פריך גם מירק וזרעים.

ובלא"ה קשה לדעת הר"מ דפירות אילן דאוריתא מנ"ל שאין מפריש מין על שאינו מינו, ונראה דזו כונת תו' בסוגין שכתבו דמשמע דכל מינין דלא כתיבי בהאי קרא דרבנן, ור"ל דאי איכא דאוריתא תקשה מנ"ל דאין מפריש בהן מין על שאינו מינו, ומיהו י"ל דבאותן שהן דאוריתא א"צ קרא דנלמד סתום מן המפורש כיון דלא הוזכרו שאר מינין בקרא והוי דגן ותיירוש מלמד על הכל אלא דפריך על אותן שהן דרבנן וכגון חרובי צלמונה אבל לישנא דגמ' לא יתכן וצ"ע.

תבואה וקנבוס ולוף אסורין משום כלאי הכרם מה"ת אבל שאר זרעים אינן אלא מדרבנן, וי"א דגם ירק מה"ת לדעת הר"מ, אבל לדעת ש"פ ירק מדרבנן, וי"א דזרעים חוץ מירק אף איסור דרבנן ליכא, ואם אינן ראויין לאדם אף ע"י תיקון אף איסור דרבנן ליכא, ואפשר דאם הן מאכל בהמה יש בהן משום כלאים, ואם אין רוב בני אדם זורעין ומקיימין מין זה אין בהם משום כלאים בכרם, וכן עשבים העולין מאליהן אין בהן משום כלאים.

כלאי זרעים נהוגים מה"ת בכל המינים בין תבואה בין זרעים בין ירק ודוקא ברוב זורעין ומקיימין מין זה, אבל אם אחד מן המינים אין מקיימין אותו אין בו משום כלאים, וכן אם אחד מן המינים אין ראוי לאדם ולא לבהמה אף שמקיימין אותו לריח ולרפואה ולמוגמר [ואפשר שאם אין ראוי לאדם ע"י תיקון] אין בו משום כלאים [מיהו במאכל בהמה אין להקל כלל כיון דמפורש בירו' דזונין הן כלאים משום דמקיימין אותו ליונים] ואם ב' המינים אינן ראויין לאדם אלא לבהמה אינן כלאים זה בזה ואפשר אף אם ראוי ע"י תיקון כיון שאין עומדין לתקן.

{ע"כ נדפס שם}

טו) הר"מ פ"א ה"ה השמיט ירק בירק, וכ' הכ"מ דסבר רבנו דבחו"ל אימעט הרכבת ירק בירק ובא"י לא אצטריך לאשמעינן דלוקה דלא גרע מזורע כלאים, והא דמבעי ל' לרבינא הוא אליבי' דרחב"פ אבל משנתנו סברה דנצטוו, וכ"ז אינו מובן דרחב"פ אמורא הוא ולא מצי פליג אמתני', ועוד אי ירק בירק לא גרע מזורע כלאים א"כ ליכא מאן דפליג עלי' וע"כ הא דמבעי ל' לרבינא היינו באופן דליכא משום כלאי זרעים וכמשי"כ הראשונים ז"ל, ועיקר דברי הר"מ לא נתישבו למה השמיט האיבעי המבואר בגמרא.

והגר"א סי' רצ"ה סק"ב כ' דמתני' איסורא בעלמא מדרבנן והאיבעי לענין מלקות, ור"ל דודאי מתני' דקתני ירק בירק היינו משום הרכבה ואפי' בחו"ל אלא דמבעי ל' מתני' מה"ת או מדרבנן וכיון דלא איפשטא איסורא איכא

ויש לעי' בהרכבת אילן אי מפקירין דהא בהרכבה שפיר יש לקיים תקנה ראשונה לקוץ והרי אין בעה"ב שמחין בזה, ואפשר דלא היו שלוחי ב"ד משגיחין כלל בפרדסים של שאר אילנות חוץ מן הכרם, שאין בהם כלאים רק הרכבה והרכבה אינה אלא במזיד וב"ד מלקין ועונשין על זה ואין הדבר שכיח כלל.

ובזמנינו ליכא דין הפקר שלא היה מושב ב"ד להפקיר את כל השדות שיש בהן כלאים, אלא התקינו ששלוחי ב"ד שבכל דור ודור יפקירו כשימצאו כלאים בשדה אחרי שהכריזו באחד באדר, ואחרי שרפו ידי ב"ד מחמת דנפיש בני עשר מדות בעקבתא דמשיחא ואין מכריזין ואין שולחין ואין מפקירין אין כאן הפקר ב"ד, והלכך פירות של כלאי זרעים חייבים במתנות עניים ובתרומ"ע, וכן אילנות המורכבים פירותיהן חייבין בכולן.

ובזמן שהיו השלוחין מפקירין ועבר עליהן הפקר בשעת הבאת שליש או לאחר הבאת שליש היו פטורין מתרומ"ע, ודוקא בלא עשו גורן וכמש"כ הראב"ד פ"ב מה"ת הי"ב, אבל עשו גורן חייבין מדרבנן.

דאין כאן המקום לפרש דיני כלאים, אלא כונת רש"י כשעוקרין עד כמה חשיב הנשאר כלאים שצריך לעוקרו וכמש"כ תו'.

ומבואר בסוגין דלאחר שהתקינו דמפקירין את השדה כולה לא היו עוקרין כלל, דאם היו עוקרין שפיר צריך עד כמה, והנה השדה הפקר עד שיעקור את הכלאים, אבל אם עקר וזכה מן ההפקר קדם שזכה בה אחר הרי היא שלו ואם לא עקר לא מהני זכייתו מן ההפקר דשוב הוא הפקר, ואם זכה בה אחר ועוסק בעקירתו זכה בה, ואם הזוכה מקיימן צ"ע אי הוי הפקר מעצמו או שהן שלו עד שיבואו שלוחי ב"ד ויפקירו, ומה שאמרו מפקירין כל השדה כולה היינו הפירות ולא הקרקע.

שם והיו שמחים כו' שמנכשין להם שדותיהם, לא שמנכשין עשבים רעים דהא לא הוו כלאים, אלא שכל התקנה עיקרה בשביל המתערב מאיליהן ולא בשביל הזורעין במזיד, והנה לבעלים טורח בעקירתן והיו מניחין עד ששלוחי ב"ד עוקרין והיינו ניכוש השדה, וכ"ה ל' הרי"מ ספ"ב, ואולי זו כונת רש"י.

סימן ב

גרע טפי דהתם לא בעינן שיהא עפר ע"ג ג"ט והכא עיקר ההיתר משום עפר שע"ג וזה לא שמענו מהא דשרשי פיאה הנכנסין.

והר"ש פ"י דהאי תחת הגפן דאמר, ר"ל אצל הגפן, ומשום שיעור הרחקה פריך ועל שרש הזמורה קאי, ולפ"י ניחא טפי דאין כאן משום תחת הגפן כלל, וחוף לג' דאמר היינו מכנגד ענף הנראה למעלה השרש חוץ לג'.

(ב) ויש לעי' לפי הגר"א הלא האבטיח יגדל ויצא חוץ לקרקע ויהי תחת הגפן.

וגם לפר"ש קשה שפ"י דמעמיק ג' חוץ לג' היינו כשיצא האבטיח יהי חוץ לג' מעיקר הזמורה שתעשה

גפן, ואתיא כר"ע דסגי בג', ולמה מעמיק ג' כיון דרחוק ג' סגי, ואי משום שאינו רחוק מן השרש שבארץ בזה לא אכפת לן כמש"כ הר"ש רפ"י דהא במברך מותר לזרוע מן הצד אף שאין עפר על גביו ג"ט, ואילו היה צריך הרחקה מן השרש לא הוי סגי במעמיק ג"ט מן עיקר הגפן, אלא היה צריך להתרחק בעמק ג"ט מן השרש.

ולמש"כ סק"א דבמעמיק נמי לא שרי אלא בנשאר ג"ט גובה אצל הגפן, מתפרש בפשיטות דלעולם אתיא

כרבנן דשיעור הרחקה ו', מיהו הכא כיון שהעמיק ג"ט סגי בריחוק ג"ט.

מיהו יש לעי' בדין מעמיק ג"ט אי סגי במעמיק הזרע ג"ט אע"ג דצומח ועולה הצמח חוץ לקרקע, או דילמא כל

שאין קרקע הגפן גבוה מקרקע הירק ג"ט אסור אע"ג שהעמיק הזרע ג"ט דכל המוטמן בארץ הוא כשרש, ולפ"י מעמיק דאמר הכא היינו שזרע במקום מדרון והזמורה שתצמח היא למעלה והקישות למטה ושם תחוב ראש הזמורה.

והא דמוקי לה במעמיק ג' ומרחיק ג', הוי מצי לאוקמי במרחיק ו' אלא אורחא דמלתא דמרחיק כופף

קצה הזמורה באלכסון וממילא מקום הנשרש למטה ממקום עיקר הגפן שיראה על הארץ.

(ג) שו"ע ס"י רצ"ו סע"י ס"ז היו שרשי הגפן יוצאים לתוך הד"א שבין הכרם והתבואה יעקור היו שרשי

התבואה יוצאים כו', עי' בהגר"א דדוקא למטה מג"ט, והנה שרשי הגפן יוצאים אינו ר"ל מתפשטין דלעולם השרשים מתפשטין תוך ד"א, אלא ר"ל יוצאין מעמק הקרקע על הארץ, ושרשי התבואה יוצאין היינו מתפשטין, ואף דתני סתמא סמך על המובן דהשרשים של האילן הן תמיד בתוך הד"א אלא שהן מכוסין, ושרשי התבואה הן תמיד חוץ לד"א.

(א) ירו' פ"ק ה"ח במעמיק שרש למטה מג"ט, הגר"א ז"ל הגיה משום דלג"י דידן קשה כיון דהוא למטה מג' אפי' תוך עבודת הכרם שרי וכדאמר שרשי פיאה הנכנסים תוך ארבע אמות כו' אלמא דאף תוך ד"א שרי למטה מג', והכי אמרינן לק' פ"ה ה"ג ויעשה כסתום ויהא מותר כו', ובפ"ו ה"ב העליונה עשויה ככרם כו' לית כאן לעיקר הגפנים אלא למטה משלשה, והנה למדנו מכאן שאם חפר אצל הגפן והעמיק ג"ט מותר לזרוע וא"צ להרחיק, ונראה דצריך שישיר עפר אצל הגפן שאם נראין השרשים צריך להרחיק מהן כדי שיעור הרחקה כיון שהשרש מגולה חשיב עיקר הגפן, וגדולה מזו תניא בתוס' פ"ד היו שרשין יוצאין בתוך ד"א שבכרם הכל מודים שיעקור כו' ור"ל שיצאו השרשים מן הארץ לאויר וצריך עכשו לחשוב שיעור ד"א מהן, ויש לעי' לפ"י כמה עפר צריך שישאר אצל הגפן ואפשר דשיעורו ג"ט.

ולפי גי' הגר"א פריך שיהא אסור משום עבודת הכרם ומשני חוץ לו' טפחים ופריך דאכתי הוא תחת הגפן ומשני אלא במעמיק שרשו למטה מג"ט ואף תוך ו' שרי, ונראה דלא איירי בנוטע זמורה תלושה דבזה נראה דאין איסור משום תחת הגפן שהרי מותר לזרוע חוץ לו' אף שיש שם שרשי הגפן ונוגעים השרשים אלו באלו ואף שהן למעלה ואינן עמוקין ג"ט וכמש"כ הר"ש פ"ז מ"א דדוקא בנכנסין השרשים תוך הגפן אסור [עי' סק"ה] ואין דין כרם אלא מה שהוא חוץ לקרקע וא"כ מותר לזרוע ג"כ תחת השרש של הגפן דכשם שאין איסור משום שהגפן תחת הירק ה"נ אין איסור משום ירק תחת הגפן, ונראה דאין חילוק בין זרע תחת שרשים המתפשטין לזרע תחת השרש של עיקר הגפן, אלא הכא משנתנו נוטל זמורה של גפן מחוברת ותוחבה בקישות ולכך פריך דהקישות הוא תחת הגפן כיון דהזמורה יונקת מהגפן והיא מודלית על האבטיח, [וכן הא דפריך ותיפוק ל' משום עבודת הכרם היינו משום עיקר הגפן ומשני חוץ מו' היינו מעיקר הגפן ולא יתכן לפרש דפריך מהאי זמורה דא"כ כי משני חוץ לו' ע"כ שכפף הזמורה והטמינה בארץ ו' טפחים וראשה תחוב בקישות א"כ אין כאן תחת הגפן, מיהו קשה למה לא פריך באמת משום זמורה עצמה כיון שנשרשה הויא לה כעיקר הגפן ובעי הרחקה], ולמדנו לפ"י דבמעמיק ג"ט אין איסור משום תחת הגפן ומיהו דוקא ביש עפר ג"ט אבל אם האבטיח בגומא עמוקה ג"ט נראה דאכתי אסור משום תחת הגפן אע"ג דלענין הרחקה ו' טפחים מן הגפן אף בגומא שרי, וק"ק לפ"י דמאי מייאת ראייה משרשי פיאה הנכנסין ע"כ הכא

ויש לעי בעיקר האיסור של זריעה על גביו הא עכשו אינו מרכיב וההרכבה ממילא אתיא, ואי אסור לקיים את המורכב י"ל דמשום איסור קיום אתינן עלה וכדלקמן ס"ז, מיהו י"ל דחשיב כמעשיו כמו אופה ומבשל לענין שבת, ומ"מ אם עקר קדם שהורכב ודאי מיתקין העבירה, אבל אם הרכיב ועקר קדם שנשרש לא מיתקין הלאו וכמש"כ סק"ד. וכתב הש"ך להחמיר כהר"ן, משום דבתו' קדושין ל"ט א' נמי משמע כן, ופי' דברי תו' דאף מן הצד ראוי להחמיר, וצ"ע דאפי' בא"י שרי מן הצד כדתנן במתני' דוקא על גביו ולמה נחמיר, וכבר הניח הגר"א דברי תו' בצ"ע, ואפשר דכונת תו' לזהר כשאין ג"ט עפר על העיקר וכשזרע הזרע אינו רחוק ג"ט מן העיקר והיינו דינא דמתני' אלא דברי התו' לאסור בחו"ל אף שאין כלאים נוהג מ"מ כה"ג אסור משום מרכיב ולפי' משמע מלי' התו' שאין מרכיב זה אלא מדרבנן.

בבהגר"א ס"ק י"א משמע דדעת הר"ש כהר"ן ולא כהרא"ש, וצ"ע דהא דברי הר"ש מתפרשין אף לדעת הרא"ש, דאילו היו הזרעים מתפשטין לצדדין היו נכנסין בהנברך שהיה עליו שם אילן, ודברי הר"ש הן דברי הגמ' ב"ב י"ט ב'.

ויש לעי לפי' הר"ן למה מותר לנטוע שאר אילנות בתוך הכרם, הלא השרשים נכנסין לתוך שרשי הגפן וליתסר משום מרכיב אילן באילן, וע"כ צ"ל דלמטה מג' לא מתסר משום הרכבה [ומש"כ הר"ן ושוב אין שרשי הזרעים נכנסים בהן קושטא דמלתא נקט] ואף אם נפרש דמעמיק ג"ט היינו שיש על האבטיח עפר ג"ט וכמש"כ סק"א, ל"ק דשאני התם דמרכיב בידים וכמש"כ לק' סק"ו.

והנה בזרע ע"ג זמורה שאין ע"ג ג"ט, היה נראה שאינן נאסרין מדין כלאי הכרם, כיון שאין כאן משום כה"כ אלא משום מרכיב ירק באילן דאין הפירות נאסרין, אבל לא כן תנן פ"ז מ"ב דזו סברת ראב"ז בשם ר"מ, וכתב הר"מ בפ"י המשנה שאין הלכה כן, ואיכא מ"ד בירו' דבהא כו"ע מודים דמקדש, ונראה כיון דשב לכלאים מחמת הרכבה שב לאיסור כלאי הכרם, ומ"מ נראה דכל זמן שלא הגיעו השרשים של הזרע תוך הזמורה עדיין לא קידש, ויש לעי אם נאסר מיד שהורכב או בעינן הוסיף מאתים כדין זרוע ובא, ועוד יש מקום לומר כיון שעומד להתרכב והרכבה אף בעומק חשיבא כלאים בשביל כך חשיב כלאים בזריעה וקידש בהשרשה.

ו) מן האמור נלמד דהזרע זמורה וחסה בגומא אחת אם כפף את הזמורה עד שיהי' ו' טפחים בין הגפן ובין החטה לכשיגדלו מותר ואם לא יהי' ביניהם שיעור הרחקה כשיגדלו אסור, ונראה דחייב מיד על הזריעה כדין חטה וחרצן, ולר"י חטה ושעורה וזמורה חשיב מ"י.

ונראה דה"ה אם שתל שבולת של חטה ושל שעורה והטה את השבלים זה לצפון וזה לדרום כדי שיעור הרחקה מותר, דכיון דאין מלמעלה ערבוביא אין איסור במה ששרשיהן יונקין בעירוב וכדין גדר ביניהן שמותר [ופעמים בלא הרחקה מלמעלה מותר כיון שהפכן וכדתנן פ"ג מ"ה ועי' מש"כ שם]. [א"ה, עי' לק' סי' ט' סק"י].

בד"א שלא הרכיבן זה בזה, אבל אם הרכיבן זה בזה אתינן להא דאיבעי לן חולין ס' א' הרכיב ב' דשאים זעג"ז, וזכינו עוד נפקותא בהא דאיבעי אי דשאים אסורין בהרכבה וקשיא להו לראשונים ז"ל תיפוק לי' משום כלאי זרעים, ולהאמור נ"מ בהרכיבן בעמק הארץ ולמעלה יש שיעור הרחקה ביניהן.

ויש לעי במה שהתיר הרא"ש לזרוע ע"ג השרש אף ששרשי הזרעים נוקבין את הגפן כיון שהשרש לא היה על פני הארץ אין בו משום הרכבה, דמ"מ ליתסר כדין זרוע חטה וחרצן בגומא אחת, וי"ל דהתם החטה והחרצן יעלו על הארץ בערבוביא, אבל הכא למעלה הן מרוחקין שיעור

והיכי שהשרשים מכוסין אפי' אין על גביהן עפר ג"ט א"צ להרחיק מהן וכדתנן רפ"ז דכלאים במברך, דאם אין ע"ג עפר ג"ט אין זורעין על גביו, אבל מן הצד שרי כדאמר בגמ' ובירו', ואילו היה דין הרחקה אף מן הצד אסור, וכ"ה לעיל סי' רצ"ה ס"ד בד"א כשאין עיקר הגפן נראה כו', ושם ס"ה ואפי' במברך דוקא בזמורת הגפן כו'. שם סכ"ג ואם היתה העליונה עשויה כרם ה"ז זרע את התחתונה עד שהוא מגיע למטה מג"ט מעיקר הגפנים, ר"ל מגיע למקום שאין התחתון נמוך מן העליון רק ג"ט ואז לא יוסיף לזרוע, ואע"ג שהזרע צומח ועולה כנגד הגפנים לית לן בה, ומיהו אם הגפן סוכך על התבואה לא מהני מה שזריעתו בעמק ג"ט, ואפי' בעמק י"ט, וכמש"כ הר"מ פ"ז ה"ך ובלבד שלא יהיו הגפנים מסככין כו', ועי' בהגר"א סי' רצ"ו ס"ק ס"ז וס"ק ע'.

ונראה שאם הוסיף עפר במקום הזרע ומיעט את הג"ט אסור אע"ג ששרשן למטה מג"ט וכמש"כ לעיל.

ואם נתן עפר בכרם כדי להגביהו ג"ט מסביבותיו ורוצה לזרוע בצדו צ"ע אי מהני כיון שעיקרו למטה רק שכיסה גזעו.

ד) נראה דאיסור זריעת כלאים אינו תלוי בתנאי השרשה שאף אם יחזיר ויעקור לא נתקן הלאו, וראי' מהא דנחלקו ר"י ור"ל פ"א ה"ט בנתפזרו ור"י בעי הנחה אבל בהנחה סגי לכו"ע, ומיהו אם זרע ע"מ ללקטם קדם שיושרשו לאו שם זריעה עלה והוי כעומד להתפזר, ונראה לפ"ז דבשרשים יוצאים מותר לזרוע ע"מ לכסות השרשים קדם שתשרש התבואה, ומ"מ מדרבנן יש לאסור דלמא ישכח או יאנס, ואף שיי"ל דאף אם ישכח אין כאן איסור כיון שבשעת זריעה היה דעתו שלא יגדלו בתערובות מ"מ אסור מדרבנן, ועוד דהכא גרע טפי כיון שיש כאן זריעה אלא דעתו להצילן מהתערובות, ונהי שאם זרע ע"מ ללקטן קדם שיצמחו ושכח וצמחו אין כאן איסור זריעה אבל זרע בשרשים נראים ודעתו לכסותן ולא כיסה י"ל דחשיב איסור, ומשנתנו הוא זה פ"ב מ"ג לא יאמר אזרע ואח"כ אופך כו' אבל צ"ע אי הוא מה"ת, שו"ר דזרוע ע"מ ללקטן קדם שיושרשו מפורש במשנה פ"ק מ"ט וכמש"כ לק' סי' ג' ס"ק י"ג, ומיהו מסתבר שאין איסורה אלא מדרבנן וכמש"כ שם, והדבר מבואר בהדיא בירו' פ"ב ה"ה אם במתכוין לבדוק אפי' באמצע שדהו מותר והיינו זרוע לבדוק וכשיצמחו יעקרו טרם שיתבשלו, שאם ימתין עד שיתבשלו הרי יכול לשמש בהן, ואף אף יאבדן אכתי הוא כלאים גמורים אלא שיעקרו בעודן עשב וקנים ואין בעשב וקנים אלו משום כלאים שאין זורעין כיוצא בהן כמו קוצים בכרם, ושמעינן מכאן דכל שדעתו לעקרו אינן כלאים מה"ת רק משום מראית העין כדמסיק בירו' שם, ומיהו אסור מדרבנן אף אם דעתו לעקרו קדם שיצמחו, וא"ת בדעתו לעקרו למה מותר מה"ת מ"ש ממין שיש בו רובע ממין אחר דלוקין עליו אע"ג דלא ניחא לי' כיון שעושה בידים וכמש"כ לק' סי' ד' ס"ק י"ג, וי"ל דהתם סופן לגדל ולגמור פריין בתערובות משא"כ בדעתו לעקרו, ומיהו באומר אזרע ואח"כ אופך אפשר שהוא אסור מה"ת כיון שנזרעו בתחלה שלא ע"מ לעקרו לא מהני מחשבה אח"כ, וכן יש לעי בהא דתנן פ"ג מ"ה נוטע אדם קישות ודלעת לתוך גומא אחת אי דוקא נוטע שבשעת נטיעתו כבר זה נטוי לכאן וזה לכאן אבל זריעה אסורה שהרי כשיצמחו טרם שיהפך יהיו כלאים או דלמא כיון שיהפך קדם שיהי' אוכל ראוי מותר כמו בדעתו לעקרו ונראה דמתני' דוקא נקטא נטיעה אבל זריעה אסורה ומיהו אפשר דזריעה אינה אסורה אלא מדרבנן ובירו' פ"ג ה"ד עד שלא נטע את הרביעית לא כבר נאסרו ועי' סי' ח' ס"ק י"א.

ה) יו"ד סי' רצ"ה ס"ה ודוקא כה"ג שנקרא עליו שם אילן כו', צ"ע אי מותר לתחוב ירק בשרש בידים בזמן שלא נקרא עליו שם אילן [עי' סי' י"ג ס"ק י"א].

דבלח א"א לזרוע עליו זרעים ולא כתבו משום שא"א להבריד בו, ובתו"ח תירץ דקיי"ל כר"י דמין אחד שרי לכתחלה, וזה פלוגתת הראשונים ז"ל ולדעת הר"מ מודה ר"י דקידש אף במין אחד וגם אסור לזרוע, ויש סוברין דמודה ר"י דאסור מדרבנן וכמשי"כ הרא"ש בה"ק, ואי ר"י מתיר לכתחלה ע"כ כולי משניות דלא כר"י.

מיהו עיקר דבריו ז"ל דקושית התויו"ט משום כלאי הכרם לא יתכן, דמבריד מותר לזרוע מצדו וא"צ להרחיק רק מראש הנראה על הארץ ו' טפחים וכמשי"כ לעיל, וא"כ שפיר י"ל דהבריד תוך הדלעת בריחוק ו"ט מן גפן הנראה או שהוא מדרון ומקום הדלעת נמוך ג"ט מגפן הנראה וכמשי"נ לעיל, אבל קו' התויו"ט משום מרכיב אילן בירק.

(ח) יו"ד סי' רצ"ז ס"א או המנכש, והוא מדברי ר"מ פ"א ה"ב, ע"י בהגר"א סק"ג דלרבה מ"ק ב' ב' ע"כ מחפה אינו חייב לרבנן דלא מסתבר דינקוט בדברי ר"ע [שבא להורות דין מקיים] מחפה שהוא זרע ממש וחייב לכו"ע, אלא ע"כ דגם מחפה אינו אלא מקיים, וכיון דאנן קיי"ל מחפה חייב משום זרע ה"ה מנכש דקתני בברייתא הוא לרבנן וחייב משום זרע ולכן פסק הר"מ כרב יוסף, ונראה דה"ה עודר הוא בכלל זרע כדאמר ע"ז ס"ג ב' אין עודרין עם הנכרי והיינו אף לרבנן כמשי"כ תו' שם ס"ד א', ולפ"ז פליגי רבה ורב יוסף גם בחורש סביבות האילנות דלר"י חייב משום זרע מיהו קשה לרבה תקשה ברייתא דאין עודרין וע"כ מוקי לה כר"ע ומשום מקיים, אבל הר"מ דפסק להא דאין עודרין ע"כ מפרש לה כרבנן, מיהו י"ל דלכו"ע עודר משום חורש וכדאמר בירו' ב' כלל גדול במס' שבת, ומיהו כיון דבעלמא מקיים אסור מדרבנן רק בשל נכרי לא שייך כל כך מקיים לכן מותר כמשי"כ הגר"א סק"ח וזה דוקא באינו מסייע הגידול אבל בעודר אף בשל נכרי אסור, ומיהו קשה הא דכ' הר"מ פ"ה ה"ה דעוקרין עמו משום שממעט את התפלה והלא כיון שפסק כרבנן א"צ טעם זה כמבואר ע"ז ס"ד א' וי"ל דלכך העתיקה הר"מ בכלאי הכרם אע"ג דברייתא דע"ז בכלאי זרעים כמשי"כ תו' שם, לאשמעינן דאף בכה"כ שרי אף דמשתכר באיסורי הנאה ומשום למעט התפלה וכדמסקינן ע"ז שם.

ומשי"כ מרן ז"ל פ"א ה"ג, דהר"מ פסק בפ"ח מה"ש כרבה, כבר ישבה הל"מ שם דהא דמנכש היינו ליפות הקרקע ומיירי שאין שם צמחים.

ובראב"ד שם כתב דאף המקיים לוקה, ונראה כונתו מנכש ומשקה כמו שסיים דבריו ז"ל.

בבהגר"א סי' רצ"ז סק"ט סיים כיון דלאו שאב"מ אין לוקין עליו דין זה הוא אליבא דכו"ע, ומ"מ א"א לומר דזה טעם הר"מ דהא מש"ל בעשה גדר אלא הר"מ לא פסק כר"ע וכמשי"כ הגר"א סק"ב.

ויש לעי' זרע חטה ושעורה וחרצן שלא במפולת יד לר' יאשיה דפטור, מהו שיהא חייב אח"כ על הניכוש

ועל ההשקאה, כיון דבניכוש זה זורע את כולם בבת אחת הוי כזרע עכשו במפולת יד, או דלמא כל שכבר נשרשו שלא במפולת יד אין כאן כלאים ומותר להוסיף בזריעתו, ואף לדעת הר"מ דמודה ר"י שאסור שלא במ"י יש להסתפק לענין מלקות, ומדברי המרדכי שהביא הרמ"א ס"ס רצ"ו שנוהגין היתר בירקות הגדילים בכרם אצל נכרי דב' מינים וחרצן במ"י לא שכיח מבואר דאם זרע בכרם ב' מינים מותר אף שמנכש ומשקה ולא חשבינן כאילו נטע עכשו גם הגפנים והוי מפולת יד אלא כל שאחד נשרש קדם שזרע חברו אין כאן כלאים לר' יאשיה, [מיהו אף אי חשיב עכשו זריעת איסור אכתי יש לדון אי נתקדשו הפירות דהוא זרוע ובא ואין אסור אלא התוספת והכא הוי זה וזה גורם שמצד הזריעה ראשונה הגידולים מותרים ומצד הזריעה של ההשקאה הגידולים אסורין וצ"ע].

והא דמחפה כלאים חייב אע"ג דקדם שחיפה נמי הן ראוין

הרחקה, ומיהו אם זרע ב' זרעונים המתאחין וגדל מהם מין אחד אסור אע"ג דאין למעלה כלאים, שהרי מותר ליקח זרע מהגידולין ולזרען כדאיתא יו"ד סי' רצ"ה ס"ז ובר"מ פ"א ה"ז, וי"ל דשאני הכא דמלמעלה ב' מינין מעורבין ואף שאין איסור לזרען דחשובין הגידולין כמין אחד מ"מ לענין איסור כלאים בזרעים שזרע חשיב לעולם הרכבה] ויש לשאול לפ"ז דבזרע על שרש הגפן ונקב השרש של הזרע ונכנס בשרש הגפן ויונק ממנו נימא דבזרע שעל הארץ איכא ערבוביא וכן בהרכיב שבולת של חטים בתוך שבולת של שעורים בעמק הארץ ליתסר משום כלאי זרעים דבחסה איכא עירוב שעורה וצ"ל דכל שאין מתאחין לגדל פרי אחד לא חשיב כלאים אף שיונקין קצת זה מזה, והלכך אם זרע באופן שיצמחו בערבוביא איכא איסור בזריעה ואם יצמחו בריחוק כדי שיעור הרחקה מותר ומיהו בהרכיב במקום שההרכבה אסורה אף שאין מתאחין לפרי אחד אסור דבהרכבה א"צ תנאי של מראית עין מלמעלה ואע"ג דאילנות שפריין או עליהן שוין מותרין להרכיבן זה בזה כמשי"כ הר"מ פ"ג ויהיב טעמא שאין איסור כלאים אלא למראית עין שא"ה דנראין מין אחד אבל הכא הרכבתן ניכרת במקומן.

יר' פ"ז ה"א מה נן קיימין אי משום זרעים באילן ל"ל גפן אפי' שאר כל האילן כו', לפי תו' והר"ש והרא"ש דבמסקנא קיימא משום מרכיב קשה טובא דהא כי פריך אפי' שאר כל האילן ע"כ סבר דגם בכל אילן שרשי הזרעים נכנסין לתוך שרשי אילן ובמסקנא מחדש דגפן רך ושאר כל אילנות קשים, וזה לא נזכר כלל בגמ' ולשון הגמ' משום זרעים ע"ג הגפן מבואר דמשום איסור כלאי הכרם אתינן עלה, אבל מדברי הגר"א נראה דהדבר כפשוטו דהאיסור משום זרעים מודלין ע"ג גפן ואע"ג דמודלה ע"ג שרשים מכוסין מותר וכמשי"כ לעיל מ"מ כשהשרשים נכנסין זה לתוך זה יש איסור משום דחשיב כמודלה ואפשר דאף אם אין השרשים נכנסין זה לתוך זה אלא נוגעין זה בזה אסור כיון שאין עפר מפסיק ביניהן הלא הגפן מגולה כנגד הזרעים, ולפ"ז ניחא שמקדש, ומיהו כיון שאין ההדללה אלא בעומק הקרקע אין זו הדללה גמורה ויש מקום לומר שיהא אסור ולא יהא מקדש.

ולפ"י זה ניחא נמי סוגיא דלעיל פ"א ה"ח דפריך בלא כך אינו אסור משום זרעים תחת הגפן, ופריך דבמשנה משמע דאין איסור משום כלאי הכרם אלא משום מרכיב ואינו מקדש, ואמאי הלא בהא דפ"ז מ"א מבואר דאפי' תוך הקרקע חשיב מדלה זרעים ע"ג הגפן, וה"נ בתוחב זמורה לתוך אבטיח הרי יש בו משום זרעים תחת הגפן ומשני במעמיק שלשה חוץ לשלשה, ושמעינן מכאן דבעומק שלשה ליכא משום מדלה, וא"כ א"צ בהא דתנן פ"ז ביש עפר ע"ג ג"ט מותר משום דאין שרשי הזרעים מתפשטין יותר מג"ט אלא אפי' אם היו נכנסין בעומק ג"ט לית לן בה ועי' לק' סי' י"ג סק"י.

ושמעין לפ"ז דלעולם אין איסור מרכיב בזרע על גבי שרשים ולא חשיב מרכיב כיון דאינו עושה בידים ואינו מכוין, ומיהו בתוחב בהדיא הו"ל מרכיב ואפי' מרכיב בשרשים שיש על גבן ג"ט וכדתנן בתוחב זמורה באבטיח ובזה מרווח לן מה שנוטעין אילן אצל גפן ואין חוששין משום שהשרשים מתרכבין של זה בזה.

ויש לעי' בהא דבעי למימר דעפר ג"ט בעינן משום עבודה, ולכאורה קשה דהא אויר כרם אסור, ואילו העביר עציץ למעלה מהגפנים אסור משום אויר הכרם וגם גפן יחידית יש לה אויר, וי"ל דידע דשרש המכוסה אינו אסור משום אויר ומ"מ הרחקה כדי עבודה בעינן, ובמסקנא אין שרש המכוסה מצריך הרחקה כדי עבודה.

(ז) כלאים פ"ז מ"א הבריכה בדלעת כו', בתו"ט דקדק על הר"ש והרע"ב שכתבו לפרש בדלעת יבשה משום

כלאים אלא משום מראית העין כדקתני עלה בירו' כו' [ר"ל] אין להקשות מהא דאמר במו"ק דיוצאין על הכלאים ומשמע שיש איסור תורה בקיומו שהרי ע"כ אף על איסור דרבנן יוצאין וכדאמר בגמ' כאותה ששינו והתם כלאים דרבנן הוא אלא אף משום איסור דרבנן יוצאין] ואפשר דהרכבת אילן מותר לקיים דכי היכי דילפינן הרכבת אילן מהרבעת בהמה לאסור בחו"ל ילפינן מניה דמותר לקיימן ובכלאי בהמה תנן מותרין לגדל ולקיימן אינן אסורין אלא להרביע עכ"ל [ר"ל מותר לקיימן במעשה דבלא מעשה הא גם בכלאי זרעים מותר לקיימן וכמש"כ לעיל אלא מותר לגדלן קאמר כמו שהאר"ך לסיים בכלאי בהמה].

ונראה דזה גם כונת ריטב"א קדושין ל"ט א' שכתב שאין איסור מקיים בהרכבת אילן, ואע"ג דדברי הריטב"א לר"ע דאוסר מקיים והיינו בלא מעשה, אבל המנכש והמשקה הוי זורע, מ"מ כיון דדייקין דומיא דהרבעה, ומטעם זה דעת ריטב"א שאין הרכבה דומה לכלאי זרעים, א"כ הדין נותן דמותר לגדל וכמש"כ הרא"ש [מיהו בל' הרא"ש ה' כלאים סי' ג' כ' אע"פ שלוקין על הרכבת אילן ועל קיומו ואולי מוזהרין על קיומו קאמר].

ומיהו דוקא כל זמן שלא נעקר, אבל אם נעקר הראשון וחוזר ונוטעו הוי מרכיב ממש וכמש"כ לעיל דהמרכיב דקל בתאנה לא נתהפכו למין אחר אלא הדקל כמו שהוא והתאנה כמו שהיא, ודוקא היחור מותר לנוטעו דמשום תערובות היניקה לא חשבינן ל' כשני מינים, שהרי גם בכלאי זרעים הגידולים מותרים לזרוע ולא חשבינן להו כב' מינים, אבל להוציא את הדקל מהתאנה ולחזור ולהרכיבו ודאי חשיב מרכיב, וא"כ כשעקרן כשהן מורכבין ולחזור ולנטען כשהן מורכבין הוי בכלל הרכבה שעיקר זיווגן הוא הזריעה, והמרכיב ב' תלושין ונוטען הוי מרכיב גמור וכמש"כ לעיל, והלוקח שתילים מורכבים מן הנכרי ועוקרן ונוטען בתוך שלו חייב משום מרכיב ואינו ענין למקיים, ונראין הדברים אפי' אם נוטלן עם גושיהן, דכיון דאינן מתקיימין בגושיהן זמן ארוך וכשזורען מקיימן בזריעה גמורה חשיב מרכיב.

וכ"ז לענין דאורייתא, אבל מדרבנן אסור לקיים את המורכב וחייב לעוקרו אף שתחלת זריעתו ביד נכרי וכמש"כ ס"ק י"א.

ונראה דתפוז"ז יערי חושש מין אחד עם התפוז"ז. המרכיב באיסור שנתחייב לעוקרו ומכר לנכרי חייב לפדותו ולעוקרו, וצריך להוציא ממנו עד חומש כדין קיום מצוה, וכש"כ כאן שעשה הדבר בפשיעה, וזה אם טעם חיוב עקירה הוא משום דהרכיב באיסור כמו נוטע בשביעית וכמש"כ ס"ק י"א, אבל אם הוא איסור קיום את המורכב י"ל כיון דהשתא לאו בעלים הוא לא מקרי השתא מקיים, ומיהו כיון דאסרו חכמים לקיים אף בלא מעשה, א"כ כל שיכול לעוקרו ומקיימו מקרי מקיים וחיובא עלי' רמיא גם השתא כיון שכבר נתחייב בו ואע"ג דהשתא אנוס הוא אנוס ממון לאו אנוס הוא, והרי חייב לשכור פועלים לעקור את הכלאים וכדתנן פ"ז מ"ו, ועוד אף אם יש חיוב לעקור מחמת קיום כלאים יש ג"כ חיוב עקירה מחמת קנס כנוטע בשביעי', ועוד כיון דמכר באיסור חייב לפדותו כמו מוכר בהמה גסה וכמו נוטע באיסור שחייב לעקור, ואם לא שמענו למקנסי' עד עשרה בדמים אבל לפדותו בשו"י ודאי חייב, ועוד יש לכופו לפדותו משום איסור לא תחנם אם הוא בא"י, ואם מכר רק חלק שחלקו הנשאר בידו עדיין מצווה עליו לעוקרו חייב לפדותו מצד קיום המצוה בחלקו מלבד חיוב הפדי' על הנמכר שכתבנו לעיל.

(י) בכ"מ פ"ד הט"ז תמה מנ"ל להתיר ראש תור או הופך העלים, ומסיק דמה"ת בעינן מפולת יד, ומשמע דכונתו ז"ל אף לרבנן דר' יאשיה ואע"ג דבכלאי הכרם פליגי בכלאי זרעים מודו ומשום דכרמך משמע דהכרם מקדם,

להשתרש [דאל"כ לא מסתבר דיפלגו אי מחפה חייב כיון דהוא עיקר הזריעה ובשבת מ"ה א' אמר חטין שזרען בקרקע לר"ש מהו ופי' במאירי בלא חיפה אותן דהא אמר נ' ב' דוקא הטמין אבל זרע לא וכמש"כ תו' שם אלא התם במכוסין והכא במגולין וקרי ל' זריעה], וחשיבי כזרועין, ולא מחלקינן בין נפלו במ"י או לא ולי' הר"מ כגון שהיתה חטה אחת ושעורה אחת מונחין על הארץ משמע בכל גווני אף אם אחת קדמה לחברתה היינו משום דאכתי לא הושרשו וכל שלא הושרשה אחת קדם זריעת חברתה חשיב מפולת יד וכמש"כ סי' א' סק"ז ומכאן ראי' לזה, ומיהו דין מחפה אף אם כבר נשתרשו ואז יש חילוק אם באו במ"י מיהו סתמא קדם השרשה איירי.

וכל שנפלן בב"א חייב על ניכושן והשקאתן אף אם נעשה הדבר מאיליו ולא עשה בהן אדם עבירה, כיון שבאו לעולם בעירוב שאסרה תורה מקרי עכשו זורע כלאים, מיהו כ"ז למש"כ לק' סק"י דעת הכ"מ ספ"ד דגם בזרעים בעינן מפולת יד, אבל אי בכלאי זרעים לא בעינן מ"י אין נפקותא בכ"ז בכלאי זרעים, אבל אנו צריכין לזה בכלאי הכרם דג"כ חייב במחפה כמש"כ הר"מ פ"ה ה"ב, וביו"ד סי' רצ"ו ס"א, והוא מבואר במשנה מכות כ"א ב'.

(ט) נראה דמורכב של אילן באילן נמי אסור להשקותו מה"ת דהשקאתו זהו הרכבתו, ואע"ג דנוטל אדם יחור מהמורכב ונוטעו ואין בו משום כלאים דחשיב כבריה חדשה ומקרי מין אחד, מ"מ לעקור את המורכב ולנוטעו במקום אחר אסור, כי התלוש אין בו שם הרכבה, וכשנוטעו והוא מורכב משנים זהו הרכבתו שנותן החיות בשניהם, וה"נ במשקה דחשיב זורע הרי זורע שניהם עכשו וחשיב מרכיב, ומיהו י"ל דכל זמן שהוא גדל והוא מורכב אין מרכיב אחר מרכיב.

וכבר נסתפק בזה הרא"ש בתוספותיו סוטה מ"ג ב' אי יש איסור מקיים במורכב בעודד ומנכש, וספיקו של הרא"ש בדאורייתא, אבל מדרבנן אסור לקיים אף בלא מעשה וכדאיתא יו"ד סי"ס רצ"ה, וסוגיא דסוטה בדאורייתא.

והלכך פרדסים שלנו המורכבים תפוז"ז בלימון ובתפוז"ז יערי אם נחזיק הדבר לספק מינו יש להקל בקיום והשקאה וניכוש דהוי ס"ס בשל תורה דלמא הוא מינו, ואת"ל דלא הוי מינו דלמא קיום ניכוש והשקאה מותר, ובשל איסור דרבנן יש להתיר משום ספק מינו, וגם נראה מל' הרא"ש ז"ל שם שדעתו נוטה לזה שאין איסור בקיומו, ולא מצינו מי שחולק על הרא"ש בזה.

וז"ל הרא"ש סוטה שם תמ"י לי אמאי לא פריך לימא דלא כריה"ג כדפריך לעיל גבי גזל ולק' גבי אלמנה לכה"ג וי"ל דלעיל גבי גזלן פריך שפיר דס"ד דלא עביד תשובה לפי שתשובתן מחוסר מעשה שצריך להשיב את הגזילה אבל הכא אין תשובה מחוסרת מעשה כי א"צ לעקור מה שהרכיב אלא הפירות מותרים כדתנן פ"ח דכלאים זרעים אסורים מלזרוע ומלקיים ומותרים באכילה והרכבת אילן נפקא לי' משדך ל"ת כלאים כדדרשינן פ"ק דקדושין בהמתך ל"ת כלאים שדך ל"ת כלאים כו' [ר"ל וכיון דהרכבת אילן בכלל שדך ל"ת כלאים דהיינו כלאי זרעים יש לו דין כלאי זרעים שמוותרין באכילה] והא דאסרינן מלקיים היינו שלא ינכש ולא יחפור [אולי צ"ל ולא יחפה וכל' הגמ'] אבל אינו חייב לעוקרן [ע"כ כונת רבנו מה"ת דהכי אמר בירו' פ"ח דכלאים על מתני דקתני אסורין מלקיים מה כר"ע דר"ע אמר המקיים עובר בל"ת אר"י הכל מודים לענין איסור שהוא אסור בשלא קיים ע"י מעשה אבל אם קיים ע"י מעשה לוקה ומשום דהכא בקראי קיימין תלוי אם מותר לקיימן מה"ת] והא דקתני בפ"ק דמו"ק ויוצאים על הכלאים הא מפרש לה בגמ' ועד כמה אמר ר"ש בר"י כאותה ששינו כל סאה שיש בה רובע ממין אחר ימעט והאי ממעט לאו משום איסור

איסור מקיים שהרי איסור קיום הוא אף בשדה נכרי כדאמר ע"ז ס"ד א'.

ובירוי פ"ק ה"ד כשאמרו להם אסורים אתם הלכו וקצצו, ולכאור' מוכח מכאן דגם הרכבת אילן אסור לקיימו ואפי' בלא מעשה ואפשר משום שאסור לתקנם וממילא לא יגדלו קצצו, מיהו מדקצצו קדם שבאו ושאלו ולא המתינו עד שישאלו ש"מ שיש איסור בקיומו בכל שעה ואף בלא מעשה, ול"ק מכאן על מש"כ הרא"ש להסתפק אם יש איסור קיום במורכב דאפשר דהכא מדרבנן וסוגיא דסוטה מ"ג ב' בדאורייתא, ועוד י"ל דהמרכיב אף בשוגג יעקור כדאמר גיטין נ"ג ב' בשביעית דמונין, ומורכב גרע טפי דמינכר שהוא מורכב בכל שעה.

ב"ק פ"א א' תוד"ה אין, ונראה לר"י דאין מחייבין אותו לעקור דליכא איסורא כו', נראה דאין כונתם דחשיב כלאים אלא דלא חשיב מקיים כיון דלא ניחא ל' דזה ניחא בשלא עשה מעשה אבל במשקה אותן הרי חשיב זורע וכמש"כ סק"ח, אלא כיון דלא ניחא ל' בעשבים אין כאן כלאים כלל ומותר להשקותן כאילו אין כאן כלאים, ובוזה ניחא לדעת הר"מ לעיל ס"י א' ס"ק י"ב דדשאים העולים מאליהן מקדשין וא"כ יש בהן משום כלאים ג"כ, ואיך מנכשין את הכרם ואת השדה, הלא קדם שעקרו כולן חשיב כל הכרם כלאים והניכוש חשיב זורע כלאים, ועוד איך משקה קדם ניכוש, אבל כיון דלא ניחא ל' בכל אותן העשבים העומדים לניכוש לא חשיב כלאי, והא דמקדשין בדניחא ל' בהם ומקיימין כיו"ב לבהמ', אבל אם לא ניחא ל' בהן אף שמקיימין כיו"ב לא חשיב כלאים.

ומש"כ תו' שהרי הוא לא זרעו, יש לעי' אם זרעו והשתא מתחרט אי חשיב השתא כלאים לאסור קיום והשקאה, ונראה דכיון דזרעו בכונה חשיב לעולם כלאים [ויותר מזה מבואר לקמ"י].

שם א"נ אפי' לרבנן כו' חייבוהו חכמים כו', הכי איתא בהדיא בירוי פ"ח ה"א דמודים חכמים לאיסורא.

ולמש"כ לעיל יש לפרש דאצטרך להתיר עבודות השדה. ויש לעי' בהא דתנן פ"ה מ"י לכשאחזור אלקטנו אם הוסיף מאתים אסור [נראה דמשעה שראה עד שלקט הוסיף מאתים אבל מה שגדל קדם שידע אינו מצטרף להוספת מאתים] ואמאי כיון דלא ניחא ל' הא לא הוי כלאים ולמה הוא צריך למהר בדבר הלא בעשבים בתלתן מותר, וי"ל דהתם אי לאו איסורא ניחא ל' והלכך אם עוסק בלקיטתן מותר אף שסיבת מיאונו בגידולן הוא מחמת איסור כלאים אבל אם הולך לעשות צרכיו חשיב נחותא אבל עשבים בתלתן דמפסדי לא חשיב כלאים, תדע שהרי הוואה ירק חייב לעקור וכאן בעשבים בתלתן לא חייבוהו לעקור. [ואפשר דמיאון מחמת איסור נמי חשיב מיאון מיהו אם נתיירו לקיימם וליהנות מהם הרי כבר בטל מיאונו והלכך גדרו חכמים בדבר שיהא עוסק תיכף בעקירתן].

נראה דאם זרע כלאים ואח"כ הפקיר והוסיף מאתים קידש, אע"ג דאם סער הרוח זרעים בכרם הפקר משמע דלא קדש לכו"ע דחסר נחותא דבעלים, והא דמסכך גפנו ע"ג תבואתו של חברו דאסרי רבנן בפ"ז מ"ה היינו משום דס"ל דניחותא דזורע סגי ולא אכפת לן בסירוב הבעלים אבל בזרע מעצמו בשדה הפקר לא קידש, [שהרי לכו"ע בסערתן הרוח על הכרם לא קדש ובזרע אדם אסרי רבנן, והנה לר"י ור"ש זרע בשביעית לא קידש וה"ה לרבנן בסערתן רוח בשביעית דבהא לא אשכחן דפליגי], ומ"מ בזרע והפקיר כיון שהיה נחותא דבעלים בשעת זריעה קידש אף לר"י ור"ש דפליגי במסכך גפנו, והדבר מוכח מהא דהביאו רא"י מאחד שזרע בשביעית ואמר ר"ע אין אדם מקדש דבר שא"ש ומשמע דלרבנן אסור אף בזרע בשביעית ואמאי נהי דבשעת זריעה קעביד מעשה אבל בשעה שגדל הלא לא קעביד מעשה ואין כאן נחותא דבעלים ולא נחותא דעושה

ולא יתכן דכונת מרן לר' יאשיה דוקא דהא ליכא מאן דפליג בהיתר ראש תור ואכתי תקשה לרבנן, אבל לא משמע כן בתו' חולין ס' א' וכמש"כ לעיל ס"י א' ס"ק י"ב דדוקא לר' יאשיה בעינן מ"י, וכן מבואר ברמב"ן ור"ן שם דמרכיב ירק בירק אסור מה"ת ולא גרע מזורע, ומבואר דלא בעינן מ"י, וכ"ה בהדיא בר"מ פ"ג ה"ט כיצד שדהו שהיתה זרועה כו' ואינו לוקה כו', מבואר דהיתה זרועה וזרע תוך ו' טפחים לוקה, ויש מקום לומר דגם ר"י מודה בכלאי זרעים דלא בעינן במ"י דדוקא בכרם דכתיב כרמך לא תזרע ודרשינן דזרע הכרם ביחד עם הכלאים אבל לא תזרע כלאים אינו מורה על מ"י, ועיקר דברי הכ"מ לא יתכנו למש"כ לעיל ס"י א' סק"ז דכל שלא נשרש הראשון עדיין חשיב מ"י ומש"ל ראש תור במ"י, אבל עיקר קושית מרן ז"ל צ"ע דשפיר י"ל דכך קבלו חז"ל בפירוש מצוה זו תדע שהרי בתוחב זמורה באבטיח מבואר דאף על גב שנוגעין הירק והגפן מותר כל שהן מרוחקין מלמעלה וכמש"כ לעיל סק"א ב', וכן בגדר ביניהן סומך לגדר מכאן ומכאן, והלא לענין כה"כ לא בעינן מ"י לענין איסור הפירות לדעת הר"מ ואפי"ה לא אכפת לן בעירוב יניקתן כל שהן מרוחקין למראית העין, ועוד מי לא עסקין דזרע במ"י דהא אפי' בתוך ו"ט ובתוך ד"א מש"ל מ"י כמבואר בירוי רפ"ח וכמש"כ ס"י א' סק"ז ואפי"ה שרי ע"י ג' דרכים שכי' הר"מ, והפיכת העלין מתרת לקיים את שזרע באיסור במ"י, והא דתנן פ"ג מ"ה שכל מה שאסרו חכמים לא גזרו אלא מפני מראית העין, אין הכוונה איסור דרבנן אלא גזרו בהכרעת ההלכה ורהיטות הלי' משמע דחכמים אסרו ממש וכ"כ הגר"א במשנה שם ופי' כדברי הכ"מ אבל דעת הר"מ דבדאורייתא מחלקין.

יא) ע"ז ס"ד א' תוד"ה ר"ע, וא"ת היאך ס"ד להוכיח כו' אבל הכא אין כאן מעשה כלל באיסור, לכאורה דבריהם תמוהים שהרי בתחלת דבריהם כתבו דאי לאו שאב"מ לוקין עליו שפיר חייב בלא מעשה וא"כ אף אי לאו שאב"מ אין לוקין לאו מיהא איכא, וכ"כ רש"י בסוגין ד"ה ת"ל, דמזהיר הכתוב שלא יהא כלאים בשדה, וכ"כ רש"י מ"ק ב' ב' דמזהיר הכתוב לבטלו, וכ"ה ל' הר"מ פ"א ה"ג דחייב לעקור, וכ"ה בבבב"א יו"ד ס"י רצ"ז סק"ט, וכ"מ בירוי פ"ק ה"ד דהלכו וקצצו וכמש"כ לקמ"י.

ונראה דכונתם דלא שייך מקיים אלא בבעלים, אבל בשדה נכרי אין נחותא דיד' בלא מעשה כלום.

ולפיכך דברי הח"ס ז"ל שהביא בפ"ת יו"ד ס"י רצ"ה סק"ד אינם מספיקים להתיר פרדס מורכב ביד ישראל שלקח מן הנכרי מפני שאין ישראל מקיים במעשה וגם אי אפשר שלא יתקן בזימור ועידור וזיבול וכיו"ב, וגם מש"כ שם לשתף נכרי אינו מספיק דמ"מ ישראל מקיים חלקו וחייב להפקירו, ועוד בשעה שהוא משתפו הרי רוצה בקיומו והלא אסור לעקורו בשכר אי לאו משום למעט תפלה וכש"כ למכור וכן לקנות מן הנכרי הוי רוצה בקיומו במעשה, ומש"כ בדעת הר"מ שאין איסור קיום בחו"ל דבעינן דומיא דבהמתן קשה לבדות מעצמנו כמו אלה, אבל אם דעת הר"מ דבחו"ל אין איסור קיום י"ל משום דלא קיי"ל כר"ע ואין איסור קיום אלא מדרבנן ולא גזרו בכלאי הכרם בחו"ל שאינו אלא מד"ס, איברא למש"כ הכ"מ בשם הר"י"ק דמוכר קדם שנשרש וקדם שנשרש אין בו איסור קיום אין לנו מקום לחלק בין ארץ לחו"ל לענין קיום, ושפיר יש לפרש ג"כ דברי הר"מ פ"ח ה"י שמוכר קדם שנשרש, ועוד י"ל דדעתו לעשות גדר ביניהן קדם שיושרשו ומ"מ בעצמו אסור לזרעו וכמש"כ לעיל סק"ד ומיהו אם כה"ג אינו אלא איסור דרבנן לא יתכן לפרש כן דמשמע מדברי הר"מ דבזריעת איסור גמור קיימין ועי' לעיל ס"י א' סק"ג.

והגר"א ס"י רצ"ז סק"ז כ' דהא דמותר לומר לנכרי לזרוע לו כלאי זרעים היינו בשדה נכרי לצורך ישראל ואין בו משום אמירה לנכרי, וצ"ע דמ"מ למה אין כאן

וא"ת למאי דמספקא לן דמודה ר"י בקישות ואבטיח דחד מינא א"כ למה קישות ומלפפון כלאים הלא קישות ותפוח נמי מותר כדאיתא ביו"ד סי' רצ"ה ובבהגר"א שם סק"ה וכן קשה למה אסר ר"י אבטיח ומלפפון וכמבואר בברייתא דקתני ר"י אומר כלאים וקאי גם אאבטיח ומלפפון, י"ל השתא לא חשיב אילן אלא ירק אע"ג שבא מתפוח והוי כברי' חדשה, ובתיש הבא על הצבי' חולין ע"ט ב' דלא אמרינן דאינו לא חי' ולא בהמה י"ל דקים לן דלא נבראו אלא או חי' או בהמה.

והא דמבעי לן אי מודה ר"י בקישות ואבטיח אע"ג דטעמא דחכמי' משום שהוליד הקישות פעם את האבטיח ור"י ע"כ לית לי' האי טעמא מדחזינן דאבטיח מוליד פעם מלפפון אע"ג דודאי לאו מינו הוא, י"ל דקישות ואבטיח דומין זל"ז אלא שעדיין השתוותן לא הספיק לחכמים כדי להכריע על ידה וזה שזינו והולידו הקישואין את האבטיחים השלימו את הכרעת חכמים דחד מינא הוא, ושפיר י"ל דמודה בה ר"י אע"ג שאין ההולדה ראוי מכרעת דלפעמים זונין למין אחר מ"מ ראוי הדבר לסניף ואפשר דזנות למין אחר לא שכיח וכל זמן שלא נתברר שהוא מין אחר סמכינן עלה, ונראה דאף דמבעי לי' אי פליג ר"י בקישות ואבטיח מ"מ מודה בחטין וזונין דהא פליג ר"י בסיפא ולא פליג ברישא וצריך טעם לחלק וי"ל דקבלה בידם דזונין בא לעולם מן החטין כמש"כ הר"ש פ"ק מ"א מהמדרש.

והא דפריך בירו' לקי' מ"ז בהא דמתיר ר"י ירק באילן מחלפא שיטתי' כו', לכאורה נראה דדין הרכבה ודין זריעה אילן וירק חד הוא, ומדשרי ר"י הרכבה ירק באילן ה"ה ירק אצל אילן, ולזה פריך למה אסר קישות ומלפפון מחמת תפוח שמעורב בו, אבל אין הדבר כן דאף לרבנן מותר ירק וזרעים אצל אילן והא דאסר ר"י קישות ומלפפון הוא משום דהאבטיח גורר את מזג התפוח המעורב להיות מין ירק וכמש"כ לעיל אלא דפריך דהא חזינן דאבטיח ותפוח מתאחין ולמה מתיר ר"י ירק באילן ומשני איחוי של זריעה לחוד ואיחוי הרכבה לחוד, כ"ז פ"י הגר"א שם.

(ג) והגר"א גרס אדם נוטל מעה אחת מפטימא של קישות ומעה אחת כו', ונראה לכאורה דפליגי ר"י ורבנן בתולדת המלפפון דרבנן סברי דנולד מקישות ואבטיח ור"י סבר דנולד מאבטי' ותפוח ורבנן דסברי דקישות ואבטיח חד מינא ממילא מלפפון אינו כלאים עמהם, מיהו ק"ק לפ"ז הא דמבעי לי' אי מודה ר"י בקישות ואבטיח תפשוט לי' מהא דהשיב ר"י מלפפון עיקרו כלאים משום דנולד מתפוח הלא לר"י קישות ומלפפון כלאים אף אם יודה לדברי חכמים דנולד מקישות ואבטיח אלא ש"מ דמודה ר"י בקישות ואבטיח.

ואין להקשות לפי' הגר"א איך נחלקו במציאות הלא אפשר לברר בנטיעת קישות ואבטיח, י"ל דלא תמיד יוצא מלפפון אלא שאירע פעם אחת וממנו יצאו מלפפונין בארץ. ואפשר לפרש גם לגי' הגר"א כפ"ש, דלפעמים יוצא מהן מלפפון אבל עיקר מלפפון בריה מששת ימי בראשית לרבנן, [ומיהו אפשר כל מלפפון נמי תולדתו מאבטיח כמו זונין מן התטין] ומ"מ שפיר מוכחין דכולהו חד מינא אע"ג דבכל הרכבה של ב' מינין אפשר שיוולד מין שלישי, מ"מ לא יתכן שידימה לבריה מהמינים שנבראו במעשה בראשית, ומדהולידו קישות ואבטיח את המלפפון ש"מ כולוהו חד מינא.

ויש לעי' מאי פריך בירו' מחלפא שיטתו דר"י, הלא ר"י ל"פ אלא בירק באילן, אבל אילן בירק מודה וכמש"כ הגר"א בשנו"א מסוגיא דסוטה מ"ג ב', א"כ כשמינה מעה של אבטיח ומעה של תפוח בגומא אחת שפיר מתאחה תפוח באבטיח.

אלא ודאי שא"צ ניחותא כל שעה אלא כל שחלה שם כלאים שעה אחת על הכרם כל גידולו באיסור שהרי א"צ תנאי ניחותא לקידוש אלא צריך תנאי ניחותא למחשב כלאים ובלא ניחותא לאו כלאים הוא כלל וכמש"כ לעיל בעשבים בתלתן והלכך סגי בשעה אחת, והכי מוכח במסכת גפנו ע"ג תבואת חברו דלא קעביד מעשה אלא בשעת סיכוך אבל אח"כ הוי כסיכך הרוח וניחותא דבטלים ליכא אלא שחייל שם כלאים כשסיכך.

והנה למדנו מהא דזורע בשביעית לרבנן דאם זרע והפקיר קדם שנשרש נמי אסור, דהא בזרע בשביעית הרי כל מעשיו קדם שנשרש, מיהו אין ראוי מכאן דקדם שנשרש עדיין אין כאן פירות שביעית ואין עליהם דין הפקר וחשיב ניחותא דבעלים עד השרשה אבל אכתי הדבר מוכרח דנהי דהזרעים שלו אכתי הכרם הפק' ואחר שזרע כל מעשיו ומה שהתי' ר"ע ג"כ משו' שהכר' הפקר.

וכן מוכח מנחות ט"ו ב' באחד שזרע כרמו של חברו והתירו משום שאין אדם אוסר דשא"ש, ופי' תי' דהוא כר"י ור"ש, ואם איתא דרבנן ל"פ אלא במסכת דבשעה דמסכת חייל שם כלאים אבל בזרע דאכתי לא אשריש מודים חכמים אתיא ככו"ע, אלא ודאי דלרבנן כל דחייל שם כלאים שעה אחת הרי הוא כלאים לעולם ושם כלאים הוא בזריעה לחוד וכמש"כ לעיל סק"ד.

נראה דאם ידע שעה אחת וניחא לי' אף שחזר ומיין לא מהני, וראוי מהא דתנן לכשאחזור אלקטנו אם הוסיף מאתים אסור, ומשמע בכל אופן שהוסיף אף כשחזר לעקרו וקדם שהגיע הוסיף מאתים והרי עכשו עוסק לעקרו אלא שכבר חייל עלי' שם כלאים.

והנה לאחר שהתקינו להפקיר את השדה כולה היה הדין נותן שלא יקדש לר"י ור"ש ואף לרבנן כיון שהופקר קדם שהוסיף מאתים, אבל למש"כ לעיל כל שנזרע באיסור או שקיים באיסור מקדש אף אחר שהפקיר.

מיהו בעיקר ההפקר נראה שלא אמרו חכמים שהזרע כלאים בשדהו או המקיימו הרי הוא הפקר [ותניא בתוס' רפ"ה כלאי זרעים אסורים משום גזל וחייבין במעשר, ואם הן הפקר במחורב נפטרו מן המעשר] אלא אחרי ששלוחי ב"ד היו מוצאין בשדה כלאים היו מפקירין ומשום קנסא שלא התקינו כשהכריזו עליו בא' באדר וכמש"כ הריטב"א, וכ"ה לי' הגמ' מ"ק ו' ב' ולי' הר"מ פ"ב הטי"ז, ואף לאחר שהזהירו באחד באדר עדיין לא הפקירו עד שהגיעו השלוחים בכח ב"ד והפקירו, ובזה"ז שלא זכינו לב"ד ושלוחיהן אין הכלאים הפקר, ורשאי כל אדם לעקור אבל לא ליטול לעצמו, ורשאי לקוץ את אילן המורכב באינו מינו אבל לא ליקח לעצמו, וכש"כ בזמן שאין האיסור ברור שאינו רשאי אף לקוץ.

והא דהקשו תו' ב"ק פ"א א' כיון דהעשבים הפקר משום כלאים למה אין מלקטין עשבים משדה תלתן, כונתם כיון דבכל מקום מלקטין למה לא ילקטו משדה תלתן אף שמפסידו דניחא לי' בהן הלא כל ישראל מזהרין לעוקרן ולרווחא דמלתא הזכירו דהא אפי' להפקיר הכל לא נמנעו כש"כ לעקור הכלאים, ועי' לקי' סי' ד' ס"ק כ"ג דמבואר כן בירו', ומיהו בירו' בעלו מאליהן אבל בזרע במזיד אין ראוי. [א"ה, עי' לקי' סי' ג' סק"ד ט"ו ט"ז, בכל הכתוב כאן].

(ב) פ"ק מ"ב ר"ש אדם נוטל מעה אחת מפטימא של קישות כו', לפר"ש מביא ראוי דקישות ואבטיח ומלפפון חד מינא דכל שקרה לפעמים שמזנה למין אחר חד מינא הוא, וכיון דקישות מזנה ומוציא אבטיח ש"מ דקישות ואבטיח חד מינא, וכן אבטיח מדמוציא מלפפון ש"מ דאבטיח ומלפפון חד מינא, וע"כ קישות ומלפפון נמי חד מינא, ור"י אמר דמלפפון בא לעולם ע"י כלאים של אבטיח ותפוח, וא"כ ע"כ אינו חד מין עם הקישות ועם האבטיח,

החצוב וזמורה לתוך האבטיח אלא בירק לתוך האילן אין כאן התמזגות חשובה לר"י למחשב כלאים וכן באילן לתוך הירק לריב"ג סוטה מ"ג ב'.

והנה למדנו ג' חלוקות, אם מרכיב דבר שאין צומח אלא שהוא נבלע באילן ומטיב צמיחת האילן מותר, והיינו הא דאמר פסחים נ"ו א' דנותנין בלב הדקל אסא דרא ושכרא דדפנא וקמחא דשערי ולא אסרינן משום אילן באילן וירק באילן, אלא שאין כל אלו מקבלים כח הצמיחה אלא הוא השקאה להדקל, וכן אמרו בירו' בזית ע"ג תמרה אי לאו דממתיקו הוי מותר הרכבתו וממתיקו היינו ע"י כח הזדווגות וצמיחת שניהם, וכן ירק באילן לר"י ואילן בירק לריב"ג.

ויש מרכיב שמתאחין ומולידין מין חדש, ויש מתאחין והפירי אינו משתנה, ושני הרכבות אלו אסורין. נראה דאין חילוק בהרכבה בין מרכיב גוף למרכיב שרף, שאם נוטל שרף ונותנו בסדק והוא חוזר ועושה ענף מאותו השרף הרי זה מרכיב גמור שאין בדומם חילוק בין העב להנוזל וכיון שיש בשרף כח ההולדה חשיב הרכבה [ולא דמי להרבעה שאין איסור בנתינת זרע של מין זה למין אחר דהתם אף באבר תלוש אין בו משום הרבעה שאין הרבעה אלא בחי, אבל יחור כל קורט וקורט הוא בריה כל שראוי להרכיב ולהצמיח והלכך גם השרף הוא בריה שלמה]. [א"ה, ע"ע לקי' סי' ג' סק"ג ד"ה נראה].

יז) בפ"ת סי' רצ"ה סק"א כתב תשובת ח"ס אי מותר ליתן חטה בסדק הענף הנשרש בארץ כדי שישתתר, והנה הדבר תלוי אם החטה משתרשת ומזדווגת עם הענף שאם היא מזדווגת חשיב כלאים והוי הרכבה גמורה, ואם החטה אינה מצמחת רק בלתה ומלחלת את הענף להשתרש אין כאן הרכבה, וקשה להכריע הדבר והדעת נוטה דמצמחת ומזדווגת השרשין.

יח) פ"ק מ"ח אין נוטעין ירקות בסדן של שקמה, נראה דכל הני דתני אית בהו רבותא, ירק וסדן רחוקין טפי להתאחות וס"ד דמודה בהו ת"ק לר"י, (ופגה) [ופגם] ע"ג קדה לבנה אשמעינן דקדה לבנה אילן וכדאמר עירובין ל"ד ב' [ול' ה"ש משמע דלא גרס בגמ' הא דפרק ומשני קדה לחוד וקדה לבנה לחוד אלא ה"ש עצמו תירץ כן אבל לא יתכן שישתרבב בגמ' בפנים מן הגליון כיון שהוזכר שם אמורא אמר ר"פ קדה כו'] ויחור תאנה בחצב נמי אין מתאחין כל כך וכונתו נמי אינו בשביל שיתאחו רק שיהא מקירו, וזמורה באבטיח היינו זמורה מחוברת ועיקר יניקתה מן הגפן רק שמבקש תועלת זריקת מימיה, וכן זרע דלעת לתוך החלמית שתהא משמרתו משמע דהלעת הוא העיקר ויהי הצמח דלועין, ולמאי דמבעי לן חולין ס' א' שאין איסור בהרכבת ירק בירק ומשנתנו משום כלאי זרעים לכאורה אין זו רבותא דהא לא גרע דלועין בחלמית מדלועין אצל חלמית ומיהו אי אינו צומח החלמית רק הדלעת יש כאן רבותא, אבל משמע יותר דבשעה שנותן הזרע כבר החלמית גדל ושניהם גדילים זה אצל זה.

מ"ז ר"ש ושמא ה"ט כיון דעץ סרק נינהו אפי' מין בשא"מ כחד מינא חשיב, ולא ניחא ל' לרבנו לפרש דסרק לא חשיב מן הצמחים למיסר בו כלאים דא"כ בסרק ואילן מאכל נמי כדאמר בירו' בזונין ושעורה אי לאו דמקיימין אותן ליונים, ולמאי דפר"ש דאיסור הרכבה נוהג אפי' בסרק נראה דאין מרכיבין ירק באילן סרק אף את"ל דירק בירק אין בו משום איסור הרכבה.

והא דאמר דאילן סרק חשיב חד מינא, אינו ר"ל דחד מינא ממש נחשבין, דהא אמר פסחים נ"ו א' דמרכיבין דקל זכר אדקל נקבה אע"ג דנקבה הויא אילן סרק ולא חשבין ל' עץ מאכל על סרק, וע"כ כיון דהן מין אחד לא אכפת לן במה שהוא סרק, וא"כ ע"כ אינו מין אחד עם שאר מיני סרק ומ"מ מותר להרכיב דקל נקבה על סרק

(יד) נראה דהא דאמר ר"י תרומות פ"ב מ"ו קישות ומלפפון ב' מינים, משום שמלפפון מעורב בו תפוח אין מפרישין מלפפון על קישות אף אם יאמר בפירוש שהאבטיח שבמלפפון יהי תרומה על הקישות [דברנו לכשתמצי לומר דמודה ר"י בקישות ואבטיח] שכל המלפפון נידון ככריה חדשה ולכן מפרישין מלפפון על מלפפון סתם וא"צ שיאמר שהאבטיח שבמלפפון יהי תרומה על האבטיח והתפוח על התפוח.

טו) נראה דאין זה כללא דכל שבא מב' מינים חשיב כלאים במולידיו, וכההיא דאמרו בירו' פ"ק ה"ז, דמרכיב זית על תמרה אין הזית נפגם עיקר פריו אלא שהתמרה ממתקו, מסתבר שאין זית זה המורכב כלאים בשאר זיתים ומעשרין מזיתים אלו על שאר זיתים, כיון דקרי ל' אין בהן פסולת, ונראה דכל הרכבה שהפרי דומה לאחד ממולידיו והשני לא שנה צורת הפירי אף שהשפיע בו, דינו כפרי שהוא נדמה לו, אבל אין אתנו להכריע בזה והרי לא אמרו אלא זית. [ובלא"ה יש להתירן משום שהן דומין זל"ז וכמש"כ הר"מ פ"ג ה"ה, ואע"ג דהתם עיקר המין שוה עם חברו והכא ע"י ההרכבה השתנה מ"מ לטעמא דיהיב הר"מ דעיקר כלאים במראית עין תלוי אין לחלק בזה].

ונראה דכל הני דתנן פ"ק מ"ח כגון ירקות בסדן של שקמה ותאנה לתוך החצוב [וכדתנן שיהא מקירו ומשמע דאין כאן תכלית אחר שאין התאנה מקבלת מן החצוב] וזמורה לתוך האבטיח [וכדתנן שתהא זורקת מימיה אבל אין מתאחין לגדל פרי חדש] וזרע דלעת לתוך החלמית שתהא משמרתו, כולהו אין תערובתן משנה את צורת הפירי ושניהם מגדלים פריין כל אחד את מינו ודין התאנה הגדילה בחצוב כשאר תאנים לענין כלאים ומעשר וכן הדלעת שבתוך החלמית, ואפשר דמשנתנו שנתה אלו לאשמעינן דאע"ג דאין מתאחין הן כלאים ומקרי הרכבה, ודין זה מוכח ג"כ רפ"ז במבריך את הגפן דלא יזרע על גביו אלא א"כ יש על גביו ג"ט ופי' הראשונים משום מרכיב ירק באילן אע"ג דכל אחד גדל כדרכו.

וכן הא דאמר סוטה מ"ג ב' דמרכיב אילן בירק נוהג בו ערלה ורבעי, אפשר דהיינו נמי באופן שאין הפירי משתנה דאם נשתנה ראוי למיזיל בתר שרשו שהוא ירק, ואין לומר דאיירי דהשרשי' של אילן עברו את הירק ונשתרשו בארץ דא"כ הא הוי אילן ולא מורכב, ומיהו נראה דסוף השרשים של מורכב בירק להשתרש בארץ שאין הירק מתקיים שנים רבות והשתא כשחוזר עליו עדיין לא השריש בארץ ויונק מן הירק, ומ"מ לפ"ז טבע נטיעה זו מסתבר שהפרי עיקרו כפרי האילן, והדבר מוכרח דהא רנב"י סוטה שם משמע דסבר דמודה גם ראב"י בהרכבה דהיתר אע"ג דראב"י סבר דוקא כרם וע"כ דמרכיב גפן בירק חשיב הפירי פרי גפן ואם הפירי משתנה הו"ל מין חדש שהרי אין תורמין מן המלפפון על התפוח וכמש"כ לעיל, ועוד אם היה מגדל פרי משונה לא הוי מתיר ריב"ג וכן בירק באילן לא הוי מתיר ר"י וכמש"כ תניו"ט [ע"י ס"ק ט"ז].

ולפיכך יש מקום להסתפק להכשיר אתרוג המורכב בלימון בזמן שהפירי כולו אתרוג בטעמו וריחו ומראיתו, אבל באמת הוא משתנה בתבניתו הפנימי והחיצוני ע"י ההרכבה בכמה פרטים וכבר יצא הדבר לאיסור, וגם אין ללמוד מין אתרוג מכלאים דכלאים מראיתו עיקר ואתרוג מינו עיקר וגם אין לדמות לזית מינים אחרים וכמש"כ לעיל.

טז) כ' תניו"ט במ"ז דסבר ר"י דלא אסרה תורה אלא במתאחין ונעשה על ידיהן פרי או ירק משונה אבל בלא"ה מותר אע"פ שיונקין זה מזה, ולמש"כ לעיל מודה ר"י שאין נוטעין ע"ג זמורה שהבריכה בארץ שהשרשים נוקבין את הזמורה [וע"י לעיל סק"ו], והוי אילן באילן אע"ג שאין מתאחין לעשות פרי משונה, וכן בזרע דלעת לתוך החלמית, ולמש"כ הגר"א מודה גם ביחור תאנה לתוך

ובתויו"ט פסחים שם הביא בשם הערוך דשניהם מגדלים פירי, וכ"ה ברש"י עירובין כ"ח ב' ד"ה התם. ונראה דלולב הבא מדקל נקבה נמי כשר כיון דמותר להרכיב זה בזה וקרינן בו כפות תמרים.

סימן ג

כלאים להרכבה, אבל גם ז"א דהא דתנן תרומות פ"ב מ"ו כל שאינן כלאים זב"ז תורמין מזע"ז גם על אילנו קאי, וא"כ לא מקשי מידי.

והתחיל בה"ג כיצד החזרת כו', מפרש ראשון ראשון ומפרש בתחלה מין אחד שנפרד, וסיים בדלעת המצרית עם דלעת הרמוצה אינן כלאים זב"ז, ונקט וכן החטים כו', ולא כללן יחד, דחטין וזונין ואינך הם מסדר אחר וכמש"ל לעיל, וגם שנה סדר המשנה כדי לבאר דבריו והקדים אותן המשתנן במין אחד מחמת מקום ועבודת הארץ ואח"כ סיים בשאר השנויות.

ובה"ב כתב ויש בזרעים שהן דומין זל"ז כו' הואיל והן ב' מינים הרי אלו אסורים, ולכאורה אינו מובן הלא על זה אנו דנין לסדר את הצמחים מה הן ב' מינים ומה הן מין אחד וכיון שקרובים זל"ז למה לא נחשבינהו למין אחד, וכ"כ רבנו בה"ד אע"פ שדומין כו' הואיל והן ב' מינים, וכ"כ בה"ה אע"פ שהן ב' מינים בטבען כו', וכל זה מוכיח דהכרעת המינים תלוי בטבען ולא במראיתן ותבניתן החיצוני וכמש"ל לעיל.

שם ה"ג והכסבר עם כסבר הרים, לפנינו במשנה וכסבר שדה וכ"ה בפירוש רבנו במשנה.

שם והכשות עם המלפפון, צ"ל והקישות עם כו'.

שם ה"ד שדומין זל"ז בעלן או בפירות, לכאורה אפי' בעלן ובפירות.

שם ה"ה וכן (אם) יש (שם), תיבות אם שם קשה לפרשם.

ג) שם ה"ה שאין הולכין בכלאים אלא אחר מראית העין, ומבואר דאפילו בהרכבה מותר דהא באילנות ליכא אלא הרכבה, ואע"ג דלפינן לה מהיקישא דבהמה והתם במין הדבר תלוי מ"מ אי לאו דמצינו איסור כלאים לא הוי מוקמינן למינהו לענין איסור כלאים והלכך ילפינן הרכבה מזרעה.

וא"ת הא תנן תרומות פ"ב מ"ו דכל שאינן כלאים זב"ז תורמין מזע"ז, והתם ילפינן בכורות נ"ד א' מתירוש ויצהר, ומנ"ל להתיר באלו ממין על שא"מ, וי"ל דהתם ילפינן מק"ו שכל שאסורין זב"ז אין מעשרין מזע"ז והלכך באינם כלאים ליכא ק"ו וגם במה מצינו ליכא למילף כיון דחשיבי מין אחד לענין כלאים.

יש לעי' ב' מינים המשתוין בעלן ובפירות שמותרין משום כלאים, אם מין אחד מהן משתנה לצורות הרבה

מפני שינוי המקומות ועבודת הארץ, מהו שיהא מותר זה שנשתנה, מי אמרינן כיון דכל הצורות המשוונות מין אחד הן וכיון שיש במין זה המשתנה עם מין אחר בעלן ובפירות ואשר הוא מותר עם מין ההוא, מותר כל המין עם מין השני שאין מין אחד חלוק לשנים שיהא חציו מותר עם השני וחציו אסור, או דלמא כיון דהאי מינא לחוד והאי מינא לחוד אלא משום ההשתוות של העלן והפירות הותרו זה עם זה, נהי דהצורות השוות מותרות אבל הצורות הבלתי שוות כלאים זה בזה ומסתבר לאיסור.

נראה דהמרכיב אילן באילן מין בשאינו מינו אע"ג דנתאחו ואין ניכר עכשו שהן שני מינים שהרי שניהם מגדלים פרי אחד ועלה אחת עדיין הן באיסורין לקיימן ולא דמי למש"כ הר"מ פ"ג דאם העלים שוין או הפרי שוה שויון חזק הנדמה כמין אחד בצורות נפרדות מותר שאין איסור הכלאים אלא למראית העין, דהתם מכיר כל אילן לעצמו ומ"מ אינו רואה כאן הרכבת ב' מינים שמשפט העין שהן מין אחד שנתפרד לב' צורות, אבל הכא כשיראה את העצים

אחר שאין חילוק המינין חשוב בסרק למיסר משום כלאים, ואפשר דאף דקל נקבה חשוב אילן מאכל אף שאינו עושה פירות אלא בהרכבה מ"מ הוא עומד לכך וכולן מין אחד

א) כלאים פ"ק מ"א החטין והזונין כו', הר"מ פ"ג חלק אלו השנויות בפרקין שאינן כלאים לתלתא סדרי, יש שהכריעו בהן חכמים שהן מין אחד דבמעשה בראשית יצא מין אחד בצורות חלוקות כמו תאנה שחורה ולבנה וכיו"ב וסידור המינים הוא ע"פ קיבוץ הרגשות רבות כי מלבד התבנית והמראה והטעם אצור בכל פירי מזון אחר כפי רב היסודות האצורים בדם החי ובהרגשות פנימיות מכיר האדם בחלוקות המזון של כל פרי ופרי והכריעו חכמים ברוח קדשם מה הן מין אחד ומה הם מינים חלוקים ואותן שהכריעו שהן מין אחד אף שאין דומין זה לזה בחיצוניותם במראה או בתבנית אינם כלאים זה בזה.

הסדר השני הן המינים המשתנים לפי המקום ועבודת הארץ ויש מהן בפרקין ששה חזרת וחזרת גלים [ר"ל שגדילים על הגל] כרישי גינה וקרישי שדה עולשי גינה ועולשי שדה כוסבר גינה וכוסבר שדה דלעת המצרי והרמוצה, והנה אלה משתנים מפני שינוי המקום של הר ושפלה או גינה ושדה שמשתנה עבודת הארץ, וכשזורעין כרישי גינה בשדה משתנן ג"כ עד שבגרנות רבות ישובו להיות על תמונת זרעוני שדה וכן בכרישי שדה בגינה, והלכך זה עד שהן מין אחד אף אם נפרדו טבען ויתראה לן כב' מינים.

הסדר השלישי אשר טבען חייבה את לב חז"ל להכריע שהן ב' מינים ומ"מ מותרין זה עם זה מפני יתרון ההשתוות של המראה והתבנית של העלים או של הפירות עד שלפי ראות העין הן מין אחד אף שניכר השינוי באחד מן השנים ר"ל מן הפירות והעלים, ונשנה מהן במשנה אחד הלפת והנפוף ואמרו בירו' מפני שהעלים שוין וכן בצנון ולפת הלכו אחר הפירי כדאמר בירו' והנה הכרעת המינים הוא לפי טבעת הפירי היינו מזגו מהותו ואיכותו וזה לא שייך בעלים ואילו היה טבען חד והן מין אחד לא אכפת לן בשינוי החיצוני וע"כ שהכריעו בהן חכמים שהן ב' מינים ומ"מ בהשתוות העלים הן מותרין ומזה הכריע הר"מ דאף ב' מינים מותרים בהשתוות יתירה בעלים או בפירות, והא דתנן במ"ד מ"ה אע"פ שדומין זל"ז כלאים זב"ז היינו דמיון מועט אבל הן דומין יותר זל"ז ממין בין המינים השנוין שאינן כלאים מפני שטבען הכריען למין אחד.

והנה דברי הר"מ מוכרעין בסברא וגם מן הגמ', שאם באנו לנטות דהכרעת המינים במראיתן ותבניתן ואותן שאמרו שאינן כלאים הן דומין יותר מאלו שהן כלאים, והא דתנן אע"פ שדומין ר"ל דמיון פחות, וכן לפת ונפוס הן מין אחד, קשה למה נקט לפת ונפוס וצנון ולפת, הלא כל הפירות יש להן עלן ופירות ועל פיהן הכריעו חכמים, ומיהו יש לדחות דכולהו שבמשנתנו שוות בין בפירות בין בעלן [שו"ר דרבנו העתיק בפירושו מ"ד יש מהן שהלכו כו', מבואר שהיתר משנתנו באילנות ג"כ יש מטעם זה].

ב) ולי' הר"מ פ"ג ה"א יש מינין בזרעים כו', נקט כאן זרעים ולא הזכיר אילן משום דלא הוזכר במתני' באילן שיהא חלוק משום שגדל בהר או במדינה אחרת ומשמע שאין הדבר רגיל באילן רק בזרעים, ומיהו אם יקרה כן הדין אחד בזרעים ובאילן שאין חילוק בין זל"ז, והדבר מבואר בהדיא בירו' בריש מכילתין דפריך מ"ש חטין וזונין מין אחד ויין וחומץ לרבי ב' מינים ומחלק בין כלאים למעשר אלמא דאם היו הענבים זונין ועושי מין אחר כמו זונין מן החטין לא היה בהן כלאים כיון שבאו ממין אחד, ומיהו יש לדחות שאין חילוק בין זרעים לאילן אלא יש חילוק בין זריעת

לומר דצנון ולפת שהן שוין אינן כלאים וכן לפת ונפוס, אבל צנון ונפוס שהן רחוקין הרי הן כלאים.

אבל הר"ש דפירש דכל המותרים הן מין אחד הוכרח לפרש דהא דאמר צנון ולפת הלכו אחר הפירי היינו לחומרא דאי צנון ולפת ג"כ חד מינא ע"כ גם צנון ונפוס חד מינא. ואפשר שהראב"ד ג"כ ס"ל כהר"ש אף שלא הזכיר בהשגתו שהוא חולק על תחלת דברי הר"מ.

ולמשי"כ מעשרות סי' א' ס"ק כ"ח שקדים המרים והמתוקים אינם כלאים זב"ז, ולכאורה הטעמים רחוקים כמו צנון ונפוס, ולפי' הר"מ דזה שטעמים חלוקים אוסר אינו אלא בבי' מינים נחא, ואף לפר"ש י"ל שאין זה כלל דטעמים רחוקים עושה כלאים, אלא חכמים הכריעו הדבר בהשקפה מקפת על כל פרטיה, ופעמי' שהטעם מכריע ופעמי' שהן מין אחד אף שהטעמים רחוקים.

ו) נראה דאף בדורותינו רשאים החכמים לסמוך על הכרעתם בצורות המשתנות איזה מהן מין אחד ואיזה מהן בי' מינים, בין כשהנידון במין אחד שנברא בצורות מתחלפות ובמהות ומזג אחד, ובין בנידון דמיון הפירות והעלין שהתיר הרמב"ם, ואצ"ל אם שינוי צורתן מפני שינוי המקומות, ואע"ג דהתנא האריך לפרש לנו הפרטים וכדי ללמוד מהן כיו"ב ואנחנו איננו בקיאים בדקדוק הדבר, מ"מ כל שדעתנו מכרעת הכרע גמור שאין בו ספק סומכין אנחנו להתיר, ומיהו מה שנקראין בשם אחד אין זו עדות שהן מין אחד שהלשון הוא רק הסכמת בני אדם ומ"מ אפשר שהוא סניף להתיר שהרי הסכים עליהם דעת הבריות שהן מין אחד.

והנה בפ"ת סי' רצ"ה סק"ב הביא פלוגתת אחרונים ז"ל בקוסיניצס ותפוחים, שהלבו"ש אוסר ובמשכנ"י התיר, והנה כל עצמו של היתר המ"י הוא דכיון שהן מין אחד לא אכפת לן מה שהן חלוקין בטעמן ולא במה שאינן אוכל [וכן כתבנו לעיל סי' ב' ס"ק י"ח] אבל לא נתבאר מני"ל שהן מין אחד ואין בזה אלא שיקול הדעת, ובדאי לא היינו יודעים להכריע השנויות במשניות מדעתנו ואיך אנו סומכין על דעתנו, [ואפשר דכל השנויות יש בהן חידוש שהכרעת הדעת היתה מכרעת להיפוך וכמו ששינוי אע"פ שהן דומין כו' אבל שאר המינים סומכים על שיקול הדעת], ובסמ"ק כתב טוב לזהר מכולן לפי שאין המון העולם מכירים רוב המינים והביאו הרמ"א סי' רצ"ה, ונראה דר"ל דאף המכיר יזהר אבל אינו מכיר אסור מעיקר הדין, ומ"מ נראה דשינויים קלים שבפירות ושאלו מחזיקים אותם למין אחד מותרים כמו כמה מיני תפוחים וכיו"ב.

ז) ולימון ואתרוג ואשכליות ותפוז יש להסתפק בהן אם הן מין אחד מצד השתוותן בטבען והן גדילין על כל מים ר"ל שצריכים השקאה ואין הגשמים מספיקין להם והם מתקיימין במחבר משנה זו לחברתה שחונטים החדשים ושל אשתקד קימים, וכן יש להסתפק בהשתוותן במראה ותבנית שהתיר הר"מ אפי' בי' מינים.

ומיהו אפי' את"ל דאתרוג ולימון בי' צורות מחד מינא הן, מ"מ לענין מצוה קבלנו מאבותינו שהוא אתרוג דוקא, והוא פרי עץ הדר הכתוב בתורה. ואם הרכיב אתרוג בלימון לענין מצוה חשיב כתערובת מין אחר [ע"י לעיל סי' ב' ס"ק ט"ו].

ולענין איסור הרכבה אסור להרכיב יחור של מורכב [אתרוג בלימון] בסדן לימון אע"ג שיש ביחור תערובות לימון וכדאסר ר"י אבטיח ומלפפון אע"ג שיש במלפפון תערובות אבטיח [ע"י סי' ב' ס"ק י"ב] וכדתנן פ"ק מ"ד ברמין ושזפין אע"ג שיש בשזפין תערובות רימין כדאמר בירו'.

ומיהו אם ע"י הרכבה נדמה לאחד המולידים ובא לכלל השתוות הפירות והעלים הותר עם מין הנדמה לו,

המורכבים הוא יודע שזה של תפוח וזה של שקד שהן בי' מינים בהחלט אלא לפי שנתאחו הן מגדלין מין משותף ואף שאבד עץ אחד מהן את מראיתו ואינו מכירו עכשו במראיתו החיצוני מ"מ כיון שאפשר לעמוד עליו ולהכירו היכר גמור שהוא שקד ותפוח ואז מכירן לבי' מינים נפרדים אין בו היתר שכתב הר"מ דהתם אינו טועה ואפי"ה שופטן למין אחד, אבל הכא אם לא יטעה בהן ידע שהן בי' מינים. {ע"כ נדפס שם}

שאלת המינים שאלה גדולה היא, על השמות אי אפשר לסמוך וכל שהן נקראין שם אחד בלשון בני אדם והן דומין במראיתן ובטעמן הן מין אחד, אבל לפרט הדברים צריך לשקוד עליהן ולהכריע.

בה' מיני תבואה השעורים ושכולת שועל הם מין אחד וכוסמין ושיפון מין אחד. {ע"כ נדפס שם}

ד) ירו' פ"א ה"ה אר"י יש מהן שהלכו אחר הפירי כו', לפי' הר"מ לא קאי על השנויות רק בא לחדש דאף בי' מינים מותרים ע"י דמיון גדול בעלים או בפירות אם אין הטעמים מרוחקין הרבה, ואחת מן השנויות הותרה מטעם זה והיינו לפת ונפוס.

אבל דעת הר"ש נראה דקאי על הכרעת המינים, דפעמים הכריעו שהן בי' מינים מחמת חילוק העלים ופעמים מחמת חילוק הפירות וקאי על כל השנויות, ובא והוסיף דצנון ולפת בי' מינים, שעיון של הפירות הכריע כן, ולפת ונפוס הוכרע למין אחד ע"י העלין, ואין בזה ענין קבוע אלא טביעות העין מכרעת לפעמים שאי אפשר שהן בי' מינים שהשתוותן השתוות יתירה וחילוק מין אחד לצורות הרבה מצוי אבל השתוות יתירה של בי' מינים אינה מצוי, ופריך מצנון ולפת {א"ה, כמדומה דצ"ל מצנון ונפוס} שעדיין לא הוזכר להתחשב עם טעם הפרי ומשני דהלכו גם אחר הטעם. והנה לפר"ש אחר הפירי ואחר העלין שהזכיר ברישא שניהם לחומרא, וכן אחר הפירי דצנון ולפת, אבל אחר העלין דלפת ונפוס לקולא וכדתנן מ"ג, ובר"ש שהביא לי' הירו' בכאן הילכו אחר העלין, ורהיטת הלשון כאילו גרס כן בירו' על האי משנה, ולפנינו ליתא אלא מימרא דר"י בסוגין.

ואפשר לפרש מלתא דר"י יש שהלכו אחר העלין היינו לקולא וכדמסיים וקאי על לפת ונפוס, ולפי' יש לפרש כדעת הר"מ דזה קאי להתיר בי' מינים, אלא דבצנון ולפת לא הועיל עדיין השתוות העלים והלכו אחר הפרי להחמיר אבל בלפת ונפוס התירו משום העלים ושתי הזוגות אינן שוין בפירי ושיוין בעלים וזה נראה שפירשו הראב"ד פ"ג שלא השיג על הר"מ שכתב להתיר בי' מינים ע"י השתוות רק השיג בדין צנון ולפת.

ה) ויש לעי' לפי' הר"מ כיון דצנון ולפת הפירות שוות ולפת ונפוס אין הפירות שוות, איך יתכן דצנון ונפוס הפירות שוות הלא צנון ולפת אחת הן, י"ל דצנון הוא אמצעי בריחוק שבין לפת לנפוס והלכך הוא משתנה ללפת ולנפוס, ובעלין נפוס האמצעי בריחוק שבין צנון ללפת והלכך הוא משתנה לשניהן, ובטעם לפת הממוצע בין צנון ונפוס, ולפר"ש כולן שוין בעלין וצנון ונפוס שוין גם בפירי ולפת אינו שוה בפירי לא עם הצנון ולא עם הנפוס.

ודאיתאן עלה זכינו לפרש דברי הר"מ שפירש דצנון ולפת בי' מינים הן ואפי"ה הותרו, וכן לפת ונפוס, והוא ענין מחודש, ובפשוטו כל שהתירו חכמים מין אחד הוא, וכל משי"כ לעיל עדיין לא הספיק, אבל הדבר יותר מוכרח דאם איתא דצנון ולפת חד מינא ולפת ונפוס חד מינא, ע"כ צנון ונפוס חד מינא אף שהן רחוקין בטעמן, והר"מ פירש הא דאמר יש שהלכו בהן אחר הפירי ויש שהלכו בהן אחר העלין שניהם לקולא, דרהיטת הגמ' ודאי משמע דתרויהו בחד גוונא והוכרח לפרש דהתירו כאן בי' מינים ובזה שפיר יש

ובדאי לגי' הר"א הדבר מוכרח דגם בשאר אילנות אסור, אבל גי' הר"א קשה דאפי' אם באנו לאסור אילן זרעים משום כלאי זרעים, אכתי א"צ להרחיק כדי עבודה אלא כדי שיעור יניקה של הזרעים אבל משום גפן צריך להרחיק כדי עבודה וגם צריך לזהר שלא ידלה הגפן על הירק ושפיר אורחא דתנא למנקט גפן שאיסורו מרובה ואוסר בכל הני גוונים, ואולי דעת הר"א דדין אילן כדין גפן וכל שזורע תוך שיעור עבודה מקרי כלאים וגם אין להדלות הזמורות על הירק.

מיהו גי' הגר"א בירו' אי משום כלאי זרעים ל"ל גפן [ר"ל ונימא דלפת וצנונות הלכו בהן אחר העלים והן כלאים ל"ל גפן בלא גפן את צריך לדון עליו משום כלאי זרעים] אי משום כלאי הכרם [ר"ל ובאמת לפת וצנונות אין בהן משום כלאי זרעים דהלכו אחר הפירות] ל"ל לפת וצנונות [ר"ל אי משום כלאי זרעים ניחא דנקט תנא ב' מינים שהן כלאים זב"ז וה"ה לכל המינים אבל אי משום כה"כ הו"ל למנקט חד או ליתני ירקות סתם] אי תימא או לפת או צנונות אפי' שאר כל הדברים [ר"ל דלא שייך למנקט או זה או זה במקום שאין הדין בחלוקת מינים אלא הנידון אי חשיבא הטמנה זריעה ונוקט התנא נושא כדי להסביר את הנשוא בכגון זה לא שייך להזכיר ב' נושאים] לא תנא לפת וצנונות אלא שאינו רוצה בהשרשתן [ר"ל שיש כאן דין בחילוק המינים שיש מינים שרוצה בהשרשתן ונקט לפת וצנונות וכיו"ב שאינו רוצה בהשרשתן].

ואפשר להמעיט בהגה' ולגרס אי משום זרעים ל"ל גפן אי משום זרעים באילן [ר"ל בגפן] ל"ל לפת וצנונות אפי' שאר כל הדברים מן מה דתני ר"ח כו'.

מיהו גי' הרי"מ ע"כ כגי' הר"א, מדכתב פ"ב הי"א הטומן תחת האילן אפי' תחת הגפן, מבואר שיש כלאים תחת האילן, ובענינו לא זכינו לדעת הר"מ, דמש"כ מרן ז"ל משום הרכבה אין מתישב עדיין וכמש"כ לעיל, ומדסמכו רבנו להא דאין נוטעין ירק בסדן משמע כדברי מרן ז"ל וצ"ע.

ודיוקא דהר"א דהוי ס"ד דנקט לפת וצנונות משום כלאי זרעים הוא מלישנא אי משום כלאים באילן,

ומשמע דיש מקום לפרש דמשום כלאי זרעים והיינו דנקט לפת וצנונות, והא דלא אמר בגמ' בהדיא משום שהוא פשוט דמדנקט גפן משמע דבכלאי אילן איירי והיינו דסיים ל"ל לפת וצנונות, שאילו היה כאן משום כלאי זרעים ניחא דנקט לפת וצנונות, והוי ס"ד דלפת וצנון תרויהו בהדי הדדי, ומסיק מן הא דתני ר"ח כו', ר"ל שמעינן דלפת או צנון קאמר ולא משום כלאי זרעים נקטינהו אלא דברו בהוה דלפת וצנון דרכן להטמין ואינו רוצה בהשרשתן, ואם איתא דצנון ולפת אינן כלאים ע"כ דלא ידע שצנון ולפת אינו רוצה בהשרשתן, א"כ עיקר הו"ל לחדש משום שאינו רוצה בהשרשתן, ומה ל' להזכיר הא דתנא ר"ח, וע"כ דידע דצנון ולפת אינו רוצה בהשרשתן, אלא דקשיא ל' למה נקט תרויהו בהדי הדדי, והו"מ לשנויי דאו או קתני אלא משום דאשכח הא דר"ח בהדיא מייטא לה.

והא דדייק ר"א דלא בעינן תרתי מקצת עליו מגולין ואגודות, דא"כ לא שייך למנקט לפת וצנון שאינו רוצה בהשרשתן, דכיון שהן אגודות כל מילי נמי, אלא התנא נקט לפת וצנון אפי' כשאין אגודה, ונקט אגודה לאשמעינן דלא מייירי בלפת וצנון יחד, ומיהו נקט מקצת עליו מגולין אף דאיירי באגודה משום שבת.

וחזקי' ור"י פליגי בשארי דברים דלא ניחא להו בהשרשתן דר"י סבר דנקט לפת וצנון שדברי חכמים בהוה וה"ה לשאר דברים אם לא ניחא ל' בהשרשתן וחזקיה סבר דמידי דלפעמים ניחא ליה בהשרשתן אסור, ואפשר דמהא נמי הוכיח ר"א דשרי אף בלא אגודה דאי באגודה למה אסר חזקי' שאר דברים.

יא) ונראה דאף לדעת הר"א אין איסורן אלא מדרבנן, והא

דהא אפי' חשבת ל' ב' מינים שיווי הדמיון מתירו, והלכ' נראה דיותר להרכיב אתרוג המורכ' באתרוג שאינו מורכב שהפירו' דומין דמיון גמור כצנון ולפת.

ומיהו לענין מצוה אם המורכב הראשון פסול גם אם הרכיבו באתרוג הגידולין השניים נמי פסולין, מיהו גם בראשון יש להסתפק וכמש"כ סי' ב' ס"ק ט"ו.

וכן מעשרין מן המורכב על שאינו מורכב, דכיון דאינו כלאים מעשרין מזע"ז וכדתנן תרומות פ"ב מ"ו.

ח) פ"א מ"ד והשזפין והרימין אע"פ שדומין זל"ז, היינו הזוגות שהזכיר התפוח והחזרד, אפרסקים ושקדים ושזפין ורימין, וא"ת שזפין ורימין פשיטא שהרי יש בשזפין תערובות זית [והגר"א הגיה בירו' שיתין ורימין נפיק מניהו שזפין דזית אינו מקבל איחוי במין אחר כדאמר בירו' וגם הן רחוקין זה מזה אבל שיתין ורימין תני להו בריש דמאין או תערובת שיתין, וי"ל דמ"מ אשמעינן דלא הותרו מחמת השתוות העלין או הפירות, ועוד דאכתי לא נודע לנו תולדות השזפין בעולם ואשמעינן שהן ב' מינים מפני שידוע לנו שתולדתן ע"י כלאים ולפי מראיתן היינו מכריעין אותן למין אחד, ואפשר שהיה מקום להתיר אף בב' מינים מחמת השתוות פירי או עלין ואשמעינן שהן אסורין, עוד יש לפרש דאשמעינן שאין עיקר השיזא רימין והשיתא לא התערב בו וכמש"כ לעיל סי' ב' ס"ק ט"ט.

ויש מקום לומר דהא דאמר בירו' דמרכיב שיתין ורימין נפיק מניהו שזפין, היינו שע"י הרכבה זו נפיק פירי כשיזפין אבל השזפין בריה מששת ימי בראשית, אבל מדברי הראשונים ז"ל נראה דכל שזפין עיקרו מכלאים, ולפי' הגר"א במלפפון הדבר מוכרח דא"כ היה ראוי לומר דשזפין ורימין מין אחד וכמש"כ לעיל סי' ב' ס"ק י"ג.

ט) ירו' פ"א ה"א מתני' דריב"ר כו' כאן למעשרות כאן לכלאים, נראה דהני אמוראי לית להו הא דריב"ל ספ"ב דתרומות דלא אמר רבי אלא מדרבנן כדי שלא יבואו לתרום מן החומץ על היין, אלא סברי דרבי מה"ת קאמר ופריך נהי דב' מינים נינהו מ"מ כיון שחומץ בא מן היין הוי לן למימר דחד מינא הוא לענין מעשר כמו דאמרין בזונון וחטים לענין כלאים, ומשני דמודה רבי לענין כלאים דתערובת כלאים בתערובת הצמיחה תליא וכיון שאב אחד לשניהם אין כאן תערובות אבל מעשר בהנאת בעלים והנאת כהן תליא וחייב לנדב לבו מכל מין ולתרום ממין על מינו וכל שהן ב' מינים אין תורמין מזע"ז.

וקשה דהא תנן פ"ב דתרומות מ"ו דכל שאינן כלאים זה עם זה תורמין מזה על זה, וי"ל דמתני' דהתם דלא כרבי וכדאמר בהדיא בירו' שם וכמש"כ הגר"א יו"ד סי' של"א ס"ק ק"ח, ומיהו מה שפי' הגר"א דקיימא כן במסקנא י"ל דלמאי דמסיק דרבי מדרבנן אין הכרח דמתני' דלא כרבי וריב"ל בא לאוקמא מתני' אפי' כרבי וכמש"כ בהגהות הגר"א מגריידץ בגליון.

ומיהו אמוראי דהכא סברי מתני' דלא כרבי, וטעמא דרבי דאע"ג דילפינן בכורות נ"ד אי ק"ו מכלאים מ"מ למאי דידעינן כונת התורה שאין תורמין ממין על שא"מ משגחינן בהנאת המין ורבנן סברי דכל שאינו כלאים זה בזה לא ילפינן, ובירו' פ"ב דתרומות ה"ב לא יליף מק"ו אלא מה מצינו תירוש ויצהר מין על שאינו מינו לא אף דגן ודגן מין על שא"מ לא.

י) דעת הראב"ד פ"א ה"ו דזרעים ואילן אסורים מהא דפריך בירו' אי משום זרעים ואילן למה לי גפן אפי' כל אילנות, ובכ"מ השיב דר"ל דהשרשים נכנסין והוי מרכיב, ותימא הלא לכו"ע מותר לזרוע ע"ג השרשים של גפן כשהרחיק כדי עבודה ובגפן יחידי סגי בוי"ט, וכבר פירשו הרא"ש והר"ן טעמא וכמבואר יו"ד סי' רצ"ה ס"ה, ובשאר אילנות אפי' מבריק ואין על גבה עפר ג"ט מותר לזרוע עליו,

אסור [אף שיש דליחודי לאו בכרם אתי ומשום כלאי הכרם צריך להתרות בו מ"מ לא משמע לי הכי] אלא דהיה מקום לומר דבכרם נטוע איירי אבל זורע גרעינים בכל אילנות אסור משום כלאי זרעים אבל השתא דמוקי לה ר"ז בעיקר כרמך שמעינן דבשאר אילנות אף גרעינים עם זרעים או ב' מיני גרעינים מותרים ואין זרעי אילן קרוין זרעים.

והנה הגר"א שם דקדק לבאר דכ"ז לר' יונתן, ונראה כונתו ז"ל דאפי' לר"י שרי זרעים עם זרעי אילן, משום דלר' יאשיה דמפרש ל"ת כרמך היינו שזורע גם הכרם דהיינו חרצן ודאי שמעינן דשאר אילנות מותרים [אף שיש שמונתין משום כה"כ אבל אסורין משום כלאי זרעים] אבל האמת דזה מותר אף לר' יונתן, ומיהו למשי"כ לעיל סי' ב' סק"ו, חייב לר' יאשיה אף בחטה ושעורה ויחור ואין ראוי למפטר גרעין בשאר אילנות.

(ג) ר"מ פ"ב הי"א הטומן אגודת לפת כו', דעת רבנו דבעי תרתי אגודות ומקצת עלים מגולים וכדתני ר"ח בירו' פ"ק ה"ט, ונקט לפת וצנונות שדרך באגודות, וכתב רבנו וכיו"ב כר' יוחנן דה"ה שאר דברים, וטעמא דחזקי' בירו' שם דשאר דברים לא אפשר דגזרינן אגודות אטו יחידי כיון שאין דרך באגודות ור"י סבר דלא גזרינן, מיהו צ"ע דבה' שבת פכ"ה ה"ט"ו לא הצריך רבנו אגודה וכן לענין שביעית פ"א ה"ט"ו, ונראה דרבנו מפרש דלא אמרה ר"ח אלא לענין כלאים דחוששין למראית העין ובעינן שיהא ניכר שאינו זריעה אבל לענין שביעית ושבת אפי' לפת אחד מותר, ומשום כלאים נקט אגודה.

והר"א מפרש הא דאמר בירו' מן מה דתני ר"ח כגון אגודה כו', ר"ל דמאי דאת בעי למידק דנקט להו משום כלאי זרעים אינו דהא ר"ח אמר בהדיא אגודה של לפת או אגודה כו', וכמש"כ סק"י, מיהו עיקר פירוש הר"א צ"ע דלמה תני ר"ח אגודה אי לאשמעינן דאז לפת או צנון ליתני או ואגודה ל"ל, ואפשר דכדי לאוקמי גירסא נקטו אגודה של לפת ואגודה של צנון ויהא דבר ברור דאז קאמר, דאי משום כלאי זרעים לימא אגודת לפת וצנון דאף אם הן באגודה אחת אין דרך זריעה באגודה.

ולפי' הגר"א לעיל סק"י נראה לפרש דבעינן אגודות ולכך נקט לפת וצנון שדרך לאגדן, אי"נ ר"ח לאו אמתני קאי למגרס במתני' אגודה אלא דבא להתיר אגודה ונקט לפת וצנון שדרך לאגדן ומתני' נקט לפת וצנון שדרך להטמין או שאינו רוצה בהשרשתן.

ורש"י ותו' שבת נ' ב' פירשו דמקצת עלין מגולין נקט משום שבת, וצ"ע דאי"כ לא יתפרש הא דתני ר"ח אגודות, דלכל הפירושים מוכח דמקצת עלין מגולין בעינן ואפשר דנקט ר"ח אגודות למימר דדעתו להטמין ולא להשריש ונקט ל"י לפרש טעם משנתנו וה"ה לפת יחידי.

מיהו צריך פשר דבר, דבדברי הר"מ מבואר דמקצת עלים מגולים מראים שאינו זריעה, ובתו' שם כתבו בשם רה"ג שעיקר הנטיעה כן, ואפשר לדעת הר"מ דאיירי בנחתכו העלין ורק נשאר מעט כדרך שאוכלין הקלחים ואז כשזורעין מכסין הכל [מיהו אי"צ לזה אלא עיקר ההיתר משום שדעתו להטמנה אלא שבזמן שמטמין דרך להניח מקצתו אבל מכסה כולו הוא צורת זריעה יותר מצורת הטמנה].

ובתו' כתבו דאיירי בלא נשרשו דאי נשרשו בשבת אסורין, ונראה דלענין שאר דברים אפי' נשרשו כיון דאין זה דרך זריעה ואפי' את"ל דלענין מעשר ושביעית כל שנשרשו והוסיפו יש להן דין שביעית וחייבין במעשר מ"מ לענין כלאים אינן אסורין כיון דלא ניחא ל"י ולא היה דרך זריעה וכן מותר ל"י להטמין אף שיש לחוש שתשרש.

מיהו באין מקצת עליו מגולין דאסור נראה דאף אם דעתו ללקחה תוך ג' ימים שאי אפשר שתשרש אסור דכיון דעושה צורת זריעה אסור ומסתבר דאיסורו מדבריהם ולא מה"ת, וכ"מ בירו' פ"ב ה"ה דאמר אם במתכוין לבדוק אפי'

דאמר בירו' פ"ק דפאה דזורעין זרעים וזרעי אילן כאחת היינו מה"ת וכדסיים זרעים וחרצן לוקה, והיינו דאמר אי משום שאינו רוצה בהשרשתן ופי' הר"א דנקט גפן לרבותא בזמן שמקצת עליהן מגולין מותר אפי' בגפן ואי כל אילנות מה"ת מ"ל גפן מ"ל שאר אילנות.

והגר"א ז"ל סי' רצ"ה סק"ה הרחיק דברי הב"ח והט"ז והחליט שבטור ט"ס, וצ"ע למה, כיון שדעת הראב"ד לאסור שפיר י"ל דהטור כתב דבחול"ל ודאי מותר אף לדעת הראב"ד, ומה שהכריח הגר"א ז"ל מסוגיא דבכורות אין הכרח משם אם נפרש דהר"א לא אסר אלא מדרבנן, ונראה דבזרעי אילן של ב' מינים מודה הר"א דשרי, ובסוגיא דבכורות לא הוזכר דגן ויצהר רק תירוש ויצהר, ומיהו אי הנידון מה"ת אין מקום לחלק בין זרעים וזרעי אילן לזרעי אילן ב' מינים.

ולענין הלכה נקטינן לקולא כהכרעת השו"ע והגר"א ומותר זרעים וזרעי אילן אפי' בא"י, וכש"כ למש"כ שגם הר"א לא אסרן אלא מדרבנן.

וכן בלפת וצנונות נקטינן להקל כדעת הר"מ וכהכרעת השו"ע סי' רצ"ז סט"ו וכ"ד הגר"א בפי' הירו'.

(ב) ירו' פ"ח ה"א חבריא אמרין להתרייה כו', למש"כ לעיל סי' א' סק"ז דאם אחד זרע חטה ושעורה והשני זרע חרצן קדם שנשרשו הזרעים חשיב מ"י, יש נפקותא גם בזה, אלא לפי לשון המקרא שאחד זורע כולן משני דחייב שתיים.

שם ליתן ל"י שיעור אחרת כו', פי' הגר"א דאפי' אם החטה והשעורה מרוחקין זה מזה שיעור הרחקה כיון שהן שתיהן תוך עבודת הכרם חייב, ונראה דחבריא דלעיל לא ס"ל הכי, וכ"מ חולין פ"ב ב' דלר"י לא מש"ל כלאים כלאים אלא בכל כלאי הכרם איכא תרתי.

שם כהא דאמר ר' הילא הן דאתאמר לא אמרת למה אתאמר [הגר"א פי' דקשיא ל"י לכתוב לא תזרע כרמך וזרעי אילן לא קרי זריעה וע"כ זרעים קאמר ותיבת כלאים מיותר דכשזורע בכרם ע"כ הוא כלאים ולפי' יש לפרש הא דר' הילא דמלתא דאתאמר ממילא אין להקשות אם נאמר בפירוש שכן דרך המקרא להרחיב הלשון וה"נ ראוי לכתוב כלאים אף שממילא משתמע].

שם אז כהא דאמר ר"ז כו' עיקר כרמך כלאים לא תזרע, הראב"פ פי' שאין לוקין מה"ת בזורע בכרם הנטוע, ולא משמע כן קדושין ל"ט א' דאמר לא קיי"ל כר"י, ופי' הראב"ד דמודה ר"י דאסור מדרבנן ובחול"ל מותר, ואם איתא הלא גם לר' יונתן אינו אלא מדרבנן, ובתו' כתבו דכל המשניות דהזורע בכרם אסור דלא כר"י והלא גם לר' יונתן מותר מה"ת, ואי הני משניות מדרבנן ומודה ר' יונתן באיסור דרבנן, אי"כ י"ל אף לר' יאשיה, ולמש"כ סי' י"א סק"ד מבואר דבין השורות דאורייתא, וכ"ה בל' הר"מ פ"ה ה"ז וכדאמר חולין קט"ז א' זורע ובא, וכ"ה בל' רשב"ם ב"ב ל"ז ב' ד"ה על.

ומדברי הגר"א סי' רצ"ה סק"ה נראה דר"ז בא ליתן טעם שאין איסור בזורע זרעים וזרעי אילן [ד"ל נטיעת יחור קרוי נטיעה אבל חרצן בכלל זריעה וקרינן בו שדך לא תזרע כלאים] ואמר דלכך כתיב כלאים לומר לך דאפי' זורע חרצן נמי דוקא כרם אבל לא שאר אילנות, וכן מתפרש פ"ק דפאה ה"ד, אי"נ יש לפרש דבא לרבות דאפי' זורע חרצן ועדיין אין כאן כרם חייב, וכן משמע מהא דמסיים מיעט הכתוב את שאין דרך בני"א להיות קורין זרעים, ומשמע דהמיעוט משדך לא תזרע ולא מכרם ודוקא בהכשר ופאה דרבתה תורה אילנות, מיהו הא דאמר הכא את אמר אין זרעי אילן קרוין זרעים כו' אין כאן מקומו לפי' אלא סיום סוגיא דפאה הוא כדרך שמצוי בירו', ומיהו יש לפרש דמשמע ל"י מדאסרה תורה כרם מכלל דשאר אילן מותר ואין בו משום שדך ל"ת כלאים דאלי"כ בלא"ה כלאים בכרם

שלו כיון שאין ראוי להשתרש בעודן שלו דהשרשים הן גידולי שביעית והוה הפקר וכיון שהשרשים הפקר לא חשיבא השרשה לדעת בעלים, ואע"ג שאין קדושת שביעית חלה קדם שהגיעו הפירות לשיעור סמדר או בוסר מ"מ שבח הצמיחה הפקר וכמש"כ שביעית סי' י"ט ס"ק כ"א, ומיהו אפשר דהפירי עצמו אינו הפקר דפירי שלו קני לי את השבח מן ההפקר כיון דעדיין לא קדשי ומ"מ לענין כלאים לא ידי' הוא כיון דאין הצמיחה עצמה שלו. [ואפשר דהכל חשיב פירות שביעית כדאמר נדרים נ"ט ב' לרבה דרבנן פליגי ארשב"ג ומיהו אפשר דאף לרבה בעינן רבו הגידולין] ולפי' צ"ל דלרבנן דאמרי דכונתו ורצונו של הזורע מהני להיות כלאים סגי במעשיו בשעת זריעה אבל לר"י ור"ש דבעינן רצון בעלים לא סגי במה שהוא בעלים בשעת זריעה כל שאי אפשר להשתרש בעודו שלו, ומיהו אם זרע כלאים והפקיר אפשר דמודה ר"י ור"ש דזורע בשביעית לא חשיבא זריעת כלאים כיון דעומד הדבר לצאת מרשותו בשעת השרשה אבל זורע כרמו ואח"כ הפקירו בשעת זריעה חשיב זריעת כלאים, ואף אם דעתו בשעת זריעה להפקיר חשיב כלאים ולא דמי לדעתו לעקור דלא חשיב כלאים מה"ת וכמש"כ סי' ב' סק"ד דהכא סגי בניחותא דהשתא ואין צורת הכלאים נפסדת בהפקרו אלא שמסלק ניחותא מהן וסגי בניחותא דהשתא.

ואפשר דלענין מעשה הזריעה לכו"ע אף בזורע בשדה שביעית מהני מעשיו ודעתו של העושה וחשיב זורע כלאים ורק לענין איסור הנאה פליגי דלר"י מהנו מעשיו בכל משך זמן הזריעה ומתקדש ולר"י ור"ש כל מעשיו ושוב חסר ניחותא דבעלים ואינו מתקדש, ולפי' בזרע ע"מ להפקיר והפקיר לוקה לכו"ע ולענין קידוש במחלוקת שנוי וצ"ע.

והא דאמר מנחות ט"ו מעשה באחד שזרע כרמו ש"ח סמדר כו', יש לעי' למה חשיב זרעים שלו כיון דזרע בש"ח הו"ל כזורע בשביעית, שהרי אין הפירות שלו אף אם היה היתר, אלא נותן לו בעל הכרם הוצאותיו כדין יורד לתוך שדה חברו שלא ברשות בשדה שאין עשוי לטע וכדאמר ב"מ ק"א א', ואפשר דהכא דלא ניחא לי לבעה"ב דליקני הו"ל של הזורע, אי"נ איירי שזרע בקרקע שלו בתוך עבודת הכרם.

טז) עוד כתוב שם דתלתן שעלו בו מיני צמחים מותר להשקותו דלא חשיב כלאים כלל וכן בכל זרעונים המתערבים שלא מדעתו לא חשיב כלאים, ולכאורה לר"י ור"ש גם זורע כרמו בשביעית לא חשיב כלאים כלל, והקשו אחרונים ז"ל מהא דאמרו מכות כ"א ב' דמתני' כר"ע ומשום מקיים הלא לר"ע אין כלאים בשביעית, ומיהו י"ל דמתני' כר"ע במקיים ודלא כר"ע בזורע של חברו, וגם לר"ע מש"ל בזורע כרם של נכרי לדעתו של נכרי ואין הנכרי מוזהר להפקיר ואין כרמו הפקר, ואין קנין לנכרי להתיר עבודה לישראל, ועוד מש"ל בזורע ער"ה של מו"ש שאין עתיד להשתרש בשביעית ולא יהא הפקר בשעת השרשה ולענין איסור עבודה אסור אף שלא ישתרש בשביעית.

מיהו בעיקר הדין בזורע בשביעית אפשר דאע"ג דעלו עשבים שלא מדעתו לא חשיב כלאים כלל מ"מ זורע בכרם של הפקר חייב משום זורע כיון דיש כאן כונת זורע והשתא הן כלאים אע"ג דאח"כ לא חשיבי כלאים וצ"ע.

ומיהו זורע של חברו אפי' לר"י ור"ש חייב, דהא אמר בירו' דמודים ר"י ור"ש דגפנו אסור הרי דחשיב כלאים לגבי גפן אע"ג דלא חשיב כלאים לגבי תבואה, וה"נ בזורע חשיב כלאים לגבי זרעים ידי' אע"ג דלא חשיב כלאים לגבי כרמו של חברו.

ומיהו צריך טעם כיון דאין כאן ניחותא של בעלים בכרם למה התבואה אסורה, מ"ש מנפלו כלאים בשדה ובכרמו ממילא, דאע"ג דניחא לי בשדה ובכרמו כיון דלא

באמצע שדהו מותר וכמש"כ סי' ב' סק"ד, מיהו יש לעי' לר"ש פ"ב מ"ז דמתיר כל המניין לבדוק מ"ש מלהטמין כשאין העלין מגולין ויחיד דאסור ואפשר דזורע בסוף שדהו לבדוק מינכר טפי ועוד י"ל דהא דמתיר ר"ש ע"כ בזרעוני גנה שאין ראוי עד שיגמרו וכיון דדעתו לעקור קדם גמרן הו"ל כמין שאין רוב העולם מקיימו ואין בו כלאים אבל זורע דבר שאין זרעו כלה וכל שיושרש ויוסיף תהא ההוספה ג"כ נאכלת הו"ל כלאים אף בזורע לבדוק והלכך אף במטמין אסור דלמא יושרש ויוסיף, ויש עוד ראי' שכל שדעתו לבטל הכלאים קדם שיושרש אינו אסור מה"ת מהא דנחלקו בראש תור הבא מן החורבה ומסתבר דפליגי אי אסור מדרבנן. [הא דכתבנו הוא ע"פ פי' הגר"א פ"ק ה"ט דנחלקו בר"ת שדעתו לעשותו ר"ת ועכשו אינו ר"ת, אבל למש"כ סי' ה' סק"ה אינו ענינו לכאן ועי' סי' ח' ס"ק י"א].

יד) בסי' ב' ס"ק י"א כתבנו שאין כלאים בלא ניחותא דבעלים וזרעים שסערס הרוח בכרם של הפקר לכו"ע אינו אסור ואם זרע כרמו כלאים והפקיר אפי' קדם השרשה אסור, ואם סער רוח זרעים בכרמו כל זמן שלא ידע אינו אסור, ואם ידע ולא עקן והוסיפו מאתים אסור, ואם עוסק תיכף בעקירתם והוסיפו מאתים עד שהגיע אליהם מותר, ואם אינו עוסק בעקירתן מחמת אונס מותר, בד"א כשאין הזרעים מפסידין אבל אם הן מפסידין אינו כלאים ואינו חייב לעקור ומות' להשקות הכרם אף שהזרעי' בתוכו.

ובר"מ פ"ה הכ"א כתב דהא לכשאחזור אלקטנו קידש, היינו כשהגיע אליהם ולא עקרו, ומשמע דאם הולך לדרכו קדם שהגיע אליהם מותר, וע"כ לא איירי במסיח דעתו מעקירתן דזה ודאי אסור אף בלא הגיע אליהם, אלא שמשתהה בעקירתן לצורך ובוזה יש חילוק בין הגיע אליהם ללא הגיע אליהם, דבהגיע אליהם ואינו עוקרם נראה כמקיימם ולפי' אם לא יעקרו במועד מפני איסור מלאכה אין ראוי לאסור שהרי לא הגיע אליהם, ואפשר דכשאגיע אלקטנו ר"ל שהוא אנוס שהרי ע"כ צריך שיגיע לכשאחזור היינו ששוהה ברצון שכבר הגיע ואינו עוקר וה"ה אם משתהה ברצון קדם שהגיע אסור, ואם משתהה באונס אע"פ שהגיע מותר ועי' סי' ד' סק"י.

והנה הר"מ כתב פ"ב ה"ז שזה שצריך לעקור שלא יחשדוהו שזרען, משמע דבעצם לא ניחא לי בכל מה דסער הרוח או נפל שלא במתכוין רק מפני החשד עשאוהו חכמים ככלאים ומיהו אם עוסק בעקירתן בשעה שנודע לו לא גזרו חכמים ובוזה הגדירו אם אמר לכשאגיע לא גזרו דהראין אין רואין כאן פשיעה שיחשדוהו אבל הגיעם ועבר מאליהם אסור חכמים ומ"מ לא גזרו שיהא כלאים משעה ראשונה אלא אם הוסיף מאתים מעכשו אסור.

והיה אפשר לומר דמש"כ הר"מ מפני החשד אבל בעצם לא ניחא לי היינו מחמת דלא ניחא לי באיסורא, אבל לא יתכן להתירו לקיים מפני דלא ניחא לי באיסורא דכיון דמותר לקיים הרי כבר ניחא לי ומיהו הדין אמת דאפי' אם לא ניחא לי מחמת איסורא נמי לכשאגיע מותר דמתני' סתמא קתני בין שניחא לי בהאי כלאים בין שלא ניחא לי דכו"ע לא ניחא להו באיסורא ולא מקרי כלאים כל שעוסק בעקירתן והר"מ יהיב טעמא דאפי' לא ניחא לי כלל בהן חייב לעקור שהרי לא התירו חכמים אלא דברים המפסידין.

טז) עוד כתוב שם דאם זרע כרמו כלאים ואח"כ הפקיר לכו"ע מקדש, ונסתיענו מזורע כרמו של חברו דאסרי רבנן אע"ג דמעשיו כלו קדם השרשה, והא דזורע כלאים בשביעית מותר לר"י ור"ש משום דהכרם אינו שלו, והנה הדברים טעות דבירו' פ"ז ה"ג מבעי לי מסכך גפנו של חברו על תבואתו של חברו אי אסרי רבנן ופשיט מדאסרי זורע כרמו בשביעית שאין התבואה שלו ואין הכרם שלו, שמעינן דאע"ג דבשעת זריעה הזרעים שלו מ"מ חשיב אינו

והרא"ש פ"י דטעם משנתנו משום דחלוק כל שדה מחברו ואמנם אם יש כאן היכר השדות אפי' שתייהן שלו נמי, והלא לעולם צריך הרחקה וכדתנן מ"ו ומ"ט, ואפשר דכונת הרא"ש דחילוק בעלים עושה היכר והיה נראה דסומך דתנן היינו בריחוק ו' טפחים שזה שיעור דאורייתא ללקות והרחקות היתירות דרבנן והקילו בחילוק בעלים.

(יז) פ"ז מ"ז התבואה משתשריש כו', ע"י ר"ש דאם זרע חטה וחרצן נאסרו שניהם משישרישו, ונראה דאם אחד נשרש והשני לא נשרש גם הנשרש מותר, ואם נשרש השני נאסרו שניהם, אע"ג דבשעה שנשרש השני הוא ראשון זרוע ובא, מ"מ כיון שנזרע באיסור נאסר בהשרשה. וה"ה נטע יחור וחטה כל שנזרעו שניהם באיסור קדם שנשרש חד מניהו.

היה כרם נטוע זרע חטה פלוגתא דר"י ור"א, לר"י החטה נאסרת משתשרש והגפן משיעשה כפול ואם עקר החטה קדם שעשו ענבים כפול מותרין, וכן נטע יחור או חרצן בין החטין היחור נאסר משישרש והתבואה משתשליש, ולר"א אין נאסר בהשרשה אלא אם שניהם זרועין באיסור, אבל כל שאחד נשרש בהיתר אף זה שנשרש באיסור אינו נאסר אלא כשיבוא לשיעור אוכל תבואה שליש וענבים כפול, והיכי שנאסרין בהשרשה נאסרו אפי' הקשין והזמורות אבל כשאיסורן בשיעור אוכל מסתפק הר"ש אי נאסרו הקשין והזמורות ג"כ בשהגיע זמן איסור הפירות.

כשהגיעה התבואה לשליש והענבים כפול נאסרו מיד וא"צ תוספת מאתים לאחר שכבר הן אוכל דכולו נאסר, ואם זרע כרמו לאחר שהענבים כפול אז אין הענבים אסורין עד שיביאו מאתים, ואי גם הזמורות נאסרין צריך שיביאו מאתים, אבל אם הזמורות נאסרין כשעשו כפול נאסרין מיד כשנאסרו הענבים.

שו"ך שאין לזה הכרח, ואפשר שאין הזמורות נאסרין עד שיוסיפו מאתים, וכ"ה לשון הר"ש, מיהו יש לעי' בהא דתניא בתו' ופסקה ר"מ פ"ה הי"ד דאם מקצתן נעשו אלו שנעשו אסורין והשאר מותרין ומ"ש אלו שלא נעשו מזמורות, ואפשר בדלא הוסיפו מאתים, א"נ הזמורות טפילות לענבים ונאסרין אבל אין הענבים טפלין זו לזו, ולפ"ז י"ל דזמורות נאסרין מיד כשהגיעו ענבים לכפול כיון שאיסורן מכח שהן נטפלין לענבים ומש"כ הר"ש שאם הוסיפו הזמורות מאתים אסורין היינו בזרע בשעה שכבר הגיעו הענבים לכפול שאז אין הראשון נאסר אלא התוספת ואין הזמורות נאסרין מכח הענבים ולשון הר"ש ל"מ כן וצ"ע.

זרע כרמו והביאו הענבים אח"כ כפול נאסרו, אע"ג דהחטים עדיין לא הביאו שליש אף לר"א דהחטים עדיין מותרין, וכן אם זרע חטים והביאו שליש והענבים לא הנצו עדיין החטים אסורין אף לר"א, וכן אם נטע יחור בין החטים והביאו שליש אף שהיחור עדיין אין עושה פירות אף לר"א דהיחור עדיין מותר.

(יח) ויש לעי' בהא דפשיט בירו' מסכך גפנו ש"ח ע"ג תבואתו של חברו מהא דזרע כרמו בשביעית, הלא הכרם שלו לעצם, ולאסור את הזרעים א"צ פירות אלא סגי בכרם לכוי"ע, ואפשר דלענין איסור קאמר דשניהם אינו שלו שא"א להגפנים ליאסר אף כשיגיעו הענבים כפול, שהרי אין הענבים שלו, ואף את"ל דבעלמא כשמגיעים הענבים לכפול נאסרו הזמורות ג"כ הכא שאין הענבים שלו אי בעינן בעלים ולא נאסרו הענבים גם הזמורות לא נאסרו, עוד י"ל שאין הכרם אוסר בזמן שאין בו פירות אלא אם ראוי להיות כלאים מחמת פירות אבל באופן שהפירות אינו שלו ואין הגפן ראוי כלל לצמיחת כלאים אינו אוסר, ושפיר מוכיח דא"צ בעלים בשום צד.

אבל הר"ש לעיל מ"ה כתב דבאמת הזמורות אסורין כיון שאין הפקר, ודקדק הר"ש כשהוסיפו מאתים,

ניחא ל"י במין שנפל מותר, וי"ל דהתם לא ניחא ל"י בתערובתן אבל הזרע כרמו של חברו ניחא ל"י בתערובתן אע"ג דאינו בעלים על הכרם מ"מ חלה מחשבתו שאינו מקפח של חברו במה שמתערב עמו, והלכך לגבי זרעים שזרע חשיב כלאים אבל לגבי כרם הוו הזרעים כסערתן הרוח.

ולפ"ז בזרע כרמו שחנט בששית בשביעית הכרם אסור כיון שהוא שלו והזרעים מותרין ולוקה משום כלאים, ופ"י כן החשק שלמה בהגהות המשנה סוגיא דמכות.

והנה תנן פ"ב מ"ז שלו חטים ושל חברו מין אחר מותר לסמוך לו מאותו המין, וכ' הר"מ פ"ג שלא אסרה תורה כלאים אלא כשהן ב' מינים בשדהו דכתיב שדך, ומבואר דאי אפשר להתיר משום דלכל אחד הוי מין חברו כסערתן הרוח, ואפשר דהטעם דכשזרע חברו מין אחר אצל שדהו הזרועה הוי כזרע כלאים בתחלה בידים ואילו סערתן הרוח לשדהו קדם שזרע ובא עתה לזרוע מין אחר אצל זריעת הרוח אסור מה"ת [אי לא בעינן מפולת יד] וכמש"כ סי' ד' ס"ק י"ג, בזרע דבר שיש בו ממין אחר אחד מכ"ד, ולפ"ז אין על הראשון משום מקיים כלאים, ואפשר דכל שכל אחד ניחא לו בשלו ויש לו רשות בשלו מקרי ניחוחת וחשיב כלאים והלכך בכלאי זרעים שאין אחד מהן מקרי מזיק יותר מחברו ואם רוצים לזרוע ב' מינים על שניהם להרחיק חצי הרחקה כשלא הרחיקו מקרי ניחוחת וחשיב כלאים, ולפ"ז גם כשקדם אחד ולא הרחיק וחברו סמך לו חשיב כלאים גם לראשון.

והא דזרע כרמו של חברו ומסכך גפנו ע"ג תבואתו של חברו אמרינן אין אדם אוסר דבר שא"ש ולא חשיב כלאים לגבי זה דלא עביד איסורא ומשמע אע"ג דידע, וכן מבואר בתו' ב"ק ק' א' ד"ה מחיצת, דאע"ג דידע וא"ל גדור ולא גדר לר"י ור"ש תבואתו מותרת, שאני התם דחברו הוא המזיק ועל חברו לסלק הכלאים ולא עליו מקרי לגבי דידי' כסערתן הרוח [ואע"ג דגם בסערתן הרוח כשידע חייב לעקור מדרבנן ואם שהה והוסיף מאתים אסור הכא לא חייבוהו חכמים כיון דיש כאן מזיק המחויב בדבר] ולמ"ד בירו' במסכך גפנו ע"ג תבואתו ש"ח דאף הגפן מותר כיון דמצד התבואה אין כאן כלאים נראה דדוקא לענין קידוש אמרינן כן אבל מצד הגפן הוי איסור כלאים שאם אי אתה אומר כן אתה פוטר מלעקור הכלאים ונמצא דאין עליו חיוב יותר מעל חברו ונמצא דהוי כלאים גמורים שהרי שניהם ניחא להו וכל עצמו של ביטול הכלאים שרשו משום שבעל התבואה אנוס משום שסילוקן של הכלאים מוטל על המזיק.

ונראה דמסכך גפנו ע"ג תבואתו ש"ח בעל התבואה מותר להשקותו אף שהגפן סוכך עליהן כדין ראה ירק בכרמו ואירע לו אנוס למש"כ סי' ד' ס"ק י"ב [י"ג].

ויש לעי' בהא דתנן פ"ז מ"ו האנס שזרע את הכרם ויצא קוצרו אפי' במועד, למה הבעלים חייב לעקור הלא האנס חייב לעקור, ומדברי התו' ב"ק ק' א' ד"ה מחיצת, מבואר דאע"ג דזה המחויב לעקור פושע ואינו עוקר אין הבעלים חייבין לעקור, וי"ל דהכא באנס נכרי ואז מוטל על הבעלים, ועוד נראה דאפי' באנס ישראל ולא מפטר בעלים אלא כל זמן שמצפים לכוף את המזיק לעקור והוי לגבי דידי' כמבקש פועלים לעקור, אבל אם אין כח ביד חכמים לכוף חייב לקצור כדין ראה ירק בכרמו, [ובתו' עירובין צ"ב ב' ד"ה גפנים, כתבו דההיא דמנחות בלא ידע בעל הכרם, וכונתם בידע ואי אפשר לו לכוף את הזרע].

והנה דין שדך ולא מין אחד בשל זה ומין אחד בשל חברו אינו אלא בכלאי זרעים, אבל בכלאי הכרם הרי תניא מחיצת הכרם שנפרצה אומר לו גדור, ומיהו עיקר דברי הר"מ דבעינן קרא כדכתי' שדך צ"ע דאורחא דקרא למכתב הכי ועוד הא פריך קדושין ל"ט א' ואלא הא כתיב שדך ומאי קושיא הא שדך למעוטי ב' מינים בשל שנים.

דלר"י ור"ש לא חשיב כלאים כלל ושניהם מותרין ולא שייך לאסור גם משום קנסא אלא ברייתא כרבנן בדאורייתא שניהם אסורין ומיהו בירו' לא ס"ל הכי אלא גם בדאורייתא לא נחלקו ר"י ור"ש דהענבים אסורין לר"י ולר"א במסכת גפן חברו ע"ג תבואתו מודים ר"י ור"ש דתבואתו אסורה.

והנה לפי תוס' קיימא במסקנא בגמ' דידן דלר"י ור"ש גם הענבים מותרין, אבל הר"מ פ"ה ה"ח פסק כההיא דירו' ור"י דהענבים אסורין.

הק' הר"ש בהא דפליג ר"א בירו' להתיר אף הענבים ובגמ' דידן אמר ר"א דאף בזרעים דרבנן זרעים אסורים משום קנסא, וצ"ע ומאי רומיא בגמ' מנחות קיימא לרבנן בדאורייתא שניהן אסורין והלכך גם בדרבנן אפשר למיסר של זה דעביד איסורא אבל לר"י ור"ש דגם בדאורייתא שריא שניהן לא שייך למיסר משום קנסא דהא הכא אין הקנס כמו מבשל בשבת דאסורין לדידי' אלא הכא לכו"ע אסור, ומשום גדר כלאי הכרם נגעו בה ולא שייך קנס זה לר"י ור"ש.

כא) והנה לפר"ש א"צ בכרם תנאי כפול אלא בזרוע ובא להתקדש, אבל מקדש את התבואה אף שלא הגיע לכפול, ואף אם אינו עושה עכשו פירות כלל, וכדמרבין בספרי כרם שאינו עושה פירות, והיינו דתנן פ"ז מ"ב גפן שיבשה אסורה כו', ופריך בירו' נחא בסיתואא ופר"ש שאין ניכר בין יבשה ללחה ולכך גזרו משום מראית העין, ומשמע דלחה בסיתואא אסורה מן הדין ומקדשת, ולפיכך הוצרך התנא למתני דיבשה אינה מקדשת, דאי לעולם אינו מקדש עד שיגיעו ענביו לכפול לא שייך למתני יבשה אינה מקדשת, וכן שם מ"ז בענבים שנגמרו כל צרכן פר"ש דמ"מ מקדשין.

אבל דעת הר"מ פ"ה ה"יג י"ד שתנאי כפול הוא בין לקדש ובין להתקדש, ולעולם אין כה"כ נאסרין בהנאה אלא אם יש כאן תבואת הכרם, דהיינו ענבים שהגיעו לכפול, ובין שזרע חטה וחרצן או חטה ויחור ובין שזרע בכרם אין החטין נאסרין עד שיבשילו הענבי' ויגיעו לכפול, אבל החטים נאסרין מיד שנשרשו ואסורין את הגפן אם הגיעו הענבים לכפול, וכן בנוטע בתוך החטים אין אחד מהם נאסר עד שיגיעו הענבים לכפול.

ור"י ור"א ל"פ אלא בזרעים אם נאסרין בהשרשה אבל בכרם לכו"ע אינו מקדש ואינו מתקדש קדם שיגיעו ענבים לכפול, וקיי"ל כר"י דזרעים בהשרשה.

וגפן שיבשה פ"ה דהיינו בסיתואא ואפ"ה אינה מקדשת, ובירו' פריך דבקיטא למה אסור לזרוע בצדה כיון שיבשו עליה ודאי היא יבשה, ומשני דאיכא דוכתא דנושרין העלין אע"ג דהיא לחה באמת.

וענבים שבשלו כל צרכן אינן מקדשין כלל, וכן תבואה שיבשה כל צרכה אינה מקדשת כלל, והא דאמר בירו' כיני מתני' אינן מתקדשות, צ"ע לפרשו לדעת רבנו, ואולי גרסין מקדשות.

ונראה דג"ה הר"מ בתו' ספ"ג גפנים שהשרישו הרי אלו אסורים אבל אין מקדשים ומתקדשים עד שיעשה כפול הלבן.

ול' הר"מ שם ה"יג מאימתי תבואה או ירק מתקדשין משישרישו ענבים משיעשו כפול כו' עד שיזרע זה ויהי זה תבואה, ור"ל שאין דין קידוש אלא בתנאי זה, והלכך בין שהזרעים קדמו ובין שהכרם קדם, לעולם אין קידוש בלא ענבים כפול.

שם ה"יג כרם שלא הגיעו ענביו כו', הוסיף רבנו כאן דאע"ג דמן הדין הזרוע בכרם קדם שהגיעו הענבים לכפול מותרין הזרעים, מ"מ קנסו חכמים ואסרו את הזרעים אף אם עקרום קדם שהגיעו הענבים לכפול, ומיהו את הכרם לא אסרו כיון דליכא בשום פעם שיאסר הכרם קדם שיגיעו ענבים לכפול, אבל הזרעים דנאסרין בהשרשה אסרו גם כאן משום קנסא, ואם נטע בין החטים

ולכאורה קשה אי קדם שהגיעו הענבים לכפול הא אין הזמורות אסורין, ואי כשהגיעו לכפול הא א"צ הוסיפו מאתים וכמו שנתפקנו ס"ק י"ז, אלא הכא כיון שאין הענבים נאסרין אין ראוי לאסור הזמורות מכחן, ומיהו כיון דבזרוע לאחר שהגיעו הענבים לכפול הזמורות נאסרין בהוספת מאתים ואינן נאסרין בהוספת ענבים מאתים כשהן לא הוסיפו והם נדונין בפ"ע, ובזה י"ל דגם בשביעית הן נאסרין.

והא דמוכח בירו' דאף באין בעלים בשום צד אסר ת"ק, הוא מהא דהביא ר"י רא"י מר"ע שהתיר, והיינו הענבים, דהחטים אסורין משום ספיחין ומשום משומר והענבים אין בהם בעלות בשום צד.

ולדברי הר"ש ודאי לוקה משום כלאים כיון דהזמורות נאסרין, ול"ק מסוגיא דמכות, מיהו דברי הר"ש הוא להאי צד דהזמורות נאסרין אף בזרוע ובא, אבל לא פסיקא ל' לרבנו ד"ז כמש"כ במ"ז.

יט) ירו' פ"ז ה"ג האוסר אינו נאסר ושאינו אוסר נאסר כו' כו"ע מודו דהאוסר נאסר, הר"ש פ"י דמשום דעשה מעשה בגפן של חברו, ולכאורה משמע דר"ל דגם הגפן נאסר והיינו דאמר דהאוסר נאסר, אבל א"כ לא הו"ל לקובעו אפלוגתא דר"י ור"א אלא אפלוגתא דמתני', ועוד מאי מבעי ל' במסכת גפנו של חברו ע"ג תבואתו של חברו אי אסר ת"ק, הלא גם הכא איכא איסור בחד צד שהרי עשה מעשה בגפן, ונראה דמודה ר"א לר"י קאמר דתבואתו נאסר מיהו ל' דהאוסר נאסר קשה לפרשו.

אבל הגר"א ז"ל כתב דהתבואה מיקרי אוסר, וקשה דבעירובין צ"ב ב' אמר אפכא דהכרם הוא האוסר כמש"כ תו' שם ד"ה גפנים, ונראה דהכא עיקר הכלאים הוא מצד התבואה שהיא חבושה תחת גפן אבל על הכרם אינו חל שם עירוב משום שהוא מדלה על התבואה, אלא כיון שחייל שם כלאים על התבואה ממילא מיתסר גם הכרם, והרי בזרע אצל גפן אחד נאסרו גם סביביו ואילו זרע תחת הגפן והרחיק כדי עבודתו גפן זה אסור וחבריו מותרין כמבואר בירו' פ"ק דערלה ה"ד כמו שפי' הגר"א שם, והלכך מתמה ר"א כיון שהתבואה מותרת גם הגפן מותר, אבל מסכת גפן חברו ע"ג תבואתו שפיר י"ל דהתבואה אסורה והגפן מותר וכן יש לפרש הא דאמר לקמן ה"ו העביר חמשה עציצין כו', והגר"א פ"י דמשמע ל' לר"א דלעולם תחלת הקידוש בתבואה וכלשון המקרא פן תוקדש הזרע ותבואת הכרם נמשך מאיסור הזרע.

ולפ"ז אין דברי ר"א כאן כהא דר"א מנחות ט"ו ב' דהתם לא נחא ל' אף באיסור הזרעים כיון דהגפן מותר.

כ) וההיא דמנחות פ"ה בתו' שם דאתא כר"י ור"ש, ולפ"ז למאי דאמר ר"א דאיירי בזרעים דרבנן לא התירו ר"י ור"ש אלא בזרעים דרבנן, ואי בירו' ג"כ מיירי בדרבנן אפשר דהא דניחא ל' שאסרו את הזרעים בברייתא דמנחות, משום דהתם אסרו הזרעי', אבל לאסור הגפנים לא נחא ל', אע"ג דהוא קנסא דרבנן, מ"מ לא קנסו בשאר כלאים אלא גזרו כאן איסור כה"כ, וכיון דאינו מתישב לאסור הגפן ולהתיר זרעים לא שייך למקנסי', אבל פשטא דמתני' וסוגיא דירו' משמע דאיירי בתבואה ממש דהיינו חמשת המינים ואפ"ה התירו ר"י ור"ש, ולכן פ"ה בתו' יבמות פ"ג א' דברייתא דמנחות כרבנן ובדאורייתא שניהם אסורין אלא בדרבנן הגפנים מותרין, וכתבו תו' שם דהא דלא מוקי לה כר"י ור"ש ובדאורייתא משום דא"כ גם הזרעים מותרין דלא חשיב כלאים ולכאורה אין דבריהם מובנן הלא ר"א שם אמר בהדיא כן בדאורייתא אי האוסר אינו נאסר לא מצי לאסור ולפיכך מוקי לה כרבנן ובזרעים דרבנן ונראה כונתם דל' הגמ' מנחות שם הכי השתא התם קנבוס כו' ולא קאמר הכא בזרעים דרבנן משמע דאפי' לרב שם דלית ל' ק"ו דר"א מ"מ ברייתא כרבנן ובזרעים דרבנן ולזה פירשו

ונראה דבסוגיא דמנחות תרויהו איתנהו, שהיה אפשר להתיר את הגפנים מחמת שני טעמים, מחמת שהן סמדר, ומחמת שהן של חברו, ורמז זה התנא במה שאמר שהיה סמדר והיה של חברו ואפי"ה אסרו הזרעים, והנה ל"ק ל"י דלשתרו הזרעים משום שהגפן מותר מפני שהוא סמדר כיון שאין כאן חסרון בזריעת כלאים דהא אפי"ה כשעדיין סמדר חייב על הזריעה, אלא שלענין חידוש התורה בכה"כ שהן מתקדשין בזה בעינן כפול ובתבואה סגי בהשרשה, והלכך אפי"ה דמה"ת אין הגפן מקדש עד שיגיע לכפול שפיר קנסו חכמים למיסר הזרעים שזרע באיסור אבל קשיא ל"י כיון דגפן של חברו ולגבי חברו הוי הזרעים כסערתן רוח והוי חסרון בעיקר כלאים ראוי להתיר הזרעים ובזה לא שייך למיסר משום קנסא ומשני דלא אתיא כר"י ור"ש ולדידהו באמת גם הזרעים מותרים והכא כרבנן ומודים חכמים בזרעים דרבנן שהגפן של חברו מותר ומ"מ הזרעים אסורין כיון דבדאורייתא גם של חברו אסור, ומ"מ שמעינן דגם בסמדר הזרעים אסורין והגפן מותר, וכן יש להוכיח דהזרעים אסורין מדרבנן מהא דתנן גפן שיבשה אינה מקדשת וקשה הלא אין קידוש אלא בהגיע לכפול ואיך מש"ל לדון בגפן יבשה אבל השתא דאסורין משום קנסא שפיר אשמעינן דביבשה אפי"ה שיש איסור זריעה מ"מ לא קנסו למיסר הזרעים.

ובשנ"א פ"י סוגיא דמנחות דמשום של חברו ליכא כיון דהתבואה נאסרת כדאמר בירו', אלא דמשום סמדר פריך דלא הגיעו הענבים לכפול, ומשני דבאמת גם סמדר אסור אלא הכא משום שאינו אלא מדרבנן לא אסרו הגפנים [ד"ז אינו מובן הלא שנינו משיגיעו הענבים לכפול וכמש"כ לעיל] ועיקר הדבר דאמר דלא אסרה תורה אלא קנבוס ולוף אינו אלא לר' יאשיה דלא מחייב אלא בחטה ושעורה וחרצן במ"י ובזריעה זו לעולם לא יגיעו להתקדש שבשעה שינץ האילן כבר נתיבשה התבואה ולא מסתבר שאסרה תורה זריעה שאי אפשר לבוא לידי קידוש ולפיכך אמרו דלא אסרה תורה אלא קו"ל דפעמים מתבשלין לאחר ג' שנה, ומיהו מתקדש אף שלא זרע במ"י מה"ת [ולפיכך לא מצי למימר דהכא הוי מדרבנן משום שלא זרע במ"י] ולפי"ז לר"י אף תבואה בכרם מדרבנן, ואינו מובן הלא בפירוש אמרו חולין פ"ב ב' דלר"י חייב בחטה ושעורה וחרצן וכן בכורות נ"ד א' בדגן ותירוש, ועיקר הדבר רחוק מאד שסתמו ולא פירשו דהוא כר"י ומטעם שאין גדילין כאחד, ולא מצינו כמותו בכל הגמ', ולמש"כ סי' ב' סק"ו גם יחור וחסה ושעורה חשיב מ"י ושפיר מש"ל שיתקדשו, ומיהו עדיין יש לשאול כיון דהפירות ערלה והן איסור"י א"כ חסר נחותא דבעצים כמו זורעי כרמו בשביעית ואף שהזמורות אין בהם איסור ערלה הא גם בשביעית אין דין שביעית בזמורות ומ"מ הענבים מותרין [עי' לעיל ס"ק י"ח באור] ומ"מ מש"ל בהבריך יחור בארץ ולא הפסיקה מהזקנה והבריכה ביחד עם חטה ושעורה, שאין כאן איסור ערלה וכדתנן ערלה פ"א מ"ה.

(כג) שם הי"ד ואם עקר הזרע כו' ה"ז מותר בהניי, וכן בהט"ו ולקט הזרע קדם שישריש כו' ה"ז מותר בהנאה, אין כונת רבנו דאסורים באכילה שאין לזה מקור, ועוד היה רבנו מפרש בהדיא שאסורין באכילה, ומהיכי תיתי לן למיסר באכילה, אלא איסור הקידוש קרי ל"י איסור הנאה, והוסיף כן רבנו שלא ליתן מקום לטעות דמיתקן גם איסור זריעת כלאים, לזה דקדק מותר בהנאה, וזו כונת הראב"ד, ויש כאן ט"ס בל' הרי"א וכצ"ל כרם שלא הגיעו ענביו להיות כפול הלבן כו' מותר בהנאה ולקט הזרע קדם שישריש ה"ז מותר בהנאה א"א אפי"ה באכילה, ואינו משיג אלא מפרש.

והא דתניא בתוס' גפנים שהשרישו הרי אלו אסורין היינו אסורים משום זריעת כלאים, ואפי"ה דגם בלא

צ"ע אי אסרו את הזרעים, ומשמע דכיון דנזרעו הזרעים בהיתר לא קנסו.

יר' פ"ב ה"ג תני סומכין עומרים בצד גפנים, הרא"פ והפ"מ פ"י עומרים תלושים ומהא ברייתא יליף דאסור ליטע בצד קמה יבשה מדאיצטריך לומר דמותר לסמוך תלושין, אבל בל' הגר"א משמע דגרסינן סומכין עומרים בצד גפנים יבשות, ואפשר דה"ג אר"י דהא אמרה שאסור ליטע בצד קמה יבשה גפן יבש מהו לזרוע בצדו תני סומכין עומרים בצד גפנים יבשות נשמיענה מן הדא כו', והנה ר"י אמר דשמעינן ממתני דהבא לנטוע בצד קמה יבשה אסור ולא מצי אמר אטע ואח"כ אקצור וכדתנן במתני ואינו בא להוכיח עיקר דינא דגם קמה יבשה יש בה משום כלאים דזה שמעינן מפ"ז מ"ז דקתני דתבואה שיבשה כל צרכה אינה מתקדשת ושמעינן דהיא אסורה אלא מוסיף דאינו נוטע אפי"ה דדעתו לקצור, והדר מבעי ל"י אם מותר לזרוע בצד גפן יבש ומביא ברייתא דשרי ומביא דברי ר"א דאמר דמתני דאוסרת ר"מ היא.

שו"ך דהגר"א מפרש ארטבון התבואה התחיל לרקוב וא"ל סמך היינו ליתן העומרים תחת הגפנים להגן מפני הגשמים, וע"ז כתב הגר"א דסומכין עומרים מפורש דסומכין עומרים היינו לגפן לח, ודלא כמש"כ. {ע"כ נדפס שם}

והאי גפן יבש לפר"ש היינו יבש לגמרי שמת ומסקינן דשרי, ולפי"ה הר"מ והר"א היינו בסתווא, ולפי"ז למאי דמסיק שרי לסמוך בסיתווא, והרי הר"מ לא פסק כן, ומיהו עיקר גירסתנו לא יתכן לדעת הר"מ, דפי' בפ"ז מ"ב דברי ר"י בצמר גפן בכרם, וגם פירש דר"מ לקולא ולרבנן צ"ג מקדש, ופסק פ"ה הי"ט דצ"ג מקדש, וע"כ דגרסינן דהא אמרה שאסור לזרוע בצד גפנים יבשות, ור"ל דלא פליגי אלא לענין קידוש אבל לכו"ע אסור, והא דפסק הר"מ דאינו מקדש פי' הגר"א סי' רצ"ו ס"ק כ"ב משום דסתם לן תנא בזה כר"מ, וצ"ל דקבלה היתה ביד ר"א דרבנן ור"מ פליגי בזה, אבל תנא דמשנתנו מחלק בין צ"ג לגפן יבשה.

ועובדא דרשב"י ל"ק לפר"ש דגם יבש אסור משום מראית העין דהכא בגמ' ודאי שרי, מיהו קשה הא דמסיק דאף בצמח אינו אסור רק משום מראית העין, ולפר"ש גפן שאינו עושה פירות דאורייתא, ואפשר דגמ' גרע טפי אף בכבר התחיל לצמוח, ועוד דשאני הכא דלא ניחא ל"י שיצמחו וכל דלא ניחא ל"י לא הו' כלאים מה"ת רק מפני מראית העין חייב לעוקרן.

(כב) והנה מקור דברי רבנו מנחות ט"ו ב', ומפרש דאתיא כרבנן דאדם אוסר של חברו, אלא שהתירו את הגפנים משום שאין סמדר מתקדש, ופריך דלמה מקדש, ומשני דאיירי בזרעים דרבנן, ומשמע דבדאורייתא סמדר מתקדש, אבל אן לא ס"ל הכי דלא אמרינן ק"ו כה"ג ואיירי גם בדאורייתא, אבל תימא הלא מתני' היא דאין ענבים מתקדשים עד שיעשו כפול, ואי הוי ס"ד דגם הזרעים לא נאסרו איך ניחא ל"י דאיירי בזרעים דרבנן, אכתי למה הזרעים אסורין, ואי עיקר התירוץ דהתם משום קנסא למה ל"י למימר בזרעים דרבנן לימא ל"י התם משום קנסא.

עוד יש לעי' דבגמ' שם אמר הך דלא עביד איסורא לא קנסינן ל"י ומשמע דאם היה הכרם שלו הוי קנסינן ל"י אף בכרם.

ואפשר לפרש סוגיא דמנחות כפי' תו' דזרע סמדר ואח"כ הגיעו לכפול, והוי ס"ד דאתיא כר"י ור"ש, ומשני דאתיא כרבנן דאדם אוסר של חברו, אלא הכא בזרעים דרבנן, ואנן לא קי"ל הכי, אלא אתיא כר"י ור"ש ומודים דשלו אסור, וכדאמר ר"י בירו' ולישנא דגמ' הכי השתא כו' לאו דוקא אלא מתפרש הכא במאי עסקינן, אלא שלפי"ז עלומה קנסו מקור דברי רבנו במה שכתב דהזרעים אסורין משום קנס קדם שהגיעו לפול הלבן.

שהגיעו הענבים לכפול מותר בהנאה היינו הזרעים, אבל הענבים מותרין אף באכילה, אבל למש"כ הגר"א דואם עקר כו' ה"ז מותר בהנאה היינו הענבים, ע"כ מוכרח כדעת הר"א דלא התיר אלא בהנאה, אלא שקשה למה ל"י להר"א להוסיף, הלא הוא בהדיא בר"מ, וזה מכריח להגיה בדברי הר"א וכמש"כ לעיל.

ולדעת הגר"א גם הזרעים אסורין באכילה אף בלא קנסא אף בנוטע בתוך הזרעים והלכך אף בשל נכרי, ולפיכך מש"כ בברכ"י סי' רצ"ו ס"ה בשם זקנו הר"א אזולאי להתיר קשואים הגדלים בכרם של נכרי, בזמן שהגפנים ילדות ואינן עושין עדיין פירות, מחמת הא דשו"ע סי"ט ס"י, אינו מספיק להתיר באכילה, ואע"ג דלמש"כ לעיל מותר אפי' באכילה מ"מ כיון דלדעת הר"א אסורין אף בהנאה ולפי' הגר"א אף לדעת הר"מ אסור באכילה, ראוי להחמיר.

ומיהו הענבים שלא הגיעו לכפול נראה דיש להתיר אף באכילה, וזה מותר אף לדעת ר"ש, ואיסור אכילה לדעת הגר"א דרבנן, ולפי' הכ"מ אף לדעת ר"מ מותר באכילה.

כז' דינים העולים לדעת הר"מ, א. זורע בין הגפנים ולא הגיעו הענבים לכפול מותרין שניהם מן הדין ואסורין הזרעים משום קנס, שהה עד שהגיעו הענבים לכפול נאסרו שניהם מן הדין, ועיקרן נאסר וחשיב כולו איסור ולא תערובות איסור.

במש"כ דאם שהה עד שהגיעו הענבים לכפול נאסרו שניהם מן הדין, אפשר שאין התבואה נאסרת עד שתוסיף מאתים אחר שהגיעו הענבים לכפול.

{ע"כ נדפס שם}

ב. זרע בין הגפנים ולקטן קדם שנשרשו אף אם הביאו הגפנים כפול אחר שנזרעו קדם שנשרשו, הכל מותר, ולא נאסרו הזרעים משום קנסא.

הביאו הענבים כפול קודם שנשרשו ולא לקטן ונשרשו, נאסרו הזרעים מיד והענבים לכשיוסיפו מאתים, [וכן בזרע אחר שהביאו כפול ונשרשו].

ג. נטע בין הזרעים ונשרשו עדיין הן מותרין, הביאו הענבים כפול נאסרו הענבים מיד והזרעים לכשיוסיפו מאתים.

זרע אצל הכרם וגדר ביניהן ונעקר הגדר וקיימן, אם הביאו כפול אחר שקיימן באיסור נאסרו הענבים מיד והזרעים לכשיוסיפו מאתים, הביאו כפול בעוד הגדר קיים אין אסור אלא התוספת אחר שנעקר הגדר, הביאו אחד ממאתים נאסר כולו משום תערובות איסור, הביא אחד מהן אחד ממאתים, זה שהביא אסור והשני מותר.

וכן בסערותן הרוח לזרעים ונודע לו וקיימן, יש בהן אלו החלוקים הנזכרים.

ונראה לפ"ז דהא דמעביר עציץ נקוב בכרם בעינן הוסיף מאתים, היינו כשהעביר אחר שהביאו כפול, אבל אם הביא כפול בזמן שהעציץ בכרם נאסרו מיד.

כתב הר"ן ספ"ק דקדושין בהמשך דבריו ז"ל, דאע"ג שאין התבואה נאסרת עד שתביא שליש והענבים עד שיביאו כפול, מ"מ הו"ל להודיעו להזרע דסופם ליאסר, ולכאורה אין הדין כן להר"מ אלא אם הגיעו הענבים לכפול נאסרה התבואה בהשרשה, ולדעת ר"ש נאסרה בהשרשה אף שלא הגיעו הענבים לכפול, אבל כונת הר"ן דאיכא למימר דהני אמוראי סברי כר"א בירו' דתבואה עד שתשלש.

נראה דעת הר"מ דהיכי דנאסר מיד כגון תבואה שנשרשה בכרם שהגיעו ענביו לכפול נאסר הקש, וכן כרם שהגיעו ענביו לכפול בשעה שזרע כלאים נאסר העץ, כיון שנאסר ההיתר נאסר גם העץ, אבל היכי שאין ההיתר נאסר כגון זורע בכרם שהגיעו ענביו לכפול, ואנו אוסרים הענבים כשהוסיפו מאתים, אז העץ מותר, וכן אם הגיעו הענבים

נשרש איכא איסור כלאים מ"מ מותר לזרוע בצדו ע"מ לעקרו קדם שישרישו הזרעים, והא דתנן פ"ב מ"ד היתה נטועה ונמלך לזרעה כו' אלא משרש ואח"כ זורע, היינו בנשרש, ואף את"ל דגם בלא נשרש עדיין הדין כן מדרבנן אבל מה"ת כל שדעתו שלא יושרשו שניהם אלא מטמינם מותר אבל אם דעתו שיושרשו חשיב כלאים, [ויעוד י"ל אסורין שמוזהר על קיומן וחייב לעקרו, אבל טרם שנשרשו אין איסור קיום למש"כ הכ"מ פ"ה ה"ג, ורשאי לשהות עד שעה אחת קדם שיושרשו אבל אינו רשאי לקיימן עד שיושרשו שזה כמקיים את המושרש].

שם ואם עקר כו' ה"ז מותר בהניי, פי' הגר"א סי' רצ"ו ס"ק כ"א, דר"ל מותר הכרם ופרושי מפרש רישא וה"ה אם לקטו כשהוא בוסר אלא רבנותא אשמעינן.

שם הט"ו ואם השריש אסור, ר"ל אף הענבים אסורין, ולכאורה צריך שיוסיפו מאתים, ומשמע דעת רבנו דאע"ג דכרם זרוע ובא כיון זורע השתא הזרעים באיסור ונשרשו נאסרו שניהם מיד, ודוקא במעביר עציץ בכרם בעינן הוספת מאתים. שו"ר שאינו כן שהרי כתב רבנו פי"ו ה"א הזורע ירק כו' עד שהוסיף מאתים, וע"כ הכא נמי כל אחד בדינו קאמר הזרעים מיד והגפן כשהוסיף מאתים.

כד' והנה נטינו מדברי רבנו הגדול ז"ל בביאורו יו"ד סי' רצ"ו ס"ק כ"א, שפי' הא דתניא בתוס' גפנים שהשרישו הרי אלו אסורים ר"ל אסורים באכילה, ומקדשים את הזרעים ר"ל משום קנסא, וקשה לישבו שיחדשו חכמים לחלק בין אכילה להנאה ויסתמו הדברים ולא יפרשו דאסורין באכילה, וגם ל' מקדשין קשה לפרשו על קנסא והר"מ קרי ל' אין מקדשין, ועוד דקתני סיפא מקצתן נעשו כו' את שנעשו אסורין ואת שלא נעשו מותרין והלא שניהם אסורין והו"ל למתני נתקדשו ולא נתקדשו.

כה' ולענין הלכה נראה דיש להחמיר כדעת הר"ש דאף קדם שהגיעו הענבים לכפול מקדשין את הזרעים וכג"י דידן בתוס' וכדאיתא בספרי דמרבין כרם שאינו עושה פירות, כיון דהוי פלוגתא בדאורייתא אי נקטינן כדעת הר"מ דמודה ר"י שאסורין בהנאה אפי' במין אחד שלא במפולת יד, ומ"מ יש לצדד להקל משום דעת ר"י דלמאי דקיימא לן כר"י אין אסור אלא בחטה ושעורה וחרצן במ"י.

והנה אם זרע כרמו אין נפקותא בזה, דהא גם לדעת הר"מ אסור מדרבנן משום קנסא, אלא נ"מ בנטע בין הזרעים ועדיין לא הביאו הענבים כפול, או נכרי שזרע כרמו וקצרו קדם שהגיעו הענבים לכפול דלדעת הר"מ הזרעים מותרין ולדעת ר"ש אסורין.

ואם הזרעים קדמו ואח"כ נטע לדעת הר"ש נאסרו הגפנים בהשרשה ומקדשין את הזרעים כשיביאו שליש אע"ג שלא הגיעו הענבים לכפול, ולדעת הר"מ אין נאסרין לא הגפנים ולא הזרעים עד שיביאו הענבים כפול. הגיעו הענבים לכפול ולא הגיעו הזרעים לשליש, לדעת הר"מ הזרעים אסורין, ולדעת ר"ש הזרעים מותרין עד שיביאו שליש.

והזורע בין הגפנים בשעה שהביאו הענבים כפול, לכו"ע אין הגפנים נאסרין עד שיוסיפו מאתים.

והא דתניא בתוס' גפנים שהשרישו אסורין ומקדשין אבל אין מתקדשין כו' תבואה שהשרישה אסורה ומקדשת ומתקדשת, איירי התנא בכרם קדם, וכמש"כ הר"ש לפרש הא דספרי דקתני נמי התבואה מתקדשת משתשריש והענבים מתקדשין כשיעשו כפול, ומשו' דלשון לא תזרע כרמך הכי משמע דהכרם קדם ותנא אקרא קאי, ומיהו תוס' אינה מתישבת כל כך.

כו' ר"מ פ"ה הי"ד אבל הבוסר מותר, כתב הכ"מ על השי' הר"א שאינו מוכרח, ור"ל דאפשר דמותר אף באכילה, ונראה כונתו ז"ל דהא דכתב הר"מ שאם עקר קדם

ראה אותן וקיימן דקידש הרי אלו ישרפו, ואי גרסינן וכן אם ראה אותן וקיימן הוי מתפרש דכן הדין שאם חזר בתשובה בעשבים יהפך ובאביב ינפץ ובדגן ידלק, ואח"כ שב לפרש הרי אלו ישרפו עם הגפנים הסמוכים, ומיהו משמע דמייירי שכבר עשו הענבים כפול בשעת זריעה, וא"כ אין הגפנים ישרפו אלא הענבים אם הוסיפו מאתים, ואפשר דלפירות קרי גפנים.

כח ירו' פ"ז ה"ו שמואל אמר במעביר תחת כל גפן וגפן אר"י לאויר עשרה היא מתניתא, נראה דקשיא ל"י למה מעביר עציץ אוסר, אם העציץ גבוה עשרה טפחים בדין הוא שלא יאסור כדאמר לעיל פ"ו ה"ב ב'י' שדות התחתונה נטועה כרם זורע את העליונה עד אויר י"ט ומוקי לה שמואל במעביר תחת כל גפן וגפן ותחת הגפן אסור אע"ג שהתבואה למעלה מ"יט, [ע"י ס"י ב'י' סק"ג] ור"י אמר לעולם שאין הגפן מדלה על התבואה אלא שאין העציץ גבוה י"ט והו' הזרעים באויר י"ט של כרם והן תוך ד"א של כרם ולדינא לא פליגי דתרויהו קושטא ניהו, ולי' כל גפן וגפן הוא בגפנים יחידים ובכרם תחת גפן אחד אוסר כשיעור זרע האוסר בכרם אבל צ"ע למה ל"י להזכיר כל גפן וגפן.

שם העביר חמשה עציץ נקובים תחת גפן אחת כו', ע"י שנו"א פ"ז מ"ח, וצ"ע הלא התבואה הגדילה תחת הגפן התוספת אסור אלא שמתבטל ברוב ההיתר, ואילו נתוסף עליו איסור עד רובו חוזר וניעור מה"ת, וא"כ הדין נותן שהגפן שהוסיף מאתים אסור ואפ"י לר"א [א"ה], וע"ע בדברי הירוש', לקי' ס"י י"ג סק"ז].

וא"ת מעביר עציץ נקוב למה אוסר כיון דדעתו להעביר הו"ל כזורע ע"מ לעקור שאינו כלאים מה"ת וכמש"כ ס"י ב'י' סק"ד, וי"ל דהתם בעוקר קדם שנעשה זרע אבל הכא איירי אחרי שהביא שליש וכמש"כ הר"ש פ"ז מ"ז דבזה שנינו אם הוסיף מאתים אסור והו' כלאים ואפ"י לא הביאה התבואה שליש כיון שאין דעתו לעקרה אלא להעביר העציץ מן הכרם אבל התבואה סופה להתבשל והו"ל מין שכיו"ב מקיימן וחשיב כלאים.

כט ירו' ב"ב פ"ה ה"א שדה כרם שלא לאסור את כרמו, לכאורה אתיא כמ"ד אא"ש"ח, אבל למאי דקיי"ל כר"ע פ"ז מ"ה דזורע כרמו בשביעית מותר וכמו שפסק הר"מ פ"ה מה"כ ה"ח, הדין נותן דספיחי כרם אסורין, אבל הר"מ פ"ד מה"ש ה"ד פסק להאי דספיחי כרם מותרין, ואפשר דלא מפרסמא האי דינא דזורע כרמו בשביעית מותר, א"י כיון דבכל השנים בדילי אינשי מלזרע בכרם אורחיהו נקיט להו ולא זרעי אינשי בכרם.

לכפול בשעה שהתבואה זרועה ואנו אוסרין את התבואה בהוספת מאתים הקש מותר, [וכבר כתבנו לעיל ס"ק י"ז לצדד כן בדעת ר"ש] ובה מתפרשין דברי הר"מ פ"ח ה"א שהעתיק הא דאמר בירו' פ"ה ה"ו דזרע וצמח ואח"כ סיכך הקשין מותרין והדגן ידלק, ומשמע דאפ"י הוסיפו הקשין מאתים מותרין, ומינה דאף גפנים אין עצן נאסר כשלא נאסר ההיתר, והא דכתב הר"מ פ"ה ה"ז דבין בזרע בצד הגפנים ובין בנוטע בצד הירק והתבואה דאפ"י הקש והעצים האלו נשרפין, היינו בזרע בצד הכרם שהגיעו ענביו כפול שורפין הקש, ובזרע ואח"כ הגיעו לכפול שורפין העץ, ולצדדין קתני, ובנוטע בצד התבואה אם הגיעו הענבים לכפול שורפין העץ אבל בקש לא מש"ל באופן זה שתשרף, ואם נימא דגם בהגיעו לכפול אין העץ נאסר לא מש"ל שריפה בעץ אלא בנטע אילן ובו ענבים ונאסרו בהשרשה ודברי הר"מ ל"מ כן, ואם נימא שדעת הר"מ דגם זמורות נאסרין בהוספת מאתים וכמו שנסתפק הר"ש א"כ לא הו"ל לסתום פ"ח ה"א דהקשין מותרין.

ומיהו מהא דירו' אין רא"י דאפשר דהא דהקש מותר היינו בשלא הוסיף מאתים, דהא זרע באיסור והעביר את הסכך דאמר שם הקשין אסורין והדגן מותר, ע"כ משום דהדגן בטל את האיסור במאתים ולא הקש.

הגר"א בסק"י האריך להתיר העצים, וצ"ע מה הכרח לזה, ומה שאמרו עיקרן נאסר בהשרשה ומשמע אבל הגפן הנטוע כבר אינו נאסר, אה"י דלכו"ע אין הגפן נאסר אלא מה שיגדל באיסור אסור אף העצים, ומה שנאסר הגפן אם הביאו הענבים כפול באיסור, משום דחשיב כנטוע באיסור דהבאת כפול הוא כהשרשה, וילפינן ל"י מהא דאסרה תורה עיקרן בהשרשה, ומה שקשה מהא דכתובות פ' א' למש"כ בדעת הר"מ דהזרע בשעה שהענבים כפול אין העצים נאסרין נחא בפשיטות הא דכתובות וכמש"כ הר"ש, ועוד קשה הא תניא בתוס' זמורה של גפן שהיתה מודלה ע"ג תבואה כו' כל הגפן אסורה היא ופירותיה והביאה רבינו בס"ק מ"ז והר"ש פ"ז מ"ז, ואי אין הזמורות נאסרין בתוספת מאתים צ"ל דמייירי שהביאו הענבים כפול בשעה שהיא מודלה.

ר"מ פ"ה ה"ד מקצתן נעשו כפול הלבן כו', בס"ק י"ז נתקשינו אם העץ נאסר למה לא יאסרו אותן שלא נעשו, ובתוס' ספ"ד משמע דקאי אגפנים דמקצתן עשו ומקצתן לא עשו, אבל מדברי רבנו משמע דקאי על ענבים בגפן אחת.

שם ה"ז ואם ראה אותן וקיימן הרי אלו ישרפו כו', אינו מובן שאף אם לא ראה אותן השתא ישרפו שהרי כבר קיימן בשעה שסערותן הרוח, ונראה דשב ארישא שאם

סימן ד

שנזרע ג' קבין לבית סאה והרי יש כאן תערובות מין אחד אחד מס"ד צריך למעט, הרי שיש כאן מין הנזרע ג' קבין לב"ס ונפל לתוכן זרעוני גינה [הנזרע ג' קבין לב"ס] אחד מכ"ד צריך למעט משהו ומותר לזרוע.

היה נזרע ט' קבין או י' [פלוגתא הוא בירו'] ונתערב בו רובע או אחד מכ"ד מזרעוני גינה א"צ למעט, ומשהו יותר מח' דינו כט' ומשהו יותר מט' דינו כ"י, היה המערוב יותר מרובע והנזרע יותר מ"י רואין אם יש מן התערובות רובע ל"י מותר.

ב שם ר"ש ופליגן הנך ברייתות אהדדי, משמע שאין חילוק בין זרעוני גינה לתבואה וקטניות, אלא העיקר תלוי בדקותן כל שהן מב' קבין ולמטה שיעורן בכ"ד אף שהן מין קטניות וכל שהן מב' קבין ולמעלה שיעורן ברובע ולאידך תנא שיעורו בג' קבין.

שם ואם נתערב באותן ט' או ח' קבין כו' אבל נתערב בעשרה כו', צ"ע מנ"ל לאמוראי האי שיעורא ואין

א כלאים פ"ב מ"א כל סאה שיש בה רובע ממין אחד ימעט, מדברי הר"ש מבואר דהאי שיעורא הוא בחטים, אבל יש מינין שא"צ סאה זרע לבית סאה של חטים ויש מינין שצריכין יותר מסאה, ושיעור רובע שוה לכל המינים וכל שיעור זרע לבית סאה של כל מין ומין שיעורו רובע, כיצד הרי שנזרע ח' קבין או ט' בבית סאה שיעורו רובע שהוא אחד מל"ב, ומל"ו ועד רובע א"צ למעט, רובע צריך למעט, היה נזרע ג' קבין בבית סאה שיעורו רובע, ועד רובע א"צ למעט, והוא אחד מל"ב, ואותו המין שנתערב שיעורו ברובע, ואין חילוק בין אם הוא נזרע ג' סאין בבית סאה ובין אם הוא נזרע ג' קבין או ב' קבין לבית סאה, היה נזרע פחות מג' קבין או פחות מב' קבין [פלוגתא היא בירו' אי שיעורו בג' או בב'] היינו זרעוני גינה דמתני' דמשערין בו אחד מכ"ד בנופל לבית סאה, ואותו המין שנתערב זה בו אין חילוק אם הוא מרובה או מועט, כיצד הרי שיש כאן מין שנזרע ח' קבין לבית סאה ונתערב בו אחד מכ"ד זרעוני גינה

שיצטרפו אינו מתישב, ועוד מה סברא היא זו דתשעה בתשעה אוסר רובע ובעשרה לא יאסור, הרי בעשרה סאה ממנו מכיל פחות מסאה של תשעה, וא"כ נתמעט חלק השדה של המבטל ונתגדל ערך של המתבטל, ועוד מאי פשיט מהא דשלשה אוסר בתשעה, התם רובע משל שלשה איכא אחד מ"ב בנופל ואנן מבעי לן ברובע דלית בו אחד מ"ד, וכן מש"כ שם דסאה חולקת היינו דשל שלשה אינו אוסר בשל שבעה אינו מובן דהא יש בכלל רובע אחד מ"ד ובין דאזיל בתר רובע ובין דאזיל בתר אחד מ"ד רובע אוסר. ומש"כ שם בהמשך הדברים דבמידת רובע לא מספקא ל" דודאי משערין באותו המין שנפל אם יש ממנו בית רובע כו', ג"כ אינו מובן מה ענין רובע אצל בית רובע. ונראה דלא נמסרו לן דברי רבנו כראוי, ואפשר דהכונה דלענין אחד מ"ד פשיטא דמשערין באותו המין שנפל.

ה) ואפשר לפרש תשעה ועשרה מהו שיצטרפו, היינו שהנופל מ' מינים שאחד מהן מ' ואחד מהן מ' ואינן שוין בשיעורן שזה של ט' ברובע וזה של י' באחד מ"ד, ואפשר דלא מבעי ל" אלא אי יהיבין חומרא דרובע אבל ביש אחד מ"ד גם משל ט' ודאי אסור. ופשיטא שלשה ותשעה מצטרפין, אע"ג דבשלשה רובע לקולא ובט' רובע לחומרא, מ"מ משערין שניהם ברובע כשנפל מחצה משל שלשה ומחצה משל תשעה ולא מיקילין בשל תשעה להצריך אחד מ"ד, ומ"ד סאה חולקת ס"ל דכל שאחד מהן רובע קולא ואחד מהן רובע חומרא אין מצטרפין ובעינן אחד מ"ד בשל ז' {א"ה, כמדומה דצ"ל בשל ג'}

והא דאמר רובע סאה אוסרת בג' קבין ורובע ג' קבין אוסרת בסאה, חד מלתא היא, ור"ל דרובע האוסר הוא אפי' הוא מצורף מ' מינים שאחד סאה לב"ס ואחד ג' קבין, ולי' אוסרת בג' קבין ר"ל מסייע את הג' קבין למיסר, וזה של ג' קבין מסייע את של סאה למיסר, ואפשר שזה כונת הגר"א ז"ל אבל לא נמסר בכתב כראוי.

ו) ר"מ פ"ב מה' כלאים ה"ד כיצד חרדל שנתערב בתבואה כו', אע"ג דנקט רבנו קב ע"כ אין כונת רבנו דקביים ברובע דבכגון זה לא יתכן לדבר ברמזים, והמשך דברי רבנו מבואר דבזרעוני גינה לעולם משערין באחד מ"ד בנופל ממנו לב"ס, שאם נפל שיעור זה בסאה אסור לזרוע עד שימעט את המעורב ולא משגחין בהאי סאה שנפל בו כמה ממנו נופל לב"ס, שאין נפקותא בזה, וכן לא משגחין בזה שנתערב כמה נופל ממנו לב"ס דלעולם שיעורו אחד מ"ד בין שהוא לקולא בין שהוא לחומרא, והיינו דכתב רבנו בין בחרדל שנופל ממנו קב לב"ס ובין שנופל ממנו סאתים לב"ס שיעורו באחד מ"ד, ובתבואה וקטניות לעולם ברובע.

ולענין הלכה נראה דאם נתערב דבר דק הנופל פחות מג' קבין לב"ס יש להחמיר כדעת הר"ש והגר"א דכל שיש בהנופל אחד מ"ד אוסר אע"ג שהוא מין תבואה או קטניות, ושיעור זה הוא בנופל לסאה, ואע"ג שמין זה שנפל לתוכו נופל ממנו ה' קבין לב"ס, ואע"ג דלפרי"ש משמע דמשערין כל מין במה שנופל ממנו לב"ס וזהו סאה המוזכר במשנה, יש להקל כדעת הר"מ, וכדמשמע בגמ' ב"ב, וכן הרע"ב פ"י כהר"מ.

ואם זה שנתערב הוא מין הנופל י' קבין לב"ס יש להחמיר כדעת הר"מ דלא חילק בתבואה וקטניות ולעולם אוסר ברובע בסאה.

וז"ג של ג' קבין לב"ס יש להחמיר כדעת הר"מ שאוסרין באחד מ"ד בסאה כדעת הר"מ שלא חילק בז"ג אע"ג דלפרי"ש והגר"א יש להקל עד רובע, ואם הן ז' קבין לב"ס אינן אוסרין ברובע אלא באחד מ"ד, ולא מצינו מי שיחלוק בזה, אע"ג דלפ"י הגר"א מבואר בירו' דעד ח' למר ועד ט' למר שיעורו רובע, אפשר דאינו אלא בתבואה וקטניות.

שיעור זה תלוי בסברא, ומשנתנו לא חלקה כלל בין מרובה למועט.

שם ואר"ש קאי דאמר אף להקל כו', ושמעינן מכאן דגם לרבנן אזלינן בתר הנזרע, כגון בנזרע ג' קבין לרבנן שיעורו רובע לג' קבין, כי היכי דאמר לר"ש רובע סאה לג' קבין, ונראה דלא קיי"ל כר"ש אלא כרבנן.

והנה פעמים שהמעורב מרובה בין בערכו להנזרע ובין בערך מקומו למקום הנזרע והוא מותר, ופעמים שערכו מועט ואסור, כיצד רובע קטניות הנופל ג' קבין לב"ס שנפל לסאה חטים הנופל סאה לב"ס ימעט משהו ומותר ה"ז אחד מ"ב פחות משהו ומותר, הרי שנזרע פחות מג' קבין לב"ס ונפל ממנו חצי רובע לסאה חטים אסור אף שהוא אחד מ"ד משדה ואחד מ"מ בהנזרע, ולפי המבואר ב"ב צ"ד א' טעמא דפחות מרובע מותר משום שדרכו להתערב וכולי עלמא ידעי דאין כאן כונת כלאים ולפיכך לא חייל עלי' שם עירוב ומשמע שם דלעולם משערין רובע לסאה ולא מחלקין בין חטים דקים לגסים ובין מין למין וכמו לענין מכר, וכל פרטי הדינים לפר"ש קשה לכוונם ע"פ הטעם הנאמר בהן דלא יתכן דמסאה עד ג' קבין דרכו להתערב בשיעור שוה ובפחות מזה משנה דרך תערובתו, וכן במה שמשתנה שיעורו לפי הנופל קשה לכון וצ"ע.

ג) והר"מ מפרש דלעולם שיעורו רובע לסאה ולא משגחין בהנזרע בשיעור נפילתו כלל, וכן בזרעוני גינה דמשערין אחד מ"ד בנופל, היינו שאם נתערב אחד מ"ד בנופל בסאה אסור ולא משגחין בהאי סאה אם נזרע בב"ס או בפחות או ביותר, ומשמע מדברי הר"מ דזרעוני גינה דוקא, אבל תבואה וקטניות דקין אע"ג ששיעור זריעתן זרעוני גינה מ"מ שיעורן ברובע, וכן זרעוני גינה לעולם שיעורן בכ"ד אף הגסים שבהם המשתוין בשיעור הנופל עם התבואה, וגם לפ"י זה קשה לכון טעמו, דבשלמא רובע לסאה י"ל דזהו דרכו להתערב בסאה בין שהוא דק בין שהוא גס, וכן בסאה אין חילוק אם הוא דק או גס, אבל זרעוני גינה קשה, אם אין דרכו להתערב מאליו למה מותר אחד מ"ד, ואם דרכו להתערב כי איכא אחד מ"ד למה אסור, ואפשר דאע"ג דדרכו להתערב מ"מ קפדי אינשי בזרעוני גינה טפי שלא יהא גדל בין התבואה כל שיש אחד מ"ד בנופל במקום שנזרע סאה וצ"ע.

ד) מ"ב ר"ש הכא את אמר קביים ברובע כו', הר"ש פ"י דכיון דלא אשכחן פירוקא תנאי היא, ולפרי"ש אין נפקותא בין תבואה לזרעוני גינה אלא העיקר אם הן ג' קבים או פחות, והא דתנן זרעוני גינה דברו בהוה, ובבהגר"א משמע דמפרש ל"י בניחותא, ויש חילוק בין תבואה לזרעוני גינה, ובתבואה וקטניות שיעורו ג' קבין ובזרעוני גינה שיעורו קב [וכל שיצא מקב הוי בכלל קביים וכן בתבואה פחות מג' קבין הוי בכלל קביים כן נראה לפרש].

והר"מ לא הביא כלל שיעורא לא בתבואה וקטניות ולא בז"ג ולא נתפרש טעמא.

שם חד אמר עד ט' קבין וחרנה אמר עד ח', הגר"א פ"י דעל המתערב קאי וכל שהוא גס הנזרע יותר מ' לב"ס למר או יותר מ' לב"ס למר מיקילין לשער באחד מ"ד והנה מבואר דקיי"ל אף להקל כר"ש [א"י הא דאמר ר"ש אף להקל ארישא קאי וכמו שפ"י הר"מ והא דתנן הפשתן בתבואה כו' הוא סתם מתנן] ולאו דוקא זרעוני גינה אלא גם בתבואה גסה מיקילין מיהו פחות מ' למר ופחות מ' למר לא מיקילין.

והר"מ השמיט כל זה ולא יהיב שיעורא לא בתבואה וקטניות [כפרי"ש] ולא בז"ג [כפי הגר"א] אלא לעולם בפחות מסאה לב"ס מחמירין לשער בכ"ד וביותר מסאה לב"ס מיקילין לשער בכ"ד.

שם תשעה ועשרה מהו שיצטרפו, בבהגר"א פ"י שהנופל הוא מ' לב"ס והנזרע מ"י לב"ס, ולשון מהו

מדברנן אבל הר"מ פ"ב ה"א כתב ביש בו רובע אם זרע לוקח וכבר תמה בזה בתורע"א אמנם יש לתמוה איך יתכן דהניח התנא דין המצוי תמיד דהיינו מרובע ולמעלה ולא פירשו התנא אי סגי במיעוט או צריך לעקור ושנה דין רובע בצמצום דבר דלא שכיח כלל שיהא רובע בדיוק, [ומיהו י"ל כיון דקתני רי"א יבור שפיר משתמע דביתר רובע מודו רבנן דיבור אבל אין זה מספיק די"ל דרובע ויתר מרובע חד דינא] וכן במ"ק ו' א' קאמר דימעט ואין דין מיעוט אלא בדבר דלא שכיח כלל [ויש לדחות דאשמעינן דאם אין בו אלא רובע סגי למעט אע"ג דכבר הזהירו ב"ד על הכלאים ועבר ולא מיעט] ואפשר לפרש דהא דפריך בגמ' היינו דוקא ללישנא דדינא אבל ללישנא דקנסא לא שייך להקשות דהכא בכלאים לא שייך למקנס דודאי לא עריב לזרע שאין דרך בני אדם לערב בענין זה ועוד דלא נחשדו על הכלאים במזיד, ועוד דמתני' לא נשנית לב"ד המפקחין על הכלאים אלא על היחיד ולא שייך למתני שיקנס את עצמו, אבל ללישנא דדינא פריך כמו שפי' תו' דכיון דדרך בני אדם לנפות הכל מקרי ב' מינים גם לענין כלאים אלא דהוי קשיא לי' למה רובע ימעט הלא אין בני אדם מקפידין על רובע לסאה והוי ס"ד דלענין כלאים מחמירין בשיעורא דרובע כיתר מרובע, ומשני רובע דכלאים כרובע דהכא ואמאי ימעט משום חומרא דכלאים ר"ל דבכלאים יש להחמיר ברובע דכשצמח שיעור זה במין אחר נראה כעירוב והוי כלאים מן הדין וכדתנן פ"ג מ"ה שעיקר הכלאים לפי מראית העין וכמש"כ הר"מ פ"א ה"ה, והנה בגידולי השדה הרובע בסאה נראה כערבוביא שאין הדבר ניכר שהוא רובע לסאה המתערב שלא לדעתו של בעלים וכיון שפירש שדין הכלאים אינו משתער במה שניכר ערבוביא בזרעונים קדם שנזרעו אלא במה שנראה ערבוביא בין הצמחים אזלא לה קושיתו דלעולם י"ל דדרך בני"א לנפות הכל ומ"מ לא מקרי כלאים דאזלינן בתר שעת צמיחה ובשדה אינו ניכר אם היה בזרעונים עירוב ומיעטו או שהיה בתחלה רק שיעור זה ולפיכך סגי במה שמיעטו וכשבא לעקור אין דרך לעקור הכל ואף אם היה דרך לעקור הכל והוא לא עקר הכל ג"כ אין כאן ערבוביא לפנינו.

(ט) והא דאמר ת"ק סבר לא קנסינן היתירא אטו איסורא ור"י סבר קנסינן, ר"ל אי רובע מחזקין לי' לתערובות יתירה שלא כדרך הרגיל שפיר י"ל דר"י קניס היתירא אטו איסורא וימעט הכל, והאי קניס אינו קנס על האדם שהרי בכלאים לא חשדינן דעריב, אלא לישנא בעלמא הוא דקניס בפירות שיאסרו אף המיעוט, ומאהי קנסא ליכא לאתויי לדין מקח די"ל דר"י לא קניס אלא באיסורא דכלאים, וגם י"ל דרבנן נמי מודו דבמקח קנסינן משום דחשדינן לי' דעריב, אלא דקשיא לי' דע"כ מוכח דמן הדין סגי במיעוט, ואי אפשר לתרץ דכלאים אזלינן בתר חזותא של הצמחים ואע"ג דקדם שנזרעו נראין כב' מינין מותר כל שלא נראין כערבוביא בגידולן א"כ לא שייך למקנס היתירא אטו איסורא, וצ"ע.

(י) פ"ז מ"ז אם ארעו אונס מותר, האי אונס נראה דאפי' אונס ממון וכדתנן לעיל דנותן לפועלים עד שליש אבל יותר לא, מיהו במתעכב מלגדור משום שהוא טרוד בעסקיו ויפסיד כשילך מעסקיו לגדור, לא אתפרש שיעור בהפסדו אי סגי בהפסד פרוטה, ואי מפרשינן עד שליש במתני' דלעיל עד שליש היינו שליש שווי הפירות, י"ל דשיעור זה הוא גם בהפסד אחר.

והנה משנתנו בדניחא לי' בגידולן, ואין חסרון נחותא ידידי רק מצד האיסור, דלולא האיסור לא היה גודר, ומ"מ כל דלא ניחא לי' באיסורא שרי, אבל אם מתעכב מלגדור בלא אונס רק הוא מתרשל בדבר אסור אף שדעתו לעקור, וכדתנן ואם ארעו אונס דוקא אונס, ותנן פ"ה מ"ו כשאחזור אלקטנו הוסיף מאתים אסור, והתם משמע אפי' בלא ניחא

(ז) שם ה"ז אם היה המין האחר אחד מכ"ד בשדה כו' בין שהיה המין האחר שצמח כו', הנה מבואר בדברי רבנו דבזה לעולם משערין אחד מכ"ד בשדה ולא משערין רובע לסאה ואחד מכ"ד בנופל לב"ס שנתערב בסאה, והדבר תמוה דבגמ' מ"ק ו' א' אמר כאותה ששנינו כל סאה שיש בה רובע ממין אחר ימעט, ועוד איך יתכן בזרע סאה מין דק שנופל פחות מסאה לב"ס שנתערב בו רובע מסאה לב"ס שלא יהא צריך למעט, מ"ש צמח מתחלת הזריעה דרובע לסאה חשיב כלאים אף שאין במין האחר אחד מכ"ד בשדה, וכן יש לתמוה ביש בו אחד מכ"ד איך יתכן דמותר לכתחלה לזרוע ואם צמח יהא צריך למעט, והרי בפחות מרובע בסאה מותר לזרוע אף שהסאה הוא ממין הנזרע ז' קבין לב"ס והרובע ממין הנזרע סאה לב"ס אף שיש בהמעורב יותר מאחד מכ"ד בשדה.

ואפשר דאחד מכ"ד בשדה שכתב רבנו היינו בהנזרע בשדה והיינו אחד מכ"ד בסאה, ונקיט שיעורא דתבואה וקטניות דפתח בו בהלכות הקודמות, ומה שסיים רבנו או זרעוני גינה בתבואה וקטניות היינו ביש בהן שיעור האוסר כפי שקדם, ועיקר ההלכה שבא רבנו לפרש היינו בנזרע שלא בידיעת הבעלים ולא ניחא לי' בתערובתן מ"מ צריך למעט מפני החשד, ואם אין בתערובתן שיעור האוסר מותר, ואף בהיה בהן שיעור האוסר ומיעטו סגי בהכי.

ובתני' ב"ב צ"ד א' מבואר דבין בבא לזרוע ובין בצמח בשדה חד שיעורא הוא, וכ"ה ברש"י ותו' מ"ק ו' א' ב'. ולענין הלכה נראה דהכי נקטינן בין לקולא בין לחומרא אחרי שאין דברי הר"מ מוכרעין דפליג.

ובשנו"א כתב בפירוש הירו' דחד תני שיש בו וחד תני שנפל לתוכו, ומסקינן כאן בתלוש כאן במחובר, דר"ל במחובר שכבר הוא זרוע ועכשו ראה שמעורב בו כלאים, והוסיף הגר"א לפרש דהאי דתני שנפל לתוכו לא דתני כן במשנתנו אלא תני כן בברייתא, אבל משנתנו ודאי בתלוש מדמפליג בין תבואה וקטניות לזרעוני גינה משום דזרעוני גינה גם פחות מרובע חשיב משום שאפשר לזרוע בחלק גדול מן השדה, ואין זה אלא בתלוש אבל במחובר כבר בטל חשיבותן ובענין רובע, ואינו מובן למה לא נזרע מהן חלק גדול ואפשר דבתערובות הן נופלין רצופין הרבה זרעונין במקום אחד כיון שהוא זרוע על מדת זריעת החטין ולא על מדת זרעוני גינה ומ"מ הדבר מחודש דבפשוטו כל שאינו כלאים אחר זריעה אינו כלאים בשעת זריעה ובפשוטו מאן דתני שנפל לתוכו היינו דתני כן במשנתנו דאם במשנתנו הכל מודים א"כ גם בברייתא הכל מודים ואין כאן פלוגתא וצ"ע. והנה לפי הגר"א במחובר מבואר דגם במחובר שיעורו רובע לסאה ולא אחד מכ"ד בשדה דהא תני כל סאה שנפל לתוכה רובע ממין אחר ימעט.

ומיהו קשה דהא תנן לק' מ"ג א"ש אומר כדי שלא ישייר רובע לב"ס, ומשמע דשיעורו אחד מכ"ד בשדה וכלי' הר"מ, דאל"כ הו"ל למתני שלא ישייר רובע לסאה, וי"ל משום דחטים ושעורים הן שוין בנופל [וכמש"כ הר"ש מ"ב דב"ס הוא סאה חטין כפי חשבון סאתים של חצר המשכן וחומר שעורים נמי משתער כחשבון סאתים בחצר המשכן כמבואר בלי' הר"מ פ"ב דעירובין] ורובע לסאה הוא בית רובע לב"ס נקט בית סאה, תדע דפתח בלי' רובע ולא אמר בית רובע, אלא דלמאי דתפש התנא היתה זרועה חטים ונמלך לזרעה שעורים אין נפקותא בין אחד מכ"ד בפירות לאחד מכ"ד בשדה.

(ח) ב"ב צ"ד א' רובע דכלאים כיתר מרובע דהכא, פי' הר"י דרובע שכיח ולא שכיח ולענין כלאים נקטינן לחומרא דלא שכיח, והר"ן פי' דפירי דמיחדין לזריעה הם מהברורים ורובע שבהן כיתר מרובע, ומשני דרובע דכלאים כרובע דהכא רק משום חומרא דכלאים גזרו ברובע משום יתר מרובע והכי מסקנא דסוגיא ולפי"ז אין איסור רובע אלא

ויש לעי' באינו מוצא פועלים לעקור הכלאים אי מותר לו להשקות בעוד הכלאים בכרם [למאי דקיי"ל דמשקה חייב משום זרע עי' סי' ב' סק"ח] ואע"ג דנזרע שלא במפולת יד אינו חייב ג"כ על השקאה וכמשי"כ לעיל סי' ב' סק"ח הכא בנזרע ע"י אנס או עלעלה הרוח שאין חסרון בצורת הכלאים בשעת זריעה אלא שלא היה שם פועל בר חיובא חשיב שפיר כלאים לענין שהמשקה חשיב זרע כלאים.

ונראה דמותר להשקות, דכל שאין נחותא דבעלים אין כאן כלאים ומותר להשקות, וא"ת א"כ למה ביש בו רובע ממין אחר אם זרע לוקה הרי לא ניחא לי' בתערובתן אלא שמתעצל לנפות, י"ל כשזרע כלאים בידיים לא מהני חסרון נחותא, וכיון דשם ערוביאי עליהם וזורען בידיים חייב אבל משקה את הכלאים במקום דלא ניחא לי' אלא שמעוכב בעקירתן מצד אונס אין כאן כלאים.

(יד) שם עד כמה הוא שוכר פועלים עד שליש, אע"ג דבעלמא צריך ליתן כל ממונו שלא לעבור איסור וכדאיתא יו"ד סי' קנ"ז, ואפי' בלאו שא"ב מעשה וכמשי"כ הגרע"א בגליון שם בשם הריב"ש, ומבואר בהגר"א שם דאפי' באיסור דרבנן, שאני הכא דכל שעושה מחמת אונס ממון אין כאן נחותא ואין כאן כלאים ועשו חכמים גדרים בדבר וחייבוהו עד שליש, ואפשר דכל שאינו עוקר מחמת אונס ממון אף שחייב לשכור עד שליש מ"מ אינו נאסר מה"ת אלא מדרבנן כיון שדעתו לעקור ואף במקום דהיה ניחא לי' בגידולן של הכלאים לולא האיסור מ"מ השתא לא ניחא לי' באיסורא, [ובבהגר"א רצ"ו ס"ק י"ח משמע דלרבנן דר' יאשיהו הוא מה"ת] ומיהו במתירא בעקירתן נראה דלא חשיב כמעוכב מחמת אונס ואם היה ניחא לי' בגידולן לולא האיסור אסור מה"ת מיהו בלא ניחא לי' בגידולן לא נתקדשו מה"ת וכן הדין באומר לכשאחזור אלקטנו, וכמשי"כ סק"י.

שם יתר מכאן קוצר והולך ואפי' אחר המועד, צ"ע למה הוזכר כאן מועד, מה לי עבר מועד מ"ל לא עבר, ואפשר דאשמעינן דאע"ג דבמועד יוצאין על הכלאים כדתנן ריש מ"ק, מ"מ מניחין אותו שלוחי ב"ד עד אחר המועד כיון דמברר שעושה מחמת אונס, ושלוחי ב"ד עצמן אינן עוקרין כיון שידוע אונסו מאמינן לו שיעקור, ולפ"ז איירי בחוה"מ של פסח, ולי' הר"מ בפירושו דאחר המועד יבקש פועלים בשכר הידוע צ"ע דלא שייך להזכיר כאן מועד דכל יום ויום חייב לשכור פועלים עד שליש בין במועד בין אחר המועד ואפשר דאחר המועד שכיחי פועלים טפי אע"ג דבגמ' מ"ק ו' א' קאמר דבמועד פועלים בזול מ"מ לא שכיחי פועלים ופעמים שאינו מוצא אלא ביוקר.

(טו) ר"מ פ"ה הי"ב ה"ז מבקש בנחת וקוצר, הלי' מגומגם דבקשת פועלים לא שייך בו בנחת, ואפשר דצ"ל מבקש וקוצר בנחת, והנה הוסיף רבנו לפרש שלא נפטר מבקשת פועלים, ואף שלא מצא ביום ראשון חייב לבקש בכל יום.

שם ואם נשתאה הזרע עד שהגיע לעונה שיקדש ה"ז יקדש ויאסרו שניהם, האי עונה מש"ל בתרי גווני, אם לא הגיעו הענבים לכפול קדם שיצא האנס והגיעו אחר שיצא נאסרו הגפנים מיד והזרעים כשיסויפו מאתים, ואם הגיעו לכפול קדם שיצא, צריך שיוסויפו מאתים אחר שיצא, ואם אחד הוסיף ואחד לא הוסיף זה שהוסיף אסור, ודברי רבנו שכתב ויאסרו שניהם, ר"ל כל אחד משניהם כדינו.

והאי נשתאה הזרע שכתב רבנו היינו בנשתאה בפשיעה שלא שכר פועלים או שיכול בעצמו לקצור ולא קצר, ואפשר דצ"ל ואם נשתאה [ר"ל הבעלים] עד שהגיע הזרע לעונה שיקדש כו', אבל באין לו פועלים אינו נאסר כדתנן אם ארעו אונס מותר וכההיא דתנן כשאגיע אלקטנו מותר אף שהוסיף מאתים.

ומלי' הרע"ב פ"ז מ"ו משמע דאם הוסיף מאתים נאסר אפי'

לי' בגידולן כלל ואפי' לא היה בהן איסור כלאים היה עוקרן מ"מ במתירא אסור, והאי כשאחזור אינו במתעכב מחמת אונס דהא תנן ארעו אונס מותר, אלא במתירא, והא דתנן כשאגיע אלקטנו מותר, לכאורה משמע מפני שהוא אונס שהרי הולך לעוקרן ומאי הוי לי' למעבד טפי, אבל קשה למה לי' למתני תרתי הא תנן בפ"ז מ"ו מ"ז דאם ארעו אונס מותר יתר מכאן קוצר כדרכו והולך ומני' שמעינן כשאגיע אלקטנו מותר לכשאחזור אלקטנו אסור, ונראה דהא דכשאגיע אלקטנו היינו אפי' במתעכב בעבודתו עד שיגיע דכיון דיהיב דעתו עכשו לעקור ואינו מסיח דעתו מעקירתן שרי אף ששוהה בדרך המתעכבין מלעשות דבר שחפץ בו, אבל כשאחזור הוא באופן שלא היה עוזב דבר שחפץ בו באמת ואף שדעתו לחזור מיד ואינו מסיח דעתו מעקירתן, אבל ארעו אונס מותר אף שמסיח דעתו מעקירתן עד שיעבור האונס ואפי' ישאר הירק בכרם עד למחר וליומא אחרא אבל כשאגיע אינו מותר אם לא יגיע עד למחר וכ"ז מבואר בירו' כמשי"כ לק' ס"ק י"ז.

ונראה דאם לא ניחא לי' בגידולן ומתעכב מחמת שחר פועלים בפחות משליש אין אסור מה"ת אלא מדרבנן, ועי' סי' ג' ס"ק י"ד, אבל אם כל עקירתן אינו עושה רק מחמת איסורן, אם מתעכב במה שחייב מן הדין אסור מה"ת וצ"ע.

והאי הוסיף מאתים אסור דתנן, יש לעי' אי חשבינן משעה שאמר כשאחזור או משעה שידע את הכלאים.

והא דבעינן בכלאים נחותא דבעלים, היינו נחותא דאיסור, אבל אם דעתו לגדור ביניהן מותר אף דניחא לי' בגידול התבואה אצל הכרם שרי וכדתנן יגדור מיד אם ארעו אונס מותר, וכ"כ תו' ב"ב ב' ב' דדוקא נתיאש הימנה ולא גדרה.

(יא) פ"ב מ"א ר"ש תמן את מרבה לבטל איסור תורה ברם הכא את מרבה לבטל מפני מראית העין, אין הכונה שכאן איסור דרבנן דגם כאן איסור תורה כמשי"כ הר"מ פ"ב מה' כלאים שאם יש רובע לסאה וזרען לוקה אלא הכונה דהכא כל כלאים בערוביאי הנראית לעין אסרה תורה וכמשי"כ הר"מ פ"א ה"ה וכיון שהוסיף ואין כאן רובע לסאה ואין כאן עירוב שדרך להיות מעט מין אחר בלא כונת זריעת כלאים אין כאן כלאים והלכך לא שייך בזה ביטול איסור כמו שאין איסור לעשות גדר בין הכרם ובין התבואה, ואין בזה מבטל איסור, מיהו הרא"ש בהגהותיו פי' דכיון דלא ניחא לי' אינו כלאים מה"ת וכן פי' הרע"ב ומה שהק' התויו"ט ל"ק דהכא לאו ביטול ממש קאמרינן אלא דהמיעוט שאין מכוונין אליו לא חייל עלי' שם כלאים.

(יב) פ"ז מ"ו קוצרו אפי' במועד, בהגהות הרא"ש כתוב אע"ג שאינו דבר האבוד כו' ונ"ל דמיייר כו', נראה דהאי ונ"ל אינו מהרא"ש אלא גליון שמפרש דהא דהוצרך הרא"ש למיהב טעמא דהתירו במועד משום מראית העין שלא יהא נראה כמקיים כלאים משום דמתני' משמע דאפי' לא יוסיף מאתים עד אחר המועד דאי יוסיף מאתים בלא"ה מותר דהוי דבר האבוד שהרי הוסיף מאתים לאחר שכבר ידע הבעלים, אבל דברי הגליון תמהים שכיון שמתעכב מלעוקרן מפני איסור מלאכה במועד לא יאסרו אף אם יוסיפו מאתים וכדתנן מ"ז אם ארעו אונס מותר ואם מתעכב מלקוצרן בשבת ויו"ט ודאי הוי בכלל אונס וה"נ במועד.

(יג) והנה למדנו שאף אם לא נעשה איסור בזריעה חייב לעוקרן, ולמאי דקיי"ל דמקיים כלאים אינו אלא מדרבנן [עי' סי' ב' סק"ח] ה"נ איסורו דרבנן, ומיהו אם לא עקר נאסר הכרם מה"ת, וא"ת א"כ יהא איסור מה"ת לקיים כמו שאסור חטה וחרצן לר' יאשיהו אע"ג דאינו לוקה משום שמוזהר שלא יוקדש וכמשי"כ לעיל סי' א' ס"ק י"ד, י"ל דכל זה בעושה מעשה אבל מקיים לא.

ולא אמרו פועל אלא משום שדברו חכמים בהוה, ויש מקום לומר דפועל אסור בקיימם בלבו ומשום דבעה"ב סמך עלי' מצי אסר אבל לא מסתבר כן שאם ניהותא דידי' כניהותא דבעה"ב אף לר"ש יהא אסור ואי ניהותא דידי' לאו ניהותא דבעלים אף לר"מ מותר וכן הר"מ פ"ה ה"ט לא הזכיר פועל. והא דאמר לעיל בכשאגיע אלקטנו בפועל שנו אע"ג דהתם לא קעביד מעשה, צ"ל דמיירי בבעה"ב ידע ומסר לי' לפועל ללקוט לכשיגיע ובזה מותר, ואם מסר לו ללקוט כשיחזור אסור, ודברי מרן ז"ל פ"ה ה"ט דלא כתב כן לא הגענו להם.

(יט) ר"מ פ"ה ה"ט הרואה כלאים כו', לא הזכיר רבנו פועל שאין חילוק בין פועל לאחר וכמש"כ לעיל, ודוקא בעשה מעשה וכמש"כ לעיל ורבנו סתם משום שסתמו בגמ' והוא מובן דעובר על כרס חברו ולא עשה שום מעשה לא מקרי קיימן, והש' הר"א נראה דאין מקומה כאן אלא לק' הכ"א דהכא לא שייך בעה"ב שעוסק במלאכתו ולא שייך להזכיר פועל.

שם הכ"א בהש' הר"א ופי' בחצי שעה יוכל לדעת כו', יש נפקותא גדולה לדינא בין הר"א והר"מ, והר"א מיקיל דכל שלא נפחת התלוש אחד ממאתים לא הוסיף המחובר אחד ממאתים, אבל לדעת הר"מ דמחלקין זמן היובש לשעות ואם יבש אחד ממאתים אמרינן דהמחובר הוסיף אחד ממאתים ע"כ משקל ההוספה מרובה ממשקל הנפחת שהרי היובש אינו מפחית כל משקלו שגם היבש יש לו משקל כגון אם הלח משקלו מאתים והיבש מאה הנה נפחת משקלו במאה שעות מאה אוקיאיות ואמרינן דבחצי שעה הוסיף המחובר אחד ממאתים היינו אוקיא וזה נפחת ממשקלו בחצי שעה רק חצי אוקיא.

והנה נוטל אחד היינו מירק זה שאנו דנין עליו ונוטלו בשעה שעקר את הכלאים ומניחו לפחות, ואמרינן כמו שזה פוחת עכשו בחצי שעה כמו כן הוסיף המחובר בחצי השעה האחרונה קדם שעקר הכלאים, אבל לי' לוקט אחד ומניח אחד אינו מתישב, ולכן נראה דלוקט אחד כשרואה שהוא משתנה וכמו שזה פוחת זה מוסיף, [ולא שאנו מלמדין אותו ללקוט ולהניח שזה לא יתכן שהרי עביד איסורא אלא לישנא בעלמא הוא איך הוא שיעורא] [שו"ר דהגר"א מוחק תיבת אחד השני], והנה זמן הפחיתה משתנה לפי ביכור הירק והתבואה ואין מבושל שליש ורביע ומבושל כל צרכו שוין בזמן הפחיתה ומשערין כל אחד בעצמו, והלכך אמר נוטל אחד כו' ולא נוטל ירק אחר שאינו בן גילו, וגם שעות הפחיתה מסתבר שאין על ערך אחד ושיעור זה שאמרו חכמים אינו אלא דזמן ראשון של פחיתה הנלקט משתנה עם ההוספה אחרונה של זה שמניח במצב זה ואין שיעור זה אלא לברר שיעור אחד ממאתים ואין לנו אחרת שאפשר שבשעה שזה פוחת אחד מק' אין זה מוסיף אחד מק'. ועיקר השיעור אפשר שאינו בדיוק תמיד, ומ"מ סמכו עליו חכמים כיון דמן הדין ברובא בטל.

(כ) והנה הר"מ לא הזכיר בדיקה זו אלא בירק ותבואה, ובפ"ק דערלה ה"ג משמע דגם בפירות האילן בודקין כן וצ"ע.

והנה אמרו בירו' דבית ר' ינאי משערין כהדין ירבוזה, ופי' הגר"א בערלה שאם מתיבשה ירבוזה אחד ממאתים בזמן שהיה גדל באיסור ערלה או כלאים אסור ואם לאו מותר, ואפשר לפ"ז שלא החמירו לאסור אלא בודאי הוסיף מאתים אבל ספיקו לקולא וכל שירבוזה הוסיפה ודאי כולן הוסיפו, ואפשר להיפוך שלא התירו אלא בודאי היתר והר"מ השמיט ירבוזה ונראה דהוא מפרש בע"א ואפשר דעיקר הגיר' בהדין ירבוזה וכ"ה במכלתין ומפרש דבי ר' ינאי היו מעיינין ומשערין בירבוזה שמה שזה פוחת זה מוסיף והן היו שקבעו שיעור זה או שלמדו הדבר שהיה

באונס, והוא ע"פ ההגה' שבפי' הרא"ש, וגם הכ"מ העתיק דברי הרא"ש כמו שהן, ונראה דפי' כן גם דעת הר"מ, אבל כ"ז תמוה שאין דברי הרא"ש מתפרשין כלל אם הן כולן דברי הרא"ש דמתני' שפיר מתפרשי בדבר האבוד אלא סתמא משמע אפי' באינו דבר האבוד ולא שייך לומר טעמא משום מ"ע ולהוסיף ונ"ל כו' אלא ודאי תרי גברי כתבו כאן, ועוד איך יתכן שיהא נאסר במתעבב מחמת אונס, [שו"מ כן בבהגר"א ס"ק י"ט].

(טז) ירו' פ"ז ה"ד כיני מתני' מותר לקוצרו אפי' במועד, בבהגר"א כתוב שאין חיוב לקצור אלא רשות, ואינו מובן דהא תנן יתר מכאן קוצר כדרכו והולך אפי' אחר המועד, מבואר דעד שליש חייב ליתן אפי' במועד, וכן מסתבר דאם התירו במועד משום ביעור כלאים ודאי חייב לבער אפי' במועד.

ונראה דבא לתרץ דמתני' קתני סיפא אפי' אחר המועד, ולמש"כ לעיל ר"ל אע"ג דיוצאין על הכלאים מ"מ לא חייבוהו לשכור פועלים יותר משליש, וברישא קתני אפי' במועד משמע דבמועד יש לפטור יותר, ולזה אמר דרבותא דמועד דברישא היינו משום דבעלמא אסור לקצור במועד כדאמר מ"ק י"ב ב'.

ומה שפי' הגר"א בשנו"א דהא דהצריכו לשכור פועלים עד שליש אינו אלא בנזרע ביד אנס שנשתקע שם בעלים דשם כלאים עלי' בשעת זריעה, אבל באנס דלא קנה אינו חייב להוסיף על שכרן וכן ברואה ירק בכרמו אינו מוסיף על שכר פועלים קשה לכוונו לפי פשוטו, דאם יש כאן שני שיעורים בשכירות פועלים אין ראוי למסתם והרי לא נתפרש דין קוצרו במועד ושוכר פועלים ברואה ירק בשדהו, וע"כ דדין המשנה כאן כולל הכל, ולמש"כ סי' ב' ס"ק י"א אם נזרע ביד אנס ויצא מקדש אף אם הגיע העונה שיקדש כשיצא מלפניו, ומשנתנו משמע דקוצר והולך ואין חוששין אם יגיעו הענבים לכפול או יוסיפו מאתים, ומיהו י"ל דאע"ג דהזורע כלאים והפקירו והגיע לעונת הקידוש מקדשין מ"מ אם זכה אדם מן ההפקר ודעתו לעוקרן אע"ג דלא הספיק לעוקרן עד שהגיעו לעונת הקידוש לא נתקדשו, מיהו מהא דמסכך גפנו כו' מוכח דאפי' זכה אחר אסור וכמש"כ שם וצ"ע.

(יז) ירו' פ"ה ה"ה ריב"ח אמר בפועל שנו בעה"ב שהוא עסוק במלאכתו כו', נראה דבא לפרש הא דקתני לכשאגיע אלקטנו דאינו ר"ל שהוא הולך ולקטו דזה פשיטא, אלא ר"ל שהוא מנכש כאן וראה כלאים מרחוק אינו חייב להפסיק מלאכתו ולילך לעקור אלא מנכש והולך עד שיגיע לכלאים ויעקרו, ואמר ריב"ח בפועל ומפרש בגמ' דלאו דוקא פועל קאמר ריב"ח אלא בעוסק במלאכתו קאמר וזה כמו שפירשנו לעיל סק"י.

ומיהו היה נראה שאם אין דרכו להכלאים צריך להפסיק ואם משתהא זהו בכלל לכשאחזור, אבל הר"מ כו' דאם הוא אצלם ואינו עוקרם אסור וצ"ע.

שם פועל שקיים כו' אסור לו ומותר לכל אדם, ומסקינן דלר"מ אסור לכל אדם ולר"ש אינו אסור אלא לו, ונראה דאיידי בקיימן במעשה שהשקה אותן דאי לא עביד מעשה אלא ניחא לי' בלבו לאו כלום הוא כיון דלא ניחא לי' לבעלים וכן כשלא ידע בעלים דהוי כלא ניחא לי', ושמעינן מכאן דאי עביד מעשה אע"ג שכבר הוא כלאים מקדם מ"מ מצי אסר אכו"ע לר"מ ולר"ש אסור לדידי' משום קנסא וזה לא דמי להא דנחלקו לק' פ"ז ה"ג במסכך גפנו ע"ג תבואתו של חברו אי נאסרו הענבים דהתם הענבים שלו ולמאן דאסר אליבא דר"ש אסר להו אכו"ע אבל הכא דאינו שלו ודאי לא מצי אסר על אחרים רק לדידי' אסור משום קנסא ודוקא במעשה אבל בלא מעשה אף משום קנסא ליכא.

(יח) ולפי האמור אין נפקותא בין פועל שקיים או איש אחר,

מינים ואין המעורב מתבטל, והר"ש כתב דוקא עירב ע"מ למכור אסור כיון דחייב לבור וצ"ע.

(כג) ירו' פ"ב ה"ג אר"י וכי לא בא יהושע לפרש אלא לעוברי עבירה כו', תוכן הסוגיא דריב"א סבר דבורע לזרע לא ניחא לי' בעשבים ואז אין בו משום כלאים ואין בו משום גזל דניחא לי' שיעקרום ואף שנוטלין לעצמן ניחא לי' דמונעין לו את הטורח של עקירתן, וזרען לעמיר ניחא לי' בעשבים ויש בהן משום כלאים ויש בהן משום גזל, ור"י לא מסתבר לי' שיתנה יהושע חוץ משדה תלתן בזמן שיש בו משום כלאים דכיון דתיקן שמלקטין עשבים בכל מקום לא הו"ל להוציא שדה תלתן בזמן שהיא כלאים ואע"ג דהבעלים מקפידים שהרי יכולים לעקור בעצמן מ"מ אין כדאי לאטרוחי להוציא מן הכלל מידי דגדל באיסור ואין אנו רוצין בקיומו, ולכן פירש ר' יוסי דגם בזרע לזרע דלא ניחא לי' בעשבים יש בו משום גזל ואף שהוא חרד בעקירתן מ"מ לא ניחא לי' בעקירת אחרים דחס עליהן ורוצה ליטלן לעצמו, והא דמלקטין עשבים בכ"מ ולא אמרין דחפץ הוא לעצמו משום דבכל זרעים לא ניחא לי' תערובות מין בשאינו מינו והלכך ניחא לי' בנטילת אחרים שמנקין לו תבואתו אבל בתלתן לא אכפת לי' בתערובות העשבים שהן נאכלין בתערובתן והלכך אע"ג דלא ניחא לי' בגידולן והוא חרד לעוקרן לא ניחא לו שיטלו אחרים ויש בהן משום גזל.

שם הוי לא שניא היא שזרע כו', ר"ל ע"כ שניהם שוין ובשניהם אסור ללקט עשבים, ואם הטעם דבשניהם ניחא לי' בגידולם קשה אם את שדעתו עליהם יחייבו אותו לנכש, ומשני ר' מיישא דלעולם לא ניחא לי' בגידולן מ"מ עכשו שכבר גדלו אינו מפקירן דניחא לי' לאטרוחי לעוקרן בעצמו וליטלן לעצמו.

שם ר' יוסי לא אמר כן אלא שבסוף כו', האי ר' יוסי מתפרש ר' יוסי אומר, לא אמר כן כו' ר"ל לא אמר כן דאין מלקטין בשדה תלתן, אלא שבסוף הוא רוצה בהן כו' והיינו נמי כר' מיישא וגמ' קבעה כולהו אמוראי דאמרי דבר אחד.

שם כאן יש לו עם מי להכנס וכאן אין לו עם מי להכנס, ר"ל והחילוק שבין שדה תלתן לשאר שדות אינו משום דבשדה תלתן ניחא לי' בגידולן אלא גם בשדה תלתן לא ניחא לי' בגידולן לעולם, אלא אחרי שגדלו אוספן יחד עם התלתן משא"כ בשאר שדות לא ניחא לי' בתערובותן וצריך לבררן ולכך לא קפיד שיטלו אחרים.

והא דאמר מעתה מצא כלאים בכרם יהו אסור משום גזל, גמ' קאמר לה בניחותא, דאע"ג שהוא צריך לעוקרן לא מפקיר להו, לפי דברי הני אמוראי.

והפירוש הכתוב בבהגר"א ז"ל קשה לכווננו, שפי' שבסוף הוא רוצה בהן ר"ל דרוצה בגידולן, וזה תימא דא"כ עובר משום כלאים, ואפשר לתקן דרוצה שיתקיימו בשדה ולא יגדלו יותר, משא"כ בכלאי הכרם שרוצה בעקירתן שלא יאסרו הכרם, אבל אכתי קשה מאי פריך מכלאי זרעים הלא התם נמי חייב בעקירתן כל שיש רובע ממין אחר וכיון דניחא לי' בעקירתן מפקיר להו ועוד עשבים בתלתן ע"כ הן גדילין בכל שעה ומפסדי התלתן וניחא לי' בעקירתן.

שם בשדה ניר בשדה כרם [בשדה זרע] ויאמר חוץ משדה תלתן שזרע לזרע [כ"נ הגירסא וה"ג בפי' הספינה] ר"ל מדאמר סתם חוץ משדה זרע משמע דאף העולין בשדה תלתן שזרען לעמיר, ומוכח מכאן דלעולם לא ניחא לי' בספיחין העולין בין הזרע אפי' בין התלתן שזרען לעמיר, והא דאין מלקטין בשדה תלתן משום דיש לו עם מי להכניסן ורוצה בהן להיות עקורין לפניו.

והא דאם אין לי עם מי לכוונסן מלקטין בכ"מ אינו אלא במאכל בהמה, אבל במאכל אדם אף באין לו עם מי להכניסן אסור כמש"כ תו' ב"מ ק"ז א' ד"ה הני, מיהו

בקבלה וכיצד בודקין היינו איך בדקו דבי ר' ינאי ובמה היה עיונם ומפרש דלוקט אחד ומניח כו'.

(כא) פ"ב מ"א בין ממין אחד בין מב' מינים כו', רובע המתקיים מב' מינים הוא עדיף מפחות מרובע דלעולם תערובות רובע לסאה לא שכיח אף מב' מינים ומטה את הרואה לחשוב שנתערב בכונה, ומ"מ הוא גרע מרובע מין אחד דבמין אחד שיעור רובע הדבר יותר מוכרע לעין הרואה שיש כאן תערובות בכונה, אבל רובע של ב' מינים גם תערובות בכונה לא שכיח וגם הדבר נוטה שאחד מהן הוא מעורב שלא בכונה והלכך אין הדבר נראה כלאים מוחלט וכיון שבאמת נתערב הדבר ממילא [דאילו בכונה אפי' פחות מרובע אסור] מתירין חכמים {א"ה, כמדומה דצ"ל מתיר ר"ש} שיש לרואה ג"כ נטיה לחשוב שהוא עירוב בלא כונה ור"ש אסור {א"ה, כמדומה דצ"ל וחכמים אוסרין} כיון שיש נטיה לחשוב שהיא עירוב מכוון של הזרע.

ובסאה שעורין שיש בה רובע של ב' מינים שהן שיבולת שועל וכוסמין איכא גרעין יותר שאף אם יטה לב הרואה שיש כאן עירוב מכוון, אכתי אפשר לחשוב דפחות מרובע כוסמין הוא עירוב שלא בכונה והשיבולת שועל נתערב בכונה ואין כאן כלאים נראין, והלכך רבנן בתראי שרו בזה, ומ"מ נראה דלא היתיר אלא אם השעורים הם רוב הסאה שאם אין השעורים רוב הסאה אין תולין שנתערבו שלא בכונה ואף אם הכוסמין מעט באופן שאם נסלק את השיבולת שועל לא יהי' בכוסמין שיעור האוסר לפי חשבון רובע לסאה מ"מ השתא שאין רוב סאה מין אחד נראה כעירוב כלאים, [ואף שבאמת אין כונתו אלא לזריעת השעורים והש"ש והכוסמין נפלו שלא בכונה] וכדאמר בירו' אליבא דר"ש, והיכי דאיכא רוב שעורים אין נפקותא בשיבולת שועל אם נפלו ממילא או שעירבן בכונה ומותר להוסיף לכתחלה ש"ש בשעורין כדי לבטל רובע כוסמין.

וכן אם יש כ"ב ומחצה שעורים וחצי רובע ש"ש ונפל פחות מרובע עדשים, נראה דאין ש"ש מצטרף עם השעורים לבטל את העדשים כמו לר"ש כדאמר בירו' שאין הרואה תולה את העדשים לנתערבו בב' מינים וכשנתן ש"ש לתוך השעורים היו בש"ש מעורב עדשים.

(כב) ר"מ פ"ב ה"ו בהש' הר"א קשיא דידי' אדידי' כו', דברי מרן ז"ל קשה לכווננו דודאי גם הר"א פי' דברי הר"מ דמחלק בין מכוין לזרע ב' המינים דניחא לי' בצמיחת שניהם ובין אינו מכוין רק למין המרובה ולא למין המעורב, דאם הר"א לא פי' כן אין לדברי הר"מ שום פירוש שהרי כל הנידון בזרע ב' מינים ויודע שהוא זרע ב' מינים ואסרינן ברובע ושרינן בפחות מרובע ואימתי אסרינן אפי' חטה אחת בכרי, אלא ע"כ דעת הר"א דכל שלא עירב בכונה מבטל ונטפל להמרובה ואין עליו שם כלאים כלל ודייק כן מדברי רבנו בה"א אבל לא נתפרש כונתו ז"ל אם מלי' לזרוע את המעורב דקאי על החטים שאין השעורים מעורב קשה דאין זה דיוק דשם מעורב קאי על כל התערובות ואפשר דהר"א ס"ל כהר"א ש"ל לעיל ס"ק י"א שאין איסור כלאים מה"ת בלא ניחא לי' אף באיכא רובע לסאה ולכן פי' הר"א דהא דכ' הר"מ דלוקה היינו במכוין לזריעת שניהם אבל בפחות מרובע אף במכוין מותר אבל דברי הר"מ מתפרשין שפיר כפי' הכ"מ.

והנה הר"מ פי' מתכוין לזרוע היינו בשעת מכנסו ור"ל דניחא לי' בזריעת המעורב, ואע"ג דבפחות מרובע מותר, מ"מ כשניחא לי' בעירובן בשעת מכנסו הוי כמעורב בידיים, אבל אם כינסן לאכילה אע"ג דניחא לי' בעירובן כיון דהשתא זרע להו בטלה מחשבתו ראשונה והו"ל כנתערבו ממילא.

ומדברי הר"מ משמע דאם עירבן אף אם היה דעתו לאכלן אפי' חטה אחת אסור, דעירוב בכונה הוא שם ב'

דודאי לת"ק לא שייך הכא מלתא דר"י דהא סגי לי בתלמי הרביעה אע"ג דנשארין רובע לב"ס אלא לא"ש דמדמי לי לבא לזרוע בתחלה ומצריך למעט מרובע לב"ס אילו היה סבר כר"י היה מצריך להפוך הכל אלא סבר כרבנן דר"י והלכך סגי שיופך עד שלא ישאר רובע לב"ס.

והדבר מוכרח דאי ת"ק וא"ש פליגי בפלוגתת ר"י ורבנן אית לן למפסק כמשנה אחרונה דשנה דברי ר"י בלי חכמים, ואילו הר"מ פסק כרבנן דר"י דימעט וכאן פסק כרבנן דחורש כתלמי הרביעה, ועוד הא לר"י צריך לבור שלא ישאר חטה אחת והכא בתלמי הרביעה עדיין נשאין חטים כמש"כ הר"מ פ"ב הי"ג וא"צ להפוך את כולה עד שלא תשאר חטה כו' אלא ע"כ לת"ק אינו ענין כאן לדינא דרישא ואך אם ישאר רובע לב"ס לית לן בה כיון שחרש כתלמי הרביעה.

ואפשר לפרש דתלמי הרביעה ודאי לא ישיירו רובע לב"ס וא"ש מיקיל, אבל יותר נראה דא"ש מחמיר.

כה) ירו' ה"ב מ"ט דרבנן מכיון שנתן דעתו כו', ר"ל למה א"צ להפוך שלא תשאר חטה, ומשני דמעשה החרשה כבר מכרזת דלא ניחא לי בחטים ובטל שם כלאים.

שם תני אין מחייבין להיות חורש דק כו' כדי שיהא סוף עפרה כו', יתד המחרשה רחב מלמעלה והולך ומתקצר מב' הצדדין כריש תור והגומא שהיתד עושה רחבה מלמעלה וקצרה באמצעה, נמצא שעומק המחרשה אינו אלא באמצע הגומא, וכשרוצים שיהי עומק המחרשה בכל השדה צריך שיהא נכנס בתלם השני לתוך הראשון כדי להוסיף בעמק הצדדין שתלם הראשון לא העמיק את הצדדין, והכא בתלמי הרביעה אין מדקדקין בכך אלא חורש תלם השני אצל הראשון באופן שרק סופי התלמים יגעו זה בזה אבל לא יכנסו זה לתוך זה ובזה לא נעקרו החטים שבצדדי הגומא.

שם מ"ט דא"ש מכיון שהתחיל ברובע כו', ר"ל א"ש ס"ל דנתן דעתו לחרוש עדיין אינו מתיר אלא שלא ישייר רובע, ומיהו בלא שייר רובע סגי אע"ג דמתחלה זרע החטים בידים.

שם מה א"ש כרבנן דר"י מכיון שהתחיל ברובע דיו ר"י אומר צריך להשלים כל הרובע [כ"ג גי' הגר"א] וכן נראה לפרש לדעת הגר"א.

וכתב הר"ש במשנתנו וכמה יהא חורש בירו' תני א"ש אין מחייבין כו', הר"ש מפרש דא"ש לקולא דא"צ לחרוש כל השדה אלא רשאי להניח כדי רובע בלא חרישה וא"כ נשארו חטים יותר מרובע לב"ס שגם במקום שנחרש לא נעקרו כל החטים ודברי א"ש אינו ענין לעצם דין רובע לב"ס והלכך נסתפק הר"ש שיהא רשאי לשייר פחות מרובע במקום אחד. ובלי ר"ש יש ט"ס וצ"ל קסבר א"ש דאין צריך לחרוש את כולה.

כו) ר"מ פ"ב הי"ג בהש' הר"א לא נשנית כך בתוס' כו', ר"ל ימתין ג' ימים ויראה אם צמחו ואם לא יצמחו בג' ימים שוב לא יצמחו כדאמר פסחים נ"ה א', ונראה דבדין זה ליכא מאן דפליג אלא דבתוס' למדנו דמהני להפוך אף תוך ג"י דכיון דמהפכה שוב לא תצמח או כיון דעקרה כבר יש כאן מעשה גמורה דלא ניחא לי בצמיחתו, והנה הר"מ מפרש דהפיכה תוך ג"י לא מהני וצריך להמתין ג"י ואם לא תצמח נתברר שאינו צומח ומותר לזרוע שעורים ואם צמחו יופך ואח"כ יזרע [ואפשר דאע"ג דנשרש פעמים שאין הצמיחה ניכרת תוך ג"י למעלה על הארץ] והר"א מפרש ימתין עד שתתלע ויראה אם יצמחו ויופך אם יהא צריך להפוך ר"ל אם יצמחו, ובתוס' מפרש שאם הופך א"צ להמתין שאין ההמתנה רק עצה שמא לא יצטרך לחרוש דפעמים אין הזריעה צומחת, [ובלי הר"א בהל' י"ב מבואר

בתחלי דבי כיתנא דמפסדי וגם אין לו עם מי להכניסן מותר כדאמר שם.

והא דכלאים בכרם אסור משום גזל, צ"ל דחשיב כדן יש לו עם מי להכניסן כיון שאינן מעורבין והכנסתן קלה, ואפי' במאכל בהמה אסור.

וכלאי זרעים לכאורה אף במאכל אדם הדין נותן שיהא מותר כיון דחייב לעקור, וגם אין לו עם מי להכנס, וכ"ה לפי גי' הגר"א, והא דאמר ב"מ שם דדוקא תחלי צ"ל בחו"ל דאין בהן משום כלאים, אבל בתו' שם משמע דאפי' בא"י מאכל אדם אסור כיון דלא מפסדי.

שם מעשה באחד שלקח ירקה של גינה מן הגוי כו', כלאי זרעים היה דאילו כלאי הכרם היו אסורין אף שגדלו ביד גוי, וכמש"כ תו' קדושין ל"ו ב' ד"ה כל, ע"ז ס"ג ב' ד"ה אין, והלשון הכתוב בבהגר"א וירקות בגינה היו כלאים בכרם ע"כ ט"ס.

ולמדנו מכאן דאף בזה"ז אין קנין לנכרי בא"י, דאי בזה"ז דינו כסוריא ואפי' איסור דרבנן ליכא וכמש"כ הגר"א יו"ד סי' של"א ס"ק ו' בשם סה"ת, למה הצריכו ר"י לעקור, הלא ר"י אית לי דמאי פ"ג ה"ד מאליהן קבלו עליהן ולא קדשה לע"ל והו"ל כלאי זרעים בזה"ז דרבנן וכמש"כ תו' יבמות פ"א א' ד"ה מאי, והר"ש פ"ג דערלה מ"ז, דדין כלאים ומעשרות שוין, וא"כ בדין הוא שלא ינהוג בשל נכרים. [א"ה, ע"י שביעית ס"ס כ' בדין שביעית בשדות נכרים, מה שהועתק מגליון מרן זללה"ה בד"ז].

והנה בגמ' דידן ב"ק פ"א מסקינן כאן לאדם כאן לבהמה, ומבואר דהיכי דקשי לה מלקטין ורק היכי דניחא לי אין מלקטין ולא חשו לקושית ר' יוסא, ובתו' שם הקשו דהא אסור משום כלאים והוי הפקר ותירצו באין בהן רובע לב"ס, ולפום גמ' דירו' י"ל דאע"ג דיש בו משו' כלאי אסורין משום גזל דרוצה שיהא עקורין ומונחין לפניו והא דהפקירו אינו אלא לאחר שבאו שלוחי ב"ד וכמש"כ לעיל סי' ב' ס"ק י"א אבל כשמתברר לשלוחי ב"ד דבעה"ב לא ידע ולא פשע אין נזקקין לו, והכי רהיטא כל הסוגיא שאין כלאים הפקר ולא נשאו ונתנו אלא אי ניחא לי לבעה"ב שיעקרו ויטלו לעצמן כמבואר בבהגר"א.

ותירוץ התו' דאירי בפחות מרובע לב"ס, צ"ע דכיון דיש לו עם מי להכניסן הרי ניחא לי בהן והיכי דניחא לי בגידולן אפי' חטה אחת אסור לדעת הר"מ וכמש"כ לעיל ס"ק כ"ב, ומיהו למה שצדדנו שם אין כן דעת הר"א וצ"ע.

כד) פ"ב מ"ג היתה שדהו זרועה חטים כו', תוכן משנתנו ששונה עוד אופן שמותר לזרוע ב' מינים מעורבין ואין בהן משום כלאים, וזה בשהיתה זרועה חטים ונמלך לזרעה שעורים שחורש ועושה מעשה המורה על שלא ניחא לי בצמיחת חטים, ואע"ג שאינו בטוח שהחרישה הפכה את כל החטים ואפשר שיצמחו בין השעורים רובע לסאה, מ"מ השתא דעביד מעשה המורה דלא ניחא לי בהו לא מקרי כלאים וכשיצמחו יעקרו כדן רואה כלאים בשדהו, ואפשר דמה"ת מותר לזרוע בלא היפוך ע"מ לעקור את החטים כשיצמחו וחכמים הצריכוהו שיהפך, ואפשר דבלא מעשה אסור מה"ת אבל כשעושה מעשה להשחית צמיחת החטים פקע כבר שם כלאים משדה זו, ובגדרי המעשה נחלקו כאן דא"ש סבר דצריך שיהא בטוח שלא נשאר רובע לב"ס ששיעור זה מותר בשדה שהעלתה מין אחר ואע"ג דהכא גרע שזרע בעצמו חטים בתחלה מ"מ כיון שעשה מעשה לבטל זריעת החטים בטלה מעשה הראשונה וחשיב השתא כאילו החטים עלו מאליהם, ורבנן סברי דבחורש כתלמי הרביעה סגי שכבר עשה מעשה המבטלת זריעתו ואף שאפשר שעדיין יצמחו רובע לסאה מ"מ השתא לא ניחא ליה בהו והוי כסערתן הרוח.

ולמאי דפירשנו א"ש לחומרא ות"ק לקולא, והא דאמר בירו' דא"ש כרבנן דר"י לא בא לומר דת"ק כר"י

בהו קצירה, והנה משמע מדברי רבנו שאף אם אנו בטוחין שלא יצמחו בשנה זאת אסור מפני מראית העין ואע"ג דבכרם שגמם מסקינן בירו' דמותר לזרוע ואם יצמח יעקור התם לא שכיח שיצמח וגם הגימזם מעיד עליו דלא ניחא ליה אבל בזה שקצר לא הראה דלא ניחא ליה בצמיחתו.

(כט) ר"מ פ"ה הי"ז וכיצד יעשה אם צמחו העשבים יהפכם במחרישה כו' ואם ראה אותן וקיימן הרי אלו ישרפו עם הגפנים כו', לכאורה אינו מובן הרי כבר ראה אותן בשעה שסערתן הרוח לפניו וכבר קיימן ולפיכך נאסרו וע"כ גם הגפנים נאסרו, ונראה דהא דסיים רבנו ואם ראה אותן וקיימן שב ארישא בנפלו ולא ראה אותן בשעת נפילה ואח"כ ראה אותן וקיימן שכתב לעיל הי"ז קידש ומפרש דשורפן ואת הגפנים הסמוכין וה"ה בסערתן לפניו דנאסרו גם הגפנים וכן בסיפא יש חילוק בין עשבים לאביב ודגן ונלמד תחתון מהעליון ועליון מתחתון.

והנה לא הטריחוהו ללקט כל גרעין וגרעין מן הארץ שזה חשיב אונס, וכיון דהסכים בדעתו לעקורן כשיצמחו הרי אינו מרויח כלום בצמיחתו, וכיון שנודע לו שחייב לעוקרן רשאי להמתין עד שיצמחו ויהפכן, והא דכ' רבנו דכשמצאן אביב מנפץ וכשמצאן דגן שורפן היינו כשנודע לו שהן כלאים מצאן כך או כשעשה מזיד ועשה תשובה, והנה לא הזכיר רבנו מה יעשה קדם צמיחה שאין עושה כלום אלא ימתין עד שיתלע ויהפך והנה גם העשבים אסורים בהנאה שנאסרו בהשרשה בד"א בשלא נתן לבו לעוקרן אבל אם נתן לבו לעוקרן אינן נאסרין כיון שמעוכב מחמת אונס, וכן אם נאנס ובא ומצאן דגן מותרין, ודברי רבנו בדלא יהיב דעתו לעוקרן וכשנתן דעתו לעוקרן בא ומצאן ומיירי דהגפנים הגיעו ענביהם לכפול.

(ל) ירו' פ"ב ה"ב אבל במקום הגריד בעיא היא יתר, בתו' פסחים נ"ה א' נסתפקו דגם במקום הגריד הקליטה לג' ימים אלא שאינו בטוח כל כך שיקלוט בגריד ופירשו דגריד היינו יבש ביותר, אבל בסוגין מבואר כתירוצם הראשון דגריד משתהה לקלוט, ונראה דבגריד אין לנו זמן קבוע לקליטה, והיינו דנחלקו מנחות ע' ב' בהשריש קדם הבאת עומר אי עומר מתירן ובס' מנ"ח מצוה רמ"ו הק' בשם הט"ו"א איך מש"ל קליטה באמצע היום הלא מבואר פסחים נ"ה א' ר"ה י' ב' דאמרין מקצת היום ככולו ולא בעינן מעללע ולא קושיא היא דזורע בגריד שפיר מש"ל קליטה בכל שעה ואע"ג דאי אפשר לעמוד עלי' אי נקלט נפקא מינה בחזינן ליה צומח קדם הבאה ואי בעינן השריש קדם קצירה חיישינן דלמא השתא השריש, ועוד מש"ל בחזינן דהשריש קדם ג' ימים קדם הבאת עומר דהא דאמרו ג' ימים היינו על הרוב אבל זימנן דממהר וכדאמר בירו' פ"ב דשביעית הי"ד הא דבר ברי ששרש מותר, ול' הר"מ פ"ט מה' מ"ש הי"ח ופ"ג מה"ש הי"א דסתם קליטה ב' שבתות אבל אין זה מציאות מוכרחת.

ובמנ"ח שם כ' לדחות סוגית פסחים ור"ה מפני סוגיא דמנחות וכ"ז אינו שאין סוגיא דמנחות נוגעת כלל בזה, וגם עיקר המדה לדחות סוגיות סתומות ושגורות מפני קושיות אינה מדה, ולא יתכן שיסמכו חכמי התלמוד שיבינו הבאים אחריהם שאין הסוגיות דפסחים ור"ה להלכה מפני קושיא, ולא מצינו מעולם בראשונים כעין זה, [אח"כ ראיתי בטו"א שכתב ככל מש"כ לעיל ותימא על המנ"ח צ"ל שנטה לדחות הסוגיות בעת דהטו"א מסיק דהקו' מסוגיא דמנחות מעיקרא ליתא כלל. שו"ר שכבר הערה בזה במצוה ש"ג].

דהר"א מפרש התלעה ל' השחתה ור"ל שנשחת ולא צמח ואין נפקותא בזה בעיקר ההלכה.

והא דקתני סיפא אם צמחה כו', ה"ה רישא בלא צמחה תוך ג"י, אלא דברישא אי אפשר שאם יזרע ויחרוש יפסיד גם זריעה שני', אבל בצמחו כבר אפשר לזרוע בין הצמחים ואצטרך למתני שלא יאמר אזרע ואח"כ אופך וכמש"כ התויו"ט, ומש"כ בשנו"א דדוקא צמחו ר"ל דלאחר ג"י ולא צמחו מותר לזרוע שעורים אע"ג דהזרעונים בקרקע וכן בקרטמן הבהמה שוב לא יגדלו ומותר לזרוע בתוכן ודעת הגר"א במ"ה כהר"מ דקדם התלעה לא מהני חרישה והלכך קנבוס ולוף לא מהני בהו חרישה וזה דלא כמש"כ בשנו"א בהגה'.

(כז) פ"ב מ"ד גומם עד פחות מטפח וזורע ואח"כ משרש, בירו' מבעי' ליה לר"י עד כדון כרשב"י שהוא אומר לדעת גמורה כו', ויש לעי' הא תנן בהדיא במתני' דגומם וזורע כו', וי"ל דמבעי ליה הא דתנן ואח"כ משרש אם הוא דוקא דחייב לשרש תיכף אחר הזריעה קדם שיגדלו דחיישינן דלמא יצמחו או משנתנו עצה קמ"ל שישרש דלמא יצמח או ישרש דקתני היינו אם יצמחו ומסיק דמותר לקיים הזרעים עד שיצמחו.

והאי שיעורא דפחות מטפח אמר בגמ' ב"ב פ' ב' בשאר אילנות אבל בגפן בקוצץ מן הפקק ולמטה סגי אלא הכא החמירו טפי משום מראית העין, [ומצינו שיעור טפח גם בגפנים לענין אילן שנגמם והוציא חליפין שביעית פ"א מ"ז ולמש"כ שביעית ס"י י"ז סק"י הטעם שם דמן הטפח ולמטה הוא בטבעו כנטיעה חדשה ושפיר ראוי להחמיר בכלאים לקוץ מן הטפח ולמטה כדי שאף אם יצמיח לא יחשב כאיגלאי למפרע שהיה האילן חי אלא כאילן שיצא עכשו ומשנת שביעית משמע בכל אילנות אף בגפן, ומכאן סמך דהלכה כר"ש גם לענין שביעית ואי ר"ש בשביעית איירי באילנות שטבען שאין מחליפין בנשאר פחות מטפח ניחא טעמו טפי והוי גמ' דב"ב כר"ש ואולי לזה כיון השי"ך ס"י רצ"ד ע"י מש"כ שם בשביעית, ומיהו נראה דליכא מאן דפליג אהא דאמר ב"ב שם דפחות מטפח על הרוב אינו חוזר ומ"מ המיעוט החוזר ס"ל לחכמים דכח האילן הראשון הוא ולא חשיב כנטיעה, והרי לענין ערלה לכו"ע פטורה וראב"י דמחייב אינו אלא משום מראית העין, ולכן אין לנו סמך מזה למפסק כר"ש, והנה לענין ערלה פסק הר"מ דאפי' פחות מטפח פטורה מן הערלה, והגר"א יו"ד שם כתב כיון דקיי"ל דכרם פחות מטפח חייב בערלה לעולם מפני מראית העין ה"ה בנקצץ פחות מטפח וצ"ע מאי רומי' הלא התם משום שנראה כילדה כל הימים אבל הכא הלא גם פחות מטפח נראה שעיקרו זקן ומידע ידעי שהוא פטור מן הערלה] ולדעת הראב"ד דגם שאר אילנות צריכים הרחקה מן הזרעים כמו שני מיני זרעים משנתנו גם בשאר אילנות, ועי' לעיל ס"י ג' סק"י.

(כח) ר"מ פ"ב הי"ב בהש' הר"א, הנה הר"א לשיטתו דהפיכה מהני קדם שתצמח, ולפ"ז גם בקנבוס ולוף מהני הפיכה, ומשנתנו לענין התלעה נשנית, דבשאר זרעים אם לא צמחו ג"י שוב לא יצמחו, אבל קנבוס ולוף אפשר שיצמחו אף אחר ג' שנים וחיישינן בכל שעה שמא יצמחו, והגר"א פ"י דהפיכה לא מהני בהו שאפשר שיצמחו אח"כ.

והר"מ מפרש דקצירה לא מהני בהו, והנה יש דברים שלא יצמחו אחר קצירה ומהני קצירה וכמש"כ רבנו בהי"ד בקרסמה בהמה, ויש דברים שטבען לצמוח ולא מהני

סימן ה

בתוך שדה תבואה או מוקפים גדר [נראה דר"ל דאע"ג דתנן לקי' פ"ב מ"ט דהעושה קרחת מרחיק בית רובע מ"מ אינו לוקה בפחות מבית רובע אלא א"כ עשה כל מקרחת ו'

(א) ירו' פ"ק ה"ט מתני' פליגא על ר"י הזורע חטה ושעורה כאחת הי"ז כלאים פתר לה בנתונים בתוך ששה על ששה דאר"י אינו חייב עד שיהו ששה על ששה מוקרחין

דלא חמיר ירק מתבואה אבל לרבנן לא נתפרש שיעורא, והר"מ פ"ג ה"י כתב דשיעורו לענין מלקות טפח, והר"א השיג, וכונתו דבירק לא נתבאר שיעורו לרבנן, אינן דעתו ז"ל דלרבנן כשיעורו לאיסור שיעורו למלקות.

שם אר"י מאן דבעי מקשיא על הדא דר"ז יליף הדא דר"י מן דרבנן כמה דרבנן אמרין באיסור ב"ר ללקות וע"ז כן ר"י באיסור וע"ז ללקות טפח והתני ר"י מתיר [קשיא לי דתני בברייתא דר"י מתיר חטה ושעורה ואי טעמי דר"י משום שיש ביניהם טפח איסורא מיהא איכא ומיהו אין קושית ר' יוסי תיובתא גמורה דאפשר דר"י מיקיל טפי ומתיר לכתחלה].

שם וקשיא מ"ט דר"ל מכיון שהוציא מתוך ידו לזרע חייב והא תנינן ר"י אינו כלאים [ומקשה דאפי' נפלו חוץ מטפח לרשב"ל הדין נותן דחייב שהרי היה אפשר להן ליפול תוך טפח].

שם פתח לה עד שעה שתנוח [ר"ל דת"ק מחייב אף שנתפזרו ור"י פוטר בב' זרעונים שנתפזרו אלא א"כ הונחו ודלא כטעמא דר"ז].

שם והתני ר"י מתיר לא אפי' הניחה ר"י מתיר [ר"ל דאי מודה ר"י בהונחו שהוא חייב ודאי לא היה ר"י מתיר לכתחלה לזרוק] וע"כ טעמי כדרי"ז דבב' זרעונים בעינן תוך טפח וקשיא לר"ל דאי בזריקה חייב אפי' שלא הונחו א"כ מ"ט דר"י דפוטר הא אפשר להו ליפול תוך טפח ולא בעי לשנוי דאירי בהניח אחת אחת דכיון דהזריקה חשיבא זריעה ראוי לתנא לאשמעין זה וע"כ הא דתנן הזורע חטה ושעורה כאחת באמת איירי אפי' לא הונחו, ונראה דאף ר"ל לא מחייב אלא בזרקן בב"א אבל זרק חטה אצל שעורה עד שתנוח.

שם אר"ה רשב"ל כדעת' כו' ריש תור מחורבה מותר, ר"ל דמותר לזרוע ריש תור אצל שדה זרועה אפי' שאין הר"ת יוצא מן השדה וס"ל לר"י דחטה ושעורה כיון דאפשר להוסיף ולעשות שיהא החטה ר"ת והשעורה ר"ת חשיב כהשתא ר"ת שאין ניכר כלאים ופריך דב' חטים ושעורה נמי אפשר לעשות ב' חטים ר"ת ומשני שהשעורה חבושה באמצע ואף אם יעשה ר"ת מכאן ור"ת מכאן תהא השעורה כלאים, ונראה דל"ג גדר מכאן וגדר מכאן אלא גרסינן חטה מכאן וחטה מכאן ושעורה חבושה והא דאמר ר"מ הדא דתימר שאין שם חורבה כו' אפשר דהוא וכן אמר ר"מ שהשיב הדא דתימר שאין ראוי להתיר לכתחלה הוא כשאין שם חורבה להוציא ממנה ר"ת וההיא דר"י מתיר כשיש שם חורבה להוציא ממנה ר"ת ומיהו רבנן ס"ל כיון שלא היה דעתו לעשות ר"ת חייב ולפי משי"כ לקי' ע"פ דברי הגר"א רפ"ח הא דר"מ בפשוטו שאם חורבה מפסיק בין הגדר לזרעים בטל הגדר ושיעור החורבה נראה דהיינו ד"א וכמשי"כ ס"ו ו' סק"א.

נקטינן מסוגין דלר"י שיעור הרחקה בין זרע לזרע בירק טפח בין זרעונים יחידים ובין תלמים תלמים, אבל בין שדה לשדה מודה ר"י דבעי ו"ט, ובתבואה אם הן ב' גרעינים סגי ביניהן בטפח ואם אין ביניהן טפח חייבין עליהן, ואם זרע ב' חטים ושעורה בתוך ו"ט חייבין עליהן ולענין איסור כל שהן בתוך ב"ר אסור ונראה דצריך שיהיו כל ג' הזרעונים בתוך שיעור איסור אבל מה שהן מובלעין זה בתוך זה בשיעור האיסור לא מהני כיון דאין שני החיצונים בתוך שיעור האיסור.

וכ"ז לר"י, אבל לר"ל אף בב' חטים ושעורה פוטר ר"י כל שאפשר לעשות ר"ת ולהתיר, ואף שהן בתוך טפח, ואם אין חורבה סביבן אף בחטה ושעורה מחייב ר"י כל שהן בתוך ו"ט.

ואפשר דהא דאמר ר"מ שאין שם חורבה, ר"ל שאין בין חטה לשעורה חרב כשיעור, אבל אי יש ביניהן חרב טפח לא אסרינן משום חבישה אפי' דבעלמא חבוש אוסר

טפחים ונמצא בין מין למין אחר ו' טפחים ומל' הר"מ פ"ג ה"ט משמע דפחות מו' טפחים משהו קאמר ולישנא דר"י מתפרש עד שיהיו שע"ש עד שיהא עובר על שיעור מרחק ששה וכ"מ בסוגין דאמר לר"י טפח וע"כ ר"ל דשיעורו טפח ואם לא הניח טפח לוקה דהא ר"י מתיר בירק במרחק טפח וכיון דלר"י שיעור חיוב בתבואה כשיעור איסור בירק אינו לוקה לר"י אלא בפחות מטפח וכיון דמקשינן בגמ' ו"ט לרבנן לטפח דר"י אינו לוקה לרבנן אלא בפחות מו"ט, והנה נקט ר"י מקרחת וה"ה משדה לשדה או שעושה תלם בשדה ממין אחר אינו לוקה אלא בזורע תוך ו"ט ונקט מקרחת דמרובע חמיר טפי דבעי בית רובע אפי' בין תלם לתלם מ"מ אינו חייב אלא בו"ט ואפשר דשם מוקרחין שבגמ' הונח על שטח ריק שבא לזורעו עכשו ור"ל ששה על ששה מוקרח שטח של ששה על ששה שבא לזורעו ב' מינים והא דאמר בתוך שדה תבואה ר"ל שעומד לזרוע תבואה אבל עכשו אין סביבות המוקרח זרוע כלום אלא זורע בהמוקרח, אבל לקמן פ"ב (ה"ז) [ה"ו] פחות מב"ר מוקרח כו' ל"מ כן, ונקט בתוך תבואה דוקא אבל ירק לענין חיוב שיעורו טפח כ"כ הר"מ שם ולדעת הר"א שם לא נתבאר שיעור חיוב בירק ואפשר דפחות משיעור יניקה חייב עלי' וכדאמר שבת פ"ה א' וגמירי דחמשא בשיתא לא ינקי, והא דאמר או מוקפים גדר משמע דמוקפים גדר שיעורן ב"ר אף לענין חיוב דהגדר מערבן ולק' פ"ב (ה"ז) [ה"ו] משמע דאף ביש ב"ר הגדר חובשן וצ"ע שיעורו ואם חייבין עליו ביש ב"ר והגדר מקיפן]. כהדא ר"י אומר אינו כלאים אר"י ר"י כדעת' דר"י אמר בשדה ירק טפח [והנה פריך ממתנ' דקתני הזורע חטה ושעורה כאחת דמשמע לי' דת"ק מחייב אף שנתפזרו ור"י סבר דאינו חייב בנתפזרו אלא א"כ היו ג' זרעונים דלא שכיח שיתפזרו כולן אבל ב' זרעונים שנתפזרו פטור, דאי בהונחו לא הוי פליג ר"י, ומשני דהא דתנן הזורע כאחת ר"ל שזרען רצופין בתוך ו"ט שזה שיעור כלאים מה"ת ופריך א"ה אמאי פליג ר"י ופי' ר"י טעמי דס"ל שאין חיוב ברצופין בתוך ו"ט אלא א"כ יש ג' זרעונים וניכר ערבוביא אבל בב' זרעונים אינו חייב אלא א"כ זרועין תוך טפח].

והנה עיקר שיעור חיוב החלוק משיעור איסור לא מצינו זה בדברי התנאים אלא כך קבלה בידם או דברי סברא שאין עיקר כלאים אלא בו"ט שזה שיעור שאמרו חכמים בירק בין שדה לשדה [וכדתנן פ"ב מ"י תבואה בתבואה ב"ר ירק בירק ו"ט] ואפי' דבין תלם לתלם סגי בהפסק תלם היינו חפירה עמק טפח וכדתנן פ"ג מ"ב ורחב טפח וכדתנן שם מ"ג ורחב מלאו, מ"מ בלא עמק לא סגי בטפח, אבל לר"י דאמר שם רחב כמלא רחב הפרסה היינו אפי' בלא עמק כלל, [כן נלמד מסוגין דאי גם ר"י מצריך עמק טפח ולא פליג אלא דר"ע מצריך רחבו כעמקו ואפי' בעמק הרבה ולר"י סגי ברחב טפח א"כ לא מצינו נר"י שיעור טפח יותר מלרבנן] ומיהו יש לעי' הלא לא הקיל ר"י בין שדה לשדה בטפח רק בין תלם לתלם וגם לרבנן מצינו בזורע בערוגה דסגי בהרחקה טפח ומחצה וכמשי"כ הר"ש והר"מ ר"פ ערוגה ובפ"ד ה"ט ולפרש"י שבת פ"ד ב' בגי' סגי, ומ"מ לא ילפינן חטה ושעורה מירק ומחייבין בפחות מו"ט ומנ"ל דלר"י סגי בחטה ושעורה בטפח וי"ל כיון דמשנתנו מלמדנו דלר"י לא סגי בו"ט עד שיהא ג' זרעונים מוקמינן לי' אשיעורא דטפח דמצינו דמיקיל בטפח בירק בין תלם לתלם [אח"כ ראיתי בבהגר"א ס"י רצ"ז סק"ל, שפי' דבאמת קושית ר"י על ר"ז דמנלן דר"י פליג על רבנן בירק ואפשר דר"י מודה לרבנן דירק בירק וי"ט ורבנן מודים לר"י דלענין חיוב טפח ור"י מיקיל בשורה להעמיד על ד"ת, וממילא ע"כ בהא דר"י במשנתנו צריך טעמא אחרינא, והא דסיים והתני ר"י מתיר הוא לאלומי דע"כ ר"י טעמא אחרינא הוא].

והנה שיעור ירק לענין חיוב לרבנן לא נתפרש כאן בגמ', ולר"י ודאי אינו חייב אלא זרע ב' מיני' בתוך טפח

ונראה דצריך שיהא ר"ת עד סופו, אבל אם השוה את צלעותיהן בסוף אסור כיון שיש ב' צלעות שוות זה אצל זה ואין ביניהם ב"א הוי ערוב אף שהן נמשכין מר"ת וכדאמר בשלהי סוגין דבקטנה ע"פ כולה [כפי גי' הגר"א] ואנן קיי"ל דגם בגדולה ע"פ כולה, ולפי"ז מבואר דר"ת מתיר את השטח שהיה אסור אילו חתך ממנו את הר"ת, והר"ת מתיר את עצמו להתקרב במינו למין אחר ומתיר גם את אחרים שהיו כלאים לולא הר"ת ובא הר"ת וביטל את העירוב.

ומבואר בר"מ פ"ג דכן בב' שדות של תבואה צריך שיהא ביניהן שיעור ב"ר מרובע ומיצר והולך [אם כי לא נזכר בהדיא בר"מ מיצר והולך אבל סתמו כפירוש. שו"ר בבגרי"א סי' רצ"ז ס"ק ל"א שכי' על דברי הר"מ דבשבת פ"ה ב' אמר משום ר"ת והיינו למאי דפירשנו לקי' סי' ז' סק"ד, ומשמע מדבריו ז"ל דדברי הר"מ אינן מתפרשין כן, אבל הדבר תימא להתיר לסמוך מין לחברו בלא ר"ת על סמך שהרחיק בתחלתו ונוח לפרש גם כונת הר"מ לעשות ר"ת], וכן בב' שדות של ירק צריך שיהא ביניהן וע"ז מרובע ומיצר והולך. וכ"ה בירו' פ"ג ה"א בהדיא.

ונראה דהא דצריך שיעור זה היינו דוקא בב' שטחים הנפגשין זה עם זה בצלע האורך, אבל אם צלע הרחב נפגש עם צלע הארך של חברו א"צ הרחקה וכמשי"כ רש"י שבת פ"ד ב' ברוחות הערוגה, ואף לדעת הר"ש רפ"ג דגם הרוחות צריכים הרחקה זה מזה אינו אלא בערוגה וכמו שאמרו אין ר"ת בערוגה אבל במישר של שדה הנכנס לשדה לכ"ע מותר משום דין ר"ת.

ונראה דדוקא בשורה ותלם כדרך השורות והתלמים שרגילין, אבל שדה של עשר אמות וחמש רחב הנכנסת לשדה ק' אמה, אע"ג שנראה שזו שדה נכנסת בחברתה, מ"מ כיון שיצא משם תלם הוי כדין ב' שדות וצריך ביניהם שיעור הרחקה, ומיהו אם יוצא ממנו ר"ת והר"ת נכנס בשדה חברתה מותר מדין ר"ת, ובזה א"צ שיהא ביניהם בתחלתם שיעור מרחק אלא סגי בר"ת הניכר לעין להדיא, והיינו דתנן פ"ב מ"ז ר"ת חטים נכנס בשל שעורים מותר, ומשמע שאין צריך שיעור ב"ר בתחלתו ואין זה דין תבואה בתבואה ב"ר [דהיינו ב"ר מרובע במקום אחד והשאר מיצר והולך] אלא דמיידי ששדה שעורים מזרח מערב ושדה החטים דרום צפון ואילו היה תלם אחד היה מותר מדין ר"ת אף בצלע שוה אבל בשדה הנכנסת צריך שיהא באלכסון כמו ר"ת וא"צ שיעור בהאי ר"ת.

ואפשר דאם שניהם מזרח מערב ונפגשין ברחבן נמי סגי בר"ת כ"ש, כיון שע"ז ניכר שהן ב' שדות שאין מפסיקין באורך התלם, אבל כשהן זאצ"ז בארכן אין הפסק כ"ש מפרידן שהרי פעמים שעושין תלמים תלמים ופעמים מפסיקין מעט והלכך בעינן שיעור מרחק בתחלתן, ואם אין ביניהן ר"ת אלא ב' צלעות שוות זה כנ"ז צ"ע כמה צריך להרחיק ביניהן אם ב"ר כדין משדה לשדה או ב"א כדין מתלם לתלם ומסתבר דסגי בב"א דלא יהא פגישתן בעובין חמור מפגישתן בצלעות האורך.

והנה אמרו בירו' דאפי' שדה קטנה בדין משר משר, ונראה דאם משר אחד מזרח מערב ואחד דרום צפון כזה (א) אף שאין ביניהן ב"א על ב"א מפני שכל ארכן אינו אלא מעט יותר מב"א שרי כדין רחבו ש"ז כנגד ארכו ש"ז, ואפשר שאף אם שניהן מזרח מערב אלא שאחד נוטה לדרום ביותר באופן שכשהלך אמה לדרום לא הלך אמה למזרח חשיב כדרום וצפון והוי כר"ת, ואף בנטיתו למזרח ודרום שוה חשיב ר"ת, אבל אם נטיתו למזרח יותר מלדרום צריך ב"א על ב"א ביניהם.

(ד) וכן מבואר הא דפריך שבת פ"ה ב' ולא יהא אלא ריש תור לפי' תו' שם, והתם אין בין שתי הערוגות גע"ג [שאם באנו ליתן בירק ר"ת כמו שאנו נותנין בתבואה הדין

אף בהרחיק שיעור וכדאמר פ"ב ה"ו בית רובע בבקעה כו' הקיפו גדר אסור, ושם ה"ז וה"ח ובלבד שלא יהא חבושות, הכא אין זה חבוש ממש.

ואפשר לקיים הגי' גדר מכאן וגדר מכאן, והא דצריך גדר משום דבלא גדר אפשר להרבות לזרוע עד שתהיינה שתי שדות זו כנגד זו והחטה תבולע בשדה מכאן ושני' בשדה מכאן והשעורה שביניהם יוסיף לזרוע שעורה שני' בשורה ותהא השעורה ר"ת וכדאמר ראב"י לקי' פ"ב ה"ה שעורה אחר שעורה נכנסת לתוך חטים מותר, מיהו אם ב' החטים והשעורה מובלעין תוך טפח לא יתכן זה דמסתבר דכל שאין בין ב' השדות שיעור טפח הוי כחד ואין השעורים נדונין כר"ת אלא מובלעין בשדות וגם שעורה אחר שעורה למחשב ר"ת אפשר דצריך שיהא ביניהן טפח שיהא ניכר ר"ת, אבל י"ל דלר"ל מודה ר"י דצריך להרחיק בין חטה לשעורה וי"ט בזמן שהן חבושין וגם צריך גדר מיהו צ"ע למה לי ב' חטים ושעורה אפי' חטה ושעורה ומוקפין גדר מכל צד ואפשר דאה"נ ואשמעינן דגם ב' חטים חובשין.

ולפי"ז יש לפרש הא דר"מ בזמן שאין שם חורבה היינו בין גדר להזרוע, ואפשר דלעולם לא מקרי חבוש כל שיש בין החובש להחבוש חורבה, ואפשר דחורבה ביניהם קאמר שיעור הרחקה וכמשי"כ לעיל דאין החטים חובשים ממש.

(ב) פ"ג מ"א רי"א ששה באמצע, בתויו"ט כתב דר"י לטעמי' דמתיר בחטה ושעורה, ולא יתכן לא לר"י ולא לר"ל, דהא הכא אם יזרע ב' מינים באמצע הו"ל בתוך טפח וחבוש שאין כאן מקום לעשות ר"ת, ועוד שאין מקום אף לב' זרעונים ממין אחד שהמרחק בין האמצעי לבין הרוחות מצומצם ואיך יזרע ב' מינים, וכ"ז בזרעוני תבואה אבל אנו בזרעוני גנה קיימינן ולכ"ע לר"י בירק סגי בטפח, וא"כ יש כאן מקום למינים הרבה בין לפרש"י דזורע רק שורה של גרעין אחד בכל רוח ובין לפר"ש דזורע טפח ומחצה דמ"מ נשאר גע"ג באמצע.

שוב עלה בדעתי לפרש הא דאמר ר"י אינו חייב עד שיהו ששה מוקרח בתוך שדה תבואה, או או קאמר עד שיהא המקום שזרע ששה על ששה [ול' על ששה לאו דוקא אלא ששה בין חטה לשעורה אלא מפני שבמוקרח ומוקף גדר מדבר על המקום נקט גם שיעור המרחק בלשון מקום שהוא וע"ז דבין שזרעו מזרח מערב או דרום צפון הוי כלאים] או שיהא מוקרח בתוך שדה תבואה וא"כ חבוש שעורים בתוך חטים, או שהמקום מוקף גדר, והנה מבואר לפי"ז דחבוש דאורייתא ומוקף גדר דאורייתא אבל הר"מ לא הביאו כלל. [שו"ר בבגרי"א רפ"ח מבואר שם בגמ' דהא דר"י בפשוטו דאפי' תוך וי"ט אינו חייב אלא במוקרח תוך תבואה וחשיבא התבואה כגדר או מוקף גדר [וששה על ששה היינו שבין מין אחר שזרע לבין התבואה שחובשו אינו כי אם ו' על ו' והקרחת ו"ב על ו"ב] ולפי"ז הא דאמר חטה מכאן כו' ושעורה חבושה הוא בפשוטו דבעינן חבישה מכל צד, אבל לא נתבאר עדיין במה פליגי ר"י ורבנן דבחטה ושעורה מוקפין גדר בד' רוחות למה פוטר ר"י ואם אין גדר אלא מב' צדדין גם לרבנן פטור, והר"מ לא הביא כלל הא דר"י, ועי' סי' י' סק"ז באורך].

(ג) ירו' פ"ב ה"ד עושה ב"א על ב"א ומיצר והולך אפי' כ"ש, הנה למדנו כאן שאין ריש תור מתיר באלכסון כל שהו אלא במישר צריך שיהא ב"א על ב"א בתחלתו ואח"כ יהא מיצר והולך עד כ"ש, ונראה דאין הטעם דצריך שיהא בין שטח הישר לשטח הישר שיעור המרחק שאין ר"ת מתיר אלא את עצמו שהר"ת רשאי להכנס בתוך שיעור המרחק אבל לעולם צריך שיעור מרחק שאם תחתוך את הר"ת ותעמיד את המישר על צלע שוה יהי' בין מישר למישר ב"א שיעור ההרחקה, דלטעם זה סגי בתחלתו ב"א וא"צ ב"א על ב"א מרובעת אלא שאין ר"ת מתיר אלא א"כ יש ביניהם בתחלה ב"א על ב"א.

השעורין ואין ביניהם שיעור הרחקה וכן נכנסת לתוך של חטים האי כניסה היינו קירוב בתוך שיעור האסור ואם מובלע ממש והחטים מקיפים את השעורה מג' רוחות נראה דלא מהני ר"ת להתיר וכמשי"כ רש"י שבת פ"ד ב' דאינו ממלא את הקרן ומבואר דאם זורע מזרח מין אחד ודרום מין אחר אי אפשר למלא את הקרן ולא אמרינן דמינו שברוח מוכיח עליו שהוא יוצא ממנו אלא כיון שזה הגרעין שבקרן הוא בשורה אחת עם המזרחי והדרומי חשיב עירוב וכן בר"מ רפ"ג בפ"י הערוגה מבואר שאי אפשר לזרוע את הקרנות.

והא דאמרינן דב' שדות אחת זרועה חטים ואחת זרועה שעורים מושך תלם מזו לזו וזורע חצי התלם חטים וחציו שעורים וחשיב ר"ת לחזקי' אינו אלא בתלם היוצא משדה לשדה, אבל תלם בחורבה אף חזקי' מודה שאינו זורע חציו חטים וחציו שעורים, ושיעור הרחקה כה"ג צ"ע וכמשי"כ סק"ג.

והר"ה בסוגיא דערוגה כתב לפרש הא דאמר בגמ' פ"ו א' להתיר ר"ת הנכנס לה והיוצא הימנה [לפנינו אין הגי' כן אבל בתו' פ"ה ב' ג"כ הגי' כן] ולכאורה כל ר"ת הוא יוצא משדה זו ונכנס בשדה אחר, ופי' דה"ק בין שר"ת היוצא משדה חטים נכנס מעט בשדה שעורים ורובו בחוץ ובין שנכנס רובו בין השעורים וכשרובו בין השעורים קרי ל' יוצא שעורי' שיצא משדה השעורים נידון בר"ת, ולפ"ז מבואר שמותר ר"ת אף במובלע, ולפי משי"כ מדברי רש"י והר"מ דמובלע אינו נידון בר"ת, צ"ל הנכנס היינו שהר"ת יוצא מן השדה ונכנס לערוגה והיוצא היינו יוצא מן הערוגה ונכנס לשדה לפרש"י ותו', ולמשי"כ לק' סי' ז' סק"ד צ"ל דנכנס לה היינו שאין ר"ת אוסר את השדה שפוגע והיוצא הימנה היינו שאין השדה אוסר את הר"ת והשדה שהר"ת יוצא הימנה ולישנא בעלמא הוא שאין כאן עירוב דכל אחת ניכרת לעצמה, ואפשר דגרסינן כמו שהוא לפנינו להתיר ר"ת היוצא הימנה.

ו) ויש לעי' לר"י שאין ר"ת בפחות מב"ר למה מותר בערוגה לפרש"י דזורע כל האורך בד' הרוחות ומותר משום ר"ת, וכן לפי הר"מ, ועוד דבשבת פ"ה ב' מפרש ר"א אליב"י דר"י אם היו זורעין שתי זורען ערב והיינו היתר ר"ת, וי"ל דלא אמרה ר"י אלא בתבואה אבל ירק דסגי ל' לעולם בהרחקה מועטת גם ר"ת כ"ש מותר, ומודה ר"י בירק דר"ת הבא מחורבה מותר, והכי אמר בהדיא לק' (ה"ז) [ה"ל], ועי' ס"ק ט"ז באורך, מיהו קשה דהא אמר בירו' דגם תבואה זורעין בב"ר וכמשי"כ סי' ו' ס"ק י"ח, ועכצ"ל דמודה ר"י בזורע בד' רוחות דחשיב היכר טפי, וכן הדין נותן שהרי מודה ר"י בר"ת של ב"ר הנכנס לחצי ב"ר וכמשי"כ לעיל וא"כ הי"כ הכא אין רוח זה מתבטל לרוח זה דשקולין הן. ולענין הלכה נראה דקיי"ל כחזקי' דהיא רבו של ר"י, וזו נראה דעת הר"מ פ"ג הי"ח שסתם דר"ת מותר, ולא

התנה בזה שום תנאי, ולא יהיב שיעורא בשטח הזרוע. היתה שדהו זרועה חטים ותלמים של שעורים נכנסין לתוכה ובין תלם לתלם ב"ר מותר אע"ג דהתלמים הנכנסין הן ע"פ כל השדה כיון שיש ביניהן ב"ר כל תלם ותלם נידון בפ"ע, ואם אין בין תלם לתלם ג"ט נראה דהוי כשדה אחת ואסור [ואפשר דסגי בטפח ביניהן וכדאמר שבת פ"ה א' גבול טפח] ואע"ג דאמר שבת פ"ה ב' היתה זרועה שתי זורען ערב ערב זורען שתי ונראה דאין מרחק ביניהן ג"ט שהרי כל הערוגה ו"ט ואם יפסיק ביניהן ג"ט לא ישאר מקום לזרוע רק מעט אלא כל שניכר שזה זרוע שתי וזה ערב מותר וחשיב הערב הנכנס בתוך השתי כר"ת הנכנס לשדה נראה דדוקא בירק מיקילין כה"ג ובצירוף היכרא דצורת הערוגה שניכר כל ערוגה לעצמה אבל בזרעים שאין להן היתר ערוגה תלמים רצופים תוך ג"ט חשיבא כשדה אחת ואפשר דאף אם יש ביניהן ג"ט אסור דחשיב חד שדה

נותן דבין ב' ערוגות צריך שיהא גע"ג ואח"כ רשאי להיות מיצר והולך וכמו דבתבואה צריך מלא עול השרוני אמרינן דאם בא לעשות ר"ת צריך להניח ב"א על ב"א בתחלתו ואח"כ להצר עד כ"ש ה"נ בירק דשיעורו בין ערוגה לערוגה ג"ט אם בא להצר סופן צריך גע"ג בתחלתו] ומאי פריך בפשיטות ולא יהא אלא ר"ת, הלא אין כאן גע"ג בתחלתו, אלא כיון דערוגה זו מזרח מערב וזו מזרחית צפונית מערבית דרומית ר"ת כזה לא בעי ב"א על ב"א בתבואה ולא גע"ג בירק.

מיהו יש לעי' במשי"כ הר"מ בפירושו רפ"ג בהא דר"א ששה באמצע שבצירוף ז"ל שם הצלעות מקבילות בארכן, שארך התלם טפח ומחצה ורחבו טפח והצלעות הן האלכסון של מרובע טפח על טפח ומחצה, ואלו הצלעות מקבילות זאצ"ז והדין נותן דבתבואה כה"ג צריך ב"א על ב"א בתחלתו וא"כ בירק נמי יהא צריך טפח ומחצה על טפח ומחצה בתחלתו, ובצירוף של רבנו כשמתארך שטח המפסיק ביניהן עד טפח ומחצה כבר נתקצר וכלה, וע"כ צ"ל לדעת הר"מ דבירק מיקילין טפי וא"צ בין ב' ערוגות רק שיעור המרחק בתחלתו ומיצר והולך אף שאין ביניהן טפח ומחצה על טפח ומחצה בתחלתו.

ה) ירו' פ"ב ה"ה ר"ת הבא מחורבה מותר [ר"ל תלם קטן של חטים הנכנס לתוך שדה של שעורים מותר אע"ג שאין החטים יוצאין מתוך שדה של חטים נידון בד"ר ר"ת, ור"י סבר דלשון משנתנו דוקא שהר"ת יוצא משדה חטים] חזקי' אמר מי שיש ל' ב"ר כו' [הוסיף חזקי' דאפי' אין שם חורבה כלל לעשות שדה אצל הר"ת שיהא יוצא מן השדה נמי מותר ור"י אמר שאין בזה דין ר"ת] מודה ר"י שאם היה ב"ר ומחצה כו' [ר"ל שיש לו רובע ומחצה כזה (ב) שני חצאים מקבילות זכנ"ז ואחת ארכה כנגד רחבו של החיצונית ומחברן זורע חטים באחת החיצונית ושעורים באחת החיצונית והאמצעית יכול לזרוע בה חטים ויכול לזרוע בה שעורים וכיון שנתחברה לאחת החיצונית הו"ל ב"ר ואשמעינן דשיעור שדה לר"י להתיר ר"ת הוא ב"ר והר"ת משלים את שיעור ב"ר, ושמעין נמי דמחצית ב"ר שהר"ת נכנס לתוכו אינו מתבטל להר"ת למיהוי כלאים ולא מצריך ר"י שיעור שדה אלא שלא יתבטל הר"ת בתוך המרובה שהוא נכנס בו] מותר להביא תלם בינתים ולזרוע אחת חטה ואחת שעורה [ר"ל שתי שדות אחת זרועה חטים ואחת שעורים וביניהן ב"ר כדין הרחקה ועושה תלם היוצא מזו עד חברתה וזורע מחצית התלם שלצד שדה חטים חטה ומחצית שלצד שעורים שעורים ואע"ג דאין בין החטים לשעורים שום הפסק נידון החטים כר"ת חטים והשעורים כר"ת שעורים ובשלמא לחזקי' דהיכרא בעלמא סגי ה"נ איכא היכרא אבל לר"י דכ"ש מבטל וחשיב ערבוביא ה"נ כשפוגשים החטים והשעורים באמצע התלם הוי ערבוביא דבשלמא כשכל התלם זרוע מין אחד עד שפוגע שדה שכנגדו אינם מתערבים שהתלם ניכר לעצמו מפני שהוא יוצא משדה שכנגדו והשדה שפגע חשובה בפ"ע ואינה מתבטלת אבל כשזרוע התלם חטה מצד זה ושעורה מצד' ונפגשין באמצע אין כאן היכרא לר"י] פתר לה כראב"י כו' [נראה דר"ל דתנאי היא ורבנן פליגי עלי' דראב"י ונראה דחזקי' כראב"י ואם נימא דחזקי' אמר אנא דאמרי אפי' כרבנן ול"פ עלי' אלא בב' חטים וב' שעורים אבל בכ"ש מודים דא"כ לא ידעינן שיעורא בכמה ועוד דבהדיא איתא בתוס' בדברי ת"ק היו לו ב' שדות כו' היה חורש ומכניס חטים כו' מותר מפני שחטים נראות כסוף שדה לשעורים [צ"ל לחטים] וי"ל גי' הכתובה ור"ל לגבי שעורים נראית כסוף שדה ומיירי שנכנסו חטים לתוך שעורים בכל משך שורה, והנה ת"ק אוסר ר"ת מחורבה וראב"י מתיר] ושעורה אחר שעורה נכנסת לתוך של חטים שעורה [כ"נ דצ"ל] אבל אם היתה חטה אחת מובלעת לתוך של שעורה האי מובלעת היינו מובלעת בתחום

ומשר בזו אע"ג דיש מקום לבטל את המשר ולטופלו כל אחד לשדהו, יש גם מעליותא שבין המשרות חשיב כמופסק ששדה זו מושכת חטים לחטים וחברתה מושכת שעורים לשעורים ולעשותן ב' שדות, וכשבאנו למחשבן כלאים מדין עירוב ב' שדות אמרין דאין כאן ערבוב, שהרי ב' משרות ביניהן ואין כאן עירוב שדות אלא עירוב משרות ואין כאן עירוב גמור משום צד, אבל כשמשר בחורבה י"ל שמשר שבחורבה ג"כ נטפל לשדה הזרועה, דזרע המרובה מושך אליו את המועט, וא"כ אין בכח המשר שבחורבה לחזק את המשר שבשדה למחשב ב' משרות, אלא כל השדה של חטים כחד, ואין המשר חולק רשות לעצמו, וממילא הו"ל המשר של שעורים חד משר סמוך לשדה חטים ולא סגי לי בב"א על ב"א, ומיהו י"ל דלר"ל דאמר ר"ת הבא מחורבה מותר ואין זרע המרובה טופל אליו את המועט לבטלו, י"ל דה"נ מותר, והיינו דאמר בגמ' או יבא כ"י דאמר ר"ל כו'.

(ח) והא דאמר בעשוי משר אחד לא, נראה דר"ל דבין משר לשדה לא סגי בהכי שלא נאמר שיעור זה אלא בין משר למשר, ואע"ג דבירק תנן פ"ג מ"ג דבין שורה לשדה סגי בתלם וא"צ ו"ט כשיעור בין שדה לשדה, הכא בתבואה בין תלם לשדה לא סגי בב"א על ב"א, ונראה דצריך ב"ר, ואפשר לפרש דברי ר"י אהא דמיצר והולך, אבל הגר"א גרס דברי ר"י אחר המשנה, וגם לא מסתבר לחלק בין מיצר והולך למפסיק ב"א ע"פ כולה, והנה לפי האמור נראה דאף אם יש משרין הרבה סגי ביניהן בב"א אבל במשר הראשון צריך בינו לבין השדה ב"ר [או יזרענו מאותו המין שבשדה ובינו לבין השני סגי בב"א את"ל דאף מן החורבה כן ואפשר דבמשרין הרבה עדיף מיוצא מן החורבה].

והא דאמר אף ב' שדות כן, נראה דאף אם בין השדות פחות מב"ר ואילו היה כל שטח המשרין בורה היה אסור משום קירוב השדות, השתא המשרין שנידונין בפ"ע מתירין את קירוב השדות וע"י סי' ו' סק"ד נסתפקנו בזה, וע"י ס"ק י"ג.

ויותר נראה לפרש דהא דאמר ר"י משר אחד לא, היינו דסבר דר"ת מן החורבה אינו מתיר אלא בשיעור חשוב, וכמו דס"ל לר"י דר"ת היוצא מן החורבה אינו מתיר אלא ביש בו ב"ר וכמשי"כ סק"ה, וה"נ איירי במשר שאין בה ב"ר, א"נ הכא שאינו ר"ת גמור אינו מתיר בבא מן החורבה, והא דאמר אף בשתי שדות כן היינו שאם שדה אחת זרועה חטים ואחת זרועה שעורים ועשה משר אחד בסוף שדהו וזרע בה שעורים עושה הפסק ב"א על ב"א ומותר, דמשר זה נטפל לשדה אחרת ולא הוי כר"ת היוצא מן החורבה, כיון דמשך השעורים הוא בכל השדה האחרת ומשר זה נראה כסוף שדה שעורים אע"ג דבין ב' שדות צריך ב"ר הכא המשר מפסיק וניתר בשיעור משר, ולא אתפרש כמה רשאי להפסיק בין משר לשדה אחרת ויהא נטפל לשדה אחרת, אי טפח כגבול הערוגה, או עד ב"א, והא דאמר אף בינו לבין חברו מותר נמי בהכי מיירי דמשר שעורים שלו נראה כסוף שדה חברו, והנה כונת הסוגיא דדין ר"ת בין משר למשר כדין ר"ת דתנן לקמן ומתיר בכל הני גווני וכמשי"כ לק' ס"ק י"א, והנה מסיק אפי' בחורבה כן או יבא כר"ל, ר"ל דאפשר דלר"ל אף משר אחד מותר, ומקום הספק דאפשר דהכא דאינו ר"ת גמור מודה ר"ל דמשר אחד אסור.

והא דאמר משר אחד לא, נראה דלא מצריך ב' משרות של ב' מינים, אלא אף של מין אחד, כיון שיש ב' משרות, ובב' משרות הזרועין מין אחד, אפשר דסגי ביניהן טפח כשיעור גבול ערוגה, ולא נאמר דין ב"א ביניהן אלא לענין לאפוקי מאיסור כלאים כשהן ב' מינים, אבל לענין חשיבות משר בהפסק טפח סגי, ומיהו בפחות מטפח כחד חשיבא וכדאמר שבת פ"ה א' גבוליה בכמה כו', ומיהו יש מקום לומר דכל שהמשר י"ב טפח שהוא שיעור ב' משרות

ושיעור ג"ט מצינו בשורה למשי"כ סי' ו' ס"ק כ"א [ומיהו אפשר דטפח ביניהן סגי].

ואם תלם הנכנס זרועין בו הזרעים ערב אם אין ביניהם ג"ט נראה דחשבינן הכל כתלם, וכיון דהתלם כנגד השדה הוא ר"ת הנכנס מותר אבל אם יש בין השורות הזרועות ג"ט [או טפח] צ"ע אי נידונית השורה לעצמה והו"ל כזרע תלם אחד מן השדה מין אחר וצריך שיעור מרחק בין משר לשדה, ואע"ג שאין השורה הולכת ע"פ כל אורך השדה מ"מ אינה נדונית כר"ת כיון שהשורה ארכה מקביל לאורך השדה, וע"כ יש בזה שיעור בהפסק בין השורות מאימתי כל הנזרע כחד ומאימתי נידונית כל שורה בפ"ע, ובזמן שהשורה נידונית בפ"ע אם אין ברחב השורה ו"ט צריך להרחיק י"א וחומש כמשי"כ סי' ו'.

ואם בתלם הנכנס מפסיק גדר י"ט ודאי חשיב הפסק ואין מתחשבין אלא בחלק הסמוך לשדה, ואם חלק זה ארכו לאורך השדה אין כאן ר"ת, ואפשר דאפי' גדר שאינו גבוה י"ט מפסיק וכל דבר המפסיק למראית העין שניכר שאין זה תלם אחד חשבינן לחלק הסמוך לשדה לעצמו, ואפשר שאם יש מפסיק בין חלק זה לשאר התלם ויש הפסק גם בינו לבין השדה אזלינן בתר ההפסק היותר חשוב ושדינן אותו לזה שאינו חלוק ממנו טובא.

ובשדה עשוי תלמים תלמים וראשי התלמים נכנסין לשדה אחר שנסתפקנו כמה שיעור ההפסק בין התלמים לידון בדין ר"ת, בגדר ביניהן חשיב כל תלם לעצמו, ואפשר דאפי' אינו גבוה י"ט כיון דניכר כל תלם לעצמו.

(ז) יר' פ"ב ה"ד יכיל אנא זרע חקלי חמשין מינין עשרים וחמשה מכא ועשרים וחמשה מכא, נראה דר"ל דמכא ומכא מתחיל לזרוע ב' אמות ומיצר והולך עד מחצית השדה ונפגשין התלמים באמצע השדה ר"ת של זה בר"ת של זה כזה (ג) ובאמצען יש בין תלם לתלם ב"א וכמשי"כ הר"מ פ"ג ה"ט בב"ר בין שתי שדות דסגי באמצען ונראה דה"ה דב"א על ב"א אף באמצען סגי ומיהו לדעת הר"מ דצריך ב"א על ב"א מרובעים לא יתכן החשבון בזרע בתחלתן ב"א אלא צריך להתחיל ביותר מב"א כדי שיהא באמצע בין תלם לתלם כדי לרבע ב"א על ב"א, ולפ"ז שדה דנקט ר' ינאי אינה בני על נ' אלא בגדולה והא דנקט חמשים מינין הוא על דרך הפלגה ונקט מספר חמשים וה"ה ליותר הכל לפי גודל השדה, ועיקרו לאשמעינן דמיצר והולך וסגי בב"א על ב"א באמצע השדה ומכא ומכא אין הפסק ביניהן שהזויות נפגשין זב"ז.

שם אפי' בשתי שדות כן, נראה לפרש ששתי שדות זו אצל זו שדה אחת זרועה חטים ואחת שעורים יהיה צריך ביניהם בית רובע, אבל כשעושה בסוף השדה משר ומניח בין המשר לשדה ב"א על ב"א בתחלתו ומיצר והולך [ואפשר דבמניח טפח סגי וכמשי"כ לקמ"י] וכן בשדה חברתה עושה משר סגי בין ב' המשרות ב"א על ב"א ומיצר והולך ואע"ג דבכל שדה כולה חטים בין במשר שחלק ובין בשאר השדה ובאידיך הכל שעורים ויש מקום לומר דאין המשר נחשב למקום בפ"ע אלא כשאנו זרוע ממין השדה אבל כשזרוע ממין השדה נטפל לשדה ועוד שהרי אמר ר"י משר אחד לא שהוא נטפל לשדה והכא נמי בכל שדה ליכא אלא משר אחד וראוי לומר שהוא נטפל לשדה מ"מ אמרין דמצטרפין ב' המשרין למחשב מקום חשוב שלא יטפלו להשדה וסגי ביניהן ב"א על ב"א כדין ב' משרין בשדה אחת הזרועין כל אחד מין בפ"ע והשדה מין אחר ונראה דהא דקרי להו שתי שדות אינו שיש ביניהן דבר מפסיק אלא שזו כולה חטים וזו כולה שעורים ואפי' בינו לבין חברו הוי רבותא טפי ד"ל דכל משר נטפל לשדה כיון שאין המשרות של אדם אחד והו"ל כב' שדות אחת חטים ואחת שעורים. והא דאמר אפי' בחורבה כן, שאלה היא, דאפשר דזה גרע, דב' שדות אחת חטים ואחת שעורים ומשר בזו

טעם משנתנו, דדרשא זו לא הוזכרה בגמ', ולא נזכר דין זה בשום מקום, ובגמ' קדושין ל"ט א' פריך ואלא הא כתיב שדך כו', ובירו' לעיל ה"ד אפי' בינו לבין חברו כן, ועוד כשזורע בשדהו כלאים למה מותר כשסומך לשדה חברו הלא גם בשדה חברו נראה ככלאים אלא שהתורה התירה ולאחר שהתירה תורה למי שיודע שהוא של ב' בני אדם אינו נראה ככלאים אבל למי שאינו יודע נראה ככלאים ואפי' מותר, והכא למי שיודע האמת שנזרע כלאים בשדה של אחד הלא הכלאים נראה ולמי שאינו יודע לעולם נראה כלאים.

ומדברי הר"א בהש' שם נראה דמפרש דארישא קאי בריש תור נכנס לתוך שדהו והיינו לאחר שסמך מאותו המין נעשה אותו המין ר"ת הנכנס לתוך שדה חטים, וכ"ת הא תינח לר"י דאמר ר"ת היוצא מן החורבה אינו מתיר צריך לאשמעינן דע"י שדה חברו נעשה ר"ת, אלא לר"ל דר"ת הבא מחורבה ג"כ מותר א"כ א"צ כאן לסיוע של שדה חברו, י"ל דאירי דסומך לתלם של חברו ומה שזורע ארכו לאורך השדה ואינו נידון בר"ת אלא כשעושה תלם של שעורים אצל שדהו הזרועה חטים, ואף שאין התלם ע"פ כל השדה, מ"מ כל שאורך התלם לצד השדה אינו נידון כר"ת, אבל כשסומך עד תלם חברו מצטרף מה שזרע לתלם חברו והוי כתלם שעורים הנכנס לחטים בר"ת ומותר ואי ר"ת היוצא מן השדה בזמן ששדה זו שהר"ת יוצא הימנה קצרה משדה זו שהר"ת נכנס לה סגי בהר"ת כ"ש וכמו שצדדנו לעיל סק"ג יש לפרש משנתנו ג"כ כה"ג, וזו נראה ג"כ כונת הר"ש בפי' הב' אבל בפי' ראשון פי' כפי' הר"מ אבל לא פי' הטעם, והרא"ש פי' משום שהשדה נראה חלוק, אבל הרא"ש הסכים לפי' הב' של הר"ש, ומרהיט דברי הרא"ש נראה דלפי' קמא ע"כ לא איירי בר"ת דא"כ היינו רישא וצריך טעם להיתר זה אבל לפי' הב' איירי בר"ת ואיצטרך לאשמעינן דשל חברו מצטרף לעשות ר"ת וכדפירשנו.

(יב) שם שלו חטים ושל חברו חטים כו', בירו' אמר טעמי דריש דכשם שאין אדם מקדש דבר שא"ש כך אין אדם חובש דבר שא"ש, ונראה לפ"ז דלא אסרו שאר מינין אלא דוקא בין ב' שדות שהוא חבש ולכך תני תנא ד"ז בין ב' שדות, אבל כששדהו כלתה לחורבה מידה ת"ק דזורע שאר מינין לבדוק וכ"ה בהדיא בירו' לק' הי' וכמשי"כ ס"ק ט"ו.

והנה יש כאן ג' דינים, דפשתן סומך אף שהוא חבש בין שלו ושל חברו, אבל אם חבש בין שלו לשלו אסור, ושאר מינין אסור בין שלו לשלו ובין שלו לשל חברו, אבל אם אינו חבש כלל מותר, וריש סבר דשאר מינין בין שלו לשל חברו מותר, דלעולם אין של ב' בני אדם כלאים מה"ת, דכיון דזה לא ניחא לי בשל חברו וחברו לא ניחא לי בשלו, הוי לכל אחד השני כסערות הרוח, ואפשר דמודה ר"ש דבעלמא אסור מדרבנן, אלא הכא כיון שזורע לבדוק ואין כאן כלאים אלא מפני מראית העין הקיל דלא מקרי חבש, [ואפשר דמודה ר"ש דשל ב' בני אדם כלאים מה"ת אלא במקום דבעינן חבישה אין זו חבישה גמורה וכעין סברא שאין אדם מקדש דשא"ש ה"נ אין אדם חובש דבר שא"ש, ר"ל כיון שכל אחד דעתו על שלו לא מקרי חבישה, ולא קיי"ל בזה כר"ש].

והנה אף דריש לטעמי' מ"מ אין הכרח דת"ק ס"ל אדם מקדש דבר שא"ש שהרי ר' יוסי בר זוגי' דריש בדין א"א מקדש דשא"ש פליג הכא ולא התיר אלא פשתן באמצע ולא פליג את"ק בשאר מינים, והטעם דכל שזה ניחא לי בשלו וזה בשלו ואחריות הכלאים כל אחד על שלו חשיב נוחותא וכמשי"כ לעיל סי' ג' ס"ק ט"ז, אלא ר"ש ס"ל טפי מר"י, והכי אמר בירו' לק' פ"ד ה"ה, והנה אגן קיי"ל כר"י כדאמר יבמות פ"ה א' אבל לא קיי"ל כר"ש במשנתנו. וזו כונת הראב"ד פ"ג ה"ט"ז וז"ל לי נראה מן הגמרא ומן המשנה כו' וכן אין אדם חובש דבר שא"ש בזרעים

דשיעור רחב משר וי"ט [וכמשי"כ לק' ס"ק י"ז] סגי ומקרי ב' משרות.

(ט) סוף משר לרבי תחלת משר לרבנן, בר"מ פ"ג ה"ט כתב דבין שדה לשדה דבעינן ב"ר א"צ שיהא י' אמות וחומש ביניהן בכל האורך אלא ביש ביניהן ב"ר במקום אחד סגי, ואין להקשות דא"כ לרבי משר חמור משדה דבין ב' שדות עושה ב"ר בתחלתו ומיצר והולך עד כ"ש והכא צריך בסופו ב"א, י"ל דאינו כן דבין ב' שדות צריך ביניהם ב"ר מרובע ובתחלתו ההפסק ביניהן הרבה יותר מ"י אמות וחומש כדי כשיכנסו לבין השדות י' אמות וחומש יהי עדיין ביניהן י' אמות וחומש, אבל במשר אינו מתחיל רק ב"א וחומש ומסיים בב"א, ואע"ג דלמאי דפריך ולית להו לרבנן תבואה בתבואה ב"ר ומשמע דלרבי ניחא ע"כ דס"ד לפרש הא דאמר רבי מתחיל ב"ר היינו שמניח ביניהן ב"ר מרובע כדן תבואה בתבואה מ"מ למאי דמסיק י"ל דמפרש דא"צ ריבוע, ואפשר דרבי לית לי' מיצר והולך במקום דבעינן ב"ר אבל לפ"ז קשה מנ"ל דרבנן פליגי עלי' דרבי בהא והנה מסוגין מקור לדברי הר"מ דב"ר בתבואה א"צ בכל האורך אלא מיצר והולך שהרי פריך ולית להו לרבנן תבואה בתבואה ב"ר אלמא דלרבי יש בזה דין תבואה בתבואה ב"ר ומ"מ מיצר והולך אלא דלרבי מיצר והולך עד ב"א ולמאי דמסקינן מיצר והולך עד כ"ש.

והא דאמר תמן במרובע כאן במשר, ולא תירץ משדה בשדה דאף באינו מרובע צריך ב"ר, דשפיר ידע

לחלק בין שדה למשר, אלא במרובע אף בתלם צריך ב"ר. (ל) שם היתה שדה קטנה מהו [ר"ל שאין ארכה ב"א והמשרין שהוא עושה אין ארכן ב"א אי סגי במתחיל בהפסק ב"א ומיצר והולך או צריך ב"א ע"פ כולה ואפי' ביותר מעט מ' אמות אי אפשר לעשות ריבוע ביניהם ב"א על ב"א ולהיות מיצר והולך] נשמענה מן הדא כו' ובקטנה ע"פ כולה, כן גי' הגר"א, ור"ל דדין ב"א על ב"א ומיצר והולך [כדתניא בתוס' פ"ב תחלתו כשיעור הזה אע"פ שאין סופו כשיעור הזה וכדאמר ר"ח רובה לעיל] אינו אלא מב"א ולמעלה עד נ' אמה אבל בב"א צריך הפסק ב"א ע"פ כולה, וביתר מנ' רשאי אח"כ לעשות צלעות שוות ולגמור הריש תור בסוף נ' אמה, ורבנן פליגי בתוס' וס"ל דצריך מפולשין מראש שדה עד סופו, ור"ל מיצר והולך עד סופו, אבל צלעות שוות מקבילות אסור, ונראה דלת"ק כל שצלעות שוות מקבילות אסור אף אם יש ביניהן שיעור שיכול להיות מיצר והולך עד סוף השדה ולא יגע בזרע כיון דעכשו הן צלעות שוות צריך ביניהן ב"א, ונמצא מעורבין חטים אצל שעורים בסוף השדה והן מותרין, עקר את החטים והשעורים המקורבים והעמידן על צלעות שוות מרוחקות זו מזו נאסרו משום כלאים, השוה צלע אחד צ"ע, ואע"ג דבהא דמיצר והולך אין נפקותא אם משר אחד צלע ישר והיצר והלך משר השני או שהיצר שניהם כל משר אכל אמה מן החרב שביניהן בסופו, מ"מ כשהיצר שניהם י"ל דאלכסון המועט לא חשיב ר"ת אלא בסיוע השני וכל שנעשה אחד צלע שוה צריך אלכסון יותר ניכר מצד השני.

והנה נפשטה בעית ר"א מברייתא מפורשת שדנה בזה ושנאה לן דצריך ע"פ כולה, והיינו דאמר מה אם אלו כו', ר"ל דרבנן ל"פ אלא בגדולה לחומרא, אבל במה שהחמירו בקטנה ליכא מאן דפליג ולא יהבינן לה שיעור זוטא מב"א על ב"א, וממילא בקטנה צריך ע"פ כולה, וגי' ע"פ רובה אי אפשר לקיימה, דא"כ יהבינן שיעור לקטנה, וגם אין סברא להקל בקטנה שלא יהא ע"פ כולה.

(יא) פ"ב מ"ז שלו חטים ושל חברו מין אחר מותר לסמוך לו מאותו המין, הר"מ פ"ג ה"ט"ז פי' הטעם שלא אסרה תורה אלא שדהו כלאים, והלכך כשסומך בשדהו לשדה חברו מאותו המין מיחזי כשדה חברו נמשכת עד החטי' ואינו נראה ככלאי', והדבר תימא דהו"ל לגמ' לפרש

אפשר דהר"מ לא מצריך חבישה אלא חבוש בין ב' שדות אסור וכמו שצדדנו] ועוד אם אפשר בב' מינים הלא סגי דאחת מהן ירק, ואפשר דט"ס בל' הר"מ וצ"ל שני מיני תבואה, והוא תיבת שניה, ור"ל שני זרעים של הזרועין תבואה, וכן צ"ל בירקות, ונאבד קו המסמן לגמור את התיבה ונשאר שני, ואף גי' דידן יש לפרש כן שני זרועין של מיני תבואה.

ובתוס' פ"ב תניא היו לו שתי שדות אחת זרועה חטים ואחת זרועה שעורים אין מותר לעשות ביניהם תלם של מין אחר ובפשתן מותר מפני שרוצה לבדוק את שדהו ובלבד שיהא תלם מפריש מראש שדה ועד ראשו כו', והנה נתבאר דהא דאסור שאר מינים הוא דוקא בחבוש בחד מין ופשתן מותר אפי' בחבוש, וכ"ז בינו לבין חברו אבל שתי השדות שלו היינו באמצע שדהו דלת"ק אסור אפי' פשתן, ויש להסתפק באינו חבוש אלא סמוך בין שתי שדותיו אי מותר פשתן, ומשמע בהאי תוס' דבשתי שדותיו חטים אסור אפי' פשתן ואפי' אם תלם של הפשתן מפולש ואינו חבוש אלא מב' רוחות, אבל אם שדה אחת חטים ואחת שעורים ומרוחקים ב"ר כדין עושה ביניהם תלם של פשתן לבדוק ובלבד שיהא מפולש שלא יהא חבוש מג' רוחות, וכ"כ איך יסמוך חטים אצל שעורים בסוף שדותיו, י"ל דיש ביניהם בתחלתן ב"ר מרובע ורשאי להיות מיצר והולך, אי"נ שתלם חטים נכנס לתוך של שעורים ונידון כר"ת, ומ"מ אין ללמוד מכאן דתלם אחד חובש, דהכא כשהתלם של פשתן סמוך לחטים או לשעורים חמיר טפי וחבוש כל דהו מבטל ל"י להיתר של לבדוק שדהו.

וראבר"ש סבור דאם אורך התלם נ' אמה שוב אין החבוש מבטל.

ויש להסתפק אם תלם של פשתן המותר מתיר גם את שתי השדות שהן אחת חטים ואחת שעורים שלא יצטרך ביניהם ב"ר, וכבר נסתפקנו בזה במשר משר לעיל סק"ח, ואם צריך בין השדות ב"ר יש להסתפק אי התלם של פשתן עולה למדת ב"ר וכעין דמבעיא לן בגמ' בגדר וגריד זרועין.

(יד) שם מ"ח אין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריע, הר"מ בפירושו פירשו דקאי אשלו חטים ושל חברו מין אחר, ואמר דאם מין האחר הוא חרדל וחריע אין רשאי לסמוך מאותו המין, דהדבר ידוע שהן שלו, שלא היה מניח לחברו לסמוך לתבואתו שהוא מזיקו, אבל אם שדהו ירק מותר שאינו מזיקו ושפיר יתלו שהוא סוף שדהו של חברו, אבל בחיבורו חזר בו רבנו ופי' להיפוך דלתבואה אין החרדל מזיק ולירק מזיק וקאי בעושה תלם אחד לבדוק דאסרינן כל המינים חוץ מפשתן, ואמר דבחרדל וחריע יש חילוק בין תבואה לירק דלתבואה שלו אינו סומך שאינו מזיק ולא מנכרא מלתא דלבדקן, אבל לירק מזיק ומותר כמו פשתן לתבואה, וכן פי' הרא"ש, וכ"מ בירו' דאמר ר"ש לכל הוא סומך חרדל וחריע, ור"ש לטעמי' דמתיר שאר מינים לבדוקן, אבל אי קאי ארישא למה מתיר ר"ש, ועוד דאמר שם רשב"ג ערוגות קטנות של ירק מקיפין אותן חרדל וחריע הרי דלא איירי בסומך לחברו.

ולענין הלכה בב' שדות של ב' בני אדם, אחרי שדברי הראב"ד מתישבין לן, ודעת הר"מ לא הגענו לה, הרי אנו תלמידי הראב"ד בזה וחיובין אנחנו להחמיר כדעתו ז"ל, ועוד דספיקא דאורייתא הוא למ"ד קדשה לעתיד לבא, ומיהו בהרחיק וי"ט כבר יצא מאיסור תורה, ועוד שגם דברי הרא"ש מטין כדעת הר"א, ואפשר דאף הר"מ לא קאמר אלא בשדה דנקראת על שם בעליה, אבל לזה כ"ש ולזה כ"ש וזרע חטה אצל שעורה הוי כלאים מה"ת, ומדברנן ודאי אסור, דאל"כ בטלה כלאים דיקנה מקום כל מין ומין לאחר ויזרע כל מה שירצה. [א"ה, עי' לעיל סי' ה' סקט"ז].

ביחידי משר ומרובע אין חילוק בין אם שני המינים זרועים

אבל לרבנן אינו רשאי לחבוש אבל מותר להמשיך בשדות זרועות כמו שמפורש בסוף [ר"ל כמש"כ הר"מ בסוף ולא עוד כו' ומיהו לא פי' הר"א הדבר שאם סומך שעורים לחטים למה מותר אלא ודאי הכונה שנעשה ר"ת] וכן המשנה בשדות זרועות היא שנוי ובהמשכה כשבתחלה בהיתר נזרעו ולבסוף נראים כסוף שדה כצ"ל, ור"ל בתחלה בהיתר נזרעו שהיו חטים שלו שיעור הרחקה משעורים של חברו וכשמוסיף לזרוע שעורים עד שדה חברו נעשה ר"ת, ולשון זה מתפרש אם ר"ת הבא מחורבה אסור ואף אם ר"ת הבא מחורבה מותר מתפרש שבתחלה בהיתר נזרעו משום דשל חברו תלם אחד והעיקר כונתו דתחלת הזריעה בהיתר מדין צורת כלאים, ולאפוקי מדעת הר"מ דזרועין בצורת הכלאים ממש ומותר משום שהן של ב' בני אדם.

(ג) ולדעת הר"מ דזרוע בסוף שדהו הזרועה חטים שעורים סמוך לשעורים של חברו, נראה דאף אם החטים קדמו ומתחיל לזרוע שעורים אצל חטים מותר כל שדעתו לסמכן עד שדה חברו דכיון שדעתו לבטל צורת הכלאים קודם שיושרשו ויש לדון בזה וכמש"כ סי' ב' סק"ד, ובכ"מ כתב דדוקא החטים נזרעו בסוף או שהתחיל לזרוע אצל שדה חברו, מיהו לא אתפרש איך פירש דברי הר"א שהרי דבריו מוכרחין כמש"כ לעיל.

והא דאמר בירו' דר"ש היא, אפשר לפרש דקאי אהא דשלו חטים ושל חברו מין אחר ואתיא כר"ש וקיי"ל כותי' וכמו שפסק הר"מ פ"ה ה"ח, ומיהו ל' הר"מ פי' ה"ט"ז ל"מ דזהו כדין אין אדם אוסר דשאי"ש וצ"ע, ואפשר לפרש גם לדעת הר"מ דקאי אהא דהתיר ר"ש שאר מינים ור"ש ס"ל הכי, אבל ר"י סבר דמ"מ אסור משום שהוא כלאים עם שלו, ואע"ג דטעם האסור כאן יותר מזרע סמוך לחורבה הוא משום ששדה חברו חובשו מ"מ אסור דלאומי כלאים גם של חברו מאלם ל"י וכ"ה ל' הר"ש במשנתנו, מיהו הר"מ בפי' המשנה פירש דר"ש לחומרא ואסר אפי' פשתן, ולא יתכן לפ"ז לפרש הירו' דטעמי' דר"ש קמפרש.

והא דנקט חטים וחטי' לאו דוקא, אלא משו' דרישא נקט של חברו מין אחר נקט הכא תרויהו חד מין, ומיהו כיון דבעי חבוש אי בעי חבוש מד' צדדין אפשר דנקט מין אחד דוקא, שאי אפשר לחבוש בב' מינים שהרי צריך להניח ביניהם שיעור הרחקה, ואם שלו חטים ושל חברו שעורים אי אפשר להקיף את הפשתן, ומיהו אפשר להוציא תלם אחד מן החטים עד השעורים ויהי' מותר משום ר"ת, ואפשר דתלם אחד אינו חובש, וכדאמר בדלועין פי' מ"ו שאינן חובשין אלא אי"כ רחבן ד"א, וכמש"כ סי' ח' ס"ק י"ט, ואפשר דלעולם לא מקרי חבוש אלא במין אחד מקיף את חברו ואין ב' מינים מצטרפים לעשות חבוש [וכמש"כ לק' סי' ו' ס"ק י"ח].

מיהו בל' הר"מ לא הזכיר חבוש, אף שהזכיר ל' להקיף בהי"ח בחרדל, מ"מ הוא סתום ביותר, ועי' בהגר"א יו"ד סי' רצ"ז ס"ק ל"ה פי' ל' להקיף דוקא.

בשנו"א כתוב דלכך מותר חרדל וחריע בשדה ירק משום שאין איסור חבוש אלא בתבואה ולא בירק [ואי חרדל ג"כ כירק בשאר מילי חוץ מלזרוע בערוגה וכמש"כ לק' ס"ק ט"ו י"ל דבשניהם ירק אין דין חבושה] ולפי' אפי' בשאר מינים מותר בירק, וצ"ע למה נקט חרדל וחריע, ועוד מ"ט דר"מ דאמר אין סומכין אלא לחסיות בלבד וצ"ע.

ואף אם נימא שאין איסור חבישה בירק, י"ל דהכא בסומך בלא שיעור הרחקה אלא דהותר בלא חבישה משום שזרע לבדוקן והחמירו בחבישה י"ל דגם בירק אסור.

ר"מ פי' ה"ח היתה שדהו ושדה חברו שבצדה זרועין שני מיני תבואה כו' שני מיני ירקות כו', אינו מובן למה נקט ב' מינים וכמש"כ הכ"מ, ועוד הלא אם הם ב' מינים ע"כ יש הרחקה ביניהם ואין כאן חבישה [ומיהו

זרעים אפשר שאינו אלא לענין שאין זורעין אותן בערוגה אבל לענין שאר מילי דין כירק, ועי' לקי' סי' ז' ס"ק כ"ג. והא דלבודקן מותר, פי' הגר"א משום שלא יקיימן עד שיעשו פשתן אלא יעקרון בהיותן קנים, ונראה דר"ל דבקנים אין דין כלאים דלא הו' לא מאכל אדם ולא מאכל בהמה, אבל לא יתכן לפי' למה מתיר ר"ש שאר מינין ולמה מותר לדין לסמוך שאר מינין בלא הקפה, ולמה מותר חרדל וחריע בירק, אבל י"ל דלעולם כשזורע לבודקן עוקרן בתחלת צמיחתן ואין הצמח של תחלת הצמיחה נוח לבני אדם ואין רוב בני אדם זורעין לזה, וכל שאין דרך לזורעו אין בו משום כלאים, מיהו בר"מ פ"ג הי"ח לא הזכיר בחרדל וחריע שזרען לבודקן, ואפשר שהוא דבר הלמד מענינו, ואם נימא כיון שמזיק ואינו עתיד לקיימן אף אם זרען ע"מ לקיימן מותר דבטלה דעתו ואין נראה כאן כלאים ניחא טפי, וכן בהא דאמר בירו' ערוגות קטנות של ירק מקיפין אותן חרדל סתמא קתני, ואפשר דקאי על המשנה דאיירי לבודקן.

והנה מדברי הגר"א מבואר שאין היתר הכלאים בלבודקן יותר מזורע לאכילה אלא ההיתר משום שלא יקיימן, וכ"ה בל' הרא"ש שאין מקיימן, אבל אם מקיימו עד שיתבשל אין כונת הבדיקה גורמת היתר, ובל' הר"מ שם הי"ז ונמצא כזורע להשחתה, ואינו מובן איה נתבאר דהזורע ע"מ לקצור ולשרוף התבואה אין בו משום כלאים, ואפי' זורע ע"מ שלא לקצור לעולם ולהניחו ליבלות בשדה לא נתבאר שאין בו משום כלאים, ועוד מי דמי הכא למה לא ישתמש בהן, ואם כונת הר"מ לא להצמיחן ולגדלן אלא להשחיתן טרם שיתגדלו ניחא.

ומיהו יש לעי' בדעתו שלא לקיימן עד שיגדלו למה אין בהם משום כלאים, הלא עיקר איסור כלאים בזריעה, והרי זרוע כאן מין שרוב בני אדם זורעין, ויש בכח זריעה זו להצמיח הדבר שמקיימן אותו רוב בני אדם, וכשם שאם זרע לקיים ועקרון קדם שגדלו לא תיקן איסור הזריעה, שאין הצמיחה תנאי האיסור, כך בחשב מתחלה לעקור אח"כ לא מהני, דכיון שנשרשו וגדלו בערבוביא הרי מתגדלים כלאים, ועי"כ צ"ל דמחשבה מראש לעקרון קדם שבכרו משום שאין חפצו אלא לבדקן עושה אותן כמין שאין כיו"ב מקיימן, וא"כ י"ל דבחושב להניחן ליבלות בארץ נמי עושה אותן בזה כמין שאין כיו"ב מקיימן, ויעלו דברי הר"מ כפשוטן, וצ"ע, ולפי' אפשר דנוטע צמח לסייג ע"מ שלא ללקטו נמי אין בו כלאים מה"ת.

טז) שם אר"א ל"ש אלא שדה קטנה כו', הדבר תימא הלא סתמא תנן לקי' פ"ג מ"ז דשורה של ירק בשדה תבואה נותן לה כדי עבודתה, וכן לקי' הי"ח, ומה סברא הוא לאסור בשדה גדולה, ונראה דצ"ל ל"ש אלא שורה קטנה אבל שורה גדולה לא, ואם יש בין בד חרדל מצד זה עד בד חרדל שבצד שני י"א ומחצה כשיעור ב"ר חשיב שדה וירק בתבואה בב' שדות צריך הפסק ב"ר ולא סגי בו"ט, והנה למדנו לפי' שיעור שדה שהוא ב"ר.

שם לית הדא פליגא על ר"י דר"י אמר ר"ת הבא מחורבה אסור, ופריך למה סגי ב"י ומחצה ואח"כ מיצר והולך אחרי שר"א אמר דאיירי בשורה קטנה שאין ברחה ב"ר ופעמים שאין בכולה ב"ר, ור"י ס"ל דפחות מב"ר אינו בדין ר"ת אלא א"כ יוצא משדה, ומשני דמודה ר"י בירק בתבואה, והכי מבואר לעיל הי"ד דלר"י משר אחד לא משום אין ר"ת הבא מחורבה מתיר למש"כ לעיל סק"ח.

יז) אמנם ראיתי לקי' בה"ח משמע דעל מקום הנזרע קאי דלא הותר בהפסק ו"ט אלא בשורה של ו"ט על אורך י"א ומחצה [ומשמע דירק יחידי צריך ב"ר מן התבואה עי' לקי' ס"ק י"ט] דהא נחלקו אמוראי התם בענין ו"ט הזורעין, ואי ברייתא בהפסק ו"ט איירי לא נזכר כלל שיעור רחב השורה הנזרע, ועי"כ הכי מתפרש הכא, וצ"ל לפי' דהא

בקרקע של אדם אחד או שמין זה זרוע בקרקע של ראובן ומין השני בקרקע של שמעון בכל אופן חשיב כלאים עד שירחיק שיעור הרחקה, אבל בב' שטחים שיש בכל שטח י"א וחמש שיעור שדה דעת הרמב"ם דאם כל שטח יש לו בעלים מיוחד כבר ניכר שאין השדות מעורבות וא"צ להרחיק ביניהם, אבל דעת הראב"ד והרא"ש דגם אם השטחים של שני בני אדם צריך להרחיק ביניהן ואחרי שהמחמירים רבים ניהו נקטינן לחומרא. שו"ר שגם דעת סמ"ג כהר"מ ומ"מ יש להחמיר.

והמערימים לזרוע כלאים יחידות ולהקנות מקום מין אחד לרעהו נכשלים בכלאים דאוריתא אף לדעת הרמב"ם שלא אמרו אלא בשדה אבל כל שיש כלאים בשטח של י"א וחמש מקרי שדה של כלאים, וגם לא אמרו בעושה בהערמה והשדה נקראת על שם בעליהם והגידולים נוטל אחד, [ואין נפקותא בין אם הוא מאכל אדם או מאכל בהמה] וחבל דבר שהראשונים נצטערו עליה ובי"ד שלחו שלוחים לצאת על הכלאים, לעקור ולהפקיר ידחו בגילא דחטאת.

{ע"כ נדפס שם}

טו) ירו' פ"ב ה"ו כיני מתני' אין מקיפין הא לסמוך סומכין, לפי' הר"מ בחיבורו והרא"ש דאיירי בזורע לבודקן, והיינו דין מתני' הקודמת דמותר לסמוך לו תלם של פשתן ולא תלם של מין אחר, שמעינן דהא דאסור לסמוך תלם של מין אחר היינו דוקא בחבוש שהחטים מקיפים מכל צד, אבל אם צד אחד של מין אחר סמוך לחורבה מותר, וכשי"כ שמותר לסמוך לשדה היוצאת לחורבה, ומתני' דוקא בין שתי שדות וכמש"כ לעיל ס"ק י"ב, וצריך טעם למה לא פי' בגמ' כן במתני' הקודמת, ואפשר דנטר לי' עד לבסוף, אי"נ דמתני' ראשונה דקתני שלו חטים ושל חברו חטים ממילא משתמע הכי, אבל הכא לא ידעי' כלל דקאי בזורע בין שלו לשל חברו ומפרש לי'.

שם אין מקיפין כו' אלא לחסיות בלבד, ס"ל לר"מ דלשאר ירקות שאין ההיזק כל כך אינו ניכר שהוא זרוע לבדקן, והאי אין מקיפין נראה דר"ל דמין אחר יקיפן ואלא לחסיות היינו לחסיות שרינן להקיף את החרדל, והלי' לי"מ כן, ולישנא דרשב"ג משמע שהחרדל מקיף, ואפשר דתרויהו שוין כל שאחד חובש את חברו.

שם מותר הוא אדם לזרוע בתוך שדה שורה של חרדל וחריע ובלבד שיעשה שורה אורך עשר אמות ומחצה על רחב מלאו, כצ"ל, ונראה דיעשה שורה ביניהן קאמר ורחב מלאו היינו שיעור ו"ט כמש"כ ר"ש פ"ה מ"ג [ואף שהר"מ לא פי' כן התם הכא יש לפרש כן] והנה איירי בזורע חרדל בתבואה והנוטע שורה של ירק בתבואה צריך הפסק ו"ט כדתנן פ"ג מ"ז היתה שדה זרועה תבואה ורוצה ליטע בתוכה שורה של דלועין נותן לה כדי עבודתה ו"ט, וכשי"כ בשאר ירקות דסגי בהפסק ו"ט, ואשמעינן כאן דא"צ ההפסק ע"פ כולה אלא בעשר אמות ומחצה סגי ואח"כ מיצר והולך, והכי אמרינן בהדיא בירו' לקי' הי"ח הרוצה לעשות שורה של ירק לתוך שדה תבואה הי"ז עושה שורה אורך [כ"י דצ"ל] י"א ומחצה על רחב ששה, ואפשר דמלאו דאמר היינו שיעור המלא דצריך דהיינו ו"ט אבל לאחר כן מיצר והולך.

והנה נקט חרדל וחריע משום דעסיק בה, אבל עיקרו בכל ירק בתבואה, והנה ע"כ איירי בחבוש דחרדל וחריע איירי בזורע לבודקן ואינו אסור אלא בחבוש ואפי"ה בהפסק שורה מותר, ואע"ג דלקמן הי"ח אסרינן חבוש בתבואה אע"ג דהרחיק ב"ר אפשר דירק בתבואה קיל טפי [עי' לעיל ס"ק י"ג בשם הגר"א] אי"נ הכא בלבודקן מיקילין ואינו אסור אלא בסמוך ומוקף ולפי' שפיר אצטריך לאשמעינן כאן, והנה דברנו דחרדל כירק אע"ג דתנן פ"ג מ"ג דחרדל מין

שהתחיל ברחב ב"א על אורך כ"ה באמצעו בסוף י"א יהי' הרחב ו' חומשי אמה.

יח) פ"ב מ"ו ר"ש ב"א על ב"א כל משר ומשר והמצר שבינתים כ"ש כו', וא"כ המשרין מרובעין, וצ"ע מאי האי שיעורא הלא כל מרובעין כן לר"מ, וצ"ל שלא יפחות מב"א על ב"א, אבל צ"ע דהא לקי' מ"ט משמע דר"מ בעי ב"ר לכל מקרחת אבל פחות מזה הוי עירוב, עוד קשה לפרש לפ"ז הא דאמר ביר' דיכילנא למזרע חמשים מינים כ"ה מכא וכ"ה מכא, והלא יכול להרבות יותר בכל ב"א על ב"א מין אחד ומאי ייחד מכא ומכא, ועוד תניא בתוס' תחלתו כשיעור הזה אע"פ שאין סופו כשיעור הזה, אלמא דמיצר והולך דאמר היינו שמתקצר, ועוד דאמר ביר' וכ"ה בתוס' א"י ב"ח אומר בשדה גדולה חמשים אמה, והלא בב"א על ב"א מרובעין קיימינן, והר"מ פי' דבהפסקה איירי וכמו שפי' ר"ש בפי' הב' ומיהו בר"ש משמע דלפי' הב' משנתנו איירי בשיעור רחב המשר, ובגמ' דאמר ב"א על ב"א היינו שיעור הפסקה, אבל הר"מ בפ"ד ה"ו לא הביא שיעור משנתנו אלא שיעור ב"א על ב"א ומפרש דהיינו עול השרוני, והנה לפ"ז לא למדנו שיעור לרחב המשר, ונראה דאינה פחותה מו' טפחים וכדאמר בירק בתבואה וכמש"כ ס"ק י"ז, אבל בפחות מזה חשיב כיחיד, וחטה ושעורה יחידות צריכים מרחק ב"ר כדאמר ביר' ספ"ק כמה דרבנן אמרין באיסור ב"ר ללקות וע"ו, כן ר"י באיסור כו', ומבואר דבחטה ושעורה נמי מרחיק י"א ומחצה מדפריך מהא דרבנן לר"י לענין חטה ושעורה.

ואם המשר רחב י"א ומחצה חשוב כשדה ובעי ג"כ ב"ר וכמש"כ לעיל ס"ק ט"ז, ודין משר מו"ט עד ב"ר דנפיק מדין יחיד ולכלל שדה לא בא.

ומש"כ הר"ש דב"א על ב"א אינם מרובעים אלא מיצר והולך צ"ע דהא צריך להיות מיצר והולך עד סוף השדה או עד נ' אמה.

יט) ויש לעי' בתלם שאין ברחבו ו"ט דלא סגי בב"א על ב"א דהוי כיחיד אי יהיב בתחלה הפסקה י"א וחומש אי רשאי להיות מיצר והולך אי חמירי יחיד מבי' שדות דסגי ביניהן בב"ר מרובע ומיצר והולך, וכן יש להסתפק בתלם ירק בתבואה שאין ברחבו ו"ט דלא סגי בו"ט ובעינן י"א וחומש [נשנה קדם חזרה וכמש"כ סי' ו' סק"א אות ח' דסגי בו"ט] אי סגי בי"א וחומש להיות מיצר והולך, והנה בתו' שבת פ"ה א' מבואר דאם אין לערוגה גבולות כהלכתן אין לה דין ר"ת, ולמש"כ סי' ז' סק"ב היינו שאינו רשאי להיות מיצר והולך, וכש"כ כשאין ברחבה ו"ט, והנה הדין נותן שאין ירק בירק חמור מירק בתבואה, ואם בערוגה שאין ברחבה ו"ט סגי בינה לשדה תבואה בי"א וחומש מרובע מיצר והולך הדין נותן דגם בין ב' ערוגות ירק סגי בהכי, אבל לא מצינו שיעור י"א וחומש בירק בירק וצ"ע.

והנה בס"ק י"ז הוכחנו דירק יחיד מן התבואה צריך ב"ר מהא דאמר דהתלם צריך לזרוע רובו, ולהאמור י"ל דכל הסוגיא לענין להתיר להיות מיצר והולך, אבל אם אינו מיצר והולך י"ל דסגי במפסיק ו"ט, ועי' סי' ט' סק"ג.

דאמר לית הדא פליגא על ר"י היינו דכשם דר"י מחמיר במשר אחד דלא חשיבא וטפלה לשדה, ה"נ אין ראוי להקל בירק במשר שאין בה ב"ר, ומשני דמודה ר"י בירק, ומיהו אפשר דבי"א ומחצה סגי אף בשדה גדולה והשורה של ירק נמשכת ע"פ כולה וא"צ להרחיק ו"ט אלא בי"א ומחצה ואח"כ עושה ר"ת, וגם זה בכלל הברייתא, ותחלת הסוגיא שם משמע דבהפסק קאי דהא מייטא לה דבשורה הקילו רבנן ומשמע דרבנן בשורה כר"א במרובע, ואע"ג דקושטא הוא דבשורה ההפסק ו"ט כדתנן במתני' בנוטע שורה של דלועים, אבל הכא בברייתא לא הוזכר כלל שיעור ההפסקה, וכן בסוף הלכה זו אמר עשה גריד מהו לסמוך מבי' רוחותיה, הנה פשוט ל' דשיעור ההפסק י"א ומחצה על רחב ששה, ועי' סי' ו' סק"ד, ואולי צ"ל בברייתא עושה אורך שורה ואורך חרב י"א כו', ותחת למחוק תיבת אורך שבספרים נוסיף תיבת חרב ויתישב הכל.

ויש לעי' בהא דמצרכין רחב התלם ו"ט או בעינן ע"פ כולה או מיצר והולך, ונראה דמיצר והולך וכדאמר פ"ב ה"ד יכיל אנא לזרוע חקלי חמשין מינין כו' וכמש"כ לעיל סק"ז, ורחב התלם והמשר שוין כמש"כ ס"ק י"ח, מיהו יש לעי' אי צריך ו"ט על ו"ט ואח"כ רשאי להצר או מיצר והולך אף שלא יהי' בו זרוע ו"ט על ו"ט מרובע, ולזה אין ראוי מהא דזורעין חמשין מינין.

ונראה דאמרם ו"ט על י"א וחומש אינו אלא כדי להתיר להצר אח"כ את הזרוע או את האויר בשדה גדולה, אבל בשדה קטנה כל שהתלם רחב ו"ט והאויר ו"ט וארך התלם יתר על רחבו מותר, וכמש"כ סק"י בשדה קטנה, ואם אין ארכו יתר על רחבו הו"ל מרובע ואם ארכו פחות נהפך האורך לרחב והרי אין רחבו ו' טפחים.

ולענין להצר הזרוע בשדה גדולה אפשר דאינו מיצר אלא לאחר י"א וחומש.

ובהא דעשה חמשין מינים בשדה נמי איכא בכל תלם י"א וחומש על רחב ו"ט, דכל תלם רחב בי"א בתחלתו ומשפע מבי' צדדין וכלה בסוף כ"ה אמה בנקודה, וכשתעיין בו כשהלך י"א עדיין רחבו שש חומשי אמה, כיצד חלוק את התלם לארכו כזה (ד) ותקח חציו כזה (ה) והוא צלע האורך כ"ה אמה והרחב אמה על זוית נצבת ותחתוך את האורך לכ"ה רצועות קטנות כזה (ו) כל רצועה ארוכה מחברתה אחד מכ"ה באמה, כיצד הרצועה הראשונה תחתוך את הזוית ותעמיד אותה על ריבוע כזה (ז) וכן תעשה לרצועה השני' ושני המשולשין שוות הזויות הן כזה (ח) שהרי כשהסרת מהמשולש הגדול אמה והשארית אורך ב"ג כ"ד אמה לא נשתנו הזויות, שהזוית א"ב נשאר על מקומו והזוית ג"ד הוא בשני המשולשים זוית נצבת, וע"כ דזוית ה"ו בשניהם שוה, וא"כ בשני המשולשים הקטנים ג"כ זוית ה"ו שוה, וזוית ג"ד בשניהם זוית נצבת, וע"כ שגם א"ב שוה, וכיון שהן שוה הזויות, וצלע ב"ג שוה שהרי שתיהן אמה, ע"כ כל צלעותיהן שוות, וכן בכל כ"ה המשולשים שתחתוך, וכיון שכ"ה הצלעות ד"ה עושין אמה, כל צלע אחד מכ"ה באמה, ונמצא דבסוף י' אמה באורך הצלע ב"ג במשולש הגדול הרחב ט"ו חלקי כ"ה שהן ג' חומשי אמה, ובתלם

סימן ו

ירק. ב' בתלם, תלם, יחיד, כולן ירק. א' ביחיד, יחיד, הרי ל"ו.

א. שדה בשדה אחת חטים ואחת שעורים מרחיק ביניהן י"א וחומש ע"פ כולן, ואם השדה גדולה רשאי להצר אחר שיש ביניהן י"א וחומש על י"א וחומש מרובע ומיצר והולך עד כ"ש, וכן רשאי להשאיר ביניהן באמצע י"א וחומש מרובע ולהצר מן האמצע עד סופו לכאן ועד סופו לכאן, [עי' סי' ה' סק"ט].

א) ל"ו חלוקות בכלאי זרעים. ח' בשדה תבואה, סמך לה שדה, מרובע, משר, יחיד, כולן של תבואה, הרי ד'. וד' של ירק, שדה, מרובע, תלם, יחיד, הרי שמונה. ז' במרובע, סמך לו מרובע, משר, יחיד, הרי ג' בתבואה, וד' בירק, שדה, מרובע, תלם, יחיד, הרי שבע. ו' במשר, סמך לו משר, יחיד, הרי ב' בתבואה, וד' בירק, שדה מרובע, תלם, יחיד, ה' ביחיד, סמך לו יחיד, הרי א' בתבואה, וד' בירק שדה, מרובע, תלם, יחיד. ד' בשדה ירק, שדה, מרובע, תלם, יחיד, כולן של ירק. ג' במרובע, מרובע, תלם, יחיד, כולן

ב"א על ב"א וכדין משר סמוך לשדה אות ג', ואף את"ל דמשר אצל שדה בעינן הרחקה י"א וחומש וכדאמר משר אחד לא, מ"מ ב"ב משרין סגי בב"א, אע"ג דחטטים אינו אלא במשר אחד והשעורים במשר אחד, דדוקא משר אצל שדה נטפל ובעי ב' משרות, אבל משר למשר אינו נטפל, תדע שהרי ב' משרות אחת חטים ואחת שעורים אצל שדה כוסמין מותר אע"ג שבין חטים לשעורים אין הפסק רק ב"א על ב"א.

יז. משר חטים וסומך שעורה אחת מרחיק י"א וחומש כדין גרעין אחד סמוך לשדה.
הרי אלו ב' בתבואה.

יח. שדה ירק ומשר של תבואה מרחיק ב"א על ב"א [ד"ז לא נתבאר בהדיא, אבל מסתבר דלא חמירא ירק מתבואה דסגי בב"א, ובוי"ט לא סגי כיון דמצד התבואה לא סגי בוי"ט, שו"ר מבואר, ע"י ס"י ט' סק"ה].

יט. משר ומרובע של ירק ב"א [ג"ז לא נתבאר בהדיא, אבל מסתבר דדין מרובע כדין שדה].

כ. משר ותלם וי"ט [ג"ז לא נתבאר, אבל מסתבר דלא חמירא בזה מתלם של ירק בשדה תבואה].

כא. משר תבואה וזרע ירק אחד י"א וחומש [חזרנו בזה וסגי בוי"ט וכמשי"כ אות ח'].

הרי אלו ו' במשר.

כב. חטה אחת ושעורה אחת מרחיק י"א וחומש [כדאמר פ"ק ה"ט כמה דרבנן אמרין באיסור ב"ר כו', והתם בחטה ושעורה איירי, ובפ"ב ה"ו פחות מב"ר מוקרח כו' אסור לזרוע בו ב"ר בבקעה כו', וע"כ בגרעינים יחידים איירי, דב' שדות בב"ר לא מש"ל וב' משרות אפי' בפחות מב"ר מותר, אלא בחטה ושעורה איירי ובפסחים ל"ט ב' כרוב שהוקשה מרחיבין לו ב"ר].

הרי זה אחת בתבואה.

כג. חטה ושדה ירק י"א וחומש [לא נתבאר, אבל מסתבר דזהו בכלל תבואה בירק ונותנין חומרי תבואה].

כד. חטה ומרובע של ירק י"א וחומש [כדין חטה ומרובע של שעורים].

כה. חטה ותלם של ירק י"א וחומש [כמו חטה ותלם של שעורים].

כו. חטה ולפת י"א וחומש [לא נתבאר, אבל הוא בכלל תבואה וירק נותנין חומרי תבואה, וכ"מ בפסחים ל"ט ב' דאמר כרוב שהוקשה מרחיבין לו ב"ר וסתמא הוא זרוע בין ירקות ואמר דאם הוקשה מרחיבין לו ב"ר אע"ג דמין השני הוא ירק כיון דהכרוב נכנס בדין תבואה, אלמא דחטה ובצל מרחיבין ביניהן ב"ר, כ"ז קדם חזרה ולאחר חזרה נתבאר ס"י ט' סק"ח דסגי בוי"ט].

כז. שדה ושדה של ירק וי"ט.

כח. שדה ומרובע לדעת רש"י שבת פ"ד ב' מרחיק ביניהן ג"ט ולדעת הר"מ טפח ומחצה [דלא החמירו חכמי במרובע אלא בירק בתבואה אבל ירק בירק אף במרובע סגי בג"ט או טפח ומחצה כמבואר ברש"י ותו' שבת פ"ה ב' דבין ערוגה לערוגה סגי בג"ט אף שהן מרובעין], ודוקא עד ב"ר אבל אם המרובע יותר מב"ר הו"ל שדה ומרחיק משדה חברו וי"ט.

במש"כ ס"י ו' סק"א אות כ"ח, וס"י ח' סק"ה, דבירק בירק אף במרובע סגי בטו"מ מדברי רש"י ותו' שבת פ"ה ב' דבין ערוגה לערוגה סגי בג"ט אף שהן מרובעין, ראיתי שאין ראוי משם, שאין המרובע זרוע מין אחד, ומ"מ הדין אמת כמבואר בהדיא בל' הר"מ במשנה פ"ג מ"ג ולעיל מ"א וכ"מ בר"ש במ"א, ומיהו בסמ"ג פ"י בדעת הר"ש דשורה צריכה וי"ט ופ"י גם בדעת הר"מ כן ותימא דהרי הר"מ כתב בהדיא דשורה א"צ וי"ט, ונראה דלא הביא דעת הר"מ רק דסגי בוי"ט מרובע וללמוד מזה בשורה לדעת הר"ש אבל דברי הר"מ הם בב' שדות כמבואר בר"מ בס' הי"ד.

ב. סמך מרובע לשדה מרחיק ביניהן י"א וחומש [והיינו דין ב' שדות אלא דלא מקרי שדה אלא גדולה היוצאה משם תלם משר ושיעורה ארכה יותר מ"י אמה וחומש ורחבה י"א וחומש ואז יש לה דין שדה, אבל אם אין רחבה י"א וחומש וארכה יתר על רחבה הוי משר, וכשהוא מרובע י"א וחומש על י"א וחומש היה ראוי למיתב ל"י דין משר אבל החמירו במרובע למיתב ל"י דין שדה והצריכוהו הרחקה י"א וחומש ומשמע דאף מרובע קטן דינו כן].

ג. סמך משר לשדה מרחיק ביניהן ב"א על פני כולה, ואם השדה גדולה כל שיש ביניהן ב"א על ב"א מרובע רשאי להיות מיצר והולך עד כ"ש, וכן רשאי להניח ביניהן באמצע ב"א על ב"א מרובעין ומיצר מאמצע לכאן ולכאן, ושיעור רחב המשר לא פחות מו"ט עד י"א וחומש [ע"י ס"י ה' ס"ק ט"ו י"ח] ואם רחבה פחות מו"ט דינו כיחיד, וארכו משהו יתר על רחבו כמשי"כ ס"י ה' ס"ק י"ז, ואם רחבו י"א וחומש הו"ל שדה כיון שארכו יתר על רחבו, [ע"י לעיל ס"י ה' סק"ח צדדנו דלחזקי' במשר אחד אפשר הדין כן אבל לא נתברר הדבר וההיתר הברור הוא בשיש ב' משרות כל אחת וי"ט וביניהן טפח והן זרועות שתיהן חטים וסמוכין לשדה שעורין מרחיק ביניהן ובין השדה בשיעור האמור]. [א"ה, ע"י במה שהועתק לק' ס"י ט' ס"ק ח'].

ד. גרעין יחיד מרחיק י"א וחומש [ד"ז נלמד מהא דאמר משר אחד לא ואם בגרעין יחיד סגי בב"א כשי"כ במשר ובין ב"א לי"א וחומש לא מצינו שיעור בינתים וכיון דנפיק משיעור ב"א ע"כ שיעורו י"א וחומש] ויש לעי' אי בעינן י"א וחומש מרובע, ונ"מ אי השדה כלתה כחצי קשת וזרע מין אחר כנגד אמצעות שקיעתו של קשת ורחוק י"א וחומש מכל צד, אבל אי אפשר לרבע בין החטים והשעורה ב"ר, עיין ס"י ט' סק"ג. [א"ה, ע"י לק' סק"ג].

ה. שדה ירק אצל שדה תבואה מרחיק י"א וחומש מרובע ומיצר והולך כדין שדה תבואה משדה תבואה [זו משנתנו פ"ב מ"י ירק בתבואה ב"ר ובפ"ג מ"ז ובתבואה ב"ר].

ו. מרובע של ב"ר צריך ג"כ הרחקה י"א וחומש [דמשנת ירק בתבואה מתפרש במרובע, דאי בשדה דהיינו י"א וחומש רחבה וארכה יתר על רחבה לא הוי פליג ר"א שם וכמו שפרי"ש מהירו' דר"א יהיב במרובע של ירק דין תלם של ירק בתבואה, ומשנתנו מוכחת כן דאי בשדה לא משכחת לה תרתי ירק בתבואה ותבואה בירק אלא באחת שדה ואחת מרובע קיימין ולרבנן לעולם ב"ר].

ז. תלם רחבו וי"ט וארכו יתר על רחבו מרחיק וי"ט ע"פ כולה, ואם השדה גדולה סגי בוי"ט במשך י"א וחומש ומיצר והולך [ע"י ס"י ה' ס"ק ט"ו] ואם אין רחבו וי"ט הרי הוא כגרעין יחיד.

ח. גרעין יחיד מרחיק י"א וחומש [ע"י ס"י ה' ס"ק י"ז וס"ק י"ט ואין זה מוכרע, ובס"י ט' סק"ז נתבאר דסגי בוי"ט]. הרי אלו ח' צורות כלאים של שדה תבואה.

ט. מרובע ב"ר של תבואה וזרוע סמוך לו מרובע של מין אחר מרחיק ב"ר י"א וחומש מרובע. [זו משנתנו פ"ב מ"ט].

י. משר אצל מרובע נראה דסגי בב"א על ב"א, דבין אי חשבת למרובע כשדה ובין כי חשבת ל"י למשר סגי בהכי.

יא. גרעין יחיד צריך להרחיק י"א וחומש. הרי אלו ג' בתבואה.

יב. שדה ירק י"א וחומש [זו משנת תבואה בירק].
יג. מרובע י"א וחומש [כדין ירק בתבואה ותבואה בירק].

יד. תלם וי"ט [כדין תלם של ירק בשדה תבואה].
טו. גרעין יחיד י"א וחומש [כדין יחיד אצל שדה]

ו. חזרנו בזה בס"י ט' סק"ז דסגי בוי"ט.
הרי אלו ז' במרובע.

טז. משר של חטים ועושה משר של שעורים מרחיק ביניהן

השמיט הר"מ, ויש לו להמיקל לסמוך וכמש"כ בחבישה, והמחמיר יפרוץ הגדר מרוח אחת, ואפשר דאף אם יש דלת במקום הפרוץ מותר דכיון דעשוי לפתוח אינו חובש אף בשעה שהוא נעול.

בכל החלוקות שזכר שם תבואה כולל חמשת מיני דגן וכל מיני קטניות וכל הצמחים שהזרע נאכל, וכל ירק שהוקשה לזרע ומניחו לגדל זרע, ע"י סי' ח' ס"ק ג', סי' ט' סק"ז.

וכשהוקש לזרע הוי כלאים אף במינו שלא הוקש לזרע לגי' דידן ולגי' הגר"א אינו כלאים במינו. {ע"כ נדפס שם}

היכי דבעי הפסק ו"ט או יותר, אם זרע אחד למעלה וזרע אחד למטה אסור, אלא א"כ אחד גבוה מחברו עשרה טפחים דהוי כמחיצה, והכי תניא בתוס' פ"ג תבואה וירק הנטועין במדרגה נותנין להן עבודתן, [ע"י סי' י"ב ס"ק כ"ד] [ויש בזה חומרא מכלאי הכרם דאם הכרם למעלה והתבואה למטה ג"ט מותר, אבל בתבואה מלמעלה וכרם למטה בעינן גם שם עשרה טפחים, ע"י יו"ד רצ"ו סעי' כ"ג, והתם הכרם הוא האוסר כמש"כ תו' עירובין צ"ב ב', והלכך יש לו אויר לאסור, אבל התבואה אין לה אויר ליאסר, אבל בכלאי זרעים שניהם אוסרים זע"ז ואוסרים באויר עשרה] אבל בבי' ערוגות ירק דסגי בטפח ומחצה כל שאחת גבוהה מחברתה טפח אפשר דמותר [ע"י סי' ז' ס"ק כ"א, וסי' ח' ס"ק ט"ו]. שיעור שדה זרועה מינים הרבה של ירק והרחיק בין מין למין שיעור הרחקה, אפשר דמצטרפין למחשב שדה להצריך להרחיק משדה חברתה ו"ט כדין ירק בירק, [ע"י סי' ז' סק"ג].

היו ב' שדות אחת זרועה חטים ואחת שעורים והרחיק ביניהן י"א וחמש, נראה דמותר לזרוע ביניהן ירק במרחק ו"ט ואין זה מפסיד את המרחק של התבואה, וכן זורע ביניהן תבואה ובהיתר שתי וערב אם השדות זרועות שתי זורע ביניהן ערב, [וכן נוטע גפנים ביניהן ומרחיק מן התבואה ו"ט] [ומיהו אין להתיר ב' שדות סמוכות בפחות משיעור הרחקה על סמך שורות הערב המפסיקות ע"י סי' ה' סק"ג] ודוקא בהפסיק י"א וחמש ע"פ כולה אבל אם השדה גדולה והשאיר י"א וחמש על י"א וחמש ואח"כ הצר באלכסון אין לזרוע ביניהן שום דבר, וכן אין לנטוע גפן, [ע"י סי' ו' ס"ק ט"ז].

נראה דאם זרע משר ולא הרחיק רק ב"א מותר לו לקצור מעט מעט ואע"ג דכשקצר רובא נשאר דין יחידי ולא סגי בהרחקת ב"א מ"מ לא החמירו חכמים בדבר כיון דהדבר ניכר שהוא עוסק בקצירה וכל הרחקות אלו מדברנן ואם אי אתה אומר כן נפלה בבירא קולת משר מיחידי, ובשעה שזורע זורע הכל ביום אחד וקרוב הדבר דאפי' בבי' וג' ימים מותר כל שזורע קדם שנשרשו.

נראה דאם זרע שטח שדה בהפסק ג"ט ואח"כ נתעבו השרשים ואין ביניהם ג"ט חשיבא שדה, ולכן אין להקל בזה אלא בזרע בהפסק שלא יתמעט מג"ט.

שטח שדה שנזרע בהפסק ג"ט המעכב מלהצטרף לשיעור שדה אם אותו המין דרכו לזרוע בהפסק ג"ט משורה לשורה אין הפסק זה מעכב על צירופו והוי דין שדה אף שנזרע בהפסקות ג"ט.

עשה צוה"פ בין שתי שדות וראשי השורות עברו את צוה"פ באיזה מקומות רואין אם השדה זרועה שתי והנכנסין נראין כזרועין ערב והשרשים כנגד הבינים [וכדין היתר שתי וערב] מותר ומ"מ אין להקל רק ביש ביניהם ו' טפחים אם אחד מן המינים תבואה וקטניות ואם שניהם ירק סגי בהפסק טפח.

אין להשתמש בהיתר שתי וערב אלא בניכר להדיא שזה שתי וזה ערב ונכון להחמיר להרחיק שיעור דאורייתא, היינו ו"ט בין תבואה וקטניות וטפח בין ירקות

ולדינא יש להקל כיון דהוא פלוגתא בדברנן דמה"ת סגי בטפח כמש"כ הר"מ, וגם סתימת פרש"י ותו' בשבת שם משמע דבין ערוגה לערוגה אפי' כולה זרועה מין אחד סגי בג"ט דאלי"כ הו"ל לפרש דלכך סגי כאן בג"ט משום שאין הו"ט של מין אחד. {ע"כ נדפס שם}

כט. שדה מרחיק ג"ט או טפח ומחצה לדעת הר"מ [לא נתבאר בהדיא אבל לא מצינו חומרא בתלם אצל שדה יותר מתלם אצל תלם, וכיון דבין ערוגה לערוגה ג"ט ה"נ בין שדה לערוגה, ואפי' את"ל דבתבואה משר אחד לא דנידון כגרעין יחידי, הכא בירק אף גרעין יחידי אצל שדה סגי בג"ט, שהרי בבי' גרעינים יחידים סגי ביניהן במרחק ג"ט, וחומרת שדה אין כאן שאין חומרת שדה אלא בבי' שדות סמוכות, שהרי גם בתבואה סומך משר אצל שדה במרחק ב"א, וגדולה מזו תנן פ"ג מ"ג היתה שדה זרועה ירק כו', ומשמע דאפי' בין שדה לתלם נותר בתלם, וכש"כ במרחק טפח ומחצה, וע"י לק' סי' ח' סק"ה].

ל. שדה צנונות ובצל אית מרחיק ג"ט, או טו"מ לדעת הר"מ [וכמש"כ אות כ"ט].

הרי אלו ד' בשדה.

לא. מרובע ומרובע ג"ט או טו"מ [כמש"כ אות כ"ח].

לב. מרובע ותלם ג"ט או טו"מ.

לג. מרובע צנונות ובצל ג"ט או טו"מ.

הרי אלו ג' במרובע.

לד. תלם ותלם ג"ט או טו"מ.

לה. תלם צנונות ובצל ג"ט או טו"מ הרי ב' בתלם.

לו. צנון ובצל ג"ט או טו"מ.

הרי אלו ל"י חלוקות.

בירו' פ"ב ה"ח אמר דחובש מד' רוחות לא מהני הרחקה, ולא אתיהב שיעורא ואפי' מפסיק מיל, והר"מ לא הביאו, ולק' סק"ך צדדנו טעם לדעת הר"מ, ואם חבש מב' מינים צדדנו בס"ק י"ח דלא מקרי חבש, עוד כתבנו סק"ך להסתפק דאין חבישה אלא בסומך, ע"פ היתר מיצר והולך, בכל ד' רוחות, ועוד כתבנו להסתפק שאין דין חבישה אלא ביש שיעור שדה בהחיצונות החובשות את הפנימית, ויש עוד מקום לומר דד"א חרב בכל היקף הפנימי בטל את החבישה שלא יהא חמור מגפן [וכדנתן פ"ג מ"ז וכן בירו' פ"ג ה"ד יליף מכרם] שהרי קרחת הכרם אם יש שם ט"ז אמה מניח כדי עבודתו וזורע את המותר, ופרש"י עירובין צ"ג א' אפי' הכרם מקיף מד' רוחות, וכ"כ הר"ש פ"ד, וכ"ה בירו' פ"ד ה"א, וכן בגפן יחידית מוקפת גדר מרחיק ד"א וזורע כמש"כ הר"מ פ"ז הכ"ה.

תבואה חובשת תבואה, אבל ירק אין חובש ירק וכמש"כ סי' ה' ס"ק י"ג, ולמש"כ סי' ח' ס"ק כ"ג דדין זרעים כתבואה לכל דבר מוכח מהא דסומך חרדל וחריע לירק דאין ירק חובש את {א"ה, כמדומה דצ"ל, דאין תבואה חובש את הירק ואפשר דה"ה דאין ירק חובש את התבואה התבואה} ואפשר דה"ה דאין תבואה חובש ירק.

בירו' משמע דחבישה דאורייתא וכמש"כ סי' ה' סק"ב, ומ"מ כיון שהר"מ לא הביאו [ומש"כ מרן דרמזו לא יתכן כלל שיסמוך הר"מ על רמיזה בדין עיקרי וגם אין כאן רמז כלל] ואין הירו' מחוור לן לסמוך על מה שנראה לנו אפשר דהמיקל בזה יש לו על מה לסמוך, והמחמיר יניח מצד אחד חרב, וכמה שיעור המפסיד את החבישה לא נתבאר, ואם פרוץ מרובה מרוח אחת ודאי שרי, וכן אם יש פרצה י' אפשר דשרי אף במיעוט, ואם רוח א' כולו או רובו מין אחר אפשר דשרי שאין חבש מב' מינים וכמש"כ לעיל.

עוד מבואר בירו' דגדר חובש אף שהרחיק מין מחברו שיעור הרחקה וכמש"כ סי' ה' סק"ב ולק' סק"ך, ואפשר דגם ד"ז אינו בירק ולא בירק ותבואה, אלא בתבואה ותבואה, וגם בזה י"ל דד"א חרב מתיר, וגם זה

את השורה גבי גדר [אשמעינן דהא דאמר דהחבוש בין גדר לגריד כשהוא ג"ט נידון כגריד, אינו דוקא כשיש בו"ט סמוך לגדר גריד ג"ט, אלא אף ביש ב' שורות גריד וביניהן שדה כגון ב"ט גריד וג"ט שדה וטפח גריד וג"ט שדה סמוך לגדר נמי חובשין את השורה גבי גדר, דו"ט של ב' הגרידים והשדה שביניהן נידון כו"ט גריד וג"ט הסמוך לגדר נידון כג"ט בין גריד לגדר ונידון כגריד, והנה דין גדר כולו כדן גריד דכיון שאלו נצולין אף זה הוצל] ותיבות של בשדות מיותר, ואפשר למגרס של ולהסיר תיבת גבי, וכן הגיה הגר"א.

ג) שם ב' שדות זו ע"ג זו [התחתונה נמוכה י"ט מהעליונה] העליונה סמוכה לחרץ והתחתונה סמוכה לגדר [זורע בעליונה חטים ובתחתונה שעורים ואין השעורים שבתחתונה אוסרים על העליונה שהרי יש לעליונה חריץ עמוק י"ט, ואין העליונה אוסרת על התחתונה שהרי יש לתחתונה גדר י"ט, ואע"ג דהכא הזריעה על הגדר דבי ר"י אמרי גדר מותר לזרוע בו כל מין]. [א"ה, ע"י לק' סו"ס י"ב, במה שהועתק מערלה סי' י"ז סק"א, שהוא המשך הירו' כאן].

פחות מב"ר מוקרח בתוך שדה תבואה אסור לזרוע בו [עשה השדה מקרחות פחות מב"ר אסור לזרוע במקרחות שאין לה סביבותיה ריוח ב"ר, הקיפה גדר מותר, א"נ פחות מב"ר מוקרח בשדה זרועה כולה קאמר, ואע"ג דב"ר נמי אסור לזרוע בה נקט פחות מב"ר לרבותא דהיתירא בגדר ונקט פחות מב"ר דזה אסור לכו"ע אפי' לר"מ במשנה דלקמן דמתיר ב"ר], ב"ר בבקעה [שאינן סביבותיה זרוע] מותר לזרוע בו שני מינים [ב"ר חוץ ממקום הזרעים קאמר] הקיפו גדר אסור [צ"ע למה אסור הרי יש כאן הרחקה ביניהן, ואי מוקף גדר לא מהני הרחקה א"כ אין שיעור לדבר, ואפי' הקיף פרסה אינו זורע אלא מין אחד, ואפשר דבב"ר מצומצם קאמר וזורע ב' מינים זה שלא כנגד זה אלא זורע ברוח מזרחי לצד דרום וברוח מערבי לצד צפון ויש ביניהם אלכסון של י"א וחומש ובלא גדר אפשר לרבע ביניהן ב"ר, אבל כשיש גדר אי אפשר לרבע ביניהן ב"ר תוך הגדר, ולפ"ז נפשט הא דמבעי לן לעיל סק"א אות ד' דבעינן שיהא יכול לרבע ב"ר, אבל אפשר דמוקף גדר חבוש טפי, ובפ"ק ה"ט אמר דחייב על מוקף גדר כמו ב' מינים בתוך ו"ט] ואפשר שאין מוקף גדר אוסר אלא כשאין שיעור שדה בכל מין, אבל כשיש שיעור שדה דהיינו רחב י"א וחומש וארכה יתר על רחבה כיון שהרחיק ביניהן כשיעור אע"ג שהקיפו גדר מותר, ולהכי קאמר ב"ר בבקעה ולא קאמר בקעה שהקיפה גדר אסור. ואף אם אין זורע כל שיעור שדה אם יש חורבה סביב הזרוע שאפשר להשלים לשדה חשיב כזרוע שדה. ויש להסתפק בהותר ע"י ר"ת והקיפו גדר אי גדר אוסרו וזה פשיטא שאם הקיף גדר לכל מין אין גדר החיצון אוסרו.

ד) שם גדר [זרוע] מהו שיציל את הזרעים, זה פשיטא ל"י שעל הגדר זורע כל מין שירצה כדאמרי דבי ר"י לעיל, ואין הזרעים התחתונות אוסרין עליו, ומ"מ מבעי ל"י דאפשר דכיון דהוא זרוע נראה כערבוביא שלא יהא מפסיק בין הזרעים, ומשמע דמבעי ל"י אף בזרע בו מין אחר ולא מין שבצדו, וכדמכח בסוגין דפשיטא ל"י מאילן.

שם גריד זרוע מהו שיציל את הירק, נקט ירק משום דשיעור גריד ו' טפחים ולפעמים אינו מציל את התבואה אף באינו זרוע אם אינו רק ו"ט, אבל בירק לעולם סגי בו"ט אף בין שדה לשדה, ומבעי ל"י בזרוע אי מפסיק, דאע"ג דמציל את עצמו וזרוע בו כל מין שירצה, מ"מ אפשר דאינו מפסיק בין ב' השדות בזמן שהוא זרוע וה"ה ביש בו ב"ר איכא למבעי לענין תבואה, ומיהו בפחות מב"ר פשיטא ל"י דאינו מפסיק ולא אמרינן דכיון דהציל את עצמו יהא חשיב הפסק, ולעיל סי' ה' סק"ח כתבנו דמשרין המתירין

ובין ירק לתבואה וקטניות ו"ט, דהרבה פעמים אין השתי וערב ניכר.

שדה גדולה מקרי שיש בארכן כל כך שיש בבינים הרב משולש, שבמשולש הזה יכנס מרובע של י"א וחמש על י"א וחמש, כזה [לז] ופחות מזה צריך י"א וחמש ע"פ כולה.

בין ב' שדות ירק אין לזרוע ירק אחר בו"ט שביניהן במרחק טו"מ, ואף אם הרחיק בין השדות יותר מו"ט ואפשר להשאיר ג"ט בין הזרוע האמצעי להשדות קשה להתיר. [ואע"ג דב"א וחמש שהרחיק בתבואה כתוב לעיל דמותר לזרוע ירק ביניהן שאני ירק ותבואה דחלוקין בסוג וחלוקין בדן וניכרין לעצמם אבל ירק בירק לא, ועוד דהתם עדיין יש שיעור מתרחק ו"ט].

אם אין זורעים רק שורה אחת באופן שניכר שזה שתי וזה ערב מותר.

כל שניכר שזה שתי וזה צורה אחרת אפשר להתיר ושיהיו ראשי השורות כנגד הבינים של התירס החיצונית, אבל אין להשתמש בהיתר שתי וערב בכלאים דאוריתא כגון שאין בין ירק לירק 10 צ"מ ובין תבואה לתבואה או בין תבואה לירק ו"ט. כמדומה דכבר הזכרתי זה במכתב העבר. נכון להחמיר שלא להקיף גדר סביב השטח הזרוע ב' מיני תבואה [ושאר המינים שדין כתבואה] אף שיש בין המינים שיעור הרחקה וכל שרוח אחד פרוץ במלאו מותר ובפרוץ יתר מעשר אף שאינו במלאו מותר, ואם נשארו ד' אמות חרב בין הגדר להזרוע אף ברוח אחת אפשר דהוי כפרוץ מצד אחד. ובירק וירק או ירק ותבואה אפשר דאין בזה חומרא דהקפת גדר. {ע"כ נדפס שם}

ב) ירו' פ"ב ה"ו אר"י ובלבד שיעשה שלשה בתוך ששה [שאם אין כולו גריד אלא שורה גריד ושורה שדה אם אפשר למצוא מקום של ששה טפחים ששלשה בתוכו גריד חשיב ככולו גריד, ואפשר דשלשה ומשהו קאמר שיהא רובו גריד, והנה ר"י תרתי קאמר שאין גריד חולק רשות לעצמו בפחות מו"ט, ואלו ו"ט גם מתלקטין שלשה בתוך ששה חשיב ככולו גריד, והנה לא מקרי מתלקט אלא כשמקום השדה חבוש בין ב' שורות גריד, אבל שלשה גריד אין מצרפין לו שלשה טפחים שדה שבצדו, שהשדה בתר שדה אזלא].

ושלשה שהן סמוכין לגדר כגריד [שהמקום החבוש בין גריד לגדר כחבוש בין גריד לגריד, ואם יש ששה גריד ובינו לבין הגדר שלשה מקרי הכל גריד, ולא עוד אלא אם שלשה גריד ובינו לגדר שלשה חשיב כששה גריד, אבל אם טפח גריד וטפח שדה וטפח גריד ובינו לגדר ג"ט אין כאן גריד ו"ט, שאין ג"ט סמוך לגדר כגריד אלא באיכא בששה טפחים סמוך לגדר ג"ט גריד שהגדר חובש כמו שגריד חובש אבל אין הסמוך לגדר משלים שיעור גריד].

היו ג' בתוך ששה ואחד חוץ לששה מאחר שהוצלו אלו אף זה הוצל [כגון שהיו ב"ט גריד וג"ט שדה וטפח גריד וג"ט שדה וטפח גריד, והנה טפח האחרון אינו מוצא ו"ט שיהא בתוכן ג"ט גריד, ונמצא שהוא חוץ לששה, אבל כיון שטפח האמצעי נצטרך עם הב"ט ושלשה החבוש ביניהן נעשה דינו כגריד עכשו גם טפח האחרון חובש את הג"ט שבינו לבין טפח האמצעי ונידון כל השטח כגריד].

היו שנים בתוך ששה ואחד חוץ לששה מאחר שלא הוצלו אלו אף זה לא הוצל [ד"ז הוא פשוט כיון שאין כאן ו"ט שיהא בתוכו ג"ט גריד ונחשב כל גריד בפ"ע, וכיון דאין בו שיעור ו"ט אינו מציל אף הזרוע בגריד].

היה שם גריד שורה ושורה [ר"ל שורה גריד ושדה ועוד שורה גריד] גדר ושורה [ר"ל אחר הגריד שורה שדה סמוך לגדר, והא דאמר גדר ושורה, ר"ל שורה וגדר אלא דנקט גדר תחלה שע"י הגדר מתהווה השורה] חובשין

לשדה איירי ולענין כלאים שיעורו ב"ר אבל לענין פאה בג"ת ש"פ חשיב הפסק.

ויש לעי' לר"י דג"ת ש"פ מפסיקין א"כ איך מש"ל זרע אחר מפסיק הלא ע"כ הפסיק בין זרע אחר לשדה ו"ט אף אם זרע אחר הוא ירק וא"כ איכא בין השדות ו"ט מכאן וו"ט מכאן והיינו ב"א כשיעור מלא עול השרוני, וי"ל דכיון דהכא בעינן ג"ת ש"פ שזה מעט יותר מב"א עדיין צריך להפסק הזרע, א"כ כיון שהזרע אחר מפסיק ביניהן אינם מצטרפים ובעינן שהזרע אחר יפסיק, ויש לעי' לרב דאמר ב"ר וזרע אחר כ"ש איך מש"ל זרע אחר כ"ש הלא צריך להפסיק בין זרע אחר לשדה ב"ר בכל צד דירק יחידי מן התבואה צריך ב"ר כמש"כ לעיל סק"א אות ח', וי"ל דכ"ש לאו דוקא אלא בוי"ט קאמר, [אמנם לעיל סק"א חזרנו מזה וכמש"כ שם] ועוד י"ל למש"כ הרא"ש פאה שם דבעינן הפסק ע"פ כל השדה והכא בעושה תלם של ירק בשדה תבואה עושה י"א וחומש ברחב ו"ט ומיצר והולך וא"כ בסוף השדה אין בין השדות אלא זרע אחר כ"ש ומפסיק [וזה אי גם התלם הזרוע מיצר והולך, עי' סי' ה' ס"ק י"ז].

ו) שם ולגפה, נראה דכלים דלא בטלינהו אינן מחיצה וכדאמר סוכה ד' א' לענין סוכה, ואשמעינן דגפה הוי מחיצה אע"ג דאינו מחובר בטיט.

שם ולאילן המיסך על הארץ, ר"ל שהענף עב ז"ט ומשהו ואויר פחו' מג"ט תחתיו והוי מחיצה מעליה, א"כ שיש ענפים דקים בפחות מג' זל"ז, ונראה דאיירי בעומדין ברוח מצוי' כדאמר סוכה כ"ד ב', ואשמעינן אע"ג שהוא ג"כ צמח מ"מ חשיב מחיצה כדאמר בגמ', ומיהו למ"ד לחים לא, ומתני' ביבשים, אין כאן רבואה, ואפשר דלא מנכרא הפסיקא כולי האי.

שם ולסלע שהוא גבוה י' טפחים ורחב ד', עי' תוי"ט ובתורע"א, ויש לעי' הלא רבא מסיק עירובין ט"ז ב' דלרבנן בג"ט עומד סגי וא"כ סתמא דמתני' כרש"ג דפחות מד' הוי לבד וזה דחוק מאד דמשנתנו דלא כהלכתא, ואפשר דלא גרסינן בעירובין שם בדברי רבא מדסיפא רש"ג וה"ג רבא אומר רישא נמי רש"ג כו', ומודה רבא דסיפא אפי' כרבנן אלא דפליג אהא דאמר דרישא רבנן ולא רש"ג ואמר דרישא נמי אפי' כרש"ג ומודה רש"ג למטה דג' יצא מתורת לבד, ובה נחא דפסק הר"מ למשנתנו, וניחא דברי הר"ש פ"ד מ"ד שתמה עליהם בתורע"א, שהרי למאי דמסיק רבא בג"ט סגי, וכן בירו' פ"ד ה"ב ויש בעומד ארבעה, וכן בתוס' פ"ד העושה מחיצה לגפן עמוקה עשרה ורחבה ארבעה [עי' סי' י"א ס"ק י"ח] ודחוק לומר דכ"ז כרש"ג.

ועיקר דין סלע אפשר דנקטי' לאפוקי ממ"ד בירו' דארוכה עשרה סגי וכמש"כ סק"ד.

ז) והא דעומד ד"ט מותר כנגדו, נראה דאפי' שדה גדולה זרועה חטים מעמיד ד' טפחים וזרע כנגדו שעורים, ואע"ג דסוף השורה רואה את החטים שאינן כנגד המחיצה ואין ביניהם י"א וחומש כזה (ט) והטעם דחשיב כר"ת שהשורה פניה לכשנגדה ולא למה שהוא רחוק ממנה באלכסון וכיון דהעמיד מחיצה כנגדה מותר, וגם בכרם תנן פ"ד מ"ד כנגד הפרצה אסור ומשמע דכנגד העומד מותר אע"ג דפוגע את הגפנים שבפרצה באלכסון אלא דכח המחיצה להפסיק ואינו מתיחס להאלכסון.

ויש לעי' בעשה ב"ט ובי"ט משוך מהן כזה (י) וזרע אחורי ב"ט החיצונים, מי אמרינן כיון שבין החטים לשעורים יש הפסק מחיצה ד' טפחים אע"ג שאינן במקום אחד שרי או לא, ואם זרע כנגד ב"ט הפנימים כזה (יא) ודאי אסור.

ואת"ל דכיון שאינן במקום אחד אסור, כזה (יב) מהו, כיון שגדר מחברן אסור או לא, ואת"ל דגם זה אסור,

את עצמן מפסיקין גם בין ב' השדות ואפשר דמשרות עדיפי וצ"ע.

ובענין לא איפשיט, עי' גי' הגר"א, מיהו יש לעי' דר' יוסי הא פשיט ממתני' דאילן לא מפסיק ולעיל פשיט מברייתא דדוקא שרשי אילן שיבשו, ואפשר דר"י לא שמיע ל' ברייתא, ומשנתנו אילן המיסך על הארץ נמי ביבש, ולפי"ז איפשיט בעין לחומרא ואין גדר זרוע מפסיק וגם אילן לח אינו מפסיק.

שם ר"י שמע לה מן הדא סומך כו' הדא אמרה שגדר זרוע מציל את הזרעים אפי' תימא אין גדר זרוע מציל את הזרעים, כן אפשר למגרס, ור"ל דר"י פשוט ממתני' דגדר מציל ומ"ל זרוע מ"ל אינו זרוע ודחי דזרוע אפשר דאינו מציל, ואפשר דגדר זרוע היינו דהזרע עצמו נעשה גדר שעומד בפני רוח מצוי' והוא פחות מג"ט בין קנה לקנה וגבוה י"ט אי מותר לזרוע בצדו מין אחר, מיהו הא דפשיט מאילן לח לא יתכן לפ"ז דהא אין האילן כלאים, ועוד דאמר לקמן פ"ד ה"א אין האסור נעשה מחיצה להציל, מיהו לכל הפירושים קשה דע"כ לא מבעי לן אלא במידי דהזרע הוא ג"כ כלאים עם מין אחר.

ויש לעי' לדעת הראב"ד [לעיל סי' ג' סק"י] דזרעים אין סומכין לאילן לח, מאי מיתא ראי', הא בלא אין סומכין לאילן משום אילן עצמו.

נראה דר"י סבר דברייתא דקתני שרשים שיבשו דברו בהוה שאין דרך לזרוע בין אילנות, אבל דרך שנשאר שרשים בששה שעומדת עתה לזריעה, [והא דאמר לק' פ"ד ה"א דהאסור אינו מציל, לכאורה סבר דאילן לח מציל, ואין לומר בקמה שיבשה דא"כ השתא אין בו משום כלאים, ומיהו י"ל דהתם מדאורייתא והכא מדרבנן].

שם גריד ומשך מהו שיצטרפו כו' א"צ גריד עשה גריד מהו לסמוך בשתי רוחותיו, זו גי' הגר"א, ואפשר דעשה גריד ג"ט ומשך ג"ט על אורך י"א וחומש, ומבעי ל' אי גריד משלים [ואיירי בשדה תבואה שעושה תלם של ירק וכדאמר לק' ה"ח] את הרחב ו"ט, והנה איירי בגריד שאינו זרוע שהרי אין גריד פחות מו"ט, וקשה למה לא ישלים הא תנן פ"ב מ"י והסלע עולה במדת ב"ר, ומשמע דכן הדין בכל הרחקות, ואפשר לפרש בעשה גריד באורך, וא"כ יש לפרש בגריד זרוע מבעי ל' אי משלים, ואפשר דלהשלים גרע טפי ואף אם גריד זרוע מפסיק י"ל דאינו משלים להצטרף עם אחר שאינו מינו, ואפשר דאדרבה מבעי ל' אם גריד זרוע אינו מפסיק מהו שישלים, והנה הזכיר בסוגין דין גריד בירק, ואפשר דדוקא בשדה ירק דגדל על כל מים הוי גריד מקום לעצמו, אבל בשדה תבואה אין הגריד חולק רשות לעצמו.

שם סלע ארוכה עשרה ורחב ארבעה כו', הנה סבר דאמר כוף לענין כלאים וכעין דאמר עירובין פ"ז א', ואפשר דאיירי ביש אויר תחת הסלע ג' טפחים דלא מבטל אגב ארעא.

ה) פ"ב מ"ח וסומך לבור ולניר, לא אתא תנא לפרושי הכא שיעור הרחק אלא תני דכשניתר בשיעור הרחקה אין חילוק בין אם הוא בור או ניר, וזה כולל כל ג' השיעורים, ב"ר בין שדה לשדה, וב"א בין משר למשר, וו"ט בין תלם ירק בתבואה, ודרך דקתני היינו בין שדה לשדה דבעינן ב"ר אם הוא דרך מפסיק אף שאין ברחבו אלא ד"א.

ובפ"ב דפאה מ"א תנן דבור וניר מפסיקין לפאה, ופליגי בירו', דרב אמר בור וניר ב"ר זרע אחר כ"ש, ור"י סבר דבור וניר זרע אחר ג' תלמים של פתית, ודקדק התוי"ט הלא ע"כ מלא עול השרוני מעט פחות מג"ת של פתית מדלא תני לה בעדיות בחומרי ב"ה ולמה מיקיל ר"י בפאה ויהיב שיעורא ג"ת של פתית, ואמנם בפאה בין שדה

ומש"כ הר"ש היתה בתוך שדה תבואה קרחת אחת כו' יש לפרש דכל הקרחת תבואה, אבל אין ב' קרחות של מין אחד סמוכות, אלא החטים אצל שעורים, אצל שאר מיני דגן והשעורים אצל כוסמין, ומל' הר"מ משמע דב' קרחות וג' דאמר היינו במקום אחד.

(ז) כ' התווי"ט דמתני' דלעיל דאין סומכין חרדל וחריע לשדה תבואה דלא כר"מ, ותמוה מאד, הלא לא התיר ר"מ אלא ב"ר מרובע, אבל תלם אצל שדה מודה ר"מ שצריך להרחיק כמו תלם אצל תלם וכמו גרעין חטים אצל גרעין שעורים, ואינו מובן למה כתב הגאון ז"ל על חרדל דלא כר"מ, הלא כל המשניות דלעיל דמצריך ר"ת ונחלקו בתלם לבדוק, כולו מבואר שאין סומכין מין זה אצל מין אחר, ור"מ הלא מתיר לסמוך כל המינים, אלא ע"כ התם בשדה אצל שדה או תלם אצל שדה ובזה ל"פ ר"מ, ובהדיא תניא בירו' דר"מ מודה דאין סומכין חרדל אצל תבואה, ואדרבה מחמיר טפי ממשנתו ואוסר אף לירקות ואינו מתיר אלא לחסיות, וכן מה שסיים התווי"ט דאין לומר דמודים חכמים במרובע דא"כ הו"ל למפסק כן, אינו מובן, דודאי ר"מ ס"ל דוקא במרובע ורבנן הלא פליגי במשנתו בין בחרדל בין בשאר מינים.

ומיהו יש לעי' בהא דאמר ר"מ דעושה כ"ד קרחות וזורע כ"ד מינים, הלא בתבואה ליכא רק ג' מינים שהן כלאים זב"ז כדתנן רפ"ק, וע"כ השאר ירקות וא"כ יהא מותר לסמוך חרדל, וי"ל דהכא לענין לסמוך החרדל אצל התבואה [ואפשר דכל מיני קטניות בכלל תבואה בזה] ועוד דהא ר"מ סובר בירו' דאינו סומך אלא לחסיות, ועוד דלא התרנו אלא לבדוק והכא איירי בזרע חרדל לקיים [עי' לעיל סי' ה' ס"ק ט"ז] ואפשר דבזרע ג' חרדל מודה ר"מ לרבנן דאינו זורע שאר מינים אפילו בהרחקה רק ט' מינים.

ויש להסתפק בזרע חרדל לרי"מ אי אסור מה"ת, והנה לר"מ כל השדה מין אחד עושה מקרחת אחת של מין אחר ומותר, ואילו ג' קרחות של חרדל אסור לסמוך להם, והטעם דשל שאר מינים דרך לזרוע שטח יותר גדול ופחות מבית סאה אינו גדלו הראוי רק בחרדל סגי בג' ב"ר.

(יא) וחכמים דאמרי ט' קרחות מותר ועשר אסור, ס"ל שאין שטח ב"ר מרובע חשיב היכר, ולעולם צריך שלא יהא סמוכות ולא חבושות, והלכך כשבא לזרוע את הב"ס צריך ליתן ריוח ב"ר ביניהם כשעושה מרובעים, אלא אפי' מניח ב"ר בין מין למין לא הותר יותר מט' מינים דכל שזרע עשר מינים בב"ס הוי ערבוביא, ונראה דאין נפקותא בין אם זרע ב"ר או פחות או יותר, אלא עיקר הקפידא שלא יהא עשר מינים בב"ס, ומיהו דוקא במרובעים, אבל אם עושה משר משר זורע אפי' חמשים מינים בב"ס כדאמר ר"י יכילנא למזרע בחקלי חמשין מינים כמש"נ לעיל סי' ה' סק"ז, ולא מקרי מרובעים פחות משה על ששה, דהא תלם הוא רחב ששה וארכה יתר על רחבה וכמש"כ לעיל, ופחות מזה הוי כגרעין יחיד, וא"כ אם אין בו ששה על ששה הוי כגרעין יחיד, ואפשר דדוקא בזרע ב"ר מכל מין אסרי חכמים עשר מינים בב"ס.

והנה גם לרבנן אין צורה מוכרחת לב"ס ויכול להיות על כל צורה שהוא ובלבד שלא ימצא שטח מחזיק בית סאה ויהי זרוע בו עשר מינים.

ובירו' אמרו דזורע ג' וב' וב' וא' והוא כזה (יד) וחד מתרי ותלת נקט דמש"ל בכמה גוונים, והנה היה אפשר לעשות י"א ויהי ריוח ביניהן ב"ר, אלא שאין עושין י' מינים בב"ס, ותמונת הבית סאה אינו מרובע אלא חסר ל"י ב"ר במקצוע צפוני מערבי.

וראב"י סבר דאף בבית כור אין עושין ג' מינים רק ב' מינים, ומיהו יכול לזרוע כל מין מב' המינים על שטח חצי שדה, וכן לרבנן דזורע ט' קרחות יכול למלא

כזה (יג) מהו, שהגדר באלכסון והוא יותר מד"ט וכי מרבע ל"י איכא ד"ט מפסיק בין החטים לשעורים.

(ח) פ"ב מ"ח הרוצה לעשות שדה קרחת קרחת מכל מין כו' נראה דמודה ר"מ דאם זורע יותר מב"ר שצריך להרחיק בין מין למין ב"ר כדתנן תבואה בתבואה ב"ר והיינו בין ב' שדות כמו שפי' הר"מ פ"ג ה"ט, וכל שיש לו ב"ר רחב וארכו יתר על רחבו מקרי שדה כמש"כ לעיל סי' ה' ס"ק ט"ז, וכן בזרע פחות מב"ר מכל מין צריך להרחיק בין מין למין במרובע ב"ר ובמשר משר ב"א על ב"א אלא קרחות קרחות של ב"ר מתיר ר"מ בלא הרחקה [דשטחים גדולים סמוכות נראים כערבוביא טפי משטחים קטנים בינונים, ושטחים קטנים נראים ערבוביא טפי מבינונים, ובינונים אין להם התבטלות של הקטנים ואין להם כח מבטל כהגדולים, והלכך ס"ל לר"מ דקרחת ב"ר הם מדה הבינונית שניכר כל מין כשדה בפ"ע, ומיהו לפ"ז אין דברי ר"מ אלא בצמצום, וצ"ל דכל שמשדל האדם לזרוע את הקרחות במדה זו סגי אע"ג שאי אפשר לצמצם באמת מ"מ התירו במה שנראה לבני אדם] והנה התיר ר"מ אף בכלאים דאורייתא, שהרי הרחקה ו"ט בעינן מה"ת, והכא סומך אף בלא הרחקה כלל דחשיב ל"י כהיכר גדר וכיו"ב, ומיהו אי ר"מ מודה בב' שדות שסמך תוך ו"ט שלוקין עליהן, צ"ל דצמצם ר"מ שיעורו מה"ת וכל שמדדו בני אדם ב"ר הוי היכר כל שדה לעצמה, ואי ר"מ ס"ל דבין שדה לשדה א"צ הרחק מה"ת מב"ר ולמעלה נחא טפי.

והנה לר"מ אין חילוק בין עושה כ"ד קרחות או שזורע בבקעה ב"ר חטים וב"ר שעורים זה אצל זה, אלא נקט כ"ד קרחות בבית סאה ולא נקט ב' ב"ר בבקעה לאשמעינן רבותא דאע"ג דקרחת האמצעות חבושות במינים אחרים מכל צד ובעלמא חבוש עושה כלאים אף שיש שיעור הרחקה בין מין למין כגון שדה גדולה של חטים שקרח באמצעה מקום של ל' אמה וג' חומשין על ל' אמה וג' חומשין זורע באמצעיתן שעורין י"א וחומש על י"א וחומש [ואפשר דלר"מ אין דין זה אלא בזרע פחות מב"ר ועי' לק"י] והרי יש בין חטים לשעורים ב"ר ואסור משום חבוש ומודה בזה ר"מ והכא שיעור ב"ר לכל מין מתיר גם איסור חבוש, ועוד יש כאן רבותא דלפעמים כשמרבה במינים בשטח קטן אע"ג שמרחיק בין מין למין שיעור הרחקה הוי כלאים וכעין שכתבו תו' שבת פ"ה א' ד"ה [וקיים], וכן סברי הכא רבנן וראב"י במשנתנו והכא ר"מ מתיר כ"ד מינים בבית סאה.

והנה אין דינו של ר"מ אלא במרובע, אבל ארכו יתר על רחבו הו"ל עושה שדה משר משר, והרי לא פלג ר"מ במשר, וכ"ד קרחות מרובעות לא מש"ל בבית סאה מרובע, אלא דרי"מ לא מצריך צורה מוכרחת בבית סאה של הכ"ד קרחות אלא כ"ד קרחות המכיל בית סאה, ודברי התווי"ט ז"ל בזה אינם מובנים.

(ט) ויש לעי' בב"ר אצל שדה מאי אמר ר"מ, אי אזלינן בתר ב"ר וא"צ הרחקה ביניהן, או אזלינן בתר שדה ובעי הרחקה, ואי בעי הרחקה ע"כ הא דאמר היתה קרחת אחת או שתים זורעם חרדל היינו בב' מקומות, דאי רצופין אף כל המינים אין עושה ב' מקרחות, דיתחייב להרחיק מהן ב"ר, וחרדל אפי' במקומות מפוזרות לא יזרע שלש מקרחות בבית סאה, דכיון דסומך מין למין אחר וכל עיקר ההיכרא משום ריבוע ב"ר של כל מין, אם חרדל יש לו בב"ס ג' מקרחות נראה כשדה חרדל ויש כאן ערבוביא, ואם ג' מקרחות במקום אחד קאמר, ע"כ דב"ר אצל שדה סומך, רק בג' מקרחות חרדל אינו סומך להן מין אחר ב"ר, והא דאמר היתה קרחת אחת או שתים, אין הכונה שכל ב"ס זרוע מין אחד ורק מקרחת אחת או שתים זורע חרדל, דא"כ הו"ל ב' שדות ומודה ר"מ דצריך הרחקה ביניהן, אלא ה"ק היתה קרחת אחת מה שאני רוצה לדון בה והיינו שרוצה לזרעה חרדל, א"נ מקרחת אחת חוץ מן התבואה וכמש"כ ר"ש,

ב"ר שלם, וכן אם זורע יותר מב"ר מכל מין דחשיב שדה מרחיק ב"ר שלם.

ולפ"י זה ראב"י דאוסר ג' קרחות בבית כור הוא דבר מחודש ואינו מגדיל השיעור דלרבנן ט' בבית סאה ולראב"י ב' בבית כור, אלא ת"ק אינו חושש כלל לריבוי מינים כל שיש ביניהן שיעור הרחקה, וראב"י חושש בג' מינים משום ערבוביא אף שיש ביניהן שיעור הרחקה, דהא לא תני תנא דראב"י פליג בשיעור תבואה בתבואה ב"ר, אלא בב' מינים הוא מודה דסגי ביניהם בב"ר אלא בג' מינים אסור.

ונראה דג"י בירו' תלת ותרתני וחדא [ותלת] ותרתני וחדא, ור"ל תלח ב"ר זורע וביניהם תרתני ב"ר הפסק וחדא שורה בור, ואח"כ תלת ב"ר זרוע ותרתני הפסק ביניהן וחדא שורה בורה, ואח"כ עוד תלת ותרתני אלא שקיצרו במובן.

(יד) ונראה דבדברי ר"מ מודה הר"מ דלא איירי בב"ס מרובע דא"כ לא מש"ל כ"ד ב"ר מרובעים ומקום הזרוע צריך ב"ר דוקא, אלא חכמים נקטו דבריהם בב"ס מרובע וכדי לפרש דעתם דמיקלילן מעט בשיעור הרחקה כשיש ב"ר זרוע וזה מתפרש יפה באמרם ט' לב"ס מרובע.

ובתויו"ט פ"י דגם ר"מ איירי בב"ס מרובע אלא שהמקרחות אינן מרובעים, ודבריו ז"ל תמוהים דודאי לא התיר ר"מ אלא במרובעים שוה הצלעות, דגם משר אפשר להיות מרובע, אלא כל שאין רחבו ב"ר וארכו יתר על רחבו הוא בכלל משר, ול"פ ר"מ במשר דבעי הרחקה.

וכן מה שפ"י התויו"ט בדעת הרע"ב שאינו זורע ב"ר שלם א"א לפרש כן לפ"י הרע"ב שהוא כפ"י הר"מ דבטי קרחות מיקלילן בשיעור הרחקה וקולא זו הוא משום שזורע ב"ר שלם, ומה שהק' התויו"ט דלזרע י"ג לאו קושיא היא דתנא קחשיב ט' של ב"ר ואין מקום עוד לב"ר שהרי הקרחות הבלתי זרועות אינן רק י"א פחות רביע, ואין הי"ג דאפשר לזרוע עוד קרחות קטנות פחות מב"ר, אבל לא באנו עתה לפרש כמה אפשר לזרוע בב"ס, אלא תנא השמיענו דלא כר"מ אלא קרחות ב"ר נמי סמוכות אסורות, אלא דבקרחות ב"ר אפשר להקל בשיעור הרחקה משהו ומותר לעשות ט' קרחות של ב"ר ואין מקום לב"ר עשירי.

טו) והא דתנן כל שהוא בתוך רובע עולה במדת ב"ר, אי אפשר על קרחת הזרועה, דבין בר"מ ובין בהא דחכמים צריך שיהא ב"ר שלם זרוע, ולפיכך פרי"ש והרע"ב לענין הרחקה דאע"ג שיש בשטח החרב אכילת הגפן ואינן חשיב הפסק, ואע"ג דעדיין לא הוזכר במשנה בהדיא הרחקת ב"ר מ"מ מהא דאמרי שאינו עושה רק ט' קרחות שמעינן דבעי הרחקה ב"ר אלא שמקלילן הכא במשהו, וכך הם דברי הר"מ פ"ד ה"ג, דמשנתנו לענין ב"ר המפסיק איירי, ואמרינן בירו' דמשנתנו כר"י דאין עבודה לגפן יחידי, אבל לדידן אין עבודת הגפן עולה דכשהוא ראוי לזריעה והניחו בור ניכר שיש הפסק ביניהן, אבל כשאי אפשר לו לזרוע מקום זה נראין החטים והשעורים כשדה אחת אלא שהניח בור ביניהם עבודת הגפן מפני האיסור, ובגפן עצמו אף ר"י מודה שאינו עולה ר"ל תחת ענפי הגפן שאם יזרע תחתיהם תאסר התבואה, אבל קבר מפסיק שאין ניכר שמת תחתיו, וע"י לק' ס"ק ט"ז.

טז) תוס' פ"ב שאין נופו גבוה מן הארץ ג"ט זורע תחתיו זרע וסומך לי מין אחר מבחוץ, והנה הותר גם תחתיו אע"ג שאין בין הזרעים שתחתיו לזרעו שבצדו שום הפסק, מ"מ פחות מג' כסתום וחשיב הפסק. היו מושכות מן הגדר ג"ט לא יפחות משלשה תלמים מפולשין כדי שיהיו נראים כשורה, ר"ל זרע תחת הגדר ומשוכות הזרע מן הגדר ג"ט, ר"ל דהגדר גבוה מן הארץ ג"ט, הגדר כמאן דליתא וצריך להניח ביניהן ובין

שדהו באחד המינים הללו ובלבד שיהי' שיעור מרחק ב"ר בין מין למין.

וראב"י נמי לא אסר אלא ג' קרחות של ב"ר בבית כור, אבל כשזרוע פחות מב"ר יכול לזרוע מינים הרבה, ואפשר דכל ג' מרובעות שכל מרובע לא פחות מששה על ששה אסור בבית כור.

יב) והא דתנן כל שהוא בתוך ב"ר עולה במדת ב"ר, נראה דלענין כ"ד ב"ר קאמר, דכל שהשטח מחזיק כ"ד ב"ר מותר לעשות ט' קרחות, ואם השטח מחזיק יותר מכ"ד ב"ר מותר לעשות עשר קרחות, ובהא אמר שאם הרחיק מין מחברו יותר מב"ר באופן שאם בא לסבב את מקום הזרוע יחזיק יותר מכ"ד ב"ר מותר לעשות עשר אפי' אם יש בתוכו מקום אכילת הגפן, ולא אמרינן כיון שמקום זה אינו ראוי לזריעה לא יעלה למדת בית סאה ומבלעדו של מקום אכילת הגפן לא יהי' רק כ"ד ב"ר ונמצא דעשה עשר קרחות בתוך כ"ד ב"ר, אלא גם אכילת הגפן עולה למדת כ"ד ב"ר.

והנה לרבנן אין זורעין בשטח של רחב ב"ר ואורך כ"ד ב"ר רק ט' מינים, דכשיזרע בו י' קרחות הוי ערבוביא אע"ג שמניח חרב בין מין למין ב"ר, אבל ט' מותר אע"ג דאותן ט' זרועות ביי"ח {א"ה, כמדומה דצ"ל זרועות ביי"ז} ב"ר, דכיון שאין כאן רק ט' מינים לא הוי עירוב אף שהן בשטח מועט, וגם בצירור הירו' לעיל ס"ק י"א כי תסוב את מקום הזרוע אין בו רק ט"ו ב"ר לט' הקרחות.

ונראה דכל שטח חרב החבוש בזרוע מבי' צדדים זה כנגד זה נמדד עם הזרוע להרחיב את שטח הזרוע לעשותו יותר מבית סאה כדי להתיר עשר מינים, אבל אם השטח החרב מוקף מבי' צלעות כמין ג"ס אינו נמדד עם הזרוע, ולכן מקצוע צפוני מערבי אינו נמדד עם הזרוע להיות כ"ה ב"ר להתיר עשר מינים וכמש"כ ס"ק י"א.

והני ט' קרחות לא מש"ל בתבואה שאינן אלא ג' מינים אלא כל זרעים צריכים מרחק ב"ר וכדתנן פ"ג מ"ב וכדאמר פסחים ל"ט ב' כרוב שהוקשה מרחיבין ל"י ב"ר, ועוד דגם ירק בתבואה צריך ב"ר, ומיהו יש לעי' אם ד"ז שאין עושין עשר קרחות בבית סאה נוהג גם בירק.

יג) והר"מ והר"ש פירשו שזורע ג' קרחות בשורה א' ושורה ג' ושורה ה', ודקדקו שגם הזויות לא יפגשו זב"ז, ונראה דלאו דוקא קאמרי וה"ה בצורה אחרת וכדאמר בירו', אבל צריך טעם למה שבקו לשון הגמ', ויותר תימא שאין החשבון מכוון שאי אפשר לזרוע ט' קרחות במרובע ולהניח חרב ביניהן ב"ר, והר"מ כתב באמת שאין מפסיק ביניהן אלא ט' אמות וג' חומשון וחצי חומש, אבל הדבר תימא הלא ב' קרחות בבקעה צריך ביניהם י"א וחומש, ואם חסר משהו אסור וכדאמר בירו' ספ"ק וכדאמרי רבנן באיסור ב"ר כו', ובה"ד ולית ל"י לרבי תבואה בתבואה ב"ר תמן במרובע כו', ובה"ו ב"ר בבקעה מותר לזרוע בו ב' מינים כו', ובפסחים ל"ט ב' כרוב שהוקשה מרחיבין לו ב"ר, וכל הני ב"ר דוקא ולמה הותר כאן בפחות משיעור הרחקה לרבנן וכי מפני שהרבה במינים הרבה סגי בהפסקה פחותה, וע"כ צ"ל דכל שיש זרוע ב"ר מודים חכמים לר"מ שיש צד קולא במה שהזרוע הוא שטח גדול ומיקלילן דסגי בהפסק ביניהן י"א פחות רביע בקירוב, אבל אם אין ביניהן שיעור הפסק זה אסור, והנה גם בב' מינים בבקעה אם זורע ב"ר חטים וב"ר שעורים סגי ביניהן בשיעור זה.

ולפ"י זה אין כאן איסור עשר קרחות משום ריבוי מינים בשטח קצר אלא כל שמרחיק שיעור הרחקה עושה כמה מינים כמה שירצה, אלא הכא אין מקום בב"ס מרובע לזרוע יותר מט' מינים שיהא כל מין זרוע ב"ר, ואם ירצה לזרוע פחות מב"ר בכל מין יוכל לזרוע יותר מט' מינים, אלא שאם זורע מרובעים פחותים מב"ר צריך להרחיק ביניהם

עשר אמות על עשר ומחצה, ולא יתכן לפיז' למחשב משר בשביל שארכו פחות משהו אלא אם רחבו פחות משהו אבל כל שהוא עשר על עשר עד עשר על עשר ומחצה הוא מרובע, ואם ארכו יותר או רחבו יותר הוי שדה ואם ארכו פחות משהו ורחבו יותר משהו כל שאין שטחו יותר מתשבורת של עשר על עשר ומחצה היא בכלל מרובע ולא בכלל שדה.

אבל הר"מ כתב שיעור ב"ר י"א וחומש והוא ג"כ בקירוב, וצ"ע למה שינה ממה דתניא, ויש בזה נפקותא לדינא דלמש"כ הר"מ אם השטח בארכו י"א ומחצה ורחבו י"א יהיבין ל"י קולא דמשר, ולמאי דתניא בתוס' לפר"ש הוא מרובע, מיהו למש"כ לגי' דידן אין נפקותא בזה, אלא דלפי דברי הר"מ ביותר מ"א וחומש על י"א וחומש הוי שיעור שדה ולפי התוס' הוא מרובע, מיהו אין נפקותא בין מרובע לשדה בתבואה אלא בירק, והר"מ לא פירש כלל שיעור שדה, אלא דלפי התוס' ב"א ומחצה על י"א ומחצה פחות משהו הוי משר ולמש"כ הר"מ הוי שדה וצ"ע.

(יח) פ"ג ה"א מהו להקריח ב"ר ולזרע בתוכו חמשה מיני תבואה, ומסקינן דמותר, ונראה דהאי ב"ר ליטנא קלילא הוא והכונה דיהי' ב"ר מן זרע האמצעי עד הזרע שברוחות והשאלה היא רק משום דריבוי מיני' בשטח קצר אסרו חכמים וכמש"כ לעיל סק"ח, ומבעי ל"י אי מותר ה' מינים בתבואה בשטח קצר ופשיט להיתירא, והר"ש פ"ג מ"א פ"י דא"צ ב"ר בין ב' גרעינים אלא סגי בשיעור יניקה ותימא דהא אמר בירו' בספ"ק בחטה ושעורה דלענין איסורא ב"ר ולענין מלקות ששה, ואילו יניקתו אינו יותר מג"ט, דהא אמר ב"ב י"ט בכל הזרעים שאין מרחיקין יותר מג"א ואם ינקי טפי ודאי מפסדי לכותל, וכ"ה בהדיא בתו' ב"ב כ"ז ב' ד"ה בחטה, קדושין כ"ו א' ד"ה קרקע, ולדעת ר"ש עבודה פוגעת בעבודה וסגי בג"ט והכא מצרכין ו"ט לענין חיוב ולענין איסור ב"ר וכן בפסחים ל"ט ב' אמר דקמ"ל אע"ג דסופו להקשות וכרוב שהוקשה מרחיבין ל"י ב"ר, משמע דלענין לזרוע בערוגה בעינן ב"ר וכן אמר בגמ' פ"ב ה"ו ב"ר בבקעה מותר לזרוע בו ב' מינים, אלא ודאי הכא ב"ר דאמר היינו שיהי' ב"ר בין הזרעים קאמר, ומיהו לפי הר"מ ופי' הגר"א בערוגה אפשר לפרש כפשוטו שזרוע בב"ר ה' מיני תבואה [ואפשר שאין כאן פלוגתא בין המפרשים דמתני' אשמעינן שמותר ה' מינים בשיתא ובלבד שלא יינקו מהדדי ובאמת מש"ל בכמה אנפי ומודה רש"י להר"מ ומודה הר"מ לרש"י, ומיהו לפר"ש ותו' דאין ר"ת בערוגה ע"כ לא הותר ציורו של הר"מ, אבל אכתי מש"ל במעגל בתוכו חמשה וכמימרא דר"י וגם זה בכלל משנתנו ושפיר מבעי ל"י להקריח ב"ר ולזרוע בו ה' מיני תבואה, ואע"ג דזרוע ב"ר על צורת ערוגה באים כל ה' מינים ונמצאים יחד בשטח קצר שעדיין אין בו ב"ר מ"מ כיון דהן נמשכין עד ב"ר שלם לא חשיב ערבוב כמש"כ ר"ש ר"פ ערוגה דחשיב כסוף שדה, ואף דהר"ש כתב כן בלא ינקי מהדדי ואיכא שיעור הרחקה ה"ה בהיכר עיגול] והאי ה' מיני תבואה דאמר לאו דוקא שאין בתבואה רק ג' מינים כדתנן רפ"ק אלא זרעים שדינן כתבואה קאמר.

ונראה להוכיח מכאן דהא דאמר פ"ב ה"ח ובלבד שלא תהא חבושה מארבע רוחותיה לא מקרי חבוש אלא כשכל השדה מין אחד, אבל כשזרע מין אחד בכל רוח והותרו משום ר"ת, כיון שמותרין לסמוך זל"ז משום שניכר כל אחד לעצמו, כשם שהן חלוקין זה מזה ואין אוסרין זע"ז ה"נ אין חובשין את הזרוע באמצע, דאלי"כ איך זורע ה' מיני תבואה הא האמצעי חבוש ובשלמא בערוגה של ירק אין דין חבוש בירק כמש"כ הגר"א בשנו"א פ"ב מ"ח, אלא הכא בתבואה למה מותר, אלא ודאי דלא מקרי חבוש אלא במקיף להן חד מינא, ואע"ג דבמוקשה גם ב' מינים חובשין כמש"כ סי' ח' ס"ק י"ז, חבישה דהתם שאני, ועי' סי' ה' ס"ק י"ג.

הזרע שסומך מבחוץ ג' תלמים של פתח, וכבר פירש בר"פ שהיא כמלא עול השרוני, ומפני שקרובים השיעורים מזכיר ג' תלמים.

דרך היחיד ודרך הרבים וגדר שהוא נמוך מ"יט עולה למדת ב"ר, אף שדרך היחיד ודרך הרבים מפסיקין וכדתנן פ"ב מ"ח וסומך כו' ולדרך, נ"מ בשאין השוק רק בתחלת השדות והשדות גדולות ונסמכין בסופן וקיי"ל דב"ר מרובע בתחלתן סגי ומיצר והולך, אבל כשאין ב"ר מרובע בתחלתן אף שיש ביניהן שוק בבחינת דרך היחיד בתחלתן לא הותר להצר ולסמוך חטים אצל שעורים בסופן, וגדר שאינו גבוה י"ט עולה למדת ב"ר אבל גבוה י"ט אין עולה למדת ב"ר, ונראה דמלבד שאין גבו של הגדר עולה למדה אלא מפסיק את השטח וכיון שאין ב"ר במקום אחד אינו רשאי לעשות ר"ת על סמך המרחק שבתחלתן, עוד י"ל דרך היחיד ודרך הרבים כשמתעקמים כזה (טו) וזרע מכאן ומכאן ועיקום הדרך ביניהן ואפשר דכה"ג צריך שיעור ב"ר להפסיק ואשמעינן דעולין למדת ב"ר וגדר שאינו גבוה י"ט וגבו של גדר משלים ב"ר. והא דגבוה י"ט אינו עולה למדת ב"ר צ"ל באין ארכו ד"ט שאינו מתיר אף כנגדו. אי"נ שארכו הרבה אבל אין עביו ד"ט וחטים נגד עביו מכאן ושעורים נגד עביו מכאן, אבל הדבר תימא שיהא אסור לזרוע אף שמפסיק י"א וחומש בין חטים לשעורים ומיהו אשכחן כות"י באכילת הגפן וכמש"כ לעיל ס"ק ט"ו, אבל אפשר דהא דגפן עצמו לא נמי לענין להתיר לכלות השדות בר"ת חטים אצל שעורים, אבל במקום שיש מרחק ביניהם י"א וחומש מותר וצ"ע.

ונראה דגדר גבוה י"ט וגבוה מן הארץ ג"ט דלא חשיב מחיצה אינו מפסיק את הב"ר, אבל יש להסתפי' אי גבו עולה למדת ב"ר.

(יז) שם כמה הוא מדת ב"ר עשר אמות ומחצה על י"א ומחצה מרובעת ר"א אפי' ארכה כשנים ברחבה, דין ב"ר מצינו על ג' ענינים, א', בין חטה לשעורה בעינן י"א ומחצה, ב', בין שדה לשדה בעינן ב"ר מרובע כדי להתיר להיות מיצר והולך אח"כ וכמש"כ הר"מ פ"ג דבין באמצע בין מן הצד סגי בב"ר [ומקור דברי הר"מ הוא בפשוטו של המשנה דתנן פ"ב מ"י תבואה בתבואה ב"ר ואי אפשר לומר דבכל אורך השדה בעינן הרחקה י"א ומחצה דא"כ למה הוזכר ב"ר הלא אין כאן אלא מדת אורך י"א ומחצה ולא רחב, אלא ודאי דב"ר מתיר אפי' בשדות גדולות ומ"מ בכלל המשנה מדת אורך בין חטה לשעורה, שו"ר שדברי הר"מ הן מפורשין בגמ' פ"ג ה"א מהו להקריח להיות מיצר והולך כו']. ג', דב"ר מרובע מצריך הפסקה בינו לבין חברו י"א ומחצה ואם רחבו פחות מב"ר נידון בדין משר, והנה דברי ר"י נראה דקאי בב"ר המפסיק בין שתי שדות גדולות דסגי באפשר לרבע ביניהן ב"ר דארכה כשנים ברחבה ואע"ג שאין בתחלתן הפסק רק ה' אמות ורביע מ"מ כיון שיש ביניהן ב"ר מרובע סגי, אבל בין חטה לשעורה מודה דבעינן י"א ומחצה וכן לענין החילוק בין משר לב"ר מודה דב"ר שארכה יתר על רחבה נידון כמשר, והלא מרובע פחות מב"ר נמי צריך ב"ר [וכדמשמע ל' הגמ' פ"ב ה"ד ולית להו לרבנן ב"ר התם במרובע ולא אמר התם ב"ר] וא"כ עיקרו תלוי במרובע.

ונראה דהא דתניא י' אמות ומחצה על י"א ומחצה דוקא, ומשום שאין ב"ר מרובע בצמצום אלא בקירוב קובעת ההלכה מדתה לנהוג בה אף שאינה בדיוק, והנה קבעו חכמים כאן י"א ומחצה על י"א ומחצה [והמחצה הוא של אמה בת ה' כמש"כ ר"ש פ"ב מ"י] ולפי' זהו שיעור הרחקה בין שדה לשדה וזהו מרובע דמצריך הרחקת ב"ר, ואם הוא פחות משהו באחת המדות דינו כמשר, ואם הוא יותר משהו באחת המדות חשיבא שדה, אבל הר"ש גרס בתוס' וכמה היא מרובע י"א ומחצה מרובעת ומפרש שהוא

אפשר דהא דאמר ובלבד שלא תהא חבושה מד' רוחותיה היינו במקום דמיצר והולך מד' רוחותיה ונמצאת חבושה וסמוכה, דהא במתני דקתני תבואה בתבואה ב"ר היינו ב"ר במקום אחד בין בתחלתו בין באמצעו, וע"ז אמר ובלבד שלא תהא חבושה, אבל אם בכל היקף הפנימית יש ב"ר חרב לא מקרי חבוש, ולפי"ז אפשר לפרש הא דר"ז דאמר אפי' בבקעה גדולה הדין כן אע"ג דהנזרע באמצע שטח גדול מאד, ואמר ר"ז שאין שיעור להתיר חבישה אע"ג דבדלועין פ"ג מ"ו יש שיעור לדבר הכא אין שיעור, ואף אם נפרש דאסור חבישה אף ביש חרב ב"ר ביניהן בכל היקף הפנימי, יש לפרש הא דר"ז בניחותא, ואשמעינן דאין שיעור לדבר, אלא דיש מקום לפרש דבתמי קאמר.

כא) שם מתיב ר"א לרבנן כמה דאית לכו קל בשורה כן אשכחן כו' כן אפשר למגרס, ור"ל דר"א מתיב לרבנן דהדין נותן להקל בירק מרובע בתבואה כיון שאין דין מרובע בירק והו"ל כשורת ירק בתבואה, ורבנן מחמירי במרובע וכמשי"כ ס"ק י"ט, והנה לפ"ז הא דאמר ר"א ירק בתבואה ו"ט אינו כדן ירק בירק דהתם בוע"ז מרובע סגי אפי' בשדה גדולה ומיצר והולך, אבל בירק בתבואה אי נותנין לה דין שורה צריך ששה על י"א ומחצה ואח"כ מיצר והולך, אבל הגר"א ז"ל הוסיף להגיה כאן דבאמת לר"א בירק בתבואה סגי בוע"ז ומיקיל במרובע יותר מבשורה.

שם אר"י אינו זורע לתוכה אלא מין אחד בלבד, ר"ל דאע"ג דא"צ שיהא זרוע כל הרחב אלא בטפח ומחצה מכאן וטפח ומחצה מכאן ואפי' לר"ח בשם ר"י דאמר ובלבד שלא יהא שם חורבה הא מודה בצדדין רבה על החורבה, ואם איכא ברחבה ו"ט ומשהו זרע טפח ומחצה ומשהו מכאן וטפח ומחצה מכאן מותר, מ"מ דוקא בזרע מין אחד אבל זרע ב' מינים אינן מצטרפין למחשב כנזרע ו"ט אלא דינו כשורה שאין ברחבה ו"ט וצריך ב"ר דבין ירק יחידי לתבואה צריך ב"ר וכמשי"כ סק"א [ע"י שם אות ח', כ"ו] שחזרנו מזה.

שם אר"ז מודה ר"י כשהיו שבעה כו' ר"ל טפח מכאן מין אחד וטפח מכאן מין אחר ואפי"ה חשיב ו"ט כיון שיש חורבה ה"ט אפשר למשדי את החורבה לכל מין למחשב כנזרע ו"ט, והא דאמר לכאן ולכאן אשמעינן דאם יש ב' שדות תבואה וביניהם י"ט טפחים מרחיק משדה זו ו"ט וזורע טפח ירק ומרחיק משדה חברתה ו"ט וזורע טפח ירק מין אחר ובין ירק לירק ה"ט ומחשב לשדה זו כשורה ו"ט ולזו כשורה ו"ט.

שם מן מה דר' יוחנן תמן מתיב על דר' זעירא נטע כו', כ"נ להגיה, ומקשה דאפי' היה חד מין טפח מכאן וטפח מכאן וד"ט באמצע לא חשיב שורה לר"י עד שיהא שלשה טפחים במקום אחד או צדדין מרובין על החורבה.

שם נטע חצי שורה ועמד לו וביקש להתחיל בשורה אחרת כו', ר"ל שזרע ג"ט ורוצה להניח חרב ג"ט ולהתחיל שורה אחרת ואילו לא התחיל שורה אחרת ודאי אסור שהרי אין כאן רחב ו"ט אלא אפי' מתחיל שורה אחרת ונשאר החרב חבוש בין ב' הזרועין מ"מ אסור ר"ח, ואפשר דלא אסור ר"ח אלא בזרוע ג"ט, אבל יותר משהו דהו"ל רוב זרוע חשיב כזרוע ששה.

שם חד אמר אפי' שלשה לתוך ששה, ודוקא שלשה במקום אחד, וחרנה אמר אפי' אחד מכאן ואחד מכאן וטפח באמצע, ר"ל טפח זרוע וטפח ומחצה חרב וטפח זרוע וטפח ומחצה חרב וטפח זרוע, ונראה דכשי"כ טפח ומחצה זרוע וג"ט חרב וטפח ומחצה זרוע, ומשמע דפחות מטפח במקום אחד לא, ומ"ד שלשה ר"ל ומניח חרב ג"ט ומתחיל לזרוע שורה אחרת.

אם היו צדדין רבה על החורבה מותר, והיינו ב' הצדדין יחד, דאי צד אחד רבה א"כ היינו ג"ט במקום אחד, אלא בטפח ומחצה מכאן וטפח ומחצה מכאן וג"ט

(ט) פ"ב מ"י תבואה בירק וירק בתבואה ב"ר רא"א ירק בתבואה ו"ט, בגמ' מוכח דתבואה בתבואה כולל בין ששתיהן שדות דהיינו שרחבן ב"ר וארכן יתר על רחבן שזו מקרי שדה, ובין ב"ר מרובע אצל ב"ר מרובע או פחות מזה עד ששה טפחים והוא מרובע ובין מרובע אצל שדה, וירק בירק ו"ט [מרובע בירק ליכא וכל דלא הוי ב"ר רחב וארכו יתר על רחבו הו"ל כירק יחידי וסגי במרחק ג"ט או טפח ומחצה כדן ב' ערוגות של ירק], אינו אלא בבי שדות של ירק, וירק בתבואה היינו מרובע של ירק אצל שדה תבואה או מרובע של תבואה, ותבואה בירק היינו שדה של תבואה או מרובע של תבואה אצל שדה ירק והא דפליג ר"א אינו אלא במרובע של ירק אצל תבואה דרבנן סברי דאצל תבואה מרובע של ירק צריך ב"ר, ואע"ג דתלם של ירק אצל תבואה סגי בוי"ט ולא מחמירין למיהב שיעור של תבואה דהיינו ב"א על ב"א, מ"מ במרובע של ירק בעי שיעור מרחק של תבואה, אע"ג דירק בירק אף במרובע סגי בג"ט, מ"מ לגבי תבואה יהבינן חומרת מרובע גם לירק, ור"א סבר כיון דבירק ליכא חומרת מרובע גם ירק אצל תבואה דין מרובע של ירק כדן תלם של ירק וסגי בוי"ט.

כ) מ"י"א תבואה ע"ג תבואה כו', לכאורה כיון דתבואה בעי הרחקה י"א וחומש אינו בהוה שיהא תבואה ע"ג תבואה, ומיהו מש"ל במקום שמותר לסמוך כגון ר"ת חטים הנכנס לתוך שעורים וכן לעולם ב"ר סגי בתחלתו ואח"כ מיצר והולך וכן במשר דסגי בב"א או שמפסיק חריץ וגדר [ע"י לעיל ס"י ב' סק"ג דבגפן אף כה"ג אסור] א"נ אשמעינן דלא הוי כלאים דאורייתא ומה"ט סגי במרחק ו"ט, ומיהו חוץ מדלעת יונית דקתני נראה דהוא מדרבנן.

יר' פ"ב ה"ח ר"ז בעי קומי ר"י כו' הדא בקעת סימוניא אין זורעין בה אלא מין אחד, אינו מובן מאי אמר לי ר"ז לר"י, ונראה דר"ז חולק על עיקר הדין ובקעת סימוניא היא גדולה מאד ואין סברא שבשביל שזרע בד' רוחותיה יהא אסור לזרוע מין אחר באמצע אחרי שמפסיק שטח רחבת ידים, וכיון שאין לנו שיעור בדבר הדין נותן דכל שמפסיק ב"ר מותר, ונראה דמודה ר"ז דבסמוך שאין הפסק ב"ר איכא תורת חבוש לענין חיוב מלקות וכדאמר ספ"ק וכמשי"כ ס"י ה' סק"ב, אבל בשיש ב"ר ס"ל לר"ז דאין איסור בחבוש, והא דאמר לעיל ה"ז ורבנן סברי שלא יהא חבושות ולא סמוכות היינו דר"מ מתיר חבושות בסמוכות ואפי' קורח קרחה אחת של שעורים בתוך שדה חטים [ואפי' שדה שזרע בה כ"ד מינים מקרי חבוש לר"מ כיון שהוא מתיר סמוך, ולא דמי למשי"כ ס"ק י"ח שאין חבוש בב' מינים דהיינו בשאינן סמוכות אלא בר"ת וחשיב כמופסק] ורבנן סברי שלא יהו חבושות דהיינו סמוכות וחבושות ואפי' סמוכות ולא חבושות, ומשום דבסמוכות איכא איסור חבוש לענין חיוב נקט לשון חבושות, א"נ נקט לה אליב"י דמ"ד חבושות לעולם אסור, והא דאמר לעיל ה"ה אין אדם חובש דבר שא"ש נמי בסמוך איירי ולענין לעשות תלם בין שדה לשדה חברו כדמסיק דסבר כר"ש, והא דלא אמר הלכה כר"ש לאשמעינן טעמא דר"ש קאמר, א"נ רב לענין חיוב קאמר דאין אדם חובש שא"ש, א"נ רב כולל בדבריו מוקשה של שני בני"א וכמשי"כ ס"י ח' סק"כ, ולהאמור נתישב הא דלא התנה הר"מ בפ"ג שלא יהא חבוש [ומשי"כ הכ"מ בשם הר"י"ק שרמזו אינו מספיק שלא זו היא המדה ברמז זו ושפיר י"ל דמותר מכל צד] דפסק כר"ז מדקבעי בגמ' באחרונה ולא השיבו על דבריו, מיהו עדיין היה ל"י להר"מ להביא דין חבוש ומוקף גדר לענין חיוב בסמוך תוך ב"ר.

בדלועין פ"ג מ"ו אמרו ביר' דאינו חובש עד שיהא ד"א רחב וחי' אמה אורך וכמשי"כ ס"י ח' ס"ק י"ז, הכא מאי, אם יש שיעור לשדות החבושות, ואפשר דבעין שיעור שדה, ולפי"ז נדחה הראי' דאין חבישה אלא במין אחד, דהא בקרח ב"ר אין שיעור שדה בהחובשין.

ג"ט, אבל כל שיש ביניהם ג"ט הוי הפסק, דאם ג"ט הפסק מותר אין לדבר שיעור ואין סברא להתי' בהפסק' מרובה]. ויש לעי' באותו הזרוע כמה רשאי להפסיק בין שורה לשורה, ואפשר דכל שהזרוע צדדין רבה על החורבה חשיב ככולו זרוע, ודוקא בצד אחד רבה על החורבה, אבל אין ב' הצדדין מצטרפין לבטל את החורבה, שהרי טפח מכאן וטפח מכאן וטפח באמצע לא חשיב זרוע.

באמצע [והוסיף על הזרוע משהו] ומיהו יש לעי' אי"כ טפח זרוע וטפח ומחצה חרב וטפח זרוע וטפח ומחצה חרב וטפח זרוע נמי הלא ב' הצדדין רבו על החרבה, ויש לפרש צדדין רבה היינו כל צד ור"ל בזרע ב"ט ומשהו מכאן וב"ט מכאן וב"ט חסר משהו באמצע, ומיהו י"ל דב' צדדין יחד רבו קאמר, והא דטפח מכאן וטפח מכאן וטפח באמצע לא מהני משום דטפח באמצע מתבטל באויר שמכאן ומכאן, [והא צדדין רבה על החורבה מותר, נראה דוקא באין ביניהם

סימן ז

שיש בשטחו אורך י"א וחומש אף שאין ברחבו שיעור שדה נותר בר"ת, והא דאמר אין ר"ת בערוגה היינו בפחות מב"ר באורך ורוחב.

ולפ"ז י"ל דהא דכתבו תו' שאם אין לערוגה גבולות אין מתירין לה ר"ת אפי' משדה לערוגה היינו דלא סגי בו"ט להיות מיצר והולך, אבל ב"א וחומש אפשר דסגי להיות מיצר והולך וכמו שנתפסקו סי' ה' ס"ק י"ט, וכן יש להסתפק בב' ערוגות של ירק וביניהם י"א וחומש בתחלה אי רשאי להיות מיצר והולך עד פחות מג"ט וכמשי"כ שם [ואי באורך י"א וחומש מהני ר"ת לא שייך לספק בזה דלא מש"ל שיהו צלעות האורך מקבילות ויהא ביניהן י"א וחומש בתחלתן ולא יהו ארכן י"א וחומש ובאין צלעות האורך מקבילות דהוי ר"ת גמור מהני אף בב' ערוגות].

ויש לעי' איך מש"ל ערוגה בלא גבולות הלא א"צ להגביה הגבולות אלא להניח חרב סביבותיה והלא ע"כ יש חרב סביבותיה שאין זורעין סביבותיה מין אחר בלא הרחקה ג"ט, וי"ל דנ"מ שאין מקרבין את הר"ת לערוגה בתוך טפח דא"כ לא נשאר לה גבול ואינה ניתרת בר"ת ומסתבר דהגבול צריך בכל סביבותיה בלא הפסק כלל וכדכתיב והשקית ברגלך וגו' ובעינן שיוכל לילך כל סביבותיה ולא מסתבר כאן לידון ברובה ככולה, והלכך כשהר"ת נכנס בתוך הגבול אינו נותר בר"ת ולפ"ז גם בעושה שדהו משר משר דסגי בב"א על ב"א ומיצר והולך צריך לשייר טפח כדי שלא לקלקל את הגבול, ועוד מש"ל שאין לערוגה גבול ביש לה גדר גבוה י"ט מרוח אחת או מג' רוחות ולא שייר לה גבול אצל הגדר.

ג) תניא בתוס' פ"ב עבודת ירק בירק אחר ו"ט ואפי' אין שם אלא קלח אחד נותנין לה כדי עבודתה ו"ט, והנה שיעור ו"ט הוא בב' שדות אבל ביחידות או בערוגות סגי בג"ט ולדעת הר"מ והר"ש בטפח ומחצה וכמשי"כ סי' ו' סק"א, וקשה מאי האי דקתני ואפי' אין שם אלא קלח אחד כו', ואי כשקלח אחד בולט חוץ לשדה קאמר דצריך להרחיק ממנו ו"ט קשה דהלא נידון בדין ר"ת וכדקתני סיפא שם היו קלחים נוטין לה לד' רוחותיה מותר מפני שנראה כסוף שדה והיינו שנוטין לתוך ו"ט שבין שדה זו לחברתה מותר משום דין ר"ת, ומיהו יש לעי' בשדה הזרועה שורות שורות כמה יהא בין שורה לשורה שידון לכל שורה לעצמה ויתבטל שם שדה, וכבר נסתפקנו בזה לעיל סי' ה' סק"ו, ואם שיעורו בג"ט או יותר א"כ מש"ל שתהא שדה נזרעת במינים הרבה ויחול עלה שם שדה כגון שטח שמחזיק י"א וחומש על י"א וחומש זרע בו שורות שכל שורה רחבה ג"ט וארכן ע"פ כל השדה וביניהן ג"ט עם מקום הגרעין האחרון הנזרע וכיון שהזרוע רבה על החרב מקרי כולו זרוע וכדאמרין בתלם בירו' פ"ב ה"ח וכמשי"כ סי' ו' ס"ק כ"א [וצ"ע כמה יהא בין גרעין לגרעין למחשב כולו כזרוע ואם הוא כדרך הזורעין ודאי חשיב כל הבינים שבהם בכלל זרוע אבל אם הניח אויר ביניהן צ"ע שיעורא] וא"כ מש"ל שיעור בשדה כמה מינים וכולן יחד מהוים את השדה וכשבא לזרוע צריך להרחיק ו"ט אע"ג דמכל מין אין שיעור שדה מצטרפים יחד ונותנין דין שדה לכל מין, והנה אם כל השדה כרוב וקפלוט אחד באמצע שורה אחרונה והניח מכאן ומכאן ג"ט עם מקום

א) שבת פ"ה ב' ולא יהא אלא ר"ת כו' אין ר"ת בערוגה, לפרש"י הקושיא דהיכר כל ערוגה לעצמה שנזרעת בד' רוחות ואחד באמצע והפסקת הגבולין יהא חשיב היכר כהיכר ר"ת ומשני אין ר"ת בערוגה, והיה אפשר לומר דדוקא ר"ת כזה קאמר שאין היכר הערוגות כהיכר ר"ת אבל ר"ת ממש מותר בערוגה, והיכר ערוגות לא חשיב ר"ת אף בשדות כגון שדה של ב"ר ברחבה וארכה יתר על רחבה [דזהו שיעור שדה כמשי"כ לעיל סי' ה' ס"ק ט"ז] זרע בה ה' מינים כדרך שזורעין בערוגה אין סומכין לה שדה אחרת זרועה ג"כ על סדר זה, שאין היכר סדר הערוגה חשיבא ר"ת, ולפי' זה לא מצינו שיעור לענין היתר ר"ת ואף שורה של גרעין גרעין, נכנסין לשורה הזאת בר"ת ומותר, ולפי' ב' חטין מזרח מערב זרע כנגדן ב' שעורין דרום צפון.

אבל רש"י לא פי' כן שפי' בהא דאמר פ"ו א' להתיר לה ר"ת הנכנס לה דר"י אית לי' יש ר"ת בערוגה א"נ בשדה הנכנס לערוגה יש ר"ת, וכן פי' פ"ה א' דערוגה שיש לה גבול טפח חשיבא ערוגה להתיר בה ר"ת, ופי' תו' דהיינו משדה לערוגה, ולפי' נשאר במסקנא דצורת ערוגה וערוגה חשיבא ר"ת אלא שאין ר"ת מערוגה לערוגה, ולפי' ב' שדות זרועות על סדר הערוגות א"צ להרחיק ביניהן, ואע"ג שאין כל השטח זרוע מ"מ אפשר דחשיב שדה ואע"ג דלענין תלם ירק בעינן רובו זרוע וכמשי"כ סי' ו' ס"ק כ"א, אבל פחות מב"ר על ב"ר ומשהו אין בהן דין ר"ת, ותימא דהא הכא שרינן ד' בד' רוחות הערוגה אע"פ שסומך מין זה למין אחר משום דהוי ר"ת כמו שפרש"י במשנתנו פ"ד ב' וכן הא דאמר ר"י הרוצה למלא גינתו ירק כו' כולו הן היתר ר"ת, [וכן הא דאמר ר"א אם היו זרועין שתי זרוען ערב כו' כולו הן היתר ר"ת] וכן הא דאמר בירו' פ"ב ה"ד בעושה שדהו משר משר דעושה ב"א על ב"א ומיצר והולך ומשמע אפי' בין משר למשר סגי בהכי אע"ג שאין במשר שיעור שדה, וכן יש לתמוה במשי"כ תו' שאם אין לערוגה גבולין כהלכתה אין מתירין ר"ת הנכנס לה מן השדה ואמאי הלא ר"ת הנכנס מן החורבה מותר ובירק אף ר"י מודה וכמשי"כ לעיל סי' ה' סק"ו וליהוי ערוגה כולה ר"ת לשדה ואפי' אין לה גבולות ואפי' פחות מו"ט שהרי היכר ר"ת ניכר בין בערוגה בין בשדה ואין השדה נטפלת לערוגה ואין ערוגה נטפלת לר"ת של השדה.

ב) ונראה דר"ת ירק הנכנס לשדה אחר מותר דתנן היינו ב' שדות ירק שיש ביניהן בתחלתן וע"י ואח"כ מיצר והולך ונמצא דר"ת נכנס לשדה חברו [ואע"ג דכתבנו סי' ה' סק"ג דמתני' בר"ת גמור איירי מ"מ גם ר"ת זה בכלל המשנה] ור"ת זה גרוע טפי משום שצלעות האורך של השדות מקבילות זה כנ"ל וכמשי"כ לעיל סי' ה' סק"ג ובזה יש חלוקות דבתבואה בתבואה בעינן ב"ר מרובע בתחלתן ובין שדה ותלם אף בתבואה סגי בב"א על ב"א ובירק וירק בעינן ו"ט על ו"ט בתחלתן וכן בין ערוגת ירק לשדה תבואה, והנה אם נימא דערוגה בערוגה לא סגי בו"ט בתחלתן להתיר ר"ת היינו ר"ת של צלעות אורך המקבילות אבל ר"ת שהרחב נגד האורך מותר גם בערוגה וכמשי"כ לעיל שם דר"ת זה עדיף, ולפי' ל"ק מכל הני דשרינן דר"ת ידיהו עדיף, ומיהו עדיין לא נתישב בין משר למשר, ואפשר דכל

של השורה כנגד הגבול והוא שניהם זרועין שתי, ועוד י"ל דהכא סגי בהיכר כל דהו שזו שתי וזו ערב ומינכרא צורת הערוגות וכיון דהגרעינים מקורבים בשתי ומרוחקים בערב מקרי זרועין שתי.

ומה שפרש"י דחילוף שתי וערב הוא בין הגבולין לבין חצי טפח המקיף, נראה דה"ה בזרע חצי טפח של ערוגה זו וגבולה יחד שתי וחצי טפח וגבול של ערוגה הסמוכה ערב.

(ד) שם רש"י ד"ה והאיכא, ואותן גבולים כשיזרעם מחברים את היקף ריבוע הערוגות כו', מ"ל זה משמע שחצי טפח שבערוגה זו יהא ערוב עם חצי טפח שבערוגה אחרת שאם אין ביניהם היכר לא יועיל העיגול למחשב היכר לכל ערוגה, ולכאורה בלא זה הו"ל ערוב הגבול עם החצי טפח וכמש"כ לעיל, וי"ל דהא בהא תליא שאם היתה כל ערוגה ניכרת לעצמה לא היה מחשב עירוב הגבול עם הערוגה, ואם הגבול חשיב עירוב עם הערוגה ממילא כבר נתערבו גם הערוגות.

(ה) ולפרש"י דזרע גם את הגבולין אין להק' א"כ איך מתירים בר"ת למש"כ תו' דבאין לערוגה גבולות אין מתירים ר"ת דר"ת זה דזרועין שתי וערב עדיף טפי וכמש"כ לעיל סק"ב, מיהו קשה לפרש"י איך יתכן לזרוע הגבולים הלא אם זורעם אין כאן גבול.

ובתו' פירשו דאין הנידון בגבולים דודאי הגבול חרב אלא דפריך והאיכא דביני ביני היינו חצי טפח הזרוע של ערוגה זו פוגע בחצי טפח של האחרת שאין ביניהם רק ב"ט ומשני במחריב בין הבינים שאין זורע בחצי טפח המרבע את העיגול, והא דאמר וממלא את קרנותיה כל מה שירצה היינו בתוך ריבוע של חמשה על חמשה, ולפירושו הא דאמר ר"א היו זרועין שתי זורעין ערב היינו אם הזרוע תוך חמשה זרוע שתי זרוע את הח"ט ערב, ולפ"ז מבואר שההיכר בין שתי לערב הוא כל שהו שהרי הנזרע תוך חמשה אין ארכו ג"ט שהרי בג"ט הוא נכנס לתוך העיגול אף בזרוע גרעין אחד וכשזרוע שורה ברחב קצת ע"כ צריך לקצר את האורך ונשאר מעט למקום הזרוע ואין בו כדי להפסיק אלא מעט.

ונראה דלפי' התו' ג"כ זורע מין אחד בכל רוח תוך חמשה אלא שמפסיק באמצע שהעיגול נכנס בין הנזרע מכאן ומכאן, ולפ"ז צריך להניח הקרנות חרב שלא יכנס מין לרוח חברו.

והר"מ פ"ד הט"ו פ"י דמעגל בה חמשה היינו שעושה חמשה עיגולים ד' בד' קרנותיה {א"ה, כמדומה דצ"ל בד' רוחותיה} ואחת באמצע וגם זורע את הקרנות והוי בערוגה ט' מינים, ואע"ג דילפינן מקרא ששה {א"ה, כמדומה דצ"ל חמשה} עיקרו אסמכתא ומוקמין ל"י בשאר תמונות אבל בעיגול ראו חכמים להקל טפי.

(ו) פ"ה א' רש"י ד"ה בממלא. אבל המזרחי והמערבי זורע מעט כו', ע"י רש"י שפי' דמשום דמוקי בממלא את הקרנות נדחק רש"י לפרש דברוח מזרחי ומערבי זורע מעט, ואינו מספיק דגם לפרש"י במתני ממלא את הקרנות אלא שמחסר גרעין אחד בקרן שאם יזרע בקרן ממש אפשר למחשב את הגרעין שבקרן למזרח ולדרום והוי עירוב, אבל אכתי א"א לזרוע ערוגות החיצונות, ואינו מובן למה שיהי רש"י כאן פירשו, וגם עיקר הפירוש אינו מובן דבלי' רש"י זורע מעט כו' משמע דלא גרעין לחוד קאמר [כמו שמצויר] אלא היכירא בעלמא סגי וההיתר משום ר"ת וא"כ כי זורע כל ד' רוחות ומניח את הקרן נמי, ואם באמת כונת רש"י גרעין אחד כמו שמצויר י"ל כיון דאין ר"ת בערוגה גם זה שרוח אחד מזרח מערב ואחד דרום צפון לא מהני, אבל א"כ פרש"י במתני דלא כמאן דהא שמואל ג"כ ס"ל דאין ר"ת בערוגה לפרש"י.

(ז) שם תוד"ה אמר, פר"ת כו', דעת ר"ת דלא כפרש"י במשנתנו אלא אע"ג דרוח זה צפון דרום וזה מזרח

הזרע הנה גם הקפלוט בכלל השדה ואם בא לזרוע שדה כרוב אצל שדה זו לא סגי במרחק ג"ט שהכרוב שכנגד הקפלוט הוי כלאים כדין ב' שדות אחת של כרוב ואחת של קפלוט והיינו דקתני אפי' קלח אחד בשדה נותנין לה כדי עבודתה משום קלח זה, ומ"מ אין אנו בטוחים בפ"י זה בתוספתא וצ"ע. ואפשר דב' מינים אינם מהוים שדה דדוקא מין אחד חשיב ערובינא ועוד דב' מינים שההפסקה ביניהם מתרת אותם חשיבא נמי הפסקה שלא למחשב שדה.

ועוד יש לפרש דאיירי בשדה ירק מיצר והולך וכדקתני בין באמצע בין מן הצד [ר"ל שמניח ו' על ו' חרב ביניהם בין באמצע בין בתחלתן] ועל זה אמר שאף אם השדות רחוקות זו מזו רק קלח אחד שהשדה כלתה בו הוא תוך ו"ט לשדה חברתה צריך ביניהם טבלא ו' על ו' חריבה. וא"ת אם קלח אחד פוגע תוך ו"ט של חברתה וכל השדה מופלגת הרבה ע"כ איכא ביניהם טבלא מרובעת של ו' על ו', י"ל דלענין להתיר ב' השדות בעינן טבלא חרבה דוקא, אבל אם זרע ביניהן עיגול או מרובע שראשי המרובע כנגד צלעות השדה שאין בזרוע זה משום כלאים, הפסיד את הפסק הטבלא בין השדות והשדות אוסרות זו על זו ולזה אמר שאף קלח אחד מערב את השדות.

והיותר קרוב לפרש דהא דאמר אין שם אלא קלח אחד היינו רחב קלח אחד אבל באורך הן קלחי כל השורה, וי"ל אף דרך שורה החיצונה פוגעת תוך ששה של חברתה נותנין לה עבודה ו"ט, ואף שהוא פשוט דהרי אין ביניהם ו"ט מ"מ תני ל"י לפרושי טעמא דכיון דמערבין שדות בעינן ו"ט אף שאם היתה שורה החיצונה לחודה היה די בג"ט או בטו"מ וכל השדה זולת שורה אחרונה באמת מופלגת ו"ט מ"מ השתא צריך ו"ט בשביל שורה אחרונה שהרי היא בכלל שדה.

(ד) שבת פ"ו א' כטבלא מרובעת אין כו', ע"י פרש"י ותו', וצ"ע דבלי' התוספתא מבואר דבהרחקה בין ירק לירק אחר איירי וה' זרעונים מאן דכר שמי' וקתני בתוס' אפי' אין שם אלא קלח אחד נותנין לה כדי עבודתה ו"ט וקתני בין באמצע בין מן הצד וכ"ז א"א לפרש בערוגה, ועוד קשה הלא ר"י נמי בערוגה מרובעת קאמר ובעגולה לא מש"ל ה' מינים, ואולי יש לפרש דפריך דכי היכי דבעי וע"ו מרובעות בין שדה לשדה ולא סגי בוע"ו עגולות אלמא דעגולות לא חשיבא היכר ה"נ לא הוי עיגול היכר, ומשני דלענין להתיר ר"ת דהיינו שיהי' רשאי להיות מיצר והולך בעינן וע"ו מרובע אבל בערוגה כי מעגל בה שפיר מחשב היכירא, [שו"ר בבהג"א סי' רצ"ז ס"ק ל"א שפי' כמש"כ].

שם רב אשי אמר היו זרועין שתי זורעין ערב כו', רש"י פ"י שזרוע את חצי טפח של הריבוע המקיף את העיגול ואין בין הערוגות אלא ב"ט ומ"מ מותר דהעיגול של כל ריבוע עושה היכירא לכל ערוגה וערוגה ועדיף מר"ת, אלא שבין הבינים אי אפשר למלא שאם יזרעם מין אחר הן נפגשות עם החצי טפח של ריבוע הערוגות ואין בהם היכר, ואם יזרעם כל גבול באותו מין של היקף הריבוע יהי' גבול זה עם גבול זה עירוב, ומשני דבאמת זורע בב' הגבולין מין אחר אלא שזרעם שורות שורות וראשי השורות כנגד החצי טפח המקיף את העיגול ויש כאן ר"ת ממש, א"נ שבי' הגבולים זורעם לארכן ואת חצי טפח המקיף את העיגול זורע שורות שורות, וכמה יהא בין שורה לשורה למחשב כל שורה לעצמה לא אתפרש שאם יעשה ביניהם ג"ט לא ישאר רק טפח ומחצה לכאן וטפח ומחצה לכאן [שאין מקום הנזרע רק ו"ט שהקרנות אי אפשר לזרוע שיגעו מין גבול זה במין גבול זה בלא היכר וכמו שפרש"י בזרוע בד' רוחות הערוגה שזרוע רק עד סמוך לקרן] ואפשר דאה"נ ולמלאת לאו דוקא, מיהו אם עושה את החצי טפח שורות שורות צריך לזרוע פחות מחצי טפח שהרי צריך שיהא ראש השורה כנגד הגבולין ואם יזרע חצי טפח או יותר יהי' צלע האורך

תלם דנראה כערבוביא, והנה סבר רבינא דהא דנקט קשואין ודלועין ופוח"מ לאו דוקא וה"ה לשאר מינין דלא סגי בהפסק תלם אלא בנזרע ב' שורות והנה לרבינא ע"כ לא חשיב עירוב אלא בהפסק תלם אבל בהפסק שיעור הרחקה סגי אף בשורה אחת דאל"כ למה מותר ה' מינים בערוגה, ור"א השיב דלא נשנה אלא בג' מינים אלו דאיכא שראכא אבל שאר מינים לא ניתן שיעור להנזרע ולעולם סגי בין מין למין בחריץ טפח, ונראה דאף לר"א בהפסק ג"ט או טו"מ סגי אף בקשואים ודלועים דרבינא ור"א לא פליגי בפירוש המשנה, ועוד אי לא סגי בשיעור הרחקה אין לנו שיעור אחר. והנה שורות דתנן, נראה דכל שורה צריכה להיות ו"ט דזו שיעור שורה בעלמא כדאמר בירו' פ"ב ה"ח בשורה של ירק בתבואה, ואי אפשר לומר דשורה של גרעין אחד קאמר דהא לפר"ש הרוחות זרועות הרבה וכן לפי הר"מ, ואפ"ה פריך רבינא מהא דשורה אחת אסור, [ועי' סי' ח' ס"ק י"ז דבירו' מפרש משנתנו בשורות של ד"א].

ור"ש דאמר בא עירוב וביטל את השורה, אפשר דמודה לר"א דדוקא בהני ג' מינים דאיכא שראכא לא מהני תלם בשורה אחת, והא דאסר הכא משום רוב הערבוב דיש חמשה מינים בכל הערוגה ולא יהיבין קולא דתלם, וסמך סברא זו אהא דג' מינים אסורים לגמרי, ור"א דחי דהתם הוה ערבוב טפי.

יא) והנה נחלקו ר"א ורבנן במשנה שם בשורה אחת ש"ק ושי"א ש"ד ושי"א של פוח"מ ושורה אחת ש"ק דר"א מתיר וחכמים אוסרים, והנה סברת ר"א דהקשואים רבים וניכר כאן שדה קשואים ועי"ז גם הדלועים ופול המצרי ניכרין כל מין לעצמו, ומשמע דב' שורות של קשואים ושורה אחת של דלועים גם לרבנן מותר [והרי רבינא סבר דבכל המינים הניתרים בהפסק תלם בעינן ב' שורות ואפ"ה תנן פ"ג מ"ג היתה שדה זרועה ירק והוא כו' שורה של ירק אחר כו' אלמא דבחד שורה סגי אלא כיון דמין אחר מרובה בכל השדה סגי בשורה] וכן שורה ש"ק ושורה ש"ד ושורה ש"ק דכיון דאין הפסק בין הקשואים אלא שורה אחת מצטרפין. וכן שורה ש"ק ב' שורות ש"ד שורה של פוח"מ ושורה ש"ק י"ל דמותר דב' שורות ש"ד מתירים את שורה ש"ק שמכאן ואת שורה של פוח"מ שמכאן וממילא הותר גם שורה ש"ק האחרונה וצ"ע. ונראה דדוקא כשאין בין מין לחברו שיעור הרחקה אבל יש בין קשואים לדלועים שיעור הרחקה אינו מצטרף עם הנזרע חוץ לשיעור הרחקה, וכ"ז למאי דמשמע בסוגיא דשבת דמתני' בדין היתר תלם נשנית אבל בירו' ל"מ כן וכמשי"כ סי' ח' ס"ק י"ז.

יב) ובתנן פירשו דקשואים ודלועים וכן דלועים ופול המצרי סגי בהפסק תלם ביניהן ורק קשואים ופול המצרי לא סגי בתלם ביניהן, ולפי' זה נראה דאף ב' שורות ש"ק וב' שורות של פוח"מ אסור, דאי ב' שורות ש"ק וב"ש של פוח"מ מותר למה נקט התנא ב"ש של דלועים ביניהם, וא"ת אי"כ למה התיר ר"א ב"ש {א"ה, כמדומה דצ"ל ש"א} ש"ק ב"ש {א"ה, כמדומה דצ"ל ש"א} של פוח"מ ב"ש {א"ה, כמדומה דצ"ל ש"א} ש"ק, ומשמע דב"ש ש"ק ושורה אחת של פוח"מ מודים חכמים דמותר, י"ל דכל שמין אחד מרובה מותר אבל ב"ש ש"ק וב"ש של פוח"מ כיון שהן שוין מיחזי ערבוביא טפי.

והנה לפי' זה מבואר במשנתנו דשאר מינים סגי בהפסק תלם אף בשורה אחת ואף בקשואים ופוח"מ אין חילוק בין שורה אחת לב' שורות, ולפיכך פירשו בתנן דפריך דכי היכי דשורה של דלועים אינה מפסקת בין קשואים לפוח"מ ה"נ לא יהא התלם מפסיק, ואינו מובן הלא בהדיא מבואר דתלם מפסיק בכל המינים זולת קשואים ופוח"מ ובקשואים ופוח"מ הלא באמת אין תלם מפסיק כמו שאין השורה מפסקת, ועיקר הדין צ"ע למה אין הדלועין מפסיקין

מערב אסור, ואפשר דזה בכלל אין ר"ת בערוגה, אבל לשמואל דס"ל יש ר"ת בערוגה וכמשי"כ תו' לק' באמת זורע בכל ד' רוחות, והא דאמר ר"א בשלהי סוגיא אם היה זורע שתי זרוען ערב כו', אפשר דאף רב מודה בזה משום דכל ערוגה ניכרת לעצמה וכמשי"כ לעיל, וכן הא דר"י דעושה עיגול חמשה אפשר דמודה רב, וכן בב' משרין וביניהם ב"א על ב"א ומיצר והולך מודה רב ד"ל דזה עדיף [וזוהי היפוך ממה שכתבנו לפרש"י לעיל סק"ב דר"ת בצלעות מקבילות גרוע, דחד צד הוא עדיף שהרי בתחלתו הופסק ב"א על ב"א] ואפשר דכל אורך י"א וחומש נפיק מדין ערוגה וניתר בר"ת וכמשי"כ לעיל סק"ב.

ח) ודעת ר"ש ג"כ כפר"ת שאין היתר ר"ת בערוגה אף ברוחות וצריך הרחק ביניהן, אלא שדעת ר"ש כהר"מ דשיעור הרחקה בין ירק לירק טפח ומחצה, ועפ"ז פ"י דזורע את הרוחות שורות רחבות עד שישאר באמצע גע"ג וזורע גרעין אחד באמצע החרב וה"ה בינו לבין הזרוע של הרוחות טפח ומחצה בכל סביביו, וראשי השורות של הרוחות הן כמו ר"ת ויש בין שורה לחברתה טפח ומחצה.

והא דאמר ולזרע מאבראי ולא לימלי מגואי, ר"ל שיזרע ב"ט ומחצה לכל רוח ברחב טפח ומחצה כזה (טז) וירחיק את השורה של מזרח מצפון חצי טפח וכן השורה של דרום מן המזרח חצי טפח וכן המערבית מן הדרום ואת הצפונית מן המערב, ושמואל דאמר בהופך שורה לכאן ושורה לכאן היינו כקושיין ולזרע מאבראי כו' ולא גזור שמא ימלא את הקרנות, וכפרש"י, וכונן אית להו אין ר"ת בערוגה.

ט) שבת פ"ה ב' תוד"ה והא, כדאמרין המסכך גפנו כו', צ"ע דהא תנן פ"ב מ"א תבואה ע"ג תבואה כו' הכל מותר, אלא כונתם דהכא בשטח מועט מינים הרבה ראוי לאסור.

שם כדתנן במס' כלאים כו', התם הפיכה כדי שלא יהא הגפן מדלה ע"ג זרעים ואין הפיכה מחדש היתר וה"נ לפי מה שפירשו שאין כאן כלאים רק שלא יתערבו העלים מהני הפיכה, אבל ממה שהביאו מהא דנוטע אדם קישות ודלעת כו' נלמד דהפיכה מצלת מאיסור כלאים אף בזרועות בפחות משיעור הרחקה, ולפי' היה אפשר לפרש בפשוט דשמואל אמר בערוגה בין ערוגות שזורע הרוחות זה אצל זה ומ"מ מותר אם מהפך מין זה לכאן ומין זה לכאן וכן פ"י הר"מ פ"ד ה"ט, ולמשי"כ לעיל סי' ב' סק"ד שאין מותר לזרוע גרעינים ע"מ להפכן כשיגדלו דטרם שהפך הרי יש כאן כלאים צ"ל דהכא נמי איירי בנוטע ירק ומהפכן.

י) שם בגמ' הפקיע תלם אחד ע"פ כונה מהו, פרש"י שהעביר שורה מזרע שבצפון לזרע שבדרום דרך אמצעי וזרעו מאחד המינין או מין ששי, וצ"ע דאיך יתכן להסתפק במין ששי שהרי הוא כלאים עם האמצעי, וגם באחד מן המינים שברוחות אי אפשר להסתפק מהאי טעמא ואין ראוי להסתפק רק בזרע מין האמצעי שורה שלימה מדרום לצפון או ממזרח למערב, והנה אין מקום לאסור בזה שהרי שורה האמצעית רחוקה ג"ט משורות שברוחות ובשתי השורות שהיא נוגעת יש היתר ר"ת, ועיקר הספק כיון שבשטח קצר יש ה' מינים בקל יש לאסור משום ערבוביא, ואפשר דלא התירו חכמים אלא אחד באמצע.

שם שורה אחת של קשואים כו', צ"ע דלא נשנה אלא לענין להתיר בהפסק תלם ביניהן דהיינו חריץ עמוק טפח ורחבו טפח, אבל ביש ביניהם ג"ט מנ"ל דאסור והלא שרינן כאן אמצעי משום הפסק ג"ט.

ובתנן פירשו דמבעי ל' בהפקיע תלם בין ערוגה לערוגה, והנה תנן פ"ג מ"ג דסגי בתלם הפסק ר"ל חריץ עמוק טפח ורחב טפח בין מין למין, אבל הדר תנן דשורה אחת של קשואים שורה אחת של דלועים שורה אחת של פול המצרי אסור, ופירשו הר"מ והר"ש דשורה אחת לא סגי בהפסק

מיהו יש לעי' למה נחשב גרעין האמצעו כר"ת, הא אמר בירו' פ"ב ה"ה דחטה אחת לא חשיבא ר"ת וכמשי"כ סי' ה' סק"ה.

עוד כתוב שם דהא דאמר ערוגה בחורבה שנינו, ר"ל שאינו זורע רק גרעין אחד ברחב השורה, ופריך והא איכא מקום קרנות, ר"ל הלא אפשר לשייר את הקרנות ולא תגענה השורות זה בתוך זה, ומשני בממלא את הקרנות ור"ל גזירה שמא ימלא כדמסיק, ופירש ימלא היינו דהקרון ימלא בשותפות שורת מזרח ודרום דריבוע של הקרון מתחלק לבי' משולשים ומשולש של חצי ריבוע יכנס בשורת מזרח ומשולש השני יכנס בשורת דרום וכנראה שפי' כן דאלי"כ לא יתכן הא דמקשה ולא יהא אלא ר"ת, אבל צ"ע דגם לפי' זה אינו ענין כלל לר"ת כיון דבי' מינים מקבילות בצלעות שוות, ובאמת פי' כן הא דמשני אין ר"ת בערוגה, אבל לישנא ל"מ כן, וגם עיקר כל הסוגיא אינו אלא כרמזים וחסר מן הספר, וגם לישנא ערוגה בחורבה וערוגה בין ערוגות לא מתפרש כלל על כונה זו, ועוד מאי פריך והא איכא מקום קרנות הלא אי אפשר לזרוע יותר מגרעין אחד ברחב דאם יוסיף לזרוע לא יהי' בין רוח מזרח לרוח מערב ו"ט, וכנראה לא נמסרו כאן דברי רבנו ז"ל בדיוק.

ונראה דאין להחמיר להצריך בין ירק יחידי לירק אחר ו"ט כיון שהוא נגד כל הראשונים ז"ל רש"י ותו' והר"י בן מיגש הר"מ והר"ש, וגם המסור בשם הגר"א אינו מתישב וכמשי"כ לעיל.

טו) עוד כתוב בשם הגר"א פי' אחר דזורע מין אחד בכל הערוגה ו"ט על ו"ט וד' בד' רוחות היינו חוץ לערוגה סמוך לערוגה ואינו מרחיק כלום, דכיון דיש זרוע ו"ט על ו"ט מינכרא מלתא ומותר לסמוך לו מין אחר, [והא דאמר בערוגה בחורבה שנינו היינו דשל הרוחות נוגעות זו בזו, והא דפריך והאיכא מקום קרנות צריך לפרש כפרש"י] ותימא דהא תנן פ"ב מ"ז היה ר"ת כו' מפני שנראה כסוף שדה, ועוד תנן התם אין סומכין לשדה תבואה כו' ובפ"ג מ"ג היה ר"ת ירק נכנס לתוך שדה ירק כו', וכי כולו איירי דוקא באין שם שיעור שדה ובשיעור שדה סומכין והתנא סתם לה בלי שדה, ועוד תנן התם היתה שדה זרועה ירק ומבקש ליטע בתוכו שורה של ירק אחר כו' ואין הדין אמת בשדה של ו"ט על ו"ט שא"צ שום הרחקה.

ומה שכתוב שם להסתייע מהא דאמר בירו' פ"ב ה"ה מי שיש לו ב"ר וכ"ש זורע באותו כ"ש מה שירצה, כבר כתבנו לעיל סי' ה' סק"ה דהיינו מדין ר"ת, תדע דאם משנתנו דערוגה הכי מתפרשא לחזקי' תקשה לר"י ואי חזקי' ור"י פליגי בפירוש המשנה הו"ל להביאו בגמ' להקשות לר"י ולתרוץ.

ועוד תקשה הא דאמר בגמ' וקים להו לרבנן דחמשא בשיתא לא ינקי מהדדי, הלא אין לך ינקי מהדדי טפי ממשנתנו וההיתר משום שם שדה.

טז) יר' פ"ג ה"א משנים אתה למד ארבעה מה שנים את נותן בתחלה ששה ומיצר והולך אף ארבעה את נותן בתחלה ששה ומיצר והולך [ר"ל כמו בשנים ששנינו ירק בירק ששה טפחים והיינו בין ב' שדות צריך מתחלה ו"ט ומיצר והולך, ה"י בארבעה דמתני' דתנן חמשא בשיתא היינו שזורע הדי' מינים באלכסון של ערוגה כל מין חצי אלכסון כזה (יז) נמצא דבין מין למין ו"ט בתחלתו ומיצר והולך ואע"ג דהדי' מינים נפגשין באמצע ערוגה מותר] אי אפשר שלא יהא שם נקב אחד פנוי ליטע בו את האמצעית אר"י עבודה פוגעת בעבודה ואין מין פוגע בחברו לחובשו [ר"ל דפריך שזה אי אפשר דאי גם בירק יחידי צריך ו"ט בין זה לזה ורק דו"ט בתחלתו סגי [ומ"מ יחידי קיל מב' שדות דהתם בעינן ו' על ו' מרובעים בתחלתו והכא בו' בתחלתו סגי, ואע"ג דבפחות מרחב ו"ט אין רשאי להיות מיצר והולך למשי"כ סי' ה' סק"ה י"ט, הכא הוי ר"ת גמור שהזוית היא

בין קשואין לפוה"מ לא יהא אלא אויר ח' טפחים ולמה לא יהא האויר מפסיק, ואפשר דזרוע הוי עירוב טפי אבל אי"כ אין לדמות שורה של דלועין המפסקת לתלם המפסיק. והר"ש פ"ג מ"ד חזר מפ"י זה ופי' כפי' הר"מ וכמשי"כ שם, ועי' סי' ח' סק"ה י"ז.

יג) הר"מ פי' דה' זרעונים שזרעים בערוגה היינו ד' רוחות שורה בכל רוח ארכה ד"ט ורחבה טפח והקרנות טע"ט חרב ומה שזוית של שורת מזרח נוגעת בזוית של שורת דרום וכן בכל זויות של השורות לית לן בה דהוי ר"ת, ובאמצע זורע שטח מרובע של ב"ט וד' חומשין ומשהו על ב"ט וד"ח ומשהו והשטח מחזיק ח' שטחים של טע"ט וראשי הזויות של המרובע האמצעי כנגד אמצע השורות של הרוחות וניתר משום ר"ת.

והא דפריך והא איכא מקום קרנות לא פריך דיהא רשאי לעשות ערוגה בין ערוגות כולן זרועין על סדר המשנה דזה ודאי אי אפשר, אלא דפריך דלישנא דרב משמע דאינו זורע כלום סביב הערוגה, ופריך דכנגד הקרנות הלא יוכל לזרוע, ואע"ג דזוית הזרוע סביבה כנגד הקרנות יפגע כנגד זוית של שורות הרוחות מותר משום ר"ת, ומשני בממלא את הקרנות ור"ל שמא ימלא את הקרנות כדמסיק והיינו דזימנן דזורע ה' מינים בערוגה טע"ט בכל קרן ובאמצע מרובע של ד"ט וחומש ומשהו על ד"ט וחומש ומשהו וזוית של מרובע האמצעי כנגד אמצע רוחות הערוגה ומגיעות עד הגבול וכמו שמצויר בפי' הר"מ, ונראה דבציור זה נמי אינו זורע בסביבה, ואע"ג דהיה יכול לזרוע כנגד החרב שבין זרע שבקרן ובין זרע האמצעי ויהי' ג"כ היתר ר"ת דהכא נמי גזרינן שמא ימלא את הרוחות ולא ימלא את הקרנות [והא דגזרינן הכא טפי שמא ימלא מכל הזריעות הניתרין בר"ת או בשיעור הרחקה ולא גזרינן שמא ימלא ויתבטל הר"ת או שמא יקרב, דהכא כיון שניכרת כל ערוגה לעצמה לא מיחזי לאינשי איסורא שתאסור ערוגה אחת על חברתה] וכיון דלפעמים הרוחות מלאות ופעמים הקרנות מלאות אסרו חכמים לזרוע בכל סביבות הערוגה.

והא דפריך ולא יהא אלא ר"ת, היינו כיון דאמרת דגזרינן שמא ימלא דלא מיחזי לאינשי כאן כלאים כיון דערוגה נזרעת על צורה מיוחדת, למה באמת לא חשיב היכירא כדן ר"ת, ומשני אין ר"ת בערוגה, היינו היכר צורת ערוגה לא הוי כר"ת, ונראה דלאו משום דהיא ערוגה קטנה אלא אף בשדה כה"ג לא חשיב כר"ת וזה כפרש"י וכמשי"כ לעיל סק"א.

ויש לתמוה לפי' הר"מ מהא דאמר שבת פ"ה א' וקים להו לרבנן דחמשא בשיתא לא ינקי מהדדי, והלא באמת ינקי מהדדי אלא שניתרין בר"ת, ובשלמא לפרש"י יש לפרש לענין האמצעי זרע הרוחות, אבל לפי' הר"מ כולו ינקי מהדדי, ואי בזרע הרוחות קאמר שאין של מזרח יונק משל מערב, בזה א"צ ו"ט דבטפח ומחצה סגי.

והנה לא הותר להשתמש היתר ר"ת בה' מינים בשטח קצר אלא בששה טפחים שיש מכל מין טפי זרוע והריבוע שבאמצע על שטח גדול, אבל בפחות מו"ט לא אע"ג דאיכא ר"ת, ואפשר לפרש לפ"ז הא דאמר דחמשא בשיתא לא ינקי היינו דרוב הנזרע לא ינקי מהדדי אלא הקצוות ולפיכך יש להקל חמשא בשיתא, אבל בפחו' מו"ט מתוסף עירוב היניקות ולא התירו בחמשא מינים.

יד) והגר"א פי' דירק יחידי מחברו צריך ו"ט, והכא במשנתנו זורע רק גרעין אחד ברחב שורות הרוחות, והאמצעי חשיב כר"ת, והא דאמר חמשא בשיתא לא ינקי היינו של רוחות לא ינקי של מזרח משל מערב ושל דרום משל צפון, והנה לפי' הגר"א באמת ינקו עד ו"ט, והא דא"צ להרחיק את הזרעים מן הכותל רק ג"ט כדאמר ב"ב י"ט ב', צ"ל דינקתן לאחר ג"ט מועט ואינו מפסיד את הכותל אבל לענין כלאים אסור עד ו"ט.

ואע"ג דשורת דרום נוגעת בשורת מזרח מותר משום ר"ת, והא דנקט גבול גבוה טפח נראה דתנא כולל כל מיני זריעות המותרות עד י"ג זרעונים, ואי אין הגבול גבוה טפח נהי דמותר לזרוע על הגבול כשארך השורות לרחב הגבול דהוי כר"ת להנזרע באמצע, אבל אם יזרע מין אחד או שנים בגבול ויזרע באורך הגבול יותר מטפח אסור, דכיון דאורך השורות כנגד הערוגה האמצעית לא חשיב ר"ת אע"ג דהשורה שבגבול קצרה מהערוגה וכמש"כ לעיל סי' ה' סק"ו, אבל השתא דהגבול גבוה טפח בכל אופן מותר, והנה משנתנו אשמעינן דמותר לזרוע י"ב מינים על הגבול אע"ג שאין הגבול רק ח' על ח' ואשמעינן דגבול טפח מפסיק בירקות ומותר לזרוע על הגבול מין אחד ואצל הגבול מין אחר וא"צ הרחקה.

ולפי' תו' דשיעור הרחקה ג"ט וגם לא הותר ר"ת צ"ע איך יזרע י"ב זרעונים על הגבול.

ולפ"ר"ש דשיעור הרחקה טפח ומחצה כתב הר"ש דזרוע ד' חומשין ועוד אחד משלשים בטפח [ולא חש רבנו לדקדק שמקום שזרע טפי פורתא הוא דהיינו ד' חומשין ועוד ג' חלקי ארבעים של טפח מפני שזרע הקרנות מתקצר משני צדדין, וכשחשב רבנו ב' רוחות של שמונה ובי' רוחות של ששה ועלה כ"ח טפחים וחשב את האוירים י"ח טפחים ונשאר י"ט באמת יש ב' רוחות של ח' ובי' רוחות יותר מששה בשביל שאין הזרוע של הקרנות בכל רחב הגבול אלא פחות מעט שהזרוע מרובע] והנה בזריעה זו א"צ שיהא הגבול גבוה טפח אבל התנא כולל כל מיני זריעות ואפשר למעט הזריעה במקום אחד ולהוסיף במקום אחר עד שיהא במקום אחד אורך הזרוע יותר מטפח ואז צריך שיהא הגבול גבוה טפח וכמש"כ לעיל לפרש"י, אלא דלפרש"י הוצרכנו לפרש בזרוע פחות מ"ב מינים, אבל לפר"ש גם ב"ב מינים אפשר שיהא אורך הנזרע בגבול מקביל להזרוע באמצע, ומש"כ כאן לפר"ש היינו אם יש ר"ת בערוגה בר"ת גמור, אבל הר"ש גופי' ס"ל דאין ר"ת בערוגה אף בר"ת גמור.

(יח) יר"ו פי"ג ה"א פריך וליתני חמשה באמצע ומשני דהגבול ממעט מששה ופריך א"ה למה אמר ר"י ששה באמצע ומשני דר"י ארישא קאי ופריך דהא תנא ר"ח ר"י אומר י"ח ולא השיב כלום, ונראה דהא דמשני דהגבול ממעט אינו הכרח אלא התנא נקט א' באמצע דדין חמשה בערוגות ו' כבר תנן וכאן אשמעינן דמה שעל הגבול אינו כלאים עם מה שלמטה וגם אשמעינן דמותר י"ב מינים על הגבול והלכך לא חש למתני חמשה באמצע ונקט מלת"י אף בגבול שעפרו נכנס משהו וממעט את הערוגה וגם אז זרוע י"ג וממילא נלמד שאם יש בערוגה ו' זרוע בתוכה חמשה, ור"י בא לחלוק ארישא אלא נקט מלת"י גם בסיפא היכי דיש בערוגה ו"ט ולפיכך לא חשו בגמ' לתרץ דממילא משתמע.

(יט) והנה הא דהתיר ר"י ששה באמצע פי' ר"ש והגר"א טעמ' דס"ל דשיעור הרחקה טפח וכדאמר בירו' ספ"ק, ויש לעי' אי מותר ר"ת בערוגה א"כ יהא מותר לר"י ז' שורות ממזרח למערב ובין שורה ושורה טפח ושורה אחת במזרח ואחת במערב ויהא ט' מינים ועוד אפשר להרבות מינים וביניהם טפח, ומשמע דלא התיר ר"י אלא ששה דיותר מזה הוי ערבוניא, וכ"כ הר"ש והיינו דדריש ר"י טעמ' מקרא זרועיה, והנה לפ"ז א"צ בהא דר"י דאמר ו' לטעמא דס"ל דסגי בטפח דהלא גם לת"ק יש מקום לו' אלא שלא התירו יותר מה' ולר"י התירו ו' מקרא.

וכן צ"ל לדעת ר"ש דסגי בהפסק טפח ומחצה דא"כ יכול להרבות יותר מה' מינים ויהי' ביניהם טפח ומחצה וע"כ דלא הקילו יותר מחמשה מינים.

וכן צ"ל לפר"ש דזרוע רוחות הערוגה ברחב טפח ומחצה ול"ל ו"ט אפי' בד' סגי ויזרע רחב הרוחות חצי

זוית נצבת וכמש"כ סי' ה' סק"ג, ולפי"ז א"צ ו"ט בתחלתן אלא משום דלא הקילו ר"ת בערוגה בפחות מזה] א"כ אין מקום פנוי לאמצעית, דאף אם לא יזרע את כל חצי אלכסון ויניח מעט פנוי באמצע, אכתי לא יהא ו"ט בין אמצעי לשל האלכסון, ומסיק ר"י דהכא בערוגה א"צ שיעור עבודת ירק בתחלתו דהיינו ו"ט, אלא מרחק מין מחברו שלא יהו חובש מין את חברו, ר"ל אוחזו ומתערב בו, והלכך זרוע את הרוחות בשוה, ואע"ג שאין בין שורת מזרח לשורת מערב ו"ט לית לן בה, והנה משמע דזרוע ברחב טפח או טפח ומחצה כפי' הר"מ והר"ש, דאי כפרש"י באמת יש ביניהן ו"ט, ואפשר דמשום אמצעית קאמר דעבודה פוגעת בעבודה, ואע"ג דגם לר"ש בר סיסרטא האמצעית פוגעת בעבודת האלכסון, ר"ש סבר דהאמצעית מותרת מדין ר"ת, וסבר דהאלכסונין מניחין ריוח באמצע שאין זרוע את כל חצי האלכסון ובאמצע זרוע את האמצעית, ור"י סבר דלא חשיב היכירא אלא באמת צריך ריוח ג"ט בין אמצעי לאיך אבל בג"ט סגי דלא מקרי חובשו כיון שרחוק ג"ט אבל ו"ט לא בעינן].

ויותר נראה דצירו של ר"ש בר"ס הוא דמניח באמצע ו"ט ממזרח למערב ומדרום לצפון וממלא את הקרנות כזה (יח) ויש נקב באמצע להאמצעית.

שם ר"י בשם ר"י כולהון בתוך ששה כהנא בשם רשב"ל כולהון חוץ לששה אם כולהון חוץ לששה נתני תשעה [נראה דכל זה צ"ל קדם ר"י ב"ל זרעה כו', וקאי בהא דמסיק ר"י דעבודה פוגעת בעבודה, ומייתא גמ' דר"י בשם ר"י סבר כר"י דכולהון הן בתוך ששה זה לזה, ר"ל שבין שורת מזרח ושורת מערב ג"כ ליכא ששה כדי עבודת ירק בירק, וסבר דכי היכי דהקילו באמצעית ה"נ הקילו בשורות דלא הצריכו ו"ט אלא בין ב' שדות, וכהנא בשם רשב"ל דכולהון חוץ מו"ט זה מזה דלא הקילו אלא באמצעית אבל שורת מזרח משורת מערב צריך ו"ט [ואפשר דבעלמא מודה דבי' שורות סגי ביניהן בשיעור יניקה אלא הכא דיש ה' מינים בשטח מועט מחמירין שיהא בין השורות ו"ט] ופריך אם כן יכול לזרוע תשעה דבשלמא לר"י זרוע ברחב טפח ע"פ כל הרוח לא איירי תנא בגרעינים יחידים, אלא לרשב"ל דאיירי בזרוע גרעין אחד א"כ הוי מצי למתני תשעה ובגרעינים יחידים מודה רשב"ל דא"צ ו"ט, ולא השיב כלום שאין זה אלא כעין דאמר מסתברא כר"י דקושיא אין כאן דיי"ל דנהי דאיירי בגרעין אחד ברחב השורה אבל בזרוע גרעין יחיד באמצע השורה לא איירי, א"כ לא מיקילין כולי האי כמש"כ תו' שבת פ"ה א' פסחים ל"ט ב'.

והנה לפ"ז מבואר דא"צ ג"ט בין ירק לירק, דאל"כ אי אפשר לזרוע ברוחות אלא גרעין אחד כדי שיהי' לו מקום לאמצעית, וזה מכריח פרי"ש והר"מ דבטפח ומחצה סגי, מיהו לפי' הר"מ דבאמצע זרוע מרובע וניתר משום ר"ת מתפרש בפשיטות דלא נחלקו אלא אי צריך בין השורות של מזרח מערב ו"ט אבל בשביל האמצעית אין נפקותא דניתרת משום ר"ת.

שם א"ר תנחום בוצרייא (וכן היא) בערוגה שבערוגות היא מתני', היא מלתא באפי נפשה ותיבות וכן היא מיותר, מיהו אין ראוי כאן להגיה ונראין הדברים שהג"י וכן היא היא אמת, ואפשר דר"ל וכן היא שבאמת אפשר לזרוע ט' אלא מתני' בערוגה שבערוגות, ר"ל זרוע כדרך זריעת ערוגות ואין זורעין גרעין אחד לחוד והלכך נקט חמשה כדי שיהא זרוע כל הרוח, ובבעה"מ פ' אר"ע פי' דכיון שהיא בין ערוגות א"א לזרוע תשעה עי"ש.

(יז) פי"ג מ"א היה לה גבול גבוה טפח זורעין בתוכה י"ג שלשה על כל גבול וגבול ואחד באמצע, לפרש"י דשיעור הרחקה ג"ט צ"ל דזרוע שורה אורך טפח ברחב גרעין אחד אצל כל הקרנות ושורה אחת באמצע הגבול אורך כל השורות לרחב הגבול וכל קרן טפח על טפח חרב כזה (יט)

כא) יר' פ"ג ה"א מהו להקריח בתחלה ששה להיות מיצר והולך [ר"ל בין ב' שדות דתן ירק בירק ו"ט אי סגי בוי"ט בתחלתו] מה אם בשעה שעבודה פוגעת בעבודה אמרת מותר כו' [ר"ל הכא בערוגה שעבודה פוגעת בעבודה גם בתחלתו שהרי אין ביניהם ו"ט בתחלתו מותר ר"ת, הכא כשמתחיל בששה שאין עבודה פוגעת בעבודה בתחלתו ודאי שרי להיות מיצר והולך, וזה מבואר כפי הר"מ דמשנתנו איירי בהיתר ר"ת בערוגה, ואע"ג דממשנה אין ראי' צ"ל דקים להו דמותר ר"ת באחד באמצע דמשנתנו].

שם מהו להקריח בתחלה ב"ר כו', ופשיט דמותר, והיינו בין ב' שדות, ולישנא דב"ר משמע מרובע, וכן פסק הר"מ פ"ג ה"ט, אבל לישנא להקריח ששה משמע לכאורה דסגי בששה, אבל הר"מ כתב וע"ו, ואע"ג דלמאי דפשיט ממתני יש מקום לומר דסגי ב' בתחלתו, י"ל דלא יליף אלא להיות מיצר והולך, ויש לעי' למה לא פשיט מהא דתניא בתוס' פ"ב בין מן האמצע בין מן הצדדין.

שם ר"נ שאל ל"מ בגו' של גובל שני טפחים מותר לזרוע בו ב' מינים ר"נ שאל עשה פאה באמצע זורע בגומסין, [האי שאל הוי כמו אמר, ור"ל דס"ל דב' שדות אחת גבוהה מחברתה טפח אין סומכין ערוגה זו לערוגה זו שאין טפח מציל מידי כלאים וכדתנן פ"ב מ"ח לחרץ שהיא עמוק י' ורחב ד', אבל עמוק טפח לא, ואע"ג דירק קיל טפי וסגי בתלם טפח בין ערוגה לערוגה, מ"מ דוקא תלם טפח וכן גבול טפח דהוי היכרא שמפסיק, אבל אם ב' ערוגות סמוכות ואחת גבוהה מחברתה לא חשיבא היכרא, ואמר ר"נ דכל שהגבול ב"ט נפיק מדין גבול ואין זורעין בו מין אחד וסמוך לו למטה מין אחר, וכש"כ שאין זורעין בו ב' מינים לחשוב טפח אחד גבול לערוגה זו וטפח השני גבול לערוגה שבצד השני, ור"נ כלל בדבריו שניהם, ואין זורעין בו ב' מינים דאמר היינו אין זורעין בו עירוב של ב' מינים דהיינו מין אחד עליו ואחד סמוך לו, ואמר שאם עשה פאה באמצע ונשאר טפח לכאן וטפח לכאן הוכשר כל גבול שאין הזרוע בו חשיב כלאים עם מה שלמטה הימנה, ויש כאן רבנותא דאע"ג דלא נשתנה הגבול בצורתו ובאמת גבול שהוא גבוה טפח מבי צדדין הוי היכרא טפי מגבול זה שאינו גבוה רק מצד אחד רק מחיצה מכסה שלא יראה המשכו מ"מ חשיב גבול, וגומסין פירשו מקום החלוק ע"י מהרא"פ ועי' ערוך ערך [מס].

שם משכו בכמה מן מה דאמר כו' הדא אמרה אפי' פרח מכאן [ר"ל אפי' יותר מטפח ופרח ל' בולט כמו מפרח ב"ק ל' א' וממעט ששה היינו בולט משהו וידע דשיעור גבול טפח ושאל עד היכן מותר להוסיף מותר לגבול].

נשמענה מן הדא כו', לפי גי' דידן קשה דלא שמעינן כאן אלא עומקו אבל לא משכו, ועוד הו"ל להביא משנתנו התלם ואמת המים שהן עמוקים טפח כו', ואפשר דגרסינן כמו שהוא בתוס' עושה אדם תלמיות של טפח טפח וזורע בהן ג' מינים כו' ומביא דשיעור תלם וגבול טפח, והכא נמי עד טפח שהוסיף על הגבול הוי בכלל גבול, ועד טפח דאמר היינו עד ולא עד בכלל, דעד ב"ט שעדיין לא הגיע לב"ט מותר אבל ב"ט אסור ואע"ג דמעיקרא נמי סבר דרחב הגבול טפח, ועיקר הא דפשיט הוא מסברא דכי היכי דשיעורו טפח ה"נ לענין לאפוקי מתורת גבול עד שיוסיף טפח, מ"מ מיייתא ברייתא דעדיין לא נתפרש שיעור רחב הגבול במשנה ובברייתא.

שם ר"ב ב"כ כו' בנוטים לחורבה שנו, ר"ל אע"ג דזריעת ערוגה הוא אפי' בערוגה שבערוגות לרשב"ל כדאמר לעיל, אבל זריעת הגבולים לא מש"ל אלא בנוטים לחורבה, אבל ערוגה בין ערוגות ויש גבול לכל אחת ונמצא רחב הגבול ב"ט אינו נידון כגבול, וה"ה בערוגה בערוגות ואין הגבול רק טפח, ולא בא למעוטי אלא ב' גבולים זה אצל זה.

טפח, ומשנתנו משמע דלא התירו ה' מינים בפחות מו' טפחים אלא ריבוי מינים בשטח קצר לא התירו, וכ"כ הר"ש, והיינו דילפינן מקרא ה' מינים.

וכן יש לשאול למה תני גבול סביב ערוגה ו' אפי' סביב ערוגה ה' אפשר לזרוע י"ב מינים לדעת האומרים דבמרחק טפח ומחצה סגי, וצ"ל ג"כ דלא התירו י"ב מינים אלא ביש סביב הגבולין ל"ב טפחים וכל גבול ח"ט וצ"ע.

והנה לפ"ז ג' דינים בג' משהוין דפחות מ' טפחים אין זורעין ה' מינים, ו"ט אין זורעין יותר מה' מינים, משהו יותר מו"ט זורעין יותר מה' מינים ובלבד שיהא שיעור הרחקה ביניהם, ומיהו למאי דמפרשין בירו' [לעיל ס"ק ט"ז] דבאמת אין איסור לזרוע ט' מינים בערוגה משמע דלעולם סגי בשיעור הרחקה, צ"ל דכל הני נקטו חכמים כדי שיהא שיעור הזרוע מרובה ודברו בערוגות ו"ט שזו סתם ערוגה, אבל באמת העיקר תלוי שיהא שיעור הרחקה ביניהם וצ"ע.

והא דאמר ר"י ששה באמצע י"ל נמי דאיירי דהרוחות זורעין כמו לת"ק ונשאר ג"ט באמצע לפר"ש ואמר דזורע ב' מינים באמצע, מיהו קשה דהא אפשר זרוע ד' מינים באמצע ואפשר דב' מינים ברחב גרעין ובאורך טפח קאמר וכל שאפשר בזריעה מרובה נקט זריעה מרובה.

כ) והר"ש פירש הא דאמר מה שנים אתה נותן בתחלה ששה כו', לענין שצריך להרחיק ביניהן שיעור הרחקה, ופי' הרא"ש דמיצר והולך לאו דוקא דבשנים א"צ להיות מיצר והולך, ולפי' זה קשה מה שייך ללמוד ארבעה משנים אדרבה ארבעה תניא שנים לא תניא וגם א"צ כאן לימוד דחושבנא בעלמא הוא שיהא בין מין למין שיעור הרחקה, וכן הא דאמר א"א שלא יהא שם נקב פנוי כו' אינו מתישב, אלא הו"ל למימר דמיצר והולך ומניח ג"ט פנוי.

ומה שאמרו בירו' עבודה פוגעת בעבודה הוא מלתא באפי נפשה, ומפרש שאין צריך הרחקה בין מין

למין אלא טפח ומחצה.

ומה שאמרו כולהו חוץ לששה, היינו שאף אם כולהו חוץ לששה, ר"ל שהרוחות נזרעו חוץ לששה, מ"מ

אין זורעין יותר מה' מיני, ולא קאי לפרש משנתנו, דמשנתנו דיליף מקרא ודאי איירי שכל הנזרעין הן תוך ו' טפחים אלא בעלמא קאי. ופריך ניתני תשעה, ר"ל יהא מותר תשעה דהלא יכול לזרוע תשעה אף כולהו בתוך ו"ט אלא דילפינן מקרא לאסור אבל כשהן חוץ לו' שאינן בכלל המקרא לאסור למה אסור תשעה, ומשני דאה"נ דמותר תשעה, והא דאמר רשב"ל דאפי' חוץ לששה אינו זורע יותר מה' מינים איירי בערוגה בין ערוגות ואז אינו זורע אלא מעט סמוך לקרן וא"א לזרוע יותר מה' מינים, ולפי' אין כאן מחלוקת, ולכו"ע בערוגה בחורבה אם הרוחות זורעין חוץ לו' זורע ט' מינים, ולכו"ע בערוגה בין ערוגות אף בזורעין חוץ לו' אינו זורע רק ה' מינים, והיכי דזורע בערוגה בחורבה יותר מה' מינים אפשר דסגי במה שמתחיל חוץ לו' אע"ג דהנזרע נכנס תוך ו"ט וכעין שכתב ר"ש דלא אכפת לן במה שיש ה' מינים בתוך ה' טפחים כיון דנמשכין מו"ט והוי כסוף שדה.

והא דאמרו שהגבולין ממעטין, היינו שבשביל זרע של הגבולין צריך להתרחק חצי טפח מהגבול,

שגובה הגבול טפח ונכנס במדת הרחקה וצריך להשלים עוד חצי טפח ולא נשאר רק ה' על ה' ולא הותר לזרוע ה' מינים בה' על ה' אף שיש ביניהם שיעור הרחקה, ופריך דא"כ איך אמר ר"י ששה באמצע, ומסיק דאי אפשר לומר דר"י ארישא קאי ואסיק בקושיא, ואינו מובן מאי קשיא, הלא לר"י דסגי בטפח א"צ הרחקה מן הגבול כלום ושפיר אית לי לר"י ששה באמצע, וכמו שפר"ש שזורע ג' מינים ברוח מזרחי וג' מינים במערבי כל מין טפח ושליש על ב"ט ומחצה ובין מין למין טפח, ואי ר"י ארישא קאי נמי הכי סדר הזריעה.

מצד הד' מיני ירקות אסור מחמת החטה ושפיר מבעי לי בב"ר ומיהו לישנא ה' מיני תבואה משמע דכולהו שיעוריהו בב"ר, ועוד דהא דמבעי לי בה' מיני תבואה בב"ר לא בהרחקה בב"ר איירי אלא במעגל בתוכו וזורע מין אחד וד' מינין בדי קרנות וכמשי"כ סי' ו' שם, ומיהו שיעור בב"ר לא הוזכר אלא בתבואה ואי איירי בזרעין זולת התבואה ע"כ דגם הם שיעוריהו בב"ר.

והנה אם דין זרעים כדין תבואה מרחיקין בין גרעין יחידי לגרעין יחידי י"א וחומש וכן בין שדה לשדה, ובין משר למשר ב"א כדין משרי תבואה, וירק אצל גרעין הזרע ג"כ י"א וחומש, [ולאחר חזרה ו"ט], וערוגה של ירק אצל שדה זרעים צריך ביניהן ו"ט, וק"ק למה תני דין זרעים בערוגה ולא תני לה בכולל דהזרעים כתבואה וממילא הוי ידעין שאין זורעין זרעים בערוגה כמו שאין זורעין תבואה, ובגמ' משמע דתבואה ידוע שצריך ביניהן בב"ר ואין נזרעין בערוגה, ואם היה אפשר לפרש דדוקא בדין ערוגה שנוצרה ה' מינים בשטח קצר אימעיטו זרעים ואין הזרעים נזרעין ה' מינים בפחות מב"ר כתבואה אבל בשאר דברים דין כירק ואין מרחיקין ביניהן רק טפח ומחצה הוו ניחא טפי, אבל מהא דקלח כרוב שהוקשה ל"מ כן וכ"מ ברי"ש ר"פ ערוגה שכתב דהיה דפי' לא יחפור דאמר דינקי ג"ט בשאר זרעים דינקי טפי ומשמע דבשאר זרעים לא סגי בטפח ומחצה, ואכתי י"ל דסגי בג"ט, אבל א"א לחדש שיעורים דלא הוזכרו, וע"כ דזרעים נדונין בשיעורי תבואה, וצ"ע, שו"ר בלשון השנו"א משמע דזרעים שיעורין בב"ר לכ"ד כתבואה, [וכ"מ בירו' פ"ג ה"ו דהוקשו לזרע יש בהן חומרת מרובע כתבואה, ע"י סי' ט' סק"ז].

והנה יש בירק עוד ב' היתירים, הפסק תלם כמשי"כ לק' סי' ח' סק"ה, והפיכת העלין לכאן ולכאן כדתנן פ"ג מ"ה, ואין היתירים אלו בתבואה ובכ"מ דבעי הרחקה טפי מהרחקת ירק בירק וכדמשמע בל' הר"מ ר"פ ערוגה וכמשי"כ סי' ח' שם, ונראה דגם זרעים דין כתבואה בזה ואין נותרין בתלם ולא בהפיכה, והא דתנן שורה אחת של פול המצרי [פ"ג מ"ד] והיינו לענין היתר תלם כמשי"כ הר"מ שם, צ"ל דמיירי בזרען לירק, דאילו זרען לזרע לא סגי בתלם כדין שורה של תבואה ושורה של ירק דצריך ביניהן ו' טפחים כמשי"כ סי' ו' סק"א אות כ', וזהו אם שורות דמתני' [פ"ג מ"ד] הן שורות של ו"ט וכמשי"כ לעיל סק"י ואם הן שורות של נטיעה אחת בעי' [בפוח"מ שזרען לזרע] ביניהן י"א וחומש כמשי"כ סי' ו' סק"א, [ולאחר חזרה ו"ט כמשי"כ שם אות כ"ו] ובירו' מבואר דהשורות הן של ד"א, וע"י סי' ח' סק"י י"ז באורד.

כד) זרעים פ"י הגר"א כל שהנזרע והגדל בצורה אחת, וכ"ה בל' הרא"ש לעיל פ"ב אות ד', אבל ירק הנזרע אינו ירק אלא זרע שאינו ראוי לאכילה, והגדל הוא ירק, ומיהו גם בזרעוני גינה כשמניחין אותו להתקשות גדל בו הזרע שנוצרה, אלא שאין הזרע נאכל ואין כונת הזרע אלא על הירק, אבל זרעים הזרע שבהן נאכל וכונת הזרע עליהן, אבל מדברי הר"מ פ"א ה"ט משמע דאף זרעוני גינה שאינם נאכלים פעמים שדין כזרעים אם דרכן לזרוע מהן שדות, והזכיר חרדל ופשתן, ולכאורה חרדל ופשתן אין בהן ירק הנאכל, פשתן אין בו נאכל כלל אלא זרע הפשתן עושין מהן שמן גרוע, והחרדל נאכל הזרע ע"י תיקון עם הבשר וכיו"ב וחשיב אוכל לענין מעשר ולטמא ט"א כדאמר נדה נ"א ב', אבל ירקו לא חשיב כדאמר בירו' דזרעו לירק בטלה דעתו, והיה אפשר לכוללן בכלל שאין מהן פירי נאכל אלא הזרע הנזרע הוא הגדל, אבל מדברי הר"מ נראה שהעיקר תלוי אם זורעין מהן שדות וכ"ה לשון הר"מ פ"ד הי"ג, ומ"מ משמע דסתם ירקות הן נזרעין ערוגות ערוגות, וע"י סי' ח' סק"ב.

כה) דינים העולים. זרע אדם ב' ירקות זה אצל זה ומרחיק ביניהן טפח ומחצה [כיון שכן דעת הר"י

שם ר"ז אמר כל טפח וטפח של גובל עשו אותו מקום בפ"ע [ר"ז ס"ל דטפח נטפל לעולם לגבול אע"ג דמשכו טפחים הרבה וזורע מין אחד למעלה בתוך טפח ומין אחד למטה] ויהיו עשרים וחמשה כו' [ר"ל א"כ אם ב' ערוגות סמוכות ויש גבול לכל אחת ונמצא הגבול ב"ט זורע בגבול מצד זה ומצד זה ונמצא על הגבול ב' מינים זה אצל זה ומ"מ הדין נותן לר"ז דמותר דכל גבול מתיחס לערוגה דידי' וכן הוא התיב כו' וניתני חמשה כו' [ר"ל דהלא התנא נחית לאשמעינן היתירא ולישמעינן אם החרץ רחב ג"ט זורע בתוכו ג' מינים שטפח הסמוך לערוגה חשיב גבול הערוגה וכן טפח הסמוך לחברתה וממילא ניכר גם הטפח האמצעי לעצמו ומותר לזרוע ג' מינים אלא ודאי ליתא להא דר"ז אלא טפח הסמוך מתערב עם כל השטח ואין כאן היכירא דגבול] לית יכול צד שכאן וצד שכאן חובש את האמצעי [ר"ל כל אחד שבצדדים חשיב עירוב עם האמצעי, ולי' חובש בכאן מתאחז עמו, ואין הכונה ששניהם ביחד חובשין את האמצעי, ועיקר דמשני לי' דלא אמרה ר"ז אלא לענין שאין על הגבול ושלמטה הימנו כלאים כיון דאיכא היכירא, ואע"ג דהגבול מצד השני אין לו היכירא, מ"מ האי טפח הסמוך מקרי גבול, אבל לזרוע ב' מינים על הגבול שאין היכירא כלל ביניהם ודאי חשיב כלאים] ועדיין אין בידינו הכרעה בפירוש סוגיא זו.

כב)

[שם]

ה"ב אין סומכין לגובל דתנן התלם ואמת המים כו' [האי אין סומכין ר"ל שאין גובל כגדר דמהני אפי' במקום דבעינן הרחקה ו"ט כגון בין שדה לשדה בירק אבל גובל אינו אלא בין שורה לשורה דסגי בהרחקה שיעור יניקה דהיינו טפח ומחצה ולזה מהני גובל טפח שא"צ להרחיק, ואמר דמתני' היא דקתני ג' מינים אחד מכאן ואחד מכאן ואחד באמצע ולעולם לי' התנא בזה בזרע שורה שורה [ואפשר דסמך אסיפא מ"ג דקתני בהדיא והוא מבקש ליטע בתוכה שורה כו'] ואי היה הדין דגובל מפסיק בין ב' שדות לזרע למטה כמה שורות דהיינו שיעור שדה וליתני דתלם עמוק טפח מפסיק בין ב' שדות ירק, אלא ודאי לא הותר חריץ טפח אלא בשורה דסגי במרחק שיעור יניקה, ודחי דהתנא איירי בזרע בכותל הגובל ולא נשאר טפח מן הקלח ולמעלה ובירק יחידי גם זה מותר דהגובל חשיב כמחיצה, אבל בין ב' שדות אסור כיון דמערבי ואין כותל הגובל מפסיק כיון שהוא זרוע, אבל בלא זרע בכותל הגובל י"ל דמפסיק אף בין השדות, ופריך דאם איתא דמפסיק בין ב' שדות הו"ל לאשמעינן שהרי אי אפשר לומר שאין הדבר שכיח דלעולם זורע את הכותל אדרבה יעקור את הקלח ויזרע את השדה מין שירצה אלא ש"מ שאין סומכין לגובל].

ולפרי"ש דאין סומכין לגובל אפי' שורה של ירק צ"ע לפרש סוגין, וכן קשה מכאן למה שפרי"ש דתלם ואמת המים רחבין ששה וג' מינין דאמר היינו תוך התלם שא"א לפרש כן בסוגין וצ"ע, וע"י סי' ח' סק"ט י"ו.

כג) פ"ג מ"ב כל מין זרעים אין זורעין בערוגה כו', לא אתפרש שיעוריהו, ונראה דכיון דנפיק מדין ירק הוי בדין תבואה ומרחיבין להן בית רובע וכדאמר פסחים ל"ט ב' בכרוב שהוקשה, וכן מוכח מהא דאמר מהו להקריח בב"ר ולזרוע בו ה' מיני תבואה, וה' מיני תבואה ליכא וכמשי"כ לעיל סי' ו' סק"ק י"ח דזרעים שדינן כתבואה קאמר, ומיהו י"ל דה' פגישות של כלאים אף בב' מינים חשיב כה' מינים ובמקום שאין זורעין ה' מינים אין זורעין ב' מינים בשטח קצר שנפגשין בה' מקומות [ומיהו לק' סק"ק כ"ה כתבנו להקל בזה], ועוד דירק יחידי אצל חטה מרחיק י"א וחומש כמשי"כ סי' ו' סק"א אות כ"ו [ולאחר חזרה שכתבנו שם ו"ט] וא"כ אין זורעין בערוגה ב' מיני תבואה וג' מיני ירק, ובלא"ה אין זורעין חטה בערוגה אף אם לא היה איסור

כר"ת להתיר לסמוך לה אבל ר"ת גמור מותר] ויש חולקים וס"ל דלא הותר ד"ז אלא ביש באחד מן השטחים הזרועים י"א וחומש רחב וארכו יתר על רחבו [תו' והר"ש דאין ר"ת בערוגה].

לדעת המתירים ר"ת בערוגה אפשר ל"י לזרוע ה' מינים בערוגה ששה על ששה אף בצורה שאין בין מין למין טפח ומחצה אלא שניתרין בר"ת.

תבואה וקטניות צריך להרחיק מין מחברו י"א וחומש, וכן ירק שדרך בני אדם במקום הזה לזרוע ממנו שדות ואינו נזרע ערוגות קטנות דינו כתבואה [ד"ז לא נתבאר בהדיא אבל ל' הר"מ משמע כן].

וכן בין ערוגה לערוגה מרחיק טפח ומחצה וזרוע מין זה בערוגה זו ומין זה בחברתה, שיעור רחב ערוגה עד י"א וחומש וארכה יתר על רחבה, היתה רחבה י"א וחומש וארכה יתר על רחבה זרועה בצלים ובצדה ערוגה בשיעור רחב והאורך האלו זרועה לפת מרחיק ביניהם ו"ט, היו ערוגות בצלים זו אצל זו וכי מצטרפת להו יחזיקו ב"ר וארכן יתר מב"ר אם יש בין ערוגה לערוגה טפח ומחצה נידונה כערוגה וסגי בהרחקה בין הבצלים והלפת טפח ומחצה, אין ביניהם טפח ומחצה נידונה ככל ערוגות שטח אחד והיו כשדה בצלים ושדה לפת ומרחיק ביניהן ו"ט, ואפשר דבהפסק טפח סגי כשיעור גבול ובהפסק טפח בין ערוגה לערוגה נידונה כערוגה [ע"י לעיל ס"ה ה' סק"ו נסתפקנו דאפשר דבעינן ג"ט, וע"י ס"ה ה' סק"ט ט"ז].

ר"מ פ"ג ה"ט ואינו לוקה עד שיהיו קרובין בתוך ו"ט, יש לע"י הניח ו"ט בתחלתו והיצר והלך ונכנסו ב' המינים בתוך ו"ט אי ניצול מדאורייתא בוי"ט על ו"ט שהניח.

בן מיגש והר"מ והר"ש והרא"ש והנידון בדברנן לדעת הר"מ שאין לוקין אלא אם הן בתוך טפח] מלבד מקום הזרעים [כמש"כ ר"ש ר"פ ערוגה דדברי רש"י דהזרעים הם בכלל המרחק אינו רק לשיטתו דבעינן ג"ט] ואם היה ביניהם טפח ומחצה וכשנתעבו ונתגדלו אין ביניהם שיעור הרחקה צריך לעוקרן ולהרחיקן [ד"ז לא נתבאר אבל הדבר מסתבר, וע"י ס"ה ה' סק"י דסתימת הדבר משמע דמותר בכל גוונא] ולפ"ז נראה דאין זרוע במרחק טפח ומחצה אלא דברים שאין שרשן מתעבה וישאר שיעור מרחק ביניהן, אבל דברים המתעבין צריך להרחיק ביניהן שישאר מרחק טפח ומחצה כשיגדלו, וקלחים המתעבים כמו כרוב צריך י"א ומחצה, [ד"ז אינו מוכרע ויתבאר בס"י דלקמן] ואם הוקשו לזרע כל הירקות צריכים י"א ומחצה.

הרחיק בין מין לחבירו שיעור הרחקה זרוע אפי' ד' מינים וכל מין רחוק מחברו שיעור הרחקה, ואף אם המינים הזרועים מתחלפים מין בשאינו מינו הרבה פעמים משמע דשרי כיון דלא נאמר אלא ה' מינים ומינים הרבה שאסרו בשטח קצר אף שיש שיעור הרחקה ביניהן נראה דאינו אלא מדברנן ולכן אין להחמיר במה שלא הוזכר, אבל לא יזרע ה' מינים אף בשיעור הרחקה כיון שיש ה' מינים זרועים בפחות מו"ט, אבל אם הוסיף לזרוע מן המינים עד שמחזיקים ו"ט על ו"ט ויש מרחק בין מין לחברו טפח ומחצה מותר ואף אם הוסיף ממין אחד, ושאר המינים גרעין גרעין אפשר דמותר בשיעור הרחקה.

פעמים שאדם זרוע ב' מינים ואין ביניהם שיעור הרחקה, כיצד, זרע בצלים על שטח משולש זרוע לפת בשורה אצל זוית הבצלים כזה (כ) ואין מרחיק ביניהן [הר"מ ורש"י, דלא אמרו אין ר"ת בערוגה אלא דצורת ערוגה לא חשיבא

סימן ח

היכרא וכדפריך בגמ' ולא יהא אלא ר"ת ומשני אין ר"ת בערוגה.

היי"ב היתה הערוגה כו', רבנו בפי' המשנה פירש דאחד באמצע דת"ק וששה דר"י היינו בר"ת ותמהו א"כ ל"ל גבול גבוה טפח, ואפשר דכאן חוזר בו רבנו שהרי לא הזכיר תנאי זה, והנה אם נפרש אחד באמצע דאמר ת"ק היינו שזרוע כל הששה על ששה ניחא דבעינן גבול גבוה טפח, וכשם שתלם עמוק טפח ורחב טפח חולק רשות וכמש"כ רבנו לעיל ה"ד, ה"נ גבול גבוה טפח ורחב טפח חולק רשות וזרוע ג' מינים אחד מכאן ואחד מכאן ואחד באמצע והלכך א"צ הרחקה בין מין שעל הגבול למין דלמטה, וכן לר"י זרוע ששה למטה ומרחיק ביניהן שיעור הרחקה בין מין למין אבל בין מין דלמטה למין שעל הגבול אינו מרחיק כלום אף שהצלעות מקביליו וזרוע ג' מינים למזרח כל מין טפח על אורך ב"ט ורביע וכן למערב [דברנו על הפסק טפח ומחצה ואי לר"י סגי בטפח אפשר להוסיף על הזרוע] והנה הר"מ פסק כר"י וכמש"כ בפי' המשנה וכדפריך בירו' וניתני ששה באמצע ולא תירצו כלום, והנה פ"י רבנו דלא אמרינן דבאמת ת"ק פליג וס"ל דוקא אחד באמצע אלא דלא ידעינן טעמא אלא לדינא ודאי גם ת"ק ס"ל דמותר ששה באמצע אלא דלא איירי בה ולא ידעינן טעמא דלא איירי בה, ולכן לדינא פסק רבנו ששה באמצע, אבל צריך טעם למה ברישא פסק רבנו כת"ק דחמשה והכא ביש לה גבול פסק ששה באמצע ולפי גירסתנו בירו' וליתני ששה ע"כ מודה בה ת"ק וצריך טעם מ"ש אית לה גבול מלית לה גבול, ונראה דביש לה גבול זרוע ואינו מרחיק כלום בין הנזרע בו לנזרע למטה ניצל הזרוע סמוך לו מלהתערב עם מה שבערוגה, ואשכחן סברא זו פ"ג מ"ד בשורת קשואין מב' צדדין וכמש"כ ר"ש שם, ואע"ג דהגבול גבוה טפח וחולק רשות, מ"מ לענין להציל את הערבוניא אין גבוה טפח מפסיק והזרוע סמוך לו נראה עמו ומשתייך אליו, והלכך אין ראוי לאסור כאן משום ששה

(א) ר"מ פ"ד ה"ט מיני ירקות כו' וירחיק בין מין ומין כמו טפח ומחצה כו', לכאורה דברי רבנו אינן כפירושו במשנה, דלפירוש פוגע מין בחברו וניתר מדין ר"ת, ואי ברוחות המקבילות קאמר רבנו שירחיק הזרוע במזרח מן הזרוע במערב טפח ומחצה לפי דברי רבנו בפי' המשנה הם רחוקים ד"ט, אבל לפי המבואר כאן בדברי רבנו עיקר כונת המשנה דלא שרינן בערוגה וע"י יותר מה' מינים וה' מינים שרי, ואיירי באופן דלית בהו משום כלאים משום קירוב ומתני' כוללת כל מיני זרעויות, שהן על צורת ההיתר משום שיש בין מין למין טפח ומחצה, ומשכחת לה בכמה גווני וכוללת צורת ההיתר של ר"ת, ורבנו לא יחד כאן אופן הזריעה אלא כלל שנזרעו בשיעור מרחק הראוי ואינן כלאים כל מין ומין שאצלו ומ"מ אסרו חכמים לזרוע ו' מינים בשטח קצר של וע"י, ומיהו היה ל"י לרבנו להזכיר גם היתר ר"ת ואולי חזר בו רבנו וסבר דאין ר"ת בערוגה.

היי"ב בד"א בערוגה כו' שאם יזרע בכל רוח מערוגה זו כו', ר"ל דבערוגה אחת זרוע את כל הרוח ואינו מניח רק הקרנות וכשיזרע ב' הרוחות מקבילות יראה הכל כמעורב, אבל היה אפשר שלא למלא את הרוח ולמשוך את הזרוע של זו לדרום ושל זו לצפון ולא יקבילו זה כנגד זה, וזה מה שהוסיף רבנו בהיי"א דאף כנגד הקרנות אסור שמא ימלא את הקרנות ויניח את ההפסק באמצע והלכך אף זה שלא כנגד זה אסור וזו שאמרו גזירה שמא ימלא את הקרנות [ודברי הכ"מ ז"ל ומהר"ק ז"ל אינו מובן דקארי לה מה קארי לה והלא אמרו גזירה שמא ימלא וא"כ אף אם אינו ממלא אסור] ומש"כ רבנו יראה הכל כמעורב איירי באין ביניהן רק טפח, ואע"ג דאין ביניהם שיעור הרחקה נקט לה רבנו בלשון יראה כמעורב מפני שכל איסור כלאים ביראה כמעורב תלוי כמו שהקדים רבנו לעיל פ"ג ה"ז, וגם בא לאפוקי שהתיחדות הערוגות כל אחת בצורתה לא חשוב

שורות, וכדפריך בפשיטות והאיכא בין הבינים, לא מהני גם שתי וערב, והא דר"א מלתא באפי נפשי דיכול לזרוע מרובעים הרבה ויעשה ריבוע של שתי ואצלו של ערב. ואפשר דלדעת הראב"ד גם ב' שדות של ירק אחת שתי ואחת ערב מותר, ויש מקום לומר דלא התירו אלא במקום דהמרחק טפח ומחצה או ג"ט, אבל בשדה דבעינן הרחקה וי"ט לא, ובעינן הפסק בין שורה לשורה טפח או ג"ט ואז נידונית כל שורה לעצמה וחשיב ר"ת וכמשי"כ סי' ה' סק"ו.

פ"ד ה"ט ואם הטה עליו שבערונה זו כו', זו מימרא דשמואל בערונה שבערונות כו' ודלא כפרש"י ותו' אלא הטיית העליון לחוד מתיר ואף רב לא פליג עלי' דשמואל לדינא אלא דרב לא איירי במהפך וכמשי"כ הכ"מ, אבל משי"כ דהר"ש פי' כהר"מ צ"ע דהר"ש פי' כפרש"י. שם וכן אם עשה תלם וכו', הוא כר"א דאין עירוב מבטל את השורה וכפי' תו'.

ב' פ"ג מ"ב כל מין זרעים אין זורעין בערונה, החילוק בין זרעים לירקות הוא גם בדאורייתא דחטה ושעורה שזרען בתוך וי"ט חייבין עליו ואילו בצל וקפלוט זורע בתוך ו' ואינו מרחיק רק טפח ומחצה, ולמשי"כ לעיל סי' ז' ס"ק כ"ג דדין זרעים כתבואה לכל דבר נראה דאם זרע חרדל ואפונים השופים בתוך וי"ט חייבין עליהן, והא דתבואה חשיב כלאים טפי נראה משום שאינם ממחרים להתבשל וקביעותן בארץ הוא לזמן ארוך וגם מושרשין וינקי טפי והלכך כל שאין לכל קלח מקומו אלא משתתף במקומו מין אחר חשיב כלאים אבל ירק שמתבשל מהר ונלקט סגי ל' במקום קטן ואין כאן כלאים כל שיש לו מקום קטן לעצמו, ומשי"כ הר"מ פ"ד ה"ט והיי"ג משום שדרך לזרוע מעט ולא שדות אפשר לפרש על כונה זו שאין נותנין להן קבע בארץ ומפני שמתבשלין מהר סגי לעולם בזריעת גנות.

ג' פסחים ל"ט ב' אלמא כיון דסופה להקשות יהבינן לה רווחא טפי הי"נ כו', משמע מ"ל זה דבכל כרוב צריך ב"ר משום סופה להקשות, והוי ס"ד דגם חזרת כן קמ"ל, אבל לישנא דריב"ח משמע דוקא שהוקשה אבל קדם שהוקשה מותר [ע"י סי' ט' סק"ז] וצ"ל אלמא דיש מקום לומר דצריך ב"ר, ואולי צ"ל אימא כיון דסופה כו', ור"ל דרב איצטרך לאשמעין דנזרעין בערונה משום דבסופה באמת צריך ב"ר וכדאמר ריב"ח, והוי ס"ד דכל כרוב יהבינן ל' ב"ר וה"נ בחזרת קמ"ל דכל זמן שלא הוקשה נזרע בערונה [נראה בפשוטו דהאי כיון הוא כמו ע"י ור"ל כיון שיש לו זמן שמתקשה יש לו זמן של צורך ב"ר] והר"מ לא הביא הא דריב"ח וצ"ע למה, ומ"מ אנו אין לנו אלא מה שאמרו בגמ' וקלח כרוב שהוקשה צריך ב"ר.

תנא בתוס' ובירור' החרדל והפונין השופין מין זרעים שזרען לירק אין ניתנין אותן ע"ג ערונה האפונין הגמלונין כו', והנה אלה שעיקרן לזרע אם זרען לירק ולא לזרע שדעתו לעקור ירק בטלה דעתו ויש להן דין זרעים, ואלה שעיקרן לירק אף שחשב לזרע יש להן דין ירק, והאפונין הגמלונין ופול המצרי דדרכן להכי ולהכי אזלינן בתר מחשבתו, ונראה דהא דאמר דשאר זרעוני גנה שזרען לזרע נותנין אותן על הערונה היינו דוקא קדם שהוקשו אבל לאחר שהוקשו ומגדלין זרען דין כזרעים דאז עיקר גידולן לזרע, ומיהו נראה דאין זה בכלל הא דריב"ח פסחים ל"ט ב' דהתם קלח שהוקשה קאמר ונתעבה קאמר כמו שפרש"י, וכ"מ בסוגיא דאמר חזרת אצטריך ל' ואי בהוקשה ומגדל זרעו כל ירקות נמי, אלא ודאי לא אצטריך לאשמעין דלא מצרכין לירק ב"ר משום שסופו להקשות ולגדל זרע דא"כ בטלת כל דין ירק אלא בהני דהקלח מתעבה קאמר ועדיין הוא מגדל ירקו.

והנה מבואר דאי לאו דבטלה דעתו הדין נותן דבזרוע לזרע צריך ב"ר והיינו נמי טעמא דהוא משתתף בארץ

מינים בשטח קצר, ולזה פריך בירור' וניתני ששה באמצע דודאי לא פליג כאן ת"ק דבשלמא ברישא פליגי בקרא אי התיר חמשה או ששה אבל הכא הגבול מציל וחשיב כערונה שהיא שמונה על שמונה ואם התיר ר"י י"ח אלמא דיי"ח בערונה של חע"ח אין לאסור גם לת"ק מותר כאן ועלתה בקשיא מ"ט לא תני לה ת"ק, ועיקר פלוגתת ר"י ארישא ונקט תרועיה ובסיפא מודים לו חכמים, ובעי למדחי דר"י לא איירי אלא ברישא ומודה בסיפא דיותר מיי"ג אסור בשטח קצר ומביא הא דר"ח דמתיר י"ח.

שם ה"ט"ו הרוצה למלא כל גינתו כו', אע"ג דבכל תמונות לא התירו בו"ט אלא ה' בעיגולים התירו טפי ואע"ג דמקרא ילפינהו עיקרו מדרבנן ואסמכוהו אקרא וראו להקל בעיגולים טפי, והנה לא התירו לדעת רבנו יותר מחמשה עיגולים וגם לא התירו בפחות מו"ט להשתמש בהיתר זה ומ"מ אפשר דמותר ג' או ד' עיגולים בפחות מו' טפחים, ואפשר דלא התירו כלל בפחות מו"ט לזרוע הקרנות סביב העיגול, ואע"ג דבעושה ה' עיגולים בו"ט ע"כ ב' וג' הן נמצאין על שטח קטן מ"מ כשמרבה בעיגולים מינכר טפי. ומשי"כ רבנו אפי' ששה על ששה, ר"ל אע"ג שהוא שטח קטן וכשי"כ בשטח יותר גדול אבל פחות מו"ט לא.

הקשה הראב"ד דלא יתכן שיהיו כל העיגולים על מדה אחת, ור"ל דכשקובעים חכמים שיעור קובעים על מדה שוה שהרי בידם לתקן על מדה שוה שכל עיקר תקנתם כדי לעשות משמרת למשמרת ושוקדים תמיד לקבוע דבריהם על אופן נוח לזכור ולשמרו ואם קבעו חכמים ה' עיגולים הרי אסרו למעט מדת העיגול שכל שהעיגול מתמעט מפסיד בהכרתו, וא"כ לא יתכן שאמרו חכמים ה' עיגולים ד' גדולים ואחד קטן מהם ושאסרו להקטין את הארבעה אפי' אם יחריב סביביו, והתירו את החמישי אע"פ שהוא קטן, ומיהו עיקר דברי הראב"ד צ"ע משי"כ שאם יעשה העיגול טפחים ומחצה לא ישאר רק טפח באמצע ולפי החשבון ישאר באמצע טפחים וב' חומשין שהרי אלכסון של הערונה ח' טפחים וב' חומשין וכאשר תרבע בכל קרן טפחים ומחצה יעלה האלכסון של מרובע שבקורן ז' חצאי טפח כזה (כא) וישאר מקו האלכסון הגדול בין מקצוע של הריבוע שבמזרחית דרומית לבין מקצוע של הריבוע שבמערבית צפונית טפח וב' חומשין, וכשתעשה עיגול בריבוע שבקורן טפחים ומחצה ישאר מקו האלכסון של ריבוע הקטן חצי טפח למזרח דרום וחצי טפח לצפון מערב, וכן תעשה לריבוע שבקורן מערבי צפוני וישאיר ג"כ חצי טפח, ונמצא דבין עיגול לעיגול ב' טפחים וב' חומשין ואינו חסר רק חצי חומש, ואפשר למעט מעט מדת העיגולים ויהיו כל העיגולים שוין, אבל נראה לו להראב"ד דודאי לא תיקנו חכמים את מדתם אלא בטפחים שלמים, ומשי"כ הראב"ד דאינו אלא טפח כונתו כשנרבע את האמצע כזה (כב) וממילא אין מקום לטפחים ומחצה לעיגול האמצעי.

והראב"ד פי' דהתירו כ"ה עיגולים של טע"ט ואע"ג דאפשר לעשו' טפי לא התירו יותר, ונראה דמניח מעט בין עיגול לעיגול והיינו טפח יתירא דהא הערונה ו' על ו'.

הא דאמר ר"א היו זורעין שתי זורען ערב, פי' הר"מ דאם העיגולין שתי זורע בין העיגולין ערב כזה (כג) והר"א כתב דהעיגול לא שייך בו שתי וערב, ור"ל דלעולם חשבינן השורה את הזרעים המקורבים, ובין שורה לשורה מניח ריוח יותר מהריוח שבין זרע לזרע ועי"ז מתיחד שם שתי ושם ערב, אבל בעיגול חשבינן לעולם כאילו הזרעים נזרעו בקו המעגל ואין נפקותא בין אם הזרעים קרובים זל"ז או רחוקים טבע העין להקיף את העיגול ואין ניכר כאן שורות כיון שאינן שוות שהראשונה זרע אחד והשני' שנים ונטבע בעין קוי ההיקף וכאילו נזרעו עיגול בתוך עיגול וכיון דהעיגול לא חשיב היכר לבין הבינים אע"ג דזה עיגול וזה

התלם בין מין למין בכל הנזרע, אלא דפליגי במין אחר החבוש בג' רוחות ממין של השדה כמין חיית והתלם מקיף את המין בכל ג' רוחות, לר"ע סגי בהכי ולר"י אין היתר תלם אלא מרוח אחת או מב' רוחות, אבל לא מג' רוחות, ונראה דלר"י אף ב' רוחות כמין ג"ס לא הותר, אבל ב' רוחות לימין ושמאל ושניהם מפולשין מותר, ונראה דאם במזרח איכא תלם ובדרום הרחיק טפח ומחצה מודה ר"י דמותר.

ונראה לפ"ז דלא בעינן אורך ו"ט לר"ע אלא במתעסק כמין ג"ס דמודה ר"ע לר"י קדם ו"ט שאינו מפסיק אי מתעסק, אבל אם הוא מפולש כיון שמפסיק בכל אורך הזריעה מותר אף שאין בארכו ו"ט ואפשר דצריך מיהא ד"ט כהא דתנן פ"ב מ"ח בגדר. [שו"ר בירו' ה"ג מבואר דלא הותר הפסק תלם בפחות מו"ט אורך וכמש"כ לק' ס"ק ט"ז].

אבל מדברי הר"מ במשנתנו משמע דלר"ע סגי באורך ו"ט אף שזריעת הכלאים נמשכת זו אצל זו, וכ"כ לעיל מ"א, וצ"ל דהא דאמר בירו' דלר"י אינו חובש בג' רוחות נלמד מהא דאמר עד שיהא התלם מפולש מראש השדה כו', משמע דבא למעוטי אף חובש בג' רוחות ולר"ע דסגי בו"ט ועושה ר"ת כש"כ דמותר חובש בג' רוחות ויש בכל רוח תלם מפסיק, מיהו קשה למה שביק בירו' עיקר פלוגתיהו ונקט חובש בג' רוחות הלא היה ראוי לומר אין ר"ע דסגי בו"ט אית לי ברוחב מלאו ר"י דבעי מפולש לא כש"כ, ועי' לק' ס"ק י"ב.

ז) והא דאמר ר"ע רחבו כמלאו, פי' הר"מ שאם עמקו יתר על רחבו מתבטל רחבו, והנה עמקו לא פחות מטפח ורחבו לא פחות מטפח וכמש"כ לעיל, ואין הכונה כאן בדברי ר"ע ור"י לפרש שיעור רחבו אלא בא לומר שאם עמקו יתר מטפח לא סגי ברחב טפח, ור"י פליג דלעולם סגי ברחב טפח, כן פי' הר"מ, והנה לא מש"ל צורך הרחב לפי העומק אלא עד טפח ומחצה אבל בטפח ומחצה סגי מדין הרחקה, ובלי הר"מ במשנה ואפי' אמה והוא תימא, [ואמנם אם דעת הר"מ דלאחר ו"ט מיצר והולך ניחא דבמרחיק טו"מ אינו רשאי להיו' מיצר והולך ולכך בעינן רחבו כעומקו עד אמה].

ובירו' בספ"ק משמע דהא דאמר ר"י רחבו כמלא רחב פרסה היינו אפי' בלא עומק ואפי' בחטה ושעורה ופשטא דמשנתנו ל"מ כן וצ"ע, ועי' סי' ה'.

יש לעי' לר"י דאית לי בא עירוב וביטל את השורה וס"ל שאין היתר תלם אלא בב' שורות בין בקשואים ודלועים בין בשאר מינים, אי"כ איך יתכן הא דזורעים על הגבול טפח או בתלם טפח וסומכין לגבול מין אחר, וצ"ל דעל הגבול או בתוך תלם מינכר טפי ולא מצרכין ב' שורות, אבל לסמוך לגבול מכאן ומכאן למחשב את הגבול או התלם הפסק בעינן ב' שורות, והנה ר"ש מוקי ע"כ מתני' דהיה לה גבול בערוגה בחורבה ולא הותר לסמוך ערוגה על סמך הפסק הגבול כיון שאין בערוגה ב' שורות, ולמש"כ סי' ז' סק"י דמודה ר"ש בשאר מינים ניחא הכל. שו"ר שהדבר מוכרח דהא תנן במ"ג בהיתר תלם ומבקש ליטע בתוכה שורה של ירק אחר, הרי דסגי בשורה אחת.

ח) ר"מ פי' הי"ב בד"א כו' ורצה לזרוע בצדה, למש"כ לעיל אפי' השדה מקיפה את השורה מג' רוחות, ואי אין איסור חבוש בירק [עי' לעיל סי' ה' ס"ק י"ג] אף בד' רוחות, ובלי הירו' משמע מד' רוחות לא, ואפשר משום דהוזכר דרך אגב לא נקט אלא מה שמפורש בדברי ר"ע.

שם דין לעשות בין השדה ובין השורה תלם כו', לא הזכיר רבנו שדיו בהרחקת טפח ומחצה כיון שלא נאמר בהדיא, אבל הדין אמת דסגי בשיעור הפסק יניקה וכמש"כ סק"ה.

שם ארכו ו"ט בלבד, לא נתבאר מה יעשה אחר ו"ט, ואפשר שצריך הרחקת הטפח אלא שא"צ עומק

וקבוע במקומו טפי, וכן הקלחים המתקשין ומתעבין קביעי טפי וינקי טפי.

כתב הר"מ פי"א ה"ח כשיזרעו כל מיני זרעונים אלו כו' כל זמן שלא ניכר הזרע דשא ונקרא ירק, נראה דבא רבנו לשלול דכשמתקשה וניכר הזרע יש לו דין זרעים, ואם זו מימרא דריב"ח הרי כבר כתבה רבנו אבל למש"כ לעיל הא דריב"ח מלתא אחרייתא וצ"ע. ויש לעי' בקלח כרוב שהוקשה אי חייבין עליו תוך ו"ט כתבואה, או שאינו אלא מדרבנן.

ואפשר דקלח של כרוב שהוקשה היינו כבר ניכר הזרע וכן חזרת שסופו להקשות כבר ניכר הזרע ושאר ירקות שיוצאין בהן הן דקין אף לאחר שניכר הזרע, והר"מ כתב מלתא פסיקתא דקדם שניכר הזרע הוי כולו ירק ולא כתב בהדיא דלאחר שניכר הזרע הן זרעים דאין כל המינים שוין, אבל כיון שלא נתפרשו בגמ' חילוק המינים כולו איסורי לאחר שניכר הזרע, ולא הביא הר"מ דירקות שיוצאין בהן בפסח מותרין לאחר שניכר הזרע דלא לישתמע דשאר אסורין ובאמת יש עוד מותרין ולכן סתם להו. וכ"מ בירו' ספ"ג דהא דריב"ח במקיימן לזרע וכמש"כ סי' ט' סק"ז.

ד) פי"ג מ"ב חרדל ואפונים השופים מין זרעים, היינו אפי' זרען לירק, והא דאפונים הגמלנים מין ירק היינו בזרען לירק וכדאמר בירו', ונראה דה"ה בזרען סתם, ונקט הני משום שהן נוטין בטבען לירק ולזרע יותר משאר זרעים וירק שכולן מתיחדין בטבען זה ירקו עיקר וזה זרעו עיקר, אבל הני אינן מיוחדין כל כך לדבר אחד והוצרכו חכמים להכריע בהם, והכריעו את החרדל והאפונים השופים לזרעים ואף אם זרען לירק, והגמלנים לירק אם זרען לירק, והחילוק בין זרען לזרעים או לירק הוא שינוי בשהייתן בארץ ובהוספת השרשתן, ולכן משתנה שיעור הרחקתן לענין כלאים.

ה) פי"ג מ"ג היתה שדהו זרועה ירק כו', ענין משנתנו כפי' הר"מ דאשמעינן כאן היתר ירק אצל ירק בלא הרחקת טפח ומחצה, והנה בירק דין אחד ליחדי אצל יחדי ושורה אצל שורה וסגי בג"ט לרש"י ובטפח ומחצה לדעת הר"מ כמבואר בפרש"י ותו' שבת פ"ה ב', וכ"כ הר"י רפ"ג דהא דאמר בערוגה בחורבה משום שאין בין הערוגות אלא גבול אחד, אבל אם יש בין ערוגה לערוגה טפח ומחצה מותר, וכ"מ בשבת שם דאמר בנוטה שורה לכאן ושורה לכאן, ולפי' הר"מ מותר בזה מדין הפיכה דתנן פי"ג מ"ה נוטע אדם כו', ואין היתר זה אלא במקום דסגי בהרחקה שיעור יניקה אבל בין שדה לשדה דבעינן ו"ט לא מצינו שהתירו בהפיכה, אלא ודאי בין ערוגה לערוגה א"צ ו"ט אלא שיעור יניקה, וכן מוכח מהא דמבעי לי' בהפקיע תלם ופירשו תו' דהיינו עשה תלם בין ערוגה לערוגה, ובין שדה לשדה לא מהני תלם כמבואר בלשון הר"מ במשנתנו ובחיבורו פי"ג הי"ב, והנה תנן הכא דשורה אצל שדה דינו כשורה אצל שורה ובהרחקת טפח ומחצה סגי אלא אם עושה תלם טפח בעומקו וטפח ברחבו חשיב הפסק בין מין למין, והנה לא נתפרש במתני' עומקו ורחבו אבל עומקו נלמד ממשנה דלעיל התלם ואמת המים כו', ודין אחד הוא זריעת תוך התלם ועל שפתו וזריעת שתי שפתי החרץ, שאם חשיב הפסק מפסיק בין מין שבתוכו למין שעל שפתו ומפסיק בין מין שבשפת זה למין שבשפת השני, ורחבו תנן הכא במשנתנו בדברי ר"י וליכא דפליג עלי' בהא, והכי תניא בתוס' תלמיות של טפח טפח [עי' סי' ז' ס"ק כ"א]. [א"ה, עי' בהוספה לעיל סי' ו' סק"א אות כ"ח].

ו) והנה נחלקו ר"י ור"ע, דר"י סבר דצריך שיהא התלם מפולש ור"ע סבר דסגי באורך ו"ט, והיה אפשר לומר דלר"ע אחר ו"ט מותר לעשות ר"ת כדן ב' שדות ירק שתחלתן בהפסק ו"ט על ו"ט ומיצר והולך, אבל בירו' אמר דלר"ע חובש בג' רוחות, ומשמע דמודה ר"ע שצריך שיהא

שנוטע ראש הלפת ומשמע שנוטע את הלפת ולא שזורע זרע הלפת, ולכאורה דין אחד הוא אם זורע ראש הלפת או שזורע זרע הלפת, ואם מפני שהוא ממלאהו דאמר היינו בשעת נטיעה קאמר ניחא, אבל אם הדבר תלוי בשעת נטיעה אם אינו ממלא יהא מותר, ואפשר משום שעל הרוב ממלאהו אסרוהו, ופי' ראש הלפת היינו שרשי הלפת כמש"כ תו' חולין צ"ט ב'.

מ"ב גבול שהיה גבוה טפח ונתמעט כשר שהיה כשר מתחלתו, יש לעי' איך מתירין כלאים דאורייתא ב' מינים תוך טפח [שהוא דאורייתא כמש"כ הר"מ פ"ג הי"ן] ואע"ג דמקיים כלאים קיי"ל דאינו אלא מדרבנן וכמש"כ לעיל סי' א' סק"ח, ומ"מ בניכוש והשקאה יש איסור דאורייתא, והכא אמר בירו' שאין זורע לאחר שנתמעט, ומשמע שלא אסרו ניכוש והשקאה, וע"כ צ"ל דאף שנתמעט לא הוי כלאים מדאורייתא שניכר הדבר שהיה גבול וליכא ערוביאי, ונראה דוקא בנשתייר רובו, וכן משמע לשון ונתמעט.

והנה לא התירו אלא בגבול גבוה טפח ורחב טפח ואם אינו רחב טפח אף שגבוה י' טפחים חסר משהו אסור, ואם היה י' בשעת זריעה ונתמעט אסור כדין גדר שנתמעט כיון שאינו רחב טפח להתיר מדין גבול.

יא) מ"ד ר"ש, הביא ירו' פלוגתא ר"י ורב אי פליג ר"א ברישא, ונראה דלר"י מתיר ר"א שורה אחת של קשואים שורה אחת של דלועים, דאי ר"א לא התיר אלא ג' שורות של ג' מינים משום שאין כאן ערוב גמור דכל אחת מושכת את האמצעית אצלה, ליפרוך גם לר"י כיון שזרע שני מינין נאסר [ומיהו י"ל דזרע האמצעי באחרונה לתירוץ ראשון שכתבנו לקמן] כמו דפרך לרב אלא לר"י ר"א מתיר גם ב' שורות, והא דאמר ב' שורות מצטרפות להציל באמת לר"א א"צ הצלה כיון דאין ב' שורות מצטרפות ליאסר [ר"ל שאין מתערבן לבטל התלם שביניהן וליאסר] אלא באמת ר"א תרתי אית לי, דבסיפא הקשואין אינן מתערבין כיון שהן ב' שורות וממילא אפשר למשוך יחוס הדלועין לצד זה ופול המצרי לצד זה והיינו דב' מינים מצטרפין להציל ר"ל הקשואים והדלועים והקשואים ופול המצרי מצטרפין להציל שלא יתערבו הדלועים ופול המצרי, וגם סבר דלעולם סגי בתלם בין ב' שורות, וצ"ל דהא דתני ברישא אסור ובסיפא תני ר"א מתיר, צ"ל דר"א לדבריהם דרבנן קאמר, אודו לי מיהא בסיפא, והיינו דאמר מתני' פליגי אדר"י [לפי ג' הגר"א] דתנן ר"א מתיר ור"ל דל"פ ברישא, ואפשר למגרס מתני' מסייע לר"י מתני' פליגי אדרב שורה אחת כו' שורה אחת של קשואין ר"א מתיר עד שלא נטע כו', ואפשר דלר"י באמת ל"ג ברישא אסור ור"א קאי אתרויהו.

והא דאמר זרע ארבעתן בב"א, נראה דלאו בב"א ממש קאמר, דזה אי אפשר, אלא שזרען ביום אחד שהן נשרשין ביום אחד, ובשעה שזרע את הראשונים היה דעתו לזרוע ארבעתן וכל שדעתו לבטל את הכלאים קדם שישריש מותר כשעוסק בזריעתן וכמש"כ סי' ג' ס"ק י"ג. ויש לעי' למה לא מוקי כשזרע ב' שורות הקשואין ברישא, ואפשר דכל זמן שאין כל שורות שבין הקשואין זרועין אין ב' שורות הקשואין מצילות, א"י דדייק דהו"ל למתני קשואין מכאן וקשואין מכאן ודלועין ופופה"מ באמצע.

יב) וב' שורות שאמרו היינו כל שורה ד"א כדאמר בירו', עי' לק' ס"ק י"ז.

ובשאר מינים דתלם מתיר היינו אפי' אין בנזרע ו"ט, והכי מוכח לפי' תו' שבת פ"ה ב' דאין נזרע בערוגה רק גרעין אחד באורך הרוח ואפי"ה אמר דניתר בתלם. שו"ר בירו' פ"ג ה"ג מבואר שאין התיר תלם אלא בשורה של ו"ט וזרוע שלשה ולפי' תו' אפשר דגמ' דידן פליגי, א"י זריעת ערוגה חשיבא כזרועה כולה, ולר"ע דסגי בוי"ט סגי גם

וכל' רבנו במשנה, ואפשר דמיצר והולך, וכתבנו לעיל דבירו' ל"מ כן.

שם ורחבו בעומקו, נקט רבנו ל' המשנה ולא פירש דלא יפחות מטפח בעומקו ורחבו וסמך על מש"כ פ"ד הי"ד דעומק התלם לא פחות מטפח, ושם הי"ב דגבול צריך שיהי' גבוה טפח ורחב טפח.

שם ה"טין חריץ שהוא עמוק י' ורחב ארבעה, היינו במקום דלא סגי בתלם כגון ב' שדות ירק או ב' משרות של תבואה, אבל ב' ערוגות ירק סגי בתלם, וכמש"כ רבינו הי"ב ובפ"ד הי"י.

וכל מקום שתלם מפסיק אין נפקותא בין תלם בעומק או בגובה, והא דאמר בירו' אין סומכין לגבול, היינו במקום דלא סגי בתלם כמש"כ סי' ז' ס"ק כ"ב, וכ"מ בדברי רבנו פ"ד הי"ב י"ד למש"כ לעיל סק"א.

פ"ד הי"ד התלם כו' שהם עמוקים טפח, לא פי' רבנו רחבם ואינו פחות מטפח כמש"כ הי"ב בגבול, ולדעת רבנו צריך שלא יהא עמקם יתר על רחבם.

גבול או חריץ בין ב' שדות שאינם מפסיקין כמש"כ רבנו פ"ג הי"ב ואינו רשאי לזרוע מין אחד מכאן ומין אחד מכאן, מ"מ על הגבול ובתוך התלם זורע מין אחד וכדאמר בירו' דחובש מבי' רוחות אף לר"י ומשמע אפי' שדה מכאן ושדה מכאן ותלם באמצע, ואע"ג דהתם תלם מכאן ותלם מכאן ושורה זרועה באמצע נראה דה"ה דזרע את התלם.

ט) ולדעת ר"ש לא הותר לסמוך לגבול גבוה טפח ורחב טפח מכאן ומכאן, וכן מה שעל הגבול והסמוך לו חשיב כלאים, אלא שטפח הגובה נמדד בשיעור הרחקה ואינו מרחיק הגבול רק חצי טפח, וכן תלם עמוק טפח ורחב טפח אינו מפסיק בין המינים שמכאן ומכאן ולא בין מין שבתוכו למין שבצדו, והא דתנן התלם ואמת המים כו' פירש ברחבין, וכן משנתנו רחבו כמלאו פירש מלאו ו"ט, ויש לעי' למה לא סגי בטפח ומחצה והלא בין ערוגה לערוגה סגי בטפח ומחצה כמש"כ ר"ש פ"ג מ"א [ואולי בין תלם לשדה בעינן ו"ט כשיעור בין שדה לשדה, ועי' לעיל סי' ה' סק"ח במשך] ואפשר דהכא מיירי במיצר והולך ולכך בעינן ו"ט על ו"ט בתחלתו, ולפ"ר לא איירי בתלם עמוק שאין נפקותא בעומקו, מיהו הא דתניא בתו' עושה אדם תלמיות טפח טפח וזרוע בתוכן ג' מינים, א"א לישב לפ"ר, וכן סוגיא דירו' בהא דאין סומכין לגבול וכמש"כ סי' ז' ס"ק כ"ב, וכן סוגיא דשבת פ"ה ב' הפקיע תלם א"א לישב דבתלם ו"ט לא שייך למבעי דבטו"מ סגי, וכיון דבשו"ע סי' רצ"ז העתיק דברי הר"מ הכי נקטינן.

והר"א בהש' פ"ג הי"ב פי' מלאו מלא עול השרוני, ואינו מובן הלא בירק אפי' בין שדה לשדה די בוי"ט על ו"ט ולמה צריך בין שורה לשדה מלא עול השרוני שהוא ב"א, ועוד א"כ הרחב הוא האורך [ומיהו משום שהולך לאורך השדה והשורה קרי ל' אורך].

ז) מ"א לא יטע ראש הלפת בתוך הגבול מפני שהוא ממלאהו, נראה דכל שלא נשאר מכותל הגבול לצד הערוגה אין לו תורת גבול, ומשנתנו מיירי בסומך לגבול לפי' הר"מ, או שרומו של גבול נמדד בשיעור הרחקה לפ"ר, וכיון שנתגלה הלפת לתוך הערוגה הוי כזרוע למטה, ויש לעי' למה נתיחד לפת הלא כל הזרועין מתגדלין ואם יזרע אצל שפתו כשיתעבה ימלא ואם מותר עד שימלא וקעין דאמר פסחים ל"ט ב' בקלח של כרוב וכמש"כ סק"ג א"כ לפת נמי, וצ"ל משום דשכיח שימלא בכל מקום שיזרענו אסרוהו חכמים בכל אופן אף קדם שימלא, ומ"מ לא אסרו אלא בגבול אבל בערוגה לא אסרו אף באין בינו למין חבירו אלא טפח ומחצה וכשיתעבה יתמעט שיעור הרחקה, דכיון שאין שיעור לדבר הוי לפת כשאר ירקות ואם באנו לאסור נאסרו כולן, ואם נאמר דשיעור טפח ומחצה סגי אף שמתעבה דעיקר יניקתו בשרש האמצעי ניחא טפי, ויש לעי' למה נקט

בדאית ל'י שראכא הוא דוקא בתלם אבל שיעור הרחקה מתיר, ועוד דב' שורות בחד מין סגי לענין היתר תלם, ועי' ס"ק י"ז, וכ"ז לפי ר"מ.

(יד) ולפ"ש ר"י אליבא דרב כהנא סבר דיש חילוק אם שיעור הדלועים לצד הבצלים או לצד עצמם שאם שיעור הדלועים לצד הבצלים צריך חרב בין הדלועים והבצלים ח' אמות ואם הן לצד עצמן סגי בד' אמות חרב ביניהן ונמצא דאם ב' שורות הדלועים שמכאן ומכאן שערן לצד הבצלים נותן ח' אמות חרב מכאן וח"א חרב מכאן והוי בין דלועים לדלועים כ"ד אמה, ואם ב' נטיעות הדלועים שערן לצד עצמן נותן ד"א מכאן וד"א מכאן ונמצא בין דלועים לדלועים ט"ז אמה, ואם נטיעת דלועים אחת לצד הבצלים ואחת לצד עצמן נותן ח"א מצד זה וד"א מצד זה, ונראה דגם בין דלועים לדלועים יש קפידא בשיעוריהו כגון במקום דיש ביניהן כ"ד אמה [היינו בנטיית שערן מכאן ומכאן לצד הבצלים] אם מיעט קמת הבצלים אמה אינו רשאי לקרב את הדלועים אמה ולא יהי' ביניהן רק כ"ג אמה, ואע"ג דבין הדלועי' והבצלי' יש ח"א מכאן ומכאן, מ"מ כיון דשיעור הדלועי' נוטים זה לעומת זה צריך כ"ד אמה ביניהן.

ולר"י אליבא דשמואל אף אם הופך השיעור לעצמו צריך שלא יהא חרב פחות מו' אמות מכאן ו' אמות מכאן, ואם הופך השיעור לבצלים צריך ח' מכאן וח' מכאן, ואם הפך צד אחד לבצלים וצד אחד לעצמו נראה דמצריך ח' מכאן ו' מכאן.

ור"ע ל"פ אשיעור הרחקה אלא דסבר דבשורה אחת של דלועים לא החמירו להצריך ח' אמות בינם לבצלים אף בהופך שיעור הדלועים לבצלים וסגי בד"א.

וחכמים ס"ל דאף בשיעור דלועין לעצמן צריך שיהא חרב י"ב אמה בין דלועין לבצלים בצירוף ב' ההפסקות יחד, ואין נפקותא אם עשה ו' מכאן ו' מכאן או שפחת מצד אחד והוסיף מצד אחד ובלבד שלא יפחות מד"א.

והנה קיי"ל כחכמים, ויש נפקותא לדינא בין פ"ש לפר"מ, דלפ"מ קיי"ל שאין מקיימין ירק בין ב' שורות של דלועים אלא א"כ יש ביניהן י"ב אמה ואז מותר לנטוע בצלים בכל י"ב אמה וא"צ להניח רק תלם מפסיק ביניהן או טפח ומחצה, [ואע"ג דיי"ב אמה רחב הוי שדה מ"מ א"צ מרחק ו"ט כשיעור שדה כיון שהדלועין אין בהם שיעור שדה אלא שורה סגי בטפח ומחצה וכמשי"כ סי' ו' סק"א אות כ"ט].

ולפ"ש צריך שיהא ביניהן כ' אמה ואז מותר לזרוע בצלים ביניהן ח' אמה ולא יפחת מד"א חרב בינם לבצלים.

ודין זה הוא דוקא בדלועים אבל לא בקשואים ופול המצרי, אע"ג דבמ"ד הושוו ג' המינין לענין דמצרכין להו ב' שורות, הכא בחומרא זו דוקא דלועין דלועין אפי' דלעת המצרי חמור מקשואין ופול המצרי, כדאמר בירו' ספ"ב מהו רואה אני כו' אם דלעת מצרית שהיא מסבכת כו' קישות ופול המצרי לא כשי"כ כו' כל הן דתנינן קישות כו', והכי מבואר לעיל מ"ד דקשואין מכאן ומכאן ודלועין ופול"מ באמצע ר"א מתיר וחכמים אוסרים ול"פ אלא בהיתר תלם אבל י"ב אמה לכו"ע א"צ, ומיהו אי דין שורות של דלועין היינו דוקא בשורות של ד"א אין ראוי משם דהתם בשורות של ו' טפחים קיימין כמשי"כ ס"ק י"ב. [כל משי"כ כאן הוא טעות דדין דלועים של מ"ו כולל כל הג' מינים ואף מין אחד משלשה אלו מכאן ומין אחר מכאן חובשין את האמצעי, והא דב' שורות ש"ק שתי שורות ש"ד ב"ש של פוה"מ מותר נחלקו בזה בגמ' ונתבאר לקמן].

(טו) ירו' פ"ג ה"א גובל מהו שיציל את הירק מיד מוקשה כו' ר"ל דלועים מכאן ודלועים מכאן דאין מקיימין ירק ביניהם עד שיהא ביניהן י"ב אמה אם עשה בין הדלועין והירק גבול גבוה טפח ורחב טפח אי שרי לנטוע ירק ביניהן

השורה בוי"ט ואח"כ מיצר והולך, ובה מתפרש הא דאמר בירו' דר"ע מתיר חבוש מג' רוחות. ועי' לק' ס"ק ט"ז.

ואחד מהג' אלו סומכין בהפסק תלם לשאר מינין, דדוקא בב' המינים אית להו שראכא בעינן שתי שורות.

ובר"ש משמע דב' שורות של קשואים וב' שורות של דלועים מותר בלא הרחקה, וצ"ע דא"כ מאי פריך שבת פ"ה ב' משורה אחת של קשואים להא דהפקיע תלם.

וכן יש לעי' במה דמשמע בפ"י הרא"ש דדוקא ג' שורות כל מין שורה אחת אסור אבל ב' מינין מותר דלפ"ז לא פריך מידי שבת שם. [כ"ז למאי דמשמע בגמ' דידן, אבל בירו' מפרש משום חבישה, וכמשי"כ לק' ס"ק י"ז].

(ג) פ"ג מ"ו היתה שדהו זרועה בצלים כו', ענין משנתנו דאע"ג דירק בירק ב' שדות ו"ט ב' שורות טפח ומחצה, או תלם עמוק טפח, ורשאי לעשות ב' שורות של כרוב וביניהן שורה של בצלים ובין הכרוב והבצלים טפח ומחצה או תלם, נתנו חכמים חומרא מיוחדת בדלועין [מפני שהתפשטותן מרובה מכל המינין כמשי"כ הר"מ במשנתנו] שאם שורה של דלועים מכאן ושורה מכאן אין נוטעין ירק אחר ביניהן אלא בתנאים דמשנתנו.

והוא לר"י צריך שיהא בין שורה דלועים זו לשורה שני' י"ב אמה ואז רשאי ליטע ביניהן ירק ורשאי בשטח קצר ובשטח רחב ובלבד שלא יזרע ירק אחר תוך ב' אמות סמוך לדלועין וא"כ השטח שמותר לזרוע בו הבצלי' ח' אמות ורשאי למלא כל הח' אמות בצלים.

ולר"ע סגי בח' אמות בין הדלועים ומותר לזרוע אף סמוך לדלועים ומרחיק טפח ומחצה או עושה תלם.

ולחכמים מרחיק בין הדלועים י"ב אמה כר"י אבל סומך בצלים לדלועין במרחק שבין ירק לירק דעלמא היינו טפח ומחצה או תלם.

ואפשר שאין חומרת דלועים אלא בשורה, ושורה זו מבואר בירו' דהיינו ד"א אבל בפחות מזה אפשר דדלועים כשאר ירק, ושיעור האורך מפורש בירו' דתלוי בהאיבעיא או ח' אמות או י"ב, ועי' לק' ס"ק י"ז באורך.

ובירו' נחלקו דכהנא סבר דר"י מתיר לסמוך הדלועים לבצלים בהפסק תלם ובלבד שיניח ד"א חרב אצל הדלועים לצד שני [ואף שאינו נוטה את השיעור לצד שני מ"מ ע"י מקום הפנוי שאצלן הן מתיחסין לחוץ ומגין מקום הפנוי שלא יראה כעירבו עם הבצלים], ואף במניח החרב בין הדלועים לבצלים לא סגי בפחות מד"א, והיינו דאמר פעמים ט"ז פעמים י"ב פעמים ח', ולא דוקא שיעורים אלו אלא ה"ק צריך שיעקור ח' אמות מכאן וח' אמות מכאן וח' אמות קמת בצלים באמצע, ובאותן ח' אמות נוטע ד"א דלועים בכל מקום שירצה לבחור ד"א מתוך הח', ואפשר דג' שיעורין דנקט דוקא, אבל אם יעשה ביניהן י"ד ויניח לאחריהן אמה חרב אסור דאמה אחת לא חשיבא, אבל ב' אמות לפנים וב' לחוץ מותר דמקומות הפנויות שמכאן ומכאן מיחדין את הדלועין לעצמן.

והא דמותר להניח את הד"א לפנים ונטע את הדלועים לצד הבצלים שנשארו ואין הבצלים אוסרין את נטיעת הדלועים, משום שאין הדלועים חובשין את הבצלים ההם, שאין הדלועים אלא מצד אחד והלכך סגי בהפסק תלם.

ושמואל סבר דלר"י לעולם י"ב והיינו ו' אמות מכאן ו' אמות מכאן וכמו שפירשנו לעיל.

ואין להקשות מכאן לר"ש דאמר שבת פ"ה ב' בא עירוב וביטל את השורה ואף בכל ירק אין מותר בתלם אלא בב' שורות, איך מתירים חכמים לסמוך את הדלועים אצל הבצלים בהפסק תלם ומשמע אף בשורה אחת של דלועים שרי, י"ל דבאמת לר"ש לא שרי בתלם אלא בהפסק טפח ומחצה, ואע"ג דעיקר משנתנו לענין חבישה ולא מהני שיעור הרחקה בזה, מ"מ אי נכלל במשנתנו שאין תלם מתיר

ואפשר דלא אסר שמואל אלא כשב' השורות באמצע השדה וחבושות השורות מכאן ומכאן במין אחד.

ומסיק דאפי' ד' שורות באמצע הבקעה מותר ואפי' אין באמצעיות רחב וי"ט אבל החיצונות צריכין וי"ט ויהו זרועין לא פחות משלשה, ומיירי כשהארבע שורות של מין אחד, ולא נתפרש במה הן ניכרין שהן ארבע שורות ומשמע דעיי' גבול שביניהן הן מתחלקין, ונראה דד' שורות דאמר לאו דוקא אלא הי"ה יותר עד שיעור שדה.

(יז) פ"ג הי"ד חזקי' אמר במחלוקת כו', מסוגיא זו מבואר דעיקר דין משנתנו משום דאלו ג' המינים אם יש מהם מכאן ומכאן חובשין את האמצעי בין שהחיצונות מין אחד בין שהן ב' מינים, וכהא דתנן מ"ו בבבלי בין הדלועים, ושמעין מכאן דלאו דוקא דלועים הי"ה קשואים ופוח"מ כיוצא בהם, ואף בקשואים מכאן ודלועים מכאן ובבבלי באמצע, ושמעין מסוגין דשורות שהוזכרו היינו של ד"א ואורכן לא פחות מח' אמות ומבעי לן אי סגי בח' אמות או דצריך י"ב אמה, וגם שמעין מכאן דמשנתנו דוקא נקטה ג' שורות אבל שורה ש"ק ושורה ש"ד מותר בהפסק תלם, ובשלש שורות עיקר הקפידא בהאמצעית שתהא ח' אמות דבשיעור הזה אינה נחבשת, וניתרת בהפסק תלם, ואם החיצונות שתי שורות והאמצעות שורה אחת אסור.

והנה נחלקו חזקי' ור"י אי משנתנו כר"ע דאית ל' במ"ו דסגי בהפליג ח', או דלמא הכא גם חכמים מודו דכיון דהאמצעית ג"כ מן המוקשות אינה נוחה ליחבש וסגי בהפליג ח', ודעת הר"מ כר"י דמשנתנו כדברי הכל שהרי פסק למשנתנו בפ"ד ה"א, ובה"ב שם פסק כחכמים בבבלי בין הדלועים דבעינן הפליג י"ב אמה, ואע"ג דחזקי' רבו דר"י נקטינן כר"י דלא מפיק משנתנו לבר מהלכתא.

והנה דברי הר"מ סתומין ביותר ולא נתפרש דבב' שורות סומכין בהפסק תלם, ובג' שורות לא מהני הרחקה, ואף אם יניח כל הד"א חרב מכאן וד"א חרב מכאן ויטע שורה של גרעין אחד באמצע אסור, ואם אין ברחבן של השורות ד"א מותר, וכן אם אין בארכן ח' אמות, וסוגיא דשבת פ"ה ב' א"א לישבה, דמאי פריך משורה אחת ש"ק שורה אחת ש"ד שורה אחת של פוח"מ, הלא לא נאמר אלא בג' שורות ומשום חבישה ודוקא באורך השורות ח' ורחבן ד"א ודוקא במוקשות ולא בשאר מינים.

והר"מ והר"ש בפ"י המשנה לא הזכירו כלל מכל הנלמד מסוגית הירו' דהשורות הן של ד"א ומפני הפלגת החיצונות שלא יחבשו את האמצעית.

ואולי בכלל המשנה שאין מינים אלו ניתרין בתלם אף בשורות של וי"ט אלא בשיעור הרחקה, וגם נכלל כאן

דין חבישה בתנאים שנתבארו בגמ' וצ"ע.

שם אין תימר בשמונה כו' שלא יחבש אלא בשמונה, כ"י גי' הגר"א, והל' דחוק דחבישת שמונה היא חומרא, וצ"ל שאין קביעות דינו לחבש אלא בשיעור מועט דהיינו שמונה, וכל הסוגיא נתפרשה באורך בבהגר"א.

ופלוגתא דר' ינאי ורב אליבא דר"א הוא דר"י סבר טעמא דר"א דסבר דאין ב' מינים מצטרפין לחבש והלכך בקשואין מכאן וקשואין מכאן ודלועין ופוח"מ באמצע שרי, דקשואין וקשואין א"א להן לחבש שהרי יש ביניהן ח"א, ודלועין וקשואין אין מצטרפין לחבש את פוח"מ, וכן פוח"מ וקשואין אין מצטרפין לחבש את הדלועין, והלכך הדין נותן דפליג ר"א גם ברישא, ורב סבר דמודה ר"א דב' מינים מצטרפין לחבש, אבל טעמא דר"א בסיפא שאין מין אחד מבורר להחבש שהרי האמצעיים שנים ושניהן אינן נחבשין, ואם נחשוב כי הקשואין ופוח"מ חבשו את הדלועין שוב אין בכך הדלועין להצטרף עם הקשואין לחבש את פול המצרי, ואם הדלועין נצטרפו עם הקשואין וחבשו את פוח"מ שוב אין פוח"מ חובש את הדלועים, והלכך אין לשום אחד מהן כח שלם לחבש.

בשארין ביניהן י"ב אמה, והנה מבעי ל' שיהא גבול עדיף מהפסק טפח ומחצה שהרי במשנתנו מבואר דאם אין ביניהם י"ב אמה אסור לנטוע ירק בינתים אפי' בהפסק מרובה.

מה אם זרעים בזרעים שהן ניצולין בעשר אמות ומחצה אין הגבול מציל מידם, היינו הא דאמר לק' אין סומכין לגבול וכמש"כ לעיל סי' ז' ס"ק כ"ב, ונקט זרעים מלתא פסיקתא וה"ה ירקות בב' שדות, וזרעים בזרעים דאמר היינו נמי ב' שדות דבמשרין א"צ י"א ומחצה.

ומסקינן דלא מהני גבול להפסיק בין דלועים לירק, והנה מוכח מכאן דגבול מתיר לסמוך בשורות של ירק, דאי אין סומכין לגבול אלא שגבהו של גבול עולה במדת ההרחקה לא שייך למבעי במוקשה, וצ"ע לפר"ש שכתבנו סי' ז' ס"ק כ"ב.

מוקשה עצמו מהו שיציל בראש הגובל, מל' זה משמע דמבעי ל' בדלועין על הגבול אי אסור י"ב אמה אבל ירק על הגבול לא מבעי ל' דכי היכי דאין גובל מפסיק ה"נ אין נוטעין ירק על הגבול, אבל מבעי ל' בדלועין על הגבול, ויש לעי' הלא ע"כ אין דין מוקשה אלא ברחב הדלועים ד"א [וכמש"כ לעיל ס"ק י"ד] והגבול אינו אלא טפח, ומיהו לר"ז למש"כ סי' ז' ס"ק כ"א דאפי' גבול רחב יש לטפח דין גבול, שפיר י"ל דאיירי בגובל ד"א [דכיון דהטפח חשיב בגבול הופסק כל השטח ע"י הגבול].

מה אם זרעים בזרעים כו' אינן ניצולין בראש גובל, מכאן דיחיד בעי י"א ומחצה דגבול ליכא שיעור שדה, ומיהו למש"כ לעיל י"ל דבגבול רחב איירי ומיהו אפשר דבשיעור נפיק משם גבול אף לר"ז.

מוקשה שהוא ניצול בשמונה אמות, נקט ההפסקה שבין הדלועים לבבליים, ופריך דמכאן ליכא ק"ו אלא מהא דבדלועים צריך י"ב אמה, וק"ק הלא גם בתבואה חטים מכאן וחטים מכאן אין זורעין בינתים אלא א"כ יש ביניהם כ"א אמה.

טז) שם ה"ג אינו זורע בתוכה אלא מין אחד בלבד, היינו בשורה דאין היתר תלם אלא בשורה וי"ט רחב וכדמוכח שלהי סוגיא וצריך שיזרע בתוכה מין אחד אבל אם זורע בתוכה ב' מינים בטל חשיבות שורה כיון שאין וי"ט ממין אחד, ואע"ג דסגי בזרע בתוכה שלשה מתוך ששה מ"מ כשזורע ב' מינים גרע טפי דכשמניח חרב נטפל הפנוי להזרוע משא"כ בזרע ב' מינים, וה"נ אמרינן בשורת ירק בתבואה לעיל פ"ב ה"ח דאינו זורע בתוכה אלא מין אחד בלבד, ואפשר דגם באורך לא התירו אלא מין אחד לר"י במפולש ולר"ע וי"ט.

ויש לעי' דא"כ מאי מבעי ל' שבת פ"ה ב' הפקיע תלם מהו, הלא התם הערוגה זרועה מינים הרבה ואולי גמי

דין פליגא. מה אין ר"ע חובש בשלש שורות אית ל' רוחב מלאו [כתוב בזה לעיל ס"ק י"ב].

מה אמר ר"י בשורה של ירק בשדה תבואה, לעיל פ"ב ה"ח אמר דא"צ וי"ט ע"פ כולה אלא באורך י"א ומחצה, ומבעי ל' אי פליג ר"י התם ומצריך מפולש, ומסיק דודאי התם חמיר טפי שהרי בעינן גם לר"ע י"א ומחצה וא"כ לר"י בעינן מפולש.

ל"צ דלא מה דאמר ר"י תמן ברחב, ר"ל אי מחמיר תמן ברחב דלא סגי בוי"ט ומסיק דברחב ל"פ.

אלא שורה אחת הא שתיים אסור, ר"ל דלא הותר ע"י תלם אלא שורה של ו' טפחים אבל י"ב טפחים לא ששטח גדול אין התלם משפיע עליו להיות ניכר לעצמו, אבל פחות מ"ב טפחים הוא בכלל שורה אחת, וה"ה בעושה ב' שורות וגבול ביניהן, אבל לא מסתבר דדוקא ביש ב' שורות וגבול ביניהן אסור אבל שורה אחת י"ב טפחים שרי, ונראה דאין נפקותא אם ב' השורות זרועות מין אחד או ב' מינים,

מצד זה ואחת מג' מינים הללו מצד זה, לא יביא ירק בינתים עד שיהא בין השורות מרחק י"ב אמה בין השורות מין אחד בין שהן ב' מינים.

היו השורות פחותות מד"א ברחבן [דכשם דהאורך דוקא הי"ב הרחב דוקא ועוד דהא ר"ע אית לי' שאין חובשין רק ב' שורות והי"ב לרבנן שורה אחת מיהת בעינן ועי' ט' ס"ק י"א] או פחותות מ"ב אמה בארכן הרי הן כשאר ירק [נראה דנקטינן האיבעי אי ח' אמות או י"ב לקולא שד"ז הוא דרבנן] ואם בין שורה לשורה ח' טפחים זורע באמצע ו"ט מין אחר ועושה תלם מכאן ותלם מכאן.

היו קשואים מכאן וקשואים מכאן ואורך השורות ורחבן כשיעור החובש ומבקש ליטע ביניהן אחד מג' מינים הללו, מרחיק בין קשואים לקשואים ח' אמות ואז

נוטע ביניהן מין אחר וירחק ביניהן טפח ומחצה [ואפשר דסגי בתלם וכמו שנסתפקנו לעיל בערוגות] וכן הדין בכל אחד מג' המינים האלו החובשין את האמצעית ואפי' החיצונות ב' מינים חובשים את מין השלישי שביניהן אלא אי"כ יש ביניהן ח' אמות.

ודוקא באורך השורות י"ב ורחבן ח' {א"ה, כמדומה דצ"ל ורחבן ד'} אבל בפחות מכאן אינן חובשין ויש להן

דין ערוגות.

כשם שמפסיק תלם עמוק טפח ורחב טפח כך גבול גבוה טפח ורחב טפח מפסיק ויש לו דין תלם.

הא דאמרין שאין תלם מפסיק בין ערוגות עד שיהו ו"ט על ו"ט [ונראה דה"ה לגבול] אינו אלא לענין

להפסיק בין ב' ערוגות, אבל התלם עצמו חולק רשות ומותר לזרוע מין אחד בתלם ומין אחר על הגבול אף שאין לו ערוגות מב' צדדין אלא מצד אחד ואע"ג שאין בתלם רק רחב טפח ואין בו שיעור ערוגה וכן הדין בגבול, ואפשר שצריך בערוגה שבצד התלם שיעור ערוגה.

היו ב' ערוגות סמוכות ואחת גבוהה מחברתה טפח צ"ע אי הגובה חשיב הפסק [למש"כ סי' ז' ס"ק כ"א לר"ז

בירו' חשיב גבול, ולמש"כ לעיל ס"ק ט"ו מותר כל השטח ע"י טפח הסמוך דחשיב גבול, וא"כ מותר עד שיעור שדה למעלה ושיעור שדה למטה, דבשדות דצריך להרחיק ו"ט ביניהן לא מהני גבול, ועדיין צ"ע].

דין תלם וגבול אילו אלא בירק אבל לא בזרעים, וירק שנשתהה עד שצמח הזרע דינו כזרעים, ואפשר דקלחים המתעבים לאחר שנתעבו דינן כזרעים [עי' סי' ט' סק"ז].

כ) נראה דאם יש י"ב אמה בין הדלועין דמותר לנטוע ירק בינתים אפי' אם הדלועים חובשים את הבצלים מד' רוחות מותר דלא מצינו איסור חבישה בירק וכמש"כ סי' ה' ס"ק י"ג בשם הגר"א.

נראה דהא דאמר רב לעיל פ"ב ה"ה אין אדם חובש דבר שא"ש ומוקמין לי' כר"ש, כולל גם משנת דלועים, שאם דלועים שמכאן של ראובן ושמכאן של שמעון מותר להביא ירק ביניהם, אבל אנו לא קיי"ל בהא כר"ש וכמש"כ סי' ה' ס"ק י"ב.

יש לעי' היו בין שורות הדלועים י"ב אמה בתחלתן והיו מיצרין והולכין אי מותר לקיים ירק בינתים במקום הקצר, ונראה דהכא בעינן י"ב אמה בכל משכן.

יש לעי' היו שורות הדלועים ד"א בתחלתן והיו מיצרין והולכין אי חובשין, ואם יש בהן אורך י"ב אמה ברחב ד"א ודאי חובשין במקום שהן רחבות, אלא שיש להסתפק במקום הקצר ומסתבר שאין חובשין אלא במקום הרחב וצריך י"ב אמה ברחב ד"א.

כא) פ"ג מ"ו ר"ש ולא דמו למתני' דלעיל דיכול ליטע ב' שורות כו' דשאני שדה מב' שורות, צ"ע היכי

מצטרפי הדלועין עם הדלועין למחשב שדה כיון שמפסיק ביניהן ב' שורות בצלים וכן בין בצלים לבצלים מפסיקין

והיינו דאמר ר"י ב' מינים מצטרפים להציל ואין ב' מינים מצטרפים ליאסר, ר"ל בסיפא הדלועים ופוח"מ מצטרפים להציל שלא יחבשום הקשואים [וב' מינים מצטרפים לאו דוקא שאם יהי' מין אחד זורע ואצלו חרב ד"א ג"כ מותר אלא עיקרו שאין אחד מהם מצטרף עם החיצוני לחבוש את חברו] ואין הקשואים מצטרפים עם אחד מן האמצעים לאסור את השני ובכלל זה גם רישא והיינו דאמר אין ב' מינים מצטרפים ליאסר ר"ל שהחבוש ביניהם יאסרם משום כלאים.

ורב אמר כשם שב' מינים מצטרפים להציל כך ב' מינים מצטרפים ליאסר, ולרב עיקר הדבר שאין ב' מינים נאסרים הוא משום שב' מינים מצטרפים ליאסר והלכך בסיפא אין אחד מהם נחבש.

יח) והנה מש"כ לצדד דמשנתנו תרתי אשמעינן דין חבישה ודין שאין מינים אלו ניתרין בתלם, קשה לפרשו, שאין פרטיהן שוין, דטעם חבישה דוקא בחיצונות ד"א ברחב וח' באורך ואיסור הפסק תלם בוי"ט נמי כדמוכח שבת פ"ה ב', איסור חבישה ניתר בב' שורות של ד"א באמצעי אבל ב' שורות במין חיצוני לא מהני, והיתר תלם אין נפקותא אם מין האמצעי ב' שורות או מין החיצוני ב' שורות וגם מסתבר דב' שורות של ו"ט סגי, וגם פלוגתא דר"א ורבנן אי אפשר לפרש אתרויהו בחד גוונא, ואי ר"א מתיר בקשואים מכאן וקשואים מכאן ודלועים ופוח"מ באמצע בהפסק תלם, הדין נותן דכש"כ בקשואים מכאן וקשואים מכאן וחד מין באמצע דמותר בהפסק תלם אף לרבנן במקום דאיכא איסור חבישה כגון דליכא בחיצונות שיעור האורך והרחב לחבוש, ועי' סי' ז' ס"ק י"א.

דלועים שהוזכרו במ"ד ובמ"ו כוללים מצרית ויונית שאין חילוק ביניהם.

יט) דינים העולים. זורע אדם מין ירק בערוגה ו' על ו' טפחים וסומך לה ערוגה אחרת ממין שני ועושה ביניהן חריץ עמוק טפח ורחב טפח ואם הוא עמוק יותר מטפח אינו מפסיק עד שיהא רחבו כעומקו, וזה נקרא הפסק תלם.

היתה הערוגה פחותה מו"ט על ו"ט אינה ניתרת בהפסק טפח בין ששתי הערוגות פחותות או אחת מהן, וצריך שיהא ביניהן חרב טפח ומחצה.

היו יתירות מו"ט על ו"ט ג"כ מותרות בהפסק תלם עד שיהו רחבות י"א וחומש וארכן יתר על רחבן ואז יש להן דין שדה וצריך להרחיק בין שדה לשדה ו"ט [עי' ס"ק ט"ז].

אחת שיעור שדה ואחת פחותה עושה ביניהן תלם ומותר. כשאורך הערוגות יותר מו"ט א"צ שיהא ביניהן הפסק התלם על כל ארכן אלא כל שנמשך התלם ו"ט אורך על רחב ו"ט {א"ה, כמדומה דצריך למחוק תיבות "על רחב ו"ט"} רשאי להרחיב את הזרוע באלכסון עד שיפגשו הערוגות בסופן [ד"ז אינו מוכרע אלא שמשמע כן בר"מ בפ"י המשנה וכמש"כ לעיל סק"ו] וכן רשאי לקצר את רחב הערוגה אחר שנמשכה ו"ט ברחב ו"ט.

בירו' אמר דבערוגות ו"ט הניתרת בתלם אין זורעין רק מין אחד ובגמ' דידן ל"מ הכי וצ"ע.

קשואים ודלועים ופול המצרי משמע בגמ' דידן שאין להן היתר תלם ובירושלמי לא משמע כן וצ"ע.

קשואים ודלועים ופוח"מ [שזרעו לירק] חובשין החיצונות את האמצעית, כיצד היתה שורת קשואים רחבה ד"א וארכה י"ב אמה מכאן ושורת קשואים [באורך ורחב זה] מכאן לא יביא ירק בינתים אלא אי"כ יש בין הקשואים מרחק י"ב אמה וכשיש ביניהם י"ב אמה עושה תלם אצל הקשואים מכאן ותלם אצל הקשואים מכאן וזורע כל השטח מין אחר.

ואם לא עשה תלם מפסיק ביניהן טפח ומחצה. וכן הדין בדלועין ופוח"מ כל ששורה אחת מג' מינים הללו

בין שדה לשורות וצ"ע, ומש"כ רבנו לחלק בין זורע בתחלה לנעקרו כמו בכרם לב"ש נמי קשה דהתם בשביל שהיה כרם מתחלה לא פקע מניי שם כרם, אבל הכא הדלועין דבאין לחבוש לא היו כאן תחלה ואדרבה הבצלים אלימי טפי שכבר החזיקו את השדה והדין נותן שלא יחבשו.

הדלועין, ואי משום שיש שיעור שדה זורע בשניהן יחד גם במשנה דלעיל יש בשלשתן כ"ד אמה יותר משיעור שדה, אבל עיקר קושית רבינו תימא שהרי זהו פלוגתת חזקי ור"י בירו', חזקי מוקי מתני' דלעיל כר"ע ור"י סבר דאין מקשאות נוחים להחבש וכמש"כ ס"ק י"ז, והנה נלמד מהירו' דאין חילוק בין נעקרו לבא לזרוע בתחלה ואין חילוק

סימן ט

דסמך על מש"כ שם כמו שבארנו, ויליף תחתון מעליון ועליון מתחתון דמייירי בדלעת יונית.
(ג) שם נותנין לה עבודתה ד"א, כל אלו על דלעת יונית קיימו, וכמש"כ ר"ש.

ולדלעת יחידית נותנין לה ב"ר, דין זה בכל ירק וכדמוכח בירו' פ"ב ה"ח דנחלקו אמוראי כמה צריך שתהא השורה זרועה, ואי גם יחיד מותר ב"ט מאי נפקותא אם יש לה תורת שורה או לא, והתם לא הוזכר דלעת אלא ירק, ומשמע דלעולם ירק יחיד צריך ב"ר מן התבואה, אבל י"ל לענין שיהא רשאי להיות מיצר והולך בעינין שיהא זורע שלשה מתוך ששה [ע"י סי' ה' ס"ק י"ז י"ט] ומדברי הר"מ במשנתנו מבואר שאין ד"ז אלא בדלעת שמסוּף להתפשט ומשמע דירק יחיד אצל תבואה סגי ב"ט. [ע"י סק"ז דכן עיקר].

והאי ב"ר נסתפקנו לעיל סי' ו' סק"א אי הכונה מרחק י"א וחומש או דבעינן פנוי שטח ב"ר בין המינין, ונ"מ במעגל י"א וחומש וזורע חוץ לעיגול ג' זרעונים כזה (כד) אע"ג דיש בין כל אחד לאמצעי י"א וחומש, מ"מ אי אפשר לרבע ב"ר ביניהם ובין האמצעי, וכ"מ לישנא דב"ר דנקט בכ"מ.

(ד) שם כל שלשה דלועין לב"ס לא יביא זרע לתוך ב"ס, פי' הר"מ דסבר דמרחיק בין דלעת לתבואה שליש ב"ס, ונראה דר"ל דשיעור הרחקה בין דלעת לתבואה ט"ז אמה וב' שלישי אמה שזו רחב שליש ב"ס על אורך נ' אמה, ומלשון זה משמע דצריך שיהא אפשר ל' לרבע בין הדלעת והחטה שטח של נ' על ט"ז וב' שלישי פנוי, וזה מכריח דב"ר שאמרו נמי הכי היא, והא דאמר כל ג' דלועין לב"ס לא יביא זרע לתוך ב"ס, קשה לפרשו, דהלא אי אפשר שיאסרו ג' דלועין את כל ב"ס, שבכל אופן שיטעם אפשר שירחק מהם ט"ז אמה וב' שלישי וזרע, ולא יתכן שיאסר מקום נ' על נ' בג' דלועים, כגון אם הג' דלועים בשורה ממזרח למערב ובין דלעת לדלעת שיעור שהדלעת אוסר דהיינו ט"ז אמה וב"ס אם בא להביא זרע אפשר ל' להרחיק ט"ז אמה וב"ס לצפון ולזרוע וכן לדרום, וע"כ צ"ל דבאורך ב"ס קאמר, שאם יש ג' דלועין וביניהן ב' שלישי סאה שליש בכל אויר ובא לזרוע כנגדן מרחיק שליש ב"ס, וא"כ נשאר אורך ב"ס בלא זרע, אבל קשה למה צריך ג' אפי' שנים וביניהם שליש ב"ס צריך שישאיר שליש ב"ס למזרח ושלש למערב, ואם נפרש דשיעור הרחקה י"ב ומחצה רביע ב"ס הוי ניחא דע"י ג' דלועים וכל אויר רביע ב"ס הרי חצי ב"ס וצריך להרחיק הזרע רביע למזרח ורביע למערב, וצ"ל לדעת הר"מ דנקט ממזרח למערב שאם התחיל בתחלת ב"ס ונטע דלעת ולאחר שליש נטע עוד אחת ולאחר שליש עוד אחת לא יביא זרע עד ב"ס, ונקט ל' זה ולא נקט שליש בית סאה כדי לאוקמא גירסא, וג' לבית סאה שגור יותר לזכור, ולפי"ז אין הכרח דצריך שטח מרובע בין הדלעת והזרע נ' על ט"ז וב"ש. וג' לבית כור נמי יש לפרש ב"כ מרובע שהיא מאתים ושבעים ושלשה וה' טפחים בקירוב כמש"כ רש"י קדושין ס' ב', ונמצא שליש צ"א אמה בקירוב, וזו שיעור הרחקה בין דלעת יונית לזרע.

(ה) שם ר"ש תניא בתוס' שדה של דלועים בירק אורך ו"ט ורוחב מלאו, אפשר דבשדה ירק אחר קאמר והיינו בין שדה לשדה דשיעורו ו"ט ומלאו היינו ו"ט, ואח"כ רשאי

(א) פ"ג מ"ז דלעת בירק כירק יש בזה ט' חלוקות, ג' חלוקות בדלעת, שדה, [הוא שטח נטוע דלועים י"א וחומש רוחב וארכו יותר על רחבו משהו ומן שיעור זה ולמעלה] ערוגה, [הוא שטח נטוע דלועים מו"ט על ו"ט עד שיעור שדה] דלעת יחיד עד שיעור ערוגה, ובכל אחת יש ג' חלוקות בירק, כיצד שדה של דלועים ושדה של ירק שיעור הרחקה ביניהם ו"ט [ודין זה משתנה בדלועים ושאר ירקות וכן בכל החלוקות אין חילוק בין דלועים לשאר ירקות ודלועים דהכא כולל מצרית ויונית וכן קשואים ופול המצרי שזרעו [לירק] שדה של דלועים וערוגה של ירק מרחיק ביניהן טפח ומחצה או עושה תלם עמוק טפח על רחב טפח או גבול גבוה טפח ורחב טפח, שדה של דלועין ובצל יחיד מרחיק טפח ומחצה ולא מהני תלם.

ערוגה של דלועים ושדה של ירק טפח ומחצה או תלם, ערוגה של ערוגה וערוגה טפח ומחצה או תלם, ערוגה של דלועים וירק יחיד טפח ומחצה ולא מהני תלם.

דלעת יחיד ושדה של ירק טפח ומחצה [דאין חומרת דלעת יחיד אף להני דמחמרי אלא בתבואה] דלעת יחיד וערוגה או ירק יחיד טפח ומחצה.

והאי ירק היינו חוץ מקשואים ופוח"מ דדלועים וקשואים ופוח"מ לא מהני תלם ביניהם לפום סוגיא דגמ' דידן

שבת פ"ה ב'.

(ב) שם ובתבואה ב"ר, ר"ל דין דלעת כשאר ירק לא חמור ממנו וכן הדין בירק בתבואה ב"ר וכדתנן פ"ב מ"י, ויש בזה ו' חלוקות, שדה תבואה ושדה דלועין, שדה תבואה ודלעת יחיד, ערוגה של תבואה ודלעת יחיד, תבואה יחיד ושדה או ערוגה או יחיד של ירק, בכל הני ו' חלוקות צריך להרחיק תבואה מירק ב"ר, אבל יש עוד שלשה חלוקות שאין שיעורן ב"ר, שדה של תבואה וערוגה של ירק סגי ב"ט [ובלבד שלא תהא הערוגה מרובעת אלא ארכה יתר על רחבה ומרובעת דינה כשדה וצריך ב"ר] ערוגה של תבואה בשדה של ירק א"צ ב"ר אלא ב"א, ערוגה וערוגה סגי ב"ט.

שם נותן לה כדי עבודתה ו"ט, גם ד"ז שוה דלעת לכל ירק וכדאמר בירו' פ"ב ה"ח, וכמש"כ סי' ו' ס"ק כ"א.

שם ואם הגדילה יעקור מלפניה, פי' הר"מ אם נכנסו הענפים תוך ו"ט יעקור ונראה דאין ד"ז אלא בדלעת אבל לא בשאר ירק וכדתנן פ"ב מ"א ירק ע"ג תבואה מותר ומשמע דקאי על כל חלוקי השיעורים שהרחיק, אלא הכא בדלעת קאי, ולמש"כ הר"ש מהירו' משנתנו בדלעת יונית, ותימא דהא תנן שם בדלעת יונית שאין רשאי להיותו מודלה על מין אחר ומאי איריא שהוא על גבי מין אחר אפי' נכנס לתוך שיעור הרחקה נמי, ואפשר דדוקא בהרחקת ששה טפחים מן התבואה החמירו אבל הרחקת ב"ר מהני אף אם נכנסו הענפים ולזה אמר דאם הן מדלין על מין אחר לא, ועוד י"ל דו"ט על אורך י"א וחומש סגי ואז מיצר והולך וכמש"כ סי' ו', ולאחר י"א וחומש דמיצר והולך לא שייך למיסר כניסת ענפים ואצטרך למיסר הדלעה, ואפשר דדוקא נכנסו הענפים על רוב האורך אסור, אבל הדלעה בדלעת יונית אף ענף אחד אסור, ואפשר לפרש משנתנו דקאי על הדלעה, וכ"כ הר"מ בחיבורו פ"ג הי"ג, וא"כ הוא דדין דלעת יונית דתנן פ"ב מ"א, ובירו' אמרו שם דדוקא בנוגע אבל מודלה מלמעלה לית לן בה, והיינו דכ' הר"מ שם ונסתבכו בה, אבל בה"ד שם לא הזכירו, ואפשר

ומשני דר"י סבר דשורה כמרובע וכי הכי דמרובע של תבואה אצל שדה ירק צריך ב"ר וה"ה מרובע של קלחים שקיימן לזרע ה"ה שורה של קלחים אלו אצל שדה צריך ב"ר, ונראה דדוקא בקלחים שקיימן לזרע ז"ל הכי אבל שורה של תבואה אצל ירק א"צ ב"ר אף לר"י, ואע"ג דלפ"ז מצינו בתבואה בירק דיחידים חמירי משורה, לא פריך הכא אלא מירק בירק, ואע"ג דקלחים שקיימן לזרע יהבינן להו דין תבואה מ"מ עיקרן ירק ומייתא מינה ראי' לירק אבל מתבואה לירק אין ראי', ואפשר דר"י סבר דגם שורה של תבואה בירק ב"ר, ואע"ג דשורה של תבואה בתבואה סגי בב"א תבואה בירק חמירי טפי לר"י, ואף לפ"ז צ"ל דלא פריך מתבואה בתבואה לירק בתבואה, דבתבואה בתבואה ודאי חמירי יחידים משורה דחטה אחת אצל שדה שעורים ב"ר וכמשי"כ סי' ו' סק"א, ואילו שורה סגי בב"א על ב"א, ואין סברא דר"י פליג גם במשרין, ובהדיא מבואר בתוס' פ"ב דר"י אית לי דין מרובע [למשי"כ סי' ו' סק"ק י"ז אין ראי'].

והנה מבואר בהדיא בסוגין דשאר ירקות חוץ מדלעת יונית אין חילוק בין יחידים לשורה, וכשם ששורת ירק אצל שדה תבואה דיה בהפסק ו"ט, ה"ה בירק יחיד, דאל"כ מאי מייתא ר"י ראי' מיחיד לשורה הלא יחיד חמור בכל ירק וכ"מ בעיקר משנתנו דכל המשנה בחומרת דלעת יונית איירי, וכן הא דאמר ר"י מצינו שזה חמור מן הגפן משמע דדלעת יונית חמור מן הגפן ואין חומרא זו נוהגת בשאר ירקות, וכן מוכח מהא דאמר לעיל ספ"ב בדברים שנאמרו בדלעת יונית דנותן לו עבודתו, וע"כ בדלעת יחידית דנותן לה ב"ר קאמר ולא בשאר ירקות, דלא מצינו לו שאר חומרא, ולא מסתבר דאתיא כר"י דמצריך ד"א, וכ"ה בהדיא בלי' הר"מ במשנה דחומרא זו היא בדלעת לסיבת טבעה להתרחב.

(ח) ויש לעי' בחטה אחת וירק אחד אי סגי בוי"ט, וכן יש לעי' בחטה אחת ושורה של ירק, ומסתבר דשורה של ירק סגי בוי"ט כמו שורה של ירק אצל תבואה או ירק יחיד אצל תבואה, ומיהו אין להוכיח מכאן דגם ירק יחיד סגי בוי"ט דאל"כ הרי מצינו דיחיד חמור מן הגפן ושורה קל, די"ל דשאני בשניהם יחידים דלא מינכרא והו' כלאים טפי.

ולכאורה הכי מוכח פסחים ל"ט ב' דהא דאמר ריב"ז קלח ש"כ שהוקשה מרחיבין לי' ב"ר היינו אף מן ירקות יחידות, דאי דוקא מן השדה קאמר א"כ אכתי מאי איצטרך לאשמעין דחזרת זורעין בערוגה, הלא התם בין ירקות יחידות ליתא דינא דריב"ז, אבל י"ל נהי דבין יחידות א"צ ב"ר אבל אכתי בעי ו"ט כיון דיהבינן לי' דין זרעים.

ונראה דע"כ חטה וירק סגי בוי"ט, דאם איתא דבעי ב"ר א"כ קלח יחיד שקיימו לזרע מרחיק מירק אחר ב"ר, ואילו שורה של קלחים ודאי אינו מרחיק ירק אחר אלא ו"ט כדין ירק יחיד אצל שדה תבואה, וא"כ מצינו שיחיד חמור מגפן ושורה קל, אלא ודאי דירק יחיד לעולם סגי לה בוי"ט וזולת דלעת יונית.

והא דאמר פ"ב ה"ח נטע חצי שורה ועמד לו כו' אומר לו עקור את השורה כו', ואי גם ירק יחיד סגי בוי"ט מ"ל שורה מ"ל חצי שורה, י"ל דהתם בשורה ארוכה והניח ששה על ששה בתחלתו ואח"כ היצר והלך והתבואה מגעת בירק, וזה לא הותר אלא בשורה של ו' על ו' זרוע, אי"נ בדלעת יונית.

בדין משר מ"ל אצל שדה תבואה שכתוב סי' ו' בל"ו חלוקות דסגי בב"א על ב"א ומיצר והולך ושיעור משר ו"ט רחב וארכו יתר על רחבו, יש להוסיף שאם יש בשטח הזרוע ו"ט רחב על אורך י"א וחמש ואח"כ הצר את הזרוע שאין בזרוע רחב ו"ט יש בו בכל שטח הזרוע דין משר אף במקום הקצר וניתר ע"י ב"א על ב"א שבראשו, וכש"כ כשמפסיק בינו לבין השדה ב"א ע"פ כולה, אבל אם הצר את רחב המשר קדם

להיות מיצר והולך, אבל לי' בירק לא משמע הכי, ונראה דגרסינן שורה של דלועים בירק [וזה גי' ר"ש שכתב לעיל ועוד מוכח בתוס' דשורה דלועין בירק שיעורו כדלעת יחידית בירק וכונתו להאי בבא] ולפ"ז אורך ו"ט ורחב מלאו דאמר היינו היתר תלם כר"ע לעיל מ"ג וכמשי"כ סי' ח' סק"ה, ואף דלעת יונית וירק ניתר בתלם, ואף למאי דמשמע בגמ' שבת פ"ה ב' דהני דאית להו שראכא אינן ניתרין בתלם היינו דוקא דשני הסמוכין יש להן שראכא אבל חד מיניהו לית לן בה.

אחד שורה של דלועין ואחד שורה של ירק אחר בתבואה אורך י"א ומחצה על רחב ו"ט, והיינו דאחר י"א ומחצה רשאי להיות מיצר והולך, אבל אם אין השורה י"ח ומחצה מותר במפסיק ו"ט ע"פ אורך כל השורה [עי' סי' ה' סק"ק י"ז].

ושורה של ירק בירק [אחר] אורך ו"ט ורחב מלאו, היינו היתר תלם דקתני לעיל בדלועים.

ושל תבואה בירק מראש השורה עד ראשו על רחב ג' תלמים של פתיח, ר"ל שורת תבואה בשדה ירק ושיעורו כעושה משר בתבואה ולב"ש ג"ת ש"פ ולב"ה מלא עול השרוני, והא דנקט ג"ת ש"פ, ר"ל שיעור משר וב"ש ופלוגתתן קאמר, ומפני שקרובים דבריהם להיות שוין לא חש שלא דק לחומרא, [ועי' סי' ו' סק"א אות י"ח].

שורה [שורות] של דלועים בירק י"ב אמות, ר"ל בין דלועים לדלועים כחכמים בפ"ג מ"ו ושורות אלו רחבן ד"א

וארכן י"ב אמות.

וכן תבואה, ר"ל אע"ג דשורה של דלועים בתבואה סגי בוי"ט, אבל אם שורה של דלועים מכאן ושורה

מכאן והתבואה חבושה באמצע צריך בין דלועים לדלועים י"ב אמה.

(ו) שם ר"ש ויש עוד שיעור אחר לשורה של דלועין בין שתי שורות של ירק דבעינן י"ב אמה, תימא הא אין דין מוקשה אלא בג' מינים, ולא בשאר ירק שאין חובשין, וג' מינים אלו יפה כחן שאין נחבשין וכדאמר ביר' ה"ד [עי' סי' ח' סק"ק י"ז] ואידן יתכן דשאר ירקות שאין חובשין זה את זה יחבשו את הדלועין.

שם ועוד מוכח בתוס' דשורה דלועין בירק שיעורה כדלעת יחידית בירק, מדברי רבנו משמע דבין שורה דלועין וירק ובין דלעת יחידית וירק ו"ט, וכן הוא בלי' רבנו לעיל מ"ג, ותימא דהא ירק בירק סגי בטפח ומחצה וכמשי"כ רבנו לעיל מ"א, והא דתנן ירק בירק ו"ט כתב רבנו דאיירי שדה בשדה.

(ז) יר' פ"ג ה"ו וייתיבני' הרי המקיים קלחים לחין לזרע יחידים צריך להפנות להם ב"ר או לעשות להם מחיצה גבוהה י"ט דאמר ר"י ור"י גלילה בשם ריב"ז כו' או לעשות להם מחיצה גבוהה י"ט קל הוא בשורה מן מה דלא מתבין לי' הוי כן ר"י סבר מימר היא שורה היא מרובע, מדנקט קלחים משמע דאיירי בכבר הוקשו לזרע [אבל מחשבה לזרע לא מהני וכדנתיא בתוס' וכמשי"כ סי' ח' סק"ג] והיינו מימרא דר"י ב"ח קלח כרוב שהוקשה פסחים ל"ט ב', וכש"כ בשכבר ניכר הזרע וכמשי"כ סי' ח' סק"ג, ומבואר שם בסוגיא דאפי' לגבי ירק דינו כתבואה ומרחיקין ירק אחר ממנו ב"ר, והנה קאמר הכא יחידים ומשמע דשורה לא ואיירי בקלחים יחידים אצל שדה, והלכך אי הוי הקלחים שורה שלמה לא היו צריכים ב"ר, דגם בתבואה שורה של תבואה אצל שדה ירק סגי בב"א כדין עושה שדהו משרין וכמשי"כ סי' ו' סק"א, ושורה של תבואה אצל שורה ירק סגי בוי"ט וכמשי"כ שם, אבל קלחים יחידים של תבואה אצל ירק צריך ב"ר אף ביש בירק שיעור שדה, והנה פריך הכא דלמה לא השיבו חכמים לר"י דאין ראי' מיחיד על שורה שהרי יחיד חמור משורה שהרי קלחים יחידים שהוקשו לזרע אצל שדה צריך ב"ר ואילו שורה א"צ ב"ר,

סגי במה שיהפך חד מין אלא צריך שיהפך שני המינים, ואם היה סגי בהפיכת חד מינא היה מקום לומר דזרע על שפתו מין שני ומהפך ואע"ג דמה שבגומא מהפך לצד הזרע לית לן בה כדן ירק ע"ג ירק והיכרא הוא במה שהפך את הזרע על שפתו לצד חוץ ואשמעינן דאינו כן אלא בנוטה לחורבה שלו אבל אם יש זרע בתוך שיעור הרחקה והותר בהפיכה אי אפשר להפוך עליהם את הזרע בגומא, ומפרש ר"מ דזה מוכרח ממתני' דאל"כ הלא יכול לזרע שנים בכל רוח ויהפך שניהם לצד חוץ ויהי החיצון מתיר בהפיכה והפנימי הסוכך עליו אינו אוסרו כדן ירק ע"ג ירק, אלא ודאי לא הותר אלא אם שניהם הפוכים זה למזרח וזה למערב, אבל נוטים שניהם למזרח אסור.

(יא) יר' ה"ו אר"י דברי ר"י אפי' שורה יחידית נותנין לה עבודה, הר"ש פ"י דר"י בא לפרש פלוגתא ר"י ור"ע, דר"י דאמר נוטע שורה ס"ל דאפי' נוטע שורה צריך בין שורה לשורה הפלגה י"ב, ור"ע סבר דשורה אחת אינה חובשת וא"צ הרחקה בין שורות הדלועים אלא מרחיק תלם ונוטע בצלים ביניהן, ולפי' הר"מ דר"י ור"ע פליגי בעיקר שיעורא דלר"ע סגי בשמוני' בין דלועין לדלועין וגם סגי בתלם מ"מ מהא דנקט ר"ע עוקר ב"ש שמעינן דסבר דשורה אחת אינה חובשת. ומיהו לא קיי"ל כר"ע בהא דחכמים דאמרי אם אין בין שורה לחברתה כו' כר"ע {א"ה, כמדומה דצ"ל כר' ישמעאל} ס"ל דשורה אחת נמי חובשת.

שם מהו ליתן עבודה לראשין [כג' הגר"א] ר"ל אע"ג דאין שורת הדלועין חובשת אלא א"כ רחבה ד"א וארכה י"ב והכא אם בא לזרוע בין ב' ראשי שורות של דלועים הרי אין ארכן אלא ד"א ואין ראוי לאורך זה לחבוש, מ"מ כיון שניתן על הדלועים דין חבישה לאסור לקיים בצלים ביניהם החמירו עליהם חכמים כדן כרם ואסרו לזרוע בין ראשי השורות עד שיהא ביניהם י"ב אמה כשיעור הצריך בין אורך השורות, ונראה דוקא ביש ב' שורות דלועין ואין ביניהם י"ב אמה, אבל שורה אחת של דלועין שראשה נגד ראש שורה אחרת אין כאן דין חבישה וב' שורות שביניהן י"ב אמה נמי אינן אוסרין את הראשין כיון שאינן אוסרין ביניהן.

שם מהו לזרוע בין הגומות [ג' הגר"א בין השורות] ומסיק דאסור, ור"ל דבין הדלועין אסור לזרוע בצלים אף במרחיק טפח ומחצה דכיון דהדלועים מצטרפים לשורה לחבוש את הזרע בינתים החמירו חכמים בהם חומרת כרם שלא לזרוע ביניהם מין אחר.

שם מהו ליתן להם הלכות ערים, אפשר לפרש לענין שהמקום שבין הדלועים לגדר יכנס לחשבון רחב השורה להשלים ד"א שהרי אין שורה חובשת בפחות מד"א והתם חשבינן כרם גם הגדר ואוסרין לזרוע ד"א אחורי הגדר לדעת הר"מ, א"כ הדין נותן דהכא השטח שבין הדלועים והגדר ישלים לד"א, אבל א"א לפרש שגם הכא לא יזרע אחורי הגדר דלא מצינו אלא שהחמירו הכא חכמים לזרוע בין הדלועים אבל אחורי הדלועים לא מצינו שהחמירו, וממה שאמרו בירו' פעמים ט"ז מבואר שזרע אחורי שורת הדלועים וכמש"כ לעיל סי' ח' ס"ק י"ג, אלא לענין להשלים ד"א איירי וזה יתכן בין לפי' הר"מ בין לפי' הר"א.

ומיהו י"ל דלא החמירו למיהב לדלועים דין כרם אלא בשכבר אסרו להביא זרע ביניהם אבל כשאנו באנו לדין אם יש כאן ד"א אדרבה אמרינן שאין כאן ד"א, ואין כאן חומרת כרם, ויש לפרש דכשיש כאן ד"א מכאן וד"א מכאן וכבר הוא אוסר להביא ירק בינתים מבעי ל' בעריס לדעת הראב"ד לקולא למדוד את הי"ב אמה שביניהם מן הגדר, ולדעת הר"מ אם הגדר מפסיק או לא ואם אין הגדר מפסיק אם יש כנגד הגדר שורת דלועים אסור להביא ירק

י"א וחמש מקום שאין בו רחב וי"ט נידון כיחיד ואלא סגי לי' בהפסק ב"א אף אם הפסיק ב"א ע"פ כולה.

אבל בתלם של ירק אצל שדה תבואה דשיעורו וי"ט פעמים אין נפקותא ברחב שטח הזרוע ופעמים בעינן רחב הזרוע וי"ט על משך י"א וחמש כיצד אם הפסיק בין התלם לשדה וי"ט ע"פ כולה אז א"צ שיעור ברחב התלם, אבל אם הצר ובסופן נוגעות זו בזו אז צריך רחב וי"ט על משך י"א וחמש ואז רשאי להצר את רחב התלם אף שאין בסופן הפסק וי"ט.

ומש"כ בסי' ט' סק"ח וי"ט על וי"ט צריך להגיה וי"ט על י"א וחמש.

{ע"כ נדפס שם}

ט) שם אפי' מין במינו, ר"ל דכרוב שמקיים לזרע הוי כלאים עם כרוב שהוא לירק דגזרו בזה חכמים למחשבינהו לשני מינים.

שם כסבר שזרעה לזרע ירקה פטור, אפשר דפריך אהא דאמר אפי' מין במינו ובכוסבר קיי"ל בזרעו לירק דמתעשר זרע וירק ואמר בפ"ד דמעשרות ה"ד דמעשר מזרעה על ירקה, ותנן תרומות פ"ב מ"ו כל שהוא כלאים זב"ז אין תורמין מזע"ז, ומשני דבזרע הנאכל לא אמרו שיהא כלאים בירקו אבל באלו שירקו נאכל וזרעו אינו נאכל בשעה שקיימו לזרע גזרו עליו למחשב מין אחר.

והגר"א ז"ל מחק מין במינו ומפרש דמקשה דכיון דסתמו לזרע א"כ אפי' לא קיימו לזרע יהי' לו דין זרעים, ומשני דא"ה דכוסבר מין זרעים, ויש לעי' הא תנן לעיל מ"ב כל מין זרעים אין זורעים בערוגה כו' ומאי דעתי' דרב"ח {א"ה, כמדומה דצ"ל דרב"ח} וכי לא ידע שיש ירקות דסתמן לירק ונזרעין בערוגה וצ"ע.

ו) פ"ג מ"ה נוטע אדם קישות ודלעת לתוך גומא אחת כו', היתר הפיכה אינו אלא בירק במקום דסגי בהרחקת טפח ומחצה, אבל ב' שדות של ירק אינן ניתרין בהפיכה וכש"כ תבואה שאינן ניתרין בהפיכה, אבל ירק נותר בהפיכה אפי' כשבי' המינין בתוך טפח ויש כאן כלאים דאוריתא בלא הפיכה מ"מ הפיכה מתרת, והנה נקט התנא קישות ודלעת ואפי' דלעת יונית דאע"ג דמקשאות יש בהן חומר במ"ד ובמ"ו ובמ"ז, מ"מ לענין {לענין} היתר הפיכה לא החמירו בהן, ולפום סוגין דשבת משמע דאין בהן היתר תלם ואפ"ה יש בהן היתר הפיכה, ונראה דהיינו דקתני שכל מה שאסרו חכמים לא גזרו אלא מפני מראית העין, ר"ל כל מה שהחמירו במקשאו' אינו אלא מפני מראית העין והלכך בהפיכה יש להקל אף במקשאות, וכ"מ בל' הר"מ פ"ד ה"ה, ועי' סי' ב' סק"י.

ולעיל סי' ב' סק"ד כתבנו דדוקא בנוטע את העלים ובשעת נטיעה מהפך אבל זרע זרען דכשיצמחו יהיו כלאים עד שיהפכן אסור, ואם אפשר להעמיד קנים שיוכרחו ליהפך כשיצמחו מותר.

יר' ה"ד תנא מותר הוא אדם לעשות בתוך שדהו גומא קטנה עמוקה טפח וזרע בתוכה ארבעה זרעונים ולהפכן לארבע רוחותיה, [נראה דמשום דרישא תני טפח תני סיפא טפח דברישא תני בתוסי' דזרע ג' מינים בלא הפיכה אחד מכאן ואחד מכאן באמצע והתם דוקא בתלם עמוק טפח נקט גם בסיפא עמוקה טפח דזרע בתוכה ד' מינים בהפיכה וגם יש בזה רבנותא שהן מוקפות גדר טפח והתחלת הפיכתן למעלה מטפח, ובר"מ פ"ד ה"ה לא הזכיר טפח].

ר"מ בעי' אם בנוטין לחורבה כו', אינו מובן ואולי צ"ל אם [לא] בנוטין לחורבה כו', והנה הא דר"ל בנוטין לחורבה לא פירשו כמה יהא חורבה, ונראה דחורבה טפח ומחצה קאמר אבל חוץ לטפח ומחצה יזרע ומה בכך, ואם השיעור יודלה על הזרעים הלא תנן פ"ב מ"א ירק ע"ג ירק מותר חוץ מדלעת יונית, ולפי' צ"ל דרשב"ל אשמעינן דלא

ל"י למיהב תורת כרם דאין מוסיף עירוב בדלעת אבל עריס מוסיף עירוב, והנה למש"כ דמסתפק בדלועין דוקא שהחמירו בהן ביחידית ולא בקשואים איירי בדלעת יונת דוקא, ולדינא נקטינן לקולא דהוא ספיקא דרבנן לכן השמיטה הר"מ.

(יב) ר"מ פ"ד ה"ג היתה שורה של דלעת זרועה אפי' דלעת יחידית, הלי קשה לפרשו למה נקט רבנו דין דלעת יחידית בדלעת יחידית בשורה ואיזה היכר יש בשורה, הלא הזרע עושה השורה ואם אין כאן רק דלעת אחת הרי אין כאן שורה, וכן לשון אפי' קשה לפרשו שהרי בשורה שלימה באמת די בהרחק ו"ט וכמש"כ רבנו פ"ג ה"ג, וצ"ל דלשון אפי' מתפרש אע"ג דאין כאן שטח גדול שיצריך הפסק מרובה, ונקט בלי שורה לאשמעינן דכל שאין שורה שלימה דינה כיחידית וצריך ב"ר וכאילו אמר היתה שורה של דלועין שהתירו בהפסק ו"ט בלתי זרועה כולה רק יחידות ואפי' דלעת יחידית צריך ב"ר, ואפשר דאשמעינן דאע"ג דנתפשטה הדלעת בכל שורה לא דיינינן ל"י כשורה. והא דמרחיק את התבואה מדלעת יחידית ב"ר, נראה דאין נפקותא על איזה צורה תהי' התבואה אם שדה או משר או יחיד.

בין הגדר ושורת הדלועים עד שיהא מן הגדר עד שורת הדלועים י"ב אמה.

מיהו לישנא נטע ה' דלועים וסמכן לגדר כו', משמע דבה' לחוד מבעי ל"י, דכיון דאשכחן שהחמירו בדלעת בתבואה כגפן ויותר מגפן ובירק בין שורות דלועים, מבעי ל"י גם בה' דלועים שסמכן לגדר למיתן להו עבודה ד"א לשאר ירק, א"י להביא ירק בין דלועים לגדר.

והנה אשכחן בגמ' בעיות טובא בגזירת חכמים, ולכאורה קשה הלא מן הדין ודאי מותר לנטוע ירק אחר בצדן ואין הדבר ראוי ליאסר אלא א"כ ישבו ב"ד על כך ואסרוהו, וכיון שלא הושיבו ב"ד למגור למה יאסר, אלא שמה שגזרו הראשונים ז"ל גזרו על שרש הדבר המביא להרחבת המצוה ומשמרתה ומסורה לחכמים הבאים לשפוט ביתר הפרטים כפי הוראת העיון וכמשא ומתן של דין התורה, ומה שנראה לחכם שראוי להבינו בכלל גזירתם זהו באמת בקשת הגוזרים ומבוקש גזירתם, שגזירת חכמים נכנס בגופי התורה להורות את התולדות ע"פ מדת התורה ובינתה, והנה נסתפקו שראוי להביא את הדלעת גם בתורת עריס שמשמרת הכלאים תלוי גם בחומרא זו כפי מה שהורו הראשונים ז"ל בחומרי הדלעת, ובשתיים כנגד שלש לא מבעי

סימן י

(ב) ומיהו מה' שורות שחרב ג' ליכא ראי' דהא פלוגתא היא במ"ח בג' שחרב האמצעית אי חשיב כרם בשיש ביניהם ח' אמות ולרבנן דראב"י לא חשיב כרם, ואע"ג דג' שורות מצטרפין עד ט"ז, ב' שורות שאני, דכשם שאין מצטרפין במטעתן אין מצטרפין בחורבן, ומ"מ יש להוכיח מהא דירו' דאע"ג דמצטרפי מ"מ אין בהן דין קרחת דהא משמע בירו' דג' ב' שורות לא מש"ל ובו' שורות נסיב ג' נשתתירו ג' שורות ב' מכאן ואחת מכאן וכיון דהו' ג' שורות מצטרפות עד ט"ז אמה ומ"מ אין בהם דין קרחת אלמא דאע"ג דמצטרפי הג' שורות להצריך ליתן עבודת כרם גם לשורה הרחוקה עד ט"ז אמה מהב' שורות מ"מ ח' אמות שבינתים מותר לזרוע. [שו"ר דע"כ הא דירו' היא לאו דוקא וה"ה ב' שורות ונשתתירו ב' מכאן ואחת מכאן יש דין קרחת וכדתנן מ"ח היו ג' שורות אם אין בין שורה לחברתה ט"ז לא יביא זרע לשם והיינו מדין קרחת וכמש"כ הרע"ב]. אבל דין קרחת היא ענין מחודש שגזרו עליו חכמים בשיש ב' שורות מכאן וב' שורות מכאן.

ויש עוד להוכיח דאע"ג דמצטרפי למחשב כרם מ"מ לא נאסר כל הבינתים, מהא דר"י אית ל"י מ"ג דמחול הכרם היינו כרם שחרב באמצעיתו וסגי לב"ה ב"יב אמה אע"ג דר"י אית ל"י במ"ט דעד ט"ז אמה מצטרפין ואע"ג דר"י איירי באין הכורתינן מכוונין כדאמר בירו' מ"מ כל שיש כרם כהלכתו מצטרפין עמו אף הכורתינן שאין מכוונין וכדתנן רפ"ה כרם שהוא נטוע ערוביאי כו', אלא ש"מ דאע"ג דמצטרפין מ"מ אין הבינתים אסור אלא מדין מחול, ואם יש י"ב נותן לו עבודתו וזרוע את המותר.

וכן יש להוכיח מהא דאינו מקדש אלא בתוך ד"א וכדתנן פ"ז מ"ג אלו אוסרין ולא מקדשין מותר חרבן הכרם.

(ג) ולפיכך יש דין קרחת הכרם אף לר"מ ור"ש דאית להו מ"ט דכל שיש בין שורה לשורה ח' אמות אין מצטרפין מ"מ קרחת הכרם אסור עד ט"ז אמה דהא ליכא מאן דפליג במשנתנו, והר"מ פסק כר"מ ור"ש ופסק דין קרחת ט"ז אמה.

וכן ב"ש דאית להו קרחת כ"ד אמה מודים דבט"ז אמה אין מצטרפין אלא דלענין קרחת כל שאין כ"ד

(א) פ"ד מ"א קרחת הכרם כו', בצירוף השורות למחשב כרם איכא פלוגתא דתנאי לקמן מ"ט, לת"ק שם כל שאין בין השורות ט"ז אמה מצטרפות, ולר"מ ור"ש שם כל שיש ביניהם ח' אמות אין מצטרפין, וברצופות איכא פלוגתא דאמוראי ב"ב פ"ג א', אביי סבר דכי היכי דפליגי במפוזרות פליגי ברצופות, לת"ק פחות מח' חשיב רצוף ואין מצטרפין, ולר"ש דוקא פחות מד"א, ולרבא שם גם ת"ק מודה דלא חשיב רצוף אלא בפחות מד"א.

ונראה דהכא בקרחת הכרם לא פליגי ואפי' לרבנן דעד ט"ז אמה מצטרפין צריכין אנו לדין קרחת, דאע"ג דשורות שביניהן ט"ז אמה פחות משהו מצטרפין למחשב כרם להצריך הרחקה ד"א [כדין עבודת הכרם דאילו גפן יחידית מרחיק ו"ט וזרוע ושורה יחידית כל שאין בה שיעור כרם דינה כגפן יחידית ולב"ה לק' מ"ה לעולם שורה אחת אינה כרם וב' שורות כרם] מ"מ אין זה מכריח למחשב כל ט"ז [פחות משהו] אמה כרם, ונותנין ד"א לשורה זו וד"א לשורה זו וח' אמה שבינתים מותר להביא זרע בתוכן וכדאמר בירו' איזהו קרחת הכרם כו' ונשתתיר בו כדי כרם כו' היך עבידא שורין מן ז' ז' [ג' שורות של ז' בכל שורה] נסיב חד [ר"ל נסיב ג' גפנים שהרי כשם שיש כאן ג' שורות של ז' ז' יש כאן ז' שורות של ג' ג'] כי אית ארבעה כרמין ותרינן ביניין נסיב חד חורין אית תמן תלתא כרמין ותלתא ביניין נסיב חד חורין אית תמן תרינן כרמין וארבעה ביניין, ומשמע דצריך שישאר ב' שורות בכל צד והירו' נקט בהו נטועין על ד"א וכשחרב ג' שורות נשאר בין שורה המזרחית לשורה המערבית מרחק ט"ז אמה ויש שיעור כרם מכאן ושיעור כרם מכאן דהיינו ב' שורות ודיינינן בדין קרחת [ואע"ג דיש כאן ט"ז אמה מ"מ יש כאן דין קרחת דט"ז אמה של קרחת בעינן שוחקות כדאמר עירובין ג' ב' וכמש"כ תו' ב"ב פ"ג א' וד"א של צירוף הן מחוקות כדאמר שם והלכך בג' שחרבו עדיין יש דין קרחת] אבל בה' שורות שחרבו ג' ליכא דין קרחת ואע"ג דאכתי ב' שורות החיצונות שנשתתירו מצטרפין להיות כרם [כיון שאין ביניהם ט"ז שוחקות לרבא דאמר דגם לרבנן רצופין ד"א ואפשר לפ"ז לפרש הא דירו' גם אליבא דרבנן, אבל לאב"י ע"כ הכא קיימינן כר"מ ור"ש, וא"כ אין ב' שורות החיצונות מצטרפות].

באמצעותו לב"ש שיעורו בכ"ד, ומחול הכרם ט"ז, ולפי"ז קשה למה תחלת מטעתו שש עשרה לב"ש ואפי' את"ל דלא אמרו ב"ש שיעור המתבטל ו' אלא בחרבנו אכתי עשרים בעי ו' מכאן ו' מכאן לעבודה ושמונה באמצע, ופי' הגר"א דזה נאמר לכהנא דס"ל מטעתו ג"כ כ"ד, אבל לר"י עבודתו ד"א אף לב"ש אלא בחרבנו אית להו לב"ש דמתבטל ח' לכאן וח' לכאן ובמטעתו אינו מתבטל יותר מד', ונראה דלר"י גם במחול מודו ב"ש דבמטעתו י"ב אלא בחרבנו ט"ז.

ויש לעי' אליבא דר"י דאמר דמחול דנחלקו ב"ש ובי"ה הוא בין כרם לכרם ופר"ש שאין נותנין עבודה לראשי השורות, אכתי לב"ש ליבעי י"ח ו' עבודה ו' לכאן ו' לכאן לכהנא, ולר"י כי ד' לעבודה וח' לכאן וח' לכאן, וצ"ל דאין מתבטל לראשי השורות אלא ד"א.

ומש"כ רש"י ז"ל עירובין צ"ג א' {א"ה, כמדומה דצ"ל עירובין ג' ב'} דח' אמות בטלים לב"ש הוא מכוון לר"י בירו', אבל מש"כ רש"י ז"ל שם דעבודה ח' אמות לב"ש אינו לא כר"י ולא ככהנא.

ז' שם לא סוף דבר גדר כו' אפי' קמה ואפי' קשין כו', ר"ל אם אין בין הכרם להקמה י"ב אמה נעשה הקמה גדר והוי מחול הכרם ונאסר הקמה, ואע"ג דאי חשבת ל"י גדר הו"ל הקמה אחורי הגדר אין הקמה נעשה מחיצה להציל שאין האסור נעשה מחיצה להציל, וכן הא דאמר אפי' עשה פסין כו' הוא לענין מחול, ומשנתנו אפשר לפרש לענין מחיצה להציל, ואשמעין דגם לענין מחול קנים פחות מג' מצטרפין.

והאי קמה דוקא בגבוה ו"ט + א"ה, כמדומה דצ"ל בגבוה י' טפחים + ועומדת בפני רוח מצוי' כדאמר סוכה כ"ד ב', ועי' לעיל סי' ו' סק"ד.

ובפ"ח ה"א אמר כי נן קיימין בשדה שהי' שם שדה תבואה והקריח לתוכה ד"א ואתיא כו', ופי' הגר"א דאין התבואה נעשה מחול, ואם התבואה חוץ לד"א מותר, אבל אם התבואה תוך ד"א וזרע מין אחר הו"ל חטה ושעורה וחרצן דהתבואה נעשה גדר לחייב, ותימא דבסוגין משמע דתבואה עושה מחול ועיקר מלת"י דר"ח אוסר נעשה מחיצה ליאסר א"א לפרש אלא לענין מחול.

ועיקר דברי הגר"א ז"ל צ"ע, דאין יתכן לחייב בזרע מין אחר עם התבואה, שהרי חסר כאן תנאי מפולת יד, ואפשר לפרש שזרע ב' מינים, אבל אכתי קשה מאי מקשה אם בשעשה גדר מבחוץ זהו המחול, הלא אין מחול אלא בכרם של ג' שורות והכא בזרע חרצן אחד קיימין, ועיקר הסוגיא דאמר כאן ד"א קשה הלא בזרע חרצן ליכא דין עבודת הכרם אלא גפן יחידי וסגי בוי"ט.

ונראה דהא דאמר דהכא ד"א היינו במקור גדר וכמו שפסק הר"מ פי"ז הכ"ה [עי' סי' י"א ס"ק י"ח] והלכך בזרע חטה ושעורה וחרצן תוך הגדר שיעורו ד"א, ולפי"ז גרסינן בסוגין אם בשעשה גדר מבחוץ זהו כלאים ור"ל דגם בכלאי זרעים אם מוקפין גדר חייב בתוך ד"א, ואפשר לקיים גי' דידן זהו מחול, ואינו מחול הכרם דתנן, אלא היו קורין כן לכל גדר המקיף ואוסר, והאי מחול היינו סיבוב גדר המחייב בתבואה, ומסיק דתבואה מקיף את כולו ואינו גדר ממש אלא דבתבואה כיון שנאסר אי חשבת ל"י גדר חשיב גדר ליאסר וממילא גם הזרע חטה ושעורה וחרצן בתוך הקרחה בתוך ד"א חייב כזרע בתוך הגדר ולולא איסור כלאי הכרם לא היה על התבואה דין גדר לחייב על חטה ושעורה, ומיהו השתא דגם נאסר וחשיב עירוב טפי אפשר דחייב גם משום כלאי זרעים.

ולפי זה למדנו שגפן יחידית תוך גדר חייב מן התורה, ולמדנו דבתבואה שזרע שעורה בקרחה של חטים אינו חייב מה"ת [ולפי"ז מתפרש לעיל בספ"ק ו"ט על ו"ט מוקרחין בתוך שדה תבואה דהיינו ו"ט מוקרחין ולא כמש"כ בסי' ה' לפרש או מוקרחת] ואיירי בתבואה שאינה

אמה אסור, כיון שיש כרם מכאן וכרם מכאן [לב"ש אין נפקותא בצירוף השורות כשיש ה' גפנים בשורה אלא דנפקותא בצירוף של ה' הגפנים].

והא דקרחת ומחול אסור אין נפקותא לדידן בין שהיה כאן כרם וחרב לבין נטוע מתחלה כך דהא פליגי אמוראי בירו' אליבא דב"ש אי מחמיר ג"כ במטעתו ולכו"ע דדין קרחת ג"כ במטעתו אלא דנחלקו אי מודו ב"ש במטעתו דסגי בט"ז אמה, וכ"כ הר"ש, וכן שנינו בהדיא לקי' מ"ח היו ג' שורות אם אין בין שורה לחברתה כו' ל"י זרע לשם והיינו מדין קרחת וכמש"כ הרע"ב.

ד' ובהא דנחלקו במ"ט אי שמונה חשיב מפוזרין פסק הר"מ בפ"ז ה"ד כר"מ ור"ש משום דבירו' פסק רב הלכה כמותם, אבל לענין מכירה פסק הר"מ פכ"ד מה' מכירה כרבנן דשיעורו בט"ז דכן פסק רבא ב"ב פ"ג א', ויש לתמוה דבגמ' שם משמע דאין חילוק בין מכר לכלאים דפריך וכר יוסף מי לא תנן כו' ולא משני דכלאים שאני כמו שהוא באמת, וי"ל דמשני ל"י אפי' אי ילפת מכר מכלאים הדין נותן דהלכה כתי"ק דמעשה עדיף ומ"מ אין ראי' מסוגין דהלכתא כרבנן, דאע"ג דאביי הכי ס"ל מ"מ י"ל דהלכתא כרב יהודה דאית ל"י ד"א, ולפי מה שפירשו רב יוסף סבר רב יהודה כר"מ ור"ש, ואע"ג דרב יהודה סבר כר"מ ור"ש גם לענין מכר קי"ל כרבא לענין מכר וכיון דאפשר לפרש דרבא דוקא לענין מכר קאמר ולא פליג אהא דרב בירו' דפסק כר"מ ור"ש וזהו גם סברת ר"י בגמ' דידן דאמר זיל הב ל"י כמלא בקר וכליו, נקטינן לענין כלאים כר"מ ור"ש ולענין מכר כרבא וצ"ע.

ה' מ"ח הנוטע ב' שורות אם אין ביניהם ח' אמות כו', יש לעי' לר"י ב"ב פ"ג א' דאמר אליבא דרבנן מח' עד ט"ז וכדאמר שם כי היכי דלר"ש רצופין פלגא לרבנן ג"כ רצופין פלגא א"כ אם אין ביניהם ח' אמות הרי הן רצופין ליתבי ל"י עבודת גפן יחידית, וי"ל בח' אמות היינו ח' אמות שוחקות דלהקל חשבינן שוחקות כדאמר עירובין ג' ב' אבל רצופות לא חשיב אלא א"כ אין ביניהן ח"א עצבות, ומיהו לרבא שם דתניא כות"י ניחא בפשיטות דעד ד"א לא חשיב רצופין.

ו' יר' ה"א והוא שבא ממטע כרם גדול כו', האי גדול היינו שנשארו ב' שורות מכאן וב' שורות מכאן, אבל ב' שורות מכאן ושורה אחת מכאן אע"ג דהשורה מצטרפת עם ב' השורות כשאין ביניהם ט"ז אמה וחשיב כולו כרם מ"מ אין בזה דין קרחת ונותנין לכל שורה ד"א וזרע את השאר וכמש"כ לעיל סק"א.

שם כהנא אמר כתחלת מטעתו כו', מודים ב"ש לענין צירוף גפנים דבעינן פחות מט"ז או פחות מח', אבל הכא בצירוף שורות שיש ה' גפנים בכל שורה דלב"ש כל שורה הוי כרם וכיון דשורה אחת כרם הו"ל דין קרחת ולב"ש שיעור קרחת כ"ד בין בחרבנו ובין במטעתו, [יכן באין בשורה רק ג' גפנים ויש ב' שורות מכאן וב"ש מכאן לכהנא יש ביניהם קרחת עד כ"ד לב"ש, מיהו הא דתנן הנוטע כרמו ט"ז על ט"ז מותר מש"ל גם לב"ש בשכל השורות של ג' גפנים ואין כאן כרם] ור"י סבר דמודים ב"ש בתחלת מטעתו דאין ט"ז אמה קרחת אלא בחורבנו דכבר חייל עלי' שם כרם לא פקע עד כ"ד אמה, ואפי' יש ה' גפנים בכל שורה לב"ש אין קרחה בט"ז.

שם מחול הכרם ע"ד דב"ש שמונה עשרה כו', ר"ל יהא לב"ש שמונה עשרה, ומשני צא מהן ארבע אמות לגדר, ור"ל דבאותן ד"א ל"פ ב"ש.

שם ועבודת הגפן אדעת' דב"ש שש אמות והתנינן כו' שתי שורות בגין ב"ה, ר"ל ולב"ש באמת אוסר כל

שזרע תוך שש, כ"ז ע"פ גי' הגר"א ופירושו. והנה מסקינן דב"ש סברי דעבודת הכרם שש אמות וגם קרחה המתבטלת לכל צד ו' אמה והלכך חרב

בבהגרי"א כתוב דקאי בין גדר לגדר ובזה הותר לזרוע בין גדר לגפנים, והוא תימא, דמחול האסור יותר ע"י שיעשה גדר אחורי הגדר ומה תועלת יש בגדר החיצון להציל, ולו"ד הגר"א אפשר לפרש דקאי אעיקר מחול דמקום אחד שיש בו שתיים עשרה אמה נוטל דין המחול ממנו וכדמפרש ד"יב על י"ב קאמר ואח"כ מיצר והולך, שהכרם מתקרב אל הגדר או הגדר אל הכרם, אבל אם מתרחב הכרם ביוצא בולט כמין דלי"ת נחשב מקום הצר לעצמו וחשיב מחול כמו עשה פס כנגד ג' גפנים דאמר לעיל דהוי מחול.

ומשמע דוקא במחול הדין כן אבל בקרחת לא מהני ט"ז על ט"ז להתיר להיות מיצר והולך שיקרבו השורות זו לזו, אלא המקום שאין ביניהם ט"ז אמה נעשה קרחת, וכל שיש ג' גפנים כנגד ג' גפנים ואין ביניהן ט"ז אמה נידון בדין קרחת.

{א"ה, ס"ק זה מודפס כפי התיקון שבערלה סי' י"ז סק"ד} ח) פ"ה מ"א אם יש בו ללקט י' גפנים לב"ס ונטיעות כהלכתן ה"ז כרם דל, נראה דר"ל דכל שבין גפן לגפן י"ח אמה ורביע בקירוב מצטרפין, דכשתחשוב יניקתן י"ח אמה עולה יניקת גפן אחת בריבוע ג' מאות וכ"ד גרמידי דל רביע נשתתיר ב' מאות מ"ג וכשיש עשר לב"ס מגיע יניקת גפן אחת ר"ן אמה, וכשתוסיף רביע אמה לשיעור יניקה יתוטר שבע אמה בקירוב יישאר ר"ן בקירוב, וחשובן זה מבואר בגמ' ב"ב כ"ז א' וכמשי"כ שביעית סי' י"ז.

והא דתנן ונטיעות כהלכתן, פרי"ש והרע"ב שיהי' שיעור כרם נטוע בשיעור מד"א ועד ט"ז, נמצינו למידין שכל שחרב ונשתתיר שיעור כרם כל גפן שקרוב אליהם תוך י"ח אמה פחות רביע {א"ה, כמדומה דצ"ל י"ח אמה ורביע} ועוד משהו מצטרף עם הכרם, ודין זה דוקא בחרב ולא בנטע מתחלה.

ולפ"ז היו נטועות ה' שורות של ג' ג' גפנים ובין שורה לשורה ו' אמות חסר משהו חרבו ב' האמצעיות ונשארו ב' שורות מצד זה ושורה אחת מצד זה וביניהם י"ח חסר ג' משהוין ה"ז כרם דל שהרי ב' שורות נטועות כהלכתן והשורה האחרונה מצטרפת עמהן מדין י' גפנים בב"ס, ואת"ל דבעינן דוקא עשר גפנים ובצורה זו רק תשע גפנים אכתי בדי' גפנים בכל שורה ודאי הדין כן.

ויש לעי' לפ"ז למה תנן בפ"ד בקרחת הכרם שחרב הכרם באמצעיתו אם יש שם ט"ז אמה זורע את המותר למה אינו כרם דל, ונראה דה"ל בכרם דל זורע באמצעו ולא אמרו שהוא כרם דל אלא לענין שאין הגפנים שבו נדונין כיחידות למיתב להו עבודת ו"ט אלא יהבינן להו עבודת כרם ד"א.

ואפשר דכרם דל כל הקרחות שבו אסורין אלא שאין דין כרם דל אלא באין הקרחה עוברת ע"פ כל הכרם וכל שהקרחה מפולשת מראש הכרם עד סופו שיעורה בטי"ז אמה, וכן אם יש בין הגפנים ט"ז על ט"ז מרובע אינן מצטרפין, אבל כל שהגפנים מוקפים מכל צד ואין ביניהם ט"ז מרובע אף שיש בין גפן לגפן י"ח אמה מצטרפין.

וגרסינן ביר' אר"י היא קרחת היא כרם שחרב קרחת הכרם מקריחין אותו מאמצעו כרם שחרב מקריחין אותו מכל צדדי, ונראה דדינא קאמר דהא דכרם שתרב נותנין ב"ס לעשר גפנים דהיינו י"ח אמה ולא דיינינן ל"י בשיעור קרחת הוא משום שאין הקרחת מפולשת שנקרח מכל צדדין ואין ט"ז על ט"ז מרובעים ביניהם.

ולפ"ז בנטועות ה' שורות וחרבו האמצעיות אינן מצטרפות, ואפשר לפ"ז דאף בתחלת מטעתן כן, ומיהו נראה דדין עשר לב"ס אינו אלא בחורבנו, דאם נימא דגם במטעתו כן ל"ל למתני כרם נטוע ערוביאי ת"ל דהוא כרם משום דמתלקט עשר לב"ס, ובמתלקט לעולם ליכא ענין שתיים כנגד שתיים כיון שהן רחוקין זה מזה יותר מט"ז אמה הו"ל כל אחד כגפן יחידי, אבל אי דין יש בו ללקט הוא דוקא

גבוהה עשרה טפחים או שאינו עומד ברוח מצוי, ושפיר י"ל דתבואה חשיב מחול.

ומיהו הר"מ כתב בפ"ז הכ"ה שאין זורע תוך הגדר מקדש ומשמע דהוא מדרבנן [וכ"מ לשון התוספתא דר"ג וב"ד התקינו ודוחק לומר דרש והתקין, ועי' סי' י"א ס"ק י"ח] ועי"כ צ"ל כמשי"כ הגר"א דאע"ג דאינו מקדש מ"מ הזריעה אסורה מה"ת, ועדיין צריך טעם כיון דאינו מקדש למה חשיבא קרחה כמחיצה כיון שאין כאן אוסר, ואי משום שיש כאן איסור כלאים א"כ כלאי זרעים נמי, ואפשר דתבואה שחובשת את הגפן בתוך ד"א מקדש, ועדיף מזורע תוך הגדר.

ולמשי"כ נלמד מסוגין דכלאי זרעים תוך הגדר מה"ת, ובלא"ה מוכח כן מהא דר"י ספ"ק.

מיהו בזורע מין אחד אצל כרם נראה דאינו אלא מדרבנן למאי דקיי"ל כר' יאשי, אלא דדעת הר"מ דדוקא לענין מלקות בעינן חטה ושעורה וחרצן אבל איסורא איכא, ולמשי"כ לעיל סי' א' סק"ו כל שקדש מה"ת אסור לזרוע מה"ת אבל היכי שאינו מקדש אין ראוי לאסור ועי"כ איסורו מדרבנן, ומיהו אין הדבר מוכרע בדעת הר"מ ואולי אפשר דהזריעה אסורה מה"ת אף שאינו מקדש ואפי' במין אחד.

ואפשר לפרש כל הסוגיא בענין אחר, דלעולם לא ס"ד לחייב לר' יאשי בזמן שאין חטה ושעורה כלאים זה בזה אף שהן שניהן קרובים אל הגפן, והכי גרסינן תמן ששה טפחים וכאן ארבע אמות מה נן קיימין בשעשה גדר [ר"ל דודאי ליכא דין חיוב בתוך ד"א אלא א"כ עשה גדר] אם מבפנים בטל הכרם [ר"ל אם הגדר תוך ד"א בטל הכרם] וחייב משום כלאי זרעים בלא כרם ובטל צורך הכרם וגמגום, ואפשר לפרש דפשוט ל"י דהגדר הוא חוץ לד"א דאי בתוך ד"א הדרא קושיא לדוכתה דלמה לי כרם ולפנים היינו שהניח הגפן חוץ לגדר וכמו שפירשנו לעיל] אם בשעשה גדר מבחוץ זהו המחול [ואינו אלא בכרם ולא בחרצן וגם בכרם אינו אלא מדרבנן, ועי' סי' י"א סק"ד] ומסיק בהקריח דבכלאי הכרם חשיב מחיצה לאסור וכמשי"כ לעיל.

ולפ"ז כל שאין בין גדר לכלאים ד"א הוי דאורייתא ול"ק מהא דהתקין ר"ג וב"ד שיהו מרחיקין ד"א מעיקר הגפנים [נראה דצ"ל הגפן] לגדר, דבזמן דאיכא מן הגדר עד הכלאים יותר מד"א א"צ מן הדין להרחיק רק ו"ט.

שם ולא מחול לכרם קטן לוטר חוצה לו יותר מתוכו כו', ר"ל ולפיכך אינו אוסר אפי' שמונה דלא יהבינן ל"י דין מחול, והא דאמר תוכו שמונה הוא אפי' לרבנן דאמרי הנוטע כרמו ט"ז על ט"ז דבב' שורות כו"ע מודו דלא מצטרפי בהפסק שמונה כדתנן בפרקין מ"ח.

ודוקא במחול אבל בקרחת סגי בב' שורות בכל רוח וכמשי"כ לעיל ולא שייך למידין הקרחת שבין ב' הכרמים מקרחת שבין שורה לשורה [אפי' לר"מ ור"ש דאמרי הנוטע כרמו ח' על ח' מותר וא"כ אם היה חרב בין שתי השורות ח' אמות היה מותר להביא זרע לשם] דודאי הקרחת שבין ב' כרמים חמיר טפי, אבל במחול לא מסתבר להחמיר חוצה לו יותר מתוכו, ומיהו יש לעי' לר"מ ור"ש למה מחול אסור לעולם הלא תוכו ח' בין שורה אחרונה לכרם [שהרי אין קרחת אלא באיכא ב' שורות מכאן ומכאן] וחוצה לו י"ב, וי"ל דמ"מ יש בכרם תוך האוסר בטי"ז כגון קרחת שמשאיר ב' שורות מכאן ומכאן, ואכתי קשה כרם של ג' שורות לא יהי' לו מחול לר"מ ור"ש דלעולם ח' אמה מפסיק, וי"ל דלא אמרינן האי סברא דלא יהא חוצה לו חמור מתוכו אלא בזמן שקטנותו גרמה לו, ובזה אמרינן אם קטנותו גרמה לו למחשב ח' אמות הפסקה כשי"כ שיש להקל במחול, אבל בגדול לר"מ ור"ש לא שייך האי סברא, שו"ר דכבר נתקשה בזה הגר"א סי' רצ"ו ס"ק נ"ד וס"ק ס"א, ולמשי"כ ניחא.

שם היה שם מקום שתיים עשרה אמה ניטל המחול כו',

ותרתי מכן [ר"ל חשוב ד' שורות של ה' וקח משורה החיצונה של ימין תרתי מראשה המזרחי ותרתי מראשה המערבי והשאיר האמצעי לבד וכן תעשה בשורה החיצונה לצד שמאל ונשארו ב' שורות שלמות באמצע של ה' ה' חדא מכא חדא מכא [מב' השורות השלמות תקח מהשורה הימנית גפן אחת מראשה המזרחי וגפן אחת משורה השמאלית מראשה המערבי, ויש כאן שש זנבות] נשתיירו שם עשר גפנים כו' נמצאו שתים כו' [חשיב ד' פעמים משום שבפועל אין כאן רק ד' זנבות אבל הזנבות שבדרום ושבצפון משתמש כל אחד לשנים להמזרחי ולהמערבי ואפשר דבאמת המכוון להדרומי והצפוני אבל זנב המזרחי והמערבי שיר] את רואה כילו אחרת נטועה כאן כו' [ד' פעמים גרסין כן ובאמת יש כאן שש אלא שמדבר על הזנבות שבדרום ושבצפון] ליטע כן אין את יכול [ר"ל לרבע ריבוע גמור את כל המקצוע אינו בדין וכמשי"כ לעיל] הדא אמרה שאין זנב לכרם גדול [ר"ל אילו היה הדין שנותנין דין זנב לכרם גדול לחשוב כילו אחרת נטועה למלא הריבוע היה הדין נותן גם כאן לרבע כולו, אבל אחרי שאין זנב לכרם גדול ה"י אין רואין כילו אחרת נטועה אלא למלא ג' שורות אבל אין ממלאין את כל המקצוע] הדא פשיטא שאילתי דר"י ב"ז בשם ר"י את רואה כילו אחרת כו' [ר"ל אבל זה פשיטא דאמרין כנגד הזנב כילו אחרת נטועה וכשמעתי דר"י ב"ז ולשון שאילתי כאן כמו שמעתתא] נסב תרתי מכא ויהב לון הכא נמצאו ארבעים ושמונה על ארבעים ושמונה [ר"ל כשחתך רצועה רחבה ב' אמות וארכה מ"ח ונתנה על הרחב הרחיבה את הרחב במשך אורך מ"ח אמה שנתן מ"ח אמה על מ"ח אמה] עקר חד ביני ויהב חד ביני [ר"ל עקר ממקצוע המרובע הגדול ב' אמות על ב' אמות והשלים את המקצוע החסר של הבי"ס ונמצא הבי"ס נ' על נ' שלם ונשאר י"ב על מ"ח פחות ד"א] חד קרח ט"ז על ט"ז [ר"ל במרובע הגדול יש קרח בכל מקצוע ט"ז על ט"ז שאינו בכלל הכרם] עבודתו בשמונה אמות, [ר"ל עבודת הכרם שמונה אמות ד"א מדרום וד"א מצפון וכן למזרח ולמערב] אין תעבדיני הוא ועבודתו בתוך ב"ס אשכח חסר תלת מאוון וארבעין ותמניא [ג' הגר"א תלת מאוון ושש עשרה וחשיב רק עבודת הכרם שבקרחות, אבל קשה למה חשיב עבודה של הקרחות טפי מעבודה שבכל הכרם סביבותיו, ועוד הלא לב"ה גם בחורבנו אין עבודה יותר מד"א וגם לב"ש אמר עבודה ו' אמות וכדאמר לעיל פ"ד ה"א, ואף אם נפרש דלר"י שם אליבא דב"ש בחורבנו שמונה אכתי וכי שנה משנתו כב"ש] ונראה דגרסין חמש מאוון ותמניא [והיינו עבודת ד"א סביב כל הכרם וכמשי"כ לעיל] וכמו פלגות ג' הגר"א וכשתפלוג כיחידות הן [ר"ל אם תפליג יותר מט"ז הרי הן כיחידות] אין תימר ברופף לא תנין אלא י' גפנים לב"ס [תימא מאי קושיא הא מפרשין לב"ס היינו עם עבודתו ב"ס, וי"ל דאע"ג דשקיל וטרי בחושבנא למחשב עם עבודתו, מ"מ לישנא דמשנתו ל"מ לי' לפרש כן, ועוד דלר"י עיקר משנתו לאשמעינן דאע"ג דהגפנים מרוחקות זו מזו ט"ז והשורות מרוחקות ט"ז מ"מ כרם הוא א"כ בדין הוא לאשמעינן הריחוק היותר גדול ולא ברופף, ואי לת"ק פ"ד מ"ט פחות משמונה חשיב רצופין ניחא דע"כ במטעתן אינן פחותות מח' וא"כ בחורבן הן ט"ז, אבל סוגיא דירושלמי משמע כרבא ב"ב פ"ג א' וכמשי"כ לעיל סק"א].

והנה לא פי' בגמ' פירוש המשנה, אבל אי הא דר"ז הוא דלא כר' יוחנן ניחא דר"י דאמר שהוא דוקא בכל הצדדין ע"כ מפרש למשנתו שאינן נטועין כהלכתן שהן רחוקין ט"ז אמה ויותר עד י"ח, ונטועין כהלכתן דתנן היינו שיהא ביניהן שיעור כרם כהלכתו, דאי כולן נטועין כהלכתן אף מוקרח באמצע נמי, ור"ז בא לפרש משנתו דכולן נטועין כהלכתן, ומסקינן בגמ' הוי לא מצי תנייא וקיימא הא דר"י דהשאר

בכרם שחרב ניחא, וכ"מ לי' המשנה דברישא תני כרם שחרב ובסיפא תני נטוע בערבוביא.

שם ביר' ר"ז מחוי לחברייא כו', תוכן הסוגיא דר"ז מפרש עשר לב"ס ונטועות כהלכתן היינו שכל העשר נטועות כהלכתן והיינו שביניהם ט"ז אמה [נראה דהיינו פחות משהו או אמות עצבות] וכי מרבעת לי' למקום הגפנים יהי שטחו מ"ח על ס"ד כזה (כה) שיש לו שלש כנגד שלש באמצעו וביניהם ב' אוירים של ט"ז הרי לי"ב, ועוד שני גפנים בולטים אחת משורה הימנית למזרח ואחת משורה השמאלית למערב ואויר של כל אחת ט"ז הרי לי"ב, נמצא ממזרח למערב ס"ד ומדרום לצפון יש באמצע הכרם ד' גפנים וביניהם ג' אוירים של ט"ז הרי מ"ח, ואחרי ששיעור ב"ס חמשים על חמשים וכשנרצה לדעת כמה יש מותר בריבוע זה נחתוך את הי"ד אמה המותר של האורך וישאר חמשים כשיעור ב"ס אבל הרחב הוא מ"ח וצריך לחתוך מהי"ד ב' אמות על כל האורך ואת הרצועה הזאת נשים להשלים את רחב שטח הבי"ס שהוא מ"ח אמה וכשנוסיף את הרצועה של ב' אמה יהי השטח מרובע נ' על נ' רק שחסר במקצוע שטח של ב' על ב', ונשאר לנו מותר של שטח המרובע של הכרם על שיעור ב"ס שטח של מ"ח על י"ב [פחות ד"א של ב' על ב'] והיינו תקע"ב אמה.

ועלינו לחזור ולדקדק כמה מן שטח המרובע אסור בזריעה, והנה בכל כרם מרובע מרבעין חוצה לו ד"א בכל סביביו, ואם יש לכרם שורה אחת יוצאת כזה (כו) לא מרבעין את כל הכרם שתהא הגפן היוצאת מובלעת במרובע הגדול אלא מקיפין עבודת הגפנים ד"א אצל הגפנים והיוצא הוי כגפן יחידית וכמשי"כ לקמן סק"כ.

וזה דוקא בכרם גדול של ג' שורות של ג' שאין צריך לו הגפן היוצאה להשלמת שיעור כרם, אבל כרם של שלש כנגד שלש ואחת מכוונת כנגד אמצעית מכאן ואחת מכוונת כנגד אמצעית מכאן, אמרינן רואין מכאן ומכאן וממלאין אותו כאילו הן ד' שורות של ג' וג' דבכרם קטן אמרינן רואין לעשותו כרם גדול כמשי"כ ס"ק י"ט, ובמקום שזנב מכאן וזנב מכאן אמרינן רואין מב' צדדין דשקולין הן והי מניהו מפקת, וכיון דאמרינן רואין ויש לו דין כרם גדול מכשרינן מטעתו על ט"ז כדין כרם גדול וכמשי"כ ס"ק י"ט. ולפ"ז בצורה דאחוי ר"ז לחברייא שאין שם שלש שורות של ג' ב' בפועל בשום צד ואפשר לומר רואין בששה מקומות מחמרינן ואומרינן רואין בכל ששה המקומות וחשבינן צורתו כזה (כו) ועכשו דינו ככרם גדול [ואע"ג דעושין כרם קטן וכרם גדול ע"י רואין לא אמרינן רואין כאילו נתמלא בכל ריבועו ה' שורות של ד' שאין דין רואין אלא למלא ג' שורות של ג' אבל לא אמרינן רואין לרבע את כל הזנבות והיינו דאמרינן שהזנב הוא זנב להשורה וזה רואין כאילו נתמלא, אבל אין הזנב זנב לזנב של השורות שנימא רואין כאילו נתרבעו, מיהו יש לעי' למה אמרינן רואין בשורות האמצעיות לעשותן בנות ה' גפנים הלא בזה אינו נעשה כרם גדול והו"ל כגפן יחידית היוצא מכרם גדול דדינה כגפן יחידית וכמשי"כ סק"ד, וע"כ צ"ל דכל זמן שהוא כרם קטן אמרינן בו רואין בכל צד שאפשר להגדילו, והנה כאשר נתמלא המרובע נשאר בכל מקצועותיו ט"ז על ט"ז והן אלף כ"ד אמה והמותר של הבי"ס היה תקע"ב ואם ננכה אלף כ"ד יחסר לבית סאה ד' מאות נ"ב אמה.

ואם נחשוב את עבודתו שיש לו סביביו בחוץ יעלה ט' מאות וששים וכשננכה ד' מאות ונ"ב אמה יהי מותר על ב"ס חמש מאוון ותמניא, והלכך הא דר"ז לא סלקא בגמ'.

והג"י בירו' מחוי לחברייא תשע שורין כו' נסב שורה פרא שורה [ר"ל מניח אחת וחרב אחת וכן בכל השורות בין בשתי בין בערב] נשתיירו שם עשרים גפנים [היינו חמש שורות של ד' ד' נסב תרתי מכאן ותרתי מכאן תרתי מכן

כרם, אף שורה שאין בה רק ג' גפנים מצטרפת עם חברתה הרחוקה ממנה ח' אמה.

מיהו עיקר פ"י הגר"א תימא, דנהי דמצטרפי, מ"מ הלא אין קרחת בכרם קטן כדאמר בריש פרקין ולמה ל"י זרע לשם, ליתבי ל"י עבודתו ויזרע את המותר, וצ"ל דגם בכרם קטן מחמיר ראב"י בחורבנו.

ו) ולרבנן דפליגי אראב"י אין נפקותא בין מטעתו לחורבנו, ולעולם כל שאין רק שורה אחת מכאן ושורה אחת מכאן ויש ביניהם ח' אמות אין מצטרפות ונותן לו עבודתו ו"ט לכאן ו"ט לכאן וזרע את המותר.

היו שלש שורות אפי' כל שורה של ג' גפנים מצטרפין עד ט"ז אמה, וכיון דהוי כרם המקום שביניהם נידון כקרחת ואסור עד ט"ז, ואע"ג דאמר בירו' דצריך שישתייר שיעור כרם לא בא לאפוקי אלא שורה מכאן ושורה מכאן, אבל ב' שורות מכאן ושורה מכאן מקרו כרם מכאן וכרם מכאן ויש להם קרחת, וכמ"ש לעיל סק"ב.

אבל קשה הא דאמר ר"י לעיל בריש פרקין והוא שבא ממטע כרם גדול כו', מאי קמ"ל הלא זו פלוגתת ראב"י ורבנן במ"ח, ומיהו למש"כ בסק"ט לפי הגר"א דראב"י באמת ס"ל דיש קרחת לכרם קטן ולא משום דסבר כב"ש, י"ל דאשמעינן לאפוקי מראב"י, אי"נ ס"ל כהני אמוראי דמפרשי טעמא דראב"י דס"ל כב"ש ואשמועינן דכרם קטן לכו"ע אין לו קרחת.

יש לעי' כרם של שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה כגון שג' הגפנים ממזרח למערב וב' כנגדן ממזרח למערב, והנה הבינים ההולך ממזרח למערב אם רחבו שמונה מפסיק צירוף ב' השורות, אבל הבינים ההולך מדרום לצפון אפשר דשיעור רחבו עד ט"ז אמה כדין ג' שורות, ותחלת הספק הוא בנטועות ג' כנגד ג', אלא אם ג' כנגד ג' חשיב ג' שורות גם בה' גפנים י"ל דחשיב כג' כנגד ג' כיון דרואין כילו נטועה אחרת וכדאמר בירו' פ"ד ה"ד, ומיהו התם לחומרא לרבע סביביו עבודתו וכמ"ש לעיל סק"ח אבל הכא הוי לקולא [בתוס' פ"ג תניא בהדיא היו שתיים כנגד שתיים מד"א ועד שמונה והזנב פחות מד"א או יותר על שמונה או שתיים כנגד שתיים פחות מד"א או יותר על שמונה והזנב מד"א ועד שמונה ה"ז אינו כרם, כ"נ עיקר הגי', והנה מבואר דשיעורו בשמונה ומשמע דאתיא אפילו כרבנן דכרם שיעורו עד ט"ז] ונראה דכל שאין ג' שורות ובכל שורה ג' גפנים אין מצטרפים בפסוק ביניהו ח' אמות, דלא מקרי כרם גדול בפחות מזה, וכדאמר רפ"ד לענין מחול שאין מחול לכרם קטן, ואמר שם דבעינן ג' שורות של ג' ג', וכן מבואר פ"ד ה"ד דמבעי ל"י בג' כנגד ג' ואחת מכוונת כנגד אמצעית אי יש זנב לכרם קטן לעשותו גדול, אלמא דגדול צריך ג' שורות של ג' ג' וכמ"ש ס"ק י"ט, ומיהו למש"כ שם דאמרין רואין א"צ ג' שורות מלאות, אלא אם אפשר לומר רואין אמרינן רואין למלאותו, ולעולם לא אמרינן רואין אלא להוסיף אחת כנגד יחידית לעשות שתיים אבל אין מוסיפים שתיים לאחת ולא אחת לשתיים, ויתכן דין רואין בכרם קטן לעשותו ג' כנגד ג' וישאר קטן, או בקטן שיש לו כבר ג' כנגד ג' ועוד זנב לעשותו גדול, אבל לא יתכן רואין לעשות גדול בפחות מג' כנגד ג' מלאים.

והא דמחלקינן בין כרם גדול לקטן דגדול מצטרף במטע ט"ז [פחות משהו] וקטן בח' היינו לעשותו

כרם, אבל אם כבר הוא כרם קטן מצטרף עמו אף הנטוע עד ט"ז אפילו אינו נעשה עדיין כרם גדול בצירופו, כגון ב' שורות של ד' ד' ג' נטועות על פחות מח' והזוג הרביעי מופלג פחות מט"ז מצטרפין, כיון שכבר יש כאן כרם, וגם יש בזה דין קרחת אף לר"מ ור"ש דח' אין מצטרפין יש דין קרחת עד ט"ז, וכ"ה בר"ש פ"ו מ"ו בפסקי עריס.

יא) ר"מ פ"ז ה"ג בהש' הר"א, דעת הר"א דלא קיי"ל כר"מ ור"ש וכדאמר ב"ב פ"ג א' דמעשה עדיף וכדפסיק

עד ב"ס היינו עד י"ח ודוקא בשאי אפשר לרבע ביניהן ט"ז על ט"ז ואין הקרחה מפולש ודוקא בחורבנן.

והא דפירשנו משנתנו עשר לב"ס היינו י"ח אמה וכדמשמע ב"ב כ"ז א', יש בזה חומרא, שאם נפרש דכל שאפשר לרבע סביב הגפנים ולא יחזיק יותר מב"ס מצטרפין, מש"ל שיהו מקצתן רצופין ומקצתן רחוקין יותר מי"ח אמה ויהיו בתוך ב"ס.

והנה אמרו פ"ד ה"א דג' גפנים חשיב מחול, ונראה דה"ה קרחת, וא"כ כרם שחרב באמצעיתו ויש ביניהן ט"ז אמה וג' גפנים בולטים תוך ט"ז אמה כנגד הג' יש דין קרחת וכל הכרם אין בו דין קרחת, ולכאורה כל הכרם אסור מדין עשרה לב"ס כיון שאי אפשר לרבע ט"ז על ט"ז שג' הגפנים הבולטים מעכבים וגם אין כאן פילוש ט"ז ע"פ כל הכרם, ואם תחריב את כל הכרם וישארו שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב ועוד גפנים סמוכים להם תוך י"ח אמה ה"ז כרם דל, השתא נמי כל הכרם אסור, ומיהו אם גם בכרם דל נותן לו עבודתו וזרע את המותר אין נפקותא בזה.

והר"מ בפ"ז ה"ח כתב כרם שחרב אם יש בו כו' ויהיו נטועות שתיים כנגד שתיים כו' ואסור לזרוע בכולו, הנה מפורש דאסור לזרוע בכולו, והנה מדברי רבנו נראה דנטועות כהלכתן היינו שתיים כנגד שתיים אבל א"צ שתהיינה מקורבות תוך ח' או ט"ז, ולפי' אפילו כולן רחוקות זו מזו י"ח אמה ואפשר דכל שתבע את עשר הגפנות ויכל השטח ב"ס סגי ואפילו יש מהן רחוקות יותר מי"ח, אבל הדבר צריך תנאי שהרי בטל דין קרחת דאפי' יש ביניהן ט"ז אמה יש עשר לב"ס, וכן הא דמ"ח בכרם שחרב שורה האמצעית לת"ק אם יש ביניהם ח' אמות מותר להביא זרע לשם, ואמאי הלא יש עשר לב"ס, וע"כ דאין דין זה בהפסק מפולש ולא בהפסק ט"ז על ט"ז.

ט) פ"ד מ"ח ר"ש מה נפסד כרם גדול הוא אסור בשמונה כו', ר"ל אפילו את"ל דאין דין קרחת בשורה אחת

אכתי יש עבודת הכרם לכל רוח ד"א.

ר"י לא אמר כן אלא ח' אמות אסור ח' ומשהו מותר, האי לא אמר כן אפשר דהם דברי ר' יודן ולא אמר כן ראב"י להתיר שמונה אלא יותר משמונה, ופרי"ש דהא דלא יהבינן ל"י דין קרחת לב"ש דהא אמר ברי"פ דגם במטעתן יש דין קרחת, דבשורה אחת לא יהבינן דין קרחת אע"ג דלבי"ש שורה אחת כרם, וסיים הר"ש דבי"ש גופיהו לא ס"ל כראב"י אלא דגם במטעתן יש קרחת בשורה אחת, וצ"ע מנ"ל לרבנו הא דשפיר י"ל דההיא דרי"פ דאמר דבי"ש מודים במטעתן ט"ז אמה היינו בב' שורות.

שם שאילו מתחלה נטען י"ו היה מותר בח' אמות, והיינו נמי הך טעמא דאין קרחת במטעתן בשורה אחת אבל בחורבנן יש קרחת אפי' בשורה אחת, וי"ו חסר משהו קאמר וכן ח' פחות משהו.

שם כמה דבי"ש מחמירין כו', ר"ל כמו דבי"ש מחמיר בחורבנן להצריך כ"ד כן ראב"י מחמיר בחורבנו בשורה אחת, והגר"א פ"י דהא דר"י שינויי אחריתא דלעולם ראב"י כב"ה דב' שורות כרם, אלא ראב"י סבר דהא דאמרו דב' שורות אינן מצטרפות להיות כרם כשיש ביניהם ח' אמות אינו אלא בתחלת מטעתו, אבל כשחרבה שורה האמצעית כיון שכבר חייל עליו שם כרם ה"ז כרם בב' שורות אף שיש ביניהם ח' אמות.

והנה להני דמפרשי טעמא דראב"י דסבר כב"ש אין דינו אלא באיכא ח' גפנים בכל שורה, אבל אם יש ג' גפנים בכל שורה הרי אין כאן כרם בכל שורה, אבל לר' יוחנן לפי הגר"א דינו של ראב"י אף בליכא רק ג' גפנים בכל שורה, ואפשר דאף למאי דמפרש דראב"י כב"ש מ"מ ב' שורות מצטרפות, דדוקא לב"ה דשורה אחת אינה כרם אף בה' גפנים דשורה אחת לא חשיבא אינה מצטרפת עם חברתה הרחוקה ממנה ח' אמות, אבל לב"ש דשורה אחת חשיבא

כרתין, ועוד קשה כיון דהא דחוץ ממקום כרתין הוא מימרא דר"ז אין סברא דר' לעזר נשא ונתן למילף מהא דר"ז, וכי היכא דר"ז ידע הדבר מסברא גם ר' לעזר יכול להכריע בסברא, וממאי דאמר לקמן שמונה אמות וכל שהו מותר מבואר דפשוט לגמ' דד"א של עבודה חוץ ממקום כרתין, ולקמן פ"ה ה"ד נקט בפשיטות דבכלל שמונה דר"ז גם ד"א של רצופין, וגם מכריח כן שם ממתני, ועי' לק' סי' י"ב.

ואפשר למגרס החמירו חוצה לו יותר מתוכו כו', ולפרש דתוכו היינו צרוף לעשות כרם וחוצה לו היינו קרחת דתוכו בהפסקת ח' אמות לא חשיב צירוף וקרחת שהוא אוסר חוצה לו מצטרף בט"ז אמה למיסר הקרחת שביניהם, וקאי בין אליבא דר"מ ור"ש ובין לרבנן בליכא אלא ב' שורות מכאן שאין מצטרפין בח' אמות, ומיהו לא מש"ל בזמן שאוסר חוצה לו דכיון דאיכא ג' שורות גם תוכו ט"ז לרבנן.

יב) שם ה"ד ואין דין בין השורות של זה הכרם ככרם שחרב באמצעו שהרי מתחלה נטען מרוחקין, הלשון קשה מאד שגם בנטען על ד"א ונחרבו השורות שביניהם ונשאר הכרם נטוע ח' על ח' אין כאן דין קרחת הכרם וכמבואר במ"ח לת"ק דראב"י, ובגמ' טרח לפרש דעת ראב"י, וכן אמרו בירו' פ"ד ה"א דאין דין קרחת אלא בנשארו ב' שורות שיעור כרם, אבל כל שאין ב' שורות נטועות כהלכתן שאין כאן כרם אין כאן קרחת, והיכי דיש ב' שורות נטועות כהלכתן מכאן וב' שורות מכאן או אפילו מצד שני שורה אחת יש בהקראה שביניהן דין קרחת לאסור עד ט"ז אמה וכדתנן מ"ח וכמשי"כ לעיל סק"ג [לרבנן דצירוף כרם עד ט"ז] והו"ל לרבנן למימר שאין כאן דין קרחת משום שאין כאן כרם בשום צד, ודברי רבנו צריכים תלמוד.

יג) פ"ד מ"ח הנוטע ב' שורות כו', כתב הרע"ב של שתי שתי גפנים ואין בהן אחת יוצאה זנב, ודבריו ז"ל תמוהים מאד שאם אין בכל שורה רק ב' גפנים כי אין ביניהם ח' אמות למה לא יביא זרע לשם, הלא שנינו לעיל מ"י דאינו כרם, ומשי"כ התווי"ט דהתם לענין חוצה לו אבל תוכו חשיב כרם אף בשתיים כנגד שתיים לא נראה כלל, ועוד הלא תני סיפא חרבה האמצעית כו', ופי' הרע"ב דלת"ק כל שיש ביניהם ח' אמות מותר להביא זרע לשם ומשום שאין שיעור כרם בכל צד, והתם בשורות של ה' גפנים דהא מוקים לי' בגמ' ראב"י כב"ש, ואפ"ה לת"ק מותר לזרוע בתוכו, ואף ראב"י לא אמר אלא בחרבן ולא במטעתן, וכן אמרו בירו' בפרקין ה"א אין מחול לכרם קטן לוטר חוצה לו יותר מתוכו תוכו שמונה כו', ואמר שם איזה כרם קטן שלש כנגד שלש, ובודאי הא דאמוראי שם לאו אליבא דר"מ ור"ש דוקא, דהא מלתא פסיקתא קאמרו, אלא דב' שורות לכו"ע תוכו שמונה, וא"כ למה לן להזכיר כאן שורות של שתי גפנים בזמן שהדין הוא בשורות של שלש ושל חמש ויותר.

ואף שכל' הר"מ במשנתו שתי שורות אינו כרם עד שיהי שם א' יוצא זנב כו', ע"כ כונתו למיהב טעמא מה שקבעו חכמים כאן בצורת הכרם ג' שורות, שעיקר צורתו ג' שורות, ואע"ג דבאחת יוצאה זנב אכתי אין כאן מצד אחד רק ב' שורות מ"מ בצד אחד יש ג' שורות, שהרי כל קיבוץ גפנים נטועות יש לחלקן שורות לשתי ולערב, אבל הכא כשבאנו לצרף השורות של שתי צריך ג' שורות שתי להיות לו צורת כרם ואין כאן סמך דין בהא דצריך שתיים כנגד שתיים וא' יוצא, אלא סמך דמיון בעלמא, וכ"ה בר"ש במשנתו ובראב"ד פ"ז ה"ג.

ואולי גם כונת הרע"ב שנטע שתי שתי גפנים זוגות זו אצל זו עד שנעשו שתי שורות זו אצל זו, ודעת הרע"ב שאם יש אחת יוצאה מקרי ג' שורות, ואף שאין זנב לכרם גדול הכא סגי בהתחיל בשורה שלישית. [עיי' לעיל סק"י דיש חילוק בין אם היוצאה היא כנגד האמצעית או מן הצד]. ומדברי הר"מ פ"ז ה"ב אין כל כך הכרע, משום שדעת

רבא שם, ולפיכך יש חילוק בין ב' שורות לג', אבל הר"מ דפסק כר"מ ור"ש אין נפקותא לדידי' בין ב' שורות לג' דלעולם הפסק ח' עושה אותן כיחידות, וטעמא דהר"מ כתוב בס"ק [ד], וסוגיא דירו' פ"ד ה"א דמצטרפין עד ט"ז וכמשי"כ סק"א וכן סוגיא דרפ"ה וכמשי"כ סק"ח, ונראה להחמיר לדינא כדעת הראב"ד דבשל תורה הלך אחר המחמיר וסוגיא דגמ' ב"ב שם הכי רהיטא, וכ"ד הגר"א סי' רצ"ו ס"ק נ"ב והוכיח שם דט"ס בירו', ומיהו לדעת הראב"ד אין אסור מה"ת אלא במפולת יד וכמשי"כ סי' א' סק"ב, ואף לדעת הר"מ אפשר דעבודת הכרם ד"א אינו מה"ת אלא וי"ט מה"ת וא"כ יש להקל כדעת הר"מ וצ"ע [עיי' לעיל סק"ז].

ומשי"כ הכ"מ דלית כאן כללא דמשנת ראב"י קב ונקי משום דסבר כב"ש, קשה נהי דבדין שורה אחת כרם סבר כב"ש אבל בשיעור הרחקה ט"ז אמה לא מצינו במה לדחותו, וצ"ל דכונתו ז"ל דמ"מ י"ל דאינו בכלל מה שאמרו דהלכה כמותו כיון דבעיקר פלוגתתו אין הלכה כמותו.

שם ה"ד אבל אם זרע חוצה לו כו', נראה דג"ה הר"מ בירו' פ"ד ה"י א"ר לעזר החמירו חוצה לו יותר מתוכה אר"ז כו' תוכו שמונה חוצה לו ט"ז [ר"ל להתיר תוכו סגי ביש ביניהם ח' אבל להתיר חוצה לו צריך שיהא ביניהם ט"ז] אר"ל מארבע אמות ועד שמונה אסור ומקדש משמונה ועד ט"ז אסור ואינו מקדש [אי קאי אנוטע כרמו א"כ סבר כר"מ ור"ש וכמאן דמפרש מותר הזרע ואין כאן מקומו, ולקמן פ"ה ה"ד משמע דקאי לרבנן, וסבר דגם רבנן מודים שאינו מקדש בזמן שהוא נטוע על ט"ז, וסבר דר"מ ור"ש מתירים לזרוע, והא דמסייע לקי' לר"ל ממתני' דלא קתני ח', יש לעי' דלמא מתני' כר"מ ור"ש, ואפשר דלא ניחא לי' למסתם כר"מ ור"ש, ונראה דלר"ל דאמר אינו מקדש מן הדין אינו כרם אלא דרבנן החמירו, אבל בגמ' ב"ב פ"ג א' משמע דרבנן אסרי מן הדין, ומתני' דלקי' דלא קתני ח' י"ל כר"מ ור"ש או דתני ז' וה"ה יותר] והני אמוראי מיירי בשתי שורות דלכו"ע בשמונה מותר להביא זרע שם ומ"מ חוצה לו אסור, ומה שהק' הראב"ד למה נחמיר חוצה לו, כבר כתב מרן ז"ל דבתוכו מינכר טפי, ועוד כיון דתחת ענפי הגפן אסור א"כ ע"כ צריך להפוך ומינכרא הבדלתן, אבל בחוץ מן הדין מותר אף שלא הפך את השורות ואז ודאי יש מראית העין וראוי לאסור ולא ראו חכמים לחלק בחוץ בין הפך ללא הפך דלא מדכרי אינשי לחלק בזה כיון דבחוץ אין עירוב טפי בדלא הפך יותר משהפך ואסור בחוץ, ולמשי"כ הרשב"ם ותו' ב"ב פ"ב ב' דבשלא הפך אסור לזרוע אף חוץ לענף וגזרו עליו כאילו נטוע בתוך ט"ז ודאי ראוי לאסור בחוץ בדלא הפך מן הדין ולא חלקו בדבר ואסור בחוץ לעולם דלמא ישכח ולא יהפך, ומיהו הר"מ לא ס"ל סברת התו' שפי' בפ"ד מ"ט דזרוע את כולו וא"צ להרחיק כדי עבודה, וכן פי' דהא דהפך היינו כדי שיהא אפשר לו לזרוע כולו, ומבואר דאין הענפים מפסידיים את ההפסק, וכן בחיבורו לא הזכיר כלל הפיכה, ויש לתמוה לדעת תו' לר"מ ור"ש דנוטע שמונה על שמונה וע"כ במהפך ואם ב' השורות שהפך לתוך הבינים שלהם את הענפים נעשים כרם וצריך ליתן ד"א לכל צד א"כ לא נשאר לזריעה כלום.

ולמשי"כ לא אסר הר"מ חוצה לו אלא מח' ועד ט"ז, אבל נטוע על ט"ז גם חוצה לו מותר.

והגר"א ז"ל גרס בירו' החמירו תוכו יותר מחוצה לו כו' תוכו ט"ז חוצה לו ארבע וקאמר לדחות דאפשר דד"א של עבודת הכרם עם הכרתין, שהרי תוכו חמור דבעינן ט"ז, וקשה לפרש הא דאמר ודכותה ארבע חוץ ממקום כרתין היינו ד"א של עבודת הכרם שלא שייך כלל למילף משמונה דתלוי בטבע היניקה, ועוד דעבודת הכרם ד"א כדי בקר וכליו וכדאמר ב"ב פ"ג א' ופשיטא שהוא חוץ ממקום

מקרי כרם גם בילדות אלו, ולפי מש"ל כרם נטוע בפחות מד"א, ואפשר דהרשב"א חולק על הר"י בזה, והא דאמר קנה אילנות שביניהם היינו אילני סרק וכמש"כ בש"מ שם, וכמש"כ תו' ב"ב ע"ב א' ד"ה ואת, והטור סי' רט"ז כתב אילנות קטנות שביניהן, אבל י"ל דאיירי בנטועות עד ט"ז דלא הוה רצופין.

טו) ופלוגתא דר"מ ור"ש הוא בהפסק בין שורה לשורה, דכל שאין מצטרפין אין כאן כרם בשום צד, אבל כל שיש ב' שורות מכאן וב' שורות מכאן שנצטרפו, למר כדאית ל' ולמר כדאית ל', שוב הקרחה שבין ב' הכרמים שיעורה ט"ז לכו"ע.

מיהו בב' שורות מכאן ושורה אחת מכאן דמבואר במ"ח דיש לו דין קרחה, לר"מ ור"ש אף שיש ב' שורות מכאן שנצטרפו אם יש ביניהם שורה השלישית יותר מח' אין כאן קרחה, שהרי אין שורה השלישית מצטרפת עמהם ואין כאן קרחה בין ב' כרמים.

נראה דעבודת הכרם מבחוץ נותנין כל סביביו אף כנגד האוירים שבין השורות כל שהן בשיעור שמצטרפין, אבל יש להסתפק בקרחה שבאמצע הכרם לר"מ ור"ש שאין מצטרפין ומ"מ יש בזה דין קרחת אי נותנין לקרחת עבודת ד"א מבחוץ, ואפשר דמרבועין ד"א סביב חצי כרם זה וכן חצי כרם השני, והמותר זורעים כנגדו מבחוץ.

במש"כ סימן י' סקט"ו ד"ה נראה, עיין לק' סימן י"א סקט"ו בהא דרבנן סברי דבעינן שיהא החריץ מבריק ד"א חוץ לכרם ומשמע אף ברחב עד ט"ז הדין כן ומוכח דנותנין עבודה כנגד הקרחת, ואע"ג דלר"י לק' סי' י"א סק"ה נטע בתחלה בפחות מט"ז מקדש, מ"מ הא דרבנן סברי דבעינן שיהא מבריק ד"א חוץ לכרם הוא אף לרשב"ל דסבר דדין מותר קרחת הוא אף בנוטע מתחלה, וע"כ דגם במותר קרחת נותנין ד"א מבחוץ.

{ע"כ נדפס שם}

פ"ה מ"א ונטועות כהלכתן, בתויו"ט דקדק על הר"ש והרע"ב שכתבו שלא יהו נטועות בפחות מד"א, הלא לרבנן לק' מ"ב אמרינן רואין, ובתו"ח כתב שאם אמרינן רואין חסר י' לב"ס, ואינו מובן שאם כל ה' נטועות פחות מד"א א"כ אין כאן עשר לב"ס, אלא יותר מק' לב"ס, ואם אמר רואין שפיר הוי כרם, אלא כונת הר"ש והרע"ב דשיעור כרם יהי נטוע כהלכתו והשאר מצטרפין בריחוק י"ח אמה, וקו' התויו"ט תמוהה מאד שהרי אין כאן רק ב' שורות העושין את הכרם ולא שידך רואין וכמש"כ התויו"ט בדברי הר"מ.

טז) יר' פ"ד ה"ג והוא שזרע כנגד כולן [כן גי' הגר"א] ר"ל בזה לב"ש אומר שורה אחת, ר"ל חמש גפנים שזרע כנגדן, ואע"ג שאם לא היה זורע רק הראשונה היו אסורין שתים מכאן ומכאן, וכן אם היה זורע רק החמישית, וא"כ בדין הוא שתהיינה השתא אסורות תשע, שתים מכאן ומכאן הראשונה ושתים מכאן ומכאן החמישית, השתא שזרע כנגד כולן עדיף וחשבינן את הראשונה לראש שורה ואת החמישית לסוף שורה.

ולב"ה אסורות ב' שורות חמש כנגד חמש ואין הצדדין נאסרין כמו לב"ש דחשבינן כל הזרע לשורה אחת ואסרינן הכרם שכנגדן [ואי איסור עבודת הכרם דרבנן ניחא טפי, ומהא דאמר פ"ח ה"א אין רא' דעבודה דאוריתא למש"כ לעיל סק"ז].

שם זרע כנגד האמצעי ע"ד דב"ש אומר את כל השורה ע"ד דב"ה אומר שלש כנגד שלש [הטעם שכל שאפשר למצוא שיעור כרם בקרוב אין אומר את הרחוק והכא חשבינן את הכרם הגפן האמצעי והגפן שאצלו לימין האדם [העומד כנגד הכרם] ושתים כנגדן בפנים הכרם בשורה השניה ואת הזנב הגפן שאצלו במקצוע צפונית מזרחית והיינו אצל שתים הפנימים ונעשו שלש גפנים בשורה

הר"מ כר"מ ור"ש דאף בג' שורות שיעורן שמונה, אבל שם בה"ז מבואר שכל שאינו כרם מרחיק מכל גפן וי"ט לכל רוח ואין תוכן אסור חוץ מו"ט אף שיש שנים כנגד שנים.

יד) פ"ד מ"ט הנוטע את כרמו ט"ז אמה על ט"ז אמה כו', יש לעי' למה חשיב מפוזרין הלא אמר ב"ב כ"ו ב' דיניקתו ט"ז אמה לכל רוח, ובין אילן לאילן צריך ל"ב, ובשביל זה אמרו דג' אילנות לב"ס חורשין כל ב"ס בשבילן, ובאמת קשיא שביעית אשביעית, דעשר נטיעות דחורשין כל ב"ס בשבילן משתער בין אילן לאילן י"ח אמה, ויותר קשה הא דר"ש דנוטע על ח' אמות חשיב מפוזר, ולרבנן ח' פחות משהו חשיב רצוף לאביי ב"ב פ"ג א'.

ונראה דהדינים נקבעו ע"פ טבעת היניקה וע"פ הנהגת בני אדם, וטבע יניקתן דורשת ריוח גדול עד ט"ז אמה כל סביביו, אבל הנהגת בני אדם לצמצם יניקתן ולטעת בקירוב בכל האפשר, והלכך לענין בכורים אזלינן בתר טבעו לגמרי ולא משגחינן במנהגא, וכל שאין לו ט"ז אמה גזלן הוא ואין מביאין ממנו בכורים, וכן הקילו באילנות עד העצרת להתיר חרישתו בכל ט"ז אמה.

אבל בעשר נטיעות עד ר"ה כבר החמירו שלא ליתן לו יניקתו בריוח וחשבו למספיק ט' אמה סביביו שזו יניקה המספקת במדה ממוצעת, והרא"מ בש"מ ב"ב כ"ו ב' כתב בחד פירושא דעשר נטיעות שאמרו לאפוקי רצופין ולא למעוטי מפוזרין ס"ל דעד ט"ז אמה חורשין בשבילן כיון שזו עיקר יניקה ולא משגחינן במנהג העולם וחשיב רצופין בט' לב"ס אע"ג דעד עצרת הקילו כדי שיהא הבקר עובר וכליו כדתנן פ"ק דשביעית פרקים דרבנן קילי טפי. ועי' שביעית סי' י"ז שאין דעת שאר ראשונים כהרא"מ בפי' זה.

ולענין כלאים סמכו ביותר על מנהג בני אדם שנהגו לרצף הרבה, ולדעת ר"מ ור"ש הפסק ח' אמה בין גפן לגפן מפסיד צורת כרם לפי מנהג בני אדם אף שהוא רצוי וטוב לפי טבעת היניקה, ורבנן סברי כיון דנטיעתו טובה לא משגחינן במנהג בני"א לבטל תורת כרם, ומיהו בט"ז שכבר הוספנו הרבה על המנהג וגם נחיצות הריוח אינו כבר מוכרח אף לפי הטבע חשיב מפוזר ובטל שם כרם [ובאין בכרם רק ב' שורות ואין כאן צורה שלימה של כרם הפסק ח' אמות מפסיד צורתו בשביל מנהג בני"א לצמצם].

ולרבא ברצוף ל"פ ולכו"ע מהני מנהג בני"א לקיים שם כרם ברצוף, ולאביי לרבנן בח' קופחה כבר יניקתן ובטל שם כרם. [שו"ר דכ"ז מבואר בש"מ ב"ב פ"ג א' בשם הרא"מ והרשב"א].

והני ט"ז אמה דאמר ב"ב כ"ז א' י"מ עם הכרתין [מקום האילן] וי"מ בלא הכרתין כמש"כ תו' שם, אבל ח' אמות דר"מ ור"ש וט"ז דרבנן היינו חוץ ממקום כרתין כדאמר בירו' פ"ד ה"ו אר"ז שמונה חוץ ממקום כרתין כמה דתימר שמונה חוץ ממקום כרתין ודכוותה ארבע חוץ ממקום כרתין, ונראה דארבע דאמר הכא היינו הא דתנן פ"ה מ"ב הנוטע כרמו פחות מד"א, והא דאמר ר"ל החמירו כו' הוא מלתא באפי נפשי' וכמש"כ ס"ק י"א, ובבהגר"א כתב דד"א היינו עבודת הכרם וכמש"כ שם.

הרא"מ ב"ב שם כתב במסקנתו דהא דאמרו עשר נטיעות לב"ס הוא משום דנטיעות לא ינקי כולי האי, וכן מבואר בירו' פ"ק דשביעית בילדה נראית כזקינה לפי הגר"א שם וכמש"כ שביעית סי' י"ז ס"ק י', ומיהו בכרם הנוטע פחות מד"א אף נטיעות שיעורן בכך כיון דגם נטיעות ינקי טובא עד עשר לב"ס אלא שקבעו ההלכה ע"פ מנהג העולם ובזה אין חילוק בין אילן לנטיעה וכן עד ט"ז אמה לא חשיב מפוזר אף בנטיעות, וכ"ה בש"מ ב"ב פ"ג א' בשם רשב"א, ומיהו כתב שם בשם הר"י דאילנות שאין [עולין] להן בחבל והעול כובשן וכדאמר ב"ב ע' א' לא חשיבי למעבד רצופין, והיינו דאמר דקנה את האילנות שביניהן, ומ"מ

שוחקות, כדאמר עירובין ג' ב' ד' א', וכמשי"כ רבנו פ"ח הי"ב].

וטעם הר"מ שהתבואה אוסרת את הגפנים אף שאינה כנגדן, הוא מפני שכל גפן שבכרם דינו ככרם וצריך ליתן לו עבודתו ד"א, תדע שהרי מרבעין ד"א סביבות הכרם וממלאין את הזוית אע"ג דהזוית אינו נגד שורות הגפנים.

ושיעור התבואה הנאסרת בשדה גדולה נראה דכל הזרע המובלע תוך ד"א של כרם אסורה והשאר מותר, ולפי"ז הא דכתב הר"מ ומתקדשת מן הזרע רוחב ד"א כו', היינו בזרע סמוך לכרם ממש, אבל אם זרע משוך מן הכרם אינו אסור אלא מה שבתוך ד"א, וכן משי"כ הר"מ בגפן יחידית מקדש ו"ט היינו נמי בזרע סמוך לגפן, והלשון קשה דיותר היה ראוי לומר דהזרע שהוא תוך ד"א נאסר, והזרע שהוא תוך ו"ט של גפן יחידית נאסר.

ומשי"כ רבנו ומתקדשת מן הזרע רחב ד"א באורך כל השורה של כרם, צ"ע לפרשו, דאם קאי ארישא שהזרע אינו כנגד כל הכרם, א"כ נאסר כל אורך הזרע על עומק ד"א, ולא שייך למימר באורך כל השורה של כרם, שהרי שורה של כרם בולט חוץ לתבואה והתבואה מסמנת את שורת הכרם ולא הכרם את התבואה, וע"כ דקאי בהתבואה מעדפת על הכרם, וקשה למה לא כתב רבנו גם בתבואה דנאסרת ד"א חוץ מכנגד הכרם שהרי מרבעין את עבודת הכרם, וע"כ צ"ל דקאי ארישא בכרם מעדיף, ובאורך כל השורה של כרם היינו שורה הנאסרת וצ"ע.

והר"א כתב אף זו אין לו שרש, וכונתו ז"ל נראה שחולק אהא דכ' הר"מ דאסור חוץ לזרע ד"א, וס"ל דכיון דאסרנו שיעור כרם כנגד התבואה אינו אסור שוב צדדין אף שהן תוך ד"א, ויש סמוכין לזה מהא דאמרי ב"ש שורה אחת, והלא פעמים הן ב' שורות בנטוע על ד"א, וד"א דחשיב רצוף היינו ד"א עצבות, וד"א של עבודה הן שוחקות כדאמר עירובין ג' ב', וא"כ בנטועות על ד"א עצבות שורה שניה ג"כ תוך ד"א של התבואה.

ואפשר דדברי הר"א אהא דאסר הר"מ ד"א של תבואה ופירשם דלעולם אסור ד"א וראשון עיקר.

יח) ואפשר דכל הכרם לפניו מבי' השורות וכן השדה כולה חוץ מד"א הסמוכות לכרם אינו כלאים כלל ומותר להשקותן ואין בו משום זורע כלאים.

וכן בשדה של חטים אצל שדה שעורים אם לא הרחיק י"א וחומש אינו כלאים כולה אלא מרחיק י"א וחומש ומשקה את השאר.

אמנם אי עבודת הגפן אינו עולה למדת ב"ר וכמשי"כ סי' ו' ס"ק ט"ו, כשי"כ כשזרוע כלאים דלא חשיב הפסק, ואף למשי"כ שם ס"ק ט"ז לפרש דמרחק י"א וחומש מהני לעולם, מ"מ זרוע כלאים אפשר דאינו מפסיק וחשיב כולו כלאים, ודוקא לענין לקדש נאמר דין ב' שורות וצ"ע.

שיעור ד"א הוא דוקא כשאין הנוף מדלה על התבואה, אבל אם הנוף מדלה על התבואה אפילו מאה אמה אוסרת כדתינא בתוס' פ"ד זמורה של גפן שהיתה מודלה ע"ג תבואה אפילו מאה אמה כל הגפן כולה אסורה היא ופירותיה, ומשמע דכל הגפן אסורה אף הזמורות שאינן מדלות, מיהו בזה אין השורה כולה נאסרה לב"ש ולא ב' שורות לב"ה אפי' גפן המדלה נטועה בכרם וכדאמר בירו' ערלה פ"ק ה"ד והלא כל הנטיעות אינן כלאים בכרם כיני מתנייתא ערוגה של כה"כ [ר"ל למאי דתני נטיעה ע"כ איירי שהיה זרע בכרם ועכשו כבר ניטל ואין ידוע מקומו, וע"ז פריך דע"כ נאסרו נטיעות הרבה דאפי' אם היה הזרע חוץ לכרם אסור ב' שורות לב"ה וגרס ערוגה ור"ל דעכשו ניטל הגפן שהיה אצל ערוגה אחת ואין ידוע מקומו, וערוגה אחת היתה תוך ו"ט של הגפן ושאר הערוגות לא נאסרו], אר"י ב"ב כשהביא עציץ נקוב והעבירו תחת הגפן [ר"ל חוץ לד"א מן הכרם ולא נאסרה אלא גפן אחת, והא דנקט עציץ דבר

הפנימית, עוד צריך לחשוב את הכרם לשמאל כמו שחשבו לימין ואז הזנב במקצוע דרומית מזרחית של הכרם ונמצא דנאסרו ג' כנגד ג', והא דאסרינן מבי' הצדדין משום דשקולין הן ואין איסורן מספק אלא איסורן ודאי דכל הג' מתיחסין לעירוב הזרעים בתוכו דכל הכרם ראוי לאסור אלא כיון דאשכחן שיעור כרם בקרוב היא מציל את הרחוק, אבל כל שאין לו מצילין דלא עדיף חברו ממנו שניהם נאסרין, והיינו נמי טעמא דלא אסרינן חמש בשורה ראשונה שהרי אפשר למחשב את הזנב של כרם הימני בשורה הראשונה אצל הכרם לדרום ואת זנב כרם השמאלי לצפון, אלא כיון דשלש כנגד שלש ודאי נאסרין ובהם כבר יש כרם בהחלט מצילין על השאר דכרם אחד אסרינן ולא ב' כרמים].

שם זרע כנגד הבינין שבאמצעי ע"ד דב"ש אסור שתים מכאן ושתיים מכאן חמישית איזה היא נאמר אם היו זרעים קרובים לאחת הרי אלו אסורות ואלו מותרות ואם לאו שתייהן אסורות [כ"נ להגיה, והגר"א גרס בלשון אחר, אבל הכונה אחת שאם יש קרובה חשבינן הקרובה לאמצעית ואוסרין אותה ונותנין לה עוד שתים מכאן ושתיים מכאן, ואם אין קרובה אוסרין ששה שלש מכאן כנגד הנזרע ושלש מכאן, ואלו אסורות היינו אסורות כל שלשה, ואלו מותרות היינו שמותרות מלאסור כל שלשה].

שם ע"ד דב"ה אסור ארבע כנגד ארבע [כ"נ למגרס דשתי הגפנים נחשבין לאמצעית ונותנין לכל אחת עוד אחת בצדה וכן כנגדן בשורה שניה].

שם זרע כנגד קרן הזוית ע"ד דב"ש איזו שורה אסור זו וזו [ר"ל הרי לפנינו שאלה איזו שורה היא הכלאים, וממילא שתייהן שוות ליאסור, ונראה דכנגד קרן זוית היינו משוך מכנגד הכרם לחוץ, וכן בכנגד גפן של המקצוע, דאפשר למיהב לי' עוד ארבע לצפון, ואפשר למיהב לי' עוד ארבע למזרח].

שם ע"ד דב"ה אסור שתים כנגד שתים ואחת יו"ז מכאן ואחת יו"ז מכאן [היינו שלישית שבשורה ראשונה וראשונה שבשלישית כדאמר בסמוך].

שם זרע כנגד הבינין שבקרן הזיית ע"ד דב"ש אסור את כל השורה [ר"ל אם זרע במערב כנגד האויר שבין גפן ראשונה לשני' אסור כל שורה המערבית, שאין מקום לאסור שורה הדרומית אלא בזמן שזרע כנגד הגפן שאפשר למחשב שזרע כנגד ראש השורה, אבל האויר שבין ראשונה לשני' ע"כ שייך לשורה המערבית].

שם ע"ד דב"ה אסור שתים כנגד שתים ואחת יו"ז מכאן [אפשר דגרסינן ואחת יו"ז מכאן, והיינו דמסיים שלישית איזו היא שלישית שבראשונה ראשונה בשלישית, כן ג' הגר"א. ואי גרסינן אחת יו"ז מכאן, ותו לא, והיינו ראשונה בשלישית, דכיון דהנזרע במערב באויר שבין ראשונה לשני' אין לספק בשלישית שבראשונה, גרסינן שלישית איזו היא בבבא ראשונה בזרע כנגד קרן הזוית].

יז) ר"מ פ"ו ה"ג אבל הזרע חוץ לכרם וסמוך לו הי"ז מקדש שתי שורות של גפנים הסמוכות לזרע באורך כל הזרע כו', נראה דב' שורות נאסרות אפי' אם הכרם נטוע יותר מעל ד"א ואין שורה השני' תוך ד"א של הזרע דהכרם כולו כחד וב' השורות הן כרם. והנה דעת הר"מ דאין ב' השורות מצילות על שאר הכרם אלא אם אינן תוך ד"א עם התבואה, אבל אם הן תוך ד"א עם התבואה נאסרין, ואע"ג דכרם הנטוע פחות מד"א רואין את האמצעין כאילו אינם, מ"מ הן בכלל כרם ונאסרין עם הכרם, והלכך אם יש גפן תוך ד"א של התבואה אע"ג דהוא גם תוך ד"א של גפן אחר נאסר, ועוד משי"ל שיהא הגפן חוץ ממקום הנזרע ויהא תוך ד"א של הזרע בזמן שהזרע כלתה נגד הבינין, ומשי"ל לפ"ז אף בכרם הנטוע על ד"א. [שו"ר שא"צ לכ"ז, שהרי ד"א של רציף הן עצבות וד"א של עבודה הן

ושורה אחת יוצאה ממנו כשהוא מודד נותן לכרם ד"א ולשורה (ארבעה) [ששה] טפחים, הרי דאין זנב לכרם גדול היינו דגפן היוצא הוי כגפן יחידית וסגי בו"ט, ומיהו יש לעי' הא תנן פ"ה מ"א כרם שהוא נטוע ערבוביא אם יש בו לכוין ב' נגד ג' ה"ז כרם והיינו שכולו כרם, וא"כ למה אין היוצא מכרם גדול כרם, נהי דהיוצא אינו שתיים כנגד שתיים מ"מ כיון דהוא נטוע בתוך שיעור צירוף למה אינו נטפל לכרם, וצ"ל דדוקא בבי' גפנים זכנ"ז אלא שאין הכורתי' כנגד הכורתי' אלא הכורתי' כנגד הבונים של הכרם נטפל לכרם וחשבינן את הבונים נמי כרם והוי ככורתי' כנגד כורתי', אבל שורה של גפן אחת יוצאה זנב נידונית בפ"ע, ולפ"ז אף בשתי זנבות יוצאות אינן נטפלות לכרם אלא בזמן שהן מכוונות זו כנגד זו, אבל כשאין מכוונות כל אחת נדונית בפ"ע ואין זנב לכרם גדול, ואף בזמן שהן מכוונות צריך שלא יהא ביניהן ט"ז אמה או ח' לר"מ ור"ש.

והיינו דתניא בתוס' שם היה נטוע כהלכתו וגפנים החיצונים (מראין) [יוצאין] מבינתים כשהוא מודד מבפנים נותן לכרם ד"א ולגפנים ששה טפחים, הרי דאף ביוצאין גפנים הרבה אין נותנין להן אלא ששה טפחים, ונהי דאיירי שהן כורתי' כנגד הבונים מ"מ ליהוי ככרם שנטוע ערבוביא ויש בו לכוין ב' כנגד ג' אלא דאיירי שאין מכוונות זכנ"ז או שהן רחוקות זו מזו ט"ז אמה, ומיהו עדיין יש להסתפק בזה וכמשי"כ סי' י"א ס"ק י"ג.

וא"ת מנא ידעינן שהזנבות אינן מכוונות זכנ"ז הלא א"צ שתהיינה מכוונות לריבוע העולם וא"כ לעולם אפשר למתוח חוט מגפן זו לגפן זו והיינו כיוון שלהן, י"ל שצריך למתוח קו נגד הכרם שביניהן יעשה שטח מרובע, ואם שתי הגפנים פוגשים בקו מצטרפים.

וכן שתיים כנגד שתיים דתנן, היינו כשמותחין קו מזו לזו בכל ד' רוחות יהא שטח מרובע שוה הזויות.

בהוה דזה דבר שנעשה לשעה ונשכח, וה"ה בזרע, ועיקרו שנאסר לא מצד ד"א אלא מחמת תחת הגפן] וגם התוס' הכי מוכחת, דאי אוסרת ב' שורות, עד דאשמעינן דכל הגפן אסורה לישמעין דאוסרת ב' שורות בכרם.

יט) פ"ד ה"ד במודד לכסון [ר"ל ונותנין ד"א לעבודת הכרם מן קו האלכסון ולחוץ] ריב"ז בשם ר"י את רואה כילו אחת נטועה כאן [ומרבעין ונותנין ד"א מקו המרובע ולחוץ] ר"י בעי נטע כו' [ר"ל אם נטע שתיים כנגד שתיים ואחת יוצא זנב ואצלו שתיים כנגד שתיים ואחת יוצא זנב כזה (כח) שא"צ כאן רואין לעשותו כרם שכבר יש כאן ג' כנגד ג' אלא עדיין הוא כרם קטן ושיעור כרם גדול ג' שורות של ג' ג' לענין למיהב ל"י מחול ושיהא רשאי לנטעו ט"ז על ט"ז ומבעי ל"י אי אמרינן כאילו אחרת נטועה לעשותו כרם גדול].

נטע שלש כנגד שלש ואחת מכוונת כנגד האמצעי כזה (כט) והיינו הך והגר"א גרס האי לחודה.

את רואה כילו אחרת נטועה כאן לעשותו כרם גדול לא כן את אמר אין זנב לכרם גדול בשעה שהוא גדול מהו ליתן זנב לכרם קטן ולעשות גדול [והאי לא כן כו' הוא קושיא מאי מבעי ל"י הא אין זנב לכרם גדול ומשני דהיינו בגדול דיש בו ג' שורות של ג' ג' אבל לעשותו גדול מבעי ל"י, ואע"ג דהכא לא אפשטא, לקמן רפ"ה מבואר דנותנין זנב לעשותו גדול, ונראה דנפקותא בזה לג' דברים. א. דחשבינן עבודתו כאילו נטוע במילואו ג' שורות של ג' ג'. ב. דנותנין לו מחול. ג. דמצטרף במטע ט"ז].

כ) והא דאין זנב לכרם גדול, היא דהזנב הוי כגפן יחידית ואין נותנין לה עבודה אלא ו"ט, ואפשר לומר דלענין דאין רואין כילו אחרת נטועה כאן, אבל לעיל ה"א קאמר לה רב מתנה והוא תלמיד שמואל ושמואל אמר מודד אלכסון, ומיהו י"ל דאין מודדין אלכסון אבל הזנב נותנין לו עבודה ד"א, אבל בתוס' פ"ג תניא כרם שנטוע כהלכתו

סימן יא

לדברי הר"מ מל' ג' כנגד ג' הנזכר, ואינו מובן דודאי בה' סגי ובפחות מה' א"צ לסמיכות מל' ג' כנגד ג' הלא בהדיא תנן דאינו כרם, ול' ג' כנגד ג' המוזכר הוא ל' קצר כמשי"כ הרא"ש פ"ז מ"ב, ואפשר דבזמן דאיכא שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב אם מפסיק גדר בין הזנב לבין מקום הראוי לששית אינו כרם דרואין כילו אחרת נטועה כאן ולזה אמרו שלש כנגד שלש דעיקרו שלש כנגד שלש, שו"ר שכ"ה בהדיא בירו' פ"ה ה"ג, ועי' לקמן ס"ק ט"ז], וכן קשה ל' רבנו לקי' ה"ח שכתב ויהיו נטועות שתיים כנגד שתיים כו' או יש בו לכוין שלש כנגד שלש, ותיבת או ע"כ לפרש שאין בו שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה אבל יש בו שלש כנגד שלש ואין יתכן הדבר.

ב) שם ה"ג היו שלש כו' ורואין את האמצעיות כאילו אינם, כבר כתב התויו"ט דהר"מ פסק כרבנן אלא דב' שורות לא שייד רואין, ולכן פסק בה"ב בב' שורות שהן על פחות מד"א אינו כרם, וכ"כ הגר"א סי' רצ"ו ס"ק נ"א, [ומשי"כ התויו"ט דלמאי דמפרש הר"מ כמו שאין שמותר לזרוע תחתיהן לא שייד לומר כן, אינו מובן דודאי הן כמו שאין ובב' שורות לא הוי כרם אלא דכל כך הן בטלין שמותר לזרוע תחתיהן] ויש לעי' באם ינטל האמצעית יהי ביניהן שמונה אי אמרינן רואין וכגון שבין אילן לאילן פחות מעט מד"א ומקום האילן אמה או חצי ואם ינטל יתוסף מקום האילן [שמדת ד"א היינו חוץ מן הכורתי' וכמשי"כ סי' י" ס"ק י"ד] ואפשר דאין הדבר מפסיד דעכשו שתי הגפנים החיצוניות אינן מפוזרין ולא אמרינן רואין למחשבינהו כמפוזרין ואין ענין רואין אלא למחשב את החיצוניות לכרם ואין האמצעיות מפסידות את החיצוניות ואכתי אע"ג דהשתא מועילות האמצעיות שלא תחשבה החיצונות כמפוזרות וכשינטלו תהיינה החיצונות מפוזרות מ"מ

א) פ"ד מ"ו ב' כנגד ב' ואחת בינתים כו' אינו כרם, בהא אף ב"ש מודו ודוקא בה' בשורה ס"ל לב"ש דהוי כרם וכדתנן מ"ה, ולפ"ז דברי ב"ה הן מב' טעמים, שורה אחת של ה' גפנים יש כאן בחינת כרם מצד אורך הגפנים, אבל אין צורת כרם שלימה בפחות מב' שורות, ובשתיים כנגד שתיים יש כאן ב' שורות אבל צריך ה' גפנים ואין צורתן שלימה בחמישית בינתים או באמצע וב"ש מודו בזה, אבל בשורה אחת של ה' גפנים ס"ל לב"ש דהוי כרם.

ר"מ פ"ז ה"ז וצריך להרחיק מהן ד"א לכל רוח, מל' רבנו משמע דרואין כאילו אחרת נטועה כאן וכר"י פ"ד

ה"ד דאי מודד לוכסן כשמואל הו"ל לפרש. שם או שלש בשורה זו ושתיים כנגדן בשורה שניה, ר"ל ואורך השורות שוות והיינו ששורה שני' נטע אחת כנגד הראשונה ואחת כנגד השלישית, וזו אחת בינתים דמשנתנו, וא"ת הלא ע"כ שתיים כנגד שתיים אין ביניהם ח' אמה, דאם ביניהן ח' אמה אינן מצטרפין בב' שורות לכו"ע כדתנן מ"ח, וא"כ כשנטע בינתים הו"ל רצופין, ואף אם רואין כמו שאינו אכתי אין כאן ה' גפנים, ובמשנתנו משמע דיש כאן ה' גפנים אלא שאין צורת הכרם בזה, וי"ל דח' אמות הן שוחקות וכדאמר עירובין ג' ב' וכמשי"כ רבנו פ"ח ה"ב, אבל רצופין שמפסיד הן עצבות וכדאמר שם, וא"כ איכא מקום לגפן בינתים, ועוד מש"ל דשתיים גזען עב ושתיים כנגדן דקין [והן מכוונות מבחוץ למ"ד מודדין מבחוץ, ולמ"ד מודדין מבפנים הלא סבר עד טפח ואיכא טפח לאמצעית, עי' לקי' ס"ק י"ב] והיה ביניהם יותר מח' ונטע ביניהן והן נטועין עכשו על ד"א ושכנגדן עד ח'.

שם ה"ב וכמה יהי בכל שורה ג' גפנים או יותר, צ"ע למה נקט רבנו שיעור ב' השורות לא פחות מג' גפנים והלא שני' סגי בשתיים [והגר"א סי' רצ"ו ס"ק נ' נותן מקור

מהו ר"י אמר כו' רשב"ל אמר כו' [ר"ל בנטוע יותר על ח' אי מקדש המותר] מני"פ אי כרם גדול הוא כו' [ר"ל לישמעעין מותר של תוכו דהוי רבותא טפי ואע"ג דאמר רפ"ד לב"ש מחמיר הוא בחורבנו יותר ממטעתו מ"מ בעיקר נטיעת הכרם ראוי יותר לקדש] כרם קטן הוא כו' [ר"ל כרם קטן של ב' שורות דשיעור מטעתו ח' על ח' פחות משהו כדתנן פ"ד מ"ח והלכך לא מש"ל מותר בתוכו הלא אין לו מחול כלל כדאמר פ"ד ה"א, והא דאמר אין לו מחול ר"ל אין לו מחול ואין לו קרחת] ומסיק בכרם גדול הנטוע על ח' שאין בתוכו מותר ולכך נקט מותר מחול ומותר קרחת.

שם אר"ז הדא אמרה כרם גדול שנטעו שמונה על שמונה יש לו מחול [ר"ל יש לו מחול ט"ז אף שאין תוכו אלא ח', ובבהגר"א שם הגי' כרם קטן כו' אין לו מחול] אין תימר מטע ט"ז על ט"ז תוכו אסור ומקדש חוצה לו לא כש"כ [ס"ד להחמיר בחוצה לו טפי שהרי חוצה לו נותנין לעולם ט"ז אף בנטוע ח' על ח' ואף לר"ש וכדאמר רפ"ד מחמיר ב"ש בחורבנו יותר מנטיעתו, ועוד דגם בכרם קטן נטוע ח' על ח' שתוכו מותר חוצה לו אסור לדעת הר"מ וכמש"כ סי' י' ס"ק י"א] אר"י אין לוקין אלא על עיקר הכרם [ר"ל לענין לקדש תוכו חמור דתוכו מדאורייתא ומחול דרבנן ואפשר דאף עבודתו מבחוץ דרבנן].

ה' והנה לר"י אין דין קרחת אלא בהיה נטוע מד"א ועד ח' וחרב בינתיים, אבל נטוע מעיקרא ט"ז על ט"ז מקדש כל הטי"ז, ואפשר דאף בנטוע מתחלה שהניח קרחה בינתיים עד ט"ז וכל הכרם נטוע מד' ועד ח', אין הקרחה מקדשת חוץ לד"א, ועיקר דברי ר"י בשכל הכרם על צורה אחת לא יהבינן ל' תורת קרחה שלא לקדש חוץ לד"א.

והנה להאמור יש מקום לומר דאין דין קרחת אלא בחורבנו ולא במטעתו, ומיהו לרבנן דשיעור מטעתו ט"ז אין נפקותא בזה, דבמטעתו לעולם הוא עיקר הכרם, אבל לר"מ ור"ש דמודים בקרחת הכרם דאוסר עד ט"ז אמה, י"ל דוקא בחורבנו ולא במטעתו, והא דאמר רפ"ד דמטעתו ט"ז היינו לרבנן, וכן הא דתנן פ"ד מ"ח בנטוע ג' שורות ט"ז על ט"ז לא יביא זרע לשם, היינו מדין עיקר הכרם ולא מדין קרחת. [ע"י סי' י' סק"ג].

בהגר"א סי' רצ"ו ס"ק ס"ב אר"ז הדא אמרה כרם קטן כו', רהיטת הדברים שהוא ט"ס וצ"ל כרם גדול, אבל פירושו אינו מובן, וגם מה שציין רבנו כאן מקור לדברי הר"מ אינו מובן, דודאי מוכח בירו' דהנטוע ח' על ח' יש לו מחול, והא דפסק הר"מ דאין לו מחול היא כשיטתו דהלכה כר"מ ור"ש דאינו כרם וכיון דאינו כרם אין לו מחול, וכן מש"כ רבנו לעיל ס"ק נ"ד מקור לדברי הר"מ דהנטוע ח' על ח' אסור חוצה לו מהא דאמר אין לו מחול אבל ד"א אסור, למש"כ רבנו בביאורי הירו' איירי בנטוע בח' פחות משהו והוי כרם וגם תוכו אסור, אבל נטוע ח' שוחקות אינו כרם ותוכו מותר תוך ד"א י"ל דגם חוצה לו מותר.

ו' ר"מ פ"ז ה"ה בהש' הר"א לא דרך הרבים של ט"ז אמה כו', נראה דמשנתנו איירי בין ב' שורות ובין שורה אחת אצל כרם דשורה הנפסקת אינה כרם, ובזה שפיר הוזכר דרך הרבים של ט"ז אמה, דרה"ר ט"ז אמה מצומצמות, ולענין הפסק בעינן ט"ז שוחקות, ורה"ר של ט"ז אמה אינו מפסיק, אלא דלדעת הר"מ דפסק כר"מ ור"ש א"א בט"ז אמה, וכן ב' שורות ממש דצירופן בפחות מח' אמה לא מש"ל רה"ר מפסיק, ועדיין מש"ל בדרך רה"ר עקלתון שמתעקם ועוברת עקמימותו בין הגפנים והוא רה"ר ממש אלא שאינו מפסיק בכניסתו רק ח' אמה כזה (ל) וכמש"כ סי' ו' ס"ק ט"ז.

ז' פ"ד ה"ב עשה פסין כו', לגי' הגר"א בין כנגד הגפן ובין כנגד הבינין ויש בעומד ארבעה כנגד העומד מותר אף שהפרו"מ.

שם רשב"ל בשם ריב"ח נעץ ד' קנים כו' מציל משום פיאה

אמרינן רואין לסלק ההפסד של רצופין ותועלתן נגד רצופין כדקאי קאי, [ומיהו כ"ז אי אמרינן רואין אף בששה כנגד ששה, אבל אי דוקא בה' כנגד ה' ואמרינן שם בירו' דמותר לזרוע בתוך ד"א שלהן או שמותר להדלותן על זרעים, ודאי אין מצרפין על ידן גפנים הרחוקות, ע"י ס"ק י"ג י"ד באורד]. במש"כ סי' י"א סק"ב דאמרינן רואין לסלק ההפסד של רצופין ותועלתן נגד רצופין כדקאי קאי, נראה לפ"ז אפילו אם האמצעיות אינן מכוונות מ"מ מבטלות חסרון הפיזור של ב' שורות החיצונות. {ע"כ נדפס שם}

מש"כ כאן בגליון בה"ב אהא דכ' הר"מ כל שורה ג' גפנים, דבפי' המשנה כ' כל שורה ב' גפנים, ע"י לעיל סי' י' ס"ק י"ג.

ומש"כ עוד דבפי' המשנה כתב עד ט"ז אמה, לא אתפרש כונתו, דבפ"ד מ"ט פסק רבנו כר"מ ור"ש, ובב' שורות לכו"ע צריך שתהינה נטועות עד ח' כדתנן מ"ח. שם הי"ג בד"א בכרם גדול אבל בקטן אין לו מחול, גדול היינו ג' שורות, וע"י סי' י' סק"ז.

שם הי"ד היה הגדר כו' ואין בו רוחב ארבעה טפחים אין לו מחול, צ"ע דאמר בירו' פ"ד ה"א עשה פסין כנגד ג' גפנים יש לו מחול, וא"כ הגדר לא פחות מח' אמה, ואולי ג' פסין כל פס ד"ט והעמיד כל פס כנגד גפן אחת, ומיהו לא נתפרש מקור דברי רבנו, ומש"כ מרן מהא דתניא בתוס' העושה מחיצה לכרם גבוה י' ורחב ד' בטל ד"א ודאי בפשוטו שמותר לסמוך תוך ד"א קאמר, וכן הא דקתני התם בגפן בטל ו"ט היינו שסומך תוך ו"ט, ובכ"מ לק' הכ"ד כתב ג"כ לפרש בטל ו"ט דלא סגי בוי"ט ומוקי לה במוקף מחיצה מד' רוחות, ואין זה פשוטו, ועוד דצריך לפרש בכרם מחיצה אחת ובגפן ד' מחיצות, ואפשר דעשה פסין דאמר בירו' הכי מתפרש דעשה פס ד' כנגד כל גפן, ולכך לא אמר עשה מחיצה וצ"ע.

ג' פ"ז ה"ב תמן תנינן הנוטע שתי שורות אם אין ביניהם ח' אמות לא יביא זרע לשם זרע בינתיים מהו ר"י אמר אסור ומקדש רשב"ל אמר אסור ואינו מקדש מה נפשך כרם גדול שנטע מטע ט"ז על ט"ז ל"ל חורבנו אפי' מטעתו אי בכרם קטן שנטע שמונה על שמונה אין לו מחול בתוכו אסור ואינו מקדש חוצה לו לא כש"כ אלא כי נן קיימין כרם גדול שנטע על מטע כרם קטן, זו גי' הגר"א כפי הנדפס בביאור הירו', ור"ל דרשב"ל סבר דכרם קטן הנטוע על שמונה [פחות משהו] אינו מקדש בתוכו, ופריך ממשנתנו דקתני מותר מחול הכרם והיינו חוץ לד"א ומשמע דתוך ד"א מקדש, ובמאי עסקינן אי בכרם גדול הנטוע על ט"ז [פחות משהו] עד דקתני דמותר מחול אינו מקדש לישמעעין דהמותר שבין שורה לשורה אינו מקדש, ואי בכרם קטן הנטוע על ח' הלא אין לו מחול אף לקדש תוך ד"א, דהשתא תוכו אינו מקדש חוצה לו לא כש"כ, ומסיק דמשנתנו בכרם גדול הנטוע על ח' דמקדש בתוכו ומקדש חוצה לו ד"א ולא את המותר, והדברים תמוהים דלמה יסבור רשב"ל שאין כרם קטן מקדש, והלא תנן פ"ד מ"ה מ"ו שהוא כרם ומשמע שהוא כרם לכל דבר, ועוד דקתני התם לפיכך הזרע ד"א כו' ומשמע דשיעור כרם שאמרו הוא אפי' לקדש, דאי אין חשוב כרם לקדש אלא ג' שורות של ג' ג', לענין לקדש בכרם גדול נמי לקדש ג' שורות, ועוד למה נקטו נטוע על פחות משמונה, לימא סתמא כרם קטן מהו שיקדש, והלא כל פחות מח' אין לו שיעור אחר עד ד"א, ואם פחות מח' אינו מקדש בינתיים גם נטוע על ד"א אינו מקדש, ונמצא דעיקר פלוגתאן בכל כרם קטן, וגם ההגה' היא מופרזת מאד, ועוד דפריך בכרם קטן תוכו אינו מקדש חוצה לו לא כש"כ, והו"ל למפרך שאין לו מחול כלל כדאמר פ"ד ה"א, וצריך לדחוק דיש לו מחול ח' אמות לענין איסור ואינו מקדש כלום וכמש"כ שם.

ד' ורבנו ביו"ד ס"ק ס"ב העתיק הירו' כגירסתנו בינתיים

משבת, ואף דבגמי משמע דלכו"ע עד עשר מהני בכלאים אף מן הצד, אפשר דהא דמסיק דלא מורין קאי אמן הצד ואף בכלאים ולפיכך סתם הר"מ ויהי דין כלאים כדן שבת, ולמשי"כ רבנו פט"ו מה"ש הט"ו ל"מ צו"ה יותר מעשר בפרוץ מרובה מד' רוחות, ומיהו בכלאים לא שייך לחלק בין ב' מחיצות לד' כמשי"כ תו' עירובין י"א א' דבשבת בעינן שיהא המקום רה"י מוקף מחיצות, אבל בכלאים בעינן רק מחיצה מבדלת שלא יהא ערבוב והכל תלוי במראית העין.

והנה בצו"ה לענין שבת אם הרחיק את הקנים ג"ט מן הכותל פסול, אבל הכא לענין כלאים אפשר דמהני צו"ה אף בעומד באויר ואין הקנים אצל כותל, וכמשי"כ בח"א ה' עירובין סי' ו' [א"ה, בחזו"א אור"ח מועד סי' ע"ו] ס"ק י"ד. ואם הקיף את השדה בצו"ה מד' רוחות לא חשיב כצו"ה באויר אלא כולהו חשיבי מחיצות וזה חשיב צו"ה אף לענין שבת וזה מבואר בירו' ובגמ' עירובין שם.

ומסוגית הירו' כאן מבואר דאין חילוק בין פרוץ מרובה מד' צדדין לחד צד, דאם איתא דפרמ"ר מד' צדדין ל"מ צו"ה בעשר או ביתר מעשר לא מיתא ר' חגי כלום ממתני' דג' חבלים דיתר מעשר לא מהני מן הצד הא מתני' איירי בכל צדדין ול"מ אף צו"ה גמורה יתר מעשר, ומיהו לפי הגר"א בירו' דדחי דאפשר דאיירי על גבן וממתני' מוכח דגם ע"ג לא מהני מדלא עביד על גבן, אפשר לפרש דדוקא בפרוץ מרובה מד' צדדין קאמר דומיא דכלאים דאיירי בה, שהרי אנו מתנינן בעירובין א"צ למעט ודלא כרב עירובין י"א א', וזו כונת הרא"ש פ"ק דעירובין סי' י"ג, ואפשר שזו דעת הרמב"ם פט"ו מה"ש הט"ו ודוקא ביתר מעשר מצריך עומ"ר.

ולפי' זה גרסינן בירו' לא אמר ר"ח כלום רבנין דקיסרין כו', והוי ס"ד דמתני' מן הצד, והשיב דמ"מ מוכח ממתני' מדלא קתני לענין דוקרנין ולעשות צו"ה, ואע"ג דלמאי דמפרש הא דר"ז מן הצד אין נפ"מ בין פר"מ לעומ"ר, מ"מ אי איירי ע"ג מתפרש הא דר"ז דמודה רשב"ל בפרומ"ר.

נקטינן לדינא שאם הקיף את השדה מד' רוחות בצו"ה אפי' יתר מעשר מותר לסמוך לה מין אחר כמו שסומכין כנגד הפרוץ בעומ"ר, בין בכה"כ ובין בכלאי זרעים, ודוקא בצו"ה גמור אבל מן הצד צ"ע, ונראה דהמיקיל במן הצד לא הפסיד כיון דהיתירו מפורש בגמ' בפשיטות גמורה. [הר"מ מפרש מן הצד בפ"י אחר, אבל כאן בירו' קשה לפרשו דאמר מלמעלן וכן בלי הגמ' על גבן וכבר הק' כן הרא"ש, ומיהו גם הר"מ מודה דצו"ה הוא דוקא קנה על גביהן, ואי מן הצד דאמרו היינו קרן זוית לא הוזכר להקל בכלאים מן הצד, אבל הלא בהדיא אמרו בכלאים נעץ כו' בארבע זוויות, וכן בעירובין שם, וא"כ לעולם הוא מן הצד וכבר הק' כן הרא"ש שם] וצו"ה מרוח אחת צ"ע, ומלי' הר"מ שם דפרצת עשר הוא כפתח משמע דפתח מהני אף מרוח אחת, ואם יש עומד ד"א מכאן וד"א מכאן ובאמצע צו"ה ודאי מהני.

בדין צו"ה שכתבנו, מצאתי שהדבר מבואר ברי"ו נכ"א, וגם בצו"ה מן הצד כתב שם להתיר.

{ע"כ נדפס שם}

במשי"כ ערלה סי' י"ד סק"ז בשם רי"ו שהקיל בצו"ה מן הצד, מצאתי שכ"כ גם ב"י ס"ס רצ"ו בשם סמ"ק.

ר"מ פ"ז הט"ו אם היה העומד כפרוץ ה"ז מותר כאילו אין שם פרצה, נראה דפרוץ בין ב' עומדין חשיב כעומד להתרבה על הפרצה הגדולה, כגון עומד ג' פרוץ ג' פחות משהו ועומד ג' ועומד ט' ופרוץ ג' ופרוץ ג' פחות משהו ועומד ג' מותר כל הכ"ז אמה, ואע"ג שאין במחיצה עומד אלא י"ב ופרוץ ט"ו, וכמשי"כ עירובין סי' ד' ברוח רביעית של מבוי, ואע"ג דברה"י בעינן ג' דפנות שעומד מרובה במשך כל דופן של ד' הדפנות כמשי"כ שם, הכא לענין כלאים שא"צ לעשות רה"י אלא מחיצה מפסקת מותר גם כה"ג.

[היינו מימרא דרשב"ל בשם ריב"ח עירובין י"א ב' ומסקינן שם דאיירי מן הצד וביותר מעשר] ארי"י מעשה שהלך ר"י כו' [הוא תשובת ר"י לרשב"ל עירובין שם אלא שיש שינוי בהאי עובדא, והא דאמר אעין וסותם דוקרנין וסותם עד שמיטען פחות מעשר, ר"ל שהיה ממעט הפרצות מעשר [ר"ל מפסול עשר אבל אין הפרצה אוסרת בעשר אלא ביתר מעשר] ואח"כ עושה הדוקרנין דהיינו הפיאות, ואפשר דגרסינן והיה נוטל אעין וסותם עד שמיטען פחות מעשר ונוטל דוקרנין וסותם, ואפי' אי דוקרנין וסותם היינו סתימה ממש יש לפרש דקיצרו בדבר, ור"ל שלא התיר בצורת הפתח עד שמיטען הפרצות מעשר, ודברי ר' יוחנן היא תשובה אהא דרשב"ל, וכדאמר בגמ' דידן] אמר כזה כן מחיצת שבת [ר"ל דכלאים בעינן כמחיצת שבת ואי אפשר להקל ביתר מעשר מן הצד, ור"ל אע"ג דבמן הצד יש קולא בכלאים משבת מ"מ ביתר מעשר לא] אמר ר' יונה כמחיצת שבת כו' [עיקרו דשבת ככלאים ואליבא דרשב"ל קאמר] ארי"ז מודה רשב"ל לענין שבת שאין הפיאה מצלת יותר מעשר [והוא כדאמר בגמ' דידן שם ומוקי לה ביותר מעשר ומן הצד] ארי"ח מתניתא אמרה כן כו' אין תימר מלמעלן הא כשי"כ מן הצד [כשי"כ מן הצד דלא מהני לענין שבת ביתר מעשר] אין תימר מן הצד הא מלמעלן לא [ומהני ביתר מעשר אף לשבת] אין תימר מלמעלן לא אמר ר"ח כלום [שהרי אין ראיה ממתני' דלא מהני יתר מעשר מלמעלה] מני"פ אם מלמעלן כו' [דאכתי ל"ל ג' חבלים ליעביד חד מלמעלה] תיפתר בעשיון כמין דוקרין [שראשו חד ואי אפשר לחבל לנוח למעלה, ומלתא בעלמא קאמר דמתני' דינא קתני באינו עושה צו"ה ופעמים דנוח לו לעשות ג' חבלים מלעשות צו"ה].

שם רבי בון ורבנן בעון קומי ר"ז סוף סכך מהו שיעיל בסוכה [לענין צו"ה כדאמר סוכה ז' א', א"נ בעיקר הדפנות] א"ל אין סוף סכך מציל בסוכה פ"א מהו שתציל בסוכה א"ל אין פ"א מצלת בסוכה א"ר אבהו כל אילין כו' [זו ג"ה הגר"א ור"א אהא דר"ז קאי דלא הקיל למעשה אף בסוכה וכשי"כ בשבת, ונראה דקאי אמן הצד דהא מסקינן דהא דרשב"ל מן הצד וקאמר דוקא יתר מעשר אבל עשר לא, וכן הא דאמר לעיל אבל לענין שבת לא ואמר ר"י היא כלאים היא שבת היינו בעשר מן הצד, והא דאמר עד שתהא מגופפת מד' רוחותיה ופי' הגר"א שתי מזוזות ומשקוף אף מן הצד חשיב לי' מגופף מד' רוחות, ואפשר דקאי איתר מעשר ואף על גב, דבעשר וצו"ה מעליא ודאי נהיגין למעשה להתיר].

רבב"ח בעא קומי ר"ז מאן תנא פ"א מצלת לא ריב"נ [ר"ל מאן תנא דפליג ואמר פ"א מצלת ביתר מעשר מן הצד דלא כריב"נ ועל מי סמך רשב"ל לחלוק על ריב"נ] א"ל הדא תנא נמצאת אמר כו' יותר מעשר אע"פ שהעומד רבה על הפרוץ כו' כנגד הפרוץ אסור היו שם קנים הדוקרנים ועושה להן פ"א מלמעלן אפילו יתר מעשר מותר [כן נראה להוסיף דהכי תניא בהאי ברייתא בגמ' דידן עירובין ט"ז א' ואמר דרשב"ל מפרש דהאי תנא איירי אף מן הצד דהא סתמא קתני ופסק כהאי תנא].

ולענין הלכה קיי"ל כר"י ומותר בכלאים אף מן הצד עד עשר ועל גבה אפי' יתר מעשר וכדאמר ר"י בהדיא עירובין י"א ב' ואע"ג דאמר אסור להורות לענין סוכה ושבת, אין לנו אלא מה שנאמר, אבל לענין כלאים לא מצינו שהחמירו, ואם צו"ה על גבה ודאי מורין דהא אף לענין שבת מורין אף ביתר מעשר.

ח) והר"מ פ"ז הט"ז כי גדר המפסיק בין כרם וירק שנפרץ עד עשר אמות הרי זה כפתח ומותר כו', הנה רמז שפתח מותר ועד עשר בלא צו"ה חשיב פתח וממילא נשמע דצו"ה מותר אף ביתר מעשר ואף בפרוץ מרובה, אבל מדסתם משמע דס"ל שאין קולא בפתח של כלאים יותר

וחשיב כלאים, אבל הגפנים מותרים דאין זרעים נכנסין לתוכן שהרי יש להם פתח לנעול, ונראה דאפילו למ"ד מנחות ט"ו ב' ק"ו האוסר אינו נאסר כו', מודה הכא, דהכא כח הכרם בקטנה, וכח זה הוא אוסר ונאסר, אלא שאין כאן גוף ליאסור, דהגפנים עצמם נועלים דלת ולא חשיבי מעורבים, אבל התם במנחות תרויהו מעורבים ומ"מ אין הגפנים נאסרין.

ואם חטים בקטנה אסור לזרוע שעורים בגדולה בין לפרש"י בין לפי תו', דסברת תו' לא שייך הכא, דכלאי זרעים שניהם מקרי אוסרים, ואוסרים השעורים על החטים, וסברת רש"י אינו אלא בדרבנן ולא בדאורייתא, ומיהו אפשר דאין לוקה על זריעת השעורים בגדולה ואינו אלא כמקיים כלאים, ואפשר דאין איסור בניכוש והשקאה של השעורים.

ולדעת תו' גפנים בקטנה מותר לזרוע את הגדולה אפי' תבואה שאסורה מה"ת, וכן נראה דעת הר"מ פ"ז הי"ט שסתם, ולדעת תו' אפי' קדמו הזרעים בקטנה אסור לנטוע בגדולה.

וכתבו תו' דלמאי דקיי"ל דנראה מבחוץ חשיב לחי ה"ה בכלאים, ובגמ' מיירי בנכנסין כותלי קטנה בגדולה, והר"מ שם סתם הדברים, אבל גם בפ"ג מה' עירובין הכ"ד, סתם, וכן הטור סי' שע"ד סתם בזה, וכתב ב"י דסמך על מש"כ סי' שס"ב דנראה מבחוץ הוי לחי.

ט) פ"ד ה"ו ר"ה זרע כרמי' כרתין כו' דברי חכמים ריב"א בשם ריב"ל כו', עובדא דר"ה הוי בחו"ל סי' רצ"ו בחו"ל הוי ולפיכך הקיל כר' ישמעאל, והק' הגר"א סי' רצ"ו ס"ק נ"ב דלקמן פ"ו ה"א אמרו אהא דר"ע דאמר עבודת הגפן ג"ט מיייתין הא דריב"ל להקל כר"ע ואי מיקילין כר"י אין נותנין עבודה כלל, ואפשר דדוקא ר"ה הקיל כר"י וסמך אהא דהלכה כדברי המיקיל בחו"ל, אבל סוגיא דלקמן סברה דמיקילין רק כר"ע אבל לא מיקילין כולי האי, ואע"ג דהלכה כדברי המיקיל, פעמים דנדחה דברי היחיד לגמרי ולא מיקילין אף בחו"ל, וריב"ל לא אמרה בדבר מיוחד אלא כללא כייל והגמ' הביאו הכא ולקמן.

והגר"א ז"ל הגיה וגרס דברי חכמים כו' קדם עובדא דר"ה, וקאי אהא דפסק כר"מ ור"ש, והם חולקים על רב שאין הלכה כמותם רק בחו"ל, א"נ לפרושי הא דרב, וקשה לפרש הא דרב בחו"ל וגם עובדא דר' אבא משמע בא"י, ומיהו אפשר לפרש דגמ' קבעה לפלוגי עלי' דרב, אבל עדיין קשה שהרי ר"ה עבד עובדא בחו"ל כר' ישמעאל, ולא יתכן שוב הא דאמרו לק' להקל בחו"ל כר"ע, וע"כ לומר דבגמ' לא סבר להקל כר"ה אלא להקל כר"ע וא"כ מה צורך להגיה הלא הכא אליבא דר"ה קאמר לה, וגמ' מיייתא הא דריב"ל לאסוקי טעמא דר"ה.

ועיקר דברי ר"י לא אתפרש היכי מתניא, וצ"ל דקבלה היתה בידם, ולעיל פ"ב ה"ח מוקמינן סתמא דמתני' כותי', אבל הוא סתם ואח"כ מחלוקת בפ"ו מ"א.

ועיקר טעמא דר"י לא נתפרש, ואי סבר דוקא כרם וא"כ מותר לזרוע חטה וחרצן במפולת יד ודוקא לזרוע בכרם אסור וזו היפוך דר' יאשי' דפטר זרוע בכרם וחייב על מ"י, ואפשר דמחייב גם ר"י זרוע חטה וחרצן במפולת יד, אלא לאחר שצמח הגפן מותר לזרוע בצדו.

ובסוגיא לעיל פ"ב ה"ח מבואר דמודה ר"י דתחת ענפי הגפן יחידית אסור לזרוע ומתקדש, וע"י לעיל סי' ו' ס"ק

ט"ו, ור"ה דזרע כרמי' כרתין הפך את השיעור שלא יהו הכרתין תחתיהן.

י) למש"כ לעיל סק"ד הזרוע בין שורות הכרם חייב אף שהזרע רחוק מהגפנים ד"א לרבנן דאמרי דמצטרפין עד ט"ז.

ובזרוע חוצה לו לא נתפרש אם ד"א דאורייתא, ומיהו אם עשה גדר סביב הגפן ואין בין גדר לגפן ד"א זרע

ויש לעי' בעומד שהפרוץ רבה עליו מכאן ומכאן דאמרינן אורא דה"ג ודה"ג מבטל לי', הכא מאי, כיון דהעומד מתיר כנגדו אי מצטרף לרבות העומד, כגון עומד ט' ופרוץ ה' ועומד ד', אי אמרינן עומד"ר של ט' להתיר פרצת ה', שחושבין את המחיצה עד סוף העומד, וכן נראה.

אבל צ"ע לפ"ז לפרש לי' הר"מ פ"ד מ"ד שכתב דפרצות רבות מצטרפות ועומדין רבים מצטרפין ודיינינן להו בכולל שיהא העומד רבה, ומשמע דבעינן בכל המשך המחיצה יהיה העומד רבה, וכדין מחיצת רה"י. ובפרוץ מרובה כנגד העומד מותר, והוא שיש בו ד"ט, ויש פוסקים דסגי בג"ט וכמש"כ סי' ו' סק"ו.

והנה מותר לנטוע ירק סמוך לגפני הכרם כנגד העומד, אע"ג דבליכא עומד הירק אוסר ב' שורות, מ"מ השתא דמפסיק מחיצה כנגדו אינו אוסר צדדיו אע"ג שהמחיצה רק ד"ט ואינה חוצצת בפני הצדדין וכמש"כ לעיל סי' ו' סק"ז, ונראה דה"ה עומד ד"ט בין שתי שורות הכרם מציל שורה שני' כיון שחוצץ בין ירק לגפן.

וא"ת א"כ למה שורה השני' אסורה לעולם ליהוי הגפן החיצון כעומד ד"ט אם הגפן עב ד"ט, כבר אמרו שאין האוסר נעשה מחיצה להציל וכמש"כ לעיל סי' ו' סק"ד, מיהו בנטוע פחות מד' לגי' הר"מ דמותר להדלותן על הזרעים הדין נותן דנעשו מחיצה נגד הגפנים הפנימים אם יש ברחבן ד"ט [ולדעת הראב"ד והריטב"א שהביא הגרע"א ג"ט] מיהו למש"כ לק' ס"ק י"ג לא קיי"ל כן.

יש לעי' בהא דתנן פ"ד מ"ז גדר גבוה י' מפסיק בין אילנות אינן מצטרפות רחבו בכמה, ומסתברא דרחבו ד"ט, ולפ"ז למ"ד מותר להדלותן ע"ג זרעים, שהובא לק' ס"ק י"ג, נעשו מחיצות להפסיק, והא דאמר רואין כאילו אינן, באין רחבן ד"ט איירי, א"נ כיון למיעקר קיימו כדי לתקן הכרם אינן נעשין מחיצות לבטל הכרם.

יש לעי' צורת הפתח מהו שיפסיק בצירוף הגפנים, פי תקרה מהו שיפסיק, ומסתברא דאע"ג דנעשין מחיצה להתיר כלאים דבהיכרא סגי אפסוקי לא מפסקי.

עירובין צ"ב ב' תוד"ה גפנים, ותימא דהיכי שרי להניח הזרעים כשיגדלו כו', מדבריהם משמע דהשתא ליכא איסורא וחשיב להו כעלו מאליהם, ואינו מובן שאם הזרעים בגדולה חשיב ערובי'א בקטנה הרי יש כאן זריעת כלאים השתא כמו שאר זריעת כלאים, ונראה דעת רש"י דלעולם זריעת הגדולה הוא היתר אף אם הקטנה כבר זרועה, ואפי' זרעים בקטנה מותר לנטוע גפנים בגדולה כיון דנטיעה זו אינה כלאים אלא שגורמת שהזרעים יהיו כלאים, וגרמא זו אין בה איסור בשאר זרעים שאינן אלא מדרבנן, וכיון שאין איסור בנטיעה לא נאסרו הזרעים דאין נאסרין אלא בזרע באיסור משום קנסא, אבל אם קדמו הגפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה דזריעה זו הוי כלאים, שהרי האוסר יוצא דרך פתח לאסור והוי כגפנים בקטנה, והא דאמר גפנים בקטנה מותר לזרוע את הגדולה ה"ה זרעים בקטנה מותר לנטוע את הגדולה, אלא נקט מלתי' בזרעים אחרונים, וקו' תו' מירק שעלו מאליהם, ודעת תו' דירק אינו אלא מדבריהם וכמש"כ סי' א' ס"ק י"א, ולפרש"י אין ראוי לאסור כיון שלא נזרע באיסור, אלא לא נאמר במנחות אלא היכי דהאוסר אינו נאסר, ומיהו י"ל דדעת רש"י דה"נ יש להתיר משום שהאוסר אינו נאסר ואינו אלא משום קנסא, והלכך אם זרע או נטע את הגדולה באחרונה דליכא משום קנסא מותר.

ומסקו דהכרם הוא האוסר ולעולם האוסר יוצא דרך פתח לאסור אבל הנאסר נועל את הפתח בפני האוסר, והלכך בכרם בקטנה זרוע את הגדולה דהזרעים נועלים פתחם בפני הכרם האוסר, אבל כרם בגדולה אינו זרוע את הקטנה שאין לזרעים פתח לנעול בפני האוסר. והיכי דזרע את הקטנה הזרעים אסורים שכח הכרם בהם

כל שנותיה כו' וה"מ שנים כנגד שנים כו', עד שלש שורות של ג' ג' אסור. [ומה שפרש"י שם דלמ"ד כרם רבעי גם ערלה אינה נוהגת אלא בכרם וגם בגפן יחידית לא נהגא, כבר תמה על זה הרמב"ן ר"ה י' א'].

(יב) פ"ה ה"א אית תניי תני מבפנים ואית תניי תני מבחוץ כו', המדידה היא בשנים כנגד שנים ועושין אותן מרובע שתהייה כל ד' הזויות נצבות, ומ"ד מבפנים סבר דמבחוץ לא אכפת לן שאף אם בחוץ אחת בולטת הרבה שהיא עבה מחברתה כיון דהן מכוונין מבפנים חשיב כרם, ואם אינן מכוונות מבפנים שאחת עבה ובולטת יותר מטפח אינו כרם אף שהן מכוונות מבחוץ, ומ"ד מבחוץ סבר דמבפנים אינו מעלה ולא מוריד, ומסיק דמ"ד מבפנים סבר דלא מבטל מתורת כרם אלא א"כ אחת בולטת מחברתה טפח, ולמ"ד מבחוץ כל שאין החוט המתוח נוגע בשתייהן בהמתחו על ריבוע של זויות נצבות אין כאן כרם, ולדידי נפל כרמא בבירא דבמשהו בליטה מבטיל כרמא, וכיון דלא אתמר הלכתא נקטינן לחומרא דבין כשהן מכוונין מבחוץ ובין כשהן מכוונין מבפנים שאין הגפן רחוקה מהחוט טפח הוי כרם, ואף אם בשעת נטיעה אינן מכוונין והעבו ונתכוונו מבפנים אי מבחוץ הוי כרם, ומשמע דאם היו מכוונות והעבו ואינן עכשו מכוונות הוי כרם מחמיר אני בזה בחרבנו יותר ממטעו.

(ג) שם שורה החיצונה שאינה מכוונת כנגד הכרתין כו' חוץ לששה הגפני מותרות והכרם אסור, נראה דאיירי בתוך ד"א של כרם אבל אם הוא חוץ לד"א של כרם וחוץ לו"ט לגפנים הכל מותר, והנה למדנו שאין שורה חיצונה מצטרפת עם הכרם, ויש לעי' דהא תנן אם נטוע ערבוביא אם יש בו לכיון כנגד שלש {א"ה}, כמדומה דצ"ל שנים כנגד שלש {ה"ז כרם וע"כ דכולו חשיב כרם דאותן המכוונין פשיטא, וא"כ למה נדונית החיצונה כגפן יחידית, וע"כ דמשנתנו דוקא בשנים כנגד שנים נטועות על ט"ז או על ח' וביניהם נטועות גפנים שאינן מכוונות [ויש בין גפן לגפן ד"א דכיון דאינן מכוונות מתוסף אלכסון ויש מקום לנטוע בריחוק ד"א] אבל אם האינן מכוונות הם חוץ לכרם מסלקין אותן מן הכרם, ואפשר דדוקא שורה אחת, אבל שתי שורות שאינן מכוונות כיון דשתי שורות חשיב כרם אלא דהכא אינן כרם משום שאינן מכוונות, בזה הן נעזרין מהכרם שהן סמוכות לו למחשב כרם גם בערבוביא, ואפשר דהא דאמר שאינה מכוונת כנגד הכרתין היינו שגפני השורה אינן מכוונות זו כנגד זו וכמש"כ לעיל סי' י' סק"ד, ונראה דהא דמייאת הכא שורה החיצונה שאינה מכוונת, היא תוסי' דפ"ג שהובאה שם.

והא דאמר נותנין לה עבודתה וזורע את המותר היינו אם היא חוץ לד"א של כרם.

שם ה"ב אר"ה שמותר להדלות ע"ג זרעים, כ"ה הג"י בר"מ ור"ש בפי' המשנה, ונראה דקאי אר"מ דפלוגתיהו בה' כנגד ה' וידעינן אותן דלמיעקר קיימו ואותן דעומדין למיעקר אין עליהם אף דין גפן יחידית לרבנן, ולי' הר"ש פ"ה מ"ב צ"ע, שכתב שהן כגפן יחידית דא"כ למה מותר להדלות ע"ג זרעים, אבל הר"מ כתב שם שדינן כעצים, אבל לר"ח דרבנן סברי אף בשש על שש רואין ודאי כולוהו אסירי, שהרי לא ידעינן איזו לקיום ואיזו למיעקר, וע"כ דכולוהו חשיבי כרם, וא"כ גם בה' כולוהו חשיבי כרם, וכן בגמ' ב"ב ק"ב ב' משמע שאין חילוק בין נטיעות ה' או ו', דהא אמר דלא שפר ליהוי לציבי, והרי אין ידוע איזו לא ישפרו, ואפשר דמאן דמתיר להדלותן היינו משום דלא ניחא לי' בגידולן והוי כתלתן שעלו בהן עשבים פ"ב מ"ה, ומיהו לא יתכן אלא בדעתו לכך או בסתמא אבל אם דעתו לקיימן לא.

שם אר"מ דהא מסייעא להא דאמר ר"י כו', אינו מובן מה ראי' היא זו הלא הכא לא דיינינן לי' אף כגפן

תוך הגדר חייב למש"כ סי' י' סק"ז, ובזה חייב אף בגפן יחידית, ובזה נראה דמודה ר' ישמעאל.

ובזורע אצל גפן יחידית, נראה דהא דנחלקו רפ"ו בעבודת גפן יחידית בדאורייתא פליגי, ולת"ק זורע תוך ו"ט חייב ולר"ע תוך ג"ט, וכן זורע אצל כרם אי ד"א דרבנן, תוך ו"ט מה"ת, עי' סי' ג' סק"ק י"ב.

ולפ"ז בזורע חטה וחרצן נמי פליגי, לרבנן כל שהן בתוך ו"ט חייב ולר"ע דוקא תוך ג"ט, ולפ"ז יש נפקותא בפלוגתא דר"ע ורבנן גם לר' ישמעאל אי מודה ר' ישמעאל במפולת יד וכמש"כ סק"ט, ולר"ע חשיב כלאים תוך ג"ט ולרבנן תוך ו"ט, ולפ"ז לא סתרי תרי הלכתא שהובא סק"ט, דהא דפסק בפ"ו כר"ע בחו"ל היינו לזרוע חטה וחרצן בהפסק ג"ט, ולמש"כ לעיל סי' א' סק"ז כל זמן שלא נשרש אחד וזורע את השני מקרי מפולת יד בין שזרע חרצן בין שנטע יחור.

כל שיעורים הללו נפקא מינה גם לדידן אף דנהיגין כר' יאשיה, דאם זרע בין השורות חטה וחרצן קדם שנשרשו הגפנים חייב, ומיהו י"ל כל שלא נשרשו לא מקרי כרם ולא מקרי מפולת יד אף שיעשו כרם בהשרשתן, והלכך לר' יאשי' אינו חייב אלא בזורע תוך ו"ט לגפן לרבנן ותוך ג"ט לר"ע, ומיהו במוקף גדר וזרע חטה ושעורה וחרצן תוך הגדר ואין בין זרע לגדר ד"א חייב אף לר' יאשיה וכמש"כ סי' י' סק"ז.

ולדעת הר"מ דאין דברי ר"י אלא לענין לאו דל"ת כרמך אבל מתקדש מה"ת אף במין אחד ואף בלא מ"י, גם בין השורות מתקדש מה"ת, וכן תוך הגדר אף בגפן יחידית, ובלא גדר תוך ו"ט, ולר"ע תוך ג"ט, ולר"י אינו מרחיק כלום, ואפשר דמרחיק טפח ומחצה כשיעור יניקה של זרעים.

וגפן יחידית המוקף גדר צריך להרחיק ד"א מן הגפן אף בשטח המוקף גדול וכמש"כ הר"מ פ"ז הכ"ה, ונראה דגם בזה מודה ר' ישמעאל.

(יא) סוטה מ"ג ב' ילדה פחותה מטפח אינה מקדשת את הזרעים כו', יש לעי' אי אינה מקדשת מדין כרם קאמר וכדמסי' בשנים כנגד שנים, אבל מדין גפן יחידית מקדשת, וטעמא דלא חשיבא לעשות דין כרם, ולפיכך מרחיק ו"ט מכל גפן וזורע, או שאינה מקדשת אף תוך ו"ט, ולכאורה לא גרעא ילדה מחרצן וזרע חטה וחרצן אמרו חולין פ"ב דחייב וה"ה דמקדש [ומיהו לדעת הר"מ אין קידוש אלא בענבים שהגיעו לפול אבל איסור זריעה מיהא איכא] והכא משמע דאין איסור זריעה מה"ת ופרש"י דמשוי' דקנבוס ולוף אסרה תורה ושאר זרעים דרבנן הקילו בזה, ולמש"כ דדין גפן יחידית יש כאן, מבואר מדברי רש"י דבין השורות דאורייתא וכמש"כ לעיל.

איברא הר"מ פ"ו ה"ד סתם הדבר, וקשה לפרשו, דבתבואה וקנבוס ולוף מקדש, וגם בגמ' קשה לפרשו, ולפיכך כ' הכ"מ שם דהוא הלמ"מ בכלל שיעורין, וקשה דהו"ל למחשבי' נדה כ"ו א' בהדי הני דשיעורין טפח, ולמש"כ דלא חשיבי' כרם י"ל דהדבר מסור לחכמים מה נקרא כרם, ולפ"ז י"ל דבכרם גדול חשיב כרם מה"ת, וכיון דאינו שיעור של כרם שבתורה שהרי אפשר לכרם פחות מטפח אלא שצריך להוסיף גפנים לא מקרי כתיבי ולא מפורש שיעוריהו ולכך לא חשיב להו נדה שם וכדמסיק שם.

ונראה דכרם גדול היינו ג' שורות של ג' ג' וכמש"כ סי' י' סק"ק י"ט, ואין לנו שיעור אחר לגדול, ומשמע דאף אם נטועות השפלות בכרם שיש תורת כרם זולתן, מ"מ השפלות לא מצטרפי אלא א"כ יש בשפלות בעצמן ט' גפנים שיעור כרם גדול ונטועות כהלכתן.

ומשמע דוקא אילן מקדשות אבל איסורא איכא מדרבנן למזרע בכרם זה לכתחלה.

וכן הא דאמר סוטה שם ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה

שורה היוצאה מן הכרם נדונית כיחידית כדתניא בתוס' וכמשי"כ סי' י' סק"ך, ואפשר דהכא עדיף שיש להן גפנים כנגדן ונהי שאין יכולין להצטרף עמהן מפני מחיצה המפסקת מ"מ כיון שהן מחוברין לכרם נידונין ככרם הנטוע בערבוביא ואפשר לכוין בו שתים כנגד שלש.

מיהו יש לעי' כי הפסיקו אחת משלש אחרונות למה בטל הכרם הא מ"מ איכא שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב, ולמשי"כ לעיל סק"א דכל שמפסיק גדר אינו כרם דצריך למחשב כולו אחרת נטועה כאן ניחא, ומכאן רא"י גמורה לזה.

ובשנו"א כתוב דראב"י לא מצריך עד סופו אלא תוך ג' גפנים אחרונות, ואינו מובן, כיון דיש ב' שורות מכאן ומכאן הרי גם הצדדין כרם ודברי ראב"י דוקא עד סופו.

טז) ויעשה כסתום ותהא מותר לא כן תני כו', אע"ג דהתם בלא סתום נמי מותר כדאמר לק' פ"ו ה"ב בבי' גינות דזורע התחתונה עד ג"ט, שפיר ידע דהכא משום שאויר כרם מקיף, אלא ס"ד כיון דהוי כסתום לא מקרי כרם מקיף, אלא דכיון דאין בין המחיצות ד' אין כאן מחיצה, ולזה קאמר דאע"ג דאין כאן מחיצה יש כאן היתר ג"ט דסגי בזרעים בתחתונה, ומסיק דמ"מ כיון דהכרם מקיף החמירו.

שם אמר להן רלב"י, גר"ש ר"א, דרבנן דראב"י ל"פ אלא בעבודת הכרם ולפיריך ראב"י לנפשי דמצריך.

מפולש.

שם מסתברא ר"א מודה לראב"י כו', אינו מובן דל כן מה את אמר, אם ר"א מתיר אינו מפולש כש"כ.

שמתיר מפולש, וראב"י הלא בהדיא פליג אר"א.

שם צריך שיהא שם חלל ארבעה כו', מסקינן דבעגולה [שהיקף הכרם אלים טפי שהרי עגול אין לו עומד

ד"ט במקום אחד ואין כאן מקום של מחיצה גמורה] בעינן שיהא בתל בתוכו חלל ד"ט על ד"ט ברום ד' ותשאר התקרה עבה ג"ט ואז מותר לזרוע על התקרה, שאם אין בתוכו חלל הוא נוח למבטל לגבי כרמא כיון שהכרם מקיפו והוא עגול, אבל כשיש בתוכו חלל ד' על ד' חולק רשות לעצמו, ומ"מ בתוכו אין זורעין כיון שאין חללו י"ט לאפלוגי רשות לעצמו, והיינו נמי טעמא דמצרכין עובי התקרה ג"ט דזה שיעור השרשים, שאם השרשים יבריקו לחלל הוי כעין זרע בחלל למטה, אבל מרובע ד' על ד' כיון שגבוה י' זורעין על גביו בין שיש בו חלל בין שאין בו חלל, ואפשר דבתוכו אין זורעין בזמן שיש בו חלל ועל גביו זורעין אף אם אין עובי התקרה ג"ט וכדאמר אבל במרובעת א"צ שיהא שם ג"ט עפר וע"כ ביש בתוכו חלל איירי.

בשנו"א כתוב ד"א, אבל בבהגר"א סי' רצ"ו ס"ק ע"א העתיק ארבעה וכל' הר"מ ושוי"ע.

שם מג' ועד ארבעה היא מתני' פחות מג' כסתום מג' ועד ד' משלים ד' זורע מיד, הגר"א פ"י דקאי אבית ואם יש שם ג' צריך לדקדק בשעה שזורע שם שלא יהא גפן נטוע תוך ד"ט, ואם יש בבית ד"ט זורע מיד, והא דאמר דמתני' מג' ועד ד' לאו דוקא אלא ה"ה יותר מד', והגר"א גרס בארבעה היא מתני' דמתני' משמע דזורע מיד בלא השלמה.

והר"ש מפרש לה אגת ונקע, דאם יש בו ג"ט מרחיק על שפתו שיהא רחוק הגפן ד"ט, ואם יש ד"ט א"צ להרחיק על שפתו כלום, ויש לעי' הלא במתני' לא הוזכר זריעת שפתו אלא תוכו, וצ"ל דברחב ד' גם לרבנן אין זורעין בתוכה אלא באין רחבה ד' לרבנן זורעין בתוכה חוץ לו"ט, והא דאמר מג' ועד ד' משלים ד' ד' זורע מיד אינו לפרושי מתני', והנה לפר"ש מייירי בעמוקה י' דאלי"כ אף ברחבה ד' אין זורעין על שפתו שהרי גם גפן יחידית יש לה אויר י"ט כדאמר בירו' פ"ז ה"ב, ולפ"ז מבואר דביש בנקע ד"א ועמוק י' מרחיק ו"ט וזורע, והר"מ פסק פ"ז הכ"ה דמרחיק ד"א

יחידית משום דלמיעקר קאי אבל באינן מכוונין י"ל דמקרי כרם.

יד) והגר"א גרס שמותר לזרוע בתוך ד"א שלהן [כדין גפן יחידית] וגם לפ"י זה אין כאן רא"י שהרי באינן מכוונין תנן שהן כרם כיון שיש בכרם שתים כנגד שלש ושפיר י"ל דגם שורה החיצונה היא בכלל הכרם ורצופין גרע טפי.

ולשון הגמ' צריך פירוש דהא ר' יוסי לא חידש כלום, דהא אמר לעיל נותנין לה עבודתה וזורע את המותר ור"י פירש דזורע את המותר לאו דוקא, שהרי אסור משום כרם, אלא שאין הגפנים נאסרין, או דאיירי חוץ לד"א של כרם. ובעיקר ג' הגר"א יש לעי' איך יתכן לזרוע תוך ד"א של השורות, הרי אם יזרע תוך ד"א אסור משום כרם, שהרי אם רואין אותן כמו שאינן עדיין הכרם קיים ואין ביניהן ח' אמה, ואפשר דהא דאמר שמותר לזרוע תוך ד"א היינו שאין הגפנים נאסרין אם זורע תוך ד"א שלהן.

ולפ"ז יש לפרש הא דאמר ר' יוסי חוץ לו' טפחים הגפנים מותרים והכרם אסור, הוא עיקר חידושו, דהא דאמר נותן לו עבודתו וזורע את המותר, יש לפרש בזמן שהוא חוץ לד"א של הכרם, אבל בזמן שהוא תוך ד"א של כרם, כיון דהגפנים והזרעים מובלעים תוך ד"א של כרם הכל מתקדש, דלא דיינינן להו לגפנים יחידות לחודיהו, כיון דכולהו בני ביקתא חדא נינהו, והרי יש כאן ערבוביא של כרם ותבואה, וחדית לן ר"י דהגפנים מותרים וגם זה בכלל הא דאמר זורע את המותר, והשתא מייטא שפיר רא"י דגם ר"ה סבר כן.

ולפ"ז מתפרש הא דאמר [אפשר דהוא ברייתא וכמשי"כ לעיל] נותן לו עבודתו וזורע את המותר היינו חוץ לכרם, ומיירי ששורה חיצונה אינה מופלגת מן הכרם אלא שנטע כנגד הבינים, והלכך אף שמרחיק ו"ט עדיין היא בתוך ד"א של כרם, וגם יש בכלל זה זורע בין הכרם ובין השורה, אלא דבזה בזמן שמרחיק ו"ט זימנין דאין השורה תוך ד"א של הכרם רק הזרעים תוך ד"א ובזה הדין נותן שאין גפני השורה נאסרין.

והר"מ פ"ז ה"ג סתם שרואין את האמצעים כאילו אינם ומשמע דאפילו בשעה כנגד ששה [ואע"ג שנקט שלש שורות מ"מ אי הוי דוקא הוי מפרש לה בהדיא] והשמיט שמותר להדלותן דאין כאן רואין ממש אלא שאינן מועילין ואינן מפסידין ומ"מ הן בכלל כרם.

טו) פ"ה ה"ג עד שיהא מבריק כדי הוא ועבודתו כו', מסקינן דראב"י סבר דסגי במפולש מראשו לסופו אע"ג שאין החרץ עובר ד"א חוץ לכרם, ורבנן סברי כיון דבלא חרץ נותנין לכרם עבודתו ד"א סביבות כל הכרם עדיין מקרי דהכרם מקיפו ולא חשיב הפסק ואסור לזרוע בחרץ עד שיהא בו ט"ז אמה, ואם גפני הכרם מקיפין החרץ מדי' רוחות גם ראב"י מודה כדתנן ואם לאו אין זורעין בתוכו, ומשמע דאף אם הגפנים מקיפין אותו מג' רוחות אין זורעין בתוכו.

שם מכיון שהיא מגיע נגד שלש גפנים בטל הכרם, ר"ל שעובר ופוגע בין שלש גפנים אחרונים ומפסיק שתים מהן ונשארו רק שתים כנגד שלש הכרם, ואפשר דמ"מ אין החרץ חולק רשות לעצמו שלא להצריך ו"ט כדין גפן יחידית כיון דעדיין הגפנים מקיפים אותו, אלא דמודים כאן חכמים לראב"י דא"צ להבריק ד"א בחוץ, שהרי אין כאן כרם ואין כאן עבודה בחוץ כנגד הבינים, אבל יותר נראה דלא נאמר דין גת שבכרם אלא בכרם ולא בגפן יחידית, והלכך כיון שבטל כרם בטלה חומרא זו, ושפיר החרץ חולק רשות לעצמו וזורעין בתוכו אף שהגפנים מקיפין אותו.

ויש לעי' לפ"ז ל"ל למימר מכיון שהוא מגיע כנגד שלש כו', הלא בכל מקום שהוא עובר חולק שורה זו משורה זו, והו"ל שורה זו כגפן יחידית ושורה זו כגפן יחידית, שהרי

אגפן יחידית, דלעולם נקט לה בלי יחיד, אלא קאי על עריס, וצ"ע לפרשו.

ואפשר דהר"מ גרס בירו' פ"ה ה"ג מג' ועד ד' היא מתנ' פחות מג' כסתום מג' ועד ד' זורע מיד ד' משלים ד' ומפרש לה אנקט כפר"ש [ועל בית קשה לפרשו דמאי שייך משלים כיון שאין בו ד' והגפן סביביו א"א לו לזרוע בתוכו, ואף שיש לפרש בריוח שבין גפן לבית וכוותל משלימין ד', מ"מ הלשון משלים אינו מתישב וגם שיעור ד"ט מחודש כאן, וגם פר"ש קשה דמשלים ד"ט על שפתו] אבל פירושו דהא דנחלקו ר"י ורבנן היינו בנקע שרחבו מג' ועד ד' דפחות מג' כסתום ומודה ר"י דמרחיק ו"ט וזורע מיד, מג' ועד ד' זורע מיד, היינו לר"י ביש ד"א מן הגפן עד סוף אורך החרץ ולרבנן ביותר מו"ט והאי מיד היינו בסוף ו"ט, ד' משלים ד' היינו אם רחב ד"ט בין לרבנן בין לר"י מרחיק ד"א, ולי משלים משלים שיעור הרחקה יותר מו"ט עד ד"א, והא דאמר ר"י אם אין שם ד"א לא יביא זרע לשם היינו שאם יש ד"א מרחיק ו"ט וזורע אבל באין ד"א ממנו עד כותל החרץ לא מהני ריחוק ו"ט וכדאמר בירו' [פ"ו ה"א] דר"י בגפן אחת כריב"נ בשורה, ומיהו בגפן אחת לר"י בעינן מוקף מד' רוחות, והיכי דמוקף מד' רוחות בלא"ה בעינן הרחקה ד"א היכי דיש ברחב השטח ד"ט, ואין נפקותא בדברי ר"י אלא ברחבו מג' ועד ד' וכדאמר בגמ', ור"י לא מצריך ד' על ד' להתיר הבאת זרע לשם אלא אם באורך יש ד"א סגי שכבר יצא מדין עריס, במקום זה, והאי גת ונקע איירי בעמוקין יי דבפחות מזה לכו"ע מרחיק ו"ט וזורע, וכ"מ בירו' פ"ו ה"ד דדין חד היא עם עריס, דאמר שם תנינן הכא דר"י ותניתה תמן כו', ואמר שם דר"י דהכא במוקף מארבע רוחותיו דוקא ומשמע דמוקף י"ט איירי.

והא דכ' רבנו בהכ"ג בבית שבכרם דפחות מגע"ג כסתום, הוא נלמד מהא דאמר כל פחות מג' כסתום, ואפשר דכוונתו בו גם לפרש בית, ולהכי לא כתב רבנו דישלים, ותמה בזה הגר"א ס"ק ע"א, אבל אם הר"מ פירשה אנקע נחא.

ובלשון הר"מ הכ"ג כתוב יותר מגע"ג עד ארבעה, ותיבות עד ד' ט"ס, ובשו"ע סעי' נ"ג ליתא.

ולשון רבנו בהכ"ד והיה שפת החרץ למעלה ארבעה, צ"ע לפרשו, הול"ל ורחב ארבעה, ומשמע דאפילו למטה אין רחבו ד' לא הוי כסתום.

והני ד"א דיהיבין לגפן יחידית אינן מרובעין, דבגפן יחידית לא שייך לרבע, דלא ידעין לאיזה רוח נרבענו, אלא בכל מקום שבא לזרוע מרחיק ד"א.

והני ד"א הן מדרבנן ומה"ת בוי"ט סגי, והני מילי כשהגדר מוקף שטח גדול, אבל אם מוקף רק ד"א [אפשר דבעינן ד"א מן הגפן עד הגדר] הזורע בתוך הגדר חייב מה"ת למש"כ סי' י' סק"ז.

וזורע, ויש לעי' לפר"ש מהא דתניא בתוס' פ"ג גפן שנטוע בנקע עמוק עשרה ורחב ארבעה נותנין לה עבודתה למטה פחות מכאן נותנין עבודתה למעלה, הרי דצריך להרחיק למעלה ו"ט.

שם בית שמחביאים בו כלאים, סמך על המקרא דבית אע"ג שהכרם מקיפו כל סביביו מותר ולא מחמירין בו כדמחמירין בגת וחרוץ כיון שיש כאן מחיצת ניכרות בין מצד הגפנים ובין מצד הזרעים, ונראה דא"צ כאן תקרה, ובית דנקט לאו דוקא אלא משום אסמכתא דקרא. (ז' יו"ד רצ"ו סעי' נ"ב שומירה שבכרם כו' ובלבד שלא יהיו השריגים נוגעים בה, בבהגר"א הביא פיר"ש דפארות האילנות שמצד זה מתערבין עם פארות אילן שמצד שני, ודעת הר"מ שאין כאן עירוב ב' אילנות אלא עירוב האילן עם הגדר ונגיעת הענפים בגדר היינו עירוב, ומיהו דוקא למעלה על הגדר ולא בצדו, כן מבואר בלי הר"מ, ומשמע דוקא נוגעין על הגדר אבל סוככין ואינן נוגעין לא מבטלין את הגדר.

ולפר"ש א"צ נגיעה בגדר אלא עירוב הפארות אפילו למעלה מן הגדר, ואף לפי ר"מ אפשר דדוקא בב' הצדדין כותשין את השומירה ואת הגדר, אבל מצד אחד לא.

ולכל הפירושים נראה דלא איירי במשנתו בזרעים תחת ענפי הגפן, דזה אסור אף באין כרם מקיפן, דאף אחורי הגדר מבחוץ אסור לזרוע תחת ענפי הגפן, כדאיתא לעיל סעי' נ' דאפילו בחרץ מפולש אם הגפנים מסככין על הזרעים אסור, אלא ע"י שיעור כותש מיבטלא המחיצה, ואסור לזרוע על השומירה בכל שטחה אף במקום שאין שם ענפי הגפן.

ולפ"ז צ"ע דברי הגר"א שכ' ס"ק ס"ז מקור להא דסעי' נ' ובלבד שלא יהיו הגפנים מסככים כו' מהא דשיער כותש, אבל מקורו של סעי' נ' הוא כמש"כ הגר"א שם מהא דסעי' כ"ז וכמש"כ הגר"א שם ס"ק מ"ו, ועי' לעיל סי' ג' ס"ק כ"ח.

יו"ד רצ"ו סעי' נ' חריץ כו' אם היה מפולש מראש הכרם ועד סופו כו', פסק כראב"י אבל לרבנן צריך שיהא עובר ד"א חוץ לכרם כדי עבודת הכרם, ומשום דמשנת ראב"י קב ונקי, א"נ משום דסתם לן תנא כותש דאע"ג דתני ל' בלי יחיד לא בא לומר דרבנן פליגי עלי', דבמתני' לא רמיזא היתירא בתנאי הפילוש, אלא לישנא דמתני' לאשמעינן דבעינן מפולש ונקט בלי ראב"י ומשום דאיהו מרי' דהלכ' זו.

יח' ר"מ פ"ז הכ"ה וכן גפן יחידית שהיתה מוקפת גדר כו', לא מצינו מקור דברי רבנו, מש"כ הכ"מ מהא דתניא בתוס' העושה מחיצה לגפן גבוה עשרה ורחבה ארבעה בטל ו"ט שבגפן, יש לפרש להתיר לזרוע ירק אחורי המחיצה וכמש"כ הגר"א רצ"ו ס"ק ס"ג, והא דתניא בתוס' ר"ג ובי"ד התקינו שיהיו מרחיקים ד"א מעיקר גפנים לגדר, ל"מ דקאי

סימן יב

על הקטן 2, כפול אותו בעצמו יעלה 4, חבר עם 48 יעלה 52, וכן כפילת 4 בעצמו 16, כפילת 6 בעצמו 36, ביחד 52, והטעם דכשכפל 4 פעם 6 כבר כפל את מספר הקטן בעצמו ועוד הוסיף לכפול במספר העודף של הגדול את מספר הקטן, וכשחזר לכופלם עוד הפעם כבר כפל מספר הגדול את עצמו בחלק מספר הקטן אלא שלא כפל עדיין את העודף אבל העודף כבר נכפל במספר הקטן בכפל הראשון ואינו חסר כאן רק לכפול את העודף בעצמו ואז כבר נשלם המספר השלם של כפילת מספר הקטן בעצמו והגדול בעצמו.

ואם תקח מרובע ד' על ו' ותחתוך אלכסון כזה (לא) ותקח מחציתו כזה (לב) ותשים אצל מחציתו כזה (לג)

יהי' זוית א' ב' זוית נצבת, שהרי שתי שאריות הזויות הם שעשו את זוית הנצבת של ריבוע הראשון, ותעשה עוד חיבור

(א) כתבו חכמי המדות שכל שטח מרובע אם תקח קו האלכסון ותעשה מרובע שוה הצלעות שכל צלע יהי' מדתו כקו האלכסון יכיל שטח המרובע בתשבורת בשוה עם מרובע שוה הצלעות של האורך ושל הרוחב ביחד, והר"ש פ"ה מ"ה כתב שאין מופת על זה, והתווי"ט הביא בשם חכמי המדות שהוא מוכרע במופת, וכ"כ הר"י תלמיד הרא"ש בתשובתו להרא"ש, והמופת על זה כי אם תקח שני מספרים אחד גדול ואחד קטן ותכפיל את אחד בחברו שתי פעמים ואח"כ תקח את המספר העודף של הגדול על הקטן ותכפול אותו בעצמו וחבר הכל יחד יהי' המספר בשוה עם כפילת כל שני המספרים כל אחד בעצמו, כגון מספר 4, 6 - $4 \times 6 = 24$ ושתי פעמים יעלה 48. המספר העודף של הגדול

ולפ"ז יש לפרש משנתנו דבא לאשמעינן דבתוך הכרם החמירו חכמים לאסור עד מ"ה גפנים היינו לעגל ד' הפלגות עד התחלת ההפלגה החמישית בין בנטועות על ד' ובין בנטועות על ה' נתנו חכמים שיעור זה, אבל ב' ומו' ולמעלה שד' הפלגות עולים כבר לשיעור מרובה הקילו בשיעור קבוע ט"ז אמה.

ויש לתמוה לפי הראשונים ז"ל דמ"ה גפנים היא לפי שיעור ט"ז אמה, הלא ד"א הוא בין אילן לאילן חוץ ממקום כרתין וכמש"כ לעיל סי' י' ס"ק י"א, וט"ז אמה מן הירק ודאי גם הכרתין עולין במדה [דבשלמא כשנותן מדה בין אילן לאילן יש מקום לומר שאילן אחד בכלל המדה, אבל כשנותן מדת אורך בין אם הוא שטח פנוי בין שהוא נטוע ודאי אין הנטיעות ממעטות את המדה] וא"כ אין זה כלל דאוסרין מ"ה גפנים שאם עובי האילן ד' חומשי אמה לא יאסרו רק ל"ז גפנים, שהגפנים הסמוכים לזוית בכל ד' הזויות הן רחוקות ט"ז אמה מגפן האמצעי שבין גפן האמצעי לגפן הסמוך לזוית אלכסון של מרובע י"ג אמה וג' חומשין על ח' אמה וד' חומשין ואלכסון זה משהו יותר מט"ז אמה דכשתכפול י"ג וג' חומשין בעצמו ותכפול ח' וד' חומשין בעצמו יעלה מספרם ביחד יותר מהעולה כפילת ט"ז בעצמו, וזה המופת שאלכסון י"ג וג' חומשין על ח' וד' חומשין יותר מט"ז וכמש"כ סק"א.

ואפשר דלא שכיח גפנים עבים כל כך, ועי' תו' ב"ב כ"ז א' ששיעור שיעור אילן שלש ור"מ שם שיעור אמה.

ד) אמרו בירושלמי אימתי בזמן שהן נטועות ד' על ד' או ה' על ה' הדא מסייע לר' זעירא כו' שמונה חוץ ממקום כרתין, בר"ש ותויו"ט הוקשה להם מאי סיעתא, ונראה דהכונה מהא דמקדש מ"ה גפנים שאם ח' עם מקום כרתין גם ד' עם הכרתין וכדאמר לעיל פ"ד ה"י דהא התנא סתם לה ומשמע דתרויהו הוזכרו על משקל אחד, וא"כ יש כאן יותר ממ"ה גפנים שהרי בט"ז אמה נכנסין ד' גפנים של השורה עד אמצעית והיו נאסרות מ"ט גפנים, וזה לפי הראשונים ז"ל דמ"ה גפנים הוא לפי חשבון ט"ז אמה, ולמש"כ לעיל דכן החמירו חכמים לאסור בעיגול ד' הפלגות עד יש לפרש דמייתא ראי' מדקבעו חכמים ד' הפלגות עד הכרתין ש"מ דשיעור ד"א שאמרו חכמים לענין רצופין נמי עד הכרתין, והכרתין נחשבין לעצמן, שאם היו הכרתין בכלל ד"א גם כאן היו מחמירין למכללינהו לגפני שורה הרביעית ליאסר.

ה) ירו' פ"ה ה"ד ריב"ח אמר והוא שזרע כנגד האמצעית ר"א א"ש והוא שתהא האמצעית עגולה ירק, אפשר דהני אמוראי פליגי וריב"ח לא בעי עגולה ירק, ואפשר דשמואל פירש טפי אבל גם ריב"ח סבר הכי, אבל יש לעי' ל"ל עגולה ירק אפילו אי ירק מצד אחד נמי הדין נותן דמקדש מ"ה גפנים, דאפילו אם היתה הגפן עבה אמה אכתי איכא מ"ה גפנים, ואע"ג שמצד השני שאין שם ירק נתגדלה ההפלגה בין הירק ובין גפן הזוית על משך אמה ויהי' בין הירק ובין גפן הזוית אלכסון של י"ג על ט', אכתי גפן הסמוך לגפן הזוית נופל בתוך העיגול שסביב הירק, שאין אלכסון מרובע י"ג על ט' עולה לט"ז, וזו קושיא גדולה לפי הראשונים ז"ל.

אבל למש"כ לפרש דנטועות על ד' ועל ה' לא משגחין בט"ז ואפי' אם האילנות עובין אמה אוסרין

מ"ה גפנים וכן נטועות ה' על ה' אוסרין מ"ה גפנים דלעולם מעגלין ד' הפלגות בזה אמר שמואל דדוקא בירק מעגל את האמצעית אבל ירק בצד אחד לא יחבינן לצד שני ד' הפלגות שהרי כבר יש מקצת הפלגה על ידי עובי האילן, והנה לא נתפרש כמה אוסר לצד שני, ונראה דאוסר ט"ז אמה מן הירק שזו שיעורא שאמרו חכמים במקום דליכא שיעור ד' הפלגות, ובנטוע ד' על ד' אין נפקותא בזה אלא באילנות עובין ד' חומשי אמה וכמש"כ סק"ג, אבל בנטוע ה' על ה' יש

של שתי החצאים וחבר הכל על צורה זו (לד) וכל הזויות בצורה זו זויות נצבות וכל הצלעות שוות והרי הוא מרובע שווה הצלעות, ויש בשטחו שתי פעמים שטח ד' על ו', שהרי יש בשטחו ד' חצאי ריבוע של ד' על ו', ועוד נשאר באמצעיתו ב' על ב' שהוא כפילת מספר העודף בעצמו, שהעודף של ו' על ד' ב', וזה מחייב שיש בו שטח של ד' פעם ד' ו' פעם ו', כמש"כ לעיל.

ב) פ"ה מ"ה אימתי שהיו נטועות על ארבע ארבע או על חמש חמש, פי' הר"מ דהא דה' על ה' מקדש מ"ה משום דהעיגול של ט"ז על ט"ז מגיע עד ד"א של השורה הרביעית ולפיכך חשבוהו כאילו העיגול מגיע עד השורה הרביעית ועושין עיגול של מ' על מ', והנה ו' על ו' נמי אם הירק סביבות הגפן הדין נותן לחשוב את העיגול י"ח על י"ח שהרי העיגול ט"ז על ט"ז אינו מופלג משורה השלישית רק ב' אמה, וא"כ ראוי לאסור כ"ה גפנים ה' שורות של ה' ששטחן מרובע כ"ד על כ"ד והעיגול ל"ו על ל"ו ואלכסון של כ"ד על כ"ד עולה ל"ג וג' חומשין, וקשה למה תנן ב' על ו' ט"ז אמה, וכאשר הוקשה ל' להר"מ זה נאלץ לפרש ב' על ו' דמירי דהירק באמצע הבינים, ונמצא דהעיגול כלה ה' אמות קדם שורה השלישית ולכן לא מוסיפין על העיגול והיו העיגול ל"ב על ל"ב ושורות הגפנים בריבוע ו' שורות על ו' שורות והם ל"ו גפנים ובכל זוית ג' גפנים חוץ לעיגול ונאסרין כ"ד גפנים.

אבל הדבר תימא דהו"ל לאשמעינן דב' על ו' בנטוע ירק סביב הגפן מקדש כ"ה גפנים כמו דתני בנטוע ה' על ה', ולחלק בין ו' על ו' לז' על ז', שהרי זו התכלית של הנשנה במשנתנו, ובפרט ששנה סתם וכל המשנה איירי בירק סביבות הגפן, וכבר תמה כל זה התויו"ט, אלא שהתויו"ט העמיד דבריו כפי שפירש דברי הר"מ דכל שאין בין העיגול לשורה החיצונה יותר מד"א מוסיפין ד"א, אבל מל' הר"מ בחיבורו משמע דגם בפחות מד"א אין מוסיפין רק עד שורה החיצונה ואין מוסיפין ד"א להכניס גם שורה החיצונה בתוך העיגול, ולכן בירק סביבות הגפן אין לאסור רק כ"ה גפנים.

ובתויו"ט הוסיף לתמוה למה בנטוע ד' אין אסורה השורה הד' שמכאן ומכאן הלא העיגול נוגע בה, ופירש דברי הר"מ דלכך אין מוסיפין על העיגול משום שנוגע בשורה, ואילו היה נטוע על ד' ומשהו ואז היה מעט רויח בין השורה והעיגול אז היו מוסיפין ד"א חוץ לעיגול והיו נאסרין יותר ממ"ה גפנים, וישתקע הדבר, שדעת הר"מ להוסיף עד השורה ולא לעבור את השורה לעולם וכמש"כ בפ"ו ה"ב אבל אם היה ביניהם כ' או פחות רואין את העיגול כאילו הגיע לשורה כו', הרי דגם בפחות אין מוסיפין רק עד השורה אבל אין עוברין את השורה, ומה שסיים כאילו רחב העיגול מ' נקט בנטוע ה', ובודאי לא עדיף פחות מד"א מנוגע בשורה.

ומש"כ התויו"ט בתוך דבריו ז"ל דגם השורה הה' היא מופלגת ד"א מצומצמות מהעיגול, אינו מובן, שהרי

יש כאן מותר על ד"א כדי עובי הגפן של שורה הרביעית.

ג) וכבר האריך התויו"ט לפרט את הדברים הקשים בפ"י הר"מ ושאלין סברא כלל שיהי' גורל העיגול תלוי במרחק שורה החיצונה ושורה החיצונה עצמה אינה נאסרת בקרבתה אל העיגול אלא שגורמת לאסור אחרות.

והתויו"ט כתב דגזרו חכמים מטע ה' אטו מטע ד', וגם זה קשה, כיון דהדבר קבוע שאוסר ט"ז אמה מה

שייך לטעות בזה ומי ישים לבו למנין הגפנים, ועוד הו"ל לגמרא לפרש טעמא.

והנה יש לעי' אי ט"ז אמה שאוסר הירק הוא מה"ת, ואפשר דמה"ת אין חילוק בין זורע חוץ לכרם לזורע

תוך הכרם, ובזורע חוץ לכרם תנן לעיל פ"ד מ"ה דאוסר לב"ש שורה אחת ולב"ה ב' שורות, ורבנן החמירו תוך הכרם, ואפשר דמה"ת רק השורות שהירק ביניהן נאסרין.

בשיעור צירוף זה לזה ונטועות כולן באורך שורה אע"ג דנוטין קצת זה מזה הן כשורה אחת וכיון דמקצת שורה חובשת את המקום שבינה לכותל חשיב כל המקום כחבוש [וצריך ליתן שיעור כמה יהו מעוקם ויצטרף] ובי"ה סברי דנהי דהגפנים שהן חוץ לד"א מצטרפי לגפנים שהן בתוך ד"א למחשב ה' גפנים למיהב דין עריס, דה' גפנים חשיבי טפי לחבוש, מ"מ לא מקרי חבוש אלא המקום הקצר שאין בו ד"א והוא נוח להתבטל, אבל המקום הרחב אינו מתבטל, והיינו דאמרי ב"ש מודדין ד"א מעיקרי הגפנים, ר"ל ממקום הקצר עד הכותל וזה מכריע את כל המקום, ובי"ה אמרי מן הגדר ובמקום דכלה המדה ופגעה בגפנים אסור והשאר שכבר יש בו ד"א מותר].

והנה הוכיחו בגמ' דודאי מודה ר"י דמעוקם נמי חשיב עריס מהא דריב"ז דמפרש פלוגתא ב"ש ובי"ה בין הגפנים ולגדר וע"כ במעוקם הוא, דהא אמרי בית שמאי שאם יש ד"א נותנין לו עבודתו וי"ט, ולא נחלקו אלא באופן המדידה, ואי במכוון הלא לא יתכן לב"ש, ואיך אמר ריב"ז טועין הם האומרים כך הלא ע"כ הצדק אתם, והדר שב לפרש דברי ריב"ז ופריך בין כמ"ד מעיקר הגפנים כו' מה ביניהן כו'.

שם היו שם שתי אמות כו', ר"ל אי"נ דנ"מ בכולן תוך ד"א אלא מקצתן ב"א ומקצתן ג"א לבית הלל אין אסור לזרוע אלא ב' אמות דב' אמות סמוך לגדר רואין לפניהן ה' גפנים אבל כשיזרע אחר ב' אמות כבר יש גפן אחת אחורי הזרעים ואין כאן חבישה, והיינו דאמרו ב"ש מודדין מעיקרי הגפנים, וכיון שמצאנו פחות מד"א אסור להביא זרע לשם, ובי"ה אומרים מודדין ב' אמות בכל משך הגדר והשאר מותר.

ט) פ"ן מ"א אי זהו עריס כו', דעת הר"מ שהגדר של עריס אינו חוצץ שהוא עצמו נחשב ככרם ולב"ה מרחיקין מן הגדר ד"א ולב"ש מודדין מן הגפנים, ובמקום הגפנים לכו"ע מודדין מן הגפנים, ודעת הראב"ד פ"ח ה"ג דהגדר חוצץ בעריס כמו בכל מקום ואין האיסור רק מצד הגפנים, ובזה ב"ה מיקילין למדוד מן הגדר, ומשום שאין כאן כרם מן הדין אף במכוון לב"ה שאין שורה אחת כרם אלא שהחמירו בעריס לא החמירו אלא למיהב ד"א מן הגדר, ואם הכרתין רחוקין ג' אמות מן הגדר אין כאן חומרת עריס, ומיהו אכתי איכא חומרא דאי חשבת גפן גפן לחודי מקיפין ל' וי"ט וזרע את השאר [דו"ט לגפן יחידית לא שייך לרבע אלא לריבוע העולם או למיתב ל' אלכסון לכל צד וכמש"כ תו' עירובין נ"א א' ד"ה כזה, וזה לא שמענו] אבל כשמודדין ד"א מן הגדר אסור כל האמה ע"פ כל השורה.

ואין דין עריס אלא בהדלה הגפן על הגדר ונסמך עליו [או שסמוך על האפיפירות המתוחות מהגפנים עד הגדר, ואפשר דאף אם אינן מגיעות על הגדר כיון דהאפיפירות מגיעות לגדר] וכמש"כ הר"מ שם ה"א, וכ"כ הראב"ד עדיות פ"ב מ"ד, ובזה ניחא הא דתנן פ"ד מ"ד דכנגד מחיצה זורעין וכדאמר ב"ב ב' א' מחיצת הכרם שנפרצה כו', וכמש"כ הר"מ פ"ז ה"טו, והלא להר"מ אסור לזרוע אחורי גדר עריס, אלא דהתם באין הגפן נסמך על המחיצה.

וכן חריץ עמוק י' ורחב ד' מיירי שהגפנים מושלכים עליו, והא דכ' הר"מ שם דזרוע ירק אחורי חריץ באין הגפן מושלך עליו.

ואפ"י אם עשה שתי מחיצות וביניהם ד"ט והדלה הגפן על שתייהן אסור לזרוע אחורי המחיצה השני, דאלי"כ למה החריץ עושה עריס הרי יש שם שתי מחיצות וביניהן ד"ט.

והגר"א סי' רצ"ו ס"ק ע"ט הסכים עם הראב"ד מהא דלא

תני לה בעדיות, ומה שתירץ הכ"מ דפליג ריב"ז

כאן קולא גדולה, וריב"ח אי פליג סבר דבכל אופן בנטוע ד' או ה' יהיבין ל' ד' הפלגות.

שם הדא מסייע לרי"ל כו' משמונה ועד ט"ז אסור ואינו מקדש, מכאן מוכח דרי"ל לרבנן קאמר, דאי לר"מ ור"ש א"כ חידושו של ר"א שמודים שאסור ולזה אין רא"י ממשנתנו, אלא אליבא דרבנן קאמר, ואע"ג דאיכא למימר דמשנתנו כר"מ ור"ש, מ"מ משמע ל' דאתיא אפי' לרבנן, ומיהו לר"י א"ר לעיל פ"ד ה"ו דר"מ ור"ש נמי מודים דאסור לזרוע ע"כ רבנן סברי דמקדשי, ומשנתנו י"ל דתני ו' ז' וה"ה ח' ובגמ' לאו סיעתא גמורה קאמר אלא ר"א מפרש למתני דוקא ז', ולמש"כ סי' י"א סק"ד לפרש פלוגתא ר"י ורשב"ל בנטוע ט"ז אי מקדש המותר מבואר דס"ל דנטוע עד ט"ז מקדש מיהא ד"א לכו"ע וזה דלא כר"א.

ו) וקרחת ומחול שאינן מקדשין אלא בתוך ד"א לכרם דינן כזרוע חוץ לכרם ואינן מקדשין רק ב' שורות, אבל זרוע בין השורות בזמן שהן נטועין עד ט"ז לר"י דמקדש [למש"כ סי' י"א סק"ד] נראה דמקדש ט"ז אמה בעיגול סביב הירק.

ז) פ"ן יר' ה"א ר"י בעי מהו לזרוע בנתיים כמכוונת את אמר ואסור ליזרע בנתיים [כן נראה למגרס, והנה מבעי ל' כיון דאין עריס כרם בעצם אלא בצירוף הגדר מחמירין ל' כדן כרם, אפשר דדוקא המקום שהוא כנגד כל החמשה גפנים אסור, אבל באין הכרתין מכוונין מבעי ל' שיהא זרוע במקום שאין כנגד הזרוע ה' גפנים דשנים או ג' מהן הן אחורי הזרעה וירחיק וי"ט מהגפנים ויזרע, ופשיט ל' דכיון דעושין מהן עריס כאילו היה מכוונין ודאי אסור לזרוע כנגד כולן].

מהו ליזרע בין הגפנים [נראה דר"י בעי לה ופשיט לה, ואחרי שפירש שדין מעוקם כמכוון הוסיף לפרש אם תשאל גם במכוון אולי מותר לזרוע בין הגפנים כיון שאין כנגד הזרעים ה' גפנים והכא אין כאן כרם גמור, ואמר דמ"מ אסור לזרוע ביניהן כיון שכולן יחד נותנין חומרת כרם לאסור כנגדן משני עבריהן נותנין להן דין כרם ממש וכמו במוקשה לעיל פ"ג ה"ו דאמר דאסור לזרוע בצל בשורת הדלועים היכי שיש ב' שורות של דלועים ואין ביניהן י"ב אמה דכיון דאסור להביא ירק אחר בין ב' השורות שהשורות [כשיש בארכן ורחבן שיעור שאמרו חכמים בדין חבישתן] חובשין אותו וחשיב כלאים גם בין קלחי הדלועים בשורה עצמה אין נטועין ירק אחר אף שהרחיק טפח ומחצה כדן ירק בירק, ואע"ג דירק זה אינו נחבש שאין חובשת אלא שורה מ"מ יש לשורה החובשת הלכות כרם וכיון שהיא אוסרת עכשו להביא ירק בינה לחברתה אסור להביא ירק אחר בתוכה והכי מסיק בגמ' שם, וקאמר הכא דה"י גפני עריס יהיבין להו תורת כרם, ואע"ג דבמוקשה נמי קאמר לה מסברת והכא נמי אפשר להחליט בסברא, מ"מ דרך הסברא כן דבמוקשה הסברא יותר קרובה שנותנין בזה דין תוכה כחוצה לה ושיקול סברא זו מביאה לסבור כן בעריס, ואסור לזרוע בין גפנים דאמר בפ"ג שם היינו בכרם גמור ומינה יליף מוקשה, והשתא יליף עריס ממוקשה].

ח) שם אין תימר בעריס המכוון שנו מה אית בה טועין כו' [נראה דמודה ריב"ל דב"ש פליגי דבש"א מודדין ד"א מעיקרי גפנים ובה"א מודדין מן הגדר אלא דריב"ז אמר דפליגי בזריעת החבוש בין הגדר ובין ה' הגפנים, והיינו דאזיל ומפרש מאי נ"מ אי מודדין מן הגדר לגפנים אי מגפנים לגדר סוף סוף מדה אחת היא ואם יש ביניהם ד"א נותנין כדי עבודתה וי"ט וזרוע המותר, ופלוגתא בליכא תורת כרם בה' הגפנים אלא שאם אין ד"א בין הגפנים לגדר אסור להביא זרע לשם מדין חבישה, דאם היה לב"ש דין כרם אין נפקותא אם יש בין הגפנים לגדר ד"א אם לא, אלא דפלוגתא במעוקם שאין כאן כרם אף לב"ש, ומסיק דמקצת כרתין בתוך ד"א ומקצתן חוץ לד"א וב"ש סברי כיון שהן

נחשב כל עריס לעצמו, אבל אי עריס ייבין ל"י ד"א לראשי השורה אין סברא כלל שבשביל שחרב ביניהם עדיף מאילו היה רק עריס אחד בתחלה, וכן לענין קידוש אינו מקדש אלא ו"ט אפילו באין ביניהם רק ח', ואי מתחלה נותנין לעריס עבודה ד"א בראשיו הדין נותן דמקדש ד"א, דהא בעריס לא שנינו שאינו מקדש אלא בפסקי עריס, וא"כ הקרחה שבין ב' עריסין קילא מחוצה לו לגמרי וזה לא יתכן, אלא ודאי שאין נותנין עבודה לראשין לעולם אלא ו"ט.

והנה לפי זה לא נתבאר דין ב' עריסין זה כנגד זה וביניהם ח' אמות [ואין ב' העבודות פוגעות זו בזו דהא לדעת הר"א לב"ה מודדין מן הגדר] מי אמרינן כיון דב' שורות וביניהם ח' אמות בעלמא לא מצטרפי להיות כרם ה"נ לא מצטרפי ליתן להם דין קרחת, או דלמא כיון דמדנין עריס נותנין להן דין כרם ה"ל נותנין להן ט"ז אמה כדן קרחת הכרם.

וממשנתנו ליכא למיליף דראשין שאני דאין נותנין להן ד"א לעולם וכמש"כ לעיל, וכיון דלא יהבי חומרת כרם לראשון ה"נ לא יהבינן להו דין קרחת ביניהן אלא עד ח' ועוד, אבל כנגדן דיהבינן להו דין כרם יהבינן להו דין קרחת, ומיהו לחומרא איכא למיליף דעד ח' ועוד ודאי יהבינן דין קרחת דלא גרע זה כנגד זה מהראשין ואם נימא דבאמת דין אחד להם א"כ צריך לפרש משנתנו בין בראשין ובין זה כנגד זה, ואפשר לפרש לפ"ז משנתנו דוקא בזה כנגד זה ואיצטריך לאשמעין דבחי' לא יביא זרע לשם אפי' במקום שכבר כלתה העבודה כשמדדו מן הגדר, ולפי"ז אין רא"י דאין נותנין עבודה ד"א לראשין, והא דתנן מותר פסקי עריס יש לפרש ג"כ לאחר שכלתה שיעור עבודה וקאי בב' עריסין זכנ"ז, ומיהו לפי הר"מ והגר"א בעריס היוצא במ"ז מבואר שאין נותנין ד"א לראש עריס.

(יב) והר"מ פ"ח ה"ה מפרש באמת דאירי בב' עריסין זה כנ"ז וביניהם בעינן ח' ועוד ובפחות מזה נותנין להן דין קרחת בין שהגפנים זה כנ"ז ובין שהגדרים זה כנ"ז, ומשמע מל' הר"מ דחי' אמות נמדדין מן הגפנים ולא מן הגדרים.

והנה בגדרים זה כנ"ז בח' אמות פוגעות העבודות זו בזו, וכן בגפנים זכנ"ז לדעת הר"מ דמודדין מן הגפנים פוגעות העבודות זו בזו, ולא מש"ל מותר פסקי עריס אלא ביש יותר מח' וחסר שיעור ועוד, ולא מסתבר כלל לפרש בזה משנתנו מותר פסקי עריס אינו מקדש, וכן משנתנו דקתני נותן כדי עבודתו וזורע את המותר, ועוד דקתני ח' אמות לא יביא זרע לשם משמע שיש מקום חוץ לעבודת עריס להביא זרע, ולכן הוכרח הר"מ לפרש דבחי' ועוד בטל דין כרם מהעריס ונותנין לכל שורה ו"ט וזורע המותר, וגם בחי' אינו מקדש חוץ מו"ט, אבל לא נתפרש טעמא מאי עדיף האי עריס שעריס כנגדו מעריס דעלמא שאין עריס כנגדו.

וע"כ צ"ל לדעת הר"מ דחרב דוקא ואירי בגפנים זה כנ"ז והיה ביניהן שורה אחרת וחרבה [ואי"ת כיון דנשאר ביניהן ח' אמה אם היה ביניהן שורה היו נטועין על פחות מד"א ולא היה ראוי למחשב השורה האמצעית בכלל כרם, י"ל דחי' אמות שוחקות וד"א רצופין הן עצבות ואיכא חצי אצבע בכל אמה והיו האמצעיות טפח ועוד דחי' אמות מודדין מאמצעין ומצדן הריוח יותר ומ"מ היו מכוונין מבחוץ שהיו האמצעין דקין וכן אפשר שיהיו מכוונין מבפנים בתוך טפח, ע"י לעיל סי' י"א ס"ק י"ב] וכיון שהיה כאן כרם גמור וחרב אין בו דין עריס אם הופסק ביניהם ח' ועוד דכיון דלא החשיב מתחלה את השורה הזאת אלא בצירוף השאר והשתא חרבו בטל כרמו, ומיהו עד ח' ועוד שהן קרובין זל"ז ואין הקרחה גדולה אסרינן לכתחלה ואינו מקדש, ולפי"ז ד"ז דוקא בחרב אמצעו אבל לא בנטעו מתחלה כך, דכשנטעו כך כל אחד בדין עריס ואפשר דיש בהן דין קרחת עד ט"ז אמה כשאר קרחת אי דין קרחת אף במטעתו, ומיהו מל' הר"מ

אינו מספיק דהא לא קיימא לן כריב"נ, עוד יש לעי' לפי הר"מ מאי מקשה בירו' ע"ד דב"ש בלא כך אינו אסור, הלא אחורי הגדר אינו אסור אלא כאן משום עריס. ומה שהקי' הגר"א מהא דירו', למש"כ לעיל סק"ח דהוא לריב"נ נחא.

(ל) והנה אמרו בירו' דגם במעוקס יש דין עריס, ויש להסתפק אי דוקא באין הכרתין מכוונין קאמר אבל כל ה' גפנים מודלין על גדר אחד בשורה, או אפי' ג' מודלין למזרח וב' לדרום מצטרפין להיות עריס.

והיכי דאין הכרתין מכוונין דמצטרפי לעשות עריס, מבואר בגמ' פ"ד ה"א דלב"ש מודדין שיעור עבודה מן הכרתין הפנימים ולפיכך סגי לב"ש בד"א אף דסבר עבודת הכרם ו' אמות אלא ד"א מן החיצונים שהן ו' אמות מן הפנימים, והנה יש נפקותא לדינא בזה לדעת הר"מ דלצד הגפנים גם לב"ה מודדים מן הגפנים שסגי בד"א מן הפנימים, אבל יש לעי' בהא דאמר ברפ"ד שם דתרתית מתבלעי, ומאי פסקא לימא דמודדין ו' אמות מן הפנימים, וזימנין דהוי פחות מד"א מן החיצונות וזימנין דהוי טפי, ונראה דהקילו ב"ש בעריס כיון שאינו כרם מעיקר הדין וגם הכרתין אינן מכוונין ומתבלעי קצת וקבעו בזה שיעור ד"א לעולם.

יש להסתפק אם יש דין עריס בגפנים רחוקים ד"א מן הגדר ומודלין עליו, ונראה דברחוק ד"א בטל דין עריס וכדתנן בצד הגדר [ואמרינן בעלמא ע"ז נ' א' מאי בצד בצד ד"א] וכן לריב"נ עריס ד"א דוקא, וכן מבואר בבהגר"א בהא דאמר בירו' מקצת כרתין תוך ד"א כו'. נראה שאין עריס אלא בנטועין מד"א עד ח', ואפי' למ"ד ט"ז הכא בצירוף לעשות כרם מודים דבחי' אינו מצטרף כדתנן פ"ד מ"ח אבל מפוזרין טפי לא, ואי רצופין טפי אי רואין את האמצעית כאילו אינן ישתירו ה' גפנים חשיב עריס.

ועריס המודלה מזרח דרום, את"ל דחשיב עריס מודדין מן המזרח למערב את הג' גפנים ומדרום לצפון את הב' גפנים, אבל אין מודדין למערב מהיוצא לדרום, ויהי' מקום האסור למערב מג' הגפנים י"ב אמה שאין בזה טעם, ולא דמי לאינן מכוונין שכתבנו לעיל דמודדין מן החיצונות, דהתם הן כולן תוך ד"א לגדר ישר וכולן מודלין על גדר ישר וחשיבא שורה אחת, אבל ב' שורות אחת במזרח ואחת בדרום כל אחת נמדדת לעצמה, אף לדעת הר"מ דמודדין מן הגפנים, וכש"כ לדעת הראב"ד דמוכח כן, שהרי לב"ה דמודדין מן הגדר ודאי מודדין מכל גדר, וה"נ לב"ש מן הגפנים דבכגון זה לא פליגי.

ולפי"ז ע"כ הא דאמר בגמ' במעוקס, היינו שאין הכרתין מכוונין, ובזה שייך לומר תרתית מתבלעי, אבל לא יתכן בב' שורות אחת במזרח ואחת בדרום, דבזה לא נשתנה מדת הוי' אמות לב"ש, וגם לא מש"ל ב' אמות דא"כ הן רצופות תוך ד"א, והיכי דליכא רק ה' גפנים לא שייך לומר רואין כאילו אינן, אלא ודאי מעוקס דאמר היינו שאין הכרתין מכוונין וא"כ מעוקס למזרח דרום אינו עריס כלל שאין לנו אלא מה שאמרו חכמים, אבל לפי הגר"א מ"ז בעריס היוצא מבואר דאף ב' במזרח וגי' בדרום הוי עריס, אבל מבואר שם דאין מודדין ד"א מהראשין אלא ו"ט וכמש"כ לעיל דלא דמי לאינן מכוונין, ולמש"כ ס"ק י"ט אין בזה דין עריס.

(יא) פ"ו מ"ו פסקי עריס ח' אמות כו', הר"ש פי' דהוי י"א גפני' וחרבה האמצעית, וכן פי' הר"א פ"ח ה"ה, ונראה דלעולם לא מחמרינן בעריס ליתן ד"א עבודה בראשי השורה אלא כנגדו ובראשו סגי בו"ט, אלא כשיש ב' עריסין ואין ביניהם ח' ועוד נידון כקרחת וחשיב כולו כרם, ואפשר שאין חילוק בין חרב לנטע בתחלה כך [ע"י סי' י"א סק"ה בקרחת הכרם, וע"י לק' סק"ך] אבל כשיש ביניהם ח' ועוד

ס"ל דאינו מקדש אלא ו"ט סביב כל גפן, ופליגי מה מקרי מותר, רשב"ל סבר דכל שהוא חוץ מו"ט של כל גפן וגפן הוא בכלל מותר דמתני, ור"י סבר דדוקא בחוץ אבל מן הגפנים ולכותל ובין הגפנים מקדש, וקיי"ל כר"י, והג"י בר"ש כמו שהיא אלא שכתוב דשמעין מינה צ"ל ושמעין מינה.

אבל דעת הר"מ דד"א חוץ לעריס מקדש ולא מקרי מותר עריס אלא שאם חרבה השורה שהיתה נטועה בין

ב' עריסין דהתם עדיף דכשיש ביניהם ח' ועוד בטל עריס ומרחיק ו"ט מכל גפן אז אף כשאין ביניהן רק ח' אינו מקדש, ופי' זה יש לפרש אף לדעת הר"א שמפרש פסקי עריס כפר"ש [וגם הר"מ מודה בזה וכמשי"כ לעיל] דד"א בחוץ מקדש ומותר פסקי עריס היינו מה שהוחמר בשביל פסקי עריס דלעולם א"צ ד"א בראשין רק בפסקי עריס כשהן מח' עד ח' ועוד ובזה לא החמירו לקדש, ורשב"ל סבר דהכל בכלל מותר פסקי עריס, אבל אי אפשר לישבו למה תני מותר פסקי עריס, ואפשר דרשב"ל סבר דנותנין עבודה לראשין וכפר"ש, א"נ מצא רשב"ל תנא דפליג וכעין דאמר עירובין ס' א' ובתו' שם ד"ה גמרא.

והר"מ בפי' למשנת פסקי עריס פי' דכשיש ח' ועוד אינו מרחיק רק ו"ט, והנה סבר שאין עבודה לראשין או דסבר דחרב עדיף, ופי' בפי' מ"ג מותר פסקי עריס באין בהם ח' ועוד, וזה דלא כהר"ש, וכ"ד הגר"א שאין נותנין עבודה לראשין ומותר פסקי עריס כשאין ביניהן ח' ועוד, ובשנ"א פי' מ"ג ט"ס וצ"ל כשאין ביניהם ח' ועוד.

(יד) ר"מ פ"ח ה"ה עריס שחרב כו' והוא שלא יזרע תחת האפיפירות, למשי"כ ס"ק י"ב איירי דהגפנים זה כנ"ז וזורע ביניהם, והנה גפני המזרח מודלין על כותל למזרח וגפני מערב למערב ואין ביניהם אפיפירות, ונראה דכלול כאן בדברי הר"מ שזורע גם בין הכותל ולגפנים דלא סבירא לן כריב"נ, וכיון שבטל עריס זורעין גם בין הגפנים לכותל אלא נותן להן עבודתן ו"ט ובזה התנה שלא יזרע תחת האפיפירות, [ולמשי"כ ס"ק י"ח דקיי"ל כריב"נ צ"ל דבחרב מודה ריב"נ].

שם ה"ן היה ביניהן שמונה אמות בצמצום כו', לענין איסור לזרוע אף ביתר משמונה כ"ז דלא הוי שיעור ועוד אסור לזרוע, אלא נקט רבנו בצמצום לאפוקי פחות משהו דאז קידש שהרי הן כרם ה' כנגד ה', ומיהו מש"ל כשאין הכרתין מכוונין שאין כאן כרם [מיהו הר"מ לא הביא דין עריס מעוקם, אבל אין ליחס טעם השמטה זו דסבר דבעינן מכוונות, דאדרבה מדת רבנו להזכיר דינא דגמי להגיד בו הכרעת ההלכה ולא להשמיטו, אלא הרבה השמטות היו להכרח הקיצור ולהקל לאסוף את כל עיקרי ההלכות ופרטיהן היותר עיקריות] ותורת עריס יש להן, ונראה דגם תורת עריס לא נתבטל בחרבן אמצעו כל שאין ביניהן ח' אמות, ואסור ביניהן ומקדש, שהרי העבודות ד"א פוגעות זו בזו וכל השטח אסור ומקדש.

ואם היו י"א גפנים וחרבה האמצעית, אפשר דמודה הר"מ להר"ש והר"א דנותנין שיעורו בח' ועוד, שהרי פירושם מבואר בהדיא בירו' ה"ד לא שניא בין שבנה גדר ואח"כ נטע י"א גפנים, ואפשר דהר"מ סבר שאינו פירוש משנתנו אבל הדין ודאי אמת.

(טו) דינים העולים. ה' גפנים נטועות בשורה כנגד הגדר וענפיהם מודלין ע"ג גדר נותנין להן עבודה ד"א כנגדן, ואם זרע בתוך ד"א בין כנגד הגפנים ובין כנגד הבינין קידש את כל השורה, וכן אסור בין הגפנים ולכותל ומקדש [ע"י ס"ק כ"א].

וכנגד ראשי השורה נותנין עבודה ו"ט, ואם זרע בתוך ו"ט קידש הגפן החיצונה לחוד.

הגפנים צריכים להיות סמוכות לגדר תוך ד"א, היו בינים לגדר ד"א הרי הן כיחידות ונותנין לכל גפן ו"ט.

בפי' המשנה בפסקי עריס משמע דלעולם אין מצטרפין לאסור יותר מח' ועוד.

ואין להקי' לדעת הר"מ הלא בעלמא חורבנו יותר חמור ממטעתו דבאמת הנשאר מגין על מקום החרב שיהו נקרא כרם, והחרב מחריב גם את כבודו של הנשאר, ובמקום דיש כח בנשאר לקיים שם כרם את מקום החרב הנשאר לא הופסד, אבל בעריס שאין לו חשיבות כל כך לעשות דין קרחת גם הוא נפסד ואבד דין כרם.

אחרי כותבי ראיתי בבהגר"א יו"ד ס"ק פ"א שעמד בדברי הר"מ למה גרע מעריס יחידי, ומה שפירש בזה סתום, וכנראה מפרש שנפסקה ההדלאה ואין עכשו הגפנים מודלין על הגדר, ומ"מ אם בין השורות פחות מח' ועוד אסור להביא זרע ביניהן אע"ג שאם היו נטועין כך בתחלה כל שיש ביניהן ח' אמה אינן כרם ונותנין לכל שורה ו"ט וזורע את המותר עכשו שחרב מחמרין.

(ג) מ"ן ר"ש לריב"נ דלא חשיב עריס כרם נותנין ו"ט כו', לריב"נ נותנין ו"ט לכל גפן וגפן ואפי' אין ביניהם ח' אמות ואין אסור אלא בין הגפנים לגדר, ואפשר דבין הגפנים נמי בכלל האיסור לריב"נ, וכעין דאמר בסוגין וכמשי"כ סק"ז, ועוד דבפחות מח' אסור מן הגפנים ולכותל אף כנגד הבינים, ומ"מ בח' אמות דאין צירוף לעשות כרם ה"ה דחשיב הפסק ומותר ליתן להם עבודתן ו"ט ולזרוע את המותר וא"צ ח' ועוד, שו"ר שכ"ז אינו וגם לריב"נ יש דין פסקי עריס וכל שאין ח' ועוד חשבינן כאילו כולו נטוע למיסר מן הכותל עד הגפנים אף כנגד הבינין, וזה מבואר בהדיא בירו' ה"ד וכמשי"כ ס"ק כ"א.

שם ולמאן דחשיב ל' כרם אין יכול לזרוע אלא ההוא ועוד [ועוד] דשמעין כו' כ"נ להגיה, וכונתו ז"ל דכיון דע"כ לא יתב' ל' לעריס כל תורת כרם שהרי אין לו קרחת של ט"ז אמה וגם אינו אוסר יותר מו"ט י"ל שאין אוסר מצדו רק ו"ט, ולכאורה הרי זה מוכרח דאי אוסר ד"א מאי הן מותר פסקי עריס הלא בח' ועוד מותר ובח' כולו אסור ולא מש"ל אלא בהאי משהו מח' עד שנתמלא טפח, וע"כ כונת הר"ש לפרש כן, ומ"מ נראה להר"ש שאין נותנין ו"ט מן הצד, וכ"ז לפר"ש במ"ז עריס שהוא יוצא, אבל לפי הר"מ והגר"א מבואר שם במשנה שאין נותנין ד"א לראשי עריס, וכ"כ הגר"א כאן במשנתנו [ומה שכתוב שם סתם שאין נותנין לכרם ד"א בראשי ע"כ הכונה בעריס, אבל כרם גמור ודאי נותנין לו עבודה כל סביביו וכדאמר פ"ג ה"ו כמה דגפנים נותנין עבודה לראשין כו' [כן גי' הגר"א שם] ובפ"ד ה"ג זרע כנגד קרן הזוית כו', ומיהו התם יש שורות לכאן ולכאן ולא מקרי ראשין].

והא דפסקי עריס אינן מקדשין היינו ביש ביניהן ח' אמה, אבל עד ח' אמה היינו עריס ולא מותר פסקי שזוהו שיעור מטעתן עד ח' בכרם קטן פחות מג' שורות וכדתנן פ"ד מ"ח.

אח"כ ראיתי שהר"ש לעיל מ"ב ולקי' פי' מ"ג מפרש מותר פסקי עריס היינו חוץ מו"ט וכדאמר בירו', ומפרש לה בין כשיש ביניהן ח' ועוד ובין שיש ביניהן ח' כל חוץ מו"ט מקרי מותר, ואינו מקדש, אבל לעולם נותנין לכתחלה ד"א לראשי השורה. והנה מהא דמותר פסקי עריס שמעין דלעולם אין עריס מקדש בחוץ לד"א אלא ו"ט, שהרי כנגד ראשי השורה וכנגד אורך השורה שוה, וגם הא דחרבה אמצעית לא עדיף מראשי השורה כלין לאויר, ואי מותר פסקי עריס אינן מקדשין חוץ לו"ט כשי"כ דעריס עצמו אינו מקדש חוץ לו"ט דראש השורה הכלה לאויר קיל טפי מכלה כנגד עריס, והא דקתני מותר פסקי עריס הוא לרבותא דאפי' כה"ג אינו מקדש חוץ לו"ט וכשי"כ שכל עריס אינו מקדש חוצה לו ו"ט, ומיהו בין הגפנים ובין הגפנים ולכותל מקדש וכדאמר בירו' בפרקין ה"ד, והא דנחלקו ר"י ור"ל שם בעריס עצמו היינו בין הגפנים ובין הגפנים ולכותל דרשב"ל

ואם פוגעין ב' עבודות כל הבינים אסור.
היו ב' עריסין והגפנים זה כניז וביניהם ח' פחות משהו וביניהם נטועה שורה משוכה ד"א משורה זו וד"א משורה זו [ומש"ל כמש"כ לעיל ס"ק י"ב] וחרבה האמצעית ה"ז כרם גמור, ואם אין הכרתין מכוונין הרי הן ב' עריסין ונותן לכל אחד ד"א וכדין נטועות כך בתחלה שכתוב לעיל. במש"כ סי' י"ב סקט"ו ד"ה היו ב' עריסין והגפנים זכניז, דאם אין הכרתין מכוונין הרי הן ב' עריסין ונותן לכל אחד ד"א וכדין נטועות כך בתחלה, נראה דבזה מיהו לא תזרע ביניהן לכתחלה אפי' את"ל דבנטע כן בתחלה אין דין פסקי עריס כיון דיש כאן דין כרם מכאן ומכאן גם שורה אמצעית נעשית כרם וכשחרבה חשיב פסקי עריס וכמש"כ שם סקכ"א.
{ע"כ נדפס שם}

היו בין עריסין ח' [שוחקות] וחרבה האמצעית, לדעת הר"א ד"א מן הגדר מכאן וד"א מן הגדר מכאן מקדש והמותר לא תזרע ואם זרע לא קידש, ולדעת הר"מ ו"ט מכאן מן הגפנים וו"ט מכאן מקדש והשאר לא תזרע ואם זרע לא קידש.

היה בין עריסין ח' ועוד, לדעת הר"א ד"א מן הגדר מכאן וד"א מכאן מקדש והשאר תזרע לכתחלה, ולדעת הר"מ ו"ט מכאן וו"ט מכאן מקדש והשאר תזרע לכתחלה, ואין חילוק בזה בין מכוונין לאין מכוונין.

טז) פ"ן מ"א אריב"נ כו' אלא אם יש שם ד"א מעיקרי הגפנים כו', לריב"נ א"צ מודלין ע"ג גדר אבל צריך ח' גפנים נטועות מד"א ועד ח' ואפי' אין מכוונות, ואפשר דאף רצופות מצטרפות כיון שדינן כיחידות אין רצוף מפסיד דין יחידות [ע"י ס"ק י"ח חזרנו מזה דריב"נ לא מחמיר כלל]. יז) עדיות פ"ב מ"ד ועל גנה קטנה שהיא מוקפת עריס אם יש בה כו', והיינו ד"א על ד"א תזרע ב' על ב' כמש"כ הראב"ד, והנה ב' עריסין שהגפנים זכניז אפי' אם אין הכרתין מכוונין שאין כאן תורת כרם מ"מ אסור לזרוע ביניהן אפי' אם יש ביניהן ח' אמה וכמש"כ ס"ק ט"ו, ואפי' אורך העריס מאה אמה, אבל הכא אין כאן עריס ממש שהגפנים אינן נטועות כשורה אלא סובבים את שטח מרובע ומן הדין דינן כגפן יחידית ומ"מ החמירו שאם אין ביניהם ד"א על ד"א למחשב כאילו נטוע עריס בסיבוב המקום הזה ולמחשב את הסיבוב כשורה ישרה למיתב ל"י דין עריס, ועיקרו משום חבישה וכעין דין בין הגפנים לגדר לריב"נ ובין עריס לקרן לר"י, והיכי דאיכא ד"א מרובע ביניהן העמידו על הדין שאין כאן עריס והוה כולן גפנות יחידות ונותנין להן עבודה ו"ט לכל אחת, והנה קיי"ל כר"י בהא אע"ג דלא קיי"ל כריב"נ וכר"י בחבישה דידהו התם פליגי רבנן עליהו אבל הכא ליכא מאן דפליג.

יח) פ"ו ה"א מ"ד מעיקר הגפנים מושחין ניחא מ"ד מעיקר הגדר מושחין אין אותן הכרתין ממעטין ארבע [קשיא ל"י למה תנן שאם אין כמלא בוצר וסלו מכאן ומכאן לא תזרע, נהי דיהבינן ל"י דין עריס, אכתי פעמים שמותר לזרוע אפי' באין בגנה ד"א על ד"א לב"ה דמושחין מגדר וא"כ אם הכרתין מיעטו את הד"א הנאסרין מן הגדר והלאה עד ג' אמות שהכרתין נטועין ג' אמות מן הגדר נשאר רק אמה אחת חוץ מן הכרתין לאסור וא"כ אף בגנה פחותה מד"א מותר לזרוע באמצע אף לבתר דיהבינן ל"י חומרת עריס].

שם תיפתר שהיו חבוקין לכותל [ר"ל אין ה"נ דפעמים מותר אף כד יהבינן חומרת עריס אבל התנא בא לאשמעינן דפחות מד"א יהבינן חומרת עריס וד"א לא, ונקט מלת"י בכרתין כלין בתוך ב' אמות לכותל ועדיין אסור ב' אמות מן הגפנים לגנה והלכך באין בגינה ד"א לא תזרע]. שם תיפתר שהיו שתי גפנים נתונים בקרן זוית אחת שאם ימתחם הן נראים כד' ביניים [ר"ל שה' גפנים מקיפין הגנה שהיא ד"א על ד"א [פחות משהו] ונטע גפן אחת

היו נטועות תוך ד"א ואין ענפיהם מודלין על הגדר הרי הן כיחידות.

היו פחות מה' גפנים הרי הן כיחידות, ואפי' ד' תוך ד"א ואחת חוץ לד"א הרי הן כיחידות, מיהו בין הגפנים ולגדר במקום שאין ביניהם ד"א אסור וצ"ע.

אפי' אם אין הגפנים מכוונות בשורה אחת אלא אחת נכנסה ואחת יוצאה מצטרפין כיון שהן כולן תוך ד"א לגדר ומודלין עליו [ואפשר שיש שיעור בדבר, ועד ב' אמה משמע שאין חסרון הכיוון מפסיד].

הגפנים צריכים להיות נטועין מד"א ועד ח', היה ביניהן ח' אמות אינן מצטרפות, היה ביניהן פחות מד"א נראה דאין מצטרפין [ע"י סק"ד מקור לזה].

בשמודדין ד"א מהן לשדה, לדעת הר"מ מודדין מעיקר הגפנים ואם אין הכרתין מכוונין מודדין מן החיצונית, ולדעת הר"א מודדין מן הכותל ואם הן נטועות ד"א פחות משהו מן הכותל מרחיקין מן הגפנים ו"ט, וצ"ע אי מותר לזרוע כנגד הבינים ונותנין ו"ט לכל גפן וגפן או שנותנין אמה לכל אורך השורה, ודעת הגר"א כהר"א.

בא לזרוע אחורי הגדר סומך לגדר לדעת הר"א, ולדעת הר"מ מרחיק ד"א ואם זרע תוך ד"א קידש כל השורה, ודעת הגר"א כהר"א.

בכל מקום שיש דין עריס שצריך להרחיק ד"א אסור לזרוע בין הגפנים לגדר אפי' שלא כנגד האפיפירות, ובמקום שדינן כיחידות מותר לזרוע בין גפן לגדר אלא שנותן לגפן עבודתו ו"ט סביבה, ובלבד שלא יזרע כנגד האפיפירות.

היו י"א גפנים וחרבה האמצעית אם נשאר ביניהם פחות מח' אמות שוחקות [לכל אמה מוסיפין חצי אצבע כדאיתא יו"ד סי' ר"א] הרי הוא עריס כבתחלה ונותנין לו עבודה ד"א אף כנגד מקום החרב, ואם זרע קידש, ואין חילוק בין חרב לזרוע בתחלה על פחות מח', ואפי' חרבו גפנים הרבה כל שנשארו ח' גפנים נטועות תוך ח' מצטרפין. היה במקום החרב ח' וטפח [ולדעת הר"מ עשירית טפח] נותנין עבודה ו"ט לכאן ולכאן וזרוע את השאר.

היה במקום החרב ח' שוחקות עד ועוד [כפי השיעור, לדעת הר"ש טפח, ולדעת הר"מ עשירית טפח] אסור לזרוע ביניהן, ואף בתוך ד"א כנגד החרב [לדעת הר"א מודדין מן הכותל] ואם נתן עבודה ו"ט לכאן ו"ט לכאן וזרע לא קידש, [ולמש"כ סק"ד דוקא חרב אבל נטען בתחלה כן בח' אמות סגי ונותן עבודתו ו"ט וזרוע המותר].

היו ב' עריסין זו כניז אם הגפנים זכניז אם אין ביניהם ח' אמה ושורות הגפנים נטועות מכוונין ה"ז כרם גמור ונותנין להן עבודה ד"א אף לראשיהן ומקדשין בכל השטח שביניהן אף במקום הרחוק מן הגדר ד"א מכאן ומכאן, ואחורי הגדר לדעת בר"מ נותנין ד"א ולדעת הר"א סומך לגדר.

ואם אין הכרתין מכוונין ואף אם של שורה אחת מכוונין ושל אחת אינן מכוונין אין כאן כרם, ולדעת הר"מ בין השורות אסור ומקדש כיון שנותנין ד"א לשורה זו וד"א לשורה זו ולראשיהן נותנין ו"ט, ולדעת הר"א מודדין ד"א מן הכותל מכאן ומכאן והשאר אינו מקדש אבל אסור לכתחלה.

היו ביניהן ח' ועוד נותנין ד"א מכאן וד"א מכאן [להר"מ מן הגפנים ולהר"א מן הכותל] והשאר תזרע לכתחלה, ובזה אין חילוק בין הכרתין מכוונין לאין מכוונין. היה ביניהן מח' ועד שיעור ועוד בין נטועות מכוונין ובין אינן מכוונין אסור לזרוע ביניהן, ואם נתן ד"א מכאן וד"א מכאן להר"מ מן הגפנים ולהר"א מן הכותל וזרע המותר לא קידש. [ולמש"כ סק"ד אפשר דתזרע המותר לכתחלה].

ב' עריסין שגדריהן זה כניז לדעת הר"א זרע בין הגדרים ולדעת הר"מ מרחיק ד"א מכאן וד"א מכאן,

בדרום ומרחיק וי"ט הרי הוא כבר רחוק מעריס שבמזרח ד"א ולעולם זורעין כנגד עריס ברחוק ד"א, ואפשר לפרש בד' במזרח והאחרונה בזוית והעמיד אחת בדרום ברחוק ב' אמה ומותר לו לזרוע בריחוק וי"ט אע"ג שהוא עדיין תוך ד"א של עריס שבמזרח, ואפשר דאף אם אין גפנים בזוית כנגד הזרעים הוי רבואת דראוי לומר שכל הבינים הם כרם וכאילו גפנים גם בזוית, ולפי"ז הגפן הנטוע גורמת היתר שמפסקת בין העריס שבמזרח להזרעים, ולפי"ז דוקא כנגד הגפן מותר אבל כנגד שאר עריס של מזרח אסור עד ד"א, והא דאמר ר"י אם אין שם ד"א היינו מעריס שבמזרח, והל' ל"מ כן, ובר"מ פ"ח משמע דר"י מצריך ד"א באורך הכותל לאחר שכלה העריס, ואין מובן הטעם.

ולולא דבריהם ז"ל נראה דת"ק אמר דכיון שאין כאן דין עריס שאין עריס אלא בשורה אחת כנגד כותל ישר מרחיק מן הגפנים וי"ט וזורע, ור"י אמר שאם אין העריס נמשך ד"א לכאן וד"א לכאן נמצא שהמקום המוקף בעריס בשתי רוחותיו הוא גנה קטנה אסור לזרוע בו, וכי היכי דסבר ר"י במוקף מד' רוחות סבר ר' יוסי בב' רוחות כמין ג"ס, ובזה ניחא הא דאמר ביר' אהא דר' יוסי מ"ד מעיקר הגדר מושחין אין אותו הכרתין ממעט ארבע, ור"ל למה אמר שאם אין שם ד"א לא יביא זרע לשם, אפי' אם נחשבו לעריס גמור אכתי יש מקום לזרוע בפחות מד"א כיון דמושחין מן הכותל, וכדפריך שם לר' ישמעאל, [והא דאמר מסתברא ר"י יודי לר' ישמעאל, משום דבחד צד דר' יוסי עדיף, שה' הגפנים אינן מפוזרות בכל ד' רוחות כמו לר' ישמעאל, קאמר לה בל' מסתברא].

והפירוש שכתבנו מוכרח לפר"ש דלעולם נותנין לראשי עריס ד"א, ולפי' הרי"מ והגרי"א מבואר במשנתנו שאין נותנין ד"א לראשי עריס, ואולי לפי' זה כיון הרי"א בהשגה.

(כ) יר' פ"ו ה"ד לית הדא פליגא על דר"ז כו', נראה מכאן שה' גפנים של עריס רצוף פוסל בהן, וכן הא דאמרו קרחת העריס ח' ועוד הוא דוקא בחרבה האמצעית אבל נטע מתחלה בהפסק ח' נותן עבודה וי"ט וזורע המותר [ואפי' את"ל דקרחת הכרם בעלמא הוא אפי' במטעתו בעריס לא החמירו במטעתו] והנה קשיא לי' איך יתכן שחרבה אמצעית ויש שם ח' דא"כ לא היה בתחלה ד"א ביניהן חוץ מן הכרתין אין עכשו ח' אמות אלא יותר מח', אבל אם ח' אמות עם הכורת וד"א עם הכורת החשבון מדוקדק, ואין לומר דבאמת היה רצוף קדם שחרב דא"כ לא חשיב חרב, שהרי לר"ש פ"ה מ"ב אינו כרם כלל ולרבנן דהוי כרם הוא משום דרואין כאילו אינן, וע"כ מיירי דעשר גפנים נטועות כהלכתן והאמצעית רצוף והרי היא כמו שאינה ולא חשיב חורבנו שעיקר העריס נעשה בשביל שחשבו את האמצעית כאילו אינה, וא"כ בדין הוא שנחשוב את הקרחה כהיתה מתחלה וניתב וי"ט מכאן וי"ט מכאן וליזרע המותר, והנה לפי"ז לא היה מקום לגזור דין קרחת בעריס אלא בח' ועוד שיהי' מקום לגפן, אבל בח' לא מש"ל, ופחות מח' הוי עריס גמור, והיינו דמסיק פתר לה שמונה אמות וכל שהו, ופריך ולמה לא תניתה, ומשני דרבה צבחר לא קתני שהרי אין שיעור לכורת.

ואי"ת ומאי קושי' הלא ד"א עצבות וח' אמות שוחקות וכדאמר עירוב' ג' ב', י"ל נהי שאנו צריכים למחשב תמיד לחומרא מ"מ כשבאו חכמים לקבוע שיעור אין לפנינו שתי מדות, ובאמת נקבע מדה אחת לד' ולח', אלא כשאנו מודדים למעשה עושין לחומרא, וכיון שבעצם לא שייך למגזר בח' לא גזרו בח' אלא בח' ומשהו, ומיהו למעשה אין נפקותא דכשאנו מודדין ח' עצבות נותנין דין עריס דאמרין דאין עדיין ביניהן ח' שאמרו חכמים במפוזרים, וכשמודדין ח' שוחקות אמרינן דזה הוי כבר ח' ומשהו שאמרו חכמים למיתב דין קרחת בחורבנו.

במזרח משוך מקרן צפונית ג' אמות וחומש ונטע בקרן צפונית עוד אחת, ונטע בצפון עוד אחת משוך מקרן מזרחית ג' וחומש, ונטע עוד אחת במערב משוך מקרן צפונית ב' אמות וב' חומשין ונטע אחת בדרום משוך מקרן מערבית אמה וג' חומשין, והשתא הן נטועין כולן על מרחק אחד ובקרן דרומית מערבית איכא שתיים, ר"ל שהנטועה במערב היא סמוכה לקרן זה יותר מלקרן צפונית והנטועה בדרום קרובה לקרן זה יותר מלקרן מזרח, אבל בשאר הנטיעות לא מש"ל שתיים קרובין לקרן אחת, ואם תמתחם יהי' ביניהם ד' ביניין שוין].

והנה למדנו שהחמירו כאן בנטועות רצופות פחות מד"א דכיון דהן כגפן יחידית רק מחמירין מדין חבישה לא אכפת לן ברצופין [והלא גם בכרם רצוף יש לו דין גפן יחידית ואפי' למ"ד מותר להדלותו דוקא במקום שניכר האמצעי העומד ליעקר וכמש"כ לעיל סי' י"א ס"ק י"ג, ודוקא בכרם אבל לא ביחידות וכדאמר ביר' פ"ז ה"א בד"א לענין כרם אבל לענין עבודה נותנין וי"ט כו', וקאי אף אנטועין בפחות מד"א, ומשמע אפי' אמצעית בתוך ד"א להחיצונות, וע"כ הכי הוא לפי' הר"מ שכתבנו סי' י"ג ס"ק י"ג שאין שם רק ג' עיקרים שצריכין להצטרף] ומכאן יש לדון דעריס של ריב"נ אף ברצופין, ואולי גם עריס דמתני', ומיהו לא מצינו להחמיר בפחות מג' אמות וחומש, וכיון דלא שמענו שיעור זה צ"ל דדוקא במקום זה החמירו ולא בעלמא.

והנה דין זה הוא דוקא בכל ה' גפנים מודלות על הגדר שהרי קרי להו עריס, ויש לתמוה שאם יש בגנה ד"א על ד"א למה תזרע, הלא גדר אחד מקיף את הגפנים ואת הזרעים, וכל שהגפן מוקף מחיצה אף לגפן יחידית נותנין ד"א ואף בלא עריס כמש"כ הר"מ פ"ז הכ"ה, ואפשר דלפי' הראב"ד בעריס לא ס"ל גם האי דינא דהר"מ, שאין לדינו של הר"מ מקור נאמן וכמש"כ לעיל סי' י"א ס"ק י"ח, ואפשר דא"צ בהאי עריס גדר כל סביבו אלא כנגד הגפן לחוד, ומיהו בעריס דמתני' אפשר דבעינן גדר שלם ביניהם, ומהא דכ' בשנו"א מ"ו דבפסקי עריס אפי' חרב גדר שכנגד הגפן לחוד בטל פסקי עריס אין ראייה דשא"ה שהופסק ח' אמות.

(ח) ולפי' הר"מ דעריס אוסר הזריעה חוץ לגדר, יש לפרש הא דגנה קטנה דר' ישמעאל שהגנה מוקפת גדר והגפנים מודלין עליו מבחוץ, ומחמירין למיהב לי' דין עריס כשאין בגנה ד"א על ד"א, ולפי"ז ניחא שאין כאן גפנים וזרעים מוקפות גדר, וגרסינן ביר' מ"ד מעיקר הגדר מושחין ניחא מ"ד מעיקר הגפנים מושחין אין אותן הכרתין ממעטין, ור"ל ע"י מדידת הכרתין כלו הד"א אצל הכותל וכמו שפירשנו לעיל, ולפי' הר"מ כשיש בה ד"א זורעין כולה וא"צ להניח וי"ט סמוך לכותל, ובבהגרי"א סי' רצ"ו ס"ק ע"ט כי ראי' לדעת הראב"ד מהא דגינה קטנה, וצ"ע מאי ראי' היא זו.

ואמרו ביר' מסתברא ר"י ור"י יודו לריב"נ, ותימא דא"כ כיון דקיי"ל כר' ישמעאל א"כ הו"ל למפסק כריב"נ, ואם נפרש דריב"נ לא אמר אלא במודלה ע"ג הגדר ניחא דבכלל משנתנו הא דריב"נ, והכא אמר דאפי' אי ר"י ור"י לא יודו למשנתנו יודו לריב"נ, וכ"מ ביר' ה"ד [עי' ס"ק כ"א].

(ט) פ"ו מ"ז עריס היוצא מן הכותל מתוך הקרן וכלה, פי' הגרי"א דב' גפנים במזרח וג' בדרום, ור"ל דהעריס שארכו ה' גפנים יצא מן הכותל מזרח שהתחיל בו, ויציאתו היה מתוך קרן זוית וכלה מדתו בכותל דרום, ונקט לשון וכלה לפרושי שאין בכלול רק עריס אחד ואין שיעור עריס בכותל אחד אלא בצירוף שניהם, ופירשו דהא דקתני נותן לו עבודתו וזורע את המותר היינו כנגד הכותל שאין שם גפנים ומרחיק וי"ט מראש העריס, ואע"ג דלעולם אין נותנין עבודה לראש שורה אלא וי"ט, הכא הוי רבואת שאם זורע בדרום הוי כנגד עריס שבמזרח, וקשה הלא כיון דיש כאן ב' גפנים

מפרש דעריס עצמו היינו מן הכותל עד הגפנים, אבל ד"א שבחוץ הוא בכלל מותר וכמש"כ לעיל סי"ק י"ג.

שם והוא שיהא בקרן זוית ארבעה טפחים כדי מקום, למש"כ סי"ק י"ט דלת"ק אין כאן עריס ולר"י מחמירין בגנה קטנה המוקפת עריס מב' רוחות, יש לפרש כאן שאם כל הד' גפנים במזרח וגפן אחת בדרום סמוך לקרן בתוך ד"ט חשיב שפיר עריס אע"ג דגפן אחת מודלית על כותל דרום, אבל אין לפרש דמודה בזה ר' יוסי, דהא צריך להרחיק משורת המזרח ו"ט לכו"ע, ומיהו יש לפרש דבאמת אינו עריס וקמ"ל דמודה ר"י דנותנין עבודתה וזורעין את המותר, ומיירי בכותל מזרח ארוך ונטועין על ג' ועל ד' אמות ונותנין עבודת ו"ט לכל גפן סביבה וזורע את המותר, אבל כשהגפן החמישית אוכלת ד"ט בדרום מרבעין ל"י למקום המוקף ואין מביאין זרע לשם בכל הגנה.

(כב) פ"ן מ"ב עריס שהוא יוצא מן המדרגה כו', מל' המפרשים משמע שבין הגפנים בין הגדר על המדרגה, ולפי הר"מ דעריס אוסר ד"א אחורי הגדר מתני' בין בגדר לצד השדה ובין כשהגפנים לצד השדה, ואם עומד בארץ ובוצר את כולו הוא כנטוע אצל שדה, ועריס אוסר ד"א כנגדו בין מן הגדר ובין מן הגפנים, ואם לאו אינו אוסר אלא כנגדו, היינו בין הגפנים ולגדר וד"א לצד המישור, ואם בשני צדי המדרגה נמוך אין אוסר אלא על המדרגה בין הגפנים ולגדר, וסיבות המכריעות את אפשרות לבצור כולו בארץ הם שלא יהיה הגפן מורס הרבה למעלה ושלא יתפשט הרבה, ונראה דמיירי דמדרגה גבוהה לא פחות מג"ט, דפחות מג"ט לאו מדרגה מקרי, שהרי אי אפשר ללקוט את השדה במלקט ורהיטני [ע"י סי' י"ג סק"ג], ולפי"ז יש כאן חומרא בעריס יותר מכרם, דבכרם אמר בירוש' בפרקין ה"ב שאם כרם למעלה זורע למטה עד ג"ט משדה שהוא זורע, והכא בעריס עיקרי הגפנים גבוהין ג"ט משדה שהוא זורע, והכא בעריס אסירין כשעומד בארץ ובוצר את כולו, והיינו טעמא דאסירין בעריס יותר מכרם, דבכרם לעולם אי אפשר לעמוד בשדה ולבצור הכרם כולו והלכך ניכר הכרם לעצמו, אבל הכא בעריס שהוא שורה אחת וזימנין דעומד בשדה זרעים ובוצר כרמו ומיחזי כזורע כרמו, והכי אמר בירוש' דמשנתנו מפני מראית העין.

ולדעת הראב"ד איירי בשדה לצד הגפנים דלצד הגדר בלא"ה מותר, ואם הגפנים למטה והגדר על המדרגה אסור מעיקר הדין, וכן אם הגדר למטה לדעת הר"מ, אלא הכא בשניהן למעלה ובא לזרוע למטה, ונראה דאיירי מג' ועד עשרה, אבל עשרה מותר דהוי מחיצה גמורה, וע"י סי' י"ג סק"ג.

אח"כ ראיתי שמדברי הר"מ נראה דאיירי דעריס יוצא אחורי הכותל והגפן המודלה בולט מן הכותל והלאה על השדה חוץ למדרגה, והנה מן הדין מרחיק ד"א מן הכותל, ואם העריס הולך חוץ לד"א אסור תחת העריס מדין אפיפירות, אבל חוץ לעריס מותר מיד, ואשמעינן כאן דמרחיק ד"א מסוף העריס בזמן שעומד על הארץ ובוצר את כולו, והנה דין זה הו"ל לאשמעינן בכל עריס ולא בעומד על המדרגה בלבד, אלא אשמעינן דאף בעומד על המדרגה כן, וגם בעומד על המדרגה שכיח שאינו בוצר על הארץ, והא דתנן מ"ט פרת היוצא מן העריס שאינו אסור אלא כנגדו א"א בעריס ממש, שהרי צריך להרחיק ד"א מן העריס, אלא התם אפיפירות קרי עריס, ולפי הראב"ד דאחורי הכותל מותר לא יתכן פי' זה.

במש"כ סק"ב דגם בעומד על המדרגה שכיח שאינו בוצר על הארץ, קשה דא"כ לעולם צריך להרחיק ד"א מן הענפים ואנן תנן מודדין מן הגדר או מן הגפנים, ונראה דבעומד במישור אין מקום מיוחד לבצירה ועוד דבמישור הרחקת ד"א ניכרת ואין דין המשנה רק בעריס במדרגה. {ע"כ נדפס שם}

והנה לעיל כתבנו דמש"ל באינן מכוונין רק מבפנים או בחוץ, אבל לא מסתבר להו דתחלת גזירת חכמים תיקבע על צד זה.

והא דאין פסקי עריס אלא בחרבה האמצעית ולא בנטעו מתחלה כך, מפורש עוד בסמוך, דבעי חרב הגדר וחזר ובניי' דחזר עריס למקומו אי חזר פסקי עריס למקומו, ואי בנטע מתחלה והניח באמצע ח' הוי בדין פסקי עריס לא יתכן למבעי בחרב ובניי', אלא משום דנטעו מתחלה והניח באמצע ח' אמה חרב ליכא דין עריס, מבעי ל' בהיה כבר דין עריס וחרב הגדר וחזר ובנאו, אי הוי כחזרה הישנה למקומה או הוי כפנים חדשות.

(כא) ירו' פ"ו ה"ד חרב הגדר אין כאן עריס ולא פסקי עריס כו', בשנו"א משמע דבחרב הגדר שכנגד גפן האמצעית בטל פסקי עריס, ומסוגין ל"ק דאמר חרב הגדר ובטל גם העריס ולא נקט חרב גדר של פסקי העריס בטל פסקי עריס, ד"ל דמלתא פסיקתא נקט, אבל הדבר צריך רא"י דלכאורה אין גדר זה עושה כלום בזמן שאין גפן כנגדו, וכי חרב נמי אכתי י"ל דהוי פסקי עריס.

ונראה דבהסיר דליות הגפן מעל הגדר חשיב כחרב, ואם הסיר גפן אמצעית מעל הגדר חשיב פסקי עריס, והא דנקט חרב הגדר דבר בהוה שאין דרך להסיר הדליות מעל הגדר אבל עשוי גדר ליפול.

במש"כ סק"א דבהסיר דליות הגפן מעל הגדר חשיב כחרב ואם הסיר גפן אמצעית מעל הגדר חשיב פסקי עריס, י"ל מיהו דהאמצעית מצטרפת עם העריס שמכאן ומכאן כיון שיש עליהן תורת כרם ואינה נדונית כגפן יחידית.

{ע"כ נדפס שם}

שם ר"י בשם ר"י מעשה ששרף ריב"נ כו', תוכן הסוגיא דר' יוסי הוי סבר דמתני' פ"ז מ"ג דקתני פסקי עריס אוסר ואינו מקדש, היינו דוקא פסקי עריס, אבל עריס עצמו מקדש, וכשהיה מקובל בידם דר"י מסר לתלמידיו מעשה בריב"נ ששרף ונפל המחלוקת בין התלמידים אי עריס עצמו שרף [ולריב"נ אין עריס אלא בין עריס לגדר] אי פסקי עריס שרף, הוכיח ר' יוסי דהאמת אתו דפסקי עריס שרף, דבשלמא אי פסקי עריס שרף היינו דלימד לתלמידיו דריב"נ פליג אמתני' דפסקי עריס וס"ל דמקדש, אלא אי אמרת עריס עצמו שרף פשיטא דכלאי הכרם בשריפה, ומסקינן דרשב"ל פליג וס"ל ה"ה עריס עצמו, וא"כ שפיר יש לקיים דברי ר"ח דעריס עצמו שרף, ור"י הביא מזה סיעתא נגד רשב"ל ולא בעי למימר דריב"נ פליג אמתני'.

והנה למדנו מכאן דהא דריב"נ הוא בכלל עריס דת"ק, ולא בא להחמיר בשום צד, דאי בא להחמיר בין גפנים לגדר אף באינן מודלין או בנטועין רצופין, שפיר איצטריך לאשמעינן דס"ל דמקדש, אלא ריב"נ איירי במודלין דוקא ונטועין כהלכתן דוקא, ולפי"ז נראה דאין מכוונין ומקצתן חוץ לד"א דאמרינן בריש פרקין לריב"נ דבין הגפנים הקרובים תוך ד"א לגדר אסור לזרוע מודה בזה גם ת"ק, ומיהו לענין ליתן ד"א בחוץ אפשר דבעינן כל ה' תוך הכותל. עוד שמעינן כאן דגם ריב"נ אית ל' פסקי עריס, וכשהיו י"א וחרבה אמצעית ואין ביניהם ח' ועוד אסור בין הגפנים ולגדר אף כנגד מקום החרב.

ולענין קידוש קיי"ל כר"י דדוקא מותר פסקי עריס אינן מקדשין אבל עריס עצמו מקדש, ואי ריב"נ בעריס עצמו ליכא פלוגתא דתנאי בקידוש, ואי בפסקי עריס לא קיי"ל בזה כריב"נ, וכן ברי"מ פ"ח ה"ו כתב בפסקי עריס דלא מקדש, מכלל דאינן מקדשי.

ומותר פסקי עריס מפרש הר"מ היינו במקום דח' ועוד מתיר לזרוע שם לכתחלה, אם זרע שם בזמן שהיה ח' עד ח' ועוד אינו מקדש, אבל במקום שאסור לזרוע שם אפי' ביש ביניהם ח' ועוד היינו עריס עצמו ומקדש, והר"ש

עמוק י' ורחב ד' גפנים מכאן מותר לזרוע מכאן, כדתנן פ"ד מ"ג ובר"מ פ"ז ה"ט"ו, הכא מדרגה ודאי לא מפסקא רשות להצלת כלאים ולא מבעי ל' אלא להפסיד צירוף ב' שורות, וכן צ"ל לק' בעליונה עשוי' כרם דמסיק לית כאן לעיקר הגפנים אלא למטה משלשה, ואילו המדרגה חולקת רשות לעצמה אם הכרם במדרגה היה מותר למטה אפי' הנטיעות אינן גבוהות ג"ט עד עיקרן מותר, ומיהו התם תניא זורע את המדרגה וא"כ תרויהו על המדרגה וזוהי ודאי בעינן ג"ט.

ויש לעי' בכרם בעליונה במישור וזורע את המדרגה אי צריך להיות נמוך ג"ט מעיקר הגפנים, וכן בחרץ אי מותר לזרוע את הכותל למעלה אצל שפתו, ולכאורה נראה כיון דמפסיק מחיצה שרי.

הא דכרם בתחתונה וזרעים בעליונה צריך שלא יגיע לאויר י"ט של הכרם, נראה דאפי' הכרם רק טפח ואין הזרעים רואין את הגפנים אסור, וכן בזרעים בתחתונה דשרי בג"ט למטה מעיקרי הגפנים אפי' הזרעים גדולים ועליהם כנגד הגפנים שרי, והא דאמר בירו' פ"ו ה"ב שרשי פאה נכנסין לתוך ד"א של כרם למטה משלשה כו' אבל מלמעלה מג' אסור דוקא שרשים אבל עלין לית לן בה.

הא דתניא בתוס' תבואה וירק הנטועין במדרגה נותנין להן עבודתן, היינו נמי אפי' נטועין במדרגה גבוהה י"ט אין זורעין למטה במישור מין אחר, אלא א"כ זרע העליון גבוה מהתחתון י"ט, דכמו דכרם אסור באויר י"ט כן ב' מיני זרעים אוסרים זע"ז באויר י"ט וכמש"כ סי' ו' סק"א.

ירושלמי פ"ב ה"ו גדר מותר לזרוע בו כל מין תור בכנה כ"נ הגירסא ור"ל דב' שדות זו ע"ג זו אחת למעלה ואחת למטה מותר לזרוע מין אחד למעלה ומין אחד למטה ומין שלישי בזקיפת הקרקע הגודר בין העליונה לתחתונה ומפני שנראה כערבוביא שהרי אין הפסק בין מין הזרע למטה עד הגדר ובין הזרוע למעלה עד הגדר [דאיירי בב' שדות אחת עליונה ואחת תחתונה דסליק מנין] לזה מיהב טעם דכל שורה הרי היא בכנה [כל מין על בסיסו] ר"ל שטח התחתון כן בפני עצמו וזקיפת הכותל כן בפ"ע ושטח עליון כן בפ"ע ואין כאן ערבוביא אלא כל אחת ניכרת בפ"ע. [ול' בכנה מל' גיורית מכנה יבמות ע"ז ב' מל' בסיס וכן].

שם גדר זרוע מהו שיציל את הזרעים, היינו הא דבי ר' ינאי ור"ז פשיט לאיסור ור"י פשט להיתר ואפשר דמאן דפשט לאיסור מפרש הא דבי ר"י דוקא בזרוע שטח התחתון וזקיפת הגדר ואינו זורע שטח העליון.

שם הדא אמרה שגדר זרוע מציל את הזרעים אפי' תימא אין גדר זרוע מציל את הזרעים שניא היא הכא שהוא גדר ואין גדר זרוע מציל את הזרעים כ"נ הגי', ור"י פשיט כיון דגדר מפסיק מאי אכפת לן שהגדר זרוע ודחי דאע"ג דגדר מפסיק מ"מ י"ל דגדר זרוע אינו מפסיק.

ובסי' י"ב ס"ק כ"ד כתבנו ע"פ התוספתא זרע בכותל צריך להרחיק למטה ואפשר דהתוס' לא אתיא כגמ' בירו' ואפשר דהתוס' בשני המינין בכותל.

ומיהו בכרם בכותל אין ראייה מסוגין דזורע למטה דבכלאי זרעים כל דאיכא היכירא לאו כלאים הוא שהרי זריעה שתי מותר לזרוע ערב וריש תור מתיר וה"ה כותל זקוף והמישור שלמטה איכא היכירא אבל בכלאי הכרם לעולם הכרם ניכר לעצמו וצריך להרחיק מן הכרם גם כה"ג אסור.

{ע"כ נדפס שם}

(כג) שם ר"א אומר אף הנוטע א' בארץ וא' במדרגה כו', דין זה הוא דין דמתני' פ"ד מ"ז גדר שהוא נמוך מ"י"ט הרי אלו מצטרפין גבוה י"ט אינם מצטרפין, ובר"מ במשנתנו כתוב ואין הלכה כר"א, ומשמע דפליגי רבנן עלי', ולא נתפרש במאי פליגי בגבוה או באינו גבוה, ובפ"ז ה"ו פסק להא דר"א, ואולי ט"ס בפי' המשנה.

ול' אף דאמר ר"א קשה לפרשו, דהא דראב"י בזרעים למטה אף בגבוה מדרגה ג"ט סגי, אלא דמחמרין בעומד בארץ ובוצר את כולו, ומיהו בעומד בארץ ובוצר את כולו למשי"כ לעיל יש חילוק בין גבוה י"ט לאינו גבוה י"ט.

יר' מה גבוהה גבוהה שורה, גבוהה מדרגה מבעי ל' דמדרגה גבוהה י"ט חולקת רשות לעצמה, ואף נוטע בכותל למטה חשיב רשות לעצמו, ואין שורה הנטועה בכותל מצטרפת עם הנוטע בארץ, ואין חילוק אם הכותל זקוף או אלכסון שאין מתלקט י' מתוך ארבע דחשיב כזקוף כדאמר שבת ק' א'.

שם והתני' ב' שורות במדרגה, ר"ל דתניא בברייתא ב' שורות במדרגה אם גבוהה י"ט אינן מצטרפין, אלמא דאף דב' שורות ברשות אחת כיון שמופלגין י"ט אינן מצטרפות, אלמא דבהפלה תליא מלתא, אבל כותל המדרגה אינה חולקת רשות לעצמה.

אר"מ כל אותן עשרה טפחים שבמדרגה עשו אותן מקום בפ"ע, הגר"א פ"י דמן הארץ עד גובה י"ט רשות אחת ועד כ' רשות אחת ועד ל' רשות אחת, ואם נטע אחת בטי' ואחת ב"י אינן מצטרפין, והלכך כל שהעליונה במקום שהמדרגה גבוהה י"ט אינה מצטרפת עם התחתונה, וזה קשה בסברא, וגם לא מש"ל שהרי צריך בין השורות ד"א וכמש"כ הר"מ פ"ז ה"ב, ואם בד"א לא הוגבה י"ט הרי היא כמישור כדאמר שבת ק' א', ואפשר לפרש דה"ק זה לא מבעי לי דאם השורה הוגבה י"ט מחברתה נדונית כל אחת בפ"ע כאילו היו ב' שטחים ישרים ואחת גבוהה מחברתה י"ט, אבל אפשר שאם אחת במישור ואחת בשיפוע המדרגה חשיבא כנטועה ברשות אחרת אף שאינה גבוהה י"ט.

במש"כ סק"ג, דאם בד"א לא הוגבה י"ט הרי הוא כמישור, ראיתי שז"א דד"א בין גפן לגפן מודדין באלכסון אבל ד"א בשיעור י"ט מתוך ד"א מודדין במישור. {ע"כ נדפס שם}

(כד) תניא בתוס' פ"ג גפן שנטועה במדרגה נותנין לה עבודתה, ומשמע דאם בא לזרוע למטה צריך להרחיק וי"ט, ותימא הא קיי"ל דבג"ט למטה מעיקרי הגפן א"צ הרחקה וכדאמר בסוגין בשתי שדות זו למעלה מזו, והיא מתניא הכא בסמוך, ואפי' בתוך וי"ט שרי כדאמר פ"ק ה"ח וכמש"כ סי' ב' סק"א, ואפשר דמיירי במדרגה אלכסון והמדרגה גבוהה י"ט והגפן למטה ואינה גבוהה ג"ט מן הארץ, וקמ"ל דלא אמרינן שיפוע כלמעלה, ואפי' למאי דאמר שיפוע כלמעלה הכא מודה כיון דזורע נגד עיקרי הגפנים בתוך ג"ט, וכדאמר בסוגין בזרעים למעלה וכרם למטה ברואה אויר עשרה.

יר' שם ר"ב ב"ח בעי קומי ר"ז לית הדא אמרה שיפוע המדרגה כלמטה, ולא בעי למימר שאין המדרגה גבוהה עשרה דלישנא זורע עד שהוא מגיע כו' משמע דהמדרגה גבוה יותר מעשרה, והוי מצי למימר דכרם נמי נטוע במדרגה, אלא קושטא משני ל' דאפי' כרם במישור והזרעים במדרגה אסור באויר עשרה.

שם א"ל משום זרעים נוטין לאויר הכרם, אע"ג דחרץ

סימן יג

תחת הדלית עצמו אלא שאינו מקדש, אבל אפיפירות של עריס מקדש אפי' במקום שאין הגפן מסכך ואפי' תחת אויר

(א) פ"ו מ"ג המדלה את הגפן על מקצת האפיפירות כו', דין האפיפירות א"צ ה' גפנים וא"צ סמוך לגדר, אלא לעולם אסרו חכמים תחת מותר האפיפירות כמו שאסור

עליו החדש, ובל' הר"מ במשנתנו כתוב דבאילן סרק מחשבתו שיהלך הגפן על כולו אבל לא באילן מאכל, ואפשר דאף אם מכיון הפוך מזה אמרינן שיחזור ויתנחם, ואפשר דמתני' בסתמא אבל אם חשב הולכין בתר מחשבתו.

ודברי רבנו בחיבורו פ"ו הי"ב סתומין, ואפשר לפרשם גם כפריש, ומשי"כ ה"ז מותר לזרוע תחת בדי האילן שלא נמשכו עליהם שריגי הגפן יש לפרש תחת מקום שלא נמשכו עליהם שריגי הגפן.

ג) יר' פ"ו ה"ג משלשה ועד ארבעה היא מתניתא פחות משלשה כסתום דמי ארבעה נחת הוא לה, כ"נ להגיה, ומג' ועד ד' משלים אשתרבב מפ"ה ה"ג, וקאי אמתני' דעריס היוצא מן המדרגה, ואמר דפחות מג' אפי' אינו עומד בארץ ובוצר את כולו כסתום דמי [וכמש"כ לעיל סי' י"ב ס"ק כ"ב] וארבעה לעולם הוא עולה על המדרגה לבצור, אלא מג' ועד ד' זימנין דעומד על הארץ ובוצר את כולו וזימנין דנחת על המדרגה ובוצר.

שם עד היכן, זה שב על מותר אפיפירות דמשנתנו, [והגמ' היתה סדורה אחר משניות הפרק כולו וכשחילקו הסופרים או המדפיסים לא כיונו לפעמים].

והגר"א העתיק הדברים מכאן לשלחי סוגין בשתי פיפירות כמש"כ בבהגר"א.

והא דאמר במותר הפיפירות עד ד"א, פ"י הגר"א דאף במאריכין יותר מד"א אין מותר רק המותר מד"א אבל ד"א אסור.

שם אם היה דרכו לפסע אסור, צ"ע לפרשו דמשמע שדרכו כן בכל פעם, ואם כבר היתה הגפן על ב' האפיפירות מי הסירה משם, ואולי נותנין את הגפן על האפיפיר בזמן הבישול, ואחר זמן הבציר משליכה על הארץ, וכבר הוחזקה גפן זו שפוסעה מפפיר לפפיר בב' פיפירות אלו. ואע"ג דבפוסע חשבינן ל' כחד ופחות מג' לעולם כחד לגי' הגר"א, מ"מ אפשר דלא אסור אלא תחת הקנים

אבל לא תחת האוירים שבין קנה לקנה.

והא דתנן במשנתנו דשאר הקורות מותר ומשמע דאפי' קורה שהיא בתוך ג"ט ואפילו קורה שדרכו של

גפן לפסע עליה, י"ל דלא דמי לב' פיפירות דהתם עבדן להיות אפיפירות אלא כל זמן שאין מקצת גפן מודלה עליה אינה אסורה, וכיון שדרכו של גפן לפסע הוי תרויהו כחד, אבל הכא כיון דלא נעשו לאפיפירות כל זמן שאין מקצת הגפן על הקורה שרי, ולפי' הר"מ דבאילן סרק כולן אסורין משמע אפי' חוץ לג"ט ואפי' אין דרכו לפסע, י"ל דב' אפיפירות אינן מחוברין זל"ז אבל באילן כולן כאחד הן, ואפשר דדוקא בדרכו לפסע על כולן.

ד) מ"ט הפרח היוצא מן העריס רואין אותו כאילו מטוטלת תלוי' בו כנגדו אסור וכן בדלית, באפיפירות ובאילן סרק ובאילן מאכל נמי הדין כן דרואין כאילו מטוטלת תלוי' וכנגדו אסור, אלא בדבר רחב קל לשער, אבל בפרח שהוא קטן קשה לשער מקומו למטה ולפיכך נקט לה הכא, א"נ אשמעינן שא"צ להרחיק מתחת הגפן ולחוץ כלום כיון שהרחיק כדי עבודה מעיקר הגפן.

יש לעי' בהא דאסור תחת הגפן, אי דוקא כשהשרש תחת הגפן או אפי' העלים תחת הגפן אסור, והרא"ש פ"ז מ"ז פירש שם הא דתנן תבואתו שהיא נוטה תחת הגפן וכן בירק מחזיר ואינו מקדש, דר"ל ואינו מקדש אם לא החזיר אף בלא אונס, ורישא בגפן על השרשים וסיפא בגפן על הנוטה ולא על השרשים, והיינו דקתני תרתי רישא מקדש וסיפא אינו מקדש, אבל בר"מ לא הוזכר דין זה.

ה) יר' פ"ו ה"ג ר"א ר"ח בשם רשב"ל עד שש אמה, בר"ש פ"ז מ"ג הגי' ששה טפחים, והנה לר"א ב' פיפירות וכל ענפי אילן סרק לדעת הר"מ דאסרינן היינו אם הן תוך ו"ט, וכן הא דא"ל תחת קורה זו אסור ותחת שאר הקורות

כל שהוא בין גדר לגפנים וכמש"כ סי' י"ב, ובל' התויו"ט ניתן מקום לטעות בזה.

שם ואם הלך החדש אסור, ר"ל קידש, וא"ת פשיטא כיון דהשתא הזרעים תחת הגפן עצמו, וי"ל דאשמעינן דאפי' לא ידע הבעלים אם הוסיף מאתים אסור, ואע"ג דבעלמא אם נפלה המחיצה ולא ידע הבעלים אנו אוסר וכמש"כ תו' ב"ב ב' א', הכא כיון דזרע בתחלה באיסור הרי ניחא ל' בכלאים וקידש, ואע"ג שאיסור תחת מותר קיל טפי מתחת הגפן, מ"מ חשיב ניחותא בכלאים וקידש, והיינו דקתני הכא ואם הביא לא קידש, ולא סמך אהא דתני לק' פ"ז, וכמו דלא תני לה לק' במ"ו בפסקי עריס, אלא משום דבעי לאשמעינן ואם הלך החדש אסור.

וכן יש לפרש במ"ד במדלה על מקצת אילן מאכל דתנן ואם הלך החדש יחזירנו ור"ל ולא נאסר אף אם הוסיף מאתים קדם שידע, וכן יש לפרש ל' הר"מ בפירושו כאן.

אבל בר"מ פ"ו הי"ג כתב הזרע תחת מותר האפיפירות כו' ונמשכו כו' וסככו על הזרעים ה"ז אסר לקיימו או להחזיר השריגים כו', ונראה דהוא ט"ס וצ"ל לקיימו ולהחזיר השריגים, אבל אינו מובן וכי לכך אנו צריכים שאסור לקיימו, והלא קדם שנמשכו השריגים ג"כ אסור לקיימו והו"ל למימר שאם הוסיף מאתים קידש ונאסרו הזרעים והגפן.

ונראה דגם הר"ש מפרש לענין איסור הזרעים והגפן וכמש"כ הרע"ב בהדיא, והא דכ' הר"ש במ"ד יחזירנו ויזרע המותר, הוא הרחבת הדברים בחזרה חזר ההיתר למקומו ומשום העבר לא נאסר שהיה שלא לדעתו, ובזה מיישבין דברי הרע"ב, ומשי"כ התויו"ט דבאילן סרק לא מהני החזרה שכבר נעשה מקומו אפיפירות בשעה שהלך החדש, אינו מובן, דבאילן סרק בלא"ה המותר אסור ואי ענף אחר שלא נאסר משום מותר אפיפירות למה לא יועיל החזרה.

ב) הא דשרינן את המותר באילן מאכל, דעת הר"מ בפירושו דדוקא את הענפים האחרים שלא הדלה עליהן כלל שרי, אבל אותו הענף שהדלה על מקצתו יש לו דין האפיפירות שמותרו אסור, ומני' דבאילן סרק אף הענפים שלא הדלה עליהן כלל אסורין, ונראה דדוקא הענפים השוין עם הענף שהדלה עליו וראוי שיהלך עליהם החדש אסורין אבל הענפים שלמעלה ושלמטה לא [עי' סק"ג], ולפי פירוש זה צ"ל דשקמים הן אילן מאכל ולפיכך התיר שאר הקורות, אבל יש לעי' דכיון דהתיר לו מותר למה שאל לו שקמים, וי"ל דשאל לו אי שקמים חשיב אילן מאכל שהרי באמת תנאי פליגי בה במ"ה, ומיהו קשה דלמה שינה התנא לשונו דבגפן מודלה ע"ג תאנה שאל לו מהו להביא תחת המותר והכא אמר תחת קורה זו אסור, וגם לישנא תחת המותר לא משמע דקאי על ענפים אחרים, ועוד קשה דלמה תני תנא וכן המדלה על מקצת אילן סרק הלא גם במדלה על מקצת אילן מאכל איכא דין מותר האפיפירות, והחילוק בין סרק למאכל אינו אלא במדות המותר.

והר"ש פ"י דשקמים אילן סרק ובאילן מאכל אף ענף שהדלה על מקצתו מותרו מותר ובאילן סרק אותו הענף אסור והשאר מותר אף שהן בדרי עם הענף שהדלה עליו וראוי שיהלך עליו החדש, ונתישבה משנתנו דתיתי מילי נינהו.

הנה לפי' הר"מ צ"ל דר"מ ור"י במ"ה פליגי אהא דר"י דהורה דשקמים חשיב אילן מאכל, וזה לא מסתבר דליפלגו אר"י רבי' דרבם ר"ע, אבל לפר"ש ניחא, ושקמים אע"ג דנוטעים שדה שלימה דעתם על הקורות ולא על הפירות.

והנה באילן סרק ואילן מאכל לא חילקו בין דעתו שיהלך עליהם החדש או לא, ומשמע דבסרק אסור אפי' דעתו שלא יהלך עליו החדש, ובמאכל מותר אפי' דעתו שיהלך

דוקא אלא אצל גפן אחת קאמר לר"א אף העציץ אינו נאסר, ואע"ג דבמסכך גפנו של חברו ע"ג תבואתו מודה ר"א אע"ג שאין הגפן נאסר, צ"ל דהתם מצד הזריעה ראוי היא לאסור אלא דחסר ניהותא דבעלים, משא"כ הכא, ומיהו אם אין התבואה נאסר הוי חסרון בגפן מצד הזריעה ג"כ וכמש"כ סי' ג' ס"ק י"ט, והכא חשיב את הגפן לאוסר וכמש"כ שם, ולר"י העציץ נאסר ותחת ה' גפנים היינו כרם, ולפ"ז מבואר דקיי"ל דגפן יחידית אין אויר מקדש את הגפן, ואע"ג דגם בכלאי זרעים כל שאין אחד גבוה מחברו י"ט אסור וכמש"כ סי' י"ב ס"ק כ"ד, אפשר דבכרם שהאוסר הוא רק הגפן אין ראוי שיאסר הגפן משום אויר, ואפשר לפ"ז דגם בכרם אויר עשרה אין מתקדש אלא מדרבנן, ואפשר דבמדרגה גבוהה יי איירי דמפסקא רשותא וכדאמר פ"ו ה"ב אבל סוגין במעביר עציץ ל"מ כן.

אבל הר"מ פ"ו ה"ה השוה בדין אויר כרם וגפן יחידית, ולא הביא הא דראב"צ שאין גפן יחידית מקדש, ומשמע שסובר שאין הלכה כר"מ, והא דמעביר ה' עציצין תחת גפן אחת דאמר שאין האוסר נאסר ע"כ כמש"כ סי' ג' שם, ואפשר משום שאיסור תחת הגפן חוץ לעבודתו אינו אלא מדרבנן וכמש"כ תו' ב"ב פ"ב ב' כל זמן שלא הוסיף מאתים לא גזרו כלל, [אבל בתוך עבודת הכרם ואחד הוסיף מאתים ואחד לא הוסיף, זה שהוסיף אסור, וכן תבואה שנזרעה ונשרשה ונאסרה בהשרשה לא אכפת לן במה שהכרם עדיין לא נאסר עד שיוסיף מאתים דמ"מ תרויהו הולכין ונאסרין, ואף אם עדיין לא הגיעו ענבים לכפול לדעת הר"ש לעיל סי' ג'].

והיכי דהעציץ בתוך אויר עשרה, נראה דאין נפקותא בין הוא על הארץ או באויר וכמש"כ תו' גיטין ז' ב' ד"ה דלמא, ובלבד שלא יהא העציץ בולט למעלה מ"מ מן הכרם, דכל ששרשי הזרעים למעלה מ"מ הרי אין כאן אויר עשרה של הכרם.

ח) בתשובת מבי"ט בגליון יו"ד סי' רצ"ו כתב דאין תחת ענפי הגפן אוסר בגבוה הענף מהירק י"ט, וסמך בדברי הר"ש שנקט להלכה כדברי ראב"צ משום ר"מ, ותמוה מאד שאין דברי ר"מ בתחת הגפן אלא מן הצד, אבל תחת הגפן ותחת האפיפירות לא התנו בזה במשנה ובגמ' שום תנאי שיהא אפיפיר למטה מ"מ, ומבואר בר"מ בהיפוך בפ"ז ה"כ חרץ שהוא עובר כו' ובלבד שלא יהיו הגפנים מסככין עליו, הרי שאף שהחרץ עמוק י"ט והגפנים סוככים למעלה אסור, ובפ"ח ה"ה עריס שחרב כו' והוא שלא יזרע תחת האפיפירות כמו שבארנו, ואע"ג שהאפיפירות הם בגובה הגדר שהוא גבוה י"ט, ושם ה"ח גפנים שהיו זרועים כו' ואם אינו יכול לבצור כו' אין אסור לזרוע אלא תחת העריס בלבד.

ובברכ"י הביא בשם מהר"מ ב"ח והר"י מולכו כהוראת מהרמ"ט, ומאד קשה לחלוק על כל הני רבונות, אבל לא נראה שום מקום לקיים הוראה זו, מיהו למש"כ סי' א' סק"ה דהוא ספיקא דדינא בלא מפולת יד, ובחד מינא דעת הר"ן להקל, והכא תחת הגפן כתבו תו' ב"ב פ"ב ב' שהוא דרבנן יש מקום לצדד להקל.

הנידון הוא דין אפיפירות ותנן דהמותר אינו מקדש אבל במקום הגפן מקדש וכש"כ תחת הגפן שאין תחתיו אפיפיר, ובלשון הר"ש פ"ו מ"ג בנין של עצים מסודרים כמין סכך שתי וערב, ומש"כ בברכ"י בשם מהרמב"ח ומהר"י"מ להתיר היינו בגבוה י' טפחים הגפן מן הירק וכמש"כ שם והיינו כהוראת מבי"ט שבגליון יו"ד אבל הוראה זו אינה מובנה, וכל מש"כ מבי"ט ז"ל ללמוד אויר שלמעלה מאויר מן הצד אינו מובן דודאי הדלגה הוא ענין מיוחד והוספת מרחק אויר לא מעלה ולא מוריד דסוכך אוסר והדבר מוכח בהדיא בר"מ פ"ז ה"כ פ"ח ה"ה וה"ח דלא מהני י"ט ולא מחיצה, ומה שיש לצדד להקל משום שזה שסיכוך מקדש

מותר היינו כשהיו תוך ו"ט, דאי לא"ה אף בקורה אחת מותר.

והנה בכל דיני האפיפירות איירי חוץ לו"ט של גפן יחידית וחוף לד"א בכרם וכמש"כ הר"ש, ומותר אפיפירות אסור אפי' אם כל המודלה הוא תוך ו"ט ואסור משום עבודת הגפן ולא נשתמשנו עדיין באיסור אפיפירות, מ"מ אסור מותרו.

מ"ט הפרח היוצא מן העריס כו' וכן בדלית, אי עריס ממש קאמר שהיו נטועין ה' גפנים סמוך לגדר, ע"כ הפרח חוץ לד"א מן הכותל לדעת הר"י"מ דמודדין ד"א מן הכותל או חוץ לו"ט לראשי העריס, אבל צ"ע למה נקט עריס ודלית הלא גם בעריס הפרח יוצא מהדלית ועריס אינו מעלה ואינו מוריד כלל, והו"ל למימר דתחת הפרח אסור, והנה נחלקו בגמ' אי מקדש תחת העלין, ולמ"ד אינו מקדש י"ל דאשמעינן דאף בעריס אינו מקדש, ולמ"ד מקדש אשמעינן דאף בדלית מקדש דאפשר בעריס דתחת עריס מקדש יש להחמיר טפי בפרח היוצא.

שם עשאה כדי שיהלך עליו החדש אסור, אע"ג דעשה אפיפירות להדלות עליהן ועדיין לא הדלה מותר לזרוע תחתיהן, הכא חשיב כאילו הדלה על מקצתן כיון שסיפק בהן את הזמורות, ומשמע דהכא אין שיעור לדבר, ואפי' החבל יותר מ"ב טפחים לא אמרינן דנתיב ו"ט מכאן וי"ט מכאן ויזרע את המותר.

ו) אמרו בגמ' פ"ז ה"ב דמותר אפיפירות דתנן דאינו מקדש היינו חוץ לו"ט, וכתב הר"ש דלר"א דמותרו אינו אסור אלא ו"ט לא יתכן לפרש דחוץ לו"ט אינו מקדש דהרי חוץ לו"ט מותר, וקשה דבפשוטו נראה דכונת הגמ' דבקרחת ובמחול דיש שם עבודת הכרם ד"א האי מותר דתנן דאינו מקדש היינו חוץ לד"א, אבל בפסקי עריס דדינו כגפן יחידית צריך ליתן ו"ט ואח"כ יש לו דין מותר, וכן מותר אפיפירות הנידון חוץ מו"ט מעיקר הגפן שאם המותר תוך ו"ט אסור ומקדש משום עבודת גפן יחידית אבל א"צ כאן ד"א שאין אפיפירות דוקא בכרם אלא גם בגפן יחידית, אבל ודאי שאין המותר מקדש אפי' תוך ו"ט, ואולי כונת הר"ש כן שלא יתכן לפרש דדוקא חוץ לו"ט אינו מקדש דהא איכא למ"ד דחוץ לו"ט מותר, אלא חוץ לו"ט מעיקר הגפן קאמר.

ז) יר' פ"ז ה"ב רב ב"ח בשם ר"ש בר"י לאויר עשרה היא מתני' כו' דהא אמרה אפי' גפן יחידית יש לה אויר, הר"מ פ"ו ה"ה פירשה בזרעים בעליונה וכרם בתחתונה וכדאמר פ"ו ה"ב משום זרעים נוטים לאויר הכרם, ולא אתפרש אי פליגי רבנן עלי' דר"מ או לא, והנה לקי' ה"ו שמואל אמר במעביר תחת כל גפן וגפן אר"י לאויר עשרה היא מתניתא העביר ה' עציצין תחת גפן אחת פלוגתא דר"א ור"י כו' אבל אם העביר עציץ אחד תחת ה' גפנים כו', ופר"ש דלכו"ע גפן יחידית אין הגפן נאסר משום אויר עשרה [והיינו דהא דראב"צ משום ר"מ הלכתא היא ולא פליגי רבנן עלי'] אלא פליגי ר"א ור"י אי נאסרו הזרעים, ובאויר כרם גם הגפנים נאסרין, והנה תחלת הסוגיא קשה שמואל אמר במעביר תחת כל גפן וגפן ל"ל להעביר תחת כל גפן לימא בתוך עבודת הכרם, וכן הא דאמר ר"י לאויר עשרה היא מתני', קשה ל"ל לדחוקי באויר הלא במתני' תנן דמקדש ובכל אופן דקרקע מקדש עציץ מקדש בין אויר בין עבודה בין תחת הגפן, והר"ש פ"י דגם אויר עשרה אסור ואף בגפן יחידית אבל אין הגפן נאסר, וא"כ אינו מוקים למתני' בהכי אלא ר"ל דינא דעציץ דמתני' אף באויר גפן יחידית לענין איסור ולעיל סי' ג' ס"ק כ"ח כתבנו לפרש בזה, אבל סוף הסוגיא לא סלקא שאם העביר ה' עציצין למה חשיב ל"י אין האוסר נאסר וכמש"כ שם, ואפשר לפרש סוף הסוגיא כפר"ש, והא דמוקים מתני' לאויר עשרה היינו בכרם ולכו"ע מקדש ותרייהו נאסרין הגפן והזרעים, אבל עציץ תחת גפן אחת מחלוקת וה' עציצין לאו דוקא כמש"כ ר"ש, ותחת לאו

ואף בזרע אין האיסור רק משום דהשורש נוגע בגפן וכמשי"כ לעיל בשם הגר"א].

ולפי"ז אין לנו מקור דמה שנכנס שרש בתוך שרש של מין אחר אסור משום הרכבה, והנה יש להוכיח שאין בזה איסור שהרי נהגו לנטוע אילן אחר בתוך הכרם וכדנתן פי"ו גפן מודלה ע"ג תאנה, ובגמ' ב"ק צ"ב א' ביני גופני קיימי, ובב"ב כ"ו א' אבל אילן לגפנים בעינן טפי, ולמה לא נחוש להרכבת שרש בשרש לפי הר"ן דאף בשרש בשרש יש בו הרכבה ואפי' למטה מג"ט משמע בר"ן דיש בו משום הרכבה, דהא כתב הר"ן שם דכיון דהשרשים עמוקין ג"ט אין הזרעים נכנסין בהם, ומשמע שאם היו נכנסין אסור וא"כ באילן יש לאסור, וכבר נתקשינו בזה לעיל סי' ב' סק"ה, ואף לפי הרא"ש קשה דהלא הברכות שכיחא ואיך נוטע אילן סמוך לגפן נחוש שמא פוגע בזמורה שהברך [ומיהו למשי"כ סי' ב' דלמטה מג"ט לית בו משום הרכבה והר"ן קושטא דמלתא נקט ניחא, ונראה רא"י דלמטה מג"ט לית לן בה מהא דפי' הגר"א משום מסכך זרעים ע"ג גפן ודוקא בנוגע, וקשה דביש ע"ג עפר ג"ט אכתי נוגע הוא אלא דלמטה מג"ט לית לן בה וה"ה לענין הרכבה] ועוד קשה אם אין כאן משום לתא דכה"כ אלא משום איסור מרכיב למה מקדש וכדנתן פי"ז מ"ב דראב"ז אומר משום ר"מ דאינו מקדש וכבר נתקשינו בזה שם, אבל אם נפרש משום לתא דמסכך ניחא הכל, [ולמשי"כ הרמב"ן ב"ב י"ט דשרש בשרש אינו מתאחה אף שנכנס בו, י"ל דשרש אילן באילן לעולם אינו מתאחה אף בשרש הנכנס לזמורה הנברכת ולכן לא קפדינן בסמיכת אילן לאילן].

יא) והנה בסי' ב' סק"ה נסתפקנו לדעת הרא"ש במרכיב בידים בשרש, והנה למשי"כ לפרש בדעת הר"מ דמפרש לה משום מסכך ירק ע"ג גפן לא מצינו קולא במרכיב בשרש אלא אין הרכבה אלא במה שעושה אדם [ואפשר במה שעושה לדעת כן שהטבע ירכיבם היו נמי כעושה בידים] אבל מה שנעשה מעצמו שלא לדעתו לית לן בה וממילא במרכיב בידים אפי' בשרש חשיב מרכיב, ואפי' לדעת הרא"ש נראה דדוקא במה שנעשה בעצמו בחביון הארץ אין בשרש משום הרכבה אבל כל שעושה לדעת ודאי חשיב מרכיב, דכיון דמתגלה פעולתו על הארץ אינו ניצול במה שהעפר מכסהו, והלא עיקר דזמורה חשיב מרכיב היא משום שהאדם הבריכה והוי בכלל המגולים וכשי"כ בתוחב בידים להרכיב, והדבר מבואר בהדיא בפ"ק מ"ח בתוחב זמורה של גפן לתוך האבטיח ומוקי לה בירו' במעמיק שרש ג"ט, ונראה דתוחב בשורש האבטיח דהאבטיח עצמו גדל ע"ג קרקע וההרכבה ע"כ בתוך הקרקע, דאם הזמורה מגולה הרי אסור משום עבודת הגפן, ומ"מ אסור משום מרכיב, ועי' סי' ב'.

ואם הסיך העפר מן השרש והרכיב בו לית דינא ודיינא דכיון שגילהו הוי ככל האילן, ואף אם דעתו לחזור ולכסו בעפר לא הועיל כלום, והרי גם שרשי גפנים בתוך הארץ אינם אוסרים את התבואה אפי' אין על גבם עפר ג"ט וכדמסיק בסוגין דצדדים מותרים ואין כאן משום עבודת הגפן, ואם נתגלו אוסרים וכמשי"כ סי' ב' סק"ג, וכשי"כ במרכיב בשרש מגולה, ואפשר דלדעת הרא"ש כל שנתגלה השרש פעם אחת אף אם כסהו אח"כ אסור להרכיב בו כמו ביחור שהברך ומודה בזה הרא"ש להר"ן.

סוף דבר המרכיב בשרש בין שגילהו ובין שתחב בעפר עד שהרכיב בו לרצון הרכבה לוקה אף לדעת הרא"ש ולא נחלק בזה אדם.

יב) פי"ז מ"ב המברך ג' גפנים ועיקריהם נראים כו', מבואר בלשון הראשונים ז"ל שרוב ההברכות מכסין את העיקר ויוצא גפן אחת אלא לפעמים שמניח גם העיקר, ופרשב"ם ב"ב פ"ג א' דר"ל שחתך את הזמורה מן העיקר וכבר צמחו שתי גפנים, ולשון ועיקריהם נראים היינו צורת

אינו אלא מדרבנן וכמשי"כ תו' ב"ב פ"ב ב' ודין קידוש בלא מפולת יד דעת רה"פ דאינו אלא מדרבנן, וכיון שהוא תרי דרבנן אפשר לסמוך על דעת תוס' דכל המשניות דלא כר' יאשי' ולדין הכל שרי ואם אין רק מין אחד תחת הגפן יש לצרף גם דעת הר"ן דאינו אוסר [ואם הנזרע ירק הוי תלתא דרבנן דלא אסרה תורה אלא ה' מיני תבואה וקנבוס ולוף] ועוד יש ספק אם הגיעו לכפול שאין אנו בקיאים בדבר, ומיהו אם הן סמוכין לביכור או שיש כבר אותן שבכרו לא שייך סניף זה ואפשר להתיר לבטל במאתים, מיהו אם אי אפשר והוא הפסד מרובה אפשר דיש להקל כדעת תו' שמקילין בחו"ל כדעת תו' כמשי"כ הרמ"א ס"ס רצ"ו והלא דעת הרבה פוסקים דגם בזה"ז דרבנן דלא קדשה לע"ל ואף דגם לדעת זו מדרבנן נוהגין בו דין ארץ מ"מ יש מקום להקל טפי. {ע"כ נדפס שם}

ט) יו"ד רצ"ו סעי' ס"ה כבר נתבאר כו' או הירק על הגפן, והוא לשון הר"מ פ"ח הי"א, צ"ע מקורו ואיה נתבאר ד"ז. [א"ה, עי' לק' סק"י].

סעי' י"ז אסור לעבור בעציץ נקוב כו' ואם הניחו תחת הגפן כו', הדברים סתומין למה נקט תחת הגפן כיון שהוא בתוך הכרם, ואי העציץ גבוה י"ט ניחא, וכמשי"כ סי' ג' סק"ח.

והגר"א הביא התוס' ספ"ד המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף מאתים אסור אבל אין מתקדש עד שיניחנו תחת הגפן, ופי' הגר"א דרך העברה כשהוסיף מאתים אסור באכילה ומותר בהנאה ואם הניח והוסיף מאתים אסור בהנאה, וקשה לישבו דאיה מצינו בכלאי הכרם חילוק בין אכילה להנאה ולמה נחלק בין מעביר להניח, וגם לא יתכן שיוסיף מאתים דרך העברה, ואפשר לפרש התוס' דהא דקתני מעביר היינו הביאו והניחו והוסיף מאתים ואח"כ הוציאו, והא דמסיים אבל אין מתקדש כו' חוזר ומפרש שאין מקדש אלא תחת הגפן וכחא דאמר שמואל בירו' פי"ז ה"ו ובעציץ גבוה י"ט וכמשי"כ לעיל, ואפשר דט"ס וצ"ל המעביר עציץ נקוב בכרם אסור אבל כו' תחת הגפן והוסיף מאתים.

ל) יר' פי"ז ה"א משום זרעים ע"ג הגפן, הר"ש פי' משום דגפן רכיך והוי הרכבה, וכ"כ תו' ב"ב י"ט א', וכ"כ הרא"ש ה' כלאים סי' ד', אבל לשון הירושלמי קשה דהא פריך אי משום זרעים באילן אפי' כל אילנות ולא ידע לחלק בין גפן לשאר אילן והו"ל לפרש במסקנא דגפן רכיך שסברא זו הוי עלומה מהמקשה והוא השיב משום זרעים ע"ג הגפן וזה אינו מפרש כלום, ואפשר לפרש דמשום מסכך ירק ע"ג גפן קאמר דזה אסור כמשי"כ הר"מ פ"ח הי"א, [וזה נראה דעת הגר"א כמשי"כ סי' ב', ומבואר כן בהדיא בשנו"א ודעתו ז"ל דוקא בנוגע, ולמטה מג"ט אף נוגע מותר וכמשי"כ לקמן וכדפריך בירו' אי משום עבודת הכרם ליבעי ששה הוי"מ לשנויי דלמטה מג"ט בטל אלא דאכתי הוי פריך אפי' מן הצד נמי, ועוד דקושטא הוא דמשום עבודה ליכא כל שמכוסה בעפר והלכך שפיר קאמר דאי מכוסה בעפר אינו מציל מלהצריך עבודה ליבעי ששה, עוד י"ל דג"ט דנתן היינו ג"ט שוחקות והשרשים ג' טפחים מצומצמות], והנה נתבאר כאן דביש ג"ט עפר ע"ג לא מקרי סיכוך על גביו אבל בפחות מכאן מקרי מסכך, ואפשר דדוקא זמורה כמשי"כ הרא"ש שם שהאדם נתנה בקרקע אבל השרשים שלא היו מגולים מעולם לית לן בה ולפיכך זורעין חוץ מעבודת הכרם או בהפסק מחיצה תוך עבודת הכרם ולא חיישינן במה שזורע כנגד השרשים וכמשי"כ הרא"ש שם, אי"נ כמשי"כ הר"ן ספ"ק דקדושין והר"י והרשב"א בש"מ ב"ב י"ט דמסתמא השרשין עמוקין ג"ט ובזה מצאנו מקור לדברי הר"מ דירק ע"ג גפן אסור דאין לזה מקור כמשי"כ סק"ט, [ומיהו דוקא בזרע ע"ג הגפן אבל בזרע מן הצד והזרעים סוככים ע"ג השרש לית לן בה כל שהשרש מכוסה בעפר משהו וכמשי"כ סי' ב',

שהרי נותנין לו עבודה וי"ט וראוי למדוד הימנו, ויש לעי' למה לא מיינתא ראי' מעיקר הדין דג' מצטרפים עם הכרם, וכתבנו לעיל ששרשי הברכה רחוקים מהכרם, הרי דמודדין מן הראשון ומצרפין אותן לכרם, וי"ל דאה"י דהא דמיינתא ראי' הוא מדין מברך ג' גפנים דהעיקרים מצטרפים עם הכרם, אלא דהתם דוקא בג' אבל אחת ושתיים לא מצטרפי עם הכרם, והכא אפילו באחת בזמן שהראשון נראה מודד מן הראשון, ולזה מיינתא ראי' דאפילו באחת חשיב העיקר גפן ונותנין לו עבודה וי"ט אלא דצוותא ידידי לא ניחא ליי לכרם וחשיב כגפן יחידית, וכל זה ביש לגפן שרש לעצמו חוץ מן העיקר הראשון, אבל בארכובה כיון שאין לו אלא עיקר אחד מצטרף עם הכרם ומודדין לו מן הראשון.

אבל בחיבורו חזר בו רבנו ופי' סוגין על מברך וכמש"כ לעיל, אבל בארכובה אף בנראה הראשון מודדין מן השני כמש"כ בפ"ח ה"י, ולא דמי למברך ג' גפנים ועיקריהם נראין דמודדין מן הראשון לצרפן לכרם, דהתם כיון דיש לגפן שרש חוץ מן הראשון חשיב כב' גפנים והראשון ג"כ גפן, אבל בארכובה גפן אחת היא ומודדין במקום שנמצאת הגפן עצמה.

ובר"ש במשנה פ"ז מ"א מפרש להא דירו' על הארכובה ומפרש ארכובה היינו שהרכיב ומפרש המברך ג' גפנים כפי' הראב"ד, וצ"ע מאי מיינתא ראי' מהא דמברך ג' גפנים להא דמודדין מעיקר הראשון.

(יד) ב"ב פ"ב ב' תוד"ה וזרע ואינו מרחיק כו' אלא כדי עה"כ כו' אע"פ שמן העיקר אנו מודדים כו', כונתם להא דאמרו לק' פ"ג א' כשהוא מודד כו', אבל צ"ע דהא תנן הנוטע את כרמו ט"ז על ט"ז מותר להביא זרע לשם, וכיון דמודדין מן העיקר הרי הענפים תוך ט"ז ומ"מ לא חשיבא כרם, ונראה דמפרשי דמביא זרע חוץ לד"א אבל בנטוע ח' על ח' לא יתכן לפרש כן, ומה דחיק להו לרבותנו לומר כן, ולמה לא נפרש שנותנין להן עבודה וי"ט כגפן יחידית, ואע"ג דר"י קאמר לה ואית ליי פ"ד מ"ז שאם עירסן ממעל לגדר גבוה י"ט מצטרפין, מ"מ נראה דעירסן ממרחק ט"ז אמה אין מצטרפין, וכבר חלק על זה בש"מ בשם תוספי הרא"ש, וכן בר"מ פ"ז ה"ד כתב דמרחיק וי"ט, ומיהו חוץ לכרם הצריך הר"מ ד"א.

פ"ג א' רשב"ם ד"ה מד"א ועד ח', כר"מ ור"ש לעיל, כונתו ז"ל לאב"י דלרבנן מח' ועד ט"ז, אבל לרבא דאמר לרבנן מד"א ועד ט"ז אתיא ככולי עלמא דבב' שורות כו"ע מודים דבב' אין מצטרפים כדתנן פ"ד מ"ח.

(טו) ירו' פ"ז ה"ג אר"י דברי הכל היא תיפתר בגוי שזרע כרמו כלאים ולקחו ממנו ישראל, אע"ג דמקיים כלאים אינו אלא מדרבנן לרבנן דר"ע איצטריך לאשמעינן דאסור להשקותו דלכו"ע אסור מה"ת וכמש"כ סי' ב' סק"ח, ואע"ג דבסערתן הרוח אסור להשקותו התם בשעת זריעה השדה בת איסור כלאים, אבל הכא כשזרע והשדה היא של נכרי אין בשדה איסור כלאים כלל, ס"ד דלא חייל שוב איסור כלאים על גידולים אלו, להכי מרבינן ליי מקרא דכשלקחו ישראל מיתסר, ועי' בהגר"א.

שם ר"י ור"י תרויהון אמרי דר"מ היא, סברי דגם בלקחו ישראל לא אצטריך קרא כמו בסערתן הרוח.

דמאי פ"ה ה"ח ר"ב ב"ח בשם ר"ז עציץ עשו אותו ספק והתנינן כו' אינו מקדש בכרם מספק, ר"ל מספק הקילו חכמים לענין קידוש ומשום שאינו ספק מן הדין אלא אמרו חכמים ליזול בו לחומרא לכאן ולכאן ולנהוג בו מנהג ספק אפשר להם להקל כמה שראו להקל והקילו לענין קידוש.

(טז) מנחות ע' א' הזורע כלאים בעציץ שא"נ אסור, זה כולל בין שב' המינים בעציץ אחד ובין שמין אחד בארץ ומין אחד בעציץ ובין מין אחד בעציץ זה ומין אחד בעציץ שאצלו.

ההברכה היתה הברכה זו שעיקריהם נראים דהיינו הברכה של הוצאת ב' גפנים, והנה אשמעינן דחשיבי ה' גפנים אע"ג שיוצאין משרש אחד ועל זה מביאו בגמ' ב"ב שם, וכן פירשו הראב"ד פ"י ה"ט, אבל הר"מ שם מפרש ליי לענין צירוף העיקרים עם הכרם להצריך למיתב להו עבודה ד"א, ולא נתפרש טיב הדבר אם סופו לחתכם אצל העיקר ותהיינה ב' גפנים כמו שפי' הראב"ד או שכבר חתכם, או שדעתו להניחם כך, ונראה דמייירי דלא חתכם שא"כ בטל העיקר שאינו מצמיח שוב וכדאמר ב"ב פ' ב' בגפנים מן הפקק ולמעלה, ונראה שאין סופו לחתכו אלא מניחו כך שיינק מן העיקר ומן השרש החדש, ולפיכך דיינינן ליי כנטפל לכרם, ואף אם שרשי ההברכה הם רחוקים מהכרם מ"מ הם מצטרפים לכרם ע"י העיקר הראשון, ודוקא ג' אילנות דחשיבי ומצטרפי עם הכרם אבל שתיים דלא חשיבי אינם מצטרפים עם הכרם כיון שאינם בעיקר צורת גפני הכרם, ואפשר דבשתיים אמרינן דסופו לחתכם מן העיקר, והא דבעינן שיהו נטועין מד"א ועד ח' היינו כדי שיהא מספרן ג' שאם הן מפוזרין נחשבה כל גפן בפ"ע ובטלות, ואם הן רצופין טפי למיעקר קאי, ואע"ג דקדם הברכה היו בכלל כרם אף שהיו רצופין לרבנן דר"ש פ"ה מ"ב, ואע"ג דאמרו רואין את האמצעית כאילו אינן מ"מ יש להן דין כרם וכמש"כ סי' י"א ס"ק י"ד, והיכי דיש שיעור כרם נטוע כהלכתו אפשר דמודה ר"ש, מ"מ השתא כשהבריכן בטלין אלא א"כ הן שלשה נטועין כהלכתן זה מזה, ואז אינן בטלין וחשיבי בכלל הכרם.

והא דמבעי ליי ב"ב פ"ג א' מכר לו שלשה בדי אילן, צ"ל נמי דבהכי איירי שהבריכן ולא חתכן מעיקרן, וצ"ל דמבעי ליי אי קנה קרקע של עיקרים הראשונים, אי"נ שעיקרים הראשונים הן נטועות כהלכתן וההברכות רצופות או מפוזרות, ומבעי ליי אי עיקרים הראשונים חשיבי נטועות, ופשיט ליי דחשיב ג' אילנות ע"י העיקרים הראשונים.

(ג) ירו' פ"ז ה"א והאי בשאין הראשון נראית כו', הר"מ פ"ו ה"ח מפרש לה אהא דתנן המברך את הגפן בארץ כו' ואמר שאם לא כסה את העיקר הראשון צריך להרחיק וי"ט מעיקר הראשון [והנה משנתנו באיסור זריעה ע"ג הזמורה אבל מראש הזמורה שהגפן יוצא ממנה ודאי מרחיק וי"ט, וכן י"ל שהעיקר נראה אלא שהוא רחוק ממנו וי"ט, ולא בא כאן לאוקים מתני' בשאין העיקר נראה, אלא בא לפרש שאם העיקר נראה צריך ליתן לעיקר עבודתו וי"ט] ומיינתא ראי' מהא דתני בד"א לענין כרם אבל לענין עבודה נותן וי"ט לכאן וי"ט לכאן, ר"ל אע"ג דליכא ביניהו ד"א או שהן מפוזרות ח' דהו"ל כל אחת לעצמה מ"מ נותן לעיקרו עבודתו וי"ט, ומשום שיש מקום לומר דכשם שפחות מג' לא חשיבי להצטרף לכרם הי"נ לא חשיבי גפן כלל למיתב לה עבודה וי"ט, וכמו דסבר ר"י בכל גפן יחידית שאין נותנין לה עבודה וי"ט הי"נ בהאי גפן לכו"ע קמ"ל דלענין דין גפן יחידית אף אחת חשיבא, והנה לפי' הר"מ דאיירי בלא נחתכו מהעיקר והגפן יונק מב' השרשין, שפיר מתישב הא דבא להשמיענו והא דמיינתא ראי', אבל לפי' הראב"ד דמברך ג' גפנים אשמעינן דב' גפנים היונקים משרש אחד חשיבי שתיים למנין כרם ואיירי שחתך את העיקר וכמש"כ רשב"ם ב"ב פ"ג א', קשה לפרשו מאי בא לאשמעינן, דאם גפנים אינן נטועות כהלכתן נותנין להן עבודתן וי"ט פשיטא הלא זהו עיקר דין יחידות ול"ל לאשמעינן במוברכות טפי מכל גפנים יחידות, ואולי יש מקום לומר שגפן אחת היא יותר עיקר ואין נותנין עבודה להשני, ולפום סוגין זו שראשה הוציאה את הגפן הגפן ההיא היא עיקר טפי.

ובפי' המשנה פ"י הר"מ סוגין דקאי אהא דתנן הארכובה שבגפן מודדין לה מעיקר השני, ואמר דוקא בשאין הראשון נראה, ואהא מיינתא ראי' דעיקר הראשון הוא גפן

[ובשל מתכת דשל חרס לענין אילן כנקוב דמי כדאמר פ"ק דערלה ה"ב, עי' מש"כ עוקצין סי' ד' סק"א [א"ה, הועתק בערלה סי' א' סקט"ז], ערלה סי' א' סק"ק י"ז] אבל גפן יחידית ודאי הוי, ואפשר דדוקא בה' עציצין מבעי ל' אבל באחד שפיר מצטרפין, וא"ת היכי דמי אי בזורע תחת הגפן הלא אין נפקותא בין גפן יחידית לכרם ואי בתוך ד"א כיון שהעציץ גבוה ג"ט מותר כדין כרם למעלה וזרעים למטה, ואפשר דאין העציץ גבוה ג"ט, א"נ בזורע בעציץ חוץ מו"ט.

נראה דעציץ שא"נ שיצא חוץ לעציץ לענין כלאים לא חשיב כלאים דאורייתא אע"ג דלענין טומאה חשיב כמחומר כדתנן בעוקצין וכדאמר חולין קכ"ח א', הכא כלאים שאני, שהרי תבואה ע"ג תבואה ירק ע"ג ירק אין בו משום כלאים ולא חשיב יניקה דרך אויר כנשרש לענין כלאים, ומיהו למש"כ תו' חולין שם דדוקא בזרוע בעציץ שא"נ יונק הנוף מאויר אבל בשרשים בארץ לא, אין רא"י מהא דתבואה ע"ג תבואה וצ"ע.

הא דאמר דעציץ שא"נ אינו מקדש, נראה דאפי' הגפן והזרעים בעציץ אחד [בעציץ של מתכת, דבשל חרס מבעי ל' בירושלמי ערלה שם דכיון דהוא נקוב אצל האילן הוי כנקוב אצל זרעים] אינו מקדש.

יז' ר"מ פ"ז הי"ז מחיצת הכרם שנפרצה אומרים לו גזור כו', האי ברייתא איירי בכרם דחד ותבואה דחד וכדמסיים וחייב באחריותו, אבל אנן לא קיי"ל כהאי ברייתא דאיתא כר"מ פ"ז מ"ד וכמש"כ תו' ב"ק ק' א', ואנן קיי"ל כר"י ור"ש שם וכמש"כ רבנו לעיל פ"ה ה"ח, ולכן העתיקה רבנו בכרם ותבואה דחד וזה אמת אף לדין, וכן דרך רבנו להעתיק כל הנאמר בגמ', ואם אינו לדינא משנה במה שאינו לדינא ומביאה באופן המקוים לדינא.

ואם הכרם דחד ותבואה דחד ונתיאש ולא גדרה נאסר הכרם ולא נאסרה התבואה וזהו בכלל דברי רבנו לעיל פ"ה ה"ח, ומיהו קשה דהו"ל להר"מ לשנות דין כרם דחד ותבואה דחד ולאשמעין דחיוב הגדר היא על בעל הכרם, ואם לא גדר הכרם אסור ותבואה מותרת, ואפשר דסמך על מש"כ פ"י מה' שכנים ה"ח, ואף שלא הוזכר שם אילן בצד שדה לבן ה"ז בכלל דבריו כמבואר בשו"ע חו"מ סי' קנ"ה סכ"ה.

והזורע ירק בעציצין כל שהן גבוהין טפח ומרוחקין זה מזה טפח מותר דהו"ל כעושה ב' ערוגות וביניהן תלם עמוק טפח ורחב טפח דמותר, ומיהו אי גובהן יותר מטפח צריך שיהא ביניהן לא פחות ממדת גובהן, ודוקא בארץ וי"ט אבל בפחות מו"ט אין ערוגה ניתרת בתלם, ואם ביניהן טפח ומחצה שרי בכל ענין, ודוקא כשאין בעציץ שיעור ב"ר ומשהו אבל אם ארכו י' אמה וחומש ומשהו ורחבו י' אמה וחומש ומשיעור זה ולמעלה הוי כשדה ומרחיק בין עציץ לעציץ וי"ט, ודוקא בב' עציצין גדולים אבל אחד גדול ואחד קטן מרחיק ביניהם טפח ומחצה, הוי ב' עציצין גדולים וגבוהין י"ט מרחיק ביניהן ד"ט ומותר, הוי עציצים קטנים [היינו שאין בהם יותר מב"ר] שהותרו בהרחקת טפח או טפח ומחצה, אפילו הן הרבה וכשמצטרפין יחד שטחן יותר מב"ר מותר [עי' סי' ז' סק"ג נסתפקנו בזה ונראה להקל כיון דמה"ט סגי בהרחקת טפח] וזה כשאין ממין אחד שיעור שדה, אבל זרע הרבה עציצין ממין אחד וכשמצטרפין יש בהם יותר מב"ר, ואצלם הרבה עציצין מין אחר ומצטרפין לשיעור שדה, אם בין עציץ לעציץ ד"ט נראה דאין מצטרפין, ואפשר דבג"ט אין מצטרפין, ואפשר דבטפח אחד ביניהן אין מצטרפין.

בכל זה אין נפקותא בין עציץ נקוב לאינו נקוב. ואם הן זרועים זרעים צריך להרחיק בין עציץ לעציץ י"א וחומש, כללו של דבר דחשבינן את העציץ כתל עפר בשדה, ואם גבוהין י"ט וביניהן ד"ט אין בהן כלאים בשום צד דהוי כמחיצה י"ט ביניהן.

יר' פ"ז ה"ו ר"י בעי מהו לומר על פתו כו' דלעת שבו כתלוש כו', נראה דהני תרי בעיין באינו נקוב, ולענין בהמ"ז מבואר ברכות מ"ז ב' דמברכין עליו, וכן לענין מצה מבואר פסחים ל"ה ב' דיצאין בו ומשמע דמקרי לחם לענין חלה דהא יליף שם ל"ח א' לחם לחם, ואע"ג דכתוב באכלכם מלחם הארץ הא אתרבי פירות חו"ל שנכנסו לארץ כדתנן רפ"ב דחלה, ומיהו לענין מצה אף פירות חו"ל שגלגל בחו"ל יוצאין בהן ולא ילפינן אלא בטיב העיסה אבל לא במה שהארץ גורמת.

שם ריב"פ בעי נטע ה' גפנים כו', נראה דהאי בעיא נמי באינו נקוב אי החמירו חכמים למיהוי כרם

דיני כלאים

זרעים

וחומש (6 מ. 12 צמ.) [אם שניהם תבואה וקטניות, ואם אחד מהם ירק מרחיק ששה טפחים (58 צמ.)].
ד. הגובה של הגדר הוא עשרה טפחים (97 צמ.) מן הארץ ואין הזרעים מבטלים אותו. הגובה של צורת הפתח הוא לא פחות מעשרה טפחים (97 צמ.) מהארץ. כשהעלים גדלו צריך עשרה טפחים (97 צמ.) מהעלים ולמעלה.

ה. הזורע שני מיני קטניות [או תבואה] אף שעושה צורת הפתח, נכון להחמיר שיהיו רחוקים מין זה ממין זה ששה טפחים (58 צמ.) - אם אפשר - וכן בין קטניות [או תבואה] לירק. [עי' לק' סעיף י"ח].

ו. אם מתקנים בצורת הפתח בשני מקומות, צריך שיהיה בין אחד לחבירו לא פחות מארבעה טפחים (40 צמ.).
ז. שורה אחת זרועה שתי ושורה אחת זרועה ערב מותר, ובלבד שתהיה שורת הערב כלה כנגד הבינים של השתי ולא כנגד הזרעים.

ח. אם השטח הזרוע רחבו עשר אמות וחומש (6 מ. 12 צמ.) [ומשיעור זה ולמעלה] וארכו יתר על רחבו משהו, הרי זה שדה.

כלאי

א. שיעור מרחק בין שני מיני ירקות טפח ומחצה (15 צמ.) [מלבד מקום הזרעים]. ההרחקה הזאת היא בשעת זריעה, ואף אם הקלחים יכנסו לתוך השיעור בשעת גידולם מותר, ואף קשואים ודלועים מותרים בהרחקה זו. ואף שהעלים מתערבים זו על גבי זו בשעת גידולם מותר, חוץ מדלעת יונית.

ב. אבל אין להשאיר - שום זריעת שני מינים קרובים - להתקשות לזרע, [אף אחד מהם] אף שיש ביניהם טפח ומחצה (15 צמ.).

ג. בין שני מיני קטניות [היינו: אפונה, אפונה ירוקה, שעועית, פולים, אורז, דוחן, שומשמים, תירס, עדשים. זה הכלל: כל שהנאכל והנזרע אחד, הוא בכלל קטניות, וכל שיש לו זרע שאינו נאכל, אלא ירקו נאכל, הוא בכלל ירקות. וכל ירק שהניחו להתקשות לזרע דינו כקטניות לענין כלאים] או שני מיני תבואה, [היינו: חטה, שעורה, כסמת, שיפון, שבולת שועל] צריך לעשות גדר או צורת הפתח כמו שעושים בתיקון מבואות. וכן בין מין קטניות [או תבואה] למין ירק, או להרחיק מין אחד מחברו עשר אמות

טו. אם השטח אינו מחזיק שיעור משר שנתבאר בסעיף ט'
[וגם איננו מרובע] הרי הוא כיחיד.
טז. אין שטח הזרוע נעשה שדה [כשיש בו שיעור שדה] אלא
אם כן זרוע כולו מין אחד, אבל אם זרוע שני מינים
של ירק בשיעור מרחק הצריך בין מין למין, אינם מצטרפים
לעשות דין שדה, וכן במשר, ודינם כיחידות.
יז. וכן אם זרוע השטח הזה בשתי מקומות וביניהם חרב
ברוחב שלשה טפחים (29 צמ.), אינם מצטרפים
לעשות דין שדה.
יח. כל ההרחקות האלו הם מדברי סופרים, אבל
מדאורייתא כל שהרחיק בין המינים ששה טפחים
(58 צמ.) בתבואה וקטניות מותר. ואין חילוק בין הצורות.
ובירק בירק כל שהרחיק ביניהם טפח (10 צמ.) מותר בכל
צורה שתהיה. [ובין תבואה וירק צ"ע דלא נתבאר שיעור
הרחקה דאורייתא בין תבואה לירק, ולי' הר"מ פ"ג הי"א
דלא הזכיר שיעור דאורייתא משמע קצת דרך חומרא דרבנן
של הרחקה י"א איכא בירק בתבואה, אבל אין הדבר מוכרע,
ואי דאורייתא בעינן וי"ט, נמצא דלא עבדו רבנן הרחקה על
שיעור דאורייתא במשר ויחיד אצל תבואה וצ"ע].
יט. ואם הרחיק השיעורים האלו אבל כל השטח הנזרע
מוקף גדר או שמין אחד מקיף את חברו, כתוב
בסימן ו' סק"א, ודין מרובע כתוב שם.
כ. כל מקום שצריך הרחקה מרובה, אפשר להפסיק ביניהם
בגדר או צורת הפתח כמו שכתבנו לעיל סעיף ג'. [אבל
אם עושה צוה"פ, נכון להחמיר להרחיק שיעור של תורה
שנתבאר לעיל סעיף י"ח].
כא. צנון וצנונית הם מין אחד.
כב. לא להשתמש בהיתר חריץ.
כג. אסור לחרוש אצל החשוד על הכלאים, וכש"כ שאר
עבודות.

כלאי הכרם

הרכבה

לג.
איסור הרכבה מין בשאינו מינו הוא בין כשמרכיב באילן
וענפיו ובין כשמרכיב בשרש הטמון בעפר, ואין חילוק אם
מרכיב יחור או ששופך שרף של מין אחר והשרף הזה
מתהווה לענף של מין השני.
לד. איסור זה הוא מה"ת בין בארץ בין בחו"ל.
לה. אם כבר הורכב חייב לעוקרו [אף שהורכב ע"י נכרי]
ואסור לנטעו במקום אחר אפי' אם עקרו בסלע
עפר, אבל מותר ליטול ממנו יחור ולנטעו במקום אחר. ואם
הוא ספק מינו יש לצדד להקל בקימו. [עי' סימן ב'].
לו. מותר לנטוע אילן בצד הגפן אף שהשרשים מתרכבים
בגפן.
לא. כבר נתבאר דשיעור מרחק הזרעים מן הגפן יש חילוק
בין גפן יחידית לכרם, דמגפן יחידית די הרחקה
וי"ט, אבל מכרם צריך להרחיק ד"א, ונתחייבנו לדעת מנין
הגפנים הנותנים שם כרם, וקיי"ל דשיעור כרם ה' גפנים,
ואמנם מתנאי צורת הכרם, שאלו ה' גפנים תהיינה נטועות
בשתי שורות, אבל שורה אחת אפי' של מאה גפנים אין להם
דין כרם, אלא מרחיק מהן וי"ט וזרוע כדין גפן יחידית.
לב. ושתי שורות שאמרנו, היינו שורה אחת של שתיים ושורה
אחת של שלש והשתים של שורה זו כנגד שתיים של
שורה שכנגדה והשלישית אין גפן כנגדה, וזו השלישית
נקראת בלשון חז"ל זנב. אבל אם גפן החמישית ביניהן כזו
(לח) או באמצע כזו (לט) או כנגד הבינים כזו (מ) אין
מצטרפין, ולא עוד אלא אפילו החמישית בשורה אלא שהיא
משוכה במקצת לימין או לשמאל כזו (מא) או כזו (מב) אינה
מצטרפת. וכן השתים כנגד שתיים צריכים להיות מכוונים זו

ט. אם השטח הזרוע רחבו ששה טפחים (58 צמ.) [ומשיעור
זה ולמעלה עד עשר אמות וחומש (6 מ. 12 צמ.)] וארכו יתר
על רחבו הרי זה משר.
י. הין שתי שדות, אחת זרועה מין זה ואחת זרועה מין
אחר, אם הם של תבואה וקטניות, מרחיק ביניהם
עשר אמות וחומש (6 מ. 12 צמ.). וכן אחת ירק ואחת תבואה
או קטניות, מרחיק ביניהם עשר אמות וחומש (6 מ. 12 צמ.).
ואם שניהם של ירק, מרחיק ביניהם ששה טפחים.
יא. הין שני משרין, אחד זרוע מין זה ואחד זרוע מין אחר,
אם הם של תבואה וקטניות, מרחיק ביניהם שתי
אמות (1 מ. 20 צמ.). אחת ירק ואחת תבואה או קטניות,
מרחיק ביניהם ששה טפחים (58 צמ.). ואם שניהם של ירק
מרחיק ביניהם טפח ומחצה (15 צמ.).
יב. אחת שדה ואחת משר, שתיהן של תבואה, מרחיק
ביניהם שתי אמות (1 מ. 20 צמ.). שתיהן של ירק,
מרחיק ביניהם טפח ומחצה (15 צמ.). שדה של תבואה ומשר
של ירק, ששה טפחים (58 צמ.). שדה של ירק ומשר של
תבואה, שתי אמות (1 מ. 20 צמ.).
יג. שדה וגרעין יחיד, שניהם של תבואה, מרחיק ביניהם
עשר אמות וחומש (6 מ. 12 צמ.). שניהם של ירק,
מרחיק ביניהם טפח ומחצה (15 צמ.). שדה של תבואה
וגרעין של ירק, מרחיק ביניהם ששה טפחים (58 צמ.). שדה
של ירק וגרעין של תבואה, מרחיק ביניהם עשר אמות
וחומש (6 מ. 12 צמ.).
יד. משר וגרעין יחיד, שניהם של תבואה, מרחיק ביניהם
עשר אמות וחומש (6 מ. 12 צמ.). שניהם של ירק,
מרחיק ביניהם טפח ומחצה (15 צמ.). משר של תבואה
וגרעין של ירק, מרחיק ביניהם ששה טפחים (58 צמ.). משר
של ירק וגרעין של תבואה מרחיק ביניהם ששה טפחים (58
צמ.).

כד. שיעור מרחק זרעים מגפן יחיד או שנים, שלשה,
ארבעה - ששה טפחים (58 צמ.) ובלבד שלא יהיו
הזרעים תחת ענפי הגפן.
כה. ואם יש חמש גפנים צריך להרחיק את הזרעים ארבע
אמות (2 מ. 40 צמ.) ופרטי דיני מטעתן כתוב בפנים.
כו. אף אם הרחיק ארבע אמות (2 מ. 40 צמ.) אסור לזרוע
תחת ענפי הגפנים וכנ"ל בסעיף כ"ד.
כז. אם אינו רוצה להרחיק שיעור הנ"ל יעשה גדר ביניהם
[גובה הגדר - עשרה טפחים (97 צמ.) מהארץ, ואין
הזרעים מבטלים אותן] או צורת הפתח.
כח. אם אינו עושה גדר אלא צורת הפתח, נכון להרחיק בין
הגפנים להזרעים ששה טפחים (58 צמ.).
כט. אף שיש גדר [או צורת הפתח] ביניהם אסור לזרוע תחת
ענפי הגפן היוצאים למעלה מן הגדר וכנ"ל.
ל. כל מקום שהוזכר שאסור לזרוע תחת ענפי הגפנים,
אפילו אם הם גבוהים הרבה אסור לזרוע תחתיהם.
לא. אם שגג או הזיד זרע כלאי זרעים, חייב לעוקרם, או
לתקן ביניהם גדר או צורת הפתח, ומה שגדל כבר
אינו נאסר, אבל בכלאי הכרם הפירות נאסרים בין הגפנים
ובין הזרעים. ואימתי נאסרים הפירות כתוב לעיל סימן ג'.
ויש אומרים דאין הפירות נאסרים מה"ת עד שיזרע חטה
ושעורה וחרצן במפולת יד, ויש אומרים דכל שאין כאן רק
מין אחר עם הכרם אף איסור דרבנן ליכא, ויש אומרים דכל
שלא נזרע במפולת יד אף איסור דרבנן ליכא. ויש אומרים
דאף כלאי הכרם במפולת יד בזמן הזה אינו אלא מדברי
סופרים.
לב. מותר לנטוע אילן בצד אילן ואילן בצד גפן ואין בו משום
כלאים. וכן מותר לזרוע כל מיני זרעים אצל אילנות ואין בו
משום כלאים.

כאילו נתמלא בשעה שחסר שתיים במקום אחד] אבל נטע מן הצד כזה (מט) אין מצטרפת, הוסיף שתיים כזה (נ) הסמוכה מצטרפת והרחוקה אינה מצטרפת, הוסיף מימין ומשמאל כזה (נא) שתייהן מצטרפות, הוסיף באורך השורות כזה (נב) אין מצטרפת.

ו. כרם קטן הנעשה ע"י ב' כנגד ב' ואחת זנב, צריך להרחיק ד"א אף מזוית הפנוי, שעיקר הכרם ג' כנגד ג', אלא אחת החסירה אינה מפסדת את צורתו ורואין כאילו הן ג' על ג', והלכך רואין את הזוית כאילו גפן נטועה בה. וכן ב' שורות של ג' ג' ואחת כנגד האמצעית, שנעשה כרם גדול ע"י גפן השביעית, רואין הזויות כאילו נטועות ומרחיק ד"א מן הזויות הפנויות.

ז. היה גדר באמצע הכרם גבוה י"ט ורחב ד"ט ומפסיק בין גפן לגפן ה"ז ביטל צירופן, ואם לא נשאר בצד אחד שיעור כרם הרי כולן כגפנים יחידות, נשאר בצד אחד ב' כנגד ב' ובצד השני לא נשאר, זה שיש בו שיעור הרי הוא כרם וזה שאין בו שיעור הרי הן כגפנים יחידות, ואפי' הענפים נתערבו ממעל לגדר, אבל דרך הרבים העוברת בין הגפנים אינה מבטלת צירופן, ואפי' גפן אחת של ראובן ואחת של שמעון מצטרפין להשלים שיעור כרם. וכרם קטן הנעשה ע"י זנב, ואנו רואין את הזוית כאילו נתמלאה, אם יש גדר נגד הזנב גבוה י' ורחב ד' אינו כרם, שהרי אם היה ג' כנגד ג' היה הגדר מפסיק, ולא עדיף רואין מאילו היה נטוע. וכן כרם גדול הנעשה ע"י רואין, והיינו בב' שורות של ג' ג' וזנב כנגד האמצעית וכדאיתא לעיל, אם גדר מפסיק בין הזוית ובין הגפן אינו נעשה כרם גדול, והגפן שכנגד האמצעית דינה כגפן יחידית, כיון שאי אפשר לה לעשות כרם גדול, ויש להסתפק בצו"ה אי מפסיקה בכרם. כרם שמקצתו על ההר ומקצתו בעמק, אם ההר גבוה עשרה טפחים, בין שהוא זקוף בין שהוא שיפוע ובמשך ד"א הוא עולה למעלה י"ט, [הד"א מודדין כמישור ולא באורך השיפוע] הרי אין גפני ההר מצטרפות עם גפני העמק, ואם אין שיעור כרם במקום אחד הרי הן כגפנים יחידות, ואם אין ההר גבוה י"ט הרי אלו מצטרפות. היה ההר גבוה י"ט והכרם מקצתו על זקיפת הכותל ומקצתו למטה, ה"ז ספק אם מצטרף, היה כל הכרם בזקיפת הכותל אינו מצטרף, כיון שכל גפן גבוהה מחברתה י"ט, ואם אין גפן גבוהה מחברתה י"ט הרי אלו מצטרפות, [ומשכחת לה בכותל אלכסון ולא עלה י"ט במשך ד"א אלכסון, ומ"מ חשיב זקוף, דמתלקט עשרה טפחים מתוך ד"א מישור חשיב כזקוף] היה מקצתו בכותל ההר ומקצתו על ההר, נראה דאין מצטרפין.

ח. שיעור המרחק בין גפן לגפן יש בו חלוקות, דכל שאין בכרם רק גפני כרם קטן, צריך שלא יהא ביניהן ח' אמות ואז מצטרפין להיות כרם, אבל כל שהן מופלגות בח' אמות, שוב אין מצטרפות, ואפי' יש ב' שורות של גפנים הרבה אינן מצטרפין, כל שהופלג בין שורה לשורה ח' אמות, ואף אם היו ג' שורות ונחרבה האמצעית ונשארו ב' שורות שביניהן ח' אמות, אינו כרם. היו ג' שורות של ג' ג', מצטרפין עד ט"ז אמה, דכיון דעל ידי צירופן נעשין כרם גדול, מצטרפין, היה בין גפן לגפן ט"ז אמה, אינן מצטרפין. ח' אמה שאמרנו בכרם קטן וט"ז אמה שאמרנו בכרם גדול, הוא שיעור בין לגפני השורה עצמה זו מזו ובין לגפני שורה זו לגפני שורה שכנגדה. היו ב' שורות של ד' ד', ג' נטועות בפחות מח' והרביעית שבב' השורות מופלגות עד ט"ז, מצטרפות, דכיון דכבר נעשה כרם מצטרפות עמהן אף המופלגות, וכן כל הגפנים הנטועות בערבוביא שנתבאר לעיל סעיף ג' דמצטרפות, כל שהן בתוך ט"ז אמה מצטרפות, בד"א בתחלת נטיעתו, אבל כרם שנעקרו מקצת נטיעתו וע"י זה נתגדלה הפלגתו, אם אין בין גפן לחברתה י"ח אמה ורביע, עדיין שם כרם על כל הגפנים, בד"א כשאין מקום הפנוי רחב ט"ז אמה ומפולש מראשו לסופו, אבל אם מקום

כנגד זו, באופן שאם יקיפם בקו, יהי שטח מרובע שוה הזויות, אבל אם אינם מכוונים אינם מצטרפים. היו גפנים עבות ודקות, והם מכוונות מבחוץ ואינם מכוונות מבפנים, או מכוונות מבפנים ואינם מכוונות מבחוץ, יש פלוגתא בגמ' איזה צד הוא העיקר, ולכן נקטינן לחומרא דכל שצד אחד מכוון הרי זה כרם, והיכי שהכיוון הוא מבפנים אין הבדל פחות מטפח מפסיד את הכיוון, וכאשר יעשו שטח הכרם מרובע שוה הזויות ויקיפו בקו ויפגע הקו את גפן הנוטה בתוך טפח מצטרף, אבל הכיוון שמבחוץ, כל שניכר לעין שאינו מכוון לא חשיב מכוון אפי' הנטי' פחותה מטפח. היו מכוונות סמוך לארץ ונטויות למעלה מצטרפות, היו נטויות סמוך לארץ ומכוונות למעלה אינן מצטרפות, אבל גפן שנתעקמה סמוך לארץ וכל הגפן נטוי משרשו מודדין את הכיוון למעלה. היו מכוונות והעבו מקצתן ונתקלקל הכיוון, כיון שכבר היה כרם לא נתבטל, ואם לא היו מכוונין והעבו ונתכונו ה"ז כרם. הכיוון של החמישית עם השתיים כנגד שתיים, הוא ג"כ שוה בכל הלכותיה כהכיוון של הכרם עצמו וכמו שנתבאר.

ג. היו ה' גפנים נטועות כהלכתן ונעשו כרם, ויש אצלן עוד גפנים נטועות אלא שאינן מכוונות עם גפני הכרם, אם הגפנים מכוונות זו כנגד זו, כשנרבע את השטח שבינם לבין הכרם אז מצטרפין עם הכרם, אע"ג שהן כנגד הבינים של הכרם, אבל אם אינן מכוונין זו כנגד זו וגם אינן מכוונין נגד גפני הכרם דינן כיחידות, בד"א כשהן שורה אחת, אבל כשהן ב' שורות, אע"ג דאינן מכוונות זו כנגד זו, מצטרפות עם הכרם, וכש"כ שלש שורות, וכן לעולם, נמצא דע"י ה' גפנים שנעשו כרם, יש דין כרם על כרם גדול הנטוע בערבוביא.

ד. היו שורות הכרם מזרח מערב, ושורה כנגד הבינים דרום צפון, אפי' גפני השורה מכוונות זו כנגד זו דינן כיחידות, היו ב' שורות דרום צפון, אפי' אין השורות מכוונות זכני"ז וגם הגפנים שבשורה עצמה אינן מכוונות, מצטרפות עם הכרם. ובי' גפנים יש עליהן תורת שורה, והלכך אם יש ב' שורות של שתיים שתיים כנגד הכרם מצטרפין אע"פ שאינן מכוונין, היו נטועות שורה אחת, אפי' גפנים הרבה אינן מצטרפין, ויש חילוק אם השורה דרום צפון או מזרח מערב כשורות הכרם וכמו שנתבאר.

ה. היו שורות הכרם מזרח מערב ושורה כנגדן דרום צפון והכרתין כולן מכוונין, ז"א שגם גפני הכרם עם גפני השורה מכוונין, יש בזה חלוקות, פעמים מצטרפין ופעמים אין מצטרפין, כיצד היה הכרם גדול שיש לו ג' שורות של ג' ג' גפנים אין השורה היוצאה מצטרפת, ויש לגפני השורה דין גפן יחידית, ואין חילוק בין גפן אחת נטועה לדרום כנגד שורת הכרם או שורה נטועה כנגד שורת הכרם, וגם אין חילוק אם השורה היוצאה היא כנגד שורה האמצעית או נגד אחת החיצונות. היה כרם קטן של שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה, ונטע גפן אחת כנגד שורת הכרם כזה (מג) או כזה (מד) מצטרפת, שהרי גפן זו שנטע יש לחשבה לגפן החמישית המהוה את הכרם, ואף שבשעה שנטעה כבר היה הכרם נטוע ה' גפנים, אין הקדמה של החמישית מקפחת את זכות של הששית, והלכך כל שאין בכרם ב' שורות של ג' ג' זו כנגד זו, כל גפנים היוצאין מצטרפות, ואפשר להוסיף ג' כזה (מה) וכולן מצטרפין, נטע כנגד הזנב כזה (מו) אין מצטרפת, וכן אם הוסיף עוד גפן על הזנב כזה (מו) אין השני' מצטרפת. היה הכרם ב' שורות של ג' ג', ונטע גפן כנגד האמצעית כזה (מח) מצטרפת שע"י גפן זו נעשה כרם הקטן כרם גדול [לקמן יבואר דינים חלוקים בין כרם גדול לכרם קטן, ושיעור כרם גדול ג' שורות של ג' ג' וגפן אחת בשורה השלישית סגי, ודוקא באמצע דחסר רק אחת בימין ואחת בשמאל, ובזה אמרינן רואין כאילו נתמלא, אבל אחת בתחלת השורה אינו נעשה כרם גדול, דלא אמרינן רואין

כלות בראש תור, ונטיעות אחרונות תוך ט"ז של הכרם השני, ה"ז דין קרחת במקום שאין ט"ז אמה, ודוקא בראשי השורות כנגד ראשי השורות של השני, אבל אם הן כנגד הביניים של השני לא, וכמו שנתבאר לעיל. ואם היה כרם נטוע בלא קרחת ואח"כ נחרב באמצעותו, ויש ט"ז אמה בין הצדדים המשוירות, אבל אין הקרחה מפולשת ויש ב' גפנים בולטות תוך ט"ז, אם יש בקרחה ט"ז על ט"ז, קרחת הכרם מותרת, והקרחת שכנגד הגפנים הבולטות אסורה, אבל אם הקרחת ט"ז משיור לשיור, אבל אין ארכה ט"ז, אפשר דיש על הכרם דין כרם דל ויש צירוף עד י"ח אמה.

יב. הין ב' שורות של ד' ד' וב' אחרונות מופלגות ט"ז אמה פחות משהו שהן מצטרפות וכמו שכתוב לעיל, יש ביניהן דין קרחת, ואסור לזרוע ביניהן אף שהרחיק ד"א. היתה הקרחת בדרום, ונשאר הכרם בג' רוחות מזרח מערב צפון, ויש בארכה ממזרח למערב ט"ז אמה, אע"ג שאין ברחבה ט"ז אמה, אין לה דין קרחת ומרחיק ד"א מן הכרם בכל צד וזרוע את המותר, בד"א כשהיתה הקרחה בתחלת מטעתו, אבל כרם שחרב ונשארה קרחה זו, אפשר שכולה אסורה מדין כרם דל וכמשי"כ לעיל. כרם שחרב שמצטרף עד י"ח אמה כמו שכתוב סעיף ח', אסור לזרוע בכל הביניים, ואם זרע תוך ד"א של גפן המופלגת קידש, וכשי"כ אם זרע תוך ד"א של כרם, אבל אם הרחיק ד"א מכאן וד"א מכאן וזרע באמצע, אפשר דלא קידש. יש ספק אם מותר לזרוע חוץ לכרם כנגד אמצע הקרחת בזמן שהיא פחותה מטי"ז אמה בזמן שאין הקרחת מקדשת.

יג. היה גדר כנגד הכרם, אם יש מן הכרם עד הגדר י"ב אמה, מרחיק ד"א מן הכרם וזרוע, ואם אין י"ב אמה אסור לזרוע בכל השטח, וזה שקראו חז"ל מחול, בד"א בכרם גדול שיש ג' שורות של ג' ג', אבל כרם קטן אין לו מחול, ומרחיק ד"א מן הכרם וזרוע, היו ב' שורות של ג' ואחת בשורה שלישית כנגד האמצעית, ה"ז כרם גדול כדאינתא לעיל, ויש לו מחול. היה כרם גדול והגדר כנגד גפנים ה"ז מחול, ובין הגדר והגפנים אסור בכולו, אבל שלא כנגד הגדר מרחיק ד"א וזרוע. העמיד פס גבוה י"ט ורחב ד"ט כנגד כל גפן וגפן, אפשר שיש לו דין מחול. היה הכרם באלכסון או הגדר באלכסון, ובצד אחד רחוק י"ב אמה ובצד השני אין מרחק י"ב, אם אפשר לרבע י"ב על י"ב גם מקום הקצר מותר, ואם לאו מקום הקצר אסור, ואם הכרם נגד הגדר ורחוק י"ב וג' שורות בולטות תוך י"ב, ה"ז מחול.

יד. דין גדר המחול כדן גדר המפסיק שנתבאר סעיף ז', וכל שהוא גדר להפסיק הוא גדר לעשות מחול, ואפי' חריץ עמוק י"ט ורחב ד"ט חשיב גדר, ויש להסתפק בצו"ה אי עושה מחול. עבר וזרע כמחול, אם הרחיק ד"א מן הכרם אינו מקדש. טו. בקרחת ומחול שנתבאר לעיל, איו חילוק בין כרם שחרב ונעשה הקרחת או המחול או שנטעו מתחלה כך. כל אמות שאמרנו בדין היתר, כגון הרחקת ד"א מן הכרם, או ט"ז אמה להתיר קרחת, או לבטל צירוף הכרם, או י"ב אמה לבטל מחול, כולו אמות שוחקות [ז"א דמוסיפין על כל אמה 1/48].

טז. היו נטועות רצופין בפחות מד"א דהוי כרם ורואין את האמצעיות כאילו אינן וכמשי"כ לעיל, אותן האמצעיות ג"כ דינן ככרם ואסור לזרוע תחת ענפיהן, בין שיש חמש גפנים רצופות שידועות הגפנות העומדות ליעקר, ובין שיש שש גפנים רצופות שאין היתירות ידועות.

יז. זרע בתוך ד"א של כרם כנגד ג' גפנים או יותר, נאסרו ב' שורות החיצונות של הכרם שכנגד הזרעים, ואף שבין הזרעים לשורה הפנימית יותר מד"א. זרע כנגד גפן אחת, נאסרה גפן זו ועוד אחת מימין ואחת משמאל ושלש כנגדן בשורה שני'. זרע כנגד הביניים, אם גפן אחת קרובה נגד הזרעים יותר מחברתה, חשבינן את הקרובה לאמצעית ונאסרו שלש כנגד שלש, ואם שתיהן שוות מחמירין בשתייהן

הפנוי רחב ט"ז אמה ומפולש, אינן מצטרפין, ואם אין שיעור כרם באחד מן הצדדין דינן כיחידות, ואם יש שיעור כרם בכל צד, אכתי יש נפקותא ע"י זה שחרב שמותר לזרוע ביניהן. ואפי' אם אין החרב מפולש, אם מקום הפנוי ט"ז על ט"ז, אין גפני צד זה מצטרפין עם צד השני, וכדין מפולש שאמרנו. וכל דין כרם דל שנתבאר, אינו אלא בנשתייר בכרם ה' גפנים נטועות על פחות מח', או ג' שורות על פחות מטי"ז, שיש שיעור כרם במקום אחד, אבל אם אין שיעור כרם כהלכתו, דין צירופו כשחרב כדין צירופו בתחלת מטעתו, ואפשר דאין דין כרם דל בפחות מעשר נטיעות, ואפשר דכל שהעשר נטועות בבית סאה, מצטרפין אף שיש ביניהן מופלגות יותר מי"ח אמה. ט. היו נטועות סמוכות זו לזו, אם יש בין גפן לגפן ד"א מצטרפות, אין ביניהם ד"א, אם אין בכרם רק ב' שורות דינן כיחידות, היו ג' שורות, מצטרפות ב' שורות החיצונות ועושין כרם, והאמצעית כמו שאינה, וכן אם גפני שורה עצמה רצופות בפחות מד"א, רואין את האמצעיות כאילו אינן, ואם ישאר שיעור כרם מחיצוניות ה"ז כרם. ואפי' בג' שורות רצופות אמרינן רואין, אע"ג דאי נטלת לה לשורה אמצעית תשארנה ב' השורות רחוקות זו מזו ח' אמות, מ"מ אמרינן רואין וחשיב כרם.

י. וכל שיש על הגפנים דין כרם, צריך להרחיק את הזרעים ד"א מן הגפנים, בין מן השורות בין מן ראשי השורות, ואף מכנגד הביניים מרחיק ד"א, דבין גפן לגפן בכלל כרם, ואם זרע תוך ד"א, ה"ז כלאי הכרם הנאסר בהנאה, ובלי חז"ל נקרא איסור הכלאים בלשון קידוש. נטע כרמו ט"ז על ט"ז [ר"ל שבין שורה לשורה ט"ז אמה פחות משהו] ה"ז כרם ומרחיק ד"א מכל סביביו, ואם זרע תוך ד"א קידש. וכן אינו זרע תוך הכרם בין שורה לשורה, מיהו אם עבר וזרע חוץ לד"א מן השורות לא קידש, ואפשר דכה"ג קידש, ולא אמרו דחוץ לד"א בין השורות לא קידש, אלא בהיה כל הכרם זרוע בהפלגות קצרות ואח"כ חרב באמצע ונעשה קרחת ט"ז אמה פחות משהו וזרע בתוך הקרחת חוץ לד"א מהשורות אז לא קידש. וכן בתחלת מטעתו כשכל הכרם בהפלגות קצרות ובאמצע הניח קרחת יש לו דין קרחת. והא דאסור לזרוע בין השורות אף חוץ לד"א, הוא דוקא כשיש ג' שורות שיש תורת כרם עליהן וכמו שכתוב לעיל סעיף ב', אבל באופן שאין עליהם תורת כרם וכמו שמבואר שם, כמו שא"צ להרחיק חוץ לכרם רק ו"ט כן מותר לזרוע בין השורות בהרחק ו"ט מן השורות. וי"א דאין דין קרחת אלא בנטועות ב' שורות מכאן על ח' אמות [ז"א שאין בין שורה לשורה ח' אמות] וב' שורות מכאן על ח' אמות, ואז הקרחת שביניהן אסורה עד ט"ז אמה, אבל אם כל השורות נטועות על ח' אמות שלמות, אז אין תורת כרם עליו כלל ומרחיק ו"ט מן הגפנים וזרוע בין השורות, ומי"מ חוץ לכרם מרחיק ד"א, ולדעת זו אם בצד אחד ב' שורות שאין ביניהם ח' אמה, ומצד השני שורה אחת וביניהן הקרחת, מרחיק מב' השורות ד"א ומשורה האחת ו"ט וזרוע באמצע.

יא. היתה הקרחת שבאמצע הכרם ט"ז אמה שלמות, אף שיש כרם מכאן ומכאן, מרחיק ד"א מן הגפנים מכאן ומכאן וזרוע באמצע. היתה הקרחת פחות מטי"ז, אבל הכרם שמכאן נטוע שתי והכרם שמכאן נטוע ערב, מרחיק ד"א מכל צד וזרוע. והיכר שתי וערב הוא ע"י שהגפנים שבשורה קרובות זו לזו והשורות רחוקות זו מזו, ואף אם שוה המרחק בין גפן לגפן ובין שורה לשורה שאין ניכר כאן שתי וערב שאפשר לחלק השורות בין שתי בין ערב, אם ראשי שורות של צד זה כנגד הביניים של צד השני אין כאן קרחת, ומרחיק ד"א מכאן ומכאן וזרוע באמצע, ונראה דדוקא בניכר להדיא שהוא כנגד בין הביניים. היה ביניהן ט"ז אמה, וב' שורות בולטות לתוך הקרחה לתוך ט"ז אמה, נעשה כנגד ב' השורות דין קרחת. וכן אם ראשי השורות

שקראוהו חכמים עריס, ואע"ג שנתנוהו חכמים דין כרם, מ"מ יש לו דינים מיוחדים שאינם בכרם גמור, כיצד, הרי שהגפנים ב' אמות מן הגדר, אין מרחיקין את הזרעים מן הגפנים ד' אמות אלא ב' אמות, שהקילו חכמים בעריס למדוד ד"א מן הגדר, היו הגפנים ד"א מן הגדר פחות משהו, מרחיק ד"א מן הגדר כנגד כל השורה, ואח"כ מותר לזרוע, ובלבד שלא יזרע תוך ו"ט של גפן, ויש אומרים דגם בעריס מודדים ד"א מן הגפנים.

כא. אחורי הגדר מותר לזרוע מיד, ולדעת י"א צריך להרחיק ד"א מן הגדר, בין הגפנים לגדר ובין גפן לגפן לכו"ע אסור, אבל כנגד ראש השורה מרחיק ו"ט וזרוע, ובזה עריס קיל מכרם גמור, דבכרם גמור מרחיקין ד"א אף מראשי השורות וכמו שכתוב לעיל סעיף י'.

כב. ה' גפנים של עריס מצטרפין אף שאין הכרתין מכוונין, אלא אחת קרובה לגדר ואחת משוכה, ובלבד שלא תהי' אחת חוץ לד"א, שאין דין עריס אלא באין בין הגדר והגפנים ד"א, וכל שבטל דין עריס מרחיק ו"ט מכל גפן וגפן וזרוע את המותר, מיהו בין הגדר לגפנים אסור לזרוע בזמן שמקצתן נטועות תוך ד"א ומקצתן חוץ לד"א, ודוקא בין הגדר לגפנים הסמוכות, אבל בין הגדר להרחוקות מותר כל שהרחיק ו"ט מן הגפן, ואיסור בין הגדר לסמוכות הוא ספק. כג. כשאין הכרתין מכוונין, לדעת י"א שמודדין ד"א מן הגפנים מודדין מן החיצונה. עבר וזרע תוך ד"א

[מן הגדר] של עריס, ה"ז קידש, בין שזרע כנגד גפן ובין שזרע כנגד הבינין, ואפי' זרע כנגד גפן אחת נאסרה כל השורה, ולדעת י"א דאף אחורי הגדר צריך להרחיק ד"א, אם עבר וזרע קידש כל השורה, וכן התבואה נאסרה, עבר וזרע כנגד ראש השורה תוך ו"ט, ה"ז קידש גפן החיצונה לבדה. וכן הדין בזרע בין הגדר לגפנים שנאסרה כל השורה, ונאסרה התבואה.

כד. אין דין עריס אלא בגפנים מודלות על הגדר, אבל אם אינן מודלות, אף שהן תוך ד"א לגדר, דינן כיחידות, ומרחיק ו"ט מכל גפן וזרוע את המותר. היו ד' מודלות ואחת אינה מודלה דינן כיחידות, היו ה' מודלות ואחת אינה מודלה, זו שאינה מודלה אינה מצטרפת ודינה כגפן יחידית. היו קנים בולטין מן הגדר והגפנים מודלות עליהן, ה"ז כמודלות על הגדר. היו נטועות על ח' אמות [שבין גפן לגפן ח' אמות] אינן מצטרפות ודינן כיחידות, וכן כשהן נטועות על פחות מד"א אינן מצטרפין, וכדין נטיעת כרם שנתבאר לעיל סעיף ט' כן נטיעת עריס. בכל מקום שדינן כיחידות, אף בין הגדר ולגפנים מותר לזרוע, ובלבד שירחק ו"ט מכל גפן, ובלבד שלא יהיו הזרעים תחת הענפים או תחת הקנים שהענפים מודלות עליהן.

כה. היו בעריס י"א גפנים וחרבה האמצעית ונשארו ב' עריסין וביניהן חרב, אם שטח החרב פחות מח' אמה הרי זה עריס אחד כבתחלה, ואפי' כנגד החרב מרחיק ד"א [מן הגדר או מן הגפנים לכל חד כדאית לי] ואם זרע אפי' כנגד החרב קידש, אבל אם יש בשטח החרב ח' אמה עד ח' אמה וטפח, אסור לזרוע כנגד החרב, ואם זרע לא קידש, ואפי' זרע בין העריסין כנגד הגפנים לא קידש כל שהרחיק ו"ט מן הגפנים, ויש מי שאומר שאין דין זה רק כשהגדר כנגד אמצעית קיים, אבל אם נפרץ הגדר כנגד אמצעית מרחיק ו"ט מכאן ומכאן וזרוע את המותר לכתחלה, ואף לדעת זו אם אין בין עריסין ח' אמה, אפשר דאסור אף בנפרץ הגדר כנגד האמצעית. היה במקום החרב ח' אמה וטפח, מרחיק ו"ט מן הגפן וזרוע לכתחלה, ולדעת הר"מ אם יש ח' אמה ועשרית טפח מרחיק ו"ט וזרוע, ובלשון המשנה קורין לדין זה פסקי עריס. נטע בתחלה ב' עריסין וביניהן ח' אמה, מרחיק ו"ט וזרוע את השאר. היה העריס בתחלה של י"א גפנים, והאמצעית אינה מודלה על הגדר, אפי' בין עריס לעריס ח' אמה, גפן אמצעית מערבתן וחשיב עריס אחד,

כאילו הזרעים כנגדן ונאסרו ד' כנגד ד'. ואפשר שאין דין זה אלא בקרובה לגפן שבקרו זוית, אבל בשוין הוי כשאר זריעה כנגד הבינים וכאן נאסר שלש כנגד שלש, ודין זה של כנגד הבינים של קרן זוית, נוהג גם בכנגד גפן הזוית כזה (נג) כיון שניכר הניגוד אם הוא למזרח או לדרום, והיינו בכלל כנגד הבינים. זרע כנגד הזוית של הכרם כזה (נד) נאסרו שתיים כנגד שתיים של המקצוע ועוד אחת זנב מכאן וזנב מכאן כזה (נה) זרע כנגד הבינים של הזוית כזה (נו) נאסרו שתיים כנגד שתיים ואחת זנב כזה (נז) ואפשר דנאסר זנב מכאן ומכאן כזה (נח). כל הני נאסרין אף שיש מהן שהן רחוקין ד"א מן הזרעים וכמשי"כ לעיל. והגפנים הצדדיות שאינן כנגד הזרעים יתכן שתהיינה על שלש צורות, א. שאם תמשוך קו מן הגפן עד הזרעים לא יהי' ד"א, ב. שהקו ד"א, אבל אם תרבע עבודת הגפן ד"א על ד"א יהיו הזרעים תוך המרובע, ג. שהגפנים הפנימיות רחוקות ד"א מן הזרעים בכל צד, אבל השורה החיצונה היא תוך ד"א של הזרעים, ודעת הר"מ נראה שאם השורה החיצונה של הצדדיות עבודתה המרובעת פוגעת בזרעים, נאסרו גם הפנימיות, אבל דעת הראב"ד נראה שאף אם החיצונות תוך ד"א של הזרעים מותרות הן עצמן, וכשי"כ הפנימיות, ואפשר לדעת זו אף ד"א של הכרם אין מרבעין אותן אלא מעגילין אותן כזו (נט) ולעולם אין הגפן שחוץ לד"א נאסר, רק שיעור כרם נאסר כולו דחשיב כגוף אחד, וכל שמקצתו תוך ד"א של הכרם כולו אסור.

יח. והזרעים הנאסרין בשדה גדולה שאצל הכרם, נראה דרק מה שהוא תוך ד"א של כרם נאסר והשאר מותר, וחוץ לד"א וכן בכרם לפנים מגפנים הנאסרין מותר להשקותן ואין עליהם שם כלאים. הא דנאסרו ב' שורות כדי שיעור כרם, אינו אלא בזרע תוך עבודת הכרם, אבל זרע חוץ לד"א וגפן אחת מודלה על התבואה, אותה הגפן נאסרה, אבל שאר הגפנים מותרות, ואותה הגפן כולה אסורה. יט. כל זה בזרע חוץ לכרם, אבל זרע בין שורות הכרם, כל הגפנים שהן בתוך ט"ז אמה מן הירק נאסרין, ונמצא מקום הנאסר עיגול של ל"ב על ל"ב, וכל הגפנים שהן בתוך העיגול הזה נאסרין, ואם העיגול שעשינו הגיע עד ד"א סמוך לשורה, מגדלין את העיגול עד סמוך לאותה שורה, וכל הגפנים שבעיגול הגדול נאסרין, כגון אם הכרם נטוע על ה' שיש בין שורה לחברתה ה' והירק סביבת גפן אחת, ואם נעגל סביב הירק ל"ב על ל"ב לא תהיינה בתוך העיגול רק ל"ז גפנים, מ"מ נאסרין מ"ה, כיון דהעיגול הגיע בסמוך ד"א לשורה הרביעית, מעגילין את העיגול עד סמוך לשורה הרביעית ועושין עיגול מ' על מ', וכן בנטוע ו' על ו' עושין עיגול י"ח על י"ח, ואם הירק בצד אחד של הגפן ובצד זה מגיע ט"ז אמה לד"א של שורה אחרת ובצד שני אין הט"ז אמה מגיע לד"א, זה הצד שפוגע בד"א מרחיבין לו את העיגול ולצד השני אינו אוסר רק ט"ז אמה, ואפשר שמרחיבין העיגול לבי' הצדדים, ואפשר שאין אוסר רק ט"ז אמה לכל צד. ויש מקום לומר דנטוע על ד' או על ה', לעולם מעגילין כשיעור ד' הפלגות לכל צד, ומה שבתוך העיגול אסור, ואם נטוע על ו' או על ז', מעגילין לעולם ל"ב על ל"ב, אבל לא מצינו כפי' זה בראשונים ז"ל. ודעת הראב"ד דלעולם הגפן שחוץ לט"ז אמה מן הירק אינו נאסר, ואיסור ט"ז אמה אפשר שאינו מה"ת, ואפשר דחוץ לו"ט אינו אסור מה"ת. קרחת שאינו מקדש אלא בזרע תוך ד"א של הכרם, דינו כזרע חוץ לכרם, ואינו נאסר מן הגפנים רק שיעור שנתבאר לעיל בזרע כנגד הכרם מבחוץ, ואם נטעו מתחלה על ט"ז, דלמש"כ לעיל סעיף ח' מקדש אף בזרע חוץ לד"א, נראה דמקדש בעיגול ט"ז אמה.

כ. ה' גפנים הנטועות שורה אחת שדינן כיחידות כמו שנתבאר סעיף ב', יש בזה חילוק, שאם הן מודלות על הגדר גבוה י' טפחים הרי זה כרם אף שהן שורה אחת, וזה

ומרחיק ד"א מן הגדר וזורע את המותר, ואם אין בין גפן לגדר רק ב' אמות כולו אסור שהרי אין כאן מותר. ובערס זה מחמירין אפי' כשהגפנים נטועות רצופין שאין בין גפן לגפן ד"א. ולדעת הר"מ דלק' סעיף ל"ב דגם גפן יחידית המוקפת מחיצות צריך להרחיק ד"א מן הגפן, לא משכחת לה דין דלעיל אלא כשאין המחיצות מקיפות את כל השטח אלא כנגד הגפנים איכא מקצת מחיצה שהגפן מודלה עליה. ולפיכך יש להחמיר בערס שא"צ גדר שלם נגד כל השטח אלא נגד הגפנים לחוד.

ל. הן הגפנים נטועות סביבת השטח המוקף מבחוץ ומודלות על המחיצות ואין בשטח המוקף ד"א על ד"א, לדעת הר"מ יש במוקף דין ערס ואסור לזרוע בתוכו. לא. כרם שחרב באמצעותו ואין ברחב החרב ט"ז אמה שיש לו דין קרחת, אם הקיפו לשטח הפנוי בגדר גבוה עשרה טפחים אע"ג שהענפים מונחים על הגדר הרי זה מותר לזרוע עד הגדר, ואם הקיף ד"ט על ד"ט זורעין במקום המוקף בין שהמוקף מרובע בין שהוא עגול, ואף בענפי הכרם מודלות על המחיצות לא בטלי מחיצותיהו. חפר והעמיק את הקרחת עשרה טפחים ונמצאת הקרחת מוקפת מחיצות גבוהות עשרה טפחים, כל שהכרם מקיף את הקרחת מד' רוחות או מג' רוחות אסור לזרוע בקרחת [ואפשר שאין דין זה אלא באין ברחב הקרחת ד"א, אבל ביש בקרחת ד"א לא מהני היקף הכרם לבטל את המחיצה, ואם גם ברחב אסור אפשר שאם מרחיק ד"א מן הכרם מותר] אבל אם הקרחת מפולשת מראש הכרם לסופו [ואפשר שכל שלא נשארו ב' שורות כנגד הקרחת רק שורה אחת הוי כמפולש] ואין הכרם אלא משני צדי הקרחת, הרי זה מותר לזרוע בקרחת וא"צ להרחיק כלום, ואפי' אין ברחב הקרחת רק ד"ט מותר לזרוע בתוכה, אבל אם אין בחריץ רחב ד"ט או שאין בעומקו י"ט אסור לזרוע בתוכו, ואפי' הקרחת רחבה עד ט"ז אמה והחריץ באמצע הקרחת, כיון שאין רחבו ד' ועמקו י' אין זורעין בתוכו. היה קרחת בתוך הכרם ושפך בתוכה עפר והגביהה ונמצאת הקרחת גבוהה י"ט ה"ז זורעין בתוכה, ואפי' אין בשטח התל רק ד"ט על ד"ט והוא בתוך וי"ט של הכרם זורעין על גביו, היה התל עגול אף שיש לרבע בו ד"ט על ד"ט אין זורעין על גביו, ואפשר שאם יש לרבע בו ד"א על ד"א זורעין על גביו, ואפשר שאם התל רחוק ד"א מן הכרם ביש לרבע בו ד"ט על ד"ט סגי. היה התל עגול ויש בתוכו חלל ד"ט על ד"ט ברום ד"ט זורעין על גביו. כל שהותר לזרוע על התל מפני שהחשבנו את גובה התל כמחיצות מפסיקות בין הכרם והתל, לא הותר אלא בזמן שאין ענפי הגפנים נופלות על התל, אבל אם ענפי הגפנים נוגעות בתל בטלי מחיצות התל ואין זורעין עליו, ודוקא כשנופלות בכל ד' רוחות התל או בג' רוחותיו, אבל נופלות ברוח אחת לא בטלי מחיצות התל, ובשתי רוחות הדבר ספק, ואפשר שאין הענפים מבטלי מחיצות התל אלא כשאין בתל ד"א על ד"א, ואפשר דדוקא כשהתל תוך ד"א של הכרם נאמר דין זה, [מיהו אם יש ה' גפנים מודלות בשורה אחת ויש עליהן תורת ערס אסור לזרוע על התל לדעת הר"מ דאחורי גדר של ערס אסור]. חריץ שאין ברחבו ד"ט אין זורעין בתוכו וחשיב כסתום, ואפי' הוא רחוק ד"א מן הכרם. הקיף שטח באמצע הקרחת ואין בשטחו רחב ד"ט אין זורעין בתוכו, ואפי' רחוק ד"א מן הכרם, וי"א שאם יש ברחבו מג"ט ועד ד"ט זורעין בתוכו, ובלבד שיהא בין הגפן לזרעים ד"ט. נטע גפן בחריץ ויש בחריץ ד"ט על ד"ט זורע בשפתו ואין מרחיק כלום [ואפשר דהגפן עצמו ממעט את החלל וצריך שיהא מגפן עד שפתו ד"ט], אין ברחבו ד"ט הרי הוא כסתום ומרחיק וי"ט, וי"א דמג' ועד ד' זורע בשפתו ובלבד שיהא ד"ט בין גפן לזרעים. לב. גפן הנטוע בחריץ עמוק י"ט או שנטוע בשטח מוקף מחיצות מד' רוחותיו אסור לזרוע תוך ד"א של הגפן, ויש חולקין שאין מרחיק רק וי"ט וזורע, ואם אין מן הגפן עד

חזרה וחרבה האמצעית יש כאן דין פסקי ערס, ואפשר דאין האמצעית מערבתן כה"ג, כיון שהיא עצמה אין עליה תורת ערס, ולסברא זו אם היו י"א גפנים מודלות והוסרה האמצעית מעל הגדר, יש בזה דין פסקי ערס. נטע ה' גפנים ואח"כ בנה גדר והדלה הגפנים עליו ה"ז ערס, בנה ואח"כ נטע והדלה ה"ז ערס, נפל הגדר בטל ערס, חזר ובנאו והדלה, חזר ערס למקומו. היו י"א גפנים וחרבה האמצעית ונפל הגדר וחזר ובנאו, חזר דין פסקי ערס למקומו.

כו. וכל זה כשראש השורה של הערס כנגד ראש הערס של השני, ואם השורות עצמן של ב' עריסין זו כנגד זו כזה (ס) אם אין ביניהן ח' אמות והכרתין מכוונין זה כנגד זה ה"ז כרם גמור, ואף כנגד הראשין מרחיק ד"א, ואם לא הרחיק קידש, ומרחיק ד"א מן הגפנים ולא מן הגדר, שאין כאן קולת ערס כיון שבלא הדלאתן הן כרם גמור, ויש כאן גם חומרת ערס שאסור אחורי הגדר לדעת י"א שבסעיף כ"א. ואם אין הכרתין מכוונין באופן שאין עושין כרם וכמו שכתוב לעיל סעיף ב', יש כאן דין ערס וגם בשטח החרב אסור לזרוע, אבל אם זרע לא קידש ובלבד שיהא חוץ לד"א מן הגדר מכאן ומן הגדר מכאן, ולדעת י"א דמודדין ד"א מן הגפנים, הזורע בין העריסין קידש, שהרי כל השטח תוך ד"א של גפנים. היה ביניהן ח' אמות או יותר, מרחיק ד"א מן הגדר מכאן וד"א מן הגדר מכאן וזורע באמצע, ואפי' במכוונין, ולדעת הר"מ מרחיק ד"א מן הגפנים מכאן ומכאן וזורע באמצע. ב' עריסין שגדריהן זכנ"ז, לדעת הר"א זורע בין הגדרים, ולדעת הר"מ מרחיק ד"א מכאן וד"א מכאן, ואם פוגעין הד"א של זה בד"א של זה כל הבינים אסור.

כז. הן ב' עריסין והגפנים זכנ"ז וביניהם ח' פחות משהו וביניהם נטועה שורה משוכה ד"א מערס זה וד"א מערס זה [ומשכחת לה בשורה אמצעית גפניה דקות ונטועות שלא כנגד קוטרי גפני הערס אלא משוך קצת הצדה אבל הן מכוונין בצד אחד דסגי בכך כמש"כ סעיף ב'] וחרבה האמצעית, ה"ז כרם גמור, ואם אין הכרתין מכוונין הרי הן ב' עריסין ונותן לכל אחד ד"א וכדין נטועות כך בתחלה לעיל סעיף כ"ו, [ואפשר דיש בזה דין פסקי ערס דקדם שחרבה היתה שורה אמצעית בכלל כרם וכמו שכתוב לק' בסמוך]. היה בין עריסין ח' אמות וחרבה שורה האמצעית, לדעת הר"א ד"א מן הגדר מכאן וד"א מן הגדר מכאן מקדש והמותר לא תזרע ואם זרע לא קידש, ולדעת הר"מ וי"ט מן הגפנים מכאן וי"ט מן הגפנים מכאן מקדש והשאר לא תזרע ואם זרע לא קידש [ומיהו לסברא אחרונה בסעיף כ"ה שאין אמצעית מערבת את העריסין כשאינה בתורת ערס, ה"נ הכא חשיב כנטועות כתחלה בהפסק ח' אמה, ומיהו הכא עדיף דשורה אמצעית קדם שחרבה נצטרפה עם שורות העריסין לעשות כרם, ואפשר דכשחרבה חשיבא פסקי ערס אף לסברא אחרונה]. היה בין עריסין ח' וטפח, ולדעת הר"מ עשירית טפח, לדעת הר"א ד"א מן הגדר מכאן וד"א מן הגדר מכאן מקדש והשאר תזרע לכתחלה, ולדעת הר"מ וי"ט מכאן וי"ט מכאן מקדש והשאר תזרע לכתחלה, ואין חילוק בזה בין מכוונין לאינן מכוונין. כל אמה הבאה להקל מוסיפין עליה 1/48 וכמש"כ סעיף ט"י. כח. היתה שורת הערס כעין ג"ס, היינו שג' גפנים מזרח מערב וב' דרום צפון או ד' מזרח מערב ואחת דרום צפון, י"א דהוי ערס ומרחיק ד"א מן הגדר בכל צד, ולדעת הר"מ מן הגפנים, אבל מן הראשין אינו מרחיק רק וי"ט. ואם שורת ערס כעין ח"י"ת, כגון ב' במזרח ב' בדרום ואחת במערב, אין בזה דין ערס.

כט. היה שטח מוקף ד' מחיצות ונטע בתוכו ה' גפנים והן מסבבין את כל המחיצות, אם יש באמצעו ד"א על ד"א פנוי הרי דין הגפנים כדין יחידות ומרחיק וי"ט וזורע את המותר, ואם אין באמצעו ד"א על ד"א [ואפי' יש שם ג' על ח' אסור כיון שאין ברוחב ד"א] יהבינן ל' חומרת ערס

הגדר ד"א אסור לזרוע בין גפן לגדר, ואפשר דכל שיש בשטח המוקף ד"א על ד"א סגי בהרחקת ו"ט מן הגפן לדעת זו. ואם אין בחרץ רחב ד"ט מרחיק ו"ט וזרוע, וגם בשפת החרץ אסור לזרוע תוך ו"ט של הגפן, וי"א דאם יש בחרץ מג' ועד ד' מותר לזרוע בשפתו כל שיש ד"ט בין גפן לזרוע. כל אלה שאנו מחמירין מפני שהכרם מקיפן נראה דאינו אלא מדרבנן, ואפשר שאם זרע לא קידש.

לג. היה הכרם למעלה והשדה שבצדו למטה, אם הכרם גבוה מן השדה ג"ט זורעין בתוכה, היתה השדה למעלה והכרם למטה אם השדה גבוהה ו"ט זורעין בתוכה, וכן גפן יחידית כשהיא למטה בעינן ו"ט, עבר וזרע בזמן שאין השדה גבוהה ו"ט או בזמן שאין הכרם גבוה ג"ט ה"ז קידש. היה גדר בין כרם לתבואה ושרשי הגפן יוצאין מתחת הגדר לשדה התבואה, אם השרשים מגולין אסור וצריך להרחיק ו"ט, או שיחזור ויכסה את השרשים בעפר. היו שרשי הזרעים יוצאין תחת הגדר לתוך הכרם, אם אין על גבן עפר ג"ט אסור, ומיהו מותר לזרוע בצד הגדר ואין חוששין שמא השרשים יוצאין לכרם ואין על גבו ג"ט.

לד. היה עריס למעלה והשדה למטה, אע"ג דהשדה נמוכה ג"ט, אם עומד בשדה ובוצר את כל העריס אסור, ומיהו אם השדה נמוכה ו"ט מותר, והחמירו בעריס יותר מכרם, שעריס שורה אחת ואינה ניכרת כל כך לעצמה, וכיון שבוצר בשדה אין ההפסק נראה ואתו למימר שא"צ להרחיק ד"א מן הכרם, אבל בגפן יחידית למעלה והשדה למטה לא החמירו, דכיון דסגי בו"ט לא מינכרא מלתא כל כך שאינו מרחיק ו"ט. והנה בעריס למעלה מרחיק ד"א מן הגפנים לדעת הר"מ, או מן הגדר לדעת הראב"ד, ואם השדה אחורי הגדר א"צ להרחיק אף לדעת הר"מ אלא א"כ הגפנים יוצאין אחורי הגדר ובוצר משם את כל העריס, ומשמע דמודד ד"א מן הענפים היוצאין, וכן בשדה לצד הגפנים מודד מן הענפים ד"א ממקום שעומד לבצור, ומיהו בעריס הנטוע במישור אין מודדין ממקום שבוצר, שאין מקום מיוחד לבצירה, והמרחק ד"א הוא במקום אחד ומינכר טפי. עבר וזרע למטה תוך ד"א של הענפים לא קידש, ואפשר דאפי' תוך ד"א של העריס לא קידש כל שהשדה נמוכה ג"ט. כל שאין המדרגה גבוהה ג"ט דינה כמישור, ואם המדרגה גבוהה ד"ט סתמא עולה על המדרגה ובוצר ואינו עומד על הארץ ובוצר, ומג' ועד ד' צריך לברר אם עולה על המדרגה ובוצר או עומד על הארץ ובוצר, ואפשר דבד' אף אם עומד בארץ ובוצר בטלה דעתו ואין אסור לזרוע למטה.

לה. היה שטח שיפוע ונטע בו כרם, ה"ז מרחיק ממנו עד שיהא נמוך מהכרם ג"ט וזרוע, ואפי' כלה השיפוע והשדה במישור לא יזרע אם אין השדה נמוכה ג"ט. בא לזרוע בשיפוע למעלה מן הכרם, מרחיק עד שיהא המקום שזרוע גבוה מקרקע הכרם ו"ט, כלה השיפוע ולמעלה מישור, כל שהזרוע תוך אויר ו"ט של הכרם יש להחמיר, היה הכרם למעלה במישור והוא זרוע למטה בשיפוע המתלקט ו"ט מתוך ד"א, אפשר דא"צ להעמיק ג"ט ויש להחמיר. וכן הדין בבא לזרוע בכותל הזקוף והכרם למעלה מעמיק ג"ט, ואם הכרם בכותל והשדה למעלה צריך שתהא השדה גבוהה ו"ט.

לו. י"ד חלוקות באיסור הפירות של כלאי הכרם. א. כרם שלא הגיעו ענביו לכפול וזרע בתוכו ונשרשו ועדיין ענבים לא הגיעו לכפול, עוקר את הזרעים והן אסורין משום קנסא, ואם זרען נכרי הן מותרין, וי"א שהן אסורין מה"ט אפי' בורען נכרי, והמיקיל לא הפסיד, כיון די"א שאין מין אחד בכרם נאסר כלל, ואף ב' מינים יש להקל כיון שאינן במפולת יד, שאין איסורן אלא מדרבנן לדעת הרבה פוסקים, ולדעת ר"י אף איסור דרבנן ליכא, והענבים לכו"ע מותר, ואפילו משום קנסא לא אסורם. ב. נשרשה התבואה והביאה שליש, לדעה קמייא אינה אסורה אלא משום קנסא, ואין

הבאת שליש משנה בדינו כלל. ג. העביר בו עציץ נקוב שתבואתו לא הביאה שליש, אינו נאסר לכו"ע, ואפי' אם הוסיף מאתים, ואפי' משום קנסא לא אסורין ליה. ד. הביאה התבואה שליש בעודה בכרם עדיין לא נאסרה, כיון שאין בענבים כפול, ולדעת י"א נאסרה התבואה בהבאת שליש, והכרם מותר. ה. העביר העציץ אחר שהביאה תבואתו שליש והוסיפה מאתים, לדעת י"א נאסר התוספת וכולה אסורה משום תערובת איסור, אבל לדעת הר"מ כל שלא הגיעו ענבים לכפול מותר. ו. הביאו ענבים כפול בעוד שהעציץ בתוכו והתבואה לא הביאה שליש, אם הוסיפה מאתים, התבואה אסורה, ולדעת י"א התבואה מותרת, שאין תבואה זרועה בהיתר נאסרת קדם שהביאה שליש, ולכו"ע הענבים נאסרין. ז. הביאה התבואה שליש והגיעו ענבים לכפול, בין שענבים קדמו בין שהתבואה קדמה, הענבים אסורין לכו"ע, והתבואה אינה נאסרת אלא א"כ הוסיפה מאתים אחר שהביאו הענבים כפול, ולדעת י"א נאסרה התבואה מיד. ח. הביאו הענבים כפול ואח"כ העביר בתוכו העציץ ולא הביאה התבואה שליש, אם הוסיפו שניהם מאתים שניהם אסורין, אחד הביא ואחד לא הביא, זה שהביא אסור, ולדעת י"א אין התבואה אסורה עד שתביא שליש. ט. הביאו ענבים כפול וזרע בתוכו ונשרשו, התבואה נאסרת בהשרשה לכו"ע, והענבים אינן נאסרין עד שיוסיפו מאתים. י. שתל שבוטל קדם שהביאה שליש, כיון שנשרשה נאסרת מיד, ואף אם שתלה אחר שהביאה שליש נאסרת בהשרשה. יא. שתלה קדם שהביאו ענבים כפול, ואח"כ הביאו ענבים כפול שניהם נאסרין מיד, ואפשר שאין התבואה נאסרת עד שתוסיף מאתים אחר שהגיעו ענבים לכפול, ואף אם הביאה התבואה שליש, ולדעת י"א התבואה נאסרת מיד בהשרשה. יב. היתה זרועה תבואה ונטע בתוכה יחור, ויש בו ענבים שלא הגיעו לכפול, עוקרן ומותר, ולדעת י"א היחור נאסר בהשרשה, והתבואה בהוספת מאתים או בהבאת שליש, אף שהענבים לא הגיעו לכפול. יג. היו ביחור ענבים כפול, היחור נאסר בהשרשה לכו"ע, והתבואה בהוספת מאתים, בין שהביאה שליש בין שלא הביאה, ולדעת י"א אין התבואה נאסרת קדם שהביאה שליש, ואם הביאה שליש, נאסרת בהבאת שליש אף שלא הוסיפה מאתים, ואם הביאה שליש קדם שנשרש היחור, אינה נאסרת עד שתוסיף מאתים אחר השרשת היחור. יד. לא היו ביחור ענבים, או שהיו בו ענבים שלא הגיעו לכפול ואח"כ הגיעו לכפול, הענבים נאסרין בהבאת כפול אף שאין בהם הוספת מאתים, והתבואה עד שתוסיף מאתים, ולדעת י"א היחור נאסר בהשרשה והתבואה בהוספת מאתים או בהבאת שליש. [כללא דהאי מלתא, דדעת הר"מ דלעולם אין מתקדשין עד שיהיו ענבים כפול, שזו תבואת הכרם שבתורה, ותבואה אף קדם הבאת שליש מקדשת ומתקדשת, אלא דלעולם הנזרע בהיתר אינו נאסר אלא א"כ הוסיף מאתים, והלכך אם התבואה קדמה אינה נאסרת אלא א"כ הוסיפה מאתים, אבל הנזרע באיסור נאסר בהשרשה, והלכך אם הכרם קדם נאסרת התבואה בהשרשה, אבל הכרם נאסר בהבאת כפול אף שהכרם קדם ולא הוסיף מאתים, דכיון דלא חשיב תבואת הכרם קדם כפול, כשנעשה כפול נאסר מיד, אבל דעת הר"ש דהנזרע באיסור נאסר בהשרשה אף בכרם וא"צ ענבים כפול, אבל אם הכרם קדם, אינו נאסר אלא א"כ הביא כפול, וגם בתבואה יש דין זה, שאם התבואה קדמה אינה נאסרת אלא א"כ הביאה שליש, נמצא דתבואה שלא הביאה שליש שקדמה מקדשת ואינה מתקדשת, וכן כרם שקדם ולא הגיעו לכפול מקדש, ואינו מתקדש, וכשם שכרם המגיע לכפול נאסר אף שלא הוסיף מאתים, כמו כן תבואה שהביאה שליש נאסרת אף שלא הוסיפה מאתים].

לז. זרע בין הגפנים ולקטן קדם שנשרשו שניהם מותרין,

הביאו מקצת הגפנים כפול ומקצתן לא הביאו, אותן שהביאו אסורין ואותן שלא הביאו מותרין, הביאו מקצת ענבים בגפן אחת ומקצתן לא הביאו, הענבים שלא הביאו מותרין, והזמורות אסורין משום מקצתן שהביאו, וכן הזרעים נאסרין משום מקצתן שהביאו. הגפנים בימות הגשמים שאינם עושין פירות, אסור לזרוע בצדן, אבל אין הזרעים נאסרין, ולדעת י"א הזרעים נאסרין בהשרשה. וכן ענבים שבשלו כל צורכן וזרע בצדן, אין הזרעים נאסרין, וכן אם נטע אצל תבואה שבשלה כל צורכה אין הגפנים נאסרין אף שהגיעו לכפול, ולדעת י"א אין בישול כל צרכן גורם היתר לחברו, והתבואה שאצל כרם שבשל כל צרכן נאסרין בהשרשה, וכן הכרם שאצל תבואה שבשלה כל צורכה נאסר בנטיעתו. (כת"י, הועתק מחזו"א חלק יו"ד).

ואינן אסורין משום קנסא, ואפי' אם הביאו ענבים כפול קדם שלקטו. זרע בצד הכרם וגדר ביניהן, נפל הגדר ולא ידע אינן נאסרין, ידע וקיימן נאסרין, וכן סערתן הרוח לזרעים בכרמו ולא ידע אינן נאסרין, ידע וקיימן נאסרין, וכשנאסרין ע"י קיומו, אם הביאו הענבים כפול והתבואה שליש קדם שידע, אינן נאסרין אלא א"כ הוסיפו מאתים, הוסיף אחד מהן מאתים, זה שהוסיף אסור, הביאו ענבים כפול אחר שידע, אף שלא הוסיפו מאתים נאסרין, והתבואה עד שתוסיף מאתים, ולדעת י"א אין התבואה נאסרת קדם שהביאה שליש אף שהוסיפה מאתים, ואם הביאה שליש אחר שידע נאסרת אף שלא הגיעו ענבים לכפול. במקום שנאסר כולו, כגון בשתל בכרם שהביאו כפול, שנאסרה התבואה בהשרשה, או שזרע ואח"כ הביאו כפול, שנאסרו הגפנים בבישולם כפול, נאסרין גם עצי הגפן וקשי התבואה, אבל כשהתוספת נאסר, אין העצים והקשין נאסרין אף אם הוסיפו הרבה. זרע בכרם שלא הביאו ענביו כפול, ואח"כ

הלכות שביעית

סימן א

אפשר להסתיע מסוריא דהא סוגיא דב"מ אליב"י דר"י ור"י אית ל' מעשרות פ"ה מ"ה כר"א דמס' חלה דלוקח פירות מחוברין בסוריא עד שלא באו לעהמ"ע חייבין] וכ"מ בתו' שם ומ"מ מוכח דבמכירה חשיב כגוף השדה הוא של נכרי, דאי אין לנכרי רק קנין פירות כי הדר שכר ישראל ממנו למה פטור.

ועוד יש להוכיח דלא נפקע קדושת הארץ אפי' למ"ד יש קנין מהא דאמר קדושין ל"ח ב' ספק ערלה בארץ אסור כו' כרם הנטוע ירק כו' בארץ אסור ופי' תו' שם ל"ו ב' ד"ה כל, דאיירי בשל נכרי, ואם איתא דלמ"ד יש קנין פקע קדושתה א"כ לענין ערלה וכלאים נמי יהא דינו כחור"ל ותקשה ממתני' למ"ד יש קנין, ומיהו י"ל דמ"מ אחמור רבנן בספיקא דהא מדרבנן אין קנין, וע"כ צ"ל כן דהא מחמירין שם בסוריא יותר מחור"ל ובסוריא לכו"ע יש קנין, ומשמע דכיון דהשדה עכשו ביד עכו"מ לא גזרו חכמים עלי' כלל דין ארץ ופקע קדושתה, ומ"מ החמירו בספיקא לענין ערלה וכלאים, ומיהו י"ל דאע"ג דסוריא חיובה מדרבנן והקילו בה שיש קנין מ"מ מדרבנן לא פקעה קדושתה אלא לענין תרומה ומעשר אמרו יש קנין. [וכ"מ מהא דחזר ולקחה ישראל חייבת במעשר כדאמר בסוגין, ואין לומר משום כיבוש יחיד דקדוש מדרבנן דלא נאמר על כיבוש יחיד ממש, ע"י סי' ג' סק"א] [ומיהו גם לענין שביעית בסוריא יש קנין וכמשי"כ הר"מ פ"א מה"ת ה"י, ואפשר דשביעית כתרומה ועיין סק"ג].

ועוד ראוי דקדושת הארץ לא פקעה דאם איתא דפקעה קדושת הארץ א"כ לא מש"ל דין קדושה שני קדשה לע"ל דהא נכרי קונה מישראל בכיבוש מלחמה כדאמר גיטין ל"ח א' וא"כ פקעה קדושת הארץ מדין קנין נכרי.

[ועוד דהא מדגנך יליף למפטור גידול הקדש והתם ודאי לא פקעה קדושת הארץ וה"נ בגידול נכרי, והכי מוכח בהדיא חולין קל"ו א' דפריך לר"א גדל ביד עכו"מ יהי' פטור מראה"ג ומסיק אה"נ, ואם איתא דהוי כגדל בחור"ל אינו ענין לרה"ג דהצאן אינן מקודשות, אלמא דעכו"מ פטור משום גדל בפטור, ומהתם מוכח דגם בסוריא אין הנכרי עושה כחור"ל דהתם בחולין מיייתא ראי' מסוריא].

ג) אלא טעמא דמ"ד יש קנין מקרא דגנך ולא דגן נכרי והיינו מפני שהקרקע של נכרי מגדלת את התבואה והוא לאו בר חיוב תרומה לא רמי תו מצות תרומה על תבואה זו אפי' כי הדר לקחה ישראל, ודוקא לענין תרומה ובכורים דמצות ניהו גידול עכו"מ פטור אבל לענין ערלה

א) גיטין מ"ז א' אע"פ שאין קנין כו', הא דנחלקו אי יש לעכו"מ קנין לחפור בה בורות פי' רשב"א דנחלקו אי קונה קנין הגוף ומ"ד דאין לו קנין לחפור בה בורות ס"ל דאין עכו"מ קנין הגוף בא"י אלא קנין פירות והלכך אין לו רשות לחפור בורות כמו לוקח שדה בזמן שהיובל נוהג, ואע"ג שאין העכו"מ חייב להחזיר ביובל [דהחזרת יובל מצוה היא ואין העכו"מ חייב בה ואין לומר דלא עדיף מישראל וכדאשכחן בעבד עברי הנמכר לעכו"מ דיוצא ביובל דא"כ מ"ט דמ"ד יש קנין לעכו"מ לחפור בה בורות ולדעת ר"ת לעיל ל"ו א' תוד"ה בזמן, נהג יובל בבית שני, וכן הוא בירו' דמאי פ"ה ה"ח דעכו"מ אין מחזיר ביובל ועי' לק' סי' כ"א], מ"מ אין לו קנין הגוף לחפור בה, ואע"ג שהיא שלו לעולם מ"מ הארץ ברשות ישראל והלא למחר אפשר שיקחנה ישראל מידו ואין לו רשות להפסידה.

ב) והא דאמר ר"א יש קנין להפקיע מיד מעשר אין ר"ל דנפקע קדושת הארץ דא"כ כי הדר לקחה הישראל מידו נמי פטורה, ובסוגין אמר ישראל שלקח שדה מנכרי עד שלא הביאה שליש וחזר ומכרה לו משהביאה שליש חייבת ובעי לאוכוחי דיש קנין, ואם איתא דקנין נכרי מפקיע קדושתה למה נתחייבה ביד ישראל, ואין לומר מדרבנן דא"כ כי לא נתחייבה ביד ישראל נמי כדאמר מנחות ל"א א' ולימא ל' לך קח מן העכו"מ כו' וכ"כ תו' בכורות י"א ב' ד"ה מעשרן, ועוד אי נפקע קדושת הארץ חור"ל ולמה אין העכו"מ קונה בה קנין הגוף לחפור בה בורות, ועוד כיון דאין העכו"מ קונה בה רק קנין פירות למה תפקע קדושתה, ומיהו ע"כ צ"ל דכאן עדיף משאר קנין פירות דהא בשכירות כו"ע מודים דאין קנין וכמשי"כ תו' גיטין כ"ג ב' ד"ה הנכרי וכדמוכח ע"ז כ"א א' דשכירות שדות גזרין משום מכירה אבל בשכירות גופא ליכא הפקעה וכמשי"כ תו' שם [ע"י לק' סק"ג] וע"כ דמכירה חשיב קנין הגוף רק שאינו רשאי לחפור בורות, ואפשר דגם בשכירות הפירות שגדלו ביד עכו"מ פטורין והא דלא חשיבא הפקעה משום דאי שכר ישראל ממנו וזרע הפירות חייבין אבל במכירה אף אי שכר ישראל ממנו פטור [וכדמוכח ב"מ ק"א א' דאי יש קנין אף חוכר פטור מה"ת ולפיכך לא מחמירין במקבל, ומיהו י"ל דלעולם חוכר חייב אלא דקבלן חלק הנכרי פטור מה"ת ולכך לא מחמירין במקבל, ומיהו מדמקילין בסוריא אף במקבל ואף בחלקו של ישראל וכדתנן חלה פ"ד מ"ז ואע"ג דחזר ולקח ישראל מן העכו"מ גם בסוריא חייב ומבואר דשכירות לא חשיבא כשדה של ישראל אבל י"ל דבסוריא הקילו וע"כ אי

דהשתא לא ידע מאי דמסיק דיליף מקרא דלמאי דמסיק דתרומה גדולה צריך למיתן לכהן ע"כ לית לן טעמא דקאתינא מכח גברא דלא מצית לאישתעי' דינא בהדי' דא"כ תרומה גדולה נמי, וכיון דלאו מקרא יליף מצי למימר דבחיובא דרבנן איירי, אבל למאי דמסקו תו' לקמן דהאי טעמא דקאתינא מכח גברא קיימא במסקנא לענין תרומת מעשר וטעמא דקאתינא לא מהני אלא לענין תרומת מעשר דנכרי שנתן מעשר לבן לוי פטור מתרומת מעשר מגזיה"כ, ולפיכך אף אם לקחן לוי מנכרי ועשרינהו פטור מתרומ' דאמר קאתינא מכח גברא דלמלא"ד בהדי' ור"ל אילו עשרינהו הנכרי בעצמו היו פטורין מנתינה בתרומ'ע, אבל כל לוקח מנכרי לא מפטר מטעם קאתינא דמה שהנכרי פטור אין זו טענה לגבי ישראל, ולפי"ז י"ל דשפיר דקדקו בגמ' לפרש דאיירי במעשר דאורייתא דע"כ סברי הני אמוראי דאיכא מעשר נכרי דאורייתא דהא מקרא יליף, ולא ניחא לגמ' למימר דסברי מירוח עכו"מ אינו פטור דקיי"ל כר"י ור"ש מנחות ס"ו ב' דמירוח עכו"מ פטור ומוקי לה כמ"ד אין קנין.

ונראה דאף אם נפרש דטעם קאתינא מכח גברא דלא מצית לא"ד בהדי' ליתא למסקנא, מ"מ ל"ק מאי דלא מפרש האי דר"ח לענין מעשר דרבנן, דכיון דקושטא דמלתא למסקנא דריש מקרא דלוקח מן הנכרי פטור מנתינת תרומ'ע וע"כ דמשכחת חיובא דאורייתא בלוקח מן הנכרי קדם ומוקי לה בגמרא לענין חיובא דאורייתא כדי שיהא ניחא גם למסקנא.

(ה) שם תוס' ד"ה טבלים, ומתקיים שפיר טעמא דלעיל כו', נראה כונתם דאי קרא איירי בישראל שלקח מן הנכרי והפריש מע"ר ונתן ללוי, ע"כ גזיה"כ ולא מטעם דקאתינא מכח בר פטור דהא חייב ליתן תרומה גדולה אף דאתי מכח בר פטור, וע"כ הא דאמר לעיל טעמא דאתא מכח גברא כו' ליתא למסקנא, ולמאי דס"ד הוי סבר דפטור אף ליתן ת"ג ומעשר, אבל למאי דמסקו דקרא איירי בנכרי שהפריש שפיר י"ל דמתקיים טעמא דאתא מכח גברא כו' גם למסקנא וקרא איירי בנכרי שהפריש אבל בישראל לא מש"ל מדאורייתא שהלוקח מן הנכרי פטור, אלא מהני טעמא דאתא מכח גברא כו' למיפטר"י מחיוב דרבנן, ולא מהני טעם דאתא מכח גברא כו' אלא בתרומת מעשר דמש"ל תרומת מעשר דאורייתא כגון שהפריש נכרי ואפ"ה פטור מליתן לכהן ובזה אמרין דאף אם הפריש ישראל פטור מליתן דא"ל אתינא מכח גברא כו' ר"ל דמע"ר זה ה"י אפשר ל"י למקדש ביד עכו"מ והייתי פטור מנתינה, אבל בת"ג ומעשר לא שייך טעם זה דמה דאתא מכח עכו"מ לא מהני לפטור מנתינה, שהרי אי אפשר שיהא ביד ישראל תרומה ומעשר ויהא פטור מנתינה, ומה שהיה פטור ביד עכו"מ אינו מועיל לישראל לפטור מנתינה כיון שישראל חייב בתרומה ומעשר ממילא חייב גם בנתינתן.

ומשמע דלדעת ר"ת דלוקח קדם מירוח חייב מוקמינן קרא בלוקח קדם מירוח ולא מסתבר לפרושי קראי בהפריש נכרי, אבל לפי ריב"ם לא משכחת לה אלא בהפריש נכרי, מיהו בב"מ פ"ח א' כתבו תו' דלוקח מן הנכרי לא מפטר משום לקוח דלא מפטר לקוח אלא כשהיה ביד ישראל ומכר, ולפי"ז אף לפי ריב"ם מש"ל בלקח ישראל מן הנכרי קדם מירוח.

ודעת הר"מ פ"ב מה' מעשר ה"ב, כדעת ר"ת דלקוח אחר מירוח פטור, מיהו התנה דדוקא כשלא נתחייב ביד המוכר כגון שמירח ע"מ למכור, ודעת הר"מ דמוכר דפטור היינו דוקא במירח ע"מ למכור, [ונפ"י זה מוכרח דאי למעוטי מוכר ממש קאמר קשה דהא קדם מכירה הוא חייב, ולאחר שמכר הרי זה במיעוטא דלוקח, מיהו לפי ריב"ם משמע דמוכר ממש קאמר, וצ"ל שאין כאן דין על הפירות אלא דין על הבעלים שמותר לו למכור טבל בלא הפרשה ולא הוי

וכלאים דאיסורי ניהו בכל מקום שהן גדילין אסורין דקדושת הארץ לא פקעה, וה"נ בגידול הקדש אע"ג דפוטור מתרומה מ"מ נוהג בו כלאים, [ע"י לק' ס"ס ו']. [ולענין שביעית כתבו תו' גיטין ס"ב א' ד"ה אין, דיש כח לנכרי להפקיע למ"ד יש קנין וצ"ל הטעם דעיקרו עשה להשביית הארץ, ואין לדבר זה הכרח בגמ', ואפשר דלכו"ע אין קנין לענין שביעית, וכן בהקדש נוהג שביעית כדאמר בירו' פ"ז דפאה, ומיהו בסוריא ודאי יש קנין אף לענין שביעית וכדתנן חלה פ"ד מ"ז].

והא דאמר רבה לי הארץ לי קדושת הארץ אינו טעם לאפוקי מר"א, דטעמא דר"א מדגנך ורבה דריש דיגונך ולא דיגון נכרי, אלא הא דאמר לי הארץ לי קדושת הארץ הוא למימרא דלא פקעה קדושת הארץ וממילא לית לן למיפטר דגן עכו"מ ור"א מודה בהאי דרשא דקדושת הארץ לא פקעה ומ"מ פטור דגן עכו"מ מדגנך.

וזו כונת הר"מ פ"א מה"ת ה"י שכתב עכו"מ שקנה קרקע בא"י לא הפקיעה מן המצות כו', ר"ל דהארץ בקדושתה ואין זו פלוגתא רבה ור"א אלא זה לכו"ע, ופלוגתא רבה ור"א כתב בסמוך בהי"א פירות העכו"מ כו' ופסק כרבה דאין קנין וכמש"כ הכ"מ בטעמו, ומיהו הא דסיים דבסוריא יש קנין אינו מדוקדק כל כך דהתם לענין גידולין איירי, וע"כ דהר"מ כלל בדבריו תרתי דאין קנין להפקיע קדושתה לגמרי ואין קנין לפטור את הגידולין בידו וחוזר ומפרש. והא דכ' הר"מ פ"ב מה' בכורים ה"טו דהמוכר לנכרי וחזר ולקחה מביא בכורים היינו כמו שפי' הר"א בבכרה ביד עכו"מ דבהכי איירי מתני' דאילו בכרה ביד ישראל אפי' למ"ד יש קנין מביא בכורים וכ"ה בהדיא בר"ן ובריטב"א, והר"מ לא פירש משום דמשנתנו הכי מתפרש, וגם הא דתיקנו שלא יביא הלוקח בכורים נראה דלא היתה אלא בבכרו ביד עכו"מ אבל אין סברא שיפטרו לכל השנים ואין בזה צורך דכיון דחזו דביד עכו"מ אינה קדושה די בזה שישתדלו לפדותה ואדרבה אי לא מהני קנייתם לקדשה לא יחוסו עלה לפדותה, אבל הגר"א ז"ל סי' של"א סק"ח פי' דברי הר"מ דלמ"ד יש קנין אי חזר ישראל ולקחה הוי כ"י ואינה קדושה וצ"ע. ובירו' פ"ד דגיטין אמר דאף אי אין קנין מ"מ כיון דעכו"מ קנה פירות אין מביא בכורים מה"ת וס"ל דבכור דבכורים הוי כמירוח לענין תרומה וכיון דהוי ביד נכרי מפטר, וגמ' דידן סברה דבכל שעה הוי חיובו, ואפשר דוקא במחובר אבל לא בתלוש אע"ג דלקח גם הקרקע, אע"ג דבעלמא מפרש גם בתלוש כמש"כ הר"מ פ"ב מה' בכורים ה"טו, ושיעור בכור נראה דהיינו סמדר ובוסר דבהכי יכול לקרות שם כדאיתא בירו' פ"ג דבכורים, והא דאמר בירו' מתני' ר"מ היא אפשר דלמ"ד יש קנין לא תיקנו לחייבו בבכורים כיון דאין הפירות חייבין, ואין כאן גנאי כל כך מה שהיא ביד נכרי, א"י תיקנו לחייב בבכורים לפרסם דבקדושתה קאי.

ומש"כ רש"י מ"ז ב' ד"ה מדאורייתא, דאי אין קנין הויא לה לענין קדושתה ברשות ישראל כאילו משכנה, נמי יש לפרש לענין שהפירות קדושים דבהשכירה כיון דגוף השדה של ישראל היניקה קדושה והפירות מקודשים לכו"ע וכמש"כ לעיל סק"ב מסוגיא דע"ז, אבל במכרה היניקה חולין אי יש קנין אבל השדה קדושה לכו"ע, ועיקר דברי רש"י ז"ל קשים דאטו הקדושה מידי דמששא היא שישאר בעלים על הקדושה ולא על השדה ולמה ינהוג כאן בכורים כיון שהפירות של נכרי ולמה יתחייב המוכר ליקח הפירות יותר מאיש אחר, ובתו' לעיל ד"ה לוקח, נקטו בפשיטות דאין חייב ליקח אפילו למ"ד אין קנין, וכ"כ הרמב"ן והרשב"א, והרמב"ן רמז על פרש"י וכי שאינו מחזור.

(ד) בכורות י"א ב' אי לימא דמרחינהו עכו"מ דגנך אמר רחמנא כו', בתו' דקדקו הא מדרבנן חייב וכן דקדקו במאי דמסיק אין קנין, והנה כל דבריהם לפרש

דמנחות ל"א א' דלא אמר ל" קח מן הלוקח שמירחו, ויש לעי' לדעת ר"ת בלקח קדם מירוח ומכרו לאחר ומירחו לוקח שני וחזר לוקח ראשון ולקח מן השני אי חייב לעשר מה"ת. [עי' לק' ס"י כ"א סק"י].

הא דהבאת שליש ביד הקדש פוטר [עי' בשנו"א פאה פ"ד מ"ח בשם הירוש'] יש לעי' תיפוק ל" משום לקוח, ולפ"ת נחא, ולפרי"ם י"ל דלא חשיב לקוח כמו בלוקח מן הנכרי, א"נ נ"מ דבהביא שליש ביד הקדש אף חיוב דרבנן ליכא, והא דמירוח הקדש פוטר י"ל בפדאן בעלים דלא מיפטר משום לקוח.

ולפ"ז הא דתנן פאה פ"ד מ"ח דאם הקדישן לאחר עהמ"ע ופדאן חייבין שכולל גם אחר מירוח כדאמר בירוש' היינו נמי דוקא בפדאן בעלים וכלישנא דמתני', מיהו יש לעי' בהא דאמרו פסחים מ"ח א' אין מביאין נסכים טבל, וע"כ באקדש יין דאי אקדיש ענבים ועשאן יין לכו"ע מירוח הקדש פוטר, ואי לקוח פוטר אחר מירוח מה לי מכרו להדיט מ"ל מכרו לשמים, וע"כ צ"ל דאין הקדש בכלל לקוח, א"נ גם דעת ר"ת כפי' הר"מ דדוקא במירוח ע"מ למכור פוטר לקוח.

ח) נראה לדעת ריב"מ דלקוח קדם מירוח פוטר, ה"ה בלקח אחר מירוח קדם שראה פני הבית כיון דעדיין לא נתחייב, ולדעת ר"ת דלקוח קדם מירוח חייב דוקא קדם מירוח אבל אחר מירוח אף שלא ראה פני הבית פטור, דסוף סוף ליכא מירוח ביד לוקח ולא קרינן בו תבואת זרע, וכן הא דמירוח עכו"מ פוטר היינו אף בלא ראית פני הבית, ואם נתמרח ביד ישראל ואח"כ מכר לעכו"מ והביא העכו"מ לביתו לא נפטר בכך אלא חסר כאן ראית פני הבית כהביא דרך גגות, ונראה דאם הביא דרך גגות והוציאן וחזר והביאן דרך פתח חייבין, דאם איתא דכבר נפטר לעולם מן התורה, א"כ למה חייב מדרבנן [כדאמר פסחים ט' א' כדי שתהא בהמתו אוכלת אבל אדם אסור מדרבנן] והרי מירוח עכו"מ פוטר אפי' מדרבנן לולא גזירת בעלי כיסין ולא אמרינן כיון שכבר נאסר מדרבנן אכילת קבע קדם שנגמרה מלאכתו תו לא פקע איסורו, אלא ודאי לא אסרו חכמים אכילת קבע, אלא כל שהוא יכול לבוא לידי גמר מלאכה ולהתחייב מדאורייתא, אבל כיון שמירחו נכרי ואי אפשר לו להתחייב מה"ת גם איסור דרבנן ליכא, וה"נ בהביאו דרך גגות אם איתא דלא מהני ל" תו הבאת דרך פתח לא היה אסור באכילת קבע מדרבנן, ומיהו אין זה הכרח ואפשר דמה"ת פטור אף כשיחזור ויביאנו דרך פתח ומ"מ לא פטרוהו חכמים שאין הבאת בית פטור [ולא דמי למירוח עכו"מ] אלא שעדיין לא נגמר, ולא פטרוהו חכמים, [ולפ"ז בראה פני הבית ביד עכו"מ פטור לעולם, ויש לעי' לפ"ז במש"כ תו' ב"מ פ"ח א' שאם חזר מוכר ולקח מן הלוקח חייב מה"ת ולכך לא מקרי לקוח פטור גמור, דאכתי לקוח אחר ראיית פני הבית ביד לוקח פטור לעולם].

וביומא י' ב' אמר דחומרא דאתא לידי קולא היא [כשאמרו דסוכה קובעת למעשר מדרבנן] דקאתא לאפרושי מן הפטור על החיוב ומן החיוב על הפטור, והקשו בת"י הא קי"ל דהתורם מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו תרומתו תרומה, ואם נימא דהביאו דרך גגות לא מהני תו הבאת דרך פתח לחייבו מן התורה נחא דכבר הוא פטור מה"ת לגמרי כיון שאי אפשר ל" לבוא לידי חיוב, ואע"ג דבית שאינו עשוי לימה"ח ולימה"ג גרע מהביאו דרך גגות שאין כאן בית כלל, מ"מ י"ל דאכתי הבאה היא ואין הבאה אחריה הבאה שאין הבאה אחר הבאה.

והנה הדבר מבואר בהדיא בתו' מנחות ס"ז ב' ד"ה כדי, שפי' הר"א דהא דאמר בגמ' שם דעביד ל" כד"ר"א כו' א"נ דעייל ל" דרך גגות כו' היינו דבאופן זה מותר לאכול קבע ואין דינו כקדם שנגמרה מלאכתו כיון דאינו יכול לבוא לידי חיוב מה"ת, הנה פשיט להו שאם הכניסו דרך גגות לא

כמבטל מ"ע שהרי אם לא יפריש עכשו לא יהי עוד בידו להפריש, ועי' ר"ש פ"א דפאה מ"ו דגם זורע דינו כמוכר, ולדעת הר"מ היינו במירוח ע"מ לזרוע, מיהו גם זורע טבל גמור פטור למש"כ ס"ק כ"ח, ומיהו אי הנאה של כליו אסור מה"ת ע"כ הא דמפטר זורע במירוח ע"מ לזרוע דא"כ אסור משום הנאה של כליו, ובש"מ ב"מ פ"ח הביא הרמב"ן דעת הרמב"ם והסכים עמו וכ"ד הרשב"א והריטב"א שם], ולפ"ז מש"ל לקוח שיהא חייב אף בלוקח אחר מירוח כשמירוח לעצמו ואח"כ נמלך ומכר, ולפ"ז גם לוקח מן הנכרי אחר מירוח למ"ד אין מירוח עכו"מ פוטר לא מפטר גם משום לקוח כל שמירוח הנכרי לעצמו, אע"ג דלא שייך למימר כבר נתחייב ביד נכרי, מ"מ כיון דנכרי אית' בתרומה דנפשי' דינו כישראל וצ"ע.

ו) שם תוד"ה דגנך, וי"ל דמשמע ל" דאיירי בגדל ברשות עכו"מ, נראה דעיקר הדין דפטור מנתינה בין למאי דס"ד ובין למסקנא בתר גידול אזלינן דאם גדל ביד נכרי פטור אבל גדל ביד ישראל ולקוח נכרי ומירוח למ"ד אין מירוח עכו"מ פוטר אי לקוח ישראל ממנו ועישרן חייב הלוי למיתן תרומ"ע לכהן, מיהו יש לעי' בעישרן נכרי אי חייב הלוי ליתן תרומ"ע, מיהו אי נימא דבעישרן נכרי פטור הלוי, א"כ בלקוח ישראל ועישרן נמי ליפטור משום קאתינא מכח גברא כו' ומיהו י"ל כיון דגדל ביד ישראל לא מקרי אתא מכח נכרי אלא בתר ישראל ראשון שדינן ל"י.

ז) גטין מ"ז א' תוד"ה מר, תוכן דבריהם דרבה דסבר אין קנין היינו בין לר' יהודה דסבר מנחות ס"ו ב' מירוח עכו"מ אינו פוטר, ובין לר"י ור"ש דסברי מירוח עכו"מ פוטר, דכו"ע דרשי דיגונך ולר"י איכא תרי קראי ואמר אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ולר"י ור"ש ממעטינן דיגון עכו"מ, אבל דגן עכו"מ ליכא מיעוטא, ור"א סבר דלכו"ע יש קנין דממעטינן דגן עכו"מ, ומ"מ ממעטינן גם דיגון עכו"מ לר"י ור"ש מדלא כתיב תבואתך ולר"מ ור"י איתרבי דהוי מיעוט אחר מיעוט.

ורבה מודה דאיכא פלוגתא דתנאי בקנין עכו"מ דהא ר"מ סבר יש קנין אלא דרבה סמך אמתני' דפאה וכדאמר רבה מנא אמינא לה כו' ובמנחות ל"א א' איכא לישנא דאמר אין קנין.

וא"ת אי יש קנין איך מש"ל מירוח עכו"מ פוטר ע"כ בגדל ביד ישראל, א"כ כשלקח הנכרי מיפטר משום לקוח לדעת ריב"ם, ולדעת ר"ת מפטר משום לקוח כשחזר ישראל ולקח מן הנכרי אחר מירוח, י"ל דאיירי כשחזר ולקח המוכר מן הנכרי שלקח ממנו וכה"ג לא מפטר מחמת לקוח אלא משום מירוח עכו"מ, וכמבואר בתו' ב"מ פ"ח א', וא"ת למ"ד מירוח עכו"מ פוטר איך מש"ל אין קנין הלא כשלקח ישראל ממנו מיפטר משום לקוח לפי ריב"ם, י"ל דזה לא מקרי לקוח כמש"כ תו' ב"מ פ"ח א', א"נ נ"מ כשהפריש הנכרי קדם מירוח כמש"כ תו' בכורות י"א ב', וכן כשמפריש משל נכרי על של ישראל כמש"כ תו' שם.

וכן לר"מ דסבר יש קנין וסבר מירוח עכו"מ אינו פוטר לא מש"ל אלא בחזר ולקח ישראל המוכר.

ועיקר דברי התו' [וכ"כ הר"ש פ"ק דפאה] דבחזר המוכר ולקח מן הלוקח חייב מדאורייתא צ"ע מהיכן קים להו זה ובסברא י"ל כיון דאיפטר בלקוח פטור לעולם וכדאמר בכורות נ"ו א' לענין מעשר בהמה דכבר איפטר בלקוח, [שו"ר דמקורם מהא דהפקיר כרמו ולמחר השכים ובצרו ולא מפטר משום לקוח וכבר רמז ע"ז הר"ש שם] ומיהו י"ל דשאני מ"ב שאינו טובל אלא חיובא דגברא וכל שנפטר פקע חיובו אבל בדבר שטובל י"ל דלגבי מוכר חשיב טבל, ומיהו בהזמינו הלוקח למוכר נראה דלא חשיב טבל, ונראה שאם מכר קדם מירוח ומירוח לוקח וחזר ולקחו לדעת ריב"ם דלוקח פטור גם המוכר שלקחו פטור, ולדעת ר"ת דלוקח חייב אפשר דגם המוכר חייב, וקצת רא"י מהא

גזירה דלא מפטר במה שממרח קדם שנתגייר וכ"כ תו' בסמוך בד"ה כדי, וכ"כ ר"ש פ"ג דדמאי מ"ד, ולא פירשו היכן מוכח כן בגמ', מיהו הדבר מוכרח דאם איתא דבגדל ביד נכרי לא גזור, א"כ כש"כ כשהפריש הנכרי עצמו דלא חייל, ואנן מסקינן דתרומתו מדמעת ומשום האי גזירה דבטלי כיסין, ואולי זו כונתם, [שו"ר ברש"י ד"ה שהפריש וד"ה וחלה שפירש דההפרשה היתה לכשנתגייר וזו כונת תו'], ועוד מוכח כן בהא דבכורות שהביאו דר"ש מחייב ליתן דודאי חלפינהו, אלמא דבחלפינהו חייב ואמאי הלא גדל ביד נכרי ומירחן נכרי, דהרי אין לנו להחזיק דלמא לקחן מישראל וישראל מכרן בטבולן, ועי' ר"מ פ"ג מה' מעשר ה"ח דדוקא בתגר חוששין שלקח מישראל, וגם בתגר אינו אלא דמאי. [ומהא דירו' שמחייב לעשר דמאי בלוקח מן התגר ופוסט בלוקח מן הנכרי שאינו תגר מוכח כדעת הר"מ דלוקח מן הנכרי אחר מירוח פטור וצ"ע לדעת הראב"ד].

ובתו' מנחות ל"א א' ד"ה קסבר, נסתפקו בזה אי בגדל ברשות עכו"מ גזרינן משום בעלי כיסין [ונסתייעו מהא דבכורות י"א ב' דאמר אי דמרחינהו נכרי דגנך כו' ולא משני משום גזירת בעלי כיסין, וזו כונת תו' נדה ט"ו ב' ד"ה בהמתו, שכתבו דאי מירוח נכרי אינו פוסט מאכילת קבע צ"ע בסוגיא דבכורות ר"ל דכיון דלענין קבע לא נפטר שפיר בר עישורי הוא, מיהו דבריהם צ"ע דהא בגדל ביד נכרי ומירחן נכרי ודאי פטור לולא גזירת בעלי כיסין וסוגיא דבכורות בהכי איירי, אמנם נראה דכונתם דלפי' זה מוכרח דלמא דמסיק משום גזירת בעלי כיסין היינו אפי' בגדל ביד נכרי, וא"כ תקשה סוגיא דבכורות, ומיהו למש"כ לעיל סק"ד אין הכרח מסוגיא דבכורות] וצ"ל דהא דאמר דתרומתו מדמעת היינו בלקח מישראל דומיא דגלגול עכו"מ דפוסט אף בלקח מישראל, והא דנחלקו ר"ש ורבנן בכורות י"א ב' אי בעי למיתנינהו לכהן צ"ל דאיירי בהפקיד אצלו קדם מירוח [וישראל הקדים לעשרינהו קדם שנגמרה] ואין זה דוחק כיון דעיקר פלוגתא אי מחמירין למחשב ודאי חלפינהו, וממילא משתמע דפלוגתא בגונא דשל עכו"מ חייב והיינו ע"כ בלא מירחן עכו"מ כיון דר"ש אית לי' מירוח עכו"מ פוסט, וזו כונת ר"מ פ"ג מה' מעשר הט"ו שכי' אם היו פירות שעדיין לא נגמרו מלאכתן כו' ור"ל שכבר הקדימן לעשר בשבילן, ומ"מ מעשרן ונותן לוי ופסק כרבנן, ושיעור דבריו שאם היו קדם שנגמרה מלאכתן בין שהיו טבלים בין שהיו חולין מעשרן ודאי ואם היו לאחר שנגמרה מלאכתן אז יש חילוק שאם היו טבלים מעשרן מספק ואם היו חולין אין מעשרן כלל, ובפי' המשנה לא פי' כן, וכבר תמה הגרי"ח שפי' נגד סוגיא דבכורות, אבל בחיבורו חזר בו ופי' כסוגיא שם, שו"מ בהגרי"א סי' של"א סק"ט ט"ז כ' ג"כ דר"ש ורבנן במירחן ישראל איירי, והגרי"א ז"ל בשנו"א פ"ג דדמאי מ"ד, פי' הא דאמר בכורות י"א ב' אי דמרחינהו עכו"מ דגנך כו' ר"ל מאי איריא דמרחינהו עכו"מ אפי' מרחינהו ישראל נמי, וליק' לי' למה מעשרן דמעשרן מדרבנן אלא דקשיא לי' דאפי' מרחינהו ישראל נמי אינו חייב מה"ת דהוי ס"ד דטעמא שהן שלו משום שאינו אלא מעשר דרבנן, והא דלא משני דקסבר אין קנין דמשמע לי' דאיירי בגדל ברשות עכו"מ, ואי אין הפטור רק משום מירוח עכו"מ א"כ אפי' גדל ביד ישראל נמי, והוי מצי לשנויי דמרחינהו ישראל והן שלו משום דיש קנין אלא קושטא קמשני, ולפי' מבואר דאפי' גדל ברשות עכו"מ נמי חייב מדרבנן, מיהו פירוש זה קשה איך ס"ד דפטור מנתינה משום שהוא דרבנן וגם הלשון דחוק, ומה דקשיא לי' לרבנן על פירוש הפשוט קושית תו' כבר כתבנו סק"ד לישב, ולי' דגן ולא דיגון י"ל דהתם בגטין אמר דיגון להבדילו ממ"ד דגן, אבל בכאן אין קפידא אי אמר דגנך ולא דגן נכרי במירחן נכרי.

יא) שלשה דרכים בגמר מלאכה, דגן גמר מלאכתו מירוח, ואח"כ ראית פני הבית, דבר שאין דרכו להביא

מהני לי' תו' הבאה דרך פתח, ומפני זה הוא מותר גם באכילת קבע, ואף שהתו' שם חולקים על הר"א ומסקו דמ"מ אסור באכילת קבע מדרבנן, מ"מ נראה דלא פליגי אר"א בעיקר הדבר שאי אפשר לי' לבוא עוד לחיוב דאוריתא, אלא דמ"מ לא פטרום חכמים ואסור באכילת קבע מדרבנן, אבל מה"ת לא חייל שם תרומה עלה כיון שאי אפשר לבוא לידי חיוב, וסוגיא דיומא מכרעת כן וכמש"כ לעיל. [זכינו בזה עוד דברים במעשרות סי' ג'].

ולענין מירוח עכו"מ מבואר ג"כ בתו' שם ב' שיטות דלדעת הר"א בלא גזירת בעלי כיסין מירוח עכו"מ פוסט ומותר לאכול אפי' קבע, אבל כתבו פי' אחר דבאמת לענין קבע לא מהני מירוח עכו"מ כיון שכבר נתחייב מדרבנן, והא דבעינן טעמא דבעלי כיסין היינו לאסור לאכילת עראי.

ט) מנחות ס"ז ב' תוד"ה כדי, ועוד קשה אכתי יכול לבוא לידי חיוב כו' דחטין ושעורין בני גורן נינהו כו', צ"ע כונתם דודאי הא דר' אושעיא פליגא וס"ל דאפי' מידי דבר גורן בעי ראית פני הבית וכמש"כ רש"י ב"מ שם, ואפשר דהתו' ס"ל דאיכא לפרושי הא דר"א בשאר מילי דלאו בני גורן נינהו אלא דמ"מ עושין בהן תיקונים כל מין כפי צרכו וזו גמר מלאכתו, ואם הביאן לבית קדם גמר מלאכתו ואח"כ גמרן פטורין וכונתם דע"כ היה יכול לתרץ דהא דתרומתו תרומה משום בעלי כיסין היינו במידי דבני גורן דבזה אין לו עצה לאפטורי אלא ע"כ דמשמע לי' מדמחלק בין חלה לתרומה ולא מפליג בתרומה גופה ש"מ דלעולם מירוח עכו"מ אינו פוסט אפי' במידי דלאו בני גורן, וא"כ י"ל דלעולם מרווח אכילת קבע אפי' במידי דלאו בני גורן, והא דפריך מדר"א, דמשמע לי' דאפי' במאכל בהמה אין מירוח עכו"מ פוסט.

שם וקצת יש דוחק לפי' זה דקדם גזירה דבעלי כיסין מה שייד לחלק כו' ואם שייד לחלק בו כו', דבריהם ז"ל סתומין, ונראה דאין כונתם להק' הלא כשהיה מתחלה ביד נכרי נמי אסור לאכול אכילת קבע קדם מירוח למ"ד אין קנין ואפי' למ"ד יש קנין מדרבנן מיהת אין קנין כמש"כ תו' בכורות י"א ב', דאם זו כונתם לא יתכן לשונם שסיימו ואם שייד לחלק כו' [והא דשרינן בתחלה ביד נכרי אכילת קבע לאחר מירוח אפי' דקדם מירוח אסור משום דביד נכרי לא מנכרא חיובא דידי' והלכך הקילו חכמים לאחר מירוח] אלא דקשיא להו דהא גזירת בעלי כיסין נמי לא שייד אלא בשל ישראל שמירחן נכרי אבל שפיר מצינו למימר דמתחלה ביד נכרי מירוח נכרי פוסט, וע"כ הא דגזרו חכמים אף בשל נכרי, משום דאי לא הא לא קיימא הא שאי אפשר לחלק במירוח נכרי, וא"כ בלא גזירת בעלי כיסין נמי אם איתא דאכילת קבע אסור בשל ישראל שמירחן נכרי ואין מירוח נכרי פוסט קבע, גם בשל נכרי מתחלה יש לאסור קבע אחר מירוח, ומ"מ י"ל כיון דמירוח נכרי בשל ישראל חשיב מירוח לאסור עראי שייד למגור טפי במירוח נכרי בשל עצמו.

שם ומ"מ לא יתכן פי' זה דבמס' תרומות פ"ט משמע דמירוח נכרי פוסט מאכילת עראי כו', ובר"ש שם כ' דאין זה הכרח ד"ל דבאמת גזור משום בעלי כיסין שיהא מירוח הנכרי כמירוח ישראל למיסר עראי ומ"מ בזרען אח"כ לא גזור כיון דזרען בטל טבליהו כדאמר מנחות ע' א', ואף את"ל דעדיין לא פקע טבליהו בשל ישראל מ"מ בשל עכו"מ כיון דהוא מדרבנן הקילו [והר"ן נדרים נ"ח ב' כ' דמשום דחסיות מעשר דידיהו מדרבנן הקילו, ועוד כ' דמסתמא אין באין לידי גורן אלא משום מעשר, וצ"ע דאם אין חסירין גורן לקיטתן הוא גמר מלאכתן כדתנן פ"ק דמעשרות מ"ה מ"ו, והנה בנדרים שם תניא מנכש עם הכותי ומשמע דסבר גירי אמת הן דאל"כ ליתני נכרי, וצ"ע על התו' והר"ש שפי' דדוקא במירוח נכרי מיקילינן, ואפשר דאשמעינן דכותי כנכרי דגירי אריות הן].

י) שם תוד"ה גזירה, לאו מלתא היא דאפי' בגר מסקינן הך

וי"ל דבעינן שיגמר מלאכתו אחר שהן בידו ואז חשיב תבואת זרעך אבל כשבאין בב"א לא חשיב גמ"מ בידו, [מיהו לפ"ז אף אם פועל זוכה בשעת לקיטה נחא] אי"נ בעינן מלאכה ממש בידו אבל כשלא נתחדש דבר בפירות ביד לוקח לא חשיב תבואת זרעך, ובש"מ כ' בשם הרשב"א דבאמת פועל זוכה מיד זה שקוטף ע"מ לאכול, אלא שפשיטא לי' שאין הפועל זוכה מיד כמו לוקח אלא חשיב שלוחו של בעה"ב לקטוף ולזכות בתלוש, דאי תולש לעצמו כמו לוקח במחובר, הוי זה שקוטף לעצמו כמו עושה בדבר שנגמרה מלאכתו שהרי בב"א עם קציצתו נגמרה, אלא ודאי דחשיב שלוחו של בעה"ב לקטוף וזוכה בתלוש, וכה"ג לוקח פטור, ולא נתפרש למה לוקח פטור במוכר מקצתו, כיון דבעה"ב עיניו בתאנתו והלוקח עיניו במקחו, אי"כ הרי נגמר ביד לוקח וע"כ צ"ל כמש"כ משום דחסר מעשה.

ומש"כ תו' ואותה שעה כבר נתקן ר"ל אי חשיב לוקח אבל בפועל שהוא כבעה"ב אף בשעה שהוא אוכל חשיב לא נגמרה, ומש"כ מהרש"א ז"ל בדברי התו' לעיל אינו מובן.

(יד) כשאנו לוקחים יין ושמן מן החשוד נראה דאין כאן חיוב אלא מדרבנן אע"ג דנגמרה מלאכתו ביד המוכר מ"מ כיון דגמר למכור [כשידוע שעושה למכור] הוא פטור והלוקח פטור לדעת הרמב"ם ור"ת וכ"ד רמב"ן בש"מ ב"מ פ"ח [ואינו ת"י כעת] ומיהו דעת ריב"ם נראה דלוקח אחר גמ"מ חייב אף בעשה למכור.

ואם לוקח מן הנכרי כה"ג פטור לגמרי כפי מנהגו להקל בגדל ונתמרח ביד עכו"מ, ואע"ג דגמר למכור מ"מ מקרי דיגון נכרי וראי' מהא דבכורות י"א ב' דלא חיישינן דלמא מירחן למכור וסתם מוכר הכי הוא, והוא חשש דאורייתא כיון דאין קנין ולוקח מן הנכרי לא מפטר משום לוקח למש"כ תו' ב"מ פ"ח א'.

וכשאנו לוקחים זיתים וענבים איכא למיחוש דלא חשיב גמר מלאכה ביד המוכר כיון שדעתו לגדור ולמסוק הכל ועד שיכנוס כולו או רובו אינו גמ"מ וביד לוקח חשיב גמ"מ כיון דדעתו אמקחו ואי"כ נגמרה מלאכתו ביד לוקח, אמנם למש"כ ס"ק י"ג גם זה מקרי לוקח אחר גמ"מ ופטור מדאורייתא.

אמנם אי לוקח מן הנכרי כה"ג, אין כאן מירוח עכו"מ למפטר וחייב לעשר מדרבנן כדן לוקח, ואי לוקח מן הנכרי לא חשיב לוקח חייב מדאורייתא, ואין נוהגין כן, ואפשר דבכל יום אין דעתו לגדור יותר ממה שהוא גודר והוי כדעתו על אלו לבד וכמש"כ תו' ב"מ פ"ח א' ד"ה בעה"ב, וי"ל דהתם מיירי כשאנו רוצה עכשיו ללקוט יותר [ואם לוקחים ענבים לעשות יין, אפשר דמקרי נמי נגמרה מלאכתו ביד נכרי כיון דהוא לוקט למכור וגמר מה שצריך לו למכור כמו דמוליד לשוק א"צ ראיית פני הבית כדתנן פ"א דמעשרות מ"ה, אע"ג דפירות אלו עומדין להביאן לבית ביד לוקח, ולא מסתבר לחלק בזה בין חסרון ראיית פני הבית לחסרון מלאכה, ועי' לקמן סק"כ, ומיהו דוקא בחסרון מלאכה שאינה הכרחית אבל מוכר שבלים דודאי יעשה הלוקח מירוח אין כאן גמ"מ ביד מוכר, אמנם הרדב"ז כ' דכשלוקחין מן הנכרי ענבים לעשות יין צריך לעשר וצ"ע, אח"כ ראייתי באבקת רוכל תשובת מבי"ט או מהר"ט למפטר אף שעושה יין ומטעם שכתבנו, איברא יש מקום לחייב וכמש"כ סי' ז' ס"ק כ"ג, ומהא דאמר ביצה ל"ה ב' הלוקח תאנים במקום שרוב דורסין אוכל עראי מוכח דאע"ג שזה מוכר מקרי לא נגמרה דאזלינן בתר רוב תשמיש הפירי, ועי' דמאי סי' ז' ס"ק י"ג], ומ"מ אין אנו יודעין להגדיר בזה, ואפשר דזהו לקיטתו מדי יום ביומו וזהו ענין לקיטת כולו, ועיקר ההיתר של מירוח עכו"מ מרופה דפשיטא דסוגיא משמע דבכל ענין חייב מדרבנן והלכך ראוי להחמיר [שו"ר

לבית משגמר מלאכתו אפי' בשדה כמש"כ תו' ע"ז מ"א ב' [ע"י לק' ס"ק כ'], מידי דלאו בני גורן גמר מלאכתו לפי דרכו כגון זיתים וענבים שעומדין לאכילה ולוקח שתיים ובצרן זהו גמר מלאכתו ובע"ה בבצירת רובן או כולן וכמש"כ תו' ב"מ פ"ח א' ד"ה בע"ה, הא דמירוח עכו"מ פטור נראה דבין מירוח ובין גמר מלאכה של כניסה בזיתים וענבים, ואע"ג דלא ראה פני הבית, וכן בלוקח קדם מירוח שחייב לפרי"ת ולאחר מירוח פטור ה"ה לאחר כניסה בזיתים וענבים אף שלא ראה פני הבית, אבל אם כנסן לוקח חייב. וכן מבואר בתו' פ"ח א' ד"ה תבואת, שהקשו לפרי"ת מהא דפרי"ד ולוקח מדאורייתא מי מחייב כו' והלא הפועל לוקח קדם מירוח ותירצו דפועל זוכה בשעת אכילה, אע"ג דקרא בכרם איירי דלאו בני גורן נינהו, אלמא דקים להו דכל שנגמר ביד לוקח חייב בין דבר שנגמר בגורן ובין במידי דלאו בני גורן.

(יב) ב"מ פ"ח א' הא לוקח חייב מאי לאו בשדה כו', פי' בתו' ולמה לא חילקו ר"י ור"י בדבר ומשני דאה"נ דאפי' לוקח צריך ראיית פני הבית, ותימא דסלקא דלא כהלכתא [ואפשר דלמסקנא דלוקח פטור מה"ת ואין מקח קובע אלא מדרבנן לא תקשה הא דלא מפלגי ר"י ור"י דאינהו איירו מדאורייתא והדר בו ממאי דמוקי לה בנוטה לבית] ומהא דר"י ור"י ליכא למידק דאינהו לא איירו בלקוח, ואפשר דבגמ' ידע טעמא דבעה"ב עיניו בתאנתו, וגם פשיטא לי' דאין מקח קובע מה"ת, וע"כ הא דלוקח חייב דחשיב גמר מלאכה כשאוכל שתיים שתיים, אבל בעה"ב עיניו בתאנתו ולא חשיב גמר מלאכה, וכן פועל בתר בעה"ב גריר, ומ"מ שמעינן דאי הוי פועל כלוקח חייב מה"ת אע"ג דסתם פועל בשדה הוא, ומשני דקרא בנופו בבית, ופרי"ד א"ה בעה"ב נמי ליחייב דס"ד כיון דכבר הן מכוונסין בבית וכניסה זו היא הגורמת חיוב לא גרירא זה שבבית אחר זה שלא נכנס, ומשני דאפי' בעה"ב עיניו בתאנתו וגרירא המיעוט אחר הרוב ולא חשיב גמר מלאכה, ומיהו לא קיימא במסקנא דכיון דלוקח פטור ה"ה פועל פטור מדין לוקח וקרא אסמכתא, ועיקרו דפועל לא חשיב לוקח לענין חיוב דרבנן ואילו לוקח חייב לעשר באוכל שתיים אפי' בשדה דחשיב גמר מלאכה ומקח קובע בלא ראיית פני הבית, ואילו פועל אוכל שתיים ופטור אפי' בנופו נוטה לבית דחשיב לא נגמרה דדינו כבעה"ב שעניו בתאנתו.

(יג) שם תוד"ה בעה"ב, ועוד למ"ד מקח קובע אפי' בשדה כו', כונתם דודאי מודה רש"י דכי היכי דפועל כבעה"ב לענין נוף נוטה לבית ה"נ פועל כבעה"ב דלא חשיב שתיים גמ"מ דעיניו בתאנתו, ואי"כ למסקנא דמקח קובע מדרבנן וא"צ ראיית פה"ב, ע"כ ברייתא אשמעינן דפועל כבעה"ב דשתיים לא חשיב גמ"מ, אבל לענין נוף נוטה לבית לא מש"ל דין פועל כבעה"ב, שהרי האמת שפועל אינו אוכל אלא בדבר שלא נגמרה וזה שהוא אוכל שתיים לא חשיב גמ"מ, וקדם גמ"מ אין נפקותא בראית פה"ב ולא יתכנו דברי רש"י אלא למאי דס"ד דאיירי בדאורייתא, ובעינן ראיית פה"ב דוקא, ובזה בנופו נוטה לבית דין פועל כבעה"ב ולא חשיב ראיית פה"ב, ומש"ל לאחר גמ"מ, אבל אי אפשר להעמידה משום שאין פועל אוכל אחר גמ"מ, ואי משום שאוכל שתיים ונעשין בידו גמ"מ, גם זה לא יתכן דהא באמת פועל כבעה"ב ולא חשיב גמ"מ, אבל למאי דס"ד לא ידע דפועל בתר בעה"ב גריר אלא לענין דלא חשיב לוקח ושפיר י"ל דכשאוכל שתיים חשיב גמ"מ אלא דאין כאן מקח ואין כאן ראיית פה"ב ולכך אוכל וספיתא משמשת שתיים במקום גורן ובמקום ראיית פה"ב.

שם תוד"ה תבואת, וי"ל שהמקח אינו מתחיל עד שאוכל ואותה שעה כבר נתקן, יש לעי' הלא כתבו תו' לעיל דלבעה"ב לא חשיב גמ"מ עד שילקוט רובו, ואי"כ שתיים שתיים שפועל אוכל לעולם הוא קדם גמ"מ, ואם הוא לוקח נגמר מלאכתו יחד עם לקיחתו והו"ל לוקח קודם גמ"מ,

דהיה שלו קדם מירוח ועכשו ג"כ שלו מקרי תבואת זרעך אבל דין זה אינו מוכרח וכמשי"כ לעיל סק"ז, אמנם בש"מ מנחות ס"ז א' כ' דמירוח עכו"מ בשל ישראל נמי פוטר וחילק בין תרומה ומעשר לחלה וזה גם דעת הר"מ פ"א מה' תרומות, ומ"מ נראה דמודים שאין מירוח ישראל בשל עכו"מ מחייב וצ"ע, [עי' לק' ס"ק כ"א].

והנה לא קשיא להו אלא למ"ד יש קנין, ולכאורה אף למ"ד אין קנין לא מש"ל אלא במירוחו ישראל, ואפשר דלמ"ד אין קנין שפיר מש"ל בשחור עכו"מ ולקחו אחר מירוח [ועי' לעיל סק"ז] א"נ מש"ל בעישר קדם מירוח וכמשי"כ תו' בכורות י"א ב', ומיהו למ"ד יש קנין לא מש"ל בלקח מישראל קדם מירוח והפריש קדם מירוח דכיון דלא מירח לוקח עדיין פטור משום לקוח ודוקא בלקח קדם מירוח ומירח חייב לדעת ר"ת וצ"ע בד"ז.

לדעת הר"מ שאין פטור לקוח אלא במירח ע"מ למכור, מש"ל תרומת נכרי בלקח אחר מירוח, ודעת הרמב"ן והרשב"א ב"מ פ"ח א' ב' כהר"מ, אלא העתיקו כאן דברי התו'.

(ז) מנחות ל"א א' לך וקח מן השוק כו', יש לעי' הא מבואר פ"ה דדמאי שאין מעשרין מדמאי על דמאי וה"נ ניוחש דלמא לא עישר הע"ה והו"ל מן החיוב על הפטור, וי"ל דחזור ויוציא מעשר מזה שעשאו מעשר, ואפשר דלא חיישינן לזה וכמו במעשר מדמאי על דמאי דלא חיישינן למעשר עצמו וכמשי"כ המל"מ פ"ה מה"ת הי"ז, והא לא חיישינן כיון דלא עישר הע"ה הו"ל חיוב מה"ת ולא חייל עלי' שם מעשר כשעשאו מעשר על המעורב, [ולמשי"כ תו' יבמות פ"ט א' ד"ה ולא ובת"י קדושין מ"ו ב' י"ל דה"נ נתקן הטבל בכל ענין] כיון דמעיקר הדין לא חיישינן שמא לא עישר דאזלינן בתר רובא אלא דרבנן גזרו, ולא גזרו אלא לענין תיקון הדמאי, אבל לענין מלתא אחריתא לא גזרו והלכך לענין המעורב אזלינן בדמאי בתר רובא שהוא כבר מעושר ומ"מ הוא חיוב מדרבנן ולא מספקין לי' דלמא הוא מעושר והוא פטור, דלגבי עצמו הלא גזרו עליו חכמים, אבל במפריש מדמאי על דמאי כיון דגזרו חכמים לחוש עליו שאינו מעושר באמת לא מהני הפרשה מדמאי אחר עליו דדלמא האחר מעושר באמת והו"ל כמפריש מחיוב דאוריתא על חיוב דרבנן, או אפכא, ועי' מל"מ שם.

כתבו תו' בכורות י"ב א' דהא דאמר לו קח מן העכו"מ היינו אחר מירוח דומיא דקח מן השוק דרוב ע"ה מעשרין הן לא שייך אלא אחר מירוח, ויש לעי' דאמר ביצה ל"ה ב' ש"מ מעשרין דמאי מע"ה אף בדבר שלא נגמרה מלאכתו, ונראה הטעם אע"ג שאין מעשרין קדם שנגמרה מלאכתו כדאמר חבר שמת והניח מגורה מלאה פירות אע"פ שהן בני יומן הרי הן בחזקת מתוקנים ומשמע דוקא בני יומן אבל קדם שנגמרה מלאכתו אינם בחזקת מתוקנים, עי' ירו' מעשרות פ"ג ה"א ולק' סק"ל באורך, מ"מ כשהוא מוכר הוא מעשרן שהרי אין מוכרין טבל אלא לצורך כדתנן פ"ה דדמאי, ועוד נראה דמירי כשאמר לו ע"ה שהן מעושרין ואחרי שרוב ע"ה מעשרין הן מחזקין לו מן הרוב שהוא נאמן וסמכין עלי', אבל משום שגזרו על הדמאי לא סמכין עלי'.

{נדפס חזו"א שבת ס"י מ"ו סק"א}

תניא בתוס' דמאי פ"ד המפקיד פירות אצל הנכרי ה"ז חושש משום מעשרות ומשום שביעית, רשב"ג ור"ש אומרים עשו פירות ישראל את פירות הנכרי הזה דמאי, והנה נחלקו ר"ש ורבנן במתני' דמאי פ"ג מ"ד, בהפקיד אצל נכרי וחזר ונטל מיד הנכרי דלרבנן מעשר ודאי ולר"ש דמאי, ואמרו בגמ' בכורות י"א ב', דפלוגתא אי חייב למיהב לכהן דלרבנן צריך למיהב לכהן ולר"ש הן לעצמו, ור"ל דגם לרבנן לא מצי לעשורי ממה שנטל על פירות ודאין דמספיקא לא נפקא אלא עשאו חכמים כודאי החליף דחייב למיהב לכהן

דבפ"ק דמעשרות מ"ה משמע דכשלוקט כדי צרכו ליומו מקרי גמ"מ ועי' לק' ס"ק י"ט.

(טו) ב"מ ק"א א' ולדידי' הוא דקנסוה רבנן כו', יש לעי' לפי תו' דאי אין קנין ראוי להחמיר בקבלן א"כ במציק דודאי לא קני לי' עכו"מ ולכו"ע אין קנין א"כ ראוי שקבלן יהא כחוכר, ומאי איריא בנו אפי' אחר נמי, ונראה דאין דברי התו' אלא למאי דס"ד דקשיא להו מאי איריא אין קנין הלא אפי' יש קנין חייב מדרבנן, ואין לומר דהא דאמר ומקבל כחוכר היינו א"נ יש קנין מקבל כחוכר דהא אפי' אין קנין צריך טעם דמקבל כחוכר, והלכך פירשו דחד מלתא היא דאי אין קנין מחמירין במקבל, אבל למאי דמסיק לכו"ע מקבל לאו כחוכר וכדפרש"י דא"נ אין קנין מקבל לאו כחוכר דמי והלכך אף במציק פטור מן הדין, וכן מבואר בתו' בכורות י"א ב' ד"ה דמרחינהו, דקבלן אין מעשר חלק עכו"מ אף למ"ד אין קנין וכ"כ תו' גיטין מ"ז א' ד"ה אמר, דלמסקנא י"ל דסבר ר"י אין קנין, ועי' בהגהות הגר"א ז"ל, ולהאמור גם התו' מודים למסקנא.

ויש לעי' למ"ד אין קנין למה אין המקבל מעשר חלקו של נכרי הא שמעינן לי' לר"י חולין י"ד ב' דלית לי' ברירה, וא"כ ניוחש דיהיב חלקו לעכו"מ ושקיל לי' לחלקו של נכרי, דהא ר"י אית לי' מנחות ס"ו ב' דמירוח עכו"מ אינו פוטר, ואי לוקח מן הנכרי פטור משום לקוח מה"ת ואינו חייב אלא מדרבנן י"ל דכה"ג לא גזרו.

מיהו יש לעי' במקבל מן המציק במאי קני לי' עכו"מ לפירות והלא השדה שלו והפירות שלו וכדיהיב לי' לעכו"מ מתנה בעלמא קיהיב לי' ולחייב לעשר כדין פורע חובו, ובאתרא דמרי ארעא יהיב בזרא י"ל דמחיל לי' יניקת ארעא והוי התבואה של עכו"מ חציו, אבל אי אריסא יהיב בזרא, הרי הכל שלו, ואפשר דחשיב כלקח עכו"מ באנפרות ולפיכך פטור מלעשר חלקו של נכרי כדאמר חולין קל"א א', ולפ"ז אין רא"י דאף למ"ד אין קנין מקבל לאו כחוכר דשאני מציק דהוי כאנפרות וצ"ע, ועי' דמאי פ"ו מ"ח שנים שקבלו שדה באריסות כו' ובר"ש וברא"ש שם משמע דמקילין אף למ"ד אין ברירה, ואפשר דהתם סמכין שגם ע"ה יעשר, [ולמשי"כ לק' ס"ק כ"ח דמוכר אינו חייב מה"ת להפריש ניוחא טפי הא דמיקילין במקבל], עי' ס"י ד' באורך.

(טז) בכורות י"א ב' תוד"ה דגנך אבל סוגיא דמנחות מוכיח דפליגי אפי' בגדל ברשות עכו"מ, צ"ע כונתם מהיכן מוכיח כן, ובתו' גיטין מ"ז א' ד"ה אמר, כתבו דר"מ דאמר תורמין משל כל על של כל איירי בגדל ברשות ישראל דהא ר"מ אית לי' יש קנין, איברא דפלוגתא דרבה ור"א אי יש קנין הוא אליבא דכו"ע ור"א דאמר יש קנין הוא אפי' למ"ד מירוח עכו"מ פוטר וכמשי"כ תו' שם ד"ה מ"ס.

ובתו' מנחות ל"א א' ד"ה קסבר, כתבו דליכא למ"ד תרתי מירוח עכו"מ אינו פטור ואין קנין דא"כ דגנך למאי אתא, וצ"ע דהא מ"ד מירוח עכו"מ אינו פטור ה"ה מתרי דגנך אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות כדאמר מנחות ס"ז א' ועיי"ש בתו' ס"ו ב' ד"ה מירוח.

גיטין מ"ז א' א"ר מנא אמינא לה כו' טעמא דהפקיר הא לא הפקיר חייב, יש לעי' דלמא חייב מדרבנן כדאמר מנחות ל"א א', והכי אמר בירו' פ"ג דדמאי ה"ד מודה ר"ש שהוא מפריש מעשרותיו מהלכה, ואפשר דרבה סבר דאי יש קנין פטור אפי' מדרבנן, ור"א דסבר יש קנין סבר דחייב מדרבנן. [א"ה, עי' לק' ס"י כ"א סק"ד].

קדושין מ"א ב' תוד"ה הנכרי, י"ל דמירי שלקחה קדם מירוח ואח"כ מירוח ישראל כו', וכ"ה ברמב"ן רשב"א וריטב"א, לכאורה כה"ג מקרי מירוח עכו"מ וכמשי"כ תו' בכורות י"א ב' ד"ה דמרחינהו, והרא"ש בתשובה כלל ב' ד"ב לענין חלה הוכיח כן ממתני' פ"ג דחלה מ"ה, ואפשר דכונתם שלקחה עכו"מ מישראל קדם מירוח ומכרה לישראל ומירוחו וחזר עכו"מ ולקחה הימנו, וכיון

(ט) מעשרות פ"א מ"ה ירק הנאגד משיאגד כו', נראה דשיעורי דמתני' מהמאוחר אל המוקדם והיכי שאינו מאגד ואינו מכניס בכלי כשמלקט כל צרכו [ר"ל צרכו עכשיו בלקיטה זו] זהו גרנו ואם מלקט בכלי ודעתו למלא כלים אלו עד שיתנם בכלי, ואם דעתו לאגדם עד שיאגדם, ונראה דעד שיאגד כל האגודות וכמו בנותן בכלים דאמר בירו' עד שימלא כולם, ובכלכלה שדרך לחפות עד שיחפה, והא דקתני ואם אינו ממלא את הכלי עד שילקוט כל צרכו, יש בכלל זה שנותן בכלי אבל אינו ממלאו ויש בכלל זה שאינו נותן כלל בכלי, ויש לעי' בדעתו למלא הכלי ועדיין לא מלא היינו שלא ליקט כל צרכו, וי"ל דאיירי לאחר שילקט כל צרכו ומונח ע"פ השדה, מיהו קשה הא דקתני ואם אינו ממלא בכלי עד שילקט כל צרכו, ומשמע אפי' מונח ע"פ השדה, ואמאי הרי חסר נתינת כלי, ועי' ר"מ פ"ג הי"א, ולולא דברי הר"ש י"ל שאינו נותן בכלי כלל, אבל הר"ש פ"י כגון בכפר שאינו ממלא, וי"ל דאיירי במלקט ונותן בכלי ואשמעינן דאע"ג דנותן בכלי אינו מתחייב עד שילקט כל צרכו.

והא דקתני חיפוי בכלכלה ולא בכלי, אפשר דכלי פיו קצר ואינן מקפידין לכסות, א"נ הכלי יש לו כיסוי, וכיסויו אינו מעכב, אבל הכלכלה פיו רחב ומחפין הפירות בעלין ויש בזה טורח וחיפוי מעכב, א"נ העלין חופין לצורך הפירות שלא ימהרו לכמוש ודרך ליתן את אלו בכלכלות שעשויות לכך.

(כ) ב"מ פ"ח ב' מאי לאו משיפקסו אפי' בשדה, הק' הר"ש פ"א דמעשרות מ"ה הא בהדיא קתני סיפא בד"א כשמוליד בשוק אבל מוליד לביתו אוכל עראי עד שיביאם לביתו, והרא"ש שם כתב דראיית בית בשדה בעינן בכל גוונא אפילו במוליד לשוק, ולולא דברי הראשונים ז"ל י"ל דבד"א דקתני סיפא לא קאי אלא אסיפא דירק הנאגד כו' אבל קשואים ודלועים ואבטיחים דקתני בהו ערמה ומוקצה לאו במוליד לשוק איירי דמוליד לשוק אינו עושה ערמה ומוקצה אלא אוספם בכלי [ואפשר דבמוליד לשוק שיעוריהו כשאר ירק דסיפא והתנא נקט בהוה דקשואים ודלועים ואבטיחים אינו מולידם לשוק מיד אלא עושה ערמה ומוקצה].

שם א"ה משיפקסו עד שיפקסו מבעיא ל', לכאורה אין זה דיוק דה"נ קתני סיפא ירק הנאגד משיאגד כו' משימלא בכלי, משילקט, וכלהו למעוטי קדם ומ"מ לא קתני עד, ואפשר דקשיא ל' שאין הדין אמת דמשיפקסו אכתי לא נגמרו עד שיראו פני הבית והו"ל למתני ראיית פני הבית כדקתני סיפא, ולמה ל' לתנא למנקט בהביאן לביתו ולמתני פיקוס ואי בעי לאשמעינן דגם בבית בעינן פיקוס הו"ל לפרש דאם הן בבית אינן נגמרין עד שיפקסו ומשני דהתנא לא נקט כאן עיקר דין פיקוס אלא אשמעינן דבמתחיל לפקס סגי ובבית איירי.

ר"מ פ"ג ה"ח היה משפשף אחת אחת כו', עי' כ"מ שכתב דאיירי באין דעתו עכשיו לגמור הכל, א"נ דאיירי שאינו בבית אלא בשדה, ותרואהו עדיין לא נתישבו, שאם הן בבית ואין דעתו לגמור כולן, אף אם פיקס כל צרכו לא נגמרו וכמשי"כ רבנו בהכניסו במוץ שזורה מעט מעט ופטור, ואם הן בשדה הרי חסר כאן ראיית פני הבית, ונראה דהירו' מפרש מתני' באינו מביא לבית ומפרש בד"א דסיפא גם ארשוא, והר"מ הביא שני הדינן במכניס לבית כמו שפירשו בגמ' דילן וכמשי"כ לעיל ה"ד וכאן כ' סתם דין גמר מלאכה וכבר באר רבנו לעיל דאחר גמר מלאכה בעינן אחד מששה דברים, והשמיט רבנו תנאי משנתנו דדוקא במוליד לשוק שכבר פירש לעיל ה"ב בכולל, ואי רישא נמי איירי במוליד לשוק שמעינן דמקרי גמ"מ ביד מוכר באין דעתו לפקס אע"ג דאפשר דדעתו של לוקח לפקס, ועי' לעיל ס"ק י"ד.

ר"ש פ"א דמעשרות מ"ה, ולמאי דמסיק התם דלא אמרו אלא בזיתים וענבים ניחא, ר"ל וקשואים

ולדעת הר"א איירי דהפקיד ממורחין, ולדעת הר"מ איירי בהקדים לעשורי בשיבולין ונטל מן הנכרי שבולין ומרחן, וכמשי"כ חזו"א שביעית סי' א', ונראה דה"נ נחלקו כאן בבא אחד ולקח פירות מן הנכרי הנפקר דר"ש סבר דמפריש ואינו נותן לכהן דכיון דידעינן דהיה בידו חולין מתוקנים של ישראל אמרינן דהחליף וזה שמכר מתוקנים הם ורבנן מחמרי בנתינה ולא פטרום מנתינה ואזלינן בשניהם לחומרא דהמפקיד מעשר ונותן והלוקח מעשר ונותן. {ע"כ נדפס שם}

(ח) ר"מ פ"ג מה' מעשר ה"ד התחיל לגמור מלאכתן מאחר שנכנסו לבית כו', והנה מבואר דעת רבנו דאע"ג דנכנסו לבית קדם שנגמרה מלאכתן מ"מ מקרי ראיית פני הבית ובתו' ב"מ פ"ח ב' הקשו מהא דר"א מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה וחילקו בין תבואה לקשואים ודלועים, דהנך דרכן להביאן לבית קדם שנפקסו משא"כ בתבואה, אבל דעת רבנו אינו כן אלא אף בתבואה כשהתחיל לגמור חייב כמשי"כ בה"ו, והא דר"א פ"י כשזורה מעט מעט, והנה לדעת הר"מ הא דאמר מכניסה במוץ שלה לאו דכניסה זו פוטרת אלא ר"ל שאינו גומר מלאכתה אלא זורה מעט מעט ואוכל, והא דכ' רבנו שמשמתחיל לגמור הכל נתחייב הכל הוא מגמ' ב"מ פ"ח ב' אי תני עד שיפקס הו"א עד שיגמר פיקוסייהו כו', [ומשי"כ רבנו דזורה מעט מעט פטור הוא ממימרא דר"א מערים אדם על תבואתו כו'] ומשמע דדוקא משום שכבר הכניסן לבית כולן מיגמר מלאכתן משיתחיל לפקס, אבל התחיל לפקס או לזרות בשדה לא מקרי עדיין גמר מלאכה עד שיגמור הכל, וכמשי"כ הכ"מ בה"ח.

ויש לעי' כשהכניס במוץ ואח"כ גמרן למה חייב, נהי שהן עכשו בבית מ"מ הרי לא עדיף מהכניסן אחר גמר מלאכתן דרך גגות שאינן חייבין וכמשי"כ רבנו לק' פ"ד ה"א, וה"נ כשהכניסן במוץ לא חשיב הכנסה, והרי הן בבית בלא הכנסה דרך השער, וע"כ צ"ל דאם נגמרין בבית גמרן מחייבתן וא"צ כאן הכנסה ונגמרו בחוץ ונכנסו צריכה הכנסה דרך שער, [והדבר מוכרח בגמ' ב"מ פ"ח א' דמוקי לה בנופו נוטה לבית ומאי מהני הרי כניסה במחובר לא עדיף מכניסה דרך גגות, וכן צ"ל לפי' תו' דקשואים דרך להביאן קדם שיפקסו, ואכתי אין כאן כניסה גמורה דבשעת כניסה לא נגמרו, ומיהו י"ל דשא"ה כיון שעשה כדרכו אפילו אין כאן הכנסה גמורה מתחייב דהא באין דעתו להכניס לבית מתחייב בלא כניסה לבית כדתנן פ"ג מ"ה, וה"נ באין דרכו להביא אחר גמ"מ לא גרע מאין דרכו להביא לבית כלל, וכן בנופו נוטה לבית, משא"כ בהכניס במוץ דעביד שלא כדרכו], מיהו יש לעי' לדעת רבנו בהא דאמר פסחים ט' א' דספק וספק הוא דלמא עביד כדרי"א, ואכתי כיון שהוא מגורה מלאה פירות הרי נגמרו בבית וחייבין, ואפשר לדחוק דאיירי שהן מקצת פירות, ואם גמרן בחוץ והכניסן מקרי גמר מלאכתן כיון שהבדילן מהשאר והכניסן לבית, אבל אם הכניסן מקדם מקרי זורה מעט מעט וצ"ע.

ולדעת הר"מ הא דאמר ב"מ שם אבע"א כי קאמר ר"י בזיתים וענבים דלאו בני גורן נינהו אבל חטין ושעורים גורן בהדיא כתיב בהו כו', לא פליגא אהא דר"א מערים אדם על תבואתו כו' וזה גם דעת הראב"ד שפסק כהאי לישנא דמידי דגורן א"צ ראיית פני הבית, ואין סברא דפסק דלא כר"א דמייתי ל' בגמ' בדוכתי טובי ומשמע דהלכתא היא, והכי אמרינן בהדיא ברכות ל"א א' כי הא דר"א דאמר ר"א כו'.

ויש לעי' לדעת הר"מ דהכניס לבית והתחיל לגמור מתחייב כולו, מהא דאמר ב"מ פ"ח א' בנופו נוטה לבית דבעה"ב עיניו בתאנתו ופ"י בתו' דלא מקרי גמר מלאכה, וי"ל דבמחובר לא מקרי כניסה לבית וכמשי"כ תו' שם. [א"ה, עי' חזו"א מעשרות סי' ג'].

מהפרשה דאזלינן בתר הבאת שליש, אבל השתא דמפרשין טעמא דאתא מכח גברא דלא מצי לאשתעויי דינא בהדי, מחלקין ואמרינן דשני שלישים שגדלו ביד ישראל חייבים בנתינה, [שו"ר דז"א דבירו' פ"ג דחלה מבואר דלרבנן גם בהקדש התוספת חייב, ועי' ס"ק כ"ב].

והנה מבואר בדברי רבנו דדין מעשר ראשון כדין תרומת מעשר ואע"ג דמקרא דתרומת מעשר ילפינן ל"י גם מעשר ראשון עצמו בכלל זה, וזה מוכרח בגמ' דמימרא הלוקח טבלים כו' מעשרן והן שלו לא מתפרש בתרומת מעשר אלא במעשר עצמו, והא דאמר בגמ' כאן בתרומת הוי מצי למימר כאן במעשר, אלא משום דתרומת מעשר נמי תרומה הוא נקט ל"י וגם קרא בתרומת כתיב.

שם ואם לקח ישראל אחר שנתלשו כו', מבואר מדברי רבנו דמירוח ישראל מקרי דוקא אם הן של ישראל, ולק' הי"ד מבואר בדברי רבנו דמירוח עכו"מ תבואה של ישראל מקרי מרוח עכו"מ ופטור וצריך טעם אי דיגון עכו"מ ודיגון ישראל בתר בעלות אזלינן למה פטור עכו"מ בשל ישראל, ואי בתר מעשה הדיגון אזלינן אי"כ יתחייב בהדין ישראל של עכו"מ, ועי' לעיל ס"ק ט"ז.

שם בכ"מ ומ"ש חייבים בכל מה"ת כו', אינו מובן וטעם רבנו משום שפסק אין קנין לעכו"מ.

שם כ' בא"ח בשם הראב"ד כו', דעת הראב"ד לק' בפרקין דגדל ביד עכו"מ ומירוח עכו"מ נמי חייב מדרבנן, והכא משמע דפטור אפי' מדרבנן, ועי"כ אין זה הראב"ד בעל השגות, והא דמחייב במירוח ישראל לא נתבאר אם הוא מה"ת כדעת הר"מ או מדרבנן משום לקוח, דהא דעת הראב"ד פ"ב מה' מעשר הי"א דלקוח קדם מירוח נמי פטור, מיהו י"ל דלקוח מן העכו"מ לא מקרי לקוח כמש"כ תו' ב"מ פ"ח א'.

שם ואפשר דה"ק אם המוכר כו' כצ"ל והאי אפשר הוא דוקא.

שם יש לגמגם בו דהא אין שליחות לעכו"מ, צ"ע וכי מה ענין שליחות לכאן, אלא דעת הראב"ד דמירוח עכו"מ היינו אם התבואה היא של עכו"מ אבל כל שהתבואה של ישראל מקרי מירוח ישראל וכדעת תו' בכורות י"א ב'.

שם דהא ההיא דר"י מוקמינא בגדל שליש ביד ישראל, כונתו ז"ל דר"י ס"ל יש קנין למאי דאמר בגמ' ב"מ ק"א א' ועי"כ הא דאמר מנחות ס"ו ב' משל כל על של כל בגדל ביד ישראל וכבר כתבו כן תו' גיטין מ"ז א'.

שם ואע"פ שק"ל ההיא דבכורות כו', ר"ל דר"ש סבר ודאי החליף וחייב ליתן אלמא דחייב מדרבנן אף בגדל ביד עכו"מ ומירוח עכו"מ, ומש"כ ונדחק כו' אפשר דר"ל דנדחק לאוקמי בהפקיד קדם מירוח, ועי' תו' מנחות ס"ז ד"ה גזירה, ועי' לעיל סק"י.

שם וגזרו שעוד כל ימי עולם כו', היינו שלא יחמיר היחיד, אבל אם יהי' דעת החכמים בדור מן הדורות שחייב לעשר לא שייך למגזר עליהם.

[במש"כ להק' למה לא יחייב מירוח ישראל בשל עכו"מ, י"ל דכל שהבעלים לאו בר חיובא התבואה פטורה שהרי הממרח למכור פטור, ונכרי ע"מ לאכול גרע מישראל ע"מ למכור שלא חייבה תורה אלא תבואה המתמרחת לאכילת בעלה ישראל, וכל תבואה שאינה במצות הפרשה ביד בעליה אינה טבל כלל, וכן הקדש ממעטין היינו שהבעלים הקדש אע"ג דהממרח הדיוט ודומיא דהכי יש למעט דיגון נכרי, וכמו שהוכיחו כן בתו"ח בש"מ בכורות י"א ב'].

מש"כ להוכיח מדברי הר"מ שאין מירוח ישראל בשל עכו"מ מחייב, לכאורה י"ל דנקט הר"מ לקח ישראל קדם מירוח שאם לקח אחר מירוח פטור מה"ת משום לקוח אבל אכתי מש"ל במירוח ישראל ביד עכו"מ ולא היה דעת עכו"מ למכור דכה"ג לא חשיב לקוח לדעת הר"מ, ועוד הו"ל לרבנו לאשמעינן חיוב דרבנן ומ"מ אין זה הכרח גמור.

ודלועים ואבטיחים בני גורן נינהו, וכן ירק הנאגד ובכל הני מיחייב אפי' בשדה במוליד לשוק ומ"מ במכניס לבית אוכל עראי עד שיכניס לבית אפילו במידי דבר גורן, אמנם אי בני גורן דאמר בגמ' היינו דוקא דגן תירוש ויצהר י"ל דמידי דגורן מתחייב מיד אף בדעתו להביאו לבית, וכל הני דמתני לאו בני גורן נינהו וכשדעתו להוליכן לשוק חייבין מיד, וזה דעת הראב"ד פ"ג מה' מעשר הי"א, [יש לעי' בגמ' ב"מ פ"ח א' דפריך הא לוקח חייב והא לא ראה פני הבית ומאי קושיא הלא פועל אין דעתו להביא לבית ודומיא דהכי בלוקח חייב כיון שאין דעתו להביא לבית וכן בעה"ב כה"ג חייב, וכדתנן במוליד לשוק, ואפשר דדוקא מוליד לשוק א"צ ראית פני הבית שעושה כדרכו, אבל בעה"ב כיון שדרכו להביא לבית אע"ג דדעתו לאוכלן בשדה פטור, וכ"מ לק' פ"ג מ"ח דקתני בנוטה לחצר לא יאכל שתיים שתיים, ופי' בתו' ב"מ פ"ח א' באין דעתו ללקוט יותר, ומשמע דדוקא בחצר אבל בשדה פטור, ובר"ש הביא ל' הירו' מה בין המוליד לשוק למוליד לביתו כו' שמא ימצא לקוחות ויטבלו, ופר"ש דהוא טעם למה לא יאכל עד שיגיע לשוק, ולכאורה אינו מובן בשלמא בית קובע אבל שוק לאו כלום הוא ולמה לא יטבלו בגמר מלאכה לחוד, ואפשר דפריך כיון דדעתו לאכול מהן נימא דאותן שהוא אוכל מחוסרין הבאה לבית כמו בלוקט ואוכל בשדה ולמה אסור לאכול מהן עראי ומשני דכבר הוקבעו שאם מזדמנין לו לוקחין מוכרין מיד ולא יאכל מהן כלום, ול' התו' ע"ז מ"א ב' נמי צריך לפרש במידי דדרכו להשאירו בשדה, וא"ת אכתי נימא דלוקח חייב משום דביד מוכר הוי גמר מלאכה דהא הו"ל מוליד לשוק, י"ל דאם המכר חייל בשעת בצירה אין כאן גמ"מ ביד מוכר ואף אם המכר חייל בשעה שהוא אוכל אכתי לא נגמרה ביד מוכר דבעינן שילקט כל צרכו, והיינו כולו או רובו ואף שמלקט מקצת למכור ומקצת לעצמו, מ"מ לא סגי בליקוט המקצת שהוא מוכר כיון שמלקט עכשו כולו, אח"כ ראיתי במשנה פ"ב מ"ג תנן המעלה פירות מן הגליל ליהודה כו' אוכל מהם עד שמגיע למקום שהוא הולך ופר"ש בהולך למכור, שמעינן דאף במוליד לשוק לא חשיב גמ"מ עד שיגיע למקומו, ולפ"ז הא דפריך בירו' מה בין מוליד לשוק כו' הוא בפשיטות דעד שמגיע לשוק עדיין לא נגמר ומשני דהתם במוליד ליהודה לא ימכור כאן בהחלט, אבל מוליד לשוק אפשר שימצא לוקחים מיד, מיהו ל' הירו' דפריך ממוליד לביתו קשה דהא הכנסת בית גזה"כ הוא ולא משום דחשיב לא נגמר [ובאמת טעמא בעי למה חשיב גמ"מ קדם שהכניס לבית מ"ש מוליד לביתו ממוליד ליהודה] ולפר"ש דהכנסת בית הוא במידי דלאו בר גורן ואפי' דעתו להוליך לשוק אינו נקבע למעשר עד שיכניס לבית, והשתא מוליד לביתו דמתני הוא משום דחסר מלאכה של הבאה לבית ופריך שפיר מה בין מוליד לביתו כו', שו"ר בר"מ פ"ד מה' מעשר הי"א מבואר דמעלה פירותיו מיהודה לגליל חסר ראיית פני הבית, ולפ"ז מוליד לשוק נמי אילו היה מקפיד שלא למכור רק בשוק עדין היה בו חסרון ראיית פני הבית כיון שאין מוכר כאן עדיין הן ברשותו וכפירות תשמישו רק כשבאים למקום שהוא מוכן למוכר תו' אין צריכין ראיית פני הבית, יש כאן טעות ונתבאר מעשרות ס"י ג'.

כא) ר"מ פ"א מה' תרומות הי"א מפני שהוא אומר ללוי במעשר כו', מדברי רבנו נראה דהא דאמר בגמ' טעמא דאתינא מכח גברא כו' קיימא במסקנא, ואע"ג דתרומה גדולה נותנה לכהן ולא מהני האי טעמא מ"מ בתרומת מעשר ומעשר דילפינן מקרא דמפטור מנתינה מפרשין לה דזה שבא מכח עכו"מ פטרתו תורה, ויש נ"מ בזה למש"כ רבנו לק' בה"ב בלקחן אחר שהגיעו לעונת המעשרות, שאם גזה"כ הוא בלקוח מן העכו"מ שפטור מן הנתינה היה הדין נותן דאזלינן בתר הבאת שליש וכל שהביא שליש ביד עכו"מ פטור מנתינה וכדין הקדש שפוטור

ללקח מישראל כיון דבכל אופן הוא פטור ביד נכרי לענין תרומה דנפשי, ומי"מ בחזר ישראל ולקח ממנו חילקו בדבר דבגדל ביד ישראל חייב ובגדל ביד נכרי ומירחן נכרי פטור וכמשי"כ לעיל בדעת הר"מ וסוגיא דקדושין מ"א ב' גיטין כ"ג ב' דלא כרבא ומי"מ קיי"ל כרבא, ולפי"ז הא דפליגי ר"ש ורבנן בתרומת נכרי אי מדמעת וחייבין עליה חומש היינו לענין דרבנן, והא דאמר ר"ש בכורות י"א ב' מעשרן ודאי היינו בהפקיד קדם מירוח וכמשי"כ לעיל סק"י בדעת הר"מ, אי"נ ר"ש ס"ל דלא גזרו שיהא תרומת נכרי תרומה, ומי"מ מודה דגזרו בלקח ישראל ממנו חייב לעשר משום גזירת בעלי כיסין.

כד) ישראל שלקח שדה מן העכו"מ עד שלא הביאה שליש וחזר ומכרה לו משהביאה שליש אפי' מירחה עכו"מ חייבין מדבריהם אבל אם לא נתחייבה ביד ישראל מירוח עכו"מ פטור לגמרי, והיה אפשר לפרש כן ברייתא גיטין מ"ז א', אלא דלישנא דברייתא משמע דמשום פטורא וחייבא דגידול קאמר ולא משום מירוח עכו"מ קאתא עלה, ולפיכך מוקי לה בסוריא.

וכן ישראל ועכו"מ שלקחו שדה בשותפות יש לפרש לענין חלק עכו"מ דאי יש ברירה מירוח עכו"מ פטור ופטור אפי' מדרבנן, אבל אי אין ברירה הו"ל גדל ביד ישראל ומירחן עכו"מ וחייב מדבריהם וכמשי"כ רבנו ה"ך אלא שלא פירשו כן בגמ' גיטין דמשמע ל"י דבכל התבואה איירי ולא בחלקו של עכו"מ לחוד כדאמר הגדל בחיוב חייב משמע דאיך לית ל"י דחלק ישראל חייב כולו.

ר"מ פ"א ה"ך אע"פ שמירחן עכו"מ וחייבן מדבריהם, מל' רבנו משמע דאף במירחן ישראל הוי טבל וחולין מעורבין ומכאן מבואר שאין מירוח ישראל בשל עכו"מ מחייב וכמשי"כ לעיל ס"ק כ"א, והא דמירחן עכו"מ אינו אלא מדבריהן ר"ל אף אם אין ברירה ונמצא דיש ביד עכו"מ משל ישראל מ"מ פטור מה"ת משום דמירוח עכו"מ בשל ישראל פטור וכמשי"כ ס"ק ט"ז, ונראה דבמדיד דלאו בני גורן ומתחייב בגמר מלאכה אם גמר ישראל ע"י פועלים עכו"מ לא מפטר משום דיגון נכרי, ועי' לק' סי' ב' סק"א דדיגון חשיב טפי וכש"כ בהביא לבית ע"י נכרי דשפיר חשיב ראה פני הבית.

שם הי"ח אם חזר ישראל ולקחה פעם שני' כו', עי' כ"מ בשם הרי"ק דדוקא קנה הקרקע, ולא נתפרש טעמא דכיון דגדל בחיוב ומירחו ישראל למה יפטור בלא קנה הקרקע, ולא עוד אלא אפילו מירחו עכו"מ יתחייב מדבריהם כדן מירוח עכו"מ בא"י, והרי לא אמרו מנחות ס"ז א' אלא תרומת עכו"מ בחו"ל נאכלת לזרים אבל בסוריא לא שמענו.

ר"מ פ"ד ה"ט"ו, כ' דנכרי שהפריש תרומה בחו"ל אינה תרומה כלל, ובגמ' מנחות ס"ז א' אמרו חלתו נאכלת לזרים ותרומתו אינה מדמעת ומשמע דאסורה לזרים וצ"ע.

כה) נראה דדוקא בסוריא יש קנין לעכו"מ, אבל בשאר גוונים שהוא דרבנן אין קנין, כגון תרומה בזמן הזה לדעת הר"מ פ"א הכ"ו אין קנין, תדע דלא מוקי גיטין מ"ז א' בתרומה בזה"ז דרבנן וכן אפי' בתרומת ירק אין קנין [ואע"ג דמכזיב ולהלן לא גזרו בשל נכרי לדעת הגר"א [הובא סי' ד' סק"ג] יש עוד הרבה קולות מכזיב ולהלן יותר מבזה"ז ומשמע דלאחר חורבן הראשון לא היה מושב ב"ד לגזור תרומ"ע בא"י דהיתה הארץ שממה, וכשחזרו אנשי כנה"ג גזרו על אותן שלא כבשו והקילו במה שהקילו ובכלל זה שלא ינהוג בשל נכרי, אבל כשגזרו בזה"ז גזרו שיהי' כקדם החורבן].

כו) גיטין מ' ב' תוד"ה וכתב, והפקירו ב"ד התבואה של תינוק ונתנוה לאפוטרופוס כו', אין הכונה הפקר ממש ושיהא האפוטרופוס זוכה מהפקר דא"כ פטור ממעשר

ולענין הלכה נראה דיש לסמוך אדברי תו' בכורות י"א ב' והראב"ד שהביא הכ"מ בשם א"ח שכן מטין דברי הר"מ וכ"ד הרא"ש בש"מ בכורות שם ופי' גם דעת רש"י כן אלא שדעת רש"י דאריס עדיף.

כב) ר"מ פ"א מה' תרומות הי"ב ונותן מהם לבעלים לפי חשבון, מש"כ הכ"מ דמחלקותן בסוריא אבל בא"י לכו"ע התוספת חייב, הם דברים סתומים, דבירו' פ"ד דפאה ופי"ג דחלה ופי"א דערלה משמע דפליגי גם בדאורייתא, אלא דלא מש"ל בא"י למאי דקיי"ל אין קנין ולפיכך נחלקו בסוריא, אי"נ נקט סוריא לרבנותא דחכמים, ומי"מ רבנו מצא נפקותא גם בא"י לענין נתינה לבעלים, והנה דעת מרן הכ"מ דרבנו פסק כמאן דמחייב תוספת [ומשום שהן רבים בברייתא ותימא למה נפסוק כברייתא ולא כמתני' דנקט דברי רבי בלי יחיד ובגמ' חולין קל"ו א' איפכא תניא ואפשר דצריך להגיה בגמ' כמו בירו'] ותימא דהרי לק' ה"ט"ז בקנה בסוריא סתם רבנו שאם קנה אחר שהגיע לעונת המעשרות פטור והיינו אף התוספת וכן בפ"ב מה' מעשר ה"ח כ' שאם היתה ביד הקדש בשעה שהגיעה לעונת המעשרות פטורה, ומשמע אף התוספת, ולפיכך נראה דדוקא לענין נתינה פסק הר"מ לחלק בין הראשון לתוספת אבל אין לזה מקור אלא דברי סברא וצ"ע, ועי' לעיל ס"ק כ"א.

שם הי"ג, כלל דברי רבנו דגזירת בעלי כיסים ליתא אלא בגדל ביד ישראל אלא שבשעת מירוח הן ביד עכו"מ, אבל גדל ביד עכו"מ ומירחן פטורין ולא שייך למגזר משום בעלי כיסין, שהרי אם ימכרו לעכו"מ שלהן חייבין, ושיעור גידול תלוי בהבאת שליש, והלכך אם הביאו שליש ביד עכו"מ ומירחן עכו"מ פטור בין שזרעו עכו"מ ובין שזרעו ישראל ומכרו לעכו"מ קדם שהביא שליש ואפילו חזר ולקחו אחר שהביא שליש כיון שמירחו עכו"מ ברשותו, ואם הישראל מכרו לעכו"מ אחר הבאת שליש אע"פ שמירחו עכו"מ חייב מדבריהן מגזירת בעלי כיסין.

ויש לעי' לדעת רבנו דאם גזירת בעלי כיסין לא היתה בגדל ביד עכו"מ א"כ גם נכרי שהפריש תרומה משלו תהא מותרת לזרים דהא תרומת עכו"מ משום גזירת בעלי כיסין אתינן עלה וכן מבואר בלי ריב"א שהביא הכ"מ, ואילו רבנו כתב לק' בפ"ד ה"ט"ו דין נכרי שתרים ולא חילק בין גדל ביד ישראל להפריש משלו.

כג) איברא רבנו כתב שם הטעם דמה"ת אינו תרומה לפי שאין חייבין, וזה תימא דאין אלא דברי ר"ש קדושין מ"א ב' אבל רבנן ס"ל דתרומתו תרומה מה"ת כדמוכח בסוגיא שם ובגיטין כ"ג ב', ולמה פסק כר"ש, ועוד דלר"ש לכאורה אף מדרבנן אינה תרומה דלא שייך גזירת בעלי כיסין דבשביב שנתיר תרומתו לזרים לא אתו למשרי טבל שלקח ישראל מעכו"מ דמידע ידעי דעכו"מ ליתא בתרומה דנפשי ולכך אין תרומתו תרומה אבל טבל ידיד ביד ישראל שפיר הוי טבל, ורק לרבנן דאיתא בתרומה דנפשי הוצרכו למגזר דאף במירחן עכו"מ ותרם תהא תרומתו תרומה דאי שרית לה לזרים משום דמירוח עכו"מ פטור יאמרו דגם בתר דלקחן ישראל פטורין כיון דמירוח עכו"מ פטור, אמנם ז"א דהא מהא דאמר ר"ש בכורות י"א ב' מעשרן ודאי מוכח דאית ל"י גזירת בעלי כיסין וכמשי"כ תו' מנחות ס"ז א' ד"ה גזירה.

ונראה דעת רבנו דהא דאמר בגמ' מנחות ס"ז א' מדרבנן גזירה משום בעלי כיסין, היינו דעיקר דין תרומת נכרי הוא מדרבנן ומשום גזירת בעלי כיסין גזרו דגם עכו"מ שתרים תרומתו תרומה, לפרסם דהתבואה הוא טבל, אלא שאין העכו"מ מוזהר להפריש וממילא יפורסם דכשחוזר ישראל ולוקח ממנו חייב לעשר, ולפי שמו הדין אין תרומת נכרי תרומה כיון שאינו מוזהר וגזרו שיהא תרומה ועשאוהו כדבר שנידב אע"פ שאינו מחויב, לא חילקו בין גדל בידו

גדולה אבל קרו לה דמאי שאין חייב ליתן לכהן, ור"מ סבר דחייב ליתן לכהן, וכתב הרא"ש דרבנן פטרי מלמיתב לכהן משום דאין הולכין בממון אחר הרוב, ולפי"ז לא פליגי במירוח עכו"מ דלר"מ צריך למיתב לכהן אע"ג דפטור מה"ת משום דיש קנין למאי דאמר בגמ' דידן מנחות ס"ו ב' דבמירוח נכרי פליגי אבל ר"מ סבר יש קנין כמש"כ תו' שם, מ"מ כיון דמדרבנן צריך למיתב לכהן כי איכא רובא צריך למיתב ורבנן סברי דלא מהני רובא, ואע"ג דבעלמא ר"מ חייש למיעוטא הכא הוי רובא דאיתא קמן ומודה בה ר"מ, מיהו אי פליגי בפלוגתא דרב ושמואל ב"ב צ"ב הוי מיתב ל"י התם, אלא נראה דטעמ' דר"מ כדן ספק לקט דאית ל"י לר"מ חולין קל"ד א' לחומרא, מיהו קשה למה מחצה ע"מ דמאי נימא לחומרא, ואפשר דהכא דביד זה ליכא חזקת חיוב מיקילינן בספיקא ומחמירנן ברובא, א"נ משום דהחיוב הכא מדרבנן מיקילינן בספיקא ולרבנן אף ברובא מיקילינן, וזה הוי טעם אף לרב דאזיל בממונא בתר רובא, [ע"י תו' בכורות כ"א ד"ה ור"י, כתבו דאף רב לא אזיל בתר רובא כה"ג וגם מבואר שם דאף במתנות כהונה לא מהני רובא].

ולדעת הר"מ דגדל ביד נכרי ומירח נכרי אין חיוב דרבנן, ע"כ משנתנו קדם מירוח ומירוחו ישראל ור"מ סבר אין קנין והלכך במקום רוב חייב ליתן דהו"ל דאורייתא, ורבנן סברי יש קנין וחייב מדרבנן והלכך מיקילינן בנתינה בספיקא אף דאיכא רובא לחיוב, א"נ איירי בגדל ביד ישראל ומירוחו נכרי ופליגי במירוח נכרי.

ואיירי שמביאין כולן לאוצר של סרסור והוא מוכר הכל ונותן לכל אחד מעותיו וזה שלקח מן הסרסור נסתפק אם הוא של ישראל או של נכרי, ולא איירי בעירוב תבואה שנפלו זה לתוך זה אלא בעירוב קופות אבל כל התבואה שבקופה זו הוא של אחד.

ואי איירי בגדל ביד נכרי במעשר לכו"ע פטור מלמיתב כלוי וכמש"כ הר"מ פ"א מה"ת, אלא בתרומה גדולה פליגי, אבל אי איירי בגדל ביד ישראל אלא שמירח נכרי לר"מ ברוב עכו"מ צריך למיתב כלוי את המעשר.

ובהא דמחצה ע"מ בפנינו הגי' ודאי ור"ל שחייב להפריש תרומה גדולה, דברוב ישראל דמאי ופטור מתרומה גדולה, אבל לא יתכן לפ"ז הא דאמרו חכמים אפי' כולן עכו"מ כו' דמאי, דהא מודים חכמים דמפריש תרומה גדולה, וע"כ צ"ל דלר"מ במחצה ע"מ חייב למיתב לכהן ולוי, וצ"ל משום דסבר מירוח נכרי אינו פטור או שאין קנין והוי ספק בדאורייתא וחייב ליתן, אבל בר"ש ורא"ש הגי' דמאי שא"צ ליתן מספק אבל חייב להפריש תרומה גדולה.

(ל) מכשירין פ"ב מ"י המוצא פירות בדרך אם רוב מכניסין לבתיהן פטור למכור בשוק חייב, בירו' פ"ג

דמעשרות ה"א מבואר דדבר שיש לו גורן א' שחסר הבאת הבית דרך החברים להפריש ממנו תרומה גדולה תכף קדם הכנסת בית, והכל חברים לזה אפי' ע"ה כיון שלא נחשדו על התרומה הרי הן כחברין, והלכך אם מצא פירות ממורחין מכניסין שחייב להחזירן והניח דמיהן ואוכלן מפריש דמאי ר"ל שא"צ להפריש תרומה גדולה אלא מעשר ואם הוא ניכר שלא ראה פני הבית מעשר ודאי, ואם יש ספק שכבר ראה פני הבית הוי ספק דדלמא של חבר הן וכבר הן מעשרין, ואם הן מפוזרין שהן הפקר, נמי חייבין במעשרות שאין הפקר פטור אחר שנגמרה מלאכתו אף שלא ראה פני הבית.

היה דבר שאין לו גורן אינו מפריש תרומה עד שיתחייב, והלכך אם מצא כלכלה של פירות שאין בה סימן,

אם רוב מוליכין לשוק פטור מתרומה גדולה דאפי' אם היא של ע"ה כבר הפריש ת"ג שכבר נגמרה מלאכתו במלאו הכלי או בגמר מלאכה וכמש"כ לעיל ס"ק י"ט, ואסור לאכול עראי, ומעשר דמאי דלמא הוא של ע"ה שאינו מעשר אבל רוב ע"ה שמעשרין הרי הן כחברין, והא דאמר פסחים ט' א'

דהפקר פוטר ממעשר אפי' הפקר שבילים וזכה שבילים, אלא ר"ל דהקנוהו חכמים לאפוטרופוס מיד התינוק, ומקשים כי הדר זכו יתומים מיד אפוטרופוס הדר הו"ל טבל דאורייתא וכמש"כ תו' ב"מ פ"ח א' והר"ש פ"ק דפאה, והפרשת אפוטרופוס לאו כלום הוא מדאורייתא דהיה פטור מה"ת משום לקוח, וצ"ל דהקנוהו חכמים לאפוטרופוס קדם מירוח עד אחר מירוח וחייב מה"ת לדעת ר"ת, ולדעת ריב"ם י"ל שהקנוהו חכמים אחר מירוח, א"נ קדם מירוח עד אחר מירוח וכי הדר קנו יתומים לא מיחייבי מדאורייתא כיון דכבר נתמרח בפטור וכמש"כ לעיל סק"ז, וע"י לעיל סק"ח בדין לקוח אחר ראית פני הבית, א"נ היתומים אוכלים משל אפוטרופוס ואינם חוזרים וזוכים.

(כז) חולין קל"ו א' וגבי תרומה מנ"ל דתניא ישראל שלקח שדה בסוריא כו', יש לעיין אדרבה דוק מינה הא בא"י חייב ואין קנין לנכרי בא"י אלמא דלא בעינן גדל בחיוב, וי"ל דלכו"ע גדל בפטור פטור דהא הביאה שליש ביד הקדש לכו"ע פטור, אלא מ"ד אין קנין סבר דלא מקרי גדל בפטור כשהיא ביד עכו"מ כיון שהוא טובל [ומיהו מצינו גם בבכורים שאינו טובל אמרינן אין קנין] שפיר י"ל דחיובו גם ביד עכו"מ ועוד דבגידול הארץ תליא, אבל רה"ג שאינו טובל אלא מצוה ואין גידולו מן הארץ ודאי ביד עכו"מ מקרי גדל בפטור וגדל בפטור לכו"ע פטור בתרומה ולכך בסוריא נכרי פוטר, ואילו היה דין תרומה כראשית הגז אין הגידול גורם כלום.

(כח) חולין קל"א שאני התם דקמשתרשי ל"י, ע"כ איירי שכבר אנסו דאי קדם שהוציאו מידו קאמר דמעשרן ומניח ליקחון א"כ לא הוי מקשי מינה מיד, וכשהוא מעשר עליהן לא חייל כיון דאין ברשותו וכבר נתיאש מהן אלא חייב לשלם לשבט, [ומיהו ברש"י מפורש דמעשר ממק"א עליהן וכ"ה בר"מ פ"ו מה' מעשר ה"י, וע"י לק' ס"י ד' ס"ק כ"ב] ואפשר שהוא מדרבנן דלא מצינו מה"ת חיוב נתינה לשבט אלא בתרומה ומעשר, והא דטבל אסור בהנאה של כלוי כמש"כ תו' שבת כ"ו א' אינו מדין ביטול העשה שאין העשה אלא בזמן הביעור או בג' רגלים כמו שנשתפקו תו' ר"ה ד' א' ד"ה ומעשרות, ואע"ג שהוא מכלה לא עבר בעשה אלא דילפינן מקרא איסור כלוי, ולא משום גזל השבט שאף אם יפריש עליהן אח"כ אסור, ונראה דמותר למוכרו מה"ת לנכרי דאינו בכלל הנאה של כלוי, ואנו צריכין לכך לדעת הר"מ לעיל סק"ה דלא אימעיט מוכר אלא במירח ע"מ למכור, ומיהו בתו' עירובין י"ז ב' כתבו איסור כלוי במאכיל לנכרי, ואפשר במאכיל משלו איכא איסור כלוי דלא איפטר משום מוכר וכמש"כ בש"מ ב"מ פ"ח.

וע"כ אין איסור כלוי במוכר לנכרי דמ"ל מוכר לישראל מ"ל מוכר לנכרי והלא מותר למכור טבל מה"ת מדשרי למכור לצורך כדתנן דמאי פ"ה מ"ח אע"ג דמפטר כדדרשין ב"מ פ"ח א' ואכלת ולא מוכר וגם הלוקח פטור, אלא כיון דמפטר אין כאן הנאת טבל, מיהו יש לפרש דברי התו' כפי' ריב"ם דלאחר מירוח לא מפטר לקוח, ומיהו נראה כיון דהתורה אמרה ולא מוכר אין כאן איסור כלוי אלא במזמינו לנכרי דאז מקרי הנאה של כלוי, ונראה דבהנאה של כלוי לא עבר אעשה דממעטין ואכלת ולא מכלה, וכ"ז מה"ת אבל חכמים חייבו לעשר במוכר ובמכלה וכשמוכר לנכרי או נהנה בכלוי ואינו מעשר עובר עשה דרבנן, ומיהו לישראל חבר לצורך מותר כיון שאינו מפקיע מצותו אין חיוב עליו לאקדומי ועשורי.

{ע"כ נדפס שם}

(כט) מכשירין פ"ב מ"י אפילו כולן עכו"מ וישראל אחד כו' דמאי, ע"כ בעכו"מ נמי חייב להפריש דאלי"כ הוי פטור לגמרי, ואי איירי בגדל ביד עכו"מ ומירחן עכו"מ, ע"כ צ"ל כדעת האומרינן דבגדל ביד עכו"מ ומירוחו עכו"מ נמי גזרו משום בעלי כיסין, והנה חייב להפריש אף תרומה

מקח וקבע למיסר אכילת עראי, ושמעינן דזכי מהפקר לא חשיב כמקח, כ"ז נלמד מהירו' ע"פ בהגר"א ז"ל.

ועפ"ז פ"י הגר"א משנת מכשירין אם רוב מכניסין לבתיהן פטור היינו באכילת עראי, למכור בשוק חייב אף באכילת עראי, ומיהו אינו מעשר רק דמאי שמא של ע"ה, ופטור מת"ג, מחצה ע"מ דמאי ר"ל ספק ולחומרא, והר"ש לא ניחא לי בזה שפ"י בפ"ק דמעשרות דוקא מידי דגורן מתחייב במוליד לשוק אבל פירות דלית להו גורן בעינן ראיית פני הבית דוקא, והכא סתמא קתני ולפיכך פירש דהולכה לשוק הוא על הרוב מן הבית, והרא"ש פ"י פ"ק דמעשרות דראית פני הבית בעינן לעולם אלא סגי בבית שבשדה ופ"י הכא ג"כ דמוליד לשוק כבר הכניס לבית בעיר או בשדה.

והר"מ פ"י דכשמכניס לבית בחזקת שעשיר קדם שהכניס, וכשמוליד לשוק בחזקת שלא עישר וא"א לכונו עס הירו' וכבר הק' כן הרא"ש וצ"ע. [ע"ע לק' סי' כ"א בדין קנין נכרי].

[במש"כ לעיל דאיסור מקדים הוא אף קדם שראה פה"ב, ע"י רש"י ביצה י"ג א' ד"ה קנסא דאף הקדימו בשבליים עובר בלאו ובירו' תרומות פ"ג ה"ג מבעי לי ולא איפשט ואין הספק משום שנפטר מת"ג וכמ"ד נשרף הכרי אינו עובר דאין התבואה נפטרת מת"ג כמש"כ הר"ש פאה פ"ה מ"ב אלא כיון דמה"ת רשאי לאכלן כולן בלא תרומה מבעי לי דלא יהא חייב משום מקדים ולפ"ז גם קדם שראה פה"ב נמי בכלל האיבעי ואפשר דאיסורא דרבנן ודאי איכא כיון דמדברנן אסור קבע].

{ע"כ נדפס שם}

חבר שמת כו' הרי הן בחזקת מתוקנים, האי חבר היינו מעשר, כן נלמד מסוגין, מיהו יש לעי' הא אמר בירו' בחבר שמת דדוקא במת מתוך ישוב וכמש"כ תו' ע"ז מ"א ומשמע שאין ודאי שהפריש כבר, אלא אם איתא דלא הפריש היה מפקד וי"ל דהכא במוליד ודאי מעשר קדם, מיהו הר"מ פ"י מה' מעשר ה"ב לא הזכיר הא דמת מתוך ישוב, אפשר דסבר דגמ' דידן דאמר משום דהוי ודאי אפי' במת פתאום הדין כן, והר"מ שם כ' ת"ח ומשמע קצת דמפרש דוקא חבר, ומיהו י"ל דבמת בעינן דוקא ת"ח דזריז טפי אבל במוליד לשוק גם מעשר הוי כחבר וקדים ומעשר, [אח"כ ראייתי בירו' פ"ג דמעשרות ה"א משמע דחיישין שמא בשעה שנכנסו לבית נטרפה דעתו ובזה בעינן דמת מתוך ישוב, וכ"מ בתוס' ברי"ש טהרות פ"ח מ"א דבכלים אמרינן שמא לא הזו ולא סמכינן דהיה מפקד וצ"ע, ובתו' ב"מ י"א כתבו בפשיטות שלא נאמר אלא במת או במפליג בדרך רחוקה, אבל לא סמכינן אזריזות לחוד] ואם רוב מכניסין לבית מותר לאכול עראי קדם שהכניס לבית, הכניס לבית מפרש ת"ג ומעשר [ומבואר כדעת הר"מ שכתבו סי' ב' סוף סק"ה דהפקר אינו פטר כה"ג] כדן ודאי, מחצה ע"מ אוכל בשדה עראי בהפרשת מעשר לחוד דממ"נ אם הוא מהמוליד לשוק כבר הופרש ממנו ואם הוא מהמכניס לבית עדיין מותר לאכול עראי אלא שמתנה בשעה שהוא מעשר שאם הוא מהמכניס לבית אין מעשרותיו חלין וכשיכניס את המעשר לבית יחזיר ויפריש מני' ובי' מספק, שאם לא יתנה אסור לאכול עראי שכבר הוקבעו לתרומה ע"י הפרשת מעשר ועוד שנמצא מקדים מעשר לתרומה [ומבואר דאף קדם שראה פני הבית יש איסור להקדים] ואם מצא דבר שיש בו סימן אפי' רוב מכניסין לבית אסור לאכול עראי כשמניח דמיהן דחשיב

סימן ב

קדם מירוח, דהא אמר בכורות י"א ב' דמרחינהו ישראל כו' מעשרן דאין קנין, אלמא דלמ"ד יש קנין פטור, וכן בגיטין מ"ז א' אמר רבה מנא אמינא לה כו' ומאי ראי' אימא במירוח ומירוח מחייב.

וע"כ צ"ל דדוקא חו"ל אינו פטר שמתחלה הוא פטור ומתלי תלי שאם יובא לפניס יתחייב, אבל שדה של א"י ביד נכרי כיון דגדולו בקדושה ומפטר משום שהוא ביד נכרי פטור לעולם, וכן כשהיתה ביד הקדש בשעת גידול כדאמר בירו' פ"ג דחלה, ויש לעי' לפ"ז הא דפירות חו"ל שבאו לארץ חייבין אם הוא דוקא כשגדלו ביד ישראל או אפי' ביד נכרי, ונראה דאפי' כשהן ביד נכרי וכדאמר בירו' הובא בר"ש חלה פ"ב מ"א דהשיב ר"ע לר"א אי אתה מודה לי בשעה שנכנסו לארץ ומצאו קמחים ובצקות דאינון חייבין, אע"ג שהיו ביד עכו"מ, אלמא דאע"ג דגדל בחו"ל ביד עכו"מ כשנכנסו לארץ חייבין.

ב) והנה מבואר מדברי הכ"מ והגר"א דחלה בעינן נמי גמר פירי בחיוב, ולפ"ז הקדיש קמה קדם שהביאה שליש ופדאה אחר שהביאה שליש פטורה מן החלה כמו שהיא פטורה מן המעשר כדאמר בירו' פ"ג דחלה, וכן כשהיתה השדה כשהביאה שליש ביד נכרי פטורה מן החלה למ"ד יש קנין, [עי' לק' סי' כ"ה ס"ק כ"ד] והדין נותן שהרי חו"ל פטורה מן החלה מדין מצות התלויות בארץ כמש"כ רש"י קדושין ל"ז א' ד"ה חובת, ובתו' ב"ב פ"א א' ד"ה ההוא, וא"כ בגדל בא"י בחיוב תליא מלתא, ומיהו אפשר דחיוב מעשר עיקרו בגידול ואע"ג דקדם שנגמרה מלאכתו מותר לאוכלו אפי' קבע מה"ת מ"מ כיון דדרך הפירות לגמורן אמרה תורה להפריש אחר גמר אבל רצונו ית' בהפרשת המעשר והרי הערמה לפוטרו אינו מדת חסידות, אבל חיוב חלה אינו אלא בגלגול שהרי אינו אלא בלחם ולא בקלי ומבושל ואין הכל עומד ללחם, ולפיכך אפשר דגידול ביד הקדש או נכרי אינו פטר מחלה. [מיהו

א) ר"מ פ"א מה' תרומה הכ"ב פירות א"י שיצאו חו"ל כו', ע"י כ"מ שפ"י שדין חלה ותרומה"ע אחד הוא, והנה אם פירות חו"ל שנכנסו לארץ חייבין מדאורייתא, קשה כל הני הלכות שכי' הר"מ בסמוך הכ"ג כ"ד, דמאי נפקותא אם יניקתן מן הארץ או מחו"ל, הרי ממ"נ אם נקבעו למעשר בחו"ל אף אם יניקתן מן הארץ פטורין, ואם נקבעו למעשר בא"י אף אם יניקתן בחוץ לארץ חייבין, ופ"י הגר"א יו"ד סי' של"א ס"ק כ"ט, דכל הני בדבר שאין להן גורן, והנה דעת הגר"א דהא דפירות חו"ל שנכנסו לארץ חייבין היינו דוקא במידי דבר גורן דעשיית גורן חשיבא והוא עיקר הדיגון וכיון שנעשה דגן בא"י חייבין, אבל מידי דלאו בני גורן אין גמורן חשיב ואזלינן בהו בתר גמר פירי, וכש"כ בנתמרח בחו"ל וראה פני הבית בארץ דאינו מתחייב בכך, וכן אם נתמרח בארץ וראה פה"ב בחו"ל לא נפטר בכך, וכן פירות אילן שיצאו חו"ל קדם שלקט כל צרכו לא מיפטר, וחילוק זה בין מירוח לשאר גמ"מ מבואר בירו' וכמש"כ מעשרות סי' ג' ס"ק כ"ה, ולדעת הגר"א מבואר דפירות א"י שיצאו לחו"ל אחר גמ"מ חייבין מה"ת, ועוד י"ל דנ"מ בהפריש קדם גמר מלאכתן דבגדל בחיוב כבר הוא מחויב וחל עליו שם תרומה אף אם הוא עכשו בחו"ל, אבל הגדל בפטור פטור ולא חל עליו שם תרומה אף אם הוא בא"י.

וא"ת אילן שעומד בחו"ל ונופו בארץ או אפכא למה הולכים אחר העיקר, נהי דיניקתו מן הארץ, כיון דנופו בחו"ל הרי בשעת היותו הוא בחו"ל וליהוי כפירות א"י שנתמרח בחו"ל, י"ל דשאני צמיחה שהוא הויה של הפירות ודאי תלוי מי הוא המהוה אם ארץ או חו"ל, ומקום מציאותו לא חשיבא כאן, משא"כ במירוח שאין הקרקע עושה בפירות כלום אזלינן בתר מקומן בשעת מירוח.

וא"ת שדה של נכרי ולקחו ישראל ומירוחו למה פטור למ"ד יש קנין, נהי דיש קנין מ"מ לא גרע גדל ביד נכרי מגדל בחו"ל, והכא ליכא לשנויא במידי דלאו בני גורן או

קמחים ובצקות חייבין בחלה, איברא דעת הר"מ דלוקח קדם מירוח ומירוח חייב מה"ת.

ונראה דהא דפירות חו"ל שנכנסו לארץ חייבין היינו דוקא קדם מירוח אבל אחר מירוח אף שלא ראו פני הבית בחו"ל אלא בארץ פטורין שאין ראיית פני הבית אלא תנאי בחיוב המעשר אבל גמר מלאכתן במירוח תליא וכשנגמרו בחו"ל כבר אי אפשר להן לבוא לידי חיוב, וכמשי"כ סי' א' סק"ח לענין לקוח ומירוח נכרי, והגומר פירותיו בחו"ל להוליכן לארץ נמי פטורין דלא מקרי חסרון הבאה חסרון מלאכה וכמשי"כ שם סק"ד.

ובפירות שאין להן מירוח כל שגמר לקיטתן ונתנן בכלי זהו גמור וכדתנן פ"ק דמעשרות, וכן פירות הארץ שגמור להוליכן לחו"ל חייבין אע"ג דהמעלה פירותיו מיהודה לגליל אוכל מהן עראי היינו משום חסרון ראית פני הבית אבל מלאכתן כבר נגמר וכמשי"כ שם, וכשי"כ לדעת הראב"ד דפירות א"י שיצאו חו"ל חייבין מדרבנן אף בנגמרו בחו"ל, והא דמעלה פירותיו מיהודה לגליל נראה דדוקא כשבעה"ב מוליכן אבל אם בעה"ב מוכרין ביהודה והלוקח מוליכן אסור לאכול עראי קדם שמכרן שהרי דעת בעה"ב למכרן כאן וכבר נקבעו, וכן אם בעה"ב מוליכן אם הביאן לביתו קדם שהוליכן הוקבעו.

מן האמור נלמד בזמנינו ששולחים פירות הארץ לחו"ל לא נפטרו הפירות בחו"ל אף אם בעה"ב הוא המוכר בחו"ל ואצ"ל אם מוכר לסיטון כאן והוא מוליכם לשם, ואין נפקותא בין אם הסיטון ישראלי או נכרי, ואסור למכור לנכרי עד שיעשר, [ואפי' מכרו במחורב כמבואר בר"מ פ"ו מהמ"ע הכ"ב, שו"ר דזה אינו, עי' דמאי סי' י"ב סק"ח י"ח] ואף הפקר אינו פטר אחר גמר מלאכה אף שלא ראה פני הבית וכמשי"כ לק' סק"ה.

ג) דין הפקר חלוק מדין הקדש ונכרי, דהקדש ונכרי פטורין בשעת גידול שליש או בשעת מירוח, אבל אם הקדש אחר הבאת שליש ופדה קדם מירוח חייב וכן אם היה ביד נכרי באמצע לא מפטר, אבל הפקר פטר ממעשר אף אם היה הפקר אחר הבאת שליש וזכה קדם מירוח, כדאמר ב"ק כ"ח א' המפקיר כרמו ולמחר השכים ובצרו כו' ופטור מן המעשר, והטעם דפטור הפקר הוא משום שיש לו חלק ונחלה עמך והלכך כל פירות שהיה אפשרות ללוי ולעני לזכות בהן כי זכה בהן אחר נמי פטור כיון דבמקרה באו ליד אחרים ולא נטלה נחלה זו מן הלויים, והיה ראוי למפטר זה שהיה הפקר שעה אחת בין ממעשר ובין מן מתנות עניים, אלא שרבתה תורה תעזוב יתירה לחייב במ"ע, ולא מפטר ממ"ע אלא זה שהיה הפקר בשעת קצירה, וכי הר"מ בפ"ה מה' מ"ע הכ"ז דלא רבתה תורה אלא בזכה הוא עצמו אבל זכה בו אחר פטור גם ממ"ע וכ"כ רש"י חולין קל"ד ב' ולפ"ז גם במ"ע הפקר שעה אחת אף שלא בזמן חיובו פטורת, אלא בזכה הבעלים עצמו לא מקרי כל כך יש לו ללוי חלק ונחלה עמך, ודוקא כשזכה במחורב אבל כשזכה בתלוש כיון שהי' הפקר בשעת קצירה פטור, וכתבו תו' תמורה ו' א' דדוקא בזכה בקרקע אבל זכה בתבואה ולא זכה בשדה פטור ממ"ע, ונראה הטעם דכיון דלא זכה בשדה חו"ל כאחר שזכה, ואולי כונת תו' כשתולש מן ההפקר וזוכה בתלישתו, אבל כשזכה בקמה חייב במ"ע.

ונראה דדין הפקר בפירות תליא מלתא שאם הפקיר הפירות ולא הפקיר הקרקע מקרי הפקר לפטור מן המעשר וממ"ע, אבל הפקיר שדה ושייר פירות חייב בכל, וכ"ה בירו' הזורע שדה הפקר חייב ועי' לק' סק"ד.

ד) ור"ש פ"ק דפאה מ"ו הביא ירו' קדושין מבואר דהא דהפקיר כרמו ולמחר השכים ובצרו פטור מן המעשר היינו דוקא בזכה בקמה ולא בקרקע [והיינו דפריך שם איך מש"ל החזיק בקמה למ"ד דהמחזיק בנכסי הגר בשדה זו לא קנה שדה אחרת ביש הפסק ביניהן, וה"נ לא

מהא דמסקינן חולין קל"ו א' לר"א גדל ביד נכרי פטור מראשית הגז אע"ג דעיקר חיובו לאחר שגזז, כמו כן חלה דילפינן לה מנחות ס"ז א' ראשית ראשית מתרומה הדין נותן דגדל בפטור פטור ולא מסתבר להחמיר בחלה יותר מראשית הגז, ועוד רא"י מהא דפריך ב"מ פ"ט א' א"ה חלה נמי ולא מוקי לה בגדל בחו"ל דלענין מעשר פטור ולענין חלה חייב משמע דגם חלה גדל בפטור פטור [והלא אין תורמין חלה מחדש על הישן כדתנן חלה פ"ד מ"ד, ואי אין לחלה עסק בגידול לא שייך דין חדש וישן, ועי' לק' בליקוטין סי' ז' סק"ד] ואי פירות חו"ל שנכנסו לארץ חייבין בחלה חייבין במעשר, ומיהו מצינו דהפקר אינו פטר מן החלה כדאמר בכורות י"ב ב' בעיסת שביעית, אע"ג דהפקר בשעת גלגול מסתבר דפטר [וכ"ה ביו"ד סי' ש"ל ס"ז] ועי' סק"ד, ואפשר דגזיה"כ הוא בשביעית מקרא לדורותיכם, אבל בלי הר"מ שביעית פ"ט מ"ט ל"מ כן, אבל דבריו ז"ל צ"ע שלא הביא סוגיא דבכורות, ויש לחלק בין גדל בחו"ל או ביד נכרי שאין הפירות בלי חיובא כלל, ובין הפקר והקדש דהפירות בקדושת פירות הארץ אלא חסר תנאי החיוב ובוה בחלה עיקר תנאיה בגלגול]. [א"ה, ועי' במכתב הועתק לק' בסוף הספר עמ' 404].

והא דפירות חו"ל שהביאן לארץ חייבין בחלה, לר"ע בקרימת התנור תליא כדאמר בירו' פ"ב דחלה דאפי' גלגל בחו"ל ונקרם בארץ חייב, ונראה דפירות חו"ל שגלגל בארץ עדיין אינן חייבין ואם הפריש לא חייל עלי' שם חלה אע"ג דמודה ר"ע בעיסת א"י שהפריש קדם קרימה חלתו חלה מ"מ בפירות חו"ל אינה חלה דעדיין לא נתחייבה עד שתקרום פניה בארץ.

ונראה דעיקר תלוי בארץ אינה נוהגת אלא בארץ, היינו שיהא גדולי ארץ וכמו אינו נוהג אלא בארץ דכלאים וחדש וערלה, אלא משמה ילפינן דבעינן גם המירוח בארץ וכן הגלגול בחלה, וכן אם הגלגול והמירוח בארץ חשיב כגידול בארץ, ויש לעי' במירוח בארץ והביא לבית בחו"ל אי חייב מדאורייתא.

איברא ל' הר"מ לא נתישב ופשוטו משמע דמחלק בין חלה לתרומה ומעשר ובחלה חייב מה"ת ובתרומה"ע מדבריהם, אבל קשה לחלק ביניהן דאם נימא דדוקא בחלה אפשר לחייב בשעת גלגול פירות חו"ל שעיקר חיובו בגלגול, אבל במעשר עיקר חיובו בהויותו, וכמשי"כ לעיל, והלכך אע"ג דרבתה תורה בחלה פירות חו"ל שבאו לארץ אין ללמוד מזה מעשר, תקשה מנ"ל פירות ארץ שיצאו חו"ל פטורין, דלמא דוקא בחלה שעיקרו תלוי בגלגול פטרתו תורה בחו"ל אבל במעשר בגידול תליא [ועי' בספרי], ומיהו י"ל דשפיר ילפינן דמירוח חו"ל לאו מירוח הוא ואין חיוב מעשר בלא מירוח, אבל במאי דחייבה תורה חלה בפירות חו"ל בארץ ליכא למילף מעשר דבחלה אין הגידול אלא תנאי שפירות ארץ יתחייבו בגלגול, אבל אין הגידול תחלת החיוב, והלכך אמרינן דגלגול בא"י סגי לחייב אף פירות חו"ל, אבל במעשר כיון דגדל בפטור פטור לעולם, דחסר תחלת החיוב, מיהו צ"ע מנ"ל להר"מ דפירות חו"ל שנקבעו למעשר בארץ חייבין מדבריהם, ועוד קשה גלגל בחו"ל וקרם פניו בארץ למה חייב הלא הגלגול בחלה לא גרע מגידול לענין מעשר והלא גלגול הקדש פטור אף לר"ע כדאמר בירו' וע"כ דחו"ל עדיף מהקדש, [ובירו' אמר דגם לרבנן קרימת פנים בא"י מחייב], ומיהו גלגול עכו"מ אינו פטר לר"ע אע"ג דקרימת פנים ביד עכו"מ פטורת, וגידול עכו"מ פטר למ"ד יש קנין, ובוה גידול עדיף מגלגול.

והנה אפשר לומר דפירות חו"ל שנכנסו לארץ א"א לחייב במעשר מה"ת דהא אמרינן תבואת זרעך ולא לוקח, וחו"ל לא חשיבא תבואת זרעך דבארץ נאמרה, אבל חלה חייבת גם בלקוח כדאמר בירו' כשנכנסו לארץ ומצאו

דהביא שליש ביד ישראל ואח"כ לקחו הנכרי [אם איתא דיש קנין] וא"כ מאי קשיא לי למ"ד יש קנין למה חייב במעשר הא ע"כ מיירי בגדל בחיוב דא"כ לא שמעינן דאין נכרי איתא בלשון"פ, אלא ע"כ דלענין לשון"פ א"צ גדל בחיוב, ולא בעי לאוקמא בהביא שליש ביד ישראל דהו"ל לפרש נכרי שלקח שדה מישראל ונתן לשון"פ.

עוד יש להביא רא"י מהא דאמר ר"י פאה פ"ד מ"ו בנתגייר חייב בשכחה אע"ג דגדל בפטור למאי דבעי למימר ב"מ ק"א א' אליב"י דר"י יש קנין, ואף דבגמ' שם אינו אלא בדרך דחי' אכתי יש להוכיח כן דהא בגמ' דילן לא אשכח תנא דסבר אין קנין וכמשי"כ ריטב"א גיטין שם, ולמה לא הוכיח רבה מהא דר"י דמחייב בשכחה ואף רבנן לא פליגי אלא משום דילפי מקרא דכל שאינו חייב בפאה אינו חייב בכל, אלא ש"מ דלשון"פ בקצירה תליא וא"צ גדל בחיוב וכמו בכורים וכמשי"כ הריטב"א והר"ן גטין מ"ז א' דבכרו ביד ישראל חייב אף למ"ד יש קנין, ונראה דאם היה הפקר בשעת הבאת שליש פטור מדין הפקר וכמו דפוטור הפקר ממעשר בשעה אחת בכל זמן ה"נ פוטור הפקר ממ"ע בשעה שנעשה פירי ולא אתרבי מתעזוב יתירא אלא שאין הפקר שעה אחת פוטרת אחר הבאת שליש, ונמצא דהפקר בשעת הבאת שליש פוטרת לא מדין גדל בפטור אלא מדין יש לו כלוי חלק ונחלה ואפי' חזר וזכה הבעלים עצמו.

ובהא דקצירת נכרי פוטרת יש לעי' בהתחיל לקצור ונתגייר אי דינו כקצורה לסטים חצי' פאה פ"ב מ"ח דהנשארת חייבת, וכן מסתבר].

ודעת הר"מ דברייתא דהמפקיר כרמו והשכים ובצרו פליגא אברייתא דגר שמת שבירי', דלברייתא שבגמ' אף בזכה בקרקע פטור מן המעשר וכדמוכח ב"ק כ"ח א', ודוקא בזכה הוא עצמו חייב במ"ע, אבל זכה אחר פטור מכל, ופסק כברייתא שבגמ' דידן, וגם בירי' פ"ק דמעשרות מבואר דהפקיר קמה וזכה קמה פטור ממעשר ומשמע אף בלא הפקיר השדה או שהפקירה וזכה בה, וכן אמר שם הזורע שדה הפקר חייב במעשרות ופסקה הרי"מ פ"ב מה' תרומה הי"א, ונראה דבלא זכה בה איירי דאי בזכה בשדה אין זה זורע בשדה הפקר אלא בשלו, ואע"ג דלא זכה בשדה מ"מ הפירות שלו ולא דמי ליורד לשדה חבירו וזרעה דהפירות לבעל השדה והוא נוטל הוצאה או כאריס, דהכא בשדה הפקר יש לו רשות לשמש בה ושבחא של הפירות שלו כמו בגדלו באויר, ומ"מ שמעינן דאע"ג דקרקע הפקר בשעת קצירה, מ"מ כיון שהפירות שלו חייב במעשר.

ובירי' שם מסיים ר"י מפיק לישנא בזכה בשדה הבקר וגידוליה, ולא נתפרש, ואם הוא חולק וס"ל דכיון דהקרקע הפקר פטור מן המעשר וכברייתא דהחזיק בנכסי הגר, י"ל דה"ק בזכה בשדה בשעת קצירה אז הוא חייב, ואפשר דגרסינן זכתה שדה הפקר גידוליה, וס"ל דגם הפירות הבקר והמחזיק זכה בהן ואין לו להזורע אלא כאריס והו"ל פירות הבקר ופטורין מן המעשר.

ה' יר' פ"ק דמעשרות ה"א, הבקיר קמה כו' אף בהקדש כן כו', הסוגיא קשה איך יתכן שדין הקדש כדין הפקר הלא בהדיא תנן פ"ד דפאה מ"ח המקדש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות ופדאן חייבין משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין כו' הרי שאין הקדש פטור אלא א"כ הן קדושין בשעת חובתן, ואולי ר"ח מפרש לה במחובר ומשום גדל בפטור אתינן עלה, אבל בשבלים הקדש שעה אחת פוטרת, והא דאמר בהקדש כן היינו שיש חילוק בין קמה לשבלים, אבל בהקדש יש חילוק מעיקר הדין ובהפקר אין החילוק אלא מדרבנן וכמבואר לק' שאין תרומתו תרומה אלא מדרבנן, והגר"א ז"ל מהפך הגי' דבהבקר קמה אין תרומתו תרומה, אבל הבקיר שבלין תרומתו תרומה, דכיון דכבר הגיע לזמן דתרומתו תרומה אין הפקר מפקיע דינו לענין דיעבד, וגם זה קשה נהי דקדם שהפקיר אם תרם תרומתו

קנה עד שיחזיק בכל שבולת] וגם מבואר שם שאין חילוק בין זכה הבעלים לזכה אחר, והנה לפי"ז הפקר קדם קצירה אינו פוטור לא ממעשר ולא ממ"ע כיון דבשעת קצירה יש לו בעלים ואע"ג דהפקר שעה אחת בתלוש פוטור ואע"ג דזכה קדם מירוח ומירח, וכדתנן פאה פ"א מ"ו ונותן משום הפקר ופטור מן המעשר עד שימרח, וכדאמר ב"ק כ"ח א', שאני תלוש דאיתי' במעשר שאם הפריש קדם מירוח חייל עלי' שם מעשר משא"כ מחובר דליתא במעשר כלל כדאמר קדושין (נ"ט) [ס"ב] א', וכן מ"ע ליתא קדם קצירה כדאמר חולין קל"ח א', מיהו אם לא זכה בקרקע בשעת קצירה פטור מן המעשר וחייב במ"ע, ומשמע דמתעזוב יתירא נפקא לן ובמעשר כל שיש {א"ה, כמדומה דצ"ל כל שאין} לו חלק ונחלה בגוף השדה בשעת קצירה פטור ממעשר, אבל במ"ע איתרבו דכל שאין להם חלק בפירות חייב במ"ע, ומשמע לכאורה לענין מעשר דאף אם לא הפקיר הפירות מעולם רק הקרקע פטור ממעשר, ומשמע לפי"ז דאף אם גדל כולו בהפקר כל שזכה בשעת קצירה חייב, ולא קרינן לי' גדל בפטור כמו בהביא שליש ביד הקדש דפטור ממ"ע {א"ה, כמדומה דצ"ל דפטור ממעשר} כדתנן פאה פ"ד מ"ח וכדאמר בירי' שם, י"ל הפקר שאני כיון דאינו מחוסר פדי' ולא קני' כשל ישראל דמיא וכמו שפרש"י מנחות ס"ז א' ד"ה ואין, לחלק בין מירוח הקדש למירוח נכרי דהקדש גרע דמחוסר פדי', [שו"ר בירי' פ"ק דמעשרות אמר דגנך ולא דגן הפקר ומשמע שם דמירוח הפקר פטור וה"ה גדל בזמן הפקר, ומיהו עיקר הדין אי במ"ע בעינן גדל בחיוב לא מצאתי, דבמתני' דפאה לא תני הקדש עד שלא הגיע לעונת המעשרות אלא לענין מעשר ומשמע דלענין פאה א"צ גידול בחיוב, וכ"מ בהא דירי' שהביא ר"י פ"ק דפאה מ"ו, דקתני החזיק בקמה חייב בלקט ומשמע אף אם הביא שליש בעודו הפקר, וכ"מ במתני' פ"ד מ"ו ואח"כ נתגייר פטור ומשמע שאם נתגייר קדם קצירה חייב אף שגדל בפטור, ואין לומר משום דאין קנין דדוקא לענין דבר הטובל אין קנין אבל לענין מ"ע מקרי גדל בפטור וכמשי"כ סי' א' ס"ק כ"ז, ומיהו למשי"כ שם מוכח מבכורים דאפי' דבר שאינו טובל מהני אין קנין, אמנם הריטב"א גיטין מ"ז הק' למה ישראל הלוקח אחר שבכרו מביא בכורים והלוקח נקט שכחה ופאה אילו חייב להתפישן לשם לקט שכחה ופאה, ותירץ דלשון"פ אינו חובת קרקע לחוד אלא ישראל חייב ליתנן וכיון שנפטרו נפטרו, ונראה דקים לן זה משום דפאה בקצירתו תליא מלתא כדתנן פאה פ"ב מ"ז שדה שקצורה כותים כו' ור"ל אפי' לא עלתה בידם ליקח אלמא קצירת בעלים בעינן, ואילו הקרקע עושה שלה וקובעת את הפאה היה הדין נותן שא"צ קצירת בעלים, אבל בכורים כל בכור השדה קובעתו לשם בכורים ואף שהיא עכשו ביד מי שפטור כשיבואו הפירות ליד ישראל הרי הן בכורים, וכיון דלשון"פ בבעלים תליא מלתא הדין נותן דבעינן שיגדלו ביד ישראל, וכיון דחזינן דגדלו ביד נכרי חייב אלמא לא בעינן גדלו בחיוב, אמנם י"ל נהי דקצירה בעינן קצירת בעלים אבל הגידול שאינו אלא תנאי החיוב לא בעינן בעלות אבל גדל בקדושת הארץ בעינן ואם אין קנין לנכרי אף גדל ביד נכרי מקרי גדל בקדושה, אמנם יש להוכיח דלא בעינן גדל בקדושה בלשון"פ מהא דאמר גטין מ"ז א' דנכרי אינו בלשון"פ ולשון"פ דידי' חייב במעשר ובעי לאוכוחי מני' דאין קנין מדחייב במעשר, וכבר כ' ריטב"א דאף אם אין קנין אינו בלשון"פ, ויש לעי' הא עיקרו אשמעינן דאע"ג דנכרי איתא בתרומה דנפשי' וכדתנן תרומות פ"ג מ"ט, מ"מ אינו בלשון"פ, והנה הא דנכרי איתא בתרומה דנפשי' אינו אלא באופן דהתבואה חייבת בתרומה"ע כמבואר מנחות ס"ז א' דמוכח מיני' דאין מירוח נכרי פטור, ומיירי ג"כ באופן שגדל בחיוב וכמשי"כ תו' גיטין כ"ג ב' ד"ה הנכרי, ואם איתא דלשון"פ נמי בעינן גדל בחיוב א"כ בעי תנא לאשמעינן שאין נכרי איתא בלשון"פ בגדל בחיוב והיינו

דנתחייב ג"כ להפריש שאר מעשרות כמו בעשה גורן, וכ"מ בר"מ דאם תרם תרומתו תרומה מדרבנן שסמכו ענין לו עשה גורן מלקט וכ"כ דקדם שהביא שליש אם תרם אינו תרומה, וא"צ להשמיענו מדאורייתא אלא מדרבנן ומשום דאשכחן בפ"ק דדמאי בחלת ע"ה ומדומע דאע"ג דפטור מן הדמאי אם הפריש חילל כדאמר בירו' שם. [ע"י ירו' פ"א ה"ג ולא מפירות שהביאו שליש כו'].

ויש מקום להגיה ולמגרס ר"ח בשם ר"ח אף בהקדש כן לק' אחרי שסיים היא פיאה היא הבקר ור"ח בשם ר"ח בא לתרץ שאין ללמוד מהא דר' ינאי שאם אתה אומר היא פיאה היא הבקר א"כ אמור אף בהקדש כן וזה א"א שהרי הקדש קמה ופדה קמה או שבלין ופדה שבלין חייב, ואח"כ הביא הירו' דברי ר"י שכבר הקשו כן ומתיר דשאני הקדש מהפקר, ולפי"ז ר"ח ס"ל דהבקר קמה ופדה קמה חייב דהבקר שלא בתלוש לאו כלום הוא וכבריינתא שבירו' לעיל סק"ד, ומהא דר' ינאי משמע אף הבקר במחור פטור דפאה פטור אף כשזכה בה במחור, ור"ח ס"ל דמקרא ילפינן רק לפטור מ"ע ממעשר שכיון שהן מתנות אינן בכלל חלק ונחלה, אבל הבקר לא ילפינן מכאן ומביא רא"י מהקדש, ומיהו אכתי לא נתיישב מאי קשיא ל"י מפאה, שאני פאה דלא זכה בקרקע רק בקמה ובכה"ג גם בקמה פטור, ועוד אי הבקר לא נלמד מקרא כי אין לו חלק, מנ"ל לחלק בין הבקר להקדש בהקדש שבלין ועדיין צ"ע.

הפקר פטור אף לאחר מירוח קדם שראה פני הבית אע"ג שזכה והכניס לבית, כ"כ הר"ש פאה פ"א מ"י, ובפ"ג דמ"ש מ"י, אלא שצדד שחייב מדרבנן, אבל הר"מ פ"ג מה' מעשר ה"כ כ' דאם נגמר לא יפקיר אע"ג דלא נקבע ור"ל שאין ההפקר פטור, וע"י לעיל ס"י א' סק"ל. [א"ה, ע"ע מעשרות ס"י א' סק"ב].

ו) חולין קל"ו א' מה תרומה בארץ ולא בחו"ל אף ראשית הגז ומתנות בארץ ולא בחו"ל, נראה דר"ל דגזז בחו"ל ושחט בחו"ל אבל לענין גידול לא שייך למילף דהתם הגידול מן הארץ והכא לא שייך גידול מן הארץ, ומכאן רא"י דפירות ארץ שנתמרחו בחו"ל פטורין וכמשי"כ הר"מ, דאי נתמרחו בחו"ל חייבין, כמו כן נגזז ונשחט בחו"ל יהא חייב, ומיהו יש לדחות דפירות דגידולן מן הארץ לא אכפת לן אם נתמרחו בחו"ל, אבל ברה"ג ומתנות בעינן גזיזה ושחיטה בארץ.

והנה נהגו עלמא כר"א, ויש לעי' בזה"ז אי חייב בא"י, ונראה דלדעת הראב"ד דק"ש קלע"ל ונהגא תרומה מה"ת ודאי גם אלו נוהגין, ולדעת הרשב"א דקיי"ל לא קלע"ל אינן נוהגין מה"ת ומ"מ מדרבנן נהגי, ולדעת הר"מ דאין תרומה נהגא מה"ת משום דבעינן כל יושביה עליה ה"נ בהני לא נהגא מה"ת ונהגא מדרבנן, ומה שלא נהגו כן בא"י הוא משום שאנו מעלין לכהונה ע"פ עצמו ואינו ראוי ליתנו מתנות כהונה ע"פ עצמו וכמשי"כ ס"י ה' ס"ק י"ב, ואכתי חייבין להעלותן בדמים, ואחרונים ז"ל כתבו לנהוג בא"י, ע"י יו"ד ס"י ס"א ובאחרונים.

תרומה שהוא בר חיוב אלא שלא נגמרה מלאכתו, אבל בהפקיר שבלין כיון דעכשו הוא בר פטור שהרי אם מירחו כן נמי פטור למה יהא תרומתו תרומה, והלא מירוח עכו"מ פטור ואף אם הפריש אינו תרומה כדמוכח מנחות ס"ז א'.

והא דאמר אף בהקדש כן פ"י הגר"א דבהקדש אם הקדש שבלים ופדה שבלים חייב, ומתני' דפאה עד שלא באו לעונת המעשרות היינו גמר מלאכה, אבל הקדש קמה פטור, וקשה דבהקדש כן לא משמע הכי, ועוד כיון דמדמה הקדש להבקר מ"ש הבקר דאינו חייב לכתחלה להפריש אף בהפקיר שבלין, ומ"ש דבהקדש חייב, ועוד מנ"ל דרבנן פליגי הלא גם ר"ח מודה דיש חילוק בין הבקר להקדש בהקדש שבלין שאין הקדש שבלין פטור, ועוד קשה דלג"י הגר"א דבהקדש שבלין תרומתו תרומה משום שכבר בא לדון תרומה אין חילוק בין מירח בשעה שהוא הבקר לזכה ואח"כ מירח, וא"כ בהקדש דאמרין דהקדש שבלין ופדה שבלין חייב, כי הקדש שבלין ופדה אחר מירוח נמי יהא חייב.

עוד פ"י הגר"א דהא דאמר אף בהקדש כן היינו דגם בהקדש יש חילוק בין הקדש קמה להקדש שבלין לענין אם מירח בעודו הקדש [דודאי הקדש אינו פטור אלא בשעת חובתו וכמתנייתא דפאה וחלה אבל באמצע אינו פטור ואין הקדש כהפקר בזה אלא לענין אם היה הקדש בשעת מירוח יש חילוק בין הקדש קמה להקדש שבלין דאם הקדש שבלין ומירח ופדה נהי דפטור מן התרומה מ"מ אם הפריש ה"ז תרומה] והא דאמר דפליגי רבנן עלי' היינו מהא דאמר ר"א דאי נתמרח ביד הקדש דגנך ולא דגן הקדש ומשמע דאף אם הקדש שבלין והפריש אינה תרומה, וקשה מאין פסיקא ל"י דאף דיעבד לא הוי תרומה ולכאורה גם ר"ח אית ל"י דגנך ולא דגן הפקר והקדש ומ"מ אם הפריש הוי תרומה כיון דהבקר והקדש שבלין.

והר"מ פ"ב מה"ת ה"ב פסק כר"ח וכג"י דידן דבהפקיר קמה אם עבר והפריש ה"ז תרומה וסיים הר"מ שם דבכל פטור אם עבר והפריש אינו תרומה ולא נתפרש מ"ש הבקר קמה מכל הפטורין, ונראה דאינו אלא מדרבנן דלא מנכרא מלתא כל כך שהוא פטור, וכ"מ בהש' הראב"ד שם שכתב דהא דאמרין דאם הפריש תרומתו תרומה ובשבלים אין תרומתו תרומה היינו בלא עשה גורן, ואם כאן התרומה דאורייתא לא היה הר"א נמנע להזכיר דאף בעשה גורן יש נפקותא דבהפקיר קמה הוי תרומה דאורייתא ובהפקיר שבלים אין תרומתו תרומה מה"ת, אלא גם כאן מדין עשה גורן אתינן עלה, דכיון שהפריש תרומה לא נראה כהפקר והוי כהעמיד גורן, והעמיד גורן מחייב בהפקר כמו בלקט כדאמר ברכות מ' ב', והנה חידש כאן הראב"ד דהא דאמר סוטה מ"ג ב' דבעיר פטור אף בהעמיד גורן היינו דוקא בלקט אבל בהפקר אף בעיר חייב, ואפשר דהא דכתב הר"א ואפי' בעיר, ר"ל בהפקיר קמה חייב אפי' העמיד גורן בעיר ובשבלים פטור, וצ"ל דבהפקיר בשעת זמן חלות תרומה מפרסמא מלתא טפי והוי כמו בלקט בעיר ולא גזרו חכמים, ולפי האמור י"ל דהא דאמר עבר ותרם תרומתו תרומה

סימן ג

אין מקום לחלק בין מצוה למצוה ולא היה ראוי להתחייב בשום מצוה מן התלויות בארץ עד שעת קידוש, אלא שלא היה קידוש בקדושה ראשונה אלא הארץ נתקדשה בכיבוש, ולפיכך בעינן קרא להורות אם בכיבוש כולו או בכל מקצת וקיי"ל דבחלה נתחייבו מיד ובשאר דבר"י עד אחר ירושה וישיבה [ע"י מה שהועתק ערלה ס"י א' סק"א] וכ"מ בירו' שביעית פ"ו ה"א דמאי פ"ב ה"א סבר ר"א ממעלי מסין כמו שנתכבשו, ואי נתקדשה א"י כולה הרי נתקדשה, ואי לא קדשו עד אחר כיבוש, ומעלי מסין קדשו, הו"ל למימר בהדיא סבר מעלי מסין קדשו אלא משמע דבכיבוש נתקדשו.

א) ר"מ פ"א מה"ת ה"ה שקדושה ראשונה לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד כו', מבואר שק"ר לא היתה בקידוש [ענין הקידוש לא נתפרש כמשי"כ רש"י שבועות ט"ז א' ובתו' ערכין ל"ב ב' ד"ה וקדשו, ובר"מ פ"ו מה' בה"ב משמע דהחזיקו ע"מ שיוקדש היינו קידושו וע"מ שלא יוקדש לא קדשין] אלא בכיבוש בלבד, ומקור דברי רבנו מהא דאמר קדושין ל"ז א' ללמדך שכ"מ שנאמר מושב אינו אלא לאחר ירושה וישיבה וכל הסוגיא שם דבעי קרא במידי דתלו' בארץ אימת נתחייבו אם תכף בכניסתן או לאחר ירושה וישיבה ובחלה נתחייבו מיד, ואם איתא דבעי קידוש

ולר"י שעדיין לא נאסר חדש עד אחר י"ד שנה נחא בפשיטות שעדיין מותרין בחדש ובשנת ט"ו לביאתן ל"ק איך אכלו מצה דודאי היה להם של אשתקד.

והר"ש ז"ל קשיא לי הא דאמר איך אכלו מצה לימא של אשתקד ולפיכך פי' דגם של אשתקד נאסר, ולפי"ז צ"ע הא דאמר משל תגרי נכרים דאכתי למה לא נאסר השתא משום חדש, ואפשר לדחוק שאין נוהג בשל נכרי וכדעת ה"ח, ואע"ג דמה שמצאו ישראל נמי של נכרים הם כדאמר ר"ה י"ג א' וכמשי"כ תו' שם שזכו במה שזרעו, מ"מ י"ל דשל ישראל הוא מחמת הקרקע ולפיכך יש בו איסור חדש, ואינו ראוי לעומר משום חלק נכרי.

ג) בהגר"א יו"ד סי' רצ"ג סק"ב לא קיי"ל כותיהו דסוגיא דהלכה בכ"מ כותי דר"א כצ"ל, לי בכ"מ צ"ע דאינו אלא בגמ' ר"ה י"ג א' וכמשי"כ רבנו לק' בליקוט, והא דרבינא במנחות שהזכירו רבנו ביחוד.

שם אלמא דל"א ממה שתגרי עכו"מ אלא לר"י ת"ק דקדושין כו', תמוה מאד דלר"י הלא לא נאסרו כלל בכניסתן לארץ ואי לאחר י"ד שנה קאמר הלא היו יכולין לאכול משל אשתקד כמו בכל השנים, ואי כדעת ר"ש שנאסרו גם בשל אשתקד, זה לא יתכן לר"י כיון שגדל בפטור הו"ל כגדל בחו"ל וצ"ע.

ד) נדה מ"ז א' סבריה מ"ד תרומה דרבנן חלה דרבנן, יש לעי' הא חלה א"צ קידוש הארץ שהרי נתחייבו בז' שכבשו וז' שחלקו וכדאמר בסמוך, וי"ל דסבריה דלענין חלה נתקדשה הארץ כיון שנכנסו בארץ אבל קידוש בעי, ובזמן בית שני נתחייבו בחלה בקדושת עזרא, ואחר חורבן נפטרה מן החלה כמו שנפטרה מן התרומה.

ויש לעי' לרבנן דאשכח ר"ה ברדריי דחלה דאוריתא לכו"ע תקשה להו הא דפטר ר"י מדומע מן החלה.

יבמות פ"ב ב' תוד"ה ירושה, ולא יתכן לפרש כן כו' מפליג ר"י בין תרומה לחלה כו', צ"ע דאפי' אי ק"ר של יהושע קדשה לע"ל, מ"מ בדין הוא למפטר מחלה לאחר שגלו שהרי חלה א"צ קידוש ור"ה ברדריי לא פליג עליה דרבנן אלא דבעינן ישיבת כולם וכל שאין כל ישראל עליה פטורין מן החלה, ושמעין דאע"ג דכבר היו כל ישראל עליה ונתחייבו מ"מ כיון שגלו נפטרו, ואפשר דדעת תו' דר"ה ברדריי ס"ל דגם חלה צריך לקידוש הארץ וביאת כולם מקרי כיבוש וקידוש, וכ"מ ברא"ש חלה פ"ד מ"ח אות ה', והלכך כיון שגלו נפטרו ועזרא לא קידש לענין חלה כיון דחסר ביאת כולם, אבל לרבנן דחלה א"צ קידוש רק ביאת כולם, הדין נותן דלא נפטרו אף כשגלו כיון שכבר היו כולם פעם אחת, [ומיהו אשכחן לענין יובל אע"ג דכבר נהגו פסקו משגלו ב"ג ובר' כדאמר ערכין ל"ב ב', וי"ל דשא"ה דכתיב וקראתם דרור לכל יושביה ובעינן כל יושביה בשעת קריאת דרור].

ה) ערכין י"ג א' תוד"ה הנך, בתו' לעיל ד"ה הנך, מבואר דנחלקו ר"י ורבנן אי הפסיקו את המנין בגלות שני המטות וחצי וחזרו במנין החדש כדאהדרינהו עזרא, או שהיה המנין הראשון קיים דר"י סבר דהפסיקו המנין והוכרח לומר כן דאל"כ לא מש"ל י"ד שנה אחר החורבן יובל ולרבנן לא הפסיקו ומנו יובלות לקדש שמיטין, והנה קשיא להו כאן לרבנן למה לא מנו יובלות גם בגלות בבל כדי לקדש שמיטין, ותירצו משום שלא נהג שביעית וקשיא להו הא נהג שביעית לענין כספים, ונראה דעיקר ילפוטא מקרא דלכל יושביה הוא שאין ראוי לקדשו ליובל אלא בזמן שכל יושביה עליה דיוכל עיקרו בקידוש וכדאמר ר"ה ט' ב' יכול אע"פ שלא שלחו כו' וחכ"א שלשתן מעכבות בו, וס"ל לרבנן דנהי שאינו ראוי לקידוש מ"מ לענין מנין קדושת יובל עליו ואינו עולה למנין כמו בעברו ולא קדשוהו דמ"מ הוא קדוש לענין שאינו מן המנין, והלכך באותן השנים שגלו ולא היו כל

שם ה"ב אבל יחיד מישראל כו' אינו נקרא א"י כו', הנה מבואר מדברי רבנו דהא דנחלקו בגמ' בסוריא אי כ"י שמו כיבוש, היינו מה שכיבש מחו"ל קדם שכיבשו הארץ לכל גבולותיה וקרי לה כיבוש יחיד שאין זו חובת ישורון אלא כיחיד העושה לצרכו, אבל כיבוש יחיד שלא מדעת המלך וסנהדרין לכו"ע אינו כיבוש וכדמצינו בקדושת ירושלם, ובקדושת הארץ קיי"ל דסגי באחד מכל אלו וכמשי"כ לק' ס"ק ט"ז, והלה למה שפירש רבנו דהכיבוש הוא המקדש הדין נותן שצריך ע"פ ב"ד הגדול, כדין קידוש, ואפשר שאם כיבש היחיד ואח"כ הסכימו עליו ב"ד הגדול שפיר מיקדש.

שם ומפני זה חלק יהושע וב"ד כו', צ"ע דמה ענין חלוקה לכאן דכשי"כ שאם לא היתה נחלקת קדם כיבוש והיה הכיבוש לצורך כל ישראל דחשיב כיבוש רבים, והעיקר תלוי רק בהסכמת יהושע וב"ד על הכיבוש.

ב) כתובות כ"ה א' שהרי ז' שכבשו וז' שחלקו נתחייבו בחלה, ור"ל דחלה א"צ לתנאי של קידוש הארץ בכיבוש וקידוש אלא בזה שהארץ נתנה לאברהם אע"ה סגי לחיוב חלה, וא"כ גם בזה"ז שבטלה קדושת הארץ ופטורה מן המעשר מ"מ חייבת בחלה, ונ"ר דסברי דהא דבעי' ביאת כולם היינו בתחלה שלא התחילה המצוה עד ביאת כולם אבל כיון שכבר נתחייבו חייבין אף בזמן שאין כל יושביה עליה, ור"ה בדריי סבר שהוא תנאי בחלה לעולם דבעינן כל ישראל בארץ, וביאת כולם היינו כניסת כל ישראל בארץ ואף שלא החזיקו אלא במקצת הארץ.

חלה פ"ב מ"א ר"ש תמן עד שלא נכנסו לארץ למפרע ירשו כו', תימא הא מ"מ אין קדושת הארץ עד שעת כיבוש וכמשי"כ הרי"מ פ"א מה"י דקדושה ראשונה היתה ע"י כיבוש והרי ק"ר בטלה כשגלו וכשי"כ שלא נתקדשה הארץ קדם שנכנסו, וי"ל שאני חלה שא"צ לקדושת הארץ וכמשי"כ לעיל וסגי במה שנתנה לישראל, ואע"ג דבעינן ביאת ישראל וביאת כולם מ"מ בזה סגי שיהי' זמן חיוב בשעת קרימת תנור ולא אימעט מקרא דלחם הארץ דמ"מ לחם הארץ הוא.

שם ר"י בעי קומי ר"י בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמה לחה כו', מקום הספק הוא שדין חדש נוהג בחו"ל דהא סוגין כר"ע קדושין ל"ז א' דמושבותיכם בכ"מ שאתם יושבים ולפיכך נתחייבו תכף בכניסתן והא דלא נתחייבו קדם כניסה הוא משום דכתיב כי תבאו כדאמר מנחות פ"ד א', ואילו היה דין חדש בא"י דוקא הגדל קדם שנכנסו לארץ ודאי לא היה נוהג בו דין חדש כיון שגדל בפטור, אבל כיון שנוהג בחו"ל וא"צ לקדושת הארץ אלא שלא הגיע הזמן לנהוג בו איסור חדש עד כניסה בזה י"ל כיון שנכנסו נאסרו אף בזה שגדל מקדם והשיב לו שנאסרו אף בזה שגדל מקדם, ושאל אי דוקא בלחה שעדין לא הגיע זמנה לקצור ותבואה זו ראוי לעומר הנקצר לה, יבשה מהו שאין מצות העומר מן היבש כדתנן מנחות ע"א א', וכל שאין ראוי לעומר יש מקום לומר שכיון שהגיעה התבואה לזה קדם שנתחייבו ישראל בעומר כבר נפטרה מאיסור חדש והשיב דאפי' יבשה אסורה ואפי' קצורה שכבר אין מצות העומר בזה שמצותו בקמה ופריך א"כ שהן אסורין בחטין שבעלי איך אכלו מצה.

שם ממה שהיו תגרין נכרים מוכרין להן וכר"י כו', נראה דאז כר"י קאמר ומתגרי נכרים היינו משל אשתקד, והוי מצי למימר משל ישן של אשתקד אלא דאי אפשר לעמוד על זה ובהו קאמר דהיה להם ממה שלקחו כבר של אשתקד, אבל אי אפשר לומר דשל תגרים היינו מחו"ל דכיון דחדש נוהג בחו"ל אף הגדל קדם שנכנסו לארץ נאסר כמו שנאסר חדש של א"י.

לאחר החורבן מניין שמיטות ולא יובלות שאין קדושת יובל לענין מנין כמו שאין יובל לדיני היובל וא"כ החשבון מכוון שבמוצאי שביעית חרב הבית ואף לרבנן דר"י וא"צ למאי דשו"ט ערכין י"ב ב' ולדעת זו אין חילוק בין קדושת הארץ לקדושת ירושלים ומקדש.

ואמנם הר"מ בחיבורו נטה במקצת מזה והוא דיש חילוק בין קדושת הארץ למקדש וירושלם וקדושת הארץ בטלה בחורבן הראשון וכמו שאמר ר"י יבמות פ"ב ב' אבל קדושת מקדש וירושלם לא בטלה קדושה של שלמה, והא דאמר שבעות ט"ז א' דעזרא לא מצי קדיש אינו אלא קדושת מקדש אבל קדושת ארץ שפיר מצי עזרא לקדש והלכך בבית שני קדיש יובל לענין שאינו נמנה בשנות השמיטה דעזרא קדש הארץ אף לענין יובל, אבל לאחר חורבן פקעה קדושת יובל לגמרי דלענין מנין לחוד לא קדשה לע"ל [ואע"ג דבזמן הבית קדשה למנין לחוד התם משום שקוו שיחזרו כל ישראל ויחזור יובל למקומו והלכך קדש הארץ לקדושת יובל וממילא אף שלא חזרו היתה קדושת היובל קימת לענין מנין אבל לא קדשה לזמן הגלות כיון שאין נפקותא בקדושתה אלא לענין מנין], והלכך לאחר חורבן מונין ז' ז', וכן בגלות בבל מנו לענין שמיטת כספים ז' ז' כיון דבארץ לא היה קדושת יובל כלל, וסוגיא דערכין י"ב ב' קימת וכו"א דהני שית שני עד דסליק עזרא לא קחשיב. ולהאמור ניחא הא דפסק הר"מ בפ"ב הי"ד ט"ו דלענין בתי ע"ח לא קדשה לע"ל ולכאורה כיון דק"ש קימת בארץ למה קדושת בתי ע"ח בטלה ואי לירושלים מדמינן להו להוי ק"ר קימת וכבר השיג בזה הר"א וי"ל דדעת הר"מ דלענין בתי ע"ח קיי"ל כמ"ד לא קלע"ל כיון דק"ר בטלה לענין יובל דהא קדושת הארץ בטלה וממילא אין ראוי לקיים קדושת בתי ע"ח לשעתה שאין נפקותא בקדושתן שאין דין בתי ע"ח נהוגות בזמן שאין יובל אף אם יהיו מקודשים, והלכך לא קדשו לע"ל לקדושה לחוד וכיון דבזמן החורבן אינן ראויין לקדשן פקע קדושתיהן ולכשיבנה בית שני צריכים קידוש וכן עזרא קידשן לשעתן אולי ישובו כל ישראל אבל כשחרב בשני פקע קדושתן ולא קדשן לע"ל, שאף אם ישובו ישראל קדם הגאולה אין היובל חוזר דבעינן שיהא כל אחד מכיר בשלו וחלוקה ראשונה בטלה ולעתיד צריך חלוקה חדשה כדאמר ב"ב קכ"ב א'.

ואע"ג דאיכא למ"ד ערכין ל"ב ב' דקדשן לע"ל מ"מ און לדינא נקטינן כמ"ד לא קדשה לע"ל א"נ מ"ד קדשה לע"ל סבר דקדושת הארץ ג"כ לא בטלה ואם ישובו ישראל לארץ אף קדם גאולתן ישוב דין יובל, והלכך ראוי גם לקיים קדושת בתי ע"ח.

ומטעם זה קדשו הארץ לע"ל לענין תרומ"ע אע"ג דלדעת הר"מ בעינן ביאת כולכם מ"מ ראוי לקדש דאם יבואו רוב ישראל טרם שישבו מלך ונביא וסנהדרין נמי יתחייבו בתרומ"ע דלא בעינן שיהא כל אחד מכיר בשלו, אלא ביאת כולם.

ערכין ל"ב א' כגון קצרה הישנה כו' וכן כיו"ב בגמ' איכא פלוגתא איכא למ"ד אלו קדשום כשעלו מן הגולה והראשונות בטלה קדושתן ומשמע דליכא רק הני דמני ואיכא למ"ד דאלו נתברר לחכמים שמנו ואם יתברר בעוד עירות שהן מוקפות מימות יב"נ נמי קדשי דק"ר לא בטלה, ומשנתנו אפשר לפרש לכו"ע והא דקתני וכיו"ב היינו שכל שהיו מוקפות מימות יב"נ ראוי לקדשם ועיקר דינא דבתי ע"ח קתני דצריך מימות יב"נ והזכיר אותן שקדשו.

והא דפריך בגמ' מאי קאמר ופרש"י ותו' וכי אין יותר לכו"ע פריך דהא איכא קצרה ואינך דחשיב במתני' ואם בא לפרש היכן הם הו"ל לפרש כולהו וגם אין דרך התנא לפרש מקומותיהן שהן ידועות וגם אין גליל ועבר הירדן סימן, אלא שאם לא היה יותר אפשר לתנא למסור שאינן אלא יחידות אחת בגליל ואחת בעבר הירדן וגי

יושביה עליה מנו יובל לקדש שמיטין, וכן כשעלה עזרא קידש לענין יובל כדאמר לק' ל"ב ב' אע"פ שאין מצוות היובל נוהגות מ"מ קדושת היובל איתי' לענין המנין, אבל בגלות בבל כיון שבטלה קדושה בטלה קדושת יובל לגמרי והלכך לרבנן דרבי גיטין ל"ו א' דשמיטת כספים נוהג מה"י בזה"י וה"ה בגלות בבל מונין ז' ז' ואין מונין יובל שאין קדושת יובל כלל כיון שבטלה קדושת הארץ והוי א"י כח"ל, ובזה יש לפרש שיטת הגאונים דלאחר החורבן מונין ז' ז' ואין מונין יובל [אף דקיי"ל כרבנן דשנת היובל אינו עולה] וכסוגיא דע"ז ט' ב', דקיי"ל כרבנן דר"י יבמות פ"ב א' ב' דקדושה שני נמי לא קלע"ל, והלכך בטלה קדושת יובל לגמרי, וחושבין שמיטה לענין כספים ז' ז', [ואפשר שזו כונת הר"מ בתשובה שהביא בכ"מ פ"י ה"ה, אלא שיש בה ט"ס וצ"ל וחושבנא דילי' אליבא דמ"ד עזרא קידש כו' ואזיל מימרא קמא דאמרי כו' אליבא דמ"ד עזרא לא קידש כו', מיהו לפ"ז ע"כ דעת הגאונים דקיי"ל לא קלע"ל, ואין כן דעת הר"מ, ובתשובה שם סיים הר"מ דבגמ' אזלא כמ"ד לא קדש ומשמע דר"ל לא קדש עזרא אלא ק"ר קיימת וא"כ לא נתישבו דברי הגאונים ואפשר להגיה לא קדשה אבל אין כן דעת רבנו וצ"ע], ואף את"ל דהלכה כרבי דהשמטת כספים בזה"י נמי דרבנן, מ"מ תיקנו חכמים למנות ז' ז' בין לענין כספים בין לענין שמיטת קרקע כיון דקדושת יובל בטלה אין ראוי להפסיק בשנת היובל ועבדינן כמו לרבנן בשמיטת כספים, ויש מקום לומר דאפי' את"ל דהלכה כר"י דקדושה שני קלע"ל מ"מ לענין יובל לא קלע"ל כיון דעיקר היובל א"א לנהוג אחר חורבן אין קדושתו אלא לזמנו, ויתישב מנין הגאונים אף לשיטת הסוברין דקיי"ל ק"ש קידשה לע"ל, ואפשר דסוגיא דערכין כרבנן אבל לרבי שאם אין יובל אין שמיטה, הדרין לומר כיון שאין שמיטה אין יובל אף לענין מנין שאינו קדוש כלל.

ו) והא דס"ל לר"י דבימי הגלות עד דאהדרינהו עזרא לא נכנס בכלל החשבון וכדאהדרינהו התחילו במנין חדש הוא אפי' לרבנן דרבי דנהגו שמיטין באותן השנים דמ"מ כיון דאהדרינהו וחזרה קדושת יובל נפסק המנין שאין השנים הקדמוניות עולות ליובל ואין ראוי למנות ב' מנינים אחת לשמטות ואחת ליובל והוכרח להתחיל מנין חדש.

במש"כ סי' ג' זכינו בו דברים לפרש תשובת הר"מ שהביא הכ"מ והוא דהא דאמר ערכין ל"ב ב' מנו יובלות לקדש שמיטין אינו אלא אי סברין דק"ר ל"ק לע"ל ועזרא קידש ואז שפיר קידש אף ע"מ שאם לא יהיו כל יושביה עליה יוקדש יובל מיהא לענין שלא יעלה למנין שנות השמיטות, אבל אי ק"ר קלע"ל ועזרא לא היה יכול לקדש משום דחסר לי' או"ת כדאמר שבעות ט"ז א', אז אמרינן דלא קדשו לע"ל אלא במידי דנהוג עצם הקדושה כמו קדושת הארץ לענין תרומ"ע וקדושת המקדש להקריב אע"פ שאין בית אבל לענין יובל כיון שאין עצם היובל משום שאין כל יושביה עליה לא נמשכה קדושת היובל קדושה קלישתא לענין שלא יעלה לשנות השמיטות והלכך בזמן גלות בבל וכל זמן בית שני ואחר חורבן מונין ז' ז', והנה סוגיא דערכין י"ב ב' דק"ר של יהושע בטלה דהא ר"י אמר לה שם ור"י הכי תני בס"ע דקדושת יהושע בטלה וכדאמר יבמות פ"ב ב' והלכך ס"ל בגמ' שם דבזמן עזרא הותחל מנין חדש שהרי בזמן גלות בבל פקעה קדושת הארץ לגמרי ועזרא קידש וגם סבר שם דבבית שני לא היה שנת יובל עולה לשנות השמיטה אע"ג דלא נהוג עיקר היובל, והא דהוי סבר דשית שני עד דאתא עזרא סלקא למנינא אע"ג דק"ר בטלה צ"ל דהוי סבר דזרובבל ונביאים קדשו את הארץ קדם שבא עזרא.

והנה כל זה אינו לדינא דאנן קיי"ל דק"ר של יהושע לא בטלה וכמ"ד ערכין ל"ב ב' דבתי ע"ח קדשי מימות יהושע וכדקיי"ל אף שאין לו חומה עכשו וכו"ה שבעות ט"ז א' דעזרא לא קידש וא"כ בין בגלות בבל ובין בבית שני ובין

בזה"ז דרבנן היינו משום דהכי מפרש לה ר"י ביבמות [מיהו הא דאמר גטין ס"ה א' במעשר בזה"ז דרבנן משמע דכן הלכה, וסתם מתניי מעשרות פ"ב מ"א דמתנה אינה כמכר מוקי בירו' כמ"ד מאליהן קבלו עליהן וכ"פ הר"מ פ"ה מה' מעשר הי"ו] א"נ כדעת הר"מ דתרומה כחלה.

והא דאמר סנהדרין כ"ו א' פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא צ"ל משום פקוח נפש כמשי"כ תו' שם.

והא דאמר גיטין ל"ו א' בשביעית בזה"ז ורבי היא לא קיימא במסקנא וכדפרש"י ובבבגר"א חו"מ סי' ס"ז הביא שגם דעת רמב"ן שאין הלכה כרבי [ומצאתי כן בס' הזכות גטין ל"ו] ומהא דקדושין ל"ח ב' אין הכרח דהלכה כרבי אלא איצטריך לאשמעין דשמיטת כספים נהגא בחו"ל.

אבל דעת הר"מ פ"ט מה"ש ה"ב דהלכה כרבי, דמפרש סוגיא דגטין דרבא ל"פ אדאביי וכפי' תו', וצ"ל דסוגיא דערבין הוא אליבא דההוא תנא דבריייתא וס"ל לההוא תנא כרבנן אבל אין הלכה כן, וסוגיא דמ"ק צ"ל דס"ל דאי למ"ד קדשה לע"ל נהגא תוספת בזה"ז ה"ה לדין נהגא מדרבנן אבל אי למ"ד קדשה לע"ל לא נהגא תוספת בזה"ז דלא נאמר תוספת אלא בזמן שביהמ"ק קיים ה"ה לדין, והא דאמר מ"ק שם דומיא דניסוך המים כו' ה"ק שאין מצות תוספת ראוי' אלא בזמן שביהמ"ק קיים, ולא כמו שפי' תו' שם דהלכה נאמרה תרויהו כהדדי, אלא קושטא דמלתא קאמר שאין תוספת הזה ראוי בזמן שאין ביהמ"ק כמו שאין ראוי ניסוך המים בלא מקדש, והלכך בזה"ז מלבד שאין תוספת משום שאין עיקר אלא אף אי באו חכמים וגזרו על השביעית לא ראו לתקן תוספת שאין תוספת נאות בזה"ז.

ח) ונראה דלענין שביעית בזה"ז יש לסמוך שהוא מדרבנן שזו דעת הרמב"ם כיון שפסק כרבי וכן משמע בל' הר"מ פ"י ה"ט [ובכ"מ נדחק שם] והא דכ' בפ"ד הכ"ה דנוהג שלא בפני הבית אין ראוי' דהא כתב כן גם בתרומה, וזו נראה דעת הראב"ד פ"י ה"ו שכו' שמנן זמן הזה הוא זכרון שביעית של תורה, אמנם בפ"א הי"א כ' דהוא דאוריתא וכ"כ פ"ד ה"ט, וזו דעת הרשב"א יבמות פ"ב ב' דפסק כמ"ד לא קדשה לע"ל, וכן הסכים המ"מ, [אבל דעת רמב"ן בס' הזכות שם דשביעית בזה"ז מה"ת בין בקרקע בין בכספים].

ומ"מ אסור מדרבנן אפי' בשל כותי דדוקא בסוריא יש קנין לנכרי להפקיע אבל בא"י בזה"ז לא וכמשי"כ לעיל סי' א' ולכך לא משני בגטין מ"ז א' בזה"ז, וכ"ה בתו' גטין ס"ב א' ד"ה אין, וכ"ה בר"מ פ"ד מה' שמטה הכ"ט, ובפ"א הי"א, וכן מבואר בירו' שהביא ר"ש פ"ד דשביעית מ"ב, ובמהרי"ט סי' מ"ב מ"ג יש עוד ראוי' מתוס' שהביא ר"ש פ"ח דאהלות מ"ט, דהניחו נכרים פירות אחר הבעור בשוק וכשנהגו היתר בקיסרי בזבזו ישראל ומשמע דבא"י אסור כה"ג, ומיהו אפשר דכל הפירות הן מה שלקטו משל ישראל ולכך בזבזו.

וכן בר"מ פ"ח מה"ש ה"ח כתב דין מחזיקין ידי נכרי בשביעית אבל לא מסייעין ואילו היה שדות נכרי בזה"ז כשדות נכרי בסוריא מותר לישראל לעבוד בהן וכמשי"כ לק' סי' כ' סק"ז.

וכן הרי"ף והרא"ש הביאו דין זה ס"פ הנזקין אלמא דאף בזה"ז הדין כן.

ט) ר"מ פ"א מה"ת הכ"י, פסק רבנו כמ"ד בירושלמי פ"ו דשביעית דמאליהן קבלו עליהן ומפרש טעמא דגם בתרומה בעינן ביאת כולם דומיא דחלה, מיהו צ"ע דבגמ' דידן יבמות פ"ב א' ב' לא משמע הכי, דמנ"ל דר"י סבר תרומה בזה"ז דאוריתא, נהי דקדושה שני' קדשה לע"ל מ"מ י"ל דפטור מתרומה מה"ת, וכן נדה מ"ו ב' דחיק ר"י תני לה ולא סבר לה, ולא משני משום דבעינן ביאת כולם, ומיהו י"ל

ביהודה אבל כיון דאיכא עוד אי אפשר לפרש כן, וצ"ע קו' תו' דלמה לא פריך אמתני' הלא מפרש בגמ' למה מנו חכמים את אלו.

ולהאמור נלמד ממשנתנו דאפי' למ"ד עזרא קידש אין מקדשין אלא אותן המוקפין חומה מימות יב"נ.

ר"מ פ"יב ה"ט וז"ל עיר שהיתה מוקפת כו' דברי רבנו ז"ל קשים דבגמ' משמע דמ"ד אע"פ שאין לו עכשו ס"ל קלע"ל, ומשי"כ הכ"מ דלמאי דאמר תרי תנאי אליבא דריב"ז ס"ל דמראב"ז אין ראוי' צ"ע דודאי לא ניחא לי להגיה והגירסא השגורה היתה בתרויהו ריב"ז, ולפיכך אין ראוי לומר דפליגי ועוד דבגמ' אמר מ"ט דמ"ד ק"ר כו' ומשמע דמ"ד קדשה לע"ל ניחא מקרא דאשר לו חומה, ואפשר דאיכא תנא דלא דריש אשר לו חומה כראב"ז ואיהו סבר לא קלע"ל מסברא וראב"ז דדריש אע"פ שאין לו עכשו זה מכריע הסברא אע"פ שחרב הבית, ולפיכך פריך מ"ט דמ"ד ל"ק לע"ל ולא ניחא לי לשנוי דלא סבר דרשא דאע"פ שאין לו עכשו ומשני דדריש מקרא ולעולם נמי ס"ל אע"פ שאין לו עכשו וכן נראה דאי מ"ד ל"ק ס"ל דאפי' נפלה חומתה בטלה קדושתה ולא דריש לו חומה מאי פריך מ"ט דמ"ד לא קדשה.

והנה אמר בגמ' דראב"ז אמרה דכיון דס"ל אע"פ שאין לו עכשו אפשר דס"ל קלע"ל ואיהו תלי לה לבריייתא אבל אין זה מכריח ד"ל דיליף מקרא אשר ירשו אבותיך דלא קלע"ל.

ודעת הר"א בהש' דתלוי זה בזה והא דאמר בגמ' מ"ט דמ"ד ל"ק לע"ל ואמר מקרא היינו דלפיכך לא דרשי לו חומה אע"פ שאין לו עכשו ודברי הכ"מ בפי' ההש' תמוה. ונראה דאף לדעת הר"מ לא קידש עזרא כרך שאין לו חומה עכשו שהחומה תנאי בשעת קידוש שזו שלילת הצורה שנאמר עליה הדין והיינו נמי דבעינן קלעים ומישוב מה שגמגמו בזה בס"ק י"ד ומשי"כ שם לא יתכן לדעת הר"מ. {ע"כ נדפס שם}

ז) מהנראה בסוגית הגמ' אין הלכה כרבי אלא כחכמים דאע"ג דאין נוהג יובל נוהג שמיטה, וזה מוכח מהא דאמר ערכין י"ב ב' דלרבנן דר"י מנו יובלות לקדש שמיטין בגלות י' שבטים והכי נמי אמר שם ל"ב ב', וזה לא יתכן לרבי, ועוד דמסיק מ"ק ד' א' טעמא דנמנו ר"ג וב"ד על ב' פרקים ובטלוס הוא משום דלא נאמרה הלכה בתוספת שביעית אלא בזמן שבהמ"ק קיים, וזה לא יתכן לרבי דבזמן שאין ביהמ"ק קיים כולו שביעית מדרבנן, איברא למשי"כ הכ"מ פ"ט מה"ש ה"ב, שאין דברי רבי אלא בשמטת כספים אין ראוי' מכל הסוגיות שאין הלכה כרבי, אבל לא יתכן לפרש כן דהא אמר מ"ק ב' ב' לענין השקאת ביה"ש בשביעית בשביעית בזה"ז ורבי היא כו' רבא אמר אפי' תימא רבן כו' הרי בהדיא דרבי ורבנן פליגי בשמיטת קרקע ג"כ, ולענין שביעית בזה"ז נראה דקיי"ל כר"י יבמות פ"ב ב' דקדשה לע"ל, וזה מוכח ג"כ מסוגיא דמ"ק דבטלינהו לבי פרקים דדייקי דומיא דניסוך המים ואם איתא דלא קדשה לע"ל בטלה קדושת הארץ ואין שביעית כלל, וכ"מ מסוגיא ב' ב' למה לי לאב"י לאוקמה כרבי לימא בשביעית בזה"ז דרבנן משום דלא קדשה לע"ל, והרי אם איתא דלא קדשה לע"ל, אין לן נפקותא בפלוגתא דרבי ורבנן אלא לענין שמיטת כספים [לרבנן נהגא שמיטת כספים אפי' לא קדשה לע"ל, דשמיטת כספים הוי כשאר חובת הגוף וכדפריך קדושין ל"ח ב', ור"ל למה לא נתחייבו קדם כניסתן לארץ ומשני כרבי ומשמע דלרבנן נתחייבו קדם כניסתן וכ"כ רמב"ן בס' הזכות גטין ל"ו ב'] אבל שמיטת קרקע לכו"ע דרבנן, אלא דברי אב"י ורבא כמ"ד קידשה לע"ל רהיטא, וזה גם דעת הרמב"ם פ"א מה"ת, ומשי"כ בסוף הפרק דתרומה בזה"ז דרבנן היינו משום דבעינן ביאת כולם וכמשי"כ הכ"מ שם, והא דאמר פסחים מ"ד א' הנח לתרומה

בבית שני מדרבנן, ולפי"ז יש לפרש דקדשו בתי ערי חומה כדי שיהגו במצוותיה מדרבנן, ועוד נראה דאע"ג דאין יובל נוהג ואין בתי ערי חומה נוהגין, מ"מ אין זה מעכב בקדושה ואם ישובו כל ישראל אח"כ א"צ למיהדר ולקדשניהו, והלכך קדשו לבתי ערי חומה בתקנתם שישבו כל ישראל, ובגמ' לא פריך אלא בהא דתנא דמנו יובלות דיוכל לא נהגו אפילו מדבריהם.

יא) ערכין ל"ג א' תוד"ה אלא, וי"ל דנוכל למצוא אותן עבדים שהיו להם קדם שגלו כו', צ"ע שהרי משגלו שבט ראובן וגד עד שהחזירן מאה ותשע שנה, שהרי בשנת י"ב לאחו גלו כמש"כ רש"י מ"ב י"ז א', ונמצא ה' שנה לאחו כ"ט חזקיהו נ"ה של מנשה ב' של אמן י"ח של יאשיהו הרי ק"ט, וכשהיה נרצע כבר היה לא פחות מ"ט א"כ כבר היה בן ק"ל שנה, ועוד דק"ט שנה קדם שהחזירן ירמיה היתה שנת מ"א ליובל שהרי שנה שהחזירן התחיל היובל האחרון, וא"כ היה העבד שכבר היה זמנו לצאת ביובל קדם שגלו בני ראובן עכשו בן קע"א שנה, וע"כ צ"ל שבין כל ישראל היו נמצאים נרצעים שהיו מאריכים ימיהם ועליהם הוכיחם ירמיה, וצ"ל דהיו מועטים אותן שלא שלחו דאם היו רובן הלא קיי"ל ר"ה ט' ב' דכולם מעכבים וכיון שלא שלחו לא נהג יובל, וכיון שעבר שנת היובל כבר בטל דין יובל.

יב) ערלה פ"א מ"ב נטעו אע"פ שלא כבשו, בירו' אמרו דמודה ר"י [דאמר כ"מ שנאמר ביאה אינו אלא לאחר ירושה וישיבה והיינו תדרי"י אידך דמייתא קדושין ל"ז ב', ועי' מה שהועתק ערלה ס"י א' סק"א שלא כ"כ, ואין הדברי' שם מחזורי' כמבואר בירו' [א"ה, עיי"ש ס"ק י"ג] בערלה, ויש לעי' אי נתחייבו מיד מדין חו"ל וכר"ש דאמר קדושין ל"ח א' דערלה נוהג בחו"ל מה"ת, אי"נ מהלכה כדאמר קדושין שם, ואע"ג שנוהג בחו"ל מ"מ לא התחילה מצוה זו רק כשנכנסו לארץ וכמו חדש שלא נאסרו קדם שנכנסו לארץ, או דלמא מדין א"י נתחייבו מיד ונפקא מינה לענין ספק דבחו"ל מותר ובארץ אסור, ונראה דמדין א"י נאסרו בערלה מיד [וכן צ"ל ע"כ למ"ד קדושין שם דערלה בחו"ל מד"ס] והנה בכתובות כ"ה א' אמר דחלה בזה"י מה"ת מהא דנתחייבו קדם שכיבשו, ולפי"ז לכאורה גם בערלה כן דאף למ"ד לא קדשה לע"ל, מ"מ ספק ערלה בזה"י אסור מה"ת שאין ערלה תלוי' בקדושת הארץ אלא בגבולי הארץ, ואע"ג דבחלה מסקינן שהוא מדרבנן משום דבעינן ביאת כולכם הכא בערלה לא בעינן ביאת כולכם דא"כ גם בבית שני היה ראוי להתיר ספק ערלה ולמ"ד בחו"ל מדי"ס גם בבית שני כן וזה לא שמענו, ועוד כיון דלא כתיב קרא אין לנו לבדות מעצמנו, איברא למאי דאמר נדה מ"ז א' דחלה ותרומה שוין ה"ה ערלה ואע"ג דנתחייבו מיד מ"מ ע"י קדושת הארץ נתחייבו ואע"ג דלעיל סק"ד, ולפי"ז למ"ד לא נתקדשה לע"ל גם ערלה בזה"י היא כערלת חו"ל, ומ"מ קשה להקל בספיקא דהא הרבה פוסקים ס"ל דקדושה שני' קדשה לע"ל, ואף אי לא קדשה לע"ל מ"מ מדרבנן יש לה קדושת הארץ וממילא מדרבנן יש לאסור ספיקא ועוד דלסוגיא דכתובות משמע דבדבר שנתחייבו קדם כיבוש לכו"ע לא בטלה קדושת הארץ.

יג) דעת הר"מ פ"ו מה' בה"ב דקיי"ל לענין מקדש וירושלים דק"ר קדשה לע"ל, דהכי ס"ל לר"י מגלה י' א' ור"י משום ר"י זבחים ס' ב' ולא אשכחן דפליג עלי' אלא חד תנא אליבא דר"י בר"י, והכי ס"ל לר"י זבחים ק"ז ב', והלכתא כותי' לגבי ר"ל, והכי ס"ל לר"י שבועות ט"ז א', ומיהו מסתמי דמתני' דירושלים אין אחריה היתר אין רא"י דקדשה לע"ל דלכו"ע אין אחריה היתר וכמש"כ תו' מגלה י' א' זבחים ס"א א', והא דתנן פ"ק דמעשרות מ"ה ואם אין מקדש ירקבו היינו משום שאין מזבח דקיי"ל כר"י משום ר"י זבחים ס' א' דמקיש מע"ש לבכור וכמש"כ

דלמאי דמסיק שם מ"ז א' כר"ה ברדר"י אין ה"נ דא"צ לשנויי דלא סבר לה אלא דיליף תרומה מחלה, ועיקר סמיכת רבנו מהא דאמר פסחים מ"ד א' הנח לתרומה בזה"י דרבנן, ומשמע דמלתא פסיקתא היא כמש"כ הרשב"א יבמות שם, ולא משמע לי' לרבנו משום דלא קדשה לע"ל אלא משום דבעינן ביאת כולם, ומיהו קשה לפרש בגמ' מלתא דלא הוזכר כלל בגמ' וגם לי' הר"מ מקרא כי תבואו ומה שקים לי' תרומה יותר ממעשר קשה לכווננו, ואפשר דתרומה ראוי למיליף מחלה, דחלה הוקשה לתרומה במדבר ט"ו וגם יליף ראשית ראשית כדאמר מנחות ס"ז א', ובגמ' אמרו תרומה בזה"י דרבנן, והלכך קים לי' תרומה יותר ממעשר, מיהו ביאה בתרומה לא כתיב וגם כי תבואו אינו ביאת כולם ואולי צ"ל בבואכם והיינו קרא דחלה וכתוב שם גם תרומה, ודעת הראב"ד דתרומה בזה"י דאוריתא.

והנה רבנו כ' לעיל ה"ה דקדושת עזרא קדשה לע"ל, ויש לעי' למאי הלכתא כיון דתרומה ומעשר וחלה ושביעית דרבנן וערלה וחדש אסורין גם בחו"ל, וצ"ל לענין כלאים ומתנות עניים וספק ערלה, וכן בכורים משמע שהיא דאוריתא בבית שני.

והגר"א בשנו"א שביעית פ"ו, פ"י דמ"ד מאליהן קבלו עליהן היינו שלא היתה מצוה לקדש והלכך לא קדשוה לע"ל, והיינו דאמר בירו' שביעית פ"י מעשר מדבריהם ר"ל בזה"י אבל בימי עזרא נתקדשה ונתחייבו מה"ת, ולפי"ז פליגי אמוראי בפלוגתא דתנאי ר"י ורבנן יבמות פ"ב אי ק"ש קדשה לע"ל, ומיהו נראה דלמ"ד קדשה לע"ל לא היה מועיל תנאי ב"ד שתפקע קדושתה כדן מתנה על מש"כ בתורה וקדושת הגוף לא פקעה, וע"כ למ"ד לא קדשה לע"ל יליף מק"ר של יהושע וא"כ אין זה ענין למצוה, דאף אם יש מצוה לקדש אין הקדושה לע"ל, ואף אם יתנו לקדשה לע"ל לא יועיל, ולו"ד הגר"א ז"ל נראה דיש מצוה לקדשה, והא דהניחו בשביל עניים שהיתה עניות גוברת ויש רשות ביד חכמים להניח מפני תיקון העולם, ודברי הגר"א ז"ל הן דברי תו' יבמות פ"ב ב' ובפשוטן הן תמוהין דהא בפ"י דשביעית ובפ"ז דיבמות מבואר דלמ"ד מאליהן קבלו עליהן מעשר דרבנן ולדברי הגר"א יש לפרשם בזה"י וצ"ע, [שו"ר שדברי הגר"א הן דברי הר"ש פ"ו מ"א].

ל) ערכין ל"ב ב' אמר רנב"י מנו יובלות לקדש שמיטין, יש לעי' אכתי למה קדשו בתי ערי חומה וי"ל דהוי מצי לאקשו"י הכי ולמסקנא נהגו יובל בבית שני משום דאהדרינהו ירמיה וכמש"כ תו' לעיל ל"א ב' ד"ה התקין, אי"נ לענין שילוח מצורעים קדשי בתי ערי חומה אף בזמן שאין היובל נוהג וכמש"כ הרשב"א ברכות ה' ב' בשם הר"א אבל אין כן דעת תו' שם.

ודעת הר"מ פ"י מה' שמטה ה"ג דגם למסקנא לא נהגו יובל בבית שני, ובתו' גטין ל"ו ב' כתבו דבעזרא מני ל"ב שבטים, ובהגהות זאב בן ארי' הגיה לא מני וכ"כ הרמב"ן בס' הזכות דבמקרא מבואר דיהודה ובנימין והכהנים והלויים שביניהם היו כל השבים, [עתה ראיתי ס' זכרון יהונתן] אשר העמיק מאד בהלכות אלו והרבה דברי תורה נתפרשו על ידו] והק' על הרמב"ן מהא דאיתא בס"ע והובא ברש"י עזרא ב' ס"ד דבפרטן אי אתה מוצא אלא שלשים אלף אלא שעלו משאר שבטים, ומיהו משמע בגמ' דאותן שעלו לא היו מכל השבטים כולן או שהיו מקצת מהן מובלעין בתוך שבט אחר, דאל"כ מאי פריך ערכין ל"ב ב' השתא משגלה שבט ראובן כו', ומאי קל וחומר הוא אדרבה עזרא עדיף שהיו עמו כל י"ב שבטים, אלא ע"כ קים לי' שלא היו מכל השבטים מיוחדין במקומן, וכן היה המקרא מספר שהיו מכל השבטים כיון שזה יסוד לחיוב יובל ושאר מצות התלויות בו], אמנם לי' התו' קשה לכווננו דא"כ אתקפתא גמורה היא לדבריהם, והא דהתקין הלל שיהא חולש את מעותיו ללשכה, פ"י רמב"ן שם שנהגו בדין בתי ערי חומה

אבל קשה לומר דבר שלא שמענוהו, ובפשוטו א"צ רק קדושת המקום וצ"ע.

שו"ך דבאמת למייד קדשה לע"ל א"צ חומה אלא בשעת קידוש דהא נפקא ל"י מקרא דלא חומה ומבתי ערי חומה יליף כולהו והלכך כל המקודש ע"י מחיצות קדשי אע"פ שנפלו מחיצות, בין שנפלו ובידינו לחזור ולבנותן ובין שגלו ישראל, ולמ"ד לא קדשה אית ל"י בבתי ערי חומה נמי שאם נפלה החומה בטלה קדושתה, מיהו למ"ד לא קדשה, עזרא קידש, והיה יכול לקדש אף אותן שלא היתה להם חומה מימות יהושע, אבל למ"ד קדשה לע"ל עזרא לא היה יכול לקדש דבעינן כולהו כדאמר שבועות ט"ז א', ולא נתקדשו אלא אותן שהיו מקודשות מימות יהושע, מיהו אפשר דאף למ"ד קדשה לע"ל יכול עזרא לקדש וכמשי"כ ס"ק י', ומיהו אף דלענין בתי ערי חומה לא בעינן מימות יהושע, מ"מ לענין קריאת המגלה לכו"ע בעינן מימות יהושע כדיליף מג"ש מגלה ב' ב', ואפשר דלענין בתי ערי חומה נמי ילפינן מג"ש מיהושע, דבקרא דברים ג' ה' כתיב חומה, ועוד דבערי חומה כתיב ובתי החצרים דהוי כפרזי, ומיהו בנפלה החומה תליא בפלוגתא כמשי"כ תו' מגלה ג' ב' מסוגיא דערכין.

הא דאמר ר"י אוכלין קק"ל ומע"ש אע"פ שאין חומה, היינו אם בנו מזבח, אבל בלא מזבח אין אוכלין מע"ש כמו שאין אוכלין קק"ל כדאמר זבחים ס' א' ב'. ויש לתמוה במשי"כ תו' ביצה ה' ב' דהא דהפקיר ר"א היינו כדי שיאכלו עניים בירושלים, אי סבר ר"א קדשום לע"ל, הא אכתי א"א לאוכלו משום שאין מזבח, ואפשר דר"א סבר כרבנן.

ב"מ נ"ג ב' דנפול מחיצות, בש"מ בשם תו' שני הק' הא לשעתה לכו"ע קדש ואף בנפלה החומה ופי' דהיינו שחרב הבית, אבל חזר והק' דהא בסנהדרין ק"י א' אמר נמי דנפול מחיצות והתם איירי דאח"כ גמרו דינה של עיר הנדחת ואי אפשר לאחר שחרב הבית, ובאמת מכאן רא"י מכרחת למשי"כ דלמ"ד לא קדשה חומה מעכבת, וכן מבואר בתו' בסוגין שפי' דלא נחרב הבית, שכתבו דהיינו רוב חומה, ואי חרבה {א"ה, כמדומה דצ"ל ואי חרב} אף אי חומה קימת בטלה קדושתה, וגם פירשו דאם לא היה מע"ש נאסר בגמר הדין היה נאכל כשחזרו ובנו את החומה.

והנה סוגין כמ"ד לא קדשה לע"ל, אבל דין מע"ש דבטל ברוב מש"ל אף למ"ד קדשה לע"ל וכגון דנפגם המזבח, ופדיון לית ל"י משום דקלטוהו מחיצות, והא דלא מוקי לה הכי בגמ' י"ל דחדא מלתא נקט נפלו מחיצות, וממילא שמעינן דאיכא לפרושי דנפגם המזבח דהוי כנפול מחיצות, ואפשר דברייתא דקתני שנכנס לירו' ויצא לא מתפרש אלא בנפול מחיצות וכמ"ד לא קדשה לע"ל, דאי בנפגם המזבח וכמ"ד קדשה לע"ל, מאי איריא שנכנס ויצא אף אם לא יצא אין לו תקנה לא בפד' ולא באכילה וכמשי"כ הר"מ פ"ב מה' מ"ש ה"ד, ואפשר דלרבותא קאמר דאע"ג דיצא אין לו תקנה וכמשי"כ הר"מ שם דאע"ג שאין המזבח בנוי מ"מ מחיצות ירושלים קולטות ואף שנכנס ויצא, מיהו הא דאמר וכי גזרו כי איתנהו למחיצות כו' משמע דהוא כמ"ד לא קדשה לע"ל, דלמ"ד קדשה הרי יש כאן מחיצות, ואי משום שאין מזבח הלא חסרון זה אין מעכב על קליטת המזבח {א"ה, כמדומה דצ"ל קליטת המחיצות} דהא אף מע"ש שנכנס בשעה שאין מזבח בנוי קלטוהו מחיצות כמשי"כ הר"מ שם.

והנה הר"מ פ"ו ה"טז העתיק דין מ"ש שנכנס לירו' ויצא ונפול מחיצות, ונראה דר"ל דחרב הבית, ואע"פ שאין הדין תלוי אלא בפגימת המזבח וגם אין נפקותא אם נכנס קדם שחרב הבית או שנכנס עכשו מ"מ העתיק הדין דבגמ' שהדין דין אמת, והמלי"מ בפ"ו מה' בה"ב כ' דקו' הר"א שם

המלי"מ שם, ומשמע דאף בזמן מקדש אם נפגם המזבח אין אוכלין מע"ש, והא דאמר ב"מ נ"ג ב' דנפול מחיצות צ"ל נמי דקצרו בדבר ור"ל דחרב נמי הבית ומשום דלמ"ד לא קדשה לע"ל בחרבו מחיצות לחוד פקעה קדושתה נקט נפלו מחיצות, וכונת המלי"מ בזה עלומה.

ודעת הראב"ד שם דק"ל כר"נ שבועות ט"ז א' וכו"ל זבחים ק"ז ב' ומשום דסתמא דגמ' ב"מ שם כותיהו וסתמי דמתני' פ"ק דמע"ש דקתני אם אין מקדש ירקבו כותיהו, וזה צ"ע דהא ר"י אית ל"י הלכה כסתם משנה ומ"מ אית ל"י לא קדשה {א"ה, כמדומה דיש למחוק תיבת "לא"} וע"כ שאין רא"י ממתני' וכמשי"כ המלי"מ, ועוד מש"ל שמקום המקדש ביד אחרים, ולמשי"כ תו' שבועות י"ד ב' בהא דבן בבל שנכנס דאיירי בזה"ל מבואר דסבר קלע"ל.

ומ"ד קדשה לע"ל היינו ק"ר ועזרא מלתא בעלמא הוא דעבד כדאמר שבועות שם, ולא מצינו מי שסבר דק"ר לא קדשה לע"ל ושני קלע"ל, אלא מ"ד ק"ר לא קדשה לע"ל אף שני לא קלע"ל כדאמר ר"י מגלה י' א' דמקריבין בבית חונוי בזה"ל למאי דס"ד דלמ"ד לא קדשה יש אחריה היתר, וכמשי"כ תו' שם ד"ה ומאי, אבל בקדושת הארץ לא מצינו מי שסובר דק"ר לא בטלה דהא ר"י דסבר יבמות פ"ב ב' ק"ש קדשה לע"ל סבר דראשונה בטלה ולא מצינו חולק בזה אלא דל' הגמ' חולין ז' א' קסבר ק"ר קדשה לשעתה כו' משמע דאיכא דפליג, ומיהו אפשר דאין ל' קסבר מכריח דיש חולקים, וכבר כתב הר"מ דיש חילוק בין קדושת מקדש לקדושת הארץ, וכ"כ תו' שבועות ט"ז א' ד"ה דכו"ע.

ומצינו ג"כ לר"י דסבר מגלה י' א' דק"ר קלע"ל ומקריבין אע"פ שאין בית ומ"מ סבר דקדושת הארץ בטלה לר"ל דאמר יבמות פ"א א' דמ"ד עיגול בעיגולין עולה סבר תרומה בזה"ל דרבנן וכמשי"כ תו' זבחים ס"א א', ומיהו סיימו שם דאפשר דר"י סבר דאין מקדש אלא ו' דברים, ואע"ג דר"ל דייק יבמות שם מהא דעיגול בעיגולין עולה דתרומה בזה"ל מדרבנן ולא מצי לאוקמא כרבנן דאין מקדש אלא ו' דברים, התם דייק מדנקט עיגול בעיגולין כיון דעיקרו בא לאשמעינן דין ביטול בדרכו למנות אבל התם בביצה עיקרו בא לאשמעינן פלוגתת ר"א ור"י ושפיר י"ל דסבר דאין מקדשין אלא ו' דברים.

ואפשר ג"כ למימר דקדושת הארץ לא בטלה וקדושת מקדש בטלה וכמשי"כ תו' זבחים ס' ב'.

יד) מגלה י' א' כתנאי, נראה דר"ל דאפשר לומר דתלי כתנאי דמאי דתנן ירושלים אין אחריה היתר אתיא כמ"ד קדשה לע"ל, וזו היתה דעתו של ר"י מעיקרא, אבל קושטא דמלתא דאתיא לכו"ע וכדהדר בו ר"י, והנה מבואר בסוגין דקדושת בתי ערי חומה כקדושת ירושלים, דאי כקדושת הארץ הלא אין רא"י מקדושת הארץ לקדושת ירושלים וכ"כ תו' שבועות ט"ז א', אבל בזבחים ס"א א' כתבו דפלוגתת ערי חומה הוי כקדושת הארץ וקשה לישבו בסוגין.

יש לעי' למאי דס"ד דר"א ור"י פליגי אי קידשה לע"ל, מ"ש לר"י דא"צ קלעים ומ"ש לר"א דצריך קלעים, מה נפשך אי מחיצות מעכבות אף אי קדשה לע"ל צריך מחיצות כמו דצריך מזבח אע"ג דמקומו מקודש, מ"מ הכל בכתב וגו' בעינן, וכשהשלים התבנית במקום הקדוש הוכשר למצותו, ואי אין המחיצות מעכבות למה צריך לר"א קלעים, ליקדשינהו בלא קלעים, ומנ"ל דבשעת קידוש בעינן קלעים דוקא, ולאחר שנתקדש אין המחיצות מעכבות.

ואם היה זמן החורבן ענין מחודש כמו נוב וגבעון היה ניחא דבזמן הבנין המחיצות מעכבות אך אחר שנחרב אם היה הקידוש גם לאחר שנחרב והקידוש היה ע"פ הדיבור ולמדנו שבחורבנו המחיצות אינן מעכבות, ניחא דלר"א צריך קלעים, אבל לר"י עד שבנו עדיין היה בקדושתו בלא מחיצות, ולפ"ז ניחא הא דאמר ב"מ נ"ג ב' דנפלו מחיצות,

נותן דנפדה כמו מע"ש טמא דקרינן בו לא תוכל שאתו, אבל הר"מ פסקו פ"ב אלמא ס"ל דדין זה הוא אף לדין וכ"כ הטור ס"י של"א, ומיהו לדעת הראב"ד דקיי"ל לא קדשה לע"ל נפדה טהור.

נראה דלמ"ד קדושת ירושלים לא בטלה וקדושת הארץ בטלה וכמשי"כ ס"י ג' אין דין תרומ"ע נוהג אף בגדל בירושלים דאין קדושת החומה מחייבת הפירות במצוות אלא קדושת הארץ ואם אי אתה אומר כן אף זה שנגמר מלאכתו בירושלים יתחייב מה"ת אי דין פירות חו"ל שבאו לארץ דאורייתא אבל ירושלים לענין תרומ"ע כשאר הארץ, ולדעת הר"מ דפטור תרומ"ע משום שאין כל יושביה עליה ודאי ירושלים כשאר הארץ, וכן שאר עירות המוקפות חומה אי נימא דקדושת מוק"ח לא בטלה וכמשי"כ שם.

{ע"כ נדפס שם} (טו) ר"מ פ"ו מה' בה"ב הט"ז וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שבארנו בה"ת, בפ"א מה"ת כ' רבנו שפטור מה"ת מן המעשר דבעינן ביאת כולכם, ולמשי"כ לעיל סק"ח גם לענין שביעית דעת הר"מ שאינו אלא מדרבנן, וצ"ל דכונת רבנו דבאמת קידש עזרא אע"ג דלא היו כל יושביה עליה ואם יבואו כל ישראל א"צ קידוש אחר וכן לעתיד א"צ קידוש אחר, וכן כ' הכ"מ ספ"א מה"ת, ויתפרש לפ"ז משי"כ רבנו על הדרך שבארנו היינו אם יהי רוב ישראל עליה וצ"ע, ולמשי"כ לעיל סק"ה לישוב מנין הגאונים משמע דאם אין כל יושביה עליה א"א לקדש לדברים שכל יושביה מעכבים.

ומשי"כ רבנו דעזרא החזיק ר"ל דלא היתה קדושה ממילא ע"י כיבוש שלא היתה אצלו כיבוש אלא החזיק ע"מ לקדש וקדושת הארץ היתה בהחזיק ע"מ שיתקדש וכמשי"כ לעיל סק"א.

(טז) סנהדרין נ"ב ב' בזמן שיש כהן יש משפט כו', ובתו' כתבו דהוי מצי למימר דבעינן מקום כדאמר ע"ז ח' ב' ויש לעי' למה לן תרי קראי, בשלמא כהן מקריב בלא מקום מש"ל אלא מקום בלא כהן היכי מש"ל, ואם נפגם המזבח מעכב בד"נ ניחא, וכן נראה למה דפסק הר"מ פ"ו מה' בה"ב דקדושת מקדש לא בטלה מאי מיינתא הכא בזמן שאין כהן הלא מקריבין אע"פ שאין בית אלא ע"כ משום שאין מזבח בנוי, והא דאמר חולין קלי"ח ב' דהו"א דאז"ב אינו נוהג שלא בפני הבית משום דכתיב בענינא דקדשים היינו נמי בנפגם המזבח, מיהו הא דאמרו פסחים ק"כ א' דאין מרור דאורייתא אלא בזמן דאיכא פסח, לא שמענו דבנפגם המזבח פטור ממרור וע"כ צ"ל דכיון דבידינו לבנות מזבח מקרי זמן פסח, ולא אימעט אלא בגלותנו, וה"נ מתפרש כולהו.

[מש"כ דנפגם המזבח חייב במרור, יש בזה דברים שאם נפגם לאחר אכילת פסח ודאי חייב מדאורייתא דקרינן בו על מצות ומרורים יאכלוהו, ואפי' נפגם קדם שאכל כיון שהקריבו פסח קרינן בו בזמן דאיכא פסח כדין ערל וטמא פסחים ק"ך א' דחייבין במרור, ואם נפגם קדם שהקריבו פסח ולא הספיקו לבנותו עד הלילה בזה אפשר שאין חייבין במרור מה"ת].

{ע"כ נדפס שם}

נראה דאי שביעית בזמן בית שני דרבנן גם מצות הקהל דרבנן דאי אין שמיטה אין מוצאי שמיטה.

ב"ב נ"ו א' כל שהראהו הקב"ה למשה חייב במעשר לאפוקי קני קניזי וקדמוני, יש לעי' אי לא קדשים גם א"י אינה חייבת ואם קדשים גם חו"ל חייבת כמשי"כ תו' לק' צ' ב' ולמ"ד כיבוש יחיד ל"ש כיבוש ניחא דיש נפקותא אם יכבשו אותם של חו"ל קדם שכבשו א"י כולה, אבל למ"ד כ"י שמי' כיבוש אין נפקותא, וי"ל דהא דכל מקום אשר תדרך כף רגלכם אפי' חו"ל לא נהג בבית שני שלא היו כל ישראל עליה וחסר או"ת, ואם ישבו בחו"ל לא מהני

תתישב למעי' היטב בל' הר"מ פ"ו הט"ז וקשה לעמוד על סודו ז"ל.

סנהדרין קי"ב ב' ונפרקי כו', אע"ג דנטמא קדם גמ"ד מ"מ קלטוהו מחיצות ואין גמ"ד חלה עליו אלא שטעון גניזה משום שאין לו תקנה ופריך ונפרקי, וענין קלטוהו מחיצות פ"י בתו' ב"מ נ"ג ב' דהעמידו רבנן דבריהם על דברי תורה ואינו מובן כיון דמה"ת חייל עליו גמ"ד ואיך מתנין חכמים לעקור דבר מה"ת בקום ועשה להתיר באכילה, ונראה כונתם שאין גומרין הדין על מע"ש, ונלמד מזה שדין הכולל של עיר הנדחת אינו אוסר את מע"ש אם מתנין שאין גומרין הדין עליו, ובש"מ בשם תו' שני פ"י משום שאי אפשר להביאן אל תוך העיר משום שאסרו חכמים להוציא מירושלים והו"ל כשללה שחוץ לעיר בריחוק מקום, וכדפרש"י קי"ב א' ד"ה ה"ג, ובזה ניחא הא דאמר אילימא בירושלם כו' ומשמע דאל"ה היה ניחא ולכאורה הא קלטוהו מחיצות אבל לפי ת"ש ניחא דכיון דאינו מוציאן מירו' שפיר חייל עליהן גמ"ד אע"ג דאסור לשורפן מ"מ חייל עליהן הדין ומצריכן שריפה ודוקא חסרון קיבוץ פוטרותן דאשכחן דהקילה תורה בשללה בריחוק מקום, אבל לפי תו' ב"מ גם בירו' אין גמ"ד חייל עליהן, אף אי היה דין עיר הנדחת בירו', ועוד קשה לפי תו' הא דפריך בפשיטות והא קלטוהו מחיצות והלא תקנה זו ליתא לא במשנה ולא בברייתא.

ומסקינן בנפול מחיצות, ר"ל בשעת גמ"ד, והלכך ממון הדיוט הוא כיון שכבר היתה שעה אחת שהיה ראוי לאכילה, וגמ"ד חייל עליהו שאין איסור בהוצאתן כיון שנפלו מחיצות ולפי' תו' לא אמרו חכמים שלא יחול גמ"ד עליו, ומ"מ לענין איסור פדיון קלטוהו מחיצות אף שנפלו וכדאמר ב"מ שם, והא דצריכין לגמ"ד להטעין גניזה, דהלא בלא גמ"ד אין להן תקנה אלא גניזה, פ"י בתו' דבלא גמ"ד היו ממתנין לו עד שיבנו החומות ויאכלו.

וסוגין מוכחת כמ"ד לא קדשה לע"ל דלמ"ד קדשה הלא אוכלין אף שאין חומה, ואי משום דאין מזבח הלא מ"מ קלטוהו מחיצות ואסור להוציא חוץ לירושלים וכדתניא בתוספ' וכמשי"כ הר"מ פ"ב מה' מע"ש, וא"כ הדין נותן דלא חייל עליו גמ"ד, מיהו לפי' תו' י"ל דלא אמרו חכמים קלטוהו מחיצות לענין שלא יגמרו הדין עליו אלא באיכא מחיצות ואיכא מזבח.

והרמב"ן בש"מ ב"מ שם פ"י דנפול מחיצות קדם שנכנס, הנה דעתו ז"ל אע"ג דנפול מחיצות לא הוי כגבולין כיון דהוא בירו' ואיכא תקנה לבנות מחיצות ולאכול במקום הזה, וחשיב ל"י ממון הדיוט, ומ"מ אין כאן קליטת מחיצות [נראה דהרמב"ן מפרש קליטת מחיצות היינו מצות אכילת מע"ש וחשיב כשלל שמים] כיון שאסור לאכול עכשיו, והא דאמר בגמ' ליתנהו מחיצות לא גזור היינו לפרש דלולא גמ"ד היה לו תקנה בפדיון והוי מצי למימר דלולא שגמ"ד אסרתן היה לו תקנה לכשיבנה החומה כמו שפי' תו' אלא קושטא קאמר דיש לו תקנה גם בפדיון.

ולפי' זה ג"כ י"ל דבנפגם המזבח אין המחיצות קולטות למקרי שלל שמים, אבל מקרי ממון הדיוט שאינו כגבולים, ופדיון אין לו.

והא דאמר לעיל שללה ולא כסף מעשר, היינו בגבולין או בירושלים למ"ד ממון גבוה, ולפי' רמב"ן אף למ"ד ממון הדיוט דמ"מ קלטוהו מחיצות, אבל צ"ע למה נקט כסף מעשר ולא נקט מעשר.

והר"מ פ"ד מה' עכו"מ כ' מע"ש יגזו כסתמא דמתני' וכבר נתקשה בזה הלח"מ.

בתוספ' פ"ג דמע"ש תניא דגם בזה"ז אין פודין מע"ש טהור בירושלים ובירו' אמרינן דזה כמ"ד קדשה לע"ל, ולכאורה אתיא כרבנן זבחים ס"א א' דלא ילפי בשר מדם אבל לר"י דאין מעשר נאכל בזה"ז משום שאין מזבח הדין

אלא ודאי שלא כבשה עזרא ומבואר דמכזיב ולהלן כיבש, ולמאי דגרסינן מימינו למזרח הדרך טמאה ולשמאלו למערב טהורה וכמשי"כ התויו"ט בשם הר"ש והר"מ לקיים גי' זו מבואר דמן הרצועה למערב קדשה עזרא אף שהוא בין כזיב לאמנה, [ומיהו יש לדחות דמעכו לכזיב הוא חוץ לחוט המתוח מכזיב לנהר, כזה /במקור יש שרטוט/ אמנם אי"כ תקשה למה סתם התנא מא"י עד כזיב הלא איכא רצועה של חו"ל קדם כזיב ואע"ג דע"כ לאו דוקא כל אי"י דהא איכא אשקלון וכמשי"כ תו' גטין ב' א' והר"מ פ"א מה"ת ה"ה וכן בית שאן היא מא"י עד כזיב, התם השיור בדרום, שלא עסק התנא בגבולים, אבל במקום שבא התנא להגביל, לא יתכן שלא לדקדק כמו הכא דתני עד כזיב ובאמת כלתה דין אי"י לפני כזיב, אלא נראה דמעכו עד כזיב הוא תוך חוט המתוח מכזיב לנהר, וכזיב משוכה יותר למזרח מעכו, אמנם לפי שראיתי במפת הארץ עכו לפניו מן החוט המתוח מכזיב לנחל מצרים].

ובב"מ כ"ח א' דייק מקרא וישבו בכל ערי ישראל דהיו ישראל יושבין בכל המרחק וה"נ יש לדייק דישבו בכל המערב, וכן במתני' גטין ב' א' לא נתן גבול למערב משמע דהים גבול המערב ואם איתא דמכזיב כנגד כל הים כחו"ל הו"ל לתנא למתני מכזיב ולמערב [ועוד דבהדיא אמרינן שם ח' א' דרואין כאלו חוט מתוח מטור אמנום עד לנחל מצרים ממנו ולפנים כא"י לענין גטין וממנו לחוץ פלוגתא ר"י ורבנן וע"כ דעזרא קידש הכל אף הים אלא שיש שם מקומות שהניח, ומיהו למשי"כ לק' ס"ק כ"ו אין הכרח כל כך מזה] מכל אלה נראה כמשי"כ הכו"פ דרק מקומות מספר היו שם שלא כבשם עזרא, [וראיתי במפת הארץ שהים נכנס לתוך הארץ מכזיב עד נחל מצרים בכל השטח כחצי קשת, ואם נמתח חוט מכזיב עד נחל מצרים אין יבשה לחוץ אלא אצל כזיב ואצל נחל מצרים וכל השטח ים].

[א"ה, ע"י דמאי ס"י ד' סק"א].
 (יח) ר"מ פ"ח מה"ת ה"ז איזו היא ארץ כו', דברי רבנו ז"ל קשים לפרשם, וכנראה מדבריו ז"ל דמעכו לכזיב היה הארץ שמימין הדרך חו"ל גם בכיבוש עולי מצרים, ומשמע דלא היה עוד כלל אי"י למזרח הדרך וביהושע משמע דנפתלי היה במזרח אשר ובחלקו של אשר היו עכו וכזיב, ורבנו בעצמו כתב בה"ח דמכזיב ולפנים כנגד המזרח החזיקו עולי בבל, וע"כ אנו צריכים ללמוד סתום מן המפורש וכמשי"כ התויו"ט בשם הכו"פ שמצא כת"י של רבנו שמפרש דרצועת חו"ל היה בארץ ממזרח הדרך של עכו כזיב, ואפשר דכונת רבנו ג"כ משום שרצועה זו לא כבשה עזרא, וכייל ל"י בריש דבריו דעיקר דבריו איזה ארץ שהחזיקו עולי מצרים היינו לענין אם החזיקו בו גם עולי עזרא, וכייל דעד עכו היה כיבוש שניהם ומעכו לכזיב כבר היתה רצועה שלא נתקדשה, ומשום דבעי לאסוקי לק' דעד כזיב הוא ודאי הקדים לפרש ענין כזיב וצ"ע.

כ' התויו"ט בשם הכו"פ דמכזיב עד אמנון יש מקומות הרבה שלא כבשום עו"ב אבל מכזיב לדרום אין שם אלא מיעוט מקומות ואין לחוש בסתמא ולא אתפרש מקורו. והר"ש והרע"ב פירשו דמכזיב עד הנהר ועד אמנון היינו רצועה ההולכת מכזיב לנהר ומכזיב לאמנון, ופירשו דנהר אינו נחל מצרים ונהר היינו למזרח, ונמצא דרצועה ע"פ כל אורך הארץ לא כבשום והוסיף הרע"ב לפרש דרצועה ההולכת מכזיב לנהר היא כמין ג"ס הולכת מכזיב לעכו מצפון לדרום ומעכו לנהר ממערב למזרח, והתנא באמרו מכזיב עד הנהר כולל הכל, וצ"ל לפ"ז דהא דאמרו עד כזיב היינו ממזרח עד כזיב והיינו דמכזיב ולמערב אין הכל כיבוש עולי בבל דאיכא הרצועה שמכזיב עד עכו, ולא מצינו סתירה לפירוש זה דלפירוש זה שפיר כזיב ועכו באמצע הארץ אלא עכו הוא גבול צפון כנגד שטח הרצועה

קידוש, והלכך בעינן לדעת מה היא אי"י, ועוד י"ל דיש מצוה לקדשה קאמר, אי"י חייב במעשר דאמר היינו או דאורייתא או דרבנן, ואפשר לפרש דהא דאמר כל שהראהו לא בא לרבות אלא למעט דדוקא כל שהוא בזה שהראה למשה חייב, ומצינו כה"ג ב' כל ואינו לרבות, ובתו' כתבו דר"ל בזה"י ואשמעין דק"ר קדשה לע"ל ולא מצינו תנאי דפליגי על ר"י יבמות פ"ב דק"ר ושנ"י יש להן וצ"ע.

שבועות ט"ז א' באחד מכל אלו, בתו' הקשו למה דחיק ר"נ הלא סתם מתני' דירושלים אין אחריה היתר כמ"ד קלע"ל, ולמשי"כ תו' מגלה י' א' דאפי' למ"ד לא קלע"ל אין אחריה היתר אין ראי' ממתני', ומיהו אכתי קשה מנ"ל לר"נ להגיה מתני' דלמא איתא כמ"ד קלע"ל, ואפשר דר"נ סבר דלכו"ע סגי באחד מכל אלו דהא למ"ד לא קלע"ל ע"כ צ"ל דסגי באחד מכל אלו ובדין הקידוש לא מצינו דפליגי, והנה למה שפסק הר"מ דקדושת הארץ בטלה ועזרא קדשה ע"כ דלענין קדושת הארץ סגי באחד מכל אלו, והיינו דכ' הר"מ פ"א מה"ת ה"ב דבמלך לחוד ובנביא לחוד סגי, ומשי"כ שם דבעינן מדעת רוב ישראל צ"ע מקורו, ובסיפא כ' רבנו אבל יחיד כו' ולא הזכיר רבותא דאפי' מלך בלא דעת רוב ישראל או רוב ישראל בלא מלך, וכן בה"ג כ' אע"פ שמלך ישראל הוא וע"פ ב"ד הגדול הוא עושה ולא הזכיר מדעת רוב ישראל וצ"ע.

(יז) שביעית פ"ו כל שהחזיקו עולי בבל מא"י ועד כזיב כו', כ' בתויו"ט בשם כו"פ דעכו וכזיב במערב אי"י, עכו ממוצע בין נחל מצרים לטור אמנון וכזיב נוטה לצד צפון, וכ"כ הגר"א בשנו"א והוכיח כן מן המקראות שהרי עכו וכזיב בחלקו של אשר כדכתיב שופטים א' ל"א אשר לא הוריש את עכו ואת אכזיב, וחלקו של אשר היה למערב כדכתיב יהושע י"ט ל"ד בחלקו של נפתלי ובאשר פגע מים היינו נפתלי למזרח לצד הירדן ואשר למערב לצד הים ומשוך מן הצפון דחלקו של זבולון בצפון ואשר אחריו כדכתיב שם כ"ז ופגע בזבולון וגו'.

וכ' עוד התויו"ט בשמו דהא דתנן מכזיב ועד אמנה ועד הנהר נאכל אבל לא נעבד, אינו ר"ל דכל שאתה מותח חוט מכזיב עד נחל מצרים ומכזיב עד טור אמנון לא כבשם עזרא, אלא ר"ל דעד כזיב אתה בטוח שהיה בכיבוש עזרא אבל מכזיב ולמערב יש מקומות שלא כבשם, ונראה להכריח כן דאם איתא דכל השטח מכזיב ולמערב לא כיבש אי"כ כל שטח זה טמא משום ארץ העמים [וכדתנן חלה פ"ד מ"ח מכזיב עד הנהר עד אמנה ב' חלות אחת לאור כו' והיינו משום טומאת ארץ העמים וכמשי"כ הר"מ פ"ה מה' בכורים והרע"ב שם, אבל דעת תו' חולין ק"ד א' שאינו טמא משום ארץ העמים אלא מפני שהיו סמוכים לארץ העמים לא היו יכולין ליזהר בטהרה, [וכ"ה בירו' שביעית פ"ו ה"א, כפי פ"י הגר"א, ר"י בעי מעתה לא יחושו כהנים על חלתן כו' אלא בגין דלא חלטתון מלכותא בידא, ור"ל קשה לשמור שם טהרות, וגם הא דטיהרו אשקלון פ"י הגר"א משום שהיתה בכיבוש ראשון] ומשי"כ תו' שם דחלה ראשונה מה"ת לאו דוקא אלא כונתם שהוא חלת אי"י שהיא חלה מה"ת בזמן קדושתה, והשתא חייבת מדרבנן כדמסקינן כתובות כ"ה א' ועוד שהרי לא קדשה עזרא, וע"י משי"כ אהלות ס"י כ"ה סק"ה, ראי' מהא דתניא בתוס' שטיהרו אשקלון משום שהיא מובלעה] ולמה קתני המהלך מעכו לכזיב מימינו למזרח {א"ה, כמדומה דצריך להוסיף: כו', משמאלו למערב} הדרך טמא כו' מאי איריא מעכו עד כזיב הלא כל שמכזיב ולמערב דין אחד להם שטמא משום ארץ העמים ופטורה מן המעשר ומן השביעית, ועוד שרצועה שבין עכו לכזיב נמי פטורה משום שלא כבשה עזרא וכמשי"כ התויו"ט שהרי אי אפשר שמעכו לכזיב שהוא בתוך גבולי אי"י יהי חו"ל ממש ובפ' מסעי הלא נאמר שבתוך הגבולים היא הארץ וכן בחלוקת הארץ לא תאר גבול אשר סביב הרצועה,

יָרָן שְׂבִיעִית פִּי"ו ה"א וכי צור אינו אסור לילך לשם והקונה שם אינו מתחייב, פ"י הגר"א דהקונה בצור חייב אע"פ שהיא טמאה משום ארץ העמים והלכך הוצרכו למנות לפטור אשקלון אף שהיא כלחוץ ולא אתפרש משום מאי חייבת צור, דלפי פ"י הגר"א לא טמאו משום ארץ העמים אלא אותן מקומות שלא היו מא"י, וא"כ אין צור מא"י וע"כ דחייבת משום חו"ל, [שו"ר בירו' שביעית פ"ו ה"ב ר"ח אזל לצור כו' והדא לא במחובר היא, מבואר דצור אינו חו"ל אלא סוריא או מאותן שלא כבשו עו"ב ולפי הגר"א ע"כ מסוריא היא, מיהו אשקלון ע"כ אינה מסוריא שהרי אשקלון בדרום א"י כדתנן ריש גיטין] ולפי"ז גם אשקלון הוצרכו לפטור משום חו"ל, והיו צור ואשקלון ראוי להסתפק לחיובן משום מצרים או עמון ומואב, ולפי"ז דוקא לענין מעשר צור חייב אבל לא לשביעית, וכ"מ מהא דאמר הקונה שם מתחייב משמע דשל עכו"מ פטור ואי הו' מספקין בא"י הא קי"ל אין קנין לנכרי [ולמשי"כ לעיל דגם בזה"ז אין קנין לנכרי גם באלו שלא כבשו עו"ב אין קנין, וע"כ היא סוריא וכמשי"כ לעיל, וע"י דמאי פ"א ה"ג מבואר דצור וצדון פטורין מן המעשרות, ומבואר שם דצור היא מכזיב ולהלן, וכ"מ בר"מ פ"ג מה' מעשר ה"ו ז' דצור וצדון הן מאותן שלא כבשו עו"ב, ואין זה צור וצדון שנבא עליהם יחזקאל, א"נ נתישבו שם אוה"ע אחרי שגלו עשרת השבטים ועליהם ניבא יחזקאל, ואצלנו צור וצדון על שפת הים להלן מכזיב לצפון, וע"י ירו' מ"ק פ"ג ה"א מהו לצאת לצור כו', שו"ר בר"מ פ"ה מה' קה"ח ה"א מבואר דצור ואשקלון הן סוריא, ומבואר מזה דתרי אשקלון הן חד בצפון וחד בדרום, ולא נתפרש הטעם דפטור אשקלון מן המעשר מ"ש מכל סוריא דחייבת אע"פ שלא כבשוה עו"ב, ומצינו צור וצדון מארץ פלשתים כדכתיב יואל ד' וגם מה אתם לי צור וצדון וכל גלילות פלשת, וכמשי"כ רמב"ן פ' נח י' ט"ו, ובירמי' מ"ז ד' לשדוד את כל פלשתים להכרית לצור ולצדון וגו' מבואר שהן בדרום, וברש"י עמוס א' ו' מבואר דצור מן הצפון אלמא תרי הו', וע"י זכרי' ט' א' וגם חמת תגבל בה וגו' ובישעי' כ"ג א' משא צור וגו' וביחזקאל כ"ו כ"ז כ"ח, וע"י שמואל ב' כ"ד ו' וסביב אל צידון ויבואו מבצר צור וגו', ובתוס' פ"ד דשביעית ובירו' דמאי פ"ב ה"א תניא עירות האסורות בתחום צור ועירות המותרות צור עצמה מן הפטורות, והא דאיתא בירו' שביעית פ"ב ה"ד ר"ב ור"ל הו' יתבון בצור כו' ע"י ס"ד ד' סק"ד וע"י דמאי ס"ד ד' סק"א.

שם ולא מבדלי סיסין, נראה דצ"ל ולא ממעלי מיסין וכ"ה דמאי פ"ב ה"א, ומהא דאמר סבר מעלי מיסין כמי דנתכבשו שמעין דלא כבשו דוד ושלמה כל א"י אלא לשאר הכיבוש כמו שהיה דאלי"כ תיפוק ל' משום כיבוש דוד ושלמה, ומיהו י"ל דקושטא קאמר דזה חשיב כיבוש וממילא לא נתחייבו דוד ושלמה בכיבושם, אבל אותן שלא נכנעו אף למסין אפשר דנכבשו ע"י דוד ושלמה, ע"י לק' ס"ד ד' סק"ה.

[נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] סק"א]

ירושלמי פ"ו ה"א ר' יצחק בר' נחמן כו' שאל לר' חנינא כו' פ"י ריב"נ הקשה לר' יוסא לית עמון ומואב דמשה וחסר תיבת אמר, ותיבות אמר ל' הוא סיום ל' הגמ' לעיל ומתפרש כמו כו' והיינו א"ל אני לא שמעתי וריב"נ הקדים בדבריו שאלת רשב"ל ותשובת ר"ח ואמר דהקשה על זה קומי ר' יוסא, ואפשר דיש כאן ט"ס.

והנה רשב"ל שאל אי עמון ומואב דהשתא הוא א"י או ח"ל ופריך דודאי הן עמון ומואב שהיו בימי משה והוא חו"ל וכן ראב"ע דן עליהן מדין חו"ל ומשני דכיון דיש חלק ארץ של עמון ומואב שטיהרו בסיחון והוא א"י מספקא ל' השתא אי עמון ומואב בוכתייהו או שהרחיבו גבולן על ארץ ישראל שכבשו מיד סיחון, ור' תנחומא דאמר עשיתי ארצו חולין ר"ל אף מה שנטל מעמון ומואב והיינו דר"י בר בון.

של חו"ל, ומ"מ מעבר הרצועה לצפון אכתי א"י הוא עד כנגד אמנום.

ולענין להפריש מפירות הארץ עד כזיב על פירות שמכזיב ולהלן, יש לסמוך על הכו"פ דבין כזיב לנהר בחזקת חיוב, ועל פ"י הר"ש והרע"ב, דלא אמרו אלא ברצועה ולא בכל הארץ, בצירוף דעת הפוסקים דבזה"ז גם פירות הארץ דרבנן, ובעל נפש יחמיר דמ"מ לא נתבארה הלכה זו על בור"י, וכן לענין לחלל על מעות הראשונות אם הראשונות היו מכזיב ולהלן תלוי בנידון זה, [מיהו הישוב שבמסבי יפו תל אביב הוא מכזיב ולפנים כשנמתח חוט מכזיב לנחל מצרים, וא"כ הוא עיקר א"י שכבשן עזרא וכמשי"כ לעיל ס"ק י"ז, ועדיין אין אנו בטוחים אם אפשר לסמוך על מפת הארץ שלא דקדקו בדברי חז"ל ושמות הערים ומקומותיהן נשתנו ויש שנמחקו זכרם ובנו על אומדנות].

יט) דעת תו' חולין ו' ב' דאלה שלא קדשו עזרא דינם כחו"ל ממש, מיהו גם בחו"ל נוהג תרומ"ע מדרבנן וכדתנן פ"ד ידידים במצרים עמון ומואב ובבל, וכדאמר ברכות ל"ו א' דנוהג בצלף בחו"ל, והא דהתיר רבי בית שאן היינו מדמאי שאין דמאי בחו"ל ולא באותן מקומות שלא קידש עזרא וכדתנן דמאי פ"א מ"ג מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי, ומכאן נמי נלמד דודאי נוהג, וכן מהא דאמר שהניחום כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית שמעינן דמעשר נוהג, ומעשרין מ"ע בשביעית, ואותן מקומות שכיבש עזרא נוהג דמאי אף בזה"ז, ואף לדעת רשב"א דקיי"ל דלא קדשה לע"ל, מ"מ חמיר טפי מאותן מקומות שלא קדש עזרא, דלאחר חורבן גזרו בארץ תרומ"ע כמו שהיתה קדם ואשכחן דנהגו דין דמאי אף בזמן אמוראי וכדאמר חולין ו' א', תדע שהרי אף שביעית נוהג בזה"ז ובאותן שלא קידש עזרא לא נהגו שביעית כדאמר שהניחום כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית.

ונראה דאותה שקדשה עזרא אינה מטמאה משום ארץ העמים אף בזה"ז, דאלי"כ לא משי"ל טהרה, ובגמ' נדה ו' ב' אמרו דנהגו טהרה, ונראה דלענין הא דתנן כתובות ק"י ב' הכל מעלין לא"י, הוא אפי' בזה"ז ואפי' למי"ד לא קדשה, ואפילו מחו"ל לא"י מכזיב ולהלן דלא קדשה עזרא, מיהו מעלין ממקום דלא קדשה למקום שקדשה וכמשי"כ תו' גיטין ב' א' בשם הירו' דמוכר עבדו מעכו לעכו יצא לחירות והיינו ממקום שקידש עזרא למקום שלא קידש ומשמע דאפי' בזה"ז ואפי' למי"ד לא קדשה דמ"מ אותה שקדשה עזרא מקודשת השתא טפי מדרבנן, ומיהו הא דהפליגו חז"ל כתובות שם במעלת ישיבת הארץ נראה דאף באותה שלא קידש עזרא [וכ"כ רדב"ז בפירושו בר"מ פ"ד מה' סנהדרין ה"ו בשם הכו"פ].

וכי הר"מ פ"ד מה' סנהדרין ה"ו דסומכין בארץ אע"פ שלא כבשוה עולי בבל, ויש ללמוד כן מהא דנהגו סמיכה אחר חורבן הבית אע"ג דהרבה תנאים ס"ל דק"ש בטלה, ור' יוסי סמוך הו' אע"ג דסבר דבטלה קדושת הארץ לר"ל יבמות פ"א א', אלא ודאי דלענין זה א"צ קידוש.

נראה שלא הניחו עו"ב הכרכים שהניחו, אלא הכרכים ותחומן ולא יותר שבקושי הניחום כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית ולא נהגו בזה מדת פזרנות והלכך אין לנו אלא מה שאמרו בגמ' "בית שאן" אבל לא שדות סביבותיה חוץ לתחומה, וכש"כ רחוקות י"ב ק"מ מבית שאן שאינן בכלל זה שאם אתה נותן י"ב ק"מ לכל רוח יהי השטח כ"ד ק"מ על כ"ד ק"מ הפטור ובשטח זה היו עירות הרבה ותפשת מרובה לא תפשת, ואין לנו אלא ב"ש ותחומה, ואף שקורין בקעת בית שאן אין זו עדות על פטורה, וגם עיקר ב"ש אי אפשר לסמוך על השם כי בהמשך הזמן נהרסו וחזרו ונתישבו ופעמים נעתקו ממקומן הראשון ופעמים נשתנו השמות.

[ע"כ נדפס שם]

במשנה חלה פ"ד מ"ז אחזו קולו של ר"ג כו', אלמא דבזה"ז נהוג שביעית ומעשר בסוריא, ודין סוריא בזה"ז כדין הארץ שלא כבשה עזרא, ומכזיב ולהלן כיון דנהוג שביעית לענין שחייב להפקיר בדין הוא שיהנוג שם איסור קצירה ועבודת תלוש בלא שינוי ולא הותר שם אלא ספיחין, ולפי"ז יש בסוריא קולא בעבודת תלוש יותר מארץ שמכזיב ולהלן, והקילו בסוריא טפי משום שהוא כ"י ולא היתה א"י מה"ת מעולם, והא דאמר בירו' הטעם שלא ילכו וישתקעו היינו שהיה ראוי להקל בסוריא אף במחומר לולא שלא ישתקעו שם.

וכן צ"ל לדעת הר"ש אם דעתו ז"ל דמכזיב ועד אמנה נהוג קדושת שביעית ולא הותר רק לענין איסור אכילה שלאחר ביעור וכמו שנסתפק בדעתו ז"ל המל"מ פ"ד הכ"ו.

(כב) ר"ש שם, עושין בתלוש בסוריא אפי' אצל החשודין כו' ודוקא בשמור כו', נראה מדברי רבנו דיש איסור שימור בסוריא וזה כמו שצדד המל"מ דלא הותר רק אכילה אחר הביעור אבל שאר דיני שביעית נהגא דאי אין מצות הפקר ודאי לא שייך איסור קצירה משום משומר, [וכ"כ רמב"ן בפי' בהר דלא הקילו רק באיסור אכילה אחר הביעור שאין איסור זה אלא מדרבנן, והדבר מוכרח בדעת הר"ש שהרי דעת ר"ש דסוריא ג"כ נאכל ואנן תנן חלה פ"ד מ"ז ר"א מחייב פירותיהם במעשר ובשביעית אלמא נהגא קדושת שביעית בפירות בסוריא, ודוחק לומר דפירותיהם קאי אמעשר, ובשביעית היינו שלא נעבד] ודין סוריא ודאי לא חמיר מדין שאר ארץ שכבשום עולי מצרים וכמשי"כ הר"מ והראב"ד פ"ד, וכ"ה בלי' הר"ש לעיל מ"א והוכיח שאין חומר בארץ שלהלן מכזיב מבסוריא דאלי"כ הו"ל ד' ארצות, והנה לפר"ש דין סוריא כדין כבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל ונאכל ולא נעבד [ואע"ג דתנן מאמנה ולפנים נאכל ונעבד וסוריא היא לצפון אמנוס מ"מ אין סוריא בכלל ולבר מסוריא קאמר] והוסיף התנא לפרש דעושין בתלוש בלא שינוי אף במשומר, ונקט סוריא לרבותא אף שהיא כיבוש יחיד מ"מ אין נעבד ואין עושין במחומר, והא דפר"ש דעושין עם החשוד היינו משום דכן משמע בירו', מיהו אין כונת התנא למתני דין מסייע ידי עוברי עברה דא"כ לא שמעינן דין עושין בתלוש לענין מלאכה בשביעית ומתני' אשמעינן עיקר דין מלאכה כדקתני כלל אמר ר"ע כו' וכמשי"כ הר"ש במשנה דלעיל להוכיח דבתלוש מותר ממשנתנו אלא דלדעת ר"ש אין איסור קצירה רק במשומר והשימור הוא באיסור ולפיכך נקט התנא השונה הלכותיו לחבר שלא יקצור ולא יבצור במשומר של חברו שיש איסור בקצירה זו, אבל דש וזורה במשומר של חברו בסוריא, אבל בארץ אסור בלא שינוי משום איסור דש ואפי' בשינוי אסור משום מסייע ידי עוברי עברה.

ואפשר דלפר"ש אין איסור קצירה במשומר אלא אם בשעת קצירה הוא משומר אבל אם הפקירו בשעת קצירה אין איסור בקצירתו ולפי"ז אין נפקותא אלא לענין מלקות שאם קצר כדרך הקוצרים במשומר לוקה ואם קצר בשינוי לא עבר רק בעשה דתשמטנה שמצוה להפקירה, אבל בכל אופן קעביד איסורא, ומיהו לענין חברו הקוצר לדעתו ובשבילו יש נפקותא דבקוצר כדרך הקוצרים גם חברו קעבר בלאו שאין קוצרין משומר אבל רשאי לקצור בשינוי שאין בזה איסור קצירה ואיסור משומר אינו אלא על הבעלים, ולפיכך נקט התנא דין סוריא בעושה בתוך של חברו [ע"י לק' סי' כ"ב סק"ג].

(כג) שם מהו לטחון עם הנכרי בארץ כו', קים לי לר' אסי דבעי שינוי בטחינה וכדתנן לק' פ"ח מ"ו בדריכה וכמשי"כ הר"מ פ"ד הכ"ג דבכל הדברים צריך שינוי, אלא דמספקא לי' אי גזרו חכמים איסור על המלאכה או זה איסור על הבעלים שלא יהא כנוהג בעלות, ופשיט לי' ממתני' דאסור מדקתני שמותר בסוריא אלמא דבארץ אסור ומשמע

ובבהגר"א כתוב דלית עמון ומואב דמשה היינו דודאי קדוש וסי"ד דבאותן שנטהרו בסיחון קאמר ולפי"ז צ"ל דמספקא לי' אי נתקדשו בקדושת ארץ ישראל, והדר פריך ר"מ לית עמון ומואב דראב"ע דודאי לא נתקדשו, ואין דרך הגמ' בכך דמעיקרא פריך ריב"נ דודאי נתקדשו והדר פריך ר"מ דודאי לא נתקדשו ועוד דלמא ראב"ע בשאר עמון ומואב וצ"ע.

{ע"כ נדפס שם}

שם ליתני עזה, פי' הגר"א דעזה דידן ליתא עזה דבקרא, והיינו דאמר בכורים פ"ג ה"ג ריב"נ הוי בעזה

ומנוני ע"מ לחזור.

(כ) עוד פי' בתו' ע"פ הירו' דבחול' אינן נוהגין תרומ"ע בירק ובפירות האילן נוהגין תרומה ולא מעשר, ובדגן תו"צ נוהגין אף מעשר, ולפי"ז הא דהתיר רבי בית שאן היינו ירק [אף מתרומה] ופירות האילן, וזה דעת הראב"ד פ"א מה"ת, ולפי"ז ראוי להחמיר להפריש מפירות של להלן מכזיב על פירות הארץ, והא דאמרו דמכזיב ולהלן אין מפרישין דמאי היינו בדגן תו"צ.

אבל דעת הר"מ פ"א מה"ת דחול' מפרישין הכל מדרבנן וכן אותן שלא כבשום עולי בבל, אלא רבי התיר אותן מקומות שהתיר ופטרן ממעשר, והן גריעי מעמון ומואב ובבל ומצרים, שהיו אותן מקומות רחוקים מעיקר הישוב וכמשי"כ הכ"מ בשם הרשב"א שם, מיהו יש לעי' נהי דאינן בכלל גזירת חול' שלא גזרו על כל חול' אלא על אותן ארצות השנויות פ"ד ידידים, אבל אכתי יש לחייבן במעשר מדרבנן מדין א"י וכמו בזה"ז למ"ד תרומה בזה"ז דרבנן, ומה"ט נהגו בהן מעשר בכל המקומות שלא כבשום עולי בבל וכמשי"כ הר"מ שם וא"כ איך אפשר לבי"ד של אחריהם לבטל גזירת בי"ד הראשון [ואפשר דכיון דמכזיב ולהלן פטרו מן המעשר [וכמשי"כ לק' סי' ד' סק"ג] אלא באותן כרכים שהניחו חייבו במעשר משום עניים בשביעית, אפשר דלא תיקנו אלא כל זמן שיש בזה צורך ובזמן האחרון אחר חורבן לא מצאו עניים תקנה בבית שאן והותרה].

(כא) שביעית פ"ו מ"ב עושין בתלוש בסוריא כו', לפר"ש דנאכל היינו אחר ביעור ה"ה שאין בפירות קדושת שביעית וא"צ להפקיר, וסוריא ג"כ לא כבשוה עולי בבל וכמשי"כ הראב"ד פ"ד מה"ש הכ"ח וא"כ אוכל בסוריא מן המשומר, ומ"מ אינו קוצר ובוצר כדרכו אלא בשינוי ומכניס מעט מעט ואינו קוצר הכל בב"א, ודין זה רק בסוריא אבל לא בשאר הארץ שלא כבשוה עולי בבל, ומפרש בירו' הטעם שלא יבואו להשתקע בסוריא וראו להכביד עליהם מעט בשביעית, ולשאר הארץ לא חשו שאינם אלא כרכים בודדים שלא כבשום אבל סוריא רחבת ידיים טפי, ועוד עיקר הארץ שלא כבשה עזרא אין עון כל כך אם ישתקעו שם דמ"מ א"י היא משא"כ בסוריא, והא דאמר ר"ע כל שכו"ב מותר בארץ ר"ל מה"ת וא"כ שינוי במחומר מה"ת ושינוי בתלוש מדרבנן, וזה פי' הרע"ב בפי' הא', והגר"א פי' דקצירה ובצירה אסור בא"י אף ע"י שינוי, ואסור גם בסוריא, ובתלוש בא"י צריך שינוי ובסוריא מותר בלא שינוי.

והנה עיקר איסור קצירה כדרכו הוא שלא ינהגו בעלות, ובסוריא דמותר משומר אין מקום להצריך שינוי או לאסור קצירה, ומ"מ אסורוהו וכדי שלא ישתקעו כדאמר בירו'.

אבל לדעת הר"מ פ"ד הכ"ו דנאכל דתנן היינו שאין איסור ספיחין ומ"מ יש בפירות קדושת שביעית וכמשי"כ בפי' המשנה, א"כ הדין נותן דגם בסוריא כן, ואע"ג דכ"י ל"ש כיבוש מ"מ מדרבנן נהוג שביעית בסוריא, והדין נותן דגם בזה"ז ינהגו בה שביעית מדרבנן כמו שנוהג בה מעשר וכמבואר גטין מ"ז א', ומסתבר דבזה"ז קמייירו ברייתות השנויות שם ולא בזמן בית ראשון, וכן מבואר

כה) ר"מ פ"ד הכ"ז סוריא אעפ"י שאין שביעית נוהגת בה מה"ת, אע"ג דבזה"ז שביעית אינה מה"ת אפי' בארץ, כונת רבנו דבסוריא גם בזמן בית ראשון אינה מה"ת והיה ראוי להקל בזה"ז אחר שלא קדשו וכמשי"כ לעיל.

שם הכ"ח עבר הירדן שביעית נוהג בהם מדבריהם, מבואר כאן מדברי רבנו דעמון ומואב דמס' ידים אינו עבר הירדן, [שהרי כ' רבנו בהכ"ז שאין שביעית נוהגת בעמון ומואב, ובמס' ידים כ' רבנו דעמון ומואב היינו ארץ סיחון, ונראה דהוא ט"ס, שו"ר דזה מבואר בהדיא בירו' שביעית פ"ו ה"א לית עמון ומואב דראב"ע עיי"ש בפ"י הגר"א] [א"ה ע"י בהוספה לעיל סס"ק י"ט כבר הובא הירו'] ועבר הירדן הוא כא"י מה"ת לכל דבר שהרי אמרו ערכין ל"ב ב' דכשגלו שבת ראובן וגד בטל יובל משום שאין כל יושביה עליה אלא דעבר הירדן מקרי ארץ לענין כל יושביה עליה שדן יובל ושביעית בארץ ההיא מה"ת, והא דפליגי תנאי בכורות נ"ה א' היינו לענין הפסק למעשר אבל לכו"ע עבר הירדן א"י, וכן מוכח מהא דפ"ט דשביעית מ"ג וכמשי"כ לק' ס"ק ל"א, וכן דין בתי ע"ח נוהג בה כדתן ערכין ל"ב א', ובפ"ק דבכורים נחלקו לענין בכורים אבל שאר חובות הארץ נוהגות בה מה"ת, אלא שביעית בזה"ז קאמר רבנו משום שלא כבשה עזרא וכמשי"כ הראב"ד, ומשי"כ רבנו דספיחיהן מותרין היינו נמי מדין להלן מכזיב וכמשי"כ המל"מ, ולי הראב"ד אינו מובן שהרי רבנו ה"ק אע"נ שלא הוזכר במשנה אלא מכזיב ולהלן סוריא ועה"י לא עדיף מניה. [ע"י ליק' בליקוטים סי' י].

שם הכ"ט עכו"ם שקנה קרקע בא"י וזרעה בשביעית פירותיה מותרין כו', דברי הכו"פ תמוהים דמשמע מדבריו ז"ל דהצומח בשביעית מזרעית שביעית הפירות אסורות מעיקר הדין וקדושת שביעית אסרתן באכילה, ולפיכך הוקשה לי, אבל אין הדבר כן שהזרע בשביעית הפירות מותרות מה"ת כמשי"כ בס' החינוך, וכ"כ הר"ש פ"א מ"ד, ואין כאן רק משום קנס ומשום ספיחים [ע"י בל' רבנו לעיל ה"ט"ו ובראב"ד שם] וביד עכו"מ מותר, ולי רבנו בפ"י המשנה אמנם נראה דסובר דאיסור ספיחים אפי' בנעבד ע"י אחר אבל אפשר דביד ישראל אסור ספיחין אפי' זרע בה נכרי שלא מדעתו דלא עדיף מספיחין הגדילין שלא ע"י זריעה, אבל ביד עכו"מ לא גזרו, וזה אינו ענין ליש קנין אלא הקילו בגזרת ספיחים כשהן ביד עכו"מ וכמו שהביא הכו"פ סמוכין לזה מהא דסנהדרין צ"א א'.

ומרן ז"ל נראה שהסכים עמו שהנזרע בשביעית אסור מה"ת אלא שיש קנין לעכו"מ להפקיע משביעית ותמוה מאד דודאי אין קנין לעכו"מ משביעית וכמשי"כ רבנו פ"א מה"ת ה"י דדוקא בסוריא יש קנין לעכו"מ להפקיע משביעית, ומה שפ"י הכ"מ דהיינו לענין אם חזר ישראל ולקחה אינו מובן וכמשי"כ לעיל סי' א' סק"ג, וממקומו הוא מוכרע דגם בסוריא אין קנין לעכו"מ להפקיע לענין אם חזר ישראל ולקחה כדאמר גטין מ"ז א', ומשי"כ הכ"מ דהתבואה חייב משום דמירחן ישראל, אכתי מוכח מיהא דלא מקרי גדל בפטור אף שגדל ביד עכו"מ, והכא נמי לא התיר רבנו רק מדין ספיחים אבל יש בהן קדושת שביעית, וכן מוכח בירו' שכתבנו לעיל ס"ק כ"ג, ובכ"מ כ' דאיירי בגדלו ביד ישראל, וברמב"ן פ' בהר צדד לאסור ליקח משומר מיד נכרי [אח"כ מצאתי בבגרי"א סי' של"א סק"ח שכבר תמה על דברי הכ"מ וחלק עליהם]. [ע"י לק' סי' כ' סק"ז].

כו) גטין ב' א' תוד"ה ואשקלון, אדרבה סוריא עדיפא כו', למאי דפסיקא לי' להראב"ד פ"ד מה' שמיטה הכ"ח דסוריא לא קדשה עזרא, והוא מוכח ממאי דתנן פ"ו דשביעית מ"ב דעושין שם בתלוש וכמשי"כ לעיל, לא עדיפא סוריא מעכו דעכו נמי כולה א"י שהיא בין אמנום לנחל מצרים ולפנים מן הים וכמשי"כ לעיל, וחצ"י חו"ל היינו שלא כבשה עזרא, ומ"מ דבריהם ז"ל מוכרחים דמביא מחצ"י של

לי' משום מלאכה ולא משום איסור הבעלים והלכך אף בשל נכרי אסור.

ויש לעי' לדעת רמב"ן בפ' בהר שדין לקצור בשינוי הוא במופקר וכ"ד הגר"א, א"כ משנתנו בבעלים עצמו קאי שטוחן בלא שינוי ואינו קוצר, ומאי פשיט לי' שאסור לטחון עם הנכרי.

שם אם בפירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית לחרוש מותר ולקצור אסור, צ"ע נהי דחרישה מותרת שהחרישה בשמינית ולא בשביעית, אבל פירות שביעית שיצאו שדין כפירות שביעית ומוזהר מלשמרן למה לא יהי בהן לאו את ענבי נזירין לא תבצור, וע"י ר"מ פ"ד הי"ג, [ואפשר דאיסור סחורה וחובת ביעור שנוהג בתלוש נוהג בפירות שביעית אף בשמינית אבל דין הפקר שאינו אלא במחובר אינו נוהג בשמינית וכיון שהגיע שמינית הו' של בעלים כמו שזכר בהן והן שלו עד ביעור וכמו דאמרו בת"כ דמותר עבודת האילן אע"ג דפירותיה אסורין וכמשי"כ הר"ש פ"ב מ"ה, וע"י לק' סי' י"ב סק"ז נתישב היטב, אח"כ ראיתי דדין הפקר נוהג גם בשמינית מבואר במשנה פ"ט מ"ז עד אימתי עניים נכנסים לפרדסות כו' ופ"י הר"מ לענין שביעית].

ר"מ פ"ד הכ"ז סוריא כו', דין המשנה עושין בתלוש אבל לא במחובר כו' כתבו רבנו לק' פ"ח ה"ט.

כד) הני דתנן בהו נאכל אבל לא נעבד אין מעשר נוהג בהן כיון שהן הפקר מן הדין [אע"ג דאין בהן שביעית אלא מדרבנן מ"מ פטורין מן המעשר שהרי גם מעשר דרבנן, ועוד נראה דאף לרבי דשביעית בזה"ז דרבנן ומעשר דאוריתא [אי נימא קלע"ל וא"צ כל יושביה עליה] מ"מ פטורין מן המעשר מדין הפקר והפקר דרבנן לא גרע מהפקירו הבעלים] וכמשי"כ המל"מ פ"ד הכ"ז, והא דאמר חגיגה ג' ב' דהרבה כרכים הניחו כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית היינו שלא תיקנו בהם דין שביעית כלל ומותר לחרוש ולזרוע כדי שיסמכו עליהם עניים, ואינו ענין להא דתנן פ"ו דשביעית מכזיב ועד הנהר ועד אמנום דהתם לא הניחו בשביל עניים אלא שלא נתישבו שם ישראל וכמשי"כ הר"מ בפירושו והתם תיקנו שיהא נאכל ולא נעבד, אבל הניחו כרכים שמצאו לצורך תקנת עניים שלא גזרו עליהם שביעית כלל וזו כונת רש"י שכי' שמותר לחרוש ולזרוע שם ול"ק קו' המל"מ.

וגם בדעת הר"מ צריך לפרש כן ומשי"כ בפ"א מה"ת ה"ה והניחו אותן המקומות שהחזיקו כו' כשהיו, ר"ל שתהיינה פטורות מה"ת, ולא פטור מן התרומה כו' ר"ל שהניחו מלקדש כדי שיסמכו עליהם עניים ולא זהו מכזיב ולהלן אלא בית שאן וכיו"ב ולפי שלענין תרומ"ע אין נ"מ בין אלו המקומות לבין ארץ שמכזיב ולהלן עירבן רבנו, ובה' שמיטה לא הזכיר רבנו אותן המקומות מפני שאין ידועות לנו זולת בית שאן ואשקלון וכבר הזכירן כאן בה"ת, ואיהו דחיק ומוקי אנפשי' דודאי מכזיב ולהלן כיון שנהוג קדושת שביעית בפירות אין בהן מעשר.

ועמון ומואב אי הם מעבר הירדן ומעשרין מ"ע בשביעית ע"כ צ"ל דפטור מן השביעית לגמרי, והא דתנן ג' ארצות לביעור וחשיב עבר הירדן היינו ארץ סיחון שלא לקח מעמון ומואב, א"נ עיקר דין ביעור נקט אע"ג דבבית שני לא נהג שם שביעית, ואי עמון ומואב של חו"ל קאמר שפיר י"ל דבעבר הירדן נהוג שביעית וביעור, וצ"ל דכבשום עולי בבל וכמשי"כ המל"מ דאי לא כבשום אין בהן ביעור, ומיהו למשי"כ רמב"ן בפ' בהר דביעור מה"ת ואיסור אכילה כשלא ביער מדרבנן י"ל דדוקא נאכל תנן אבל חייב במצות ביעור [וכן צ"ל למשי"כ ר"ש דסוריא ומכזיב ולהלן דין אחד להם וא"כ בסוריא נאכל, ובירו' פ"ט דשביעית אמרו שאין חילוק ארצות בסוריא אלא נהוג ביעור בסוריא].

ושמעון נטל בתוך יהודה, וכן דן נטל אצלם, אחרי יהודה לצפון בנימין ואין חלקו על כל האורך אלא לצד מזרח והירדן מיריחו עד ים המלח גבולם למזרח [והירדן יוצא מצפון אצל ים כנרת ועובר יריחו ונופל לים המלח והולך אח"כ למערב ונופל לים הגדול כדאמר בכורות נ"ה א' ועיקר שם ירדן מיריחו עד ים המלח לענין הפסק במעשר בהמה] וירושלים בבנימין בדרומו אצל הגבול ומשך מירדן למערב מהלך יום אחד כדאמר ביצה ה' א'.

אחר בנימין אפרים על כל האורך ממזרח למערב ואחריו מנשה וחלקו למערב וכנגדו למזרח יששכר, אחרי מנשה אשר וחלקו במערב וכנגדו למזרח נפתלי, אחרי אשר ונפתלי זבולן, כדכתיב יהושע י"ט כ"ז ופגע בזבולן ושם ל"ד ופגע בזבולן, מיהו למה שפי' במצ"ד כלתה רחב זבולן ביפתח אל, ואשר היה בולט יותר למזרח, לא יתכן שנפתלי פגע באשר מים ואת זבולן מנגב, וע"כ צריך לפרש באופן אחר, והא דאמר מגלה ו' א' שטען זבולן לי נתת ימים ונהרות צ"ל לאו דוקא, אלא את הים קרא ימים, ואת הנחל אשר ע"פ יקנעם קרא נהרות, מיהו אי זבולן היה ע"פ כל הצפון הגיע לחוף ים סבכי שהוא במקצוע צפונית מזרחית של א"י וגם בירדן ההולך ממערב פמיס עד ים כנרת וכדאמר בכורות נ"ה א' והוא מגיע גם לחוף ים כנרת, והיינו דכתיב זבולן לחוף ימים ישכון והיינו דאמר לי נתת ימים ונהרות, וכן יש ללמוד מהא דכתיב ישע"י ח' כ"ג הקל ארצה זבולן וארצה נפתלי ואם איתא דזבולן לא היה עד סוף המזרח א"כ ע"כ היה שם משאר שבטים וכשגלו נפתלי ע"כ גלו גם היושבין לפניו וכיון שלא הזכיר הכתוב אלא זבולן ע"כ שזבולן ישב בכל הצפון ונפתלי בדרומו, והדבר מוכרח גם ממה דלא מצינו במקרא חלקו של שבט אחר במזרחית צפונית. ואצל זבולן במקצוע צפונית מזרחית נטל דן עיר לשם ויקרא שמה דן כדכתיב יהושע י"ט מ"ז, ומשם הירדן יוצא, וקרא דכתיב שופטים כ' א' ש"א ג' כ' מדן ועד באר שבע, היינו ממקצוע צפונית מזרחית עד מקצוע מערבית דרומית, וע"י יהושע י"ט מ"ז ובמפרשים שם.

בני ברק מי הירקון וגבול מול יפו היה חלקו של דן והוא לצפונית מערבית של יהודה והוא במערב הארץ אצל הים. שתי בית אל היו, קרובים זה אצל זה, אחת שהיתה שמה לוז לראשונה והיא היתה בחלקו של אפרים כדכתיב שופטים א' כ"ג, ואחת בחלקו של בנימין והיא הסמוכה לעי, וכמשי"כ רש"י יהושע י"ח י"ג, ושתייהן במזרח נגד הירדן, ובית אל המוזכר מ"א י"ב כ"ט היינו הסמוכה לעי שירבעם משבט אפרים, אבל בנימין היה עם רחבעם.

חברון היתה בחלקו של יהודה במזרחית צפונית, דכתיב יהושע ט"ו ט"ו, שעלה מחברון לדביר ומשמע דסמוכין הן ודביר בגבול צפון כדכתיב שם ז', והיא למזרח ירושלים, וכשנשאו יעקב אבינו ממצרים לחברון היה אפשר להם ליכנס דרך פלשתים וללכת כל אורך א"י ממערב למזרח עד חברון ולפ"ז לא פגעו בירדן, אבל אחרי שנאמר בראשית נ' י', גורן האטד אשר בעבר הירדן, למדנו שלא היתה להם דרך לחברון ממערב אלא מצפון ובאו כנגד הירדן והפכו פניהם לדרום עד חברון ועבר הירדן דכתיב היינו עבר המערבי, ואולי הלכו דרך המדבר ודרך ארץ אדום והקיפו ים המלח ועברו את הירדן ככניסת ישראל לארץ.

שכם בחלקו של אפרים כדכתיב יהושע כ"א כ"א, והיא במזרח אצל הירדן כמשי"כ רמב"ן בראשית

י"ב ו'.

גטין ב' א' תוד"ה ואשקלון, וי"ל דתרי רקס וחגר כו', נראה דחמש הו, אחת במדבר צין במדבר ל"ג ל"ו והוא במקצוע דרומית מזרחית של א"י ואינה מא"י, ואפשר שזו הנזכרת בראשית י"ד ז', הב' קדש ברנע שם ל"ד ד' והוא א"י, בדרומה של א"י קרוב למזרח, הג' בארץ פלשתים במקצוע דרומית מערבית וזו הנזכרת בראשית כ' א', הדי

א"י נמי צ"ל בפ"נ ומשום דמרחקא מעיקר ישוב, מדתלי לה בגמ' משום מרחקא וכמו שהוכיחו מהא דכפר סיסאי, ולפ"ז י"ל דבעיקר תקנת בפ"נ בחו"ל לא הצריכו בא"י אף באותן שלא כבשו עולי בבל, אלא אשקלון ועכו הצריכו משום שהן רחוקים מעיקר ישוב, וכפר סיסאי מובלעת אלא שיש לדון בה, נהי שהיא מובלעת בתחום א"י אבל היא רחוקה מעיקר הישוב וכה"ג גם בא"י גופה הצריכו, ולזה קאמר שהיא סמוכה לעיקר ישוב יותר מעכו ומודים חכמים בעיר של א"י כה"ג שא"צ לומר בפ"נ וה"ה עיר של חו"ל המובלעת.

ונראה להכריח דתקנת בפ"נ בכיבוש עולי מצרים תלוי ולא בכיבוש עולי בבל מהא דאמר לקמן ח' א' דפליגי בים הגדול, והנה לפי שבספינה גופה לא שייך למידן באנשיה אם בקיאיין לשמה ואם עדים מצוין לקיימו קבעו חכמים שיחא תלוי אם הוא א"י או חו"ל, והנה תנן פ"ו דשביעית מ"א דמכזיב ועד הנהר ועד אמנום לא כבשו עולי בבל והיינו כל שפת הים וכש"כ ים עצמו, וא"כ למה לא יצריך לומר בפ"נ בכל הים אף מן החוט ולפנים, ומיהו למשי"כ לעיל ס"ק י"ז דלא כל שפת הים הניחו י"ל דקדשו גם הים אלא שהניחו מה שהניחו.

ומה שדנו תו' בחיוב מעשרות לר"י עד האוקינוס אע"ג דלא כבשו לא עולי מצרים ולא עולי בבל, משום דמדברנן יש לחייב כל א"י ואפשר שהיה מצוה לקדש כל א"י וכמשי"כ לעיל, וקדשוה לכולה אף שלא כבשוה. ח' א' וכש"כ סוריא דמרחקא טובא, יש לעי' תיפוק לי' משום דלא קדשה עזרא והא אמרינן לק' ע"ו א' דהוי מפטרי רבנן בעכו משום דאסור לצאת מארץ לחו"ל, ובתו' לעיל ב' א' הביאו מירוי' דמעכו לעכו יצא לחירות, ואי הוי אמרינן דקדשה עזרא הוי ניחא, וכן נראה מהא דאמרו עפרה טמא כחו"ל ומאי איריא סוריא אפי' א"י שלא כבשוה עולי בבל נמי ואפי' איריא היא טמא, וע"י לעיל ס"ק י"ז וצ"ע, ועוד דסוריא נהוג בה דמאי וכמשי"כ לק' ס"י ד' סק"ג, ובאלו שלא כבשו עולי בבל אין דמאי נהוג, ועוד דבחלה פ"ד מ"ז אית לי' לר"א בסוריא חלה אחת אע"ג דמודה דמכזיב ולהלן ב' חלות, וע"י לק' ס"י ד' שם.

ב' א' מרקס למזרח כו', אי ר"י ס"ל דא"י דוקא א"צ לומר בפ"נ ובא להגביל א"י לא היה סגי במה שהזכיר עיר אחת בכל רוח שזה אינו מלמדנו כלום בגבולות הארץ ואי אפשר לומר דרואין כאילו חוט מתוח כנגד רקס צפון ודרום לרובע של עולם וכן לכל רוח, שאין א"י מרובע לרובע של עולם אלא פעם הגבול יוצא ופעם נכנס וכדכתיב בפרשת מסעי, ועוד שגבולי א"י כתובות, ולמשי"כ תו' דעירות אלו הן מא"י [ואף אם הן מאותן שלא כבשו עולי בבל אכתי אשקלון מובלעת כמשי"כ ר"ש פי"ח דאהלות מתוס', וכן עכו א"י מקיפה מכל צד ור"י ס"ל דמובלעות א"צ] אלא שהן רחוקות מעיקר הישוב, ניחא דנקט הני לאשמעינן דריחוק זה מעיקר הישוב מצריך להו לומר בפ"נ וכל כיו"ב.

מיהו הר"מ בפ"א מה"ת ה"ז העתיק משנתנו לענין גבולי הארץ וצריך תלמוד שאם בא רבנו לתאר גבולי הארץ היה לו לכתוב את כולן ועירות אלו אינן מלמדותינו כלום. ר"מ פ"א מה"ת ה"ט איזהו סוריא כו' אבל עכו חו"ל כו', אע"ג דסוריא שהיא מרחקא טפי היא כא"י לתרומ"ע עכו כחו"ל, אבל אינו מובן שהרי עכו כבשוה עולי מצרים ואינו כחו"ל אלא משום שלא כבשוה ע"ב, וכמשי"כ לעיל, וגם סוריא לא כבשוה ע"ב, ובמאי גרע עכו מסוריא ואם הניחו עכו כדי שישמכו עליהם עניים ניחא, דא"כ אין שביעית נוהג בה אפי' לענין עבודה וקילא מסוריא, ואפשר שהיא טמאה משום ארץ העמים אף באוירא. [ע"י לק' ס"י ד' סק"ג].

כז) סדר חלוקת הארץ, יהודה בדרום על כל האורך ממזרח למערב, במזרח ים המלח גבולם ובמערב הים,

וכמש"כ לעיל, וכבר איכא מ"ד בירו' דרשב"ג לענין ביעור קאמר, ואולי להאי מ"ד פליג רשב"ג וסבר דכל הרים שמגדלין מילין ארץ אחת וכן שפלות שמגדלות שקמין ארץ אחת, אי"נ חבל שעיקרו הרים המגדלין מלין הרי היא ארץ בפ"ע ועמקים ושפלות שבה כמוה, ורשב"ג אביעור קאי, ובסימן זה קבעו חכמים גליל העליון והתחתון והר ושפלה שביהודה.

יר' שביעית פ"ט ה"ב הר והרר עמק ועמקו כו', יש לעי' דלמא הר הראשון נמי מגדל מילין, וכן הלשון מוכיח דהר היינו הר שדינו הר במשנתנו, ואי גרסינן הר הרר עמקו ושפלתו ניחא.

שם מבית חורון ועד אמאום הר אמאום ועד לוד שפלה מלוד ועד הים עמק, גי' הגר"א ועד הירדן ונראה דגרס כן במתני מבי"ח ועד הירדן מדינה אחת, והדבר מוכרח לפירושו ז"ל דזו ארץ בנימין ומבית חורון עד הים אינה ארץ בנימין, דבית חורון בצפונית מערבית של בנימין, ומבי"ח עד הירדן היא ארץ בנימין, ולפי"ז לוד ואמאום למזרח בי"ח, ומיהו יש לעי' איך היא מדינה אחת הרי יש בה שפלת לוד והר שלה, וצ"ל דלבר משפלת לוד והר שלה קאמר, וכן הא דאמר ר"י מאמאום ועד לוד שפלה היינו לבר משפלת לוד שהיא באמת שפלה, וצ"ל שהיה שפלת זו שהיא מדינה אחת מובלעת בעמק בי"ח טפי ממה שהיא מובלעת בשפלת לוד, וכן מבי"ח ועד אמאום הר צ"ל שלא היה אפשר לצרפו להר לוד.

ולהראשונים דמפרשים לה על עבר הירדן ממש נמי גרסינן מבי"ח עד הירדן וצ"ל דהיתה עיר או מקום נקראת לוד ובית חורון, ואינו לוד שבמערב ירושלים ולא בית חורון של ארץ בנימין, עוד אפשר לפרש דעבר הירדן במתני קרי לעבר הירדן שבמערב והיינו חלקו של בנימין, ולכל הפירושים נהג ביעור בעבר הירדן כמבואר בירו' דיש בעבר הירדן ג' ארצות.

ל' הירו' בג' הארצות של עבר הירדן לא יתכן כלל לפרש שהן הנה שפלת לוד והר שלה וע"כ או כפי' הגר"א דלא תני במתני ארצות עבר הירדן, או דעבר הירדן דמתני היינו ארץ בנימין.

הא דאמר בירו' וכל כיו"ב צ"ע לפרשו אחרי דמסקינן דכל הר מדינה אחת, וכן שפלה מדינה אחת וכן כל עמק ואין כאן רק ג' ארצות ואין לנו כיו"ב וצ"ע.

שם בירו' ועמק שלו מעין גדי עד יריחו, לפי' הגר"א דיהודה היינו יהודה לבד מבנימין קשה דהא יריחו צפונית מזרחית של בנימין ועין גדי של יהודה כדכתיב יהושע ט"ו ס"ב, ומעין גדי עד יריחו כולו מבנימין וזהו בכלל מבית חורון עד הירדן, עוד קשה הא דאמר מבי"ח עד אמאום ומאמאום עד לוד ומלוד עד הירדן שהרי בי"ח בצפונית מערבית של בנימין ולוד במערב ירושלים כדאמר ביצה ה' א' והוא דרום בנימין א"כ מבי"ח ללוד הוא מצפון לדרום ומבי"ח לירדן הוא ממערב למזרח. ולכן נראה דהא דאמר מבי"ח עד אמאום כו' הוא מלתא באפי נפשי' ואינו סיום דברי ר"י, והוא שב לפרש מקום השפלה וההר של לוד, ואמר שהוא מבי"ח עד לוד לדרום ומלוד לירדן היינו ממערב למזרח וזהו העמק עצמו המסומן מבי"ח עד הירדן דבי"ח בצפונית מערבית של העמק ולוד במערבית דרומית, ואפשר למגרס מבי"ח עד הים ומלוד עד הים, ואע"ג שאינו של בנימין מ"מ הוא בכלל יהודה ושם שמעון ודן המובלעים בתוך יהודה, והתנא הגביל ארץ יהודה כשתי ארצות של שלש שלש והיינו דפריך ליתני ד' ומשני מעורבות הן ר"ל דלענין ביעור כל הרי יהודה ארץ אחת וכן כל שפלותיה וכל עמקיה.

ל' גליל העליון הוא החלק הצפוני והתחתון הוא הדרומי המגיע אל ארץ יהודה.

בראשית י"ד ט"ו, אשר משמאל לדמשק, נראה דהיא מערי

דכתיב יהושע י"ט ל"ז וקדש ואדרעי וגו' וזו עיר מקלט שם כי"א ל"ב והיא במזרח סמוך לצפון, וזו שבמשנתנו חו"ל בגבול.

ומש"כ דארץ פלשתים אי"י כדמשמע ביהושע כונתם ליהושע י"ג ב' ג'.

(כת) פסחים נ"ג א' סימן להרים מילין כו', נראה דאיכא הרים שאין מגדלין מילין ומהם מביאין בכורים מדקליהן, אבל אי כל הרים מגדלין מילין ושאינם מגדלין מילין ע"כ הן מגדלין תמרים והן עמק, או שמגדלין שקמים והן שפלה, אי"כ א"צ סימן להרים, אלא כל שאינו לא עמק ולא שפלה ע"כ הוא הר, וכן איכא שפלה שאין מגדלת שקמים, וכן עמק שאין מגדל דקלים, שבין הר גמור לשפלה גמורה אי"צ סימן, אלא רשב"ג בא לסמן בין הר להר, ובין שפלה לשפלה, וכן הא דמסיק לענין מקח וממכר משמע דאע"ג דמקרי שפלה לא מצי יהיב לו מוכר אם אינו מגדל שקמים [ולא מצי למימר דלא מוכר לי' אלא שמא כדאמר בי"ב ז' א' פרסד אני מוכר לך כו' כרם אני מוכר לך כו' שלא נמכר לו אלא שמא] אבל לענין ביעור אי"א לומר דאין הר אלא המגדל מלים וכן שפלה ועמק, דא"כ לא נתפרש דין ההרים שאין מגדלין מלים ודין עמק שאין מגדל דקלים, ושפלה שאינה מגדלת שקמים, אלא כל שהן משתוין יותר להרים הן בכלל הרים וכן בעמק ושפלה.

ובשנ"א פ"ט דשביעית הביא דבירו' מסיק דבהר אפי' עמקו ושפלתו כהר, ונראה דר"ל אפי' יש בהר המלך שפלה המגדלת שקמים דינה כהר המלך לענין ביעור, שכל הר המלך בטבע אחת וחייה שבהר גדילה על פירות שבשפלתה, ולפי"ז לא שייך כלל למיהב סימנא בהרים לענין ביעור שכבר הגבילו חכמים ג' ארצות ובהן אין חילוק בין הר לשפלה, אלא שחילוק הארצות הוא הר ושפלה ועמק, וחלק שעיקרו הרים הגבילוהו חכמים לארץ אחת וכן שפלה ועמק. והא דתנן שביעית פ"ט מ"ב מכפר חנניא ולמעלן מקום שאין מגדל שקמין גליל העליון כו', אין הכונה שיש בגליל העליון מקומות מגדל שקמין ומקום שאין מגדל, ויהיב דין גליל העליון למקומות האלה שאין מגדלין שקמין, דא"כ אין חילוק בין גליל העליון לגליל התחתון אלא מקומות מקומות חלוקין, ואנן תנן גליל העליון וגליל התחתון, ועוד דהרי מסיק בירו' דשפלת הר כהר, אלא נראה דכל גליל העליון אינו מגדל שקמין וכל גליל התחתון מגדל שקמין.

(כט) בשנ"א הביא ירו' שפלת הר כהר כו', ר"ל דמבעיא אי שפלת הר כהר ומוכח לי' ממתני דקתני מבית חורין עד הים מדינה אחת, אע"פ שיש בו הר ושפלה ועמק, ומשמע דבגליל העליון והתחתון ותחום טבר"י ליכא בכל הארץ אלא מין אחד וכן בשפלת לוד והר שלה, והא דמבעיא לי' בשפלת הר נראה דהיינו ביהודה שהיה שם הר בשפלה ושפלה בהר, וביהודה תנן ההר והשפלה והעמק ואיכא למימר דשפלה שבהר בכלל שפלה, ואע"ג דבסיפא קרי לי' הר המלך ושפלת דרום י"ל דעל הרוב קאמר, והא דלא פשיט לי' מהא דבית חורין עד הים מדינה אחת, דלא ידע דאית בה הר ושפלה, ואע"ג דאיכא למידק מהא דקתני מדינה אחת, לא משמע לי' למידק.

כתבו תו' פסחים נ"ב ב' דלא אמרו בגמ' דילן נ"מ לביעור שאינו אלא ביהודה ולפיכך בכורים עדיף לי' דהוי בכל אי"י, ונראה דגם בגליל איכא הר ושפלה וכדאמר בגליל התחתון שמגדל שקמין וכן שפלת לוד והר שלה, אלא כונתם דבגליל אי"צ סימן שכבר שנה התנא מכפר חנניא כו' וכן שפלת לוד והר שלה, והכל מדינה אחת בין מגדלת מינין ושקמין בין לאו, אבל ביהודה לא נתן התנא סימן ואיכא למימר דהר היינו מגדל מילין ושפלה מגדלת שקמין, מיהו קשה הא מסקינן דכל הר המלך הר אף עמקו ושפלתו וכן שפלת דרום אף הר שלה, ועוד דא"צ בהר מגדל מילין

דאמר שביעית פ"ו ה"א דיבלונה נאכל אבל לא נעבד דלא כר"י דאי פלוגתת ר"א ור"ג באריסי בתי אבות א"כ למאי דנהגו כר"ג אין שביעית נהוג כלל [ואפי' אי נימא דר"ג לא הקיל אלא בפירות שאין קדושת שביעית נהוג בהן וכמש"כ שביעית סי' כ' סק"א ומודה דאין נעבד מ"מ מדאמר בגמ' נאכל אבל לא נעבד משמע ככל דין סוריא] אלא בגמ' שם סברא כר"ח ב"ש דקנס קנסו ר"א ואפי' אריס לשעה ובאריסי בתי אבות מודה ר"ג דמחמירין לענין שביעית, א"נ מהלין דבית רבי דאמר ר"ל כעין הלין דבית רבי אבל הלין דבית רבי דישראל קבע בהו טפי לכו"ע מחמירין לענין שביעית.

שם אית תניי תני הירדן מא"י אית תניי תני הירדן מחו"ל אית תניי כו' גבול בפ"ע כו' ומ"ד הירדן גבול בפ"ע והוא שיהא במקום אחד עשר ירדן כו' כן נראה להגיה, ור"ל דהא דאמר גבול בפ"ע היינו לענין מעשר שאין מצטרפין עד שיהא [עשר] במקום אחד אבל הירדן מפסיק וכדברי ר"מ בכורות נ"ד ב', ומשמע דר"מ ס"ל דירדן א"י כיון שא"י משני עבריו גם הירדן א"י אלא שהוא גבול בפ"ע, והא דאמר בכורות נ"ה א' כתנאי כי אתם עוברים את הירדן וגו' ואין הירדן ארץ כנען דברי ריב"ב רש"י אומר כו' אף ירדן ארץ כנען היינו נמי לענין מעשר וזה ודאי דאין הירדן בכלל ארץ סיחון אלא דנחלקו אם הוא בכלל ארץ כנען, ואם אינו בכלל ארץ כנען הוא גבול בפ"ע, אבל ק"ק דלעיל אמר מקרא והירדן וגבול וגו' ואפשר דריב"ב סבר הירדן חו"ל וכן גרסינן בסוגין לגי' הגר"א דמ"ד הירדן חו"ל דכתיב כי אתם עוברים וגו'.

ומ"ד חו"ל משמע דחו"ל ממש ואם העלה שרטון באמצע וזרע פטור מן המעשר ומן השביעית וכן בזרע בספינה. שם מה נן קיימין אם במקום שהיה א"י ונעשה הירדן חזקתו למעשרות ולשביעית ר"י כו' לחזקות ולביעורין ולמעשר בהמה ר"ה בשם רשב"ל והוא שמשך עפר, למ"ד חו"ל מש"ל נטל מזה ונתן לזה בתרי גווני, אחד בשטף הירדן על היבשה אם נעשה המקום חו"ל, ואחד בהעלה שרטון על שפתו אם נעשה המקום א"י.

והנה בשטף על היבשה לא מסתבר לי' כלל דתפקע קדושת הארץ שהרי כל מקום שתדרוך אפשר להתקדש ולא שתפקע מה שכבר קדוש וזה דאמר חזקתו למעשר ולשביעית, והוי מצי לאוקמי בהעלה שרטון על שפתו והיינו נטל מן הירדן ונתן לארץ אלא דמשמע לי' דאיירי בכל גווני ולפיכך מוקי לה לענין חזקות ולביעורין ולמעשר דבזה אם העלה שרטון דינו כא"י ואם שטף את היבשה דינו כעבר הירדן כיון דסוף סוף ירדן מפסיק ור"ה בשם רשב"ל אמר לעולם איירי לענין מעשר ושביעית ולא איירי בשטף על היבשה אלא במשך עפר א"י למקום שהיה ירדן ונעשה המקום א"י, והגר"א פ"י למעוטי רפ"ש וטיט ור"ל דרפ"ש הוא כמים ועדיין הוא ירדן לחזקות ולביעורין ולמעשר ור"ל כיון שמפסיק ברפ"ש אע"ג דאח"כ יש אי של יבשה דינו כירדן.

ולענין חזקות ביעורין ומעשר דאמרין שאם שטף הירדן את הארץ נעשה כירדן אף שהעלה באמצעו שרטון כיון דמפסקי מיא בין ארץ ליבשה נראה דאף אם בתחלה פלס לשון הירדן בארץ וחתך כברת ארץ ונשאר אי בירדן דינה כירדן לחזקות ולביעורין ולמעשר ומה שפ"י הגר"א והוא שיהא במקום אחד שאין הגבול אלא הראשון הסמוך לארץ אינו מובן שאם הגבול הראשון עושהו חו"ל א"כ כולו חו"ל ולענין מעשר נמי כל הירדן גבול בפ"ע וצ"ע.

יר' שם פ"ב ה"א כל מקום כו' אלא מה שבפרט דברי רבי יהודה מתיבין כו' כן גי' הגר"א והוא התחלת ברייתא, והא דכתוב בספרים רבנן דקיסרי כו' במחלוקת, אין כאן מקומו אלא גרס לה הגר"א לעיל.

שם הוי בעיי מימר מ"ד תמן חייב כו' בבהגר"א כתוב דלרבנן דר"י נתחייבו במעשר תיכף כשבאו לארץ

סוריא אשר היא צפונית מזרחית לא"י וכמש"כ הר"מ פ"א מה"ת ה"ט.

שם ט"ו י"ח, ועד נהר פרת, משמע דהוא הרחבת המצרים שאין גבולי א"י מגיעות עד הנהר אלא ארץ סוריא מפסקת כמבואר בר"מ שם.

נראה דארץ עמון ומואב שנטהרה בסיחון נתנה לאברהם מראש והקב"ה סיבב שיהיו ישראל מותרין בה, [שוב מצאתי כן ברמב"ן דברים ב' י"].

לא) שביעית פ"ט מ"ג ושאר כל הארצות כהר המלך, ר"ל הר ושפלה ועמק שבגליל ושבעבר הירדן הן כארץ אחת ואוכלין על האחרון שכולם ולא עוד אלא שכל הארצות אוכלין גם על האחרון שבהר המלך, אבל הר המלך אינו אוכל על אחרון שבשאר הארצות שיהודה חלוק מכל הארצות, ומשמע דר"ש סבר דחיה שבכל הארצות גדילה בין בהר בין בעמק בין בשפלה וגם גדילה שבגליל בעבר הירדן ושל עבר הירדן בגליל ושל כל הארצות בהר המלך, אבל לא בעמק שביהודה ולא בשפלתו.

ובתו' פסחים נ"ב ב' הוכיחו מהא דר"ש דשלוש ארצות שבכא"י היינו שאין אוכלין בהר על של שפלה דהא מודה ר"ש דביהודה ג' ארצות, ומיהו יש לדחוק דה"ק ר"ש דוקא יהודה חלוקה מכל ארצות ובה אמרו ג' ארצות מפני שהיא עצמה חלוקה, אף שחילוק ג' ארצות שבה אינו לענין הדין אלא גבולין בעלמא, אבל שאר ארצות אינן חלוקין כלל זו מזו, ומיהו בירו' אמר איתא חמי אילין עמק שביהודה אינו אוכל על הר יהודה כו' ואמרו שם אין חיה שבהר גדילה בעמק כו', ומבואר דג' ארצות בכא"י לענין דינא קאמר וכבר הביאו כן בתו' שם, וכן הגר"א הסכים לפי' תו'.

ויש לעי' איך סתם התנא דג' ארצות הלא איכא אותן שלא כבשן עזרא מזכיר ולהלן ובי"ש ואשקלון ועוד ולכאורה דין ביעור תלוי בארץ אע"ג דיש לחיה בחו"ל כיון שאין לה בארץ חייב לבער, ונראה להוכיח מכאן דלענין כלה לחיה א"צ קידוש אלא כל שהחיה מוצאת בארץ אוכלין על אחרון שבה אף שהוא מקום שלא נתקדש, ובה ניחא הא דאמר ר"ש דעבר הירדן והגליל כארץ אחת ואוכלין בגליל על עבר הירדן אף שעבר הירדן לא נתקדש לדעת הר"מ והראב"ד, וכן תנן כל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים ומשמע אפי' עבר הירדן.

לב) שם כל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים, אינו דברי ר"ש אלא סתם משנה וכמש"כ התויו"ט בשם הר"מ, ושמעין מכאן דהא דאין חיה הולכת מארץ לארץ הוא משום שאין הפירות של ארץ אחרת נעימות לה ולא משום שאין אויר ארץ אחרת נעים לה, שהרי לזיתים ולתמרים היא הולכת מארץ לארץ, א"נ דין ביעור הלך אחר הפירות ואע"ג שאין חיה הולכת לשם מ"מ כיון שהפירות מצויות לה מקרי לא כלה לחיה, והלכך בשאר פירות שחלוקות פירות ארץ זו משל ארץ אחרת וחיה של זו אינה אוכלת פירות של אחרת, כיון שכלו מארץ זו חייב לבער, אבל בתמרים וזיתים שחיה אוכלת של כל הארצות מקרי לא כלה, ואע"ג שאינה הולכת לשם, ונראה דגם בפירות שחלוקות הארצות בהן באמת החיה הולכת לארץ אחרת בשעת רעבון ואוכלת פירות שאינה רגילה, אלא כיון שאינו אלא מחמת דחק מקרי בארץ הזאת כלה לחיה, ובה פליגי ר"ש ורבנן דר"ש לא חשיב לי' כל כך דחק אם אוכלת זו של גליל פירות שבעבר הירדן.

ולי' רש"י ז"ל פסחים נ"ב ב' ד"ה דאין, שכי' שאין חיה מתרחקת מיהודה לגליל צ"ע שאין הריחוק גורם שהרי יהודה וגליל פוגעין זב"ז ומ"מ הן חלוקין לביעור אפי' עירות שעל הגבול.

{נדפס מעשרות סי' כ"א סק"ג ד' ה'}

יר' חלה פ"ד ה"ד ר"א בשם ר"י לא חייב ר' ליעזר אלא בחכירי בתי אבות כגון מהלין דבית רבי כו' נראה דהא

עו"ב, ואיך יתכן דעכו גבול צפון, ועכצ"ל דעכו נמשכת למזרח חוץ מן הרצועה שמכזיב ועד הנהר והלכך מעכו לדרום א"י ומעכו לצפון לא כבשו ועכו כצפון נמצא לפ"ז דמכזיב ועד אמנוס הרצועה יותר רחבה למזרח מהרצועה שמכזיב ועד הנהר, [והלכך לא תנן מאמנוס ועד הנהר דבאמת אין הרחב של הרצועה שוה ומיהו בלא"ה אי אפשר לסמן מאמנוס ועד הנהר דהים נכנס באמצע למזרח [וכדאמר גיטין ח' א'] והלכך מיתני לי' טפי מכזיב ועד הנהר ומכזיב ועד אמנוס] והדרך שמעכו לכזיב הוא במזרח עכו ומעכו לכזיב רחב הרצועה הפטורה כרחבה מכזיב ועד אמנוס, והלכך משמאלו למערב הדרך טמאה, ולפ"ז מכזיב ולנהר היינו ממערב כזיב או מאמצעה ומכזיב ולאמנוס היינו ממזרח כזיב, והתנא סתם דבלא"ה הדבר סתום דנראה דאין כאן חוט מתוח המגביל אלא כפי שאירע הדבר ופעמים הגבול בולט ופעמים שוקע וכדתניא גיטין שם מימינו למזרח כו' עד שיועד לך שהיא כו' ועיקרו היה מסור להם מדור לדור והתנא הזכיר עיקר ג' ארצות.

והא דאמרו רצועה נפקא לא יתכן לפרש דר"ל דבמזרח א"י נפקא רצועה לצפון חוץ מריבוע של א"י, אלא דלא יתכן לשון רצועה על זה שהרי זה כל רחב א"י, אלא ר"ל רצועת פטור נפקא מריבוע של א"י לצפון.

ב. וג"ה הר"מ פ"א מה"ת כג' גמ' דידן דלמזרח טמא ולמערב טהור, ובתווי"ט הביא בשם כו"פ שמצא

כת"י הר"מ שפי' דרצועה נפקא שאמרו היינו רצועת חו"ל הולכת מכזיב ועד עכו וכמש"כ לעיל, וצ"ל דהדרך מכזיב לעכו הוא ממערב הרצועה והלכך למזרח הדרך טמא, אבל קשה למה למערב הדרך טהורה וחייבת במעשר ובשביעית הלא מכזיב ועד הנהר לא כבשו וצ"ל דעכו נמשכת למזרח חוץ מן הרצועה הפטורה וכמש"כ לעיל והלכך כנגד עכו לדרום א"י אבל לצפון יש חלק כנגד עכו שכבשו וחלק שלא כבשו והדרך שמעכו לכזיב חולקת בין א"י שכבשו לבין ארץ שלא כבשו והלכך מימינו למזרח הדרך טמאה ומשמאלו למערב טהורה.

ויש לתמוה בלשון הר"מ פ"א מה"ת ה"ז שכתב דעולי מצרים כבשו מאשקלון עד עכו, והלא לא הוזכר עכו אלא בכיבוש עזרא אבל כיבוש עולי מצרים היה עד אמנוס ועד הנהר, ומשמע שהר"מ מפרש שרצועת חו"ל ממש נמשכת מכזיב לעכו ולפ"ז ארץ שלא כבשו עו"ב אינה טמאה משום ארץ העמים, וחייבת במעשר ובשביעית והיינו דלא נעבד, ומיהו למאי דאמרין בירו' דמאי פ"ב דמכזיב ולהלן פטור אף מן הודאי קשה, ואפשר דתנא עיקר גבולי הארץ מפרש ולא איירי בפטור מצד חסרון כיבוש, אבל כיון שהזכיר טומאת ארץ העמים ע"כ איירי התנא בדיני זה"ז, ועוד דגבולי הארץ הוא בצפון מטור אמנוס עד חצר עין ואיך יתכן שבתוך גבולי הארץ יש רצועת חו"ל.

ג. ומדברי הכו"פ שהביא התווי"ט מבואר שפי' מא"י עד כזיב היינו מדרום לצפון שכל רחב הארץ ממזרח עד מערב הנמשך מדרום לצפון עד שמגיע לכזיב הוא ארץ שכבשו עו"ב ומכזיב עד הנהר היינו אותה ארץ שהזכיר התנא שקראה מא"י עד כזיב אלא מתחלה תאר מדרום לצפון וקורא אותה מא"י עד כזיב והשתא תאר אותה מצפון לדרום וקורא אותה מכזיב עד הנהר, ופירושו על כרכים בודדים שלא כבשו עו"ב, ומכזיב ועד אמנוס היינו על השטח שבצפון מכזיב ועד סוף גבול צפון מחצר עין עד טור אמנוס ולדרום עד שמגיע בכזיב, והדבר תימא שיזכיר התנא מקום אחד לחיוב ולפטור וכרכים שלא כבשו לא נרמז כלל בלשון התנא, ועוד דכרכים שלא כבשו שהניחום שישמכו עליהם עניים בשביעית לעבד ולא גזרו עליהם שביעית כלל דאלי"כ מה ירויחו העניים.

ובר"מ פ"א מה"ת מבואר דמא"י עד כזיב היינו ממזרח א"י עד כזיב ולפ"ז רהיטת הדברים דהא דקתני מכזיב

וצ"ע היכי אשכחן דרבנן מחייבי ובכתובות כ"ה א' אמר בפשיטות דלא נתחייבו במעשר בז' שכבשו וז' שחלקו וכן בב"מ פ"ט א' וכן בנדה מ"ז א' וכן אר"י קדושין מ' ב', ואנן קיי"ל כר"א דחדש נוהג בחו"ל וזה דלא כר' ישמעאל כדאמר קדושין ל"ז א', ואפשר דגרסינן לה לקמן אחר פלוגתת ר' חנניה ור' מנא, ואמר דלמ"ד יותר ממה שכבש יהושע כיבש זה מ"ד תמן פטור ר"ל סוריא אף הכא פטור כו' ומסיק אפי' כמ"ד פטור הכא חייב כיון שנכנסו ישראל נתחייבו, ואי כבר נכבשה כל הארץ בדין הוא שיהא חייב יותר מסוריא אבל אי עדיין לא נכבשה כל הארץ [ע"י שביעית ס"י ד' סק"ה] הדין נותן שהוא כסוריא ואי המותר שכיבש הוא מא"י נחא וצ"ע.

שם עפר חו"ל שבא לסוריא נעשה כסוריא יצא משם לכאן נתחייב ר"ל יצא מסוריא לארץ נתחייב מדין א"י וכן פ"י הפ"מ ומש"כ בל' הגר"א שיצאו לבבל ומשום שכבר נתחייבו, תמוה שאם הגיעו לעוהמ"ע בסוריא הו"ל לפרש וגם זה פשיטא, ואי הגיעו לעוהמ"ע בבבל ודאי פטורים וגם לי כאן בירו' הוא א"י.

ועיקרי הדברים צ"ע בשלמא עפר הבא בספינה מחו"ל לסוריא אשמעינן דגזרו על עציץ נקוב בסוריא וכדאמר לק', אלא יצא מסוריא לארץ מאי איצטרך לאשמעינן דהא אפי' מחו"ל לארץ חייב, ועוד הא אין נפקותא בעפר כלל אם הן מארץ או מחו"ל והעיקר אם הזרעים שבעפר ינקי מקרקע א"י.

ואפשר לפרש כפי' הגר"א יצא משם לכאן ר"ל מסוריא לחו"ל ומשום שהספינה הולכת מחו"ל לסוריא נקט כמדבר בן חו"ל ואמר יצא משם לכאן ר"ל שהספינה שבה מסוריא לחו"ל ומ"מ חייב כיון דהעפר שבספינה בשעה שהיה בסוריא היה דינו כסוריא ובעפר עצמו לא נעשה שינוי אלא הספינה עברה לחו"ל חייב מדרבנן.

{ע"כ נדפס שם}

{נדפס שבת ס"י ל"ח}

א. גבולי א"י, מבואר בפרשה מסעי, דגבול צפון, מקצוע צפונית מערבית טור אמנוס, ומקצוע צפונית מזרחית חצר עין ואח"כ נסב הגבול קדמה, וסדר הכתובים מתחיל ממקצוע דרומית מזרחית וגובל רוח דרומית ואח"כ מערב ואח"כ צפון ואח"כ מזרח עד שחוזר למקצוע דרומית מזרחית ובגמ' גטין ז' ב' אמר דעכו בצפון לריבוע של א"י אבל רצועה נפקא במקצוע צפונית מערבית ונמשכה עד טור אמנוס, וא"כ מטור אמנוס נמשך גבול צפון כרוחב הרצועה ואח"כ שב הגבול לדרום וגובל מזרח הרצועה עד עכו ואח"כ שב הגבול למזרח לגבול את צפון ריבוע של א"י עד מקצוע צפונית מזרחית, וזה היפוך הכתובים, אבל בגמ' שנו גבולי הארץ שכבש עזרא, והרצועה שהזכירו היינו בכיבוש עזרא, וכדתנן שביעית פ"ו מ"א כל שהחזיקו עו"ב מא"י ועד כזיב כו', הר"מ פ"א מה' תרומות פ"י דנהר הוא נחל מצרים, ופירושו דכל א"י ממזרח עד כזיב במערב, והרחב א"י כולה מדרום עד צפון כבשו עו"ב, ומכזיב למערב עד הסוף ברחב א"י כולה מדרום לצפון והיינו מטור אמנוס לצפון עד נחל מצרים לדרום לא כבשו עו"ב.

ותניא גיטין ז' ב' המהלך מעכו לכזיב מימינו למזרח הדרך טמאה משום ארץ העמים ופטורה מן המעשר ומן השביעית משמאלו למערב הדרך טהורה כו', ומצינו בתוספתא ובירו' הגירסא בהיפוך, והנה לפי הגי' בגמ' קשה דהא תנן פ"ו דשביעית ופ"ד דחלה דמא"י עד כזיב עיקר א"י ומכזיב ולהלן לא כבשו עו"ב וכן תנן דמאי פ"א מ"ג דמכזיב ולהלן פטור מן הדמאי, ואמנם לגי' התוספתא קשה הא דתנן ריש גיטין מעכו לצפון ועכו כצפון ופי' בגמ' שם דהיינו לחלק א"י המרובע דרצועה נפקא לצפון, והרי עכו במערב סמוך לים כמש"כ רמב"ן גיטין שם בשם פסיקתא דעכו בחיקה של דגים וא"כ היא בין אמנוס לנהר שלא כבשו

צ"ע שהרי בא"י שנתנה לישראל לא הזכרה רצועה לטור אמנום גבול צפונית מערבית, ורצועה שהוזכרה היינו משום שלא כבשו עו"ב מעכו לצפון רק רצועה וע"כ טור אמנום יותר לצפון מכזיב והרי כזיב בחלקו של אשר [כמש"כ בשנו"א] ונפתלי למזרח אשר, ועדיין זבולן לצפונם.

ולשון הר"ש צריך תיקון, ושיעור דבריו ז"ל דע"כ נהר ואמנום חד למזרח כזיב וחד למערב דאי אמנום למערב כזיב ונהר למערב ואמנום לצפון ונהר לדרום ושניהם ברוח מערבית הו"ל למימר מכזיב ועד אמנום ומאמנום ועד הנהר, וצ"ל כדמוכח בפ"ק דגיטין ועכו לצפונה כו' יותר מכזיב וכי קתני מכזיב עד הנהר הו"ל למימר כו', ודברי הרע"ב נראה כפ"ש, ובחזו"א שם כתוב דלפירושם מטור אמנום עד חצר עינן כבשו עו"ב ולא הניחו רק רצועה מכזיב לעכו ומעכו עד הנהר למזרח, וז"א דלפירושם עכו גבול הארץ רק רצועה נפקא כנגד עכו ובאותה רצועה יש רצועה קצרה שלא כבשו.

ו. והגר"א בשנו"א כתב לקיים ג"י התוספתא מימינו למזרח הדרך טהורה וחייבת במעשר ובשביעית ומשמאלו למערב הדרך טמאה ופטורה מן המעשר נמצא עכו וכזיב גבול מערבי של ארץ שכבשו עו"ב, ולפ"ז הא דקתני משמאלו למערב פטורה מן המעשר היינו מן הדמאי ומן הודאי שלא עישר אבל אין ידוע אי לקח מישראל או מן הנכרי וכמו שפי' הגר"א הא דאמרו בירו' פ"ב דדמאי דפטורה אף מן הודאי, אבל אכתי לא פירש הגר"א הא דתנן מעכו לצפון ועכו כצפון והלא אפי' מעכו לדרום נמי לא כבשו שהיא בין כזיב לנהר וע"כ דמעכו ולצפון מתרחבת רצועה הפטורה.

ודברי השנו"א שם אינם מובנים שכתב דרש"י והר"ש פי' דעכו וכזיב במזרח וז"א דהן בחלקו של אשר וחלקו של אשר במערב, והלא לא כתבו רש"י והר"ש אלא שהן במזרח של רצועה אבל הרצועה היא במערב, והם מודים שעדיין א"י כנגד הרצועה למזרח אלא שלא כבשו עו"ב.

ולפי' הגר"א מבואר דארץ שלא כבשו עו"ב הוא רק רצועה למערב וכמש"כ לעיל לפי' הר"מ והלכך כל הארץ לגבולותיה לצפון עד אמנום וחצר עינן חייב במעשר ובשביעית וספיחיהן אסורין, וברמב"ן גיטין ז' ב' האריך בסוגיא שם אבל לא זכינו לפירוש דבריו ז"ל.

{ע"כ נדפס שם}

(ג) ובחשבון השמיטה דעת רש"י ע"ז ט' ב' כפי שפירשו הרא"ש שם דלמסקנא קיי"ל דהבית חרב בשנת ת"ך לבנינו ואותה שנה היתה ראשונה לשמיטה [ואע"ג שהוא דוחק לומר דבגמ' נסתפקו בדבר אי חרב בת"כ או בתכ"א מ"מ בחר בזה הרא"ש דבפשוטו משמע דת"כ דשני כת"י דראשון ולפיכך נטה הרא"ש דלמסקנא חרב בת"כ, והר"מ פי' ג"כ דחרב בת"כ אלא שמפרש דתכ"א היה מוצאי שביעית וקרי ל"י אותה שנה שחרב משום דכי חשבת ל"י לשנת החורבן מיום ליום ר"ל י"ב חדש מט' באב של ת"כ עד ט' באב של תכ"א יהי' שנת מוצאי שביעית רובה בשנתו וכמש"כ הכ"מ פ"י, אבל מגלגלין חוב ליום חייב אינו מיושב כל כך דבראשון חרב במוצאי שביעית ובשני בשביעית] ועפ"ז כ' הטור סי' ס"ז דלרש"י שביעית בשנת פ"ז, אבל לדעת רשב"ם ור"ת חרב הבית בשנת תכ"א והיא היתה מוצאי שביעית [וס"ל דהא דאמר ר"א ערכין י"ג א' דעד דאתא עזרא לא קחשיב אינו אלא לרבנן אבל לר"י מנו מתחלת הבנין ולדעתם הלכה כר"י] והיינו דכ' הטור דלר"י שביעית בשנת פ"ח, ודעת הר"מ דקיי"ל כרבנן וכו"א דו' שנין עד דאתא עזרא לא מנו, והחשבון כפ"ש ור"ת דשנת תכ"א היתה ראשונה, וכל החשבון הוא מאדה"ר אבל מה שאנו מונין לבריאת עולם הוא עם שנת תוהו ולפיכך פ"ח מאדה"ר אנו קורין אותו פ"ט, וכתבו אחרונים דגם ר"י ורש"י מודים

עד אמנום היינו למתוח קו מכזיב לצפון עד כנגד אמנום ומה שהוא חוץ לקו למערב לא כבשו, דומיא דמכזיב עד הנהר, ולפ"ז מכזיב ולהלן לצפון לא הוזכר כלל כבשו עו"ב.

נמצא לפ"ז לדעת הר"מ המקומות שלא כבשו הם מכזיב ועד הנהר ועד אמנום למערב ורצועה היוצאת מעכו לכזיב, וכרכים בודדים שלא קדשו, ואותן המקומות שלא כבשו לא נעבד בשביעית ופטורים מן המעשר, [ולדעת הגר"א שכתבנו חזו"א שביעית סי' ד' סק"ג היינו דוקא בלוקח מישראל ואינו יודע אם הפירות משדהו או שלקחו מן הנכרי תלינן שלקחו מן הנכרי ושל נכרי פטור אף בנגמר ביד ישראל, אבל של ישראל חייב] וכרכים שלא קדשו לא גזרו עליהם שביעית כלל ונעבד וגזרו עליהם מעשר.

והא דתנן מא"י ועד כזיב לא נאכל ולא נעבד הוא בדרך כלל אבל יש כאן רצועה אשר מעכו לכזיב שלא כבשו עו"ב ודינה כמכזיב ולהלן.

והא דקתני מימינו למזרח הדרך פטורה מן המעשר היינו אף מן הודאי כמכזיב ולהלן [ולדעת הגר"א היינו דתלינן שהוא מן הנכרי], והא דקתני פטורה מן השביעית היינו שנאכל ולא נעבד א"י מה"ת קאמר שפטור מן המעשר ומן השביעית, וס"ל לתנא דבבית שני מעשר מה"ת.

ד. והנה לפ"ז יש לחוש לעשר מפירות שמכזיב ועד הנהר ועד אמנום על פירות שמארץ עד כזיב, ובחזו"א שביעית סי' ג' סק"יח, כתבנו להקל ע"פ דברי הכו"פ שאין כל השטח בכלל לא כבשו אלא מיעוט מקומות יש בו שלא כבשו והשתא אתברר דטעותא הוא דהכו"פ פירש דמא"י ועד כזיב היינו מדרום לצפון וכמש"כ לעיל, אבל למש"כ לדעת הר"מ דמא"י עד כזיב היינו ממזרח א"י עד כזיב באמת מכזיב ועד הנהר ועד אמנום כל השטח פטור מן המעשר, מיהו לדעת הגר"א אין פטור זה אלא בספק של נכרי וכמש"כ לעיל אבל של ישראל חייב, וא"כ מעשרין מפירות א"י עליהם ומהם על פירות הארץ.

ועכשיו אין אנו בקיאים ברצועה זו שמכזיב ולהלן, ובסתם פירות הולכין אחר הרוב דעל הרוב הן מין אחד ומיעוט הוא שיזדמן תערובות חיוב ופטור וא"צ לעשר כל קלח וקלח מני' ובי', וגם יש כאן צירוף דעת הגר"א שלא הקילו באותן שלא כבשו אלא בדמאי או של נכרי, אבל טבולו חייב במעשר.

ולענין ספיחי שביעית יש להחמיר שאין אנו יודעין במה להקל, ועיקר הנידון הוא מכזיב ועד הנהר ועד אמנום למערב אבל לצפון אפי' מכזיב ולהלן עד גבול צפון שהוא מטור אמנום עד חצר עינן היא ארץ שכבשו לדעת הר"מ וכמש"כ לעיל, והלכך מושבות המסופקות בכלל איסור ספיחין, וכן הן חייבין במעשר, ונראה דמברכין על המעשר, [וכל מש"כ לדעת הר"מ כן הוא ג"כ לדעת הגר"א וכמש"כ סק"ו].

ה. ר"ש שביעית פ"ו מ"א ד"ה מכזיב, וצ"ל דהא דמפרש כו' חד למזרח כזיב וחד למערב כו', קשה כאן לעמוד על כוונת רבנו, ואולי כוונתו ז"ל דטור אמנום בצפונית מערבית של ריבוע הארץ וכזיב הוא ברצועה היוצאה מעכו לצפון וא"כ כזיב נוטה לצפון יותר מטור אמנום והיינו דקשיא ל"י דהו"ל למימר מאמנום ועד הנהר, ומסיק דנהר דכאן היינו נהר למזרח א"י, ומכזיב עד הנהר היינו רצועה כמין ד' מכזיב עד עכו מצפון לדרום ומעכו עד הנהר היינו ממערב למזרח ור"ל דרצועה בסוף א"י לא כבשו עו"ב בין בצפון של ריבוע א"י ובין במזרח של רצועה היוצאה מריבוע של א"י, ומכזיב לאמנום דקתני היינו רצועה קצרה למערבה של רצועה היוצאה עד ריבוע של א"י, ועוד רצועה קצרה בצפון ריבוע א"י עד אמנום, והדרך שמעכו לכזיב למערבה של רצועה הפטורה והלכך מימינו למזרח הדרך טמאה ופטורה מן המעשר ומן השביעית, ואמנם הדברים

לכאן ולכאן, למאי דאיתא בירו' פ"ק דקדושין דלר"י יובל לעולם בסוף חמשים ופעמים באמצעו של שנות מנין השמטות, וא"כ אין שינוי ביובל בין ר"י ורבנן, [ומיהו גמ' דידן לא ס"ל הא דירו' כדאמר ערכין כ"ד ב' אי כרבי פונדיון מאי עבידת' כו' רבי כר"י ס"ל כו'] וגם היתה רביעית לשמיטה, דלרבנן שנחרב הבית באחת לשביעית ומשנת החורבן עד י"ד לחזק' למפרע איכא קכ"ה שנה יש כאן י"ח שמיטות חסר אחת והיה ראוי י"ג לחזקיהו להיות אי לשמיטה וי"ד שני לשמיטה, אבל באותן קכ"ה פגשנו ב' יובלות ולא נשאר רק קכ"ג שנה והלכך שנת י"ד ארבע לשמיטה, ולר"י איכא קכ"ה, אבל לר"י היתה שנת החורבן שלישית לשמיטה עייל תרי ואפיק תרי ונשתוה החשבון בין לר"י ובין לרבנן, מיהו לר"י לא נהוג יובל ב"י לחזקיהו כלל ומשמע דהא דס"ע כרבנן, והנה בסוגיא דערכין לא פסיקא לה לגמ' אי ר"י סבר כר"י או כרבנן, ולמאי דמסיק ר"א בערכין שם דשית שני עד דאתא עזרא לא קחשיב ע"כ ר"י כרבנן, ובתו' ר"ה ט' א' כתבו דר"י כר"י ס"ל מדסבר קדושין מ' ב' דיובל מתחלתו קדוש, וצ"ע דא"כ למה לא אמרו כן בערכין שם, ואע"ג דאמרו ר"ה ח' ב' דלרבנן יובל היא לאפוקי מר"י, מ"מ שפיר י"ל דר"י בנו של ריב"ב נמי ס"ל כרבנן וסבר לה כן מסברא דכיון דיובל קדוש אין ראוי למנותו לשמיטה, וזה דעת הר"מ דפסק דיובל מתחלתו קדוש ופסק כרבנן דיובל אינו נמנה לשמיטה ומ"מ ס"ע אפשר דסבר לה ואפשר דלא סבר לה, כמו במשניות וברייתות שסידרו התנאים ופעמים לא ס"ל ולא נחלקו ביבמות פ"ב אלא בהא מלתא וכ"כ בז"י שם.

לה) ערכין י"ב ב' רש"י ד"ה ומשני, צא וחשוב מאותה שנה כו', ר"ל דשנה שנגמרה שנת י"ז בא' בניסן והותחלה י"ח לא קחשיב דאף אם אהדרינהו באב או באלול לא התחילו למנות אלא מתשרי שלאחריו שבשנה ההיא נגמרה שנת י"ח של יאשיהו.

שם וכך מצאתי בס"ע ב"יח ליאשיהו היה תחלת היובל כו', צ"ע מאי ראי' מכאן לר"י דלמא הא דס"ע כרבנן, ומשמע דנוח לי' לרש"י ז"ל לפרש דר"י תנא לי' וסבר לי' ואי ר"י כר"י ס"ל צריך לפרש הא דס"ע ג"כ כר"י.

מדברי רש"י ע"ז ט' א' נראה דרד"ו שנה נגמרו בתשרי תמ"ט לבי"ע והיו ישראל עוד במצרים יותר מחצי שנה, ואמנם חשבינן שנת תמ"ח לגלות מצרים ותמ"ט ראשון ליציאה, ונשלמו מ' שנה בא' בתשרי תפ"ט ועברו ישראל את הירדן בניסן ואותה שנה בכלל ז' שכבשו, ובכלל ת"פ {א"ה, כמדומה דצ"ל ובכלל ת"מ} שנה שמכניסתם לארץ עד בנין הבית, ונשלמו ת"פ שנה בא' תשרי תתקס"ט {א"ה, כמדומה דצ"ל תתקכ"ט} ובאותה שנה בחדש זיו הותחל הבנין ושנה זו בכלל ת"י של עמידת הבית, וכ"ה בר"מ פ"י מה' שמיטה.

בת"כ מנין עשה שמיטה אע"פ שאין יובל כו' מנין עשה יובל אע"פ שאין שמיטה כו' דברי ר"י וחכ"א שמיטה אע"פ שאין יובל ואין יובל אלא א"כ יש עמו שמיטה, ובתו' ערכין ל"ב ב' כתבו לפרש דאירי שלא עשו בחטא, ולחכמים כל שלא שמרו שביעית אין יובל, ואפשר דחסרון ספירת ב"ד מעכב, ע"י ר"מ שם, ובמל"מ שם בשם תו', ומיהו קשה למה לן קרא לשמיטה אע"פ שאין יובל נהי דלא שמרו יובל מ"מ לא נפטרו ממצוות וראוי להן לשוב בתשובה ולהתחיל מעכשיו למנות שמטין ויובלות, ואולי מרבינן אע"פ שלא שבו ולא קבלו עליהם לשמור יובל מ"מ נהגא שמיטה, ועוד פירשו דהוא דלא כרבי ומרבינן שמיטה אע"פ שאין כל יושביה עליה, ומיהו יובל אע"פ שאין שמיטה קשה לפרשו, ובז"י שם כ' בשם הראב"ד דר"ל שאם חזרו עשרת השבטים עושין יובל אע"פ שלא נהגו י' שבטים שמיטה, ור"ל אע"ג שלא עשו שמיטה בזמן חיוב יובל, וחכמים ס"ל שאין יובל ומתחילין במנין חדש, והא דאמר ערכין י"ב ב' דלר"י

בזה, וא"כ לרש"י שביעית בשנת פ"ח ולר"י פ"ט וכן להר"מ וכ"ה בטור יו"ד ס' שלי"א.

ולענין הלכה נקטינן כהר"מ ור"י וש"פ שהרי הר"מ כתב כן בשם קבלת הגאונים ואין אנו חוששין לדעת הרא"ש ז"ל ע"פ פרש"י, אמנם דעת הגר"א חו"מ ס' ס"ז דמנינו הוא מו"ד והא דמסירים ז"ט תרמ"ב משום דשנת המבול לא שמשו המזלות, ובזה ניחא לי' הרא"ש ולי' תו' ר"י שהביאו תו' ע"ז, ומאד החזיק הגר"א בשיטה זו עד שמצא להעיר להחמיר לחוש גם לדעת הר"מ ולדעת זו תרצ"ז שמיטה ולדעת הר"מ תרצ"ח, ומ"מ נראה כיון שנהגו כהר"מ אין לזוז מהמנהג, וגם תו' ר"ה ח' כתבו דמנינן מבהר"ד.

לד) ערכין י"ב א' עשרים ושית הו"א, מבואר מזה דבשנת ל"ו ביובל באחד בניסן מלאו י"א שנה לצדקיהו וכשחרב הבית ב' באב כבר נכנס החדש החמישי של שנת י"ב ומ"מ לא חשיב לה בשנות צדקי' אלא לשנות החורבן, והא דכתיב מ"ב כ"ה ותבוא העיר במצור עד עשתי עשרה שנה וגו' בתשעה לחדש וגו' היינו עד מלאת עשתי עשרה ובתשעה לחדש הוא כבר בשנת י"ב, ולפ"ז בא' בניסן שנת כ"ו של יובל נשלמה שנה ראשונה של צדקי' ובא' בניסן של כ"ה נשלמה שנת י"א של יהויכין, ובט"ו של יובל נשלמה שנתו ראשונה, ובראשונה של יובל נשלמה שנת י"ח של יאשי', ובמ"ב כ"ג כתיב ויצו המלך וגו' ככתוב על ספר הברית הזה כי לא נעשה וגו' כי אם בשמונה עשרה שנה וגו' ושם כ"ב כתיב ויהי בשמונה עשרה שנה וגו' למדנו כי מציאת הספר היתה בניסן דאם קדם ניסן והיתה שנת י"ח א"כ בפסח היתה שנת י"ט, וע"כ היתה שנת היובל ובאחד בניסן הותחל שנת י"ח, ואי אפשר לומר בשנה ראשונה של יובל דבפסח בשנה ראשונה כבר היתה י"ט של יאשיהו, ולכן הגיה הגר"א בס"ע דהיא היתה שנה של יובל, אבל גרש"י בסוגין ד"ה ומשני, אותה שנה תחלת יובל, ור"ל דבשנת י"ח החל שנה ראשונה של יובל דשנת המלך מניסן עד ניסן ובאותה שנה בתשרי תחלת היובל ר"ל שנה ראשונה למנין היובל.

ולפ"ז בשנת ל"ד ליובל באחד בניסן נגמרה שנה ראשונה של יאשיהו, ובלי"ב נגמרה ראשונה של אמון ובלי"א נגמרה הני"ה של מנשה ובראשונה של יובל נגמרה שנת כ"ה של מנשה, ובכ"ז ליובל נגמרה ראשונה של מנשה, ובכ"ו נגמרה שנת הכ"ט של חזקיהו ובראשונה ליובל נגמרה רביעית של חזקיהו, ולפ"ז ב"י א' ביובל נגמרה שנת ה"ד של חזקיהו, ויש לעי' לפ"ז הא דאיתא בס"ע דשנת י"ד של חזקיהו שבה עליו שנחרב היתה י"א ליובל, הלא מפלתו של סנחריב היתה בליל פסח וכמו שישד הפייטן בהגדה של פסח עוד היום בנוב לעמוד עד געה עונת פסח והיינו מפלתו של סנחריב כדאמר סנהדרין צ"ה א', והכי איתא במד"ר שמות י"ח ליל שמורים שבו עשה גדולה לצדיקים כו' ובו הציל לחזקיהו, ואם היתה ב"י א' ליובל הרי זו בט"ו לחזקיהו דבא' בניסן נגמרה שנת י"ד של חזקיהו והותחלה שנת ט"ו, ואפשר דהא דכתיב ב"י א' שנה לחזקיהו היינו תחלת עלות סנחריב היה ב"י א' אבל מפלתו היתה בט"ו, והא דכתיב מ"ב כ' והוספתי לך חמש עשרה שנה היינו עם שנת ט"ו שעומד בה, ואפשר דבאמת היה הדבר בשנת עשר ליובל ולפי שהיה כבר נכנס ניסן קרי לי' י"ד, והא דתני בס"ע שהיתה י"א ליובל היינו שבשנת י"ד נכנס שנת ה"א, ולפי ששנות היובל ושנות המלכים הולכות זו אחר זו אלא שזו תחלתה ניסן וזו תשרי מתכוונים אצל הסופרים זו כנגד זו, ופעמים שחושב את שנות המלכים מוקדמות ופעמים שחושב שנות היובל מוקדמות, וכשחושב שנות המלכים מוקדמות מקבילה שנת י"א של יובל לשנת י"ד של חזקיהו, [וכ"ז מתורתו של הז"י בשינוי מעט].

וכתב עוד שם דהא דאיתא בס"ע דמפלתו של סנחריב ב"י א' ליובל וברביעית לשמיטה יתכן אף לר"י דיובל עולה

שנות צדקיהו דנמנין מניסן נגמרו י"א בניסן של שנת החורבן, אלא קים ל" דאינו כן אלא גלו קדם תשרי ועד תשרי כלתה שנת הגלות וכשאנו מונין השנים שאחר הגלות בתשרי שני שנפגע במלכות צדקיהו נגמרה שנה ראשונה שלאחר הגלות ואיכא י' שנה מלבד שנת החורבן, ולשון התו' צריך לדחוק קצת דודאי הגלות היה בשנה ראשונה של צדקיהו אלא ר"ל דשנת הגלות לא נחשב לשנה קדם מלאת שנה לצדקיהו אלא אחר כן. [שו"ר שדעת תו' דשנת ל"ו של יובל היתה שנת י"א של צדקיהו וכפשוטו של הכתוב, ובניסן של כ"ז נגמרה שנה ראשונה של צדקיהו ולעולם לא נמנה סוף השנה למלך שעמד אלא למלך שמת] וואף שבחיינו מנו לו סוף השנה לשנה ראשונה כדאמר בגמ' ר"ה, הכא בשנות הדורות לא דקדקו בכך דע"כ א"א לחשוב לשניהם, ומנו את השנה למלך שמת] ולפ"ז בא' בניסן בראשונה של יובל נגמרה שנת י"ז של יאשיהו ובניסן כבר היתה י"ח של יאשיהו וא"צ להגיה בס"ע, גם דברי רש"י כפשוטו, ולפ"ז בא' בניסן ב"א ביובל נגמרה י"ג לחזקיהו ומפלתו של סנחרב ב"ד לחזקיהו, וניחא הכל, וקו' תו' בפשוטו דדלמא חשב סוף השנה לצדקיהו וגם תחלת השנה ולא מלך אלא ט' שלימין ומקצת בתחלה ומקצת בסוף, וקושייתם אהא דאמר גלו בז' גלו ב"ח שזה למדו משום דכתיב בעשתי עשרה למלך צדקיהו ודלמא גלי ב"ז אלא שנמנה שנת ז' גם לצדקיהו ולזה כתבו דקים להו דאינו כן].

שם בגמ' ולדידך מי ניחא כו', צ"ל דידע רבינא שהמקשה טעה דמקושייתו אין הכרע שטעה.

י"ג א' מדשבע כיבשו שבע חילקו, כגון זה צריך רב מה ענין כיבוש לחילוק. [א"ה, ע"י זבחים קי"ח ב' רש"י ד"ה מדשבע].

מתחילין מחדש לא קיימא במסקנא דהא ר"י גופי' ס"ל בת"כ דעושין יובל אע"פ שאין שמיטה, וזה כונת הראב"ד בהש' פ"י ה"ג, דלר"י היה החורבן בג' ליובל, ואין כונת הר"א שם להשיג אלא לפרש דשיעור י"ז יובלות קאמר, ודברי הכ"מ צ"ע, ולדעת הראב"ד לית ל"י לר"י דרשא דקרא בר"ה בעשור לחדש איזה שנה דר"ה שלו כו' אלא ראשיתו של שנה קאמר שלא עברו אלא י' ימים משנה.

הא דרבי דבזמן שאין יובל נוהג אין שמיטה נוהגת, אתיא אפי' כרבנן דאין שנת חמשים עולה ואע"ג דלמ"ד אין שנת חמשים עולה אי הוי נהגא שמיטה לא היינו מתחילין המנין מחדש כששבו ישראל לגבולם, מ"מ לא שייך למימר דנהגא שמיטה דלמא יחזרו ישראל לגבולם קדם יובל וינהגו יובל, דמ"מ כיון דהשתא אין כל ישראל עליה ואינה ראוי ליובל אינה ראוי גם לשמיטה והכי ס"ל לרבי בהדיא ערכין כ"ד ב' כרבנן לחד מ"ד.

ערכין י"ב ב' רש"י ד"ה ומשני, ולא היה להם פנאי לחרוש ולזרוע ולא מנו שמטין ויובלות, צ"ע מה טעם הוא זה וכי חובה לחרוש ולזרוע בשאר שני שבוע, וגם מונין א"צ, אלא שמיטות ולא שנים.

י"ב א' תוד"ה משבע, ומצית לשנויי דשנה שגלו בה היא היתה שנת ראשונה לצדקיהו כו', ר"ל שגלו בין תשרי לניסן בשנה אחרונה של יהויקים וכל החדשים שאחר ניסן קדם מלאת שנה אינן נחשבים למלך שעבר אלא למלך הבא, והלכך נחשבה שנת החורבן לצדקיהו וכשאנו מונין שנים אחר חורבן ואחר גלות יהויכין אנו מונין מתשרי ושנת החורבן שהותחל מתשרי הוא הראשון מט"ו שנה במנין ט"ו שביחזקאל אחר אשר הוכתה העיר ומשנת גלות יהויכין עד תשרי של שנת החורבן נגמרו י' שנה עם שנת החורבן, אבל

סימן ד

גריעי מעמון ומואב, ומ"מ צ"ע מה שהביאו הראשונים ז"ל רא"י מהא דאמר תרומת חו"ל וכן מהא דביצה וברכות הא יש לפרש כולוהו באותן הארצות שחייבו חכמים, מיהו ע"כ צריך לחלק באותן שלא כבשו עולי בבל שהרי אמרו דהניחו אותן כדי שיסמכו עליהם עניים אלמא שהן חייבין במעשר ובהא דהתיר רבי בית שאן משמע שהן פטורין.

ויש לעי' במש"כ ר"ש דאורז שבאנטוכיא פטורין במקומן משום דאנטוכיא היא מכזיב ולהלן למה לי האי טעמא תיפוק ל"י משום שאין אורז א"י מצוי באנטוכיא, וגם פטור מכזיב ולהלן הוא משום שאין פירות א"י מצוין שם.

ב) ומדברי הר"מ פ"י מה' מעשר נראה דלא סבר כהר"ש, ולעולם לא מחייבין פירות חו"ל הידועין שגדלו בחו"ל משום חשש איחלופי בפירות של א"י, אלא כל הנידון באינן ידועין ובקיסרין מחייבין פירותיה בדמאי אותו המין שמביאין ממנו לשם מארץ שכבשו עולי בבל מספק דלמא הובא לקיסרין מא"י גמורה, וכן הא דאמר אורז אנטוכיא פטורה במקומה ר"ל פירות הנמצאים באנטוכיא הן בחזקת שגדלו באנטוכיא אבל אורז אנטוכיא [ר"ל בתבנית אורז אנטוכיא] בשאר מקומות מספקין בו דלמא מא"י הוא, ומכזיב ולהלן לא מספקין בו דלמא מא"י הוא והא דתנן מן כזיב ולהלן פטור מן הדמאי היינו אף אותן שאינן ידועות לנו אם גדלו בחו"ל או בארץ דסתמן הן של חו"ל זולת אותן שמנו חכמים רפ"ב דדמאי שחזותן מוכיח עליהן שהן מא"י.

ג) ואפשר שגם דעת הר"מ דמכזיב ולהלן פטורין אף מן הודאי וכמש"כ הר"ש בשם הירוש', ואע"ג דהעתיק המשנה בפ"י סתמא, אפשר דסמך אהא דכ' בפ"א מה"ת ה"ז דמימינו למזרח הדרך פטורה מן המעשר ודוחק לפרש פטורה מן הדמאי [ואותה רצועה הפטורה היא שלא כבשוה עולי בבל וכמש"כ לעיל ס"י ג' סק"יז] ומיהו פטורה מן השביעית ע"כ לאו לגמרי אלא נאכל ולא נעבד.

א) ר"ש פ"א דדמאי מ"ג, תוכן דברי רבנו, דבמקום שמביאין פירות הארץ חייבו אף הפירות הגדילין שם דלמא אתו לאיחלופי וחייבום בין בודאי ובין בדמאי, והכריח כן מהא דאמרו בירי' דאורז שבאנטוכיא מותר במקומן, אבל בארץ ובחו"ל במקומות שמביאין לשם אורז א"י גם אורז אנטוכיא חייב במעשר, אלמא דגם ודאי של חו"ל בזמן שהוא במקום שמצויות שם פירות א"י כיוצא בהן חייב דלמא אתו לאיחלופי, וכמו כן חייבין של חו"ל במקומן בזמן שמצויות שם של א"י כיו"ב ולא פטרו אלא אורז אנטוכיא במקומן שאין מביאין אורז מא"י לאנטוכיא, וכן לא תנן בפ"ב מ"א אלא האורז שבחו"ל כל המשתמש ממנו פטור, אבל שאר פירות חו"ל שיש כיו"ב בארץ המשתמש ממנו בארץ או בחו"ל במקום שמצויות שם גם פירות הארץ כיו"ב חייבין, ועפ"ז פירש רבנו דהא דמנו בירי' פירות המותרין בקיסרי וכיו"ב היינו פירות הגדילין בקיסרי דפירות שמביאין כיו"ב מן א"י חייבין גם אותן הגדילין בקיסרי משום איחלופי, וזה מכריח דחו"ל פטור מן המעשר, אלא שיש לדחות דכל הני לענין דמאי דבזמן דאיכא למיחוש לאיחלופי בשל א"י נהוג דמאי אף בגדילין בחו"ל אבל ודאי י"ל דנהוג אף בשל חו"ל, וזה דעת ר"ת, משום סוגיות שהזכירו תרומת חו"ל, ומיהו הר"ש צדד לפרש תרומת חו"ל היינו אותן המקומות של חו"ל המצויות שם פירות הארץ כיו"ב, וכי עוד הר"ש דאף לדעת ר"ת אין לחייב כל חו"ל דהא אמר בירי' דמכזיב ולהלן פטור אף מן הודאי, וע"כ לא חייבו אלא חו"ל שהיה סמוך לעיקר הישוב של הארץ.

ויש לעי' בעיקר דברי הראשונים ז"ל שדנו בחיוב מעשר בחו"ל הלא מבואר ידים פ"ד דנביאים תיקנו לעשר בבבל וזקנים תיקנו לעשר במצרים, ואח"כ תיקנו לעשר בעמון ומואב, ומשמע דמעולם לא היתה תקנה כוללת על כל חו"ל אלא על אותן הארצות ומנין לנו לחייב את כל חו"ל, ואפשר דאותן דלא קדשו עולי בבל מסתבר לחייב דלא

דתרגמו דרובים היינו שמואל דאמר אוכל והולך ואח"כ מפרש, ולפי"ז בטלום שלא כדין דהא שמואל אמר ואח"כ מפרש אלא בשביל מימרא דשמואל נזדלול הדבר עד שבטלום לגמרי, ולפי"ז ראוי לחברים להפריש, אבל בתו' ע"ז שם משמע דפי' הא דארי"ז הוא מלתא באפי נפשה וכתבו דלא נודע פי' הירו'.

ולדעת הר"מ דמצרים ובבל ועמון ומואב חייבין גם עכשו ושאר חו"ל לא נתחייבו מעולם ע"כ האי מימרא דר"י קאי אבבל וסתם גולה הוא בבל, ור"י מתלונן על הדבר שע"י מימרא דשמואל החלו לזלזל בדבר.

שם לא חשו אלא לתרומת דגן תירוש ויצהר כו', הר"ש שם פירש דלענין שאינו אוכל עד שיפריש הוא, דבתרומת דגן תירוש ויצהר אינו אוכל עד שיפריש, ודוקא בתרומה גדולה, והא דמסיים אבל ירק לא, יש להסתפק אי שאר פירות בכלל דגן תו"צ או בכלל ירק, ולי' הר"ש שם דקאי אר' יוחנן או אדשמואל משמע דמפרש הא דשמואל מלתא באפי נפשי'.

שם ועוד י"מ שנמצא בירו' כו', לא פירשו איך יתישבו סוגיות שהביאו שנהוג בחו"ל, וע"כ כונתם לחלק בין קרובים לרחוקים אלא דלמאי דאמר בירו' דמכזיב ולהלן פטור אף מן הודאי הדבר מבואר דהרחוקין מעיקר הישוב פטורין כש"כ הרחוקין מכל א"י, וכבר נתבאר זה בדברי הר"ש שם.

יר' דמאי פ"ב ה"א אר"א ל"ש אלא הלוקח כו', תוכן סוגין כפי' הגר"א דר"א סבר רוב א"י נתונה ביד נכרים, והלכך הלוקח מן הנכרי בחו"ל הדבילה והתמרים וכל השנויות במשנתנו חייב לעשר ודאי דאזלינן בתר רוב ותלינן שבאו מיד נכרי שבא"י, ואע"ג דר"א סבר גטין מ"ז א' יש קנין מ"מ חייב מדרבנן כדאמר לק' פ"ג ה"ד מודה ר"ש שהוא מפרש מעשרותיו מהלכה, [ולדעת הר"מ דבגדל ביד נכרי ומירחו נכרי לא חייבו חכמים צ"ל דאיירי בלקח קדם שנגמרו למעשר, ואע"ג שלא נגמרו למעשר מ"מ לר"י דרוב א"י נתונה ביד ישראל דמאי, דכשמוכר ישראל חייב לעשר אף קדם שנגמרה מלאכתן שהרי אסרו חכמים למכור טבל, וכש"כ כשמוכר לנכרי דצריך לעשר דאפי' כשנוטל ממנו נכרי בע"כ בחובו צריך לעשר כדאמר חולין קל"א א', ונראה דאפי' קדם שנגמרה מלאכתן הדין כן, ואע"ג דמשמע דחברין הן מיעוטא ורוב ע"ה, מ"מ כיון דרוב ע"ה מעשרין הן הרי הן כחברין לענין מעשר ולא נחשדו למכור טבל] ובלוקח מישראל דמאי דאם לקח מן הנכרי היה מעשר אפי' אם המוכר ע"ה דרוב ע"ה המעשרין מעשרין אף את הלוקח כשלוקחין מן הנכרי, ואם לקחו מישראל הוי דמאי דישאל שמכרו כבר עישר ככל רוב ע"ה שמעשרין [ולא אתפרש ע"ה שמעשר אם הוא נזהר גם בדמאי ומסתבר דאינו נזהר דאם הוא נזהר הרי רוב ע"ה חברין וכדתנן פ"ב מ"ב המקבל עליו להיות נאמן כו' ואינו מתארח אצל ע"ה כו' אלמא סתמא אין רובן נזהרין בזה].

ור"י סבר רוב א"י נתונה ביד ישראל והלכך אף בלוקח מן הנכרי דמאי דתלינן שלקח מישראל, ולדעת הר"מ דגדל ביד נכרי ונגמר ביד נכרי פטור הכא בלקח קדם שנגמרה מלאכתן כמשי"כ לעיל, אבל צ"ע דפירות דמשנתנו אין להן גורן וכל שמלא כלי למכור זהו גמר מלאכתן [ע"י סי' א'] ואיך משי"ל קדם שנגמרה מלאכתן כשלוקח בחו"ל פירות א"י, ועוד הא כו' הר"מ פ"א מה"ת הכ"ב דפירות ארץ שיצאו חו"ל פטורין והיינו בנגמרה מלאכתן בחו"ל כמשי"כ המל"מ שם, והאי דדאי דאמר ר"א היינו שחייב להפריש ת"ג וליתנה לכהן אבל אינו חייב ליתן מע"ר ללוי כיון שגדל ביד נכרי [ע"י סי' א'].

ודוקא פירות אלו שמנו חכמים שאין כיו"ב בחו"ל צריך לעשורי, אבל פירות שיש כיו"ב במקומן אין חוששין שמא הן מא"י, אבל אם אין כיו"ב במקומן אלא שמביאין

ואי פטור לגמרי מכזיב ולהלן נמצא דסוריא חמירא מכזיב ולהלן אע"ג דמרחקא טפי מעכו כדאמר גיטין ח' א' ובזה ניחא לי' הרי"מ פ"א מה"ת ה"ט [ממה שדקדקנו עליו לעיל סי' ג' ס"ק כ"ו] דעכו פטורה מן המעשר וסוריא חייבת, ולפי"ז מבואר דאותן כרכים שהניחום כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית חלוקות מכזיב ולהלן, דמכזיב ולהלן פטורות מן המעשר ואותן כרכים שהניחו חייבו חכמים במעשר, ושפיר י"ל דלענין שביעית נמי פטרו אותן כרכים כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית וכמשי"כ לעיל סי' ג' ס"ק כ"ד, ומכזיב ולהלן לא הניחו בשביל עניים אלא שלא נתישבו שם וכמשי"כ הרי"מ בפירוש המשנה.

ובפשיטות מוכח דסוריא חמירא מכזיב ולהלן דהא בסוריא נהוג דמאי כדתנן דמאי פ"ו מ"א ואם ידוע שיש לו שדה אחת בסוריא חייב לעשר, ר"ל ואע"ג שאמר מעושרין הן אינו נאמן, ורישא דמתני' דהתם דבסתמא א"צ להפריש דמאי הוא משום דרוב השדות של עכו"מ בהן רוב תבואה שישראל מוכרין הוא ממה שלקחו מן העכו"מ או שהרוב מחו"ל וכמשי"כ המפרשים ז"ל שם, אבל בידוע שגדלו בסוריא נהוג דמאי, ומכזיב ולהלן תנן דפטור מן הדמאי, ועוד מצינו סוריא עדיפא מכזיב ולהלן לר"א חלה פ"ד מ"ז דאית לי' בסוריא חלה אחת, וכל זה צריך טעם למשי"כ הרי"א פ"ד מה' שמיטה דסוריא לא כבשוה עו"ב, ואפשר דסוריא כיון דלא נתקדשה מעולם מה"ת ומ"מ חייבוה חכמים, אין נפקותא במה שלא קדשה עזרא שהרי לא היה יכול לקדשה ולפיכך השאירו דינה כמו שהיתה בבית ראשון ויש בה קולות מפני שהיא מדרבנן, ומיהו לפ"ז א"א ללמוד היתר ספיחים בסוריא מהא דמכזיב ולהלן, והר"מ והר"א שם סמכו בה היתר ספיחים מדין מכזיב ולהלן, ומ"מ חזינן שהקילו בה בשביעית כדתנן עושין בתלוש בסוריא, ובירו' אמר טעם למה אין עושין במחובר, וכמשי"כ לעיל סי' ג' ס"ק כ"א, אלמא דראוי להקל בה.

שו"ר בבהגר"א דמאי פ"א ה"א מפרש הא דמכזיב ולהלן פטור אף מן הודאי לא בפירות הגדילין ביד ישראל קאמר אלא בלוקח מזה שודאי לא הפריש והפטור משום דתלינן שלקח מן הנכרי משום שהן הרוב שם והוי דומיא דודאי של הקלין שבדמאי דאמר אף בודאי פטור ולפי"ז דין כזיב ולהלן כסוריא.

ד' חולין ו' ב' תוס' ד"ה והתיר, דהא בפ"ק דביצה כו', צ"ע היכי משמע שם דשם האיבעי לענין אי שרי ביו"ט, ואמר דאם איתא דשרי ביו"ט א"כ מצינו תרומה דזכאי בהרמתה והיינו בא"י, אבל מנ"ל דחייב בחו"ל, והר"ש פ"ק דמאי כ' דמשמע קצת וצ"ע.

שם ואור"ת דהכא ובפ' ר"י איירי בדמאי, ולפי"ז יש ללמוד מכאן דבעבר הירדן נהוג דמאי דהא בצר בעבר הירדן, וצ"ל דכבשום עולי בבל דאלי"כ למה עדיף עבר הירדן מכזיב ולהלן, ולמשי"כ הר"ש פ"ק דמאי בשם הירו' דמכזיב ולהלן פטור אף מן הודאי, בכל מה שנפרש, מוכח דעבר הירדן עדיף מכזיב ולהלן, ולמשי"כ הראב"ד פ"ד מה' שמיטה הכ"ח דעבר הירדן לא קדשוה עו"ב צריך טעם מ"ש עבר הירדן מכזיב ולהלן, ועי' מל"מ שם דשאר ראשונים לא פסיקא להו מלתא.

שם שהוא ודאי שפירות קסרין ודאי, לא יתכן שאנשי קיסרי ודאי אין מפרישין, אלא ר"ל דאתרוג הניקח בקיסרי ודאי גדל בקיסרי שאין מביאין לשם אתרוגים מחו"ל, וכשהודיעו מקומו ע"כ אינו מעושר שאם הוא מעושר אין נפקותא במקום שגדל, וע"כ הוא ודאי אינו מעושר דאי הוא דמאי לא יתכן לרמוז ולומר שהוא מקיסרי דבכל מקום שהוא נלקח לא יצא מכלל ספק אלא דהיה ידוע לו שלא עישרו עליו עדיין וכשהוא מודיעו שבא לידו מקיסרי הוא ודאי.

שם מאי נינהו רובים תרגמוניה אר"ז כו', לכאורה ר"ל

באותן השנתיים במשנתנו בין בש"פ דבגוי מעשר ודאי דתלין שהן משדהו, ובתגר מעשר דמאי שתלין שלקח מישראל בא"י.

ופ"י הגר"א דהא דמבעי ל"י שיעשה תגר למפרע אינו אלא מדרבנן והיינו דאמר מה נפקא מביניהן בא והתקן [ול"ג מעשר מזה על זה] ר"ל שאין נפקותא בלוקח בא"י לר"י שלא יהא רק דמאי, דכל זמן שלא רבו ביד התגר פירות הלוקחין והיינו כשלקח ג' משואות תלין שהן משדהו, אלא האיבעי לחומרא לחייב בחו"ל אותן שלקח קדם שהביא ג' משואות ולהחמיר בו שלא תחלוק בתגר והוא כתגר למפרע. שם אמרו דלא הלכו אחר טעם וריח ודמים אלא אחר רוב, ואי רוב מא"י לא שרינן משום טעם וריח, ואפשר דבאמת הטעם מברר שהן מחו"ל אלא דלא חילקו חכמים בדבר וחייבום בכל אופן, ולפ"ז אם רוב מחו"ל וטעמן כשל א"י חייב לעשר, ואפשר דטעם וריח סימן גרוע הוא דאיכא של א"י דדמי לחו"ל ואיכא דחו"ל דדמי לארץ ואזלינן בתר רובא בכל ענין אף להקל, וכן צ"ל לפר"ש דבזמן שמביאין מא"י גזרו אף על הגדילין במקומן, א"כ לא שייך למיזיל אחר טעם וריח דהא אף הגדילין כאן חייבין, וע"כ דאין הולכין להחמיר קאמר ובדמאי הקילו, מיהו הא דאמר דיין ישן ויין חדש הלכו בו אחר הטעם נראה דאף להקל קאמר דחשיב כב' מינים, ומודה גם הר"ש דזה של חו"ל שרי.

שם אמר דאותן המינים שאסורין בקיסרי שרובן מן המובאין מא"י, הרי אלו בשביעית היתר וא"צ לעשורי, ומפרשין טעמא שאין אסורין משום שביעית דישאל משמטין ונכרי פטור והווי כותים מיעוט, ונראה דלא פריך ויהיו בשביעית שביעית ר"ל שיהיו בהן קדושת שביעית דא"כ לא משני מידי דישאל ונכרי רבים על הכותים, אלא אה"נ דנהוג בהן קדושת שביעית, אלא דפריך שיהיו אסורין משום משומר ונעבד בשביעית, וע"ז משני דישאל משמטין ונכרי פטור [ושמעין מכאן דלא גזרו על משומר של נכרי, וע"י רמב"ן פ' בהר דלא פסיקא ל"י מלתא וצ"ע] ויש לע"י איך מספקין בישראל משמט הא אין מוציאין פירות שביעית לחו"ל כדתנן פ"ו מ"ה ואפשר דלא"י שלא כבשום עולי בבל שרי, ומיהו נראה דהכא בלוקח מן הנכרי דבישראל אסור משום סחורה דהולכה לעירות למכור בשוק הוי בכלל סחורה, אלא בלוקח מן הנכרי וחיישין שהנכרי לקטן בשדה ישראל, אבל ישראל אין מוכר לנכרי כמש"כ הר"מ פ"ה הי"ג וצ"ע.

ואמרין תו דבשאר שני שבוע דמאי ולא ודאי, דלענין פטור ודאי הווי ישראל ונכרי רובא נגד כותים, ולענין חיוב דמאי הווי ישראל וכותים רובא, והנה מבואר כאן דשל נכרי לא חייבו חכמים לעשר וע"כ משום דגדל ביד נכרי ונגמר ביד נכרי, דגדל ביד נכרי חייב מדרבנן, ומבואר דעת הר"מ, וזה סותר תחלת הסוגיא דאמר דשל נכרי ודאי.

והא דמבואר כאן דא"י נתונה מיעוטא ביד ישראל ומיעוטא ביד נכריים ונתונה רובה ביד נכריים ור"ל בצירוף כותים, א"נ הכא בקיסרי אין מביאין מכל הארץ אלא מעירות הסמוכות, והמקומות שמביאין מהן לקיסרי הן משולשין בין ישראל נכריים וכותים, אבל בחו"ל מביאין מכל א"י ובזה ס"ל לר"י דרוב הפירות הבאין בחו"ל הן של ישראל.

ועובדא דריב"ל דאמר לא תזבון אלא מגינתא דסיסרא ומשמע דלענין שביעית הוא דהא מיינתא לה ספ"ט דשביעית, ועוד אי לענין מעשר אפשר למזבן ולעשורי, וקשה הא אין קנין לנכרי בא"י להפקיע מן השביעית מדרבנן לכו"ע ופ"י הגר"א דהוי בסוריא [ומשמע דעת רבנו דבא"י אף בזה"ז אין קנין ודלא כמש"כ בבאורו ז"ל ס"י של"א בשם סה"ת] ודוחק, ואי הוי מפרשין לענין שלא לעשר משום

להן ממקומות אחרים מספקין בהו שמא מא"י באו, וכן אפי' אם יש כיו"ב במקומן אם לוקח מן התגר שהוא מביא מן החוץ מספקין שהביא מא"י, ואם ידוע שלוקח מיד ישראל כגון שהן מביאין אותן לכאן ורואין שהן ישראל, לכו"ע מפרש דמאי וא"צ להפריש ת"ג, ואם אין ידוע לר"י מעשר ודאי, ולר"י מעשר דמאי.

שם אבל אם היה לוקח מן הנכרי ודאי פעם אחת מן הנכרי פ"א מישראל דמאי, כן ג"י הגר"א, ור"ל שידוע שלוקח רק משנים אחד ישראל ואחד נכרי, ויש לע"י למה פטור מת"ג כיון דהוי ספק השקול, ואפשר משום שיש קנין ומיקילין בספק דרבנן ולא מחייבין ל"י רק בדמאי.

שם מתניתא מסייע לר"י אמר אחד עכו"ם ואחד כותי ואחד ישראל ע"ה דמאי, כן ג"י הגר"א, ור"ל בלוקח מהן בחו"ל פירות שהן מא"י, וה"ה בלוקח מהן בא"י בזמן שאין להן שדות אלא שהן תגרין.

שם פ"א מן הנכרי פ"א מישראל דמאי רחב"א בעי קמ"י ר"מ ממי לקח האיש הזה כו' תיפתר כו', צ"ע וכי לא ידע דאיירי בתגר נכרי הלא בתגר ישראל אף בלוקח מן הנכרי דמאי והלא כל פלוגתת ר"י ור"א בלוקח מן הנכרי, וכן קשה הא דאמר לק' דמתני' דכלים דרמוני באדן וחציר גבע ודאי [שהיה ידוע שהן גדילין ביד נכרי או כותים כדתניא בתוס' דכלים וכמש"כ הר"ש שם] בלוקח מישראל אגרינימוס גדול שהתירו לו למכור טבל, מ"ש רמוני בידן שהן ודאי דכיון דמותר לו למכור טבל ודאי לא עשרינהו שאר פירות נמי נימא דלקח מנכרי שהן רוב והן ודאי, ואפשר דבישראל תלין שלקח מישראל, אבל קשה נהי דמותר לו למכור טבל אבל אכתי יכול להודיע אם הן טבל או דמאי, וכל מה שהוא מוכר הוא אומר ללוקח ממי לקח ולא שייך למתני דין רמוני בידן באפי נפשי' שהן מתעשרין ודאי בכ"מ, ואע"ג דמש"ל במקרה יחידי שלא שאלו למוכר וכבר אזל המוכר לעלמא, לא משמע כן במתני' אלא הוא ענין קבוע, ואפשר למגרס הא דבעי רחב"א בסוף סוגיא ופריך נשאל את המוכר ומשני תיפתר שהיה תגר נכרי ועכו"ם וישראל מטיילין לפניו [ואפשר דגרסינן כאן ולוקח פ"א מן הנכרי פ"א מישראל] ר"ל שידוע שהוא לוקח מישראל ומנכרי וליכא רובא והלכך כל הפירות ספק אבל רמוני בידן ודאי שאין פירות אלו ביד ישראל ומיירי שהמוכרין הראשונים אינם תגרין אלא מוכרין פירות שדותיהן, ונראה דגרסינן מטיילין לפניו וכלי המשנה מכשירין פ"ב מ"י אוצר שישאל ונכרי מטיילין לתוכו, [ועוד יש לפרש ג"י דידן דהא דאמר דהתירו לו למכור טבל היינו דמאי וכדתנן דמאי פ"ב מ"ד כל המשפיעין במדה גסה כו', והכא בלוקח רמוני בידן א"צ לעשר דמאי שהן נקחין רק מן הנכרי והן ודאי טבל וכבר עשרינהו המוכר, אבל ל"מ כן, ועוד דהו"ל למימר סיטון אלא משמע דאגרינימוס מותר למכור טבל דהו"ל כמוכר טבל לצורך].

שם איזהו התגר כו', בבהגר"א יש ט"ס, וכונתו ז"ל נראה דעיקר ענין התגר שקונה ממקומות רחוקים, ולר"א באותן מינים השנתיים במשנתנו אין נפקותא בא"י בין תגר לגוי, דלעולם ודאי, שאפי' ביד תגר שחוששין שאינן משדהו אלא שלקח מאחרים אכתי תלין שלקח מגוי והוי ודאי, וכן בלוקח אותן בחו"ל אין נפקותא בין תגר לגוי, אבל בשאר מינים יש נ"מ בין תגר לגוי בחו"ל, דביד גוי אין חוששין שמא הובאו מא"י ופטורין, ובתגר חוששין שהן מא"י ומעשרין ודאי [הא ודאי היינו שמפרש ת"ג אבל אכתי הן ספק שמא הן מחו"ל ובל' הגר"א דמסתמא הן מא"י, משמע משום שרוב מביאין מא"י ולפ"ז הוי ודאי ממש וצ"ע] ובא"י נמי ביד תגר יש ספק שהן מחו"ל אבל אין נפקותא בהאי ספק דמ"מ מעשרין ודאי.

ולר"י יש נפקותא בין תגר לגוי בש"פ בחו"ל דביד גוי א"צ לעשר וביד תגר מעשר דמאי, ובא"י יש נ"מ בין

באין ידוע חיישינן שמא הן מן הרוב, [ואפשר דמודה הר"מ להר"ש וכמש"כ לקמן] ואותן המינין שרובן היתר לא גזרו משום דמאי בחו"ל אף כשיש לתלות יותר באיסור כמו בירק מלמטן ואורז מלמעלן וכמו שאמרו שאין הולכין אחר טעם, מיהו בודאי מן הארץ נראה דחייב וכ"ה בהדיא בר"מ פ"ג הי"ד.

שם אילו עיירות אסורות בתחום צור, הדברים הצריכין בירור יתכן על ד' דרכים, אם עיר פלונית ארץ או חו"ל, סוריא או א"י, אם היא מכיבוש עזרא או לא, אם הפירות בעיר הזאת רובן מא"י, ולא מצינו שיתפקו בגמ' בגבולין אלא בב' דרכים האחרונים, ואלו שמנו לאיסור בתחום צור היינו שהן כבושות ע"י עולי בבל, והמותרות הן שלא כבשום עולי בבל, ולא נסתפקו בהן שהניחום עולי בבל בשביל עניים דא"כ לא יתכן הא דבעי ר"א ולא ממעלי מסין הן שהרי לא היו פוטרים ממס בשביל שלא קדשום, אלא שהיו בתחום צור עירות שנשארו ביד יושביהן ולא כבשום כלל, ולא היו ידועין בזמן התנאים אלא ע"י ראיות והוכחות שהיו מספיקות להקל עליהם אף שלא היו עדות גמורה, ולא נתפרש בגמ' ההוכחות שדנו עליהן וסמכו עליהן, אלא נתפרש בגמ' שמות העירות שהכריעו עליהן להיתר ושהכריעו עליהן לאיסור, והנה לא התירו אלא בראי' וסתמא באיסוריהו קיימא, ולא נתפרש בגמ' מה שנתחדש על כפר צמח, והא דתמה ר"א ולא ממעלי מסין הן היינו שנתקדשו בימי יהושע וכמבואר שביעית פ"ו ה"א ויש שם ט"ס וצ"ל במקום ולא מבעלי סיסין ולא ממעלי מסין, והנה לא השיבו בגמ' על קו' ר"א אבל כבר מצינו בגמ' דידן חולין ז' א' דפריך ר"י בר' דרשב"פ ג"כ על בית שאן דממעלי מסין הן וכבר השיבו שם בגמ' דמ"מ אפשר דלא היו בכיבוש עזרא וזו גם תשובה על קו' ר"א ומשום דמובן דאפשר לומר כן לא פירשו.

והא דאמר הדא דאת אמר בראשונה כו', אפשר שנתוספו עירות במקום שדות וכרמים והן בארץ שכבשום עולי בבל, ואפשר דאשתני שמות העיירות. והא דאמר פ"ב דשביעית הי"ד ר"ב ור"ל הו' יתבין בצור כו' ישפכו פירותיו, אפי' אם הו' עובדא בעירות המותרות אכתי נהגא בהו שביעית כדתנן פ"ו נאכל אבל לא נעבד, ודינן לענין נטיעה כא"י לכל דבר וקנסינן לעקור משום מונין שלא יאמרו שנטעו בשביעית, אבל חשד ליכא שהרי כבר התיר ר"ג וע"י סי' ג' ס"ק י"ט.

שם חד אמר אחר מקומו חרנה אמר אחר מעמדו, ר"ל שהביאו לכאן [עיר המותרת שלא כבשוה עולי בבל] מעיר ששם אותו המין חייב מפני שרוב מין זה שם מא"י שכבשוה עולי בבל, וסבר רבי דאזלינן אחר מקומו וכיון דשם חלה עליו גזירת חכמים להפריש דמאי, לא פקע חיובו, וראב"ש סבר אחר מעמדו וכיון דכאן רוב היתר וכאן לא גזרו ראוי לפוטרו אע"ג דבעינן למיזיל בתר רובא ולמימר שהן פירות א"י, מ"מ הקילו בדמאי כמו שאמרו בירק מלמטה וארז מלמעלה וכמו בטעם וריח המעידות עליהן שהן מא"י, וכיון דאיכא חד צד למתלי שהן מהמיעוט הגדילין במקומן תלינן ואמרין דדוקא באשפלתא אבל טוענייא שזה ודאי לא ממקומו אלא מא"י חייב ולא תלינן שבאו בחו"ל ממקום אחר, ואם הולכין ממקום היתר למקום היתר דרך מקום איסור מותר אף לרבי אע"ג דבהיות הפירות במקום האסור היה אסור אע"ג דבא ממקום דרוב היתר שהרי גזרו אע"ג דלקח מזה שיש לו מאותו המין בשדהו [והגר"א ז"ל כתב דאף שנזרעו כאן אסור וזה כדעת ר"ש דגזרו אף על הגדילין כאן], מ"מ כיון שלא נקבעו במקום האסור אלא עברו לא גזרו.

והנה מבואר בסוגין דאף לענין שביעית סבר ראב"ש דהולכין אחר מעמדו, ואפשר דהיינו איסור ספיחין או איסור משומר ובמקום שרוב בא מא"י מקום כותים

מירוח נכרי וכדעת הר"מ דמירוח נכרי בגדל ביד נכרי פטור ניחא טפי, ואפשר דהכא לענין ספיחים איירי [וכן נראה דהא בגינתא גדל ירק ואסור משום ספיחין ועוד דהא זבין לאכלה ואין קדושת שביעית אוסרתן לאכילה] ובשל נכרי לא גזרו משום ספיחין כמש"כ הר"מ פ"ד ואם גזל שדה מישראל וזרעה אסור משום ספיחין כיון דמן הדין הפירות של ישראל הוי כמו שעלו מאליהן בקרקע ישראל אלא שמן הדין אין לחוש שמא גזל מישראל, ועוד שאף אם גזל כיון שנשתקע שם בעליה קרקע נגזלת כה"ג וקנאה ביאוש כמש"כ הגר"א אלא שמחמיר אנפשי.

שם ולענין איסור ספיחין, התו' פסחים נ"א ב' פירשו לענין ספיחין במ"ש וכן פ"י הר"מ פ"ד, אבל לפ"ז אינו ענין בסוגין, ועוד דצריך להגיה וכמו שהגיה הגר"א, ואכתי לא יתכן לומר מעצרת עד ר"ה אלא הוי ל"י לומר אחר עצרת מותרין, ועוד מאי מבעיא ל"י מחנוכה עד עצרת הלא כשעשו כיו"ב מותר כדתנן שביעית פ"ה מ"ה פ"ו מ"ד, וע"כ צ"ל דאחר חנוכה התירו חכמים אף שלא עשה כיו"ב וכמש"כ לק' סי' ט', וע"כ דהיתה תקנת חכמים להתיר חנוכה שאם היתה תקנתם להתיר אחר עצרת למה הוזכרה חנוכה כאן, ואם ידעו שחכמים קבעו זמן ולא ידעו איזה זמן ראוי להסתפק בזמנים טובא.

ואפשר לפרש דבקפלוטות בבית שאן קאי דאמר לעיל דמעצרת עד חנוכה האיסור רבה, שהרוב מא"י, ואמר דבשביעית לענין איסור ספיחין מ"ה ועד חנוכה אסור, אע"ג שאין לחוש רק משום כותים וישראל חשוד, מ"מ מ"ה ועד חנוכה לא היה בבית שאן משל עצמן והיה איסור רבה, מן חנוכה עד עצרת הותר ספיחין שהרי אפי' בכל השנים ההיתר רבה, אבל מעצרת עד ר"ה מבעיא ל"י, דאע"ג דבכל השנים בזמן זה האיסור רבה מ"מ בשביעית שאין זורעין בא"י ואף הכותים אינם חשודים לזרוע ואין ספיחין מציין אפשר דההיתר רבה, ולפ"ז מ"ה עד חנוכה שהוזכר הוא בתחלת שמטה ומעצרת עד ר"ה היינו סוף שמטה, וזו נראה דעת הראב"ד פ"ד שם שלא מצא מקור לדברי הר"מ שם.

שם הרי אלו בשביעית שביעית, יש לעי' הא אמר לעיל בקיסרי שאין חוששין משום שביעית דישאל ונכרים רובא, ואפשר לפרש דהכא לענין קדושת שביעית קאמר, אבל י"ל דרוב סביבות בית שאן היו כותים ואסור משום ספיחין ומשום משומר.

שם דמאי בלוקח מן הבלנקי' כו' ודאי בלוקח מן הגינה, אינו מובן דהא בלוקח בבית שאן קיימינן משום דרוב מינים הללו באין מא"י, ולעיל מבואר דאם רוב פירות הבאין כאן הן מהגדילין ביד ישראל דמאי, ואם גדילין ביד נכרי אם המוכר ישראל דמאי ואם המוכר נכרי ודאי, ואפשר להגיה דמאי בלוקח מן הבסילקאי כו' ור"ל מן השוק וכהא דתניא בתוס' דאהלות בר"ש שם פ"ח מ"ט מוכרין חטים בבסילקאות, והבסילקאי היינו המוכר בבסילקא ודאי בלוקח מן האגרינימוס והיינו שדחוק למכור בזול ומותר לו למכור טבל כדאמר לעיל, ור"ל דהפירות שגדילין סביבות בית שאן הן ביד כותים והוי ודאי כמו רמוני ביד אלא דהכא בלוקח מישראל איירי והוי דמאי משום דלמא עישר המוכר אבל האגרינימוס לא עישר והוי ודאי.

שם ר"י בעי בא ומצא היתה שדהו זרועה ירק ואורז כו' כ"נ צ"ל, ור"ל שזה שלוקח מע"ה אורז דחייבין ל"י להפריש דמאי בחו"ל, אם ראה אצל המוכר שיש לו אורז בשדהו [ר"ל כאורז שבא"י] מ"מ מחייבין ל"י להפריש דמאי, ואם ירק למטה ואורז מלמעלה והאורז ודאי מא"י וא"כ גם הירק מא"י ומ"מ הירק פטור, ומשני דאין רוב השדות עושות מינין הללו כו' וכיון שהרוב כאן מן החיוב גזרו חכמים אף שיש למוכר המינין הללו בשדהו ולדעת ר"ש אף בנותן לו בהדיא משדהו, ולדעת הר"מ יש לפרש דוקא

והביא ראי מסוגין ולפרש"י אין ראי מסוגין, ומדברי הרשב"א משמע דכל א"י מקרי כבושה וקדושה לעולי מצרים אף מקומות שנשאר הכנעני בארץ, ואולי בימי דוד ושלמה נכנעו כולם, [ולא מצינו שהוריש דוד אותן הנשארים] אע"ג דהשאירו הרשונים שלא בדין כדכתיב שם ב' מ"מ לא נתחייבו ישראל אח"כ להורישם וכל מעשי דוד ושלמה ע"פ דין והר"מ בדמאי פ"ו מ"א כתב בענין סוריא שעדיין לא נכבשה כל הארץ כי היבוסים היה בירושלים עדיין, ולא זכר את כל אותן שלא הורישו, והנה לפי סדר הכתובים הכה דוד את היבוסים קדם שכיבש ארם כדכתיב ש"ב ה' ו', ושם ח', אבל נראה שלא כיבש דוד כל היבוסים וכדמשמע יומא נ"ד א' דפריך נ"ב שנה לא עבר אדם ביהודה ולא פריך מהא דהכס דוד אלא משמע דלא הורישם, [ע"י ס"י ג' ס"ק י"ט]. ואם היה דוד כובש את כל הארץ היה ראוי שיתחייב עכשו סוריא מה"ת כיון דכל עצמה שלא נתקדשה סוריא הוא משום שכיבשה בזמן שנשאר מן הארץ בלתי כבוש, וכיון שנכבשה כל הארץ וסוריא כבושה ביד ישראל למה לא נתקדש.

{נדפס מעשרות ס"י כ"א סק"יד}

במש"כ שביעית ס"י ד' סק"ה להסתפק אי כיבשו דוד ושלמה כל הארץ ראיתי כי מקרא מלא הוא מלכים א' ט' כ' כ"א דשלמה הניחם למס עובד עד היום הזה ולמאי דמבואר חולין ז' א' חשיב כיבוש וכן אמרו בירו' שביעית פ"ו ה"א סבר מעלי מיסין כמו דנתכבשו, [ע"י מש"כ שביעית ס"י ג' ס"ק י"ט] ונראה דלענין כל מקום דתדרוך כף רגלכם לא די בהעלאת מס דמ"מ אין כאן ישוב ישראל ואין ראוי להוסיף על הארץ בעת שעדיין לא הושיבו ישראל בארץ כולה והיינו דין סוריא.

{ע"כ נדפס שם}

ו) חלה פ"ד מ"ז ישראל שהיו אריסין לנכרי בסוריא ר"א מחייב פירותיהן במעשר ובשביעית כו', נראה דבין ר"נ ובין ר"א ס"ל דכ"י ל"ש כיבוש וסוריא אינה אלא מדרבנן, והלכך יש בה קנין לנכרי להפקיע מיד מעשר וכדאמר גיטין מ"ז א' ואף מדרבנן אין בה חיוב מעשר ושביעית, מיהו בישראל אריס בה ס"ל לר"א דחייבת מדבריהם אע"ג דלענין עיקר הדין שכירות לא קניא וכדאמר ע"ז ט"ו א' ולא חשיבא כחזר ולקחה, ובא"י כה"ג למ"ד יש קנין אין בה חיוב אלא מדרבנן, מ"מ ראוי להחמיר כיון דהארץ כבר נתחייבה במעשר ושביעית, אלא כשלקחה הנכרי היא פטורה כל זמן שהיא ביד נכרי וכששכרה ישראל היא כבר שבה במקצת ליד ישראל, והר"ש כ' בשם ירו' דקנסא קניס ר"א אבל מעיקר ההלכה ראוי לפוטרה, והא דמחייב ר"א פירותיה בשביעית היינו לנהוג קדושת שביעית בפירותיה, היינו איסור סחורה והפסד ולהפקיר במחבור ומכאן מוכח דקדושת שביעית נהגא בפירות סוריא, דלא יתכן לפרש משנתנו שאינו נעבד דהא קתני פירותיה, ודוחק לפרשו על מעשר לחוד, ומיהו יש לפרש לענין שאין עושין במחבור וכדתנן שביעית פ"ו מ"ב וע"י לעיל ס"י ג' ס"ק כ"ב.

והא דתניא גיטין מ"ג ב' האריסין והחכירות כו' פטורה מן המעשר ופי' בתו' שם מ"ז א' דאירי בסוריא אתיא כר"ג.

ז) שם אחזו קולו של ר"ג וקולו של ר"א, נראה דאין זה סותר דאע"ג דלא גזרו טומאה על סוריא מ"מ שפיר יש לפטור כשהיא ביד נכרי שהרי מודה ר"א בלוקח פירות מן הנכרי ומירחן ישראל שהן פטורין אלא באריס קניס ושפיר י"ל דלא קנסינן, וטומאה לא גזרו כיון שהיא קדושה מדרבנן, והר"ש כ' שחזרו לנהוג כדברי ר"ג משום שאין עושין כקולי ב"ש וכקולי ב"ה וקשה דא"כ מעיקרא מאי סברי, ועוד שבאמת אין זה סותר ותרויהו תרי טעמי גינהו, ופלוגתא ר"ג ור"א נחלקו בה תנאי במס' מעשרות פ"ה מ"ה דת"ק ור"י דהתם ס"ל כר"א דלוקח פירות קדם שהגיעו לעונת המעשרות חייב במעשר וכש"כ שוכר קרקע וזורעה

וכמש"כ לעיל, ואיסור זה מדבריהם והקילו בשביעית בזה"ז כשהן בחו"ל, אע"ג דאיכא רובא למתלי שהן מא"י אבל לענין קדושת שביעית אפשר דמחמירין, ואפשר שהקילו בזה, והא דאמר דשביעית מדבריהם היינו כרבי, דאם אין יובל אין שביעית, ומשמע דכן הלכה דשביעית בזה"ז דרבנן, אע"ג די"ל דקאמר דאפי' לרבי אינו אלא מדרבנן, מ"מ משמע דהלכה קאמר.

ושמענין מכאן דהא דאמר לעיל שאין הולכין אחר טעם וריח היינו אפי' לענין שביעית לא מחמירין וכן בירק מלמטה ואורז למעלה לא מחמירין אפי' לענין שביעית, ואם רוב כאן מן האסור מחמירין אפי' יש לו בשדהו ואסור בשביעית משום ספיחין ומשומר וצ"ע.

וכ"ז כדעת הגר"א, אבל הר"מ פ"ג ה"ח כתב דין התגר נכרי בלוקח ממנו בארץ שכבשום עולי בבל ומבואר דלוקח מן הנכרי בא"י פטור והיינו אחר מירוח ואפי' חיוב דרבנן ליכא אלא בלוקח מן התגר חייב בדמאי בזמן שרוב א"י נתונה ביד ישראל, וגרסינן לפ"י בירו' אר"א ל"ש אלא בלוקח מישראל ור"י אמר ל"ש היא הלוקח מישראל היא הלוקח מן העכו"מ ר"א כו' נתונה ביד עכו"מ ר"י כו' נתונה ביד ישראל ואפי' יסבור ר"י כר"א רוב א"י נתונה ביד עכו"מ ר"י חש למיעוט כו' [ור"ל בלקח מישראל שהביא פירות לכאן ואינו יודע מהיכן הוא פירות הללו ודאי מא"י הן, אבל לוקח מן הנכרי [ר"ל תגר דמסתמא תלינן שהן פירותיו ולכו"ע פטור ואפשר כיון דעכו"מ בא"י מיעוט חוששין שמא לקח] פטור דרוב א"י נתונה ביד עכו"מ, ור"י סבר בלוקח מתגר נכרי חייב דרוב א"י נתונה ביד ישראל מתניתא מסייע לר"א התגר כו' בזמן שרוב מכנסו מישראל אבל אם היה לוקח מן העכו"מ פטור פעמים שהוא לוקח מן העכו"מ פעמים שהוא לוקח מישראל דמאי כו' והשאר כמש"כ לעיל לדעת הגר"א, והא דמדייק הא שאר כל הדברים דמאי דלא הו"ל למימר רק למה הוזכרו רמוני בדן שמתעשרין בכ"מ דבמאי שהן מתעשרין הן חלוקין דשאר פירות אין מתעשרין כלל, אבל השתא דאמר שהן מתעשרין ודאי משמע דבמה שהן ודאי הן חלוקין דשאר פירות דמאי.

מן האמור נלמד דמש"כ ר"ש דבמקום שמצוי פירות חיוב חייבין אף הגדילין בא"י {א"ה, כמדומה דצ"ל הגדילין בחו"ל} היינו דוקא כשרוב פירות במקום זה מן החיוב, ואפשר דלא פליג הר"מ בזה, ומש"כ לעיל דהר"מ פליג אינו אלא למאי דפירשנו דברי הר"ש דאפי' מיעוט בני חיובא מחייבין הכל, אבל אי אפשר לומר כן כדמוכח בסוגין. כ' הר"מ פ"ג מה' מעשר ה"י כשגזרו על הדמאי לא גזרו על פירות חו"ל שנכנסו לארץ, ונראה דכונתו ז"ל כשנכנסו קדם שנגמרו ונגמרו בא"י, דאע"ג דהן חייבין במעשר מדבריהם כמש"כ הר"מ פ"א מה"ת הכ"ב, מ"מ הן פטורין מן הדמאי, ואי אפשר לפרש בחו"ל החייב קאמר כמו בבל ומצרים דא"כ עיקר הדין דבפירות חו"ל לא גזרו דמאי, ומה לן להזכיר כניסה, ומקור דברי רבנו מדלא מפליג ואמר סתם דפירות חו"ל שרבו על פירות הארץ מותרין ומשמע אף קדם שנגמרו וכ"כ הר"מ בפ"י המשנה פ"ב מ"א בהא דתנן באורז כל המשתמש ממנו פטור דר"ל אף קדם שמירח ומבואר דאף שבא לא"י קדם שמירח, ומשמע דאף אם מירחו בא"י פטור, והר"מ סיים שם ולא נחוש שמא יתערב באורז של א"י, ואפשר דזה כונת רבנו כאן שלא גזרו על פירות חו"ל שנכנסו לארץ לחוש שמא יתערבו וצ"ע, ע"י דמאי ס"י ה' סק"ג.

ה) חולין ז' א' והכתיב לא הוריש מנשה וגו', יש לעי' כיון דלא כבשום לא נתקדשו, ונראה דרש"י ז"ל כיון לפרשו שפי' שהניחם למס עובד וזה מקרי כיבוש, דכן כתיב שופטים א' כ"ח ויהי כי חזק ישראל וגו', מיהו בעכו כתיב שם וישב האשרי בקרב הכנעני וגו', והרשב"א בריש גיטין כתב דעכו נתקדשה מדכתיב אשר לא הוריש את עכו וגו'

משלו על של חברו מספק אם אין חברו עתיד להפריש [וצריך לחזור ולתרום את התרומה והמעשר דלמא חברו מעשר, ואם אינו מעשר ודאי הוא זכות אפי' למאי דבעי למימר נדרים ל"ה ב' דצריך דעת דהתם במעשר דניחא ל"י למעבד מצוה בממונו].

ור"י סבר דמפריש על חלקו בכל מקום שהוא קדם חלוקה [ואף אחר חלוקה תיכף קדם שהביא חברו לרשותו אבל אין ראוי לאחר את ההפרשה דלמא יאכל חברו] דמקרי שלו לענין הפרשה ולאחר חלוקה מפריש על חצי חלקו דלמא חציו הוא לקוח בידו מיד חברו ודלמא אין חברו מעשר, אבל אם חברו מעשר אמרינן דהוא ג"כ עישר חלקו בכל מקום שהוא דהמעשר יודע לעשר ואם מסתפק שואל לחכם, אבל לר"א שמפריש חלקו שבידו וכן ראוי לנהוג חלקו הוא ודאי שאף אם חברו ג"כ מעשר לא יעשר מה שביד המעשר אלא מה שבידו.

והנה נחלקו ר"י ור"א גם בב' חברים אי ראוי שכל אחד יעשר חלקו בכ"מ שהוא או יעשר מה שבידו, ויש לעי' לר"א דמעשר כל אחד מה שבידו ובחבר וע"ה מצרכין ל"י לחבר לעשר גם חצי חלקו שביד ע"ה למה לרבנן א"צ לעשר משום שמותר למכור דמאי במדה גסה הא לא הותר למכור רק לחבר שסופו לעשר אבל לא לע"ה, וי"ל דהכא ע"כ בב' חברים לא מקרי מוכר טבל דאל"כ היה ראוי שכל אחד יעשר חלקו בכ"מ שהוא שהרי אין מוכרין טבל אפי' לחבר אלא דהכא דרך חלוקה אין בו איסור מכירת טבל [ולא גרע מדברים שנהגו למכור טבל, ע"י מש"כ דמאי סי' ז' ס"ק כ"ה] מיהו בחבר וע"ה אי מחמירין לחוש שאין ע"ה מעשר אין זה דרך החולקין וחשבינן ל"י כמוכר טבל וכי היכי דבדמאי במדה גסה לא חשבינן ל"י כמוכר טבל במוכר לחבר ה"נ כאן אין ראוי להחמיר ולחוש שזה מכר אלא מחזיקין ל"י שאין כאן מכירת טבל אלא חלוקה שע"ה ג"כ מעשר.

ט) מיהו יש לעי' למה צריך לעשר חלקו של חברו מ"ש הני שותפין מארים ובעה"ב דתנן לעיל מ"א דיחלק לפניהם ואף בחוכר תורם ואינו מעשר אלמא דכל שחברו כופהו בדין לתת לו לא מקרי מוכר ולית בזה משום לפני עור ולענין דין ל"ע חשבינן לו כנוטל את שלו והכי נמי תנן במ"ח בשותפין וכבר נתקשה שם הר"ש, ועוד קשה שכבר הוכיחו תו' גיטין מ"ז ב' דאי אין ברירה חוששין שהוחלפו החלקים כולם, ולמאי שפי' הגר"א גם לר"א אינו מעשר אלא חצי חלקו של ע"ה אלא דלר"א מעשר מה שבידו ודאי ומה שביד חברו דמאי ולר"י מעשר חצי שבידו וחצי שביד חברו ודאי וחצי שבידו דמאי, ולפ"ז יש לפרש בנתערב אח"כ וכמו שכי' הר"ש במקום אלא שקשה לו להר"ש דא"כ למה חשיב ל"י ר"א כל החלק כמוכר [כן נראה כונת הר"ש, אלא שלא יתישב כל כך הא דחשיב ל"י מוכר, ותיבות אלו צריכים להיות בכלל ההיקף] הא קיי"ל ר"ה י"ג ב' דלין ושמן יש בילה אבל לפי הגר"א באמת לא חשיב ר"א כל חלק שביד ע"ה כלוקח מן החבר, וכשנתערב ודאי חשיב כמוכר לו כיון שכבר היו ברשותו של חבר ועכשיו יוצאין ליד ע"ה.

י) דמאי פ"ו מ"ח ר"ש ושמה יש לחלק דלעיל לתוך גת אחת וכאן בב' מקומות, צ"ע מה לי עירוב בגידול דכל קלח הוא שותפות, ומה לי עירוב בגת.

שם אבל בירו' כו' כשחלקו שדה בקמותיה כו', נראה דאם חלקו שיזרע ישראל חצי שדה ונכרי חצי שדה של ישראל חייב ושל נכרי פטור, אע"ג דשוכר מנכרי בסוריא פטור כר"ג חלה פ"ד מ"ז ונכרי ששכר מישראל בסוריא חייבת שאין שכירות מפקיעה קדושתה אף בסוריא, מ"מ לא חשבינן כל הקרקע כשותפות אלא אמרינן ברירה וכמש"כ הר"ן נדרים ר"פ השותפין דחלוקת החצר יש ברירה, והכא אמרינן דגם בחלקו קמה אמרינן ברירה כאילו מתחלה גדלו בחלקו ונראה דאנן קיי"ל בדאורייתא אין ברירה אף בחלקו

ורשב"ג דהתם כר"ג דהכא כמש"כ ר"ש שם מהירו' וקיי"ל כר"ג דמשנתנו כדתנן חזרו לנהוג כר"ג, וכן פסק הר"מ פ"א מה"ת הי"ז ופסק שם הטי"ו ט"ז כרשב"ג דמעשרות, ודברי הר"מ בפ"י המשנה צ"ע דבמעשרות כ' דהלכה כסתם ובמס' חלה כ' דהלכה כר"ג, אבל נראה דסבר דאריסות קיל טפי משום שהנכרי שותף בו וכמש"כ בפירושו שם.

מעשרות פ"ה מ"ה ר"י אומר אף ישכור פועלים וילקט, נראה שדרך המוכרין תבואה לאחר שהגיעו לעולם המעשרות למוכרין לאנשים שמלקטין בעצמן שהן משלמין ביוקר מלוקח שאינו מלקט בעצמו אלא שוכר פועלים, ובמקח הזול שנותן זה השוכר פועלים אין שוה להמוכר למכור כיון שכבר קרובה התבואה לקצור ויוכל למכור הפירות, והלכך זה הלוקח לאחר שהגיעו לעונת המעשרות אם ישכור פועלים יחשבו שקנה קדם שהגיעו לעונת המעשרות ומ"מ לא גזר ר"י, ופלוגתא רק לשיטתם דלוקח קדם שהגיעו לעהמ"ע חייב, אבל לרשב"ג ודאי שרי לשכור פועלים, וכשקנה גם קרקע לא חיישינן דלמא אתו למפטר בקנה קדם שהגיעו לעהמ"ע דחייבו מפורסם, ועוד בקנה קרקע שכיח שיקנו אף אחר שהגיעו לעהמ"ע, ודברי התויו"ט והמ"מ תמוהים.

שם רבי אומר אף לפי חשבון, הר"ש פ"י ע"פ ירו' לענין התוספת, ודברי הר"מ בפ"י המשנה צ"ע.

ב"מ ק"א א' מאי איריא מציק אפי' אין מציק נמי כו', משמע דלא קנסו לבנו במקבל אלא במקבל מיד מציק וכמש"כ תו' ד"ה כדי, דכיון שבגזילה באת לידו יתן בול, ותימא על הר"מ פ"ו מה' מעשר הי"ב וטושי"ע סי' של"א סעי' קכ"א שכתבו סתם שדה אבותיו ולא כתבו מן המציק, ואפשר דפירשו דבריינא פליגא אמתני' ומתני' סברה אף באינו מציק אבל בירו' אמר אמתני' אמר ר"י מן המסיקין שנו וצ"ע.

ח) דמאי פ"ו מ"ז ר"ש ירו' אר"א דר"מ הוא כו', פרי"ש קשה דמשמע דפליגי ר"א ור"י אי מספקין בכל חלקו שנתחלף והוא ביד חברו או מספקין רק בחצי חלקו [וכמו שדנו בזה בתו' גיטין מ"ז ב'] א"כ אינו ענין להא דפריך ר' יונה מוכר ודאי ומתקן דמאי, ואפשר דר' יונה לא פריך אלא במאי דמוקי לה כר"מ דוקא ומביא דברי ר"י דאמר דברי הכל היא, אלא דקושטא הוא דר"י פליג גם בזה דסבר ר"א דמעשר דמאי כל חלקו של חברו ולר"י אינו מעשר אלא חצי חלקו של חברו, ואכתי קשה ל' הר"ש דמשמע דפירש בדברי ר"י דחצי חלקו שביד המעשר הוא דמאי, ולישנא לא משמע הכי אלא חצי חלקו שביד ע"ה עביד דמאי, ול' מתני' וחלקו בכ"מ שהוא דפירשו הר"ש דר"ל דחלקו של ע"ה בכ"מ שהוא דמאי מוכח כפר"ש, וע"כ צ"ל דהא דאמר בירו' וחצי חלקו שביד חברו עביד דמאי האי שביד חברו ר"ל שהיה של חברו או שצ"ל שמיד חברו, והגר"א הגיה חצי חלקו שבידו משל חברו, ואפשר דסידור הדברים לפר"ש דלר"א דמספק בכל חלקו שנתחלף אפשר לפרש מתני' וחלקו בכ"מ שהוא היינו חלקו הראוי לו הנמצא עתה ביד ע"ה, אבל לר"י שאין מסתפקין אלא בחציו ע"כ מתני' דקתני וחלקו בכ"מ שהוא דמשמע כל החלק מתפרש אחריו של ע"ה והוא לישנא קלילא ור"ל וחלקו של ע"ה הוא דמאי, וע"כ כונת התנא על החלק הראוי לו שחציו ממנו ביד החבר ומוכח דמעשר שלו כולו בכ"מ שהוא ואח"כ מעשר חצי חלקו דמאי, והגר"א ישב ל' המשנה לר"י דבכ"מ שהוא קאי אשלו, וגם פ"י ל' הירו' דלא כר"ש.

והנה עיקר פלוגתא דר"א סבר שאי אפשר לו להפריש על שלו בכל מקום שהוא ודאי, שהרי אינו מכירו ואי אפשר לו להוציאו בדיינים, [ומיהו למה שפסק הר"מ פ"ד מה"ת ה"ב דתורם משלו א"צ דעת ה"נ מצי להפריש מדין זכין כשמפריש משלו] אלא מפריש לאחר שחלקו על שלו ודאי ואם הוא לקוח חייב מדרבנן מיהא לדברי הכל, ותורם

הטריחוהו חכמים בכך כיון שאין זו תקנה לכל שהרי אם ירצה העכו"ם לא יתרום, מיהו צ"ע לת"ק למה אינו מעשר שהרי גם מעשרותן מעשר כדתן שם, ואפשר דודאי לא ישמע לן לעשר שזו הפסד מרובה.

שם בירוי עד כדון עכו"ם כותי נשמענה כו', הגר"א פ"י דכי היכי דבנותן כותי כעכו"ם ה"נ בחוכר מכותי, ולפי' לדעת הר"ם והר"א פ"ו מה' מעשר הכ"ב דבחו"ד מחמירין בנותן לו כנותן לעכו"ם ה"ה מקבל מן החשוד כמקבל מנכרי, ולפי' חוכר מישראל חשוד מעשר ונותן לו, וע"י בר"ש שכי' ואפי' הוא ע"ה רוב ע"ה מעשרין הן, ולא דמי למוכר טבל לע"ה כו' ומהא דפרע לי טבל כו' ולטעם שני דכיון דבע"כ יהיב לי לא מקרי מוכר יש להקל גם בחשוד, ואפשר דצ"ל עד כדון מקבל מן העכו"ם נותן נשמענה כו' ור"ל מאי דין נותן ופשיט דנותן חמיר טפי ומעשר ונותן לו, ובה לא שייך לפלוגי בין חוכר למקבל דקנסינן לי, מיהו בחוכר קיל טפי דכל הפירות אינן שלו, ואפשר דדוקא במקבל מחייבין לי לעשר.

לג"ה הגר"א ע"פ התוס' אין כאן רק כותי עכו"ם דין אחד וע"ה דין שני, אבל לג"ה הר"ם והר"א יש בישראל ב' חלוקות חשוד וע"ה, ול' הכ"מ ז"ל שם אינו מובן כלל דהלא הר"ם כ' דע"ה אם נתן לו קדם שהגיעו לעוהמ"ע אינו מעשר עליהם וע"כ אינו נאמן היינו גרוע מע"ה וע"כ בחשוד. נראה דבכלל קדם שהגיעו לעוהמ"ם אף אם לא נזרע כלל והאריס זרעה.

ר"ם פ"ו מה' מעשר הכ"ב כיצד הוא עושה עומד על הגורן ונוטל ואינו חושש למה שאכלו, קשה וכי מה תקנה יש בדבר הלא אי אפשר להפריש על מה שאכלו, ונראה דר"ל דא"צ להקדים לעשר דדוקא מה שלוקחין בהיתר מוזהרין לתקן, וע"י ב"ק ס"ט א', [והא דאמר חולין ו' א' מעשר את שנותן צ"ל כשנותן לידה חמיר טפי, ולמאי דאמר משום דמוריא היתרא ניחא].

יג) דמאי פ"ו מ"א ר"ש וחכ"א אם מאותה השדה הוא נותן לו כו', נראה דר"י דאמר דממין אחר אף מאותה השדה מעשר ונותן לו, היינו שנותן לו מין אחר ממה שפסק עמו, והוי כמוכר לו עכשו, אבל אם זרע ב' מינים ופסק עמו מין אחד אע"ג דפורע במין זה על מין אחר אינו מעשר, וכ"ה בל' הר"ם בפ"ו מה' מעשר הי"א נותן לו מזו שקצץ ליתן לו, ולפי' צריך טעם למה אמרו חכמים דכל שנותן לו מאותה השדה אף מין אחר א"צ לעשר הלא מוכר לו עכשו טבל, וצ"ל כיון דרוב ע"ה מעשרין הן הקילו כל שנותן לו משדהו. ואפשר דאיידי בפסקו סתם שיתן לו י' כורין מהגדל בשדהו, וזרע ב' מינים ונתן לו ממין אחד דלר"י ה' כורין צריך לעשר דבסתמא יכול לתובעו מכל מין והוי כמחליף, ולרבנן אמרינן ברירה כיון דנתרצה ליקח ממין אחד, וכיון שלא פסק בהדיא ליטול מכל מין כל מה שנתרצו אח"כ זהו שכרו, וכן במקבל שזרע ב' מינים ונותן לו ממין אחד לר"י מעשר את העודף ולרבנן תורם כיון שנתרצה עכשו בזה, ויש לעי' אי פליגי רבנן גם לק' במ"ח לא יאמר לו טול אתה חטים ואני שעורים.

ובר"ש כ' להסתפק אי ר"י קאי אחוכר או אמקבל ולכאורה ודאי אתרויהו קאי דאין מקום לחלק בזה כיון דנותן לו מין אחר נמצא דהשתא מוכר לו.

יד) דמאי פ"ו מ"ב ר"ש ומתני' דלעיל כו' בחו"ל איירי, תימא הא בחו"ל לא תיקנו תרומ"ע כשהשדה ביד עכו"ם וכמשי"כ רבנו לעיל פ"ק מ"ג ואמרו מנחות ס"ז א' תרומת עכו"ם בחו"ל אינה מדמעת, ואפשר כונתו ז"ל סוריא ור"י לטעמי' מעשרות פ"ה מ"ה דמקבל מן הנכרי בסוריא חייב, אבל ת"ק סתמא קאמר ומשמע דבא"י איירי, מיהו עיקר קו' רבנו צ"ע דהא י"ל דר"י במקבל וחוכר מישראל איירי, אבל בנכרי פליג ונטר לי' לת"ק אדמסיים ופליג עלי'.

קמה ובדרבנן יש ברירה אף בחלקו עומרים והכא פליגי אמוראי אליבא דרשב"ג והכי מוכח בר"ם פ"א מה"י.

שם ומשמע מתני' דהכא נמי בכה"ג איירי אע"ג דקתני חטין ויין, קשה דהא לעיל מ"א תנן דאף בחוכר אינו מעשר וכשי"כ במקבל אף שנותן לו אחר מירוח, וצ"ל לדעת ר"ש דמקבל עדיף שלא תבור א"י וכמו שאמרו בירוי [אבל בתוס' ובירוי אמרו דגם בנותן שדהו בקבלה לע"ה א"צ לעשר עליו אף שחולקין חטים, וע"י לק' ס"ק י"ב, וכן (במ"ח) (במ"ט) ביורשין משמע שחולקין חטין ויין כדתנן טול אתה לח כו' ועוד דהתם משום הכשר וכדפרש"י חגיגה כ"ה ב' ואין הכשר בקמה] אבל למשי"כ סק"ט א"צ לכל זה, גם הר"ם פ"י מ"ז בנתערבו אח"כ, וכ"כ הראב"ד פ"ט מה' מעשר הי"ג לישב קו' הר"ש, אלא שדעת הראב"ד שאף בנתערב אח"כ ראוי להקל מן הדין שהרי הע"ה נוטל בע"כ מן הדין וכתב שהוא קנס, מיהו אם עירב החבר בכונה א"צ לקנס שהרי בשעת עירוב הוי כמוכר לו, ודברי הכ"מ שם סתומין שכי' דלפי' הר"ם שעירבו אחר שחלקו ל"ק קו' הר"א, ואינו מובן דהלא הר"א פ"י שלא היו שותפין מעולם ואפי"ה קשיא לי, ולדעת הר"ם והר"א הא דמביא בירוי פלוגתא רבי ורשב"ג אינו לפרש משנתנו, ומשנתנו אף בחלקו עומרים.

יא) שם מ"א ר"ש ועוד חשיב לי' קנס בישראל דקאתא מכח נכרי כו', אע"ג דלא דמי כולי האי, כונת רבנו דלא נאמר בבכורות אלא בלוקח טבלים אבל הכא גדל ברשות ישראל, ועוד התם לא פטרינן אלא מנתינה והכא פטרינן מהפרשה, ומ"מ יש מקום לומר כן דהכא כשמוכר לנכרי ופורע חובו בטבלים אין כאן עיקר מצות הפרשה וכמשי"כ לעיל ס"י א' ס"ק כ"ח, אלא מכח גזל השבט מתחייב להפריש ובהו י"ל כשחכר השדה מן הנכרי ונתחייב לו ב"י כורין דמי חכירתו, אותן י' כורין אי אפשר לחייבו מחמת גזל השבט כיון שאין משועבדין לנכרי מעולם וכאילו נשארו ביד הנכרי דמו, וזו כונת הר"ש.

שם תפשה מדת הדין בחוכר מן הנכרי ולא תפשה מדת הדין בחוכר מישראל, והנה מבואר דלכו"ע מן הדין אין לחייב בחוכר מישראל לעשר, וא"כ כשי"כ מקבל, ויש לעי' א"כ למה אמרו בירוי במקבל תיקנו שלא תבור א"י, ואין לומר שהוא טעם שאינו תורם, שהרי לא נחשדו על התרומה, והא דתורם בחוכר הא פרי"ש שנהגו לתרום בגורן ובמקבל שיד בעה"ב והאריס שוין בעה"ב בעצמו תורם, וע"כ צ"ל דתיקנו הוא במקבל מן הנכרי שראוי לקנסו או להחמיר לחשבו כמוכר חלקו ולא החמירו שלא תבור א"י ואע"ג דבחוכר קנסו שתבור בידו תרויהו צריכי שלא יחכור ושיקבל ואז לא תבור א"י ביותר וגם הנכרי לא ימצא כל כך בריוח להשתמש בשדהו.

יב) שם ובחוכר מנכרי פליגי בירוי כו', בירוי מוכח דבמקבל פליגי וכן הגיה הגר"א, מיהו גם בחוכר איכא פלוגתא בירוי דר"ש סבר תורם, וצריך טעם לר"ש בחוכר מן הנכרי ולרבנן דרשב"ג במקבל מן הנכרי מ"ש תרומה ממעשר אי חשבינן לי' כפורע חובו בטבל א"כ יעשר ואי לא חשיב לי' כפורע חובו למה תורם.

ובירוי פריך איך תורם הא אין שליחות לנכרי ומשני במאמין על ידיו, ר"ל שמקיים על ידיו שהנכרי עושה התרומה, ולכאורה אינו מובן דהא ת"ק מחייב אותו לתרום משום דאין ברירה וקדם שנותן לנכרי מעשר על חלקו משלו שאם זה שמגיע לנכרי הוא שלו יהא תורם וכדתנן במ"ז וא"כ למה צריך הסכמת הנכרי, מיהו גם הא דהשיב רשב"ג מה אם ירצה העכו"ם שלא לתרום כו' קשה הלא ת"ק משום אין ברירה קאמר, ונראה דבאמת גם ת"ק מודה שאינו חייב לתרום משלו, אלא משתדל עם העכו"ם שיתרום משלו שהרי אית' בתרומה דנפשו כדתנן תרומות פ"ג מ"ט, ומרויח ישראל שיוצא מחשש פורע חובו בטבל, ורשב"ג סבר דלא

מוכר וכדאמר קדושין שם חלפי עכו"מ קשקיל אבל כיון דירושתו מדרבנן לא תיקנו שיירש איסורי הנאה, אלא כיון דגבי עכו"מ הוי ממון תיקנו שיירש כנגדן ואין כאן חלפי עכו"מ שלא ירשן מעולם אלא יש כאן משום רוצה בקיומו שלא תיקנו לו חכמים ליטול את המעות אלא כל זמן שהכו"מ קיים בשעת חלוקה כדן שאר יורשין, וע"ז משני בע"ז שם שהקילו ברוצה בקיומו בירושת הגר, והא דמיינתא סיעתא התם מהא דנשתתפו אסור יש לפרש דנשתתפו לעולם לא זכה ישראל באיסורי הנאה אלא כיון דלגבי עכו"מ הוי ממון ממילא זוכה ישראל כנגדו, וכיון דלא זכה באיסורי הנאה הוי רק רוצה בקיומו וש"מ רוצה בקיומו אסור, אבל בירושה ירית אף אה"נ כיון דירושה ממילא קאתא ובעלים מקרי אף על אה"נ כדמוכח מהא דכותבין גט על אה"נ, מיהו הא דמיינתא בקדושין רא"י דירושת הגר דרבנן מהא דנשתתפו אסור קשה הא נשתתפו באמת אין כאן רק איסור רוצה בקיומו וזה ראוי להתיר בירושת הגר ואי ירושת הגר דאורייתא ואפ"ה אין כאן רק איסור רוצה בקיומו אין רא"י מברייתא דנשתתפו וע"כ דמסברא ידעין דאי ירושת הגר דאורייתא יש כאן איסור דאורייתא דחלפי כו"מ קשקיל א"כ לא שייך להסתיע מברייתא אלא מסברא, ולפיכך פ"י תו' שם דמיינתא רא"י דלא לימא דחלוקת ירושה לא מקרי כלל מחליף אלא זה נוטל חלקו וזה נוטל חלקו [ואפשר דהכא כיון דכו"מ ראוי ל"י לנכרי ולא לישראל כופהו ליתן לו מעות מדין כופין על מדת סדום] מיהו קשה אכתי יש כאן משום רוצה בקיומו ומאי רא"י מנשתתפו, התם אסור משום רוצה בקיומו, וי"ל דלא מיינתא רא"י רק דחששו חכמים שמא יחזור לסורו, ומיינתא רא"י מהא דנשתתפו אסור וע"כ רוצה בקיומו אסור, ומדשרי בגר ע"כ משום שמא יחזור לסורו, ומיהו בירו' שהביא הר"ש דאמר דקנו בשותפות הוי כבא לרשותו נראה דבא לרשותו היינו שנתכוין להיות יורש בכולו ונהי דחכמים לא תיקנו שיזכה חלקו באה"נ ע"י תקנתם מ"מ בקנינו קנה אע"ג שאין קנין באה"נ מ"מ מחמרין כשזכה בה שאסור למוכרו וכדאמר ע"ז מ"ב א' דלמא מגבה לה והדר מבטל לה, והלכך בקנה בשותפות גוי הוי כבא ברשותו וא"כ אין רא"י דרוצה בקיומו אסור אלא מברייתא מוכח דירושת הגר דרבנן דאי דאורייתא כשלא בא לרשותו חשיב כבא לרשותו כמו נשתתפו, וסוגיא דקדושין אזלא דרוצה בקיומו כה"ג שרי, אבל אי רוצה בקיומו אסור שפיר י"ל דירושת גר דאורייתא ומ"מ מצי אמר ל"י טול כו"מ משום ברירה, ובנשתתפו אסור משום רוצה בקיומו ובגר הקילו ברוצה בקיומו, ולפי"ז צ"ל הא דמיינתא בע"ז מברייתא דנשתתפו אינו על עיקר דין דרוצה בקיומו אסור, אלא דחשו שמא יחזור לקלקולו שהרי כל עיקר ירושתו משום שלא יחזור לסורו.

וזו כונת ר"ש שכי' דהא דאמר בירו' דנשתתפו הוי כבא ברשותו הוא כדי שיהא ניחא אף אי רוצה בקיומו מותר. וזו כונת תו' ע"ז שם שכי' דמברייתא אין להוכיח רק שאין ההיתר מטעם ברירה, משמע דאין להוכיח עיקר

הדין דרוצה בקיומו אסור אבל דבריהם קצרים ביותר. (יח) ומש"כ תו' קדושין שם דאין לומר מטעם ברירה דא"כ באו ברשותו נמי לישתרי, נראה כוונתם למאי

דמסיק דנשתתפו אסור משום דחשיב בא ברשותו ומתפרש נמי משנתנו בא ברשותו היינו קדם חלוקה לשם ירושה, ומיהו בלא ברייתא י"ל בא ברשותו לאחר שחלק ונטל כו"מ בחלקו והלכך הוצרך להביא ברייתא, וברייתא נמי יש מקום לומר דאיידי בלא יהיב דעתו למקני כו"מ אלא דעתו שתהא ברשותו שותפו ויאמר לו טול כו"מ ומ"מ אסור משום רוצה בקיומו, וכדמשמע מלי' ר"ש שכי' דלא הוצרכו בירו' לומר טעם זה אלא משום רוצה בקיומו משמע דיש מקום לנטות שאין נשתתף בא ברשותו, ולפי"ז י"ל דגמ' דידן ס"ל באמת דנשתתפו אינו בא ברשותו ומיינתא שפיר רא"י דרוצה בקיומו

(טו) נראה דהמקבל מישראל מן הנכרי וכן שותפין במ"ח וכן יורשין במ"ט, אינו ענין לברירה, דאפי' יש ברירה יש מקום לומר שעובר ל"ע שהרי איסור ל"ע אינו תלוי בנתינת ממון אלא גם בהושיט כוס יין לנזיר, וכיון שכל זמן שלא חלקו הוא מעכב על יד חברו מליטול כלום נמצא כשחולקין הוי כהושיט לו טבל, ויש מקום להתיר אפי' למ"ד אין ברירה דלא נאמר לענין ל"ע אין ברירה דכיון דיש לחברו זכות ליטול וכופהו לחלוק אין עליו חיוב לתקן של חברו ואין זה כמושיטו ולכן התירו את הדבר, וכשנותן לו חטין כנגד שעורים זהו קנין חדש וחשיב כמושיטו, ואפשר דהא דכי' רש"י חגיגה כ"ה ב' דאמרין ברירה אין זו ברירה שבכל הש"ס אלא דלענין דין זה חשיב כמבורר שהרי לקח בדין ולא מחמת רצונו של הנותן ובתו' שם לא כתבו כן ותימא דהא ר"י לית ל"י ברירה חולין י"ד ב' והכא מודה ר"י במקבל מישראל דחולק וא"צ לעשר עליו, והא דאמר עירובין ל"ז ב' בחבר שלקח ירק בשותפות עם ע"ה דתלוי בברירה שא"ה שבשעה שנכנס עמו בשותפות כבר יש איסור טבל וכיון דבעלמא אין ברירה הוי איסור כשלוקח ונותן לו טבל [א"ה, וע"ע חזו"א דמאי סי' ט"ז ס"ק י"א].

(טז) שם מ"ט טול אתה לח ואני יבש, האי לח ר"ל יין ושמן ואני יבש חטים דסתמן לא הוכשרו או בידוע שלא הוכשרו, והעיקר משום דהו' ב' מינים אבל במין אחד אע"ג דנוטל זה שלא הוכשר ומניח לו המוכשר מותר והיינו רישא טול אתה חטים שבמקום פלוני וכמו שפרש"י חגיגה כ"ה ב', וזו עיקר משנתנו לאשמעינן דאע"ג דאין מוכרין לו לח ויבש הכא מותר אף להשאיר בידו הלח, וכמש"כ הר"ש, ורמזו זה במתני' מדקאמר ואני יבש אלמא דאחיו אינו שומר טהרות ורישא אשמעינן לענין מעשר וכאן לענין טהרות, ומיהו גם מרישא שמעינן טהרות דכיון דאינו מעשר כש"כ שאינו חבר לטהרות וכמו שדקדק הרא"ש על הר"ש, אבל י"ל דמ"מ זה שהוכשר חמיר טפי וזה לא שמעינן מרישא, והרע"ב והתויו"ט פירשו דאף ממין אחד אסור להשאיר את המוכשר ביד ע"ה ותמוה מאד, והתויו"ט דן דאף אפכא אסור וכ"ז תמוה, וגם אין איסור ליקח ממנו לח לאוכלו בימי טומאתו, והא דאין לוקח לח מע"ה היינו לשמש לטהרות, וכש"כ כה"ג שנפלו לו בירושה, ולדברי התויו"ט אף לחלוק לח כנגד לח אסור, ואפשר דגם כונת הרע"ב והתויו"ט דמיידי שהן ב' מינים אלא שהרע"ב הוסיף לפרש דהיבש לא הוכשר ומפני זה ניחא ל"י לחבר ביבש, ואפשר דה"ה אפכא אסור דכיון דמחליף ממין על מין אחר הוי כמוכרו לו ואף יבש אסור למכור, אבל איסור לקיחת לח שכי' התויו"ט קשה.

מש"כ התויו"ט לחלוק על הכ"מ דאף בשניהם מעשרין יש נדנד איסור משום שאין מוכרין טבל אלא לצורך, ובזה איירי במ"ח, לא נראה, דחלוקה מקרי צורך וגם חלוקה לא אסור חכמים דעיקר המצוה לעשות בממון ולא אתו לידי מכשול והלכך נראה דאף באחד לקח חטים ואחד שעורים שרי לחלוק טבל, כל ששניהם חברים, ואם היה מצוה מן המובחר בב' חברים לעשר קדם חלוקה, אין כאן הכרח לותר על זה ולסמוך על ברירה, ואם תאמר דאה"נ דהא דתנן יחלק לפניו או תורם ונותן לו בחוכר היינו בחברו ע"ה אבל בב' חברים מעשר ונותן לו, א"כ גם בחברו ע"ה למה אין מעשר ונותן לו הלא כך המנהג, והר"ש כי' דסתמא ע"מ לקבל טבל דעתו, ולמה אין המקבל תורם.

(יז) מ"י גר ועכו"מ שירשו את אביהם כו', בע"ז ס"ד ב' אמרו דאקילו בירושת הגר שלא יחזור לסורו ומשמע דרוצה בקיומו אינו אלא איסור דרבנן ולפיכך אפשר להו לחכמים להקל, ויש לעי' א"כ איך מוכיח קדושין י"ז ב' דירושת גר מדרבנן מדאקילו כאן דלמא משום דאיסור רוצה בקיומו דרבנן אבל ירושתו דאורייתא, ונראה דסוגיא דע"ז כמסקנא דקדושין דאינו יורש אלא מדרבנן, אבל אי הוי יורש מה"ת לא מקרי רוצה בקיומו אלא נהנה ממש כשאר

בעל השדה, והוי נכרי כשלוחו, אבל יש לעי' תינח בקבלו אבל לקחו בשותפות למה לא מהני התנה אחי"כ, ובתוספתא שהביאו תו' בסוגין מבואר דגם בלקחו אסור, וי"ל דסתמא מתפרש שאינו פוטרו משיעבוד עבודה אלא שעושה בשבת בשביל ישראל בשכר שעושה עבור הנכרי בחול, ואף אם יתנה שמוחל לו שיעבוד עבודה לא מהני דזה אין ידוע בעולם וכדאמר רשב"ג במרחץ.

והא דאריסות שרי אע"ג דחצי הפירות של ישראל וכשמקבל לעבוד עבודה המוטלת על ישראל אסור אע"ג שמחצית העבודה חייב בה מצד עצמו, י"ל דכשמוטל עליו להשביח השדה אי אפשר לחלק וכל קורט שבת צריך עבודה שלמה, אבל חוב עבודה הוא דבר שאפשר לחלק והוי כעובד חצי יום בשביל ישראל, ועוד כשמוטל עליו לעשות ומיחדו לנכרי לעשות מחזי טפי כשלוחו.

נראה דבאריס אסור להתנות שיעבוד בשבת כיון שכל השדה שלו ומיחדו לעבוד בשבת ולא שרי אלא בסתמא, ודוקא בלקחו בשותפות שרי אע"ג דמיחדו לנכרי עבודת השבת.

ואומר לנכרי טול אתה שני ערלה ואני כנגדן לדעת רש"י שרי, כיון שאין כאן רוצה בקיומו, שהרי מתנה עמו בלא אחריות ולא אכפת לי לישראל אם יעשו פירות בשנות הערלה אם לא, אלא מתחלה בשעת פיסוק רוצה באפשרות של פירות הערלה שאם לא היה להן אפשרות לבוא לעולם לא היה הנכרי נותן לו כנגדן ורוצה בקיומן כה"ג לא אסרו חכמים, ודעת הרמב"ם דאפילו רוצה בקיומן כה"ג אסור אלא אי"כ התנו מתחלה, ואע"ג דגם התנאה בתחלה רוצה בקיומו מ"מ כיון שלא באו מרשותו לרשות נכרי לא אסור, והר"ן הק' לפרש"י מאי מיייתא ראי' מהתנו בשבת לענין ערלה, ונראה דדעת רש"י דאי הוי חשיב רוצה בקיומו כה"ג הוי אסור בערלה אפי' התנו אלא רוצה בקיום הטבע של צמיחת ערלה לאו כלום הוא ומיייתא ראי' משבת דהתנו שרי אע"ג דניחא לי' בעבודת השבת בשעת התנאה, אלא כיון דלא ניחא לי' בשעה שהנכרי עובד לא מקרי שלוחו, ואי אפשר ללמוד ערלה מלא התנו דאסור בשבת דהתם כי אמר לי' טול אתה שבת הרי משלחו לעבוד בשבת אבל ערלה אין איסור שליחות לאכול ערלה אלא שלא יהנה ואינו נהנה באמר לו אחר שקבלו יותר מאילו התנה בשעת קבלה.

(כא) יו"ד סי' רצ"ד סי"ד מותר לומר לנכרי כו' עבוד כרמי ותטול פירותיה ותן לי כרמך כו' ובסעי' ט"ו מותר למכור לנכרי פירות שני ערלה כו', הש"ך ז"ל מקיים שני הדינים אף לדעת הר"מ והר"ן, ומפרש דבאמת גם לדעתם אין איסור ברוצה בקיום הטבע בשעת פסיקא, אלא טעמם דבאומר לשותפו עבוד שני ערלה וטול פירותיה עדיין לא יצאו הפירות מרשותו דעביד שותף דטרח בעד חברו, ואין כאן אלא כחליפין הפירות כשכבר באו לעולם, אבל לא מסתבר כיון שהתנה עמו להסתלק משני ערלה ודאי קני לה נכרי את השדה לשני ערלה וכי גדלו הפירות בארעא דנכרי גדלו, ואפ"ה לדעת הר"מ אסור, וכן מבואר בר"ן, אלא ודאי סי"ד וסט"ו כדעת רש"י וכמש"כ הט"ז וכ"כ הגר"א, ודברי הראב"ד בפ"י מה' מ"א אין מובנים שאם איירי שאין פירות גדילין אלא שזומרין וזורעין תחתיו למה לי' לישראל למיתב לי' לנכרי שני ערלה יעבדו בשותפות ומאי אתא למישאיל מרבא ומאי בעי סיעתא, אלא נראה דכונת הראב"ד דבשעת פסיקא הוא מוסר לו רק זימור וזריעה וכי באו פירות אחי"כ בארעא דנכרי גדלי.

ונראה דבעינן שיקנה נכרי בקנין המועיל דאלי"כ לאו כלום הוא, והכא נכרי קני לה בחזקה ואפשר דצריך לומר לו לך חזק וקני, א"נ סתמא הכי הוא כי עביד בה קני לה, וכדין בפני א"צ לומר לו לך חזק.

וכן הא דמוכר לו שני ערלה נמי אי מכר לו פירות אסור

אסור וכמש"כ לעיל, והא דדנו בגמ' להתיר משום יש ברירה, נראה דאינו ענין לשאר פלוגתא דברירה, אלא לא חשיב מוכר חלקו ונוטל דמי עכו"מ, כיון דירושא לחלוקה קאית, וכל שנוטל חלקו בדברים המותרים זהו ירושתו שירושא אינו זוכה במחיר ירושת אחיו, אלא גרמא בעלמא שאילו לא היה לאחיו היין והכו"מ היה חולק עמו בחלקו ואינו אלא כרוצה בקיומו, [ואין דין ברירה ספק עצמי אלא ספק בדיני הנושאים אי אמרה תורה תרומה בענין זה וגט בענין זה ופעמים י"ל בדין אחד ברירה ובחברו אין ברירה וכדאמר בכורות נ"ז א'] וכן למאי דנקטינן דאסור ולא אמרינן ברירה הוא ג"כ לכו"ע דסוף סוף קדם חלוקה יד שניהם שוה וענין חלוקה מכרחת שיטול זה כנגד זה חשיב נהנה ונוטל חליפי כו"מ.

(ט) הגרע"א בתורע"א הק' הא טול אתה כו"מ ואני מעות הו"ל ב' מינים ובב' מינים לא שייך ברירה דהא אסרינן לעיל טול אתה חטים ואני שעורים, וכדאמר בכורות נ"ז ב' דגדים כנגד טלאים אין ברירה, ונראה דאין זה כללא דהא דאמרו אחין שחלקו לקוחות הן הוא אפי' בחלקו זיבורית כנגד עדיות וזה חשיב ב' מינים דנראה דלא במה שנוטל אותו המין שנוטל חברו הדבר תלוי אלא אותה החלוקה שיכול לכופו עלי' אמרינן בה ברירה יותר מחלוקה הנעשה ברצונם ועדיות וזיבורית שיכול לכופו לחלוק כל אחת ואחת כי נתרצו לחלוק עדיות כנגד זיבורית הוי כב' מינים ומ"מ אמרינן יורשין הן למאן דאית לי' יורשין הו, והא אלא התם בבכורות הכריעו ר"ע ור"א כן לענין מעשר, והא דאסרינן לעיל חטין כנגד שעורין ודאי איסור דרבנן איכא אבל באיסור דרבנן י"ל דהקילו בגר, א"נ אע"ג דחשיב כפורע חובו מטביל וכמושיט טבל לע"ה, מ"מ לא חשיב נהנה מאיסורי הנאה דנהי שהוא כמושיט לו מכחו אבל אינו אלא גרמא ולא חליפי כו"מ שקיל דלענין זה חשיב כנוטל את שלו וכמש"כ לעיל שאין כל עניני ברירה שוין, [מיהו קשה אי"כ מאי מיייתא ראי' בקדושין שם מהא דנשתתפו אסור דלמא התם מדרבנן משום ל"ע ומשום פורע חובו מאה"י, ובגר הקילו, ולעולם אימא לך דירושא הגר דאורייתא, וי"ל דכיון דאשכחן דנשתתפו אסור מסתבר לי' לפרש הא דקתני משבאו לרשותו אסור היינו אפי' קדם חלוקה, ואי ירושה דאורייתא מה לי בא לרשותו מה לי לא בא לרשותו, ועוד י"ל דנשתתפו אסור מה"י וה"נ טול אתה חטים הוי ל"ע מה"י, וכל הני דין אחד משום דכבר באו לרשותו, והוי מצי לאתויי מכל הני אלא דמיייתא מגר ועכו"מ שירשו גופא].

ולמש"כ צ"ל דהא דחלקו ט' כנגד י' דאמר התם היינו בהיו הרבה טובות וגרועות שיכלו לחלוק בכולן אבל בטי' וי' לחוד ע"כ לחלוק י' כנגד ט' א"נ מן הדין חולקין את הטובות והגרועות ומה שנשאר ישאר בשותפות, וימכרו או יאמר גוד או אגוד.

(כ) ע"ז כ"ב א' הנהו מוריקאי כו', מסקינן דישראל ונכרי שקבלו שדה לעבדה בשותפות אינו רשאי לומר עשה אתה בשבת ואני בחול, ונראה דלא דמי להא דתנן דמאי פ"ו מ"ח שנים שקבלו כו' יכול לומר טול אתה חטים שבמקום פלוני כו' דהתם אין איסור בחטים אלא הנידון שחברו יעשה בהם איסור אחי"כ שלא יעשרם וכיון שחברו יש לו שותפות ונוטל חלקו לא מקרי נותן לו ומה שנהנה שנוטל כנגדן אין איסור בדבר, אבל הכא הנאת שבת הוי כשלוחו לעבוד וכיון שהנכרי עובד בשבת להנאתו ולטובתו שהרי מוטל עליו לעבוד חשיב כאמירה לנכרי, ואם התנו מתחלה מותר שלא הוטל עבודת שבת מעולם על ישראל ואע"ג דהנכרי משתעבד לישראל שותפו לעבוד בשבת שהרי עבודת השבת מהני לגידול הפירות של ישראל יש לו שותפות בהן, מ"מ אמרינן אריס אריסותי קעביד, מיהו לפ"ז היה מקום לומר שגם התנה אחי"כ שרי, שהרי פטרו לישראל מעבודת השבת, ומ"מ אסור חכמים כיון שהוא משועבד לעבוד מחמת שיעבודו נגד

מעשר הייב, הלא כיון דמן הדין חצי הפירות הן של הנכרי [למה שלא הזכיר הר"מ מציק עיין לעיל ס"ק ז'] איך הוא מעשר על של אחרים נהי דבתורם משלו על של חבירו א"צ דעת היינו משום דהוא זכות ונעשה שליח אבל בשל נכרי אין כאן שליחות, ואפשר דמעשר מטביל דרבנן על חלקו של נכרי וכיון דחייבו חכמים לעשר הו"ל כמפרש מטביל דרבנן אטביל דרבנן, מיהו לא מצינו תקנת חכמים כה"ג שמעשר על פירות שאין המעשר חלה עליהן ואפשר שחוזר ומוציא מעשרות ממעשרו, וכן יש לעי' בהא דאמרו חולין קל"א א' באנסו מבית המלך את גרנו מחמת חובו חייב לעשר ומשמע שמעשר עליהן אחר שכבר הן ביד המלך בחובו וכלי הגמ' ובר"מ שם ה"י ואיך חייל עליהן מעשר כיון שכבר הטביל אינו שלו והן ביד הפטור, וצ"ל נמי שחוזר ומתקן את המעשר, ואפשר דחכמים העמידו הפירות ברשותו וכעין שכי' תו' גיטין מ' ב' באפטרופוס, ואם מדעת הנכרי ניחא ויאמן על ידו וכמשי"כ לעיל ס"ק י"ב מהיר'.

ואפשר לפרש הא דאנס המלך את גרנו שמעשר קדם שנותן להם והא דפריך חולין שם ליהוי כמזיק היינו למה לא יהא רשאי להניח להן ליטול וכמו דמזיק פטור לאחר ההיזק ה"נ כאן יהא רשאי להניח להן ומשני שא"ה דקמשתרשי ל"י ר"ל לכתחלה אינו רשאי להניח כיון דפורע חובו אבל התו' והר"ן שם לא פי' כן.
{ע"כ נדפס שם}

דכיון דאין אדם מקנה דשלב"ל כי אתו פירות ברשותו הן וכי יהיב להו לנכרי נותן לו עכשו פירות ערלה, ואף אם התנה עמו בין יהיו בין לא יהיו מ"מ כי איתנהו חייב ליתן לו שלא מחל לו המעות אם יהיו ויעכבם לעצמו, ואף מתנה בעלמא אסור באיסורי הנאה משום החזקת טובה, ואף לר"מ דאדם מקנה דשלב"ל אסור דהא עד שלא באו לעולם יכול לחזור נמצא דהמקח חייל כשבאו לעולם, אלא דוקא במוכר לו דקל לפירותיו בין יהיו בין לא יהיו שרי.

ואם התנה שישלם לו לפי מדת הפירות שיגדלו אף אם אמרן בלשון תנאי שמוכרו הדקל לפירותיו בין יהיו בין לא יהיו אלא שמחיר הדקל הזה יהי כפי הפירות שיגדלו אסור שהרי רוצה בקיומן לפי פסיקא זו וגם כה"ג לא חשיב תנאי אלא עיקר הפסיקא בעד הנאת הפירות ודבר זה מבואר בשי"ך ס"ק כ"ז, דפי' כן באו לחשבון דר"ל דאע"ג דאמר לו הנני מסתלק משנות ערלה והנם כולם שלך אלא שאטול בעד שנות ערלה פירות כמדה שעשו לך שנות ערלה אסור.

ודוקא בחו"ל מותר למכור דקל לפירותיו אבל בארץ אסור שאין מוכרין במחבור לקרקע כדאיתא בשו"ע לעיל ס"י קנ"א ס"ז דדוקא ע"מ לקצוץ שרי אבל לא ע"מ לעשות שבחא וכדאמר ע"ז כ"ב.

{נדפס דמאי ס"י י"ד סק"ג ושייך לכאן}

(כב) יש לעי' במקבל שדה אבותיו דאמרינן דמעשר ונותן לו ומשום תקנת חכמים וכמו שכתב הר"מ פ"ו מה'

סימן ה

טמאה מחמת ארץ העמים או אפי' מחמת נגיעת נדה, אבל טמא בטומאה היוצאה מגופו אפי' רק ראה קרי אסור בה עד שיטבול וא"צ הע"ש, ואי ליכא כהן טהור אלא טמא מפריש אחת לאור ואין לה שיעור ואחת לכהן שלא תשתכח תורת חלה [ואינה צריכה שיעור] ומותרת אפי' לזב, אבל אסורה לזר ואינה מדמעת.

דין החמישי א"י בזמן שאין אפר פרה, דעת בה"ג חלה אחת ושורפה ודעת תו' דצריך שני לכהן וראשונה צריכה שיעור.

(ב) ודעת הר"מ דחלה שאמרו בה בבכורות דנותנה לקטן היא החלה דמן הנחר ולפנים דתנן פ"ד דחלה מ"ח, ושמעין מינה דאי איכא כהן טהור א"צ להפריש שני ור"י ורבנן פליגי בבעל קרי וקיי"ל כרבנן דצריך טבילה וא"צ הע"ש, ובחלה ראשונה פליגי אבל שני מותרת אפי' למי שטומאה יוצאה מגופו ולפי"ז אין חילוק בחו"ל לקרובים ורחוקים, וכן פרי"ש בפ"י קמא, ולפי"ז אין דין ב' חלות דרישא וסיפא שוין, דרישא שורפין ראשונה משום טומאת ארץ העמים וכן כהן הטמא משום ארץ העמים אסור בה ולעולם מפרישין ב' חלות, אבל ב' חלות דסיפא אינו בהחלט דראשונה אינה אסורה משום טומאת ארץ העמים ואינה אסורה למי שאין טומאה יוצאה מגופו, ואם יש כהן טהור מטומאה היוצאה אין מפרישין אלא אחת ויש בה שיעור ונאכלת, אלא בדליכא כהן טהור מפרישין שנים והשני יש לה שיעור, והר"ש הק' לפי' זה כיון דכי איכא כהן טהור מפריש כשיעור ונותנה לכהן וא"צ חלה אחרת וכי ליכא כהן טהור נמי שני צריכה שיעור, א"כ למה הצריכו ב' חלות כי ליכא כהן טהור ליפרש חלה אחת כשיעור והכהן יבטלה ברוב כדמצינו שעשה רבה ור"ה בדרי"י בבכורות כ"ז א' בתרומה, ואי דלא סמכו חכמים על זה והצריכו שריפה, א"כ גם בתרומה ליצרכו שריפה, נהי דלא תיקנו ב' תרומות כדאמר בירו' דלא ליתו למפטרה שני ממעשר, מ"מ ליצטרכו לה שריפה בליכא כהן טהור, ולפיכך כי לפרש כפי' תו' דמתני' בקרובים וצריכה ראשונה שריפה משום טומאת ארץ העמים [ותרומה ליכא בהו כלל וכמשי"כ הר"ש פ"ק דדמאי מ"ג, מיהו קשה דהתם מבואר דבבל ומצרים גזרו

(א) בכורות כ"ז א' ואי ליכא כהן קטן כו', דעת התו' דיש כאן חמשה חילוקי דינים, הא', מא"י עד כזיב בזמן שהיה אפר פרה, ואז מפרישין חלה אחת ויש לה שיעור, ונאכלת לכהן טהור מעורב שמש, ואסורה לטמא אפי' טומאת שרץ ואף לטבוי"ז דשרץ, וכן אם נטמאה החלה אפי' בטומאת ארץ העמים אסורה, כללו של דבר דינה כחלה דאוריתא לכל דבר, [אע"ג דחלה בזה"ז דרבנן] ומדמעת עד ק"א בין לזר בין לטמא, ואינה נאכלת עם הזר על השלחן ואינה נתנת לכהן שאינו חבר לטהרות.

דין השני, מכזיב עד הנחר ועד אמנום, והוא אותה הארץ שלא קידש עזרא, מפרישין ב' חלות, הראשונה יש לה שיעור ונשרפת מפני טומאת ארץ העמים או מפני שאין יכולין לזוהר מטומאת ארץ העמים הסמוכה להן, ואע"ג שלא קידשה עזרא מ"מ חשיבא כא"י מדרבנן והלכך חלתה כעין דאוריתא, ואח"כ מפרישין שני [שלא תשתכח חלת כהן וגם כדי להודיע שהראשונה טמאה] לכהן ואין לה שיעור, והיא נאכלת אע"ג שהיא טמאה משום ארץ העמים, ולא עוד אלא אפי' נגע בה זב לא נפסדה מאכילת כהן, ואוכלה כהן טמא מת או שרץ בלא טבילה, ובעל קרי או זב אחר טבילה המטהרתו וא"צ הע"ש, ולר"י ב"ק א"צ טבילה וזב וחביריו צריכין טבילה וא"צ הע"ש ונאכלת עם הזר על השלחן ונתנת לכהן שאינו חבר לטהרות, ונסתפקו תו' אם מדמעת.

דין השלישי, מן הנחר ומן אמנום ולהלן מקומות הסמוכות לא"י [ולא מצינו הגבולים בזה] מפרישין ג"כ ב' חלות ואין חילוק בינם לבין חלת מכזיב עד הנחר, אלא דהכא הראשונה אין לה שיעור והשני יש לה שיעור.

דין הרביעי, מקומות הרחוקים מא"י מפרישין פעמים חלה אחת ופעמים ב' חלות, כיצד אם יש כהן קטן או גדול טהור מטומאה היוצאה מגופו [נראה דאי יכול ליטתר טרם שנתקלקלה החלה מקרי איכא כהן ואפשר שאין ממתנין לו דאין מי שישמרנה אף שאין טומאת נגיעה אוסרתה מ"מ צריכה שמירה מן ההפסד וצ"ע] מפריש חלה אחת ואין לה שיעור ונותנה לכהן ואוכלה אע"פ שהיא

טהרה לא חשו לה, אבל היה ראוי לתקן שני בין בא"י בין בחו"ל כדי להזכיר נתינה וכמו שהק' הרא"ש פ' כ"ה, וצ"ל דלא תיקנו בחו"ל שלא תשתכח שבא"י צריך נתינה וכעין דעבדינן זכר למקדש, אבל בזה"ז דבא"י ג"כ ליכא נתינה לא תיקנו בחו"ל, ומ"מ לכאורה היה צריך מנין אחר להתירו אע"ג דבטל הטעם, וע"י ביצה ה', ואפשר דאי בחו"ל יפרישו ב' חלות ובא"י אחת יתבלבלו העם ותשתכח תורת חלה ולכן מוטב שלא להפריש ב' גם בחו"ל.

ומ"מ היה ראוי להפריש בא"י שיעור כמו מכזיב עד הנהר אף שהוא לשריפה כמו במן כזיב עד הנהר, וכי הגר"א סי' של"א ס"ק ל"ה בשם סה"ת דדוקא בזמן שהיתה טהרה בא"י אמרו דגם מכזיב עד הנהר צריך שיעור משום לתא דא"י, אבל בזה"ז דכולהו לשריפה א"צ שיעור, ועוד כי משום דבזה"ז דרבנן [וסה"ת ס"ל דקיי"ל דקדושת הארץ בטלה וכמשי"כ הגר"א שם סק"ו] ואע"ג דגם מכזיב עד הנהר דרבנן כונתו נמי משום לתא דא"י שהיא דאוריתא, אבל קשה דהא קיי"ל דחלה בבית שני ג"כ דרבנן, ואולי כונתו ז"ל דחלה מדרבנן משום דחסר ביאת כולם וכל אימת דסלקו כולהו מתחייבים מה"ת, והגר"א ז"ל תמה על הר"מ ושו"ע שכתבו בתרומה בזה"ז כ"ש ובחלה אחד ממ"ח, וזה דבר שאין לו מקום לחלק בין חלה לתרומה, ולדעת הר"מ תרומה וחלה בין בפני הבית בין בזה"ז דרבנן, ואפשר דטעם הרמב"ם בחלה משום דמכזיב ועד הנהר מפרשין שנים ומן הנהר ולחוץ מפרשין שנים והתם תיקנו שיעור ואי אפשר לשנות תקנתם ואי אפשר תו להקל בא"י יותר מחו"ל, משא"כ בתרומה דלא תיקנו מעולם ב' תרומות והקילו בזה"ז שא"צ שיעור, ובעיקר הדין לא גלה לנו הגר"א ז"ל דעתו אלא שדעתו ז"ל שיש להשוות חלה ותרומה ומ"מ אפשר לעשות כדעת רמ"א וכמנהגו דבין חלה ובין תרומה אין לה שיעור.

עוד צריך טעם למנהגו שאין נותנין חלת חו"ל לכהן קטן וגדול שטבל לקרוי, וכי הש"ך סי' שכ"ב והמ"א סי' תנ"ז בשם מהר"ל דמשום שאין לנו כהן ודאי ואע"ג דלתרומת חו"ל מעלין מנשיאת כפים וכמבואר כתובות כ"ה א' דלמ"ד אין מעלין מתרומה ליוחסין מעלין מנ"כ לתרומה ובתרומה דרבנן לכו"ע אין מעלין ליוחסין וממילא מעלין מנ"כ לתרומה דרבנן, וכ"ה בר"מ פ"כ מה' א"ב, מ"מ אי אפשר לנו להעלות מנ"כ לתרומה דרבנן דמן הדין אין כהן נאמן ע"פ עצמו לנ"כ ולתורה במקום דאיכא תרומה וכמבואר אה"ע סי' ג', אלא במקום דליכא תרומה מהימן לנ"כ כיון דליכא ריוח בדבר, ובגלותו אין ב"ד שיפקחו על הדבר ונהגו להאמין כל מי שבא ואמר כהן אני ולכן אי אפשר ליתן לכהן תרומה דדלמא ע"פ עצמו עלה הוא או אביו או אביו ולכן מנעו מלהאכיל לכהן חלת חו"ל וכמבואר כתובות שם דדוקא במקום דאיכא ב"ד מעלין מנ"כ ליוחסין וכמו כן בא"י אין לנו כהן לחילוק תרומה מפני שלא היה ב"ד בדורות מן הדורות ובמקומות מן המקומות ונכנסו הרבה כהנים לנ"כ ולתורה ע"פ עצמן, ומיהו אי היה בידינו עכשו לגדור שלא יעלו ע"פ עצמן אפשר שהיה ראוי להחזיר הדבר ליושנה שיהיו הכהנים אוכלין בחלת חו"ל ונוטלין לשריפה בא"י, דכיון דנמנעו מליתן להם תרומה וחלה שוב אין שבח כהונה ואין לחוש משום זמן מועט שנכנסו שלא ברשות ב"ד משום שבח כהונה, ואם נכנסו ע"פ עצמן לא ידענו אם שקרו, ומעיקר הדין הכהנים בחזקתן אלא שאנו חוששין שאם ניתן להם תרומה ויהי עלינו לתקן שלא יעלו הכהנים לנ"כ ולתורה ע"פ עצמן ואין ידינו תקיפה לשמור הדבר ולכן שורפין חלת חו"ל וכן אין נותנין תרומה לכהן בא"י, אבל לא מצינו בפוסקים מנהג שאין נותנין תרומה בזה"ז לכהן להסיקה, והנה לדעת מהר"ל שאין מאכילין תרומת חו"ל לכהן בזמנינו נתפרש ג"כ הטעם שאין מפרשין שני בחו"ל כיון שגם השני אין

בהו תרומה משום שהן קרובים ומכזיב ולהלן הו' רחוקים, והכא קורין לבבל רחוקים יותר וצ"ע] ושני צריכה שיעור, אבל סוגיא דבכורות בבבל דהו' רחוקים ואין חלתן צריכה שיעור, וכיון דאינה צריכה שיעור לא הקפידו עליה לבטלה ברוב אלא הצריכה שריפה ומפרשין שני ג"כ במשהו, אבל תרומה צריכה שיעור, והלכך מבטלה ברוב ולא הצריכה שריפה [בר"ש הדברים סתומין ואולי זו כונתו ז"ל] מיהו גם לפי קמא יש לפרש כן, דבחלה דאפשר לתקן שני אפשר להקל בראשונה שא"צ שיעור וכיון שאין לה שיעור אפשר להצריכה שריפה, אבל בתרומה שא"א לתקן שני וע"כ מפרש כשיעור והלכך מבטלה ברוב או ממתין הכהן עד שיטהר ולא הצריכה שריפה, ובפשיטות י"ל דבתרומה דאי אפשר לתקן שני חשו שלא לישתכח תורת תרומה ולא הצריכה שריפה אלא נותנה לכהן ומבטל לה ברוב ואכיל לה, ואפשר שזו כונת הרא"ש.

ג) ונראה דהא דדקדק הר"ש דלא מצינו שאמרו תרומה לאור, עיקרו מהא דאמר בכורות כ"ז א' דרבה מבטל לה ואכלה בימי טומאתו, אבל ודאי איכא תרומה לאור מכזיב עד הנהר דהא לא הותרה שם לבטל ברוב דלא מצינו קולא זו אלא בתרומת חו"ל, ומיהו לדעת הר"ש פ"ק דמאי אין שם תרומה כלל, ובא"י בזמן דאיכא הזאה תרומה טהורה נאכלת ואי ליכא השתא כהן טהור ממתנין לו עד שיטהר, ובזמן דליכא הזאה שורפין, וחלה מכזיב עד הנהר לא מהני לה ביטול ברוב, ואף בק"א לא מבטלינן לה לכתחלה אלא שורפין.

וחלת חו"ל אע"ג דלכתחלה שורפין בזמן דליכא כהן טהור ולא מבטלינן ברובא מ"מ דיעבד בטלה.

שם ר"ש והא דקאמר התם והדר מפרש כו' שלא תשתכח תורת חלה יש להשוות כו', זה כ' ר"ש לכל הפירושים, והנה דעת ר"ש דטעם אחד למכזיב עד הנהר, ולמכזיב ולהלן, ולחו"ל, וכולהו שלא יאמרו תרומה טהורה נשרפת, אבל הר"מ פ"ה מה' בכורים פ"י דטעם הירו' אינו אלא במכזיב ועד הנהר שאין הטומאה מפורסמת אבל מכזיב ולהלן הטומאה מפורסמת וליכא למיחוש שיאמרו טהורה נשרפת אלא הטעם שלא תשתכח תורת תרומה, ומיהו טעם זה מספיק גם במכזיב ועד הנהר וקשה למה חידשו בירו' טעם אחר ומה מוסיף טעם השני.

ד) קיי"ל כר"ג חלה פ"ד מ"ז דסוריא מפרשין בה ב' חלות, ויש לעי' אי דינה כמכזיב עד הנהר שהרי היא חייבת בתרומ"ע מדרבנן מדין א"י, או דלמא כיון דמעיקר הדין כ"י ל"ש כיבוש הוי כעיקרה מד"ס ודינה כמו הנהר ולחוץ והראשונה אין לה שיעור, וכבר נתפרשו הדברים בר"מ פ"ה מה' בכורים דדינה כמן הנהר ולחוץ, והלכך אם יש כהן קטן א"צ להפריש שני לפי הר"מ סוגיא דבכורות.

ובא"י בזה"ז דלית בה הזאה, דעת תו' והרא"ש פ' כל הבשר, דמפרש ב' חלות שלא תשתכח תורת חלה, אבל הר"מ כ' שאין מפרשין אלא אחת כיון שלא תיקנו בה חכמים ב' חלות בתחלה וכי נאבד אפר פרה לא היה מושב ב"ד לתקן ב' חלות וגם חסרון אפר פרה הוא ענין מתהוה במקרה שאילו היה קיים היה טהרה, [מיהו בחו"ל ג"כ באיכא כהן טהור א"צ להפריש שני ומ"מ תיקנו בליכא כהן טהור ב' חלות אע"ג שהוא ענין מקרי ולא חיובי, והא דלא תיקנו בא"י ב' חלות בליכא כהן טהור דמוטב להמתין כיון דע"כ צריך להפריש כשיעור בראשונה חשו להפסד ולא תיקנו בה שריפה], ולפר"ש דהאי שלא תשתכח תורת חלה היינו שלא יאמרו תרומה טהורה נשרפת הדין נותן דבזה"ז א"צ שני כיון שאין אפר פרה וכולנו טמאי מתים והדבר מפורסם, והנה לא נהגו בשני בזה"ז אף בחו"ל וכתבו הטעם כיון דליכא נאכלת בא"י, והנה דבריהם דהאי שלא תשתכח תורת חלה ר"ל תורת נתינה והיה ראוי להפריש שני אבל כיון שאין נותנין גם בא"י והדבר מפורסם משום חסרון

ראוי לסתום ולכתוב דבמקום דאין קטן אין קורא שם בעוד שעל הרוב יש כהן גדול טהור, ומש"כ הרמב"ן שם שאם אינו טבול בשעת אפי' אסור לאפות בשבילו משום מחוסר מעשה אכתי ראוי לקרות שם ויטבול ויאפה, ועיקר הדין קשה, ולכאורה לענין אוכל נפש כל שדעתו לצורך הרעב שיאכל מותר וא"צ כלל לדין הואיל אלא זה אוכל נפש ממש, וכמש"כ הרמב"ן שם דעיקר הואיל הוא במקום שאין דעתו עליהם, וא"כ אף אם מחוסר מעשה הדין נותן דשרי, אמנם עיקר דינו של הראב"ד צ"ע מסוגיא דנדה ל"ב א' וכמש"כ תו' שם ד"ה והטבילה, ועוד דאמר רבה מבטל לה ואוכלה בימי טומאתו, מכלל דבימי טהרתו אכיל בלא ביטול.

ר"מ פ"ה מה' בכורים ה"ח בהש' מותרת לזבין ולזבות ואצ"ל לשאר טמאים א"א הא' אסורה לזבים ולזבות כצ"ל, וכפי שהוא לפנינו אין לו שום מובן.

בכורות כ"ז ב' תוד"ה וכי, ולא היה נראה לומר כו', לכאורה דבריהם לפרש מאין פסיקא לי' לר"נ דא"צ הזאה, ופירשו דהכריע כן מסברא שאין סברא שהתירו טומאת ארץ העמים בשביל תועלת רחוקה בשביל כהן שילך לארץ להזות, אבל לכאורה א"צ טעם לזה שנראה שהדבר היה מפורסם ביניהם שא"צ הזאה והוא מעשים בכל יום אלא שדנו אם צריך טבילה, ואפשר הא דמבעיא להו מהו שיטבול ואוכל תרומת חו"ל היינו אם צריך הזאה וטבילה ואמר וכי הזאה יש לנו וע"כ התירו בלא הזאה ולישנא לא משמע הכי וצ"ע.

ח) חלה פ"ד מ"י נתאי איש תקוע הביא חלות מביתר ולא קבלו ממנו כו', לפי' תו' והרמב"ן דראשונה דמן הנהר ולחוץ נשרפת שלא התירו בה טומאת חלה עצמה, לא אצטריך לאשמעין שהיא אסורה באכילה בא"י, אלא אצטריך לאשמעין בחלת חו"ל הרחוקה שהיא מותרת למי שטבול לקרוי ולא אסורה משום טומאת מגע, מ"מ אם הביאזה לארץ אין לה תקנה דהתם מיחזי כטמאה כיון דאיכא התם טהרה, וגם א"א לשורפה כיון שמעיקר הדין היא מותרת באכילה שהרי לא גזרו עליה משום טומאת מגע, ולפי' ביתר ואלכסנדריא הן חו"ל הרחוקה, ומיהו גם חלה שני' שמכזיב ולהלן ומן הנהר ולהלן נראה דאינה נאכלת בא"י דמחזי כחלה טמאה, ולפי' יש לפרש דביתר ואלכסנדריא הן בכלל משנתנו במן הנהר ולפנים ובחלה שני' עסקין שהביאזה לא"י, וכן מסתבר יותר דראשונה של חו"ל הרחוק לא הוזכר כלל במשנתנו, ומיהו גם של חו"ל הרחוק בין ראשונה בין שני' אינה נאכלת בא"י.

ולפי' הרמב"ן דלא הוזכר במתני' דין חלת חו"ל כלל קשה קצת דסיפא איירי בחלת חו"ל ולא הוזכר כלל דינה ברישא, ומיהו אי איירי בחלה שני' ניהא טפי דדין חלה שני' שוה בחד צד של סוריא ושל חו"ל שהן מותרות טומאת עצמן ומותרות למי שטהור מטומאה היוצאה אלא שמוסיף עליהן טומאת חו"ל שמותרת אף לזבין, וכשהובאו לא"י ואפשר לאוכלן בטהרה גמורה איצטריך לאשמעין שאין נאכלין בין בחלת סוריא בין בחלת חו"ל.

ולפי' הר"מ דכל חו"ל וסוריא חלתן נאכלת לכהן טבול לקרוי אצטריך לאשמעין בין בראשונה בין בשני' שאינה נאכלת בא"י.

ט) ותרומה שאין בה שני' מכזיב עד הנהר לכו"ע לא אצטריך לאשמעין שהרי היא נשרפת גם במקומה משום טומאת עצמה, ומן הנהר ולחוץ לפי' תו' לא אצטריך, אלא בחו"ל הרחוק שהובא לא"י אצטריך, ולדעת הר"מ והרמב"ן אצטריך בכל חו"ל, ואם הובא מסוריא לא"י לדעת הר"מ איצטריך, ולהרמב"ן ותו' לא אצטריך, ויש לעי' לפי' בהא דתנן שביעית פ"ו מ"ו אר"ש שמעתי בפירוש שמביאין מסוריא, ואף ת"ק דפליג מודה בבכורים וכדתנן חלה פ"ד מ"א, ואמרו בירו' דפליגי בתרומה כדי שלא יהיו הכהנים רודפים לשם, ואיך מביאין תרומה ובכורים אחרי

לנו כהן לאוכלה ומדנדחקו הראשונים ז"ל בטעם שאין אנו מפרשין שני' משמע דלא ס"ל הא דמהר"ל אלא כהני זמננו מותרין בתרומת חו"ל וצ"ע.

ה) בכורות כ"ז א' ט"מ מהו שיטבול ואוכל תרומת חו"ל, ע"כ בלא הזאה קמבעיא להו דהא רב דאמר טובל ע"כ בלא הזאה קאמר דהא בבבל לא היו נוהגין להזות [ואע"ג שא"א להביא מי חטאת משום טומאת ארץ העמים מ"מ מדאורייתא הזאה מעליתא היא אלא שלא נהגו לותר על מעלות מי חטאת וגם לא נמצא מי חטאת רק שארית מעט בידי יחידים בזמן תנאים האחרונים ואמוראים ראשונים] ויש לעי' טבילה זו מה טיבה כיון שהוא ט"מ אחר טבילה כמו קדם טבילה, ואפשר דגם תרומת חו"ל וחלת חו"ל שאסורה לבעל קרי כשהוא טבול צריך החזקה לתרומה וכדתנן חגיגה י"ח ב' הוחזק למעשר אסור לתרומה, וגזרו על מי שטבול לתרומה ונטמא למת צריך טבילה דחשיב כהסיח דעתו, והנה לפרש"י לכו"ע צריך טבילה אלא דרב אשמעינן דא"צ הע"ש וככל טבילות מעלה דא"צ הע"ש כמש"כ תו' חגיגה כ"א א' ומסיק בגמרא דלית הלכתא כותי' דרב דמר זוטרא אמר משמ"י דר"ש דט"ש א"צ הע"ש וסיים מר זוטרא [או דר"ל דהסכימו בשיבה של מחתימי התלמוד] דלית הלכתא כותי' וכש"כ דט"מ צריך הע"ש, ופי' זה לא יתכן אלא אי משנת חלה בחלה שני' פליגי, אבל אי פליגי שם בחלה ראשונה א"כ מבואר דבין לר"י ובין לרבנן א"צ הע"ש ול"פ אלא בטבילה ואי פליגי התם בטומאת מגע א"כ לרבנן צריך ג"כ הזאה דלא יתכן לפרש מתני' טבילה בלא הזאה, ולר"י א"צ גם טבילה, ולכו"ע א"צ הע"ש, ואי פליגי בב"ק, א"כ בשאר טומאות א"צ טבילה לכו"ע.

עוד יש לפרש דר"נ ס"ל דא"צ טבילה ורב ס"ל דצריך טבילה וכן סבר ר"ש ומסקינן דא"צ טבילה וזה פירוש תו', ולפי' ג"כ קשה דע"כ ס"ל כר"י דלרבנן צריך הזאה ור"י הא אמר דא"צ טבילה, ואי פליגי ר"י ורבנן בב"ק א"כ משמע דשאר טמאים א"צ טבילה, ומיהו י"ל דלרבנן כשם שב"ק צריך טבילה ה"נ ט"מ וט"ש מלתא דהסיח הדעת וכמש"כ לעיל, א"נ פליגי בפירוש משנתנו אי פליגי רבנן גם בט"מ וט"ש או דוקא בב"ק אבל לא יתכן דמתני' מצרכי טבילה בלא הזאה בט"מ, וע"כ בב"ק פליגי. ולפי' תו' דהכא בתרומת חו"ל הרחוק ומשנת חלה בחלה שני' ובחו"ל הקרוב מתישב טפי.

ו) והרמב"ן בבכורות פ"י דהא דנחלקו ר"ג ור"א בסוריא דר"א סבר חלה אחת אין הטעם משום דסבר שאין סוריא טמאה גושה משום ארץ העמים אלא משום דחלתה כחלת חו"ל ומותרת למי שטהור מטומאה היוצאה והלכך רק חלה אחת ואוכלה כהן שטבול, והא דאמר ר"ג מן הנהר ולפנים ומן אמנום ולפנים ב' חלות ר"ל סוריא [ויש לעי' בשלמא מן אמנום ולחוץ סוריא אבל מן הנהר ולחוץ מאי איכא למימר, ועוד דבשביעית פ"ו אי אפשר לפרש כן, וממש"כ רבנו בסוף ה' חלה נראה דבאמת כולל התנא בין חו"ל בין סוריא, אלא הא דמסיים בפלוגתא ר"י ורבנן הוא בסוריא דבחו"ל שני' מותרת לזבים לכו"ע, וגם ראשונה מותרת לטמא מגע, אבל בסוריא ראשונה נשרפת בהחלט, ואין לומר דר"י ורבנן בראשונה פליגי דא"כ לר"י למה אמר ר"ג בסוריא ב' חלות] והא דפליגי ר"י ורבנן הוא בחלה שני', והא דאמר רב ט"מ טובל ואוכל כו' ר"ל דצריך ג"כ הזאה ומסקינן דא"צ טבילה, א"נ רב מצריך טבילה בלא הזאה וכמש"כ לעיל.

ז) הראב"ד [פ"ז מה"ת ה"ח] כתב דדוקא כהן קטן התירו אבל גדול אע"פ שטבול אסור וכאילו טומאת המת מעכבת עליו מליטהר מטומאת קרי, ופי' כן דעת הר"י פ' א"ע, והרמב"ן במלחמות שם פ"י דגם הר"י לאו דוקא קטן קאמר, אמנם גם לי הגמ' קשה לפרש למה נקטו קטן, אבל הר"י שם שבא שם ללמד לנו הוראה בדורנו ודאי אין

כתוב דאם לא הוכשרה תקבר, ונראה דכיון דחיישין לתקלה מותר לאבדה, שאילו היה חייב בשמירתה לא היה רשאי לקבורה, שזה ממחר את הרקבון וההפסד, ואמרו פסחים שם בתרומה המוזהר על שמירתה אם היתה במקום התורפה יניחנה במקום המוצנע, אלא משום תקלה רשאי לקברה אלא שאסור לשורפה כיון שאפשר בקבורה ושריפה הוי בזיון יותר כמש"כ הב"ח בשם סה"ת מהא דאמרו שלהי סנהדרין ועי' רש"י שם קי"ב ב' ד"ה אלא, ושם קי"ג א' ד"ה ולפרקי, וה"ה דאסור לטמאותה שהרי אין צורך ודחק לטמאותה.

ובמ"ש בירושלים כ' הטור דבזה"ז דאסור לאוכלו ואסור לפדותו מותר לטמאות, ומש"כ בדרישה לפרש דאיירי קדם מירוח תמוה דא"כ אית ל' תקנתא להוציאו חוץ לירושלים אלא ודאי במ"ש ממש איירי, ול"ק מתרומה דהתם לית ל' תקנתא בטומאה ולמה יטמאנו, אבל הכא במ"ש דאית ל' תקנתא בפד' חשיב כהפ"מ ובמקום שהולך להפסד מותר לטמא ביד משום הצלה במקום הפ"מ, והא דכ' הר"מ ירקבו והוא מהתוס' פ"ג דמ"ש איירי במי שאוכל חולין בטרהר ולא ניחא ל' בחולין טמאין, א"נ שאין בו אלא ש"פ ולא ירויה כלום, א"נ משום הפסד מועט לא התירו לטמא, ועיקרו אשמעינן דאינו נפדה וגם אין לשורפו אלא לקברו, אבל אם יש לו הפסד מותר לטמאותו וכדאיתא בירו' וכמש"כ הדרישה.

יא) כ' ב"י ס"ס שכ"ט בשם סמ"ק בשם ר"נ שהקפיד שלא ילושו עיסה במ"פ דכיון שלא הוכשרה היא טהורה וא"א לשורפה וא"א לאוכלה משום רובן טמאים וסיים ומיהו אפשר ליתנה לקטן, ואינו מובן כיון שמותר לקטן וגדול הטבול לקריו וגם בטמאה הדין כן ולמה הקפיד, ונראה דכבר היה המנהג לשורפה ולא ליתנה לקטן, וכבר כתבו ראשונים ז"ל טעם למנהג, ומ"מ לא קבעו הדבר ומותר לאכלו מעיקר הדין, ולזה הקפיד שאם ינהגו לשורפה הוי שלא כדין, ומיהו אם ילושו ע"מ ליתן לכהן שלא כמנהג אין חשש איסור בזה, ולדידן אם לשו במ"פ יקברו חלתה ולא ישרפו דכיון דנהיגין שלא ליתן לכהן משום חסרון יחוס כהונה וכמש"כ המ"א ס"י תנ"ז א"כ הוי כעומד להפסד ומותר לקברו כמש"כ הטור בתרומה שלא הוכשרה, אבל י"ל כיון שמעיקר הדין אפשר ליתנה לכהן אין לקבורה ואע"ג דגם המוכשרת התירוה לכהן מ"מ כיון דבמקום דליכא כהן קמן התירו לשורפה לית לן בה אבל בטהורה לא, וכ"כ רמ"א שאם לש במ"פ יתן לכהן קטן ור"ל דמוטב שלא לחוש למנהג וליתן לקטן, ויש לעי' הלא תרומת חו"ל מותר לטמאותה וכמש"כ תו' בכורות כ"ז א', וי"ל דדוקא כשהיא כבר טמאה משום ארץ העמים התירו ליגע בה טמאים אבל בטהורה לא, ותרומת חו"ל שלא הוכשרה נמי הדין כן שאסור לקברה ולשרפה אלא נותנה לכהן טבול כמו שהוא מעיקר הדין, וחלת א"י כשנלושה במ"פ קבורה וכמש"כ הטור בתרומה, ואיסור לישא במ"פ היינו כשלא הוכשרו החטים אבל אם הוכשרו לית לן בה.

ועיקר דברי הרמ"א ז"ל אין להם מקור בדברי הראשונים ז"ל דאפשר דר"ן שהביא הסמ"ק לא סבר הטעם משום שאין לנו כהן אבל מנהגו ע"פ מהרי"ל משום שאין לנו כהן וכמש"כ לעיל סק"ד, בזה י"ל דאף באינה מוכשרת תקבר כמו בא"י.

יב) ויש לעי' אי יש אצלנו דין נתינת תרומה וחלה לכהן לדעת מהרי"ל דנהי דתרומת האור ניתנת לכל כהן וא"צ מיוחס מ"מ לא גרע מתרומה דרבנן דאין מעלין ע"פ עצמו דיש בזה משום ריוח כהונה, [וכל שאין עולה ע"פ עצמו אינו עולה ע"פ עדים אלא ע"י ביד, ואף דסגי בע"א מ"מ תיקנו חכמים שיהא ע"פ ביד, דלא הוי כשאר איסורין דלא צריך להעיד בב"ד, הכא צריך דקדוק יתירא, וזה נלמד מהא דאמר כתובות כ"ה א' מפני שבי"ד קבועין שם, ועי"ש

שהן אסורין משום טומאת ארץ העמים ולא התירו חכמים טומאת עצמן בסוריא, ונראה דבפירות שהוכשרו ודאי לא פליגי וכי פליגי בפירות שלא הוכשרו, ובפירות שלא הוכשרו ודאי לא מיחזי כתרומה טמאה וכי באו לא"י ראוי מן הדין להתירן אלא כדי שלא יהיו הכהנים רדופין לשם אסורם, ויש לעי' לפ"ז מ"ט דר"ש דאוסר משל חו"ל ומתיר בשל סוריא הלא גם בשל חו"ל אין טעם לאוסרן משום טומאה אלא כדי שלא יצאו הכהנים לשם וי"ל דמשום דחו"ל חמיר טפי היציאה לשם גזרו בה אבל לא בסוריא שקדושה מדרבנן בקדושת א"י.

ומדברי התויו"ט נראה דאפי' ראשונה הנשרפת כשהגיעה לא"י אינה נשרפת ודקדק בה למה מקרי טומאת חו"ל אינה מפורסמת וכתב משום שאינו ידוע שהובאה מחו"ל, ולפי מה שנתבאר כל זה אינו דכל שנשרפת במקומה נשרפת בא"י ותרומה וחלה זו ודאי לא יביאו לא"י כיון שגזרו עליה לשורפה בשביל טומאת ארץ העמים, וכשהביאו נתאי ואנשי אלכסנדריא הביאו חלה הנאכלת במקומן.

אמנם מדברי הר"מ פ"ב מה"ת הי"ז שכי' ואם הביא לא תאכל מפני שהיא טמאה בארץ העמים כו', משמע דבברי התויו"ט, דאם לא הוכשרו נאכלת, ודוקא כשהיא טמאה בארץ העמים אינה נאכלת, ומיהו אכתי י"ל דוקא בחו"ל וסוריא שאינה נשרפת לדעת הר"מ אלא נאכלת לכהן קטן, אבל מכזיב עד הנהר דנשרפת במקומה נשרפת בא"י, מיהו יש לעי' דע"כ גם בלא הוכשר אין תרומת חו"ל נאכלת בארץ וכדתנן פ"ו דשביעית מ"ו פלוגתא דר"ש ורבנן בסוריא ולכו"ע מביאין בכורים מסוריא וע"כ בלא הוכשר דאי הוכשר הרי היא טמאה משום ארץ העמים ומיהו בתרומה י"ל דהקילו בה לאוכלה בא"י כמו שהקילו בה לאוכלה בסוריא לכהן קטן [דכן דעת הר"מ וכמש"כ פ"ה מה"ב הי"ז] אבל בכורים שעיקרה לא"י וטעונה הנחה אין סברא שהקילו בה טומאת ארץ העמים כשהוכשרה, ועוד דבירו' אמר שהחמירו בתרומת חו"ל שאין נאכלין בא"י [אע"ג דבמשנת שביעית לא תנן אלא אין מביאין לכתחלה מ"מ מדפריך בירו' אהא דתנן חלה פ"ד מ"א אריסטין הביא בכוריו מאפמיא וקבלו ממנו והא תנן אין מביאין תרומה מחו"ל כו' אלמא דאפי' דיעבד אין מקבלין לאכול] כדי שלא יצאו הכהנים לשם, ולטעם זה אף תרומה שלא הוכשרה הדין כן, ולא הו"ל להר"מ לומר בתרומה הטעם שנאמר בירו' בחלה, וטעם שהזכיר הר"מ אינו מספיק אלא בחלה שהיא לעולם מוכשרת אבל לא בתרומה שפעמים אינה מוכשרת, מיהו יש לעי' ל"ל בחלה טעם לאוכלה א"א שיאמרו חלה טמאה נאכלת תיפוק ל' שלא יצאו הכהנים אחריה, וי"ל דחלה היא מעוטה ואינה מצוי' כל כך שבעה"ב נותנה מיד לכהן שמתלבשת ומתקלקלת אבל תרומה בעה"ב שוהה אותה בידו ומצוי' לכהן א"י לכשיבוא בחו"ל, א"נ קושטא דמלתא קאמר דא"א לאוכלה מפני טומאת ארץ העמים.

ודין הבאת בכורים מסוריא כתב הר"מ פ"ב מה' בכורים ה"א, אמנם דאין מביאין תרומה מסוריא לארץ לא כתבה בהדיא וסתמו בדין אין מביאין מחו"ל, ובפ"ה הי"ז כ' שאין מביאין חלות מחו"ל כשם שאין מביאין תרומה ובכורים, וזה תימא דבכורים בחו"ל ליכא כלל, ואי מסוריא הא באמת מביאין.

ו) יש להסתפק בתרומת א"י בזה"ז כשלא הוכשרה אי מותר לשורפה מיד, דקיי"ל פסחים כ' ב' דמשום הפסד מועט לא התירו לטמא ביד אף שהולך לאיבוד, ונראה דה"ה שאין לאבדה ביד, וא"כ אע"ג שאין לה עכשו אוכלין מפני שאין לנו טהרה לטומאת המת וע"כ תלך לאיבוד מ"מ כל זמן שהיא טהורה אין לשורפה ביד, או דלמא כיון דחיישין לתקלה מותר לשורפה ביד, ואת"ל דאסור לשורפה אסור להכשירה שהרי כשמכשירה הרי הוא מטמאה תיכף, והנה הדין מבואר בטור יו"ד ס"י של"א בשם סה"ת ושם

רוב או מחצה ולכן אין לנו כהנים בזה"ז, ותימא למה נחוש כל כך, והרי מברכין על מצות נ"כ ופדיון בכור, אלא נראה דמה"ת הן בחזקתן לכל דבר, אלא משום מעלת כהונה שהחמירו חכמים אין להקל בזה"ז שאין אנו נזהרין במעלות שלא להעלות ע"פ עצמן וכמשי"כ לעיל, ואף שהרבה פעמים שכהן נושא פסולה ומפני אלמותו אין בכך ב"ד להפרישו והוא נ"כ וזרעו משתקע בכהונה ויש למשפחתו דין עיסה, מ"מ אין כל העולם בכלל עיסה בשביל זה.

וכהן שנותנין לו תרומה שהוכשרה אסור לו ליתנה לבהמתו וכמשי"כ תו' ביצה כ"ז ב' וכ"כ הרשב"א שם, ואפשר דלפיכך אין נותנין את החלה לכהן דלבהמתו אסור ולהסקה אין בה הנאה, וכן שאר פירות שהוכשרו, אבל סתם פירות הן בחזקת שלא הוכשרו ומותר לו ליתן לבהמתו, ומיהו צריך שיהי' לו חזקת כהונה כפי עיקר ההלכה שנתבאר בגמ', וי"א דזר שנתן תרומה לבהמתו אסור מה"ת כמשי"כ ר"ש תרומות פ"א, ואי תרומה בזה"ז דאורייתא, צריך לזה כהן מיוחד, לדעת הר"מ דלתרומה דאורייתא צריך כהן מיוחד, ואף דיש להקל בזה מ"מ אין לחפש אחר נתינה אם אין הכהן רוצה בה אלא שנותן לבהמתו כדי לזכות את ישראל במצות נתינה כיון דיש בזה נדנד עבירה לדעת מן הדעות.

במה שנסתפקנו אם עלה בחו"ל ע"פ עצמו אם מקבלין אותו בא"י ע"פ מה שהחזק בחו"ל,

נראה דכשתיקנו הראשונים ז"ל שיעלה ע"פ עצמו תיקנו שלא יעלה בהחזקה זו בארץ דאלי"כ כל אחד יצא מארץ לחו"ל ליום אחד ויוחזק לכהונה וישוב לארץ ויביא עד מחו"ל שהחזק לכהונה ולא חלקנו בין חו"ל הקרוב לרחוק, ומיהו בחו"ל הקרוב שנוהג תרומה מדרבנן הדין נותן שאינו עולה שם ע"פ עצמו, ומ"מ ע"כ לא יעלה בהחזקה של מקום שאין שם שבח כהונה במקום שיש שם שבח כהונה.

ברש"י ד"ה נ"כ בבבל] וכיון שאין לנו ב"ד מדקדקין שלא יעלה לנ"כ ולתורה ע"פ עצמו ראוי שלא ליתן להם לאותן שעולין ע"פ עצמן וכיון שכבר חלפו דורות שעלו ע"פ עצמן וכן נוהגין עכשו אין ראוי ליתן להם, וכמדומה שכן נוהגין שכל אחד שורף תרומתו וחלתו בא"י ואינו נותנו לכהן, ומטעם זה אפשר שאין חייבין ליתן מע"ר ללוי כיון שהלויים עולין לתורה ע"פ עצמן, [ומן הדין צריך ע"א וע"פ ב"ד, ואנו מקבלין לויים ע"פ עצמן אף אותן שמוחזקין לבעלי עבירות חמורות ואינן נאמנים גם באיסורין ואין מן הדין לקבלם מה"ת וא"צ לזה תקנת חכמים, וכן מקבלין הבזוין שאינן לא במקרא ולא במשנה ולא בד"א, ומכל אלה אבדנו חזקת לוי בעו"ה, אמנם אכתי צריך להעלותן בדמים וכדאמר חולין קל"ד ב' באין שם כהן, וביו"ד סי' ס"א, ויש מקום לומר דכל הלויים מינח ניחא להו שיתנו לכל לוי אבל כיון דחכמים לא ניחא להו בזה לא מהני ניחותא דידהו וצ"ע] ואמרו כתובות כ"ה ב' ההוא דאתא לקמי' דריב"נ כו' והעלהו ריב"ל ללוי, אלמא שאין עולה ללוי ע"פ עצמו ומדעולה מתורה ללוי אלמא שאין עולה לתורה ע"פ עצמו, וכיון שאין ב"ד מדקדקין בכך בטלה אצלנו לוי, ומיהו כיון שמעיקר הדין אין לחוש למי שמוחזק אצלנו לוי או כהן, ונהי שמשום מעלה גדרו חכמים בדבר, י"ל נהי דבזמן דהיו לויים מיוחדים אמרו חכמים שאין נותנין לו מעשר ע"פ עצמו אבל האידנא שאין לוי מיוחד ראוי ליתנו, אבל י"ל שאם יתנו לו יתרבו העולין ע"פ עצמן בשקר והלכך כיון שאין בידינו להעמיד הדת על תלה ראוי שלא ליתנו, ותקנת חכמים שאין לוי עולה ע"פ עצמו קיימת ואין נותנין להן, ואע"ג שנותנין פדיון הבן לכהן אפשר משום שאין בזה ריוח שנוהגין שהכהן מחזיר וכל אחד יהיב לכהן שבטוח בו שיחזירנו, [והרש"ל ביש"ש פ' הפרה כתב דנתבלבלו הכהנים

סימן ו

א' אמר למה לא קנה מן הנכרי ומשני קסבר אין קנין, והלא בזה"ז יש קנין וצ"ל דכל הני סברי ק"ש קדשה לע"ל ותרומ"ע בזה"ז דאורייתא, אבל קשה במנחות שם ל"ל לאוקמי לבר מהלכתא לימא משום דבזה"ז יש קנין ואף חיוב דרבנן ליכא, ועוד תקשה לא"י שם דא"ל לך קח מן הנכרי והלא בזה"ז הוא פטור ובגמ' שם משמע דההיא דרש"ש הלכתא היא, ומיהו להך לישנא ודאי לאו הלכתא היא דקיי"ל אין קנין, ועוד למה מוקי בגיטין מ"ז א' בסוריא הלא אין חילוק בין סוריא לארץ אלא בבית ראשון אבל בב"ש ובזה"ז סוריא וא"י שוין וסתמא התנא איירי בבית שני ובזה"ז שהוא נוגע הלכה למעשה ולא שיניח זה"ז ואיירי בסוריא בב"ר.

וכן הר"מ שהעתיק בפ"א דתרומות כל ההלכות החלוקות מסוריא לא"י ולא הזכיר דעכשו אין חילוק ביניהם בדין יש קנין ודאי לא ס"ל כסה"ת, ועי' לעיל סי' ג' סק"ח עוד ראיות דשביעית בזה"ז בא"י נוהגת בשל נכרי, [א"ה, וע"ע לק' סי' כ', כ"א, כ"ד] וכ"ד תו' סנהדרין כ"ו א' וכמשי"כ הגר"א, ועוד רא"י מהא דאמר בכורות י"א ב' במפקיד אצל הנכרי כפירותיו ואמר א"י למיתב לכהן ופריך להא דאמר מעשרן והן שלו אלמא דמוקי למתני בנכרי שמכנסו משל עצמו וא"כ למה מעשרן כלל הלא בזה"ז יש קנין, ואפשר לדחוקי דסבר תרומה בזה"ז דאורייתא, ובירורי דמאי פ"ג פריך לר"ש דאמר דמאי הא ר"ש סבר יש קנין ומשני מודי ר"ש דחייב מהלכה, וצ"ל נמי דסבר תרומה בזה"ז דאורייתא.

ג' שם ס"ק י"ד כ' דפלוגתא ר"ע וחכמים בא"י ושם פסק הר"מ כחכמים אבל בסוריא מודים חכמים, וצ"ע דהא בא"י חייב מדרבנן אף בלקח פירות, וצ"ל דהכא לענין דאורייתא פליגי, וסברי יש קנין, ומדברי רבנו משמע דפליגי לענין אי חייב ליתן לכהן המעשרות, אבל ל' פטור וחובה לא

א) יו"ד סי' של"א בהגר"א סק"ו כ' לפרש הא דאמרו יבמות פ"ב ב' דר"י סבר תרומה בזה"ז דאורייתא ורבנן סברי בזה"ז דרבנן היינו משום דר"י דריש אשר ירשו אבותיך וירשתה ממילא משמע דמקיש ירושה שני לראשונה, ואינו מבואר דהא לכו"ע דעזרא קידשה מה"ת, ואי יבואו רוב ישראל ינהגו כל הדברים כמו בקדושה ראשונה, אלא כשלא באו כולם אין נוהג יובל ולא בתי ערי חומה ולא שביעית ולא חלה, אלא בתרומ"ע נחלקו אמוראי בירורי אי דינן כחלה, ואיך נשמענה מהא דר"י דדריש ירושה ראשונה ושני יש להן שלישית אין להן דחייבין גם בתרומ"ע, דלמא כשיבואו כולם חייבין בכל והשתא חייבין בלקט שכחה ופאה וכלאים וספק ערלה ובכורים, ועוד דא"כ אמוראי דבירורי פליגי בפלוגתא ר"י ורבנן והו"ל למימר הלכה כר"י או הלכה כרבנן וכדאמר בגמ' לימא כתנאי, ועי' לעיל סי' ג' סק"ט, ומשי"כ עוד רבנו דבחולין ז' א' מבואר דק"ש קדשה לע"ל צ"ע דלא אמרו אלא דק"ר בטלה ומנ"ל למידק דק"ש בזה"ז לא בטלה.

וב' רבנו משמע קצת דקדושה שני היא מדרבנן לגמרי אבל בר"מ ל"מ כן אלא דוקא תרומ"ע דרבנן אבל שאר חובת קרקע נהוג מה"ת.

ב) שם כ' דבזה"ז יש קנין לנכרי כמו בסוריא, וכ' רבנו דכ"ה בסה"ת, והנה לפ"ז אף חיוב דרבנן ליכא כמו בסוריא, אבל הדברים צ"ע דא"כ מאי פריך גיטין מ"ז ב' מדאורייתא לא הלא בפשיטות לא איירי משנתנו בבית ראשון אלא בבית שני שאין קדושת הארץ אלא מדרבנן ויש קנין לכו"ע, מיהו הא ל"ק דלענין בכורים מודה הר"מ דבבית שני דאורייתא כמשי"כ סק"א ובכורים אחר בית שני ליתא, אבל קשה הא דאמר בכורות י"א ב' בלוקח טבלים מן הנכרי דמעשרן משום שאין קנין ואמאי הלא בבית שני ובזה"ז לכו"ע יש קנין לנכרי ופטור לגמרי, וכן במנחות ל"א

והשו"ע שסתם לעיל דמעשר נוהג בחו"ל ולא הוציא אלא ירק, ועוד למה חייבו בזה"ז כיון שבאו רובים ובטלו.

יש לעי' לפרי"ש דההיא דירו' לאחר שבטלו קאמר, אי"כ מקדם לכן היה נוהג מעשר ירק בחו"ל, אי"כ מאי משני בירו' פ"ד דחלה בהא דפריך למה לא גזרו על הבקי' במנעליהן באו מאלכסנדריא ופי' הגר"א דרובן מחו"ל אכתי הלא גם חו"ל חייבת במעשר, וי"ל כיון דהבקי' אינו אוכל אדם מן הדין לא גזרו על של חו"ל.

שם בשו"ע וכן ירק הבא מחו"ל לארץ אע"פ שיש עפר בעיקריהן פטור, והוא ל' הר"מ שם, לא אתפרש מאי רבותא של עפר בעיקריהן ואפשר דר"ל אע"ג דהוי גמרו למעשר ביד ישראל בארץ ויש לו להתחייב כמש"כ לעיל סי"ב מ"מ פטור, ולמדו מהא דאמר בירו' שם במנעליהן באו מאלכסנדריא ופירשו שבאו עם העפר בעיקריהן, מיהו פירוש הירו' אינו מתישב דאכתי למה לא גזרו הלא השתא הן גדילין בא"י, ואי ר"ל דהשתא נמי רובן של חו"ל אכתי אין זה טעם מספיק להקל באותן הגדילין בא"י ועוד רובן לא הוזכר כאן, ועוד יש לעי' במה שפירשו שהוא מין ירק הלא אמר התם דכרשינין בימי דוד גזרו ואילו ירק בימי חזק"י גזרו עליו כדאמר נדרים נ"ה א', והיה נראה לפרש דהבקי' הוא כעין כרשינין והוא כעין דגן אלא שאינו נאכל אלא ע"י הדחק בשנת רעבון וכשגזרו עליו מלתא דדגן גזרו עליו, והא דאמר בירו' במנעליהן באו מאלכסנדריא, ר"ל שבאו בזמן מאוחר לא"י, ובזמן שגזרו לא היו בא"י, וכיון שלא גזרו עליהן בזמן ההוא שוב לא גזרו עליהן, ולפי"ז אין לנו מקור לפטור ירק חו"ל הבא לארץ ונגמר למעשר בארץ.

ובמנעליהן באו ר"ל בעפרן שכשבאו לגדלן בארץ הגינו על השרשין שלא ייבשו ויוכלו לזרען והביאום בעפרן וביאה זו מתיחסת בעיקרה על ביאת המין שהועתק גידול המין בארץ מאלכסנדריא.

אבל אנו אין לנו אלא דברי הר"מ והשו"ע.

(ה) סי' רצ"ז ס"ב אסור לזרוע כלאים לעכו"מ, בתו' ע"ז ס"ד א' ד"ה אין, כתבו דהוא כמ"ד אין קנין, אבל למ"ד יש קנין אין אסור מה"ת לזרוע לנכרי כלאים בשדהו, ולמש"כ לעיל סי' א' [ס"ק ג'] אין איסור כלאים תלוי בפלוגתא דלכו"ע אין קדושת הארץ נפקע, אבל ראיתי שהדברים שכתבתי שם טעות הן, דבהדיא אמר בירו' כלאים פ"ז ה"ג דאי יש קנין אין איסור כלאים בשדה נכרי, ומ"מ נראה דאין להכריח מכאן דפקעה קדושתה, דלעולם אימא לך דקדושתה לא פקעה וכלאים בתר גידולין גרידא, דהא בעינן זרועה לדעת בעלים, וסערתו הרוח לאו כלאים הוא וכדתנן פ"ה דכלאים מ"ז, וכמש"כ תו' ב"ק פ"א א' דעשבים בשדה תלתן אין איסור בקיומו, והלכך למ"ד יש קנין, הגידולין של נכרים אין בהן דין כלאים, שאין בעלים אלא בר חיובא, ועוד כיון דאין כלאים בלא גידולין מקרי איסור כלאים מצוה. [ע"י לק' סי' כ' באורך בדין אין קנין].

משמע כן, ומיהו עיקר הדבר צ"ע דהא הר"מ בפ"ב מה' מעשר ה"ח כ' דאם היתה הקדש בשעה שהגיעה לעונת המעשרות פטורה ומבואר דאף התוספת פטור כר"ע אף בא"י וכמש"כ לעיל סי' א' ס"ק כ"ב.

שם ס"ק כ"ז כ' רבנו טעם למה בא"י חלקו של עכו"מ חייב משום אין ברירה הלא מדאורייתא פטור חלקו משום מירוח עכו"מ, ולענין דרבנן יש ברירה, וכ' הטעם משום שכבר נתחייב קדם מירוח, ור"ל שאם לקח ממנו ישראל קדם מירוח ומירוחו ישראל היה ספק דאורייתא ואמרין אין ברירה, וכיון שנולד הספק בדאורייתא אף שנתגלגל אח"כ לדרבנן אמרין אין ברירה, מיהו עדיין לא נתישב דהא כיון דאין קנין אין לן נפקותא בדאורייתא אם יש ברירה או אין ברירה, ועיקר הספק נולד בדרבנן כשמירוח נכרי, ואולי ר"ל משום שעומד בחזקת חיוב, אבל צ"ע שקדם מירוח אין איסור טבל מדאורייתא, וגם חיובו לענין שאפשר לעשרו מה"ת, פקע בודאי בשמירוחו נכרי, אלא הספק אם יש כאן חיוב דרבנן.

שם ס"ק כ"ח ונראה דה"ה לענין קנין נכרי כו', מדברי השו"ע אין הכרע ד"ל דבמירוח נכרי קאמר דבא"י כיון דתחלתו דאורייתא מחמרין בסופו ואמרין אין ברירה אבל בזה"ז כיון דתחלתו דרבנן אמרין יש ברירה, אבל במירוחו ישראל י"ל דחייב אפי' בזה"ז.

ומש"כ רבנו לפרש כן דברי רמ"א שכי' אך לא נהגו כן ור"ל שאנו נוהגין למפטר הנלקח מן הנכרי קדם מירוח בא"י, אין הדבר מוכרע ואפשר כונת רמ"א להקל בספיקות ובשאר דברים דקילי איסורי דרבנן.

ומדברי הכ"מ פ"א מה"ת והרדב"ז שם נלמד שנהגו להחמיר בא"י בלקוח מן הנכרי קדם שנגמרה מלאכתו, וכן מבואר בברכ"י בגליון לעיל ס"ד בשם כמה אחרונים ז"ל, ועי' לעיל סק"ב.

(ד) יו"ד סי' של"א ס"ד אין מפרשינן תרומ"ע מירק בחו"ל, זה מדברי הר"מ פ"ב מה"ת ה"ז, והוא מירו' פ"ד דחלה והביאוהו תו' חולין ז' א' והר"ש פ"ק דמעשרות, והתו' פירשוהו קדם שבטלו הרובים, והנה לפ"ז גם מדגן תו"צ אין מפרשינן בחו"ל אלא תרומה גדולה כדאמר בירו' שם, ומיהו ע"כ בירו' איירי בחו"ל הרחוק דהא מצרים ובבל ועו"מ מפרשינן גם מעשר כדתנן פ"ד דידים, וקשה לפ"ז מני"ל שאינו נוהג מעשר ירק בחו"ל באותן הארצות שגזרו הנביאים והזקנים, שהרי כ' לעיל שאין מעשר נוהג בחו"ל אלא באותן ד' הארצות וע"כ הא דכ' כאן שאין מעשר ירק בחו"ל היינו באותן ד' הארצות, וזה אין לו מקור, ואפשר לפרש כמו שפי' הר"ש דלאחר שבטלו לא השאירו אלא ת"ג בדגן תו"צ, אבל קשה אי"כ הו"ל להתנות בחו"ל שאין חייבין בהן אלא ת"ג ולא שאר מעשרות, ועיקר הדבר קשה איך בטלו הרובים תקנת נביאים וזקנים, והגר"א ז"ל בחלה שם פ"י הא דאמר לא חשו אלא לת"ג קאי על שאר פירות קדם שבטלו הרובים, וגם לפ"ז לא נתישבו פסקי הר"מ

סימן ז

לפני ר"ה אבל כשנגמר לגמרי כולו לפני ר"ה הרי הוא כנתלש ואין כאן הנכנס משנה זו לחברתה אלא ירק, ובזה אמרו חכמים דהירק מתעשר כלהבא, ודוקא בנגמרו כולן אבל נגמרו מקצתן לפני ר"ה הירק נגרר אחר הזרע.

זרעו לירק לחוד אע"ג שהביא שליש לפני ר"ה אף הזרע מתעשר להבא, זרעו לזרע וחשב עליו לירק לחוד קדם שהביא שליש מהני מחשבתו, [וכן אם חשב אף לירק מהני מחשבתו לענין שאם נגמר כולו קדם ר"ה הירק נגרר אחר הזרע ולא אמרו אלא בזרעו לזרע לחוד ועשה קצצין לפני ר"ה הירק מתעשר להבא אבל אין דין זה מוכרע].

זרע לירק וחשב לזרע לא מהני מחשבתו אלא אי"כ מנע השקאתו ג"פ, ולפיכך אם הביא שליש לפני ר"ה

(א) ר"מ פ"א מה' מ"ש ה"י פול המצרי כו', הדברים שתומים מאד, ומשמע דעת הר"מ דאפי' זרעו לזרע ירקו נמי חייב במעשר, וכן בזרעו לירק גם זרעו חייב, והנה תוכן הדינים שאין זרעו מתעשר לשעבר אלא אי"כ הביא שליש לפני ר"ה [לדין דקיי"ל דהולכין אחר גמר פירי צ"ל דשליש היינו גמר פירי כמש"כ הראב"ד, אבל ר"ש שזורי דס"ל אחר השרשה כדאמר ר"ה י"ג ב' מקצתו השריש לפני ר"ה כו' צ"ל דהכא בחשב לזרע ולירק כיון דיש כאן תערובות ירק כשלא הביא עדיין שליש והוא עדיין ירק וכבר הגיעה השנה החדשה אינה מתעשרת לשעבר] וכשהביא שליש לפני ר"ה אז גם הירק מתעשר לשעבר, ל"ש חשב לזרע ולירק ל"ש חשב לזרע לחוד, בד"א כשלא נגמר הזרע לגמרי

אבל לזרע וירק מודה דבעינן הבאת שליש, [עיי' מעשרות סי' א' באור].

ובפ"ד דמעשרות ה"ד הגי' לפנינו כמו שהגיה הגר"א כאן, וכ"ה הגירסא בתו' פ"ג דמעשרות, [וכ"ה בירו' כאן בשביעית שיצא למו"ש וכ"ה ברי"מ פ"ד ה"טו' בדין שביעית שיצא למו"ש] ובתוס' שם נראה דיש חסרון וצ"ל נמצאת ג' מדות בפול המצרי זרעו לירק כו' ומירקו על זרעו זרעו לזרע וירק אם עשה כו' וירקו בשעת לקיטתו עישורו זרעו לזרע מתעשר לשעבר ורשב"ג לא אמר אלא דבזרעו לזרע וירק בעינן קצצין אבל לזרע מודה לרש"י דאזלינן בתר השרשה, וכמש"כ הראב"ד פ"א מה' מ"ש, ואי רשב"ג פליג אף בזרעו לזרע אכתי יש ג' מדות דבזרעו לזרע אף ירקו לשעבר, והגר"א הגיה בתוס' שש מדות וכ"ה דירו' וכפי שגרס שם הגר"א אפשר דקצצין גמורין לפני ר"ה אף בזרעו לירק ולא חישוב עליו לזרע זרעו מתעשר לשעבר וצ"ע.

והא דאמרו בירו' במקצתו עשה קצצין גמורין צובר גרנו אינו ר"ל בולל, דאי"כ הו"ל למימר מעשר מזרעו על זרעו ומירקו על ירקו, אלא ר"ל צובר ואינו צריך לעשות להן ב' גרנות אלא דמעשר מזרעו על ירקו, והיינו דפריך בירו' שם אפשר לומר זרעו מתעשר לשעבר כו' ואי משום יש בילה לא הוי מקשי מידי, והא דפריך לק' ויצבור גרנו כו' כבר הגיה הגר"א שם דלא פריך מהאי ברייתא דשש מדות אלא מסברא כמו דפריך בגמ' דידן ר"ה י"ג ב'.

(ה) ר"ה י"ד ב' תוד"ה ולשביעית, ונראה לפרש דהא דאמר ירק בתר לקיטה היינו כשלא נגמר גידולם בששית, ר"ל דבזה הליקוט גומרין ובזה איירי הא דלעיל י"ב א' ליקט ירק עד שלא תבוא השמש כו'.

שם אבל נגמר גדולם כו', יש לעי' אי כולחו מודים דאזלינן בתר גמר פירי אי"כ מאי האי הא דאמרו לעיל י"ג ב' מתוך שעשוין פרכין פרכין כיון דגמר הפירי שוין, ונראה דכונתם דשמואל הכי ס"ל דודאי הנהו תנאי דאזלי באורז בתר השרשה ס"ל דלקיטה דוקא ואין זה מכריח מה שלא גדלו על מים דהשתא דלא אמרו אלא מין הגדל על כל מים ולא דמי למנע ממנו מים דהתם נעשה כזרע שאף אם לא יתן עליו מים אחר ר"ה מתעשר לשעבר, אלא שמואל ס"ל דאזלינן לעולם בתר גמר פירי ולא מצינו תנא דפליג אמתני' דהאורז אלא קבלה היתה ביד שמואל דאיכא תנאי דפליגי וכמש"כ רש"י ותו' לעיל, ולפ"ז איכא תנא דמתני' דכל הספיחין מותרין דאזיל בתר גמר פירי.

ודעת הר"מ פ"א מה' מ"ש דלא מהני נגמר אלא לקיטה ממש וכמש"כ שם ה"ד אע"פ שבא לעונת המעשרות ונגמר בשני', הנה כפל הדבר שלא אמר נגמר ד"ל היינו עונת המעשרות ולזה כפל דאפי' נגמר לא מהני, וכ"מ שם ה"י דאפי' עשה קצצין גמורין ירקו מתעשר להבא, וכ"כ בפ"ד מה' שמיטה הי"ב דאפי' היה ככר כו', וכן מבואר במה שחילק בין ירק לאורז וחביריו דבאורז כו' גמ"פ ובירק כו' לקיטה, וכ"מ בלשונו ז"ל פ"ד מה' שמיטה, וכן גם דעת רמב"ן ויקרא כ"ה ה' וז"ל אבל הירקות שצמחו כו' יש בהן משום קדושת שביעית כו' ואע"פ שגדלו לגמרי בששית מפני שאנו הולכים אחר לקיטה.

(ו) והא דאמר שמואל בתר גמר פירי אינו אלא בהני מפני שאין לקיטתן כאחת, וכי היכי דאמרי רבנן בתר השרשה אמר שמואל אחר גמר פירי, והאי גמר פירי היינו ביטול כל צרכו ולא סגי בהבאת שליש וכדאמר בהדיא בגמ' י"ד א', ואי אשמעינן הכל הולך אחר גמר פירי הו"א אפי' תבואה וזיתים ואי גמ"פ היינו שליש הלא האמת כן דאפי' תבואה וזיתים הולכין בהן אחר גמ"פ, וכן מבואר בתו' י"ד ב' ד"ה ולשביעית, שפי' גמ"פ דשמואל הוא בכל ירק, ואין ספק שאין דין ירק כתבואה, ועוד שכתבו דנקיט לקיטה משום דבגמ"פ לוקטין והיינו גמר ביטול, ועוד כתבו הטעם משום דחשיב כמנע ממנו מים שהרי אינו גדל שוב, ועוד

אם מנע ממנו ג' עונות מתעשר לשעבר ואם לאו מתעשר להבא, אבל אם לא הביא שליש לפני ר"ה אין נפקותא בזה דגם זרעו בתחלה לזרע מתעשר להבא, [ואף לרש"י דבזרעו לזרע לחוד אזלינן בתר השרשה היינו בזרעו מתחלה לזרע].

(ב) ולי' הר"מ פול המצרי שהביא שליש לפני ר"ה אם זרעו לזרע מתעשר לשעבר [ר"ל אף ירקו] זרע לירק מתעשר להבא [ר"ל אף זרעו] זרעו לזרע ולירק או שזרעו לזרע וחשב עליו לירק [ר"ל אף לירק] מעשר מזרע על ירקו ומירקו על זרעו [ר"ל לשעבר] לא הביא שליש לפני ר"ה אם זרעו לזרע זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו עישורו והוא שליקט ממנו לפני ר"ה [הדין אמת אבל הלשון קשה דכיון דזריעה ולקיטה בשנה אחת לא שייך לומר מתעשר לשעבר וגם עיקר הדין כולו מיותר, ולא הו"ל למתני אלא שאם לקטו אחר ר"ה מתעשר להבא, וזו כונת הראב"ד בהש' אלא שהאריך שהדין אמת שזו גמר פרי ובעינן שיביא שליש קדם ר"ה, ואפשר שחסר איזה תיבות בלי' הר"א ליתר ביאור] אבל אם ליקט ממנו אחר ר"ה בין ירקו בין זרע מתעשרין להבא, זרעו לזרע וחשב עליו לירק הולכין אחר מחשבתו [ר"ל לירק לחוד ומהני דאפי' אם הביא שליש לפני ר"ה מתעשר להבא, ועי' לעיל סק"א דאפשר דיש עוד נפקותא בזה] זרעו לירק וחשב עליו לזרע אין מחשבת זרעו חלה עליו אלא אי"כ מנע ממנו ג' אריות והוא שהביא שליש לפני ר"ה [ר"ל והועילה מחשבתו דמתעשר לשעבר בין זרעו ובין ירקו] אבל אם לא הביא שליש אלא לאחריו אע"פ שלא נמנע מלארות ממנו ג' אריות [ר"ל דחלה מחשבתו מפני שאין נפקותא בזה דמ"מ מתעשר להבא, אבל אין הלשון מכוון, וזו כונת הראב"ד דהיה קשיא לי' אם לא הביא שליש לפני ר"ה מאי נ"מ במחשבתו לזרע, ולפיכך פי' דאם זרעו לירק אין זרעו מתעשר כלל ולזה מהני מחשבתו שיתחייב לעשר זרע, והנה הראב"ד לא קבע בה מסמרים מפני שהוא משובש וקשה לעמוד עליו, ולפיכך כו' בהש' הקודמת דבסברא דין פול המצרי ככסבר ושבת שאם זרעה לזרע ירקה פטור זרעה לירק זרעו מתעשר לשעבר וירקו כשעת לקיטתו כן נראה דצ"ל בהש' הראב"ד שם] זרעו לזרע ועשה כולו קצצין גמורין לפני ר"ה זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו [ר"ל דנגמר כולו לפני ר"ה גרע טפי אבל הראב"ד לא ניחא לי' בזה ואם הביא שליש לפני ר"ה סגי כי גמר כולו לא כש"כ, ולפיכך פירש דהן דברי רשב"ג בתוס' דסבר דבעינן נגמר דוקא ומפרש לה הראב"ד דרשב"ג ארישא שם קאי בזרעו לזרע וירק אבל זרעו לזרע י"ל דסגי בהביא שליש, והנה הראב"ד ז"ל לא בא כאן לפרש את כל הירו' וכמש"כ שא"א לעמוד עליהן מפני שאין הגירסאות מתקנות, אלא פירש קטעים בהן].

(ג) ולענין שביעית נמי בעינן גמר פרי ויינו שליש, ואם הביא שליש לפני ר"ה אם זרעו לזרע אף ירקו מותר, ואם לירק אף זרעו אסור, ומיהו לזרע ולירק היה הדין נותן דמותר ומ"מ החמירו בו וכמש"כ הר"מ פ"ד מה' שמיטה הי"ד, והנה לא הזכיר שם הר"מ שליש וצ"ל דסמך על מש"כ בה' מ"ש, ויש לעי' בהביא קצצים לפני ר"ה אי ירקו מותר.

(ד) ולדעת הגר"א לזרע אף ירקו מתעשר לשעבר והוא דהביא שליש לפני ר"ה, לירק אף זרעו מתעשר להבא, לזרע ולירק או לזרע וחשב עליו אף לירק, זרעו מתעשר לשעבר וירקו להבא, כשהביא שליש לפני ר"ה, לזרע וחשב עליו רק לירק קדם שהביא שליש דינו כזרעו לירק, לירק וחשב עליו לזרע בעינן מנע ג' עונות, ומיהו אם עשה קצצין גמורין לפני ר"ה הזרע מתעשר לשעבר ואם עשו מקצתן קצצין נחלקו בירו'.

והא דכתבנו דבזרע לזרע בעינן הבאת שליש לפני ר"ה היינו לדין אבל לרש"י בהשרשה לחוד סגי,

אמתני' משום דסבר דהולכין אחר גמ"פ ולא הו' עשויין פרכין, א"כ הדין נותן דמודה שמואל לענין שביעית דאזלינן בתר השרשה דהא מקרא יליף לה כמש"כ תו' לעיל ד"ה מתוך, אבל הר"מ פ"ד מה' שמיטה הי"א כתב דגם לענין שביעית הולכין בהם אחר גמ"פ ומשמע לי' דשמואל פליג גם בשביעית, ואשכחן סברא דעשויין פרכין לענין עיקר הדין לק' ט"ו ב' דאמר כעין ב' ברכות כו', מיהו הכא דפריך ויצבור כו' משמע דמשום תיקון העולם לחוד, וצ"ל דשמואל פליג גם אדרשא דספרי.

שם תוד"ה אחר, ותימא שמואל דאמר כמאן, וכבר כתב רש"י דלמדנו דאשכח שמואל תנא דפליג וכה"ג עירובין ס' א' ע"י"ש בתוד"ה גמרא.

שם י"ד ב' תוד"ה ולשביעית, ומיהו קשה מאתרוג דבסמוך כו' קדם ט"ו דאיך שבט משום כו' נהג בו שני עישורין, ומשמע דלת"ק משום דמספקא לי' אי כבי"ש אי כב"ה נהג בו ב' עישורין אלמא כו' ונשמט כאן מתיבת ב' עישורין עד תיבת ב' עישורין והמעתיק התחיל בתיבת ומשמע בטעות וחזר לראשונה, וכונתם דמשמע דר' חנינא לא ניחא לי' למימר דריב"ר ותי"ק יפלו היך היה מעשה דאל"כ יאמר כרבינא, וא"כ ע"כ לת"ק בהאי אתרוג לב"ש מ"ש משום דנלקט ברביעית אע"ג דנגמר בשלישית, מיהו בתו' סוכה ל"ט ג"כ הגיר' כמו כאן ואפשר שהועתקו זה מזה תוכנם.

{נדפס מעשרות ס' כ"א סק"ז}

שביעית סימן ז' סק"ח כתבנו להגיה דברי תו' ר"ה י"ד ב' ואין צורך להגיה דאפשר לפרש דבריהם כן כמו שהם לפנינו וצ"ל ומשמע משום דמספקא כו' אי בתר לקיטה כר"ג כו' ר"ל ומשמע דבתר לקיטה ממש אלמא דאזלינן בתר לקיטה אע"ג דנגמר מכבר וחוזרין ומפרשין מהיכן משמע כן דהרי חנט בשבט של שנה שעברה וא"כ ע"כ נגמר קדם אחד בשבט של שנה שלישית אלא הלקיטה היתה באחד בשבט ועיקר כונתם דמוכח כן מת"ק דאמר דנהג ב' עישורין משום ב"ש ובי"ה אלמא דאזלינן בתר לקיטה ממש ות"ק וריב"ר לא פליגי איך היה המעשה וכדאמר בהדיא בגמ' ובדין הוא דאפי' קדם לכן ומעשה שהיה כך היה א"כ מודה ר"י דמעשה היה שנלקט באחד בשבט ואם נלקט דתי"ק היינו נגמר א"כ נגמר באחד בשבט א"כ ע"כ לא נחנט קדם ט"ו בשבט של שנה שני' וע"כ מוכח כתי"ק דלא כריב"ר ואיך יתכן דמודה ריב"ר דמעשה שהיה כך היה ואפ"ה קאמר דנהג ב' עישורין משום דמספקא ליה כר"א או כר"ג אלא ע"כ דלקיטה היינו לקיטה ממש, ושם כתבנו לדייק דלא פליג ריב"ר את"ק לר' חנינא מדלא אמר כרבינא, וא"צ לזה דהא בהדיא אמר מעשה שהיה כך היה.

{ע"כ נדפס שם}

ט' ט"ו א' יד הכל ממשמשין בו כו', רש"י פירש דלא שייך למפטר ממעשר משום שביעית כיון דאין שביעית נוהג בו ואינו הפקר, ולפ"ז קשה הא דמשני תנאי היא דהא לא אשכחן תנא דפליג אר"ש בהאי סברא דיד הכל ממשמשין, ולפיכך פ"י בתו' דאי אזלינן לענין מעשר בתר לקיטה בדין הוא למפטר הנכנס לשביעית אף שאין בו קדושת שביעית דלא אמרה תורה תרומה ומעשר בשנת שביעית בכל אופן דנהי דעיקר הפטור הוא משום דלא שייך מעשר בפירות שביעית דהפקירא נינהו מ"מ כיון דיצא מזה שאין שנת השביעית ראוי' לגדל פירות פטורה שנה זו אף אם ימצא מקרה יחידי כמו אתרוג ששית הנכנס לשביעית, וראי' מדלא אמרה תורה באיזה מעשר ינהגו בשביעית, ועי' לק' ס' ט' ס"ק י"ח [ואי פירות אילן דרבנן י"ל בפשיטות דלא תיקנו בששית הנכנס לשביעית אי אזלינן בתר לקיטה] וצ"ל דס"ל דשביעית בזה"ז דאורייתא או דמעשר נמי דרבנן אבל אי מעשר דאורייתא ושביעית דרבנן לא שייך למפטר"י משום שביעית וצ"ע.

כתבו דבאתרוג כיון שהוא מוסיף והולך הולכין בו אחר לקיטה ממש, ומבואר מכל זה דגמ"פ דשמואל היינו שאינו משביח עוד בגידולו, ויש לתמוה לפ"ז במש"כ הראב"ד פ"א מה' מ"ש הי"א דגמ"פ דשמואל היינו הבאת שליש דא"כ היינו כתבואה וזיתים, וגם בר"מ שם מבואר דפול המצרי הולכין בו אחר הבאת שליש, ונראה דס"ל דאורז ודוחן אי לאו דעשויין פרכין היה דינן בתר שליש וכדתניא בתוס' בפ"ב דשביעית התבואה והקטניות שהביאו שליש כו' ודין קטניות כתבואה ולא כירק [וצ"ע למה פרש"י ותו' דהיה ראוי דינן כירק] וכ"פ הר"מ פ"א מה' מ"ש הי"ב, ולפ"ז לרבנן דרש"י פול המצרי כקטניות ואזיל בתר שליש, ולפ"ז הא דאמר שמואל הכל הולך אחר גמ"פ וכן הא דאמר דהלכה כרש"י צובר גורנו עיקרו לאשמעינן באורז ודוחן דלא אזלינן בתר השרשה אלא בתר גמ"פ והיינו גמר ממש דאין הבאת שליש שוה בהן וכמש"כ הר"ש פ"ב דשביעית, ובפול המצרי סבר כרבנן דרש"י דאזלינן בתר שליש דחשיב לי' גומר שליש בב"א, והא דאמר הכל הולך אחר גמ"פ היינו באורז גמר ממש ובוזה איירי שמואל אלא כיון דאמר שמואל הלכה כרש"י שמעינן דס"ל כרבנן דהא הוא לית לי' בילה, וגם אי הוי ס"ל כרש"י דפול המצרי מקרי פרכין פרכין היה קובע עונתן גמ"פ ולא השרשה וכיון דפסק הלכתא כרש"י לאו מטעמי' ע"כ כרבנן ס"ל דלא חשיבי להו כעשוי פרכין פרכין וממילא אזלינן בהו בתר שליש כשאר קטניות, וכונת הראב"ד דקיי"ל כשמואל ולא כרש"י וממילא בעינן הבאת שליש ולא סגי בהשרשה.

ז' ר"ה י"ד ב' תוד"ה ולשביעית, עי' לעיל סק"ה, מיהו יש לעי' הא הך דכל הספחים מותרין ר"ש קאמר לה, ור"ש ס"ל כתנא דהאורז דאמר שם אף אפונין הגמלונין כיו"ב, א"כ ע"כ אזיל בתר לקיטה ממש, וי"ל דבאמת בהני דגמ"פ מביאה לידי לקיטה אזלינן בתר גמ"פ אלא בהני דמשתהו עד שיתבישו ואין לקיטתן בשעת גמ"פ אין גמ"פ חשיבי עד לקיטה ממש, ושמואל סבר דבכולהו אזלינן בתר גמ"פ, וכן נראה מדבריהם לעיל י"ד א' ד"ה הו"א, שהקשו לימא הלכה כרבנן, ולכאורה הלא רבנן ס"ל בתר לקיטה ושמואל סבר בתר גמ"פ, אלא בפול המצרי אין חילוק בין רבנן להא דשמואל דכיון דרבנן ס"ל דפול המצרי בתר לקיטה ע"כ חשיבא להו כנלקטין בגמ"פ וא"כ אזלינן בתר גמ"פ גם לרבנן, מיהו למה דמבואר בירו' לרבנן אזלינן בפול המצרי בתר שליש כשאר קטניות, וקושיתם ותירוצם יתכן גם אי שמואל ורבנן אזלו בתר שליש.

שם י"ד א' תוד"ה ופול המצרי, שזרעו לירק כו', וכ"כ הר"ש, וצ"ע מנ"ל דהך מתני' רש"י קתני לה דלמא רבנן קתנו לה, דאפי' זרעו לזרעים אזלינן בתר לקיטה, מיהו למאי דמבואר בירו' ובר"מ דפול המצרי שזרע לזרעים אזלינן בתר שליש וכמש"כ סק"ו, ודאי מתני' בזרעו לירק איירי, דבזרעו לזרע בין לרבנן בין לרש"י אין נפקותא בין מנע ממנו מים ללא מנע.

ומשמע דמנע ממנו מים מהני אפי' לא חשב עליו לזרעים דומיא דבצלים הסריסין, והא דאמר בירו' בשש מדות דזרעו לירק וחשב עליו לזרעים עד שימנע ממנו ג' עונות באמת כשמנע ממנו ג' עונות א"צ למחשבתו. וכ' רש"י דדוקא בהני מהני מניעת מים למיהוי דינו כזרעים אבל לא בשאר ירקות ור"ל דהני שפעמים מונעין מהן הן דומין קצת בטבען לזרעים וכאשר מנע מהן באמת יוצאין לדין גדילין על רוב מים.

ח' שם י"ג ב' תוד"ה ויצבור, אכתי תקשה לרש"י כו', אפשר דכיון דשמע דרבנן פליגי דאין בילה לעולם תו לא קשיא ויצבור דהוא מלתא דטורח טפי ועשוי ליכשל ולא התיר רש"י אלא במקרה שאירע אבל אין ראוי לתקן כן בתחלה.

שם בגמ' הכל הולך אחר גמ"פ, למש"כ תו' דשמואל פליג

מובן, שהראב"ד השיג על מש"כ הר"מ דאזלין בתר לקיטה לשביעית, ודעת הראב"ד שפטור מן השביעית דהא חייב במעשר, ודעת הראב"ד דאם נהוג שביעית ודאי פטור מן המעשר ור"י ור"ל ודאי לא ס"ל כרבותנו, וכ"ד תו' ר"ה ט"ו א' ד"ה בשלמא, ונראה לדינא דיש מקום להקל לענין שביעית בששית שנכנס לשביעית כדעת הראב"ד ורש"י ותוס', וכ"ד הגר"א ס"ק קצ"א, ואף לדעת רבותינו אינו אלא מדרבנן כמש"כ הר"ז"ה, אלא שנהגו להחמיר כהר"מ.

יא) ר"ש פ"ב דשביעית מ"ז קשה היכן מצינו הנך חילוקים כו', מדברי רבנו נלמד דחנטה דאמרו היינו סמדר

שבא תיכף אחר גמר חנטה וכמש"כ רש"י פסחים נ"ב ב' ד"ה דאמר, והיינו קדם עונת המעשרות, ונמצא לפ"ז ד' זמנים לענין מעשר ושביעית, אורז וחבריו בתר השרשה, אילן בתר חנטה, תבואה וזיתים בתר שליש, ירק בתר לקיטה, אבל לענין עונת המעשרות ר"ל שאם לקטן בקוטנן יהיו חייבין במעשר חד שיעורא בכולן שיהיו חשובין פרי ובזה חלוקין המינין ומפרש להו התנא פ"ק דמעשרות, וכ' ר"ש דכל הני שיעורי אפשר דהוא שליש אלא דלא אמר בהו שליש מפני שיש להן היכרא וסימן שנה לן התנא צורתן וסימניהו.

והנה שיעור עונת המעשרות הוא לכאורה מלתא דתליא בסברא, אבל הילוך בתר זמן מיוחד להפרשת מע"ש או מ"ע וכן לענין שביעית הוא מקראי, אורז בתר השרשה יליף בספרי כמש"כ הר"ש, תבואה וזיתים בתר שליש יליף ר"ה י"ג א', אילן בתר חנטה כ' ר"ש כיון דילפינן דט"ו בשבט הוי ר"ה לאילנות דדרשינן שם י' א' פעמים שברביעית ואסורה משום ערלה, למדנו דהולכין אחר שנה של פירות וקבעו ט"ו בשבט שיצאו רוב גשמי שנה כדאמר שם י"ד א', ורוב האילנות חונטין בב"א עד ט"ו בשבט אבל אין הבאת שליש בב"א [אפשר דאין רגילין האילנות להביא שליש לפני ט"ו בשבט ואי אפשר למחשב ט"ו בשבט גמר שנה העברה אבל אפשר להם לחנוט] וירק בתר לקיטה מקראי שם, והנה קשה לפ"ז הא דאמר ר"ה י"ב ב' תנן התם כו' התבואה והזיתים משיביאו שליש מנה"מ כו' למה צריך קרא להני יותר מכל השיעורים דתנן התם, ועוד דמסיק דילפינן משביעית שאם הביא שליש קדם שביעית אין שביעית נוהג בו, ומאי ראי' משביעית הלא באורז דאזלין בתר השרשה, ובאילנות דאזלין בתר חנטה, נמי עונת המעשרות מאוחר, וא"כ י"ל דתבואה וזיתים נמי אע"ג דאזיל בתר שליש לענין שביעית עונת המעשר שלהן מאוחר, וגם י"ל איפכא דעוה"מ קדום אע"ג דלענין שביעית בעינן שליש דה"נ אשכחן בירק דבשביעית בתר לקיטה, ותירץ ר"ש דבאמת הוי פירי בסברא קדם הבאת שליש שהרי לענין חמץ הוי פירי קדם שליש ויליף משביעית דלא חשיב פירי עד שליש אע"ג דשביעית פעמים אזלין בתר לקיטה זה אינו בשיעור פירי אבל לענין שיעור פירי שביעית ומעשרות שוין, ואדרבה פעמים שביעית סגי בכל דהו דהיינו חנטה ומ"מ בתבואה וזיתים בעינן שליש, מיהו יש לעי' למה לא יליף מעשר משביעית לחייב סמדר כמו לענין שביעית שהרי חשיב אוכל לר' יוסי כדאמר פסחים נ"ב ב' ובשאר אילנות גם רבנן מודים כדאמר התם, ואי משום דבעינן שזורעו ומצמיח כדאמר סוכה ל"ו א' א"כ תבואה וזיתים נמי דהא משמע דאינו מצמיח קדם שליש כמש"כ ר"ש מהירור.

יב) אמנם דעת הר"מ פ"א מה' מ"ש ופ"ד מה' שמיטה דחנטה דהוזכרה היינו עונת המעשרות המוזכר פ"ק דשביעית שהוא תחלת הפרי אחר חנטה, ונראה דהר"מ נמי ס"ל כהר"ש בתירוץ הב' דכל הני שיעורין הוא שליש וכמש"כ בפ"ב מה' מ"ע ה"ז, דפירות האילן לענין מ"ע שיעורן שליש ואין מקום לחלק בין מ"ע למעשר, וכ"מ בירו' שביעית פ"ה ה"א דפריך שם והן מטילות שאור אחר ר"ה כו' ופי' הגר"א דהיינו שליש, וכ"מ קדושין ס"ב ב' דאמר פירות ערוגה זו כו' לכשיביאו שליש כו' וכ"ה ברי"מ פ"ה

והא דפריך אביי לרבה שיתחייב במעשר היינו לר"א, וקשה למה יעשו כר"א הלא שמותי הוא וקיי"ל כר"ג, ואף דלריב"ז נסתפק בזה ר"ע הלא קיי"ל כת"ק, וע"כ צ"ל דסבר דראוי להחמיר מדרבנן כמו שהחמירו רבותנו באושא לענין ביעור וכמש"כ ר"ז"ה, והר"ז"ה גרס באמת בשביעית היוצאה לשמינית חייב במעשר משום חומרא ופריך כי היכי דמחמיר ביוצאה לשמינית משום לקיטה ה"נ ראוי להחמיר בששית הנכנס לשביעית אף שמעיקר הדין אזלין בתר לקיטה למעשר ומשני דיד הכל ממשמש בו לא ראו חכמים להחמיר ורש"י פ"י משום שאי אפשר ל' לשמרו וקשה אם הוא פרדס שמור מאי ואפשר דלישנא בעלמא הוא כיון דבשביעית הפקר והכל יודעין שפטור ממעשר אין מקום להחמיר שכל חומרות חז"ל הוא כדי לעשות משמרת וסייג והכא אין מכשול יוצא אם נעמידהו על עיקר הדין.

ופריך מהא דר"ש וס"ד דר"ש נמי מעיקר הדין אזיל בתר לקיטה למעשר ובתר חנטה לשביעית אלא דמ"מ פטר ל' לששית הנכנס לשביעית ממעשר ולא מחמיר עלי' מדרבנן משום יד הכל ממשמשין, וגם פטר שביעית היוצא לשמינית מביעור משום איזה טעם, ומשני דתנאי היא דר"ש סבר באמת שאין חנטה מכרעת באתרוג כיון שגדל על כל מים, ואין לקיטה מכרעת משום שהוא אילן ויש בו נטיית חנטה, והלכך ס"ל דששית הנכנס לשביעית אין ראוי לחייבו בקדושת שביעית כיון שכבר נחנט בששית ויש בו זכות הפטור, וגם אין לחייבו במעשר כיון שיש בו ממה שראוי לילך אחר לקיטה למפטרי' כפירות שביעית וכן בשביעית הנכנס לשמינית, אבל ר"ג ור"א לא ס"ל כן אלא חנטה מכרעת לענין שביעית ולקיטה מכרעת לענין מעשר, והלכך ס"ל לר"ה דראוי להחמיר בששית הנכנס [לשביעית] למזיל בתר חנטה למעשר מדרבנן כמו לענין שביעית מה"ת ורבה לא ס"ל להחמיר ותנאי דמיתא עיקרו הא דר' יוסי והיינו מתני' דבכורים וכמש"כ תו'.

והא דנמנו באושא בתר לקיטה בין למעשר בין לשביעית פ"י הר"ז"ה בשם ר"מ [דנראה דהוא רמב"י רבן] דהיינו בששית הנכנס לשביעית אבל שביעית הנכנס לשמינית להקל לא, ולפ"ז ליתא הא דמיתא תנאי מהאי ברייתא דהכא חזינן דגם רבותנו באושא החמירו לענין ביעור מדרבנן וזה דלא כר"ש דאזיל בתרויהו לקולא, ונהי דרבה ור"ה לא ס"ל להחמיר לענין ביעור מ"מ לענין מעשר ראוי להחמיר.

ל) שם בגמ' ר"י ור"ל דאמרי תרויהו כו' לעולם ששית, רש"י פ"י דהאי לעולם ששית הוא כלעולם ששית דר"ה לעיל ופטור מן הביעור, וכן פ"י הראב"ד פ"א מה' מ"ש, ולפ"ז נראה דלא קיי"ל כהא דרבותנו באושא כיון דכולהו אמוראי לא ס"ל הכי, ואף דר"י אית ל' הלכה כסתם משנה וסתם מתני' דסוכה ל"ט א' כרבותנו ר"י כסתמא דמתני' דבכורים ס"ל דקתני שוה לאילן לשביעית.

אבל הר"מ פסק כרבותנו ומפרש דליכא מאן דפליג עליהו שהחמירו מדרבנן לנהוג שביעית בששית הנכנס לשביעית ואע"ג דאמר סוכה מ' א' הוא דאמר כהאי תנא אין מוכרע דאיכא דפליג, והני אמוראי מחייבי במעשר אע"ג דנהוג שביעית, מיהו ע"כ תנאי פליגי דהא רבה אמר בהדיא דפטור מן הביעור, ומשמע דמפרש דר"י ור"ל קאו אף אחר תקנת רבותנו ולי' לעולם אע"ג דנהוג שביעית, ודין שביעית שיצא לשמינית לא הביא הר"מ דהוא בכלל שאר אילנות.

ומרן ז"ל בפ"ד מה"ש הי"ב כ' דהר"מ מספקא ל' אי נהוג מעשר ולא שביעית כר"ג וה' זקנים או נהוג שביעית ולא מעשר, ולא מסתבר דאי ר"י ור"ל לא חשו למשנת סוכה וחייבו במעשר ופטור משביעית ודאי כן הלכה, אלא נראה דרבותנו לחומרא ולא לקולא וכמש"כ הר"ז"ה, וכ"כ הגר"א סי' של"א ס"ק קצ"א, ולי' הכ"מ פ"א מה' מ"ש ה"ו אינו

כדאמר ר"ה י"ב ב' משתצמח לזרעים וי"ל דבאוכל גמור לא בעינן מצמיח, מיהו יש לעי' למה צריך קרא בתבואה וזיתים בגמ' שם תיפוק ל' משום דדרשינן תבואת זרעך ואפשר דרבנן לא דרשי והא דתלתין סימנא בעלמא, אבל בר"מ פ"ב מה' מעשר משמע דאית לן טעם זה, ובר"מ שם כ' באתרוגין ותפוחין משיעגילו, ומשמע דאפי' סמדר, ואע"ג דבסוכה שם פליגי בבוסר אפשר דלמאי דמסיק דאתרוג לענין מצוה שאני לענין מעשר גם סמדר חייב, [עי' מעשרות סי' א' באורך].

{נדפס בהוספות שביעית, סוף פרה סי' כ"ח}
יש לעי' לדעת הר"מ פ"ד הי"א דאורז שנגמר בשביעית אסור משום ספיחין למה ממרס באורז כמשי"כ הר"מ פ"א ה"טו ואפשר דאירי בספיחין של ד' שדות א"נ מכזיב ועד הנהר, א"נ ביוצאין משביעית לשמינית, ואינו חייב לעוקרן כדן ספיחין הרכין כיון שהולכין בהן אחר גמר פירי וגמין יהי בשמינית וצ"ע.

{ע"כ נדפס שם}
ג) נראה דלענין שביעית אף באילנות שנה שלהן ר"ה ולא ט"ו בשבט, דדוקא לענין מעשר אפשר למיהב שנה של גידול פירות אבל שביעית כשם שאיסור חרישה וזריעה מר"ה עד ר"ה כך כל קדושת שביעית בשנה השביעית תליא, והלכך פירות שחנטו באחד בתשרי של שביעית נוהג בהן שביעית ואותן שחנטו באחד בתשרי בשמינית מותרין, וראי' לזה מהא דאמר סוכה ל"ט ב' דאתרוג הנלקט בתחלת שביעית קדם חג הסוכות אסור משום שביעית דאזיל בתר לקיטה אע"ג דלענין מעשר הנלקט קדם ט"ו שבט מתעשר לשעבר כדאמר ר"ה ט"ו א', וכן בלולב אמר שם של ששית הנכנס בשביעית וכמו שפרש"י שם דמר"ה עד סוכות לא נגמר, אבל של שביעית קדם ט"ו שבט אסור, וכ"ה בהדיא בר"מ פ"ד מה' שמטה ה"ט שכי' באחד בתשרי ר"ה לשמטה כו' פירות האילן והגיעו לעונת המעשרות קדם ר"ה וכבר כתב רבנו פ"א מה' מ"ש ה"ב דכ"מ שנאמר ר"ה סתם הוא אחד בתשרי וכ"מ שאילנות הולכין אחר ט"ו בשבט כ' הר"מ בהדיא כמבואר בלי' רבנו פ"א מה' מ"ש, וממקומו הוא מוכרע שכי' באחד בתשרי ר"ה לשמטה ור"ל שכל דיני שמטה בשנת השמטה תליא ור"ה שלה אחד בתשרי, וכ"כ רבנו בסמוך הי"ג בפירות שביעית הנכנסין לשמינית שאם הגיעו לעוהמ"ע קדם ר"ה מותרין, ובגליון כתוב בשם של"ה דהר"מ שנה שלהן קאמר ושל ששית הנכנסין לשביעית אם חנטו קדם ט"ו בשבט מותרין, ושל שביעית שיצאו לשמינית אם חנטו קדם ט"ו בשבט אסורין והוא תמוה מאד, [ומיהו הר"ש פ"ב דשביעית מ"ה הביא ל' הת"כ פירותי אסורין עד ט"ו בשבט אבל הדבר תמוה והגר"א ז"ל בהגהותיו מחק ג' תיבות אחרונות אלו בת"כ, שו"ר בפר"ח ר"ה ט"ו ב' כתב ג"כ דאם חנט קדם ט"ו בשבט בשביעית הרי הן כששית, וע"כ צריך לחלק לדעתם בין אתרוג לאילן דאזלינן בו בתר חנטה, דאע"ג דבאתרוג שנתו ר"ה לענין שביעית, בשאר אילנות כיון דזה שחנט קדם ט"ו בשבט עיקר חנטו ממין של שנה העברה וכמשי"כ רש"י ותו' ר"ה י"ד א' שנתו ט"ו בשבט אף לענין שביעית, ול' הגמ' סוכה ל"ט ב' לולב ששית הנכנס לשביעית לא שביעית לענין הדין קאמר אלא קרי ל' שביעית שכבר הוא שביעית לענין עבודת קרקע ושאר דברים אבל לענין דין אילנות עדיין אין שביעית עד ט"ו בשבט, אבל אין כן דעת רש"י סוכה שם].

ביר' פ"ק דר"ה חד אמר כבר יצאו רוב גשמי שנה כו' וחורנה אמר עד כאן הן חיינן ממי שנה שנה שנה נראה דר"ל דעד ט"ו בשבט עדיין מעורב בו כח המים משנה שעברה אבל ודאי אהני בו גשמי שנה הבאה, ור"ל דלפיכך קבעו חכמים שנתן בט"ו בשבט דביום זה מתחיל עיקר חיותן משנה הבאה ויום זה מחליף בהן את השנה, ור"א לא פסיקא ל' דיום זה מגביל בין חיות העבר לחיות דלהבא

מה"ת ה"ט, ולפ"ז הא דיליף מקרא שליש הוא בין בתבואה בין בשאר אילנות דהכל שיעור אחד אלא באילנות קרו להו חנטה ששיעורן מסומן אחר חנטה וכמשי"כ ר"ש בהא דלא הזכירו בגמ' ענבים, [ועוד דבאתרוגים ותפוחים הולכין אחר חנטה ממש, ולמשי"כ ר"ש גם תבואה וזיתים סמדר דידהו חשיב כסמדר דאתרוגין ותפוחים אלא דיליף מקרא דבעינן שליש] והנה לדעת הר"מ דין מע"ש ומ"ע ושביעית כדן פטור הקדש ונכרי דתלוי בעונת המעשרות, וה"נ בהגיע לעוה"מ בשנה שני' נתחייב במ"ש ואם הגיע בשנה ששית פטור מן השביעית, [ואע"ג דשביעית נהגא קדם עוהמ"ע וכדתנן פ"ד מ"י מאימתי אין קוצצין האילן, ואינו מדין מאכל בהמה מדאסור לקוף עיקר הפרי משיגיע לעוהמ"ע, תדע דהא איבעי לן בירו' אי מותר מלוגמא קדם שיגיע לעוהמ"ע].

ולדעת הר"מ זיתים וענבים נמי שנתן ט"ו בשבט דהא שליש וחנטה כולהו שיעורי דעוה"מ הוא וכי היכי דבשאר אילנות אזלינן בתר ט"ו בשבט ה"נ בזיתים וגפנים, אבל לפר"ש דחנטה הוא בט"ו בשבט אבל לא עוהמ"ע א"כ הדין נותן דזיתים וענבים דאזלינן בהו בתר שליש שנתן ר"ה, ובגמ' ט"ו ב' אמר כגון זיתים ולפי' הר"מ ניחא דהיינו שליש היינו חנטה, אבל התו' דאזלי בשיטת ר"ש לעיל י"ב ב' ד"ה התבואה, כתבו דלאו דוקא נקט זיתים דת"ק נמי מודה בהו דלא מהני חנטה קדם ט"ו בשבט, ומדלא הזכירו דאזלינן בהו בתר ר"ה ולא בתר ט"ו בשבט משמע דגם בזיתים שנתן ט"ו בשבט, וכן נראה דהא סתמא תנן ט"ו בשבט ר"ה לאילנות, ואע"ג דעיקר קביעות ט"ו בשבט הוא ע"י סיבת החניטה לפר"ש, מ"מ הוא שנה קבועה לכל מילי, והרי גם באתרוג דאזלינן בתר לקיטה מ"מ ר"ה שלו שבט כדאמר ט"ו א'.

ויש לעי' במשי"כ הר"ש דבט"ו בשבט חונטין, ולכאורה זמן החניטה בניסן וכדאמר ר"ה י"א א' דאית בי' זיווא לאילני כו', ובלי' רש"י שם י"ב ב' ד"ה מנא, משמע דהגשמים שעד ט"ו בשבט נתנו באילן השרף והכח לחנוט, והלכך החניטה שעד ט"ו בשבט הוא משנה עברה, ויש לעי' לדעת הר"מ הא כתיב התאנה חנטה פגיה וגו', ועי' רש"י ב"ק נ"ט א' ד"ה סמדר, וד"ה אבל, וי"ל דמ"מ חנטה שאמרו חכמים היינו עוהמ"ע, והא דאמר בירו' שקלים פ"ג לא הלכו בו אחר חנטה ולא אחר שליש י"ל דחנט אתרוגים ותפוחים קאמר אבל שאר דברים לא מחשב חנט דידהו עד עוהמ"ע, והא דאמר בירו' שביעית פ"ה ה"א הביא שליש לפני ר"ה היינו חנטה וס"ל כתמן אמרין דלעיל שם, מיהו תימא דאמר התם חרובין שלשולן הוא חנטן והיינו קדם לעוהמ"ע כמבואר במשנה שביעית פ"ה מ"י, ומשמע שם דשלשול כעין בוסר, ועי' ס"ק י"ט.

ולענין הלכה כבר הכריע בשו"ע סי' של"א סעי' קכ"ה כהר"מ.
והנה תנן פ"ק דמעשרות דאתרוגין ותפוחין חייבין בקוטנן ומשמע סוכה ל"ו א' דהיינו בוסר והטעם משום דתחלתו אוכל, ומסתבר להו לחכמים בהני שהן אוכלין בתחלתן טפי, דלא ילפינן בהו שליש, ונראה דה"ה לשביעית ולמעשר, ושיעור האתרוג בקוטנו לא נתפרש, ורש"י סוכה שם כ' כפול, וכמו בוסר דענבים פסחים נ"ג א' ובתו' שם כתבו דבאתרוג בעינן שיעור טפי, ומיהו בכזית ודאי סגי כדאמר ר"ה ט"ו ב', ובתו' שם י"ד ב' כתבו דאפשר דכזית לאו דוקא, ואפשר דזו שיעור חנטה דהיינו סמדר לדעת תו', והר"מ כ' בפ"ד מה' שמיטה דסגי בכפול, [ולמשי"כ מעשרות סי' א' עוהמ"ע באתרוג הוא לכו"ע פחות מבוסר ולדעת הר"מ משיעגיל, והלכך סגי כפול, רק לענין אתרוג של מצוה אפשר דבעינן בוסר דוקא משום הדר והלכך יהבו רש"י ותו' שיעורא בבוסר].

ויש לעי' למה מחייבי חכמים באתרוג בקוטנו הלא גם חכמים אית להו דבעינן שזורעין ומצמיח בתלתין

בב' סאין, דא"כ ודאי אם הוא דבר שיש בילה כמו יין ושמן מפריש לפי חשבון ויאמר דחלק המעשר שהוא מפירות שני יהי מעשר על השני והשלישית על השלישית וכמשי"כ תו' ר"ה י"ג ב' ד"ה ויצבור, ואם הוא יבש לרשי"ש דאית לי בילה שם מעשר לפי חשבון ולרבנן אין לו תקנה אלא א"כ מפריש עליו ממקום אחר, דהא טבל אינו בטל כדאמר מנחות ל"א א', ועוד שמעשר שהוא מפריש אינו יודע שיש בו שיעור מעשר של הרוב, ומיעוט שהוא בטל אינו נהפך להיות נידון כהרוב, שאין ביטול אלא לפטור ולא לחייב, כדאמר נדרים נ"ט א' היתר שבהן להיכן הלך, ואפי' מאן דפליג התם אינו אלא משום דגידול אפי' בדבר שאין זרעו כלה מבלבל זרעי' והוי הראשון נמי כפנים חדשות, ואי היה הדין בכל תערובות דההיתר מתחייב לא הוי מקשי מידי, וכן מוכח ר"ה שם דמשני דרבנן לית להו בילה והלא אין מצוי שיהא מחצה על מחצה ואיכא רובא של אחד וברובו של אחד לא פליגי רש"י ורבנן דהרי הכל נידון אחר הרוב אלא ע"כ דברוב של אחד נמי פליגי, ובחלה פ"ג מ"ט תנן זיתי מסיק שנתערבו עם זיתי ניקוף כו' אם יש לו פרנסה ממק"א מוציא לפי חשבון ופרי"ש דזיתי מסיק רובא.

אלא מתני' דמכשירין בשימש באוצר מזה ומזה ועכשו אינו יודע קופה זו אם היא שני' או שלישית וכל המשניות דלעיל שם בהכי איירי, [אמנם בפ"י הרא"ש במשנה שם ל"מ הכי וצ"ע] ובהא אזלינן בתר רוב, ובמחצה על מחצה נראה דצריך להפריש על תנאי שאם צריך מ"ש יהי מ"ש ואם צריך מ"ע יהי מ"ע, או יאמר יהי מעשר כפי הצורך של תבואה זו, אבל אם אמר בהדיא מ"ש לא תיקן כלום דדלמא צריך מ"ע, וע"כ כונת הר"מ נמי הכי הוא, אלא שהמעשר ינהוג בו דין מ"ש, אבל קשה למה לא יתן לעניים מספק כמשי"כ רבנו לעיל ה"ז, וצ"ל דבספיקא דדינא דיינינן לחומרא כדאמר חולין קל"ד א' צדק משלך אבל ספק תערובות דיינינן הממעי"ה כיון דלא נתחייב בודאי במ"ע, אבל דעת הראב"ד והר"ש והרא"ש והרע"ב דגם בספק תערובות צריך ליתן מספק, וכ"ד הגר"א סי' של"א ס"ק קצ"ד.

ודברי הר"ק ז"ל שהביא בכ"מ סתומין וע"כ כונתו כמשי"כ דמודה הר"מ שמתנה שיהי' זה המעשר שצריך, אלא דאינו חייב ליתן לעני.

והא דס"ל לחכמים מכשירין פ"ב מ"י באוצר שישראל ונכרים מטילין לתוכו אפי' כולן עכו"ם וישראל אחד דמאי וא"צ ליתן מספק י"ל דשאי"ה שהוא מדרבנן וכמשי"כ סי' א' ס"ק כ"ט, וכן במפקיד אצל נכרי בכורות י"א ב' דס"ל לר"ש דא"צ ליתן נמי משום שהוא מדרבנן, מיהו להר"מ שמפרש לה קדם מירוח וכמשי"כ סי' א', הו"ל דאורייתא, י"ל שאין אנו חייבין להחזיק שהחליף, מיהו קשה דרבנן שם מחייבין ליתן וכבר הקשו כן בירו' פ"ג דדמאי, ועי' משי"כ דמאי סי' ח' סק"ו.

טז) דינים העולים, תבואה וקטניות [וזיתים וענבים נמי אזלינן בתר שליש אבל שנתן ט"ו בשבט] שנכנסו משני' לשלישית אם הביאו שליש קדם ר"ה מעשר מ"ש, ואם הוא ספק אם הביאו שליש מתנה שיהא מ"ש או מ"ע כפי חיובם, ולדעת הר"מ א"צ לחלק לעניים ולדעת ש"פ צריך לחלק לעניים, ולזה הסכים הגר"א.

פירות האילן אם הגיעו לעוהמ"ע בשני' מ"ש, ולדעת תו' ור"ש אם היה סמדר [ואפשר דשיעורו בוסר ע"י לעיל ס"ק י"ב] בשני' מ"ש, ושלישית מתחלת ט"ו בשבט, וכל שהגיע לעוהמ"ע קדם ט"ו בשבט מ"ש.

אורז ודוחן ופרגין ושומשמין אם נגמרו גידולן קדם ר"ה של שלישית ואינן משתבחין ע"י קרקע מ"ש, ואם עדיין משתבחין במחורב מ"ע, [זה לדעת תו' אבל לדעת הר"מ אפשר דתליא בנגמר]. פול המצרי כשאר קטניות והולכין אחר שליש.

אלא דיום זה נגמר בו רוב גשמי שנה, ור"ז סבר דזה לא מספיק אלא שהוא מגביל בין חיותן.

אבל לא יתכן לפרש דלר"ז שנתן תשרי אלא דאזלינן בתר לחלוף שרפן וכל שיש בהן כדי לחנוט קדם שיבואו גשמי שנה הבאה נדונין לשנה שעברה דא"כ לא שייך למחשב ט"ו בשבט ר"ה לאילנות, ועוד דא"כ ראוי למיזיל בתר תקופה ובנתעברה שנה אין זה שבט, ובגמ' ט"ו א' מסקינן דאזלינן בתר רוב שנים, ועוד דהא גם באתרוג ר"ה שלו ט"ו בשבט, אלמא דעיקר השנה הוא משבט לשבט.

יד) הר"ה ר"ה ט"ו א' גרס של שביעית שנכנס לשמינית חייב במעשר וחייב בביעור, ולכאורה אין מקום להחמיר באתרוג של שביעית הנכנס לשמינית לענין מעשר אפי' בירק דאזלינן בתר לקיטה לכל דבר, דהא כבר היה הפקר בשביעית והפקיר שדהו וחזר וזכה בה פטורה מן המעשר כדאמר ב"ק כ"ח א', ומשמע דעת הר"ה דכיון דנלקט בשמינית דיינינן לי' למפרע כאינו קדוש בקדושת שביעית ולא היה הפקר כלל, א"נ החמירו חכמים במעשר כיון שאינו נוהג בו דין שביעית בשאר דברים, והחמירו גם באתרוג אע"ג דנוהג בו שביעית מ"מ כיון דיש בו מהשתוות לירק דינו כירק לחומרא, מיהו גי' רש"י ותו' אינו כן וכן בר"מ לא הוזכר דשביעית הנכנס לשמינית יהא חייב במעשר.

ומיהו בששית הנכנס לשביעית אע"ג דאנו מחמירין כרבותנו דנוהג בו שביעית מ"מ חייב במעשר לדעת הר"מ, ולא פטרינן משום הפקר כיון שאין ההפקר אלא משום חומרא, ודיינינן לי' כספק, ואע"ג שאין הוא רשאי לעכב על מי שבא לזכות דהוי ספק איסורא מ"מ אין אחר רשאי לזכות מספק וצ"ע.

טו) ר"מ פ"א מה' מ"ש ה"ז האביונות של צלף כו' ונלקטו קדם ט"ו בשבט כו', אם היה בו ספק אילן שהולכין אחר חנטה א"כ מאי איריא שנלקטו קדם ט"ו אפי' אח"כ נמי כיון שהגיעו לעוהמ"ע קדם ט"ו בשבט מתעשרין לשעבר ואפי' לא הוציאו פרין כלל קדם ר"ה, ומשמע דצלף הוי כאתרוג דגדל על כל מים וכן משמע דאי גדל על מי גשמים לא הוי מספקא להו לב"ש ברכות ל"ו א' אי אילן הוא, דהא קרא כתיב והשקית ברגלך כגן הירק, אלא מספקא לן אי ר"ה שלו ט"ו בשבט כיון שטבעו חלוק משאר אילן שהרי מספקין בו בירק לב"ש ונהי דלבי"ה הוכרע שהוא אילן לענין ערלה וכלאים מ"מ ט"ו בשבט שהוא ענין מיוחד לפי טבע האילנות נסתפקו בו בירו' ולא הכריעו בו, וזרעים שכי' רבנו היינו דזרעים ר"ה שלהן אחד בתשרי, ודברי הראב"ד ז"ל צ"ע שלא יתכן דהירו' לב"ש קאמר, ומשי"כ הכ"מ דהחמירו כב"ש במעשר כיון שאין הפסד בדבר לא מצינו כיו"ב שנחמיר כב"ש, ועוד הלא יש הפסד שהרי הצריך רבנו למיתב לעניים, ואולי היתה גי' הר"א והכ"מ ונחנטו קדם ט"ו בשבט, ומספקא להו בזרעים שר"ה שלהן א' בתשרי, אבל שיעור עוהמ"ע שוה חנטה ושליש, וגם לפ"ז י"ל דשנתן של הצמחים הוא לפי טבען ויש מקום לספק בצלף אף שהוא אילן, ובלי הגר"א בירו' דבזרעים אזלינן בתר השרשה, וצ"ע שאינו אלא באלו שמנו חכמים ומשום שנכנסין משנה לחברתה ואולי גם צלף כן, ולפ"ז ניחא דאינו ענין לפלוגתא דב"ש וב"ה.

שם ה"י והוא שליקט ממנו לפני ר"ה, צ"ע דהא האי שליש היינו עוהמ"ע וקדם לכן אין חייב כלל במעשר, ועיקר דברי הר"מ א"א להולמם וכמשי"כ לעיל סק"ב, ונראה דיש ט"ס בדבריו ז"ל וכצ"ל מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו והוא שליקט ממנו לפני ר"ה אבל אם ליקט ממנו אחר ר"ה זרע מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו עישורו לא הביא שליש לפני ר"ה בין ירקו בין זרעו מתעשר להבא. שם ה"י פירות שנה שני' שנתערבו בפירות שלישית כו' הולכין אחר הרוב, אין כונת רבנו שנתערב סאה

והרי פול המצרי, ואפשר שמצוי בו יותר שיביא שליש קדם ר"ה, והלכך לא יהבו בגמ' דידן טעמא אלא לענין מעשר. ושמאל דאמר הכל הולך אחר גמ"פ ס"ל כן מסברא או משום דרשא דכל ששדה אחת חלוקה בהבאת שליש שיש פירות ממהרין לבוא שליש ויש מאחרין אין ראוי הבאת שליש לקבוע בו מעשר ושביעית אלא גמ"פ, ואין טעמ' משום עשוין פרכין, ודוקא באורז וחבריו אבל פול המצרי רוב השדות גומרין כל פירותיה השליש בב"א, והלכך לרבנן אזיל בו בתר שליש ורש"י חשיב ל"י כלא נגמר בב"א, וביר' למאי דבעי למימר טעמא דאורז משום שא"א לעמוד, לא פריך א"ה פול המצרי נמי, דשפיר ידע דפול המצרי רובו בב"א, אבל לענין ב' מעשרות בשנה אחת פריך פול המצרי נמי שמצוי בו גמר שליש אחר ר"ה.

(יח) יש לעי' כיון דרש"י אית ל' בילה אפי' יבש ביבש א"כ בעובדא דנתערב ל' טבל בחולין מנחות ל"א א' למה לא בלל ויעשר לפי חשבון ואין לומר דיפסיד את החולין שיהא התרומה שיעשה מעורב בהן, שהרי ע"כ איירי שכבר הורמה מהן תרומה שהרי אמר לו קח מן ע"ה וכמשי"כ המל"מ פ"ה מה"ת, וי"ל דאכתי כשיעשה תרומת מעשר יפסיד את המעשר, שיהא מדומע, [וכהא דתנן חלה פ"ג מ"ט ואם לאו מוציא תרומה ותרומ"ע לכל] ואפשר שלא הקיל למעשה נגד חבריו.

(יט) ירושלמי שביעית פ"ה ה"א, תמן אמרין אילן שחנט קדם ר"ה של עולם כו', משמע דאינהו סברי כר"נ ומפרשין מלתא דר"נ דלא אזיל בתר לקיטה אלא בתר חנטה אלא דסבר דאותן שעושין גורן אחד ר"ה שלהן אחד בתשרי, ופריך הרי חרובין חונטין קדם ר"ה ומתעשרין להבא, ומשני דשלשולן היא חנטן, ור' יוסא נמי ס"ל דר"נ בתר חנטה אזיל אלא ר"ה שלהן אחד בתשרי, אלא דס"ל דחנטה היינו עוהמ"ע שהוא שליש, ופריך דאנו נוהגין בתמרים שהביאו שליש אחר ר"ה לשעבר, וע"כ דחנט אינו שליש או שאנו נוהגין כרבנן ולא כר"נ ומסיק דמהא דר"נ ור"ל קאמר לה לתרץ קו' ר"ל דלעולם הלכה כר"נ אלא ר"נ לא אזיל בתר לקיטה אלא בתר חנטה דהיינו שליש אלא דר"ה שלו תשרי, ובאמת תמרים שהביאו שליש אחר ר"ה צריך לעשר להבא, וריב"א בשם שמואל ב"א ס"ל דגם לר"נ ט"ו בשבט ר"ה אלא דאזיל בתר לקיטה ומשנת בנות שוח דלא כר"נ ואנן קיי"ל דאזלינן לעולם בתר חנטה ובט"ו בשבט, וזה כגמ' דידן אלא שנהגו בחרובין כר"נ ולא מיחו בידן משום שהוא מדרבנן וכמשי"כ הראב"ד פ"א מה' מ"ש. ולהאמור נתישבו דברי הר"מ שפסק דחנטה היינו עוהמ"ע דאע"ג דרחב"פ ס"ל דשלשולן היא חנטן מ"מ ר' יוסא ושמאל ב"א ס"ל דחנטה היינו הבאת שליש [ע"י לעיל ס"ק י"ב] והא דאמר ביר' הרוצה לידע מתי חנטו מונה ק' יום למפרע, אפשר דר"י ס"ל דפגים היינו חנטה, א"נ לענין ערלה ולכו"ע, ועיקרו אתא לאשמעין דהא דרשבי"ג אינו רק לעיקר טבען אלא יש להתיר עי"ז איסור דאורייתא ולא חיישין דלמא מהרו להתבשל.

ביר' פאה פ"א ה"ד אמר אפי' קציר אורז ודוחן חייב בפאה ויש לעי' הא אמר ר"ה י"ג ב' עשוין פרכין פרכין א"כ אין לקיטתו כאחת ותנן שם במתני' דכל שאין לקיטתו כאחת פטור מן הפאה, וצ"ל לפי' תו' דכיון דנגמר בב"א חשיב כנלקט בב"א וכעין דאמר ביר' שם ברוטבי תמרים הואיל ומטילות שאור בב"א, אבל לא דמי דהתם מה שממחרים ללקוט אותן שזבין דובשנין אינו עיקר קצירה אבל מה שקוצרין ב' פעמים את האורז מפני שאין מתיבשין בב"א הוי ב' לקיטות ממש, ואפשר דכל הקצירות הן בהפסק מעט ומ"מ חשיב לקיטה בב"א, ודוקא בהפסק ימים רבים חשיב אין לקיטתו כאחת, ועי' תו' ר"ה י"ב א' ד"ה אידי, שכתבו א"נ אחרון אחרון אין לקיטתו כאחת כולי האי, והנה האחרון לגבי הראשון הוי אין לקיטתו כאחת, וע"כ דלא

ירק כל שנלקטו בשנה שלישית שהתחלתו אחד בתשרי אף שנגמרו בשני מ"ע, ולדעת תו' כיון שנגמרו בשני ואינו משביח מ"ש, ובשו"ע הוכרע כהר"מ וראוי להתנות שיהי' מ"ש אם צריך אבל לענין ליתן לעני יש להקל. אתרוג לכו"ע בתר לקיטה שאינו נגמר אלא הולך ומשביח במחובר.

תפוז ולימון וחברותיהן שמשקין אותן כמו אתרוג וגם הן משתוין בבנין הפרי בקליפתן ובחילוק חלקיהן וקרומיהן ופרין משקה נוזל פקיד בקרום המקיפו, יש להסתפק בהן דמינא דאתרוג נינהו, וצריך לעשר ב' מעשרות בין שני הנכנסת לשלישית ובין שלישית הנכנסת לרביעית, שהוא ספק אם אזלינן בו בתר חנטה או בתר לקיטה, וצריך להתנות ולפדות וליתן לעניים, ור"ה שלהן ושל אתרוג ט"ו בשבט. [א"ה, עי' כלאים סי' ג'].

תבואה וקטניות וזיתים וענבים שהביאו שליש בששית אין קדושת שביעית נוהג בהן, הביאו שליש בשביעית ויצאו לשמינית דין כפירות שביעית.

פירות האילן שחנטו בששית פטורין משביעית ולדעת הר"מ היינו עוהמ"ע, ולדעת תו' סמדר [ואפשר דוקא בוסר] וכן בשביעית שנכנס לשמינית אזלינן בתר חנטה.

אורז ודוחן ופרגין ושומשמן הולכין אחר גמ"פ, פול המצרי אחר שליש, ירק אחר לקיטה, ואם נגמר ואינו משביח לדעת תו' חשיב כנלקט [מיהו בששית הנכנס לשביעית אסור מדרבנן אף שנגמר בששית דקיי"ל כחכמים פ"ט מ"א דכל הספיחין אסורין] ולדעת הר"מ לקיטה ממש.

אתרוג ששית הנכנס לשביעית לדעת הר"מ נוהג בו שביעית וחייב במעשרות, ולדעת הראב"ד ורש"י ותו' לענין שביעית הולכין בתר חנטה והיינו סמדר.

ושביעית היוצא לשמינית לכו"ע הוא קדוש בקדושת שביעית כל שחנט בשביעית ולדעת רז"ה חייב במעשר ואין כן דעת ש"פ.

שנת השביעית לענין כל הדינים הוא אחד בתשרי ולא ט"ו בשבט.

ודברים שיש בהן משום איסור ספיחין אינן בכלל מה שנתבאר, כי ישתנו משום איסור ספיחין, [במה שנסתפקנו בשיעור חנטה לדעת תו' נראה דכיון דאמרו ביר' דשלשולן חנטן שיעור חנטה כדתנן בשביעית לענין שביעית, ולפ"ז זיתים וענבים וחרובין שיעורן בוסר ושאר אילנות סמדר].

(ז) ר"ה י"ג ב' הואיל ועשוין פרכין פרכין, בתו' הקשו במסקנא תינח לרבנן לרש"י מאי איכא למימר, ועוד קשה תינח מעשר שביעית מאי איכא למימר, ואי מקרא דששה אוספין א"כ מ"ט דשמואל דפליג גם בשביעית, והנה ביר' פ"ב דשביעית אמרו דטעמא דאורז משום שטבעו שנגמר שליש מקצתו קדם ר"ה ומקצתו אחר ר"ה [אבל שאר מינים אין דרכן ליחלק או שאין דרכן ליכנס משנה לחברתה] ונמצא דברכה אחת מתעשרת ב' מעשרות ומשמעות הכתוב דכל מין הגמור יש לו מעשר אחד, ולפיכך ע"כ אזלינן בו אחר השרשה, ופריך שם א"כ גם פול המצרי ראוי למיזיל בתר השרשה ומ"ט דרבנן, ועלתה בקושיא, ואמר שם עוד מקרא שש שנים תזרע וגו' ששה זורעין וששה אוספין ולא ששה זורעין וחמשה אוספין, ר"ל דאורז מביא שליש אחר ר"ה ברובו ולא יהי' לו אסיפת חול שש פעמים דאי אזיל בו בתר שליש זריעת ששית קדושה בקדושת שביעית ומסיק בקושיא דא"כ פול המצרי נמי, ולפ"ז י"ל הא דפריך הני כמאן שוינהו רבנן לא פריך אלא לרבנן, דלרש"י י"ל כהא דאמר ביר' מקראי, אבל לרבנן אי אפשר דא"כ פול המצרי נמי, ודוקא לענין מעשר ס"ל לגמ' דידן דרבנן לית להו דרשא דמעשר אחד דא"כ פול המצרי נמי, אבל לענין שביעית גם רבנן אית להו דרשא דשש שנים תזרע ולא חשו לקו' הירו'

שהו חייב לפי חשבון, והנה רישא דקתני חייב לפי חשבון איירי בהביאו שליש בתבואה או שאר עוהמ"ע בשאר פירות [וגם זה שיעורו שליש כמש"כ שביעית סי' ז'] אבל אם הביאו שליש בארץ כולו חיוב דלא מצינו בהביא שליש בחיוב שיעשר לפי חשבון משום תחלת גידולו בפטור, וברייתא כרבנן דר"ע ביר' מעשרות פ"ה ה"ב שאם הביא שליש בבית והסיר את התקרה התוספת חייב, אבל סיפא קשה דהיוצא אין חייבת לפי חשבון ואם הביא שליש בארץ הדין נותן לרבנן דמעשר לפי חשבון כמו הביא שליש וסיכך על גבה ביר' שם וגם ל' אין חייבת משמע דהיא פטורה לגמרי ואמאי, ואפשר דאין חייב לפי חשבון ר"ל פטורה לפי חשבון דהתוספת פטור ורישא וסיפא חד מלתא היא אלא רישא דההכנסה גורמת חיוב קתני חייבת לפי חשבון וסיפא דההוצאה גורמת פטור קתני אין חייבת לפי חשבון.

מיהו הא דאמר ר"א עפר א"י כ"ש חייב לפי חשבון צ"ע מאי קאמר ואהיכי קאי ואי אפי' לא הביא שליש בא"י קאמר צ"ע טעמ'י, ואע"ג דלא הוזכר שליש בדברי ת"ק מ"מ שפיר י"ל דר"א בפחות משליש איירי ומדברי ר"א שמעינן דרבנן פליגי וס"ל דוקא הביא שליש בארץ.

והא דדינינן בגדל בחיוב לא מש"ל במירחן בארץ ולא במירחן בחו"ל אלא קדם מירוח או בדבר דאין לו מירוח וכמש"כ שביעית סי' ב' סק"א.

{ע"כ נדפס שם}

{נדפס שבת סימן מ"ו סק"ב}

תוס' תרומות פ"ב ספינה הבאה מחו"ל והיו בה פירות מחוט ולפנים אם היא גוששת חייבת לפי חשבון היוצאה לחו"ל אין חייבת לפי חשבון ר"א אמר עפר א"י כ"ש חייב לפי חשבון, זה שבא מחו"ל לארץ הוי כשיבולת שעקרה ועישרה וחזר ושתלה דספינה המהלכת הוי כעקרה מחו"ל ושתלה בארץ וזה שגדל קדם שנכנס לארץ שהוא פטור הוי כשיבולת שעישרה, ובמנחות ע' א' מבעי ל' אי גם העיקר חייב או גם התוס' פטור או העיקר פטור והתוספת חייב, ותנא תוס' ס"ל דהעיקר פטור והתוס' חייב, ואע"ג דליטרא בצלים שתיקנה וזרעה מתעשרת לפי כולה שא"ה דהוי דרך זריעתו ולכך חשיב גם העיקר כמחודש וכדאמר מנחות שם אבל הכא העיקר בפטור עומד, אבל היוצא לחו"ל ורבה התוספת התוספת עיקר ובטל העיקר ופטור כולו וס"ל דגידולי היתר מעלין את האיסור אפי' שלא כדרך זריעתו, ומיהו בבא מחו"ל לארץ אינו מתעשר לפי כולו דכח הביטול להתיר את האיסור ולא לחייב את הפטור וכדס"ל לר"ח נדרים נ"ט א' וכי היתר שבהן להיכן הלך, ומיהו ר"ח ס"ל כן אף בדרך זריעתו אבל תנא דידן אפשר דבדרך זריעה מודה דמתעשר לפי כולו, אבל כאן בספינה דהוי כשיבולת ששתלה אין הראשון מחודש כל כך וכדאמר בגמ' והלכך אמרינן היתר שבהן להיכן הלך, ומ"מ ביצא לחו"ל מפטר גם הראשון שאין זה ככל תערובות טבל וחולין דמתעשר לפי חשבון דכל דהוי דרך גידול מתחדש גם הראשון וכיון דהתוספת רבה מתבטל הראשון לגמרי והרי בדרך זריעתו לכו"ע התוספת עיקר ואף העיקר שב לחיוב ומתעשר לפי כולו, והלכך אפי' שלא כדרך זריעתו אלים כאן כח הביטול של התוס' ור"א ס"ל דאפי' יצא לחו"ל מתעשר לפי חשבון אף שהפטור רבה עליו ול' עפר דנקט לאו דוקא אלא ר"ל מה שגדל קרקע א"י לא מבטל ומעשר לפי חשבון, ובגמ' מנחות שם לא הביאו ברייתא זו למפשט בעיא דרבה שם אפשר דלא מתניא בי ר"ח ור"א.

{ע"כ נדפס שם}

(כ) ר"מ פ"ט מה' מ"ש ה"י וכל מה שיוציא האילן בתוך זמן זה הרי הוא ערלה אע"פ שנגמרו אחר כמה ימים, הנה חילק רבנו בין שביעית ומעשר לערלה, דבשביעית פי' רבנו פ"ד מה' שמטה דחנטה דידהו היינו עונת המעשרות, וכן פי' לעיל פ"א לענין מעשר וכאן לענין ערלה פי' משיוציאו

קפדינן בזמן מועט, וה"נ באורז ודוחן אין מפסיקין בהן ימים רבים, אלא בזה הן משונות משאר מינין שקצירתן נכנס משנה לחברתה וזו שאמרו עשוין פרכין פרכין אבל גמ"פ הן בשנה אחת, אבל לישנא ל"מ הכי, אלא קושטא קאמר שלקטתן מארכת ימים מועטים ולפיכך שכיח טפי שמקצתן משנה זו ומקצתן בחברתה, ולמאי דמבואר ביר' שאין הבאתן שליש בב"א י"ל דלקטתן כאחת וניחא.

הק' הר"ש פ"ט מ"א בהא דאמר מנחות ה' ב' בשביעית ואליבא דר"ע כו' הא אכתי איכא תבואה שהביאה שליש לפני ר"ה שאינה אסורה משום ספיחין ותיירץ דלא שכיח והתורה אמרה להביא עומר אף בזמן דליכא תבואה כהאי, ונראה דאף ביובל מש"ל תבואה שאינה אסורה לר"ע בהביאה שליש לפני יוה"כ אחר ר"ה שאינה לא ספיחין שביעית ולא ספיחין יובל, ומיהו לר"י דאמר ר"ה ח' ב' מר"ה חייל ואין שופר ויוה"כ אלא תנאי וכשנתקיים התנאי חייל למפרע וכדמשמע ערכין כ"ח ב' דאפי' הקרקעות נשמטין למפרע, מסתבר דמקרי ספיחין יובל כה"ג.

במש"כ דתבואה שהביאה שליש קדם יוה"כ דיובל אין בה ק"ש לרבנן דר"י יש לעי' מאי פריך ב"מ ק"ט א' סילקא וירקא ביובל הפקירא ניהו לוקמא בתבואה וקטניות שהביאו שליש קדם יוה"כ ואפשר משום דלא שכיח.

{ע"כ נדפס שם}

{נדפס מעשרות סימן כ"א סק"ח י' י"א}

בשביעית סי' כ"א סק"ק י"א כתבנו דלא מוקי ב"מ ק"ט א' בתבואה שהביאה שליש קדם יוה"כ לרבנן דר"י משום שאין זמן תבואה קדם יוה"כ, והעיר ח"א שיח' לדעת תו' ר"ה י"ד ב' דלקיטה של ירק היינו גמר פירי א"י שפיר מצי לאוקמא בירקא וסילקא שנגמרו לפני יוה"כ ולא מטי יומא דשוקא, ואפשר דאין ה"נ אלא דקושטא דמלתא משני דיובל שאני דאפקעתא דמלכא הוא, ומוקי לה אפי' כר"י ר"ה ח' ב' דמר"ה חייל יובל, ואפי' כר"ע דספיחין אסורין מה"ת, ועוד דהא דשמין ולא משאיר בשדה עד יומא דשוקא דבעל השדה מעכב עליו שצריך לשדהו וכמש"כ בש"מ בשם הראב"ד וביובל לא שייך דמבטל ל' לשדהו וא"צ לשום אלא משרי ל' עד יומא דשוקא.

יר' מעשרות פ"ה ה"ב אי דאתיא דריבר"י בשיטת ר"ע רבו כמה דר"ע אוסר כו' ר' זעירא מקשה לר' אבינא אהא דמסיים סדר השנים מודים חכמים לר"ע וכי היכי דלענין מעשר הלך אחר שליש הראשון הי"נ לענין שביעית ואם אמר עולא ב"י בשם ר' לעזר דריבר"י בשיטת ר"ע רבו היינו במה דדריש קרא ואספת תבואתה בשביעית וס"ל דספיחין תורה אבל לא במאי דאמר דהלך אחר שליש ראשון, כן נראה לפרש המשך הדברים.

שם מודה ר"ע לחכמים בחנט והשרשה, אי חנט והשרשה של תבואה קאמר והבאת שליש היה ביד ישראל בחיוב לא אצטריך למימר דודאי ר"ע שליש קאמר אלא נראה דאפי' באילן דאזלינן בתר חנטה לענין סדר השנים וכן באורז ודוחן דאזלינן בתר השרשה מ"מ לענין גדל בפטור לא מהני השרשה וחנט אלא עונת המעשרות מיהו ק"ק מאי אצטריך לאשמעינן לר"ע טפי מרבנן הלא הכא מחייבינן ל' לכולו ולא לפי חשבון וי"ל דלרבנן דלעולם התוספת חייב ודאי בלא הביא שליש בפטור כולו חייב אבל לר"ע דפוטר תוספת ומשוה דין גדל בפטור כדן שני ועני אצטריך לאשמעינן דבחנט והשרשה לא אזלינן לפוטרו משום גדל בפטור, והאי חנט ע"כ קדם עוהמ"ע קאמר ויש לעי' לדעת הר"מ דחנט היינו עוהמ"ע ועי' שביעית סי' ז'.

תוספ' תרומות פ"ב ספינה הבאה מחו"ל והיו בה פירות מחוט ולפנים אם היא גוששת חייבת לפי חשבון היוצא לחו"ל אין חייבת לפי חשבון ר"א אומר עפר א"י כל

כשיעור משויצאו דב"ה בשאר אילנות, דשאר אילנות משויצאו היינו סמדר דהא מוכח מני ברכות ל"ו ב' דמודים חכמים לר"י בשאר אילנות דסמדר הוי פירי [וכן משמע בסוגין דלא פריך דבשביעית א"צ פירי אלא כל שהוציא עלין אסור להפסידו אלא פריך דסמדר הוי פירי ואסור להפסידו] וצ"ע מני"ל לרש"י ז"ל הא, ואפשר דלא ליהוי ר"י ורבנן בפלוגתא דב"ש וב"ה, ומיהו ע"כ ר"י פליג אליבא דב"ה וכדאמר מאן תנא בוסר אין סמדר לא רבנן, [ע"י סי' י"ט ס"ק כ"א].

כא) יר' פ"ק דדמאי ה"א וחכ"א לא כדברי זה כו', דברים הכתובין בהגרי"א ז"ל אינם מתישבין, דודאי מוכח כר"ח דריב"ר מחייב אפי' לא הטילו שאור, וגם לא יתכן דנעלם מהני אמוראי סיומא דברייתא, וגם ה'ל' וחכ"א אינו מיושב וקשה להאמין שהן דברי רבנו.

והנה הר"מ פ"יג מה' מעשר ה"א כתב דדוקא בלא הטילו שאור פטורין בפני עצמן אבל הטילו שאור חייבין אפי' בפ"ע, ולכאורה מדנחלקו במעורבות מכלל דבפ"ע פטורות אפי' הטילו שאור, כדאמר בהדיא בגמ', ולפיכך נראה דג"י הר"מ וחכ"א לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא הטילו שאור אפי' בפ"ע חייבין ושללא הטילו שאור אפי' מעורבות פטורות, ור"ל לא כדברי זה למאי דמפרש הא דריב"ר, ולא כדברי זה למאי דמפרש ריב"ר, והנה פליגי אמוראי אליב"ד דריב"ר אבל דברי חכמים לכו"ע שאין חילוק בין בפ"ע למעורבות דאם הטילו שאור ס"ל לחכמים דשוב לא מפקר להו, ואם לא הטילו שאור הן בחזקת הפקר אף שהן מעורבות.

כב) והא דחייבות בלא הטילו שאור משום דחיישין שמא בכר כבר גרגיר אחד וממילא נתחייבו כולן אלא שפטורות משום הפקר.

ונראה דהא דבישל גרגיר אחד כולו חיבור למעשר אינו דין כולל כל הפירות דא"כ למה אמרו פ"א דמעשרות ה"ב רמון ואשכול, לימא סתמא פירות שבישל אחד מהן כולו חיבור, וכן בר"מ פ"ב מה' מעשר ה"ה כתב ג"כ רמון ואשכול, וכן אמרו ביר' פ"ק דמעשרות ה"ג בשקדים המתוקים ראה שלשה שפירשה קליפתן החיצונה תורם כל הקופה אבל לא מקופה על חברתה, הנה הצריכו בדיקת שלשה, ומשמע דע"י ג' מחזיקין להו כולהו שנפרשו אבל בחד לא סגי ואף בג' אם ראה שהשאר לא הגיעו אין מעשרין מזה על זה, ועוד דתנן מעשרות פ"ה מ"ג ואם בכרו נוטל את הבכורות ומוכר את השאר, ואי אמרת בשלמא דדוקא בגפן ורמון, משנתנו בשאר פירות, אלא אי אמרת דבכל פירות כיון שבישל גרגיר אחד כאילו הגיע כולו היכי מש"ל דמוכר את השאר, ובמעשרות פ"א ה"א אמר מה ששיקע יהא חייב ומה שלא שיקע יהא פטור, אלמא דאפי' בישל רובה לא מהני, וכ"מ בהא דאמר ר"ה י"ג ב' עשין פרכין פרכין והיינו שאין מביאין שלש בב"א כמש"כ לעיל סק"ו ולא מהני זה שבכר מקצתו.

והטעם נראה דקים להו לחכמים דגפן ורמון מטבעו להיות אוכל בזמן שכבר ביכר אחד מהן אף שאין סימן הביכור נראה בכולן [והא דאמר פ"ק דדמאי ה"א לית את יכול כו' ומייתא מגפן על תמרים צ"ל דבאמת שמעינן מהא דריב"ר דגם תמרים כן, וצ"ע למה השמיט הר"מ תמרים, ואין לומר משום דכל שלא הביא שאור פטור משום הפקר דזה דוקא בסתמא אבל בעה"ב שלקטו ודעתו עליהן חייבין].

ונראה דלענין שביעית ומעשר נמי הדין כן דבגפן ורמון כיון שבישל גרגיר אחד והגיע לעוהמ"ע חשיב כהגיע כולו ואם הוא קדם ט"ו בשבט לענין מעשר מתעשר לשעבר, ואם הוא קדם ר"ה לענין שביעית נידון לשעבר, ובשאר פירות, פרי שהגיע לעוהמ"ע נידון לשעבר ופרי שלא הגיע כלהבא. מעשרות פ"א ה"ב היה כרם קטן ועשאו גדול כו', נראה דקושיא היא בשלמא אותה הרוח י"ל דכולה תנאי גידולן שוה ואי בישל אחד הוי עדות שבישלו כולן אלא

דהיינו בוסר קדם שיגיע לעוהמ"ע וכמבואר בדברי רבנו פ"ה מה"ש ה"א, ונראה הטעם דבשביעית כל זמן שהוא במחובר יש בו דיני שביעית לענין עבודת האילן ואיסור שימור והלכך אע"ג שאם חנט בשביעית ועשה בוסר אסור משום קדושת שביעית ואילו קצץ את פירותיו אסורין בסחורה והפסד וחייבין בביעור דשביעית נוהג קדם עוהמ"ע וכמבואר בר"מ שם, וכ"כ הר"ש פ"ט מ"א שאם קצר תבואה קדם שהביאה שליש יש בה קדושת שביעית, מ"מ כשנכנס לשמינית פקע איסורו שעכשו הרי גדילין פירות שמינית ואין ראוי לנהוג בהן דין שביעית, [ואם נימא דקדם עוהמ"ע קדושת שביעית מדין מאכל בהמה מתישב בפשיטות וע"י סי' י"ט ס"ק כ"א] [א"ה, וסי' י"ג ס"ק י'] אבל ערלה שהוא רק איסור של הפרי כיון שנאסר הרי הוא באיסורו לעולם שאין בו חילוק בין נתלש תוך שנות ערלה לנשאר מחובר ועברו שנות ערלה, ומיהו לפום סוגיא דברכות ל"ו ב' יש חילוק לענין ערלה ושביעית בין שאר אילנות לגפן דדוקא בגפן וחרובין וזיתים שיעורן בוסר אבל שאר אילנות אסורין משום ערלה ושביעית אף בסמדר, אבל רבנו כ' גם בפ"ה מה"ש ה"ח לענין שביעית ושאר כל אילנות משויצאו בוסר, ולכן סתם כאן בכל אילנות משויצאו, אבל לא נתפרש טעמו, ואע"ג דביר' אמר דהא דאין מרכיבין כפניות אתיא כר"י וכמש"כ הר"ש פ"ק דערלה מ"ט, מ"מ הר"מ פסק כגמ' דידן דמודים חכמים בשאר אילנות והלכך פסק בפ"י מה' מ"ש הכ"א להא דאין מרכיבין כפניות אע"ג דפסק שם פ"ט ה"יג דסמדר מותר וכן בפ"ה מה' שביעית ה"ח פסק דאסור לקוץ כפניות והיינו כמסקנת הגמ' פסחים נ"ב ב' דמודים חכמים בשאר אילנות, וכל זה מספק לן אולי ט"ס בל' רבנו והאי בוסר צ"ל אחר תיבת משיגרעו.

ובפ"ט מה' מ"ש ה"ב כ' רבנו שאין נותנין רבעי במתנה אלא א"כ נתנו בוסר והכ"מ הק' דלא מצינו אלא סמדר ויותר קשה דהלא בהדיא מבואר ברכות ל"ו ב' פסחים נ"ב ב' דבוסר הוי פירי לכו"ע, ולכאורה קשה בגמ' דאמר דלא כר"י, הא ילפינן בת"כ שאין פודין רבעי אלא משיגיע לעוהמ"ע וכמש"כ הר"מ שם וא"כ למה אינו יכול ליתן במתנה קדם שהגיע לעוהמ"ע, וע"כ צ"ל דדוקא לענין דין פדיון ילפינן ממ"ש אבל איסור חייל מכי נעשה פרי, והרי ילפינן ג"כ שאינו נפדה במחובר, וא"כ ראוי להיות נמכר במחובר אלא ע"כ דוקא לענין דין פדיון ילפינן ממ"ש למעוטי מחובר.

מיהו יש לעי' כיון דסמדר לאו פירי אשתכח דכי נעשה פירי הוא ביד המקבל מתנה ולמה קרי לה מתנה, והיה אפשר למגרס בגמ' וכו"ר דאמר סמדר אסור ומ"מ יכול ליתן במתנה כיון שאינו ראוי עדיין לפדיון לא אלימא קדושתו דאילו לרבנן לא מקרי מתנה, אבל קשה מאי דוחקי' לאוקמ' כר"י לוקמ' בבוסר ולכו"ע, ומיהו אף לגי' דידן הק' רש"י הא ר"מ אית לי' אדם מקנה דשלבי"ל ולוקמ' קדם דהוי סמדר, וכ' דאשמעינן דלא כר"י, משום דקושטא היא דהלכה כרבנן, ולפי"ז י"ל דגרסינן כר"י ואשמעינן כר"י, מיהו קשה דמתני' ליכא למשמע מידי ופסא דמתני' אשמעינן דמוסיף חומש, וא"כ מאי דוחקי' לאוקמ' כר"י ודלא כהלכתא, וקו' רש"י צ"ע דכיון דכשבא לעולם אינו יכול למכור איך יכול למכור קדם שבא לעולם הלא גם לר"מ אין המכר חייל עד שיבוא לעולם וע"כ במוכר סמדר חייל השתא מתנתו ולכי גדל של המקבל גדל ואיהו אפקרי' יניקתו לגבי' מקבל, [וקדם סמדר לאו פירי היא כלל ומקרי' דשלבי"ל ופנים חדשות] ואפשר דדעת רש"י ורש"י דכל דקדושתו וקנין לוקח באין בב"א חייל קנינו.

פסחים נ"ב ב' בש"א כל האילנות משויצאו, פרש"י משויצאו העלים [וכ"ה ל' הר"מ שביעית פ"ד מ"י, אבל בברכות ל"ו ב' פרש"י יוציא הפרי וכן פרש"ש שם והביא גם פרש"י] ומשמע מדברי רש"י דמשויצאו דב"ש אינו

לפרש, ומבואר עוד בדברי הרמב"ן שם שאף אם עומדין לין יכול להפריש ענבים כדין תורם קדם שנגמרה מלאכתן ובה נתישבה קו' הגרע"א ז"ל שם, שהק' איך מפריש מן הענבים על היין הא הוי מן הפטור על החיוב.

ומסתבר בענבים שנגמרה מלאכתן לאכילה ונמלך עליהן לין מהני מחשבתו למישרי אכילת עראי כיון דעיקר חיובו משום יין, ואינו מוכרח, ומ"מ לחומרא בלקח ענבים מן הנכרי לעשות יין אפשר חייב לעשר ולא מיפטר משום מירוח נכרי אף בחשב הנכרי לאכילה, דעיקר מירוח של ענבים הוא גמר היין, ועי' לעיל סי' א' ס"ק י"ד, והנה הרבה נוהגין התפנקות באכילת ענבים וסוחטין אותן במסננת ושותין את רוטבן ומן הדין הרוטב הזה הוא יין כדאיתא באו"ח סי' ער"ב ס"ב ומתחייב במעשר ביד ישראל.

(כה) ר"מ פ"ב מה"ת ה"א כל אוכל אדם הנשמר כו', רבנו כלל גם חיובי דרבנן שהרי בכלל דברי רבנו גם ירק ומודה רבנו דתרו"מ של ירק מדרבנן כדאמר בגמ' ר"ה י"ב א' נדרים נ"ה א' זבחים ע"ו א', וכמשי"כ רבנו בסמוך בה"ו, אלא פירות האילן כולן לדעת רבנו דאוריתא אבל רוב הפוסקים חולקין עליו וכמשי"כ ס"ק כ"ג.

ולענין הלכה נראה דנקטינן כה"פ שאינו חייב מן התורה אלא דגן תירוש ויצהר. [א"ה, עי' לק' סי' כ"ג סק"ה].

כ' המל"מ פ"א מה' מ"ש הי"ב בשם סמ"ג דמ"ש נוהג בירק מה"ת וכן בכל פירות אילן, וכי דאין כן דעת הפוסקים שסתמו ולא חילקו בין מ"ש לשאר מעשרות, והוא מבואר בגמ' ר"ה ט"ו ב' לדעת הפוסקים דחרובין דאמר שם כל פירות אילן בכלל ואילו מ"ש דאוריתא איך עבדינן כר"נ ובפירות הנכנסין משני לשלישי מעשרין מ"ע ואין מפרישין מ"ש והוי טבל דאוריתא לרבנן דאזלי בתר חנטה, וכן מוכח בכורות נ"ד א' דמשני דכל המינים דרבנן אכתי מ"ש דאוריתא ומני"ל דמין על שאינו מינו לא, ומיהו י"ל דאתרבו דומיא דדגן ותירוש, וביומא פ"ג ב' גוזז כרישין ואינו מעשר אכתי יעשר מ"ש, עוד הק' בס' בית יצחק מהא דפסחים ל"ט ב' אבל מרור דרבנן, עוד הק' בטו"א ר"ה ט"ו דא"כ ראשון יהא חייב בשני וכן תרומה יהא חייב בשני, [וכתבו בשם כו"פ בשם הראב"ד שאם הפריש חל מה"ת אף שהוא פטור ולא יתכן לפרש כן זבחים ע"ו א' פסחים מ"ד א', וגם בסברא אינו מובן, ובפסחים ל"ט ב' אבל מרור דרבנן נפיק אלמא לא חייל מה"ת].

(כו) ר"ה ט"ו ב' מעשר חרובין דרבנן, פי' הראב"ד פ"א מה' מ"ש דכיון דהוא דרבנן לא מחינן בהו אף שנהגו שלא כדין, ולכאורה ר"ל דברבנן מיקילין אף שסומכין על היחיד, אבל לכאורה הן סותרין עצמן כשמפרישין מ"ש מפירות שני הנכנסת לשלישית ומחרובין מפרישין מ"ע ואחד מהן ודאי טבל, וכן בבנות שוח שחנט בחמישית ונלקט בשביעית אינם נוהגין בו שביעית, וזה דלא כר"נ, וזה אין ראוי לנהוג אף בדרבנן וצ"ע.

נראה דר"נ לא פליג אלא במעשר ושביעית אבל לענין ערלה מודה דאזלינן בתר חנטה ואם חנט בשנה שלישית קדם ט"ו בשבט אע"ג דנלקט אחר ט"ו בשבט אסור משום ערלה.

(כז) כתבו תו' ר"ה י"ב א' ד"ה איידי, דפאה אינה נוהגת מה"ת אלא בדגן תירוש ויצהר וכ"כ הר"ש פ"א דפאה מ"ד, ומוכח כן בגמ' חולין קל"א א' דיליף שם בגמ' פאה בכרם מג"ש מזית ומשמע דכל אילנות פטורין מה"ת, ואפשר דמודה הר"מ בזה, ולי' התו' ברכות ל"ה א' ד"ה דבר, קשה לעמוד עליו, ואף אי פאה בשאר אילנות דאוריתא אכתי איכא אילנות דאין מכניסין פירותיהן לקיום ואין לקיטתן כאחת ופטורין מן הפאה וכמו שתמה בתורע"א פ"ק דפאה, ובשבת ס"ח א' תוד"ה ואילו, כתבו בשם ר"ת דכל אילנות דרבנן, וכ"כ הרשב"א שם, אבל הרמב"ן שם כתב דהו' דאוריתא, וכי דא"א לומר דהוי אסמכתא דהא לא

כרם כולו מאי שיעורא הוא אילו העמיד גדר בינתים לא מהני ביכור של זה לחברו ואילו פרץ גדרו מהני זה לחברו ואמאי הא גדרו לא מוסיף ולא ממעט גידולן, ואחד ועשאו שנים הוא כפל לשון דהיינו גדול ועשאו קטן.

ונראה דדין בישראל גרגיר יחידי אינו אלא כשהשאר הגיעו לשיעור פרי בענבים בוסר וברמון סמדר אבל אם אינן אוכלא כלל לית דינא ודיינא, ולפיכך לענין איסור ערלה לא שייך דין זה אלא אותו שהגיע אסור והשאר מותר, וכן לענין חנטה קדם ט"ו בשבט בשנה הרביעית דהיינו בוסר או סמדר וכמשי"כ לעיל סק"ד אזלינן בתר כל פירי ופירי ופעמים באילן אחת מקצתו ערלה ומקצתו רבעי, [עי' מעשרות סי' א'].
(כג) ר"ה ט"ו ב' כי אמינא לך אנא מעשר חרובין דרבנן, הראב"ד פ"א מה' מ"ש הי"ג פי' דכל פירות האילן חוץ תירוש ויצהר דרבנן אלא כאן איירי בחרובין שלא נהגו כר"נ רק בחרובין וכתב הטעם מפני שאין רוב העולם רצין אחריהן ומניחין אותם באילן הרבה לא היה נחשב בעיניהם עד לקיטה, ומעיקר הדין אין חילוק בין חרובין לשאר פירות ואזלינן בהו אחר חנטה אלא כיון שהוא דרבנן לא מיחו בידם, ודעת הר"מ שם דחרובין וכל פירות אילן דאוריתא וסוגין בחרובי צלמונה דממעט להו בירו' פ"ק דמעשרות ואינן חייבין אלא מדבריהם, והראב"ד פי' הא דירו' אסמכתא וחרובי צלמונה פטורין לגמרי, וכ"ד תו' בסוגין ובבכורות נ"ד א' ד"ה ושני, וכ"ד רש"י בסוגין, ובכתובות כ"ה א' ד"ה ואבע"א, וכ"ד ר"ש מעשרות פ"א מ"א, וכ"ד רמב"ן בפי' התורה דברים י"ד כ"ב.

והרבה סוגיות קשה לישב לדעת הר"מ, סוגין הק' הראב"ד אי הא דנהגו אינו אלא בחרובי צלמונה אבל בשאר חרובין שהן מדאוריתא לא נהגו כן אלא אזלו בתר לקיטה איך הקשו בגמ' מבנות שוח, ואי למאי דהק' הוי ס"ד דנהגו כן בכל החרובין א"כ מאי תמה ר"א הכהן איך קיבל ר"י תשובה זו, ועוד דבגמ' אמרו סתם חרובין ואנן ניקו ונימא חרובי צלמונה, ועוד הביאו תו' רא"י מהא דאמר ברכות ל"ו א' דמעשר צלף דרבנן ואף אם לא נגרוס שם מעשר אילן אלא צלף וכמשי"כ תו' חולין ז' א' אכתי למה צלף דרבנן וצ"ל לדעת ר"מ דגם צלף אין רוב בני אדם אוכלין אותו, ועוד הביאו מהא דאמר נדרים נ"ה א' כפרוך הדבר לאתויי פירות האילן וירק וצריך לדחוק לדעת הר"מ דהיינו צלף וחרובי צלמונה [עי' לק' ס"ק כ"ח] ועוד הביאו רא"י מהא דאמר בכורות נ"ד א' שאר מינין דרבנן, וצ"ל לדעת הר"מ דכל פירות האילן הן בכלל תירוש ויצהר, ושאר מינין היינו ירק וצלף ודומיהן, ועוד הביאו רא"י מהא דאמר ביצה ג' ב' אפי' בדרבנן לא בטל ואפשר דקרי ל' דרבנן משום דתרומה בזה"ז דרבנן, אבל קשה מהיכן פשיט הדבר דר"י אית ל' תרומה בזה"ז דרבנן דלמא אית ל' לר"י תרומה בזה"ז דאוריתא.

(כד) וכתב עוד הרמב"ן שם דאפי' זיתים וענבים אינן חייבין מן התורה עד שיעשו יין ושמן וכ"כ תר"י בשם הר"י פ' א"ד ד"ה כל, ובתורע"א תרומות פ"ב אות כ"א, הביא שכן מפורש בירו' ספ"ג דחלה, ואפשר דלזה כיון הרמב"ן שם שכי' שהוא מבואר בירו'.

אמנם אין דין זה אלא בסתמא דעומד לין ושמן ולא חשיב נגמרה מלאכתו עד שירד לבור או יקפה, אבל אם חשב לאכילה חייבין וכמשי"כ הרמב"ן בשטמ"ק ב"מ פ"ח ב' דאמר בהדיא שם דזיתים וענבים מתחייבין בראיית פני הבית, ופי' הרמב"ן דגם הן בכלל תירוש ויצהר שהרי אפשר לעשות מהן תירוש ויצהר ולא שייך למפטרינהו וממילא הן בכלל חיוב בכל גוונא ולפי"ז צ"ל דהא דפריך בירו' פ"ג דחלה דענבים עוללות וזיתי ניקוף שנתערבו הוי טבל דרבנן היינו כיון דסתמן הן עומדין לין ושמן אם איתא דבסתמא הן בטלין ולא מש"ל דין המשנה אלא בחשב לאכילה הו"ל

ספק וצריך לעשר עליו ממק"א, ומש"כ הר"א אא"כ חזר בעה"ב ותיקן פירותיו על תנאי, היינו שיתנה על המעשר שאם כבר נאבדו הפירות שמכר יהיו פירות המעשר מעשר על פירות אחרות, ואז יהיו התרומות מעשר ודאית, ותמוה לפרש כן שאין דרך חכמים אלא לדבר בהוה ולמה יתנה כן בעה"ב שהרי עדיין יקלקל את המעשר שבצפוננו של הכרי שעשה מספק ולא ידע אם הוא מעשר וצריך לתרום ממנו תרומת מעשר או שהוא חולין וצריך להפריש ממנו מע"ש, וגם למה לקח לו הראב"ד את הכהן לנושא דבריו והלא הם המע"ר ומ"ש או מ"ע הוה ספק טבל, איברא מש"כ הכ"מ שא"א לתקן המעשרות מניי וביי משום אין בילה צ"ע דהלא יכול להתנות שאם מקצתן קיימות יהי מעשר בכל קורט לפי חשבון ובכגון זה יש בילה לכו"ע וכמשי"כ רש"י גיטין מ"ז ב' והתו' לא חלקו אלא משום אין ברירה אפשר דהגיע לידו חלקו של נכרי כולו או מקצתו אבל התנו שיהי הכל שותפות ודאי מהני וכמשי"כ הגר"א סי' ש"ל סק"ה, [ודעת תו' דסתמא יש לכל שותף זכות חלקו שיגיעו ואין אנו יודעין מה חלקו, אבל אם התנו בהדיא ודאי מהני ודעת רש"י דאי אין ברירה הוי כהתנו שיהיו שותפין בכל קורט, ולא דמי לירושה דהתם לאו בדידהו תליא וירושה של תורה יש לכל יורש זכות כפי' על אחיו לחלוק והוי כירש חלק מיוחד ולא ידענו איפה חלקו ולכן הוי כולו ספק וכמו שהוכיחו תוס' שם, ואם התנו בפירוש שיהיו שותפין בכל קורט חשיבי לקוחות אף למ"ד יש ברירה] ובמעשר שאינו שותפות אלא קריאת שם ודאי יכול להתפיש את המעשר בכל קורט, ויוכל אח"כ להפריש מעשר ממעשרותיו מניי וביי, וכונת הראב"ד נראה לפרש לן שבעה"ב יהא זהיר להפריש מעשר ממעשרותיו ומתרומת מעשר, שאם יתן לכהן התרומת מעשר והוא לא יפריש רק מן הנשאר בידו אין לכהן תקנה שאם הוא טבל אינו של כהן אלא של בעה"ב ואין לו רשות להפריש, אלא אי"כ יפריש עליהן ממקום אחר דא"צ דעת כמשי"כ הר"מ פ"ד מה"ת ה"ב, ומ"מ עדיין אין אנו בטוחים בכונת הר"א, וגם יש מקום לומר שהכהן יש לו רשות להפריש שהרי כבר נתן לו בעה"ב וצ"ע.

וממה שכתבנו נלמד דיש תקנה לטבל וחולין המעורבין לעשר עליהן ממק"א שלא יהא האחרון נרקב, וצ"ע למה לא פירשו כן תו' גיטין מ"ז ב' שכתבו דהאחרון ירקב, איברא יש לעי' בדברי התו' שכתבו דיפריש עליהן ממק"א, הלא מבואר מנחות ל"א א' דא"א להפריש על טבל המעורב ברוב חולין מן הטבל החייב מדאורייתא, והכא שאין אנו יודעין אם הטבל רוב או החולין רוב א"א להפריש לא מן הטבל דאורייתא ולא מטבל דרבנן, וצ"ל דיפריש מן הטבל דאורייתא ויחזור ויפריש מטבל דרבנן, וכן צ"ל בדברי הראב"ד כשמפריש מעשר על המעשר ממק"א, ואפשר דאיירי שידוע שכולו על מצב אחד או כולו קיים או כולו אבוד ומצי להפריש עליו מטבל דאורייתא.

(ל) ומן האמור מבואר שאין דברי הראב"ד כאן השגה על הר"מ אלא הוספת פירוש [שהראב"ד בהשגותיו לא כיון להשיג אלא להשלים התורה ושיהי' הר"מ יחד עם דבריו ז"ל ס' מבואר בו הלכות כל התורה] והרי הר"מ פסק בפ"א מה"ת ה"ך כפרש"י גיטין שם דטבל וחולין מעורבין בכל קלח, וכש"כ כשיעשר לפי כולו ולא יהי' בו חיוב רק מקצתו יהי' מעשר וטבל בכל קלח, ולפיכך אין מכאן סעד לומר דהר"מ סובר יש בילה וכמשי"כ המל"מ פ"ד מה' מעשר ה"ח, גם מדברי הר"מ פ"א מה' מ"ש ה"ח אין סעד לזה דמש"כ שם הר"מ צובר גורנו אינו לבלול אלא ר"ל שא"צ להבדיל ולהפריש מכל אחד אלא צובר גורנו ומעשר מזה על זה וכבר כתוב לשון זה על כונה זו בירו' ובר"מ במקצתן עשו קצצין וכמשי"כ לעיל סק"ד, ועיקר השי' הר"א דלא הו"ל לשמש לי' זה הנאמר בגמ' משום בלילה, אבל הר"מ שיכל כאן להביא דברי שמואל דהלכה כרש"ש דצובר

כתיב בהו דגן ותירוש ומנ"ל למעוטי, וצ"ע דהא בסוגיא דחולין זית וגפן ילפינן ותו לא.

(כח) כתבו תו' שבת ס"ח א' ד"ה ואילו, שאין פאה אלא בח' אילנות דאמר במתני' פ"ק דפאה, אבל כל אילנות אין לקיטתן כאחת, וכ"ה ב' הרמב"ן והרשב"א בסוגין וכ"כ מהרש"ס בפאה במשנה שם בשם הראב"ד בפ"י הת"כ וכ' דאם יש עוד שלקיטתן כאחת ומכניסו לקיום י"ל שהיה בזמן המשנה רוב המין מצוי בהפקר, והר"ש פ"ק דפאה סיים דע"כ תני ושייר דהא איכא בנות שוח דלקיטתן כאחת כדמוכח ר"ה ט"ו ב', ונראה דלא ניחא לי' לר"ש לומר דבני"ש אין מכניסו לקיום דא"כ הוי נקט לי' בגמ' למעוטי ממכניסו לקיום, ואפשר דדעת תו' שבת דאע"ג דחשיב לי' בריכה אחת מ"מ שיעור לקיטתו כאחת הוא שיעור יותר רצופין.

ונראה דאתרוג אין לקיטתו כאחת דאי אתרוג חשיב בריכה אחת ולר"נ דין הוא דאזלינן בתר לקיטה אדמקשה לי' ר"ל לר"י משביעית תקשה לי' ממתני' דבכורים דע"כ ל"פ ר"ג ור"א אלא אי אתרוג כאילן אבל אילן כה"ג לכו"ע אזלינן בתר חנטה דלא כר"נ, אלא ודאי שאין אתרוג בכלל בריכה אחת, ושמעינן מכאן דאין אתרוג חייב בפאה וכן נלמד מדברי תו' שבת, וכ"ה בהדיא בתו' קדושין ג' א' ד"ה מה, ועוד נראה שאין מכניסין אותו לקיום דכל ח' מינים דתנן משמע שהן מתקיימין תמיד שאין מרקיבין כמו אגוזים ושקדים או שמיבשין אותן כמו ענבים ותמרים ואין מרקיבין, אבל פירות שאין מיבשין אותן ודרך לרקוב מקרי אין מכניסין לקיום, והלכך אתרוג ופירות לימון ותפוזי' פטורין ממת"ע שאין לקיטתן כאחת ואין מכניסין אותן לקיום.

ואף אם הוא ספק נראה דפטורין דלא שייך כאן קמה בחזקת חיוב דאמר חולין קל"ד א' דהכא ספיקו אם יש כאן כלל מצות פאה, וגם לא דמי לספק אי מ"ש או מ"ע, וכש"כ כאן דהוי ספיקא דרבנן לדעת ר"י שהביא סמ"ג דקיי"ל ל"ק לע"ל, ואף לדעת הר"מ הוי דרבנן כמו תרומ"ע וכמשי"כ החינוך ואע"ג דלא כתיב בו בבאכס מ"מ כי היכי דילפינן מעשר מתרומה מסברא ה"נ מתנות עניים, וכן מוכח לי' הר"מ פ"א מה' מ"ע הי"ד, ועוד הוי דרבנן משום דשאר פירות אילן דרבנן וכמשי"כ לעיל בשם ר"ת והר"ש והרשב"א, ומהרש"ס פ"א דפאה הכריע דכולן דאורייתא מהא דאמר חולין קל"ז א' עוקר מנין תולש מנין ומסקינן דדוקא במידי דאורחי' ואין זה אלא בפולין ועדשים, וסיים דה"נ במעשר דהא תנן נדה נ' א' כל שחייב בפאה חייב במעשר וסיים דגם שום ובצל דאורייתא, ואינו מובן דודאי מעשר ירק דרבנן כדאמר ר"ה שם, ובפסחים מ"ד א', אלא אכתי י"ל דקטניות דאורייתא, אבל לדעת ר"ת ושי"פ צ"ל דהתם אסמכתא דמידי דאורחי' בכלל קציר מסברא כדאמר שם ברה"ג בנוצה של עזים וכדאמר בכורות כ"ה א' לענין שבת, אי"נ גם בדגן זימנין דאורחי' לעקור וכדתנן ב"מ ק"ג מקום שנהגו לעקור יעקור, וכל שמנהג המקום כן י"ל דהוא בכלל קציר, ולדעת רמב"ן דפאה נהגא בכולהו ניחא, וממתני' דנדה ל"ק כיון דמדרבנן נהגא גם מעשר בכולהו מקרי חייב במעשר דמתני' איירי בדרבנן כמשי"כ תו' שם, [ובנדרים נ"ה א' מבואר דלר"מ כל מידי דמידיגן בכלל דגן וא"כ חייבין מה"ת, אבל לרבנן שם אין דגן אלא ה' מינים, ומיהו אין להכריע משם דהן פטורין מה"ת ד"ל דאתרבו מקרא לחיוב והא דפריך התם מאי כפרוץ כו' היינו דתבואת השדה בכלל דגן וכמו שפי' הרא"ש והר"ן אבל לפי' המפרש שם מוכח דפולין אינו חייב מה"ת לרבנן] וצ"ע, ועי' לעיל ס"ק ט"ו.

(כט) ר"מ פ"ו מה' מעשר ה"ז המוכר פירות כו' ובהשי' הר"א והכהן לא יאכלנה כו', הכ"מ פי' דכונת הר"א דיש לחוש שמקצת נאבד ומקצת קיים ואין בילה לכן א"א לעשר את המעשר מניי וביי אלא ממקום אחר וגם המעשר השני

הרא"ש שכבר נפטר בשעת גלגול, אבל אם בשל אורז וחטים עד שנתנו טעם ואח"כ עשה עיסה מהאורז בפ"ע לדעת הרא"ש חייב ולדעת רמב"ן פטורה. שו"ר שאין דברי הרא"ש אלא באיכא ממשו כזית בכא"פ ואז נהפך ההיתר לאיסור אבל לא בטעמו ולא ממשו, וכדאמר ע"ז ס"ז א', [ע"י דמאי סי' י"ג באורח].

ראיתי לקבוע פה את הנדפס בחוברת "תורת הארץ", כי יש דברים הם עניים בזה ועשירים בזה:

א) ירושי פאה פ"ג ה"א מפני שאין הראשון ממתין לאחרון שבהן, וכתב הגר"א דאפ"ה חייב בפאה וחשיב לקיטה כאחת משום דאין נפסדות אם ימתין הראשון על האחרון, משא"כ בתאנה, ולכאורה שמעינן מכאן דדבר שאין מתבשל כאחד ואינו נלקט כאחד, כל שאפשר לראשון להמתין לאחרון מקרי לקיטה כאחת, אבל לא מסתבר כלל, דתנא תני לקיטתן כאחת ואנן ניקו ונימא דראשון יכול להמתין, ועוד דלעיל פ"א ה"ד אמר דרוטבי תמרים, חשיב לקיטה כאחת, משום דנגמרין כאחת, ואי קציר דמיניה ילפינן אינו נגמר כאחת, אלא שאפשר לראשון להמתין לאחרון בדין הוא דרוטבי תמרים, שאין תמרים הזבים יכולים להמתין בלקיטתן לאחרון, לא מקרי לקיטה כאחת, ולכן נראה דסתם קציר כל השדה נקצרת כאחת, ר"ל שדה שהיא אחת לפאה נקצרת כאחת, [ומנמר שדה לרבנן דנותן פאה אחת, ומ"מ חשיב לקיטה כאחת, משום שאין רוב בני אדם מנמרין, ובוזה חלוק זורע שבת וחרדל בג' מקומות [ר"ל שאין בין מקום למקום מה שראוי להפסיק לפאה] דהתם רוב ב"א אין ממתין {א"ה, כמדומה דצ"ל אין ממתין} בראשון לאחרון] אבל זורע שבת וחרדל בג' מקומות כיון שהם חלוקים לפאה בעינן דמקום אחד שהוא אחד לפאה נלקט כאחד, ולפ"ז בעינן לקיטה כאחד ממש [ולקיטה כאחד מקרי אפילו שוהה ימים מועטין בלקיטתו כדרך כל הפירות הנלקטים כאחת, ולאפוקי פירות שחלוקין בטבען ושנוין ניכר להדיא שאין נגמרין כאחת, אלא לאחר ימים רבים, וכלי הר"מ פ"ב ה"ב לאחר כמה ימים, או שהן מתקיימין במחומר ואין מתקיימין בתלוש ומלקט יום יום ואוכל] והא דרוטבי תמרים מקרי לקיטה כאחת, משום דהתם נגמרו כולם ועומדין ללקיטה כולן, אלא עד שמכין ב"ה עצמו ללקיטה של כל הפרדס מוכרח ללקט את האחדים שזבין דובשנן ומקרי לקיטה כאחת, וקרוב הדבר לומר דמין שאינו מתבשל כאחד, אם נלקטין כאחד מפני הדחק, כגון שאין לו פועלים ללקיטת יום יום, או שלוקטים להוציאן לארץ אחרת, שרוב בני אדם עושים כן במקום הזה, לא מקרי בשביל זה לקיטתן כאחד וכ"ש שמתחילין ללקט מעט מעט, ואח"כ מלקטין כאחת, אף שרובן נלקטין כאחת מ"מ כיון שהלקיטה כאחת היא מפני סבה חוציית וגם התחילו ללקט מעט מעט לא מקרי לקיטה כאחת [כאשר נתוסף לי הביורר בזה נודעתי כי בפרדסים הגדולים הלקיטה מפוזרה, מתחילה מחדשי תשרי חשון ונגמרת בחדשי שבט אדר ולוקטין את המתבשל ראשון ראשון אף בשעת שלוחן לחו"ל, וממש אין רוב המין נלקט כאחת, ואין דוגמתן בלקיטה מפוזרה בכל הפירות שבעולם] ולענין ד"ז כל שהולך ומשביח במחומר, ואחרים כבר הגיעו לשבח זה מקרי אין לקיטתו כאחת, כל שדרך בני אדם להמתין על שבחם ולהקפיד על שבחן, אף שהגיעו כולו לשיעור פרי, ויש להוכיח דבמה שהראשון אינו מפסיד לא סגי ממש"כ תוס' קדושין ג' א' דאתרוג לא מקרי לקיטתו כאחד אע"ג דאתרוג אינו נפסד במחומר שהרי דר משנה לשנה.

ב) שיעור מכניסו לקיום משמע מהא דחשיב במתני' תבואה וקטניות חרובין ואגוזין שקדים גפנים ורמונים זתים ותמרים (אוג אינו ידוע לן) דבעינן אינו נרקב כלל אלא ראוי לכל השנה, ואין להקשות מאתרוג דלא פטרוהו

גורנו ולא מטעמי' אלא משום שהכל הולך אחר גמ"פ, ולפ"ז רמז כאן רבנו דאין בילה, וכן נראה עיקר דרבנו סובר דאין בילה דהרי הלכה רוחת היא בגמ' ואין מאמוראים בגמ' דידן פליג אדשמואל, ועי' ר"מ פ"ג מה"ת ה"ד מבואר דאין בילה אלא ליין ושמן [ע"י דמאי סי' י"ג].

והא דהעתיק רבנו בפ"ב מה"ת הי"ג משנת חלה פ"ג, י"ל דאע"ג דסתם מ"מ צריך לפרש דיעשם שמן ויין וכמו שפרי"ש שם, וסתמא הכי הוא שהרי אין מפרשינן ענבים על ענבים בזמן שעומדין ליין [ע"י מש"כ מעשרות סי' ו' סק"ל] א"י איירי שכל הענבים של מין אחד הם מסומנים וניכרים אלא שאינו יודע איזהו הבציר ואיזהו העוללות ושפיר מצי להפריש מכל מין, ובוזה נתישבה קו' הר"ש איך מפריש עליהן ממקום אחר אי העוללות רובא, [שו"ר דבירו' ל"מ כן דפריך דלבטל ברובא, ומיהו בירו' מסיק דאיירי בנתערבו יין ושמן, מיהו נראה דאנן קיי"ל דטבל דרבנן נמי לא בטל וכדאמר ביצה ד' א' דדשיל"מ אפי' בדרבנן לא בטל, וא"צ לאוקי מתני' ביין ושמן].

וכ"כ הגר"א בפשיטות ביו"ד סי' ש"ל סק"ה, והגר"א ז"ל שם כ' דאפי' קמח בקמח אין בילה.

לא) ומיהו בזבחים פ' א' מבואר דאף אם יש בילה אינו אלא ודאות שיש בכל משהו משני התערובות אבל אינו ודאות שיש בכל טיפה לפי חשבון, ולכאורה קשה הא ברי"ה י"ג ב' מבואר דאי יש בילה מעשר מן התערובות מן החדש על החדש ומן הישן על הישן, וא"כ ביין ושמן דלכו"ע יש בילה למה לא סגי בבי' הזאות, ונראה דסוגיא דזבחים איירי בנפל ולא בלל ביד ובוזה אמרין אי יש בילה מתפשטה הטפה בכל המים אבל לא בשוה בכל התערובות, ואפשר דזה שאמרו אי קסבר יש בילה כו' היינו בכה"ג דבבולל לכו"ע בלח יש בילה, ואינו בולל את מי חטאת ואת המים המעורבים, דכיון דמוזהר על שמירתן אינו הגון לערב בהן את הפסול בידים, ולמדנו מזה שבמקום שצריך לסמוך על הבלילה צריך לערב יפה יפה לכן ראוי להחמיר לכתחלה ואף דיעבד באינו בטוח שעירב יפה וכמו שהחמירו אחרונים ז"ל שהביא הש"ך וכמש"כ רמ"א, אבל בעיקר הדין דבילה בקמח ועיסה שהחליט הגר"א ז"ל שאין בילה דלא כהרא"ש צ"ע מנ"ל לרבנו הא וכל דבריו ז"ל אינו אלא דאין רא"י מדין תערובות לענין ביטול לכאן אבל אכתי אין רא"י להיפוך ומשנת חלה א"א לישיבה אלא משום בילה, ובהא דפריך בירו' הובא ברי"ש חלה פ"ג מ"ו יעשה קב מכאן כו' וקב הנכרי באמצע ומשני דמעורב ע"י גידין למדנו שאין בילה שיהא בכל קורט לפי חשבון, אלא דמ"מ משהו יש בכל קורט משניהם דאל"כ אפשר למשהו בלא גידין אלא מוקף כולו בעיסה של נכרי אלא ע"כ דאי אפשר לשל נכרי בלא גידין של ישראל, והן הנה דברי הרא"ש דיהיב טעמא דחלה אין לה שיעור, ואי הוי בלול בכל קורט לפי ערך התערובות אף בדבר שיש לו שיעור נמי מפרשינן מן התערובות כדאמר ר"ה י"ג ב' אלא דעת הרא"ש שאין כאן בלילה יפה ומ"מ יש בכל קורט גם של ישראל וזה מבואר בירו' דאי אפשר בלא גידין ותערובות קמח הוי כמים שנפלו למי חטאת ולא בללן יפה, ודברי הגר"א ז"ל צ"ע.

כ' הש"ך ס"ק י"ז, דלהרא"ש דתלה הטעם משום טכ"ע א"כ לאו דוקא אורז וחטין אלא כל המינין, וצ"ע דהא טעם דגריר איתא בירו' ופי' הרא"ש דצריך טעם זה כדי שיהא בא לידי חימוץ דאל"כ לא חשיב מצה, וא"כ ה"ה לענין חלה דהא פטור אורז בחלה ילפינן ממצה ובמצה ילפינן שאין לחם אלא הבא לידי חימוץ, ועיקר דברי הרא"ש יש לעי' דהא בנבלע עיסה בבשר ודאי אין הבשר משלים את השיעור [מלבד חסרון שלא בא לידי חימוץ] דבעינן גלגול ואפיה לעשות לחם וא"כ אורז נמי לא חשיבא בו אפיה אלא ביטול מצד עצמו אם לא בגרירה, והנה אם גלגל אורז בפ"ע וחטין בפ"ע ובשולן או כבשן עד שנתן טעם נראה דמודה

מלשון פ' כמו דפטור מתרומע"ש, והא דאמרו חולין קל"ז ב' הכא בחו"ל היינו חו"ל החייב בתרומע"ש.

(א) {גם זה נדפס שם}

דעת תו' שבת ס"ח א' דאין חייבין בפאה אלא הני ח' דמתני', ומתני' דוקא קתני, וכ"כ הראב"ד בפי' הת"כ, וכתב דחוץ מאלו או שאין לקיטתן כאחת או שאין מכניסו לקיום, או שהיו בזמן המשנה רוב המין מצוי בהפקר, וכ"ד הרמב"ן והרשב"א שבת שם דמתני' דוקא, ומשמע להו דלשון המשנה לא יתכן דתני ושייר, ושמעין דעת אלו הראשונים ז"ל, דאתרוג פטור מן הפאה, וכ"כ תו' קדושין ג' א', ומש"כ הרמב"ן והרשב"א שם בלשון ממ"נ, משום דקושטא דמלתא הוא דניחא שם ממ"נ ואין מקום שם לכנס בהכרעת הדין, וגם בגמרא יש לפעמים כיוצא בזה, ואף שדעת הר"מ דיש כיו"ב, ותני ושייר, וכן צדד הר"ש, וכן בתו' ר"ה ט"ו ב', מ"מ לענין אתרוג לא מצינו מי שיחלק, ובתו' קדושין כתבו דאתרוג אין לקיטתו כאחת, ושמעין מדבריהם, דאע"ג דאפשר לעשות לקיטה כאחת, ואין הראשון מתקלקל, מ"מ כל שאין רוב בני"א עושין כן ואין לוקטין כאחת, מקרי אין לקיטתו כאחת, וכפשטא דמתני' וכסתימת כל המפרשים.

ועוד הדבר יותר מוכרע מדברי ר"ת נדה נ' א' שבת ס"ח א' והרמב"ן והרשב"א והריטב"א שם שפירשו טעם הפטור בדבר שלקיטתו כאחת נוח ליה לעני' לדעת זמן הנחת הפאה שהלקיטה נמשכת זמן ארוך, וא"צ לבקר רק לימים, וכשיראה שהתחיל לקצור ישער מתי יגמור, אבל בדבר שאין לקיטתו כאחת, צריך העני' לשמור עד גמור, ויפסיד מביטולו, ולפי טעם זה הדבר מבואר דבלקיטה ממש הדבר תלוי.

(ב) ולשון הגר"א [בשבת וחרדל] שכי' דאפ"ה הוי לקיטתו כאחת, כיון שאף אותן שנתבשלו אם עומדות על האילן אינן מפסידות כו' ר"ל דנלקטין כאחת ממש, אף שהלשון דחוק קצת, מ"מ הכונה מכרעת את הלשון, שהרי לא הוזכר בגמרא רק שאין מתבשלות כאחת אבל לא הוזכר דחרדל שנוזע במקום אחד אין נלקט כאחד, וב' מקומות שאין נלקטים כא' לא אכפת לנו כיון שהם חלוקין לפאה. והלי' אינו של הגר"א ז"ל אלא נכתב מפי השמועה, וגם שם בלשון נכדו הגר"ס ז"ל סק"ב מבואר שפירש הכונה, דלא איכפת לן בבישול אלא בלקיטה, ואין מקום לספק לן הודאות בפשוטו, והמבואר בראשונים ז"ל וכמבואר סק"א.

(ג) אין ראוי ליחס סברא זו [דכל שאין מתקלקל הראשון מקרי לקיטה כאחת] לרש"י מנחות פ"ו א', שאין לחדש נגד הפשט בדברים שאין החידוש נמצא בראשונים, ועוד דאכתי מבואר ר"ה ט"ו ב' דזיתים לקיטתן כאחת ואינן כעין ב' בריכות, והתם ודאי בלקיטה ממש תלי, ועוד יפלא מי הכריח לרש"י ז"ל לכל הטורח שזיתים אין נלקטים כאחת, והזיתים הראשונים לא יתקלקלו, הלא אין לנו ידיעה מהמציאות של טבע הזיתים בארץ בזמן המקדש, וכל הכרעת הדבר של רש"י ורבותינו בעלי התו' היא מלשון המשנה דקרי ל' זית ראשון ושני, וזה אין מכריח רק שהן ג' חלוקין, וגם זה אמת דהראשון ממהר להתבשל אבל מי יכריחו לומר שאין נלקט כא', וכמו שפי' תו' באמת דהלקיטה כאחת.

וקרוב הדבר לומר שאין כונת רש"י, ג' לקיטות בחילוק זמנים, אלא מפני שהן מתבשלות זה אחרי זה הן חלוקין בטבען והלוקט מסדר כל מין בפ"ע, ולוקט ג' לקיטות אבל הן כולן בבת אחת, והתו' דקדקו על לשון רש"י שאינו מדוקדק.

ומש"כ הרעב"צ ז"ל דחשיבי כעין ג' שדות אינו מספיק, דהלא כשאמרו לקיטתן כאחת מיעטו לקיטות הרבה ומיעטו גם ב' לקיטות, וכל ב' לקיטות ע"כ הן חלוקות בחילוק קבוע וכש"כ לטעם ביטול עניים, והלא נותן פאה

רבותינו בתוס' קדושין ג' א' אלא משום אין לקיטתו כאחד, ומשמע דחשיב מכניסו לקיום, אילו דנו רבותינו מסברא הוי קשיא, אבל דרך רבותינו להתמך תמיד בגמרא, ומה דקים להו דאתרוג אין לקיטתו כאחת כונתם דאם אתרוג הוי בריכה אחת הרי מוכח ממשנת בכורים דלא כר' נחמיה, ואדמקשה ר"י לר"ל ר"ה ט"ו ב' משביעית ומעשר {א"ה, כמדומה דצ"ל ואדמקשה ר"ל לר"י, ר"ה ט"ו ב' משביעית אמעשר}.

תקשה ליה משנת בכורים לענין מעשר, והלכך לא זקקו רבותינו לדון בסברא אי אתרוג מכניסו לקיום, אבל לקושטא דמלתא שפיר יש לומר שאין מכניסין אותו לקיום. (ג) יר' פ"ב ה"ה קציר חו"ל מהו שתהא חייבת בפאה, הגר"א ז"ל פירש שקצר במחשבה להוציאו לחו"ל וע"פ שטתו ז"ל לעיל פ"א ה"ג דגרס יעשה קציר הקדש כקציר נכרי, אבל קשה ללמוד הלכה מדבר שאינו מובן לן, דאיך יתכן שיאמרו בגמרא שיעשה כקציר נכרי ולא הוזכר מעולם בגמרא דישאל שקוצר ע"מ למכור לנכרי יהא פטור מפאה, ועוד קשה לשון הגמ' כלום מעות הקדש מתחללין אלא בתלוש כו' היכן נזכר שקצר ע"מ למכור להקדש, הלא אפשר לפרש שקצר על מנת להקדיש, ובפשיטות חו"ל להקשות הלא בשעת קצירה עדיין הוא חולין, ברם נראין דברי הרש"י שפירש קציר גבוה היינו קציר העומר ופריך הלא בשעת קצירה עדיין הם חולין ומשני שלא תאמר שיעשה קציר הדיוט כקציר הקדש [כ"ה הגי' וביר' עם פיהרש"י ג"כ ט"ס] ר"ל קציר העומר כיון שקצירתו מצוה ומצותו להקדש הו"א שאינו בכלל קצירכם ואיצטריך קרא לרבו', ולפי' נלמד דלא איצטריך קרא לרבו' בשביל שדעתו להקדישו דא"כ למה מפרש ליה לגמרא בעומר, לימא בדעתו להקדישו, אלא ודאי כל שהוא חולין בשעת קציר אין מקום לפוטרו בשביל מחשבתו לעשות ממנו אח"כ, דאין לנו עסק בעתידתו של הקציר, וכמו כן אין לנו לפוטרו בשביל שדעתו למכרו לנכרי, וכש"כ שאין מקום לפוטרו בשביל שחישב לאוכלו בחו"ל דמחשבה כזו אינה קובעת כלל דלמחר יכול לחזור, ואף אם הוציאו לחוץ יכול להחזירו לארץ, ואף אם היה הדבר נקבע ומעותד לחו"ל מ"ל אוכלו כאן מ"ל בחו"ל, וגם היכן מצינו דחיוב פיאה תלוי בתשמיש של הפירות בעתיד, ובריטב"א גיטין מ"ז האריך לפרש במכר שדהו לנכרי וחזר ולקח הפירות הבכורים דקדישי ומ"ש מלשון פ', ואי קוצר ע"מ למכור לנכרי פטור אין צריך לחלק, אמנם לפי האמור נשאר לנו סוגיא דקציר חו"ל בלי פירוש, כי פירושי כל המפרשים ז"ל אינו מתישב, ואמנם אם ניתן רשות להגיה אפשר דגרסינן קציר חציו חו"ל מהו שתהא חייבת וכו' ור"ל שדה שעל הגבול וחציה בחו"ל והתחיל לקצור בארץ מיבעיא ליה אי חייבת, דכיון דעיקר המצוה היא שלא יקצור כולו לעצמו בלי נדיבות לעניים, וכל שלא גמר ליכא איסורא, והכא בגמר פאת שדה הוי מקום פטור, אין כאן פאת שדך בשדה זו כמו בקצר חציה והקדיש חציה, וגמר הגזבר שאינו מתחייב בעומרין שקצר, ואע"ג דהקדיש קודם שהתחיל לקצור חייבת חציה שהשאר בידו, התם חילוק רשויות עושה כבי' שדות וכאחין שחלקו, אבל ח"ל וארץ של אדם אחד י"ל דלא קרינן פאה בחציה של א"י עד שיגמור, וגרסינן מה הקדש חציו אף חו"ל חציו ור"ל כי היכי דהקדש פוטרת אף בחציו, כשגמר הקצירה בהקדש, אף חו"ל חציו שגמר הקצירה בחו"ל, ופושט מהא דתניא קציר ארצכם ולא קציר חו"ל, ור"ל דקציר חו"ל אינו בכלל קציר כלל לענין פאה וחשיב פאת שדה בגמר קצירת א"י.

(ד) לדעת הגר"א י"ל דאם יצאו לעמון ומואב מצרים ובבל חייבין מדבריהם וכמש"כ הראב"ד פ"א מה"ת הכ"ב [נראה דעת הראב"ד שם דאף ביצא בחו"ל הרחוק חייב מדבריהם] אבל דעת הר"מ שם למש"כ הכ"מ שם דאף ביצא לחו"ל החייב, פטור, אבל חו"ל הרחוק נראה דפטור

קשה עלי הטורח.

והנה חיוב אורז ודוחן בפאה מפורש בירושלמי פ"א ה"ד, דמרבה קציר אורז ודוחן וא"צ להוכחות, אמנם בתשובת השאלה, שהחילוק בין אורז ודוחן ושאר דאזלין בתר השרשה מבואר בירו' שהן מביאין שליש בסוף השנה תמיד, ואחרי שאין מביאין כולם בב"א וגדילתן נכנס תמיד משנה לחברתה, א"א למיזל בהו בתר שליש, [נדברי רש"י ותו' ר"ה שפירשו דמן הדין הן ירק צע"ג וכן תניא בהדיא בתוספ' [כמדומה] פ"ב דשביעית דתבואה וקטניות בתר שליש].

ולפ"ז י"ל דהפסקתן בין הבכיר להאפל, הוא רק ימים מועטים ב' ג' ימים שאין מגעת למדת אין נלקטין כאחת, אלא ר"ל אין נלקטים כאחת אין לקיטתן אחת למעשרות, אלא יש מהן קדם ר"ה ויש מהן לאחר ר"ה, שזו עיקר המכוון בענין ההוא, ובאמת לפי הירו' אין אנו מוכרחים כלל לומר, שאין לקיטתן כאחת אלא שאין הבאתן שליש בב"א כמבואר בהגר"א שם, אלא לשון הראשונים ז"ל בר"ה שם ובר"ש שגם אין לקיטתן כאחת, אבל עיקר הכונה שאם ניזיל בתר לקיטה, עדיין לא נמצא בשנה אחת, וזה יתכן אף בהפסק יום או יומים, וזה אינה מדת אין לקיטתן כאחת, ובתו' כתבו דגמ"פ כאחת אלא שאין מתיבשים כאחת, ומסתבר שאין זה רק טעם שאין גומרין הלקיטה ער"ה ומניחין מקצתן לאחר ר"ה, אמנם דבריהם ז"ל צ"ע שאם דרכו לכנס בהבאת שליש משנה לחברתה א"כ דרכן להלקט בשנה אחת וכמש"כ לעיל.

אשנה בקצרה כל הדברים שאין לקיטתן כאחת לא אמרו דאזלין בתר השרשה, כיון שדרכן ללקט בשנה אחת ואין שנוי דין אורז רק שאין הלקיטה בשנה אחת, וא"כ עיקר המכוון שאין לקיטתן בשנה אחת ולישנא עשוין פרכין פרכין הוא רק טעם שאינו נלקט בשנה אחת, ואף אם הן כתבואה ממש, יתכן שאין נלקטים בשנה אחת כיון שטבען לכנס משנה לחברתה, אלא קושטא הוא שעשוין פרכין ולקיטתן מארכת מעט, וכל זה לפירוש תו', אבל בירו' לפי שפירשו הגר"א לא הוזכר רק שליש, ובעיקרו אין עלינו לישב קושיא, ואם אין נה"י מוכרחין לקבל החדושים, והפשוט אלים מכל, ולא יזוז מפני קושיא, אמנם כאן מאורז אין קושיא וכמש"כ.

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] ס"ק ל"ו} במש"כ סי' ז' בפטור פאה של תפוז מחמת אין מכניסו לקיום.

א. בפה"ש סי' ה' ס"ק י"ד הביא דברי בה"ג דמכניסו לקיום ע"י ד"א חייב בפאה, ופי' לישב סוגיא דפסחים נ"ו ב' דהא דפריך שם ולית להו לאנשי יריחו כו' וכן הא דאמר ר"י א"ר הכא בראשי לפתות עסקין היינו קדם שידע ברייתא דנותנין פאה ללפת ולכרוב [ולא גרסינן בראשונה היו אלא גרסינן נותנין פאה כו'] וקדם שידע ברייתא דבן בוהיין נתן פאה לירק, אבל לאחר שהובא ברייתא דנותנין פאה ללפת ור"ל לראשי לפתות וא"כ באמת ראשי לפתות חייבין וא"א לפרש בזה דמיחו בהם חכמים וע"כ מתני' בשאר ירקות ואין זו תימא שאנשי יריחו נתנו פאה לירק שהרי גם בן בוהיין עשה כן, וכ"ז תמוה מאד שאין זו מסוגית הגמ' כלל דפריך בפשיטות ולית להו לאנשי יריחו כו' ומביא מימרא דרב דבראשי לפתות עסקין ומסיים סוגיא בהכי ומתחיל ברייתא בענין בפ"ע ויהי משמעו כת"ש ומותיב עלי' דרב ואסקי' בתויבתא ולעולם בשאר ירק עסקין ומקיים ע"י ד"א באמת חייב בפאה, ולמה שבקה הגמ' דרכה וסגנונה התדירי בכעין זה, וגם גי' הגמ' בראשונה היו נותנין מוכרע מהא דסמך ל"י אגב גררא בראשונה היו מניחין עורות כו' ועוד דבירו' אמר בהדיא דר"י ור"ש אנשי יריחו קיימו ואף דבלי' ר"ח הנדפס הגי' ת"ר נותנין לא חש להעתיק אלא הנצרך לו לפרשו ובלא"ה

אחת לכל הזית, ועוד דתנא תני לקיטתן כאחת, ועוד דאכתי לא נתישבה סוגיא דר"ה ט"ו ב' דזית אינו כעין ב' בריכות, אלא ע"כ כמש"כ תו' דהלקיטה כאחת אלא שאין ג' זיתים חלוקין מפני שאחת מתבשלת יותר מחברתה [ולשון השי"מ אינו לישב קושיית התו' אלא לפרש שיטתם והוא העתק מלשון התו' כ"י, ובתו' שלפנינו ג"כ רמז הדבר, במש"כ אלא שזה מתבשל יותר מזה, ר"ל אלא צריך לפרש שזה שהן חלוקין הוא שזה מתבשל כו' אבל הלקיטה אחת ודלא כלשון רש"י].

(ד) ורוטבי תמרים היינו שזבין דובשן וכמ"ש הפ"מ וכ"ה בר"מ פ"ב ה"ב והתמרים בין יבשין בין רכים, ואין לפרש כונת רבנו רק לרוטבי תמרים, ויטילו שאור הוא לשון המשנה פ"ק דמעשרות מ"ב, והוא שיעור גידול שליש דחשיב כבר פירי. {גם זה נדפס שם}

טרם אכנס בדבריהם החביבים, אשנה את הראשונים - הדברים הם העתקה ממה שבלב ולא להגיד הכרעה - נרתע אנכי מדבר של חידוש בטבעי והפשטות היא תמיד האמת, ואמרו שאין לומר דבר שלא שמע מרבו, בלבי שהחילוק בין לקיטה כאחת ממש לאפשרות של לקיטה כאחת, היא רבת הערך מאד, ואם האמת דלקיטה כאחת ששנינו הוא אפשרות כאחת, היה הדבר שגור בפי כל הראשונים ז"ל מפרשי המשנה, והיו הדברים לראשית חובתם לפרשה ולהוכיח הראיות על זה, ושתיקתם כפירושם שהדבר כפשוטו, וזו בלבי ההכרעה היתרה מכל הראיות, ומה שתמכתי על טעם הראשונים ז"ל משום ביטול עניים, מלבד שהוא בתור ראייה היא מחזקת את הפשטות, דאם באפשרות כאחת תליא מלתא לא הי' הדעת מוליכם כלל לטעם זה ולא היו מעבירים בשתיקה על הסתירה הנופלת בדבריהם, ואמנם משום דלשון הגר"א לכאורה מורה ע"ז הארכתי.

והמעייין בכונת הדברים אין כאן מקום שיכוין הגר"א לזה, וכמ"ש בראשון, וגם היחוס לרש"י אינו עומד בפני שערי העיון, דרש"י ורבותינו בעלי התו' היו בזמן אחד ובמקום אחד, ואין כאן מחלוקת במציאות, אלא כל דבריהם דלו ממשנתנו במנחות שם, ואין שום רמז במתני' שמפסיקין בין לקיטה ללקיטה, אלא שהזיתים הראשונים נלקטין כולם לגורן אחד והשניים לגורן אחד, ואין עושין כל הזיתים של אילן לגורן אחד, אלא הראשון של זה מזווגין עם הראשון של רעהו, ומי הכריח לרש"י ז"ל להוסיף כאן דברים שאין נוגעים לפשט המשנה ולפרש שהיה הפסקת ימים ביניהם להמתין עד שיתבשלו, אלא נראין הדברים שמה שהוסיפו התו' הוא תיקון הכונה בלשון רש"י.

ואם נניח דבלי' רש"י מתפרש שיש ביניהם הפסקת ימים עדיין לא שמענו מפי רש"י ז"ל דהזית המתבשל יכול להמתין, ומנ"ל לרש"י ז"ל זה, דלמא מתקלקל, וכל זה רק חידוש וליחס אח"כ זה לרש"י, ורשאים אנו להאמין, כי רש"י ז"ל הסכים למעלה מה שאמרו נכדיו למטה, ואחרי שאין לנו אחד מהראשונים ז"ל להשען אין לנטות מהפשט, ולסניף, הן הראיות מאתרוג, למה שהסכימו התו' והראב"ד והרמב"ן והרשב"א דבמתני' לא שייר, וממש"כ כל הראשונים ז"ל טעם ביטול עניים, והרמב"ן כתב טעם זה על הכתוב כמבואר בהדיא בדבריו ז"ל, ואין זה טעם למצוה כיון שהוא פשוט הוא בכלל פשוטו, וגם סמכו על גמ' שבת כ"ג א' כמבואר בדבריהם ז"ל, ואף לראשונים דס"ל דכולהו דרבנן, א"כ הנדון ג"כ דרבנן ולמה יתקנו חכמים לחייב אפשרות כאחת, והלא יש ביטול עניים, אלא ודאי קושטא הוא דלא תקנו אלא בנלקט כאחת, וא"כ ע"כ מתני' הכי מתפרש דהא במתני' כללה דאורייתא ודרבנן.

אמנם מה ששאלו מאורז ומדוחן שאלה היא, וכתוב אצלי בזה, והכרתי חובתי במכתבי הראשון, להזכיר אבל

ג. מסקינן דתרי תנאי ור"י סבר דהיו נותנין מלפת וכרוכ ור"ש סבר דהיו נותנין מלפת וקפלוט ואפשר דלא פליגי אלא עובדא היכי הוי אבל אין מקום לחלק במכניסו לקיום ע"י ד"א בין לפת לכרוכ וקפלוט ומ"ד דעובדא הוי בלפת וכרוכ מודה דגם בקפלוט הוי אנשי יריחו מחייבין בפאה אלא שלא היה בידיהן קפלוט או שעדיין לא לקטו את הקפלוט וכבר מיחו בהן חכמים וכן מ"ד דעובדא הוי בלפת וקפלוט מודה דגם בכרוכ פליגי אלא עובדא לא הוי בכרוכ, ואף שאין נפקותא בפלוגתא מ"מ מפני חביבת ההוראה דקדקו בדבר, ואפשר דיש מקום לחלק בין מין למין וכל דראשיהן יותר חשובין יש לומר שהן בכלל הפירי ומקרי מכניסו לקיום אף שלא היו מטריחין לקיימן בשביל עצמן אלא אגב אמיחו מקיימן אותן, ואם נתפוש דכרוכ ראשיהן יותר חשוב לר"י שמעינן דגם בכרוכ מיחו בהן חכמים, אבל לר"ש לא שמעינן בכרוכ, וכן באנשי יריחו לר"י י"ל דבקפלוט מודים דפטורין.

ובירוי אמר לא היו נותנין אלא מלפת וקפלוט שלקיסטתן כאחת ואינו מובן מה בא לשלול אם בא לשלול שאר ירק א"צ טעם שאין לקיסטתן כאחת אלא משום שאין מכניסין לקיום ואדרבה מדממעט להו משום שאין מכניסין לקיום משמע דלקיסטתן כאחת, ואם בא לשלול כרוכ א"כ מ"ט דר"י דאמר כרוכ ולא קפלוט, ואין סברא דמר חשיב כרוכ יותר לקיסה כאחת מקפלוט ומר חשיב קפלוט יותר לקיסה כאחת מכרוכ, ואפשר דר"ש דאמר מלפת וקפלוט שלקיסטתן כאחת ר"ל שלקיסת לפת וקפלוט הן בזמן אחד ובשעה שמיחו בהם חכמים בטלו את הפאה שנתנו שעדיין לא לקטום עניים והזכיר זה לחזק סהדותא דידי' שסימנא יהיב שבטלו את הפאה של שני מינין וזה לא יתכן בלפת וכרוכ שאין לקיסטתן כאחת ואי אפשר שיהי' בשדה פאה של שניהן בשעה אחת ור"י סבר לפת וכרוכ ובאמת בשעה שמיחו לא היה פאת שניהם בשדה אלא מחאתם הועילה ללפת וכרוכ שלא יתנו מהם מכאן ולהבא. {ע"כ נדפס שם}

פ"י ר"ח שבידינו אינו בטוח בדקדוק הגי' והוא ממולא בהגהות המגיה, ובלא"ה אין כאן מקום לדון כיון דהגי' בראשונה היא מוכרעת מעיקר הסוגיא דודאי מקיים ע"י ד"א פטור מן הפאה וכדעת חכמים שמיחו באנשי יריחו וע"כ ר"י ור"ש באנשי יריחו פליגי.

ואי אפשר לסמוך במה שכתוב בבה"ג אחרי שהוא נגד הגמ' וכיון דלאו מתרצתא היא לא מותבין מינה ואפשר דצ"ל ואי מינטר ע"י ד"א לא מחייב בפאה ואין ס' בה"ג מוגה בידינו.

ב. פסחים נ"ו ב' הכא בראשי לפתות, עיקר הדבר מבואר בברייתא דלק' דאנשי יריחו בלפת וקפלוט היו נותנין ועיקר מימרא דרב צריך לפרש הברייתא דמ"ט מיחו בהן חכמים הלא לפת וקפלוט מכניסו לקיום, אלא בגמ' קבעו דברי רב אמתני' דמשמע לכאורה דבירק שאין מכניסו לקיום איירי דאלי"כ למה מיחו בהן חכמים וכיון דבאין מכניסו לקיום איירי מ"ט דאנשי יריחו [והנהו אנשי יריחו נראה דחכמים ידועים היו וכלי הגמ' אמרי נהרדעי אמרי במערבא דבאנשי דעלמא לא הוי מתמהינן וגם מכל הני דמתני' הכי מוכח] ופירשה רב דבראשי לפתות איירי ובהכי מתפרשא גם ברייתא.

והאי ראשי לפת פרש"י עליו וכן פרש"י חולין צ"ט ב' ובתוי שם פירשו דהיינו שרשין המתפשטין בארץ ואפשר לפרש כן גם הכא שהשרשין מתוך דקותן אינן מתקיימן כל כך אך כשכובשין האמהות אין מחתכין את השרשים וכובשין אותן כמו שהן אף שהשרשים עצמן לא היו מטריחין לכבשן [וכן פר"ח דקיומן אגב אמיחו הוא בכבישה, והנה במניחן כמו שהן העלין והשרשים הדקין נכמשין ונובלין וגם בכבישה אינן חשובין כל כך אבל כשכובשין את הלפת כובשין אותן עם העלין והשרשים וצ"ל דתשמיש הכבישה הוא עיקר תשמיש הלפת דאם אין עיקרו לכבישה אלא מיעוטא לא מקרי מכניסו לקיום ומיהו הלפת עצמו משמע דמתקיים אף בלא כבישה] ומיהו נראה דהכא לא פליגא אפרש"י דקושטא הוא דבין עליו ובין שרשיהן הדקין בכלל מכניסו לקיום ע"י ד"א.

סימן ח

[ומיהו י"ל שהוא מדרבנן משום דבר שיל"מ ואינו מעשר עליהם אלא מדבר החייב מדרבנן] אלא גידולי גידולין שאני, וזה דעת הר"מ שפסק בפ"א מה"ת הכ"ב להא דר' ינאי, אע"ג דפסק בפ"ה מה' כלאים הכ"ד להא דר' יונתן ובפ"י מה' מ"ש הט"ז להא דר"י.

והיכי דהעיקר היתר והגידולין איסור אסור אף בדבר שאין בטילתו ע"י קרקע, דכל כח של התערבות אסור את התערבות שאם הגידולין אסורין התערבות אסור מכח הגידולין שהרי הגידולין הן עיקר בחד צד שגם העיקר הוחלף ונתחדש וחשיב ככולו איסור, [ואם העיקר אסור התערבות אסור מכחו דבחד צד העיקר חשיב טפי דהגידולין מני' קא רבן] והלכך ליטרא בצלים שתיקנה וזרעה מתעשרת לפי כולה.

ב) שם ס' א' אבל בדבר שאין זרעו כלה אפי' גידולי גידולין אסורין, הק' הגרע"א מאי מקשי מטבל שאני טבל דהו"ל דבר שיל"מ וכדמשני לעיל נ"ט א' בנדרים, וכבר כתב הר"ן שם דלא פריך ל"י מליטרא מעשר טבל דידע דהתם משום דהוי דבר שיל"מ, וזה קשה גם למסקנא דמסיק דגידולי גידולין מותרין ברבו, ולמש"כ לעיל דלמסקנא ליכא פלוגתא וגם ריו"ח מודה לדינא דר"י דבגידולי גידולין מותר בתרומה ומותר בטבל ואסור בנדרים וצריך טעם מ"ש טבל מנדרים, איברא כל זה לפרש"י פסחים ל"ד א' והר"ש תרומות פ"ט והר"ן דגידולי טבל היינו לענין אכילת עראי, אבל מדברי הר"מ פ"ו מה' מעשר ה"ו מבואר דגידולי טבל בדבר שאין זרעו כלה מלתא דתרומה ותרומ"ע אתינן עלה

א) נדרים נ"ז ב' בצל שעקרו בשביעית כו', מסקינן דבשביעית גידולי היתר מעלין את האיסור ומשמע דסגי ברובא, ואע"ג דבעלמא שביעית אוסרת במינה בכל שהו [למה שפי' הר"ן לק' נ"ח א' אינו אלא לענין שצריך לאוכלה קדם ביעור, אבל למש"כ הר"ש שביעית פ"ו ר"ש ס"ל דוקא בששית שנטעה בשביעית אוסרת בכל שהו אבל לא בשאר תערובות אבל אגב לא קיי"ל כן אלא גם בתערובות אוסרת בכ"ש] ובמקום דאינו אוסר בכ"ש אוסר בנו"ט, הכא העיקר נוח להתבטל שהעיקר מתחלף ומתחדש וחשיב כפרי חדש והיינו בטילתו ע"י קרקע דאמרו דבגידולים חדשים אין איסור שביעית נהגא, [ונראה דדבר שאין זרעו כלה אף באמצע גידולו אינו נפסל מאכילת אדם דאי נפסל שעה אחת פקע טבלו ופקע קדושת שביעית וכדאמר תמורה ל"א א' אימת גדלה לך מסרחא כו'.]

אבל בערלה וכלאים אין גידולי היתר מעלין את האיסור אף שהוסיפו מאתים שיש צד לומר דעיקר לא בטל והגידולין מני' קא רבו ובטלין אגב, וכן מעשר הטבול לתרומ"ע שזרעו אע"ג שמעשר ממנו תרומ"ע לפי כולו עדיין הוא טבל עד שיעשר ממנו תרומ"ע ומעשר עליו ממקום אחר, ומיהו גידולי תרומה שזרען כיון שרבו הגידולי גידולין מותר, ואע"ג דאמר ר"י שביק מר תרין ועביד כחד ומשמע דר' ינאי פליג אהא דר' יוחנן ור' יונתן, מ"מ למאי דמסקינן דר' ינאי איירי בגידולי גידולין י"ל דמודו ר"י ור"י בגידולי גידולין, וע"כ הכי הוא דהא דינא דר' יוחנן ור' יונתן שנוי בברייתא דליטרא מעשר טבל שזרעה וע"כ מודה בה ר' ינאי,

דאסורין עד שיעשרם קאמר, אלא דקשיא לי לרבנו כיון דגידולי גידולים ההיתר מעלה את האיסור מעיקר הדין ובטבל לא גזרו חכמים על הגידולין למה גידולי גידולין אסורין ולזה יהיב טעמא דמשום גזירת תרומה גזרו על הטבל בדבר שאין זרעו כלה.

נמצינו למידין דהא דאמרו עד ג' גרנות לא משום דעד ג' גרנות אין העיקר מתבטל ובגורן רביעי כבר נתבטל העיקר דז"א דמעיקר הדין בגורן שני כבר נתבטל העיקר, אלא חכמים גזרו על גידולי טבל בדבר שאין זרעו כלה עד גורן רביעי.

ויש לעיין בהא דגידולי גידולין בטבל בדבר שאין זרעו כלה, למה לא נגמרה מלאכתן של הגידולין בשעת זריעה הלא קימ"ל כרבנן דר"ע ספ"ק דפאה דאפי' קדם מירוח אין מוציאין לזריעה דחשיב קבע ובדמאי סי' ז' הוכחנו דכל דחייל עלי' שם קבע אסור לאכול ממנו עראי דחשיב כגמ"מ, וא"כ לעולם כשמוציאין לזריעה הוקבעו והו"ל זרע טבל גמור, וי"ל דלא פליגי רבנן עלי' דר"ע אלא בדבר שזרעו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה מותר וכדאמר בירו' פ"ה דמעשרות בעוקר לפת וצנונות לנטען לאכילה פטור [ע"י מש"כ מעשרות סי' ו' ס"ק ח'] ואפי' למאן דמחייב מודה בעוקר בראשונה ונטע שאף אם יכנס לשני' תרומהו חיובן מעשר שני, ואף לר"ע דמתיר לזרוע קדם מירוח צ"ל דהכא איירי בנוטע לאכלה ומשום זה לא חשיב גמ"מ דלמאן דמחייב אף לאכלה חשיב לי גמ"מ ואף לר"ע אסור דדוקא קדם מירוח דלא חזי לאדם כל כך לא חשיב גמ"מ אבל בשומים ובצלים כשיחדן לזרוע חשיב גמ"מ וע"כ צ"ל דכיון דנוטען לאכלה ואין זרעו כלה לא חשיב גמ"מ והוי כהמשך הגידול וכמש"כ מעשרות שם, ומכאן ראוי דבנוטען בראשונה כו"ע מודים דנוטע ופטור וכמש"כ שם.

ג) היכי שהעיקר היתר והגידולין איסור חשיב כל העיקר כאיסור מפני שנתחדשו פניו ולפיכך ליטרא בצלים שתיקנה וזרעה מתעשרת לפי כלה, אבל עיקר איסור וגדולין היתר אע"ג דכולו אסור מ"מ אין התוספת נהפך כהעיקר דהתוספת חשיב טפי, ולפיכך ליטרא מעשר טבל שזרעה אין מפריש עלי' תרומת מעשר ממק"א אלא לפי חשבון ולא לפי כולה, [ובצל שעקר בשנה שני' ונטע בשלישית, יש לחייב את כולה במ"ע ואת העיקר במ"ש אם רבו הגדולין ואם לא רבו שניהם לפי חשבון ובירו' מעשרות פ"ה אמרו דלפת שעקרו ונטעו בתוך שלו חייב לעשר קדם שנטעו שלא יכנס מן השני לשלישי ור"ל ויצטרך זהירות וטורח בהפרשתו דדלמא זה גדל יותר מזה ויצטרך לעשר מכל קלח וגם יהי' חשש רבו הגידולין ויתחייב ב' מעשרות, וע"י מעשרות סי' ו' סק"ט].

מיהו דוקא בדרך זריעה אבל שלא בדרך זריעה מבעיא לן מנחות ס"ט ב' ע' א' איזהו מהן עדיף אי עיקר מהפך את התוס' כמזה, ולפי"ז אף אי עיקר ישן והתוספת חדש מותר [ועדיף מדרך זריעה דהתם התוספת עיקר] או דלמא שאין חילוק בין דרך זריעה לשלא דרך זריעה ולעולם התוספת עיקר אם הוא איסור וגם העיקר נהפך לאיסור ולפי"ז שיבולת שעישרה ושתלה מתעשרת לפי כולה ואצ"ל שאם התוספת חדש והעיקר ישן אסור, ועוד ספק שלישי שהעיקר כמו שהיה והתוספת באיסורו ולפי"ז בישן וחדש אסור מפני תערובות חדש, ובמעושר ואינו מעושר מעשר על התוספת לפי חשבון, ושלשה ספיקות אלו הוזכרו בבעיא דרבה שם בשיבולת שעישרה, אבל יש לעי' לפי"ז בבעיא דר"ש בן פזי שם דפריך תפשוט מהא דר' יוחנן ור' יונתן ומשני דמספקא לי' אי פשיטא להו להני רבנן או ספוקי מספקא להו, ולמה דחיק לומר כן הא אפי' תימא דפשיטא להו לרבנן דבתר עיקר אזלינן היכי דהתוספת היתר, אכתי איכא למבעיא היכי שהתוספת איסור אם יש חילוק בין דרך זריעה לשלא דרך זריעה וכדמבעיא לי' לרבה דגם עיקר צריך עישור, ואולי ידעו בגמ' דרשב"פ פשיטא לי' שאין

ואסורין לזרים קאמר והוא גזירה דרבנן ולא הוי דשיל"מ, ואף לפרש"י י"ל דמן הדין מותר כמש"כ הר"ש תרומות פ"ט מ"ז למאי דאמר מנחות ע' א' דפקע טבלה, ואף את"ל דהתם לא פקעה טבלה בצמחה ורבו הגידולין פקעה טבלה, ורבנן הוא דגזרו ובגידולי גידולין לא גזרו ברבו גידולין.

מיהו קשה דבסוגין מסקינן דטבל ותרומה חד דינא אית להו וגידולי גידולין מותרין ברבו והר"מ חילק ביניהם דבה' מעשר שם כ' דטבל גידולי גידולין אסורין בדבר שאין זרעו כלה עד גורן הרביעי, ובגידולי תרומה פסק בפ"א מה"ת שהן מותרין, ואפשר שהר"מ לא גרס בסוגין והתנן הטבל כו' דה' דחוק מאד כמו שהק' הר"ן דהא רי"ג בצל קאמר וגם הגי' בגמ' רבו גידולין על עיקר קמ"ל דהא לא הק' לי' מאי קמ"ל, ועוד דאיך יתכן דגידולי גידולין אסורין היינו בלא רבו הלא סתם גידולין רבו, וגרסינן הא נמי תנינא גידולי גידולין חולין ריבוי דרבו גידולין על עיקר בדבר שאין זרעו כלה קמ"ל, ולפי"ז טבל חמור מתרומה, ואפשר למגרס אח"כ והתנן כו' ומייתא דבטבל באמת אסור גידולי גידולין בדבר שאין זרעו כלה והכא בתרומה שרי, מיהו לפי' הר"מ דגידולי טבל משום לתא דתרומה צ"ע למה החמירו בטבל מבתרומה.

והא דתנן תרומות פ"ט מ"ז המנכש כו' אוכל מהן עראי, צ"ל לדעת הר"מ דלא היתר אכילת עראי קמ"ל אלא עיקר היתר אכילה קמ"ל ונקט עראי שדברו בהוה, מיהו תימא לישמענין דמותר ליקח מן הנכרי דבר שאין זרעו כלה אע"ג דהוא גידולי טבל אלא ודאי משמע כדעת המפרשים דבאיסור אכילת עראי קיימינן וצ"ע.

והא דהשמיט הר"מ דין גורן רביעי בתרומה המבואר בירו' פ"ט דתרומות והביאו הר"ש פ"ט מ"ו נראה דלא יתכנו דברי הירו' אלא אי פליג אגמ' דידן וס"ל דאף ברבו הגידולין אסורין וכדין טבל והלכך בדבר שאין זרעו כלה גורן שלישי הוי תרומה וכשזרעו דינו כזרע תרומה בדבר שזרעו כלה וגורן רביעי אסור וחמישי מותר, אבל לפום גמר' דילן דרבו הגידולין בגידולי גידולין מותר ואין איסור בגידולי גידולין אלא אם העיקר מרובה כה"ג לעולם אסור דהגידולין האסורים אינם חוזרין להיתרן לעולם אלא א"כ בגידול זה רבו הגידולין על עיקרן אף שכנגד העיקר הראשון שהי' תרומה איכא רובא בצירוף הגידולין שבכל פעם, וכן מש"כ הר"מ דרבו הגידולין על העיקר היינו על עיקר השני שהוא זרע עכשו אבל לא סגי ברוב המצורף של גידולין וגידולי גידולין.

ומיהו כל מש"כ נסתר מסוגיא דפסחים ל"ד א' דפריך בפשיטות מטבל על תרומה ומבואר דגם גידולי תרומה בדבר שאין זרעו כלה גידולי גידולין אסורין אפי' רבו, או דגם דין טבל הוא דוקא בלא רבו וכפ"י הרא"ש והר"ן.

ונראה דלפי' הרא"ש והר"ן הא דאמרין דגורן רביעי מותר אף בלא רבו היינו דלא רבו השניים על הראשונים והשלישים על השניים אבל לעולם באיכא רוב כנגד הטבל עצמו שנזרע בראשונה.

והראב"ד בהש' דעתו דלא מהני רבו ובכ"מ תמה מסוגיא דנדרים, ונראה דהראב"ד מפרש הא דאמר בגמר' שם ריבויא קמ"ל ר"ל דכל הני דאסירי בגידולי גידולין הוא מדרבנן בכלל גזירה ור' ינאי עיקר הדין אשמעינן דגידולין מעלין את העיקר ואף למאי דאסרינן משום גזירה איכא נפקותא דמותרין לטבו"י וכמש"כ הר"מ הכ"א.

ופי' זה מתיישב מאד דלעולם גידולי גידולין אסירי בין בתרומה ובין בטבל וכסוגיא דפסחים ואפי' ברבו דהא סתם גידולים רבו.

ובעיקר דברי הר"מ בגידולי טבל שפירשנו שאסורין לזרים לא מסתבר כלל וגם לי' רבנו ל"מ כן, אלא נראה

דהתוספת פשיטא לן דהוא היתר היכי שזרע דרך זריעתו ואילו בילדה שסיבכה בזקנה משמע במנחות שם דגם ההיתר נהפך לאיסור, דהא בעי למימר גם לקולא התוספת בתר עיקר גריר, וא"כ י"ל דבדרך זריעתו האיסור של העיקר נהפך להיתר מה"ת, מיהו קשה אי ילדה בזקנה ונעקר הכרם מקרי שלא כדרך זריעתו היכי פשיט מני לבצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ומאי פריך נ"ח ב' משביעית לריו"ח וריו"ח, אלא נראה דההיא דריו"ח וריו"ח מקרי דרך זריעתו, ולעולם פשיטא לן שאין ההיתר גריר בתר העיקר האסור והא דפשיט במנחות שם מהא דריו"ח וריו"ח לשבולת שעקרה ושלתה אחר העומר דס"ל דאי בדרך זריעתו חשיב העיקר ולא בטל שלא כדרך זריעתו גם התוספת בתר עיקר גריר, א"נ לעולם גם התוספת גריר בתר עיקר האסור אפי' דרך זריעתו ומ"מ מעשר טבל שזרעה א"צ לאפרושי תרומת מעשר אלא לפי חשבון דכיון דהתוספת חשיב איסור מצד אחד והיתר מצד אחד וכיון דע"כ חשבינן ל' איסור לענין לחייבו בתרומה ומעשר ולא סגי ל' בתרומת מעשר אינו בדין למחשבי' היתירא ולחייבו גם בתרומת מעשר וכמו דפריך נ"ט ב' והרי מעשר דטרח כו' וכמשי"כ לעיל ונהי דליטרא ראשונה מחמרין עלה בתרי מעשרות מפני שכבר נתחייבה בתרומת מעשר, אבל התוספת שהוא מחודש אינו בדין למנקיט בו שני מעשרות.

ו) והנה לפי סוגיא דמנחות דהא דריו"ח וריו"ח ספיקא הוא א"כ ליטרא מעשר טבל שזרעה נמי ספיקא הוי וכשמעשר עלי' ממק"א צריך אח"כ לעשר את המעשר מני' ובי'.

ודוקא באינו מדוכנין אבל במדוכנין ההיתר מבטל את האיסור ופי' ר"ן האי דיכה היינו קדם זריעה ודיכה עושה אותן כעין דבר שזרעו כלה, והר"ש שביעית פ"ו מ"ג פ"י דהאי דיכה היא אח"כ כדי לבטל את העיקר ולפ"ז מוכח שאין התוספת מיחשב כאיסור עצמי וכמו שצדדנו לעיל סק"ה ואפשר דלמאי דמסקינן שאני שביעית תו לא מחלקינן בין מדוכנין לאינו מדוכנין, וכ"מ דעת הר"מ פ"ו מה"מ ה"ד שסתם ולא הזכיר דין מדוכנין.

ז) האי דליטרא בצלים שתיקנה וזרעה מתעשרת לפי כולה נראה דהיינו דוקא ברבו גידולין אבל כשהן מועטין ראשון בפטורו והתוספת חייב, וכן בצל של ששית שנטעו בשביעית דאמר לק' נ"ט ב' היכי דטרח נהפך העיקר לאיסור היינו ברבה התוספת, אבל במיעוטו הגדל באיסור אסור בהיתר מותר, וכן בשל שביעית שנטעו בשמינית דבטל ע"י קרקע היינו דוקא ברבו אבל במיעוטו גדל באיסור אסור בהיתר מותר, וזה מבואר בר"ש פ"ו דשביעית שפי' הא דתנן כנגדן למוצאי שביעית מותרין היינו בצל דרשא שצמח בשביעית וחזר וצמח בשמינית אבל בצל של שביעית אינה נתרת בצמיחת שמינית שאין עליו שחורין עדות על גדולין שרבו, וגם הרא"ש נ"ח א' הביא דברי הר"ש, והר"ן פ"י דבעלים איכא רוב תוספת אבל פשיטא להו לכל הראשונים ז"ל דבעינן רבו גדולין.

ח) נ"ט ב' וע"כ לא שמעת ל' לרשב"ג דלא קטרח כו', פי' הרא"ש ז"ל דפי' דהוא רשב"ג דאילן מקצתו בארץ צ"ע דלכאורה הכל מודים באילן והכא דוקא בדבר שאין זרעו כלה שצמח מספקינן, והא דלא מצינו רשב"ג במשנה ותוספתא הלא הרבה יש ברייתות בגמ' דליתנהו בתוספת, וגם פי' ר"ן קשה דמה תועלת יש במה שטרח, ואפשר שהעיקר דלא דמי מה שצמחו הבצלים באוצר מאליהן לזריעה גמורה והיינו טרח דבגמ' ר"ל זריעה וצמיחה גמורה דזה מהרס את פניו הראשונים ומחדש פניו וחשיב כולו כחדש, ודוקא בגדולין איסור אין מבטלין את ההיתר לגמרי אלא בטרח דהיינו זריעה גמורה אבל גדולי היתר מבטלין את האיסור לענין שביעית אף בלא טורח, וכדתנן כנגדן למוצאי שביעית מותרין אע"ג דלא טרח.

העיקר נהפך לאיסור שלא כדרך זריעתו ולא מבעיא ל' אלא אי התוספת חייב, אי תוספת בתר עיקר גריר, או דלמא תוספת לחודי' קאי, ופשיט ל' כי היכי דבתוספת היתר בתר עיקר גריר, ה"נ בתוספת איסור שלא כדרך זריעתו כיון שאין התוספת מבטל את העיקר נשאר העיקר עיקר ותוספת בתרי' גריר, ומשני דמספקא ל' אי פשיטא להו להני רבנן בין לקולא בין לחומרא כו', והנה למסקנא דינא דר"י בילדה שסיבכה בזקנה ודינא דר"י בנעקר הכרם אינו אלא ספיקא.

ד) נדרים נ"ז ב' ודלמא לחומרא שאני, האי דלמא הוא דוקא דלא תקשה דר' יוחנן אדר"י בילדה שסיבכה בזקנה ועוד דהא ע"כ בתוספת היתר אין האיסור של העיקר נהפך להיתר כדמוכח מהא דליטרא מעשר טבל דחייב להפריש עליו תרומת מעשר, וליכא למימר משום דהוי דשיל"מ דהא לקמן נ"ח ב' פריך מני' למאי דס"ד דמעשר בטילתו ע"י קרקע ולא משני משום דשיל"מ אלא ודאי דלא שייך למקרי דשיל"מ כיון דהעיקר נהפך להיתר, תדע שהרי גם שביעית אוסרת בכ"ש ומ"מ בטילתה ע"י קרקע, דכיון דנתחדש העיקר ע"י צמיחה חדשה מקרי כולו חדש, וה"נ אי הוי אמרינן דכלהו גידולין של היתר מבטלין את העיקר ונהפך העיקר להיתר הוי בטל אף בדבר שיל"מ, אלא ע"כ גידולי היתר אין מהפכין את העיקר להיתר אלא בשביעית משום דבטילתה ע"י קרקע אבל בשאר דברים העיקר נשאר באיסורו, ור' ינאי דאמר בצל של תרומה שנטעה מותר משום ביטול קאמר ולא משום שנהפך להיתר, ואפשר דבעינן ק"א בגידולין אבל ל"מ כן אלא סגי ברובא ולא החמירו בכאן להצריך ק"א.

והאי לחומרא דאמר לא מדרבנן קאמר אלא מדאורייתא שכל שיש לחול איסור על התוספת דין הוא שחייל שאינו בדין שלא יחול עליו איסור משום שהמהוה הוא היתר דמ"מ התוספת הוא חדש ובעי עישורי' וראי' לזה מהא דפריך לק' נ"ט א' וכי היתר שבהן להיכן הלך ולא שייך לאקשווי' כן במידי שאינו מעיקר הדין אלא מדרבנן ועוד דפריך שם והרי מעשר דטרח ומ"מ אינו בטל, ולכאורה קשה הלא לא אמרו בטרח דבטל אלא לחומרא שהתוספת הוא איסור אבל כשהתוספת היתר אינו מבטל את העיקר וכדמשני לעיל לחומרא שאני ולפיכך ילדה שסיבכה בזקנה ובה פירות אסור וכן בנעקר הכרם, ונראה דס"ד כיון דחייב תרומת מעשר וחייב תרומה ומעשר הם דברים סותרים זא"ז וכיון דמחייבינן את העיקר בתרומה ומעשר כדין לחומרא הדין נותן שאין עליו דין מעשר ראשון דכיון דהפך התוספת לעיקר כבר אין כאן מעשר ראשון ואע"ג דקולא הוא לא אכפת לן בזה שהרי לעולם כשמעשר לפי כולו יש בזה צד קולא שהרי מעשר מחיוב עליו וממנו על החיוב ולא חיישינן להו למפריש מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב אלא כיון שכבר נתחייב הרי הוא חיוב, וה"נ כיון שנתחייב העיקר בדין טבל ע"כ פקע מני' שם מעשר, ומשני איסורי לא זרעי אינשי ואין בכלל חיוב המעשר לאפקועי איסורין וכיון שהמעשר טבל לתרומת מעשר לא פקע איסורו עד שיפריש עליו תרומת מעשר, ונלמד מכאן דמעשר לפי כולו הוא מדאורייתא, וכ"מ מנחות ע' א' בבעיא עציץ שנקבו ופרש"י דמבעיא ל' אי מצי לאפרושי מני' ובי' דהעיקר נמי נתחייב אלמא דמבעיא ל' שיתחייב מה"ת.

ה) וכן בגידולין היתר שהעיקר באיסורו הוא מדאורייתא מדפריך והא מעשר דקטרח כו' וכמשי"כ לעיל והכי מבואר להדיא מנחות ס"ט ב' דאמר קים להו לרבנן בין לקולא בין לחומרא או ספוקי מספקא להו, אלמא דקים ל' דהוא מדאורייתא אלא דמספקא ל' אי הוי ודאי דאורייתא או ספיקא דאורייתא, מיהו ע"כ ילדה שסיבכה בזקנה ונעקר הכרם מקרי שלא כדרך זריעתו דהא במעשר טבל שזרעה פשיטא לן שא"צ לעשר תרומת מעשר על כולו, וע"כ

ב' משביעית וכמשי"כ סק"ה, ולכ"נ דמקרי דרך זריעתו והא דלא בטל העיקר דמודה ר"ע דמהני הא דאזלינן בתר שליש למפטר שליש הראשון.

(יא) שם ע' א' את"ל לא אזלינן בתר עיקר כו', ר"ל אי תפשוט בעיא דרשב"פ דהתוספת אסור ומשמע דאי יש מקום לומר דהתוספת בתר עיקר גריר ודאי לא ניקו ונימא שאין כח בעיקר למשוך התוספת בתרי מפני שהתוספת ביטל את העיקר, אלא את"ל שאין העיקר מושך את התוספת אבתרי אף אי התוספת לא מבטל את העיקר אלא הגדל בחיוב חייב הגדל בפטור פטור, אז יש מקום לומר דהתוספת מבטל את העיקר, ובוזה נתישב מה שהק' סק"ג למה לא פ"י בגמ' דמבעיא ל"י אי עיקר מושך אבתרי את התוספת או דהתוספת מבטל את העיקר כמו בדרך זריעתו.

(יב) שם הכא חדא זריעה היא כו', בר"מ פ"ה מה' תרומה ה"טו"ו כ' דאם הביא שליש קדם שנקב פטור מה"ת, ונלמד דהא דאמר חדא זריעה היא ר"ל דאזלינן בתר שליש כמו בהביא שליש ביד הקדש או ביד נכרי, אע"ג דלא דמי כל כך דהתם לא הוחלף גדילתו אבל הכא הוחלף גדילתו ואילו עקר מאינו נקוב ונטעו בנקוב היינו דרבה.

ר"מ פ"ן מה' מעשר ה"ה זרעונים שהביאו שליש כו', דברי רבנו קשים דלא כתב בפשוטו שיבולת שעקרה ושתלה והיה מובן שאין זרעו כלה ושאינו דרך זריעה אבל ע"כ כונת רבנו בשיבולת כדאמר בסמוך וכדפרש"י, והא דמהני מירוח בשיבולת והלא עיקר מירוח הוא החלקת הכרי וכמשי"כ הר"מ פ"ג מה' מעשר הי"ג צ"ל דשיבולת שנתמרח בתוך הכרי בטלה אגב כרי וכמשי"כ הר"מ פ"א מה' תרומה הכ"ו, ורבנו גרס בגמ' דמרחינהו.

וכ' רבנו דהספק הוא רק אי חייבין מדבריהם וצ"ע אלמה לא מחייב מה"ת, ויש לעי' למה לא כ' רבנו דיש ספק דהתוספת חייב והעיקר פטור ומל' רבנו שכולו בחד ספק מותר לעשר מנ"י ובי' אבל בגמ' תרתי מבעיא ל"י אם תוספת בעי עישורי ואי עיקר בעי עישורי, והא דלא פסק רבנו דתוספת בעי עישורי ככלל דאת"ל פשיטותא היא, דהכא כבר קאים בתיקו בעיא דרשב"פ וע"כ האי את"ל לאו פשיטותא היא.

ב' רבנו יש ט"ס שכתוב שהבצלים אין דרכן להזרע וצ"ל שהבצלים דרכם להזרע.

(ג) הא דנקטו בגמ' מנחות ס"ט ב' שהביא שליש קדם לעומר י"ל דלא מבעיא ל"י שהתוספת נגרר אחר העיקר אלא בהביא שליש, א"נ כיון דאין איסור חדש בפחות משלש כמשי"כ תו' פסחים כ"ג א' ד"ה קוצר, א"כ לא שייך היתר עומר בפחות משלש אלא שאם לא היה נעקר הו"ל נשרש קדם לעומר והיתר עומר אבל כי עקרו ושתלינהו הו"ל נשרש אחר העומר ופשיטא דלא הותר, מיהו יש להוכיח דקדם שליש אין התוספת נגרר אחר העיקר מדבעי רבה בעשרינהו ולא מבעיא ל"י בעקרו קדם שהביאו שליש והרי הן פטורין שהרי לא הגיעו לעונת המעשרות ואי אמרת דתוספת בתר עיקר גריר כולו פטור אלא ודאי כל שאינו פירי עדיין ולפיכך הוא פטור ודאי כי אתוסיף והגיע לעונת המעשרות חייב, ומיהו לענין ילדה שסיבכה בזקנה ובה פירות נראה דכל שהן בוסר או סמדר לכל חד כדאית ל"י כדאמר פסחים נ"ב ב', אסור הכל, כיון דכבר הגיע לשיעור פרי לענין איסור ערלה.

כ' הר"מ פ"י מה' מ"א ה"ה שיבולת שהביאה שליש כו' ה"ז ספק אם תהי' אסורה מפני התוספת כו' או לא תהי' אסורה שהרי השרישה קדם העומר, והא דסיים רבנו שהרי השרישה, אינו מתישב דודאי השרשה ראשונה אינה מועלת כלום לתוספת אלא עיקר הספק משום דתוספת בתר עיקר גריר וצ"ע.

(יד) ר"מ פ"ד מה' שמטה ה"ך בין כך ובין כך הבצלים עצמן בהיתרן עומדין, היינו הא דאמר בגמ' נ"ט ב' הגדל

ויש לעי' לפר"ש דעלין שחורין אינו אלא מיעוט התוספת א"כ בדין הוא שאין הראשון נהפך לאיסור.

(ט) נ"ז ב' והכי קמבעיא ל"י כו', נראה דיש מקום לומר דעיקרו חשיב עיקר טפי דכי היכי דאיסור שהניחו בגשמים ותפח כולו איסור ה"נ הגידול חשיב כתפח וכדאמר מנחות ס"ט ב' בין לקולא בין לחומרא, ויש מקום לומר שהגידול חשיב ככולו חדש וכדאמר נ"ט ב' דההיתר שבהן הלך, ויש מקום לומר שהעיקר באיסורו והתוספת היתר ואין העיקר בטל כיון דבחד צד חשיב כמהוה הכל, וכדאמר באמת בליטרא מעשר טבל שזרעה, ולישנא דגמ' משמע דמבעיא ל"י אי בטל העיקר או לא אבל פשיטא ל"י שאין כולו איסור כיון דהוא דרך זריעתו וכן פי הרא"ש, אבל הר"ן פ"י דמבעיא ל"י אי כולו איסור אבל אי אין כולו איסור ודאי בטל העיקר וצ"ע דהא ליטרא מעשר טבל שזרעה שכולו אינו מעשר ומ"מ האי ליטרא מעשר עלי' ממק"א ומשמע מדאורייתא מדפריך נ"ח ב' והרי מעשר דאיסורה ע"י קרקע כו' ופריך נ"ט ב' והרי מעשר דטרח כו' ומשמע דהוא מדאורייתא וכמשי"כ לעיל, והא דאמר בליטרא בצלים שתיקנה וזרעה מתעשרת לפי כולה לחומרא שאני היינו מדאורייתא וכמשי"כ לעיל ול"ק חומרא דאתא לידי קולא היא, מיהו קשה מהא דבעי למפשט בעין מהא דשביעית אוסרת בכ"ש והיינו של ששית שנטעו בשביעית והוסיף כ"ש ואם לא מבעיא ל"י אלא אי העיקר חשיב ולא בטל אבל פשיטא ל"י דהגדולין היתר א"כ לא פשיט מידי וזו הכריחו להר"ן לפרש דמבעיא ל"י אי הגדולין היתר, ואפשר דמבעיא ל"י שכולו היתר או שכולו איסור וה"ה דמבעיא ל"י שהגדולין היתר והעיקר אסור ומ"מ אינו בטל, ומיהו למשי"כ לעיל דבאמת בילדה שסיבכה בזקנה גם התוספת איסור יש לפרש דלא מבעיא ל"י אלא אי הגדולים היתר וכפי' הר"ן.

וכ' הר"ן דרבו לאו דוקא אלא שיש בגידולין כדי שיעור לבטל, ור"ל בנו"ט והר"ן לשיטתו שפי' לביעור היינו שצריך לאכלה קדם הביעור אבל אינו אוסר בכ"ש לענין איסור אכילה אלא בנו"ט ולפ"ז אפשר דמתני' השביעית אוסרת בכ"ש נמי לענין ביעור אבל הר"ש פ"ו דשביעית שפי' לביעור היינו דרך גידול וכ' דלפ"ז מתני' דתנן השביעית אוסרת בכ"ש במינה דלא כר"ש, א"כ כל שביעית אוסרת בכ"ש, וע"כ דמבעיא ל"י דגדולים מהפכין את העיקר להיתר או דמבטלי טפי משאר תערובות א"כ א"צ שיהא בגדולין ס' אלא ברובא סגי וכמשי"כ לעיל [ואף הר"ן מודה למסקנא דסגי ברובא וכמשי"כ בהא דבצלים שצמחו דהא דמותרין במוצאי שביעית משום דבעלין איכא רוב היתר וכ"כ בהא דחסיות הנקחין מחשוד על השביעית במוצאי שביעית, ומבואר דברובא סגי דהא לא קים לן דאיכא בגידולין ס', והטעם דכיון דבטילתו ע"י קרקע נהפך האיסור להיתר וכדמוכח מהא דפריך והרי מעשר דטרח כו' ומהא דפריך והרי מעשר דאיסורו ע"י קרקע וסברא זו דביטול ע"י קרקע אינו ענין לנו"ט אלא ברובא תליא].

(ז) מנחות ס"ט ב' תוד"ה בצל, אבל היכי דלאו היינו זריעתו דלמא אזלינן בתר עיקר כו', נראה דכונתם לתרץ גם קושיות קמייתי דההיא דעציץ נקוב שהעבירו חשיבא דרך זריעתו ולכך הגידולין עיקר, וכן הא דר' ינאי בדרך זריעתו אבל הכא שלא כדרך זריעתו, ובוזה נמי ניחא דלא תקשה הא דמחייב ר"ע בתוספת בלקח שדה מן הנכרי אחר שהביאה שליש ולא אמרינן דתוספת בתר עיקר גריר ואף רבנן ל"פ אלא משום דחיובא דמעשר בעונת המעשרות תלי רחמנא אלא דהתם מקרי דרך זריעתו וכמשי"כ לעיל סק"ה, מיהו קשה אי מקרי דרך זריעתו א"כ ליחייב גם העיקר כדין ליטרא בצלים שתיקנה וזרעה דמתעשרת לפי כולה, ונראה דדוקא בזרעה שהעיקר נובל עד שנשרש ואז חשיב כולו פנים חדשות אבל בהולך וגדל אין העיקר בטל, [אבל קשה מה פשיט מהא דריו"ח וריו"ח נדרים נ"ז ב' ומאי פריך שם נ"ח

פ"ד מה"ש הכ"א שסתם שבטילתה ע"י קרקע ולא חילק בין קדושת שביעית לאיסור אכילה, וזה גם דעת ר"ש פ"ה מ"ג שהק' בהא דעושה עם עניים חשבון הא אמרינן בסוף הנודר גידולי היתר מעלין את האיסור ותיירץ אפקועי ממונא שאני, ולמאי דאמר בירו' דלענין קדושת שביעית וביעור לא מהני רבו גדולין לא הק' הר"ש מידי אלא ודאי משמע דס"ל דגמ' דידן לא ס"ל הכי.

טז) מנחות ס"ט ב' תוד"ה בצל, וצריך לחלק בדבר מאיזה טעם יחשב שביעית איסור ע"י קרקע כו', בפשוטו שביעית חשיב איסור קרקע שמצותו שביטת הארץ וגם הספיחין יש בהן קדושה אחרי ששנה השביעית עשאתן, והלכך דין הוא שאם עיקר אלו הפירות של שמינית אין בהן קדושה, משא"כ ערלה וכלאים, אבל עיקר קושיתם במה דמקשה התם והרי מעשר ומשני מעשר דיגון הוא דקגרם לה, ומשמע דאם היה מעשר בלא דיגון הוא חשיב ע"י קרקע ומ"ש מעשר מערלה וכלאים.

שם ע' א' תוד"ה ליטרא, צ"ע מאי קשיא להו, אי קשיא להו כי היכי דגידולי איסור מהפכין את העיקר ה"נ גידולי היתר ליהפכו את העיקר וליפטר ליטרא המעשר, הלא כבר תירצו בגמ' נדרים נ"ז ב' לחומרא שאני, ואי קשיא להו דליחייב ליטרא ראשונה בתרומ"ע וממילא לא יהא עלי' דין מעשר זהו קו' הגמ' שם נ"ט ב', ואולי פירשו דאותה ליטרא אינה חייבת בתרומ"ע, אבל הרא"ש בנדרים פ"י שגם היא חייבת בתרומ"ע וצ"ע.

יז) פסחים נ"ה א' ונעקרה בידו שותלה במקום הטיט כו', את"ל דהביאה שליש תוספת בתר עיקר גריר כדאמר מנחות ס"ט ב', איירי קדם שהביאה שליש.

שם תוד"ה כל, א"נ יש לחוש כו' שישתול אותה במקום הטיט אחר העומר, צ"ע דהא אפי' יסבור שקלטה כיון שעקרה וחזר ושתלה בטל השרשה קמיינתא, ואולי שותלה בגוש עפרי [א"ה], ע"ע בדברי התו' לק' סי' כ"ה סקל"ז.

{ע"כ נדפס שם}

בחיוב חייב כו' אבל קשה דהא פריך מנ"ד למ"ד מתעשר לפי כולה והתם לא הוזכר חילוק בין עלים לבצל דגם בבצל עצמו איכא תוספת ומעורב בו איסור והיתר, וכן בעלה איכא מן הבצל הישן וזה דעת הר"ן שם שפי' הגדל בחיוב חייב היינו לענין תפישת דמיו, וכן לענין לאסור באינו מינו בנו"ט ול' רבנו ז"ל צ"ע.

שם הכ"א בהש' הר"א גרס מרוכנין ופי' מעקל צואריהן שלא יגדלו דאי ניחא לי' כנטועין לכתחלה דמו, ואינו מובן הרי קיימינן בחזר ושתלן וניחא לי' בגידוליהן וגם אינו מובן ומאי אכפת לן אי ניחא לי' בגידוליהן, ואפשר דיש ב' מיני זריעות אחת שזורע בצל בלא עלים ומכסה את כל הבצל בעפר, ואחת ששותל את הבצל עם העלים ואינו מכסה רק הבצל וחוזרים העלים וגדילים, ובוזה הוי כלא עקרו כלל וכנטועים לכתחלה דאמר הר"א ז"ל ר"ל כאילו לא נעקרו, ונראה דזה מדרבנן, ועיקר האיבעיא בנדרים נ"ז ב' ודאי אף במרוכנין מבעיא לי' ואף בחתך את העלין לגמרי מבעיא לי' אלא הא דאמר דלמא במרוכנין ר"ל בעיא ודאי איפשיט אלא דאכתי מבעיא לן אי בעי רכינה, מיהו קשה הא מסקינן שם נ"ח ב' דאפי' אינן מרוכנין אתא היתר ומבטל את האיסור, ואפשר דהר"א גרס בסוגיא דנדרים מדוכנין וכג"י שאר הראשונים והא דירו' מלתא אחריתא היא, וכן משמע מדלא הזכיר הר"א סוגיא דנדרים.

טו) ר"ש שביעית פ"ו מ"ג מה עביד לה ר' זעירא פתר לה בקדושת שביעית וביעור אבל באכילה כיון שרבה עליו החדש מותר, משמע דר"ל דדוקא לענין איסור ספיחין מהני רבה ההיתר, ונראה דגמ' דידן לא ס"ל הכי מדפריך נ"ח ב' לריו"ח וריו"י מהא דשביעית ואם לענין קדושת שביעית וביעור אין גדולי היתר מעלין את האיסור בדין הוא דגם בערלה וכלאים אסור, וכן מוכח מהא דפריך שם והרי מעשר דאיסורו ע"י קרקע כו', והא דלא חש תלמודא דידן להך ברייתא דמיינתא בירו' אפשר דלא ס"ל האי ברייתא א"נ לבר מספיחי שביעית א"נ בדלא רבו וכדמשני בגידולי טבל ס' א' א"נ ברייתא דהמנכש בחסיות פליגי, וכ"מ ברי"מ

סימן ט

כל גידולו חשיב כנלקט דאי לקיטה ממש בעינן במה פליגי ר"ש ורבנן, אלא ע"כ דנגמר הוי כנלקט, והכא בירק שנגמר בששית ונלקט בשביעית פליגי דר"ש סבר דכולן מותרין חוץ מספיחי כרוב דמתערבין של ששית בשל שביעית וגזרו חכמים על כל הנלקטין בשביעית אף אלו שנגמרו בששית, ורבנן ס"ל דגזרו בכל ירק הנלקט בשביעית לנהוג בו קדושת שביעית, ולמאי דקיי"ל כרבנן ירק של ששית הנכנס לשביעית אזלינן בתר לקיטה ממש אלא שאינו מדאורייתא אלא מדרבנן.

ב) אבל מדברי הר"מ פ"ד מה"ש הי"ב משמע דגם לענין איסור ספיחין של ששית הנכנס לשביעית אזלינן בתר לקיטה ואסור משום ספיחין [וכמש"כ בהדיא בה"א באורז ודוחן דאזלינן בתר גמ"פ אף לענין איסור ספיחין] וגם משמע דלקיטה אינו גמרו אלא לקיטה ממש, ומתנייתא דירק הניקח מן החשוד מפרש הר"מ באופן דליכא איסור ספיחין דמשכחת לה ירקות שאין בהן איסור ספיחין ויש בהן קדושת שביעית וכמש"כ הר"מ שם ה"ג ה"ד דכל שאין דרך רוב בני אדם לזרען לא גזרו עליו משום ספיחין.

ופלוגת ר"ש ורבנן ברפ"ט צריך לפרש לענין איסור ספיחין ובאמת ר"ש מתיר ספיחי ששית הנכנסין לשביעית אבל למאי דקיי"ל כחכמים כל הספיחין אסורין ואפשר דלאו משום גזירת ספיחי כרוב אסור חכמים דלא יתכן שיגזרו כל הירקות משום חד, ועוד דבפסחים נ"א ב' משמע דלר"ע דספיחין אסורין מדאורייתא שייך למגזר אלא חכמים ס"ל דאזלינן בתר לקיטה לענין איסור ספיחין.

א) דעת הר"ש פ"ט מ"א דאע"ג דאזלינן בירק בתר לקיטה בין בששית הנכנס לשביעית ובין בשביעית הנכנס לשמינית [בששית הנכנס לשביעית מבואר ר"ה ט"ו א' דאי אתרוג כירק ששית הנכנס לשביעית הרי הוא כפירות שביעית ותנן פ"ב מ"ט בצלים הסריסים ופול המצרי שמנע מהן כו' מותרין בשביעית, אבל שביעית הנכנס לשמינית מל' הגמ' ר"ה שם י"ג ב' ירק בתר לקיטה נלמד דדין אחד להם, ועוד הוכיח הר"ש ממה דאמר נדרים נ"ז ב' בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית משמע אבל לא עקרו כולו מותר, ומפורש בהדיא בירו' שביעית פ"ב ה"ה, בפול המצרי שזרעו לירק ויצא למוצאי שביעית בין זרעו בין ירקו מותר] מ"מ לענין איסור ספיחין בין לר"ע שהוא דאורייתא ובין לדידן שהוא מדרבנן ירק של ששית הנכנס לשביעית מותר אלא שקדוש בקדושת שביעית כדין ירק בתר לקיטה, ובוזה ניחא לי' להר"ש הא דמצינו דינים במתני' בענין לקיחת ירק של שביעית מן החשוד ולא אסרינן הירק כולו משום ספיחין אלא בשל ששית הנכנס לשביעית איירי דהוא כפירות שביעית לענין איסור סחורה והפסד וביעור ומותר משום ספיחין.

והא דפליגי ר"ש ורבנן שם בשל ששית הנכנס לשביעית היינו לענין קדושת שביעית [וע"כ לא איירי לענין איסור ספיחין לפר"ט דלר"ש אין בכרוב איסור ספיחין כלל משום שדומה לאילן ואף רבנן ל"פ אלא אליב"י דר"ע ומשום גזירת כרוב אטו שאר ספיחין, אבל בשל ששית הנכנס לשביעית דראוי להתיר כרוב ראוי להתיר כולן והלכך ע"כ מתני' לענין קדושת שביעית] ומפני זה הכריח ר"ש דנגמר

החשוד על השביעית במוצאי שביעית, ואם היה מותר לכל אדם לזרוע פירות שביעית לא שייך להשמיענו בחשוד, וכן תנן תרומות פ"ט מ"ד גידולי ספיחי שביעית מותרין משמע שאין זורעין בתחלה, מיהו בלא נעקרו בשביעית והן נכנסין בשמינית ודאי אין מקום מן הדין לחייבו לשרש, אלא שחייבו חכמים לעקור את הספיחין האסורין שלא יחשדוהו שדעתו לאכלן וכמש"כ הכ"מ מהא דתוספתא, והלכך כל ירק הנכנס לשביעית שנאסר משום ספיחין חייבוהו לעקור ובוזה הקילו בשרש הלוח והקנדס להניחו למוצאי שביעית ומפני שידוע שמניחין אותו למוצאי שביעית שכן דרכן להניחן משנה לשנה אין כאן חשד וגם יש הפסד בעקירתן, [ומש"כ רבנו בה"ג והמלקטן מכין אותו מכת מרדות צ"ל מלקטן לאוכלן אבל לכאורה אינו לוקה עד שיאכלן].

ונמצא דירק ששית הנכנס לשביעית אם לא הוקשו ונפסלו מאכילת אדם אסורין מדאורייתא בדברים האסורין בפירות שביעית, ואסורין מדבריהם מדין ספיחין, ואסור להניחן אלא חייב לשרש אחריהן, ואם נפסלו מאכילת אדם קדם ר"ה, אין בהן קדושת שביעית ואין בהן איסור ספיחין ומותר לקיימן, וזו כונת רבנו במש"כ ואם היו רכים אסור לקיימן משום ספיחין, כלל רבנו שהן אסורים כספיחין וממילא אסור לקיימן ודברי מרן ז"ל קשה להבינם.

והא דהוקשו בששית מותרין אינו מפני שאין שביעית נוהג בפסול מאכילת אדם, שהרי שביעית נוהג גם

במאכל בהמה ובעצים שהנאתן וביעורן שוה וכדתנן פ"ז מ"ב, אלא הכא לא אזלינן בתר לקיטה אלא כיון שיבשו ונסתלקו מאכילת אדם לא חשיב תו כניסתן לשביעית שאין כניסה זו דרך גידול, ואין בהן לא איסור ספיחין ולא קדושת שביעית, דהוה כנלקטו בששית, ואפשר דכיון דאינן עומדין לבהמה אלא לזריעה אין שביעית ראוי לנהוג בהן [מיהו בשאר ירקות שהוקשו לא קתני בתוס' שחשב לזריעה וע"כ דחשיב כבר כנלקט] ובירור' פריך מה לי הוקשו מ"ל לא הוקשו ומשני דנעשו כזרעוני גינה שאינן נאכלין, ונראה דקשיא לי' ליזיל בתר לקיטה והרי ראויין לבהמה ומשני דנעשו כמין חדש וגמור ולא אזלינן ב"י בתר לקיטה.

והא דתנן במתני' הדלועין שקיימן לזרע ולא קתני סתם כל ירקות שהוקשו כדתניא בתוס' י"ל דאשמעינן דלא מהני מחשבה לזרע למישרינהו בלא הוקשו, וגם אשמעינן דאפי' לזורען אסור, [והא דאסורין משום שביעית כשנפסלו מאכילת אדם אחר ר"ה אע"ג דפירות שביעית שנפסלו פקעה קדושתן וכמש"כ הר"מ פ"ה הכ"ב כ"ג בתבלין שאבדו טעמן בקדירה ובתבן שנתן לזרע ולט"ט, צ"ל דראויין לבהמה, א"נ נאכלין ע"י הדחק וכדאמר עירובין כ"ח א' ואם הוקשו לזרע אף מרובי בנים לא יאכלו, משמע דראויין קצת לאכילה, ואע"ג דבהוקשו קדם ר"ה לא חייל שביעית עליהו מ"מ י"ל דלא פקע איסור שביעית מניה, מיהו אם איסורן משום ספיחין א"צ לזה די"ל דאיסור ספיחין גזרו חכמים על כל הצומחין אף דבר שאין שביעית נוהג בהן וכמש"כ סי' י' ס"ק י"ב ולפיכך אף זרעוני גינה שאינן נאכלין אסורין משום ספיחין, ותנן מעשרות פ"ה מ"ח זרעוני גינה שאינן נאכלין נקחין מכל אדם בשביעית ומשמע דשביעית נוהג בהן אלא שאין כל אדם חשוד עליהן, ומשמע דאם גדלו בשביעית אסורין וזרעוני גינה משמע ב"ב ל"ב שאינן ראויין לבהמה מדלא טען לבהמה מכרתי לך, ואם איסורן משום ספיחין ניחא, ואפשר דיש מהן ראויין לבהמה, ויש להסתפק בהוקשו קדם ר"ה אי דוקא הדלועין מותרין אבל אם גדלו הזרע נדונין בפני עצמן וכדאמר בעלמא מתעשר זרע וירק, או זרע גינה שאינן נאכלין הן נטפלין לאביהן ופשטא דמתני' הכי משמע ע"י מעשרות סי' א' ס"ק י"ט].

ה' ולדעת הר"ש דששית הנכנס לשביעית אין בו איסור ספיחין ע"כ משנתנו רק לענין קדושת שביעית,

והא דפליגי ר"ש ורבנן בפסחים שם צריך לפרש כר"ש גאון לענין שביעית הנכנס לשמינית והתיר ר"ש ספיחי כרוב קדם שיעשו כיו"ב מפני שהוא זמן מועט מאד ואנן קיי"ל כחכמים דכל הספיחין אסורין במוצאי שביעית קדם שיעשו כיו"ב, ולפיכך סתם הר"מ שם ה"ה דכל היוצאין למוצאי שביעית אסורין, ומיהו קשה דהא אמר התם דאליבא דר"ש פליגי וא"כ למאי דקיי"ל כרבנן הדין נותן דספיחי כרוב מותרין קדם שיעשה כיו"ב וצ"ע, אח"כ ראיתי בר"ש מפרש דנחלקו בכרוב לאחר שעשה כיו"ב, ומשום דכל הירקות עדיין לא הביאו ולא נתפרסם עדיין היתר ספיחין גזרו עליו, ולפי"ז למאי דקיי"ל כרבנן דספיחין דרבנן לא גזרו, ושפיר סתם הר"מ דכולן אסורין עד שיעשו כיו"ב.

ג' מיהו יש לעי' בהא דתנן פ"ה מ"ד לוח של ע"ש שנכנס לשביעית כו' ומבואר שאין הלוח אסור משום ספיחין ופי' הר"מ שם דאירי בנגמר בששית וכ"כ הר"מ בס' היד פ"ד ה"ט, ומבואר דכל שנגמר בששית אין בו משום ספיחין, ולכן נראה דלענין ספיחין מודה הר"מ שאין איסור ספיחין אלא במי שצומח בשביעית אם מעט ואם הרבה אבל מה שלא צמח כלל בשביעית אינו בשם ספיחין כלל ולא שייך לדון בו למיזיל בתר לקיטה שאינו ספיחין כלל, וכן הזכיר הר"מ שם בדין איסור ספיחין שצמח בשביעית, [וכי"ה ברמב"ן ויקרא כ"ה ה', אלא שדעתו ז"ל שם כר"ש דאפי' הוסיף בשביעית אין בו משום ספיחין] ובירק בתר לקיטה סתם ולא פי' לענין איסור ספיחין, ולפי"ז זה שנגמר בששית ונלקט בשביעית קדוש בקדושת שביעית ואין בו איסור ספיחין ואם גדל מעט בשביעית אסור משום ספיחין ולפי"ז אין תלוי בנגמר בששית אלא ע"כ הכי הוא שאם לא נגמר הלא הוא צומח כל שעה וכיון שנכנס שביעית הוא גדל בשביעית אבל אם נגמר בששית אינו גדל בשביעית.

וזוהו דאמר בירור' תפתר שעקרן עד שלא צמחו, והר"ש לשיטתו דכל ירק של ששית הנכנס לשביעית אין בו משום ספיחין פי' דהא דאמר שעקרן עד שלא צמחו שאם הוסיפו ספיחין אסור לעקרן ולהפסידן, ונראה דר"ל שהעלין עדיין לא הגיעו לעונת המעשרות שאם כבר הגיעו לעוהמ"ע הא תנן פ"ד מ"י דמותר לקוצצו, ואף דהלוח כבר הגיע כיון דהעלה נפסדת אסור, מיהו לפר"ש דוקא בגדל מעט אסור אבל גדל הרבה מותר ול"מ כן, ובתוי"ט פי' דאסור לעקור במארופות וקדומות דלמא ישחית את הפירות, ול"מ כן כלל, וגם אין סברא שבשביל כך יניחם בארץ לעולם, ומה שפי' עוד דכיון דאסורין משום ספיחין כי עקר להו מפסידן, לא יתכן לפר"ש שאין ששית הנכנס לשביעית אסור משום ספיחין, ואם היה אסור משום ספיחין מתפרש הירור' בפשיטות דאם צמח אסור משום ספיחין ומשנתנו בעוקר לאכילה קיימא, ולמש"כ סק"ד מצוה לעקור ספיחין.

ולמש"כ פלוגתא דר"ש ורבנן ברפ"ט בששית הנכנס לשביעית וגדל מעט בשביעית ור"ש מתיר גם בזה וקיי"ל כחכמים דאסור.

ד' ר"מ פ"ד ה"ח אין מחייבין אותו לשרש את הלוח כו', הא דצמח במוצאי שביעית מותר הוא מדין ירק בתר לקיטה ומדין גדולי היתר מעלין את האיסור, ולטעם ראשון אפי' לא הוסיף בשמינית, ודוקא בלא נעקר בשביעית, ולטעם השני אפי' נעקר וחזר ושתלו ודוקא ברבו הגידולין על עיקרו, ואם עקרו בשביעית אסור לכתחלה לזרעו שהרי הוא אסור משום פירות שביעית ולא נתנו לזריעה שאינו דומיא דלאכלה, שהרי אין הנאתן וביעורן שוה, וקיי"ל דמשרה וכביסה אסור כמש"כ הר"מ פ"ה ה"י, וכמש"כ הר"מ פ"ב מ"י בדלועין שהוקשו, וגם משום איסור ספיחין ראוי לאסור לזרוע, והא דאמרו נדרים נ"ז ב' בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית היינו זרעו באיסור ומ"מ לא קנסו למיסר גידולין, וכ"מ שם נ"ח ב' דאמר דמותר ליקח מן

סק"ו] עשאוהו חכמים כממון עניים וחייבוהו לשלם לעניים לפי חשבון אבל מותר לאכילה לעשירים בלא ביעור, ואי הגידולים מועט חשיב כמעורב איסור והיתר.

ח) והנה פריך כאן שיהא אסור משום ספיחין ר"ל הראשון שנעקר בשביעית ראוי לאוסרו משום ספיחין [נראה דבלא רבה ההיתר פריך דברבה ההיתר הדין נותן שאין כאן איסור ספיחין] ובעי לאוקמי עד שלא גזרו על הספיחין והשיב לו ר"י וכי בעלי היית ר"ל דר"י סבר דספיחין דאוריתא סבר ר"א ספיחין תורה [ר"ל קבל מר"י דספיחין תורה וראוי למגרס סבר ר"י ספיחין תורה] ובא ר' ירמיה לתרץ בעלה לוף שוטה שהוא מתקיים משנה לשנה וה"נ בנכנס לשביעית משנה ששית [והר"ש לשיטתו] דששית הנכנס לשביעית אין בו איסור ספיחין].

שם אית לך למימר עלי בצלים השוטים, בעי לאוכוחי דספיחין מדבריהם ואיירי קדם שגזרו, ולא השיב כלום ופר"ש דר"י לית לי ברייתא דב"ק, ור"ל דלא מתניא בי ר"ח ור"א, ולכאורה ע"כ איכא פלוגתא בספיחין אם הן דאוריתא כדאמר בגמ' מנחות ה', ואיכא לאוקמא ברייתא דב"ק כמ"ד ספיחין דרבנן, אבל משנתנו יש לישב אף כמ"ד ספיחין דאוריתא ובלוף שוטה.

שם מלתא דר"י אמר דבר שיש בו ביעור כו', פר"ש דהא דתנן דעלין יש לו ביעור ולעיקר אין לו ביעור י"ל דבשעת הגעת זמן ביעור הן תלושין מן העיקר אבל הכא דאיירי בגדלו בשמינית ס"ד דהגיע זמן ביעור בעודן במחורב [ואע"ג שהן במחורב לא קרינן בהו לא כלה מן החיה בשדה כיון שאין המין מצוי בשדה אע"ג דאיכא גנה אחת, אי"נ בשמור דקיי"ל אין אוכלין על השמור פ"ט מ"ד] ומשני בששיקף בעלין ר"ל קדם זמן ביעור וכשהגיע ביעור הן לבדן, ואפשר דה"ה שעקר כל הלוף דכיון שהוא תלוש אוכלא כמאן דמפרתא דמי, ודוקא במחורב הוי כחד מלתא וכיון דאיכא מן העיקר לחיה בשדה חשיב יש לחיה גם לענין העלין, שהרי העיקר והעלין חד מינא.

ור"י מוקי לה נמי בשל ששית שנכנס לשביעית אלא שלא עקר בשביעית אלא דכנן והאי דיכא אע"ג דלא תלשה את העלין שהרי חזרו וצמחו וכל שיכולה לחיות חשיב מחורב כדאמר חולין קכ"ז ב', מ"מ לא אזלינן תו בתר לקיטה אלא בתר דיכא וכיון שנידך בשביעית חשיב כפירות שביעית וכשיגיע זמן ביעור חייב לבער ומ"מ אם רבו הגדולין מן הדין פטורין אלא עשאוהו כממון עניים וכמשי"כ לעיל והא דאמר כולו לעניים היינו כולו של גידול שביעית ואפשר דלא גרסינן כולו.

וכ' ר"ש דלר"י ליכא לאקשו"י דהוי דבר שיש לו ביעור הנמצא בדבר שאין לו ביעור דהרי דיכון כעיקור ואפשר דכיון דחזר וצמח ובשעת הגעת זמן ביעור הוי מחורב גמור לא מקרי כלה מן החיה.

ור"ח מפרש שדיכנו בששית ועקרו בשביעית ואי דיכון כעיקור כולו לבעה"ב דהוי כמונח בתיבה [הדבר תימא דכיון דצמחו ודאי ינקי העלים מן השרש והשרש בארץ וודאי ינקי מארעא] ואי דיכון לאו כעיקור כולו לעניים דאזלינן בתר לקיטה, והא דיעשה חשבון הוא כעין פשרה בעלמא.

ואפשר למגרס אי דיכון כעיקור יש לבעה"ב ואי אין דיכון כעיקור הכל לעניים ולפיכך יעשה עמהם חשבון שמספק מעכב תחת ידו, ונראה שמפקיר הכל בשעת הביעור וחוזר וזוכה מן ההפקר חלק המסופק דאע"ג דאסרו חכמים לעשירים בזה שהוא ספק מותר, ויותר נראה דר"א סבר דיכון כעיקור, ור"י סבר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור כדאמר לעיל, ויש לגרוס ועקרו בשביעית ודיכון כעיקור לפיכך יעשה עם עניים חשבון.

ואפשר לפרש דמשנתנו לא איירי בעלים שהגדילו אלא בכל שנה יוצאים עלים חדשים, והאי דיכון אינו מניחו

שאם הוקשו לפני ר"ה אין בהן קדושת שביעית, וקשה לפ"ז הא דקתני ואם לאו אסור לקיימן בשביעית שהרי הן מותרין כפירות אילנות ולא יתכן לי' אסור לקיימן, וצ"ל לקיימן לזרע כמחשבתו, מיהו בתוספתא קתני בהדיא אסור לקיימו מפני מראית העין ומשמע דצריך לעקרו ולא יתכן לפר"ש שהן מותרין משום ספיחין וצ"ע.

ואף לדעת ר"מ דלענין איסור ספיחין נמי אזלינן בתר לקיטה קשה למשי"כ לעיל דמודה ר"מ בנגמר כולו בששית ולא צמח בשביעית שאין בו איסור ספיחין ולמה בעינן כאן נפסל מאכילת אדם כל שיבש ולא צמח בשביעית סגי אם לא שנאמר דחד שיעורא הוא וכל זמן דלחותן קיימת הן צומחין אע"ג דלוף ובצלים הקייצנים נגמרין והנן לחין לא כל ירקות שוין והגדילין עלין דרכן להתיבש אחר גמרן [ועי' לק' סק"ז].

ו) ר"מ פ"ד ה"ה ואין תולשין אותן ביד אלא חורש כדרכו, הספיחין בשביעית מצוה לעקרו וכמשי"כ לעיל, אבל אחר שביעית אינו תולשין ביד שלא יבוא לאוכלן או שלא יחשדוהו שתולש לאוכלן אלא חורש כדרכו, ואפשר שמצוה לחרוש ולעקרו וכדין שביעית עצמה, ואפשר דהוא רשות דכיון שהן עומדין לאשתרוי כשיעשה כיוצא בו או שיגיע חנוכה לא חייבוהו לעקור.

וכשתולשין ספיחין בשביעית מניחין אותן לירקב במקומן אבל אין מפסידין אותן בידים כיון שמן התורה הן קדושין בקדושת שביעית, ואפשר כיון שאסרום חכמים מותר לאבדן ביד, [והרי מצינו ביעור מדרבנן פסחים נ' ב' משום חומרי המקום, וכן תנן פ"ז מ"ב רמ"א דמיהן מתבערין עד ר"ה ופר"ש משום איחלופי, ומשמע לדעת הר"מ דהן מתבערין בשריפה ולא חיישין משום הפסד], וירק שהוא כעין בוסר ולא הגיע לעוהמ"ע אפשר דאסור לעקרו כיון דמה"ה הוא קדוש בקדושת שביעית.

שם ובהמה רועה כדרכה, איסור ספיחין הוא אפי' לבהמה ומסתבר שאין מעמיד בהמתו ע"ג ספיחין בשביעית, אבל ביצאו למוצאי שביעית שאין אסורין אלא משום שמא יבואו להתיר אותן שנלקטו בשביעית לא שידך למגזר אלא בתלוש אבל רעיית בהמה במחורב שרי, ולפ"ז דוקא רועה כדרכה אבל אם תלשן אסורין גם לבהמה ואם חרש כדרכו ונתלשו יש לעי' אי שרינן לבהמה.

ז) יר' פ"ה ה"ב ר"א בעי קמי' ר"י מתני' עד שלא גזרו על הספיחין כו', הר"ש פ"י פלוגתא ר"א ור"י בלוקח בעה"ב את העלין בשמינית אחר זמן הביעור ויש באותן העלין חלק החייב בביעור וחלק שאינו חייב בביעור, ואי נכנס הלוף דרך גידולו לשמינית הדין נותן דכולו פטור מן הביעור כדין ירק דאזלינן בתר לקיטה וכדאמר לעיל פ"ב ה"ה בפול המצרי שזרעו לירק יוצא לשמינית, [ואי אפשר לומר שנגמר בשביעית שהרי גדל גם בשמינית דהא אמר יעשה חשבון ולי' הר"ש צ"ע שכי' שאמ"ל שנגמר שהרי לוף מתקיים משנה נשנה והלא מתני' איירי בגדל גם בשמינית ואולי זו כונת ר"ש] [ואי מיירי קדם שעשה כיו"ב ונראה דכשם שאסור משום ספיחין עד שיעשה כיו"ב ה"נ אם הגיע זמן ביעור קדם שיעשה כיו"ב חייב לבער, אי אפשר לפרש כן מתני' דא"כ אף הגדל בשמינית חייב בביעור כיון דגזרו חכמים על הנלקט בשמינית משום איחלופי בנלקט בשביעית] אלא פר"ש דנעקר בשביעית וחזר ונשרש [מש"כ ר"ש והניחוהו במקומו ונשרש לפי שאסור לנוטעו בשביעית אבל אפשר לפרש שנטעו בשמינית אבל מתני' לא משמע כן] והוסיף והאי תוספת בין שהוסיף בשביעית בין שהוסיף בשמינית אין בו קדושת שביעית כדין ירק בתר לקיטה, אבל הראשון חייב בביעור ואי רבו גידולין מעיקר הדין אין בו קדושת שביעית כלל דהא מסקינן נדרים נ"ח ב' דשביעית בטלה ע"י קרקע אלא למ"ד אחר הביעור אוכלין עניים [והיינו שהן רשאים לזכות ולא הבעלים וכמשי"כ סי' י"א]

ליקט והעולם כולו לקטו כמו דמוקי לה בלוף שוטה ושל
נתקיים אחר דשל העולם כולו כבר כלה לחיה מן השדה.

(ו) והא דתנן אם לקטו עניים לקטו לפי ר"י דאירי בעקרו
בשביעית והניחו במקומו וחזר ונשרש, יש לפרש
שלקטו בשביעית קאמר דכל זמן שלא נכנס שמינית הרי
הגידולין החדשין הפקר כדין שביעית והא דנקט עניים לאו
דוקא, ומ"מ קשה דלמה לא יעשה עמהם חשבון שהרי
העלים שהיו בשעה שנעקר זכה בהן בעה"ב מן ההפקר והן
ממונו עד זמן הביעור ואפשר דלקטו בשביעית אחר זמן
הביעור קאמר וזכו בעלים הישנים מדין ביעור ובחדשים
מדין הפקר ומדין ביעור, ואם לאו היינו שנכנס שמינית.
ולפי ר' יוסי דדכן בשביעית ועקרו במ"ש נמי יש לפרש לקטו
בשביעית דממ"נ לעניים ואירי נמי לאחר הביעור.

אבל לפי ר"ח דדכן בששית קשה כי לקטו עניים מאי הוי
למה לא יעשה עמהם חשבון, ולפי הגר"א ברי"י
דדכנו בששית ור"א סבר דיכון כעיקור קשה כי לקטו עניים
מאי הוי הלא הוא של בעה"ב, וכן הא דאמר ר"י ואם לאו
אין לעניים עליו חשבון היינו שכולו לעניים קשה דמאי שייך
לחולקה אם לקטו אם לאו הו"ל למימר ר"י אומר הכל
לעניים, ועוד קשה הא דאמר בירו' ר"א כר"י ור"י כר' יוסי
הוא דלא כר"י ולא כר"ח ובלא דיכון א"א לפרש פלוגתא.

ואפשר לישב כפי הגיר' דר"א מספקא ל' אי דיכון כעיקור,
והלכך אם דכן בששית ולקטו עניים אחר הביעור
אין מוציאין מידן שהרי חייב לקיים מצות ביעור מספק
וכשזכו עניים אין מוציאין מידן, ואם זכה הוא עצמו רשאי
ליטול דמיהן מן העניים מספק.

(יא) ומהא דדנו בדיכון כעיקור, אי לאחר דיכון אינו גדל
שוב, שמעינן דבעינן לקיטה ממש ולא סגי בגמרו
וכמש"כ לעיל בדעת הר"מ.

ולמה שפ"ש הא דר' ירמ' דמוקי בלוף שוטה שהוא תירוץ
על איסור ספיחין שמעינן דששית הנכנס לשביעית
אין בו איסור ספיחין, ולפי הגר"א מוכח דיש בו איסור
ספיחין שהרי כולו אמוראי מוקי לה בנטע בששית ומ"מ
פריך בירו' דליתסר משום ספיחין, ואפשר לפרש דהא דמוקי
לה בלוף שוטה אינו לתרץ דליתסר משום ספיחין דודאי י"ל
דמתני' קדם גזירת ספיחין או בשדה שאין בה איסור ספיחין
כגון שדה בור וכמש"כ הר"מ פ"ד [ומיהו אי ר"י השיב
דספיחין דאורייתא ומשמע דלא מוקי למתני' כרבנן דר"ע
קשה לישב] אלא משום דמתני' איירי בלוף שיש בו עליון של
ב' שנה וזה מצוי בלוף שוטה, ומיהו משכחת לה לפעמים
בכל ירק שעשה עלים קדם ר"ה ואחר ר"ה, והיינו דלא חש
להשיב אהא דברייתא דבר קפרא שאין כאן ביניהו רק
לאוקי דברי חכמים בהו ומשכחת לה גם בבצל ובלוף פיקח
אלא שאינו הוה.

והא דאמר בסוף הסוגיא שעקרו עד שלא צמחו פר"ש
שהוא מלתא באפי נפשה וקאי אמתני' בעקירת
הלוף בשביעית שנחלקו ב"ש וב"ה וכמש"כ לעיל סק"ג,
והגר"א לשיטתו שאין בלוף איסור ספיחין פ"י דהוא מדחה
שאין ראוי מברייתא דדיכון כעיקור ודיכון דברייתא היינו
עיקור, ודוחק דלמא תני דיכון כיון דאיכא דסברי דיכון
כעיקור ואי האי תנא סבר דיכון לאו כעיקור לא הו"ל למתני
דיכון, ועוד שלא מצינו לחייבו לעקור קדם זמנו כדי ליתן
מעשר עני, ומיהו היה אפשר לפרש שכבר נגמרו ובדיכון נמי
איירי שכבר נגמרו אבל מדברי הגר"א משמע שחוזר ושותלן
ובגמ' דידן מנחות ע' א' מבעיא ל' בחזר ושתלן.

(יב) פ"ב ה"ה, זרעו לזרע לפני ר"ה שביעית כו', בהגהות
הגר"א נדפס האיבעי ירקו מהו בזרעו בשביעית
ויצא לשמינית וזרעו לזרע ולירק וזרעו אסור וירקו פליגי,
ונראה דלא הועתקה הגהת רבנו בדקדוק, דבמוצאי שביעית
לא יתכן לאסור מרובה יותר ממועט, ועוד דאמר היה לוקט
ונמצא בתוכן ירק מותר ואיך הוא לוקט הלא זרעו אסור,

ליגדל עוד ולפיכך דנו בו אי חשיב כעיקור לענין דין ירק בתר
לקיטה ומספק יעשה חשבון היינו לחומרא דדיכון כעיקור
והוי כנלקט בשביעית והעלים החדשים לבעה"ב יעשה
חשבון.

ולר"ח שדכן בששית ועקרו בשביעית נמי העלים של ששית
לבעה"ב ושל שביעית לעניים ויעשה חשבון.

ואפשר לפרש דהא דמשני בשיקף בעלין ר"ל דאירי שדכן
וכדפירשו ר"י ור"ח ובגמ' מביא הא דר"י ור"ח
לסיומי מלתא דאירי בשיקף העלין ועיקרו מהא דר"י
דלר"ח הלא אירי בעקרו בשביעית וזה ודאי י"ל קדם זמן
ביעור, ובאמת בלאו קושית הגמ' דהעלין טפלין לעיקר צ"ל
שדכן דאלי"כ ליזיל בתר לקיטה וזו כונת הגמ' דבלא"ה צ"ל
שיקף, ומה שפ"ש דלר"י אירי בעקרו בשביעית וחזר
ונשרש במקומו קשה דעיקר חסר מן הספר.

(ט) והגר"א ז"ל גרס ברי"י שדכנו לפני ר"ה שביעית ועקרו
בשביעית [בדפוס איתא במ"ש ונראה דהוא
ט"ס] א"ת דיכון אין כעיקור כולו לעניים [ר"ל דאזלינן בתר
לקיטה והלקיטה היתה בשביעית ולי' הנדפס דגדולי איסור
אוסרין אינו מובן] א"ת דיכון כעיקור אין כולו לעניים [ר"ל
ויעשה חשבון דמה שגדל לפני ר"ה אינו קדוש בקדושת
שביעית ומיירי בהיתר רובא וכמש"כ שם דהיתר מבי' וגי'
שנה, מיהו הא דסיים שנה אחת נותן לעניים מחצה צ"ע
דהא קי"ל דגדולי איסור מהפכין את ההיתר כדאמר נדרים
נ"ט ב' ואע"ג דבעינן רבה האיסור כמש"כ לעיל סי' ח' נראה
דמחצה נידון כרוב דהוא איסור תורה וכדאמר יבמות פ"ב
ב', וא"כ כולו קדוש בקדושת שביעית ואי אירי בעלים
חדשים בכל שנה וכמש"כ לעיל נחא].

ובר"ח גרס הגר"א שדכן בשביעית ועקרו אחר שביעית א"ת
אין דיכון כעיקור כולו לבעה"ב [ר"ל דאזלינן בתר
לקיטה] א"ת דיכון כעיקור אין כולו לבעה"ב [אע"ג דרבה
ההיתר צ"ל דעשאוהו כממון עניים כמש"כ ר"ש, והאי אין
תימא דאמר אינו ספק אלא ר"ל דבזה פליגי ר"א ור"י
ותרויהו ס"ל עניים אוכלין אחר הביעור].

והגר"א ז"ל פ"י גם תחלת הסוגיא בענין אחר דהא דאמר
וכי בעלי היית ר"ל דלא גזרו דין ספיחין על הלוף
[והל' קשה דהלא גזרו על ספיחין בכולל ואם הוציאו לוף מן
הכלל הו"ל לר' יוחנן למימר בהדיא ואמרו בעלי היית אינו
מורה כלום, ועוד דתניא בתוספתא אין מחייבין אותו לשרש
את הלוף ומשמע דאסור משום ספיחין וכמש"כ לעיל סק"ד,
וכ"מ בירו' וכמש"כ לעיל סק"ג, אמנם הגר"א פ"י שם בירו'
פ"י אחר] וגרס סבר ר"א אין איסור ספיחין תורה.

והא דאמר ר"י בעלי לוף שוטה פ"י הגר"א דבפיקח גם
העלין מתקיימין ואין להן ביעור ופריך מהא
דתניא בברייתא לוף ובצלים [והדבר תימא וכי בצלים לא
איירי בשוטים גם לוף לא סגי דלא איירי בשוטים, הלא
מבצלים ל"ק דהא יש להן ביעור ושפיר מש"ל בהן שביעית
הנכנס לשמינית, אלא לוף לא איירי אלא בשוטה דפיקח אין
לו ביעור, ועוד קשה דמשני בשיקף העלים ופ"י הגר"א דהא
דלוף פקח אין לו ביעור היינו כשדרכן להניחו בארץ עם
העלים אבל ברייתא איירי בשאין מניחין בארץ עם העלים
אכתי קשה בצלים ליתסרו משום ספיחין, ולי' בשיקף אינו
מיושב, והא דאמר מלתא דר"י דבר שיש לו ביעור כו' פ"י
הגר"א דמדמוקים ר"י בלוף שוטה ע"כ מוקים לה בלא תלש
העלין דאלי"כ גם בלוף פיקח, ואינו מובן דנהי דמוקי לה
בתלש העלין מ"מ העולם כולו לא תלשו דהא רוב מניחין
העלין אחר שביעית בלוף פיקח, אבל בלוף שוטה הכל
מלקטין העלין כיון שאינן מתקיימין, ואי דקשיא ל' לוקמי'
בלוף פיקח ובמקום שמלקטין זה קשיא אף אי מוקי לה ר"י
למתני' בלא ליקט את העלין ויש ביעור לדבר שיש לו ביעור
הנמצא בדבר שאין לו ביעור אכתי לוקי בלוף פיקח והוא לא

לחוש שיתירו הנלקטים בשביעית, ונראה דבין שעשו כיו"ב או הגיע חנוכה והן עדיין במחזור ובין שנלקטו [אף שנלקטו באיסור דאסור ללוקטן ביד כדאיתא בר"מ שם] הותרו ואין בהן משום איסור ספיחין ולא קדושת שביעית, ונראה דאינו חייב להפקירן בשמינית דדין הפקר שנוהג במחזור לא שייך למגזר בירק בשמינית, דדוקא בתלוש איכא לאיחלופי באותן שנלקטו בשביעית, ומיהו לפר"ש דבנגמרו בשביעית אזלינן בתר גמר פרי איכא לאיחלופי נגמרו בשמינית משום נגמרו בשביעית, [ומיהו למש"כ סי' ג' ס"ק כ"ג אין דין הפקר נוהג בשמינית, אבל אין הדבר מוכרע].

ואם הגיע זמן ביעור קדם שעשו כיו"ב חייבין בביעור, ולא נתבאר בהדיא דין שביעית שיצא לשמינית אלא באיסור ספיחין.

והא דמותרין ספיחין אחר חנוכה או כשעשו כיו"ב היינו דוקא כשנלקטו אחר ר"ה אבל אם נלקטו בשביעית אסורין לעולם כדאמר בירו' פ"ב ה"ה בפול המצרי שיצא לשמינית מותר והיינו ע"כ לאחר שעשה כיו"ב ודוקא שיצא לשמינית אבל נלקט בשביעית אסור, ואין לומר דנלקט בשמינית מותר מיד ונלקט בשביעית מותר לכשיעשה כיו"ב שהרי תניא בתוס' בבבלי שנקטו במ"ש שהן אסורין אם לא עשו כיו"ב, וכ"ה ברי"מ פ"ד דירק שיצא למ"ש אזלינן בתר לקיטה לענין איסור ספיחין, והיינו לענין היתירן לכשיעשה כיו"ב.

(יד) ואחר שעשה כיו"ב או שהגיע חנוכה מותר ליקח ירק מע"ה דתלינן שנלקט אחר ר"ה ולא חיישינן שמא נלקט בשביעית, וכן אפי' הגיע כבר זמן ביעור של ירק זה מותר דתלינן שהוא מן החדש וצ"ע.

והא דהתיר רבי ליקח ירק במ"ש מיד, יש לעי' אי התיר רבי גם הנלקטין בא"י במ"ש דכיון דמצוי ירק חו"ל הו"ל כעשה כיו"ב דלא מפרסמא מלתא שהירק הוא משל א"י וגם לא יבואו להטמין משביעית למ"ש כיון שהירק של היתר מצוי, או דלמא רבי לא התיר רק ליקח מן השוק במקום שיש לתלות שהן של חו"ל, ומ"מ בשביעית עצמה אסור כיון שיש חשודין שמוכרין פירות שביעית.

ודברי הר"מ ז"ל בפ"ד סתומין מאד, שכ' בה"ה ספיחין של שביעית שיצאו למ"ש אסורין באכילה והיינו שיצאו במחזור, והו"ל לפרש שדין זה בירק דוקא אבל תבואה וקטניות אם הביאו שלש אחר ר"ה מותרין מיד.

ובה"ה כתב ועד מתי אסורין ס"ש במ"ש מר"ה ועד חנוכה כו', והו"ל לפרש שאותן שנלקטו בשביעית אסורין לעולם, ואותן שנלקטו אחר ר"ה משתדין אחר חנוכה, ודוקא ירק אבל תבואה וקטניות שהביאו שלש קדם ר"ה אף אם קצרו אחר חנוכה אסורין לעולם, וכבר פירש הראב"ד דברי רבנו דמתיר ספיחין שנלקטו בשביעית, כשיגיע חנוכה, ותמה עליו.

וממש"כ רבנו והזורע ספיחי שביעית אחר שביעית הגידולין מותרין שמעינן דהספיחין שנלקטו בשביעית אסורין לעולם.

(טו) ומדברי הר"ש פ"ו מ"ד מבואר שלא התירו ספיחי שילקטו קדם שעשה כיו"ב אף לכשיעשה

כיו"ב אלא בנלקטו אחר שעשה כיו"ב שרו משום שרבה ההיתר ואע"ג דמעיקר הדין כולו היתר משום דין ירק בתר לקיטה, אלא משום גזירה דלמא אתו למשרי הנלקטין בשביעית או הנגמרינן בשביעית מ"מ כשרבה הגדל בשמינית לא גזרו, והר"ש כתב דכן משמע בירו' ולא אתפרש היכן משמע כן, גם דברי הראב"ד פ"ד ה"ו הם כדברי הר"ש.

פ"ה מ"ה ר"ש גזרו על הלוח שלא יעקור אותו בשביעית אלא בשינוי כו', אע"ג שנא הותר לוח אלא זה שנגמר בששית והכא חיישינן שיביא מן הגדל בשביעית מפני שהוא חשוד מ"מ זה שגזרו משום עבודת קרקע גם ע"ה נזהר ואף אם יבוא לעקור פירות שביעית לא יעקור אלא בשינוי, א"נ נהי דנגמר בששית אין בו משום איסור ספיחין

ועוד דאמר אם נעקרו הנימא מותר ופי' הגר"א דניכר שהוא לזרע ואדרבא לזרע אסור, ונראה דגרסינן זרעו לירק בין זרעו בין ירקו אסור לזרע ולירק זרעו מותר ירקו אסור זרעו לזרע פשיטא זרעו מותר ירקו מהו כו' והנה ר"ח אסר את הירק אע"ג דזרעו לזרע דנראה כירק של שביעית, ואמר דאפי' למ"ד מותר לא ילקט כשאר ימות השנה אלא לצורך הקדירה באותו יום ודין זה משמע דאינו אלא בירק אבל זרע ותבואה שהביאו שלש לפני ר"ה שביעית מותר לאוספם הכל, אבל ירק דאזלינן בו תמיד בתר לקיטה ואסורין בשביעית אלא כאן הותרו משום דזרעו לזרע לא התירו אלא לצורך הלפס, וכן בלוח שנגמר בששית או לדעת הגר"א דלא גזרו עליו משום ספיחין לא התירו במדה גסה, ואפי' למ"ד אסור אם ליקט הזרע ונמצא בתוכו ירק מותר, וכן אם נעקר הנימא [נראה דהוא כעין תלתלי עשב דבזמן שדעתו לזרע עוקרין אותו והאי נעקר הנימא אפשר קדם ר"ה ואפשר דאפי' אחר ר"ה] דניכר שהן לזרע מותר.

והאי אסור ומותר לדעת הר"מ היינו משום ספיחין, אבל לדעת ר"ש שאין איסור ספיחין בששית הנכנס לשביעית, ע"כ הכא לענין קדושת שביעית וקשה למה אינו מותר אלא לצורך הלפס וי"ל משום שהוא נלקט שלא בקדושת שביעית ומן השמור גזרו על ירק זה שלא ללקוט במדה גסה.

והר"מ פ"ד פסק דלזרע ולירק אסור, אפשר דגרס לזרע ולירק ירקו אסור זרעו מהו כו' ופסק דגם זרעו אסור, ואמר דאפי' למ"ד מותר לא ילקט במדה גסה דחשו שיאמרו שמלקט הירק, ואמר אם נעקר הנימא מותר יש לפרש שנשאר רק הזרע והירק נעקר, ולפי' גרסינן ואפי' למ"ד מותר היה לוקט ונמצא בתוכו ירק אסור.

והאי זרעו לזרע פי' הר"מ פ"ב מ"ח לזרעו וכן פי' הרע"ב, ונראה דהתנא אורחא דמלתא נקט, ועיקרו שיש בו ירק ויש בו פולין שהוא קטניות וכל שדעתו על הזרעונים ולא על ירקו מקרי לזרע בין שצריך הזרעונים לאכילה בין שצריך להן לזריעה אבל בזמן שדעתו לאכילה אורחא דמלתא שדעתו לזרעו ולירקו, ומשנתנו דאיירי שדעתו לזרעו ולא לירקו נקט שדעתו לזרעו ולא לאוכלן ואז אינו מקפיד על גידולן וזורע אותן בקרקע זיבורית וזורע אותן רצופין ואינו מקפיד להשגיח על טיב גידולן שא"צ אלא לפולין הראוין לזריעה ואין קפידא אם לא יהיו משובחין שלזריעה אין הפסד בדבר, ומיהו קשה דהזורע לזרע הרי הוא כזורע לבהמה דאמר נ"א א' דפטורין, וכמש"כ ר"ש פאה פ"א מ"ו דזורע פטור מן המעשר מה"ה, וע"כ צ"ל דפול חשיב טפי מעולשין ואינו בטל מתורת אוכל במחשבה וא"כ עיקר חייבו משום אוכל ולמה לן לדחוקי נפשין ולפרש לזרע היינו לזריעה ולא בפשוטו לאכול הזרעים וכ"מ בירו' דנקט לזרע ולירק ומשמע דלזרע מפי' לירקו אבל לא כיון התנא באמרו לזרע לשלול לאכילה וקרוב הדבר דט"ס בהעתקת דברי הר"מ מערבי וצ"ל לקחת לזרע לאכלה.

(ג) פ"ן מ"ד מאימתי מותר אדם ליקח ירק במוצאי שביעית כו', מעיקר הדין ירק של שביעית הנכנס לשמינית מותר בין לענין איסור ספיחין בין לענין קדושת שביעית דירק בתר לקיטה, כמש"כ הר"ש במשנתנו והר"מ פ"ד ה"טו, אבל אסור חכמים משום גזירה שמא ילקוט בשביעית ויטמין לשמינית ואסור חכמים משום ספיחין, ואפשר דאפי' בדבר שאין זורעין רוב בני אדם או בשדה ניר שאין בו משום איסור ספיחין כמש"כ הר"מ פ"ד, יש בנלקט בשמינית דין שביעית לענין סחורה וביעור, ואין איסור זה אלא עד שיעשה כיו"ב, עשה הבכיר הותר האפילו דכיון שכבר מצוי מין זה ואין הדבר ניכר שמשמשין בפירות שביעית לא גזרו ועוד שאין דרך להטמין משנה שעברה על זמן שיש בו כבר החדש, ואם הגיע חנוכה הותרו אף אותן שלא עשו כיו"ב כמש"כ הר"מ פ"ד שכבר הוסח דעתם של בריות משביעית ואין

הרמב"ן ויקרא כ"ה ה', וכיון שהוא בדברבן יש לסמוך עליהם ז"ל, ע"י ס"י כ"ג סק"ה] ולכו"ע הן בקדושת שביעית, וכן בגדלו ביד נכרי מותרין משום ספיחין לכו"ע וקדושין בקדושת שביעית, נגמרו בששית ונלקטו בשביעית אין בהן איסור ספיחין לכו"ע וקדושין בקדושת שביעית לדעת הר"מ מה"ת, וכ"ד רמב"ן שם, ולדעת ר"ש מדברבן.

תבואה וקטניות שהביאו שליש בשביעית ויצאו לשמינית אסורין משום ספיחין ואם גדלו ביד נכרי או בד' שדות שאין בהן איסור ספיחין כגון בור וניר [ע"י ר"מ פ"ד ה"ד] מותרין משום ספיחין וקדשי בקדושת שביעית, הביאו שליש בשמינית הרי הן כפירות שמינית לכל.

פירות האילן שחנטו בשביעית ויצאו לשמינית הרי הן כפירות שביעית ודוקא שחנטו קדם ר"ה, [ושיעור חנטה כמשי"כ לעיל בששית הנכנס לשביעית] חנטו אחר ר"ה הרי הן כפירות שמינית לכל [ואם חנטו מיד אחר ר"ה דאפשר למחלפניהו באותן שחנטו קדם ר"ה משמע בתו' פסחים נ"א ב' דצריך לנהוג בהן שביעית וצ"ע].

אורז וחבריו שנגמרו בשמינית קדם שנעשה כיו"ב אסורין משום ספיחין ואסור ללוקטן, ואחר שעשה כיו"ב הן מותרין משום ספיחין ואין בהן קדושת שביעית, ואף אם נלקטו קדם שנעשה כיו"ב כשנעשה כיו"ב הותרו, ואם עשה הבכיר מקרי נעשה כיו"ב אף אם הוא לוקט מהאפיל, ולאחר חנוכה מותר אף אם לא עשה כיו"ב, וכן הדין בירק, אלא שבירק אף אם נגמר בשביעית כל שנלקט בשמינית הדין כן לדעת הר"מ אבל לדעת ר"ש כל שנגמר בשביעית הרי הוא כשביעית בין לענין איסור ספיחין בין לענין קדושת שביעית.

הגדל ביד נכרי או בד' שדות או דברים שאין זורעין רוב בני אדם שאין בהן איסור ספיחין מ"מ נוהג בהן קדושת שביעית ביוצאין לשמינית עד שיעשו כיו"ב או עד חנוכה, ואם הגיע זמן הביעור קדם חייב לבערן.

ואחר שעשו כיו"ב מותר ליקח מכל אדם ואין חוששין שמא הן מן הנלקט בשביעית, ואם מביאין ירק מחו"ל מותר ליקח במ"ש מיד.

מותר ליקח ענבים ושאר פירות בשביעית מכל אדם בזמן שהן ודאי משנת הששית ואף שנלקטו בשביעית, וחייבין במעשר, חוץ מן האתרוג דמחמרין בו למזיל בתר לקיטה ואם נכנס לשביעית יש בו קדושת שביעית ואסור במשומר, ואסור בסחורה וחייב בביעור, מיהו הרבה פוסקים חולקים, ואתרוג של מצוה יש ללקטו קדם ר"ה ולא ליכנס בפלוגתא דרבוותא.

וקרוב הדבר דפירות לימון ותפוזי הן מינא דאתרוג וראוי להחמיר לדעת הר"מ.

וכן מותר ליקח תבואה וקטניות מאותן הודאין שהביאו שליש בששית.

אבל אורז וחבריו וירק אסור ליקח בשביעית מן החשוד אף שודאי שהן של ששית דלמא לקטו בשביעית

ואסור משום ספיחין לדעת הר"מ, ואף לדעת ר"ש שאין אסור משום ספיחין אכתי יש בו משום משומר ומשום אין מוסרין דמי שביעית לע"ה, אבל לוקחין מן הנכרי ירקות אפי' אם זרעו בשביעית שאין בו איסור ספיחין כמשי"כ הר"מ פ"ד הכ"ט, ואין בו משום משומר, אלא שקדוש בקדושת שביעית וחייב בביעור וכן מותר ליקח תבואה מן הנכרי קדם ביעור ואין חילוק בין תבואה לירק, וע"י לק' סי' י"א סק"ז דאף אחר ביעור מותר וכדעת הרמב"ן ושי"פ דמותר אחר ביעור.

תבואה ופירות האילן אסור ליקח מן החשוד בתחלת שמינית שהרי הן כולן של שביעית ותבואה אסורה משום ספיחין ומשום משומר ומשום נעבד בשביעית ופירות האילן משום משומר ונעבד, וע"י לק' סי' י' סק"ו קולא בזה, וכ"ז קדם ביעור אבל לאחר ביעור אף של חברין אסורין, ואף של נכרי אסורין, ע"י סי' י"א סק"ז דיש להקל, ומיהו

מ"מ יש בו קדושת שביעית כמשי"כ הר"ש מ"ג שאין לוף נגמר שמגדל גם בשנה הבאה, ואפשר שזה המוכר חשוד לעשות סחורה ואינו חשוד על ספיחין ועבודת קרקע, מיהו נראה דהכא חיישינן שיביא מהגדל בשביעית דלמה נחוש לשל ששית בשמינית, וכ"מ דאמר שיביא מן האסור ומשמע דאסור משום ספיחין, והא דפריך בשבת יהא מותר דס"ד כיון שע"ה נזהר בלוף שלא לעקרו באיסור פורש מלעקור את הגדל בשביעית דבזמן שהוא עוסק בשמירת התורה לבו ער אל הטוב, ומשני דז"א דחשוד לעקור בשינוי את הגדל בשביעית, אלא משום דבשביעית עקירתו בטורח ובמ"ש עקירתו שלא בטורח לא מטמין משביעית למ"ש.

שם דהיינו מן הפסח ואילך, צ"ע דהא אחר חנוכה לא גזרו בכל ירק כמשי"כ תו' פסחים נ"א ב', ומהא דר' יוסי י"ל דמעשה כך היה ואינו בא רק לחלוק על ר"י שאינו מותר מיד, וע"י סי' ד' סק"ד כתבנו לנטות מדברי הר"מ והתו' פסחים בפ"י הסוגיא דירו'.

והא דתנן במתני' משירבה החדש נראה דהאי ירבה ר"ל שיהי' כבר מצוי חדש ועשה הבכיר הוא בכלל ירבה.

טז) ר"מ פ"ד ה"ז בצלים שיצאו כו', לכאורה למאי דסיים רבנו דמותר ליקח ירק במ"ש מיד גם בצלים מותר ליקח מיד, וההיא דתוס' שהביא ר"ש פ"ו מ"ד קדם שהתיר רבי, אבל אם רבי לא התיר רק ליקח שתולין בירק חו"ל אבל הידועות מא"י אסור, יש לפרש דברי רבנו בידיעות שהן של שביעית הנכנס לשמינית.

שם וכן שאר פירות אין לוקחים אותם במ"ש כו', צ"ע הלא במתני' תנן ירק ולמאי דהתיר רבי מיד אין לנו דין עשה הבכיר ורבנו העתיק דין עשה הבכיר בשאר פירות, והנה בידוע שחנטו אחר ר"ה בפירות האילן והביאו שליש אחר ר"ה בתבואה וקטניות לא מצינו שגזרו שיהנו קדושת שביעית ואיסור ספיחין משום דלמא אתו לאיחלופי באותן שחנטו והביאו שליש לפני ר"ה, דדוקא ירק דאזלינן בתר לקיטה ולא מנכר מלתא כולי האי וגם שהן מצוין שנכנסין משנה לשנה גזרו אבל פירות האילן ותבואה אין זמן לחנוט ולהביא שליש סמוך לר"ה, ואף אם בא ליקח לא מצינו שגזרו אם לא ביש לו ספק בחנטתן ובהבאתן שליש.

ואפשר לפרש דברי רבנו הכל בירק וה"ק בצלים הידועים שנכנסו משביעית למ"ש אסורים עד שיעשו כיו"ב וכן שאר פירות של ירק הנכנסין ר"ל שידוע שנכנסו אין לוקחין אותן עד שיעשו כיו"ב אבל מותר ליקח ירק ואין חוששין שמא הן מהנכנסין.

אמנם גם התו' פסחים נ"א ב' כתבו דגם באילנות הנכנסין מששית לשביעית אם לוקט אחר שנכנס זמן מרובה של שביעית שאפשר להיות כיו"ב של שביעית גזרו עליו לנהוג בו שביעית, והנה דבריהם שם באתרוג שמתקיים משנה לשנה, אבל שאר אילנות לעולם לקיטתן בסוף השנה או בתחלת השנה ואינם מתחלפין בשל שביעית, וכן של מ"ש לקיטתן בזמן מאוחר, וכן תבואה אינו מתחלף.

יז) דינים העולים, תבואה וקטניות שהביאו שליש בששית ונגמרו בשביעית מותרין משום ספיחין ואין בהן קדושת שביעית, פירות האילן שחנטו קדם ר"ה [לדעת הר"מ היינו עוהמ"ע ולדעת תו' והר"ש היינו סמדר, או בוסר [ע"י סי' ז' ס"ק ט"ז] ובזיתים וענבים לכו"ע עוהמ"ע והיינו שליש, ובענבים ורמונים אם הגיע גרגיר אחד כל הרוח חשיב [כהגיע] אע"ג שנגמרו בשביעית אין בהן קדושת שביעית, ובאתרוג איכא פלוגתא ע"י סי' ז' ס"ק ט"ז.

אורז וחבריו אם נגמרו בשביעית לדעת הר"מ אסורין משום ספיחין ולדעת ר"ש מותרין משום ספיחין וקדשי בקדושת שביעית, וכן אם גדלו ביד נכרי שאין בהן איסור ספיחין אף לדעת הר"מ הן קדושין בקדושת שביעית. ירק שנגמר בשביעית לדעת ר"מ אסור משום ספיחין, ולדעת ר"ש מותרין משום ספיחין, [וכ"ד

מ"מ כיון דרוב מקיימין אותן ודאי רוב זורעין לפעמים ואי אפשר לכייל כללא להתיר ספיחין של כל ירקות שדה. ויש לעי' בירקות הזולין שהתירו חכמים אי נשתנה הדבר בדור מן הדורות ורוב בני"א זורעין אותו אי אסור השתא משום ספיחין וכן האסור משום ספיחין שהזול לבני אדם ואין הרוב זורעין אותו אי הותר ומסתברא דכל שתיקנו חכמים כעין דאורייתא תיקון ובדאורייתא אזלינן בתר שעתו כמש"כ סי"ד סק"י והטעם שחילקו חכמים בין חשובין וזולין מחייב הדבר דאזלינן בתר שעתו. {ע"כ נדפס שם}

יח) יו"ד סי' של"א סי"ט, כ' דלוקח פירות מן הנכרי בשביעית וגמרן ישראל חייבין במעשר והוא מהב"י ודעתו ז"ל דהא דשביעית פטורה מן המעשרות אינו אלא משום הפקר וכיון דביד נכרי אינו הפקר וכשלוקח ממנו בתלוש נמי מותר לזכות בהם דפירות שביעית הן שלו עד הביעור וכדאמר קדושין נ"ב א' המקדש בפירות שביעית מקודשת, והלכך חייב במעשר וכ"כ רש"י ר"ה ט"ו א', אמנם אין כן דעת תו' שם וכמש"כ לעיל סי' ז' סק"ט, אלא פירות שביעית פטורין מן המעשר בכל ענין, ושם כתבנו ראי' לזה שלא מציינו בתורה איזה מעשר נהוג בשביעית, וע"כ לאו ראי' היא דהא למ"ד קדשה לעיל אי ס"ל כרבי דבזמן שאין כל ישראל עליה שאין נהוג יובל אין נהוג שביעית ומ"מ מעשר נהוג וצריכים אנו לדעת איזה מעשר נהוג בשנה שביעית, ואף למ"ד לא קדשה לעיל מ"מ משגלו שבת ראובן דבטל יובל אכתי לא בטל מעשר [זולת דעת הר"מ דגם מעשר בטל מה"ת] ועוד אילן שחנט אחר ר"ה של שמינית שאין בו שביעית וכמש"כ לעיל סי' ז' וחייב במעשר ולענין מעשר אזלינן בתר חנטה עד ט"ו בשבט וא"כ צריך לדעת איזה מעשר [ומיהו אפשר דהתם מפרשין מ"ש כדן שנה ראשונה דאלי"כ נפטרי' לגמרי, וצריך לחלק מאתרוג של ששית שנלקט בשביעית דפטור מן המעשר].

ועוד ראי' דשביעית פטורה מן המעשר אף בלא הפקר מהא דאמר בירו' מ"ש פ"ה ה"ב [הובא בתו' ב"ק ס"ט ב' ד"ה קדש] לב"ש דיליף רבעי ממ"ש לענין שנה שביעית שלישית וששית הואיל ואין בהן מ"ש לא יהא בהן רבעי ומשני שלישית וששית יש להן מעשרות שביעית אין לו מעשרות כל עיקר, ואי פטור שביעית משום הפקר אין לו ענין לשביעית שבכל השנים הפקר פטור וגם בשביעית כל שאינו הפקר כגון לוקח מן הנכרי חייב, אלא משמע דפירות שביעית פטורין, ועי' רש"י משפטים כ"ג י"א מה חיה אוכלת בלא מעשר כו' מכאן אמרו אין מעשר בשביעית ומשמע דלא משום הפקר, ואפשר דילפינן הפקר משביעית, ומיהו בירו' פ"ק דמעשרות יליף הבקר מקרא דאין לו חלק ונחלה עמך, ועי' ר"ש פאה פ"ו מ"א משמע בירו' שם דפטור שביעית משום הבקר ומ"מ אצטרך קרא כיון דרחמנא אפקרי' משום קדושתו הו"א דלא אמרה תורה להקל ולאפקועי מצוות.

ומיהו אי קיי"ל כרבי דשביעית בזה"ז דרבנן ותרומה דאורייתא א"כ ליכא למפטור שביעית אלא משום הפקר ולוקח מן הנכרי חייב.

אבל באמת תימא אי איכא שום צד שחייבין פירות שביעית מה"ת במעשר, א"כ ע"כ דיידעו חכמים אי נהוג בו מ"ש או מ"ע, ובפ"ד ידיים משמע דליכא שום צד חיוב מה"ת בשביעית דאלי"כ הו' מתקנו רבנן כעין דאורייתא כמו שלא דנו בכל שני שבוע, וכבר נתקשה בזה מהר"י סי' מ"ב מ"ג, ואפשר דהתורה פטרה שנת שביעית מן המעשר אף בזמן שאין נהוג שביעית כיון דהא דלא נהוג הוא משום שגרם החטא ולא באת תורה לחייב בדבר שאירע ע"י עונש החטא.

ולמש"כ רש"י כתובות כ"ה א' דלכך לא נהוג מעשר בז' שכבשו משום שמעשר בשנות שמטה תלי רחמנא

דוקא מן הנכרי אבל לא מן החשוד, [ואף שיש סוברין שאין שביעית נהוג בשל נכרי בזה"ז אין ראוי להקל בזה וכמש"כ לעיל סי' ו' סק"ב].

אתרוג למצוה בשמינית יש ליקח מן החבר או מן הנכרי שהרי הוא עדיין קדם ביעור.

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] ס"ק ל"ה}

במה דנתקשנו סי' ט' סק"ה לדעת ר"ש דהנכנס מששית לשביעית אין אסור משום ספיחין למה בלא הוקשו אין מקיימין אותן י"ל כיון שיש בהן ק"ש וחייב להפקירן ואין דרך שישתייר בשדה לזרע שהרי כל העובר יטלנו וכשרואין בשדהו שהולך ומתקשה לזרע יחשדוהו שהוא משמרו לזרע והיינו מראית העין דתניא בתוספתא.

ולפ"ז אין חיוב לעקור אלא כשכבר נגמר והולך ומתקשה ונראה כמשמרו אבל כשהולך וגדל ועדיין לא נגמר כל צרכו אינו חייב לעקור שאין כאן מראית העין שהרי עדיין לא הגיע זמנו ללקט, ואם כבר נגמר ומתחיל להתקשות אסור לקיימו אף אם צמח מאליו בששית בד' שדות שאין עליו איסור ספיחין, והא דאין מחייבין אותו לשרש את הלוח היינו נמי אע"ג שהוא קדוש בקדושת שביעית משום שנכנס לשביעית ואזלינן בתר לקיטה וחייב להפקירו ויש מקום לומר שאם לא עקרוהו אחרים יהי' בעל השדה חייב לעוקרו מפני מראית העין ואפ"ה הקילו בו חכמים.

מיהו לדעת הר"מ דהנכנס לשביעית אסור משום ספיחין אי אפשר לפרש כן שהרי אין כאן מקום לחשדו שהוא משמרו מדלא לקטוהו אחרים שהרי הן אסורין משום ספיחין ואין להם מלקטים אלא ע"כ לדעת הר"מ כל ספיחין חייב לעקור בין מתחלת גידולן ובין כשכבר נגמרו כל שלא נתקשו לפני ר"ה והא דתני ירקות הרכין כולל כל זמן גידולן עד שהוקשו לפני ר"ה, ודוקא במקום שהן אסורין משום ספיחין אבל אם עלו בששית מאליהן בד' שדות מותר לקיימן.

ובעיקר הדין בנכנסו מששית לשביעית לענין איסור ספיחין שכתבנו להקל כדעת ר"ש ורמב"ן ראיתי למהרש"ס ז"ל שהביא שגם דעת הרא"ש כן, אבל הוא ז"ל דוחה דעה זו בשתי ידיים ואילו ממתני' דהדלועין שקיימן לזרע ומהא דאמר בירו' בפול המצרי שיצא למוצאי שביעית, אבל דבריו ז"ל תמוהים דמשנת הדלועין שקיימן לזרע דקתני אסור לקיימן היינו לקיימן לזרע ומשום קדושת שביעית וכן פ"י הר"מ בפי' המשנה והא דתניא בתוס' דאסור לקיימן מפני מראית העין כבר נתפרש לעיל, וכן הא דפול המצרי שיצא למ"ש ג"כ לענין איסור שביעית מתפרש ודברי רבותינו עמודי עולם הר"ש והרמב"ן והרא"ש קיימין.

ומה שדקדק במה שכתבו דמשנתנו דהפיגוס כו' בשל ששית שנכנס לשביעית ובירו' מסיק שמותרין משום ספיחין וכמש"כ הר"מ י"ל משום דבריו מבעי לי' וע"כ דאם הן אסורין משום ספיחין יש צד היתר בספיחין לפעמים ולפיכך פירשוהו בשל ששית ואה"נ דלמסקנא איירי אף בשל שביעית.

ומש"כ מהרש"ס ז"ל שם דכל ירקות שדה אין בהן משום ספיחין תמוה מאד דאין איסור ספיחין תלוי במאכל אדם ואף מאכל בהמה אסורין משום ספיחין כדמשמע בירו' ספ"ה דמעשרות ועי' סי' י' ס"ק י"ב, ולא הותר אלא מינים הזולין שאין רוב בני אדם זורעין, אבל ירקות שדה דתנן פ"ג דעוקצין דצריכין מחשבה היינו משום דסתמן לבהמה, אבל שפיר י"ל דרוב בני"א זורעין לבהמה ופעמים זורעין אותן לאדם ומחשבת זריעה מהני גם לענין טו"א כדאמר נדה נ' א', ותנן פ"ק דכלאים עולשין ועולשי שדה כו' אע"ג דבעינן רוב מקיימין כמש"כ הר"מ פ"ה מה' כלאים הי"ח אלמא דרוב מקיימין אותן ואף די"ל דלענין כלאים בעינן רוב מקיימין ולענין ספיחין בעינן רוב זורעין

אין איסור בקבורתו, וכמו שאסרו חכמים ספיחין, ונראה דמותר לגנוז ספיחין דלא ליתי לידי תקלה [עיי' לעיל סק"ו] ונראה דנכון להפקיר קדם שימרח הפקר המועיל לאפטורי ממעשר כדי לצאת מידי ספיקא.

והסומך להקל כדעת מהרי"ט יש לו על מי לסמוך בדרבנן למאי דאנו סומכין על הפוסקים דבזה"ז תרומ"ע דרבנן וכש"כ בפירות האילן וירק, אבל פירות האילן וירק אין הדבר מצוי שיהא גמרו ביד ישראל.

אמנם בק"ש יש להחמיר אף שגדל ביד נכרי וכמשי"כ סי' ו' סק"ב.

אח"כ ראיתי דאם אין קנין לנכרי להפקיע מיד שביעית גם דין הפקר לא נפקע והפירות הן הפקר אף שהן ביד נכרי, והבי"י לשיטתו דכל זמן שהן ביד נכרי יש קנין ואין בפירות קדושת שביעית ולפיכך חייבין במעשר, אבל כבר כתב הגר"א שהן דברים תמוהין ודין אין קנין הוא אפי' ביד נכרי וא"כ הפירות בקדושת שביעית [וכ"כ הכ"מ בעצמו בפ"ז ה"ג בשם הרי"ק], וגם בדין הפקר ופטורין מן המעשר, ולמשי"כ הגר"א בשם סה"ת דבזה"ז דשביעית דרבנן יש קנין גם לענין מעשר יש קנין, וא"כ ממ"צ לעשורי אף שנגמרו ביד ישראל, ונמצא לדינא שא"צ לעשורי וכדעת מהרי"ט ודלא כהרמ"א בהגה' [עיי' לעיל סי' ג' ס"ק כ"ה], וירק של נכרי של שביעית הנכנס לשמינית צ"ע אי בעי עשורי דכיון דאזלינן בתר לקיטתה אין כאן פטור שביעית, מיהו י"ל כיון דבשביעית יש להן דין הפקר אף ביד נכרי וכמשי"כ וכבר נפטרו, [ומיהו י"ל אע"ג שדין קדושת שביעית אף ביד נכרי מ"מ אין הפקר ביד נכרי שזו מצוה על הבעלים].

וכיון שאין שמטה אין מעשר הדין נותן דכשגלו בני ראובן שאין יובל ואין שמטה לרבי אין מעשר, ולפי"ז להני דפסקו כרבי אין מעשר בזה"ז מה"ת.

[במשי"כ לעיל דלמאי דפרש"י כתובות כ"ה א' דלא נהגא תרומ"ע בז' שכבשו ז' שחילקו משום דמעשר בשביעית תליא לחלק את השלישי ואת הששי ממ"ש למ"ע וכיון דאין שביעית אין מעשר הדין נותן דלרבי דאם אין יובל אין שביעית לא נהגא תרומ"ע בזה"ז מה"ת י"ל דלא כתבו רש"י אלא להתחלת זמן החיוב דמצינו דאמרה תורה כי תבואו כי יביאך והיינו לאחר ירושה וישיבה והלכך תרומ"ע דלא כתיב בהו ביאה כמאן דכתיב בהו ביאה דמו כיון דרחמנא תלינהו בשנות השמטה, אבל כשגלו ב"ג וב"ר ובטלה שמטה ויובל מפני החטא אכתי תרומ"ע קיים ומנינן שמטה לקבוע שנים ובשנת השלישית והששית מ"ע אע"ג דלא נהגא שמטה, וכ"מ מהא דחזק חזקיהו המלך והזהיר על הפרשת תרומ"ע כדכתיב ד"ה ב' ל"א אע"ג דכבר גלו ב"ג וב"ר בשנת י"ב לאחז כמשי"כ רש"י מלכים ב' י"ז א'].

{ע"כ נדפס שם}

ולמעשה אחרי שההלכה רופפת ואנו נוהגין ע"פ השו"ע והרמ"א יש להפריש כשנגמר ביד ישראל ואין בזה משום הפסד שביעית בפירות שהפרישו לתרומה ותרומת מעשר, שהרי אינו חייב לאכלה, ואף אם היה מצוה לאכלה מותר לפרוש משום גדר לאיסור כדאמר חולין צ"א א' בשמנו של גיד של פסח שאין אוכלין אותו ואין חוששין משום לא תותירו ממנו דהעמידו חכמים דבריהם, וכש"כ כאן דמותר לפרוש מאכילת ספק תרומה בטומאה, וממילא

סימן י

ותירץ ר"ש דמייירי ברוב גידולן בשביעית ומודה ר"ש דנוהג בהן ביעור, ואע"ג דשל ששית הנכנס לשביעית דאמר שם היינו שנחנט בששית והוי נמי רובא בשביעית, אפשר דחנטה באילן חשיבא טפי, א"נ התם לא פטר ל"י ר"ש מביעור משום דבעינן גדל בשביעית אלא משום דאזלינן בתר חנטה לענין שביעית, וקו' ר"ש היא דמדאמר ר"ש בשל שביעית הנכנס לשמינית דפטור מן הביעור משום דבעינן גדל ונלקט בשביעית, ה"נ ראוי למפטר מן הביעור גדל בששית וע"ז תירץ דברובא סגי.

ותירץ ר"ש לא יתכן לדעת הר"מ דשל ששית הנכנס לשביעית נמי אסור משום ספיחין וכמשי"כ לעיל סי' ט' סק"ב, אמנם עיקר קו' הר"ש ל"ק למשי"כ לעיל סי' ז' סק"ט דר"ש דוקא באתרוג קאמר ומשום דיש בו צד של לקיטה וצד של חנטה וכ"כ תו' שם אף לדעת המקשן, וא"כ י"ל אף לדעת הר"מ דאיירי בנגמר בששית ונלקט בשביעית ומודה הר"מ בלא גדל כלל בשביעית שאין אסור משום ספיחין וכמשי"כ סי' ט' סק"ג ומ"מ חייב בביעור, [ועוד משי"ל לדעת הר"מ שאין איסור ספיחין ויש ק"ש בפירות הגדלין מכזיב עד הנהר ועד אמנה ובסוריא וכמשי"כ סי' ג'].

ג) פ"ט מ"א כל הספיחין מותרין כו' פר"ש בנגמרו בששית, וצ"ל שדרך רוב הירקות ליגמר קדם ר"ה ואין מצוי

נכנסין משנה לשנה, אבל מצוי לקיטתן קדם ר"ה ואחר ר"ה, ולפיכך נגמרו בששית מותרין ולא גזרינן משום נגמרו בשביעית, והגומרין בשביעית גומרין לאחר שנכנס זמן מרובה בשביעית בזריעה השני' שנזרעה אחר ר"ה או סמוך לר"ה, אבל הנלקט בשמינית אסורין משום דלא ליתי לאיחלופי בנלקטו בשביעית, ובכרוב אסורין שנגמרו בששית משום דמצוי מיד אחר ר"ה מהנגמרינן בשביעית או מן הנזרעין בשביעית שממהרין ליגדל, והיוצאין לשמינית מותרין ולא גזרו משום נלקטו בשביעית, כיון דהן ימים מועטים מר"ה עד שיעשו כיו"ב לא גזרו בשביל ימים מועטים, כן נראה לפרש לפר"ש. [ומלי' הר"ש משמע דחכמים

א) ר"מ פ"ד ה"ד ספיחין העולים בשדה בור ובשדה ניר כו', האי שדה בור אינו ר"ל שאינה שדה ניר דא"כ לא משי"ל איסור ספיחים בעלו מאליהם אלא בנכנסו מששית לשביעית, אלא שדה בור דהכא היינו שאינה נזרעת כלל מפני תנאים קשים שיש בה שהיא במקום התורף ואין פירותיה משתמרין, או שיש טורח מרובה בעבודתה, או שהיא רחוקה מן הישוב וכיו"ב מן הסיבות שיש בה שאינה עומדת לזריעה, ול' הירו' שדה בור דלא משגח עליה, ול' רבנו אין אדם נפנה לשם צריך נמי לפרש כן אבל יש בלשון זה מן הקושי.

שם שדה זרע, יש לעי' אי דוקא בזרע המותר קיימין כגון תבואה שהביאה שליש קדם ר"ה או אפי' בזרע האסור משום ספיחין כיון דזה שעולה ביניהם מפסידן לא גזרו שאם הוא חשוד נוח לו לאכול את הזרע באיסור ולא יבוא לזרע ביניהן, אבל י"ל כיון שכל השדה מנכר איסורו ואינו יכול לאכול בפרהסיא יזרע ביניהן ויאמר שעלו מאליהן.

ויש לעי' בתוס' בר"ש פ"ו מ"ד בהא דזרעו במ"ש שעורים והיו מנכשים את הבצלים מביניהם, ואמר אם לא עשו כיו"ב אסורין, ומשמע דאסורין משום ספיחין, והלא הן בשדה זרע ואין בזה איסור ספיחין, ושמעינן מכאן דכיון שכבר היה עליהן איסור ספיחין בשביעית אסורין קדם שיעשו כיו"ב אף שעכשו הן שדה זרע.

ב) הק' הר"ש פ"ט מ"א ר"ש דאית ל' פסחים נ"א ב' כר"ע דספיחין אסורין מה"ת ואית ל' ר"ה ט"ו א' שאין חיוב ביעור אלא בגדל ונלקט בשביעית, א"כ איך משי"ל הא דאמר שם מ"ה כל ירק אחד לביעור, האי ירק ה"ד אי דגדל ונלקט בשביעית אסור משום ספיחין, ואי נשרש בששית ונלקט בשביעית פטור מן הביעור, ואף אי ר"ש כרבנן קשיא דהא מ"מ אסור מדרבנן, ומיהו אי ר"ש כרבנן משי"ל ספיחין מותרין בגדלו בד' שדות וכדאמר בירו' פ' הספינה וכמשי"כ סק"א אבל לר"ע גם ספיחין של ד' שדות אסורין וכמבואר בלי' הרמב"ן ויקרא כ"ה ה'.

אבל למשי"כ סי' י"ב שם רהיטא סתמא דגמ' דבמ"ש מותר עבודה וצ"ע. [א"ה, וע"ע לק' סי' י"ז סוסי"ק ב].

ומ"ש תו' בשם ריב"א דאם זרע באיסור אי"צ קרא דמלא תזרע נפקא צ"ע מהיכן פסיקא לי דאם זרע באיסור הפירות אסורין, ואין כן דעת הר"מ, ואף הראב"ד לא אסר אלא משום קנס וכמשי"כ לק' סק"ו, לעיל סי' ג' ס"ק כ"ה, ואפשר דדברי ריב"א אליבא דר"ע דאע"ג דאין אוסר ספיחין שיצאו למ"ש כיון שאין הזריעה באיסור והקצירה בזמן ההיתר ומסתבר דלא אזלינן כאן בתר הבאת שליש אבל אם זרעו באיסור וכל מציאותן באיסור מסתבר דכה"ג חשיבי ספיחי שביעית ואסורין אף שיצאו למ"ש, ומה שסיימו התו' דאיירי ביצאו למ"ש ואז אין איסור ספיחין הוא קשור עם דברי ריב"א דבמסקנתם נתבאר דברי ריב"א שהתנה שיהיו הספיחין עולין מאליהן ולא בנזרעו באיסור.

ד) בתו' ב"ק ק"ב א' הק' לר"י דאית לי דעצים של הסקה נוהג בהן שביעית היאך מותרין עצים בא"י לאחר הביעור ותירצו דבטלי בשאר עצים דשאר שנים, וכונתם אע"ג דשביעית אוסרת בכל שהו מ"מ הא מסקינן נדרים נ"ח ב' דמתוך שאיסורה ע"י קרקע בטילתה ע"י קרקע ובצל שנטעו בשמינית ורבו גידוליו על עיקרו מותר, מיהו תימא כיון שהגיע זמן ביעור חייב לעקור ולבער דאפי' במחובר יש חיוב ביעור [ע"י סי' י"א סק"ז] כמשי"כ לעיל סי' ט' סק"ז, וא"כ היו צריכין לבער כל העצים, מיהו צ"ע למה יהא ביעור בעצים הלא לא כלו כלל מן השדה והא תנן פ"ז מ"ב דמתקיים בארץ אין לו ביעור, ובמ"ה לולבי האלה כו', וכ"כ תו' סוכה ל"ט א' ד"ה שאין, מיהו עיקר דין שביעית בעצים היה נראה דאינו אלא בעלי קנים ועלי גפנים ולולבים שמתחדשים בכל שנה ומתיבשים ונופלים או שנעשו חריות והוא פנים חדשים וחשובין כפירות שביעית כשצומחין אחר ר"ה, אבל האילן עצמו אין התוספת קדוש בשביעית כמו דאזלינן בפירות אחר חנטה ה"נ אזלינן בעץ האילן אחר השרשה וכל שנשרש קדם ר"ה הוי כנגמר פריו ופירי שנגמר בששית ונתוסף בשביעית אין התוספת קדוש בקדושת שביעית ואף הענפים החדשים אינם נדונים לעצמן אלא חשיב כפירי שגדלה והוסיפה עליו ולא משי"ל עצים של שביעית אלא בעלים או בנשרש בשביעית [ובזה"ל אמרינן סוכה ל"ט ב' דלולב ששית שנכנס לשביעית אין בו קדושת שביעית ולא נתפרש שיעורו שצריך שיהי גדל בששית].

שם ק"א ב' רש"י ד"ה יש, ואסור לצבוע בהן כו', לכאורה תמוה דהא אמרינן דצביעה הוי דומיא דלאכלה, ותנן פ"ז מ"ג הצבע צובע כו', וכן מבואר בת"כ ובירו' דצביעה מותרת וכמשי"כ הכ"מ פ"ה מה' שמטה ה"א וה"ט, אבל נראה כונת רש"י דהמקשן דבעי לאוכוחי ממתני' דעצים נהגא בהו שביעית הוי סבר דצביעה ודאי לא הוי בכלל לאכלה וא"כ אילו לא הוי ראוי רק לצביעה לא הוי נהוג בהו שביעית אלא דלכך נהוג בהו שביעית משום שראוין להסקה והוי סבר דהסקה הוי דומיא דלאכלה ומשני דאדרבה הסקה אסורה וצביעה מותרת, והלכך דבר שאינו ראוי רק להסקה לא קדוש בקדושת שביעית, ודבר העומד לצביעה קדוש, אבל ל' רש"י ק"ב א' ד"ה סתם, משמע דגם במסקנא כן וצ"ע, וע"י ש"מ בשם הרא"ש והמאירי.

שם תוד"ה ולדמיהן ביעור דיכול למוכרן ויש לשניהם ביעור כו' ואח"כ מתחיל דיבור חדש לקטן לאכילה, כגון שלקט מתחלה לאכילה, ר"ל לא שגבן לאכילה אלא לקטן מחיבורן לאכילה, אבל מחשבה לאחר שנתלשו כבר לא מהני, כן נראה להגיה [אמנם ל"מ כן בירו' וכמשי"כ סי' י"ג ס"ק כ"א].

המהרש"א ז"ל כתב סנהדרין כ"ו א' דיש איסור קצירה משומר בענפי הגפן, והנה ענפי האילן אינם בקדושת שביעית מפני שהן של ששית, ועוד דעצי הסקה אין בהן קדושת שביעית, ואפי' למ"ד דהן קדושין היינו העומדין

אוסרים אף שעשה כיו"ב כיון דכל הירקות עדיין לא עשו כיו"ב וגזרינן כרוב אטו כל הירקות].

ובתו' קדושין ב' ב' קשיא להו קו' ר"ש הלא בירק אזלינן בתר לקיטה ופירשו דדוקא לענין מעשר אזלינן בתר לקיטה אבל לענין שביעית אזלינן בתר רוב גידולו, וכל הספיחין שגדלו רוב בששית מותרין, אבל כרוב יש עלים חדשים והעלים החדשים נדונין בפ"ע אף שהן מיעוט מכל הכרוב, וגזרינן הישנים משום חדשים.

ובמ"ש אותן שגדלו רובן בשמינית נמי אסורין משום גזירה של אותן שרובן בשביעית אבל כרוב שרובו בשמינית שרי, וצ"ע למה לא גזרינן בו משום נגמר בשביעית וכן בששית הנכנס לשביעית בשאר ספיחין למה לא גזרינן כמו בשביעית היוצא לשמינית, ועיקר דבריהם ז"ל דלא אזלינן בירק בתר לקיטה לשביעית ל"מ כן בסוגיא דר"ה דאמר סתמא ירק בתר לקיטה וכמשי"כ הר"ש, ועוד דבהדיא אמר בירו' פ"ב ה"ה דאזלינן בתר לקיטה וכמשי"כ סי' ט' ס"ק י"ב.

קדושין ג' א' תוד"ה מה, ושמא י"ל דהא דאזלינן בו בתר חנטה לשביעית היינו דוקא לחומרא כו', צ"ע דהא אמר ר"ה ט"ו א' אתרוג בת ששית כו' ומסקינן התם תנאי היא.

ר"ה ט' א' תוד"ה וקציר, וי"ל דספיחין לא אזלינן בתר הבאת שליש כו', לר"ע דאסר ספיחין צ"ל דהא דכתיב את ספיח קצירך לא תקצור היינו איסור ספיחין וכ"כ רמב"ן ב' בהר, ולפ"ז יש לפרש הא דאמר ר"ע א"א לומר חריש וקציר של שביעית שכבר נאמר שדך לא תזרע וגו' לענין קציר שמעינן מספיח קצירך ל"ת, ומסיק בקציר של שביעית שיצא למוצאי שביעית ומכאן ילפינן דגם לענין איסור ספיחין אזלינן בתר שליש דהיה מקום לומר דלא אסרה תורה ספיחין אלא בנקצרין בשביעית, אבל התו' מיאנו בפ"י זה ופ"י דבאמת אין איסור ספיחין אלא בנלקטין בשביעית, והכא ביצא למ"ש דילפינן מתשבות היינו לנהוג בו קדושת שביעית ובכלל זה לא תקצור כדרך הקוצרין ומשמע דר"ע נמי דריש ספיח קצירך ל"ת כדרך הקוצרין ומוקים לה ביצאו למ"ש שאין אסורין משום ספיחין [והא דאמר בת"כ מכאן סמכו איסור ספיחין היינו לרבנן ואסמכתא] וצ"ל דמ"מ אצטריך ובקציר תשבות דאי לאו האי קרא הוי מוקמינן לא תקצור לספיחין אסורין ואסור קצירה בכל גוונא וקשה דאיסור ספיחין כבר שמעינן מלא נאסוף תבואתנו וצ"ל ללאו על הקצירה, ועוד דלא יתכן לומר הן לא נאסוף אם לא קדמה אזהרה על זה, ול' התו' משמע קצת דהשתא דכתיב בקציר תשבות אסרינן ספיחין היוצאין למ"ש לגמרי ומקרא דלא תקצור הו"א דוקא בשביעית קמ"ל בקציר תשבות דאף ביצא למ"ש ומקרא דתשבות הו"א תשבות לנהוג קדושת שביעית ואצטריך תרי קראי, ומיהו ממש"כ בסמוך דאין איסור קצירה אלא כדרך הקוצרין משמע דאף לר"ע כן, מיהו בר"ש פ"ט מ"א כ' דבירו' פ' בתרא דמעשרות קאמר דלר"ע אזלינן בספיחין בתר הבאת שליש והיוצא למ"ש אסור, וא"כ ע"כ צ"ל דאסר לגמרי משום ספיחין, ואפשר שזו דעת תו' אלא דאנן נמי דרשינן כר"ע אע"ג דספיחין מותרין דרשינן לי' לענין לקצור כדרך הקוצרין ומקרא דל"ת לא ילפינן אלא בקוצר בשביעית ומקרא בקציר תשבות ילפינן קציר היוצא למ"ש.

ובתו' לק' י"ב ב' ד"ה מנהג, הקשו דהא דאזלינן בתר שליש לא מקרי תוספת ולפיכך פירשו דבקציר כעין זומר איירי המועיל לצמוח והוא בכלל עבודות האסורות [וכמשי"כ לק' סי' י"ב סק"ז] וילפינן למיסר במ"ש באותה תבואה הקדושה בקדושת שביעית, והא דילפינן בת"כ דשרי אתיא כר"ש וכמשי"כ ר"ש פ"ב מ"ה דת"ק במתני' שם פליג על ר"ש, והנה לפר"ש נקטינן לדינא דהיוצא למ"ש אסור בעבודה,

שכן דרכו להביא מן ההפקר, היינו אפי' בלוקט בשדה אחרים וכמשי"כ סי' י"ב סק"ט דאלי"כ יזכה איש אחד את כל השדות מן ההפקר. [א"ה ע"י לקי' סי' י"ג סק"ט ט"ז].

והא דשל עזקה פרי"ת משומר ואפשר דאיירי דהוא משל ישראל דשל נכרי לעולם הוא משומר ומ"מ לא

נאסר וכדמוכח בירו' דמאי פ"ב ה"א דאמר דאין חוששין משום שביעית דנכרים פטורים [ע"י סי' ד' סק"ד] וכן פ"י רמב"ן לשיטתו, ועוד צדד הרמב"ן דאסרו ליקח משומר ביד נכרי, אבל צ"ע כיון שאינו אלא משום שאין מוסרין דמי שביעית לע"ה לא שייך למיסר בנכרי במשומר יותר מאינו משומר וגם קשה מהא דירו'.

מנחות פ"ד א' תוד"ה שומרי, הא בענין ממשקה ישראל כו', בב"מ קי"ח א' איכא תרי לישני אי השומרים

זכו בהו במחומר ואח"כ מוסרין לציבור או שהציבור זוכין מהפקר, ואפשר דקשיא להו ללישנא דזכי בהו דנהי דמדין הפקר דרחמנא אפקרי' לפירות שביעית במחומר י"ל כיון דכל ישראל ניחא להו מצו זכו בהו מ"מ כיון דאסרה תורה משומר הדין נותן דלא מהני מה דניחא להו לכל ישראל דהתורה לא ניחא לה בהחזקת משומר בשביעית, ואף ללישנא דהשומרים לא זכו קשיא להו דמ"מ משומר אסור.

שם וי"ל דמדאורייתא בצירה דוקא אסור כו', נראה כונתם דלא אסרה תורה פירות שנשמרו שעה אחת שיאסרו לעולם [דלפ"ז מסתבר דלא מהני מחילת כל ישראל להתיר שימור] אלא אם משמר באיסור ומחזיק בעלות וקוצר עובר בלאו בשעת קצירה משום משמר, ובזה שפיר י"ל כיון דמחלו כל ישראל אין איסור שימור ואין איסור קצירה.

שם ובפ"ק דמ"ק כו', עיקר כונתם דאמר התם זמירה בכלל קצירה ור"ל דמוכח התם דאיסור קצירה היינו כשמשיבין ומשום עבודת קרקע וכמשי"כ הר"מ פ"א ה"ב ופ"ד ה"א הכ"ב.

שם אבל מודיעים להם והם פורשין מאליהו, תירוץ זה צ"ע דהא גם בקושייתם ע"כ צריך לפרש כן דאם ישראל לא מחלו אי אפשר להם לזכות, אלא דקשיא להו דמ"מ הדין נותן דלא תועיל מחילה להנהיג בעלות במחומר, ואפשר דתירוץ זה אינו אלא אי השומרים לא זכו, וכן משמע שסיימו דידך אין של הקדש לא והיינו אי השומרים לא זכו לנפשיהו.

שם ומה"ט שריא קצירה כו', אי כונתם דאיסור קצירה של משומר קשה כיון דכאן אין כאן איסור של בעלות אין כאן איסור של קצירה, ומשמע דעתם דאיסור קצירה הוא כדרך הקוצרין דאסור אפי' במופקר וכמשי"כ תו' ר"ה ט' א'.

ו) פ"ד מ"ב שדה שנתקוצה כו', מה שפ"י הרע"ב דאיירי בשעת אונס, והיינו למאן דמפרש בירו' נטיבה ב' פעמים, אבל קשה לעמוד על דברי הירו' והר"מ והר"ש והרא"ש לא הזכירו אונס ובר"ש מבואר דגם חרישה ראשונה היתה באיסור, ומחמת ארנוגא הלא מותר לחרוש ולזרוע [ע"י סי' י"ד סק"ב], ופלוגתא דב"ש וב"ה ודאי לאו באונס איירי ולי' התויו"ט תמוה, ופלוגתא ב"ש וב"ה בנטיבה איתא בת"כ בהא דאמר מן השבות אתה אוכל ולא מן המשומר מכאן אמרו שדה שנטיבה בשביעית ב"ש אומרים אין אוכלין פירותיה כו' ופ"י רמב"ן שם דב"ש אוסרין פירותיה של השומר אבל ב"ה מתירין, והלי' קשה דהתחיל מן השבות וסיים בשומר, ומשמע דשבות ר"ל כל דיני השביתה מלאכה והפקר, ולב"ש כל שגדלו באיסור אסורין ולא נתפרש אי ב"ש אסרי מה"ט או מדרבנן, והאי נטיבה פ"י הרא"ש דבשדה אילן איירי דאי בשדה הלבן הו"ל למימר שדה שנזרעה, והא דלא תני באמת נזרעה ותהא רבואת בכחא דהיתרא דב"ה, משמע דדוקא נטיבה התירו ב"ה אבל לזרעה פירותיה אסורין ויש לדחות דמשום דנזרעה

להסקה, אבל העומדין לגדל פירות אין דומיא דלאכלה ולכו"ע אין שביעית נוהג בהן, וכל שאין שביעית נוהג בו כשם שאין בו משום משומר אין בו איסור קצירה של משומר, כשם שמותר לקצור משומר של ששית שנכנס לשביעית, ודברי מהרש"א ז"ל תמוהים מאד.

נראה דאלו שאין שביעית חלה עליהן עד שילקטם לאכילה אין דין הפקר נוהג בהן, ואף שהלוקט מלקט לאכילה

דמחשבת בעלים בעינן.

ה) דעת ר"ת בתו' סוכה ל"ט ב' דמי ששימר שדהו נאסרו הפירות, ואפשר דמה שגדל בעת השמור אסור ומה שגדל בעת שהפקיר לא נאסר אלא מחמת התוספת האסור המעורב בו, ואם הפקיר אח"כ ורבו הגידולין של היתר אפשר שחוזר להיתרו כדן רבו גידולין של מ"ש נדרים נ"ח ב'.

ובתו' שם הקשו דא"כ לא יתכן למתני דאסור ליקח ממנו אפי' בכחצי איסר הו"ל למימר דמן המשומר הפירות אסורין, ולכן פ"י הרמב"ן ב' בהר דמן התורה אין כל איסור באכילת פירות משומרין וגם רבנן לא גזרו על אכילה אלא אסרו ליקח מע"ה אפי' כל שהו דזה שהתירו מזון ג' סעודות כדי חייו לא התירו בזמן שעובר על איסור שימור בפירות אלו שהוא לוקח, וכי"ד הר"מ פ"ח ה"י שאיסור ליקח מן ספק שמור הוא ג"כ משום שמא לא ינהוג בדמים קדושת שביעית ולפ"ז מותר ליקח בחנם אף מן המשומר, והדבר מוכרח דהא תנן נותן לו אתרוג במתנה ואמאי אין האתרוג אסור משום ספק משומר שהרי לא התירו אלא דברים שסתמן הפקר אלא ע"כ דדוקא לקיחה בדמים לא התירו אלא דברים שסתמן הפקר אבל בחנם מותר ולפ"ז צריך לדחוק בידוע לו שלא שימר פרדסו אבל הוא חשוד על שימור ועל סחורה, אבל הר"מ שם סתם ומבואר דאע"ג דהוא חשוד לשמור ויש לחוש ששימר האתרוג מ"מ מותר, ודעת הרמב"ן דחצי איסר דוקא אבל פחות מזה מותר אבל הר"מ כתב כל שהו וחצי איסר לאו דוקא אלא לפי שאיסור הוא שיעור מזון סעודה אחת נקטי' דאפי' מזון חצי סעודה לא התירו, [ולפ"י הר"מ מותר ליקח ממנו בהקפה, [וכמשי"כ תו' ע"ז ס"ב ב'] אפי' מן המשומר, אבל בחשוד שאסור ליקח ממנו משום קנס אפי' בהקפה אסור].

ובתו' ל"ט א' ד"ה יותר, כתבו דבסוגין משמע דאתרוג הוא יותר ממזון ג' סעודות והיינו לפרי"ת דמשומר אפי' בחנם אסור וע"כ הכא באתרוג שאינו משומר ולא אסור אלא יותר ממזון ג' סעודות.

והק' בתו' לפרי"ת איך הקריבו עומר מן המשומר הא בעינן ממשקה ישראל, ולכאורה קשה איך משמרין הלא איסור שימור הוא דאורייתא לכו"ע, אמנם אין איסור שימור אלא לבעלים אבל אינש דעלמא דלא קני להו לפירות אם הוא אלם ומונע אחרים מליכנס גרמא בעלמא הוא, וכשי"כ כאן ששומרין לא לעצמן אלא לצורך הקדש אין איסור שימור, וכיון שאין איסור שימור אין איסור של משומר, וזו כונת תו' מנחות פ"ד א'.

ואע"ג דרחמנא אפקרי' היינו ליטול הפירות אבל במחומר אי אפשר לזכות דכל זמן שהן מחוברין רחמנא אפקרי', וכיון שאם יזכה יהא הפקר אין כאן זכ"י כלל, ומשי"כ הרש"ש ז"ל בהגהותיו ר"ה ט' א' דאפשר לזכות במחומר ויהא פטור מלהפקיר תמוה מאד, מיהו קשה דא"כ למה צריך ליתן להן שכר משום דהבטה בהפקר קנה כדאמר ב"מ קי"ח א' הלא הכא במחומר רחמנא אפקרי', וע"כ צ"ל דשביעית הוי כפאה דכל דעניים מסחי דעתיהו מותר לכל אדם וה"נ כיון דהוא זוכה כדי למוכרן לעומר ניחא להו לכל ישראל ומצי זכה בהו, וזהו אי אמרינן דמודיע להן ופורשין מעצמן, ואפשר דכל שהפירות כבר ראויין לאכילה ורשאי לתלשן רשאי לזכות בהן במחומר כדי לתלשן ולאכלן ואינו חייב לנהוג בהן הפקר, ומיהו לפ"ז צ"ל דהא דתנן פ"ה מ"ז

ישראל וזרעה שיש בהן איסור ספיחין, ואצ"ל בנכרי שהרשה ישראל לזרוע שדהו וליקח הפירות ספיחין העולין בה אסורין וכש"כ בעבר וזרעה, ואף אם פסק עמו שיתן לו חלק בריוח אם יזרענה אין חילוק בזה וספיחיה אסורין ואע"ג שלא קנה ישראל בשדה כלום מ"מ הוי כשדה הפקר שאין בעלות הנכרי גורם היתר ספיחין אלא כל שהוא ביד נכרי והנכרי זרעה הרי הספיחין שגדילין ע"י נכרי אין בהן משום גדר לשמירת השביעית ולכן אינן בכלל גזירת ספיחין אבל כל שיד ישראל על השדה וביד החשוד לזרעה ולזכות בפירות הרי לא יצתה שדה זו ופירות אלו מכלל גזירת ספיחין כדי שלא יהא החשוד זרעה וכן בד' שדות שלא גזרו על ספיחיהן נראה דדוקא בעלו מאליהן אבל עבר זרע הגדולין אסורין משום ספיחין, ולדעת הר"א יש לאסור הגדולין משום קנס וכמש"כ סי' י' סק"ו.

{ע"כ נדפס שם}

ז) וגדרו של ע"ה לפרש"י סוטה כ"ב א' נחלקו שם תנאי וקיי"ל דאפי' קרא ושנה ולא שמש ת"ח ה"ז ע"ה כדפסקין ברכות מ"ז ב', ומיהו משמע בגמ' סוטה שם דאותרן שקראו ושנו ולא שמשו בזמנם היו בחד צד גרועים מאותרן שלא שנו דהא קרו לה התם רשע ערום ומגוש, ומ"מ משמע דהם עדיפי מאינו קורא ק"ש ושאר הדברים דתנאי קמאי, ונמצא לדין אין לנו ענין קרא ושנה ולא שימש [ואולי הוא בזמנינו ג"כ שמשנתן סדורה להן בקופיא ואינם יודעין לעיין ולהבין ומתגאין נגד רבותינו היודעים התורה באמת ואינם שומעין להם ואינם נכנעים להם] אבל כל שאינו קורא ק"ש או שאינו מניח תפילין או שאין לו ציצית בבגדו [של ד' כנפות וצ"ע] או שיש לו בנים ואינו מגדלן ללמוד תורה הוא ע"ה וכן אם מתמיד לעבור על לאו מן הלאוין שרוב ישראל משמרין וכדפרש"י בכורות ל' א' דהחשוד על השביעית אינו חשוד על המעשרות אלא מעשר דמאי והנה פשוט ל"י לרש"י ז"ל דחשוד על השביעית הוא בכלל ע"ה.

והנה כשגזרו על הדמאי גזרו על החבירין דהיינו אותן שלא היו בהן הפחיתות הללו לעשר דמאי כשיקחו מאותרן שיש בהן הפחיתות הללו וגזרו על מי שלא שימש ת"ח אף שהוא נשמע לחכמים דלא פלוג בדבר וכדאמר ברכות שם דרב"ח לא אזהרין אר"מ ב"ת ולא מסתבר שחשדו לאינו שומע לחכמים, וענין הקבלה שהוזכרה בכורות ל' ב' ובפ"ב דדמאי מ"ב המקבל עליו להיות נאמן כו' אפשר שבדור שגזרו בדמאי לא היו צריכין החברים לקבל שהרי היו כולן שוין, אלא אותן שנשאר ע"ה אם היו חוזרין היו צריכין לקבל בפני ג' חברים ועשו חכמים סיג בדבר כדי לחזק את הדבר, ובני החבירין שנתחנכו כשאביהן היה חבר א"צ קבלה [והא דנחלקו בכורות שם היינו כשהיו גדולין בשעת קבלתו של אביהם פליגי אי סגי בקבלת אביהם, וגם בזה פסק הר"מ פ"י מה' מו"מ ה"ה דא"צ לקבל].

ונראה דקבלה אינו אלא לענין להיות נאמן אצל חבירין שהחמירו חכמים על החבירין שלא יצרפו לחבורתן את ע"ה בלא קבלה בפני ג', אבל עיקר חשש טבל ליכא בזה שידוע לנו והוחזק בעיר שמדקדק כדתנן במתני' פ"ב דדמאי ואילו היה בא לקבל היינו מקבלין אותו, ונ"מ שאלו המעשרים שלא קבלו אוכלים זה אצל זה וא"צ לעשר דמאי [מיהו ד"ז צ"ע] וחבר הלוקח מהם מעשר דמאי שפירות המעשר שלא קבל דמאי הן אצל חבר.

ח) והנה בזמנינו שנתבלבלנו מרוב הגליות ואין לנו חברים במסורת אבותינו אילו באנו לקבוע חברים ראוי לנו לקבוע לחברים כל אותן שאין בהן פחיתות של ע"ה ולגזור עליהן דין חבר שלא יקבלו מעתה לחברתם ע"ה שיחזרו בלתי קבלה, ומ"מ כל שלא קבענו חברים נמי נוהג דין דמאי ואין זה שהוא חבר רשאי ליקח מע"ה ולסמוך עליו שהוא מעושר.

בלא"ה אסורין משום ספיחין אע"ג דמש"ל שיצאו לשמינית מ"מ מלתא פסיקתא נקט, ומיהו נראה דנטייבה קילא טפי דאם איתא דנטייבה בשדה האילן וזרעה בשדה לבן שוין א"כ תפשוט ל"י בירו' פ"ב ה"ד דאם לא עקר הפירות מותרין דאפי' זרע בשביעית הפירות מותרין אלא משמע דדוקא בנטייבה התירו ב"ה הפירות אבל לא בנטע וזרע בשביעית והא דמסיק בירו' שם דפירותיה מותרין היינו דוקא בנטע קדם שביעית ועשו פירות אחר שביעית [או אפי' בשביעית] וזו דעת הראב"ד פ"ד ה"ט"ו, אבל דעת הר"מ שם דאף בעבר זרע הפירות מותרין כמו בנטייבה, ומ"מ יש לפירות דין פירות השמור ואין לוקחין ממנו הפירות בדמים.

ויש לעי' בהא דאמר בירו' דמאי פ"ב ה"א דישאל משמטין ונכרים פטורין והו' רובא כנגד כותים ומשמע דאי ישראל אין משמטין הפירות אסורין, וע"כ צ"ל לדעת הר"מ דלענין איסור ליקח ממנו קאמר וחיישין דלמא הוא אריס וכמו שפי' רמב"ן ההיא דיבמות קכ"ב א', [שו"ר דבירו' שקלים פ"ד משמע דאם זרע בשביעית אסור מה"ת דאמר ההן עומר מהו לזרוע לכתחלה כו' לא נמצא כקומץ על השיריים שאינן נאכלין כו' וצ"ע, א"ה, עי' לק' סי' כ"ב סק"ג, וע"ע סי' י"ט סק"ז י"ט].

ולענין ליקח בזה"ז פירות מן הנכרי בשביעית, בדבר דרובו ביד נכרים ודאי שרי, אבל בדבר דרובו ביד ישראל אם אין הרוב משמטין, אם ידוע דהנכרי יש לו משלו אין חוששין שלקח מישראל, אבל אם אין ידוע אם הוא תגר או שמביא מגנתו צ"ע, ונראה דאין להחמיר מספק דהא אפי' לקח מישראל אין איסור בפירות לדעת הר"מ, ואריסין ליכא בזה"ז, וכ"ז בפירות אילן שאין איסור ספיחין, אבל בדבר שאסור משום ספיחין ורוב המין ביד ישראל והנכרי ספק לן אם הוא תגר צ"ע אם יש להתיר ספק ספיחין.

ואתרוגין של שביעית אע"ג שמטייבין אותן בשביעית באיסור ומשמרין אותן אין הפירות נאסרין ויוצאין בהן בחג שעדיין הוא קדם ביעור אלא שצריך ליקחם במתנה שלא למסור דמי פירות שביעית לע"ה, [ולמש"כ תו' ע"ז ס"ב ב' אף בהקפה מותר], מיהו הסוחרים בכך עוברים משום איסור סחורה, ואותרן שמוכרין [ע"י עצמן ולא ע"י שליח] פרדסיהן לנכרי אף שעוברים בזה משום לא תחנם מ"מ הוי מכירה ולדעת סה"ת פקעה מהן קדושת שביעית, ואע"ג שקשה לסמוך על זה וכמש"כ לעיל סי' ו' [א"ה, וע"ע לק' סי' כ', כ"א, כ"ד] מ"מ יש להם על מי שיסמכו, ולכן אין לאסור פירותיהן דיעבד.

ואם שולחין את האתרוגין לחו"ל יש בזה משום אין מוציאין פירות שביעית לחו"ל, ומ"מ אין הפירות נאסרין ויוצאין בהן וכש"כ אם מכרו פרדסיהן לנכרי וכמש"כ לעיל.

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] ס"ק כ"ו}

ישראל ששכר שדה מנכרי ספיחין העולין בה בשביעית אסורין דלא שייך בהו טעם הר"מ להתיר ספיחין העולין בשדה של נכרי, וכן ישראל שהוא אריס בשדה של נכרי הספיחין העולין מאליהן אסורין שהרי ישראל שותף בהן ושפיר שייך למגזר ואצ"ל אם עבר ישראל וזרעה שאסורין משום ספיחין.

ואם עבר ישראל ונעשה פועל לנכרי זרע שדהו בשביעית אפשר דאסורין משום ספיחין דבכלל גזירת ספיחין שהפירות שנזרעו באיסור יהיו אסורין והוסיפו לאסור אף בעלו מאליהן, ונהי דבעלו מאליהן התירו בשל נכרי אבל בנזרעו ע"י ישראל הן בכלל גזירת ספיחין, מיהו אפשר כיון שגזירה זו אין בה הפסד להחשוד ולא יפרוש בשביל זה מלהיות פועל אין זו בכלל גזירה, וספיחין שבשדה הפקר נראה דאינו בכלל שדה בור כיון שהיא טובה לזריעה ועומדת לזריעה וכן נכרי שהניח שדהו והלך לו וכל הרוצה זרעה עד שיבואו הבעלים הספיחין אסורין וכש"כ כשעבר

מקבל להיות נאמן למקבל להיות חבר משמע שאין חילוק ביניהן בזה.

ויש לעי' לפי' בקרא ושנה ולא שימש מאי תקנה יש לו אם רוצה לקבל דברי חברות, אם לא שילך וישמש.

ומיהו כל זה לענין לקבלו, אבל לענין עיקר נאמנות זה שחמור לו מעשרות ונוהר בהן נאמן בהן אף שאינו מגדל בניו ללמוד תורה, ואינו מניח תפילין, ואם יש שנים כמו אלה נאמנים זה על זה, [מיהו ד"ז צ"ע, שו"ר דלמש"כ דמאי סי' ו' ס"ק י"א הדבר מבואר דאין נאמנים זע"ז], מיהו זה שאינו ע"ה אע"פ שלא קיבל אינו אוכל על יד ע"ה שאינו ראוי לקבלו אף את"ל שאוכל על יד חברו שלא קיבל וכמש"כ לעיל סק"ח.

(ז) בכורות ל' א' החשוד על המעשר אינו חשוד על השביעית כו', לכאורה נראה מדנקט התנא הני תלת מילי דגזרו חכמים שלא להאמין לע"ה [אף שהוא לא נחשד ואף שרוב כשרין] דהאי חשוד אינו ר"ל שראינו שעבר עלי' אלא ר"ל שאפשר לאדם לקבל דברי חברות לשביעית לחוד או למעשר לחוד, אבל אינו יכול לקבל לטהרות לחוד [וכדתינא בגמ' הבא לקבל דברי חברות חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו] אבל אי אפשר לומר כן דלישנא דחשוד משמע שראינוהו עובר, ועוד דאמר בגמ' דלר"מ חשיד על המעשר חשיד על השביעית ומנ"ל דלר"מ אין מקבלין אותו לשביעית לחוד שהרי לא אמר ר"מ אלא בחשוד על דבר אחד אבל לא בסתמא, ואע"ג דע"ה אינו מניח תפילין מ"מ נראה דלא אמר ר"מ אלא בעובר ועושה מעשה, ועוד דמשני ר"א בגמ' דהא דחשוד על השביעית אינו חשוד על המעשרות כו' היינו דמשמר בצנעא בתוך ביתו ומאי מהני כיון דחשוד על המעשר חשוד על הטהרות ואין מקבלין אותו לטהרות וכל שלא קיבל לטהרות אין מקבלין אותו לשביעית וכל קבלה הוא ע"י שימור בביתו, אלא ודאי משנתנו בחשוד ממש וכמשניות קמייית.

ולפ"ז לר"א דמוקי מתני' בראינוהו נוהג בצנעא בתוך ביתו, שמעינן דחשוד לדבר החמור חשוד לדבר הקל אפי' ראינוהו נוהג בצנעא בתוך ביתו, ובסתם אפי' חשוד לדבר הקל חשוד לדבר החמור, ולר"מ דאמר חשוד לד"א חשוד לכל התורה היינו אפי' משמר בתוך ביתו, וכ"מ עירובין ס"ט א', בכורות ל"ה ב', ומיהו נראה דקיי"ל כר"י דאפי' בסתמא לא הוי חשוד מקילתא לחמירתא ואף ר"א אפשר דלא אמר אלא בשביעית וטהרות שידעו שרוב המיקילין בזה מיקילין בזה והדבר מוכח שהרי אמרו חכמים לק' שאם נחשד לד"א אינו נחשד אלא לאותו דבר ומשמע דלא איירי במשמר בתוך ביתו, וזה מבואר בהדיא בתו' ד"ה וחכ"א.

ואפשר דהא דחשוד להחמור לא מהני משמר בתוך ביתו להקל היינו נמי דוקא בטהרות שאלו שאינן שומרין שביעית ומעשר אינם ראויין לדקדוק טהרות אבל שאר דברים לרבנן אינו חשוד לקל כשמשמר בתוך ביתו דנעשה הקל כחמור וכמש"כ לעיל סק"ט [ומיהו י"ל דכותים שאני שכולם מחזיקים את החמור לקל אבל יחיד הנזהר סופו לעזוב זהירותו כיון שמיקיל בחמורין ממנו, שו"ר דע"כ כותים טעמא אחרינא דהא אפי' ר"מ מודה בכותים דנאמנים באותו שהחזיקו ולר"מ ודאי לא מהני משמר בצנעא וע"כ כותים שאני דהו כקצת שוגגין וטועין].

(יא) והא דתנן אין חשוד על המעשרות פרש"י אלא מעשר דמאי [וזה דלא כפר"ת בתו' שנותן מ"ש לשם חולין] הנה פשוט ל' לרבנן ז"ל דכיון דחשוד על השביעית הוא בכלל ע"ה וצריך להפריש דמאי אלא דלא חשבינן ל' לודאי שהרי הוא בחזקת טבל והרבה קולות מיקילין בדמאי אבל בחשוד לא מיקילין, והא דחשוד על המעשרות אין חשוד על השביעית לדעת הר"ש בתו' כתובות כ"ד א' דגזרו על ע"ה שלא להאמין לו משום שביעית צ"ל דנ"מ בין ע"ה לחשוד לענין במה שמיקילין בדמאי וה"ה בשביעית

ויש מקום לומר לחומרא דכשגזרו על הדמאי הצריכו לכולם קבלה בפני ת"ח שהן א"צ לקבל, וכל זמן שלא קבלו היה דין כע"ה, ולא היה חבר שלא קיבל אוכל על יד חברו שלא קיבל, ולפ"ז בזה"ז ג"כ אין חבר אוכל על יד חברו, ואין אדם נאמן על חברו שעושה, וא"כ אף בני ביתו אין נאמנים עליו, וצריך כל אחד לעשר מה שהוא אוכל, אבל אין הדבר מסתבר אלא הקבלה תיקנו למגדר מלתא, אבל כל שלא נקבע הדבר כל חבר הוא נידון כמו שהוא באמת וכמש"כ לעיל וכן המנהג שחברין מאמינים זה לזה ומנהג ישראל תורה.

ונראה דלענין איסור לעשות עם ע"ה כדתנן גיטין ס"א א' נמי א"צ קבלה אלא זה שחזר בתשובה וראוי לקבלו אף שלא קבלוהו עדיין עושין עמו ואין כאן משום מסייע ידי עוברי עבירה כיון שהוא שומר מצוה.

ות"ח א"צ לקבל וכדאמר בכורות ל' ב' אלא לענין טהרות נהגו הכהנים סלסול להצריכו קבלה, אבל לענין דמאי לא נהגו החברים סלסול, וכמש"כ הר"מ פ"י מה' מעשר ה"ב, וגם לענין טהרות אינו אלא סלסול אבל לא איסור דרבנן וכמש"כ הר"מ פ"י מה' מו"מ ה"ג.

ואפשר דגם בזמנינו איכא ת"ח לענין שא"צ לקבל שלא הצריכו לזה ת"ח כשמעון ב"ע אלא גמיר וסביר סגי, ומי שהיה ע"ה ונעשה ת"ח א"צ לקבל, אבל אם נעשה תלמיד בשיבה של חכם צריך לקבל כדאיתא בר"מ פ"י מה' מעשר ה"ג בנו או עבדו של חבר שהיו למודין אצל ע"ה צריכין לקבל ומשמע דכשחזרו אצל חבר קאמר, וה"ה לתלמיד שהיה למוד אצל ע"ה, ודוקא שהיה למוד אצל ע"ה אחר שהגדיל אבל אם היה תלמיד קדם שהגדיל נראה דהתלמידים בכלל בני ביתו של הרב.

(ט) והא דתנן דמאי פ"ב מ"ב המקבל עליו להיות נאמן כ"י. יש לעי' אי מקבלין אותו אף שאינו פורש משאר עבירות, או לחומרא קאמר דאפי' פירש משאר עבירות צריך ליהדר בדמאי בכל הדקדוקים ונראה דכל שהוא ע"ה באחד הדברים שמנו בסוטה כ"ב א' [דהא קיי"ל כאחרים שם דאפי' קרא ושנה ולא שימש ה"ז ע"ה ומשמע מדאמר אפי' כו' דכש"כ בקמייית דהוי ע"ה] אין מקבלין אותו וכן אמרו נדה ל"ג ב' כותי חבר בועל נדה משותף ל' אלמא שאין מקבלין לחברות בועל נדה, ומיהו שא"ה שאינו נזהר בטהרה שהרי הבועל נדה טמא, ומהא דאמרו בכורות ל' ב' הבא לקבל חברות חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו אין ראוי דהתם פרש"י מהתוס' דהיינו שלא יתן תרומ"ע לע"ה ושלא יעשה טהרות אצל ע"ה ושיאכל חולין בטהרה ושיעשר את שהוא אוכל ואת שהוא מוכר ואת שהוא לוקח, ומיהו אכתי איכא לאוכוחי דה"ה שאר עבירות, דהא אינו מעשר לענין טהרות הוי כשאר עבירות, ואין לומר דשאני מעשרות דהא תנן החשוד על המעשרות חשוד על הטהרות [בכורות ל' א'] דזה לא נאמר אלא בסתמא אבל אם ידוע שהוא נזהר בטהרות אינו חשוד דהא דחשוד לדבר החמור חשיד לדבר הקל אינו קל וחמור מן הדין אלא צריך שיהא קל וחמור לאינשי וכדאמר בכורות שם באתרי' דר"י שביעית חמירא להו, והיינו טעמא דכותים מהימני על השחיטה משום דהוחזקו אף שהן בועלי נדות ועושין שאר עבירות חמורות, אלא כיון שלא אחזקו בהני מקרי קל לגביהו, וא"כ אם קיבל עליו טהרות ונוהר בהן באמת אף שאינו נזהר במעשרות ראוי להיות נאמן מן הדין כיון דחמירא ל' טהרות, אלא שאין מקבלין אותו לחברות כיון שהוא ע"ה, וכ"מ בדמאי שם דפליגי ר"י ורבנן במגדל בהמה דקה ופרוץ בנדרים ובשחוק ולר"י ודאי כש"כ בעובר איסור ברור, ורבנן ל"פ אלא בדברים שקשה לפרוש מהם והנכשלים בהם רבים המה, אבל בעובר על דבר שכל ישראל נזהרין מודו, ואף ש"ל דחברות חמור טפי, מ"מ מדלא חילק התנא בזה בין

נאמנין עליה וכש"כ אם הוא גמיר וסביר וכן נוהגין, וכמשי"כ סק"ח לענין דמאי.

בכורות ל' ב' ע"ה שקבל עליו כו' ונחשד לד"א כו', יש לעי' הא אמר לעיל דקבל ונחשד אף מקילתא לחמירתא הוי חשוד וזה אפי' לרבנן דר"מ דהא משנתנו כרבנן, וי"ל דהתם בנחשד מתחלה אבל הכא בע"ה קיימינן שא"צ קבלה מן הדין אלא מגדר חכמים, והשתא שנחשד סבר ר"מ דהוי חשוד לכה"ת כולה, ולרבנן אינו חשוד אלא לאותו דבר, ומ"מ מודים חכמים דקבלתו בטלה, ובדין הוא דליפלגו בכל אדם החשוד לד"א והכא מיייתא בגמ' דברי ר"מ לק' ל"ה ב' ובעירובין ס"ט א', אלא דפלוגתא נפלה בע"ה שקיבל ונחשד ועדיין צ"ע.

ש"ך יו"ד סי' קי"ט ס"ק י"ב, נסתפק בחמיר לאינשי אי חשיד לזה חשיד לדבר החמור באמת, ונראה דזה מבואר בגמ' דהא אמרו באתרי' דר"י חשיד לשביעית אינו חשיד למעשר אע"ג דבעלמא חשיד לשביעית אינו חשיד למעשר דמעשר חמירא בחד צד דבעי חומה, מ"מ באתרי' דר"י חשיד לשביעית חשיד למעשר אלמא דלא מהני מה שהוא חמור באמת, ואע"ג דשביעית חמור ממעשר בחד צד דלא מהני לי' פדיון מ"מ אין סברא לחלק בין חמיר בחד צד לחמיר לגמרי וכל דחשיד לחמיר לאינשי חשיד לקל, והחשוד לחמור בתורה אינו חשיד לחמיר לאינשי דכל שיש צד המעכו מלפרוץ בו אינו חשיד עליו וכן הא דחשיד לערלות אינו חשיד לנבילה שכתב ש"ך משום שאין זה מעין איסור נבילה נמי הטעם דאכילת איסור חמיר טפי בחד צד וכן למאי דבעי למימר חולין ד' ב' דמומר לעכו"מ כשר לשחיטה ומשמע דנאמן על השחיטה היינו נמי דאכילת איסור חמיר טפי בחד צד, ומיהו י"ל דההיא דחולין בידענו דמשמר כשרות בצנעא בתוך ביתו.

במש"כ לפרש פלוגתא ר"א ור"י בסתם ע"ה דלר"א הוי חשוד על הטהרות שאינו אוכל חולין בטהרה לא נראה דא"כ כל סתם ע"ה דינו כחשוד ממש ואנן מחלקינן בין סתם ע"ה לחשוד, ועיקר פלוגתא ר"א ור"י לענין חשוד ולא לענין לקבל אותו, או בשעה שגזרו, לכן נראה דסתם ע"ה רובן טובלין עצמן וכליהן מכל טומאה וזה מקרי אוכל חולין בטהרה, ואפשר שרובן מניחין אוכלין ומשקין טמאין לאכלן בימי טומאתן והחשוד על הטהרות היינו שאינו חושש לטמא אוכליו וכליו ואינו נוטל ידיו וזה גרע מסתם ע"ה ולר"א הוי חשוד על השביעית ולר"י אינו חשוד על השביעית ולפ"ז אין מכאן רא"י לסתם ע"ה וצ"ע.

(יב) ויש לעי' בהא דאמר בירו' דמאי פ"ב ה"א דפירות הארץ הבאין בקיסרי בשביעית אינן אסורין משום שביעית דישאל משמטין ונכרים פטורין והוו כותים מיעוטא, אכתי ליתסרו משום משומר כיון שגזרו על של ע"ה משום משומר לדעת הר"מ וכמו שאמרו שם דמעשרן דמאי, ואפשר כיון דאין איסור על השומר אלא שאסור ליקח מע"ה הכא שהוא ספק לא החמירו.

ירן' מעשרות פ"ה ה"ג כרכמין מהו שיהו מותרין משום ספיחין, פ"י כרכמין דבר שאינו מאכל לאדם ולא לבהמה ואין קדושת שביעית נוהג בו, וגרסינן ופשתן לאו כרכמין הוא אפשר דספקו הוא משום שאין בהן קדושת שביעית לא גזרו עליהן משום ספיחין אע"ג דאיסור ספיחין הוא משום עוברי עבירה דלמא זרע מ"מ לא גזרו אלא באלו שיש בהן קדושת שביעית, או דלמא שגזרו איסור ספיחין בכל, א"נ כיון דאינו לאכילה לא מסרי נפשיהו עלי' ולא אתו לזרוע בשביעית בשבילן, ופשיט לי' ממתני' דאסור ליקח ממנו פשתן והוי סבר דלא קנסו בהיתירא אלא דחיישינן משום ספיחין, דמשום שמור ומשום דמי שביעית ליכא כיון דפשתן לא קדוש, וצ"ל לפ"ז דהא דמותר טווי ואריג משום דלא טרח וכמתני' דלעיל בחשוד על הבכור וכדאמר בכורות כ"ט ב' בעורות עבדים [ופשתן שלקח אסור דיעבד ואפי' נתן

כדאמר כתובות שם בדמאי הקילו וה"ה בשביעית כדמוכח בסוגיא שם, ועוד נ"מ לענין הא דתנן לעיל כ"ט ב' החשוד על השביעית כו', וזה נראה גם דעת הר"מ דסתם ע"ה חשוד וכמשי"כ בפ"ח הי"ד, ופירש דאסור ליקח ממנו אפי' פשתן שאין קדישין בקדושת שביעית כיון שגדל בהן זרע שיש בהן קדושת שביעית, אבל בע"ה סתם אין אסור אלא דבר שהוא קדוש בקדושת שביעית.

אבל דעת ר"ת שאין סתם ע"ה חשוד כלל ולא גזרו עליו חכמים וכ"ד רמב"ן וכמשי"כ רשב"א חולין ו' א', ובתו' בכורות ל' א' כתבו להוכיח דסתם ע"ה חשוד מהא דמוקי ר"א בנהג בתוך ביתו בצנעא אלמא דסתמא חשיד ולכאורה קשה הא חשוד שאני ועוד הא ר"י פליג על ר"א, אמנם חשוד על הטהרות היינו שאינו אוכל חולין בטהרה [ואין לומר שנותן תרומה טמאה לכהן דהא אמר בגמ' דטהרות דרבנן והיינו חולין כמו שפרש"י שם ואע"ג דקושטא הוא שאין נאמנין אף טהרת תרומה אע"ג דהוא דאוריתא זו היא מפני שאין בקיאין בדקדוקי טהרה כיון שלא הורגלו בהן] וזו דבר שאין רוב ע"ה נוהגין בו, וא"כ כל ע"ה חשוד על השביעית כיון שאינו אוכל חולין בטהרה ושמעינן מ' אילעא דמשניות שנאמר בהן דע"ה חשוד על השביעית היינו סתם ע"ה, ומיהו אם משמר בצנעא אינו חשוד וגם מקבלין אותו, ולר' ינאי אין חשוד על הטהרות חשוד על השביעית ואם בא לקבל עליו דברי חברות לשביעית מקבלין אותו אם אינו ע"ה בשום דבר אע"ג שאינו אוכל חולין בטהרה מקבלין אותו וא"צ לבדוק אחריו [ולא מש"ל אלא בתחלה כשגזרו על ע"ה דאילו אח"כ ממ"נ אם היה ע"ה וחזר או שהיה בן ע"ה צריך שישמור בצנעא כדין בא לקבל דברי חברות] אבל אם אינו מניח תפלין וכיו"ב מן המעשים הפחותים מודה ר' ינאי דהוא חשוד על השביעית דלא מסתבר דפליגי באותן המשניות שמבואר דע"ה הוא חשוד על השביעית דלר"י הוא חשוד ממש שראינוהו שעבר, לדעת ר"ת ע"כ צ"ל דלר' ינאי אין ע"ה חשוד על השביעית אבל לר"א ודאי ע"ה חשוד וא"כ ע"כ ליכא למידק ממתני' דגיטין דקתני החשוד על השביעית, [מיהו הר"מ פ"ח ה"טז פ"י חשוד על הטהרות היינו שמכר חולין טמאין בחזקת טהורין ומשום שאין אוכל מטמא אחרים מה"ת וזה אינו ברוב ע"ה, מיהו יש לעי' הא אוכל מטמא משקה מה"ת וכמשי"כ רבנו פ"ז מה' אה"ט ה"א ובפ"י"ד שם ה"ז, ואף לפי הר"מ אינו נאמן גם על טהרת גופו וכליו שהרי תיקנו חכמים קבלה לטהרות וכיון דהוא חשוד אטומאה דרבנן אין מקבלין אותו אף לדאורייתא וגם אינו יודע לזהר בדקדוקי טומאה, ותימא בדברי התו' גיטין ס"א א' ד"ה ריחיים, שכתבו דחשוד אשביעית אפשר לי' לחבר להשאילו תנור שאינו חשוד אטומאת גוף, ואיך יתכן זה נהי דאינו חשוד מן הדין אבל כיון דע"ה צריך קבלת דברי חברות ואמרו בכורות שם שאם מקבל חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו וכל שלא קבלוהו בגדיו מדרס וגופו מטמא כלים כמבואר נדה ל"ג ב' וצ"ע].

ולדעת ר"ת והרמב"ן הא דתנן בכורות כ"ט ב' החשוד על השביעית אין לוקחין ממנו אפי' פשתן היינו דינא דברייתא סוכה ל"ט ב' שאין מוסרין דמי שביעית לע"ה, ואשמעינן מתני' דקנסינן לי' אפי' בפשתן, ויש להסתפק אי ר"ל יותר ממזון ג' סעודות או אפי' פחות כדין שמור כיון דאיכא זרע דחשדינן לי' בשמור, ולדעת הר"מ בחשוד אסור ליקח ממנו אפי' מן המופקר מזון ג' סעודות.

ולענין הלכה נראה דנקטינן לחומרא דסתם ע"ה חשוד על השביעית וכדעת רש"י סוכה ל"ט, והר"מ והר"ש בתו' כתובות כ"ד והתו' בכורות ל' א' וגם הרשב"א חולין ו' א' חוכך להחמיר.

ובזה"ל שאין לנו חברים שקבלו אלו שאין בהן פחיתות הנזכרין סוטה כ"ב א' ונזהרין באיסור שביעית

חשוד לעשות סחורה במורסין, ולפי פשיט ל' דכיון דע"ה נאמן על המורסין אין לגזור עליו משום ספיחין, ומסקינן דבחשוד ודאי לא מהימנינן ל' גם על מורסין, ואפשר שאם עלו הספיחין ביד חשוד אסורין גם משום ספיחין, ואף אם יהיב לן במתנה אסור.

שם מתני' אמרה שהוא אסור כו' והוי ס"ד דמשום איסור ספיחין קאמר, ואפשר דס"ד שאין העץ עומד לבהמה, ומשני דהעץ עומד לבהמה וקדוש בקדושת שביעית ואסור בנו"ט, והדר פריך ולא נמצא מאבד אוכלי בהמה ר"ל שהאדם אוכלו ומשני דאוכלי בהמה לאדם מותר, כן נראה לפרש לגי' הגר"א.

ר"מ פ"ח הי"ט הצבענין והפטמין לוקחין מורסין מ"מ ואינן חוששין שמא מספיחי שביעית הוא, למש"כ אין כאן איסור ספיחין אף בידוע שהן ספיחין אלא בידוע אסור בצבענין שאין עושין מאכל בהמה לדבר האבוד, ועוד שאין לוקחין מע"ה משום שמוסר לו דמי שביעית, ופטמין משמע שהוא מפטם את הבהמה ולוקח מורסין לבהמה ואין כאן רק משום מוסר דמי שביעית לע"ה ודבר השמור אסור אפי' בכל שהו, ודוקא בסתם אבל בחשוד ודאי אסור, ולא כתבו רבנו שכבר כתבו לעיל הי"ד.

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] ס"ק ל"ג}

פירות שביד ע"ה חוששין להן בין משום ק"ש ובין משום איסור ספיחין ולא מהני ס"ס דלמא הן מחו"ל או מששית או מנכרי דכשם שגזרו על הדמאי ועשאום כודאי אינו מעושר אפי' במקום דאיכא עוד ספיקא לא עבדינן ס"ס דלמא עישר וכמש"כ דמאי סי' ח' סק"ח, וכש"כ דלא מהני ס"ס ביד ע"ה דלמא עישר ושמא לקח מן החבר וכי"ב שזו בכלל גזירת דמאי דלא אזלינן לא בתר רובא דרוב ע"ה מעשרין ולא בתר ס"ס, ה"נ לענין שביעית גזרו לחשוש על פירותיו משום שביעית, ואפי' לדעת ר"ת דאין סתם ע"ה חשוד מ"מ בחשוד גזרו עליו בחומרת ע"ה לענין מעשר ולא מהני ס"ס, [ומיהו ספק ששית ספק חו"ל עדיף מספק עישר ועדיין הדבר צריך ראי' מיהו רובא של הפירות מהני ואם רוב השוק מחו"ל או משל ששית או של ששית ושל חו"ל יחד רוב כנגד פירות של שביעית מארץ מותר ליקח מן השוק מתגר ע"ה כדאמר ביר' הובא סי' ד' סק"ד, ועי' סי' י' ס"ק י"ב ובמל"מ פ"ז הכ"ב, מיהו מחשוד אסור ליקח אף כה"ג וכמש"כ הר"מ פ"ח הי"ד, והנה אמרו חולין ו' א' שלא גזרו על תערובות דמאי ואפשר אף בשביעית כן ולכן מותר להתאכסן ולאכול דבר שאין בו זיקת שביעית אע"ג דיש בו תערובות פירות כשאנו אוכל הפירות אלא שנתנו טעם בבשר, ודוקא כשמותר מן הדין כגון דאיכא ס"ס שאפשר שהן של ששית ושל חו"ל או שהוא משמר שביעית אלא שאנו יודע לדקדק ודינו כע"ה אבל אצל חשוד שיש לחוש מעיקר הדין אף תערובות אסור ומיהו היכא דאיכא ס"ס י"ל דגם אצל חשוד מותר, ועי' דמאי סי' ד' ס"ק י"ד, ומיהו משום קנסא אסור ליקח ממנו כל שיש בו משום זיקת שביעית, ומיהו במתנה מותר לקבל וכמש"כ סי' י' ס"ק י"ב, ומיהו אפשר דבשל ששית ושל חו"ל מותר אף מן החשוד דלא מקרי זיקת שביעית אלא בגדל מעצמו בשביעית ואף הדברים שאין אסורין משום ספיחין אין לוקחין מהן אבל של ששית ושל חו"ל לא מצינו, ועי' סי' י' ס"ק י"ב.

ומסקינן בספ"ה דמעשרות שאין בפשתן משום ספיחין ומ"מ אין לוקחין ממנו אפי' פשתן משום קנס ואע"ג דאנן קיי"ל כר"ש שאין הקנס אלא במידי דאיסורא הכא גם פשתן מקרי זיקת שביעית לענין זריעה, ומשמע דאסרינן ליקח ממנו אפי' בידוע שבפירות אלו לא נעשה בהן איסור, [וכן בהא דאמרו בכורות כ"ט ב' אין לוקחין ממנו אפי' בשר צבאים היינו אפי' בשחט קמן] כיון שבמין זה עביד איסורא והלכך אפי' פשתן אסור ואפי' אם אינו חשוד רק על שמירה וסחורה ולא על הזריעה מ"מ גם מידי דבר

לו במתנה] ודחי דמשום זרעה והלכך גזרו איסור ספיחין אף על הפשתן, ור"מ אמר דמשום קנס ולעולם אין על הפשתן איסור ספיחין ומ"מ קנסו שלא ליקח ממנו, ואפי' לוקח לבער, ואם לקח דיעבד מותרין ומותר לקבל מתנה, ולפי"ז הא דלוקחין ממנו טווי ואריג דלא קנסו אלא בעוד שהוא כברייתו, והר"מ שכתב אין לוקחין ממנו דבר שיש בו זיקת שביעית אפשר דכל הנצמחין קאמר שיש בהן זיקת שביעית לענין לזרען ולעבדן בשביעית.

שם פשתן נלקחת מכל אדם כו', ומסקינן דבחשוד ודאי אסור אלא בסתם ע"ה מותר ולא חיישינן שמא ספיחין הן שאין בהן משום ספיחין, והנה מבואר כאן בהדיא דסתם ע"ה חשוד על הספיחין ואין לוקחין ממנו אותן הדברים שגזרו עליהן משום ספיחין, וצ"ע לפר"ת והרמב"ן, ואפשר דבדאי ספיחין קיימינן דאינן אסורין ביד ע"ה שאין בפשתן משום ספיחין ואסורין ביד חשוד, ומשום קנס, [עי' סי' י"ב ס"ק י"ד].

שם ביקייתא נלקחת מכל אדם כו', ומסקינן מאינו ידוע שהוא חשוד, ומשמע דזרע ביקייתא ושאר זרעוני גינה שאין נאכלין נלקחין אף מן החשוד וזה תימא דהא מסקינן דמשום קנסא אין לוקחין מהן כל מילי וכי"ה בהדיא בר"מ פ"ח דמן החשוד אף זרעוני גינה אין לוקחין מהן, וכבר הקשה כן במה"פ, איברא צריך טעם מ"ש ביקייתא עצמה מזרעה דע"כ ביקייתא נמי אינה נשמרת ולכך אין בה משום ספיחין ולא משום שמור, ומ"ש בינה לבין זרעה, וי"ל דביקייתא חשיבא קצת והלכך סתם ע"ה מפקיר לה ואינו עובר משום איסור שביעית בשביל ריוח מועט אבל חשוד דהותרה לו איסור שביעית משמרה, ולפי"ז ל"ק ממשנתנו דאלו השנויות במתני' אף בשאר השנים מפקיר להו ומותרין אף אם הן בשדה חשוד, ומתני' עיקרה אשמעינן שאין בהן איסור ספיחין ואיסור משומר ויש נפקותא בזה אף שבעליהן חשוד דנהי דאין לוקחין ממנו משום קנס מ"מ אי יהיב במתנה מותר או שאם מת מותר ליורשיו, וגם אם עבר ולקח מותרין, אבל ביקייתא עצמה ביד חשוד אסורה משום ספיחין ומשום משומר דכיון דשמרה יש בה משום ספיחין ואף בעבר ולקחה או שניתן לו במתנה אסורה.

ועיקר הדין דפשתן הוא ככרכמין ואין בהן קדושת שביעית יש לעי' מ"ש ממיני הצובעין דאמר ב"ק ק"א ב' דיש בהן משום שביעית משום דהנאתן וביעורן שוה וא"כ פשתן העומד לבגד נמי, ועי' תו' שם ד"ה והנאתן. [עי' לקי' סי' י"ג סק"ח].

כ' הרשב"א חולין ו' א' דברחוק משנת שביעית אין חוששין בפירות ע"ה משום שביעית, וכגון שני ושלישית חוששין, ולא דוקא הוא וכמו שסיים שם דהולכין אחר הרוב וכל שרוב אינם שביעית מותר וכן אמרו ירו' דמאי פ"ב ה"א דישאל ונכרים הוו רוב כנגד כותים, ועי' בתורע"א דמאי פ"ג מ"ה אות ל' ועי' לעיל סי' ט' ס"ק י"ד.

יר' שביעית פ"ט ה"ה תבן של שביעית מהו שיהא אסור משום ספיחין, מבעי ל' דאע"ג דיש בו זרע ואיכא למיחוש דאתו לזרוע בשביל התבואה, מ"מ כיון דאסרינן ל' הזרע שפיר אפשר למשרי את התבן דנמצא שאינו מרויח בזריעתו אלא התבן ומשום תבן לא יזרע בשביעית ולא פשיט מהא דאין לוקחין פשתן דהא מסקינן בפ"ה דמעשרות דמשום קנסא הוא, א"נ פשתן חשיבי טפי, ומסקינן דאין בה משום ספיחין וכמו שמותר המורסין, ולפי"ז הא דתני לוקחין מורסין היינו אפי' יודע שבא מן הספיחין, והא דאמר סבר ר"י אף מן החשוד הוא מלתא באפי' נפשי' אבל האבעיא נפשטה, והא דאסור מן החשוד משום קנסא וכדאמר במעשרות שם, וצ"ל לפ"ז דתשמיש המורסין הוא לדבר שהנאתו וביעורו שוה שהרי הן קדישין בקדושת שביעית שהן מאכל בהמה, אבל לא משמע כן, ועוד איך לוקחין הא מוסר דמי שביעית לע"ה, אלא ודאי דההיתר הוא שאינו

מוסר לו דמי שביעית שיכוין שלא לחלל וישארו הפירות בקדושתן וכשנותן דמיהן לע"ה הדמים בידו חולין [שו"ר שזה נסתר מירוי מ"ש פ"א ה"א דאמר דאין למידין היתר מכירה במ"ש משביעית דשביעית מכירתה זהו חילולה, והאי חילולה דאמר ר"ל התפשת קדושת הדמים דהא הפירי לא יצא לחולין בפירי ראשון, ואם איתא דפירי שני יכול למכור ואין הדמים נתפשין אכתי איכא למילף היתר מכירה במ"ש משביעית בפירי שני אלא ע"כ דלעולם הדמים שמהוה בפירות שביעית קדושת שביעית חלה עליהן ומ"מ אפשר שאין הפירי שני יוצא לחולין שלא לדעתו].

סוכה ל"ט א' תוד"ה מעות, פלוגתא היא כו', למש"כ תו' קדושין נ"ו א' בשם הר"מ דמשום זכין יכול לחלל ה"ג יכול לחלל, וברייטא כר"י דפרי שני מתחלל אפי' דרך חילול. [ע"י לק' סי' כ"ה סק"ד ה' וע"י לק' סס"ק י"ז].

בכורות ט' ב' והרי שביעית דהיא אסורה ופדיונה מותר, פרש"י דלא ידע הא דאחרון אחרון אסור ותימא דהא מתני' היא שביעית פ"ח מ"ז, ותנן התם פ"ז מ"א ולדמיהן שביעית, והוא דבר מפורסם דשביעית תופשת דמיה, ועוד אי לא ידע דשביעית תופשת דמיה א"כ מאי פדיון שייך בו, ואפשר דס"ד שאין דין ביעור בלקוח כיון דלא כלה מין זה אע"ג דהראשון היה חייב בביעור ומפירי שני פריך דאם הגיע לביעור מחללו בפירי שני ונפטר הראשון מן הביעור וגם השני פטור מן הביעור ומשני דאינו כן אלא כיון דהראשון חייב בביעור גם השני חייב בביעור אף דהחליפו במין שיש ממנו לחיה בשדה.

ואם הגיע כבר הביעור ונתחייב בביעורו יש להסתפק אי מועיל פדיון לאפקועי מצותו [ומקום הספק אפי' כשלא נאסר עדיין בזמן שצריך לחלק ג' סעודות, וע"י לק' סי' י"ד ס"ק י"ג] והא דפירשנו יש לפרש בהחליף ואח"כ הגיע זמן הביעור, ואם הוא פירי ראשון ומכרו אחר ביעור נראה דתופש את דמיו, וכ"ה בהדיא בתו' קדושין נ"ו ב' ד"ה המקדש.

ר"מ פ"ו ה"ז כיצד לקח בפירות שביעית בשר כו' לקח באותו בשר דגים כו' לקח בדגים שמן כו' לקח בשמן דבש כו' ותיבות או בדמיהן או בדמיו הכתוב בכל פעם אין לו פירוש שדמיהן הוא ג"כ חילול וכיון שמכרן בדמים יצאו הן ונכנסו דמים ונראה דהוא ט"ס.

אחרי כותבי ראיתי שהיסוד שחילול יעשה קנין אינו אמת והוא נגד התוספתא מ"ש פ"ד ופסקה ה"מ פ"ח מה' מ"ש ה"ח ט', וצריך ללמוד משם לכאן, והדינים לדעת הר"מ בפירושו מ"ש פ"ד מ"ו ולדעת הר"ש שם ולדעת הראב"ד שם שוין, שאם מכר פירות חוץ לירושלים ע"מ שיתחללו ומשך הלוקח פירות בסלע ולא הספיק ליתן מעות עד שעמדו בשתים, נותן למוכר סלע שלענין דין ממון משיכה קונה ואין המוכר יכול לחזור, אבל לענין פדיון מ"ש צריך ליתן עוד סלע כשער של עכשו, משך בשתים ועמדו על הסלע אין הלוקח יכול לחזור וחייב ליתן שתיים אחת של חולין ואחת של מ"ש שלו, ורשב"ג פליג וס"ל דשער של מ"ש משתער לפי השער של קנין שבין המוכר והלוקח והלכך משך בסלע ועמדו בשתים נותן סלע וזהו פדיונו, משך בשתים ועמדו בסלע נותן שתי סלעים מן החולין, [אבל אין סברא לומר דרשב"ג סבר דהפדיון חייל בשעת משיכה שהרי אין על מה לחול הפדיון] ודין זה אינו אלא למ"ד מ"ש ממון הדיוט אבל לדין דמ"ש ממון גבוה אין משיכת הפירות עושה קנין עד שיפדה, נתן הלוקח סלע ולא הספיק למשכו עד שעמד בשתים, המעשר פדוי [אם הראה לו מה שמכרו ואם לא יחדו נתחללו פירות בסלע בכל התערובות, ונראה דכל שלא ייחד דעתו שלא יחול הפדיון עד שייחד, אלא סתמא דמלתא שהפירות מיחדין והמעות אין מיחדין והלכך באמרה נתן סלע היינו על פירות מיוחדין ובאמרם משך הפירות היינו שאין כאן סלע מיוחד], והמוכר יכול לחזור ולהחזיר ללוקח

זריעה בכלל זיקת שביעית, ומיהו דוקא במידי דאפשר דעביד בהו איסורא כגון פשתן דאפשר שזרען בשביעית אם הוא ביד חשוד לזרוע ואע"ג שנתברר לו שאלו לא נזרעו בשביעית מ"מ אסור ולא פלוג בדבר ואסרו אף מן החשוד על השמירה או על הסחורה, אבל פירות הניכרין שהן מחו"ל דלא שייך בהו מכירה אחר שעבד בהן איסורא לא קנסינן ל"י בהן.

{ע"כ נדפס שם}

יג) סוכה מ' ב' ור"י אמר בין דרך מקח בין דרך חילול, ומסקינן דבפרי ראשון מודה ר"י דדוקא דרך מקח, ולר"א גם בפרי שני דוקא דרך מקח, והנה יש במקח ב' ענינים בדבר המתחלל כגון מע"ש לר"י דאמר ממון הדיוט הוא, אפשר למכור שיהא המעשר של הלוקח ותהיינה הפירות בקדושתן וכמש"כ תו' קדושין נ"ו א', ואפשר למכור שיתחללו והלוקח זוכה בפירות והן חולין והמוכר זוכה במעותיו של לוקח והן מעשר, ולכאורה קשה איך זוכה הלוקח בפירות נהי דאפשר לחלל הלא הדין נותן דמעות של לוקח יוקדשו וישארו של לוקח והפירות שיצאו לחולין ישארו ביד המוכר, ואם הוי כתנאי שמוכר לו הפירות אחר שנתחללו אכתי לר"מ דמ"ש ממון גבוה אי אפשר ליקח פירות במעות מעשר, ונראה דהקנין נעשה בכח החילול, דכשמחלל הפירות ונכנסו המעות תחת הפירות אפשר להתנות שיהי' המעשר עומד ברשות הבעלים כמו שהיו הפירות הראשונים וגם סתמא נגזרו גם הבעלים אחר המעשר, ולפ"ז נראה דא"צ שימשוך הלוקח את הפירות ולא המוכר את המעות אלא כיון שנתרצו שניהם בחילול והמעות נכנסו לקדושתן כדין הקדש דסגי באמירה, ויצאו הפירות לחולין וממילא נמשך הבעלים אחר הקדושה.

והכא בשביעית נראה דבפרי ראשונה שאינה יוצאה לחולין נתפשין הדמים ע"כ אף שאין רצונו לחלל [שהרי אם ירצה לא יועיל] ומשום שהפירות הן המהוין לו את הדמים, [ולמאי דס"ד דגם פרי ראשונה דמיה נתפשין דרך חילול אף שאין הפירי יוצאת לחולין הוא כעין התפשת תמורה ואין לחוש כיון דלא קיימא הכין] ודוקא בענין זה אבל חילול שאמר שהפירות יתחללו על הדמים לאו כלום הוא בין שאמר על דמיו של עצמו בין שאמר על דמיו של חברו, ואף אם אמר שיתחללו על דמיו של חברו ויקנה חברו הפירות והוא יקנה המעות לאו כלום הוא שהרי אי אפשר לפירות שיתחללו, ואם מכר פירות שביעית אין דין תפישת הדמים עד שתהא המכירה נגמרת באחד מדרכי הקני' המועלת, שימשוך הלוקח הפירות או שיקבל המוכר המעות [ואף שאין כסף קונה אלא לענין מש"פ אפשר דמ"מ נתפשין הדמים] ובמושך הלוקח פירות צריך שיהא הלוקח מיחד מה שהוא נותן לו כנגדן אבל אם לקחן בהקפה ואח"כ שילם למוכר דמיהן מותרין וכמש"כ תו' ע"ז ס"ב ב' ד"ה יאות בשם ר"י. [וע"י לק' סוף ס"ק זה].

אבל בפירי שני דקיי"ל דדמיה נתפשין בין דרך מקח בין דרך חילול, נראה דאף דרך מקח צריך שיכוין לחלל אבל אם מתנה שלא יתחללו אלא ישארו הפירות בקדושתן אין כאן חילול ואין תופש את דמיו דלא מסתבר שיתחלל ע"כ דזה לא מצינו בשום הקדש, וגם לא מסתבר שהדמים נתפשין דלא מצינו בפרי שני שיתפוש דמיו ולא יצא, אלא ע"כ שאם מוכר ע"מ שלא לחלל אינו כלום ודמיו מותרין, ואם מחלל דרך מקח א"צ קנין דכיון שנתרצו לחלל ושיקנה הלוקח הפירות והמוכר המעות חלה חילולן וקנינן בבת אחת, ולר"א דוקא באופן זה מתחלל פירי שני, ומודה ר"א שא"צ קנין על המכירה שעיקרו חילול אלא שצריך שהמוכר יהיה דבר נגד פירותיו ודוקא בתנאי זה אפשר למתפש דמיו, ואם חילל עם חברו ע"מ שפירותיו ישארו בידו לא מהני לר"א וקיי"ל כר"י דתופש דמיו אף דרך חילול. ולהאמור מותר ליקח מיד ע"ה פרי שני ואין כאן משום

פדייתו הוא משיכתו, ואינו מובן וכי לכך אנו צריכים דכספ פודה את הקדשות, ואפשר דרשב"ג לא קאי ארישא דתוס' פדה הימנו בסלע כו' אלא מלתא באפי נפשי' הוא וקאי אמתני' דתנן משך הימנו פירות בסלע כו' ופליג רשב"ג ואמר אף הקדש פדייתו הוא משיכתו ר"ל שהמשיכה קובעת השער לענין קדש היינו לענין מ"ש דאיכרי קדש כמו שקובעת לענין הדין ביניהן והיינו רשב"ג דמיינתא בירושלמי.

ולמדנו לענין פירות שביעית שאם חילל פירות על פירות לר"א שאינן מתחללין אלא דרך מקח צריך שימשוך אחד מהן ומטלטלין קונין זא"ז וחילל המקח והחילול בב"א ואף דפירי לא עבדי חליפין בשוה בשוה נקנין, ואם מכר פירות לשלם כסף לכאורה לא משי"ל שאם משך הלוקח לא קנה המוכר מעותיו אף כשייחד לו מעות והו"ל כחילול שלא דרך מקח ואין המעות נתפשין אף באומר שיתחללו וכן כשנתן מעות ולא משך ולא משי"ל אלא כשהתנו שיחול הקנין כשיהי' המעות ביד המוכר והפירות ביד הלוקח ולא יזכה במעות עד משיכת הפירות.

במש"כ דבהקפה אין הדמים נתפשין הרמב"ן ע"ז שם דעתו ז"ל נוטה דאם בשעה שפורע הדמים עדיין הפירות בעולם הן נתפשין דאלי"כ לא משי"ל דרך מקח, מיהו טעמא בעי כיון דכבר קנה הפירות וחוב בעלמא פורע לו מ"ל איכא הפירות בעולם ומ"ל ליכא הפירות בעולם, ואפשר דבעייל ונפיק אזוזי ואיכא הפירות בעולם חשיב דמי שביעית כיון דהפרעון הוי קיום תנאי אע"ג דהמכר חייל למפרע, ומיהו מוכר פירות המתקלקלים הוי כמוכר שדהו מפני רעתה [ע"י פ"ת סי' ק"צ סק"ז בשם השב"ז] ומיהו באין המוכר מאמינו ללוקח ליתן לו בהקפה אז ודאי הוי הפרעון תנאי ואפשר דלא קנה עד שיפרע והדמים נתפשין ונראה דמכר בהקפה יש להקל כדעת תו' כיון דשביעית בזה"ז דרבנן ובשל סופרים הלך אחר המיקול.

{ע"כ נדפס שם}

{נדפס מעשרות סימן כ"א סק"ט}

במש"כ באינו מאמינו בהקפה לא קנה במשיכה דאינו מקנהו אלא בתנאי שישלם ל"מ כן בתו' שבועות מ"ח א' ד"ה נשבע וכמש"כ חו"מ סי' ז' ס"ק י"א.

{ע"כ נדפס שם}

מש"כ מעשרות סי' כ"א סק"ט באינו מאמינו בהקפה לא קנה במשיכה דלא משמע כן בתו' שבועות מ"ח א' ד"ה נשבע, נראה דאין רא' מדבריהם דנהי דזימנין דנותן לו הפירות קודם שקבל הכסף, אבל י"ל דאינו מקנהו עד שישלם ואף את"ל דמקנהו מיד, מ"מ אם לא יתן מיד הדמים דעתו לבטל המקח, וראיתי שכן כתב בנה"מ סי' (צ"ה סק"ג) [צ"א סק"ט] בשם הח"מ ובי"ש.

(יד) תניא בתוס' פ"ו דשביעית אין מוכרין ואין לוקחין מן הנכרי ומן הכותי פירות שביעית, ויש לעי' בשלמא

למכור אסור כיון שאין נוהגין בהן קדושת שביעית ואע"ג דנכרי אינו מוזהר מ"מ אסור לישראל למסור לו דהוי כעין הפסד, אלא ליקח מן הנכרי למה אסור בשלמא מן הכותי כיון דהוא מוזהר על קדושת הדמים ואינו מתנהג עם הדמים כדין אסור וכדין אין מוסרין דמי פירות שביעית לע"ה, אלא מן הנכרי אלמה לא, ויש מקום לומר שגם ביד נכרי הדמים נתפשין וחשיב כמוסר ישראל לנכרי דמי שביעית ומיהו למאי דמסקינן ע"ז ס"ד א' דדמי עכו"מ ביד עכו"מ מותר דדין כל שאתה מהי' לישראל נאמר ולא לעכו"מ מסתבר דה"ה דמי שביעית, אבל י"ל דשאני הכא שישראל הוא הלוקח, ואפשר דישאל שלקח כו"מ מן הנכרי נתפשין הדמין, ובריר' פ"ב דדמאי ה"א אמר דמותר ליקח מן הנכרי בשביעית משום דישאל משמטין ונכרים פטורים והוו כותים מיעוטא, וכן מוכח יבמות קכ"ב א' לפי רבותיו של רש"י, גם הר"מ הביא רק דין אין מוכרין פירות שביעית לנכרי בפ"ה הי"ג, והנה איסור קיחה מן הכותי הוא כאיסור

מעותיו, נתן שתים ולא הספיק למשכו עד שעמד בסלע המעשר פדיו והלוקח יכול לחזור ולתבוע מעותיו, [כ"י לפרש הא דתניא מדת הדין ביניהן וכ"מ בל' הר"א ודברי הכ"מ שכי' שאין המוכר והלוקח חוזרין דהעמידו כאן על ד"ת דמעות קונות צ"ע דא"כ אין כאן חילוק דין וכל מה שעשו עשוי ולמה חלקן ותני מה שפדה פדה ומדת הדין ביניהן ואחרי שלמדנו מדברי הר"א שפי' כמש"כ למה לן לעשות פלוגתא] לקח פירות בירושלים משך בסלע ולא הספיק ליתן מעות עד שעמדו בשתים נותן למוכר סלע ומשתכר בסלע ומחלל עליו עוד סלע של מעשר ואוכלו בקדושת מעשר, משך בשתים ועמד בסלע נותן לו סלע אחת ממ"ש ואחת של חולין, וב' החלוקות האלו אף לדין דמ"ש ממון גבוה.

ובר"מ שם נראה דיש ט"ס וכמו שהחליט הר"א ומש"כ הכ"מ לפרש ל' הר"מ במש"כ שנאמר ונתן הכסף כו' לא יתכן כלל, ועוד הלא רבנו כתב בהדיא בפירושו להיפוך, ועוד דהא מבואר בהדיא בירו' דנותן ב' סלעים בהא דאמר דאינו מוסיף חומש על השני, ואפשר דחסר כאן בל' רבנו וצ"ל ועמדו בשתים נותן סלע ומשתכר בסלע וה"ז מפרש עליהן סלע שנאמר כו' והשכר למעשר ור"ל לאחר שהפריש עוד סלע ממ"ש הוי השכר למעשר והוא ל' המשנה ומ"ש שלו ופי' רבנו דהיינו שלו ב' סלעים שיפריש עליהן ותיבת בלבד מיותר, ובל' רבנו כמו שהוא נמי יש לפרש כן והשמיט נותן לו סלע לפשיטותו ואיך שנגיה הדין אמת לדעת הר"מ כמש"כ הר"א.

והנה הר"מ נטה בפירושו ממה שפירשו בגמ' קדושין נ"ד א' ובגמ' שם מבואר כפי' הר"ש והר"א דהפירות שמשך הן מ"ש אבל באמת גם דינו של הר"מ כלול בדין המשנה והלכך פי' הר"מ דין הקיים גם לדין אע"ג דודאי מתני' כר"מ והוא מוכרח מל' המשנה, וכבר כתב כן מרן ז"ל אלא שלשונו ז"ל כאילו הדבר תלוי בהא דכ' הר"מ שקונה במשיכה וא"צ להוסיף ואינו מובן דזה שכי' הר"מ במשך פירות חולין ודאי הוא אף לר"מ דמ"ש ממון גבוה אף אם נפרש דאין הפדיון אלא בב' סלעים וכמש"כ לעיל.

מיהו יש לעי' במה שפי' הר"מ אם היה ע"ה נותן לו סלע מן הדמאי היינו במקום סלע של חולין ומשמע קצת מל' הר"מ בפירושו דנותן לו בחזקת חולין ואין אנו חוששין בדבר שבלא"ה אין ע"ה נוהר בדמאי, וזה תימא הרי אין מוסרין דמאי לע"ה כדתנן פ"ו מ"יב ואם אמר שלי זה כו' חייב לעשר ובפ"ג מ"ג כל דבר שאין אדם רשאי כו' ואיך נתיר בתחלה ליתן לע"ה מ"ש בחזקת חולין ועוד הא תנן דמאי פ"א מ"ב ונותנו לע"ה והיינו דסמכין על טהרת ע"ה אבל לא ליתנו לאכלו חוץ לירושלים, ונראה לפרש שנותנו בתורת מ"ש ובאמת צריך רצוי של המוכר לזה שהרי המוכר נתחייב בב' סלעים חולין, והיה ראוי למתני גם ברישא שאם המוכר מתרצה יתן לו מ"ש אלא שהוא פשוט ותני רישא דאחת של חולין היינו בע"ה ואף אם יתרצה ליקח מ"ש לא יתנהו, וסיים דמ"ש של דמאי רשאי ומפני שלא הוזכר בהדיא ע"ה ברישא תני ל' בסיפא, ובאמת א"צ לדחוקי בלשון המשנה דמתני' בפירות מ"ש איירי וכר"י וכדאמר בקדושין שם אלא במה שהעתיק הר"מ דין המשנה בפירות חולין צריך לדחוקי.

והא דאמר משך בשתים ועמד בסלע פודה בסלע ולא אמרינן לא יהא כח הדיוט חמור מן ההקדש כדאמר קדושין כ"ט א' דמ"ש אינו ענין של רכוש ואין רצונו של מ"ש לאוקים אפטרופוס להרבות ממנו, אלא פדיון מ"ש הוא רק לאפקועי איסורא אבל הקדש שקדינן עלה להרבות הונה ורכושה כמו רכוש הדיוט, ועוד דאפשר לנדב כסף להקדש אבל אי אפשר לנדב למ"ש וכדאמר בירו' ופסקה הר"מ פ"ה מה' מ"ש ה"ו, והא דלא יהא כח הדיוט חמור הוא תק"ח כמש"כ תו' קדושין שם וא"א במ"ש. תניא בתוס' רשב"ג ור"י בנו של ריב"ב אומרים אף הקדש

י"ב] ואף לדעת רמב"ן ור"ת דדוקא בחשוד החשוד לזרוע ודאי מקרי חשוד לשביעית, ועוד למה הוא זורע ואינו אוכל ואינו מאכיל, וי"ל דדוקא לצדקה אינו מאכיל שאין לו ריוח בדבר אבל הוא מוכר, והא דאמר שזורע לאו למימרא שהוא חשוד לזרוע בסתם [וכמש"כ לעיל סי' ט' ס"ק ט"ו דאין סתם ע"ה חשוד לעבוד בשביעית] אלא רבותא קאמר דאע"ג דחשוד לזרוע אינו חשוד לאכול.

והא דאמר שלא נחשדו להיות נותנין אלא או מעות או ביצים [ביצים לאו דוקא אלא ר"ל חליפי שביעית] ר"ל שהן מיקילין לאכול דמי שביעית וחלופי שביעית וכשם שמקילין לעצמן מיקילין ליתן לאחרים, ומ"מ אין איסור לקבל מהן מעות ושאר דברים ולא חיישינן שמא חליפי שביעית הן דהולכין אחר הרוב, והלכך לוקחין מן המעות קרדום, אבל אם לוקח ואוכל קדם ביעור ודאי אין איסור בדבר שאע"פ דשביעית תופש דמיו מ"מ אין איסור ספיחין נתפש במעות, ואפשר שגזרו חכמים איסור ספיחין על הדמים, וכן נראה לר"ע דספיחין דאורייתא שתופש את דמיו, ואף את"ל שאין לו זכ"י בספיחין מ"מ לענין תפישת דמים מקרי מוכר כמו מוכר ע"ז.

והא דנחלקו לענין חלה צ"ע כיון דאמרינן דאינו חשוד לאכול ולהאכיל למה אין הכהן אוכלה ואפשר דלא התירו אלא לעניים וכמו דהקילו לעניים דמאי, אבל אין הכהן סומך עליהם כיון שהן חשודין לשמור ולמכור ספיחין.

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] סק"ו} במש"כ דאין לחוש לקנות מע"ה דבר שאין בו זיקת שביעית ולא חיישינן דילמא דמי שביעית הן דאזלינן בתר רובא, כ"ה ברש"י פ"ט ה"ו דמיעץ כשלוקחין פירות מע"ה ליקח ממנו ביצים או תרנגולת וליתן הכסף בעד הביצים אלמא דלא חיישינן שמא הביצים דמי שביעית, ואע"ג דשביעית אוסרת בכ"ש מ"מ שפיר אמרינן כל דפריש מרובא פריש וכמש"כ דמאי סי' א'.

ברש"י שם יש מלתא דתמי' שכותב דינו בלוקח חטים מע"ה וזה דבר שא"א שאין לוקחין חטים מע"ה דלמא ספיחין הן שגדלו אצל ישראל, וגם פירות אילן אין לוקחין שהרי אין לוקחין מהן דבר שכיו"ב נשמר ולא מש"ל אלא בדבר הנקח מע"ה כגון ירקות הזולין. {ע"כ נדפס שם}

קיחה מן ע"ה מן השמור, ואפשר דתנא דברייתא במקום דרוב השדות ביד כותים וחשודים והנכרי המוכר לא הביא פירות אלו משדהו.

טו) יר'י פאה פ"ז ה"ז לפדותו ולאכלו נמצא כלוקח לו קרדום מדמי שביעית, פ"י דכשפודין אותו מיד הקדש הרי הקדש מוכר פירות שביעית ואילו הדיוט שמכר פירות שביעית תופש דמיו וה"נ בהקדש תופש דמיו והו' הדמים בקדושת שביעית, וכשלוקח הגזבר בדמים קרדום או שאר דבר לצורך בדק הבית חייל קדושת שביעית על מה שלקח ואכתי לא הרויח כלום שהרי הקדש חייב בביעור הדמים, ומשני הגזבר מחליפו ביד אחר, ר"ל דרך חילול ולא דרך מקח שישארו הדמים הקדש אלא שאיסור שביעית שבדמים יחולל על הפירות שביד חברו, כן פ"י הגר"א ז"ל, וק"ק למה לן כולי הא, הלא כשלוקח בדמים קרדום יכול להתנות שלא תעבור קדושת שביעית על הקרדום למש"כ לעיל דבפירי שני צריך שיכוין לחלל, [ע"י לק' סי' י"ג ס"ק י"ג דזה אסור דחשיב סחורה] ואפשר לפרש דהגזבר נוטל מידי דצריך ל"י כגון קרדום בעד הפירות וע"ז פריך הרי לוקח קרדום מדמי שביעית ר"ל הקרדום שנעשה דמים הוא דמים לפירות שביעית ומשני דמחליפו ביד אחר אח"כ להסיר ממנו קדושת שביעית.

טז) יר'י שביעית פ"ח ה"ב אבל לוקח הוא שמן ערב בשביעית מ"מ ואינו חושש כו', ומסקינן דוקא בע"ה סתם אבל בידוע שהוא חשוד אסור, ור"ל אע"ג דאסור ליקח שמן מע"ה בשביעית דהא ממין המשומר אפי' פחות מג' סעודות אסור אבל שמן ערב מותר דכיון דאסור לפטם את השמן אף ע"ה אינו מפטמו אלא מפטם שמן של ע"ש דכיון דלית לי' פסידא מזהר זהיר וכדאמר שבת י"ז ב' כיון דחטה אחת פוטרת זהיר בה, ע"י תו' בכורות ל' א' ד"ה באתרא, ושמן זה שפטמו ודאי מע"ש הוא אבל בודאי חשוד לא סמכינן על זה.

יז) יר'י דמאי פ"ג ה"א ר"ח בשם ר"פ דהא דתימר במקום שזורעין ולא אוכלין כו', מדברי הר"מ פ"ח ה"כ מבואר דמפרש דסתם ע"ה אינו חשוד לאכול ור"ח בשם ר"פ בא רק לפרש שאם הוא ידוע לחשוד לאכול אין מקבלין ממנו, ולפיכך כ' הר"מ שם סתם דמקבלין מאוכלי שביעית, אבל אם נפרש דדוקא בידוע שאינו אוכל אין דין הר"מ אמת בסתם ולא הוי סתמו, [ומה שהשמיט הר"מ דין ידוע שהוא חשוד לאכול מצינו כיו"ב הרבה שהניח רבנו ואולי הכרח הקיצור שלא להכביד יותר מדאי הכריח להשמיט פרטים רחוקים שאין בכח אנושי להשתלם בתורה כולה] והא דאמר דאינו חשוד להאכיל תימא דא"כ למה אין לוקחין מע"ה רק ג' סעודות ומשומר הכל אסור [ומיהו התם אין איסור באכילת פירות דלא איירי בספיחין והכא בדבר האסור משום ספיחין] ואמרו דלוקחין ממנו פשתן ומורסין [ע"י ס"ק

סימן יא

מתני' לענין ביעור, ודין טעם חרובין ביין לענין הפסד וסחורה שנוי בתוספ' וצריך טעם למה שנה התנא בורד שני הדינין ובחרובין ביין לא תני אלא ביעור ושנה אותן כולהו בחד לישנא הנותן לנו מקום לטעות.

והר"ש תמה בהא דפריך בירו' הכא אתמר ילקט את הורד וכה אתמר חייב בביעור ומאי קושיא כיון דע"כ צ"ל לענין סחורה שאין הורד אוסר השמן בטעמו, א"כ שפיר י"ל דגם לענין ביעור אינו אוסר וסיפא בורד היתר בשמן של שביעית, ונהי דקושטא הכי הוא דלענין ביעור אף טעם הורד אוסר את השמן וכדתנן בסיפא בחרובין ביין דיבער הכל אע"ג דלענין סחורה אין טעם החרובין אוסר את היין כדתניא בתוס' מ"מ אם לא ידע לחלק בין סחורה לביעור נמי אין כאן קושיא.

א) פ"ז מ"ז ורד חדש שכבשו בשמן ישן ילקט את הורד כו', תוכן פרי"ש ע"פ הירו' דלענין ביעור מחמירין שאם הורד של שביעית והשמן היתר מבער גם את השמן מפני טעם הורד אבל לענין איסור הפסד וסחורה אמרינן שאין ורד נותן טעם בשמן, ורישא דמתני' ורד חדש שכבשו בשמן ישן ילקט ר"ל ילקט ויהא השמן מותר לסחורה ולהפסד, וסיפא לענין ביעור שחייב לבער גם השמן מפני טעם הורד, ומתני' הכי מתפרשא ורד חדש כו' דהכבישה היתה בעוד שהורד חדש והיינו קדם ביעור והנידון לענין הפסד וסחורה ילקט והשמן מותר, וישן אם הורד של שביעית הוא ישן כבר דכבר הגיע זמן ביעור וחזר הנידון בשמן לענין ביעור יבער הכל, וחרובין ביין נמי דינו כורד בשמן ולענין סחורה והפסד אין היין נאסר מפני טעם החרובין ולענין ביעור צריך גם היין ביעור מפני טעם החרובין, אלא דסיפא איירי כולה

שנשארו כבושין לאחר הביעור, ודאי מוכח דטעם ורד וחרובין הוא משום שהוא שביעית בחולין שהרי כ' ר"ש דחרובין ביין איירי שנשתהו עד הביעור אלמא אע"ג דנכבשו בזמן היתר מ"מ הטעם מצריך ביעור, ועוד דהא אמר נדרים שם דבצל של ששית שנטעו בשביעית אוסרת בכ"ש והוא קדם ביעור דאע"ג דמש"ל זמן ביעור במחבר כמש"כ סי' ט' סק"ח מ"מ רוב הגדל בשביעית בזמן גידולו עדיין לא הגיע ביעור ולמה סתם לה אם איתא דקדם זמן בעור אין הגידולין אוסרין, ועוד אף אחר זמן ביעור לא שייך למיסר שהרי בא לעולם בתערובתו אלא ודאי שביעית בששית אוסר לעולם, [אח"כ מצאתי שכבר קדמני בזה החסיד מהר"ח ז"ל בהגותיו].

ד' פ"ז מ"ז, בתויו"ט ד"ה ורד, תמה למה ילקט את הורד ואף דהוא קדם ביעור מ"מ ראוי שיאסור הורד את השמן להיות בשמן קדושת שביעית, ובתו"ח והגרע"א תירצו דאה"נ דיש בו קדושת שביעית והא דקתני ילקט היינו שיועיל הליקוט שלא יצטרך לבער כשיגיע שביעית {א"ה, כמדומה דצ"ל הביעור} ומשום דקיי"ל כר"ג שא"צ לבער משום טעמא, ודבריהם ז"ל תמוהים מאד דבהדיא כ' ר"ש דילקט הורד ויאכלנו [ר"ל דוקא אכילה כדן פירות שביעית] והשמן מותר ואין בו קדושת שביעית, אמנם גם קו' תויו"ט תמוהה מאד דהלא כ' ר"ש הטעם משום שאין ורד יהיב טעם בשמן, וכל עצמו שקים ל' להר"ש דהורד לא יהיב טעמא בשמן הוא מהכרח זה שהשמן מותר וה"נ תניא בתוס' ילקט החרובין והיין מותר, ולמש"כ לעיל דוקא לענין קדושת שביעית השמן והיין מותר אבל לענין ביעור אף אם ליקט הורד והחרובין קדם זמן ביעור כשיגיע ביעור והשמן והיין קיים חיוב לבער וזה היפוך דברי התו"ח והגרע"א ז"ל. ה' והר"מ פ' דבזמן שהורד חדש והשמן ישן אין הורד נותן טעם בשמן אלא עד זמן מרובה אבל בזמן שהורד ישן והשמן חדש הוא נותן טעם, ונראה לפ"ז דורד של שמינית שכבשו בשמן של שביעית נמי אינו אוסר דאם איתא דשמן בורד נותן טעם שמן ישן בורד חדש א"כ מאי פריך בירו' כאן אתה אומר ילקט כו' נהי דלא חילק בין ורד ישן לחדש ובין שמן ישן לחדש אכתי לא דמי רישא לסיפא דסיפא השמן אסור ונו"ט בורד אלא ע"כ שאין חילוק דבזמן שעצמיהן חזקות וצמותות אינן נכנסין זה לתוך זה ובי' המינים המתערבים שוכנים זה אצל זה ואינם מזדוגים, ואם אחד נכנס לתוך חברו ע"כ נרפה חברו ונפזרו אטמיו ונתנו מקום לכניסת זר ואז גם יוצא ממנו לחברו, והיינו דפריך בירו' מ"ש רישא ומ"ש סיפא ומשני שיש חילוק בין ורד חדש לשמן ישן לורד ישן ושמן חדש ובאמת הוי מצי לפרש ישן בחדש ורד של ששית בשמן שביעית אלא דכיון דהחילוק הוא בין רישא לסיפא דברישא ורד חדש ובסיפא ורד ישן אין לו לתנא לשנות במילי אחרינא וכיון דפתח בורד איסור צריך לסלוקי בהכי ולפיכך פירש דסיפא נמי בורד איסור וישן היינו משום דכבר הוא בשמינית.

ודאיתאן עלה יש לישב קו' ר"ש גם לפירושו ז"ל דלענין קדושת שביעית מיקילין בורד איסור בשמן היתר ולענין ביעור מחמירין, והא דפריך בירו' דסבר שאין חילוק בין ורד לשמן ואי אין ורד נותן טעם בשמן אין שמן נותן טעם בורד ומשני דאה"נ אלא דרישא לענין קדושת שביעית וסיפא לענין ביעור.

ר"מ פ"ז הכ"א, כבשו בשמן של מ"ש חייב לבער השמן שהרי הורד יבש הוא וכבר נתחייב בביעור, אין הכונה שהוא טעם על מה שטעמו אוסר מפני שכבר נאסר קדם כבישה, דהא ע"כ גם כשכבשו קדם ביעור והגיע הביעור חייב לבער וכמש"כ לעיל וכמש"כ רבנו בהכ"ב חרובין של שביעית כו' ולא התנה שכבשו אחר הביעור, וכן סיים שהרי טעם פירות שביעית בו ואם נימא דקדם זמן ביעור אין הטעם אוסר אין כאן טעם במה שטעם פירות

ב' שם בר"ש השביעית אוסרת כ"ש במינה כגון לאחר הביעור אבל קדם הביעור אין בו קדושת שביעית עד שיהא בו בנו"ט, הר"ש מפרש הא דאמר נדרים נ"ח א' לא אמרתי אלא לביעור אבל לאכילה בנו"ט, היינו אם כבש קדם הביעור מקרי דשיל"מ שהרי אפשר לו לאכלן קדם הביעור והלכך נתחייב בביעור ואף אם נשארו אחר הביעור דהשתא לית להו תקנה מ"מ כבר נאסרו, אבל לענין אכילה ר"ל לענין לאכלה ולא לסחורה אף במינו בנו"ט שאין כאן מתירין, [ואף דלעיל פ"ו מ"ג מסיק הר"ש דאי אפשר לפרש כן סוגיא דנדרים, מש"כ התם נתחדש לו אח"כ, תדע שהרי סיים הכא דסוגיא דנדרים דמפרש לה בגידולים קשה לפום משנתנו ושם פרי"ש דמשנתנו דלא כר"ש, וע"כ הכא פירש כמו שכתב שם בפ"י קמא שכי' שם דלכאורה מתפרש הכי, והא דכ' ר"ש שם שנתערב אחר הביעור י"ל דלאו דוקא הוא אלא שאחר הביעור יש בו תערובות אבל מעשה התערובות היה קדם ביעור והיינו יל"מ לאכלו קדם ביעור וכמו שפי' ר"ן שם אלא שמל' הר"ן שם משמע שאינו נאסר דיעבד אם לא אכלו קדם ביעור, ואפשר שדעת ר"ש כמש"כ רמב"ן בפ"י התורה דאף אחר הביעור מקרי יל"מ שיכול להפקיר ולחזור ולזכות אבל לכאורה להפקיר לא מקרי יל"מ שהרי מפסיד ואפשר דהחמירו ועשאו חכמים כיל"מ כיון שהפירות יש להן היתר].

ג' והנה דעת התו"ח והגרע"א דלמאי דקיי"ל כר"ג פ"ט מ"ה שאין טעם הבלוע מחייב את הביעור הא דתנן הכא בורד וחרובין דמבער את הכל, היינו משום הטעם הנבלע אחר הביעור אבל אם לקט את הורד קדם זמן הביעור אף שנשתהא השמן אחר ביעור א"צ ביעור, אבל כשיהיב טעמא אחר זמן ביעור מודה ר"ג דאוסר בטעמא וכמש"כ הר"ש שם דאף ר"י מודה בזה, ולא נראה כן אלא ורד הנותן טעם בשמן וחרובין ביין אף אם לקטן קדם ביעור חייב השמן בביעור מחמת הטעם ור"ג לא אמר אלא בנתערבו שביעית בשביעית דאילו היה בפירי תערובת טעמים בגידולו ואחד מהן הגיע זמן הביעור היה אפשר למפטר כיון שיש ממקצתו לחיה בשדה [וכש"כ הר"ש פ"ה מ"ג מהירו' מלתא דר"י אמר דבר שיש בו ביעור שנמצא בתוך דבר שאין לו ביעור כו'] וה"נ ילפינן מקרא דנתערבו ע"י כבישה קדם זמן איסור חשיב הטעם כמקצת מן הפירי, וכל זה בזמן ששניהם משביעית אבל כשנבלע שביעית בששית שאין קדוש כלל בשביעית ולא שייך שיש מן הפירי בשדה אלא שבפירי אין בו שביעית בזה כו"ע מודים דע"י הטעם מתחייב בשביעית והרי אין ממינו לחיה בשדה לא מן הפירי ולא מן הטעם ואף אם נתערב בשל שמינית שיש בשדה מן הפירי לא מהני כיון שאין הפירי בקדושת שביעית, ובנבלע שביעית בשביעית נראה דכל שכבשן קדם זמן ביעור אף שהגיע זמן שביעית {א"ה, כמדומה דצ"ל הביעור} והן כבושין אין הטעם מחייב בביעור דכיון שכבר יש בו טעם מקדם הביעור שאין מחייבו בביעור גם טעם הנוסף לא חשיב טעם דהוי כלא יהיב טעמא כיון שכבר יש בו טעם וכל שנכנס נתהפך כפירי עצמו והרי יש ממקצת טעמו לחיה בשדה, וא"צ לדחוק הא דר"ג שיבער מן החבית קדם זמן ביעור.

ורא"י לזה מהא דפ"י ר"ן נדרים נ"ח א' דלביעור היינו שחייב לאוכלו קדם ביעור ואם איתא דלענין ביעור לא מהני טעמא שהטעם כמבוער, לא שייך כאן דבר שיל"מ שהרי לא מטעם ביטול אתינן עלה אלא שאין דין ביעור בטעם וכש"כ במשהו, ועוד דאמר במינו במשהו שלא במינו בנ"ט והלא שלא במינו ליכא חומרא דיל"מ ולמה אוסר בנו"ט, אלא ודאי דבלוע שביעית בחולין אוסר בנו"ט לענין ביעור, וכ"מ דעת ר"ש אי כונתו דתערובתו קדם ביעור אוסר במשהו לחייב בביעור, ושלא במינו בנו"ט, וכמש"כ לעיל סק"ב להסתפק, ואי שביעית בשביעית אינו אוסר אף

מקום לפרש קליפי שביעית שהן אסורין משום ספיחין, אבל לא יתכן הא דמשני התם תהי' בהויתא תהא, ואפשר דרבנן כעין דאוריתא תיקנו, אי' כר"ע דספיחין דאוריתא, אבל אכתי לא מצאנו דטעונין שריפה.

ובתו' קדושין נ"ו ב' כתבו דהמקדש בפירות שביעית לאחר ביעור הוי בכלל מקדש באה"נ, וכונתם שאסור הוא ליהנות בהן כל שלא ביער וכן האשה אי' לה ליהנות אלא חייבת להפקירן, ומשמע מדבריהם דרחמנא לא אפקרי' לאחר ביעור אלא הוא חייב להפקירן ומ"מ יש בהן דין אה"נ כחמץ בפסח, ומש"כ נ"ח א' ד"ה שני, דשביעית מותר בהנאה היינו אפי' אחר ביעור ולא ינש אחרנא שאינו בעלים, וגם בבעלים הוא איסור מצד מצות ביעור ואין עצם הפרי באיסור הנאה. [א"ה, ע"י ערלה סי' ט' ס"ק ט"ו].

והא דאמר יומא פ"ג א' טבל ושביעית, היינו שהחולה צריך לאכלו בלא ביעור ומיירי שא"א להפקירו

ולחזור ולזכות בו.

ז' ודעת הר"מ פ"ז ה"ג דביעור היינו שריפה או כל דבר המאבד וידלק דאמר בב"ק שם היינו יאבד, וגרס במשנה ר"י אומר אחד עניים ואחד עשירים אין אוכלין אחר הביעור, וכמבואר בדבריו ז"ל פ"ה מ"ג, ואפשר דברייתות השנויות שחוזר ומכניסן לביתו הוא דעת שלישית או אולי הר"מ מפרש עניים היינו אותן שמוותרין בצדקה מותרין לחזור ולזכות אף בשל פירות עצמן ובריתות כר"י ובעניים, אי' ברייתא באותן שלקטו משדות אחרים, והיינו עניים כפי' רמב"ן, וכן הא דיר'ו כר"י, ואע"ג דהני אמוראי עבדי עובדא כר"י מ"מ סבור הר"מ דנקטינן כר"י דהלכה כמותו נגד ר"י וגם בפ"ה מ"ג סבר ר"א כר"י ור"י כר' יוסי, ומ"מ ע"כ צ"ל דמצא רבנו סעד לזה בגמ' דלעולם בפלוגתא דתנאי נקטינן כאמוראי המכריעין בדבר.

אם הגיע זמן הביעור ויש לו לבעה"ב פירות במחומר ואין פירות אלו מדחין את הביעור, וכמש"כ סי' ט' סק"ח, לדעת הרמב"ן אין בהן דין ביעור כיון שהן הפקר שכל זמן שהן מחומר רחמנא אפקרינהו, וכמש"כ רמב"ן דבזמן שנוטלין ב"ד לאוצר אי' ביעור יותר, אבל לדעת הר"מ צריך ביעור ונאסר בזמן הביעור.

וירק של ששית שנכנס לשביעית והגיע זמן ביעור בעודן מחוברין יש להסתפק אי חייבין בביעור כיון שאפשר שיצאו לשמינית ואין בהן קדושת שביעית, אע"ג דשל שביעית ודאי חייב בביעור אע"ג שאם יצא לשמינית אינו קדוש שא"ה שהוא של שביעית אבל הכא שהוא של ששית אלא שבאנו לחייבו בשביעית משום דאזיל בתר לקיטה ואכתי לא נלקט ובמאי איקדש ומ"מ מסתבר דנוהג בו דין שביעית להפקירו וה"ה לענין ביעור, [שו"ר שהדבר מפורש בפ"ט מ"א הפיגם כו' ונלקחין מכל אדם בשביעית, ולפ"ר איירי בשל ששית הנכנס לשביעית ומ"מ משומר אסור אלמא דחייב להפקירן ומיהו אכתי יש מקום לחלק בין דבר שאפשר להתקיים עד שמינית לדבר שאי אפשר ולדעת הר"מ נראה דאף אם יצא לשמינית לא מהני כיון שכבר נאסר אחר ביעור ודינו בשריפה, אבל לדעת רמב"ן כל שיצא לשמינית הותר, וכן אם פירות שביעית גדלו ביד נכרי והגיע זמן ביעור לדעת הר"מ נאסרו ולדעת רמב"ן מותרין וכשלוקחן ישראל ממנו אינו חייב בביעור כיון שלא היו ביד ישראל בשעת ביעור ומיהו אין הדבר מוכרע ואפשר דכיון דלא נתקיים בהן ביעור כשבאין ליד ישראל חייב לבערן וכי' הכ"מ בשם הר"י"ק לדינא לסמוך על המיקלילין לאכול אחר ביעור, וכשקיים מצות ביעור או שהיו הפירות ביד נכרי בשעת הגעת זמן ביעור, אבל אסור ליקח מן החשוד שלא ביער שכבר נאסר אף לדעת רמב"ן.

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] סק"ז}

במש"כ לעיל ובסי' י"ב סק"ו דברי הרמב"ן דבזמן שנוטלין ב"ד לאוצר אי' ביעור מצאתי למהרש"ש ז"ל פ"ט

שביעית מעורב בו שהרי נתערב קדם זמן ביעור נמי טעם פירות שביעית בו ומותר, אלא ודאי דעתו ז"ל כמש"כ לעיל דכל שיש טעם שביעית בחולין צריך ביעור, ומש"כ שהרי הורד יבש הוא ר"ל דהכא מלתא פסיקתא היא שחייב לבער שהרי כבר הוא אחר ביעור בהכרח, וכ"מ במה שסיים זה הכלל פירות שביעית שנתערבו כו' ומשמע אפי' קדם ביעור.

ו) ובענין הביעור דעת רמב"ן בפ"י התורה, שהוא חיוב להפקיר [ומבואר בלי' הירו' שחייב להוציאו מרשותו ולהניחו ברה"ר, ודעת רש"י וכ"מ בלי' התו' פסחים נ"ב ב' ד"ה מתבערין, דצריך ליתנו למקום שחיה יכולה ליקח אבל הרמב"ן כתב על רש"י ז"ל שהפליג, וא"צ רק להפקיר לאדם ולהניח ברשות הרבים] ובין פירות שלקט משדהו ובין שלקט משדות אחרים שהיו ממונו עד זמן ביעור כשיגיע זמן ביעור חייב להפקירן, אבל רשאי לחזור ולזכות בהן תיכף ואין קדישין בקדושת שביעית, וכמש"כ הר"ש פ"ט מ"ז והרא"ש שם, וכשמפקיר רשאי להניח בידו מהן מזון ג"ס וכדתנן פ"ט מ"ח, ואם מוצא אדם שאין בידו מפירות שביעית כדי מזון ג"ס רשאי ליתנו לו אע"ג שכבר הגיע ביעור וכבר יש בידו מזון ג"ס וכבר נתחייב בביעור [ולא אתפרש כמה הוא רשאי לשהות כדי למצוא אוכלין ואפשר דעד שקיעת החמה, ומזון ג"ס אפשר דכל שיכול לאוכלן בג"ס הוי בכלל ואין קצבה בדבר ולא מחייבין לי' להסתפק בפת וקטניות ולא בשיעור סעודה, וגם רשאי לאוכלן בדי' סעודות ויותר כיון שהן שיעור ג"ס] והא דתנן התם עניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים, פי' רמב"ן דמי שלקט משדהו מקרי עשיר ואותן פירות אינו רשאי לחזור ולזכות בהן, אבל אין איסור באכילתן לעשירים שאם זכה בהן אחר רשאי בעה"ב ליקח מידו או לקבל ממנו במתנה, ואנן קיי"ל כר' יוסי דגם בע"ב רשאי לחזור ולזכות, וכי' רמב"ן דאם לא ביער נאסרין הפירות באכילה ומשמע דאין להן שוב תקנה לבערן ומסתפק שם אי איסור אכילתן מה"ת, ואין לדין זה מקור, אלא שרמב"ן פי' הא דאמר נדרים נ"ח א' לאכילה בנ"ט היינו אחר ביעור שלא ביער ואין להם תקנה ולא הו' יל"מ, וצ"ל דילפינן לה מסברא דכיון שלא ביער בזמן הביעור כבר ביטל המצוה ואי אפשר לקיימה וכל שאוכלן אח"כ הוי בלאו הבא מכלל עשה שהותרו לאחר שיכלה מן הבית אבל לא בשלא כלה, וכל שאוכל הוי כעובר על עשה דביעור באכילה זו, וכי' רמב"ן דאפשר דאיסור זה מדרבנן, ואי מפרשינן סוגיא דנדרים כפי' ר"ן או כפ"ר"ש וכמש"כ סק"ב, אין מקור לומר שאם לא ביער אין להם תקנה אלא מבער והולך וכל שעה שמחזיק בם או אוכלם עובר בעשה דביעור, אבל אי שב וביער רשאי לזכות בהן, ובתו' פסחים נ"ב ב' ד"ה מתבערין, כתבו הא דמשמע בכ"מ לאסור לאכול אחר הביעור היינו כשמשעה בביתו בחזקת שלו, וכונתם להא שאמרו אוכלין עד שיכלה האחרון ואמר פסחים שם כ"ז שחיה אוכלת מן השדה האכל לבהמה וכיו"ב הרבה ופירשו דר"ל דבכלה אין אוכלין בלא ביעור, אבל אין כונתם לדברי הרמב"ן שכבר אין להם תקנה, [שו"ר שדברי רמב"ן מקורם בירו' הובא בר"ש פ"ט מ"ט דהמוצא פירות עבירה לא יגע בהן, ומיהו מבואר שם שאין אסורין מה"ת שהרי התירו שם לאוכלן בנפלו לו בירושה, ואפשר דכל זה לר"ל שם אבל לר"י דמוקי מתנ' בפירות היתר לא מחלקין בין מצא לנפלו לו בירושה, ומיהו למדנו שאין תקנה שוב להפקירן אלא אסורין לו ולכל המוצאן, וע"י לק' סי' ט"ו ס"ק י"ג].

איברא צ"ע לפרש הא דתניא ב"ק ק"א א' בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק, ואף אם הוא אחר ביעור וכדאיתא בש"מ שם בשם המאירי אכתי יבערנו עתה ולמה ידלק ולפי' רמב"ן אפשר לפרש בשכבר עבר והחזיקו אבל אם נימא דאכתי יש לו תקנה בביעור אי אפשר לישב, ואף לדעת רמב"ן קשה למה ידלק יגנו דלא ליתי לתקלה, ויש

אוכלן מקיים מצות ביעור אלא שאינו רשאי להשהות ול' הר"מ אסורין באכילה מתפרשין לקיימן לאוכלן וצ"ע. ומה שהק' מב"ק ק"א כתבנו שם, ומה שהק' מתענית ו' ב' לגי' הספרים עד מתי נהנין כו' צ"ע דודאי מתפרש דמשתדל רביעא שני' אסור ליהנות בלא ביעור וכמשי"כ הרא"ש פ"ט מ"ז ואנן נהיגין להקל כדעת הר"ש והרמב"ן כמשי"כ הכ"מ פ"ז ה"ג בשם הר"י"ק. {ע"כ נדפס שם}

ח) ראב"ד פ"ז ה"ג, דעתו ז"ל דהא דנאמר ב' משפטים והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך, ושנאמר ב' בהר ולבמהמתך ולחיה הן ב' מצות, שמתחלה כל אדם אוסף פירות שביעית לביתו בין משל שדהו [אחרי שהפקירה] ובין משדות אחרים, ואוכלין כל זמן שפירות מצויות [אפשר דמשל ששית קאמר] ואחרי שכלו הפירות יש מצוה ואכלו אביוני עמך וצריכים לבער היינו להוציאם מביתם ולהפקירם ורשאי בעה"ב לחזור ולזכות בהן [נראה דבזה הוא דנחלקו ר"י ור"י וקיי"ל כר"י דאף עשירים אוכלים אחר הביעור ור"י סבר דוקא אביוני עמך] ובה איירי הנהו עובדי דבירו' דאורו להן לחזור ולזכות בהן כו' יוסי, ובה איירי בתוס' שהיו ב"ד לוקחין לאוצר, אבל ביעור האחרון נלמד מקרא דלבהמה ולחיה והיינו כלה מן הבית שאסור בהנאה וכדאמר בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק. ומבואר עוד בדברי רבנו דהא דנחלקו ר"א ור"י ור"ג בכובש ג' ירקות בפ"ט מ"ה היינו בביעור הראשון ובה קיי"ל כר"ג שא"צ לבער מפני טעם דלא קרינן בו ואכלו אביוני עמך אבל בביעור האחרון הוי כשאר איסורים ולכו"ע אוסר בנ"ט, ולמדנו לפ"ז דביעור הראשון הוא ג"כ מכל מין ומין כשכלה מין זה משל ששית בעיר ובתחומה. ומבואר עוד בדברי רבנו דהא דאמר ר"ש במשנה שם כל ירק אחד לביעור אינו כפי המפרשים דאוכלין כל מין ירקות עד שיכלה מין האחרון מן השדה אלא כל הכבושין בחבית הן כירק אחד אע"ג שאין הראשון נ"ט באחרון לר"י ואין האחרון נ"ט בראשון לר"א [ומפרש כפי ר"נ גאון ומה שהק' הר"ש דקתני אף אפשר דלא גרסי לה והא דת"כ י"ל דגרסי כיון שכלה א', ור"ל ראשון] מ"מ כיון שכלה אחד יבער הכל דנהי דאינו נ"ט מ"מ משהו יהיב ואוסר במשהו משום שיל"מ. ולפ"ז הא דתנן פ"ז מ"ז שהשביעית אוסרת בכ"ש כר"ש, מיהו קשה דהא כובש ג' ירקות הוא מין בשא"מ ואילו אוסר בכ"ש ביל"מ ועי' ראב"ד פט"ו מה' מ"א ה"ח. ורהיט דברי הר"א שאין חילוק בין כובש שביעית בשביעית לכובש שביעית בששית.

סימן יב

מגיעים לעוהמ"ע בשנה ראשונה שקשה להכריע בדיוק את יום עוהמ"ע ולדעת חכמים בר"ה חסר להו עדיין משהו לעוהמ"ע על הרוב ולר"י הרוב כבר נשלם להו שיעור עוהמ"ע ופליגי בסתם ואם נראה בודאי לחד צד לא פליגי, אלא אם רואין שלא הגיעו חשיב להו לרבנן שנה אפלה או פירות אלו אפלין, ואם כבר הגיעו לעוהמ"ע קדם ר"ה חשיב להו ר"י חרפי, אבל הגר"א הביא הא דא"ל בירו' והרי עמך בטבר"י והן עושות לשנה אחת כו' וא"כ פליגי איזהו עיקר טבעו רבנן סברי עיקר טבעו לשנה אחת ושל צפורין אפלי, וכיון שעיקר טבעו לשנה אחת, ודאי אזלינן בתר חנטה ולא אצטריך למתני וכמשי"כ לעיל. ומבואר ר"ה ט"ו ב' דכמשפטן לשביעית משפטן למעשר, ומתעשרין לפי שנה שחנטו, ואמר שם דר"נ פליג ואזיל בתר לקיטה בין למעשר בין לשביעית. ויש לעי' אי בנות שוח חייבין בביעור כיון דכשכלה מן הבית עדיין יש לחיה בשדה מאותו המין מאותן שחנטו בראשונה וכמשי"כ הר"ש מהירו' דעושות פירות בכל

ה"ו האריך להשיג על הרמב"ן שפי' הא דתניא בתוס' בראשונה היו שלוחי ב"ד שוכרין פועלים לבצור ולדרוך בגת ולעשות שמן בבית הבד ופירשה הרמב"ן בפירות שביעית והשיג דהא אין דורכין בגת ובבית הבד, ולאו קושיא היא כלל שכבר פי' הרמב"ן דהוא מדרבנן וקרא אסמכתא ועיקרו שלא יבוא לידי שימור ואין האזהרה אלא על הבעלים או מי שזכה מן ההפקר אבל שלוחי ב"ד שעושין בשל הפקר לטובת הצבור שרי.

ומה שפי' מהרש"ס ז"ל שלוקחין פירות ששית תמורה וכי הפקירו ב"ד פירות ששית וגזלו את כל העולם ולא עוד אלא שאין נותנין להן אף חלקן כשאר עניים, וכן משי"כ ז"ל דרישא איירי בפירות דאזלינן בתר לקיטה וסיפא בפירות דאזלינן בתר חנטה זר מאד, ועוד איך יתכן דהגיע זמן הענבים תאנים וזיתים הכל אחר ר"ה הלא זמן אותן הפירות בחדשי תמוז אב כדאמר ב"מ ק"ו ב', [ועוד מדאמר בראשונה כו' מבואר שלא חייבה תורה בזה אלא מנהגא ומה שנחלקו ר"ש ור"י אי נותנים לעשירים בסברא פליגי ובגמרא אמר טעמא דר"ש מקרא ותימא שהק' מהרש"ס ז"ל על הרמב"ן בהא דאמר בגמ' טעמא דר"י ור"י מקרא ותקשה ל' לנפשי' ז"ל בהא דאמר טעמא דר"ש מקרא ולהרמב"ן י"ל דאסמכתא הוא אבל בדברי רש"י קשה דלא שייך אסמכתא למנהגא בעלמא ושאיין במנהג זה חיוב כלל]. ואנו אין לנו אלא דברי הראשונים ז"ל דאיירי בשל שביעית וכשהן ביד ב"ד מותר לדרכן בגת ופטורין מן הביעור. ומה שהק' לשיטת הרמב"ן דביעור היינו הפקר מהא דזבחים ע"ו אין מבשלין ירק של שביעית כו' כתבנו בזה סי' י"ד ס"ק י"ג, ומה שהק' מיומא פ"ג כתבנו סי' י"א סק"ו, דאיירי בשאי אפשר לקיים ביעור וכגון שאין בעה"ב כאן אי"נ שאין כאן שלשה וצריך להוציא בשוק וכדאמר בירו' פ"ט ה"ד כד תיחמונן רגלא צלילא כו' והחולה אי"א ל' להמתין ועיי"ש בבהגר"א, [ואפי' למ"ד נדרים מ"ה א' ד"ת הפקר בחד לענין ביעור צריך הוצאה יותר חשובה] ואי דינא הוא דכשעבר ולא ביער אסור מה"ת לעולם דבאכילתו קעבר על מצות ביעור יש לפרש כן שביעית דיומא, ועוד י"ל דדבר שדרכו לאכול חי צריך להאכילו מבושל או שצריך לקצור לו פגים וא"א לומר במלוגמא שאם אינו מאכל אדם אין בו איסור טבל ומיהו י"ל במלוגמא הנאכלת ע"י הדחק, והר"מ פי"ד מה' מ"א פירשה בספיחין ואין להוכיח מכאן כלום, אמנם צ"ע למה לא פירשה הר"מ בשביעית לאחר ביעור והוי רבותא טפי ואפשר דאין אכילתו איסור לאחר ביעור אלא האיסור הוא קיומן בעולם ואם

א) פ"ה מ"א א"ל לא אמרו אלא בנות שוח, הק' הרא"ש במאי פליגי אי פירות הנלקטין במ"ש הן מהחונטין בשביעית ודאי קדשי בקדושת שביעית, וסיים אם לא נאמר דבהא פליגי ר"י סבר חנטתן בראשונה וגמרן בשני' ורבנן סברי עיקר גדילתן בראשונה, ר"ל דרבנן מודים לדינא כר"י אלא דסברי דלא שייך למדכר פרסאות שהרי כן הדין בכל הפירות הנכנסין משביעית למ"ש דלא אזלינן בתר לקיטה אלא בתר חנטה, ובנות שוח אצטריך לאשמעינן דלא דמו לשאר פירות דכל הפירות חנטה עיקר דממהרות להתבשל אחר חנטה [וכש"כ לדעת הר"מ דחנטה היינו עוהמ"ע וממהרות תכף להתבשל כדאיתא בירו' בפרקין ה"א] אבל בנות שוח ס"ד דלא חשיבא חנטה ידיהו כיון דצריכין ליגדל עוד זמן הרבה ולא ליקדשו בשביעית משום חנטה [וכמשי"כ תו' ע"ז י"ד א' ד"ה בנות שוח] קמ"ל אבל פרסאות לא אצטריך לאשמעינן, אבל הר"מ כתב ואין הלכה כר"י משמע דמפרש דלרבנן שביעית ידיהו באותן הנגמרין בשביעית אבל הנגמרין במ"ש אין שביעית נוהג בהן, וצ"ל דנחלקו אם

והר"ש פ"י דבצלים דמתני' הן מושרשין אלא שכבר נגמרו בששית וחדלו ליגדל [ואף אם חזרו וצמחו לא חשיבא בירק שנכנס מששית לשביעית דאזלינן בתר לקיטה דא"כ לא הוי מוכיח נדרים שם דאזלינן בתר גידולין] והשתא בשביעית כשירדו עליהן גשמים הוציאו עליו ואנו מסופקין אם הבצל עצמו הוציאן כמו שמוציאין בצלים תלושין או מארעא קינקי, ובה אנו מכריעין הדבר ע"פ העלין אם הוריקו או השחירו, ולפ"ז אפשר דטומן שלא נשרש כלל אף השחירו שרי, ובלא אגודה דמחמרין אף בהוריקו אסור וצ"ע.

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] סק"ט}
במש"כ בדין טומן את הלפת ואת הצנון דאיירי שהעלין הוריקו ואם השחירו אסור, למש"כ מעשרות סי' ו' דהטמין עדיף מסתם י"ל דהכא אין חילוק בין הוריקו להשחירו ועיקר החילוק הוא בלא השרישו והשחיר חשיב כהשרשה אבל הכא אף בהשריש מותר כיון שיש כונת הטמנה.

{ע"כ נדפס שם}
שם וטומנו במקום דריסת כו', משמע דבזה מותר בכל גווני, ואפשר דארישא קאי וצ"ע.

(ד) מ"ג לוף שעברה עליו שביעית כו', כתוב לעיל סי' ט' סק"ז.

מ"ד לוף של ע"ש כו', בר"ש לק' מ"ה מבואר דמתני' תרתי קאמר שאין לוקטין מינים הללו כדרך לא בשנינו והיינו במארופות ובקדומות [ודרך תלישתן אינו כן] ובשינוי הזה פליגי ב"ש ובי"ה דב"ש סברי דוקא במארופות של עץ דבמתכת מחזי כעבודת קרקע, ובה"ה אף בקדומות של מתכות ואפשר דדרך במארופות של מתכת, והנה דין שינוי תנן לק' פ"ח מ"י תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה אבל קוצץ אותם בחרבה, ואמרו בת"כ לא תקצור כדרך הקוצרין, ודעת רמב"ן שהוא מדרבנן משום גדר להפקר שלא יהא נוהג בעלות, ואפשר שאם קוצר בשמור עובר בלאו בקצירה זו ואפשר דהלאו על השמירה בין קצר בין לא קצר, וכשקוצר במשומר אפי' ע"י שינוי איכא לאו, אבל אם שימר שעה אחת וחזר והפקירו חוזר וקוצר שלא נאסר מחמת משומר שעה אחת וכמש"כ סי' י' סק"ה, והלה לא גזרו בלקיטת ירק שישנה בלקיטתו, ואפשר שלא מצאו במה לשנות אבל בלוף ובצלים הקייצונים ופואה הצריכו שינוי [ולמש"כ לק' סק"ה לא מצינו שינוי בפעולת הקצירה] מיהו קשה לפר"ש שכל שנגמר בששית אין בו קדושת שביעית וכמש"כ לעיל סי' ט', א"כ למה צריך שינוי דהא הכא איירי בנגמר בששית וכמש"כ ר"ש בשם היר"ו [מיהו לוף לא נגמר, ע"י סי' ט' ס"ק ט"ו] מיהו לדעת הר"מ דלענין קדושת שביעית אזלינן בתר לקיטה ניחא, ואפשר דהא דבעינן שינוי בלוף אינו משום איסור קצירה כדרך הקוצרין אלא משום דעקירת אלו המינים הוא בחפירה ע"י דקר כדרך חפירת הארץ ויש בזה משום דמיחזי כעבודת הארץ והצריכו שינוי, ובמש"כ תויו"ט במשנתנו ע"י סי' ט' סק"ג. מ"ה מאימתי מותר אדם ליקח לוף הו', כתוב בזה לעיל סי' ט' סק"ט.

(ה) דעת הרמב"ן דאין איסור מה"ת במופקר לקצור כדרך הקוצרין אלא חכמים אסרוהו לעשות גדר שלא ישמר ואסמכוהו אקרא, אבל דעת הר"מ פ"ד ה"א והכ"ב דהקוצר כדרך הקוצרין והבוצר כדרך הבוצרין לוקה, ומשמע דאפי' מן המופקר קאמר, וקרוב הדבר שאין לאו זה אלא בקוצר שדהו אבל קוצר שדה אחרים מדין הפקר אינו בכלל האזהרה.

וענין דרך הקוצרין פ"י הר"מ בגודל הכמות, ולי' הר"מ שם שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר, ונראה דבקצר כל השדה לחוד לוקה, ואם קצר לא נאסר התבואה, וחובט מעט מעט ואוכל, ואם דש בבקר או העמיד כרי משמע

שנה אלא שנגמרות אחר ג' שנה ונראה דכל שכלה משנה שביעית חייבין בביעור וכדתנן פ"ט מ"ד אוכלין על הדופרא אבל לא על הסתוניות ר"י מתיר כ"ז שבכרו עד שלא יכלה הקיץ, אלמא לת"ק אע"פ שבכרו עד שלא כלה הקיץ אין אוכלין עליהן וכתב הר"מ פ"ז ה"ה הטעם מפני שדומין לפירות שנה אחרת ומבואר דסתוניות הן מין אחד עם ענבים [א"י שאין אוכלין עליהן סתוניות של שביעית קאמר] מ"מ כיון שטבען לגדל במוצאי שביעית אין אוכלין עליהן פירות שביעית, והדברים ק"ו הרי התם בכרו בשביעית וקדישין בקדושת שביעית ואפ"ה אין אוכלין עליהן, כש"כ שאין אוכלין בני"ש של שביעית על סמך הפירות שחנטו במ"ש.

(ג) מ"ב הטומן את הלוף כו', יש לעי' הא תנן כלאים פ"א מ"ט הטומן את הלפת ואת הצנון כו' אינו חושש משום שביעית ופר"ש דעליו מגולין הוי רבואת אבל עיקר ההיתר משום אגודה שאינו דרך זריעה ומ"ש לפת וצנון מלוף דלא סגי באגודה אלא בעינן ד' קבין וגובה טפח ומקום דריסת אדם, ואף דבר"ש פ"י שם לענין שביעית היינו לענין ספיחין, וכן הוא ביר"ו וכמו שהביא ר"ש שם, הר"מ פ"י לענין איסור זריעה בשביעית, ואפשר דהר"מ לשיטתו דפ"י דמקצת עליו מגולין הוא דוקא ובעינן תרויהו שיהא עליו מגולין ושיהא אגודה [אפשר דשיעור אגודה כדאמר סוכה י"ג א'] ומשנתנו בכולו טמון ולא הותר אלא בתנאין השנוין, אבל לדעת ר"ש דאגודה אפי' כולו טמון אינו חושש משום שביעית ע"כ צ"ל דלענין איסור ספיחין בתוספת קאמר אבל לענין להטמין בשביעית אסור אלא בתנאין השנוין, ואפשר דבעינן אגוד דוקא אבל אם אינו אגוד בעינן תנאין השנוין, וכן צ"ל לדעת הראב"ד פ"ב מה' כלאים הי"א, דסבר דבחד סגי או במקצת מגולה או באגודה, ויש לעי' למה סתם הר"מ בפ"א מה' שמטה ה"טו אם היו מקצת עליו מגולין מותר ולא הזכיר אגודה.

ויש לעי' לדעת הר"מ דמתני' דכלאים דקתני אינו חושש משום שביעית היינו לענין איסור זריעה בשביעית מאי מייטא ביר"ו ראי' דמתני' דלא כר"ש דהא אמר כל הספיחין מותרין, הלא מתני' באיסור זריעה קיימא, ואף לפר"ש קשה דהא מתני' דכל הספיחין מותרין איירי בשל ששית הנכנס לשביעית ונגמר בששית ולכו"ע אין איסור ספיחין בשל ששית, ופלוגתא ר"ש ורבנן לענין קדושת שביעית ומשום שנגמר בששית וכמו שפי' כל זה הר"ש פ"ט מ"א, וא"כ ליכא כלל פלוגתא באיסור ספיחין ואף ר"ש אוסר ספיחין שעלו בשביעית וכן ס"ל לר"ש פסחים נ"א ב', ואדרבה ר"ש מחמיר טפי בספיחין דס"ל כר"ע שהן אסורין מה"ת, ולמש"כ לעיל סי' ט' סק"ב לפרש דר"ש ורבנן פליגי בספיחי ששית שנכנסו לשביעית ניחא אלא שצ"ע מני"ל דאיירי הכא בטמנו בששית ומיהו אי נימא דבשביעית אסור לטמנו וכדתנן בלוף ניחא דמפרש מתני' בטמנו בששית בהיתר ואמר שאין התוס' אסור משום ספיחין ושפיר פריך דלר"ש לא אצטריך דאף בזריעה גמורה אין כאן איסור ספיחין ומשני דאשמעינן דאין בתוספת קדושת שביעית.

וצ"ל דאיירי שהעלים הוריקו דאם השחירו אף אי לא זרעם כלל וצמחו בשביעית יש להם שביעית כדתנן פ"ו מ"ג בצלים שירדו עליהם גשמים כו' ופי' הר"ן נדרים נ"ח א' משמע דבאינם מושרשים איירי אלא מונחים ע"ג קרקע וכ"ה בלי' המפרש שם, וכשהשחירו דאמרין דינקי מארעא חשיבא כהשרשה קלישתא ואפשר דהוי כמחובר גם לענין כלאים ושבת, אע"ג דאיירי בהוריקו מ"מ בלא אגודה או בלא מקצת עליו מגולין חשיב כמושרש דלא דמי לבצלים דמתני' דהכא הרי טמונין בקרקע כזריעה גמורה, והא דאמר רחב"א אם יכולין ליתלש בעלין שלהן אסורין קרי לה ליתלש משום דחשיבי כמחובר, מיהו קשה אם אינן מעורין בקרקע אפשר להן לינטל בעלין ומאי ראי' שהעלין כחן יפה דלמא אינן מחוברין כלל.

ע"י אחרים, ומיהו י"ל דהאיסור מדרבנן דאסרו חכמים המלאכה עצמה למש"כ סי' ג' ס"ק כ"ג, אבל הדבר מסתבר דאיסורו של בעלים הוא גם ע"י אחרים שכן דרך הקוצרין בכל השנים לעשות ע"י פועלים, והקוצר שדה נכרי כדרך הקוצרין אי אין קנין לנכרי להפקיע קעבר על שבות דרבנן למש"כ סי' ג' שם אבל איסורא דאורייתא ליכא דלא נאמר אלא בבעלים.

{ע"כ נדפס שם}

ז) ויש לתמוה בהא דתנן פ"ו מ"ב עושין בתלוש כו' דשין וזורין ומעמרין אבל לא קוצרין ולא בוצרין ולא מוסקין, דלא יתכן לא לפי ר"מ ולא לפי רמב"ן, לפי ר"מ הלא דישה זורין כדרך כל השנים אסור מה"ת כמו קצירה ובצירה כדרכן, ובמתני' שם סיים ר"ע כל שכי"ב מותר בא"י ופי' הרע"ב מה"ת ומשמע דאין איסור מה"ת בדישה וזרי ועימור כדרכן, ולפי' רמב"ן לא מצינו כלל שבות בקצירה כדרך הקוצרין, וכש"כ דלא מצינו איסור דאורייתא, אמנם למה שפ"ש שם ע"פ הירו' דעושין אצל חשוד קאמר והשדה משומרת שפיר יש לפרש כדעת רמב"ן דקצירה ובצירה במשומר אסור מה"ת כיון שמשמר ובוצר זהו עיקר ההזהרה, אבל בתלוש אין איסור מה"ת כלל אלא חכמים אסרו לדרוך בגת ומותר בסוריא.

אמנם בגמ' מו"ק ג' א' מבואר דקצירה ובצירה הן בכלל עבודת הארץ וכ"כ הר"מ פ"א ה"ב ג', ובפ"ד ה"א והכ"ב, ולפי' נראה דהר"מ מפרש הא דתנן עושין בתלוש בסוריא אבל לא במחובר היינו שאין עובדין ואין קוצרין ואין בוצרין היינו קצירה ובצירה לתיקון השדה משום עבודת הארץ והיינו דארי"ע כל שכי"ב מותר בא"י מה"ת היינו בתלוש ויותר נראה דרי"ע לענין עבודת הארץ קאמר דסוריא כא"י בזה, [ובזה ניחא הא דאמר בירו' שם מה אנו קיימין אם בפירות ששית שנכנסו לשביעית אפי' בארץ מותר אם בפירות שביעית שיצאו למ"ש לחרוש מותר ולקצור אסור וזה תמוה כמש"כ סי' ג' ס"ק כ"ג אבל אי איירי לענין עבודה ודאי במ"ש מותר וכן בששית שנכנס לשביעית לא פריך רק דגם בארץ מותר אבל לא פריך דלקצור נמי יהא מותר, דכיון דבקצירה של עבודה קיימין אף בשל ששית אסור] ולפי' אין קדושת שביעית בפירות סוריא, והא דהוצרך הר"מ שם הכ"ח להתיר ספיחין בסוריא משום דספיחין גזרו שלא יבואו לזרוע והיה מקום לגזור אף בסוריא, והא דהוצרך התנא להתיר לעשות בתלוש בסוריא הוא מפני שהיה ראוי לאסור שלא יצאו לשם כדאמר בירו', אבל ע"כ יש קדושת שביעית בפירות סוריא דהא אמר בירו' פ"ט שאין חלוקת ארצות בסוריא אלמא נהגא בה ביעור, וכ"מ חלה פ"ד מ"ז וכמש"כ סי' ג'.

ודעת הגר"א דקצירה ובצירה אסרה תורה אף במופקר ואף בשינוי ונראה דמפרש הא דמו"ק דלא איירי בעבודת הארץ אלא עבודת קצירה ובצירה אסרה תורה, אלא עוקרין ביד, והיינו דאסרו גם בסוריא,

ח) פ"ח מ"ו ר"ש וכל מה דאסרינן הכא היינו מן המשומר אבל מן המופקר שרי כאורח"י, הר"ש מפרש דחדא קתני דל"ת כדרך הבוצרין מן השמור, ואי שמור בשעת קצירה ובצירה אפי' שלא כדרך הבוצרין אסור, וע"כ שמפרש לה שהיה שמור שעה אחת ואח"כ הפקיר ואז צריך לבצור בשינוי ואם היה מופקר א"צ שינוי וכן בתלוש א"צ שינוי אלא בהיה שמור, ותימא לפרש כן הכתוב ולפרש כן המשנה, וע"כ תו' סוכה ל"ט ב', צדדו לומר דבמופקר צריך שינוי ומשומר פעם אחת אסור, וכ"כ תו' ר"ה ט' א', מיהו באיסור משומר אין הר"מ והרמב"ן מודים לה, אבל איסור כדרך הקוצרין לדעת הר"מ והרמב"ן הוא במופקר להר"מ דאורייתא ולהרמב"ן מדרבנן.

וכשם דתנן הכא שאין דורכין בגת הי"א אסור דייש ועימור וזורה וכדתנן פ"ו מ"ב דמותר בסוריא שמעינן

מדברי הר"מ דנמי לוקה וקשה מנ"ל לרבנו זה דבקרא כתיב לא תקצור, ואי כונת רבנו שאינו לוקה עד שיעשה הכל כדרך בעלים שאר ימות השנה ניחא, ואי קצר מעט אפשר שאין איסור בהעמדת כרי ודישה בבקר, ומש"כ וחובט מעט מעט אורחא דמלתא דכיון דקוצר מעט מעט חובט מעט מעט, א"נ אתא לאפוקי שלא יקצור מעט מעט בהפסקה עד שיהי' לו הרבה ויעשם כרי, וזה כפי הצד דגם העמדת כרי בלאו.

וממה ש' רבנו הכ"ד שאם אסף כל הפירות לביתו עבר בעשה מבואר שדעת רבנו שאף שכבר קצר ובצר כולה יש איסור דאורייתא באספת הכל ולכאורה ליכא למילף מקרא דתשמטנה ונטשתה אלא שיפקיר השדה לבצירת כל מבקש אבל אחר שזכה מן ההפקר לא יאסוף הכל לא שמענו, אבל אי קרא דלא תקצור כדרך הקוצרין כולל גם אסיפת הכל שפיר י"ל דעבר גם בעשה דתשמטנה ונטשתה ונראה לפי' דאם קצר כולה הרי התבואה הפקר מדין שביעית וא"צ שיפקירנה מרצונו.

ולדעת הר"מ לא מצינו שינוי בפעולת הקצירה ופעולת הבצירה, והא דתנן פ"ח מ"ו תאנים של שביעית אין קוצרין אותן במוקצה אבל קוצץ אותה בחרבה פי' הר"מ דהיינו עשיית קציעות ודרך ליבשן במוקצה מקום מתוקן לכך והצריכו לעשות בחרבה ר"ל בית שאין בו דירה, וכן נראה דהוי דומיא דדריכת ענבים ועישוי זיתים דתני בתר הכי, וכן מפר"ש נראה דבתלוש איירי אבל מ' הרע"ב משמע קצת דבלקיטה איירי, וכ"מ קצת בתו' ר"ה ט' א', והני שינוין נראה דגם לדעת הר"מ מדרבנן, והא דתניא בת"כ לא תבצור כדרך הבוצרין מכאן אמרו תאנים של שביעית אין קוצצים אותם במוקצה כו' לדעת הר"מ קתני דאורייתא וקתני דרבנן ל"ת כדרך הקוצרין לא פירש מה הוא שזו מוסבר בסברא דהיינו כדרך כל השנים כולן וכמו שפי' הר"מ ומכאן אמרו חכמים לעשות שינוים בשאר עבודות, אבל לדעת רמב"ן אין כאן דאורייתא במופקר ובת"כ אסמכתא א"נ כדרך הבוצרין היינו לנהוג בעלות, ולא מצינו לדעת רמב"ן איסור שבות בגודל הכמות במופקר, וע"כ לק' סק"ט.

ו) ומהא דתניא בתוס' הובא ברמב"ן ובר"ש פ"ט מ"ח דבזמן שיש אוצר ע"פ ב"ד דורכין ענבים בגת וזיתים בבית הבד שמעינן דהא דתנן פ"ח מ"ו שאין דורכין ענבים בגת היינו דוקא בעלים אבל אותן שזכו מן ההפקר מותרין בכל וקרא דל"ת כדרך הקוצרין בבעלים אזהר רחמנא, ומשמע בתוס' שם שבוצרין הכל בב"א ולא מעט מעט ויש ראי' מכאן דאף לדעת הר"מ אין איסור רק בבעלים, וע"כ לק' סק"ט דאפשר דיש שבות גם בשל אחרים כשאוצר הרבה. [ע"י לעיל סי' י"א סק"ז].

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] סק"ח}

ונראה דלענין איסור דאורייתא של בעלים בעינן שיעשה כדרך שעושין בכל השנים וכל שהשאר בשדה ושורו מוכיח עליו שאינו נוהג בעלות אינו עובר בלאו אבל לענין שבות שאסרו לאסוף הרבה שרב הכמות נראה כסחורה לא מהני שיור שהרי שבות זה בין בבעלים בין באחרים, והנה בין לענין לאו דאורייתא הנוהג בבעלים ובין לענין שבות הנוהג בכל אדם אין נפקותא אם עושה בעצמו או עושה ע"י שליח שא"צ כאן דין שליחות למה הדבר דומה לאדם שתוחבין לו איסור לגרונו לרצונו או שמלבישין לו כלאים לרצונו והי"נ כששלוחיו קוצרין לו כל שדה ורצונו להחזיק לעצמו הכל הרי עבר בלאו דל"ת כדרך הקוצרין והלכך אין נפקותא אם עושה ע"י ישראל או עושה ע"י נכרי ואפי' ע"י קוף ואינו ענין לאמירה לנכרי בעלמא.

ואילו לא אסרה התורה התכלית של זכיתו בכל קציר שדהו, אלא מלאכת הקצירה והאסיפה היה הדין נותן שמותר לו לכתחלה לעשות ע"י אחרים שלאחרים אין איסור מלאכה בשלו, ובר"מ פ"ו הי"ג מבואר דאסור אפילו

אתפרש, ואפשר שכל שאוסף משדות אחרים מותר אף במרובה אלא שאין דרך לאסוף הרבה מן ההפקר שהרי יש לוקטין הרבה, ויש לעי' אם מכר לו פ"א ה' כדים אם מותר למכור לו עוד הפעם, ואם יש שיעור לדבר שיהא מותר למכור עוד הפעם.

שם ר"ש והא י"ל שמא החליף, ולא בעי לשנוי דתלין בהיתר דא"כ הו"ל למימר מוכרין ט"ו סתם ואם אמר לשמן אין מוכרין לו אלא ה' וכדתנן לק' מ"ח וכולן בפירוש אסור, אלא ש"מ שאי אפשר להחליף.

שם ואם הביא יותר מכאן מותר, פר"ש ולא חיישין דלמא מן המשומר דשביעית, נראה דר"ל דאותן ט"ו דהתירו חכמים למכור הוא אפי' בידוע שהביא חבית גדולה מחזקת יותר מה' כדי שמן או יותר מטי"ו כדי יין ולא חיישין שהביא מן המשומר דתלין לקולא שאפשר שהביא מן המופקר יותר אלא דחכמים נתנו שיעור לדבר דבלא שיעור ודאי מחזיקין בידו לעשות איסור כיון שהוא חשוד על השמור אבל שיעור שהתירו מותר בכל אופן כיון דאפשר למתלי שהן היתר.

ונראה דהא דהקילו חכמים בספק אע"ג דספק מכשול ודאי אסור ליתן לפני עור והיה ראוי להחמיר בספיקות, משום דאם באנו להחמיר בספיקות נמי נעשה מכשול שנמנע חסד ודרכי חיים ושליו מעצמנו ומהם והן רק ע"ה וחייבין אנחנו להחיותם ולהיטיב עמם, וכש"כ שלא להרבות שנאה ותחרות בינינו וביניהם, ועוברין על לא תשנא ועוד כמה לאוין שאין איסורן קל מאיסור זה שאנו באין להציל אותם ממנו [ואף למכור לעכו"מ כן שגם הן מוזהרין על השליו עם ישראל] וכן אמרו מ"ק י"ז א' במכה בנו גדול, והלכך שקלו חז"ל בפלס עד כמה שיש להתנהג לקונסם ולמשוך ידינו מהם ושלא נגרום מכשולים יותר גדולים להם ולנו, והכריעו לאסור למכרם בזמן שהוא ודאי לעבירה ולהתיר בספק וזו דרך הממוצעת והישרה, [והיינו נמי טעמא דשרינן בשעה שאין האיסור עדיין מוכן כמו שמותר למכור שדה לחשוד על המעשר ולא נאסר אלא לאחר שהגיע לעוהמ"ע בע"ה, כדתנן מעשרות פ"ה מ"ג, וכן בחשוד על השביעית תנן התם שלא ימכור משהגיע לעוהמ"ע אבל קדם מותר, וכש"כ שמותר קדם שביעית, אע"ג דכל הני סופו לבוא ע"י מכשול להחשוד אלא שהדבר מסור לחכמים ועי' ס"י י"ט ס"ק כ"ב].

ו' מ"ט משאלת אשה לחברתה כו', תוכן הסוגיא גיטין כ"א כפר"ת בתו' שם, לאביי אין איסור לסייע לע"ה בביררה וטחינה בזמן שאין לותתין דסתמא לא הוכשר, ואין בזה משום מסייע בטומאת חולין שבא"י, אע"ג דחשודין על המעשר, מ"מ אזלינן בתר רובא דרוב ע"ה מעשרין הן, אבל אם לותתין אין בוררין ואין טוחנין עמו שמסייע בטומאת חולין בא"י, ואע"ג דלמשנה אחרונה ע"ז נ"ה ב' מותר לגרום טומאה לחולין שבא"י, הני מילי כשיאכלנו עכו"מ או חבר בימי טומאתו אבל כד אזיל לאכילת ישראל בשאט נפש שלא להקפיד על הטומאה אסור לסייע בזה וכמ"מ תו' שם נ"ו א' בשם פירש"י שמצא הר"י, א"י משום שסופו לבוא לידי טומאת חלה אע"ג דאכתי לא הוכן לכך, ומ"מ אם לא הוכשר מותר אע"ג דסופו להתכשר וליטמא ביד ע"ה, ומיהו אין בוצרין עם ע"ה אע"ג דאכתי לא הוכשר כמ"מ רש"י שם נ"ה ב' דבצירה ונתינה לגת כמלאכה אחת חשיבא והוי כעושה בדבר המתכשר ומתטמא, והא דתנן שם בנחתום העושה בטומאה אין לשין עמו הוא מלתא פסיקתא אבל אם החטין לתותין אין בוררין ואין טוחנין עמו.

ולרבא אסור לסייע לע"ה בביררה וטחינה אפי' אין לתותין משום חשש שאינו מעשר, ואם הוא נאמן על המעשרות או בידוע שעושה אפי' לתותין מותר אע"ג שעושה בטומאה ואוכל בטומאה וסופו להפריש חלה בטומאה מ"מ השתא אין כאן רק משום טומאת חולין שאיסורו קל ולא אסור לסייע עמו בד"א בסתם ע"ה או אפי' נתברר לנו

דבארץ אסור מדרבנן אלא חובט מעט מעט, והיינו דתנן פ"ה מ"ו שאין מוכרין מזרה.

[נדפס מעשרות ס"י כ"א סק"ו]

שביעית פ"ח מ"ו תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה כו' הר"מ פ"י לשטוח לעשות קציעות, ומפר"ש והרע"ב משמע דעל לקיטה במחובר קאי וכמ"מ שביעית ס"י י"ב סק"ה, והני שינוים מדרבנן וכמ"מ שם, ונראה דאף להני דמפרשי לה לענין קצירה אינו אלא במקום דאפשר לשנות אבל במקום דלא אפשר שרי מדלא תני לה בכל מילי ולישמעין שינוי בקצירה, וכיון דלהר"מ לעולם אין שינוי בעצם הקצירה והבצירה אלא השינוי הוא שלא יעשה בכמות רב וכדרך בעלות, הסומך להקל לקטוף וללקוט מעט מן ההפקר בלא שינוי במקום שאי אפשר לשנות לא הפסיד, ואם קוטפין לאוצר של ב"ד בשביל כל בני העיר א"צ לשנות וכמ"מ שם סק"ו.

ויש להסתפק בישראל שמכר פירותיו של שביעית לנכרי במחובר ע"מ לקוטפן אם ישראל מותר להיות פועל אצלו לקוטפן דכיון דפירות שביעית במחובר הפקירא ניהו ולא מהני בהו קנין כסף ושטר כלום והבעלים כאחר דמי והוי כמוכר פירות של חברו, והפועלים קוצרין ע"מ שיהי' הפקר לכל והנכרי הנוטלן בזרוע גוזל את הרבים, ואם כן אין כאן איסור לקצור כדרך הקוצרין כיון שאין קוצרין בשביל הבעלים אלא לצורך הפקר ולא דמי להא דאמר ביר' שאסור לטחון עם הנכרי וכש"כ לקצור עמו כדרך הקוצרין וכמ"מ ס"י ג' ס"ק כ"ג דהתם בפירות שדהו ואם ישראל כה"ג הוי איסור דאורייתא אסור חכמים אף לעשות עם הנכרי אבל הכא בהפקירא קוצרין, וגם דינא דמלכותא נראה דלא מהני כיון דבני נח מוזהרין על הגזל ופירות שביעית הפקר לישראל ולא להם אין יכולין לגזול ולזכות את הנכרי וצ"ע.

[ע"כ נדפס שם]

ט' פ"ה מ"ו אבל מוכר הוא מגל יד ומגל קציר, מכאן מוכח שלא הצריכו חכמים שינוי במעשה הקצירה וקשה לפי הגר"א דקצירה אסורה, וכבר הקשו כן בשנו"א, ולכאורה י"ל דתלין בהיתר שקוצר תבואה שהביאה שליש לפני ר"ה, ובוזה היה ניחא קו' תיו"ט שהרי לאחר שגזרו על הספיחין הכל אסור, אבל קשה א"כ למה אסור מזרה, ומשמע דלא שכיח בשביעית של ששית שכבר אספו כולן אלא שתלין שקוצר ספיחין שבד' שדות או שגדלו ביד נכרי, ומבואר דאין איסור קצירה.

שם מ"ז שכן דרכו להביא מן המופקר, הר"מ פ"ד הכ"ד פ"י דר"ל שאם אינו משמר אלא מפקיר ג"כ אינו רשאי להביא הרבה לביתו וקבעו חכמים שמותר להביא ה' כדי שמן וט"ו כדי יין, ולכך מוכר לו כדין שיעור זה אבל יותר מזה מביא באיסור, ומ"מ משום מביא יותר מזה לא היה אסור למוכרו שאינו אלא מגדר מלתא שלא יאסוף הכל אבל כיון שמביא יותר יש לחוש שהוא משמר ומביא מן המשומר, ואם הביא יותר מותר קאי על כל אדם שאם הביא מן המופקר יותר משיעור זה לא אסרוהו חכמים וא"צ להוציאם מביתו ולהפקירם, ומכאן נראה כמ"מ לעיל דאם אסף הכל לבית הרי הן הפקר, ואף אם אינן הפקר חייב להפקירן ומשמע דאפי' מביא משדה של אחרים אינו מביא יותר, וא"כ צ"ל משום גדר סחורה נגעו בה שכל האוצר לזמן מרובה לא הוי לאכלה וחשיב כסחורה [ותנן פ"ה מ"ח ומשאל לו סאתו אע"פ שיש לו גורן ופר"ש אע"פ ש"ל כו' למדוד לכנוס לאוצר כו' ומשמע דלא משום שהכניס הכל קאמר אלא יש איסור להכניס לאוצר, ומיהו י"ל דאוצר למכור קאמר אע"פ דלכנוס למכור אף במעט אסור אורחא הוא דאוצר הוא למכור ועי' לק' ס"י י"ג ס"ק י"ז] ומ"מ לא אסרו ביותר מטי"ו ומשמע דמ"מ יש שיעור לדבר דפעמים אסרינן ל' ומצרכין ל' להוציאם מידו ושיעורא לא

היתר או איסור א"כ מותר לסייעו משום שתולין בהיתר וכבר תנא זה במשניות הראשונות.

(יא) שם רש"י ד"ה על השביעית, לשמור פירות שביעית ולהצניעם מן הביעור ואילך, משום אחר הביעור נראה דאין לאסור קדם ביעור כמו בפירות שלא הוכשרו, אלא איירי לאחר ביעור, או קדם ביעור ומשום שמור או משום ספיחין ואפשר דהאוצר ע"מ שלא לבער הוי כאוצר לסחורה, [ולמש"כ ס"ק י"ג גם משום שחשוד על הביעור יש לאסור אף קדם ביעור].

(יב) שם ס"א ב' לאו אוקימנא בפירות שלא הוכשרו, אע"ג דהאי אוקימתא היא במפקיד תרומה לכהן ה"ה טהרות לישראל ולא בעי לאוקמא ההיא דחזקתן למעשר ולשביעית בתרומה, והנה לפרש"י קיימא במסקנא דמפקידין תרומה ביד ע"ה, ואע"ג דתנן טהרות פ"ח מ"ב אם מכירו שהוא אוכל בתרומה טהורין מט"מ אבל טמאין מדרס תרומה עצמה חמירא ל"י טפי ואין אשתו נוגעת בהן ולא מסיטתן, מיהו ה"מ והראב"ד פ"יב מה"ת ה"ח, מפרשים דר' אילעא אהא דמפקידין תרומה אצל ישראל ע"ה קאי וכן ר' ירמ"י והגמ' הביאו דברי ר"א ור"י לדחות דע"כ הא דטוחנין ומפקידין אצל אוכלי שבעית אינו לענין שאין חוששין שמא יגעו בהן ומיירי בתרומה מפני שאימת תרומה עליו, דז"א דאפי' תרומה אין מפקידין בידו אלא א"כ לא הוכשרו, וא"כ ע"כ הא דמפקידין אצלן נמי בלא הוכשרו ועיקרו אשמעינן דלא חיישינן לאיחלופי, ואיירי במפקיד אצלו חולין טהורין ואע"ג דאין טוחנין לאוכלי פירותיהן בטומאה היינו בתרומה מ"מ מפקידין אצלו היינו חולין דסתמא אצל ישראל חולין, וע"כ צ"ל כן דר"א ור"י אמוראי קדמאי ואין סברא שבאו לתרץ דברי אביי ורבא, וגם הכ"מ פ"י כן אלא שפי' דרבא אתותב ול"מ כן דא"כ הו"ל למחשב בהדי יע"ל קג"ס, ולמש"כ לעיל דעת הר"מ כרבא, אבל לפי סילוק שמעתא אין כאן קושיא על רבא וכמש"כ.

והר"מ והראב"ד שוין בפירוש הסוגיא אלא שנחלקו דהר"מ לא גרס אלא ומפרש דתרת"י בעינן צ"פ ולא הוכשר דחיישינן שמא יגע בידים שיש בהן משקה טופח, ולהר"א א"צ צ"פ, ואפשר דיש עוד נפקותא דלהר"מ אין מפקידין תרומה ביד כהן ע"ה אף בצ"פ ולהר"א אפשר דשרי, ויש לעי' לפרש"י דלמסקנא מפקידין תרומה אצל ע"ה א"כ למה פריך לק' ס"ב א' וליחוש דלמא נגע בה, ואפשר דשל עצמו קילא ל"י ליגע בה.

(ג) כ' ריטב"א בסוגין דאם האיסור משום שמטמא חלה ותרומה אין איסור לסייעו אלא במלאכה שחלה הטומאה דהיינו בצירה ודריכה, ולישה ועריכה, אבל אם סופו לאכול באיסור אסור לסייעו בכל מלאכה, והלכך באינו מעשר אסור לטחון עמו, אבל משום טומאת חלה מותר לטחון עמו, וכן מותר להוליך עמו פת לפלטר וחבית לבית, ויש לעי' דלפ"ז צ"ל דזה שאוכל חולין בטומאה מקרי אכילתו איסור ולפיכך אסור ברירה וטחינה בהוכשרו לאביי, ותקשה לאביי למה מוליכין עמו פת לפלטר וחבית לבית, ואפשר דלעולם לא מקרי אכילתו איסור אלא טומאתו איסור, והא דאסור ברירה וטחינה דמצוי שעכשו הן נטמאין ומלאכה שעל ידה באה הטומאה אסורה לאביי משום טומאת חולין, ולרבא אם כבר נטבל לחלה כמו אחר הטלת מים אסור אבל קדם לכן מותר.

ולפ"ז נראה דבאוכל שאינו מעושר אסור אפי' בצירה ולא דמי להא דטוחנין עמו בלא הוכשר דהתם אין עושה איסור באכילה, מיהו לפ"ז אסור לטחון עם כהן האוכל תרומה בטומאה אף בלא הוכשר כיון דסופן להתכשר וליטמא אבל ברש"י בסוגין ד"ה כאן, ל"מ כן, ועי' לעיל סק"י.

(ד) יר"י פ"ה ה"ג סתמן מהו וממה דתני לאיסור ולהיתר

שחשוד על הטומאה אבל אין ידוע לנו אם תבואה זו יעשה בטומאה, אבל אם ידוע לנו שהוא עושה תמיד בטומאה אסור לסייעו אם החטין לתותין והא דתנן נחתום העושה בטומאה אין לשין עמו ה"ה שאין בוררין וטוחנין עמו בלתותין וכדאמר בירו' וכן לבצור עם ע"ה לאביי אסור בסתם ע"ה, ולרבא שרי, ואם עושה תמיד בטומאה אסור אף לרבא והיינו משנתנו דע"ז דקתני אין בוצרין עמו, ודין בוצרין כדין טוחנין בלתותין ואע"ג דבשעת בצירה עדיין לא הוכשר מ"מ חשיב כעושה במוכשר דבצירה ונתינה בגת חדא מלאכה היא וכמש"כ לעיל בשם רש"י ז"ל.

ודעת הר"מ למש"כ בפ"ח דאהלות סי' כ"ד סק"ד, דגם רבא מודה דמותר לסייע לסתם ע"ה ומוסיף להקל אף בלתותין ולית ל"י ברייתא דמביא בירו' דאוסר לברור ולטחון עם העושה בטומאה ואף בודאי עושה בטומאה מותר עד שתטיל מים, והר"ש כ' דרבא מוקי לה לברייתא בתרומה אבל אין בוצרין עם סתם ע"ה אף לרבא כיון דאפשר להפריש תרומה תכף אחר בצירה.

ונראה דהא דתנן ישראל העושה בטומאה אין בוצרין עמו היינו ישראל המעשר או סתם ע"ה דרובן מעשרין, אבל בודאי אין מעשר אסור לבצור עמו משום איסור שאינו מעשר ולפ"ז בזה"ז שאין איסור טומאה ג"כ אסור לבצור עם ע"ה שאינו מעשר [ובזה"ז ליכא רוב ע"ה מעשרין] ואין נ"מ בין בחנם בין בשכר כמו שאסור למכור לו במפרש, ומיהו כיון דבבצירה לא עביד איסורא אפשר דהוי כטוחן בפירות שלא הוכשרו דמותר אף שסופו להכשירן ולטמאתן ולהפריש חלה בטומאה מ"מ השתא לא מקרי עסקו עבירה, ובורר וטוחן עם ע"ה לאביי דאסור משום מעשר שאני שכבר נגמרה מלאכתן ולא עישר ומיהו כיון דבצירה ודריכה כמלאכה אחת חשיבי וכמש"כ רש"י ע"ז נ"ה ב' ד"ה אבל, א"כ חשיב כמסייעו בשעת גמר מלאכה, וכש"כ בפירות שמתחייבין מיד אחר תלישתן וצ"ע, ועי' לק' ס"ק י"ג, והא דאין מוכרין לע"ה במחובר משיגיע לעוהמ"ע כדתנן מעשרות פ"ה מ"ג שא"ה שנותן לו עיקר התבואה.

(יא) גטין ס"א א' תוד"ה משאלת, תוכן דבריהם דמשנתנו לא איירי בספק איסור אלא בודאי וכדאמר בירו' נפה לספור בה מעות אלמא דלא מספקין דלמא תבואתו משל ששית, ולא משום ספיחי היתר כגון משל ד' שדות או משל שדה עכו"מ או של חו"ל, אלא תבואתו איסור ואפי"ה מותר בתלי' רחוקה של ספירת מעות וזו לא הותר רק בשאלה שיש במניעתה משום דרכי שלו' ביותר אבל מכירה לא הותרה אלא בתליית היתר היותר רגילה, ואף דגם שם הותר מפני דרכי שלו' וכמש"כ לעיל סק"ט, מ"מ תנן הכא מפני דרכי שלו' מפני שהתלי' רחוקה ועיקר ההיתר משום שלא להרבות קטטות, ואע"ג דבמקום שיש לתלות נמי ההיתר מפני דרכי שלו' מ"מ מייצא מני' ע"ז ט"ו ב' למכור פרה בתליית שחיטה דנראה להו לחכמים דגם גזירת מכירה בהמה גסה מכבידה וראוי להקל במקום שיש לתלות ומש"כ תו' רא"י מסוגיא דשם דהיכי דיש לתלות בהיתר א"צ לטעם דרכי שלו' וכ"ה בירו' בהדיא, היינו אם לא הותר במכירה רק בשאלה אין להוכיח מכאן היתר מכירה בפרה בתליית שחיטה.

ולפ"ר דאיירי בודאי שביעית אין להוכיח מכאן דסתם ע"ה אינו חשוד מדקתני חשוד על השביעית [ויותר מוכח לאביי דסיפא בסתם ורישא בחשוד וקשה דלמא נקיט רישא שביעית וסיפא מעשר לפלוג בשביעית גופא בין חשוד לסתם ע"ה וש"מ דסתם ע"ה אינו חשוד וכמש"כ תו' בכורות י"א ב'] דכיון דאיירי בודאי איסור שפיר קרי ל"י חשוד דהא לא משכחת דינא דמתני' אלא בידוע שהוא אוכל איסור, אבל אם הנידון בסתם ע"ה ולא נתברר לן דעבר על איסור שביעית א"כ לא נתברר לן איזה פירות ינפה אם

למדוד בגורן וכל הני איסורא אפי' בספיחי היתר, ולמה יהא מותר לסייעו לטחון בשמור ובעושה סחורה, ומיהו שא"ה שהמדידה אסורה ולזרות אסור ולהכניס יותר מה' כדים אסור אבל בטחינה לא עביד איסורא וצ"ע.

טז) ר"מ פ"ח הי"ח הכהנים חשודין על השביעית כו' לפיכך כו', היינו אפי' ת"ח כדאמר בכורות ל"ו א' דלא חלקו חכמים בדבר וכמשי"כ רבנו פ"ב מה' בכורות הי"ז, ואילו היה חבר מהימן היה אפשר למכור לו את המדומע, ועוד אי בע"ה מאי איריא כהן אפי' ישראל נמי לדעת רבנו דע"ה חשוד על השביעית, מיהו הדבר תימא דלא שמענו שאין מוסרין פירות שביעית ודמי שביעית לכהן ואין לוקחין ממנו פירות בשביעית, ועוד איך נותנין להן חלת שביעית ובירוי' דמאי פ"ג ה"א משמע שנותנין להן חלה בשביעית, ואפשר דלא גזרו חכמים על הכהנים בשביעית שלא להאמין להם אלא ראו חכמים שהכהנים זילא להו שביעית בחשבם שכל ענין מקודש מותר להם יותר מלישראל וכמשי"כ הר"מ, ועשו חכמים גדר בדבר דמדומע יהא אסור לכהנים כדי לפרסם איסור שביעית לכהנים ולהוציא מלבם טעותן, ועוד מכירת מדומע של שביעית יחזיק טעותן ובשעה שאוכל את המדומע יבוא לאוכלו אחר ביעור ולעשות בו סחורה ולפ"ז אין דין כהנים חשודים אלא לענין מדומע בלבד והא דאמר סנהדרין כ"ו א' כהן וחורש אינו אלא משום שזילא להו שביעית תלה בהם אבל אינם חשודים על החרשה, מיהו בתו' בכורות ל"ה ב' ד"ה כהני משמע שגזרו עליהם שאין נאמנין על השביעית וצ"ע.

יז) בכורות ל"ו א' אימר דאמר ר"מ לחששא לאחזוקינהו מי אמר, מפרשיי נראה דה"ק דלא אמר ר"מ אלא לענין נאמנות דע"ה באיסורין דכל דחשדינן ל" לא מהימן, ובה ס"ל לר"מ דאפי' מקילא לחמירא חשדינן, אבל לענין לפסול לעדות ממון ולדין אינו נפסל בחדש בעלמא אלא בעדות ברורה ובה לא מפסל מקילא לחמירא דלא הוחזק לעבור את החמור אלא מחמירין לחשדו אבל לא מפסל בשביל חשד, וקשה דהלא קיי"ל כאביי סנהדרין כ"ז א' דרשע לאכול נבילות להכעיס פסול ואם הטיל מום בבכור פסול לעדות, ועוד אכתי תקשי דיהיו כהנים פסולים לשחיטה ולנאמנות דאיסורים וכמו שהק' תו' לעיל ד"ה כהני, ולכן פ"י תו' דה"ק אימר דאמר ר"מ במתני' שאין הכהנים נאמנים משום דחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו לחששא שאנו חוששין בכהנים שיקילו בדבר אבל לאחזוקי לא שהרי לא ראינו שנחשד והלכך לא שייך לחשדו על שאר איסורין שהרי כל זמן שלא עבר עבירה לא נפסלה נאמנותו ואע"ג שאם היה מזדמן לו אפשר שהיה עובר מ"מ השתא לא עבר והלכך להטלת בכור אינו נאמן דחשדינן ל" אבל לשאר איסורין נאמן אלא אם עבר כבר דבר אחד נחשד לכה"ת כולה, וזו כונת תו' ד"ה אימר, דדוקא לר"מ, אבל לרבנן אף אם עבר כבר כשר לחמירתא, ובאמת הדבר מבואר לעיל ל' א' ב' אלא דשם הוזכר נחשד ויחזיק מקום לומר ע"י רגלים לדבר אבל כאן משמע דאפי' הוחזק בעדות גמורה, וכתבו תו' דדוקא לענין איסורין אבל לענין עדות קיי"ל כאביי דפסול לעדות, ונראה דגם לר"מ י"ל כרבא דכשר לעדות וכדפרשיי דלפסול לעדות ממון לא סגי בחשוד אלא בענין להחזיקו לרשע, אבל בתו' עירובין ס"ט א' לא ס"ל כן אלא כתבו לרבא לחלק גם לר"מ בין רע לשמים לחוד לרע לשמים ורע לבריות, והא דאמר עירובין שם דלר"מ הוי מומר לכה"ת כולה לפי' תו' היינו מומר ממש וכ"כ תו' חולין י"ד א' אבל י"ל דאכתי לא ידע ברייתא דמחלל שבת בפרהסיא הוי מומר והוי ס"ד דר"ה לענין להיות חשוד לכה"ת כולה קאמר, אבל לעולם לא הוי מומר לר"מ ע"י דבר אחד.

והא דאמר לרבנן דמומר לחלל שבת לא הוי מומר לכה"ת והיינו שאינו חשוד אע"ג דמחמור לקל מודים

מותר הדא אמרה סתמן מותר, לכאורה קשה מכאן לשיטת הרמב"ן ור"ת דאין סתם ע"ה חשוד, אמנם יש לעי' אף את"ל כפר"ש בתו' כתובות כ"ד א' דסתם ע"ה חשוד מ"מ רובן שומרי שביעית הן כדמוכח בסוגיא שם, וא"כ הו"ל למימר משום דרוב ע"ה שומרי שביעית הן כדאמר אביי גיטין ס"א א', ועוד דבגמ' שם משמע דוקא משום רוב אבל משום ספק לא ורבא פליג התם דאפי' רוב לא מהני, וע"כ כיון דגזרו חכמים עליהם והן שוהין בעבירה שאין נזהרין מלאכול אצל ע"ה ומליקח מהן הרי הן עושין איסור דרבנן בודאי וגם מה שאין באין לקבל דברי חברות הוא בעבירה, וזהו טעמו דרבא דאסור לסייען ולא שייך להתיר משום ספק, ואפשר לפרש סוגין דלא מבעיא ל' באדם ידוע לן בעירו ואינו חשוד מפורסם אע"ג דהוא ע"ה, דלרבא ודאי אסור לסייעו ולאביי ודאי מותר וכמו שנחלקו לענין מעשר, ולדעת ר"ת והרמב"ן ודאי מותר, אלא הכא באדם שאין ידוע לנו טיבו ולענין למכור לו פירות שביעית או למסור לו דמי שביעית צריך לברר דמצוי חשודים מפורסמים וכעין דאמר גיטין נ"ד א' ישראל חשודין על השביעית, אבל לענין לסייעו תלינן בהיתר אע"ג דאפשר לברר, וזה מותר אף לדעת הר"מ דסתם ע"ה חשוד מ"מ לענין לסייעו יש לתלות שהוא חבר, ולמסור לו פירות שביעית צריך לברר דנהי דחכמים לא הושיבו ב"ד על הדבר לגזור על כל ע"ה שיהא צריך לקבל דברי חברות וכל שאינו מפורסם בעבירה הוא בחזקת היתר מ"מ באורח שאינו ידוע צריך לברר כל שראוי לספק בו דלמא הוא מפורסם לחשוד בעירו, אבל לסייעו מותר, ולהאמור יש לפרש כן גם הא דירוי' מעשרות פ"ה ה"ג ובמכילתין פ"ח ה"ב ופ"ט ה"ה דאמר לחלק בין אין יודע אם הוא חשוד לבדי שהוא חשוד אין הכונה ע"ה אלא אין ידוע לן טיבו אבל כל המשמר שביעית בפרהסיא אע"ג דהוא ע"ה אין חוששין לו לדעת ר"ת, ע"י לעיל ס"י י' ס"ק י"ב.

ולדעת הר"מ שכתבנו סק"י קיי"ל דסתם ע"ה אין איסור לסייע אלא בידענו שהוא חשוד וכ"ה בל' הר"מ פ"ח ה"א ב' [וזהו אנו צריכין למזרה אבל למחרישה א"צ לכך דאין סתם ע"ה חשוד על עבודת קרקע למשי"כ ס"י ט' ס"ק ט"ו] והשמיט דין סתמא כיון דכתב חשוד אין סתמא בכלל, ומשי"כ שם ה"ד ומותר למכור סתם למי שאינו חשוד אינו ענין לסתמן מאי דמבעיא ל' בסוגין דהר"מ כ' דהוא אינו חשוד אלא שמוכר לו מחרישה סתם, והאי סתם שכי' הר"מ הוא כמעט מיותר שאם יאמר לחרוש הרי הוא חשוד.

טו) שם ה"ד וסתמא לאו כפירשו, וכי' הר"ש דבעי למימר דמותר מפרש משום דיש בזה דרכי שלו' ביותר כדאמר כתובות ע"ב גבי נדרה שלא תשאיל כו', והא דלא תבור ולא תטחון מתפרש בין לר"מ ובין לר"ז לר"מ משום שאין כל כך משום דרכי שלו' במניעתו, ולר"ז דלא שייך לתלות, ורש"י ז"ל גטין ס"א א' פירש דסיוע בגופו חמירא טפי.

שם ה"ג בא ומצאו מודד בה אינו זקוק לו כו', אין כאן ענין לתוכחה שזה חיוב על הכל אם הוא בגדר תוכחה, אלא הכא הנידון מפני שהוא גרם לו והיה מקום לומר שחייב להסיר התקלה שבאה על ידו ואף לפייסו בדמים שיחזירנו לו, ולזה אמר כיון שנתן בהיתר אין התקלה שלו ואינו חייב בדבר יותר מאחרים, ומשמע קצת שאין קנין השאלה והשכירות מתבטל בשביל דעביד איסורא כיון שנתן בהיתר וצ"ע.

שם ה"ד ר"פ בעי במה קנסו במקום שזורעין ואוכלין או במקום שאוכלין ואין זורעין כן גי' הגר"א ומבעיא ל' באינו חשוד לזרוע אלא שחשוד לאכול אחר הביעור אי אסור לטחון עמו, ולא אפשר, ונראה דבחשוד על הספיחין ועל השמור ועל סחורה ודאי אסור, ודוקא בחשוד לאכול אחר ביעור מבעיא ל' דהשתא לא עביד איסורא, דהא תנן שאין מוכרין לו מזרה ואין מוכרין לו יותר מה' כדים וסאה

בהו משום ספיחין, ואפשר דגרסינן אין מוכרין פירות בשביעית כו' אחד זרעים כו' ואיירי בזרעים הטובים לזריעה ועל הרוב זורעין אותן [דלא כל הזרעים ראויין לזריעה כדאמר ר"פ המוכר פירות] וחיישינן דלמא יזרע והיינו דסיים אחד זרעים הנאכלין ונקט שאינו פשוט תחלה, ואיירי בפירות ששית שאין בהן קדושת שביעית.

סנהדרין כ"ו א' זאת אומרת נחשדו כהנים על השביעית, נראה דאפי' למכור פחות פחות מג' סעודות אסור ואפי' דבר שאין מתקיים, דדבר הראוי לחבר ולחשוד התירו למכור גם לחשוד אבל דבר שאינו ראוי לחבר רק לחשוד נוח יותר שירקב, ועוד דמן הדין תרומה בטלה ואין ראוי לגזור מדומע בשביעית ולגרום שלא יהא ראוי לחבר אלא לחשוד אלא א"כ יגזרו שירקבו, ועוד י"ל כיון דאין לו לוקחין אלא כהן אי שרית לי' למכור ימכור הכל והלכך לא פלוג חכמים, והנה התנא לא בא לאשמעין דכהנים חשידי דזה ראוי לאשמעין בשביעית אלא אע"ג דכבר היה ידוע דכהנים חשידי איצטרך לאשמעין דמדומע ירקבו דאיכא תקנה למכור פחות פחות מג' סעודות, ואשמעין דלא יעשה כן, ומיהו י"ל דאשמעין דלא חלקנו בין חבר לע"ה כר"ג בכורות ל"ו א', א"נ אשמעין דלא מיקילין משום הצלת תרומה.

נראה דקליפין הראויין למאכל בהמה מותר למסור לחשוד ליתן לבהמתו כדין דבר שאין מתקיים. {ע"כ נדפס שם}

חכמים איכא עריות וש"ד דחמירי משבת, ועוד דכל שחמיר לי' לאדם זה מקרי חמור ואינו חשוד עליו כדאמר בכורות ל' א'.

{נדפס חזו"א שבת סי' מ"ו סק"ג}
תניא בתוספ' שביעית פ"ו אין מוכרין פירות שביעית לחשוד על השביעית אלא מזון של סעודות בד"א בדבר המתקיים אבל דבר שאינו מתקיים אפי' מאה סעודות מותר, והנה התירו מזון ג' סעודות משום כדי חייו וכדאמר סוכה ל"ט א' בדמי שביעית וכדפרש"י שם, ויש לעי' למה התירו דבר שאין מתקיים ומשמע דלא חיישינן שמא לא יזהר בהפסד או לשנות בדרך אכילתו וכיו"ב שזה מן הדברים דלא שכיחי ותלינן בהיתר דשכיח וכדאמר ע"ז ט"ו ב', אלא עיקר החשש משום אוצרי שביעית שזה היה שכיח שדרך להתיקר בשביעית וכדאמר סנהדרין כ"ו א', והלכך בדבר שאינו מתקיים לא אסרו חכמים, ובמזון ג"ס התירו אפי' בדבר המתקיים משום כדי חייו.

ותניא עוד בפ"ד אין מוכרין פירות שביעית לחשוד על השביעית אחד זרעים הנאכלין ואחד זרעים שאינם נאכלין, ור"ל יותר ממזון ג"ס, ואשמעין אפי' זרעים שאינם נאכלין אלא עומדים לזריעה, ואיכא למימר דודאי לצורך מו"ש הוא לוקח דאין דרך לזרוע בפרהסיא שימחו בידם ואפי"ה אסור, והא דזרעים שאינם נאכלין נהוג בהן שביעית היינו במיוחדין לבהמה או לצביעה וכמשי"כ חזו"א שביעית סי' י"ג, מיהו יש לעי' זרעים הלא אסורין משום ספיחין וא"צ לאשמעין אין מוכרין, ומיהו י"ל דאיירי בגווי דלית

סימן יג

חומרי מקום שהלך לשם, ובגמ' הוי מפרש דר"י פטר משום דיכול להביא ממקום שלא כלה ופריך ולית לי' לר"י כו' דודאי יש בזה משום חומרי מקום שהלך לשם, ומשני ר"ש דר"י אמולך ממקום שכלה קאי דת"ק מחייב מן הדין אף אם כלה לאחר שהוציאן ור"י פטר ופריך דאר"א ר"י לחומרא ומשני איפוך, ולאביי ואינך אמוראי ל"פ בזה ר"י ורבנן ולא אתפרש אי לכו"ע פטר כה"ג או לכו"ע חייב ומסתבר דלכו"ע פטר דהא לר"ש הלכה כחכמים דפטור, ואינך אמוראי אמרי דגם ר"י ל"פ בזה, ויש להסתפק לפ"ז אם כלה במקום שהולך ועדיין לא כלו במקום שיצא משם אי חייב מן הדין דנהי דכשהוציא ממקום שכלה חייב מן הדין היינו כשהוציא לאחר שהגיע זמן ביעור אבל הוציא קדם זמן ביעור כיון דלא אזלינן תו אחר מקום גידולן לחייב אפשר דאזלינן אחר מקומן שהן עכשו, ואפשר שלא יתחייבו בביעור עד שיכלו בין במקום שיצאו משם ובין במקום שהן עכשו.

ויש לעי' דאמר לק' ביצאו לחו"ל פליגי רשב"א ורבנן אי יחזרו למקומן ורשב"א דריש להו מקרא ומשמע דלכו"ע חייב בביעור מן הדין ולא משום חומרי מקום שיצאו משם, ויש לפרש שהוציאן אחר שהגיע זמן ביעור וכמו שפי' תו' דבזה חייבין מן הדין מיהו רש"י פי' שם מתבערין כשתגיע עונת הביעור ומשמע דאף אם כלה אחר שהוציאן חייבין בביעור, ונראה דכל שהוציאן לחו"ל לכו"ע אזלינן בתר מקום גידולן ודוקא בהוציאן מיהודה לגליל אזלינן בתר מקום מציאתן לפרש"י כיון שלא כלה לחיה כאן והוא א"י.

יש לעי' לרבינא ור"א דפליגי בעיקר דין ביעור למה שנאן תנא כאן בהולך פירות, ואולי ע"י מעשה נחלקו ומעשה היה בהולך פירות, ואפשר דפליגי דוקא בדין חומרי המקום דת"ק סבר דמיקילין בזה כר"י דאוכלין על האחרון ור"י אמר אומרים לו צא והבא כו' ר"ל בכל דבר שאי אפשר להקל בפירות הגדלין במקום שכלו אין להקל בפירות שהובאו במקום שכלו או שהובאו ממקום שכלו, והבא לך אף אתה ממקום שכלו כה"ג.

(א) פ"ו מ"א שלש ארצות כו', כתוב בזה סי' ג'.
שם מ"ב עושין בתלוש כו', כתוב בזה שם ובסי' י"ב סק"ז.

שם מ"ג בצלים שירדו עליהם גשמים כו', כתוב בזה סי' ח' וסי' י"ב סק"ג.

שם מ"ד מאימתי מותר אדם ליקח ירק כו', כתוב בזה סי' ט' ס"ק י"ג.

(ב) פסחים נ"ב א' ולית לי' לר"י הא דתנן כו', רש"י ז"ל פי' דמן הדין אזלינן בתר מציאות הפירות ולא בתר גידולן ואם הולך ממקום שלא כלו למקום שכלו חייב לבער מן הדין, ואם הולך ממקום שכלו למקום שלא כלו פטור מן הדין אלא חייב לבער מדין חומרי מקום שיצא משם ואם הוציא הפירות לאחר שכלו לכו"ע חייב לבער אלא שאם הוציאן קדם זמן הביעור ועכשו הגיע זמן ביעור במקום שגדלו לרבנן פטירי ולר"י יש כאן משום חומרי מקום שיצא משם, וזה לר"ש בדרי"א, ולאביי לא נחלקו בזה ר"י ורבנן ואפשר דלכו"ע כה"ג פטור מן הביעור, ופלוגתאן בהולכינן ממקום שלא כלו למקום שכלו והחזירן דלר"י חייב לבער מדין חומרי מקום שיצאו משם שכבר נתחייבו פירות אלו בביעור בשעה שהיו במקום שכלו, ולר"א בזה לכו"ע פטור, ויש לעי' בהולך ממקום שכלו למקום שלא כלו למה אינו חייב לבער מן הדין שהרי כבר נתחייבו בביעור ולא מבעיא לדעת הר"מ דאחר הביעור אסורים וטעונין שריפה שאין סברא שיוציאם למקום שלא כלו וישתרו, אלא אף לדעת רמב"ן דביעור היינו מן הבית ויפקיר מ"מ כבר נתחייבו הפירות בביעור, ואפשר דאיירי שהוציאן קדם שחלק מזון ג' סעודות והרי התירו לו תוך זמן זה, ובאותו יום הוציאן, ובזה לכו"ע יש משום חומרי מקום שיצא משם, אבל אם הוציאן קדם שכלו ואחר שהוציאן כלו פליגי אמוראי.

מיהו בתו' הקשו דלמה יחמיר כמקום שיצא משם אדרבה לא ישנה מפני המחלוקת ויעשה כמקום שהלך לשם, וכתבו להסתפק דאזלינן בתר גידולן מעיקר הדין, ואם הולך ממקום שכלה למקום שלא כלה חייב מן הדין אבל ממקום שלא כלה למקום שכלה פטור מן הדין רק משום

לבית, אבל לי ר"ש משמע שאין מתקיים לחי', וכ"ז לדעת הר"ש וש"פ דביעור אינו שריפה אלא הפקר אבל לדעת הר"מ והראב"ד דביעור הוא שריפה לא יתכן כלל הא דאמר ר"ח בירו' דמשתסר בשדה הותר מה שבבית, ולמה אינו חייב לבער, ואפשר דמפרשי הא דר"ח בל' תמי' דלי' המשנה משמע דמשתרד רביעה שני' שורפין בתבן אפי' בתבן שלא נסרח ומשני דתני ר"ה דאותן שלא נסרחו אסורין אפי' אחר ג' שנה, וכן משמע בראב"ד פ"ד הי' שכתב בפשיטות דלא הותר התבן משתרד רביעה שני' אלא אותו שבשדה שנסרח, [מיהו מש"כ שם בדין היתר ספיחין צ"ע דהלא תבן לא גזרו עליו משום ספיחין כדאמר בסמוך בסוגין וכמש"כ הר"מ שם הי' דלא אלא לענין קדושת שביעית קיימין ואפשר דסבר הר"א דלא חמירי ספיחין מקדושת שביעית] מיהו הר"מ פ"ה הכ"ג, סתם כל' המשנה ומשמע דאפי' תבן שבבית מותר וצ"ע.

ו) לפרש"י סוכה מ' א' דין שימוש פירות שביעית לצביעה משרה וכביסה, ודין קדושת שביעית בדבר העומד לצביעה משרה וכביסה שוין, ולר"י דין משרה וכביסה כדין צביעה ומותר לשמש בפירות שביעית צביעה משרה וכביסה, וכן דברים המיוחדים לצביעה מו"כ קדשי בקדושת שביעית, וכן עצים דהסקה לר"י קדשי בק"ש, ולרבנן אינן קדשין, וכן לשמש פירות להסקה לר"י מותר [מיהו כל זה אם דרכן בשימוש זה שאין משמשינן בפירות שביעית שלא כדרך הנאתן וכמו שהתנה הר"מ בפ"ה הי"ט בצביעה, וכדתנן פ"ח מ"ב לאכול כו' ולסוך כו'] ופלוגתא במאכל אדם אבל מאכל בהמה מותר אף מלוגמא לאדם כדתנן פ"ח מ"א וכש"כ משרה וכביסה דהן עדיפא ממלוגמא כמבואר בסוגיא דסוכה וב"ק, [ויש לעי' איך מוכיח מהא דאסרי חכמים מו"כ שאין המיוחד למו"כ קדוש הלא מאכל אדם אסור אף למאכל בהמה וכדתניא בתוס' פ"ה ופסקה הר"מ פ"ה הי"ה, ועוד הרי מאכל בהמה מותר למו"כ, וא"כ שפיר י"ל דמאכל אדם למוסרו למו"כ חשיב כהפסד כיון שאין הנאתו וביעורו שוה ומ"מ המיוחד למו"כ נמי קדוש וכ"ה באמת לדעת הר"מ וכמש"כ לק'].

והא דתנן פ"ח מ"א חשב עליו לעצים הרי הוא כעצים, מתפרש לכו"ע, לרבנן לא קדשי כלל, ולר"י אין עליהן חומרי אדם וחומרי בהמה, ולכן לא הביאו בגמ' משנתנו והביאו ברייתא דקתני בהדיא לקטן לעצים אין בהן קדושת שביעית.

והא דתנן שם אין עושין מהן מלוגמא הי"ה משרה וכביסה לרבנן אלא נקט מלוגמא לרבותא דהיתרא של אוכלי בהמה. ובירו' פ"ז הי"א, בעי בדברים המיוחדים לכביסה אי קדשי ופשט דקדשי ולא תלי לה בפלוגתא ולפרש"י גמ' דידן פליגא, אבל הר"מ בפ"ה פסק ההיא דירו' ופסק כרבנן שאין מוסרין פירות שביעית למו"כ, וע"כ שמפרש כפרש"י דב"ק דפלוגתא ר"י ורבנן בלקטן למשרה וכביסה אי מהני מחשבה לאפקינהו מסתמן ומיהו דלא כפרש"י דלר"י לא קדשי כלל אלא קדשי כדין ממין הצובעין ומותר משרה וכביסה ולרבנן לא מהני מחשבתו ואסורין משרה וכביסה כדין מאכל אדם, אבל בורית ואהל לכו"ע קדשי כדין הצובעין וסוגית הגמ' צ"ל דר"י דריש תרתי מלכס ולאכלה, אחת בשימוש פירות שביעית דמותרין לצביעה אבל לא למשרה וכביסה, ובזה מודה ר"י דלא הותר מאכל אדם אלא לצביעה, ואחת בלקטן מתחלה למשרה וכביסה דמהני מחשבתו דדרשינן לכס לכל צרכיכם אבל לקטן למלוגמא לא מהני מחשבתו, וכן לרבנן איכא תרתי מילי, לענין למסור פירות שביעית אין מוסרין אלא לצביעה ואפי' לקטן למו"כ לא מהני מחשבתו, אבל לענין קדושת שביעית גם מו"כ כצביעה ולא ממעטינן רק עצי הסקה, וענינו דעצי הסקה לא דמו למשרה דהתם מתבערין דרך הנאתן אלא שלא נגמרה עדיין הנאתן עד שתגמר השרי' והכביסה, אבל עצי הסקה

(ג) פ"ן מ"ה כ' ר"ש דאפי' רבי [בפסחים הגי' סתם אבל בתוס' פ"ה דמכלתין הגי' רבין] דאמר פסחים נ"ב ב' פירות ארץ שיצאו חו"ל מתבערין במקומן מודה שאין מוציאים אותן לכתחלה אפי' לאכלן קדם ביעור ונראה להוכיח כן דאי אמרת משנתנו רשב"א ומשום שצריכין להתבער במקומן, א"כ הנידון באיסור תורה וכדמשמע פסחים שם דרשב"א יליף לה מקרא, א"כ מ"ט דר"ש דאמר מוציאים לסוריא כיון דמה"ת היא חו"ל, אלא ודאי שאין זה ענין לפלוגתא בביעור וזה מעלה בעלמא והקיל ר"ש לסוריא כיון שהיא קדושה מדרבנן, ולהוציאן למן כזיב ועד הנהר ועד אמנוס לא נתבאר וכיון דנחלקו בסוריא משמע דמכזיב ולהלן מותר וכמש"כ לעיל ס"ד ד' סק"ד.

(ד) ר"מ פ"ז הי"ב המוליך פירות שביעית כו' לפי שנותנין עליו כו', משמע קצת דדוקא משום חומרי המקום אבל מן הדין שניהם פטורים מן הביעור, ולא הביא רבנו דין הוציא ואח"כ כלו האמור בגמ'.

שם ופירות הארץ שיצאו לחו"ל מתבערין במקומן ולא יעבירם ממקום למקום, פסק כרב ספרא דהוא בתרא ועביד עובדא אע"ג דרב יוסף קרא עלי' דהמיקיל גיד לו, וכן בירו' ספ"ו פסק לקולא, והא דכ' הר"מ לא יעבירם ממקום למקום דכשם שאין מוציאים אותן לחו"ל כך אין מעבירין אותן ממקום למקום דכל שמעבירן למקום חדש הוי הבאה חדשה לחו"ל והכי אמר בירו' שם.

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] ס"ק כ"ט}

פסחים נ"ב ב' תוד"ה ר"ס כו' ותיירץ דהתם מיירי לסחורה ור"ס אפיק לאכילה כ"כ דצ"ל דאין סברא שיהא מותר להוציא לסחורה ויהיו הלוקחין מותרין לאכלן והוא עצמו אסור לי' להוציא לצורך מזונו בדרך ועוד בפשוטו ר"ס אפיק לנפשי' ולא למכור, אבל נראה דר"ס הוא וכוונתם לפרש שלא אסרו חכמים להוציא אלא ע"מ למכור ובמוכר מעט דמותר לו למכור מ"מ להוליך לחו"ל לשם מכירה אסור, ולתירוץ בתרא דבשוגג הוציא אסור להוציא אף לצורך אכילתו והר"ש פ"ו מ"ה הסכים לתירוץ בתרא.

{ע"כ נדפס שם}

מ"ו אין מביאין תרומה מחו"ל כו', כתוב בזה ס"י ה' סק"ט.

(ה) פ"ט מ"ז מאימתי נהנין ושורפין בתבן ובקש כו', פר"ש נהנין הנאה של איבוד דומיא דשריפה ולאחר שכלה מן החיה מותר לאבדן דפקע קדושתיהו, וע"כ לאחר שקיים מצות ביעור קאמר ולא יתכן לומר דפקע קדושתיהו ופטורין מן הביעור דא"כ בטל דין ביעור בדברים שנפסדין בשדה ותנן פ"ז מ"א ואינו מתקיים בארץ כו' ושם מ"ה אבל לעלין יש ביעור מפני שהם נושרין ור"ל נושרין וכלין וכ"כ הרא"ש בהדיא, ונמצינו למדין דלאחר ביעור כשזוכין בהן מותרין בהפסד ונראה דה"ה לסחורה דהא תרויהו מקרא דלאכלה נפקא, והרא"ש ישב בזה הגי' דאיתא בתענית עד אימתי נהנין ושורפין ור"ל נהנין באכילת בהמה עד רביעה שני' אבל משתרד רביעה שני' חייב לבער, ולא אתפרש אי כונתו למחוק תיבת ושורפין, או אפשר דה"ק עד אימתי נהנין ואימתי שורפין ונקט לי' עד משום נהנין אבל הוא מושך אחריו גם שאלת מאימתי שורפין וקאמר עד שתד כו' ור"ל דזה הגבול שבין נהנין לשורפין, ולדינא אין נפקותא דמודה הר"ש להרא"ש דעד רביעה שני' אסור בסחורה ובהפסד ומותר להאכיל לבהמה, וכשיגיע זמן ביעור אסור בהנאה של איבוד ואסור להאכיל לבהמה, ואם קיים מצות ביעור וחזר וזכה בהן הוא או אחר מותר בכל, וזה כדעת ר"ח בירו' אבל לר"א מה שבבית לא הותר ורק מה שסרח מותר ופקע ממנו קדושת שביעית, א"כ לא פקע קדושתו ומותר לשורפו משום שאינו עומד עתה למאכל בהמה, ומשמע דלאחר שקיים מצות ביעור פקע קדושת שביעית אף מאותן שאפשר להן להתקיים בשדה אלא שלא נשאר מהן בשדה מפני שנלקט

בכר כיון שכולו קיים ופקע מני קדושת שביעית חשיב כסחורה ולא הוי דומיא דלאכלה, והא דאמר בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק וילפינן מתהי היינו בצבע באיסור מתחלה כגון ספיחין או אחר ביעור וכמש"כ לעיל סי' י"א סק"ו, ובה מרבינן לאיסורא מתהי, אבל לענין דין לכהן דומיא דלאכלה לא חשיב כאיתא בעולם, ולפי"ז צבע קדם ביעור אף שהגיע אח"כ ביעור א"צ לבער כמו תבן שנתנו לתוך הכר וצ"ע.

ומיהו דוקא תבן שנתנו בכר בטל שעיקר קדושתו מדין מאכל בהמה דסתמו עומד לכך, וכיון שנעשה כלי פרח מני"ש שם מאכל, אבל לולבי דקל שעושין מהן מטאטאות לא בטלו כיון דכל קדושתן בשביל זה התשמיש, ויש מקום לפי"ז לומר דגם בצבע שצבעו והוא על הבגד לא נתבטל, אבל כיון שהצבע יוצא מהסמנים ונהרס ומתבטל שפיר י"ל דלא חשיב תו כאיתא בעולם והוא נטפל לבגד ואין לו שם בפ"ע.

ובזה יש ליתן טעם שאין פשתן קדוש בקדושת שביעית וכמש"כ לעיל סי' י' סק"ב, וקשיא לן שם מ"ש מצבע, ולהאמור י"ל דכיון שעשאו בגד בטל לי כיון שנשתנה והוי כתבן בכר ולא דמי ללולבין שעשאו מטאטא [וזכר לדבר חופיא ועבדי שרשורא ב"ק צ"ו א' ואע"ג דהוצי ועבדינהו חופיא קני היינו משום שחלקן וכמו שפרש"י שם ולענין שביעית לא שייך זה רק עשיית כלי מאבדת שמן הראשון] ובגד לא מקרי ביעור דאינו דומיא דביעור של אכילה והוי כעצים דהסקה והלכך לא קדשי.

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] סק"י}
וטעם זה צריך נמי לעצים העומדין לבנין ולעשות כלים, ומשמע דגם אלו לא קדשי.

{ע"כ נדפס שם}

והא דאין נותנין את התבן לתוך הטיט וכדאמר בירו' שם ובר"מ שם. צ"ל שמתבטל קדם הנאתו וכמש"כ.

רש"י ב"ק ק"ב א' ד"ה יצא, במשרה וכביסה.

וכן הא דאין סכין את הכלים בשמן של שביעית כדתנן פ"ח מ"ח וכן אין סכין את העור כדתנן שם מ"ט צ"ל דכל הני דמו למשרה וכביסה.

ט' פ"ז מ"ב כל שאינו מאכל אדם ומאכל בהמה כן ג"י הר"מ ור"ל שאין דין ביעור אלא אם הוא מאכל אדם או מאכל בהמה ואז אמרה תורה לבהמתך ולחיה דבעינן שתהא לחיה כלבהמה, אבל אם אינו מאכל בהמה אף שהוא מאכל חיה אין לו ביעור, והיינו עיקר הלוח השוטה ואינך דחשיב במתני דאין מאכל אדם ומאכל בהמה אלא ע"י הדחק, ומ"מ נהגא בהן שביעית כיון דעומדין לאדם ובהמה ומ"מ כיון שאין מאכלן הערב אין להן ביעור, [ולפי"ז הר"מ עיקר הלוח אינו מתקיים וע"י ר"ש פ"ה מ"ג שפי' הירו' דעיקר לוח השוטה מתקיים וע"י מש"כ סי' ט' פי' הגר"א שם] ואפשר דהני דמתני גריעי מסיאה ואינך דחשיב פ"ח מ"א דהתם הוו אוכלין אלא שמשמשים בהן לעצים ולפיכך בעינן מחשבה, אבל הני דמשנתנו עומדין רק לאדם ובהמה אלא שהן אכילה ע"י הדחק, ולפי"ז סיאה ואזוב שחשב עליהן צריכין ביעור, ומיני צובעין עדיפי מעיקר הלוח דכיון דצביעה הוי תשמיש אדם בעינן להשוות החיה לאדם, והלכך לא מצא התנא ממין הצובעין שא"צ ביעור אלא אותן שמתקיימין בארץ, ונראה לפי"ז הר"מ דר"מ דאמר דמיהן מתבערין היינו דמיהן של פואה ורכפא אבל אותן שא"צ ביעור משום דלא אמרה בהן תורה ביעור מודה ר"מ בדמיהן, ואפשר דבכולהו פליג ומשום שדמי שביעית אינו ניכר מהיכן באו וכיון שנוהג בהן קדושת שביעית אם יאכלם לעולם יאמרו שדמי שביעית אין מתבערין וכמו שפר"ש והלכך לעולם הדמים מתבערין אחר ר"ה.

ר"מ פ"ז הי"ג כל שהוא מאכל אדם כו' אם אינו מתקיים בארץ כו', האי אם אינו מתקיים קאי אכולהו

ובמאכל אדם ובהמה נמי אם מתקיים בארץ א"צ ביעור

אין ההסקה רק הכשר ההנאה ולא מקרי שימוש לענין שביעית, והא דאמר בתחלת הסוגיא שא"ה דאמר קרא לכם לאכלה כו' יצאו עצים דהנאתן אחר ביעורן ממעט רק עצים אבל לא מו"כ דלענין קדושת שביעית חשיבי כהנאתן וביעורן שוה [וע"כ צ"ל דמו"כ עדיפא מהסקה שהרי מאכל בהמה מותר מלוגמא לאדם כדתנן פ"ח מ"א ומשמע דכש"כ מו"כ ואילו הסקה אסורה כדתנן שם מ"א מרחץ שהסיקו בקש כו' מבואר דלכתחלה אסור, שו"ר שהכ"מ פ"ה ה"ך צדד דמותר לכתחלה אבל כבר הכריע המל"מ שם דלכתחלה אסור] והא דאמר בסוף הסוגיא יצאו משרה וכביסה דהנאתן אחר ביעורן היינו לענין למסור מאכל אדם למו"כ דלענין זה גם מו"כ לא דמו לאכילה וצביעה, והא דאמר לר"י ההוא מבעיא לי לאכלה ולא למלוגמא היינו לענין מחשבה לאפוקי מקדושת שביעית או להתיר מלוגמא אבל לענין למסור מאכל אדם מודה ר"י דבעינן דומיא דלאכלה טפי ולא הותר רק צביעה.

ז' הדינים המבוארים, דבר המיוחד למאכל אדם סתם, או דבר הצריך מחשבה לאדם ולקטו לאדם, אין עושין ממנו מלוגמא לאדם, ואין מוסרין אותו למשרה וכביסה, אף שדרכן בתשמישין אלו, אבל מוסרין אותו לצביעה כשדרכן בכך, [וכן להדלקת הנר] ודוקא לאדם אבל לא לבהמה, והאי צביעה לאדם לא צביעת גופו ושעריו אלא גם צביעת בגדיו וכלי תשמישו מותר, שהרי אמרו בגמ' לחלק בין צביעה להסקה שזה הנאתו וביעורו שוה וזה אין הנאתו וביעורו שוה ואם לא היתה היתר הצביעה אלא בצביעת גופו בלבד אבל לא בצביעת כלי תשמישו א"כ בדין הוא לאסור הסקה שאין ההיסק בגופו של אדם אלא ודאי צביעת כלי תשמישו מותר, ולפיכך דבר המיוחד לצביעת כלי תשמישו קדשי בקדושת שביעית, וכן יש ללמוד מהא דדברים המיוחדים למשרה וכביסה קדשי בקדושת שביעית אע"ג שהוא משמש את משמשי אדם ולא גופו.

וכן צביעת בהמה שאסור ודין מיוחד לצביעת בהמה דלא קדשי היינו צביעת גוף הבהמה או תכשיטיה.

המיוחד למאכל בהמה עושין ממנו מלוגמא לאדם ומשמע ה"ה מו"כ לאדם ואצ"ל צביעה ואין עושין מלוגמא לבהמה ולא צביעה לבהמה.

ויש לעי' במיוחד לצביעה לאדם אי מותר מלוגמא ומו"כ, ונראה דצביעת אדם הוי כמאכל אדם, ומדברי תו' ב"ק ק"ב א' שכתבו דלולבין אסורין להיסק אין רא' דגם מאכל בהמה אסור להיסק כמש"כ סק"ו.

הקדישין בקדושת שביעית הן המיוחדין למאכל אדם או למאכל בהמה, או לצביעת אדם או להדלקה או לעשות מטאטאות, אבל המיוחד להסקה או לצביעת בהמה אינו קדוש ואפי' לקטו לדבר הקדוש, המיוחד למשרה וכביסה לדעת הר"מ קדוש ולדעת רש"י אינו קדוש, המיוחד לדבר הקדוש ולדבר שאינו קדוש הולכין אחר מחשבת לקיטה, נלקט סתם לא נתפרש ואפשר שקדוש מספק ואפשר דאזלינן בתר תשמישו, עי' לק' סק"כ א.

ח' ב"ק ק"א ב' תוד"ה שהנאתו, פ"י שהנאת הצביעה הוא כשלושבין והלכך חשיב הנאתו וביעורו שוה שהצבע הולך וכלה בכל יום, וחשבינן לענין שביעית חזותא מלתא, ויש לעי' לפי"ז למה אין נותנין תבן של שביעית לתוך הכר וכדאמר בירו' ובר"מ פ"ה הכ"ג, והלא הנאתו וביעורו שוה, ואפשר דכיון דאמרו בירו' ובר"מ שם שאם נתנו לתוך הכר הרי הוא כמבוער חשבינן לביעורו מן העולם תיכף וה"נ בצבעו מקרי מבוער מן העולם תיכף ואינו מועיל כאן סברא דיש שבח סממנין על הצמר דהא תבן בכר ודאי איתא בעולם מ"מ כיון שנשתנה לכה הוי כמו שאינו, ומ"מ לענין היתר שביעית בעינן דומיא דלאכלה וצביעה שהעיקר כלה וכמו שפרש"י מקרי דומיא דלאכלה ולא מהני כאן חזותא מלתא דהא לענין שביעית לא חשיב וכמבוער, אבל נתן תבן

בתרומה לזרים אין קדושת שביעית חלה עליהן אלא א"כ ראוין לצביעה, ונראה דה"ה בראוין למאכל בהמה, אלא שאותן הקשין שאינן ראוין למוצצן אפשר שאינן עומדין לבהמה, וגרעיני זיתים תמרים וחרובין כ' הר"מ פ"א מה"ת הי"א דאסורין אף בלא כנסן וא"כ נראה דיש בהן דין מאכל אדם, ושאר גרעינין דבעו כינוס למיסרן לזר צ"ע לענין שביעית, והר"מ פ"ז הט"ו העתיק משנתנו וסמך על מש"כ פ"ה הכ"א, והכ"מ ז"ל כתב דגם קליפין וגרעינין שאינן ראוין רק להסקה נמי קדשי בקדושת שביעית משום שהן טפל לפירי ותמוה מאד, ונראה דאף דבר שהיה קדוש בשביעית מדין מאכל אדם ומאכל בהמה ונפסל ואינו ראוי עכשו אלא להסקה פקע ממנו קדושת שביעית וכדאמר בתבן וקש שנתנו לתוך הטיט או לתוך הכר, [והא דתנן פ"ב מ"י הדלועין כו' ונפסלו מאוכל אדם כו' אינו ענין לכאן כמש"כ לעיל סי' ט' סק"ד].

הא דכ' הר"מ דקליפין וגלעינין אין להם ביעור נראה דמפרש כן משנתנו דהוא סיומא דמתני' דלעיל דגם קליפין וגלעינין יש להם שביעית לחוד ולא ביעור ומשום דג"כ אינם עיקר מאכל ודמו לעיקר הלוף והדנדה, אבל קשה תינח גלעינין אבל קליפין שאינן מאכל כלל וע"כ משום צביעה נהגא בהן שביעית וכמש"כ הר"ש, ולמה לא יהא להן ביעור, ואפשר שאינן כלין לעולם דהרבה מן הקליפין נשארין בשדה, ואפשר שאינן מאכל גם לחיה.

(יב) פ"ח מ"ה אין נותנין לא לבייר כו', אע"ג דנותן פירות שביעית בהקפה לפרוע בשמינית כדאמר ע"ז ס"ב ב' ואותן הפירות שהוא נפרע אינן קדישין בקדושת שביעית כדאמר שם ולא אסרינן ל' משום סחורה שהרי הוציא הפירות מתחת ידו ולא יאכל מה שכנגדן בקדושת שביעית, וע"כ כיון דהפירות לא נתחללו והן נאכלין בקדושת שביעית ביד מי שהן לא חשיב סחורה, והיה ראוי להתיר לפ"ז ליתן פירות שביעית שיפרענו בפעולה כמו תספורת ומסע ספינה שהרי הפירות בקדושתיהן, מ"מ אסרינן כאן במשנתנו, ושמעין מכאן דצריך שיהא הדבר שלוקח כנגדו של שביעית משמש באותו התשמיש של הפירות שמכר ואז לא חשיב סחורה, אבל אם לוקח כנגדו דבר שתשמישו היה אסור בפירות שמכר חשיב כסחורה, והלכך נותן לבייר לשתות אבל לא ליקח מים לכביסה ולבהמתו, ולא איירי במחלל הפירות על המים דאז היה מותר למוכרן אלא דלא אהני מעשיו דאע"ג דהיה דעתו לשמש המים לכביסה היו המים נתפשין בקדושת שביעית והיו אסורין לכביסה, אלא אפי' לא היו המים עדיין בעולם בשעה שנתן לו הפירות ולא חייל עליהו קדושת שביעית מ"מ המכירה אסורה דהוי כסחורה, וכן בבלן וספר וספן אין כאן דבר שיותפס בקדושת שביעית והמכירה אסורה משום סחורה, אבל אם פוסק על המים לשתות אע"ג דבאו לעולם אח"כ מותר אע"ג דלא חייל קדושת שביעית על המים, וכדאמר בע"ז שם דמותר לפורען בשמינית.

ואם נתן לבייר ולבלן אפשר דמותר ליקח המים דאיסורא דעבד עבד אלא יאכל כנגדן משום קנסא.

(יג) וכן הא דתנן מ"ח בלקח עבדים קרקעות ובהמה טמאה יאכל כנגדן יש לפרש בלקח מדמי שביעית ופירש שלא יתחללו אלא יהיו הדמים בקדושת שביעית ביד המוכר וכה"ג לא חייל קדושה על העבדים ועל הבהמה, וכמש"כ לעיל סי' י' ס"ק י"ג, ומ"מ יש כאן משום סחורה כיון שלקח כנגדן דבר שאין משמשין בו פירות שביעית, ויאכל כנגדן משום קנס, אבל אם לקח בהמה טמאה ע"מ שיצאו הדמים ותיקדוש הבהמה אפשר שאין איסור בדבר כיון שאפשר לחלל הבהמה על המאכל אין כאן סחורה, ואם נימא דכיון דהשתא מחלל על הבהמה הטמאה אסור א"כ גם על המטבע יהא אסור ובמ"ד תנן לקוט לי בו ירק היום שכרו אסור ופ"ש לשמש בו כחולין ולא קתני דאסור לעשות כן, ובסוכה

אלא שלא שנה התנא בסיפא דין מתקיים בארץ בהדיא אלא שמעינן ל' מדיוקא דרישא, ובסיפא תני דין אכילה ע"י הדחק שא"צ ביעור ובמין הצובעין תני מתקיים וכן העתיק רבנו.

וכונת הר"א דלא יתכן חילוק במאכלי אדם ובהמה שאם סתמן עומדין לכך איזה גבול יש בדבר למקרי אינו מאכל אדם ומאכל בהמה, ואם ראוי למקרי אינו מאכל אדם ומאכל בהמה, ראוי ליחסו לדבר הצריך מחשבה לאדם ובהמה והן הסיאה והאזוב והתם לא תניא דין ביעור, ולפיכך מרחיק פ"י הר"מ, ודעתו למגרס "שהוא" והעיקר תלוי במתקיים, וסוגיא דנדה נ"א ב' כ' הכ"מ בשם הר"י"ק למגרס פואה ורכפא, אבל עדיין קשה למה שבקי בגמ' רישא ונקיט סיפא ורישא הוי רבותא טפי דאע"ג דלא חשיב אוכל לענין ביעור חשיב אוכל לענין שביעית ואפשר דהא דאמר בגמ' מקרא דלבהמתך הוא טעם בין ארישא בין אסיפא ורישא אימעיט משום דלא קרינא בו לבהמתך וסיפא משום דלא כלו וסיים בגמ' והני לא כלו משום סיפא.

ומש"כ הר"מ דבמדי שא"צ ביעור משמשין אותו עד ר"ה השיג הר"א שלא נאמר אלא לר"מ בדמים אבל מידי דא"צ ביעור מותר אף אחר ר"ה, ושיעור ר"ה בין בו בין בדמיו הוא דלא כר"מ ודלא כרבנן, ולא מצאנו לפרש דברי הר"מ אם לא שיש כאן ט"ס וצ"ל אחר ר"ה, ור"ל דבמדי דמתקיים לא שייך לכאורה למתני אין לו ביעור דהא זמן ביעור כשכלה לחיה מן השדה ואם אינו כלה הרי לא הגיע זמן ביעור לעולם, ואין כאן פטור אלא שלא הגיע זמן, ולזה פ"י הר"מ דהיה מקום לומר דיבערנו אחר ר"ה וכמו דס"ל לר"מ בדמיהן, ולפיכך תנן שאין להם ביעור, ומיהו מש"כ רבנו בה"ד אחר ר"ה קשה דהא התם כלה והו"ל למימר דנהנין בו אחר שכלה, וי"ל דמשום דמים נקט לה דהא ר"מ ס"ל דנהנין בדמים עד ר"ה ולא אזלינן בתר כלות לחיה והטעם דכיון דהן פטורין מן הביעור מן הדין לא שייך לחייבן בביעור בכלות עיקר הלוף שאם ידוע שהוא דמי לוף אין ראוי לחייבו כלל, אלא חיישינן שמא לא ידעו שהן דמי פירות הפטורין מן הביעור ולפיכך קבעו בהן ר"ה, ולזה פירש רבנו דנהנין בדמיו אחר ר"ה דלא כר"מ ולפ"ז מבואר דר"מ פליג גם באינו מאכל אדם ובהמה.

(ל) והא דמתקיים בארץ אין לו ביעור יש לעי' נהי דמתקיים ב' ג' שנה מ"מ ליחייב בביעור לסוף ב' ג' שנה, וכי"ת משום שכבר יש לחיה ממה שנזרע במ"ש ז"א דבעין שיהא לחיה משנת השביעית וכמש"כ לעיל סי' י"ב סק"ב, וי"ל דכל הני ירקות הן ואזלינן בתר לקיטה, והנלקט בשביעית לא יתקיים עד שיכלה, ומיהו יש לעי' אם כבשו ומתקיים ב' ג' שנה אי חייב בביעור ואפשר כיון דעל הרוב אין לו ביעור לא נאמר בו ביעור כלל.

וכל דיני ביעור בירקות נ"מ גם לאחר שאסרו ספיחין כשגדלו בד' שדות שהתירו חכמים או מכזיב ולהלן ובסוריא או בשדה של נכרי או שנכנסו מששית לדעת ר"ש.

בר"ש פ"ט מ"א מבואר דתבואה שלא הביאה שליש נהגא בה שביעית וכן מבואר פ"ד מ"ז דקדם שהגיעו לעוהמ"ע קדשי ולעיל סי' ז' ס"ק כ' נסתפקנו אם הוא מדין מאכל אדם או מדין מאכל בהמה, ונ"מ לעשות מלוגמא לאדם או ניתנה לבהמה, ומשמע דיש עליהן דין מאכל אדם מדאסרינן שם להכניס לביתו ולא חשבינן ל' כמאכל בהמה לאדם דראוי להתיר כה"ג ואף את"ל דעדיין לא חשיבי מאכל אדם לגמרי מ"מ כיון שעומדין ליגדל לאדם אסורין להפסידן ממאכל אדם, ומיהו זה לענין ללקטן קדם שהגיעו לעוהמ"ע אבל אם נשרו עדיין י"ל דאינן כמאכל אדם.

(יא) פ"ז מ"ג קליפי רמון והנץ שלו קליפי אגוזים והגלעינין, בר"ש מבואר דאין הקליפין והגלעינין קדשי אלא א"כ עומדין למוץ או שעומדין למאכל בהמה או לצביעה, וכ"ה בהדיא בר"מ פ"ה הכ"א דקליפין וגרעינין שמתורין

מקרי סחורה אף שאסור לבשל פירות שביעית בשמן של תרומה, ולפי"ז ניחא דאין מביא מהן חטאת העוף אף שהוא נאכל אלא שעיקרו קרבן ומשלחן גבוה קזכו ומקרי סחורה. (יד) והא דתנן שאין לוקחין מהן קני זבין ואם הביא יאכל כנגדן, אם כבר הקריב ודאי אין כאן חילול אלא קנסא, אבל אם עדיין לא הביא, אם לקחן בפירות צריכין חילול שהרי הוקדשו בקדושת שביעית וצריך לחללן דרך חילול ואי אפשר לחללן דרך מקח שהרי אין פדיון לעוף קדשים ולמ"ד דרך מקח אין דרך חילול לא אין להם תקנה, ואם לקחן בדמי שביעית והתנה שהדמים ישארו בקדושת שביעית אין להם פדיון ואי"צ פדיון אלא יאכל כנגדן משום קנסא ואפשר דמקריבן לכתחלה. [א"ה, ע"י סי' י" ס"ק י"ג ד"ה ולהאמור].

ויש לעי' בשלמא עולה אי אפשר להקריב דלאכלה אמר רחמנא אלא חטאת ליתי שהרי נאכל לכהנים ונהי דלכתחלה לא יקריב דלמא יפסל וכדאמר בכורות י"ב ב' לענין חלת שביעית מ"מ למה יאכל כנגדן אם הקריב ונאכל ואפשר דמ"מ קנסינן ל"י, ואין לומר משום דם דאי"כ למה אמרו סוכה מ"א א' בחיין שמא יגדל עדרים תיפוק ל"י משום חלב ודם ואפשר דהתם במחליף על הברש ולא על חלבו ודמו, [ואפשר דתשמיש מצוה חשיב סחורה אבל בגמ' בכורות י"ב ב' משמע משום שריפה ולא משום תשמיש מצוה].

[נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] סק"כ]

נראה דהא דאמר בכורות י"ב ב' דבהמת שביעית פטורה מן הבכורה בשביעית דאוריתא קאמר אבל שביעית בזה"ז ודאי אינה פוטרת מן הבכורה והר"מ פ"ה מה' בכורות סתמה שהעתיק דינא דגמרא, ופשוט דבשביעית דאוריתא קאמר, וכמו כן העתיק רבנו פי"ד מה' מ"א הי"ז טבל ונבלה מאכילין אותו ונבלה ואינו אלא בטבל דאוריתא ולא בטבל בזה"ז, ועשה רבנו ספרו לפני חכמים ולא לפני הדיוטות וכמש"כ הרא"ש שאין ספר הי"ד מובן אלא לאחר הבקיות הראו"י בהסוגיות של מוצא הדין. {ע"כ נדפס שם}

טו) כ' הר"מ פ"ה הכ"ג דתנור שהסיקוהו בתבן וקש של שביעית יוצן, ובכ"מ שם הק' מ"ש ממרחץ דמותר לרחוץ בו, וי"ל דהמסיק תנור לאפות משום שאסור לשמש בשביעית דבר שאין הנאתו וביעורו שוה דלא הוי דומיא דלאכלה, יש בו משום הפסד בשעת הביעור כיון דעדיין ליכא הנאה [וכמש"כ הר"ש פ"ד מ"ז] ויש בו משום סחורה בהנאתו כיון שביעורו שלא כדין בשביל הנאה זו הבאה אח"כ, והלכך אסור לאפות בו שזו גמר האיסור [ואע"ג דאוכל שנפסל מאכילת אדם מותר ליתן לבהמה כדמשמע בירי' פ"ז ה"א כפי מה שפי' הגר"א הא דאמרו שם תפתר בהדא קניבתא דירקא מסקין לה לאיגרא ויבשה מגרמה, דר"ל דלקחה בעודה ראוי' לאדם ואח"כ יבשה דאם היא עצמה שביעית מותר לעשות ממנה מלוגמא לאדם אבל הלכות אסור] מ"מ הכא בתבן שנשרף אסור לאפות בחומו דאין הנאתו וביעורו שוה חשיב לעולם סחורה ואפי' במאכל בהמה והלכך אף שנשרף כבר אסור לאפות בו] אבל אם כבר אפה אין איסור באכילת הפת דלא אמרינן שבח עצים בפת אלא באיסורי הנאה אבל לא בשביעית, ועוד אפי' אם יש כאן דמי שביעית מותר לאכלן, ולא שייך למיסר אכילה בשביל סחורה שכבר כלתה תשמישה של שביעית ואכילה מידי אחרייתא היא, והי"נ בהוחמו מי המרחץ מותר לרחוץ בהן, דהוי כמו אכילת הפת.

ומיהו נתן לבייר ולבלן ולספר אפשר דמותר ליקח המים כיון דהדמים בקדושתיהו, לא חמירא מכירה כמו משמש בפירות שביעית דבר האסור לשמש בהן. ומיהו יש להסתפק בהא דתנן בלקח עבדים והביא קני זבין יאכל כנגדן אי כנגד הדמים שנתן יאכל, או כנגד

ל"ט א' אמר ואם מסר יאמר הרי מעות הללו כו', אלמא דמותר ליקח מע"ה פירות ולפרעו מעות עד ג' סעודות, ואם איתא דלקחת מעות חשיב סחורה הרי מכשילו לע"ה, וכי"מ בירי' הובא לעיל סי' י' ס"ק ט"ו, [שו"ר דהדבר מבואר בתוספתא פ"ו בש"א אין מוכרין פירות שביעית במעות אלא בפירות כדי שלא יקח בהן קורדום ובי"ה מתירין ואף ב"ש לא אסרי אלא דלמא יקח קורדום אבל מה שמחלל על דבר שאינו ראוי לקדושת שביעית לית לן בה, ומהא דתוסי' איכא למילף דאין לוקחין קורדום אף ע"מ למכרה ובהא מודה ב"ה] ומ"מ אפשר דאיכא איסורא דרבנן ליקח עבדים וקרקעות דלמא לא יחללנו וכמו דאסרינן סוכה מ"א א' על חיין שמא יגדל מהן עדרין, ואי מתני' איירי בהוקדשו ויאכל כנגדן היינו חילול ממש שמעינן דשביעית מתחלל על עבדים וקרקעות אע"ג דשביעית הוקש להקדש כדאמר סוכה שם מ' ב' והקדש אין מתחלל על הקרקע כדתנן בכורות נ"א א'. [א"ה, ועי' לעיל סי' י' ס"ק י"ג בד"ה ולהאמור].

ובמקום דאמרו יאכל כנגדן משום קנסא צריך שיאכל כל שוין ולא מהני שוה פרוטה, אבל בחילול ממש אפשר דדינו כהקדש ואם חללו בשו"פ מחולל.

ולהאמור נלמד דפירות שלקחן בדמי שביעית אין מוכרין אותן במעות ע"מ שישארו הפירות בקדושתן דחשיב סחורה מה שמהוה בהן מעות והמעות הן חולין ואי אפשר לחללן על מאכל, ובזה ניחא הא דאמר סוכה מ"א א' דנותן הפירות לחנוני במתנה וחנוני נותן לו הסלע במתנה, ולא אמר דחזזור וימכור את הפירות לחנוני ע"מ שישארו בקדושתן.

בכורות י"ב ב' בהמת שביעית אין פודין בה את הודאי אבל פודין בה את הספק, למאי דקיי"ל דפירי שני מתחלל בין דרך מקח בין דרך חילול, איירי הכא באומר בהדיא שלא תתחלל הבהמה על הבכור דאם רצונו שיתחלל גם הספק אסור ואפשר דאינו בעלים לחלל דבשעה שהבהמה שלו אין הפ"ח שלו ובשעה שהפ"ח שלו אין הבהמה שלו, והיכי שאמר שלא יתחלל גם בודאי אין הבהמה יוצאת מקדושתה ומ"מ אסור בודאי משום דהוי כפורע חובו משביעית או דהוי כמהוה בהמה טמאה בדמי שביעית, ואם נתן לכהן פירות שביעית עצמן בשויו של הפ"ח, יש מקום לומר דאף בספק אסור דחשיב כמהוה בהמה טמאה, שהרי בפירות שביעית נתפש פירי שני ע"י שנתהוה ביד בעלים מכח פירות שביעית והי"נ ראוי שיוקדש הפ"ח שקנהו בעלים מכח פירות שביעית, ולא דמי לפודה בבהמת שביעית דהתם אין חלה קדושה על דבר הניקח אלא א"כ פקעה קדושתה של הדמים והכא לא פקעה קדושה מבהמה, ומיהו כיון דפודה את הספק ולא אסרינן משום מהוה בהמה טמאה בדמי שביעית דכיון דהפדיון מותר אפקועי איסורא בעלמא הוא, הי"נ לא נתפש קדושה על הפ"ח.

שם התם עיקרו לאכילה הכא עיקרו לשריפה, הר"מ פ"ה מה"ב ה"ט כתב משום סחורה וא"א לישיב הסוגיא דמאי פריך מחלה ומאי משני ואי אפשר למגרס עיקרו לסחורה, ונראה דאין לשנות הגירסא אלא דאין לפרש כפשוטו משום דחייב לשמור פירות שביעית שלא יבואו להפסד מפני זה לא יקדיש בכור ולא יפריש חלה דהא מצינו הרבה פעמים שהמצות נכנסות אחת בגבול חברתה ודיינינן בכלאים בציצית ומילה בצרעת והדין נותן שקדוש בבכורה ומפריש חלה ונדחה איסור קל שאין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה, ולפיכך פ"י רבנו דבכור כיון דקדושתו מצריכו להקריבו ולהקטיר אימוריו שזו סתירה עם מצות שביעית כשמקדיש בהמת שביעית לקרבן מקרי סחורה וכיון שהקדיש קעבר משום סחורה, וכי היכי דאזהרה רחמנא לישראל שלא למיעבד סחורה הי"נ אמרינן דלא נתנה תורה פירות שביעית לסחורה ולא הקדישה תורה בכור הנולד מבהמת שביעית, והיכי דאין עיקרו לשריפה לא

י"ל כיון דכבר הבטיח להקדש אין כאן משום סחורה אבל אכתי דמי שביעית בידו, אלא ודאי דאין דעתו לזכות לנפשי כלל.

ועי' סי' י' סק"ה במה שהקשינו איך יכול לזכות במחבור והלא רחמנא אפקרי' ועי' מוכח מכאן דשיעור שרשאי ליטול לאכלה רשאי לזכות במחבור, ואפשר דדוקא בזוכה לעומר שזמנו קבוע הוי זכייתו במחבור לצורך עומר דרך תשמישו אבל הזוכה במחבור שישתמר בשבילו ליטלו לאחר זמן ואין זכייתו רק לעכב זכיית אחרים זהו דרך סחורה.

ויש לעי' איך יזכה לעצמו הלא גזרו על הספיחין וי"ל דאין ספיחין איסורי הנאה אלא אסרו אכילתן ושאר תשמישין אבל הכא שפיר זכי לתשמיש היתר לצורך העומר.

(יז) מ"ה ולכולן הוא נותן מתנת חנם, ר"ל והן יתנו לו במתנה ואע"ג דהוא כעין הערמה מותר, וה"נ אמר סוכה מ"א א' דנותן הפירות לחנוני במתנה והחנוני נותן לו הסלע במתנה, וכן בעי' ס"ב ב' במ"ש. [א"ה, עי' לק' סקי"ט].

פ"ז מ"ג הצבע צובע לעצמו אבל לא בשכר, נראה דמותר לצבוע בשכר טורח הצביעה כשהצבע של חברו וכדאמר ע"ז ס"ב א' ואין שכרו קדוש כדאמר שם ואפי' לרבא שם דבחמרין שכרן שביעית אפשר דהכא הצבע הוי כפועל, וכן מותר לו למכור הפירות לצביעה ובלבד שיקח כנגדן דבר שהנאתו וביעורו שוה, וכההיא דתנן לקח לעצמו והותיר מותר למכרו, אבל כשהצבע שלו והצמר של חברו וצובעו בשכר חשיב כעושה סחורה בפירותיו, אף אם יקח מידי דהנאתו וביעורו שוה, ואם לקח שכר צ"ע אי קדשי משום קנסא, ואפשר דחלק השכר שכנגד שיווי הצבע קדוש מן הדין, מיהו למשי"כ לעיל חשיב הצבע כמבוער ואין תופש דמיו עכשו.

שם אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו, נראה דמותר ללקוט ע"מ ליתן במתנה, וכן מותר לקבל מתנה ע"מ למכור דמתנה הוי כהזדמנות, ואשמעינן דמותר ללקוט ע"מ ליתן במתנה לבנו והוא ימכור ואף אם יתן הדמים לאביו במתנה.

והגר"א ז"ל פי' דלקיטה ע"מ למכור מותר ודוקא ליקח ולמכור אסור, ובנו מוכר על ידו דקתני הוא רבותא דלא חשבינן לבנו כאחר, ואפשר שזו דעת הר"מ פ"ו ה"ב, מיהו יש לעי' היכי דמי אי כשנותן לו לבנו במתנה מאי איריא בנו אפי' אחר נמי, ואי מקבל מתנה כלוקח א"כ בנו נמי ליתסר, ואי כשמוכר בשביל אביו אפי' אחר נמי ליתסר וצ"ע.

ומדברי הר"ש משמע דהלוקט עצמו אסור למכור וע"י בנו מותר כשמוכר בשביל אביו וכן ע"י שליח אחר מותר כמבואר בר"ש בפי' הירו'.

והא דאמר סנהדרין כ"ו א' דאוספי שביעית ראוי להכשיר ומפני שנותנין מעות לעניים ואזלו עניים ואספו להו ומייתו פסולין משום סוחרי שביעית, לפי הגר"א יש לפרש דמתחלה היו אוספין בעצמן והיו מותרין למכור אפי' אם אספו ע"מ למכור, אבל אם לוקחין מעניים חשיבי סוחרים, ואפשר דאפי' באומר לעני לקוט לי ירק היום אסור למכור כיון שמתחלה דעתו למכור, וכ"מ בתו' ר"ה כ"ב א' וכמש"כ לק' בסמוך.

ולפ"ר קשה אם אספו ע"מ למכור אפי' אם אוספין בעצמן חשיבי סוחרים ואם אספו לעצמן והותיר אפי' לקחו מיד עניים מותר, וזה הכריח להר"ש לפרש דכל שלוקח בזול למכור ביוקר אסור בכל גווני אף במוכר ע"י בנו ושלוחו, ומתחלה שהיו אוספין בעצמן אפשר שעשו בהיתר שמכרו ע"י בנו ושלוחו אבל משרבו לוקחין מיד עניים ודאי עושין באיסור, ואף למשי"כ לעיל לפרש דלא הותר ע"י בנו רק כשנותן לו לבנו במתנה יש לפרש דכשלוקח ומוכר אסור אף בנותן לבנו במתנה.

שיווי העבדים [ואף את"ל שאין נפקותא בזה שגם שיווי עבדים משתער כפי הממון שנתן אף שלקחן בזול או ביוקר, מ"מ ראוי לספק מה הוא המחייב אכילה כנגדן אם הדמים שהוציא או ההנאה שהשיג] ויש נ"מ בתנור שהסיקוהו דאמרין יוצן אי צריך שיאכל כנגדן, [ונראה דלא אמרינן יאכל כנגדן על הפסד לחוד כגון ששרף דרך הפסד] ואם דין יאכל כנגדן הוא כנגד ההנאה א"כ הדין נותן בספן וספר שלא יהנה בתחלה מדין יאכל כנגדן וכן בתנור יוצן מדין יאכל כנגדן, דכיון דלאחר הנאה מחייבין לו לאכול כנגדן בתחלה חייב שלא ליהנות.

ואף דלא תנן בנתן לבייר יאכל כנגדן מ"מ מסתבר דיאכל כנגדן, וכן במרחץ שהסיקוהו בתבן במי"א נראה דג"כ צריך שיאכל כנגדן, ואף אם נצטנן ולא רחץ צריך שיאכל כנגדן ולא דמי לתנור שנצטנן ולא אפה דהתם אפשר דא"צ שיאכל כנגדו וכמש"כ לעיל דהתם עדיין אין כאן ענין סחורה קדם שאפה וכמש"כ לעיל.

טז) מ"ט ר"א אומר ידלק, יש להסתפק אי ר"א מחמיר לקנוס לבער הנאתו וכי היכי דחכמים קנסו לאכול כנגדו קנס ר"א לאבד את ההנאה עצמה, וא"כ אף אם סכו בשוגג קנס ר"א ואף אם מת קנסו בנו, או דלמא הוא קנסא בעלמא על מעשיו ודוקא במזיד, ויש להסתפק במת, וכ"מ בירו' דאמר ר"א אף עצמותיו של האיש ההוא ישרפו, משמע דבמזיד איירי ומשום קנס של העבירה.

ומדלא סיים התנא בדברי חכמים עור ששכו בשמן של שביעית יאכל כנגדו ר"א ידלק והיה מתפרש דר"א פליג אכל הני דתנא בהו יאכל כנגדן, אלא התחיל התנא בדברי ר"א, משמע דלא פליג ר"א אלא בעור וצריך טעם מ"ש דפליג ר"א בעור ולא פליג ברישא ובשלמא בלקח בהמה טמאה לא חמיר כולי האי למקנסי' דהא הפירות נשארו בקדושתיהו וכמש"כ לעיל אבל כלים שסכן בשמן של שביעית הדין נותן דלר"א ישברו, ואפשר דאה"נ ותני עור וה"ה כלים.

מ"ד לקוט לי בו ירק היום שכרו אסור, בתו' ע"ז ס"ב א' פירשו דברי שא מגביה לחברו ובסיפא מגביה לעצמו ומוכרו, ואמרו שכרו אסור ר"ל שקדוש בקדושת שביעית כמש"כ הר"ש, ולא הוי כלוקט ע"מ למכור כיון דכבר קבל דמים וקאי במחוסר אמנה או במשי"כ אם לא יתן לו חשיב כמתחלה נלקט לחברו, מיהו יש לעי' אם הפועל יכול לשמש באיסור וכמו שצדדו תו' ב"מ כ"ט א' מ"ג א', אף אם לא הוציאו עד שנתן לו הירק למה יהא קדושת שביעית על האיסור הרי כבר קנה האיסור בהלואה וכשנותן הירק לבעה"ב פורע חובו מפירות שביעית, ואפשר לפרש כן משנתנו שכרו אסור היינו שאסור לו לעשות כן, ועי' לק' סי' י"ד סק"ה.

שם לקח מן הנחתום ככר בפונדיון כשאלקוט ירקות שדה אביא לך מותר, הר"מ פי' דכיון דפסק מתחלה מותר דלא חשיב כפורע חובו מפירות שביעית אלא כלוקח ככר בשביל פירות שביעית ואע"ג דאין כאן קנין גמור מ"מ קנו לו מעותיו למשי"כ או למחוסר אמנה וסגי בהכי למחשב מהוה ככר בפירות שביעית וכל המהוה מידי דאכילה בפירות שביעית מותר, אבל לקח סתם ואח"כ פורע חובו מפירות שביעית אסור שאינו מהוה בהן כלום וחשיב סחורה.

והא דאמר בירו' טעמא שירקות שדה מצוין ור"י ור"נ אוסרין שאין ירקות שדה מצוין היינו שאם אינן מצוין לא קאי במשי"כ או דלא חשיב מחוסר אמנה דלא סמכא דעתו.

והר"ש פירש דרישא שניהם נותנין מתנה משמע דלא מועיל פסיקא להתיר.

ב"מ קי"ח א' הבטה בהפקר קני ואי יהיבו לי' אגרא אין כו', נראה דאי יהיבו לי' אגרא לא קני לנפשי אבל אי קני לנפשי ומוכרם א"כ הרי לוקט למכור, ומיהו

קנסוהו, ומשמע מדברי הר"מ שם דאפי' לקט ע"י הפועל כל היום שהוא כדרך האוספין שכרו מותר, ומיירי שהפועל לוקט בשדה של בעה"ב ששכרו, ואפי' לא קנסו הפועל משום כדי חייו.

ס"ב א' תוד"ה דיהיב, וי"ל דוקא כשעושין המלאכה בפירות השביעית עצמן כו', נראה דאם מפרש בהדיא שעושה בחנם והלה נותן לו במתנה פירות שביעית מותר בכל מלאכה כמש"כ לעיל ס"ק י"ז, אלא הכא באומר העלם לאכלם ולשתותם דהוא מהלכות עמעום כמש"כ ר"ש פ"ח מ"ד לא שרינן רק בעושה המלאכה בפירות שביעית עצמן, מיהו בברייתא דחמרין לא תני כלל לשון שאמר לו וכיון שעיקר הדין תלוי בלשון שאמר לו הו"ל לפרש ומיהו בגמ' משמע דברייתא דחמרין מוקי לה דומיא דמתני' דמ"ש.

ס"ב ב' תוד"ה העלה, לכ"כ לפרש דכ"מ שמצינו היתר ליקח ממנו שום דבר היינו להיות מעות בקדושת מעשר ביד (הלוקח) [המוכר] כמו גבי שביעית כו', ר"ל דלמסור דרך חילול אי אפשר רק בפירי אבל למסור הדמים שהמוכר יאכלם בקדושת מעשר מותר ליקח כנגדן כל דבר מה"ת ומדרבנן אסור בהמה טמאה, מיהו מה שהביאו מהא דסוכה צ"ע דבשביעית אסור אף בכה"ג אלא דוקא במידי דאכילה וכן מוכח סוגיא דסוכה וכמש"כ לעיל ס"ק י"ג, וכ"מ מהא דאין פורעין חוב מדמי שביעית ואין נותנין אותו לספר ולספן אע"ג דבכל הני הדמים בקדושתיהו קיימי.

כ) שביעית פ"ז מ"ג ר"ש ולא יהו ה' מלקטין ירק וא' מוכר, פרי"ש דשותפין שאין מיוחד לכל אחד חלקו אסור לאחד למכור הכל אע"ג דמובלע כאן של חברו מ"מ כיון דאין של חברו מיוחד ויד המוכר שייך בכולם אסור, אבל מוכר הוא שלו ושל חברו דכיון דשל חברו מיוחד והוא מוכר הכל כאחת מותר, ה' אחים מלקטים ואחד מוכר על ידיהן איירי נמי שמיוחד לכל אחד חלקו ואשמעינן דאע"ג דהן אחים לא חשיב שותפות.

ולפי' הגר"א דמותר למכור את שלו צריך לפרש לא יהו כו' ואחד מוכר, ר"ל שמוכר בריוח שלו ואין נותן להם רק מה שקצב, אבל מוכר הוא שלו ושל חברו בשליחות, וכן ה' אחים מלקטים ואחד מוכר בשליחות, ובין לפר"ש ובין לפי' הגר"א הדברים סתומים ומגומגמים.

אמנם יש לפרש לדעת הגר"א דרישא כשלקטו בשותפות אין היתר למכור דאין ברירה וכל אחד חשיב כלוקח ואסור למכור, והא דקתני ואחד מוכר לאו דוקא דה"ה כשכל אחד מוכר חלקו, אלא רבותא אשמעינן אע"ג דלא חלקו עדיין ואין כאן לוקח גמור, מ"מ חשיב כלוקח ומוכר שכבר קנו זה בשל זה, וכמו הילך איסור ולקוט לי ירק היום דאסור למכור וכמש"כ לעיל, אבל מוכר הוא שלו ושל חברו בזמן שמיוחד לכל אחד, ויותר מתפרש שלקטו כל אחד ואח"כ מערבין ונותנין לאחד למכור בשותפות דהוי כלוקח ומוכר, אבל מוכר הוא שלו ושל חברו בלא עירוב ובלא שותפות ובאחין שהן שותפין בתפושת הבית לא מקרי שותפות דידהו כלוקח ומוכר ומותר וכדאשכחן בכורות נ"ו ב', ואי אינו אסור רק כשלקטו כל אחד לעצמו ואח"כ עירבו, הכא באחים הוו כשותפים משעת לקיטה ולא חשיבי כלוקחין.

שם פרי"ש דהא דאמר מבליע דמי אתרוג בלולב היינו שלוקח שניהם בב"א ואינו מיוחד דמים לזה ולזה, והדבר תימא דמ"מ הלא נתפשין הדמים בקדושת שביעית כנגד שיווי האתרוג ולמה יהא מותר, ורש"י פירש דיתן דמים יתירים בעד הלולב עד שיתן לו אתרוג במתנה. כא) ירו' פ"ז ה"א ולא נמצא מאבד אוכלי אדם אלא בצבועין לאדם, כן גי' הגר"א, ופי' דע"כ לא בא להתיר אוכלי אדם לצביעה שהרי מאבד אוכלי אדם, אלא בא להתיר מיני צבועין לצבוע אדם ומדאצטריך להתיר ש"מ דקדושה חלה עליהן, ואינו מובן דלמה צריך קרא

ומהא דמעיקרא אמרו אוספי שביעית כשרין שמעינן שאפי' כשלוקט ומוכר לפי' הגר"א או שמוכר ע"י בנו לפרי"ש, אינו מותר אלא מעט, אבל כשאוסף הרבה שנרגש לבריות שאוסף ע"מ למכור אסור מדקרו להו אוספי שביעית משמע שעושין שלא כדרך העולם כולו, שמעינן שאין חבירין אוספין הרבה ומ"מ לא פסלום בשביל זה, [ואף למאי דמסיק שם דגם אוספין פסולין אפשר דלא באסיפה לחוד איירי אלא באוספין הכל איירי כדרך כל השנים ואיירי באוספין משדותיהן שזו איסור חמור מן התורה].

ולפי"ז י"ל דהא דכ' הר"מ פ"ד הכ"ד ויש לו להביא לתוך ביתו מעט כו', הוא אפי' בלוקט בשדה חברו וצ"ע [ע"י לעיל ס"י י"ב סק"ט].

ובתני' ע"ז ס"ב א' פירשו דמעט מותר ליקח ע"מ למכור והרבה אסור אפי' ללקוט ע"מ למכור, ולמכור בשוק אסור אפי' מעט, ומשנתנו דקתני אבל לוקט ובנו מוכר על ידו ר"ל שמוכר ראשון ראשון שהוא לוקט ומוכר אצל השדה ולא בשוק, לקח לעצמו והותיר התירוהו למכור בשוק, ואע"ג דאמר בירו' במקום שמוכר בכל שנה אסור אפי' בזמן שמותר למכור אפשר דמוכרו בשוק במקום שאין מוכרין בכל שנה.

ר"ה כ"ב א' תוד"ה אלו, שאין זו סחורה גמורה דאזלי בשליחותיהו, נראה דמפרשי דאמרי לעניים הילך איסור ולקוט לי ירק היום דכה"ג שכר רגליהם הוא נותן ומ"מ חשבום חכמים כסחורה.

שם ואפשר דלוקח ע"מ לאכול לא חשיב סחורה, נראה דר"ל דכמו דלוקט לעצמו והותיר מותר למכור ה"נ לקח לעצמו והותיר מותר למכור.

ובתוס' פ"ה תניא רשב"א אומר אף ישכור פועלין ויכניס לתוך ביתו, ולא אתפרש אי פליגי רבנן עלי' דרשב"א ומשמע דפליגי, ומ"מ נראה דמותר לומר לפועל לקוט לי ירק היום ולא אסור אלא פועלים הרבה, ולפי"ז נותנים מעות לעניים ואזלי ומלקטי להו אסור אף כשאנינם מוכרים וצ"ע.

יח) נראה דמותר למכור פירות שביעית שאין ראוי לצביעה וליקח בהן ממין הצובעין כיון דפירות העומדין לאכילת אדם מותר לשמש בהן לצביעה והדלקה כשדרכן בכך ה"ה כשאין דרכן בכך מותר ליקח בהן דברים שדרכן בכך אע"ג דהפירות עצמן אין דרכן בכך, ויש לעי' לפי"ז למה אין לוקחין חלק מדמי שביעית כדאמר סוכה מ"א א', הלא חלק הנאתו וביעורו שוה, ואפשר כיון שאין כיו"ב דברים החייבין בשביעית דפשתן אינו קדוש דכיון דעשאו חלק בטל לי' וכמש"כ לעיל סק"ח, לא מקרי ביעור זה לאכלה, ועוד י"ל כל שאין ביעורו ניכר לשעתו אע"ג דכלה בהמשך זמן לא מקרי לאכלה אלא סחורה, וזה נמי טעם שאין לוקחין עבדים ובהמה טמאה, וכבר הקשו תו' בכורות י"ב ב' למה לא חשבינן לי' הנאתו וביעורו שוה, [אח"כ ראיתי בירו' פ"ז ה"א שאם מכר יין ולקח שמן אסור בסיכה והדלקה ולפי"ז מכר פירי שאין ראוי לצביעה ולקח הראוי לצביעה אסור בצביעה, ולפי"ז ניחא שאין לוקחין ממנו בהמה טמאה וחלוק כיון שהפירי עצמו אין ראוי לתשמיש זה].

יט) ע"ז ס"ב ב' פועל דלא נפיש אגרי' לא קנסוהו רבנן כו', בתני' פירשו דמשום דנפיש אגרי' מחזי טפי כסחורה, ומשמע דיש איסור להשתכר בפירות שביעית אפי' בפועל אלא בחמרין חמיר איסורי' טפי וקנסו דיעבד, והר"מ פ"ו הי"ג כ' דין חמרין דוקא בעושים מלאכה האסורה כגון שהביא יותר מדאי [ר"ל שאסף לביתו הכל וכמש"כ הר"מ פ"ד הכ"ד] וכי"ה בירו' כמש"כ ריטב"א ופי' שם הא דירו' בפירות עבירה היינו אחר ביעור, ומשמע לפי"ז דבמלאכת היתר מותר להשתכר, אבל קשה לפי"ז לפרש לי' הגמ' פועל דלא נפיש אגרי' כו' הלא פועל עושה בהיתר ולכך לא

דאמר בירו' אינו מפרש כפר"ש כמש"כ לעיל, ואף לפר"ש אין הכרע דשל פיקח אינו מתקיים, דהא דפריך בירו' מאי אצטריך היינו דא"צ כלל לאשמעינן פרטי המינין דסגי בכלל ששנה.

שם ולא נתבררה במאי איירי אי בלוף פיקח כו' ולכאורה בהא דאיירי בהא שמעתא, נראה דר"ל דאיירי בלוף, והגר"א פי' דבורד איירי, ואי לא איירי בלוף י"ל דלוף סתם גם עיקרו יש לו ביעור.

שם ובכל ענין קשה אמאי לא תני פיקח שלו בהדי הנך דאין להן ביעור, למש"כ רבנו לק' בפ"י הירו' דתנא נקט מקצתן ומניהו ילפינן כולהו לא שייך להקשות. **שם כלומר** מל' נושר ואינו מתקיים, ור"ל דלאו דוקא נושר מן העץ אלא נושר ר"ל נבלה ונשחת ואינו מתקיים ושרי [כמו שארי ר"ל השאר] תנייה [ר"ל נלמד] מני'.

והגר"א ז"ל פי' דהא דירו' קאי אהא דתנן קליפי רמון והנץ שלו כו' וסיים דיש לו שביעית ולדמיו שביעית ולא תני דין ביעור ושאל למה לא תני דין ביעור ומשני דכבר כלל התנא דתלוי במתקיים ואינו מתקיים וקליפין וגלעינין יש מהן מתקיימין ויש מהן אינן מתקיימין ופי' זה לא יתכן בדעת הר"מ שסתם שאין להן ביעור, ול' ושרי תני' מני' אפשר שהוא מל' שרי תגרא התיר עצמו ולא קשר עצמו בהלכה זו.

וצ"ל דבני אדם אין מלקטין הכל אלא הרבה נשארין בשדה ובזה תלוי אם מתקיימין, אבל אם מלקטין הכל לבית חייב בביעור אף אם הוא מין המתקיים.

כג) **שם** בירו' מהו לצבוע בטובת הנני' כו' ומסקינן דאסור, והקשו אחרונים ז"ל מזה על הר"ן פי"ד דע"ז דכתב דבטוה"נ לא מקרי סחורה, ומיהו מהא לא מכרעא דצביעה בשכר חשיבא טפי סחורה שהרי בלקח לעצמו והותיר נמי אסור לצבוע בשכר כמש"כ לעיל ס"ק י"ז, אבל שאר סחורה שאינה אסורה אלא בלוקח ומוכר לדעת הגר"א, או בלוקט ע"מ למכור לדעת הר"ש, או שמוכר הרבה לדעת תו', שפיר י"ל כדעת הר"ן דלוקח ולוקט ומוכר בטוה"נ אינו בכלל סחורה, וכן משמע בסוגין דלא מבעי לי' אלא בצביעה ולא בשאר סחורה, אמנם עיקר דברי הר"ן אינו ענין לסחורה כלל דדברי הראב"ד והר"ן שם לפרש הא דתנן במכילתין פי"ד מ"ב בה"א אוכלין בטובה ושלא בטובה ופי' הראב"ד דלא הותר אלא בטובת דברים ולא בטובת ממון דהוי סחורה, ואין כונת הראב"ד איסור סחורה של פירות הזוכה בהן מן ההפקר דבזה אין איסור אלא בלוקט לכך אבל לקח לעצמו והותיר מותר והכא כשהלוקט יתן דמים לא שייך איסור סחורה לבעלים דהוי כנזדמנו לו שבעלות שקדם שביעית גרמה לו שתיקנו חכמים שיתנו לו טובת ממון [כן גי' הראב"ד דדוקא בטובה] ועוד כיון דהפירות הפקר והלוקט זוכה מן ההפקר לא שייך איסור סחורה, אלא כונת הר"א דלא יתכן שיתקנו חכמים ניתן דמים לבעלים דא"כ מבטל מצותו דהתורה אמרה שיהא הפקר וזה מיחזי כמוכר, ובזה כ' הר"ן דכיון דאינו אלא דבר מועט שפיר ניכרת מצותו דמהפקירא קזכה, אבל למכור פירות שלקט בטוה"נ שפיר י"ל דמודה גם הראב"ד דלא חשיב סחורה שאין זו סחורה ללקט למכור בטוה"נ.

כד) **פי"ז מ"ב ר"ש** שהשמן של שביעית מדליקין בו כו', לפר"ש מכר שמן ולקח שמן אחר אין מדליקין בו מדרבנן משום איחלופי ואף בשמן ראשון אין מדליקין, ואם החליף יין של שביעית בשמן של חולין אין מדליקין בו מן הדין, וכן אם החליף שמן של שביעית ביין חולין אין מדליקין ביין מן הדין, וירק שנפסל מאדם מותר ליקח בו מאכל בהמה להאכיל לבהמה אבל אין לעשות ממנו מלוגמא לא באותו שנפסל ולא במה שלקח בו, ולדעת הגר"א מכר שמן ולקח שמן מותר להדליק בו, ואוכל שנפסל מאדם

להתיר הלא עיקר קדושתו משום צביעה ואין יתכן שתהא אסורה צביעה ואפשר דבאמת קרא לאוריא דנהגא בהו שביעית, מיהו עיקר הדבר צ"ע דמאי קושיא נמצא מאבד אוכלי אדם הא תנן פ"ח מ"ב קל מהן שביעית שנתנה להדלקה והדלקה וצביעה כהדדי נינהו שהרי הנאתו וביעורו שוה וכל הסוגיא דסוכה מ' א' ב"ק ק"ב א' משמע דבמאכל אדם לצביעה שרי שהרי אסר שם מלוגמא ואילו מאכל בהמה שרי מלוגמא לאדם, וכן בסוגין בברייתא דלעיל שרי צביעה ואסר מלוגמא.

שם שעיקרו אוכל אדם שמעינן שאין קדושה שביעית חלה עליהן עד שימתיקו לא כן אריב"ח עולשין חשובות הן לטמא טומאת אוכלין בשביעית דהא אמרה כו' היא שאר שני שבוע לא יהא בהן שביעית עד שיחשב עליהן ומצינו דבר כו', כן נראה הגי', אבל קשה לעמוד על פי' הגר"א ז"ל, ואפשר לפרש דהא דאמר ומצינו דבר הוא כמו ועוד ומתחלה הביא רא"י דשביעית לא דמי לטומאת אוכלין שהרי עולשין תנן במתני' שהוא מאכל אדם ולא הזכיר מחשבה וכמו דתנן פ"ח מ"א בסיאה וחברותיה, ומשמע דסתמא הוי מאכל אדם ואילו לענין טומאת אוכלין בעי מחשבה אפי' בשביעית לאחר שהתיר רבי להביא ירק מחו"ל, אלמא דקל הוא למחשב אוכל לענין שביעית מלמחשב אוכל לענין טומאת אוכלין, ועוד לא יתכן דעלה לוף השוטה לא יהא בו שביעית עד שימתיק דכיון דאין בו שביעית בתחלה כשנלקט גם כשימתיק לא יתחדש עליו דין שביעית אלא ודאי דגם קדם שימתיק יש עליו דין שביעית.

ומיהו צריך טעם מ"ש ס"א דצריך מחשבה אף לענין שביעית ומ"ש עולשין דא"צ מחשבה, ואפשר דעולשין חשיבא טפי אוכל, א"נ שאין עומדין לתשמיש אחר אלא מניחין אותן ונובלים, אבל ס"א עומד לעצים, א"נ גם ס"א סתמא הן בקדושת שביעית, עד שיחשוב עליהן לעצים וצ"ע.

והנה שמעינן מכאן דאם ליקטן לעצים ואח"כ חישב עליהן לאוכלן נמי קדשי דאלי"כ לא מקשי מידי ועי' לעיל ס"י י' סק"ד.

ומדברי הר"ש פי"ז מ"א נראה דגרסינן לכך צריכה לאשמעינן דקדושת שביעית חלה עליהן לא כן אריב"ח עולשין כו', ור"ל דאשמעינן דעלה לוף שוטה נהגא בהו שביעית אע"ג דלענין טו"א אין מטמאין עד שימתקו, ונראה דר"ל דאף קדם שימתקו נהגא בהו שביעית דאם לא נהגא מקדם אף לאחר שימתקו לא נהגא, והא דפריך לא כן אריב"ח לא קאי אעלה הלוף אלא אעולשין, דהא דאמר דלכך אצטריך לאשמעינן משום שאינן אוכלין לענין טו"א הוא טעם אכולה משנתנו ופריך הלא עולשין בשביעית א"צ מחשבה ומשני דהא אמרה עד שלא התיר רבי אבל משהתיר רבי צריכין מחשבה ואצטריך לאשמעינן דנהגא בהו שביעית אחר מחשבה ופריך ומצינו דבר כו' ומשני הרי ס"א כו' וארי"ח שכן אם ליקטן כו' הוא טעם דלכך מהני בהו מחשבה אף אחר לקיטה כיון שהן ראויין לקדושת שביעית אם היה מחשב בשעת לקיטה, מיהו קשה לפי' זה מ"ש עולשין דצריך מחשבה לקדושת שביעית ומ"ש עלה הלוף דיש בהן קדושת שביעית קדם שימתקו, ולענין טו"א משמע דאף אם דעתו להמתיקם אין מטמאין טו"א עד שימתקו וצ"ע.

כב) **פי"ז מ"ב ר"ש** מדקתני לוף שוטה ברישא ובסיפא ולא קתני לוף סתם משמע דחלוק עיקרו מלוף, ר"ל דחלוק עיקרו של לוף שוטה מעיקרו של לוף סתם, דודאי עלה שלו אינו חלוק, והא דקתני ברישא עלה הלוף השוטה הוא לרבותא אע"ג שאינו מטמא טו"א עד שימתיק כמו שפר"ש לעיל, אבל בסיפא הו"ל למתני לוף סתם, אלא ע"כ משום דלוף סתם יש לעיקרו ביעור, ול' הר"ש מדקתני ברישא ובסיפא קשה לישבו.

והגר"א ז"ל פי' דלוף פיקח גם עלה שלו מתקיים, והא

ס"ב א' ד"ה נמצא, דמשום פו"ר אקילו רבנן, ואף למאי דכתבו שם לדחות, י"ל דלא הקילו רבנן לכתחלה אבל האיסור הוא מדרבנן והלכך הקילו בקצו מזונותיו עליו, אע"ג דתנן פ"ח לא יתנו לספר והכא מותר ליתנו לשכיר והשכיר עושה עבודתו בשכר אלא כיון שפסק עמהן מזונות והוא נותן להן על שלחנו נראין כאנשי ביתו והתירו, מיהו הא דשכיר שבת קשה דמשמע דאפי' לא פסק עמהן מזונות אלא נותן להן פירות שביעית בשכר, ומ"ש מכל פורע חוב וכדאמר לא יתנו לשכיר, ואפשר דשכיר שבת סתמא מזונותיו עליו שאין הולכין לבתיהן, ועיקר ההיתר משום שמזונותיהן עליו.

שם ומאכילין את האכסניא פירות שביעית, ר"ל נכרים בדאמר ירו' דמאי פ"ג ה"א הגרים עמך לרבות אכסניא, ובגליון אפרים הביא שכן הוא בת"כ, ור"ל אע"ג שאין מאכילין אותן לעכו"ם אכסניא מותר, ונראה דאין איסור להאכיל לנכרי אלא מדרבנן והתירו אכסניא וקרא אסמכתא דאין סברא לחלק בדאורייתא וצ"ע.

שם הי"ד אין ב"ד פוסקין לאשה פירות שביעית מפני שזה כמשלם חוב כו', אע"ג דהחוב הוא מזונות עצמן מ"מ חשיב כמקבל כנגדן הנאת הפרעון ומ"מ נזונית היא משל בעלה דלא מינכר פרעון בזה וכמו בשכיר שפסק מזונות, ואפשר עוד דבנותן לאשתו במתנה נמי מיפטר ממזונות כיון שהיא שבעה אינו חייב לזונה.

כז) ירו' מעשרות פ"ג ה"א כמ"ד מזונות לאשה ד"ת [ר"ל ולא חשיב מקח אלא כפועל שאוכל ולא חשיב מקח] ואפי' כמ"ד אין מזונות לאשה ד"ת כהדא דתניא אין ב"ד פוסקין כו' [ר"ל דבנזונית אצל בעלה לא חשיב כמקח] אפי' כמ"ד יש לה עליו מזונות אין לה עליו בית דירה כהדא דתני כו' [ר"ל שיכול לשנותה מחדר לחדר וממקום למקום ואיננה רק טפילה לו והלכך אינה יכולה לערב בלא בעלה] ויעשו אותה כפועל [ר"ל שכירו ולקטון] הדא אמרה כו' זו ג' הגר"א ז"ל. ולג' זו דין אין ב"ד פוסקין כו', אין תלוי אי מזונות דאורייתא או דרבנן, וצ"ל לפ"ז דל"ג בר"פ המדיר ובר"פ שני דייני, כהדא דתני אין פוסקין כו' ואשתרבב שם מהך דהכא, כמו שמצוי בהרבה מקומות בירו'.

כח) שם ה"ד מותר לרחוץ בה בשכר, לכאורה דין בשכר אינו מענין המשנה, ואפשר דהא דאסרו באדם חשוב אינו אלא בשכר אבל בחנם מותר דאינם חרדים עליו להטיבו ולרצותו, ולפיכך הקדים רבנו דמותר בשכר, ובזה ניחא קצת קו' הר"א דירחץ בשלו או בשל אחרים בחנם, ומיהו בלא"ה ל"ק ד"ל דלא אסרו אלא בהסיקו בשל שביעית ואם יתירום דיעבד יזלזלו יותר.

והראב"ד פ' דבשכר אסור וצריך טעם כיון שכבר אין כאן פירות שביעית למה אסור בשכר, וי"ל נהי שאין אסור לרחוץ במים שהוחמו ולא הוי כסחורה שכבר הוא כמבוער מ"מ מחשב כאיכא שבה עצים במים ואע"ג דמותר למכור פירות שביעית כשלקחן לעצמן הכי הוי כצבע בהן דתנן הצבע צובע לעצמו אבל לא בשכר וכמש"כ לעיל ס"ק י"ז, ולפ"ז עור ששכו בשמן של שביעית אסור למכור וכן תבן שנתן לתוך הכר אסור למכור דלא עדיפי הני מלצבוע בשכר, וכי בשביל שדברים אלו אסורין אף לעצמו עדיפי מצביעה, ומ"מ אפשר דדוקא בסך ע"מ למכור וכן הא דמרחץ נמי בהסיק ע"מ להשכיר.

מותר לעשות בו מלוגמא וכן לוקח בו מאכל בהמה ומותר לעשות במה שלקח מלוגמא, אבל מכר מאכל אדם ולקח מאכל אדם ונפסל מותר להאכיל לבהמה ואסור לעשות מלוגמא.

ולפי' הגר"א ז"ל קשה הא דפריך והתנן אין מוכרין אוכלי אדם ליקח אוכלי בהמה ומאי קושיא נהי דאין לוקחין לכתחלה מ"מ אם לקח תפשי קדושת שביעית דהא אפי' מעות תפשי קדושת שביעית אע"ג דאין ראוי להנאת שביעית, ואי דלא מסתבר ל' לאוקמי בלקח באיסור קשה דהלא הרבה משניות שנינו בפ"ח בלקח באיסור, ועוד למאי דמוקי לה בלקח מאכל אדם ויבש ונפסל מאי איריא דאסור מלוגמא אפי' להאכיל לבהמה אסור.

ולפי' ש"ס י"ל דהא דפריך והא אין לוקחין מאכל בהמה ממאכל אדם ר"ל ומאי איריא מלוגמא הלא אפי' להאכיל לבהמה אסור וחייב לאכול כנגדו ר"ל לפדותו במאכל אדם ואחר שיפדנו הלא יצא לחולין ומותר לעשות ממנו מלוגמא ומשני שנפסל ומותר לבהמה אבל איסור מלוגמא כדקאי קאי, ואם לקח בו מאכל בהמה מותר לבהמה ואסור מלוגמא כדין פירי ראשון.

שם מוכרים אוכלי אדם ליקח בהן אוכלי אדם אוכלי בהמה ליקח בהן אוכלי בהמה ואצ"ל אוכלי אדם אבל לא אוכלי אדם ליקח בהן אוכלי בהמה כ"כ דצ"ל, ולג' דידן דאין מוכרין אוכלי בהמה ליקח אוכלי בהמה צריך טעם למה, שו"ר בר"מ פ"ה ה"ב כ' ליקח בהן אוכלי בהמה אחרת ור"ל שמין זה שמכר אינו ראוי לבהמה זו שהוא נותן והוי כמוכר יין ולקח שמן שאין מדליקין בו.

כה) בירו' פ"ז ה"א אמר דמאכל בהמה אסור להטן בהן חטים ואם לקטן להטן בהן מותר, ויש לעי' מאי קמבעיא ל' הלא אוכל בהמה לצורך אדם מותר ואפי' מלוגמא ומשמע דה"ה משרה וכביסה וכמש"כ לעיל סק"י, ואפשר שהן נפסדין הפסד שאינו מביא תועלת לחטין, אי"נ דחשיב תשמיש שאין דרכו בכך, והא דאם לקטן להטן מותר קשה דהלא אמרו ב"ק ק"ב א' דאפי' עצים דמשחן אינן קדושים כיון דסתם עצים להסקה, ופרש"י שם בסוגיא דה"ה בליקט למו"כ לא מהני ואסור למו"כ וה"נ כיון דסתמן לבהמה כי לקטן מאי הוי [והא דמהני מחשבה בפ"ח מ"א בסיאה בלקטן לעצים וכן בעלי קנים ב"ק ק"א ב' התם סתמיהו להכי ולהכי ולפיכך מהני בהו מחשבה, ולהכי נמי מהני בהו מחשבה בלקיטה אע"ג דקדושת שביעית הוא במחובר וכיון דלא חייל במחובר היה ראוי שלא יחול עוד וכדאמר בסוגין ומצינו דבר שתחלתו אין לו שביעית ובסוף יש לו שביעית, אלא כיון דהן מסופקין במחובר כל שחשב עליהן מהני וכגדלו מתחלה לכך דמו] וי"ל שאני להטן דהוי אוכל בהמה לאדם אלא משום שאינו דרך תשמישו ובזה מהני מחשבת לקיטה למיחשב כדרך בכך.

כו) ר"מ פ"ה הי"ג ולא לשכיר ואם היה שכיר שבת כו' או שקצץ מזונותיו עליו הרי הוא כאנשי ביתו ומאכילין אותו, הא דאין פורעין חוב מפירות שביעית אינו משום סחורה שהרי בלקח לעצמו והותיר מותר למכור ואפי"ה אסור לפרוע ממנו חוב, אלא כשם שאין מוכרין מאכל אדם ליקח מאכל בהמה דחשיב כמשמש בפירות שביעית שלא כדרך הנאתן ה"נ כשפורע חובו חשיב כלקח דבר שאינו מהשתמשות פירות שביעית וגרע מאילו נתן במתנה, ונראה דאיסור זה הוא מדרבנן [וכמש"כ תו' ע"ז

סימן יד

שתלשן אין כיוצא בהן בשדה לחיה מ"מ אין חייבין בביעור שהרי אף אם היו אותן שתלש באלה היו מתקשין והרי יש לחיה ממין זה בשדה ואף אם לקטו בלי אדם את כל הלולבין מכל האלות מ"מ אין להם ביעור שהרי יש עצים בעיקר, אי"נ שאין בהן דין ביעור שאין עצים מאכל לחיה

א) ירו' פ"ז [ה"ב] בראשה דפרקא את אמרת אין אוכלין על העיקר כו' תמן אין סופן להקשות, נראה דלולבי זרדים וחרובים מתיבשים ונושרים ולולבי אלה בטנים ואטדים מתקשים ונעשים ענפים, והלכך לולבי זרדים יש להם ביעור, אבל לולבי אלה אין להם ביעור אע"ג דהלולבים

בחטא, אי"נ משום שאינו עוסק בישוּבו של עולם שאין סחורת שביעית בכלל צורך העולם, וכ"מ בסוגיא דסנהדרין שם.

ג) פ"ז ה"ב תני וכולן שנכנסו מששית לשביעית ששית כו', הסוגיא לא נתפרשה, והנה לולבי זרדים וחרובין ואלה ובטנים ואטדים ועליהן לא נתפרש למה הן עומדין ולולבי זרדים תנן עוקצים פ"ג מ"ד שאין מטמאין טו"א עד שימתקו, למדנו שהן מאכל אדם, והנה אמרו לעיל ה"א מ"ש מתורמסין שאע"פ שהן מרין מקבלין טומאה ומשני דשאני תורמסין שהן מאכל אדם, למדנו דהני דעוקצין קיימו לאדם וקיימו גם למלתא אחרייתא ואפשר דקיימו לעצים, וכן לולבי עדל תנן עוקצים שם בהדיא, ולפ"ז כל הני דינן כעלי גפנים ועלי קנים סוכה מ' א' דלקטן לעצים אין ק"ש עליהם עד שילקטם לאדם.

ויש לעי' בעלי גפנים שנכנסו מששית לשביעית אי נפטר משביעית ע"י שחנטו בששית [את"ל דחנטת הפירות הוא שיעורא דעלין ולולבים וכן נראה דלא מצינו שיעור אחר, ע"י לעיל סי' י' סק"ד] דיש מקום לומר דלא נאמר דין למיזיל בתר חנטה אלא כשהוא פירי בשעת גידולו שכינצא בו בשביעית קדושה, אבל כשגדל בתורת עצים ונעשה פירי בשעת מחשבה י"ל שכל שחשב עליו בשביעית קדוש שהרי אף בגדל בשביעית הוא גדל בפטור לשם עצים ומ"מ מהני בו מחשבה לחיבו א"כ י"ל דאף שחנט בששית לא נפטר משום כך וכשהוא פירי בששית עדיף טפי דהתם פירי ששית מקרי, אבל י"ל דפטור דסו"ס ע"כ במחשבתו מתחייב כאילו הוא פירי למפרע [וכמש"כ לעיל סי' י"ג ס"ק כ"ה] ודיינינן בו דין פירי ששית.

וכן יש לעי' בסיאה ואזוב שהן ירק ואזלינן בהו בתר לקיטה אם נכנסו לשביעית קדם מחשבה ולקטן בשביעית לאכילה אי קדשי ד"ל דכיון דבששית לא היה פירי ליכא בהו דין ירק בתר לקיטה שהגדל אינו נלקט כלל והנלקט לא גדל, וא"כ הרי הן פירות ששית ופטורין [כשנגמר בששית אבל אם גדל גם בשביעית יש מקום לחייב התוס' ויש מקום לפטור גם בזה ולמיזיל בתר רוב גידול].

ואפשר לפרש זה בסוגין דאמר וכולן שנכנסו מששית לשביעית ששית ר"ל אותן ששביעית חלה עליהן במחשבה נמי נפטרינן בחנטה אע"ג דבשעת חנטה עדיין אינן פרי כלל אלא דין עצים להן ור"י אמר דאינן נפטרינן בחנטה אלא קדשי בשביעית.

והתני הסיאה והאזוב והקורנס שהובילן לחצר [ר"ל שגדלו בעציץ נקוב והכניסו לחצר או שהקיפן ועשה חצר סביבן] אם היתה שני נכנסת שלישית שלישית [ואע"ג שבשני היה דינן כעצים מ"מ אזלינן בתר לקיטה לענין מעשר] מששית לשביעית ששית שכבר נפטרו כדן גדולי ששית ואי אפשר לחייבן בלקיטה שאין הגדל מקושר עם זה שנלקט, ומזה מוכיח ר"י דאין דין בתר חנטה כשאנו פרי בשעת חנטה כי היכי דאין דין בתר לקיטה כשאנו פירי בשעת גידול, ולפ"ז לולבי עדל כששית אם רוב גידולן בששית.

ופריך הכא את מני לחורי [לענין שביעית] וכא את מני לקמי' [לענין מעשר] אר"י שלישית וששית אע"פ שאין בהן מע"ש יש בהן מעשרות [מוטב ליתן ל"י אחד בודאי ולא שנים בספק] שביעית אין בה מעשר כלל, ר"ל דאי אפשר לענין מעשרות לבטל דין לקיטה שאם אתה בא לבטל דין שלישית מהן משום שאין כאן לקיטה חשובה משום שבעת גידול לא היה פירי, כש"כ שיש לבטל מהן דין שני שחסר לה לקיטה לגמרי והגידול לא היה גידול של פירות, וזה אינו בדין שלענין עיקר חיוב מעשרות כל השנים שוין אלא שחילקה תורה את המעשרות בין העניים ובין אכילה בקדושה, ולפיכך אין סברא לפוטרו לגמרי, ואם תאמר דיש כאן כח של שני וכח של שלישית ושקולין הרי אתה שקול

וכיון שכל הלולבין מתקשין אין להם ביעור, [אע"ג שהנושרין ומרקיבין יש להם ביעור ולא אמרינן אילו הניחן בשדה היו מרקיבין וכמש"כ לעיל סי' י"ג סק"ה, הכא שמתקשין דרך גידולן שאנן] והיינו דמפרש בסוגין דפריך ברישא אמרת אין אוכלין על העיקר היינו בלולבי זרדין [והגר"א לא גרס "דפרקא" דלמה ל"י להקשות מרישא דפרקא כיון דאיכא להקשות מרישא דמתנן] וכא את אמרת אוכלין על העיקר היינו לולבי אלה דודאי כלו הלולבין בשדה ונעשו עצים כהעיקר ומשני משום דתמן אין מתקשין וכאן מתקשין.

והר"ש פ' דפריך מרישא דפרקא ומפרש דעלין אינן נושרין והיו מתקיימין אלא עלה הלוף חייב בביעור מפני שאין בני אדם מניחין אותן בשדה אלא מלקטין הכל וחייב בביעור אע"ג שהעיקר נשאר, ומשני דהכא משום שסופן להקשות וזה גמור, ואינו מקשה מלולבי זרדין שהן נושרין, ומ"מ אין מקום לחלק בין נושר מעצמו בין לקטוהו בני אדם דמ"מ שמעינן דאין אוכלין על העיקר.

ב) פ"ד ה"ב ג' הגר"א תמן תנינן משרבו האנסין היו קורין אותן סוחרי שביעית והכא כן אר"י בר בון תמן המלכות אונסת ברם הכא אין המלכות אונסת [כן נראה לגרוס לגי' הגר"א] ור"ל דבמתנן דסנהדרין מבואר דבזמן המשנה היו אונסין וא"כ הדין נותן שמטייבין לכתחלה ומשני דודאי משנה זו נשנית כשאין אונסין, וזה דלא כהרע"ב והתווי"ט וכמש"כ לעיל סי' י' סק"י, [ואף דאמר בירו' בשעת אונס הורי ר"י שיהו חורשין חרישה ראשונה, ומשמע דלא התירו שני משום דסגי בחדא, מ"מ ב"ש ובי"ה לא איירו בהכי ומסתבר דלא אסרו בשעת אונס אם עבר וחרש ב"פ].

פ"ז ה"א אף הכא אריב"ב תמן אין המלכות אונסת, הרי"ש פ"י דהוא טעם דלצייד מותר מפני שמשלמים מס וקשה לפרשו בסוגין, עוד כ' ר"ש דבסוגין משמע דר"י דמשנתנו אשביעית קאי וכשם שמכשיר לעדות ביש לו אומנות ה"נ מתיר לכתחלה לעשות סחורה בזמן שיש לו אומנות שלא הוא, וברייטא פירשה למשנתנו לחומרא דבעינן תרתי לטיבותא, אבל מתנן דסנהדרין מתפרש דבחד צד מתיר ר"י ולמאי דפסקינן כר"י דמתנן שם ה"נ הכא מותר לר"י בחד צד לכתחלה, וזה דעת הראב"ה כמש"כ בהגהות חשק שלמה בשם תשובת מהר"מ ב"ב, ולא אתפרש הא דמסיים אף הכא כן.

והגר"א ז"ל פ' דמבעיא ל' אי הלכה כר"י במשנתנו ואמר דהתם הלכה כר"י משום דהסוחרים משלמים מס והקילו עליהם, וגם זה קשה דמה ענין משנתנו להא דר"י דסנהדרין וכי משום דהלכה כר"י שם יהי' הלכה כמותו בכל מקום, ועוד מה שייך טעם להכשירו לעדות בשביל שמשלם מס ממסחרו.

ויש מקום למגרס במסקנא תמן תנינן משרבו האנסין כו' אף הכא כן אריב"ב כו' וכא דפ"ד ה"ב ור"ל דלמה לא יהא לוקט ומוכר בשוק ומשני תמן המלכות אונסת כו' אבל בזמן שהתירו לזרוע ולאסוף התירו למכור כדי לשלם ארנונא ולפ"ז צ"ל דהיה מס של כסף ג"כ ולא של תבואה לחוד והותר למכור בשביל תשלום המס.

ומייתא בגמ' הא דר"י בסנהדרין משום דבשביעית אסור סחורה אף בנתמנה לו לפי דרכו [ר"ל בנקרה לו בדרך מינים טמאים כמו שפי' הר"מ במשנתנו] וכל שביעית הכי הוא שהרי הכל הפקר ובכל מקום שהולך הוא מזדמן עם פירות שביעית, ומ"מ יש קולא גם בשביעית לר"י בין מזדמן לקובע כל עסקו עליו לענין לפוסלו לעדות.

והא דפסול לעדות בשאין לו אומנות אלא הוא, אפשר דמשום חטא של סחורה הוא ומפני שהפליג

פרצות שתכנס ואין סברא לחלק בין מאכל אדם למאכל בהמה.

ונראה דוקא באוכלת מן התאנה במחובר אין מחזירין אותה אבל בתלוש חייב להחזירה דבתלוש שכבר זכה הוא ממנו עד הביעור ואיכא משום איסור מאכל אדם לבהמה.

(ה) יר' פ"ח ה"א ניחא חומרי אדם וחומרי בהמה שאסור לשלקן, פי' הגר"א דעיקר חומרי אדם וחומרי בהמה דתנן אינו החומר של בהמה לגבי אדם אלא החומר הוא של שניהם לגבי עצים דנהגא בהן שביעית ופירושו חישוב לאדם או לבהמה אלא דלי' משנתנו מפרש דבאמת חומרא של זה לא כחומרא של זה דחשב לאדם אסור מלוגמא ומותר לשלקן וחישוב לבהמה מותר מלוגמא ואסור לשלקן, ובזה ניחא מש"כ הר"מ בפי' המשנה שאינו סותר להא דיר' ולהא דכ' בחיבור, שהזכיר התויו"ט.

ונראה דאם חישוב למלוגמא אין קדושת שביעית חלה עליה, חישוב לאדם וחזר וחישוב לבהמה הולכין אחר מחשבה ראשונה לחומרא, חישוב לבהמה וחזר וחישוב לאדם הולכין אחר מחשבה אחרונה לחומרא, וגם מותר לבשל שאין איסור שליקה אלא ע"מ להאכיל לבהמה דהוי בכלל הפסד, אבל משלק לאדם אף שחשב מתחלה לבהמה.

שם תני המוכר מוכר לאוכלין והלוקח לוקח לעצם לא הכל ממנו [ר"ל שכבר חישוב המוכר עליהן לאוכלין לא מהני מחשבת הלוקח, ואין הלוקח רשאי להסיקן, והדמים נתפשו בקדושת שביעית].

שם המוכר מוכר לעצם והלוקח לוקח לאוכלין וחישוב עליהן לעצם לא הכל ממנו [כן נראה לגרוס ור"ל דכיון דחשב בשעה שלקח לאוכלין לא מהני תו מחשבה לעצם וגם המעות קדישין ביד המוכר].

שם המוכר מוכר לעצם והלוקח לאוכלין וחישוב עליהן לעצם מה אנו קיימין אם בשנתן לו מעות ואח"כ משך פלוגתא דר"י ור"ל ע"ד דר"י דאמר אין המעות קונה ד"ת דמי אוכלין נתן לו ע"ד דר"ל דאמר המעות קונה ד"ת דמי עצים נתן לו אלא כי אנו קיימין בשמשך ואח"כ נתן לו מעות [כ"נ לגרוס] והנה ס"ל דלא מהני מחשבת לוקח למתפש הדמים כיון דהמוכר דמי עצים קשקיל, ומיהו אי כבר משך וכבר יש לו רשות לאוכלן מתפש מחשבתו, וכשפורע אח"כ הוי כדמי שביעית, וכן אי מעות אינן קונות והקנין בשעת משיכה מהני מחשבת הלוקח למתפש דמים, והא דאמר המוכר מוכר לעצם כו' הוא שב לפרש הא דתני, ופריך דתקשה לר"ל, ומיהו צריך טעם לחלק בין קנין מעות למשיכה דבמעות אמרינן דאם קונות מה"ת מ"מ דמי עצים קשקיל אע"ג דבבת אחת קונה הלוקח וכבר חלה מחשבתו, ובקנין משיכה אמרינן דמי אוכלין קשקיל, וצ"ל דכיון דהן תח"י הלוקח בשעת גמר הקנין חיילא מחשבתו טפי, א"נ אי מעות קונות ראשית הקנין הוא קניית המוכר במעות ותוצאה מזה הוא קנין הפירות, אבל אי משיכה קונה ראשית הקנין הוא קניית הפירות ותוצאה מזה הוא קניית המעות של המוכר והלכך חשיב כלוקח דמי אוכלין.

והא דמשך ואח"כ נתן מעות דמי אוכלין קשקיל, יש לעי' מ"ש ממכר פירות שביעית בהקפה דאין תופש את דמיו כמש"כ תו' ע"ז ס"ב ב' ואפשר דכיון דנתן לו ע"מ לשלם מיד החמירו למחשב כאילו הן דמי שביעית, ועי' סי' י"ג ס"ק ט"ז.

שם היה זה מעמיד וזה מעמיד ר' יבה כהדא אם המוכר תובע ללוקח כו' וכא כן, ר"ל שהלוקח רצה לאוכלין ולא רצה המוכר למכרו כדי שלא יותפשו הדמים בקדושת שביעית, והלוקח לא רצה לעצם, ואח"כ לקח סתם, אם המוכר תבע ללוקח נתרצה למכרו לאוכלין והדמים דמי שביעית ומותר לאכלו, ואם הלוקח תבע למוכר

באין מכריע וא"א להפריש כלל וע"כ אתה שב לכללא דירק בתר לקיטה אבל בשביעית וששית שפיר פטורה מן השביעית משום שאין כאן לקיטה חשובה, [וראוי יותר למגרס שני אע"פ שאין בה מ"ע יש בה מע"ש ששית אין בה שביעית כלל].

לא כן אר"א אר"י לית כאן מששית לשביעית ששית אלא שביעית תמן [גדל] ברשות בעלים ברם הכא [גדל] ברשות עני, ר"ל התם בהובילן לחצר אחר גידולן אין שביעית חלה עליהן משום לקיטה, אבל הכא גדלו רובן בשביעית אין לפוטרו מן השביעית למיזיל בהו בתר חנטה, ושביעית קרו להו ברשות עני ע"ש המקרא והשביעית וגוי' אבינו עמד וכדתנן יעשה חשבון עם עניים ופי' רמב"ן דעשיר היינו בעלים ועניים היינו העולם כולו, [עי' לעיל סי' ט' סק"ז].

(ד) תוספתא פ"ה האלה והבטנה והאטדים והאדל רמ"א ללולבים עם העלים אין ביעור, אפשר דסבר דהעלים ולולבים מין אחד ואוכלים העלים בשביל שהלולבים קימים ואע"ג שהלולבים מתקשין מ"מ כי היכי דאוכלין הלולבים על העיקר ה"נ אוכלים העלים וזה יתכן אם הלולבים ראויים לחיה אף שנתקשו ועי' לעיל סק"א. שם וחכ"א לעלין עם הלולבים יש ביעור, ס"ל כיון שמתקשין הן מין אחר ואין אוכלין הלולבים על העיקר.

שם פירות שביעית אין מאכילין אותן לבהמה חי' ועוף אם הלכה בהמה מאליה לתחת תאנה ואוכלת כו' אין מחייבין אותו להחזירה משום שנאמר בארצך כו', נראה דמותר לנעול שדהו בפני בהמה וחי' ואין צריך להפקירה רק לאדם וכדתנן פ"ט מ"ד אוכלין על המופקר אבל לא על השמור ופי' הר"מ שמור בביתם ובגנים אלמא דמותר לשמור מן החיה, ובמכילתא מגיד שפורץ בה פרצות אלא שגדרו חכמים מפני תיקון העולם אלמא שאינו פורץ פרצות, [וכ"כ תו' ר"ה ט' א' ד"ה וקציר, שמותר לשמרה מבהמה, והרש"ש ז"ל בהגהותיו שם הק' מהא דאמר בירו' פ"ו דפאה הפקיר לאדם ולא לבהמה כו' משמע דשביעית הפקיר אף לבהמה וי"ל לענין שאם אוכלת תחת התאנה שאין מחזירין אותה, מיהו עיקר הפקר לבהמה צ"ע שהרי אין איסור על האדם למנוע את הבהמה מלאכול פירות הפקר, ועל הבהמה לא שייך אזהרת גזל, ומה שייך דין הפקר לגבי בהמה, ולא מש"ל אלא לענין בעלים שלא הפקיר לאכילת בהמה וחיוב בעליה לשלם לבעלים מה שאכלה, ובזה ודאי בשביעית הוי הפקר אף לענין אכילת בהמה, והנה אמרו במכילתא שאין שביעית הפקר לאחרים, ויש לעי' דבריו שם אמר דשביעית הוי הפקר גם לנכרים, וי"ל דמצד הבעלים הוי הפקר גם לנכרים אבל מצד אבינו עמד אסור לנכרים וכמו עשיר שלקח פאה הוי גזל עניים, ומיהו קשה הא גם פאה מצד הבעלים אין עיכוב לנכרי אלא מצד עניי ישראל וכמש"כ ריטב"א גיטין מ"ז א', ובירו' שם אמר דמאן דיליף מפאה הפקר לישראל הוי הפקר [ומשמע דעיכוב הנכרים הוא מצד בעלות ומ"מ יליף מפאה אף דלא דמי לגמרי לפאה, א"נ באמת העיכוב של נכרים מחמת גזל כל ישראל] וי"ל דבאמת מעכבים את הנכרים לא מכח בעלות אלא שאין איסור לעכבם מלזכות בשל הפקר, והכא שפירות שביעית קדישין הן למצותן מזהרין בני נח שלא לקח לישראל ממצותן] ומ"מ אם בהמה וחי' אוכלת אסור להחזירה מקרא ולבהמתך ולחי', והא דקתני אין מחייבין אותו להחזירה משום דס"ד לחייבו כדי לשמור מאכל אדם מן ההפסד ולא יהי' בזה מצות תשמטנה ואמר שאינו כן וכיון שאין כאן משום חיוב שמירה יש כאן משום מצות ונטשתה, ומכאן נמי משמע שאין חוב לפרוץ פרצות ליתן היכולת לחי' ובהמה לכנס דא"כ עד דאשמעינן שלא יחזירה לישמעין שיפרוץ

דגוואזא מתני' וברייתא חדא מלתא היא, ואי מתני' בקטפא דפירי ברייתא פלוגתא אחריתא היא, אבל אי מתני' בקטפא דגוואזא ואפי' באילן העושה פרי תקשה ברייתא, וע"כ צ"ל דברייתא לדבריהם דר"ש קאמרי וכדאמר לר"י במסקנא.

והנה מסקינן דר"י אמר דמאן חכמים ר"א ונראה דהכי קי"ל דר"י רבו דר"ז ולא שמיע ל"י לר"ז הא דר"י, וא"כ אף קטפא דפירי אינו נוהג שביעית וקי"ל כר"ש, ומיהו בירו' אמרה ר"פ בשם ר' יוחנן ומ"מ פליגי שם ר"ז ור"י ור"א ואפשר דלא קבלו מני' דר"פ שאמר כן ר' יוחנן וכן פסק הר"מ פ"ז הי"ט כר"ז דמודים חכמים בקטפא דפירי, וכן בקטפא דגוואזא באילן שאינו עושה פירות, ואין חילוק בין שביעית לערלה.

(ח) ירו' פ"ז ה"ב ודמיה היא לכל דבר קטף בטל ע"ג שרפו אילן אינו בטל ע"ג שרפו [פ"י הגר"א דקטף היינו אילן הנקרא קטף והיינו שאינו עושה פירות אלא קטף ומתני' נמי בהכי מיירי ובה האילן בטל ע"ג שרפו ואין שרפו בטל על גבי אילן והלכך רבנן אפי' כר"י] אוכלי בהמה קדושת שביעית חלה עליהן כו' [זהו טעם דיש מקום לומר דשביעית חלה אפי' בקטפא דאילן העושה פירות דאע"ג דלא חשיב פירי לענין ערלה חשיב פירי לענין שביעית וזה כמו שפ"ש].

שם שרף פירי פגין פירי אין תימר שרף פירי עשה כן בתרומה אסור כו', פ"י הגר"א דמבעיא ל"י הא

דאסר בהעמיד בשרף הפגין אם הוא משום דשרף פירי וא"כ גם בתרומה אסור, או דלמא משום דפגין אסור בהנאה והשרף היוצא מהן אסור משום שנהנה מן הפגין וא"כ בתרומה מותר, ויש לעי' דהא אמר פסחים כ"ד ב' דאי זיע בעלמא הוא מותר ולא אמרינן שזהו הנאה מהפירי וי"ל דאיסורא מדרבנן איכא, אבל בשרף אי לאו פירי הוא בתרומה שרי, אבל אי שרף פירי אף בתרומה אסור, ונראה דשרף דהכא אינו מי פירות דעלמא דהא מסקינן חולין ק"ך ב' אליב' דר"י דאין חייבין משום ערלה ביוצא מן הפירות והכא מספקינן שמחייב על השרף אלא הכא שרף הנוטף מן הפירי כמו שנוטף מן האילן ומספקינן בו שהוא פירי, [ונראה דלא חייבו חכמים שרף העלין והעיקרין בתרומה לכו"ע ואפשר דאף שרף הפגין אינן חייבין בתרומה ודוקא בשרף תרומה מבעיא ל"י ואף לדעת הר"מ דתרומת פירות האילן דאורייתא מודה בפירות הגרועין שהן רק מדרבנן וכמ"ש הכ"מ].

(ט) פ"ז ה"א בשמים מהו שיהא עליהן קדושת שביעית כו' חבריא אמרי דר"ש היא כו', לכאורה הא דבשמים והא דקטף לא דמיה כלל, דבשמים אפי' אותן שאינן רק לריח ואינן ראויין לאכילה חשיבי פירי שחשובין פריין אצל האדם והכל מלקטין אותן ואין ראוי לספק בהן רק מחמת תשמישן שתשמישן רק לתענוג ומוגמר לא חשיב שוה לכל נפש לענין יו"ט, והכא לענין שביעית נמי בעינן שוה לכל אדם כדאמר סוכה מ' א' לר' יוסי, אבל קטף גריעותי' משום שאין דעתו של אדם קרובה לדבר הזב על העצים ונוח להתבטל אף אם ראוי לאכילה וזהו טעמו דר"ש, ואפשר לפרש סוגין דדחי דהני פרחים לא חשיבי ואין בני אדם מקפידין ללקטן ובטילי אגב עץ כי היכי דבטל קטף לר"ש, ור"ש בשם ר"א אמר דברי הכל היא בהדא נסורתא ר"ל באלה הנושרים גם רבנן מודו דבטלים לעץ דגריעי מקטף, ולא אפשר שר בשמים.

והא דתנן פ"ז מ"ו הורד והכופר והלטום יש להם שביעית והן מיני בשמים כמו שפרש"י נדה ח' א' אין לפשוט מכאן דבשמים יש להן שביעית דהתם יש להם גם טעם וכדתנן מ"ז ורד חדש כו' זה הכלל כל שהוא בני"ט כו' ובירו' שאיל אי יש בשרף הפגין משום תרומה ושרף העלין והפגין משמע ששויין בטעמן אלא של העץ מתבטל טפי וכמו שפר"ש.

ועיקר דינא דמתני' אשמעינן אע"ג שאינו אוכל חשוב בפ"ע אלא שכובשין בו שמן ושאר דברים ועיקרו לריח

נתרצה לעצים ואינו רשאי לאוכלן שלא מכר לו לזה והדמים חולין.

(ו) פ"ז מ"ו רש"א אין לקטף שביעית מפני שאינו פירי, ע"י ר"ש מסקנתו דלר"פ קי"ל כר"ש שאין שביעית נוהג בקטף אף בקטפא דפירי דר"ש כר"י דקטפא דגוואזא אינו פירי אף לענין ערלה דס"ל דטעמו כחוש וגרוע ונוח להתבטל והלכך בטל הוא אגב עץ בשעת גידולו ולא חייל עלי' דין ערלה והלכך אף כשאספו האדם לאכילה תו לא חייל עלי' ערלה, ואף דבקטפא דפירי מודה ר"י היינו משום דבערלה מרבינן קליפי פירי כפירי הלכך קטפא דפירי נמי חייל עלי' ערלה, ואוסר בטעמו דאע"ג דטעמו כחוש מ"מ כיון שחייל עלי' איסור אוסר שאין כחישותו מפסדת אלא לענין שלא ליכנס בכלל פירות לחול עלי' איסור אבל לענין לאסור את אחרים אחר שנאסר גם טעם כחוש ראוי לאסור, אבל לענין שביעית דלא אתרבי טפל גם קטפא דפירי אינו פירי לענין שביעית ואע"ג דלענין שביעית לא בעינן פירי רק הנאותו וביעורו שוה האי קטפא בטל אגב העץ ואף קטפא דפירי אינו תולדת הפירות אלא תולדת העץ היוצא דרך הפירות ומתבטל אגב העץ אלא לענין ערלה הוא חוזר ומתחשב בשביל שנטפל לפירי אבל לענין שביעית בביטולו קאים ולא חייל עלי' שביעית, ורבנן דר"ש כר"א דקטפא דגוואזא נמי פירי לענין ערלה דשרף הוא פירי מצד עצמו אע"ג שטעמו כחוש וממילא ה"ה לענין שביעית, א"נ קטפא דפירי לא חשיב נטפל לפירי דלא דמי לקליפין שהן שומר לפירי ומדרבנן בעלמא החמיר ר"י בקטפא דפירי לענין ערלה.

וקי"ל לדינא דלענין שביעית אף קטפא דפירי שרי, ולענין ערלה קטפא דגוואזא שרי ודפירי אסור.

ור"ז ס"ל דר"ש ורבנן תרויהו כר"י ס"ל דלענין ערלה קטפא דגוואזא לא הוי פירי וקטפא דפירי הוי פירי, ולענין שביעית פליגי דר"ש ס"ל דשביעית גרע דאפי' קטפא דפירי לא הוי פירי וערלה שאני משום דהוי טפל לפירי, א"נ ערלה מחמירין מדרבנן, ובשביעית לא מחמירין, ורבנן ס"ל דשביעית שאני דאפי' קטפא דגוואזא הוי פירי דלא שייך ביטול אלא במידי דאינו נוהג אלא באוכל אדם כמו ערלה וכל שטעמו כחוש אין בני אדם להוטים אחריו ומתבטל אגב עץ כאילו אינו עומד למאכל אדם, אבל שביעית שנוהג בכל מידי דהנאותו וביעורו שוה לא שייך ביטול ונוהג בו שביעית עדיין מדין מאכל אדם כיון דראוי לאדם ומיועד לכך א"נ שנוהג בו שביעית מחמת תשמיש בושם או הדלקה.

ולי' הגמ' נדה ח' ב' דא"ל ר"ז לר"י ע"כ ל"פ רבנן עלי' דר"א אלא בקטפא דגוואזא אבל בקטפא דפירי מודו קשה לפי' זה דהא דברי ר"ז עיקרן לחלק בין שביעית לערלה וזה אינו תלוי במה דמודו רבנן לר"א בקטפא דפירי לענין ערלה דאפי' אי הו' פליגי רבנן עלי' דר"א בקטפא דפירי לענין ערלה אפשר לומר דשביעית שאני, ואף אי מודו רבנן בערלה י"ל דשביעית קיל טפי וכדס"ל לר"פ, ואפשר דמיתא ראי' דקטפא חשיב אוכל שהרי אוסר את החלב בטעמו וע"כ הא דקטפא דגוואזא שרי משום דמתבטל אגב עץ וא"כ שפיר י"ל דלענין שביעית לא בטיל, ולפ"ז צ"ל דנוהג בו שביעית משום מאכל אדם.

ומיהו עיקר חסר בדברי ר"ז שהרי גם ר"פ ור"י ידעו הא דר"י דמודה בקטפא דפירי ומ"מ ס"ל דשביעית קילא מערלה, ואי ר"פ ס"ל דהא דר"י בקטפא דפירי אינו אלא מדרבנן ור"ז ס"ל דהוא מה"ת ניחא טפי.

(ז) ויש לעי' לפר"ש דר"ז ס"ל דאפי' קטפא דגוואזא נוהג בהם שביעית לרבנן דר"ש ואפי' באילן העושה פירות, א"כ תקשה ל"י ברייתא דקתני שקטפו זהו פרי ומשמע דוקא באילן שאינו עושה פירות ובשלמא אי ר"ז דוקא בקטפא דפירי קאמר שפיר יש לפרש מתני' דשביעית בקטפא דפירי או בקטפא דגוואזא ובאילן שאינו עושה פירות וברייתא בקטפא דגוואזא ואינו עושה פירות, ואי מתני' נמי בקטפא

שאינן כשלמים שיהא מצוה באכילתו, אלא נראה דר"ל אין מחייבין אותו לחשבו למאכל אדם אלא רשאי להאכיל לבהמות.

ונראה דאסור לאכול פת שעופשה דחשיב הפסד וכיון שראוי לבהמה אסור בהפסד והא דלא אמר שאם בא לאכול אין שומעין לו כדאמר בתרדן חין מפני שדברו חכמים בהוה.

מש"כ לעיל דאין מצוה לאכול פירות שביעית ראיתי ב' מג"א בהוספת עשין של הרמב"ן עשה ג' שפי' דעת רמב"ן היפוך מזה אבל כונת רמב"ן דאיסור סחורה הוא ממנין עשין כמבואר בדבריו ז"ל אבל אין עשה באכילתו ואילו צריך ראיות שיש מצוה באכילתו לא היה מספיק מה דמצונו איסור סחורה דסחורה אינה מבטלת אכילתו שהרי הלוקח יאכלם אלא מפני שאין מצוה באכילתו ולא שייך למחשבה לעשה העמיד הרמב"ן את איסור סחורה במנין העשין.

שם אין מחייבין אותו לשתות אניגרון כו', יש לעי' הא אניגרון הוא תבשיל טוב כדאמר שבועות כ"ג א' ודלמא ע"י אניגרון וכדפרש"י שם, וכדאמר ברכות ל"ו א' א"כ הו"ל אניגרון עיקר, ולי' הגמ' שם ל"ה ב' נמי קשה דאמר אניגרון מיא דסילקא כו', משמע שהוא מיא ולא סילקא עצמו, ואפשר דהא דרבה ב"ש אהא דברייא אתמר ומפרש הא דאין מחייבין אותו לשתות אניגרון היינו מיא דסילקא והוא מיא דאניגרון ואניגרון עצמו הוא התבשיל וניחא הכל.

שם החושש בראשו או עלו לו חטטין סך שמן כו', אע"ג דלענין יוה"כ אמרו יומא ע"ז ב' דהיו לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש, התם לא תעונה אמר רחמנא וסיכה שעיקרה לרפואה לא חייל עלה שם תענוג, אבל בשביעית סיכה כדרכו בעינן והרי סך כדרכו אע"ג דיש בה רפואה לא הוי כמלוגמא, ובר"ש ספ"ק דמאי הביא הא דתוספתא שמן של שביעית נותנין אותו לגרדי ואין נותנין אותו לסורק, והק' הרא"ש שם למה מותר לגרדי הא ביוה"כ לא חשבינן סיכה כשת"י אלא בסיכה של תענוג והיו לו חטטין בראשו סך כדרכו וסיים ושמא להנאת עצמו הוא סך כדי שלא תזיק לו האריגה, ולכאורה תמוה דהא הכא בשביעית שרינן בהדיא בהיו לו חטטין, וכן חייב בדמאי בלסוך החטטין כדתינא בתוס' דמאי פ"א הלוקח יין ושמן ליתן ע"ג חטטין כו' חייב בדמאי, ועוד מדניחא לי' בסך שלא תזיק לו האריגה א"כ בקושיתו ז"ל פ"י שהוא לצורך הצמר א"כ בלא"ה קשה שהרי אין כאן סיכה כלל וי"ל דאין הי"נ דפריך דאין כאן סיכה כלל וכי היכי דביוה"כ בטלה לה סיכה דתענוג בסיכה דרפואה הי"נ לענין שביעית בטלה לה סיכה דגופו בסיכה דתיקון הצמר.

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] סק"ל} נראה דמותר לקלוף פירות שביעית אף בפירי שאפשר לאכול עם הקליפה כמו תפוחים וכיו"ב וכדאמר בירו' בתרומה פ"א דתרומות ה"ד ומקנב בירק כל שהוא רוצה ונראה דה"ה בשביעית וכמש"כ הר"מ פ"ה ה"ב ג' דדין שביעית כתרומה מיהו הקליפה שקלף קדוש עדיין בקדושת שביעית שהרי יש בה אוכל וכמש"כ הר"מ פ"א דתרומות ה"י [ואף בלא אוכל פעמים שהקליפה אוכל כמש"כ הר"מ שם] ומניח הקליפה בכלי עד שיתעפש ויפסל מאכילת אדם ואז מותר להשליכה ואם עדיין ראוי לבהמה נראה שאם רוב בני אדם מיחדין אותן לבהמה עדיין קדשי בק"ש ואם רוב בני אדם אין מיחדין אותן לבהמה פקעה קדושתה וכמו דאמר רוב עצים להסקה אף שראוין לבישול ולהתחמם בהם, וכמש"כ תו' ב"ק ק"א ב' ומיהו יש לעי' אי תלוי במקום שהן נמצאין אי אזלינן בתר רובא דעלמא, או הדבר מסור לחכמים כפי התשמיש הנאות להם ואפשר שהתשמיש הנאות הוא ליתן לבהמה ועדיין קדשי.

ירן' תרומות פ"א ה"ד ר"א בשם ר"י כך היא שיעורא כו',

מ"מ נוהג בו שביעית ולא הוי כמלוגמא דלא מקרי שוה לכל נפש וכדאיתא בירו' פ"ז ה"א דפריך מורדין למלוגמא ומשני דורדין מקרי שוה לכל נפש [יעו"ש גי' הגר"א ופירושו] וכן במשנה שלפניו אשמעינן דלולבין ועלין אף שאינן אוכל גמור מקרי אוכל לענין שביעית, ולא מקרי אינו שוה לכל אדם.

ואמרו ע"ז י"ד א' הוסיפו עליהן אלכסין כו' ומעיקרא לא נהגא בה שביעית משום שאכילתן גרועה ולא קרינן בהו לאכלה, א"נ דלא מקרי שוה לכולכם, ואע"ג דגם מאכל בהמה יש בו שביעית זה שאינו עומד לבהמה אלא לאדם בעינן חשיבות לאדם.

מה שפי' הר"מ קטף אפרסמון [והוא לפי מה שפי' בגמ' באילן שאינו עושה פירות וכמש"כ התויו"ט וכ"כ ת"י נדה ח' א' לישב פרש"י] לא יתכן למש"כ רש"י ברכות מ"ג א' ד"ה שמן, בשם יוסיפון, דפגג דיחזקאל כ"ז י"ז היינו אפרסמון דהא חשיב התם צרי והיינו קטף, כדאמר שבת כ"ו א', מיהו בתרגום שם תרגם צרי שעין וזה תרגום נכאת בראשית ל"ז כ"ה.

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] ס"ק כ"ב} ר"מ פ"א ה"ו ומקיימין את האלוי בראש הגג אבל אין משקין, פ"י הכ"מ דר"ל דאע"ג דחייב לעקור את הספיחין הרכין הכא מותר לקיים שלא יחשדוהו שזרעו, ומבואר מדברי הכ"מ דאיסור ספיחין יש בהן דלא הוי כספיחין שבד' שדות ובזה ניחא דאין משקין אותן ור"ל ואפי' בזמן שהן בבית השלחין כיון שהן אסורין משום ספיחין, ואפשר שבכלל מקיימין אף היתר ספיחין ומ"מ אין משקין דכשישקה יחשדוהו שזרעו וישוב לאיסור ספיחין, ואפשר דגם ד' שדות אין משקין אותן מה"ט, [מיהו י"ל דד' שדות עדיפן] ואפשר דאין משקין אותן להרוחה קאמר ואשמעינן שאין דינן בבית השלחין, א"נ אשמעינן שגם זריעה על הגג זריעה היא ואסורה השקאתו, ועוד יש לפרש ע"פ הא דתנן מעשרות פ"ה מ"ב דהנשרש בגג מאליו אינו קדוש בק"ש וכמש"כ הגר"א סי' רצ"ד ס"ק ס"ג והיינו דאמר דמקיימין ר"ל משמרן ושמח בקיומן ומ"מ אע"ג דניחא לי' השתא לא קדוש בק"ש כיון דעלה מאליו ומ"מ אין משקין אותו דאע"ג דלא חשיב זריעה כשעולה מאליו מ"מ לא הותרה השקאה שהרי כשזרעין בכונה על הגג חשיב זריעה וכמש"כ סי' כ' סק"ו ואם ישקה הרי זה זורע בידים ואסור ולפ"ז צ"ל דאלוי צמח מזרעים שהניח שם ולא רצה בהשרשתן שאם עלו מאליהן לא מקרי אינו רוצה בהשרשתן שהרי כל הספיחין שעלו מאליהן אסורין משום ספיחין ואילו טומן את הלפת אין חושש משום שביעית לענין איסור ספיחין כדאמר בירו' פ"א דכלאים ה"ט ופ"ה דמעשרות ה"א.

ובתשובת מבי"ט סי' ס"ד מתיר להשקות עשבי בושם וכיו"ב אף שהפסדן מועט וכדין חוה"מ כן דין שביעית, והיינו בנכנסו מששית לשביעית שאין בהן איסור ספיחין לדעת ר"ש ורמב"ן או שהן דברים שאין זורעין אותם רוב בני אדם ולא גזרו עליהן איסור ספיחין או שהן נכנסין מששית ויוצאין לשמינית, ואע"ג דכתבנו סי' י"א סק"ז דירק הנכנס מששית לשביעית נוהג בו שביעית י"ל דדבר דעומד לצאת לשמינית ואינו עומד ללקיטה בשביעית אין בו קדושת שביעית, ומיהו איסור ספיחין ודאי ליכא בנכנס מששית כל זמן שלא נלקט בשביעית ומותר להשקותו ולקיימו שיצא לשמינית, ומותר ליהנות ממנו בשביעית במחובר, וכ"ז בירקות, ופרחים שעיקרן אילן ודאי מותרים, ופרחי ירקות שלקטן בשביעית אסורין לדעת הר"מ משום ספיחין ויש להקל בזה כדעת ר"ש ורמב"ן אבל הן קדישין בק"ש לכו"ע ואסורין בסחורה.

{ע"כ נדפס שם}

ל' ירן' פ"ח ה"ב אין מחייבין אותו לוכל לא פת שעופשה כו', לכאורה אין חיוב לעולם לאכול פירות שביעית

פ"ה מה"כ הי"ח כ' עד שיקיים דבר שכמוהו מקיימין רוב העם באותו מקום משמע שמשנתה לפי המקום והזמן. ובמ"ב סי' ר"ב בשעה"צ אות מ"א כ' בשם הברכ"י דכהיום אין נוטעין אדעתא דשוא, מבואר דעתו ז"ל דהא דאמר בגמ' ברכות ל"ו א' צלף נטעי אינשי אדעתא דשוא אינו הכרעה על עיקר טבעו וטבע בני אדם שיהוג דין זה לעולם אלא הכרעה בדורם ובזמנם ואם נשתנה המנהג נשתנה הדין ולפי"ז קליפין וגרעינין שאינן מיוחדין אצלנו לבהמה אין בהן ק"ש משום מאכל בהמה וכל שנפסלו מאדם מותר להשליכן, ועי' מעשרות סי' א' דמשום מיעוט המרקחין לא חלה עליהן ק"ש וכדעת הסוברין דמברכין עליהן שהכל.

{ע"כ נדפס שם}

יא) פ"ז מ"ג ולא בבכורות, כ' הרע"ב דדוקא בבכור חי אבל שחוט לא אסרו חכמים ובתו"ח תמה עליו, אבל דברי הרע"ב הם דברי הר"ש והוא מוכרח בגמ' בכורות ל"א ב' דאמרין ומאי הנאתן להקדש אדמעיקרא דכיון דשרי להו מר נמכרין באיטליז כו' טפי ופריק מעיקרא, הנה מבואר דהוא פודה אותן מן ההקדש ומוכרן, ודין בכור ושאר פסולי המוקדשין נראה דשויין וכי היכי דאין עושין סחורה בבכורות אין עושין סחורה בשאר פסה"מ, ואם איתא דגם בשחוט אסור א"כ היכי שרינן ל"י לפדותו מן ההקדש ולחזור ולמכרו, דמה לי לקחו מן ההדיוט מ"ל לקחו מן ההקדש, אלא ודאי לא אסרו אלא בחי דיש לחוש שיבוא לידי מכשול של גיזה ועבודה אבל בשחוט לא גזרו, ושמעינן מכאן דאפי' לוקח חי ומוכר שחוט נמי מותר ולא אסרו אלא לוקח חי ומוכר חי.

וגם מתני' דבכורות דקתני חוץ מן הבכור משמע דומיא דרישא שהלוקח את הבכור לא ימכרו באיטליז אבל מותר למכרו, וכבר רמזו על זה הר"ש והרע"ב.

יב) פ"ח מ"ג ולא תאנים במנין ולא ירק במשקל, עי' תויו"ט ול"מ כן, וגם מצינו ליטרא ירק חולין פ"ד א', עירובין כ"ט א', ואפשר לפרש ולא תאנים במנין שנעשו חבילות חבילות במנין, וכן ירק שנעשה חבילות חבילות במשקל, ואף אם מוכר חבילות הרבה ביחד ולא מנאן ונמצא דהמכירה אכסרה מ"מ אסור דעשיית החבילה במנין ובמשקל הוא דרך סחורה, ובזה ניחא הא דמסיים התנא בדברי ב"ש אף לא אגודות, דלכאורה לא יתכן ל' אף דרישא בקובע מקחו על המנין ועל המשקל אבל דברי ב"ש אינו בקובע מקחו על האגודה דא"כ לא יתכנו דברי ב"ה דמתירים את שדרכו לאגוד בבית, אלא ודאי אף במוכר אכסרה אסור למכור אגודות וכ"כ בהדיא הר"מ פ"ו ה"ד, וא"כ אין איסור אגודות ענין להא דרישא לכוללו בל' אף, אבל אי תאנים במנין וירק במשקל נמי במוכר אכסרה איירי ניחא, וגם הדין מסתבר דחבילות של מנין לא עדיף מאגודות.

וכ' הר"מ שם שאוגד כדרך שאוגדין להביא לבית לא כדרך שאוגדין לשוק, והר"א השיג שאין זו מכונת המשנה והכ"מ שם כ' שאין פי' הר"א מוכרח, ותימא שהרי סיים התנא כגון הכרישין, ואי ס"ד דהא דאמר את שדרכו לאגוד הוא על תואר האגוד לא יתכן ל' כגון אלא ודאי מתני' כפי' הר"א וגם הר"מ הכי מפרש לה אלא הר"מ הוסיף לפרש דודאי לאו כלל הוא דזה שדרכו לאגוד בבית אוגדין בשוק דיש דברים שאוגדין בבית ואוגדין בשוק אבל הוא בשני פנים בשינוי המשקל או בתואר האגוד וכל שחזותו מוכיח עליו שהוא אגוד לשוק אינו בכלל ההיתר.

שם בר"ש ירו' למה כדי שימכרו בזול כו' אם אומר אתה כן אף הוא אינו נוהג בהן קדושת שביעית כו', טעם כדי שימכרו בזול לא יספיק בסיפא בעושה אגודות ומוכר אכסרה אלא מפרש רישא ומסיק לטעמא כדי שיהא היכר קדושה וממילא מתפרשא סיפא א"י טעם דסיפא

נראה דאין מצות אכילת תרומה חובה אלא כשכהן אוכלה בטהרה ובגדולה קיים מצוה ועיקר המצוה הוא קיום הליית שבה כי באכלה כהן נראה בזה קבלת מצותו ית' שאסר בה אכילת זר ובאכלו בטהרה קבלת איסור טומאה אבל אין מצוה בעצם אכילה שהרי הר"מ לא מנאה במנין המצות והרמב"ן בהשגותיו חשב איסור טומאה לעשה אבל לא עצם האכילה ויותר היה נראה שיש מצוה באכילתה מדמברך עלה אלא שאין מצותה חובה, [וכמש"כ הר"מ פ"א מה' בכורים ה"ב שמברכין על כל אכילות המקודשות, וכ"ה בהדיא בר"מ פט"ו מה"ת הכ"ב, ובגמ' פסחים ע"ב ב' קרי לה עבודה] אלא שאם אינו אוכלה ומניחה לרקוב הוא נוהג בזיון בקדש וכמש"כ הר"מ פ"ב מה"ת הי"ז שאם מניחה לחיה ולבהמה הוי חילול השם והלכך כשנוהג סלסול לאכול סלת נקי' אין זה חילול שמותר לו לאכול מה שערב לו ביותר והלכך אסור לו לסלת יותר מהשיעור קב לסאה שזה נקרא מפסיד את השאר שאין דרך לסלת ביותר והא דאמרן כאן בשנת שובע כאן בשנת רעבון אפשר דבשנת רעבון מותר לסלת ביותר דלא מקרי מפסיד דגם המורסין ימצאו להן אוכלין, והנה תנן במסלת יניחנו במקום המוצנע שלא יאבדם ביד אבל אינו חייב לבקש להן אוכלין, ומיהו יותר מכשיעור אסור לסלת אף אם יש להן אוכלים דמ"מ מקרי בשעה זו כעין הפסד אם לא בשנת רעבון.

ולמדנו מזה גם דין שביעית שאין בהן כלל מצוה באכילתן אלא איסור הפסד דאין איסור להניחן שירקבו מעצמן [ואם יש עניים שאפשר לפרנסן בהם חייב מדין צדקה] וכדאמר בירו' שביעית פ"ז ה"א והדא קניבתא דירקא מסקין ל"י לאיגרא והיא יבשה מן גרמה ומשמע דבקניבתא דבעה"ב קיימין דקיי"ל בתרומה שאסורים לזרים ובשביעית נמי עדיין אוכל אדם הוא קדם שיבש ומ"מ מסקין ל"י לאיגרא ומשמע דזה מותר לכתחלה דהא פריך מהא דתניא אין מוכרין אוכלי אדם ליקח אוכלי בהמה אע"ג דבדיעבד אם קנה קדשי בדין דמי שביעית ומשמע דלא ניחא ל"י לאוקמי' בעביד באיסור ומשמע דקניבתא דירקא הוא בהיתר, [ונראה דהא דמסקו לאיגרא לא מקרי מפסיד בידיים דאם לא ייבשו ירקבו והיבוש מעלה להו ומ"מ שמעינן שאין חייב לאוכלן או לבקש להן אוכלים] [ויש לעי' למה לא מוקי בקינבא דירקא של חנוני שנפסל מיד מאכילת אדם].

והא דכ' הר"מ פ"ה ה"ג ואינו מטפל לאכול תבשיל שנפסד כו' ר"ל שנפסד מאכילת אדם ופקע קדושתו וכמש"כ רבנו פ"ג מה' מ"ש הי"א אבל לעולם אינו חייב לאכול פירות שביעית ובלבד שלא יפסידן [ולשון לא יטפל משום שאכילת הנפסד הוא טיפול ואמר שאין ענין אכילת שביעית בטיפול זה שאם היה זה בכלל ראוי לאכילה היה חייב עדיין בשמירתו] וגם במ"ש אין חיוב לאכלו ואף להרמב"ן ז"ל בהשגותיו שמנה אכילת מ"ש מ"ע מ"מ לא עבר בעשה אם לא אכלן אלא חיסר מצוה וגם יש בו עון של בזיון קדשים ואם נפסדו קצת והוא מפונק נראה דאינו חייב לאכלן כמו קניבת ירק.

מסקנא דמלתא דקולף בפירות ומקנב בירק כל מה שרוצה, ומניחן בכלי עד שירקבו ויפסלו מאכילת בהמה ואפשר דבנפסל מאכילת אדם סגי כל שאינן מיוחדין לבהמה.

וכל זה בקליפין הראוין לאדם או שיש בהן אוכל אבל קליפין שאינן ראוין לאדם אם אינן עומדין לבהמה מותר להשליכן ואם מיוחדין לבהמה אסור לאבדן אבל מותר להניחן עד שירקבו, וגם בזה יש להסתפק אי אזלינן בתר מנהג המקום או כפי תשמיש הנאות ואין לנו תלמוד בכל הקליפין, ותנן פ"ז מ"ג קליפי רמון כו' יש להן שביעית ושאר כל הקליפין לא למדנו תורת כל אחד ואחד, ובר"מ

וא"כ בעיקר לאכילה אפשר למגמר מחלה היינו לענין שלא לבטל מצוה אבל בלא מצוה אסור] ובין מחמת התרומה שאינן נאכלין אחר הביעור וכדמוכח בסוגין דאמר ה"נ תרומת ירק דרבנן, [ואף לדעת רמב"ן ושי"פ דביעור היינו הפקר מ"מ אפשר דמפסל בהיסח הדעת בזמן שהפקירו, וכשי"כ כשזכה בו אחר מן ההפקר דחשיב כהה"ד, ומיהו אפשר דכל שעומד ומשמר עד שחזר וזכה בו הוא או אחר אין כאן הה"ד, ומיהו זימנין דלא ביערו בשוגג או באונס וכל שנשאר שמור בביתו גם רמב"ן מודה דנאסר [ומיהו לא נתבאר בהדיא בדבריו ז"ל בלא ביער מחמת אונס] וחיישינן דלמא ישכח או יאנס ולא יבער, ומכאן מוכח דלא מהני פדיון אחר ביעור דאל"כ תרומה שלקחה בדמי שביעית לא יבערנה לעולם אלא יפדנה, ועיי' לעיל סי' י' ס"ק י"ג] וכ"כ הגר"א פ"ח מ"ז דהאיסור הוא בין מצד שביעית בין מצד תרומה.

ומסקינן דר"ש מתיר לכתחלה, ולפי"ז לא אצטריך לר"ש לדורותיכם לרבות עיסת שביעית לחלה, ולמשי"כ סי' ב' סק"ב, דאצטריך משום דהוי הפקר בשעת גידול ניחא. שם ע"ן א' א"ה איפכא מבעיא לי למתני כו', מלי זה משמע דבדוחק יש לפרש מתני בירק של תרומה ושמן של שביעית וכן מכרחת הסוגיא שהרי אביי פ"י כן מתני, ותימא דהא בהדיא תנן ירק של שביעית בשמן של תרומה, ואפשר דהא דאמר רבה דמודה ר"ש לכתחלה היינו דוקא בתרומה דקדיש טפי וגם זמן ביעור ודאי אתא [אע"ג שאין ודאי שהפירות יתקיימו] אבל בשביעית פליג ר"ש אף לכתחלה, ועיי"כ צ"ל כן, דאל"כ מאי ניחוחת לאביי דתרומת ירק דרבנן אכתי תקשה הא מפסיד שביעית, ולפי"ז י"ל דת"ק אמר ירק של שביעית בשמן של תרומה וה"ה ירק של תרומה בשמן של שביעית דת"ק אסור גם משום הפסד שביעית, וא"כ אין נפקותא בין ירק של שביעית לשמן של שביעית, ובזה פליג ר"ש ומתיר משום איסור שביעית, ומיהו ברישא מודה ר"ש משום הפסד תרומה אבל נ"מ מהא דר"ש בירק של תרומה בשמן של שביעית דתרומת ירק דרבנן ואין איסור משום תרומה לר"ש, ואף שלא הוזכר בהדיא בדברי ת"ק דין ירק של תרומה הרי היא כאילו הוזכרה דהא דנקיט ת"ק ירק של שביעית חדא מניה נקיט וה"ה לאידך, ולזה פריך דאיפכא מבעיא לי למתני.

ומהא דאמר אביי בירק של תרומה בשמן של שביעית מתיר ר"ש משום תרומת ירק דרבנן, שמעינן שהירק מתבער משום טעם השמן, וזה ראי' למשי"כ סי' י"א סק"ג, ומיהו י"ל דהכא משום טעם הירק שבשמן אתינן עלה. ויש לתמוה למשי"כ תו' דהיכי דההפסד הוא בתרומה והשבח בתרומה אפי' חכמים מודים דמותר א"כ ירק של תרומה בשמן של שביעית ודאי אין איסור משום תרומה כיון דהשבח בתרומה ולמה לי לאביי למימר משום תרומת ירק דרבנן ומ"ט דרבנן דפליגי, ואף דלא קיימא במסקנא מ"מ במידי דלא מצינו בגמ' היפוך זה שפיר נלמד ממאי דס"ד.

(יד) ירו' פ"ח ה"ז תמן תנינן כו', תוכן הדברים כג' הגר"א דליג שם במתני' דברי ר"ש אלא סתמא וא"כ איכא סתמא כנגד סתמא והדרין לכללא דר"מ ור"ש הלכה כר"ש, והיה נראה דגרסינן במסקנא הלכה כר"ש דהכא דתמן היא רבנן, והלכך מן הדין מותר ומ"מ מבשלין על יד על יד ואוכלין דנהי דמתיר ר"ש לכתחלה מ"מ ודאי צריך ליהזר שלא להביא לידי פסול, אבל דעת הר"מ פ"י מה' מעה"ק ה"י דהלכה כר"מ, וא"כ צ"ל דגרסינן כאן הלכה כר"מ דתמן דהוא רבנן דהכא ועל יד על יד גם ר"מ מודה, אבל צריך טעם מ"ש מהא דבכורות י"ב ב' דחשבינן לי' להפסד אע"ג דאפשר לאכלה מיד וי"ל דהתם הוא עדיין ביד ישראל, ועדיין קשה שיהא מותר ליתן תבלי תרומה ולאכלן מיד, ואפשר דהתם הזמן קצר אבל הכא מייירי שעדיין רחוק מן

משום גדר שלא יבוא למכור בצמצום וכ"ה בל' הר"מ שם בטעמא דאגודות כדי שלא יהי' כמוכר בצמצום ור"ל דמחזי כמדקדק במכירתו וממילא מתחזק בפני הרואין למוכר בצמצום כשאר השנים.

שם זה שהוא מודד בכפישה ונסתיימה לו ב' וג"פ אסור למוד בה, אין ר"ל שעמד על מדתה דאין זה בא ממדידה ב' וג"פ, ועוד ליאשמעינן כלי שיודע מדתו, וגם זה פשיטא, אלא נראה דנסתיימה לו היינו שכבר נשען על ידיה שלא יתאנה שיודע כבר דכפישה זו בשער זה שוה לו למכור והרי כפישה זו משמשתו בשימוש מדה ואסור, וזה בא משימוש פעמים הרבה שכבר יודע כמה כפישות הוא מוכר ביום וכמה כפישות יש בקופה זו וכיו"ב מסגולות החשבונות.

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] ס"ק כ"ז}

ר"מ פ"ן ה"ה פירות חו"ל שנכנסו לארץ לא יהיו נמכרים במדה כו', יש להסתפק מה דין לענין סחורה והפסד וביעור ולכאורה כיון דהטעם משום איחלופא בפירות הארץ יש לגזור בכל מילי, אבל קשה למה תני דין זה לענין למכור במדה, ואפשר דמשום דהאדם להוט לשקול ולמדוד גזרו בזה טפי ואין אומרים בד"ס זו דומה לזו ואין לנו אלא מה שאמרו חכמים למדוד ולשקול אסור ושאר דברים לא מצינו שאסרום, ואיסור לשקול ולמדוד נראה דאינו אלא בפירות אילן אבל ירקות וזרעים כיון שהן אסורין משום ספיחין ואין לנו אלא ירקות חו"ל הו"ל כניכרין שהרי ליכא ירקות ארץ, ומיהו אם מצוין ירקות של נכרי שאין בהן איסור ספיחין ויש בהן ק"ש אפשר דאתא לאיחלופא, ומיהו נראה דאם רוב השוק של חו"ל הו"ל כניכרין ולא אסרו אלא כשרוב הפירות הנמכרין הן מאותן הקדישין ק"ש ואז כשמביאין מחו"ל אין הדבר מפורסם ואתא לאיחלופי וכ"מ לישנא דהר"מ והוא ל' הירו' והתוס' פירות חו"ל שנכנסו לארץ כו' ול' זה משמש על מקרים בודדים.

והא דאמר בירו' ואם היו ניכרין מותר נראה דאף אם אין רוב בני העיר בקיאיין בהכרתן מפני שלא הורגלו בהן מותר כיון שהן ניכרין בצורתן ואינן מתחלפין לבקי ורגיל בשניהן וכל מדת חכמים כן הוא.

תניא בתוס' פ"ד בראשונה היו אומרים אין כובשין ואין מיבשין יבשת וכבשת מחו"ל לארץ, [נראה דר"ל שאין כובשין ואין מיבשין פירות חו"ל בארץ, ונראה דבשביעית איירי ומשום דלמא אתו ליבש פירות שביעית ולכובשן וצ"ל דבכובש הרבה איירי דאסור בפירות שביעית דכל דעביד לאוצר הוי כסחורה, ויש גורסין רבותינו התירו ליבש יבשת ולכבוש כבשין].

שם מביאין שחלים וקריסטומלין מחו"ל לארץ אבל לא לעשות בארץ אין מביאין ענבים מחו"ל לארץ ודורכין אותן בארץ כו' מביאין גרוגרות וצמוקים מחו"ל לארץ אבל לא לעשות בארץ כ"נ צ"ל, וצריך לפרש נמי בשביעית שאין דורכין בגת ואין עוטנין בבד ואין עושין גרו"צ וכ"ז דלא ליתי לעשות כן בפירות שביעית וכן שחלים וקריסטומלין עושין מהן איזה תיקון לאוצר, ומיהו קשה דשחלים שהוא ירק הרי ליכא בארץ משום איסור ספיחין ואפשר קדם שגזרו על הספיחין א"נ במקום דאיכא ספיחי היתר וקשה ללמוד מהתוס' במקום שלא פירשו לן הראשונים גם הוצני פשתן לא נתפרש למשי"כ סי' י' ס"ק י"ב דאינן קדישין, ואף אם קדישין הדין נותן דשורין אותן ועושין בגד דזה דרך ביעורן, ואפשר דבעושה הרבה הוי דרך סחורה.

{עיי' נדפס שם}

(ג) זבחים ע"ה ב' שביעית אין לוקחין בדמיה תרומה, האיסור הוא בין מחמת הפסד פירות שביעית [שאם נטמא הולך לשריפה וכדאמר בכורות י"ב ב' כיון דאילו מטמא כו' ואע"ג דמסקינן התם עיקר לאכילה כו'

ויש לעי' איך מותר למכור פירות שביעית ולקבל מעות [וכמש"כ לעיל סי' י"ג ס"ק י"ג] כיון דהמעות נתפשי' בקדושת שביעית אי"כ אסורין בסחורה, ואחד מאיסורי סחורה הוא ליקח ע"מ למכור אי"כ כשנוטל את המעות הרי נוטלן ע"מ למכור ואין לומר דיעשה דרך חילול ולא דרך מקח הרי איכא למ"ד דאין מתחללי' אלא דרך מקח, וי"ל דכיון דאין כונתו להרויח אלא שמטבע מצוי' לקנות בה הכל, אין זה בכלל סחורה.

סימן טו

ג) שם אוכלין על הדופרא אבל לא על הסתיונות ר"י מתיר בזמן שבכרו עד שלא יכלה הקיץ, נראה דבכל פירות כשיש נכנסין משביעית לשמינית וחנטו בשביעית אוכלין עליהן דכשם שהולכין אחר חנטה לענין קדושת שביעית ה"נ חשיבי פירות שביעית לענין שאוכלין עליהן, וכן בתבואה שהביאה שליש בשביעית ויצאה לשמינית, וכן באורז ודוחן וחברותיהן שנשרשו בשביעית ויצאו לשמינית, אבל אם חנטו הפירות בשמינית אין אוכלין עליהן אע"ג דכשהגיע זמן הביעור כבר יש לחיה בשדה פירות שמינית, אבל הכא אין אוכלין על הסתיונות של שמינית אע"ג דחנטו בשביעית ויש בהן קדושת שביעית מ"מ כיון שאילנות המגדלים סתוניות אינם גידלים בקיץ ועיקר גידולן בכח הסתיו של שמינית חשיבי כפירות שמינית ואין אוכלין עליהן [כן מבואר בר"מ פ"ז ה"ה ומבואר דסתוניות וענבים מין אחד הם ולפ"ז אוכלין סתוניות של שביעית בשביל הקיטניות, אבל אין אוכלין סתוניות של שביעית בשביל סתוניות של שמינית אע"ג שחנטו בשביעית].

ובהא דר"י יש להסתפק מאי קרי בכרו ומאי קרי קיץ ואי בכרו היינו חנטו וקיץ היינו עד ר"ה אי"כ ר"י פליג לגמרי שאין חילוק בין סתוניות לשאר פירות שנכנסו לשמינית אלא שהתנה שיהיו קדישין בקדושת שביעית, ולישנא דבכרו ולישנא דקיץ משמע קצת שיעור אחר וכדאמר נדרים ס"א ב'.

והנה אמרו בירו' דר"י פליג גם בדיופרי שאין אוכלין ראשונות בשביל שניות אלא אי"כ בכרו עד שלא יכלה הקיץ ומשמע דלת"ק אף אם לא בכרו אוכלין עליהן ואם חנטו אחר ר"ה ואינן קדישין לא מסתבר דאוכלין עליהן דלא עדיפו משאר פירות של שמינית, וצ"ל דכיון דברוב השנים הן גידילין בשנה אחת חשיבי של שביעית.

ועיקר דינא דאוכלין על הדיופרא נראה דאשמעינן דלא חשיבי כמין אחר או כפירות שנה אחרת. ואי דאיירי אף שלא חנטו בשביעית הוי חידוש טפי.

ונראה דאם הגיע זמן הביעור והיה משומר ופרצו גדריהן לא מהני שגם המחובר נתחייב בביעור ופרצת גדריהן זהו ביעורו, ובשביל שביעור מקצת לא יפטר מן הביעור, וזה לדעת רמב"ן דביעור היינו הפקר, וכש"כ לדעת הר"מ דביעור היינו שריפה. [א"ה, עי' לעיל סי' י"א סק"ז].

נראה דאין אוכלין ירק של שביעית בשביל ירק שיצא לשמינית כיון דזה שיצא לא קדוש.

במש"כ לעיל שאין אוכלין ירק של שביעית על מה שיש לחיה מזה המין שיצא לשמינית דכיון דיצא

לשמינית הו"ל פירות שמינית אפשר דאינו כן דלענין זה לא אזלינן בתר לקיטה אלא כל שהגיע לעוהמ"ע בשנת השביעית מקרי פירות שביעית וקרינן בהו' יש לחיה בשדה והרי אוכלין את זה שקידש עזרא על מה שיש ממין זה בארץ שלא קדשה עזרא וכמש"כ סי' ג' סק"א, והדבר מוכרח מהא דתנן פ"ז מ"ב עיקר הלוח כו' אין להן ביעור מפני שמתקיימות בארץ בימה"ג והרי כבר יצאו לשמינית, ואפשר דהתם השרשים מתקיימין וכל שגזז העלין חשיב כדיוכין שאמרו דיכון כעיקור עי' ר"ש פ"ה מ"ג מהירו' וצ"ע.

{ע"כ נדפס שם}

הביעור ומשום שמא יטמא לא חיישינן שיאכלן מיד ומ"מ לא מצינו שנתנו חכמים דבריהם לשיעורין וכיון שאין מביאין קדשים לבית הפסול ראוי לאסור בכל ענין.

טו) פ"ח מ"ז ואחרון אחרון נתפש בשביעית, קאי אהא דהוזכר פ"ז מ"ג ובפרקין מ"ג, דאפשר למכור פירות שביעית ואמר דאחרון אחרון נתפש ופרי עצמו אסור, [והמשניות אינן על הסדר וכן הוא סדר המשנה תמיד שמפסיק בענין אחר וטעם הדבר לא נתפרש].

א) פ"ח מ"ו אין דורכין כו' ואין עושין כו', מעשה הדריכה הוא שכותשין מקדם ואח"כ נותנין לגת ולבד כדאמר שבת י"ט ב' ב"ב ס"ז ב', ומהא דתנן סיפא רש"א אף טוחן הוא בבית הבד שמעינן דת"ק אוסר בין טחינה בין דריכה במקום המיוחד לזה אלא בשינוי, ור"ש מתיר לטחון בממל שזו טחינה בלא שינוי ובלבד שידרוך בבודידא.

ולמאי דמסיק בירו' מותר לטחון בבית הבד ולהכניס לקוטב ואצ"ל לטחון בביה"ב ולהכניס לבודידא ואצ"ל לטחון בקוטב ולדרוך בקוטב, ולי' הר"מ פ"ד הכ"ג קשה לעמוד עליו שכי' אבל כותש ומכניס לתוך בד קטן ביותר והן דברי ת"ק ואינן הלכה שאפי' אינו קטן ביותר אלא בינוני מותר, וכן אינו צריך לכתוש אלא מותר לטחון בביה"ב, וצ"ל דלא זו אף זו קאמר.

ומש"כ שם וטוחן בביה"ב ובקוטב ומכניס לבד קטנה היינו קוטב היינו בד קטנה, ור"ל דטחינה מותר בין בגדולה בין בקטנה, אבל דריכה דוקא בקטנה, והל' דחיק.

ויש לתמוה הא ר"י אית לי' הלכה כסתם מתני' ואיך התיר בקוטב, והיה מקום לומר דהא דהתירו רבותנו בקוטב היינו בכותש ומכניס לקוטב אבל לטחון בקוטב ולדרוך בקוטב לא התירו, ולפ"ז יש לישב משנתנו דנקט כותש ומכניס לבודידא משום דמסיים עלה בדברי ר"ש דמתיר אף לטחון בבית הבד ולהכניס לבודידא ודוקא לבודידא אבל לטחון בביה"ב ולהכניס לקוטב לא, אבל לכתוש ולהכניס לקוטב מותר אף לת"ק, ור"ש לא התיר אלא להכניס לבודידא אבל לקוטב לא, ולפ"ז יש לגרוס בלי' הר"מ ולא יעשה זיתים בביה"ב ובקוטב אבל כותש הוא ומכניס לבד קטנה וטוחן בביה"ב ומכניס לבד קטנה ביותר, אבל קשה להגיה הספרים בדברים בלתי מכריעים.

ב) פ"ט מ"ד ר"י מתיר אף על השמור, וא"י הלא אוכלין על התלוש כמו על המחובר וכדתנן במתני' אוכלין על הטפיחין ובפסחים נ"ב ב' אוכלין על הכיפין כו' ולר"י דאוכלין על השמור בטלת דין ביעור שהרי לעולם יש שמור בבית, וי"ל דלר"י ודאי איכא חילוק בין תלוש למחובר דעל התלוש אין אוכלין אלא על המופקר, אבל זה שקנאו אדם והוא ממונו ודאי אין אוכלין עליו, אבל במחובר דרחמנא אפקרי' אע"ג שיש גדר המעכב את החיה מליטלו ס"ל לר"י דהוי כאילו מצוי לחיה כיון שאין העיכוב מצד בעלים.

ורבנן דפליגי פסחים שם וס"ל דאוכלין על של בין השיצין אתיא אפי' כרבנן דהכא דס"ל שאין אוכלין על השמור דשמור על יד האדם גרע משמור בידי שמים ומודים חכמים דאין אנו נזקקים למה שהקוצים מעכבים על החיה מליטול, והכי אמר בירו' את גרמת לה שלא תאכל, ורשב"ג דאמר התם שאין אוכלין על של בין השיצין אפי' כר"י דאוכלין על השמור דהכא הפירות במקומן ראויין לחיה אבל בין השיצין מבטל בטיילין טפי והוו כליתנהו, אבל אין לומר דמשום שהן תלוש גריעי טפי דהתם בעלים אפקורי' מפקיר להו.

שם אוכלין על הטפיחין, פרי"ש כ"ח הבנוין בכותל, ואשמעינן דאע"ג דבשדה כבר כלה ואין השיור רק בעיר וגם בעיר אינן מצוין לכל אלא לעוף מ"מ אוכלין עליהן ואף רבנן מודים בזה.

איזה מהן מאוחר, ואפשר דל"פ אלא ר"א מוסיף דאם אין להם דרך לתקוע יבדקו בגוש חלב, וצ"ל לפי דגוש חלב מוקדם דהא אמר בזיתים עד עצרת ואמרין אידי ואידי חד שיעורא הוא ואי ג"ח מאוחר לא הוי חד שיעורא עם גוש חלב ולמה לא אחרו הדבר עד שיכלה מגוש חלב, ובלא זה הדבר מוכח מדלא אמר ת"ק ג"ח.

שם כדי שיהא עני יוצא ואינו מוצא לא בנופו ולא בעיקרו רובע, נראה דר"ל שאין בכל העץ רובע בין הנופות ועיקרו יחד, ומשמע דאע"ג דאיכא בכל אילן ואילן פירות כיון שאין באילן אחד רובע מקרי כלה, ולא אתפרש שיעור כלה בענבים גרוגרות ותמרים ואפשר דחד שיעורא הוא, והא כדי שיהא עני יוצא כו' ל"פ רבנן עלי' דר"א, אלא ר"א פירשה.

ז) פ"ט מ"ג ר"ש בפי' מ"ש תניא כו' אבל ענבים וגרוגרות הרי ג' ארצות כו' ושמה במאוחרות קאמר, הא דאמר שם אוכלין בענבים עד שיכלו דליות של אוכל ל"ק דאיכא לפרושי בארץ שאוכל בה, אבל פסח לא שייך למתני מבלי לפרש באיזה ארץ, ולזה פי' רבנו דבארץ המאחרת שבכולן קאי והלכך לא היה צריך לפרש דנקט זמן המאוחר היותר אפשרי.

ר"מ פי' הי"א ואימתי הוא כלה עד הפורים כו' ובגרוגרות עד החנוכה, אע"ג דר"י מחליף כדאיתא פסחים נ"ג א' לא חש רבנו דמשמע דר"י יחיד בזה, ולא אתפרש במאי פליגי נחזי אן אי פגי בית היני מאוחרות או תמרים שבצוער, ואפשר שבזמן חנוכה כבר הן מועטות מאד והן מתקיימות במיעוטן עד הפורים וקשה לשער אי מעט הזה חשוב למחשב כלא כלה, שהרי ע"כ מקרי כלה אע"ג שיש בו מעט כהא דאמר שאין העני מוצא רובע.

וכן הא דפליג ר"י בפגי בית היני יש לפרש כן, א"נ סבר פגי בית היני מין אחר הוא לענין שביעית ואין אוכלין עליו.

שם ובענבים עד הפסח של מ"ש, קאי אכולהו וכמש"כ הרע"ב פ"ט מ"ח, ולי' הכ"מ צ"ע.

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] ס"ק ל"ה}

ששאלת איך יוצאין ד' כוסות ביין של שביעית [ירו' פי' ע"פ הי"א] הלא זמן ביעור עד הפסח כדאמר פסחים נ"ג א' ובר"מ פי' הי"א י"ל דאיירי בפסח של שביעית ואותן שבכרו והביאו שליש קדם הפסח, ועוד כיון דאוכלין בענבים עד הפסח וחייב הביעור ביום ראשון של פסח רשאי לאכול שלש סעודות ביום ראשון של פסח, ובאותן שלש סעודות יש להסתפק אי חייב לאכלן ביום הביעור או אפי' למחר, וע"י ר"מ שם ה"ב.

{ע"כ נדפס שם}

ח) והנה לא נתפרש זמן ביעור אלא בענבים וזיתים תאנים ותמרים אבל בשאר מינים אין לנו זמן קבוע מחז"ל, והנה לכאורה אפשר דזמן ביעור יהי' מוקדם בחורף של שביעית אם הוא ירק הגדל בסתיו ואינו גדל בקיץ וכבר כלה מינו, וא"כ כשאנו לוקחין ירק מן הנכרי בחורף של שביעית [ואינן אסורין משום ספיחין] צריכים לדעת אם יש מאותו המין בשדה, ואם יש ספק בדבר יש להחמיר ויניחם בשוק ויפקירם ויחזור ויזכה בהם [שאנו מקילים כדעת רמב"ן כמש"כ הכ"מ פי' הי"ג].

ומיהו משמע דכל ביעור הוא לאחר שאין המין מתקיים בשדה מפני שהוא בלה ונשחת אבל אין זמן הביעור בזמן לקיטת הפירות שהרי זמן הבציר של ענבים וזמן המסיקה של זיתים אינו נמשך עד פסח ועצרת של שמינית, וע"כ דכן הוא דרכו שנשאר על האילנות מעט וגם החיות והעופות מלאו מאורתייהם טרף ואם אוכלין על הטפיחין כש"כ שאוכלין על מחבואות שבשדה, וכשאמרו זמן ביעור כשכלו דליות שבאוכל היינו שכבר בלה הנשאר בשדה זה עדות שכבר כלה לחיה מן המחבואה שהכינה, [ולהאמור י"ל

ד) פ"ט מ"ה אוכלין ברגילה עד שיכלו סגירות מבקעת בית נטופה, הרי"מ פי' ברגילה היא בעומק הארץ ואין ניכר בחוץ אם כבר כלה, ולזה נתן סימן אם יבשו הסגירות שבבקעת בית נטופה ודאי יבשו או בלו הרגילות שבארץ, וצ"ל דכל זמן שלא יבשו הסגירות בבקעת בית נטופה ודאי איכא מן הרגילה קיים בארץ, אבל לאחר שיבשו הסגירות יש להסתפק שכבר בלו הרגילות, דהרי אי אפשר שכל ג' הארצות זמן ביעור הרגילה שוה ומתאים בזמן יובש הסגירות בבקעת בית נטופה, אלא זהו זמן הראשון שיש לחוש שכבר כלה הרגילה.

והר"ש לא פירש כלום, אולי מפרש שהוא סיום דברי ר"ש ורגילה כלה מהר וסגירות בבקעת ב"נ הן מאוחרות שבידק.

שם בר"ש דר"ג ור"י מודו לר"ש מדאורייתא ולכן מקילין לענין נתינת טעם, ולפי' בפירות כו"ע מודים דחייב לבער משום טעם, וקשה דהא בפסחים נ"ב א' מוקי לפלוגתא דר"י ורבנן בפלוגתא דר"ג ור"י והתם קתני פירות ואף את"ל דגם ירק נקראין פירות מ"מ במקום דבפירות אין הדין כן והנידון משכחת לה בין בפירות בין בירק לא יתכן למתני פירות במקום דבפירות אין הדין כן וצ"ע.

ה) פסחים נ"ג א' ואבע"א הא קתני בהדיא ואם יש מאוחרות מהן אוכלין עליהן, יש לעי' הא ע"כ כל שיעורא הוא בסתמא דאי חזינן דכלו או חזינן דלא כלו דיינינן כפי דחזינן א"כ מאי משני אכתי הא הך דעד הפסח ועד העצרת בסתמא והך דעד שיכלו דליות של אוכל נמי בסתמא ואי הך דעד הפסח מאוחר קשיא אהדדי, ונראה דלתירוץ קמא דאידי ואידי חד שיעורא איירי כולהו בדלא חזינן אבל אי חזינן דלא כלו אוכלין בענבים אחר הפסח ובזיתים אחר עצרת, אבל לתירוץ בתרא הך דיכלו דליות של אוכל הן קדם הפסח ואי איכא מאוחרות אוכלין עד הפסח אבל אחר הפסח אין אוכלין לעולם דודאי כלו ונבלו ואף אי חזינן דאיכא מחזקינן להו שכבר אבדו טעמן וכמו שכלו דמו, א"ל לא פלוג חכמים ולא התירו לאכול אחר הפסח בענבים ואחר עצרת בזיתים.

והר"מ פי' הי"א פסק אידי ואידי חד שיעורא הוא שכי' ואוכלין בתמרים כו' ואימתי הוא כלה עד הפורים, וקשה למה השמיט דאם יש מאוחרות מהן אוכלין עליהן, וכן השמיט דין בין השיצין, ואפשר דכיון דלא חילק סתמא אוכלין גם על בין השיצין, ואין לומר דכיון דאמר עד הפורים וא"כ אין נפקותא בדבר, ז"א דהא רבנו כתב עד שיכלה האחרון שבצוער וע"כ דיש נפקותא בהאי שיעורא בדחזינן דלא כלו אחר הפורים ויש לנו נפקותא בדין בין השיצין.

ואפשר דרבנו הביא הא דאוכלין עד שיכלה האחרון שבצוער [ולא הביא שיעורי אחרוני של זיתים וענבים וגרוגרות] לאשמעינן דהני שיעורי בסתמא, ונלמד כן מהא דכ' ב' שיעורי תמרים שבצוער ופורים וע"כ פסח בסתמא, וממילא משתמע שאם יש מקום מאוחר מצוער אוכלין עליהן.

ו) פסחים נ"ג א' אם יש מאוחרות מהן אוכלין עליהן, דין זה הוא גם בזיתים וגרוגרות ותמרים ותנא רישא וה"ה לסיפא, וכדמוכח בגמ' דמשני הא תני בהדיא אם יש מאוחרות מהן כו' ומשני כן אכולהו, ויש לעי' א"כ למה הוזכרו דליות של אוכל, הלא כל שכלו סביביו אסור לאכול עד שיודע לו שלא כלו במקום אחר דהו"ל ספיקא דאורייתא [ואף רמב"ן שהסתפק אי ביעור מה"ת לא קבע בה מסמרות] וכשיודע לו שלא כלו במקום מן המקומות מותר לאכול עד שיכלה, וצ"ל דעצה טובה קאמר שילכו לראות בדליות אוכל שהן מאוחרות, א"נ שיראו אימתי כלו ברוב השנים ויסמכו על זה וכדאמר בענבים עד הפסח ואמרו אידי ואידי חד שיעורא הוא.

שם רא"א עד שיכלה אחרון של גוש חלב, יש לעי' וכי פליגי

מאילנותיהן, ולא פרט העלין בשמות [אח"כ ראיתי בירו' פ"ט אמרו לית כאן עלי קנים מכח ההיא דתוס'].

(יא) פ"ט מ"ז עד אימתי עניים נכנסים לפרדסות כו', הר"מ פ"י לענין שביעית, ויש לעי' כיון דרחמנא אפקרה לשדהו איך רשאי לזרעה ולמנוע רגלם של בני אדם משם ולמה לא יהא כסג שדהו ומשמרה ומ"ש שמינית משביעית עצמה שאם יניח כלים בדרך פרדסו שאם ילכו ישברו כליו בהכרח בדין שהולכין כדרך ואינן חוששין, וה"ל לאחר שתד רביעה שני' אם עדיין יש פירות שביעית בשדהו שהן הפקר ורחמנא אפקרה לשדהו ליכנס בה כדאמר נדרים מ"ב א' כי זרעה מאי הוי, ולפ"י דלענין לקט שו"פ איירי י"ל שבעה"ב יוציאן לחוץ אבל בפירות שביעית כיון שיתלשן רשאי לזכות בהן ופקע מצות הפקר מניהו, ומצותו שתהיינה הפקר במחבור, ואפשר דאיירי באמת במניח להן דרך ליכנס ליטול את הפירות ועד רביעה שני' רשאיין ללכת דרך פרדסות.

(יב) שם מ"ט מי שהיו לו פירות שביעית שנפלו לו בירושה כו', תוכן משנתנו לר"ל בירו' דזה שלא ביער את הפירות ומת או שנתן במתנה לאחר הפירות מותרין מן הדין ליורש ומקבל, אבל חכמים ס"ל דקנסו דיניח דמיהו ויפקיר הדמים לכל אדם, אבל תימא הלא פירות לאחר ביעור אסורין וטעוניהן שריפה לדעת הר"מ, ואף לדעת רמב"ן דביעור היינו הפקר מ"מ אם עבר ולא ביער הפירות נאסרין וכמש"כ לעיל ס"י י"א סק"ו, ועוד דמשמע דאוכל בלא ביעור ולמה אינו חייב בביעור וכי בשביל שלא ביערן הראשון נפטרו מן הביעור.

והיה אפשר לומר דאיירי בהגיע זמן הביעור ובעוד שיש לו לחלק מזון ג"ס לכאוי"א היה דעתו שלא לבער אלא הורישן לבניו [ור"ל שחילק נכסיו על פיו כההיא דתנן ב"ב קכ"ו ב' אבל לא יתכן לפרש שמת דא"כ לאו מידי עבד ולמה אין הבן חייב בביעור] או נתנו במתנה, והנה מן הדין לאחר ביעור הפירות הפקר אף אם לא ביערן, ויש מקום לומר שהמקבל זוכה מן ההפקר ואע"ג דהנותן דעתו למתנה אין לנו עסק במחשבתו וכיון שהנותן הסיח דעתו מהן והן הפקר מעצמן הוי כאילו נתקיים בהן ביעור והמקבל זוכה מן ההפקר, וכן בהורישו לבניו היורש זוכה מן ההפקר ורבנן ס"ל דראוי מ"מ לקנוס שלא יהא נשכר הנותן והמוריש שיתמלא חפצם, ואף לדעת הר"מ דלאחר ביעור אסור לא תקשה דמודה הר"מ דפלוגתא דתנאי היא ר"י ור"ל דר"ל מוקי למתני' כר' יהודה דעניים אוכלין אחר ביעור ור"ל דדין ביעור הוא להפקיר וכשיטת רמב"ן לדין כן הוא דעת ר"י לדעת ר"מ.

והא דאמר בירו' דשני' מציאה שני' שנפלו לו בע"כ, צריך לפרש דהאי בעל כרחו בע"כ של נותן קאמר, דבמצא מציאה הבעלים מחזרין אחריה ודעתו עלה והלכך אין כאן ביעור ואסורין ואפשר דהמוצא פירות שביעית אינו ר"ל דהבעלים אבדן אלא הנדון אי רשאי ליטול ע"כ של בעלים שהרי אין כאן משום גזל שהרי הן הפקר, אלא שהן אסורין משום שלא ביערן, אבל בהוריש שבע"כ מסיח דעתו מהן ובמתנה א"צ לפרש טעם דודאי מסיח דעתו מהן ברצונו.

(ג) ור"י מפרש בפירות היתר ור"א ס"ל שאין אוכלין פירות שביעית בטובה והלכך זה שהורישו או שנתנו במתנה הרי נתן לו בתורת בעלות [ואיירי בפירות מחוברין דבתלושין אדם נוהג בעלות שהרי הן ממונו לכל דבר ומוכרן אפי' בדמים] וזהו איסור בטובה ומ"מ יתנו לאוכליהן ורבנן ס"ל דקנסין ל"י שיחלק דמיהן לאחרים, ולא אתפרש אי פלוגתא לענין לקט הפירות דר"א ס"ל דרשאי לקטן ככל אדם וחכמים ס"ל דבין שלקט הכל ובין שלקט הוא ולקטו אחרים עמו זה שלקט הוא מחלק דמיהן, או דלמא כל שלקטו אחרים עמו לא שייך למקנסי' אלא בלקט הכל איירי

דבאמת זה שאמרו שהעני מוצא בנופו ובעיקרו רובע לא מקרי כלם לחיה אינו מפני שזה הנמצא באילן מספיק לחיה דבאמת בעינן שיהא מצוי לכולן במדה יותר גדולה אלא כל זמן שיש רובע באילן שלא בלה עדיין קיים במאורותיהן ומקרי מצוי לחיה, ולפ"י יתכן פלוגתא דתנאי בזמן ביעור שהדבר תלוי בהכרעת הדעת ולכוין ברוח קדשם לקבוע הדבר דא"א לעמוד אימתי כלה מן המאורות, ואמר ת"ק בתקוע ור"א בגוש חלב, והא דאמר אם יש מאורות מהן אוכלין עליהן היינו שיעור מרובה שאפשר לחשוב לאותן שעל האילן כמצוי לחיה, א"נ כיון שנתאחרו לבלות אותן שבאילן במקום זה ה"נ עדיין לא בלו אותן שבמאורות] ולפ"י לעולם נמשך זמן ביעור אחר הלקיטה מן השדה מין זה וכ"כ תו' פסחים נ"א ב' ד"ה כל, דבתבואה הביעור בשמינית, ומ"מ איכא ירק דאינו מתקיים, ויש להסתפק בזמן ביעורו אף בשביעית עצמה.

(ט) פ"ט מ"ו המלקט עשבים לחים עד שייבש המתוק כו', יש במשנתנו ענין מחודש דעשבים לחים ויבשים נחשבין לענין שביעית כשני מינים משום שחלוקים הם בטבעם וטעמם, והלכך אין אוכלין הלחים כשכלו הלחים אע"ג דקיים מאותו המין בשדה יבשים, וכן בעלי קנים ועלי גפנים אין אוכלין הלחים בשביל היבשים, והלכך נתנו חכמים זמן ביעור ללחים לחוד וליבשים לחוד, ור"ע פליג וס"ל דלחים ויבשים חד מינא הוא ואוכלים בלחים בשביל יבשים ואוכלין עד שתד רביעה שני'.

וא"ת כיון דהלחים נושרים ונובלים יבשים מהיכן הם, וי"ל דיש נובלים ויש מתיבשים וזה תלוי במדרגת החום ונשיבת רוח המיבש המגיע עליהם לפי הסדר הדרוש לצורך מלאכת היבוש.

וא"ת למה תלי התנא בלקיטה דקתני המלקט המגבב הו"ל למתני אוכלין בלחים עד שייבש המתוק ויבשים עד רביעה שני' וכן בעלי קנים ועלי גפנים, וי"ל דהדבר תלוי בלקיטה וכל שלקטן לחים נתחייבו בדין לחים ואף אם יבשו קדם זמן ביעור של לחים כשיגיע זמן ביעור הלחים חייב לבערן, ואפשר שאם לקטן ע"מ ליבשן מיבשן ואוכל אותן עד רביעה שני'.

והנה אין דין המשנה כולל כל הפירות והירקות שמשותמשין מהן לחין ויבשין אלא גם ת"ק מודה לר"ע בכל הפירות והירקות שלחין ויבשין כחדא ניהו זולת עשבים ועלי קנים ועלי גפנים שמתפרדין היבשין מן הלחין פירוד מרובה, ועשבים דמתני' הוא שם מין ידוע או כולל איזה מינים ידועים בזמן המשנה, והן מאכל אדם או מאכל בהמה כסתם עשבים, ועלי קנים ועלי גפנים איירי בלקטן לאכילה וכדאמר סוכה מ' א', ופרש"י שם לקטן לאכילה למאכל בהמה.

וא"ת דהכא אין אוכלין לחים על יבשים ואילו לולבי אלה ובטנים אוכלין הלחים על יבשים שהן מתקשין ונעשין עצים ממש, וי"ל דהתם שמתקשין דרך צמיחתן וגידולן שאני וכמש"כ לעיל ס"י י"ד סק"א.

(ל) שם במשנה עד שייבש המתוק, ר"ש פ"י שייבש הארץ והוא בשלהי קייטא, והערוד פ"י שייבשו פקועות, וצריך טעם למה לא אמרו עד שיכלה עשבים לחים מן השדה, ולעיל ברגילה שנתן סימן בסגריות פ"י הר"מ דרגילה מכוסה בעפר וא"א לעמוד על זמן שכלתה, והכא לא אתפרש למה תלי ביעור העשבים בייבש המתוק, ויבש המתוק נראה דאינו בכל מקום שוה, וצ"ל שכולה יבשה, והוא זמן ביעור בכל ג' הארצות שבכל ארץ אם יבש המתוק בה אין אוכלין עשבים לחים בארץ הזאת.

תניא בתוס' פ"ה עלי זיתים ועלי קנים ועלי חרובין אין להם ביעור, ותימא הא תנן במתני' עלי קנים עד שישורו מאביהן ובר"מ פ"ז ה"ט"ז העתיק התוס' להלכה ומשנתנו השמיט רק כתב שם סתם העלין בעת שיבולו ונושרין

מפסיד, אבל אי נפרש דלא כהר"מ אלא לר"א אינו חולק עם אחרים ואיירי בשכבר לקט הכל נחא טפי וצ"ע. והנה דברי חכמים אליבא דב"ש אבל למאי דקיי"ל כב"ה מותר לכתחלה וכל מה שלקט אוכל כשאר פירות שביעית, וג"י הר"מ בירו' אין אוכלין פירות שביעית בטובה דברי ב"ש. ואם נתן בשעת ביעור ולא רצה לבער משמע דלר"י הפירות נאסרין וע"י לעיל סי' י"א סק"ו. ויש לעי' לג"י הראב"ד דבטובה לכו"ע מותר ולא נקלקו אלא שלא בטובה איך יפרש הירו' [ע"י לעיל סי' י"ג סק"כ"ג].

סימן טז

מתירין אלא פסקא דמשנתנו הוא, [ויש גורסין במתני' שדה גריד אבל רבנן ל"פ אשדה גריד אלא ארישא, ע"י רא"ש ור"ן] ולג"י זו ע"כ לפרש דהא דאמר שדה גריד כו' היינו פירכא דליכא למ"ד דשדה גריד מותר וכמו שפי' תו' בשם ר"ח וכמו שפי' הר"ף.

ונראה דגרסינן לק' כג"י ר"ש דאין מרביצין במועד לכו"ע ובשביעית פליגי אבל לג"י דידן במועד פליגי ולרבנן מרביצין במועד וזה לא יתכן והריטב"א פי' ג"י דידן וכי היכי דמיקילי רבנן במתני' ה"נ מיקילי בהרבצה שהיא השקאה פורתא, ולפי"ז הא דאמר לעיל שדה גריד מ"ט לא כו' אינו אלא לראב"י דאילו לרבנן שדה גריד הרבצה מותרת ורבינא נמי בהרבצה איירי אבל בריטב"א ל"מ כן וצ"ע. [ובשנ"א שביעית פ"ב מ"י תמה על ג"י ר"ש הא רבנן שרו הרבצה ותימא הא שדה גריד אסורה אף בהרבצה אף לרבנן לדעת רי"ף וש"פ ואדרבה גירסת הגר"א נגד הירו' וצ"ע].

ג) והנה קיי"ל כראב"י ולפי"ז הרבצה במועד אסור ומש"כ הר"מ פ"ח מה' יו"ט ה"ג דמרביצין את השדה פי' המ"מ שם בבית השלחין, אבל הוא דוחק דדין זה לא הוזכר במועד, ולמה השמיט דין אין מרביצין שדה לבן במועד.

ולענין שביעית פסק הר"מ פ"א מה' שמטה ה"ח דמושכין מאילן לאילן במרווחין ובמטע' י' לבית סאה משקין השדה כולה והיינו כרבנן במועד וכדאמר בירו' דר"ש דשביעית כרבנן דמועד, ואע"ג דבמועד קיי"ל כראב"י בשביעית קיי"ל כר"ש דשביעית קיל טפי כדאמר בירו' ורבנן דמועד מיקילין בשביעית ונהי דלא קיי"ל כרבנן במועד בשביעית מיהא קיי"ל כותיהו, כ"כ הכ"מ, ועוד דסתמא דברייתא בגמ' ו' ב' כר"ש, מיהו קשה הא דכ' הר"מ דבמרווחין אין משקין השדה כולה הא בירו' אמר דשדה הלבן כמרווחין דמי ומסקינן הא במועד הא בשביעית א"כ בשביעית אף במרווחין משקין את השדה כולה [ועוד קשה למה לא כתב רבנו בפ"ח מה' יו"ט דרצופין משקין את השדה כולה] אמנם מדברי הר"מ בפ"י המשנה מבואר דהרבצה אינה השקאה והרבצה באמת מותרת אף במרווחין [והר"מ מפרש הא דמרביצין עפר לבן באילנות ובמרווחין] ולפי"ז פריך בירו' למה מותר לרבץ לרבנן במרווחין ובמועד גם כה"ג אסור ולפי"ז הא דמשני כאן בשביעית כאן במועד היינו דבשביעית מותר הרבצה אף במרווחין, ונראה דאף אי מפרשינן מושכין מאילן לאילן בבית השלחין מ"מ הא דשביעית משמע בכל אילנות ומרביצין בעפר לבן לא הוזכר בית השלחין.

וגרסינן בגמ' ו' ב' לא במועד ולא בשביעית כג"י ר"ש ומרביצין שדה לבן היינו אילנות וכמו שפי' הר"מ משנת שביעית.

והר"ש פי' הא דמרביצין שדה לבן בשדה ממש ופי' מרביצין משקין, ונראה דלפי"ז קיי"ל כראב"י כמו דקיי"ל כות"י במועד ואף אי מפרשינן מרביצין השקאה פורתא אפשר דקיי"ל כראב"י, ואין משקין בשביעית אלא בית השלחין כפשטא דמתני' בריש מ"ק.

ונתקיימה ירושתו ומתנתו ובה ס"ל לר"א ינתנו לאוכליהן ופי' הר"מ דר"ל חולקין אותן עליו ועל חבריו, וחכמים ס"ל דאוכל הכל אבל מחלק דמיהו, ולפי' זה יש לעי' מי הכריח להר"מ לפרש בדברי ר"א דמחלק אותן גם לחבריו מה שלא הוזכר בדברי ר"א הלא יש לפרש דר"א לא קניס דיעבד כלל, ועוד מה הוא נשכר אדרבה לקט הכל ולוקחין ממנו ונותנין לאחרים, אבל אי איירי במחובר ע"כ לר"א א"א לומר דלוקט הוא עצמו דאטו מתנתו מששא אית בה לעכב ע"י אחרים, אלא ע"כ דמלקט יחד עם אחרים אבל גם לפי"ז קשה שאינו נשכר כלום ואפשר דלאו דוקא נשכר אלא אינו

א) מ"ק ו' ב' ראב"י אומר מושכין את המים מאילן לאילן, תוכן הסוגיא לפרש"י ותו' דראב"י ורבנן פליגי בהרוחה ובפלוגתא דר"מ ור"י לעיל ב' א', ומאילן לאילן מותר בבית הבעל משום דאילנות מפסדי אי לא משקי להו כלל וכמש"כ תו' לעיל ב' א' מיהו כל השדה כולה לא דאינו אלא הרוחה [ואף אי איכא חריצין בכל השדה וכשנוטל את הצרור הסותם משתקה כל השדה בחד טורח אסור] וכן זרעים שלא שתו אינו אלא הרוחה אבל שתו ויבשו איכא פסידא [ומשמע דשתו אף בשדה הבעל מותר ויש לעי' א"כ מאי חילוק בין שדה הבעל לבית השלחין דהא לעיל ב' א' אמר שחרב מעינה משמע דוקא בשתו קדם המועד דאלי"כ למאי הוזכר חרב מעינה וכן אמר שם ראב"ע ל"ש חרב מעינה כו' משמע דבחרב מעינה מותר טפי והיינו משום דשתו ואפשר דבית השלחין מותר אף בלא שתו היכי דלא הגיע זמנם להשקות לפני המועד ובית הבעל דוקא בשתו] וחכמים מתירים הרוחה ומותר כל השדה באילן ולא שתו בשדה הלבן, ושדה גריד נראה דהיא מיוחדת במינה דמשתה לבשל ומפני זה אינה נפסדת ביובש ואף בשתה ויבשה ואין ההשקאה רק למחר לבשל ודינה כהרוחה, ובפלוגתא דראב"י ורבנן, ותרביצי מתקיימת לחה ואין צורך בהשקאה אלא למחר, ושרי אע"ג דקיי"ל דהרוחה אסור כמשנה ראשונה ולא הוי כסתם ואח"כ מחלוקת כיון דגם אח"כ ראב"י אסור וקיי"ל כראב"י דמשנתו קב ונקי ועוד דרבינא ס"ל לעיל ד' א' דליפותו אסור והוא בתרא, דהכא הרבצה פורתא שרי טפי, ואפשר דמודה ראב"י בהרבצה פורתא והא דאמר לק' מרביצין בשביעית אבל לא במועד ומוקמינן כראב"י התם בהשקאה קיימין, א"נ ראב"י אסור הרבצה ורבינא ס"ל כרבנן בהרבצה.

ב) ולפי' זה קשה בהא דאמר דמרביצין שדה לבן בשביעית אבל לא במועד אתיא כראב"י ואילו ראב"י גופי' ס"ל שביעית פ"ב מ"י דאין מרביצין שדה לבן בשביעית, ועוד דבירו' אמר דבאילנות מרווחין גם לרבנן אסור ופריך הלא מרביצין שדה לבן וכמרווחין דמי ומסיק דמועד חמיר טפי אלמא דבמועד לכו"ע אסור ולכן גרס ר"ש בסוגין לא במועד ולא בשביעית ואמר דראב"י היא והיינו ראב"י דשביעית ורבנן היינו ר"ש [וק"ק דקרי ל' רבנן, ועוד דדרך הגמ' להביא פלוגתתן, אבל בירו' משמע דר"ש דשביעית היינו רבנן דהכא וכשם שמיקיל לגבי ראב"י בשביעית מיקיל במועד ולכך קרו ל' רבנן] ואפשר לישב פרש"י ותנא דברייתא ס"ל כר"ש בשביעית וכראב"י במועד.

ודעת ריטב"א דפלוגתא דמשנתנו אינה פלוגתא דר"מ ור"י ובין ראב"י ובין רבנן אסרי הרוחה והכא באילנות מטע עשרה לב"ס ס"ל דהוי פסידא, ואפשר דבבית השלחין איירי אלא דבהמשכה מאילן לאילן נפקי מפסידא, [וכ"ה בהדיא במ"מ פ"ח מה' יו"ט ה"ג] וזרעים שלא שתו נמי בבית השלחין איירי [וכיון דכבר יבשו אין כאן פסידא אלא הרוחה, א"נ דהוי ככיון מלאכתו במועד וכמש"כ הר"ן בשם הראב"ד] ול"ג במשנתנו שדה גריד ובברייתא ל"ג וחכמים

רוב מיס] אלא בזמן שהוא צמא ואינו שותה הוא נפסד יותר משאר מין.

והנה הא דמותר למרס את האורז היינו באופן שלא יהי אסור משום ספיחין דבזמן שהוא אסור למה יתירו למרס, [ע"י סי' ז' ס"ק ט"ז].

ה' ר"מ פ"ח מה' יו"ט ה"ג שכל הדברים האלו אין בהן טורח יותר, אין כונת רבנו דטעם ההיתר מפני שאין בהן טורח שהרי בהדיא אמרו בגמ' ב' א' דתרתני בעינן פסידא ואין בו טורח, אלא ר"ל דכל הני מותרין משום הפסד מפני שאין בהן טורח יותר, ולאפוקי זרעים שלא שמו מלפני המועד דלא שרינן משום פסידא דאיכא טורח ביותר וכמש"כ רבנו בסמוך, והאי לא שמו ר"ל שהיו צריכין לשתות ולא שמו, ואם היתה שדה מטוננת ועתה יבשה מותר וכן אם שמו ויבשו, וקרוב הדבר דמאמר ואם היתה שדה לחה מותר להשקות את כולה מקומו בהלכה ד' אחר תיבות טורח יותר, דלא יתכן להתיר להשקות את כולה מפני שהיא עתה לחה, דאדרבה אם הוא רק להרוחה אסור, והשקאה היא מלאכה גמורה, ולא נזכר בגמ' דבר זה, וגם אם נפרש שהיתה לחה ויבשה לא נזכר זה בגמ' וגם מסברא בהמשכה מאילן לאילן סגי, ולעולם השקאה בהיתה לחה ויבשה איירי, מיהו ל' להשקות את כולה אינו מדוקדק כל כך, ומש"כ מרביצין את השדה במועד אפשר דדעת רבנו כגרש"י וכמש"כ תו' דרבינא סבר כרבנן בהרבצה.

ו' שו"ע סי' תקל"ז לפיכך בית השלחין שהתחיל להשקותה כו' שכיון שהתחיל כו', אי הטעם דבלא התחיל לא תפסד כמו שפרש"י או שכבר נפסדה וכמש"כ הני"י איירי אף אם לא שמו באונס ואף אם היה משקה לפני המועד כבר היתה יבשה ולא שייך כאן כיון מלאכתו במועד, אבל לדעת הראב"ד שהביא נ"י דוקא בפשע ושכח ולא בנאנס ואיירי שאם היה משקה קדם המועד לא היה צריך להשקותה במועד, וכ"כ במ"ב.

וכ' עוד במ"ב בבה"ל ד"ה שכיון, דלדעת הרמב"ם אין מותר להשקות בית השלחין אלא כל זמן שלא יבשה, ולמש"כ לעיל אדרבה אם לא יבשה אין משקין אותה אלא דוקא ביבשה וכמו לפרש"י.

ז' מ"ק ב' א' תוד"ה מושכין, והא דתני מושכין כו', משמע דמפרשי ובלבד שלא ישקה את השדה כולה היינו בשביל זרעים שבתוכה, ולפ"ז הא דקתני זרעים שלא שמו כו' היינו בית השלחין, אבל בירו' מבואר דלא ישקה את השדה כולה היינו נמי לצורך האילנות אלא שהשקאה זו היא להרוחה, וענין מושכין מאילן לאילן עיקרו שאין משקין אלא סביבות האילן שממלאין את העוגיות, אלא שהשדה עשוי חריצין הנמשכין מן האמה וכשמביא המים בשדה הושקתה השדה כולה ובמועד אסור לעשות כן ועושה חריצין חדשים קטנים בלא טורח מאילן לאילן [ובפרש"י אם יש מים תחת אחד ומסתבר דה"ה ממעין לאילן הראשון].

ח' ד' א' וקמפלגי בדרי"ז כו', נראה דאף ר"א לא הותר מי גשמים דלא אתו לידי מי קילון אלא שהן בענין מיוחד כמו נהרות המושכין מן האגמים, דלא פסקי בשום פעם ונראין כמעיונות, ולא אתו לאיחלופי בשאר פסיקות ובריכות, אבל פסיקות ובריכות אע"ג שהן מרובות והשדה קטנה ולא אתו לידי מי קילון עכשו אסורין כיון דסתם בריכות אתו לידי מי קילון ברוב הזמנים [וכ"כ במ"ב] דאלי"כ לא הו"ל למתני סתמא אין משקין ממי הגשמים ואינו אלא כשאין מספיקין לכל השדה עכשו, וכן לק' בברייתא תניא הפסיקות והבריכות כו' אסור להשקות מהן, והיינו דקאמר וקמפלגי בדרי"ז כו' ולכאורה פלוגתתן מפורשת בבריכה גדולה והשדה קטנה ולא יבוא לידי מי קילון והו"ל למימר דרי"א סבר כר"ז, אבל אי ר"א מודה בכל הבריכות משום דיש מהן דאתו למי קילון א"כ אין נפקותא ביניהן והלכך מפרש דפלוגתתן בהא דרי"ז דרי"א גזר בכל מ"ג,

והא דתניא מרביצין שדה לבן בשביעית כדי שיצאו ירקות במוצאי שביעית ומשמע דלא איירי בבית השלחין אתיא כר"ש ודלא כראב"י, ואי הלכתא כראב"י לית הלכתא כהאי ברייתא, ויש לעי' לדעת הר"מ דפלוגתא דרי"ש וראב"י באילנות א"כ לא מצינו פלוגתא בשדה ירק האי ברייתא דשריא בשדה ירק אמאן תרמי' וע"כ מוכח מכאן דלרי"ש שרי אף בשדה ירק, וקשה למה השמיטה הר"מ, ואולי מפרש לה בבית השלחין, מיהו סתם שדה הלבן לאו בבית השלחין איירי.

ד' והנה משמע דמשקין בשביל שיהיו הפירות לאכילה והא דאמר כדי שיצאו במ"ש ופרש"י אבל לא כדי שיצאו בשביעית, אפשר דר"ל דמשום שיצאו במ"ש לא יהיו אסורין משום ספיחין, ולפ"ז לא דוקא שיצאו אלא ר"ל שילקטו במ"ש בזמן ההיתר [ע"י לעיל סי' ט' ס"ק י"ג] ולפ"ז אילנות משקים משום פירותיהן ואע"ג שהן הפקר מ"מ הרי נאכלין ונהנין מהן עד זמן ביעור, ויש לתמוה במש"כ הר"מ פ"א ה"י שהתירו כל אלה כדי שלא תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה, ולמה לא כתב משום שלא יפסדו הפירות כמו במועד, ויש נפקותא טובא אי מתירין גם משום הפסד הפירות או דוקא משום הפסד הארץ והאילנות, ואפשר דעת הר"מ דלעולם לא התירו בשביעית משום פירות שאין להשתדל בגידול פירות בשנה שביעית, והא דהתירו בית השלחין והרבצה היינו שלא תפסד הארץ והאילנות, והא דממרסין את האורז נמי שהאורז שלא ישקנו הוא מוצץ לשד הארץ ונפסדת, ולפ"ז הא דתניא מרביצין כדי שיצאו ירקות במ"ש היינו שתהא הארץ ראוי' להוציא ולא תתקלקל, וכן הא דאמר משקין בע"ש כדי שיצאו ירקות בשביעית ר"ל שלא תפסד הארץ מלהוציא, תדע דהא להר"מ הירקות הנכנסות מששית לשביעית אסורין משום ספיחין כמש"כ סי' ט', ואולי בירקות הזולין שלא גזרו עליהן משום ספיחין, ואפשר דבהכי פליגי אמוראי בירו' פ"ו ה"ב דאמר שם ר"ח אזל לצור ואסר להן אשקייתא ופריך הא תנן משקין בית השלחין במועד ובשביעית [אפשר דפריך כיון דבא"י מותר בית השלחין בצור שהיא סוריא יהא מותר אף שדה לבן] ומשני אמר ר"י לזרעים [ר"ל לצורך הזרעים אבל לא לשדה] ר"מ בעי מעתה יהא מותר לחרוש [נראה דבבדיחותא קאמר אם מפני לגדל זרעים הותר יהא מותר לחרוש בשביעית אלא ודאי לצורך השדה ולא לצורך זרעים ועדיין צ"ע]. [א"ה, ע"י לק' סי' כ"א ס"ק י"ד].

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] ס"ק י"א}
ואפשר דר"מ לאיסורא קאמר דאם תאמר דבסוריא מותר להשקות א"כ מעתה יהא מותר לחרוש דהא משקה ג"כ חורש אלא ודאי יאות אסר להו ר"ח אשקייתא.

{ע"כ נדפס שם}

והא דתנן ממרסין את האורז בשביעית אי מרביצין היינו השקאה כפר"ש ומותר אפי' בשדה הבעל לר"ש לא אצטריך משנתנו אלא לראב"י דבאורז מודה, א"נ אשמעינן דמותר למרס, ואי הרבצה היינו השקאה מועטת אשמעינן דאורז הוי כבית השלחין, וכן לדעת הר"מ דמרביצין היינו אילנות אשמעינן דבאורז מותר ולא תני משקין את האורז לאשמעינן דמותר למרס.

ודין בית השלחין נראה דמשנתה לפי מין הנזרע ולפי זמנו בתקופות השנה וכל שנפסד במניעת ההשקאה הוי בכלל בית השלחין, והנה למדנו ממשנתנו דאורז בכל מקום כבית השלחין דנפסד בלא השקאה, ונראה דאינו נפסד לגמרי כשאר תבואת בית השלחין ממש אלא שחכמים הכריעו דשיעור שהוא מפסיד מקרי פסידא ואפשר דאיירי בבית השלחין ואשמעינן היתר מירוס, והנה לא הותר להשקות אורז אלא בזמן ובמקום שהוא לחוץ לכך, אבל אפשר שיש אורז שגדל במי גשמים לבד [ע"י לעיל סי' ז' סק"ו] אי אורז דינו כירק או כזרעים ואי דינו כזרעים ע"כ שגדל על

דעדיין לא פסק מעין ראשון והלכך חשיב כמעין ואפשר דאיירי דלא יפסקו המים קדם שישקה כל השדה, אי"נ חשיב כמעין ואמרינן אי לא שתה האידנא תשתה ליומא אחרא.

ויש לעי' לפי' הראב"ד סק"ט דאמת המים עוברת תוך הבריכות ואפי"ה סבר ר"פ דבעינן דשותה רובה מאמת המים ומ"ש דהכא סגי במטפטפת אע"ג שאין באותן טפטפות להשקות רובה של שדה, אבל לפי' ריטב"א דהתם אמת המים מן הצד ניחא [וי"ל דהתם נתמלאו הבריכות ממק"א וכמש"כ לעיל אבל הכא הבריכה נתמלאה ממי המעין, ולמש"כ דהראב"ד מיירי דעכשו אין האמה פונה לבריכה ניחא טפין].

שם תוד"ה בשלמא, מיירי בכה"ג דקים לן דלא פסקי כו', ר"ל דמעין מותר אף אי פסקי באמצע השקאה וכמש"כ לעיל ומ"ג אסירי, אי"נ כונתם דאפי"ה במים מרודדין דלא יבוא למי קילון אי פסקי לגמרי אסור, ולמש"כ לעיל לא בעינן שיפסקו עתה באמצע השקאה זו אלא כל שהן במין הפוסק אסור, ובאמת באין לידי מי קילון ופוסקין חד מלתא היא דהרי פסקו באמצע כיון דהשקאת טורח אסורה אלא לפי שיש מקום לומר דלא חיישינן שיביא ממקום אחר לזה פירשו תו' דאינו כן דחיישינן שמא יביא ממקום אחר, ור"א דאמר שמא יבוא למי קילון היינו אף בדקים לן דלא פסקי, מיהו כל דיש לחוש שיבוא לידי מי קילון יש לחוש לפסקי לגמרי דהא לא בעינן שפסקה בריכה זו עכשו אלא כיו"ב פוסקת.

יא) ד' ב' תוד"ה מדלין, מדבריהם משמע דמותר להעלות בדלי כשאינו עמוק וכ"מ ברש"י ד"ה מי גשמים, אבל הריטב"א כ' דכל הדללה אסור ולא הותר אלא המשכה, והא דמדלין לירקות וליפותן אסור הוא אפי"ה בבית השלחין וכמש"כ ריטב"א דהא בהדללה קיימין וליפותן ל"ד אלא אפי"ה שלא יופסדו אסור, וכן צ"ל לפי' תו' דהא כתבו דהדללה הוא ממקום עמוק, ויש לתמוה במש"כ תו' לקי' ו' ב' ד"ה שרי, להוכיח מכאן דרבינא אוסר הרוחה דהא הכא בהדללה קיימין ואף בבית השלחין אסור.

ודעת הר"מ לא הוכרעה אי מותר הדללה באינו עמוק, וקצת משמע דמותר, דסתם בפ"ח ה"א דמותר להשקות מבריכה שאמת המים עוברת ושטפטף לתוכה ולא הזכיר דדוקא בהמשכה, ומש"כ פ"ז ה"ב ממשיכו ומשקה בו ר"ל שא"צ להביא בדלי אלא ממשיך למקום שירצה ושם מדלה ומשקה, ואי הדללה בכל אופן אסור קשה לפרש הא דכ' הר"מ פ"ח ה"ד זרעים שלא שתו כו' מפני שהן צריכין מים רבים ויבוא לידי טורח, ואי הדללה אסור אי אפשר רק לסלק את סכר המעין וממילא משקה את כל השדה ולא שייך לבוא לידי טורח, אבל אי מדלה ומשקה ניחא.

יב) ב' א' שחרבה ממעין זה כו' לא כך ולא כך ל"ש חרבה כו', עיקרא דחרבה היינו דבעינן ששתו קדם המועד וכדתנן ו' ב' וכשאמר מעין שיצא מתחלה הוצרך לפרש דמתחלה היה מעין אחר ולזה פירש שהיה מעין אחר וה"ה כשהיה משקה קדם המועד ממ"ג ומי קילון, ולאפוקי כשלא שתו כלל קדם המועד, כגון שזרע בתחלה במקום זה לאחר שיצא המעין, ועדיין לא הגיע זמנם לשתות קדם המועד, ומיהו אם לא הגיע זמן לשתות לא מקרי לא שתו בין לפי' הר"מ דטעם דלא שתו הוא משום טורח יותר, ובין לפי' הראב"ד משום דפשע, ולא יתכן לפרש שזרע ע"מ שלא להשקות אע"ג דהגיע זמנם דא"כ לא הוי בית השלחין, ומיהו י"ל דהיה צריך למים והיה נפסד ונסתפק במאי דצמח, ובאמת הוא בית השלחין.

יג) ונראה דלענין הלכה קיי"ל שאין משקין בית הבעל בשביעית וכפשטא דמשנת מו"ק דדוקא בית השלחין מותר וכמש"כ ריטב"א, וכ"ד הר"מ פ"א מה' שמטה ה"ח, ואי ר"ש במשנה שביעית פ"ב מ"י מתיר

ואף בדלא פסקי כל שהמים בעמק שאפשר לבוא לידי מי קילון אסור אף בשדה קטנה ומים מרובים שלא יבוא לידי מי קילון עכשו, ואף בנהרות המושכין שאין עמוקין כלל, אי"נ שהמים שוטפים למעלה תמיד, ולעולם אין בהן חשש הדללה והיינו דאמר דפליגי בדרי"ז.

שם איתיבי' אבל לא ממ"ג כו', נראה דר"י הוי סבר דאסור ממ"ג משום מי קילון כר"י דהא סתמא קתני והשיב לי' ר"ז דהני דין כמעיונות דלא פסקי ר"ל שלא יבוא לידי מי קילון דלא פסקי מההשקאה המותרת, ובכלל דבריו דלא פסקי לגמרי, ובב"י ס' תקל"ז משמע דמפרש דהנ"י סובר דסגי דבפעם זה לא יבוא לידי הדללה, וש"פ ס"ל דחיישינן שמא יטעה והלכך בעינן שלא יפסקו המים מהאגס, ויותר נראה דכולהו ס"ל דבעינן שפע מים קבועים שאין מכזבין אבל כל שהמים אינם קבועים הוי בכלל גזירת מ"ג ולא משום דחיישינן שמא יטעה.

ט) שם ר"א אמר אע"פ שאין רובה של אותה שדה כו' אי לא שתיה לחד יומא כו', נראה דמותר להשקות מאמת המים אף באינה מספקת לכל השדה ואף באינה מספקת לרוב השדה, ובה גס ר"פ מודה דלא אמרו אלא שלא ישקה ממ"ג אבל מעין מותר בכל גווני וכסברת ר"א שלא יבוא להביא ממקום אחר, אי"נ כיון דרוב המעיונות מספיקין לא גזרו, אלא הכא במשקה מבריכה סבר ר"פ דבזמן שאמת המים עיקר ומ"ג טפלין לא גזרו דהוי בכלל מעין אבל אי משקה רובה ממ"ג הוי בכלל גזירת מ"ג [ואפשר דמיירי דלא אתיה לידי מי קילון כגון דהמים מרובים או שאינה עמוקה אבל אי אתיה למי קילון י"ל דחיישינן דלמא לא יפסיק מלהשקות לאחר שנעשו מי קילון, ואפשר דאפי"ה יבוא לידי מי קילון לא גזרו כמו שלא גזרו במעין עצמו] ור"א סבר דאף אם משקה השתא רובה ממ"ג מותר דלא הוי בכלל מ"ג כיון דיש כאן מעין סמך עלי' ולא יבוא להשקות באיסור ולא הוי בכלל גזירת מ"ג כיון דהשדה יש לה מעין בשדה זו לא גזרו.

וכ' נ"י בשם הראב"ד דהאי ביניהן היינו בתוכן ממש, ואז הוי בכלל מעין אבל אמת המים העוברת בשדה אין משקין מבריכות ופסיקות דהן בכלל מ"ג שלא חילקו חכמים בין בריכה לבריכה, ויש לעי' דא"כ גם הפסיקות מתמלאות מאמת המים וא"כ הרי זה השקאה ממעין ממש, וצ"ל דאמת המים מימיו מועטין והיו הבריכות ריקניות ונתמלאו ממ"ג או מנהר אחר לפני המועד, [ויותר נראה דכונת הראב"ד דעכשו האמה מופנת לצד אחר ע"י שסתמו מבואה לבריכה אלא שבקל אפשר לפותקה לבריכה ומותר לפותקה במועד, אבל אם אי אפשר לפותקה לבריכה אע"ג שהאמה עוברת בשדה לאו כלום הוא, ומיירי שהחריצין שבשדה נמשכין כולן מהבריכה ואי אפשר להשקות מן האמה אלא ע"י לפותקה לבריכה, אבל אם אפשר להשקות מן האמה מודה הראב"ד, ועוד אם נמשכין מן האמה אמות קטנות ע"פ כל השדה א"כ אפשר על ידיהן למלא את הבריכה מן האמה שהרי גם הבריכה מרוכזת עם אמות השדה, ולפ"ז אין פלוגתא בין הראב"ד והריטב"א, ועי' סק"י] אבל הריטב"א כתב כל שהאמה סמוך לשדה ומשקין ממנו את השדה לא גזרו על הבריכות שבשדה זו, ולפ"ז נראה דהא דאמר ר"פ והוא שרובה של שדה שותה הימנו היינו אפשר לשתות ואע"ג שמשקה את כל השדה מבריכה מותר ולר"א אף באינה שותה רובה של שדה.

והני בריכות ופסיקות נראה דאין נפקותא בין נתמלאו מגשמים או שנתמלאו מאמת המים העוברת בתוכן.

י) שם והא עבידא דפסקא אר"י ועדיין היא מטפטפת כו', נראה דודאי פעמים שהמים מרובים ואף אם אינה מטפטפת לא תפסיק ופעמים מטפטפת ופסקא, אלא נראה דהא דפריך והא עבידא דפסקא ר"ל דכיו"ב פוסק שהוא כבריכה דעלמא ומפרש דעדיין מטפטפת וכדמפרש אביי

במועד ומפסדי דינן כבית השלחין ומותר להשקות ע"י צנורות המים הנמשכין מן הבריכה המתמלאת ע"י צנורות הנמשכין מן המעיין ע"י פלומפ, שאי אפשר למשוך מים מאילן לאילן, ועוד שהן רצופין יותר מעשר לב"ס, ושיעור זה בנטיעות אבל באילנות שיעורן ג' לב"ס, כדאמר ב"ב כ"ו ב', ושיעור נטיעה ואילן נחלקו פ"ק מ"ח ופסק ר"מ פ"ג ה"ז כר"ע, מיהו לענין דין זה משמע דבאילנות נמי שיעורן י' לב"ס דהא תנן מושכין מאילן כו', וכן בר"מ לא הזכיר נטיעה אלא אילן.

וכ"ז בזמן שלא נתקלקל והמים עולין מן המעיין אבל בזמן שנתקלקל אסור להשקות מן הבריכה ואע"ג דמפסדי דהא דאסרו חכמים להשקות ממ"ג הוא אפי' במקום דאי אפשר להשקות מן המעיין ומפסדי, שהרי במקום שיש מעין בשדה מותר להשקות מן הבריכה ואמרו ב' א' דראב"ע אסור במעיין שיצא מתחלה שחרב מעין הראשון, וכל הסוגיא הכי רהיטא.

ודין שביעית ומועד לענין השקאה חד הוא לדעת ריטב"א ואסור להשקות ממ"ג ומי קילון, [ויש לעי' לדעת ריטב"א הא תנן פ"ב מ"ד ראב"צ אומר אף משקין את הנוף וא"א בלא הדללה וי"ל דהשקאה פורתא אין טורח כל כך בהדללה] ולפ"ז בפרדסים שלנו במרווחין דאסור להשקות כל השדה [אבל מטע י' לב"ס פסק הר"מ דמותר להשקות כל השדה] אם אי אפשר למשוך מאילן לאילן מותר להשקות כל השדה, וכמש"כ לעיל לענין מועד, אבל הר"מ לא הזכיר דין מ"ג ומ"ק לענין שביעית משמע דס"ל כפרש"י שהביא ריטב"א דבשביעית מותר בכל גוונ, ולפ"ז הדין נותן שאסור להשקות כל השדה אף במקום דא"א למשוך מאילן לאילן שהרי אפשר להשקות בדלי מאילן לאילן, אמנם אם אין כח לבעלים להשקות בדלי ואין ידו משגת לשכור פועלים, נראה דמותר לפתוח הברזא ולהשקות כל השדה, ואף אם ידו משגת אם הוא הפסד גדול אפשר דמותר, ואם ההיתר הוא משום שלא יפסדו הפירות וכמש"כ לעיל לא שייך להצריכו לבעלים לשכור פועלים שהרי אין הפירות שלו, אבל אם הוא שלא יפסדו האילנות יש להסתפק, וכ"ז אינו נוגע למעשה כי הפרדסים הם רצופין ומותר להשקות כל השדה, ובל' הר"מ פ"א נפל ט"ס בציון הלכה ט' שאין כאן פסקא אלא בבא אחת היא דאם הן מרוחקין מושכין ואם הן מקורבין משקין.

וספק שיאבד הוי כדבר האבוד ודאי כיון דשקדו לחוס על ממונן של ישראל, והרי מצות השבת אבדה על זה שעומד במקום התורף ואין קיומו מובטח.

השקאה לא קיי"ל כות"י, ואפשר דלא מתיר ר"ש אלא הרבצה היינו לזרוק עליהם רסיסי מים כמו שפי' הר"מ וכמש"כ ריטב"א וכן צדדו התו', ולענין הרבצה נראה דיש להקל דקיי"ל כר"ש אי מפרשינן ל' בהרבצה, וכן מבואר בירו' פ"ב ה"ג דכולהו אמוראי נהגו בהרבצה דרך סלים, ועי' לק' סי' י"ז סק"ל.

ובית השלחין משקין את כולה, ובית השלחין של אילנות אם הן מטע עשרה לבית סאה או רצופין טפי משקין כל השדה, ואם מרווחין טפי מושכין מים מאילן לאילן ומרביצין אבל אין משקין, ואפשר דכל אילנות כבית השלחין בשביעית וכמש"כ לעיל.

יד) יש לעי' במעיין שהוא בעומק אי מותר להשקות ממנו במועד, והנה הדללה בטורח מרובה ודאי אסור, כי קמבעיא לן בהעמיד במעיין מזנק [פלומפ] והמים עולין מאליהן ומשקין את השדה, ונראה דמותר אע"ג דעבידי דמתקלקל המזנק והוי כעבידי דפסקי, מ"מ במעיין לא גזרו וכמש"כ סק"ט, וכמו במעיין שיצא מתחלה, ואע"ג דהכא אפשר דשכיח טפי שיתקלקל מ"מ אף לא גזרינן מה שלא גזרו חכמים, ועוד אם יתקלקל מותר לתקנו במועד אם מספקין ממנו מים לצורך המועד ואף אם אין מספקין ממנו אלא לצורך השדה אפשר דלא חשיב טורח מרובה לאסור אף במקום פסידא, ואם המזנק מזנק אל הבריכה ומן הבריכה נמשכין צנורות אל השדות, לכאורה אסור להשקות מן הבריכה שהרי גזרו על הבריכות ועל הפסיקות אע"ג דכאן אין הבריכה באה לידי מי קילון שהצנורות בתחתית הבריכה וכל המים יוצאין ממנה, מ"מ לא חילקו בבריכות וכמש"כ לעיל סק"ח, אמנם יש לדון דהוי כאמת המים עוברת בתוך הבריכה, אע"ג דהשתא סתם הברזא ואין מים באין לתוך הבריכה, מ"מ כיון שסיר הברזא יבואו מי המעיין הוי כאמת המים עוברת ביניהן, ומיהו בזה יש לדון משום עבידי דפסקי, ומ"מ נראה דכי היכי דשרי להשקות ממעיין ה"נ שרי להשקות מבריכה על סמך המעיין, ומיהו בשעה שנתקלקל המזנק אין להשקות מבריכה דהוי ממש כמ"ג ומי קילון.

ושרש איסור טורח בדבר האבוד כ' ריטב"א דאינו אלא מדרבנן אפי' לדעת האומרי' דמלאכה בחוה"מ דאוריתא, ולכן נראה דיש להקל בספיקו.

ונראה דבאילנות מטע י' לב"ס דאסרינן השקאה שדה כולה, הוא דוקא באפשר למשוך מאילן לאילן בלא טורח, אבל אם אי אפשר למשוך מאילן לאילן מותר להשקות כל השדה שהרי יש כאן דבר האבוד אלא כל שאפשר למשוך מאילן לאילן כבר נפיק בזה מהפסד משא"כ במקום דלא אפשר, ופרדסים שלנו אם הגיע זמן לשתות

סימן יז

שם תוד"ה ר"א, אבל לדידי' אסור ולוקה דלא ס"ל, צ"ע דהא ע"כ ברייתא היא כמש"כ לעיל, ואפשר דס"ל דר"ע פליג דהא אמר אצ"ל חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר כו' וכמש"כ תו' לק' ד"ה שהרי, לתירוץ שני, מיהו קשה אי ר"ע סבר דמרבין מה"ת כל עבודה שבשדה ושבכרם, א"כ ע"כ ר"י ס"ל דלוקה דאי סבר אינו לוקה תקשה ל' הא דר"ע דחזינן דפשיט ל' למיסר חרישה משדך לא תזרע וע"כ דס"ל דהכל בכלל ואי אפשר לומר דסבר כר"ד שהרי ר"י מפרש הא דר"ד לתוספת שביעית, ומחזורתא דגמ' קבעה הא דר"ד למפשט דר"י אמר לוקה ור"א אמר אינו לוקה, וכן מוכח מהא דאמר ר"י יכול ילקה על תוספת דאתיא מבחריש כו' אלמא דלוקין על חריש, ואי אפשר לומר על קציר למש"כ תו' ר"ה י"ב ב' דקציר היוצא למ"ש נפקא מקרא אחרינא ועיקרו כאן ללמד על חריש דאיירי קדם שביעית, ולפ"ז בקציר היוצא למ"ש וקצר כדרך הקוצרין באמת לוקה אף לבתר דנסיב הש"ס לפוטרו דכיון דהביא שליש בשביעית ונוהג בו דין הפקר קרינן בו שדך לא

א) מ"ק ב' ב' אבות אסור רחמנא כו', רבא כר"א ס"ל לק' ג' א' והכי מתפרשא מלתא דר"ד למאי דמסיק ר"א ד' א' דאי אפשר לפרש דנסיב הש"ס לפטורא מדין תוס' שביעית מגז"ש [ור"י נראה דמפרש דמגז"ש ידעינן דלא דרשינן בחריש ובקציר לתוס' שביעית וס"ל כר"ע דלא נאמרה הלכה, ונראה לפ"ז דהא דר"ד ברייתא היא שהרי פליגי על ר"י ור"ע, וכ"ה בהדיא בירו' פ"ז דשבת ה"ב ר"י פתר מתניתא כו'] וע"כ לפרש הא דר"ד כר"א דתוספת היינו חרישה, וכיון דרבא ור"א הכי ס"ל הכי קיי"ל וכ"פ הר"מ פ"א מה' שמטה ה"י.

מיהו חרישה אסורה מה"ת בין לר"י ובין לר"ע שהרי אפי' ל' יום קדם אסור מה"ת, אבל אין לוקין עליה שאין כאן לאו.

ג' ב' יכול ילקה על חרישה כו', נראה דנקט חרישה לרבנותא דאפי' חרישה דהיא אסורה מה"ת מ"מ לא מרבינן לה ללאו, וכן בפלוגתא נקט חורש לרבנותא למ"ד אינו לוקה.

אלא ר"ל דהתורה פירשה הכל ללמדנו דלא ניליף מלתא ממלתא.

אבל בדברי הר"מ פ"א ה"ב ג' ובפ"ד ה"א והכ"ב מבואר דקצירה ובצירה לעבודת הארץ ולעבודת האילן לוקין עליהן, והנה יש בכלל קצירה ובצירה ענין מחודש שהן תולדות זורע ונוטע והתורה חייבה עליהן, ודברי תו' ר"ה י"ב ב' נמי אינן מתפרשין אלא בהכי, דקצירה במשומר וכדרך הקוצרין ולא כדרך המפקירין אינו בכלל תוספת אלא זהו דין פירות שביעית.

ד' שביעית פ"א מ"ב כל שלשה אילנות לב"ס, ר"ל שהמרחק שבין אילן לאילן כי שדינן להו לאילנות לא יעלה שטח הקרקע של ג' אילנות יותר מב"ס דהיינו ב' אלפים וה' מאות גרמידי וחשבינן שיעורו של כל אילן בעיגולא כדאמר ב"ב כ"ז א' ומסקינן דשיעור המרחק ביניהן ל"ג אמה ושליש, וכשיש ג' אילנות בשורה ומרוחקין זה מזה ל"ג ושליש מקרי נטועין בב"ס דיניקה של זו ושל זו נוגעות זו בזו וכד חשבינן שיעור הקרקע שהוא יונק של כל אחד ואחד יעלה ב"ס, אבל אם הן מרוחקין יותר מל"ג ושליש אין מצטרפין זה עם זה והו"ל כאילן יחידי ולא התירו באילן יחידי עד עצרת אלא כמלא אורה וסלו, ונראה דהכא בג' אילנות לא אכפת לן על נטיעתן אם הן כשורה אע"ג דבעשר נטיעות תנן לקי מ"ו דכשורה אין מצטרפין, והכא לא תנן ומשמע בכל ענין, [ע"י סק"ט דבירו' ל"מ הכי אבל הירו' מפרש מתני' בע"א] ומרובעין לא מש"ל בג' אילנות אלא מש"ל כמין דל"יית שני אילנות ממזרח למערב ואחד לדרום או לצפון אצל אחד מן השנים.

ואם הן מקורבות עד י"ט אמות ושליש [בקירוב כטבע חשבונות הללו] אז ט' מהן יעשו ב"ס [כיצד י"ט פעם י"ט שס"א עוד יש רצועה של ל"ח אמה ושליש אורך על רוחב שלישי, עולה י"ב אמה וז' תשיעיות בס"ה שע"ג וז' תשיעיות כפלם ט' פעם עולה ג' אלפים שס"ד דל תתמ"א שריבוע יתר על העיגול נשאר ב' אלפים ת"ק כ"ג ויש כאן מותר כ"ג].

ולעולם לא התירו משום שדה אילן אלא ביש כאן ב"ס שלם נטוע אבל פחות מב"ס לא התירו משום שדה אילן וכשם שפחות משלשה לא התירו ה"נ בשלשה ויותר כשהן נטועין בקירוב דלפי קירובן אין מחזיקין סאה [ונראה דלעולם משערינן חוצה להן כפי המדה שבין אילן לאילן אע"ג דחוצה להן אין נטוע ואפשר להן לינק עד ט"ז אמה מ"מ כיון דביניהן פחות ומחלקין זה שביניהן חציו לאילן זה וחציו לאילן זה חשבינן מדה זו בכל סביבות האילן בעיגול] [ע"י סק"ח דל"מ כן בירו' ואפשר דהתם רק אילן אחד סמוך שאני] ולא אתפרש אי חורשין בעיגול סביב כל אילן או לא הטריחו בכך וחורש ב"ס בריבוע.

ה' שם אם ראוי לעשות ככר דבילה, דעת ר"ש ככר בכל אילן ואילן כמש"כ במ"ד, ואילן שאינו עושה אינו מן החשבו, וכיון דאין כאן רק ב"ס עם אילן זה שאינו עושה השיעור, הדין נותן שאסור הכל שהרי אם תסלק שטח הקרקע שיונק זה האילן ותאסור לחרוש שטח זה לא נשאר ב"ס, והלכך אף אם הן ט' אילנות ואחד אינו עושה אין חורשין אלא צרכן, ונראה דאף אם תסלק אילן זה עדיין ח' אילנות נוגעין זה בזה בתוך שיעור יניקה, מ"מ השתא האילן שאינו עושה השיעור זכה בחלקו ואין חורשין חלקו, ובתווי"ט תמה על הר"ש והר"ב למה אין חורשין כל ב"ס הרי נשארו עדיין ח' והלא בגי' סגי, ודבריו ז"ל תמהין דלא התירו בשלשה ובארבעה ויותר אלא בתנאי שהן מפוזרין בכל ב"ס אבל כשט' מפוזרין בב"ס הרי אין ח' מפוזרין בב"ס.

ופר"ש הא דאמרו בירו' ובלבד שלא יפחות מחשבון משולשים היינו שלא יפחתו מחשבון אם לחשוב שלשה במקום אחד ור"ל דכל אחד יעשה שלישי ככר ומ"ד

תקצור, מיהו בתו' שם פירשו עוד דהאי תוספת דילפינן בקציר של מ"ש היינו לאסור עבודת קרקע המועילה לקציר היוצא וזה אימעיט למאי דמיעט תוספת, ואפשר לפרש יכול ילקה על התוספת היינו בקוצר לעבודת הקרקע.

ב' ד' א' ור"י אמר ר"ג וב"ד מדאוריתא כו', נראה דר"י פליג על ר"ש ב"פ דאמר בטלו ב' זמנים הללו דהיינו פסח ועצרת [ואפי' בזמן המקדש] אבל איסורא דלי' יום קיימא [אף בזה"ז] ור"י סבר לא בטלו אלא דהתירו לי' יום, [ודוקא בזמן שאין ביהמ"ק, למאי דמסיק ר"א, אבל בזמן ביהמ"ק אף ב' פרקים קיימין] והא דהשיב ר"י לר"ל כך התנו כו' הוא לפרש דברי ר"ש ב"פ, וקיי"ל כר"י כדאסיק ר"א, וכן פסק הר"מ פ"ג ה"א, והנה לפ"ז לא קיי"ל כר"ע דדריש קרא לתוספת שביעית, וכן קיי"ל כר"י דדריש קרא לקצירת העומר כמש"כ הר"מ פ"ז מה' תו"מ ה"ו, ומיהו אין נפקותא לדינא בפלוגתתן, ולכן לא חש רבנו לכתוב בפ"א ה"א הא דר"ע למיסר חרישה [וכבר תמה ע"ז בתורע"א אות י"ב].

מיהו למה דאסקו תו' ר"ה י"ב ב' דר"ע אוסר עבודת האילן בקציר היוצא למ"ש יש נפקותא לדינא, דלר"י לית לן למיסר עבודת אילן במ"ש, וכבר נחלקו בזה בפ"ב מ"ה לפר"ש שם, והר"מ פסק כתי"ק שם ומשמע דאע"ג דלא קיי"ל כר"ע מ"מ מסברא הוא בכלל שביעית, א"נ מה"י' מותר ומתני' מדרבנן.

ובזה ניחא הא דאמר בירו' בר"ש פ"ו מ"ב בסוריא בפירות שביעית שיצאו למ"ש לחרוש מותר ולקצור אסור ולמש"כ לעיל סי' י"ב סק"ז בקצירה של עבודה איירי, וקשה הלא באמת קיי"ל דאסור עבודה באילן שיצאו פירותיו למ"ש אבל כיון שהוא מדרבנן ניחא דכיון דבארץ הוא מדרבנן בסוריא מותר.

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] ס"ק י"ב}

במש"כ בדין עבודה בפירות שביעית במ"ש מסתימת דברי הר"מ בפירושו נראה דבסך בשיעית איירי [ושיצאו צריך לנקד בצירי בלי עתיד, ואינו קמוץ בלי עבר, ואף לי' עבר יש לפרש כן וכמו שפר"ש של ע"ש שנכנסו כו'], ואיצטרך למתני אע"ג דאסר גם בששית הנכנס לשביעית משום דמודה בה ר"י כמש"כ הר"ש ומשום רבותא דר"ש דמתיר גם בזה והא דאמר ר"ש שהוא מותר בעבודת האילן ולעיל אסר בפיסול י"ל דפיסול מביא תועלת בקרקע שמטיב את הצמיחה שמתחלה הזמורות היתירות מקפחים את יניקת האילן, אבל הסיכה אינו מטיב את הצמיחה אלא מטיב את הפירות וממזגן במזג טוב וסבר ר"ש שמותר בעבודת האילן כל שאינו מוסיף צמיחה בהן, ולפ"ז לא נזכר במתני' דין עבודה במו"ש, וצריך למנקט לדינא כהת"כ דמותר עבודה במ"ש ולפר"ש י"ל דת"ק כר"ע ואנן קיי"ל כר"י ואין לן הכרח לחדש איסור דרבנן, ואפשר דגם של ע"ש שנכנסו כו' מפרש הר"מ דסך בשיעית והא דמיקיל בהו ר"י במקום שאין סכין משום דעיקר עבודת הסיכה קדם ר"ה, ולא אחר ר"ה, ובזה ניחא דפסקה הר"מ אף בזה"ז.

{ע"כ נדפס שם}

ג' ג' א' מכדי זמירה בכלל זריעה כו' למימרא דאהני תולדות כו', לכאורה משמע דקצירה אסורה משום עבודת הארץ ובצירה תולדה, אבל קשה דקצירה לענין שבת הוא דוקא בצריך לעצים אבל מה שמשביח בשדה ואילן הוא תולדת נטוע ואינו בכלל קוצר וכמש"כ תו' ב' ב' ד"ה וצריך, ואינו נזכר בגמ' בשם קוצר אלא בשם ניכוש וכיסוח, ועוד דלא מצינו קוצר תבואה ובוצר ענבים שיהא לתקן, ועוד לא מצינו בחז"ל לפרש לא תקצור ולא תבוצר אלא כדרך הקוצרין או מן המשומר כדאמר בת"כ, ואפשר דבזמן שקוצר כדרך הקוצרין או שקוצר משומר העבירה היא במעשה הקצירה והבצירה, וזה קרי קצירה אב ובצירה תולדה, א"נ אגב גררא נקטי' בגמ' ולא דוקא אב ותולדה

דכשיש ביניהן כדי הבקר וכליו היינו ד"א הן נטועין ר"ח לב"ס ולי' התויו"ט במ"ה בזה אינו מובן, ואולי כונתו דקאי ארישא ולא דוקא כשהן של ג' אנשים, שו"ר שדעת תויו"ט דלא בעינן כלל ב"ס שלם אלא חורשין לפי נטיעתן ובלבד שיהיו ג' אילנות וזה נראה גם דעת הגר"א ז"ל בשני"א אבל אין כן דעת ר"ש והר"מ למש"כ].

היו פחות משלשה לב"ס [ר"ל שהן מרוחקין יותר מל"ג ושלש] או שהיו שלשה ואחד ראוי לעשות ששים מנה או יותר כו' או שנים ראויין לעשות אפי' מאה מנה כו' [מדברי רבנו אלו מבואר דס"ל כהר"ש דכל אילן צריך ככר דאי צריך כ' מנה לכל אחד הו"ל לרבנו לפרש שיעור אינו עושה דהיינו כ' מנה וסתמא אינו עושה משמע אינו עושה כלום, אלא ע"כ שרבנו ס"ל דשיעור עושה היינו ככר ולא הוצרך לפרש וכ"מ ממשי"כ רבנו ברישא או יתר ובסיפא אפי' מאה מנה, ואי בעינן ככר בכל הב"ס א"כ זה שכונת רבנו לפרש דאחד אינו עושה שמפסיד הוא אפי' שחבריו משלימין חלקו, כבר נתפרש במשי"כ ואחד ראוי לעשות ששים מנה, ומה שהוסיף או יתר אין לו מקום כאן, וכן בסיפא אפי' מאה מנה אין לו מקום אלא הו"ל למימר ושנים עושין ככר ר"ל יחד, אבל בעינן ככר לכל אחד א"כ להשלמת חלק החסר בעינן באחד עושה ג' ככר וכתבו הר"מ בלשון או יתר ולא נתן שיעור למעלה ובסיפא כ' אפי' מאה מנה ר"ל כל אחד וא"כ נשלם חלק החסר ובתשעים מנה סגי אלא שיגרא דלישנא בגמ' מאה מנה].

היו מג' ועד תשעה כו' חורשין כל ב"ס בשבילן ואע"פ שיש בהם מי שאינו ראוי לעשות, אין הכונה שיש בין הג' מי שאינו ראוי לעשות שזה אי אפשר והלשון משמע דג' בכלל, אלא ר"ל שיש מג' ועד ט' בב"ס וכולן עושין ולכך דקדק רבנו וראוין לעשות ר"ל כל אחד, אע"פ שיש בהם מי שאינו ראוי לעשות אינו מפסיד, וכן פ"י הכ"מ, אלא שפ"י דעת רבנו דשיעור ככר היינו בין ג' יחד [ול' הר"מ בפ"י המשנה אינו מוכרע] ופ"י הירו' בענין אחר, [והא דאמר בירו' דארבעה ואין הבקר עובר כאילו אינן ובחמשה פלוגתא דר"ש ורבנן, י"ל דבסמך אצל אחד מאילנות אילן אחר תוך ד"א שניהם כאילו אינן דאפשר דיעקור זה שעומד ל"ג מן השני וישאר ל' ביניהן וי"ט מתחלת הב"ס ואין כאן ג' לב"ס, אבל אם נטע אצל אחד ב' אילנות וכל הג' תוך ד"א עומד האמצעי ליעקור ואינו מפסיד, ולפי' זה אפשר למגרס היו ארבעה ואין הבקר עובר בכליו מכיון שאין הבקר עובר בכליו את רואה אותן שנים כאילו אינן].

ח) מ"ן עשר נטיעות מפוזרות בתוך ב"ס, למאי דמסקינן בב"ב דעולא בעיגולא קאמר ה"נ הכא מפוזרות בתוך ב"ס ר"ל שהן במרחק זו מזו בשיעור שנחשוב לכל אחת יניקתה בעיגולא יעלו עשרה לב"ס, וכי מרבעת ל' למקום נטיעתן יחזיק יותר מב"ס, ולא ניתן כאן תנאי של ראויין לעשות, ושיעור זה בדוקא שאם הן רצופין יותר מזה אין חורשין בשבילן דלמיעקור קאי ואע"ג דבאילנות עד כדי שיחא הבקר עובר ביניהן חשיב שדה אילן הכא נטיעות נפסדות בקל ולא חשיבא נטיעתן ברצופין [ע"י סק"ט] ואפשר דאף עד העצרת אין חורשין, וכן במפוזרין טפי אין חורשין כדי צרכן עד ר"ה וכדתנן בעשויין כשורה אלמא דאע"ג דאינן בכלל עשר נטיעות מ"מ בכדי צרכן יש בהן קולא עד ר"ה, ואין דינן כאילן דמשמע דאפי' כדי צרכן לא הותר רק עד עצרת.

והאי כדי צרכן נראה דהיינו מלא אורה וסלו כפשט משניות דלעיל, וכבר תמה בתו"ח על ל' רש"י ז"ל סוכה ל"ד

א'. ויש לעי' ברצופות אי מותר כדי צרכן, וצרכן חורשין עד ר"ה, וצ"ע כיון דאין הלכה אלא בעשר מנ"ל צרכן ביחידה וצ"ל דשקולין הן וגם זה בכלל הלכה.

מתושעין היינו תשעה תחת אחד ויעשה כל אחד תשיעתו ככר והלשון מגומגם, [ושיעורא דמתני' הוא שיעור קטן שהוא בערך שמונה רוטל במשקלנו ואם הוא לג' אילנות הוא שיעור קטן ביותר, דכל שלא יצא מכלל אילן לגמרי חורשין בשבילו, והשיעור שכתבנו הוא ע"פ חשבון שלו"ט רוסיא הוא לו"ט קיסר המוזכר ביו"ד סי' ש"ה וכמשי"כ חו"מ סי' ט"ז].

ו) והראב"ד פ"ג ה"ה פ"י דהא דתנן ראויין לעשות ככר של ס' מנה היינו בין כולן יחד, ולזה פ"י ר"ב ובלבד שלא יפחות מחשבון משולשים ר"ל שכל אחד מן האילנות לא יפחות משליש, וכן הא דאמר שלא יפחות מחשבון מתושעים היינו דבתשעה בעינן תשיעת לכל אחד, והלה הא דר"ב מוכח במשנתנו דכיון דמתני' בשלשה יחד כולן עושין ככר א"כ לא מש"ל אחד אינו עושה אלא א"כ יש שיעור לכל אחד דאי סגי באחד מהן נותן הרבה והשני מעט א"כ לא מש"ל אינו עושה דהא אי אפשר שאינו עושה כלום שהרי א"צ שיחא עושה בפועל אלא ראויין לעשות וע"כ האומד לפי גודל האילן ורוב הענפים, ומשערין אילן כזה אילו היה תאנה כמה יהא עושה בשיעור בינוני וא"כ לא מש"ל שלא יהא ראוי לעשות כלל, [אם לא שנימא אילן סרק עדיף מאילן מאכל שאינו עושה כלל, אבל כיון דע"כ משנתנו באילנות לחין ולא ביבשין א"כ ע"כ הוא עושה מעט] וע"כ דמשנתנו מתפרשי כר"ב דצריך שליש לכל אחד וכל שאינו ראוי לשליש ככר הוי בכלל אינו עושה דמשנתנו.

והגר"א בשני"א פ"י ג"כ כהראב"ד אלא דפ"י דר"ב וזעירא פליגי ושניהם על תשעה קאו, ר"ב סבר דבתשעה נמי בעינן שכל אחד ראוי לעשות שליש ככר וזעירא סבר דלא בעינן רק שיחא בכל ב"ס ראוי לעשות ככר.

ולשון המשנה קשה לפירושם דהו"ל למתני' דכל אחד ראוי לעשות שליש ככר כ' מנה, כיון דבעי' למתני' סיפא דאחד אינו עושה שיעור אינו מצטרף ומפסיד, ראוי שיזכיר ברישא דכל אחד בעי' שיעור וסיפא דקתני ואחד אינו עושה לא מתפרש שאינו עושה לפי חלקו.

ז) אמנם מדברי הר"מ נראה דמפרש כפר"ש דלכל אילן בעינן ככר, אלא הא דתנן עד שיחא משלשה ועד תשעה, פ"י הר"מ דה"ק אחד שאינו עושה מפסיד אלא א"כ נשאר בב"ס משלשה ועד תשעה שעושין, ופ"י ר"ב שלא יפחות מחשבון משולשין ר"ל שהשלשה יהיו נטועין בכל ב"ס ואז חשבינן את זה שאינו עושה כמו שאינו והרי איכא שלשה לב"ס שעושין [ואפשר דדוקא כשאנו מסלקין את זה שאינו עושה נשארו שלשה מרוחקין זה מזה ל"ג ושלש כולן בשוה אבל אם נטועין ה' ו' על חשבון ב"ס ואם מסלקין את זה שאינו עושה יהיו הנשארים מצד אחד בקירוב ובצד אחד ברחוק אע"ג דהמרחק לא יהי' ל"ג ושלש מ"מ לא מקרי נטועין לב"ס, ואף בכולן עושין יש להסתפק בכה"ג במקצתן מקורבין ומקצתן מרוחקין אי חשבינן ב"ס לפי יניקת ט"ז אמה כיון דבצד שני הן מקורבין] אבל אם כשתחשוב את זה שאינו עושה כמו שאינו אין ב"ס לשלשה הנשארים לא, וכן בתשעה בעינן שלא יפחות מחשבון מתושעין שיהיו התשעה נטועין בכל ב"ס, וכי"ת בתשעה עושין ואחד אינו עושה הרי יש כאן עשרה ובעשרה הלא א"צ שראויין לעשות, ז"א דלא נאמר דבעשרה לב"ס חורשין אף שאינן עושין אלא דוקא כשכל העשרה נטועין לפי חשבון י' לב"ס אבל אם מקצתן נטועין לפי חשבון ט' לב"ס א"כ אותן האילנות צריכין תנאי ראויין לעשות וכיון שבלעזן אין כאן עשרה לב"ס שיהא דינן אף שאינן ראויין לעשות לא התירו חכמים, והלכך אם אין התשעה מתושעין בכל ב"ס אלא העשירי שאינו עושה משלים ב"ס אין חורשין אלא כדי צרכן ובזה מתפרש כל לשון הר"מ אי זו היא שדה האילן כו' אם ראויין לעשות ככר ר"ל כל אחד חורשין כל ב"ס בשבילן [והוא שיהי' כו' זה ט"ס ושייך בה"ה אחר תיבות וחורשין כל ב"ס בשבילן

דשיעור י' לב"ס לא בא למעט רק מפוזרות יותר אבל רצופות יותר לא עדיפי נטיעות מאילנות, אבל רש"י סוכה ל"ד א' לא כ"כ, וכן הרא"ש במשנתנו כתב ד"א עומדים ליעקר, אח"כ ראיתי בתוס' תניא בהדיא בנטיעות כמה ריוח יהא ביניהן רשב"א כל שתחתיו וחוצה לו כמלא צמד בקר וכליו.

ולפום גמ' דידן ע"כ שורה הוא חסרון בצורתו ולא משום שהן רצופין שהרי ב"ס מתפרש בעיגולא ומטי ר"ן אמות לכל נטיעה ושטח המרובע של ב"ס זה הוא יותר מב"ס ולא שייך לפרש שורה משום שהן רצופין, דהא שורה דומיא דמפוזרות קתני שיש שיעור יניקה לכל נטיעה.

ויש לפרש הא דאמר בגמ' ב"ב כ"ז א' מי סברת בריבועא קאמרין בעיגולא קאמרין לא קאי אדעולא וכי ס"ד דאילן יונק בריבועא, אלא ה"ק מי סברת דעולא עשה החשבון למחשב ב"ס לג' אילנות בריבוע ובאמת אין האילנות יונקות כל הב"ס, בעיגולא קאמרין דג' אילנות שהן יונקות בעיגולא יש ביניקתן ב"ס שלם.

ו) שם אתא עובדא כו' אמר יחידי הוא כו' ר"ש אומר כו', ר"ל ופליגי רבנן עליו וכדאמר בעלמא בל' יחיד אני שונה אותה.

ה"ד אף אן נמי תנינן דתני ר"ח רבה שלשה כו', כן ג"י הגר"א, ור"ל זה דתני ר"ח רבה דאילנות של אדם אחד וקרקע של אדם אחר חורשין תנינן לה נמי במשנתנו דקתני שלשה אנשים מצטרפים אע"ג דכל אחד אין כאן רק אילן אחד ואין כאן ב"ס ואין ראוי להתיר בכל יחיד ומ"מ שרי דאזלינן בתר שדה וה"ה בקרקע של אחר, ומיהו י"ל דקרקע של אחר רבואת טפי דאינו חורש בשביל האילנות וכדקתני בתוספתא וצ"ע, ולג' הגר"א ודאי ל"ג עד ר"ה ואשתרביב ממתני דבסמוך, אח"כ ראיתי בש"מ ב"ב כ"ו ב' דכ' בשם הראב"ד דיש גורסין עד ר"ה והיינו למשנה אחרונה, וכבר כתב כן התו"ט ובתו"ח תמה א"כ צירוף למה הלא אפי' שדה לבן מותר, ונראה כונת הראב"ד דתיבות אחרונות עד ר"ה הוא משנה אחרונה והוא כעין חסורי מיחסרה וכמו שיאמר ר"ג וב"ד אמרו עד ר"ה וקאי אכולי פרקין והרבה בגמ' כיו"ב, אלא שקשה א"כ תקשה לרשב"פ מ"ק ד' ב' דלא התירו ל' יום קדם, וא"א לומר דפליגי בגירסא במקום דלא מצינו בגמ' פלוגתא בגירסא.

שם ה"ה נטיעה נראית כזקנה כו', ע"י ג' הגר"א, והא דפריך אתא חמי נטיעה מעין עשר זקנה מעין שלש הוא קיצור לשון ור"ל דקתני בברייתא על נטיעה נראית כזקנה מעין עשר ועל זקנה הנראית כנטיעה מעין שלש אלמא דלא משגחין במה דנראית, ומשני דלענין ר"ה ועצרת ודאי לא משגחין בגודלן וקוטנן וכל נטיעות אף שנראות כזקנות ועושות פירות חורשין אותן עד ר"ה, וכן זקנות אף שנראות כנטיעות ואינן עושים עדיין פירות אין חורשין אותן אלא עד העצרת, והיינו מעין עשר דקתני שיש להן מעין דין עשר דתנן, ומעין שלש היינו מעין דין שלש דתנן, אבל לענין שיעור יניקה נטיעה נראית כזקנה יניקתה כשיעור ג' לב"ס, וזקנה נראית כנטיעה יניקתה כשיעור י' לב"ס.

שם ה"ו והן שיהו נטיעות רבות על דילועין ר"ח כו', הגר"א הגיה ומסקינן דאפי' דילועין רבו, והלשון קשה לג' הגר"א דקאמר לא אתיא דלא אסיפא, והכונה שהוא נסתר מברייתא דקתני אפי' קשואים וכש"כ דלעת מצרית כדאיתא פ"ב דכלאים, וכה"ג ה"ל למפרך בהדיא מברייתא, ועוד דלא מסתבר דט' קשואים וחד נטיעה חורשין וי' קשואים לא, והר"ש והרא"ש מפרשי כג' דידן ולעולם בעינן שיהיו הנטיעות רוב והדלועים מיעוט ודוקא דלעת יונית וג' קשואים וג' דלועים וד' נטיעות מצטרפין אתיא כרשב"ג, והא דאמר לא אתיא דלא על סיפא היינו הא דתניא ג' קשואין כו' קאי ארבן שמעון בן גמליאל ועליה נמי אמר ר"ח בדלעת יונית דכי היכי דלת"ק בעינן רוב נטיעות ומיעוט

שם ומוקפות עטרה, לפר"ש גדר סביב לא אתפרש הטעם מה חטאו במה שיש להן גדר סביב.

ט) ירו' ה"ב ר"א בעשין צובר ושמואל אמר בעשין שורה כו' וכא לא אתאמרת אר"י אפי' הכא אתאמרת בקרובים [הירו' מפרש מתני' בב"ס מרובע נ' על נ', וסבר דשיעור יניקתו י"ב אמות ומחצה, והנה יש בב"ס ד' שטחים מרובעים של כ"ה אמה על כ"ה, ורב מוקי מתני' בשני אילנות נטועין באמצע הטבלא של כ"ה על כ"ה כל אילן בטבלא אחת, והשלישי כנגד האויר שבין אילנות השנים כחצובא, ועי"ז חורש כל ב"ס, דג' אילנות יונקין מג' רבעי ב"ס, ואע"ג דנשארו ב' זוויות כל אחת מחזקת כ"ה אורך וי"ב ומחצה רוחב שאין האילנות יונקות מהן כזה /במקור יש שרטוט/ מ"מ אין על הזווית ניכר שחורש אותה לשם שדה לבן אלא נטפל לשדה האילן, כיון שג' האילנות מגיעות ביניקתן מקצה הב"ס עד קצהו בין ממזרח למערב ובין מדרום לצפון לא אכפת לן במה שאין הזוויות מיניקות אותן, והנה אמר ר"י דמשנתנו ודאי אי אפשר לפרש כשורה שהרי אין מקום בב"ס מרובע לנטוע ג' אילנות כשורה ויהי' בין אילן לאילן כ"ה אמה ובין גדר לאילן י"ב ומחצה, ואמר ר' יונה במקורבים ר"ל שנחלק את האורך לוי' חלקים ויהי' חלק אחד שמונה ושליש וירחיק מן הגדר ח' ושליש ובין אילן לאילן ט"ז וב' שלישים, ואע"ג דלפ"ז פרנסת את האורך ולא פרנסת את הרוחב שאם השורה באמצע ב"ס אינן יונקות מן הרוחב רק כ"ה אמה, שא"ה כיון שאין להם כדי יניקתן מן האורך מוסיפין לינק מן הרוחב עד כ"ה אמה לכל צד, שהרי השרשים מגיעות תמיד עד כ"ה אמה כדאמר ב"ב כ"ז ב'.

א"ל ר"מ כו', כל הני אמוראי באו לסתור סברא זו שחידש ר"י דהאילנות גובין את צורך יניקתן מכל ב"ס עד כ"ה אמה בשביל שנטוע אילנות אחרים בגבולו, ופריך ר"מ דא"כ כי אין הבקר יכול לעבור ביניהן למה נפסדין הלא גם בבקר עוברות ביניהן אינן מספיקות בד' אמות שביניהן אלא מוסיפות לינק מכל ב"ס ברוחב כ"ה אמה מכל צד א"כ כי הן רצופין ואין הבקר עוברות מאי הוי, ומ"מ אין הדבר מכריע ד"ל דכל דדחקי טובא במקום אחד מפסדי אלא ר"מ בסברא לית ל"ה הא דר"י.

ור"ל שאל מזו לזו ט"ז ומן הצד כ"ה, זו שאלה בסברא אין ביניהן אלא ט"ז אמה ליניקת שניהם ומן הצד הן יונקים כ"ה, ואפשר דסבר דאדרבה כל שכחו כחוש אין בו כח לינק.

רשב"י בעי היו נתונים בצד הגדר כו', ר"ל גדר של אבנים ושקוע בארץ ואינו מניח השרשים לעבור נימא דהשרשים מאריכים לצד השני עד חמשים אמה בכל ב"ס. אר"י אין בעי ניתן להן, ר"ל סאה הנטוע כולו שורות שורות וביניהן ד"א נימא דיונקין ב"ס בכל סביבותן בכל ד' רוחות, והנה דעת ר"י שאין נותנין לצד אחד יותר מצד שני. ומ"מ כל זה אין מכריע בקושיא גמורה על סברת ר' יונה דשורה שדחוקה באורך וכל הרוחב פנוי עדיף.

שם ה"ה לית הדא פליגי על שמואל דאמר בעשין שורה כו', הגמ' מפרש עשין שורה דקתני היינו בב"ס מרובע וא"כ הן נטועין רצופין באורך הב"ס וסובר דגם נטיעות סגי בבקר עובר אלא הכא בשורה אין להן דין עשר נטיעות משום שאין יונקין מכל ב"ס, ואין דין עשר נטיעות רק ביונקין מכל ב"ס ולשמואל דגם בשורה יונקין מכל ב"ס א"כ כי עשין שורה מאי הוי, ומשני תמן ע"י שהן מפוזרות בתוך ב"ס כו' ר"ל תמן השרשים מגיעות עד כ"ה אמה ויניקתן י"ב ומחצה, והלכך בשורה מוסיפין לינק והרי השורה מפוזרת בין בשרשים בין ביניקה בכל ב"ס אבל נטיעות ודאי לא יגיעו לינק כ"ה אמה ונשארין במקום אחד, וכל שאין כאן ב"ס אין חורשין אלא צרכן.

מיהו לפום סוגיא דב"ב בגמ' דילן צריך לפרש כמש"כ סק"ד, מיהו הא דתנן עשר נטיעות לב"ס שפיר י"ל

מדאוריתא התירו או בזמן שאין ביהמ"ק קיים אין חילוק כלל מדאוריתא בין לי יום לקדם לי יום כמו לר"ע, דהא לא מצינו שיעור לי יום אלא כאן בגמ' משום לפרש הא דר"ג וב"ד.

ויש לעי' בהא דפריך וכיון דהלכתא למשרי ילדה לא ממילא זקנה אסורה, ומאי קושיא הלא בקראי נמי הכי אורחא למכתב את האיסור ולפרט איזה פרט להיתר ושפיר י"ל דקראי ליתן דין תוספת בשדה הלבן ובשדה אילן ובכלל זה גם נטיעות ואתאי הלכתא למשרי נטיעות, ונראה דסבר דאי נימא דקראי למיסר זקנה והלכתא למשרי ילדה ור"ע נמי אית לי הלכתא, והא דר"ג וב"ד אפי' כר"ע, דמדאוריתא לי יום כפרש"י, א"כ ע"כ הדבר מסור לחכמים לקבוע זמנים בתוספת ודין הוא דבנטיעות סגי בתוספת שעה, דלצורך נטיעות שלא ימותו הוי כלצורך פירות ששית דמותר עד ר"ה, כמו בשבת, וא"צ הלכתא, וע"כ עיקר הלכתא למשרי ילדה למילף איסור זקנה, וא"צ קראי.

ולפ"ז למדנו דלר"ע ג"כ לי יום, ונטיעות מותרין עד ר"ה, וכמשי"כ לעיל ס"ק י"ב.

(יד) ר"ה "א' ופירות נטיעה זו אסורין עד ט"ו בשבט, פרש"י מפני שכבר נעשה אילן, ולפ"ז לראב"ע ולר"י שביעית פ"א מ"ח דעדיין לא נעשה אילן הפירות שחנטו קדם ט"ו בשבט נמי מותרין כיון שחנטו אחר ר"ה, ולכאורה י"ל דהא דתנן בא' בתשרי ר"ה לנטיעה היינו לדין חשבון שנה ראשונה של נטיעה דאם נטעו קדם א' בתשרי כשיעור הצריך למחשב שנה כשיגיע א' בתשרי עלתה לו שנה אחת, ואין הכונה על ילדה, וכן הא דתנן בט"ו בשבט ר"ה לאילנות ר"ל לפירות אילנות שאלה שחנטו קדם ט"ו בשבט הן לשנה שעברה לכל הלכותיהן ואין אילנות בכאן זקנה לאפוקי ילדה, ואפשר שכונת רש"י ז"ל וזו כבר נעשה אילן ר"ל כבר הנידון בו בדין אילן ר"ל בדין ר"ה לאילנות.

(טו) פ"א מ"ב פחות מכאן אין חורשין להן אלא מלא האורה וסלו חוצה לו, ר"ל חוץ לענפים וחורשין

תחת הענפים וחוץ לענפים כמלא אורה וסלו, כ"מ בירו', וכן הא דתנן אין חורשין להן אלא לצרכן ר"ל הקרקע שהוא לצרכן ר"ל לצורך תשמישן דהיינו מלא אורה וסלו וכדתנן ב"ב פ"א, והא דתנן וכמה יהא ביניהם רג"א כדי שיהא הבקר עובר צ"ל דפחות מכאן אין להן אף כדי צרכן דכמלא אורה וסלו פ"י הגר"א ב' אמות, וא"כ באין הבקר עובר וביניהם פחות מד"א מלא אורה וסלו של זה ושל זה מחזיקים ד"א, ועוד דהבקר עובר היינו בין הגזעים ואכתי איכא תחת ענפים.

(טז) פ"א מ"ז הנטיעות והדלועין מצטרפין, הא שיצאו הדלועים מכל הירקות לידון כנטיעות מפני שהדלועין מסתבכין בענפים ארוכים והפירות על הענפים [ועי' כלאים פ"ג מ"ז] והו' בכלל נטיעות, וכן קשואין, ואיירי שעדיין לא הוציאו פירות אלא שאם לא יחרוש ימות האילן והו' בכלל שריותא דנטיעות ואף את"ל שאין נטיעת הדלועין מתקיימת אלא שנה אחת, ובשנה אחרת צריכין לזורען מחדש, וא"כ אין הפסד במיתת האילן אלא לענין הפירות שיגדלו בשביעית, מ"מ כל שעושה שלא ימות האילן לא מיחזי כמכין צמיחה בשביעית ואינו בכלל תוספת שביעית, וכמו שבאה הלכה בהיתר הנטיעות.

והנה כל זה כשאין פירות ראויין בששית אבל אם כבר יש פירות ראויין בששית [אף שלא נתבשלו כל צרכן, כיון שהגיעו לעונת המעשרות בששית וראויין לאכילה] אז לכו"ע חורשין בקשואין ודלועין עד ר"ה וכדתנן לק' פ"ב מ"ב מזבלין ומעדרין כו' ובמ"ה סכין את הפגין כו' ומבואר בירו' דר"ל כשיתבשלו בששית כמשי"כ הר"ש שם, ואמרו בירו' דה"ה חורשין והיינו אם הן עשרה בב"ס חורשין כל ב"ס בשבילן שהרי ממשנתנו מוכח דשיעור יניקתן לא פחות

דלעת יונית ה"נ לרשב"ג בעינן רוב נטיעות ודלעות יוניות, ומיעוט קשואין, וגם בעינן נטיעות רוב לכל מין כיון דאיכא קשואין המשלימין לעשרה, והר"מ לא הביא דבעינן רוב ולא דלעת יונית משמע כג"ה הגר"א ופירושו.

שם ר"ש וראב"י אמרו דבר אחד כו', יש לעי' אי טעם דר"ש מפני מראית העין ומעיקר הדין חשיב אילן אף למטה מטפח, א"כ ראוי ליתן עליו חומרי אילן וחומרי נטיעה, ואם ג' אילנות בב"ס ואחד מהן שנצמח בתוך הטפח אין מצטרפין, ואם י' נטיעות לב"ס ואחת בתוך טפח אין מצטרפין, ואף ביש ג' אילנות לב"ס חוץ מזה אין חורשין בשביל זה שאינו מצטרף עם אילנות ולא עם הנטיעות, ואפשר דלאו דוקא אמרו ד"א אלא מחלקין בשיעור טפח אבל הכא לענין נטיעות דהדבר תלוי בטבע הן מעיקר הדין כנטיעות שכבר אבד האילן כח הראשון ומתחדש עתה והו' כנטיעה ממש.

(יא) ובזה ניחא דפסק הר"מ בפ"ג מה' שמיטה כר"ש אע"ג דלענין ערלה פסק כחכמים בפ"י מה' מ"ש, וכבר נתקשה בזה הש"ך ס"י רצ"ד ס"ק ל"א, אבל להאמור שאני לענין חרישה דבקלות ליפסד מחמת ילדות הדבר תלוי ולפי טבע יניקתו, איברא משי"כ הר"מ בפ"י המשנה דהלכה כר"ש משום שיש בתוספתא מסכימים לדבריו צ"ע כיון דבמתני קתני לה בלשון יחיד והלכה כרבים למה סמך על סתמא דתוספתא, ואפשר דכונתו ז"ל דל"פ רבן עלי' אע"ג דאמרו בירו' אמרו ד"א מ"מ י"ל דאפי' רבן דפליגי עלי' דראב"י מודים כאן וכונת רבנו במשי"כ דיש בתוס' כר"ש היינו זקנה נראית כילדה את נותן לה כילדה וכג"ה הגר"א בירו' גרסינן בתוס' אע"ג דלפנינו אין הג"י כן, ואע"ג דמסקינן בירו' דדוקא לענין שיעור יניקה תניא אבל לענין עצרת ור"ה לא כפי' הגר"א לעיל סק"י י"ל הכא אילן שנגמם והוציא חליפין למטה מטפח חשיב טפי נטיעה, והש"ך שם כ' דסוגיא דעלמא בתוס' ובכמה מקומות כר"ש, ותימא דאף מקום אחד זולת דין ילדה נראית כזקנה לא מצינו לא בגמ' ולא בתוס'.

(יב) פ"א מ"ח רע"א נטיעה כשמה, בתורע"א הק' בשם הטו"א הא מסקינן מ"ק ד' א' הלכתא לר"י קראי לר"ע וא"כ ר"ע לית לי' כלל הלכה של עשר נטיעות, ואפשר לומר הא דר"ע לענין מפורזות יותר מעשר לב"ס [או רצופות ביותר למשי"כ רש"י סוכה ל"ד א'] או לענין להתיר עד לי יום לפני ר"ה, אבל דוחק לומר דמשנת עשר נטיעות דלא כר"ע שהוזכר לעיל במשנה, ונראה דגדרי התוספת מסור לחכמים וזה דלר"י הוא מהלכתא [וע"כ משום שהן נפסדות וחרישתן לקיימן לא מיחזי כחורש לפירות שביעית] לר"ע הוא גדרי חכמים, שהרי ע"כ היו צריכין חכמים לקבוע אם התוספת שעה או לי יום או יותר, והנה קבעו חכמים בשביעית התוספת כל הניכר שהוא לצורך שביעית, תדע שהרי לצורך פירות ששית מותר עד ר"ה כמשי"כ ר"ש פ"ב מ"ב וע"כ הוא סברא, מיהו בדלועין המצטרפין עם הנטיעות קשה לומר שזה מוכרע בסברא ועי' ס"ק ט"ז, ואפשר דלר"ע ליכא חילוק בין לי יום קדם או אחר הפסח בשדה לבן ואחר עצרת בשדה האילן וכולהו בכלל תוספת דאורייתא ונטיעות בתוספת שעה סגי כמו בשבת ויה"כ, מיהו כיון דלר"ש ב"פ מ"ק ג' ב' לי יום דאוריתא ולא קדם אין לעשות פלוגתא, וכל שמופלג לי יום משביעית אין זה בכלל תוספת, וכ"מ בהא דאמרו ב"ה עד עצרת ואמרו בירו' דזמנין ב"ה לקולא ואע"ג דכלה הליחה מקדם ואינו יפה לפירי כבר ומ"מ חורשין עד עצרת ואי הו' דאוריתא איך מיקילין.

(יג) מ"ק ד' א' הלכתא למשרי ילדה קראי למיסר זקנה, פ"י בתו' דלרנב"י ע"כ לא הוזכר לי יום בהלכתא אלא היתר ילדה, והא דר"ג וב"ד נמנו ובטלו היינו עד לי יום דעד לי יום היה אמד חכמים בתוספת דאוריתא וב"ש וב"ה גזרו על ב' פרקים הללו, ולפ"ז אפשר דלמסקנא דר"ג וב"ד

דאורייתא, וי"ל למ"ד תולדות דרבנן יש לפרש מתני' אף בפירות הנכנסין לשביעית, ולמ"ד תולדות אסור מה"ת ע"כ במתבשלין בע"ש איירי, ומיהו לא מצינו שנחלקו בפירושא דמתני' וא"כ ראוי לומר דכולהו מפרשי בפירי המתבשלין בששית, אבל סתמא דמשנתנו משמע אף בליכא פירות, [ואפשר דכונת הר"ש לר"י דתני כדבי רבי וכמש"כ רבנו במ"ה, ועי' לקי' ס"ק כ"ז] ובתו' ע"ז נ' ב' ד"ה ומשקין, כתבו עי"ל דדוקא מלאכות של חרישה וזריעה הוו דאורייתא כו' ר"ל אפי' את"ל דתולדות דאורייתא בשביעית מ"מ בתוספת שביעית לא ילפינן אלא בזה שנאמרה בתורה בהדיא היינו חרישה וזריעה, ומ"מ מדרבנן יש חילוק דיש שאסרו בתוספת כמו פיסול וזירוד לר"ש דאסור מעצרת ואילך, והרי במתני' לא תני הדבר בכלל דכל מלאכות מותרות עד ר"ה, משמע דאיכא אסורות, [ובר"ש מ"ד מבואר דלא התירו אלא במקום פסידא שלא ימותו הנטיעות] והנה חילק התנא ותני מזבלין ומעדרין במקשאות ומדלעות והיינו לצורך פירות ולא תני מזבלין ומעדרין בהדי מיבלין כו' משמע דאסור לזבל ולעדור בתוספת שביעית, [וכי"ה בהדיא בירו' פ"ב ה"ב כ"ז שאת מותר לחרוש את מותר לזבל ולעדור אם אין את מותר לחרוש כו' וכי"ה בתוספ' פ"א] ובר"מ פ"ג ה"ט יש ט"ס וצ"ל ומותר לסקל השדות ולזבל ולעדור המקשאות כו' [ומש"כ בפי' המשנה נותנין הדומן בגנות הוא פירוש המלה והכא בגנות מקשאות ומדלעות, וזה דלא כהתווי"ט, ומש"כ דחרישה דרבנן תמוה וכבר תמהו עליו בזה, שו"ר שהדבר יותר מבואר בירו' פ"ג ה"א דמבעיא לי' בהוצאת זבלים בב' פרקים לעשות אשפות אלמא פשוט לי' דלזבל אסור].

יט) והנה מצינו במשנה ובגמ' כ"ב תולדות אסורות בשביעית, י"ז בפרקי, מזבלין מעדרין, מיבלין מפרקין מאבקין מעשנין, מסקלין מקרסמין מזרדין מפסלין, מזהמין כורכין קוטמין עושין בתים משקין, סכין ומנקבין, ובמ"ק ג' א' ניכוש כיסוח מפסגין קשקוש, ובע"ז נ' ב' מגזמין, ולענין תוספת שביעית מבואר דמזבלין ומעדרין שלא לצורך פירות ששית אסור, ומיבלין מפרקין מאבקין מעשנין, מסקלין מקרסמין מזרדין מפסלין, מזהמין כורכין קוטמין עושין בתים משקין מותר, ונראה דה"ה ניכוש כיסוח מותר שהוא בכלל מפרקין מקרסמין מזרדין מפסלין, וקשקוש לאברויי אילנא נראה דדינו כלעדור דאסור ומפסגין מסתבר דלא חמיר מהני דתנינן בהו להתירא, והר"מ השמיט ניכוש ומגזמין, ואפשר דניכוש בכלל כיסוח שהביא בפ"א ה"ט, ומגזמין בכלל מפסלין מזרדין, ומ"מ כיון דחלקום בגמ' ע"כ חלוקים הם, ואפשר דפירש רבנו מגזמין על אחד השנויות והאי תנא קרי לי' גיזום.

מ"ק ג' א' יכול כו' ולא יעדר תחת הגפנים כו', כ' רש"י ואי תקשה הא לעיל אסור עידור תריץ דלקמן ד' ב' מתרץ בעוגיות הא בחדתי הא בעתיקי וה"ה בעידור, ולכאורה למאי דאמר טעמא שאינה עבודה שבשדה ושבכרם דין הוא דעושין חדתא, ובגמ' יש לפרש במועד, וזה נראה דעת הר"מ שסתם בפ"א מה' שמיטה עושין עוגיות לגפנים ובעידור לא שייך כל כך לחלק בין חדתי לעתיקי, ועוד דבגמ' הו"ל להקשות ולתרץ, ויותר י"ל דקשקוש ועידור חד מלתא היא זה בזיתים וזה בגפנים כדפרש"י וכי היכי דמתרץ קשקוש מיתרצי עידור, והכ"מ פ"א ה"ז כ' בשם רש"י בסוגין דל"ג יכול לא יעדר תחת הגפנים, [אפשר דמודה רש"י דעידור לסתומי פילי שרי והא דלא גרס לי' דא"כ הו"ל לגמ' להק' עידור אעידור] והר"מ כ' שם דעודרין תחת הגפנים וכ' הכ"מ דל"ג מנין לרבות עידור, וקשה מ"ש קשקוש דאסור ולעדור מותר, ועוד דהא תנן פ"ב מ"ב מעדרין במקשאות ומדלעות עד ר"ה והביאו הר"מ פ"ג, אלמא דעידור בשביעית אסור שהוא עבודה שבשדה ושבכרם, ונראה דגרסינן בר"מ פ"א ה"ז ועודרין תחת

מנטיעות, וזו כונת הרא"ש אלא שנפל ט"ס וכצ"ל אע"פ שאין חורשין במקשאות ומדלעות עד ר"ה אלא לרשב"ג דדלועים כנטיעות ורשב"ג גופי' לא אמר אלא בדלועים אבל בקשואים לא אמר אלא בג' מקשאות וג' מדלעות וד' נטיעות, לצורך הפירות מותר אף בתוספת שביעית, ואפשר דאם כבר הגיעו הפירות לעוהמ"ע לכו"ע אין הדלועין מצטרפין עם הנטיעות לעשרה דכיון דכבר הבשילו פירותיהן ועומדין ליבש וליפסד אף אם יחרוש אין כאן שם נטיעה ולא הצלת נטיעה אלא רווחא דפירי ואין זה מכונת ההלכה בעשר נטיעות, ואפי' אין כאן עדיין פירות כל שעתידין לבשל פירותיהן בששית אין מצטרפין עם הנטיעות, שהרי אין באלו שמבשלות בערב שביעית לא איסור תוספת ולא היתר נטיעות, וכיון דלא נאמרה ההלכה להתיר נטיעות בפחות מעשר, אין המתבשלות בששית מצטרפין להשלים עשר. {נדפס חזו"א מעשרות סי' כ"א סק"ב}

שביעית פ"א מ"ז הנטיעות והדלועים מצטרפים. יש לעי' הא הדלועים אסורים משום ספיחין והניחא לדעת ר"ש דהנכנסים מששית לשביעית אין בהם משום ספיחין אבל לדעת הר"מ דבירק אזלינן בתר לקיטה גם לענין איסור ספיחים א"כ מה תועלת יש לו בהשקאתן עד ר"ה כיון שיאסרו משום ספיחין, ואי בשילקטם קדם ר"ה א"כ הוי השקאה לצורך פירות ששית ואין בזה איסור תוספת כמש"כ הר"ש לקי' פ"ב מ"ב, וע"כ צ"ל דדינא דאורייתא אשמעינן דלא נאסרו ספיחין, ואפשר דאיסור ספיחין גזרו לאחר שכבר חרב הבית. {ע"כ נדפס שם}

יז) פ"ב מ"א עד אימתי חורשין שדה הלבן ע"ש כו', דין שדה הלבן חלוק משדה אילן דדין שדה אילן הוא דוקא באיכא אילנות וזמן המגביל בין האסור ובין המותר הוא תלוי אם עדיין החרישה תביא תועלת לפירות שעל האילן אז עדיין זמן היתר ואם כבר הגיע הזמן שהחרישה לא תשביח הפירות אז הגיע זמן האסור, אבל שדה הלבן אין הנידון בחרישה סביבות הזרוע דחרישה זו מותרת עד ר"ה אם הוא מין הגדל עד ר"ה כמו קשואין ודלועין וירקות שבבית השלחין וכדתנן לקי' מ"ב, אלא בחרישת שדה בור איירי, וכדאמר בירו' מה בין שדה אילן לשדה לבן כו' שעתיד לזרעה כו', וכל זמן שלא כלתה הליחה של ימה"ג עדיין אפשר לזרעה מקשאות ומדלעות שיגדלו בששית והלכך אין חרישה זו בכלל תוספת אע"ג שאין דעתו לזרעה אלא דעתו להטיב הקרקע שתגדיל ספיחין וזהו בכלל שאמרו בירו' לא סוף דבר בשיש לו מקשה כו' מאחר שבני אדם עתידין כו' ולמדנו דלאחר שהתירו ב' פרקים ומותר לחרוש שדה לבן עד ר"ה היינו לחרוש שדה בור אע"ג שהיא רק לצורך שביעית. שם אר"ש כו', יש לעי' לת"ק מ"ש דבשדה אילן איפלגו ב"ה על ב"ש וקבעו זמן לכל, ומ"ש בשדה לבן הניחו ב"ה תורת כל אחד בידו, והנה הר"מ פ"ג ה"א פסק כר"ש וצריך טעם כיון דמשנתנו בלי' יחיד הוא שונה אותו אין הלכה כמותו, ואפשר דר"ש לחומרא דלעולם לא כלתה הליחה עד הפסח, ור"ש וב"ד גזרו לאסור אחר הפסח, אבל אי אפשר לומר כן דהא בזמן ר"ש כבר נהגו היתר כר"ג וב"ד.

ואפשר דכולה מתני' ר"ש קאמר לה דמן הדין עד שתכלה הליחה אלא דא"כ נתת תורת כ"א בידו והלכך קבעו חכמים עד הפסח, [אח"כ ראיתי כי הדבר מבואר בגמ' על משנה זו, ועי' ס"ק כ"ז].

יח) שם מ"ב מזבלין כו', כ' ר"ש דג' חילוקין בדבר, דלצורך פירות ששית מותר עד ר"ה, ולצורך הטבת האילן לעתיד אחר עצרת אסור ולנטוע עד ל' יום לפני ר"ה מותר, וסיים ר"ש דאם יש במשנה דברים שאינן לצורך פירות ששית ומ"מ מותרין עד ר"ה צ"ל דלא גזרו בתוספת שביעית בתולדות דרבנן, ויש לעי' דאכתי תקשה למ"ד דכולהו

משנתנו במועד, אבל בשביעית עושין בתחלה עוגיות וכדאמר ג' א' ומשום דעבודת שביעית חלוק ממלאכת שבת ולא נאסר בשביעית אלא מלאכה המשבחת את הקרקע לזריעה או לצמיחה ועוגיות הכשר למים אבל הן עצמן לאו שבח הוא, וכמשי"כ ס"ק י"ט בשם ריטב"א, והלכך עושין עוגיות בשביעית אפי' בסוף שנה לצורך מ"ש ואף בליכא פסידא, והא דכתוב ברש"י לעיל שם דגם בשביעית יש חילוק בין חדתי לעתיקי אפשר דאינו מלי רש"י ולג' הכ"מ ברש"י אינו, וכן בריטב"א כ' כל' הכ"מ בשם רש"י, וכ"כ נ"י בהדיא דבשביעית מותר, וכ"ז נלמד מדברי הר"מ דבפ"ח מה' יו"ט חילק בין חדתי לעתיקי, ובפ"א מה"ש סתם.

וכן הא דעושין אמה בתחלה בשביעית היינו אפי' במקום דליכא פסידא ואפי' לצורך מ"ש וכמשי"כ ריטב"א דאינו עבודת קרקע, ומועד ושביעית דהוזכרו במתני באמת המים לאו בחד גוונא דבמועד איירי כדי להשקות בית השלחין, ולפיכך מתקנין את המקולקלת, ומתחלה אין עושין משום טורח כדאמר בגמ', אבל בשביעית עושין מתחלה אף לצורך מ"ש, ולפיכך הוצרכו בגמ' למיהב טעמא לראב"ע דאוסר בתחלה משום שמכשיר אגפיה לזריעה.

והנה הר"מ פ"א מה' שמיטה כתב עושין עוגיות ועושין אמת המים בתחלה וממלאין נקעים מים וסיים ומפני מה התירו כל אלה שאם לא ישקה תעשה הארץ מלחה כו' ותימא דהלא בברייתא מ"ק ג' א' עיקרי הלכות קתני מה אסור ומה מותר אבל במקום פסידא הלא שרינן תולדות האסורות, וא"כ עשיית עוגיות ונקעים מים מותר שאינה עבודה שבשדה ושכרם [ונקעים מים היינו לצורך השקאה דאי תחת הגפנים והזיתים הויא עבודה גמורה] וכן אמת המים, ולא משום פסידא, ואפשר דטעם הר"מ קאי ארישא דמותר להשקות אבל רהיטת הדברים ל"מ כן.

ונראה דמהא דממעטינן עוגיות וקשקוש דבעינן דומיא דזריעה עבודה המשבחת, אמרינן ע"ז נ' ב' דאוקמא אילנא שרי, אע"ג דלענין שבת גם אוקמא אילנא חשיבא נוטע כדאמר בירו' פ"ז דשבת ה"ב.

שם ולמ"ד מפני שנראה כעודר ליחוש מפני שמכשיר אגפיה לזריעה, אע"ג דע"כ כולו מודו דלרבנן שרי לעשות אמה בתחלה ולא חיישינן משום הכשרת אגפיה וכמשי"כ תו' דע"י שינוי הוא ולא שייך חרישה, מ"מ פריך דיותר יש ליחוש משום שמכשיר אגפיה ממה שנראה כעודר, ומסיק דאה"נ דכו"ע אית להו טעם מכשיר אגפיה, ול"פ אלא בשדי לבראי, אי מודה ראב"ע, והא דפריך למ"ד מפני שמכשיר ליחוש שנראה כעודר, עיקרו לפרש גם טעם דרבנן דלא חיישי משום שנראה כעודר וכדיהיב טעם דעודר בדוכתא מנח ל', וזה אינו תלוי במאי דמסיק דשדי לבראי, דהא דמסיק דקשקיל מני' ושדי לבראי היינו חוץ לשדה שאין מקום ההוא נזרע, אבל לאצולי שלא יהא נראה כעודר במאי דשקיל לה מן האמה ומנח אגפיה סגי דעודר בדוכתי ממש מנח ל'.

ויש לעי' כיון דטעם דמכשיר אגפיה אלים טפי, מנ"ל דראב"ע פליג דגם בשדי אבראי אסור הלא למעוטי פלוגתא עדיף ודי לנו דראב"ע פליג במכשיר אגפיה, ואפשר דסתמא קתני ומשמע אפי' בשדי אבראי א"נ סבר דבמכשיר אגפיה אף רבנן מודים, וכן משמע בירו' פ"ז דשבת דאמר דל' זעירא מכשיר אגפיו חייב משום חורש ולכאורה ל"פ ר"ז ור"א ב"מ אלא אליבא דראב"ע אבל לרבנן ודאי לא הוי חורש, אבל אי מ"ד משום עודר סבר דבמכשיר מודים חכמים נחא, [שו"ר דבירו' אמר דר"ז סבר משום מכשיר אגפיה לזריעה, וע"כ הא דאמר דל"ז מכשיר אגפיו חייב משום חורש היינו אליבא דראב"ע] מיהו הר"מ פ"א מה"ש סתם דעושין האמה משמע דרבנן לית להו משום מכשיר אגפיה.

כ' הנ"י דלפיכך משקין בית השלחין בשביעית דהשקאה לא

הגפנים ומקשקש בזיתים אם להברות כו', והוא שב לפרש הא דמותר הוא אם העידור לסתום, והעתיק מקדם כמו שהוא בברייתא וחזר ופירש כמו שפירשו בגמ', וכ"מ בסוכה מ"ד ב' דהקשקוש היה בכרם וסתם כרם היינו גפנים.

שם מה זריעה מיוחדת עבודה שבשדה ושכרם, רש"י ותו' פירשו שיהא בשניהם, ולכאורה י"ל דר"ל שהיא עבודה בשדה או שהיא עבודה בכרם ועוגיות אינן מועילות כלום לכרם ואינו אלא מקום הכשר לעבודה, וכן נקעים מים אינו אלא הכשר להשקות, [ולא יתכן לפרש למלאת נקעים מים היינו נקעים שתחת האילן דזו השקאה ולא התרנו אלא משום הפסד, כדתנן מושכין מאילן לאילן, וכתבו הר"מ לענין שביעית] וכן קשקוש סתומי פילי, שו"ר שכן פ"י ריטב"א.

שם מדרבנן וקרא אסמכתא, נראה דאף למ"ד דאוריתא מודה דאיכא בברייתא שהן מדרבנן כמו מפסגין שפרש"י סומכין האילן שאינו אלא אוקמא אילנא וכן מעשנין להמית התולעים וכן מפרקין לפרש"י, ואע"ג דקשקוש שרי הכא מיחזי טפי כעבודה ואסרו חכמים, והא דאמרו ע"ז נ' ב' מתלעין צ"ל ביד.

והר"מ פ"א ה"ה פ"י מזהמין לסוך בדבר מזהם שלא יאכלם העוף ותימא דבע"ז נ' ב' מסקינן דמזהמין לאוקמי אילנא שרי בשביעית ומתני' לאברויא אילנא, ונראה דרבנן סמך על הירו' דאמרו דבמחלוקת שנויה, ומשנתנו אף מזהמין דליכא אברויא אילנא אוסרת בשביעית, ואפשר דגזרינן משום זיהום דאברויא, ומשום דבגמ' דידן לא קבעו הדבר סמך על הירו', ואין לומר דאברויא אילנא פליגי דהא אמרו בירו' טעם המתיר דמזהם כמושיב שומר, [אח"כ ראיתי שכ"כ הל"מ בפ"ח מה' יו"ט].

שם והא כתיב [בסוכה מ"ד ב' הג"י והא תניא] והשביעית תשמטנה ונטשתה תשמטנה מלקשקש ונטשתה מלסקל, האי תנא לא בא ללמוד איסור התולדות דבין למ"ד דאוריתא ובין למ"ד אסמכתא ילפינן לה מקראי דשדך לא תזרע, אלא תנא לפרושי קראי תשמטנה ונטשתה, ומפרש לה מלעבוד ואפי' לסקל ולקשקש שהן תולדות חרישה, ולמ"ד דאוריתא הרי הן בכלל המקרא, ולמ"ד דרבנן הרי הן אסורין מדרבנן, ועיקר קרא לחרישה וזריעה, ורש"י ז"ל כ' בפ"י התורה תשמטנה מעבודה גמורה ונטשתה מלזבל ומלקשקש, והרמב"ן ז"ל הק' דהא מסקינן שהן מדרבנן ופי' תשמטנה מזריעה ונטשתה להפקירה, ומדברי כולם נלמד דגרסו כאן והשביעית תשמטנה ונטשתה מלקשקש ומלסקל, ורש"י פ"י דונטשתה קמפרש, והרמב"ן פ"י דתשמטנה קמפרש, ועיקרו למלאכות דאוריתא, רק התנא נקט אחרי שאסרו חכמים גם קשקוש.

כ' ר"מ פ"א ה"ב ואחד הכרם ואחד שאר האילנות, יש לתמוה דא"כ זירוד דאוריתא דהוא זימור כמו שפי' רבנו פ"ב מ"ג ואיך התירו בתוספת שביעית בזמן המקדש שהוא דאוריתא באבות הכתובות בתורה, ובמ"ק ג' א' אין לי אלא זירוע וזימור כו' מנין שאין מזרדין כו' משמע דזירוד בכלל תולדות, ואין לוקין עליו וצ"ע. [א"ה, עי' לק' ס"י כ"א ס"ק ט"ו].

שם ה"ד או נוטע, תימא הא אמר גיטין נ"ג ב' דנטיעה דאוריתא וע"כ נטיעה בכלל זימור, ועי' לק' ס"ק כ"ד, ואפשר דהוי בכלל אין מזהירין מן הדין ולפיכך אין לוקין על הנטיעה אע"ג דהוי דאוריתא, ונראה דאף נוטע גרעין לא חשיב זורע וכדאמר ירו' פאה פ"א ה"ד זרעי אילן אינן קרוים זרעים עיי"ש בבהגר"א.

מ"ק ד' ב' הא בחדתי הא בעתיקי, אלו עוגיות איירי במקום פסידא ועשייתן בתחלה ותיקון המקולקל כולן מלאכה דאוריתא בשבת ויו"ט והוא תולדת חורש כדאמר בירו' פ"ז דשבת ה"ב, ומשום פסידא שרינן לתקן אבל לא לעשות מתחלה משום טורח וכדפרש"י, והנה

חרישה כדי צרכן וה"ה השקאה, ואין זה לימוד מהלכה דגילוי מלתא בעלמא הוא, וכמו דילפינן איסור זימור וזריעה מאיסור חרישה, וכמו דילפינן צרכן של יחידי מעשר לב"ס, [ודוקא השקאה וחרישה שיש להן השתוות בתועלת הצמיחה אבל שאר עבודות ודאי לא דמו לחרישה, ומ"מ י"ל דסמכו חכמים להקל בנטיעות בכולן, ומיהו נראה דכל הני דמתני' אף באילנות, ודברו בהוה] ומיהו בלא"ה אין כאן לימוד שהרי השקאה בתוספת לכו"ע מדרבנן, כמשי"כ תו' ע"ז נ' ב', אלא סמכו חכמים להקל בנטיעות, ולפ"ז הא דמריבצין שדה לבן ע"ש הרבצה דוקא.

ובר"מ בפירושו משמע דת"ק נמי במשקה את הנוף מיירי, ומשנתנו דלא כר"א בתוספתא דאמר דב"ה מתירין הכל, ולפ"ז השקאה אסורה אף בתוספת אבל בחיבורו סתם. והא דאין משקין את הנטיעות בשביעית היינו במרווחין למה שפסק הר"מ כר"ש, ומשום דסגי להו בהרבצה או בהמשכה מאילן לאילן אבל אי לא סגי להו בהרבצה ובהמשכה מאילן לאילן זהו דין בית השלחין ומותר להשקות כל השדה בשבילן, וכן בנטועין י' לב"ס משקה אותן כדרך.

(כב) ר"ה י' אי לימא דלא כר"מ דאי ר"מ הא אמר יום אחד בשנה חשוב שנה, לפרש"י יש דין תוספת לאסור נטיעה, וגם אסור לנטוע קדם לי יום בשיעור שיקלוט תוך ל', ולפ"ז קשה הא דמסיק דלי יום לקליטה ונהי דלר"מ יום אחד בשנה חשוב שנה ולענין ערלה דין הוא שעלתה לו שנה אבל לענין שביעית אכתי ליטע ונקלט תוך לי יום, ורש"י ז"ל פ"י דלר"מ סגי בתוספת שעה ויום ער"ה עולה מקצתו לקליטה ומקצתו לתוספת, אבל לא מסתבר דפליג ר"מ בתוספת ל', ולכן פרי"ת דבאמת אין איסור תוספת לענין נטיעה דלא נאמר תוספת אלא במידי שצומח על ידו בשביעית כמו חרישה וזריעה אבל נטיעת אילן כיון שאין האילן פירי והאילן מתקיים לעולם בכל זמן שהוא נוטעו אין פעולת הנטיעה מתיחדת לשביעית ולפ"ז היה הדין נותן שמותר לנטוע אף תוך לי אף שתקלוט בשביעית ומ"מ זה אסור דהוי בשעת נטיעה כמכין הקליטה בשביעית ואסור משום תוספת, ולפ"ז מותר לנטוע לי יום לפני ר"ה אף שנקלט ער"ה ולר"י מותר ג' ימים לפני ר"ה, והא דאמר לדברי האומר לי בעינן לי ול' היינו לענין ערלה. [א"ה, ע"י לק' סוף ס"ק כ"ד].

והנה ס"ד בגמ' לפרש דלי יום לפני ר"ה דקתני היינו שהקליטה היתה לי יום לפני ר"ה ופריך כמאן דלא כר"מ דלר"מ אף בנקלט ער"ה עלתה לו שנה, ובאמת קשה לפ"ז שביעית לכו"ע דלכו"ע אף בנקלט ע"ש מותר, אלא דפריך דלי הנוטע לי יום לפני ר"ה משמע שנטע לפני ר"ה, ומסיק דלי יום לקליטה ובשביעית לכו"ע הדין כן ולענין ערלה אין הדין כן אלא לר"מ וברייתא ר"מ, והר"ן מסיק ג"כ כר"ת, ולפירושו זה נראה דלאחר שהתיר ר"ג תוספת ומותר עד ר"ה גם נטיעה מותר עד ר"ה.

(כג) אבל הריטב"א כתב דמן הדין מותר לנטוע אף תוך לי אף שנקלט בשביעית [שו"ר שאין זה מבואר בלי ריטב"א ושפיר י"ל דבנקלט בשביעית אסור משום תוספת אף לדעת ריטב"א] אבל אסרו חכמים מפני שמונין לשביעית וכדאמר גיטין נ"ד א' ולאחר זמן שימנו דשנתו ראשונה היתה שביעית יחשדו שנטעו בשביעית ולא יתלו בלי הימים שלפני ר"ה של שביעית, והלכך דין ערלה ושביעית חד הוא דשביעית בתר ערלה גריר, והנה ס"ד בגמ' דלי יום לפני ר"ה היינו שנקלט לי יום לפני ר"ה, דא"א לומר שנטע דס"ד ל"א בעי אף לר"מ, ופריך לר"מ בנקלט יום אחד לפני ר"ה נמי, ואמר דע"כ הנוטע לי יום לפני ר"ה מתפרש על מעשה הנטיעה ולא על הקליטה, וא"כ תקשה לר"א לי ול' בעי, ומסיק דלי יום לקליטה וכו"מ, ויום לי עולה לכאן ולכאן, ואע"ג דמשנת שביעית נמי קתני אין נוטעין כו' פחות מלי

הוי דומיא דזריעה וזימור דהן פ"א בשנה והוו עבודות חשובות אבל השקאה שהיא תדיר לאו עבודה היא ושריא, ונראה דלמ"ד תולדות דאוריתא גם השקאה דאוריתא כדמשמע בגמ' ולא שרינן אלא בשביעית דרבנן בזה"ז, ולמ"ד אסמכתא כולהו שריא משום הפסד, ונראה דהנ"י מפרש דכל הני דאסמכוהו אקרא לא שרינן במקום פסידא, וממלאין הנקעים מים היינו השקאה וממעט לה דלאו עבודה גמורה היא, ומ"מ שלא במקום הפסד אסירא, ולפ"ז יעלו דברי הר"מ כהוגן, מיהו הא משמע בגמ' דלמ"ד תולדות דאוריתא מתניתא נמי מדאוריתא קאמר ואי ממעט השקאה א"כ השקאה לכו"ע דרבנן והלא אביי אמר בשביעית בזה"ז.

כ' עוד הנ"י דעוגיות לגפנים לא הוי דבר האבוד, ולפ"ז הא דעתיקי מותר הוא משום דלא הוי מלאכה וכ"כ בהדיא באמת המים דמתקן המקולקלת, דלאו מלאכה היא, ור"ל דהוי עפר דעתיד לפנותו, ולא חשיב לא חורש ולא בונה אף שהוא מחובר לארץ, [ע"י עירובין ע"ח ב' ושם ק"ד א' אי דמבטלה קמוסיף אבנין כו'] ולפ"ז הדין נותן דגם בשביעית לאו מלאכה היא, אבל לי רש"י ד' ב' ד"ה הא, שכי משום טרחא יתירה משמע דבמקום פסידא קיימינן, וכש"כ לשון שני שהביא המ"מ פ"ח מה' י"ט דאם יש בו טפח מעמידו על ו' היינו בחדתי, וגם ריטב"א הביא זה וחלק על זה דודאי מקרי חדתי ומשמע דבמקום פסידא קיימינן אלא דמסתבר דזה בכלל חדתי, אבל אי איירי שלא במקום פסידא והיתירא דעתיקי דלאו מלאכה היא, לא שייך כלל לפרש דבטפח מתחלה סגי.

יש לעי' למ"ד טעמא דראב"ע משום מכשיר אגפיה למה מותר לתקן המקולקל, וי"ל דכיון דמינכר מלתא טפי דכונתו לנקות את אמת המים לא חשיב חורש. יש לעי' הא דאסר ראב"ע לעיל ב' א' מעין שיצא מתחלה דלמא אתא לאנפולי מה תקלה יש בדבר הלא מותר לתקן במועד, וי"ל דלכתחלה מוזהר שלא יבוא לידי טורח זה ומ"מ קשה למה גזרו במקום פסידא ואפשר דחיישינן שמא יוסתם כולו או יעמיק יותר משיעור דאמר בגמ'.

כ' הנ"י דרבנן לא חשיבי להו כעודר משום דשדי למרחוק ועודר מנח לו במקומו, ואין כונתו ז"ל דשדי לבראי חוץ לשדה אלא חוץ לאמה, והא דלא חשבי ל' רבנן חורש משום מכשיר אגפיה א"צ טעם דמובן הדבר כיון דאין כונת המלאכה לכך אבל עודר באמת הוא מכין לעדור ועודר ולזה קאמר דעודר זה שמשליך העפר לחוץ לא הוי עודר אלא בונה וגם לא נראה כעודר, וזה דלא כהתווי"ט ותורע"א ז"ל. שם אביי שרי לבני המדך לשחופי נהרא כו', הני עובדא בחדתי ואפי' עתיקי כחדתי דמי, אלא משום צורך רבים וכמשי"כ הרא"ש.

(כא) פ"ב מ"ד ראב"צ אומר אף משקה הוא את הנוף בשביעית, הני תנאי אית להו כראב"י דאוסר להשקות השדה כולה כשהן י' לב"ס כדאמר בירו' בסוף פרקין, א"י אפי' כר"ש ובמרווחין, [אי פלוגתן הוא אפי' בבית הבעל ע"י לעיל ס' ט"ז ס"ק י"ג] ומיהו הרבצה מותר לר"ש אף במרווחין, והכא משקה את הנוף חשיב לה ראב"צ הרבצה, ולמאי דאמר בגמ' דהרבצה במרווחין והשקאה ב'י לב"ס שוין ע"כ דראב"צ כר"ש, וקיי"ל כת"ק דבמרווחין אסור השקאה אף בנוף, ולא הותר אלא הרבצה ממש דרך סלים וכדעבדי אמוראי עובדי בגמ', ומיהו עד ר"ה מותר אף להשקות העיקר וכמשי"כ ר"ש בשם התוספתא, והא דתניא מ"ק ו' ב' מריבצין שדה לבן ערב שביעית כדי שיצא ירק בשביעית ה"ה השקאה מותר אלא נקט הרבצה משום דמסיים דמותר אף בשביעית, ואפשר דדוקא נטיעות שרינן השקאה עד ר"ה דעשוין להתקלקל טפי אבל אילנות בתוך לי יום לא שרינן אלא הרבצה כמו בשביעית עצמה, ובנטיעות אפשר דהשקאה בכלל היתר חרישה ואף באינן עשרה מותר

ואף דיעבד יעקור, ואי לי ולי לא קאי אשביעית אי"כ הרי מוכח בהדיא ממשנת שביעית דנוטעין לקלוט בתוספת. שם משום דאין תוספת שביעית דאורייתא בנטיעה אלא בחרישה, אין כונת ר"ת דגם בשביעית נטיעה דרבנן דהא בהדיא אמרין גיטין נ"ג ב' דהוא דאורייתא, אלא בתוספת הוא דרבנן וכמו שדקדקו תו' בלשונם, מיהו מש"כ טעם דבחרישה כתיב ב' קרא צ"ע דהא זריעה וזימור נמי דאורייתא כמש"כ תו' י' ב' ד"ה שלשים, ואולי דעתם הכא דדוקא חרישה ולא זריעה וזימור, ובר"ש פ"ב מ"ו העתיק דברי ר"ת דנטיעה הוי כשאר תולדות וחלק עליו, אבל לפי לשון התו' אין כאן קושיא, וכן למש"כ הריטב"א דברי ר"ת דשאני נטיעה דמעשה הנטיעה אינה מתיחסת לצמיחת שביעית ל"ק קו' הר"ש.

כה) ר"ה י' ב' תוד"ה שלשים, הקשו לפרש"י דכל שהשריש תוך לי יעקור אי"כ הא דתנן מ"ז האורז כו' שהשרישו לפני ר"ה מותרין בשביעית לא מש"ל אלא השרישו לי יום לפני ר"ה, ולכאורה י"ל דמשנתנו בזמן שאין מקדש וכבר הותר תוספת, וי"ל דכונתם לר"ש ב"פ מ"ק ג' ב' דלא התיירו רק ב' פרקים ולא לי יום קדם ותקשה מתנ', ואין לומר דמשנתנו בזרע בשוגג דקיי"ל גם בשוגג יעקור כדתנן פ"ב דתרומות וכמו שפסק הר"מ פ"א הי"ב, ומיהו מסקינן בירושלמי דאם לא עקר הפירות מותרין, ועוד מש"ל בזרע עכו"מ וכמש"כ הראב"ד פ"ד הטי"ו, ועוד מש"ל מכזיב ועד הנחר וכמש"כ הראב"ד שם, והא דקתני סיפא אסורין משום שביעית היינו בדינים הנוהגין שם.

ובזמן הזה אין נוטעין כמש"כ הר"מ פ"ג הי"א ומשום שמונין לשביעית, אבל נראה דזורעין עד ר"ה דלא שייך בו מנין, ומיהו אפשר דלזרוע שתקלוט בשביעית אסור, ועי' לק' ס"ק כ"ו [א"ה, ועי' סי' כ"ב ס"ק ה'], ומשום שביתת הארץ לא שייך דלא נאמר אלא בעובד בה עכו"מ [וכמש"כ תו' ע"ז ט"ו ב'] שהרי מותר להשקות בשביעית מה"ת ולא אסרה תורה אלא אבות ופעולות הקרקע שהיא בלא מעשה כלל גריעא מתולדה וכה"ג גם האדם למותר בה, ומיהו י"ל דנהי דצמיחה וגידול מותר [וראי' שאינו חייב לעקור הספיחין והאילנות] מ"מ קליטה הוא זריעה ממש ואסור, ובתו' ע"ז שם משמע שאין האיסור של שביתת השדה תלוי בבעלות אלא העובד בשדה עובר על איסור שביתה, אלא כונת הגמ' שם שהאיסור של שביתה בקרקע תלוי והעבירה נעשה בקרקע, אבל אם עובד בה עכו"מ בשכירות אין ישראל עובר משום שביתה ולכך לא שייך גזירת שאלה ונסיוני, אבל בתו' הר"א על מס' ע"ז מבואר דמצווה על שביתה שדהו ממש וכ"כ ריטב"א שם, מיהו קשה למ"ד תולדות דאורייתא למה אינו עוקר האילנות והספיחין וע"כ שאין שביתה הארץ כשביתה בהמתו אלא שתהא שובתת ממלאכת אדם בה, אבל לנטוע קדם שביעית שתקלוט בשביעית מותר מה"ת, ויש מקום לומר דדוקא בעובד בה ישראל ולא בעובד בה עכו"מ אבל בתו' הר"א שם מבואר דאף בעובד בה עכו"מ, אבל בר"מ פ"א הי"א מבואר שאין עשה דשביתה על הבעלים אלא על הארץ והעובד עובר בעשה אבל לא הבעלים וסוגיא דע"ז יש לפרש כפי' תו', ולפי"ז מה"ת יכול לזרוע ע"ז עכו"מ, והא דכתיב הן לא זרע ששכירת פועלים עכו"מ קשה ואין יד הכל משגת, וגם לא היו ביניהם בזמן ישובן אלא עבדים.

יך) תרומות פ"ב הי"א נטע לי יום לפני שביעית ונכנסה לשביעית אין תימר חשד אין כאן חשד, לפר"ת והר"ש משמע דנטע תוך לי ונקלט בשביעית לכו"ע יעקור ואפי' לר"י דבאתרי חמיר שביעית ולית לי' מונין מ"מ במזיד יעקור וכדאמר ר"י שביעית פ"ב מ"ו בנטע תוך ג' ימים, וכיון דלר"י במזיד יעקור לרבנן גם בשוגג יעקור משום חשד, וע"כ לפרש הכא דר"ל דנקלט תוך לי ונטע קדם לי בהיתר, ומ"מ לטעם דמונין יעקור ולפי"ז מתני' דשביעית דמותר ליטע לפני

יום לפני ר"ה ומתפרש לפני ר"ה היינו לפני שיעור שיעלה שנה לפני ר"ה, לא ניחא לי' לגמ' לפרש גם הברייתא כן, דהתם במשנה אשמעינן שיעור קליטה ושפיר י"ל שלא הזכיר שיעור שצריך שיעלה שנה וסמך על מה שנשנה במקום אחר, אבל ברייתא עיקרו לאשמעינן שיעור דחשיב שנה וע"כ לי יום לפני ר"ה בפשוטו לפני יום הראשון של שנה השביעית, [ולפי"ז מתני' דשביעית מתפרש לי' ולי, ומיהו הא דאמר ר"י לא ג"י ולי יום קאמר דהא ר"י לית לי' מונין, אלא רבי שנה דעת כולן בשיעור קליטה, ויש נפקותא בזה לדידן גם לענין שביעית וכדפריש ר"י לדברי האומר לי צריך לי ולי כו', ולפי"ז י"ל דבאמת ת"ק ר"מ וס"ל יום אחד בשנה חשיב שנה ואין כאן משום מונין, ואח"כ שנה רבי דעת החולקין בשיעור קליטה ופריש ר"י דלדידן לי' ולי בעי אי קליטה לי, ואי קליטה י"ד מ"ד בעי, ואי קליטה ג' ל"ג בעי, דקיי"ל דלי יום בשנה חשיב שנה, דסתם התנא פ"ק דפריה כר"א, וכ"כ הגר"א דמתני' כמ"ד יום אחד בשנה נשנית וכ"כ הר"מ בפירוש משנתנו].

ולפי"ז זה גם בזמן הזה אסור לנטוע לי יום קדם ר"ה וצריך שיעור קליטה קדם לי יום וזה דעת הרמב"ם שפסק למשנת שביעית אף אחר חורבן הבית שהתיר ר"ג תוספת שביעית. [א"ה, עי' לק' ס"ק כ"ה].

כד) והר"ש פ"ב מ"ו פליג על ר"ת בהא דמתיר נטיעה תוך לי לר"י ולר"י דא"צ לי יום לקליטה, וס"ל דנטיעה בתוספת דאורייתא כמו חרישה, אע"ג דמן עצרת עד לי יום לפני ר"ה מיקילין בנטיעה מבחרישה ומהני טעמי דכתבו תו' ר"ה ט' ב' דפעולת החרישה נמשכת בשביעית והנטיעה נגמרת מיד, מ"מ לענין תוספת דאורייתא לא מחלקין בכך, ומ"מ אע"ג דנטע באיסור דאורייתא לא יעקור אם נקלט קדם שביעית, והא דאמר ר"י כל הרכבה שאינה קולטת לג' ימים כו' לא בא לומר דמותר ליטע ג' ימים קדם שביעית אלא דבא לומר דקדם ג' ימים אם נטע לא יעקור, ובתו' ר"ה י' ב' ד"ה שלשים, פירשו דעת ר"ת כפר"ש, דאפי' זרע בתוספת שביעית דודאי איכא איסור תוספת דאורייתא כל שנשרש קדם שביעית יקיים, וגם כתבו דליטע בתוספת אסור אף שיקלוט קדם שביעית ור"י דאמר ג' ימים לענין שלא יעקור, אלא דמשמע מדבריהם דנטיעה בתוספת דרבנן, וכן מבואר מדבריהם ט' ב', וס"ל דאי הוי תוספת דאורייתא בנטיעה הוי אסור לנטוע קדם תוספת כל שתקלוט בתוספת, וזה דבר שאי אפשר שהרי ת"ק פ"ב דשביעית מ"ו כלל דין אין נוטעין ודין יעקור בשיעור לי יום וע"כ לי יום ממש קאמר לענין לעקור כמו שהוכיח ר"ת וא"כ קדם לי יום נוטעין לכתחלה אף שנקלט בתוך לי, וע"כ דנטיעה בתוספת דרבנן, ודעת ר"י דאע"ג דנטיעה בתוספת דאורייתא מ"מ נטיעה קדם לי שרי אף שתקלוט תוך לי.

והנה לדעת ר"ת אסור לזרוע קדם לי שתקלוט תוך לי ולדעת ר"ש מותר, מיהו חילוק זה אינו אלא לאחר שהתיר ר"ג ב' פרקים ולרשב"פ דלא התיר את השלשים יום, אבל לדידן אין נ"מ דזריעה אסורה אחר הפסח כמו חרישה, ולאחר שהתיר ר"ג הותר גם תוך לי.

ר"ה ט' ב' תוד"ה ומותר, ומתוך כך מדקדקין כו', להוכיח דנטיעה קיל מחרישה לא היו צריכים להאריך דהרי אף אם נפרש כפרש"י דלי ולי בעי גם לענין שביעית אכתי הוא זמן איסור חרישה, אבל כונתם להוכיח דאפי' תוך לי שהתוספת דאורייתא נטיעה קיל מחרישה וזה מוכיחים מהא דמותר לנטוע כדי שיקלוט בתוספת, ועל זה בעו לאוכוחי מברייטא דידן, מיהו דבריהם ז"ל צ"ע דאי מפרשינן לי' ולי אשביעית ע"כ מוכח דתוך ס' יום יעקור כדתנן בהדיא במתני', וע"כ ברייתא דקתני יקיים משום דלר"מ סגי בתוספת יום אחד ומקצת היום וכמו שפרש"י לק' י' ב' ד"ה לעולם, אי"כ דין הוא דמותר לכתחלה שהרי נקלט קדם תוספת, ואם יקלוט בתוספת ודאי אסור דהא בעינן ס' יום

ר"ה, ולפי"ז אסור לזרוע גם בזה"ז לקלוט בשביעית. [א"ה, ע"י לקי סי' כ"ב ס"ק ה'].

שם מקום שנהגו לוותר ולשמט קדם לחג כו', משמע דמותר אף בשביעית ולא נתפרש ענינו, אבל לא מצינו היתר בשביעית עצמה אלא דבר שאינה עבודה בשדה ובכרם כדאמר מ"ק ג' א', או תולדות במקום פסידא כמו משקין בית השלחין, וע"כ הוא אחת מאלה.

שם שניא הוא הכא שהוא כמציל מן הדליקה, ות"ק סבר דמ"מ מעורב בו איברויא אילנא מעט ור"ש סבר כיון דהוא זוטא ולא חשיבא לא חייל עלי' שם זימור, א"נ ת"ק אוסר אע"ג דהוי רק הצלה דלפעמים נראה להם לחכמים למיסר אף אוקמא אילנא בדבר דמיחליף בעבודה כמו שאסרו מעשנין וכמשי"כ לעיל ס"ק י"ט, וכ"ז כפ"י. והגר"א ז"ל פ"י דמשום הפסד גדול מתיר ר"ש כמו השקאת בית השלחין.

שם תמן תנינן כו' וכא את אמר הכין [ר"ל התם אמרת מסקלין בשביעית וכא את אמר כן בע"ש] אר"י כאן בתלוש כאן במחובר [ר"ל שנוטל אף המחוברים, ואף שהוא פשוט מ"מ יש מקום לומר דה"נ מניח את הנוגעות בארץ לולא הסיפא ומבאר הדבר דמסיפא מוכח דכאן מותר ליטול המחובר ואינו מניח התחתונות].

שם הו"ן סברי מימר דר"ש כרבנן דאינון תרי תנאין כו' מפסלין עד ר"ה ר"י אמר כזירודה כו' וכן של ששית הוי [ר"ל יש כאן מקום לפרש ר"ש כרבנן ומה שאמר שאני רשאי בעבודת האילן היינו בקרסום, ואפשר דזו קושיא ר"ש היינו ת"ק, ומסיים הוי כו' ר"ל באמת יש כאן תלתא תנאי, והר"מ לא הזכיר דהכא במחובר והתם בתלוש דממה דאמר מניח את התחתונות, וכאן אמר מסקלין עד ר"ה ממילא משתמע דאין איסור מסקל כלל עד ר"ה] זו ג"י הגר"א, ויש לפרש ג"י דידן סברין מימר דר"ש כר"י בקרסום ר"ל דר"ש סבר בזירוד ופיסול כר"י בקרסום ובקרסום מודה דעד ר"ה והיינו דאמר ר"ש כל זמן שאני רשאי בקרסום אני רשאי בזירוד ופיסול הוי תלתא תלאין אינון כו' [מיהו לפי הר"מ דקרסום הוא בתבואה לא יתכן למגרס קרסום].

והא דמתיר ר"י זירוד ופיסול בשביעית צריך טעם הלא מודה ר"י דתולדות אסורין ואפשר משום הפסד מתיר כמו השקאת בית השלחין, והר"מ בפי' המשנה נראה דלא גרס ואפי' יותר מכאן, ומפרש ר"י לחומרא דמזרד לפי דרכן בשאר השנים ולא עד ר"ה.

שם ה"ג אבל נוטל הוא את הרואה, אפשר דהוא שומא שכן פרש"י ב"מ כ"ז ב' ורוא"ה בלע"ז, והרבה לועזיות שמקורן בל' משנה אלא שנשתנו במקצת, ור"ל דגיוסם אברויא אילנא אבל חתיכת שומא אוקמא אילנא הוא, ואין זה מיבלין דמתני'.

כז) פ"ב מ"ה פ"ג ע"ש שנכנסו לשביעית, ע"י ר"ש שהכריע דר"ל שיכנסו לשביעית, דאי כבר נכנסו מרישא שמעינן לה עד ר"ה אין אחר ר"ה לא, וקשה הלא אצטריך למתני משום דפליג עלה ר"י ומתיר במקום שאין סכין, ויותר הו"ל לרבנו להכריע מהא דתניא בתוס' דביצאו למ"ש מודה ר"י דאין סכין לעולם, ואי רישא בשביעית איירי איך יתכן להחמיר באותן שיצאו יותר משביעית עצמה, והנה הא דנסתפק רבנו היינו לר"א דתני כמתני' אבל לר"י דתני כדבית רבי אלו הן פגי כו' ודאי ר"ל הנכנסין שעתידין ליכנס דאי נכנסו כבר שרי כש"כ כשיצאו דשריין.

והנה לר"י שרי לסוך ולנקוב בתוספת אף לצורך שביעית ומשום דלפעמים מיקילין בתולדות בתוספת, ולר"א אסור.

והר"מ פ"ג העתיק ל' המשנה ומשמע שם דדין סכין עד ר"ה אצטריך לזמן המקדש, ודין פגין שנכנסו ושיצאו הוא אפי' בזמן הזה וזה מבואר דפי' נכנסו ממש,

ל' יום לית ל' טעם דמונין אלא טעם דחשד, ולא קיי"ל כטעם דמונין.

עוד יש לפרש דהכא בירו' לאחר תקנת ר"ג ומותר ליטע תוך ל' ומ"מ לטעם דמונין יעקור ולפי"ז נמי מוכח דמתני' דשביעית לית ל' טעם דמונין דכיון דמשום מונין עוקרין אף בנטע בהיתר א"כ בנטע קדם ל' ונקלט תוך ל' נמי יעקור, וכיון דסופנו לחייב לעקור אין נוטעין, ובמתני' דשביעית מתיר ליטע קדם ל' יום ולקיים, והגר"א ז"ל כתב בשני"א דאפשר דקיי"ל כטעם דמונין ומתני' דשביעית כר"י דיום אחד בשנה חשיב שנה, מיהו התו' לא ניחא להו בזה דא"כ יש לפרש הא דר"י דאמר ל' ולי' אף לענין שביעית, לדידן דאית לן ל' בשנה חשיב שנה, ומה שהכריח הגר"א ז"ל שם דמשנת שביעית אית ל' טעם דמונין דא"כ תוך ל' למה יעקור צ"ע דהא ר"י ודאי לית ל' טעם דמונין כדאמר גיטין נ"ג ב' ומ"מ אית ל' פחות מג' ימים יעקור וע"כ הירו' מירי בנקלט תוך ל' או לאחר שהתיר ר"ג אבל בנטע באיסור תוך ל' ונקלט בשביעית לכו"ע יעקור אף לטעם דחשד, [ומטעם זה צ"ע גם על הריטב"א [לעיל ס"ק כ"ג] שפי' טעם משנת שביעית משום מונין הלא ר"י אית ל' בשוגג יקיים וכש"כ כשנוטע בהיתר, והנכון דמודה ריטב"א בנשרש בשביעית דאסור משום תוספת וכמשי"כ שם].

והנה מהא דירו' מוכח דלא גזרו לעקור בנקלט תוך ל' משום עבירה ומוכח מזה דאין איסור בנטיעה קדם ל' ודלא כפרש"י, אמנם אם נפרש דבירו' לאחר שהתיר ר"ג אין הכרח מזה, מיהו אי נפרש לאחר שהתיר ר"ג מבואר דמותר לכתחלה ליטע שתקלוט בשביעית. [וע"י לקי סי' כ"ב סק"ה, סי' כ"ה סק"י כ"ג]. [א"ה, וסי' כ"ז ס"ק ג'].

כו) יר' [פ"ב] ה"א ור"מ כב"ש ור"ש כב"ה [בניחותא דכי היכי דפליגי ב"ש וב"ה בשדה אילן איזה עדיף דב"ש סברי דמוטב לקבוע הזמן כ"ז שהוא יפה לפירי שזה הזמן המדויק, אף שיש בזה הפסד קצת דלאו כו"ע חכמים לכיון את הצמצום, וגם יבואו לחשד ולקטט, וב"ה סברי מוטב לקבוע זמן אף שיש הפסד קצת שאין הזמן מדויק לפעמים, ה"נ פליגי בשדה הלבן באותן הטעמים] ופריך וכן אתינן מתני' כו' [ר"ל דודאי אין מתישב מתני' דר"מ שונה דברי אחד ור"ש שונה דברי האחר] אלא ר"מ כמשנה ראשונה ור"ש כמשנה אחרונה [ר"ל כיון דמעיקר הדין בכלתה ליחה תליא היו נוהגין כן ואחר שראו חכמים שבאים לידי חשד וקטטה חזרו חכמים וקבעו זמן ור"מ משנה ראשונה ור"ש משנה אחרונה] וכן אתינן מתני' כו' [ר"ל דמתני' משמע דפליגי] אלא ר"מ שנייא כדברי הכל ור"ש שנייא מחלוקת הוי מאן תנא כו' ר"מ ברם כר"ש ב"ה שדה הלבן עד הפסח שדה אילן עד העצרת [ר"ל ר"מ סבר דאפי' ב"ה מודים בשדה לבן דשיעורו כלתה ליחה כ"ז שבנייא חורשין למקשאות דזמן זה קל לעמוד עליו ואין הספק מצוי בו הרבה, ור"ש סבר דלכ"ה גם בשדה הלבן קבעו זמן עד הפסח].

שם ה"ב ותני עלה חורשים בית השלחין עד ר"ה רבי אומר כו' ואינן עושה כו' לפני ר"ה ג' ימים כו' ויטע דלועים כו' כן ג"י הגר"א, ותימא דהא חורשים בית השלחין דמתני' פר"ש דהיינו לצורך פירות ששית אבל לחרוש כדי לזרוע שיגדל בשביעית למה נתיר בית השלחין יותר משדה אחר, והלא חרישה בתוספת שביעית דאורייתא, וגם הזריעה אסורה, ואפשר דה"ק קדם ג' ימים שהוא שיעור שזורעין ומשריש חשיבי שבחן למשרי לחרוש בשביל פירות ששית, אבל פחות מג' ימים לא חשיבי שבחן למשרי לחרוש, ורבנן סברי כיון דלשעה קלה נמי א"א בלא שבחא פורתא מותר עד ר"ה, ולרבי גם לזבל ולעדר לא שרינן תוך ג' ימים, ודוחק, ואפשר דרבי מלתא באפי' נפשי' הוא ולא קאי אבית השלחין אלא לאחר שהתיר ר"ג, ואמר דחורשין עד ג' ימים לפני

ונוטע דלועים אבל לא אילנות ומשמע דלא חיישינן דלמא משרשי בשביעית [ועי' לעיל שם].

(כט) ואמרו ר"ה י' ב' למ"ד שלשים בעינן ל' ולי' ומשמע דלא אמרינן בלי' יום האחרונים של השנה

מקצת היום ככולו דכיון דמקצת היום בתחלתו נטפל למה שעבר חסרו לו ל' יום, ואע"ג דלר"מ אמרו שם דיום ל' עולה לכאן ולכאן ר"מ ס"ל דמקצת שנה סגי אבל לר"א דבעינן ל' יום בעינן שלמים וה"נ אשכחן לר"א דיום ל' לא אמרינן מקצת יום ככולו ואינו נעשה בן שתי שנים אלא ביום ל"א כדתנן פ"ק דפ"ה אבל לענין קליטה אמרינן מקצת היום ככולו בין בתחלתו בין בסופו כדאמר ר"ה שם לר"מ דיום ל' עולה לכאן ולכאן והלא ר"מ ור"א לא נחלקו אלא אי יום אחד בשנה בעינן או ל' יום, אבל לענין קליטה לא אשכחן פלוגתא וכיון דאשכחן ברייתא דל' של קליטה סגי במקצת יום בין בתחלתו בין בסופו הדבר מוכרע לכולהו תנאי, והא דאמר פסחים נ"ה א' לר"י דלא אמרינן ב' מקצת היום ככולו היינו לר"י דשיעורו זוטא כולי האי וכי אמרינן דלא אמר ב' מקצת היום ממעטינן בפלוגתא דאי הוי אמר ביום אחד ובי' מקציות סגי, פלוגתתן יותר רחוקה, והלכך מוכרחין אנו לומר דהא דאמר ר"נ לדברי האומר ל' ל' ולי' בעינן ולא סגי בנ"ט הוא משום דל' יום בשנה בעינן שלמים, והאי ל' ולי' היינו עם יום הנטיעה דהא אפי' לר"י דשיעורו זוטא אמרינן חד מקצת היום ככולו כש"כ לשאר תנאי, ועוד דהא בגמ' פרכין ל"א בעי אלמא דפשיט להו דלשון התנא ל' יום לפני ר"ה היינו עם יום הנטיעה וכמו כן ל' ולי' היינו עם יום הנטיעה דכיון דמקצת סוף היום עולה הרי יש אחר הנטיעה ל' יום לפני ר"ה.

ולפ"ז צריך לפרש ל' הר"מ פ"ט מה' מ"ש ה"י, שכתב דנוטע בטי"ו באב איכא מ"ד יום עד ר"ה ונוטע בטי"ז באב אין כאן מ"ד יום היינו נוטע בזמן דטי"ו באב הוא עד הנטיעה והטי"ו מתיחס לאב ואינו מתיחס לנטיעה וכן נוטע בטי"ז הכי מתפרש שיש כבר ט"ז לאב ונטיעתו נגמרת עם היום הטי"ז ואין לנטיעה מטי"ז כלום, ולפי שכבר פירש הר"מ הדבר קיצר, ובפ"ג מה' שמיטה ה"ל י"א מבואר דבעינן נטיעה במ"ד יום ולא פחות, גם הטושי"ע נקטו ל' הר"מ בס"י רצ"ד וצריך לפרש לשונם כלשון הר"מ.

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פ"ה] ס"ק י"ד}

אח"כ ראיתי ברא"ש ה' ערלה ס"י ט' כתב בהדיא דאם נטע ביום ט"ז באב עלתה לו שנה וע"כ זה כונת הטור דלא הוי סתים דלא כאביו בלי הביא כלל דעתו ז"ל, [ועי' לק' ס"י כ"ו סק"ב].

{ע"כ נדפס שם}

(ל) יר' פ"ב ה"ג דבר"י משקה בסלא כו', הני אמוראי לא ס"ל כראב"ז אלא השקאה אסור אלא הרבצה מותר וכר"ש דמרבצין בעפר לבן ופי' הר"מ מזין רסיסים והיו מסננין את המים דרך הסל, וכל הני עובדי בשביעית דבערב שביעית הלא כבר התיר ר"ג הכל עד ר"ה.

שם ועדד וכי מתכוין לעבודת הארץ, אינו מתישב וניכר דיש כאן חסרון דברים, ואולי צ"ל וכי לא מתכוין כו' ור"ל דעדר תחת הגפנים כי לא מתכוין לעבודת הארץ אלא לסתומי פילי.

(לא) שם ה"ד הא דבר ברי ששרש מותר כו' נטעו ומת בנו מותר לקיימו כו' אבל מפני המינוי אב ובנו מונה,

כן גי' הגר"א.

ר"א ור"ל הוו יתבון בצור אתא עובדא קומיהון כו', אם עובדא הוי בנטעו קדם שביעית שמעינן דאף אחר שהתיר ר"ג יעקור והיינו כמ"ד מפני המנין, ואפשר דלדידן נמי אין נוטעין שיקלוט בשביעית וכמש"כ לעיל ואפשר דס"ל דר"ג לא התיר תוך ל' כרשב"פ מ"ק ג' ב'.

שם נראין הדברים כשנטעו לפני ר"ה ל' יום כו', עי' בהגר"א יו"ד ס"י רצ"ד ס"ק י"ג, והנה דעת

דאי שעתידין ליכנס בזה"ז ודאי מותר וצ"ע, ואפשר דפסק כר"י דעד ר"ה מותר אף בפגין שיכנסו ולפיכך סתם דסכין עד ר"ה, ומ"מ לא נמנע להעתיק ל' המשנה דאם נכנסו אסור לסוכן.

ויש לעי' למאי דאמרינן ע"ז נ' ב' דסיכה הוא פטומי פירי ואיך שרי בפירות שיכנסו לשביעית אי מפרשינן דאיפשט מ"ק ג' ב' דר"י אמר לוקה על החרישה [וכמש"כ הריטב"א שם ותו' שם בחד תירוצא] וא"כ כל התולדות דאוריתא והאי סיכה תולדות נוטע ואסירא תוך ל' יום דאוריתא, ולחד תירוצא בתו' ע"ז שם דאפי' אי תולדות דאוריתא בשביעית בתוס' שביעית הן דרבנן ניחא, ועוד י"ל דר"י אית ל' דסיכה אינה אברויא אילנא [ואף דתנן במקום שדרכן לסוך אין סכין מפני שהוא עבודה י"ל כעין עבודה מדרבנן] והא דאסירא בשביעית דמיחלף בעבודה גמורה וכמו דאין מזהמין לדעת הירו', ובזה היה ניחא שהתיר הר"מ בפ"ח מה' יו"ט לסוך הפירות ביו"ט והק' הל"מ שם דלא התירו בגמ' אלא לסוך האילן אבל לסוך הפירות כיון דפיטומא פירי הוא דין הוא לאסור במועד, ולהאמור היה אפשר לומר דסמך גם בזה על ר"י בירו' ובגמ' דידן לא קבעו בדבר ושקלו וטרו רק על היסוד שאין לאסור אוקמי אילנא אבל למאי דאמר בירו' דבמחלוקת שנויה א"צ לחלק זה שחילקו בגמ' דידן וכמש"כ הל"מ שם, [ומיהו נראה דאוקמי אילנא דשרי אינו אלא בשביעית, שתכלית האיסור הצמיחה, אבל בשבת שתכלית האיסור טורח האדם במלאכה אף אוקמא אילנא בכלל נוטע וכדאמר בירו' שבת פ"ז ה"ב דגם מזהם ומתליע וסך ומנקב ועושה בתים חייב משום זורע וא"כ ה"ה בחוה"מ וצ"ע, ועי' סק"ד באורד].

ושיעור בישול הפירות בששית שיהא מותר לעבוד בשבילן עד ר"ה נראה דסגי בעוהמ"ע, ומיהו בבוסר וסמדר מסתבר דלא סגי אע"ג דמקרי אוכל לשאר מילי, והא דמותר במתבשלין קדם ר"ה לא מפסיד מחשבתו ואף שחושב להשהותן בשביעית עד שיגמרו בישולן, דמ"מ כיון דאיכא שבחא בפירי ששית אינן בכלל תוספת דכי היכי דשרי בשדה אילן עד עצרת ה"נ בירקות ופירות המאוחרות מותרת העבודה עד ר"ה, כיון שמגיעין קדם ר"ה לשיעור פירי גמורה.

(כח) פ"ב מ"ו כל הרכבה שאינה קולטת לג"י שוב אינה קולטת, משכנ"י כתב לתמוך בדעת התה"ד דמודים חכמים לר"י בירק וזרעים והביא רא"י מן המדרש סדר בראשית דאמרה פרת דמעשיה מוכיחין עליה דנטעין בה אילן ומשריש לשלשים יום וזורעין בה ועומדת לשלשה ימים, וי"ל דעיקר פלוגתתן אם אפשר שתתאחר הקליטה ולכו"ע אפשר שתמהר, ומספק מחמרינן שמא נקלטה בשביעית וכן לענין ערלה, והלכך אע"ג דבדרך הרגיל זרעים ממחרים ואילן שוהה, מ"מ אפשר לאילן למהר ואפשר לזרעים להתאחר, ור"י סבר דגם אילן אינו מתאחר יותר מג' ימים, ונראה דהכל מודים דבג' ימים כבר הותחל ההזדווגות של הארץ והזרע ולר"י סגי בהזדווגות פורתא למחשב זרוע ונטוע לדיני התורה ושאר תנאי מצרכי הזדווגות יתירה, ולפ"ז אין רא"י מהמדרש דמודים חכמים לר"י בזרעים, וכפשטא דגמ' פסחים נ"ה א' דגם בזרעים פליגי, ובמדרש נקט כמו שהוא על הרוב, ור"י ורבנן פליגי אם אפשר להתאחר, עוד הביא רא"י מפ"ב דכלאים מ"ג ימתין עד שיתליע ויופך ואמר בירו' שיעור התלעה ג"י, וי"ל דלענין לקלקל שלא תצמיח סגי בג"י דכבר הותחל להזדווג וכשקורעו באמצע לא יחי' עוד, ועוד י"ל דהא דמחמרינן מספיקא היינו בדבר תמידי כמו לענין חדש בפסחים ולענין ערלה שאם נחליט הדין דסגי בג"י איכא מיעוט ודאי איסור אבל בכלאים שהוא ענין מקרה סמכינן ארובא.

מיהו יש להוכיח כדברי התה"ד מהא דאמר בירו' [הובא לעיל ס"ק כ"ו] דחורש עד ג"י לפני ר"ה כדי שיהא זרוע אורז

דלא בעינן ג' פירי של ערלה, ומנ"ל דר"א ב"מ פליג על ר"ז, מיהו לכאורה הדבר מוכח בירו' דאמר נטעו פחות מלי' יום שנה שלימה מונין לו כו', ולמאי דמסקינן בגמ' דידן ברייתא כר"מ ולי' יום לקליטה א"כ נטעו פחות מלי' יום לפני ר"ה הלא נקלט אחר ר"ה ואין כאן שנה שלימה, וע"כ דחשיבין מנטיעה, ומיהו י"ל דפריך דיהא סגי בג' שנים מיום ליום לדעת הר"מ, אבל נראה דר"א ב"מ ור"ז אקליטה קאי אע"ג דאמרו נטעו סמכו על המובן, ואפשר דהו' מפרשי נטע דברייתא קליטה דלא כגמ' דידן.

(לב) תוספ' פ"א שלשה אילנות כו' ובלבד שתהא מטעתן ממטע עשרה לב"ס, הנה ס"ל דאילנות רצופין יותר ממטע עשרה לב"ס חשיבי רצופין ביותר ולא חשיב שדה אילן אבל אן קיי"ל כרשב"ג דעד מלא בקר וכליו לא חשיב רצופין ביותר.

שם ר"י ור"ש אומרים אין חורשין אלא צרכן, ס"ל דלא נאמר שדה אילן עד עצרת אלא בכדי צרכן.

שם כמה ריוח יהא ביניהן כו', האי תנא פליג אהא דתנא לעיל ובלבד שתהא מטעתן מטע י' לב"ס.

שם ר"ג ובי"ד כו' עד ר"ה, זה נדחה מגמ' מ"ק ג' ב' דאיכא למ"ד דלא התיר אלא עד לי' יום ולא פריך מהאי

תוספ' ושי"מ דאינה משנה.

שם אילן העומד בבית קביים ושנים העומדים בבית ד' קבין כו', אילו ביחד קאמר הו"ל למתני אחד עומד ושנים עומדין, אבל מדקתני העומד שמעינן דאו קאמר וטעמא דבעינן שלשה דוקא.

פ"ב מ"ז האורז והדוחן כו', אין משנה זו ענין לפרקין, אלא סמכו למ"ו דהכא אע"ג דהשרישו בתוספת שביעית מותרין וכמש"כ ס"ק כ"ה, וגם הקדימה לממרסין באורז בשביעית דאין אסורין משום ספיחין כשהשרישו קדם ר"ה, ועי' סי' ט' ס"ק י"ז.

הר"מ דאם נטעו מר"ה עד ט"ו בשבט מונה מיום ליום, ומשמע דכי היכי דג' שנות עולם שלמים מוציאין מדין המשכת הזמן עד ט"ו בשבט ה"נ ג' שנים שלמים של הנטיעה מוציאין מט"ו בשבט, אבל צ"ע שהרי ג' שנים ידידי לא מהני מידי שהרי בנטעו בסוף אב לא נפיק מערלה עד ר"ה אע"ג דכבר נשלמו ג"ש באב ובעינן ג' שנות עולם, ומנ"ל דג' שנים שלמים ידידי מהני לאפוקי מדין ט"ו בשבט, ובאמת הראב"ד פ"י כונת הר"מ שימנה מט"ו בשבט עד ט"ו בשבט אבל לי' מיום ליום שכתב הר"מ אינו מתישב ועוד דגם בנטעו י"ו באב נמי הו"ל למימר שימנה מיום ליום מר"ה.

ויש לעי' לדעת הראב"ד מהא דאמר בירו' פ"ב דתרומות דנטעו פחות מלי' יום לפני שמינית למ"ד משום מונין ליכא ואמאי הא כשכלו שנות ערלה בר"ה ידעו שנטעו בשביעית, ולדעת הר"מ י"ל דיתלו דכלו ג' שנים מיום ליום ואף דאיכא יום אחד של ר"ה י"ל דלא מינכר מלתא של יום אחד להכריע החנטה אבל לדעת הר"א איכא יותר מדי חדשים.

והנה הר"מ כתב נטע מר"ח תשרי עד ט"ו בשבט, והר"א פ"י דהאי נטע ר"ל קליטה, והגר"א חידש דבג' שנים שלמות מונין מנטיעה אף שלא נקלט.

ויש לתמוה כיון דמבואר בגמ' דבעינן לי' ולי' ומונין מקליטה, מנ"ל להר"מ לחדש דבזמן שהן שלימין מונין מנטיעה, ומה סברא היא זו ליתן שתי הלכות בנטיעה, ממ"נ אי חשיבא מעשה הנטיעה קדם קליטה למימני מינה א"כ לענין לי' יום בשנה נמי נימני מנטיעה, ומש"כ רבנו ז"ל מלי' הת"כ מאימתי מונין לו משעת נטיעתו, ע"כ אין זה מכריח דהרי לר"ז בירו' דלעולם אסור עד ט"ו בשבט לעולם אין נפקותא אי מונין מנטיעה או מקליטה, אם לא בנטעו קדם לי' ונקלט תוך לי' לר"ה ואז באמת מונין מקליטתו, ואיך תניא משעת נטיעתו וע"כ נטיעתו למעוטי

סימן יח

(ב) והנה לרבה דאמרינן דמנכש ומשקה מים הוא חרישה לענין שבת שזו עיקר פעולתו גם לענין כלאים אין כאן משום זורע, ומסקינן דרבה מפרש להא דתניא המנכש והמחפה בכלאים לוקה היינו משום מקיים שר"ע אומר כו', והנה מוכח לפ"ז דרבה ס"ל דגם מחפה חייב משום חורש ולא משום זורע ואינו חייב בכלאים דאל"כ לא הו"ל לתנא למתני מחפה כיון שזו זורע ממש ולא מקיים, ואע"ג דודאי איכא במחפה תועלת הצמיחה מ"מ לרבה שם חרישה עיקר [ומוכח דחייב משום זורע אף שלא חיפה ואע"ג דבטומן מהני עליו מגולה במכיון לזרוע חייב אף בלא חיפה] ולר"י מחפה חייב משום זורע כמנכש שהרי לר"י מתפרש ברייתא דר"ע פליג.

ולפ"ז רבה ור"י פליגי בפלוגתא דר"י ור"ל מכות כ"א ב' דלרבה מתני' דמכות אליב"י דר"ע ומשום מקיים כר"ל ולר"י מתני' כרבנן ומחפה בכלאים חייב משום זורע, וכ"כ ריטב"א שם, וקיי"ל כר"י וכו' ינאי דאמר משמ"י דחבורה ולפ"ז קיי"ל כרב יוסף דמנכש ומשקה מים חייב משום זורע, וכ"פ הר"מ פ"ח מה"ש ה"ב, [ובמ"ב סי' של"ו בשעה"צ אות י"ח הביא דעת הרבה ראשונים לפסוק כאביי דחייב משום שניהם, ונראה דבשדה העומדת לחרישה אף ר"י מודה דחייב משום חורש כיון דאין בהן משום זורע אין במשקין השורפין את הזרעים אם אין בהן משום זורע אין בהן גם משום חורש דרפוי ארעא היינו מה שמתערב המים בארעא ועירוב של דבר הקשה לו אין דרך חרישה בכך, ולכן התירו הראשונים, מיהו בשדה שאינה זרועה עדיין אין מ"ר מזיק כל כך ואפשר דמועיל וחשיב חורש, ולא התירו אלא על הזרעים שמזיק, מיהו מבואר בהדיא שבת פ"א ב' דאין איסור לפנות בשדה ניר משום מזבל וחורש, ואפשר דחשיב כלאחר יד וגם אינו מכיון, ומותר מפני כבוד הבריות].

(א) מ"ק ב' ב' המנכש והמשקה מים לזרעים משום מאי מתרינן בו רבה אמר משום חורש, מכאן יש להוכיח דחורש באילנות חייב משום חורש ולא משום נטע אע"ג דהאי חרישה משבחת את האילנות כהשקאה מ"מ חרישה עיקר, ואי אמרת נהי דלרבה חרישה עיקר אכתי לרב יוסף י"ל דחייב משום נטע ז"א דא"כ ליפלגו נמי בחורש, אלא מודה ר"י דכשאמרה תורה חרישה אב מלאכה היא בין בחרישה המכשרת לזריעה ובין חרישה במה שגדל כבר, ושם חרישה נאמר על כל התועליות האצורים בה, שלא נחשוב את תועלת הצמיחה לשם אחר, ומיהו במנכש ומשקה מים פליגי דהתם נפגשו ב' מעשים במקרה, שהרי מנכש עושה ב' פעולות שמרפה ארעא, ומשיב את כל כח הארץ להצומח, וכן משקה, ובזה ס"ל לר"י דמעשה החרישה כאן מידי דממילא ועיקרו זורע, ורבה ס"ל דעיקרו חורש.

והנה הקשו מהא דרב כהנא דזומר וצריך לעצים, ובתו' כתבו דפליגי, וריטב"א כ' דר"י גופי' אית לי' שבת ע"ג ב' הא דר"כ דאמר התם האי מאן דקטל אספסתא חייב שתיים, וכתב דטעמא דרבה ור"י שאין חילוק מלאכות ביו"ט, ואינו מובן הלא טעם שאין חילוק מלאכות משום שנאמרו בלאו אחד כמש"כ ריטב"א מכות כ"א ב' אבל באמת יש כאן ב' זיתי חלב ולמה לא יהא חייב בכל מאי דמתרינן בו ומאי שייך כאן למחשב אחת עיקר טפי מחברתה, ועוד למה לא יהא חייב משום כלאים אף לרבה כיון דיש כאן זורע, ובגמ' דידן גרסינן המנכש כו' בשבת. ואפשר דרבה ור"י ס"ל דהתם מיחשב טפי ב' מעשיות דקוצר הוא בדבר הנקצר וזורע הוא במה שנשאר אבל מנכש ומשקה מים הן טפי מעשה אחת, והרי בחורש באילנות לכו"ע יש בחרישה תועלת צמיחה מ"מ כולו מודו שאינו חייב שתיים ואין מחלקין מעשה אחת לשתיים.

שתחשוב בדרך הטבע ששביעתך תביא לך הפסד ותחיה בחיי צער אלא אצוה לך את הברכה, והבטחה זו אפשר שיגרום החטא לקפחה וגם הברכה אינה אלא לכל ישראל, אבל היחיד יוכל ללקות בשביל חברו, ומצות שביעת שביעת נדחית מפני פיקוח נפש ככל מצוות התורה בשעת מצור ומלחמה ואין להם לחם לאכול, ובוזה ניחא שהניחו כרכים מלקדש כדי שישמכו עליהם עניים בשביעית, ולא שמכו על הבטחת ברכה בששית דודאי גם עניים בכלל הברכה, אלא שראו שגברה העניות ולא אמרה תורה לסמוך על הברכה להמנע מהשתדלות המחויבת בדרכי הטבע.

ובסמ"ע סי' ס"ז סק"ב פי' כונת תו' גיטין ל"ו ב' בהא דלא תיקנו יובל בזה"ז משום דאין רוב הציבור יכולין לעמוד, שאין הברכה אלא בזמן שהוא מה"ת, ועדיין אינו מתישב בהא דלא כבשו עולי בבל והניחו כדי שישמכו עליהם עניים בשביעית, אבל למש"כ שאין ב"ד פורשים מלעשות מה שמתחייבים בהשתדלות בשביל הציבור ובשביל עניי הציבור מפני הבטחת ברכה ניחא הכל, ומסתבר דהיתה הברכה גם בבית שני וגם אחר החורבן דב"ד שלמעלה עושין מה שגזרין בב"ד של מטה, והברכה נאמרה אחר שעשו את ההשתדלות או במקום שנפטרו מהשתדלות, ועד כמה להשתדל מסור לחכמים ע"פ עיון התורה ברוח קדשם.

כ' בס' ז"י בשם ס' בית הלוי דשביעית בזה"ז דאורייתא משום שבועת הנשיאים כדכתיב נחמי י', ובס' ז"י כתב דלא היה אלא לדורם, ובודאי אין ללמוד מקרא יותר מהכתוב בו וכתוב ועמי הארץ המביאים את המקחות וגו' לא נקח מהם, וניכרים הדברים שהיה לחיזוק השעה בדבר שהיו נכשלים, ועוד דלא הוזכר שהטילו הציבור על היחידים אלא כולם קבלו על עצמם ובכה"ג אין חל על דורות הבאים אף אם יקבלו על זרעם, ועוד דלא נאמר אלא דהמחזיקים על אחיהם אדיריהם באו באלה אבל לא העם כולו ואדיריהם בעצמם לא באו באלה, ועוד דלא מצינו דיש בלי אלה חרם אלא שבועה כדאמר שבועות ל"ה ב' ואין שבועה חלה על דורות, כדאיתא יו"ד סי' רכ"ח סעי' ל"ה, ואין ס' ב"ה בידי לעי' בו.

ואף אותן שנשבעו לא באו להוסיף שלא יתירו במקום שאפשר להקל בדרבנן, אלא נשבעו לשמור כפי תקנת חכמים ומה שרואים חכמים להתיר במקום פסידא או תיקון העולם אינו בכלל השבועה.

ה' שביעית פי"ג מ"ב של עשר עשר משפלות, יש לעי' כיון דרבנן אית להו לק' מ"ג היה לו דבר מועט מוסיף עליו והולך ומפרש בירו' בחד פתרא דהיה לו בתוך ביתו קאמר, וא"כ פוחתין מעשר משפלות, וכן מוסיפין על המשפלות, וא"כ שיעור עשר משפלות למה נאמר, ונראה דכל זמן שאין עשר משפלות באשפה ראשונה אין עושין שני והיינו דתנן מוסיף עליו והולך אבל אין עושין שני קדם שהוסיפו עליו עד עשר וכדאמר ראב"ע בירו' שמא לא ימצא זבל ונמצא מזבל, ונהי דרבנן לא ס"ל הא מ"מ כשיניח את האשפה ראשונה בדבר מועט ויעשה שני הרי הוא כמזבל, ועי' סק"ז.

והא דאמר ר"ש מוסיפין אף על האשפות יש לפרש לאחר שנתמלאו הג' כשיעורן, דהא לא עדיפא רביעית לר"ש משלישית לרבנן, אבל באמת פליג ר"ש גם בשיעורא וסבר דבשלש משפלות סגי וכל שיש באשפתא שלש משפלות עושה שני וכן שלישית, וזהו דשנינו במ"ג יתר מכאן מותר ר"ל לחלק את ל' משפלות ליתר משלש נמי מותר, ושמעינן מתרויהו דר"ש מתיר להרבות אשפות של ג' משפלות ואפי' יותר מל' משפלות לב"ס.

ומהא דר"ש שמעינן דלרבנן אין עושין שני עד שיהי' בראשונה עשר משפלות דאל"כ מרישא דקתני אף על המשפלות שמעינן דאפי' בפחות מעשר משפלות קאי דומיא דשלש דת"ק, ומיהו יש לדחות דלהוסיף על שלש לא שרי

ולרבה דאמר משום חורש צ"ל דס"ל דחורש בשביעית לוקה דהא במשנה דמכות תנן שביעית וכן הוא בירו' פי"ח דכלאים דלר"ל דאין במחפה משום זורע, שביעית חייב משום חורש.

והא דפריך במכות שם ולילקי נמי משום זורע ביו"ט אפשר דאינו אלא לאביי מ"ק שם דאפשר לחייב שתיים אחדא, א"נ הכא זורע וחורש הוי כזומר וצריך לעצים, ואע"ג דלמ"ד מחפה משום חורש זורע מיבטל במעשה החרישה לכו"ע, וכמש"כ לעיל, מ"מ למ"ד משום זורע לא מיבטל חרישה דתועלת צמיחה בחרישה מישר שיין, אבל חרישה לא שייכא בזריעה, וע"כ חייב שתיים, ועוד י"ל דבמחפה ע"י חרישה ע"כ איכא פורתא מותר בחרישה שלא לצורך החיפוי.

ולמ"ד מחפה משום זורע חייב עליו בשביעית לכו"ע אף למ"ד דאין לוקה על התולדות דמחפה בכלל מה שאמרה תורה שדך לא תזרע דהוי מחפה בכלל, וזה מוכח דאל"כ לא מש"ל חורש בשביעית שילקה, והאחרונים ז"ל דקדקו בלי רש"י פסחים מ"ז ב' שכי' דמחפה תולדת זורע, ונראה כונת רש"י על המציאות דאע"ג דהרי חורש הוא מ"מ יש בו תועלת צמיחה וזריעה בתולדתו, ובאמת מפני תולדתו הוא בכלל הכתוב שדך לא תזרע.

ג' ובס' זכרון יונתן הביא בשם רדב"ז דחורש באילנות יש בו משום נוטע ועל זה אנו מזהרין בתוספת שביעית מה"ת, אבל חרישה בשדה לבן התוספת דרבנן, ולהאמור אין הדבר כן דחרישה באילנות אין בו משום נוטע לכו"ע, ולפיכך חרישה בתוספת מה"ת בין בשדה אילן ובין בשדה לבן, וזה מוכח בסוגיא מ"ק ג' ב' דאמר כי גמירי הלכתא ל' יום כו' ואתו הני תיקון מפסח, והנה שדה לבן לא מש"ל לאסור מפסח לתועלת הפירות דאם נזרע קשואים ודלועים שיש תועלת בחרישתן באמת מותר עד ר"ה כדתנן פי"ב דשביעית מ"ב מזבלין ומעדרין כו' ואמרו בירו' דה"ה חורשין, וע"כ בחרישה בשדה בור קיימינן ומ"מ ל' יום אסור, ובלא"ה אין לחדש נגד סתימת הגמ' והפוסקים, והעיקר דחרישה מה"ת לכו"ע ל' יום לפני ר"ה וכש"כ בשביעית עצמה, וכ"כ הרמב"ן בפי' משפטים, וכ"כ תו' גיטין מ"ד ב', ומה שדקדקו מל' הר"מ פי"א ה"י שלא הזכיר חרישה אין זה דקדוק שאין זה עיקר מקומו ולא בא אלא לשלול איסור שאר עבודות.

ד' מ"ק ד' ב' מפני שמכשיר אגפיה לזריעה, אי במועד איירי במקום פסידא, בשביעית אוסר ראב"ע אף במקום פסידא אע"ג דמכשיר אגפיה נמי תולדה נינהו וראוי להתיר כמו השקאה, י"ל משום דלא ליתי למשרי חרישה וזריעה החמירו בזה, אבל בלי התו' שכתבו דרבנן לא חשבי לה כחורש משמע דלא משום מראית עין אתינן עלה אלא אי הוי חרישה ממש לא התירו, ומשמע דלא התירו תולדות חרישה בחפירה כיון דהוא עיקר מלאכת חרישה וכן למ"ד שביעית בזה"ז דרבנן לא התירו חרישה משום הפסד כיון דחרישה וזריעה הן עיקר השביתה של שביעית, [ועוד דאין היתר במקום פסידא בשביעית כמו במועד, דבמועד לא נאסר במקום פסידא, אבל שביעית איסורה אף במקום פסידא אלא במקום שאי אפשר לעמוד התירו ואין לנו אלא דברים הכוללים את הרבים אבל מאורע של יחיד לא התירו במקום פסידא, וכמש"כ הר"מ פי"א ה"י ומפני מה התירו כל אלה כו' ומשמע דמשום הפסד פרטי לא התירו ואינו כחול המועד דאם היה מותר במקום הפסד לא שיין לשאול מפני מה התירו ולהשיב שיתקלקל הכל, עי' לק' סי' כ' סק"ה] ואע"ג דמשום ארנונא התירו הכל כדאמר סנהדרין כ"ו א' התם אניסי טפי ע"י המלכות וקרוב הדבר לפיקוח נפשות ע"י עניות וגביית ארנוניות [והא דכתיב וכ"ת מה נאכל וגו' וצויתי את ברכתי, אין הכונה הבטחה שלא תבוא לידי פיקוח נפש ע"י חסרון תבואת שנה שביעית, אלא הבטחת ברכה בשביל שמירת שביעית ומה נאכל דכתיב ר"ל לא כמו

עמו לשדה ודאי איסורא הוא, אבל מכירה גרידא אפשר למתלי שיעשה אשפתא בחצר, והא דאסור לפרק המשפלות דשמא דעתו לזבל ולא לאשפתא אי"כ הרי החבר מזבל, ומש"כ בבהגר"א ז"ל אינו מובן, דמאי פסיקא לי שאין החשוד עושה כסדר הזה, ואי איירי במזבל אי"כ אף אי מותר שלא כסדר הזה אכתי לזבל ודאי אסור דהא לא מבעיא לי אלא אשפתות שלא כסדר הזה, ואי"כ צ"ל דאיירי באינו מזבל אלא עושה אשפתות שלא כסדר ומאי פסקא, וכש"כ שאין כאן צורך להגיה, ומש"כ שם שיאמרו הוא שלו ג"כ אינו מובן דאי"כ למה מותר עם העכו"ם בשביעית, ומנ"ל דחיישין לזה, ואולי לא נמסרו הדברים כראוי.

שם בפוחת מן האשפלות ר"י בעי הא שתיים מותר אם בפוחת כו' הא שתיים אסור [כ"נ צ"ל הגי'] ור"ל דר' ירמ' מפרש מתני' לחלק ה' ליותר מג' אשפתות, והדין אמת לכו"ע והוא כלול במשנה, אלא שר' יוסי לא ניחא לי לפרש כן שהרי כל זמן שאין באשפתא עשר אסור לעשות השני' וכמש"כ סק"ה, ואי"כ א"צ לאשמעין שאין מוסיפין על ג' [ואפשר דר' ירמ' לא חש לקושיא זו דכל זמן שלא פירש התנא דמוסיפין על המשפלות לא קים לן דשיעור עשר הוא לענין שאין פוחתין אם רוצה לעשות שני' והיינו דאשמעין דמוסיפין על המשפלות ואין מוסיפין על האשפתות וה"ה שאין עושין השני' עד שיהא בראשונה כשיעור דאם עושה שני' בעוד שהראשונה פחותה הרי הוא כמוסיף אשפתות] כי נן קיימין העושה יותר מכשיעור ר"ל שרוצה להוסיף יותר מלי' משפלות, ובבהגר"א לא פ"י כן וגם הגיה, ואין מובן לן.

שם אין מוסיפין על האשפלות כו', ר"ל ביש שלש של עשר עשר אבל עד לי' מודה ר"מ דמוסיפין וכמש"כ לעיל סק"ו, והיינו דדייקין דמוסיפין על המשפלות אי"א לפרש דפוחתין מזה ומוסיפין על זה דבזה לי"פ ר"מ אלא מוסיפין על לי' משפלות קאמר וה"נ באשפתות והלכך לא דייק ממשנתנו דבמשנתנו לא תני דר"מ פליג ושפיר יש לפרש בפוחת מזו ומוסיף על זו.

ונראה דגם ר' ירמ' מודה דרבנן אסרי אף בכשיעור וכדדייקין לק' דתרתני דר"ש אחת בפוחת ואחת בכשיעור, אלא בפירושא דמתני' פליגי ולר' ירמ' רישא בפוחת וסיפא בכשיעור, ועי"כ צ"ל כן דאי בכשיעור מוסיפין אי"כ למה אמרו שלש אשפתות כיון דרשאי לפחות ורשאי להוסיף.

שם פתר לה תרין פתרי' כו', עי' בהגר"א, והנה לפתרא קמא חכמים מתירין להוציא דבר מועט לתוך שדהו אף שאין בשדה כלום, ולא חיישין למזבל כיון שאין דעתו לזבל אלא לעשות אשפתא, וראב"ע אסור בזה משום דשמא לא יוסף עליו ונמצא מזבל, אבל היה בשדה דבר מועט אף לראב"ע מוסיף עליו, ולפתרא אחרא, כל שאין שם זבל אף חכמים מודים דאסור, ולא התירו חכמים אלא להוסיף על הזבל שבשדה, וראב"ע אסור בזה שאין הכל מסתכלין בדקדוק ויחשדוהו למזבל, והנה לכו"ע לא חיישין שמא לא ימצא זבל ונמצא שלא עשה שיעור אשפתא, דשיעור אשפתא הוא רק גדר שגדרו חכמים וראוי להתיר להוציא מעט מעט, אלא דבאין שם זבל מקדם אין נותנין מעט משום מזבל ממש, ללי"ק לראב"ע, וללי"ב אף לרבנן, ולראב"ע ללי"ב אף במקום זבל חיישין למראית עין, ומסקינן דמ"ד טעמא דראב"ע במשנת מ"ק משום מתקן אגפיה ולית לי' טעמא דמראית עין ומתיר בשדי לבראי או באמה של בנין ע"כ הכא בדבר מועט בבית קיימין, אבל למ"ד התם משום נראה כעודר ה"נ בדבר מועט בשדהו איירי.

ח' ר"מ פ"ב ה"א ולא יעשה אשפה פחותה מאה וחמשים סאה, רבנו סתם לק' היה לו דבר מועט מוסיף עליו והולך, ומשמע דפסק לקולא דאפי' דבר מועט בבית קאמר,

ר"ש אלא אי"כ השלש כבר נתמלאו שיעורן ואצטרך סיפא, וסיפא לחודא נמי לא סגי דסיפא בשיעורא דלי' משפלות קאי דמותר לעשות מהן יותר מג' אשפתות והו"א דדוקא עשר אשפתות של שלש שלש משפלות מותר אבל לא יותר קמ"ל רישא דאף ביש בשלש אשפתות לי' משפלות מותר להוסיף אשפתות.

ונראה דאשפתא היתה ידועה אפנה ואינו רשאי לפזרה ולרדדה יותר מהרגיל דאל"כ יוכל לפזר על פני כל השדה. ו' מ"ג עושה אדם את זבלו אוצר ר"מ אסור, נראה דלר"מ אין מוסיפין על עשר משפלות אם כבר יש שלש אשפתות של עשר עשר, דקל וחומר הוא אם באחת אין מוסיפין בשלשה מבעיא, וכדאמר בירו' האי סברא לאוכוחי דלר"מ מותר עד לי' משפלות [אח"כ ראיתי דזה תניא בהדיא בירו'] ומ"מ לא תני דר"מ אסור להוסיף על המשפלות דלא פסיקא לי' דהא אם פוחת באידך מוסיף על זו.

ולרבנן מוסיפין על אחת יותר מלי' משפלות, ומ"מ לא נאסר בשביל זה לעשות ג' אשפתות, ומוסיף על כולם כמו שירצה, וכדתנן מוסיפין על המשפלות וזה כולל בין כשפוחת באידך ובין בשכולן בשיעורן וכדאמר בירו' אהא דר"ש דאמר אף על האשפתות.

שם בר"ש ולא כבר מזובל הוא מע"ש, קדם שיפסקו עובדי עבודה אסרו לעשות אשפתות משום שיחשדוהו שדעתו לעבוד בשביעית, ולאחר שיפסקו עובדי עבודה ודאי אין דעתו לעבוד, ועדיין יש משום חשד שדעתו לזבל, ובה לא גזרו חכמים כשעושה אשפתא, אבל פחות מכשיעור אסור אף שאין מחשבתו לזבל, ובה נחלקו ראב"ע וחכמים דראב"ע הצריך להוציא עשר משפלות בב"א, ולחכמים מותר אף מעט מעט, ולפתרא קמא לא התירו חכמים אלא אי"כ יש כבר דבר מועט מע"ש, ולפתרא הב' מתירים חכמים להוציא דבר מועט בתחלה.

והא דפריך והלא כבר מזובל הוא, נראה דאפתרא קמא פריך, ואפשר דצ"ל פתרא אחרונה בראשונה ונתחלפה הגירסא, שו"ר שכבר הגיה כן הגר"א ז"ל.

שם ולית להו לרבנן מפני מראית העין, ר"ל הלא כל שיעורין דמתני' הן מפני מראית העין שלא יחשדוהו כמתכוין לזבל, ומשני סלו ומגרפו מוכיחין עליו, וסמכו על זה להקל עליו להוציא מעט מעט ומ"מ להוסיף על אשפתות או לפחות מעשר ולעשות שני' אסרוהו.

ויש לעי' למ"ד מ"ק ג' א' תולדות דאוריתא למה רשאי לעשות אשפתות דמ"מ מזדבל אותו המקום, ונראה דבשינוי לכו"ע אינו אסור מה"ת, ואפשר דמה"ת אינו אסור אלא במתכוין וכל שאינו מתכוין לעבודת הארץ אינו אסור אלא מדרבנן, [וכ"מ בהא דאמר בירו' פ"ד ה"ד דרשב"ג מתיר לחרוש בשדה כדי ללמד הפרה] והתירו במקום שהיה נראה להם להתיר, ועי' לק' סי' י"ט סק"ב.

ז' יר' מעתה אפי' משפסקו עובדי עבודה כו', נראה דפריך למאן דאסר על פתח חצרו כיון דעושה בחוץ למיפיק לשדהו קאי, אי"כ אף משפסקו עובדי עבודה נמי שלא יאמרו לבית השלחין הוא מוציא דבית השלחין ראוי לזבלו אף בימות החמה וכדתנן פ"ב מ"ב והיינו ירקות גינה הגדילין בימות החמה, אבל למאן דשרי ניחא דלא אסרו חכמים אלא את ההנחה בשדה.

שם באיסור ב' פרקים מהו שיהא מותר לעשות כסדר הזה, ר"ל אפי' דראוי לאסור משום חשד דמה לי

אחר ר"ה ומ"ל קדם ר"ה הרי אלו שדעתם לעבוד בשביעית מוציאין זבל קדם ר"ה כמו אחר ר"ה, מ"מ י"ל דקדם שביעית עדיין אין שביעית מורגל בפיהם ואין החשד מצוי כל כך, ומסקינן דמותר מדמוכר לחשוד ומוציא עמו לשדה, ובשלמא אי לעשות אשפתות מותר להכי מוכר לו דתלינן שיעשה אשפתות דבמקום דאיכא למתלי בהיתרא תלינן וכדתנן לק' פ"ה, אבל אי אשפתות ג"כ אסור אי"כ כי מוציא

שם בר"ש אבל בינו לבין חברו אסור, היינו דלמא מימלך וזרע אותו מקום ולא יעשה גדר, והא דלא חיישין להכי בעושה אמה, התם ודאי לא מימלך, וכן בבונה חיץ ע"פ הגאיות אי איירי בחופר צ"ל דלא מימלך.

שם מ"ב ר"ש ובפ"ק דמ"ק כו' והא דמייתי הך במ"ק כו', מדברי רבנו משמע דגם לרבנן דראב"ע צריך טעם דזבלו מוכיח עליו, ותימא הא חכמים דראב"ע מתירין אף באמה ולית להו משום נראה כעודר כיון דלבראי שדי להו או משום דלא חיישין כלל לנראה כעודר, ואפשר דסבר הר"ש דרבנן ל"פ אלא באמה שהוא בעמק ולא נראה כעודר אבל עמק ג"ט שזו שיעור מחרישה לכו"ע צריך טעם זבלו מוכיח עליו, ופריך דראב"ע אראב"ע וה"ה לרבנן, ובזה ניחא הא דתנן לק' מ"ה לא יפתח מחצב בתחלה ופר"ש משום נראה כעודר, ומיהו התם נמי מחצב מוכיח עליו, ועוד הא איכא למ"ד כל דשדי לבראי ליכא משום נראה כעודר, ופותר מחצב נמי ע"כ לבראי שדי להו או שצובר אשפות דאל"כ הא מתקן שדהו וכמש"כ לעיל, וע"כ פותר מחצב טעמא אחרינא, ונראה דכשמעמיק ג' צריך לצבור העפר לאשפות לכו"ע אף לדין דקיי"ל דעושין אמה בתחלה דע"כ אמה שאני דהא במ"י בבונה גדר מצרכין לצבור עפר, וכן במ"ח לא יסמך בעפר לפי הר"מ פ"ב הי"א היינו לא ישפכם לגיא וכן לפי הר"א שם שלא יעשה מדרגה עליונה של עפר משום שמתקנה לזריעה.

ומיהו במגביה ג' לא חיישין משום מכשיר מקומו לזריעה כיון דעומד לעשות אשפתא והוי כחורש בבית דיש בו משום בונה ואין בו משום חורש כדאמר שבת ע"ג ב', ובמקום שחופר ליקח עפר להגביה לית בו משום עודר משום דזבלו מוכיח עליו.

ולפ"ז צ"ל דהא דכ' רבנו ולא יעשה אשפה פחותה היינו בשאין דעתו להוסיף, ולפ"ז מתני דקתני מוסיף עליו הוא דוקא בשדעתו לכך, אי"נ דברי רבנו מתפרשין כלי המשנה ור"ל לא יעשה פחותה ויתחיל אחרת בתוך ב"ס.

ומש"כ רבנו דבמגביה ג' או מעמיק ג' עושה אשפות כמו שירצה בין גדולות בין קטנות, זה מבואר בהא דאמר ר"ש מוסיפין על האשפות ופירשו בירו' דהיינו למעט משפלות ולהוסיף אשפות, ועל זה אמרו חכמים עד שיעמיק ג', ואע"ג דר"ש אמר ובלבד שלא ימעט מג' משפלות, במעמיק א"צ שיעור וכדאמר ראב"ע בדבר מועט דאע"ג דראב"ע חייש דלמא לא יוסיף מ"מ במעמיק לית לן בה, ונראה דמעמיק נמי לא שרי אלא בצבור כדרך אשפתא אבל במפזר כדרך המזבלין אסור, ונראה דלא יהא בין הזבל ובין כותלי החרץ ג"ט, שאם חפר כל ב"ס בעמק ג"ט לא בטל שיעור האשפות, ובנותן על הסלע אף לפזר מותר שאין מזבלין סלע, ולי הכ"מ קשה כאן דמשמע דגם בסלע בעינן גבוה ג', ועי' תוי"ט.

ט) פ"ג מ"י מה יעשה בעפר צוברו לתוך שדהו כדרך המזבלין וכן החופר בור כו', יש לעי' למה אינו מפזר העפר בשדהו ומ"ש מהא דתנן מ"ק ב' א' עושין אמה בתחלה בשביעית ומפרש התם ד' ב' טעמא דראב"ע דאסור משום מכשיר אגפיה לזריעה, אלמא רבנן לא חיישי להכי דכיון דלא מכין לזה ומלאכתו ג"כ אינו כדרך העושין לזריעה שרי וכמש"כ תו' שם, ואפשר דבאמה ניחא ל' להגביה אגפיה כדי שתהא האמה עמוקה וכיון דיש כאן מחשבה אחרת לא חייל עלה שם חרישה, אבל הכא אין כאן כונה אחרת וע"כ תהא השדה חרושה בעפר שהוא מפזר והלכך בעינן שיצבור אשפות, אי"נ התם זימנן דלא זרע ל' לאגפיה לעולם דהשרשים מקלקלין את האגפים, ומיהו במתני' תנן נמי וכן החופר בור ובור נמי כאמה דמי.

סימן יט

המחרישה דמותר אף במחוברין דכל שמניח הנוגעות בארץ לא חשיבא עבודת קרקע בשביעית, ואף את"ל דבמתכין אסור מ"מ באינו מכין מותר, וכ"מ בר"מ שם הי"י, ואם נוטל הנוגעות בארץ, משלו נוטל אבני כתף ומניח הקטנות, ואם משל חברו נוטל אף הקטנות, [וצ"ע דברי תו' מ"ק י"ג א' שכתבו דבשל חברו נמי אסור בשביעית דלא שייך בו מלאכה שאצ"ל, וכ"כ גיטין מ"ד ב', ותימא דהא תנן והקבלן מביא מ"מ, ועי' צ"ל למ"ד תולדות דאורייתא דהיכי דאינו מכין לעבודת הארץ אין איסור בשביעית מה"ת וכמש"כ סי' י"ח סק"ו, אי"נ מודה דמסקל דרבנן כיון שמחוסר חרישה לא מחשב שבח קרקע לענין שביעית, ואף חכמים לא אסרוהו, ודברי תו' שם בלא"ה קשה לפרשם, שאם נתקוצה ע"י אחרים שלא מדעת בעה"ב למה קנסו בעה"ב ואם האחרים כיונו לטובתו ולדעתו הרי זה כמלקט בתוך שלו] ונראה דלענין ליטול הקטנות משלו לא מהני התחיל מע"ש.

ג) הא דאסרינן במתכין ליפות הקרקע אפי' גדולות, הוא דוקא באבנים שעל פני השדה שדרך לנקותן בכל שנה ושם שדה תחתיהן, אבל גדר או אבנים שקועים בארץ ולא זרע תחתיהם מעולם, ובא עתה לסלק הגדר ולהוציא האבנים כדי לזרוע תחתיהן, התירו חכמים בתנאים מיוחדים, במחצב אם נתגלה מע"ש כ"ז אבנים לפר"ש או שנחצב מהן לפי הר"מ, נוטלו בשביעית, [אפשר דדוקא נדבכין כשיעורן התירו ולא אבנים קטנות ולפר"ש צריך להניח טפח סמוך לארץ אבל לפי ר"מ לא הזכיר זה אלא בסיפא בגדר] ובגדר אם הוא גבוה י"ט ויש בו י' אבנים כל אחת משאוי שנים נוטלן [הר"ש פי' דנוטל אף הקטנות ומדברי הר"מ משמע שנוטל הגדולות] ובפחות מ"ט או מ"י אבנים או משיעור משאן, מניח טפח סמוך לארץ, וטעם קולא זו שהתירו במכין ליפות הקרקע נראה דהכא לא

א) פ"ג מ"ה לא יפתח אדם מחצב כו', מה שנראה מתוך המשניות הללו דאסור לסקל בשביעית בין גדולות בין קטנות בין משלו בין משל חברו בין שהתחיל מע"ש בין שלא התחיל מע"ש, בד"א במתכין ליפות שדהו, ודוקא מחוברין אבל תלושין מותר כמש"כ תו' מ"ק י"ג א' ד"ה נטיבה, ומ"מ איסורא דרבנן איכא וכמש"כ תו' שם [וכונתם למ"ד מ"ק ג' א' תולדות דאורייתא, ואפי' למ"ד דרבנן מ"מ כיון דבשבת הוי תולדה דאורייתא הכא בשביעית קנסוהו אבל נתקוצה מן התלושין כיון דבשבת לא חשיב חורש הכא לא קנסוהו, ומ"מ מדרבנן אסור אף בתלושין, ודברי רש"י בגטין למ"ד דאורייתא, או דבשבת הן דאורייתא, ולי' רש"י במ"ק כמ"ד תולדות דרבנן, אבל לקוץ אסור מדרבנן לכל הפירושים אלא שאיסורו קל, ומש"כ תו' מ"ק שם ד"ה נטיבה, דגם חרישה אינה מה"ת צ"ע דהא חרישה לכו"ע מה"ת וכמש"כ לעיל סי' י"ח, וכ"כ תו' גיטין מ"ד ב', ומחובר נקרא כל שהוא דבוק לארץ אפי' לא נשרש דהא מסקל חייב משום חורש כדאמר בירו' פ"ז דשבת, ומיהו כל שאינו דבוק אף שהוא בטל לארץ אין זה חורש, ואם הוא דבר העומד לפנותו כמו כלי תשמיש נראה דאף איסורא דרבנן ליכא] ואם מניח הנוגעות בארץ אפשר דמותר אף שהן דבוקות, ואפשר שאף בתלושין אסור לכתחלה כל שמתכין ליפות הקרקע, וכבר נחלקו בתוס' במחצב במתכין ופסק הר"מ פ"ב הי"ח דאף במתכין מותר, מיהו מל' הר"מ שם ה"י מבואר דלא הותר מתכין אף שמניח הנוגעות בארץ.

ב) ואם מתכין לצורך הקוצים והאבנים, אם מניח הנוגעות בארץ מותר אף בשלו ואף בפחותין מאבני כתף ואפשר דאפי' הן מחוברין מותר [והא דאמר בירו' פ"ב הי"ב כאן בתלושין כאן במחוברין הנוגעות בארץ קרי מחוברין וכמש"כ לעיל סי' י"ז] וכמו במחצב ואבנים שזעזעתן

מע"ש, גם לא נתבאר בשל אחרים אי נוטל בפחות, ונראה דאם אינו מכין לתקן שדהו נוטל אף בקטנות כדין גדר.

החילוקים שבין מחצב למסקל, מסקל פותח בשביעית ליטול הקטנות בזמן שמניח תחתונות הנוגעות בארץ, ונוטל אבני כתף הנוגעות בארץ, וקבלן נוטל הכל, ומחצב אינו פותחו בשביעית כלל, מחצב שפתחו מע"ש נוטל אף אבנים פחות מאבני כתף עד לארץ ואף בניחא לי' בתיקון שדה, ומסקל אף שהתחיל מע"ש, אינו נוטל מן הארץ קטנות, ואינו נוטל אף גדולות בזמן דניחא לי' תיקון השדה, ואף במניח הנוגעות בארץ.

החילוקים שבין גדר למסקל, מסקל בזמן דניחא לי' תיקון הארץ אינו נוטל כלום, ובגדר נוטל הגדולות של משוי ב' בני"א ובתנאי שיהי' הגדר י"ט ויהיו בו לא פחות מ"י אבנים בשיעור משוי ב' בני"א, ונוטל הקטנות בזמן שמניח טפח סמוך לארץ או בזמן שהתחיל מע"ש וא"צ לזה שום תנאי לא בגדר ולא בגודל האבנים, מסקל אף בזמן דדעתו על האבנים ולא על השדה אינו נוטל הקטנות מן הארץ, ובגדר בזמן שדעתו על האבנים ולא על השדה נוטל הכל ואף במתחיל בשביעית.

החילוקים שבין מסקל לאבנים שזעזעו המחרישה, מסקל בזמן דניחא לי' בתיקון הארץ אינו נוטל כלום, ואבני המחרישה נוטלן בזמן שהן לא פחות משנים של משוי ב' בני"א.

החילוקים שבין מסקל למחצב לרשב"ג בתוס', יש במחצב להקל ולהחמיר, להקל בפתחו מע"ש שנוטל אף קטנות הנוגעות בארץ, ובמסקל בפחות מאבני כתף מן הארץ אסור, להחמיר דבלא פתחו מע"ש אינו נוטל כלום ואילו במסקל נוטל הגדולות מן הארץ ונוטל הקטנות ומניח נוגעות בארץ, וכן קבלן אינו פותח בשביעית, ואילו מסקל קבלן נוטל הכל, אלו ואלו שוין בזמן דדעתו גם על תיקון הארץ אינו נוטל כלום.

החילוקים שבין גדר ומסקל, יש בגדר להקל ולהחמיר, להחמיר שאינו נוטל אף מאבני כתף ויותר עד שיניח בארץ טפח, ובמסקל נוטל אבני כתף אף מן הארץ, ובמניח נוגעות בארץ אף באין בהן טפח, נוטל אף הקטנות, להקל שאם התחיל מע"ש נוטל אף הקטנות מן הארץ, ובמסקל קטנות מן הארץ אסור.

החילוקים שבין אבני המחרישה ומסקל, יש בהן להחמיר ולא להקל, שאין נוטל קטנות ולא אבני כתף ואף במניח נוגעות בארץ, אלא א"כ יש בכל אבן משוי ב' בני"א, ולא יהיו פחות משנים.

(ה) כ"ז לדעת הר"מ אבל דעת ר"ש דלעולם אין חומרא במחצב וגדר ואבני מחרישה, ולעולם הן ניטלין אם הן אבני כתף, וכל הני למשרי ליטול הקטנות משלו דע"י מחצב וגדר ואבני מחרישה שמתפרסם שיש כאן מוצא אבנים לא מיחזי כעוסק בתיקון שדה ונוטל אף הקטנות והצריכו בגדר י' אבנים ובאבני המחרישה סגי בשנים, ואם הן פחות משיעור נוטל אבני כתף ומניח הקטנות, ובגדר שאין בו י"ט [ונראה דה"ה בחסר בשיעור האבנים] נוטל הקטנות עד טפח, וכן במחצב אינו נוטל הקטנות אלא עד טפח, [ואע"ג דלפ"ש לעולם לא מחמירין בגדר ומחצב יותר משאר מסקל, מ"מ בגדר ומחצב בעינן טפח ובשאר מסקל תנן מניח את הנוגעות בארץ ולא יהיבין שיעורא, ואפשר דהטעם דכיון דהוא גוש אחד כל המחצב וכל הגדר ראוי להניח שיעור חשוב דאי מסתגי בכל שהו אתו לעקור הכל ולא יזהרו יפה להניח] ואם התחיל מע"ש וכבר נתפרסם קדם שביעית שהוא נוטל כאן אבנים לבנין נוטל עד לארץ.

וטעמא דר"י דמתיר אף במתכוין לא פ"י הר"ש אבל נראה דהבאים דר"י לא קאי אכולה מתני' אלא אהא דמצריך שיור טפח ועל זה אמר ר"י דלא נאמר אלא

חשיב חורש כיון דלא הוי שם שדה עלי' והשתא הוא דעושה שדה אין זה חורש אלא בונה, ואף דלענין שבת הוא בכלל חורש הכא לענין שביעית לא חשיב חורש, עוד הקילו בזה שאם התחיל בגדר מע"ש נוטל אף אבנים הקטנות אף שכונתו לעשות מקומו ראוי לזריעה, וא"צ בזה תנאי השיעור של י"ט ושל י' אבנים, וכן במכוין לצורך אבנים מותר בכל אופן ובמתני' דתנן בשל חברו היינו משום שמכוין לצורך אבנים וה"ה בשלו ומכוין לצורך אבנים.

וזה לר"י בתוס' ופסק כותי' הר"מ, משום דאמר בירי' הורי ר"י כדין תניא לקולא, [ומש"כ מרן ז"ל פ"ב ה"ח אינו מובן, מיהו נראה דלמאי דהגיה בירי' מודה דגרסינן הורי לקולא] אבל לרשב"ג בתוס' שם אדרבה החמירו בעושה שדה וכל שמכוין לעשות שדה אינו נוטל כלום, אלא במכוין לצורך אבנים נשנית משנתנו ולא הותר כאן בשלו אבני כתף אלא א"כ התחיל מע"ש [ומשמע דאם התחיל מע"ש מותר אף בקטנות ויש בזה קולא מכל מסקל דהתם לא חילקו בין התחיל מע"ש ללא התחיל] או שמניח טפח סמוך לארץ ואז נוטל אף הקטנות, ואם יש בגדר י"ט ויש בו י' אבנים או יתר שכי"א משא ב' בני אדם נוטלן כולן עד לארץ אף שהתחיל בשביעית ובשל חברו נוטל הכל בכל ענין כמו כל מסקל בשל חברו לצורך האבנים, וכ"ז בגדר ובמחצב לא התירו אלא א"כ התחיל מע"ש אף שהן גדולות מאבני כתף, ואפשר דאף בשל חברו אסור להתחיל, ולא מקרי כאן התחלה בפחות מכ"ז אבנים, ובהתחיל נמי אפשר דלא התירו בפחות משיעור נדבך, וזה לדעת הר"מ, ולדעת ר"ש מותר בלא התחיל במניח טפח ובשל חברו אף בנוטל עד לארץ, ובהתחיל נוטל אף הקטנות בשלו, וכן בשל חברו בלא התחיל.

(ד) והנה ל' הר"מ פ"ב קשה שכתב בה"י לא יפתח כו' שמא יאמרו לתקן שדהו נתכוין, ובה"ז כתב שהרואה יודע שלצורך אבנים הוא נוטל, ובה"ח מסיים בד"א בשנתכוין לתקן שדהו [ויש ט"ס בל' רבנו וכצ"ל לתקן שדהו והתחיל ליטול בשביעית אבל כו'] ואם מותר מתכוין למה לא יפתח ולמה תלה ההיתר שהרואה יודע כו' ואם האמת אינו כן לא יתכן לומר שהרואה יודע, ונראה דאף ר"י בתוס' לא התיר באינו מתכוין לאבנים אלא לשדה, אלא כולה מתני' במחצב לצורך אבנים, אלא ר"י אמר דאיירי בדעתו לעשות שדה ודעתו לזרעה אח"כ וה"ל אבנים עיקר ותיקון השדה טפל, ובזה התירו חכמים בגדר במניח טפח או התחיל מע"ש אף בשלו ואף בקטנות, ובי"ט י' אבנים משוי ב' בני"א אף להתחיל מע"ש ולגמור עד לארץ, אבל באינו מתכוין לעשות שדה כלל, נוטל הכל עד לארץ אף בקטנות.

ובמחצב משמע מדקדוק ל' רבנו מותר לנקר ממנו בשביעית כל מה שירצה דהיינו אפי' קטנות מאבני כתף, והנה במחצב אין כאן רק תנאי אחד שיפתח מע"ש ונוטל אף בשלו אפי' קטנות, ובד"א שכתב רבנו עיקרו על גדר דבמחצב אין נפקותא דלפתוח בשביעית אסור אף באינו מתכוין שמא יאמרו וכמש"כ רבנו, ובכבר פתח מע"ש הרי מנקר כל מה שירצה ומ"מ כלול גם דין מחצב בדברי רבנו להתיר במתכוין.

ולפ"ז י"ל דהא דאנו מתירין אף במתכוין משום דבשביעית כל שעיקר המלאכה אינו לעבודת הארץ אינו אסור מה"ת והתירו חכמים במקום שהתירו, [וה"ל ס"ל לרשב"ג לק' ה"ד דמלמדין הפרה לחורש אפי' בשדה, מיהו בתוס' גרס בשדה חברו].

ואבנים שזעזעו המחרישה נראה דמיירי נמי בעיקרו לאבנים ונוח לו תיקון הקרקע ומ"מ אם הן שנים של משוי שנים נוטלן ודין אבנים אלו כדין גדר י"ט אלא דהכא סגי בשתי אבנים, ומשמע דהכא אין חילוק בין פתח מע"ש ללא פתח דבפחות מכאן אינו נוטל אף בהתחיל

דבשעת לקיחתו לא מינכר כל כך דלצורך בנין נוטלן, ול' הר"א בהש' ואין חוששין שהוא מתכוין לחלק שדהו ר"ל לעשותה חלקה ועי' כ"מ.

(ט) פ"ג מ"ח ולא יסמוך בעפר אבל עושה הוא חייץ, ר"ש פי' שלא יתקן הגדר שסביב הגיא בעפר, ומשמע דבע"ש קיימין ועשיית גדר בטיט אסור כמדרגות אבל חייץ בלא עפר מותר, והר"מ בפ"ב פי' שלא יתן העפר שחופר בשעת בנין המדרגות לתוך הגיא שמתקן שדהו וכעין דתנן לק' מ"י דצוברו כדרך המזבלין [ולכאורה גיא שהמים מתקבצין שם אין עומד לזריעה] והר"א שם מפרש דלא יתן עפר על שפתו שמתקן לזריעה אלא עושה חייץ ר"ל מדרגה העליונה יעשה של אבנים, [אינו מובן שהעליונה הרי זו השדה עצמה וא"צ תיקון ואפשר דצריך תיקון דקשה לטפס בעפר וגם עשוי ליפול לרוב דריסה בכח בעלי מן הגיא].

ודין זה של הר"מ והר"א כו"ע מודים בו דאף לפר"ש דאין דין זה כאן במשנה נלמד מלק' מ"י דכל שיש תיקון בעפרו במקום שנותנו אסור, ועי' לעיל סי' י"ח.

והא דתנן וכל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו פר"ש דלהתיר פחות מאבני כתף משלו איירי דכשנוטל דרך עבודתו מותר אף בשלו וכן פי' הר"מ בפ"ב שם, והר"א שם פי' דלענין גזילה מתניא דסמוך לרה"ר אפקורי מפקיר להו בעל השדה, אבל ליכנס בתוך שדהו אסור.

(י) יר' פי' ה"ו תני כן ר"י ור"נ אוסרין כו', ר"ל ר"י ור"נ אוסרין לבנות בשביעית משיפסקו הגשמים ומסתבר דלא אסרו אלא בזמן שנוהג תוספת שביעית ואין ראוי לעשות בשביעית לתקנו למ"ש, אבל בזמן שאין נוהג תוספת שביעית מותר, ומ"מ אין זה הכרח גמור דאפשר דתנא דמשנתנו אוסר בע"ש אף לאחר שהתיר ר"ג ומתיר בשביעית אף בזמן שנוהג תוס' שביעית ופליגי ר"י ור"ל ואוסרין בזמן שנוהג תוס'.

שם ר"ש בעי אם באיסור ב' פרקים בהדא תנינן אבל בונה כו' שהוא מתקין למ"ש אם בהיתר ב' פרקים לחרוש מותר ולבנות אסור, כ"נ הגי', ובעי דאי באיסור ב' פרקים למה התירו בשביעית לצורך מ"ש, ואם בהיתר ב' פרקים למה החמירו בלבנות יותר מלחרוש.

א"ר"מ יאות אר"ש הדא קמיינתא לחרוש מותר כו', ר"ל מה ששאל ר"ש בקמיינתא אם באיסור ב' פרקים לא היו מתירים חכמים בשביעית היא שאלה נאותה ובודאי בזמן איסור ב' פרקים אין לבנות בשביעית לצורך מ"ש, אבל מה ששאל אם בזמן היתר למה אסרו בע"ש אין זו שאלה דחרישה ע"ש הוא למ"ש ר"ל דדרך לחרוש בע"ש אף שאין דעתו לזרעה בשביעית אלא למ"ש דהחרישה תועלת לקרקע ובמניחה בורה מתאבנת ומתקלקלה, אבל בנין הגיאיות אין דרך למהר אם אין דעתו להשקות בשביעית.

ואף דמשמע דלמסקנא קיימין דאף בזמן היתר ב' פרקים אין בונין בע"ש מ"מ הר"מ בפ"ג ה"י פסק דבזמן איסור ב' פרקים מתניתא, וכר"י בשם חנני ב"ג דאינהו אמרו בדרך הלכה ור"מ בדרך משא ומתן אמרו וגם הוא בדרבנן ואזלינן לקולא.

ונראה דבגיאיות שבבית השלחין או של אילנות דמשקין בשביעית בונין מדרגות, והא דתנן מ"ק ב' א' עושין את האמה בתחלה בשביעית ואף לראב"ע מתקנין היינו לאחר שפסקו הגשמים או בבית השלחין או בזמן הזה שאין איסור לבנות מדרגות קדם שיפסקו הגשמים.

וכל משי"כ מרן ז"ל בפ"ב ה"א תמוה מאד, דהא רבנו כתב דין המשנה בפ"ג ה"י ולא הזכיר שם עפר אלא בפשוטו שאין בונין מדרגות, ודוקא ע"ש וכמש"כ שם, אבל בשביעית מותר ולא יסמוך בעפר דוקא בשביעית ואע"ג דבנין המדרגות מותר שאין זו שבח זריעה וצמיחה, ואינו אסור בשביעית, אבל אשוויי גומות שמכשיר לזריעה אסור בשביעית, אבל בזה"ז שעושין מדרגות מע"ש מותר אף

במתכוין דכל שמניח מותר מתכוין אבל באינו מתכוין א"צ להניח בגדר ומחצב, ולפ"ז אפשר דר"י לית ל' חילוקים דמשנתנו דבמתכוין אף בגדר י"ט נמי מניח טפח ובאינו מתכוין אף בגדר פחות מ"ט נוטל עד לארץ וכן התחיל מע"ש דקתני במתני' לא יתכן לר"י דבמתכוין לא מהני התחיל מע"ש וכולה מתני' כרשב"ג, ולכן פר"ש בהתחיל מע"ש דלא מיחזי כמתקן שדהו, וכן באבני המחרישה פר"ש דלא מיחזי כמתקן שדהו, ומשמע דבמתכוין אסור ולא פי' לר"י, אלא דמתני' דלא כר"י, וכי"מ ל' ר"ש דכ' ואיכא דשרי בתוס' אפי' מתכוין.

ולפ"ז אגן קיי"ל כרשב"ג וכמשנתנו, וכל מתכוין לתיקון השדה אסור אפי' מניח טפח לארץ, אבל בירו' אמר הורי ר"י כדין תניא לקולא ומשמע דלא קיי"ל כמשנתנו וצ"ע.

(ו) והא דתנן אבנים שזעזעתן המחרישה או שהיו מכוסות ונתגלו היה נראה דלא בא לאפוקי שאם הן בעומק הארץ, אלא בא לאפוקי צפין ע"ג הארץ, דבצפין ע"ג הארץ הן בדין מסקל, דשם שדה עליהן, אבל כשהן בעומק אין תחתיהן שם שדה, ונקט זעזעתן המחרישה היינו שהן בעומק קצת או שהן כבר מגולות, ובלבד שלא תהיינה צפות על הארץ, ומיהו מהא דאמר בירו' שסופן שתזעזע אותן המחרישה משמע דדוקא הוא ואם הן בעומק לא דהוי כפותח מחצב בשביעית, וברם יש לעי' במחצב שלא פתחו מע"ש לדעת הר"מ דהיינו שלא פסל ממנו, למה אינו נוטלו מדין אבנים שסופן שתזעזע אותן המחרישה, ואפשר דהיינו תנאי שתזעזע אותן דבזה נפקי מדין מחצב ומותר להתחיל בו בשביעית ודי לו בב' אבנים משוי שנים, אבל מחצב הן גדולות ביותר ואין מחרישה מזעזעתן, ומכוסות ונתגלו נמי איירי במחרישה מזעזעתן, אמנם בירו' אמר מתניתא אמרה כן אם יש בכל אחת ואחת משוי שנים כו' ופי' הפ"מ דאבנים כאלו אין מחרישה מזעזעתן, והא דאמר מחרישה עתידה לזעזען היינו לפגוע בהן, וצ"ע.

ואף לפר"ש דעיקר דין אבני מחרישה כדי להתיר הקטנות לא סגי בצף אף שיש בהן שתיים משוי שנים אלא בעינן קבועין בעומק ושתהא המחרישה מזעזעתן.

(ז) מ"ן פחות מכאן מחצב וגוממו עד פחות מהארץ טפח, הר"ש פי' מחצב היינו שיש לו דין מחצב ולמד מזה דגם מחצב צריך להניח טפח, וכי"מ בירו' דאמר פחות מכאן אינו לא מחצב ולא גדר, אבל קשה דלמה תלי במחצב והלא במחצב עדיין לא שמענו דבעינן שיוור טפח, והכא אין כאן דין מחצב לשום דבר רק לענין דצריך לשיוור טפח וזה עדיין לא שמענו עד כאן, גם ל' הירו' קשה דפחות מכאן משמע פחות מטפח ומה שייך לומר אינו לא מחצב ולא גדר כיון דצריך לשיוור טפח אי אפשר ליטול בפחות מטפח, ולא משום דלא ניתן לו דין מחצב וגדר.

והר"מ מפרש פחות מכאן מחצב וגוממו היינו חוצב וגומם, אבל במחצב לעולם גומם עד לארץ, ובירו' גרס הגר"א פחות מכאן מחצב והוא ציון המשנה ומיינתא פלוגתא דר"י ורשב"ג.

(ח) ר"מ פ"ב ה"ב אבני כתף כו' וכן הקבלן כו' ואפי' אבנים גדולות, אינו מובן, והתווי"ט פי' שזו הש' הראב"ד, ואולי צ"ל קטנות, או פחותות, ונראה דכן היתה הגי' לפני הכי"מ והר"א, והר"א בא לפרש ולא לחלוק.

שם בין משדה שקבלה בין משדה שלא קבלה, אי קבלן ר"ל לעבוד את השדה וכמו שפי' הר"מ במשנה לא יתכן הא שסיים בין משדה שלא קבלה דשדה שלא קבלה היינו משל חברו ולא שייך להזכירו בל' קבלן שלא קבלה, אלא נראה דרבנו מפרש כפי' הראב"ד שקבל לעשות חייץ ומביא מאותה שדה או משדות אחרות וקמ"ל דאע"ג דבונה ע"ד בעה"ב מ"מ נוטל אבנים ולא חשיב כבעה"ב עצמו נוטלן, ומיהו אכתי שדות אחרות אין כאן רבותא, ואולי אע"ג

לפשוט את ידיו כו' היינו שבני רה"ר מותרין ליטול משדות של אחרים ואין בהן משום גזל.

(ג) שביעית פ"ג מ"ד המדייר את שדהו עושה סהר לב"ס כו', ענין משנתנו דלא הטריחו חכמים ליתן אבנים או לוחות עץ בדיר כדי שלא יזבל בשביעית, ונראה דאע"ג דניחא ל' בזיבול הוא מ"מ כיון דעיקרו להעמדת הצאן מותר, שאין העמדת הצאן עבודה ממש, והא דאמר בירו' כיני מתני' הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו, בא לתקן ל' המשנה דמשמע שאנן מילפינן ל' איך לדיר, ואין ענינו כן אלא דמותר להעמיד הצאן אף שיש בזה משום דיר ע"כ, ואם באמת בוחר מקום השדה כדי לדירה אסור כמש"כ הרע"ב ואף אם יעשה אח"כ אשפות אסור דמ"מ כל שהזבל שוהה הוא מזבל את הקרקע, אלא באין לו מקום אחר נוח כזה איירי, והנה גדרו חכמים בזה שאין עושה בפעם אחת יותר מב"ס, ואם יש לו צאן הרבה ע"כ עושה להן סהר במקום שאינו עומד לזריעה או יעשה רצפה בסהר ואף אם יהי' לו הפסד בדבר משמע דלא התירו, ויש לו רשות לעשות עוד סהר ולהעביר הצאן אל השני, ואיירי שרצונו בזה משום טובת הצאן אבל אם מכיון כדי לדיר עוד ב"ס אסור, ואינו רשאי להעמיד הצאן בשניהן בבת אחת, וחייב לעשות אשפות מזבל שבסהר הראשון, ולא נתפרש כמה זמן יש לו עד להוציא הזבל לאשפות, ואם עבר כבר שביעית והזבל בסהר נראה דמותר לחרוש ולזרוע עליו, ואם נתמלא השני מעביר הצאן לראשון, עוד החמירו שאין עושה השני אלא סמוך לראשון, ויהי' רוח אחת של שני שוה לראשון כדי שיתאחדו כסהר אחד מרובע, ואינו רשאי לעשות אחד של ק' על נ' ואחד ר' על כ"ה וכיו"ב, ולא נתפרש אם יש לאחד שדות במקומות הרבה אי עושה בכל שדה ושדה.

ורשב"ג סבר דהתירו לו דיר ח' סאין, ר"ל כשעשה סהר השני ונתמלא זבל וצריך להוציא צאנו ועדיין לא הספיק להוציא הזבל מסהר הראשון לא מנעוהו חכמים לעשות שלישי ורביעי ופי' הר"מ דרשב"ג ח' סאין חוץ מן הראשון קאמר, שעל הראשון רשאי להוסיף מכל צד, אבל מל' הר"ש משמע דרשב"ג ורשב"א אמרו דבר אחד, אם רצה תוקע יתד בארץ ועושה ד' סהרין כו' נראה דר"ל דהיתד יהי' במרכז של מקום מרובע המחזיק ח' סאין כזה /במקור יש שרטוט/ ועושה בתחלה אחד כזה /במקור יש שרטוט/ ואח"כ מוסיף כזה /במקור יש שרטוט/ וכן שלישי ורביעי.

והא דתנן ומוציא מן הסהר ונותן לתוך שדהו פי' הר"מ פי"ב הי"ד שהוא רשות ולפי"ז רשאי לחרוש עם הזבל במ"ש, אבל דעת הר"ש והר"א שם שהוא חובה, וכמש"כ הר"ש לא שיעשה להניחה כך כו' [ומש"כ ר"ש ואשמעין מתני' דשרי לדיר בית ד' סאין קדם שיעשה ממנו אשפות כו' תרתי קאמר דמותר ד' סאין ומותר קדם שיעשה ממנו אשפות אבל טפי לא אף לאחר שעשה אשפות ואפשר דכונת ר"ש דכל שהוציא לאשפות בטל אותו דיר לגמרי ומותר לעשות חדש במקום שירצה].

והא דתנן פי"ד מ"ב שנדיירה בשביעית לא תזרע במ"ש, היינו שהעמיד הצאן בשדה כדי לדיר או שעשה יותר מב"ס בב"א, או שמלא כל שדהו ולא שייר מקצת, או שלא הוציא לעשות אשפות לפר"ש, וכל שעבר על דרך ההיתר הוי כמזבל באיסור וקנסוהו, וכ"ה בל' הר"ש והרא"ש פי"ד מ"ב.

(ד) פי"ד מ"א את הגס הגס, היתר זה הוא אף באבנים פחותות מאבני כתף, ואף שנוטל הנוגעות בארץ, מ"מ כיון שמדקדק ליטול הגסים ואינו נוטל הדקים עבודתו מעידה עליו דלצורך עצים הוא נוטל וכדאמר מ"ק י' ב' שקיל רברבי ושביק זוטרא אדעתא דציבי, ואיירי שבאמת צריך לעצים אבל אם עושה לתקן הקרקע אסור וכדאמר בירו' הלב יודע אם לעקל.

לסמוך בעפר עד ר"ה כמו שהותרה חרישה, מיהו קשה שלא הזכיר רבנו דבונין מדרגות בשביעית ואפשר דנפלה ט"ס בל' רבנו וצ"ל בונין מדרגות כו' כל' המשנה ואח"כ לא ימלא כו'. ובפי"ז דשבת בירו' אמר דבונין מדרגות חייב משום חורש ולא מסתבר הלל דמדרגות דלהלכוי עבידי יהיו משום חורש, ואפשר שעושה מדרגות לזרוע בהן קאמר.

(א) ומסקינן בירו' דהא דבונין גדר בינו לבין רה"ר דוקא בפתוחה לרה"ר אבל סוגה בעפר אסור ובינו ובין חברו אף בפתוחה אסור, ופסקה הר"מ פי"ב הי"ג, מיהו ל' הר"מ שם הי"ד קשה דהו"ל לסיים אבל בינו לבין חברו אסור וגם בה"ג לא הזכיר בתחלת דבריו רה"ר, וגם הו"ל להקדים הי"ד קדם הי"ג, ולכן נראה דתיקון פרצה אף בינו לבין חברו מותר דתיקון פרצה אינו חופר בקרקע כלום, ואין בזה מקום לאסור בשביעית רק משום דמיחזי כעבד נטירותא לפירי כדאמר מ"ק ז' א', ובוזה אסור בסוגה בעפר ועושה גדר, ואפשר דמשום דמיחזי דעבד נטירותא אסרוהו, ובאינה סוגה מותר אפי' בינו לבין חברו, ומשנת שביעית בעושה גדר בתחלה וחופר בארץ לשיתין ובוזה התירו בינו לבין רה"ר אבל לא בינו לבין חברו כמש"כ הר"ש בפ"ג מ"י הטעם דלמא מימלך מלעשות גדר ויזרע מקומו, ובוזה לא שייך להזכיר סוגה ולא מכשיל הרבים דלא שייך אלא בפרצה.

ר"מ פי"ב הי"ד וכן אם חפר בור כו' צובר כו' כדרך כל החופרים, אינו מובן מה השמיענו רבנו במש"כ כדרך כל החופרים, ואדרבה כל החופרים אין מקפידין על העפר ומפזרים ע"פ השדה והחופר בשביעית צובר כדרך המזבלין ועושה אשפות והו"ל לסיים כדרך כל מעמידי זבל כמש"כ ברישא.

(ב) פי"ג מ"י צוברו ברה"ר ומחקנו, נראה דר"י נמי לא התיר אלא בזמן דרה"ר צריך תיקון ולפיכך הותר, אבל אם רה"ר מתוקנת, אין לו רשות לצבור העפר לפי שעה אע"ג שיפזרו אח"כ ויכבשו, ור"ע אסור אף בצריכה תיקון, ופר"ש דר"ע אסור ליחיד על דעת עצמו דלמא מימלך או יאנס ולא יתקן ונמצא שקלקל בצבירת העפר, אבל הרבים ודאי מתקנים אף שמקלקלין בתחלה, וברייתא הכא מתפרשא מסקלין דרך רה"ר, יחיד יכול לסקל דרך רה"ר ר"ל לכנוס את האבנים למקום אחד כדי להוציאן אח"כ לחוץ, ר"ע אומר כו' כך לא יסקל דהשתא הוא מקלקל ואם סיקל כבר חייב להוציא ולא מצי למימר אנא עבדא פלגא ליתו הרבים ויוציאו, מפני דרך הישר ר"ל דין זה בין בבא לתקן כדי לעשות דרך ישר למלאות הגומות, אינו רשאי לצבור עפר כדי לפזר אח"כ ובין בבא לתקן לעשות דרך לרבים, ר"ל לאסוף האבנים והמכשולות מן הדרך למקום אחד כדי להוציאן, ובין בא לתקן מפני העפר שנסקעין בו העוברין ואוספן למקום אחד.

והרא"ש פי' דאין חילוק בין יחיד לרבים, אלא גם לרבים החמירו לסקל כל אבן ואבן ולהוציאן לחוץ אף שהוא טורח גדול, ואין רשות לאסוף האבנים אל מקום אחד כדי להוציאן לחוץ, וכן בבא להוציא העפר נוטל ומוציא ואינו אוסף צבור למקום אחד וכן אינו צובר עפר כדי לאשוויא גומות אלא מביא קופה עפר וממלא כל גומא וגומא.

ובירו' פריך כתיב ושם דרך וגו' ומשני שנייא היא הכא שהוא תיקון וסופו לקלקול, ולפר"ש צ"ל דלמא מימליך, ולפי' הרא"ש משום דאפשר בלא צבירת עפר ברה"ר וסופו דאמר הוא כמו שיאמר כשתעייין בו תמצא שהוא קלקול.

יר' ה"ה ריב"ב בשם רשב"ל ז"א אסור ללקט צרורות, כ' הפ"מ דזה היה בדפוס בה"י וע"פ הפ"מ קבעוהו כאן, אבל ל' ז"א אינו מובן והגר"א מחקו, אבל הראב"ד פי"ב הי"א גרס לה בה"י ומפרש כן מתני' דתנן כל אבן שהוא יכול

שקמה, ולפי"ז י"ל דהא דאמר ר"ע פ"ד מ"ו קוצץ כדרכו בקרדום כו' לא בא לאפוקי אלא מריה"ג דמצריך לשייר טפח אבל מ"מ אסור לדקדק כדרך הזומרין וכדרכו היינו כדרכו בשעה שקוצץ לעצים.

טו) והנה למדנו לפ"ז דבמקום שיש שינוי בעיקר העבודה בין עושה לצורך העצים לעושה לצורך האילן אז אין חילוק בין עושה בשלו בין עושה בשל אחרים כגון קוצץ בתולת השקמה דבגומם עם הארץ מותר אף בשלו, ובמגביה מן הארץ אסור אף בשל אחרים, וכן מזב הגפן כשניכר שאינו מדקדק מותר אף בשלו וכשמדקדק אסור אף בשל אחרים, וריה"ג חשיב ל"י מדקדק כיון שאינו קוצץ האילן דרך השחתה ומצריכו להניח טפח, [מיהו בקנים צ"ע מחלוקתן וע"י לק"] ובמקום שאין שינוי בעבודה כמו מסקל ומלקט עצים ומשרש הזיתים אז בשלו אסור ובשל אחרים מותר.

יך) פ"ד היתה שדהו מלאה גסין תרתין מתניין כו' ומניח הנוגעות בארץ הדא אמרה שרי כו', ר"ל דבמקום שאין חילוק בעבודה בין ליקוט לעצים לליקוט ליפוי קרקע זימנין שרו חכמים גם בשלו וזימנין אסור, כגון באבנים פחותין מאבני כתף אסור עד שיניח הנוגעות בארץ, וזימנין שרי כגון מדל בזיתים דמותר לשרש לבי"ה [ועפ"ז הגיה הגר"א ברישא הדא אמרה אסור ובסיפא הדא אמרה שרי] ומבעיא ל"י בעצים ועשבים גסים שעומדין להסקה בודאי אי שרי, ואינן גסין דמתני' דבמתני' ההיתר משום דמניח הדקין, אבל הכא בגסין שהן מיוחדין לעצים בודאי, ומבעיא ל"י אי הוי כעין אבני כתף וכעין משרש בזיתים לבי"ה דאע"ג דגם בשתים שייך יפוי קרקע שהרי אסור ב"ש מ"מ לבי"ה שרי ולא איפשטא.

ואי מדל ומחליק יש תועלת בצמיחת הנשארין וחשיב כמנכש, ע"כ צריך לחלק בין גימום ובין משרש דהא גימום שרי אף בשלו, ולא חיישינן למנכש, ובמשרש לב"ש במדל ולבי"ה במחליק חיישינן לחורש, ואפשר דעבודתו לשרש ולא לגום.

שם אבל לא במועד, ובגמ' מ"ק י' ב' אמר דשרי אף במועד, ואפשר דבגמ' בתלושין והכא במחוברין, ואפשר דגמ' דידן פליגא.

אף באבנים כן, יש לעי' הא תנן בהדיא במתני' אבנים, ובפ"מ פ"י דבמועד קאי, ול"מ כן ועוד אבנים ליכא למתלי לבנין במועד שבנין אסור אלא במקומות מועטים בונין במועד, ואפשר דמבעיא ל"י דיש לפרש אבנים דמתני' במניח תחתונות והגס הגס על עצים ועשבים קאי, ומיהו הא דחזרו ואסרו בשלו לא אסרו אלא גסין אבל אבני כתף או מניח הנוגעות בארץ לא אסרו.

שם אר"ז ראשונה ראשונה מתקיימים, פירשו דר"ל אנחנו שונים רק מה דהיה בראשונה ומה שאמרו חכמים אח"כ אבל גזירה אחרונה ללקוט בקרוב ולא ברחוק לא פשטה הגזירה בישראל ולא קבלוה.

שם היתה בהמתו שם כו', זה מותר אף בדקין ולפיכך מותר אף אחר שאסרו חכמים בשלו גסין, וכ"פ

הר"מ.

[נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] ס"ק ט"ו]

פ"ד מ"י ריה"ג אומר ירחיק טפח, בקנים מניח טפח סמוך לארץ ובגפנים מניח ענף טפח אצל הגפן וכמו שפי

הר"מ [ופר"ש קאי על קנים] ולמש"כ תו' סנהדרין כ"ו אי דאף בקוצץ לעצים צריך לעשות באופן דודאי קשה לה תימה למה מצריך להניח טפח כיון דבאינו מניח טפח נמי קשה לה דאלא"ה לא היה מתיר ר"ע, ועוד קשה אי האי גברא דכסח כרמא הוי במידי דודאי קשה ל"י לכרמא מה חטא ראה בו ר"ל ולא מסתבר דהני אמוראי לא הוו בקיאי בכרמא איזה יפה לו ואיזה קשה, ובירו' בפרקין ה"א מייטא דר"ע חזי חד איזמר כרמא כו' ולא יתכן כלל למקרי איזמר מידי דודאי

יך) מהו שיחזור וילקט מן הגסים שבדקים, לכאורה אין שיעור לגסה אלא כל דשביק זוטרא מותר, וא"כ לעולם מלקט כל השדה, ונראה דבשעת לקיטתו צריך שיהא ניכר שפוסח על הדקין, ולפיכך צריך לשייר מדה בינונית בתחלה וליטול גסין שאם יניח דק שבדק ע"כ הן מיעוט ע"פ השדה שהרי אין שנים שוין בצמצום וע"כ כל שפוחת את המדה הוא מוסיף ליטול והמשויר מתמעט, וע"כ שיהי' שטח שלא ימצא ביניהם מן המשויר וזה אסור והלכך בתחלה נוטל הגס ומשייר בינונים וניכר לקיטתו שמכוין לגסים, אבל כשיבוא ללקוט שנית כבר המשויר מועט וממילא הן מונחין מפוזרים, ומינכר שהוא פוסח על הדקין אף אם מלקט בינונים שאינו פוגע בשנים אלא בשטח מרובה ואז כבר נמצא דק שפוסח עליו ומינכר שפוסח על הדק אבל בלקיטה הראשונה היה מוצא שנים ושלשה בשטח קטן שאין דק ביניהם, וזהו דמבעיא ל"י אי לוקט ב' פעמים ופשיט לאיסור.

והא דשרינן במלקט הגס אפשר דאף דיש לו נחותא בתיקון הקרקע אבל בלא זה היה מלקט בשביל העצים והוי כהנאה באה ל"י בע"כ, ואע"ג דלענין שבת חייב בשביעית מותר וכמש"כ לעיל סק"ד, ואפשר דדוקא בדלא אכפת ל"י השתא בתיקון הקרקע, מיהו בשבת ק"ג א' משמע דכל דאיכא תיקון מקרי תיקון אם הבעלים עושה.

וכן יש להסתפק בהא דמדל בזיתים במ"ד, ובמזב בגפנים במ"ו, דכולהו איירי בצריך לעצים וכמו שפי' הר"מ וכמש"כ התויו"ט שזו גם דעת ר"ש והרע"ב, אי שרי אף באיכא נחותא, והא דאמר בירו' ובגמ' דידן סנהדרין כ"ו א' הלב יודע אם לעקל כו' היינו לאפוקי אם בלבו הזימור עיקר ולעקל טפל.

ומ"מ אם לא אכפת ל"י עכשו בתיקון השדה ודאי שרי, וכדתנן במדל, ובמזב רע"א קוצץ כדרכו כו' וכדאמר בירו' ובגמ' הלב יודע משמע שהעבודה כדרכה, ויש לעי' הלא בבתולת שקמה תנן אין קוצצין אע"ג דמכוין לעצים, ואפשר דהתם כדמפרש ר"י דגומם עם הארץ דאם משייר מינכר מלתא שהוא לעבודת האילן דלעצים טפי ניחא לגומם עם הארץ אבל בגפנים וקנים דעבודתן שלא לשייר פליג ר"ע אריה"ג דא"צ לשייר טפח, ולפי"ז נראה דאף בשל אחרים אין קוצץ כדרך עבודתה.

ויש לתמוה במש"כ תו' סנהדרין כ"ו א' דלא הותר לעקל אלא באופן שקשה לה, דל"מ כן כלל וכמש"כ לעיל, והא דאמר ב"ב פ' ב' דעבדינן מה דודאי קשה לה היינו משום דכל שפורש מלקוץ עד הארץ עבודתו מוכחת עליו דעושה לעבודת האילן ובה נחא דבעי לעשות מידי דודאי קשה לה דאל"כ נראה שמקפיד לקיומה וחס עלה למקצצה כולה, ורשב"ם ז"ל פ"י משום דספיקא דאורייתא היא, וקשה הא תולדות דרבנן, ואף לדעת הר"מ דכל אילנות אסירי בזימור מה"ת מ"מ נראה דקציצת בתולת שקמה תולדה, ועוד דבאינו מתכוין אלא לעצים מותר מה"ת למש"כ לעיל.

ובתו' סנהדרין שם כתבו דעביד ל"י באותו ענין דודאי קשה ל"י דליכא לחייבו משום נוטע כדאמרין גבי שבת דשאני גבי שבת כו' ובמהרש"א הקשה מי דחקם לחלק [ומה שפי' מהרש"א תמוה] ונראה דודאי אי אפשר לפרש דכסח באופן שאינו מועיל דא"כ למה אמר הלב יודע כו' ועוד במה פליגי ריה"ג ור"ע פ"ד מ"ו, אלא כונתם שכל זימור צריך דקדוק וחכמה והרבה מומין יש באילנות שגורמין גרעון בגידולן ובפירותיהן וכל זימור שאינו על צד הדקדוק עושה גרעון בפירות, ובשבת חשיב זומר דסוף סוף הזמירה הועילה ככל זומר אף שלא דקדק כהוגן, אבל לענין שביעית כיון דאין עושין כן והוא נתכוין לעצים שרי אבל אם נתכוין לזימור אסור והיינו דאמר הלב יודע כו', ודאתאן עלה מבואר בדבריהם כמש"כ דבשביעית כל שמכוין לעצים שרי אלא שאם יש במעשיו דקדוק של זימור אסור, וכמו בבתולת

בסכנה, וסבר ר"י דכגון זה התירו לעולם דלא למקנס כיון דזימנן דאתו עיי קנס זה לידי סכנה, ואע"ג דודאי לא התירו שביעית לעולם מ"מ קנסא התירו, וסבר דכמו כן התירו לבת ישראל לטבול פתילה בשמן שריפה דהנאת כליו לזר הוי איסור דרבנן ותרומה בזה"ז דרבנן וכיון דזימנן דאתו לידי סכנה התירו לעולם, וה"נ הכא, ור"י דתמה וכי לא שמיע שהוא לוקה כו' היינו דע"כ שאני הכא שהרי התירו בשעת אונס גם חרישה וזריעה ואחרי שעבר האונס ודאי חזר הדין למקומו ה"נ חזר הקנס למקומו ומה דאמר כאינש דשמע מלה ומקשה עלה צ"ע לפרשו.

ובסנהדרין פ' ז"ב אמר ר"י סבר מימר בטל הדין בטל גזירתא, ר"ל כיון דבטל הדין שהותר טיוב משים אונס בטלה גזירתא לעולם אף שעבר האונס וחזר הדין למקומו.

שם דהוא סבר דאינון ידי' ולית אינון ידי', אי מיירי בשמור יש ראי' מכאן שאין שמור נאסר דאם נאסר לא זכה, ואי איירי באינו שמור א"כ יודע הוא שהפירות הפקר, ואפשר דסבר דמה שהותר לו ליקח לעצמו הן שלו, ולא אתפרש אי פליגי בסתמא, או בסבור שהוא שלו ור"י סבר דמ"מ קנה, ונראה דהני תרתי בחד גווני הן דר"י תמה על ר' ירמיה ולא אשכח לי פתרי משא"כ בעלמא דפליגי בשיקול הדעת וגרסינן דכוותה, ואי לא גרסינן לה ע"כ צריך טעם למה סמכו כאן, וע"כ משום דדמיין אהדדי.

יח **שם** ר"ט ירד לאכול קציעות שלא בטובה [כ"ג הגר"א] נראה דלא היו שמור, דהא שמור אסור לדעת ר"ת [ע"י לעיל סי' י' סק"ה] והא דהכוהו שלא נשא חן בעיניהם שלא נטל מהם רשות לאכול, ויש לעי' כיון דעשאום קציעות כבר זכו בהם וצ"ל דעשאום קציעות לטובת העניים. והנה מבואר כאן דב"ש אסרי בטובה, ויש לעי' לגי' הראב"ד עדיות פ"ה מ"א, ואפשר דר"י ורבנן בתרתי פליגי, ובמס' שביעית גרסינן כג"י דידן דב"ש אסרי בטובה ובעדיות גרסינן אלא בטובה, ועובדא דהכא אינה ההיא דמייתא נדרים ס"ב א'.

שם עבר וזרע מותר כו', אין זה ענין להא דתנן שדה שנטיבה בשביעית בה"א אוכלין פירותיה דהתם לא היתה זריעה באיסור, אלא איירי באילנות כמו שפי' הרא"ש, או בירקות הצומחין מאליהן כמו שפי' הר"מ פ"ד ה"א, אבל הכא עבר על קנס חכמים בזריעה, ומשמע מכאן דאם זרע בשביעית הפירות אסורין, ועי' סי' י' סק"ו.

שם חד רשיעא הוה עבר חמיתון רמיין קובעתא אמר לון האיסטו [סרתם מתורתכם סרו מתרגמינן סטו] שרא לכון מירדי [כבר מותר לכם לחרוש מלי' רדיא] שרא לכון רמיין קובעתא [פ"י הפ"מ לעשות גדר] ולצערן ולהתלוץ בהן איכווין.

יט **פ"ד** מ"ב ובה"א בטובה ושלא בטובה, כ' הר"ן פ"ד דע"ז בשם הראב"ד דדוקא בטובת דברים אבל לא בטובת ממון, ואע"ג דמהפקר קזכי והא דיהיב לי' מתנה בעלמא קיהיב לי' לשם טובה מ"מ מיחוי כמוכר, ואע"ג דתנן פ"ח מ"ה ולכולן נותן מתנת חנם ור"ל והן נותנין לו מתנה וכמש"כ סי' י"ג סק"י, הכא בלוקחין הפירות מן ההפקר אי יהבי ממון לבעלים אסור דמיחוי כמאן דלא מפקיר, וגם יתרגלו בזה ויזלזלו באיסור בעלות ואתו לנהוג בעלות.

וד"ז מבואר בהדיא בגמ' סוכה מ"ד ב' דההוא גברא שאיל לראב"ז אי מותר להן לאכול בטובת שכר פעולה שמקשקשין בכרמיא ואסר לי', שהרי הני בני קרייתא אכלי זיתא מן המחובר קדם שזכה בעלים וכמו שפרש"י שם וכדאמר בגמ' אפקר זיתא לחשוכי כו' ואין כאן איסור סחורה בפירות שביעית אלא אוכלין בטובת ממון, ואף שלא פסק עמהם אלא מעצמן עושין אסור.

כ **יר' פ"ד** ה"ד ומה דתני דבית רבי במידל מכבר, לכאורה

קשה לי', ועוד דאמר הלב יודע כו' והאי לישנא מוזכר בדבר המסור לכונת הלב שאין המעשה מוכיחה עליו, ולמש"כ לעיל איירי כל הני שמשביחות את גידול הגפן אבל נעשו שלא בדיוק הצריך ואילו נעשו בדיוק הוו משבחי טפי והזימור שאינה בתנאי הזימור הצריך ע"פ חכמת הנטיעה וגורמת הפסד באיזה ענין מקרי ודאי קשה לה ומ"מ כיון שבכל אופן גידול הגפן משתבח ע"י הזימור אם נתכוין לזימור אסור ואם נתכוין רק לעצים שרי, אבל אם עושה הזימור בשלמותו אף אם נתכוין לעצים אסור ולו"ד התו' י"ל דהא דאמר ב"ב פ' ב' דלא שרי אלא במידי דודאי קשה לי' היינו דוקא בבתולת השקמה דכל שעושה מידי דיפה לו לא מש"ל דלא ניחא לי' כיון דהשקמים חשיבי מאד ודעתו לעולם עליהם וכיון דדעת בעלים על צמיחתן ודאי אסור כדאמר הלב יודע אם לעקל אלמא דכל שדעתו על הזימור אסור והיינו אף שצריך גם לעקל, והא דשרינן לעקל היינו באינו שמח כלל בזימור הכרם ומש"ל בגפן שאין פירותיו טובים ואינו מתענין בזמירתו או שלא הגיע עדיין זמנו לזימור וכי"ב דליכא נוחותא ובכה"ג קיי"ל כר"ע דקוצץ כדרכו ואפשר דלא ניחא להו לתו' בזה משום דלעולם יש חילוק בצורת הזמירה אם היא לעצים או שהיא לעבודת הכרם והלכך כל שמדקדק לעשות בצורת הזמירה ודאי אסור ואינו מותר אלא בחותך כדרך החותכין לעצים והיינו ודאי קשה לה.

ואילני סרק שאין רוב העולם זומרין אותן יש להסתפק אי חייל עליהן שם זמירה כלל כשקוצץ ענפים להסקה ולתשמיש ואפשר דריה"ג מודה בזה לר"ע דקוצץ כדרכו ולמאי דקיי"ל כר"ט ודאי שרי כל שאינו מדקדק לעשות כדרך הזימור ואם הוא הדיוט ואינו יודע דקדוק הזימור נראה דשרי לקצוץ דרוב מעשה ההדיוט אינו בדקדוק הזמירה ואף אם יזדמן בדקדוק הזמירה כיון שלא נתכוין לדקדק אפשר שאין כאן זמירה וכש"כ באילן שאין מזמירין אותו לעולם ואיסור זימור בשאר אילנות דרבנן וכמש"כ סי' כ"א סק"ט ויהיכ דאינו מתכוין לזימור לעולם הוא דרבנן וכמש"כ סי' י"ח סק"ו ואין להחמיר בהדיוט הקוצץ לעצים ואין שום נוחותא בזימור, וכש"כ כשמשייר טפח כריה"ג או קוצץ מחד גיסא כדאמר מ"ק י' ב' שקיל כולי' מחד גיסא כו'.

{ע"כ נדפס שם}

טז **פ"ד** מ"ב שדה שנתקוצה כו', בתו' בכורות ל"ד ב' כתבו דוקא בתלושין אבל מחוברין לא יזרענה וקשה דהא ביר' איכא מאן דמפרש נחרשה ומ"מ לא קנסינן לי' וא"כ שפיר י"ל ניטלו קוציה נמי במחוברין איירי ואפ"ה לא קנסינן לי' כיון דלא נחרשה עדיין ואינו אלא הכשר לחרישה, ואע"ג דבנדיירה קנסינן לי', אע"ג שאין זה מלאכה דאורייתא אף לענין שבת אי מפרשינן לה ע"י העמדת צאן, מ"מ התם איכא שבח הזבל בפירות, ומש"כ תו' שם דביר' משמע דמפרש לה בתלושין לא אתפרש כונתם.

והר"מ בפ"א ה"ג פסק כמ"ד ניטלו קוצים, אבל משמע שם דאף במחובר לא קנסינן לי' שכתב או שסקל ממנה אבנים וסתם מסקל היינו מסקל שהוא תולדה דחורש לענין שבת, ומ"מ לא קנסינן לי', ובלי' הר"מ יש שם ט"ס ומה שכתוב שם או נרה צ"ל או דרה ור"ל נדיירה.

יז **פ"ד** מ"ב שדה שנתקוצה כו', עי' לעיל סי' י' סק"ו.

שם ובה"א בטובה ושלא בטובה, עי' סי' י"ג סק"כ כ"ג, דאסור לקבל ממון בהחזקת הטובה דחשיב כעין מכר, ועי' לקי' סק"י י"ט.

יר' ה"ב טיבה בזה"ז מהו ר"י סבר מימר שרי כו', נראה דבשעת שהמלכות אונסת לא היה נוהג דין טיבה אף אם היה שלא באונס כיון דעל הרוב היו אנוסין לא ראו חכמים להנהיג דין קנס ויש להם רשות לבטל הגזירה כיון שיש צורך לבטל, דזימנן דאתו צנועין לאחמורי ולהכנס

ישאר השרש דעדיין הוא מיניק והלכך כשמשנה ניכר הדבר שאינו עושה לעבודת האילן, שאם בא לקוץ ניכר שאינו חושש ליניקת השרשים, וכשבא ליתוק ניכר הדבר שצריך לעצים ולא חס על טרחתו, ולפי"ז או משנה או משייר טפח.

שם לא יהא מדריג ומחליק ומדריג ומחליק, כן ג"י הגר"א, ונראה דהכא איירי בתועלת הנקצץ עצמו שגזעו מחליף, דאי לתועלת הנשארין אין סברא שיש חילוק בין מחליק למדריג, והנה במתכוין שיהא קציצתו שוה ניכר הדבר שלעצים מכיון, ורשב"ג אמר שמשנה מהנהוג כשמכוין לעבודת האילן, והא דאמר וגומם עם הארץ היינו באופן דקשה לה, ונראה דבחד סגי או במשנה או גומם עם הארץ, ובב"ב שם אמר בקורת שקמה ב' טפחים ואפשר דה"ל פחות מבי' טפחים קרי עם הארץ ואפשר דהכא לאו בשקמה קאי, והתם אמר בשאר אילנות טפח.

ותימא דרשב"ג אמר לעיל ה"ד נוטעין אילן סרק בשביעית והכא מצריך לשנות בקציצת קורות.

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] ס"ק ט"ז}

ובתוס' תניא בדברי רשב"ג אילן סרק לסייג, וג"י זו עיקר דהא רשב"ג מצריך לשנות בקציצתו וכש"כ שאסור נטיעתו ואפשר דלסייג מותר מפני שצריך שמירת השדה וא"א ל' להמתין או מפני שאין בו רצון הצמיחה כל כך ועיקר ההיתר לרשב"ג משום סרק ומדרבנן אסור לקורות [ורבנן ס"ל דגם סרק מה"ל ולפיכך לא הזכיר הר"מ שאין נוטעין אילן סרק אף לסייג שעיקר פלוגתא הוא בהיתר סרק מה"ל וכיון שהשוה הר"מ אילן סרק לאילן מאכל ממילא משתמע שאין שום חילוק ביניהן] אבל עץ פרי לסייג אסור מה"ל שלא חלקה תורה בזריעה ונטיעה בשביעית אם הוא לאכילה או לשאר חפצים ואע"פ שאין רא"י לדבר זכר לדבר דהא כתב הרמב"ן ר"ה י' דהא דתניא אם הרכיב פחות מל' יום לפני ר"ה יעקור איירי בראשונה לסייג ולקורות והמנין לראשונה שמא יאמרו שראשונה נטעה בשביעית ואין ראוי להחמיר כל כך אם נטיעה לסייג באמת מותר מה"ל ואף למאי דנסתפקו כלאים סי' ה' ס"ק ט"ו לענין כלאים מ"מ לענין שביעית דאף אם זרע דבר שאין רוב בני"א מקיימין חייב עליו אין חילוק בין נוטע לשמש או לסייג ואפשר דהאי לסייג היינו שנועצו בארץ לסייג ולא אכפת לו אם לא יושרש בארץ דאם רצונו בהשרשה מאי אכפת לו אם רצונו לקורות או לסייג, ולדינא נראה דלעולם אסור דאם ג"י התוס' עיקר קיי"ל כרבנן ואם ג"י הירו' עיקר לא מצינו מי שחלק להקל יותר בנוטע לסייג ובסברא אין אנו יודעים לחלק בין לקורות ובין לסייג ואף בלא אכפת לו בהשרשתו אסור כיון שעושה דרך השרשה וגרע מטומן צנון יחידי ואין מקצת עליו מגולין והכא גרע דדעתו שישירש.

{ע"כ נדפס שם}

שם ריה"ג כב"ש כו', והנה היה אפשר לדמות הא דמזנב בגפנים ובקנים למדל בזיתים אי רשאי לשרש, והנה לפ"ז לא אסר ריה"ג אלא בשלו, ומסקינן דריה"ג אוסר אף לב"ה, ופלוגתא ב"ש וב"ה בשלו הוא לפי ההרגל להדל לצורך העצים ואי חיישינן דיכוין לעבודת הארץ, ואפשר דה"ל ר"ע וריה"ג בהכי פליגי, וכעין דנוטל אבני כתף אף בשלו, ואפשר דלמאי דמסיק דריה"ג סבר דהכי יש חשש שיכוין לעבודה טפי ממשרש במידל י"ל דהכא אף בשל אחרים אסור.

ויש לעי' אי ריה"ג כב"ה למה מותר ליגום בשלשה ולשרש בשנים נהי דליכא משם חרישה אכתי ליתסר משום נוטע וזימור דע"כ מידל יש תועלת להצמיח דאלי"כ אסור לקצוץ אילן מאכל וכן מוכח מהא דמדקדק להניח שנים או להניח אחד, ואף לר"ע קשה דע"כ לא התיר ר"ע מזנב אלא כשהדבר ניכר דמכוין לעצים וכמש"כ לעיל ס"ק י"ד [והא דמתיר בקנים אע"ג דבקנים עוקר או קוצץ כל הקנה ולא מינכר מלתא אי לעצים מכיון או לעבודה, נראה

הו"ל למימר נוטל אחד ומניח אחד ואפשר דאיירי שכבר הדל שנים והניח אחד, ועדיין הן רצופין כאשר הגדילו והוסיפו ענפים, ובפעם שני' מידל אחד ומניח שנים, מיהו לפ"ז בפעם שני' כבר איכא שלשה זה בצד זה ואיכא למיסר משרש דנראה כעושה שדה לבן ואפשר דכיון דנתעבו האילנות ונתפשטו ענפיהן הוי השתא כשנים בתחלה.

שם אין מציתין את האור באישת של קנים כו' רשב"ג מתיר וכן היה רשב"ג נוטעין אילן סרק, נראה דמציתין האור באישת אין כאן כונה אחרת רק לתועלת הצמיחה, והא דשרי רשב"ג משום דס"ל דכל דבר שאינו נוהג בו קדושת שביעית גם עבודה מותר בו וכיון דקנים ואילני סרק אין קדושת שביעית נוהג בהן כדין עצים להסקה כדאמר ב"ק ק"ב א' ה"נ מותר לנוטען, ורבנן ס"ל דבזריעה ונטיעה כולן אסורין ודוקא לענין קדושת הפירות בעינן לכס דומיא דלאכלה.

והא דפליגי רשב"ג ורבנן במלמד את הפרה, אי פליגי בשלו, צ"ל דרשב"ג חשיב ל' כאבני כתף וכיו"ב דלימוד הפרה ניכר ומפורסם, ואי פליגי בשל חברו וכדגרסינן בתוס', טעמא דרבנן כיון דהוי חרישה ממש לא שרינן, [עי' לק' סי' כ' סק"ה].

שם א"ש אומר מברין בחרשים כו' ובלבד שלא יקוץ בקורדום, נראה דמייירי שקוצץ באופן שמשביח הנשארים ומ"מ הוא מתכוין לעצים, ושרי להו משום דלקיחת עצי הסקה בחרש מפורסם והוי כאבני כתף ומותר אף בשלו, והא דאוסר בקורדום אפשר משום דקורדום מיוחד לחפור וחוששין דלמא יחשדוהו שמשרש, ולשרש אסור שרובן של משרשין הוא לעבודת הארץ.

שם וכותב שטר ותולה בה ואמר כו' [כ"ג הגר"א] ור"ל על השטר כותב הדא עבדת כו' והשטר קושר על היחור ותולה בה, ומסקינן דאסור ודוקא סוקרו בסיקרא וטוענו באבנים מותר שלא ישיר אבל שיעבוד לא, והא דפריך מסוקרו בסיקרא אע"ג דהתם אינו משום סגולה וכדאמר שבת ס"ז א', מ"מ אסור חכמים כל השתדלות במעשה שלא יבואו לידי עבודה, אלא שלא ישיר הוא רק אצולי הפסד וגם בעבודה מותר כמו טוענו באבנים דליכחיש חילי'.

ויש לעי' הלא התירו הרבצה ולמרס באורז ולמה לא נתיר לעשות סגולה, ואין מדמין בדברי סופרים ופעמים נראה להם לחכמים לעשות גדר.

שם שלא תאמר הואיל וחזי רובה שרי הוא, ר"ל אין חילוק בין הרכבת דקלים להרכבת שאר אילנות והן עיקר עבודה, אלא היו רוב העם נכשלין להקל בהרכבת דקלים, אפשר שהיה הפסד גדול במניעת הדבר ולא עמדו בנסיון, והר"מ לא הביא זה כיון שאין בו חידוש דין, ובפסחים נ"ו א' אמר תרי גווני הרכבת דקלים, ונראה דתרווייהו חשיבי עבודה ואסורין.

שם משלשה ועד תשעה היא מתניתא, ס"ל דלא כגמ' דידן ב"ב פ' ב' דדוקא עם הארץ שרי, אלא כל שאינו מגביה ג"ט שרי דהוי בכלל עם הארץ דקתני, ואם הגביה ג' עד י' אסור, והא דאמר עד תשעה היינו דתשעה אסור, אבל י' מותר, וכל שלא הגביה י' הוא בכלל תשעה.

שם ה"ה הקוצץ בקנים כו' ומגביה טפח וקוצץ, נראה דאיירי במלקט קנים ויש תועלת בנשארים, אבל משום תועלת הנקצץ עצמו ליכא כל שאינו מן הפקק ולמעלה כדאמר ב"ב פ' ב', ושמעתי דר"י כריה"ג אזלא, והא דאמר מקום שנהגו לקוץ יתוק, יש לעי' אי תרתי מצריך שיור טפח ושינוי בקציצה, או בחד סגי, ועוד יש לעי' האי שינוי מאי עביד כיון שאין השינוי מורה שהוא לעצים, ואפשר דכל מקום מחזיק מנהגו ליותר מועיל לצימוח הנשארי, וכשמשנה ניכר שהוא לעצים, ויתוק דאמר היינו עקירתו עם שרשיו, ואפשר דמקום שנהגו לקוץ הוא משום שנוח וקל לקוץ מליתוק, והנהיגין ליתוק הוא כדי שלא

מהברייתא והוא כעין חסורי מיחסרה, דלא יתכן שיאמר לוג סתם דאין אנו יודעין אם הוא חלק שלישי או רביע או חומש, ואפשר דהתנא אמר לוג סתם ורמז בזה למדוד השמן ותפס שם מדה ובזה נבין לפרש שלישי, וזו גי' הראב"ד פ"ב מה' מעשר ה"ה, ונראה דיש שם ט"ס בדבריו וצ"ל והשיעור שלישי בכל מקום ומה שקרא אותו לוג לפי המקומות הרעים קראו לוג, דלא יתכן שיהא שיעורו לוג לסאה דהא אנו תנן שלישי וכן נלמד ר"ה י"ג א', אלא ע"כ טעות סופר בל' הר"א. וג' הר"מ שם שלישי לוג והוא אחד מתשעה מהזית הגמור, דהבישול מרבה בכמות ומרבה באיכות והלכך שלישי בישול אין בו שמן רק תשיעית מהגמור, והיינו דסיים הר"מ וזה שלישי שלהן, ואפשר דזה גם מדה על הכמות שאם יגדל פי שלשה יהי' השמן פי תשעה, ולג' זו אפשר שהוא כעין חסורי מיחסרה, ואפשר דבמאי דאמר שלישי לוג ולא אמר מדה שלמה לרמז על מדידת השמן נרמז שהוא שלישי לוג משלשה לוגין.

והא דתנן חצי לוג כותש וסך בשדה הוא באין בו אחד מתשעה מהגמור וכל שיש חצי לוג מסאה ראוי לסיכה, והוסיף התנא ואם כנס שלישי אז אין שיעור לשמן שהוא עושה אלא דחשיב כגמור.

ולתאמור ל"ק מה שהק' הכ"מ על הראב"ד ול"ק מה שהק' המל"מ על הכ"מ [דג' הכ"מ בל' הראב"ד כמו שהגהנו ודברי הכ"מ ראי' לדבר] ול"ק מה שהק' המל"מ על הר"מ, ול"ק מה שהק' בבאגר"א ז"ל על הר"מ.

(כד) במנ"ח מצוה פ"ד הביא שיש שסוברין שאין שביעית הפקר עד שיפקיר [ומש"כ שזה דעת מרן יש לעי' בפנים דאפשר דלא אמרה מרן אלא כשהבעלים עכו"מ שאינו במצות שביעית] והוא נגד רהיטת הסוגיות, ומהא דנחלקו ב"ש וב"ה אי אוכלין בטובה משמע דלא איירי בהפקיר שאם הפקיר הרי בכל השנים אם הפקיר מופקר ומה שייך החזקת טובה ומה יפגום החזקת טובה. והראב"ד גרס בעדיות דאסור שלא בטובה שלא ירגיל בשל אחרים ואי בהפקיר לא שייך למיחוש.

וביר' פ"ד ה"ב מאימתי אדם זוכה בפירות שביעית כו' דהוא סבר דאינון דיד' כו', ואי סבר דאינון דיד' א"כ לא הפקיר והן דיד' באמת, ואי משום שנהג בעלות עדיין חייב להפקירן אינו ענין לפלוגתתן, ועי' לעיל ס"ק י"ז. ובכלאים פ"ז מ"ה באחד שזרע כרמו בשביעית ובא מעשה לפני ר"ע ואמר אין אדם אוסר דבר שא"ש והרי הזורע בשביעית לא הפקיר ומ"מ חשיב אינו שלו [ומיהו י"ל דנאסר משום משומר].

{נדפס חזו"א מעשרות סימן כ"א סק"א}

יר' פאה פ"ה ה"א ר"י ברי' דריב"א שמע לה מן הדא אין מעברין את השנה כו' שהוא מוסיף לא פטור ממעשרות כו', במסקנא לא קיימא וכדמסיק אמר ר"א אין מן הדא אין את ש"מ כלום שמור את חודש האביב כו' ור"ל דכיון דנעשה מעובר מה"ת ממילא הוא שביעית וא"צ כח ב"ד להפקיר וצ"ע מאי דעתי' דר' יונתן ואפשר דסבר דשביעית אינה אלא שנה של י"ב חודש כרוב השנים וחודש הנוסף אינו אלא מדברנן ודוחק, אמנם יש לעי' מאי מספקא לי' אם הפקר ב"ד פטור מן המעשר מ"ש הפקר ב"ד מהפקר דיד', ואפשר דמספקא לי' כיון דכח ב"ד לא ניתן אלא משום מגדר מלתא לא ניתן להם הכח רק להתיר איסור גזל ולעולם לא נעשה הפקר השתא אלא כל הנוטל זוכה בשעת נטילתו והשתא אכתי לא נפיק מרשות בעלים ולזה אמר ר' יונתן כיון דאשכחן כח ב"ד בעיבור וכל הדין שביעית מסור לב"ד שאם עיברו מעובר והוי הפקר ה"נ מסתבר דיש כח ביד ב"ד להפקיר משום מגדר מלתא דליהוי השתא הפקר ור"א דחי דנהי דיש להם כח לעבר אבל להפקיר ולאפקועי כח הבעלים קדם שזכה הזוכה אפשר דלא ניתן להם כח.

דמשום דקנים אינן עושין פירות וכל הקנים למיעקר קיימו להסקה או לעשות מהם קופות וכוורות ומחצלות ולתועלת עבודה הוא מיעוט ועדיפי מאבני כתף] אבל מידל בזיתים שקוצץ או משרש כולו לית ב' היכירא בין עושה לעצים או לעבודה, וצ"ל דתשמיש עצי זית מרובה טפי מעצי גפן ומודה בהן ריה"ג.

(כא) פ"ד מ"י ושאר כל אילן משיוציא, בגמ' פסחים נ"ב ב' מבואר דהיינו שיעור דחשיב פירי לענין איסור ערלה והיינו סמדר [עי' ס"י ז' סק"ד] ונראה דלפני שיעור זה כיון דמותר לקוץ ולהפסיד אין בו גם דין הפקר והן של בעלים, ואע"ג דשביעית נהגא בשל מאכל בהמה מ"מ קדם סמדר לא קדשי מדין מאכל בהמה שאינו מיוחד לבהמה אלא לגדל, ויש לעי' בהא דאמר ביר' כלאים ברי"ש פ"ז מ"ה המסכך גפנו ש"ח ע"ג תבואתו ש"ח כו' שזרע כרמו בשביעית כו' הרי אין הגפן שלו ואין התבואה שלו, ולמה חשיב זורע אינו שלו הלא קיי"ל חולין קט"ז א' זרוע מעיקרו בהשרשה ובשעת השרשה הלא התבואה שלו ועכצ"ל דאע"ג דאין כאן עדיין פירי מ"מ רחמנא אפקרי' לצומח בשביעית כיון שהוא צמיחת פירות שביעית [א"ה], ע"ע חזו"א כלאים ס"י ג' ס"ק ט"ו].

הקשו אחרונים בהא דאמר מכות כ"א ב' דמתני' כר"ע וחייב על הכלאים משום מקיים, דלר"ע לא ליחייב משום כלאים בשביעית [כדאמר ר"ע כלאים פ"ז מ"ה וכיון דליף מקרא דלא תזרע או מכרמך כמו שפרי"ש שם א"כ אימעיט גם מאזהרה] וי"ל דכיון דהאיסור קדם השרשה ובזריעה לחוד לוקה א"כ שפיר הוי שלו בשעת זריעה וגם הגפנים שלו שאין הזמורות הפקר כמו שפרי"ש שם, וא"כ שפיר קרינן כרמך וזריעה של בעלים, ובלא"ה י"ל דתנא דמתני' סבר כר"ע במקיים וכרבנן דאוסר של חברו.

(כב) ויש לעי' בהא דתנן מעשרות פ"ה מ"ג לא ימכור אדם את פירותיו משבאו לעוהמ"ע למי שאינו נאמן על המעשרות ולא בשביעית כו' הלא שביעית נוהג קדם שהגיע לעוהמ"ע ולמה הוא מוכר קדם שהגיע לעוהמ"ע, ואפשר לפרש ולא בשביעית למי שהוא חשוד היינו ולא בשביעית משהגיעו לעונת שביעית, והאי מוכר היינו השדה כדאמר ביר' דהא פירות בשביעית הפקירא ניהו, ולענין מעשר נמי אם מוכר לו הפירות במחורב קדם שהגיעו לעוהמ"ע ע"מ שיגדלו עד שיתבשלו אף קדם שהגיעו לעוהמ"ע אסור בודאי אינו מעשר, וכדאיתא ברי"מ ה' מעשר פ"ו הכ"ב, ואפשר דמשנתנו בע"ה ולא בחשוד, ואכתי יש לעי' בהא דמוכרין לחשוד בשביעית קדם שהגיע לעוהמ"ע הא אמר ע"ז ט"ו ב' דמוכר לו שדה ניר מפני שיכול להוברה, ובשדה אילן אסור וכדתניא בתוס' ופסקה הר"מ פ"ח ה"ו, וא"כ שדה זרועה קדם שצמחה נמי ליתסר, וי"ל דהתם בחשוד לעבוד, ומשנתנו בחשוד לאכול פירותיהן שלא בקדושה ואינו חשוד לעבוד.

(כג) יר' ה"ז מהו שלישי לוג מתניתא שהן עושין שלשת לוגין לסאה, נראה דהא דתנן מעשרות פ"א מ"ג התבואה והזיתים משיכניסו שלישי היינו שלישי בישול, כמו שלישי בישול במאכל ב"ד שבת כ' א', והנה הבישול הוא ענין איכות ולא ימד ולא יספר ואין לחלק במספרים על דרך האמת אלא על דרך הדמיון, ואפשר לפרש שלישי היינו שהכמות יגדל פי שלשה כשיגמרו ואנו לוקחין את חילוק הכמות למדה מדומה גם על האיכות, וכן נלמד מדברי הר"מ פ"א מה' תרומות הי"ב, מיהו הכא בשמן אין הדבר תלוי בשליש הכמות אלא בשליש כמות השמן שאפשר להוציא מהן וכשיגמרו יוציאו שמן פי שלשה, והנה לא יגדלו פי שלשה שאם יגדלו פי שלשה יוציאו שמן יותר מפי שלשה דכל שהזית יותר מבושל שמנו מרובה, והנה ברייתא בא לפרש שלישי ואמרה דסאה עושה לוג שמן בזמן שהגמורין עושין שלשת לוגין לסאה, והנה ברייתא כשאמרה לוג פירשה הדבר אלא שנשמט

שם אמר ר"י מתניתא אמרה כן הפגין כו', ר"ל כיון דחזין דפגין ובוסר חשיבי פירי טפי לענין שביעית, והתנא בעוקצין נקט פגין ובוסר ש"מ דוקא הוא, ואי הוי פליג ר"ע בכל בוסר לא הוי נקט התנא פגין ובוסר דסתמן היינו תאנה וגפן, דאיכא למטעי דדוקא הוא, אלא ש"מ קושטא הוא דדוקא קאמר.

שם הכל מודים בשביעית תמן תנין הקור כו' ונפטרין מן המעשרות חבריא אמרין שאינן מטמאין טו"א [אינו מובן אהיכי קאי אי קור הא תני לי' בהדיא אי כפניות הא לת"ק מטמא טו"א ור"י הא חשיב לי' אוכל טפין דרש כו' [עי' גי' הגר"א] ור"ל דאע"ג דאמר ר"ע שמטמא טו"א מודה שאין מכניסו לבית בשביעית, ואע"ג דאמר ריב"ז שאין מטמא טו"א מודה שאוכל בו פתו בשדה.

שם הפגין של שביעית אין שולקין אותו, [משום שדרכו לאכול חי וכמש"כ הר"מ פ"ה ה"ג] קור וכפניות אסור וכן אנו אומרין הרי הן כעץ ועץ אסור לשלוק אלא בגין כו', זו גי' הגר"א, ואפשר למגרס קור וכפניות מותר, ולגרס ולפוס כן צריך מימר מותר, וכמו שהג"י בתוספ'.

שם גבי בוסר מאי אית לך למימר אמר ר"א שכן דרך הקהות אוכלות אותו, ר"ל אם מותר לשלוק בוסר ואמר ר"א דאסור דדרך לאוכלו חי שיש בו קהות, [ומש"כ בגליון אפרים להגיה קריות והוא ע"פ פי' הפ"מ, תמוה דלא יתכן שישאל למה אוכל בו פתו בשדה דודאי דרכו בכך וגם אינו מענין הסוגיא].

כו' פ"ד מ"ט ושאר כל פירות האילן כעונתן למעשרות כו', נראה דהיינו דאסור ללקטו מן האילן אבל אם נשר או שכבר תלשו מותר לאכלו אף שאין דרכו בכך מ"מ אין זה הפסד דכי אסרת לי' כש"כ דאזיל להפסד.

[נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] ס"ק כ"א] יומא פ"ו ב' שאכלה פגי שביעית, למש"כ לעיל שאין איסור באכילת פגין לאחר שתלשן צ"ל דהכא דתלשה ואכלה קאמר והעבירה היא התלישה. [א"ה, עי' תשו' הריב"ש סי' פ"ז].

[ע"כ נדפס שם]

כו' הר"מ במ"י דהא דאסור למקצי' משום דגוזל בני אדם, ומשמע דמשום לאכלה ולא להפסד ליכא, כיון דהעתיד אינו בעולם עדיין ולא שייך למיסר משום מונע את העתיד להיות, ומנ"י שאם נשר או תלשו מותר לאכלו.

והרידב"ז ז"ל הביא מכאן רא"י דשביעית הוי הפקר ממילא וא"צ שיפקירונו בעלים דאלי"כ אין בשביעית כח ב"ד שיהא הפקר על ידם אלא הבעלים מפקיר ורא"י אלימתא היא. [ע"כ נדפס שם]

כה) פ"ד מ"ט ושאר כל פירות האילן כעונתן למעשרות כו', חומר בשאר אילנות מזיתים וגפנים שאין אוכלין מהן בשביעית קדם עוהמ"ע משא"כ בזיתים וענבים, ואין קוצצין אותן בעת שהן סמדר משא"כ בזיתים וענבים, ואע"ג דסמדר דידהו חשיב טפי פירי [בין לענין איסור ערלה בין לענין הפסד פירות שביעית כדאמר ברכות ל"ו ב' פסחים נ"ב ב'] מזיתים וענבים, מ"מ לענין היתר אכילה בשביעית זיתים וענבים עבידי אינשי דאכלי טפי קדם גמון משאר פירות והלכך זיתים וענבים מותרין כפי שיעור השנוי במתני ושאר פירי אסירי.

חרובין הרי הן כזיתים וענבים לענין איסור קציצה שאין שיעורן סמדר, ולענין איסור אכילה הרי הן כשאר פירות עד שיגיעו לעוהמ"ע.

תאנים הרי הן כשאר אילנות לאיסור קציצה משיוציאו, ואוכלין אותן קדם עוהמ"מ משזריחו.

ולענין טו"א כל הפירות עד שיגיעו לעוהמ"ע [אע"ג דלענין איסורין חשיבי אוכל לענין טו"א בעינן דקיימי לאכילה] חוץ מפגין ובוסר, ואפשר דאף קדם שיזריחו, וקדם שיביאו מים, מטמאין טו"א, ועי' בירו', וקשה לעמוד על פי' הלכה זו, ועי' סקכ"ו.

מ"י רשב"ג אומר הכל לפי הזית, לא פירשוהו הראשונים ז"ל, ואפשר דלפי גודל האילן וטובת השדה קאמר, ויש בזה להחמיר אם האילן קטן ומקומו זיבורית סגי בפחות מרובע, ויש בזה להקל שאם האילן גדול ומקומו רען לא סגי ברובע, ואפשר דבטיב הזיתים קאמר שאם הן פירות משובחים אף בפחות מרובע אסור ואם הן גרועים אף רובע לא חשיב.

כו' יר' פ"ד ה"ו תני כאן מיד ולית כאן מיד [לא התנה התנא בפגין שיזריחו ובבוסר שהביאו מים, והביא באמת הכונה בפגין שהזריחו ובבוסר שהביאו מים, והביא רא"י מהא דאמר ר"ח בשם ר"ל דלא נחלק ר"ע אלא בפגין שהן בוסר תאנים אבל בשאר פירות מודה ר"ע דאע"ג דסמדר הוי פירי לענין איסור ערלה וקציצת שביעית, אינו מטמא טו"א, וע"כ טעם פגין דתאנה משום דעבידי דאכלי אינשי וע"כ בשהזריחו קיימין, וכן פי' הפ"מ].

סימן כ

שביעית מותרת משום ספיחין ולא חלה עליו כו'. ולפ"ז לא הוזכר דין קצירה קדם הבאת שליש, ואפשר דכל שלא הביא שליש לפני שביעית ונכנסה שביעית חלה עליו קדושת שביעית כיון דעכשו אי אפשר לו להביא שליש אלא בשביעית וחייב להפקירו מיד ולנהוג בו קדושת שביעית.

ג) יר' פאה פ"ז ה"ג א"ל באפוקי ריש שתא איזדרעין באותה שעה התיר רבי ליקח ירק במ"ש, הדבר תימא הלא בכל הארץ לא היה הדבר כן רק אצל ר' פרידא, וגם ברב הימים נאדרו יבולי השדה, וכיון שאסרו חכמים הספיחין הנכנסין לשמינית עד שיעשו כיו"ב, איך התיר רבי, ולא הוי בכלל עשה הבכיר דהתם שכבר מצוי ירק מן הבכיר וכמש"כ סי' ט' ס"ק י"ג, ועוד דלאחר שנתמעט הגידול יהא בטל ההיתר, ועוד וכי הראשונים שאסרו אסרו בטעות, ואפשר דהא דאמר באותה שעה התיר רבי ליקח ירק הוא מאורע נפרד ואינו מטעם שראה מהירת גידולו, אלא ההיתר הוא משום שהותר להביא ירק מחו"ל כדאמר שביעית פ"ו ה"ד, ובאותה שעה שהיה הנידון בספיחי שביעית היוצאין לשמינית נתן רבי לבו לזה ועלתה מסקנתו להתיר, ואפשר דהאי מאורע היה לסניף שלא יהא הדבר כמתיר זה שאסרו

א) יר' שביעית פ"ו ה"א ר"ח בעי משרי ההן יבלונה, פי' הגר"א בסוריא הוי והיו ישראלים אריסין בשדות נכרים, ומסקינן דאינו נעבד בשביעית ופטורות מן המעשר מפני שניתן לישראל אריסות עולם, ולא נתפרש למה החמירו בשביעית יותר מבמעשר, ואם נימא דלענין שביעית אין קנין לנכרי להפקיע אף למ"ד יש קנין [וכמש"כ לעיל סי' א'] י"ל דהכא משום אריסות עולם החמירו גם בסוריא שאין נכרי מפקיע גוף הקדושה שיהא מותר לעבוד בה בשביעית אבל לענין מעשר כיון דינקה משדה של נכרי פטורה.

ב) יר' מעשרות פ"ה ה"ב הביאה פחות משליש לפני שביעית ונכנסה שביעית אסורה משום ספיחים ולא חלה עליו קדושת שביעית כו', הר"ש שביעית פ"ט מ"א פי' אסורה משום שביעית אם קצרה בשביעית אחר שהביאה שליש, ולא חלה כו' היינו אם קצרה קדם שהביאה שליש, ולמדנו לפ"ז דשל ששית שנכנס לשביעית כל שלא הביאה שליש וקצרה אזלינן בתר השרשה אף שקצרה בשביעית, ושל שביעית שנכנס לשמינית וקצרה קדם הבאת שליש חלה עליו קדושת שביעית.

אבל גי' הגר"א הביאה פחות משליש כו' וחלה עליו קדושת שביעית, הביאה שליש לפני שביעית ונכנסה

ואפשר דמיירי בעציץ נקוב ומניחן שיושרשו ובאמת בעפר חיובא נמי איכא ומשום שריותא דגללים נקטי' ולפי' דוקא בזבל הגס, אבל כונת הבדיקה אינה מפסדת את שם זריעה שהרי אפשר לבדוק ולהינות מאביה והלכך אף אם חושב לעזוב את הפירות בטלה דעתו, ואף אם דעתו לעוקרן קדם שיתבשלו אין מחשבתו כלום דלמא מימלך, וכל זה אם הבישול הוא תנאי בזריעה אבל לקושטא דמלתא כל זריעה העתידה להשתרש חשיבא זריעה והאיסור כבר נגמר ואין נפקותא לאיזה תכלית זרען, [וכמו מרכיב אילן באילן דהוי דומיא דהרבעה וא"צ בזה תנאי ולהתלמד ג"כ חייב עליו ה"נ בכל כלאים וה"נ בשביעית, מיהו בכלאים אם דעתו לעוקרן קדם שיעשו פירות אין חיוב בכלאים דבכלאים בעינן זריעה הרגילה ברוב בני"א, ע"י כלאים סי' ה' ס"ק ט"ו].

והלכך לזרוע להתלמד אסור מה"ת אפי' אם דעתו לעוקרן קדם שיעשו פרי, ואם דעתו להניחן לעשות פרי ה"ז כשאר זריעה ואין נפקותא אם יטפל בלקיטתן או לא. ובשביעית אין כאן מחשבת להתלמד כלל דכל מחשבה צריכה מחשבת בעלים דמחשבה של אדם שאינו שליט בו לאו מחשבה היא וא"כ בשביעית שמה שיצמח הוי הפקר ואינו בעלים כלל מה תועיל מחשבתו בדבר שאינו שלו, ואם לא יהי' בזה איסור ספיחין יהא איסור לאבדן, ואם יהי' בהן איסור ספיחין ויהא מצוה לאבדן ובשביל מצות האביד לא יהא איסור זורע א"כ בטלה איסור זריעה, אבל העיקר שזורע להתלמד לוקה משום שדך ל"ת כשאר זורע.

{ע"כ נדפס שם}

ו) גינה שעל הגג נוהג בו שביעית וכמש"כ הרא"ש כלל ב' סי' ד' דדינו כשדה לכל דבר והגר"א סי' רצ"ד ס"ק ס"ג כ' לחלוק על הרא"ש באין רצונו שישירש דבזה אין חילוק בין השרישו בקופה להשרישו בעלי' אלא לענין טהרות דבנשרשו בעלי' נטהרו, אבל לענין מעשר ושביעית אין חילוק, והא דנפלה עליהן מפולת הרי הן כנטועין בשדה היינו בארץ, אבל בזרע ונטע בכונה מודה הגר"א להרא"ש וכמש"כ הגר"א לענין ערלה דדינו של הרא"ש אמת וכדנתיא בהדיא בתוס' וכמש"כ שם ס"ק נ"ח, וכמבואר בירו' פ"ה דמעשרות דכל החסרון של השריש בעלי' הוא משום שאין רצונו בהשרשתן.

מיהו עיקר דברי הגר"א צ"ע דע"כ נפלה עליו מפולת גרע מטומן דהא טומן אף בארץ אין חוששין לא משום מעשר ולא משום שביעית, ובנפל מפולת חשיב כנטוע בשדה, וע"כ דסתמא הוא בטל, וא"כ שפיר י"ל דנפלה מפולת קאי גם על הגג ולפי' יש לפרש גם דברי הרא"ש בנפל מפולת דוקא, וכן משמע משנתנו דמחלק בין השרישו בעלי' לנפלה עליהם מפולת, ולדברי הגר"א ז"ל החילוק בין עלי' לארץ. והזורע בבית גרע טפי שאין זו עיקר זריעה ומבעיא לן בירו' פ"ק דערלה אי נוהג בו שביעית, והא דתנן שביעית פ"ב מ"ד ועושין להם בתים אינו ענין לנוטע בבית דהתם הגג מצד האילן או שיש בגג חלונות באלכסון שמגין בפני החמה ואינו מגין בפני הגשמים ובפני הטל והאוויר והתם הבית להיטיב הגידול, אבל נוטע בבית הצמחים הם במצב בלתי טוב ורצוי שנשלל מהם תועלת הגשמים והטללים והאוויר וקוי השמש, והבית להם לרוועץ. [א"ה, ע"י לק' סי' כ"ב סק"א].

ז) בפה"ש סי' כ"ג האריך להכריע שאין שביעית נוהג בשל נכרי, והנה הדין נחלק לג' חלוקות, א. אם בזה"ז יש קנין לנכרי. ב. את"ל שאין קנין אם הפירות קדשי בקדושת שביעית. ג. אי קדשי בקדושת שביעית אי יש בהן דין הפקר. ובפה"ש הכריע שיש קנין בזה"ז, ואמנם אף שבסה"ת נסתפק בזה והגר"א סי' של"א כתב כן אין כן דעת הר"מ שהרי בפ"א מה"ת כתב כל החלוקות שבין סוריא

ראשונים ובמקום שהתיר בזמן שהתיר היה דינו כעשה הבכיר ואף שנהגו היתר בכל הזמנים ובכל המקומות אין בכך כלום כיון שהותר להביא ירק מחו"ץ לארץ, ובמש"כ נתישבו דברי הר"ש פ"ו מ"ד ממה שהק' עליו הגר"א ז"ל.

שביעית פ"ו בראשונה היה ירק אסור בספרי א"י כו', בשאר שני שבוע איירי, ואסרו סתם ירק דלמא מחו"ל הוא וגושיהן טמא, וחזרו והתקינו שיהא מותר ולנהוג בו טהרה ולא לחוש מספק ועדיין היה אסור להביא מחו"ל כו' כן מבואר בר"ש פ"ו מ"ד, וע"י אהלות פ"ז מ"ה. ד) ר"מ פ"א הי"א משרבו האנסין כו' התירו לזרוע דברים שצריכים להם עבדי המלך בלבד, לכאורה א"צ לאשמעינן דודאי מה שאינם אנוסים אסור, ואפשר דהיה מקום לומר כיון דשביעית דרבנן בזה"ז התירו חכמים בשעת אונס לגמרי כדי שלא תהא עבודתן בעבירה, א"כ מפני שהן דחוקין למזונות שהרי זה שעשה בששית הוציאו מהם לחילות המלך, ומיהו ל' רבנו מורה שלא בא לומר שלא יזרעו רק כשיעור שצריכים עבדי המלך, אלא אותן דברים מותר לזרוע לגמרי ובאמת התירו גם משום מזונותיהם שנשלל מהם העשוי בששית לעבדי המלך, אבל דברים שאין עבדי המלך צריכים להם ולא לקחו מהם אסור, אע"ג דבלא"ה לא ישאיר השדה בורה ויוסיף לזרוע דברים הצריכים להם עבדי המלך מ"מ כיון דבמין זה שאין המלך נוטל ממנו לא מינכרא האונס כל כך אסור אבל לא אתפרש אי אמרה רבנו מסברא או מגמ'.

ה) בסי' י"ח סק"ד כתבנו מל' הר"מ פ"א הי"י דלא אמרו חכמים בכלל דבמקום פסידא שרינן מלאכת שביעית בזה"ז או בתולדות, אלא מנו חכמים מה שהתירו והן מהדברים הכוללים את הרבים אבל לא הותר ליחיד במאורע פרטי, וגם בדברים המצויים לרבים לא הכל התירו שהרי אסרו לעשן שימות התולעת ולא יסוך לזהם שלא יאכל העוף כדאיתא בר"מ פ"א הי"ה.

מ"ק ג' א' אין מזרדין, פרש"י שמסיר יבשים ולחים שיש לו ענפים יותר מדי, נראה דאף אם עושה פירות יותר מדי עכשו כיון דיתקלקל ויבש מפני זה, מקרי אברויא אילנא, דהעמדה על מתכונתו הוי אברויא וחשיב נטיעה, ולא מקרי אוקמא אילנא אלא אצולי הפסד מן החוץ.

יר' פ"ד הי"ד אין בודקין את הזרעים באדמה בעציץ, מבואר דנוהג שביעית בעציץ ואפשר אפי' בא"נ מדרבנן.

[ע"י סי' כ"ב סק"א]. [א"ה, וסי' כ"ו ס"ק ד'].

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] בס"ק ל"ד}

הא דאמרו ירו' פ"ד אין בודקין את הזרעים בעציץ מלא עפר אבל בודקין אותן בעציץ מלא גללים אי דייקנן דמדאצטריך לאשמעינן דאין בודקין משמע דחיובא ליכא, י"ל דמיירי שנוטלן תוך ג"י ורואה אותן והמומחין מכירין בפיתוחן אם יצמחו וכיון שזורען ע"מ ליטלן קדם שיושרשו אין איסור דאורייתא בזריעה זו, ומ"מ אסור בעפר אבל בגללים מותר ולפי' אפשר דאף בזבל הדק מותר ואע"ג דאמר חולין פ"ח א' דמצמיח מ"מ אין זה עיקר זריעה ולא גזרו, א"כ מיירי בעציץ שא"כ ואפי' מניח ג"י ליכא חיובא, ומ"מ בגללים לא גזרו ואפשר אפי' זורע לגדל מותר דל"ג בגללים בעציץ שא"כ אלא שדברו חכמים בהוה שאין זורעין בגללים אפי' בדק שאין בו ברכה וכמש"כ תו' חולין שם בחרסית, ואפשר דזבל הדק בכלל עפר וכדאמר חולין שם מרבה אני את אלו שהוא מין עפר [וכן הא דמלמדין את הפרה לחרוש בחולות היינו בחול הגס] והכא בזבל הגס דוקא וכן נראה דסתם גללים הוא הגס והדק הוא כשיבש ונטחן והו"ל לפרש ושמעתא הכי רהיטא דנקט אדמה שמצמיח וגללים שאין מצמיח ולא נקט שאר דברים שאין מצמיחין כמו חול הגס משום דכל הני אינן ראויין לבדוק בהן שאין בהם לחות אבל גללים יש בהן לחות וראויין לבדוק בהן.

משום משומר דהא אין לוקחין מע"ה משום משומר, והכא ביש ספק שהן של נכרים שאין משומר אצלן נאסר לא גזרו ותלינן דישראל משמטין, ומדלא הזכיר שהן קדושין בק"ש משום דישראל וכותים רובא ש"מ דאף בשל נכרים קדשי בק"ש, [ומש"כ מל' הנ"י דפי' דהפירות משל ישראל, היינו דשל נכרי אינו אסור משום משומר כיון דאינו מוזהר וכמו דסבר הרמב"ן בראשית דבריו אבל אכתי קדשי בק"ש].

ומש"כ לדחות ראית מהר"ט מתו' דאהלות ומוקי לה בפירות של ישראל שהיו ביד נכרי ומה דטען מהר"ט שאין מוכרין פירות שביעית לנכרי השיב המחבר דמכירה מועטת מותר, ותמוה דטענת מהר"ט לא משום סחורה אלא משום שאין מוסרין פירות שביעית לנכרי וכמש"כ הר"מ פ"ה הי"ג, ומבואר בתוס' שהחזיקו הדבר שאסורין לישראל והרי באו לחכמים ואמרו שהתירו להם חזירים, אלמא דבא"י אסורין.

וכן ראיית מהר"ט ממשנת דמאי פ"ג מ"ד מכרעת.

ומיהו אכתי יש לדון לענין הפקר כיון שאינו דין בהיתר הפירות ובאיסורן אלא ענין הפקעת בעלות י"ל כיון שאין הנכרי במצוות אין פירותיו הפקר ולא כמו שפי' הפאה"ש דבישראל אינו הפקר עד שיפקיר שז"א דודאי רחמנא אפקרי' ומ"מ יש מקום לומר דדוקא בישראל ולא בנכרי, שכל קדושת פירות שהן מצוות בין ישראל לבין הפירות שפיר הוזהרו ישראל על פירות שגדלו בארץ אף ברשות נכרי, אבל דין הפקר אינו בין ישראל לפירות אלא בין הבעלים לזולתו, ובהא אם הבעלים נכרי פקע דין זה וזה דעת מרן ז"ל ובהא אין ראיות מכריעות, אלא שיש מקום לומר דפירות שביעית פטורין מצד עצמן ולא מחמת הפקר וגם בזה אין הדבר מוכרח.

ודאיתאן עלה יש למנקט חומרי מרן להצריך לעשר פירות שביעית הנלקחין מן הנכרי ונגמרינן ביד ישראל, ולנהוג בהן ק"ש, ואפשר לפ"ז דבאמת הדר ב"י מרן ז"ל במה שפטרן מק"ש, אבל החזיק לחייבן במעשר ובהא אפשר דאין כאן סתירה ממה שהעידו שחזר בו למש"כ באבבא רוכל.

נקטינן לדינא דאין עובדין בשדה נכרי שביעית שכן היא עיקר ההוראה, ונוהגין ק"ש בפירותיהן, ומעשרין אותן בלא ברכה.

{נדפס חזו"א שבת סי' מ"ו סק"ד}

בד"ן ק"ש בפירות של נכרי שכתבו שדעת רוב אחרונים שאין בהן ק"ש, לא ידענא מי המה, שהרי דעת הר"ק הובא בכ"מ פ"ז מה"ש הי"ג שיש בהן ק"ש, וכ"כ בפשיטות בס' חרדים וז"ל וגם בפירות שגדלו בקרקע גוי בשביעית או מה שזרע, כשבאו לידי ישראל מוכח בהדיא מכל מש"כ למעלה דהם כגדלו בקרקע ישראל, ופטורין מן התרומות ומן המעשרות וכן היה נוהג ומנהיג גדול הדור מו"ה משה מטרני ז"ל גם מו"ה גדול הדור כבוד ר"י קארו זצ"ל בסוף ימיו כו' וכן עמא דבר, וכ"כ השל"ה וז"ל ומאחר שאין קנין בא"י להפקיע נמצא קדושת שביעית גם בשל כותי לאכול בקדושת שביעית כו', ולהלן הוא כותב ונמצינו למידן שכל פירות שקונה ישראל בשביעית כל קדושת שביעית נוהג בהם כו', והנה מבואר דעת מבי"ט ומהר"ט ומהר"י קורקוס והחרדים והשל"ה דנהוג ק"ש בשל נכרי, והחרדים העיד שכן עמא דבר, וכולם סמכו בלשון הר"מ פ"ד הכ"ט שכו' עכו"מ שקנה קרקע כו' פירותיה מותרין שלא גזרו כו' ופירשו דזה טעם על הא דמותרין דאע"ג דקדושת שביעית נהגא בשל נכרי מ"מ איסור ספיחין לא נהגא משום שהיא משום גזירה ולא שייך בשל נכרי ובפאה"ש סי' כ"ג שתמך שאין ק"ש בשל נכרי פ"י דמותרין היינו בלא ק"ש והא דהוצרך למהיב טעמא באיסור ספיחין שלא גזרו היינו משום דאע"ג שאין ק"ש בשל נכרי יש מקום לומר דספיחין אסורין כיון דאין איסור ספיחין משום קדושה אלא מגדר מלתא שלא יזרע ולזה כו' הר"מ דמ"מ בשל נכרי לא גזרו, ואמנם

וא"י לענין קנין נכרי ואם עכשו בזה"ז דין א"י כסוריא נמצא דכל דין סוריא הוא דבר שכבר עבר מן העולם ועכשו אין נפקותא ביניהם, וכל דיני א"י שכתב רבנו המה היפוך ההלכה בזה"ז, וכבר כתוב בזה סי' ג' סק"ח וסי' ו' סק"ב, ובסי' ד' סק"ד מבואר גם דעת הגר"א דאין קנין בזה"ז, וכ"כ הכ"מ פ"ז הי"ג בשם הר"ק בפשיטות וכן המנהג בא"י מזמן מרן ז"ל ועד היום דכשלוקחין ענבים מן הנכרי ועושין יין מפרשין תרומ"ע וכן כל דבר הנגמר ביד ישראל ומשמע שהיו מברכין דבפאה"ש סי' כ"ג הביא דברי מהר"ט דבפירות שביעית היה מרן ז"ל חושש שלא לברך על תרומ"ע ומשמע דבשאר שנים מברכין, וכן בפאה"ש סי' כ"ג כ' שלא לברך ובסי' י"ג סי' ס' סתם שאם נגמרה ביד ישראל חייב לעשר ותימא אחרי שהכריע שבזה"ז יש קנין למה כתב בפשיטות דחייב לעשר והיינו אף בברכה וכמש"כ בסי' כ"ג בפירות שביעית לא יברך, ומ"מ כבר הוכרע ע"י מנהג ישראל כדעת הר"מ והתו' דגם בזה"ז אין קנין אף לקולא שלא נמנעו מלברך, וכן המחלוקת שהביא הכ"מ פ"א מה"ט הי"א בגדל ביד נכרי ונגמר ביד נכרי מבואר דגם בזה"ז אין קנין אלמא דכל גדולי הדור בזמן מרן ז"ל הכי ס"ל, והלכך אין מקום כלל להקל לעבוד בשדות נכרים בשביעית בזה"ז.

ולמש"כ לעיל סי' א' סק"ג י"ל דלענין עבודת הארץ לא שייך קנין נכרי להפקיע, ואי דין א"י בזה"ז כסוריא מותר אף לעבוד דשדות סוריא ביד נכרי מותר לעבוד וכמבואר בל' הגר"א שביעית פ"ו ה"א בהא דאמר שם רב חונה בעי משרי ההן יבלונה, וכדאמר שם לפיכך נאכל אבל לא נעבד אבל שאר אריס עובד.

והנה יצא בפאה"ש לידון דאף אם אין קנין אין בפירות הגדילין ביד נכרי קדושת שביעית אף בזמן קדושת הארץ של תורה, ואין לזה שרש לא בגמ' ולא בסברא, ומה שפי' כן הת"כ לכם ולא לנכרי הוא נט"י מפשוטו, שאין הכתוב מדבר בשל מי הארץ אלא הארץ ודאי ביד ישראל והמצוה לכם ולא לנכרי, וזה לא יתכן, אלא ע"כ לפרש לכם לאכלה ולא לנכרי.

ומש"כ לפרש כונת הר"מ פ"ד שאין הפירות קדושין ג"כ אינו פשוטו דא"כ הו"ל להזכיר פירות האילן ולהוסיף דאפי' זרע, אבל רהיטת לשון רבנו שאין אסורין משום ספיחין וכמו שפירשם בפשיטות מרן בשם הר"ק פ"ז הי"ג, ובאמת נראה יותר לסמוך על מהר"ט והשל"ה והחרדים דמרן הדר ב"י אף שבאבבא רוכל נמצא הפכו אין סומכין על מה שנמצא נדפס בספר ואולי תלמיד כתבו או ט"ס בשנתו, דהגדולים שהיו בדור ההוא ודאי קים להו טפי. והנה כל מה ששקלו וטרו בדברי הר"מ נפתרין לפנינו במש"כ רבנו בתשובה בסי' כ"ב שם הקדים רבנו שאין הספיחין אסורין מה"ט אלא מדרבנן שמא יזרע ויאמר מאליהם עלו וכיון שאיסורן משום גזירה הדין נותן דספיחין הגדילין ביד נכרי מותרין, ומבואר דלר"ע דספיחין אסורין מה"ט גם ביד עכו"מ אסורין, ומבואר דמש"כ רבנו בס' היד נמי המה כפשוטן דלפיכך הספיחין של נכרים מותרין משום דלא שייך למגזר עליהו אבל קדושת שביעית ודאי נוהג בהן כמו דלר"ע ספיחין שלהן אסורין מה"ט ואילו ראו רבותינו תשובה זו לא היה בזה מחלוקת.

ועיקר היסוד שעליו סמך הפאה"ש הוא סוגיא דירו' פ"ב דמאי דפריך וליהוי בשביעית שביעית ומשני דנכרים פטורים ופי' דאין קדושין בק"ש והא דאמר ישראל משמטין היינו דתלינן שהן מששית ולא יתכן שאם יש מששית אין נפקותא אם ישראל משמטין אלא של ששית ושל נכרים הוי רובא ועוד מי לא עסקינן שניכרים שהן חדשים ולעולם ישנים וחדשים ניכרים וא"כ חדשים אסורים ועוד דא"כ היו צריכים לנהוג בהן דמאי, דממ"נ אם הן של שביעית אסורין ואם הן של ששית הן דמאי, אלא ודאי של שביעית היתר בקדושת שביעית קאמר ולא חיישינן

יתכן שישתתף הר"מ ויאמר הלכה סתם ואינה אלא בזמן הבית והיא מן ההלכות הנהוגות אצלנו יום יום בדור הר"מ ואחריו עד ביאת הגאון, וההלכה שבחייו ובדורו הוא להיפוך, ומי כהר"מ אשר שם מגמתו ללמד לבני ישראל את המעשה אשר יעשו בכל מצוה ומצוה לפרטיה ודקדוקיה ודקדק לפרש אף כל המנהגות, אלא שהדבר מבואר שאין חילוק בין זה"ז לזמן הבית בדין אין קנין, וכ"ה בתשובת פאר הדור סי' ט"ז שגם בזה"ז אין קנין וחייב במעשר.

וכן דעת התו' גיטין סי' ב' א' ד"ה אין, ופשוט להם דגם בזמן הזה אסור לעבוד בקרקע עכו"מ בשביעית רק משום ארנונא אפשר להתיר, וכ"ה בתו' סנהדרין כ"ו א'. [מיהו לפי' קמא דרש"י שם י"ל כשה"ת אלא דהו"ל לרש"י לפרש וצ"ע]. [א"ה, ע"י במאירי שם, שכי דכהן וחורש היה בסוריא, ואפשר שזה כונת רש"י בפי' ראשון, ובמאירי שם סיים או שמא לאחר חורבן הוקל איסורו להתיר עבודה בקרקע של גוי, וכנראה כונתו להסתפק כמו שהסתפק הסה"ת].

וכן דעת הסמ"ג עשין קל"ג שכתב שע"פ דעת הפוסקים גדל ביד נכרי ומירחן נכרי יש תקנה גדולה לדריס בא"י לפוטרו מן המעשר, אלמא דפשוט לי' דגם בזה"ז גדל ביד נכרי ומירחן ישראל חייב דאין קנין.

וכן הטור סי' של"א, שמבואר בראשית דבריו דמסדר דיני א"י בזה"ז, כתב דהגדל ביד נכרי חייב מדרבנן. [ועיקר הדין דק"ר לא קלע"ל אינו מוכרע דדעת רמב"ן גיטין ל"ו ובס' הזכות שם [והביאו הגר"א חו"מ סי' ס"ז] דקלע"ל ושביעית בזה"ז דאורייתא, ואי קלע"ל לא שייך סמך מדברי סה"ת, וסה"ת עצמו הניח הדבר בספק ודבריו שם דראוי להחמיר ולעשר הגדל ביד נכרי אלא שלא יפריש מהן על של ישראל, וא"כ גם בשביעית ראוי להחמיר אף בשל נכרי].

וכן דעת ריב"א בתשובה שהביא הכ"מ פ"א מה"ת ה' י"א שדן בגדל ביד נכרי ומירחן נכרי.

וכן דעת מרן הב"י ומבי"ט ומהר"ט וכל חכמי צפת בזמן הבי"י שדנו למעשה אם לנהוג כהרמב"ם או כהראב"ד בגדל ביד נכרי ומירחן נכרי, ואי כדעת סה"ת אין נפקותא בפלוגתת הר"מ והראב"ד רק בזמן שביהמ"ק קיים אבל בזה"ז שדינו כסוריא כל שגדל ביד נכרי אף נגמר ביד ישראל פטור ואין מקום לכל פלוגתתן ומחלוקתן, אלא לימוד ערוך הוא בפיהן דאין קנין לנכרי אף בזה"ז, וכן פשוט לי' למהר"י קורקוס שהביא מרן בכ"מ פ"ז מה"ש הל' ג', וכן פשוט להו' להשל"ה והחרדים שכתבו לנהוג ק"ש בפירות של נכרי בזה"ז, וכן פסק הח"א בהלכות א"י שחיבר.

ובפה"ש סי' כ"ג מבואר שהיו מברכין על הפרשת תרומ"ע בגדל ביד נכרי ונגמר ביד ישראל [רק בפירות שביעית לא היו מברכין] אלמא שלא חששו כלל לעשות ספק משום ספיקו של בעה"ת, וכן המנהג בא"י מזמן מרן עד היום.

ויש ראיות מכריעות מן הגמ' ומן הירו' דגם בזה"ז אין קנין לנכרי וחייב מדרבנן, דבגיטין דף מ"ז א' לא היה צריך לדחוקי ברייתות דיש קנין דאיירי בסוריא הלא סתמי ברייתות דר' חייא לאחר חורבן נשנו ומודה בזה רבה דיש קנין ולא קשיא כלל לרבה ולמה ישבוק התנא לשנות ההלכה של זמנו הנהוג למעשה וישנה דין סוריא שכבר עבר מן העולם, ואף דלמ"ד ק"ש קידשה לעתיד לבוא יש נפקותא בסוריא, מ"מ למה לן לאפוקי ברייתא לבר מהלכתא.

ובמנחות ל"א א' במעשה דרש"ש שנתערב לו טבל בחולין אמרו דלא אמר לי' קח מן העכו"מ משום דאין קנין אע"ג דרש"ש ור"ט לאחר חורבן היו, ואע"ג דיש לדחות דקסבר ק"ש קלע"ל מ"מ הו"ל בגמ' לפרש קסבר ק"ש קלע"ל דהרי הא דאמרו קסבר אין קנין אינו מספיק בזה"ז

בלשון הר"מ בתשובה סי' כ"ב מבואר בהדיא דזה שהוא מדרבנן גורם היתר ספיחין בשל נכרי ומתוך דבריו נלמד דלר"ע דספיחין דאורייתא גם בשל נכרי אסורין, ואילו ראה הפאה"ש לי' הר"מ בתשובה ודאי היה מכריע על פיו, והנה החרדים עמד בשנת שמ"ח והיא שמיטה השני' אחרי שנת של"ד ואילו גזרו חכמים באיסור ח' לעשר, בודאי לא היה הדבר משתנה בשנת שמ"ח, והחרדים מעיד וכן עמא דבר, ואין ידוע לו כלל איסור ואדרבא אומר שמרן חזר בו בסוף ימיו, וזה מכחיש בהחלט מה שנדפס באבקת רוכל שהכריזו איסור בשנת של"ד, ועל הדפוס אין לסמוך שנדפס אחרי שנים רבות והט"ס מצויות ואפשר שצ"ל שכ"ז והחילוף בין כי ללי מצוי' וכן בין די לז', או שלא היה כת"י מרן כלל ולא ידענו מי כתבה וכתבה אחר מפי השמועה, סוף דבר עדותן של החרדים והשל"ה שהיו במקומו של הב"י וסמוכין כל כך למרן אי אפשר להכחיש, ונמצא דהפאה"ש קבע המנהג להקל נגד המנהג הקדום להחמיר.

גם הרמ"א שהחמיר לעשר אין רא"י שהקיל בק"ש, דאע"ג דיש בהן ק"ש י"ל דחייב במעשר דמעשר בהפקר תלי ואין הפקר ביד נכרי וכמו שהביא מהר"ט סברא זו בשם מרן, גם אין רא"י מחומרא שאמר הרמ"א, לענין קולא, וכבר הוכרעה הלכה זו ע"פ דברי הר"מ בתשובה שנהוג ק"ש בשל נכרי, וכמנהג הקדום וכמו שכתבו הר"י"ק מבי"ט מהר"ט החרדים והשל"ה, וכ"כ הגאון בעל חיי אדם בהלכות א"י שחיבר, וכן המנהג בישוב החדש.

{ע"כ נדפס שם}

דין שביעית בשדות נכרים

הנה בסה"ת נסתפק שיהא זה"ז כדין סוריא, ואחרי שבסוריא יש קנין כדאמר גיטין מ"ז א' מפני שקדושת ארץ סוריא אינה מה"ת אלא מדרבנן, ה"ה א"י כולה בזה"ז לדעת הפוסקים דק"ש של עזרא בטלה, והגר"א יו"ד סי' של"א ס"ק כ"ח פ"י כן דברי הרמ"א שם, [ועי' ביאור הגר"א בירושלמי דמאי פ"ב ה"א מבואר דהגר"א עצמו סבירא ליה דאין קנין בזמן הזה וכמו שכתוב בחזון איש שביעית סי' ד' סק"ד] ואמנם אין כן דעת הר"י"ק הרא"ש והרמב"ם, דעת הר"י"ק והרא"ש מתבאר ממה שכתבו גיטין סי' ב' א' דמחזיקין ידי נכרים בשביעית אבל אין מסייעין אותן, ואם בזה"ז דינו כסוריא הלא מותר לישראל לחרוש ולזרוע בשדה נכרי, כדמוכח בירו' פ"ו ה"א בהא דאמר שם רב חונה בעי משרי ההן יבלונה ומבואר דסתם אריס מותר לעבוד בשדה נכרי בסוריא, ואין לומר דכונת הר"י"ק והרא"ש כשיבנה ביהמ"ק, שהרי אין דרך הר"י"ק והרא"ש להביא מה שאין נהוג עכשו, ועוד כיון דבאמת שביעית נהוג עכשו מדרבנן, ואיצטריך לאשמעין דינא גם בזה"ז, ואי בזה"ז אין שביעית נהוג בשל נכרי, היו הר"י"ק והרא"ש מסיימי דהאידינא מותר לסייען ולהיות אריס אצלן, אלא ודאי דעתן דאין זה"ז כסוריא אלא בזה"ז חייבו חכמים לנהוג בדיני א"י בזה"ז כבזמן הבית.

וכן מבואר דעת הר"מ שגם הוא ז"ל העתיק הא דאין מסייעין את הנכרים בשביעית בפ"ח מה"ש ה"ח, וכן מבואר מדבריו פ"א סי"א שכי' וכן מי שכפאו אנס לעשות בשביעית בחנם כו' ה"ז עושה, ובחנם ובשכר אינו נופל אלא בעובד בשדהו של האנס, ורהיטת הדברים בזה"ז איירי, וכן בפ"ד הכ"ט עכו"מ שקנה קרקע כו', ואי בזמן הזה יש קנין אף ישראל מותר לעבוד בה, ויותר מבואר בר"מ פ"א מה"ת ה"י עכו"מ שקנה קרקע בא"י כו' ויש קנין לעכו"מ בסוריא להפקיע מן המעשר ומן השביעית כו', ואי בזה"ז א"י וסוריא שוין אין חילוקם נהוג כלל בזה"ז וכל ענין סוריא הוא דבר שעבר מן העולם שאפילו למ"ד כיבוש יחיד שמי' כיבוש מ"מ עכשו יש קנין, ולעתיד לבוא אם יכבשו סוריא יכבשוה אחר כיבוש כל א"י ויהי כיבוש רבים, וכן עיקר הדין שאין קנין לעכו"מ הוא להיפוך בזה"ז ואיך

העכו"ם הרי הן כפירותיו של נכרי שחזקתו להחליף הפקדון והיאך דינם אם היו פירות שעדיין לא נגמרה מלאכתן ונגמרו ביד ישראל אחר שלקח הפקדון מפריש מעשרותיו כו' אבל אם הפקיד חולין מתוקנין א"צ להפריש כלום שאפילו החליף כו', הנה מבואר כונת רבנו לפרש מתני' דקתני המפקיד אצל נכרי כפירותיו וכפי המבואר בסוגיא דבכורות דהיינו לחומרא שחייב לעשר וליתן לכהן, דאיירי שהקדימו בשבלין ואחר שלקח הפקדון מירחן והלכך אם החליף חייב לעשר אבל אם הפקיד חטים אחר מירוח א"צ לעשר שאף אם החליף הן פטורין דהא דעת הר"מ דגדל ביד נכרי ומירחן נכרי פטור, וכ"כ הגר"א יו"ד סי' של"א ס"ק ט"ז דהר"מ מפרש מתני' בהקדים לעשר בשבלין ואח"כ הפקיד, ובחיבורו חזר בו רבנו ממה שפי' בפירוש המשנה דהא דקתני כפירותיו היינו לקולא שא"צ לעשר מכח סוגיא דבכורות, ולמדנו מדברי הר"מ דלעולם מחזקין שהחליף ממכנסו ולא חיישין שלקח מע"ה דא"כ אפי' הפקיד חולין מתוקנים נמי חייב לעשר, וכן תנן במתני' שם דהמפקיד אצל טוחן נכרי דמאי והיינו אפי' נתן לו גמור דהא סתם חטין אחר מירוח הוא, והעתיקו רבינו לעיל ה"ג, ומבואר דלנכרי סתם פטור מלעשרן וכדברי רבנו, וא"כ הא דחוששין לשביעית מכרחת לנו דנהוג ק"ש בשל נכרי, ובפאה"ש האריך ע"פ פי' רבנו במשנה ותמוה מאד שהרי לעולם אנו סומכין על דברי רבנו בחיבורו, וכש"כ במקום דפירושו נגד הגמ' וחיבורו כסוגית הגמ'.

ולא מצינו בראשונים ואחרונים מי שיאמר שאין ק"ש נוהג בשל נכרים זולת מה שהזכירו שנחלקו בזה הב"י והמב"יט ולפי דברי מהרי"ט החרדים והשלי"ה חזר הב"י והורה כמב"יט, ולפי הנדפס באבקת רוכל בשנת של"ד עדיין החזיק הב"י בשיטתו, ועדותן של הגאונים שחיו בחיי מרן והיו גדולי הדור בדור שלאחריו, ודאי קים להו טפי בדבר ועדותן מכרעת נגד דבר הנדפס לאחר דורות הרבה ולא מרן הב"י חתם עליה. [וכעת ראינו בגליון חזו"א מה' שביעית סי' כ' ס"ק ז' כתוב וז"ל אח"כ הגיע לידינו סי' ברכ"י וכתב דכתי' מרן היה מקוים ע"י מהר"מ גלנטי ואין בו ספק. ויפה כתב הברכ"י דאחר שנידה הב"י בראשית שנת של"ד נשתנה המנהג בצפת עפ"י המב"יט. ואמנם מה שכתב הברכ"י שהיה הדבר אחר פטירת מרן או בחלו של בהסכמתו תמוה מאד דודאי חכמי צפת שהסכימו עם מרן לא היו עושין דבר נגד מרן ונגד דעת עצמן, גם לשון מהרי"ט מבואר דהכריחו למרן ונענה להם. ואם עדות הזקנים היתה שלאחר פטירתו או בחלו עשו כן היה כותב כן בהדיא. אבל עיקר דברי הברכ"י אינם מובנים וכי זו לא שכיח שגאון יחזור מהוראתו, והלא קדוש מרן וכל החכמים כל מגמתם למען הדין והאמת ושפיר י"ל דאחר הכרזת נדוי לעשר כי הדבר ספק וראוי להחמיר, הרבה עליו המב"יט בראיות וקם מרן בשיטת מב"יט והתיר הנדוי ונתן להם רשות שלא לעשר ומרן משך ידו כי היה הדבר מרופה בידו ולא עשה מעשה לצוות שלא לעשר, ואין כאן שום קושיא, והיה אמת מש"כ החרדים דנהגו שלא לעשר. ואפשר דמקצת חכמים חזרו לדעת המב"יט, ונהי' רוב נגד מרן והוכרע ע"פ הרוב והוכרח מרן לבטל דעתו, ולכן לא ידעו אי גם ב"י חזר בו, בכל אופן נתבאר שנהגו בצפת כהמב"יט, ואף לדברי הברכ"י שהיה אחר פטירת מרן מ"מ הוא מנהג כהלכה, כי לעולם ההלכה כשופט אשר בימים ההם, והנידוי שהכריז ב"י נתבטל כיון שב"ד שלאחריו חלקו על עיקר דינו וממילא אינו נוהג לדורות, ואמנם העיקר כעדות מהרי"ט שמרן בעצמו חזר [בו].

ואמנם הב"י והמב"יט נחלקו בשני דברים, אחד אם נהוג ק"ש בשל נכרים ובזה הב"י לקולא והמב"יט לחומרא, ושני אם נגמרו הפירות ביד ישראל אי חייב לעשר, ובזה הב"י לחומרא והמב"יט לקולא, ואמנם זה שהחמיר

לדין דס"ל מעשר בזה"ז דרבנן. [וכבר הק' כן סה"ת לנפשו וכתב דקים להו לחז"ל דסבר קלע"ל אבל הדבר צ"ע].

וביר' כלאים פי"ב ה"ג מעשה באחד שלקח ירקה של גינה מן הגוי כו' וע"כ כלאי זרעים היו דאילו כלאי הכרם היו אסורין אף שגדלו ביד גוי וכמש"כ תו' קידושין ל"ו ב' ד"ה כל, ע"ז סי' ב' ד"ה אין, ובלשון הגר"א שם ע"כ ט"ס, ואי בזה"ז דינו כסוריא ויש קנין ואפי' איסור דרבנן ליכא למה הצריכו ר"י לעקור הלא ר"י אית לי בירו' דמאי פ"ג ה"ד מאליהן קבלו עליהן ולא קדשה לע"ל והו"ל כלאי זרעים בזה"ז דרבנן, וכמש"כ תו' יבמות פ"א א' ד"ה מאי, והר"ש פ"ג דערלה מ"ז, דדין כלאים ומעשרות שוין וא"כ בדין הוא שלא ינהוג בשל נכרים. [ובגליון חזו"א כלאים סי' ד' כתוב וז"ל שוב השיגוני בצדק דלאו ראי' היא כלל דהא ר"י אית לי בירו' שלהי ערלה דכלאי זרעים בחו"ל מה"ת וכש"כ בא"י בזה"ז, ואמנם עיקר הראי' דגם בזה"ז אין קנין קיימת, מפני ששיטת גמ' דידן קדושין ל"ט א' דגם ר"י ס"ל כלאי זרעים בחו"ל מותר, וההיא דלוקין על הכלאים בחו"ל מוקי לה בגמ' בהרכבה והאי עובדא דאמר ר' ביר' באחד שלקח ירקה של גינה כו' היא עובדא אמתית אף לגמ' דידן, שמיסודי הקבלה לקבל כל מה שנאמר בגמ' ולא לספק בה שהיא דעת יחיד או יחידים עד שנתפרש בהדיא בגמ' שהיא בפלוגתא, ואחרי שאין לנו שום יסוד לומר דגמ' דידן מכחשת האי עובדא נשארה האי עובדא בכלל התורה המסורה בידינו, והאי עובדא מכרחת דגם בזה"ז אין קנין לנכרי לגמ' דידן דכל"ז בחו"ל מותר].

אחרי שנתבאר שאין מקום להקל מחמת דעת סה"ת ז"ל וכי גם בזה"ז אין קנין לנכרי, חזרנו לנידון השני אם יש חילוק בין שביעית למעשרות בזה, מפני שבספר פה"ש סי' כ"ג כ' להכריע כדעת מרן דלענין שביעית יש קנין לנכרי שאין פירות הנכרי קדישין בק"ש.

ראי' העיקרית נגד דעת הפה"ש היא תשובת הרמב"ם בפאר הדור סי' ט"ו שכתב וז"ל ובמה שהקדמנו והצענו לפניכם יפורש לכם שהדבר אשר יזרעה הגוים בא"י בשביעית כו' מותר באכילה מפני כי הדבר היוצא מאילו מותר מן התורה כו', ואם דברי הר"מ פ"ד הכ"ט שכתב עכו"ם שקנה קרקע בא"י וזרעה בשביעית פירותיה מותרין שלא גזרו על הספיחין כו' נדחק הפאה"ש לפרש מותרין בלא ק"ש והא דכתב שלא גזרו על הספיחין אינו טעם על מותרין אלא מילי אחרא דכיון דרבנן גזרו על עלו מאליהן ואינו מה"ת מדין שביעית יש מקום לומר דגם זרע עכו"ם בשדהו בכלל זה ולזה אמר שלא גזרו, ואילו לר"ע דספיחין אסורין מה"ת ודאי הגדילין בשדה נכרי מותר שאין ק"ש בפירות נכרי, דברי הר"מ בתשובתו כבר ברור מללו דמותרין באכילה קאמר שאין בהם גזירת ספיחין מפני שאין איסור אכילת ספיחין מה"ת ומכלל לאו אתה שומע הן דאי איסור ספיחין מה"ת נהוג גם בשל גוי ומני' דק"ש שהיא מה"ת נהוג גם בשל עכו"ם, ואילו ראה הפאה"ש דברי הר"מ ודאי היה משיב אי תניא תניא.

ומהרי"ט הביא ראי' מכרעת דק"ש נוהגת בשל נכרים מהא דתנן פ"ג דדמאי מ"ד המפקיד פירותיו אצל נכרי כפירותיו רש"א דמאי ומפרשין בכורות י"א ב' דפלוגתיהו אי צריך מיתניניהו לכהן דת"ק סבר ודאי חלפיניהו וצריך ליתן לכהן ור"ש סבר ספק, והנה מוכח בגמ' שם דלא חיישין דלמא לקח מישראל דבגמ' שם פריך הא תבואת נכרי א"צ ליתן לכהן ומשני כאן בת"ג כאן בתרומ"ע, אלמא דפירותיו דתנן היינו שגדלו אצלו, ותנן ברישא דאצל כותי ואצל ע"ה בחזקתן למעשר ולשביעית ובסיפא קתני כפירותיו משמע דחוששין למעשר ולשביעית וכ"ת סיפא למעשר לחוד אלמא תניא בתוספתא דמאי פ"ד בהדיא אצל נכרי חושש למעשר ולשביעית, והדבר יותר מבואר בר"מ פ"א מה' מעשר ה' ט"ו, שכתב המפקיד פירותיו אצל

בסי' אבקת רוכל הוא לענין לעשורי אבל ק"ש נהוג וכדברי מהרי"מ ב"ח וסיים שאינו כן שהרי רשד"ם יו"ד סי' קצ"ב כתב שנידו חכמי צפת את שומרי שביעית, ומה מאד יש להצטער על הדברים שלא הוזכר בדברי רשד"ם כלל דין פירות נכרי בשביעית, רק הוא דן לענין להחמיר לנהוג ב' שנים שביעית והעלה דא"צ להחמיר, וסיים דזהו לענין דינא, אמנם לענין מה שנידו חכמי צפת את שומרי שביעית ר"ל בשנה השמינית, [ומש"כ בס' צה"ק שם דבשנת שי"ג נהג מרן ענוה וכהא דאמר ר"י לא עברתי כו' ולכן כתב בשו"ע שאין מעשר בשביעית ונהג בענוה זו, עד שבשנת של"ד חזר והחרים שיעשרו, ומש"כ החרדים והשל"ה היינו דעת מרן בשנת שי"ג, מרפסין איגרא, הלא החרדים והשל"ה כתבו ספריהם אחר פטירת ב"י שנים הרבה וכן לא שייך כאן ענוה לסתום בשו"ע להאכיל טבל] וא"כ אין לנו מי שחולק על מהרמב"ח ודעת כל החכמים שוים דק"ש נהוג בשל נכרים וכמש"כ בהדיא הר"מ בתשובה, ואין דין זה במחלוקת כלל, וקשה להחליט אם אמר כלל מרן להקל שהרי מהרי"ט כתב דבמעשר של פירות שביעית היה ב"י חושש שלא לברך הרי החזיק הדבר לספק, ועוד שהרי בפ"ז ה"ג העתיק דברי מהרי"ק דמבואר דנהגו בא"י ביעור בפירות נכרים ולעשות ביעור כדעת רמב"ן ומרן לא העיר על דבריו כלל, ואם ח"ו החרים להנהיג בהם שביעית ודאי היה מזכירו, ואף אם לא החרים אבל היתה דעתו להלכה דלא כמהרי"ק לא הוי מעתיקו בסתם מבלי להעיר עליו, וכן הביא מרן, הובא בברכ"י, שקבל מכתב מירושלים שנוהגין לעשר בשביעית הנגמר ביד ישראל, ואי לא היו נוהגין גם ק"ש ודאי היה מביאו מרן דכחא דהיתרא עדיף אלא ודאי לא היו נוהגין להקל.

והא דנחלקו חכמי צפת היינו רק לענין קדושת הפירות אבל חרישה וזריעה ושאר עבודות לכו"ע אין חילוק בין עובד בקרקע ישראל לעובד בקרקע נכרי בין עושה מלאכה דאוריתא או דרבנן דקדושת הארץ לכו"ע לא פקע וכמש"כ לעיל. {ע"כ נדפס שם}

ב"י לעשר לא תלי לה בפלוגתא הראשונה אי נהוג בהן ק"ש דאפילו אי ק"ש של איסור סחורה והפסד וביעור נהגי בפירות שגדלו ביד נכרי, דין הוא שאין דין הפקר במחומר נהוג בשל נכרי דדין סחורה והפסד וכיו"ב הוא על החפצא שנצטוו בהן עם ישראל, ואם הקדושה תלוי בתנאי אחד שיהא הגידול בארץ, ושרש הקנין שהוא ענין בין החפץ לאחד היחידים שזכה בקנינו לענין ממון וזכויות אינו מתערב בקדושת שביעית, ממילא גם הגדל ביד נכרי חיילא עלי ק"ש, אמנם הפקעת הקנין של הבעלים שאמרה תורה בפירות שביעית כל זמן שהן מחוברין שעיקרו בין הבעלים להציבור, לא אמרה תורה רק לבעלים ישראל שהוא בכלל מצוות התורה, אבל לא רמיא תורה תורת שביעית להפקיע מן הנכרי שלא ניתנה לו תורת שביעית, והיתה דעת ב"י דפטור מעשר של פירות שביעית הוא מטעם הפקר וביד נכרי שאינו הפקר חייב במעשר וכן הוא בהדיא במהרי"ט בדעת הב"י וכן הוא בלשון הב"י יו"ד סי' של"א, ובס' חרדים כתב בשנת שמ"ח דפירות שביעית של נכרי הנגמרין ביד ישראל א"צ לעשר וסיים שכן עמא דבר, ואמנם לענין מעשרות אף אם חזר בו מרן יש לנו להחמיר ע"פ דברי הרמ"א יו"ד סי' של"א סעי' י"ט. ובפאה"ש האריך למחשב גברי שפסקו שאין ק"ש נהוג בשל נכרי, וחשיב כל הני דאמרו לעשר, ומה מאד הדבר תמוה שמלבד שאם אמרו לחומרא יאמרו לקולא, והלא הרמ"א כתב דין מעשר בלשון י"א וקבעה להלכה רופפת, ועוד דהלא בהדיא יהיב ב"י טעמא לחיוב מעשר משום שתלוי בהפקר, והלא אחד מהגאונים שהביא שאין ק"ש בפירות נכרי הוא מהר"מ בן חביב והוא כתב בהדיא בס' תוספת יוה"כ יומא פ"ג א' דיש לנקוט לחומרא לנהוג בו ק"ש ולעשורי, וכן הביא דברי הפרשה שהעתיק דברי ב"י לחייב לעשר וכן דברי הרדב"ז שהביא הוא לחייב לעשר ויהיב טעמא שאינו הפקר ביד נכרי, ואף שתחלת לשונו שאין ק"ש ביד נכרי כונתו במה שנוגע לנכרי דהיינו הפקר, וסי' לבוש ורלב"ח ומהריק"ש והמג"ן שהביא הברכ"י כולם הביאם לענין מעשר.

וכבר עמד בס' ציץ הקדש סי' ט"ו על זה שאפשר שהכתוב

סימן כא

לאו ביובל תליא, והלכך ס"ל לר"מ דמעשרין משל נכרי על של ישראל אף בזמן הזה אע"ג דלא נהוג יובל. (ב) והיה אפשר לומר דשייך לא תמכר לצמיתות אף בזמן שאין היובל נהוג כיון דקדושת הארץ קיימת ואילו חזרו ישראל על אדמתן וכל אחד יכיר את שלו נהוג יובל וא"צ קידוש חדש, אבל מהא דאמר גיטין מ"ח א' דמוכר בזמן שאין היובל נוהג חשיב קנין הגוף משמע שאין הלוקח בזמן שאין היובל נהוג מחזיר ביובל אף כשישובו ישראל ומיהו י"ל דאע"ג דחוזר ביובל מ"מ חשיב קנין הגוף כיון דהשתא לא נהוג יובל והרי לר"ח שם ביובל ראשון הכל מודים ושפיר י"ל דבזמן שאין היובל נוהג הכל מודים דחשיב קנין הגוף אע"ג דאפשר שיחזור אם ישוב יובל לנהוג אבל לענין מכירה לנכרי קרינן בו ל"ת לצמיתות שאף אם ישוב יובל לנהוג לא יחזיר, ומיהו אי הא דאין הנכרי קונה קנין הגוף הוא מדין מצות יובל הדין נותן דאם נתן ישראל לנכרי קרקע במתנה יקנה קה"ג לר"מ בכורות נ"ב ב' דמתנה אינה חוזרת, [ומיהו למש"כ תו' ערכין ל"א ב' ד"ה דאי, ודבריהם מבוארים בשטמ"ק שם כ"ח א' דמתנה נגאלת לעולם י"ל דנכרי דאין חייב במצות גאולה אינו קונה גוף ומיהו נראה דגם בישראל אין דין גאולה מפקיעה קנין הגוף ובמתנה מביא וקורא וכדמוכח גיטין מ"ח א' דביובל ראשון מביא וקורא אע"ג דלענין גאולה הוי כיובל שני שהרי כבר נהגו בגאולה, ומ"מ י"ל דנכרי אינו קונה גוף כיון דליתא מצות גאולה גב"י] ועוד בזמן הזה לא שייך חזרת יובל כלל

(א) בדין קנין נכרי שכתוב סימן א' זכינו בו עוד דברים. יר"י דמאי פ"ה ה"ח ודא מסייעה לר"מ והארץ ל"ת לצמיתות כו' לחולטנית, פ"י הרמב"ן בס' המצות ל"ת רכ"ז דר"ל דלא תמכר לנכרי שלא ינהוג עמנו יובל ונראה דאינו חייב לנהוג עמנו יובל כיון שאינו במצוות אבל לא יתכן לפרש שלא ינהוג בגזילה דלא שייך בזה להזהיר וסתמא איירי קרא ביד ישראל תקיפה ועוד כי אמרה תורה שאינו קונה רק קנין פירות מאי הוי אכתי יחזיקנה לצמיתות שאינו נזקק לציית דינא, ואפשר לפרש דיובל ראוי להפקיע מיד נכרי אלא משום דפקע קדושת הארץ ע"י קנין נכרי וממילא פקע דין יובל משדה זו שלקח מיד ישראל ולפיכך אמרה תורה לא תמכר שאין הנכרי קונה כלל קנין הגוף רק פירות אף בלא דין יובל וממילא לא נפקע קדושת ארץ מהאי שדה, אבל למש"כ לעיל סי' א' לעולם לא מהני קנין נכרי להפקיע קדושת ארץ, ועוד הרי רבה ס"ל גיטין מ"ז דאין קנין ואפ"ה ס"ל דיש קנין לנכרי לחפור בה בורות ואי חייב להחזיר ביובל למה עדיף מישראל דאין רשאי לחפור בורות כדאמר ביר' פ"ד דגיטין.

ונראה דהשתא דילפינן שאין נכרי קונה רק פירות אף בזמן שאין היובל נהוג כגון כשאין כל ישראל בארץ אינו קונה רק פירות שאין דין זה תלוי ביובל אלא בקדושת הארץ וכיון שקדושת הארץ קיימת אין לנכרי קנין הגוף בארץ אע"ג דקרא ביובל כתיב מ"מ דרשא דקנין נכרי דילפינן מיני

ואע"ג דאין הנכרי קונה קה"ג אלא פירות נמי איפגם אדמתך כיון דקנה לה נכרי ליניקה ואף אם חקר ישראל ממנו הפרדס אינו מביא וכש"כ בלקח פירות, ואף דלא קיימא במסקנא ואדמתך ממעט לוקח מ"מ נראה דהדין אמת דחוכר מן הנכרי פטור כחוכר מישראל ואף שהבעלים הראשונים חכרו מן הנכרי.

גיטין מ"ז א' הא לא הפקיר חייב, נתקשינו שם אמאי לא משני מדרבנן וי"ל דסבר כר"י בשם ר"י פאה פ"ד ה"ו דקל הקילו חכמים בליקוטים דכל שקרי עליי שם לקט לא החמירו חכמים בקנין נכרי.

ה) הא דכ' הר"מ דדין תרומה ומעשר כדין חלה לענין תנאי דביאת כולכם אין השתוותם גמורה דבחלה קידוש הארץ מתחלה נתהוה ע"י ביאת ישראל לארץ ולכן נתחייבו בחלה בז' שכבשו, ובעליית עזרא כיון דלא הוי ביאת כולכם כדאמר כתובות כ"ה לא נתקדשה לענין חלה ואף אם ישו בו רוב ישראל קדם הגאולה העתידה לא יתחייבו מה"ת בחלה שאין קידוש אלא ע"י מלך או נביא ומיהו אפשר דקידוש לחלה כיון דבביאה תלי רחמנא א"צ מלך ונביא אבל אכתי י"ל שאין קידוש חדש בזמן הגלות.

אבל תרומה קידוש הארץ הוא ע"י מלך ונביא וישראל להסכים שתתקדש ולא נתחייבו ישראל בתרומה בז' שכבשו ורק תנאי דביאת כולם ילפינן תרומה מחלה ואם ישו בו רוב ישראל אף בזמן הגלות תחזור חיוב תרומה מה"ת וכמו שפירש הכ"מ פ"א מה"ת הכ"ו הא דכ' רבנו שם ה"א שנוהג שלא בפני הבית ובה"ה שקדושה שני נתקדשה לעתיד לבוא. ר"מ פ"ג מה' שלוחין ה"ז שזה מי יאמר שיש לו חלק בא"י ואפילו הוא ראוי אינו ברשותו, אמרו בגמ' ע"ז

נ"ג ב' דא"י ירושה היא ואין אדם אוסר דבר שא"ש ובר"ה י"ג א' קרי לה קציר נכרים ופי' בתו' שם דנתנה לאאע"ה גוף מהיום ופירי כשיששלם עון האמורי וירשו הבנים הארץ, ויש לעי' לאחר שגלו ישראל וקנו האויבים הארץ בכיבוש מלחמה ויאוש ונשתקע שם בעלים אי חשיבא הארץ של ישראל מצד הבטחת שמו ית' להשיבה אלינו והוי הגוף שלנו והלכך אף שכל יחיד כבר פקע קנינו מחלקו מ"מ יש לכל יחיד חלק בארץ מצד שנתנה לכל ישראל ותתחלק לבאי הארץ לעתיד לבוא, או דלמא שאין מתנתו של אאע"ה אלא עד שנכנסו לארץ וזה כ"א בשלו אבל לאחר שגלו ופקע קנינם אין לישראל בה שום קנין עד שישו בו וינחלו.

ומדברי רבנו כאן משמע שמתנת אאע"ה קימת לעולם וחשיב גם השתא גוף של ישראל ומש"כ רבנו דחשיב אינו ברשותו אע"ג דבקרע אמרינן ב"מ ז' א' דחשיב ברשותו היינו דוקא ביכול להוציא בדנינים, ומש"כ רבנו מי יאמר שיש לו חלק בא"י פי' הכ"מ דלמא הוא בן גרים וצ"ע וכי אפשר ל' לנתבע להחזיק ישראל בספק בן גרים ולבטל בזה ההרשאה, ומיהו נראה דלא מהני קנינו אלא אם באמת יגבה המורשה הד"א שהקנה לו המרשה ואם באמת תשוב א"י לישראל בחייו ויטול חלק בארץ אז יגבה המורשה הד"א מחלקו של המרשה שהגיע לו ע"פ הגורל אבל אם לא יהי' המרשה בחיים בשעת חלוקת הארץ לא יגבה המורשה כלום דהארץ תתחלק לבאי הארץ ולא להאבות אפי' למ"ד דחלוקה הראשונה היתה ליוצאי מצרים ב"ב ק"ט, ולפי"ז מתפרשין דברי רבנו מי יאמר שהי' בחיים בזמן ביאת הגאולה.

ולמדנו לפי"ז למ"ד גיטין מ"ז א' יש קנין לנכרי להפקיע מיד מעשר דלענין הפקעה סגי בקנין הפירות דהא קנין הגוף לית להו משום מתנת אאע"ה ובלא"ה אין להם קה"ג גמור וכמש"כ לעיל סק"ד, ומיהו מכירה לפירות גרע טפי וכמש"כ שם, ודברנו שם שאין לישראל עכשו כלום אבל מדברי הר"מ למש"כ משמע שיש להם. ומהרש"ש ז"ל בפ"י היר"ו שביעית פ"ו כ' בשם הגאונים ז"ל דגוים שהחזיקו בה אין להם חזקה דקיי"ל קרקע אינה

דכיון שירשו האויבים את הארץ קנו בכיבוש מלחמה וביאוש שפקע שם בעלים, וכבר דחו תו' דעת האומרים דכל אחד יש לו עכשו קרקע [ב"ב מ"ד ב' ד"ה דלא], ואף אם ישו בו ישראל על אדמתן קדם ביאת הגאולה לא ינהג יובל דהא בעינן שיהא כל שבט על חלקו כדאמר ערכין ל"ב ב' ונראה דהיינו על חלקו שזכה בכח החלוקה ובגורל על פי ד' והכא כיון שגלו אבדו זכותן הראשונה ומה שקנו בכסף מיד אויב לא חשיב חלק של שבט אף אם יקנה כל שבט חלקו שהרי קנו המחריבים קנין הגוף דכי היכי דלר"מ מתנה אינה חוזרת ביובל ה"נ בזכה מן המופקר ובקנה ביאוש וכיבוש מלחמה [את"ל דהא דל"ת לצמיתות אינו אלא במקום יובל אבל אי ליכא יובל קנה נכרי קה"ג] וכי לקח ישראל מיד עכשו קני לה, וכי יבוא הגאולה במהרה תהיה חלוקה חדשה וכדאמר ב"ב קכ"ב א' ולא שייד חזרת יובל לראשונים של בית שני, ונראה דאף לקושטא דמלתא שאין נכרי קונה קה"ג אף בזה"ז ואפי' בכיבוש מלחמה וישראל הקונה מיד האויב קני קה"ג מ"מ לא שייד חזרת שבטים על אדמתן קדם הגאולה דכיון דעתידה א"י שתחלק חלוקה חדשה בטלה חלוקה הראשונה, וגם אי אפשר שינהוג יובל משום דקדם חזרת נבואה אין אנו בקיאים ביחוס השבטים.

ג) שם ביר' הא מכרה מכורה, ר"מ מפרש לקרא ששללה התורה קנין הגוף לנכרי ור"ש סבר שאינו אלא אזהרה שלא ימכור, ורבה ור"א בגמ' דידן גיטין מ"ז א' פליגי ושניהם סברי דלא תליא בקנין הגוף וקנין פירות, רבה סבר דבאמת קונה קנין הגוף ורשאי לחפור בורות [וס"ל כהא דאמר ביר' לר"ש אם מכרה מכורה או דס"ל דקרא לא איירי כלל במכירה לנכרי אלא במכירה לישראל וכמו שהאריך רמב"ן בסה"מ ל"ת רכ"ז שהכתוב הוא שלילה או מניעה] מ"מ אין הקדושה נפקעת, ור"א סבר דאין הנכרי קונה קה"ג ואינו רשאי לחפור בורות ומ"מ הפירות הגדילים ברשות נכרי פטורין וכן אמר ר"א ביר' פאה פ"ד ה"ו ר"ח בשם ר"פ אף על הקדמייתא כו' עליי שאל ר"א ואין לו קנין נכסים ור"ל דר"א שאל איך יתכן דאי יש קנין לקט של נכרי פטור מן המעשר כיון דאין חיובו אלא מדרבנן הלא לכו"ע פטור מה"ת משום שיש לו קנין נכסים והו"ל דגן נכרי והנה לא נתפרש ביר' איך יתישב לר"א הא דאמר ר"מ מעשרין משל ישראל על של נכרי אבל כבר נתבאר בגמ' דידן דסבר דר"מ ור"י פליגי במירוח נכרי כדאמר מנחות ס"ו ב'.

והא דאמר ר"א שאין קנין לנכרי לחפור בורות אפשר דהוא מקרא דל"ת לצמיתות כדאמר ביר' ואפשר שהוא סברא. ד) ובב"מ ק"א א' מבואר דהמקבל מן הנכרי נמי פטור מה"ת למ"ד יש קנין ומשמע דאע"ג דאין הנכרי קונה קה"ג הדין כן לר"א גיטין מ"ז א' ולכאורה הרי לא נשאר ביד נכרי כלום וכתבנו דמ"מ קנין הנכרי חשיב קה"ג טפי מן הקבלן והחוכר, ויש ראי' לזה מהא דנחלקו ר"י ור"ל במוכר שדהו לפירות דסבר ר"י גיטין מ"ז ב' דמביא וקורא ואילו האריס והחוכר תנן בהדיא פ"ק דבכורים דאינו מביא אלא מכירה לפירות אלים טפי וכדאשכחן לענין חיובי שוכר דהשוכר חייב בגובה למ"ד כשומר שכר ואילו לוקח ל' יום אין לו דין שוכר כמש"כ תו' ב"מ צ"ו ב' שאין הלוקח משתמש בגוף של חברו אלא גוף לזמן חשיב פירי, ואף בקונה אילן אחד או שנים לא חשיב כקה"ג אף למ"ד ק"פ כקה"ג וכמש"כ תו' ב"ב כ"ז א' והר"ש פ"ק דבכורים דלא אמרינן ק"פ כקה"ג אלא בקונה הגוף לכל השתמשות לזמן ידוע.

וכן הא דאמרו שכירות לא קניא בע"ז ט"ו א' ובפסחים ו' א' הוא אפי' למ"ד ק"פ כקה"ג ומיהו לענין תרומה ל"מ ק"פ אף למ"ד כקה"ג כמש"כ תו' יבמות ס"ו א' ובע"ז שם מוכח ל' מישראל ששכר פרה מכהן ואין חילוק בזה בין קנין פירות לשכירות. ב"ב פ"א א' למעוטי אדמת נכרי, ופירשו תו' דאין קנין,

מה"ת אף את"ל דבעינן שימכור דוקא אבל אם נמלך ואוכל חייב מה"ת מ"מ אם מכר וחזר ולקח פטור.

(יד) בסי' ט"ז סק"ד נתקשינו בלי הר"מ שכתב טעם היתר השקאה כדי שלא תעשה הארץ מליחה וימות כל עץ ובגמ' משמע דשביעית דומיא דמועד דמשום הפסד יבול הארץ שרי, ראיתי בניי ריש מו"ק דכתב בהדיא דמשקין בשביל הספיחין [והיינו בהביאו שליש בששית שאין בהן איסור ספיחין כמש"כ סי' ט' סק"ק י"ז] וכן הא דתנן מ"ק ו' ב' צדין את האישות בשדה לבן ע"כ משום הפסד התבואה ובתו' פירשו דמתירין מסקלין והר"מ פירש דמתירין חפירה, ונראה דהא דכ' רבנו ותעשה הארץ מליחה וימות כל עץ אין הכונה דתיבש העץ ולא תעשה פרי לעולם אלא ימות בשנה זו ולא יבשיל פירותיו ומצינו איוב י"ד ימות בארץ גזעו מריח מים יפריח וגו' ומש"כ תעשה הארץ מליחה הוא טעם למה שסיים וימות כל עץ אבל אין כאן הפסד הארץ לשנה הבאה תדע דהרי ר"י ואב"י ס"ל תולדות דאורייתא וא"כ לא התירו אלא בזה"ל אבל בזמן שביהמ"ק קיים אסורה השקאה וא"כ בשנה שביעית ימות כל עץ בית השלחין ואי כל אילנות כבית השלחין [וכמו שצדדנו בסי' ט"ז] ימותו כל עצי הארץ וכאשר יטעו אחר שביעית לא יהיו להם תירוש ויצהר עד שנת הרביעית וזה דבר נמנע ואי יתקיימו בנס הרי זה נס יותר מהברכה בשנה ששית ולמה לא הזכירו הכתוב ולא הזכירוהו חז"ל, וע"כ צ"ל דמתירין השקאה משום הפירות דאי משום השדה יעקור הפירות ולא תכחוש ארעא שהרי אין משקין שדה חריבה שהרי במרוחין אין משקין השדה כולה ולא חיישינן שתעשה הארץ מליחה וכן אין משקין ירקות בשביעית כדי שיצאו בשביעית ולמה אין משקין שלא תעשה הארץ מליחה וע"כ משום דהספיחין אסורין ואפשר לעקורן ומצוה לעקורן וע"כ לומר דדוקא כשהיא זרועה שהזרע מוצץ לשדה מתאבנת אבל לא כשהיא בורה וא"כ יעקור זרעיתה ולמה התירו להשקות בית השלחין ולמרס באורז, [ומיהו כיון דכוונתו לתקן הקרקע הו"ל מנכש] אלא ע"כ דחיישינן להפסד פירות, אלא ודאי כונת רבנו בשנת השביעית יפסדו כל הפירות ועל הפסד הפירות יאמרו הפסד האילנות, וכ"מ בדין ממרסין ולא יכסח בפ"ב מ"י ובר"מ פ"א הטי"ו שההפסד הוא באורז דאין מירוס וכיסוח משבחת את הקרקע אלא את הצמחין, וכ"מ בהא דמתיר ר"ש פ"ב מ"ב ליטול את העלה ומפרש בירו' משום הפסד [לפ"י הגר"א] והיינו הפסד הפירות.

[מיהו קשה שהתחיל הר"מ בתרתי שדה זריעה הצמאה ואילן וסיים בחדא ואולי תעשה הארץ מליחה קאי על שדה זריעה, אבל לי רבנו בפ"ז מה' יו"ט ה"ב שפתח ג"כ בבית השלחין [והיא שדה זריעה הצמאה כמש"כ בפ"א מה' שביעית] וסיים בהפסד האילנות וכלי הזה כ' רבנו ג"כ בריש מ"ק צ"ע ומ"מ למדנו מלי' רבנו בה' יו"ט דהפסד אילנות דאמר היינו פירות האילן דהא במועד כל הפסד מתיר מלאכה וגם בז' ימים בודאי לא יפסד האילן לעולם].

(טו) ר"מ פ"א ה"ב אחד כרם ואחד שאר אילנות, לכאורה ר"ל דחייב מלקות בזימור שאר אילנות, לכאורה וכמש"כ סי' י"ז סק"ד, אמנם נראה דכוונת רבנו כאן לשלול שלא נאמר שאין דין שביעית באילנות אלא בכרם וכדכתיב קרא כרמך ל"ת ואת ענבי נזירך לא תבצור וכשאתה אומר כן שאר אילנות מותר לבצור כדרך הבוצרין ומותר לבצור לעבודת האילן ומותר גם לנטוע להבריך ולהרכיב [שאיסור נטיעה נלמד מאיסור זימור ובצירה ונטיעה אסורה מדאורייתא וכמש"כ סי' י"ז סק"ד] ואין שייך גם לאסור מדברנן, כיון דאין בהן כלל איסור עבודה ולזה הקדים רבנו אע"ג דכתיב כרם אחד כרם ואחד שאר אילנות בכלל איסור עבודת האילן.

אמנם הא דאמרו מ"ק ג' א' אין לי אלא זימור מנין שאין מקרסמין ואין מזרדין כו' כל מלאכה שבכרמך

נגזלת ואינה נחמסת לעולם וא"י בחזקתנו עומדת לעולם ואע"פ שאין לנו שם שלטון ואם הכונה משום שנתנה לנו נוחא אבל טעם קרקע אינה נגזלת אינו מובן דהלא קיי"ל דכיבוש מלחמה קונה וגם נשתקע שם בעלים קונה כדאמר בירו' פ"ז דכלאים ובר"מ פ"ה מה' כלאים ה"ט. {ע"כ נדפס שם}

(ח) נראה דכשם שאין שכירות מפקיעה מידי מעשר ה"ה מכירה לזמן ואע"ג דמכירה לזמן אלים טפי וכמש"כ לעיל מ"מ לענין תרומה לא מהני מכירה לזמן וכמש"כ תו' ר"פ אלמנה וכן לענין שביתת בהמתו וכדמוכח ע"ז ט"ו א' דכל שאינו קנין להאכיל בתרומה אינו קנין לענין שביתת בהמתו, ונראה דה"ה דאינו קנין לענין הפקעת מעשר, ואע"ג דלעולם אין לנכרי קה"ג לר"א ומ"מ מפקיע מן המעשר נראה דקנין לעולם אלים טפי [אע"ג דהוא מעוכב מלקנות הגוף] מקנין לזמן, והלכך אף בסוריא אין קנין לזמן מפקיע מן המעשר וכן בזה"ל למה שנסתפק בסה"ת דיעויל קנין נכרי להפקיע דוקא קנין עולם אבל לא לזמן דאינו אלא קנין פירות, ומש"כ הר"מ פכ"ג מה' מכירה ה"ו דבונה והורס היינו באופן שהגוף משתייר וכמש"כ חזו"א אה"ע נשים סי' ע"ד, ויש שכתבו להקל למכור לזמן לנכרי בזה"ל וע"ז אין הפירות קדישין בקדושת שביעית, ולהאמור אין קנין לזמן מועיל אף בסוריא ואצ"ל בזה"ל שאין ההפקעה מוכרעת אף במכירה גמורה, גם לא נצלנו מאיסור שכירות דודאי מכירה לזמן חמיר טפי ומה שכתבו היפך מזה תמוה. [ע"י לק' סי' כ"ד סק"ד].

(ט) ואם מוכר האילנות וגושיהן ע"מ לשרש אותן ולהוציאן והניחם הנכרי אצל ישראל וגדלו פירותיהן הפירות קדושין אף למ"ד יש קנין דכיון דעפר תלוש המונח בעציץ שאינו נקוב לא חייל עלי' שם קדושת הארץ והגדל בעציץ שא"י פטור מן המעשר נמצא שיעקר סיבת הקדושה הוא בשביל שהוא מחובר לכדור הארץ וכיון שהארץ קדישה כל המחובר לה נטפל לה ובטל לגבה ולא נאמר כה"ג הפקעת קדושה ועציץ נקוב של נכרי המונח בקרקע ישראל אף אם העציץ גדול ויש בו עפר כדי שיעור יניקה חייב במעשר, והרי עציץ נקוב המונח בחו"ל ונופו בארץ אזלינן בתר נופו כמבואר גיטין כ"ב א' וחייב בשביעית וה"נ הכא האויר של ישראל ואע"ג דבאשרוש בחו"ל לא אזלינן בתר נופו הכא כיון דאין לו רשות כאן וכולו מונח ברשות ישראל בגזילה אזלינן בתר נופו וכמו דס"ל לר"י שלהי ב"מ דאזלינן בתר נופו משום אילו רצה תחתון למלאות גינתו עפר אין כאן ירק, ומיהו לענין ממון הדבר צריך הכרע אבל לענין הפקעה כיון דשכירות אינה מפקעת אף שהפירות גדילין ברשות נכרי מסתבר דגם כה"ג אינה מפקעת כיון דעיקר הארץ והאויר בקדושה.

עוד נראה דנכרי אינו קונה קרקע אף לתלשה ולהסירה למ"ד אין קנין לנכרי לחפור בה בורות והמוכר לו לחפור בה בורות אין הקנין חל דכל זמן שהוא מחובר היא קרקע הארץ ואין לנכרי בה קנין ליזכות בה להסירה ולקלקל ארץ ישראל, ואף דקיי"ל כרבה דאמר אין קנין לענין מעשר אין זה מכריע דקיי"ל כותי' לענין לחפור בה בורות, ועוד יש לדון שאינו זוכה באילנות ע"מ לעקורן קדם זמן מהא דאמרו ב"מ ק"א א' דהאומר זיתי אני נוטל אין שומעין לו משום ישוב א"י וכיון שתקנו חכמים כן אפשר דלא מהני שום קנין להפסיד הישוב מחמת תקנת חכמים וצ"ע.

(י) במש"כ סי' א' סק"ז דמקור דברי התוס' ב"מ פ"ח א' בחזר המוכר ולקח חייב מה"ת מהא דממעטינן הפקר מקרא ולא מפטר משום לקוח לא יתכן לדעת ר"ת דמירח הלוקח חייב מה"ת שהרי הזוכה מן ההפקר מירחו אח"כ ושפיר אצטרך קרא למפטרא, ובתו' ב"מ שם כתבו כן לדעת ר"ת ונראה לדעת הר"מ דמירח ע"מ למכור פטור

באורז ופסקה הר"מ פ"א הט"ו נראה דלא חשיב למניעתה הפסד גמור וכן משמע שאם היה דין כולל שאף במקום שנפסד לגמרי לא התירו שום מלאכה לא אצטרך למתני כיסוח באורז, וכ"מ בירו' פ"ב ה"ב בהא דמפרש טעמא דר"ש דנוטל את העלה שהוא כמציל מן הדליקה, ופי' הגר"א משום הפסד שרי ר"ש ואע"ג דפליגי רבנן לא מסתבר דפליגי ביסוד אי שרינן מלאכה דרבנן משום הפסד אלא פליגי בהכרעת שיעור הפסד.

והריטב"א חולק וסברי דהוא טורח מרובה ולא התירו כמו מי קילון והנה הריטב"א לשיטתו דלא התירו מי קילון בשביעית אבל לדעת המתירים מי קילון בשביעית קם פירוש הראשון שהביא ריטב"א דבמקום פסידא הכל שרי וכיון דקיי"ל להתיר מי קילון בשביעית כדעת הר"מ וסיעתו קם דינא דבמקום פסידא שרי, והנה הנ"י ג"כ כתב דדוקא השקאה שריא דאינה מלאכה חשובה וכמשי"כ סי' י"ז סק"ך אבל מדברי הר"מ משמע דזה שהתירו השקאה הוא משום פסידא ובשאר מלאכות אין פסידא והוא כרבנו שלא נודע לנו שמו שהביא ריטב"א וכ"ד הר"ש פ"ב מ"ב ש"י ואפי' בשביעית עצמה כו' משמע התם דשרי כגון להשקות כו' ור"ל דמשמע התם דמתירין כל תולדות משום הפסד כמו השקאה.

וכיון שהוא תרי דרבנן נראה דנקטינן להקל בפלוגתא דרבנותא ויש עוד סניף לדעת זו מהא דשרינן מ"ק ו' ב' צידת אישות ועכברים בשביעית ופי' תו' דשרינן לסקל עד הארץ הרי דשרינן טורח ומלאכה חשובה של אחת בשנה [מיהו י"ל משום שאינו מתכוין ליפות הקרקע].

ולכן במקום הפסד שימות כל עץ [או שיפסדו כל הפירות] יש לסמוך להקל בכל אלו, אך צריך לשקול כל עבודה ועבודה אם יש בזה חשש שימות העץ וכל שאינו אלא הרוחה אסור ואם אפשר להסתפק בפעם אחת אסור לעשות שתי פעמים, וכן חייבין לזבל ולנכש קדם ר"ה תשי"ב שלא יצטרכו לזבל ולנכש בשביעית ואף אם לא יספיק לכל השנה כל מאי דאפשר למעוטי חייב למעט וכן מה שאפשר לאחר עד אחר ר"ה תשי"ג חייב לאחר ואסור בשביעית.

ודין הפועל כדן בעה"ב וכל שמותר לבעה"ב מפני ההפסד מותר גם לפועל לעשות אצל בעה"ב וכל העבודה האסורה אסור לפועל לעשות והעבירה על העובד וגם בעה"ב עובר בשביתת שדהו.

(יח) והנכנסין מתשי"ב לתשי"ג קדושת שביעית נוהג בהן וחייבין להפקירן ואסורין בסחורה ואסור לחבר ללקוט הפירות בשכר אצל החשוד על השביעית שנוהג בעלות ואינו מפקיר ועושה בהן סחורה, מיהו השקאה זיבול וניכוש בשביל הפירות אפשר דמותר אף בשביל הרוחה וכמשי"כ סי' י' סק"ג לצד דסתמא דגמ' כההיא דת"כ דשרי מלאכה במ"ש בפירות היוצאין למ"ש, [מיהו למשי"כ סי' י"ז סק"ב אסור מדרבנן] [א"ה, עיי"ש בהוספה], ואף דהר"מ פסק דאין סכין ומנקבין כ"ת"ק אפשר דלא אסר ת"ק אלא עבודה בגוף הפירות.

ובשביל הפסד האילנות ודאי שרי, וכן בשביל הפסד כל הפירות שרי אם הבעלים אינו משמרן ולא נאסרו בשביל משומר.

[והיינו זימור של שאר אילנות לפרש"י היינו מקרסמין וזירוד דהיינו לחים אף בגפן הוא תולדה וזימור היינו יבשים ואפשר דזימור בגפן כולל בין יבשים בין לחים אלא דבשאר אילנות הן בלי חכמים קירסום ביבשים וזירוד בלחים, והר"מ פ"ב מ"ג דשביעית מפרש זירוד הוא זימור וע"כ כונתו בשאר אילנות דהא אמר אין לי אלא זימור זירוד מנין וכן בפ"ב מ"ב לא בא להתיר זימור עד ר"ה] אינו בא לרבות שאר אילנות לאיסור עבודה אלא בא לרבות שאר עבודות זולת הזימור ולפי שהעבודות משתנות בשינוי קל כגון חרישה היא אב וחפירה עידור תולדה כמו כן הזימור של שאר אילנות חלוק מזימור גפן מצד טיב עבודתו ולזה מרבה שאר עבודות והא דאמר שבכרמך כולל כרם וכל אילן וכיון שנתרבו כל עבודות נתרבה זירוד שזו עבודת שאר אילנות, ונמצא דבצירת כל אילנות לעבודת האילן דאורייתא ולוקין עליה כמשי"כ רבנו פ"ד הכ"ב, וכן נטיעת כל אילנות דאורייתא כדאמר גיטין נ"ג ב', אבל חתיכת ענפים דרבנן, וסתם רבנו בה"ב שסמך על מה שהוסיף אח"כ שאין חייבין אלא על ב' תולדות זמירה ובצירה וממילא אימעיט זירוד, וכבר הזכיר זירוד בפ"ג ה"ט דמותר עד ר"ה ולא התיר זימור עד ר"ה, ואפשר דהא דכ' רבנו דמפרק העלין והבדים היבשים אינו לוקה היינו חוץ מגפן דבגפן הכל בכלל זימור וצ"ע בזה, וכיון דלפרש"י מ"ק ג' א' מבואר דזימור של שאר אילנות הוא משאר התולדות שהן דרבנן וכ"ד הר"ש פ"ב מ"ב וכ"כ הערוך ערך קרסום בשם י"א ואף לפי ראשון שהביא הערוך וזו גם דעת ר"מ דקרסום הוא ענין אחר מ"מ לדינא לא מצינו דפליגי וכיון דבסוגין מוכח דשאר אילנות דרבנן ויש לכיון כן גם דעת הר"מ הכי נקטינן. [א"ה, עי' לק' סי' כ"ו סק"א].

טז) תפוז של תשי"א הנלקטין בחורף תשי"ב נראה דיש לסמוך על דעת רש"י ותו' והראב"ד והגר"א שכתבנו סי' ז' סק"י דגם באתרוג אזלינן לענין שביעית בתר חנטה [והלכך אף אם תפוז כאתרוג שרי] ואין בהן קדושת שביעית ואף אם לא הביאו שליש קדם ר"ה [דאין ראוי להקל למחשב שנת שביעית ט"ו בשבט כמשי"כ שם ס"ק י"ג] אפשר לסמוך על דעת התו' והר"ש דחנטה היינו סמדר או בוסר ואפשר דדין תפוז כאתרוג דעוהמ"ע שלהן בקוטנן וא"כ אף לדעת הר"מ חנטה שלהן סמדר או בוסר, וכשי"כ בספק הביאו שליש יש להקל דאפשר דרובן מביאין שליש קדם ר"ה, והלכך מותר ללוקטן כדרך שאר השנים ולשלחן לחו"ל.

וכן מותר להשקותן בשביל שלא יופסדו הפירות [למשי"כ לעיל סק"ד] וכשי"כ בשביל שלא יופסדו האילנות, [עי' סי' ט"ז סק"ד] וכן מותר לעשות עוגיות. יז) ולענין גזוז [למשי"כ לעיל ס"ק ט"ו דגזוז דשאר אילנות דרבנן] ניכוש זיבול עידור בתפוז שהעץ מפונק מאד והוא לפעמים נפסד ויבש במניעתן תלוי בפלוגתא הפוסקים דהריטב"א כ' בריש מ"ק דיש מפרשים הא דאסרה ברייתא ניכוש ושאר מלאכות היינו בבית הבעל [נראה דהאי בית הבעל לישנא בעלמא דלענין ניכוש ושאר מלאכות אין חילוק בין בעל לשלחין אלא ר"ל כעין בית הבעל שאין כאן פסידא גמורה] אבל אם היא שדה הנפסדת במניעת מלאכות אלו שרי והא דתנן פ"ב מ"י אין מכסחין

סימן כב

מעשר ה"י דחייב מדרבנן אין ללמוד שביעית ממעשר דאפשר דהקילו חכמים בשביעית משום חיי נפש וכיון דדעת הראב"ד שם דגם במעשר לא חייבו חכמים ולדעתו ז"ל ודאי לענין שביעית לא גזרו חכמים טפי מדאורייתא ואפשר דגם הר"מ מודה לענין שביעית והנידון בדרבנן סתם הדבר לקולא.

{נדפס בתוספת שביעית, סוף חזו"א ה' שביעית} א) בירו' פ"ק דערלה מבעיא להו אם נוהג שביעית בגדילין בבית ולא אפשרטא וכתב בפאה"ש סי' כ' [א' ס"ק נ"ב דלדידן דשביעית בזה"ז דרבנן נקטינן לקולא והנה פשוט ל' להמחבר ז"ל דגם רבנן לא גזרו כאן יותר מדאורייתא] [דאי מדרבנן נוהג שביעית לא נגעי לן בההיא בעיא לדידן דכל שביעית דרבנן] ואע"ג דלענין מעשר דעת הר"מ פ"א מה'

זה מדין שדה בור ואין כאן גזירה דלמא יזרע ויאמר ספיחין הן דא"כ לא היה מפסיד שדהו והיה זורע בקיץ ולא בחורף ומיהו התבואה קדושה בקדושת שביעית.

נראה דירק הנזרע קדם ר"ה דמותר משום ספיחין לדעת ר"ש והרמב"ן אף כרוב וכיו"ב שיוצאין עליו חדשים ג"כ מותרים משום ספיחין ואע"ג דבתו' קדושין ב' ב' כתבו דהעלים החדשים נדונין בפ"ע זה אינו רק לענין ק"ש למש"כ דאזלינן בתר רוב גידולן אבל לענין ספיחין כיון דלא גזרו על זה שצמח בששית הכל מותר שהעלים החדשים אף אם נדון אותן בפ"ע הלא גידולן באופי של פירות אילן ואין ראוי לאוסרן משום ספיחין, והדבר מוכח דמל' הרמב"ן משמע דבצמחו בששית סגי להתיר ספיחין והלא כל הקלחים מוציאין עליו ונמצא דהעלים גדלו כולם בשביעית ואפ"ה אין בהם משום ספיחין.

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] ס"ק י"ח}
וגדולה מזו מבואר בר"ש פ"ה מ"ג בלוג שוטה דכיון דעיקרו מששית אף הגדל בשביעית אין בו משום ספיחין, ואפשר דעיקר לוג השוטה משקין אותו בשביעית בשביל שלא ימות וכן כל כיו"ב מן העיקרין המתקיימין.
{ע"כ נדפס שם}

תפ"ז של ששית הנכנסין לשביעית דאזלינן בתר חנטה מותרין לקוטפן בשביעית בלי שום שינוי שאין דין ל"ת כדרך הקוצרין אלא בפירות שנתחייב להפקירן, ודרך הקוצרין משום דמיחזי כהנהגת בעלות נגעו בו וכמש"כ סי' י"ב וכ"ה בל' הר"מ פ"ד ה"ט פירות ששית שנכנסו לשביעית כו' ואע"פ שאוסף אותם בשביעית הרי הן כפירות ששית לכל דבר.

ג) יר' שקלים פ"ד ה"א מאן תנא שומרי ספיחין בשביעית כו' אר"י ד"ה היא לא מצאו בסוריא כו', מבואר דבסוריא לא נהגא דין הפקר ולכך בסוריא א"צ שמירת הספיחין אבל אי נהגא הפקר גם בסוריא לעולם צריך שמירה ולעיל סי' ג' ס"ק כ"ב לא כתבנו כן ואפשר דבסוריא היה אפשר ליקח משדה נכרי ובארץ אין שדה נכרי מצוי ביניהן בזמן הבית.

שם ההן עומר מהו שיזרע בתחלה, ולא אפשר, ואפשר דמבעי ל' בסוריא אבל בארץ לא מצינו שדוחה איסור אלא קצירה שהיא מצוה והא דאמר לר"י דאמר קציר העומר מצוה אין מביאין מסוריא משמע מל' הגר"א פ"ק דשביעית משום שצריך לקצור בזמנו וסוריא רחוקה מירושלים מהלך ימים ומיהו אפשר לבוא בגמלא פרחא ואפשר כיון דקצירה מצוה ודאי בעינן א"י דוקא וצ"ע.

שם רחב"א בעי קומי ר"מ לא נמצא כקומץ על השירים כו', פי' הראב"ד בת"כ דפריך היאך קרב עומר בשביעית הא השירים אסורין באכילה ואפשר דקשיא ליה לר"ע דספיחין דאורייתא והנה סבר דאע"ג דאין כאן משום ממשקה ישראל דמצותו בכך דילפינן מנחות פ"ד א' מקרא לדורותיכם דעומר קרב בשביעית וכמש"כ תו' שם סד"ה שומרי, מ"מ אין השירים נאכלין ומ"מ לא מפסל משום שאם אין שירים אין קומץ דגזה"כ כאן שיהא נחשב בשעת הקטרת הקמץ כאילו יש כאן שירים והשירים יוצאין מידי מעילה דהקטרה מועלת לספיחין כמו דמהני לטמא, ועי' מנחות י"ב א' מהו דתהני להו הקטרה כו' ולפ"ז מבואר כאן כפרש"י מנחות ה' ב' ועי' תו' שם ד"ה שכן.

והנה במש"כ נתישב מה שהוקשה לנו סי' י' סק"ו ע"פ פי' המפרשים דהאי נמצא כקומץ כו' הוא תשובה שא"א לזרוע אבל הדבר מבואר שאין לנטות מפ"י הראב"ד, שאין איסור מה"ת בפירות שביעית אף שנזרעו באיסור כש"כ שאם היה הדין שמותר לזרוע לצורך העומר שאין לאסור הפירות.

ד) יר' תענית פ"ג ה"א רבי בעי מישרי שמיטתא כו', פי' הגר"א דמאי פ"א ה"ג דבעי למשרי לזרוע ושנת רעב

נראה דעציץ שא"י ועומד תחת תקרת הבית יש להקל טפי דלא מצינו שגזרו בעציץ שא"י לענין שביעית ובירוי פ"ב דחלה אמרו דאם אין הספינה גוששת חייבת במעשר מהלכה ולא נתפרש אי נקט מעשר וה"ה שביעית או דוקא מעשר אבל שביעית לא, [וברדב"ז בפי' להר"מ פ"א מה' שמטה ה"ו מבואר דא"י אסור מדרבנן אבל אין לנו מקור לזה בגמ' ובדמאי פ"ה ה"ח אמרו עציץ שא"י עשו אותו ספק פריך מהא דאינו מקדש בכרם ומשני מספק ואינו מובן וברדב"ז כ' בשם הגר"א דגרסינן בחו"ל אבל הוא תמוה דשביק תנא א"י ונקיט חו"ל והלא עדיין לא שמענו דבא"י מקדש וגם אין דרך הגר"א להגיה בכמו אלה ובהגהות הגר"א ובביאורו ליתא להגה' זו ונראה שאינו מהגר"א ואפשר דלא גרסינן מספק ואין כאן קושיא אלא מפרש דעשו אותו ספק אבל מן הדין פטור ומייתא רא"י מהא דאינו מקדש ואם היה ספק היה מקדש ולפ"ז לא שמעינן מכאן דבכל התורה מחזקינן ל' לספק מדרבנן והרי חזינן דהקילו שאינו מקדש והיכי שהעציץ בבית את"ל דזורע בבית דרבנן י"ל דבעציץ שא"י לא גזרו כיון דגם בזרע אינו אלא דרבנן ואחרי שכבר הורה זקן הפאה"ש להקל אף בזרע בבית המיקל בעציץ שא"י בבית יש לו במה לסמוך. [ועי' לק' סי' כ"ו סק"ד].

ובין של עץ בין של חרס יש להקל כדעת הראב"ד [עי' מל"מ פ"ב מה' בכורים] והר"ש חלה פ"ב מ"ב והרא"ש ה' ערלה דדוקא באילן חשיב חרס כנקוב אבל לא לזרעים, וכש"כ בעומד על רצפה של אבן שאינו יונק מן הארץ ונקב קטן להוציא מים לא חשיב נקב ובלבד שלא יהי' כשרש קטן והוא פחות מכזית ואין אנו בקיאים בו בדיוק ויעשו רק כפי הוצאת משקין בריוח ויש לזהר שלא יצאו הנופות חוץ לעציץ שאז דינו כמחובר ודוקא בבית אבל לא בחוץ וכמש"כ לעיל.

אמנם יש לחקור אחר המנהג ואם אבותינו נהגו בו איסור אין כח להתיר וההלכה רופפת והלך אחר המנהג. ועיקר היסוד של פאה"ש ז"ל להקל בספיקא לדידן אינו מוכרע ד"ל כיון דעיקר הספק בדאורייתא ואזלינן לחומרא ממילא גם לדידן אזלינן לחומרא, וגם יש לצדד שיש ס"ס להחמיר דלמא כהר"מ דאיסורא דרבנן איכא, ואת"ל כהר"א דלמא בזמן הבית בית דאורייתא והשתא דרבנן וס"ס להחמיר בדרבנן מחמירין.

וגדר בית ודאי א"צ בית שחייב במזוזה והדעת נוטה דהעיקר תלוי בכיסוי ואולי צריך מחיצות י"ט ג"כ.

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] ס"ק י"ז}
ואף למאן דמיקל אסור להסיר התקרה מעל הזרעים בשביעית דהוי תולדת זורע [ולפ"ז אף אם זרע ע"ש אסור להסיר התקרה בשביעית] ועוד כשמסיר התקרה נמצא דעביד איסורא למפרע דהוי זורע ע"מ להסיר וזו זריעה גמורה [ולטעם זה אף להסיר בשמינית אסור] ואם הוסר באונס כל מה שגדל אסור משום ספיחין דלא עדיף מעלו מאליהן בשביעית וקדישין בק"ש וכש"כ אם מתוח אהל עראי לפי שעה לזרוע תחתיו שזה אינו כלום ואין אהל עראי מבטל שם שדה כלל.

{ע"כ נדפס שם}

ב) נראה דשדה הנזרעת שנה אחת תבואה הגדל בחורף ובשנה אחרת מניחין אותה בורה בחורף וזורעין אותה בקיץ מיני קטניות ספיחין העולין בחורף מן התבואה מותרין משום ספיחין כדן שדה בור ושדה ניר בר"מ פ"ד, ולפ"ז גם אם זרעוה לפני ראש השנה של שביעית מפני שלא רצו להניחה בורה ויפשטו הערבים עליה התבואה הגדילה מותרת משום ספיחין ואין לומר כיון שזרעה הרי גלה דעתו שהיא שדה זריעה כיון שלא זרע בזמן הזריעה וזריעה זו לא הוי כדעבדי אינשי וכל עיקרה משום שמירת שביעית ולולא איסור שביעית ודאי לא ניחא ל' בזריעה זו לא יצאת בשביל

בזה"ז כדי שתקלוט בשביעית נראה דכיון דלא נזכר בגמ' ופוסקים לאסור אין לנו לחדש איסורים ואע"ג דמצינו חומרא בנקלט בשביעית יותר מנקלט בע"ש זהו דוקא בזמן שתוספת שביעית נהוג אבל בזה"ז אין שום איסור מחמת תוספת, וההיא דירו' דאסר רבי לחרוש תוך ג' ימים לר"ה נמי בזמן שתוספת אסור ומפני שתוך ג' ימים תהא החרשה ע"מ לזרוע תהא האיסור יותר חמור מפני שנקלט בשביעית אסר רבי אף שחורש לצורך ששית, ונראה דבזה"ז נוטעין אילן סרק עד ר"ה כמו זריעה כיון דלא שייך בו מונוין, וכן מבריכין בשלא פסקה מן האב ומרכיבין באילן מאכל כיון שאין מונוין מההרכבה וברייתא דר"ה כללה ערלה ושביעית ודין אחד וכל שאין מונוין לערלה אין איסור שביעית, ואף בנטעו לסייג ובא להרכיב בזה"ז מותר שהרי מונוין מנטיעה ראשונה כמש"כ הגר"א יו"ד סי' רצ"ד ס"ק מ"ח.

מיהו קשה הא דתניא הנוטע והמבריק והמרכיב לפני ר"ה ל' יום כו' היכי מש"ל הא לעולם מונוין מנטיעה ראשונה וכבר הקשו כן בירו' כמש"כ הגר"א שם ותיצרו לית כאן מרכיב אבל לדידן דתנינן מרכיב קשה ועוד דהא דתנן אין מרכיבין ע"ש נמי קשה לדעת ריטב"א דעיקר הטעם משום מונוין וכבר הקשו כן בירו' ותיצרו משום דנקלט בשביעית אבל אגן ס"ל ל' ול' משום מונוין, והגר"א ז"ל שם פ"י דקאי על נטיעה ראשונה שמרכיב באילן שניטע ל' יום לפני ר"ה ובירו' לא משני הכי דלא ניחא ל' לפרש כן דלישנא ל"מ הכי ואמנם לולא דברי הגר"א ז"ל אפשר דגמ' דידן ס"ל באמת דמונוין משעת הרכבה ואע"ג דלאחר ג' שנה לא מהני מחשבה לאכילה וכן אם חשב לאכילה תוך ג' מונוין מנטיעה ראשונה מ"מ אם עשה מעשה והרכיב מונוין משעת הרכבה וכמו דס"ל לר"ל בנוטע בערבה.

והנה הר"מ [פ"י] מה' מ"ש וני"ר [הי"ד ט"ו] כתב דין הרכיב דוקא בהפסיקו מאילן הזקן והגר"א ז"ל שם תמה שאם הרכיב בילדה הדין נותן דאף בלא קצץ חייב בערלה דאי אמרינן דילדה בטלה בזקנה לקולא הי"נ זקנה בטלה בילדה לחומרא, וצ"ע דהא פלוגתא היא בירו' בילדה שסבכה בזקנה בזמן שהילדה מושרשת בארץ כמש"כ תו' מנחות ס"ט ב' והר"ש פ"ק דערלה וא"כ שפיר י"ל דהר"מ ס"ל דכל שהיא מושרשת קדם שהורכבה השרש עיקר ואיירי בזקנה שהרכיבה בילדה וכי פסיק לה חייבת בערלה, ובפני העלים כנגד הילדה לכו"ע אין חייבת בערלה עד שיפסק וכמש"כ הר"ש שם בשם היר'.

והנה מש"ל דין הרכיב שמונוין מהרכבה בסיפק והבריק בארץ לעצים וסיפק בו לאכילה ואח"כ הפסיק את הראשונה ובהפסקה זו נעשה עכשו ההרכבה האחרונה ערלה ואסור לעשות כן ע"ש ל' יום לפני ר"ה. [ע"י לק' סי' כ"ה סק"ג]. [א"ה, וסי' כ"ו ס"ק ג'].

היתה וחשבו לפי"נ ורפב"י לא חשבו לפי"נ ואפשר דמודה רפב"י דשרינן ספיחין בשנת רעב אלא שלא הסכים להתיר זריעה וכ"מ מדאמר לו עולשין יפות אלמא שהעולשין מותרין ולא מצינו שעולשין אין בהן משום ספיחין אלא דבשנת רעב יש להתיר, ומ"מ ס"ל להגמ' דמשום ספיחין אין ראוי להתריע שאין עיקר הפרנסה סמוך עליהו דמועטין אינהו אלא דלרבי דראוי להתיר זריעה אע"ג דלא עביד רבי מעשה להתיר מ"מ החשודין דזרעי בהיתירא קעבדו לרבי והלכך ראוי להתריע עליהו, ואע"ג דהזרעים בזמן זריעה ודאי באיסורא זרעו שהרי עדיין לא נודע רעבון השנה מ"מ איכא דזרעי השתא כדאמר ב"מ ק"ו ב' וכדאמר תענית ה' א', א"נ אע"ג דזרעו באיסור השתא דנמצאת שנת רעב היתירא הוא וראוי להתריע עליהו ומיהו לרפב"י שאין להתיר זריעה אין ראוי להתריע על הזרוע באיסור וההוא ספר דהוי חשוד אפירות שביעית היינו שזרע בשביעית ושנת רעב הוי ולא מיחה בו רבי.

ובגמ' תענית י"ט ב' מיתא תרי מתנייתא בקמיתא תניא רשב"ג אומר אף על האילנות בשביעית ובאידך תניא אף על האילנות מתריעין על הספיחין בשביעית, ומפרש"י מבואר דאף על הספיחין קאמר, ובתו' שם כתבו פ"י הם הספיחין היוצאין מהן ונראה דדבריהם על ברייתא בתרייתא ומפרש"י דספיחין היינו פירות האילנות, אבל הלשון קשה דלמה ל' לתנא להוסיף לשון ספיחין, וי"ל לאשמעינן דעל ספיחי שדה אין מתריעין ולפירש"י רשב"ג ס"ל כהאי ברייתא דמיתא בירו'.

וכתבו תו' דסבר כר"ע דספיחים אסורין ולכאורה לדבריהם גם ת"ק ס"ל כר"ע דנהי דת"ק סבר דעל האילנות אין מתריעין דאינן עיקר המזון אבל על ספיחין למה אין מתריעין ואפשר דת"ק סבר דכיון דהתורה סמכה את ישראל על פירות ששית אין ראוי להתריע על פירות שביעית מיהו יש לעיין למה להו לאוקמי רשב"ג כר"ע הלא לכו"ע ספיחין אסורין מדרבנן וי"ל דס"ל דבשעת רעב ראוי להתיר לרבנן דספיחין מותרין מה"ת ועוד דהא איכא ספיחין המותרין כגון ד' שדות וירקות הזולין והגדילין ביד נכרי אבל לר"ע כולן אסורין.

סנהדרין כ"ו א' תוד"ה אגיסטון, אפשר דדעת רש"י דהתירו בזה"ז או למ"ד יש קנן להשתכר בשביעית בשדה נכרי משום כדי חייו כמו שהתירו משום ארנונא וכמש"כ תו' גיטין ס"ב א' ד"ה אין, אבל התו' לא ניחא להו שיתירו בשביל להשתכר וכמש"כ תו' גיטין שם, אבל אין כונת רש"י דבזה"ז יש קנן ואפי' איסור דרבנן ליכא וכמש"כ סי' כ' להוכיח דזה אינו, ובהיתר להשתכר כבר הכריעו בעלי תו' לאסור ורש"י ז"ל לא הכריע בדבר. (ה) במש"כ סי' י"ז ס"ק כ"ה כ"ו להסתפק אי מותר לזרוע

סימן כג

עושה והיינו להחזיקם כרבו ולהלך אחריהם תמיד בין לקולא בין לחומרא ודין זה בין בחיי החכם ובין לאחר מותו כל שידועות הוראותיו והלכותיו מפי תלמידיו או מפי ספריו, והנה רשאים להלך אחר רבם אף להקל בשל תורה ואפי' החולקים עליו הם הרבים כל זמן שלא היה מושב ב"ד ודנו זה כנגד זה והכריעו את ההלכה והיינו דאמרו יבמות י"ד א' במקומו של ר"א היו כורתין עצים כו' במקומו של ריה"ג כו' ומיהו ב"ש ובי"ה אחר ב"ק חשבוהו חכמים כהכרעה של מושב ב"ד ואין רשאים להקל כדברי ב"ש ואף לא להחמיר. וקדם ב"ק רשאים להחמיר כדברי שניהם במקום שאין הדברים סותרים אבל לא בשדרה וגולגולת הסותרים וכדאמר עירובין ז' א' וכן בכל מקום שהיו שנים חולקין ואין אחד מהם רבו ושניהם שוין שהלך אחר המחמיר אם יש חומרא וקולא בכל צד כמו שדרה וגולגולת הלך אחר אחד

{נדפס בתוספת שביעית [סוף חזו"א הל' שביעית]}

(א) ע"ז ז' א' היו שנים אחד מטמא ואחד מטהר כו' אם היה אחד מהם גדול כו' ואם לאו הלך אחר המחמיר כו', ומבואר דבין לת"ק בין לריב"ק בשל תורה הלך אחר המחמיר ויש לעי' בהא דאמרו חולין מ"ד א' הרוצה לעשות כדברי ב"ש עושה כדברי ב"ה עושה ומפרש"י דהיינו קדם ב"ק ועדיין לא הכריעו ההלכה דב"ה רובא וב"ש מחדדי טפי ואכתי הן הא יש להחמיר בשל תורה, ונראה דהא דאמר דבשל תורה הלך אחר המחמיר אינו אלא בשאין אחד מהם רבו אבל אחד מן החכמים הוא רבו הלך אחריו אף להקל, ומקרי רבו כל שהוא קרוב לו ושומע שמועותיו תמיד ברוב המצות, ובהא אם יש שני חכמים קרובים לו רשות בידו להחזיק בהוראותיו של אחד מהם ולהחזיקו כרבו והיינו דאמרינן הרוצה לעשות כדברי ב"ש

החכמים החולקים גדול מחברו בחכמה ובמנין אין אומרים כדאי הוא פלוני לסמוך עליו דהלכה פסוקה היא דהולכין אחר הגדול כו' ואפי' בשעה"ד אין סומכין על הקטן כו' וכן במקום מחלוקת יחיד ורבים אלא א"כ שעה"ד שיש בו הפ"מ או כיו"ב כמש"כ פ"ק דנדה כו' והנה הש"ך סי' רמ"ב פ"י דכונת הרשב"א דבאמת סמכין על היחיד במקום רבים וסמכין על קטן במקום גדול בשעה"ד אלא הרשב"א בא לפרש דבעינן דחק והפסד, אבל אילו כן אין מקום לכל הדברים האמורים בלשון הרשב"א ז"ל שמאריך במקום שאין ראוי לכך ומקצר במקום שצריך להאריך וכל הסגנון מהופך דהו"ל להתחיל בביאור שעה"ד ולסיים בו, וגם עיקר הדבר שצריך דחק והפסד אין לו מקור כלל וכבר אמרו גיטין י"ט א' שעה"ד וכן שבת מ"ה א' ולא הוזכר הפסד וכל דחק שוה, וכבר עמד הבי"ח שם [בקוני בסוף יו"ד] על לשון הרשב"א ותימא במה שדחאו הש"ך, והבי"ח פ"י דבגדול וקטן אין סומכין על הקטן בשעה"ד אבל ביחיד ורבים סומכין ותחלת ל' הרשב"א היה מתישב אבל סופו עדיין אינו מתישב ועוד הק' הש"ך דהלא יחיד ורבים עדיף, אבל נראין הדברים דנשמטו כאן בהעתיקה וכונת הרשב"א דלא נאמר דין שעה"ד היכי דההלכה הוכרעה ע"פ דין הלך אחר הגדול או אחר הרבים אלא במקום דלא אתמר הלכתא [מפני דמסתבר טעמי' דיחיד או של קטן אצל חכמי דור הבא] ואם באנו למלאת את החסר בל' הרשב"א צ"ל וכן במקום מחלוקת יחיד ורבים, אלא א"כ לא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר סומכין בשעה"ד שיש בו הפ"מ או כיו"ב כמש"כ בפ"ק דנדה כו' ופי' דחק היינו הפסד וכיו"ב וכל ל' הרשב"א נתחורר וניחא נמי מה שהביא הא דאמר מאי שעה"ד שנת בצורת וא"ד דאפי' שיהיה דאמר מאי דלא אתמר במאי דאמר ל' לר"א מ"מ שפיר שמעינן מזה פירוש שעה"ד לכל מילי. והנה במקום דנחלקו הפוסקים אם רה"פ מסכימים לדעת אחת אין סומכין על היחיד אף בשעה"ד דזה מקרי אתמר הלכתא וכש"כ כשאין פלוגתא באחרונים וכגון שנחלקו בדורו של הרמב"ם והסכימו הרא"ש והר"ן לדעת אחד מהם, או שהכריע השו"ע והאחרונים לדעת אחת, דזה מקרי אתמר הלכתא.

ודברי הח"צ סי' ק' תמוהים לפ"ז, ובלא"ה דבריו ז"ל תמוהים שכי' שאין דברי השו"ע כאתמר הלכתא משום שרשאים לחלוק, שהרי אתמר הלכתא דאמר בנדה רבי קאמר לה והיינו שאמרו ל' ר"א ור"ש ורשב"ג רבותיו אע"ג דהרבה פעמים חולק רבי על רבותיו ועל אביו, אלא דבמקום שסומך על קבלתו מקרי אתמר הלכתא וה"ל לדין רבותיו ז"ל.

מן האמור נלמד שאין מקום להקל בשביעית בזה"ז משום דעת הראב"ד והר"ז"ה המיקילים כיון שכל הפוסקים חולקים עליהם, והרמב"ן והרשב"א והר"ן שהיו אחריהם אמרו אין הלכה כהראב"ד והר"ז"ה, ובסה"ת סיים ואין בדבר זה בית מיחוש וספק והובא בב"י סי' ס"ז, הרי דאתמר הלכתא דאין הלכה כמותם, וכתבו דהראב"ד חזר בו.

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] סק"ג}

ה) במש"כ בסי' ז' וסי' ט' להקל בדרבנן לסמוך על הפוסקים החולקים על הרמב"ם צריכים אנו לפרש שאין חילוק בזה בין א"י לשאר ארצות ואין לטעון ממש"כ ב"י בתשובת מהר"י סי' מ"ב וממש"כ מהרש"ס בפ"י ירו' שביעית פ"ו ה"א, שהר"מ הוא רבם של בני א"י, שאין הדבר כן עכשו, היו אמנם ימים שהיו נוהגים ע"פ ספרי הר"מ אבל מפני הבלבול שעירות חרבו וחזרו ונתישבו נתבטל הדבר שהחדשים היו נגררים אחר פוסקים אחרים [וכן בלא נתחלפו התושבים אם קמו ביניהם חכמים גדולים שהיו להם לרב ומורה והם חלקו על הר"מ מדעתם וסברתם היו חייבים כל הקהל לשמוע להם שאין להם אלא שופט

מהן בין לקולא בין לחומרא ואילו היה הדבר ספק היה ראוי להחמיר בשניהם בין לענין טריפות ובין לענין טומאה אבל כיון שיש כאן מחלוקת חכמים ראוי להלך אחר אחד מהן בין לקולא בין לחומרא, כן משמע בסוגיא דעירובין שם, ואפשר דדוקא כשהן רבותיו.

ב) אמרו שבועות מ"ח ב' השתא דלא אתמר הלכתא לא כר"ש ולא כר"א דיינא דעבד כר"ש עביד כו' ולכאורה כיון דהוי ספיקא הדין נותן שאין גובין מספק, ובתו' ב"ב ס"ב ב' פירשו דר"ל אם הדין מכריע כחד מניה וא"כ אין דין זה נוהג אלא בימי אמוראים אבל לדין הממעי"ה ואין גובין, וקשה דבימי אמוראים אף אם פסקו אמוראי קמאי הלכתא יש לאמוראי בתראי רשות לחלוק, ובבכורות מ"ח א' ד"ה דאמר כתבו דהוא תיקון חכמים כאן דאי עביד כר"א עביד וכן הא דאמר ב"ב קכ"ד ב' עשה כדברי רבי עשה צריך נמי לפרש בדין המכריע או שהוא תקנת חכמים.

והא דאמר ברכות כ"ז א' דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד היינו נמי דין שהכריע אבל כל הפוסקים פסקו כן גם לדין והיה אפשר לומר משום דיש שם חומרא וקולא לענין מנחה וערבית וצריך לעשות כחומרי וקוליו ולכן מצי עבד כמר או כמר מיהו אפשר כיון דבשיקול הדעת כל הוראה חלה כשאמרו דעבד כמר עבד נתנו לנו רשות להכריע ודעבד כר' יהודה שליחותא דקמאי קעבד והוי כאילו הכריעו קמאי כן, וכן בהא דאמרו שבועות שם. [א"ה, ע"י חזו"א אה"ע סי' קל"ד לדף י"ד ד"ה ויש].

והא דאמר ר"נ כתובות נ' ב' זילו אהדורו כו' צ"ל דכל בבל מיכף כיפיו ל' לר"נ והיו הוראותיו פשוטות בכל הארץ ור"נ רבם וחייבים להתנהג ע"פ הוראותיו וכיון דלדעת ר"נ הוי טעות בדבר משנה [כמש"כ תו' שם] מצי למיהדר עובדא, אבל אם היו במקום שאין ר"נ רבם אין לו כח לכופ אותן לקבל דעתו וכהא דבמקומו של ר"א כורתין עצים כו'.

ג) נדה ט' ב' מאי לאחר שזכר אילימא כו' דאין הלכה כר"א כו' בשעה"ד היכי עביד כותי' אלא דלא אתמר הלכתא כו', לכאורה משמע דאם הדבר הוכרע מצד רבים אפשר לסמוך בשעה"ד על היחיד אבל אם הוכרע בשיקול הדעת אין להקל בשעה"ד, ותימא דא"כ מאי פריך ביצה י"א א' אלא למ"ד אין הלכה פשיטא יחיד ורבים כו' הלא נפקותא טובא דאי משום יחיד ורבים דיינא דמורה כר"י והלך לו השואל אינו חייב למטרח ולא הדורי עובדא וכמש"כ תו' לעיל ו' ב' ד"ה בשעת, וכן אם יש הפסד מרובה בקלקול החלב, אבל כשהכריע אין הלכה כר"י אף בשעה"ד לא עבדינן כותי', והרי אמרו בסוגין אילימא דאין הלכה כר"א אלמא דלפעמים אמרינן אין הלכה כיחיד כדי שלא נסמוך עליו בשעה"ד ומאי פריך פשיטא, ולכן נראה דכל כללי שאמרו בגמ' כגון הלכתא כרב באיסורא ר"מ ור"י הלכה כר"י וכיו"ב הוי כאיפסק הלכתא וכמו כן ביחיד ורבים ולא סמכין להקל אף בשעה"ד, והא דאמר בסוגין אילימא כו' דאין הלכה כר"א היינו שרבותיו מסרוהו פלוגתאן סתמא דר"א יחידא הוא והוי כאמרו אין הלכה כר"א, והא דאמר דלא אתמר הלכתא היינו שרבותיו נסתפקו בדבר ולא הכריעו והוי האי לא אתמר הלכתא כהא דברכות כ"ז א', וכיון שכן יש לו לרבי רשות להקל כר"א ומ"מ היה רבי נוטה למתפש לחומרא כיון דהמחמירין רובא והמיקיל יחיד אבל בשעה"ד הקיל, ולפי"ז אין להקל כיחיד אפי' בשעה"ד אלא היכי דאמר בגמ' דלא אתמר הלכתא.

ד) ונראה דזו כונת הרשב"א בתשובה סי' רנ"ג שהביאו הפוסקים חו"מ סי' כ"ה יו"ד סי' רמ"ב והנה ל' הרשב"א כפי שהוא בדפוס קשה להולמו שהשואל שאלו אם אפשר לסמוך להקל נגד הר"ף והרמב"ם אי חשיבי הר"ף והרמב"ם כרבותיהם, והנה הקדים הרשב"א שאם אחד מן

הרי"ם בהלכה שהזכירו וחזקו דבריהם במעלת הרי"ם שהיה רבם וכן קדם חיבור הבי"י שהיו ספרי הפוסקים כתורות הרבה כמש"כ מרן בהקדמתו היו ארצות רבות נוהגין כהרי"ם כדי לצאת מהמבוכה [ואף בזמן ההוא לא נמנעו חכמי הדורות לברר הלכה מן ההלכות ולהכריע בה אף נגד הרי"ם] אבל אחר שהחזיקו בפסקי השי"ע חזרו גם בא"י לנהוג ע"פ שו"ע אף נגד הרי"ם וכמש"כ אחרונים, וכן אחר שו"ע אנו נוהגין להורות ע"פ גדולי האחרונים אף נגד השי"ע כמו השי"ך פרי"ח הגר"א וכן אנו סומכים בדינים פרטיים על אחרונים ז"ל אף נגד השי"ע כגון הנו"ב ועוד, ובכל זה כל הארצות שוין אצלנו, ואילו היה מנהג קבוע כדעת הרי"ם לא היה בזה מחלוקת והיו קובעים ההלכה על עיקר זה. סוף דבר שדין מצוות התלויות בארץ כשאר ההלכות שהולכים בתר רוב הפוסקים בדאורייתא ובשל סופרים להקל אף בשקולין.

{ע"כ נדפס שם}

[א"ה, ע"ע בהנהגת או"ה, בחלק או"ח מועד סי' קי"ב סק"י, וחלק אה"ע נשים דף רי"ט ב.].

אשר בימיהם ומפני כל זה נשתנה המנהג בדינים ידועים ובמקומות ידועים] ובזמן מרן ז"ל היו נוהגים לקבוע ההוראה ע"פ קיבוץ דעות כל החכמים וכמו שנהג מרן הבי"י ורמ"א ושאר החכמים ומעולם לא עשה הבי"י שו"ע מיוחד לארץ ישראל ע"פ דעת הרי"ם ובזמן שנהגו ע"פ פסקי הרי"ם נהגו כן בכל פסקי ההלכות שבכל התורה כולה ומעולם לא חילקו בין הלכות התלויות בארץ לשאר הלכות שהרי הרמב"ם היה רבם בכל מקצועות התורה, ואחרי שחדל המנהג סמכו הפוסקים האחרונים על דעת פוסקים אחרים זולת הרמב"ם אף במצוות התלויות בארץ וכמש"כ מרן בכ"מ פ"ז מה' שביעית ה"ג בשם הרי"ק שאנו סומכים להקל כדעת תו' ושי"פ דביעור היינו הפקר ודלא כהרמב"ם והראב"ד דטעון שריפה, וביו"ד סי' רצ"ד ס"א כתב דענבים שלקו כו' פטורים מרבעי והביא דעת הרי"ם בלי יש מי שאומר, ושם סי' דקפריסין חייבין בערלה נגד דעת הרי"ם, וכן מהרש"ש שם פ"ט היו מסכים עם הראב"ד דיש שני ביעורים נגד דעת הרי"ם.

ומה שהזכירו שהיה רבם של בני א"י לא הביאו אלא לסניף כמבואר בדבריהם שהחזיקו בדעת

סימן כד

העולם ולא הוזהרנו אלא בארצנו אבל ביעור ע"ז מארצנו הוא בכל זמן וזהו שדקדק הרי"ם שלא נפטרנו אלא מחו"ל לפי שאינה ארצנו, והנה נתבאר שמכירת בתים ושדות לע"ז אף בזמן הזה מה"ת והלכך כל הארץ שכבשום עולי מצרים בכלל האיסור וזה דלא כהמנ"ח מצוה צ"ד.

ואין חילוק בין אם כבר יש לו להעכו"ם קרקע בארץ או לא דבכל בית ושדה שמוסר להם הרי הוא נותן חני' לעכו"ם בקרקע זה ואף אם היה מקום להסתפק סתימת המשנה והגמ' והפוסקים מכרעת שאין חילוק [ועי' ע"ז י"ד ב' הא דקל ביש מזבנין כו' ומאי קושיא דלמא דאית לי קרקע ועוד כי מזבן לו דקל אחד הלא אינו מושיבו בזה בארץ אלא קבלו חז"ל שכל קרקע שמוסר לו הרי הוא מחנהו בזה] אבל בלא"ה אין כאן מקום להסתפק כלל, וח"ו לנהוג קלות ראש בל"ת דאורייתא.

(ב) וזה שהזהירה תורה לא ישבו ולא תחנם הותר לגר תושב כדכתיב דברים כ"ג י"ז עמך ישב וגו' ואפי' למאן דדריש ל"ת עבד אל אדו' למלתא אחרייתא גיטין מ"ה א' מ"מ סיפ' דקרא עמך ישב וגו' בגר תושב משתעי וכדאמר ערכין כ"ט א' אתיא טוב טוב כו' וכדכתיב ויקרא כ"ה ל"ה גר ותושב וחי עמך וכמש"כ הרי"ם פ"ד מה' א"ב ה"ז דלכך נקרא תושב שהותר ישיבתו אתנו, וכן מותר ליתן לי חניה בקרקע שהרי מקרא דלא תחנם ילפינן נמי מתנת חנם וגר תושב נותנין לו מתנת חנם כדכתיב לגר אשר וגו' וכדאמר ע"ז כ' א'.

וגר תושב קיי"ל כרבנן ע"ז ס"ד ב' כל שקבל עליו ז' מצוות והיינו קבלה בפני ב"ד של ג' כדקתני שם בדברי ר"מ, ואין מקבלין ג"ת אלא בזמן שהיובל נוהג כדאמר ערכין כ"ט א' וכמו שפסק הרי"ם פ"ד מה' א"ב ופ"י מה' ע"ז, וכתב הראב"ד ה' א"ב שם הטעם מפני שקבלת ג"ת מצוה וכדאמר גיטין מ"ה א' למאן דדריש בזה ל"ת עבד וגו' ואפי' למאן דדריש למלתא אחרייתא מודה שהוא מצוה ואפשר שכל העניים שבאומות יעלו לארץ ויקבלו עליהן גירות התושב ונתחייב להחיותן וכדאמר ב"מ ע"א א', ולפיכך בזמן שהיובל נוהג וכל ישראל על אדמתן והן שולטין בעולם אפשר להם לעמוד בדבר אבל בזמן שאין כל יושביה עליה ואין שליטת ישראל שלמה אי אפשר להם לקבל גרים תושבים ולפרנסם ובלי הרי"א שם נראה דיש ט"ס וצ"ל דבזמן היובל שולטין והיה יכול להתפרנס שלא בטורח צבור כו'.

{נדפס בתוספת שביעית [סוף חזו"א הל' שביעית]}

(א) שני לאוין יש בתורה בנתינת מקום לעכו"ם בארץ, לא ישבו בארצך פן יחטיאו שמות כ"ג ל"ג והרי"ם בסה"מ ל"ת נ"א והחינוך מצוה צ"ד, לא תחנם דברים ז' ב' והרי"ם בסה"מ הזכירו שם לענין חניית קרקע [ולענין מנין חשב איסור ליתן להם חן שם ל"ת נ.].

ודין איסור ישיבה הוא שנתחייבנו לגרשו מארצנו והוא חיוב על כל אחד מישראל וכש"כ מי שמוכר לו בית או שמשכירו שעובר בל"ת זו, ודעת הראב"ד פ"י מהל' עכו"ם ה"ו שאין האזהרה אלא על ז' אומות אבל שאר אומות רשות, ודעת הרי"ם שם דבכל עובד כו"מ נוהג דין זה.

ודין לא תחנם ליתן להם חני' בקרקע לכו"ע נוהג בכל עובד כו"מ כדתנן ע"ז י"ט ב' אין מוכרין להם כו' ואמרו מה"מ כו' ל"ת לא תתן להם חני' בקרקע וכמו שהאריכו התו' שם כ' א' ד"ה דאמר, ושם כ"א א' דאית בה תרתי חדא חניית קרקע כו'.

ומבואר בגמ' שם דאין איסור מה"ת אלא מכירה אבל שכירות אינו אלא משום גזירה אטו מכירה, וע"כ איירי בענין דאין איסור בהנחתנו ישיבתו בארץ, ולדעת הראב"ד יש לפרש בשאר אומות אבל לדעת הרי"ם דאיסור לא ישבו בכל עובדי ע"ז, איירי בסוגיא דע"ז דאמר דאין איסור מה"ת לשכור לו בית ושדה בזמן שאין יד ישראל תקיפה לגרש ע"ז מארצנו וכיון שע"כ הוא יושב מותר לשכור לו בית ושדה, וכבר פירש כן בהדיא הרי"ם פ"י מהל' ע"ז ה"ו אין כל הדברים האלה אמורים אלא בזמן שגלו כו' אבל בזמן שיד ישראל כו' והנה למדנו לפ"ז דאין איסור ליתן להם חניה בקרקע תלוי בקדושת הארץ דהא בקדושת הארץ איכא פלוגתא בשעה שגלו ובאיסור חניה בקרקע ליכא פלוגתא שהרי עיקרה נאסרה בזמן שאין יד ישראל תקיפה, ומיהו אין הכרח מזה ד"ל ביד עכו"ם תקיפה על עצמם קדם שגלו, אבל הדבר מוכרע בסברא שדין זה בכלל הרצון שתהיי הארץ מיושבת מישראל ולא יחנו בארץ ע"ז וארץ ישראל היא גם בגלותנו והרי אנו חייבים בישובה ולדור בה גם בגלותנו וכמו שהאריך הרי"ם פ"ה מה' מלכים וכמש"כ הרדב"ז פ"ד מה' סנהדרין ה"ו, והדבר מבואר בהדיא בר"מ פ"י מה' ע"ז ה"ג שכתב ומותר למכור להם בתים ושדות בחו"ל מפני שאינה ארצנו, ואילו הדבר תלוי בקדושת הארץ לא שייך למיהב טעמא על היתר חו"ל אלא לפי שאיסור ליתן להם חני' בקרקע הוא מפרטי מצות ביעור ע"ז והיה ראוי למיסר אף חוץ לארץ אלא שאי אפשר להזהיר בכל

דמ"מ לא תקשה לרבה דמצי למימר דטעמא דשדה חמירא משום דבית אינו בכלל ברכה כדאמר בירו' ומ"מ סתמא דגמ' בע"ז כמ"ד יש קנין רהיטא והדין נותן להכריע ההלכה כן אבל למאי דהכריע הר"מ ע"פ סוגיא דבכורות דאין קנין מוכרחים אנו לפרש סוגיא דע"ז דלא משום דיש קנין קאמר. {ע"כ נדפס שם}

ר"מ פ"ד מה' א"ב ה"ח ואין מקבלין ג"ת כו' אבל ג"ת שקבלוהו בזמן שהיובל נוהג נוהגין עמו כג"ת אף כשבטל יובל, אבל לענין ע"ע נראה דאם נתבטל יובל בטל קנינו וכ"מ גיטין ס"ה א', ולמאי שפי' הר"א הטעם משום טורח צבור לפרנסן מ"מ נראה דאף אם קבלוהו אינו כג"ת דהא ילפינן ל' ערכין כ"ט מגז"ש ואמר אין ג"ת נוהג כו' משמע אף דיעבד.

שם בהש' הר"א כ' דנ"מ שמותר לישיב בעיר והר"א לשיטתו פ"י מה' עכו"ם דאין איסור בישיבתו כל שנוהר בז' מצוות וכמו שסיים גם כאן בדבריו, והאי בעיר עצמה ר"ל שתהא כל העיר גירי תושב או יושב בעצמו בעיר אלא צריך שישב עם ישראל וכדאמרו בספרי שלא ישב בספר ולפ"ז הדין נותן דאף בזמן שאין יובל הדין כן שהרי הוא משום דחשדינן ל' פן יחרוש מזימות רשע, ומל' הר"א שכתב שהוא משום קדושת הארץ משמע דמפרש שאינו יושב בעיר וצ"ע היאך משתמע מעמך שאינו יושב בעיר ועוד הא קרא כתיב באחד שעריך וגם ממעטין בספרי שם ירושלים ופסקה הר"מ פ"ז מה' בה"ב ואולי גם הר"א פ"י שלא ישב עצמו בעיר ומפרש לה משום קדושת הארץ.

שם וקונה ע"ע עד זמן שירצה, צ"ע דמה ענין זה לדין ג"ת הלא גם בנכרי הדין כן ועיקר הדין שקונה ע"ע בזמן שאין היובל נוהג צ"ע דהא משמע דאין ע"ע נוהג כלל בזמן שאין היובל נוהג ואף עכו"ם שקונה למע"י אינו אלא בזמן שהיובל נוהג דהא משמע ערכין שם דבכל מקום דכתיב יובל אין הדין נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג ובנמכר לנכרי נמי כתיב יובל.

ולדעת הר"א אפשר דמקבלין אותו כדי להתיר ישיבתו אבל לא להחיותו, אבל קבלה בעי.

[שו"ר בריטבי"א יבמות מ"ו א' כתב דלענין למקני קה"ג נהוג ע"ע אף בזמן שאין היובל נהוג, וזה כדברי הר"א].

ע"ז ס"ד ב' אלו לא באו לכלל ג"ת כו' אלא שקבל עליו לקיים כל מצות האמורות בתורה כו', צ"ע נכרי שמקיים מצוות אטו מששא אית ב' וכי יניח תפילין וישב בסוכה ואפשר דאין מתירין לו לישיב בקרב ישראל עד שישמור הכל כדי שלא ילמדו ממעשיו ולדעת הר"א אין מקבלין אותו להתחייב להחיותו אלא בכך ונראה דדוקא להשמר מאיסורי לאו אבל לא בקיום עשין, ותנאי דפליגי כריתות ט' א' לענין שבת אי עושה מלאכה כחוקה"מ או כיו"ט ס"ל כחכמים דהכא דלא בעינן רק ז' מצוות ומ"מ לענין שבת החמירו דכיון דיושב בינינו צריך ליהדר מעט שלא יראו הרואים עובד בשבת ויפגום הרגשם בשמירת השבת ואנן קיי"ל כחכמים דהכא שלא הזכירו רק ז' מצוות והכי פסקין התם כר"ש דעושה מלאכה בשבת לעצמן כישראל בחול.

ויש לעי' לר"ש בירו' פ"ד דגיטין דל"ת לצמיתות אזהרה ל"ל קרא ת"ל מלא תחנם, וי"ל דבמוכר בשביל פיקוח נפש לא ימכור לצמיתות ואין זה דוחק דהא כל מוכר שדה אפי' לישראל אינו רשאי אלא בשאין לו מה יאכל כדתניא בתוס' פ"ה דערכין ופסקה הר"מ פ"א מה' שמטה ה"ג, ושמעינן מכאן דבאינו מוכר לצמיתות נמי איכא לא תחנם והיה בדין למכור אף לצמיתות וחדשה תורה ל"ת לצמיתות אבל אי אין לאו דל"ת אלא במוכר לצמיתות לא איצטרך קרא ל"ת לצמיתות ת"ל מלא תחנם, ומיהו יש לדחות דל"ת לצמיתות איצטרך במוכר לגר תושב שאין בו

ודעת הר"מ דכיון דאין אנו מקבלין אותו לא הותר ישיבתו בארץ אע"ג שהוא זהיר בז' מצוות דבלא קבלה אין אנו בטוחים בזהירותם ואין אנו בקיאים בהם, אבל דעת הר"א דכל שהוא נוהר בז' מצוות וראוי לקבלו אלא שמפני הקושי נפטרנו מקבלתו ומחויב להחיותו שלא ינהרו כולם לארץ מ"מ אין איסור בישיבתו שאין כאן חשש פן יחטיאו וגו' ומסתבר דגם לענין חני' בקרקע וליתן להם מתנת חנם נמי במחלוקת שנוי' דלדעת הר"מ כל שאין לו קבלה מחמירין עמו כשאר נכרי ולדעת הראב"ד מיקילין עמו, ואף לדעת הראב"ד דוקא שהוא שלם באמונת ישראל שישאל נתייב בתרי"ג מצוות ובי"ב בז' אבל אם יש לו דעות כוזבות והוא משועבד לדעותיו אף שאין בהן ע"ז ממש וגם הוא שומר ז' מצוות מצד היושר שאינו ראוי לקבלו לגר תושב הרי הוא באיסור ל"ת ובאיסור ישיבה וקרינן בהו פן יחטיאו בכפירותם ואע"ג דלענין לאסור יין בעובד ע"ז תלוי וכמשי"כ הר"מ פ"י מהמ"א ה"א והט"ז יו"ד ס' קכ"ד ס"ק ד' הכא לענין ל"ת אין חילוק.

ד' ואע"ג דלענין לא תתן להם חן כל שעושה לריוח ישראל מותר וכמשי"כ הר"ן פ' השולח לענין לשחרר עבדו וכמשי"כ בס' החינוך מצוה תכ"ו הכא לענין חני' בקרקע אין חילוק דנתינת חן אינו אלא ברגש החנינה אבל לא בדורש טובת עצמו אבל חני' בקרקע המציאות של עע"ז על אדמת ישראל בקנין שנאו לפני המקום וכל שקנה הקרקע והיא שלו הרי עע"ז חונה על קרקע הארץ, וגם לא נתנה תורה לשיעורין ובכל נכרי שמכר לו עבר בלאו אף שלפי ראות עינינו אינו מתאחז בה.

ולפיכך אין מקום להתיר למכור לנכרי בשביל להפקיע קדושת שביעית ואדרבה איסור שביעית דרבנן בזה"ז ומכירה לאו דאורייתא כטריפה ובב"ח וכיו"ב, וכ"כ במשיב דבר ס' נ', והמוכר ע"י שליח ודאי לא חייל המכירה מדין אין שליח לד"ע ומיהו עפ"ז נצולים מאיסור מכירה. והנה לעיל ס' כ"א לא זכינו אי מכירה לזמן הוי בכלל מכירה או בכלל שכירות ואנהירינהו לענין מסוגיא דע"ז יו"ד ב' דנצטער ר"ח בהא דתנן רמ"א אף דקל טב לא מזבנינן להו הא דקל ביש מזבנינן להו והא תנן אין מוכרין להן במחובר לקרקע והק' הגר"א יו"ד ס' קנ"א ס"ק ט"ו הא לדעת רה"פ דמתני' אין מוכרין להן במחובר לקרקע הוא דוקא בא"י מאי קשיא ל' לר"ח הא דקל טב אין מוכרין אף בחו"ל ותיירך דר"ח לר"מ קשיא ל' הא ר"מ ס"ל דאף בחו"ל אין מוכרין להן שדות שמעינן מכאן דאין מוכרין אילן לר"מ אף בחו"ל וכ"כ הר"ן בהדאי ע"ז י"ט ב' ואם איתא דמכירה לזמן כשכירות ובארץ איסורו מדרבנן א"כ בחו"ל מותר אף לר"מ והרי אין לך מכירה לזמן יותר ממכירת אילן בלא קרקע שהרי אין לו רק עד שימות האילן וכדתנן ב"ב פ"א א' ואף לזמנו אין לו רק שיעבוד יניקה ואפ"ה אסור בחו"ל ש"מ דמכירה לזמן כמכירה דמי ואסור בא"י מה"ת וקאי עלי' בלאו דאורייתא ושמעינן מכאן דאף אם מוכר לו שטח העליון של הקרקע לזמן נמי הוא בלאו דאורייתא שהרי הכא באילן אינו מוכר לו רק את היניקה, ושמעינן מכאן דקנין לזמן מפקעת ממעשר דאל"כ אין כאן תרתי למשי"כ תו' שם כ"א א' ד"ה הא, דבעינן הפקעה הפוטרת.

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרה] ס"ק י"ט}

ומיהו דעת הר"מ דלא בעינן הפקעה הפוטרת שהרי פסק פ"א מה"ת דאין קנין ופסק דאין משכירין שדות בא"י ואין מוכרין בסוריא ובגמ' אמר טעמא משום דאיכא תרתי וע"כ דאף אם אין קנין מקרי הפקעה ומה שהק' תו' דא"כ שכירות נמי י"ל דכיון דאינו אלא לזמן לא מקרי הפקעה, וכ"כ תו' ב"ב פ"א א' דסוגיא דע"ז אפי' אי אין קנין ולפ"ז אין ראיה דמכירה לזמן מפקעת, ובתו' גיטין מ"ז א' כתבו דר"א הוי מצי למימר דסבר כר"מ ונראה דכונתם

זה דיניהם, ונראה דבשביל זה הוסיף הרא"ש דבדיניהם אף בנפל ביתו של משכיר אינו יכול להוציאו וזה נפקותא למעשה המורה שהוא מכירה לזמן, אבל צ"ע דגם בשכירות כל שקבע זמן אינו יכול להוציאו וכמש"כ רבנו פ' השואל סי' כ"ה, ומ"מ שכירות לא קניא, וגם בסתם דאמרין שאם נפל ביתו של משכיר א"צ להודיעו אינו משום רפיון דשכירות אלא סתמא הוי על תנאים אלו.

מצות יובל וכמש"כ לעיל סי' כ"א שאין דין יובל אלא לישראל.

כ' הרא"ש ע"ז פ"ק סי' כ"ב דלכך מותר להשכיר בית דירה בזה"ז משום דנכרי קונה בדיניהם שכירות אלימא כמכר לזמן וצ"ע כיון דלענין שבת ותרומה אף מכר לזמן לא מהני וכמש"כ לעיל סי' כ"א סק"ד מנ"ל דלענין ל"ת תועבה סגי במכירה לזמן, ועוד קשה דהחילוק בין מכר לזמן לשכירות הוא ענין דק עיקרו בדיני התורה ולא שייך על

סימן כה

סק"ח. - ס"ק י"א - בסי' ט"ז סק"ד. - ס"ק י"ב - בסי' י"ז סק"ב

(יג) רמב"ן ר"ה י' הביא ל' הירו' פ"ב דתרומות מ"ט דרבנן נחשדו על השביעית כו' [הובא סי' י"ז ס"ק כ"ה] והנה הרמב"ן מפרש דהירו' איירי בנוטע דמעשה הנטיעה היתה פחות מל' יום לפני שביעית והקליטה בשביעית ומ"מ משום חשד ליכא דאין כאן עבירת שביעית ומיהו אף מ"ד משום חשד אית ל' טעם דמונין לענין למיסר לכתחלה לנטוע פחות מל' יום לפני שביעית ואם נטע במזיד יעקור אלא בנטע בשוגג לא יעקור כיון דאין כאן עיקר עבירת שביעית, ופריך בירו' על זה ואתיא כמ"ד מפני מונין [ר"ל הלא ד"ז דנטע בפחות מל' יום לפני שביעית הוא מתני' דפ"ב דשביעית וקתני יעקור וסתמא משמע אפי' בשוגג כדן נוטע בשביעית ואתיא כמ"ד מפני מונין] ברם כמ"ד מפני חשד וקנסו שוגג מפני מזיד [ר"ל אע"פ שאיסור נטיעה הוא מפני מונין נמי חשיב כאיסור שביעית וקנסו שוגג מפני מזיד שיעקור], ולמד הרמב"ן מזה דטעם שאין נוטעין פחות מל' יום הוא משום מונין ולא כמו שפ"ת דבשנקלט בשביעית הוא באיסור תוספת וכש"כ שאין במעשה הנטיעה משום איסור מלאכה בתוספת שביעית שאין איסור תוספת רק בחרישה ולא בנטיעה ודלא כפרש"י שאם כפרש"י או כר"ת שפיר איכא כאן משום חשד, והנה הירו' אזיל כר"מ דבלי יום סגי וכמו שפי' הרמב"ן דמשנת שביעית נמי אתיא כר"מ, והנה מבואר בהדיא כאן שאין איסור ליטע אילן סרק פחות מל' יום לפני ר"ה אף שתקלוט בשביעית וכן לזרוע שתקלוט בשביעית.

כתב עוד הרמב"ן דהא דאין מרכיבין בין לענין ערלה בין לענין שביעית היינו ילדה בילדה הראשונה לסייג והשני' למאכל והעיקר דהראשונה תהא קדם ל' יום אבל אם הראשונה פחות מל' יום לא עלתה שנה לשני' ולענין שביעית נמי אסור להרכיב בילדה שנטעה פחות מל' יום אע"ג דילדה ראשונה נטעה בהיתר שהרי נטעה לסייג ולא שייך מונין והענין שהוא מרכיב אינו נמנה לעצמו אלא לילדה ראשונה ואינו אלא גורם בהרכבתו שיאמרו שהראשונה נטעה בשביעית מ"מ אסור כדן נוטע פחות מל' יום, א"נ אין כאן איסור משום מונין אלא הרכבה דמי לחרישה שמבריא את ילדה הראשונה ואסור משום תוספת, כ"ז דברי הרמב"ן ובלשונו ז"ל ט"ס ובמקום בין שהוא לקורות כו', צ"ל והמנין הוא לשל קורות הו', והוא ג"כ מבואר שאין איסור נטיעה וזריעה לפני שביעית אף שיקלוט בשביעית.

והא דאמר בירו' פ"ק דערלה [הובא ברמב"ן שם] דטעמא דמשנת שביעית שאין מרכיבין פחות מל' יום לפני שביעית הוא משום שמתאחה בשביעית וזה סותר סוגיא דירו' פ"ב דתרומות דאמר משום חשד ליכא, נראה דלא קיימא במסקנא דמסיק לית כאן מרכיב דברייתא מתניא על משנת שביעית כמש"כ רמב"ן לעיל ובמשנה נמי ל"ג מרכיב והרי בגמ' פריך בפשיטות ע"ד דר"י אפי' ערבה למה יעקור וסבר שאין איסור לגרום איחוי בשביעית אלא כדי לתרץ דברי ר"י חדש שיש איסור לגרום איחוי בשביעית אבל למאי דמסיק לית כאן מרכיב קיימא במסקנא שאין איסור גרם איחוי ולית כאן מרכיב אף לר"ל דא"א לאוקמא

{נדפס בהוספות שביעית, סוף פרה}

{סק"א - בסי' ג' ס"ק י"ט. - סק"ב - שם סק"ו. - סק"ג בסי' כ"ג סק"ה}.

סוכה ל"ט א' תוד"ה מעות, פלוגתא היא בשמעתא דצנועין כו', הפלוגתא היא בשלו ביד חברו אבל בשל חברו לכו"ע אינו יכול לחלל, ואולי כונתם דהכא י"ל דהקנו לו חכמים כדי שיוכל לחלל כמש"כ תו' ב"ק ס"ח ב' ד"ה הוא, אלא דמ"מ חשיב אינו ברשותו אלא די"ל דאתיא כצנועים וכן צ"ל כונת תו' שם ולזה כתבו הכא דאכתי פלוגתא היא לכן פ"י דבאמת לא הקנוהו חכמים ואינו אלא קנסא, ומיהו כבר כתבנו סי' י' ס"ק י"ג דלדעת הר"מ קדושין נ"ו א' אפשר לחלל משום זכות ומ"מ נראה דאסור למסור לכתחלה על סמך שיחלל דדלמא יפשע או יאנס ולא יחלל ועוד שאם כלם ימסרו ואח"כ יחללו ודאי יארע מכשולים והרבה יפשעו והרבה ישכחו וישתכח עיקר האיסור מישראל ובריייתא הכי משמע דקתני אין מוסרין כו' ואם מסר כו' הרי דלכתחלה אין מוסרין ע"מ לחלל, ומאד תמוהין דברי מהרש"ס ז"ל שביעית פ"ט ה"ו ד"ה לענין קנייתן שהתיר לכתחלה למסור דמי שביעית לע"ה ע"מ לחלל אח"כ ואין להקל בזה כלל, ויותר תימא שכתב שם כן גם במוסר דמי שביעית לנכרי [וס"ל דנתפשין בקדושת שביעית גם ביד נכרי דלא כמהרי"ט] והתם ודאי לא שייך סברת הר"מ שאין זו זכות לנכרי ואין זכין לנכרי ואין כאן שליחות.

ה' וכ' עוד מהרש"ס ז"ל שם דמחלל דמי שביעית לכתחלה על שוה פרוטה אפי' שוה מנה כמו מעשר שני והקדש בזה"ז והדברים תמוהים דלענין שביעית אין חילוק בין זממה"ז לזממה"ב שהרי אפשר לאכלן בק"ש ואם מחלל על פחות משוין הרי המותר הוא מפסידן ולא גרע מלקח בהן חלוק וכש"כ כשאינו לוקח בהן כלום ואע"ג דפרוטה תופשת את כל דמי השביעית מ"מ לכתחלה אסור לעשות כן וכדתניא סוכה מ"א א' תן לי בסלע פירות כו' והלא התנא מהדר אתקנתא ולא קתני שיקח פירות בפרוטה ולא יצטרך לאכול בקדושת שביעית פירות שוה סלע אלא ודאי דאסור לעשות כן לכתחלה. [ואע"ג דהאי תנא סבר דאין שביעית מתחלל אלא דרך מקח מ"מ הא דלא סגי בפרוטה אינו משום חסרון מקח שאם לקח שדה שוה מנה בפרוטה וידע ומחל קנה אלא הכא משום פסידא דפירות שביעית צריך לחלל בשווין], ואין להקל לחלל בפחות משוין.

ובמסר דמי שביעית לע"ה היה מקום לומר כיון שאין שלו ובא לזכות את חברו שבלא"ה אינו נוהר בקדושתן מותר לחלל בש"פ כדן דבר שהולך לאיבוד, אמנם כיון שהוא מסר להן חייב לפדותן בשווין דכיון דחייבוהו חכמים בדבר חייב בעל שוין ולא גרע מכל הני יאכל כנגדן דתנן פ"ח מ"ח והתם ודאי לא סגי בפרוטה, ובתוס' כתבו דהכא נמי משום קנס ואף אם נפרש כדעת הר"מ בתו' קדושין והכא הוא חילול ממש מ"מ יש בו משום קנסא ג"כ שלא סגי ל' בפרוטה וכש"כ דאין לעשות כן לכתחלה למוסרו ע"מ לחלל על פרוטה, ומהרש"ס ז"ל הקיל בזה והוא תימא.

{סק"ו - בסי' י' ס"ק י"ז. - סק"ז בסי' י"א סק"ז. - סק"ח - בסי' י"ב סק"ו. - סק"ט - שם סק"ג. - סק"י - בסי' י"ג

אף שנלקט בזמן חיוב ולא אזלינן כאן בתר לקיטה וכן אם הגיע לעוהמ"ע ביד ישראל ונלקט בפטור ביד הקדש או ביד נכרי חייב [כל שלא נגמרה מלאכתו ביד הפטור] ויש לעי' לענין שביעית מאי הרי שהגיע הירק לעוהמ"ע בששית ונכנס לשביעית ומכר השדה לנכרי [אי יש קנין לנכרי גם לענין שביעית] ונלקט ביד נכרי מהו ומסתבר דחייב דאין שייך קנין נכרי בשעת לקיטה שהרי שכירות לכו"ע אינה מפקעת ודוקא מכירת השדה מפקעת ולא שייך זה אלא בגידול דקרקע של נכרי מגדלתן אבל כל שנתגדלו בחיוב אלא שבשעת לקיטה השדה של נכרי אין ליחס הלקיטה לשדה, ומה שהפירות של נכרי אינו פטור כמו שאין שכירות נכרי פוטרת אף שהפירות של נכרי, ולפי"ז י"ל דאף אם מכר השדה בששית לנכרי נמי הפירות שנלקטו בשביעית חייבין, ולפי"ז גם באתרוג לדעת הר"מ דאזלינן בתר לקיטה לענין שביעית אם הגיע עוהמ"ע בששית ומכר השדה לנכרי בששית ונלקט בשביעית יש בו קדושת שביעית אף למי"ד יש קנין.

(כה) נראה דהא דאמר בכורות י"א ב' דלוקח תבואה ממורחת מן הנכרי מעשרן והן שלו הוא דוקא בגדל בשדה נכרי אבל שכרה נכרי מישראל כיון דגוף השדה של ישראל לא מפטר מנתינה ולכך מוקי לה כמ"ד אין קנין דאי אף בשדה שכורה ביד נכרי נמי פטור מנתינה אתיא אפי' כמ"ד יש קנין ובשכורה דבשכירות לכו"ע אין קנין כמש"כ סי' א' סי"ק ב' ג'. וכן בשביעית הלוקח מן הנכרי חייב בביעור אף לדעת האומר [עי' בפי' מהרש"ס פ"ו ה"ח] דהגדל ביד נכרי פטור מן הביעור משום דאתא מכח גברא דאינו חייב בביעור ועיקר הדבר צ"ע דביעור לא דמי לנתינה ועוד דהתם בבכורות מקרא יליף לה ודוקא בתרומה ולא בת"ג.

(לב) חולין ק"ד ב' והשביעית משקין היוצא מהן כמותן, פרש"י לענין קדושת שביעית ומסקינן דהיא פלוגתא דר"א ור"י לענין תרומה ובכורים וערלה ומיהו לענין שביעית אפשר דילפינן מחלב ואינך כיון שהוא איסור הבא מאלו וכו' כמש"כ מעשרות סי' ז', וא"ת ל"ל למילף שביעית לחייב את המשקין היוצאין נהי דזיע בעלמא היא מ"מ הא דין שביעית אף במיני צבעין כל שהנאתו וביעורו שוה וכ"ת דוקא כשגדל לכך מתחלה אבל גדל לאדם ונפסל מאדם אינו קדוש הא אמר בירוי פ"ז ה"א דקניבתא דירקא קדשי מדין מאכל בהמה, ועי' סי' ט' סק"ד, וא"כ משקין היוצאין אם אינן אוכלין הוי אכילתן כשאר תשמיש אדם שהרי עומדין לאכילה, וי"ל דזיע בעלמא אינה פוגמת אכילתן שהרי מברכין עליהן שהכל כדאמר ברכות ל"ח א' אלא דלא אמרה תורה דינים על זיע ואינו עיקר הפירי והלכך גריעי ממיני צבעין או אוכל שנפסד ומיוחד עתה לבהמה דהתם איכא גוף הפירי, תדע שהרי אמרו פסחים כ"ד ב' דגם בערלה אין הזיע אסורה אע"ג דאסור בהנאה וע"כ אכילתו הנאה כדאמר פסחים שם דאפי' למאן דמחייב שלא כדה"נ זיע מותר אלא דלאו פירי הוא, ומה שהקשו תו' חולין ק"ד א' ד"ה אלא, דהא חמץ אסור בהנאה אינו אלא בהמחה דכל גופו קיים אלא דאנו באין לפוטרו משום דכתיב אכילה אבל בזיע אף דבר האסור בהנאה מותר וגם י"ל דדבר הקדוש בק"ש משום אכילה אם אין אכילתה הגונה בטל תשמישה כולו.

והר"מ כתב דין שביעית בפ"י מה' מ"א הכ"ב לענין ספיחין ונראה דמודה הר"מ דגם לענין ק"ש איירי בברייתא אלא נקט מידי דאיסור אכילה.

והנה הנסחטים מתפוז' וחברותיהם ודאי יש בהן ק"ש אפי' את"ל דילפינן שביעית מערלה ותרומה מ"מ איסור דרבנן איכא, ואי ילפינן מחלב ושרצים איכא ק"ש מה"ת [בזמן דשביעית מה"ת] והנה נחלקו הראשונים בדין משקין היוצאין דעת תוס' חולין ק"י"ב דדוקא היוצא ע"י מליחה וסחיטה אבל היוצא ע"י בישול היינו טכ"ע דאסור מה"ת וזו נראה כונת תו' ברכות ל"ט א' ד"ה מיא, וזו דעת הרא"ש שם, והא דנסתפק הרא"ש שם בפרי העץ שבשלן אי מברך

בהרכיב בערבה דא"כ אף קדם ל' יום יעקור משום איסור כלאים וכדאמר בירוי פ"ק דכלאים וכדמסיק הרמב"ן מהת"כ דאין מרכיבין אילן מאכל באילן סרק, ומיהו אפשר דמתאחה חשיב אברויא אילנא וקיימא איסור זה במסקנא ואינו סותר הא דאמר משום חשד ליכא, וגמ' דידן דגרס מרכיב ע"כ מיירי ילדה בילדה ועל הראשונה קאי החילוק בין ל' יום לפחות מלי יום וכמו שפי' הגר"א וכמש"כ סי' כ"ב סק"ה, ואפשר דהירוי נמי ה"ק לית כאן מרכיב שאין כאן דין מונין מהרכבה אלא על הראשונה קאי, [אבל תני ר"י אוניא ל"מ כן] והנה מבואר כאן ברמב"ן שזורעין ונוטעין אילן סרק סמוך לשביעית אף בזמן שנהוג תוספת וכן מרכיבין ילדה בזקנה וילדה כל שהראשונה נקלטה ל' יום קדם ר"ה אף שמתאחה בשביעית ומיהו אפשר דהא דאמר שמתאחה בשביעית קיימא במסקנא ומשום דחשיב כאברויא אילנא, אבל בזה"ז ודאי מותר, בין זריעה בין נטיעת סרק בין הרכבה ילדה בזקנה וילדה בילדה שהראשונה נקלטה ל' יום קדם ר"ה, ואף לדעת ר"ת י"ל דאיסורו משום תוספת דכל שנקלט בשביעית הוי הנטיעה כפעולת חרישה המועלת בשביעית, אבל בזה"ז אין איסור רק משום מונין וכמש"כ סי' כ"ב סק"ה, וכ"מ ברמב"ן שם דכשכתב לנטות מדברי ר"ת שאין איסורו משום שנקלט בשביעית אלא משום שמונין כתב ויש לפרש כו' לא משום תוספת שאין תוספת אלא בחריש הנכנס לשביעית ולא חש להזכיר שגם אין איסור במה שנקלט בשביעית אלא מש"כ שאין תוספת אלא בחרישה כבר שלל דעת ר"ת שיש איסור תוספת בנקלט בשביעית, וכן בר"מ כתב ודבר זה אסור לעולם מפני מראית העין ואילו פחות מלי יום אסור מן הדין היתה המדה לומר שאסור פחות מלי יום משום שנקלט בשביעית ואף בפחות ממ"ד יום אסור מפני מראית העין, והלא גם יש נפקותא לדינא באילן סרק, ומש"כ הר"מ מראית העין היינו מונין וכמו שפי' הרמב"ן דברי הר"מ וכמבואר בירוי ולא יתכן לפרש דפחות מלי יום מיחלפא להו לאינשי לומר שהוטע בשביעית דא"כ למה מותר לר"מ דיום אחד בשנה חשיב שנה אלא ודאי כונת הר"מ מונין והא דכתב מרכיב י"ל דמתפרש כמו שמתפרש בגמ' וכמו שפירש הרמב"ן והגר"א, ואין לומר דאסור מרכיב משום נוטע דתינוח שביעית אבל בברייתא הא קתני ערלה וע"כ מרכיב ל' יום לנטיעה ראשונה. ועי' לק' סי' כ"ו סק"ג.

{סי"ק י"ד בסי' י"ז סי"ק כ"ט. סי"ק ט"ו בסי' י"ט סי"ק ט"ו. סי"ק ט"ז - בסי' י"ט סי"ק כ"ב. סי"ק י"ז - בסי' כ"ב סי"ק כ"א. סי"ק י"ח - שם סי"ק כ"ב. סי"ק י"ט - בסי' כ"ד סי"ק כ"ד. סי"ק כ"ב - בסי' י"ג סי"ק י"ד. סי"ק כ"א בסי' י"ט סי"ק כ"ז. סי"ק כ"ב - בסי' י"ד סי"ק ט"ט}

(כג) גיטין נ"ג ב' ורמי דר"מ אדר"מ בדאורייתא, ולא מצי לשנויי דר"מ בשביעית בזה"ז איירי וקסבר שביעית בזה"ז דרבנן דכיון דבזמן דשביעית דאורייתא שוגג יקיים אין ראוי להחמיר בזה"ז יותר מזמן דאורייתא, ועוד דר"מ כללא כ"ל ושביעית דומיא דשבת קאמר דאפי' בזמן דשביעית דאורייתא בין במזיד בין בשוגג יעקר ואם דעתו לחלק הו"ל לפרש, ואע"ג דר"י נמי דוקא באתרי' קאמר תנא בתרא אינו חייב לפרש דלא בא אלא לומר שאין דברי ת"ק כללא אבל תנא קמא דתני ומפרש את הנידון אין לו לסתום ועוד דהא ר"מ יהיב טעמא אחרינא בברייתא וע"כ סבר שביעית בזה"ז דאורייתא או דלא מחמירין בזה"ז יותר מזמן הבית וכמש"כ לעיל, ואע"ג דע"כ המקשן לא ידע סיפא מ"מ י"ל דקבלה בידו דר"מ סבר כן בדאורייתא, א"נ אין כאן מקשן אלא סתמא דגמ' מפרש דאיכא דוכתא דמחמיר ר"מ אף בדאורייתא ונקיט לה בלשון מקשן ותרצן.

(כד) נראה דכשם שתבואה שהביאה שליש ביד הקדש [עי' סי' ב'] או ביד נכרי למי"ד יש קנין פטורה מן המעשר ה"נ ירק שגדל בפטור בשעה שהגיע לעוהמ"ע פטורה

ודעת תו' חולין קי"ב ב' ג"כ כהרא"ש דטכ"ע עדיף מציר וכ"ד הר"ן חולין שם מיהו אפשר דמודים לסברת רשב"א דבמיוחד למשקים ולצירים א"צ ריבויא אלא דס"ל דבשר המתבשל הבשר עיקר ולא מקרי עומד לסחיטה אף שאוכלין את הרוטב ולכך יהבי טעמא דהיוצא ע"י בישול חשיב טפי עיקר פירי וכמש"כ לעיל.

ולמאי דמבואר בתוס' ובר"ן דהיוצא ע"י מליחה הוי כמשקה היוצא מעצמו וצריך ריבוי [ונראה דה"ה כבוש] הדין נותן דפירות שמלחן וכבשן ונתנו טעם במים אינו מברך בפה"ע אף לדעת הרא"ש אבל הב"י סי' ר"ב כ' לדעת הרא"ש אפי' שראם במים וצ"ע מנ"ל הא, ואפשר דלמאן דיליף טכ"ע מקרא דמשרת הכי מוכח, אבל י"ל דשאני ענבים דלעולם משקין היוצאין מהן כמותן, ואפשר דכבוש עדיף ממליחה.

מן האמור נלמד דסחיטת תפוזי הנהוג שמערין כל האוכל לתוך הכוס ואינו נשאר רק הפסולת הדעת נוטה שיש לו דין ריסוק של פוידל"א שנחלקו בו הפוסקים או"ח סי' ר"ב ס"ז ודעת רמ"א שם דהעיקר דברכתו בפה"ע ומותר לעשות פוידל"א מפירות שביעית ומתרומה.

ואף אם לא חשיב רק סחיטה עדיין במחלוקת שנוי' דלדעת רשב"א דכל שרוב משמשין אותו להוציא המשקין חשיב פירי מותר לסחוט המיוחדין לכך אף בתרומה ושביעית.

ואפשר דליכא דפליג עלי' דהרשב"א, ולמעשה צ"ע. ולימון עדיף טפי שאין דרכו לאכלו כולו אלא לעולם המיץ שלו עיקר.

ובכל זה נראה דא"צ רובא דעלמא אלא סגי בזה שנהוג באתרא דידי' דלא נחלקו חכמים עלי' דר"א בקוצים בכרם אלא אי דיינין להו לכל העולם בשביל מקום אחד אבל מקום שמקיימים הכל מודים וכמש"כ הר"מ פ"ה מה' כלאים הי"ח ומיהו צריך שיהא באופן שאם היה כל העולם נמצא בתנאי מקום זה היו ג"כ סוחטין וכמש"כ תו' שבת צ"ב ב' וכמש"כ המ"א סי' ש"ך.

אמנם נראה דהני דסברי דבנתרסק לגמרי מברך שהכל [ע"י או"ח סי' ר"ב ס"ז בהגה'] ע"כ סברי דגם לענין ערלה פטור עליהו וכן לענין תרומה אין חייבין עליהו דהא בגמ' ברכות ל"ח א' מבואר בהדיא דלר"א מברך בפה"ע על דבש תמרים אע"ג דדבש הנסחט מרוסק יותר מתמרים שריסקן אלמא דאין הברכה תלוי בקיום הצורה אלא תלוי אי חשיב עדיין פירי בכל דיני התורה וכל דיוקן של התה"ד הוא מפרש"י על טרימא הנאמר לענין תרומה וכ"מ ברשב"א דלדעת הראב"ד דמשקין היוצאין ע"י סחיטה אינן זיע מברכין עליהן בפה"ע, וא"כ ע"כ הני דסברי שברכתן שהכל ס"ל דזהו בכלל מי פירות לכל דיני התורה, והני פוסקים דפליגי לענין ברכה תלוי בב' תירוצי התו' בחולין ק"ך ב' דלדעת הר"ש שם המחא את החמץ לא חשיב זיע בעלמא מסברא אלא משום דכתיב אכילה וא"כ בכלאים חייב בהמחה הפירות וה"ה לענין ברכה מברך עליהן בפה"ע ולפי' קמא בתו' שם גם מיחוי פירות בכלל זיע בעלמא, ואמנם כבר כתב המ"ב שם דהעיקר נקטינן דאף בנתרסק לגמרי למשקה מברך בפה"ע וא"כ הוא עיקר הפירי ומותר לרסק תרומה דזהו בכלל טרימא.

עוד יש לומר דגם הרא"ש מודה להרשב"א דהיכי דעיקר דרכו בסחיטה חשיב פירי והא דהוצרך הרא"ש למיהב טעמא במי שליקא משום טכ"ע דהתם אין דעתו על המשקין היוצאין אלא לאכול את הירק המבושל והמשקין הן רק טפל אצלו אבל אם כל דעתו על המשקין חשיב פירי תדע שהרי בסוכה ס"ל להטור בפה"ע משום דזהו עיקר פריו ולא חשבינן לי' זיע ואע"ג די"ל דשא"ה שאין שם פירי אחריתא אבל לא מסתבר לחלק שהרי מה שעיקרו פירי אינו פוגם את המשקה היוצא ממנו אלא כל שעיקר האכילה הפירי

על מימיהן בפה"ע נראה דספיקו לענין ברכה דוקא כיון שאין עומדין לכך ואין כאן רק טעם אבל לענין איסור ס"ל דחשיב טכ"ע, אבל דעת הרשב"א בחי' שם ל"ח א' דאין חילוק בין משקין היוצאין ע"י בישול או ע"י סחיטה אלא החילוק בין עומדין לכך או לא וכל שעומדין לבישול משקין היוצאין ע"י בישול חשיב עיקר הפירי ואמרין בו טכ"ע ומברכין על טעמו בפה"ע, וכל שאינו עומד לכך חשיב זיע ואף טעמו ע"י בישול חשיב זיע ומשמע דאם עומד לסחיטה נמי היוצא מהן חשיב פירי וכ"מ בלי הרשב"א שם, ומיהו משמע שבת קמ"ד ב' דכל פירות זולת זיתים וענבים אינן עומדין לסחיטה ואפי' תותים ורמונים וכדאמר בהדיא פסחים כ"ד ב', אבל יש לעי' לדעת רשב"א אם דרכן בבישול אי חייב אף על היוצא מהן ע"י סחיטה ונראה דכיון דאין דרכן בסחיטה היוצא ע"י סחיטה חשיב זיע, וצ"ל לדעת רשב"א הא דמברכין בשרצים צירן היינו באינו עומד לכך.

ויש לעי' לדעת הרשב"א אם זהו דין מוכרע שאין כל הפירות עומדין לסחיטה ואף אם ישנתה הדבר בדור מן הדורות בטלה דעתם או דיינין הדבר בכל דור ומהא דפריך עירובין כ"ט א' ובבבלי הוי רובא דעלמא וכן שבת קמ"ד ב' משמע דאין מתחשבין בדורות עברו וא"כ אם נשתנה הדבר נשתנה הדין ולפי' י"ל לדעת הרשב"א דמין של תפוזי הוי בכלל עומד לסחיטה בזמננו [אם רוב תשמישו בכך דאם הוא מיעוט לא מצינו חילוק בין מיעוט מועט למיעוט מרובה ואפשר דמיעוט המצוי סגי אבל בגמ' פסחים כ"ד נקט תותים ורמונים משום דאיכא דסחיט להו ומשמע דהוא מיעוט המצוי ואפשר דא"צ רוב תשמישו אלא רוב בני אדם משמשין למשקה ואף אם הוא מיעוט ואפשר דכל שרוב בנ"א ניחא להו במשקין כמו בפירי מקרי עומד לסחיטה, וצ"ע] ואפשר דיש נפקותא בזה לקולא אי מותר לסחוט בשביעית שאם מברכין עליהן בפה"ע וחשיב עיקר פרי י"ל שדינו כלעשות תמרי טרימא דמותר כדאמר ברכות ל"ח א' ומיהו לדעת תו' והרא"ש משמע דאף אי רובן סוחטין חשיב זיע וא"כ אסור לסחוט אפי' את"ל דשביעית לא פקעה מהן משום דילפינן מחלב ושרצים מ"מ חשיב משנה מבריותו ואע"ג דאוכלי אדם מותרין לצביעה התם מבער את הפירי בהנאת צביעה אבל הכא בשעת סחיטה מפסיד הפירי וגם כשהוא נהנה אינו נהנה אלא מזיעת הפירי והפירי הובערה מן העולם שלא בהנאה, ומיהו פרי שעומד לצביעה מותר לסחוט לצביעה דלענין תשמיש צביעה לא שייך הגדרים שבאכילה וגם משקה היוצא הוא עיקר הפירי כלפי ענין הצביעה.

אמנם נראה דלא חשיב יוצא מהן אלא בנשמר במלאכתו שלא יכנס כל גוף הפירי לתוך המשקה וכן הוא דריכת ענבים בגת וזיתים בבד שאינו ממסמס גוף הפירי אלא כובש את הציבור של ענבים כדי שיצא הצלול אבל אם ממסמס את כל הפירי לתוך הקערה ולא נשארו רק הקרומין היינו ריסוק כל הפירי והיינו טרימא ואע"ג דמעיקרא אוכל והשתא משקה מ"מ לא מקרי הפסד והא דבעינן קרא בהמחה את החלב היינו משום דכתיב אכילה וכמש"כ תו' חולין ק"ך ב' בשם הר"ש אבל הוא עיקר הפירי ובתפוזי לעולם הנאת אכילתו הוא כעין שת"י ולא מקרי משנה מבריותו, [ויש עוד לצרף דעת הראב"ד דלא נאמר זיע בעלמא אלא ביוצא מאליו ולא בסוחט וכונתו ז"ל דלר"י דלא החשיבה תורה משקין היוצאין ע"י סחיטה פירי מסתבר דהיוצא מעצמו זיע הוא אפי' לענין ברכה ואפשר דאף ר"א מודה בו והוי דברי הר"א כדברי הרשב"א דמדרשא דקראי ילפינן טעמא אלא דלדעת רשב"א ילפינן דגם הנסחטין חשיבא זיע ולדעת הר"א דוקא ביוצאין מעצמן ומיושב קו' רשב"א שם אלא שעדיין קושית רשב"א מתוספתא קיימת].

חיישין דכשמתירין לו עם חשכה זימנין דיתאחר בשבת אבל בדבר שאין המלאכה מיד י"ל דלא שייך למגור דבין כך וכך יזכור ויוציא המצודה ולזה סיימו דזימנין דילכוד מיד, ונראה דאפי' בלחי וקוקרי חייב חטאת דלגבי האדם העושה אין חילוק בין מצודה בלחי וקוקרי, ולא חילוק בזה בגמ' שבת י"ח א' אלא לענין שביתת כלים, דבלחי וקוקרי אין הכלי עושה מלאכה, ובמצודה הכלי עושה, ולפיכך נכרי שהביא דגים לישראל ביו"ט שדינו מבואר בסי' תקט"ו אין נפקותא בין צד במצודה לצד בלחי וקוקרי, [שו"ר במ"א סי' שט"ו סק"ט פ"י דברי תו' כפשוטן וצ"ע, אח"כ ראיתי בריטב"א שם שפירש גם כן דברי תו' כהמ"א, וצ"ל לפ"ז דעיקר צדה הוא בכח אדם, ולשון התוספתא צריך לפרש דבשעה שהוא פורש נכנס, ומש"כ תו' שאינו יודע אם יצוד אם לאו הוא להטעים דלא דמי לאפי' ובישול, ועדיין צריך תלמוד מה מקרי מיד דאין לחלק בין הפסק מועט להפסק מרובה ואפשר דבעינן שיאחוז המצודה בידו, ומצינו כעין זה ב"ב כ"ב ב' זימנין בהדי דמנח ל"י כו', ולפי"ז גם בלחי וקוקרי יש חילוק בין מיד לבין לאחר זמן, וע"י מנחות ס"ד א' דפורש מצודה חייב וצ"ל דאיירי נמי שבשעת פרישה נכנס [ואפשר דבעינן שתהא הצידה מכחו שהפריש המצודה על הניצוד] ולפי"ז יש מקום להקל בנכרי שהביא דגים ביו"ט].

ומיהו דוקא מלאכות שדרכן בכך כמו אפי' ובישול וצדה, אבל מלאכות אחרות אפשר דבעינן מיד, מיהו בנותן חטים לרחיים שהמלאכה נעשה מיד נראין דברי אחרונים ז"ל דיש כאן חיוב דאורייתא, כיון דדרך טחינה בכך.

החורש או זורע בשבת במכונה המתקנת לכך והאדם לוחץ לחיצה הראשונה ועי"ז מוציא כח חום הגורם לאדים שיבואו ויניעו את הגלגל ותנועת הגלגל ממשכת יצירת האדים וכן חוזר חלילה, נראה דכל החרישה והזריעה חשיבא גירא דילי' ומעשיו וכמש"כ הנ"י [ע"י ב"ק שם] באש דכל ההמשך הוא מעשיו אלא שמלאכת הכל נעשה בשעה ראשונה, ואם מסיר את המונע אפשר דדוקא כח ראשון הוא מעשיו ואפשר דגם כח שני חשיב מעשיו וכמש"כ שם, ועוד דעיקר חרישה וזריעה נעשה ע"י שור ואין האדם רק הנועץ את יתד המחרשה ומחזיקו ומבואר מכות כ"א ב' דחורש בשור חייב משום יו"ט ומשום שביעית, ואם החרישה מכסה את הזרעים חייב משום זורע, אע"ג דעיקר המלאכה נעשה בכח השור המושך, דכיון דדרכו בכך זהו עיקר המלאכה, וכן אמרו ביר' סנהדרין פ"ז ה"ז דחורש בבהמה בשבת הוא נסקל על ידה מבואר דחייב על החרישה של הבהמה, מיהו במלאכה שעיקרה בכחו אינו חייב על מעשה בהמתו דהא אמרו שבת קכ"ב א' מעמיד אדם את בהמתו ע"ג עשבים בשבת אע"ג דלענין נזקין מעמיד חשיב אדם המזיק לדעת הרשב"א [ע"י ב"ק סי' א' סק"ז] אלא דבמזיק שנאו לפני המקום הנזק ובשבת שנאו לפני המקום טורח האדם במלאכת חול וכמ"ש ב"ק סי"ד סק"ב, ומיהו בעיקר המלאכה כך, חייב על ראשית גרמו, ונראה דהזורע ע"י שורים בשביעית חייב דהרי מפולת שורים הוא הנהגת הזריעה כדאמר ב"מ ק"ה ב'.

ולענין שביעית חייב על זה בין משום חורש ובין משום זורע, ואע"ג דאמרו מו"ק ג' א' דבשביעית אבות אסרה רחמנא תולדות לא אסרה רחמנא, לא מקרי תולדה אלא בשינוי בצורת המלאכה כמו משקה מים לזרעים, אבל כשאין שינוי בצורת הזריעה ובצורת החרישה אלא האדם הכין השתלשלות אמצעיות בין מעשיו לעצם הזריעה אין כאן נידון רק אם חשיב מעשיו או לא ואם חשיב מעשיו הרי זה בכלל האב של זריעה.

{ע"כ נדפס שם}

והמשקה היוצא אין בני אדם דעתם עלי' חשיב זיע אבל כשרוב בני אדם יהבי חביבותם על המשקה ונהנין בה כהפירי לא גריעי היוצא מהפירי מהיוצא מקנים וכיון דהרשב"א הכריע הדבר ואין לנו הכרח שהרא"ש חולק למעוטי בפלוגתא עדיף.

ואמנם במ"ב סי' ר"ה ס"ג כתב בשם אחרונים ז"ל דהרא"ש חולק אף בדרך למסחטינהו אבל לא מצינו הכרח לזה ובתה"ד סי' כ"ט מבואר בהדיא דכל שדרכן לרסקן לגמרי מברך עליהן בפה"ע אף שדעת התה"ד דבנתרסקו לגמרי חשיבי כמשקין היוצאין ומבואר דבדרך למסחטינהו נמי חשיב פירי.

{נדפס חזו"א כלאים סי' ד' סק"ל ושייך לעיל סי' ח'}

יר' כלאים פ"ב ה"ב אבל במקום הגריד בעיא היא יתר, בתו' פסחים נ"ה א' נסתפקו דגם במקום הגריד הקליטה לג' ימים אלא שאינו בטוח כל כך שיקלוט בגריד ופירשו דגריד היינו יבש ביותר, אבל בסוגין מבואר כתיורצם הראשון דגריד משתהה לקלוט, ונראה דבגריד אין לנו זמן קבוע לקליטה, והיינו דנחלקו מנחות ע' ב' בהשריש קדם הבאת עומר אי עומר מתירן ובס' מנ"ח מצוה רמ"ו הק' בשם הטו"א איך מש"ל קליטה באמצע היום ככולו ולא פסחים נ"ה א' ר"ה י' ב' דאמרינן מקצת היום ככולו ולא בעינן מעל"ע ולא קושיא היא דזורע בגריד שפיר מש"ל קליטה בכל שעה ואע"ג דאי אפשר לעמוד עלי' אי נקלט נפקא מינה בחזינן ל' צומח קדם הבאה ואי בעינן השריש קדם קצירה חיישין דלמא השתא השריש, ועוד מש"ל בחזינן דהשריש קדם ג' ימים קדם הבאת עומר דהא דאמרו ג' ימים היינו על הרוב אבל זימנין דממחר וכדאמר ביר' פ"ב דשביעית ה"ד הא דבר ברי ששרש מותר, ול' הר"מ פ"ט מה' מ"ש ה"ח ופי"ג מה"ש הי"א דסתם קליטה ב' שבתות אבל אין זה מציאות מוכרחת.

ובמנ"ח שם כ' לדחות סוגית פסחים ור"ה מפני סוגיא דמנחות וכ"ז אינו שאין סוגיא דמנחות נוגעת כלל בזה, וגם עיקר המדה לדחות סוגיות סתומות ושגורות מפני קושיות אינה מדה, ולא יתכן שיסמכו חכמי התלמוד שיבינו הבאים אחריהם שאין הסוגיות דפסחים ור"ה להלכה מפני קושיא, ולא מצינו מעולם בראשונים כעין זה, [אח"כ ראיתי בטו"א שכתב ככל מש"כ לעיל ותימא על המנ"ח וצ"ל שנטה לדחות הסוגיות בעת דהטו"א מסיק דהקו' מסוגיא דמנחות מעיקרא ליתא כלל. שו"ר שכבר הערה בזה במצוה ש"ג].

{ע"כ נדפס שם}

לח) כתב המ"א סי' רנ"ב דנותן חטים לרחיים של מים אינו חייב כיון דאינו עושה המלאכה, ובמ"ב שם הביא דכל אחרונים חולקין דכיון דאבני הרחיים הולכין ומתגלגלין בטבען כשנותן החטים לתוכן היינו מעשה הטחינה כמו בצידה.

ובתו' שבת י"ז ב' הלשון סתום שכתבו דזימנין דאתא לידי חיוב חטאת כגון דבשעת פרישתו ילכוד, ומשמע לכאורה דאם ילכוד לאחר זמן אין כאן חיוב חטאת, אבל אין כונתם לחלק בין מיד לבין לאחר זמן שהרי אפי' מיד הצידה נעשה בכח החיה ומה לי מיד מ"ל לאחר זמן, וכן בתוספתא שהביאו תני סתם ונכנס לתוכה חייב, וכן בתחלת דבריהם כתבו שאינו יודע אם יצוד או לאו, מבואר שאם יצוד חייב, אלא כונתם דשורין דיו ואידך דתנן אי עביד להו בשבת עושה עיקר המלאכה בשבת אבל פרישת מצודה אם לא ילכוד אין כאן מלאכה כלל ולזה סיימו דמ"מ גזרינן דזימנין אתי לידי חיוב חטאת ובשעת פרישתו היינו כל זמן שהיא פרושה מקרי שעת פרישתו היינו שמתקיימה מעשה הפרישה, א"נ כונתם מיד ומשום שיש מקום לומר דלא גזרינן אלא אם בעושה זאת בשבת מתחייב מיד ובה

הנטיעה במנינו. ואחרי שאין בדברי הנו"ב שום מזור לקושיותו ובדברי הר"מ בפי המשנה בשביעית מפורש בהדיא דמ"ד יום עם יום הנטיעה וברא"ש ורי"ו מפורש כן ואין אחד מן הראשונים והאחרונים (זולת התויו"ט ז"ל) שהזכירו דין זה במחלוקת עלינו לקבל דט"ו באב שהזכירו היינו שט"ו יום מן אב אינו נכנס בחשבון ימי הקליטה והיינו בנטע לאחר שקה"ח ט"ו או עם שקה"ח. ואם לא נקבל מה נרויח כי נשאיר את דברי הר"מ והטושי"ע נגד הגמ' והטור לא חש כלל להביא דעת אביו ז"ל וגם הב"י וכל נוי"כ הטושי"ע לא העירו שהוא נגד הגמ' וגם לשונם רהיטא שהוא חשבון פשוט של מ"ד יום ומ"ד יום היינו עם יום הנטיעה וכמשי"כ לעיל.

ומצאנו בל' הרמזים של הטור ה' ערלה סי' ט' וז"ל ואם נטע קדם ששה עשר באב כשיגיע ר"ה עלתה לו שנה כו' ואם נטע אחר ששה עשר מונה מר"ה כו' והנה נתגלה אמתת כונת הטושי"ע דקדם ששה עשר היינו קדם שכלו ששה עשר דאם קדם ששה עשר היינו ט"ו הו"ל להרמזים לסיים ואם נטע בששה עשר וכשסיים ואם נטע אחר ששה עשר היינו י"ז באב ולא רישא סיפא אבל אם קדם ט"ו דכתבו הרמזים היינו קדם שכלו ט"ז ימים לאב שפיר מסיים אחר ט"ז ואחרי שכבר ראינו שהטור נקט ל' קדם ט"ז על הכונה קדם כלות ט"ז ודאי מתפרש כן בל' הטור וזה גורר אחריו לפרש ביום ט"ז היינו שכבר עברו ט"ז לאב. ולא יהיו דברי הטור סותרים דברי הרא"ש וששנה אותם ברמזים.

ואחרי שדין זה מוכרע ע"כ נפלה ט"ס בל' הרע"ב ריש ר"ה וצ"ל מ"ד וכן רהיט לשונו דסוכם י"ד ולי' והו"ל לסכום ט"ו ולי'. וכ"ז דלא כהתויו"ט ז"ל.

ג) מש"כ מל' הר"י שכי' דהו"ל כנוטע בשביעית ויעקור אין כונתו ז"ל למיהב טעמא לאיסור הנטיעה אלא איסור הנטיעה הוא משום תוספת ומ"מ חלקו חכמים בין נוטע בשביעית לנוטע בתוספת דנוטע בתוס' לא יעקור אבל בנוטע בתוספת ונקלט בשביעית הו"ל כדין נוטע בשביעית עצמה ויעקור וזה מבואר ג"כ בתו' לפר"ת דבשביל שנקלט בשביעית החמירו למיהב דין יעקור. אבל לא מצינו למיסר בזה"ז לזרוע קדם שביעית בשביל שיקלוט בשביעית וכל דברי הראשונים הם בזמן איסור התו' וכבר הוכחנו לעיל [א"ה, סי' כ"ה ס"ק י"ג] מדברי הרמב"ן דאין איסור בקליטת שביעית. ואינו ענין לשביתת הארץ כל שאין עובדין בה וכמשי"כ סי' י"ז ס"ק כ"ה ואם היה בזה דין שביתה היה מתחייב ללקט הזרעונים שלא יעשו ספיחין. והנה נחלקו ר"מ ורי"י גיטין נ"ג ב' בנוטע בשוגג בשבת ובשביעית והנה נוטע בשבת יקיים היינו אפי' עדיין לא נקלט שלא יתוקן איסור שבת בעקירתו ומשמע דגם בשביעית למ"ד יקיים אף אם עדיין לא נקלט.

ד) מש"כ דמפורש איסור א"י בשביעית בתוס' פ"ד דשביעית דקתני טומנו בעציץ. אילו היה קתני היתר הטמנה בעציץ ניחא אבל התם נשנה איסור הטמנה בלא עציץ. וכן מהא דיליף כלאים ממעשר מנחות ע' א' אין ראוי לשביעית דאפשר דהקילו משום חיי נפש כמו שלא גזרו לקדש אבל למה יתירו כלאים יותר ממעשר. תדע שאינו מביא מכלאי הכרם פ"ז דכלאים מ"ח אלא דז"ל דכלאי הכרם חמיר טפי ומיהו י"ל דשאני כה"כ דנהוג בחו"ל. וי"ל דשאני שביעית שלא גזרו אף בחו"ל הקרוב. אבל חלילה להקל עציץ שא"י בחוץ וכמשי"כ סי' כ"ב סק"א ואפי' בשל מתכת. דסתמא רהיטא דא"י כנקוב מדרבנן. וכן בבית אין להקל בארץ. ואף בעציץ שא"י בבית הדעת נוטה להחמיר אלא מי שסומך על הפאה"ש בעציץ שא"י בבית אין לנו כח למחות דיש להם על מי שישמכו כיון שאין עציץ שא"י מפורש בגמ' ומה שאינו מפורש בגמ' נהיגי הפוסקים לסנף זה לקולא. ובדין א"י דעת הראב"ד והר"ש והרא"ש דאף בשל עץ וחרס וזו גם דעת הרמב"ם כמשי"כ בבהגר"א סי' רצ"ד ס"ק ס"ד.

{נדפס בהוספות שביעית [סוף פרק]}

א) מש"כ לסמוך בדברי הא"ט אות ד' דלהר"מ כל האילנות דאורייתא. עיינתי בדבריו ז"ל וראיתי שדברי הר"מ לא נתישבו בדבריו ז"ל שיישב דלא תקשה מקירסום שפרש"י והר"ש דהיינו ענפים יבשים של שאר אילנות. ופי' לדעת הר"מ דאף בגפן יבשים תולדה. אבל מקירסום לא קשיא כלל דהר"מ מפרש קירסום אינו באילן כלל רק בירק ותבואה כמבואר בדבריו ז"ל שביעית פ"ב מ"ג, ובפי' המשנה שבת ק"ג א', אבל הקושיא על הר"מ הוא מזירוד דחשיב ל' מו"ק ג' א' תולדה. וזירוד הוא כריתת ענפים להצמיח ולא כריתת יבשים וכמבואר בר"מ בפי' המשנה שם ושם. (ומשי"כ הר"מ פ"ד דזימור הוא במקומות ידועות הוא תיאור כללי לזימור של תועלת הצמיחה דצריך דקדוק המקום כפי מפקד הטבע של האילן). ותקשה אם כל האילנות בכלל זימור מהו זירוד דהוי תולדה ובל' הר"מ בשבת שם מבואר דזירוד בשאר אילנות הוא זימור בגפנים. ולא הועילו דברי הא"ט כלום. אבל כל זה גרם לאחרונים ז"ל מפני שפי' דהר"מ בא לאשמעינן דזימור של שאר אילנות נמי זימור הוא. אבל הוא תמוה שהרי כל דברי הר"מ יש להם מקור בדברי חז"ל ודבריו אחד כרם ואחד שאר אילנות הוא ממכילתא הנשנה ע"ד שאמרו ב"מ פ"ז ב' אשכחן כרם כו' והן דברי הר"מ דמצד מיעוט כרם אין כל מילי לא, אתרבי כל האילנות ושב על כל דיני שביעית לחייב נוטע ולחייב בוצר כדרך הבוצרין. אבל זימור בשאר אילנות ליכא אלא זירוד, ונצולו דברי הר"מ שלא יוסתרו מן הגמ' ושלא יהיו סותרין דברי עצמו שהתיר זירוד עד ר"ה משום שהוא תולדה.

ועי' ערוך ערך זמר סיים ועיקר זימור חתיכת זמורות הגפנים ור"ל דבשאר אילנות אינו עיקר הזימור.

ב) מש"כ להחמיר בנטע בט"ז באב. דבר דנתברר אמתתו מן הגמ' אין לזוז ממנו אף שנפגשו בדחיקת ל' הפוסקים והנה בר"ה פריך ל"א בעי ומשני יום ל' עולה לכאן ולכאן ועי"כ ל' יום דאמר עם יום הנטיעה דאי חוץ מיום הנטיעה מאי פריך ל"א בעי וכי דבר פשוט הוא דלא אמרינן מקצת היום ככולו עד דפריך ל' בפשיטות והלא אדרבה באמת מבואר פסחים נ"ה א' דאמרינן מקצת היום ככולו בתחלתו. ועוד למה ל' לשנויי יום ל' עולה לכאן ולכאן לימא דמקצת יום ראשון עולה. אלא ודאי ל' יום עם יום הנטיעה קאמר. וכן נקטו כל האחרונים ז"ל. ומדלא משני באמת דל' יום חוץ מיום הנטיעה קאמר ולא נצטרך לומר דיום ל' עולה לכאן ולכאן שמעינן שאין דרך השונה להניח במספרו יום הנטיעה.

והנה נתברר משתי סוגיות מפורשות של פסחים ור"ה דמקצת יום הנטיעה עולה למספר ימי הקליטה. וכ"ה ברא"ש ה' ערלה וכ"מ לתלמידו הרי"ו בה' ערלה שכי' דהנוטע ביי"ו באב עולה לו שנה.

והנה הנו"ב מתוך שלא פירש כן דברי הר"מ והיו קשים שהן נגד הגמ' רצה לישב דבשתי שבתות לא שייך מקצת היום. ואינו מובן הלא סוף סוף הימים מהוים את השבוע ואי מקצת היום ככולו נכנס יום הנטיעה במספר הימים וסוכם בעוד ו' ימים את השבוע. ועי' פסחים ו' ב' דאמר שתי שבתות ואמרינן בו מקצת היום בין בתחלתו בין בסופו. ועוד דל' שתי שבתות לא בשבתות תליא אלא לסכום מנין הימים. אבל א"צ לכ"ז דבפי' הר"מ שביעית פ"ב מ"ו מונה הר"מ מנין הימים לכל תנא ומונה ל"ג מ"ד ל' וכשמיחדים מספרים ההכרח לדבר על משקל אחד ואם ל"ג ולי' הם ימים שיום הנטיעה בתוכן גם מ"ד הם הימים שיום הנטיעה בתוכם ואם הם מ"ה ראוי לסמנם מ"ה וכן הר"מ פ"ג מה"ש הי"א סיים במ"ד יום, וכן בפ"ט מה' מ"ש, וכן הטושי"ע ואם יש הבדל בין ל' ב' שבתות למ"ד יום לא היו נקטו מ"ד אלא מ"ה שהרי כן הוא ל' השונה לסכום את יום

ומותרין באכילה אף שגדלו בשביעית ואף בזרע אדם בעבירה הפירות מותרין רק חכמים גזרו איסור פרי אדמה כדי לעשות סיג לעוברי עבירה שלא יבואו לעבוד אדמתן בשביעית וגזרו אף בצמחו מאליהן שבעלי עבירה יזרעו ויאמרו מאליהן צמחו, ולא גזרו על הגדילים ביד נכרי שהרי אין הנכרי מוזהר על השביעית.

ד) שביעית אינו נוהג אלא בארץ ישראל אבל לא בחו"ל אף במצרים עמון ומואב ובבל, ובסוריא ועבר הירדן דין פרי אדמה הגדילין מאליהן כדין פרי העץ ומותרין באכילה עד הביעור, שלא גזרו חכמים על הספיחין בארצות אלו, אבל חייבין בביעור ואסורין בסחורה והפסד וכן דין פרי העץ שבסוריא ועבר הירדן, בד"א בגדילין ביד ישראל אבל הגדילין ביד נכרי בסוריא הרי הן כפירות חולין לכל דבר אבל הגדילין ביד נכרי בעבר הירדן קדושת שביעית נוהג בהן ואסורין בסחורה והפסד וחייבין בביעור.

יש מקומות בארץ שלא כבשום עולי בבל וגם בהם אין איסור ספיחין ודין ספיחין שלהם כדין ספיחי סוריא ועבר הירדן אבל אין הדבר ידוע לנו בעדות ברורה שיש לסמוך עליה וקל להכשל ולכן אין להקל בספיחי א"י.

ה) מן האמור נלמד דחבר הבא לקנות פירות אילן בשביעית כגון ענבים צריך שידע שאין הענבים משל כרם המשומר ביד ישראל באיסור, ואם נתברר לו שלקטן המוכר מכרם המופקר או שלקחן מכרם של נכרי המשומר מותר, ואם יש לו ספק שכבר כלו הענבים בשדה וכבר הגיע זמן ביעור צריך שיברר אם קיים בהם המוכר מצות ביעור, ואף אם נתברר לו שהן המותרים עדיין צריך לדעת אם אין המוכר עובר איסור סחורה שאם לקחן בתחלה לאכילה ובהזדמנות מוכר מעט אין בזה איסור סחורה אבל אם לקח הרבה וקבע על סחורתן אסור ואסור ליקח ממנו.

בא ליקח פרי אדמה צריך שידע שאין בהן איסור ספיחין והן מותרין בשלשה דרכים א. מחו"ל, ב. מעבר הירדן וסוריא, ג. שגדלו ביד נכרי, ואם הוא לאחר הביעור אם הן מחו"ל מותר בכל ענין, ואם הן מעה"י [וסוריא וידוע שגדלו ביד ישראל] או מיד נכרי צריך שידע שלא עבר עליהם ישראל מצות ביעור, שאם קנה מן הנכרי לאחר ביעור חייב לבער באותו יום שקנה ואם לא ביער נאסר.

קנה היום והפקירן כדין ביעור וחזר וזכה בהן אם לא נתברר לו שכבר הגיע אתמול זמן ביעור ואפשר שהיום הגיע זמן ביעור חייב לקיים מצות ביעור גם היום, נמצא מבער כמה ימים עד שיצא הספק מלבו.

אם נתברר לו שהפירות מסוריא ואינו יודע אם מישראל או מנכרי הולכין אחר הרוב ואין בהן קדושת שביעית בין פרי העץ בין פרי האדמה, ומותרין בסחורה ואין בהן ביעור.

ו) יש עוד ירקות שאינן אסורין משום ספיחין והן ירקות שאינן חשובין ואין רוב בעלי הגנות מטפלין בזריעתן אלא מיעוטן, ואותן ירקות אם עלו מאליהן מותרין משום ספיחין וקדושין בקדושת שביעית, וכן תבואה שעלתה מאליה אע"ג שהתבואה אסורה משום ספיחין התבן מותר ליתן לפני בהמתו, אבל הספיחין הפקר ואסור לשמור בהתנהגות בעלות.

לקט פירות אילן מפרדס המופקר יכול למכרן לאחר וכמש"כ לעיל אבל הדמים שלקח קדושין בקדושת שביעית ואסור ליקח בדמים צרכים שאינם לאכילה אלא לוקח בהן אוכלין ואוכלן בקדושת שביעית כאילו היו גדילין בשביעית שהדמים הבאין מפירות שביעית החליפו קדושתן על הפירות.

ירקות שנזרעו קדם ר"ה וצמחו קדם ר"ה אין בהם איסור ספיחין אבל הם קדישין בקדושת שביעית ומותר להשקותן כדי שלא יתיבשו וימותו, וצריך לנהוג בהם הפקר, ומותר ללקט מהם לאכילה אבל לא ילקט הרבה בב"א אלא

ומש"כ להוכיח דלא כהראב"ד דפוטר בית אפי' מדרבנן מדנהוג כה"כ בבית (עירובין צ"ג א') ואף דשם כרם הונח על קיבוץ הגפנים ואינו ענין לשדה דקרקע הבית בית הוא. מ"מ הדין נותן למשרי כלאי זרעים בבית וכ"ת ה"נ א"כ מאי מקשה בירו' פ"ח ה"א ע"ד דר"י כו' לאיזה דבר נאמר ל"ת כרמך כו' לימא בזרעים בבית וקושיא זו אינו ענין לפלוגתת הר"מ והר"א אלא דמכאן מוכח דמן התורה יש איסור כלאי זרעים בבית. אבל בירו' סבור דאין איסור כה"כ לר' יאשי' אלא א"כ יש איסור כלאי זרעים עד דמשני לר' שהן חוץ לו"ט וא"כ אם אין איסור כלאי זרעים בבית אין איסור כה"כ לר"י דחסר לר' חטה ושעורה ואין כאן רק חטה וחרצן שעורה וחרצן, ובלא"ה אין אנו יכולים ללמוד דרשות חז"ל זם מזה וי"ל דמסתבר להו דכלאים בעירוב קפיד רחמנא ולא אימעיט בית. והלא כתיב למנהו. וכ"מ בהא דלא הזכירו הראשונים ז"ל חולין ס' א' נ"מ בהרכיב הדשאים בבית.

{ע"כ נדפס שם}

א) סדר השביעית

הצמחים נחלקים לשני סוגים, פרי אדמה הנזרעין שנה שנה ופרי העץ הגדילין מאליהן שנה שנה, מצות השמטה כוללת שניהם אמנם משתנים לפרטיהם, בפרי אדמה נצטוינו על איסור זריעתן ושנסתפק בכל השנה בתבואת שנה הששית ונשלל מאתנו כל יבול שנה זו בין תבואה דהיינו חמשת מיני דגן ובין מיני קטניות ובין ירקות, ועוד נאסרנו באכילת פרי האדמה אף בספיחין [ר"ל שנפלו זרעונים בשדה בשנת הששית וצמחו בשביעית] או שנזרעו באיסור, ואף ליתן לבהמה אסור.

פרי העץ מותרין באכילה אבל נצטוינו בזה ד' מצוות, א) להפקיר איש את כרמו ופרדסו כל עץ למינהו ולא ינהוג בו שום אדנות ובעלות אך יהי' פתוח לכל אדם ליטול כאדם הזוכה מן ההפקר, ב) הפירות שנלקטו מן הכרמים ופרדסים המופקירן אסורין בסחורה אלא משמש בהן לאכילה בלבד. ג) הפירות אסורין לשמש בהן שאר תשמיש המפסידן. ד) זמן היתר אכילתן ג"כ מוגבל שאין אוכלין אותן רק בזמן שיש עדיין ממין זה בכרם ובפרדס אבל לאחר שכבר כלה המין מהכרם ומהפרדס חייב לבערן מן הבית, אמנם אין מצות הביעור שוללת מאתנו אכילתן, ומהו ביעור מוציא הפירות לשוק ומניחן על הארץ ומפקירן ומותר גם לו לחזור ולזכות בהן ולאכלן, ההפקר צריך שיהי' בפני שלשה אנשים ואפי' הם אוהביו ובטוח הוא בהן שלא יזכו בפירות בעת שהוא מפקירן, ומצות ביעור קל לקיימה לפי האמור, הגיע זמן הביעור ולא ביער נאסרו הפירות ואסורין באכילה לכל אדם וטעונין קבורה או שריפה ובכל דבר המאבדן.

עבר הבעלים ולא הפקיר כרמו והחזיק בו כשאר השנים נאסרו הפירות לכל אדם ואסור לאוכלן ואסור ליתן לבהמתו. [א"ה, ועי' לעיל סי' ט' ס"ק ה', ו'].

הרי שלקט פירות מפרדס המופקר ועשה בהן סחורה לא נאסרו הפירות אע"ג דקולר החטא על צוארו.

ב) הפקיר כרמו לכל אדם רשאי בעה"ב ג"כ לנקוט פירות כרמו ולזכות מן ההפקר כשאר כל אדם ואוכלן עד הביעור ומוציאן ומפקירן בשעת ביעור וחוזר וזוכה בהן מן ההפקר וכדין שאר המלקטין כן דינו של בעה"ב הלוקט בתוך שלו. אבל לא ילקוט רק שיעור שדרך בעה"ב להביא לתשמיש ביתו ולא יותר וכשאכל או מכר אלו שהביא מביא פעם אחרת.

ג) פרי אדמה הגדילין ביד נכרי דינן כפרי עץ הגדילין אצל ישראל ומותרין באכילה ואסורין בסחורה והפסד וחייבין בביעור בזמן הביעור.

ואם תשאל מאחר שפירות נכרי קדישין בקדושת שביעית ואין קנין נכרי מפקיע קדושת שביעית למה פרי אדמתו מותרין, תשמע שמן התורה פרי אדמה כפרי עץ

אסור לו ליקח ע"מ למכור, וכשמוכר הלוקט עצמו או שמסרם לחנוני למכור אסור למכור בשוק במקום שמוכר כל השנה וכן אסור למכור בחנות שמוכר כל השנה אלא מוכר בבית או בסמטא ובחצר.

אם הגיע זמן הביעור ר"ל שכבר אין ממין הזה במחבר צריך לקיים מצות ביעור ולאחר שקיים מצות ביעור חוזר ונוהג בהן כמנהגו קדם שהגיע זמן הביעור.

החנונים שומרי תורה צריכים לדעת כי בשנת השביעית אי אפשר להם לנהל עסקיהם במסחר הפירות והירקות וצריכים לבקש פרנסתם ממק"א וכבר הזהירו חז"ל על אבקה של שביעית, ואם אפשר להם להמציא פירות וירקות מחו"ל יזכו לעצמם ויזכו את הרבים, ושכמ"ה

לוקט כשיעור שאדם מכין בביתו לתשמיש בני ביתו לימים מועטים, אחד בעה"ב הלוקט ואחד אחרים שלוקטין דמאחר שהפקיר אף בעה"ב מותר לזכות מן ההפקר, ומותר ללקט שיעור המותר אף אם אין דעתו לאוכלו אלא למוכרו לאחרים, וכשמוכר הלוקט אוכלו בק"ש [ר"ל להזהר שלא להפסידו] ושלא לעשות בהן סחורה] והמוכר צריך ליקח בדמים שקבל אוכלין ולאכלו בק"ש, ומותר ליקח כל אוכלין אפי' בשר ודגים ואע"ג דלא שייך בהו ק"ש מצד עצמן הן קדישין בק"ש ע"י חליפי שביעית, אבל אסור ליקח בדמים טלית וכיו"ב, בד"א בשלם לו הלוקט מיד אבל לקח בהקפה ואח"כ שלם לו הדמים חולין לכל דבר, אם אין לו להלוקט לוקחין מותר לו למסור לחנוני שימכור בשליחתו ויקצוב לו שכר כפועל, אבל לא ימכרם לחנוני ע"מ למכור כי החנוני

סימן כז

האומנות של האדם ועמידת המכונה על השדה וכיוון הפרקים על מכונם לצורך החרישה זהו מלאכת חרישה וחייב עליה חטאת.

ב) ע"ד ירקות שנכנסו מששית לשביעית ונשתהו עד שנעשו בהן זרע גינה שאינן נאכלין, אם מותרין לזרען אחר שביעית, נראה דמותר לזרען דהא תנן מעשרות פ"ה מ"ה דזרעוני גנה שאינן נאכלין נלקחין מכל אדם בשביעית והיינו שאין בהן קדושת שביעית ואין כאן משום משומר, ולא משום מוסר דמי שביעית לע"ה, ולא משום איסור ספיחין, וכמש"כ חזו"א שביעית סי' י' ולא משום איסור ספיחין, [וכש"כ בנכנסין מששית לשביעית דאנו מקילים כדעת הר"ש והרמב"ן שאין בהן איסור ספיחין כמש"כ שם סי' ט' ס"ק י"ז], הדין נותן דמותר לזרען כיון דאין בהן קדושת שביעית ולא איסור ספיחין, וכן רהיטא מתני' דנלקחין מכל אדם בשביל לזרען בגנה שהרי אין להן תשמיש אחר.

ובחזו"א שביעית סי' ט' סק"ד צדדנו שזרעוני גנה יהיו אסורין משום ספיחין, והא דנקחין מכל אדם משום דאין שום אדם חשוד עליהן, ולפ"ז הא דנקחין דתלינן שהן מששית או מן השדות שאינן אסורין משום ספיחין, ואמנם לא מסתבר דחשוד על השביעית יהי' נזהר כל כך באיסור ספיחין אלא כיון דלא חיישין שיזרעו בשביל זרעוני גנה לא אסרו זרעוני גנה משום ספיחין, וקדושת שביעית אין בהן שאינן עומדין לא לאדם ולא לבהמה אלא לזריעה ולא נחשב לתשמיש אדם ולא מקרי הנאתו וביעורו שוה, והלכך נלקחין מכל אדם ואין כאן לא משום משומר [דהחמירו שלא ליקח מע"ה משומר אפילו (בכחצי איסור המגיה)] ולא משום מוסר דמי שביעית לע"ה, ולא משום ספיחין, והא דתנן פ"ב מ"ה דאם לא הוקשו קדם ר"ה אסור לקיימן פי' הר"מ דהוי כסחורה דהרי כיון דלא הוקשו ובירק אזלינן בתר לקיטה הרי הן קדושין בק"ש ואם רוצה לקיימן לזרע הרי זה כזורע פירות שביעית דהרי קדם שהוקשו הרי הן מאכל אדם ואסור לו לעזוב בכוונה לזרע, ומיהו איסור ספיחין לית בהו אם איסור ספיחין חייל בשעת לקיטה, ואף אם תיכף בכניסתן חייל עליהו איסור ספיחין, מ"מ לא נאסר לי' בשביל זה להשאירן בגנה עד שיוקשו אבל בשביל קדושת שביעית אסור לקיימן, ובתוס' תניא דאסור לקיימן מפני מראית העין, והיינו אף אם אין כונתו לזרע אסור דיאמרו דמניחן לזרע.

ג) ע"ד תאנים שנפסלו מאכילת אדם לעשות מהן ספירט, נראה דיש להקל ע"פ המבואר חזו"א שביעית סי' י"ג ס"ק כ"ד, דלדעת הגר"א נפסל מאכילת אדם וראוי לבהמה מותר לעשות מלוגמא לאדם, וכש"כ דמותר לעשות ספירט, ואף לדעת הר"ש דאסור לעשות מהן מלוגמא מ"מ לעשות מהן משקה לאדם נראה דעדיף טפי מלהאכיל לבהמה ושרי.

א) מבואר בגמ' מכות כ"א ב' דחורש בבהמה ביו"ט לוקה, דאע"ג דפעולת החרישה דהיינו עקירת רגבי העפר מחיבורן נעשה ע"י הבהמה, מ"מ חייב האדם על זה שמחמר את הבהמה ורמינן על המחמר את כל פעולת החרישה, ואמרו בירי' סנהדרין פ"ז ה"ז דהוא נסקל על ידי בהמתו בחרישה, ויש להסתפק אם זה דוקא כשהאדם אוזר בכנפי המחרישה לדחוק יתד המחרישה בארץ שלא יעלה למעלה, ואם יתקן את המחרישה על תכנית שיודחק היתד בארץ מאליו ולא יהי' צורך לאחיזת האדם בכנפי המחרישה, לא יהא האדם חייב משום חורש על החימור לחוד, או דלמא בכל אופן חייב המחמר אחר בהמתו בשעת חרישה.

והנה הדבר מבואר ברמב"ן בחי' שבת קנ"ג ב', וז"ל אלא שמ"מ צריך טעם בדבר שהרי החורש בבהמות אתה ובהמתך הוא כמחמר שהחרישה בכח הבהמה היא נעשה כו' שמפני שהחורש בבהמה הוא נותן עליה עול והוא כובש אותה תח"י וברשותו היא עומדת כל המלאכה על שם האדם היא ובו היא תלוי' ואין הבהמה אלא ככלי ביד אומן ואינו דומה למחמר שהבהמה היא הולכת לנפשה אלא שיש לה התעוררות מעט מן המחמר, והנה מבואר מדבריו ז"ל דאין חיוב האדם על אחיזתו במחרישה דא"כ לק"מ ממחמר, אלא אחיזתו לאו כלום הוא ומעשה החרישה שהיא תלישת העפר נעשה בכח הבהמה, ולפיכך קשיא לי' להרמב"ן מ"ש ממחמר, אלא שתשובת הרמב"ן סתומה, ולכאורה מחלק הרמב"ן בין מחזיק את הבהמה ע"י העול שנתן עליה, ובין משא שעל הבהמה ואין האדם מחזיק בה, ולפ"ז גם במחמר אם נתן עליה עול ומחזיק בה והוציאה מרה"י לרה"ר חייב חטאת, וזה לא שמענו, ואפשר דדוקא בחורש שמחזיק את הבהמה לתלמיה ואינו נותן לה להטות על צדה וגם לפניו אי אפשר לה להלוך אלא א"כ תעקור רגבי העפר במחובר וחשיבא כקשורה למחובר, ובאמת החרישה מכבדת עליה יותר משאר נשיאת משא ובה נחשבת ככלי אומן, ושמעינן מדברי הרמב"ן דאף אם יכין מחרישה כבידה שהיתד לא יקפוץ מעומק האדמה והאדם מחמר אחריה בלי החזק בכפות המחרישה ג"כ חייב משום חורש, וכן אם אחד חורש בעצמו בלא בהמה והשני מחזיק במחרישה החורש חייב והמחזיק פטור ולא קרינן בהו שנים שעשאוהו שיהיו שניהם פטורים, ואם אחד אוזר המחרישה ואחד מחמר אחר הבהמה המחמר חייב והאוחז פטור [ומהא דמבואר במכות שם שאם מחפה את הזרעים ע"י החרישה חייב משום זורע מבואר כדברי הרמב"ן שחיפוי העפר אי אפשר למירמי על האוחז המחרישה שהחיפוי הוא דבר הנעשה בעפר התחוח כבר ועכשו אין כאן כח של אוזר המחרישה].

ומכאן לחורש במכונה שמתנעה ע"י קיטור או ע"י חשמל, והאדם מכווין אותה שתלך לפי תלמי השדה אף אם אין כאן כח האדם בעצם החרישה, המכונה היא כלי

דזה כפילא בקופא דמחטא, שהרי דין זה דחייב במעשר ס"ל לאביי וכן ס"ל לר"ה וכן ס"ל לר"י ור"ל, ומנ"ל לחדש דרבין אמר לשמעת"י בפרוטרוט יותר דאפי' רוב גידולו בשביעית חייב במעשר פליג על כל הני אמוראי וס"ל דששית הנכנס לשביעית חייב בשביעית, ומנ"ל להר"מ דזו כונת הגמ', ועוד אם רבותינו מה"י קאמרי דבתר לקיטה לשביעית הדין נותן דפטורין מן המעשר כיון שהן הפקר מה"י.

מתני' דבכורים לענין שביעית הוא סתמא ולא נחלקו ר"ג ור"א אלא לענין מעשר, ומדלא קתני דעת החולק בשביעית הוי כסתם כדעת החולקין על רבותינו.

עונת המעשרית באתרוג אינו שליש כדתנן מעשרות פ"א מ"ד האתרוגים חייבין גדולים וקטנים.

ז' מש"כ תו' דירק בתר גמ"פ היינו שאינו משביח עוד, אבל לא סגי בגמר בשולו, וכדמשמע בתו' ר"ה י"ד ב' ד"ה ולשביעית, דחשיב כמנע מהם מים כיון דשוב אינם גדילים, וכן באתרוג אע"ג דגמר פריי כיון שהולך ומתגדל לא חשיב גמ"פ, ולדעת הר"מ ורמב"ן בעינן לקיטה ממש אם לא שיבשו עוקציהן באופן שאין חיבורן חיבור וקשה לסמוך על המיקילים אחרי שכבר הכריע ביו"ד שלי"א סעיף נ"ז כהר"מ, ועוד כיון דתחלת פלוגתתן בדאורייתא אף דבזה"ז דרבנן אפשר דאין להקל, ואמנם אין צריך לזה, דכבר פרי"ש פ"ט מ"א דכל הספיחין אסורין היינו איסור סחורה והפסד אע"ג דנגמרו בששית וסגי בגמ"פ מ"מ גזרו חכמים משום פירות שלא נגמרו, ודין זה דוקא בשביעית, אבל לא לענין מעשר.

וא"כ אין לנו על מה לסמוך להתיר אבל השליח שיחי' אמר שהגרעינים הן מאכל עופות רק מפני היוקר אין נותנין אותן לעופות, וא"כ קרוב הדבר שיש להן דין קטניות דכל דבר שהנאכל והנזרע אחד הוא קטניות, ואפשר שאין חילוק בין מאכל אדם למאכל בהמה, וא"כ אפשר להקל ליתן לפני עופות או להשהותן עד אחר שביעית לזורען, אבל למכור לחשוד על השביעית אסור, והמכירה של כל הארץ לערבי אינו כלום, ואינו ענין למכירת חמץ.

הנלקטים בשביעית פטורים מן המעשר אף אם נמכרו, א. מפני שנמכרו ע"י שליח ואין שליח לדבר עבירה, ב. מפני שלא נמסר להם בטב"ו, ואם היה הערבי תובע לקיים המקח היו אומרים לו כך דינכם דבלא רשימת הטב"ו לא קנה, ג. מפני שבלב כל אדם שאינו קנין באמת, ובמכירת חמץ אמרינן כדי שלא יעבור בב"י גמר ומקנה אבל הכא בשביל הפקעת מצות שביעית לא ימכרו כל הארץ לנכרי, אדרבה נוח לנו לשמור את השביעית מלמכור כל הארץ לנכרי.

אפשר לחלק את השדה בצו"ה שלא יהא יותר מב"ס במקום אחד, אבל יש לעשות מחיצת ד"א במקום קנה צו"ה בצד אחד.

{ע"כ נדפס שם}

ד) מחצב שעיקרו להכשר האדמה לזריעה. אף אם משמשים באבנים אבל עיקר הכונה להכשר הקרקע ושימוש אבנים טפל, אסור בשביעית, והיתר מחצב בפתחו מע"ש אינו אלא בעיקרו לאבנים וניחותא ביפוי קרקע, משא"כ בעיקרו להכשר האדמה, ונידון דידן אסור.

ה) בנין המדרגות של ההרים להעמידם על שטחים ישרים ראויים לנטיעה ולזריעה זהו בכלל חרישה כמו שאמרו בירו' שבת פ' כלל גדול לענין שבת, ואמנם לבנות גדר אבנים סביבות המדרגה שלא תפול עפרה מותר, אבל ליטול האבנים וניחא ל"י ביפוי הקרקע אסור.

ו) בקושי אני מזדקק לקבוע דברים בלשון הפוסקים הסתומה, והנה הר"מ בפרק ד' מהלכות שמטה האריך לפרש דיני פירות ששית הנכנסין לשביעית, ופרט ה' סוגים, תבואה וקטניות, אורז ודוחן, אילנות, ירק, אתרוג, ובפירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית פרט ד' ושייר אתרוג, ויש לפרש ב' דרכים, א. דסמך על מש"כ לעיל דהנכנס מששית לשביעית אתרוג כירק ב. דכיון דכתב דאילנות בתר עונת המעשרות ואתרוג הרי הוא בכלל אילנות עד שיוציאו מכלל אילנות בפירוש, וכיון דסתם דאילנות בתר עונת המעשרות ולא הזכיר אתרוג כמו שהזכירו ברישא ממילא משתמע דאתרוג היוצא למוצאי שביעית לא נשתנה דינו משאר אילנות, והדעת נוטה לסברא אחרונה, דכיון דפרט כל הסוגים בסיפא אינה מן המדה לשייר אחד מהן, ובפרט שדין אתרוג הוא מוטל בספק יש מקום לחלק בין נכנס מששית לשביעית דבתר לקיטה היא חומרא, לבין יצא משביעית למו"ש דבתר לקיטה קולא, ולא עוד אלא כשאמר אילנות סתם הרי אתרוג בכללו, ולא יתכן לסתום הדברים.

לשון הר"מ שם הי"ב ומתעשר כפירות ששית להחמיר, ומשמע דשביעית נהוג בו מן הדין, אין זה דיוק אלא אם החמירו לנהוג בו שביעית אין זה חידוש דהרי הרבה דברים שאיסורן מדברי סופרים, אבל כאן המעשר מחודש דכיון דהוא הפקר מדברי סופרים לא גרע הפקר זה משאר הפקר ודין הוא שיהא פטור מן המעשר ואפ"ה החמירו חכמים, ואפשר דמה שסיים הר"מ להחמיר היינו דנקטינן שניהם להחמיר, בין לענין שביעית בין לענין מעשר.

לשון הר"מ פ"א מה' מ"ש אינה מכרעת, ומש"כ והולכין אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית נקט לשון רבותינו, ומש"כ בה"ו ואע"פ שהולכין אחר לקיטתו כו' נקט נמי החידוש דחייב במעשר אע"פ שנוהגין בו הפקר.

הא דלא אמרו בגמ' ר"ה ט"ו ב' וכן כי אתא רבין כו', אין דרך הגמ' לומר וכן אלא אם בא לאלומי מלתא, אבל הכא כשאמרו ר"י ור"ל דאמרי תרויהו כו', היתה קבלתם מורמת מכל ספק ולא שייך לומר וכן, אלא הוסיפו להביא לשון ר"י דאפי' רוב גידולו בשביעית חייב במעשר לא יתכן כלל דכונת הגמ' דרבין פליג אהא דאתמר משמ"י דר"י לענין שביעית וס"ל דאזלינן בתר לקיטה

סימן כח

בשביעית וכשגזרו על מצרים גזרו על עוד ארצות ומכללן עמון ומואב, אלא שנשתכח הדבר אם גזרו בארץ עמון ומואב מע"ש כמו שגזרו הנביאים בבבל או שגזרו מ"ע כמו בארץ מצרים, והנה הנידון היה אחר חורבן אלא שהדין לא נשתנה גם אחר חורבן, ונשתכחה הקבלה מפני המלחמות והצרות שעברו ואפשר שלא היו ישראל בארצות ההם זמן מה עד שנשתכח הדבר, ומש"כ הר"מ בפ"י זקנים הם האחרונים אחר עזרא ר"ל דכשעלה עזרא עדיין לא פסקה נבואה כדאמר זבחים ס"ב א' ג' נביאים עלו עמהם מן הגולה, וזקנים היינו משפסקה נבואה.

והנה אמרו יבמות שם הרבה כרכים כבשום עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל והניחו כדי שיסמכו עליהם בשביעית, ומבואר דלא גזרו עליהם שביעית וגזרו עליהם

א) ידיים פ"ד מ"ג עמון ומואב מה הן בשביעית גזר ר"ט מעשר עני כו', האי גזר אינו ר"ל שגזר עכשו אלא החליט את הדין קאמר, אבל הגזירה על עמון ומואב היתה כבר שהרי ביבמות ט"ז א' העיד ר"ד בן הרכינס מחגי הנביא שאמר עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית, והא דתנן הכא דהוא מעשה זקנים ולא מעשה נביאים ובסוטה מ"ח ב' אמר חגי זו"מ נביאים אחרונים ואמרו שם משמתו פסקה רוח"ק מישראל, אפשר דחגי הנביא האריך ימים משפסקה הנבואה, והנה למדנו במשנתנו דנביאים גזרו על ארץ בבל תרומות ומעשרות אבל לא שביעית, וגזרו מע"ש בשביעית, וכן גזרו זקנים היינו משפסקה נבואה ואפשר דהן אנשי כנה"ג [וכמש"כ רש"י חגיגה ג' ב'] כולן או שיריהן על מצרים שיעשרו אבל לא גזרו עליהן שביעית והתקינו מעשר עני

תיקון רק הוא מה"ת, חלילה לומר כן דאיך יבדה ר"י מלבן שהוא מעשה חדש מעשה זקנים, אלא ודאי אין בזה ספק כלל שהוא מדברנו, וה"נ אמרו ב"ב נ"ו דעמון ומואב פטורין מן המעשר מה"ת, והר"מ פ"ו מה' מ"ע ה"ה, דכתב הללמ"מ העתיק ל' המשנה וכ"כ רש"י חגיגה ג' ב' בדברי ר"א שהוא תקנת אנשי כנה"ג, וכן מבואר בגמ' שם וביבמות ט"ז א' דמייתא עלה דר"א הרבה כרכים כו', ופי' תו' דמייתא ראי' דיש לעשות תקנה לעניים, אלמא דבדעת חכמים הדבר תלוי. (ד) ב"ב נ"ו א' תוד"ה הר, תימא דמשמע כו' כונתם דפסיקא להו דהא דתנן ג' ארצות לביעור היינו בבית שני ובזה"ל דאין דרך המשנה לשנות דבר העבר סתם ולא להזכיר דין זמן הזה, וא"כ עבר הירדן נוהג שביעית, ובכלל זה משמע דגם עמון ומואב שטיהרו בסיחון שביעית נוהג בהן, וביבמות משמע דעמון ומואב קדשום עולי מצרים אבל לא עולי בבל, ואי אפשר לומר דהתם בעמון ומואב שלא טיהרו בסיחון, דודאי לא כבשום עולי מצרים שהרי נאסרו לתגר בס מלחמה [ומה שסמכו התו' על סוגין דמשמע שלא כבשו עמון ומואב מלתא יתירתא נקטו אף שהדבר מבואר בקראי א"נ הוצרכו לראי', דלאחר שנלחמו עם ישראל בימי יפתח ובימי דוד הותר לכבשם, והיה אפשר לומר דקדשום, ולזה הביאו מסוגין דמשמע דלא קדשו עמון ומואב] ולזה תירצו דלא קדשו עולי גולה אלא ארץ סיחון אבל לא ארץ עמון ומואב שטיהרו בסיחון, א"נ הא דאמר ביבמות הרבה כרכים כו' אין הכונה על עמון ומואב ובאמת בעמון ומואב שלא קדשום גם עולי מצרים קיימין, וסיימו דתירוץ זה מוכרח דהא מספקא לן בר"א ור"י דס"ל קדושה ראשונה קדשה לע"ל.

ובחגיגה ג' ב' נראה דעתם ד"ל דלא קדשו עולי מצרים עמון ומואב וכבשום ולא קדשום, והא דתנן ג' ארצות לביעור כו' היינו ארץ סיחון, גם משמע מדבריהם דיש מקום לומר דהא דתנן ג' ארצות כו' היינו בבית ראשון, ואולי דבריהם בחגיגה חסרים ונשמט מהם דברים וצ"ל כמו ביבמות.

(ה) והא דאמר שמואל ב"ב שם כל מה שהראה כו' חייב במעשר היינו לאשמועין דא"י היינו מה שהראה למשה ולא מה שנאמר לאברהם, ואע"ג דגם חו"ל אפשר לקדש כמש"כ תו' גיטין ח' א' ד"ה כיבוש, וגם א"י בעי קידוש כדאמר הרבה כרכים כבשו עולי מצרים כו', מ"מ נ"מ למ"ד כיבוש יחיד ל"ש כיבוש, דמה שכובשין מחו"ל קדם שכבשו א"י אינו קדוש, ואפי' למ"ד כיבוש יחיד שמי' כיבוש נ"מ שאין ראוי לקדש חו"ל קדם שקדשו כל א"י, ושמואל דנקט שאינו חייב במעשר כמ"ד כ"י ל"ש כיבוש נקט מלתא, ועמון ומואב שטהרו בסיחון אי היו ארצות ההן בכלל אותן שנתנו לאברהם ודאי הן בכלל א"י, אע"ג דקיני ואינך אימעטו מכלל א"י מ"מ אותן שכבש משה לא אימעט, ואי עמון ומואב אינן בכלל קיני וקניזי [דמשמע דדוקא ר"י קאמר לה וכמש"כ רשב"ם ד"ה תניא] א"כ נתקדש חו"ל ע"י משה והוראת שעה היתה, ומ"מ כיון שנתקדשה יש להן דין א"י ל"מ למ"ד קדשה לע"ל דקדשי, אלא אפי' למ"ד לא קדשה לע"ל מ"מ אם קדשום עולי גולה אין להם דין כ"י אלא דינם כא"י גמורה, כיון שנתקדשו כבר ע"פ הדיבור בימי משה.

ודברי תו' ד"ה חייב, וד"ה לאפוקי, צ"ע דבפשוטו מאי דאמר שמואל כל שהראהו לא בא לאתווי רק למעוטי דדוקא כל שהראהו, ולומר דא"י היינו מה שהראה למשה ולא מה שנאמרה לאברהם, ולא שייך כאן למעט חו"ל, שאין בא לומר דין בחיוב מעשרות אלא בא להגביל מה נקרא א"י, ושפיר י"ל דסבר דק"ר לא קדשה לע"ל וחייב במעשר דאמר אם קדשום, תדע דהלא עולי מצרים לא כבשו כל מה שהראה למשה. [א"ה, עי' לעיל סי' ג' ס"ק ט"ז]. {ע"כ נדפס שם}

לקט ושאר מתנות עניים וה"ה מעשרות, ופר"ש דעמון ומואב אינן בכלל אלו, וכמו שהאריך בראיות וכ"כ תו' יבמות שם ולכאורה הוא מוכרח ממתני דאם הניחום עולי בבל א"כ בשעה שהחליטו להניחם גזרו דינם לענין מעשר ועדיין חגי זכרי ומלאכי קימים וא"כ הוא מעשה נביאים, ומיהו אפשר דכיבוש הארץ נשתהא עד זמן אחרון.

(ב) ומבואר חולין ז' א' דהניחו גם מא"י כרכים, דלא נסתפקו במתני אלא בעמון ומואב משמע דכרכים של א"י שלא כבשום פסיקא להו, ולא הביאו ראי' מהם דאם הם מעשרים מ"ע אין ראי' משום דהם עיקר א"י והרבה ישראל דרים שם ועיקר שלא קדשום הוא כדי שיסמכו עליהם עניים לכך תקנו להם מ"ע משא"כ בעמון ומואב, ואם הן מעשרין מע"ש י"ל דשאני כרכי א"י שהיו חייבין לפני מה"ת ראו לתקן להם לפי סדר השנים, ורש"י יבמות ט"ז א' כ' דמעשרין מ"ע שביעית.

הר"מ בפירושו כ' דעמון ומואב הן ארץ סיחון ועוג אבל התו' ביבמות ט"ז א' חגיגה ג' ב' ב"ב נ"ו א' והר"ש במשנתנו האריכו בראיות שא"א לומר כן. [ועי' מש"כ שביעית סי' ג']. גי' הר"מ היתה במשנתנו המעשר והתרומה השיב ר"א אר"י, וכבר הביאו גי' זו בחילופי הגרסאות.

הא דתנן במשנתנו שכל המחמיר עליו ראי' ללמד, צ"ע לכאורה, דאדרבה מספק יש להחמיר וכ"ת משום דספיקא דרבנן לקולא הכא כיון דיש ספק אי מ"ע אי מ"ש וא"א להקל שלא להפריש שתיהן ע"כ צריך להחמיר להפריש שתיהן וכמש"כ תו' ביצה י"ד א' ד"ה איכא, וכמו שאמרו שבת כ' א' הלכך בעינן רוב עוביו כו' והטעם דחשיב כספק לאדם אחד שהלך בבי' שבילין ועשה טהרות אלו ואלו קימות שתיהן תלויות וכמש"כ ר"ש פ"ב דמקואות מ"ב, וא"כ אי לא היה להם לחכמים הכרעה בדבר צריך לנהוג בו ב' עישרין, וא"כ ר"י וראב"ע שבאו להכריע שניהן באו להקל, וי"ל דמן הדין אפשר לעשר ולהתנות עליו אם צריך מ"ע יהי' מ"ע ואם צריך מ"ש יהי' מ"ש כמש"כ תו' עירובין ז' א' ד"ה ונהג, ולענין לאכול את המעשר חוץ לירושלים יש להקל מחמת ספיקא דרבנן, וראב"ע מחמיר, אבל בפשוטו הקיל ר"י שא"צ להתנות עליו כלל וכן ראב"ע א"כ על שניהם ראי' ללמד וצ"ע.

(ג) מ"ג ר"ש ושאר כל הארצות כשאר שני שבוע אם מ"ע מ"ע אם מ"ש מ"ש, לפרי"ש קשה לישב ואי הוי גרסינן ושאר כל השנים כשאר כו' הוי ניחא, אח"כ ראיתי דכבר הגיה הגר"א בביאורי תוס', ובז"ל איכא גי' אחרת אלא שיש שם ט"ס וכצ"ל וכל ארצות בבל מ"ש וכל הארצות בשאר שני שבוע אם מ"ע מ"ע אם מ"ש מע"ש, וג"י זו מכוונת.

שם בר"ש פ"ק דחגיגה משמע שלא אמר לו כן וכעס עליו כו' רש"י פי' בחגיגה דהוקשה בעיניו שנתן עטרה לאותו דורש כו', ולפ"ז שפיר י"ל דא"ל תלמידך כו' והא דאמר בגמ' שם ולימרו לי' בהדיא כו' י"ל דה"ק למה סרבו להגיד ומשני משום מעשה ורצו להשתמט עד שהכריחם לומר, ולי' רש"י שם ד"ה ולימרו, משמע קצת כפרי"ש, ולפרי"ש ק"ק דאם ראוי לומר כן לרבו משום כבוד מאי פריך ולימרו לי' בהדיא, ואף אם לא היה מעשה דר"א דכעס על ר"י ב"ד ראוי לומר כן.

שם ונביאים ממש משמע הללמ"מ ממש, אע"ג דהללמ"מ מתפרש דבר ברור כהללמ"מ מ"מ לא משמע לי' לר"ש לפרש כאילו קבלנו מן הנביאים ונביאים ממש, ואי הוא הללמ"מ צ"ל ע"ד שכי' מהרש"ל עירובין ה' ב' שקבלנו שאם יבוא לתקן יתקנו מ"ע, אבל אין לומר דהלכה ממש דודאי חו"ל אינו חייב במעשר כלל מה"ת, ולא יצאו עמון ומואב מן הכלל, והרי אמרו שהוא מעשה חדש מעשה זקנים, ומש"כ תויו"ט שר"י חשב כן שהוא מעשה חדש מעשה זקנים אבל הוא טעות שלא היתה בזה שום

הלכות מעשרות

סימן א

(ב) שם ונשמר, הפקר פוטר משעה שהביא שליש עד מירוח כל שהיה בזמן זה הפקר שעה אחת פטורה, עיי' שביעית סי' ב' באורך, והפקר אחר מירוח אינו פוטר ובדבר שחסר הבאת בית אפשר דהפקר פוטר, עיי' דמאי סי' ז' סק"ז.

ונשמר דמעשר אינו שוה לגמרי לנשמר דתנן גבי פאה, דבמעשר כל שלא נשמר שעה אחת אף שקדם בעלים וזכה בהן פטור, אבל בפאה הפקר במחובר וחזר וזכה בהן קדם קצירה חייב, והא דממעט נשמר היינו שאם זכה אחד שדה מן ההפקר וקצרה, אבל אם קוצר הפקר וזוכה בתלוש לכאורה אי"צ למתני שהרי חיוב פאה על הבעלים ואין כאן בעלים בשעת קצירה ולא שייך להזהירו שלא יזכה פאת השדה מן ההפקר, וגם לא שייך כאן פאה דכל שכולת הוא כשדה בפ"ע שהרי אינו זוכה רק בשכולת זו שהוא קוצר ושאר השדה אינה שלו והוי כשכולת אחת של ראובן וכל השדה של שמעון.

ומהרש"ס פ"ק דפאה הביא בשם הראב"ד בפ"י ת"כ דנשמר ממעט מין שרובו הפקר, ובבעלים הקוצר את שלו איירי, ועיי' דתלוי לפי המקום ולפי הזמן דאם במקום ההוא בזמן ההוא רוב המין הפקר פטור אלא שמן הצורך לקבוע גדרי המקום שהרי אפשר לחשוב כל אי"י או כל ארץ מג' ארצות של אי"י, ואפשר לחשוב כל עיר בפ"ע ואם נחשוב כל עיר לא ידענו כמה יהיו השדות קרובות אל העיר שתהיינה בכלל העיר, ועיי' מש"כ דמאי סי' א' סק"י, והר"מ והר"ש פירשו נשמר למעוטי הפקר וכלי הגמ' שבת ס"ח א' ולא ס"ל הא דהראב"ד, ולדעת הר"א צ"ל דמין הפקר קאמר, ועיי' מש"כ דמאי סימן א' סק"י.

יר' פאה פ"ג הי"ג א"ל בזכה בהן אחת אחת, כ' בשנו"א דפליגי כשיטתם בנדרים, ואינו מובן דהרי מיחלפא שיטתם דלר"י לא חייל הפקר, ואפשר דהוי ס"ד דמיירי שעוקר את האמהות לנקות שדהו אבל אין דעתו על הבצלים, ופריך דבזה לא שייך פלוגתא דודאי הפקר פטור מן הפאה ומשני בזכה בהן אחת אחת ואפ"ה ר"י פוטר דסבר דעד השתא מפקיר להו דהאמהות אחר שלקט מהן הזרע לא חשיבי לאינשי וסתמא מפקיר להו ואע"ג דהשתא מלקט להו השתא זכי בהו [ואפשר דאין טרחן שוה לפי פחיתות ערכן ומפקיר להו למי שילקטן אבל כשמלקטן לנקות שדהו זכי בהו] וכיון דזכי בהו בתלוש אחת אחת פטורין [ומיירי בזוכה מן ההפקר ולא בתורת חזרה, ואפשר דמודה ר"י בהפקר מחמת יאוש ודבר שאינו מקפיד דחייל הפקר קדם דאתא לרשות זוכה] ורבנן סברי דאין הפקר כלל, ולישנא דגמרא בזכה בהן אחת אחת אליבא דר' יוסי נקט האי לישנא.

(ג) מ"א כל שתחלתו אוכל וסופו אוכל כו' ג' עונות יש בפירות סמדר ובוסר ועוהמ"ע, ולענין ערלה ורבעי [עיי' קידושין נ"ד ב'] וקציצה בשביעית נחלקו ר"י ורבנן בסמדר של גפן, לר"י חשיב פירי ולרבנן לא חשיב פירי, וכן נחלקו בחרובין ובזיתים, ובוסר מוידים רבנן דחשיב פירי, ובשאר כל האילנות מוידים חכמים דסמדר חשיב פירי, ולכו"ע אין בוסר חייב במעשרות, ולענין טו"א נחלקו ר"ע וריב"ז עוקצין פ"ג מ"ו, ר"ע מטמא וריב"ל מטהר, וכפניות שהן תמרים כשיעור סמדר כדמוכח פסחים נ"ב ב' אמרינן עירובין כ"ח ב' שמטמא טו"א, ואמר התם טעמא הואיל וראוי למתקו עיי' האור אבל כמו שהוא לא חשיב אוכל לענין טו"א ולפיכך אין מערבין בו, והנה סמדר של תמרים כבוסר של ענבים כדאמר פסחים שם, ואפשר דברייתא דמטמאה

(א) פ"א מ"א כלל אמרו במעשרות, שם מעשרות כולל ד', תרומה, מע"ר, מ"ש, מ"ע, וחד דינא אית להו תרומה נזכר בתורה ד' פעמים, שמות כ"ב כ"ח, במדבר ט"ו כ', י"ח י"ב, דברים י"ח ד', מע"ר ה' פעמים, במדבר י"ח כ"א, דברים י"ד כ"ז, כ"ט, כ"ו, י"ב, י"ג, מ"ש ג' פעמים, ויקרא כ"ז ל' ל"א, דברים י"ד כ"ב, כ"ו י"ג, מ"ע ב"פ, דברים י"ד כ"ט, כ"ו י"ב, ומדברנן כל אוכל ונשמר חייב בכולן ומדאורייתא לדעת הר"ש אינו חייב אלא דגן תירוש ויצהר וכ"ד רה"פ, ולדעת הר"מ כל הפירות חייבין מדאורייתא חוץ מן הירק, ועיי' מש"כ שביעית סי' ז' ס"ק כ"ג, כ"ז, כ"ח, ובכלל מעשר גם פאה וכל שאינו פרי למעשר אינו פרי לפאה, דהא לא חילק ביניהן אלא במכניסו לקיום ולקייטתו כאחת, אבל אוכל דתני בתרויהו חד דינא הוא, והכי תנן נדה נ' א' כל שחייב בפאה חייב במעשר, ואע"ג דאמר שם נ"א א' דכל מין קאמר מ"מ שמעינן דמין שהוא גרוע לאכילה ואינו חייב במעשר אינו חייב בפאה, וה"ה כל שאינו אוכל בתחלתו לענין מעשר אינו אוכל לענין פאה, וכ"כ הר"מ פ"ב מה' מ"ע ה"ז שאינו חייב בפאה עד שיביא שליש והיינו עוהמ"ע וכמש"כ שביעית סי' ז' ס"ק י"ב.

ר"ש ובפ"י העור והרוטב כו' וממעט דבש תמרים ויין תפוחים, צ"ע דאדרבה משמע דתמרים ותפוחין חייבין אלא שהיוצא מהן זיע בעלמא, ובתני' בכורות נ"ד א' באמת טרחו לישב ההיא דחולין דלדוגמא קאמר דבש תמרים ובדאורייתא ממעט דגן שסחטן, ובתני' ר"ה י"ב א' כתבו כלי הר"ש כאן, ובחולין ק"כ ב' כתבו כדבריהם בבכורות, ואפשר דחסר בל' הר"ש כאן ובל' התו' ר"ה וצ"ל וממעט ד"ת ויין תפוחים מש"ל בדאורייתא בדגן שסחטן.

שם והא דאמר בפ' הנודר כו', הא דפריך התם מאי כפרוץ וגו' ע"כ דקשיא לי מאי וכל תבואת השדה כמו שפי' הרא"ש והר"ן שם, דאין לומר דפריך מאי החמירו דהא למאי דקיימינן דדגן כל דמידגן ע"כ וכל תבואת השדה מידי דלא מידגן ושפיר יש כאן חומרא, אלא דצריך לפרש מאי וכל תבואת שדה דלא משמע לי בל' תבואת שדה לא אילן ולא ירק והיינו דקשא לי, ולפ"ז שפיר י"ל דאף לר"מ אין שאר מינין חייבין מדאורייתא ור"מ דאמר כל מידי דמדגן אינו אלא בל' בני אדם ובל' המקרא אבל לא במידי דהלכה, אבל הר"ש פ"י דפריך דמשמע דחזקי' גזר ובאמת דגן דתחלת המקרא כאן דגן ממש וכל תבואת השדה היינו קטניות, ואע"ג דדגן כל מידי דמדגן מ"מ אפשר לשמש לי זה על דגן לחוד, במקום דפירש כל תבואת שדה לחודיהו אלא דקשיא לי הא הכל דאורייתא, ואע"ג דלא קיי"ל התם כר"מ מ"מ טרח הר"ש לפרש דלא פליג ר"מ בהא, אבל לדינא לפר"ש ודאי מוכח דלרבנן קטניות פטורין ועיי' דהא דמרבינן בת"כ אסמכתא, [וקשה לפר"ש מהא דאמר בירו' שלהי חלה דבימי דוד גזרו על הכרשינן ועיי' שכבר גזרו על הקטניות ואיך יתכן דחזקי' גזר על הקטניות].

שם ובפ"י א"ע תבלין דרבנן, למש"כ תו' יומא פ"א ב' נדה נ' א' דתבלין פטורין ממעשר ותבלין הנזכרין לענין מעשר היינו שומים ובצלים, אין ראייה מפסחים אלא לענין ירקות.

שם וכן הא דתנן בפרה [פ"א מ"ג] גבי דבילה כו' כצ"ל, ודעת הראב"ד בש"מ ב"מ פ"ט ב' דז' המינין דחייבין בבכורים חייבין במעשר מה"י, וניחא הא דמכות כהן שעלתה בידו תאנים כו' וההיא דפרה, אבל אין כן דעת ש"פ.

ה) כ' רש"י עירובין כ"ח ב' דלת"ק דר"י כפניות חייבין במעשרות, ולפ"ז משנתנו דתנן התמרים משיטילו שאור כר"י ולא כרבנן, ומה שהכריח לרש"י ז"ל לפרש כן משום שלא פירשו בגמ' במאי פליגי ת"ק ור"י בכפניות, ואפשר דלא פליגי ר"י בכפניות אלא משום שהזכיר ת"ק תרויהו נקט ר"י תרויהו ולא פליגי אלא בקור, ואפשר דנקט כפניות הרי הן כפרי לכל דבריהם היינו שמברכין עליהן ב"פ העץ ות"ק נמי ל"פ בהא, דדין כפניות כבוסר שמברכין עליהן בפ"ה כמש"כ תו' ברכות ל"ו ב', ונראה דמברך לאחריהן מעין שלש, ואפשר דהא דכ' רש"י דלת"ק חייבין במעשרות היינו לדעת המקשו, אבל למאי דמסיק דלענין ברכה איירי גם כפניות איירי לענין ברכה.

איתא בירוש' דהיוצא מן הזיתים וענבים קדם שהביאו שליש אינו מכשיר, ונראה דאף לר"ע דבוסר מטמא טו"א לא מקשינן כאן הכשר לטו"א, דאע"ג דמשקין להתטמא ולהכשיר חד דינא הוא וכמש"כ הר"מ פ"א מטו"א, הכא אין המשקין מכשירין, דאלו המשקין היוצאין מן הבוסר לא חשיבי יין ושמן אלא כשאר מי פירות, ולפ"ז נראה דאין מברכין על יין בפ"ה ואין מקדשין עליהן עד שיהא מענבים מבאישין, וכ"ה ביו"ד סי' קכ"ג דאינו אסור רק משום שאין אנו בקיאים מהו בוסר.

ובאו"ח סי' ר"ב כ' כדעת תו' והרא"ש דבוסר מברך עליהן בפ"ה, ובבבב"א מהסס בדבריהם לומר דברכה יהא בעוהמ"ע, וצ"ע דהא כיון דקור הרי הוא כעץ לכל דבריו דאמר ר"י כולל ברכה ע"כ כפניות הרי הן כפרי לכל דבריהם היינו שמברכין עליהן בפ"ה [ומיהו יש לדחות דמברכין עליהן בפ"ה ולאפוקי שאין ברכתן שהכל דאל"כ הו"ל לסיים אלא שאין מברכין עליהן בפ"ה, ועוד מאי לכל דבריהם, [ומש"כ בבבב"א שם דבשביעית אינו תלוי בפירי אינו מובן הלא בגמ' יליף ערלה ורבעי משביעית ושפיר י"ל דה"ה לענין ברכה, ומיהו לענין לסחוט לתוך הקדירה בוסר דתמה בבב"ל סי' ש"ך ס"ה הלא בוסר מטמא טו"א, י"ל דלענין שבת שאני דהא קרא כתיב אבות יאכלו בוסר וגו' אלמא שאינו רצוי לאכילה ושפיר י"ל דחשיב בורר ודש].

[א"ה, עי' חזו"א ערלה סי' ג' ס"ק ה' - ח']. נראה דענבים משיבאישו לא משגחינן בגודלן ואפי' לא הגיעו לפול הלבן הרי הן פירות גמורין, ולכן אם נראין הגרגרים מבחוץ שזה פי' יבאישו כמש"כ הר"מ עושין מהן יין לקידוש ומברכין עליהן בפ"ה וברכת מעין ג'. אמרו בירוש' דאם בישל גרגיר יחידי כולו חיבור למעשר, ונראה דאין גרגיר זה עד על חברו שהגיע לעוהמ"ע ויהיה זה שלא הבאיש הגיע לשיעור זורעין בו ומצמיח ולשיעור שליש, אלא שחברו הגיע ג"כ לשיעור אוכל ואינו עתיד רק להוסיף אוכל והווי כקשואים ודלועים דשיעור עוהמ"ע שלהן קדם שליש וכתפוחים ואתרוגים, ואין דבר זה כולל כל המינים אלא אלו שהוזכרו בגמ' וכמש"כ שביעית סי' ז' ס"ק כ"ב.

ונראה דענבים שרובן הבאישו אף שנמצא ביניהן שאין הגרעינים נראין כשרין ליין קידוש אף שאפשר שלא הגיעו לפול הלבן כיון שכולן שוין בגודלן חזינן שמתבשלים בקטן וכדאמרין עירובין כ"ח ב' בדניסחני.

ו) סוכה ל"ו א' רש"י ד"ה שבני אדם, דעת רש"י ז"ל דרבנן לית להו כלל שיעור זורעין ומצמיח, והחילוקין דתנן פ"ק דמעשרות הוא רק בשיעור אוכל, והלכך ס"ל באתרוגין ותפוחין שחייבין בקוטנן, ור"ש ס"ל שיעור זורעין ומצמיח והלכך פוטר אתרוגין בקוטנן ובתפוחים מודה שזורעין אותן ומצמיחין בקוטנן, ופליגי בקטני קטנים, ובירוש' מספקא להו דאפשר דמודים גם חכמים בקטני קטנים ומבואר שם בהדיא דאליב"י דר"ש ודאי גם תפוחים קטני קטנים פטורים.

אבל דעת הר"מ פ"ב מה"מ ה"ה, דגם רבנן אית להו

טו"א בכפנייתא כר"ע בבוסר וטעמא דר"ע נמי משום דראוי למתקן, ואפשר דבוסר חשיב אוכל כמו שהוא ואפשר דמערבין בו, וכן משמע מהא דמכשירי רבנן אתרוג הבוסר וחשיבו לי' גמר פירי וכדאמר ל"א ב' דבעינן גמ"פ, ונראה דדוקא בוסר מכשירי אבל לא סמדר אע"ג דבאתרוג אין חילוק בין בוסר לסמדר דהא חייב במעשר בקטנו אפשר דמודים חכמים דקדם בוסר לאו הדר הוא, ואפשר דבכפניות אף ריב"ז מודה משום שראוי למתקן ובוסר אינו ראוי למיתוק, והא דכפנייתא ובוסר אסור בערלה אפשר נמי משום דראוי למיתוק ע"י האור חשיב פירי, אפשר דחשיב השתא פירי ולענין איסור לא בעינן חשיבות פירי כמו לענין טו"א ועירוב, והא דמצריך נזיר ל"ד ב' קרא לרבות בוסר משום דאינו בכלל ענבים סתם.

ובתבואה נמי חשיב אוכלא קדם עוהמ"ע דהא מקרי לחם לחייב בחלה כדתנן חלה פ"ק מ"ג, וגם חייבין עליו משום חמץ כדאמר בירוש' שם וכדאמר בגמ' דידן פסחים מ"ב ב' בעמילן של טבחים ומערבין בו ונקח בכסף מעשר ומטמא טו"א.

וסמדר של ענבים אע"ג דלא חשיבי פירי לענין ערלה ורבעי מ"מ בעי ברוכי אלא שאין מברכין עליו ב"פ העץ אלא ב"פ האדמה כמש"כ תו' ברכות ל"ו ב' דכיון דאכלי טעון ברכה ואינו כעץ, [בירוש' שביעית פ"ד ה"ו אמרו דמודה ר"ע בשאר פגין שאין מטמאין טו"א, ולפ"ז כפניות אין תלוי בפלוגת ר"ע וריב"ז].

ד) ולענין מעשר בעי אוכל חשיב טפי דילפינן כדרך שבני אדם מוציאים לזרע כדאמר סוכה ל"ו א' ובירוש' בפרקין, וקשואים ודלועים וכן תפוחים ואתרוגים דחייבים בקטנן אע"ג שאינן ראויין לזריעה כדמוכח סוכה שם היינו דקים להו לקטנים שהמינין הללו אין שבחן חשוב בין קטנן לגודלן וגם בקטנן כבר הן אוכל חשוב והלכך לא שייך למילף בהן שיעור כדרך שבני"א מוציאים לזריעה, ור"ש פליג באתרוג וסבר דגם הוא בכלל שיעור שליש שזורעין אותו ומצמיח, ולא נחלקו ר"ש ורבנן במציאות הדבר וכי"ע מודו דאתרוג הוא אוכל טפי בקטנו מגפן ורמון וחברותיהן בקטנן, אלא פליגי בשיקול דעתם אם יש להכריע בו שהוא אוכל גמור שאין נאות ליתן בו שיעור זריעה וכי"ע מודו דבזמן זריעה הוא אוכל טפי פורתא, ואמרו בירוש' דר"ש יהיב שיעורא בתפוחים כמילין, ואפשר דתנא דמתני' נמי ס"ל האי שיעורא [דקטן דמשנתנו נמי אית לי' שיעורא כדאמר בירוש'] ולפ"ז לא פליגי ר"ש בתפוחים, ואי לת"ק אף פחות ממילין ר"ש פליג אף בתפוחים, ומיהו במתני' לא פליג דהא ליכא למימר דנקט אתרוגין וה"ה תפוחים דהא תפוחים לר"ש שיעורן מלין, ואתרוגים נראה דשיעורן כשאר מינים דבעינן שיעורא כיו"ב לזריעה, אלא פליג בברייתא, [וזה דעת הר"מ שכתב פ"ב מה' מעשר ה"ה התפוחים והאתרוגים משיתעגלו ופי' כן מילה מילין ופסק דתפוחים ד"ה דת"ק נמי במילה מילין איירי, ור"ש סבר דבאתרוגים לא סגי בהכי, ונראה דמילה מילין ט"ס וצ"ל תפוחין עגולין, ובתוס' הגי' תפוחי נמילה, וקל להגיה עגולה והן הנה דברי הר"מ, והנה ת"ק סבר בין בתפוחין בין באתרוגין משיעגילו דהא שנה להן כהדדי, ור"ש מחלק ביניהן דאתרוגים לא סגי בהעגילן, ומדברי הגר"א נראה דמלה מלין אין זה שיעור בקוטנן אלא הוא מין תפוחים קטנים ובהן מודה ר"ש דחייבין בקוטנן ובכל תפוחים פליג, ולפ"ז אי ת"ק איירי בכל תפוחים ר"ש פליג בתרויהו ונקט אתרוגים וה"ה תפוחים.

ובסוכה ל"ו א' למאי דבעי למימר ר"ע כר"ש ס"ל דשיעור גמ"פ הוא כשיעור עוהמ"ע ופליגי בעוהמ"ע של אתרוג, ודחי דאפשר דגמ"פ של אתרוג כשיעור טו"א ועירוב וסגי בבוסר, ואפשר דאתרוג בעי טפי מעוהמ"ע משום הדר. ולמדנו לפ"ז דאתרוג הבוסר מערבין בו וכן בוסר של ענבים ודוקא כפניות אין מערבין בהן שהן כסמדר.

ניקחין בכסף מעשר. [א"ה, ע"י עוקצין סי' ו' סק"ד, או"ח סי' פ' לדף כ"ח ב', וסי' ל"ג סק"א].

ח) ירו' פ"ד ה"ד כיני מתניתא אין לך דבר שזרעו לזרע מתעשר זרע וירק אלא השחליים כו', יש לע"י אמאי אינו מביא רא"י ממתני מכוסבר, ואולי יש לדחות דכולי רישא ר"א, ומיהו קושטא הוא דכוסבר דברי הכל וכן שבת שזרעה לירק.

שביעית פ"ב זרעו לזרע מתעשר לשעבר, נראה דירקו פטור דהא אמר מעשרות פ"ד אין לך דבר שזרעו לזרע מתעשר זרע וירק אלא השחליים והגרגר, מיהו יש מקום לומר דבפול המצרי ירקו עיקר ואי זרעו לירק זרעו פטור, והתם במעשרות בדבר שזרעו עיקר קיימין, וכבר נסתפק בזה הראב"ד פ"א מה' מעשרות, ומ"מ למדנו דהא דאמר זרעו לזרע מתעשר לשעבר לירק מתעשר לבא אינו בשויון גמור דאחד מהן חייב בין זרעו בין ירקו ואחד מהן אין חייב בהן אלא זה שזרעו לו.

והנה הראב"ד דקדק דירקו עיקר מדאמר בזרעו לירקו וחשב עליו לזרע אין מחשבת זרע חלה עליו עד שימנע ממנו ג' עונות, וקשה הלא גם בכוסבר אמר דבעינן מנע ממנו ג' עונות והתם ודאי זרעו עיקר כדתנן כוסבר שזרעה לזרע ירקה פטור.

ומשמע בירו' דכוסבר ופול המצרי שוין, ולפ"ז זרעו לזרע ירקו פטור וכמשי"כ לעיל.

שם זרעו לזרע ולירק או שזרעו לזרע וחשב עליו לירק מתעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו בשלקט לפני ר"ה, אשמעינן דזרעו וירקו חד מינא, ולדעת הר"מ דקטניות דאורייתא וירק דרבנן אשמעינן כאן דירק של פול המצרי אין דינו כירק אלא כפול עצמו וחייב מדאורייתא, ובתוס' עירובין כ"ח א' נראה דפירשו דאשמעינן דלא חשבינן להו מן הרעה על היפה, והאי חשב עליו לירק היינו בין שחשב עליו אף לירק ובין שחשב עליו לירק לחוד, והנה זרעו לזרע צריך למחשבת ירק לענין עיקר חיוב הירק, ועוד מהני מחשבת הירק שמתעשר הירק לבא בתר לקיטה, והיה מקום לומר דבחשב לירק לחוד הוי כזרע לירק לחוד דהזרע נגרר בתר ירק ואזלינן בזרעו בתר לקיטה, ומ"מ מסתבר דלא בטל זרעו בשביל מחשבת ירק.

ט) ומה שאמרו שאין מחשבת זרע מהני עד שימנע ג' עונות יאמרו שאין מחשבת זרע מהני אלא קודם שהביא שליש, צ"ע כיון שמנע מהן ג' עונות הלא אף ירקו מתעשר לשעבר וא"כ אף אם הביא שליש למחשבת ירק נמי מתעשר לשעבר, וע"כ דכריה"ג אתיא דירקו מתעשר לבא אף במנע ממנו שלש עונות וכדאמר ר"ה י"ד א', וזה לא יתכן שהרי קיימא לן כר"ע.

ואפשר דזרעו לירק וחשב עליו לזרע מתעשר זרע ואינו מתעשר ירק, ועל זה בעינן מנע ממנו ג' עונות והביא שליש למחשבת זרע, והיינו דסיים לא מנע ממנו ג' עונות עשה קצצין גמורין זרעו מתעשר לשעבר ירקו מתעשר כשעת לקיטתו, ר"ל אע"ג דאין מחשבת זרע מהני למפטר ירקו מ"מ מהני מחשבת זרע שאם עשה קצצין גמורין לפני ר"ה אין הזרע נגרר בתר ירק למיזיל בתר לקיטה אלא הזרע מתעשר לשעבר, ומיהו בלא עשה קצצין גמורין אף שהביא שליש לפני ר"ה מתעשר לבא דכיון דלא מנע מהן ג' עונות עדיין אלים מחשבת ירק הקדומה וגם הזרע בתר ירק גריר, ור"א דמן חיפה פליג וסבר נהי דלא מהני מחשבת זרע למפטר ירקו בלא מנע מהן ג' עונות אבל אכתי מחשבת זרע מהני לזרע עצמו דמתעשר לשעבר.

י) ומצינו ג' מדות בגדר אוכל למעשר, פול ושעורה ותלתן הזרע חשיב אוכל אדם, ואף אם זרעו לבהמה בטלה דעתו ומתעשר זרע כדאמר עירובין כ"ח א' דאם זרעו לירקו מתעשר זרע ואע"ג דלא היה דעתו לאכול זרעו אלא להשליכו לאשפה או לבהמה [והא דאמר זרעו לירקו ר"ל

שיעורא דזורעין ומצמיח, וכל הני שיעורי דתנן פ"ק דמעשרות הוא שיעור זורעין ומצמיח, והני דחייבין בקוטנן ע"כ מפני שהוא אוכל חשוב בקוטנו וכמשי"ל סק"ד.

שם תוד"ה אתרוג הבוסר כו', מדבריהם משמע דבוסר דוקא, ואע"ג דלרבנן דריש עוהמ"ע של אתרוגין בקוטנן ומשמע דאפי' פחות מבוסר, מ"מ לענין אתרוג של מצוה י"ל דמודים חכמים דפחות מבוסר לאו הדר הוא.

וכ' הר"מ פ"ד מה' שמיטה הי"ב באתרוג דאזלינן בתר חנטה אפי' היה כפול ונעשה ככר, ובפ"א מה' מ"ש כ' אפי' היה כזית, והוא לי הגמ' ר"ה ט"ו ב', וכבר כתבו תו' שם י"ד ב' ד"ה ולשביעית, דכזית לאו דוקא ועיקר שיעורו משיעגיל וכמשי"כ לעיל סק"ד, והכא אינו ענין לשיעור סמדר ובוסר אלא שיעור עוהמ"ע הוא מוקדם באתרוג, ונראה דשיעור משיעגיל הוא פחות מכפול לפעמים, והר"מ נקט כפול לאו דוקא וכמו בגמ' כזית לאו דוקא, ונקט פעם כזית פעם כפול להורות דהוא לאו דוקא.

ז) עירובין כ"ח א' ובבל הוי רובא דעלמא כו', פי' בתו' דעיקר קושיתו דבטלה דעתו וכדמייתא ברייתא, ויש לע"י נהי דלא חשיב אוכל לענין מעשר מ"מ י"ל דלענין עירוב מערבין בו דעירוב משתוה לטו"א כדאמר לק' כ"ט א', והרי בוסר מטמא טו"א לר"ע פ"ג דעוקצין ואינו חייב במעשר וכן לק' בעי למימר דכפניות מערבין בהן משום שמטמאין טו"א אע"ג דאינו חייב במעשר, וי"ל כיון דאמר רב בהדיא דחזיז אין מערבין בו ולא חשיב אוכל אע"ג דחשב עליו לאכלו, לא מסתבר לי' דבבבל מערבין בו, וכמו ביחיד אע"ג דזרעו לירק בטלה דעתו לענין מעשר ה"ה לענין טו"א ומעשר, ואין חילוק בין יחיד לרבים.

כ"ח ב' א"ל אדרבה איפכא מסתברא כו', ומ"מ מודה ר"ז דאין חזיז חייב במעשר כדתניא לעיל, ואפשר שאין מערבין בו ואינו מטמא טו"א, ולענין ברכה שאני וכמשי"כ תו' ד"ה איכא.

שם שקדים המרים קטנים חייבין, נראה דבהגיעו לשליש ולשיעור זורעין ומצמיח כבר נמרו, ואמנם עוהמ"ע שלהם מוקדם כמו אתרוגים ותפוחים והלכך הן חייבין בעוהמ"ע שלהם עד שימרו, ואפשר דהמרים בקטנותם אינם טפי אוכל מהמתוקים בקטנותם, אלא לפי שהמרים מקרבי דעתא דאינשי להקטנים שלהם מתחייבים במעשר לפי דרך תשמישם, וכ"מ בל' רש"י, וכן נראה מהא דנחלקו תנאי וריב"ז סבר זה וזה לפטור, ואם באמת המרים הגיעו לעוהמ"ע ועדיין הם מתוקים למה יפטור, ודוחק לומר דפליגי בעוהמ"ע שלהם, אלא נראה דפליגי בסברא אי מרים חשיבי בקטנותם כיון שזה גמרן [ושיעור קטנותן הוא משעה שראוין לאכילה עד עוה"מ של מתוקים, והכי אמר בירו' ירדו לכאן נתחייבו] [פי' הגר"א מתוקים שירדו לשיעור שתפרוש קליפתן החיצונה נתחייבו] עלו לכאן [ר"ל המרים שהולכין לעלות מחיוב כיון שעלו לשיעור שתפרוש קליפתן] פטורין].

שם תוד"ה קור, וי"ל ודאי התם אי חזי לאכילה כו', תו"ד דקור חשיב אוכל אלא לענין טו"א אינו בכלל מכל האוכל דקרא כיון דלא נטעי אדעתא דהכי, ואע"ג דעור ששלקו מטמא טו"א ואין העור עומד לכך צ"ל דאחר שליקה הוא אוכל טפי מקור אבל קשה לחלק בזה כיון דגם קור חזי לאכילה, ובנדה נ"א ב' פירשו דקור ניקח בכסף מעשר משום שהוא אוכל גמור אחר שליקה, ולענין טו"א כל שמחוסר מעשה רבא לא מקרי אוכל, ואע"ג דעור אינו ניקח בכסף מעשר אע"ג דראוי לאחר שליקה הכא קור השתא נמי אוכל וגם עומד לשליקה.

שם הואיל וראוין למתקן ע"י האור, יש לע"י לדידן דמרים פטורים ולית לן הואיל וראוי למתקן, אי מטמאין טו"א משום ראוי למטקן כמו כפניות וכן לענין

לפני ר"ה או לאחריו, מ"מ הביא שליש דסיפא י"ל אירק קאי, וכן ליקט לפני ר"ה דרישא אירק קאי אבל זרע לא אכפת לן בליקטו לאחר ר"ה כיון דמתעשר לשעבר, ואע"ג דירק מתעשר לשעבר משום שלקטו בשנה העברה וזרעו מתעשר לשעבר משום דאזיל בתר שליש מ"מ שפיר מעשר מזע"ז.

והעיקר בדגמי נקטו כאילו שליש של שניהן בב"א, כדי ללמדנו עיקרי הדינין המכוונים בהלכה העסוקה, אבל ממילא שמעינן שאם אחד הביא שליש אם לפי שרש הדין הדבר תלוי בו אזלינן בתרי, ולפי זה צ"ל דגם עוהמ"ע של האי ירק הוא שליש.

(ב) ואם הביא קצצין גמורין ולר"א דמן חיפה אף בלא הביא קצצין גמורין דמהני מחשבת זרע שהזרע מתעשר בתר שליש ולא בתר לקיטה, נראה דבזה תלוי בהבאת שליש של הזרע וכל שהביא שליש במחשבת ירק והוחלט דינו למעשרו בתר לקיטה תו לא מהני ל"י מחשבה לעשרו לשעבר ואין הבאת שליש של הירק גורם בזה כלום, ובמחשבת ירק אחר מחשבת זרע בעינן מחשבה קדם שהגיע ירק לעוהמ"ע.

יש חילוק בין מחשבת זרע הבאה לאחר מחשבת ירק למחשבת ירק הבאה לאחר מחשבת זרע, דמחשב, ירק הבאה לאחר מחשבת זרע באה במחשבה ומחשבת זרע הבאה לאחר מחשבת ירק צריכה מניעת עונות, וטעם חילוקן דמחשבת זרע הבאה לאחר מחשבת ירק הנידון לבטל את הירק מתורת אוכל ובה לא סגי במחשבה, ועדיין צריך טעם למ"ד דמחשבת זרע לא מהני אף להעמיד את הזרע בדינו למיזיל בתר שליש עד שיעשה קצצין גמורין, ומ"ש ממחשבת ירק דחלה אחר מחשבת זרע, ואפשר דירק כיון שהוא פטור לגמרי בחשב לזרע וכשחזר וחשב לירק שהירק מתחייב עכשו מתחייב כדינו בתר לקיטה, ולענין עיקר חיובו ודאי מהני מחשבתו דאין פטורו מתחלה מפני שהזרע עיקר אלא שאין הירק אוכל וכיון שעשאו אוכל במחשבתו ודאי השתא הוא אוכל, אבל מחשבת זרע הבאה אחר ירק דקדם מחשבה אוכל הוא וחייב במעשר אלא לפי שעשה במחשבתו ירק עיקר הוחלט גם דין הזרע להתעשר בתר לקיטה ובה צריך מעשה מוכיח טפי על מחשבתו לשנות דינו.

(ג) מן האמור נלמד דמחשבת ירק מהני לגרור בתרו את הזרע בין בגרר ושחלים שירקן אוכל גמור דאפי' מחשבת זרע אינה מוציאתו מתורת אוכל, ובין בכוסבר ושבת ופול המצרי דירקן שפל דמתבטלין מתורת אוכל במחשבה, והדבר יותר מבואר בדין שביעית שאמרו בירי', שאמרו בהדיא דזרעו לירק דין זרעו כדין ירקו.

ירי' שביעית פ"ב ה"ו מה נפק מביניהן לקט בתוך שלשים ולאחר שלשים אין תימר למפרע הוא נעשה זרע מעשר מזע"ז א"ת מכאן ולבא אינו מעשר מזע"ז, לא אתפרש למה אין מעשרין מזע"ז הלא אמרו לעיל דבשלקט לפני ר"ה מעשרין מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו אע"ג דזרעו בתר שליש וירקו בתר לקיטה, מ"מ חד מינא הוא, וה"נ בצל שנעשה כזרע אכתי ירק היא, ולמש"כ לעיל יש לפרש דנקט ל' קצרה והכונה בפול המצרי שזרעו לירק וחשב עליו לזרע דאמר שאם מנע ממנו ג' עונות מהני מחשבת זרע למפטר ירקו ומבעיא ל' אי למפרע הוא פטור, ואם הגיע לעוהמ"ע אחר מחשבת זרע ולקט ירק הוי האי ירק פטור ומעשרין ממנו על אותו שליקט אחר ג' עונות דתרויהו פטור, או מכאן ולבא ואותו ירק שליקט תוך ג' עונות הוי חייב ואין מעשרין ממנו על הנלקט אחר ג' עונות, דהוי מחיוב על הפטור ואיפכא הוי מפטור על החיוב, והא דאמר מעשרין מזע"ז לאו דוקא שאינו חייב במעשר, ומיהו לא יתכן כלל כיון דאמר מעשרין מזע"ז ודאי במחויב קיימין, וע"כ צ"ל דירק

לאדם ובאמרו לירקו שהוא לאפוקי זרעו לאפוקי מאוכל אדם קאמר ובכלל זה שחשב על הזרע לבהמה] מ"מ זרעו חייב דדבר שהוא אוכל גמור אין מחשבתו לשלול ממנו אכילה מוציאתו מיד תורת אוכל, וכן זרע גרגיר ושחלים אע"ג שזרעו לזרע ולא לירקו ירקו חייב. [א"ה, ע"י לק' סי' ב' סק"ב].

ירק הפול והשעורה שסתמו לבהמה לא מהני מחשבתו לאדם וכדאמ' שם מתעשר זרע ואין מתעשר ירק. עולשין וכיו"ב תלוי במחשבה וכדאמר נדה נ"א א' מודה ר"י לענין מעשר דמחשבת חיבור שמה מחשבה, אלמא דמחשבת בהמה מהני בדברים הגרועים למיפטרניהו ממעשר.

והא דמחשבת חיבור שמה מחשבה לענין מעשר, נראה דהיינו קדם שהגיעו לעוהמ"ע, אבל לאחר שהגיעו לעוהמ"ע במחשבת בהמה פטורין לעולם כדין גדלו בפטור, ולא מהני להו תו מחשבת אדם, והיינו דצריך למחשבת חיבור, דאי מחשבת חיבור ל"ש מחשבה ובעינן מחשבת תלוש כבר הן פטורין לעולם אע"ג דבתלוש חשיב לאדם, דאי מרחינהו לבהמה לעולם פטירי כמו מירחינהו לזרע וכדין מירחינהו למכור, ולמכור ולזרוע תרויהו אימעיט מקרא ואכלת וכמש"כ ר"ש פ"ק דפאה מ"ו [ואפשר דמ"מ חייב מדרבנן] אלא לענין גדל בפטור קיימין [וברמב"ן ע"ז מ"א, כתוב וא"ל דזרע לבהמה ונמלך לאדם חייב, ונראה דהוא ר"ת ואין לומר וחסר בסוף דבריו סתירת סברא זו].

(א) והא דאמרו דאם הביא שליש במחשבת ירק לא מהני מחשבת זרע, ור"ל דאפילו מנע ג' עונות לא מהני מחשבת זרע למפטר ירקו, היה אפשר לומר משום שכבר גדל הירק בחיוב דכיון דהביא שליש כבר חשיב אוכל וכגמר גידולו דמי, ולא מהני תו מחשבה לבהמה או להפסד, אמנם לא נתבאר דשיעור עוהמ"ע של הירק הוא שליש, ואפשר דהירק הוא כשאר ירקות דהו תחלתן אוכל וכדתנן פ"ק דמעשרות וכשזרע לירק או לזרע ולירק, וכן בשחלים וגרגר שזרען לזרע וקצרן קדם שהביאו שליש אפשר דירקן חייב במעשר וזרען פטור ואינו ענין למנין השנים של שביעית ושל מעשר דבשחלים וגרגר שזרען לזרע מתעשרין זרע וירק ופי' תו' דמתעשרין לשעבר [ומשמע דאזלינן בהו בתר שליש דהן בכלל קטניות דתניא בתו' פ"ב דשביעית דאזלינן בהו בתר שליש, והר"ש פ"ד דמעשרות מ"ה פירש דזרע גרגר ושחלים אזלינן בתר השרשה, וצ"ע דמשמע פ"ב דשביעית דדוקא אלו שמנו שם אזלינן בתר השרשה וכדתנן התם מ"ח רש"י אומר אף פול המצרי שזרעו לזרע כיו"ב, משמע דת"ק דוקא קאמר, ואפשר דלת"ק נמי איכא כיו"ב אלא שפול המצרי לת"ק לא הוי כיו"ב ולא חשיב ל' ת"ק עשוין פרכין פרכין] דלענין מנין השנים איכא כמה גדרין שגדרה תורה, חתטה לקיטה השרשה, ושפיר שייך למימר דירקו של שחלים שהוא נטפל לזרע משתנה דינו משאר ירקו ואזיל ל' מדין לקיטה לדין שליש, אבל בלקטו קודם שליש אם הוא אוכל ודאי הוא חייב, שכל האוכלין דין אחד להם, שאם הגיעו לכלל אוכל הן חייבין במעשר [מיהו אם גזה"כ היא בתבואה דבעינן שליש אף שתחלתן אוכל וכמש"כ שביעית סי' ז' ס"ק י"א, יש מקום לדון, אבל ל"מ כן פ"ק דמעשרות דחשיב תבואה וזיתים בכלל אין תחלתו אוכל וסופו אוכל].

ולפ"ז אי מחשבת זרע השוללת מחשבת ירק שמשאיר במחשבתו הירק לבהמה והפסד, תלוי אם כבר הגיע הירק לעוהמ"ע, היה הדין נותן דלא משגחינן אי הגיע הזרע לשליש במחשבת ירק אלא אם הגיע הירק למחשבת ירק לעוהמ"ע, ואף אם הירק עוהמ"ע שליש אכתי מש"ל שהגיע הזרע לשליש ולא הגיע הירק או אפכא, והיה ראוי למיזיל בתר שליש הירק, ובלי הירי' משמע דאזלינן בתר שליש הזרע, ומיהו אין ה' מוכרע, ואע"ג דהביא שליש לפני ר"ה דבבא דרישא קאי אזרע וברק אין נפקותא אם הביא שליש

לא נתפרש אי להשרשה או לשליש, ומשמע דבשליש תלוי, ולא אמר רש"י אלא בזרעו מתחלה לזרע כלי המשנה.

שם אמר רשב"ג כו', בזרעו מתחילה לזרע איירי, וגמור היינו שלישי.

שם פול המצרי שזרעו לירק כו', ר"ל דהזרע נגרר בתר ירקו, והא דתניא דבעשה קצצין גמורין לפני ר"ה

זרעו מתעשר לשעבר, בירו' לא הוזכר זה אלא בחשב לזרע.

שם אם הביאו שלישי לפני ר"ה זרעו מתעשר לשעבר, אינו מובן מ"ש כוסבר ושבת מפול המצרי, ועוד מדקתני סיפא אם הביאו שלישי זרעו מתעשר לשעבר מכלל דרישא בלא הביא שלישי ומאי איריא זרעו לירק אף זרעו לזרע לא מצינו דכוסבר ושבת אזלינן בתר השרשה.

טז) ר"מ פ"א מה' מ"ש ה"י, נראה דעת הראב"ד דלעולם לא אזלינן בזרע בתר לקיטה ולא בירק בתר שלישי

ולא שייך בזה לגרור את האחת בתר חברתה כיון דהזרע גדל על רוב מים והירק על כל מים, ומה שדקדקו התוס' בעירובין כ"ח א' י"ל דהתנא נקט ה' לא זו אף זו, וכשזרעו לזרע אמר דמתעשר זרע כמחשבתו ואף ירק היפוך מחשבתו, וכשזרעו לירק מתעשר ירק כמחשבתו אף זרע.

וזו הכריח להראב"ד לפרש דפול המצרי שזרעו לזרע ירקו פטור זרעו לירק זרעו פטור, ופירש כן הירו'

זרעו לזרע מתעשר לשעבר ר"ל הזרע, זרעו לירק מתעשר לבא ר"ל ירקו, לזרע ולירק או שחשב עליו לירק מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו, ר"ל דשניהם חייבים, ואם לקט לפני ר"ה או שהביאו שלישי לאחר ר"ה דשניהם לשעבר או שניהם להבא מעשר מזע"ז, ואם הביא שלישי לפני ר"ה ולקט אחר ר"ה הזרע מתעשר לשעבר והירק לבא, וצריך להגיה הירו' על דרך זה, חשב עליו לירק באה במחשבה, חשב עליו לזרע עד שימנע ממנו ג' עונות והביא שלישי לפני ר"ה [לא אתפרש טעם התנאי של הבאת שלישי לפני ר"ה ומה מעליותא יש בזה] ואם לא מנע ממנו ג' עונות או שלא הביא שלישי לפני ר"ה מתעשר ירק ואינו מתעשר זרע, ודין עשו קצצין גמורין אינו אלא לרשב"ג, ומפרש דלרשב"ג אליבא דב"ה לא סגי בשליש אלא הולכין אחר גמ"פ.

והנה הדברים הקשים בדברי הר"מ לפי דעת הר"א הם שלשה, א', מש"כ דבזרעו לזרע ועשה קצצין גמורין לפני ר"ה זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו מאי איריא קצצין גמורין בהביא שלישי סגי, [וירקו פטור אם לא שחשב אחר כך לירק], ב', מש"כ אבל אם לא הביא שלישי אלא לאחריו אף על פי שלא מנע ומשמע דחלה מחשבת זרע, ואדרבה כשלא הביא שלישי לפני ר"ה אף במנע ג' עונות אין מחשבת זרע חלה, ג', מש"כ לא הביא שלישי לפני ר"ה אם זרעו לזרע זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו עישורו והוא שליטת ממנו לפני ר"ה, ותמוה מאד שאם לקט לפני ר"ה הרי הלקיטה והשרשה וגידולו בשנה אחת ומאי שייך לומר זרעו מתעשר לשעבר הרי אין כאן עבר כלל, ומאי שייך לומר ירקו בשעת לקיטתו לאפוקי מאי.

והשגות הראשונות אינן לפי דעת הר"מ, שדעתו ז"ל דזרעו לזרע מתעשר זרע וירק זרעו לירק מתעשר ירק וזרע, אלא שזרעו לירק מתעשר לבא כירקו, וזרעו לזרע מתעשר לשעבר כזרעו, אבל ירקו וזרעו מתעשרין שוין, מיהו בזרעו לזרע וירק או שזרעו לזרע וחשב עליו לירק הזרע לשעבר והירק לבא, וכשעשה קצצין גמורין לפני ר"ה אין הירק הנלקט אחר ר"ה נגרר אחר זרעו כיון שנגמר כבר לפני ר"ה ואין הזרע משותף עכשו בגידול עם הירק, וזרעו לירק וחשב עליו לזרע כל זמן שלא מנע ממנו ג' עונות הזרע נגרר אחר ירק ומתעשר לבא אף על פי שהביא שלישי לפני ר"ה, אבל אם לא הביא שלישי לפני ר"ה אע"פ שלא מנע ממנו מתעשר לבא.

אבל השגה השלישית קיימת, וא"א להלום לי הר"מ בלי

שנעשה זרע אין מעשרין ממנו על ירק אע"ג דזרע וירק של פול מעשרין מזע"ז וצ"ע.

יד) ויש לעי' בהא דתנן בצלים הסריסים ופול המצרי שמנע מהם מים לי יום לפני ר"ה מתעשרין לשעבר, אי דוקא קדם שהגיעו לעוהמ"ע, אבל כשכבר הגיעו לעוהמ"ע הוקבע דינם ואינו משתנה כבר, או אפילו אחר שהגיעו לעוהמ"ע מהני מניעת ההשקאה, וסתומת הדברים משמע אף אחר שהגיעו לעוהמ"ע, וכש"כ אי מכאן ולבא נעשה זרע לא מסתבר דאיירי דלאחר ג' עונות לא הגיע עדיין לעוהמ"ע, ומיהו למאי דאמר ר"ה י"ד א' דאתיא כר"ע ולא כריה"ג, לכאורה הדבר תלוי בגידול הפרי, וכל שהגיע לעוהמ"ע דהוא כבר פרי והיה גדל על כל מים, שוב אין מניעת השקאה משנה דינו, וכעין שכתבנו לעיל ס"ק י"ב.

ואי בעינן ג' עונות קדם שהגיע לעוהמ"ע, יש לעי' בהא דתנן לפני ר"ה אי הוא דוקא דכל שנשרש ועבר ר"ה לא מהני שוב מניעת השקאה אף קדם שהגיע לעוהמ"ע, דכיון דנכנסה השנה והוא ירק כבר אינו חוזר להתעשר לשעבר, או דלמא לפני ר"ה שיגרא דלישנא נקט ולמימר כשנכנסה ר"ה ואתה בא לחייבו למיזיל בתר לקיטה, אם קדם כבר מנע ממנו מים לי יום הרי הוא כזרע, והתנא שינה בנלקט יום ראשון של השנה, ובזה בעינן לי יום קדם ר"ה, וה"ה במנעו מים לי יום אחר ר"ה קדם שהגיע לעוהמ"ע הוא שב להיות זרע, ונ"מ לרש"י בפול המצרי שמתעשר לשנת השרשתו, אי מנע ממנו ג' עונות אפילו אחר ר"ה מתעשר לשעבר, ואי מניעת מים מהני אפילו אחר עוהמ"ע יש להסתפק אפילו לרבנן אי מהני שלשים יום אחר ר"ה, והא דאמר לעיל בה"ה אלא א"כ מנע ממנו ג' מורביות לא הוזכר לפני ר"ה, ואי ג' עונות בשל בעל ושלשים יום של שקיי מועלת אף אחר ר"ה, מתפרש הא דמבעיא לי בפשיטות כשלקט בתוך שלשים ואחר שלשים דמיירי שניהם אחר ר"ה, ולרש"י דאזלינן בתר השרשה או דמיירי לאחר שהביא שלישי לפני ר"ה אי מועלת מניעת מים אחר כך.

ומיהו לענין שביעית מסתבר דלפני ר"ה דוקא, דהא קתני ואם לאו אסורין בשביעית, וכן מסתבר דכיון דנכנס שביעית והוא ירק ירד עליו קדושת שביעית ולא מהני תו מניעת מים, וא"כ יגיד עליו ריעו דגם לענין מעשר כן, ומיהו אפשר דלא הושוו אלא לענין דין מניעת לי יום, אבל האי כדיני' והאי כדיני' דשביעית דחיילא במחובר כבר ירד עליו תורת שביעית, אבל לענין מעשר בלקיטה תליא, ואם עד שלא נלקט נעשה זרע משתנה דינו, ודאתאן עלה י"ל דנקט לפני ר"ה משום שביעית.

טז) והא דתנן פ"ב דשביעית מ"ח פול המצרי שזרעו לזרע מתחלה כיו"ב, ר"ל דאזלינן בתר השרשה, צריך טעם כי זרע לזרע ולירק או זרעו לזרע וחשב עליו לירק למה לא אזלינן בזרעו בתר השרשה כיון דזרעו מתעשר לשעבר ראוי לקבעו בהשרשה ולא בשליש מפני שעשוין פרכין, ואפשר כיון שקבעו חכמים הכרעת שנת המעשר בהשרשה צריך השרשה לשם זרע דבהשרשה זו המעשר מוכרע, אבל אם דעתו אף לירק אין השרשה זו מכרעת את המעשר כיון דלפי ירק אין השרשה כלום ונמצאת השרשה זו רעועה בהכרעת המעשר, ואף בזרע לזרע וחשב לירק יש מקום לומר דאין השרשה מכרעת השתא.

תוס' שביעית פ"ב ריב"כ אמר משום רש"י בד"א בזמן שזרעו לירק וחשב עליו לזרע, ר"ל דבזה בעינן מניעת מים, ולי' בד"א לא אתפרש אהיכי קאי, דמשנתנו אף בזרעו לירק ולא חשב עליו לזרע, ומניעת מים בחשב עליו לזרע הוא לפטור את הירק לגמרי למש"כ לעיל, וגם מה שסיים אבל אם זרעו מתחילה לזרע כו' אינו מיושב כל כך ור"ל דבזרעו לזרע אזלינן בתר השרשה, ואפשר דת"ק אמר דבפול המצרי הלך אחר הבאת שלישי ובזה אמר בד"א ומתישב שפיר.

שם אם זרעו מתחלה לזרע וירק כו' זרעו מתעשר לשעבר,

עליהן משום ספיחין, והא דתנן ונלקחין מכל אדם בשביעית ולא תני פטורין מן השביעית משום רישא, והתם משום דסתמא הן מחו"ל כמש"כ הר"ש, והא דתנן פ"ב דשביעית הדלועין שהוקשו קדם ר"ה מותר לקיימן בשביעית, אבל לא הוקשו אסור לקיימן, היינו משום הדלועין עצמן שראוין לבהמה, אבל הזרע עצמו אין שביעית נוהג בו, [עי' שביעית סי' ט' סק"ה].

כ) שם שאע"פ שאביהן תרומה הרי אלו יאכלו, זה שב לשאמר פטורות מן המעשר וסיים שאף אם כבר חייל תרומה פקע מן זרעוני גנה, והנה לא מש"ל שיהא זרעוני גנה תרומה שהזרע בצל של תרומה והניחה לזרע אין הזרע תרומה אלא גדולי תרומה, ופי' הר"ש דמיירי שעקרה ועשאה תרומה וחזר ושתלה דכל זמן שלא נתיבשו שרשיה מחזירה ומכסה שרשיה בעפר וחוזר וגדל וכגון זה הבצל תרומה בשלא רבו הגדולים על העיקר, ומ"מ זרעו חולין משום שאינם אוכל, מיהו ל' המשנה הרי אלו יאכלו אינו מתישב שהרי באינן נאכלין קיימינן [ונראה דנאכלין ע"י הדחק אלא דלא חשיב אוכל] אלא הן חולין לזרע, והר"מ פ"י שאם זרע זרעוני גנה שאביהן תרומה הגדולים מותרין, והדין ודאי אמת אף לפר"ש, אבל ל' המשנה רהיטא כפר"ש, ובירוי' מייטא עובדא דצמחו זרעוני גנה של תרומה ופשטה ממשנתנו, ולפר"ש י"ל דפשט ממשנתנו דהזרעונים חולין וממילא גדוליהן מותרין, וקצת משמע כפר"ש דאמר בירוי' דלאי לך חספא, והלא לפי' ר"מ היא מתני' ממש, אבל לפר"ש י"ל דנהי דהן חולין מ"מ גדוליהן תרומה כדי שלא יזרע תרומה טמאה לזרע, ומ"מ מסתימת המשנה למדנו דגם הגדולין מותרין.

שם ר"ש כההיא דתנן בריש פרקין העוקר כו', ר"ל דאל"כ מותר לזרוע בטבלן ומ"מ אף אם לא חשיב גמ"מ אם תרם תרומתו תרומה, אלא קושטא הביא הר"ש שהן חייבין.

ר"מ פ"א מה' תרומות הכ"ב וכן הזרע פשתן של תרומה כו', ע"כ זרע פשתן אינו בכלל זרעוני גנה שאינן נאכלין דא"כ לא מש"ל שיהיו תרומה, דבזרע צנון ולפת מש"ל שעשה תרומה לצנון אבל זרע פשתן אין לו אב, וכן מבואר בירוי' דאמר דהא דנוהג ספיחין בפשתן משום זרע, והכי אמרינן ב"ב צ"ג דזרע פשתן רובו לזרע ומיעוטו לאכילה, וחייב במעשר, ואם עשאו תרומה וזרעו לא גזרו עליו משום גידולין, ומקור דברי רבנו לא אתפרש, ובהש' הר"א ע"כ ט"ס והשגתו על זרע פשתן, ואפשר דצ"ל וכן תרומת חו"ל כו' א"א אלו השנים שהן זרעוני גנה שאינן נאכלין הרי הן כחולין לכל דבר, וזרע פשתן לא מצאתי לי' היתר כו' וזה שהוא מוסיף מצוי הוא, ונתחלף תיבות הרי הן כחולין לכל דבר שסבר המעתיק שהוא ציון לשון הר"מ והגיהו בלשון הר"א עד שבא לפנינו בתמונה זו, וכונת הר"א זרע צנון ולפת היתירן משום שהן חולין אבל זרע פשתן שהוא תרומה אין מקום להתירו, ויש סעד שהוא טעות סופר דאין ראוי לכתוב הציון עד הרי הן חולין לכל דבר אלא עד מותרין לזרים, שהרי השג' הר"א גם על זרע פשתן, גם כתוב בהש' הרי הן כחולין ובלי' הר"מ והרי הן חולין, [ונראה דכונת הר"מ שהפשתן מותר וזה דינא דמתני' פ"ט דתרומות מ"א ופסקה רבנו לעיל ה"ך, והיינו דכ' רבנו הזרע פשתן ולא כ' הזרע זרע פשתן, אלא ר"ל הזרע לגדל פשתן פשתנו מותר, וכן מבואר בלשון הר"מ בפ"י המשנה ובה' כ' דהזרעים אסורין והר"א פ"י דגם הזרעים מתיר רבנו לכן השיגו].

כא) יש דבר שסתמו לאדם ואף אם חשב עליו לבהמה בטלה דעתו כגון זרע חטין לבהמה מטמא טו"א [וכמו שחייב במעשר וכדאמר עירובין כ"ח א' בפול שזרעו לירק דזרעו חייב במעשר ונראה דה"ה לענין טו"א, עי' לק' סי' ב' סק"ב], ויש דבר שסתמו לבהמה ואף אם חשב לאדם

הגה', שכתב זרעו לזרע ולירק כו' מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו, ואמאי כיון שהביא שליש לפני ר"ה כמו שקדם רבנו א"כ זרעו מתעשר לשעבר וירקו לבא, ועוד שסיים לא הביא שליש לפני ר"ה אם זרעו לזרע כו' והוא שלקט ממנו לפני ר"ה, וזה תמוה כמש"כ לעיל, ועוד דמשמע דיש חילוק בין זרעו לירקו ובאמת אין חילוק ביניהם, ועוד אם לקט קדם שליש פטורין מן המעשר לגמרי כדתנן פ"ק דמעשרות כל שאין תחלתו אוכל וסופו אוכל קטנים פטורים, וע"כ ט"ס בלי' הר"מ וכמש"כ שביעית סי' ז', ונראה דכצ"ל זרעו לזרע ולירק או שזרעו לזרע וחשב עליו לירק זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו עישורו [והנה בזה כבר מבואר כל החלוקות בהביא שליש לפני ר"ה, דלזרע דין הירק כזרע, ולירק דין הזרע כירק, ולשניהם כל אחד כדנין] לא הביא שליש לפני ר"ה מעשר מירקו על זרעו ומזרעו על ירקו ומתעשר לשעבר והוא שלקט ממנו לפני ר"ה, אבל אם לקט ממנו אחר ר"ה בין ירקו בין זרעו מתעשר לבא, [ובלי' הזה אין לדקדק במש"כ ומתעשר לשעבר אף שהלקיטה בשנה אחת עם הגידול דהכא הוא רק לסימנא ועיקרו שמעשר מירקו על זרעו ומזרעו על ירקו בין שלקטן לפני ר"ה בין אחר ר"ה] ואפשר דמודה הר"מ דזרעו לזרע ירקו פטור וכדמוכח בגמ' פ"ד דמעשרות וכמש"כ לעיל, [אמנם ממש"כ בעשה קצצין גמורין משמע דעת רבנו דזרעו לזרע מתעשר זרע וירק וכמש"כ הר"א בהש' ד'].]

ז) שם הש' הר"א פול המצרי כו' והוא שלקט לפני ר"ה, א"א וכמה אני תמה כו' ולא הספיקו, אמרו אם הביא שליש כו' ומסתבר אפילו זה הפול ככוסבר ושבת הוא, כצ"ל, וכאן סוף הש' א' ומתחלת הש' ב', זרעו מתעשר לשעבר וירקו כשעת לקיטתו והוא שלקט ממנו לפני ר"ה, א"א הירושלמי כו', והנה הלכה רופפת ביד רבנו שכנראה מהירו' זרעו לירק זרעו פטור ומסברא דין פול ככוסבר ושבת.

שם הש' ד', וזה המחבר היה לו לומר זרעו לזרע וירק כו', טעמו דבזרעו לזרע ירקו פטור לגמרי.

יח) נראה דדבר שזרעו לירק זרעו נגרר בתר ירקו, אם הוקש ירקו ונפסל מאכילת אדם הוי כחשב עליו השתא לזרע, ואם עדיין לא הביא הזרע שליש בשעה שנפסל הירק מתעשר הזרע לשעבר.

הא דתנן פול המצרי שזרעו לזרע [שביעית פ"ב מ"ח] היינו לאכול הפולין, ובלי' הר"מ בפירושו כתוב לזרע ולא לאכילה, ואינו מובן דלזרע הוי כלבהמה, ובנדה נ"א א' מבואר דזרעו לבהמה פטור מן המעשרות, ונהי דבאוכל חשוב לא מהני מחשבת בהמה לפוטרו וכמש"כ לעיל, מ"מ חייב מעשרות משום אוכל אדם הוא, ולמה לן לפרש לזרע דמתני' לזריעה, וכן בירוי' דנקט לזרע או לירק משמ דלזרע הוא שולל לירק ולא בא לשלול אכילה, וכן לק' פ"ד מ"ה כוסבר שזרעו כו', וכן בגמ' עירובין כ"ח א', וקרוב הדבר שצ"ל לקחת זרע לאכילה, ועי' שביעית סי' ט'.

יט) מעשרות פ"ה מ"ח זרע לוף כו' ושאר זרעוני גנה שאינן נאכלין כו' ונלקחין מכל אדם בשביעית, פרי"ש אף מן החשוד, וכן אמרו בירוי', ובר"מ פ"ח מה' שביעית הי"ד כתב דדוקא מע"ה אבל לא מחשוד ומשום קנסא, וכן אמר בירוי' דפשתן אין בו משום ספיחין ומ"מ אינו ניקח משום קנסא, ונראה דהא דאמר בירוי' דנלקחין אפילו מן החשוד, ר"ל משום חשש פירות שביעית ליכא אבל משום קנסא אין לוקחין, ונ"מ דיעבד אם לקח הן מותרין, וכן ירושה ומתנה מותרין וכמש"כ שביעית סי' י', והא דאין אסורין משום שביעית משום שאינן ראוין לאדם ובהמה ועומדין לזריעה ואין שביעית נהגא בהן, ומיהו אי אסורין משום ספיחין היה ראוי לאסורן ופלוגתא הוא בירוי' אי דבר שאין שביעית נוהג בו אי גזרו משום ספיחין, וי"ל דהני לא חשיבי ואין אדם חשוד לזרוע בשבילן בשביעית ולא גזרו

בכלל האוכלין אלא שהיו פטורים מן הדין שהן מן האוכלין הגרועין אבל מ"מ מטמאין טו"א.

והיה נראה בזרען סתם מטמאין טו"א כמו שחייבין במעשר, אבל י"ל דמודה ר"י דסתמן שלא בשעת רעבון אינן לאדם ונהי דגזרו עליהן אפי' בסתם אבל מ"מ אינו אוכל אלא בזרעו לאדם או שחשב עליהן לאדם, וכ"כ הר"מ פ"א מטו"א ה"ט, ובפ"ב מה"י ה"ב מבואר דסתם כרשינין חייבין, ולפ"ז מפרש מהן תרומה ואינן מקבלין טומאה עד שיחשוב עליהן לאדם, והא דנחלקו פ"ב דמ"ש אי מעשיהן בטהרה היינו בחשב עליהן לאדם, והא דאמר בירו' שלהי חלה אין אדם מצוי לטמא אוכלי בהמה, אפשר דבסתמא איירי ואין אנו חוששין שמא הכהן ישמש בהן לאדם, א"נ אפי' כבר חשב עליהן לאדם קדם שהפריש תלינן שהכהן יתן לבהמתו יבשים ולא יוכשרו, וצ"ל שכן דרך אכילת בהמה את הכרשינין, ושורין דמשנתנו ובשבת י"ז ב' דתנן אין שורין את הכרשינין משמע שהוא בהמה וצ"ע, ויש לעי' לר"ש שאין מטמאין טו"א, הלא מבואר במ"ש פ"ב מ"ב דמודה ר"ש דנזהרין שלא לטמאן באיזה צד, וצ"ל דמודה ר"ש כשהן תרומה או מ"ש שהן טמאין.

(כג) ר"מ פ"ב מה"י ה"ב זרען למאכל בהמה כו', מדברי רבנו משמע דסתמו לאדם דאלי"כ הו"ל למימר זרען סתם, וכ"כ אדדייקת מסיפא דייק מרישא דנקט זרען לאדם, י"ל דסמך אסיפא דסתמן לאדם, ואמנם צ"ע דהא התו' הוכיחו מהא דתנן שביעית פ"ח מ"א, דסתמן אינן לאדם אלא בחצר סתמן לאדם, ואולי גם דעת רבנו כן.

נדה נ"א א' תוד"ה אלא, גפן נטוע בחצר שהחצר קובעת בדבר שנגמרה מלאכתו בלא צירוף או אם צירף כהנהו שאין רגילין לעשות מהן גורן, כ"נ דצ"ל, דכל הני דתנן דאוכל אחת אחת ואם צירף חייב איירי באין דעתו ללקט עכשו, דאם דעתו ללקט לא חשיב גמ"מ בצירף שתיים וכמש"כ תו' ב"מ פ"ח א', אבל באין דעתו ללקט עכשו שתיים מקרי גורן כדאמר שם פ"ח ב', והנה כולו בני גורן נינהו [ר"ל קביעות למעשר שימלא כליו או שילקט הכל] אלא כיון שאין מלקט עכשו אלא נוטל ואוכל שתיים הוא גמ"מ, ובלא צירוף אוכל ופטור, ואם כבר היה גמור אף אם הכניס אחת לחצר לא יאכל וכדתנן מעשרות פ"ג מ"ב אבל לא מן הסל, והתם משום מקח, וה"ה לחצר.

נ"א ב' תוד"ה התיאה, וי"ל דוקא בחצר סתמייהו לאדם, צ"ע דנהי דהן לאדם אבל אינן למאכל אדם אלא לתבלין, דהא לא חזו בעיניהו, ואף בגנה ושדה הן סתמן לתבלין.

שם בגמ' ואי ס"ד סתמה לקדירה כו', פרש"י דסתם שבת משמע, וקשה מאי עדיפא האי מתני' ממשנת פאה דאוקימה בזרען לכמכא, וי"ל כיון דקאים בנתנן לקדירה הו"ל לפרש דנמלך ונתן לקדירה, אבל אם זרען סתם פטורין. (כד) קימ"ל שמערבין בפת או שמפזרין אותו ע"פ הככר, לכאורה דינו כתבלין כיון שאין אוכלין אותו בעין, אבל אם אמת בפי המתרגמים קצח קימ"ל הן חייבין במעשר וכדתנן עוקצין פ"ג מ"י.

(כה) ר"מ פ"ב מה"י התמרים משיתפחו כשאור, אולי צ"ל משיתפחו כשאור, ועי' בל' רבנו בפ"י המשנה.

שם האגוזים משיתפרש האוכל כו' השקדים המתוקים משתתפרש קליפתן החיצונה, נראה דאגוזים ושקדים חד שיעורא וכדתניא בתוס' האגוזים והשקדים משיעשו מגורה וכ"ה בירו', והא דלא ערביניהו רבנו משום דבעי לחלק בין מתוקים למרים שנאו באפי נפש', והא דנקט בשקדים משתתפרש קליפתן ובאגוזים משיתפרש האוכל אין קפידי בדבר ששנים המתפרדים זמ"ז אפשר לכוונת את הפירוד לכל אחד מהן, וכונת רבנו דשקדים מתוקים שיעורן כאגוזים שהזכיר, אבל יעשו קליפתן דאמר ר"י היינו קליפה הדקה הדבוקה על פני הגרעין של האגוז והשקד, ובל' הר"מ

בטלה דעתו וכגון החוחים והדרדרים רפ"ז דשביעית, ולולבי זרדים פ"ג דעוקצין, ויש דבר שסתמו לבהמה ואם חשב עליו לאדם מטמא טו"א וכגון שאר ירקות שדה פ"ג דעוקצין, ומחשבה זו מהני בשעת זריעה ואף לאחר תלישה [ובזה חלוק טו"א ממעשר דבמעשר לא מהני מחשבה בתלוש שכבר גדל בפטור, אבל לענין טו"א בכל שעה שחושב עלי' נעשה אוכל] ויש דבר שסתמו לאדם ואם חשב בשעת זריעה לבהמה אינו מטמא טו"א כגון עולשין נדה נ' א', דבר שסתמו לאדם וזרעו סתם או דבר שצריך מחשבה וזרעו לאדם וחזר וחשב לבהמה אף אם חשב קדם שהגיע לשיעור פירי משמע דלא מהני דמחשבת חיבור ל"ש מחשבה ועוד שאין עולה מטומאתה במחשבה, וראי' מהא דאמר שם נ"א א' מודה ר"י לענין מעשר כו', וע"כ מחשבה לענין מעשר קדם שהגיע לעוהמ"ע, דאם הגיע לעוהמ"ע כבר גדל בפטור, ואי מחשבת זורע לא חייל עד שיגיע לשיעור פירי ראוי שתחול מחשבתו לאדם קדם שהגיע לשיעור פירי, אלמא דבשעת זריעה חלה מחשבתו, ואפשר דעד שהשריש יכול לחזור ממחשבתו.

לא מצינו דבר שאינו אוכל לענין מעשר אף בחשב לאדם, והוא אוכל לענין טו"א, אלא מצינו דחלוקן בשיעור הפרי דמטמא טו"א קדם שהגיע לעוהמ"ע, וכן אמרו נדה נ' א' לאתויי בשר ודגים וביצים, ואילו היה מן הצמחים שמטמא טו"א ופטור מן המעשר הוי רבוחא טפי, וכן נראה בתו' יומא פ"א ב' שכתבו מדחייב בערלה חייב במעשר אע"ג דערלה נוהג בבוסר או בסמדר לר"י ואינו חייב במעשר עד עוהמ"ע מ"מ לענין מינים ערלה ומעשר שוין, וכ"מ ברכות ל"ו א' דמיינתא מהא דפטר ר"ע קפריסין ממעשר לענין היתר קפריסין של ערלה, מיהו יש פטורין מן המעשר משום שהן הפקר כמו שום בעל בכי מעשרות פ"ה מ"ח והפיגם והירבוזין שביעית פ"ט מ"א.

נראה דכל הני דתנן עוקצין פ"ג מ"ב דצריכין מחשבה לענין טו"א צריכין זריעה לאדם לענין מעשר, דאלי"כ הו"ל להוכיח נדה נ"א א' מכאן דמין קתני, מיהו י"ל דלא מצי לאוכוחי מכאן כיון שאין מפורש לענין מעשר, אבל למאי דמסקינן דמין קתני שפיר י"ל דמש"ל דצריך מחשבה לענין טו"א וחייב במעשר אבל אין סברא לחלק ביניהן.

דבר שמחשבה לבהמה פטור ממעשר אינו מטמא טו"א, דאלי"כ מאי פריך שם הא איכא הני דקחייבין במעשר ואינן מטמאין טו"א, ומנ"ל דלמא הסיאה ואינך מטמאין טו"א אף בזרען לבהמה ועולשין פטורין מן המעשר אף בזרען לאדם, ויש לדחות דהלא תנן בהדיא דאזוב וקורניס אינן סתמא לאדם כדתנן שביעית פ"ח מ"א פרה פ"א מ"ח.

(כב) ר"ש עוקצין פ"ג מ"ז כרשינין מיטמאין טו"א דברי ר"י רש"י א"מ טו"א א"ל ר"י יש לך דבר שחייב במעשרות וא"מ טו"א א"ל ר"ש יש לך דבר שא"מ טו"א וחייב במעשרות א"ל ר"י אף אתה כפרת בהלכה, דין כרשינין דחייבין במעשר מבואר במשנה מ"ש פ"ב מ"ד והוזכרו שם ב"ש וב"ה, ושם מ"ב הזכיר ר"ש גופי' שהקילו בתרומה בכרשינין ולא במ"ש, אבל פלוגתתן דאמר בירו' שלהי חלה דגזרו על הכרשינין בימי דוד בשעת רעבון, והנה מבואר דלאחר שנהגו מעשר בקטניות לא נהגו בכרשינין ומשמע דאף אם זרען לאדם נהגו בהן דין בטלה דעתו, ולאחר שאכלום בימי רעבון אפשר שלא נשתנה דינם, אלא ראו חכמים לחייבם כיון שרגילים בהן, ואפשר דכיון דקרבו בני אדם דעתם עליהם גזרו חכמים שהן בכלל קטניות, והא דאמר גזרו עליהן משום שחייב קטניות דרבנן, ואף לדעת הר"מ דקטניות דאורייתא כרשינין דרבנן, והנה ר"ש סבר דלא גזרו עליהן אלא מפני מראית עין כיון שקבעו לאכלן מחמת רעבון, ואין טו"א בכלל הגזירה, ור"י סבר דנכנסו

לשחקן [ונראה דמיעוטן שוחקין אותן גם בימים אחרונים דאם אין אוכלין אותן כלל בטלו מתורת אוכל, אי"נ זה שבא לשחקן חייב לעשרן כיון דהן ראויין לכך ולא בטלה דעתו] ולענין שביעית אין זרע גרגיר חייב בשביעית דאמר' סתם זרע גרגיר לזריעה עומד.

ונראה דקור נמי פטור מן השביעית כיון דרוב קורא מניחים אותו להקשות וכדאמר ברכות ל"ו א' דלא נטעי אדעתא דקורא ופרש"י דחסים על הפסד האילן, והוי כסתם עצים, ומיהו מטעם דלאו אוכלא הוא נמי יש לפוטרו משביעית אע"ג דלענין שביעית לא בעי אוכל אלא תשמיש דהנאתו וביעורו שוה והרי קור ניקח בכסף מעשר כדאמר עירובין שם והרי כשאוכלו הנאתו וביעורו שוה מ"מ הנאת אכילה לא חשיבא אלא במידי דאוכלא והרי קטפא לאו פירי הוא, ומיהו בתו' ב"ק ק"א ב' משמע דוקא קטפא בטל אגב עץ אבל לענין שביעית לא בעינן אוכל חשוב, ולפ"ז קור חשיב אוכל לענין שביעית אלא משום דסתמו להקשות עומד.

והא דאמר ברכות ל"ו א' טעמא דמברכין על קורא שהכל משום דלא נטעי אדעתא דקורא, נראה דאין טעם זה מכריע שאינו אוכל שהרי זרע גרגיר חייב במעשר, ולענין מעשר בעינן אוכל טפי מלענין ברכה, אלא הכא קורא לאו אוכלא הוא שהרי אינו מטמא טו"א אלא דלענין ברכה אי"צ חשיבות אוכל כל כך ולכך אם נטעי אדעתא דהכי מברכין בפה"א, אבל כשרובן אין לוקחין אותן לאכילה לאו פירי הוא גם לענין ברכה.

ל) ולענין קליפי תפוז' נראה שאין אוכל כלל מצד עצמן והאוכלן בטלה דעתו ואין ראוי לחייבן במעשר מצד עצמן אלא שיש לדון משום שמטגנים אותם, והנה דבר שרובו עומד לכך ודאי חשיב אוכל כמו כל המינים שאינם ראויין חיים, אבל דבר שרובו לאיבוד רק מיעוטו משתמש בו לטיגון הוי כקורא, דאע"ג דראוי לאחר שליקה מ"מ לא חשיב אוכל, ולא מצינו חילוק בין מיעוט השכיח למיעוט שאינו שכיח, ועוד נראה דקור נמי עומד לשליקה ולפיכך עדיף מעור שאינו נקח מכסף מעשר ומ"מ קדם שליקה אינו אוכל משום דרוב הקור נשאר על העץ להתקשות וכש"כ בדבר שרובו מאבדין אותו, ולענין ברכה אפשר דסגי במיעוטו דהא דקור לא נטעי אדעתא דהכי פרש"י משום דמפסיד האילן, אבל הכא דמי לעלים ותמרות של צלף וסגי אף במיעוטו, ולפ"ז מברכים עליו בפה"ע, ואע"ג דעלים ותמרות בפה"א התם לאו עיקר פירי אבל הכא אחר טיגון הוי פירי גמור, אמנם לא מצינו חילוק בין ברכה למעשר אלא לענין חשיבות אוכל דלענין ברכה סגי בהנאה כל דהו [ודוקא לענין ברכת בפה"א אבל אין מברכין בפה"ע] אבל דבר שאינו אוכל עכשו כלל אלא שנעשה אוכל ע"י שליקה וטיגון בזה י"ל דגם לענין ברכה חשיבין ל"י כנעשה אוכל אחר שליקה וברכתו שהכל, אף דמיעוטו נטעי אדעתא דהכי, אמנם ממש"כ ראשונים דשקדים המרים שמתקן מברך בפה"ע אע"ג דפטורים ממעשר חזינן דברכה עדיף, והטעם נראה דלענין מעשר נחלקו תנאי אי חייבין במעשר משום שראוי למתקן, ומאן דפטר צ"ל טעמו דלא דמי לכל הפירות שאינם נאכלים חיים, דהתם נטעי להו אדעתא דהכי, אבל שקדים כיון דרוב המין משמשין אותו בקטנותם הוי"ל המרים כמיעוט, ומאן דמחייב סבר כיון דבגמר גידולם עומדים כולן למתקן חשיב כמין הנאכל ע"י תיקון, וכ"ז לענין מעשר אבל לענין ברכה סגי במה דכל הגדולים עומדים לתיקון, אע"ג דלענין קפריסין מוכיח בגמ' מדפטר להו ר"ע ממעשר ש"מ שאין מברכין עליהן בפה"ע התם חסרון הקפריסין שאין טעמם ערב ונאכל ע"י הדחק ובזה מעשר וברכה שוין, אבל לענין חשיבותן מחמת תיקון המיתוק שנוהגין בו ברכה עדיפא מחיוב מעשר ומברכין בפה"ע אף שפטור ממעשר, ומ"מ דוקא ברובו עומד לכך השתא, אבל אם מיעוטו עומד לתיקון ורובו לאיבוד ומתקן ואוכלו מברך

בפי' המשנה נראה דיש ט"ס שכתוב שם כי זו אינה מובדלת כו', ונראה מזה דהא דאמר ר"י משיעשו קליפה היינו שתתפרש הקליפה, ולי"מ כן ל' משיעשו קליפה, אלא נראה דמלת מובדלת מיותרת, אלא שיעורו שיעשה קליפה, וכן לרבנן באצטרובולין ולוט ובטנים וכמש"כ רבנו [ומרן ז"ל פי' דתפרוש קליפתן החיצונה אינו עשיית מגורה, ולא אתפרש מהו, מיהו ל' הירו' דאמר דהורה כריבר"י במתוקים משתפרוש קליפתן החיצונה משמע דבא לאפוקי מרבנן, ואי היינו מגורה דמתני' פשיטא דכן הלכה ולא פליג עלי' אלא ר"י דאמר עד שיעשה קליפה ומשמע דזה שיעורא אחריתא וכדברי מרן ז"ל].

כו) יומא פ"א ב' אכל עלי קנים פטור, יש לעי' הא אמר סוכה מ' א' דעלי קנים לקטן לאכילה חייבין בשביעית, ובנדה ח' א' אמר מאן תנא קטפא פירי ר"א, אלמא דאם אינו פירי לענין ערלה אינו פירי לענין שביעית, ולעיל פריך מערלה על יוה"כ אלמא שאם אינו אוכל לענין יוה"כ אינו אוכל לענין ערלה, ואם אינו אוכל לערלה אינו אוכל לשביעית, וא"כ עלי קנים דיש בהן משום שביעית הדין נותן דהוי אוכל לענין יוה"כ, וצ"ל דקים להו לרבנן דלא מייתיבי דעתא.

כז) ירו' פ"א ה"ג כיון שראה שלשה שפירשה קליפתן החיצונה שהוא תורם את כל הקופה כו' ובלבד שלא יתרום מקופה על חבירתה, אע"ג דאמר לעיל ה"ב רימון שניקרה בו אפי' פרידה אחת כולו חיבור למעשרות, אינו אלא ברימון ואשכול וכמש"כ לעיל ולא בשאר מינין, והכא בשלא בדקנו את השאר ובשלשה שבדק מחזקינן לכולהו שהגיעו לעוהמ"ע, מיהו צ"ע מ"ל קופה אחת ומ"ל ב' קופות, ואפשר דרבנן החמירו ב' קופות ומשמע דקליפה החיצונה שנתפרשה מאוכל קאמר והיינו שיעשו מגורה וזה דבר שאינו נראה, אבל אי קליפה חיצונה היינו שיש קליפה ע"ג קליפה כעין עלה ומתיבשת ונופלת א"כ זהו דבר הנראה ומה יועיל שבכרו שלשה.

והא דאמר לעיל ה"ב מה ששיקע יהא חייב ומה שלא שקע יהי' פטור היינו בחזינן שלא שקעו, אבל אם אותן שבדק שקעו כולן אפשר דסגי בכך להתיר הכל, ואפשר דשקדים דרכן טפי להתבשל יחד ולכך סגי בבדיקת שלשה. והא דאמר לעיל לוקח אחת ומניחה אם בשלה תוך מעלי"ע חייבות ואם לאו פטורות ומשמע דבבדיקת חד סגי אף לקולא, אפשר דרוב פעמים התאנים מתבשלות יחד וכל שלא ראינו מחזקינן להו לכולהו בחד גוונא, ואין לומר דתאנים דינן כרמונים וענבים דכיון שבכרה חד כולה חיבור, דהא אמרו ואם לאו פטורות ואמאי דלמא איכא טובא דבישלו, אלא ודאי דמחזקינן לכולהו בחד גוונא ע"י בדיקת חד, ונלמד לפ"ז דגם בשקדים אם בדק ולא נתפרשה קליפה החיצונה כולן פטורות.

כח) פ"א מ"ד החייבים בשקדים המרים פטורים במתוקים כו', נראה דמעשרין ממרים על מתוקים וממתוקים על המרים דתניא בתוס' פ"ב דתרומות כל מיני אגוזים ושקדים אחד, ואף שיש לדחות דסבר האי תנא דמרים לעולם פטורין, מ"מ כיון דלא הוזכר במשנה ובתוס' דעת זו, ודאי לא היה סותם שכל השקדים מין אחד, אלא ודאי דגם מרים ומתוקים מין אחד, ושמעין מכאן דמותר להרכיבן זה בזה, שאם היו כלאים זה בזה לא היו תורמין מזע"ז כדתנן פ"ב דתרומות מ"ו, שו"מ שכ"כ בפשיטות במשכ"י יו"ד סי' ס"ו.

כט) אמרו ב"ק ק"א ב' סתם עצים להסקה ולא חיילא קדושת שביעית אפי' אעצים דמשחן שלקטן להתחמם, ונראה דאין ד"ז אלא לענין שביעית אבל לא לענין מעשר שהרי זרע גרגיר חייב במעשר כדאמר עירובין כ"ח ב', ואמר התם טעמא שהראשונים היו שוחקין אותן, ומשמע דהשתא רובן לזריעה, ומ"מ חייבין במעשר הואיל וראוין

הגרעינים מצד עצמן אינן אוכל, ונראה דגרעינים של התפוז אינן אוכל כלל ופטורין מן המעשר ואף מן השביעית. וצ"ע בלי התו' ברכות ל"ו ב' שכתבו דכל גרעינים חשיבי פירי ולמדו מהא דאסורין משום ערלה דהו"ל לפרש דוקא שיש בהן לחות מן הפירי, ואי הגרעינים לא חשיבי שומר ע"כ איירי ביש בהן למצמץ, או דאתרבי מפני שהן טפל לפירי, וכן נראה דלא איירי בשל רוטב מהא דתנן שם שמותרין ברבעי, והרשב"א ז"ל חולק שם וג"כ לא פירש דבריו ולא הביא הא דתנן לענין תרומה, ולענין טו"א, וכבר הביא כ"ז הגר"א והכריע כהרשב"א, [ולכאורה אין כאן מחלוקת דהרשב"א מייירי באין בהן למצמץ ובתו' איירי דאיכא בהו למצמץ ועומד למצמץ, אבל ל' הרשב"א משמע אף שראוי למוץ מברך שהכל, וצ"ע כיון דאסור משום תרומה ע"כ דחייל עליו שם תרומה א"כ המיץ חשיב אוכל וחייב במעשר וכיון דחייב במעשר מברך עליו בפה"ע כדמוכח ברכות ל"ו א'] ועי' מש"כ עוקצין סי' ב' סק"א.

רא"ש פ' כ"מ סי' ג' בשם בה"ג דשקדים מרים קטנים בפה"ע, והק' דאנן קיי"ל זה וזה לפטור, ובגמ' מוכיח דר"ע פליג אהא דתנן קפריסין מברך עליהן בפה"ע מדפטר להו ממעשר, ולמש"כ לעיל סק"ז דטעם הפטור משום דלא חשיב ל' עוהמ"ע עדיין בקטנותן ל"ק קו' הרא"ש, דדוקא לענין אוכל הנאכל ע"י הדחק שוין מעשר וברכה, אבל לענין שיעור ביטול הפירי מעשר שאני דבעינן שיעור זורעין ומצמיח או שיתבשל בשיעור אוכל כאותן שזורעין ומצמיח, אבל לענין שאר מילי חשיב פירי מקדם, תדע שהרי בוסר כפול הלבן מברך בפה"ע אע"ג דאינו חייב עדיין במעשר עד שיבאישו, ומש"כ הרא"ש שם מיהו אמרינן בשמעתין כו' נראה דכונתו ז"ל שאין לברך שהכל רק בפה"א.

(לב) כ' הרשב"א בתשו' סי' תכ"ח דכל הפירות משויציאו מברכין בפה"ע אע"ג דרוב המין אינו נאכל עכשו אלא נשאר על האילן להגמר, וצ"ע מאי קושיא הלא לא נזכר בגמ' דבעינן נטעי אינשי אדעתא דהכי אלא בדבר שאינו עיקר הפירי ואין ראוי לברך עליו בפה"ע אף אם נטעי אדעתא דיד' ואין הנדון רק אם לברך בפה"א או שהכל, ובזה מכרעת הא דלא נטעי אדעתא דהכי אבל הכא משויציאו הוא עיקר הפירי בזה לא מצינו שיהא נזקק שיטעו אדעתא דיד', ונראה דזו כונת הרשב"א שם בתשובתו, א"נ כונת הרשב"א שיש בפרי הגמור גם גוף הבוסר ונמצא שאוכל לעולם את הבוסר בסוף, והלכך אף כשאוכלו בזמן מוקדם מקרי נטעי אינשי אדעתא דיד', ובשקדים המתוקים שקליפתו ראוי לאכילה בקטנותו אם אוכל אותו מברך שהכל שאין סופו לאוכלו וגם אינו עיקר הפירי.

ואם הסמדר מר ועפוף וממתיקו ע"י האור כ' המ"א סי' ר"ב סק"ה דמברך שהכל, ואע"ג דהוא גוף הפירי כיון דהשתא לא חזי לברך עליו בפה"ע אלא משום שמתקנו אתינן עלה, בעינן שיהא רוב המין עומד לאכלו ע"י תיקון, וכמו קור ששלכו וגרעינים שמתקן וכמש"כ לעיל, כל ונראה דאין נפקותא אם ראוי קצת או אינו ראוי כלל, כל שאין ראוי לברכת בפה"ע לא מהני מה שמיתקו שישוב לברכת בפה"ע, ואף אם ראוי כמו שהוא לברכת בפה"א ומתקו אינו חוזר לבפה"ע, וביד אפרים לא כתב כן.

שהכל כדאיתא בשו"ע או"ח סי' ר"ב סי"ג וכמש"כ המ"א שם סק"ז, ומש"כ המ"א שם בראשית דבריו לתלות בפלוגתת הרשב"א והרא"ש הוא משום דס"ל דאף לאחר המיתוק אינן מאכל הגון רק הם שבים להיות כגרעינים בלתי מרים, אבל נראה דאף אם שבים להיות אוכל גמור ברכתן שהכל כל שאין רובן עומדין לתיקון, וזה מוכח מקושיית המ"א דהא להרא"ש גרעינים פירי ומסתבר דה"ה המרים שמיתקן הוי פירי ומ"מ ברכתן שהכל כיון שרובן לאיבוד, ומלתא דהשתא לאו פירי אלא שאפשר לתקנו לא מקרי פירי אף לענין ברכה אלא א"כ רובו עומד לכך ואז מברך בפה"ע, אבל במיעוטו עומד לכך מברך שהכל, ולא עוד אלא אף לענין ברכת בפה"א נראה דצריך רובא, והא דכ' רש"י בקורא דלא נטעי אדעתא דקורא משום דמפסיד האילן קושטא קאמר, אבל ה"ה בלא נטעי אדעתא דיד' משום דלא חשיב להו וכמש"כ ב"י סי' ר"ב בשם הרשב"א דעל הגרעינים מברך שהכל משום דלא נטעי אדעתא דגרעינים, ויש לעי' לפ"ז למה זרע גרגיר חייב במעשר משום דשוחקין אותן ומשמע דאפי' מיעוטא דדוקא הראשונים היו שוחקין אותן, וי"ל דשחיקה לא הוי שינוי בגופו והוי אוכל גמור.

ובמ"א שם סק"ק י"ז כ' דקליפי תפוז לאחר טיגון מברך עליהן בפה"ע משום דעיקר תיקונן ע"י ריקוח, וצ"ע דכיון דאין מרקחין רק מיעוטן ומיעוט אנשים ורוב אזיל לאשפה לא מצינו מקור לזה דחשיב פירי ואין נפקותא בין מיעוט השכיח ללא שכיח, וכ"ד ה"ט"ז והא"ר, ובנ"א כלל נ"ג ס"ו השיג על הא"ר שמביאים הרבה קליפות לאלפים, ואין זו תשובה דאותן שמשליכים מרובים עליהם עשר פעמים, ונראה דמברך עליהם שהכל, ולא דמי לקפריסין דהתם אוכלין אותן אלא שאינו עיקר הפירי וטעמו פחות, אבל קליפי תפוז אין אוכלין כלל חיון, ובמ"ב סי' ר"ב סק"ק ל"ט מביא הרבה אחרונים שסוברין כן, ולפ"ז הן פטורין מן המעשר, וכש"כ מן השביעית כיון דסתמן לאשפה.

(לא) והנה מצינו בקליפי אגוזים ושקדים שאינו אוכל כדתנן מ"ש פ"א מ"ג יצאו קליפיהן לחולין, ומצינו קליפי אתרוג וקליפי מלפפון דהוי אוכל כדתניא בתוס' תרומות פ"ט, ושאר קליפין לא שמענו, וילמוד סתום מן המפורש, וכל שאין אוכלין אותו כלל לאו אוכל הוא, והא דתנן שביעית פ"ז מ"ג קליפי רמון יש לו שביעית, לא אתפרש אי משום אוכל אדם או משום אוכלי בהמה או משום ממין הצובעין, שו"ר בר"מ פ"ק דערלה מ"ח פ"י שהן ממין הצובעין, וקליפי אגוזים דקתני התם פרי"ש משום צביעה.

וגרעינים תנן תרומות פ"א מ"ה דקדשי בקדושת תרומה בזמן שכנסן כהן, ואמרו בירי' דנחלקו אמוראי איכא למ"ד דוקא בגרעיני אגסין וקרוסטמלין ואיכא למ"ד בכל גרעינים שיש בהן לחות מן הפירי למצמץ [ואפשר דר"א בירו' פליג על ר"י בגרעיני אגסין אבל ר"י לא פליג על ר"א בגלעיני הרותב, דהא תנן עוקצין פ"ב מ"ב דמצטרפין ופרי"ש משום דעומדין למוץ וכדתנן טבוי"י פ"ג מ"ו [מיהו הר"מ פ"י שם משום שומר] והר"מ פ"י שם דגלעיני אגסין נמי אין מצטרפין ומשמע דפסק כר"א ודלא כר"ל] וכן פסק הר"מ פ"א הי"א, ויש גרעינים חשיב אוכל אף בלא כנסן וכמש"כ הר"מ שם, והפ"מ פ"י משום שיש עליהן אוכל קצת, והנה

סימן ב

להקפיד למנוע רגלו של אחרים מהם א"נ צריך גם הפירות לעצים] כיון שמחמת הפירות עצמן היה מפקירן לא צריך קצירך, ור"ב ב"מ מחייב דאין מתבטל מתורת אוכל, ואפשר דסבר דהוא אוכל טפי ולא בטל במחשבה וכמש"כ לעיל סי' א' סק"י, א"נ מחשבת עצים לא אלימא שאין זה עיקר תשמישו ומתקיים עדיין שם אוכל על הפרי, ולענין פטור הפקר נמי לא חשיב לו הפקר כיון שמשמרו לשם עצים,

(א) ירו' ערלה פ"א ה"א מהו שיהו חייבין במעשר, אפשר דלא מבעי ל' בכל הפירות החשובין דודאי חייבין אלא ברימון ושקמה מבעי ל' כיון דהן גרועין הן קלים להתבטל מתורת אוכל, ועוד מבעי ל' דהא מינין הללו הן סתמן הפקר כדאמר ריש דמאי י"ל דאע"ג דמשמרן לעצים [ר"ל ע"י שמשמר את העץ לכורתו לעצים שומר גם הפירות שאין רצונו שיטלום אחרים שדבר השמור טבעו של אדם

שם רימון שנטעו לשם רימון כו', מסקינן שאם רוב אינן

הפקר וכ"כ בפ"ב מה"ת הי"ב, ומצינו בג' מקומות שנויות המינין שסתמן הפקר, בפ"ק דדמאי מ"א הקלין שבדמאי השיתין והרימין כו' לר"י דאמר בירו' אפי' ודאי פטור, ובשביעית פ"ט מ"א הפיגם והירבוזין כו', ובמשנתנו שום בעל בכי, ונאמרו במקומות ובזמנים שונים מחכמים שונים ושנאן רבי כמו שגמרם, ועוד מצינו הסיאה והאזוב לעיל פ"ג מ"ט, ואמר בירו' פ"ק דדמאי דדוקא בחצר אבל בגנה סתמן הפקר.

ונראה דהא דאמר בירו' פ"ב דדמאי דשום בעל בכי וחבריו ע"י שיש כיו"ב בא"י הוצרכו חכמים ליתן להם סימן, אבל האלצרין וחבריו דשנאן התנא בתוספתא לא הוצרך התנא למנותן שאין כיו"ב בא"י היינו שיש שום בא"י הנשמר אבל האלצרין אין כיו"ב נשמר בא"י, והא דנקט א"י היינו דשום בעל בכי עיקרו מחו"ל והנזרעין בא"י מזה המין אינו נשמר אבל יש מין שום שעיקר גידולו בארץ והוא נשמר.

ולפי' הר"מ יש בהן קדושת שביעית אלא נלקחין מכל אדם שאינן חשודין לשמור, וא"כ דינן כפיגם בפ"ט דשביעית, ואינן נקחין אלא כדי מן כדאמר סוכה ל"ט ב', ובסוכה שם הוי"מ לאקשויה ממתני' דמעשרות משום בעל בכי ולשונוי בכדי מן שנו, אע"ג דסיפא בזרעוני גנה נקח אפי' יותר ממזון ג"ס שאין קדושת שביעית נוהג בהן וכמשי"כ סי' א' ס"ק י"ט, אבל לדעת ר"ש גם רישא נקח אפי' יותר מג"ס. והר"מ פ"ח מה"ש הי"ג סתם וכלל שום בעל בכי וזרעוני גנה שנלקחין מכל אדם, וע"כ מתפרש בשום בעל בכי בכדי ג"ס וכמשי"כ בה"ב, ובזרעוני גנה אין תנאי זה. דין פיגם וירבוזין לא כתב הר"מ בדין תרומה ומעשר, וכללן בפ"ב הי"ב בשום בעל בכי שכתב וכיו"ב.

צ"ל ותלתן שוין, ומיהו צ"ע כיון דערלה בחו"ל דאוריתא, ע"כ הא דמיקילין משום ספיקא דכך הלכה ודאה אסור ספיקה מותר א"כ לענין ברכה ראוי לברך בפה"א, ודעת הר"מ כבה"ג והר"י שם דהא דמר ברי"א אינו משום קולת חו"ל אלא דסבר דהלכה כר"ע, ואף לענין ברכה מברכין עליו בפה"א ופטור מן המעשר, ולכן כתב בפ"ב מה"ת הי"ד דקפריסין פטורין מן המעשר [ואע"ג דדעת הר"מ דתרומ"ע בזה"י דרבנן, מ"מ קולת חו"ל ליכא בארץ אף בזה"י דהחמירו חכמים לנהוג בו כדאוריתא, ולכן אמרו הלכה כמותו בחו"ל דוקא אף בזה"י] וכ"כ בפ"י מה"ש הי"ג לענין ערלה ולא חילק בין ארץ לחו"ל.

ר"מ פ"ב מה"ת הי"ח התלתן אע"פ שאינו אוכל אדם כשיקשו הואיל ורוב האדם אוכלין אותן בתחלתן הרי הן חייבין בתרומה ומעשר, ולא נתבאר אם חייבין גם אחר שהוקשו או דוקא בתחלתן, והנה לא מצינו בגמ' דברי רבנו דהתלתן הוא אוכל בתחלתו ולא בסופו.

ובה"ש הר"א נראה דהיה גרסתו תמרות התלתן, והנה חייב רבנו תמרות התלתן וזה כרשב"ג, ופירש הר"א בדעת הר"מ דלא פליגי רבנן עליו דרשב"ג, ואע"ג דבתמרות צ"ל פליג ר"ע תמרות תלתן עדיפי, אלא שהק' הר"א שדבריו ז"ל סותרים זא"ז, דכבר פסק בה"ד דלא כרשב"ג, וסבר דרבנן פליגי עליו דרשב"ג, ובירו' פ"ק דמעשרות ה"א אמר בהדיא דרבנן פליגי ארשב"ג ולא חשיבי להו אוכל, ובירו' הגי' ר"ג, וכ"ה בלי הר"א.

ל' הר"א וכאן הוא פוסק כר"ג לומר שלא חלק ר"ע על ר"א [אלא] בצלף, כ"ע להגיה.

ז' פ"ה מ"ח שום בעל בכי כו' פטורות מן המעשרות, הר"ש פירש משום דסתמן מחו"ל וכן נלקחין מכל אדם בשביעית משום שהן מחו"ל, אבל הר"מ פירש משום דסתמן

סימן ג

ואם איתא דיכול לגמור כל תבואתו ולצרף הראשון ולחייבו, אכתי יכול לבוא לידי חיוב ואסור באכילת קבע, אלא ודאי שכבר נפטר הראשון ולא מהני לי' צירוף, וכ"ה בש"מ בסוגין בשם הר"ן, שאם לא מירח לאלתר, לא מהני לי' מירוח אח"כ, וע"כ כונתו צירוף כל התבואה דלא מקרי מירוח אלא בצירוף כולו, אבל מירוח של פני הכרי לא מעכב דהא תנן פ"ק דמעשרות אם אינו ממרח משיעמיד ערמה, ואם זרה מקצתו והעמיד ערמה לא מקרי גמ"מ ולא מהני לי' תו צירוף, כיון דלא עשה גורנו כדעבדי אינשי, [מיהו אם זורה מעט ומעמיד ערמה בשביל איזה צורך ועביד כדעבדי אינשי ודאי חשיב גמ"מ, וכעין דתנן בירק משילקט כל צרכו, ואף בהכניסו במוץ זורה מעט בבית והעמיד ערמה כה"ג חשיב גמ"מ, וכל דחשיב גמ"מ לחייב אי נעשה ביד נכרי ואח"כ לקחן ישראל מידו פטור משום מירוח נכרי, וכל דלא חשיב גמ"מ אי לקחן ישראל וגמרו חייב, מיהו היכי דביד ישראל אי אפשר עוד לבוא לידי חיוב כי נעשה ביד נכרי נמי מיפטור].

ולכאורה אף בזרה מקצתו בשדה והעמיד כרי כבר נפטר ומותר באכילת קבע, שאי אפשר לבוא לידי חיוב, ומה שאמרו דמכניסו במוץ לבית היינו כיון שדעתו לזרות מעט מעט ולאכול ע"כ מאספן מן השדה במוץ ומכניסו לבית, אבל הר"ן כתב שאם דשן וזרן בחוץ והכניסו לבית חייבין דהכנסת בית חשיב כמירוח.

ב' מיהו ל' הר"ן משמע דאינו מחלק בין זורה כולו או מקצתו, אלא זרה בחוץ והכניסו לבית והעמיד כרי ולא מירח חייב, אבל זרה בבית והעמיד כרי ולא מירח פטור דעיקר גורן הוא מירוח והכנסת בית במקום מירוח, אבל צ"ע כיון דהעמדת ערמה הוא במקום מירוח וא"כ כיון דבגורן הדבר תלוי הדין נותן דהעמיד ערמה בשדה חייב, ואם לא העמיד ערמה בשדה אלא הכניסו לבית והעמיד ערמה ואין דעתו למרח חייב, וא"כ הדין נותן שאם הכניסו

א' ב"מ פ"ח ב' גורן בהדיא כתיב בהו, הרמב"ן הביא דעת רבנו שמואל דהא דר"א דאמר מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה, היינו אפי' אם חזר והוציאם ומירחם והכניסם פטורין שאין כניסה אחר כניסה ופטורין מחמת שאין כאן ראית בית, ולפי' לא קי"ל כאבע"א בסוגין כיון דקיי"ל כר"א כדקרי לי' הלכה פסוקה ברכות ל"א א', א"נ כניסה במוץ גריעא טפי, ואע"ג דמירחן בשדה ועדיין לא הכניסו לבית חייבין, מרחינהו בבית פטורין, והאי הכניסן במוץ לכאורה לאו דוקא אלא ה"ה קדם מירוח או קדם העמדת ערמה, ומירח או העמיד ערמה בבית פטורין, ולדעת ר"ש אף אם הוציאן ומירחן לא מהני, מיהו הר"ש כ' דדוקא במוץ וכמשי"כ סק"ח.

ודעת ר"א בתו' מנחות ס"ז ב' דאם הוציאן ומירחן וחזר והכניסן חייבין, מיהו אם מירחן בבית פטורין, ולדעת זו נמי צ"ל דלא קיי"ל כאבע"א אלא דגן נמי בכניסה בבית תלוי, א"נ מירחן בבית גריעא טפי.

ודעת רמב"ן וריטב"א והר"ן דאף אם מירחן בבית חייבין למאי דקיי"ל כאבע"א בסוגין, וההיא דר"א בשלא מירחן בבית ולא העמיד ערמה של כל התבואה אלא זורה מעט מעט ואוכל, ונראה דאם זרה מעט ולא היה דעתו לזרות יותר אף אם חזר והוסיף לזרות ועשה ערמה מכולן הראשון פטור, והדבר מוכרח מהא דמנחות ס"ז ב' דאמר דיכול לעשות כר"א, ופי' הרמב"ן ע"ז מ"א, דר"ל דמותר לאכול קבע כיון שאי אפשר כבר לבוא לידי חיוב, ואע"ג דאיכא עוד דברים דקבעי מדרבנן כמו מקח שבת, מ"מ הכא ליכא אף איסורא דרבנן ולא חשבינן לי' כאפשר לבוא לידי חיוב דרבנן, דכל שאי אפשר לבוא לידי קביעות דאוריתא לא תיקנו חכמים שכבר פקע טבלו, וכן מירוח נכרי דפוטור היינו אפי' לאכילת קבע, ולפי' הרמב"ן הא דאמר דאפשר לעשות כר"א היינו שלא להעמיד ערמה מכל התבואה אלא ממיעוטו

למלילות ודאי אפשר להן לבוא לידי חיוב בבית בנמלך עליהן למלילות וכדאמר ביצה שם כגון שהכניס כו' ונמלך עליהן למוללן דטבלא ביומי, והיינו טעמא דעדיף נמלך למלילות ממירחן, דבמירחן אין זה אורח' להביאן לבית קדם מירוח, אבל למלילות אורח' הוא, ואע"ג דבשעת הבאה חשב לעשות מהן עיסה והבאתן לאו כאורח', מ"מ כי נמלך למלילות הוי אורח' למפרע.

מיהו יש לעי' למה לי' למימר בגמ' שהכניסן ונמלך עליהן, לימא שהכניסן לבית ביו"ט מתחלה לשם מלילות, וכן למאי דבעי למימר דלרבי אין תרומה שיהא זכאי בהרמתן ביו"ט, משום דהכניס למלילות נתחייב כבר מעיו"ט, משמע דפסיקא לי' דלא משכחת הכניס מן השדה ביו"ט, ואפשר דבשדה סתמן הן מוקצה אבל בבית הן מוכנין למלילות אף בהכניסן לעשות מהן עיסה.

מיהו אפשר לומר דהכניס לעשות עיסה ונמלך למלילות דחייב במעשר היינו נמי לענין אכילת קבע, אבל לי' הגמ' דטבלא ביומי' משמע משום גמ"מ אתינן עלה [וכ"מ בהדיא בירו' מעשרות פ"ג דמוקי הא דגגות פטורין בהעבירן דרך חצר לקצות ונמלך שלא לעשותן קציעות, אלמא דאם היה גג קובע הוקבע כשנמלך, ומיהו י"ל דהתם אורח' להביאו לחצר לקצות בחצר] ועוד י"ל דמשום קבע אין לעשר ביו"ט כיון דכבר נתחייב מעיו"ט.

ורש"ל פ"י בתוס' שם שכתבו דלרבי ר"י דהכניס למלילות אוכל עראי כי מללן ביו"ט בא לו חיוב ביו"ט היינו לענין אכילת קבע, ואינו מובן למה לא נחא לי' לפרש דמודה ריב"ר דמלל הכל חשיב גורן, ועוד למה הוא זכאי בהרמתן הלא קבע נאסר מעיו"ט, ואפשר דט"ס הוא וצ"ל לאכול עראי.

ה) הא דאמרין שאם דש מעט ע"מ שלא לגמור את כל תבואתו בב"א לא מהני נמלך אח"כ וצירף כולן אינו אלא בדעתו לדוש ולזרות מקצתן, אבל אם דעתו לגמור תבואתו אלא שנוטל מקצתן לאכול קדם שיגמור אף אם זרה מקצת מיוחד לאכלן ונמלך אח"כ וצירפן עם השאר חייבין אף הראשונים כיון שדעתו לעשות כל תבואתו גורן בשעת דישה אין מחשבת אכילה מבדילתן מן הגורן, וראיה לזה ממשי"כ רמב"ן שם דהא דהכניס שבליים לעשות מהן עיסה אוכל עראי ולא קבע משום שעדיין ראויין הן להוציאן ולמרחן, ואכתי למה לא יאכל קבע כיון שהוא דש וזורה בבית אותן שרוצה לאכול ואין דעתו לצרפן עם הגורן, אלא כיון שאינו מצרפן רק משום שדעתו לאכלן אם נמלך וצירפן הוקבעו למעשר, מיהו דברי הרמב"ן שם כדעת האומרים דמירחן בבית פטורין, ואפי' מירחן בב"א, ובוה יש מקום לומר דמקצת שמירח בבית לא יתחייבו שוב בצירוף עם הגורן, ומה"ט יש לעי' גם בתירוץ הראב"ד שיכול לימלך למלילות דמ"מ אם מירח מקצתן לאכילת קבע ליפטרו לגמרי, ואף אם ימלך למלילות הלא כבר נפטרו בשעת מירוח אם לא שמחשבת מלילות מתקנת למפרע את המירוח, וכן יש לעי' אפי' לדעת ר"א דאם הוציאן ומירחן חייבין ובמירחן בבית פטורין למה אסורין באכילת קבע כיון שמירחן נפטרו, ובאמת זו קו' תו' מנחות ס"ז ב', ותירוץ הרמב"ן צ"ע וכמש"כ לעיל.

ו) בהגר"א ס"י שלי"א ס"ק קמ"ו, כי דעת הר"מ כתו' ולא כר"א, וצ"ע מה ענין דעת הר"מ לדעת תו', הלא דעת תו' שאם מירחן בבית פטורין כר"א אלא דמ"מ אסורין באכילת קבע כיון שכבר נאסרו באכילת קבע, אבל דעת הר"מ שאם בא למרח הכל חייבין וממילא אסורין באכילת קבע לכו"ע כיון שאפשר שיבואו לידי חיוב [ואף אם זורה המקצת דבא לאכול אם דעתו לגמור כולן אסור באכילת קבע דלמא מימלך ומצרפן וכמש"כ לעיל] אלא אם אין דעתו לגמור וזורה מעט מותר אף באכילת קבע, ואף אם חזר ונמלך וגמר המעט נשאר בפטורו ואוכל קבע בלא מעשר

במוץ והעמיד ערמה בבית חייב אם אין דעתו למרח, ואם דעתו למרח חייב כשימרח, וא"א לישב דברי הר"ן אלא בעשה כרי ממקצתו דפטור בזרה בבית, ואם הכניס לבית אחר שזרה והעמיד כרי ממקצתו חייב [והוכרח הר"ן לזה כדי לישב מה שאמרו מכניסה במוץ, אבל שאר המפרשים לא חילקו בזה].

בשיעור כרי משמע בירו' מעשרות פ"ה ה"ג שאין שיעור בדבר, דפריך לי' התם ר"ל לר"י דאמר הממרח כרו של חברו נטבל ממתני' דחורי הנמלים דמשמע שאם לקחו מאינו גמור לא נטבל, ואף דכרו של הנמלים הוא מעט, וכן בהכניס שבליים לעשות מהן עיסה, משמע דבמירחן הוטבלו, ולפי"ז דוקא בזורה ע"מ לאכול לא מקרי גורן וכלי הר"מ, ואפשר דאף בזה אני אוכל שנעשה אכילת קבע מ"מ לא מקרי גורן, אלא דוקא בזורה להניח, והא דזורה ע"מ לאכול לא מקרי גורן אינו אלא בנוטל את המעט מהצבור, אבל כשהופרש המעט מהצבור במעשה מיוחדת כמו הכניס לבית שבליים לעשות עיסה נדונין בפ"ע, ואם הכניס הכל לבית ומשמש מהן מעט מעט אינו גורן.

ואם זרה מעט בשדה לאכול והכניסן אח"כ לבית הן דברי הר"ן דהוקבע, וכמו בגפן הנטוע בחצר דשנים מקרי צירוף וחשיב גמ"מ, והכא בהכניס במוץ ואח"כ זרה אין הבית קובע בזורה מעט [ונטוע בחצר עדיף טפי בזה] כיון שכולו בבית.

ג) והנה דעת הראשונים דבדבר דבעינן ראיית פני הבית לא מהני גמ"מ בבית, ורק בחטים ושעורים דגורן בהדיא כתיב בהו, אבל הר"מ לא פסק כהאי אבע"א אלא חטים ושעורים נמי בעו ראיית פני הבית ואפי"ה אם מירח בבית חייב, וס"ל דזה מקרי הכנסה, והא דר"א בזורה מעט מעט ואוכל.

ונראה לדינא להחמיר במירח בבית וכדעת הר"מ והרמב"ן וריטב"א והר"ן, וכבר הוכרע כן ביו"ד ס"י שלי"א סעי' פ"ג פ"ד, ומ"מ אפשר דאין להפריש ממנו על טבל שראה פה"ב אחר מירוח, אחרי שלדעת רש"י ותוס' ורבנו אפרים ורשב"ם הוא פטור, וגם הרשב"א בתשובה הסכים עם רבנו אפרים.

והא דאמר נדה ט"ו ב' אימר עביד כדר"א, לפי' רשב"ם ור"א נחא, אבל לפי' רמב"ן צ"ל דה"ק שמא הי' לו תבואה הרבה ולא מירח כולן בב"א ומגורה זו היא אחרונה, וכיון שהוא מקצת לא מקרי גמ"מ.

ד) הכניס לבית במוץ ועדיין לא מירח, לדעת רשב"ם אוכל אכילת קבע כיון שאי אפשר לבוא לידי חיוב, ולדעת ר"א אינו אוכל קבע, ואם כבר מירח אוכל קבע, ובכ"מ דיכול לבוא לידי חיוב אם תרם תרומתו תרומה מה"ט כדן הקדים בשבליים, ובמקום שאי אפשר לבוא לידי חיוב כבר נפטר, ואם תרם אין תרומתו תרומה.

אבל דעת תו' דלענין קבע כיון שאסרו חכמים קדם גמ"מ לא מהני שום טצדקי לאפקועי מאיסורו, והלכך אם מירח בבית אסור לאכול קבע ואם תרם תרומתו תרומה מדרבנן.

וההיא דר"א לאכילת בהמה דוקא ואף לדעת רמב"ן דהא דר"א במירח מקצתו יש נפקותא בפלוגתא זו, דלדעת תו' לא מיפטר מעט שזרה אלא מדאורייתא ולכן מותר אכילת עראי אבל עדיין אסור באכילת קבע עד שיתקן. והדבר מוכרח לדעת רשב"ם מהא דאמר ביצה י"ג א' הכניס שבליים לעשות מהן עיסה אוכל עראי ופטור, מיהו בגמ' י"ל דהכניס היינו הכין ולא הכניס לבית, אבל בתוס' גרסינן הכניס לבית וכמש"כ תו' מנחות ס"ז ב', אלמא אע"ג דא"א להן לבוא לידי חיוב מ"מ אסורין באכילת קבע, מיהו לדעת ש"פ דאם מירח בבית חייב וכן לדעת ר"א דאם הוציא ומירח חייב אין ראיה מכאן. והרמב"ן בשם הראב"ד כי ע"ז מ"א דשבליים רכים הראוין

מצותו חייבוהו חכמים לעשות מצותו, ומיהו ג"ז בכלל המשנה שאין הפקר פוטר אחר מירוח, ולשון הר"מ פ"ג מה"מ ה"כ כל המשנה.

ולמכור לנכרי, כתבנו דמאי סי' י"ב ס"ק י"ח, דאפי' קדם מירוח חייב לעשר, דכיון דמשתרשי ל"י חשיב כשימוש קבע, וכמו שאסור לזרוע לרבנן דר"ע.

והא דאין הפקר פוטר אחר מירוח, יש לעי' אי דוקא בזכה קדם שהכניס לבית או אפי' לאחר שהכניס לבית, ולכאורה אם הכניס לבית בשעת הפקר אין כאן הכנסה והוי כהביא דרך גגות, אמנם למש"כ הראשונים דהביא במוץ וגמר בבית חייב אף דליכא הכנסה, אלמא דהביא דרך גגות גרע טפי, י"ל דהביא לבית בשעת הפקר וחזר וזכה בעודו בבית חייב, וכן יש להסתפק במכר לנכרי קדם ראיית פני הבית והביא הנכרי בבית וחזר ישראל ולקחו אי מקרי ראיית פני הבית, ועיקר דין הפקר קודם מירוח לדעת תו' מנחות ס"ז ב' דאין מירוח נכרי פוטר מקבע משום שכבר נתחייב, נראה דהוא הדין הפקר אינו פוטר מקבע, ומתני' לענין אכילת עראי, שאם זכה וגמר אוכל עראי לעולם. [עי' לק' סי' ד' ס"ק כ"ד].

ויש להסתפק בהביא במוץ דרך גגות וגמר בבית אי חשיב ראיית פה"ב, וכן בהביא נכרי דרך גגות וחזר ולקח ממנו ישראל ושכר ביתו או שהביא אח"כ ישראל לביתו.

ט) המכניס דרך גגין לא מהני ל"י הוצאה וחזרה, וראי' מהא דאמרו מנחות ס"ז ב' דמצי להביאו דרך גגות, ולפי' ר"א והרמב"ן היינו לפוטרו אף באכילת קבע, וע"כ משום שאי אפשר עוד לבוא לידי חיוב, ומבואר דלא מהני ל"י חזרה.

ויש לתמוה על הריטב"א, וכ"מ דעת הרמב"ן, דקיי"ל דחטין ושעורין לא בעי ראיית פני הבית, דהא ע"כ סתמא דסוגיא דמנחות דאמר דמעיל ל"י דרך גגות וקרפיפות, מבואר דבעינן ראיית פה"ב, ומיהו י"ל דהא דאמר דעביד לה כד"ר"א הוא אי לא בעינן ראיית פה"ב, וא"נ דמעיל לו דרך גגות היינו אי בעינן ראיית פה"ב, והא דאמר ברכות ל"ה ב' דורות האחרונים מביאין דרך גגות לכאורה נמי בדגן איירי, וצריך לדחוק בזיתים וענבים.

והא דאמר יומא י' ב' דאי אפשר לומר דקבעא מדרבנן דאתא לאפרושי מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב, אפשר לפרש דכיון דהביא הפירות לסוכה אם אינה קובעת הו"ל כהביא דרך גגות ואין מועיל שוב הכנסה לבית, וכל שא"א לבוא לידי חיוב הו"ל פטור, אבל אי אפשר לומר דסוכה כיון דלאו בית הוא מהני הבאת הבית אח"כ, והא דאמר דאתא לאפרושי מן הפטור היינו אם הביא דרך גגות מחזקין ל"י לפטור ובאמת הוי חיוב, דלא יתכן הא דאמר מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב, אלא דאתא לאפטורי שלא כדין, [עי' שביעית סי' א'].]

אבל יש לפרש דה"ק זימנן דמעיל ל"י בסוכה וחזר והכניסו לבית דרך גגות וקרפיפות ואתא למימר שכבר נתחייב בסוכה ומן הדין אין הסוכה קובעת והו"ל פטור, א"נ במעיל דרך סוכה לבית ואין זה עיקר פתח הבית והו"ל כהביא דרך קרפיפות ופטור, ואתא למימר דסוכה גופה בית הוא ולסוכה הוכנס דרך עיקר הפתח וכבר נתחייב. (י) ב"מ פ"ח א' אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פה"ב, עיקר הדין המבואר בכמה משניות מעשרות פ"א מ"ה בד"א במוליד לשוק כו' אוכל עראי עד שמגיע לביתו, ושם פ"ב מ"א לפיכך אם הכניסו לבתיהם כו', ושם מ"ב ובעל השער ובעל החנות חייבין, ושם מ"ג אוכל מהם עד שמגיע למקום כו', ושם פ"ג מ"ה איזהי חצר שהיא חייבת כו', וכן דין מקח ושבת שקובעים בדבר שנגמרה מלאכתו מוכח שאין גמ"מ לחודא קובעת, ולמאי דאמר דר' ינאי אפי' במידי דגורן קאמר היינו דאשמעינן וכמש"כ תו' לקמן ד"ה

[מיהו אין הכרע בל' הר"מ דמותר קבע או דוקא לבהמה] ולדעת תו' אסור המעט שזרה באכילת קבע, מיהו התו' במנחות ס"ז ב' הזכירו דלמאי דאמר חטין ושעורין גורן בהדיא כתיב בהו אם מירחן בבית חייבין וזה כדעת הר"מ, אלא שהר"מ ל"פ כהאי תירוצא אלא דחטין ושעורין נמי בעו ראיית פה"ב ואפי"ה פסק דאם מירח בבית חייבין, וכונת הגר"א דצריך לדחוק הסוגיות לבהמה דוקא לדעת הר"מ כמו לדעת תו', אבל צ"ע הא דאמר בכל הסוגיות אימר עביד כר"א א"א לפרש לדעת הר"מ לענין מה"ת, שהרי אם מירח חייב מה"ת, וע"כ שמא מירח מעט מעט, וכן צ"ל לדעת תו' אם באנו להשוות הא דר"א עם תירוצ' בתרא בב"מ דחטין ושעורין בגורן תליא וכמש"כ לעיל.

ז) והא דאמר אימר עביד כר"א, אע"ג דאמר מנחות ס"ז ב' בפרהסיא זילא בו מלתא, אלמא שאין ראוי לחבר לעשות כן, י"ל לדעת תו' דחייב באכילת קבע דמותר לעשות כן ע"מ לעשר כיון שהוא חייב לעשר מדרבנן באכילת קבע, א"נ איירי בחבר דזהיר במעשר אבל אינו מונע להערים, א"נ שהיה דעתו להאכיל לבהמה וזוהי אין איסור לעשות כן, ואע"ג דכשגומר לבהמה חייב לעשר מדרבנן כמו גומר למכור וכדמשמע בר"ש פ"ק דפאה דלזרוע ולבהמה כולהו אימעיט מקרא ואכלת, וכי היכי דמירח למכור חייב מדרבנן ה"נ מירח לזרוע או לבהמה, מ"מ אינו חייב להביא עצמו לידי חיוב באכילת בהמה, וכ"כ הרמב"ן בע"ז מ"א.

ח) פאה פ"ק מ"ו תני ד' דברים שנותן משום פאה ומשום הפקר ומאכיל לבהמה וזרוע עד שימרח, ופרי"ש דאפי' בלא ראיית פה"ב אסור דברים אלו מדרבנן [וזה דעת הר"מ פ"ג מה"מ ה"כ] א"נ איירי בבית וכשהכניסה אחר שזרה ולא מירח, ולא אתפרש מקור דברי רבנו שאם כניסה בבית קדם זריו לא חשיב ראיית פה"ב ולא מהני גמ"מ בבית, כי זרה מאי הוי, אכתי ראה פה"ב קדם גמ"מ, ואפשר דדברי ר"ש סברא הן כיון שכבר נגמרה מלאכתן ואינם חסירין אלא ערמה ומירוח, כי מעמיד בבית חשיב כגמ"מ וראיית פה"ב כאחד [שו"ר שזה פרי"ש לחלק בין הא דר"א להא דאמר ב"מ פ"ח ב' משיפקס בבית, ופירש דחסרון פיקוס לא מפסיד ראיית פה"ב, ודוקא במוץ שאין כאן הגרעינים עדיין בעולם לא מקרי ראיית פה"ב, וזה מבואר בל' רבנו מעשרות פ"א מ"ה, ויותר מבואר בש"מ שם, אבל בתו' פירשו משום דאורח"י להביאו בפיקוס לבית].

והגר"א בשנו"א פ"י דאסור חכמים להפקיר וליתן לבהמה אף קדם ראיית פה"ב וכפי' השני של הר"ש, ופשטא דמתני' הכי רהיטא, ונראה דמ"מ אם הכניס במוץ ומירח בבית לדעת רבנו אפרים דלא מהני הוצאה והכנסה לבית אח"כ מותר להאכיל לבהמה אף לדעת תו' דאכילת קבע שהיה אסור מתחלה אסור גם עכשו, דהכא אכילת בהמה הוי אכילת עראי קדם מירוח והוי מותר, וכשאנו באנו לאסור לבהמה משום מירוח אי אפשר דמירוח זה הלא גורם פטור שאי אפשר עוד לבא לידי חיוב, ונהי דאכילת בהמה חשיבא קבע אחר מירוח משום שעדיין הוא טבל ויכול לבוא לידי חיוב בהכנסת בית, אבל נתמרח בבית שא"א [לבוא] לידי חיוב אלא שאין נפקע חיוב שהיה כבר לא מהני לאסור לבהמה, אבל הגר"א ז"ל פירש דאף אם מירח בבית אסור להאכיל לבהמה כיון דאכילת בהמה אסור חכמים אחר מירוח וחשבוה כקבע כל אחר מירוח אסור, ולפי"ז אם דעתו לבהמה מותר להכניס לבית ולמרח וזהו מערים ובאמת דעתו להתיר אכילת עראי לאדם, ומש"כ בהגה' שם אין זו מכונת הגר"א ז"ל.

שם ונותן משום הפקר ופטור פ"י התויו"ט דלאחר מירוח אינו נותן משום הפקר אף ע"מ שהזוכה יעשר, ונראה דלא בלבד משום שלא יעשה תקלה לאחרים אלא זה שהוא מפקיר הוא שימוש בטבל ואינו רשאי להפטר ממצות ההפרשה, ובשעה שרוצה להוציא מידו שלא יוכל עוד לקיים

לי לדחוקי דאיירי בבית, ומה שסיים הר"ש דלמאי דמסיק דלא אמרו אלא בזיתים וענבים ניחא, אפשר דאין כונתו ז"ל דגם ירק הנאגד מקרי בר גורן, ולפי"ז גם חטים ושעורים בדעתו להביא לבית לא נקבעו בגורן דלא משמע כן דכיון דגורן כתיב בהו כי דעתו להביא לבית נמי, אלא כונתו ז"ל דלמסקנא ניחא דקושטא קאמר דקשואים ודלועים נקבעו בגורן בלא ראיית פה"ב ובד"א דסיפא קאי על ירק, וכן מבואר בראב"ד פ"ד ה"א דמידי דגורן אפי' דעתו להביא לבית הוקבע בגורן, וכן מבואר ברש"י שכתב דלמאי דאמר חטים ושעורים גורן בהדיא כתיב בהו לית לי דר"א, ואי בדעתו להביא לבית בעינן בית דוקא שפיר יש לקיים הא דר"א, וכן כל הראשונים ז"ל טרחו לישב הא דר"א כמבואר בש"מ, וע"כ דעתם דבמידי דבר גורן אף בדעתו להביא לבית הוקבע, וקשואים ודלועים ע"כ בר גורן נינהו כדמוכח בגמ' דמקשה מני' לר' ינאי וכמשי"כ תו', ומוכח מזה דהאי בד"א דסיפא לא קאי ארישא דקשואים ודלועים.

(ג) לדעת רמב"ן לעיל סק"א דקיי"ל דחטים ושעורים לא בעו ראיית פה"ב ומה"ט אם הכניס במוץ ומירח בבית הוקבע אבל במידי דבעי בית אם הכניס קדם גמ"מ וגמרון בבית פטורין, אין לנו מקור לדברי הר"מ דבהתחיל לגמור בבית מתחייב הכל, דלא נאמר בגמ' אלא בקשואים דדרך להביאן לבית בפיקוסיהו, ויש כאן משום קביעות בית אלא שאין בית קובע קדם גמ"מ, ובוזה מהני התחיל לגמור, אבל חטים ושעורים שאין דרך הכנסתן במוץ אלא שאם מירחן בבית מתחייבין כדן מירוח בשדה ובוזה בעינן גמר כולן, ולפי"ז יש לפרש הא דתנן התבואה משימרח לתירוץ קמא דגם חטים בעו ראיית פה"ב דר"ל שימרח בבית, ומ"מ שפיר ניחא הא דתנן מן הקוטעין ומן הצדדין, מיהו לדעת רשב"ם ור"א דאם מרח בבית פטורין ע"כ במירח בשדה איירי ובמוליד לשוק.

א"נ יש לפרש דתנא נקט גמ"מ, ונ"מ שאם הביאן אח"כ לבית הוקבעו וכמשי"כ תו' ע"ז נ"ו א' ד"ה ואע"פ, ולכאורה דבריהם קשה דאם איתא דאפשר לפרש כן מתני' מאי פריך ב"מ פ"ח ב' מאי לאו בשדה כו' נימא אה"נ דפיקס בשדה והוי גמ"מ לענין הכנסת בית, אבל למשי"כ לעיל ניחא דהא קתני סיפא בד"א במוליד לשוק כו' ומוכח דרישא בשדה ואפי' דעתו להביא לבית, אבל שאר פרקין שפיר י"ל דנפקותא לענין אם הביא אח"כ לבית, ויש לפרש כן גם התבואה משימרח, ודברי התו' בע"ז שם היא כתירוץ קמא ב"מ שם דגם חטים ושעורים בעו ראיית פה"ב, אבל לתירוץ בתרא דחטים ושעורים גורן בהדיא כתיב בהו ה"ה תירוש ויצהר וכמשי"כ הראב"ד פ"ג מה"מ ה"ב ועיי"ש בכ"מ.

(ד) ב"מ פ"ח א' הא לוקח חייב, אפשר לפרש דבעי לאוכוחי דלא בעי ראיית פני הבית אחר גמ"מ, והכא פועל בתר בעל הבית גריר דעיניו בתאנתו ולא חשיב גמר מלאכה, אבל לוקח חשיב גמ"מ, ואכתי מוכח דלא בעי ראיית פה"ב, ולפי"ז צריך לחלק בין גמ"מ לראיית פה"ב, דאע"ג דלענין גמ"מ נידון שתי התאנים שנוטל הלוקח כדבר בפני עצמו ומקרי גמ"מ אע"ג שעדיין הרבה תאנים בתאנה ללקטן, מ"מ לענין ראיית פני הבית לא אמרינן דאלו התאנים שהלוקח נוטל ואוכל אינן עתידין לבוא לבית ודינן כמוליד לשוק שנקבעין בלא בית, אלא כיון דכל התאנים שבתאנה עתידין לבוא לבית יש גם באלו של לוקח משום חסרון ראיית פה"ב, אמנם אין טעם גמור לחלק ביניהם, ועוד אדמקשה לר' ינאי תקשה לי' מתנ', דכמה משניות מוכיחות דבעינן ראיית פה"ב וכמשי"כ סק"י, ומיהו אפשר דאה"נ דמקשה כדי לפרש ברייתא ולא לר"י פריך, ועוד קשה הא דפריך א"ה בעה"ב נמי הלא ידע דבעה"ב עיניו בתאנתו, וי"ל דס"ד דראיית בית מהני טפי למחשב גמ"מ באלו שהוא נוטל לאכלן.

ובתו' פ"י דבעי לאוכוחי דמקח נמי קובע מדאורייתא כבית

מאי לאו, אבל לתירוץ בתרא דר"י במידי דלאו בר גורן לא אצטריך לאשמעין, וי"ל דלאפוקי חצר קאמר ומדאורייתא קאמר ומיהו לאו דוקא חצר קממעט אלא כל הדברים הקובעים קמפיק שאין אלא דרבנן זולת בית, והיינו דפריך מפועל ובעי לאוכוחי דלוקח חייב מדאורייתא.

(א) שם פ"ח ב' מאי לאו משיפקסו אפי' בשדה לא בבית, דעת הר"מ דאין חילוק בין קשואים לתבואה, ולעולם באין דעתו להביא לבית בגמר מלאכה תלוי, ואם מפקס בקשואים בשדה ע"מ להוליכם לשוק כל שגמר לפקס שיעור שהוא רוצה עכשו לפקס הוי גמ"מ ואסור באכילת עראי, ואם דעתו להביא לבית אע"ג דגמר פיקוסיהו אוכל עראי עד שיכניס לבית, הביא לבית והתחיל לפקס ע"מ לגמור הבית קובע בהתחלת מלאכת הגמר, ואם אינו מפקס בשדה משיעמיד ערמה בבית משיתחיל להעמיד ערמה, ובתבואה בשדה משימרח ואם אינו ממרח משיעמיד ערמה, ובבית משיתחיל לזרות ע"מ לגמור [ומשמע דאף אם דעתו למרח סגי בהתחיל לזרות, דהתחלת מירוח לא שייך, שאין מירוח אלא בתר דגמר כניסת כל הכר] והא דפריך בסוגין לאו מקשואים לחוד פריך אלא מכולי פרקא, דהא תנן התם התבואה משימרח, ותקשה אם בשדה הלא אוכל עראי עד שיכניס לבית, וע"כ בבית, ומשימרח היינו שיתחיל למרח, ומיהו למשי"כ לעיל לא שייך התחיל למרח אלא התחיל לזרות ולעשות ערמה ועוד דקתני סיפא נוטלמן הקוטעין ומן הצדדין, ואי בבית וכשהתחיל לגמור א"כ כבר נאסר בהתחלתן בכולן ואיך הותר אח"כ בצדדין ובמה שבתוך התבן, וע"כ לדעת הר"מ כולי מתני' במוליד לשוק כדקתני רישא, וקשה לישני לי' דרשא ג"כ במוליד לשוק, וי"ל כיון דכולי פרקין במוליד לשוק וע"כ דתני רישא וה"ה לסיפא, א"כ הו"ל לתנא למתני בבא קמא בקשואים ודלועים ואבטיח, ומדקתני סיפא מכלל דרישא אפי' מוליד לביתו, ובעי לאוכוחי דתני תרי גוונים במשנה קמייטא קשואים ודלועים ואבטיח תלוי בגמר מלאכה דמידי דגורן נינהו, ואח"כ תני ירק מידי דלאו בני גורן, ומחלק בין מוליד לשוק בין מכניס לבית, ומשני דאה"נ דתני תרי גוונים אבל תרויהו בעו בית, ובקשואים איירי בגומרון בבית וסגי בהתחיל לגמור, וסיפא בגומר בשדה ובמוליד לשוק גורן בגמרון ובמכניס לבית עד שיכניס לבית, [וכי ס"ד בגומרון בבית ופריך עד שיפקס מבעי לי', לא תקשה לי' אי גמרון בבית פשיטא דהא אפי' גמרון בשדה מהני אי אין דעתו להביא בבית גמרון בבית מבעי, דשפיר י"ל דגמרון בבית אצטריך דלא אמרינן דמפטר בהכי וכמו דס"ל להתו' באמת הכי] וכולי פרקין מתפרש ג"כ באלו תרי גוונים.

והא דתנן פ"ק דפאה דנותן משום לקט {א"ה, כמדומה דצ"ל משום פאה} ומשום הפקר ומאכיל לבהמה ונוטל לזרע עד שימרח, אי אפשר לפרש בבית, דא"כ משיתחיל למרח הוקבע, ואי אפשר לפרש במוליד לשוק דלא הו"ל לסתום, ולפיכך פ"י הר"מ דכל הני אסרו חכמים אפי' במירח בשדה ולא הוקבע, וכמשי"כ הר"מ פ"ג מה"מ ה"ד, ולכך לא הק' בב"מ שם ממשנת פאה.

(ב) והרא"ש פ"י דלר' ינאי לעולם בעינן ראיית פה"ב אפילו במוליד לשוק, ומתני' דתנן בד"א במוליד לשוק היינו דבמוליד לשוק סגי בהכנסת בית שבשדה, אבל במוליד לביתו אין בית שבשדה קובע כיון שעתידי להביא לבית יותר קבוע ובית שבשדה אינו אלא לפי שעה, ולשון המשנה וסתימות הסוגיא קשה לפי זה.

פ"א דמעשרות מ"ה ר"ש אלמא מוליד בשוק מחייב בירק משיאגד בלא ראיית פה"ב, מדקדוק לשון רבנו מבואר דשפיר י"ל דהא דקתני בד"א במוליד לשוק קאי על ירק הנאגד ולא ארישא, אלא מ"מ שמעינן דפעמים נקבע בגמ"מ בלא ראיית פה"ב, וא"כ שפיר י"ל דקשואים ודלועים נמי במוליד לשוק, ויתפרש בד"א דסיפא גם ארישא, ולמה

דפעמים שלוקט אחת אחת ומצרפן, אי"נ כל שנגמר בלא מעשה לא מקרי זרעך ביד לוקח.

והרמב"ן כתב ג"כ כדברי התו' והוסיף דלדעת הר"מ שאין פטור לוקח אלא במירח המוכר ע"מ למכור הי"נ הרי מירח המוכר ע"מ ליתן לפועל, ואינו מובן דהכא ודאי ליכא מירוח ביד המוכר דהרי בעה"ב עיניו בתאנתו.

והרשב"א כ' על דברי הרמב"ן שאין מחוורין כל הצורך דפועל אוכל מה שהוא קוטף לאכול ולא מה שלקט לבעה"ב, ולכאורה אין זו קושיא דמ"מ אף זו שקטפה לאכלה זוכה בשעת אכילה, ומ"מ למדנו דעת רשב"א דזוכה בשעת קיטוף, ומשמע דעתו ז"ל דכל שזוכה בשעת קיטוף מקרי מירוח ביד לוקח, ומש"כ רשב"א בישוב קו' תו' ורמב"ן קשה לעמוד עליה, ומשמע דעתו ז"ל שאין שתיים גמ"מ אלא בצירוף מקח, ופריך על ר"ח ור"פ איך ס"ד דמקח קובע למחשב שתיים גמ"מ הלא מקח גורם פטור וכש"כ שאין מקח מחשב שתיים לגמ"מ, ומשני דהה"נ מדאורייתא מקח גורם פטור ואין מקח קובע אלא מדרבנן קובע.

עוד כ' רשב"א דהא דר"פ קיימא במסקנא דאין מקח קובע בלא חצר כיון דבעינן ראיית חצר לא קעביד מקח תרתי למחשב שתיים כגמ"מ ולקבוע בלא ראיית בית, ולפ"ז קצץ שתיים לא יאכל היינו בחצר, וכן הא דתנן פ"ב דמעשרות מ"ה ו' ז' ול"מ כן כלל, ועוד תנן שם פ"ג מ"ב המוציא פועליו לשדה כו' אוכלין אחת אחת כו', וצ"ע כונת רבנו ז"ל.

יז) ומדברי התו' והרמב"ן נלמד דאם לקח מן הנכרי במחורב ע"מ לתלוש ותולש ואוכל אם צירף שתיים חייב דהוי גמ"מ ביד לוקח, ואף אם לא יחד אלו אלא שבורר ולוקט דהקנין חייל בתלוש מקרי גמ"מ ביד ישראל, ואם תולש שתיים בצירוף יש להסתפק אי מקרי גמ"מ ביד ישראל וראוי להחמיר וכן רהיטא ל' הראשונים ז"ל.

ואם הנכרי לוקט ונותן לו משמע דלא מקרי מירוח ביד לוקח אע"ג דביד מוכר אינו נגמר דדעתו

אתאנתו, ולמעשה צ"ע.

וכ"ז בלוקט עכשו כל התאנה, אבל אם לוקט רק מה שהוא מוכר, נראה דכל שליקט הנכרי כל צרכו הוי גמ"מ ביד נכרי, כדתנן פ"ק דמעשרות בליקט למכור בשוק.

יח) אחד לקח מן הנכרי ל' אתרוג' ללקט מן המחורב אותן שיברור ופסק דמיהם ולא נתן עדיין מעות,

ולקט מקצתן ישראל ומקצתן הנכרי והניחום בסל של ישראל, לכאורה יש כאן תערובות חיוב ופטור, דקיי"ל חו"מ סי' ר' דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה, וכשנלקט כל צרכו וניתן בכלי הוי גמר מלאכה, ואותן שלקט ישראל קני להו דקיי"ל כר"י ד"ת מעות קונות ומן הנכרי במשיכה וכמש"כ הגרע"א סי' ל"ז, ואע"ג דלא אמר לו משוך וקני כיון דמשך בפניו ולקט לדעתו וכדאיתא בחו"מ סי' קצ"ב ס"ב, ואע"ג דהתם החזיק ע"מ לקנות ומדשתק המוכר הסכים על ידו, אבל הכא לוקט מפני צורך הלקיטה, מ"מ אפשר דאין חילוק בדבר, ואותן שלקט נכרי לא קני להו ישראל נמצא דבגמ"מ איכא של ישראל ושל נכרי, ואותן שנגמרו והן של נכרי פטורין ואותן של ישראל חייבין, אמנם נראה דכולן פטורין שאין הישראל קונה עד שימשוך כולן כיון שלקח ל' במקח אחד וכדאיתא סי' ר' ס"ז.

ומיהו אפשר דאין כלי של לוקח גומר כל שלא נגמר המקח ואפשר שיחזור המוכר ויתן לתוך כלי שלו ואי"כ

נגמרה מלאכתו בשעה שנתקיים המקח בכסף או בהגבהת כולו, ואע"ג דבנגמר המקח וגמר מלאכה כאחת פטור משום לקוח וכמש"כ לעיל, י"ל דלענין מירוח נכרי שפוטרי בעינן דוקא מירוח ביד נכרי, וכיון דהמקח וגמ"מ באין כאחת אין כאן מירוח נכרי למפטר, וכיון דדעת הראב"ד וש"פ דאף בגדל ביד נכרי ומירוח נכרי חייב מדרבנן אלא שאנו נוהגין

וחצר, ולפ"ז אין ב' התאנים של לוקח נידונין לעצמן, אלא כיון שכל התאנים עתידין לבוא לבית ועתידין להתלקט יחד אין ב' התאנים גמ"מ ואינן נחשבין כמוליך לשוק, אלא כיון דמקח קובע מועיל המקח לחשבן ולידון בפ"ע וחשיב גמ"מ ונקבעו במקח בלא בית אף אם הלוקח מוליך לבית, וכשאוכל בגנה הוי כמוליך לשוק, וכל זה אי מקח קובע, אבל אם אין מקח קובע אין כאן גמר מלאכה וגם חסר ראיית פה"ב, והיינו נמי טעמא דאין מתנה קובעת וכדתנן פ"ב מ"א היה עובר בשוק כו', אע"ג דמקבל מתנה עיניו במתנתו מ"מ בתר בעה"ב גריר, ויש כאן משום חסרון גמ"מ ומשום חסרון ראיית פה"ב, ומשני בנופו נוטה לחצר ומשום קביעות חצר נחשבין ב' התאנים של לוקח לעצמן למחשב כגמ"מ, ופריך א"ה בעה"ב נמי דהא באמת באין דעתו עכשו ללקט יותר חשיב גמ"מ גם בבעה"ב [והא דאין דעתו ללקט יותר לא חשיב גמ"מ דאין שתיים חשיבי כלל אלא בסיוע לזה קביעות חצר חשיב גמ"מ] ופריך דגם בדעתו ללקט מ"מ זה שנוטל לאכלן ידונו בפ"ע וקביעות חצר יחשבו כגמ"מ, ומשני דבעה"ב בזמן שמלקט הכל לא חשיב גמ"מ אפילו בחצר.

ויש לעי' לפי זה הא דפריך ולוקח מדאורייתא מי מחייב, ופי' בתו' דלוקח דומיא דפועל הוי כלוקח אחר גמ"מ דזוכה בשעת אכילה, וכיון דלא חשיב גמ"מ [אותן שתיים שהוא לוקח] רק משום דמקח קובע א"כ הוי גמ"מ ביד לוקח, ואפילו למאי דמוקי לה בנופו נוטה לחצר, אכתי לא חשיב גמ"מ אצל בעה"ב רק ביד הלוקח, ועי' מש"כ שביעית סי' א' ס"ק י"ג, ולק' ס"ק ט"ז.

והא דתאנה העומדת בחצר חשיב ראיית פני החצר, הק' הראשונים ז"ל הא אין כאן כניסה והוי"ל כמכניס במוץ [אע"ג דדעת רמב"ן דמכניס במוץ וגמרן בבית חייבין היינו דוקא במידי דגורן, ואף לדעת הרמב"ם דאף דבעינן ראיית פה"ב מ"מ מהני נגמרו בבית, אפשר דדוקא בהתחיל לגמור כולן אבל בנוטל שתיים ואוכל דבעינן קביעות בית למחשב גמ"מ, הכא באין כאן כניסה לא חשיבא ראיית פה"ב] ותירצו דכיון דגדל כאן עדיף ולא גרע מקשואים דאורחיהו להביאן לבית ולפקסם בבית דחשיב ראיית פה"ב. והא דחשיבא חצר של בעה"ב לקבוע לפועל אי הוי כלוקח, ובירוי אמר דאין חצר קובעת אלא לבעה"ב, וכדתנן פ"ב מ"ב הוי יושבין בשער כו', דלאו בבעלות תלוי הדבר אלא בקביעות מקום, וכדתנן שם מ"ג המעלה כו' עד שהוא מגיע כו' והרוכלין כו', והתם ביושבין בשער באקראי אין זה ביתם, אבל פועל שקובע כאן לאכול היום הוי כמקום לינה וכבית הראשין של רוכלים לר"י והכא אפילו רבנן מודו. [ועי' דמאי סי' ז' באורך].

טו) ב"מ פ"ח א' תוד"ה בעה"ב, וי"ל דהתם איירי כשאינו רוצה עכשו ללקט יותר, והראב"ד בש"מ פ"י דלמאי דמוקי לה בנופו נוטה לחצר לוקח אפילו אחת לא יאכל דאע"ג דאין מקח קובע מ"מ מקח וחצר חשיב כגמ"מ אפילו באחת, ולפ"ז הא דבעה"ב אינו אוכל שתיים בחצר אפילו במלקט עכשו הכל דמ"מ שתיים שנוטל לאכול אינם נגררים אחר כל הלקיטה, והרא"ש פ"ג דמעשרות מ"ח העתיק דברי תוס'.

טז) כתבו תו' ב"מ פ"ח א' דלד' ר"ת דלוקח שמירח חייב מדאורייתא, הא דפריך בגמ' שם ולוקח מדאורייתא מי מחייב, משום דלוקח דומיא דפועל זוכה אחר מירוח דפועל זוכה בשעת אכילה, ור"ל דאפי' ליקט אחת אחת וצירף גם הצירוף הוא עדיין ברשות בעה"ב וזוכה בנתינת פיו, וכבר כתוב לעיל ס"ק י"ד דעדיין הוי גמ"מ ביד לוקח אי מקח מחשב צירוף לגמ"מ, ואף אי שתיים חשיב גמ"מ בלי סיוע קביעות המקח אכתי אצל בעה"ב דעיניו בתאנתו לא חשיב גמ"מ וא"כ הגמ"מ ביד הפועל, ואפשר דכל שלא קדם קנין הלוקח לגמ"מ פטור משום לקוח, והא דהוצרכו תו' לומר שאין הפועל זוכה עד אכילה משום

פה"ב, מיהו יש לעי' בהא דפריך עקורין והלא נגמרה מלאכתן ומאי פסיק לי' דנעשו ערמה, ורש"י פי' דלכך נקט מקשאות ולא נקט קשואין דאיירי שעקרן בשרשיהן ועדיין הקשואין תלוין בקלחיהן, ותימא דא"כ ודאי לא נגמרה מלאכתן דמחוסרין הסרת הקלחים, ועוד למה דחיק התנא למתני מקשאות ומ"ל מקשאות מ"ל קשואין וצ"ע.

(כא) פ"ב מ"ג המעלה פירות מן הגליל ליהודה כו', ענין משנתנו דלא נאמר דין מוליד לשוק שא"צ ראיית בית אלא במוכר בשוק בלא בית, אבל במוליד פירות ממקום למקום שלא ימכור בשוק אלא יביאם לבית האכסניא שלו ואח"כ ימכרם אין הפירות נקבעין בלא בית, ולדעת ר"ש דמוליד לשוק אפי' בבית שבשוק היינו טעמא דלמא יזדמנו לו לוקחים בדרך, אבל מוליד ממקום למקום לא יזדמנו לו לוקחים במקומו.

והנה לא בא התנא להורות שצריך ראיית בית דזה פשיטא, אלא בא להשמיענו שאין כניסתו לבית בדרך לאכול קובעת, שאין זה בית קביעותו, ואפי' לן בבית בדרך לא הוקבעו, ואפי' דעתו לשהות בבית בדרך לילה ויום לאיזה סיבה או לנוח ולהנפש אין זה קביעות לת"ק, ולר"מ הוי קביעות, ופלוגתא ר"מ ורבנן בגליל קדם שהגיע ליהודה.

ונראה מדנקט גליל ויהודה או ירושלים ולא נקט סתם ממקום למקום, דבמוליד ממקום למקום אף שהיה בדעתו לילך לעיר הרחוקה ונכנס בבית בדרך הוקבע שדעתו על לוקחין בכל מקום, ודוקא יהודה וגליל שמובדלין והפירות שמעלין מגליל ליהודה המה זבינא חריפא ביהודה טפי מגליל ואין דעתו על לוקחין בגליל, ולפי"ז כיון שנכנס ליהודה ונכנס לבית הוקבע אף שדעתו להעלות לעיר אחרת, וכן מיהודה לירושלים דהיא עיר רכלת ביותר ואם דעתו להעלות אין דעתו על לוקחין בדרך, והנה נקט התנא בהוה, אבל העיקר תלוי בשיקול דעת חכמים בכל זמן ובכל מקום אם אפשר למחשב הבית בדרך כביתו לקבוע.

וכן בחזרה דתנן, פרי"ש שלא נכנס עדיין ליהודה ונמלך וחזר, ונראה דה"ה בנכנס כבר ליהודה אבל לא הכניס הפירות בבית עדיין, והנה חזר להביאן לביתו שלא נתרצה למכרן במקח שביהודה, ואם נכנס בבית בדרך לא נקבעו, אע"ג ד"ל דמצפה עוד ללוקחין בדרך בשער היוקר, ואף בבית שבגליל שבדרך לא הוקבע שאם לא מכרן ביהודה לא ימכרם בגליל, ואי גרסינן וכן ביהודה בחזרה ה"ק אע"ג דבהליכה תני עד שיגיע למקום שהוא הולך והיינו יהודה שהזכיר, אבל כיון שנכנס לבית בארץ יהודה הוקבע, אבל בזמן שחזר אף בית שביהודה בדרך אינו קובע, ואף אי גרסינן וכן בחזרה הכי מתפרש.

ורוכלין המחזירין בעיירות דתנן, נראה דלא איירי בפירות שהן מוכרין אלא שלקחו עמהן פירות שלא ראו עדיין פה"ב, ואמר דאוכלין לעולם עראי ופטורין, והנה נקט התנא תרי גווני, ברישא תני שמוליד הפירות למכור והתם בכניסת בית לצורך מכירתן חשיב בית לקבוע ושלא לצורך הפירות אף לינה אינה קובעת, והכא ברוכלין ליכא כניסה לצורך הפירות, ומ"מ איצטרך לאשמעין דבחד צד רוכלין עדיפי, דלעולם אינם נכנסים בבית קבוע שכל עסקם לחזור על פתחי בעה"ב ולמכור בשמיהן, ויש מקום לומר דלינה שלהם חשיב כבית, ומסקינן בירו' דאף לינה אינה קובעת, ור"י סבר דלינה שלהם קובעת, אלא בית ראשון קובע כיון שאין להם בית קבוע שמצפין עליו.

(כב) ירו' פ"ב ה"ב מעשה ברי"י שהלך אחר ריב"ז לברור חיל כו', הכא מייטא לה לענין קביעות מעשר ובפ"ג דדמאי מייטא לה לענין דמאי, ונראה דעובדא הוי לענין דמאי וכדאמר והיו בני אותן העיירות מביאין להם פירות ולא מסתבר דהיו מביאין פירות שלא הוקבעו דהו"ל לגמי' לפרש, ועוד מי לא בעו למיכל קבע, והכא יליף קביעות מעשר מהתם דכיון דבלינה נפיק מתורת אכסנאי ה"נ בדין

כהר"מ לפטור מירוח נכרי, כה"ג ודאי יש להחמיר, ומ"מ יכול להפריש מני' ובי' ואין כאן חיוב ופטור.

(ט) מעשרות פ"א מ"ה ואם אינו אוגד משימלא את הכלי ואם אינו ממלא את הכלי משילקט כל צרכו, בירו' אמר דאם ממלא ב' כלים עד שימלא שניהם, ונראה דה"ה אם אחד ממלא ואחד אינו ממלא עד שילקט כל צרכו, ונראה דאם לקט כל צרכו והניח ע"ג קרקע ועתיד ליתן בכלי לא הוי גמר עד שיתן בכלי, וקשה לפ"ז למה חלק התנא בין ממלא הכלי לאינו ממלא, הלא לעולם בעינן שיתן בכלים כל מה שדעתו ליתן, ויש לפרש דעד שימלא דקתני אורחא דמלתא נקט ודבר בהוה, וחוזר ומפרש דאם אינו ממלא עד שילקט כל צרכו שאין קפידא במלאוי כלי אלא בכל צרכו, ואפשר דלקט סתם לא נגמר בלא מלאוי כלי דסתמו מלקט עד מלאוי הכלי עד שיכין שלא למלא.

וירק הנאגד אף שנתנו בכלי לא נגמר כיון שדעתו לאגדו, ואם אגדו אף שהן ע"ג קרקע ודעתו להניחן בכלי נגמרו באגודתן, ונראה דדוקא באגדן כולן כמו בכלים שלא נגמר עד שימלא כולן.

וכן פיקס ושלק גומר אף שעתיד להעמיד ערמה דפיקוס הוא עיקר גמר מלאכתן ואם העמיד ערמה קדם פיקוס לא נגמר [ובביצה י"ג ב' הגי' ושלא פיקסו וברש"י שם מבואר דערמה קובעת אף שדעתו לפקס] ויש מקום לומר דפיקוס ואח"כ ערמה בעינן, אבל בירו' משמע דא"צ ערמה דאמר דפיקוס ראשון לא הוקבע עד שיפקס כל צרכו, אלמא דלא בעינן ערמה, ולא ממעטינן אלא ראשון ראשון עד שילקט כל צרכו.

שם בד"א במוליד לשוק אבל מוליד לבית אוכל עראי עד שמגיע לביתו, ונראה דאף במגיע לביתו בעינן תנאים שהזכיר שימלא בכלי כל צרכו, אבל אם הכניס לבית חצי כלי ודעתו למלא אין הבית קובע עד שימלא, ואף לדעת הר"ן לעיל סק"א דדש מעט ומכניס לבית מתחייב היינו באין דעתו עכשיו לדוש יותר אלא דלא עביד כדעבדי אינשי, אבל בדעתו עכשו לגמור אין בית קובע בדבר שלא נגמרה. מ"ו הקטניות משיכבור ואם אינו כובר עד שימרח, נראה דלא תני כאן ואם אינו ממרח דסמך ארישא, ועיקרו דצריך לנקות הפסול' אם בכבירה אם בזריה, ואע"ג דאמר בירו' דפעמים שמביא במוץ מ"מ אין זו גמר מלאכתן.

(כ) ירו' פ"א ה"ד מה בין המוליד לשוק מה בין המוליד לביתו, הר"ש פי' דפריך למה לא יאכל עראי עד שמגיע לשוק, ומשמע דמפרש שמכניס בבית שבשוק, ואפי"ה הוטבל מיד, דהכנסת בית שבשוק אינו קבוע, וכדאמר שמא ימצא לקוחות קדם שיגיע לשוק, והא דתנן בפ"ב מ"ג במעלה פירותיו ליהודה שאינו נקבע עד שמגיע למקום שהוא הולך אע"פ שמוליכין למכור, התם ניחא לי' דוקא ביהודה ואין מצוי שיתן לו לוקח כאן כשיווי שביהודה, והולכין הפירות ודאי לבית.

ואפשר לפרש דאין מכניס לבית בשוק, והא דפריך בירו' מה בין המוליד לשוק כו' היינו משום דהלוקח עתיד להביא לבית והרי הפירות מעותדות להכנסת בית, ומשני לא בדעתו הדבר תלוי בדעת הלוקחות הדבר תלוי [ול"ג שמא ימצא כו' והוא נשתרבב ממס' חלה פ"א ה"ד] ור"ל כיון דהמוכר אין עתיד להביא לבית נקבע בלא בית, ולפי"ז במכניס לבית שבשוק אוכל עראי עד שמגיע לבית, והיינו הא דתנן המעלה פירות מן הגליל ליהודה כו', שדעתו להכניס לבית ולא הוקבעו עד שיכניסם לבית שהוא קובע שם, ואף שהכניס לבית בדרך לא הוקבעו.

ב"מ צ"ג א' עקורין והלא נגמרה מלאכתו למעשר, בתו' לעיל פ"ח א' הוכיחו מכאן דאין פועל אוכל אף שלא ראה פה"ב דהא הכא סתמא בשדה הוא, ואין הכרח כל כך ד"ל דפריך לתירוץ בתרא דמידי דגורן לא בעי ראיית

מן הכבוד על שאינו כבוד אלא על עיקר מתני' דאם אינו כובר משימרה, ולפי' נראה דמתני' משימרה היינו העמדת ערמה עם פסלתו והיינו דאמר אפשר לו שלא יכבוד ודלא כמשי"כ ס"ק י"ט.

ר"מ שם הכניס שבלים בתוך ביתו לעשותן מלילות ה"ז תורם מהם שבלים, מהא דאוסר רבי לאכלן עראי אכתי אין ראי' לזמן לתרום, שהרי פעמים הזמן קדם כמשי"כ רבנו ה"ז ביין ושמן אע"ג דמותרין עראי ביין עד שישלה ושמן עד שירד לעוקה, ופעמים מאוחר דהא משעשה גורן אסור אכילת עראי אם מוליד לשוק ומ"מ רשאי להמתין עד שתיעקר הגורן, ומיהו לענין רשות לא מצינו שיהא צריך להמתין אחר שכבר נאסר עראי, ואפשר לפרש דברי רבנו לרשות, ומיהו דברי רבנו נראה דחייב להפריש מלילות קאמר והוא כפי' תו' ביצה י"ג א' דלרבי אינו רשאי להפריש ביו"ט שכבר נתחייב לתרום מעיו"ט, והיינו דכתבו רבנו ב' פעמים כאן ובפ"ג מה' מעשר ה"ה, התם לענין אכילת עראי והכא לזמן הרמה.

ויש לעי' בהא דפריך פ"ק דמעשרות ה"ד בהא דאמר מן דו ישפר אפוי דכרי' מהא דאמר מאימתי הוא תורם את הגורן משתעקר האלה, ומאי קושיא הלא גם ביין ושמן זמן הרמה קדם, וי"ל דבתבואה קים ל' דזמן הרמה בעונת המעשרות.

כד) שם כבר ברשות הקדש ופדיו כו', מסקינן דכיון דאפשר לאכול כמו שהוא לא חשוב מעשה למפטר, ולפי' ה"ה בהעמיד ערמה ואח"כ הקדש ומירח ופדיו אע"ג דהיה דעתו למרס, וכן בירק הנאגד הקדש ואגד אין הקדש פטור, ולכאורה תמוה דכיון דבשעה שצריך להתחייב במעשר הוא בר פטור איך חייל עלי' חיוב אח"כ, הלא תנן פ"ג דחלה המקדש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות כו' גמון הגזבר ואח"כ פדאן פטורין שבשעת חובתן היו פטורין, ואמרין ביר' דלענין מירוח איירי, וכיון דעיקר הטעם משום דבשעת חובתן היו פטורין, מה לי שנמרו במעשה חשובה או במעשה כל דהו, ואפשר דהא דתלתה רחמנא חיוב מעשר בגמר מלאכתן משום שזה זמן שמחת אספת גורן ויקב, ובשעה שמתעורר בלב האדם הכרת טובתו ית' ראוי לחייבו במצותיו ית', ופעמים שגמר מלאכה הוא גמר תיקון הפרי וע"י הגמר כבר שמחתו שלמה והרגשו ער על טובתו ית', ופעמים אין בגמר תיקון הפרי אלא תיקון השימוש הנאות לאדם, והלכך דישא וזירוי שהוא תיקון הפרי אם נתקן ביד הקדש מקרי בשעת חיובו היה פטור וכשפודה אח"כ אין חיובו שב עליו, אבל זרה ולא שיפר פני הכרי או לקט ירק ולא אגד והקדש ואגד ומירח פני הכרי ופדה חייב, דכיון דאין כאן תיקון הפירות ביד הקדש אלא תיקון השימוש לא מחשב שעת חיוב ביד הקדש, שתיקון השימוש הוא בבעלים, ואם הוא ביד הדיט חשיב גמר מלאכה, אבל ביד הקדש שאין כאן בעלים אין תיקונו כלום ובשעה שפודה מתחייב.

ומיהו אי קטניות שאינו כבוד הוי לעולם לא נגמרה מלאכתו אף שדעתו לאכול בליל חמיץ ע"כ דמקרי תיקון הפרי, ומוכח לפי' כמשי"כ לעיל דאם דעתו לאכול בליל חייב מיד.

ויותר נראה דכל דבר שאין עיכוב מצד הפרי אין העיכוב אלא מצד המחשבה, כגון ליקט ירק ודעתו ללקט עוד והקדש, אם לא היה מחשבתו ללקט עוד היו הראשונים שליטת מתחייבין מיד, וכיון שאין העיכוב רק מצד מחשבה כיון שהקדש פקעה מחשבת בעלים, ובבת אחת חשיב גמ"מ וחשיב כהקדש אחר גמ"מ, ואפשר דדבר זה מדרבנן, וע"כ הוא דרבנן דהלא הוי לקוח ביד הפודה, ומיהו בפדאן הבעלים עצמן לא חשיב לקוח לדעת תו' ב"מ פ"ח א', וכמשי"כ שביעית סימן א'.

מיהו יש לעי' למה פיקס ושלך ברשות הקדש ופדיו פטור,

הוא שיהא חשיב ביתו לקבוע, ולמאי דמסקינן דדוקא לר' יהושע חשיב קביעות כיון דיש לו מלוים ומיקבע ל' טפח, אבל לאינש אחרינא לא, ולפי' גם לענין דמאי איש אחר חשיב אכסנאי אע"פ שלן, ובר"ש פ"ג דדמאי מ"א העתיק למסקנא דאכסנאי שלן אינו אוכל דמאי, ותמה מגמ' דעירובין, וצ"ע דהא מסקינן דדוקא ר"י דלויית' שכיחא אבל בעלמא לא, ומיהו י"ל דבמחנה ג"כ דלוייתא שכיחא וראוי למחשב קביעות, אבל י"ל דבמחנה כיון דטרידי טובא גרע גם מלינה דעלמא, והר"מ השמיט דין לנו כיון דברוב בני אדם מותר בדמאי אף בלן.

ר"מ פ"ד ה"א המוליד פירותיו ממקום למקום כו', מבואר מדברי רבנו דיהודה וגליל לאו דוקא וירושלים לאו דוקא, אלא כל ממקום למקום אינם נקבעים בדרך, ודלא כמשי"כ ס"ק כ"א.

ודעת הגר"א דמשנתנו בפירות שאוכל בעצמו, אבל אם מוכרם דינם כמוליד לשוק, ומבואר דעתו ז"ל דאף בבית שבשוק הוי דין מוליד לשוק.

והנה קיצר הר"מ ולא הביא דאפי' לן ואפי' רוצה לשבות לא הוקבעו, וכללו במאי דכתב עד שיגיע למקום שהוא סוף מגמתו.

שם ה"ב הרוכלין כו' עד שמגיעין לבית שלנין בו, תימא דהא מסקינן ביר' דבית שלנין בו אינו קובע.

כג) יר' פ"א ה"ד תני כובר מקצתו ותורם מן הכבוד על שאינו כבוד כו', צ"ע וכי אוכלים אותו כך מאי הוי הא מ"מ כבר הכריעו חכמים דכבוד לא נגמרה מלאכתו עד שיכבוד, וסתמא תנן פ"ק דתרומות אין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו ומשמע אפי' ב' ערמות אחת דעתו למרס פני הכרי ואחת אין דעתו למרס פניו [עי' יר' תרומות פ"א ה"ה דאמר טעמא דמפרישין יין על ענבים לעשותן צמוקים דגורן ויקב כתיב, ואפשר דר"ל דלא מקרי מן הגמור על שאינו גמור אלא במחוסר גמר בעצם תיקון הפירי כמו חסרון גורן או יקב, אבל העמדת ערמה לא מקרי חסרון, ולפי' שיפור אפוי דכריא לא מעכבא, מיהו לא יתכן למשי"כ התוי"ט דמתני' במפריש עליהן קדם שעשאן צמוקין] אע"ג דאיכא דאין ממרחין, והדברים ק"ו התם זה שאין דעתו למרס הוקבע מיד והכא אם אין דעתו למרס ולא לכבוד בטלה דעתו ולא הוקבע, ואפשר דבאמת ברייתא אשמעינן יותר ממתני' דאם דעתו לאכול במוצן הוקבעו מיד, והכי קאמר כובר מקצתו ותורם מן הכבוד על שאינו כבוד, אם אדם רוצה לכבוד מקצתו ולאכול השאר בליל חמיץ תורם מן הכבוד על שאינו כבוד, ומיהו אין דין זה אלא בקטניות ולא בתבואה אע"ג דבקרא לא כתיב קטניות.

מיהו בר"מ פ"ה מה"ת ה"ה מאימתי תורמין את הגורן משיכרור ברר מקצת תורמין מן הברור על שאינו ברור, ואינו מובן פירושו, ובכ"מ כתב דגרסינן משיכרור צבר מקצת כו', ולא אתפרש האי צבירה, ולעיל אמרין דתורמין משיטול האלה אם אינו משפר פני הכרי ואם משפר עד שישפר, ואפשר דהאי צובר היינו לאוצר וכדאמר א"א לגורן שתעקר עד שיתרמו ממנו ת"ג, ובתוס' פ"ג דתרומות תניא מאימתי תורמין את הגורן משתעקר האלה צבר מקצת הגורן כו', ויש לפרש דרישא לענין רשות משתעקר האלה רשאי לתרום ומשצבר חייב לתרום וחייב לתרום על שאינו צבור, והא דנקט מן הצבור על שאינו צבור לאו דוקא אלא ר"ל זה שצבר חייב לתרום ממנו ותורם על הכל, ועוד יש לפרש דר"ל שאם עשה גורן אחד תורם ממנו אף על התבואה שנזרתה ולא הוצברה, דכיון דכבר התחיל לגמור אין זה בכלל תורם מדבר שנגמרה על לא נגמרה, ולפי' הא דקתני כובר מקצתו ותורם מן הכבוד על שאינו כבוד היינו נמי אע"ג דהאינו כבוד לא נגמר מ"מ תורמין מזה על זה, ולפי' הא דאמר מקרא דבליל חמיץ יאכלו לא קאי אהא דתורמין

מיהו אם לקחן קדם שנגמרו וגמרו ישראל חשיב מירוח ביד ישראל, וכן לענין פטור לקוח מדאורייתא לדעת הר"מ ושי"פ דאם מירח לוקח חייב ה"ה העמיד ערמה בפירות אילן, וכן בפירות חו"ל שנכנסו לארץ וגמרו בארץ, ומיהו אפשר דלענין לקוח למחשב זרעך ע"י מירוח וכן לענין פירות חו"ל שכנסו לארץ בעיני מירוח חשיב בתיקון הפירות, אבל דבר שאינו פוטר ברשות הקדש אינו מחייב בלוקח ובפירות חו"ל, וכ"כ הגר"א בהדיא סי' שלי"א ס"ק כ"ט.

וכן נכרי שמירח של ישראל דחשיב מירוח נכרי לדעת הר"מ, וכמשי"כ שביעית סי' א', י"ל דוקא מירוח אבל לא כבר או העמיד ערמה, ויש נ"מ לדין לענין להפריש מפירות שהועמד ערמה ע"י נכרי על פירות שהועמד ערמה ע"י ישראל.

ומיהו פירות שגדלו ביד נכרי והעמיד ערמה, לדעת הר"מ דגדלו ביד נכרי ונגמרו ביד נכרי פטורין, אין חילוק בין מירוח להעמדת ערמה, דסוף סוף גדלו ונגמרו ביד נכרי.

כו) מעשרות פ"ב מ"ג ר"ש ר"מ אפי' בחול וע"כ אליבא דרבנן פליגי [כ"כ להגיה], מדברי רבנו נראה דפלוגתא דר"י ור"ל בהולך מגליל ליהודה ושבת שם בשבת בדרך ופירות שיחד לשבת הוקבעו, אבל באותן שלא יחדן לשבת פליגי, אבל הר"מ פ"ג מה"מ הי"ד [פ"י] דר"י ור"ל פליגי בפירות שלא נכנסו לבית כלל, והדבר מפורש כן לקי' פ"ד והביאו הר"ש פ"ד מ"ב, וע"כ צ"ל דמשי"כ הר"ש דפליגי אליבא דרבנן היינו בהולין בדרך ושבת בבית בדרך נ"מ בפלוגתאן אליבא דרבנן דלר"מ הוקבעו משום בית.

שם כלומר שרוצה לנוח שם בחול לילה ויום כשיעור שבת, ול' אפי' בשני לאו דוקא, אלא דרך למנקט ל' מפליג, שאין הכונה שבת אלא חול, אבל אי רוצה לשבות בשבת קאמר הוי רבנותא בשני ולא אמרינן דודאי מימליך ולא ישבות.

שם אבל בנח כדי שביתה עושה שמא יקדמו לו לקוחות, זה פירש רבנו אי שביתה כשיעור שבת קאמר, אבל אי שבת ממש הטעם דשביתתו חשיבא וחשיב ביתו.

הלא תנן אם אינו מפקס משיעמיד ערמה וא"כ אפשר בלא פיקוס, וי"ל דפעמים שמוכר בפיקוסן וכמשי"כ ר"ש, אבל לעולם אין נאכלין בפיקוסן, ונהי דמהני מחשבתו למכרן לחייבן בפיקוסיהו מ"מ פיקס ברשות הקדש פטור, ואע"ג דתבואה שדעתו למכרה קדם מירוח לא יתחייב דמה לי שהוא ממרח ומ"ל שהלוקח ממרח, מ"מ פיקוס אינו חשוב כל כך וכמשי"כ ר"ש דחשיב ראיית פה"ב קדם פיקוס, ה"נ מהני דעתו למכרן בפיקוסיהו, ומ"מ פיקוס ברשות הקדש פוטר.

כה) והנה נקטינן דאין הקדש פוטר אלא א"כ זרה ברשות הקדש בתבואה, ופיקס ושלך ברשות הקדש וקפה ושלח ברשות הקדש, אבל הפרד והצמוקים והחרובין שהעמיד ערמה ברשות הקדש חייבין, וכן כיו"ב שאין תיקון בגוף הפרי רק אהבת הסדר של הבעלים אין גמ"מ זו ברשות הקדש פוטרת, ואע"ג דהעמדת ערמה מעכבת, ואף אם אין דעתו להעמיד ערמה אינו מתחייב בלא העמיד ערמה דאין עיקר הנהגתו בלא ערמה, מ"מ אין שיעור לערמה, ופעמים שמערס מקצת, וכל שעושה דרך תשמישו אף אם מערס מעט מעט חייב וכמשי"כ לעיל ס"ק א' לא חשיבא ערמה ברשות הקדש למפטר, דאין הקדש מוטל תחת מחשבת בעלים וכמשי"כ לעיל, ומיהו אם הקדיש בשעת תלישה נראה דהקדש פוטר בכל פירות וכדאמר כבר ברשות הקדש אבל עקר ברשות הקדש פוטר.

ומהא דכבר ברשות הקדש אינו פוטר ליכא למילף דראיית בית ברשות הקדש אינו פוטר שהרי ראוי לאכול בלא ראיית בית, דשאני בית דאין הכנסה אחר הכנסה וכיון דהקפידה תורה בהכנסת בית ושיהא דרך שער כל שנכנס לבית בשעת הקדש אי אפשר כבר להשלים תנאי של ראיית בית. [ע"י סי' ד' ס"ק כ"ד].

ויש מקום לומר דכשם דכבר ברשות הקדש אין הקדש פוטר, ה"נ לענין מירוח נכרי, אין כבור ביד נכרי פוטר, וכן בפירות אילן, ומיהו אם מכרו במחובר ותלשן וחזר ונקח ממנו אחר שנגמרו ביד נכרי מקרי מירוח נכרי,

סימן ד

אף שראה את היין בשעת פסיקא מעשר ומאכילן שטוענין שסברו שעדיין לא קפה.

ולכאורה ע"כ צ"ל כן דאי קביעות מעשר משישלה היין מן הבור, א"כ איך ישתו, הא כל חבית שהן שולין נגמר, וי"ל ששותין מן הבור בפך ובצלוחית, א"נ לא הוקבע עד שימלאו כל החביות.

מיהו קשה למאי דמוקי לה כר"ע דאמר משיקפה א"כ איך ישתו כיון שיטלו הזגין הוקבע, וע"כ צ"ל דמיירי שראו שלא קפה ולא ידעו שכבר הוסרו הזגין כיון דההוא דנגיד מיקפי.

האי נתפתחו חביותיו נראה דאיירי אף בלא ראה פה"ב, ואף למשי"כ תו' ע"ז נ"ו א' דכ"ז שלא ראה פה"ב לא הוקבע אף בקפה ושלח, מ"מ אין פועל אוכל בדבר שנגמרה מלאכתו אף בלא ראה פה"ב וכמשי"כ תו' פ"ח א' ד"ה בעה"ב, ואע"ג דהכא אכלי משום מקח טעות, מ"מ צריך לעשר, דכיון דלא אכלי מדין פועל אלא שלא יהא מקח טעות הוי כמקח וקובע.

ב) יר' פ"א הי"ד אבל קולט הוא מתחת הכברה ואוכל, נראה דכבירה אינה גומרת עד שיכבור כל צרכו, ועד שכבר כל צרכו נוטל מן הכרי ואוכל, וזה שקלט מן האויר אוכל אף לאחר גמר הכבירה [ואם דעתו לחזור ולכוברו אינו נקבע עד שיכבור, ואם אין דעתו לכוברו אם אוחזו לאכילה ולא הסיח דעתו מאכילתו אוכלו עראי כדן אוכל מדבר שלא נגמרה מלאכתו, ואם הסיח דעתו מאכילתו נראה דהוקבע] ולא דמי להא דתנן פ"א מ"ו אע"פ שמירח נוטל מן הצדדין דהתם כרי קובע וזה שאינו תוך הכרי לא הוקבע, אבל

א) ב"מ צ"ב ב' והשתא דתלי ר"ז בדרי"א יין משירד לבור ויקפה כו', השתא נמי מצי לפרש נתפתחו חביותיו לבור ואתיא משנתנו כרבנן, אלא לפי שדחוק לפרש נתפתחו דר"ל לבור נוח לו לפרש מתני' כר"ע ונתפתחו חביותיו ממש, וא"כ איכא תרי סתמי דסתרי אהדדי, דבפ"ק דמעשרות סתמא כרבנן דמשירד לבור ויקפה וכדתרצה ע"ז נ"ו א', וסתמא דב"מ כר"ע, והר"מ פ"ג מה"מ הי"ד פסק כסתמא דב"מ משום דהיא בתרייתא וכמשי"כ תו' שבועות ד' א' ד"ה והדר, דבתרי סתמי פסקינן כאחרונה.

ע"ז נ"ו א' רש"י ד"ה יין, שצפין החרצנים כו', משמע אע"ג דלא נטלן עדיין, וכ"מ ל' הר"מ פ"ק דמעשרות מ"ז, אבל הר"ש והרע"ב פירשו משיסירם מעל היין, וכ"מ ב"מ צ"ב ב' דאמר באתרא דההוא גברא דנגיד איהו מקפי והוי קים להו דעדיין לא קפה, וצ"ל דל' רש"י רק לפרש ל' משיקפה אבל הכונה שנוטלין את הקפוי.

אמנם משי"כ רש"י לפרש משישלה היין מן הבור להנתן בחבית, צ"ע דהא אמר ב"מ שם באתרא דההיא דשריק היא משלי, וי"ל דאיירי שלא ראו את היין בשעה ששכרם, וטוענים שחשבו שעליהן גם להוציא מן הבור כיון דכן נוהגין דזה ששולה סותם את החביות, וא"י כיון שראה שכבר הן שלויות ליהדר בו, וי"ל דתובעין שאין מוצאין עוד להשכיר היום, א"נ שיכולין לחזור אף שאין בעה"ב מוצא לשכור בדבר האבוד, ובלא"ה צ"ל כן דקדם שהתחילו במלאכה מסתמא הודיעם שלא ישתו.

אבל הר"מ פ"ג מה"מ הי"ד פ"י ישלה שישליך את הקפה מעל פני היין שבחבית, וכ"מ ברש"י ב"מ, ולפ"ז

יאכל וע"כ כר"נ, וכן הא דהלל לעצמו אוסר משמע דרבנן דפליגי עלי' מתירים אף בשבת, דאי מודים דאסור בשבת לא הו"ל למתני וקדש עליו היום אלא ועבר עליהם השבת, ואע"ג דר"נ מפרש הא דאמר ר"א יגמור במ"ש היכי דפריש פריש.

והנה יש נפקותא לדינא, דלפרש"י לא קיי"ל כר"נ ומותר לאכול עראי בשבת בדבר שלא נגמרה, ולדעת

הרשב"א (מותר) [אסור].

ו) ל"ה א' המעביר פירות ממקום למקום לקצות וקדש עליהם היום הלל לעצמו אוסר, לפרש"י דין ליקט לשבת לאכלן למ"ש, ודין ליקטן לחול לאכלן בשבת שוין, ומייתא מהא דהלל דאיירי בלא יחדן לשבת לענין לאכלן בשבת, לדין יחדן לשבת לאכלן למ"ש, אבל לדעת הרשב"א קשה דכיון דמודה ר"י דאסור לאכלן בשבת ולא התיר ר"י אלא לאחר השבת, מאי מייתא מהא דהלל דאיירי בלא יחדן לשבת, ואכתי י"ל דביחדן לשבת אסור במ"ש, וכי"ת שאין חילוק בין יחדן ללא יחדן, דא"כ לא יתכן כלל דין אכילת עראי אלא בלא עבר עליהן שבת מזמן קצירה ותלישה, ונפלה בבירא כל דין אכילת עראי, ונהי דאית לי' לר"י בירו' דשבת קובעת בדבר שנגמרה מלאכתו אף בליקטן לחול, מ"מ בדבר שלא נגמרה מלאכתו ודאי אין שבת קובעת בלא יחדן לשבת.

שם תוד"ה ר"א, א"נ דהתם איירי בתאנים דנגמרה מלאכתן, נראה דלא נסתפקו בר"א, דודאי לר"א אסור אף במ"ש כל שיחדן לשבת וכדמסקינן טעמא דר"א דמתני' דשבת כתרומה וקבע אף בדבר שלא נגמרה, אלא ר"ל דמתני' דתנוקות שטמנו איכא למימר כר"א אפי' בדבר שלא נגמרה מלאכתן, ואיכא למימר כרבנן ובדבר שנגמרה, ואי איירי בדבר שנגמרה י"ל טמנו דוקא כר"ל בירו' דאין שבת קובעת בלא יחדן לשבת, וי"ל דטמנו לרבנותא דהיתר ע"ש נקטה וכדמפרש ר"י אבל למ"ש אסור אף בלא יחדן לשבת.

ז) שם ורמינהו היה אוכל באשכול כו', לכאורה אית לי' לר"י דחצר ושבת קובעת בדבר שלא נגמרה מלאכתו, וא"כ לא מש"ל אכילת עראי אחר שעבר יום השבת אחר קצירה, וגם קשה לומר דר"א ור"י דמתני' דתרומות תרויהו דלא כהלכתא, ואפשר לפרש דהכא בבעה"ב שלקט אשכול ואין דעתו ללקט יותר עכשו, וכה"ג תנן מעשרות פ"ג מ"ח בתאנה העומדת בחצר גפן הנטועה בחצר רע"א מגרגר באשכול, והדין נותן דאף בנטוע בגנה ונטל האשכול ונכנס לחצר חייב דכיון דאין דעתו בגפנו עכשו חשיב גמ"מ כמש"כ תו' ב"מ פ"ח א', והנה פליגי הכא ר"א ור"י בהתחיל לאכול בגנה דסוף אכילה נגרר בתר תחלתו ואין כאן שם כניסת חצר דמעשה האכילה תופשת כאן העיקר ואין כאן תכלית כניסת פירות לחצר אלא דרך אכילתו הוא, ולפיכך ס"ל לר"א יגמור והוי ס"ד דיגמור בחצר, ולמאי מסיק מודה ר"א שאם קובע עכשו אכילתו בחצר חשיב כניסת חצר, אלא לענין זה פוגמת האכילה את הכניסה שיש לו רשות לצאת ולא קבעה חצר כיון שלא נכנסו הפירות אלא דרך גרירת האכילה, ור"י סבר דמ"מ קבע חצר, וכן פליגי לענין שבת דר"א סבר דאין כאן חשיבות יחדן לשבת כיון שכבר היה עסוק באכילתן מיום חול, ואף לר"י דשבת קובעת אף בלא ליקטו לשבת דשבת מושך אליו כל הראוי לו, אבל שירי אכילה מתיחסין לתחלתן, וס"ד דר"א אומר יגמור בשבת, וקשיא לי' כיון דר"א סבר דשבת קובע אף קדם גמ"מ וע"כ משום לתא דקבע אתינן עלה דאכילת שבת חשיבא קבע, א"כ ראוי לאסור אכילה בשבת מכל מקום אף שהן שירים מסעודת חול, ואע"ג דר"א סבר דגם תרומה קובעת קדם גמ"מ מ"מ שבת עיקר טעם קביעותו קדם גמ"מ משום קבע, ומשני דאה"נ דר"א אוסר בשבת ולא התיר אלא למ"ש, ויש לעי' לר"ל דאמר בירו' דאין שבת קובעת אלא א"כ ליקט

כבירה מלאכה חשובה היא וקובעת, ולכך בעי טעמא לזה שקלט שלא הוקבע, ואמר טעמא דזה שקלט מן האויר לא נעשה בו מלאכת הכבירה החשובה משום שהפסיק באמצע פעולת הרוח, או משום שבזמן שנעשית כדרכה חשיבא טפי, והקולט קדם שנחה הפסיד חשיבותה, ואם נתן אח"כ מידו על הארץ נראה דלא נתחייב בזה, והא דפריך והתנן היין משיקפה, צ"ע דהא בין מחוסר קפיה ולא מהני ירד לבור, ואפשר דפריך למ"ד משירד לבור ומ"מ קולט מן הצנור, והא דמשני מחוסר הוא בשמריו היינו דהשפיכה פועלת על השמרים להתפרש מן היין ועי"ז נוח לצלול לשולי החבית.

ג) הביא ענבים לביתו וסחטן לתוך הכוס, נראה דשותה מהן עראי למאי דקיי"ל יין משישלה, ואם שלה דהיינו שקפה הקצף על פניו והסירו הוקבע, ואע"ג דסחטו בתוך הבית, וכמש"כ תו' ע"ז נ"ו א' דבין אורחי' בהכי, ואף לדעת הר"מ דאינו מחלק בין אורחי' ללא אורחי' אלא כל שהתחיל לגמור כולו הוקבע, ה"נ הכא הוקבע אם סחט כל ענביו, ואף אם הכניס הרבה וסחט מקצתן אפשר דאורחי' בהכי ואין זה בכלל זורה מעט מעט שכי' הר"מ.

לקח ענבים מן הנכרי וסחטן אע"ג דעדיין לא השלה נראה דאסורין בשתיית קבע, דהא אין קנין לנכרי להפקיע והכא שלא נתמרח ביד נכרי אע"ג דלא נתמרח עדיין ביד ישראל מ"מ אסורין בקבע ככל טבל, וכשישלה ביד ישראל חייב מה"ת, וסתם ענבים לדריכה עומדין ואין גמור במלאוי כלי ביד נכרי, ועי' שביעית סי' א' ס"ק י"ד וסי' ז' ס"ק כ"ד.

ואפשר דסוחט אשכול לתוך הכוס חשיב גמ"מ ואע"ג דלא שלה, וכעין דתנן ואם אינו מפקס ואם אינו כובר, ולפ"ז אסור אף בעראי משום קביעות בית.

ד) ביצה ל"ד ב' שבת מהו שתקבע מוקצה למעשר, מבעי לי' בדבר שיחדו לשבת כההיא דתנוקות שטמנו לשבת אם טמנו מוקצה לשבת, ומבעי לי' בין לאכלן בשבת ובין למ"ש, דאם שבת קובעת, קובעת בדבר שיחדו אף לאוסרו למ"ש, ומבעי לי' בדבר שלא יחדו לשבת אם מותר לאכול בשבת, ומסקינן דלר"א שבת קובעת בדבר שלא נגמרה מלאכתו בין לענין למיסר למ"ש ע"י יחוד כמו באומר מכאן אני אוכל למחר דלר"א בחול כה"ג לא קבעה משום דמותו חוזר ובשבת קבעה, וכן בטמנו לשבת שאינו קבע בחול והוי קבע בשבת, והוי קבע למיסר אף מ"ש, ובין בלא יחדו לשבת לענין למיסר אכילת שבת, וכההיא דהיה אוכל באשכול מע"ש ונכנס השבת, אבל לרבנן דאין תרומה קובעת בדבר שלא נגמרה מלאכתו ה"ה דאין שבת קובעת ומותר לאכול עראי בשבת אף שטמנו לשבת, ולא מצינו בהדיא דפליגי רבנן עלי' דר"א בטמנו לשבת, אלא מצינו דפליגי רבנן עלי' דהלל במעביר פירות ממקום למקום לקצות וקדש עליהם היום דמותר לאכול מהן עראי בשבת, וה"ה בטמן לשבת דחד טעמא הוא.

ור"נ דאמר לימוד ערוך הוא בידיו דשבת קובעת בדבר שלא נגמרה מלאכתו לא שמיע לי' ברייתא דהמעביר פירות כו' הלל לעצמו אוסר, ובגמ' סיימו בדברי ר"י למיסק דליתא הא דר"נ, זו שיטת רש"י ותו' בחד תירוצא.

ה) ודעת רשב"א דר"נ לא אמר אלא דאסור לאכול בשבת דעראי ידי' קבע אבל מודה ר"נ דמותר למ"ש, והא דר"י ל"פ אדרי"נ דר"י לא אמר אלא דאין שבת קובעת למיסר במ"ש, ולפ"ז הא דאמר הלל לעצמו אוסר היינו אף למ"ש, וזה נראה כונת תו' בתירוצם השני דהא דתנוקות שטמנו דאסרינן אף למ"ש משום דאיירי בדבר שנגמרה מלאכתו, והא דאמר ר"א יגמור במ"ש בדבר שלא נגמרה, ומשמע דאף בליקטם לשבת בדבר שלא נגמרה מותר במ"ש. מיהו רהיטת הסוגיא צ"ע לפירושם, דהו"ל לגמ' למיהדר ולפרש דאיכא סיעתא לר"נ ממתני', דהא ר"א לית לי' דשבת כתרומה, שהרי אמר דיגמור למ"ש ומ"מ בשבת לא

דאין תורמין לכתחלה קדם שנגמרה מלאכתו כדתן פ"א דתרומות מ"י, וחייל מצותו ביו"ט בשעת גמרו, הכא כבר נגמרה מלאכתו מע"ש, ואף למש"כ לעיל סי' ג' ס"ק י"ד דנוטל אשכול לא מקרי גמ"מ אלא בצירוף מקח או חצר, וא"כ ה"נ לא מקרי גמ"מ אלא בכניסת שבת, מ"מ מצותו חלה מע"ש כיון שאינו מחוסר מעשה ושבת ממילא קאתא, ולפיכך אסור לעשרו בשבת, וראי' לזה מהא דאמר ר"א עומד אדם על המוקצה בשביעית, ואסקינן משום דשבת קובעת בדבר שלא נגמרה, ואכתי אי כה"ג ליכא משום שבות מ"ל שביעית מ"ל שאר שנים לעשרינהו וליכל, וגם מרומז במשנה שאם עבר ותיקנו מתוקן אלא דלכתחלה שאר השנים אסור, וכ"ז לא שייך אי כה"ג ליכא משום שבות, תדע דאי אמרת דמותר ביו"ט ע"כ דאין מעשר לכתחלה מעיו"ט וזה לא שמענו.

וכ"ז דלא כמש"כ המגיה במל"מ בזה, ומה שהק' על הכ"מ כבר נתישב במש"כ לעיל.

ז' ענין עראי וקבע אינו תלוי בכמותה של האכילה אלא באיכותה, כיצד מלא את הכלי או לקט כל צרכו ומוליד לביתו דתן פ"ק דאוכל עראי, אוכל אחת אחת אפי' אכל הרבה, והוא בכלל עראי, יחד בדיבורו או במחשבתו תאנים אלו לסעודתו חשיב קבע ואינו אוכל מהן אפי' אחת, והכי אמרינן ביצה ל"ד ב' דכיון דאמר מכאן אני אוכל קבע עלי' לרבנן פ"ד מ"ג דאע"ג דמותרו חוזר קבע עלי' ומשמע דלא מהני להו חזרה דכבר הוקבעו, [ע"י ס"ק כ"א ראי' לזה מהירוש' ומ"מ אין טעם איסור קבע משום דיחוד לאכילה קובע כמו ספיתא במלח ושלוקה, אלא אכילה קבועה אסרו חכמים, ואחרי שהוקבעו ונאסרו חשבוה חכמים כנקבעו, וראי' לזה ממש"כ תו' מנחות ס"ז ב' דהכניס התבואה במוץ אסורה באכילת קבע מפני שכבר נאסרה אכילת קבע, ואי יחוד לסעודה קובע כמו בית שבת ומלח לא נאסרה אכילת קבע מעולם אלא נאסרה לאכלה אחר שתקבע למעשר, וזו שהובאה לבית במוץ שאי אפשר לה להקבע בקביעות דאורייתא גם שבת לא קבע, ושאר קביעות דרבנן וכמש"כ לעיל סי' ג' סק"א, וא"כ בדין הוא שאין יחוד לסעודה קובע ולמה אסורה באכילת קבע, אלא ודאי אכילת קבע אסרו חכמים אף אם אין הפירות נקבעות ביחודן.

וא"ת יחד פירות אלו לאכלן בשדה הרי אין פירות אלו עתידין להוליכן לבית וא"כ תקבענה מה"ת כיון שאין עתידין לבוא לבית, ז"א דהמיעוט לעולם נגרר אחר רובו וכיון שרובן מוליד לבית אין זה הנפרש לאכילה בשדה נקבע מן הדין וכמש"כ לעיל סי' ג' ס"ק י"ד, אלא מדין אכילת קבע נאסר.

יא) ביצה ל"ה א' אמר דבית ומקח שבת ותרומה אין קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתו, ולא חשיב אור ומלח דמלח קובע אף בדבר שלא נגמרה וכדאמר ב"מ פ"ט ב' ספת אחת אחת אוכל שתיים שתיים לא יאכל, אע"ג דפועל כבעה"ב ולא חשוב גמ"מ, וכן אור קובע בדבר שלא נגמרה כדתן פ"ק מ"ז אבל לא יתן לתוך הקדירה וללפס כשהן רותחין, מיהו הא דאור ומלח קובעין בדבר שלא נגמרה לא שבאמת עדיין הם קדם גמ"מ ואפ"ה נקבעו, אלא אור ומלח חשיב גמ"מ ואין נגררין שוב להכרי, וכדאמר ב"מ שם ושתיים דקבעה ספיתא מנ"ל דכתיב כי קבצם כעמיר גורנה, אלמא דחשיב גורן.

יש לעי' לפ"ז בהא דתן פ"ד מ"ג בלוקח מן המעטן דקתני מלח ונתן לפניו חייב ור"א פוטר במעטן טמא משום שמחזיר את המותר, ומבואר ביצה ל"ד ב' דבדין קבע פליגי, ולמה לן לאתויי עלה משום קבע והיינו בדעתו לקבוע סעודתו עליהן תיפוק ל' דספיתא קובעת, והיה נראה דדוקא בלוקט שתיים וסופת הוקבעו שלא נצטרפו עם הכרי, אבל נוטל מן המעטן לא נקבעו ע"י ספיתא אלא א"כ דעתו לאוכלן ומשום אכילת קבע, מיהו בסופת שתיים יש לעי' למה

לשבת תקשה ל' מתני' למאי דפירשה ר"נ, ואולי חשיב יחוד לשבת כיון שאוכל והולך ונכנס השבת.

יש ראי' לפ"י זה מדשנאה רבי במס' תרומות בדין מאורעות בשעת אכילה ולא שנאה במס' מעשרות, אלמא עיקר פלוגתן משום שנכנס בשירי סעודתו, וכ"ה בהדיא ביר' וכמש"כ סק"ח.

ח) והנה במשנה הגי' הפוכה בנכנס השבת דר"א אמר לא יגמור ור"י אמר יגמור, והר"מ גורס כן במשנה שם [והנה לר"א לא חשיבא כניסת חצר כל שאוכל והולך ונכנס לחצר אבל לענין חשיבית שבת אין תחילת אכילה מע"ש מופסדת, ולר"י הוי איפכא דאין אכילת שבת חשיבא כיון שהיא גמר אכילת ע"ש אבל כניסת חצר ע"כ כניסה היא] ולפ"ז גרסינן בסוגין ולא כשאמר ר"י יגמור בשבת כו', והא דרמי בגמ' מר"א אר"א משום דמשמע ל' דר"א ל"פ אדר"י אלא דר"א סבר דשבת קובע שירים ור"י סבר דאין שבת קובע שירים, אבל אי אין שבת קובע שירים אוכל עראי בשבת, ואי אכילת שבת קבע היא לעולם א"צ לדון מדין שבת קובע כמו ראיית בית, אלא אפי' אי חשיב קדם ראיית פה"ב אכתי אסור אכילת קבע, ומסיק דאה"נ דבשבת לכו"ע לא יגמור.

והנה י"ל דאף למאי דמסקינן דאין שבת קובעת בדבר שלא נגמרה ומותר לאכול עראי אף בשבת קדם שנגמרה, מ"מ בהיה אוכל באשכול קיי"ל כר"נ דלכו"ע לא יגמור בשבת דהכא באמת חשיב אחר גמ"מ, ונהי דר"י סבר דשבת אינה מושכת אליה שירי סעודה של חול לענין למיסר למ"ש, מ"מ אסור לאכול בשבת עצמה דמה שאוכל בשבת איקבע בשבת.

וזו נראה דעת הר"מ דסתם שאין שבת קובעת בדבר שלא נגמרה ולא חצר, ומשמע דאוכלין עראי בשבת ובחצר בדבר שלא נגמרה, ובהיה אוכל באשכול פסק בפ"ד הי"ז כר"י דלא יגמור אף ביצא מן החצר [וסמכו רבנו לדין גפן נטועה בחצר מגרר באשכול וזה מבואר כדפירשנו] ובפ"ה הכ"ג פסק דלא יגמור בשבת ואם הניחון למ"ש יגמור. וביר' תרומות פ"ח מעשרות פ"ג ה"ד ר"ז ר"ח בשם ר"י או דר"ט כר"א או ר"א עבד עוקצת האוכל מתחלתו ר"א ר"א בשם ר"י או ר"ט כר"א או ר"א עבד אכילת שתיים ושלוש אכילות כאכילה אחת מ"ט דר"א משום שהתחיל בו בהיתר, כ"נ להגיה, [ופי' רבנו ז"ל קשה לכוונן] ודר"ז ודר"א חדא היא ותרויהו חד מלתא אמרי משמ"י דר"י, ור"י מספקא ל' אי טעמא דר"א משום דאשכול אחד לא חשיב צירוף ואין כאן גמ"מ, ולפיכך לא מהני כניסת חצר וכניסת שבת, דר"א סבר דאין חצר ושבת קובעין בדבר שלא נגמר מלאכתו, והא דקתני היה אוכל הוא לרבותא דר"י דאפ"ה ס"ל לר"י דלא יגמור אבל לר"א מותר להתחיל בחצר, וא"כ ר"ט דס"ל דאשכול אחד אף שיש בו כמה אכילות חשיב כגררין הוא כר"א דמשנתנו, או ר"א כר"ע ס"ל דאשכול שיש בו כמה גררין חשיב צירוף וחשיב גמ"מ, אלא הכא משום שהתחיל בהיתר עראי חשיב עוקצת אכילתו כתחלתו, ולמאי דמסיק מהא דר"נ מבואר דר"א ס"ל דחשיב גמ"מ, אלא לענין כניסת חצר לא חשיבא כניסה כיון שהוא דרך אכילתו [וכ"ה בגמ' מעשרות פ"ג ה"א ר"א דרובה מן תרויהון מכיון שהתחיל בהם דרך היתר כו'] ולג"ה הר"מ דבשבת ר"א אומר לא יגמור למאי דס"ד טעמא דר"א כר"ט הא דאוסר בשבת משום דס"ל דשבת קובעת בדבר שלא נגמרה, וסוגיא דביצה ס"ל טעמא דר"א דעוקצת אכילה כתחלתו וכמש"כ לעיל. ונראה דליכא מאן דפליג אר"נ, דאי פליגי רבנן תקשה להו ר"א דמתני' דביצה.

ט) מש"כ רבנו בפ"ה הכ"ג לא יגמור אכילתו בשבת עד שיעשר אין כונתו בשבת, אלא כשרואה שיכנס בשבת יעשר כדי שיוכל לגמור בשבת, ואע"ג דאמר ביצה י"ב ב' דאם נגמר מלאכתו ביו"ט מותר לתרום ביו"ט, ומשום

דטובל אע"ג דכל השבלים מחוסרין מלאכה, ומשני דשאני התם דאותן שמהבהב הבהב כולן, מיהו קשה דקארי לה מאי קארי לה, ואפשר דפשיט דכי היכי דמהבהב שבלים נטבלו אף דמחוסרין מלילה, ה"נ נהי דכל שלא כבש כל הזיתים לא הוי גמ"מ מ"מ הוטבלו, [ואי מבעי ל' בלא שהו בכבישתן כל צרכן ניחא טפין] והדר מיינתא ממקטף שבלין לעיסתו לא נטבלו, ומשמע דמותר לאכלן מלילות עראי כיון דעיקר הכנסתן לעיסה, אלמא דאין אור טובל בלא גמר דהא הכא מולל כל צרכו ומ"מ לא הוטבלו כיון דעיקרן לעיסה, וה"נ בכולן למלילות בעינן שיהבהב כל צרכו, מיהו צ"ע דאפשר דהא דאמר לא הוטבלו היינו לכוסס או להבהב אחת אחת, דאפשר דכי היכי דמלח אינו קובע אחת אחת ה"נ אור אינו קובע אחת אחת, ואפשר דמבעי ל' אי צריכין לשהות בכבישתן, ופשיט דכי היכי דסגי במחשבת מלילות ה"נ סגי במסירה לכבישה וא"צ שיעור כבישה דכבר הן נדונין בפני עצמן, וכשהן לעצמן הרי נגמרה מלאכתן, ומה שהן מחוסרין כבישה אין זו חסרון מלאכה שאינה אלא שימוש האדם ואין רובן עומדין לכך, וה"נ במלילות כיון שחשב עליהן נדונין בפ"ע ונגמרינן תיכף.

(יד) פ"ד מ"א הסוחט זיתים על בשרו פטור אם סחט ונתן לתוך ידו חייב, ענין משנתנו אחרי שלמדנו בפ"ק דקדם עונת המעשרות אוכל עראי ובמוליד לביתו אף אחר עוהמ"ע אוכל עראי כל שלא נכנס לבית, וגם למדנו שאם אינו עתיד להביא לבית נטבל מיד, וכן גמר מלאכה משתנה לפי מחשבתו כדתנן אם אינו מפקס אם אינו ממרח אם אינו כובר, וכן לקט סאה ודעתו ללקוט שתים להא נטבל, דעתו ללקוט אחת נטבל, יש לנו שאלה למה מותר עראי הלא זיתים אלו שלוקח לאכלן אין להם גורן אחר ואין עתידין לבוא לבית, והתשובה על זה שהאכילה נחשבת יותר לתשמיש עראי של הזיתים כולם ואין זיתי מספר שהוא אוכל קובעין שם לעצמן, ואשמעינן כאן שאם לקח זיתים בגנה וסוחטן לתוך הכוס קובע השמן שם לעצמו שהרי אינו עוסק עכשו בדריכה אלא באלו, ומעשה הסחיטה הוא ענין חשוב ואינו נכנס לסוג תשמיש עראי של הכרי אלא הוא דורך ועושה שמן, וכיון שסחט כל צרכו ואינו עתיד להביא לבית כבר הוקבעו, ונראה דהוי קביעות דאוריתא [ובר"מ פ"ג ה"יט ל"מ הכי וכמשי"כ לק' ס"ק י"ז] והוסיף התנא לאשמעינן דאף בסחט ונתן לתוך ידו שלא בכלי קונה שם לעצמו, אבל סוחט על בשרו חשבינן ל' כמשמש בזיתו תשמיש עראי ועדיין לא הוקבע, וכמו כן בסוחט ענבים לתבשיל חשבינן ל' תשמיש עראי של הענבים, וסוחט לקדירה חשבינן כיון שיריד לבור, [ע"י לק' סק"ד דהדין אמת אבל מתני' לא איירי בהכי].

(טו) ביצה י"ג א' הכניס שבלים לעשות מהן עיסה אוכל עראי ופטור למוללן מלילות רבי מחייב וריבר"י פוטר, הנה לכו"ע לאחר שמללן ואסף את החטים והשעורים הוקבעו בין בהכניסן לעיסה בין בהכניסן למלילות, ובתו' מנחות ס"ז ב' הוכיחו מכאן דהא דר"א דמערס אדם על תבואתו אינו אלא לפוטרו מעראי אבל לא מקבע, והרמב"ן ע"ז מ"א כ' בשם הראב"ד דשא"ה דאפשר לימלך לעשותן מלילות כיון דהן רכין וראוין לכוס, אמנם מדקתני הכניס משמע דלאחר שבררן אסורין אף בעראי, והיה אפשר לומר דלעשות עיסה אורח"י הוא להכניסן בשבלין וכמשי"כ תוס' ע"ז נ"ו א' ביין.

והנה בכל עונת המעשרות דתנן פ"ק בעינן שיגמור כל צרכו ולפיכך כל עראי לא נאסר מטעם גמ"מ אף שאלו שנטל לאכלן זהו גמון וכמשי"כ ס"ק י"ד, ולמה אלו שבלים שהכניסן לבית לעשות מהן עיסה או מלילות ומללן ובררן נקבעו, הלא עתיד לעשות כרי מכל התבואה, ולמה אין המיעוט נגרר אחר הרוב כמו בהכניס מעט זיתים לבית לאכלן בזמן שעוסק בלקיטת כולן או בזמן שעומדין לדריכה

לן למיתי עלה משום גורן תיפוק ל' דהוי כאומר מכאן אני אוכל, וי"ל דתרי גווני הכנה איכא פעמים שמכין הפירות שאם ירצה יאכלן, ופעמים שדעתו גמורה לאכלן, ואין אכילת קבע אלא א"כ הכינן בדעת גמורה לאכלן וכדמוכח ביצה שם דמבעיא ל' אי שבת קובעת בדבר שלא נגמרה, ופרש"י דמבעי ל' ביחדן למיסר במ"ש, ומסייע ממתני דקתני בשביעית אבל בשאר שני שבוע לא, ודחי דכיון דאמר מכאן אני אוכל קבע עלוי, ואכתי גס ביחדן לשבת הוקבעו מטעם אכילת קבע, אלא ע"כ דאפשר ליחדן לשבת וליכא משום אכילת קבע שהכינן אם יתאו להן ואין כאן דעת גמורה לאכלן דמשום שבת איכא ומשום קבע ליכא, ולפ"ז י"ל דאצטרך לדון גורן בספיתא במכין ועדיין לא חשב עליהן במוחלט לאכלן, מיהו סתם פועל לאו בהכי איירי אלא נוטלן לאכלן.

ואפשר דבדין קבע לא סגי בשתים אלא בעינן שיעור יותר חשוב, וכן גרסינן ביצה ל"ה א' מלח ונתן לפניו עשרה, ואע"ג דקתני טובל אחד אחד במלח ואוכל לאו דוקא הוא, וכל שלא מלח ונתן לפניו שיעור חשוב חשיב כאחת אחת.

מיהו קשה דקתני במתני' מלח ונתן לפניו, ואמר בירו' דתרויהו בעינן מלח וצירוף, ובגמ' ביצה שם נקטינן דמכאן אני אוכל קובע, ולמה לי מלח כיון דמתני' בקובע עצמו עליהן איירי וכדאמר ביצה שם דר"א ורבנן במכאן אני אוכל פליגי, ואפשר דזיתים אורחיהו במלח ולכך לא חשיב קבע עד שימלחם.

וכ"ז דחוק, ולכ"נ דבאמת מלח ונתן לפניו היינו מדין מלח קובע, ור"א סבר כיון דמותר חוזר אין מלח קובע, ובגמ' יליף דין מכאן אני אוכל מדין מלח דתרויהו חד טעמא הוא דכל מקום שמותרו חוזר אין הנפרש מן הרבים קובע שם לעצמו אלא נגרר אחר הרבים ומקרי אכילת עראי, ואחת אחת דתנן דוקא הוא, וכהא דתנן מ"ה במקלף שעורים ואמר בירו' דאפי' שנים, ומיינתא ברייתא, ואף אם נפרש דברייתא ל"פ אמתני' ושנים ושלושה בכלל אחת אתה, מ"מ חזינן דאמוראי חידשו הדבר, אבל סתמא אחת אחת דוקא, וכדאמר ב"מ פ"ט ב' דשתים קבעא ספיתא.

(יב) פ"ד מ"א הכובש השולק המולח בשדה חייב, דין זה בליקט כל צרכו ומוליד לביתו ואותן שאוכל בשדה מותרין באכילת עראי אע"ג דאותן שהוא אוכל בשדה אינן עתידין לבוא לבית, מ"מ כיון דכל הכרי עתיד לבוא לבית גם זה שהוא אוכל נגרר בתר כריו, ואשמעינן כאן דאין אוכלין בשדה עראי, אלא חייין ולא מבושלין כבושין ומלוחים, ומשום דהבישול מחשיב גמר ביותר והוי השדה כבית, אבל הכמנה טיבול ופציעה אינן מוציאין מעראי, ודוקא בלא גמר בדעתו לאכלן, אבל גמר בדעתו לאכלן אף הכמונים והטבולים והפצועים חייבים מדין אכילת קבע.

ודין משנתנו באיסור כבוש שלוק הוא אפי' בלא לקט כל צרכו שעדיין לא נגמרה מלאכתו, ובוזה איסור של כבישה ושליקה צריך בין בבית בין בשדה, וכמשי"כ ס"ק י"א, והא דנקט התנא בשדה והיינו בנגמרה מלאכתו ואינן חסרין רק הבאת בית, אפשר דלרבותא דהכמנה נקטו, [וכבושין אסורין אף בדעתו להביאן כבושין לבית ורוצה לטעם פורתא בשדה].

(יג) ירו' פ"ד ה"א הכובש עד שיכבוש כ"צ כו', אי צרכו של הנכבש קאמר לא יתכן הא דפשיט ממקטף שבלים למלילות, ואפשר לפרשו כלי המשנה פ"ק עד שילקט כ"צ, וכן עד שיכבוש כ"צ בפ"ק, ומבעי ל' בדעתו לכבוש זיתים הרבה וכבש מעט אי כבישה קובעת [אבל לא מבעי ל' אי צריך לשהות בכבישתו שיעור הדרוש, ונראה דבמעשה הכבישה הוטבל מיד] אי דין הכבישה כדין מירוח וכבירה שאינו גמ"מ עד שגומר כולו, או דכבישה ושליקה חמירא טפי ואותן שנכבשו הוקבעו מיד, ופשיט מהבהב בשבלים

לבית [והכנסה זו מבדילתן מפירות השדה כולה אבל בשדה אינן נפרדות לידון לגורן בפ"ע עד שיקלוף] ניחא, ואפשר דבעינן שיעור חשוב לבני אדם לענין לקבוע ביחוד למלילות והכא בנוטל שבולת אחת או שתיים, ועוד דכשיחזן לעתיד חשיב טפי גורן לעצמו והכא בנוטל מן העמרים ע"מ למלול ולאכול ולא חשיבי גורן לעצמו עד שיניח בידו או בחיקו.

ונראה דאם דעתו לגמור מלילות שהכין ולאכול אח"כ אוכל עראי מחיקו עד שיגמור, ומשנתנו במניח בחיקו ע"מ לאכול כולו אף שימלול אח"כ עוד, כיון שאין דעתו לצרף חשיב כל פעם גורן לעצמו, ונראה דאם מלל בחיקו מעט ורוצה לאכול והשאר חושב לצרף, הוי ראשונה אכילת עראי כמו בהתחיל לזרות גורנו וחושב ליקח חטים הראשונים לאכול.

הא דבקולף לא הותר רק אחת אחת, ובמולל מותר בידו אפי' חטים רבים, משום דקילוף מלאכתו בכל אחת לבדה, וכשמצרפן לא הוי דרך אכילה אלא דרך גורן, אבל מנפח לזרות המוץ מלאכתו בכל מה שבידו בבי"א והוי דרך אכילה בכך ולא הוי גורן אלא במניח בחיקו.

מיהו בירוי אמר [כפי פ"י הגר"א] טעמא דמלילות אינן קובעין אפי' הרבה, משום דמחזיר את המותר לגורן שאינם נבררים כל כך בניפוח ואינו חס עליהן להחזירן, משא"כ בקלופין שהן ברורים מן המוץ ואינו מחזירן, ובסמוך לגורן לעולם מחזירן ולא נגמרו, ואפשר דטעמא דירוי איצטריך במולל שבלי הרבה בבי"א דגם זה משמע דמותר.

והא דאמר דמהני טעמא דמחזיר את המותר, הוא אפי' לרבנן דאמרו לעיל מ"ג דאף במעטן טמא מלח ונתן לפניו אסור, דהתם במיחזן לקבוע אכילתו עליהן וכדמוכח ביצה ל"ד ב' ומשום אכילת קבע אתינן עלה, אבל הכא בלא קבען לאכילה ומשום גמר מלאכה אתינן עלה וכמש"כ לעיל, וכל שמחזיר את המותר הן נגררין אל שאר הפירות ואינן קובעין גורן לעצמן, ומיהו אי"צ לכ"ז למש"כ לעיל ס"ק י"א דההיא דמ"ג משום דמלח קובע והלכך ס"ל לרבנן דאף דמותו חוזר קבע, וכן באמר מכאן אני אוכל אלימא טפי וקבע אף שמותרו חוזר וכדאמר ביצה ל"ה א'.

והא דתנן מ"ד בשותין על הגת על הצונן מותר מפני שהוא מחזיר את המותר, אתיא אף לרבנן דאסרי במלח ונתן לפניו, וכן באמר מכאן אני אוכל ולא מהני מותרו חוזר, ואע"ג דמזג הוי כאומר מכאן אני אוכל דהתם לא הותר אלא על הגת וכדאמר שבת י"א ב' וכשמותרו חוזר הוי עראי טפי, אבל חוץ לגת קבע אף שמותרו חוזר.

(ז) ר"מ פ"ג מה"מ ה"ג אחד מששה דברים קובע הפירות למעשר כו' וכולן אין קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתו, כתב מרן ז"ל דרבנו למד דין אור ומלח מדין בית ושבת ושאר דברים, ויש לתמוה דהלא תנן קביעות אור ומלח בדבר שלא נגמרה כדתנן פ"ק מ"ז בשמן שנוטל מן העקל שלא יתן לתוך קדרה רותחת, ובדברי רבנו בפרקין הטי"ו, ובפ"ד מ"ג בנוטל זיתים מן המעטן מלח ונתן לפניו חייב, ובדברי רבנו פ"ה ה"ח, ושם מ"ד בשותין על הגת אמרו אבל לא בחמין ופ"י רבנו משום דאור קובע, ובדברי רבנו פ"ה הטי"ז, ובירוי פ"ד ה"א המהבהב שבלי באור נטבלו, ואפשר דלא בא רבנו לאפוקי אלא אי לא נגמרה מלאכתו אחר הבישול והמליחה כגון מלח הזיתים שבמעטן ועומדין לדריכה וכיו"ב, אבל אם דעתו לאכול וע"י המליחה והבישול הן נקבעין לגורן לעצמן זה מקרי אחר גמ"מ, וכמש"כ לעיל ס"ק י"א, וכדאמר בירוי שם שנייא הוא שהוא גמר מלאכתו, [ע"י ס"ק כ"ה].

ר"מ פ"ג ה"ט כיצד הוא אכילת עראי כגון שהיה מקלף שעורים כו', מבואר דעת רבנו כפרש"י ביצה י"ג ב' דמשום אכילת קבע אתינן עלה, ואין הקילוף קובע גורן לעצמו למחשב גמ"מ אלא כל שמשמש באלו שהוא אוכל שימוש מרוח הוא אכילת קבע, ולא משום לתא דמכאן אני

וכמו מעביר זיתים לקצות, וע"כ דנוטל שבלי לעיסה או למלילות חשיב טפי וקובעין שם לעצמן וכרי לעצמן כיון שפורש שבלי אלו ומשמש בהן שימוש אחר שדשן כלאחר יד ומשמש בהן תשמיש ביתו, ואפשר דוקא בהכניסן לבית אבל אם מללן בשדה לא הוקבעו.

ופליגי הכא רבי וריב"י קדם שמללן, דרבי סבר דכיון דכוסס את הזרעונים אין המלילה בשם עשית גורן אלא פעולת אכילה והשבליים כבר נגמרה מלאכתן וראו פני הבית ואסורין בעראי, וריב"י סבר דלקיטת הזרעונים שם גורן עליהן, אבל לעשות עיסה לכו"ע שם גורן עליהן כיון שאינן לאכילה מיד, ובקטניות שדעתו לאכול חייב ללי"ק מודה בהו ריב"י דפירוק הגרעין משרביטו קל ונוח מפירוק התבואה שגרעין התבואה קטן וסביך יותר בשבולת, והלכך אין על פירוק הקטניות לאכילה שם גורן אלא הוא דרך אכילתו, וללי"ב מודה בהו רבי משום דמלילות אורחיהו טפי מלכוס קטניות הרכים, והלכך אע"ג דהוא חושב לכוס מ"מ חייל עליהן שם גורן, וניחא דאין כאן סברות הפוכות וכמו שהקשו תו'.

ירי' בכורים פ"ב ה"ג ניחא התרומה אוסרת את הגורן המעשר אוסר הגורן תיפתר שהקדימו בכרי, זו גי' הגר"א, ומפרש דקובע לאסור אכילת עראי והיינו אחר גמ"מ קדם ראיית פה"ב [והר"ש נדחק לפרש קדם גמ"מ לפי הגר' שלפנינו שהקדימו בשבליים, מיהו קשה למה לי לגמי לדחוקי לפרש קדם גמ"מ] ופי' זה קשה דבתרומת מעשר אוסר את הגורן אי אפשר לפרש כן וכמו שהק' ר"ש שהרי ע"כ הפריש מעשר ראשון קדם, ומיהו למש"כ דמאי סי' א' שיטת הר"מ דאפשר להרים תרומ"ע מן הכרי יש לפרש גם בתרומ"ע כן, מיהו קשה למה נאיד התנא למחשב שאוסרין את הגורן ממש דטבלי, ועוד דבספ"ק דתרומות פשטינן ממשנתנו אי תרומת מעשר טבלי בשבליים מה"י, ואי בהפריש תרומ"ע איירי אינו ענין למע"ר שלא נטלה ממנו תרומ"ע, ואפשר להגיה ניחא המעשר אוסר את הגורן התרומה אוסרת את הגורן, ור"ל איך יתכן שתרומה תאסור בלא מעשר ומשני בהקדים מעשר.

והשתא פשיט שפיר בספ"ק דתרומות מדקתני תרומ"ע אוסרת את הגורן והיינו ע"כ שהאוסר את המעשר דאי את הכרי תיפוק ליה משום מעשר, וא"כ מאי איריא גורן אפי' שבליים נמי, אלא ש"מ שאין תרומ"ע קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו מה"י, והתנא נקט דבר האוסר מה"י, והגר"א ז"ל גרס שלוקין על טבלו מה"י ואינו מובן, והר"מ פ"ג מה' מעשר ה"י פסק דאם אכל מכין אותו מכת מרדות והיינו כג"י דידן אין לוקין על טבלו.

(טז) פ"ד מ"ה המקלף שעורים כו', ענין משנתנו הוא כדין סוחט זיתים במ"א, דבקולף ואוכל אין השעורים שבידו קובעין שם לעצמן אלא הוא אכילת עראי מפירות השדה כולה, אבל כשקולף ומניח נפרדו אלו לעצמן וקבעו גורן לעצמן, דהקילוף וברירת הזרעונים לעצמן הוא ענין חשוב להתיחס לעצמן, ונראה דאיירי בשדה ומ"מ אסורין באכילת עראי [דע"כ באכילת עראי קיימין דבקבע א"צ תנאי מלאכה, ואין לומר דבקולף ואוכל הוא עראי ובנותן לתוך ידו הוא קבע כדין מכאן אני אוכל, וכן במנפח ונותן לתוך חיקו, דהא כתבו התו' ביצה י"ג ב' להוכיח מסוגיא שם דמשום גמ"מ אתינן עלה, והא דלא חשיב באמת קבע אפשר דאיירי אפי' במכין אותו לאכול לכשירצה, ולא הוי כאומר מכאן אני אוכל וכמש"כ לעיל ס"ק י"א, וכ"כ מ"מ כשנוטלן לאכול הרי קבען, ז"א דבעינן קבע עליהן קדם אכילה, אבל בשעת אכילה לא מיקרי קבע, ואפשר דבעינן שיעור חשוב לבני אדם לענין קבע] משום שאין סופן לבוא לבית.

ויש לעי' לרבי דאמר דהכניס למלילות הוקבעו מיד ואסורין באכילת עראי, למה מקלף אחת אחת ואוכל ולמה מנפח מיד ליד, ואי רבי לא אמר אלא במכניסן

סולדת.

מיהו בכ"ש שהיד נכוית אפשר דלא קיי"ל כהירו', דבגמ' דידן שבת מ' כללא כייל דכ"ש אינו מבשל, וכן חולין ק"ד ב' לא אמר דלמא יתן בחם ביותר, ומ"מ לענין מעשר פסק רבנו כהירו', דלענין מעשר דיש הרבה דברים שקובעין שפיר י"ל דבחם ביותר נקבע אף בכ"ש. [א"ה, ע"י או"ח מועד סי' נ"ב סק"י"ח י"ט, יו"ד סי' ט'].

(יט) ירו' פ"א הי"ד מהו ליתן תבלין מלמטן כו', תוכן הסוגיא דר' יונה מוכיח מדין מריקה שהצריכה תורה בעירו ובכ"ש לא הצריכה תורה מריקה ש"מ דעירו ככ"ר אף לענין שבת, ור"י הו' בעי למימר דלא רבתה תורה אלא בשבירת כ"ח ומסיק דאפי' בכ"י, [ואפשר דאפי' בכ"ח לא נתרבה כ"ש אלא עירו אלא דבכ"ח יש מקום לומר דבולע בעירו אף שאין בעירו משום בישול] ומ"מ עדיין יש לומר דבולע ואינו מבשל אלא דר' יונה מסתבר ל' דאין נחשת בולע בפחות משיעור בישול, ומסקינן דלענין שבת ובכ"ח אין בישול אלא באור מהלך תחתיו אבל כ"ר דרבנן, וע"כ לחלק בין בלוע לבישול דכ"י בולע בכ"ר ואפי' בעירו אבל אין מתבשל, ולפ"ז שפיר י"ל לענין שבת דאף עירו מכ"ר מותר, כן פ"י הרמב"ן שלהי ע"ז, ופ"י הא דאמר עשו הרחקה בכ"ר משום דכ"ר ג"כ מדרבנן כיון שאין האור מהלך תחתיו, וזה צ"ע דהא ר"י הו' דאמר עשו הרחקה ור"י אסר עירו על התבלין ומוכח לה מדין מריקה, אלמא דס"ל דעירו ככ"ר מה"ת, ואף אי נימא דליתא למסקנא, מ"מ איך ס"ד למימר דחילי דר' יונה ממריקה כיון שאמר לעיל משום הרחקה.

והגר"א פ"י דאור מהלך תחתיו דאמר היינו אף שעכשו כבר העבירו מעל האש וכדמשמע בהדיא חולין ק"ד ב' דכ"ר דאורייתא, והרחקה פ"י בענין אחר.

ולכל הפירושים לא הוזכר בירו' הרחקה בכ"ר ביד שולטת, וזה כדעת ש"ך סי' ק"ה, ולא כמו שהביאו אחרונים בשם ב"י שחלק על הש"ך, וכבר חלק בזה הגר"א על המ"א. ולענין בלוע בכ"ש מוכח בסוגין שאין כ"ש בולע, דאי כ"ש בולע א"כ בדין הוא דצריך מריקה, דהא מרבינן בולע, וא"כ לא מייאס מידי מעירו במריקה, אבל הרמב"ן השיב דמרבינן מריקה דבישול והיינו הגעלה ברותחין ממש ובלוע דכ"ש סגי בהגעלת כ"ש וע"כ דעירו ככ"ר, ולמסקנא מחלקינן דבלוע דעירו בלע טפי ובעי הגעלה גמורה ומ"מ אינו מבשל, וע"י בהגר"א יו"ד סימן ק"ה.

והא דאמר מהו לערות עם הקילוח פ"י הגר"א בקילוח ארוך, והרמב"ן פ"י שזרק התבלין תוך הקילוח.

(כ) פ"א מ"ז אע"פ שקפה קולט מן הגת העליונה כו' אע"פ שירד לעוקה נוטל מן העקל כו', אם אוכלן עראי קדם שירד הכל לעוקה לא איצטרך לאשמעינן דנראה דבעינן שירד לבור כל צרכו, אלא אותן שנטל מן עקל אוכלן עראי אף אחר גמר הדריכה, וכמש"כ לעיל סק"ב, ומיהו לעיל כתבנו דוקא בלא הסיח דעתו מאכילתו אבל בשמן שנתן לחמיטה ולתמחוי כיון שנתערב נראה דחשיב כמבוער וכל זמן שאוכלו שם עראי עליו כיון שערבו בזמן היתר אכילת עראי.

וכן בקלט מן הגת שותה עראי אף אחר שגמר כל מה שדורך ובלבד שלא יסיח דעתו משתיתו, אבל הסיח דעתו הוקבע, ואע"ג דיין עד שיקפה מ"מ כששותה בלא הקפאה הוקבע מיד, ואפשר דכל שפירשו מן השאר בתורת שתיית עראי אף אם נמלך אח"כ מלשתותו הוא בתורת עראי לעולם, ודוקא בפירשו לשימוש עכשו אבל פירשו להעמידו לשימוש כשיצטרך אין זה עראי אלא גורן לעצמו, והכי תניא בתו' פ"ק אבל לא יקבל בכלי להיות משתמש ממנו והולך.

הא דתנן אע"פ שקפה כו', אין הכונה שיש מקום לומר

אוכל אתינן עלה, אלא כל שאינו מכין אלא נוטל ואוכל אינו בכלל זה וכמש"כ לעיל, רק התנהגות קבע עושה אכילתו קבע, והא דאמר ביצה שם מי איכא מידי דלענין מעשר הו' גמ"מ, ר"ל גמ"מ שיהא נחשב אכילת קבע, דהא נעשה קבע משום שעושה כמו שעושים בקבע.

שם וכן נוטל מן היין ונותן לקערה לתוך התבשיל צונן ואוכל כו', משמע דר"ל דנוטל יין מן הגת או מן הבור קדם שישלה והיין הזה אינו נגמר אף שדעתו לשתותו קדם שישלה דהוי כאכילת עראי ולכך נותנו לתבשיל צונן, ואמנם אינו מובן סיפא דאינו נותנו לקדירה מפני שהוא כבור קטן, והיינו קדירה ריקנית כמש"כ ר"ש בשם הירו', וכ"ה ב' הר"מ במתני', ומ"ל כוס ומ"ל קדירה, והלא נטלו בכוס מן הגת ומה צריך נתינת קדירה, ואי כונת הר"מ בסוחט ענבים לתוך התבשיל ולתוך הקדירה ניחא, ומפרש דהא דאמרין דהוי כבור קטן היינו דעושה את הדבר אכילת קבע אבל לא מחשב גמ"מ כיון שלקחן מצבור הפירות, [אבל מדכתב רבנו דין סוחט בפ"ה הי"ז, משמע דהכא בנוטל יין מן הגת איירי, וצ"ל דנוטל בכלי עדיין שם עראי עליו ונותנו בקדירה שם קבע עליו].

והנה מצינו לדעת הר"מ ענין אכילת קבע ע"י שעושה בו מעשה קבע, ונראה דמ"מ הוקבע ע"י ואי אפשר עוד להחזירו ולא לאכול ממנו אפי' מעט וכמש"כ לעיל דאכילת קבע קובע לאסור לאכול עראי כדין כל הקובעין.

(יח) ר"מ פ"ג ה"ט"ו ואם היה חם ביותר כו', הנה דעת רבנו דביד סולדת אף בכ"ש קובע, ולפ"ז בכ"ר אף באין יד סולדת, ולא אתפרש לפ"ז שיעור החום בכ"ר, ואי כונת רבנו יד נכוית היינו חום יותר מיד סולדת ניחא, דהר"מ מפרש הא דאמר בירו' עד היכן כו' עד כדי שיהא נתון ידו לתוכה והיא נכוית, קאי אהיתר חמיטה ותמחוי, וכ"מ דהא אמר שבת מ' ב' דיד סולדת הוי כשיעור כריסו של תינוק נכוית אלמא דאין יד נכוית, ולכן דקדקו בגמ' לומר יד סולדת וברירו' אין היד שולטת, והכא אמר ריב"ז עד שיהא נתון ידו לתוכה והיא נכוית, אבל אי קאי אכלי שני ניחא, וכן בר"מ פכ"ב מה' שבת כתב דכ"ש אינו מבשל וכ"ר מבשל, ובחם איירי דהיינו יד סולדת, דבפחות מזה קרי ל' פושרין, ולפ"ז צריך להגיה בירו' פ"ג דשבת וצ"ל ואסור להפשיט במקום שאין היד שולטת הכל מודים בכ"ש שהוא מותר במקום שאין היד שולטת עד היכן עד שיהא נתון ידו לתוכה והיא נכוית [ולג' דידן קשה דהא אין יד שולטת אין זה יד נכוית] ובזה מתפרש הא דשאל מה בין כ"ר לכ"ש, דכיון דכ"ש ג"כ מבשל בזמן שידו נכוית וע"כ דפחות משיעור זה לאו חום הוא ולמה אסור בכ"ר, והשיב ריב"ז דבכ"ש כל שאין היד נכוית שולטת כיון דכ"ש ממהר להצטנן, וכל שכבר נצטננה ולא כותה את היד שולטת, אבל בכ"ר מחזיק חומו ומצטנן לאט לאט, ואע"ג דאין ידו נכוית אין היד שולטת, ור"י אמר דגם בכ"ש אין היד שולטת, אחר שאין היד נכוית, ובאמת בעינן חום הבישול ליד נכוית אלא החמירו בכ"ר למחשב יד סולדת כיד נכוית, ובזה מתפרש הא דאמר ר"מ פינכא דארוזא מסייע לאבא, ולכאורה גם בכל כ"ש פעמים יד סולדת, אלא הכא בזמן שאין יד נכוית ומ"מ סולדת ובזה הדבר יותר מוכרע באורז שהוא גוש ומחזיק חומו בטבעו, ולפ"ז פחות מיד סולדת אין אוסר בכ"ר, וכ"ד הגר"א או"ח סי' ש"י"ח סי"ט, אלא שהגר"א ז"ל מפרש עשו הרחקה היינו לפרש בכ"ר, וזה יתכן בסוגיא דשבת אבל בסוגיא דמעשרות א"א לפרש כן וי"ל משום דקביעות אור דרבנן אבל לשון הרחקה לא יתכן, ועוד הלא קושטא דכ"ש אינו מבשל ולמה לו להזכיר הרחקה [ומיהו אפשר דכל הסוגיא במעשרות הוא העתק סוגיא דשבת ולא לענין מעשר אתמר].

והנה דעת הר"מ משמע כמש"כ, דהכא כתב רבנו היה חם ביותר, ולק' פ"ה ה"ט"ז בכ"ר כתב חם סתם והיינו יד

את"ל דגם בצלוחית שנטלה לעראי שם עראי עלה לעולם, מ"מ שפיר י"ל דבחמיטה ותבשיל לא מהני שבת דכבר נתבטל בתורת עראי משא"כ כשהוא בעין בצלוחית.

והנה נחלקו כאן ר' ירמיה ור' יונה אי שבת קובעת בדבר שלא נגמרה מלאכתו וכפלוגתת ר"נ ור"י ביצה ל"ד ל"ה, ור' ירמיה הוכיח ממתינ' דביצה כההיא דמר זוטרא ברי' דר"נ שם, ובגמרא דחי שם דהוי משום קבע כיון דאמר מכאן אני אוכל, ובירושלמי אמר משום דאין מותרו חוזר קובע בדבר שלא נגמרה, ובגמרא שם פליגי בתרתי, חדא דאין איסור להחזיר למוקצה שהרי בעי לאוקמא שם במוקצה טהור ואדם טמא, ועוד שהרי מוחזרין ועומדין הן. (כג) ר"מ פ"ה הי"ד אבל המעשן כו' ה"ז ספק, הוא איבעי דלא אפשטא בירושלמי פ"ו דנדרים ה"א, מיהו בפ"ז מה' מ"א פסק רבנו לקולא לענין בישולי עכו"ם, ובכ"מ שם כ' דהכי אמר בירו', ולפנינו היא איבעי, אלא משמע דנקטינ' לקולא, וגם כאן כיון דקביעות אור דרבנן ספיקו להקל אע"ג דטבל יש לו מתירין מ"מ בספיקא דדינא לקולא כמש"כ הגרע"א ס"י ס"ה, ועוד דלענין ספיקא לא הוי טבל יל"מ דהא מפסיד תרומתו וכמש"כ רמב"ן ע"ז ע"ג באין לו כדי להפריש ממק"א על התערבות.

והבהוב הוי בכלל מבשל וכדאמר בירו' פ"ד ה"א המהבהב שבלים נטבלו, ובתו' במכלתין רפ"ג רשב"י אומר משום ר"ש המהבהב בשדה ה"ז חייב, והא דמבעי לי ב"מ פ"ט א' מהו שיהבהב היינו אחת דפחות משתים לא הוקבע בדבר שלא נגמרה מלאכתו דלא חשיב גורן, א"נ אי מותר להבהב יכול הפועל לעשר ולאכול ומיהו לא יאכל כנגד התרומה והמעשר שמעשה ההבהב גרם להם להפריש.

ב"מ פ"ט ב' ותרתי דקבעי ספיתא מני"ל כו', ופי' בתו' דשתים חשיב גורן והוי גמ"מ ולפיכך מקח קובע וה"ה ספיתא, והיה נראה לפ"ז דבדבר שנגמרה מלאכתו ומוליכו לביתו דאוכל עראי עד שמגיע לביתו קבעי ספיתא אפילו באחת, ויש לתמוה לפ"ז במה שפי' הר"מ פ"ד דמעשרות מ"א המטבל בשדה פטור דהיינו טובל במלח אחת אחת, דהא טובל בשדה משמע דחסר רק פני הבית אף שנגמרה מלאכתו, ומשמע דעת הר"מ דלעולם לא קבעה ספיתא בפחות משתים אף בנגמרה מלאכתו.

שם בארץ קבעה ספיתא כו', נראה דאביי מפרש הא דקתני וסופת במלח ואוכל ארישא דאוכל שתיים, דאי באוכל אחת אחת לא קבעא ספיתא וכדתנן פ"ד דמעשרות מ"א המטבל בשדה פטור ופי' הר"מ במלח אחת אחת, ושם מ"ג הנוטל זיתים מן המעטן טובל אחד אחד במלח ואוכל, ורבא לא בא לחדש דאחת אחת מותר אלא בא לחדש דשתים אף בחו"ל חייב ולפרש ברייתא דקתני וסופת במלח אחד אחד.

שם דבארץ קבעא ספיתא מדאורייתא, אין הכונה דספיתא קובעת מה"ת דהא אמר בירו' דאין קביעות דאורייתא אלא בית וכ"פ הר"מ פ"ד ה"ב, וכן הא דאמר ר"י לעיל פ"ח א' אין הטבל מתחייב עד שיראה פה"ב למעוטי שארי הקביעות אתא ולאשמעינן שאינן אלא דרבנן וכמש"כ לעיל ס"י ג' סק"י, אלא ר"ל דמדאורייתא בדין ארץ דע"י הספיתא חשבינן דהושלם הא דחייבה תורה פירות הארץ במעשר וה"נ בחו"ל שחיבו דרבנן נמי ראוי לדון כעין דאורייתא ולמחשב ספיתא לגמר החיוב.

שם תוד"ה בארץ, וי"ל דאי לאו דאשמעינן בשום מקום כו', צ"ע דהא כבר שנינו משנה שלימה פ"ד מ"א המולח בשדה חייב, והא דמותר לספות בקצץ משום דאוכל אחת אחת וכמו שפירש רבא ושפיר הוי מצי לפרש דלא יספות משום ענבים וד"א אלא ניחא לי לפרש תרויהו לענין מעשר.

(כד) ירו' פ"ד ה"א שלקו ברשות הקדש פדאו והכניסו בחצר משומרה מהו ע"ד דרשב"ל נטבל זו תורה וזו אינה

דע"י שקפה יין שבבור יוקבע היין שדורך עכשו, דזה אין לו מקום כלל, אלא ר"ל דאין חוששין דאי שרית לו מן הגת יקח מן הבור, כ"כ תו' ע"ז נ"ו א'.

ואם נימא דבוטל מן הגת ונותן לתוך התבשיל נשאר עראי לעולם ובכלי אם אינו שותהו ומניחו הוי כבור לעצמו, יש לפרש כן מתני' פ"ד מ"א המקפה לתוך התבשיל פטור, ופי' הר"מ דר"ל דנוטל יין קדם שנגמר למעשר ונותן לתבשיל [ומקפה היינו עושה מרק בתבשיל מן היין] ואשמעינן דכיון דנתנו בתבשיל בתורת עראי נשאר בדינו כך אף שאוכלו לאחר זמן, אבל נותנו לקדירה ריקנית לשתותו כשירצה הוי כבור לעצמו ואין על זה שם עראי וכשיגמור הכל הוקבע גם מה שבקדירה, ואפשר דאף קדם שגמר השאר הוקבע זה דהוי כחלק גורנו כיון דעבדי אינשי הכי, וע"י לעיל ס"ק י"ז.

ולפי' הר"מ במקפה לתבשיל משמע דכל שאין דעתו להקפותו הוקבע מיד, והר"ש פי' המקפה לתבשיל היינו שקפה כבר בתבשיל.

יר' פ"ד ה"א אשכול שחטו לתוך הכוס חייב לתוך התמחוי פטור, מבואר מזה דמתני' לאו בהכי איירי אלא מתני' בנוטל יין מן הגת, ואשמעינן דכשם כשנוטלו לשתותו עראי אינו קובע שם לעצמו הי"נ כשנוטלו ליתן לתוך התבשיל הוי כתשמיש עראי, אבל נותנו לקדירה ריקנית הוי כבור לעצמו, והכא אשמעינן דסוחט לכוס אף לשתותו חייב דהוי כבור לעצמו כיון דאין דורך עכשו ענביו אלא דורך אלו אין כאן עראי שאלו מתפרדין מן השאר.

שם בלא כך אין האור טובל, משמע לי דתבשיל בקדירה איירי דהא התנא מפליג בין תוך התבשיל לריקנית וסתם קדירה כלי ראשון, והלכך מוקי לה בצוץ.

(כא) ירו' פ"ד ה"א קצב להיסב ולא הסיב, מכאן נלמד דאם נקרא עלי' שם אכילת קבע הוקבע, דלא מיבעי לי' אלא משום דלא נתקיימה מחשבתו כלל, אבל אי הסבו ואח"כ עמדו אין מותר בשתיית עראי וכמש"כ לעיל סק"י.

מסקינן דאם לקח שום קדם שראה פה"ב [ונראה דאף קדם שהעמיד ערמה] ושחקן בשמן הוקבעו ואסורין באכילת עראי, ואפשר באין דעתו להביאן לבית איירי, וע"י השחיקה הן נפרדין מכל היבול לידון כגורן בפ"ע אע"ג דעתיד להביא את כל השום שבשדה לבית אין אלו נגררין אחריהן, א"נ השחיקה קובעת כשליקה ומלח ואף בעתיד להביאן שחוקין לבית הוקבעו בשדה, ואסור לטעום ממנו בשדה אפילו מעט, ולפי"ז מצינו עוד טובל שלא נמנה בו דברים הטובלין.

וכן לקח שמן קדם שירד לעוקה ושחק לתוכן שום הוקבעו השמן לאסור אכילת עראי.

ר"מ פ"ג הי"ט וכן נוטל מן היין ונותן לקערה לתוך תבשיל כו', מ"ל רבנו דאין מחלק בין לתוך התבשיל ובין קדירה ריקנית אלא לקדירה אף לתוך התבשיל אסור והיינו באין לוקח לאכול עכשו אלא לאחר זמן ובקדירה חשבינן לו כגורן לעצמו, נראה דגרס מתני' לא אמרה כן כמו שהג"י לפנינו, מיהו קשה הא דפריך אור טובל וכמש"כ לעיל סק"ד. פ"ג ה"ג בהש' הר"א ולמה לא מנה הכובש, והכ"מ כ' דסבר רבנו דוקא במי מלח והוי בכלל מלח, ואפשר דרבנו כללן בכלל בישול וכמש"כ בפ"ה הי"ד אחד המבשל ואחד השולק ואחד הכובש, ומשמע דכבישה בכלל בישול ולא בכלל מלח, ומש"כ רבנו בפ"י המשנה מי מלח ה"ה חומץ.

(כב) ירו' פ"א ה"ד ר' ירמיה סבור מימר בנתון בחמיטה כו', ר"ל בנטל מן העקל ונתן לחמיטה, והיינו פת לפר"ש, או תבשיל שבקערה לפי' הר"מ, אוכל מהו אף לאחר זמן דכבר הוא בטל אגב תבשיל והותר מדין עראי והוא במטבע עראי לעולם, והלכך אין שבת קובעת, אבל צלוחית שנטלה לאכלה עראי שצריך לאכלה עכשו ואם נמלך מלאכלו נעשה כבור וכמש"כ סק"ד גם שבת קובע, ואף

בסוגין בחורי הנמלין, ור"י סבר דכל שברשותו פירות ממורחין כבר נגמרה האספה והנאת הבעלים ורצון נפשו וזה תנאי חיוב המעשרות, ור"ל סבר דכיון דנעשה שלא מדעתו הוי פגם באספתן וכבר די בפגם זה לפוטרו מן המעשר, ויש להסתפק לר"ל אי הוי פטור כמו מירוח נכרי וכיו"ב שאי אפשר עוד לבוא לידי חיוב, או ר"ל לא אמר אלא שאין מירוח זה קובע והוי כפירות שאין חסרין מירוח ואיזה מעשה בעינן, וכשיעשה מעשה אחר מירוח כדי לשמש בהן יתחייבו, ועוד י"ל שאין המירוח מחייבו עד שיאבה במירוחן ויהי מדעתו, והא דאמר ר"י דנטבל היינו אחר שיוקבעו באחד מו' דברים הקובעין, או במוליכין לשוק.

והא דנמלים שלנו בצד הערמה החייבת, יש לעי' הלא חסר הבאת בית, וללישנא דאמר ב"מ פ"ח ב' חטים ושעורים גורן בהדיא כתיב בהו ניחא, אבל לל"ק קשה, וי"ל דנ"מ אם הכניסן לבית או שעבר עליהן השבת או תרומה ומקח, ולמאי דמפרש ר"י דמשום יאוש נגעו בה ניחא בלא"ה, ושמעינן מכאן דהפקר אינו פטור אחר גמ"מ קדם שראה פה"ב וכמש"כ לעיל סי' ג' סק"ח, ומיהו אפשר לפרש מתני' במוליד לשוק וגמרו קובעו.

ולמאי דמפרש ר"ל דנמרח שלא מדעתו לא נטבל, אי מודה ר"ל דנטבל אח"כ בשעה שירצה או שיעשה בו מעשה וא"כ לא פקע טבלו ועדיין אסור באכילת קבע, צריך לפרש משנתנו לענין אכילת עראי, ובאחד מן הדברים שכתבנו לעיל.

ומהא דפריך ר"י לר"ל מנתמרח ביד הקדש אי גזבר כאחר, יש להוכיח דלר"ל לא פקע טבלו, והשתא לר"ל נתמרח שלא מדעתו הוי כלא נתמרח, אבל נתמרח ביד נכרי הוי מירוח בפטור דמירוח לרצון הבעלים חשיב מירוח וכיון דאינו מחייב פטור, ובדין הוא דאין מירוח גזבר חשיב מירוח והוי כלא נתמרח וכשיעשה הפודה מעשה אח"כ ראוי להתחייב, אבל אי לר"ל פקע טבלו א"כ בדין הוא דמירוח גזבר פטור שהרי אין מירוח אחר מירוח וכיון דנגמרה מלאכתו ולא נתחייב פטור לעולם, ומיהו יש לדחות דפריך מאי איריא הקדש אפילו הדיט כה"ג פטור כל שנתמרח שלא מדעת בעלים, ומשני דגזבר כבעלים.

שם והן שגיררו ראשי שבלים, פי' הגר"א ואין כאן מירוח בחוריהן, ויש לעי' הא תנן במתני' שידוע שמדבר הגמור היו גוררין כל הלילה, ור"ל אע"ג דקיי"ל ב"ב כ"ג ב' רוב וקרוב הולכין אחר הרוב ואיכא למיזיל בתר רובא דעלמא, הכא הוי ודאי שאין הנמלים מניחין את הקרוב, ואי איירי בראשי שבלים ע"כ לקחו מדבר שאינו גמור, וי"ל דתלינן שלקחו משבלים שנתמרחו עם הכרי שגם הן דינן כנגמרו כמש"כ הר"מ פי"א מה"ת הכ"ו, והוא מבואר בסוגיא דמנחות ע' א', ולפי"ז יש כאן רבותא במשנתנו דאע"ג דלא שכיחי שבלים בתוך הכרי מ"מ תלינן בהו.

ואפשר לפרש דהא דאמר בצד ערמה הפטורה פטור משום יאוש בעלים, ר"ל ערמה של שבלים, אבל ערמה שלא שיפר אפוי דכרי הוי בכלל ערמה החייבת שאין הפקר פטור אלא בחסר תיקון הפרי וכמש"כ לעיל סי' ג' ס"ק כ"ה לענין הקדש, ולפי"ז איירי בגררו הגרעינין שבראשי שבלים, ובצד הערמה החייבת היינו ממורחת מן המוץ אף שחסר החלקת אפי' דכרי, וזה מקרי גמור לענין שאין הפקר פטור, ולא תלינן שגררו גרעינין מתוך השבלים, וערמה הפטורה היינו ערמת שבלים וה"ה ערמת תבואה בלולה במוץ.

[מש"כ כאן ברידב"ז דשיטת הר"מ דמירוח אינו שיפור אפוי דכרי, תמוה מאד, דזה מבואר בהדיא בירו' לעיל פ"א ה"ד, וכ"ה בר"מ פ"ג מה' מעשר ה"ג, ולי' הר"מ בפירושו ג"כ מתפרש הכי, ומיהו בחורי הנמלים סגי בערמה שדרך להביאו כך לבית והוי כדן אם אינו ממרח משיעמיד ערמה]. כז' פ"ג מ"א המעביר תאנים בחצרו לקצות, עיקרו שאין חצר קובעת בדבר שלא נגמרה, ונקט לשון המעביר

תורה, הגר"א פי' דר"י דאמר מקח ושבת וחצר אינה תורה ל"פ ארשב"ל אלא אפילו הני וכש"כ תרומה מלח ואור, והא דהזכיר כאן רשב"ל משום שמבואר בדבריו בהדיא, וכ"פ הר"מ דכולו דרבנן.

שם הכניסו לחצר כו' וכי מה עשה מעשה ברשות הקדש, ר"ל דענין הכנסת בית שהצריכה תורה הוא מצד השלמת שמחת אספה של הבעלים, ולא מצד תיקון הפרי, וכשנעשה ביד הקדש לאו שם כניסה עלה, וכשפדאו ומכניסו חייב, ושמעינן מכאן דגם מכרו לנכרי אחר גמ"מ והכניסו נכרי לבית וחזר ישראל ולקחו מיד הנכרי והכניס לביתו חייב, ואי חייב מדאורייתא קאמר שמעינן שאין כאן משום פטור לקוח, ויש לדחות בפדאו הבעלים קאמר, [האי חייב מדאורייתא שכתבני צריך פירוש דודאי שלקו אינו נקבע אלא מדרבנן, אלא מהא דמחייבין בשלקו אחר פדיון שמעינן דאם הביאו לבית הוקבע מדאורייתא, דאי לא שידן קביעות בית לא גזרו רבנן בשאר קביעות, דכיון דאי אפשר ל' לבוא לידי חיוב דאורייתא פקע טבלו, ולא אמרו חכמים קביעותיהו אלא בטבל ולא בחולין וכמש"כ לעיל סי' ג' סק"א, אלא שיש מקום לומר דנהי דיש כאן קביעות בית מה"ת מ"מ יש כאן משום פטור לקוח] וכן הפקיר אחר גמ"מ והכניס לבית וחזר וזכה בהן עדיין לא הפסיד הכנסת בית ובהביא לבית הזוכה וזוכה בהן בעודן בביתו י"ל דחסר כאן הכנסה, ועי' לעיל סי' ג' סק"ח.

ונראה דגמר פירותיו לעצמו והכניס לבית ע"מ למכרן חייב מה"ת, וכן אם מכרן והלוקח הכניסן לבית.

כה) שם הקדישו ושלקו הכניסו לבית משומר פדאו ושלקו כו' לא נטבל [זו ג' הגר"א], האי הכניסו לבית כדי נקטי' דאין הכנסה לבית ברשות הקדש מעשה לפטור וכדאמר לעיל, ועיקר דלא נטבל דשליקה אחרונה אינה קובעת, דממ"נ אי חשבת לשליקה כקביעות הרי נפטרה בשליקה ראשונה, ואי אזלת בתר דאורייתא שאין שליקה קביעות הלא גם אחרונה אינה קובעת, אבל אם הכניס אח"כ לביתו הוקבע, תדע דאם לא הוקבע אף בבית א"כ פקע טבלו ולא הו"ל למימר דאם שלקו לא נטבל אלא הו"ל למימר דפקע טבלו, ואפשר דלא גרסינן הכניסו לבית אלא הקדישו שלקו פדאו ושלקו, ואפשר לקיים גי' דידן ד"ה נטבל דלא מהני שליקה דרבנן למפטר אבל מהני שליקה לחייב ולא אמרינן ממ"נ, אבל ל"מ כן בסמוך בהא דפדיו וצמקו וכמש"כ בסמוך, והאי דברי הכל דאמר לאו דוקא אלא ר"ל דאין בזה מחלוקת.

שם פדיו וצימקו מהו כו', פירש הגר"א דמבעי לו אי אור פטור קדם שנגמרה מלאכתו והשיב שאם אור טובל קדם שנגמרה מלאכתו אור פטור, ואע"ג דמשנה שלמה שנינו דאור טובל קדם שנגמרה מלאכתו וכמש"כ לעיל ס"ק י"ז, הכא בדעתו לעשות צמוקים כולן ושלקו לצמקן אח"כ ובזה הן נשארינן בלא גמ"מ אחר השליקה [ואף שאותן שנטול לאכלן עראי לא יבוא לידי צימוק מ"מ הן נגררין אחר הרוב ומקרי קדם גמ"מ] והנה בלשון הגר"א כתוב ונמלך לצמקן ולכאורה אם בשעת שליקה ה' דעתו לאכלן לכו"ע טובל, ובפשוטו מתפרש שה' דעתו מתחלה לצמקן.

ופלוגתת אור טובל בדבר שלא נגמרה לא מצאנו בהדיא אלא כאן, והנה שמעינן מדין זה דאמרינן שליקה לקולא למפטר, והאי אור פטור היינו ע"כ לענין אם שלקו אח"כ אחרי צמקן, דאי הביאן לבית ודאי הוקבע, ואי לא הביאן לבית ולא שלקו אחתי אוכל מהן עראי בכל ענין, ומיהו י"ל דאיירי במוליכין לשוק ומתחייבין מיד בגמ"מ, וחיובן מדרבנן, ולכך שליקה ברשות הקדש פטור, ומיהו י"ל דאע"ג דחיובן מדרבנן משום גומר פירותיו למכור מ"מ כיון דגמ"מ דאורייתא הוא אין שליקה פוטרתן לכו"ע.

כו) ירו' פ"ה ה"ג הממרח כריו של חבירו שלא מדעתו ר"י אמר נטבל כו', וה"ה בנתמרח מעצמו וכדאמר

ותמרים ועתיד לדרסן אבל בזיתים וענבים מודה, שו"ר דזה נסתר מגמ' פ"ד ה"ב דאמר דהא דאמר נוטל זיתים מן המעטן היינו במעטן שבשדה אבל בבית לא, אלמא אע"ג דסתם זיתים לשמן מ"מ אין אוכלין שלא במקומן, ועי' סי' ה' סק"ב] ור"ל כיון דאם לא חשב ליבשן נגמרו במלאוי כלי ואז אסור להאכיל לבהמה ושלא במקומן אין הדבר ניכר דמחזיק את החרובין ליבשן ומשני דחרובין מאכל בהמה ונראה דר"ל דלבהמה הקילו שלא במקומן דאף לאחר גמ"מ אין איסור בהמה חמור כל כך.

והר"ש כתב שאם היה יבש כל צרכו לא הוי יהיב לבהמה, ומשמע דקדם שיבשו לא הוי גמ"מ אף באין דעתו ליבשן, ותימא דא"כ מה ענין זה למוקצה שלא במקומו דהתם הטעם דלמא נגמרו בלא קציעות.

והגר"א פ"י דכל חרובין מאכל בהמה ואינן חייבין אלא מדרבנן, וצ"ע דהר"מ לא פטר מה"ט אלא חרובי צלמונה ולדעת ש"פ כל פירות אילן דרבנן.

כט) אמרו ביר' דלכך נקט מוריד מהם לבהמה דגנאי לת"ח לאכול בשוק, ור"ל דחרובין שעל הגג הן בעיר ואם יכניסן לבית הוקבעו כדן גפן הנטוע בחצר שאינו אוכל שמים, ולא מש"ל אלא באוכל בשוק, מיהו יש לעי' הא כתבו תו' ב"מ פ"ח א' שאין דין גפן בחצר אלא בשאין דעתו ללקוט יותר אבל הכא הרי דעתו על כל החרובין שבגג, ואפשר דהכניסו לבית חשיב קביעות טפי ואם הכניס שנים הוקבעו כיון שפירשן מחבריהם ואין רצונו בהתיבשותן, מיהו אין לזה מקור וכל אכילת עראי מותר אף בבית וכדתנן במעביר תאנים בחצרו לקצות וכמש"כ ס"ק כ"ז, ועוד ליתני אדם אחת אחת, וגם לישנא דיר' ל"מ דקאי ליבש דנקט בהמה, והפ"מ פירש דאין כאן מקומו של היר', [עי' סי' ו' סק"א].

ל) ר"מ פ"ג מה"מ הי"ז תאנים וענבים שבמוקצה מותר לאכול מהן עראי במקומן אבל כו' שהרי נגמ"מ כו', דברי רבנו קשה לכוונם עם הסוגיא, דבסוגיא משמע דהא דאמרו אין אוכלין שלא במקומן היינו שנוטל מעט לאכלן שלא במקומן וכל שנוטל דרך עראי לא הוי גמ"מ אלא חומרת חכמים היא שלא לאכלן שלא במקומן, ולי' רבנו משמע שנוטל מן המוקצה פירות והניחן במקום אחר והרי הסיח כבר דעתו מליבשן והוקבעו במחשבתו, מיהו יש לפרש גם לי' רבנו דנטל מעט לאכול והולכין למק"א ויהיב טעמא דלפיכך אסרוהו חכמים שהרי הפירות מצד עצמן נגמרו אם יחשוב לאכלן כך, ואכתי לא פירש רבנו דדוקא הוא עצמו אבל בני ביתו מותרין.

לא) שם ה"ד וכשם שמותר לאכול עראי כו', תוכן דברי רבנו דלבהמה מותר ליתן קדם שנגמרה מלאכתה כל מה שירצה ר"ל אפי' קבע, אבל אם נגמרה מלאכתו וחסר הבאת בית לא הותר לבהמה קבע אבל עראי מותר דלא חמירא בהמה מאדם.

וכ' עוד דעראי מותר לבהמה אפי' בתוך הבית, ומשמע לכאורה דר"ל אע"פ שראה הטבל פני הבית, אבל צריך טעם כיון שכבר הוקבע מה"ט וטבל אסור בהנאת כליו מה לי קבע מ"ל עראי, ואם נפרש בטבל שלא ראה פה"ב אלא מכניס עראי לבית כדי ליתן לבהמתו וכיון שהכניסה היא לצורך בהמתו לא הוקבע בכניסה זו, ולא מצאנו מקורו. והראב"ד הביא הא דתניא בתוס' רשב"א אומר אין בהמה אוכלת עראי בחצר, ונראה דעת רבנו דפליגי רבנן עלי', ומל' הר"א משמע דמפרש שכל הטבל בחצר והוקבע, אבל צ"ע מאי מקום להתיר יש בזה וכמש"כ לעיל.

עוד הביא הר"א הא דתניא דבורר מן הערמה שבגג ואוכל בורר ומניח על השלחן [נראה דר"ל שלחן שבבית] וכ' הר"א דסברא האי ברייתא דערמה שבראש הגג לא קבעה, ובכ"מ פ"י דערמה דתוס' שלא העמידה אחר שנתבשו אלא השליכן ליבש, ואי ערמה דתנן פ"ק דמעשרות

שדברו חכמים בהוה ואין עושה קציעות בחצר אלא שהולך למקום המוקצה דרך חצר, ואשמעינן דאף שהכניסן לפי שעה מ"מ חשיב כניסה, ולא דמי למעלה פירות מגליל ליהודה לעיל פ"ב מ"ג דהכא שמעלה בחצר ידי' קביעא טפי, וכדאמר ביר' דמשנתנו כרבי דמעביר בחצר נטבל, עי' סי' ה' סק"ו, ולמ"ד חצר קובעת בדבר שלא נגמרה קבעה כדאמר ביר' ובבבלי ביצה ל"ה.

ר"ש הוא עצמו מהו שיאכל רב אמר אסור, ומסקינן משום שהמוקצה תלוי בו [כ"ג הגר"א] ונראה דר"ל דכיון דיכול לחזור מכולן אותן שהוא אוכל החמירו חכמים לחשבן לעצמן והרי הן עומדין לאכילה, ומ"מ דוקא שלא במקומן דאיכא למטעי שניטלו מתאנים העומדין לאכילה, ובבהגר"א כתוב דשלא במקומו חיישינן דלמא יחזור מלעשותן קציעות ונמצא דאכל טבל למפרע, ונראה דלא הועתק יפה דאפילו אם יחזור לא הוקבעו אלא בשעה שהוא חוזר ומחשבתו גומרן, ועוד הלא במוריד מן הגג כולן במקומן, ועוד גם בני ביתו לא יאכלו דלמא יחזור, ואפשר דה"ק כשאוכלן בלא קציעות חיישינן דלמא הדר בו ממחשבת קציעות אבל באוכל במקומן ענינו מוכיח עליו שהוא דרך עראי.

ונראה דדוקא בחצר הוא עצמו אסור אבל בשוק אוכל, דהא אפילו תאנים העומדין לאכילה אוכל עראי קדם כניסת בית, ואפילו שמים יאכל, דהא בעה"ב אוכל אפילו שמים כשדעתו ללקט עכשו כמש"כ תו' ב"מ פ"ח א', וה"ה בחסר כניסת בית, וכן בני ביתו אוכלין שמים ולא חשיב גמ"מ אע"ג דיש כאן חצר דבתר בעה"ב גרירי, מיהו יש לעי' פועלים למה מותרין הלא עיניהן במתנתן ויש כאן חצר, וצ"ל דבעומדין לקציעות לא חשיבי גמ"מ אף ביד מקבל מתנה רק בלוקח משום דאיכא מקח וחצר וצ"ע, ואפשר דכיון שאין להם עליו מזונות לא הוקבעו כאן בחצר לסעודתן ואין חצר זו קובעת להן.

ובאמת דעת הר"מ דלא אמרינן לוקח עיניו במקחו אלא היכא דאין עומד לקציעות וגמ"מ [משילקט כל צרכו ולוקח עיניו במקחו והרי ליקט כל צרכו, אבל בעומד לקצות לא מהני עיניו במקחו, והא דתנן יש להם עליו מזונות הרי אלו לא יאכלו אין האיסור על הפועל אלא על בעה"ב שאינו רשאי למכור טבל אף לאכילת עראי כיון דנוטל דמים ומ"מ לא החמירו באוכל אחת אחת וכמש"כ דמאי סי' ז'.

לעולא דאמר אפילו הוא עצמו מותר הא דקתני בני ביתו הוא לרבותא דלא מקרי אצלם כלקוח, ולרב דוקא בני ביתו.

כח) פ"ג מ"ד והחרובין עד שלא כינסן לראש הגג מוריד מהם לבהמה פטור כו', הא דתנן פ"ק דפאה מאכל לבהמה עד שימרח, והיינו אפילו אכילת קבע, ור"ל במיוחד תבואה זו למאכלה והוי כמכאן אני אוכל דחשיב קבע, א"נ אפילו במיוחד לימים רבים דהוי כגורן לעצמו מ"מ כיון דלאדם לא חזי במוץ אלא שלבהמה אין המוץ מפסיד לא חשיב גמ"מ, [והא דעוקר לפת וצנון מעשרות פ"ה מ"ב אע"ג דהוא לזרע חייב, התם נמי משום דחזי לאדם חשיב גמ"מ, והרי עוקר שתלים שם מ"א דעדיין לא נגמר פטור, ומיהו לא נגמר גידולו גרע טפי דלא חשיב הזריעה שימוש אלא המשך צמיחתו] ואפשר דבכלל זה סופת במלח או שולק לבהמה, וה"נ הכא בחרובין שהוריד מאכיל לבהמתו אפי' אכילת קבע, וביר' פריך לרב דאמר אין אוכלין על המוקצה אלא במקומו למה מאכיל לבהמה שלא במקומו [נראה דאין צריך במקומו אלא בתאנים וחרובין דאכילתן כמו שהן שכיחי כמו אכילת יבשים, אבל תבואה במוץ דחזותו מוכיח עליו שלא נגמר לא שייך בו מקום, ואפשר דה"ה זיתים וענבים דסתמן לדריכה לא שייך מקום, ומצינו כעין זה בתוס' לר"מ דאמר מקח קובע בדבר שלא נגמרה, לא אמר אלא בתאנים

שהוריד לבהמה הלא גמר מלאכתו בשביל בהמה, ואפשר דהכא החרובין ראויין גם לאדם אע"פ שלא יבשו כל צרכן וכי נטלן ע"מ שלא להחזיר את המותר חשיב גמ"מ אע"פ שחושב לבהמה וגם אפשר שימלך ויאכל אדם, ויש מקום לומר לפ"ז שאין מאכיל לבהמה אלא עראי אבל קבע חשיב גמ"מ, אבל משנתנו ל"מ כן למ"ד דאוכלין על המוקצה שלא במקומו ומותר להוריד מן הגג אף לאדם לאכילת עראי, וע"כ הא דנקט לבהמה הוא לרבותא דאפי' קבע מותר, וצ"ל כיון דמחזיר את המותר אע"ג דמאכיל לבהמתו קבע לא חשיב גמ"מ לאדם, ודאיתאן עלה ניחא בפשיטות דיהיב תנא טעם דמחזיר את המותר כיון דבאכילת קבע קיימינן. והר"מ פ"ג הי"ח כ' מפני שהוא מחזיר את המותר ליבשו ונמצא מאכיל עראי, ולכאורה אין החזרת מותר עושה כאן עראי שהרי באכילת קבע קיימינן אלא שאין כאן גמ"מ.

ומשמע שאם נטל בכלי להיות נותן ממנו לבהמה והולך דלא שייך חזרת מותר חייב לעשר דהוי גמ"מ ממש אף שדעתו לבהמה כיון שראוי לאדם.

תניא בתוס' פ"ב הלוקח גרוגרות מן המוקצה לא יאכל עד שיעשר דברי ר"מ אר"י בדי"א בלוקט מתוך שלו כו', נראה דהיינו במוליכו חוץ למוקצה ור"מ סבר דאין אוכלין על המוקצה חוץ למקומו ודוקא בשלו כדמפרש ר"י וכדאמר בגמ'.

שם תאנה שעומדת בגנה ונוטה לחלון אוכל כדרכו ופטור אם ליקט והניח על השלחן אפי' אחת חייב, צ"ע כי הניח אחת על השלחן למה הוקבע, ואפשר דאוכל כדרכו דרישא היינו אחת אחת, ואם ליקט שתיים והניח על השלחן לא יאכל מהן אפי' אחת אחת, מיהו כי לא הניח על השלחן נמי וצ"ע.

(ג) פ"ד מ"ד שותין על הגת כו', ענין משנתנו דתנן פ"ק אע"פ שקפה קולט מן הגת, ואשמעינן הכא דדוקא בשותה בלי מזיגה [ויון מגתו אינו חזק וראוי לשתותו בלי מזיגה] אבל מזוג קובע שם לעצמו וחשיב כבור קטן, א"נ חשיבא כשתיית קבע, וכעין שחק שום [ע"י ס"ק כ"א] מיהו אם הכניס ראשו ורובו על הגת לא הוקבע במזיגה כיון שחזרת המותר מוכן בשותה על הגת ולרבנן בחמין קבע שאין חזרת המותר מצוי [ונראה דלא בעינן כאן חמין כדין ביטול אלא אף בחם לתוך צונן קובע דמ"מ אינו מחזיר את המותר, ואפשר דבחסם של ביטול כו"ע מודים דאור קובע] ולראב"ז כל מזיגה קובעת ולר"מ אף חמין אינן קובעין כיון ששותה על הגת.

והר"מ פ"ה הט"ז כ' דמזג היין במים חמים או בשלו ואפי' בגת [נראה דאפי' בגת שב גם על מזוג בחמים] הוקבע, והנה השמיט דין מזוג בצונן חוץ לגת, ומשמע דרבנו מפרש הא דנקט על הגת הוא משום חמין לר"מ וכן לרבותא לרבנן, אבל צונן אפי' חוץ לגת אינו קובע, ולראב"ז כל מזיגה קובעת אפי' בצונן, ומה ששותה על הגת אינו מועיל כלום לפוטרו לראב"ז ולרבנן, וחמין דמתני' לפ"ז י"ל דכלי ראשון דוקא.

היינו שאם יכניס אח"כ לבית הוקבע וכמש"כ לעיל סי' ג' יש לפרש הא דתוס' קדם שראה פה"ב, ולפ"ז שמעינן שאם הביא עראי לבית לא הוקבע.

ותניא עוד בורר ומשליך לבהמתו, ואי כפי' הר"א והכ"מ, מתפרש משליך לבהמתו אפי' קבע, ואי קדם ראיית פה"ב מתפרש משליך לבהמתו עראי.

והביא הר"א הא דתוס' משום דאי ערמה בראש גגו קובעת ואפי"ה משליך לבהמתו א"כ מבואר כדעת הר"מ דמותר עראי לבהמה אחר שנקבע, ולזה ביאר הר"א דע"כ האי תוס' סברא שאין ערמה בראש גגו קובעת.

כ' עוד הר"מ דמאכיל פקיעי עמיר עד שיעשם חבילות, ובר"א משמע דגרס מאכיל בפקיעי עמיר עראי, וצ"ע למה אינו מותר בקבע כיון שאין גמ"מ עד שיעשם חבילות, והנה לפי ג' הר"א שמעינן דאחר שנגמר מלאכתו אסור עראי, ולפי מה שפירש הר"א דעת רבנו להתיר עראי אחר שהוקבע קשיא לי מהאי דתוס'.

בכ"מ בפרקין ה"ו הק' בהא דאמרינן מערים אדם על תבואתו כו' ופרש"י דבהמתו אוכלת אפי' קבע דאין קבע לבהמה, מהא דחילק רבנו בבהמה בין קבע לעראי אחר שנגמרה מלאכתו, ונראה דאין כונת רש"י דאין בו ענין קבע ועראי, אלא כיון דהממרח לבהמתו לא חשיב מירוח מה"ת כמו דממעטינן ואכלת ולא מוכר ולא זורע הי"נ ממעטינן ממרח לבהמה, וחכמים התירו לכתחלה ליתן לבהמתו קדם מירוח אפי' קבע, ומש"כ רש"י אין קבע לבהמה היינו שאין תורת קבע לבהמה, ועיקר הדין דמכניס במוץ מותר ליתן לבהמתו אפי' קבע ניחא אף לפרש"י דמותר אף לאחר מירוח, דכיון דאי אפשר לבוא לידי חיוב דאורייתא הניחו חכמים דינו כמו קדם מירוח דמותר לבהמה אפי' קבע ולאדם עראי וכמש"כ לעיל סי' ג' סק"ח, ולדעת הר"מ דזורה מעט מעט ודאי ניחא.

(לב) פ"ג מ"ד מוריד מהם לבהמה פטור מפני שהוא מחזיר את המותר, יש לעי' הא לא מצינו טעם זה אלא במלח פ"ד מ"ג, ובמזג שם מ"ד, ובקלף שם מ"ה, שעשה מעשה מיוחדת באותן שנטל ואינתקו מן שאר הגורן, והלכך צריך טעם מפני שהוא מחזיר את המותר, אבל הכא בנוטל קדם שנגמרה מלאכתו ומאכיל לבהמה כי אינו מחזיר את המותר מאי הוי, וי"ל דלעולם טעם היתר עראי [אע"ג דאותן שאוכל הן גמורין מצד עצמן אלא שהן נגררין אחר הגורן שניטלו ממנו] משום דלא אינתיק מחזרת המותר, אבל כל שנעשה מעשה המנתקו מחזרת המותר הוקבע וכדנתיא בתוס' פ"ב וכולן שהכניסון מן השדה לעיר לא יאכל מהן עראי לפי שאין סופו להחזיר את המותר, והוי ס"ד דהוריד מן הגג חשיב כמן השדה לעיר, ולכן סיים שאין הורדה מן הגג מנתק מחזרת המותר, והא דפליגי תנאי במלח ובמזג אי מהני חזרת המותר הוא מפני שעשה מעשה חשובה, ובקילוף סמוך לגורן דאמר בירו' דמותר עראי מפני שמחזיר את המותר היינו דבמקום שמעותד להחזיר המותר חשיב עראי טפי ואיקליש חשיבות הקילוף.

מיהו יש לעי' כי לא מחזיר את המותר למה אסור כיון

סימן ה

עראי שהרי נגמרה מלאכתו במחשבתו לאכילה [ע"י דמאי סי' ז'] והכי נמי תניא בתוס' פ"ב הנוצר כרמו לשוק שאם לא מצא להן שוק מחזירין לגת כו' אוכל מהן עראי (ומעשרן ודאי) נראה דהיא ט"ס ונשתרבב מלעיל, והנה נקט זיתים וענבים דסתמן לדריכה ולא חשיב בהו גמ"מ אף במוליכין לשוק, והא דקתני שאם לא מצא להן כו' הוא נתינת טעם דסתמא הכי הוא ולא חשיב גמ"מ, ומשמע קצת דאם היתה מכירחו ודאות חשיב גמ"מ, אבל לא מסתבר דבשעת מכר כבר המכירה ודאות, ואפשר משום שיכול הלוקח לחזור

(א) ביצה ל"ה ב' הלוקח תאנים מע"ה במקום שרוב בני אדם דורסין אוכל עראי, משמע דאם אין רוב בנ"א דורסין אסור לאכול עראי שכבר נגמרה מלאכתן ביד המוכר וכדתנן פ"ק כלכלה משיחפה והיינו במוליך לשוק, ומשמע אע"ג דהלוקח לוקחן לדורסן לא מהני שכבר נגמרו ביד המוכר אבל כשרוב דורסין וסתמא לדריסה עומד לא חשיב גמ"מ ביד המוכר ואף אם לקחו לאכלן אפשר דחשיב כלקח קדם גמ"מ ולא נקבע בלא ראיית בית, ומיהו אי מקח קובע אף בנגמר מלאכתו ביד לוקח הי"נ אסור כאן אכילת

לכול פתר לה בעושה מעטן בשדה, ר"ל דבשדה אפי' אם עומדין לאכילה מותר עראי משום שלא ראה פה"ב, א"נ מעטן בשדה הדבר ניכר דלדריכת בית הבד הן עומדין, ואפשר דמודה רב בנוטל זיתים מן הכרי ונכנס לבית ואוכל עראי ולא מקרי שלא במקומו דסתם זיתים לדריכה ודרך של בני אדם לאכול עראי, אבל מן המעטן בבית מספק טפי דכבשן לאכילה.

שם אם כשיש שני מעטנין ד"ה מותר כו', לפ"ז לכו"ע אם מותרו חוזר לא הוקבע, אבל בגמ' ביצה ל"ה א' משמע דלרבנן אף שמותרו חוזר הוקבע, ונראה דדוקא במעטן שכח שיחזיר את המלוח אבל בנוטל זיתים מן הצבור של זיתים ומלחן אינו רגיל להחזיר דהא סתמא תנן המולח בשדה חייב.

ג) ירוש' פ"א ה"ד היה אוכל וחשכה ליל שבת או שמכרו לאדם אחר לא נטבל [האי היה אוכל הוא צחות הלשון, ור"ל היה אוכל והולך בהיתר אכילת עראי ואין כאן שאלה, אבל חשכה ליל שבת או שמכרו ויש כאן משום קביעות שבת ומקח, ואמר דאפי"ה לא נטבל שאין שבת ומקח קובעין בדבר שלא נגמרה מלאכתו].

ר"י סבור מימר בנתון בחמיטה כו' [האי ברייתא דה"י אוכל כו' קאי על שמן שקולט מבין הפסים, וכעין זה תניא בתוס', והנה ר"י סבר דשבת קובעת בדבר שלא נגמרה כ"י ביצה ל"ד ב', ומפרש לברייתא בנתון בחמיטה ובטל השמן וחייל כבר עלי' היתר עראי ושוב אין שבת קובעת, אבל שמן בעין שבת קובעת].

א"ל ר"י ואין שבת טובלת א"ל ואין מקח טובל [נראה דר' ירמ' לא אמר אלא לענין שבת אבל מקח אין קובע בדבר שלא נגמרה כדאמר ביצה ל"ה א' ב', ולזה השיב לו ר"י ולמה אתה מודה במקח וע"כ משום שלא נגמרה וה"נ בשבת].

א"ל כההיא כו' אף מה שבלגין לא נטבל כו', עיקרו לק' פ"ד ה"ב, ומשמע דעל מזוג בצונן קאי שאין מזיגה קובעת, ואף בלגין שהוא כלי גדול ולא יתה הכל, מ"מ לא חשיב כבור קטן שהוא מחזיר את המותר, ור' יוסי מוסיף לפרש טעמ' שאין שבת קובעת כיון שלא נגמרה מלאכתו כשם שאין מזיגה קובעת [ועדיין לא נתפרש כל הצורך שהרי בדבר שלא נגמרה קיימין ואין טענת ר' ירמ' רק דשבת קובעת ור"י סבר דאין שבת קובעת ומה הרויח ר' יוסי בהא דר"א דאף מה שבלגין לא נטבל].

מה עבד ל' ר' יוסי להחזירו למקומו א"א יכול שהוא עושה מוקצה, ר"ל הכא בשמן שבעקל יכול להחזיר המותר גם בשבת שהרי מותר ליטול מן העקל בשבת [ומיירי בלא נסחט בשבת או באופן שהיוצא מהן מותר, ע"י א"ח ס"י ש"ך ס"ב] אבל בעומד על המוקצה איירי בחזיא ולא חזיא ואם יחזיר אינו יכול ליטול עוד בשבת כשיתערבו עם השאר ולכך אינו מחזיר [וכיון שיש זמן שא"א להחזיר הוקבע אף שיכול להחזיר אחר השבת].

ר"מ בעי היתה צלוחית מלאה ונתונה בין פצים לחברו, לר' ירמ' בעי וכמו שפי' הגר"א, אבל מש"כ שם עוד לפרש דבחול איירי ובחצר אינו מובן דאם הכניס לחצר הרי אינו בין הפצים, ואפשר דר"ל בית הבד הוא בחצר, אבל אכתי הא מסקינן דאין חצר קובעת בדבר שלא נגמרה מלאכתו, ומשמע מכל הסוגיא דע"כ לא אמר ר"י דשבת קובעת בדבר שלא נגמרה אלא בקיבל השמן בכלי לפני השבת, אבל אם בא ליקח מן העקל בשבת נוטל, דאי הוקבע גם השמן שבעקל לא הוי מספקא ל' בצלוחית בין הפצים, ולא הוי נקיט ר' ירמ' צלוחית, וצ"ל הטעם דסתם אין שמן של העקל מוכן לשבת אע"ג שאינו מוקצה מ"מ אין שבת קובעו אע"ג דלענין אכילת שבת א"צ תנאי יחוד כמש"כ רש"י ביצה ל"ד ב' מ"מ בעינן שיהא סתמו לאכילת שבת,

קדם גמר המקח, אבל נראה דעיקר הטעם משום דהפירות עומדין לדריכה ולא חשיב גמ"מ וכאילו אמר כיון שבלא שוק עומדין לגת אין זה גמר מלאכה בשביל מכירה.

ותניא עוד שם הלוקח גרוגרות ועתיד לדורסן תמרים ועתיד לדושן רמ"א לא יאכל מהן עראי ומעשרן דמאי וחכ"א אוכל מהן עראי [ומעשרן ודאי, ע"י ירו' פ"ב ה"ג דגרסינן ומעשרן דמאי כמו שהוא ביצה ל"ה ב'] לכאורה משמע דכיון דלוקח עתיד לדורסן לא חשיב גמ"מ ביד מוכר ור"מ לטעמ' דמקח קובע קדם גמ"מ, אבל כיון דבגמ' אמר במקום שרוב בני"א דורסין, נראה דה"נ ועתיד לדורסן דקאמר משום דכן מנהג המקום, א"נ איירי במקום שרוב בני"א דורסין מ"מ אם לוקח לאכלן אסור באכילת עראי וכמש"כ לעיל.

ב) ויש ללמוד מכאן בלוקח מן הנכרי זיתים וענבים ודרכן חייב לעשר וכן בלוקח תאנים במקום שרוב בני"א דורסין ודרסן חייב, מיהו יש לע"י בלוקח ענבים וזיתים לאכילה אי חייב לעשר, דכיון דקיי"ל אין קנין לנכרי ובעינן מירוח נכרי למפטר, הכא הלא אין כאן מירוח נכרי שהרי גמרו ביד ישראל, ואף דהכא הקנין וגמ"מ באין בב"א, מ"מ כיון דגמ"מ היא תולדת הקנין הדין נותן שחייב במעשר, וכמדומה דאחרונים ז"ל לא כתבו כן, וגם אין המנהג כן, ולא אתפרש טעמא, וראוי להחמיר.

ואם רוב זיתים וענבים במקום הזה לאכילה, הלוקח מן הנכרי פטור אף שלוקח לדורסן שכבר נגמרו ביד נכרי מיהו יש מקום לומר כיון דעיקר חיוב זיתים וענבים משום תירוש ויצהר וכמש"כ הרמב"ן ב"מ פ"ח ב', כל שעושהו יין ושמן הוי כגמרו ביד ישראל.

והנה נחלקו הב"י והמבי"ט בלוקח ענבים ועשאו יין [ואין ספריהם בידין] ואפשר דרוב ענבים היו בזמן לאכילה, וכמדומה דכן הוא בזמנינו שאין אנו רגילים ביין כמו הראשונים, ונחלקו משום דעיקר החיוב מה"ת הוא ביין וכמש"כ, ולפ"ז הונח לנו המנהג דכשלוקחין ענבים לאכילה פטורין, וליין חייב להחמיר כדעת ב"י, וכמדומה שאין מברכין על הפרשתן שאין הדין זה מוכרע אבל במקום שסתם ענבים לדריכה אף שלוקח מן הנכרי לאכילה חייב מעיקר הדין ומברך על הפרשתו [אמנם לדעת הסוברין דבזה"ז יש קנין לנכרי לעולם פטור ואפשר דיש לחוש לענין ברכה].

ואם לקח מן הנכרי צמוקין ועשאו יין דינו כמו לקח ענבים ועשאו יין במקום שרוב ענבים לאכילה, דסתם צמוקין לאכילה ולא ליין וכדתנן פ"ק דמעשרות הצמוקין משיעמיד ערמה, ובפ"ק דתרומות תורמין יין על ענבים לעשותן צמוקין, ומפרישין בלא ברכה.

ואם במקום הזה רוב ענבים לצמוקים אף אם לקח לאכילה חייב, מיהו אם רוב ענבים לצמוקים אבל רוב הלוקחין אינן עושין צמוקין [ועשיית צמוקין הם תמיד ביד המוכרין] צ"ע אי חשיב נגמר ביד נכרי כשהסכים למכור.

זיתים במקום שרובן לאכלן כבושין ולקחן לאכילה או לכבשן פטורין, שאין הכבישה ענין חשוב כמו צימוק של ענבים ויובש של תאנים, וחשיב גמ"מ של הזיתים משימלא את הכלי, כ"כ בפאה"ש סי' י"ג ס"ק כ"א, בשם רבותינו אחרונים ז"ל.

מיהו בל' המחבר שם תלה הדבר בדעת הלוקח, ולמש"כ לעיל תלוי ברוב הענבים והזיתים.

ואפי' במקום שרוב הענבים ליין, אם הנכרי חשב לאכלן ואח"כ נמלך למכור חשיב גמ"מ ביד נכרי, ובמקום שיש ספק אי נגמר ביד נכרי ראוי להחמיר, שהרי דעת הראב"ד וש"פ דאפי' נגמר ביד נכרי חייב וכמש"כ שביעית סי' א'.

יר' פ"ד ה"ב לית הדא פליגא על רב דרב אמר הוא אסור

והנה פסק רבנו כרבי שאם הכניסן לחצר מזיד אע"ג שלא הכניסן לאכלן בחצר אלא להעבירן לגגו נקבעו, אבל אם היתה ההכנסה לחצר ע"י שכחה לא הוקבע.

י"ן, פ"ג ה"א מתניתא דרבי דתני הביא תאנים מן השדה כו' הא מזיד אסור [ר"ל דשכח והכניס אינו בכוונה לאכלן שם ואפי"ה דוקא שגג שלא כיון להכניס שם לדעת, אבל העביר נקבעו] והנה במוליד פירותיו מיהודה לגליל לכו"ע אין הבית שנכנס קובע כדתנן לעיל פ"ב משום שאינו קבוע כלל בהאי בית, אבל הכא חצרו הוא ומקום קביעותו אלא שהפירות לא הובאו כאן לקביעות אלא דרך העברה והלכך ס"ל לרבי דהוקבעו.

שם ה"ו מכניסין הכלכלה לאחורי הגגות, ר"ל שהיה אחורי הגג לצד רה"ר או מבוי ולא הכניסו דרך חצר כדי שיהיו רשאים עדיין לאכול עראי.

היה לוקח ג' מינים בפרוטה, בשביל חביבות המצוה לקח ג' מינים כדי לקיים מצות מעשר בכל מין.

שם בגין רבי דהוה עמי, ר"ל ולא אורח ארעא להקל בפניו, א"נ כלכלה אחת משותפת ביניהן היתה ורבי לא היה מצי למיכל אילו הביאו דרך חצר.

שם שכן נשרים שנשרו מאליהן אסורים, ר"ל וכיון דאין נאכל בשבת אלא המוכן לה אף בסתמא חשיב ככיון לאכול.

ז' ר"מ פ"ג ה"ד כיצד פירות שדעתו להוליכן לבית כו', הכ"מ פ"ד דרבנו פסק כר' ינאי דחצר דרבנן, ותמוה דהרי ב' דברים שמנה רבנו בה"ג מנה חצר ולא הזכיר בית, ואילו חצר דרבנן יש למנות ז' דברים בית לחוד וחצר לחוד, ולק' בפ"ד ה"ב אבל אם נקבע בשאר הששה דברים שמנינו אין לוקין, והנה לא מיעט אלא שאר הששה מכלל דחצר לא אימעט שהרי החצר הוא בכלל ששה דברים שמנה, אלמא דדעת רבנו דחצר היינו בית והלכך דקדק כשמנה הששה דברים להזכיר חצר, ופתח בחצר וסיים בבית לאשמעין דהיינו חצר היינו בית, והיינו כר' יוחנן, ומשום דסוגיא דירו' כר' יוחנן וכמו שהביא הכ"מ ר"א בשם רשב"ל המחזור שבכולן חצר בית שומירה, וכן בפ"ג ה"א חומר היא בחצר בית שמירה כו', ואע"ג דבירו' אמר ר' יוחנן דחצר אינה תורה סמכין אגמ' דין וקיס להו לגמ' דידן דהדר ב' ר' יוחנן, ובפ"ד ה"ז כתב רבנו כשם שהבית קובע כו' והיינו שהוא בכלל בית דאם בית מה"ת וחצר דרבנן לא היה כוללו רבנו בלשון זה, וזה כדברי העט"ז בש"ך יו"ד של"א ס"ק קי"ב ודלא כהנה"כ.

והנה כ' רבנו פ"ד ה"ב דהגומר למכור לשוק אינו לוקח משום דהגומר למכור אינו חייב מה"ת, והנה מבואר מדברי רבנו דאם אין עתיד להביא לבית הוקבע מה"ת ואין בגומר לשוק משום חסרון ראית פה"ב, ולפי"ז אם גמרן לאכלן ונמלך להוליכן לשוק חייבין עליהן מה"ת, ולפי"ז אפי' למ"ד חצר אינה תורה אינו אלא אם עתיד להביא לבית אבל אם דעתו לאכלן בחצר הוקבע מה"ת, ויש לעי' לפ"ז בהא דכ' רבנו לקמן ה"ג המביא תאנים מן השדה לאוכלן בחצר הפטורה מן המעשרות שכח כו', ולמה לא הוקבעו מיד כיון שאין דעתו להביא לבית וחצר הו"ל גומר להוליכן לשוק, וכן יש להקשות בהביאן לאוכלן בראש גגו והעבירן דרך חצר, וי"ל דאה"נ אילו היה דעתו לאכול כל פירות פרדסו בחצר הו"ל כמוליד לשוק [אם לא שבטלה דעתו שרוב אכילות בבית] אבל הכא במביא תאנים לאכילת עראי וכשמכניס לבית שתיים חשיב גורן וקבעה בית אבל בחצר הפטורה או בגגו מותר והיינו דומיא דהיה אוכל באשכול ונכנס לחצר דמיתא עלה בירו' פ"ג ה"א, [עי' סי' ד' סק"ז].

י"ן, פ"ג ה"ג אר"ל לגג מבוצר לאויר חצר היא מתניתא, ר"ל דלא תימא דהא דגג פטור הוא בגג שבצד חצר אבל באמצע חצר והחצר מקיפתו מכל צד הו"ל כבית שער אכסדרה שיתבטל לחצר אלא אפי' חצר מקיפתו מכל צד

וצ"ל דשבת קובע בכניסתו ולא בשבת דא"ל כיון שנטלו בשבת הוקבע.

ויש לעי' מאי סברא היא מאחר שהיא נתונה במקום שלא נגמרה כו', הלא צלוחית זו שאב לתשמישו ומה מפסיד שמקומה בין דבר שלא נגמרה, וצ"ל דהניחה שם שלא גמר בדעת שלמה להוציאה לאכלה.

ד' פ"ד מ"ב כלכלת שבת כו' ובי"ה מחייבין, למאי דמסקינן ביצה ל"ה א' דאין שבת קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו משנתנו נמי בנגמרה מלאכתו דוקא, ואי הפירות עומדין לאכלן בלי דריסה שעונת המעשרות שלהן שימלא הכלי או ילקט כל צרכו, ה"נ האי כלכלה כיון שלקט לתוכה צרכו נגמרה מלאכתו, ואם עומדין לדריכה ונוטל מהן כלכלה לאכילה הרי לא נגמרה מלאכתו ואין שבת קובעת, ואפשר דבשיעור מרובה לכמה סעודות הו"ל גורן לעצמו וחשיב גמ"מ.

והנה אף שנגמרה מלאכתו מותר אכילת עראי משום שלא הוקבע באחד מששה דברים, ולזה כלכלת שבת קובעת אף בשדה ולר"י דאמר בירו' דשבת קובעת הכל אף בלא יחד לשבת, הכא לענין קביעות ע"ש קיימינן דכלכלת שבת הוקבעה מיד שמלאה, וכמש"כ הרע"ב.

ומשמע מ' הר"ש דהחילוק בין תינוקת שטמנו לכלכלה דהתם בלא כלי והכא בכלי, ובירו' אמר דאין כלכלת שבת נמכרת, ואמרו בירו' בכלכלה של תאנים, ופי' הגר"א דכבר נגמרה מלאכתה במלאו כלי, ואינו מובן וכי דוקא תאנים בדין זה הלא כל הפירות כן וכמש"כ בפה"ש סי' י"ג ס"ק כ"א בשם רבותינו אחרונים ז"ל, ואפשר שהיה מנהג לכבד השבת בכלכלת תאנים והיו מקפידין שלא לשנותה אחרי היחוד.

ואמר תו בירו' ואפי' נצרה, ופי' הגר"א שנטל אשכול לשבת, ומסקינן שהוא תאנה המיוחדת לשבת, והנה יש ב' ענינים, או שיחד התאנים לשבת בכלכלה מיוחדת, או שהניח אילן אחד בפרדסו ליקח ממנו לשבת, והאשכול שנטל נמי מקרי גמ"מ, דהא תנן ואם אינו ממלא את הכלי משילקט כל צרכו, ונראה דבכלל זה גם כשאינו נותן כלל בכלי, ואפי' את"ל שאין דרך בני אדם לעשות גורן מאשכול אחד ולא מקרי גמ"מ, י"ל דכיון דכלכלת שבת קובעת מחשיב נמי למחשב גורן כמו בגפן הנטוע בבית שאינו אוכל שתיים.

בתורע"א אות י"א הק' על ל' הר"ש שכי' בדבר שאין מיוחד לשבת אין שבת טובלת אבל בכלכלה טובלת שאין זה לר"י והכא לענין ע"ש קיימינן, וכונת ר"ש דבר שאין מיוחד לשבת אע"פ שאמר מכאן אני אוכל אין יחוד זה טובל לאסור מע"ש אבל כלכלה המיוחדת לשבת טובלת.

הר"מ פ"ה הכ"א כ' דאין דין כלכלת שבת אלא בתאנה המיוחדת לאכול פירותיה בשבת, ומשמע דמפרש הא דאמר בתאנה המיוחדת אינו למאי דמפרש אפי' נצרה אלא לכו"ע, ומשמע דפסק דכלכלה דוקא, ועדיין צ"ע אי דוקא תאנה או כל פירות שוין בזה.

ה' שם רי"א אף הלוקט את הכלכלה לשלוח לחברו כו', נראה דדוקא בכלכלה שהוא שולח אבל אם לקט בכלכלה ועתיד לפנותן לכלכלה נאה הימנה אין הראשונה טובלת, וה"נ לענין קביעות אחר גמ"מ קיימינן, וכ"ת ליהוי כמוליד לשוק שא"צ ראיית בית, שאני הכא דשולח לחבירו לביתו והו"ל כעתיד להביא לבית כיון שלא יצאו מרשות הנותן עד שמביאם לבית.

ו' ר"מ פ"ד מה"מ ה"ג המביא תאנים כו' שכח והביאן לתוך ביתו ה"ז מותר להוציאן ולאכול מהן עראי וכן אם שכח והעלן לגג אוכל מהן בגג עראי [ר"ל שהביאן לגג דרך בית או חצר] הביאן לאכלן בראש גגו והעבירן בתוך חצר חייבת נקבעו [כן נראה להגיה, ותיבת חברו נשתרבה מתיבת חייבת, ותיבת שכח ט"ס].

לאחרים, מיהו יש לעי' לפי' הר"ש וכן פי' הרע"ב והגר"א דבורגנין הוא לאצור התבואה מאי מבעיא לי' הא לאו בית הוא, ומיהו לדבריהם צ"ל הא דאמר בעירובין דמתעברין עם העיר היינו ביש בהן בית דירה, והא דתני שם שיש בהן בית דירה באורות ואוצרות קאי גם אבורגנין [אבל לא יתכן דא"כ הו"ל למיתני בסיפא בורגנין שאין להן בית דירה] וא"כ יש מקום לומר דאורות ואוצרות אין טובלין אף שיש בהן בית דירה ומבעי לי' בבורגנין אם טובלין לבעליו ופשיט דאין טובלין, ומיהו בתוס' תניא באורות ואוצרות העשויין למכנס פטורין העשויין לדירה טובלין, והאי עשויין לדירה ע"כ למכנס ולדור בהן דאי לדור ולא למכנס לאו שמי' אוצרות אלמא דבית דירה מהני באורות ואוצרות לטבול, ובורגנין ע"כ כפרש"י שהאדם השומר דר שם.

והאי יש שם בית דירה דקתני הכא ובעירובין, נראה דר"ל דדר בבית האוצרות ובבהכ"נ ולא שיש שם חדר מיוחד לדור שם, דאי יש שם חדר מיוחד ודאי אותו חדר טובל לאחרים, ומיהו י"ל דע"י בית דירה חשיב כל ביהכ"נ דירה לו אבל לא לאחרים, אבל ל"מ כן בעירובין שם דלא פריך התם אלא במערה תיפוק לי' משום בית ומשני להשלים, אבל בכל הני דקתני יש בהן בית דירה לא פריך, ומוכח דהאי יש בהן בית דירה דקתני היינו שדר בביהכ"נ, [והא דמותר לו לאכול ולישן בביהכ"נ משום דעסיק בשמירתו וכדאיתא בשו"ע סי' קל"ג ס"ד, ובמ"ב סי' שצ"ח בבה"ל פי' בית דירה חדר מיוחד] וטעמא דטובל לו ולא לאחרים, דביהכ"נ אינו בית דירה בעצם תעודתו, והלכך אף שלחזון הכנסת הוא דירה לאחרים לא, והא דאמר אין טובל לאחרים היינו בקבע שם לינת לילה או להתאכסן אבל בנכנס לפי דרכו בלא"ה אין בית חברו טובל.

וגר"ש כמו שהוא לפנינו, וגרסינן הדא אמרה שהן טובלין לבעל הבורגנין, והא דאמר דטובלין לסופר ולא הזכיר שיש להן בית דירה, דכיון דמחלק ביניהן ובין אחרים ממילא משתמע שהן דרין שם, דאל"כ מה ביניהן לבין אחרים, מיהו יש לעי' היכי פשיט מביהכ"נ שיש בהן דירה לבורגנין שא"ה שהן דירה גמורה.

ויש להסתפק לדעת ר"ש אי ה"ה צריפין והאלקטיות וסוכת גנוסר טובלין לבעליהן.

יא) וג"י ר"מ פ"ד כגר"ש, ומבואר בדבריו ז"ל דסופר ומשנה דקתני אינו שדרין שם ואם דרין שם טובל גם לאחרים, ומשמע מפני שהן קבועין שם יותר מן התלמידים חשיב ביתם אע"ג שאין זה מקום פיתא ולינה, ומבואר שם בדבריו ז"ל דה"ה צריפין אבל לא שאר השנויות במתני', ואפשר דהא דאמר טובלין לבעליהן אבל לא לאחרים היינו דאחרים אוכלין עראי אף מפירות דבעל הבורגנין, ואע"ג דבעלמא כיון שהכניס פירותיו לביתו הוטבלו לכל העולם, הכא לא מקרי בית מעיקר הדין, רק הוא עצמו אסור לאכול עראי בבורגנין שלו.

והא דצריפין ובורגנין אינן טובלין, היינו בהביא מעט פירות וכולן הוא עתיד להביא לבית גמור, אבל אם מביא כל פירותיו לצריפו ואוכלן שם הוקבעו בשדה מדין מוליד לשוק כיון שאין עתיד להביאן לבית וכמש"כ לעיל.

יב) פ"ג מ"ה איזהו חצר כו', ברש"י נדה מ"ז ב' פרש"י בפי' קמא, דמש"ל שהכלים נשמרים בתוכה ע"י שומר והנכנס אין אומרים לו מה אתה מבקש [שהורגל רגל הרבים בו ואין השומר מוחה אלא משמר] ובוש לאכול בתוכו, ויש בו שני דיורים שזה פותח וזה נועל, וחצר זו לר"ש טובלת ולשאר תנאי אינה טובלת, וכן מש"ל שאחד דר בו, ואין שומר ובוש לאכול ואין אומר מה אתה מבקש, וחייב לר"ע ופטור לשאר תנאי, ומש"ל שאין בוש לאכול ושני דיורין ואין שומר ואין אומר מא"מ, ומש"ל שאומר מא"מ, ובוש לאכול

נידון בפי"ע ופטור, [ולשון מבוצר כמו מבוצרת ונעשה מן הצד נגעים פי"א מ"ה] ופריך דבג מבוצר לא שייך לדון בו דכיון שהעביר דרך חצר נטבלו ומשני תיפתר כו'.

ח) יר' פי"ג הי"ד חצר הנעדרת כו', ד' הר"מ פ"ד הי"ד דבזמן שהחצר נעדרת רובה ועדיין לא נזרע בטלה מתורת חצר, אבל כשנזרעה עדיף טפי דהמיעוט שלא נזרע שם חצר עלה [ואע"ג דלענין שבת זרעים מבטלי דירה הכא לענין מעשר לא בעינן דירה כולי האי אלא גמר אסיפה של הפירות] וכיון דהמיעוט הוא חצר גם בין הזרעים שם חצר עלה, וכן אם ניטע רובו אין עידור החצר מבטל שם חצר, אבל אם ניטע לנוי של חצר אין זה נטיעה גמורה והעידור מבטל שם חצר, ובזה מתפרש סוגין בלא הגה' והדא ילפא מההיא זרע רובה חייבת והוא שתהא נעדרת [ר"ל הא דאצטרין לאשמעינן בזרע רובה קאי על אידך ברייתא בנעדרת ואשמעינן דאם נזרע חייבת] וההיא ילפא כו' והוא שעידר רובה [דאי במיעוטה נעדרת פטורה הו"ל לאשמעינן סתם דאם נזרע חייבת].

אבל דעת הראב"ד והגר"א להשוות דין מעשר לדין רשויות שבת, ונזרע רובה בטלה מתורת חצר ונטע רובה לנוי של חצר אינה בטלה, אלא שלמדנו מכאן דאם זרע בלא עידור לא בטלה, ובעידור לחוד להראב"ד פטורה ולהגר"א חייבת.

ולפי' הר"א והגר"א נפשטה ספיקא דהרא"ש עירובין פ"ב סי' ב' אי זרעים מבטלי דירת חצר ואין ראוי לקולת סניף אחרי שמבואר בסוגין דזרעים מבטלי חצר, [עי' במ"ב סי' שניח ס"ט]. [א"ה, ועי' חזו"א או"ח סי' קי"ב ס"ק ו', וסי' פ"ח ס"ק כ'].

ולפום סוגין ראוי להחמיר בנטע שלא לנוי של חצר אף לענין שבת, מיהו אפשר דר"ח כאבימי עירובין כ"ד א' דבעינן עשויין אצטבלאות ולא קיי"ל כן.

ט) גדר בית הקובע היינו בנין שנעשה לדור בו אדם, ונראה דלאכול בו חשיב דירה למאי דקיי"ל כרב עירובין ע"ג א' מקום פיתא, [ועי' לק' ס"ק י"א] אבל בתים לאצור תבואה או אורות סוסים לא חשיב בית כדתניא בתוס' ולענין עיבור של עיר לא בעינן שידור בו אדם עכשו אלא כל שנעשה מתחלה לדור וכדאמר עירובין נ"ה ב' אלו שמתעברין עמה נפש כו', ופרש"י אע"ג דלא דייר כיון דסתמא נעשה לדירה, וכן שם כ"א א' אחוי לי מתוותא, ונראה דה"ל הדין כן, וכ"מ מהא דתניא בתוס' וביר' דביה"ס שיש בהן בית דירה טובלין לסופר ולמשנה, אלמא דשאר בית אע"פ שאין דרין שם, ומיהו י"ל דבא לאפוקי שע"ז שבאין ללמוד לא מקרי בית דירה, ומ"מ בנחרב ונשתיירו ג' מחיצות בלא תקרה מסתבר שאינו טובל אע"ג שמתעברין.

ופעמים בנין שאוכל בו ולן שם ומ"מ אינו טובל כל שאינה דירה נאותה לתענוג בני אדם ובזה שנינו פי"ג מ"ז הצריפין כו', והנה תני לא זו אף זו דצריפין גריעי מבורגנין דצריפין שבעיר איירי ולא עשו אלא מפני עניות ואמר עירובין נ"ה ב' חייבהו אינם חיים, אבל בורגנין אורחיהו בהכי בשעת אסיפת הפירות ואמרו סוכה ג' ב' בורגנין חזו למלתיהו, [ורש"י פי' שם בורגנין נעשה לשומרי פירות והר"מ פירש לשומרי דרכים, אבל הר"ש פירש לאצור פירות ותימא דא"כ למה מתעברין עמה] ואלקטיות עדיפי טפי שהן לתענוג ומ"מ אינו דירה, והנה צריפין ובורגנין מתעברין לעירות כדאמר עירובין שם ומ"מ אין טובלין. [א"ה, עי' או"ח מועד סי' קי"ז].

י) יר' פי"ג הי"ג מהו שיטבלו לבעל הבורגנין מן מה דתני ביה"ס ובית תלמוד אם יש בהן בית דירה טובלין לסופר ולמשנה אבל לא לאחרים הדא אמרה שאין טובלין לבעל הבורגנין זו ג"י הגר"א, ואינו מובן דלמא ה"ל טובל לבעליו כיון שזו דירתו, ואפשר דפשיט מדתני במתני' סתמא ואילו היה טובל לבעה"ב היה שונה שהוא טובל לו אבל לא

והא דמדמי ליה ליחור שהוא נוטה לחצר אינו דומה לגמרי, דהתם חסר גמ"מ באחת אחת, אבל הכא בתאנים העומדים לאכילה קיימין דנגמרה מלאכתן אלא שלא ראו עדנה פני הבית, ומ"מ מדמי ליה הכא למקלש ראיית הבית באוכל אחת אחת כיון שאוכל בתוך החבורה משותפות.

ולמדנו כ"ז מדברי הגר"א אלא שאין הלשון מדויק ומכוון שם.

טו) יר' פ"ג ה"ג כולהו מן הבית למדו בית טובל מה"ט כו', ובב"מ פ"ח א' אמר מה בית משתמר אף חצר משתמרת, ונראה דנקט מלתא קמייתא דתנן ולכל חד כדאית ליה.

שם שמעון קמי ר"י אמר לון כו', נראה דחסר כאן שם בעל המימרא כך הצעה של דבר, אחד האמוראים סיפר דשמעון קמי ר"י אמר לפני החכמים דהלכה כדברי כולן, ומ"מ אינו אומר הדבר להלכה משום שחזר בו, דבזמן אחר אמר הלכה כרשב"א דר"ע, וכן העידו כמה אמוראים משמ"י דר"י דהלכה כרשב"א דר"ע, ולישנא הכי מתפרש אמר לון [ר"ל לנו] הלכה כו' ולמה לא אמרין ליה משמ"י [ר"ל אין אנו מוסרים הלכה זו להתלמידים] דליתיה מלתא דר"י פליגא על מלתיה [ר"ל שאנו מוסרים לתלמידים מה שאמר ר"י הלכה כרשב"א ואם מוסרים אנו הלכה כדברי כולן הרי אנו סותרים את דברינו] תני רשב"א כו' [הולך ומפרש דתני רשב"א כו'] עלי שמעון קומי ר"י הלכה כו'.

ברכות ל"ה ב' דורות האחרונים מכניסין פירותיהם דרך גגות דרך חצרות, תיבת חצרות ע"כ ט"ס דעיקר הכניסה היא דרך חצרות, ובגיטין פ"א א' ב"מ פ"ח א' מנחות ס"ז ב' ליתא, וכן בר"מ פ"ד ה"א ליתא.

טז) יר' שם והוא שיהא בג דע"ד כו', הי' נר' דדוקא בג שבחצר קאמר דכיון דאין בו ד"א על ד"א בטל לגבי חצר כמו בית שער, ולפ"ז דין הגג בחצר החייבת חייב בפטורה פטור, ולפ"ז איירי שגם הבית שהגג עליו אין בו ד"א, אבל הר"מ כתב פ"ד ה"ג דאם אין בג ד"א כגון שהבית רחב מלמטה וצר מלמעלה הרי הגג טובל דהוי כאויר הבית, וצ"ע מי דחיק לרבנו לפרש כן, הלא במשנתנו תנן הגגות פטורין אע"פ שהן של חצר החייבת, הנה למדנו דיש מקום לחייב בחצר החייבת, וכיון דאמרין בגמ' שאין גג פטור אלא ביש בו ד"א ע"כ גג בחצר החייבת ואין בו ד"א טובל, ומה איכפת לן אם אין בבית ד"א, ואם אין חצר סביב הגג או שהגג בחצר הפטורה אין לנו מקור לחייבו, וגם בסברא יותר הגג נחשב כאויר החצר מלהיות נחשב כאויר הבית, ובאמת כל לשון הר"מ אינו כלשון המשנה דבר"מ לא הזכיר כלל הא דתנן אע"פ שהן בחצר החייבת, אלא כתב אע"פ שהבית שלמטה קובע, ואפשר דג"י רבנו אע"פ שהן של בית החייב, אבל מהא דאמר בגמ' בגג מבוצר משמע כגירסתנו, וגם גג מבוצר השמיט הר"מ.

ויש לעי' אם יש בחצר אצטבא גבוה י' טפחים ויש בה ד"א על ד"א אי דינה כגג, ואם נימא דאצטבא הוי כאויר החצר ודוקא גג נידון בפ"ע, א"כ הדין נותן דגג שעל בית שאין בתוכו ד"א הוי כאצטבא אע"פ שיש בגג ד"א שעובי הכתלים משלימים לד"א, ולפ"ז הא דאמר דגג שאין בו ד"א אינו פטור היינו ע"כ כפי' הר"מ שהבית יש בתוכו ד"א, עוד יש לעי' בית שאין בו ד"א והוא בחצר החייבת אי דינו כחצר וכדאמר סוכה ג' ב' דשתופי מבואות מניחין בו.

ושני דיוורין ואין שומר, וכשאמרו הלכה כדברי כולן להחמיר היינו דבחד מיניהו סגי.

וזו דעת הר"מ פ"ד ה"ח, אלא שלא כתב שאם היא של אחד קובעת בכל גווני, שזה לא מסתבר, אלא ר"ע בא למעט ב' דיוורין ולא קיי"ל כן, ומש"כ הר"מ הואיל והן פותחין ונועלין ה"ז קובעת, נראה דאם אין נועלין אין הכלים נשמרים ובוש לאכול ואין אומר מה אתה מבקש.

יג) שם ר"א ב' חצרות כו' הפנימית חייבת כו', לעיל פ"ב מ"ב תנן ר"י פוטר עד שיחזיר את פניו ואמרו בירי' דסבר כר"נ כל שאינו בוש לאכול בתוכה, וא"כ הא דפוטר ר"י חיצונה הוא שאינו בוש לאכול בתוכה, ואי ר"י איירי בשתייהן של אדם אחד צ"ל הטעם דכיון דעשה פנימית קבע ליה עיקר דירתו בפנימית, ואי ר"י איירי שהן של שנים הטעם דכיון דרגל הפנימית רגילה עליו הוי דירת עראי טפי, ומהא דאמר בירי' דלא בא ר"י להוסיף על דברי ר"ע רבו מבואר דר"י בשהן של שנים איירי, והדין נותן דה"ה בשני דיוורין בחצר אחת דהוי כחיצונה, ולזה אמר דהא דר"י היינו דר"ע.

ובשנ"א הג"י מה בא רשב"א להוסיף כו', ואינו מובן.

יד) פ"ב מ"ב ובעל השער ובעל החנו' חייבין, שער היינו שער החצר והוי קביעות חצר, וחנות צ"ע למה קובע מ"ש מבית האוצרות שאין בהן בית דירה, ואפשר דאיירי דהוא מקום פיתא, א"כ כל בית שיש בו תשמיש מרובה הוי בית לענין מעשר וכמש"כ לעיל ס"ק י"א בסופר ומשנה, וכן הר"מ כתב פ"ד ה"י דחנות קובעת כבית ומשמע שאין החנות בית ואם אוכל שם הרי היא בית, ואפשר משום שרבים נכנסין ויוצאין לא חשיב בית כל כך אצטריך הר"מ לאשמעין.

ובירי' אמרו דר"י כר"נ והנה ר"נ אמרה בחצר והכא בחנות שהיא כבית מ"מ חד דינא הוא לענין זה.

ונראה דהא דאמר ר"י עד שיחזיר פניו, היינו שהפירות מונחים במקום שיוכל לאכול בחזרת פנים אע"פ שלא החזיר שהרי אין אכילה קובעת אלא חצר קובעת, ואף אם הכניס ע"י שליח והוא בחוץ וא"כ אם הפירות במקום שאין בוש לאכול בחזרת פנים למה לא הוקבעו, וכן אמרי בירי' מקום שהוא בוש פטור מקום שאינו בוש חייב, ומיהו הא דקתני או עד שישנה מקום ישיבתו דהיינו רישא שיהא במקום שיוכל לאכול בחזרת פניו, ואפשר דר"ל שאם בוש לאכול בחזרת פנים.

יר' פ"ב ה"א אר"י דברי ר"י עשו אותו כיחור שהוא נוטה לחצר ע"ד דר"י באוכל אחת אחת ובאוכל ברשות הכל ובמש"י, ר"ל אילו נתן תאנים לבעה"ש לבד מודה ר"י דקבע אף שהוא במקום דבוש לאכול, או מתני' לא איירי כלל בבוש לאכול, אלא הכא כיון שנתן תאנים ברשות הכל וזכו כולם ויש כאן תערובת כח בעה"ב הראוי לקבוע וכח אחרים שאין החנות קובעת להם וכח"ג אין הבית קובע ובשעה שנטל לאכול שמתחיל חלקו ראוי לבית לקבוע [ולא הוי כבא דרך גגות שהרי אין כאן הבאה דמ"מ הוי כאילו שבחצר] ומ"מ אם אוכל אחת אחת הוא נטפל לאכילתם ולא הוי שם כניסת בית על אחת שהוא אוכל, אלא א"כ החזיר פנים ופירש מן החבורה וגם צריך לפסוק אכילתו בעוד שהן אוכלין, ואם הן פירשו מלאכול ושיירן לפניו הוקבע.

וע"ד דר"א דאין חצר זו קובעת כלל בלא החזיר אפי' אינו אוכל אחת אחת, ואפי' אינו אוכל ברשות הכל אלא נתן לכל אחד חלקו ולא שייר, לא שייר כדי נקט אלא סיים כולו מלתא.

סימן ו

לעיל סי' ד' וא"כ הדין נותן דהביא הקוף פירותיו לביתו הוקבעו, ויש לעי' הא אמר בגמ' פ"ג ה"א הביא לאוכלן בחצר הפטורה ושכח והביאן לבית או שהכניסום תינוקות

א) ר"מ פ"ג ה"ז הגומר פירותיו כו' וכן הקובע פירותיו באחד מן הששה דברים כו' הרי אלו טבלו למעשר, משמע דהכניס פירותיו של חברו לבית בעלים הוקבעו, ובירי' פ"ה מדמה מירוח נמלים כמו מירוח שלא מדעתו [ע"י

ונוטל מן הנוף שבגינה ומכניס לחצר ודאי אינו אוכל שתיים וכדן היה אוכל בגינה ונכנס לחצר, וע"כ ל"פ אלא בהיה אוכל אבל מכניס לחצר ודאי חייב.

(ד) יר' פ"ב ה"ג מה פליגין בלוקט ונותן לו כו', אפשר דטעמי דר"מ משום דבעינן שיהא מינכר שהוא לקוח משעת נטילתו.

שם כשם שהן חלוקין כאן כך חלוקין בחצר, בדבר שנגמר מלאכתה ואין חסר רק הבאת בית לכו"ע בהביא אחת לבית הוטבל אלא בדבר שלא נגמרה מלאכתה וכדתנן לק' פ"ג מ"ח בתאנה העומדת בחצר שאוכל אחת ואמר דמתני' דהתם דלא כר"מ דלר"מ אף באחת הוטבל, ואע"ג דמודה ר"מ בנוטל ואוכל התם בנוטל ואוכל לא חשבוהו כמקח גמור אבל כל שחשיב מקח טובל לר"מ אפי' באחת וה"ה לחצר.

שם דאמר ר"מ מקח כו'. ר"ל דע"כ ל"פ ר"י ור"ל אלא אי חצר חמירא טפי ממקח אבל לכו"ע אין מקח חמיר מחצר וכיון דר"מ מחמיר במקח באחת כש"כ בחצר.

ובבהגר"א כתוב דלר"ל דחצר דאורייתא לכו"ע טובלת באחת, ולא הועתק יפה, שהרי משניות שלמות

שנינו בפ"ג דאין חצר קובעת אחת אחת.

שם אר"מ לית כאן בלוקט ואוכל כו' מן הדא כו', תימא אף אי ר"מ אוסר אחת אחת בלוקט שפיר

מותיב ל"י ר"י, ואפשר דדייק מהא דהזכיר גינת ורדים [וס"ל שאין הגינה נקראת כן אלא שמוסיף שבגנה היו ורדים והיה המוכר לוקט ונותן, ודחי שהגנה נקראת כן, וא"כ נקטי' לסמן את סהדותי, ולפי' אף אם היו שם ורדים שפיר מותיב אף אי ר"מ איירי בלוקט, והא דמביא אע"פ שאין בו גפנים אין זה מעיקר התשובה אלא ר"ל דאשכחן שהיא שם המסמן את המקום].

(ה) תוס' פ"ב האומר לחברו הילך איסור זה כו' היה בעה"ב מוציא ונותן לו (אוכל וא"צ) לעשר, נראה דתיבת אוכל הוא ט"ס, וצ"ל אפילו א"צ, והוא ר"ת אחת צריך, והיינו כדאמר בירו' דר"מ לא אמר אלא בלוקט ונותן לו.

שם השוכר את הפועל לנכש בבצלים מקרטס עלה עלה ואוכל לא יאחוז קלח בידו כו', מנכש אינו

אוכל אפילו מלקט לבעה"ב כדאמר ב"מ פ"ט א', וע"כ הכא באוכל ברשות בעה"ב, ואי באין לי עליו מזונות אף אם אוחו בקלח אינו חייב לעשר, אלא ביש לו עליו מזונות, והנה שמעינן מכאן דכל שנוטל את הקלח בידו חשיב צירוף אף שדעתו לקרטס עלה עלה ולאכול, וזו דעת הר"מ פ"ה ה"ג, אבל דעת הר"א שם דהא דתנן פ"ב מ"ו מגרגר ואוכל פורט ואוכל אינו דין אלא על האכילה אבל רשאי לתלוש כל האשכול וכל הרמון ע"מ לגרגר ולפרט, ותלישתו לא מקרי צירוף, והא דקתני הכא אלא מקרטמו במחובר בקרקע, היינו מדין פועל שאינו עושה בתלוש אלא במחובר ואינו רשאי לעקור, ואין הדברים מבוארין, אם מדין פועל הלא אינו אוכל אפילו עלה, ואי ברשות בעה"ב שנותן לו למזונותיו א"כ הכל לפי תנאו, ואפשר דברייתא אמת' פ"ב מ"ג קאי דא"ל ע"מ לאכול ירק, ומפרש דברייתא דמקרטס עלה ולא יעקור קלחים לאכילתו דסתמא לא הרשהו לזה שהרי אין בעה"ב עוקר עכשו.

(ו) פ"ג מ"ט נוטל את כל האשכול כו', נר' דמודה ר"ט בצירוף אלא נוטל את כל האשכול לא מקרי צירוף, ויש לעי'

אי פליג ר"ט גם ברישא לעיל פ"ב מ"ו.

ונראה דהר"א פליג גם כאן, שאין מחלוקתן בלקצוץ את האשכול אלא באוכלו ואינו מגרגר פליגי, והא דלא

השיגו הר"א פ"ד הי"ז, אפשר דנטר ל"י עד לבסוף וצ"ע.

(ז) פ"ה מ"א העוקר שתילין מתוך שלו ונטע לתוך שלו פטור, פ"ש שנוטען שיתעבו [ולפר"ש איירי בירקות

וכההיא דסיפא, אלא סיפא איירי שכבר יבשו שרשיהן ולכי זרע להו נשרשין מחדש וכל לפת מתחלק לכמה לפתות,

מחזירן, אלמא דאין נקבעין בבית בהכנסה שלא מדעת בעה"ב.

ואפשר דיש לחלק בין נגמרו פירותיו ללא נגמרו, שאם נגמרו ואין חסרין רק הבאת בית מהני הבאת חברו שלא מדעתו, אבל בדבר שלא נגמרה, וקיי"ל דמביא לביתו עראי שנים שנים לא יאכל [אם אין דעתו ללקט עכשו יותר ואפשר דבלוקט שנים ומביא לבית אף בדעתו ללקט עכשו הוקבעו, ולא נאמר דבדעתו ללקט עכשו מותר אפי' שנים אלא באילן הנטוע בחצר שאין כאן הכנסה, אבל הכנסת בית חשיבי טפי וקובעת שם לעצמן לאלו הפירות המכונסין וכמשי"כ לעיל סי' ד' ס"ק כ"ט] ואין זו גמ"מ אלא בצירוף בית, בזה י"ל דלא שייך חשיבות בית שלא מדעת בעה"ב, שהרי לא בדעת חברו תלוי שיאכלם בבית אלא בדעתו של בעה"ב.

והיינו דכתב רבנו לעיל ה"ה המביא לבית סוכי תאנה ובהם תאנים אם הכניסום תינוקות או פועלים לא נקבעו, והיינו משום דבר שלא נגמרה מלאכתו שהרי עושה כרי או ממלא בכלי ומ"מ אם הביא בעה"ב הוקבעו, והא דנקט סוכי היא לרבותא דבעה"ב שהוקבעו.

ויש להסתפק בהביאו פועלים ותינוקות ואח"כ ניחא ל"י לבעה"ב אי קבעא כיון דבשעת כניסה לבית

לא קבעא, אי יש כאן משום חסר הבאה דרך שער.

(ב) יר' פ"ג ה"ד תני נותנין לו שהות כו', שמעינן דאין מצטרפין עד שילקט שני בתוך שהות אבל אחר שהות אע"ג דיש בידו שתיים לא הוטבלו, וכן אם זרק למעלה את הראשונה ובתוך כך ליקט שני מבעי ל"י, וצריך טעם כיון דשתיים חשיב גורן וכדאמר ב"מ פ"ט ב' מה אכפת לן אם לא נצטרפו בשעת לקיטה סוף סוף השתא איכא גורן וראיית פני הבית, ואפשר דכיון דהביא במוץ לא קבעא ה"נ הביא אחת אחת ראוי שלא תקבע שהרי אחת היא קודם גמ"מ, [ואע"ג שבא לחצר במחובר ואין כאן כניסה כלל, מ"מ כיון דנטוע בחצר אורח"י הוא נגמרו בחצר כמשי"כ הראשונים ז"ל ב"מ פ"ח] ומ"מ בעינן לקיטה רצופה כאורחא וכל שאיחר בשני יותר מכדי שהות כבר הפסידה ראשונה ראיית פה"ב וחשיב כהביאה במוץ, וכן בזרקה מלמעלה מבעי ל"י כיון דכשבאה שניה לא מצאה את הראשונה, והיה נראה דבשהה גם שני לא הוקבעה שאין הראשונה מצטרפת עמה, ובבהגר"א כתב דהשני אסורה, ור"ל מפני שהיא מוצאת גורן בשעת תלישה, ואף שהראשונה פטורה מחמת חסרון ראיית חצר מ"מ מצטרפת עם השני לעשות גורן, והשני שנשלם בה כל תנאי החיוב ר"ל גורן וראיית בית הוטבלה, ונראה לפ"ז דדין נותנין לו שהות לא נאמר אלא באילן שבחצר אבל לא בלוקח שאוכל אחת אחת.

(ג) שם ראב"ש אומר ג' בימינו ג' בשמאלו וג' בפיו, ראב"ש סבר כאבואה ושיער לגרמי', ונראה דסברי דשיעור ימין ושמאל ופיו לא חייל עלי' שם גורן אלא שם אכילה, ויש לעי' אי פליג ר"ש גם לעיל מ"ב מ"ג ביש להם עליו מזונות דאוכל אחת אחת, ומיהו בסופת במלח נראה דמודה דשתיים לא יאכל.

שם נתגלגלה מאליה כו', פ"י הגר"א מחיקו והוא בראש האלן ומסיק דמ"מ אינו מחזיר, והסברא קשה דמ"מ החצר לא קבעה שהיה שלא מדעתו ולמה לא יאכל בראש האילן, ואם נפרש שנתגלגלה חוץ לחצר ומחזירה לראש האילן דרך חצר ניחא דלרבי הוטבל [ע"י סי' ה' סק"ו].

שם היתה נטלת בדוקני, פ"י הגר"א דסבר דאזלינן בתר מקום שהוא נוטל ממנו, ולא יתכן אלא בעומד בגינה ונוטל מן הנוף שבחצר דבזה יש מקום לחייב דבתלישתו הוי כמכניס לחצר ע"מ לאכול בראש גגו ולרבי חייב [ומאן דפטר סבר דתלישה לא מקרי כניסה לענין זה אלא הוא עוסק בפעולת הוצאה מן החצר] אבל בעומד בחצר

שנמלך עליהן לזרען חשיב גמ"מ, ואי בזרען לאוכל נמי חשיב גמ"מ א"כ לעולם גידולים שניים ושלישים חשיב זרע טבל גמור ואין קיי"ל גורן רביעי מותר, אלא ודאי למאן דפטר לא חשיב גמ"מ, ועי' משי"כ שביעית סי' ח' סק"ב.

והא דפטרין בנוטע לוכל הוא דוקא בדבר שאין זרעו כלה, אבל דבר שזרעו כלה לכו"ע חייב שהרי אלו שהוא זרע אינו עתיד לעשר, וא"ת כיון שהן כלין ואינו עתיד לעשרן חשיב בנוטע לזרע מ"ט דר"ע ספ"ק דפאה דמוציא לזרע עד שימרח, כיון שהוא מוציאן לזרע הרי אין חסרין מירוח ולמה לא הוטבלו כמו עוקר לפת ונוטעו לזרע, י"ל כיון דאין התבואה משמשת לאדם בלא מירוח לא חשיב גמ"מ וכמשי"כ לעיל, א"נ בלוקח מעט לזריעה איירי, וכיון דרובן לגורן קיימו חשיבא המעט שזרע כתשמיש עראי וכאוכל מעט מן התבואה.

ר"מ פ"ן מה"מ ה"ג אבל העוקר שתלים כו', מדברי רבנו נלמד דמפרש שתלים אילן שיש בו פירות וכ"ה בפירוש המשנה [ותיבת לפי דבורו ט"ס וצ"ל לפני צבורו מן האילן] ולפ"ז יש לפרש העוקר לפת כו', היינו שנוטען בעוד שהשרשים לחים ומשלימין את גידולן, אבל אם כבר יבשו שרשיהם וחוזרין וגדילין אפשר דחייבין, והנה פסק רבנו דלוכל פטור ומשמע דלא חיישין במה שבאין משני לשלישי, ומפרש דר"מ ור"י פליגי ופסק כר"מ, והא דקתני לזרע מפרש ר"י דנקט בהוה ור"מ מפרש דדוקא קתני.

ט) ירו' פ"ה ה"א ע"ד דרשב"ל דו אמר טבל בטל ברוב ניחא, אע"ג דליטרא מעשר טבל שזרעה לא בטלה כדאמר נדרים נ"ח ב', ס"ל שהוא מדרבנן, והכא בדאורייתא פליגי, ומ"ד טבל לא בטל דחשיב ל"י כניכר האיסור לענין חיוב להפריש עליו ממקום אחר וכיון שלא פקע חיוב מעשר לא פקע איסורו, ומיהו מהא דחשבינן טבל ל"מ נדרים נ"ח א' משמע דהאיסור פקע מה"ת ומ"מ שפיר מפרשין עליו כיון שאם יוכר יהי' באיסורו שפיר מפרשין עליו.

שם אבל בטבל שנטבל מדבריהם כל עמא מודיי שהטבל בטל ברוב, ר"ל אי אמרת שאינו בטל א"כ בדין הוא דלא הוי גמ"מ וא"כ בדין הוא שיבטל, ולפיכך ע"כ שאסור לזרעו להפקר א"י משום דמעשר לפת דרבנן, ועי' סק"י דהעיקר דגם בדרבנן לא בטל אלא דוקא קדם גמ"מ בטל.

והא דמשני שאינו מפקיר אלא גידולן הוי מצי לשנויי שמפקיר גם העיקר אלא שאינו מפקירו עד אחר שעקרו וכבר נגמר' מלאכתו, אלא סתמא אי מפקיר גם העיקר בשעת עקירתו אינו מקפיד עליו ומפקירו ולהכי פריך דהוי כהפקיר קדם שימרח ומשני דאינו מפקיר אלא הגידולין.

הא דאמר אי טבל לא בטל מעשר לפי כולה, אין הכונה דמשום דטבל לא בטל מעשר לפי כולה, דאין ההיתר נהפך לחיוב, אלא ר"ל מעשר לפי כולה על החלק החיוב ואי יש בילה ומעשר מני' ובי' מתישב טפי.

הא דאמר שאם אין הטבל בטל ברוב לא חשיב גמ"מ, נראה דאף במכניסו משני לעני לא חשיב גמ"מ שהרי מפרש שני.

ומדברי הגר"א ז"ל נראה דהא דאמר דמכניסו משני לעני היינו שיתחייב ב' מעשרות ויכול לבוא לידי מכשול והלכך חייבוהו להפריש מקדם, ולעולם כל שהלפת מתחדש לפירי חדשה חשיב גמ"מ, ומ"מ אם סופו לעשר אינו חייב לעשר מיד, והלכך אם אין הטבל בטל ברוב לא היה חייב לעשר, והלכך להפקר ולחוי"ל היה פטור, ואף משני לעני לא שייך התם כיון דהגדולין פטורין ואין כאן אלא המעשר הראשון, ולפ"ז ניחא דבבא קמייא פטור משום שאין כאן גמ"מ והעוקר לפת וצנון לזרע חייב דחשיב גמ"מ, וה"ה לאכילה חשיב גמ"מ אלא כיון שסופו לעשר אין כאן כילוי ומותר לזרוע, ומאן דאסר משום שמכניסו משני לעני הוא

ורישא בנוטען בעוד השרשים לחין וחוזרין בנטיעתן לגמור גידולן הראשונה] והיינו שכבר הגיעו לעוהמ"ע דתנן פ"ק, והנה אם נחשוב את הנטיעה כהנאה של כילוי היה הדין נותן שחייב לעשר, ואע"ג דתנן פ"ק דמוציא לזרע עד שימרח, התם לא חזי לאדם בלא מירוח, אבל הכא חזי לאדם כמו שהוא וכיון שעקרו זהו גמר מלאכתו, ואע"ג דבעלמא בעינן העמדת ערמה או מלאוי כלי הכא כיון דהן מוכנין לנטיעה זהו גמ"מ, ואע"ג דגמרון לנטיעה מ"מ כל דחזי לאדם אף אם מירחן לבהמה הוטבלו וכמשי"כ לעיל סי' ד' ס"ק כ"ח, וגם משום חסרון ראיית בית אין כאן שהרי אין דעתן להביאן לבית, [ובאמת זריעה אסורה אף קדם ראיית פני הבית וכמשי"כ לעיל סי' ג'] ומ"מ הכא שרי לנטען דכיון דנוטען להוסיף אוכל לא גרע מעתיד למרחן והגידול חשיב תיקון בגוף הפירי והוי כתבוא' קדם מירוח, ואמר בירו' דאפי' רבנן דפליגי ואסרי לזרוע קדם מירוח שרו הכא, דהתם הזריעה הוי השתמשות אבל הכא הנטיעה הוי המשכת הגידול, ודוקא בתוך שלו, אבל מוכר הוטבל ביד לוקח אם לא שקנה במחובר כדמסיים במשנה, או ששלח לחבירו במתנה ומשנתנו כר"מ דמקח קובע בדבר שלא נגמרה.

והא דנוטע בתוך שלו פטור, כתב ר"ש דאף אם הביאן לבית, ומיהו אכילת עראי אסור אם הביאן לבית, וזה לר"מ דחצר קובעת בדבר שלא נגמרה, אבל לרבנן אף אם הביאן לבית אוכל עראי, ועי' משי"כ דמאי סי' ז' ס"ק כ"ה.

ח) שם מ"ב ר"ש מפני שהוא מכניסן מן השני לעני כו', יש לעי' הא תנן העוקר שתלים כו' פטור, והיינו נטען שלא להחליף פירי אלא להוסיף פירי, ומאי איריא משום שנטען להוסיף אפי' נטען להחליף יפטור משום שנטען לאכילה, וקשה למ"ד דוקא לזרע, וכ"ת אין ה"נ דטעמא דשתלים משום שעתידי לאכלן ולעשרן, א"כ למה חלקן לשתי בבות ליפלוג בלפת וצנונות בין נטען לזרע לנטען לאכילה, אלא ודאי רישא בנטען להוסיף וסיפא בנטען למסמס ולהפריח חדשות, ובזה יש חילוק בין לאכלן ובין לזרע [ושתי מיני זריעות נינהו לזרע או לאכילה בזמנים חלוקים או שמניח אותן בקרקע עד שמתקשין ועושין זרע].

עוד קשה לר' יוחנן דאמר לא שנייא בין לזרע בין לוכל, הא במשנתנו תנן לזרע, ועוד דהא תניא בתוס' והובא לעיל בגמ' בין לזרע בין להבקר בין לחוי"ל, אלמא דוקא במוציאן מידי מעשר, ואפשר דלא פליגי ולכו"ע בנוטע בשני שילקוט בשלישית הוי בנוטע לזרע שמבטל מ"ש, אבל נוטע בראשונה שילקוט בשני' א"צ לעשר, ור"מ דאמר לוכל פטור היינו בראשונה לשני' ור"י איירי בשני' לשלישית כדאמר ר' חנינה, ולפ"ז צ"ל דשתלים מותר אף משני' לשלישית דכיון דלא נגמרה מלאכה לא אסרו לזרוע.

והא דאמר דמשני' לשלישית חייב לעשר, אפשר דבזמן שעתידי לאכלן בחיוב מעשר הראשון לא חשיב גמ"מ אלא המשך הגידול, אבל בזמן שיתבטל חיוב הראשון הוי הזריעה כתשמיש חדש, והלכך בשתלים שזרען להתעבה שזו המשכת הגידול ממש לעולם לא חשיב גמ"מ, אבל משום שיש בלפת החדש תערובות שני ועני לית לן בה דיפריש מני' ובי' וכגון זה יש בילה או שיפריש עלי' ממק"א, [עיי' ר"ן ורא"ש נדרים נ"ז ב' בדין ליטרא שתיקנה וזרעה] [עיי' שביעית סי' ח' סק"ב].

ונראה בנוטע לוכל דפטור אותן הגידולין מותרין באכילת עראי ולא חשיב גידולי טבל בדבר שאין זרעו כלה, דכיון דפטור מלעשר לא חשיב גמ"מ וכמשי"כ, ואף שיי"ל דחשיב גמ"מ, ומ"מ התירו לזרוע כיון דסופו לעשר הגידולים, מ"מ מסתבר דלא התירו בדבר שנגמרה מלאכתו, ועוד דאי חשיב גמ"מ א"כ לא משי"ל גידולי גידולים, דהא כיון דדעתו לזרען הרי נגמרו, ואף דבמתני' תנן העוקר לפת כו', נראה דה"ה בעקרו לאכילה ונמלך עליהן לזרען, וכל

טבלים, ואיירי באין כיו"ב נמכר בשוק, ואפי"ה צריך טעם שכן דרך בני"א כו' דזימנין דאכיל לי חברי ולא זרע לי.

(יב) הר"מ גרס לקח לשלח לחברו פטור, ואפשר כיון דהגומר ע"מ למכור פטור מה"ת לא גזרו בקביעות מקח בזמן שהוא ע"מ למכור או לשלוח לחברו, ואפי"ה כשנותנו לחברו עדיין לא הוטבל שהרי מתנה אינה קובעת, ואפשר דוקא ע"מ לשלח לחברו לא הוקבע אבל ע"מ למכור הוקבע וכדאמר בעלמא דאי לא מצא לו קנינים מחזירו לביתו.

ויש לעי' בהא דתנן פ"ב מ"ז, ע"מ שאוכל אני ובני כו' ובנו אוכל וחייב, ואמאי הלא הוא לקח ע"מ לשלח לחברו ובנו הוא מקבל מתנה, ומתנה אינה קובעת כדתנן פ"ג מ"א מ"ב בזמן שאין להם עליו מזונות אוכלין ופטורין, וי"ל דהכא בנו זוכה מיד בעה"ב מדין עבד כנעני.

(יג) ירו' פ"ג ה"א רב כר"מ ר"ל כרבנן, הנה נקטו בפשיטות דלר"מ חצר קובעת קדם שנגמרה מלאכתו, וכן אמרו לקמן פ"ה ה"א מה דאמר רב בשהכניסו לחצר בית שמירה כר"מ, ולא מצינו לר"מ בהדיא אלא במקח לעיל ספ"ב לקצות וזה לקצות, וס"ל לגמ' דכולן שוין, וה"נ אמרינן לעיל ספ"ב ר"מ ור"ל אמרי דבר אחד ומדמה תרומה לחצר, ובגמ' דידן ביצה ל"ה א' ב' משמע קצת דאין כולן שוין.

ותניא בתוס' דלא אמרו ר"מ ור"א דמקח ותרומה קובעין בדבר שלא נגמרה אלא בתאנים שעתיד לעשותן גרוגרות דאין התאנים מיוחדין כל כך לגרוגרת, אבל תבואה קדם מירוח או זיתים וענבים העומדים לדריכה לא, וכ"ה בירו' פ"ב ה"ג, והא דאמר בפ"ה ה"א דחצר קובעת בשתלים אע"ג דהן באמצע גידולן, צ"ל דעדיפי מתבואה קדם מירוח.

(יד) ירו' פ"ב ה"ג ראשון מהו שיטבול מה לן קיימין אם בכרי שנתמרח ד"ה אסור אם במעשר ראשון שהקדימו בשבילים ד"ה מותר אלא כי לן קיימין בתמרים והוא עתיד לדורסן בגרוגרות והוא עתיד לדושן ועבר והפריש מהן ראשון, הפריש מהן ת"ג ונמלך להניחן כמו שהן והפריש מהן ראשון א"ת למפרע נטבלו תרומה שהיא טובלת וא"ת מכאן ולהבא ראשון הוא שהוא טובל, כ"נ להגיה.

והנה מבעי לי אי מודים חכמים לר"א בראשון שהוא טובל, ומבעי לי בתמרים וגרוגרות, אבל בתבואה אחר מירוח ודאי טובל, וקודם מירוח ודאי אינו טובל, וכן בתמרים העומדים לאכילה לכו"ע ראשון טובל, אלא בתמרים ועתיד לדורסן מבעי לי בעבר והפריש, וה"ה דמצי למבעי בהפריש תרומה ואח"כ ראשון, אלא אפי' בעבר והפריש מבעי לי, ואמר עוד דאם הפריש תרומה ונמלך מלדורסן נמי מבעי לי אי הוטבלו למפרע, מיהו אם הפריש מהן אח"כ ראשון ודאי הוטבלו.

ולגי' הגר"א קשה מאי מבעי לי, כיון דפשיטא לי דראשון קובע אחר מירוח למה לא יקבע בתמרים העומדים לאכילה שכבר נגמרה מלאכתו.

והא דמספקא לי בנמלך, נראה דדוקא בנמלך מבעי לי, אבל גמר מלאכתו ולא ראו פני הבית לא הוטבלו עכשו, דאי בגמר דריסתו הוטבלו לא גרע נמלך להניחן כמו שהן, אלא דוקא נמלך מבעי לי דהוי כלמפרע בשעת הרמה גמורין.

ומיהו במקח אין הדין כן, דאם לקח קדם גמ"מ וגמר אח"כ הוקבעו וכמש"כ דמאי סי' ז', וכן אם הוקבעו בחצר במקום שאין חסרון של הבאה במוץ [עי' לעיל סי' ג'] והטעם דמקח קיים בכל שעה שהוא בידו וכן חצר, אבל תרומה אינם קובעת אלא אם נתרמה בשעה שהוא גמור.

והנה יש כאן ג' גמרי, מירוח בתבואה, ודריסה בתמרים, ומלאוי כלי, והנה לכו"ע תרומה קובעת קדם מלאוי כלי כיון שאין המלאוי תיקון בגוף הפרי, ולכו"ע קדם מירוח אין תרומה קובעת כיון שאינו רשאי עדיין לכתחלה לתרום

גזירת חכמים שלא יכשל, ואין זו מכונת המשנה, ובמשנה נקט לזרע התם חיוב טפי דמפקע לה ממעשר והוי כהנאת כילוי, ומיהו גם מכניסו משני לעני טבל הראשון בטל ברוב והו"ל הנאת כילוי.

(ט) הא דפליגי אי טבל בטל ברוב היינו מה"ת כמו שפי' הגר"א, וכדאמר דלמ"ד אין הטבל בטל אין מפרשין מן הנשוך אי נשוך דרבנן, וכדאמר במניח עיסה להיות מפרש עליה דאי טבל לא בטל מפרש מזה שנתבטל על חיוב דאורייתא, אבל לכו"ע מדרבנן לא בטל וכדאמר חלה פ"ג ה"ה כל עמא מודיי שהוא מפרש כו', ובוזה ניחא הא דתנן ספ"ג דטבל אוסר בכ"ש במינו.

ומיהו הא דאמר דטבל שנטבל מדבריהם כל עמא מודיי דטבל ברוב, נראה דלא אמרו אלא קדם שהוטבל בגמ"מ וראיית בית, [ואע"ג שהמפרש ממנו חייל מה"ת, מ"מ כיון שטבל ברוב אי אפשר לו עוד לבוא לידי חיוב, שאין הגמ"מ מתיחס אל המיעוט אלא אל הרוב, ואף אם נחשב גם המיעוט כאילו נגמר עכשו מ"מ אין איסור טבל חייל עליו בזמן שנתבטל] אבל נטבל בגמ"מ והוא טבל דרבנן משום שמינו דרבנן כגון ירק כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון, והיינו דלא אמר טבל מדבריהם אלא נטבל מדבריהם, וכדאמר לעיל פ"א ה"ה, והנה לא מצינו פלוגתא בזה, ולפ"ז נקטינן כן לדינא דנתערב קדם גמ"מ טבל בטל ברוב, אבל אפשר דהא דאמר דטבל מדבריהם בטל היינו נמי דטבל מה"ת ונ"מ שאין תורמין עליו מן החיוב, וכן נראה דאי לענין איסור דרבנן קאמר אין זה ענין לפלוגתא אלא הוי לי לגמ' לקבועינהו אמתני' דטבל אוסר בכ"ש ל"ש אלא טבל דאורייתא אבל דרבנן בטל, ועוד מאי פריך מזיתי מסיק התם כי עביד להו שמן הוי לי טבל דאורייתא [עי' דמאי סי' י"ד סק"כ] והא דפריך מזיתי מסיק שנתערבו היינו מהא דתנן אם יש לו פרנסה ממק"א כו', אלמא שאינו בטל מה"ת, ומשני בשמן, מיהו קשה אכתי תקשה לר"ל דטבל דאורייתא נמי בטל ברוב, וי"ל דר"ל מפרש פרנסה ממק"א בחיוב דרבנן, דה"נ מפרש ר"ל רישא בנתחייב בנשוך דרבנן, אבל ר"י דמפרש רישא אף פרנסה ממה שחייב מה"ת שאין הטבל בטל א"כ זיתי מסיק נמי דקתני כיוצא בו בהכי איירי, אלמא דאף דבזמן שנתערב היה טבול דרבנן מ"מ אינו בטל מה"ת כיון דראוי עכשו לתרום ממנו תרומה דאורייתא, וגם יכול לבוא לידי חיוב דאורייתא כשגמרו, ומשני בשמן זיתי מסיק.

ולפ"ז לעולם אין הטבל בטל מדרבנן אף קדם גמ"מ, ואנן קיי"ל דטבל בטל מה"ת וכסוגיא דמנחות ל"א א', וא"כ אין נפקותא בין טבל קדם שנגמרה לאחר שנגמרה. והנה מבואר בסוגין דשאור בעיסה הוי מב"מ, וצ"ע על הר"ש והרא"ש דלא כתבו כן, ועי' דמאי סי' י"ג.

ולמאי דפירשנו ניחא הא דס"ד דמירי בזיתים ממש, וקשה איך מעשר מני' ובי' הלא קיי"ל אין בילה וכמו שהקי' ר"ש, אבל למאי דפירשנו גם למאי דס"ד ידע דמפרש לאחר שעשה שמן שהרי אין מפרשין זיתים על זיתים בזמן שעתיד לדורכן, ואף אם תרם אמרינן תרומה ויחזור ויתרום [עי' דמאי סי' י"א] אלא התרצן חידש לו דבשעה שנתערבו כבר היו שמן ויין.

והשתא ניחא דלא מוקי לה בענבים העומדים לאכילה, דא"כ הו"ל לתנא לפרש דידרכם, שהרי אם אין לו פרנסה ממקום אחר אין לו תקנה לעשרן עד שידרכם, אלא ודאי איירי בסתם ענבים וזיתים דסתמן לדריכה קיימו ומצותן להפריש מן היין והשמן ולא הוצרך לפרש, והלכך מוקים למתני' ביין ושמן ממש, ותנא נקט ענבי בציר שזו סיבת החיוב והפטור, ונקט לשון קצר.

(יא) ירו' פ"ה ה"א ר"ח בשם ר"י דר' יהודה היא כו', בבהגר"א פ"י הא דקתני לקטן לשלחן לחברו פטורין אתיא כראב"ע ומשום שכן דרך בני"א משלחין

הוטבלו, ונראה דלרבנן לא הוטבלו כיון דאותן שהוא נוטל לאכילה לעולם מלאכתן גמורה אלא שאין חשיבי לעצמן אלא הן עראי של הכרי כולו כי תרם להו נמי שרי, ולפי"ז י"ל דנקט כלכלה דוקא לאשמועינן שאם תרם את הכלכלה כולה הוטבלה אע"ג דעתיד למלאכה או לחפותה או ללקוט ב' כלכלות אבל תרם מקצת שאוכל עראי לא הוטבל.

טז) פ"ה מ"ב בצלים שהשרישו בעלי טהרו מלטמא נפלה עליהם מפולת והם מגולים כו', אי טומן סגי במקצת עליו מגולין אף בלא אגודה [ע"י שביעית סי' י"ב סק"ג, כלאים סי' ג' סק"יג] הכא נפלה עליהם מפולת גרע טפי, דבטומן איכא מחשבה להדיא דלא ניחא לי בצמיחתן, אבל הכא לא היה מחשבה להדיא ליטול לזמן קצר, והלכך אף אם מקצתן מגולין חייבין במעשר ושביעית [ואפשר לפ"ז הא דקתני והם מגולים לרבותא, ומלשון הר"י משמע דמפרש והם מגולים עכשיו שצמחו, ומ"מ הדין אמת דאף אם הם מגולים מקצתן בשעה שנפלה עליהם המפולת הרי הן כנטועין בשדה] וכן בצלים שירדו עליהן גשמים תנן שביעית פ"ו מ"ג דאם עליהן שחורים חוששין להם והתם בלא השרישו ממש אלא השחירו חשיב בהשרישו דינקי מארעא וכש"כ בהשרישו ממש והיינו נמי בסתמא בלא כונת הטמנה לזמן קצר, ומיהו השרישו בקרקע על"י אין חייבין במעשר ושביעית דעל הגג אין זריעתן יפה בלא עפר וסתמא לא ניחא לי כולי האי ואין זו זריעה בסתמא, ומיהו אם זרע בהדיא אף בקרקע הגג חייב במעשר ובשביעית, ודעת הגר"א יו"ד סי' רצ"ד ס"ק ס"ג דאין חילוק בין קרקע הגג לנפל עליהם עפר על הגג, ולעולם על הגג בלא כונת זריעה פטור מן המעשר ומן השביעית, ומשנתנו בנפל מפולת עליהם כשהן על הארץ, וע"י מש"כ שביעית סי' כ' סק"ו.

יך) פ"ה ה"א ערמה של בצלים שהשרישו כו' מה אכפלה שבת כו' [נראה דר"ל דלענין שבת תני ניטלין אבל לא תני דמותר לתלשן וי"ל דחייב עליהן] א"ל ר"ז כו' אבל שביעית הוכפלה כו' [נראה דלענין ספיחין אין תלוי אם חשיבא זריעה או לא כיון דאסרו העולים מאליהם אלא ע"כ משום דאינו רוצה בהשרשתן וא"כ אף בזריעה גמורה שנעשה שלא ברצונו ולא ניחא לי בהשרשתן אין בו איסור ספיחין, ודיוקא דר"ז מדקתני סתם אין חוששין משום שביעית משמע אף משום ספיחין ולא אימעיט אלא שבת דקתני ניטלין] אמר ר"מ כו' ודא היא דר"ח רובה אילו כו' [ר"ל דר"ח הא תני אגודה וי"ל דתני לה גם משום ספיחין אבל בצל יחידי י"ל דאסור משום ספיחין אף דלא רצה בהשרשתן, כן אפשר להגיה] תני לא יתלוש כו' אית תנאי תני כו' אית כו' מותר רשב"ל אמר חייב מ"ד חייב ניחא מ"ד פטור מאי דאמר חייב דלצורכה דלא מותר [ר"ל חייב להזהר בזה אבל אינו חיוב ממש, כן אפשר להגיה] והנה ערמה חשיבא כטומן וסתמא לא ניחא לי בהשרשתן, והא דתניא לא יתלוש כו' קאי אמתני' שנשרשו בעלי' ומדמי לי לערמת בצלים שנשרשו בארץ, א"נ ערמת בצלים נמי מיירי בנשרשו בעלי', והנה בזרע על הגג לכו"ע חשיב זריעה לכל דבר ולא אמרו אלא בנשרשו ממילא בלא כונה וכמש"כ שביעית סי' כ' סק"ו.

וכמש"כ הר"מ פ"ה מה"ת ה"ה, [ע"י לעיל סי' ג' ס"ק כ"ג] ולפיכך אינו בדין שיוטבל השתא, אבל תמרים ועתיד לדורסן רשאי להפריש השתא וכדאמר בירי' דתורמין ענבים על ענבים ועתיד לעשותן צמוקים דגורן ויקב כתיב בפרשה, וכמש"כ דמאי סי' י"א.

שם בירי' אם בזיתים על השמן וענבים על היין ד"ה מותר, נראה דר"ל זיתים העומדים לשמן אבל הפריש זיתים על שמן אינו ענין לכאן, וכן תניא בתוס' פ"ב מודה ר"א לחכמים בענבים ועתיד לעשותן יין, ואפשר דצ"ל בזיתים לשמן וענבים ליין.

טז) ר"מ פ"א מה' מ"ש הי"ג, פסק שאין ראשון קובע לשני ולענין, ונראה דפסק האיבעי לקולא כיון דהוא ספיקא דרבנן, ודברי הגר"א ז"ל סי' של"א ס"ק קצ"ה אינם מובנים איך יש מקום לומר דנפשטה מהא דהלוקח תמרים. ואפשר לפרש הסוגיא דלא מבעי לי' בהקדים באיסור, ואפשר דהקדים ראשון לתרומה פשיטא לי' דלא טבל, וה"ק מה נן קיימינן אם בכרי שנתמרח כו' ר"ל והפריש תרומה ואח"כ ראשון ד"ה אסור משום תרומה, אם במע"ר שהקדימו בשבלים כו' ר"ל הקדים תרומה והקדים מעשר ד"ה מותר, וה"ה הקדים תרומה ומעשר בתמרים שעתיד לדרסן אין לספק דלר"א הוי ככרי שנתמרח ולרבנן הוי ככרי שלא נתמרח, אלא מבעי לי' לרבנן בנמלך והניחן כמו שהן והפריש מהן ראשון [ותיבת ועבר מיותר לפ"ז] אי ראשון טובל, ונקט הר"מ לחומרא דלאחר גמ"מ ראשון קובע.

ר"מ פ"ה הי"ט התורם פירותיו תרומה שצריך לתרום אחריה שני' נקבעו כו', ר"ל אם תרם משאינו נקוב על הנקוב כיון דהוי תרומה מדרבנן הוקבע לאסור אכילת עראי ובדבר שנגמרה אבל בדבר שלא נגמרה לא עדיף מתרומה גמורה, והדין מסתבר אבל בודאי העתיקו רבנו מגמ' ולא מצאנוהו, ובבהגר"א של"א ס"ק קע"א ציין לסעי' ק"ל וכן בבה"ג שם ואינו מובן מה ענין זה לזה.

דין תרומה ויחזור ויתרום מצינו על שני דרכים, מן שאינו נקוב על הנקוב דהשניה דאורייתא והראשונה דרבנן והתם הוי רבותא דראשונה טובלת, ועוד מצינו בשמן על הזיתים [תרומות פ"א מ"ח] והתם הראשונה דאורייתא וכדתנן התם הראשונה מדמעת, והתם פשיטא דראשונה טובלת, אמנם בלא"ה אינה טובלת שהרי לא נגמרה מלאכתה ואף לר"א לא קבעה בזיתים ועתיד לעשותן שמן. ועוד מצינו פ"ג מ"א התורם קישות ונמצאת מרה והתם ראשונה דאורייתא וטובלת, ומיהו בחד צד איכא רבותא טפי בראשונה דאורייתא ששני' אוסרת אכילת עראי אע"ג שהפריש כבר כל המעשרות.

שם בירי' אמרו דבכלכלה של כל דבר מתני' ולא דוקא תאנים, ונראה דלשון כלכלה דנקט הוא להורות על תאנים לאכילה אבל כלכלה לאו דוקא שהרי אמרו בתאנים שעתיד לדרסן והפריש מהן תרומה ונמלך עליהן להניחן הוטבלו למפרע ולא הוזכר כאן כלכלה, ובלי הר"י משמע דבכלכלה תליא.

ויש להסתפק בלוקט תאנים וקדם שילקט כל צרכו נוטל תאנים לאכילת עראי והרים מהן תרומה אי

סימן ז

כדאמר בסוגיא שם, או דילפינן להו מערלה שאין היוצא מהן כמותן, ומסתבר דלחומרא מקשינן. וטבל נמי במחלוקת, לר"א היוצא מהן כמותן ולר"י דוקא בזיתים וענבים, והכי תניא בתוס' הובא בר"ש תרומות פ"א מ"ב.

והר"מ פ"י מה' מ"א הכ"ב סתם שכל הני אסורין ואין לוקין עליהן, ואפשר דטעם רבנו שאין לוקין על

א) מסקינן חולין ק"ד ב' דבחלב וחמץ ונבילת העוף ושרצים אתרבי אם המחן וגמען או ציר היוצא מהן, ובתרומה ובכורים וערלה פלוגתא דר"א ור"י, לר"א היוצא מהן כמותן בין בזיתים וענבים בין בשאר פירות, ולר"י אין חייבין על היוצא מהן אלא בזיתים וענבים.

ובשביעית וחדש לא נתפרש, ואפשר כיון דהוא איסור הבא מאליו ילפינן להו משרצים דהיוצא מהן כמותן

ויותר מתישב לדעת רמב"ן דזיתים וענבים אינם חייבים מצד עצמן רק מצד תירוש ויצהר וכשמפריש בעודן זיתים וענבים הוי כהקדימו בשיבולים, והשתא קדושים מצד פרי והיוצא מהן קדוש מצד יוצא מהן כמותן, וצ"ע בזה.

ב. יר' תרומות פ"א ה"ב הוון בע"י מימר מה פליגין בחומש כו' ותנינן דבש תמרים כו' ור"י פוטר כו', נראה דקשיא ל"י דמשנתנו משמע דמודה ר"י דמדברנן גזרו על היוצא משאר משקין ובתרומה אין חילוק בין קרא שם על הפרי ואח"כ יצאו המשקין ליצאו המשקין בעודן טבל, ובברייתא קתני דר"י פוטר ומשמע דאפי' איסורא דרבנן ליכא ומשני דקדם שנטבלו ר"ל שנגמר מלאכתן לא גזר ר"י, והגר"א ז"ל הגיה קדם שנתרמו ולא אסר ר"י מדברנן אלא בשכבר קרא שם על הפרי ואח"כ יצא מהן משקה, וצ"ע מנ"ל להגיה כיון דהגירסא שלפנינו מיושבת.

והר"מ פ"י מה' מ"א הכ"ב כתב דמשקין היוצאין מן הטבל אסורין, מבואר שגירסתו כג"י דידן וסתם דהיוצא מן הטבל אסור דסתם טבל היינו שכבר חייבין עליו מה"ת משום טבל והיינו בנגמרה מלאכתו, ומ"מ הו"ל לרבנו לפרש דהיוצא קדם שנגמרה מלאכתו מותר, ואולי מצא רבנו דגמ' דידן פליגא וס"ל דאיסורא דרבנן איכא לעולם.

א. שם רש"י ד"ה אף תרומה, אע"ג דאינה נוהגת במשקין שלהן כו', לכאורה משמע דאף לר"א אין איסור טבל נוהג במשקין שלהן, וא"א לומר כן דהא אמרו ביר' דר"א מחייב דבש תמרי' במעשרות, אלא כונת רש"י דתחלת ההיקש תרומה לבכורים היינו למשקין היוצאין מפרי תרומה, אבל אחר שלמדו כן שפיר יש ללמוד טבל חילול חילול מתרומה לחייב במעשר את המשקין שיצאו מטבל, דתירוש ויצהר דכתיב בקרא מתלי תלי שאם אין דרשא לרבנות שאר מינין מתפרש דתירוש ויצהר אין שאר מינין לא, אבל אם אפשר לרבנות מרבין היוצא מדגן ג"כ, ותירוש ויצהר לאשמעינן דעיקר החיוב בתירוש ולא בענבים ויצהר ולא זיתים, וכמו שאמרו ל' יהושע דון מינה ואוקי באתרא שאינו אלא לפי תחלת הילפותא, אבל למאי דמסיק גם בבכורים אינו מביא אלא היוצא מזיתים וענבים דילפינן בבכורים מתרומה.

ג. יר' שם אבל בקרן אף ר"י מודה כו', אם הפריש תמרים ואח"כ יצא דובשן פשיטא דחייב קרן שהרי ממונא דכהן הוא, אבל סברו בגמ' דלר"א אין חילוק בין הפריש תמרים ואח"כ יצא דובשן, ליצא דובשן בעודן טבל ואח"כ קרא שם, דאי משקה היוצא מהן כמותן חייבים בתרומות ומעשרות, דהא ילפינן חילול חילול מתרומה כמש"כ תו' חולין ק"ך ב' ד"ה היכא, ור"י לא פליג אלא שאינו חייב חומש, אבל שם תרומה שפיר חייל עלי' אף שקרא שם לאחר שיצאו המשקין, דמודה ר' יהושע דמדברנן משקה היוצא מהן כמותן.

שם עד שלא נטבלו מילתי' אמרה שהוא מעשר מן התמרים על הדבש לפי דבש ולפי תמרים, [ר"ל דר"א מחייב את הדבש חיוב גמור שמפריש מן התמרים על הדבש], תני ר' נתן אומר לא שר' ליעזר מחייב במעשרות אלא שר' ליעזר אומר שלא יאכל מן הדבש עד שיעשר על התמרים מודי ר' ליעזר שאם עישר על התמרים אפילו באספמיה דבשן מותר מילתי' אמר שהוא מעשר מן התמרים על הדבש לפי תמרים, זו גירסת הגר"א, [ר"ל דר' נתן סבר דלא פליג ר"א ור"י בעיקר הדין, ומודה ר"א דמשקה היוצא משאר פירות אינו כמותן ואין חייבין עליהם משום תרומה, וגם אין בכלל משקין לענין הכשר כמו שאמר ר' נתן באידך ברייתא, אלא ר"א אוסר לאכול את הדבש בעוד שהתמרים טבל מפני מראית העין אבל כיון שהפריש את התמרים הדבש מותר, וכשמפריש את התמרים מפריש רק לפי התמרים ולא לפי הדבש, והא דאמר אפילו באספמיה ר"ל אף שהתמרים

לימוד מה מצינו ולא משום דילפינן חדש מערלה, והיוצא מחדש אסור מן התורה.

ובכ"מ כתב דאע"ג דילפינן מקרא משמע לרבנו דאסמכתא בעלמא וכדתנן בערלה, ותמוה מאד דהא קראי בחמץ וחלב כתיב ופסקן רבנו לק' פי"ד ה"ט לענין מלקות, וכן דרשא דהטמאים ע"כ דאורייתא דהא מצרכי להו התם בגמ', וכבר הוכיחו התו' כן חולין צ"ט ב' ד"ה שאני, אבל מש"כ רבנו כאן שאין לוקין עליהן משום דקיי"ל כר"י דילפינן בכורים וערלה מתרומה וכמש"כ לעיל, ומיהו ביוצא מזיתים וענבים לוקין בכולן, והא דהזכיר רבנו ערלה וכלאים משום דשביעית וחדש לא שייך בזיתים וענבים, וטבל א"צ להזכירו דהא תירוש ויצהר כתיב, וזהו עיקר המקור לחלק בין זיתים וענבים לשאר, והקדש לחוד שיירי ונקט ערלה וכלאים וה"ה להקדש.

מיהו עיקר דין הקדש צ"ע, כיון דכל ממון הקדש אסור בהנאה ואינו תלוי בפירי למה לא ילקה על היוצא מהן, אכתי ממון הקדש הוא וכשאוכלו הרי נהנה, וברייתא איכא לאוקמא כרבי פסחים ל"ג א' דהזיד במעילה במיתה ודוקא באכילה וכמש"כ תו' שם, אבל הר"מ שהעתיקו לדין צריך טעם, ולמש"כ רבנו פ"א מה' מעילה ה"ג אזהרת מעילה מלא תוכל לאכול י"ל דוקא באכילה, וכן כשילפינן חטא חטא מתרומה, ושאר נהנה אפשר דאין בו מלקות, ואיסורו נלמד מדין מעילה שאמרה תורה, ואם פוגמו איכא משום לא תעשון כן כדאמ' פסחי' מ"ח א'. [א"ה, ע"י חזו"א קדשים עמ' 340 ליקוטים למס' כריתות סק"ב].

והא דכתב הר"מ דלוקין על יין כלאים אע"ג דבגמ' משמע דילפינן תרומה מבכורים אלמא דגם ביוצא מענבים צריך קרא, ובכלאי' ליכא קרא אלא יליף במה מצינו, י"ל דבתר דאוקים באתרי' אמרינן דגילוי מלתא היא דהיוצא מזיתים וענבים חשיב פירי.

וציר שרצים אפשר דדעת רבנו דלא אתרבי למלקות וכמש"כ רבנו פ"ג מה' מ"א ה"ו דהוי כחצי שיעור. [א"ה, וע"ע שביעית סי' כ"ה סקל"ב ובהוספה לטבו"י סי' ד].

[נדפס שבת סימן ל"ט, סק"א - ג']

א. חולין ק"ך ב', תוכן הסוגיא, דבתרומה מצינו שחייבה תורה תירוש ויצהר ולא מצינו דין יוצא משאר משקים, ואם אין לנו אחת ממדות שהתורה נדרשת בהם לרבנות שאר משקים נשאר הדין דהיוצא מזיתים וענבים חייב והיוצא מן הדגן פטור, ובבכורים נתרבה היוצא מהם סתם, ואם אין לנו אחת המדות לגלות שלא נתרבה אלא היוצא מזיתים וענבים סתמא נתרבה כל ז' המינים, והנה יש היקש של תרומה ובכורים זה לזה, וסבר ר"א דילפינן תרומה מבכורים דהיוצא מהן כמותן ומשאירינן דין בכורים בכל המינים וילפינן גם תרומה לכל המינים, וממילא לא ילפינן מהא דנתפרש בתורה זיתים וענבים למימר דוקא אלו, שהרי ילפינן מהיקשא גם שאר מינין, ובתרומה אין חילוק בין תחלתו כשבא לקרות שם לסופו שיצא לאחר שקרא שם, ואע"ג דבבכורים יש חילוק בין לקרות שם על המשקה ובין יצאו לאחר שקרא שם על הפרי, לזה לא יליף תרומה מבכורים שהרי בפירוש אמרה תורה דתירוש ויצהר חייבין בתרומה, והלכך לר"א היוצא מכל המינים חייב בתרומה ומעשרות, ור"י סבר בהיפוך דתרומה משאירינן על מקומו דגלי רחמנא ביוצא מזיתים וענבים ותו לא, והלכך היוצא מן הדגן פטור ואף אם קרא שם תרומה ואח"כ יצא נמי פטור וילפינן בכורים מתרומה דדוקא יוצא מזיתים וענבים שיצאו אחר שקרא שם מביא אבל לא היוצא משאר ז' מינים, ולר"י א"צ למילף כלל תרומה מבכורים דהא קרא שם לזיתים וענבים ואח"כ יצא מהן שמן ויין איכא למילף מתירוש ויצהר שחייבין בתרומה, ואפשר דהקדיש אוכלין ואח"כ יצא מהן משקין גרע טפי וצריך למילף מבכורים,

לאבוד או לצחצח כדאמר שבת קמ"ה א', ואפי' בראו פני הבית יהא מותר, וצ"ל דהתם סוחט שמן בעין על בשרו.

ואכתי יש לעי' למאי דקיי"ל שבת שם דמשקה הבא לתוך אוכל כאוכל דמי, א"כ יהא מותר לסחוט לתוך התבשיל אף בבית, ולעיל פ"ד שם תנן מקפה לתוך התבשיל קדם ראיית פה"ב, וי"ל דאע"ג דלענין הכשר אין נפקותא בין מחליק לסוחט לתוך התבשיל לענין היתר החלקה בטבל לא התירו אלא מעט דרך החלקה אבל לא בסוחט לתוך התבשיל אלא הוי מפרש טעמא דלא חשיב משקה מעיקר הדין ואז הוי אסור אף החלקה משום משקה הבא לתוך האוכל, ומסיק משום איבוד או לצחצחו, וקושטא הוא דלתוך האוכל נמי אינו מכשיר לגי' הגאונים דכו"ע משקה הבא לתוך אוכל כאוכל דמי, אלא דלענין היתר טבל לא מהני סברא זו וכמשי"כ.

ד' יר' פ"א ה"ה מה פליגין כו' בטבל שנטבל מדבריהן כו', אפשר דאם לא נטבל כלל מותר משום עראי וכמשי"כ סק"ג, ואפשר דלרבותא קאמר דאפילו נטבל מדבריהם שרי רבנן, ובנטבל דאורייתא אף רבנן מודיי אפשר משום הנאה של כילוי, ואפשר דאף אם החליק אסורין באכילה עד שיעשר.

שם ר"מ אמר לה סתם, פ"י הגר"א דפליג דאף בנטבל ד"ת שרו רבנן.

שם באילן פיצוליו כו', היינו בעיא דר"ש בר רבי שבת מ"ה א', כן פ"י הגר"א, ומבואר כאן דרבי כר"ש ס"ל ובגמ' שם מספקא ל"י.

שם אבל לענין מעשרות כל הדברים יש להן מוקצה, פ"י הגר"א דכל חסרון מלאכה מעכב בגמ"מ לענין מעשרות, וכ"ה ב"מ פ"ט א' דתוחלני לא נגמרה מלאכתן עד שיתבשלו כ"צ.

שם דברי שונה אחרון אף התחתון צריך לעליון, כ"ג הגר"א, ור"ל דע"י העליון התחתון נדרס יפה, ויש לעי' נהי דאין התחתון צריך לעליון מ"מ מ"ש מהא דתנן לעיל משימלא את הכלי משילקט כ"צ ואמרו לעיל משיפקס כ"צ.

עוד יש לעי' למה נקט נשברה החבית ונפתחה המגורה, ליפלו באכילת עראי קדם שגמר והחבית קיימת.

עוד יש לעי' הא תנן ברישא העיגול משיחליקו, ואפשר דמייירי שכבר החליק ואח"כ דורס עליו עיגול שני.

ונראה דהכא אין קפידיא כל כך בגמר כל התאנים דכל עיגול הוא גורן בפ"ע ובזמן שאינו דורסן זעג"ז לכו"ע כל עיגול הוא גורן לעצמו, אלא בזמן שדורסן בחבית או במגורה זעג"ז נחלקו אי גמר מלאכתן בכל עיגול או עד שימלא החבית, ונראה דלעולם פלוגתתן בלא נשברה החבית, ונשברה החבית דנקט שדברו בהוה דבזה יש נפקותא אי אוכל עראי, אבל משיתחיל למלא החבית עד שיגמר שעה מועטת. ועוד יש רבותא ולר"י דמתיר אף בנשברה החבית ולא אמרינן דכבר מסיח דעתו למיטיב עיגול זה לחבית אחרת.

והא דנחלקו באכילת עראי היינו במוליד לשוק, דאי מביא לבית בלא"ה אוכל עראי, א"נ בהביא לבית

או שעבר עליהן השבת.

והא דאמר ר"א דר"מ היא ור"מ ור"י הלכה כר"י, נראה דגרס כן במשנה, דאי משנתנו סתמא הלכה

כסתם משנה, וסתמא דגמרא שהעתיקו סתם היא ע"פ שאר חכמים דלא ס"ל הא דר"א ולכן לא פסק הר"מ כר"א, וכעין שכתבו תו' עירובין י"ד א' ד"ה אתניי.

ה' ר"מ פ"א מה' מעשר ה"י ויראה לי שהוא חייב במעשרות מדבריהם שהרי תאנה כו', אם כונת רבנו

להביא רא'י מחצר לבית תימא דודאי הנטוע בחצר חייב מה"ת דכל הנזרע בקרקע היינו שדה, והרי עציץ נקוב חייב מה"ת, וכן זרע על הגג וכמשי"כ רבנו הי"א, וכן בספינה

במקום אחר והדבש במקום אחר ואין הפרשת התרומה מן התמרים ניכר במקום הדבש מ"מ לא פלוג חכמים בזה. {ע"כ נדפס שם}

ב' בתו' חולין קי"ב ב' פירשו דטכ"ע כיון שהבישול מוצץ עיקר טעמו אסור בכל האיסורין אף בטבל וערלה ודגים טמאים אף שצירן מותר, ומיהו רוטב הנוטף ולא הוקפה אין חייבין עליו במקום דלא אתרבי ציר, ורוטב שלא הוקפה וציר היוצא שקולין הן ותרויהו אתרבי.

ונראה לפ"ז שאם בשל חדש במים ונתנו טעם יש במים איסור דאורייתא משום טכ"ע אף את"ל דחדש לא אתרבי לאסור צירן, ואע"ג דרוטב שלא קרש אצטרך לרבו נראה דהכא במים כיון שעיקרן משקה מתחלת ברייתן ושת"י בכלל אכילה כל שיש בהם טעם איסור אסורין מדאורייתא אע"ג שהטעם שקבלו הוא מאוכל, ולא מקרי נמי שלא כדרך הנאתו, ועוד דחדש איכא למילף משרצים וכמשי"כ לעיל, ובמשכ"י ס"י ס"ה כ"כ בשם הרא"ש והמרדכי וחלק עליהם, ולהאמור נתישבו דבריהם, וכן שעורים של חמץ שעשאן שכר דהא בחמץ לכו"ע אתרבי המחמה וגמעו וה"ה צירן, וכן בגמרא קרו לה חמץ ד"ג ע"י תערובות.

ולפי האמור טבל שבשלו בחולין אסור משום טכ"ע מה"ת בין שבשלו באוכל חולין ובין במשקה חולין, אבל סחטו או מלחו צירו מותר מה"ת, ומ"מ מדרבנן אסור כמשי"כ הר"מ פ"י הכ"ב, והרא"ש בהגהותיו תרומות פ"א מ"ב.

אמנם דעת רשב"א ברכות ל"ח א' דאין חיליק בין נסחט ליוצא ע"י בישול, אלא יש חילוק בין דרכו בבישול וסחיטה או לא, והלכך אם דרכו בבישול היוצא ע"י בישול חשיב עיקר הפירי, וכן אם דרכו בסחיטה חייבין על היוצא ממנו, וזהו דין טכ"ע בדברים שדרכן בבישול, אבל אם בשל דבר הנאכל תמיד חי אין טעמו אסור מה"ת כדין המשקין היוצאין.

ג' מעשרות פ"א מ"ח מחליקין בתאנים וענבים של טבל ר"י אסור, בכל איסורים ודאי אין מחליקין, ואמרו ע"ז ל"ה ב' מפני מה אסרו גבינות מפני שמחליקין פניו בשומן חזיר, ואמרו חולין ק"ז ב' צונן בצונן נהי דקליפה לא בעי הדחה מי לא בעי, ושם קי"ב א' אבל צלי בעי קליפה, והכא ה"ט דשרי דהיוצא מן הפירי אינו עיקר הפירי ובעי קרא לרבו כדאמר חולין ק"ד ב', והכא אף בענבים דלכולי עלמא היוצא מהן כמותן ה"מ בסחטן לשתייה, אבל הכא דבטלי מתורת משקה עם יציאתן וכדאמרי רבנן דלא הוכשר לא אתרבו כה"ג לאסור, ואע"ג דאסרו חכמים כל היוצא אף בשאר פירות הכא במחליק שמתבטל לא גזרו, והלכך ת"ק מתיר אף לר"א דדבש תמרים חייבין במעשר, ור"י אסור אף לר"י דמ"מ איסור דרבנן איכא, ונקט תאנים לרבותא דר"י וענבים לרבותא דת"ק, ופלוגתא דמחליקין והכשר חד טעמא הוא.

יש לעי' במאי עסקינן, אי תאנים וענבים העומדים לאכילה וכבר הוקבעו למעשר ואסורין באכילת עראי למה מחליק, והרי הנאה של כילוי אסור בטבל, ותנן פ"ק דפאה ונותן לבהמה עד שימרח ומוציא לזרע עד שימרח, ואי קדם שנגמרה הא תנן פ"ד מ"א המקפה לתבשיל פטור ולמה מחליק חייב, וי"ל לעולם לאחר שנגמרה מלאכתו, ולא הוי נהנה מטבל כיון דמשקין היוצאין אינן טבל כלל, ואפי' קדם שנגמרה מלאכתו מש"ל פלוגתייהו במחליק עיגולים ומניחן לאוצר, ולר"י דחשיב ל"י משקה לא מקרי עראי אלא קבע, ולשון הר"מ פ"ו ה"א מחליקין כו' ואין בזה משום הפסד, ולא פירש רבנו למה.

יש לעי' בהא דתנן פ"ד מ"א בסוחט זיתים על בשרו פטור משום עראי, תיפוק ל"י משום משקה ההולך

דאילו נוטל רובא בב"א שהרי קדם שנפל לים אינו נוטל רובא בב"א מה"ת, שאם נדון שכל הששים שנטל הם טבל לעשותם כולם מעשר על מק"א כש"כ שיש להתיר הארבעים הנשארים לעשותם מעשר על מק"א, וזה דבר שאי אפשר מעיקר הדין, ולפיכך י"ל דלקט ברובא איתא והלכך אף כשנפל שיעור לקט לים י"ל דאינו נוטל רובא בב"א, ולא דמי לדבר חשוב שנתערב ונפל אחד לים דהותרו כולן דהתם מה"ת הותר לאכול כולן ופקע איסורו, ואף לדעת רשב"א דאוסר לאדם אחד לאכול בב"א אינו אלא מדרבנן, ואת"ל מדאורייתא י"ל דחשיב כהוכר האיסור כשאכלן בב"א אבל כל אחת בפ"ע נהפכה להיתר, אמנם כל זה אם נוטל ששים לעשותם כולם מעשר על מק"א, אבל כשנוטל כדי שיעור מעשר לעשר מניה וביה שמעיקר הדין אמרינן כל דפריש מרובא פריש רק מדין קבוע דרבנן אסרונום כל שנפל שיעור לקט לים לא החמירו חכמים וכמשי"כ תוס' זבחים ע"ג ב' ד"ה אלא] וה"נ הרבה נמלים אוכלים הרבה עכברים אוכלים והרבה עוף השמים עורבים ועטלפים חוטפין והרבה שבלים מתפזרים בשדה ובדרך ובגורן לאיבוד והרבה חטים נשארים בשדה ובגורן למרמס ותרגולים מצוים, ותולין שנפל הלפט, וכשם שאין אנו בטוחים שהיה כאן לקט אלא דיינינן מדרך הרגיל, כך יש לתלות בדרך הרגיל ולהקל בדרבנן, ואע"ג דחייב מתקנת חכמי ליתן לעניי' ד' קבין לבית כור כשלא שם לב לדעת את הלפט וקבץ את כל העמרים לגדיש, מ"מ זה שנותן לעניים חייב במעשר כיון דלא הפקירו חכמים לעניים דבר מיוחד אלא חייבוהו לשלם לעניים מעשר ונותן להם וכדתנן פ"ה מ"ב בלקט שנתערב בגדיש, ושיעור לקט הוא אחד אחוז משלש מאות ושלשים ושבע ומחצה דהא מסקינן ב"מ ק"ה ב' דכור זרע קאמר, ואמרינן שם דבשני דר"י הוי שמינה ארעא והוי עושה ד' סאה זרע כור וזה פי שבע ומחצה ממה שנזרע, וא"כ בית כור זרע עושה שבע ומחצה כור וזה שתי מאות עשרים וחמש סאה ומזה שיעור חכמים ד' קבין לקט, ואפשר דבשני דרשב"ג הוי ארעא שמינה טפי משני דר"י, ובזמננו צריך שיעור חכמים לפי ערך הפירות דגדילי השתא, ואף שהר"מ סתם בזה, אין דרך הר"מ להאריך בדברים שלא נאמרו בגמ', אבל הדין נותן דלא שיער התנא אלא שיעור הלפט האחוז מן התבואה ושיער התנא ד' קבין מכור זרע בשני דרשב"ג, והרי כבר שיער ר"א בזמנו ואמר דנתמעטה הברכה עד מחצה כדאמר ב"מ שם, והדין נותן דבשני דר"א בב' קבין לכור משערינן.

(ח) ומיהו בד' קבין לכור לא סגי לכאורה שהרי זה שחשוד על הלפט יש בו גם משום קנס מגדיש על הלפט דתנן פאה פ"ה מ"א הנוגע בארץ הרי הוא של עניים, והנה צריך להוסיף על הד' קבין את הנוגע בארץ של מקום הגדיש [אלא שפוחת מד' קבין לכור דמקום הגדיש אינו נחשב תוך הבית כור דהנוגע בארץ שהוא נותן פוטר את הלפט הראוי למקומו לפי ערך ד' קבין לכור].

וכ"ת דזה לא נפטר ממעשר דהוי ביד עניים כצדקה בעלמא, ז"א שהרי בהדיא אמרו בירו' דפטור מן המעשר, ופי' הגרע"א בתוספותיו דבאמת אינו הפקר אלא שעקרו חכמים איסור גזל וחייביהו לבעה"ב שלא ימחה בעניים וכשזכי העני הוא זוכה מיד בעה"ב בתיקון חכמים ומ"מ פטור מן המעשר כיון שיד עניים בהו, ואכתי יש לדון דאין הפטור חייל אלא בשעה שהעני זוכה בתיקון חכמים בתורת לקט, אבל כל זמן שלא זכה והוא ממון בעלים אלא חיובא רמי עלי' למיתבי לעניים עדיין לא נפטר.

אמנם בהנידון ליכא משום מגדיש על הלפט כלל דמשנתנו במיתבי הלפט לעניים אלא שצריך מקום בשדה להגדיש וקורא לעניים שיפנו את השדה ואין שומעין לו ומגדיש על הלפט, אבל זה שעמר כל השדה והכניס את הלפט לתוך העומרי' והגדיש כבר גזל את הלפט כולו במה שעירבן עם העמרים ובזה נותן לפי האומד דלא מצינו בזה

כמשי"כ רבנו פ"א מה"ת הכ"ג, ומשמע שם דחייב מה"ת, [והא דאמר מנחות פ"ד ב' ואין לי אלא בשדה כו' נראה דהתם כיון דשתי הלחם בכורים להמובחרים סגי בהכי ובעי קרא למיסר להקריב הפחותים קדם שתי הלחם, והלכך סתם בשדה יש למעט ג' ומרבינן ל' מכל וגו' ולא מלי ארצם] והרי אמרו בירו' העביר הסכך חייב אע"פ שהוא בית ולא עדיף מחצר, ועיקר פטור משום סכך המונע את הגשם ואת הטל ואת הרוח ואת השמש, ואין זו דרך גידול הטבעי, וזו קו' הר"א, ודברי מרן ז"ל אינם מובנים כלל, ונראה דאין כונת רבנו להביא רא"י מחצר, אלא בא רבנו לפרש שאין כאן פטור משום הביא במוץ לבית, שהרי באוסף הפירות בבית אחת חייב מה"ת וקרינן ל' ראה פני הבית ולא חשיב כהביא דרך גגות וא"כ שפיר יש לחייב אף גדל בבית מדבריהם, [ול' התו' ב"מ פ"ח א' ד"ה בעה"ב, שכתבו דעומדת בבית לא שכיח צ"ע דהא בבית פטור מה"ת].

(ו) יש להסתפק חולין שנתערב בטבל ורובו טבל, אי יכול ליטול מן התערובות כדי תרומה ומעשר, ובלח בלח דיש בילה לא מבעי לן כי תיבעיא לן ביבש ביבש, ומקום הספק דהחולין אין בהם דין ביטול, דדין ביטול הוא שאובד חשיבותו ע"י ביטול רוב, והלכך כשהוא איסור פקע איסורו שאין האוכל התערובות כאוכל איסור, אבל אי אפשר שיתחייבו החולין במעשר ע"י ביטול, והרי אין היתר מצטרף לאיסור אלא היכי דגלי קרא וכדאמר פסחים מ"ג ב' אלמא דאין ביטול עושה את ההיתר לאיסור [ועי' מש"כ טהרות סי' א'] וכיון שאין החולין בטלים י"ל דחשיב כמחצה על מחצה ולא אמרינן כל דפריש מרובא פריש וכדאמר מנחות כ"ג א' בשחוטה אינה בטלה בנבילה משום מב"מ הנוגע באחת מהן ברה"ר טהור ולא חשיב כב' שרצים וחד צפרדע דטמא אפילו ברה"ר לולא דין קבוע כדאמר כתובות ט"ו א'.

אבל י"ל דשאני מין במינו דאפילו איסור בהיתר לא בטל אף דאיסור בעלמא בטל, וע"כ דמינו מחזקו וכמשי"כ הר"ן נדרים נ"ב א', והלכך חשיב כמע"מ, אבל חולין בטבל י"ל דאע"ג דאינו נהפך לחיוב מ"מ שפיר מצי למיתב מן התערובות ולמימר כל דפריש מרובא פריש, ונראה להכריח כן מדברי התו' ב"מ ו' ב' שהקשו בקפץ אחד מן המנוין למה לא נימא כל דפריש מרובא פריש, אלמא דאע"ג שאין זה שקפץ שב להתחייב מ"מ אמרינן כל דפריש מרובא פריש, ובקושית התו' תירץ בש"מ דכל שהוא ספק במציאות לא מקרי עשירי ודאי ולא נתנו כאן דינים והלכות להכריע ולמעבד אותו ודאי, והלכך הנעשה ודאי ע"י הלכת רובא שאמרה תורה אינו ודאי למקרי עשירי.

וכן יש ללמוד מדברי התו' סנהדרין פ' ב' ד"ה הנסקלין, ובזבחים ע"א א', שפירשו טעם שאין הולכין אחר הרוב שחייבין שא"א להרוג את הזכאי משום רוב [ור"ל דאין הולכין בפ"י אחר הרוב כדאמר יומא פ"ד והכא זה שאינו חייב הו"ל לגבי' פיקוח נפש] או משום קבוע [נראה דר"ל קבוע דרבנן אבל אינו קבוע דאורייתא כיון שאינו ניכר] אלמא דאע"ג דלית כאן דין ביטול ברוב מ"מ שייך למימר כל דפריש מרובא פריש.

(ז) ולפי"ז יש לעי' בלקט שנתערב בגדיש פאה פ"ה מ"ב דמבואר בר"ש שם דאינו מעשר מני' ובי' משום שאין בילה, והוא מבואר בירו' שהביא הר"ש שם דפריך וחש לומר שמא אותה שקבע בה מעשרות לקט הוא, ולמה לא אזלינן בתר רובא.

ונראה דכיון דאין ללקט ביטול הו"ל קבוע מדרבנן, וכמו דברים החשובים דלא בטילי דחשיב קבוע מדרבנן. ונראה דהלוקח חטים מן החשוד על הלפט ועל המעשר יכול לעשר מניה וביה דכיון דאינו אלא קבוע דרבנן קיי"ל דאם נפלה אחת לים הגדול הותרו כולן כדאיתא יו"ד סי' ק"י ס"ז, וה"נ אם נפל מן התערובות שיעור הלפט לים תולין בהם והדרינן לדין כל דפריש מרובא פריש [מיהו נראה

אינו נאמן לדין הוי כנמצא ביד נכרי, אבל קבוע של דבר חשוב אין נפקותא אם פירש נאמן או אינו נאמן, מ"מ לא חמיר קבוע דרבנן מקבוע דאורייתא.

ואף דמיעוט האחרון יש לאסור י"ל שאינו דרך למכור הכל ומיעוט האחרון נשאר תחת ידו להספקת ביתו.

(י) בעיקר דין לקט אין נפקותא בין קוצר מה שמקבץ בידו או שקוצר את הקמה כמו שהיא ואינו מקבץ בידו, וכדתנן פ"ד מ"י תוך היד ותוך המגל לעניים אחר היד ואחר המגל לבעה"ב, ור"ל כל שהקצירה הפילה שיבולת אחת או שתיים בודדות ואינן נוגעות עם הקציר הוא לקט, ואמר שבין שמקבץ ביד וקוצר ונפלה אחת מן היד קדם שהניח מידו על הארץ, ובין שאינו מקבץ בידו וקוצר במגל והפרישה שבולת אחת מחברותיה ונפלה מן הצד של חברותיה הוי לקט, והנה תוך המגל כולל בין שקבץ ביד וקצר ונקצרה שבולת אחת חוץ מידו ונפלה בעוד שהוא מחזיק מה שבידו, ובין שאינו מקבץ בידו כלל, אבל תוך ידו נחלקו בירו' אי לא אכפת לן אפילו היתה הקצירה בהכאת אחורי המגל, דכיון דכבר הוא מקובץ בידו והנשירה הוא מידו והשתא בנשירה נעשה לקט, לא אכפת לן בקצירה אי נעשית שלא כדרך הקוצרים, ואיכא למ"ד דכיון דלא נקצר כדרך קצירה אף שנפלה מידו אינה לקט, והנה למ"ד אינה לקט הוי תוך היד דרישא גם תוך המגל, אלא דתוך המגל אי"צ לתוך היד, ואחר המגל דסיפא ר"ל אפילו נשר מתוך היד, ולמ"ד לקט הוי תוך היד דרישא אפילו אחר המגל, ואחר המגל דסיפא היינו באינו מקבץ בידו, וזו נראה כונת הגר"א, אבל לפי הלשון שבשנו"א למ"ד אינה לקט גם תוך המגל צריך תוך היד, ואינו מובן דודאי תוך המגל סגי בלא קיבוץ יד כלל, וכש"כ שלא יתכן לפרש סיפא אחר היד ואחר המגל שניהם יחד שאם תלשה היד לא תלשה המגל.

והנה רישא תני דב' נשירות עושין לקט, נשירת הקצירה עצמה, ונשירה מן היד, וסיפא דקתני אחר המגל ואחר היד שניהן ענין אחד, שהקצירה עשתה הנשירה, אלא שהקצירה היתה שלא כדרך קצירה, אלא שנעקרה שיבולת בנדנד היד או המגל, אבל אין אחר היד כלפי רישא תוך היד, דמתוך היד שייך נשירה אבל לא מאחורי היד.

והא דנחלקו בראש היד, אין ר"ל שהכה את השבולת בראש היד והשירה, דזה ודאי אינו דרך קצירה, אלא בנשרה מראש היד אי חשיב כנשרה מתוך ידו, וא"ת למ"ד דבעינן קצירה בתוך מגל אפילו בנשרה מתוך ידו, אי"כ בנשרה מראש ידו אי לא הוי כתוך ידו מ"מ הוי לקט כנשרה מתוך מגל, י"ל כיון דבשעת קצירה לא נפלה כבר יצאת מדין תוך המגל ובעינן נשר מתוך ידו.

ואפשר דאחר היד שנשרה אפילו מתוך המגל אינו לקט, והשתא ניחא טפי הא דנחלקו בראש היד, וכן הא דנחלקו באחר המגל ונפלה מתוך ידו היינו שנפלה מתוך ידו אחורי המגל.

ומ"מ בקצר במגל בלא קיבוץ שבלים ביד נמי הוי לקט כל שנשרה אחת או שתיים מובדלות מחברותיהן, וזה מש"ל גם בקוצר במכונה, ואיכא לקט גם בקצירת המכונות הנהוג עכשו, אלא שהיכי שצריך אומדן הלקט אפשר דנשתנה שיעורה בקצירה דידן.

ולשון הר"מ פ"ד ה"א איזהו לקט זה הנופל מתוך המגל בשעת קצירה [ר"ל כשאין הקוצר מקבץ ביד] או הנופל מתוך ידו כשמקבץ השבלים ויקצור [ר"ל אז אי אפשר שיפול בשעת קצירה אלא שנופל מידו, ומשמע דאז אין קפידא אם נקצר באחר המגל ופסק לחומרא] והנופל מאחר המגל [שנדנד המגל תלש מאחוריו] או מאחר היד [בנדנד היד וכמו שפי' הרע"ב] ודברי הפאה"ש תמוהים בזה.

ובעיקר דין לקט שו"פ לדין, עדיין לא נשתנה ממש"כ הרמ"א סי' של"ב, דכפי ראות עינינו לא יטריח שום עני לילך בשדה ללקוט מ"ע שטרחו יותר על שכרו,

קנס אחר, וקנס דנוגעין בארץ לא אמרו כאן שהגדיש על מקום מנוקה ולא על לקט, ואף שהרבה לפשוע מ"מ אין לנו בקנסות אלא מה שאמרו חכמים, ובמקום שהגדיש על הלקט קנסו שלא ישערו את מקום הגדיש אלא רואין אותו כאילו היה מלא בלקט אבל באינו מגדיש על הלקט אין כאן קנס זה.

ועדיין אין היתר זה מספיק לכאורה דהרי קי"ל יו"ד שם דבנפל לים לא הותר אלא שנים שנים ולא אחת אחת והכא אין בתרומה שהוא עושה שיעור לקט, ואף דלדעת הר"מ ליתא לדין זה שהוא ז"ל מפרש שנפל לים שנים ובתרומה בחד סגי [עי' בהגר"א סי' ק"י סק"י] מ"מ אין כן דעת רה"פ, וי"ל דהכא כשנוטל לעשר מניה וביה כל שיש בכל הפירות יותר מכדי שיעור לקט סגי, שהרי כשם שהוא צריך להחזיק את התרומה לחיוב כדי לפטור את השירים, ה"נ צריך להחזיק את השירים לחיוב כדי שיחול על התרומה שם תרומה ויצאו מאיסור טבל א"כ הוי כאוכל כל התערובות בב"א, ואפשר דהא דצריך שיאכל שתיים שתיים אין ר"ל אכילה ממש אלא יפריש מן הקבוע שתיים שתיים ואוכל אח"כ אפילו אחת אחת, [עי' מש"כ יו"ד סי' י"ב באור].

עוד יש לדון דהא אמר רבה זבחים ע"ד ב' דתאנה לא דלא מינכרא נפילתה, אבל כבר פי' הגר"א שם ס"ק כ"א דעת השו"ע שם דקיימא לן כר"י דאפילו תאנה, ועוד דתאנים הרבה מיקרי מינכר נפילתה.

(ט) עוד יש מקום לדון להתיר להפריש מניה וביה, שהרי האכר אינו מביא כל גרנו או רובו בב"א אלא מביא מיעוטו היום ומוכרו ומיעוטו למחר, וכל מיעוט הפורש אמרינן מרובו פריש לדעת השאלות והרשב"א דכל שנפרש שלא בכונה מותר וכוותיהו סתם בשו"ע סי' ק"י ס"ו, ואף שהש"ך כתב להחמיר מ"מ היכי דלא אפשר יש להקל, והכא הוי שלא בכונה שהרי אינו מפרש ע"מ להפריש מני' ובי', ואע"ג דבדבר חשוב שנתערב והוא ביד ישראל האוכל נבילות ופירש מקצתן והביא לנו מסתבר דמקרי פירש בכונה כיון שפירש לאכלן, הכא אין הפרישה לאכילה אסור אם יפריש עליהן ממק"א, ונהי דהפורש ע"מ להפריש עליהן ממק"א נמי אסור ל"י להפריש מני' ובי' דאל"כ אשתכח דהפרשתו הועילה לו להפריש מני' ובי' והוי כפורש בכונה, אבל זה שהוא מומר לטבל אין כאן אצלו כונה להתיר כלל וביד הלוקח הוי כנפרש וממילא, ומ"מ לא מסתבר לחלק בין ישראל כשר למומר וכל שפירש ישראל המזוהר בדבר לא הותר בפרישתו, אמנם עדיין יש מקום לדון דהוי כפירש קדם שנולד הספק, שאם היה הדבר ביד תינוק שנשבה נראה דאם פירש מן התערובות הוי כפירש ממילא כיון שלא ידע כלל מתערובת איסור, וה"נ אלו שאין יודעין כלל מתערובת לקט שיש כאן תערובות איסור והיתר ואף שהוא מומר ואף אם ידע לא יאבה לשמוע לנו מ"מ השתא חשיב פירש ממילא.

ועדיין אינו מועיל דע"כ לא התיר השאלות פירש ממילא אלא בפירש שלא בפנינו, אבל פירש לפנינו הוי כלקח מן התערובות וכמש"כ הגר"א יו"ד שם סק"י, ונראה דאי פירש בפני ישראל אינו רשאי לתתן לישראל אחר וישראל אחר ג"כ דינו כראשון שראה שפירש, מיהו כ"ז בישראל שיש לו נאמנות באיסורין, אבל בשר הנמצא ביד מומר לנבילות נראה דדינו כנמצא ביד נכרי וחשיב פירש כיון שאין לו נאמנות לא מקרי לדין פירש בפנינו, וא"כ י"ל דגם בדבר חשוב שנתערב שאסורו בפירש לפנינו משום לתא דקבוע לא חמיר מקבוע הניכר ולא חשיב לדין כפירש לפנינו, אף דבסברא לא דמי, דהתם בקבוע הניכר טעם דפירש לפנינו אסור דבשעת פרישה הדבר מבורר ומשום ששכח אח"כ באיזה חנות היה המופרש נולד הספק, והלכך שפיר יש חילוק לדין אם הופרש בפני נאמן מקרי קבוע, אבל בפני

פאה, וזה שהניח ראוי ללקיטת עניים אף אחר שלקטו עניים במקום אחר, ומיהו כיון דמצות פאה בסוף שדהו כדאמר שבת כ"ג א' והכא עדיין לא גמר שדהו, יכול להתנות שאם יטלו עניים ממקום אחר לא יהיה צד הראשון פאה, אבל י"ל דמ"מ מה שמניח דעתו שיהא פאה עד שילקטו עניים ממקום אחר.

{ע"כ נדפס שם}

בתורע"א פאה פ"ח אות ע"ח הק' למה כל אדם מותרין בלקט לאחר שהלכו הנמושות, ליקני ל"י חצרו לבעל השדה, ותירץ הרש"ש ז"ל בהגהותיו, דהיינו טעמא דלא קנתה ל"י חצרו, משום שהגיע לחצר בעידן דאיסורא וכמשי"כ הרא"ש, ולא דמי דהתם השלל אבדת ישראל הוא והרואה מתחייב להשיבה לכל ישראל, אבל הכא קדם שהלכו הנמושות אין כאן אבדה ואין כאן חיוב השבה, שהרי השדה עצמה היא של עניים ללכת בה וללקוט, וכשהלכו הנמושות ועניים מתיאשי היתירא הוא.

(יב) נראה דמותר לאכול עראי מפירות של חשוד, דאע"ג דזרע טבל, הא גידולי טבל בדבר שזרעו כלה חולין, ואם נוטל ירקות צריך לחקור, אם זורעין זרע גינה שאינם נאכלים אין כאן משום זורע טבל, ואם נוטעים בצלים עצמן וכיו"ב, אם כבר נגמרה מלאכתן קדם זריעה הוי גידולי טבל, ואם עוקרין הבצלים ומיחדים אותן לזריעה י"ל דדינו כהא דתנן פ"ה מ"ב העוקר לפת כו' ופסק הר"מ דשותלן לאכילה מותר, אבל י"ל דוקא בשותלן בעוד שהשרשים הראשונים חוזרין ומשתרשין אבל לא בנוטלן לאחר"י וכמשי"כ סי' ו' סק"ח, ועוד נראה דכל שהעמיד ערמה ומשמרין לזריעה הוי גורן וא"כ לעולם חשיב זורע טבל, [אח"כ נזכרתי הא דאמרו נדרים נ"ח ב' המנכש עם הכותי בחסיות אוכל מהן עראי, ועיי"ש בר"ן דסתמא מחזקין דלא באו לכלל גורן, ור"ל דאותן שעומדין לזריעה אינן באין לכלל גורן וזה כמ"ד דלאכילה פטורין וצ"ע].

נראה דזורע טבל בדבר שאין זרעו כלה, אסור לאכול מהגידולים אף סמדר ובוסר אף שלא הגיע לעוהמ"ע, שהרי סמדר אוכל הוא לענין איסור, אלא לענין מעשרות בעינן אוכל טפי, אבל הכא דאיסורו מחמת שכבר הוטבל גם סמדר אסור, [אף שכתבנו שביעית סי' ח' להוכיח דזורע דבר שאינו כלה לא נפסל מאכילה שעה אחת, מ"מ אפשר דיש בו עונת סמדר, וע"כ הכי היא שכל בצל מתפרדת לבצלים הרבה וכלן מתבשלות אחר ימים רבים כדרך גידולן].

(יג) הנהגים ליתן תרומה לכהן לבהמתו צריכים לזהר שלא יוכשרו הפירות, וכל שהוכשרו והוי תרומה טמאה, מצותה בשריפה דוקא, ואין ליתנה לבהמה, וכמשי"כ תו' ביצה כ"ז ב', וכן הסכים הרשב"א שם.

ונראה דאם אין לו עצים לשורפה קוברה שלא יבוא לידי תקלה, ויש להסתפק אי רשאי ליתן לבהמתו כה"ג, ואם מצפה שיהי' לו עצים למחר צריך להמתין כדמוכח ביצה שם.

ובעיקר הדין אי רשאי כהן בזמנינו ליהנות מתרומה, וכן במצות נתינה מע"ר ללוי כתוב בזה שביעית סי' ה'.

פסחים ל"ג ב' דאי לא תימא הכי הא דתניא הא למה זה דומה כו', הק' הרש"ש לדעת הר"מ דמי פירות אין מקבלין טומאה תקשה ל"י לנפשו תותים אף אי מבלע בליעי כי סחיט להו טהור כיון דמ"פ אין מק"ט כמו כן פקע טומאתן, [ואע"ג דגם איסור תרומה פקע מינייהו מה"ת מ"מ השתא כי אכיל להו קדם סחיטה שפיר קאכיל תרומה והרי לריב"ז דלפי מדה משלם חייב גם באוכל תרומה טמאה של תותים וענבים, ולר"ע נמי חשיב תרומה אף שאין לו דמים אלא דאין בו דין תשלומין שאמרה תורה באוכל תרומה בשוגג, כיון דהתשלומין היא לפי דמים ואין לתותים וענבים טמאים של תרומה דמים, ואכתי אם אפשר לסוחטם ובשביל זה יש להם דמים עכשו קדם סחיטה שפיר יש לקיים

ואצלנו הלחם בזול ומצוי, ועיקר העניות הוא לשאר הצרכים בין בסעודה ובין בכלי תשמיש ודירה וכביסה ובגדים ויתר הצרכים, ואין עני מחזיר על הפתחים מתרצה בפת לחם, וכשי"כ שלא יטריח לקצור פאה ולדוש ולטחון ולאפות, ויבואו הערבים וילקטום שהם בתכונות מסוגלות לכך, וכמו שמלקטים את העשבים וענפי עץ בערי ישראל, ואף אם נניח שאם היו כל ישראל משמרים נתינת המתנות היה כדאי לעני להטריח, מ"מ השתא לא חייל לקט, שאם יהי' לקט לא ילקטוהו עניי ישראל, ובזה לא אמרה תורה, אף אם הוא שלא כהוגן בסיבת הדבר שגרם לזה מה שאין הרבים משמרים מצות פאה, אבל גם זה אינו מוכרע אם מנהגם שלא כדין וכמשי"כ.

ולקט בזה"י דרבנן בין לדעת הפוסקים דק"ש לא קלע"ל ובין לדעת הר"מ משום דבעינן ביאת כולכם דדין לקשו"פ כדין מעשר דבני ביקתא חדא ניהו וכמשי"כ בפאה"ש סימן ד' ס"ק ל"ט.

וגם ספק לשו"פ הוי ספק ממון בזמן שיש כאן ספק אי נתייבה כלל השדה בלקט, ולא אמרו ספק לקט לקט אלא בשדה שנתחייבה ודאי בלשו"פ וספק אי קיים מצותו או לא.

(יא) עוד יש מקום לדון דתקנתו קלקלתו, דכל שהבעלים מומר למתנות עניים ואי תפקיר רחמנא הלקט לעניים עדיין לא יהנו בהן עניים הוי כדין אין עניים, ואילו הוי גזלן אחרינא שאין מניח לעניים ללקוט הרי אין כאן דין לקט וכדאיתא בשו"ע סי' של"ב במקום דעכו"מ מלקטי ל"י וכדאמר חולין קל"ד ב' באתרי דליכא עניים, וכל שאין האפשרות של לקיטה נתונה לעניים הרי אין כאן עניים, ה"נ כשהוא עצמו הגזלן לא חייל לקט, ואע"ג דחלוק בעלים מאחר לענין הלאו ועשה, דבגזלן אחר שגזל את העניים פקע מצות לקט והבעלים נוטלין לעצמן בהיתר, אבל כשהבעלים גוזלים עוברים בלאו ועשה בכל שעה, מ"מ לענין זה שהלקט חייל מעצמו הבעלים כאחר, ולא הפקירה תורה הלקט עד שישבו הבעלים בתשובה, או עד שישוב כח ב"ד שיוכלו לכופו ולהוציאם ממנו, אבל כל זמן שאין הפקר התורה מביאה את הלקט לעניים בשום צד, עדיין אין עומרים אלו ראויים ללקט אף שהבעלים בלאו ועשה, והדבר צריך הכרע.

ב"ק כ"ח א' אמר רבא מאי זה זה פאה לפוטרו מן המעשר, אע"ג דלא קרא שם פאה על הראשון אלא על התנאי, וכשבאו עניים ונטלו ממקום אחר אגלאי מלתא למפרע דהראשון לאו פאה, מ"מ היתה שעה אחת דהיה כח עניים בו שאם היו נוטלים אותו היו זוכים בו כדין, ויש לעי' דהא אמרו גטין מ"ז א' דאם לקטו עכו"מ מתנות עניים בשדה של ישראל חייבין במעשר כשבאו ליד ישראל דאדעת"י דעכו"מ לא אפקרינהו, הלא מ"מ היתה שעה אחת דהיה כח עניי ישראל בהן, ואילו היו עניי ישראל מלקטין אותו היו זוכין כדין, ואפשר דאיידי דלא היו עניי ישראל מצוין שם ומתחלה היה הדבר עומד לליקוט עכו"מ, וכה"ג פטור ממתנות עניים כדאמר חולין קל"ד ב', ואף אם עזב לשם פאה לא חייל שם פאה עלה.

ובנטלו עניים ממקום אחר, נראה דאין ליקוט השני פאה למפרע רק מכאן ולהבא, דמעיקרא אין כאן אמירה ולא אומדנא, ויש לעי' לפ"ז איך אפשר לומר דע"מ שיטלו עניים ממקום אחר לא התפיש את זה לפאה, הא ע"כ חייב להניח פאה, ואם לא יתפישו לשם פאה עובר בעשה, ואפשר דיכול להתפיש הפאה לזמן, ואם ילקטו עניים ממקום אחר יופקע שם פאה מהראשון ויחול שם פאה על השני, ולפ"ז באמת היה שיוור הראשון פאה עד שלקטו עניים ממקום אחר, אבל בלקטו עכו"מ יכול להתנות שאם ילקטו עכו"מ לא יהא פאה דבמקרה זה הוא פטור מן הפאה, וסגי במה שמתנה שאם ילקטו ישראל יהא זה פאה, אבל אם לקטו עניים ממקום אחר אין זה פטור, וחייב להניח בשעת קצירה

לנו לחדש דברים שלא נאמרו בגמ', והלכך מפרש בעה"ב לכתחלה תרומ"ע, וכ"מ בירו' פ"ק דתרומות דאמר אלפוסא אחינו נאמן הוא, אלמא דחבר הוא ואפי"ה הפריש תרומ"ע בעצמו, וכן שמעינן מהא דירושי דרשאי למוסרו טבל דמשמע דסתמא הוא ספק עד שיאמר לו בעה"ב מתוקן. {נדפס קדושין סי' מ"ח סק"י"ב}

קידושין נ"ב ב' תוד"ה אם, וא"כ צ"ל גבי פרזומא דשוי' שליח כו', בב"מ שם גרסי' ת"ש כיצד כו' וכי נמצאו יפות כו' ואמאי הא בעידנא דתרם לא הוי ידע, ותרגמא רבא דשוי' שליח ואמר ה"נ מסתברא דהא בעינן שליח לדעתכם, ונראה דמעיקרא מיינתא ראי' לרבא, ואע"ג דבעינן גילוי דעת בעה"ב דניחא ל"י, ובישלי"מ לרבא א"צ כלום, מ"מ סבר דגילוי דעת מגלה לנו דה"י עומד לכך, ומ"מ אי ישלי"מ לא הוי יאוש ה"נ לא חשיב שליח, ומסיק דדוקא במידי דממילא כמו יאוש י"ל דהוי יאוש, אבל במידי דמעשה של חלות ודאי צריך דעת בפועל, אם לא בזכות גמור דחשיב כשליחות בפועל, והלכך אי תרם שלא מדעת ואח"כ אמר דניחא ל"י אע"ג דאנו דנין ניהותא למפרע לא חשיב כשליחות, והכא בשוי' שליח, אלא שאין השליחות מבוררת ובוזה מהני גילוי דעת לכו"ע, ומצינו גם במידי דבעי שליחות דמהני ניהותא אח"כ, כמו קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה לעיל מ"ד ב', וטעמא דהתם קרוב הדבר דהוי זכות גמור אלא שאינו מוכרע לגמרי, ולפיכך מהני ניהותא אח"כ להכריע הדבר לזכות גמור, נמצאו ד' דינים, דבזכות גמור ידוע או שגלה דעתו אח"כ ועי"ז הכרענו שהוא זכות מהני אף לאביי, אע"ג דבעידנא דעביד שליח המעשה לא הוי ידע, ובמידי דלא הוי זכות אם הוא מידי דבעי מעשה של קנין וחלות כמו מכירה וקני' ותרומה וכיו"ב, ודאי לא מהני ניהותא אח"כ אף לרבא, ובמידי דממילא כמו יאוש נחלקו אביי ורבא וקיי"ל לא הוי יאוש, ואם שיהו שליח וסתמא בבינונית ותרם מן היפות מהני ניהותא אח"כ לכו"ע.

ואם לקח מתנה דבר קל שאפשר שבעה"ב לא יקפיד עליו מפני קירוב דעתם, ונודע לבעה"ב וניחא ל"י, לכאורה הוי כתרומה דמתנה בעינן דעת נותן והקנאתו, ולא מהני למפרע, וכן אפילו דבר דלא בעינן גילוי דעתו שידוע מראש באומד הדעת שאינו מקפיד, מ"מ לא מהני כיון שאין זה זכותו דנימא זכין לאדם שלא בפניו, וזה נראה דעת תוס' בסוגין שפי' האי עובדא דקדיש בפרזומא בשוי' שליח, ונראה דלאו דוקא שליח אלא שהרשהו ליקח פרזומא לקדש אלא שלקח מן היפות, [ובשליח עבור בעה"ב מסתבר דחוששין לקדושין, ואפשר דהוי ודאי קדושין, ועי' רשב"א מ"ח ב' באמר לשלוחו בדינר של כסף וקדשה בדינר של זהב] ובוזה מהני גילוי דעת אלא דאמרינן משום כיסופא אמר הכי. אבל בתו' ב"מ שם ד"ה מר זוטרא, מבואר דרבא שפיר מצי מקפיד וידוע שלא יקפיד כשידע לרבא שפיר מצי ליקח שלא מדעתו וכ"מ שם בריטב"א, ומשמע דכיון דנותן מתנה ל"צ שום מעשה אלא נתינת רשות סגי בידעינן שיסכים בעה"ב כשיודע לו, וגרע מתרומה, ולפי"ז י"ל בסוגין דרבא לשיטתו דישלי"מ הוי יאוש צריך לטעמ' דכיסופ', דאלא"ה הוי קדושין למפרע, וא"צ לפרש בשוי' שליח, ואולי כונתם הכא דגמ' לא הוי סתים עובדא דרבא דמשמע דאי הוי אמר בהדיא דניחא ל"י ואינו מקפיד כלל הוי קדושין, ולמאי דקיי"ל כאביי גם כה"ג לא הוי קידושין, ולפיכך פירשו בשוי' שליח, ומיהו י"ל דאי לאו דאמרינן משום כיסופא, הוי אמרינן דקני השתא והיא זוכה בעדו ומתקדשת השתא, ולא חשיב כשתיקה לאחר מתן מעות, דהיא קבלה לשם קדושין גמורים בתחלה, ומיהו יש לדון אי ידעה השתא להתקדש, כיון דסבורה שכבר נתקדשה, וריטב"א פ"י כן בהדיא דמתקדשת השתא, וריטב"א פ"י דהא דאמרו לא אמרו כלך אצל יפות אלי"ת בלבד, לא משום דתרומה מצוה, אלא משום דשוי' שליח, אבל אי לא שוי' שליח אמרינן

בהן דין תשלומי תרומה, ואין לומר דאין לחייבו להכניס פרות הראוים להיות קדש כיון דלא חיסר מן הקדש כלום דאותן שאכל ג"כ לא נתקיים בהן מצות תרומה, דא"כ גם למ"ד לפי מדה משלם יפטר ומדמחייב ריב"נ שמעינן דאף שלא הפסיד מצות תרומה חייב בתשלומין ומיהו י"ל דלמ"ד לפי דמים צריך שיהי' לי דמים בשביל תשמיש תרומה ולא בשביל חולין].

ואפשר דכיון דמדברנן גם מי פירות אסורין לזרים הכא שנטמאו בתורת אוכל אסורין משום תרומה טמאה לאחר ששחט להו, שהרי גם בענבים דין היא שיינן טהור כדין אוכל שנטמא ונמס למשקין כדתנן רפ"ג דטהרות, אלא דהכא שעיקרו משקין אלא שבלוע באוכל כי סחיט להו נשארו בטומאתן כמו כן בתותים כיון דהחמירו חכמים למחשב להו אוכל או משקה אסירי, אע"ג דמ"פ טהורין אינם מקבלין טומאה אפי' מדרבנן, מ"מ אלו שנטמאו קדם דריכה אסורין מדרבנן אף אחר שנסחטו ויצאו לחוץ.

ואפשר דכשם שאסור לסחוט תמרים ותפוחים בתרומה טהורה [כמש"כ הר"מ פ"א מה"ת ה"ב] ה"נ בתרומה טמאה דקא מפקע לה מקדושת תרומה, אלא קוברה כמו שהיא.

מהא דאמרינן דתרומת תותים וענבים שנטמאו אין לו בהם הנאה, שמעינן דתרומה טמאה אסור להאכיל לבהמתו וכ"כ תו' ביצה כ"ז ב' מיהו קשה שהביאו סוגין ולא הזכירו שהדבר מבואר כאן בהדיא. {עי' נדפס שם}

יד) ר"מ פ"ג מה"ת הי"ב, ויש לישראל להפריש אותה וליתנה לכהן, הא דפסק הר"מ כאב"ג גיטין ל' ב', כ' מהרש"ל ביש"ש שם משום דסתמא דבריינתא שם כותי', ועוד דבירו' פ"ק דתרומות עבד ר"י עובדא כותי', וכן בירו' דמאי פ"ה ה"ב מוקי סתם מתני' כותי' כפי גי' הגר"א. ויש לעי' אי רשאי בעה"ב ליתן ללוי מעשר טבול, דהא בעלמא אין חבר רשאי לשלח טבל אפילו לחבר, ולכאורה משמע כן גיטין ל' ב' דאמר בכור מעשר אין חוששין לתרומ"ע שבו, וע"כ משום חזקת חבר, ואי רשאי ליתנו ללוי טבל אין כאן חזקה, מיהו בתו' שם באמת הקשו מאי חזקה יש כאן, משמע דקים להו דרשאי ליתן ללוי בטבול, מיהו תירוצם לא אתפרש, וכנראה כונתם לחלק בין זמן קצר לזמן מרובה, וזמן מרובה אינו רשאי להחזיק בטבול, ולא אתפרש כמה הוא זמן מרובה, וגם בגמרא לא חילקו בין זמן מרובה לזמן מועט, וגם לשונם ומצותו עלי' רמיא אינו מובן, שאם באמת מצוה שיפריש הוא, א"כ איכא חזקת חבר, ואי רשאי ליתנו בטבול אין כאן טעם רק שלא יבוא לידי מכשול לזמן מרובה.

ולג"ה הר"מ שם הטי"ו בגיטין שם אין ראי' משם, ועיקר פירושו אינו מובן למה שפירשו הכ"מ, דנראה מדבריו ז"ל דסתמא מחזקינן שכבר הפריש, אלא כשאמר כור אמרינן דהזכיר לו מדה כי היכי דיפריש תרומ"ע, וקשה אטו לא עבידי אינשי להזכיר מדה, ועוד דהר"מ טרח לפרש טעם דרישא ולא טרח לפרש טעם דסיפא, ונראה דל' מעשר לפלוני בידי אינו מתפרש שמפקד למסור המעשר לפלוני, דעי"כ ה"ב ידע היכן הוא המעשר דאל"כ היה לו לפרש, וכשבא האב לפקדו על המעשר הידוע היה אומר לו המעשר הוא של פלוני או שהיה מצוהו ליתנו, וכשאמר לו מעשר לפלוני בידי כונתו להודיעו שהוא מתוקן, ור"ל שיש לו בידי מעשר ברור בלתי חלק אחרים בתוכו, ואפשר דאיידי בידע ה"ב כי פלוני הוא ממכירי כהונה שלו, אבל כשאמר לו כור מעשר כונתו למסור המדה שהוא כור, ולפי' זה סתמא ספק הוא.

ומ"מ נראה שאין הידור מצוה למסור ללוי בטבול, דא"כ חזקה לחבר שרוצה לעשות מצוה מן המובחר, ובמקום ספק הוי מחזקינן דודאי לא הפריש, ובלא"ה אין

כו' ומשמע דחייל תרומה למפרע, אבל הר"מ לא העתיק רישא דברייתא, ויתכן לפרש מכאן ולהבא אלא שקשה למה השמיט סוגי' דב"מ, סוף דבר לא הגענו לדעת הר"מ, ודעת כל המפרשים בסוגיא דב"מ משמע דס"ל דסוגיא להלכה עולה. [א"י, ועיי' לק' בליקוטים סי' ו'].

{ע"כ נדפס שם}

טו) יבמות פ"ו א' מכלל דנשואה נותנת רשות כו', נראה דאם מוחה ודאי אין לה רשות וכי עסקינן בסתמא, ואמרינן דסתמא נותן לה רשות וכדתנן תרומות פ"ג מ"ג בשותפין לרבנן דסתמא הוי כהרשהו, ונראה דאע"ג דקרא בתרומת מעשר כתיב ילפינן מני' גם שאר תרומה ומעשר, ויש לעי' קרא למה לי סברא הוא כיון דסתמא מרשה אותה, דאי סתמא ליכא הרשאה ודאי לא בא הכתוב ליתן לה רשות לתרום שאינו שלה, וע"כ צ"ל דקרא אשמעינן הכרעת הדין בסתמא דהוי כאומדנא דמוכח וחשיב דברים ואשכחן לפעמים כה"ג.

ומשמע דנותנת רשות לתרום הכל ולא זו שאוכלת ומבשלת לבעלה בלבד, ושמעינן מכאן למעשה דאשה שלקחה מן השוק או שהביאה פירות מפרדסו ומגיתו, מעשרת וא"צ רשות בעלה, וממנית שליח לעשר בלא דעתו, אלא א"כ הקפיד, וכן משמע קצת במתני' שבת ל"ד א' דשואל עשרתם, וכן כתובות ע"ב א' פלוני תיקן לי את הכרי.

ור"טב"א פ"י הא דתנן לא תאכל היינו לא תאכל בכל זמן שתמצא, שאם לא הופרש תרומ"ע אי אפשר לה לאכול, ויש לעי' שאם הארוס נתן לה רשות לאכול למה אין לה רשות לעשר ומ"ש ממזמין את חברו לסעוד אצלו דמעשר כדתנן דמאי פ"ז מ"א, והתם בע"ה פירשו הטעם בירו', אבל בחבר ודאי דעתו שהמוזמן יעשר מה שהוא רוצה לאכול וצ"ע.

אח"כ ראיתי דברים שאמרתי טעות הן ביד, וכך תניא בתוס' פ"ק דתרומות הבן כו' והאשה תורמין על מה שהן אוכלין אבל לא יתרמו על הכל כו', ופסקה הר"מ פ"ד הי"ב, מיהו תניא שם הבן בשל אביו [לי' הר"מ כשאוכל עם אביו] והאשה בעיסתה הרי אלו תורמין [ר"ל תרומה ומעשר ואצ"ל חלה שזכו במצותה, ונראה דרשאינן לחלל מע"ש על מעותיו של אביו ושל בעלה דכנתן להם רשות דמין מפני שתרמו ברשות, ונראה דקדירה שמבשלת הוי כעיסתה, וצ"ע לישב סוגיא דיבמות אי איירי כה"ג ל"ל קרא, ועוד ארוסה שעשתה לו עיסה למה לא תפריש, והר"מ השמיט הא דיבמות ומשמע דמיירי במה שאוכלת, וסמך על מש"כ פ"ד.

{נדפס שבת סי' נ"ה סק"ו}

גיטין ס"ו א' תוד"ה כל, או שמא יש לחלק דהכא לא קאמר כל הרוצה כו', יש לעי' הא בהדיא מוכח בנדרים דכל הרוצה הוי שליחות דאלי"כ למה מהני בתרומה, והלא תרומה לא מהני נתינת רשות שאין השליח יכול להקדיש דבר שאינו שלו, אלא בעינן שליחות דבעל הכרי, וכמש"כ בתחלת דבריהם, וי"ל דבתרומה עיקרו זכות שהרי צריך לתקן כרוי אלא משום דמצוה בו יותר מבשלוחו לא חשיבא סתמא זכות, אבל באומר כל הרוצה לתרום יבוא ויתרום י"ל דחשיב עכשו זכות אף שאין בלשון זה שליחות ממש, מ"מ גילוי דעת שהוא זכות יש בזה, אבל בגט בעינן שליחות ממש, אבל אין חברו יכול ליעשות שליח מדין זכין לאדם כיון שאין גירושין זכות לבעל, אף בגילה דעתו שרוצה לגרש, ואינו אלא כרוצה לחוב בעצמו, והלכך לא מהני כל הרוצה, ונראה דזו כונת הרמב"ן שהביא הר"ן, ומה שנשתע הרמב"ן מגמ' ב"מ כ"ב א', היינו דס"ד דדיינינן לי' לזכות כיון דאמר בסוף כלך אצל יפות, ומסקינן דכל שאינו זכות גמור לא מהני בתרומה, דכיון דבעינן שליחות לא מהני בעושה שלא מדעת בעה"ב אע"ג דאפשר לומר אילו הוי ידע הוי נחא לי' כמו שהוכיח סופו על תחלתו, אבל כל זה בדלא הוי גילוי דעתו קדם הפרשה, אבל בגילה דעתו מקדם דניחא לי' בכל

משום כיסופא, ומבואר מדבריו ז"ל דאפי' לרבא לא אמרינן מעיקרא נחא לי' בדלא שוי' שליח ואפי' במידי דלא בעינן שליחות, וצ"ל דלא חשיב כדבר שאין בו סימן לרבא, ועי' שטמ"ק ב"מ שם שפי' כן ראשונים ד"ל דגם לרבא דוקא בעשאו שליח אבל בלא שליחות שפיר י"ל דהוי כדבר שיש בו סימן, ואע"ג דהשתא נחא לי' מעיקרא לא נחא לי', ואפשר שזה גם דעת תו', ולי' ריטב"א ז"ל קשה לפרשו דמתחלת דבריו ז"ל משמע דלא מהני בתרומה כלא"י בלא שוי' שליח, משום גזה"כ דבעינן שליחות, אבל נוחותא למפרע איכא, וא"כ הכא במתנה יש לדון בנחותא למפרע, וסיים דהכא י"ל דקדושין מכאן ולהבא וצ"ע, ואפשר דיש כאן ט"ס וצ"ל ועוד דכיון דהשתא כו', ולפי"ז סובר הריטב"א דיש לדון גם למפרע, וכונתו לרבא דישל"מ הוי יאוש.

וכל זה מיירי בדבר שאמד הדעת שאינו מקפיד על הנוטל שלא מדעתו, אבל בסתם או בידוע שיקפיד, אינו ענין לפלוגתא דאביי ורבא, ואין לדון שיהא נחותא דהשתא למפרע, ולדינא אין נפקותא דלמאי דקיי"ל כאביי אין כאן קדושין למפרע לעולם, וכ"כ ח"מ סי' כ"ח סק"ל וב"ש שם ס"ק מ"ד, ומש"כ ב"ש שם לחלק בין פרש"י לפי' תו' אינו מובן, וכונת רש"י והר"ן דגם השתא לא נחא לי', והתו' ג"כ גרסי כג' דידן, ומה שלא פי' לענין קדושין דלהבא כפי' ריטב"א, לא יתישב בשינוי הגי', אדרבא למש"כ ב"ש דיטול חלקו נחא דא"א לפרש דאנו דנין על להבא דמאי מהני כיסופא, אבל נראה דגם להבא אינן קדושין ומה לי ראו עדים ומה לי ראה בעה"ב דלא אמרו אלא בכישא משום כישא כי כישא, אבל דבר שצריך מדידה ושומא אינו יכול ליטול לחלקו בלא רשות בעה"ב, והתו' מפרשים סוגין שדנו אי הוי קדושין למפרע וכמש"י לעיל.

{ע"כ נדפס שם}

{נדפס קדושין סי' מ"ח סקט"ו}

קידושין נ"ב ב' לא אמרו כלך אצל יפות כו', עמש"כ לעיל, והנה הר"מ בפ"ד מה' תרומות כ' סתם ולא הביא הא דאוקים בגמ' בשוי' שליח, וכ"ה בשו"ע סי' של"א, והנה הכ"מ והעתיקו הגר"א, כתבו דהר"מ מפרש דמימרא דרבא לא אמרו אלא לענין תרומה בלבד ס"ל דאפי' לא שוי' שליח, ואינו מובן דאי הדר ב"י רבא לא ה"י הגמ' מעתיקו בסתם זא"ז והוי אמר בהדיא דהדר ב"י רבא, ועיקר הוכחה מהא דמב"א בב"מ וסוגיא דקדושין כבר פי' ריטב"א בב"מ ובקדושין דהתם לענין להבא ולא לענין למפרע, ואפי' בלא שוי' שליח, ומש"כ דהר"מ גרס ותסברא, ופי' הגר"א דגרס ותסברא והא אתם כו' וא"כ ל"ל כלך א"י, אינו מובן, דלמה הביא אתם גם אתם והלא בפשיטות הו"ל להקשות אי שליח שוי' שלא ברשות קרי לי' ואפי' לא נמצאו יפות נמי, גם מבואר בשטמ"ק דהיתה הגי' ותסברא דאס"ד דלא שוי' כו' ואין חילוף הגירסאות רק בין ה"נ מסתברא לתיבת ותסברא.

ומש"כ בקצה"ח סי' רס"ב מסוגיא דעירובין ע"א א' כבר כתבו תו' שם שאין ראוי וסוגיא בדוכתה ומפורשת איך יתכן לדחות ברמזים, ומש"כ בקצה"ח לסמוך בביטל אחר שש אין לדמות תיקון חכמים שעשאוהו כמו כלך א"י אבל אין זה בעצם, ולא אמרו אלא בעשה השליח דהוא זכות אבל מעצמו לא הופקרו נכסיו, ומש"כ בקצה"ח שם ראוי מהא דמותר ליקח אתרוג שלא מדעתו, אפשר דהתם חשיב זכות ממש לבעלים, א"נ התם שכיח הדבר והוי כתמרי דעבידי דנתרי ולא חשיב ישל"מ, וה"נ כיון שאינו מקפיד בכל אדם שכיח הדבר אבל בדבר שאינו מקפיד רק לאדם מיוחד כעובדא דמב"א ב"מ כ"ב א' חשיב ישל"מ וכמש"כ ראשונים ז"ל.

ועי' במל"מ פ"ד מה"ת שכי' בשם ירו' שאינו תרומה רק מכאן ולהבא ולא למפרע, וזה דלא כסוגיא דב"מ, ואפשר דבגמ' דייק מדאמר כיצד אמרו התורם שלא מדעת

כך והלא דבר מפורסם הוא בגמ' דספק טבל חייב לעשר מספק, וכדתנן מכשירין פ"ב מ"י מחצה למחצה ודאי כו', ובגטין ל"א א' ה"ז חושש מעליע, ובר"ה ט"ו א' בר"ע שנהג ב' עישורין, אלא אשמעינן אע"ג דחייב ליתן לכהן מספק ואינו נוטל דמים וכעין שכתב הר"ש חלה פ"ג מ"ט, מ"מ אינו נותנו בטבלו שיפריש הכהן שהרי אסור לשלח טבל, והלכך רמו רבנן על בעה"ב לתקן ואח"כ נותנו לכהן, וגם במע"ר לא רצו חכמים להפסיד ללוי מספק וחייבוהו להפריש עלי' ממק"א וליתנו ללוי וכמשי"כ תו', ויש מקשים לדעת הר"מ דגומר ע"מ למכור אינו חייב אלא מדרבנן ליתבי' לכהן ולא יעשר, ולא קושיא היא דאלמה יאכילו חכמים ספק טבל דרבנן, הלא החמירו חכמים גם בדמאי אפילו במילי דרבנן וכשי"כ בספק גמור, ופעמים שהוא דאורייתא שהרי בעה"ב מביא זיתים וענבים וכדאמר חולין ק"כ ב' וסתמן לדריכה, והרי באין ליד כהן קדם גמ"מ ונגמרין ביד כהן.

[לשון הגמ' ודלמא כו', אינו קושיא, אלא בא לפרש, ודרך הגמ' לפרש בלשון קושיא ופירוקא].

(ט) תר"י ברכות ל"א א' כתבו בשם הירו' דלאחר שנעשה דגן יכול לערב בו תבן ולפוטרו, ונראה דלאחר שראה פני הבית או במולך לשוק שא"צ ראיית בית לא מהני עירוב תבן שכבר נתחייב, אלא קדם שראה פה"ב קאמר, שכל שמכניסו במוץ אין זה ראיית בית כמו מכניס דרך גגות, והלכך אף שכבר היה דגן ועירב בו תבן והכניסו לא נתחייב.

(כ) כ' ר"ש חלה פ"א מ"ו דגלגל ע"מ לעשות לחמי תודה אף שלא הקדישן בשעת גלגול פטורין, ונראה דחלה ומעשר חלוקין בדבר זה, דהממרח ע"מ למכור פטור מדאורייתא והמגלגל ע"מ למכור חייב מה"ת, הממרח ע"מ לעשות סלת למנחות נראה דהוי כממרח ע"מ למכור ופטור מה"ת וחייב מדרבנן, והמגלגל ע"מ לעשות לחמי תודה פטור [אף מדרבנן] והטעם דחייב חלה בתנאי לחם והמגלגל לקדירה פטור, וכיון דלחמי תודה אינן בכלל לחם המחייב הוי כמגלגל שלא על מנת לאפות, ואף דבשעת אפי' עדיין הן חולין, כיון דדעתו ללחמי תודה אין אפי' זו מחייבת, משא"כ לענין מעשר.

(כא) בנוסחאות כתוב שאם מלוה לכהן וללוי יקנה להם מקום בחצרו ויתן המעשר באותו מקום, ולא אתפרש למה הקילו נגד דברי הש"ך חו"מ סי' ר' דהוי ספיקא דדינא בחצר שאינה משתמרת לדעת המקבל. (כב)

חולין קל"א ב' ואפילו עני שבישראל מוציאין אותו מידו, בירו' ספ"ק דפיהא אמר דאם לקח מחברו אחר שהוטבל מ"ע שלו [ולא נחלקו שם אלא אי צריך ליתן משום קנס] ונראה דאם מפריש משלו על הלקוח [להפוסקים דלוקח אחר מירוח חייב מה"ת] או מן הלקוח על שלו חייב ליתן לעני לפי חשבון, דיש כאן ט' חלקים שמ"ע שלו וחלק אחד שמוציאין מידו המ"ע, ואילו עירבן והפריש חייב ליתן עשירית לעני, וה"נ בעשה אחד מהן מעשר על חברו הוא פוטר את עצמו ואת חברו, וכן בלקח מן הנכרי וגמורן ישראל ומפריש משלו על הלקוח או מן הלקוח על שלו נותן ללוי לפי חשבון, וכמשי"כ הר"מ פ"א מה"ת ה"ב בלקח אחר שהביא שליש וגמר ביד ישראל דנותן ללוי לפי חשבון אף שיש לקוח שנעשה מעשר על שלו ויש בשלו שהוא מעשר על הלקוח, שהרי לא התנה שיהא הלקוח על הלקוח ושלו על שלו, ומיהו דין הר"מ אמת אף אי אזלינן לעולם בתר המעשר או בתר החולין, אבל א"כ רשאי להתנות שיהא כל המעשר מן הלקוח ויהא פטור מנתינה אי אזלינן בתר המעשר, ואכתי מ"ל דאזלינן בתר חולין, וכן עני שהפריש משלו על של חברו מוציאין מידו עשירית [ע"י דמאי סי' ט' סק"ג] ואם הפריש

מאן דתרם כבר הוקבע הדבר לזכות ואמרין בו זכין לאדם שלא בפניו, וכבר כתב כן הגרע"א ז"ל לישב קו' הר"ן. נמצינו למידין, דלכו"ע בהפרשת תרומות ומעשרות בעינן שליחות ולא מהני נתינת רשות, ומ"מ העושה שליח לתרום א"צ לומר לו בהדיא שיעשה בשליחות, אלא אם אומר לחברו צא תרום סתמא מתפרש באופן המועיל ע"פ ד"ת, והרי אף בגט אמרין כל השומע קולי יכתוב גט כשר דחשיב שליחות, ולדעת הר"ן אף כל הרוצה כשר וחשיב שליחות, ובתרומה גם הרמב"ן מודה דכשר כל הרוצה, וכשי"כ תרום סתמא, [ע"י חולין י"ב א'], ונראה דאם אומר לבעה"ב אני תרום, כדי ליטול רשות, והרכין לו בראשו סגי, דהא אפילו בגט סגי הרכין ראשו וכדתנן גטין ס"ז ב' ובתו' שם ע' ב' ד"ה ורמז, ופסקה הר"מ פ"ב מה' גירושין הי"ג והט"ו, ובאה"ע סי' קכ"א ס"ה וס"ח, וע"י סנהדרין פ"א ב' דהרכנת הראש חשיבא קבלת התראה. [א"ה, ע"ע לק' בליקוטים סי' ו' סק"א ב']. {ע"כ נדפס שם}

טז) אמר לחברו לעשר ולא עמד עמו וחברו הלך לו, נראה דאסור מספק כמשי"כ המל"מ פ"ד מה' בכורות, וכמשי"כ רבנו פ"ד מה"ת ה"ו, ואפילו בתרומת ירק, ואע"ג דאיכא תלתא דרבנן, זמיה"ז וגומר ע"מ למכור וירק, כיון דעיקרו מה"ת, וכמשי"כ המל"מ שם.

והא דלא מיקילין מספיקא משום דהוי חזקת איסור, ולדעת הפרי"ח סי' ק"י שחולק על הש"ך בספיקא דרבנן באתחזק איסורא כ' המל"מ שם דהיכי דלא אתרע חזקה כלל לא מיקילין, ועוד מ"ל דהוי יל"מ ומחמרין בספיקא כדאמר ריש ביצה, ואין לומר דלא הוי יל"מ לענין ספיקא שהרי מפסיד את התרומה וכמשי"כ הר"ן ע"ז ע"ג ב' באין לו להפריש ממקום אחר וצריך להפריש מני' ובי' דלא הוי דבר שיל"מ כיון דמפסיד את ההיתר, דלא דמי, דהכא בספיקא ממ"נ צריך לקרות שם שאם הוא טבל אין כאן פסידא שבדין מפסיד, ואם אינו טבל אין קריאת שם כלום, ואם יבוא אח"כ לאכול את התרומה משום ספק דרבנן יאכל, ואם אסור לו לאכול מדרבנן כיון דקרי לי' שם בשביל זה לא נפסד סברת יל"מ.

ומהא דדמאי נוהג בירק ובלקוח ואפילו בס"ס אין ראוי להחמיר בשאר ספיקא, דכל שיש ספק שמא פשע אדם ולא עישר במזיד הוי בכלל גזירת דמאי, אבל בשאר ספיקי לא מצינו שגזרו.

(ז) וכ' הר"מ פ"א מה"מ ה"ח האומר לחברו הריני מעשר על ידך א"צ לעמוד עמו כו', ופי' הכ"מ דכיון דהוא פתח סמכין דעשה שליחותו, ומשמע דמעשר שהוזכר כאן היינו תרומה ומעשר, ותימא דכתבו רבנו בפ"א דמעשרות שלא בעינן כלל, ומקומו באמת בפ"ד דה"ת ה"ו כשכתב דלא סמכין אחזקה הו"ל להתנות שאם פתח השליח סמכין אחזקה.

מן האמור נלמד דשכח אם עישר פירותיו אסורין עד שיפריש אפי' בירקות ואפי' בזה"ז והן לקוחות, ונראה דבספק זה אין קולות הדמאי נוהגין ויש לו ביעור וחומש, והכי אמר בירו' דמאי פ"א ה"ב אפי' כספק טבל לא עשו אותו כו', ונראה דר"ל אפי' ספק טבל דרבנן דג"כ מן הדין יש להקל ומ"מ כיון דחייבו חכמים תיקנו כעין דאורייתא רק בדמאי הקילו, ונראה דהא דאמר שם דספק אסור לאונן ה"ה לכל הקולות דתנן במתני' שם ליתנהו בספק.

והלכך לדידן דלית לן רוב ע"ה מעשרין ויש להסתפק בלוקח מן השוק בספק טבל, צריך למיתב חומש בחילול מ"ש, ויש מן הנוסחאות שהתנו בחומש שאינו אלא בודאי טבל, ואינו מכוון דלא אימעית אלא דמאי ולא ספק.

(יח) ב"ב פ"א ב' ודלמא לאו בכורים נינהו וקמפקעלהו מתרומ"ע כו', לכאורה לא היה צריך להאריך כל

דאמר נותן לו מטבע היוצא באותה שעה, אפי' פסלתו מדינה נמי, דהא לרב אפי' אין מלכיות מקפידות לא מצי מסלק לו במטבע הפסול ואי' פסלתו מדינה נמי, ובס' פ"ח ס"ק י"ט פירש דבפסלתו מדינה מודה רב ואי אפשר לכוונו. {ע"כ נדפס שם}

ב"ק צ"ז ב' תוד"ה אי, פי' מהרש"א דקושיתם דמשמע בגמ' דאי לאו הא דר"נ דאפי' מקפידות דלא בחשי מחללין במעות של כאן והן בבבל, לא הוי קשיא לי' רישא לסיפא, דהוי מוקמינן ברייתא בהכי, אבל השתא דאמר ר"נ דמחללין אפי' במעות של כאן והן בבבל, וע"כ צריך לאוקמי ברייתא בבחשי, קשיא לי' של בבל והן בבבל נמי, ואהא קשיא להו להתוס' אפי' אי ברייתא איירי במקפידות דלא בחשי קשיא רישא לסיפא, דכיון דמעות של כאן והן בבבל אין מחללין אפי' בלא בחשי דלא חשיב מטבע, של בבל והן בבבל נמי קשיא היאך ממטי לי' כיון דחשבינן לי' עיכוב במעות של כאן והן בבבל.

מסקינן דמעות של בבל והן בבבל מחללין אפי' מקפידות דבחשי, כיון דהן ראויין לקנות בהן בהמה, ואם אינו מטבע כאן והוא מטבע בארץ ישראל, אם אינן מקפידות מחללין ואפי' מקפידות לא בחשי, אבל בחשי אין מחללין, ואפשר אפי' אינו מטבע כאן ולא בירושלים והוא מטבע במדינה אחרת ויש לו אורחא לאותה מדינה מחללין.

יחי' מע"ש פי"א ה"א תני אין מחללין אותו לא על מעות של כאן בבבל בעומד בבבל [ר"ל אף שעומד בבבל והמעות מצוי בידו] ולא על המעות של בבל כאן בעומד כאן, היו לו מעות בבל בבבל והוא עומד כאן נימר אם היתה דרך כו' [ר"ל שאינו שעת חירום] ומקרי מצוי בידו, ובבהגרי"א כתב דכאן צריך דרך פתוחה ולא סגי ביש לו דרך בדוחק כיון דהמעות אינן יוצאין בירושלים אלא בבבל, אבל בסמוך ביש לו מעות בהר המלך סגי במצי ממטי לי' לכאן בדוחק, והגיר' שכתבנו הוא ע"פ גי' הגר"א.

ר"מ פי"ד הי"ד מי שהיה עומד בטבריא ויש לו מעות בבל בבבל מחלל עליהם [והיינו דתניא ב"ק צ"ז ב' מעות של בבל בבבל מחללין עליהם, ונקט עומד בטבריא ע"פ לשון הירוש', והוא רבואת אפי' עומד בטבריא], היו לו מעות ממטבע טבריא בבבל אינו מחלל עליהם, ואיירי במקפידות וכדמוקי לה בגמ', וכמשי"כ רבנו לעיל ה"י דצריך שיהא המטבע יוצא באותו זמן ובאותו מקום, והגיר' שלפנינו אי אפשר לקיימה וכמשי"כ הראב"ד והכ"מ, ומשי"כ בשם הרי"ק קשה לכוונה, אלא שקשה למה לא כתב רבנו תנאי דמלכיות מקפידות.

מן האמור נלמד דאין מחללין עכשו על השילינג הישן כיון דמקפידות ובחשי. {ע"כ נדפס שם}

כד) המפריש מעשרותיו ע"מ שלא יקנם השבט תרומתו, תרומה ותנאו בטל כדן מעמשי"כ בתורה, שאם נעשה תרומה ע"כ זכו בו כהנים.

אמר יזכו בו כהנים ולא אתחייב בנתינתן תנאו בטל וחייב בנתינתן, אמר יזכו בו כהנים ואתחייב בנתינתן אבל אני עתיד לחטוא ולא אתן אין דבריו כלום ותרומתו תרומה ואין כח בדבר הוות לשנות כלום, ואי' ראי' לזה, וכן המוכר דבר לחברו ואמר לו מחר אני גונבו או גוזלו ממך קנה לוקח.

והדין מבואר גם בגמ' שבת י"ז ב' דאמר משום תרומה ביד ישראל, ופריך אם איתא דרוצה לקפח את הכהנים היה מפריש חטה אחת, ואם איתא דלא מיתקן הכרי הו"ל למפרך הא קאכיל טבלים ואפרושי נמי לא לפרוש, ובמכות י"ז א' אמר טעמא דר"א שא"צ לקרוא שם למ"ע דכיון דממונא הוא מפריש לי' ואינו נותן, אלמא שהכרי מתוקן, ובבכורות ל' א' פי' תני' החשוד על המעשרות היינו לאכלן חוץ לירושלים אבל אינו חשוד על הפרשה, ופירשו כן הא

חברו על שלו צ"ע אי רשאי ליתן לו, דאפשר כיון דטוה"נ של התורם מצי למיתב אף לבעל הכרי.

כג) מותר לפדות מ"ש על מעות של חברו בין כשהפודה בעל המעות ובין שהפודה בעל הפירות ובלבד שיתנו רשות זה לזה, וכדאמר בירו' מ"ש פי"ד ה"ג פדה לי משלך [פי' הגר"א דזה קאי בנתן מעותיו במתנה לחברו] פדה לך משלו [זה קאי בנתן הפירות במתנה] והנה בנתן המעות במתנה אומר לו פדה לי פירות מ"ש שיש לי במעות שלך, ובנותן הפירות במתנה אומר לו פדה לך פירותיך משלי, [ואף דגי' הר"מ פי"ה מה' מ"ש ה"ח אינו כן מ"מ אינו חולק על ד"ז] ובקדושין כ"ד א' מוקי הא דאין אשה פודה מ"ש בלא חומש במ"ש שנפל לה מבי נשא ופודה על מעות הבעל, והא דאמר ב"מ מ"ו א' וחוזר ואומר הרי הן מחוללין כו', ה"ה שהמקבל מתנה יכול לפדות, אלא חדא מתרי נקט, והא דאמר דנתינת מעות עדיף אינו משום דבנותן לו המעות במתנה הנכרי הוא הפודה, אלא טפי ניכרת ההערמה בנתינת פירות, שהכל יודעין שסופו להחזיר לו הפירות, וכשמשיאיר לו הפירות הדבר ניכר, אבל כשנותן לו המעות אין הדבר מפורסם אם החזיר לו או לקחם, ואף אם מחזיר אין הדבר ניכר, דאפשר שאין המקבל עולה לירושלים והנותן עולה, ולכך נותן לו לאכלם בירושלים.

ונראה דכשנותן לו חברו רשות לפדות על מעותיו א"צ דעתו בשעת פדיה, כדן שאר שליחות שא"צ דעת המשלח בשעת הגטין והקדושין, אלא סגי במינוי הראשון, ואפי' לאחר עשרה ימים, ולפיכך מי שיחד מטבע לחילול מע"ש ונתן רשות לחברו לחלל עליו א"צ לאימלוכי בו בשעת חילול, ונראה דאפילו לא היה לו מ"ש בשעה שהרשהו, ואע"ג דהמ"ש לאחר חילול הוא ביד בעל המטבע [שהרי מטבע שלו נתקדשה בקדושת מעשר] ונמצא דקונה מעשר והפיסוק היה בדבר שלב"ל, מ"מ כיון דהמטבע בעולם והחילול הוא מידי דממילא והוא שליח של בעל המעות, שפיר מהני השליחות אף שמצד המעשר הוא דשלב"ל.

ומחלל בעיר זו אף שהמעות בעיר אחרת כל ששיירות מצויות וכמשי"כ הר"ש והרא"ש מ"ש פי"א מ"ב ורש"י ב"ק צ"ח א'.

ב"ק צ"ז ב' הא של אחרונים דומיא דראשונים מחללין, יש לעי' אדמקשה לר"נ תקשה לרב דאמר אפי' אין מלכיות מקפידות ואית לי' אורחא למישן נותן לו מטבע היוצא דוקא, וע"כ דהכא מלוה על המטבע שאני דאע"ג דחשיב מטבע לחלל עליו, מ"מ בכלל תנאו שיתן לו מטבע היוצא, א"כ לר"נ נמי לא קשיא, דאע"ג דהוי מטבע לענין חילול, מ"מ כל דלית לי' אורחא למישן אין זה מטבע שהתנה, ונראה דלשמואל כל שהוא מטבע לענין חילול הוי בכלל תנאו, ורבא הוי סבר דגם באין מלכיות מקפידות כלל מצריך ר"נ שיהא לו אורחא למיזיל למישן, ועל זה מקשה מנ"ל לומר כן, כיון דמחללין עליו שפיר י"ל דלשמואל הוי בכלל תנאו, והשיב לו ר"נ דאה"נ דלשמואל מ"ש ותשלומין שוין, וכשאמר ר"נ מסתברא מלתא דשמואל באית לו אורחא כולל ב' דברים, אחד, באין מלכיות מקפידות דקל לו להוציאן במקום אחר ע"י עוברים ושבים, או לקנות בהם סחורה מאלה שהביאו סחורתם לכאן, או שמלכיות מקפידות ולא בחשי בזה בעינן דאית לו צורך בלאו הכי למיזיל לשם, וכן הדין לענין חילול מעשר.

צ"ז א' אלא הי"ד נפסל שפסלתו מדינה זו ויוצא במדינה אחרת, נראה דאין חילוק בין פסלתו מדינה לפסלתו מלכות, אלא העיקר תלוי אם יש לו למטבע זה מהלכים במקום אחר, וכל שיש לו מהלכים במקום אחר אפי' פסלתו מלכות מודה ר"נ דאומר לו הש"ל כיון דיוצא במלכות אחרת ואין המלכיות מקפידות, אלא ר"נ מלתא פסיקתא נקט דפסלתו מדינה זו הרי הוא יוצא במדינה אחרת בהחלט שהרי אין כאן קפידת מלכות, ובמלוה על המטבע ונפסל לרב

פטור מה"ת, ומהא דירו' בסוגין מוכח דלקוח אחר מירוח חייב מה"ת, וצ"ע לדעת ר"ת, ואי דעת ר"ת כהר"מ דדוקא במירוח ע"מ למכור פטור נחא, ועי' שביעית סי' א' אבל מירוח נכרי כיון דפטור מה"ת כי הפריש לאו כלום הוא, וכן הוא בגמ' מנחות ס"ז א', וכיון דתרומתו מה"ת אף כשחזר ישראל ולקחון א"צ לחזור ולעשר, וכן הוא בהדיא בירו' בסוגין דלא נחלקו רבי ורשב"ג אלא לחוש שמא הפריש מין על שאינו מינו או הקדים, אבל אם ראהו מפריש לכו"ע אין חושש משום טבל, אבל למשי"כ שביעית סי' א' ס"ק כ"ג דעת הר"מ דאינו אלא מדרבנן, ולפ"ז צריך הכהן והלוי לתקן שהרי הן טבל מה"ת.

והא דתנן מעשרותיו מעשר היינו אפי' מ"ש וכדאמר בירו' הוציא מע"ש, ונראה דמע"ש של נכרי נאכל בירושלים לישראל, דנהי דהקדש נכרי הקדש אבל אין הנכרי במצות אכילה, וכשם שאינו אוכל מע"ש של ישראל כך אינו אוכל מע"ש דידו, ואי מ"ש ממון הדיוט מוכרו לישראל, ואי ממון גבוה הוא אין לו שום זכות ורשות לכל אחד לחטוף מידו.

ויש לעי' בהא דאמרו חכמים יש לנכרי נטע רבעי, ואמאי הלא מירוח נכרי פטור, אלמא כיון דאין הנכרי במצוות לא חייל שם טבל אף לישראל, ולא דמי לערלה וכה"כ שביד נכרי דהתם איסורי נינהו וישראל מוזהר על איסורים בכל מקום שהם, אבל איסור טבל אינו אלא במקום חיוב תרומות ומעשרות, וא"כ נטע רבעי נמי אם הפירות כשבאין לסמדר או לבוסר ביד נכרי, הדין נותן שלא יתחייבו במצות נ"ר כיון שאין הנכרי מוזהר במצוה זו, ואפי' אם השדה של ישראל והיא בחכירות אצל נכרי אין ראוי לחול מצות נ"ר וכמש"כ שביעית סי' א' סק"ג לענין בכורים, ונראה דאם הגיעו לסמדר ובוסר ולא היה דעת הנכרי שיוקדשו בקדושת רבעי ודאי פטורין, אלא אם היה דעתו שיוקדשו קדשי, וכי היכי דתרומתו תרומה ומעשרו מעשר הי"נ מהני דעתו לקדש רבעי, וכ"ה בל' הר"מ מע"ש פ"י הי"י שאם בא לנהוג במצוה זו הרי הוא קדש כו', והאי בא לנהוג היינו קדם שגדלו, שאם כבר גדלו בפטור הרי הן פטורין כמו שאי אפשר לו לנהוג במצות תרומה לאחר שמירחו בעצמו ונפטר מטבל.

והנה יש רבותא בני"ר יותר מתרומה ומעשר, דתרומה ומעשר עיקרן בפה ושפיר נכרי איתא בהו כמו דאיתא בהקדש, אבל רבעי שהיא קדושה הבאה מאליה יש מקום לומר שאין רצון הנכרי מועיל כלום, שאין כאן מקום לנדב רבעי, וכיון שאין הקדושה באה מאליה בפירות נכרי כי רוצה לנדב ולקדשן נמי לא חייל, אבל למדנו ממשנתנו דגם ברבעי אפשר לנכרי לנדב ולהכנס במצוה זו שיוקדשו מאליהן ע"פ רצון הנכרי בעליהם, ובעיקר דין זה לא נחלק ר"י, והא דפליג ר"י שאין לנכרי רבעי כתב הר"ש מהתוס' דל"פ ר"י אלא בסוריא ומשום דבסוריא יש קנין והלכך לא מצי לאקדשינהו, ומיהו קשה מ"ט דרבנן בסוריא, ואפשר דבכח שדה מישראל איירי, ומ"מ סבר ר"י כיון דסוריא קדושתה מדרבנן לא תיקנו בנכרי.

ומדברי הר"מ שסתם ולא כתב דין רבעי של נכרי בסוריא, נראה דמפרש דר"י פליג אפי' בא"י, ונראה טעמא דר"י כמש"כ לעיל דבקדושה הבאה מאליה לא מהני רצון הנכרי, ולדעת הר"מ פ"ט מה' מ"ש ה"א אין רבעי בסוריא אפי' בשל ישראל, וע"כ פלוגתת ר"י וחכמים בא"י. ורבעי של נכרי כמ"ש שלו ומוסרן לישראל לאכלן בירושלים, אבל הנכרי עצמו אין ראוי למצות אכילה.

דאמר חושש משום מעשר, ואם איתא דמפריש מע"ש ע"מ לאכלן בבית אין הכרי מתוקן א"כ אין כאן מ"ש כלל אלא טבל ולמה חושש משום מעשר הרי יש כאן משום טבל ויכול לתקן דמאי ואין כאן משום מעשר, ובב"ק קט"ו ב' לימא מהפקירא קזכינא כו' וראה שהן משתברות כו', ומאי ראוי דלמא שאני תרומה דהמפריש ע"מ לשופכו אינו תרומה דעיקרה הנאת כהן, אלא ודאי המפריש ע"מ לשפוך לארץ הוי תרומה ואפי' שפכן אח"כ.

כה) תוספתא פ"ד דתרומות נתכוין לומר מע"ש ואומר מ"ע מ"ע ואומר מע"ר לא אמר כלום מ"ע ואומר מע"ש לא אמר כלום ר"י א"כ אם משום מע"ש מתכוין לא אמר כלום אם משום שני לראשון דבריו קיימין, זו נראה גי' הגר"א, ובדפוס נפלה ט"ס, שציינו הגהת הגר"א שלא במקומה, וגם נתחלף מעני לשני, והנה נחלקו ר"י וחכמים באמר מע"ש במקום מעשר עני, חכמים ס"ל כיון שכבר נתפרסם לקרות מע"ש בלשון שני ומ"ע בל' מעשר עני אף אם מכין לקרות מעשר עני בשם שני משום שהוא באמת שני שהרי קדמו ראשון אינו מועיל ולא אמר כלום דהוי מחשבתו נגד פיו [ואף שמעשר חל במחשבה, הכא כיון שרוצה לקרות שם אין דעתו שיחול במחשבה אלא בדיבור, וכדתניא בתוס' מ"ש פ"ד אם עתיד לקרות להם שם לא נתקדשו, וכשקורא שם ודאי אין דעתו על המחשבה לכו"ע] ור"י סבר שאם קוראו שני לראשון שפיר חייל, ואי גרסינן בדברי ת"ק דבריו קיימין צריך לפרש דר"י מפרש דברי ת"ק ואינו חולק, ונקטינן לדינא במקום דצריך לנהוג ב' עישורין כגון בספיקא אי מ"ע או מע"ש, לא סגי באמר מעשר שני ויכוין שאם צריך מ"ע יתפרש שני לראשון, כיון דלגי' הגר"א לא מהני לת"ק, וגי' זו נראה עיקר, דמתישבת פלוגתא דר"י ורבנן בטעמיהו, וברייתא רהיטא דר"י פליג ואינו מפרש, ועוד דאין לנטות ממשנת הגר"א, ועי' שביעית סי' ז' ס"ק ט"ו, אה"ע נשים סי' מ"ח ס"ק ד'.

{נדפס מעשרות סי' כ"א ס"ק י"ג}

תוס' תרומות פ"ד היה הולך להפריש תרומה בשעת הפרשתו אמר ה"ז מע"ר ה"ז מע"ר כו' נתכוין לומר כו', מדקתני סיפא נתכוין מכלל דרישא בפיו ולבו שוין, וקשה מאי קמ"ל, ומאי האי דקתני היה הולך להפריש כו', ואפשר דרישא נמי באין פיו ולבו שוין, אלא רישא איירי ברצונו לומר מה שהוא אומר אלא שרצונו שיחול מה שהוא חושב ולא מה שהוא אומר, וקתני היה הולך להפריש תרומה ובשעת הפרשתו אמר ה"ז מע"ר ובלבו שיהא דיבורו לבטלה ומאמת יהא תרומה מ"מ חייל מע"ר, ולא אמרינן כיון דאיתא במחשבו והרי בלבו שיהא זה שהפריש תרומה, אלא היכי דפיו היפוך מחשבתו לא חיילא מחשבתו, ועוד יש כאן רבותא שאפשר לומר דחיילא תרומה במחשבה קדם שאמר ה"ז מע"ר, שהרי דעתו לתרומה בשעת הפרשה, וכשאמר אחר הפרשה ה"ז מע"ר לא אמר כלום שכבר חייל תרומה, ואשמעינן דאינו כן, אלא כיון דדעתו לקרות שם לא חיילא מחשבתו עד שיקרא שם וכדתניא פ"ד דמע"ש [עי' דמאי סי' ט"ו סק"ה] ואע"ג דהכא דעתו לומר בפיו מע"ר, מ"מ אמרינן דדעתו שלא תחול תרומה עד שעה שיאמר בפיו מע"ר, ודעתו שמחשבה תבטל דיבורו ולכן לא חיילא תרומה דמחשבתו בטלה כיון שהיא נגד דיבורו וחייל דיבורו.

{ע"כ נדפס שם}

כו) תרומות פ"ג מ"ט תרומתן תרומה ומעשרותן מעשר, והיינו מה"ת כדמוכח גטין כ"ג ב' קדושין מ"א ב', והיינו במירוחן ישראל ואח"כ מכרן לו וכדאמר בירו' בסוגין [וכשמרחן לעצמו דאילו מירוחן ע"מ למכור

סימן ח

חכמים דלמא אתא למוזיל, ולפ"ז י"ל דאף למאי דמסקינן דשרי במוזיל בהדיא אסור, ומיהו משמע דאף במוזיל שרי,

א) תמורה ח' ב', מכל הסוגיא מוכח דמאן דאסר לזבוגי לישראל אסר אפי' אינו מוזיל לגבי דאסרוהו

בעשר, וע"כ הוא יתר משתות, דהא שם סעי' א' כתב דטרשא בהוסיף הרבה אסור, ופי' בגליון ממ"ח שם בשם סמ"ג דשוה ה' ב' מקרי מעט, וכש"כ במקום דאיכא תיוהא, וע"כ בפרדיסא מוזיל יתר משתות, ומדהקשו תו' מפרדיסא ש"מ דהכא שרי אפילו מוזיל יתר משתות, וכן מבואר ברשב"א שכי' דמותר אפי' סאה בדינר אע"ג דישנות שוין יותר, וכוונתו ז"ל ללשון הגמ' ב"מ ע"ב ב' דחדשות מד' וישנות מג', ובב"ב צ"א ב' אמר דעמדו ד' סאין בסלע הוי מעות בזול ופירות ביוקר ויוצאין מארץ לחו"ל, ומשמע דאין שיעור לזולא דמשום הקדמת מעות אין שער קבוע, וכל שנוח לו במעות עכשו עבידי אינשי דמוזלי, וכיון דאין כאן משום רבית שרי, וכ"כ מהרש"ל בשי"ש לדינא, מיהו אפשר שאם הכהן לא נחא ל' במעות אלא שמזלזל שאם לא יזלזל יתן לאחרים אפשר דאסור, ולא תיקנו חכמים בזה דין מלוה את הכהן, ואפשר דלא פלוג חכמים בדבר כיון דבקל ימצא כהן דדחיקא ל' שעתא טובא, ומשום בוצינא טב מקרא ישמח ללות אף בשער הזול ויעשה הדבר בהיתר גם האי כהן דעביד בשביל שלא יתן לאחרים לא אסרו חכמים.

מיהו אם ילונו דבר מועט שאין דעתו של כהן על המעות אלא לטובת ישראל ולקוח מעות משום שלא תהא מתנה ודאי אסור, ויש בזה משום כהן מסייע, וגם לא קיים מצות נתינה אף במכירי כהונה, וכדין נותן לו במתנה שכתבו רמב"ן ורשב"א גיטין שם.

וכתבו שם דאף במזכה לו ע"י אחר לא מהני, וטעמם מבואר בדבריהם דגם במזכה ע"י אחר צריך תקנת חכמים לענין שאינו יכול למחות כששמע שזיכה לו, וכן זה שזכה לכהן רשאי להחזיר לבעלים, ומן הדין צריך ליטול רשות מכהן, דאמירה קדם שבה לרשותו לא מהני, ומיהו נראה דאף בנותן לכהן ובטוח בו שיחזירו אסור משום כהן מסייע.

וברדב"ז סי' ש"מ הביא תשובת מהר"י קורקוס בענין מתנות כהונה שנהגו ליתן מעות לכהן, והנה מתחלה דן אם אפשר לצאת חובת המצוה בנתינת דמים דמה לי הן ומ"ל דמיהן, ולצד זה אין הכהן יכול למחות ולתבוע מתנות עצמן, ומסיק שאין הדבר כן אלא חייב ליתן מתנות עצמן, וכ"ה ברשב"א ורשב"א גיטין ל' ב' בהא דישאל שאמר לב"ל כור מעשר יש לך בידי הילך דמיו.

עוד דן אם לוקח דמים מרצונו אי עשו שאינו זוכה כזוכה, ומסיק דאין לא קיי"ל כעולא, ולפי"ז במכירי כהונה או במזכה על ידי אחר או שנותן לכהן ומחזירו נוטל דמיו שפיר דמי, ומיהו מצדד לאסור גם בזה משום כהן מסייע, כיון דע"מ כן נותן לו, ואע"ג דנותן לו שויו, וע"ז חלק עליו רדב"ז דמבואר בבה"ג דמותר ליקח דמיו, וכן מבואר בגיטין שם בישראל שאמר לב"ל כו', ומיהו רדב"ז שם כתב דאפי' בכהן שאינו מכרו שרי, וז"ל דלא קיי"ל עשו שאינו זוכה כזוכה, ודברי בה"ג י"ל במכרו או בזוכה ומחזירו, ואפשר דבה"ג סובר דקיי"ל עשו שאזכ"ז, אבל אין כן דעת ש"פ, ומש"כ עוד רדב"ז שם דאף בפחות משויו שמוזיל שלא יתנו לאחרים שרי, תמוה דודאי הוי בכלל מסייע כיון שנותנו בתחלה ע"מ כן.

כתב הגר"א סי' ש"ה ס"ק י"ב דדעת רש"י והר"מ דמש"ש בקדושין ואסור לעשות כן מפני כו', לא קאי אלא אתרומה בלבד, ולא אתפרש הלא מבואר תמורה ח' ב' דגם בבכור שייך איסור מסייע ולמה לא יהא בפה"ב וצ"ע.

בכורות נ"א ב' רש"י ד"ה מידעם, ל"א אפי' לא אחזירם לך אין בנך פדוי, אם יסכים האב עכשו ליתנו לפדיון בנו ע"מ שלא להחזיר ודאי בנו פדוי עכשו, ואם יעכבם ר"ח שלא ברצון האב ודאי אין בנו פדוי, אלא נראה דהני תרי לישני דכי' רש"י משמעות הפשט איכא ביניהן, לפי קמא העיר לו ר"ח שיסכים להחליטון, ולפי שני החזיר לו ואמר לו שאין בנו פדוי, וחייב לפדותו, ועוד י"ל דלפי קמא זכה ר"ח

דכיון דאמרינן בוצינא טב מקרא, הא דמוזיל אינו אלא משום דניחא ל' בזוזי ומוזיל ולא משום שיהא רגיל ליתנו, ומיהו אם יודע בלבו שכונתו להרגילו אפשר דאסור.

ב) בכורות נ"א ב' מדעם ביש עבדת כו', יתכן שיודע שצריך ליתן במתנה גמורה ונתן כן ומ"מ כיון שידע שר"ח מחזיר הוי אזיל ואתא קמי', אלא שזה שיודע שצריך להקנות לכהן אין דרכו בהנהגה המראה שרצונו שיחזירו, שאין דרכן של בני אדם להדר אחר מתנות, והבין בו ר"ח שסבר שא"צ רק מתנה לשעה או שנתנו ע"מ להחזיר וכמש"כ ש"ך יו"ד סי' ש"ה, ויש לעי' כיון דנתן סתם לפדיון בנו כי חשב בלבו ע"מ להחזיר מאי הוי הרי הן דברים שבלב, ובתו' כתבו דחשיב אומדנא, אבל קשה דבשעת נתינה הא לא הוי אומדנא, ואפשר דאמרינן כה"ג הוכיח סופו על תחלתו.

ג) כתבו תו' דאין להיות רגיל להחזיר, דכל שישראל נותנו בתקנתו שיחזירו הוי ככהן המסייע בבה"ג כדאמר בקדושין בלוקח ע"מ להחזיר, ומיהו לעני מותר, וכ"ה ביו"ד סי' ש"ה, ונראה דהא דמותר להחזיר לעני הוא משום דכיון דחייב בצדקה הוי כמשתמש בו הכהן לצורך עצמו, ואפי' אמר לו הכהן קדם שזכה בו שיחזירו וע"ז כן נותנו מותר, וכדאמר חולין קל"ג א' במתנתא דמזכה כהן לצ"מ דדחיקא ל' שעתא, ופירשו רמב"ן ורשב"א גיטין ל' א' דר"ל דהמתנות הן של צ"מ, ואף שבסוגיא שם מבואר דמזכה לצ"מ לקבל מן הטבח, וראית רמב"ן י"ל דאם אינו רשאי לעשות כהן במקומו כש"כ שאינו נותנו מתנה לטבח עצמו, מ"מ דברי רמב"ן ורשב"א רהיטא דאף לצ"מ טבח רשאי להקנותו, ובפ"ת יו"ד סימן ס"א בשם רדב"ז לא כתב כן.

ויש לעי' למאן דאסור תמורה שם להוזיל איך החזירו ר"ט ור"ח בכורות שם, י"ל דבמתנה כו"ע מודים דשרי, דודאי לא יהיב מתנה כדי שיתן לו פעם אחרת, דודאי לא יתן לו בכל פעם דמה ירויח כהן, ובתו' תמורה שם כתבו לדינא דמתנה אסור, ולכאורה תמוה דהא ר"ח ור"ט החזירו, ומיהו בתו' שם דקדקו שלא יתן במתנה קדם דאתא לידו, ור"ל דאע"ג דרשאי לקבל דמים וכדאמר גיטין ל' ב' ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר יש לך בידי הילך דמיו, ופי' רשב"א שם דבמכירי כהונה איירי ויצא ידי נתינה, מ"מ במתנה אסור דמכירי כהונה לא סגי מעיקר הדין כיון דיכול בעה"ב לחזור, אלא תיקנו חכמים במלוה מעות לכהן או בנותן דמיו שיזכה הכהן בתקנת חכמים קנין גמור, וכמש"כ ריטב"א שם, אבל במתנה לא תיקנו, ואף אם יטול הכהן ויזכה ויחזירו אסור, דכיון דפירש קדם שזכה שיחזירו כי יהיב ל' בתקות החזרה יהיב ל' והו"ל כהן מסייע.

ד) ואם נותן ישראל לכהן דמי מתנות בפחות משוין אחר שנתן המתנות לידו שפיר דמי אבל אם רגיל בכך או שפסק עמו שיחזור וימכרנו בזול, אם אין דעת הכהן כדי שיתן לו אלא דניחא ל' בזוזי אפשר דמותר וכדמסיק בתמורה בבכור, ואפשר דכה"ג אסור דמקפח אחרים, אבל אם דעת הכהן בהדיא כדי שיתן לו ודאי אסור, וכ"כ הפר"ח סי' ס"א, וכן אם נותן לו פרוטה ומחזירו המתנות דודאי אין דעתו על הפרוטה אלא מערים שלא תהא מתנה אסור כל שדעתו של ישראל בשעת נתינה על סמך שימכרנו בפרוטה אף דהכהן נוטלו בידו וזכה בו ומחזירו וכש"כ בדלא אתא לידו, וכ"כ רדב"ז פ"ט מה' בכורים הטי"ז ומשמע מדבריו ז"ל דכל שמוזיל ודעת הכהן על המעות שרי אבל אין זה מוכרע וכמש"כ לעיל.

ה) מיהו הא דאסור להוזיל היינו דוקא כשכבר ישנן למתנות כהונה, אבל המלוה מעות את הכהן וכהא דתנן גיטין ל' א' מותר לכו"ע להוזיל וכמש"כ תו' שם ד"ה ופוסק, דאפי' הרבה פחות משער הזול שרי, ושם ד"ה כיון, כתבו דאע"ג דרב אסר פרדיסא, הכא התיירו משום תקנת כהן, והא דאסר רב פרדיסא, פי' בתו' ב"מ ס"ד א' משום דמוזיל טובא, וביו"ד סי' קע"ג סי' פ"י דהוא שוה עשרים

מידי, וצריך לומר השתא דנותן עכשו לפדיון ומצי יהיב לכהן אחר.

למפרע כיון שגלה לו שאין בנו פדוי במאי דעביד, ואילו ידע האב כן היה נותן לחלוטין ואיגלאי השתא דנתן לחלוטין, ולפי' הבי' לא מהני דהוי דברים שבלב, ובשעת נתינה לא יהיב

הלכות ערלה

סימן א

דסופו קאי אכרם דוקא שנוהג בו רבעי אבל ערלה דנוהג בכל עץ אפשר אף באינו מאכל, ואפשר דר"י אזיל כמ"ד נטע רבעי.

ד) שם תני רשב"ג א"א בד"א כו' דבר שהוא ראוי להם, הרא"ש והטור פירשו דר"ל אילן פחות וכדאמר רשב"ג לקמן רימין ושקמה וצלף [אפשר דגרסינן לק' רשב"ג, ואף לגי' דידן ר"ש כרשב"ג ס"ל] ופריך יאות אמר רשב"ל, אע"ג דר"מ ס"ל לקמן דכולן באין במחשבה הא אמר דר"מ כדעתו דס"ל כלאים פ"ו דאדם מבטל כל אילן לגפנו חוץ מזית ותאנה וה"ה דמבטל לו לשאר צורך, אבל רבנן דס"ל שם פ"ו דכל שעושה פירות אינו מבטל לו א"כ ה"ה הכא פירי עיקר, ועוד דרבנן לא חילקו ומשמע דאפי' גפן זית ותאנה ובהא אף ר"מ מודה, ומשני דרבנן לא אמרי באילנות החשובין אלא ברוצף ובמשפה ובניכר שהוא לסייג, ואפשר לפ"ז דר"מ ור"ש דלקמן לא ס"ל כרשב"ג, אלא התם בלא מינכרא מלתא, אבל ברוצף ומשפה אפי' זית ותאנה, ומיהו רשב"ג ס"ל דראוים לכך אפי' בלא שינה בהן באין במחשבה והחשובין אפי' שינה לא מהני, ואפשר דרבנן דרשב"ג דלא חילקו ס"ל דאין חילוק בין חשובין לפחותין, אלא אם שינה בהן אף החשובין פטורין ואם לא שינה אף הפחותין חייבין, וכן נראה דעת הרא"ש והטור.

וא"ת בפנימי למאכל וחיצון לסייג הא לא מינכרא דחיצון לסייג [ובגמ' אמרו מקום הסייג מוכיח עליו, משמע דניכר הדבר שהוא לסייג שהן רחוקין משאר האילנות או שהן סביב לגינה, ורש"י פי' סוטה מ"ג ב' דהעמידו בפרצה] וי"ל דאיירי שכולו נראה לסייג, ונהי דפנימי שחשב למאכל חייב מ"מ החיצון פטור.

וא"ת מאי מבעי לי' לקי' אתרוג שנטעו למצוה, נהי דלמצוה הוי כנטעו לסייג, הא מ"מ אין בא למחשבת פטור עד שיהא ניכר ומאי שינוי שייך בנטע למצוה, וי"ל דלא בעינן שינוי אלא בנטע לסייג ולקורות דמאכל חשיבי טפי, אבל מצוה דחשיבא טובא בא במחשבה גרידא, ואפי' לר"ש דאמר אין באין במחשבה אלא ג' מינים בלבד מודה דמחשבת מצוה מהני, וכן בזיתים למנורה דאמר לקמן הוא אפי' לר"מ דאמר חוץ מזית.

ובמעשרות סי' ב' כתבנו לפרש לדעת הר"מ דרשב"ג בעי שינוי ולרבנן לא בעי שינוי, וראיתי דכן פי' הב"ח יו"ד סי' רצ"ד [ומש"כ שם דבגמ' מתמה אי מהני מחשבה לסייג על זה שאינו ראוי לסייג ולקורות אף שאינו ראוי לקורות א"כ בטל דין ערלה, אין הלשון מכוון, אלא דודאי לאו מחשבה היא] וניחא פנימי למאכל וחיצון לסייג וחשב למצוה, ור"מ ור"ש כרבנן ואפשר אף כרשב"ג.

ושיעור רוצף כתב הט"ז סי"ק כ"ח כדאיתא חו"מ סי' רט"ז, ונראה דהכא ד"א עצבות בעינן כדאמר עירובין ג' ב', דשיעור עצבות חומרא, אבל במכר גם בשוחקות ל"ק קרקע דשוחקות חומרא ללוקח וכמש"כ תו' ב"ב פ"ג א' ד"ה כמה, לענין ט"ז אמה, דבכלאים שוחקות ובלוקח עצבות, וא"כ בד"א הוי היפוך, ועי' כלאים סי' י' סי"ק י"ד לענין נטיעה שהעול עובר עליה אי מקרי רוצף.

ה) שם מהו שיהו חייבין במעשר כו', אף לפי קמא דלענין ערלה בעינן שיהא עיקר נטיעתו למאכל, מ"מ לענין מעשר דליכא קרא מסתבר דכל שדעתו לאכול את הפירות מודה ר"ה שחייב במעשרות, והכא באין דעתו לאכול

א) ערלה פ"א מ"א הנוטע לסייג ולקורות פטור מן הערלה, וא"ת היאך יהא רשאי לקוץ קורות מאילן מאכל, י"ל דשוה לקורות יותר מלפירות, א"נ באינו מפסיד האילן שזומר כדרך הזומרין, א"נ שיקצוץ קורות לכשייבש האילן. ויש לעי' אי בעינן שיהא בדעתו שלא ללקט כלל הפירות [וכגון שהן רחוקין מביתו ואין דעתו למטרח ללקטן או שאר סיבות] או אפי' דעתו ללקטן מ"מ כיון דעיקר דעתו לסייג ולקורות פטור, ומלי' הרע"ב משמע דאף שדעתו לאכול הפירות מ"מ כיון שאין עיקר נטיעתו לפירות פטור, וכ"ה לי' הרא"ש ה' ערלה סי' ב', ואע"ג שאין נטיעה הפטורה פוטרת שהרי בנמלך אח"כ לאכילה חייב בערלה וא"כ מה לנו לכוונתו בשעת נטיעה כיון דאוכל פריו יהא חייב, י"ל כיון דהשתא ג"כ מקיים אותו לסייג ולקורות לא חשיבא עץ מאכל לענין חיוב ערלה, ומיהו יש לעי' מה מקרי נמלך לאכילה כיון דמעיקרא נמי אוכל פריו, ובשלמא נטעו לקורות י"ל דנמלך שלא יטול ממנו קורות אבל לסייג מה נמלך יש בו, י"ל שעשה סייג אחר, א"נ שהוקרו הפירות ויהיב דעתו עליהן יותר מן הסייג.

ואפשר לפרש דכל שדעתו לאכול חייב בערלה, ולסייג ולקורות היינו שלא לאכול כלל, וצ"ל דהוא באופן שגם אחרים לא ילקטום, דהא הנוטע לרבים חייב כדנתן מ"ב.

ב) שם אפי' אמר הפנימי למאכל כו', לפי' ראשון איירי דדעתו לאכול פירות החיצון אלא דהחיצון עיקרו לסייג, וזה חלוק מנוטע לסייג דעלמא, דהכא ע"כ מקוים צד החיצון ג"כ משום פירות של הפנימי וראוי יותר לחייב, ולמש"כ הר"מ בפירושו דת"ק פליג על ר"י היינו טעמא דת"ק דחשיב גם החיצון נטוע למאכל, ור"י סבר דבעינן הפירות שגדלו תהא עיקר הנטיעה בשבילן, ואותן הפירות אסורין משום ערלה, אבל פירות שאין דעת האדם בנטיעתו עליהן מותרין, ולדעת הר"מ בחיבורו ליכא מאן דפליג עלי' דר"י.

וכן הא דמבעי לן לקמן באתרוג שנטעו למצוה, לפי' קמא היינו עיקרו בשביל מצוה אף שדעתו לאכול אח"כ, ולפי' השני היינו שאין דעתו לאכול, ואמנם אינו בהוה שלא יהא דעתו לאכול, דבשלמא נטע לסייג ולקורות אפשר שאין דעתו ללקט, אבל אתרוג שבידו למה לא יאכלנו, ומשמע כפי' קמא דאע"ג דדעתו לאכול מ"מ כיון דאכילתו זילא לי' ומצותו חמירא לי' מקרי נטעו למצוה [וכ"כ בהא דפריך מה בינו למשמר פירותיו לעצים, ומאי קושיא דלמא ר"ה איירי בדעתו לאוכלו אחר החג וקמ"ל דלא ממעטינן מלכם למצוה וכמש"כ סק"ז].

ג) יר' פ"א ה"א ר"י ילמד דבר מתחלתו כו', הר"ש פי' דסתמא דגמ' קאמר לה ומפרש טעמא דר"י דמחלק באילן אחד משום דמיתר לי' קראי, ור' יונה אמר דר' יוסי למד דבר מסופו, והגר"א מפרש דר' יוסי אמורא הוא ותרויהו פליגי אברייתא דדרשה מקרא ונטעתם כל עץ מאכל, ויש לפרש דלא פליגי אלא מפרשי מאי דרשא דתנא משום דקרא יתירא הוא.

ויש לעי' למה נאיד ר' יונה מתחלתו, וי"ל דסבר דכיון דהתורה אסרה הנאה וזה בכלל לא יאכל, אפשר דאסרה תורה אף אילן שאינו מאכל אף דכתיב בלי' אכילה, ויש לעי' לר' יונה למ"ד ברכות ל"ה א' כרם רבעי א"כ קרא

או לאתרוג חייב בערלה, והמיו"ט שם פי' דר"ל שאין דעתו על הפירות כלל ובאותו ענין דלסייג ולקורות פטור ללולב של מצוה חייב, ותמה על זה ומסיק שאין הדין כן, אבל אין זו כונת הרא"ש כלל, אלא דבירו' הוי ס"ד דלכם ממעט נטיעה של מצוה, וא"כ אף בדעתו על הפירות פטור כיון דהנטיעה היתה למצוה, ואפי' אם נמלך אח"כ אפשר דהיה פטור, ומסקינן דאינו כן דאף נטיעה למצוה חייב בערלה, וזה שכתב הרא"ש דנוטע לצורך לולב או לאתרוג חייב ובנוטע לאתרוג שלא לאוכלו אלא לקיים בו מצוה הוצרכו בירו' למיהב טעמא דלא הוי כנוטע לעצים, אבל בדעתו לאוכלו אחר החג ודאי לא חשיב כנוטע לעצים, וכן בלולב ודעתו לאכול התמרים ודאי לא הוי נוטע לעצים [ואף את"ל דנוטע לעצים היינו שדעתו לאכול הפירות אלא שאין עיקר נטיעתו לפירות היינו דוקא בזילא ל"י הפירות אבל לא בחשיבי ל"י דהוי כנוטע לזה ולזה] אלא שאם היינו דורשים לכם פרע למצוה בכל אופן היה פטור דסוף סוף הכנה למצוה קעביד.

ומיהו אי נטע ללולב ואין דעתו על הפירות כלל נמי לא דמי לנטע לסייג לדעת הרא"ש דבעי שינוי והכא לא קיימין ברופא והדין נותן דחייב בערלה, ודברי המיי"ט ז"ל תמוהין, ומיהו למש"כ לעיל דלמצוה א"צ שינוי יש מקום לומר דגם נטע ללולב א"צ שינוי, אבל לא דמי דהתם האתרוג צריך למצוה וממילא נעשה המצוה עיקר כל שאין דעתו בשביל האכילה לאחר החג, אבל בלולב נהי הולב למצוה אבל התמרים לאכילה, ועוד דבאתרוג אי אפשר לרצף אף למצוה, אבל בלולב אם אין דעתו על התמרים אפשר לרצוף.

(ח) שם ר"ז כדעתיו כו' בצל של כלאי הכרם כו', לכאורה אינו ענין כלל דהתם הבצל אסור וכל הגדל מכחו איסור, אבל הכא הפירות שבמקום הסייג אין דעתו עליהם ולא חשיב עץ מאכל, ומוכח מכאן דאין הפטור על הפירות אלא עיקר דין הערלה באילן תלוי, שהרי עבר עליו ג' שנה מיום נטיעתו נפטר, ואינו נוהג אלא באילן, והלכך זה שנטעו לסייג נמי הפטור באילן ואין אילן זה בר ערלה, וכן הפנימי למאכל והחיצון לסייג חלק החיצון היחורים בני פטורא נינהו, ובזה ס"ל לר"ז דהעליונים שאין להם חיות אלא ע"י התחתונים והתחתונים מגדלים ערלה בדין הוא דפירות הגדלים ביחורים העליונים ג"כ אסורין, ומיהו אנו לא קיי"ל כר"ז בהא דיחורים התחתונים המגדלים שלא במקומן אלא ביחורים העליונים שאינם בני ערלה לא הוי ערלה, א"נ בתר פירי אזלינן וכיון דפירי דסייג לאו דעתיו עליהו פטורין, ור"י גופי' דהתיר כאן תחתון למאכל ועליון לסייג ס"ל כר"ז נדרים נ"ז ב' דילדה שסבכה בזקנה והוי בה פירות אע"פ שהוסיפו מאתים אסורין, אלא ודאי דס"ל דהכא שאני, ולכן פסק הר"מ כר"י דאף תחתון למאכל ועליון לסייג מותר, [ואפשר דהאי עליון לסייג אינו אותו עליון דאיכא בשעת נטיעה אלא העתיד ליגדל ובזה פליג ר"ז].

שם כיצד הוא יודע אר"י מביא זמורה כו', נראה דבפנימי למאכל וחיצון לסייג א"צ היכרא דמינכר מקום שכלה הפנימי, וכן התחתון למאכל והעליון לסייג ע"כ בנטוע בשדה התחתון ועולה כנגד העליון, ועד שמגיע לשדה העליון הוא למאכל ולמעלה הוא סייג לעליונה שלא יפול הנופל משדה עליונה לתחתונה שבצדה, וא"צ היכרא, אלא בתחתון לסייג ועליון למאכל לא מינכרא מלתא, דאם לא התנה הוי הכל לסייג, ואע"ג דסגי סייג ביי"ט, מ"מ כיון דנטעי לשם סייג ואין דעתו על הפירות כולו לסייג הוא, אלא שאם מסיים את העליון למאכל העליון חייב, מיהו יש לעי' כיון דניחא ל"י בפירות למה אין דעתו גם על הפירות התחתונים ומה יועיל שאומר בפיו שהתחתון לסייג, ואם נימא כיון דצריך ל"י לסייג והסייג חשיב ל"י טפי אף דניחא ל"י גם

הפירות כלל, וכל מה שהביאו בגמ' בכוסבר וכרוב, באין דעתו לאכול הירק איירי, והנה נחלקו בנטע לסייג ואין דעתו לאכול הפירות כלל ולאחר שנגמרו [בהבאת עוהמ"ע סגי, ועי' מעשרות סי' ב'] בא לאכלן, רבב"מ ס"ל דחייבין במעשר ולא דמי לקלחין יחידים של כרוב שקיימן לזרע [נראה דשקיימן דקאמר היינו שזרען מתחלה לכך, ועי' מעשרות שם] דהתם כיון דניחא ל"י בזרע ע"כ אינו מלקט את הירק אלא מניחו להתקשות, ושפיר חייל מחשבתי שאין כאן אוכל אדם, ואע"ג שנמלך אח"כ ואוכל את ירקו כבר גדל בפטור, אבל אילן שנטעו לסייג ולקורות אין סייג וקורות נפסדין אם יאכל את הפירות והוי מחשבה גרידא שלא לאכול את הפירות ואין פירות מתבטלין במחשבה גרידא, ור"ה סבר כיון דניחא ל"י בסייג וקורות הויא מחשבה ובטל שם מאכל מהפירות.

שם רבב"מ אמר חייב מן הדא ובא הלוי כו', ר"ל אם איתא דזה שאין דעתו לאכלן מנתיק להו משם אוכל, א"כ למה לי קרא לפטור הפקר הלא אין דעתו לאכלן, אלא ודאי אין פירי יוצאה מתורת אוכל במחשבה, ונראה דעיקר רא"י מלקט שכחה ופאה, דאילו במעשר כל שהיה הפקר שעה אחת פטור, אבל בלשו"פ מרבין קדם וזכה, ולא פטרינן אלא בהביא שליש בזמן שהוא הפקר [וכמש"כ שביעית סי' ב' סק"ד] ואע"ג דמקרא דמייתא אין רא"י, דקרא יש לפרש לענין מעשר, מ"מ הכל מודים דאף בגדל כולו בהפקר אין הפטור רק משום הפקר, אבל לא פקע שם אוכל מני, ורבב"מ סבר דהפקר עדיף שאם הוא לא יאכלם יאכלום אחרים, אבל הכא לא הפקיר שמשמר לעצים, ואע"ג דאין דעתו על הפירות מ"מ אינו מניח גם לאחרים ליטלן ועומדין ליפול ולירקב.

שם שניא היא כוסבר שיש לו גורן אחרת, אפי' את"ל דבכוסבר אין נטילת הירק מבטל הזרע ואפשר לאכול ירקו וזרעו כמו פול המצרי וכיו"ב, מ"מ אלים מחשבת זרע לבטל שם אוכל מהירק ממחשבת עצים. שם מהו שיהיו אסורין כו' רימין שנטעו כו', עי' מעשרות סי' ב'.

(ו) שם מה בינו למשמר פירותיו לעצים תמן הוא רוצה בעצו ברם הכא רוצה בפריו דכתיב פרי עץ הדר אם את קורוהו עץ אין אדם יוצא יד"ח בחג, זו גי' הגר"א, ולפי"ז עיקר החילוק משום דרחמנא קרי' פרי, ויש לעי' לפי"ז בשמן למנורה הדין נותן דפטור והגר"א כתב דמבעי ל"י ולא אפשר.

ולפי גי' ידן תרתי קאמר, דלא ממעטינן נוטע לעצים אלא באינו מצפה לגידול הפירי, אבל הכא באתרוג מצפה לגידול האתרוג ובכגון דא לא מיעטי' קרא כיון דרוצה בעץ מאכל אף שאין דעתו לאכול הפירי אלא ליהנות שאר הנאה [ואע"ג דבדעתו ליהנות בשריפת הפירי ג"כ פטור, התם עצים טובים לשריפה יותר מפירות] ועוד דאתרוג רחמנא קרי' פירי, והא דמדמי זית למנורה הוא לתירוץ קמא, ולפי"ז סלקא שמעתא דגם זית למנורה חייב בערלה, וכ"מ בר"מ פ"י מה' מ"ש ה"ז שכתב ל"י בפשיטות, ודרך רבנו להזכיר שהוא ספק.

ויש לעי' בהא דאמר בזית לחנוכה דשאני היא כיון שהוא מדבריהם והלא אין המצוה פוטרת אלא שבטל מני' שם עץ מאכל ואפי' בשריפת רשות נמי פטור, וסוף סוף לשריפה אזיל, וי"ל דלא אלים מחשבת מצוה דרבנן למיעקר מני' שם מאכל, כיון דסוף סוף מלקט את הזיתים ומביאן לבית וראוין לאכילה, ובאמת בשביל זה חייבין בערלה אף במחשבה למצוה דאורייתא, ולדעת הרא"ש לעיל סק"ד בעלמא בעי שינוי והכא למצוה א"צ שינוי, דמחשבת מצוה אלימא טפי, והלכך בעינן מצוה דאורייתא ואין נ"מ לדינא דאף למצוה דאורייתא כה"ג חייב בערלה. (ז) כתב הרא"ש ה' ערלה סי' ב' דהנוטע למצוה כגון ללולב

דכיון דאין כאן שלש שנים אין כאן ערלה כלל ולא שמיע לוי ברייתא דלעיל, ותימא אי ר' יונה לא שמיעא לוי ברייתא דלעיל אי"כ הו"ל לגמי למפרך מני, ואי ר' יונה מפרש דר' יוחנן לא שמיעא לוי מני"ל לר' יונה דלא שמיע לוי, ואכתי הו"ל למימר דמתניתא פליגא עלי דר' יוחנן, ועוד כיון דר' ישמעאל קאמר לענין רבעי מני"ל לר' יוחנן לאיסתפק בערלה, ועוד דלקמן בהא דר' יאשי' מיייתא נטיעות מחו"ל ואמר ר' יונה לשכרו שנים, ופי' הגר"א דאין נהוג ערלה כיון דליכא ג' שנה, ואמאי הרי ר' יונה לא אמר אלא אליב' דר' יוחנן, אבל לדינא הלא תניא דחשב עליו למאכל בא במחשבה, ועוד דלעיל אמר בפשיטות דבא במחשבה וגם נחלקו אמוראי בתוספות ומשמע דליכא דפליג עלי, [ועוד דלק' ה"ב אמר ר"י אפי' הברך בערבה אין מונין משעת הברכה אלא משעת נטיעת הערבה הרי דיש ערלה פחות מג' שנה וכדתי שם מאימתי מונין לו משעת נטיעתו].

ואפשר לפרש דהא דמבעי לוי לר' יוחנן נחלקו בו ר"י ור"י, ור' יונה אמר עיקר ערלה צריכה לוי, ר"ל חיוב רבעי צריכה לוי שיהא בהאי אילן עיקר ערלה, ואפי' שנה אחת סגי, וכיון דאין עיקר ערלה פחותה מג' שנים ר"ל בכל יום ויום של השלש שנים יש שורש איסור ערלה, וכיון דנהג בהאי אילן מקצת הימים איסור ערלה יש בו רבעי, ור' יוסי סבר עיקר רבעי צריכה לוי, ר"ל שיהא שנה רביעית של ערלה, וכל שאין לו ערלה ג' שנה אין לו רבעי, והא דאמר לק' ר' יונה לשכרו שנים היינו משום שהביא נטיעות והיינו תוך ג' שנה [ע"י שביעית פ"א מ"ח] והיכי דאיירי בכבר עברו שנות ערלה נקט לה בלשון אילן וכדתינן מ"ג אילן שנעקר כו' [וע"י בל' הירו' ה"ג א"ר יודן מתני' מסייע לר' יוסי כו' ובבהגר"א שם] וא"כ הרי נהג מקצת ערלה בארץ וא"כ נהוג רבעי אלא שמשכר שנים, ור' יוסי אמר דמשכר גם רבעי דכיון דלא נהג ג' שנה ערלה בארץ אין רבעי, וכל אחד לשיטתו, ולר' יונה הוי מצי לאתויי גם מארץ אלא שאין ראוי לעקור בארץ משום ישוב ארץ ישראל כדאמר ב"מ ק"א א', או מעשה שהיה כך היה.

והא דאין ערלת חו"ל משלים לג' שנה, י"ל לדעת הר"מ משום שאין רבעי בחו"ל, ולדעת ש"פ שכי' ס"י רצ"ד סעי' ז' י"ל משום דשאר אילנות ספיקא לענין רבעי בחו"ל, ונקטינן לקולא דהמיקיל בארץ הלכה כמותו בחו"ל וכדאיתא ביו"ד שם, וא"כ גם כשהביא בארץ אם אי אפשר לחייב ברבעי אלא משום צירוף שנות חו"ל אמרינן להקל דאין נטע רבעי אלא כרם רבעי, ולפי"ז אף בכרם שהביא נטיעות מחו"ל בגושיהן ונצב להון בארץ שנוהג רבעי בכל נטע, מ"מ אין כאן רבעי של א"י אלא רבעי של חו"ל, כיון דהאי רבעי הוא מכח חו"ל, שאם לא היה נהוג ערלה בחו"ל אין כאן רבעי, וכיון דמערב כאן ברבעי כח חו"ל דינו כרבעי בחו"ל דספיקו מותר, ולשכרו רבעי היינו שאין רבעי א"י, דלענין רבעי בארץ בעינן ערלה של א"י ג' שנה, ואין ערלת חו"ל מועילה לחיוב ארץ, [א"י אע"ג דשורש שבסלע פוטר מערלה, מ"מ לענין רבעי בעינן שיהא ערלה במקום הגדל עכשו, וכל שנטעו במקום חדש מקרי נטיעה חדשה במציאותו, והרי אין כאן ערלה ואין רבעי בלא ערלה].

ואפשר דא"י שאין בה ערלת א"י או רבעי א"י, אף ערלת חו"ל ורבעי חו"ל אין בה, דלא נאמר ערלת חוץ

לארץ בארץ.

והנה כל זה אי השתא כשנטע להו בארץ שב דינן כארץ, אבל יש מקום לדון כיון דנשרש בפטור [לענין ערלת א"י] והשתא ליכא נטיעה חדשה אין כאן חיוב ערלה של א"י כלל, וכדאמר לעיל ר"ה בשם ר"א הדא אמר שרש פטור פוטר, אלמא כיון דנשרש קדם שבאו לארץ פטור לעולם [ולא דמי להקדיש ונטע ופדה דתניא בתוס' דחייב, וכן נטע לסייג וחזר וחשב למאכל, דהתם בתחלה אפשר לפדות ואפשר לחשוב וכדאמר לעיל סוף ה"א] ונראה דזה שנטעו קדם

בפירות מקרי לסייג ניחא, ואפשר דאיירי באינו מלקט את הפירות כדי שיתעבה הסייג אבל למעלה אין לו צורך בסייג. (ט) שם שנה ראשונה לסייג כו', ר"ל דבשעת נטיעה מחלק הזמנים, דבשנה ראשונה הוא צריך לסייג ואח"כ אין לו צורך לסייג ויהא עיקרו למאכל [ואע"ג דאי אסור משום ערלה ממילא לא קיימא למאכל הדבר משתער אילו הוא היתר] וכיון דהנטיעה הוא לכל שנות חיי האילן והוי משותף באילן מחשבת מאכל נהוג ערלה וכדמסיק, ואף בשנת הסייג חייב, ומזה ג"כ מוכח דאין הפקעת ערלה מפירות שאין דעתו עליהן, אלא העץ שאין דעתו על פירותיו אינו עץ מאכל, וכל שהוא עץ מאכל אף שאין דעתו על פירות שנה זו הפירות אסורין משום ערלה, ולכאורה נראה דאף אם כל ד' שנה לסייג והחמישית למאכל חייב בערלה ואף שנה אחרונה של חיי האילן מחייב.

(ז) נטעו שלש שנים לסייג כו', הגר"א ז"ל קבעו לקמן, והכא בתוספת פליגי בנמלך למאכל תוך ג' שנה אי יש בזה דין גדל בפטור כמו לענין מעשר דאזלינן בתר הבאת שליש לר"ע, ור' ירמ"י סבר דגם בערלה הפירות שהגיעו לעוהמ"ע במחשבת סייג כבר הן פטורין, ור"ב סבר דדוקא לענין מעשר פוטר ר"ע אבל לענין איסור ערלה כל חלק שגדל באיסור אסור וכמו לענין כלאי הכרם דאע"ג דהגיע לעוהמ"ע התוספת אסור [ע"י כלאים פ"ז מ"ז ובר"ש שם] וגרס והכא עיקרו פטור ותוספתו פטור, [ואע"ג דתנן לקמן מ"ה בריכה שנפסקה והיא מלאה פירות אם הוסיף במאתים אסור, ומשמע אף בהביא שליש, אפשר דהתם דהיו פירות של זקנה והשתא של ילדה לא הוי כגדל בפטור ולא נראה לחלק בכך, ולמשי"כ ניחא הכל] וקשה דלא הזכירו בגמ' דהלכה כר"ע, ועוד מעיקרא מאי קשיא לוי וכי לא ידעינן דבמעשר גדל בפטור פטור לר"ע אף התוספת, ואפשר לפרש כג' דידן ולכו"ע לא אמרינן בערלה גדל בפטור פטור וכל שגדל תוך ג' שנה אסור [ואע"ג דלענין מנין השנים אזלינן בתר חנטה, מ"מ לענין שאר פטורי וחייב לא אזלינן בתר חנטה, תדע שהרי לענין מעשר ושביעית ג"כ אזלינן בתר חנטה באילן ואילו לענין גדל בפטור ביד נכרי או ביד הקדש אזלינן בתר עוהמ"ע, ולדעת תו' חנטה אינו עוהמ"ע וכמשי"כ שביעית ס"י ז', וכן בירק דאזיל בתר לקיטה לענין מנין השנים, מ"מ לענין גדל בפטור אזלינן בתר עוהמ"ע וכמשי"כ שביעית שם, והלכך אע"ג דלענין מנין שנות הערלה אזלינן בתר חנטה לענין סייג ומאכל אין חנטה פוטרת ואף עוהמ"ע אינו פוטר והגדל במחשבת מאכל אסור] אע"ג דכבר בא לעוהמ"ע במחשבת סייג, והכא ביצא חוץ לג' שנה, והיינו לאחר ט"ו בשבט בשנה הרביעית, ומט"ו בשבט ואילך חשב למאכל דמזמן ההוא לא היה לו כבר צורך בסייג, והנה אי אזלינן בתר חנטה וחשבינן להו לפירות שלישית יש מקום לפטור שהרי גדלו במחשבת סייג, ואי אזלינן בתר התוספת הרי התוספת הוא אחר שנות ערלה ואין מקום לאסור אלא למרמי עלי' תרי חומרי למחשבינהו פירות ערלה, דכל שנחנט בשלישית גם התוספת ערלה, ולא לפטור משום סייג כיון דהשתא הוא למאכל, ור"ב מחייב את התוספת ור"י פוטר, ונראה דגרסינן איפכא דר"י מחייב ור"ב פוטר, ור"י בא לפרש טעמא דר"י, דכי היכי דחכמים מחייבי התם התוספת וזימנין דהתוספת יצא משני' לשלישית ומחייבינן לוי במ"ש אע"ג דבשני' כשהביא שליש היה פטור והשתא התוספת שגדל בחיוב גדל בשלישית ואין מ"ש בשלישית, ומ"מ אמרינן האי כדינ' והאי כדינ', התוספת חייב ושדינן לוי בתר שנה שהביא שליש אף שהשליש הראשון פטור, וה"נ עיקרו פטור ותוספתו חייב דשדינן לוי בתר חנטה ומיקרי פירות שלישית והשתא הוא עץ מאכל והכא אפי' לר"ע דבערלה אין עוהמ"ע פוטרת מערלה.

(יא) א"ר יונה עיקר ערלה צריכה לוי כו', הגר"א פי' דר"י מפרש דר' יוחנן מבעי לוי אי בא במחשבה, דאפשר

דנתחייבו מיד, דהא מצרכינן קרא למעוטי ז' שכבשו וז' שחלקו, ומסברא נוהגת חובת קרקע תיכף בכניסתן לארץ, ואפשר דבא למעוטי דלא נתחייבו משכנסו שנים או שלשה מרגלים כדאמי' בכתובי' שם, והרש"ך נ"י תירץ דאיצטריך קרא דלא נילף מתרומה ומעשר דלא נתחייבו בתו"מ עד לאחר ירושה וישיבה כדאמר לקמן מ' ב', ועי' שם ברש"י ד"ה גדול.

ל"ח א' שלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, פירש"י שהרי במדבר לא זרעו ולא קצרו ולא נטעו, ויש לעי' שהרי ערלה חדש וכלאים נהגי' בנכרים כמש"כ תו' לעיל ל"ו ב' ד"ה כל, וא"כ שפיר נהג איסור זה קדם שנכנסו לארץ בהני דובני מתגרי עכו"ם כדאיתא יומא ע"ה ב' ומה אני מקיים ויתד כו', ולולא פרש"י י"ל דהיינו טעמא דלא נצטוו עד שנכנסו לארץ, משום דבחדש ובערלה כתיב ביאה והכא לא שייך למדרש עשה מצוה זו שבשבילה תכנס, דבחדש כתיב וקצרתם את קצירה וגו', ובערלה כתיב ונטעתם כל עץ מאכל, והלכך מפרשין ל' דלא נתחייבו עד שנכנסו לארץ, והכי אמרינן בהדיא מנחות פ"ד א', וכלאים נמי אע"ג דלא כתיב ב' ביאה, מ"מ כיון דילפינן ל' מחדש לא עדיף מחדש. והנהגה לר"ש נתחייבו בג' מצוות הללו תיכף בכניסתן, אבל לר' ישמעאל לעיל ל"ז א' לא נתחייבו בחדש עד לאחר ירושה וישיבה, אבל ערלה וכלאים נתחייבו תיכף בכניסתן, אבל לאידך תנא דבי ר' ישמעאל נראה דלא נתחייבו בערלה עד לאחר ירושה וישיבה דהא כתיב ב' ביאה, ולפי"ז איכא נפקותא בין הני תרי תנאי דבי ר' ישמעאל גם לענין ערלה. [א"ה, עי' שביעית ס"ג ג' ס"ק י"ב, ולק' סק"ג].

ובר"ה י"ג א' פרכינן עומר כו' מהיכן הקריבוהו, ופי' תו' דליכא למימר דלא הי' להם עומר והתיר האיר המזרח דסוגיא כמ"ד כל היום אסור, ולמאי דמבואר בסוגין דאיסור חדש אינו נוהג במדבר אע"ג דנוהג בחו"ל משום דילפינן מקרא דכי תבואו, י"ל דאי איתא דלא הי' להם עומר בשנה ראשונה של כניסתן, בדין הוא שלא ינהג איסור חדש בשנה ראשונה, שהרי קרא כתיב כי תבואו אל הארץ וגו' וקצרתם את קצירה וגו', וכל דלא קרינן ב' וקצרתם את קצירה עדיין לא נצטוו באיסור חדש.

יש לעי' בערלה [נ"ב, הכי תנן בהדיא ערלה פ"א מ"ב דנתחייבו מיד] וכלאים לקט שכחה ופאה אי נתחייבו בז' שכבשו וז' שחלקו, ולכאורה מדיליף ר"י בחדש ממושבותיכם דלאחר ירושה וישיבה, משמע דמסברא הוי מחייבין תיכף בכניסתן לארץ, אבל אפשר דלר"ע מסברא לא מחייבין אלא לאחר ז' שכבשו ושחלקו, ואפשר דיש לימוד בכל הני, דלא מצינו שנתחייבו מיד אלא בחלה כדאמר ל"ז ב' מידי דהוי אחלה, ועי' רש"י מ' ב' ד"ה גדול, כתב דלא מקרי זרע עד שחלקו, וה"ה שדך וקצירך.

ויש לעי' למה לי קרא בחדש לר"י דאינו נוהג אלא לאחר ירושה וישיבה, ואיך נתחייבו בחלה מיד, הא אין

קדוש א"י עד שיקדשוה ב"ד כדאמר שבועות ט"ז א' וקדשום, ועיי'ש בפרש"י, ובטו"א כתב דב"ד אומרים מקודש, ומשמע דכמו דערי ישראל צריכין קידוש ה"ה א"י כלה, ונראה דדוקא אותן מצוות שאינן נוהגות עד אחר חלוקה אינן נוהגות עד אחר קידוש, אבל חלה שנתחייבו מיד אי"צ קידוש, וכן אמר בהדיא כתובות כ"ה א' דחלה בזמן הזה דאורייתא אע"ג דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא, כיון דנתחייבו בז' שכבשו וז' שחלקו ועדיין לא קדשו, וא"צ לחלה אלא קדושת א"י שהיא ארץ קדושה ומובחרת מאליה, אבל תרומה ומעשר ושביעית שלא נתחייבו עד אחר ז' שכבשו ושחלקו ונתקדשה הארץ כיון שבטלה קדושת הארץ אין מצות אלו נוהגות, ומסקינן שם דאין חייבין בחלה דבעינן ביאת כלכם, וזה תנאי מיוחד בחלה.

{ע"כ נדפס שם}

(ב) פ"א מ"ב עת שבאו אבותינו לארץ כו' נטעו אע"פ שלא

שנכנסו לארץ שעקרו וסלע עמו ונטעו במקום אחר הרי הוא בפטורו כבתחלה, וא"כ נטעו בחו"ל והביאו לארץ בגושיהון לענין ערלה של א"י אמרינן שרש פטור פטור ואין כאן רק ערלת חו"ל, אבל לפ"ז לא יתכן פלוגתת ר"י ור"י שהרי אין כאן לא ערלת א"י ולא רבעי א"י.

ולכן נראה דודאי אין ללמוד הביא נטיעות מחו"ל בגושיהון ונטען בארץ מתחילתו של א"י, דזה שנטעו מקדם אימעטו מעיקר מצות ערלה ולא שייך לחייב אותן עכשו, והא דאמר דהא אמרה שרש פטור פטור, היינו דאע"ג דבשעה שנכנסו לארץ לא הוי רק שרש כמחט של מיתון פטור אע"ג דנתוספו שרשים אח"כ אינם מחייבים, ואע"ג דאין ללמוד מכאן לאילן שמקצתו בארץ ומקצתו בחו"ל ולפיסוק [עי' ס"ב ב' סק"ב] דהכא דהשרש קטן הוא הראשון עדיף טפי, דהראשון הוא עיקר נטיעה ואין נטיעה אחר נטיעה, מ"מ אמר בלשון דהא אמרה משום דר"א ס"ל כר"ז לקי' דשרש קטן פטור, ויסוד הדבר נלמד מתחילתו שעיקר נטיעה בשרש קטן, והלכך במעורב בתחלתו נמי ס"ל לר"ז כיון דאפשר ליחס הנטיעה לשרש הפטור אי אפשר לחייב [וכמש"כ ס"ב ב' סק"ו] והנה לענין שורש ישן ושרשים חדשים מצינו בעיקר נטיעתו דמונין משעה שנשרש, אבל בחיוב ופטור עדיין לא מצינו, ובא ר' אבא ואמר דגם לענין פטור וחיוב בתחלתו של א"י אמרה תורה דסגי בנשרש וזה שרש כמחט ופטור לעולם, ומיהו בעיקר הדין שאם היה מתחלה פטור וקדם ג' שנה נהפך לחיוב זה לא ילפינן מתחלתו של א"י, אלא אמרינן דמתחייב השתא כדין עלו מאליהן וכדאמר סוטה מ"ג ב', והלכך הביא נטיעות מחו"ל בגושיהון ונטען בארץ והשתא חזר הגוש להיות כארץ [שאין קדושת הארץ תלוי' בעפר, שאף עפר חו"ל המתחבר בארץ הוא בכלל א"י וכמש"כ שביעית ס"ג ג' בהוספה לס"ק ל"ב] חוזר להתחייב, והא דאמר סוף ה"א שורש פטור פטור, היינו כשעכשו הוא ג"כ פטור או שהוא ישן, אבל שורש הפטור משום חו"ל וחזר הגוש להיות א"י חוזר השתא לדין א"י.

{נדפס קדושין ס"ב מ"ז ס"ק נ"ג, נ"ה, נ"ו, נ"ז}

קדושין ל"ז ב' הואיל ונאמרה ביאה בתורה סתם ופרט כו' אף כל כו', לכאורה ליכא נפקותא בין האי תנא לתנא דלעיל, דהא בחדש ובנסכים כתיב ביאה ומושבות, ולכו"ע לאחר ירושה וישיבה, ובמלך ובכורים כתיב בהדיא ירושה וישיבה, ובחלה הא כתיב בבואכם ונתחייבו מיד כשנכנסו, ובתפלין ובפטר חמור לכו"ע חייב מיד כיון דהוי חובת הגוף, וי"ל דנ"מ לענין פסח לתנא קמא נתחייבו מיד ופסח שהקריבו בשנה השנית היה מן הדין ולא הוראת שעה, וכן פסח גלגל, וכן כל י"ד שנה שכבשו וחלקו נתחייבו בפסח, ולאידך תנא דבי ר' ישמעאל לא נתחייבו בפסח עד לאחר ירושה וישיבה, ופסח שבשנה השנית ופסח גלגל הוראת שעה היתה עפ"י הדבור, וזה כוונת התוס' בד"ה הואיל, וי"ל דס"ל כתנא דהכא דאמר שכ"מ שנאמר ביאה כו', ומש"כ עוי"ל דס"ל כהאי תנא דאמר דביאה הכתוב גבי תפלין כו' וכן משמע ביאה דכתיב גבי פסח, היינו תנא דבי ר' ישמעאל קמא דלא דרשינן לאחר ירושה וישיבה עד דאיכא ביאה ומושבות, והלכך בפסח נתחייבו מיד, וזה דלא כמהרש"א ז"ל שכתב דאפילו למ"ד ביאה לחוד לאחר ירושה וישיבה משמע גבי פסח דרשינן ל' עשה מצוה זו.

ויש לעי' להאי תנא דבי ר"י דביאה לחוד משמע לאחר ירושה וישיבה, מושבות דכתב רחמנא גבי חדש

וגבי נסכים למה לי וצ"ע.

ל"ז ב' רש"י ד"ה מידי דהוה, ותניא משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה, עי' רש"י כתובות כ"ה א' ד"ה נתחייבו, דר' ישמעאל גופי' קאמר ל' בספרי, ולכאורה הוא כאידך תנא דבי ר"י דביאה לחוד היינו לאחר ירושה וישיבה, אבל לתנא קמיתא דדוקא ביאה ומושבות אין חילוק בין כי תבואו לבבואכם, ויש לעי' לשתוק קרא מיני' ואנא ידענא

טפילתה, היינו אף לכשתגדיל לא תעשה כדי טפילתה, אבל אם כשתגדיל ותוסיף פרי תעשה כדי טפילתה הוי כג' שנה לסייג ואח"כ למאכל דלמש"כ סק"ט ראוי לחייב.

שם ה"ב וכו' ישמעאל כו', לגי' דידן קשה דבשלמא חלה שינה הכתוב משמעו, אלא ערלה למה מודה ר"י, ולכן גרס הגר"א וכו' ישמעאל כו' שבע שכבשו שבע שחלקו פטור, ור"ל דמשנתנו דלא כר' ישמעאל, ולר"י אותן שנטעו תוך י"ד שנה פטור אף בנטעו בשנה אחרונה ועדיין לא שלמו שנות ערלה כמו לרבנן בנטעו נכרים קדם שנכנסו לארץ, ונראה דאף ערלת חו"ל אין בו וכמו לרבנן בנטעו קדם שנכנסו לארץ וכמש"כ לעיל.

שם ר"ה כו' מודה ר"י בחלה ותני כן כו', כן גי' הגר"א, ומלתא באפי נפשה הוא ולא קאי לאוקמי מתני

כר"י.

ולפי גי' הגר"א יש נ"מ בין ר"י לתנא דבר"י קדושין ל"ז ב' לענין ערלה וכמש"כ אה"ע סי' מ"ז ס"ק נ"ו [א"ה, הועתק לעיל] ודלא כמש"כ שביעית סי' ג' ס"ק י"ב ע"פ גי' דידן.

(יד) ויש לעי' אי מסברא אין לחייב במצוות התלויות בארץ עד אחר כבוש שתהא הארץ מתקדש' בכיבוש, מני"ל לרבנן לחייב ערלה מיד בכניסה, נהי דלא ילפי ביאה ביאה ממלך ובכורים, מ"מ אין לחייב קדם קידוש הארץ, ואפשר דכיון דכתבה רחמנא ביאה אשמעינן דביאה לחוד מחייבת, וכן בחלה נתחייבו מיד משום דכתיב ביאה [ודוקא ר' ישמעאל דריש משונה ביאה זו משום דאיהו יליף ביאה ביאה מבכורים דדוקא לאחר ירושה וישיבה, והלכך יהיב טעמא בחלה דאין למידן מבכורים משום דמשונה ביאה זו אבל לרבנן כל לשון ביאה דרשין לחייב מיד].

והא דאמר קדושין ל"ז ב' אי כתב מלך ולא כתב בכורים הו"א בכורים דקמתהני לאלתר, היינו אי הוי כתיב ביאה בבכורים ולא כתיב ירושה וישיבה [דהא בזה הוא בא לדון דכל מקום שנאמר ביאה סתם ילמוד מן המפורש] הו"א דביאה אשמעינן לחייב מיד, אבל אי לא הוי כתיב כלל מסברא בעינן ירושה וישיבה במצוה התלויה בארץ, מיהו צריך טעם למה כתבה רחמנא ירושה וישיבה בבכורים לדידן דלא ילפינן מני' לעלמא, ואפשר דהבטחה היא ולא תנאי בדין אתא ללמדנו.

וברש"י קידושין מ' ב' דטרח רש"י ז"ל למיהב טעמא דלא נתחייבו בתרומ"ע עד אחר י"ד שנה משמע דבעינן קרא לזה, ובאמת לא החליט רבנו טעמו של דבר וכמו שפי' בכל מקום סברא אחרת, ואי הוי אמינא דסתמא בעינן קידוש הוי נוחא, ובמה שפרש"י ז"ל עדיין לא ידענו טעם שביעית שלא התחילו למנות עד אחר י"ד שנה, ובשלמא לרבי דאם אין יובל אין שביעית נוחא דבעינן ביוכל שיהא כל אחד מכיר את שלו כדאמר ערכין ל"ב ב', אלא לרבנן לימנו שמיטות אע"פ שאין יובל.

במש"כ ערלה סי' א' סק"ד אמאי לא מנו שמיטות אע"פ שאין יובל בי"ד שנה, ראיתי בת"כ ר"פ בהר ממעט שביעית בי"ד שנה מקרא, והובא לק' בליקוטים סי' י'. {ע"כ נדפס שם}

(טו) מ"ב הנוטע לרבים, היינו שאומר שנותנו לרבים ואינו כהפקר דהפקר יכול אחד לזכות, אבל דבר שהוא של רבים הוא מיוחד לרבי' וכדרך הרבי' וביהכ"נ של רבים ובור הרבי' וכדתנן נדרים מ"ח א' [ומיהו לא מקרי שותפים כדאמר בנדרים שם] והרבים קונין באמירה דזה בכלל צדקה דרבים כעניים חשיבי והטבת רבים מצוה והוי בכלל בפ"ק [וכדאמר נדרים ז' א' הפקר היינו צדקה או דלמא צדקה לעניים הפקר בין לעניים כו', והיינו משום דמהנה את הציבור, ומיהו במנדב בור מים לרבים אפשר דהיינו צדקה ממש, ולא מבעי ל' אלא בהפקר ממש, אבל איכא למילף הפקר מנדב לרבים, ואפשר דתרויהו קמבעי ל', ועי'

כבשו חייבין, בקדושין ל"ז פליגי תלתא תנאי, ר"ע סבר אע"ג דכתיב ביאה ומושבות מ"מ אפשר שיתחייבו מיד, ור"י סבר דכ"מ שנא' ביאה ומושבות לאחר ירושה וישיבה, ותדר"י סבר דביאה לחוד היינו לאחר ירושה וישיבה, והנה ביאה כתיב בפסח בתפלין ופ"ח ב' בא, ובנסכים ובחדש ובערלה ובנגעי בתים ובמלך ובכורים, ובנסכים וחדש כתיב ביאה ומושבות ובמלך ובכורים כתיב ירושה וישיבה, והנה לכו"ע בחובת הגוף הנוהג בחו"ל לא שייך למילף ביאה לאחר ירושה וישיבה, והלכך בתפלין ופ"ח דרשין עשה מצוה זו שבשבילה תכנס לארץ, ובמלך ובכורים ג"כ אין נפקותא בפלוגתתן דהא כתיב בהדיא ירושה וישיבה, וכן בנגעי בתים ילפינן יומא י"ב א' ירושה וישיבה, אלא דנחלקו בחדש ובנסכים ובפסח, לר"ע נתחייבו בנסכים במדבר אפילו נסכי יחיד בבמת ציבור, וכן נתחייבו בחדש כיון שנכנסו לארץ, וכן נתחייבו בפסח במדבר וב' שכבשו וז' שחילקו, ולר"י לא נתחייבו בנסכי יחיד ולא בחדש עד שנכנסו לארץ וכיבשו וחילקו, אבל פסח נתחייבו דלא כתיב בו אלא ביאה לחוד, ולתדר"י אף בפסח לא נתחייבו עד אחר ז' וז'.

ובמצוות התלויות בארץ היכי דליכא קרא למפטר עד שכבשו ושחלקו, יש לעי' אי נתחייבו קדם שנכנסו לארץ, והנה שביעית תרומות ומעשרות לשו"פ לא נתחייבו עד אחר שחלקו וכדאמר קדושין מ' ב' [ולשו"פ לא הוזכר שם אבל דינן כתרומ"ע לעולם] וכן בכורים, ומה שנתחייבו קדם הוא חלה ערלה וכלאים וחדש, והנה בחלה בעינן ביאה כדכתיב בבואכם וכדאמר כתובות כ"ה א', וכן בחדש ילפינן מהא דכתיב ביאה דלא נתחייבו עד שיבואו כדאמר מנחות פ"ד א', וכן בערלה ילפינן מקרא דביאה שלא נתחייבו עד שיבואו, ומשמע דאי לאו קרא הוי אמינא דנתחייבו מיד, ואע"ג דהיא מצוה התלויה בארץ מ"מ הפירות אסורין בכל מקום, והו"א דמה שהתגרים מביאים אסורין כשהן ערלה, ואשמעינן קרא דלא נהגא איסור עד שיעברו הירדן ויטעו אח"כ, וגם הנוטע מקדם מותר אע"ג שכבר נכנסו, והאילן תוך ג' שנה אין בו דין ערלה, וכן כלאים לא נהג עד שנכנסו לארץ כנען כדאמר קדושין ל"ח א' ג' מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ [ועיין ח"א אה"ע סי' מ"ז ס"ק נ"ו]. [א"ה, הועתק לעיל].

ואפשר דלא בעינן קרא למעט קדם כניסה לארץ אלא בחדש דנוהג בחו"ל, אבל אותן שאין נוהגין אלא בארץ לא נתחייבו קדם כניסה, דעדיין לא נתקדשה הארץ וכיבוש מקדשתה כמש"כ הר"מ פ"א מה"ת [עי' שביעית סי' א' וסי' ג'] ואף בעבר הירדן אינו נוהג קדם שעברו הירדן, דעיקר כיבוש הוא בארץ כנען, וכן משמע בהא דאמר קדושין שם דג' מצוות לא נצטוו עד שנכנסו לארץ אע"ג דבכלאים לא כתיב ביאה, אלא כיון דהיא תלויה בארץ אינה אלא לאחר כניסה, ואע"ג דר"ש קאמר לה ואיהו סבר דנוהג בחו"ל, מ"מ כיון דלא יליף כלאים אלא מחדש לא עדיף מחדש, ומ"מ אי היה ראוי לחייב כלאים קדם שנכנסו ודאי לא הוי ילפינן מחדש לפטור, דהא חומרא דידהו יליף מחדש ולא קולא, אלא מסברא אין נוהגין לא בחו"ל ולא קדם שנכנסו וילפינן מחדש לחייב בחו"ל אבל לא קדם שנכנסו שהרי גם חדש לא נתחייבו קדם שנכנסו, ומ"מ בערלה בעינן קרא דהו"א כשנכנסו ומצאו נטוע תוך ג' שנה יהא חייב וכמש"כ לעיל, [ואכתי קשה אי לא נתחייבו קדם כניסה משום דחסר קידוש הארץ א"כ ליבעי כיבוש, ועיין ס"ק י"ד].

ונראה דמצאו נטוע פטור אף מערלת חו"ל, ואע"ג דערלה בחו"ל הלכה, מ"מ לא נהוג אלא בזמן שנהוג בארץ, דאם היה נהוג מיד בחו"ל היה נהוג גם בארץ מיד מדין חו"ל, ומדתנן סתמא דמצאו נטוע פטור משמע דפטור לגמרי.

(יג) ירו' פ"א ה"א אר"א הדא דתימר כשאנינה עושה כדי

חרס לעץ דסתם עץ נקובה וסתם חרס אינה נקובה, והנה בירו' אמר דאילן א"צ נקוב ופי' הרא"ש פ"ק דערלה מ"ב דהיינו דוקא בחרס וכדאמר בירו' שם, ולפי' נראה דהא דאמר במנחות כאן בשל עץ כאן בשל חרס, היינו דאיירי בפירות אילן ולפי' נתישבו כל הסוגיות ברווחא, דהא דאמר בשבת ובגיטין דחרס בעי נקיבה היינו בזרעים, אבל באילן א"צ ועץ לעולם בעי נקוב, וזה כונת הרא"ש בה' ערלה, וזה כונת הר"ש פ"ב דחלה מ"ב שסיים ובירו' פ"ק דערלה משמע דחרס לא בעי נקיבה לאילן כו' ור"ל ויש לישב פרש"י לענין אילן [ומיהו רש"י ז"ל בגיטין פ"י דגם לענין זרעים חרס לא בעי נקיבה וזה א"א לישב] ובה נחא גם קו' המל"מ מפ"ב דעוקצין מ"י דתנן כלי גללים כו', ומשמע דכ"ח בעי נקיבה, דאיירי בזרעים, ועי' מש"כ ערלה סי' א' ס"ק י"ז.

כ' הר"ש פ"ק דערלה מ"ב דמסיק בירו' דה"ה דחשיב כנקוב אצל זרעים והגמ' שלנו אינו סובר כן, ונראה דפירש הא דאמר בירו' ר"י בעי נטע בו דלעת מאחר שהוא נקוב אצל אילן כנקוב אצל זרעים היינו לכל זרעים, ודלא כמו שפירש בפ"ב דחלה מ"ב דדוקא בדלעת מבעיא ל' או בעציץ הזה שנטע בו אילן מבעיא ל' אי נטע בו זרעים, וגם פ"י הא דאמר מאחר שהוא נקוב כו' אינו בלשון בעיא אלא בלשון פשיטות, ומה שפי' הר"ש פ"ב דחלה הוסיף הדברים אח"כ, ובאמת קשה לפרש דחרס א"צ נקיבה לזרעים דתקשה מתני' פ"ב דעוקצין מ"י כמו שהק' המל"מ.

ב. ובדין ניקב מן הצד הביא המל"מ פלוגתת הראשונים ז"ל, והנה בניקב בכדי טהרתו למטה מרביעית אמר בהדיא שבת צ"ה ב' דסגי אפי' לר"ש אלא בנקב שורש קטן יש לדון, אבל בגמ' שם משמע דלא אצטרך לאשמועין דין ניקב בכדי טהרתו אלא לר"ש, ואם איתא דנקב מן הצד לא מהני בשורש קטן אצטרך לאשמועין דין ניקב בכדי טהרתו אף לרבנן, ולפיכך נראה דגם נקב מן הצד סגי בשורש קטן לרבנן, ונראה דדוקא לדין דסבירא לן דמנחא אסיכי נמי דינו כמחומר אף דמפסיק אויר וכמש"כ תו' גיטין ז' ב' שבת פ"א ב', אבל למאן דאית ל' דעציץ המונח ע"ג יתדות כתלוש דמי ה"ה בנקב מן הצד, כיון דמפסיק אויר מהארץ עד הנקב, ולפי' אף במונח על הארץ צריך שיהא עפר בעובי העציץ המחומר לארץ, ונראה דלמ"ד היכי דמפסיק אוירא לא חשיב מחומר, אפי' בניקב בכדי טהרתו לא חשיב מחומר, ואפי' רגב עפר המונח באויר לא חשיב חיבור וצ"ע. [א"ה, ע"ע לק' סוס"ק י"ז, וסי' ב' סוס"ק י"ג].

והא דמהני נקב מן הצד, היינו דאדי הקרקע עולים למעלה, וטבע הזרעים לשאוף לקרבם, ואין נפקותא בין הנקב למטה או מן הצד דהיניקה מזנקת אף באלכסון, אבל לא מלמעלה למטה, ומיהו דוקא בנקב כנגד שרשי הזרעים אבל לא בנקב כנגד הנוף כמש"כ המל"מ שם בשם רשב"א, אע"ג דנוף היוצא חוץ לעציץ כנגד הקרקע חשיב ע"ז כמחומר כדתנן פ"ב דעוקצין מ"ט, מ"מ ע"י נקב מן הצד לא אלים יניקת הנוף למחשב מחומר.

ג. עוקצין פ"ב מ"י מלאוהו עפר עד שפתו הרי היא כטבלא שאין לה לזבז, פר"ש דאם נתן אח"כ עפר על גבה הרי הוא כאילו נתן עפר ע"ג טבלא שאין לה לזבז דהזרעים הנטועים בהן חשיבי כמחומר אף שאין בטבלא נקב למטה הואיל ורואה אויר מד' רוחותיה, ולכאורה א"צ אויר מד' רוחות, דבנקב בכדי טהרתו למטה מרביעית ודאי סגי כדאמר שבת צ"ה ב' ומפרש"י שם משמע הטעם דכיון דלא חשיב כלי חשיב העפר כסעיף אדמה, ובריטב"א שם כ' משום דבנקב גדול למטה רביעית יניקתו גדולה [אבל קשה לפי' זה דהא למטה מרביעית אין שיעורו שוה, דפעמים שהוא סמוך לארץ אם נחושתו דק ופעמים שהוא רחוק מן הארץ אם נחושתו עב] וגם ל' המשנה קשה לפרש כפר"ש כיון דסגי בנקב מן הצד לא שייך למתלי בטבלא שאין לה

ר"מ פ"ב מה"נ הי"ד, ודברי הר"מ צ"ע שכתב ואסור לחזור בו, ואין הכונה שיאמר שהוא חוזר שהרי אין בידו לחזור ואין אמירתו כלום, אלא לחזור ולהחזיק הדבר לעצמו ושלא למסור לרבים לזכות כמו נודר ביהכ"נ או בית הקברות לרבים או באר מים, אבל קשה דהפקר הלא יכול לזכות בו כמו שאחר יכול לזכות בו, ואפשר שכונת הר"מ שאם אינו זוכה אסור לו להחזיק לעצמו, דכיון שהוא עכשו של רבים אם מחזיק בידו הוא גוזל את הרבים, וזהו דאמר בגמ' היינו צדקה] וכיון שהפירות מיוחדים לרבים פטר ל' ר"י מקרא, ולכו"ע שאין ערלה נוהג אלא א"כ הפירות מוכנין לאכילת אדם, וכדאמר בירו' לעיל ה"א דנטע בחורשין שלא במקום ישוב ואינו עושה כדי טפילתה פטור מן הערלה, וכיון דבעינן שיהא הפירות עומדין לאכילה ס"ל לר"י מדרשא דקרא דבעינן מיוחד ליחיד ולא לרבים ורבנן מחייבי ובדרשא דקראי פליגי, ובגמ' אמר דה"נ פליגי אי ירושלים מטמא בנגעים משום דלא נתחלקה לשבטים, אבל בגמ' דידן מגילה כ"ו א' אמרו דר"י סבר דירושלים נתחלקה לשבטים ולכו"ע של רבים אינו מטמא בנגעים.

שם והנוטע ברה"י, היינו בגזילה ודעתו לאכול הפירות, ובה מודה ר"י כיון דהפירות עומדין לאכילת יחיד ואף שהוא בגזילה, ומיהו יש מקום לומר דזה גרע מנוטע לרבים דהתם עומד למאכל, אבל הכא אפשר דמחשבת גזילה לאו כלום הוא, ובכל שעה מעותד להוציא גזילה מידו, ואין כאן התיחדות גמורה לא לגזול ולא לרבים. שם הנכרי שנטע, היינו שנטע בתוך שלו אחרי שבאו לארץ ולא כבשו עדיין כל הארץ נוהג איסור ערלה בכל הארץ אף שהארץ עדיין ביד נכרי ונטעו נכרי [וכן לענין חלה דאמר כיון שעלו לארץ נתחייבו היינו דנתחייבו בכל הארץ], ומיהו מדקתני סתמא משמע דאשמעינן דקרא ונטעתם לאו דוקא ולא בעינן נטיעת ישראל, ואפי' בקרקע נכרי דאין קנין. [ואפי' למ"ד יש קנין מודה דמדרבנן אין קנין, ולמש"כ שביעית סי' א' אפשר דלענין ערלה לכו"ע אין קנין].

טז) ירו' ה"ב רשב"א אומר משמו הנוטע לרבים בתוך שלו חייב בערלה ברה"י פטור עלה מאליו בתוך שלו חייב ברה"י פטור, והנה לפ"ז הא דפוטרי ר"י הוא דוקא כשהקרקע היא של רבים, וממעט ל' מקרא כדאמר פסחים כ"ג א' אלא דתלי לה בקרקע ולא בפירות, ויש לעי' אכתי תקשה דר"י אדר"י דהא ירושלים נמי הוי הקרקע דרבים, ובשנו"א גרס תני רשב"א אומר, ומלתא באפי' נפשי' הוא, אבל בבבב"א גרס כג' דידן, וצ"ל דהא דפטר ר"י נטוע ברה"י אינו משום שהוא של רבים אלא משום טעמא אחרינא אפשר משום שעומד ליעקר שמקלקל את הרבים.

שם בשגזל קרקע, פ"י הגר"א דמפרש למתני' והגזלן שנטע היינו שגזל קרקע ונטע, ואשמעינן דקרינן בו כי תבואו ונטעתם ולא אמרי' דקרא משמע נטיעה בתוך שלו, ומסקינן דאיירי בקנה לה לקרקע ביאוש ושיקוע שם בעלים, ולא דמי לנוטע ברה"י דהתם לא קני לה לקרקע והוי לגבי רבים כעלו מאליהן והוי נטיעה בתוך מה שזכו בחלוקת הארץ, אבל בגזלן דקני לה לקרקע לא הוי נטוע השתא ברשות בעלים אחרים אלא ברשות גזלן, והיכי דלא קני לה לקרקע חייב משום דהוי לאחרים כעלו מאליהן, ועי' ר"ש שתמה בזה.

א. עי' מל"מ פ"ב מה' בכורים שבאר דין עציץ, דעת תו' דחרס בעינן נקוב כדמוכח שבת צ"ה ב' ה' מדות בכ"ח כו' ניקב כשורש קטן טהור מלהכשיר את הזרעים, ובגיטין כ"א ב' כתבו על חרס של עציץ נקוב כו', ועץ א"צ נקיבה, א"י עץ לא מהני נקיבה וכמש"כ תו' מנחות פ"ד ב' ד"ה כאן [ולפי' צ"ל דהנקב כשורש קטן לא סגי להניק את הזרעים אלא שמעט יניקה עוברת מבעד החרס אבל דרך עץ אינו עובר] ודעת רש"י דחרס לא בעי נקוב ועץ בעי נקוב ודעת הראב"ד דשניהם שוין, והא דמחלקינן מנחות שם בין

ועיקר דינא דגג שדן עליו הרא"ש, לכאורה איירי באיכא מעקה ואין עפר הגינה רואה את האויר מד' רוחות, דאי רואה אויר מד' רוחות הוי כעציץ נקוב, ואפי' בנקב מן הצד סגי וכמשי"נ סק"ג, וכן גג בית שאמרו בגמ' בהכי איירי, ולמשי"כ הריטב"א גיטין ז' ב' להסתפק במונח ע"ג יתדות למעלה מ"י, ה"נ בגג למעלה מ"י לא חשיב נקוב.

ה. עוקצין פ"ב מ"י ר"ש וטעמא דטבלא שאין לה ליזבז בשיש עפר על גבה ואף דזרעים לא ינקי בארעא הואיל ורואה כו' כן נראה להגיה.

שם שאם נפלו פירות בתוכו כנפלו במים שבארץ כו' צ"ע דדוקא רביעית דהוי מקוה מה"ת חשיב מחובר, אבל פחות מרביעית לא, ועוד דהכא הוי זוחלין ולא מהני רביעית, ועי' משי"כ מכשירין סי' א' סק"ח, וסי' ה' סק"ה.

שם עציץ נקוב שנתנו ע"ג ב' יתדות כו' אינו מכשיר את הזרעים, תימא דתקשה לרבא גיטין ז' ב' דאמר דהיכי דמפסיק אוירא לכו"ע כחלוש, וי"ל דשאני הכשר דהתורה רבתה בהן טהרה כדאמר שבת צ"ה ב', ואינו מכשיר את הזרעים היינו זרעים שבתוכה אין מוכשרין.

שם אבל מן הצד ה"ז מכשיר את הזרעים, מכאן הקשה המל"מ על פרש"י שבת צ"ה א' אבל נראה דגמ' לא ס"ל כן כמשי"כ סק"ב, וצ"ל דלא מתניא בי ר"ח ור"א,

ובניקב בכדי טהרתו מבואר בהדיא בגמ' שם דסגי בנקב מן הצד.

שם אם יש ע"ג הנקב עפר כ"ש אינו מכשיר, כ' הר"ש עפר כ"ש לא חשיב בכך כאילו אינו נקוב, ולכאורה מפרש לה בנקב מלמטה שאין העפר שבנקב מבטל את הנקב, אבל קשה למה נקט כל שהו, ועוד וכי לנקב אנו צריכין הלא אנו צריכים רק שיהי עפר העציץ מגולה לארץ ואיך ס"ד שעפר שבנקב יפסיד, ועוד מה לי עפר בתוך הנקב ומ"ל עפר בכלי הלא לעולם נסתם הנקב ע"י העפר, ונראה לפרש דבנקב מן הצד קאי, שאם נכנס עפר כ"ש בתוך הנקב והעפר שבנקב רואה את הארץ חשיב ע"י כל עפר העציץ כמחובר, ואפשר דיש ט"ס בל' הר"ש וצ"ל חשיב בכך כאילו נקוב.

ו. שם בר"ש הלכך חשיב כעציץ נקוב והו"ל כמחובר כו' בין לענין מים שבו, אע"ג דעציץ נקוב אין החרס חשיב מחובר כדאמר גיטין כ"ב א', מ"מ העפר שבעציץ חשיב מחובר, וכן נלמד מדברי ר"ש פ"ב דחלה מ"ב שפי' נטע בו דלעת דבירו' היינו באותו שנטוע בו אילן אי חשיב כל העפר כמחובר ע"י האילן, וע"כ לא מבעיא לי אלא באינו נקוב, אבל נקוב חשיב העפר כמחובר, ומיהו נראה דדוקא בשזרועין בו זרעים, אבל עציץ נקוב שלא נזרע לא חשיב העפר כמחובר, וצ"ע.

ז. פ"ב מ"י מלאוהו עפר עד שפתו הרי היא כו', עי' ר"ש, אבל הר"מ פירש כפי' ראשון שבר"ש, וכן טבלא שאין לה ליזבז בלא עפר איירי, וכן הטה על צדה בתוס' בלא עפר, ויש לעי' אי שירדו גשמים על הטבלא שלא לדעת אפי' יש לה ליזבז נמי אין המים מכשירין כדתנן מכשירין פ"ד מ"ה, ואי שירדו לדעת טבלא שאין לה ליזבז נמי וכמו שהביא ר"ש מכמה משניות, ואפשר דדוקא באחשיב את המים לדבר תלוש מהני כמו מוציא מסמר לגשמים לצרפו בפ"ה דמכשירין מ"ז וכיו"ב, אבל אם גשמים יורדין על הטבלא ואין לו צורך להדחתה אלא דעתו לאסוף המים ולהשתמש בהן אח"כ לא חשיבי לרצון עד שיאספם, אבל כשיורדין בכלי כינוסן בכלי לדעתו ולרצונו מחשיבן, ובהכי איירי משנתנו מלאוהו עפר וטבלא שאין לה ליזבז, וטבלא שהטה על צדה, עי' משי"כ מכשירין סי' ז' סק"ט.

ח. גיטין כ"ב א' תוד"ה בתר, כיניקת שרש כו' כונתם דלכאורה אביי ורבא פליגי איזה עיקר אי נינקת השרש או יניקת הנוף, אבל לכו"ע כלו נגרר אחר העיקר, שהרי אביי מחייב את כלו במעשר, ורבא משמע דפוטר כלו, ולזה כתבו היכי דשרש עיקר ודאי הנוף נגרר אחר השרש,

ליזבז, ובלא"ה קשה לי המשנה שלא הוזכר כלל עוד עפר על גבה ולא על גבי טבלא.

שם בר"ש כדאשכחן בשלהי המוציא בשבת דצורר שעלו בו עשבים התולש ממנו בשבת חייב חטאת, לכאורה צורר היינו צורר עץ ואין כאן עפר כלל ומשום עוקר דבר מגידולו הוא אבל לעולם חשיב עציץ שאינו נקוב וכדאמר שבת ק"ח א', וי"ל דע"כ חשיב מחובר משום יניקת הארץ, דהא אמר שם ש"מ מדרי"ל האי פרפיסא שרי לטלטולי, ואם איתא דצורר משום עוקר דבר מגידולו הוא אין רא"י לפרפיסא, וע"כ פרי"ש דאיירי בעפר ע"ג צורר, ומיהו אי עץ לא בעי נקיבה אין רא"י משם, אלא אי עץ ג"כ בעי נקיבה וכמשי"נ לעיל סק"א, ע"כ צ"ל משום דרואה את האויר מד' רוחות חשיב כמחובר, מיהו קשה לפר"ש דתקשה משנתנו לרבא דאמר גיטין ז' ב' דהיכי דמפסיק אוירא חשיב כחלוש, ואי אויר מד' רוחות עדיף א"כ אין רא"י מדרי"ל לעציץ, דהכא בצורר ודאי שרי לטלטולי, דהגבהתו אינו עוקר כלום, שאין יניקתו מארעא אלא מאוירא, אבל בעציץ נקוב י"ל דהגבהתו מהארץ חשיב עקירה, דמעיקרא לא הפסיק אויר וכשמגביהו מפסיק אוירא, ולו"ד ר"ש י"ל דצורר איירי בלא עפר, ומיהו כיון דקדחו בו חלפי חשיב כנקוב, וכשמונח על הארץ השרשים יונקים מהארץ, ולא דמי לעציץ שעצו בריא ומלאוהו עפר דהתם בעי נקיבה.

ד. מנחות פ"ה א' אלא לר"י קשיא, פרש"י דחורבה עבודה וגג מערה ועציץ נקוב לא עדיף מתמרים שבהרים, וכן נראה דמעציץ שאינו נקוב ודאי ליכא למפרך, דע"כ הא דמביא אינו אלא מדרבנן, דלא עדיפי בכורים מתרומה ומעשר דאין גדילים בעציץ שאינו נקוב חייבים מה"ת, ואין לומר דפריך דלא מסתבר שיחייבום חכמים כמו שלא חייבו בתמרים שבהרים, דע"כ הכא עדיף שהרי בתמרים לכו"ע לכתחלה לא יביא והכא מביא, ועוד דלעיל מרבינן מקרא גג וחורבה וספינה ופריך לר"י, והתם ע"כ בספינה ועציץ נקובים ואפ"ה לר"י לא קדשי, ועיקר הקושיא מהא דמביא וקורא, ומיהו אפשר דאף מביא קשיא לי כיון דלא קדשי מה"ת לא הוי להו לחכמים לחייב בגג וחורבה יותר מתמרים שבהרים, והא דמשני תנאי היא מהא דתניא בספינה ועציץ אינו מביא כל עיקר, היינו דמשמע לו דאיירי בנקובין מדקאמר א"מ כל עיקר, ומשמע דהוי ס"ד שיקרא, וקאמר דלא מבעיא שאינו קורא אלא דאינו מביא כל עיקר, ובאין נקובין ודאי אינו קורא שאין חיובו אלא מדרבנן, והקשו בתו' מאי משני תנאי היא אכתי גג וחורבה קשיא לר"י דלכו"ע גג מערה וחורבה עבודה מביא וקורא, ובתשובת הרא"ש כלל ב' סי' ד' כתב דעיקר קושית הגמ' מספינה ועציץ אבל גג וחורבה שפיר י"ל דעדיף מתמרים שבהרים ומודה בהו ר"י דמביא וקורא.

ומבואר עוד מדברי הרא"ש שם דאפילו גג בית וחורבה שאינה עבודה מה"ת חייבין, והא דאינו קורא משום שאין זה עיקר ארצן ולא חשיב גג בית כעציץ שאינו נקוב דלא נאמר אלא בעציץ המטלטל, אבל עפר ע"ג בנין קבוע ומחובר הוא כעיקר שדה, והוסיף עוד הרא"ש דלר"י הני תנאי פליגי בגג בית אי מביא וקורא, ומ"ד מביא וקורא ס"ל דחשיב ארצן ומ"ד אינו קורא לא חשיב לי' ארצן לענין קריאה, ומיהו חייב בבכורים מה"ת דעדיף מתמרים שבהרים, וצ"ע מי הכריח לרבנו לפרש דפליגי תנאי, ולמה לא נימא דלכו"ע גג שבבית אינו קורא, והא דתניא קורא בגג מערה, וגם עיקר ראית הרא"ש דגג שהוא קבוע ומחובר חשיב שדה לענין ערלה ותרומה ומעשר, מסוגין דלא משני לר"י גג וחורבה אלא ש"מ דגג וחורבה עדיף מתמרים שבהרים, צ"ע דהא ל"ק לר"י אלא גג מערה, אבל גג בית לא קשיא ד"ל דבאמת אינו קורא לכו"ע, והא דמביא אינו אלא מדרבנן גזירה אטו גג מערה, תדע דהא גם עציץ שאינו נקוב מביא וע"כ גזירה משום נקוב.

רבנו שקורא דסתמא מביא היינו גם בקריאה, ודברי הראב"ד צ"ע שכי דלר"י אין חילוק והלא ע"כ מחלק בברייתא.

פ"ב מ"י מלאהו עפר עד שפתו הרי הוא כטבלא שאין לה לזבז, בלי הר"מ משמע קצת שאין העציץ מקי"ט שבטל קיבולו, ולכאורה אין הדין כן דהא תניא בתוס' בר"ש כלים פ"ה מ"ז דכ"ח שמלא סיד כו' טמא לת"ק דרשב"ג, ומיהו לא דמי דהתם אין הכלי משמש לסיד, ואדרבה הסיד מתקשה והכלי בטל מתשמישו, ומאן דסתמא משום דסתמא ממליך עלי ומפנה את הסיד וכמש"כ הר"ש שם, אבל הכא העציץ זהו תשמישו למלאהו עפר ואין עתיד לפנותו, אלא דיש לדון דכיון דזהו תשמישו אכתי חשיב קיבול, וזהו פלוגתא דבית קיבול העשוי למלאת סוכה י"ב ב'.

{ע"כ נדפס שם}

יז) מנחות פ"ה א' אלא לר"י קשיא תנאי היא כו', בתו' הקשו דאכתי תקשה לר"י מחורבה שאינה עבודה וגג בית דלא מצינו מי שחולק אהא דקתני בברייתא דלעיל דמביא ואינו קורא, ומעציץ נקוב וספינה נקובה [של חרס או של עץ כפי כל שיטה] ל"ק לר"י דזה עדיף מתמרים שבהרים, אבל הא דקתני מביא ואינו קורא ע"כ בגג בית ואינה עבודה איירי, ומיהו אפשר דגג וחורבה עדיפי מתמרים שבהרים, אלא דבתו' דקדקו מל' הגמ' דאמר קתני מיהת שבגג ושבחורבה כו', משמע דמגג וחורבה נמי פריד, וכן בהא דאמר בשלמא לר"ל גג אגג ל"ק כו', ומיהו אין זה הכרח ד"ל דנקיט כולי בבא ועיקר קשיא מעציץ וספינה דעציץ שא"נ לא עדיף מתמרים שבהרים [ואע"ג דהתם אין מביאין לכתחלה לכו"ע ובעציץ שא"נ מביאין לר"ל לכתחלה, לענין לכתחלה קל לחלק ביניהן אע"ג דשוין הן בשבחן אבל לענין דיעבד קשיא ל"י] ועוד משום דלר"ל לא צריכין לומר דחורבה וגג עדיפי נקיט כן אליבא דר"ל, אבל אין זה מוכרע כדי שיקשה לר' יוחנן, וכ"כ הגר"א יו"ד סי' רצ"ד ס"ק ס"ג, והא דאמר לעיל קתני מיהת שבגג ושבחורבה כו' ולא מוקי בעבודה ובנקוב, משום דזה בכלל שדה.

והא דאמר בספינה כאן בשל עץ כאן בשל חרס, ופרש"י דשל חרס לא בעי נקיבה, ובתו' הוכיחו דשל חרס בעי נקיבה, ובעוקצין סי' ד' [א"ה, הועתק לעיל] כתבנו ע"פ פירוש הרא"ש ה' ערלה דפי' הא דירו' פ"ק דערלה ה"ב דדוקא בחרס חשיב כנקוב אצל אילן יש לפרש כאן לענין פירות אילן, ואמנם הגר"א בשנו"א פ"ק דערלה מ"ב הק' הא ברייתא דלעיל איירי בבכורי חטים וקתני גג וספינה, ותימא דהא ברייתא דלעיל מוכח בגמ' דאיירי באינה נקובה, דהא בנקובה מודה ר"י דמביא וקורא והיינו שדה, ולפיכך מסיק בגמ' דאיירי במנחות, ולא מוקי בשל חרס, אלא ברייתא דקתני מביא וקורא, ושפיר איכא לאוקמי בפירות אילן.

ואי ספינה דתנן חלה פ"ב מ"ב ומייתא לה גיטין ז' ב' איירי באינה נקובה, נמי צריך לאוקמה בנטע בה אילנות, ובשל חרס דהוי כנקובה, ומיהו אפשר גם בספינה נקובה וסתמא בעפר וכמש"כ תו' מנחות שם.

והא דחרס חשיבא כנקובה לגבי אילן, אין הטעם דעומד לנקוב כנקוב דמי, דהא בעינן שיינק מן הארץ והשתא אינו יונק, אלא כיון דאין החרס עומד כנגד השרשים לא חשיב לחוץ, וחשיב העפר שבעציץ כגוש עפר העומד באויר והגוש שבאויר נמי חשיב כארץ, שהרי אמרו שבת צ"ה ב' דמודה ר"ש בנקב למטה מרביעית וגם דנו בנקב בכדי טהרתו, והא דשקלו וטרו גיטין ז' ב' בעציץ המונח ע"ג יתדות, היינו דוקא בעציץ נקוב ובשרש שאינו כנגד נקב וכמש"כ לק' סי' ב' ס"ק י"ג, וא"ת א"כ היכי מדמה לה ספינה, אי מיירי בשל חרס וא"צ נקיבה ליהוי כשרש כנגד

אבל היכי שהנוף עיקר איכא פלוגתא דר"ש ורבנן אי הנוף גורר אחריו את העיקר, ואביי אפי' כר"ש, דאע"ג דלר"ש אין הנוף גורר אחריו את העיקר, מ"מ מודה ר"ש דעיקר גורר אחריו את הנוף, והא דפליגי הכא אביי ורבא, והתם במתני לכו"ע הנוף מיהא טהור, התם איירי בעציץ שאינו נקוב והלכך יניקת הנוף אלים טפי מיניקת השרש, והכא בעציץ נקוב ס"ל לאביי דדינו כאשרוש בארץ דשרש עיקר, ורבא ס"ל דעציץ נקוב לא חשיב כאשרוש בארץ, ולא בטלה יניקת הנוף ליניקת השרש.

ומש"כ אם עציץ בחו"ל ונופו בארץ, כונתם לרבא בעציץ נקוב וה"ה לאביי בעציץ שאינו נקוב ואפי' כלו בארץ, ומיהו לר"ש נקוב כשאינו נקוב משוי לי לענין מעשר כדאמר שבת צ"ה ב', אלא דמש"ל בניקב בכדי טהרתו דמודה ר"ש, ולפיכך נקטו מלתא דפסיקא עציץ בחו"ל, ולמש"כ עולין דברי תו' ככל מש"כ המל"מ פ"ב מבכורים, ולא נתפרש מאי קא קשיא לי להמל"מ.

ט. והנה למדנו דנוף הרואה את הקרקע עדיף מנקב של עציץ הרואה את הקרקע, שהרי עציץ המונח ע"ג יתדות מספקא לי' לרבא לעיל ז' ב' כיון דמפסיק אוירא, והכא קים לי' לרבא דבתר נופו אזלינן אף לענין מעשר אף דמפסיק אוירא בין נוף לארץ, וה"נ תנן ספ"ב דעוקצין דקישות שיצאה חוץ לעציץ טהורה, אלא דממתני אפשר לומר משום שהתורה רבתה טהרה אצל זרעים כדאמר שבת צ"ה ב', אבל משמעתין למדנו אף לענין מעשר, ונראה דאפי' שרש כנגד נקב, מ"מ לרבא אזלינן בתר נוף, דהא אמר בדאשרוש כו"ע לא פליגי, ופרש"י שיצא השרש דרך הנקב ולא סגי בשרש כנגד נקב, ואין להקשות מאי עדיף נוף רואה את הקרקע משרש רואה את הקרקע, י"ל דנוף רואה את כל שטח הארץ והשרש אינו יונק אלא דרך נקב, א"נ משום שהעפר מפסיק ואין השרש רואה את הקרקע, ולפ"ז אפי' נפחת רוב הכלי אזלינן בתר נוף, ומיהו אי יצא השרש דרך הנקב סגי, אלא דאיירי בעציץ המונח על הארץ וכל שיצא השרש מן הנקב הוא משתרש בארץ, ועוד נראה דאם מונח ע"ג יתדות ויצא השרש חוץ לנקב אפשר דאזלינן בתר נוף, שהרי אין נוף יונק אלא כשהוא מושרש בארץ וגדל, אבל נוף תלוש אין יונק כלל, והלכך שרש היוצא אינו יונק, אדרבה מתיבש ומתקלקל, ואף שהקישות חי ע"י השרשים הנשארים בעפר, מ"מ זנב השרש היוצא מתיבש.

י. שבת פ"א ב' ש"מ מדר"ל האי פרפיסא שרי לטלטולי, פי' תו' דשמעינן מכאן דאע"ג דמפסיק אוירא חשיב מחובר, והקשו דכשמעביר הפרפיסא הו"ל כספינה העשויה לברוח וקיי"ל כר"י גיטין ז' ב', ואפשר דבעשוי לברוח יניקת הארץ מועטה והוי לי' יניקת העפר עיקר, אבל מ"מ חשיב יונק מן הארץ ולא חשיב תולש לענין שבת כיון שלא הפסיקו לגמרי וצ"ע, ואפשר דוקא ספינה שבריחתה מהירה. גיטין כ"ב א' בתר נקבו אזלינן, יש לעי' אי נקבו דוקא ואפי' הזרעים בחלק העציץ שבחו"ל, או בעינן שיהיו הזרעים באויר א"י דוקא.

י"מ פ"ב מטו"א ה"ט אע"פ שיצאת חוץ לעציץ כו', עי' כ"מ, ואין מובן מה הפסד יש לה לקישות בחיבורה, במה שיצאת חוץ לכלי, ואדרבה חוץ לכלי חיבורה עדיף שיונקת גם מהארץ, אבל גרעון אין כאן כלל.

י"מ פ"א מה"ת הכ"ה עציץ נקוב שהיה בו זרע שלא השריש והיה עיקרו כו', נראה דר"ל שלא השריש בארץ כדפרש"י גיטין כ"ב א' אבל לי' רבנו ז"ל קצר יותר מדאי וצ"ע.

י"מ פ"ב מה' בכורים ה"ט אבל מביא מן הגדל בגג כו', דברי רבנו כדברי הרא"ש בסק"ד, אלא שקשה שראוי לחלק בין גג לגג ובין חורבה לחורבה וכמש"כ לעיל, אלא שהרא"ש ג"כ פי' כדעת ר"מ דאפי' גג בית וחורבה שאינה עבודה מביא וקורא לברייתא בתרייתא, ולא הזכיר

ורק הפירות אסורין, ואם יש כאן שני גורמים אחד מחייב אותן שיהיו ערלה ואחד אין מהוה ערלה, בדין הוא דאיסור והיתר מעורבין כמו אילן שחציו בארץ וחציו בחו"ל, ואינו ענין לזו"ג שאיסור הפירות הוי מעצם מציאותן ולא מזה שמהוה אותן, וע"י לעיל סק"ח דהטעם דיתורים העליונים הם כאילו הם לעצמן ואילן אחד מתחלק לשנים, ומה שהתחתון מסייע שלא במקומו אין בו כח ליחס הפירות אליו.

כתב הגר"א ס"ק ס' דקושית ר"ז קשיא גם על מתני דאמרין שם תני כו', ר"ל וא"כ פנימי למאכל וחיצון לסייג נמי יהא אסור משום צד פנימי, ותימא דא"כ קשיא לר"ז מאי מקשה להא דר"י, אבל י"ל דגם ר"ז ידע לחלק בין פירות לאילנות ובין ערלה למעשר, וכדאמר בירוי סוף ה"א ערלה תלוי במחשבתו ומעשר אינו תלוי במחשבתו ומנהי מחשבתו לחלק את היחורים למחשב כב' אילנות, אלא בתחתון ועליון ס"ל לר"ז כיון דבפירות מתיחס הכל לראשון ואף הוסיף מאתים לא מהני, בדין הוא דהתחתון הוי כראשון וראוי ליחס הפירות לתחתון.

סימן רצ"ד סכ"ה הנוטע בתוך שלו לצורך רבים, ובסעי' כ"ז העולה מאליו ברה"י.

נראה דהר"מ מפרש דרבנן דפליגי ארשב"א ס"ל דנוטע ברה"י לצורך רבים או עלה מאליו ברה"י אף חכמים מודים דפטור ור"י פליג מנוטע בתוך שלו לרבים, ורשב"א סבר דמודה ר"י בתוך שלו לצורך רבים דחייב ולא פליג אלא בנוטע לרבים ברה"י או עלה מאליו ברה"י, וקיי"ל כרבנן דבנוטע לרבים ברה"י או עלה מאליו ברה"י פטור אף לרבנן, והטעם דלאו עץ מאכל הוא דעומד ליעקר, ואף שמשום סיבה נשתהה ועשה פירות חשיב כנוטע במקום שאין ישוב, ומיהו בנוטע ברה"י בגזילה והוא אלים ומשמר אותו חשיב עץ מאכל, ועיין לעיל ס"ק ט"ז.

והא דתניא בת"כ ונטעתם פרט לעולה מאליו, נראה דהיינו עולה מהגזע וסתם ספרא ר"י וס"ל הכי ב"מ קי"ט א', וזה מקרי עולה מאליו, אבל הצומח מגרעין שנפל במקום הזה הוי בכלל ונטעתם שהנפילה של הגרעין במקום זה זהו נטיעתו, ואמרו בירוי ספ"ק דשביעית דאילן שנקצץ מעם הארץ חייב בערלה ונקצץ ונשתיר משהו פטור, וזה בכלל מה שאמרו בת"כ פרט לעולה מאליו, וכן משמע מדסמכו בת"כ עולה מאליו להבריק והרכיב והיינו בדלא פסקי, וכמש"כ הר"מ בפירושו פ"ק דערלה מ"ה, ושם הג"י פרט למבריק ומרכיב ועולה מאליו, שו"ר ברי"מ פ"א מ"ב פ"י הא דעולה מאליו דת"כ היינו לרבים.

סכ"ז במקום טרשים, אי אפשר לפרש בישוב וגדל פירות דא"כ למה פטור, ובגמ' מוכח דר"ל שלא במקום ישוב, ובמקום טרשים אינו מקום השרשים אלא כל האופק טרשים ומדבר, ולפנינו הג"י חורשין והיא היא, וכן מוכח ממה שאמרו אמר ר"י אפי' נטעה והתנינן כו' תמן בשנטעה במקום ישוב ברם הכא שנטעה במקום טרשין, אלמא דמקום טרשין היינו שאינו ישוב, וכמו שסיים כאן בשו"ע, ולכן מש"כ הש"ך ס"ק ל"ה אינו מובן, דמשמע שאם מקום השרשים טרשא פטור, אלא במקום ישוב גם בטרשא חייב דתלינן שכבר היתה עבודה, ושלא במקום ישוב תנינן שהוא טרשא מאז ומקדם, ואינו מכונת ההלכה, אלא עיקרו אם עומד למאכל, וכל שהוא רחוק מישוב בני אדם ואין כדאי לטפל לילך לשם בשביל הפירות הוא פטור בין שנטעו בין שעלה מאליו, ובזמן שהוא קרוב לישוב שיש בו כדי לטפל ולהביא, או שהוא ברחוק ופירותיו מרובין שיש בו כדי טפילתו חייב, וכש"כ כשהוא בתוך ישוב בני אדם.

מ"ב והנכרי שנטע, הר"מ בפירושו כ' דוקא נטע לישראל דונטעתם עץ מאכל היינו לאכילת ישראל או דהנטיעה מדעת ישראל [ואין כונת הר"מ משום יש קנין דהא קיי"ל אין קנין ולענין ערלה אפשר דכו"ע מודים וכמש"כ

נקב, י"ל נהי דחרס יונק מעט מ"מ לא עדיף מנקוב שלא כנגד הנקב, ואי בעינן שלא יפסיק אויר גם בחרס בעינן שלא יפסיק אויר, וכן אי איירי באילן ומשום שאין חרס עומד בפני השרשים בעינן שלא יפסיק אויר, שאם אי אפשר להו לשרשים להגיע לארץ שוב חשיב חרס לחוץ ולמחשב את העפר כמונח בכלי ולא כמונח באויר.

יח) והר"מ פ"ב מה' בכורים ה"ט מפרש דעציץ לר"י אינו מביא אפי' בנקוב, אבל בגג וחורבה אפי' גג ש"ב וחורבה שאינה עבודה מודה ר"י דעדיף מתמרים שבהרים וכמש"כ לעיל, והא דפריך לעיל קתני מיהת גג וחורבה עציץ וספינה, עיקר קושיא מעציץ וספינה, ואפי' אי איירי בנקוב, אבל שפיר מצי לאוקמי בנקוב דאכתי אינו בכלל שדה [וע"כ בנקוב איירי דאינו נקוב אינו אלא מדרבנן, ולפ"ז ע"כ דספינה חשיב נקוב גם אצל זרעים דהא בבכורי חטים איירי, ומיהו י"ל דהתנא נקט גם מילי דרבנן, ועוד משום דסופו לרבות פירות אילן ואפי' גדלו בספינה] והא דמסיק תנאי היא משום דע"כ האי תנא דנקט תרי דינים מביא וקורא ואינו מביא כל עיקר ס"ל דמביא ואינו קורא ליכא, וגם לי' אינו מביא כל עיקר משמע דבא לפלוגי אמאן דאית לי' מביא ואינו קורא, דבאמרו אינו מביא סגי, והנה אי הוי ס"ל להאי תנא דנקוב מביא וקורא הו"ל לפלוגי בעציץ גופי', דנקוב מביא וקורא ואינו נקוב אינו מביא כל עיקר, אלא ע"כ ס"ל דגם בנקוב אינו מביא כל עיקר, וכן בגג וחורבה ע"כ אית לי' דגם בשל בית ואינה עבודה מביא וקורא, דאי מביא ואינו קורא הו"ל לחלק בהם, וליתני תלתא חילוקי, מביא וקורא, מביא ואינו קורא, ואינו מביא כל עיקר, וע"כ על דקדוק זה סמכו בגמ', דאל"כ מנ"ל דהאי תנא פליג בנקוב, דלמא ס"ל נקוב מביא ואינו קורא, דהא לר"י נקוב לא עדיף מגג בית ושפיר י"ל דס"ל דמביא ואינו קורא ולכך לא תני לי', אלא ע"כ האי תנא מביא ואינו קורא לית לי' בהו.

ולפיכך פסק הר"מ דגג וחורבה לעולם מביא וקורא, ועציץ וספינה לעולם אינו מביא כל עיקר.

ולפ"י תו' דל"ק לי' אלא מעציץ א"י קשיא כיון דע"כ אינו אלא בכורים דרבנן ומשום דגזרינן אינו נקוב אטו נקוב [ע"י לעיל ע' א'] שפיר י"ל דאע"ג דבעלמא אינו מביא באינו משובח הכא מביא, ואפשר דגם דעת תו' דלר"י אף בנקוב אינו מביא, אלא דס"ל דהאי תנא דאמר אינו מביא ע"כ גם בנקוב קאמר מדלא מפליג, ועוד אם איתא דבנקוב חייב מה"ת בא"י יש לחייב מדרבנן, והא דלא קשיא להו ברייתא מ"ש עציץ נקוב מחורבה, י"ל דברייתא ס"ל דעציץ גרע טפי מתמרים שבהרים, אבל לר"י קשיא למה של חורבה מביא וקורא הא לא עדיף מתמרים שבהרים, ואפשר לפ"ז דאף גג מערה וחורבה עבודה אינו מביא לר"י, ומיהו ע"כ מוכח בגמ' דמודה ר"י בגג וחורבה וכמש"כ לעיל.

ומדברי הראב"ד פ"ב מה"ב ה"ט נראה דלא גרסינן בברייתא גג וחורבה רק מן העציץ וספינה אינו מביא כל עיקר, וכן נראה מפרש"י שפירש בד"ה אלא, וז"ל והא הכא דלדברי הכל קדש בחורבה עבודה וכל הני [ר"ל גג מערה ועציץ נקוב וספינת חרס] אע"פ שאינם מובחרים דהא לדברי הכל מביא וקורא [ר"ל דהא מפרשין דליכא פלוגתא בזה ולדברי הכל מביא וקורא] ומה שהגיהו בגליון אינו, ובד"ה תנאי היא, הזכיר רש"י רק עציץ ומזה ראינו לתמרים שבהרים, ואף לג"י דידן י"ל דרשא חד תנא וסיפא תנא אחרינא.

יט) ר"מ פ"י מה' מ"ש ה"ד בד"א בא"י אבל בחו"ל פטור, נראה טעם רבנו משום דהמיקיל בארץ הלכה כמותו בחו"ל כדאמר ברכות ל"ו א', וע"י מש"כ כלאים סי' א' סק"ח.

סימן רצ"ד ש"ך ס"ק ל"ד אבל הכא שהפירות גדלים בב"א כו' הו"ל כמו זו"ג, תנאה שאין פירות ערלה אסורין משום שעץ האסור גרם לו שיבוא ואדרבה העץ הוא היתר

שביעית סי' א' ומיהו מהא דאמרו בספרא יכול שאני מוציא שנטעו עכו"מ כו' משמע דומיא דנטעו מתחלה והיינו לעצמן,

והר"מ חזר בו בחיבורו.

סימן ב

שנעקר ונשתייר בו שורש פטור, והשריש מתוך שלו היינו מתניתין דריש בכורים.

ר"י בשם ר"י שרשים אין בהם ממש כו' ואדכרת הדא מלתא דבכורים ואמר שרשים א"ב ממש, כ"נ לגרוס [ולפנינו בבכורים, ואפשר ג"כ לפרש כמו דבכורים] ר"ל דשאלת הא דתנן בבכורים דהמברך בתוך של חברו פטור מהו לענין ערלה, והשיב לענין ערלה שרשים אין בהם ממש, וחשב ר' יוסי דר"ל שאין שרשים חו"ל פוטרין [דבערלה לא שייך פטור חברו אלא פטור חו"ל] ור"ז מפרש דברי ר"י בהיפוך, דהוי סבר דר' יוסי שאיל ל' כי היכי דבבכורים תערוכות חברו פוגם ה"נ בערלה תערוכות חיוב מחייב, והשיב ר"י דשרשי חיוב אין בהם ממש דכיון דיש שורש פטור פוטר.

ומסקינן דסיפקה לזקינה פטור לחו"ל פטור אבל להקדש חייב, שאין פטור בשרשים מצד גידול, אלא כשאנו באין ליתן דין ערלה אין נותנין על הקדש, אבל אם הדבר נוגע להדיוט שפיר חשיבי כל השרשין בני חיובא, והיינו דאמר דראוי לפדותו וינהוג בו ערלה אף שהיה הקדש בשעת נטיעה, [ורבנו ז"ל לא פי' כן כל הסוגיא].

ג) ה"ג ר"י בשם ר"י שרשים אין בהם ממש, הגר"א ז"ל הגיה סיפוק אין מתיר, ואפשר לפרש גם ג' דידן, ואינו כשרשים אין בהם ממש דלעיל, אלא על סיפוק אמרן דכל שקדמה השרשתן בארץ ונתחייבו בערלה אינן נפטרינן בסיפוק ואפילו כח הזקנה יפה, והשיב לו ר"ז אם למדת כן מנטע ואחר כך הקדיש דלא יצא מחיובו אין ראוי דהתם אפשר בפדיון ואין כאן פטור בנטיעה וכיון דקדם החיוב חייב, אבל זקנה פוטרת אף שכבר נתחייב, כן פי' הגר"א [ול' הגמ' משמע דאם לא הי' להקדש פדיון הי' הקדש פוטר אחר כך, וכי"ה בל' הגר"א, ואפשר דלרווחא דמלתא קאמר לה].

ב"ב כ"ז ב' ע"כ ל"פ אלא דמר סבר יש ברירה כו', האי ברירה אינו ברירה דעלמא דלא שייך כאן, אלא

ר"ל דרשב"ג סבר דחלק האילן שבארץ ושרשיו בארץ שעיקר יניקתו מארץ הוא בכלל א"י אע"ג שמתערב בו יניקת חו"ל, אלא דקשיא ל' כיון דכל שורש יונק מכל סביביו א"כ אין כאן שרשים שיניקתן מארץ לחוד, ומסיק דמפסיק צונמא, ואפשר דהירו' ס"ל דאפי' לא מפסיק צונמא אית ל' לרשב"ג דצד א"י כא"י, א"נ גם בירו' מיירי במפסיק צונמא למאי דתלי לה בפלוגתת רשב"ג ורבנן, והא דאמר דרבי סבר אוריא מבלבל ורשב"ג סבר האי לחודי' קאי, אינו ר"ל דפליגי בטבעת הדבר אלא בדין, והכל מודים דפעולת היניקה טפי בצד זה מצד זה ומצד שני מצד שני, אלא דרבי סבר דקביעות הדין במה דאוריא מבלבל ורשב"ג סבר דקביעות הדין הוא במאי דהאי לחודא קאי, ועיקר דברי רשב"ג יתכן טפי בארץ וחו"ל, דבתנאי זה נתקדשה הארץ שיהא העומד בארץ קדוש ומה שיונק מחו"ל הוי בכלל קידוש כה"ג, שהרי גם חו"ל אפשר להתקדש אחרי כיבוש הארץ, וכן העומד בחו"ל לא הוי בכלל ארץ, ובעומד כולו בארץ או כולו בחו"ל אע"ג דעומד סמוך לגבול גם רבי מודה אע"ג דיונק בתערוכות ואע"ג דלא מפסיק צונמא וכדתנן מעשרות פ"ג מ"י.

גיטין כ"ב א' בדאשרוש כו"ע ל"פ כו', הא בדאשרוש תנינא בהדיא מעשרות פ"ג מ"י עומדת בארץ ונוטה לחו"ל כו' הכל הולך אחר העיקר, אלא דלא נמנעו בגמ' לפרשו, וכדי לפרש שאינו ענין לפלוגתת ר"מ ור"י ב' גנות, ולא לפלוגתת רבי ורשב"ג באילן מקצתו בארץ כו'.

שם מאי לאו מקצת נופו כו', נראה דהשתא נמי סבר דגם השרשין מקצתן בארץ ומקצתן בחו"ל, דאי כולן

א) ירו' ה"ג ילדה שסיפקה בזקינה טהרה הילדה כו', לקמן אמרינן דאם דבר ברי שהוא חי מכח הילדה דברי הכל אסור, ונראה דאפי' לר"י דאמר מתאחה עד שלא תשריש הדין כן, ושמעינן לפ"ז דהא דמבואר במשנה דכל הבריכות עד שלא נפסקו מן הזקינה פטורות מן הערלה, היינו דוקא בנפלו העלין ואי אפשר לבדוק מהיכן הוא חי, אבל אם פני העלין אל הזקינה וחזינן דכח השרשים שנברכו בארץ כחן יפה טפי מהזקינה חייבין בערלה, דאין סברא לחלק בין מברך ענף של הזקינה למברך ענף שהורכב בזקינה, דכיון שהורכב והתאחה הרי הוא חלק מהזקינה, ואפי' כשנשרש בארץ וכח השרשים יפה אסור, א"כ גם כשהברך ענף הזקינה נמי [שו"ר שכ"כ הר"ן בהדיא בפ"ק דר"ה והביאו ב"י סימן רצ"ד וקבעו ה"ז להלכה שם ס"ק כ"ה, וזו כונת המחבר שם או שאינו יונק ממנו] והא דאמר ילדה שסיפקה בזקינה טהרה, בא לאשמעינן שלא תימא דכל שהשרשים קדמו ונתחייבו בערלה אף אם ספקן וכח הזקינה יפה לא יועיל כיון שהשרשין קדמו, אלא לא אכפת לן בהקדמת השרשין, ואפשר דמודים חכמים בזה דסתמא ספיקא הוי, ולא אמרו דסתמא מותר אלא בסיפקן והשרישן עכשו דבזה ס"ל דסתמא כח הזקינה יפה, והרי מצינו דכח הזקינה יפה לאחות קדם השרשה ל' יהודה, והלכך לרבנן נמי נהי שאפשר שיושרש מקדם שיתאחה, מ"מ כח החי של הזקינה לעולם יפה, אבל בנטיעה ילדה שסיפקה סתמא ספיקא הוא ואסור.

ב) ירו' ה"א תני אילן שמקצתו כו', פלוגתתן לענין מעשר וכדמסיים נעשה כטבל וכמעושר מעורבין וכדאמר

גיטין כ"ב א'.

שם ר"ז בשם ר"י שורש פטור פטור, ר"ל לענין ערלה אילן שמקצתו נטוע בארץ ומקצתו בחו"ל פטור [למ"ד ערלה בחו"ל מד"ס ואפי' למ"ד הלכה נ"מ לענין ספיקא] מה כרבי כו' הכא שורש פטור פוטר, ר"ל גם רשב"ג מודה דהשרשין חיינן זה מזה, אלא ס"ל דלענין להגדר בין ארץ לחו"ל לענין מעשר החלק הנמצא בארץ כיון שהוא בארץ וגם שרשיו בארץ עיקר גידולו מן הארץ ועיקר יחושו לארץ, אבל לענין ערלה כשם ששורש ישן פוטר דכיון שיש לו לאילן שום אחיזה הפוטרת פטור ה"ה שורש חו"ל פוטר, ודחי דלא תנן האי סברא אלא בשורש ישן דהתחלת נטיעה סגי בכל שהו, ובביכורים דתנן רפ"ק דבכורים דמברך בשל חברו פטור דבעינן כל גידולים משלו, אבל בארץ וחו"ל לרשב"ג יש לחייב כיון דעיקר גידול צד הארץ מארץ, ומיהו לרבי דכולהו מעורב אפשר דערלה בתערוכות פטור, דהשרשין הפטורין פוגמין נטיעתו ולא הוי נטיעה חשובה המחייבת בערלה. [ואפשר לפרש דפריך דאף לרבי יש לחייב, אבל רהיטת הסוגיא אינה מתישבת כיון דסתמא דגמ' קאמר לה, ובמסקנת הסוגיא משמע דהא דר"י הלכתא היא] ופריך אי שורש פטור פוטר גם לר"י יפטור צד החיצון כמו חו"ל, ומשני דלא דמי דבמקום דתלוי במחשבה כל השרשים ראוי לחיוב וצד הפנימי גדל כולו בחיוב, דלמאכל כולו בני חיובא נינהו וכולהו מגדלים את הפנימי בחיוב.

ואפשר לפרש לישנא דגמ' הן דתימר כו' אבל אם השריש מחו"ל בארץ לא בדא שורש פטור פטור והתנינן כו', הכל מדברי המקשן דבעי לאוכוחי דחו"ל וארץ לא דמי לישן ובכורים, דאל"כ תקשה הא דר"י, ודחי דהא דר"י שאני, ופירוש זה מתישב טפי.

וגרסי' הן דתימר שרש פטור פטור בשרש ישן ושהשריש מתוך שלו כו', ושורש ישן היינו הא דתנן אילן

ואי לאו דמפסיק צונמא מודה רשב"ג דטבל וחולין מעורבין, אבל כל זה בשהשרשים עצמן מקצתן בארץ ומקצתן בחו"ל, אבל אם הם כולן בארץ אלא שמתפשטין בחו"ל הולכין אחר העיקר גם לענין תרומה כדתנן במשנה שם, ומתניתין לא איירי במפסיק צונמא כמש"כ חזו"א ערלה סי' ב' סק"ג, וכ"ה בהדיא בר"מ פ"א מהלכות תרומות הכ"ד.

{ע"כ נדפס שם}

ד) והנה קיי"ל לדינא דאפי' ילדה הנטועה שסיפקה בזקנה מותר, ודוקא בשהעלין מתהפכין וניכר דגדלי מהזקנה, ואין הדבר מצוי אלא בשהיתה הילדה כחה רע בתחלה והזקנה יפה, ונראה דאין זה מצוי אלא בגפנים שענפיהן דקות והן מודלות על הארץ ודרכן להתאחות ביותר ולכך נקט לה תנא בגפנים, והנה במברך ג"כ הדין כן שאין הזקנה פוטרת את הברכה אלא בכח הזקנה יפה וכח הברכה רע וכמש"כ סק"א, והתם אין הדבר ניכר אלא בעלים שביחורים שבין הברכה והזקנה, אבל היחורים היוצאים מן הברכה בקצה השני אין היכר בעלים, דלעולם פניהם כלפי חוץ אפילו אם גדילים משרשי הברכה, ונראה דהעלים שבין הברכה והזקנה הן עדים גם על היחורים שבצד השני, שאם ה"כ הברכה יפה ה"י מגדל את כל היחורים.

במש"כ ערלה סי' ב' סק"ד דקיי"ל לדינא דאפי' ילדה הנטועה שסיפקה בזקנה מותר כו', נ"ב דהא לא מצינו מי שחולק ע"ז דאע"ג דדחו דממתני' אין ראוי מ"מ דינא לא אדחי, ולגי' הגר"א דר"י בשם ר"י פליג הא אידחי ל"י ועוד דהר"מ פ"י מה' נ"ר ה"ט"ז פסק להא דילדה שסבכה בזקנה ובה פירות ומבואר דאע"ג דכבר נשרשה וגדלה פירות ואח"כ סבכה פטורה השתא וכבר כתבו תו' מנחות ס"ט ב' דע"פ הירו' מבואר דהיינו שסיבך אילן באילן ופי' הראשון שכתבו דהיינו שהרכיב ענף תלוש ודאי אי אפשר לפרש בלי הר"מ דדרכו לפרש וגם ה"ל אינו משמע כן ומש"כ תו' במנחות שם דבירו' פליגי בזה כונתם דר"י דאמר ילדה שסבכה בזקנה ובה פירות כו' יסבור כמאן דפטר.

{ע"כ נדפס שם}

ולענין בכורים דאמר ריש בכורים דהברכה פוטרת את הזקנה, היינו אפילו כח הזקנה יפה וכח הברכה רע, וכדאמר שם דהא אמרה כשם שהילדה חיה מן הזקנה כך זקנה חיה מן הילדה, ור"ל דאפי' במקום שהילדה חיה מן הזקנה מעט יניקה יש לזקנה ג"כ מן הילדה, ובבכורים כבר אין כל הגידולים שלו, או משום גזלן אתינן עלה כדאמר שם, אבל לענין ערלה השורש הפוטר בעינן שיהא עיקר ולא סגי ביניקה כל דהו.

ומשמע דבבכורים אף סיפוק פוטר שתיהן, שאם סיפק של חברו בשלו ושל חברו גדל משלו, מ"מ גם שלו יונק משל חברו, וצ"ע בזה.

ה) פ"א מ"ה מונה משעה שנפסקה, הטעם דכל זמן שהיו חיים מן הזקנה חשובין כענפי הזקנה וכשנפסקה השתא הן חיים משל עצמן והיו כנטען עכשו, וכולן חשיבי כהשתא ניטעו, וכ' הר"ן פ"ק דר"ה דה"ה אם היו פני העלין כנגד הבריכות וכשנתחזקו שרשי הברכה הפכו את העלין מונין להן משעה שהפכו, ובשנו"א כתוב דגרסינן מונה משעה שנברכה, מדקתני רישא חזרה הזקנה להיות כבריכה, ומשמע דמונין משעה שנברכה, אבל כבר כתבו הר"מ והר"ש דגם ברישא כשנפסקה הוי התחלת ערלה של בריכה וכן הזקנה הנעשית כבריכה, ולגי' הגר"א קשה דהו"ל למימר מונה משעה שנברכה ראשונה, שהרי כולן נגררין אחר בריכה ראשונה, ועוד דלשון שנה אחר שנה משמע אפילו עשה כן ג' שנה וא"כ כבר יצתה ראשונה מערלה אף אחר שנפסקה וא"כ כל הבריכות פטורין ועוד למה ל"י למתני שנה אחר שנה הלא הפסיקה אינה מועילה אלא לראשונה, אבל לגי' דידן אשמעינן דאין מונין מהברכתן אלא מהשתא, והלכך

במקום אחד מ"ט דרבי דטבל וחולין מעורבין, אלא דסבר דטעמא דרשב"ג דהלך אחר הנוף, ואילו כל הנוף בארץ הכל טבל, ואי כל הנוף בחו"ל הכל חולין אף שהשרשים מקצתן בארץ ומקצתן בחו"ל, ואף לס"ד דרשב"ג הלך אחר הנוף, י"ל דלא פליג אמתני' דמעשרות דהיכא דכל השרשים במקום אחד חשיבא טפי ואזלינן אחר השרשים, ומסיק דגם במקצת שרשים בארץ ומקצתן בחו"ל השרשים עיקר, ורשב"ג במפסיק צונמא והדר ערבי, ואפי' כל הנופות במקום אחד, היונקות מארץ חייבות והיונקות מחו"ל פטורות.

שם ומ"ס האי לחודי' קאי כו', אפשר דאיירי דערבי במקצתן והדר מתפרדין לשני גזעין, בזה סבר רשב"ג האי לחודי' קאי, אבל אם אין שם אלא גזע אחד ודאי מבלבלי וצ"ע.

ב"ב כ"ז ב' ע"כ ל"פ אלא דמ"ס י"ב כו', האי ברירה אינו ענין לברירה דעלמא, אלא ר"ל אחרי שיש ב' יניקות שרשים ויניקת הנופות כדתנן עוקצין פ"ב מ"ט קישות שנטעה כו' טהורה אר"ש כו', הכא כשיניקת השרשים משותפת של ארץ ושל חו"ל ס"ל לרשב"ג דיניקת הנופות עיקר, וסבר דיניקת הנופות לא מבלבלא אלא הנופות שבארץ עיקר יניקתם בארץ והנופות שבחו"ל עיקר יניקתם בחו"ל, דמה שהנוף יונק ומריח מן הארץ מצטמצם בעיקרו בעצמו, ואף אם התפשטות היניקה בכל האילן אינה אלא באופן קלוש, ואזלינן בתר עיקר היניקה, הלכך הגדל בחיוב חייב והגדל בפטור פטור, ורבי סבר דכשם שיניקת השרשים מבלבלא כך יניקת הנופות מבלבלא, והיינו דאמרו מ"ס יש ברירה ומר סבר אין ברירה, והנה שמעינן מפלוגתא דרבי ורשב"ג דהיכא דכל האילן עומד בארץ ויניקת השרשים ויניקת הנופות הם כולם בארץ, אפשר ליחס את הפירות לארץ בשביל יניקת הנופות, ואף אם השרשים מתפשטים בחו"ל לא גרע מאילן שמקצתו בארץ ומקצתו בחו"ל שיניקת הנוף עיקר, ורבי לא פליג ארשב"ג אלא באילן שהנופות ג"כ מקצתן בארץ ומקצתן בחו"ל אבל כשהנופות כולן בארץ והשרשים מקצתן בארץ ומקצתן בחו"ל מודה לרשב"ג דאזלינן בתר נוף, ונמצינו למדין דפירות אלו מיקרו פירות א"י בין לענין תרומה בין לענין ביכורים בשביל יניקת הנופות, וקשיא לעולא דאמרי דאילן הסמוך למיצר בתוך ט"ז אמה מתייחסים הפירות ליניקת התפשטות השרשים, דמפלוגתא רשב"ג ורבי שמעינן דהפירות מתייחסים ליניקת הנופות.

ומשני דלעולם יניקת השרשים עיקר, ואם יניקת השרשים מעורבת מארץ וחו"ל גם הפירות הם טבל וחולין מעורבים אף אם כל הנופות בארץ, והכא במפסיק צונמא והדר ערבי ופליגי אי אוירא מבלבלא.

ודאנתאן עלה יש לפרש גם סוגיא דגיטין דאמר מאי לאו מקצת נופו כו', דאין הכונה דרבי אזיל בתר שרשים ורשב"ג אזיל בתר נוף, אלא תרומתו ס"ל דאזלינן בתר נוף ורבי ס"ל דגם יניקת הנוף מבלבלא בכל האילן. שם אבל גדל בפטור ד"ה פטור, הא דלא פריך לעולא ממתניתין דמעשרות פ"ג מ"י עומדת בארץ ונוטה לחו"ל כו' הכל הולך אחר העיקר, דלענין יניקת השרשים שפיר ידע לחלק בין תרומה לביכורים, דלענין תרומה כל שעיקר יניקתו מן הארץ אף שיש להם סיוע מיניקת חו"ל הוי בכלל פירות הארץ ומסייע אין בו ממש, אבל לענין ביכורים דבעינן אדמתן סבר עולא דבעינן כל יניקתן בארץ, אלא פריך מפלוגתא רבי ורשב"ג דשמעינן דיניקת הנופות עיקר במקום שהשרשים משותפים וכמש"כ לעיל.

והא דפירשו פלוגתא רשב"ג ורבי במפסיק צונמא קיימא במסקנא, ואף דלא קיי"ל כעולא לענין ביכורים, אלא כיון דיש לו זכות יניקה מתקנת יהושע קרינן ב"י אדמתן אף שאין לו גוף הקרקע, מ"מ לענין תרומה בנכנס לארץ וחו"ל ליכא מאן דפליג אעולא דהשרשים עיקר,

הותחל נטיעתו במשהו, ה"ה שרש פטור אפשר ליחס נטיעתו להפטור, או שקים להו לחז"ל בכונת המצוה כן, [ועי' סי' א' ס"ק י"א].

במש"כ ערלה סי' ב' סק"ו בדברי הגר"א סי' רצ"ד סקמ"ח, עיקר קו' הגר"א דבשלמא מברך אינו בכלל סתם נוטע כיון דבשעת נטיעתו הוא יונק מהזקן ואחר שפוסקו מהזקן אין עתה שם נטיעה ואצטרך לאשמעין דמברך חייב בערלה אבל מרכיב לפי' הר"מ דר"ל דמרכיב אילן באילן וע"כ במרכיב זקן בילד וכח הילד יפה או שפסק הזקן וכולו יונק מהילד ובזה החיוב מצד הילד ולא אצטרך לאשמעין שהרי הילד ניטע כשאר נטיעות וודאי הוא חייב בערלה וכל שהורכב בו חייב בערלה, אלא ע"כ אי אפשר לפרש מרכיב אלא בראשון לסייג והרכיב בו למאכל, וכמו שפי' הראשונים ז"ל.

{ע"כ נדפס שם}

ז' ירו' ה"ג ר' אבהו בשם ר"י כו' הא ילדה שסיפקה טהורה הילדה כו', נראה דכולה ר"ז קאמר לה ובעי לאוכוחי דר' יוחנן אית לי דסיפוק פוטר, ומייתא הא דאמר ר"א בשם ר"י אתרוג שחנט כו' ומוכח מזה דסיפוק פוטר, וכן משמע בסמוך דאמר תרתין מילין אתון אמרין כו'. שם ויצא בשנת היתר אפי' מוסיף כו', כן גי' הגר"א וכדמוכח בסוגין.

שם מעתה אתרוג שחנט בשנת ערלה ויצא בשנת היתר וסיפקו לחברו וכן חברו סיפקו לזה טהור זא"ז כצ"ל, ר"ל אם יש כאן שני אילנות שנשלמו להן שנות ערלה ויש בהן פירות שחנטו בשנת ערלה וסיפקו כל אחד לחברו, נמצא דכל אחד מטהר את חברו שהרי כל אחד כבר הוא זקן לגבי חברו, אלא דלגבי פירותיו דינו כילד שהרי דין הוא בפירות דאזלינן בתר חנטה, אבל כשמגדל פירות חברו הגידולים היתר, וא"כ כשסיפקו כל אחד בחברו הגדל השתא הוא היתר, ואע"ג דאסורין לאכילה משום דאין גידולי איסור מעלין את האיסור, מ"מ נ"מ שאין לוקין בכזית כדאמר לעיל, מיהו יש לעי' הא אין דין סיפוק אלא בשכח הזקן יפה וכדמסיק בסמוך וא"כ לא מש"ל שיטהרו זא"ז [ואין לומר דמ"מ מעורב קצת יניקה של חברו, דבסוגיא משמע דאי לאו דין סיפוק פוטר חשיב כולו איסור ללקות בכזית דמתיחס אחר ראשון כמו שמתחש אחר ראשון לענין עיקר דין ערלה] וי"ל דאיירי דענפים של זה יונקים עיקרן מזה ושל זה מזה ואותן הענפים נטהרו.

ח' הא דפיסוק פוטר, היינו דוקא בהרכיב בענפים ובגזעו, אבל הרכיב בשרשים שבקרקע אינו פוטר, דהא קי"ל דהיוצא מן השרשים חייב בערלה כמו שפסק הר"מ פ"י מה' מ"ש הי"ט, וטעמו דהלכה כר"י ב"מ קי"ט א' [ומש"כ בנו"ב חיו"ד סי' קפ"ה דהו"ל למפסק כתוספתא דהלכה כר"מ דתני לה סתם, נראה דכיון דבגמ' נקט לי' בפלוגתא דר"מ ור"י, וכבר אמרו בגמ' דר"מ ור"י הלכה כר"י, הוי כמבואר בגמ' דהלכה כר"י, ועוד דאין בידינו תוספתא מדויקת, ועוד אי תרי תנאי ניהו נקטינן כתנא דמייתא בגמ' דשנה דברי ר"מ ג"כ בלי יחיד, ועוד דאמרו בירו' ספ"ק דשביעית דאפי' נקצץ אם נשתיר כל שהו פטור ופסקה הר"מ שם הי"ג, הרי דהיוצא מן הגזע פטור] ולא שייד כאן שרש פטור פוטר, דשרש ישן ושרש חדש גדרו פירות הגדלין בגזעין שעברו עליהן ג' שנה שיש להן שרש בארץ מותרין, ושרש של אלו הגזעין מקרי שרש ישן בשביל שהגזע והענפים ינקו ממנו כבר ג' שנה, אבל היוצא עכשו מן השרשים לגבי גזע החדש אין כאן שרש ישן, שאין דין בשרשים שאין העץ נאסר ולא ניתר, אלא זה שהיניק את הענפים והגזע ג' שנה קורין לו שרש ישן, והעיקר משום שכבר עברו ג' שנה על הגזע, והלכך אם מרכיב בענף וגזע שנעשה המורכב כענף נוסף על העץ יש לו דין העץ הזקן, אבל אם הברך בשרש לא עדיף מאילן היוצא מהשרש שחייב

אף דכבר עברו שנים רבות וכולן היו מותרות ועכשו מתחיל למנות מחדש לכולן ואין הראשונה שקדמה מביא כאן שום תועלת לאחרונות שגם הראשונה עכשו נטיעתה, וכן סתם בשו"ע סי' רצ"ד סט"ז והגר"א ז"ל שתק לי', ודברי הגר"א בביאורו הן עיקר שהן כת"י הגר"א ז"ל.

ואין להקשות למה מונין משעה שנפסקה, מ"ש מנעקר ונשתיר בו שרש קטן במ"ד דפטור וה"נ ליהוי הבריכה כשרש קטן, י"ל דהיכי דגדל משרשים אחרים בטל טפי השרש שאינו גדל ממנו וכשמשתנין עיקרי שרשיו ממקום למקום חשיבא נטיעה חדשה.

ונראה דגם בילדה שסיפקה ואח"כ הפסיקה מונין משעת פסיקה אע"ג דהיתה שעה אחת שיניקה מעצמה.

והא דמונין משעה שנפסקה הוא אפי' כבר עברו ג' שנה משעה שנברכה [ול' שנה או שנתים שהזכיר הר"ש לאו דוקא אלא דבר בהוה] דלא שייד לחלק בזה, והכי מוכח בהדיא במתני' דקתני שנה אחר שנה ומשמע דאין שיעור לדבר ואפי' עשה כן שנים רבות, ואילו לאחר ג' שנה ליכא דין זה לא מש"ל אלא בג' בריכות, אבל בד' בריכות כבר עברו ג' שנות ערלה על הראשונה, וכיון דכולן מחוברות לראשונה כולן פטורות [וכ"ה בתשובת הרשב"א תשצ"ה].

ו' בהגר"א סי' רצ"ד ס"ק מ"ח, הק' על הר"מ דכתב דהרכיב זקנה בילדה אם לא הפסיק פטור ואם הפסיק חייב, דע"כ מיירי שכח הזקנה יפה, שאם כח הילדה יפה גם כשלא הפסיק חייב, דכשם שילדה שהרכיב בזקנה בטלה דהפירות הגדילים מתיחסים להזקנה, ה"נ זקנה שהרכיב בילדה הפירות מתיחסים להילדה, וא"כ לא הו"ל להר"מ לחלק בהרכיב בין הפסיק ללא הפסיק, אלא הו"ל לחלק בין הרכיב בילדה להרכיב בזקנה, דהרכיב בזקנה פטור בין הפסיק בין לא הפסיק אם כח הזקנה יפה, ואם הרכיב בילדה חייב בין הפסיק בין לא הפסיק בכח הילדה יפה, ומיהו בהרכיב ילדה בזקנה וכח הזקנה יפה, אם הפסיק הזקנה חייב, וכן בזקנה בילדה וכח הזקנה יפה אם הפסיק הזקנה חייב, ויש לפרש כן דברי הר"מ, וכ"ה בר"מ בפ"י למ"ה.

אבל עיקר דינו של רבנו ז"ל דזקנה שהרכיבה בילדה חזרה להתחייב, יש לדון בו, דהא באמת גם בכח הילדה יפה יש יניקה גם משרשי הזקנה וכמש"כ סק"ד ודינו כמו שנשתיר שורש קטן דפוטר, ואע"ג דבהרכבה לא מהני שורש קטן, שהרי ילדה שהרכיבה בזקנה לא מפטר עד שיהא כח הזקנה יפה מכח הילדה, דכיון דיש כאן שתי נטיעות בשני מקומות אי אפשר ליחס את הילדה לזקנה אלא כשעיקר היניקה מהזקנה, מ"מ גם זה שעיקר יניקתה מהזקנה לא מהני למפטר אלא מדין שרש פטור פוטר אלא שורש פטור של עצמו סגי בכל שהו ושרשי הרכבה של חברו בעינן כח עיקרי, וכל זה בילדה שהרכיבה בזקנה, אבל זקנה שהרכיבה בילדה אינה מתחייבת, דשרש קטן של עצמו פוטר ולעולם בערלה נוח למפטר מלהתחייב, וכדאמר באילן שחציו בארץ וחציו בחו"ל וכמש"כ לעיל סק"ב, והא דבהפסיק מונין משעת הפסקה ואין שורש פטור של עצמו פוטר, התם משום דהיה לי' פטור בכל הזמן משום שהיה הדין להתחייב לזקנה שהוא עיקר יניקה, וערלה מתיחסת בילדה שהרכיבה בזקנה לזקנה למפטר, והלכך מדיני הערלה דכשיפסוק ויתחיל להתחייב לעצמו לא יועיל לו שרש קטן לפוטרו, דהרי עד עכשו לא התיחס לעצמו אלא היה נטפל להזקנה, אבל כשבא לבטל הזקנה לחייבה בערלה אמרינן שורש פטור פוטר.

ועיקר הטעם דשרש פטור פוטר, נראה דלמדוהו דכל נטיעה בתחלתו שרש קטן ומ"מ סגי למפטר כיון שכבר

לחיות אם לאו חופר גומא בארץ ונטעו בה אם יכול לחיות פטור ואם לאו חייב, ואפשר לפרש דחופר גומא בסלע קאמר ונטעו אילן ורואה אם נשרש וגדל, ואפשר דבאילן שגדל כבר אי אפשר לעמוד בזמן מועט אם אינו חי אבל בזה שנטע רואה וא"כ הוא בודק כן בפועל וכשנשרש מותר לו להוסיף עפר סביבות הסלע ויהא פטור, ואפשר דזהו שיעורא דיכול לחיות, מיהו לישנא גומא בארץ לא משמע כן, וכן לישנא דנטעו ל"מ כן, והו"ל למימר גומא בסלע ונטעו בה.

ואפשר לפרש דחופר גומא בארץ ממש קאמר ונטעו האילן שהסלע דבוק בשרשיו, ומפני שהסלע באויר מתיבש ונופל והחמה מכה בו והרוח נושב עליו לכן נותנו בגומא ואינו עושהו בעפר, ואם יראה שהוא יכול לחיות עושהו בעפר ופטור, וגם לפי זה קשה לשון ונטעו בה דמשמע דנטעו ממש.

ולכן נראה דשיעור דיכול לחיות היינו שיעור קליטה דסתמא י"ד ימים ואין כל המקומות שוות, והנה העפר החדש שהוא נותן אינו מתאחה עם השרשים אלא אחר שיעור קליטה, והלכך אם השרשים הישנים יכולין לקיימו בחיים עד שיקלוט כחות החדשים מקרי נטיעה אחת, שכל הכחות החדשים הבאים על שרשים חיים ואילן חי ממשיכים החיים הראשונים [ואע"ג דהסלע מריח מעפר שסביביו ושואף רוח חיים, מ"מ לא מקרי בשביל זה כאינו יכול לחיות דהוי כהשקוה מים, ועיקר הצמיחה מתיחסת לסלע שעם השרשים שהשרשים יונקים ממנו] אבל אם ימות האילן קדם הקליטה החדשה הוי נטיעה חדשה, וזהו דתניא כיצד יודע חופר גומא בארץ ונטעו ורואה אם אין החיים פוסקים ובכל יום האילן חי וגדל [וזה ניכר למומחה המעיין] הרי דחי עד החיים החדשים, והיינו אם יכול לחיות דתוסי ולא ימות באמצע, ולמדנו לפי' להלכה דכל שלא מת באמצע סגי ולא בעינן ג' שנה, ואף אם באנו לחוש דאולי נסתפק הרשב"א ע"פ התוס' דבעינן ג' שנה והיינו דהסלע צריך שיהי' בו שיעור שאפשר ליטע אילן ויצא מערלה, וסלע שאינו ראוי לזה לא מקרי יכול לחיות, וכן בנזדעזע ואחיותו רופפת נמי בהאי שיעורא משתער, אכתי נראה להקל לדינא, דמלתא דמספקא לי' להרשב"א פשיטא לי' להרא"ש.

(יב) דהנה הרא"ש ז"ל עמד בהא דתנן אילן שנעקר ונשתתיר בו שרש פטור מ"ט תנן הכא דסגי בשרש ולעיל תנן דבעינן דיכול לחיות, וכי' וז"ל אז ידוע שיכול לחיות במקומו ופטור אף אם הוסיף בו עפר, וכי' בטוש"ע סי' רצ"ד ס"ך, והנה דברי הרא"ש היפוך דברי הרשב"א שכתב דבשורש קטן ודאי אינו יכול לחיות, והרא"ש כתב דזהו בטחון שיכול לחיות, אמנם דברי הרשב"א הם לצד דבעינן חי לעולם או ג' שנה, אבל הרא"ש פשיטא לי' כדברי הרשב"א דסגי במקצת ימים ושרש אחד מבטיח זה.

ואחרי דהרשב"א מספקא לי' והרא"ש פשיטא לי' אין ספק מוציא מידי ודאי, ובפרט שגם דברי הרשב"א מטיין כן להלכה [בש"מ ב"מ ק"א א' הביא לי' הרשב"א שכי' לישב למה חולק בעל הקרקע עם בעל הזיתים כיון דחי מן הסלע, דנהי דחי מ"מ אין מגדל פירות ואם מגדל הן מועטין, וזה כתב לספיקו דבעינן יכול לחיות ג' שנה, ואין ראוי מכאן דחזר והכריע כן אלא כי' לישב בכל אופן, ועוד דהדין אמת דחולקין אף ביכול לחיות כל ג' שנה, וכבר רמז בתשובה דיש לדחות הרא"י מב"מ, ואף בפלוגתא הרי אנו נוהגין כטוש"ע וכבר הכריעו כהרא"ש] ואמנם בשיעור מקצת ימים נראה להחמיר דלא ימות עד שיתאחה העפר החדש וכמשי"כ לעיל ע"פ התוספתא והוא פשוט בסברא שאם מת קדם שנקלט ודאי הויא נטיעה חדשה, ואמנם יש מקום להחמיר ע"פ דברי הרשב"א שסתם לנו כמה הן מקצת הימים ואולי לא סגי בימי הקליטה, ובזה נראה דאין להחמיר דודאי ימי קליטה סגי במקום דהזכירו מקצת ימים, ועוד שהתוספתא מתפרשת כן, ואף שיש מקום לומר דהעפר החדש מתאחה

בערלה, אבל שרשי חו"ל שפטור משום שהן יונקין בפטור, אזלינן גם בתר שרשין שבארץ למפטור הגזע שבארץ.

(ט) ר"מ פ"י מה' מ"ש ה"ב נטעו לסייג וחזר וחשב עליו למאכל או שנטעו למאכל כו' כיון שעירב בו מחשבת חיוב חייב, אין נאות כאן הלשון כיון שעירב בו, דבנטע לסייג וחזר וחשב למאכל אינו מתחייב למפרע אלא מכאן ולהבא דהוי נטיעה ככל נטיעות, ובחשב מתחלה למאכל לא מהני מחשבה לאפטורי, ובירו' נאמר לשון רבנו בחשב מתחלה שיהא סייג שנה ראשונה ואח"כ למאכל וחייב אף בשנה ראשונה וכמשי"כ סי' א' סק"ט, וד"ז לא הביא רבנו כלל.

שם נטעו שלש שנים לסייג מכאן ואילך למאכל, הלשון קצר והכונה שחשב אח"כ למאכל, אבל אם חשב בשעת נטיעה שלש שנים יהא לסייג ואח"כ יהא למאכל, חייב בערלה מיד למשי"כ לעיל שם.

ואמנם אם נימא דבחשב מתחלה שנה לסייג ואח"כ למאכל שנה ראשונה פטור ואח"כ חייב, יתישב לי' רבנו, אבל קשה לפרש כן סוגיא דירו' שם.

שם שכל שאין לו ערלה אין לו רבעי, רבנו פסק דסגי במקצת שני ערלה ולא מיעט אלא בליכא ערלה כלל והיינו כר"י לחומרא [ע"י סי' א' ס"ק י"א] ונראה דאם נטע קדם מ"ד יום לפני ר"ה לסייג ואח"כ חישב למאכל ועדיין לי' יום לפני ר"ה יש לו רבעי שהרי יש כאן ג' שנה ערלה, ומיהו יש מקום לומר כיון דהיתה שעה אם גדלו פירות בה אינן ערלה אין כאן רבעי, ומיהו אם מחשבת מאכל היתה תוך לי' יום אין כאן ג' שנה ערלה, שהרי אילו היו פירות בתחלת לי' יום לפני ר"ה לא הי' בהן דין ערלה, ואע"ג דהשתא ליכא פירי, וזה למ"ד דבעינן כל ג' שנה, אבל למאי דפסק רבנו ביום אחד תוך ג' שנה שחשב למאכל סגי לנהוג בו רבעי, ואע"ג שאין כאן פירות ערלה כגון שליקטן קדם שחשב עליהן או שלא גדלו פירות, כיון דנהוג בהן ערלה אילו הוו מגדלין השתא נהוג רבעי, והיינו דחשב למאכל קדם ט"ו בשבט ברביעית, ויש להסתפק בחשב לאחר ט"ו בשבט ויש בהן פירות שחנטו קדם ט"ו בשבט למ"ד תוספתו אסור [למשי"כ סי' א' סק"י] אי נהוג בו רבעי.

(ז) פ"א מ"ג אילן שנעקר כו', יש כאן ג' ענינים, א. נעקר הסלע ובוה קשר השרשים עם העפר ולא ניתק כלל אלא נתמעט העפר הרחוק, ועי"ז קופח יניקתו. ב. שנתרסקו אברי השרשים ונתרופף הקשר בין השרשים והעפר, אבל עדיין לא ניתק הקשר לגמרי. ג. שמקצת השרשים ניתקו לגמרי, אבל נשתתיר שרש אחד בקשר שלם, ובדין הראשון והשני התנה התנא שיהא יכול לחיות במצבו ההוא, ובדין השלישי תנן סתמא דפטור, ונראה הטעם דכל ששרש אחד שלם הוי כתחלתו דשרש אחד שנשרש לפני ג' שנה פוטר, הי"נ בנשתתיר שרש אחד אע"ג שאין יכול לחיות בשרש א' מ"מ עדיין לא נפסקה נטיעה ראשונה, וכשעושהו בעפר וחוזר לאיתנו חשיב כהמשך נטיעתו הראשונה.

אבל בנעקר הסלע שאין כאן שרש אחד על מתכונתו הראשון בעינן שיכול לחיות, וזו נראה דעת הרשב"א בתשובה שהביא ב"י סי' רצ"ד [וראיתי העתקתה באחרונים] שכי' דבנשתתיר שרש ודאי אינו יכול לחיות ומ"מ פטור.

והנה הרשב"א שם דן כמה זמן הוי יכול לחיות דמתני', והאריך דמסברא סגי במקצת ימים כמו דסגי בנשתתיר שרש אחד דאינו יכול לחיות בזה, וכ"מ סוגיא דב"מ ק"א א', וסיים אלא דבתוס' דערלה שנינו דבר שמספק לי' כו', והנה דברי הרשב"א סתומין לנו מפני שהתוס' סתומה לנו, והמשך דברי הרשב"א מורין שהוא כעין מהסס בדבר מפני שהתוס' סתומה, ואחרי שלא למדנו פירושא דתוס' מפי רבותינו רשות לנו לעיין בה.

(יא) וז"ל התוס' וכפי שהביאה ב"י כיצד יודע אם יכול

עדיף כדאמר שבת צ"ה א' ובהא אפשר דלא מבעי ל' דגם מונח ע"ג יתדות חשיב כמחובר, ועי' סי' א' ס"ק י"ז.

(יד) ה"ג חזקי' שאל פחות מכאן כתלוש כו', אין דברי חזקי' אלא בנעקר אבל בתחלת השרשה אין שיעור לשורש וכל שהתאחה בעפרו הוא מחובר, אלא הכא בנעקר סבר חזקי' דפחות משיעור זה כיון דחשבינן ל' כנטיעה חדשה שמעינן שאין כאן חיים לאילן והרי הוא כתלוש, ור' ינאי מפרש טעם משנתנו דאין שיעורו במחט של מיתוי משום דפחות מכאן לא חשיב ל' חיבור כלל, אלא לענין למחשב נטיעה חדשה לא סגי בפחות ממחט של מיתוי, דמשנתנו באילן שעברו עליו שנות ערלה ובאילן זה לא חשיב שרש פחות ממחט של מיתוי, ואע"ג דעדיין חי במקצת מ"מ מקרי נטיעה חדשה שאי אפשר למחשב הנטיעה חדשה כנטפל לחיים הראשונים אלא חשיבא נטיעה חדשה, א"נ פחות מכאן לא יחי' עד שיקלוט מחדש, ששורש כמחט הוא עד שעברו ג' שנה, ואע"ג דאפשר שיהא ג' שנה ולא יהא שרש כמחט היינו משום שהאילן כחו רע, אבל באילן שצמיחתו כהוגן שרשו לסוף ג' שנה כמחט ואין שיעור זה מצוי קדם ג' שנה, ובספק ערלה אפשר לסמוך על שרש כמחט שכבר עברו ג' שנה דרובא הכי איתא, וחזקי' שאל אם הדבר לפי חשבון בכל שנה, וכיון דחזינן דחזקי' אית ל' דר' ינאי ע"כ הדר ב' ממאי דאמר שהוא כתלוש, דמסברא אין לומר שהוא כתלוש, אלא כיון דלא ידעינן שום סברא בשיעורא דמתני' הוי מפרש ל' חזקי' שהוא שיעור דחשיב חיבור, אבל כיון דהוזכר האי שיעורא בג' שנה מסתבר לפרש משנתנו דזה שיעורא להחזיק את הנטיעה ראשונה קימת, ואמר ר"י מן מלת' חזר ב', ר"ל כיון דשמע להא דר' ינאי קבלה, ונראה דשיעור זה בגפנים, והנה לפ"ז בנטיעה שנעקרה שעל הרוב אין שורש כמחט של מיתוי לא ידעינן שיעורא בשרש אחד הנשאר, ואפשר דלא מהני שרש אחד ובעי אומדנא אם יכול לחיות [דלמש"כ לעיל העיקר תלוי שיחי' עד שיקלוט מחדש, ובשרש כמחט סתמא הכי הוא, ובפחות מזה סתמא לא יחי' עד שיקלוט, או שאין חשוב כל כך למחשב נטיעה ראשונה נמשכת וכמש"כ לעיל] ואפשר דלא חשיבא נטיעה ראשונה אע"ג דיחי' עד שיקלוט.

שם אר"י אפי' יש בו שלש שנים אין בו כמחט של מיתוי, ר"ל אפשר שלא יהי' בו, ומייתא ראיא דחשיב אכתי נטיעה להשקות כל ב"ס בשבילן עד ה' שנה, אלמא דמצוי הדבר שטבען רך עדיין כנטיעות, וצ"ל דהוי מחצה על מחצה, דאי רובא אין בהן שרש של מיתוי א"כ זו שיש בה כמחט לג' שנה הוי ממיעוטא, א"כ דלמא איירי שרש כמחט של מיתוי קדם ג' שנה. [ובבהג"ר א' ז"ל הגיהו שחזר בו ר"י, וצ"ע מה הכרח להגיה, ועוד דכל הני אמוראי החזיקו בדבר ר' ינאי וחזקי' ור' יונה ומשמע דהוא דבר מוסכם, ועוד אין תלי זה בזה שאם השרש עד על ג' שנה אין זה מכריח שג' שנה יבטיח את השרש].

טו) בטו"א ר"ה י' א' כתב דהמרכיב ילדה בזקנה בשנה שלישית פירות שחנטו בילדה אחר ר"ה קדם ט"ו בשבט אינן אסורין משום ערלה שהילדה הויא נטיעה ור"ה שלה תשרי, והדברים תמוהים מאד דאטו נטיעה ואילן כתיב בקרא רק במנין השנים של ג' שנה אמרה תורה דמונין מתשרי, ולענין הפירות לדעת היכן עיקר גידולן ולאיהו שנה הן מתיחסין בזה אמרה תורה דעד ט"ו בשבט הפירות מתיחסין לשנה העברה ולכונה זו שימש התנא בלשון נטיעה ואילן דנטיעה ר"ל הנידון למנין השנים מיום הנטיעה עד כלות ג' שנה ולאילנות היינו נידון הפירות [ומש"כ רש"י ר"ה שם וכבר נעשה אילן ר"ל כבר הוא בכלל ר"ה לאילנות דתנן] והלכך אף אי קרית לה להמורכבת נטיעה לענין שביעית, מ"מ לענין פירותיה כל שחנטו קדם ט"ו בשבט הרי הן ערלה, וכן במקום דאין נוהג ערלה וחייב במעשר [וכהא דבעי בירו' ריש ערלה בנוטע לקורות] ואזלינן במעשר בתר חנטה

במהרה באילן החי וא"צ שיעור ימי קליטה, אכתי הדברים מסתברים כיון דהחיים הראשונים קיימים להתאחות במהרה עם הכחות החדשים זהו בכלל יכול לחיות וכיון דהדבר מסתבר שפיר יש לפרש כן התוספתא וזכינו בזה לפרשה, ולי' התוספי' מיושב מאד, דבלי' המשנה משמע שאנו עומדים על הברור אם יכול לחיות אם לאו תיכף, ואם יכול לחיות יעשה בעפר, ואם אינו יכול לחיות אין לו לחוש על הסלע ויכול להוציא האילן מהסלע דבלא"ה צריך לנהוג בו ערלה, ובא התנא בברייתא דאין הדבר כן אלא נוטע בסלע ואז יעמוד על הברור אם יכול לחיות, ומיהו בטושי"ע כתבו אומדין אותו אם יכול לחיות, וזה ג"כ בכלל משנתנו, אלא דבברייתא הוסיף בדיקה אחרת, א"נ גם בברייתא מתפרש אומדין אותו, אלא מפרש דשיעור יכול לחיות עד שישתמש קאמר.

ומהא דר' יאשי' מייתא נטיעות מחו"ל נמי משמע דהדבר בהוה, ואם צריך ג' שנה וצריך שיעור גדול כדי שיצא הספק מלבנו אין הדבר נוח להביא בגושיהן מחו"ל ויהי' הפסד הוצאות הדרך יתירה על השכר, ובכ"ז אין חילוק בין נטעו אדם לנטעו הרוח דבמשנה לא הוזכר שנטעו הרוח והנהר אלא שעקרו אבל נטעו האדם, וכן תנן בהדיא ועשאו בעפר, וכ"ה בהדיא בתוסי' בעציץ, וכן בהא דקתני כיצד הוא עושה למש"כ לעיל, וכן בהא דר' יאשי' בירו' ומבואר דמותר לעשות כן לכתחלה, ומש"כ בפ"ת ס"ק י"ג להחמיר תמוה. והא דאמר בירו' כיני מתני' אם היה יכול לחיות, ר"ל דהשתא קיימינן שכבר הוא נטוע וחי מחדש ע"י השרשים החדשים, ודיינינן אם היה יכול לחיות מבלעדי השרשים החדשים עד אחרי בואם של השרשים החדשים.

יג) תניא בתוסי' נטעו בעציץ שא"נ ונשבר וחזר ונטעו בעציץ נקוב אם יכול לחיות פטור ואם לאו חייב כיצד יודע כו', [והאי כיצד יודע שב אהא דתנן במתני' אבל הכא הרי קתני דנטעו בעציץ נקוב ולא יתכן למתני עושה גומא] ומשמע דעציץ שא"נ היינו במקום שדינו כאינו נקוב לענין ערלה וכגון עציץ של מתכות [או של עץ לפי' הרא"ש שכתבנו סי' א'] ולמדנו מכאן דאף עציץ שא"נ עולה למנין ערלה, דשאנו נקוב נמי חשיב השרשה וגידול אלא דלא חשיב ארץ ישראל, וכן לענין שבת לא חשיב מחובר, אבל הכא לענין שנות ערלה כל שעברו ג' שנה משעה שהתאחה השרש בעפר מותר, וכי היכי דהביא נטיעות מחו"ל בגושיהן עולה שנות חו"ל למנין, ה"נ עולות שנות עציץ שא"נ כל שיש בגושיהן שיעור שיכול לחיות, והיינו דאתא לאשמעינן כאן, והא דקתני אם יכול לחיות היינו אם לא נתפזר העפר בשעה שנשבר כל כך עד שלא נשאר כדי לחיות, דהא בעציץ נשרש באותו עפר ובודאי יכול לחיות באותו עפר, ולכך לא קתני סתם חזר ונטעו בעציץ נקוב, אלא נקט נשבר ונשפך מעפרו ואז הדבר רגיל להסתפק אם יכול לחיות במה שנשאר ואם לא נזדעזע כל כך שאינו יכול לחיות.

ועוד י"ל דאיירי בשל חרס, ואשמעינן דאף שבתחלה היה נטוע בא"נ מ"מ לא חשיבא כנטיעה חדשה, אבל אינו נקוב של מתכת כיון דלאו נטיעה היא ואף ערלת חו"ל אין בו מה"ת כשנטעו אח"כ חשיבא נטיעה חדשה, וכן מסתבר, אבל התוסי' ל"מ כן וצ"ע. מיהו אילן שנעקר וסלע עמו אף אם נתנו בעציץ שא"נ קדם שנטעו מחדש לא אמרינן כיון שנתנו בעציץ שא"נ בטל חיותו ובטלה נטיעתו ראשונה וכשחזר ונטעו חו"ל נטיעה חדשה, וראי' מהא דשקלו וטרו גיטין ז' ב' בעציץ המונח ע"ג יתדות ולא פשיט מהא דנעקר האילן והסלע עמו אם יכול לחיות פטור והרי היה באויר קדם שניטע, ואי אויר כא"נ הרי נפסקה חיותו, אלא ודאי דגם בנתנו בא"נ לא נתבטלה נטיעה ראשונה, ומיהו נראה דלא דמי דסלע שבאויר הוי שרש כנגד נקב ובהו ודאי גם אויר כנקוב דהא נוף דבאויר חשיב כמחובר כמש"כ תו' גיטין כ"ב א' ד"ה בתר, ועוד דאפי' ניקב למטה מרביעית

ולפיכך זה המורכב חייב בערלה ורבעי אע"ג שכבר עברו ג' שנה והזקן לסייג והשתא לאו בת מימליך הוא, שכל שאין לו ערלה אין לו רבעי, מ"מ זה שהורכב בו חייב ברבעי, שהרי גם הזקן אילו נהוג בו ערלה היה נהוג בו רבעי, וזה המורכב שנהג בו ערלה נהוג בו רבעי כנטע מעיקרא חציו לסייג וחציו למאכל, וזה דאמר ילדה שסיבכה בזקנה בטלה לא עדיף מאילו היתה ההרכבה בשעת נטיעה ראשונה, וכל זה מוכח בהדיא בסוגיא דסוטה שם, דאם איתא שאין רבעי נהוג אלא א"כ חישב על הראשונה למאכל תוך ג"ש, א"כ הדין נותן שאינו חוזר עליו מעורכי המלחמה שהרי חזרה זו ברבעי תלי רחמנא, ואי אין נהוג רבעי במורכב לא קרינן בו ולא חיללו, וכ"ת דלמא מימלך א"כ גם זקנה יהי בה רבעי, אלא ודאי בתר השתא אזלינן, ולפי מחשבתו עכשו אין רבעי במורכב, ואף שיש לחלק דענף המורכב השתא בר חיוב ערלה ורבעי הוא אלא אחר ג"ש יתבטל, אבל אין זה מספיק ליתן בו דין חזרה דמהשתא לא חזי לרבעי.

כ' עוד הטו"א דאם הרכיב ילדה בזקנה של אשרה אינה בטלה, ולמש"כ לעיל אין כאן דין ביטול אלא שורש הראשון פוטר ואפי' בשל אשרה. העולה לדינא מן האמור. א. ילדה שסיבכה בזקנה בשנה שלישית פירות שחנטו בילדה עד ט"ו בשבט הן ערלה. ב. היתה ראשונה לסייג והמורכב למאכל, נהוג רבעי במורכב אפי' עברו ג' שנה ולא נמלך על הראשון. ג. ילדה שסיבכה בזקנה אפי' בשל אשרה בטלה.

סימן ג

ק"ט סק"ז, ומיהו לאכלן כולן בב"א דודאי קאכיל השתא איסורא אסור לדעת הרשב"א, אבל לדעת הרא"ש גם זה מותר.

והיכי דאמרו חכמים דלא בטל הו"ל קבוע דרבנן ואף אחד לא יקח מן התערובות, והלכך בערלה וכה"כ פחות ממאתים לא יקח מן התערובות אף אחד, ולא אמרינן כל דפריש מרובא פריש דהוי כמחצה על מחצה, אבל בנתערב במאתים דבטל הו"ל כשאר איסורין דבטלין ברוב ואוכל מאתים בב"א להרשב"א או כולן להרא"ש.

וכ' הרשב"א בתוה"ב ב"ד ש"ב דערלה פחות ממאתים דאסור כל התערובות אם נפל אחד לים

הותרו כולן, ולפ"ז נראה דאם פירש אחד קדם שנודע התערובות זה שפירש מותר, וכמש"כ הש"ך יו"ד סי' ק"י ס"ק ל"ג, וכן פירש ממילא לדעת המתירין בשו"ע שם.

ומשנתנו מלמדנו כאן דבמחובר לא מהני מאתים לבטל, והלכך נטיעה שנתערבה בנטיעות לא ילקוט אפי'

אחת על סמך כל דפריש מרובא פריש, ואם לקט שלא בכונת ביטול יעלה באחד ומאתים, דכיון דנתלשו שבו לדין התלוש דעולה בר"א, ולא קנסו על שוגג, אבל אם לקט מזיד קנסו שישאר באיסורו, והא דאמר ר"י אף המתכוין ללקוט יעלה אמרו בגמ' גיטין נ"ד ב' הטעם משום דאין אדם אוסר כרמו בנטיעה אחת, ופרש"י דלא שכיח שיתערבו דזהיר לעשות סימן והלכך לא קנסו דיעבד אם לקטן, והנה הגי' בדברי ר"י אף המתכוין ללקוט וכמו דאיתא בגיטין, דאי גרסינן אף יכוין ללקוט לא פריך מידי בגיטין שם דר"י אדר"י, דע"כ שאני התם דמתיר לכתחלה, ומיהו י"ל דגרסינן אף יכוין ופריך באמת דהתם אוסר ר"י אף דיעבד והכא מתיר לכתחלה לבטל ומשני דהכא לא גזרו שלא יתבטל, וכ"ד הר"מ פט"ז מה' מ"א הכ"ה דר"י מתיר לכתחלה, ולפ"ז לר"י בטל במאתים גם במחובר משום דמדאורייתא ברובא בטל בין בתלוש בין במחובר, והא דאינו בטל במחובר לת"ק הוא משום דתערובות במחובר הוא פשיעה טפי, דבתלוש העירוב מצוי לאונסו, אבל במחובר דלעולם הדבר ידוע, רק ע"י קלות ראש באיסורין הסיח דעתו ושכח, והלכך קנסו

שנתן ט"ו בשבט אף בשנה ראשונה אף שהן נטיעות, וע"י שביעית סי' י"ז ס"ק י"ד.

כתב עוד הטו"א שם שאם נטע ראשונה לסייג והרכיב בה למאכל אם לא נמלך על הראשונה אין רבעי נהוג בהרכבתה כיון דעכשו לאו בר אימלוכי הוא ולענין רבעי דיינינן ל' בדין ילדה שסיבכה בזקנה בטלה, ובטלה השתא הענף בעיקר, וכשם שאין רבעי בעיקרו אין רבעי בההרכבה, וגם זה תמוה דהא דאמרו סוטה מ"ג ב' ומ"ש ילדה בזקנה כו', התם אי ממליך עלה כו', לאו באפשרות מימליך תליא דהא השתא מיהת לא מימליך, אלא ר"ל בענין זמן ערלה מתיחס כל הרכבות לנטיעה ראשונה, שהרי סיבת הצמיחה של הענף המורכב הוא נטיעה ראשונה, וכשם שהענפים החדשים שהאילן מצמיח א"צ למנות משעה שצמחו אלא מנטיעה ראשונה, ה"נ זה המורכב שורש הישן מחיהו וכל שעברו ג' שנה על סיבה ראשונה יוצא מערלה, וזהו טעם ילדה שסיבכה בזקנה בטלה, אבל ראשונה לסייג ושניה למאכל הוי עכשו חציו לסייג וחציו למאכל ואין חציו זה בטל לחציו זה, אלא כולם מארעא קינקי, חלק זה חייב בערלה וחלק זה פטור, והיינו דאמרינן התם אי מימליך כו', ר"ל איך אפשר שהעיקר יפטור את הנוף, הרי אילו היה העיקר בתנאי הנוף היה ג"כ חייב, ובמקום דפטור העיקר אינו משום זמן אלא משום סיבות אחרות, אין עיקר טופל עליו את הנוף, ומשום דבאמת אפשר לשנות תנאי העיקר על ידי מחשבה הזכיר מחשבה, אבל אם היה דבר המעכב מלימלך ג"כ הוי אמרינן אילו מצי לאימלוכי וממליך,

א) פ"א מ"ה בריכה שנפסקה ובה פירות אם הוסיפו מאתים אסור, למש"כ בשם הגר"א למגרס מונין משעה שנברכה לא הו"ל למתני כאן סתמא אלא הו"ל למתני שנפסקה תוך ג' שנה, אבל לפי הראשונים ז"ל לעולם כשנפסקה הו"ל תחלת ערלה אף כשנפסקה אחר ג' שנה.

ולמש"כ לעיל סי' א' סק"י איירי אפי' כבר הגיעו פירות לעוהמ"ע לא מהני דלא אזלינן בכה"ג אחר שליש, ונראה דאם הביאו שליש אחר שנפסקה ועדיין אין בהן הוספת מאתים מותרין, שגם הבאת שליש באיסור אינו אוסרתן כשם שהבאת שליש בהיתר אין מתירן, כיון דחשיב פירי גם בסמדר או בוסר.

והא דתנן פ"ה דמעשרות מ"א העוקר שתלים ופי' הר"מ אילן שבו פירות, אין הכונה אילן החייב בערלה, דא"כ התוספת יהא ערלה כיון ששתלו במקום חדש, אלא ירק שהוא כעין אילן שהפירות גדילים על ענפיו וכעין כרוב וכמש"כ תו' פסחים נ"א ב' וכיו"ב, ופי' המשנה נכתב בערבית ואין לדייק בל' העתקה שתרגם אילן, ומיהו גם באילן ממש מש"ל דין המשנה בלוקח יחור של זקנה ובה פירות ומרכיב בזקנה, או דעתו ללוקטן קדם שיוסיפו מאתים, ובכל הני איצטריך לאשמעינן דלא מחייבינן ל' לעשר מיד שעקר דהוה הפירות כתלושין.

ב) מ"ן נטיעה של ערלה כו', וא"ת נבדוק אם יש לה שרש כמחט של מיתוי ודאי יש לה ג' שנה ואיננה של ערלה, וי"ל דאיירי דגם של ערלה היה לה שרש, דזימנן דתוך ג' יש לה שרש כמחט של מיתוי כמש"כ סי' א' ס"ק י"ד, א"נ דגם של היתר לא היה שרשן כמחט דמצוי הדבר שאין שרשן כמחט של מיתוי אף לג' שנה וכמש"כ לעיל שם, א"נ שנטיעה אחת החליף ממקום למקום בלא גוש עפר.

שם ה"ז לא ילקוט, ענין ביטול יבש ביבש חד בתרי יש בו ב' ענינים, דיכול ליקח אחד ולימא כל דפריש מרובא פריש, ויכול ליקח שנים בבת אחת ולאכול אע"ג דלא שייך כאן מרובא פריש, דאדרבה איסורא ברובא איתא, מ"מ מותר דכיון דיכול ליקח אחת אחת ולאכול אמרה תורה שיתבטל וכאילו אין כאן איסור וכמש"כ הש"ך יו"ד סי'

את האשכולות ומתיר הכל, ומסקינן לקי' דלאו לוקט לכתחלה קאמר אלא אם לקט שלשה בשוגג הותרו כולן, והטעם דקיי"ל דנפל אחד לים הותרו כולן כדאמר זבחים ע"ד א', ומיהו דוקא נפלו לים אבל פירש אחד כיון דהפירש מותר [בפירש ממילא לדעת המתירים או קדם שנודע וכמש"כ לעיל] אע"ג דנאכל אין תולין בו את האיסור כיון שנאכל בהיתר דתלינן בו את ההיתר אינו בדין שנתלה בו את האיסור אחר שנאכל, וכן בחביות סתומות ונפתחה אחת היא מותרת והשאר אסורות, ובזה ס"ל לחזקי' שאם נפתחו ג' חביות ושתאן הותרו האחרות ותולין בהן האיסור כמו בנפל לים, ואע"ג דהפילן אסור הכא נפתחו בשוגג ולאחר שנפתחו שותה אותן בהיתר ושפיר תלינן בהו את האיסור, ומיהו בחד או שנים אין תולין בהן את האיסור כיון דהתירו משום שתולין בהן ההיתר, אבל בשלשה אפשר לתלות האיסור באחת מהן, ומ"מ התירו כלם משום בטול ברוב מה"ת, ואע"ג דלכתחלה אין מתירין תרומה ברוב אלא בקי"א, מ"מ דיעבד קל לתלות באחת מהן האיסור כיון דאף אם אחת איסור שתה היתר מה"ת.

ופריך הא אמר דאף אם פתח מאה לא יפתח יותר והיינו אף לאחר ששתאן, ומשני דר' הושע"י פליג על חזקי' ולחזקי' גם בפתח ג' חביות הדין כן, ופריך והא תנינן ה"ז לא ילקוט, ומשני לשעבר מימרא דרשב"ל היינו אם עבר ולקט בשוגג, ופריך והא תנן ואם לקטו יעלה באחד ומאתים והלא בגי' שלקט הותרו כולן לכתחלה, ומשני כשלקט כולן קדם שאכלו, אבל אם אכל ג' מהן מלקט לכתחלה השאר, ואנן קיי"ל כרשב"ל משמ"י דר' הושע"י וכדאמר זבחים ע"ד ב'. (ה) מ"ז רי"א הסמדר אסור כו', בגמ' ברכות ל"ו ב' פסחים נ"ב ב' מבואר דפלוגתן בענבים בזיתים ובחרובין, אבל בשאר אילנות מודים חכמים לר"י דסמדר פירי, ודין ערלה ורבעי שוה כדמוכח קדושין נ"ד ב', ור"י אתרוהו קאי, והא דאמר בירי' לקי' ה"ה דאין מרכיבין בכפניות של ערלה הוא כר"י, אינו לפי גמ' דידן דמודים חכמים בתמרים. ומבואר בגמ' שם דכי היכי דנחלקו ר"י ורבנן בערלה ורבעי ה"נ נחלקו בקציצת שביעית, דלר"י אסור כיון שהוא סמדר ולרבנן שרי, ומשמע בתו' שם דכן לענין ברכת בפה"ע נמי לר"י מברכין על סמדר ולרבנן דוקא בוסר, ולענין טו"א נחלקו ר"ע וריב"נ פ"ג דעוקצין אי שיעורו בוסר או עוהמ"ע, אבל סמדר לא, וע"י שביעית סי' ז' וסי' י"ט, ומעשרות סי' א'.

שם יר' תני פרי אתה פודה ואין אתה פודה לא בוסר ולא פגים כו', נראה דלכו"ע הוא מדרבנן דפרי מקרי בוסר וכדאמר לעיל אם אסור בנזיר ל"ל פרי כו' אלמא דכל שהוא אוכל הוא פרי ולר"י סמדר חשיב פרי ולרבנן בוסר, וכי היכי דחשיב פרי לענין קדושת רבעי ה"נ חשיב פרי לענין פדיון, ולהכי פסיקא לי' לר' יונה דאם עבר ופדה פדוי, ור' זבידא ס"ל דנהי דעבר ופדה פדוי מ"מ כיון דאין פודין לכתחלה אלא צריך להביאן לירושלים ה"נ בזה"ז דאי אפשר לאוכלן בירושלים אין לפדותן אלא לקברן, ור' יונה סבר כיון דטעונין קבורה יכול לפדותן בזה"ז לכתחלה, והא דאין פודין בוסר נראה משום דדמיהן מועטין מאד ומ"ש מפסיד {א"ה, כמדומה דצ"ל ונטע רבעי מפסיד} והלכך תיקנו חכמים שיאכל הן עצמן בירושלים וכעין שכתבו תו' ב"ק סי' א' לענין שאין פודין במחומר משום שאין דמיהן ידועין. אבל הר"מ פ"ט ה"ב הביא דרשת הת"כ שאין נפדה אלא תבואה והיינו שיגיע לעוהמ"ע ולא פירש דין דיעבד, ואפשר דאין פודין בוסר דאמר כאן ואין נפדה אלא תבואה דת"כ היינו שמצוה שלא ללקטו קדם עוהמ"ע, והיינו דאמר ר' יונה דעבר ולקטו ופדאו ודאי פדוי, ור' זבידא סבר דקנסינן לי' שלא לפדותן. ולפ"ז אי אפשר לומר דאין ממון גבוה קדם עוהמ"ע, ודלא כמש"כ שביעית סי' ז' ס"ק כ' וצ"ע.

חכמים שלא יהא כאן דין ביטול, וכדתנן פ"ט דתרומות מ"ה בגידולי תרומה בדבר שאין זרעו כלה דלא בטל במחומר בקי"א, ובזה סבר ר"י דנהי דבתרומה שזרעה צריך למגזר דהא חשדינן לי' שזרע ויבטל, אבל בערלה וכה"כ חמיר לאינשי והשכר מועט אחד במאתים וא"צ לעשות סייג בזה דבלא"ה לא יפרצו בזה, וזו כונת הר"מ שם שכי' והיה מן הדין שאוסרין לו הכל עד שיטרח, ר"ל היה לעשות גדר ולחשוד כאילו הוא בפשיעה ואם נאסור ישקוד על הדבר עד שיודע לו האיסור כטבע התערובות של המחומר שהיה בתחלה ידיעה גמורה.

והנה נטיעה שנתערבה בקצ"ט לכו"ע רשאי ללקוט שהרי גם אחר לקיטה התערובות אסורה, אבל נתערבה במאתים לרבנן אסור ללקוט שהרי אחר לקיטה הן מותרין ונמצא מבטל איסור לכתחלה, ואף לאחר שאמרו חכמים שאסור משום קנס מ"מ לא הותר ללקוט, אבל לר"י לעולם מותר ללקוט בין שנתערבה בר' בין שנתערבה בקצ"ט, ובנתערבה בקצ"ט תהא התערובות אסורה ובנתערבה בר' תהא התערובות אחר לקיטה מותר וכ"ה ל' הר"מ שם.

והא דהנלקט מותר אינו בשלקט כל המאתים אלא כל מקצת שלקט מותר, דכיון דלוקט לכתחלה הרי הביטול במחומר לר"י, ואפי' אם נפרש דר"י אינו מתיר אלא דיעבד, מ"מ כיון שלקט אחת הותרה, דכיון שהפירות תלושין בטלין במאתים אף שכולן מחוברין וכדאמר זבחים ע"ד ב' בנפתחה אחת.

(ג) יר' ה"ד מ"ט דר"י שכן דרך בני אדם להיות מידל בגפנים, ר"ל אפי' גפן של ערלה או של כה"כ דרך ללקוט את הענבים שמקלקלין את הגפן אם לא ילקטום, וכיון דצריך ללקוטם לדרכו אין כאן משום מבטל איסור, וזה אינו כטעם שאמרו בגמ' דידן גיטין נ"ד ב', ומ"מ למדנו מהיר' דהגי' במשנה אף יכוין ולקוט, וכן מוכח הסוגיא לקי' בהא דבעי לאוקמא הא דתניא אף טוחן לכתחלה כר"י, ואין ראוי מגמ' דידן דפליגי בזה גירסא וכמש"כ לעיל, ושפיר פסק הר"מ דלוקט לכתחלה, וע"י בתורע"א.

שם תמן תנינן כו' תני אף טוחן לכתחלה ומתיר מני ר"י דאמר אף יתכוין וילקוט ויעלה בא' ומאתים ע"ד דר"י טוחן ומתיר ע"ד דרבנן אין טוחן ומתיר אר"ז ד"ה היא שכן כו' מה נפיק מביניהן כלאי הכרם, כ"נ להגיה, וכן צריך לגרוס בפ"ה דתרומות ה"ו, ומתחלה רצה לדמות לנטיעה שנתערבה דלרבנן אע"ג דרוצה ללקוט בשביל תיקון הגפן כי מתכוין לאכלן ע"י ביטול אסור וה"נ כשטוחן לאוכלן ולא למוכרן לכהן אסור, ומשני כיון דאפשר למוכרן לכהן ועומדין לכך בהיתר כו"ע מודים בזה, אבל בנטיעות אסרינן לי' ללקט כיון דע"כ יותרו ע"י זה, ור"י מתיר גם בנטיעות, אבל גי' הכתובה דר"י מתיר לטחון חטים שנאסרו משום תערובות חטים של כה"כ אם ההיתר יפה וע"י הטחינה יהי מאתים ואחד, קשה הלא בין למאי דמפרש בגמ' דידן טעמא דר"י ובין למאי דמפרש ביר' מודה ר"י בחטים כלאי הכרם שנתערבו שאינו טוחנם שהרי הן עכשו אסורין ולמה יטחנם אם לא לבטלם.

ומיהו לישנא מה נפיק ביניהן לא יתכן כיון דזהו עיקר פלוגתא דר"י ורבנן, ועוד למה נקט כלאי הכרם ושביק ערלה, ולכן נראה לקיים גי' הספרים דנפק ביניהן כה"כ והיינו לטחון חטים, וס"ל לר"י דכל שטורח בהיתר לא מקרי מבטל איסור, ושכן דרך להיות מידל בגפן, ר"ל הלא אף בלא תערובות מריק את הגפן ואינו מניח ענבים על הגפן וא"כ אין כאן מעשה לבטל אלא טורח הוא בהיתרא ואם יתבטל ע"י כן האיסור יתבטל, ומיהו בגמ' דילן לא ס"ל כן ואנן קיי"ל כר"י וכטעמא דגמ' דידן.

והא דאסר ר"י פצען במזיד וכדאיתא בגיטין שם, צ"ל בשאין דרך לפצען לשטיטת הירי'.

(ד) שם לוקט שלשה אשכולות ומתיר, ר"ל לוקט משלשה

הגר"א סי' רצ"ד סק"ח, ובל' הגר"א שם ר"ח בר יעקב ולפנינו בר אדא.

(ח) יו"ד סי' רצ"ד ס"א והפגים אסורים בערלה ומותרין ברבעי, והוא בל' הרא"ש שהביא על מתני' דתנן ומותרין ברבעי הא דאמר בירו' פרי אתה פודה ואי אתה פודה לא בוסר ולא פגין, ותמוה מאד דהא בוסר ופגין ודאי קדשי ברבעי וכדאמר בהדיא קדושין נ"ד ב' דלר"י סמדר קדשי ברבעי, ובוסר לרבנן כסמדר לר' יוסי כדאמר ברכות ל"ו ב' פסחים נ"ב ב', והא דאמר בירו' אי אתה פודה בוסר ופגין היינו ללקוט או לענין פדיון כמש"כ לעיל סק"ה, והרי בהדיא אמרו בירו' דר"ז הטעין קבורה ור"י אמר דאם פדאן פדוי הרי לכו"ע דחייבין ברבעי.

ובנובלות תמרי דזיקי נראה דאף אם נפלו פגים ובוסר הן קדשין שהרי כבר קדשי במחומר ולא הותרו בנפילתן, אבל בושלי כומרי הן לקוין בתולדתן ולא יתבשלו על העץ לעולם, והן נשתנו בברכתן שאין מברכין עליהן אלא שהכל ומ"מ קדשי בערלה ורבעי.

ובבהגר"א ז"ל סק"ט כתוב בפשיטות דפגים פטורים, וכתב שהן גרועין מבושלי כומרי, דבושלי כומרי מתבשלים בעפר והוא כדברי הרא"ש והמחבר, וכ"ז אינו מובן.

גם דברי הר"מ סתומין, דנראה דמפרש בושלי כומרי אין בהן שום לקותא אלא זהו פגים שנפלו קדם זמנם [ונראה דנפלו לאו דוקא אלא ה"ה תלשן] שכן כתב בפ"ג מה' מעשר ה"ה שהן תמרים שלא הטילו שאור וכ"כ בפ"ח מה' ברכות שהן פגים וכ"כ בפ"י המשנה בפי' כ"מ ובפ"ק דערלה, וזה תימא דא"כ היינו פגים היינו בוסר והרי הן קדשין ברבעי, ולמש"כ תו' ברכות ל"ו ב' מברכין עלי' בפ"ה"ע, ואולי כונת הר"מ שנפלו מחמת ליקוי שאירע בהן בילדותן שהן מתיבשין ונופלין וכמו שפרש"י שם מ' ב' וכדקרי להו גמי קללה, אבל שאר פגים ובוסר אינו בכלל זה. [א"ה, עי' חזו"א מעשרות סי' א' סק"ה].

(ט) ירו' ה"ה, פליגי חזקי' וכהנא בנטע אגוז ואפרוח מביצת ע"ז, כהנא אמר מותרת וחזקי' אמר אסורה, והנה ארג את הבגד בכוש וכרכר של אשרה תנן ע"ז מ"ט ב' שהבגד אסור ולא מקרי זוז"ג דבפעולת אריגה של הכוש לא נשתתף היתר ותועלת האריגה הוא כנמצא בעין, וכן באפה הפת באבוקה של קליפי ערלה למאן דאסר פסחים כ"ז א' דחשיב ל' כאיסורא בעינא, ובע"ז דאפרו אסור יש מקום טפי לאסור וכמש"כ פסחים שם, [א"ה, או"ח מועד סי' קכ"ד, דף קצ"ט ר'], והעיקר תלוי אי המהוה את השבח הוא בשעת הוי' קיים באיסורו, או שכבר פקע איסורו כגון עצים שכבר נעשו אפר.

והנה אגוז שנטעו אף שבלה האגוז עדיין הוא אסור, דדוקא אפרו מותר שנעשה מצותו וכמש"כ תו' שלהי תמורה, ואמנם כשנעשה שרש חדש השרש החדש מתיחס לעצמו ולא מקרי אגוז בצורה משונה [וכמו דאפרו מתיחס אל אגוז הראשון] ונמצא דבשעה שגשמו הבלוי מתלבש בצורת צומח כבר כלה איסורו, ובוה נחלקו אי כה"ג מקרי מהוה באיסורי הנאה או לא, ומאן דמתיר מתיר אפי' לרבנן דר"י ע"ז מ"ח דאסרי זוז"ג, ומאן דאסר הוא דוקא לרבנן דזוז"ג אסור, וכן אפרוח מביצת ע"ז נמי בשעה שנהפך לאפרוח כלה איסור הראשון שאין כאן אפר של ביצה בעולם, והוא כעין פלוגתא דאפה הפת בבחלים לוחשות וכנגד אבוקה פסחים שם.

ולדידן דקיי"ל זוז"ג מותר אין נפקותא בפלוגתתן דשרי משום זוז"ג, וגם אפרוח חשיב זוז"ג דהיינו תרנגולת המחממת את הביצה.

והנה בביצת הקדש החמיר כהנא יותר מביצת ע"ז, והטעם כיון דבביצת הקדש יש להקדש זכות ממון דהא לכו"ע פודה אותה בזמן זרעה וכיון דיש להקדש זכות מהוה חשיב כאיסור מהוה את כל האפרוח ופודה את כל האפרוח, ור"י

(ו) מ"ח ענקוקלות, אי לקו קדם בוסר ועדיין לא נאסרו משום ערלה הדין נותן שהן מותרין, אלא איירי שלקו אחר שכבר נאסרו ומ"מ מותרין ברבעי דבעינן אוכל שהרי מצותן באכילה וכל שאינו אוכל לאדם פקע קדושתו, וכן הדין במ"ש הפת שעפשפה ונפסל מאכילת אדם פקע קדושתה כמש"כ הר"מ פ"ג מה' מ"ש הי"א, אבל בערלה אף עפרה אסור כשנקברה ולא נשרפה כדאמר שלהי תמורה וכמש"כ תו' שם, מיהו קשה למה אסור בנזיר ליהוי כעלים ולולבים, ונהי דחרצנים וזגים אסרה תורה מ"מ מאי דלא כתיב מנ"ל, ולעיל לענין סמדר מדמינן נזיר ורבעי וערלה, ואי ענקוקלות חשיב אוכלא למה מותר ברבעי, ואפשר דאע"ג דבוסר קדוש ברבעי מ"מ ענקוקלות גריעי טפי ולא חיילא עלי' קדושת רבעי שאינו ראוי למצות אכילה, אבל לענין איסור אכילה עדיין אוכל הוא בין בערלה בין בנזיר.

שם קליפי הרמון והנץ שלו, ק"ק בברכות ל"ו ב' דמיינתא דנץ הרמון אינו אוכל מהא דתנן בפ"ב דעוקצין דאינו מצטרף תיפוק ל' מהא דמותר ברבעי, וע"כ טעמא דערלה משום שומר, ומיהו י"ל דאע"ג דלא הוי אוכלא לענין רבעי מ"מ לענין ערלה חשיב אוכלא, דבמקום דאכילתו מצוה בעינן אוכלא טפי וכמש"כ לעיל בענקוקלות, ושמעין מסוגיא דשם דכל שהוא אוכלא לענין ערלה הוי אוכלא לענין טו"א, וא"כ ענקוקלות מטמאין טו"א, וכל שמטמא טו"א חייב במעשר, וכמש"כ מעשרות סי' א' ס"ק כ"א מדברי תו' יומא פ"א שכתבו מדחייב בערלה חייב במעשר, וכ"מ ברכות ל"ו א' וכמש"כ שם, ומהא דמיינתא מנץ הרמון מוכח דערלה וטו"א שוין.

ונראה דענקוקלות אין מברכין עליהן בפ"ה"ע, דהא בישולי כומרא דהיינו נובלות תנן דחייב ברבעי ומ"מ אין מברכין עלי' אלא שהכל כדתנן ברכות מ' ב', וכש"כ ענקוקלות דפטור ברבעי דאין מברכין עלי' בפ"ה"ע, ומיהו לפעמים ברכה עדיפא וכמש"כ מעשרות סי' א' סק"ל בשקדים המרים שמתקנים אותם, וגם ערלה ומעשר אינן משתוין בשיעור גמר הפירי, דערלה בבוסר ומעשר בשליש, וברכה משתנה עם ערלה בשיעור גמר הפירי.

אע"ג דלענין ברכת בפ"ה"ע בעינן אוכל טפי מלענין מעשר כדמוכח בנובלות, מ"מ דבר שמיתקן ע"י תיקון ונעשה אוכל גמור, ובוה הדין תלוי אם עומד לתיקון או לא, בזה שוין מעשר וברכה, שאם עומד לתיקון ברובו מברכין עליו בפ"ה"ע, ואם רק יחידים מתקנין אותו פטור מן המעשר ומברכין עליו שהכל.

וכן ערלה ומעשר שוין בזה, אלא לפעמים נוהג ערלה אף שפטורין ממעשר משום שהוא שומר לפירי כמו קליפין וגרעינין, אי קדם עוהמ"ע וכמש"כ לעיל.

(ז) ירו' ה"ה אר"י לר"פ כמה דתימר תמן הלכה כר"י והכא הלכה כר"ש אר"י ודמיה היא לכל דבר קטף בטל ע"י שרפו אילן אינו בטל ע"י שרפו כו', ר' יונה מחלק בין אילן העושה פירי לאינו עושה פירי וכדאמר נדה ח' ב' וא"כ רבנן דר"ש אפי' כר' יהושע, אבל ר' יוחנן סבר דלר' יהושע אין חילוק וא"כ רבנן דר"ש ר"א, וכדאמר נדה שם, ועוד מחלק דאפשר דאע"ג דאין בהן ערלה יש בהן שביעית דלא בעינן רק הנאתו וביעורו שוה אע"ג דאינו אוכל גמור, ועיין שביעית סי' י"ד באורך.

שם שהניית תרומה מותרת והניית ערלה אסורה, עי' שביעית שם והנה זיע ושרף גריעי מעפרה דהנקברין עפרן אסור וכן הנשרפין שנקברו ואילו זיע פקע איסורא.

שם ענבים שלקו עד שלא הביאו שליש אר"י בר"ב כו', פלוגתתן לענין רבעי, ולרב אם לקו אחר הבאת שליש חייבין גם ברבעי, ורחב"א מסייע לריב"ב, והכי קיי"ל דאפי' לקו אחר הבאת שליש פטורין מן הרבעי, כ"ז פי'

(ו) והא דאמר עבר והרכיב אסור היינו לרבנן, אבל ר"י מתיר אפי' הרכיב כדאמר ע"ז מ"ח ב'.

והאי הברין והרכיב נתחבטו בו הראשונים ז"ל דהברכה והרכבה נעשה ביחור ואין היחור אסור בערלה, והא דתנן אין מרכיבין בכפניות של ערלה פריש דמרכיב את היחור שיש בו כפניות, אבל בזה אם עבר והרכיב הפירות אסורין וכדאמר לעיל ה"ג אתרוג שחנט בשנת ערלה ויצא לשנת היתר כו' שאין גידולי אסור מעלין את האסור, ולפיכך פירשו דהברין והרכיב מתחלי שנעשה שומר לפירי כדאמר פסחים נ"ב ב' והרכיבו והבריכו ונעשה יחור ואיסורו קיים והפירות הגדילים בו מותרים משום זוז"ג, ואפשר לפרש כן משנתנו אין מרכיבין בכפניות של ערלה, וכשמרכיב אין גדל כבר הפירי אלא נעשה יחור, ואולי זו כונת הר"מ בפירושו שכתב דלולבי התמרי קרי כפניותא.

ופסק הר"מ להא דר"י, ואע"ג דאמר בירו' דהא דאין מרכיבין כפניות של ערלה הוא כר"י דסמדר אסור ואנן לא קיי"ל כר"י, הא בגמ' דידן אמרין דמודים חכמים לר"י בשאר אילנות וכמשי"כ לעיל סק"ה, ויש לעי' לפ"ז בהא דכ' הרמב"ן ע"ז מ"ח ב' דהא דאמר ל' מודה ר"י היינו דלרבנן מבריכין ומרכיבין לכתחלה, דסמדר מותר בערלה וממילא תחלי לא חשיב שומר, דהא בגמ' דידן מסקינן דמודים רבנן לר"י בשאר אילנות.

דמתיר אפרוח של הקדש נראה דכש"כ שיתיר של ע"ז ככהנא, ואפשר דהקדש איסורו כעין איסור גזל וכיון דפודה הביצה סגי, וא"כ אפשר דמודה ר"י בביצת ע"ז דאסורה כחזקי' רבי'.

ועי' פסחים כ"ז ב' בהסיק התנור בעצי הקדש, ויש לפרש כן שם.

ולכאורה פליג כהנא גם בנטע גרעין של הקדש דהא לעיל מדמה אגוז ואפרוח, אבל אי אפשר לומר כן דהא בהדיא תנן פ"ט דתרומות מ"ד גידולי הקדש חולין, ולא מסתבר לפרש דמתני' דתרומות כר"י דזוז"ג מותר ואינהו כרבנן, ואפשר דהתם קרקע עיקר וכיון דזכות הקדש כזכות הדיוט מדין ממון בהדיוט כה"ג אין לו לבעל הגרעין אלא דמי גרעין, אבל אפרוח שנוצר מהביצה בעל הביצה הוא שותף ואפשר שהכל שלו ונותן לבעל התרנגולת מה שהנהנה, והעיקר בדין זה מה שהוא עיקר נשאר לבעלים ומה שנחשב שבה יש לבעל שבה מה שהנהנה כמו ביש שבה סמנים ע"ג צמר ב"ק ק"א א', או אכלה מתוך הרחבה שם י"ט ב', או יורד לתוך שדה חברו שלא ברשות ב"מ ק"א א', והיכי דשניהם עיקר חולקין כמו שטף נהר זיתיו כו' שם ק' ב' דחולקין, ומיהו קשה דא"כ למה אין פודה את האפרוח כמו שהוא הלא הקדש זכה באפרוח, וע"כ צ"ל דתרנגולת עיקר והאפרוח של בעל התרנגולת ומשלם בעד הביצה, אלא דבהקדש מצד איסורא ס"ל לכהנא דפודה כפי מה שהוא וא"כ צריך לחלק בין גידולי הקדש לאפרוח וצ"ע.

סימן ד

(ג) מיהו קשה לפרש כן משנתנו הא דתנן סאה תרומה שנפלה למאה דאי נפלה למאה חולין א"כ הגי' קבין ערלה עולין בחולין וא"צ צירוף התרומה ולפיכך פירשו בירו' דנפלה לצ"ט וקשה לפ"ז דא"כ אסורה התערובות לזר וע"כ התרומה מעלה את הערלה לכהן ולכהן אין תרומה מן האיסורין שבתורה ולא מילין הוא דתרומה מעלה את הערלה והרי א"צ לפרש כאן כיצד דהא ערלה שנפלה למאתים תרומה התרומה מעלה את הערלה.

וצריכין אנו לפי זה לגי' הראב"ד שהביא רמב"ן ע"ז ע"ג דגריס במשנתנו סאה תרומה שנפלה למאה חולין ואח"כ נפלו ג' קבין ועוד ערלה או ג' קבין ערלה שנפלו לקי' סאה חולין ואח"כ נפלה סאה ועוד תרומה, והשתא התרומה מעלה את הערלה היינו לזר לאחר שנתבטלה התרומה.

והא דאמר בירו' לית כאן לתוך ק' אלא לתוך צ"ט אי אפשר לפרשו לגי' זו דאי הכונה דלולא

התרומה אין כאן שיעור להעלות הערלה וכמו שפי' הר"מ בפירושו מ"ג הא דאמר בירו' לית כאן מאתים אלא קצ"ט, א"כ הו"ל למימר לית כאן מאתים דהא בתרומה מעלה את הערלה קיימין, ואי קאי אסיפא קשה למה שביק רישא [וגם החשבון צ"ט אינו מדויק בסיפא אלא צ"ט ומחצה ומיהו בזה י"ל דלא דק].

עוד יש לתמוה לגי' זו הלא קיי"ל בתרומה דכל זמן שלא הגביה עדיין לא הותר ואי נפלה סאה אחרת אוסרת וכדתנן פ"ה דתרומות מ"ח, והיינו אע"פ שנודע לו וכמשי"כ הר"ש שם וכ"ד הראב"ד בהש' פ"ג מה"י ה"ו, וכיון שדין ערלה ותרומה שוין א"כ ה"ה נפל אח"כ ערלה קדם שהגביה מצטרפין ערלה ותרומה לאסור ומשנתנו ע"כ בלא הגביה דאי הגביה חסר ל' שיעורא לבטל את הוועד, [וי"ל בדבר שאין כהן מקפיד שא"צ להרים איירי, א"נ דמתני' לאחר הרמה והיה בתחלה התערובות גדולה ולאחר שהרים נשאר ק' או ק"א וכ"ה בהדיא בלי הראב"ד שהביא רמב"ן ע"ז ע"ג דתרומה לישראל קדם שהרים אי נפלה ערלה מצטרפת עם התרומה].

(ד) ודעת הרא"ש דערלה מעלה את הכלאים אפי' לא בטלה הערלה כגון סאה ערלה שנפלה לקצ"ט חולין

(א) פ"ב מ"ב התרומה מעלה את הערלה כו', דעת הר"מ דכי היכי דערלה וכלאים מצטרפין בנפלו בב"א [וכל שלא נודע לו עד שנפלה שני מקרי בב"א] ה"נ תרומה וערלה מצטרפין לאסור לזר וכדתנן לקי' מ"ד במחמץ ומתבל שתרומה וכלאים מצטרפין לאסור לזר, וה"נ ביבש ביבש מין במינו לאסור במאה מצטרף כלאים וערלה לתרומה כדין החמור שמשלים שיעור הקל וכדאמר שבת ע"ו א', ואע"ג דאמר התם דכל שלא שוו בשיעוריהו לא מצטרפו אלא א"כ שוו במקום אחד, הכא שוו בשיעור איסורין בכזית ולאסור בנו"ט, והא דתנן לעיל מ"א התרומה ותרומת מעשר כו' ולא תני כולהו מצטרפין זע"ז, כבר פירשו בירו' דאשמעינן דאפי' לר"ש דפליג במ"ב ובמ"ד דאין ב' שמות מצטרפין, מ"מ בתרומה וחלה ובכורים מודה.

(ב) ולפ"ז הא דתנן והערלה מעלה את התרומה היינו בסאה ערלה שנפלה למאתים חולין ואח"כ נפלו ב' סאין ואחד ממאה בסאה תרומה וקדם שנפלה התרומה נודע לו, אבל אם קדמה התרומה ואח"כ הערלה אין התרומה מתבטלת דכיון דבשעת נפילה לא היה כדי לבטל גם השתא אין התרומה מבטלת איסור ערלה לזר כדי שתחזור הערלה ותבטל התרומה דהרי עכשו הן באין בב"א ואוסרין לזר שהרי אפי' לא היה בתרומה לבד לאסור את החולין רק בצירוף הערלה היו מצטרפין לאסור כשבאין בב"א כש"כ כשקדמה התרומה ואסרה לא יועיל זה שנפל הערלה לבטל את התרומה.

והא דתנן זו היא שהתרומה מעלה את הערלה והערלה את התרומה, זו היא היינו מה שהזכיר לענין התרומה מעלה את הערלה, אבל הערלה את התרומה לא הזכיר התנא פרטו במתני' אלא צריך לפרטו על דרך שהזכיר בתרומה מעלה את הערלה שהערלה נפלה תחלה ונודע לו ונתבטלה ואח"כ נפלה התרומה.

ולפי' זה גרסינן במשנה או ג' קבין כלאים שאין ראוי להזכיר כאן שנפלו ערלה וכלאים יחד שהרי לא בא רק לאשמעינן התרומה מעלה את הערלה ואת הכלאים, ומיהו הדין אמת שאם נפלו ג' קבין ערלה ונודע לו ואח"כ נפלו ג' קבין כלאים נמי בטילין.

סתם כר"א ואי שהן סיומא דר"א הו"ל להתחיל כיצד והיה מפרש דברי ר"א אבל לי המשנה משמע דמלתא באפי נפשיי היא, ועוד אי לא בא לסתום כר"א למה שביק רבנן ושנה משנת ר"א הלא גם לרבנן התרומה מעלה את הערלה והערלה את התרומה והערלה את הערלה ואת הכלאים לאחר שנתבטל, ואין לומר דאיירי קדם שנתבטל דא"כ לא הו"ל להזכיר הערלה את הערלה דהא בזה דאיירי דהיינו בנפל איסור השני קדם שנודע לו נפילת איסור הראשון באמת אין ערלה מעלה את הערלה, ויתכן למתני אבל לא ערלה את הערלה, או שלא להזכיר כלל ערלה ערלה, ואף אי סתים כר"א קשה למה כלל עמהם דין ערלה מעלה את הערלה שאינו ענין לדרי"א.

ועוד קשה לפי זה כיון שדקדק התנא למתני ואח"כ היכי דצריך ידיעה בינתים והיכי דא"צ ידיעה בינתים קתני ל"י בחיבור, א"כ ברישא נמי הו"ל למתני כיצד סאה תרומה וגי קבין ערלה וגי קבין כלאים שנפלו למאתים.

(ח) והנה בירו' לעיל ה"א תמן תנינן ר"א תרומה עולה בק"א כו' תמן אמר חזקי' כו' מן מה דתנינן סאה תרומה שנפלה למאה ואמר ר"ל כו' כמה דתנינן ר"א ור"י, ור"ל דבמ"א דתנן עולין בק"א תנן כר"א ואח"כ במ"ב תנן כר"י והנה לא בא רבי לסתום כאן אלא במ"א עיקר בא לאשמעינן דתרומה וחלה ובכורים כחד חשיבא ונקט מלתא דר"א בק"א וה"ה לר"י בק' ועוד, ובמ"ב בא לאשמעינן דין התרומה מעלה את הערלה ונקיט חושבנא אליבא דר"י ומנ"י נשמע לר"א והנה מכאן קשה לכל הפירושים דלפי הרמב"ן דתרומה מעלה את הערלה אף שלא נתבטלה א"כ משנתנו בנפלה סאה לצ"ט איירי ובאמת לא נתבטלה בין לר"א ובין לר"י, וכן קשה לפי הגר"א, וגם לפי הר"מ קשה דמפרש ל"י לצ"ט ממש ובאמת אסור לכהן, ובגמ' מוקים לה כר"י והר"ש ז"ל נחית לאוקמא כר"י ופריך לה ותימא שהרי בגמ' מוקי לה כר"י.

והנה הגר"א ז"ל הגיה בירו' ויש ט"ס בבהגר"א שם וכוונתו ז"ל דבירו' דחי דכי היכי דהתם תנן בק' ומפרשין לתוך צ"ט ה"נ ק"א לאו דוקא אלא ק' ועוד, אבל קשה דאי מתני צ"ט מצומצם קאמר ע"כ הא דנקיט ק' הוא דלאחר שנפלה הסאה נעשה ק' או שמגיה המשנה, וזה לא יועיל למשנתנו דקתני ק"א במקום ק' ועוד ואי משום דיצא מק' קרי ל"י ק"א אינו ענין להא דר' לעזר, ועוד כיון דשנה התנא פלוגתא דר"א ור"י אין לשנות ק"א במקום ק' ועוד, ואחרי שהירושלמי מתפרש בלא הגהה למה נגיה.

ואמנם מה דקשיא להו להראשונים ז"ל דברישא לא קתני ועוד ובסיפא קתני ועוד נתישב בגי' הראב"ד דגריס גם ברישא ועוד.

(ט) ובירו' ה"ב אמר ר"ק לא שהתרומה מעלה את הערלה אלא שהתרומה מצטרפת עם החולין להעלות את הערלה ניחא כו', ואינו מובן מה אתא לאשמעינן ודאי אין סאה תרומה מעלה סאה ערלה אלא בצירוף, ועוד מה ס"ד דמקשן דאין הערלה מעלה את התרומה לזרים, ונראה דהא דאמר ניחא כו' עד סופו הכל מדברי ר"ק והכי קאמר אע"ג דהתרומה נתבטלה ואינה מצטרפת עם הערלה לאסור התערובות כדן נפלו בב"א דאף תרומה וערלה מצטרפין לאסור וכדתנן לק' מ"ד [והא דתנן במ"א התרומה והחלה והבכורים ולא קתני תרומה וערלה וכלאים אמרו בירו' דלא נצרכה אלא לר"ש דפליג לק' מ"ד ואפ"ה בתרומה חלה ובכורים מודה] אלא כיון דנפלה התרומה מקדם נתבטלה ושוב אינה מצטרפת עם הערלה לאסור את החולין מ"מ אין התרומה נכנסת בחשבון המאתים לבטל את הערלה שאין טמאה מעלה את הטמאה, ולפיכך צריך לפרש משנתנו דהחולין מעלין את האיסור ובא ר"ק לאפוקי שלא תאמר משנתנו כר"י או שתגרוס ג' קבין ועוד ובסיפא סאה ועוד אלא משנתנו כר"א ומאה דקתני דוקא הוא וכן ג' קבין

ואח"כ נפלה סאה כלאים מצטרפת הערלה עם החולין לבטל את הכלאים ומצטרף הכלאים עם החולין לבטל את הערלה ואע"ג דערלה וכלאים מצטרפין לאסור כדתנן מ"ב, הני מילי היכי דלא נודע בינתים אבל היכי דנודע בינתים כיון דמה"י בטל אין מה שהצריכו חכמים מאתים מעכב על הערלה שלא לבטל את הכלאים הבא אח"כ.

ולפי"ז הא דתנן סאה ערלה שנפלה למאתים חולין היינו קצ"ט וחצי [ובירו' קרי לה קצ"ט משום שהוא פחות ממאתים] ואח"כ נפלה סאה ועוד ערלה [האי ערלה פי' הרא"ש רבעי דערלה ממש אי אפשר כיון דהראשון אסור לא יותר בשביל שנתוסף איסור] הערלה הראשונה נעשית חולין ומצטרפת עם החולין לבטל את הרבעי ואת הכלאים, ונקט בנפילה שני סאה ועוד היינו אחד ממאתים בחצי סאה ולפי זה גם רישא התרומה מעלה את הערלה היינו בנפלה סאה לצ"ט וחצי והתרומה מעלה את הערלה והערלה את התרומה ומותר אף לזר, ודברי הרע"ב הן פי' הרא"ש, ופי' זה קשה דלא יתכן לפרש ערלה היינו רבעי ובערלה הדין בהיפוך ועוד למה נקט התנא שנפלה לקצ"ט וחצי והו"ל למנקט בנפלה לקצ"ט ולא יצטרך להזכיר ועוד בנפילה שני וגם איך סתם ולא הזכיר דאיירי בחצאים, ועוד גם בנפילה ראשונה יש שיעור ביטול לסאה ועוד ולמה בראשונה נקט סאה ובשני סאה ועוד וגם לא שמענו דרבעי צריך מאתים ודין רבעי לעולם כמ"ש ובטל יבש ביבש ברובא היכי דלית ל"י מתירין כדאמר ב"מ נ"ג א'.

(ה) ודעת רמב"ן ע"ז ע"ג, [ושם ס"ו א' ודייק לה מדלא קתני במ"א התרומה והערלה ועי' לעיל סק"א] דתרומה אינה מצטרפת לא עם הערלה ולא עם הכלאים ואע"ג דמצטרפים לאסור בנו"ט כדתנן מ"ד התם משום דשוו בשיעוריהו אבל במין במינו יבש ביבש דתרומה בק' וערלה וכלאים ברי' אין מצטרפים אף לשיעור הקל, ולפי"ז יש לפרש מ"ב בסאה תרומה שנפלה לצ"ט חולין ואח"כ נפלו ג' קבין ערלה ונודע לו ואח"כ נפלו ג' קבין כלאים, והותר כל התערובות דג' קבין ערלה נתבטלו מקדם שנפלו ג' קבין כלאים ובטל גם הכלאים וחוזרין הערלה והכלאים ומצטרפין עם החולין ומבטלים את התרומה ומותר אף לזר, וגרסינן ג' קבין ערלה וגי קבין כלאים.

והא דאיתא בירו' לא שנפלה לתוך ק' אלא לצ"ט מתפרש בפשוט, אבל הא דאמר בירו' לית לתוך מאתים אלא לקצ"ט ע"כ כמו שפי' הר"מ, או דלא גרסינן ל"י כלל כמש"כ הר"ש.

(ו) ירו' פ"ב ה"ב ניחא תרומה מעלה את הערלה שכן טהורה מעלה את הטמאה כו' לא אצל הזרים שמא כו' והתנינן כו' שנייא היא כו', ר"ל וכי בערלה וכלאים יש חילוק בין זרים לכהנים אלא ע"כ דגם איסור מעלה את האיסור וכן התרומה מעלה את הערלה הוא אפי' אצל זרים שהתרומה איסור להם, ומכאן משמע דתרומה מעלה את הערלה דמשנתנו הוא אפי' לזרים ויש לדחות דבעלמא קאמר היכי דתרומה עלתה בק"א ואח"כ נפלו ג' קבין ועוד ערלה דגם זה בכלל משנתנו.

(ז) והגר"א ז"ל הגיה משנתנו ודעתו ז"ל דלרבנן במ"א גם תרומה וערלה מצטרפין אבל משנתנו כר"א דלעולם במין במינו לענין מאה ומאתים אף ערלה וכלאים אין מצטרפין, ולפי"ז גרסינן ברישא ואח"כ נפלו ג' קבין ערלה וגי קבין של כה"כ והיינו שניהם יחד, ובסיפא גרסינן כיצד סאה ערלה וסאה כלאי הכרם שנפלו למאתים ואח"כ נפלה סאה ועוד ערלה, ובזה מתפרש בפשיטות הא דאמר בירו' לית כאן מאתים אלא קצ"ט והערלה מצטרפת עם החולין להעלות את הכלאים והכלאים מצטרפין עם החולין להעלות את הערלה, והערלה את הערלה היינו משום דערלה ראשונה כבר נתבטלה.

ומיהו לא מסתבר דבמ"א שלה דברי ר"א כיחידאי ואח"כ

ולא הכיר בה להעלותה עד שנפלה אחרת ה"ז אסורה כו' אבל אם הכיר בה וידע שיש בהיתר לבטל כו' א"צ ביטול כנגד שניהם, ומסתימת דבריו ז"ל משמע אפי' מין בשא"מ וע"כ באיסור נמוח איירי ומש"כ ולא הכיר בה להעלותה היינו לבטלה, אבל בהגהמ"ר חולין כתוב לסלקה ומשמע דבדבר גוש איירי וזה תימא דהא השתא נותן טעם. ודעת הר"מ פט"ז מה' מ"א ג"כ דגם במין בשא"מ לא אמרינן חוזר וניעור, והובא סי' קל"ד סי"ג, ועי' לקי' סי' ו' סי"ק י"א.

(ב) מיהו אם רבה האיסור על ההיתר לכו"ע דלא אמרינן קמא קמא בטל וכדתנן תרומות פ"ה מ"ז הגביה ונפלה אחרת כו' עד שתרבה תרומה על החולין ואמר בירו' ארי"ז ז"א דבר שהוא בטל ד"ת מעורר את מינו ליאסר, ובתוס' תרומות פ"ו סאה ערלה שנפלה למאתים וידע בה ואח"כ נפלה אחרת ה"ז מותרת (לפחות מכאן ה"ז אסורה) עד שירבה האסור על המותר כן היא עיקר הגירסא וכמש"כ הפר"ח סי' צ"ט סי"ק כ"א והגר"א שם סי"ק ט"ו [ותיבת כו' בבהגר"א שם נראה דט"ס דתיבות לפחות מכאן כו' ע"כ ט"ס לגי' הגר"א] ובבכורות כ"ב א' אבל לקדירה כו' מצא מין כו'.

והא דתנן שם מ"ח לא הספיק להגביה עד שנפלה אחרת ה"ז אסורה היינו משום שאסרו חכמים לאכול עד שירים עדיין שם איסור עלה וכמש"כ תו' ב"ק ק' ב', תדע שהרי בערלה סגי בידע בה וכדתני' בתוס' שהבאנו לעיל ובתרומה בעינן דוקא הגביה, וה"נ תניא בתוס' תרומות פ"ח שאור של תרומה שנפלה לתוך העיסה והגביהו ואח"כ נתחמץ מותר [ר"ל מין במינו ועלה בק"א והיה חייב להגביה והגביה ואח"כ נתחמץ שהרי כל הרמה אינו פוגע בזה שנפל דוקא וא"כ השאור נשאר בעיסה וחימץ והשתא איכא נ"ט ומ"מ מותר דכיון דנתבטל אינו חוזר וניעור וכ"ה בירו' ערלה פ"ב ה"ג ובירו' שם פריך א"כ תאנה שנפלה למאה והגביה תאנה אחת ואח"כ הוכרה תהא מותרת ומשני דלא דמי דהכא לא הוכר האיסור דאע"ג דטעמו בכל התערובות מ"מ לא מקרי הוכר ואינו חוזר וניעור] וקתני התם שאור של שביעית שנפל לתוך העיסה ידע בו ואח"כ נתחמץ מותר, אלמא דשביעית סגי בידע בה ובתרומה בעינן הגביה.

(ג) ובפר"ח שם דחה דברי הראב"ד במה שמחלק בין תרומה קדם שהגביה לשאר איסורים, וכל דבריו ז"ל אינם מובנים, מש"כ לדחות פי' תו' בכורות כ"ב ב' דסאה שמרים אסורה לזרים ומפרש הא דתנן תרומות פ"ה מ"ה וחכ"א אינה מדמעת אלא לפי חשבון היינו שאינה מדמעת כלל גם הרא"ש פי' כן שם ומ"מ שמעינן שאסורה לזרים דאי מותרת לזרים לא הו"ל לרבנן למימר טעם שריותא משום שכל מדומע אינו מדמע אלא לפי חשבון וא"כ כבר איכא כאן מאה כנגד התרומה הו"ל למימר שהיא עצמה מותרת לזרים אלא ודאי דסאה שהרים אסורה לזרים לכו"ע ואין ק' חולין מבטלין אותה ומיהו לענין לאסור אחרים ס"ל לרבנן דאין חושבין אותה לתרומה אלא כמדומע א' מקי' ונהי דלגבי עצמה אין כאן עלי' אבל למיסר אחרינא לא מחמירין, ובפשוטו נראה דלא נחלקו רבנן על ר"א ביסוד הדבר שאסורה לזר.

ובמה שפי' הר"מ במשנה שם דמדמע לפי חשבון, היינו דבעינן שיתערב בסאה, והפר"ח והגר"א ז"ל כתבו שהוא תמוה ופירשו כפי' הרא"ש ומשמע מדבריהם ז"ל שהר"מ מחמיר וצ"ע דאדרבה הר"מ מיקיל שהרי כיון דסאה שהרים לכו"ע אסורה לזרים א"כ אם נתערבה סאה זו אם רוב התערובות הוא הסאה שהרים הדין נותן שאסור דכל דבר נידון אחר הרוב, א"כ אם נפלה סאה למאה והגביהה ונתערבה עם עוד סאה פחות אחד מק"א התערובות אסור לזר, ולדעת הר"מ מפרש אחד מק"א בסאה והשאר מותר לזרים דנהי דחולין שבה לא מבטלי

לסאה דסיפא מצומצם ומשנתנו דקתני התרומה מעלה היינו שמסכמת עם החולין להעלות את הערלה ואינה מצטרפת עם הערלה לעכב על החולין מלבטלה.

והוסיף ר"ק דאם תאמר חשבון המשנה דהתרומה הוא בכלל המאתים ניחא התרומה מעלה את הערלה ותפרש אצל הכהנים אבל כשבאת להערלה מעלה את התרומה ע"כ אצל זרים קיימין דאי אצל הכהנים הוי כאומר הטמאה מעלה את הטהורה וע"כ אצל זרים קיימין וא"כ גם התרומה מעלה את הערלה בזרים קיימין, ועוד דערלה וכלאים הלא שניהם אסורים, וא"כ ע"כ צריך לפרש משנתנו דאין האיסור המתבטל נכנס בחשבון המאה והמאתים אלא מצטרף עם ההיתר כדי שההיתר יבטל.

(ד) ובא ר"א וחלק עליו ואמר דאיסור שנתבטל נכנס בחשבון הק' והר' וזה דשנה לנו תנא וא"כ ע"כ שנה לנו תנא אליבא דר"י ונפלה למאה לאו דוקא אלא דלא סגי בצ"ט אלא צ"ט ועוד וכיון דלא סגי בצ"ט קרי לה ק' אבל חשבון התנא הוא בצ"ט ועוד והנה לפ"ז אפשר למגרס ועוד בין ברישא בין בסיפא, דגם ברישא אפשר לבטל יותר מג' קבין שהרי להעלות ק' קבין סגי בקצ"ט חצאי קבין ועוד, וברישא יש ר' חצאי קבין ועוד, ומיהו גם בנפלו ג' קבין כבר אנו צריכין לתרומה שתעלה את הערלה והלכך אין צורך ברישא להזכיר ג' קבין ועוד אבל בסיפא שסאה ערלה נפלה לקצ"ט ועוד ואח"כ נפלה סאה ערלה צריך למתני סאה ועוד דאילו סאה מתבטלה בחולין בלא הערלה והלכך בסיפא בכל הגרסאות קתני ועוד וברישא איכא דתנו ועוד ואיכא דלא תנו ומיהו נראה דעיקר הגירסא כמו שהיא בספרים שלנו דברישא לא קתני ועוד דאי קתני ברישא ועוד א"כ א"צ לאוקמי כר"י ואפי' כר"א אתיא אלא ר"א קיבל גי' המשנה כמו שהיא לפנינו ומוקים לה אליבא דר"י ומפרש דק' לאו דוקא ור' קורייס מפרש דק' דוקא ולא גריס בסיפא סאה ועוד אלא סאה.

והנה לפום גי' דידן בירו' לא הוכרע במשניות אי הלכה כר"א, ומ"מ קיי"ל כר"א כיון דרוב משניות כר"א פ"ק דחלה מ"ט ופ"ב דבכורים מ"א ופ"ב דערלה מ"א וכן במ"ו מ"ז שם, ובכל משניות פ"ג.

וקיי"ל כר"ל בירו' דאיסור שנתבטל עולה בחשבון הק' והר', ואם נפלו בב"א מצטרפין אפי' תרומה וערלה לאסור את החולין וכדעת הר"ש והראב"ד וכדמוכח בירו' וכ"ד הגר"א לדינא, ואם נפלו התרומה לצ"ט ואח"כ ג' קבין ערלה וג' קבין כלאים אסור דהוי כנפלו בב"א.

(ה) ובדין הערלה מעלה את הערלה דעת הראב"ד שהביא הרמב"ן ע"ז ע"ג והר"ן שם דאפי' לח בלח כגון יין של ערלה ביין של היתר אין חוזר וניעור וכל שנפלה הערלה בזה אחר זה וידע בכל פעם בטלה עד שיהא רוב איסור ואע"ג דבכל איסורין אסור בנו"ט אפי' מין במינו מדרבנן מ"מ בנפלו בזא"ז אינו חוזר וניעור וכדאמר ע"ז שם ראשון ראשון בטל [ואע"ג דביי"נ לא קיי"ל כן היינו משום דמחמירין לאסור בכ"ש אפי' בנפול איסורא לגו היתירא אבל בשאר איסורין שאין אוסר אלא בנו"ט כל שנתבטל אינו חוזר וניעור] ואפי' מין בשא"מ ומיהו במין בשא"מ דוקא שנמוח האיסור כגון חלב ודם אבל אם האיסור בעין כגון בשר בתבשיל לא שייך לומר שכבר נתבטל שהרי דבר הניכר לא בטל ונהי דטעמו נתבטל הרי עכשו נותן טעם, וזו כונת הראב"ד שם שדקדק שיהא האיסור דבר שנמוח, [וכ"ה בהדיא בר"ן ע"ז שם] מיהו אם קדם וסילק את האיסור מן הקדירה קדם שנפלה החתיכה השני' הוי כדין איסור שנמוח ואמרינן ראשון ראשון בטל.

וכ"ד המרדכי פ' הגזל שכי' מכאן פוסקין [נראה דאין הכונה על הרשב"ם ראב"ן ריב"א שהביא שם דהם ז"ל לא אמרו אלא לחלק בין נודע ללא נודע ומ"מ אפשר דמודים בנו"ט במין בשא"מ] דחתיכה של איסור שנפל בסי' דהיתר

במינו וכדאמור שם ע"ג ב' כל איסורין שבתורה בין במין בין שלא במין בנו"ט ואפ"ה במערה מעט מעט אמרינן ראשון ראשון בטל [והא דפריך מין במים ומשמע דאפי' במין בשא"מ אית לי' לרב דימי ראשון ראשון בטל כבר פי' תו' דפריך דמשמע דוקא במין בשא"מ בטל בנו"ט אבל יין ביין כה"ג במשהו וזה קשיא לרב דימי] ואע"ג דלא קיי"ל כר"ד היינו משום דיי"נ אוסר בכ"ש אפי' באיסורא לגו היתירא משום חומרא דיי"נ אבל בסברא דראשון ראשון בטל ליכא מאן דפליג עלי' דר"ד, וזו ראית הראב"ד שם ומה דדחי לה הרמב"ן דלא אמרה ר' יוחנן צ"ע דמ"מ רב דימי אמרה ולא מצינו מי שחולק עליו בזה, [ואפשר דהרמב"ן סבר דאין חילוק בין מב"מ למין בשא"מ ובמין בשא"מ מוכח בירו' דאמרינן חוזר וניעור וכיון דגם בגמ' דידן אידיחי הא דר"ד סמכין על המבואר בירו' ולמשי"כ הרא"ש ע"ז שם א"צ לכ"ז דגם ר"ד לא אמר אלא עד נ"ט וכמשי"כ לק' סי' ו' סק"ט] ועוד הביא הפרי"ח ראי' מהא דשאר של שביעית ידע בה ואח"כ החמיצה מותר והיינו שנתבטלה בס' כדין תערובות לח בלח מין במינו ואע"ג דאח"כ החמיצה שרי וכן בשאר של תרומה והגביהו ואח"כ החמיצה וכמשי"כ לעיל סי"ק י"ב.

ונראה דיבש ביבש מין במינו דנתערבה חתיכה אחת בשתיים ואח"כ בשלן נמי שרי כדין ידע בה ואח"כ החמיצה, וכ"כ הגר"א יר"ד סי' ק"ט סי"ק י"א ומיהו אפשר כיון דהאיסור לא נמוח ועומד בעין כל שנתבשל הוי כהוכר. והא דתרומה וערלה שנתבטלו ונפל אח"כ עוד תרומה וערלה מצטרף איסור הראשון שנתבטל לבטל את האיסור שנפל אח"כ לא קשיא לדעת האוסרין לאוכלן בב"א בס"י ק"ט דשאני הכא דסוף סוף בטלי כל הסאין שנפלו ברובא ואין כאן רק חומרא דק' ור' שהצריכו חכמים ולכן מקילין בזה דבאמת זה שבטל התורה היתירו אלא אם אוכלן בב"א חשיב כהוכר האיסור אבל מציאותן היתר. וכן הא דנתוסף איסור עד רובא חוזר לאיסורו לא קשיא למאן דמתיר לאוכלן בב"א דכל דרוב התערובות איסור הוי כהוכר.

ולכך מין במינו שנתבטל ובשלן יש מקום לאוסרו אפי' לדעת הרא"ש דמתיר לאדם אחד לאוכלן בב"א דכיון דאפי' בב"א הן בליעות חלוקות ויש לדון על כל אחת בפני עצמה שהיא היתר מותר אבל בנתבשלו הוי כהוכר, ויש מקום להתיר אף לדעת הרשב"א דאוסרין לאוכלן בב"א דכיון דמין במינו מדרבנן וכיון שנתבטלו והותרו אין בהן דין נ"ט ובביטולן הן עומדין וטעמן היתר.

ולדינא כבר הכריע הרמ"א ס"ס ק"ט להקל במקום הפסד. (טו) יו"ד סי' צ"ט סי' בהגה' איסור שנתבטל כו' חוזר וניעור ונאסר ל"ש מב"מ ל"ש מבשא"מ ל"ש יבש ל"ש לח, הוא כדעת הרמב"ן להחמיר אף מב"מ, והנה מבואר ברמב"ן ע"ז ע"ג דאפי' יבש ביבש היכי דמחמירין בק' ובר' ומיקילין בנפלו בזא"ז לא מיקילין אלא ביש שיעור של נ"ט והיינו ביש בהיתר סי' זולת בתרומה שהגביהה מיקילין עד רובא, ועפ"ז מפרש לא הספיק להגביה אינו מטעם שהוא איסור עד שירים אלא מפני שאין מיקילין בפחות מס'. וכ"ז רחוק מאד דלא מצינו שיעור סי' ביבש ביבש, ועוד מ"ט דר"ש דמתיר בלא הגביה, ועוד מה הועיל זה שהגביה להתיר עד רובו, ועוד הקשו הא דתניא בתוס' בערלה ידע בה ונפלה אחרת מותר עד שירבה האסור על המותר, ואפשר דכונת הרמב"ן בלח בלח דיש לאסור תרומה וערלה בס' כמו שאר איסורין שבתורה, ואמנם הא דאסרין בלא הגביה הוא אפי' יבש ביבש ובזה ע"כ הטעם משום שחכמים אסרוהו קדם שהורם וברמב"ן שם משמע דלית לי' האי טעמא כלל.

ובע"ז ע"ג ב' אמר ותסברא והאמר אביי ל"ש אלא שקדם וסילק את האיסור אבל לא קדם וסילק את האיסור

לתרומה שבה וכולה אסורה לזרים אבל החולין שמעלמא מבטלים את התרומה שבה ושבה להיתר וזה קולא גדולה, ומיהו בנתערבה הסאה בב' סאה יש חומרא להר"מ דצריך להרים אחד מק"א והתערובות אסור לזר עד שירים אבל לפי הרא"ש א"צ להרים, ומ"מ משי"כ הראב"ד דהסאה מדמע מקוים אף לפי הרא"ש שאם אינו מדמע בנתערב ביתר מסאה מ"מ מדמע סאה בפחות מסאה ואפשר אפי' סאה בסאה.

וסברא זו לחלק בין תרומה לשאר איסורין משום דבעי הרמה הוא מסתבר משום דהתערובות אסור קדם שהרים וכדמוכח שבת קמ"ב א' ובירו' רפ"ב דערלה ואף אם היה הסאה המורם חולין מ"מ כל שלא הותר התערובות שפיר חוזר וניעור.

ודעת הר"מ שהשוה תרומה ושאר איסורין, ותלה בפ"ג מה' תרומות דין התרומה ג"כ בידיעה, אינו מובן, מלבד הא דמבואר בתו' דבערלה ושביעית קתני ידע ובתרומה קתני הגביה גם משנתנו אי אפשר לפרש דתלי בידיעה דהא תנן לא הספיק להגביה ואם הדין דוקא בלא ידע מה שייד לומר לא הספיק להגביה, ויותר תימא לי' הר"מ שם שכתב סאה תרומה שנפלה למאה ולא הספיק להגביהה כו' אם ידע בראשונה כו', ומה לנו להזכיר הגביהה כיון שהדין תלוי בידע ולא ידע ועוד דבירו' אמר בהדיא דרבנן סברי הרמתה מקדשתה.

ויש לעי' לר"ש דלא מצריך הרמה אי לא ידע דצריך להרים אי חשיבא ידיעה ואפשר דאף ר"ש מודה בלא ידע דצריך להרים והיינו דתנן ולא הספיק להגביהה ולשון זה הוא באדם המוכן לדבר ולא הספיק לעשותו.

וא"כ יש לפרש כן דעת הר"מ דראבר"ש מפרש דבלא הספיק שידע שצריך להרים ולא הספיק מודה ת"ק דמותר ולא אסר ת"ק אלא בידע שנפל ולא ידע שצריך להגביה ולר"ש סגי בידיעה שנפלה והנה לי' התוס' אראב"ש בד"א בזמן דלא ידע בה כו' קשה לפר"ש דאי קאי ארי"ש הו"ל למימר איפכא בד"א בזמן דידע בה אבל אם לא ידע בה אסורה וע"כ דקאי את"ק והאי במה אינו לפרש אלא לחלוק וס"ל כר"ש, והר"מ פירשה לפרש דברי ת"ק ומפרש לא הספיק היינו משום שלא ידע שצריך להרים אבל אם ידע דין הרמה מודה ת"ק דכמורם דמי, ולי' הירו' יש לפרש דר"ש מספיק לי' ידיעת התערובות ורבנן סברי הרמתה מקדשתה ובעינן ידיעת הרמה, ועיקר הדין מתישב אבל לי' הר"מ סתום ולישנא רהיטא ידיעת הנפילה קאמר.

וגם הגר"א ז"ל שם הסכים עם הר"ש והראב"ד דבתרומה דצריך להרים כל שלא הרים אע"ג שידע אמרינן חוזר וניעור.

ויש לתמוה דהר"מ בפט"ו מה"ת ה"ו העתיק דין הגביהו ואח"כ נתחמצה ולא נקט ידע בה ואח"כ נתחמצה, אבל פשוטן של דברים בסילקו לשאר איירי הר"מ [וכשלא היה מעורב] אבל בירו' ל"מ כן וכמשי"כ סי"ק י"ב.

יד) מיהו הא דהקיל הראב"ד בנו"ט במין בשא"מ חלק עליו הרמב"ן וכן הכריעו הפרי"ח והגר"א שם דכל מין בשא"מ ונו"ט חוזר וניעור והכריעו הדבר מהא דאמר בירו' פ"ב דערלה סוף ה"ג דהא אמרה ריבה עליהן גריסין של תרומה אסור [לפנינו הגי' מותר אבל בר"ן ע"ז שם הגי' אסור והוא מוכח] ומשמע דאפי' נמוחו גריסין הראשונים ונתבטלו וידע מ"מ חוזר וניעור דאי בלא ידע היינו בת אחת ולא מיליף הוא, וכן אם הן בעין פשיטא מיהו במין במינו משמע בע"ז ע"ג דראשון ראשון בטל דהא אמר שם דמערה לבור ראשון ראשון בטל וע"כ ברוב היתר קיימינן דברוב איסור לכו"ע דאמרינן חוזר וניעור וכמשי"כ לעיל וכיון דרוב היתר למה לי ראשון ראשון בטל ליבטל השתא ברובו וע"כ משום דלא עדיף י"נ משאר איסור דבעי סי' מדרבנן במין

רק בלא נתערב קאמר וסלקו ובה לא חשיב לי' זוזיג וא"כ אם נפרש טעמא דחכמים משום ביטול ואע"ג דזוזיג אסור, א"כ חכמים כר"י ור"א אסור אף בגדלו בהיתר, וע"כ דלכו"ע הכא אין כאן ביטול משום דצריך הרמה וחשיב זוזיג אלא דרבנן ס"ל זוזיג מותר ור"א סבר דזוזיג אסור, ומיהו אם נבלל השאור ונתבטל והגביה מן העיסה שיעור תרומה ואח"כ נפלה שאור של חולין והחמיץ מודה ר"א דשרי דאפי' אם נפלה אח"כ שאור תרומה והחמיצה העיסה מותר כדין הגביה ואח"כ החמיצה, ומיתרצה קו' הרמב"ן ז"ל לדעת הראב"ד וגם לדעת הפרי"ח והגר"א ז"ל אנו צריכין לתירוץ זה דאל"כ מוכח דגם מין במינו אמרינן חוזר וניעור.

והר"ן כ' לישב קו' רמב"ן דחימוץ שאני כיון דמהוה את כל העיסה לא אמרינן ב"י ראשון ראשון בטל [דהא מה"ט איכא למ"ד זוזיג אסור אע"ג דכזית נבלה וכזית שחוטה לכו"ע אין מצטרפין ליתן טעם בקדירה ולאסור משום זוזיג] והדברים סתומים דא"כ נשארה קו' רמב"ן מאי פריך חזקי' דאמר כמאן שאני הא דחזקי' דיין האסור כבר נתבטל ואפי' יין של איסור שנתוסף אינו אסור וע"כ כונת הר"ן לפרש דבגמ' מדחה בזה דאין ראי' מהא דר"א לאסור הגדילו באיסור דשפיר י"ל דביי"נ אמרינן רואין ושאיני הכא דאפי' האיסור קדם אין לו ביטול דבחימוץ לא מהני ביטול דסוף סוף האיסור מחמץ, מיהו עיקר דברי הר"ן קשים שהרי בתוס' ובירו' מפורש דגם בחימוץ כל שידע בשביעית והגביה בתרומה ואח"כ החמיץ מותר אלמא אמרינן ביטול גם בחימוץ ואפי' האיסור לבד החמיץ.

ומל' הר"ן משמע דתרומה של כהן שנדמעה בחולין של כהן אי"צ להרים ואין לזה מקור ובדמאי סי' א' כתבנו ע"פ דברי הר"ש פ"ה דתרומות דגם בזה צריך להרים.

(יח) והנה הרמ"א החמיר אפי' מב"מ כדעת הרמב"ן ז"ל, אבל דעת הפרי"ח והגר"א להקל במב"מ, דלא אמרינן חוזר וניעור.

ומש"כ המ"א יבש ביבש והיינו מב"מ זה לכו"ע דהא ביטולן ברוב ואין מקום לדין חוזר וניעור אלא בנתרבה האיסור ובנתרבה האיסור לכו"ע חוזר וניעור וכמש"כ לעיל ומיהו בתרומה ערלה וכלאים דעולין בק' ור' לכו"ע לא אמרינן חוזר וניעור וכמש"כ לעיל, אלא דבערלה סגי בידע ובתרומה בעינן הרים, והש"ך האריך בדין יבש ביבש מב"מ בשאר איסורים והוא תימא וכמו שתמה הפרי"ח.

והא דתנן פ"ה מ"ט סאה תרומה כו' כשם שפחתו החולין כך פחתה התרומה, ומשמע דאם פחתו החולין אסור היינו שטחנו קדם שהרים ולדעת הר"מ קדם שידע.

והא דהוסיף מאתים אסור ולא אמרינן ראשון ראשון בטל אע"ג דידע, כתבו תו' ב"ק ק' ב' משום שהולך

בלא הפסק, וריב"מ פ"י משום שהולך בטבע שלא ע"י אדם חשיב כבב"א, ובתו' שם אזלי דברייהם דאפי' רבה האיסור אמרינן ראשון ראשון בטל, אבל בשבת ס"ה ב' כתבו דברבה האיסור לא אמרינן ראשון ראשון בטל וכדבריהם ע"ז ע"ג א', וכ"כ בכורות כ"ב ב', ונראה דהא דחוזר וניעור ברוב או בנו"ט אינו חומרא מדרבנן אלא כן הוא מעיקר מדין.

פ"ב מ"א מצטרפין בנו"ט אבל לא לאסור, מה שכתוב בזה בפ"י הר"מ קשה לכוונת שפ"י מצטרפין בנו"ט

היינו לוג שמן של ערלה ולוג יין של כה"כ שנתערבו בק' לוג שמן ויש בשמן טעם יין והדין נותן לאסור את השמן מדין מין בשא"מ בנו"ט ואפי"ה מותר כיון ששמן של הערלה הוא מב"מ וראוי להתבטל בק' גם כה"כ שהוא אינו מינו מתבטל, ואין הדברים מתישבים וכי בשביל שהשמן נתבטל יתבטל היין ומה ענין זל"ז הלא אפי' נפל היין בק"א שמן היתר ונותן טעם אסור וגם לי' מצטרפין אינו נופל כאן והדבר צ"ת.

אסור חזקי' דאמר כמאן, ופרש"י דהא ר"א אסור בהיתר לבסוף ולא אמרינן דכבר נתבטל האיסור ולא יהא חוזר וניעור ואילו חזקי' מודה בגדל בהיתר מותר ומאי קושיא הלא באמת כן הדין בכל איסורין דכל שלא נתן טעם איסור זה שנפל בראשונה הוא בטל ואפי' חזר ונפל איסור כש"כ בחזר ונפל היתר ותרומה שאני מפני שצריך להרים לא נתבטלה אלא ודאי דגם בכל איסורין אפי' מין במינו חוזר וניעור וזו ראית הרמב"ן ז"ל שם.

ואמנם אחרי שמפורש בתוס' דבשביעית אם ידע ואח"כ נתחמצה מותר ובתרומה אם לא הגביה ואח"כ נתחמצה אסור ואם הגביה ואח"כ נתחמצה מותר תשאר קושית רמב"ן.

טז) ונראה דשאור של תרומה ושל חולין שחימצו את עיסת חולין ויש בעיסה מאה כנגד שאור של תרומה יש מקום להתיר אפי' אי זוזיג אסור, די"ל דאנו דנין על ביטול השאור במאה והרי אין בו בנו"ט, וממילא הוי היתר ואין כאן גורם איסור כלל ואע"ג דתנן פ"ב דערלה כיצד להחמיר מין במינו ואם יש בו בנו"ט בין שיש בו כדי להעלות בק"א בין שאין בו אסור היינו ביש באיסור לבד אבל אם אין באיסור לבד כדי ליתן טעם עולה בק"א ושב להתיר ואינו מצטרף עם שאור חולין לאסור כיון דשאור חולין היתר ואינו בדין לאסור, והשאור של תרומה בטל בק"א, ומ"מ יש מקום לאסור דכיון דסוף סוף יש כאן חימוץ והאיסור משתתף בחימוצו ואי זוזיג אסור גם כאן אסור וביטולו בק"א אינו מועיל לו כיון דנו"ט, ועדיין יש מקום לחלק שאם נפלו שאור דחולין ושאור דתרומה בב"א והרי יש בהן כדי לחמץ חייל שם נו"ט על התרומה אבל אם קדמה שאור דתרומה שכבר נתבטלה תו לא מקרי זוזיג דהתרומה שבה להתיר ואע"ג דכשבתלה בק"א עדיין צריך להרים וכל שלא הרים לא נתבטלה [והרי מטעם זה לא מהני ידע בה קדם שהחמיצה ליבטל שלא יאסור השאור שוב בחימוצו] זה דוקא כשיש בשאור דתרומה לחמץ והחמיץ לבסוף אבל כשאין בשאור דתרומה לחמץ ירים עכשו ואשתכח דשאור דתרומה היתר שהרי באמת לא החמיץ אלא שאנו באנו לשתפו עם שאור דחולין וע"י הביטול אנו מסלקין דין זוזיג ובה סגי הביטול אף שלא הרים עדיין, דדוקא בהחמיץ שבאמת יש כאן טעם תרומה אלא שאנו באין לומר שהתרומה נהפכה לחולין ע"י ביטול בק"א בזה קליש הביטול משום דין הרמה, אבל אם אין כאן טעם תרומה רק שיש מקום לשתף השאורין של חולין ושל תרומה וע"י הביטול אין כאן שיתוף דשניהם היתר וכיון דאין שיתוף אין כאן טעם איסור אף אם נחזיק את התרומה לתרומה לענין ביטול זה אין חיוב הרמה מעכב ביטולו.

יז) והנה בגמ' כשאמר דחזקי' ור"י פליגי בפלוגתא ר"א ורבנן ס"ל דלכו"ע זוזיג אסור אלא הכא דאיירי

ביש בעיסה ק"א נגד התרומה ס"ל לחכמים דאפי' נפול איסור לבסוף ובשעה שנפול כבר הוא נפגש עם שאור חולין ויש בו כח לחמץ ולעכב על החולין מלבטלו בק"א, מ"מ הוא בטל דמתחילין בכח הביטול ולא שבקינן לה לתרומה להצטרף עם שאור דחולין, ור"א סבר דאם התרומה קדמה שפיר כסברת חכמים משום שכבר נתבטלו, אבל כשאור החולין קדם וכשנפול שאור התרומה כבר אפשר לה להצטרף עם החולין בנו"ט ושלא להניח את העיסה לבטלה בק"א בזה כח הצירוף אלים ואין התרומה בטלה והנה בזה חזקי' כר"א ור"י כרבנן [ומכאן מוכח דחזקי' אסור ביש בבור יין היתר ומים ונפל אח"כ יין האסור וכדפרש"י וכמו שהביא הגר"א מהירו' דלפ"י תו' דמודה בזה חזקי' דמותר א"כ חזקי' נמי כרבנן אתיא, ואפשר דכונת תו' דלמסקנא הדרינן לפרש דלא אסר חזקי' אלא בנפלו מים לבסוף ולא משמע כן וצ"ע] ופריך דהא אביי מפרש דלא התיר ר"א בנתערב ונבלל השאור בעיסה אפי' אם נפל ההיתר לבסוף

סימן ה

דאף בשם אחד קשיא לי ואי שם היינו מין אחד במתבל סגי ולמה צריך מיני מתיקה ומיהו י"ל לפרש"י דפריך הלא חלוקין בטעמן ומשני במיני מתיקה.

ולכאורה נראה דכיון דקיי"ל כרבא דבתר שמא אזלינן ומתני דערלה כר"מ קיי"ל כר"מ וה"נ תנן מעילה י"ח א' הערלה והכלאים מצטרפים והיינו למלקות דהא מפרש בגמ' דר"ש אומר א"צ לצרף וכ"כ הר"ש פ"ב דערלה מ"א וכ"כ תוס' ע"ז ס"ח ב' [ויש שם ט"ס וכצ"ל ותירץ ר"ת דההיא דהתם דפריך מינה היינו מתני דהתם דאמרין נמי כו' וההיא דמייתי הכא לאו היינו מתני דמסכת מעילה אלא היינו מתני דמסכת ערלה דמיירי בתערובות כו' והן הנה דברי הר"ש] אלא שקשה דבשבת פ"ט ב' משמע דאיתא לדחוקי וכמש"כ תו' ואפשר לפרש כמש"כ תו' דגם לר"מ בעינן להא דחוקי, ומיהו יש לישב דעת רמב"ן דבגמ' שם פריך מהא דחוקי וה"ה דקשה לרבא דאע"ג דלא בעינן ראוי למתק מ"מ בעינן שיהיו הג' מינים שוין לתבל ואם הן חלוקין בטעמן יפגמו וכמש"כ תו' שם ובלא"ה צ"ל כן דלענין שבת אין נפקותא אם מצטרפין לאסור אלא שיהיו מתבלין ומייתא הא דחוקי אבל לא בעינן רק שיהיו ראויין לתבל.

והנה הא דפי' הרמב"ן דהא דחוקי במיני מתיקה לא בא לשלול מינים שאינם משתוים לתבל והוי כפוגמים אלא בא לשלול מתבלים ודוקא מיני מתיקה קאמר הוא ע"פ פרש"י דכ' דליתא לדחוקי ובזמן שאין מתבלים תיבול הגון ודאי אין לאסור ולפיכך פירש דחוקי מצריך להם השתוות בחד צד, אבל הר"מ נראה דלא ס"ל כן אלא מיני מתיקה דאמר בא לשלול בלתי משתוין לתבל שזה מר וזה מתוק וזה עפיץ ופוגמין, וזוהי נחא הא דפריך בשבת מהא דחוקי, ולפיכך לא הביא הר"מ זה בפ"י מה"ש ה"ה דלא באו כאן בגמ' להוסיף אלא זהו בכלל המשנה דקתני כדי לתבל וקתני דמצטרפין ובעינן שיהא בזה שמוציא כדי לתבל ואם אינם יכולים לתבל הרי אין בזה כדי לתבל, וסמך על מש"כ שם ה"א עד שיוציא שיעור שמועיל כלום, וכ"מ בתו' שכתבו דהוי לפגם, וכ"מ בירו' דפריך ב' מינים ושם אחד למה מצטרפין ומשני במיני מתיקה, הרי דגם בשם אחד הוא מתמה ואין ראוי לתמוה רק באינן ראויין לתבל, ויש לקיים כל הפירושים של הרמב"ן גם לפי זה והקושיא היא ממתני למה מצטרפין כיון דחלוקין בשמן אף דשוו בפעולתן ומשני ר"מ היא ולרבנן בעינן גם השתוות בשמא.

ב) אבל הרמב"ם ז"ל פ"ד מה' מ"א ה"טז פסק דכל איסורין שבתורה אין מצטרפין זע"ז כרבנן דפליגי אר"מ, וכ"כ שם פ"ד ה"ה, וכן נראה בגמ' מעילה ט"ז א' דרב ולוי ור"א כולהו ס"ל דב' איסורין אין מצטרפין ולא נחלקו אלא בנבלה טמאה וטהורה וכן נסתיימה הסוגיא שם, וכן שם י"ז ב' אר"י א"ש כו' אבל לענין אכילה מצטרפין ומייתא הא דכל שבקדש פסול ליתן ל"ת על אכילתו ולא מייתא הא דר"מ ע"ז ס"ו א', וכן תנן נזיר ל"ד א' כל היוצא מן הגפן מצטרפין זע"ז וילפינן לה התם ל"ז ב' מקרא מכל אשר יעשה וגו' ומשמע דשאר איסורין לא ואפשר דאיסורי נזיר אף לר"מ אצטרף קרא דאינו בכלל ל"ת כל תועבה, והא דאמר ר"א חולין קי"ד ב' מנין לבב"ח כו' הוא דלא כר"מ דלר"מ תעבתי לך לאכול קאמר.

ולמש"כ לק' סק"ה דלר"מ מצטרפין ללאו המיוחד דידהו א"כ לר"מ אכל חצי זית ערלה וחצי זית כלאים לוקה שנים משום ערלה ומשום כלאים דכל אחד משלים לחברו, ומיהו אפשר שאין לוקה אלא אחת כיון שאין כאן רק כזית אבל קשה היכי מתרינן בו וע"כ דמתרינן אתרויהו ומלקינן ל"י בצירוף ב' עבירות.

והנה בפלוגתא דר"מ ורבנן ודאי ראוי לפסוק כרבנן כיון דאמוראי לא ס"ל כר"מ ואע"ג דבמשנה במעילה

א) ע"ז ס"ו א' אמר אביי מנא אמינא לה דתנן תבלין ב' גי' שמות כו', עי' רמב"ן ותו"ד ז"ל דג' מינין של איסור אחד שנפלו לקדירה ונתנו טעם ראוי להתיר ולא מבעי כשהן חלוקין בטעמן ובקדירה אין ניכר טעם של אחד מהן [אע"ג ששינו טעם הקדירה] דודאי שרי אלא אפי' בתבלין שפעולתן נשתווה בקדירה והקדירה מתובל ונשתבח מ"מ כיון שאין טעמן שוה אין כאן משום טעם ושרי, ומיהו אם טעמן שוה בחד צד שכולן מתוקים [אף שטעמם חלוק] והמתיקו בזה תנן דמצטרפין ואוסרין וגם בזה פליג ר"ש במשנה שם דכיון דהן בעצמן טעמים חלוקין אע"ג דמה שקבל הקדירה מהן הוא טעם משותף מ"מ שרי דוקא כשהטעם שיש באיסור נכנס להיתר אסרה תורה אבל הכא שאין טעם אחד מהן נטעם בקדירה והן בעצמן הם שמות חלוקים וטעמים חלוקין אין בזה משום טכ"ע.

והנה אביי פריך מעיקר משנתנו דלרבנן מצטרפין ואע"ג דהן חלוקין בשמותיהן והא דחוקי הוא לפרש דאף לאביי אין מצטרפין באין שוין במתיקות ואע"ג דתבלין והשביחו את הקדירה [ומצד קבלת הטעם אין חילוק בין מיני מתיקה לשאר תבלין אלא בעינן מיני מתיקה כדי להשוות את התבלין זה לזה בשום צד כדי שיצטרפו] ולפי"ז רבא דמוקי לה כר"מ דמיקיל בצירוף דסבר דאף ערלה וכלאים מצטרפין ולדידי' לא אכפת לן בשני מינין וא"כ א"צ לדחוקי אלא כל שתבלין אסור והא דלא משני דאייירי בשוין בשמן אף שהן ב' מינים חלוקין ומצטרפין אף לרבנן [אף דחוקי ודאי לא מוקי לה כן דא"כ א"צ לאוקמי במיני מתיקה מ"מ רבא דבלא"ה מוקי לה דלא כחוקי] הוי מצי לאוקמי בהכ"ן משום דמתני משמע ל' כסתם ג' מינים שהם חלוקים בשמן ולפי"ז זה לר"מ מצטרפין ב' מינים בין לענין מלקות ובין לאסור בנו"ט אפי' כשאין שוין לא בשמן ולא בטעמן.

והא דחלב ודס אינן מצטרפין לר"מ [הרמב"ן כתב דהכי תניא פ"ק דכריתות ולא נמצא] הוא משום דלא שוו בשיעוריהו, כ"ז לפרש"י דשמות דמתני היינו שמות הפרטיות של התבלין.

ור"י פ' דשמות דמתני היינו שמות האיסורין וא"כ תנן בהדיא במתני כר"מ דב' איסורין מצטרפין והא דחוקי הוא תנאי בהא דר"מ דאין ב' איסורין מצטרפין אלא בשוין בטעמן [אפשר דאין שוין ממש אלא בחד צד דהיינו שהן מיני מתיקה וכמש"כ לעיל] ולפי"ז לא נדחה הא דחוקי במאי דמוקי לה כר"מ דהא גם חוקי מוקי לה כר"מ אלא ה"ק כיון דע"כ כר"מ אתיא אין תימא דמצטרפין אע"ג דבעלמא אזלינן בתר שמא ולא בתר טעמא, ולפי"ז א"צ לומר דהא דלא מוקי לה רבא בשוין בשמא משום דמתני סתמא קתני, אלא דעיקר דברי אביי מהא דחוקי שאם היו שוין בשמא לא הוי צריך חוקי לאוקמא במיני מתיקה, ולפי"ז קיימא במסקנא דגם ר"מ לא אמר אלא בשוין בשמא או בטעם אבל באינן שוין לא, ולפי"ז בחד איסור שפיר מצטרפין אף שאינן שוין לא בשמא ולא בטעמא, ור"ש בתרויהו פליג דב' איסורין אפי' שוין אין מצטרפין והחלוקין בשמא אף חד איסור אין מצטרפין.

עוד פ"י רמב"ן דגם לפר"ח חוקי לא מוקי לה כר"מ ולר"מ אף באינן מיני מתיקה מצטרפין אלא דבמיני מתיקה מודים חכמים לר"מ לענין לאסור את הקדירה אע"ג דאינן מצטרפין לענין מלקות, ורבא דמוקי לה כר"מ לא צריך לאוקמא כדחוקי והא דלא מוקי לה כרבנן ובשוין בשמא משום דסתם ג' מינים חלוקין בשמא, ולפי"ז לר"מ מצטרפין אף באינן שוין לא בטעמא ולא בשמא לענין מלקות ולענין לאסור הקדירה שתהא הקדירה מתובלת על ידי שלשתן, וכ' הרמב"ן דבירו' מבואר כפר"ח ונראה דהיינו מדפריך ב' מיני משם אחד [ר"ל למה מצטרפין] ומשני במיני מתיקה אלמא

וכלאי הכרם מצטרפין לאסור את הקדירה וכן ק"ק ופיגול לא פליגי רבנן עליו דר"מ ואע"ג דחצי זית מזה וחצי זית מזה לא מצטרפי דזיל הכא ליכא שיעורא וזיל הכא ליכא שיעורא מ"מ לענין לאסור הקדירה בנו"ט דא"צ שיעורא אלא כל שיש לו טעם איסור אסור מצטרפין שני איסורין והרי יש כאן טעם איסור ולכן פסק הר"מ להני משניות בפט"ז מה' מ"א, אע"ג דלא פסק כר"מ, וזה כפי' בתרא שכתב הרמב"ן דאף לפר"ח הא דחזקי' אפי' כרבנן.

ונראה דאפי' ב' מינים וב' איסורים מצטרפים לאסור הקדירה, ולפר"ח הדבר מבואר, ולפרש"י יש ללמוד מסברא שאין חילוק בין ב' מינים לחד מינא [וכ"כ הר"מ במט"ו ועי' לק' סי' ח' סק"ט], מיהו צריך שיהיו שוין בשמא אבל ב' מינים וב' שמות אין מצטרפין אפי' בחד איסורא, ואע"ג דלר"מ סגי בבאין למתק הקדירה אפי' בב' איסורין וילפינן לצרף לאסור הקדירה מצירוף לענין מלקות, ובאיסור אחד ב' איסורין מצטרפין לדעת הר"מ אפי' אין שוין לא בשמא ולא בטעמא, וא"כ ניליף שיצטרפו גם לאסור הקדירה אף באינן שוין לא בשמא ולא בטעמא, לא דמי דב' איסורין דין הוא שלא יצטרפו למלקות דהרי ליכא שיעורא, והלכך לר"מ דמצטרפין שפיר שמעינן דמיקיל בצירוף וילפינן מיני' צירוף לאסור הקדירה דמצטרפין ב' מינים, אבל ב' מינים בחד איסורא דין הוא שיצטרפו דכולי חד איסורא הוא, ואין ללמוד מזה צירוף לאסור קדירה דכיון דאין מכל מין טעם יש מקום להתיר.

כ' הש"ך יו"ד סי' צ"ח דלענין טכ"ע אזלינן בתר טעמא ולא בתר שמא, וכן הסכימו אחרונים ז"ל, ואינו ענין להא דמבואר בסוגיא דע"ז סי' א' דב' מינים דלא שוו בשמא אע"ג דשוו בטעמא אינם אוסרים אע"ג דסוף סוף נרגש טעם האיסור דשאני ב' מינים שהם בעצם חלוקים גם בטעם אלא שמשותפים למתק או לתבל ושפיר י"ל דאין מצטרפים שהרי אין כאן טעם של מין אחד וכמש"כ לעיל אבל כשיש טעם גמור של אחד המינים אין מקום לבטל הטעם משום שהאיסור וההיתר שוין בשמן.

ה' זבחים ע"ח א' תוד"ה הפיגול, וי"ל דהתם בדלא מיערב כו' א"י הכא ללקות משום פיגול כו' ועוד התם כו', הנה מספקא להו דאפשר דכל שמצרפין זע"ז הוו כחד איסורא ולא שייך שיבטל קצתו את קצתו, ומיהו אפשר דנהי דמצטרפים זע"ז מ"מ עיקרן איסורין נפרדים ומבטלים זא"ז אלא בעיניהו מצטרפין זע"ז, עוד מספקא להו אי הא דאמר מעילה י"ז ב' דלאכילה מצטרפין היינו למלקות וילפינן ל' מדכלל כל שבקדש פסול שמעינן דכולהו בני בקתא חדא נינהו והלכך אף בפיגול ונותר דנתיחדו בלאוי דבנותר כתיב לא יאכל ופיגול ילפינן עון עון מנותר כמש"כ תו' פסחים כ"ד א' מ"מ מצטרף חצי זית מפיגול וחצי זית נותר או דלמא כיון דיש כאן לאו כולל לכל הפסולין גם חצי זית פיגול וחצי נותר מצטרפין להתחייב משום לאו הכולל אבל אין חייבין משום לאו דידהו והיינו דאמר במעילה שם דלאכילה מצטרפין ומיהו צ"ע מאי נ"מ בזה הא מחד קרא נפקא נותר ופיגול ולא הכולל, ולמאי דסיימו דאין לוקין משום לאו הכולל ניחא, מיהו נראה דהא דאמר במעילה היינו דלוקה דאי אינו לוקה הו"ל למימר ל"ש אלא לענין מלקות ולמה שביק חיוב אכילה ונקט טומאת ידים וכוון דבלאו הכולל ליכא מלקות כדאמר פסחים כ"ד א' ע"כ דאיכא מלקות משום לאו המיוחד דפיגול ונותר וה"נ אמר ע"ז סי' לר"מ דכל שתעבתי לך הרי הוא בבל תאכל מצטרפין ומשמע דמצטרפין למלקות דהא יליף מזה דל"מ ב' מינין מצטרפין דמיקיל בצירוף ואי אין מצטרפין רק ללאו הכולל א"כ לא מצינו לר"מ דמיקיל בצירוף טפי מרבנן דהא גם לרבנן ב' מינין מצטרפין כשהן בלאו אחד, וא"כ מוכח דאע"ג דמצטרפין מ"מ בטילין זה בזה.

ומיהו יש לדקדק בהא דמעילה למה לא פירשו הפיגול

ובערלה תני ר"מ סתמא הא תני דר"ש פליג ולית ל' דר"מ [ואע"ג דמפרשין במעילה שם דא"צ צירוף נראה דקושטא קאמר דצירוף אין כאן מיהו לדידי א"צ צירוף] וכיון דאמוראי אית להו כר"ש הלכה כר"ש אלא דלפ"ז לא קיי"ל כמתני' דערלה דב' ג' מינין מצטרפין, והר"מ פט"ז מה' מ"א הי"ד ט"ו העתיק דין המשנה בב' שמות ומין אחד או ב' מינים ושם אחד, והוא כמש"כ הרמב"ן דעיקר הקו' הוא על ב' מינין וב' שמות אבל כל שהן שם אחד בשום צד שפיר מצטרפין לתבל וא"צ לאוקמי במיני מתיקה, והנה קיים הר"מ דין השנוי במשנה בג' מינים בשם אחד אע"ג דכונת המשנה היתה אף בג' מינים בג' שמות ומשום דמתני' כר"מ אתיא ולית הלכתא כר"מ לא נמנע הר"מ להביא דין המשנה ולהתנות שיהיו הג' מינים שם אחד וכן דרך הר"מ להשתדל שלא להשמיט דין המשנה ולתקן ההלכה שתהא קיים למאי דפסקינן.

ולהאמור נתישבו קושיות הר"א והכ"מ והלח"מ דבאמת פסק הר"מ כת"ק דר"ש דב' שמות מצטרפין אלא דתנא דמתני' סבר כר"מ והלכך אף ג' שמות וג' מינים סבר דמצטרפים ואין לא קיי"ל רק בג' שמות ומין אחד או ג' מינים ושם אחד.

ובאיסור אחד לענין צירוף למלקות לא למדנו שום חילוק בין מין אחד לב' מינים והלכך כתב הר"מ פ"ד בהלכות אלו ה"ו שכמה מינים מן הטבל מצטרפין לכזית. ולי' הר"מ שם ומצטרף לשער בהן כדי לחמץ בעיסה של חטים אם היה טעם שניהם טעם חטים כו', נראה דמין בשא"מ ממחר את החימוץ מפני מיזוג הטעם החמוץ ולזה כ' הר"מ דמשערין כאילו ב' השאורים חטים בעיסת חטים וזה קולא שאין מצרפין טעם השעורים החמוץ עם החימוץ אלא בטעם החימוץ לחוד משערין ומה שכתב בלח"מ שאין דין מחמץ אלא במינו תמוה שהרי אמרו להחמיר מין במינו להקל ולהחמיר מין בשא"מ ואין חילוק בין מין ומינו לא"מ אלא להחמיר בליכא ק"א, והא דתנן ערלה פ"ב מ"ז כגון גריסין שנתבשלו בעדשים ולא קתני שאור של חטים בעיסה של שעורים היינו משום דלא שכיח כמש"כ התויו"ט שם ואין כונת התויו"ט דגם התם אין מחמץ אוסר אלא טעם גמור אלא כונת התויו"ט למה שבק תנא שאור ועיסה דאתחיל בה דהא גם במחמץ א"צ ק"א בא"מ אלא כל שאין בו טעם היינו שאין בו חימוץ מותר, ולי' הר"מ בפ"י המשנה ג"כ מתפרש כן דמב"מ אמרו דין מחמץ ומתבל מק"א ולמעלה ובא להחמיר על שיעור שהוזכר כבר אבל מין בשא"מ זה עיקר שיעורא וכל שיעור יש בו להקל ולהחמיר ומש"כ הר"מ דמבשא"מ לעולם בנו"ט גם מחמץ קרי ל' נו"ט והוא אביזריהו דנו"ט, ובתורע"א לא פ"י כן ולכן הביא דברי הפר"ח שאינו כן, וממקומו הוא מוכרע דאי אינו מינו אינו אוסרו בחימוץ אינו בדין לצרף שאור של חטים עם של שעורים, וכבר הביא הפר"ח דברי הר"מ פט"ו מה"ת ה"ד שהדבר מפורש ועוד ראיות.

ג' ודעת הראב"ד דג' שמות היינו איסורין כפר"ח ומתני' כר"מ אתיא לכו"ע ואפ"ה אמר חזקי' במיני מתיקה דאף בב' איסורין בעין אינם מצטרפים בב' מינים אלא א"כ שוין בטעמן ומיהו בשוה בטעמן סגי אף לרבא דאזיל בתר שמא, וס"ל להר"א דאין חילוק בין לאסור הקדירה לאוכל בעין שאף באוכל בעין אין ב' מינים החלוקין בטעמן מצטרפין ולפיכך השיג על הר"מ שם פ"ד ה"ו שאין ב' מיני טבל מצטרפין אבל ברמב"ן שם משמע דדוקא בב' מינים לר"מ מחלקינן בהכי.

ויש לעי' לדעת הראב"ד למה בשר וחלב וסלת מצטרפין לכזית בפיגול ונותר כדתנן מעילה ט"ו ב' ולמה עדיף מחטה ושיעורה של טבל.

ד' ולענין ב' איסורין שתבלו והחמיצו, הנה דעת הר"מ דבכל הני משניות דפ"ב דערלה דתנן תרומה

מצטרפין לאסור [ואולי אין כונתם שמצטרפין לאסור אלא שאין מצטרפין עם ההיתר לבטל זאי"ז] וטעמם נעלם.

ובפמ"ג בפתחה לה' תערובות הביא דברי האו"ה שכתב שב' מינים מלאו אחד אין מצטרפים לאסור, והפמ"ג שם דחק לפרשו בפיגול ונותר, ואמנם הדברים כפשטן, ומה שהק' מבשר וחלב דמצטרפין לאסור התם חד טעמא דהרי הבשר יש בו טעם חלב וכל בלוע משערין בכולו וכן החלב יש בו טעם בשר, ועוד כיון דשניהם נתחדשו בטעם בב"ח הו"ל איסור שוה בטעמו, ובגליון יד אברהם כ"כ בשם עבוה"ג.

אבל עיקר דברי הי"א שם תמוהים, וכן דברי הדמ"ר דהא ודאי ערלה וכלאים מצטרפים לאסור במאמרים בין כשנפלו בב"א ובין כשנפלה סאה ערלה לקצ"ט חולין ואח"כ נפלה סאה כלאים, וכן תרומה וערלה לדעת הפוסקים זולת הרמב"ן, ולדעת הרא"ש יש חילוק בין נפלו בב"א לנפלו בזאי"ז ובזאי"ז כל שנתבטלו ברוב אין האיסור הבא אח"כ מצטרף לאסור ומצטרף להתיר ודוקא בב' איסורין אבל לא בערלה וערלה והן הנה דברי הרע"ב וכמשי"כ לעיל, אבל אין כ"ז ענין לנידון דידן שנפלו מין בשא"מ חלב ודם בהיתר בין שנפלו בב"א בני"ט ובין שנפלו זית אחד ואח"כ נפל השני אין כאן ביטול קדום לשום זית ורק אנו דנין משום שאין כאן טעם איסור ואין נפקותא בין איסור אחד לב' איסורין, אלא בין טעם אחד לטעמים שנים. בערלה סי' ה' סק"ז, כתבנו שכזית בשר וכזית חלב [שנאסרו באיסור בב"ח] מצטרפין לאסור את הקדירה וצריך ס' כנגד ב' זיתים, ולא דמי לב' מינים בשם אחד בעלמא, משום דהכא חשיב שניהם כטעם אחד, ואע"ג דכזית חטה וכזית שעורה שבשלן יחד בקדירה ואח"כ נפלו לתוך קדירה של היתר, נמי א"צ ס' רק נגד זית אחד, ולא אמרינן דטעם המורכב חשיב כאיסור מחודש, שאני התם דכל אוכל האסור אין איסורו קיים בו רק כל זמן שטעמו מתקיים בו וכיון דבהאי קדירה ליכא טעם חטה וליכא טעם שעורה, אין כאן איסור, אבל בב"ח שטעם המחודש של עירוב הטעמים גורם האיסור הוי כאיסור שבא לעולם בשרשו בטעם זה, ואילו היה אוכל איסור שיש בו טעם בב"ח ונפל לתוך ההיתר ודאי צריך ס' כנגד כל דלא סגי בס' כנגד חציו לומר שאין כאן טעם בשר וטעם חלב, כחל טריפה יוכיח.

{ע"כ נדפס שם}

ח) הא דאמר ר"ש במשנה פ"ב דערלה מ"י דג' מינים והם שם אחד או ג' שמות ומין אחד אין מצטרפין לאסור הקדירה, הקשו תו' ע"ז סי"ח ב' הא ר"ש אית ל' כל שהו למלקות, ותיצו דמ"מ מודה ר"ש דאם נתערב הוא בטל דלא עדיף כ"ש לר"ש מכזית לרבנן וכל שיש רוב היתר ראוי להתבטל אלא אם נותן טעם אסור מדין טכ"ע, וכתבו תו' שם סי"ח א' דה"ר יקיר פ"י דגם ר"ש דריש משרת להיתר מל"א ואע"ג דאית ל' לר"ש כ"ש למלקות דוקא כשהוא בעין אבל כשהוא בעירוב לא חשיב ומודה דבעין כזית דגם ר"ש אית ל' שיעור כזית דהא מודה לענין קרבן דבעין כזית והלכך באיסור המעורב כיון דאיכליש כל שהוא לא חשיב ובעין כזית ומיהו אי אכיל כל כך מן התערובות עד שאכל כזית מן האיסור ולא שהה בכא"פ לוקה משום טכ"ע לדעת הר"ש שכתבנו טבוי"י סי' ג' ולדעת הר"מ אינו לוקה עד שיהא איסור כזית בד' ביצים וכ"ד ר"ח שהביא הרא"ש פ' ג"ה והטור סי' צ"ח, וגם לדעת זו י"ל דמודה ר"ש דעירובו קיל טפי וכמשי"כ תו' נזיר ל"ח א'. ומיהו בנזיר דאמרה תורה דהמל"א כיון דנחשב גם ההיתר לאיסור חייב בכ"ש לר"ש דרבנן תורה בנזיר שהעירוב כממשו וכי היכי דלרבנן לוקה בכזית מן העירוב אף שאין כזית מן האיסור ה"נ לר"ש לוקה בכ"ש מן התערובות דכיון דההיתר נטפל להאיסור הו"ל כולו איסור, והר"פ בתו' שם לא ניחא ל' סברא זו

והנותר אין מצטרפין לקרבן וכדתנן כריתות י"א ב', ואפשר משום דסיפא דמתנ' שם איירי לענין טומאה מפרש לרישא נמי בטומאת ידים.

והא דאמר ר"ל איסורין מבטלין זאי"ז נראה דהיינו לענין מלקות כיון דכל קורט הוא ספק וכשמעורב ברוב אחר דיינינן ל' בתר רוב ואי אפשר להעניש עליו פקע העונש מדין ביטול אבל לענין איסור דכל קורט אסור ממ"נ אף אי דיינינן ל' בתר רוב לא נתבטל לענין איסור ואילו היה אפשר לענוש בלא התראה ובלא ידיעה איזה עבירה עשה לא היה דין ביטול גם לענין עונש ואפשר דזה דאמר התראת ספק ל"ש התראה ואינו כשאר התראת ספק שבש"ס, ומדרבנן ודאי אסור דהא אפי' מין במינו אסור מדרבנן בנו"ט.

ו) שבת פ"ט ב' תוד"ה תבלין, אבל תימא וכי בשביל שיש להם שם אחד כו', לכאורה אינו מובן הלא בע"ז ס"ו א' פריך מני' לרבא דאזיל בתר שמא ומבואר דאע"ג דהן מתבלין או ממתקין מ"מ אין ראויין להצטרף עד שיהיו שוין בשמא ור"ש סבר דגם שוין בשמא אין מצטרפין.

שם וכ"מ בהדיא בירו' כו', צ"ע הא קושטא דמלתא דר"ש פליג בב' איסורין בערלה שם מ"א בערלה וכה"כ וכדאמר ע"ז ס"ח ב' וכמשי"כ תו' שם וא"כ אפשר לפרש הא דירו' אהא דפליג בערלה וכלאים דאין מצטרפין.

שם תוד"ה אסורין, סבר אב"י דלא פליגי אלא בב' מינין כו', צ"ע אי סברא הוא דחד מינא מצטרפין אף בב' איסורין בלא שום דרשא א"כ לענין קרבן נמי ולעיל ע"א א' פשיטא ל' דאפי' מין אחד אין מצטרפין ובשלמא אי למלקות ילפינן מקרא לענין חטאת פשיטא ל' דאין מצטרפין וכמשי"כ תו' שם אבל אי מסברא מצטרפין לחטאת נמי, ועוד דבמעילה ט"ז א' תניא דנבלה וטמאה אין מצטרפין ואף שהן מין אחד, דלא כמאן לא כר"מ ולא כרבנן, וי"ל דאב"י מוקי לה כר"ש.

שם ור"ת מפרש כו' ומצטרפין לאסור בתערובת יבש בלא נתנית טעם, ומיירי שנמוחו דלא מינכרא א"נ באין ידוע איזה האיסור ומ"מ בעינן ס' וכמשי"כ הש"ך יו"ד סי' ק"ט סק"ח.

ז) כ' הטור ס"ס צ"ח קדירה שיש בה נ"ט זיתים של היתר ונפלו בה ב' זיתים א' של חלב וא' של דם כל אחד מצטרף עם הנ"ט של היתר לבטל חברו כו' וכן ג' מיני איסורין של יבש כו', והנה הטור פסק כר"ל זבחים ע"ח א' דאיסורין מבטלין זאי"ז מיהו דין הראשון מותר אף לדעת הר"מ שפסק בפ"ח מה' פסה"מ ה"כ כר"א זבחים ע"ט א' שאין איסורים מבטלים זאי"ז, דאפי' ב' מינים מאיסור אחד שאין טעמן שוה אינן מצטרפים לאסור שהרי לכך מוקי לה חזקי' ע"ז ס"ו א' במיני מתיקה אבל אם אין טעמן שוה אין כאן טעם אף שמשנין טעם הקדירה הו"ל נוי"ט לפגם כמשי"כ תו' שבת צ' א', וזה מבואר בר"מ פט"ז מה' מ"א הט"ו שכי' הואיל והם מין אחד מצטרפים לתבל אלמא דאף אם הם משתתפים לתבל מ"מ בעינן שיהיו שם אחד בשום צד [וכי"ה ברמב"ן ע"ז ס"ו וכמשי"כ לעיל וכי"ה בירו' ערלה פ"ב הי"ה ניחא ב' שמות ממין אחד ב' מינין משם אחד ר"א בשם ר"ל במיני מתיקה שנו ואי שם היינו שם האיסור הרי בהדיא דאין ב' מינין של שם אחד מצטרפין ואי שם היינו שם התבלין הרי כל המשנה באיסור אחד איירי] וכשי"כ כשאין מתבלין את הקדירה וכיון דב' טעמים אינן מצטרפין לאסור הדין נותן דכל אחד מצטרף לבטל הטעם שהרי סוף סוף אין בהיתר טעם של החלב ולא של הדם, וכן בב' מינין של איסור אחד החלוקין בטעמן שאין מצטרפים הדין נותן שמצטרף כל אחד מהן לס' כדי לבטל חברו.

והגרע"א בגליון יו"ד ס"ס צ"ח הביא דעת התבו"ש והפמ"ג בשם הב"ח דב' מינים מאיסור אחד אפי' חלוקין בטעמן

משניות דפ"ב דערלה ויש לנו לומר דמחלקי בין צירוף לכזית לצירוף מאתים ונו"ט, ואפשר דהא דאמר בסוגין מאן תנא מצטרפין זע"ז ר"מ משום דמשמע ל"י דמצטרפין למלקות נמי קאמר.

שם מה פליגין כו', בשנו"א ובבהגר"א כתוב דמבעי ל"י בנפלו ג' קבין ערלה ואח"כ נפלו עוד ג' קבין ערלה, ואי אפשר שאמרן רבנו ז"ל שהרי תנן הערלה מעלה את הערלה.

ונראין דברי הר"ש, ונראה דגירסתו מה פליגין שנפלו ג' קבין ערלה וג' קבין ועוד של כלאי הכרם מותר הכרי למה ועוד בטל בג' וג' קבין בטלים בק' [ר"ל דבזה לא אמרינן דמצטרפין דכיון דראשון שנפל בטל תו מצטרף עם החולין לבטל השני, ול' מה פליגין פריש כמו במאי עסקינן ויש לפרשו כפשוטו ומשום דר"א ור"ש פליגין אבל אם נפל ג' קבין ועוד ערלה וג' קבין כה"כ אסור [ר"ל בין שנפלו בב"א ובין שנפלו ג' קבין ועוד מקדם, ובוזה הוא דין המשנה דמצטרפין לרבנן, והלכך לא אמרינן דעוד ליבטל בג' והג' ליבטל בק', אבל לר"א ור"ש גם זה מותר השתא אע"ג דכבר נאסר, דכיון דאין מצטרפין זע"ז לאסור מצטרף כל אחד מהאיסורין עם החולין לבטל חברו] נפלו ג' קבין ערלה וג' קבין כה"כ כאחד מהו כמו שנפלו ג' קבין ועוד ערלה וג' קבין של כה"כ או כמו שנפלו ג' קבין של כה"כ ואח"כ נפלו ג' קבין ערלה [אע"ג דנפלו ג' קבין ועוד ערלה בב"א אוסר, מ"מ בב' איסורין אפשר דמיקילינן, דעד שיצטרפו האיסורין זע"ז לאסור י"ל שכל אחד מן האיסורין נתבטל בחולין ומשום דמאתים הוא מדרבנן אפשר להקל בזה, ומיהו דוקא בג' וג' מבעי ל"י דבכל אחד י"ל דהוא קדם ונתבטל ואין מצטרפין זע"ז, אבל נפלו ג' קבין ועוד ערלה וג' קבין כה"כ ודאי אסור, דהא אם נפלו ג' קבין ועוד מקדם נמי אסור, ואין כאן היתר רק בחד צד אי כה"כ קדם, ואין מסתפקין להתיר בב"א אלא היכי דבזא"ז שרי בכל אופן בין שקדם זה ובין שקדם חברו, והנה אם ב' איסורין בב"א אין מצטרפין לא מהני דין צירוף אלא שלא יבטלו זא"ז, אבל אי גם בב"א אסור מצטרפין ג' קבין ערלה וג' קבין כה"כ לאסור קצ"ט חולין, ומיהו מש"ל דין צירוף בנפלו ג' קבין ועוד ערלה לק' ואח"כ נפלו ג' קבין כלאים ואח"כ נפלו עוד חולין לתוך התערובות, או שנפלו חולין לתוך ערלה וכלאים, דבזה נראה דלא מבעי ל"י דודאי מצטרפין לאסור, ומיהו א"צ לכל זה דעד כאן לא מבעי ל"י בב"א אלא בעומד על הנפילה וידע, אבל אם לא ידע אפי' נפלו בזא"ז מצטרפין שניהם לאסור מאתים, ואין חילוק בזה בין ערלה וערלה לערלה וכלאים].

אלא לר"ש אין מעליותא בכזית כלל לענין מלקות ואי לרבנן לוקה על טכ"ע בכזית אף שהוא מעורב הי"נ לר"ש לוקה בכ"ש ואי לרבנן אינו לוקה בטכ"ע עד שיהא התערובות כזית בד' ביצים לר"ש לוקה בכל שהו בד' ביצים.

ובנו"ב חיו"ד סי' צ"א נתקשה על דבריהם מהא דאמרו שבועות כ"א ב' בהא דאמר ר"ע נזיר ששרה פתו ביין ויש בו כדי לצרף כזית חייב ואס"ד בעלמא כר"ש ס"ל ל"ל לצרף אלמא דר"ש אית ל"י אפי' בתערובות, ולמש"כ לעיל אין הקושיא דלמה לי קרא דודאי קרא אצטרך אפי' אי סבר כר"ש אלא מקשה ל"ל לצרף כזית אי כר"ש ס"ל הו"ל למימר סתם נזיר ששרה פתו ביין חייב ואפי' בכ"ש, אלא ודאי ר"ע כרבנן ס"ל.

ט) ירו' פ"ב ה"א ולא מודה רשב"א שאסור לעשות כן בודאי, מבואר מכאן דנותן עינו בצד זה ואוכל בצד אחר לא היתר אף בתרומה, ולא נתפרש מה הוא נותן עינו, אם ר"ל מחשבה בלא דיבור קשה דהר"מ פ"ד מה"ת הט"ז כתב דחייל במחשבה [וכדאמר גיטין ל"א א' שבועות כ"ו ב' ושי"מ] והדבר מוכח דאי לא חייל דיעבד גם בדמאי לא היו מיקילין, והכא אמר שאסור לעשות כן בודאי, ומשמע דבדמאי מותר וכדאמר חולין ז' א', ומיהו י"ל דהחמירו חכמים בודאי שיוציא בשפתיו, אבל קשה דל' נותן עינו משמע שאינו מפרש, ואי עיקרו שאינו מוציא בפיו הלא מש"ל דיבור בלא הפרשה והפרשה בלא דיבור, ואפשר דבמפרש א"צ דיבור דהפרשתו מוכחת עליו אבל כשאינו מפרש החמירו חכמים שיאמר בפיו, וכשאמרו נותן עינו היינו שאינו מפרש ואינו מוציא בפיו והחמירו בזה חכמים בודאי והקילו בדמאי.

ויש לעי' לפי רמב"ן במלחמות ביצה ט' א' דרשב"א סבר דא"צ לקרות שם כלל א"כ איך סבר ר' יונה דעבד לה כתחלת הפרשה, ועי' מש"כ דמאי סי' ט"ו סק"ה, וכל דברנו נאמרו בהעלמה מהא דמבואר כאן דדוקא בדמאי מיקילין בהכי וכמש"כ תו' חולין ו' ב' ובשי"מ. ונקטינן לפ"ז דבדמאי א"צ לא הפרשה ולא דיבור, ובודאי צריך או הפרשה או דיבור לכתחלה.

ו) שם מאן תנא מצטרפין זע"ז ר"מ כו', לכאורה קשה מכאן על פסק הר"מ דלענין צירוף לכזית פסק דלא כר"מ וכמש"כ לעיל סק"ב, ולענין צירוף לאסור במאתים ובנו"ט פסק דמצטרפין, וכאן משמע דדינא דמשנתנו כר"מ, ומיהו בגמ' דידן ע"ז ס"ו א' משמע דחזקי' מוקי לה אפי' כרבנן וכמש"כ לעיל סק"ד, ועוד דכיון דבגמ' דידן מוכח דאין הלכה כר"מ לענין צירוף למלקות וקשה לדחות כל הני

סימן ו

ובברייטא גופה דקתני נפלה תרומה לבסוף ויין לתוך עדשים ואמרינן דבבא דסיפא אשמעינן דבפגם מעיקרא פליגי ומשום דרישא י"ל כדרי' יש לפרש דבאמת תנא נקט רישא דאיכא טעם הואיל וראוי לחמץ כו' והדר תנא יין לתוך עדשים דאפי' פגם גמור נמי אסור ואין דתנן חומץ שע"ג גריסין מותר ותנן דתרומה לבסוף אסור אמרינן טעמא כדרי'.

ב) והיכי דנפלו בב"א פרכינן בגמ' מ"ט דר"ש, נהי דר"ש לית ל"י טעמא הואיל וראוי לחמץ, מ"מ הרי השביח ולבסוף פגם, ומודה ר"ש בנפלה תרומה בתחלה דאסור, ומשני ר"ש לטעמא דאמר אפי' איסור ואיסור אינו מצטרף, וכתבו תו' שם דאין להתיר משום זוז"ג דכיון דיש באיסור כדי להחמיץ אסור אפי' בב' גורמים, ותימא דא"כ מאי מיינתא מהא דר"ש סבר דערלה וכלאים אינם מצטרפים [והיינו בנו"ט וכדאמר ר"א במשנה שם דמצטרפין בנו"ט מכלל דלר"ש אפי' בנו"ט, והכי אמר ר"ש בהדיא שם מ"י דבשאור של תרומה ושל כלאים דשרי אפי' לזרים] התם במין בשא"מ בבישול דשיעורא בנו"ט ואיסור והיתר ודאי אין

א) ערלה פ"ב מ"ח מ"ט, הנה נקט התנא מחלוקת ר"ש ורבנן בשאור של חולין ושל תרומה שנפלו בב"א וחימצו ויש בכל אחד לחמץ ושהו בכדי שכל אחד לבדו היה מחמיץ והשתא פגמו בעודף החימוץ, ועוד נחלקו בנפל השאור של חולין והחמיץ ואח"כ נפל של תרומה והוסיף שיעור חימוץ שהיה מספיק לחמץ את העיסה, ובשניהם אסרי רבנן ור"ש מתיר, ומבואר בסוגיא דע"ז ס"ח ב' דהאוסר נפלה תרומה לבסוף הוא משום דסבר נ"ט לפגם אסור, או משום דהוספת החימוץ לא מקרי פגם הואיל וראוי לחמץ בה כמה עיסות, והר"מ פט"ז מה' מ"א הט"ז פסק כרבנן דר"ש, ואע"ג דבגמ' שם מוכחינן דרבנן דפליגי אדר"ש ס"ל נטלי' אסור אפי' בפגם מעיקרא, וא"כ לא מצינו תנא דס"ל דעיסה עדיפא משום שראוי לחמץ, וא"כ היה ראוי למפסק כר"ש דמותר משום נ"ט לפגם, מ"מ משמע ל"י לרבנן דהא דאמר ר"ז ע"ז שם דשאני עיסה כו' לא נדחה בגמ', אלא ר"ז אמתני' דערלה קאי דלא תסתור מתני' דע"ז ס"ה ב', ומתני' משום טעמא הואיל וראוי לחמץ כו', אלא אשכחן עוד תנא דפליג אף ביין לתוך העדשים,

על דברי ר"ש יש לפרשם על עיקר הדין, ומיהו בתו' לעיל מ"ט א' אי אפשר לפרש כן.

(ד) שם בגמ' דלמא טעמא דר"א משום דאחר אחרון אני בא ל"ש כו', יש לעי' כיון דנפלו בב"א שרי דזוז"ג מותר, וכי נפול איסור ברישא ואח"כ נפול היתר נמי שרי משום זוז"ג, א"כ כי נפול היתר ברישא מאי הוי, סוף סוף כנפול בב"א דמי ומה קלקל ההיתר שנפול ברישא מ"מ זוז"ג הוא, ובע"ז ע"ג ב' משמע דאי לאו דאביי יש לפרש טעמא דר"א דכי נפול תרומה ברישא בטילה קדם שחמצה ותו אין התרומה מצטרפת עם שאור החולין למיסר, אבל נפול חולין ברישא כשנפול שאור התרומה מצטרף שאור עם שאור להחמיץ ואינו בטל, וכן בנפול בב"א אסור ורבנן מתירין אף בנפול תרומה לבסוף דאמרין התרומה בטלה ואינה מצטרפת, והכא אי אפשר לומר כן דהא אמר דר"א מתיר אפי' בנפול בב"א, ולא אסר אלא בנפול תרומה לבסוף, ואולי בעי לפרושי דלא אסר ר"א אלא בקדם וסילק את ההיתר, ונגמר באיסור לחוד, והיינו דאמר אחר אחרון אני בא אם גמר בהיתר מותר, והיינו בין שסילק את האיסור בין שלא סילק ושניהם החמיצו מקרי גמר בהיתר, וגמר באיסור היינו סילק את ההיתר, אבל כששניהם בב"א גמרו מקרי גמר בהיתר, אבל ל' הגמ' אינו מתישב כל כך.

(ה) תנן תמורה י"ב א' אין המחומץ מחמץ אלא לפי חשבון, ובגמ' אמר דהוא דלא כר"א, ופרש"י דחשבון של המחומץ דאם נתערב שאור בעיסה אחד ממאה ואח"כ נפלה מן העיסה לעיסה אחרת חשבינן זה שנפל שיש בו אחד ממאה שאור של תרומה והשאר חולין, ואם אין בשאור לבד להחמיץ את השני והו"ל זוז"ג וזה דלא כר"א דלר"א זוז"ג אסור, והא דמשמע דפעמים אסור קשה הא לעולם העיסה משתתפת בחימוץ והו"ל לעולם זוז"ג אפי' בזמן שיש בשאור לבד כדי להחמיץ, פי' בתו' פסחים כ"ז א' דמש"ל שיש בשאור לבד כדי להחמיץ ואין בעיסה לבדה כדי להחמיץ [ואע"ג דהעיסה מרובה על השאור, מ"מ שאור שחימוצו קשה מחמץ טפיל] וכה"ג אף רבנן אוסרין.

ובתו' הקשו לפרש"י דא"כ ע"כ הוא דלא כר"א, דהא ר"א אית ל' דגם מדומע מדמע לפי כולו וכל מחומץ לא גרע ממדומע, ולכן פי' דאירי בנתן על העיסה כזית שאור של תרומה וכזית שאור של חולין, וקאמר דחשבינן את האיסור לפי חשבון ומותר, וצ"ע דלשון המחומץ משמע שאינו שאור אלא שנתחמץ מן האיסור, ואפשר דאע"ג דסבר ר"א דמדומע בפחות ממאה מדמע לפי כולו, מ"מ באיכא מאה אלא שנאסר מחמת טעם החימוץ אינו אסור אלא לפי חשבון, ופעמים שאין כאן עירוב כלל כגון שלא עירב השאור בהעיסה אלא הניח השאור על העיסה והחמיץ וגם זה בכלל מחומץ, ומשערינן בשיעור החימוץ של התרומה שבעיסה וא"ת למה חשבינן ל' לפי חשבון הלא החימוץ שבעיסה כולו איסור שאם תסלק החימוץ אין העיסה מחמצת כלום י"ל דע"י השאור גם העיסה עצמה מחמצת ולעולם יש בעיסה חימוץ שקבלה וחימוץ עצמה, והיכי דמחומץ נשאר בו עירוב השאור ומשתער לפי חשבון אינו משתער לפי השאור לבד אלא לפי השאור והחימוץ של השאור שבעיסה, והחימוץ שהעיסה עצמה מחדשת הוא היתר, אבל לפ"ז קשה לשער הדבר וצ"ע.

(ו) הא דזוז"ג מותר הוא בין בתרומה וחולין ובין בכלאים וחולין, ואע"ג דכלאים אסור בהנאה והרי נהנה דבלא הכלאים לא היתה העיסה מתחמצת, מ"מ אין בגוף העיסה איסור הנאה דהחימוץ שהוא מלתא דטעם אינו אסור כשאין בו לבד כדי להחמיץ ומה שהועיל לו שאור של כלאים זהו דבר שכבר עבר בין יאכל בין לא יאכל כיון שמן הדין העיסה אין בה טעם איסור היא מותרת וכבר הרויח באיסורי הנאה ואין ראוי לחדש איסור על העיסה.

מצטרפין לאסור שהרי אין כאן טעם איסור, וכן בשאור של תרומה וכלאים שאין בזה כדי לחמץ ואין בזה כדי לחמץ, דאילו הוי חד היתר קי"ל זוז"ג מותר, והלכך כששניהם איסור אבל לא משם אחד הו"ל כזוז"ג ואין בשום איסור מהם כח לאסור, אבל כשיש בזה כדי לחמץ ובזה כדי לחמץ דאילו הוי אחד היתר נמי אסור, הדין נותן דאם היו שניהם איסורין אסור דלא עדיף מאחד מהן היתר ושפיר מקשה לר"ש ליצטרפו וליאסרו.

ואמנם בתו' פסחים כ"ז א' פירשו דיש בשניהם שיעור הוי כאין בשניהם כשיעור והלכך מותר לר"ש משום זוז"ג, וגם רבנן ס"ל דזוז"ג מותר ולא אסרי אלא משום שהאיסור החמיץ כשיעור, אבל אם היה מסלק התרומה לאחר שעה אחת שאין בעיסה רק שיעור חימוץ הצריך לה היה מותר משום זוז"ג, והא דאמר ר"ש לטעמי' אין הכונה במאי דפליג במשנה שם [דהא גם רבנן דפליגי עלי' ס"ל זוז"ג מותר ומה"ט מתירים לכהנים במי"ד] אלא לטעמי' דס"ל זוז"ג מותר, דהא ס"ל אפי' איסור ואיסור אין מצטרפין וכדאיתא במי"ד דאפי' במחמץ ס"ל כן וכשי"כ כשאחד היתר והיינו לטעמי' בדין זוז"ג, וכ"כ הגר"א בשנו"א, והלכך לר"ש כי היכי דשרי בתרומה לבסוף שרי בנפול בב"א אבל לרבנן דאסרי אפי' נפלה תרומה לבסוף ה"נ נפלו בב"א, שהרי יש כאן שיעור חימוץ של איסור, ולא חשיב לפגם משום דראוי לחמע בה עיסות, ולר"ש סופו חשיב לפגם ותחלתו זוז"ג.

והר"מ השמיט דין נפלו בב"א דזה פשיטא, וכדאמר בגמ' השתא ומה סיפא דלא קמשבח כלל אסרי רבנן רישא דקמשבח מבעי, וא"ת כיון דגם כשיש בשניהם כשיעור חשיב זוז"ג א"כ איצטרך לאשמעין דהיכי דהאיסור החמיץ כשיעור חימוץ לא שרינן משום זוז"ג, וזה לא שמעין מנפלה תרומה לבסוף דהתם החמיץ האיסור כשהיה לבדו בלא שותף, וי"ל דדין זוז"ג איכא אפי' בנתן שאור חולין שעה אחת וסילקו ונתן אח"כ תרומה, וכדאמר ע"ז מ"ט א' בין שנפל איסור בתחלה כו', ולמאי דמפרש אביי דר"א בסילק את האיסור, מתפרש הא דאמרו חכמים שנפל איסור לבסוף היינו שסילק את ההיתר ואפי"ה שרי, וא"כ מהא דאסרינן בנפלה תרומה לבסוף ביש בה כדי לחמץ, שמעין דהיכי דהאיסור חימץ כשיעור אסור אף שנשתתף עמו היתר, והלכך פריך בגמ' דרישא פשיטא, ולכך השמיטה הר"מ.

(ג) תו' פסחים כ"ז א' ד"ה עד, פי' באיסור כו', ומשום דלי' משמע דיהא בו כדי להחמיץ אסור אף שלא החמיץ לבדו אלא בשותפות, ולפיכך פירשו דיש באיסור כדי להחמיץ ובהיתר אין כדי להחמיץ, ומיהו נראה דדוקא בנפול בב"א או שנפל האיסור לבסוף, אבל סילק את האיסור קדם שהחמיץ ונתן אח"כ שאור חולין והחמיץ מותר אפי' היה באיסור כדי להחמיץ, והלא בזה גם ר"א מודה, ורבנן לא קיימו אלא במה דאסר ר"א.

שם והשתא הוי ר"ש כרבנן דהכא, אין כונתה ר"ש ולא רבנן אלא משום דרבנן אסרי התם נקטו ר"ש, והיינו משום דר"ש סבר דחימוץ יתירה הוי פגם, וסבר משביח ולבסוף פגם אסור, וקשיא דנפלו בב"א והחמיצו חימוץ יתירה למה לא חשיב בשעה ראשונה השביח ובשעה שני' פגם וליתסר לר"ש, ולזה צ"ל דבשעה ראשונה הוי זוז"ג, ובשעה שני' הוי פגם, ולרבנן בשעה שני' לא הוי פגם, ומוכח מזה דאף ביש בכל אחד להחמיץ חשיב זוז"ג, ומיהו דוקא כשלא החמיצו את העיסה רק שיעור חימוץ, אבל אם הוסיפו להחמיץ עד שיש שיעור חימוץ של האיסור לבד אין כאן היתר של זוז"ג.

ואפשר דגם כונת תו' ע"ז ס"ח ב' הוא כן, וכונתם דלמה לא אמרו דנפלו בב"א מותר אפי' אם לא נחשוב את החימוץ לפגם משום זוז"ג, ולזה כתבו דביש באיסור כדי להחמיץ והחמיץ אין היתר משום זוז"ג, אע"ג דציון דבריהם

מימר להיפוך מדברי רשב"ל דלא פליגי אלא בפגם מעיקרא אבל בהשביח ולבסוף פגם מודה ר"ש [נסבר דזה גם דעת ר"י ונקיט דברי ר"י אמתני דע"ז דהיא במחלוקת דר"מ אוסר אבל לא אמר דגם השביח ולבסוף פגם במחלוקת וכמש"כ לעיל] ומיהו בזה אין לנו רא"י דר"ש מודה בהשביח ולבסוף פגם אבל עכ"פ מוכח במשנתנו דר"מ אוסר אפילו בפגם מעיקרא, דהא תנן שאור שי"ח שנפל לתוך העיסה וחמיצה ואח"כ כו' ואפילו בנפל שאור שי"ח תחלה נעשה כהשביח ולבסוף פגם בתמי', חזר ר"י ואמר האשה הזאת כו' ר"ל דהוסיף ר"י דאפשר דרשב"ל סבר דחמיצה דתנן במשנתנו היינו בשירור כ"ש שכן הדרך לשיר, אבל עדיין אינו מספיק דזה לא מקרי השביח דבשבח זה לא נאסרה העיסה וסלקא דברי רשב"ל בקשיא, ומיהו כבר יישב ר"ז דברי רשב"ל דשאני עיסה הואיל וראוי לחמץ בה והלכך אוסר ר"מ והא דר"מ אוסר השביח ולבסוף פגם אינו ממשנתנו אלא ברייתא היא וכדאמר בגמ' שם ס"ז ב'.

שם ר"י בעי מה בין שבח מזה ומזה ומה בין פגם מזה ומזה שבח מזה ומזה מותר פגם מזה ומזה אוסר אר"מ שבח מזה ומזה את רואה את ההיתר כמי שאינו אותו האיסור אין בו כדי לאסור פגם מזה ומזה אם את רואה כמי שאינו אותו האיסור יש בו כדי לאסור, כ"נ להגיה, ור"ל דר"י בעי למאי דפירש משנתנו דל"פ אלא בפגם מעיקרא אבל בהשביח ולבסוף פגם מודה ר"ש א"כ ע"כ רישא דנפלה התרומה תיכף אחר החולין דמתיר ר"ש משום פגם ע"כ סבר דזו"ג מותר והלכך בשעה ראשונה דהוי לשבח הוי זו"ג ולבסוף דיש שיעור חימוץ של האיסור לחוד הוי לפגם וכמש"כ לעיל סק"ב, וא"כ קשה מ"ט דר"מ דאוסר נהי דסבר נ"ט לפגם אוסר הא מ"מ הו"ל זו"ג שהרי לא סילק את שאור החולין כשנתן את התרומה וגם שאור החולין מוסיף את החימוץ ולזה השיב ר"מ דלא דמי דנתן שניהם כאחת חשיב זו"ג דאם תסלק ההיתר אין בכח האיסור להחמיץ בשעה ראשונה וכשהחמיץ בשעה ראשונה ע"י איסור והיתר החמיץ אבל כשנפלה התרומה לעיסה חמוצה ויש בתרומה כדי להחמיץ התרומה לבדה מחמצת ושאור של חולין כבר פסק כחו להחמיץ ואף אם תסלק את שאור החולין יש בתרומה להחמיץ באותו זמן ואף שיש בשיתוף איזה סיוע משאור החולין הוי כסיוע שאין בו ממש.

ט) ע"ז ע"ג א' המערה י"י לבור כו', תוכן הסוגיא דר"ד מפרש דחומרא דיי"נ הוא בנפל היתירא לגו איסורא דבכל איסורין כל שרבה ההיתר עד שאין באיסור בנו"ט חוזר להיתירו דלא אמרו חתיכה עצמה נ"נ בתערובות לח צונן [ע"י ש"ך יו"ד סי' קל"ד סקט"ז] וביי"נ כל משהו שנאסר מחמת נ"ט אינו חוזר להיתירו ולפיכך כל שנפל היתירא לתוך איסורא הכל אוסר, ומיהו אי נפל בב"א שיעור סי' לבטל את היי"נ מותר [ואע"ג דגם חבית שנשברה או גיגית שהפכו על פיו אין הנפילה בב"א גמור מ"מ דיינין לי כבב"א] לדעת רמב"ן אבל לדעת הר"מ אף בנפל בב"א כדי לבטל אוסר דאיסור במקומו חשיב ולא בטיל לעולם משום חומרא דיי"נ.

ודוקא מב"מ אבל יין במים אף היתירא לגו איסורא כל שרבה ההיתר ואין באיסור כדי ליתן טעם מותר ודין יי"נ בזה כדן שאר איסורים.

ואיסורא לגו היתירא אמרין קמא קמא בטל ואפי' איכא טעמא השתא ואפילו עירה חבית שיש בה כדי ליתן טעם ביין שבבור ועירה כל היין בלא הפסק סבר ר"ד דמותר כן מבואר ברמב"ן מיהו יש לעי' הא לא אמרין קמא קמא בטל אלא בידע וכמבואר בתו' ובירו' [הובא לעיל סי' ד'] וא"כ ממ"נ אי עירה במזיד לא בטל ואי עירה בשוגג א"כ לא ידע ולא בטל, ולא מש"ל אלא בעירה אחר ובעלים ידע והיה מרחוק ולא יכול למחות, או בעירה חביות הרבה ונדע לו בין חבית לחבית.

ומ"ד זו"ג אוסר ס"ל דחימוץ עדיף מטעם והוא כנמצא מחודש, והלכך אף שאין האיסור לבדו המציאו אלא בשיתוף אחרים אוסר ואפי' בתרומה שאין האיסור רק משום טעם ואילו חולין ותרומה שנפלו לקדירה ואין בתרומה לבדה כדי ליתן טעם בקדירה מותר אף שבשיתוף החולין יש טעם בקדירה חימוץ עדיף [וכ"ה בר"ן ע"ז ע"ג].

והא דמחומץ אינו מחמץ אלא לפי חשבון הוא אפי' באיסורי הנאה, ואע"ג דבמחמץ בכלאים איכא תרתי, אחד שיש כאן טעם איסור דחימוץ חשיב כטעם, ועוד דהוי כנטל ממנו כרכור וארג בו את הבגד ע"ז מ"ט ב' דהבגד אוסר, מ"מ לא חשיבא כל העיסה איסור הנאה שהרי גם בארג בו את הבגד כתב הרא"ש שם דסגי בהולכת הנאת הכרכור לים המלח.

ז) יר' פ"ב ה"ג כתפוח עושין אותו ב"ש, ר"ל כי היכי דבשר העגל שנתפח דתנן בעוקצין ומייתא לה מנחות נ"ד א' דמשתערין כמו שהן [ולחומרא לכו"ע כן כדאמר מנחות שם] ה"נ הטעם החמוץ של השאור שנתפזר בכל העיסה הוי כנתפח השאור ונעשה כביצה שהרי כל החימוץ הוא שאור ומטמא השתא כנתפח לכביצה.

שם דברי ר"מ משום שאיבה ניכרת, נראה דר"ל כיון דפוסל משום שאובין שוב פוסל גם משום שינוי מראה דניכרת כמי צבע ולא כמי מקוה מיהו יש לעי' למאי נ"מ הא מ"מ המקוה פסול ואפשר דאפי' השיקה למקוה כשר פסול משום מראה ואמרין דסברת ר"מ כסברת ב"ש דכיון דנאסר חשיב כניכר וחשיב כנתפח והא דמבעי לי' יש בו טומאה ואין בו איסור צ"ע דהא אמר דב"ש כר"מ ומשום דנאסר מטמא דאי סברי ב"ש דאפי' יש בו טומאה ואין בו איסור מטמא אינו ענין להא דר"מ ואפשר דבא לדחויי דאפשר דב"ש חשיב חימוץ כנתפח אפי' אין בו איסור.

שם חימוץ ממנו למק"א נעשה זה אוסר וזה אוסר, היינו ביש בשאור לבדו כדי לחמץ ובעיסה אין כדי לחמץ וכמש"כ לעיל.

ריבה על הראשון וביטלו [היינו שאין עכשו טעם חימוץ בראשון והשאור נתבטל בק"א] נעשה עיקר טפילה וטפילה עיקר ר"ל אם נפל אח"כ משני' לראשונה השני אוסרת לראשונה ומיירי שיש בשאור התרומה שבשני להשלים החימוץ עם השאור שבראשונה, ומיירי שלא הגביה אחר שרבה דאם הגביה כבר בטלה ראשונה בק"א וגם הטעם כבר נתבטל, ומיהו אם יש בשאור של שני' כדי להחמיץ ראשונה אוסרת אפי' הגביה, והאי רבה היינו נפל שלא בכונה דאי במזיד לא מיבטל.

שם ואפילו כמ"ד כו' מודה הוא הכא כו', ר"ל גריסין בעדשים שהוא אוסר שנו"ט לשבח.

שם גריסין ש"ת שנתבשלו עם עדשים של חולין כו', הנה רבי סבר דחתיכה עצמה נ"נ וריבר"י סבר דלא אמרין חנ"נ ואפשר דלא החמיר רבי רק בתרומה, ואפשר דתרומה קיל טפי ובשאר איסורים מודה ריבר"י, ואע"ג דבמחמץ לכו"ע אינו מחמץ אלא לפי חשבון ולא חשיבין כולו כתרומה טעם גמור אית לי' לרבי דחמיר טפי. שם כמה דתימר ביי"נ כו', ר"ל בנפל היתר לבסוף לכו"ע מותר כדאמר לק' ה"ו.

שם הדא אמרה רבה עליהן גריסין של תרומה אוסר, כן גי' הגר"א, ולדעת הראב"ד לעיל סי' ד' יש לקיים גירסתנו מותר ור"ל כיון דליי"נ מדמינן לי' והתם אמרין ראשון ראשון בטל אפילו יין לתוך המים, אמנם נראה דט"ס הוא כיון דברמב"ן וריטב"א ור"ן ע"ז ע"ג הגי' אוסר.

ח) שם ה"ד ר"י בר"ב אמר אילין שמועתא הדא ר"י אמר במחלוקת כו', לריב"ב י"ל דר"י סבר כר' יונה דדוקא בפוגם ומעיקרא פליגי אבל השביח ולבסוף פגם אף ר"ש מודה.

שם אמר ר"י צורכה להדא דרשב"ל כו', ר"ל אגן סברין

הקשו כן תו' ע"א ב' לדעת ר"ת דסתם יין בטל בס', והרא"ש נדחק לדעת ר"ת דע"כ איירי בליכא ס' בכל המשפך ומיהו לדעת רמב"ן א"צ רק שלא יהא ס' בב"א נגד הטפה, ומיהו אפילו בליכא ס' כנגד הטפה בב"א עדיין י"ל דאין לאסור משום ניצוק חיבור דכיון דבנפל בב"א ס' אינו אוסר אינו בדין לאסור הנצוק דהא הנצוק אין בו טעם ואילו נתערב בלא טעם היה מותר וע"כ צ"ל דנצוק חמור טפי דאילו נתערב היה גם היי"ט בטל אבל השתא הנצוק מחובר לין האסור, אבל לדעת המפרשים דהיתירא לגו איסורא אוסר במשהו ניחא הכל ואפשר שזו כונת הש"ך שכתב שכן עיקר בש"ס.

ומהא דהק' הרא"ש ע"ג א' לדעת ר"ת מעכבת יין שבמשפך ג"כ מבואר דעת הרא"ש דהיתירא לגו איסורא אפילו נפול בב"א ס' אסור דאל"כ גם לדין צ"ל דליכא ס' דהנפילה למשפך רגיל שיהא ס' בב"א כנגד הטפה.

שו"ע שם אבל אם עירה כו' ראשון ראשון בטל, תימא דלא הזכירו הפוסקים דדוקא בידע דאי לא ידע עד שיש בו

כדי נו"ט אסור דהא לא עדיף יי"ט משאר איסורים.

יא) ש"ך סק"ד כתב דגם בצרצור לא שרין אלא עד נו"ט, והנה דעת רמב"ן דר"ד וריב"י תרויהו ס"ל דאפי'

יש בו נו"ט מותר ולא אמרינן חוזר וניערור אלא דלא קיי"ל כותיהו אלא כרבין ורשב"י, ולפי' לא יתכן להתיר בצרצור בפחות מנו"ט ולהחמיר בנו"ט דאותרויהו אסירי או תרויהו מותרין איברא לפי הרא"ש גם ר"ד וריב"י מודים בנו"ט דאסור.

שו"ע שם עירה מהחבית כו', היינו אפי' יש בהיתירא ס' דהא בהכי איירי כל סעיף זה והוא כה"מ שהביא הרמב"ן וכמשי"כ לעיל, והלכך אפילו נפסק הקילוח אסור והש"ך סק"ו כ' בשם הר"ן להתיר בנפסק הקילוח ואין דברי הר"ן אלא כפי' רמב"ן דנפיש עמודי' אינו אלא למחשב כנשפך בב"א ואין אוסר אלא ביש בחבית כדי נו"ט וכמשי"כ הש"ך סק"ה בשם הר"ן אבל אין זו דעת הר"מ והרא"ש נמי לדינא אסור אפילו נפסק הקילוח דקיי"ל יי"ט במשהו אפי' איסורא לגו היתירא וזו נראה גם דעת הר"ן וא"כ אנו על מי נסמך להתיר נפסק הקילוח.

והנה דברי הר"ן הוא אפילו בנפלו כמה פעמים ויש בצירופן בנו"ט, אבל כל זה לריב"י אבל אנו קיי"ל כרבין דלעולם במשהו, וכשהעתיק הש"ך דברי הר"ן בדעת הר"מ ראוי להתיר אפי' יש בצירוף בנו"ט, אבל לדעת הר"מ דחבית אוסרת במשהו אפי' נפסק הקילוח אסור וכ"ה למסקנת הלכה וכמשי"כ לעיל.

מש"כ בבה"ג אות ג' דאסור בשתי' אינו מובן, והרא"ש כ' דמותר בשתי'.

יב) לריב"י דדוקא צרצור אבל חבית לא, לדעת רמב"ן דחומרא דחבית אינו אלא דאם יש בחבית בנו"ט אוסרת אפי' דנפלה בעמוד המושך לא אמרינן ראשון ראשון בטל, ע"כ משנתנו בהיתירא לגו איסורא כדשינן לר"ד אבל לדעת הר"מ והרא"ש דהיתירא לגו איסורא אוסר במשהו אפשר לפרש משנתנו גם באיסורא לגו היתירא ובנפיש עמודי' ואף לר"ד אפשר לפרש כן ובנפיש עמודי' טפי וכ"כ הרא"ש בהדיא.

שו"ע ס' קל"ד ס"ג בד"א שנפל המשקה המותר כו' והוא שיורק מצרצור קטן כו', במין בשא"מ לא הוזכר בגמ' חילוק בין צרצור לחבית, ולכאורה לדעת הר"מ דהיתירא לגו איסורא אוסר במשהו אפי' נפל בב"א כדי לבטל ומשום דזה שבמקומו חשיב, ובחבית אוסר גם איסורא לגו היתירא במשהו דעמוד נפיש חשיב כהוא במקומו וכמשי"כ לעיל הדין נותן דביין למים אפילו בחבית דנפיש עמודי' ראשון ראשון בטל דהא מין בשא"מ אפילו היתירא לגו איסורא אינו אוסר פחות מנו"ט וא"כ אפי' חשבת לעמוד הנפיש כהיתירא לגו

והרא"ש פי' דגם ר"ד מודה דאי איכא טעמא אסור, ואי תקשה לך אי ר"ד בליכא טעמא איירי א"כ ליבטל השתא ול"ל למימר ראשון ראשון בטל, תירץ הרא"ש [ודבריו ז"ל הוא מדברי תו' חולין פי"ז ד"ה רואין] משום דאין דין דרב דימי אלא במערה מחבית שאין החבית פתוחה ומערה מנקב החבית או שהחבית פתוחה אבל פיה צר אבל מערה מגיגית שכל היין נופל כרגע בב"א לא חשיב כהיתירא לגו איסורא אלא כנפגשו ההיתר והאיסור יחד דדיינינן לי' כנפל היתירא לגו איסורא [והיכי דנפישא עמודי' קונה מקומו בכ"מ שהוא ודיינינן כהיתירא בא בגבולו וכבר כתב רמב"ן דעת זו בשם י"מ ודחאה אבל דעת הרא"ש כדעת הי"מ] ולזה אמר דהיכי דנופל מחבית אפי' דבצירוף אפשר לעשות עמודא נפישא מ"מ ראשון ראשון בטל.

יג) ש"ך יו"ד ס' קל"ד סק"א, כ' דעת הרא"ש והטור דבהיתירא לגו איסורא אי נפל היתירא בב"א כדי לבטל האיסור מותר, וצ"ע דע"כ דעת הרא"ש דאפילו נפל בב"א כדי לבטל נמי אסור שהרי כ' הרא"ש דבנפיש עמודי' אפילו איסורא לגו היתירא ויש בהיתר ס' אסור דאוסר במשהו וע"כ הטעם כמשי"כ הרמב"ן בשם י"מ דחשיב כאיסור והיתר במקום אחד ואם איתא דגם באיסורא במקומו ונפל עליו ס' מותר כש"כ כשהיתר במקומו ויש בו ס' כנגד האיסור שנופל לתוכו דמותר ואין לך נפיש עמודי' טפי מהאיסור המונח במקומו, אלא ודאי דעת הרא"ש כהר"מ דהיתירא לגו איסורא אפילו נפל בב"א כדי לבטל אסור והא דכ' הרא"ש לשון קמא קמא בטל הוא משום דבשאר איסורין גם במעט מעט חוזר להיתירא וביי"ט היה ראוי לומר כן ומשום חומרא דיי"ט לא אמרינן כן והטעם משום דבהיתירא לגו איסורא אמרו דאוסר במשהו ולא נחית כאן הרא"ש לדין נפול בב"א, ועוד דבדבר שאסור לעולם אפי' יפול כל היין שבעולם שייך שפיר ל' קמא קמא בטל דכל היתר שבכל פעם נאסר ולא בטל את כח היי"ט ועדיין היי"ט במקומו עומד שכשנופל פעם שני' אוסר היי"ט את ההיתר השני וכן לעולם, ול"ק להו לראשונים ז"ל אלא אי הא דר"ד אינו אלא עד כדי נו"ט וא"כ הוא בטל עכשו משום שאין כאן טעם ולא יתכן בזה ראשון ראשון בטל ולכן נדחק הרא"ש לפרשו וכלי הרא"ש מתפרש ל' הטור.

וכ"ך הראב"ד שהביא הר"ן שמפרש דמיירי בקטף קטופי אבל מערה אסור משום נצוק [והיינו אפילו אין בכל החבית כדי ליתן טעם דכיון דהיין שבחבית עדיין לא נתבטל והנצוק מחבר את ההיתר לאיסור] [א"ה, עי' יו"ד ס' מ"ז סק"ג, דמה שכתוב כאן בדעת הראב"ד דנצוק אוסר אף אם אין בכל הכלי כדי ליתן טעם, טעותא היא, דא"כ מקטף נמי איכא נצוק, אלא אין דברי הראב"ד אלא באיכא בכל הקלוח כדי ליתן טעם, וכ"ה בהדיא בר"ן ורמב"ן, עיי' בס' מ"ז באור] וא"כ מאן דאסר בחבית דנפיש עמודי' אפילו במקטף אוסר וע"כ אין הטעם כמשי"כ הרמב"ן דבנפיש עמודי' חשיב כנופל הכל בב"א דזה לא שייך רק בעירוי דהעמוד מחבר את כל היין וכנפלו כולן דמו אבל לא כשהיין מגיע לבור כבר הוא מופסק מיין האסור וע"כ דנפיש עמודי' חשיב כזה מקומו ואוסר בכ"ש, [והר"ן הביא כן בשם הראב"ד בהדיא אבל הר"ן לא ניחא לי' בזה].

ולא מצינו מי שמתיר בנפל היתירא לגו איסורא בנפול בב"א ס' אלא הרמב"ן ז"ל, והר"מ והרא"ש והראב"ד אוסרין, וכ"ך הר"ן, ולדעת הרמב"ן בלא"ה לא מהני נפול בב"א ששים דהא דעתו ז"ל דלית הלכתא לא כר"ד ולא כרב יצחק אלא כרבין ולדידי' יי"ט אוסר במשהו אפילו איסורא לגו היתירא וא"כ אין לנו מי שמתיר נפל היתירא לגו איסורא נפל ששים בב"א, ונקטינן לדינא דאין להקל בזה אפילו בהפ"מ.

ובאמת קשה לדעת רמב"ן מהא דמשפך ע"ב ב' תקשה לר"ד דאין דרך שלא יהא ס' בב"א נגד הטפה, וכבר

במינקות, [ומיהו כ"ז לר"ד ולריב"י אבל למאי דקיי"ל לדינא דיי"נ אוסר במשהו מתפרשת ברייתא אף אכוס אף לדעת רמב"ן דהא דעתו ז"ל דלא קיי"ל כר"ד] וא"כ מוכח דעת רמב"ן כהראב"ד דמינקת לא חשיב נצוק, [ובר"ן כתב בשם רמב"ן דנצוק שאין עתיד לחזור נמי חשיב נצוק ונתקשה הר"ן בזה לתרץ קנישקנין ולפיכך חלק על הרמב"ן אמנם י"ל דגם הרמב"ן אית ל"ה הא דכ' הראב"ד ונהי דקלוח היורד מחבית חשיב נצוק אפי' עם היין שלמטה מן הברזא שאין עתידין לצאת משום דסוף סוף היין שעד הברזא חשיב חיבור עם הנצוק והיין שבחבית כולו חיבור ואינו נחלק לחצאין וחשיב כולו חיבור וכן ב' מקואות והנצוק מחברן אין העליון חיבור לתחתון וכה"ג ביי"נ חיבור אבל בקנישקנין שאין היין נגרר כלל מודה הרמב"ן ובלא"ה דברי הר"ן ז"ל צ"ע מאי קשיא ל"ה הלא כתב דנצוק שעתיד כל היין לירד דרך זו הברזא ודרך זה הפתח חשיב נצוק וחשיב חיבור היין שלמעלה לנצוק שלמטה ואם נגע בנצוק נאסר היין ואם נגע ביין נאסר הנצוק וכה"ג במקוה אין כאן חיבור, ואולי כונת הר"ן דדוקא בנגע בנצוק חשיב חיבור אבל לא בנגע ביין, אבל אין הכרח לחלק בכך].

ובלא"ה אין רא"י מהאי תוס' למאי שפירשו דהאי תוס' אתיא כר"י דמין במינו במשהו ומשום דאיירי ביי"נ נקיט טיפה של יי"נ אבל אין הטעם משום חומרא דיי"נ וכמשי"כ הרא"ש.

ודאיתאן עלה י"ל דהראב"ד מוכיח מגמ' נ"ח א' דמשמע דהלכתא היא ומבואר דיי"נ אוסר במשהו ומ"מ לא תקשה לר"ד דמוקי לה כר"י.

יש לעי' לדעת רמב"ן דהיתירא לגו איסורא אי נפל בב"א כדי לבטל שרי למה טפת יין שבעכבת שבמשפך אוסר כדאמר ע"ב ב', ומיהו כבר הוקשה כן לדעת ר"ת דסתם יי"נ בטל בס' וכ' הרא"ש שם דע"כ איירי בליכא ס' כנגד העכבת, וכן צ"ל שם ע"א ב' ומיהו למאי דפסק רמב"ן דלעולם אוסר יי"נ בכל שהו ניחא לדינא דאיירי אפי' בטיפה.

ובט"ז ס' קכ"ד ס"ק ל"ב הביא בשם מהרי"ל דשתה במינקת אין אסור אלא הטפה שנוגע בפיו, ובנה"כ חלק עליו דדינו כנצוק, ופי' דברי הר"ן דקנישקנין עדיף משום דמה שישראל שותה אין סופו לעלות, ולמשי"כ לעיל דברי מהרי"ל מכוונים, ולפי' הש"ך בדברי הר"ן הדין נותן דלא שרי קנישקנין אלא בהתחיל ישראל אבל התחיל הנכרי כבר נאסר [ובאמת כתב כן הגרע"א בגליון ס' קכ"ד על הטי"ז סק"ח בשם אחרונים ז"ל אבל ל"מ כן בגמ' וכן צריך לזוהר שלא יפסיק למצוץ רגע אחת ובגמ' אמר לזוהר שיפסיק ישראל קדם ולמה לא הזהירו שלא יפסיק רגע ושיתחיל קדם הנכרי, וכל זה מוכח כמשי"כ לעיל, ועי' ס"ק ט"ו דבראב"ד בהש' ל"מ כן].

ע"ב ב' דכולי חמרא אגישתא ובת גישתא גריר, פי' בתו' לעיל ס' א' דדוקא בסתם הנקב אבל נגע בקלוח לא עדיף משאר נצוק, וסתם הנקב חשיב כנגע בכל היין, וכ"ה בל' הר"מ פי"ב מה' מ"א הי"א.

טו' ר"מ פי"ב מה' מ"א הי"ד כלי שיש לו ב' חוטמין כו' ובהש' והוא שהתחיל למשוך כו', פי' הלח"מ שיתחיל ישראל קאמר, ולפי"ז מבואר דעתו ז"ל דוקא משום דישראל התחיל וחשבינן ליין של ישראל כאינו עתיד להתערב עם היין שבקנה נכרי ולפי"ז במינקת יש לאסור משום נצוק, ואמנם דעת הר"מ בהלכה זו ולק' הטי"ו דאין מינקת אוסרת משום נצוק אע"ג דהר"מ פסק דנצוק חיבור וע"כ לדעת הר"מ לחלק בין נצוק הנמשך מאליו לנמשך ע"י מציצה וכמשי"כ לעיל.

ואמנם היין שמושך במציצתו לקנה משמע בר"מ דנאסר כולו משום כחו של נכרי, אבל בתו' חולין צ"ז א' ד"ה אמר משמע דאין נאסר רק טיפה שבפיו.

איסורא עדיין שיעורו בנו"ט וכיון דדעת הר"מ דלא אמרינן חוזר וניעור א"כ גם בחבית ראשון ראשון בטל, וע"כ צ"ל דהר"מ למד מין בשא"מ ממין במינו דכיון דחבית אוסרת במשהו דחשבינן להו כנפגשין יחד האיסור וההיתר לא דיינינן בזה ראשון ראשון בטל ומיהו דוקא בחד קילוח אבל במקטף ואין בכל פעם נו"ט קמא קמא בטל.

והנה גם כאן סתמו הפוסקים ז"ל, דדוקא בנודע בינתים אבל בלא נודע לא אמרינן ראשון ראשון בטל, והא דהקיל הר"מ בצרצור דאמרינן ראשון ראשון בטל נראה דהיינו עד רובא אבל רובא איסור לעולם אסור וכמשי"כ לעיל ס"ד ס"ק י"ב.

יג' ע"ז ע"ב ב' קנישקנין שרי כו', עי' רא"ש דכ' דזה מכריע דנצוק מותר וכ"כ תו', אבל הר"ן כ' בשם הראב"ד דאין נצוק חיבור אלא בסופו של כל היין לגרור אחר הנצוק או שהנצוק יחזור לתוך היין וכגון העמוד שמגרנותני לבור לעיל נ"ו ב' דסופו לירד לבור וכן בשופך לתוך כלי של נכרי לעיל ע"א ב' שסוף הנצוק לירד לתוך הכלי וכן משפך בסוגין שסוף הנצוק לירד לתוך כלי נכרי, וגישתא ובת גישתא הוי איפכא שסוף היין שבכלי לצאת לחוץ וליפול וליגרר עם הנצוק, אבל קנישקנין נהי דאם שתה הנכרי לבדו היה נחשב נצוק שהרי אם יוסיף למצוץ יגרר הכל אחר הקנישקנין וחשיב כגישתא מ"מ השתא דישראל ג"כ שותה וכל מה שהוא שותה לא יגרור אחר ברזא של נכרי לא חשיב נצוק ומיהו קשה דהא מ"מ קדם שיצא היין מן הכלי ראוי הוא ליגרר כולו אחר הנכרי ויאסר וצ"ל כיון דמגע נכרי בכה"ג אינו אלא מדרבנן הקילו וחשבוהו כעין ברירה, ולולא דברי הראשונים ז"ל י"ל דקנישקנין לא חשיב נצוק דכיון דאין סופו ליפול לתוך הכלי שהרי מוצצו וכל כח הנצוק נעשה שיצא מן הכלי אי אפשר לחשבו חיבור עם הכלי מחמת שאם יפסיק למצוץ יוחזר לכלי, וגם אי אפשר לחשבו נצוק מחמת שסוף כל היין לגרור אחר קנה הקנישקנין ע"י מציצתו כיון דמחוסר מעשה המציצה וכבר כתבו תו' והרא"ש סברא זו ודחוהו מגישתא ובת גישתא אבל קשה מאי רומיא הוא זו שא"ה דנהי דמתחלה עלה היין ע"י מציצה מ"מ השתא כל היין נגרר מעצמו אבל קנישקנין אין היין עולה מעצמו כלל, ואפשר שזו כונת הראב"ד והר"ן, וכונתם דמה שישראל שותה אין סופו לעלות משום דלא שייך כאן סופו לעלות ומה שעולה עולה ומה שלא עלה אין בו בחינה של סופו לעלות [אח"כ ראיתי דהר"ן לא ס"ל כן דפי' בסוגיא נ"ח א' דהעלה במינקת חשיב נוגע בכל היין ומיהו דבריו ז"ל צ"ע דרהיטת דבריו דא"צ כאן כלל לדין נצוק ותימא דהא הר"ן עצמו דן בקנישקנין משום נצוק, ואולי חזר בו הר"ן ומשי"כ ע"ב ב' ע"פ דברי הראב"ד הוא בתרא כמו שהזכיר דבחידושו לא העלה כן].

יד' ותניא לעיל נ"ח א' בנכרי שהעלה במינקת או שטעם הכוס והחזירו לחבית זה היה מעשה ואסורוה, ובתוספתא מסיים מפני שטפת יין אסורה ואוסרת בכ"ש, והנה הרא"ש כתב דאי נצוק חיבור ע"כ סיומא דתוס' קאי אהחזיר את הכוס, אבל אי נימא דמוצץ במינקת לא חשיב נצוק יש לפרש גם אמניקה, והנה הראב"ד פט"ז מה' מ"א הכ"ח הביא רא"י מכאן דטפה אוסרת אפי' איסורא לגו היתירא ודלא כהר"מ שם שפסק כריב"י דבצרצור אינו אוסר, אבל תימא א"כ תקשה מהאי ברייתא לר"ד ולריב"י וכבר הק' כן הרמב"ן ותירץ כיון דבשעה שהטפה נוגעת בפיו עתידה לחזור והיא מקושרת עם כל היין לא מיקרי איסורא לגו היתירא אלא חלק מהיין נעשה יי"נ ובכה"ג דינו כהיתירא לגו איסורא, ולדעת הר"מ דהיתירא לגו איסורא אפי' נפל בב"א כדי לבטל האיסור אסור ניחא, ולדעתו ז"ל כתב שם דזה עדיף מהיתירא לגו איסורא, והנה למדנו מדברי הרמב"ן דלא קאי אהחזיר את הכוס והחזיר את הכוס צ"ל ביש בכוס בנו"ט וברייתא נתנה טעם בהעלה

ולכאורה גם כשאין בחרצנים וזגים כדי לבטל החרצנים וזנים מותרין ולא נאסרו משום נצוק שאין דין נצוק אלא אביזריהו דגזרת יינם ויין נאסר משום נצוק אבל המערה מים לתוך יינין אין נצוק חיבור לאסור המים אף כשאין במים כדי לבטל את היין וכן חרצנים וזגין אינן נאסרין בנצוק, ואי משום חומרא דיינין באמת אוסר גם מים וחרצנים בנצוק נוחא.

ומה שהקיל הרשב"א דאף נוגע בנצוק אין נאסר אלא מה שנגע, אין כן דעת תו' ע"ב ב' ד"ה אמר, אלא דלמ"ד נצוק חיבור אי נגע בקילוח נאסר הכל, וכמשי"כ השי"ך ס"י קכ"ו ס"ק י"ג.

הק' הגרע"א ס"י קכ"ד ס"י"א למה פסק המחבר דמעלה במינקת כל היין אסור בהנאה ובס"י קכ"ו ס"ז פסק כהרשב"א דאין נאסר בנצוק רק מקום מגעו, ולמשי"כ לעיל אפשר דאף הר"מ דאוסר נצוק בהנאה מודה דהיכי דיש אינו מינו לבטלו אין נצוק נאסר וכהא דס"י קכ"ו ס"ז.

בדמ"ר ס"י קכ"ו ס"ז הק' למאי דפסק הר"מ דאיסורא לגו היתירא בצרצור קטן ראשון ראשון בטל וכן סתם המחבר ר"ס קל"ד, א"כ לדעת רשב"א שאין נאסר בנצוק אלא מקום מגעו ליבטל בס', ואמנם כבר כתב הרמב"ן דכה"ג מקרי היתירא לגו איסורא כיון דבשעה שנאסרה הטפה היא מקושרת בכל היין, וזה מוכח מהא דאגרדמים נ"ח א', וכ"כ הר"מ פ"י"ב הי"ד ט"ו דכשחוזר היין שבקנה אוסר כל היין ולא דיינינן לי כנופל מן הצרצור לבור.

יח' ובדין סלק היין והחרצנים והזגים מבטלים את היינין, וכ"כ תו' נ"ו ב', וכ"ה ס"י קכ"ג ס"כ, יש לעי' דלא שייד האי מלתא אלא בבישול דאם בישל בקדירה איסור והיתר נבלה ושחוטא ויש בקדירה מים אמרינן דהיתר לא נאסר אפי' לר"י דמין במינו במשהו דסלק את מינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו וההיתר אין בו תערובות איסור ברור אלא כל האיסור הנבלע בהיתר בא בעירוב בששים שמבטלים טעמו וחשיב כאינו שהרי כל טעם הנפלט מן הנבלה מתערב בטעם המים המרובה ממנו ס' פעמים, וכן בלח בלח יין היתר ויין איסור ומים אין כאן יין אסור ברור אלא מעורב, אבל יין האסור הבא לגת הרי יש כאן יין ברור שמתערב עם יין ההיתר והחרצנים והזגים אינם מתערבים עם היין ולא נותנים בהם טעם ואם נפחת יין האסור משום שנבלע בחרצנים וזגים אכתי נשאר טפת יין ברורה שבכחה לאסור כל היין והחרצנים והזגים אינם מתערבים בזה כלל וביי הביא תשובת הרשב"א ששאל השואל שהשמרים לא יבטלו את היינין מפני טעם זה והוא ז"ל השיב כי אין זו טענה מה שעומדים לעצמם שהרי חתיכות שאינן מין האיסור מבטלין האיסור אף שניכרין לעצמן ותימא מה טענה היא זו התם האינו מינו פולט טעמו ומבטל טעם האסור וע"כ צ"ל דגם החרצנים והזגים פולטין שרפן לתוך היין ומתערב עם היין והוי כמים עם היין אבל תימא דא"כ כל יין נמי לא ליאסר דהוי כקדם לתוכן קיתון של מים.

בפ"ת ס"י קל"ד סק"ד כ' בשם הנו"ב דבזה"י בטל יינן בס' אף שלא במקום הפסד, ותמוה דהרי כתב המרדכי והג"א דר"ת כתב שלא סמך על הוראתו אלא בהפ"מ ולכן הנהיג שישפכו קיתון של מים והביאו ב"י ס"י קל"ד אע"ג דר"ת עצמו כתב היתירא דזה"י כמבואר בתו' נ"ז ב' ומ"מ לא סמך ר"ת על פסקו אף בצירוף זה"י, והעיקר דכל יין האסור בהנאה אוסר במשהו וכמשי"כ ב"י ס"י קל"ד בשם ראשונים ז"ל, וכיון דבלא הפסד אין אנו סומכים להתיר בהנאה אין להתיר תערובות, והרי היתר הנאה במקום הפסד ג"כ קשה מאד ביין שלהם, וכמו שסיימו התו' והרא"ש מוטב שיהיו שוגגין, ולכ"נ דגם נצוק ואיסורא לגו היתירא, אין להתיר בלא הפסד, ודלא כמשי"כ בפ"ת שם

טז' דעת הר"מ פ"י"ג מה' מ"א הכ"ד ושם פ"י"ב הי"ב דמערה יין כשר על טפה יינין שנאסר משום נצוק אין למכור לנכרי אפי' בסתם יינן, ואע"ג דאמר ע"ד א' דבסתם יינן עבדינן כרשב"ג אפי' יין ביין, היינו בנפל איסורא לגו היתירא [ובחבית דקיי"ל דאוסר במשהו או בנפל בב"א כדי נוי"ט דאסר אפי' ר"ד] דהאיסור מתבטל אבל היתירא לגו איסורא דיש חיבור נצוק קדם שנתבטל היינין אסור בהנאה כהיינין עצמו [טעם זה כתבו הפרישה והלח"מ ואינו מספיק דאין הנגיעה אוסרת אלא חשיב כהאיסור מעורב בו ולמה יהא חמור ממעורב ואפשר כיון דאי שרית לי' בהנאה כולו מותר שהרי אין בו תערובות לא ראו חכמים לחלק בין שתי' להנאה ואי לא קיימא הא לא קיימא הא], ואפשר דלרשב"ג מותר אלא דלא מיקילין בזה בסתם יינן טפי מיינין, ואפשר דאף רשב"ג מודה בזה, ומקור דברי רבנו ע"א ב' דמשמע דאי נצוק חיבור א"צ להא דאמר רב יין ביין לא, והרשב"א [הובא בב"י ס"י קכ"ו] חולק על זה וס"ל דלא חמיר נצוק מתערובות והביא רא"י מהא דאמר ס' א' דמן הברזא ולמטה שרי ואי נצוק חיבור לאסור בהנאה למה שרי ואמנם הר"מ פסק בזה דשרי בשתי' וכמשי"כ פ"י"ב הי"י, והנה צריך טעם כיון שפסק רבנו דנצוק חיבור למה תחת הברזא מותר בשתי', ונראה דדעת רבנו דלא הוי נצוק אלא אם סופו לירד למקום האסור וכמשי"כ לעיל ס"ק ט"ו אבל מתחת הברזא אינו בכלל נצוק, ולמשי"כ הר"ן ע"ב ב' דמשפך אסור בהנאה ע"י עכבת יין מוכח כדעת הר"מ, אמנם הרשב"א יפרש לענין שתי' ובלא עכבת יין מותר אף בשתי' דאין נצוק חיבור לדעת הרשב"א במקום שאין אסור בהנאה וכמשי"כ ב"י ס"י קכ"ו.

והנה הרשב"א הק' לנפשי' מהא דקנישקנין ע"ב ב' דהא רבא אסרי' בהנאה משום דכולי חמרא בתר גישתא גריר, וטעם זה מועיל למחשב כנגע בכל היין וכדאמר ס' א' וכמשי"כ תו' שם, ובודאי ר"פ ידע דרבא אסרי' בהנאה, ואיך ס"ד משום נצוק, ותיירץ דבאמת תמה בזה ר"פ איך יתכן לאסור בהנאה, ויש לתמוה תינח בנצוק ליינין אין מקום לאסור אלא למחשב כמעורב אבל הנוגע בנצוק כיון דנצוק חיבור ליינין למה לא יאסור כולו כנוגע בכולו, וע"כ דעת הרשב"א דבאמת אין הנצוק חיבור גם ליינין והא דמחמירין אינו אלא משום חיבור לטיפה שהוא נוגע בה שנעשתה ייני'.
יז' כ' הטור ס"י קכ"ו בשם הרשב"א דחבית של יין שיש בה גם מים שעה על יינין אם יש במים כדי לבטל את היינין מותר, דכשאתה רואה את היינין כמעורב בו הוא בטל במים, ודין זה אפשר דמודה בו הר"מ דודאי דין נצוק מפני שרואין שכבר מעורב בו האיסור, אלא שיש מקום לומר דרואין כאילו האיסור מעורב ביין ולא בהמים שהרי המים היתירא ניהו ובהיתירא לא שייד דין נצוק וא"כ הנצוק מחשיב כאילו היינין מעורב ביין כשר והמים הופרש מהם, וע"כ צ"ל כיון דהמים בתוכן חשבינן הנצוק כאילו נתערב היינין בהיתר כמו שהוא מזוג במים.

וכ' עוד הרשב"א דאם מושך יין מגת לבור [פ"י הפרישה בלא אמצעות גרותנין] ונגע בקילוח אם יש בחרצנים וזגים כדי לבטל הקילוח מותר והובא בשו"ע ס"י קכ"ו ס"ז, ויש לעי' מה ענין ביטול קילוח לכאן הלא כל היין שבגת הוא בכלל הקילוח ואי חשיבא נגיעה בכל הקילוח א"כ נאסר כל היין שבגת ושבקלוח חוץ לגת ואי לא חשיבא נגיעה רק במקום שנגע א"כ א"צ בחרצנים וזגים רק כדי לבטל מן היין שיעור שנגע בו, וע"כ צריך לפרש כן דא"צ לבטל רק מקצת היין שנגע ולי' הטור ס"ס קכ"ו לא משמע כן.

מיהו עיקר הדין יש לעי' נהי דביין יש דין נצוק, אבל החרצנים והזגים שאינן בדין נצוק וגם אפשר להפרידן למה נחשוב היינין כמעורב בהן, ובשלמא מים אי אפשר להפרידן וע"כ חשבינן כאילו היינין מעורב ביין מזוג, אבל חרצנים וזגים למה נחשוב כאילו היינין מעורב בהן,

דאין הלכה כר"א כאן בחמץ שעבר עליו הפסח החמירו חכמים כסברת ר"א, וביאור הסוגיא פירשה הגר"א.

של בעלי בתים אחר ג' שבתות של אפי', הגר"א הגיה של אופים ושל נחתומים, אבל כיון דהוזכר גם בדברי רשב"א, וכן בתוס' רפ"ב דפסחים הגי' של אפי', אפשר דה"ק שידע שאפה אפי' דלא ידע אם אפה פעם אחת לב' שבתות או אפה בכל שבת מותר, אבל מפני שיש לפעמים שאין בעה"ב אופה אלא לוקח מן הפלטר, ובזה לא התירו אפי' לאחר ג' שבתות ולא אמרינן כיון דלא אפה ג' שבתות מסתמא לא הניח שאור מקדם הפסח אלא חוששין לו, ואילו לא אמר של אפי' הוי משמע דלאחר ג' שבתות מותר אפי' לא אפה ומשום דלזמן מרובה כזה לא שכיח שישאיר מקדם הפסח ומסתמא לקח שאור מנחתום או משכנו ולפיכך הוצרך התנא למתני של אפי' וההיתר הוא משום דתלינן שכבר עברו ג' תנורים.

שם ושל נחתומים בכרכים לאחר ג' ימים, הגר"א הגיה ע"פ התוס' דשל כרכים ג' תנורים ושל כפרים ג' ימים, אבל קשה לי ר"ש כשאמרו של נחתומים בכרכים לאחר ג' תנורים עד ג' ימים אסורים, דא"כ לר"ש כרכים וכפרים שוין בג' ימים והיכן אמרו בשל כרכים ג' תנורים והלא לשון ר"ש משמע דמודה דאמרו כן, אבל לגי' דידן יש לפרש דבכרכים בג' ימים כבר אנו בטוחים דעברו ג' תנורים אבל בכפרים צריך לדעת דעברו ג' תנורים ומפרש ר"ש דאף בעברו ג' תנורים דוקא בעברו בג' ימים אבל עד ג' ימים לא מהני דאמרינן דאפה כל היום משאור אחד ואפשר דר"ש פליג אדרשב"א דגם בשל נחתומין בכרכים לא מהני ג' תנורים בפחות מג' ימים ורשב"א פליג אדר"ש ולא חייש דלמא בדה משחרית לכל אותו היום, ואפשר דלא פליגי אלא נחתום של כרכים מתוך שאופה תמיד כליו מחמיצין במהרה וגם ביתו חס תמיד וממהר להחמיץ והלכך אינו בודה את השאור משחרית דעיסה של שחרית מניח ממנה ונעשית שאור בערבית אבל של כפרים בודה שאור משחרית שאם לא יניח לא יהי לו שאור בערבית.

שם נהירית דהויתין אמרין את ור' ירמיה כו', כ"נ דצ"ל.

שם דאמר ר"ח ברי' דר' אבהו אבא כו', כ"נ דצ"ל.

שם ואורין לי כר' ליעזר, נראה דהשאלה היתה בחמץ לאחר הפסח והא דאמר דאורין לי כר"ל ר"ל

כסברת ר"ל דזוז"ג אסור, וכ"ה בנוסח הגר"א הראשון ויש שם נוסח אחר דהשאלה היתה בתרומה וחולין שחימצו ולא נראה דאיך אורו לו כיחידאי.

שם א"ר מנא קומי ר' יסא היך מה דתימר תמן הלכה כר"ל כו', הגר"א קבעו על מתני' דכלים ששכן, וצ"ע דהא לא קיי"ל כר' אליעזר בזוז"ג רק בחמץ שעבר עה"פ החמירו, ואפשר לפרשו דשאלו אם הלכה כר"א בחולין ותרומה שחימצו כי היכי דמחמירין בחמיצן והשיב לו דרק בחמיצן החמירו למגדר מילתא.

בשם הנו"ב, מיהו במגע נכרי ביין שלנו אפשר להקל טפי ומ"מ אפשר דצריך הפסד דוקא.

יט) כ' הרמב"ן ע"ז ע"ג דאפי' אי רשב"א קאי אדרבין ומצריך מים תחלה אין ראוי דפליג אדר"ד, דמש"ל היתירא לגו איסורא מים תחלה שמוג כוס במים ועירה אותו בתוך י"ג, ויש לעי' דהא משמע דאין במים רק לבטל את היי"ג וא"כ כשעירה חצי הכוס נאסר יין ההיתר שהרי עדיין אין במים כדי לבטל את האיסור וכשגמר לערות הו"ל מים בסוף ומיהו לדעת הר"מ דהיתירא לגו איסורא אפי' נפל בב"א כדי לבטל אסור מש"ל דין מים תחלה ביש במים כדי לבטל בנפילה אחת.

יך) פ"ב ה"ו אפי' מים ויין אפי' נמזג כל צרכי מן ההיתר כו', ר"ל לא מבעי דנמזג בשאר משקה היתר אלא אפי' במים דזהו צרכו של יין וגם שיעור המזיגה רק כדי צורכו ותיבת כל מתפרש כמו רק כדי צורכו.

אמר ר"ז הדא דאת אמר בכולה תניין [ר"ל בכל התנאים] היאך עבידא ריב"ב כו', ר"ל אפי' מים לבסוף,

והנה פליגי כאן אמוראי אליבא דר"י כמו בבבלי.

ומהא דאמר צלוחית של יי"ג שנפלה לתוך חבית כו', מבואר כפרש"י ע"ז ע"ג א' דהני אמוראי פליגי אר"ד וס"ל דאף איסורא לגו היתירא אסור בכ"ש ולא אמרינן ראשון ראשון בטל ואי אפשר לדחות כמש"כ הרא"ש שם דאיירי בנפל מגיגית ומיהו יש לדחות דנפל בב"א כדי נוי"ט.

ונראה דאפי' לר"ד אי נפיל בב"א כדי נוי"ט ונאסר ואח"כ חזר ונפל בב"א כל התערובות לתוך היתר לא אמרינן דסגי בסי' כנגד היי"ג, דכיון דכבר נאסר אינו חוזר להיתירו אלא אם נתבטל במים, וכן אם נפל היתירא לגו איסורא וחזר התערובות ונפל לתוך היתירא חשבינן לי' ככולו איסור.

כ) שם עד כדון כשנפלו בזא"ז נפלו שתיהן כאחת מה אמר ר"א, למאי דאמר לעיל חזקי' כר"א ע"כ טעמא דר"א משום דהתרומה נתבטלה קדם שחימצה וכמש"כ לעיל סי' ד' ס"ק י"ז, וא"כ מוכח דר"א סבר זוז"ג אסור וא"כ נפלו שתיהן כאחת אסור, אבל נראה דמבעי לי' דאפשר לפרש אחר אחרון בקדם וסלקו לראשון וכדמפרש אביי פסחים כ"ז א' ולאביי י"ל דלא אסר אלא בקדם וסילק את ההיתר וכמש"כ לעיל סק"ד ומסקינן דר"א סבר זוז"ג אסור וכדמסיק גם בגמ' דידן.

והנה אוסרין עיסה שני' שנתחמצה ממחומץ מחמץ שעבר עליו הפסח אפי' שאין בשאור שעבר עליו הפסח כדי לחמץ אלא מצטרף עם העיסה, וה"נ אמר תמורה י"ב א' דלרבנן אין המחומץ מחמץ אלא לפי חשבון, וכיון שלפי חשבון אין באיסור כדי לחמץ מותר, אבל לר"א זוז"ג אסור וכל שמשתתף איסור בחימצו אסור, והא דשרינן לאחר ג' עיסות דכבר פג כח השאור הראשון ובטל, ומסקינן דאע"ג

סימן ז

בחתיכה המותרת וכמש"כ תו' שם אלא דרהיטת הסוגיא משמע דצריך ס' כנגד שתיהן.

והנה נחלקו בזה רבי וריב"ז בירו' ערלה פ"ב ה"ג בתרומה מין בשא"מ שנאסר בנו"ט ואח"כ רבה חולין, דרבי סבר דבעינן ס' כנגד כל התערובות וריב"ז סבר דא"צ ס' אלא כנגד התרומה וקיי"ל כרבי מחברו.

והא דתנן תמורה י"ב א' אין המחומץ מחמץ אלא לפי חשבון, צ"ל דמחומץ לא הוי כטעם הבא ע"י בישול ובחימוץ לא אמרינן חני"ג.

חתיכה שנאסרה בנו"ט ונפלה בקדירה ויש ס' כנגד החתיכה, הקדירה מותרת והחתיכה נשארה באיסורה שאין הגעלה לאוכלין ואין הטעם יוצא מהחתיכה

א) דעת ר"ת חולין ק' א' דבכל איסורין אמרינן חתיכה עצמה נ"נ, והלכך חתיכה שנאסרה בנו"ט מנבלה

ונפלה בקדירה צריך ס' כנגד כולה ולר"י דמין במינו במשהו אוסרת כל החתיכות אפי' הן אלף [וא"צ לזה דין חני"ג אלא דטעם האסור אוסר הכל] ומיהו חתיכה שנאסרה במשהו אין אוסרת אחרים דאין משהו המובלעת אוסרת אחרים במשהו וגם לא אמרינן חני"ג בחתיכה שנאסרה משום משהו, ומשמע דא"צ כלל ס' כנגד החתיכה.

וטעם ר"ת משום דגמ' שם משמע כן דאמר שם דבשביל שנאסרה החתיכה צריך ברוטב כנגד ב' החתיכות [ומיהו יש לדחות בנתמעות הנבלה וצריך ס' כנגד טעם המובלע

במשהו אוסר וסוגין כמאן דמתיר דאמרינן רואין אלא בנויט נ"נ וזה כפי ר"ת.

ואמנם נראה דאי מיירי התם בנאסר במשהו אין רא"י מסוגין דקיי"ל כמאן דמתיר נפלו מים לבסוף, דהא דאמר בסוגין כיון שנתן טעם ומשמע דאי נאסר במשהו מותר היינו דנאסר במשהו אין חתיכה זו אוסרת שאר חתיכות מדין מין במינו במשהו, אבל אכתי י"ל דבעינן ס' כנגד כל החתיכה דהא כל הנידון אי נ"נ או לא הוא לענין פליטתה ופליטתה מתערבת ונסחט טעמה ושבה להיתר למ"ד ל"א חני"נ ומ"ד חני"נ סובר דכל שנאסר פעם אחת אינו שבתחלה אלא א"כ נסחט ממנו האיסור לגמרי אבל כל שנשאר בו איסור משהו נשאר באיסורו אף שבתחלה אין היתר נאסר מחמת טכ"ע אלא בטעם גמור. [ומיהו בנסחט האיסור לגמרי מותר וכמו שהוכיח הראב"ד פ"ט מה' מ"א ה"י מהא דאין בלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב והלכך אם נפל איסור על החתיכה חוץ לרוטב אין אסורה אלא חתיכה זו אע"ג דחתיכה זו פולטת טעם עצמה לחתיכה הנוגעת בה מ"מ אין החתיכה הנוגעת נאסרת כיון שטעם האסור אינו יוצא מחתיכה לחתיכה ואע"ג שחתיכה שנאסרה נעשית נבילה פליטתה שבתחלה דהוי כהוכר ההיתר] אבל כל שהנאסר אינו שבתחלה דין הוא שאוסר אחרים בנויט שהרי האוכל טועם טעם איסור, ולפי"ז לר"י דמב"מ במשהו וחתיכה ראשונה נאסרת במשהו כשנפלה לקדירה אחרת מינה אם אין ס' כנגד כל החתיכה כולן אסורות דנהי שאין דין מב"מ במשהו בחתיכה זו כשבאת לאסור אחרות אבל דין איסור בנויט יש בה שהרי פליטתה אינה שבה להיתר שיש בפליטתה תמיד משהו איסור ונהי דלענין אחרים אין משהו בלוע חשיב לאסור אחרים במשהו אבל פליטת הראשונה שקיבלה את המשהו מאיסור בעין ונאסרה אינה שבה להיתרה וכיון דאינה שבה להיתרה דין הוא שאוסרת אחרות בטעם ככל האיסורין שטעמן אוסר וכל הנאסר משום טעם או משום משהו גם ההיתר חשיב איסור כל זמן שהוא אסור [והרי באיכא בתערובות כזית בכא"פ לוקה על כזית לדעת הר"מ והר"ח וכמש"כ ס"י ה' סק"ח ואף אי בעינן כזית איסור לענין מלקות הוא משום דחשיב חצי שיעור אבל איסורא איכא] ולפי"ז הא דנפול מים לבסוף שאין במים לבטל כל התערובות אפי' אי נאסר במשהו מ"מ כיון שכולו נאסר [והרי מחמירין יין ביין אפי' בהנאה ע"ז ע"ד א' הרי דהיתר חשיב איסור ואפי' למאן דמיקיל בהנאה דחשיב כהוכר ההיתר אבל בשתיה גם ההיתר חשיב איסור] אי לאו דרואין את ההיתר כאילו אינו אין כאן היתר אבל בסוגיא דחולין שנפלה החתיכה שנאסרה לס' חתיכות היתר א"צ דין רואין, ומהא דחתיכה שנאסרה בנויט ונפלה לס' חתיכות ויש רוטב בקדירה דאמרינן רואין אין רא"י להיתר נפול מים בסוף דהכא הוי כנפול מים בתחלה וכשבאת החתיכה לאסור אחרות אמרינן רואין.

(ה) ולפי האמור גם לדעת ר"א דלא אמרינן חני"נ מ"מ כל זמן שיש בהיתר טעם גמור של האיסור גם ההיתר נחשב איסור אלא אם יסחט ישאר בו רק משהו הוא שבתחלה, ומיהו בסוגיא דחולין לר"י קיימינן דמב"מ במשהו וא"כ חתיכה שקבלה טעם איסור ונפלה לס' אוסרת כולן משום משהו, אבל יש נפקותא בין דעת ר"ת לדעת ר"א דלדעת ר"ת חתיכה ראשונה יש בכחה לאסור במשהו אפי' בטעם ההיתר ואע"ג דהשתא טעם שקבלה נתפשט בכל הקדירה וכל מה שפולטת ומבלעת באחרות יש בכל קורט ס' היתר ואחד איסור מ"מ כיון שכבר נאסר פעם אחת מחמת טעם אסור לעולם והלכך אוסר אחרות מדין מין במינו ולדעת ר"א כח הטעם כבר בטל ואין כאן השתא איסור בטעם רק מחמת משהו והנאסר מחמת משהו בטל בס' אף מב"מ ואין כאן דבר האוסר במשהו רק טעם האיסור והלכך סגי במה שיש ברוטב לבטל טעם האיסור לחוד.

ע"י בישול, ואף שנקלש טעמו מ"מ חשיב טעם איסור, וכמש"כ הטור ס"י ק"י בשם הרשב"א.

(ב) והא דאמר ע"ז ע"ג א' דיי"נ שנפל לבור ונפל לתוכו קיתון של מים רואין את ההיתר כאילו אינו ושא"מ רבה עליו ומבטלו, ואיכא מ"ד התם אפי' נפלו מים לבסוף, כתב הרמב"ן שם דלא אמרינן חני"נ אלא בנבלע בדבר גוש שהחתיכה נשארת באיסורה וכמש"כ סק"א והלכך אסור חכמים גם טעמה [ומיהו טעמא מן הדין שבתחלה שהטעם הוא כדבר לח הנבלל ומתפזר ולא נשאר טעם איסור בטעם ההיתר יותר ממה שמתפזר בכל הקדירה] אבל לח בלח שגם האיסור נהפך להיתר לא אמרו חכמים חני"נ, א"נ בבישול אפי' לח בלח אמרינן חני"נ אבל לח בלח צונן בצונן שאינן מתערבין כל כך להטעים זה בזה כשנותסין היתר אין כאן שום טיפה שיש בה איסור יתירה מחברתה, והלכך שבתחלה העירוב הראשון להיתרו, [ועי' ש"ך יו"ד ס"י קל"ד ס"ק ט"ז].

ומאן דאסר נפלו מים לבסוף כ' הרמב"ן משום חומרא דיי"נ, ויש לתמוה דהא אפי' בתרומה מבעי לי ע"ז שם אי אמרינן רואין, ואפי' נפלו מים בתחלה לחולין ואח"כ נפלה תרומה מבעי לי, וע"כ מוכח כמש"כ הרמב"ן שם בתחלת דבריו ז"ל דרואין מלתא אחריתא כיון דיש כאן מינו שאינו יכול לבטלו אף שאין האיסור נותן בו טעם וא"כ ראוי לאסור מינו ולצרפו עם האיסור ולעכב על המים מלבטלן וזה טעם האוסר וצ"ע למה נאיד מזה הרמב"ן לדעת הסוברין בדבר הנבלל לא אמרינן חני"נ.

והא דקיי"ל חני"נ מסוגיא דחולין ולא מפרשינן טעמא דרבא משום דסבר כמ"ד ע"ז שם דבעינן מים תחלה, משום דכיון דבגמ' שם נקיט לה בתרי לישני וקיי"ל בשל סופרי' הלך אחר המיקיל, והלכך הדין נותן דקיי"ל דאפי' מים לבסוף אמרינן רואין, והכא בסוגיא דחולין מסיימינן בדברי רבא והלכך מחלקינן בין דרך בישול לצונן. (ג) ודעת ר"א בתו' חולין שם דלא אמרינן חני"נ שההיתר נעשה איסור אלא ההיתר אסור משום טעם הבלוע וכשנפלה החתיכה לקדירה אוסרת כל החתיכות מפני טעם האסור הבלוע בה שיוצא לכל הקדירה, ולפי"ז נחא דאין המחומץ מחמץ אלא לפי חשבון, והא דאית לי לרבי בירי' בתרומה שנפלה לקדירה של חולין ויש בה בנויט ורבה עליהן חולין דבעינן שירבה על כולן אינו אלא בתרומה דה"נ ס"ל לר"א תמורה י"ב א' דמדומע מדמע לפי כולו ולפי"ז נחא מ"ד אפי' נפלו מים לבסוף מותר ומאן דאוסר משום דלית לי רואין, מיהו גם לפי"ז נראה דקיי"ל כן דאפי' נפלו מים לבסוף מותר דאלי"כ ע"כ הא דאמר רבא חולין ק' א' משום רואין והלכך כיון שנתן טעם בחתיכה חתיכה עצמה נ"נ ובעינן ס' כנגד שתיהן היינו משום דטעם היוצא מן החתיכה לא הותר שאינו נפרד טעם האיסור מטעם ההיתר להתבטל ברוטב אלא אדרבה טעם האסור וטעם המותר מצטרפין לאסור הרוטב כיון שכבר נצטרפו ונעשו שניהן איסור קדם שבאו לתוך הרוטב וכדין נפלו מים לבסוף וא"כ אי אפשר לומר דהא דנקט נתן טעם כדי שיאסר הטעם אבל לא משום שני"נ דאילו משום נ"נ אף בנאסר במשהו היה נ"נ ולהוכיח מזה דלעולם אין ההיתר נ"נ שהרי ע"כ אין הדין כן שאינו מספיק ס' כנגד הטעם אלא בעינן ס' כנגד כולן וכדין נפלו מים לבסוף דבעינן ס' כנגד כל היין, אלא ודאי ס"ל לר"א דקיי"ל דאפי' נפלו מים לבסוף מותר.

(ד) חולין ק' ב' תוד"ה בשקדם, ומיהו י"ל דהתם מיירי כגון שלא היה שם יי"ב כדי ליתן טעם כו', נראה לפי"ז קיי"ל דאפי' נפלו מים לבסוף מותר דהא סוגין אזלא כן, ולר"א איירי התם אפי' בנויט ומאן דמתיר אפי' בנויט מתיר, ומיהו למש"כ הראשונים ז"ל לחלק בין תערובות בישול לצונן והתם ליכא משום נ"נ אלא ברואין קמפלגי מאן דמתיר אפי' כי נאסר בנויט מתיר ומאן דאוסר אפי' נאסר

לבסוף איירי בנאסר בכל שהו, וכתבו דאע"ג דבסוגין לא אמרו אלא לענין לאסור אחרים אבל החתיכה עצמה נאסרה בכ"ש וכיון שנאסרה שוב אינה ניתרת למ"ד אפשר לסוחטו אסור סבר לה כמ"ד אפשר לסוחטו מותר וכל דבריהם ז"ל תמוהים דהרי עיקר פלוגת ר"ת ור"א אי חני"נ היינו אי שבה להיתירה וכל מה שהיא פולטת ראוי לשוב להיתר וכמשי"כ לעיל ובמשהו למ"ד אפי' מים לבסוף אמרינן רואין הכא אפי' נפלה חתיכה לפחות מסי' אי איכא רוטב לבטל האיסור כל החתיכות מותרות ופלוגתא אפשר לסוחטו ופלוגתא ר"ת ור"א חד מלתא היא אלא פלוגתא אפשר לסוחטו נאמר בגמ' בבב"ח וקיי"ל כרבי דאפשר לסוחטו אסור ונחלקו ר"ת ור"א בשאר איסורין.

ואפשר דכונתם דבסוגין י"ל דהנאסר במשהו לא חשיב איסור לאסור מינו במשהו, אבל לדעת ר"ת דחני"נ גם במשהו י"ל דאינו שב להיתירו בשום אופן, מ"מ י"ל דבמשהו חוזר להיתירו כמו דאיכא למ"ד אפשר לסוחטו מותר אף בב"ח, ואף שהלשון דחוק איהו דחיק ומוקי אנפשי'.

ח) הר"א בפ"ט מה' מ"א הוקשה לו כיון דבנסחט כל החלב מותר וכדמוכח מסיפת חלב שנפלה על החתיכה שחוץ לרוטב דשאר החתיכות מותרות כי נתמעט ונשאר משהו למה אסור ומ"מ דמ"ד אפשר לסוחטו אסור והיכן מצינו חילוק בין לא נכנס בו כלל טעם לנכנס משהו בדבר שאיסורו בנו"ט, ולכן פירש שאין אסור אפשר לסוחטו אלא לר"י וס"ל לר"י דכי היכי דמין אינו מבטל מינו ה"נ בשר שנאסר מחמת החלב הוא כמין אחד השתא ואינן מבטלין זא"ז ונשאר איסורו במשהו, ואע"ג דבחולין ק"ט א' בעי למימר דכו"ע אפשר לסוחטו אסור ובמב"מ פליגי לא קיימא במסקנא ולמסקנא אמרינן דכולהו ס"ל כר"י במב"מ, ולפי"ז רבי כר"י.

ואין כן דעת הפוסקים, ואפשר דביצא כל החלב הוא כהוכר ובטל התערובות אבל כל זמן שיש משהו חשיב עירוב, ומצינו הרבה פעמים דתחלתו בעינן שיעור ושיריו חשיבין במשהו אבל לא דמי לכאן כל כך.

ט) יו"ד ס"י קל"ד ס"ד בור של יין שנפל בתוכו קיתון של מים כו', ואפי' היין רוב והמים מועטין מותר, ואפי' נתערבו המים ויין המותר ונפלו לתוך יי"נ, אבל נפל קיתון של מים לבסוף דאסר המחבר אפי' המים רוב על כל היין ואפי' היי"נ משהו דלא אמרינן רואין היכי שכבר נאסר וכמשי"כ לעיל, ובסתם יי"נ דהקיל המחבר אפי' המים מועטין מן היין ואפי' היה ביי"נ בנו"ט ביין המותר.

והא דלא פסקו כחזקי' דהוא רבו דר"י וכמשי"כ הרא"ש והר"ן כתובות כ"ז א' למאי דפרש"י ע"ז ע"ג ב' דחזקי' אוסר אפי' נתערבו מים ויין היתר ונפל יין איסור לתוכן, מבואר דר"א דאמר חולין ק' א' דאמרינן רואין פליג אהא דחזקי', ואע"נ דבתו' שם פירשו דל"פ חזקי' אלא בנפלו מים לבסוף, כבר כתב הגר"א שם דבירו' איתא כפרש"י, ועוד כולו אמוראי אמרו הא דר"י בגמ' דידן ובירושלמי.

י) ע"ז ע"ג ב' שני כוסות אחד של חולין ואחד של תרומה כו', דין זה הוא כמים תחלה דאע"ג דהמים הראשונים כבר נדמעו מ"מ כיון דיין במים יש להם ביטול אלא דהכא לא הוי מתחלה שיעור לבטל ודאי כשנתוספו מים מבטלים ודוקא יין ביין ושאיין להם ביטול בטעם וכשנתערבו ונאסרו ס"ל למאן דאסר מים לבסוף שאין תערובות הנאסר מתבטל במים עד שיהא במים לבטל כל היין המעורב ולא סגי לבטל יין האסור לחוד דכיון דהיין והמים לא מצטרפי כאן לבטל יין האסור אלא המים לחודיהו הם המבטלים אמרינן דיין ההיתר באיסורו עומד ומעכב על המים מלבטל את יין האסור וכמו שפי' הרמב"ן ז"ל, [ואמנם אם עירה החולין לתוך התרומה אין מותר אלא

ולפי"ז גם לדעת ר"א אין רא"י מכאן להתיר נפלו מים לבסוף, ואע"ג דהכא אין הרוטב מבטל אלא טעם האיסור וחתיכה שבה להיתירה מ"מ לא דמי לנפלו מים לבסוף דהכא החתיכה שבה מטעם למשהו בלא רואין אלא מחמת שהטעם נפלט ממנה ונתפשט בכל הקדירה והשתא אנו אומרינן רואין כדי שלא יאסור טעם האסור את כל הקדירה וזה הוי כמים בתחלה, ואף אי היה יי"נ בנו"ט בהיתירא אמרינן רואין לדעת ר"א למ"ד דאפי' מים בסוף אמרינן רואין, אבל לדעת ר"ת בהיה בנו"ט לכו"ע אסור משום חני"נ אם לא שנחלק דעירוב צונן שאני.

ו) ובחולין ק"ח ב' דאיפלגו באפשר לסוחטו נמי פליגי בפליטתה, דחתיכה עצמה לכו"ע אינה חוזרת להכשירה דאין הגעלה לאוכלין וכמשי"כ הטור סי' ק"י, והיכי דנפרש החלב לגמרי לכו"ע מותר וכמו שהוכיח הראב"ד פ"ט מה' מ"א מהא דסיפת חלב שנפלה על החתיכה שחוץ לרוטב שאין חתיכה הנוגעת בה נאסרת, ובפליטתה לאחר שניער וכיסה ונתפשט החלב בכל הקדירה בזה פליגי אי פליטתה חוזרת להיתירא והנה בב"ח בודאי כל שהחלב בתוכה היא גוף האיסור ומ"מ למ"ד אפשר לסוחטו מותר חוזרת הפליטה להיתר דהפליטה הוי כדבר לח ולא שייך בו אין הגעלה לאוכלין, והתם קיי"ל אפשר לסוחטו אסור ובשאר איסורים פליגי ולדעת ר"א חוזר להכשירו כיון דמתחלה אין איסורו יוצא מעצמו אלא טעם האסור אוסרו.

מיהו קשה לפי זה דמשמע דעת ר"א שאין סברא לחלק בין איסור משהו לאיסור נו"ט לענין נ"נ, ואם בטעם נ"נ גם במשהו היה נעשה נבילה, ואע"ג דלענין לאסור אחרים מדין מב"מ מחלקינן בין טעם למשהו מ"מ לענין נ"נ אין סברא לחלק וכיון דנ"נ הדין נותן שיהי' בחתיכה דין מב"מ לאסור במשהו, ולהאמור הלא בחתיכה שנאסרה בנו"ט ואח"כ נפלה בקדירה ופליטה טעם האיסור ונתפשטה פליטתה בכל הקדירה הפליטה עדיין אסורה משום משהו ומ"מ לא דיינינן בה דין מב"מ דמשום איסור משהו לא דיינינן דין מב"מ אף שאין ההיתר שב להיתירו ואי"כ שפיר י"ל דחני"נ והלכך בנאסר בנו"ט שהיה בו דין מב"מ אף כשנסחט ונתפשט האיסור ולא נשאר בפליטת החתיכה רק משהו של האיסור באיסורו הוא עומד ואוסר מב"מ במשהו אבל כשנאסר במשהו אין בזה דין מב"מ לאסור במשהו, ואפשר דסבר אם אית' דהנאסר מחמת טעם אינו חוזר להיתירו אף כשנתמעט אלמא דחשבינן ל' כאיסור מחודש מאלי א"כ גם בנאסר במשהו דין הוא שיהא בו דין מב"מ, אבל אם אין איסורו אלא מחמת טעם האיסור שבו גם במשהו איסורו מחמת אחרים ולא מחמת עצמו ולא דיינינן בו דין מב"מ.

ז) ויש מקום לומר דלר"א דלא אמרינן חני"נ גם בשיש בו הטעם הוא כאיסור והיתר מעורבין ואינו ענין לאפשר לסוחטו, וכן בנאסר במשהו לדעת ר"ת, ולפי"ז לא יתכן לפרש פלוגתא דמים לבסוף בנאסר במשהו דכיון דאין ההיתר נאסר אלא שאסור לשותתו מפני ששותה את האיסור המעורב בו א"כ אין חילוק בין נפל מים בתחלה לנפול מים לבסוף דגם נפלו בסוף מקרי בתחלה דבכל שעה ושעה הן מתערבין כיון שאין ההיתר נאסר אם לא שסבר דגם בנאסר במשהו ההיתר נאסר ומשום חומרא דיי"נ.

ואי פלוגתתן ביש ביי"נ כדי נו"ט לפי ר"ת מאן דמתיר התם מים בסוף ס"ל דלא אמרינן חני"נ, וסוגין כמאן דמתיר התם או שא"ה שהוא צונן בצונן וכמשי"כ לעיל.

ולדעת ר"א מאן דמתיר ניחא ומאן דאסר לפי קמא ניחא דמ"מ יי"נ שנפל להיתירא נאסר ההיתר ושפיר י"ל דלא אמרינן רואין להתיר מה שכבר נאסר אבל לפי בתרא ע"כ מאן דאסר פליג וס"ל דנאסר ההיתר. ובתו' חולין ק' ב' כתבו דלפר"ת י"ל דמאן דמתיר נפלו מים

והנה הט"ז סי' ס"ו סק"ה התיר בביצה שנתערבה עם ביצים כשרות בתוך העיסה משום שלק את אינו מינו כמו שאינו, מיהו אין דבריו ז"ל רק בטרופות אבל אם בשל ביצים בקליפתן ונמצא דם על אחת מהן אין להתיר את הא"מ שבקדירה אם אין ס' כנגד הביצה האסורה ואין להתיר מטעם שלק שא"מ כמו שאינו דהא אמרו חולין צ"ח א' דביצה בקליפתה אינה נותנת טעם ורק ביצה מרוקמת נותנת טעם וא"כ כאן האיסור מטעם וההיתר אינו מטעם א"כ יש בא"מ טעם איסור לחוד ואסור [כן שמעתי בשם הגרי"ל דיסקין זצ"ל] ויש לדון בזה דכיון דביצה מרוקמת בביצים מקרי מב"מ וכמשי"כ הפר"ח ונראה דמב"מ בטל ברוב אפי' נתערב גוף האיסור [כגון לח בלח] והאיסור שמן יותר כגון חלב טמא שמן שנתערב בחלב טהור כחוש, דביטול ברוב בתר מדה אזלינן וכיון דטעם לא ניכר משום שהוא מב"מ כח רוב המדה מבטל את המועט וא"כ י"ל דבאמת גם ביצה אינה מרוקמת פולטת אלא שפליטתה מיהא בעלמא וכחוש ואין בפליטתה כח להטעים [וכדאמר חולין צ"ז ב' דטעם ההיתר משום דמיהא בעלמא] אבל כמות הפליטה איכא וא"כ שפיר טעם המרוקמת בטלה ברוב הפליטה של הכשרות כיון דפליטת הריקום ופליטת הביצה מחשב מב"מ, ומיהו אפשר כיון דהמרוקמת מטעמת והכשרה אינה מטעמת יש כאן גם כמות מרובה של המרוקמת.

ומ"מ הביצים הכשרות מותרות משום ספק דרבנן כדין מב"מ, ונראה דאפי' ב' ביצים של דם ואחת כשרה הכשרה מותרת שאין חתיכה כשרה שנתבשלה עם חתיכות אסורות נאסרת מה"ת אפי' כשהרוב אסור דמ"מ החתיכה הכשרה שמכירה כולה היתר ואין בה רק טעם איסור [ע"י שי"ך סי' ק"ג סק"ה] וכיון דמב"מ אין אסור טעמו מה"ת אין כאן איסור והא דדן הש"ך בחד בחד היינו לענין להתיר את הא"מ לדעת המחבר סי' צ"ח [ואפשר דדוקא בקלופות וכמשי"כ לעיל] או דאיידי בנטרפו בקדירה, אבל כל שמכיר את ההיתר ביצה המותרת מותרת מחמת ספק דרבנן כמשי"כ הש"ך והט"ז.

ונראה דכל דשרינן התערובות מחמת ספק הכלי צריך להגעיל כמשי"כ הש"ך סי' ק"ב סק"ח, והרי מחמירין בספק דרבנן בדבר שיל"מ, ואף הרשב"א לא קאמר אלא בנתערב דצריך להגעיל כלים הרבה אבל כלי אחד שבלוע בו ספק איסור לא חשיבא הגעלה הפסד, ועוד דהתם כל כלי שנוטל אזלינן בתר רובא אבל הכא אם באמת הבלוע אסור גם מה שמבשל בו אח"כ הוי איסור ויהא צריך להתירו משום ספיקא דרבנן ואיך יתכן להכנס בספק חנם, ומיהו בכל אופן צריך להשהות מעליה וכמשי"כ הש"ך שם ולאחר מעליה התבשיל השני ודאי מותר ואין כאן רק משום נוי"ט לפגם לכתחלה, ומ"מ צריך הגעלה וכמשי"כ הש"ך שם וכן במב"מ בנשפך דמתירין הכלי צריך הגעלה.

הא דאמר ע"ז ע"ג ב' בב' כוסות שמזגן ועירבן רואים את יין ההיתר כאילו אינו והמים רבין ומבטלין והיינו בשיש במים כדי לבטל טעם יין התרומה וכמשי"כ הר"מ פט"ו מה"ת הי"ז, אין להקשות למה לא יצטרפו היין החולין עם המים לבטל התרומה שהרי טעם התרומה מתערב ביין ובמים בשוה וכמו דאמרין באיסור שנתערב בקדירה של מינו ואינו מינו דמצטרפים מינו ואינו מינו לבטל את האיסור, דשאני התם דאיסור מתבטל במינו כי היכי דמתבטל בשא"מ אבל הכא כיון דיין תרומה אינו בטל בפחות מק"א א"כ באיסורי קאי וכל יין של התערובות מטעים את המים בין ההיתר בין האיסור ויש באיסור לחוד כדי להטעים את המים ונאסרו המים, אבל כשיש במים כדי לבטל את התרומה ואין במים טעם תרומה אלא בצירוף יין ההיתר אמרינן דיין התרומה נתבטל ברוב מים כיון שאין בהם בנו"ט ושוב אין יין התרומה אוסר את החולין וא"ת כשאין במים כדי לבטל טעם התרומה נמי אין כאן טעם

למאן דמתיר מים לבסוף, שהרי קדם שבאו כל המים כבר נדמעו יין ההיתר ואין במים לבטל אלא את התרומה].

ומיהו לרבי דאית לי בירו' ערלה פ"ב ה"ג ברבה עדשים של חולין דלא מהני דאמרין דכבר נעשה ראשון איסור הדין נותן דה"נ אסור והוי מלתא דר"י כריבר"י שם דפליג ארבי וס"ל דמצטרפין עדשים הראשונים עם האחרונים לבטל את הגריסין וא"כ שמעינן דהלכה כריבר"י מיהו כל זה לפי ר"א חולין ק' א' דל"א חני"נ וע"כ הכא רבי מחמיר בתרומה, אבל לפר"ת דבכל איסורין אמרינן חני"נ וע"כ לחלק בין דרך בישול לעירוב צונן א"כ התם הלכה כרבי, ואף לפי ר"א י"ל דלא החמיר רבי אלא דרך בישול.

י"א ערלה פ"ב מ"ו כיצד שאור של חטים שנפל לעיסת חטים כו', בתורע"א הביא דברי הר"ן ע"ז סי' א' בשם הרמב"ן דאע"ג דחלוק בטעם ובשם מ"מ שאור ועיסה מקרי מב"מ משום דכל עיסה כי משהה לה נעשית שאור, והגרע"א ז"ל שם הק' א"כ חלא לגו חמרא למה ס"ל לרבא ע"ז שם דהוי מין בשא"מ הא סוף חמרא זה להיות חלא, ונראה דלא דמי דכל עיסה סופה שאור והלכך עיסה ושאור חד מלתא אבל יין אינו נעשה חומץ לעולם והלכך יין וחומץ ב' מינים והלכך אף יין זה שנפל לתוכו חומץ וסופו להחמיץ כל זמן שלא החמיץ הוא מין יין ואינו מין אחד עם החומץ, ונראה לפ"ז דחמרא חדתא וחמרא עתיקא הוי מב"מ אף לאביי דאזיל בתר טעמא דסוף חדתא להיות עתיקא וכ"מ בגמ' שם דלא נקיש פלוגתיהו בזה ואפשר דחד טעמא מקרי אע"ג דחדתא ועינבי מקרי חד טעמא ועתיקא ועינבי תרי טעמי מ"מ אפשר דחדתא הוא ממוצע וחשיב חד טעמא בין עם היין בין עם ענבים.

עוד הק' הגרע"א בגליון בגמ' שם לאביי דאמר שם ריחו חלא וטעמי חמרא חלא ולפיכך במשהו, הא אביי אזיל בתר טעמא, וי"ל דשאני יין וחומץ דריחו חשיב כטעמא שכבר יש כאן פעולה חזקה של חומץ בתוכו והרי ריחו אלים כאן דיהיבין לי בשביל ריחו דין חומץ.

י"ב יו"ד סי' צ"ח ס"ב ואם נתערב במינו ובשא"מ כו' רואין את שא"מ כאילו אינו כו', ע"י שי"ך ואין דבריו ז"ל מובנים דודאי אין כאן איסור מה"ת שהרי טעם האיסור המובלע מעורב בטעם היתר וההיתר מרובה ואם אנו באין לדון על הטעם עצמו יש לנו להתירו [דהחתיכה היא ככלי שהטעמים נמצאים בתוכו והטעמים הם כלל בלח שנתערבו וההיתר מרובה] ואיך נאסור את החתיכה מפני טעם האסור, ובאמת לא היה צריך הרשב"א ללמדו מדין רואין את מינו כמו שאינו דאפי' אי לית לן התם רואין משום שמין מצא את מינו ונאסר ואין כח בא"מ לבטל את הרוב הכא שרי דסוף סוף האיסור מעורב במינו ברוב היתר ומ"ל כשהוא בעין ומ"ל שהוא בלוע באחרים ונרגש טעמם הלא כשהן בעין ודאי נרגש טעמם ומותר.

ומיהו אי קדם האיסור לקדירה לא מהני מה שנתן אח"כ היתר מרובה דאין אנו בטוחים שישתוו הטעמים ואפשר דהבלוע ראשון אינו מתפזר וטעם הבא אח"כ הוא כבא לדבר גוש שאין כח בטעם להיות רבה על החתיכה והטעם הראשון הבלוע בחתיכה נעשה חלק מהחתיכה.

ועוד יש לדקדק שלא יהא ההיתר כחוש מהאיסור, ומיהו כששניהם שוין אין לחוש שאיסור הטעים יותר ואע"ג דאמרו לטעום קפילא ופעמים נותן טעם ופעמים אינו נותן היינו משום שינויי הטבע של המטעים והנטעים ואין כל ההזדווגות שוות, או משום שינוי כח הבישול, אבל מין אחד שנחלק לב' חתיכות ונפלו ב' החתיכות לקדירה אחת כיון שהמוטעם אחד וזמן בישולן אחד וחוזק בישולן אחד ודאי פליטתן שוה ומיושב בזה קו' פמ"ג.

ונראה דאין לנו להלכה אלא דברי הרשב"א אחרי שאין כאן שום קושיא על דבריו ז"ל, וקושיא אחרונים ז"ל על דבריו תמוהה ואינה מובנה כלל.

השותפות של הטעם ויש בכחה כדי להטעים אבל אם אין בכחה להטעים אין הטעם מתיחס אל התרומה.

תרומה במים מפני יין ההיתר הרבה עליו ואין ניכר טעמו מפני טעם היין ההיתר, ז"א דכל היין חד הוא כיון שאין כאן דין ביטול בין היינות עצמן וגם התרומה נמצאת בכח

סימן ח

כשסילק את האיסור סמכין אקפילא דלא שייך כאן חומרת חכמים להצריך ס' דע"י הקפילא מתברר דאיכא ס' דהא לא ידעין כמה נפיק מיני ומיהו בסתמא בעין ס' כנגד כולו. ג) שם עד כדון דבר שדרכו להשתער בבצל וקפלוט כו', מבעי ל' אי מחמיר ר"י בכל איסורין דלא סגי בביטול טעמן כל ששיעור האיסור שכנגדו בבצל יהיב טעמא אי דוקא בקדירה שראוי לבצלים או אפי' בקדירה שאין דרך ליתן בה בצלים ואפשר שדרכו להשתער דקאמר היינו שקרובין במזגן ונקט כמון שנו"ט יותר מבצלים ועי' תו' שבת קמ"א א' ד"ה הני ואמר ר' יודן דמדמוקי לה במיני מתיקה משמע דשאר מינין אין משתערין כבצל דאי כולחו אוסרין אף דהשתא ליכא טעמא דמשתערין כבצל הדין נותן דב' מינים נמי ליצטרפו דרואין אותן כמין אחד כיון דסוף סוף איכא שיעור איסור דכנגדו בצל היה נותן טעם ודחי ר"מ דמיני מתיקה טעמן שוה והלכך מצטרפין לאסור ומשערין שניהם יחד כילו הוא בצל אבל דבר שאין טעמו שוה ואין בכל אחד כדי להטעים אין מצטרפין ואין אנו חושבים אותו כמין אחד ולשער כילו הוא בצל דאע"ג דמחמירין לשער כבצל אע"ג דהשתא אין האיסור נ"ט משום לא פלוג מ"מ לא מחמירין בשביל זה לצרף ב' מינים להיות רואין אותן כאילו הן מין אחד [כן פ"י הגר"א סוגיא]. ומכאן מוכח כפ"י הרמב"ן ורש"י דמחמירין אפי' בידוע שאין בו טעם, דאי דוקא בסתמא אינו ענין לצרף ב' מינים, ומיהו לדעת רמב"ן צ"ל דמוקי מתני' בנמוחו התבלין ונשארו בקדרה, ומיהו יש לעי' אפי' אי ר"י לא איירי אלא במטעימין מ"מ בכל האיסורין משערין בס' אע"ג דליכא טעמא וכדתנן כבשר בלפת וא"כ ב' מינים נמי.

ב' הגר"א מבואר דהא דאמר במיני מתיקה היינו שהקדירה מיני מתיקה והלכך כל תבלין יפה להן, אבל בגמרא שבת פ"ט ב' ל"מ כן דא"כ שפיר מצטרפין ב' מינים משום שראוין למיני מתיקה.

ד) שם מהו וקבלה כאינש דשמע כו', פ"י הגר"א דר"ל דלא חזר בו אלא שמע טענות בעל דינו וכדמסיק ר"א בשם ר"י כל נותני טעם אין לוקין עליהן חוץ מנותני טעם של נזיר, והנה ר"י מפרש דברי ר"י דאפי' איכא כזית בכא"פ כיון שנתערב האיסור ואינו בעין ואין כאן אלא טעמו אפי' אכל כל התערובות אינו לוקה וכדמיתא מתניתא כר"י דאם נפל כזית יין לקדירה ואכל כולה לוקה משום דבנזיר ילפינן טכ"ע ממשרת מכלל דבשאר איסורין אפי' כה"ג אינו לוקה ומיהו באיכא ממשו שלא נמוח ואכל כזית בכא"פ לוקה אפי' בשאר איסורין ואפי' למ"ד טכ"ע לאו דאורייתא וכמשי"כ הרמב"ן חולין צ"ט [ועי' טב"י ס"י ג' באור]. אבל ר"ב ב"מ מפרש דברי ר"י דאמר עד שיאכל ממשו היינו שיהי' כזית מן האיסור וכל שיש כזית בכא"פ כמו כזית שנפל לקדירה ואכל כלה לוקה גם בשאר איסורין דטכ"ע בכל איסורין דאורייתא אלא דבנזיר לוקה בכזית מן התערובות דבנזיר המל"א.

שם אלא שאם שרה ענבים במים ושרה בהן פתו ויש בהן כדי לצרף כזית חייב [זו גי' הגר"א וכ"ה בירו' נזיר פ"ו ה"א ונפלה ט"ס בהעתקה] ופ"י הגר"א דקרא דמשרת לטכ"ע ויליף מני' כל איסורין שבתורה אבל המל"א הוא מהלכה ואין למידין מהלכה [כן פ"י הגר"א], אבל בגמ' פסחים מ"ד ב' משמע דמאן דמוקי קרא לטכ"ע לית ל' המל"א בנזיר ומאן דמוקי קרא להמל"א יליף טכ"ע מגיעולי מדין, והמל"א לא ילפינן מנזיר משום דהוי נזיר וחטאת ב' כתובין הבאין כאחד, ואפשר דהאי תנא דריש תרויהו

א) ירו' פ"ב ה"ה שלשה נותני טעמים הן כל שההדיוט טועמו ואומר קדירה זו אינה חסרה ונפל [ואפשר דצ"ל ונפגם] זה הוא נ"ט לפגם מותר, ואפי' אמר תבלין פלוני יש בקדירה זו זה הוא נ"ט לשבח מותר וכל שהאומן טועמו ואומר תבלין פלוני יש לקדירה זו זה הוא נ"ט לפגם אסור [כן נראה להגיה] ויש ב' דברים בזה, לפעמים השתא הוא לפגם אבל אפשר לערב בקדירה מין שלישי המתמזג עמהן ועל ידו גם האיסור מתאים להם ומשבית, ויש לפעמים להיפוך שיש בקדירה זו דבר שפגמו והאיסור מוסיף לפגמו ואילו לא היה הפוגם הראשון היה האיסור לשבח, ובגמ' ע"ז [ס"ז] א' איכא תרי לישני, בל"ק אוסר רשב"ל תרויהו דבזמן דהוא חסר מלח או תבלין ובשביל זה הוא לפגם אסור דהא אפשר לתקנו והוא עומד לתיקון, וביתירה מלח ותבלין אסור כיון דבעצם האיסור הוא כאן לשבח רק משום שקלקלוהו מתקלקל גם טעם האיסור, ובל"ב מתיר תרויהו, אבל כאן בירו' מחלק ביניהם דבזמן שחסר מלח וחסר תבלין דיש לו תקנה אסור אבל ביתירה תבלין ומלח מותר, וזה דאמר אפי' אמר תבלין פלוני יש בקדירה זו זה הוא נ"ט לשבח מותר ר"ל אע"ג דמין האסור במין המותר הוא לשבח לעולם מ"מ מותר דהשתא הוא לפגם, אבל אם האומן אומר דיש תבלין לתקנו אסור [וכל ידיעת העבר מיחס להדיוט אבל ידיעת העתיד מיחס לאומן] מיהו אנו קיי"ל דבכל אופן מותר וכדאמר שם בגמ' דהלכתא כל"ב דרשב"ל ואע"ג דמהא דרבה טעם לפגם דדייק שם בגמ' אין ראי' להתיר חסירה מלח חסירה תבלין מ"מ משמע בגמ' דהלכתא כל"ב דרשב"ל בכולהו גווני.

ב) שם כל איסורין משערין כילו בצל כילו קפלוט, דעת רש"י חולין צ"ח א' דאף בטעם וליכא טעמא אסור דאמרו חכמים דכל איסורין משערין בעירוב היותר חמור וכיון דאיכא דברים המטעימין הרבה ואיכא דברים הנוחים לקבל טעם וכשהאיסור הוא מן המטעימין וההיתר הוא מן הנוחים איסור מועט נותן טעם וכדי שלא תחלוק בדבר נתנו חכמים שיעור קבוע ובישעור זה נחלקו חכמים יש שסוברין במאה [ופי' תו' שם צ"ט ב' ד"ה לא, דהיינו אחד איסור וצ"ט היתר] ויש שסוברין בס' והא דתנן שם צ"ו ב' כבשר בלפת פ"י בתו' שם צ"ז ב' ד"ה כל, דזה בששים, ומ"ד בששים סבר דכבשר בלפת הוא שיעור בכל איסורין ור"י דאמר כבצל וקפלוט סבר דבגיד שאין בו טעם גמור הקילו, וכן צ"ל למ"ד במאה, וכל הני שיעורין מדרבנן וכמשי"כ תו' שם צ"ח ב' ד"ה לחומרא. [ודברי רש"י ז"ל צ"ו ב' דהוא הללמ"מ צ"ע דהא אמר בגמ' לחומרא קאמרין וכמשי"כ תו' שם] ומן הדין כל שאין בו טעם מותר וכן מבואר צ"ז ב' שיערו חכמים דאין נותן טעם באיסורין כו' והיינו משום שלא תחלוק בשיעורין.

ודעת תו' שם צ"ח א' דכל שטעם וליכא איסור אף שאין בו שיעור ס' מותר, והרמב"ן הביא רא'י לזה מהא דאמר שם צ"ז א' השתא דארי"י סמכין אקפילא ולפרש"י ע"כ באיכא שיעור לבטל איירי וא"כ קפילא הוא לחומרא דאי ליכא קפילא הלא בטל בס' וכל הני שיעורא בליכא קפילא או מב"מ ובהו נתנו שיעור גדול כדי שאם יהי' האיסור מטעים וההיתר נוח לקבל יהי' שיעור לבטלו, אבל סוגית הגמ' צ"ט א' אלא במאי לאו בששים קשה לדבריהם ז"ל וכמו שהאריכו בתו' שם והרמב"ן חילק בדבר דהיכי דנתערב ממשו של איסור החמירו חכמים להצריך ס' אף דליכא טעמא וכפרש"י וניחא סוגיא שם דפריך אלא במאי לאו בס' דהתם הגריסין של תרומה נמוחו בתוך העדשים אבל

טעם, ומיהו במשנה משמע דבא לאסור אף דאיכא מאתים כדתנן להחמיר מבי"מ.

כ' הש"ך סי' צ"ח סק"ל דתבלין בתבלין דשוין בטעמן בתבלין בסי', והדבר מוכרח דכל מטעים תלוי בנותן ובמקבל וכמו שפרש"י חולין צ"ט ב' ד"ה בראשי, ואין כח תבלין להטעים אלא דבר החסר תבלין אבל אין בכחו של תבלין להטעים תבלין וכל עירוב טבעו להתמזג ולעמוד על מזג שוה, אבל השוין נהי דעיי' ביטול מתמזגין אבל אין כאן כח יפה זה על זה, והפרי"ח הביא קו' הרמ"א ממשי"כ הר"מ פט"ז מה' מ"א דמתבל מבי"מ אפי' באלף לא בטל, והנה דברי הר"מ מבואר בירו' פ"א ה"ג דמוכח דמתבל אוסר יותר ממאתים מהא דתנן מתבל בערלה אוסר ואי במאתים ל"ל מתבל וא"כ ע"כ איירי מין במינו דבאינו מינו אי"צ מאתים וכמשי"כ תו' חולין צ"ט א' ד"ה אין, אלמא דאיכא מתבל במינו, ומיהו שפיר תירץ הרמ"א דאיירי בשוין בשמא ולא בטעמא, ומשי"ל נמי בשוין בשמא ובטעמא אלא שאחד עפוף יותר כגון אחד נמתק באילן או עיי' האור והשני עומד בחריפותו ובחימוצו, או שאחד היה במקום לח ונתחמץ ואע"ג שיש כאן שינוי טעם מ"מ מקרי טעם אחד כיון שרגילין להשתנות בכך וכמו שאור ועיסה דמקרי מין במינו וכמשי"כ הרמב"ן.

ובפרי"ח שם חילק דתבלין חלושין כמו שומים ובצלים דראוין להיות מתובלין אף שנתן לתוכן שומין ובצלין כמותן רואין אותן כאילו הן תבשיל אחר, ותבלין שאינן ראוין להיות מתובלים תבלין בתבלין בסי', ולמשי"כ גם בצלים בבצלים אם שוין הן ואין האיסור מתבלין בטלין בסי', ומה שנתייע הפרי"ח מקדירה מתובלת שנפל לתוכה תבלין של איסור, נראה דאם הוסיפו טעם לשבח הרי יש כאן מתבל, ואם הוסיפו טעם לפגם מותר.

ואחרי שהוכיח הפרי"ח דחומץ בחומץ ושאר בשאר בנו"ט ולא חשיב מתבל ומחמץ הי"נ בצלים בבצלים ואין מקום לחלק בזה.

ז' פ"ב מיי"ג רא"א אחר הראשון אני בא, הר"מ פי' דחושש אף לראשון קאמר ולפ"ז מודה ר"א בסכן שמן טהור וחזר וסכן שמן טמא, ובתוס' שהביא הר"ש ל"מ כן דקתני שכשהן מוציאין אינם מוציאין אלא מן הראשון ואפשר לפרש שכשהן מוציאין אינם מוציאין את האחרון ברור אלא לעולם מוציאין גם מן הראשון.

י' ה"ז מ"ט דר"א הראשון מוציא את האחרון, הגר"א הגיה האחרון מוציא את הראשון, ולפי' הר"מ יש לפרש גירסתו דר"ל שאין האחרון יוצא בעצמו אלא הראשון דוחקו ונדחק עמו עד שיוצאים לחוץ.

שם ר"י ור"ל אמרו ד"א, בפרה סי' ט"ו סק"ג כתוב פרי"ש דחיישינן שיוצא שרפו של האזוב ויתערב עם המים וחושש ר"י לטבילה שני' משום שכבר נתרכך האזוב מראשונה, [ולפ"ז אם כבר הזה בו פעם אחרת ועכשו הוא טובלן בצלוחית שפיה צר גם טבילה ראשונה אסור] ור"י אוסר אפי' נגב האזוב בינתים, ועוד יש לפרש דהזאה שני' מטבילה אחת ג"כ אוסר דגם בטבילה ראשונה חושש שנתערב מי האזוב אלא בהזאה ראשונה תלין שהיתה מי חטאת בלא עירוב מי האזוב אבל בהזאה שני' חוששין, והנה לפ"ז פי' הגר"א סוגין דאמר טעמא דר"י כר"א דלרבנן דאמרי אחר האחרון אני בא אין לחוש שיוצא מי האזוב שהוא הראשון שהרי האזוב בשעת טבילה בולע מ"ח כמבואר בפ"ב מ"ה דפרה וכשנדחק ויוצאין מימיו יוצאין אלו שבלע באחרונה [ואע"ג דעיי' דחק ודאי אפשר לסחוט בין מימיו ובין מ"ח שבלע לעולם אין פי הצלוחית צר כל כך שימנע את האזוב אלא אחרי שלבלעו בו מ"ח בנגיעה פולט קצת וחוששין שמא יפלוט גם מי אזוב] אבל לר"א חוששין שנתערב כאן גם מי אזוב [ולא מסתבר שלא יוציא מ"ח רק מימיו וזה מוכח כפי' הר"מ].

ממשרת דקרא משמע לי' לא יאכל משרת ואכילה בכזית ואפי' פת ויין בצירוף כזית, וטכ"ע ילפינן לכל התורה אבל המל"א הו' חטאת וזיר ב' כתובין.

ולדינא נחלקו הפוסקים ז"ל, בתו' ע"ז ס"ז פסקו דטכ"ע דאורייתא בכל איסורין ופירשו דברי ר"י טעמו וממשו אסור ולוקין היינו כזית בכא"פ אפי' בליכא ממשו אלא טעמו והיינו כר"ב ב"מ כאן, ודעת רמב"ן דקיי"ל טכ"ע לאו דאורייתא וכר"ז כאן.

והנה הרא"ש פי' ג"ה הביא דעת ר"ח דאם יש כזית בכא"פ לוקה על כזית והובא בטויו"ד סי' צ"ח וקשה לפ"ז הא דתניא כזית יין שנפל לקדירה כו' עד שיאכל כולה וכיון דמחייב באכל כולה ע"כ בכא"פ קיימינן ואפי"ה אינו לוקה על כזית אלמא דמשום טכ"ע לא מחייבין עד שיאכל כזית מן האיסור, ועי' טבוי"ז סי' ג'.

ה' ירו' פ"א ה"ג והתנין כל המחמץ והמתבל כו', ר"ל ותנן התם בערלה וכה"כ וע"כ לאסור יותר ממאתים קאמר וכדמסיק במשנה שם דאמרו להחמיר מין במינו.

שם אם צמקו יש תבל ביותר ממאתים, נראה דבסתמא קיימינן דסתם ענבים אפי' אם נתן לדבר שענבים יפה להן ומטעימן ומתבלין ואז לא סגי בסי' ובקי' מ"מ במאתים מותר בלא קפילא אבל צמוקים בעי קפילא.

והא דאמר אם בישלו יש תבל ביותר ממאתים אי בישל הענבים עם התבשיל קאמר צ"ל דהא דאמר אין תבל של ענבים ביותר ממאתים היינו בכבישה וצמוקים אפי' בכבישה, ואפשר דבישל ענבים לחוד ונמתקין וכשנותנן אח"כ לתבשיל מתבלין טפי.

שם אר"ש ברי' לרחב"ב הא ר"י פליג כו', חסר כאן מימרא דרחב"א בשם ריב"ל דכל איסורין בסי', וכ"ה בירו' נזיר פ"ו ה"ט, וכ"ה בגמ' חולין צ"ח א', ור"י בשם ריב"ל בקי', וכבר הגיה כן הגר"א, אלא שנפלה ט"ס בהעתקה, וברחב"א צ"ל בסי' ובר"י בקי' והיינו דאמר לי' ר"י פליג עלך וכדאמר חולין שם ובירו' נזיר שם.

שם דאמר ר"א אר"י כל האיסורין משערין אותן כילו בצל כילו קפלוט, כ"ה בנזיר שם וכן הגיה הגר"א, ושמעין מכאן דהא דר"י אחד ממאה דהא ר"י אית לי' אחד ממאה ומייתא הא דר' יוחנן כילו בצל.

מ"י כדון ההן אמר נותני טעמים אחד מששים כו', נראה דר"ל דאין כאן שאלה מתבלין שאוסרין הרבה דהכא בנותני טעמים קיימינן ואין בהן יותר מסי' או יותר ממאה וזהו כעין דאמר חולין צ"ז ב' א"ל ר"א לאביי ולישערינהו בפלפלין כו' א"ל שיערו חכמים דאין נותן טעם באיסורין כו' ור"ל חוץ מתבלין.

ו' ספק נבלה והיא חתיכה הראוי' להתכבד ונתערבה יבש ביבש אמר בירו' פ"ק ה"ד דאסור, וכ"ה ביו"ד סי' ק"י ס"ט ובש"ך שם סק"ס.

ואמר שם דנטיעה ספק ערלה שנתערבה אף שמחובר אינו בטל הכא בספק מותר שהרי לא יאכל עד שילקוט ואין אנו מקילים לו אלא הלקיטה.

הא דיש מקילים באיסור שנפל לתוך ההיתר מבי"מ ונתבטל וחזר ונפל איסור דלא אמרינן חוזר וניעור וכמשי"כ לעיל סי' ד' ס"ק י"ח, והיינו דוקא אבל בלא ידע חשיב כבב"א, נסתפקו בירו' פ"ב ה"א אי מספקת ידיעת ספק או דצריך ידיעה ודאית, וכן נסתפקו אי צריך ידיעת בעלים או סגי בידיעת אחרים, ואפשר דבדרבנן נקטינן לקולא, ומ"מ ידיעת ספק של אחרים איכא ס"ס להחמיר וצ"ע.

הא דבעינן בתרומה ק"א ובערלה מאתים, כ' הרשב"א בשם התו' חולין צ"ז ב' דאם סילק את האיסור ולא נשאר אלא טעמו אף מבי"מ בטל בסי' כשאר איסורין, וקשה לפ"ז הא דפריך פ"א ה"ג והתנינן כל המחמץ והמתבל כו' והלא משי"ל בהסיר את האיסור ואפי"ה אוסר משום

כלקט ומ"מ בכרוב אסרו חכמים דפעמים נגמר בשביעית ואי אתה יכול לעמוד עליו, אבל בכל ירקות העמידו על הדין ורבנן אסרי בכל ירקות כל שנלקטו בשביעית, ופלוגתתן לענין קדושת שביעית ולא לענין איסור ספיחין ולכו"ע אין בהן איסור ספיחין, והנה לפר"ש אין פלוגתתן רק בירקות אבל בתבואה אזלינן בתר הבאת שליש ואם הביאו שליש בשביעית לא מצינו שיהא נוהג בהן קדושת שביעית מדרבנן ולא איסור ספיחין, ובגמ' בסוגין אמר כלום אמר ר"ש אלא בספיחי ירק כו' ומשמע דבזרעים אינו מיקיל טפי מרבנן, והנה הא דאסרי רבנן ספיחי זרעים היינו בהביאו שליש של שביעית דקתני היינו הביאו שליש בשביעית והיכן מצינו דפליג בזה ר"ש אבל לא יתכן הא דמסיק הא ספיחי ירק היא ספיחי זרעים ואיך יתכן דר"ש מתיר תבואה שהביאה שליש בשביעית, ומיהו אי פלוגתת ר"ש ורבנן לענין איסור ספיחין ולא לענין קדושת שביעית ור"ש מתיר הנכנס מששית לשביעית חוץ מספיחי כרוב וחכמים אסורים יתכן שר"ש מתיר אפילו זרעים כיון שצמחו בששית אבל לפ"ז הדין נותן דלמאי דקיי"ל כרבנן גם ירק הנכנס מששית לשביעית אסור משום ספיחין אבל הר"ש והרמב"ן והרא"ש ותו' פסחים נ"א ב' לא ס"ל הכי אלא לכו"ע ירק הנכנס מששית לשביעית אין בו איסור ספיחין ור"ש ורבנן לענין ק"ש פליגי וכמשי"כ שביעית בהוספה לס"י ט' ס"ק י"ז, ומיהו י"ל דלא קיי"ל כר"א מרי וקמת דאמר היינו דבריו קיימו דר"ש גם בזרעים קאמר אבל מ"מ משמע דפליגי לענין איסור ספיחין דדוחק לומר דאי ר"ש דוקא בירק קאי מתפרש לענין ק"ש ואי קאי גם בזרעים מתפרש לענין איסור ספיחין, ונראה לפרש לדעתם ז"ל דלעולם לענין איסור ספיחין פליגי וטעמא דרבנן דאסרו דגזרו אטו ספיחי כרוב וכמו דגזרו בשביעית היוצא לשמינית [וכ"מ בירו' פ"א דכלאים וכמשי"כ שביעית ס"י י"ב סק"ג] וכ"ז משום דר"ש ורבנן כר"ע ס"ל דספיחין דאורייתא אבל למאי דקיי"ל דספיחין דרבנן קיי"ל כר"ש דכל הספיחין מותרין ור"א מרי ס"ל דר' שמעון מתיר אפילו זרעים היוצאין מששית אבל אן סבירא לן דבזרעים אזלינן בתר שליש כדאמר בירו' מעשרות פ"ה ה"ב והביאו הר"ש שם.

ט' פ"ב מט"ו תבלין של תרומה ושל כה"כ כו', צ"ע הא כבר תני לי לעיל מ"י תבלין שנים וג' שמות ממין אחד לפי' תו' ע"ז ס"ו א' דהיינו ב' איסורין, ולפרש"י והר"מ נחא.

כ' הר"מ במ"ד ור"ש דן דין שאור ש"ת ושל כה"כ כדן מה שקדם זכרו באמרו התרומה מעלה את הערלה ואע"פ שאין דומין זל"ז דמיון גמור, לרבנן דר"ש התם דוקא בנתבטל הראשון קדם, וה"נ אי נפלה תרומה ברישא וסלקה ואח"כ נפל כה"כ וגמר החימוץ מותר [אי חשיב גם כה"ג זוז"ג וכמשי"כ לעיל ס"י ו' סק"ב וסק"ד] אבל לר"ש אין ערלה וכה"כ מצטרפין אפילו נפלו בבי"א, ודין אחד הוא התם והכא, וצ"ע ל' רבנו דהו"ל להזכיר דברי ר"ש לעיל מ"א דאין ערלה וכלאים מצטרפין ולא דברי חכמים התרומה מעלה את הערלה.

כ' הר"מ מט"ו דאצטרף לאשמעינן פלוגתת ר"ש ורבנן במחמץ ובמתבל דמתבל היינו אפילו בבי' מינים, וזה לשיטתו ז"ל דב' שמות דלעיל מ"י הוא ענין אחר, ואשמעינן הכא דאפילו ב' שמות ובי' איסורין מצטרפין, וע"י לעיל ס"י ה' סק"ד.

הא דאמר ר"ש אין ב' איסורים מצטרפים היינו לתבל וליתן טעם אבל מצטרפין לעשות רוב איסור ואז אסור אף לר"ש, בין בנתערבו במינן ובין בנתערבו בשאינו מינן, ואם נתערבו בשאינו מינן אפשר דכל שיש בשניהם כזית בכא"פ חשיב כהן בעין, ונהי דאין מצטרפין למלקות מצטרפין להיות איסור, וכשנתערבו במינן אם אחד מהן

שם עד כדון כשסך מכאן ומצא בצד השני כו', הגר"א פי' דצלוחית כן היא שנדחק מכל צד וגורם צד זה שיצא מצד שני וצד שני גורם שיצא מצד זה ומסיק דר"י אסור אף בספל כשנגע האזוב בקיר הספל ומוכח דאף בסך מכאן ומצא מכאן חוששין לראשון.

ופי' זה קשה דא"כ עיקר דברי ר"י בא לאשמעינן סך מכאן ומצא מכאן ולא משמע כן, ועוד דעיקר חסר דהו"ל להזכיר דנתחכך בקיר, ולמשי"כ פרה שם לפרש התוס' דר"י לעולם אסור לטבול ב' פעמים עד שינגב בינתים י"ל דמשנתנו נמי בלא נגוב בינתים איירי ואוסר דלמא יתרכך האזוב ויתערבו מי האזוב עם מ"ח והיינו דאמר ר"י דלאו דוקא פיה צר אלא לעולם אסור ר"י לטבול פעם שנית בלא נגוב וצלוחית שפיה צר דתנן לרבנותא דת"ק נקטי, ולפ"ז י"ל דדוקא בסך יש לפרש דעל היוצא מצד שני קאמר ר"א דבשעת סיכה הוא משפשף צד זה ואינו מניחו לצאת ואפשר שגורם שהראשון נדחק לצד שני אבל בטבילה שתי פעמים אין כאן שום דחק ואין ראוי שיצא הראשון ואפי"ה חוששין לראשון אלמא דלר"א כן טבעו של ראשון שמתערב עם האחרון וכשנפלט האחרון יש בו צחצוחי ראשון.

ולמשי"כ שם בדעת הראב"ד דר"י לא פליג אלא מפרש דברי ת"ק דאף בהזאה ראשונה כשר דבשני' ודאי כשר דמה שראוי לפלוט ע"י דוחק פיה כבר נפלט בראשונה, לא יתכן לפרש סוגין דמבואר בהדיא דר"י פוסל הזאה שני וצ"ע.

גם לפי' הר"מ דפי' דחיישין שמא יספוג מי חטאת מצדי הכלי בפעם שני ומשום זה פוסל ר"י שני' לא יתכן לפרש סוגין וצ"ע.

והני כלים דמשנתנו פי' הר"מ שאינם מקבלים טומאה דאלי"כ כי סכן בשמן טמא נטמאו וכי הדר סך להו בשמן טהור נטמא השמן, והר"ש פי' דלאחר שנגבו הטבילין דכל זמן שהן בלועין אינן מטמאין כדאמר נדה ס"ב ב', וגם הר"מ מודה בדינו של הר"ש.

ח' ירו' פ"ב ה"ח ראבר"ש מתיר לכהנים ואוסר לזרים [כן גי' הגר"א והוא מוכח בסוגין] מה בין תרומה אצל הזרים מה בין שביעית אצל הכהנים כו', השתא סבר דראבר"ש סבר כאבוב דב' שמות אין מצטרפין והלכך קשיא ל' דכיון דאוסר לזרים ע"כ טעמ' כיון דאיכא שיעור חימוץ מכל אחד לבדו אסור וע"כ דלא חשבינן ל' לפגם משום דראוי לחמץ או דנו"ט לפגם אסור וכדאמר ע"ז ס"ח ב' וא"כ ראוי לאסור גם לכהנים משום שביעית ומשני דמירי בנתן תרומה ברישא ות"ק אוסר לכהנים משום נו"ט לפגם אסור או משום דראוי לחמץ, וראבר"ש אוסר לזרים דהשביח ולבסוף פגם אסור ומתיר לכהנים, ור"א מרי אמר טעמ' דראבר"ש משום דסבר ספיחין מותרין וסבר נו"ט לפגם אסור, ורבנן דקיסרין אמרי דראבר"ש סבר דב' שמות מצטרפין והלכך מתחלה כשהחמיצו התרומה והשביעית נאסר לזרים וכשהוסיפו להחמיץ ויש שיעור חימוץ מכל אחד עדיין לא נאסר לכהנים משום שביעית דהוי לפגם, והנה מבואר מכאן דאף שיש בכל אחד להחמיץ מותר בזמן שאין בו רק כדי חימוץ משום זוז"ג, וכדאמר ע"ז ס"ח ב'.

והא דאמר בסוגין דר"ש מתיר ספיחין אפי' בזרעים צריך תלמוד דהנה בהא דתנן פ"ט דשביעית מ"א רש"א כל הספיחין מותרין חוץ מספיחי כרוב פי' הר"מ דר"ל דר"ש מתיר ליקח מע"ה יתר ממזון ג' סעודות ולא חיישין שמא הוא מן המשומר חוץ מכרוב ואינו מובן דלא יתכן ליקח מע"ה אלא פירות אילן אבל ירקות שגדלו בשביעית אסורין באכילה שהרי גזרו חכמים על הספיחין וכמשי"כ רבנו פ"ד מה' שמיטה ה"ב ובסוגין מבואר דמשום דר"ש מתיר ספיחין השאור מותר הרי מבואר דר"ש באיסור הפירות והיתרן מיירי.

והר"ש פי' דאיירי בנגמרו בששית ומן הדין נגמר חשיב

בתמיהה וכי לשון זרות יש כאן הרי גם לישראל הותר איסור זרות כיון שאין בק"ק כדי ליתן טעם ואין כאן רק משום טומאת הגוף.

והא דמתיר ר"ש אליבא דרשב"ל, אפשר דלזרים טמאים דוקא אבל לכהנים טמאים ודאי חד שם אבל לישראל כיון דאסור ל"י משום ק"ק אין בו משום טומאת הגוף אם נטמא לאחר זריקה דאין איסור טומאת הגוף עד שיזרוק את הדם כדאמר זבחים ל"ד א' וא"כ לר"ש דסבר אאחע"א יבמות ל"ב א' אין איסור טומאה עליו ואע"ג דהשתא דאיבטל איסור ק"ק אפשר דחייל טומאת הגוף מ"מ כיון דב' שמות אין מצטרפין וכשבטל איסור ק"ק אין מקום לאסור משום טומאת הגוף לא אמרינן דהשתא חייל טומאת הגוף, ומיהו סתימת הגמ' ל"מ כן ומשמע דמתיר אף לכהנים דק"ק וקק"ל ב' שמות הן לענין טומאה.

שם דתני ב"ק כו' ר"ש מתיר וחכמים אוסרים [בשר ק"ק וקק"ל שנתבשלו עם החתיכות ר"ש מתיר וחכמים אוסרים] כן נראה להוסיף והיא משנתנו ששנאה ב"ק בברייתא.

יא) מט"ז חתיכה של ק"ק כו', הר"ש פ"י דבשל שלשתן יחד ור"ש לטעמי ורבנן לטעמיהו ואיירי ביש בהיתר

כדי לבטל לכל אחד מהן, ושיעור הביטול במין בשא"מ בנו"ט, ואם הוא במינו בס', מיהו בלוע בלא ממשו צריך מאה בתרומה ה"ה הכא וכדמשמע יבמות פ"א ב' דביטול קדשים לזרים הוא במאה, וכ"ה בר"מ פ"ו מה' פסה"מ הכ"ג, ומבואר שם דגם טמא בטהור כן, וא"כ גם פיגול ונותר כן, ומיהו לעיל סק"ו כתבנו בשם תו' דטעם בלא ממש א"צ מאה.

והנה לפי זה הא דמותר לכהנים היינו לטהורים, דאילו לטמאים מצטרף הקדש עם הפיגול לרבנן דב' שמות מצטרפין, ויש לעי' הא גזרו טומאה על הפיגול ועל הנותר כדאמר פסחים פ"ה וא"כ איטמא גם הקדש וליצטרף עם הפיגול, י"ל באין בו כביצה או כזית א"נ בבישל במי פירות ולא נגע הפיגול בחתיכות.

וכן מ"ז פ"ר דבשל יחד ק"ק וקק"ל ושאר חתיכות, וכ"מ בירו' פירוש המשניות אלו וכמשי"כ סק"י.

אבל הר"מ ז"ל פ"י מט"ז דאו או קתני, ואם בישל ק"ק עם חולין מין בשא"מ ואין בו בק"ק בנו"ט או מבי"מ ויש ס' [ומשמע דעת ר"מ דא"צ מאה וכדעת תו'] והחתיכות של ק"ק הוציא, הנה מן הדין בטל דין קדשים ומותר לזרים ולטמאים, וכן ס"ל לר"ש אבל ת"ק מחמיר לאסור לזרים והנה אוסר קדש לזרים בבישול במשהו לרבנן אבל לכהנים מותר אפילו לטמאים, וכן בפיגול או נותר בטל מן הדין כיון שאין נותן טעם ומ"מ החמירו חכמים לזרים, אבל לכהנים מותר אפילו לטמאים שאילו היינו מחמירים לטמאים ראוי להחמיר גם בפיגול משום טומאה כ"ה ל' הר"מ, אבל לכאורה י"ל דשאני טומאת פיגול דרבנן, מיהו בנתערב פיגול בלא"ה ליכא משום טומאת הגוף כדאמר מנחות כ"ה ב' אלא בנותר או ק"ק שיש בו משום טומאת הגוף מ"מ מותר לטמאים משום ביטול, ונראה דנאכל חוץ לקלעים וחוץ לזמנו, אלא שאסור לזרים.

וכ' הר"מ הא דמחמירין לזרים טפי מפיגול משום דק"ק לזרים אסורים אף בכשרים, אבל מש"כ הר"מ דיש מעילה לזרים ע"כ לא הועתק יפה דלענין מעילה אין חילוק בין כהנים לזרים וקדם זריקה יש מעילה ולאחר זריקה אין מעילה וכדתנן מעילה ז' ב', ואם פיגול יש מעילה אף לאחר זריקה וכדאמר שם ג' ב', ומשי"כ הר"מ כדאמר במס' כריתות לא נתפרשה כונתו ז"ל.

וכן בחיבורו בפ"י מה' מעה"ק העתיק דין המשנה כמו שפרשה בפירושו וגם הר"א הסכים עמו, ותימא על הכ"מ והל"מ שלא פירשו דבריו ז"ל בפ"י כן, והרי מבואר בהדיא בפירושו דאו או קתני, ולפי הר"מ איירי בפיגול ונותר של ק"ק אבל של קק"ל נראה דבטל ומותר

תרומה צריך שיהא בהיתר מאה כנגד התרומה, ואם אחד מהן ערלה או כה"כ צריך שיהא בהיתר מאתים כנגדו, ואם הן בשא"מ צריך שיהא בהיתר ס' כנגד כל אחד מהן, ואם הן איסורין העולין בס' צריך שיהא ס' כנגד כל אחד בין במינן בין באינו מינן והאיסור עצמו משלים ס' לבטל חברו.

ו) יר' פ"ב ה"ט תני של פיגול ושל נותר של קדשים קלים [ר"ל הא דתנן של פיגול ושל נותר היינו של קדשים קלים דוקא בזה פליג ר"ש ואמר אין ב' שמות מצטרפין אבל פיגול ונותר של ק"ק מודה ר"ש דמצטרפין לאסור לזר דהא בפיגול ונותר נמי איכא זרות ואע"ג דאמר מכות י"ח ב' כל היכי דקרינא בו ואכלו אותם וגו' קרינן וכל זר לא יאכל כו' היינו דוקא לענין לאו דוכל זר לא יאכל אבל הא דיליף ר"ש שם י"ז א' הוא אפילו היכי דאין ראוי לכהנים וכמשי"כ תו' וכדאמר שם אם לאחר זריקה ק"ו מבכור אם חוץ לקלעים כו' אלמא דאפילו בעולה איכא איסור זרות וכדאמר רבא שם זר שאכל מן העולה כו' וה"ה בפיגול ונותר וא"כ חתיכה של ק"ק כשרה וחתיכה של פיגול ונותר של ק"ק מצטרפין לאסור לזר] אר"י לא אמר אלא קק"ל פיגול ונותר לאחר זריקה לא כלפני זריקה הן לא אמר אלא פיגול ונותר דבר שאין זריקה מתירתו בקדשי קדשים הא בקק"ל כו' [פ"י כיון דאמר דפיגול ונותר של ק"ק מצטרף עם חתיכות ק"ק דתרויהו אית בהו איסור זרות א"כ היה ראוי לומר דאפילו פיגול ונותר של קק"ל יהא איסור זרות דהא פיגול הוי כלא זרק [ונותר אגב שטפי דפיגול נקטי] וכדאמר מעילה ג' ב' דזריקת פיגול אינו מוציא מידי מעילה וקדם זריקה דהוא בקדושתו ראוי לאוסרו גם משום זרות מלבד האיסור דלפני זריקה שהרי ר"ש בגמ' שם י"ז מרבה כולו איסורי אכולהו וכי היכי דמרבין אסור זרות בעולה ראוי לרבות איסור זרות לפני זריקה אפילו בקק"ל ואמר ר' יונה דע"כ שמעינן מכאן דדוקא בק"ק שאסורין לזרים לאחר זריקה יש איסור זרות קדם זריקה אבל קק"ל דלאחר זריקה מותרין לזרים אף קדם זריקה אין בהן איסור זרות וכהן וזר שוה בהן שיש בו איסור של לפני זריקה אבל אין כאן איסור זרות] ואמר ר' יוסי דכיון דפיגול הוי כלפני זריקה ואי אין זרות לפני זריקה אין ראוי להזכיר פיגול אלא בשר קק"ל קדם זריקה אלא הוזכר פיגול משום דאיירי לאחר זריקה דוקא דקדם זריקה באמת איכא איסור זרות ומודה ר"ש ולאחר זריקה שיהא איסור בקק"ל הוצרך שיהא פיגול או נותר, והנה דעת ר' יוסי דאע"ג דאין זריקת פיגול מוציא מידי מעילה מ"מ אין איסור זרות בקק"ל לאחר זריקה כיון דלאחר זריקה נותר לזרים אלא כאן נעשית זריקה בפסול יש כאן איסור פיגול אבל אין כאן איסור זרות אבל לפני זריקה שאין כאן היתר שפיר י"ל דיש גם איסור זרות מלבד האיסור דלפני זריקה.

שם אר"א לישן מתני' מסייע לר"י כו', נראה דעיקרו מסיפא דאמר ובכורות זה הבכור כו' ואמר אם לפני זריקה ק"ו מתודה ושלמים אלא לאחר זריקה וכיון דמרבה זרות הו"ל למימר אם לכהנים לפני זריקה ק"ו מתודה אלא לזר שאכל בכור בין קדם זריקה בין לאחר זריקה דהא בדבר שאסור הזר לאחר זריקה ודאי איכא איסור זרות אפילו קדם זריקה ואי בתודה ושלמים אין איסור זרות קדם זריקה ובבכור איתא הו"ל להזכיר קדם זריקה ולאחר זריקה בבכור אלא דלענין קדם זריקה רבה גם תודה ושלמים לזרות ועדיין צ"ע מה ראוי מכאן לאיסור זרות.

אח"כ ראיתי בספרי ובכורות זה הבכור כו' ללמדך אלא לזר שאכל בשר בכור בין לפני זריקת דמים בין לאחר זריקת דמים כו', והגר"א מחק בין לפני זריקת דמים, וצ"ע למה מחקו רבנו ז"ל כיון שהדין אמת.

ואפשר דר"א דאמר מתניתא מסייע עיקרו סברא ואמר דברייתא מסתברא דגם בקק"ל לפני זריקה איכא זרות. שם כולחן לשון טומאה ולשון זרות, האי ול' זרות הוא

במאה, שאין הדין כן דאין תרומה מתבטלת בצירוף שניהם אלא צריך שיהא באחד מן ההיתר כדי לבטל או שיהא במינו לבטל במאה או שיהא באינו מינו כדי לבטל טעמו וכמשי"כ רבנו פיי"ג מה' תרומות ה"ט דאין מים ויין מצטרפין לבטל את יין של תרומה והוא מתוס' פ"ו דתרומות כמשי"כ הכ"מ [ובתו' זבחים ע"ז ב' {א"ה, שם בזבחים לא מצאנו שנסתפקו, ועיי"ש ע"ג ב' בתו' דכתב דרק לבטל בסי' אין היין מסייע למים} מנחות כ"ב ב' נסתפקו בזה מסברא] וכ"ה בר"מ שם פט"ו הי"ז והוא מגמ' ע"ז ע"ג ב', אלא כונת רבנו שאם נתערבה תרומה במינו ושאי"מ אין כאן בירור של טעימת קפילא וממילא בכל איסורים שב לשיעור ס' בין הכל ובתרומה שב לדין מאה של מינו וה"ה אם יש ס' של אינו מינו לחוד אלא דהר"מ קאי בליכא ס' של אינו מינו.

שם הכ"ד כשמשערין בכל האיסורים בין בששים בין במאה כו' משערין במרק ובתבלין כו', עיקרו משום שיעור ס' דמשערין במינו ובשאי"מ יחד אבל במאה ומאתים דצריך שיהא במינו לחוד מאה וכמשי"כ לעיל לא שייך צירוף אלא מינו שבלע קדירה אבל מרק ותבלין שאינו מינו לא שייך לצרפו.

שם ה"ל ואם אין שם עכו"מ לטעום משערין אותו בשיעורו בסי' או בק' או בר', צ"ע דהא ע"כ במין בשאי"מ קאי והיינו כגון יין ערלה בדבש המוזכר ובה א"צ מאה אלא סגי בסי' וכדאמר חולין צ"ט א' אלא במאי לאו בששים והיינו היכי דליכא למיקם אטעמא וכמשי"כ תו' שם והלא תנן פ"ב דערלה מ"ז אין בהם בנו"ט בין שיש בהן כו' וכיון דבששים קים לן שאין כאן נו"ט למה נצטרך מאה וכ"ה בל' הר"מ בפ"י המשנה שם וכן רהיטא כל דברי רבנו דמין בשאי"מ כל איסורים שוין וכ"ה בל' הר"מ פט"ו מה"ת ה"ב, והוא מבואר בהדיא בגמ' ע"ז ע"ג ב' שפסקה רבנו פט"ו הי"ז שרואין יין ההיתר כמו שאינו, ואם יש במים כדי לבטל הטעם של תרומה מותר, והאי רואין היינו אם יש ס' במים או ששה חלקים כדאיתא יו"ד סי' קכ"ג ס"ח בהגה' ולא גרע זה שאין נכרי לטעום מנתערב במינו ואינו מינו דאמרין סלק את מינו כמו שאינו ולעולם כל שבאנו לאסור משום טעם סגי בסי', וע"כ ט"ס בלשון רבנו ותיבות או במאה או במאתים מיותרות.

לזרים שהרי כ' הר"מ דמחמירין טפי לזרים שלא יועיל ס' משום שעיקר ק"ק אינן ראויין לזרים אבל פיגול ונותר של קק"ל לא חמירי להו טפי מלכהנים.

והנה לפי זה מט"ז איירי באיכא ס' לבטל ומי"ז איירי באיכא בנו"ט והלכך במט"ז מותר אף לטמאים ובמי"ז אסור לטמאים, וקשה למה לא תני לה בהדיא. ופירוש הירו' נעלמה לפי זה וגם נעלמה מה הכריחם לרבנותו ז"ל לנטות מפרי"ש שהוא הפירוש הפשוט.

עוד יש לתמוה דבזבחים צ"ז א' אמר אין בהם בנו"ט אין הקלים נאכלין כחמורים ולמה לא הזכירו שאעפ"כ אין נאכלין לזרים, וכן הר"מ פ"ח מה' מעה"ק הי"ח סתם לה, והנה עיקר הדין מקומו בזבחים ולא במס' ערלה כלל ובמקומו קתני סתם ומשמע דמותר לזרים וקתני לי' במס' ערלה שאין ענין המס' בזה וכ"ז צ"ע.

ומי"ז לפי הר"מ היא משנת זבחים שם בישל בו קדשים וחולין אם יש בנו"ט יאכל כחמור בהן, ולמה חזר ותני לה, ולמה לא תנן הכא יאכל כחמור, ולמה הזכיר רק טמאים וטהורים הלא צריך לאכול בזמן ובמחיצתן.

הא דתנן במי"א אין בזה כדי לחמץ כו' וכן במי"ד ט"ו, לפי תו' ע"ז מ"ט א' ד"ה עד, ר"ל דאם יש באחד כדי לתבל ולחמץ אסור אע"ג דצינן את התבשיל קדם שתבל אחד מהן והתיבול היה משניהם יחד, וכן באפה את העיסה קדם שחמץ אחד מהן אלא שניהם יחד חימצו, אבל למשי"כ תו' פסחים כ"ז א' גם בזה מותר, ולא בא התנא למעוטי רק אם אחד מהן יש בו כדי לחמץ ואחד מהן אין בו כדי לחמץ ואז מתיחס כל ההוי' של העיסה לזה שיכול ואע"ג דהשתא סייע גם חברו להחמץ, [ועי' סי' ו' באורד], ודוקא במתבל ומחמץ דחשיב מהוה אבל בשאר נותני טעם כל שאין כאן טעם של אחד מהן אלא שנים יחדיו נתנו טעם באנו למחלוקת ר"ש ורבנן אי שני איסורים מצטרפין, ומיהו אי אפשר לעמוד על זה דלעולם כל שאין בקדירה לבטל אחד האיסורין חוששין שיש כאן טעמו.

ומן האמור נתפרש מה דלא קתני במט"ז אין בזה כדי ליתן טעם כו' כהא דתנן במשניות דלעיל.

יב' ר"מ פט"ו מה' מ"א הכ"ג וה"ה לתרומות שנתערבו לשערן במאה, אין כונת רבנו דתרומה שנתערבה במינו ושאי"מ מצטרפין מינו ושאי"מ לבטל את התרומה

סימן ט

ב) ודעת רמב"ן שם דהא דר"א ע"ז מ"ט ב' דמיקיל בהולכת הנאה ליה"מ אינה אלא חבית בחבית אבל לא יין ביין ואפילו בסתם יינן, והוכיח הדבר דאלי"כ הדין נותן דבגד שצבעו בקליפי ערלה לר"א יוליד הנאה ליה"מ, ואחרי שדקדקו בגמ' לאוקמי מתני' כרשב"ג ולא ניחא להו לאפוקי מתני' לבר מהלכתא למה לא דקדקו במתני' דהיא לבר מהלכתא דקיי"ל כר"א ולמה תנן ידלק יוליד הנאה ליה"מ והרי שאר איסורין דינן כסתם יינן, ועוד דהא בירו' קאי כרשב"ג אפילו יין ביין וכמשי"כ לעיל, אלא ודאי הא דר"א אינו אלא חבית בחבית אבל יין ביין כיון דנעשה כולי איסור לא מקילין בהולכת הנאה ליה"מ, דהא מודה ר"א דאין פדיון לאיה"נ אלא קולא היא שהקילו חכמים אחר שנתבטל מה"ת והלכך לא הקילו אלא בהיתר עומד לחוד בלא עירוב איסור, והנה למדנו מדברי הרמב"ן דס"ל דהא דמתיר ר"א בהולכת הנאה היינו דמותר לאכול את כל הפת המעורב וללבוש את כל הבגדים המעורבין וכדעת הר"י שהביא הרא"ש ע"ז מ"ט ב' דאי כדעת הרז"ה דלא הותר אלא למכור לנכרי את כל התערובות א"כ שפיר ניחא דקתני ידלק משום דאי אפשר למוכרו לנכרי דלמא אתא לזבוני לישראל, אלא ודאי ר"א מתיר ליהנות מגופו ואם איתא דר"א מתיר בלא תערובות בהולכת דמי עצים הדין נותן דמותר לאכול, ומיהו דוקא באפה בו את הפת או ארג בו את

א) ע"ז ע"ד א' וסתם יינן אפילו יין ביין, ומבואר בירו' פ"ג דערלה ה"א דה"ה בשאר איסורי הנאה לרשב"ג מוכר חוץ מדמי האיסור ולכן פריך בירו' שם בהא דתנן התם בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק ואמאי הלא יכול למוכרו חוץ מדמי צבעו ומשני דלמא אתי נכרי למוכרו לישראל [ומשמע בירו' דהצבע כבר נתבטל ואין האיסור רק משום דהבגד נתיפה באיסורי הנאה והוי כארג את הבגד בכרכר של אשרה וכל שמן הדין נתבטל מקילינן לרשב"ג במוכר חוץ מדמי איסור ולא חשבינן לי' כאילו הבגד עצמו איה"נ דא"כ לא שייך שריותא דרשב"ג דאיסורי הנאה אסור ליתן במתנה וערלה טעון שריפה כ"כ הרמב"ן במלחמות פסחים כ"ז], ובירו' שם אמר דמה"ט הא דתנן ע"ז מ"ט ב' נטל הימנה כו' ארג בו את הבגד אסור בהנאה ולא עבדינן כרשב"ג משום דלמא אתי לזבוני לישראל, וכי' הרמב"ן שם דאע"ג דאנן קיי"ל כרשב"ג חבית בחבית אבל לא יין ביין בשאר איסורי' אפילו יין ביין דלא חמירי שאר איסורים מסתם יינן ולפיכך בגד שצבעו בקליפי ערלה מותר למוכרו לנכרי חוץ מדמי האיסור היכי דליכא למיחוש דלמא אתי לזבוני לישראל ומיהו בירו' שם דאמר גם בארג בו את הבגד דלרשב"ג מוכרו חוץ מדמי האיסור וזה הוי כיי"נ ביי"נ ע"כ בירו' ס"ל כרשב"ג אפי' יין ביין וכן הוא בגמרא דידן שם אלא דר"נ החמיר למעשה.

כאן, ומיהו ברישא שפיר דייק בירו' דלא הו"ל למתני ידלקו בזמן שיש תקנה.

ומ"מ למדנו מדבריו ז"ל דגם בנתערב אין מתירין אלא למכור לנכרי, והדבר תימא דא"כ איך תתקיים תקנת ר"א כיון דאין מוכרין פת ובגד לנכרי וצ"ע.

(ד) וכל דברי הרמב"ן כדעת רשב"ם דתקנת ר"א הוא בכל איסורי שבתורה, אבל לדעת תו' יבמות פ"ב ב' והרא"ש ע"ז שם שאין תקנת ר"א אלא בע"ז אבל לא בשאר איסורים ל"ק כלל בערלה שם מהא דר"א, ולפיכך י"ל דר"א מתיר אפה בו את הפת וארג בו את הבגד לאכול וללבוש ע"י הולכת הנאה ואפי' בלא תערובות דגורם קיל טפי מיין ביין ואפי' אי ר"א לא אמר ביין ביין הכא מותר וכדאמר מ"ט ב' ל"ש אלא פת אבל חבית לא אלמא פת קיל טפי, וביין ביין אפשר דלית לי' לר"א תקנתא דידי' ואפי' בסתם יין וזו דעת הר"ן.

ומיהו לדינא קיי"ל כדעת תו' והרא"ש והר"ן דאין תקנת ר"א אלא בע"ז אבל לא בשאר איסורים [וכמש"כ ש"ך סי' ק"י סק"ב] ובשאר איסורים לא מהני הולכת הנאה אפי' לענין היתר מכירה לנכרי ואפי' אפה הפת בעצי ערלה ונתערב בפתין אחרים דאיכא תרתי לטיבותא שלא נאסר אלא ע"י גרם האיסור וגם נתערב, ובע"ז דמהני הולכת הנאה יש חילוק שאם נאסר בגרם ונתערב כגון אפה בו את הפת ונתערב וארג בו את הבגד ונתערב מותר לאכול וללבוש אחר שהולך הנאה, ואם נתערב גוף האיסור אם נתערבה חבית בחביות מוליד הנאה ומותר למכור אבל לא לשותות, ואם נתערב יין ביין לא מהני כלל הולכת הנאה ובסתם יין אפי' יין ביין מותר ודוקא למכור אבל לא לשותות, ונקטינן כפשטן של דברי הר"ן דלא עדיפא תקנת ר"א מתקנת רשב"ג דלא שרינן יין ביין ביי"נ גמור, רק בסתם יין, ול"ק מהא דלא שרינן באפה את הפת בעצי ערלה כמו דשרינן יין ביין בסתם יין דבשאר איסורים ליתא תקנת ר"א, ובאפה את הפת בעצי אשרה ליתא לתקנת ר"א בלא נתערבה דלא עדיף מיין ביין, א"נ כיון דכל הפת נתהוה באיסור הוי ככולו איסור וכמש"כ הרמב"ן בשם הראב"ד כמש"כ לעיל.

(ה) הא דעירוב חבית בחביות אנו מתירין מכירה ע"י הולכת הנאה ואין אנו מתירין שתי', יש לעי' ממ"נ אי חשבינן לי' כאילו היה לו פדיון ונפדה א"כ יהא מותר לשתי', ואי לא חשיב פדי' למה מותר לו למכור והלא מכירה היא אחת מדרכי הנאה, וי"ל כיון דדין לפעמים מתסר בשתי' ומותר בהנאה א"כ לעולם יש ביי"נ שנאסר בהנאה גם איסור שתי' ולענין איסור שתי' לא שייך פדי' והלכך אסור בשתי', ועדיין קשה לדעת הר"ז"ה דגם בפת שנתערב אין מתירין לאכלו ע"י הולכת הנאה ומ"מ מתירין למכור ומה הפרש יש בניניהן, וי"ל דאין תקנת ר"א אלא בהנאת ממון דיש מקום לומר דאין כאן הנאת ממון כיון שמפסיד כנגדן אבל לא שייך לומר שאין כאן הנאת החיך מפני שמפסיד ממון כנגדו.

וא"ת הרי יי"נ תופש דמיו וא"כ כי מוכר כל החביות הרי נאסרו הדמים וכי קני אוכל הרי נהנה חכו בשעה שאוכל, וי"ל כיון דהתירו חכמים בהולכת הנאה שוב אין הדמים נתפשיין.

(ו) ר"ן ס"פ כ"ה כתב דהא דבגד שצבעו בקליפי ערלה לא מהני הולכת הנאה משום דיש שבח סממנים ע"ג הצמר והוי כבעין ואין האיסור בעין ניתר בהולכת הנאה, מיהו יש לעי' א"כ מאי קשיא לי' לרי' חגי בירו' ליעבד כרשב"ג כיון דחשיב כאיסור בעין לא שייך הא דרשב"ג וכמש"כ רמב"ן במלחמות פסחים דהרי איה"נ אסור ליתן במתנה וערלה בשריפה, וע"כ דר"ח בירו' ס"ל דאין שבח סממנים, והא דאסור בערלה משום דרבינן מקרא והוי כארג בו את הבגד, והא דצריך לרבווי אפשר דלא נחשוב כמקלי קלי איסורא מקדם.

הבגד מותר ליהנות מגופו אבל נתערב חבית בחבית אסור ליהנות מגופו ולא הותר רק למכור וכמש"כ רש"י מ"ט ב' כיון דאיכא איסורא בעינא.

(ג) והנה לדעת רמב"ן באפה בו את הפת או ארג בו את הבגד לא מהני הולכת הנאה ליה"מ אפילו להתיר מכירה לנכרי, ובנתערב באחרים מהני הולכת הנאה אפילו לאכול את כל הפתין [וכ"מ בר"מ פ"ז מה' עכו"מ הי"ג] ובנתערבה חבית בחבית מהני הולכת הנאה כדי להתיר למכור, ויין ביין לא מהני הולכת הנאה אפילו לענין היתר למכור, וכ"ד הרא"ש.

ויש מקום לומר דיש חילוק באפה בו את הפת או ארג בו את הבגד בין רשב"ג לר"א, דתקנת רשב"ג איתא כיון דמוכר חוץ מדמי האיסור חשיב כסילק את האיסור ואינו נהנה רק מהיתירה אבל קולת ר"א ליכא הכא דהולכת הנאת דמי עצים לא מהני דכיון דאין פדיון לאיסורי הנאה וכשבא ליהנות הרי האיסור מעורב בו כבתחלה חשבינן לי' כאילו כולו איסור כיון דנתהוה באיסור והרי זהו עיקר איסורו דחשבינן לי' כתולדת איה"נ ולא מקילינן כאן בהולכת הנאה, וכנראה זו כונת הראב"ד שהביא רמב"ן שם, ולפי"ז י"ל דגם יין ביין מקילינן כר"א דתערובות יין ביין קיל טפי מפת שנאפה ע"י איסורי הנאה.

ופת שנאפה באיה"נ ונתערב באחרים לכאורה הוי כחבית יין שנתערב בה יי"נ ונאסרה ושוב נתערבה חבית בחבית דנראה דלרשב"ג אי לא מקילינן כותי' רק בחבית בחבית הי"נ צריך למכור את כל החביות חוץ מחבית המעורבת ולא סגי בחוץ מיי"נ שנתערב, וא"כ הי"נ לדעת הרמב"ן דשבח עצים בפת הוי כיון ביין כשנתערב הפת באחרים צריך לר"א להוליד ליה"מ כל דמי הפת ולא סגי בדמי עצים וגם לא הותר לאכילה רק למכור לנכרי, וכן לדעת הראב"ד דחשיב כל הפת כאיסור בעין אבל קשה לפי"ז הא דאמר ר"א בנטל הימנה כרכר וארג בו את הבגד ונתערב באחרים יוליד הנאה ואי דאכתי אסור ללובשן ולא הותר אלא למוכר לנכרי א"כ תקשה הא אסור למוכרו לנכרי דלמא אתא לזבוני לישראל, ולכן נראה דבנתערב באחרים מקילינן אפי' לאכילה אע"ג דחבית בחבית אין תקנת ר"א מתרת לאכילה הכא פת שנאפה בעצי איסור ובגד שנארג באיסור קיל טפי [וכדאמר שם מ"ט ב' ל"ש אלא פת אבל חבית לא] וכשנתערב מותר ליהנות הנאת הגוף בתקנת ר"א. [ויש לעי' לדעת הר"ז"ה שהביא הרא"ש שאין תקנת ר"א רק למכור לנכרי, א"כ מאי תקנה היא זו הלא אסור למכור לנכרי פת ובגד, ובירו' משמע דדוקא במשנה דערלה לעשות כרשב"ג יש איסור משום דלמא אתא לזבוני לישראל אבל מתני' דע"ז נחא].

וא"ת אכתי תקשה מתני' דערלה דקתני בגד שנתערב באחרים כולם ידלקו ואכתי למה ידלקו יוליד הנאה, וי"ל שאין לדייק אלא מרישא דקתני בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק אבל סיפא דקתני פלגות ר"מ ורבנן לא שייך למתני תקנה דבתקנה לא פליגי אלא פליגי בביטולו.

ובמלחמות שם סיים ולדברי כולנו סיפא דתנן בערלה נתערב באחרים עולה באחד ומאתים בא להודיעך שהוא עצמו בטל אף לאכילה כו', ונראה מדבריו ז"ל דגם בנתערב אין מתירין הנאה מגופו של התערבות ע"י הולכת הנאה אלא היתירו של ר"א היינו למכור, ובמתני' לא נחית לתקנה אלא לדין ביטול וביטול מהני אף לאכילה, וכונתו ז"ל אע"ג דרישא ידלק דוקא ולא מהני הולכת הנאה ובנתערב מהני הולכת הנאה וא"כ נתערבו באחרים כולן ידלקו דקתני ע"כ לאו דוקא אלא דאיכא תקנתא בהולכת הנאה, וא"כ היה ראוי לתנא למתני נתערבו יוליד הנאה ולאשמעינן דהעירוב הועיל להתיר הנאה ע"י הולכת הנאה, ולזה פי' רמב"ן שאין התנא בא כאן רק לאשמעינן דין ביטול לאכילה ולאשמעינן דעולין בר"א, אבל דין פדיון לא איירי

אבוקה והוי כנארג הבגד בכרכר, אבל אין הי"ג דגם ארג את הבגד בכרכר של אשרה אין אסור רק מדרבנן.

ח) כי הר"ן ס"פ כ"ה בשם הר"י דלא אמר ר"א יוליד הנאה אפי' ע"י תערובות אלא בסתם יינן וכן בשאר איסור דרבנן אבל איסור דאורייתא שנתערב לא, ומוכח לה מהא דתנן בגד שצבעו בקליפי ערלה נתערב באחרים כולם ידלקו וכן בחבילי תלתן, ויש לעי' הא גם באפה בו את הפת ובישל בו את התבשיל תנן נתערב כולן ידלקו, והלא בזה אמר ר"א יוליד הנאה, ואפשר דסבר דהתם גם בלא נתערב יש לו תקנה ומתני לא איירי בתקנה אלא בדין ביטול, אבל בצבע בו את הבגד וחבילי תלתן אם איתא דהתערובות מתירן בתקנת ר"א הו"ל למתני.

כי המ"א סי' תמ"ה סק"ו דפת שנאפה באיסור חמץ בפסח אין למוכרו חוץ מדמי עצים וכמשי"כ המרדכי פ"ב דפסחים, ונראה דכיון דדעת רמב"ן במלחמות פסחים כ"ז דכל איסורים שבתורה לא חמירי מסתם יינן וכדאמר פסחים ל' ב' כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון, וכ"ד הר"ן ס"פ כ"ה, וזה דעת ר"י מפרש במרדכי שם, יש להקל בדבר, ועוד דאפי' אפה בעצי אשרה אפשר דאיתא תקנת רשב"ג דזה קיל מיי"ג כיון דאין איסורא בעינא וכמשי"כ רש"י בתקנת ר"א וכמבואר ברא"ש ור"ן.

ומשי"כ המ"א דכנגד אבוקה אסור מה"ת, למשי"כ לעיל סק"ז אין איסורו אלא מדרבנן.

ומשי"כ המ"א דכ"מ בר"ן צ"ע כונתו ז"ל, דהר"ן כי פסחים כ"ז דקערות וכוסות וצלוחיות אי אפשר למכור לנכרי חוץ מדמי איסור משום דלמא אתא לזבונא לישראל, הרי בהדיא דס"ל דהוי כדן סתם יינן, וכן משי"כ דכ"מ במלחמות אינו מובן, דהרי במלחמות כי בהדיא להיפוך.

והמחבר סי' תס"ז ס"י פסק כדעת הר"י מפרש אבל הרמ"א כתב המנהג להחמיר וכ"כ בריש סי' תמ"ז, והמיקיל במקום הפסד יש לו על מי לסמוך, ובפרט שמעיקר הדין הלכה כרשב"ג אפי' יין ביין רק למעשה מחמירין וכדאמר ע"ז ע"ד א'.

ט) פסחים כ"ו ב' אפה בו את הפת כו', נראה דבאפה בו את הפת באבוקה או בלוחשות למאן דאסר אסור אפי' למ"ד זוז"ג מותר דשבח עצים בפת חשיב כגורם אחד, ואע"ג דהתנור גורם שלא יפזר החום מ"מ לא חשיב התנור בשביל זה גורם שני, ואע"ג דדופני התנור מתחממין ומסייעין באפי' [וחום התנור חשיב היתר כדמסקינן ע"ה א'] מ"מ העצים עיקר וכמשי"כ תו' שם בשם הירוש', וליכא מאן דפליג בסברא זו דהא באבוקה כנגדו מודים חכמים לרבי, אלא טעמא דחכמים דס"ל דכבר כלה האיסור ואין כאן גורם איסור כלל, וכן למ"ד דרבנן פליגי גם באבוקה כנגדו ג"כ טעמיהו משום דהשלהבת היתר אבל אילו היה השלהבת איסור לא הוי חשיב התנור גורם שני ולא פליגי אדרבי דיש שבח עצים בפת, וכ"ז מבואר בתו' ד"ה חדש.

והנה אפה בו את הפת קאי בין אחדש בין אישן דרבי אסור אפי' בישן ורבנן מתירים אפי' בחדש, ולא מבעי למ"ד זוז"ג מותר דהתנור מותר אלא אפי' למ"ד זוז"ג אסור דהתנור אסור [למ"ד דמודים חכמים באבוקה והתנור הוסק באבוקה] מתירים חכמים הפת שנאפה בגחלים לוחשות כיון דנאפה בהיתר אין גרם התנור אסור דכשם דשבח עצים עיקר לאסור למ"ד זוז"ג מותר, הי"ג שבח עצים עיקר להתיר למ"ד זוז"ג אסור, וכ"מ בברייתא דהא קתני חדש יותץ כמ"ד זוז"ג אסור ומ"מ סיים דאפה בו את הפת חכמים מתירים ומשמע אפי' בחדש, וכן בגחלים עוממות דלכו"ע מותר היינו אפי' בחדש למ"ד יותץ.

ומיהו לכתחילה יוצן ואפילו גרף ונתן עצי היתר אסור לכתחלה דלכתחלה אסור ליהנות מחום שבגחלים

ומהא דאפה בו את הפת דקתני תדלק וכן בישל בו תבשיל דקתני ידלק ל"ק, די"ל דקתני ל"י לאשמעינן דמודה בהו ר"מ דעולה ברי"א, ועיקר דיוקא אינו אלא בריש פרקא בבגד שצבעו דהו"ל למתני תקנתא, כ"ז פי' הר"ן.

כי עוד הר"ן דהא דרשב"ג אפי' לא נתבטל האיסור וכדמוכח מבגד שצבעו בקליפי ערלה והרי יש שבח סממנים כדאמר ב"ק ק"א, והדבר תימא אי מחמירין יין ביין כמו כן ראוי להחמיר חבית בחבית במקום שרוב יי"ג וכשי"כ באיסור ניכר, והרי אסור ליתן יי"ג במתנה וכדמוכח פסחים כ"ב א' דמוכח דגיד מותר בהנאה מהא דשולח אדם ירך ומהא דמושיט אמה"ח לב"ג וכמשי"כ תו' שם, והרי ערלה מצותו בשריפה, וע"כ לא התיר רשב"ג אלא משום שנתבטל מה"ת, וע"כ דבירו' סברי דאין שבח סממנים וכמשי"כ במלחמות וצ"ע.

ז) פסחים ע"ה א' תוד"ה וגרפו, ותימא לר"י כו', נראה תוכן דבריהם ז"ל דכיון דעוממות מותרין אלמא דלאחר שכלה האיסור מותר א"כ כשי"כ דחום המובלע בתנור מותר ותירץ ר"י דאין הי"ג מחמת עצמו אין לאסור החום אבל יש לחשוב את החום כפת הנאפה וככוסות וצלוחיות שהוסקו בעצי איסור והי"ג החום הוא חפץ הנתהוה בעצי איסור, והקשו א"כ ראוי באמת לאוסרו ותירצו דגם כשאבוקה כנגדו אין אסור אלא מדרבנן, ור"ל ולא גזרו בחום המתהוה, והקשו דא"כ אינו ענין להא דגרפו וצלה בו שהרי באמת חשיב כאבוקה אלא משום דגם באבוקה שרי מן הדין וגם מדאמר יש שבח עצים בפת משמע שאסור מן הדין ומאן דמתיר לית ל"י שבח עצים.

מיהו עיקר סוגית הגמ' צ"ע מאי מקשה מגרפו וצלה בו, הא מאי דמסיק הכא אעצים דאיסורא קא קפיד כו' הוא סברא מוכרחת, ואי דחשיב החום כדבר המתהוה א"כ שפיר י"ל דאינו אש ומ"מ אסור משום מתהוה, ואפשר דמספקא ל"י בחום שאין בו ממש אי חשבינן ל"י כנמצא וכמתהוה ע"י איסורי הנאה או לא חשיב כמתהוה מפני שאין בו ממש והוא עצמו אין בו איסור דכבר קלי האיסור, והוי סבר דאי חשיב החום עדיין צלי אש הוי כשלהבת הנמצא ויש לדון בו דין מתהוה ע"י איה"נ אבל אי לא חשיב אש כלל אינו חשוב ליאסר משום מתהוה, ודחי דאפי' אי חשיב עדיין אש אינו נידון כנמצא הנוצר מאיה"נ אלא זה האפר של איה"נ.

והנה לכאורה נראה מדברי התו' שמסתפקים שיהא הפת הנאפה כנגד אבוק' אסור מה"ת, אבל נרא' שאין ספק בזה שהפת מותר מה"ת, שהרי תנן ע"ז מ"ט ב' באפה בו את הפת וארג בו את הבגד דרי"א אומר יוליד הנאה ליה"מ ותקנה זו אינה אלא באיסור דרבנן שאילו פת אסורה מה"ת ודאי אין פדיון לע"ז ולדעת הר"י והר"ן מתיר ר"א אפי' לא נתערב וכ"ד רש"י, ואפי' לדעת תו' והרא"ש דלא התיר ר"א אלא בנתערבו מ"מ אם היה באותו פת איסור דאורייתא אין ראוי להתיר כאן יותר משאר תערובות חבית בחבית דלא שרינן לאכילה והכא דעת הר"י והרא"ש להתיר באכילה [ואע"ג דמשנת ע"ז איירי אפי' בגחלים עוממות של כמשי"כ הש"ך סי' קמ"ב הרי לא גרע גחלים עוממות של כו"מ מאבוקה של שאר איסורים ואי אבוקה בשאר איסורים דאורייתא גם גחלים של אשרה דאורייתא] ועוד דבירו' אמר ימכרנו חוץ מדמי איסור ואין ראוי להתיר איסור דאורייתא בזה וכמשי"כ הרמב"ן במלחמות פסחים שם, אלא ודאי כיון שאין כאן תערובות איסור אלא גרם אין אסור מה"ת, וכונת תו' דר"י תירץ דהא דאסור כנגד אבוקה היא מדרבנן, ר"ל שאין פת הנאפה כנגד אבוקה חשיב כבגד הנארג בכרכר של אשרה מן הדין שאין השלהבת איסור אף שהוא קשור בעצים ומ"מ אסורה חכמים להפת אבל לא גזרו בגרופה, ובזה לא ניחא להו אלא משמע דכנגד שלהבת הוי כנארג הבגד בכרכר והכא דנו באפה בחום שיהא כאפה כנגד

עוממות ומחוס שבדופני התנור, ולענין לכתחילה חשיב חוס הזה כדבר שנתהוה באיסור וכמשי"כ רש"י כ"ז א' ד"ה יוליד.

(ו) למי"ד דאפי' אבוקה כנגדו שרו רבנן, פי' תו' דס"ל דמקום השלהבת הוי כגחלים, ולפי"ז בדבר דאפרו אסור מודים חכמים, וקשה לפי"ז הא דמבעי לי' בעצי הקדש [וכמו שהק' מהרש"ל] כיון דאפרו אסור, אבל י"ל דרבנן ס"ל דאפי"ג דהשלהבת קשור בעצים חשיב בפני עצמו והוא היתר, ומבעי לי' אי גם בהקדש מותר, ומסקינן דבהקדש כיון דהשלהבת קשור בגחלת חשיב הקדש [והא דאמרו בגמ' דהקדש לא בטיל היינו משום ממון הקדש והלכך אפי' באינו מינו אינו בטל, ול"ק לפי"ז קושית תו' הא הוי דבר שיל"מ דזה אינו אלא במב"מ והכא משום ממון קאמר וכמשי"כ בפסחים שם [א"ה, ע"י או"ח מועד סי' קכ"ד, דף קצ"ט ב'] והא דאמר נדרים נ"ח א' בהקדש משום יל"מ בפדיון אינו מדרבנן אלא מדאורייתא אפי' בא"מ ואפי' אם בהדיט אינו נעשה שותף בפת אלא יכול לתבוע מה שנהנה בהקדש הוי כמדעת וכמו שהתנה שיוכה במה שיהנה וכדאמר ב"ק כ"א, ומיהו בגמ' לא אמר אלא בשוגג לענין מעילה, ואפשר דה"נ בכל נהנה מן ההקדש, וכל מקום שהקדש לא בטל יש לו תקנה בפדיון ואי"צ לפדות כל הפת אלא הנאת עצים ופדיון זה חייל מה"ת, ואפשר דכ"ז אינו אלא מדרבנן, ומ"מ נראה דהחמירו חכמים למחשב שיש כאן ממון הקדש שהרי חשבוהו יש לו מתירין הרי שיש כאן פדיון ויש כאן חיוב ממון, ומיהו אי לא נתערב ממשו אלא טעמו מין בשאי"מ ואין בו כדי נוי"ט גם בהקדש מותר כדתנן פ"י דתרומות מ"ה בתלתן שהרי אין כאן הנאה, ומיהו מין במינו גם כה"ג אסור שהרי נתוסף טעם].

ובזה ניחא דמבעי לי' לרבנן ולא מבעי לי' אליבא דרבי דהלכתא כותי' ובגחלים עוממות, אלא דלרבי ודאי אסור בהקדש אפי' עוממות אלא דמבעי לי' לרבנן דוקא. הא דמבעי לי' ע"ה א' לדברי האוסר דוקא היינו כמ"ד דחכמים מתירים אפי' כנגד אבוקה, אי"נ נקט לדברי האוסר וה"ה אי גם רבנן אוסרין באבוקה גם זה בכלל לדברי האוסר.

הא דתנן ע"ז מ"ט ב' חדש יותץ הוא כמ"ד זוז"ג אסור ולא קיי"ל כן, אבל הא דתנן התם אפה בו את הפת אסורין בהנאה הוא לכו"ע משום דיש שבח עצים בפת ואפי' בגחלים עוממות כיון דאפרן אסור, ואי מודים חכמים באבוקה משנתנו אפי' לרבנן דכשם שמודים באבוקה של עצי ערלה ה"נ מודים בעצי אשרה אפי' בגחלים עוממות, אבל אי חכמים פליגי אפי' באבוקה ה"נ בעצי אשרה פליגי למשי"כ לעיל דטעמם דקישור לעצים לאו מלתא היא דמ"מ השלהבת היתר ומשנת ע"ז כרבי. [ומיהו כיון דמתנ' דהתם ס"ל זוז"ג אסור אי"צ לטעם דיש שבח עצים אלא אפי' אם העצים כשאר גורם אסור, וכן פי' הר"ן שם משום זוז"ג] ואפי"ג דמודים חכמים בעצי הקדש, עצי אשרה לא דמו לעצי הקדש, ואפי"ג דיהיב בגמ' טעמא משום דבאלף לא בטל וה"נ ע"ז אסור במשהו, לא דמי דהקדש אסור משום ממון הקדש וכמשי"כ לעיל, ועוד דלא מצינו דע"ז אסור במשהו אלא במינו בלח וכדתנן ע"ז ע"ג א', אבל שלא במינו בנו"ט וביבש ביבש דוקא דבר שבמנין אסור במשהו וכדמסקינן שם ע"ד א', מיהו הר"ן שם כתב דכל שהוא משום לתא דכו"ס אסור אפי' אינו דבר שבמנין ובפ' כ"ה במתני' דאפה בו את הפת הביא פלוגתא בזה, ודברי המ"א ז"ל סי' תמ"ה סק"ה הם כדברי הר"ן, אבל הרמ"א סי' קל"ד ס"ב סתם כדעת רש"י ותו' דגם בע"ז בעינן דבר שבמנין, ועיי"ש בהגר"א סק"ח.

ואם הסיק התנור בעצי אשרה וגרף נראה דמותר, ולא דמי לגחלים עוממות, דגחלים עוממות אסורות בע"ז כאפרו, אבל חוס שבדפנות למאי דמסקינן ע"ה א' דמותר הו"ל כשלהבת, ואפי"ג דמבעי לי' שיהא עדיף מגחלים

עוממות היינו דבחד צד הוא עדיף דנתהוה מעצים דאיסורא אבל בחד צד הוא קיל שאם אינו נחשב כמתהוה באיסור מחמת עצמו הוא כשלהבת בלא גחלת, והלכך למסקנא גם בהסיק בעצי אשרה וגרפו ואפה בו מותר, ודברי הש"ך ז"ל סי' קמ"ב סק"י צ"ע.

והנה משנת ערלה פ"ג בתבשיל שבשלו בקליפי ערלה ותנור שהסיקו בקליפי ערלה אי מודים חכמים באבוקה אפשר לאוקמי מתני' אפי' כחכמים, אבל אי פליגי רבנן גם באבוקה ע"כ מתני' כרבי.

פסחים כ"ו ב' תוד"ה בין, דהכא הוי בדיעבד ואם נאמר חדש יותץ יפסיד התנור, נראה דאסור ליקח תנור של משמשי כו"מ ולאפות בה מה"ת, שהרי נהנה בשימוש ולא שייך כאן היתר זוז"ג, והלכך אין טענה משום הפסד התנור, אלא העיקר שאין התנור נאסר מה"ת אלא מדרבנן, והלכך כיון שאין התנור משמש כקערה וכוס אלא שימוש הוא שמשותף עם העצים למי"ד זוז"ג מותר לא אסור בזה, ומיהו בגרפו ולא צננו אסור חכמים להניח בו עצי היתר ולאפות בו משום הנאת החוס המובלע, ועל זה נתנו טעם דהקילו בזה בחדש מפני הפסד אף שהיה ראוי להחמיר שהרי נהנה מתנור הנעשה באיסור.

(א) כ' הטור סי' קמ"ב שאם אפה בו את הפת תלוי בפלוגתא זוז"ג, והיינו באפה בגחלים שאם אפה באבוקה סיים דיש שבח עצים, ולכאורה הדברים תמוהים דלא מצינו שום פלוגתא באפה בו את הפת שיפלגו בזוז"ג אלא לכו"ע כל שנאפה בחוס האסור הפת אסור משום יש שבח עצים, והא דשרו רבנן משום דקלי איסורא ואפי' למי"ד זוז"ג אסור מותר וכמשי"כ רש"י כ"ז א' ד"ה יוליד.

ואמנם נראה דהטור לא פי' כן אלא אפי' גחלים עוממות החוס הוא איסור שהחוס הוא בא מעצים דאיסורא, אלא שכל שאין האיסור קיים בשעת אפי' לא חשיב לבטל את שאר הגורמים ומותר משום זוז"ג, אבל כשהאיסור קיים בשעת אפיה אמרינן יש שבח עצים בפת, וא"כ באבוקה כנגדו ודאי אסור למאי דקיי"ל כרבי, אבל גחלים אפי' לוחשות מותר לדעת הר"י והרמב"ם והר"ן וזו דעת הטור.

ולפי' זה הא דתניא בשלה ע"ג גחלים ד"ה מותר, סותר הא דקתני רישא חדש יותץ, ותרי תנאי נינהו, חדא כמ"ד זוז"ג אסור וחדא כמ"ד זוז"ג מותר, ותנא מפרש דבהא דנחלקו רבי ורבנן אי יש שבח עצים בפת והיינו למי"ד זוז"ג מותר מודה רבי לחכמים בגחלים עוממות או בלוחשות דלא חשיב שבח עצים ומותר משום זוז"ג, ומ"מ נסתפקו בגמ' בדעת רבי, ואי סבר רבי חדש יותץ אי"כ סבר זוז"ג אסור ואפי' אפה בגחלים נמי אסור, ומיהו אנו נקטינן דזוז"ג מותר ואין אנו אוסרין את הפת רק בנאפה באבוקה ומשום שבח עצים.

ומשמע בטור דאפי' בעצי אשרה דאפרה אסור מ"מ כל שאין העצים קיימים אין כאן שבח עצים שהרי יש כאן חוס הנשאר ממה שכבר נשרף וכלה וחוס מותר גם באשרה אלא שהחוס אסור מחמת שנתהוה באיסור וזה לא חשיב שבח עצים אלא כשאר איסור הנאה הגורם והוא נותר בגורם שני של היתר. [וכן נראה מדברי הר"ן במשנה מ"ט ב' שפי' טעם המשנה משום זוז"ג אסור, וכ"מ ברמ"ך שהביא הכ"מ פ"ג מה' חמץ הי"א].

מיהו כל זה נסתר מדברי הטור או"ח סי' תמ"ה, דשם כתב דאם אפרו של חמץ אסור אף כשבשל ואפה בגחלים עוממות אסור, אבל אם אפרן מותר עוממות מותר, וזה מסכים לפרש"י דהיכי דהגחלים מותרין אין כאן גורם איסור כלל, וכשהגחלת אסור או אפה ובישל באבוקה יש שבח עצים בפת ותבשיל.

וכן דברי הרמ"ה שהביא הטור סתומין, דלפי מה שסיים דכ"ד הרא"ש שהביא המשנה לפסק הלכה,

הסכים עם הט"ז דחדש לא מהני גרף דהוי כקערה ואינו מובן וצ"ע.

ודעת הש"ך ס"ק י"א במסקנתו כמש"כ דהחוס הוא גרם היתר, מיהו מש"כ הש"ך שם בקדירה שאם לא נתן בה התבשיל עד אחר ששפת הקדירה על האש של היתר התבשיל מותר תמוה, וכי נתן התבשיל בקדירה מקדם מאי הוי הלא נתניה בתנור אינו אוסר התבשיל והבישול הוי זוז"ג, ולמש"כ לעיל אפי' למ"ד זוז"ג אוסר כה"ג מותר דהחוס הוא העיקר, וכן מש"כ הש"ך בסק"י דתנור חדש מותר משום זוז"ג צריך להסיק התנור מקדם שנותן הפת תימא, ובפשוטו נראה דהא דמסקינן פסחים כ"ז א' דקדירה הוי כקערה משום דבקדירה משמשינן גם הנחה כמו בקערה והלכך קדירה הנגמרת באיסור אסרו חכמים, אבל תנור אין תשמישו אלא אפיה ואין היתר בקדירה אם יתנו בה כשהיא על האש, ואין איסור בתנור אם יתן ואח"כ יסיק, ולענין דיעבד אף אם בישל בקדירה שנגמרה באיסור מותר בין שנתן בתוכה קדם שנתנה על האש ובין שנתן בתוכה על האש.

(ב) תקנת ר"א להוליך הנאה ליה"מ היא דוקא קדם שיאכל את הפת וילבוש את הבגד, אבל אסור לי לאכול וללבוש קדם שהוליך הנאתה וכדאמרו לי אין פדיון לעכו"מ, אלמא דהא דר"א מעין פדיון הוא, וכ"ה לי הר"מ פ"ז מה' כו"מ הי"ג י"ד, וכ"ה לי הטור סי' קמ"ב וסי' קל"ד, ואפי' במקום שאין היתר אכילה ושתיה אלא הנאה צריך להוליך מקדם הדמים ליה"מ ואז יהי מותר לו למכור הכל וכלי הגמ' מ"ט ב' שקיל ד' זוזי ושדי בנהרא ונשתרי לך וכן פרש"י שם, אבל אסור לו למכור הכל ואח"כ יוליך דמי אותה חבית ליה"מ.

וכן רשב"ג דמתיר חוץ מדמי יי"נ שבו לא התיר אלא כשאינו מקבל דמי אותה חבית, אבל לקבל כל הדמים ולהוליך דמי אותה חבית ליה"מ אינה לא בתקנת ר"א ולא בתקנת רשב"ג.

ויש לתמוה על לי' הר"מ פט"ז מה' מ"א הכ"ט דמשמע דמתיר למכור הכל ולהוליך אח"כ דמי החבית ליה"מ, ולא יתכן לפרש כן בתקנת ר"א, דהא ר"א איירי להתיר באכילה ולהתיר ללבוש הבגד ואינו מוכר כלל לנכרי [וכ"כ הגר"א סי' קמ"ב סק"ט על לי' השו"ע שהוא כלי הר"מ והוא מוכרח שהרי אין מוכרין פת ובגד לנכרי כדאמר בירוש' ואי הוא בתקנת רשב"ג, קשה דהא ע"כ צ"ל דמותר למכור חוץ מדמי יי"נ שבו, דאי זה באמת אסור איך יתכן שישנה לישנא דימכור חוץ מדמי יי"נ שבו בזמן שזה אסור ואין ההיתר רק לקבל כל הדמים ולהוליך דמי היי"נ ליה"מ, אלא ודאי דגם למכור חוץ מדמי יי"נ מותר וא"כ מנלן לחדש היתר למכור ולקבל כל הדמים ולהוליך אח"כ, ובסברא ודאי י"ל דמוכר חוץ מדמי יי"נ עדיף, ועוד למה שבק רבנו מה ששנה רשב"ג ומה ששנה ר"א ונקט תקנה אחריתא, ומש"כ בכ"מ דרבנו מפרש דהא דר"א ורשב"ג חד מלתא וכ"כ הגר"א סי' קל"ד סק"ה, ותימא איך יאמר כל תנא חציו ולא יפרש, ואין כל דברי התנא מתפרשין בלא דברי חברו, ועוד דהא ר"א במתני' מ"ט ב' איירי בהיתר אכילה ואינו מוכר כלל, וכן העתיקו הר"מ פ"ז מה' כו"מ וכמש"כ לעיל, ועוד דהא תקנת ר"א לא מהני בלא תערוכות לדעת הר"מ ואילו תקנת רשב"ג אפי' בלא תערוכות וכדמוכח בירוש' פ"ג דערלה דפריך בבגד שצבעו ליעבד כרשב"ג, ואפשר דהר"מ מפרש כפרש"י מ"ט ב' דרשב"ג לית לי' תקנת ר"א ואנן דקיי"ל כתקנת ר"א אין אנו צריכין לתקנת רשב"ג ולא שנה הר"מ אלא תקנת ר"א ויהיו דברי הר"מ מילי מילי, וה"ק נתערב סתם יינן כו' וימכר כולו לעכו"מ, ר"ל שאין היתר שתי' ויהי' מוכרח למכור הכל לנכרי, וכיצד יעשה הלא מעורב כאן מקצת שאסור לי' ליהנות מהן, ולזה אמר שיוליך דמי היין האסור שבו ליה"מ, ומה שסיים ויהנה

משמע דדעת הרמ"ה דקיי"ל בע"ז חדש יותץ והזכיר הפת שנאפה בעצי איסור, ור"ל אפי' אפה אחר שהיו גחלים עוממות, ולא היה ראוי להזכיר כרכר דשם לא הוי זוז"ג וכמש"כ תו' מ"ט א' ד"ה שאם, דאין ב' גורמים אלא אחד ענינא, והש"ך פ"י דברי הרמ"ה דאוסר גחלים עוממות משום דע"ז אפרו אסור, ולא משמע כן כלל דהלא זה דבר פשוט וליכא מאן דפליג עלה ולמה תלה בתחלת דבריו בדין זוז"ג.

ואי הרמ"ה אוסר זוז"ג כדי לקיים המשנה דע"ז להלכה, יש לישב קו' הב"י, דהא גם בע"ז קיי"ל זוז"ג מותר, דזוז"ג דהוזכר בפסחים הוא מחודש שהרי התנור נגמר כולו באיסור וראוי לאוסרו כמו בגד שנארג בכרכר ומה טענה היא זו שתשמיש התנור הוא בשותפות הפת והעיקר שהקילו כאן חכמים וכמש"כ לעיל, ואילו לא מצינו ברייתא חדש יוצן לא הוינן מחדשין להתיר התנור משום זוז"ג. והלכך שפיר י"ל דנהי דמקילינן בשאר איסורים בע"ז לא מקילינן בזוז"ג כהאי, וכן הא דכ' הטור להקל בגחלים עוממות דחשיב זוז"ג אינו מוכח די"ל דבע"ז מחמירין בזוז"ג כהאי ואמרינן יש שבח עצים, ואפי' בתנור שגרפו י"ל דאסור וחשבינן החוס לעיקר, ואע"ג דבגמ' ע"ה א' משמע דדנו אם החוס אסור, י"ל לדעת הטור שדנו אם החוס חשיב כתחלת האש ואז יש בו דין שבח עצים בפת אבל בכל אופן חשבינן לי' לגרם איסור מדרבנן, ואפשר דבגרף מותר גם להרמ"ה, ואין דברי הרמ"ה אלא בגחלים עוממות, וס"ל להרמ"ה דכה"ג לא חשיב גורם אלא כל שהגחלת אסור דינו כעצים דאמרינן יש שבח עצים בפת ואין כאן היתר דזוז"ג.

ואפשר דבמקום דהגחלים מותרין מודה הטור דהוא היתר גמור ולא הוי אפי' חד גורם אלא במקום דאפרו אסור אכתי לא חשיב יש שבח עצים אלא חשיב גורם כשאר גורמים, ובוה ניחא כל דברי הטור, וכן נראה מדברי הר"ן במתני' מ"ט ב' ומדברי הרמ"ך שהביא הכ"מ, ומ"מ מסיק הטור בשם רמ"ה דאסור, ואע"ג דבעלמא זוז"ג מותר גם בע"ז, הכא בע"ז מחמירין דחשיב גחלים כעצים, ובוה ניחא הא דמבעי לי' בהקדש, והקשה מהרש"ל הא בהקדש אפרו אסור, דזה אינו מספיק דאכתי הוי זוז"ג ומסקינן דבהקדש אסור, ואפשר דגם ע"ז חמיר כמו הקדש וכן חמץ בפסח, וכן פ"י המ"א סי' תמ"ה דברי הרמ"ה דבאמת לא אמרינן יש שבח גחלים בפת והוי זוז"ג, ומ"מ מחמירין בדברים האוסרין במשהו למיסר כאן דמ"מ עדיף זוז"ג זה מזוז"ג דעלמא, דהא בעצים חשיב העצים עיקר, וה"נ מחמירין בגחלים למחשבינהו כעצים.

ודברי מהרש"א ז"ל פסחים כ"ו ב' קשים שפי' יש שבח עצים דר"ל דחשיב גורם איסור ובתנור ישן מותר, וזה נגד כל הפוסקים אלא יש שבח עצים אסור אפי' בתנור ישן דנחשב כולו איסור.

ומ"מ לענין הלכה נראין דברי הש"ך דבעצי ערלה כנגד אבוקה אסור וגחלים לוחשות מותר, ובאשרה אפי' גחלים עוממות אסור, והסיק בו תנור חדש יוצן אפי' בעצי אשרה, מיהו מה שאסר הש"ך בעצי אשרה אפי' גרף, אין הדבר מוכרע והדעת נוטה שזה מותר וכמש"כ לעיל. וגחלים עוממות של ערלה מותר אפי' בתנור חדש דגחלים עוממות הוי גרם היתר, ואפי' גחלים לוחשות להפוסקי' לקולא, ובט"ז וש"ך ל"מ כן ואין מובן טעמם, וכן הא דגרפו ע"ה א' מותר אפי' בחדש, דאפי' אם נחשוב את התנור לאיסור אכתי אין הפת נאפה בתנור אלא בחוס התנור, וע"כ דהתנור והחוס הם שני דברים, שאם נחשוב התנור החס כחד חפץ וכנעשה באיסור דין הוא לאסור גם גרף את הישן, דהרי יש שבח חוס בפת, אלא ודאי החוס נידון לעצמו והוא היתר, א"כ למ"ד זוז"ג מותר ודאי מותר, ואפי' למ"ד זוז"ג אסור יש להתיר למש"כ לעיל משום שהחוס הוא העיקר, ועוד הלא התנור הוא ג"כ היתר שהרי לא אסרו חכמים את התנור דקיי"ל חדש יוצן, והגר"א ז"ל סי' קמ"ב ס"ק י"א

משחיטה וכשהיינו דנין על גמרו לעצמו היה ראוי לחשוב הנאת ממון כיון שכל השחיטות כן והוא מתחיל ג"כ על סמך היתר גמר ובכל ענינו וכוונתו אין הנאת ממון מותר.

טו) בתו' זבחים ע"ב ב' ד"ה כולו, כתבו דבגד שצבעו בקליפי שביעית ונתערב יוליד הנאה ליה"מ ויהא התערובות מותר, והנה לא נתפרש הא דתניא בב"ק ק"א בגד שצבע בקליש ידלק במאי איירי, ובשלמא לדעת הר"מ דביעור היינו שריפה יש לפרשו אחר ביעור אבל לדעת רמב"ן דביעור היינו הפקר קשה, ובשביעית סי' י"א סק"ו כתבנו דאיירי בספיחין או בעבר ולא ביער, ויותר נראה דאיירי בצבע לאחרים בשכר דחשיב סחורה כדתנן פ"ז מ"ג ואתיא כר"א דאמר פ"ח מ"ט בעור שסכו בשמן של שביעית ידלק, וזו נראה כונת רש"י ב"ק שם שפי' משום סחורה, מיהו קשה לפ"ז הא דבעי להוכיח דיש שבח סממנים הא ר"א קנסא קניס, ואולי אתיא כרבנן ולא פליגי אלא בעור שסכו שכבר השמן כמבוער מן העולם, אבל הכא יש שבח סממנים באיסור וידלק, ומ"מ אפשר דבשביעית אין איסור הנאה ככל שארי איסורי הנאה שהרי אין מכוונת התורה שלא ליהנות מפירות שביעית ואדרבה הקפידה תורה שיהנה כדרך עיקר הנאתו, והלכך אי צבע בשכר לר"א דחשיב סחורה לא מהני יוליד הנאה דמה שנפסד בממונו לא הועיל כלום דסוף סוף משתמש בפירות שביעית סחורה, וכן אחר הביעור וכן ספיחין דהשתמשות בהן איסור והרי משתמש בהן, ואף אם אין כאן הנאת ממון אכתי יש כאן שימוש האסור, וכשם שאסור הפסד כך אסור סחורה וכל שימוש, ואין תובעין מן האדם מפני שנהנה מן הצבע, אלא מפני שלא נזהר בפירות שביעית בכבודן ובהזרתן. ולמשי"כ לעיל [סק"ו] דאי יש שבח סממנים לא שייך למכור חוץ מאיסור שבהן וה"ה דלא שייך הולכת הנאה אפשר דבשביעית חשיב לעולם שבח סממנים וכדדרשין ב"ק ק"א א' תהי' בהויתא תהא, ואמנם כל משי"כ נסתר מדברי התו' וצ"ע.

ויש לעי' בעיקר דבריהם מה יועיל שיוליך הנאה אכתי אסור ללבוש אי יש שבח סממנים ע"ג צמר ולמוכרו לנכרי א"א דלמא אתא לזבוני לישראל, וגם אין מוכרין פירות שביעית לנכרי, אלא דבריהם ז"ל אי אין שבח סממנים.

טז) שם בתו' נסתפקו אי דינא דר"א הוא בכל איסורי ע"ז כיון שתופשין דמיהן או דוקא ביי"נ, והא דחלוק יי"נ חבית בחבית מטבעת של ע"ז שנתערב בטבעות פירשו משום דביי"נ יש לפעמים איסור שתיה אע"ג שאינה אסורה בהנאה כגון עכו"מ קטן וכן הרבה [דאיסור שתיה משום בנותיהן ואיסור הנאה משום ניסוך] ולענין שתיה ודאי לא מהני הולכת הנאה והלכך שפיר מצאו חכמים להתיר חבית בחביות בהנאה [והיינו ע"י מכירה דהנאת הגוף מן היין חוץ משתי' לא שכית, וכמו שפי' הרא"ש ע"ז פ"ג סי' ט'] ולאסור בשתי', אבל כוס בכוסות וטבעות בטבעות דעיקר הנאתו בתשמיש ולזה לא מהני הולכת הנאה אי אפשר להתיר למכור לנכרי ע"י הולכת הנאה ולאסור שאר הנאות והלכך לא התירו ע"י הולכת הנאה, ולטעם זה ג"כ אי אפשר להתיר בערלה וכלאים ע"י הולכת הנאה דאם יתירו הנאה ע"י הולכת הנאה יתירו באכילה, שאיסור אכילה והנאה בערלה חדא היא, וכיון שלא התירו בתערובות לא התירו באפה את הפת בעצי ערלה אע"ג דהתם אפשר להתיר באכילה.

ודעת הרא"ש שם להחמיר כתירוץ זה, ונראה דזה גם דעת הרמב"ם פ"ז מה' עכו"מ ה"ט שכתב יוליד הכל ליה"מ, וכ"ה בפירושו למשנה אלו אסורין ואוסרין בכ"ש ע"ז ע"ד א' דדוקא ביין נסך יש תקנת ר"א, ובלח"מ כתב דלחכי מקילין ביין נסך טפי משום דאיסורו מדברי קבלה, ותמוה דחבית בחביות מקילין אפי' ביי"נ גמור וכמשי"כ פט"ז מה' מ"א הכ"ט, ויי"נ אסור מה"ט כדאמר כ"ט ב' יין מנ"ל כו', והא דכ' תו' ע"ב א' ד"ה אלא, דהוי מדברי קבלה,

בשאר המעות היינו משום שנפסד דמי היין האסור נשאר הנאתו בשאר המעות, וכן יתפרשו סוף דבריו ז"ל ויוליד כו', גם ל' רבנו בפ"י המשנה שהביא הגר"א יש לפרש כן וצ"ע.

ודעת כל הראשונים ז"ל דב' תקנות הן, ובהא דר"א יש סוברין שאינה אלא בע"ז ויש סוברין בכל האיסורין, אבל תקנת רשב"ג בכל האיסורין וכמבואר ברא"ש ור"ן וברז"ה וברמב"ן במלחמות וברש"י מ"ט ב', ונראה דאין להקל למכור הכל ולקבל כל הדמים ולהוליד אח"כ ליה"מ. (ג) סי' קמ"ב ש"ך סק"ו, מסיק לדינא דבמסוכנת אין תקנה בהולכת הנאה ובחתך בה בשר נותר בהולכת הנאה, ולא נראה דלדעת הר"מ והרא"ש דס"ל דאין תקנת ר"א אלא בנתערבו [ולדעת הר"מ גם בנתערבו צריך להוליד כל דמי הפת] לא מצינו תקנת ר"א בזמן שהאיסור וההיתר הן בחתיכה אחת ואי אפשר לנו לחדש תקנת ר"א שהרי רבנן לית להו לעולם תקנה, וכל שלא נתברר בגמ' דר"א פליג עליהו אין לנו פלוגתא בזה, ואי לרבנן חתך בה בשר אסור כל הבשר מנ"ל דר"א פליג עליהו, והלכך אין לנו אלא או להתיר כדעת הרא"ש או לאסור כדעת הר"מ, ומיהו אפשר דלדינא יש להקל בהולכת הנאה כיון דלדעת הרא"ש מותר לגמרי, ואף אם נחשוב זה כבגד שארגו בכרכר, הרי לדעת רש"י והר"ן גם שם סגי בהולכת שכר כרכר, ואחרי שכל האיסור הוא מדרבנן יש להקל.

והא דאין מתיר ר"א בהולכת דמי עצים להתיר הפת סמכו הרמב"ן להא דלא מקילין בתקנת רשב"ג יין ביין, ומיהו התם אינו אלא חומרא למעשה וכדאמר ע"ד א' אבל רשב"ג מתיר אפי' יין ביין, אבל הא דר"א דייקו בתו' ורא"ש מדברי ר"א עצמו דלא התיר רק בנתערבה.

שם סק"ח, כ' בארג בגד בכרכר של אשרה ואפה בו את הפת דמותר למוכרו חוץ מדמי איסור שבו, ותימא דלא הביא דעת רמב"ן דמחלק בין שאר איסורים לאיסורי כו"מ וכי היכי דמחמירין ביין ביין לענין תקנת רשב"ג ה"נ מחמירין בארג את הבגד ואפה בו את הפת, והר"ן שמחלק בין יין ביין לאפה בו את הפת ס"ל דבאפה בו את הפת סגי בהולכת דמי עצים, אבל למאי דסתם בשו"ע כדעת הר"י והרמב"ם דלא סגי בהולכת דמי עצים להתיר את הפת לא מצינו מי שחולק על הרמב"ן להתיר תקנת רשב"ג אליב" דהר"י והר"מ, וכל ראיות הש"ך מהירו' אינו אלא בערלה שדין ערלה כסתם יינן וכמשי"כ הרמב"ן והר"ן, אבל אשרה שהיא כיי"נ ממש דינו כיון ביין, וכי היכי דמחמירין ביין ביין ה"נ יש להחמיר באפה בו את הפת ובארג בו את הבגד.

יד) הקשו אחרונים ז"ל בהא דאמר חולין ח' א' דסכין של עכו"מ מותר לשחוט בה ואמאי הא כיון דשחט בה פורתא אי פוסק השתא הרי היא טריפה וא"כ גמר שחיטה לא עדיף משוחט מסוכנת, וי"ל דשאני מסוכנת דאי הו"א בריאה לא הוי שחית לה וכל כונתו לתקן, אבל הכא כי גמיר שחיטתה אינו מכין בשביל שלא תטרף דאפי' היתה כשרה ובריהא היה שוחט אותה, והצלתה הוי רק כפסיק ראשו שאין מכין לו, אבל נראה דאסור לשחוט מסוכנת אע"ג דהיה דעתו עלה למשחטה קדם שנסתכנה דמ"מ השתא מכין גם להצלתה ממיתה, ולכן נראה דגמר שחיטה לא חשיבא הנאת ממון דאילו לא גמרה והיה יודע שלא יגמור אז לא היה מתחיל ונמצא דגמר השחיטה גורמת לה קלקול שבמציאות גמר שחיטה בעולם באת לידי מדה זו וכיון דכל שוחט הוא מקלקל ואחרי שמתחיל מוכרח לגמור בשביל הצלה ואם אין גמר אין כדאי הדבר להתחיל ובענין הנאה חשיב בשעת התחלה כאי אפשר לאהדורי ומוכרח לגמור, גם לענין איה"נ במקום דאין גופו מתהני מאיסורי הנאה אלא הנידון משום הנאת ממון לא אסרה תורה ליהנות בשחיטה כיון שאין בשחיטה הנאת ממון אע"ג דהוא פוגע באמצע השחיטה הכרח ההצלה מקלקול יותר גדול

אבל ערלה וחמץ דהוו כסתם יינן כמשי"כ המלחמות והר"ן ובסתם יינן אפי' יין ביין איתא לתקנת ר"א וא"כ בערלה וחמץ אפי' אותו פת שנאפה באיסור יש להתיר בהולכת דמי עצים ליה"מ, אבל נראה דז"א דלדעת רשב"ם ע"כ צ"ל דאותה הפת אין לה תקנה אפי' בנאפה בעצי ערלה דאל"כ תקשה מתני' דערלה למה ידלקו יוליד הנאה וכמו שהוכיח הרמב"ן מזה דאין תקנת ר"א יין ביין אפי' בסתם יינן. ולדידן דאמרין דאיתא לתקנת ר"א בסתם יינן אפי' יין ביין, ע"כ ליתא לתקנת ר"א בשאר איה"נ, ועי' לעיל סק"ו, ולכן שפיר חלק הש"ך סי' ק"י סק"ב על העט"ז שהתיר באפה בחמץ להוליד הנאה, ומיהו למשי"כ הר"ן שאין דיוק הירו' רק ברישא דבגד שצבעו אבל לא מאידך בבי, שפיר צ"ל לדעת רשב"ם דבאפה בו את הפת בשאר איסורין יוליד הנאה.

(יז) פ"ג מ"ב הצובע מלא הסיט כו' וחכ"א יעלה באחד ומאתים, יש לתמוה לדעת הרשב"א המובא ביו"ד סי' ק"ט ס"א דיבש ביבש דנתבטל אסור לאדם אחד לאכלן יחד, א"כ ה"נ איך הוא לובש את הבגד הרי זה כמו אוכל כל התערובות בב"א ומ"ל חד בתרי ומ"ל חד במאתים.

היינו סתם יינן, וכמו שסיימו ומשמע דהוי בסתם יינן כו', וזה מדברי קבלה כדאמר ל"ו א', [שו"ר בתו' יבמות פ"א ב' ובר"ש ערלה פ"ג מ"ו מבואר שכונתם על יי"נ ממש ומשום דקרא ויאכלו זבחי מתים דברי קבלה הן, וכ"ה ל' התו' ע"ז נ"ב א' ד"ה תנהו, אבל א"א לומר כן בדעת הר"מ דא"כ גם בתקרובת יש להקל, והר"מ ז"ל שם כלל דין תקרובת עם כו"מ ומשמשיה דאוסרין בכ"ש] ולפ"ז גם בשאר איה"נ אין תקנת ר"א, וכ"ה בלי הר"מ בפ"י המשנה שם, וזה דלא כמשי"כ מרן בפט"ז מה' מ"א ה"ז דהר"מ סמך על משי"כ ביי"נ וה"ה לאינך.

ומיהו תקנת רשב"ג איתא בשאר איסורים היכי שאין חשש שמא ימכרנו לישראל, אבל לעולם יש לחוש חוץ מיין, ולפיכך לא קתני לה אלא ביי"נ וכדאמר בירו'.

ודעת רשב"ם הראב"ד והרמב"ן דגם בכל איסורין איתא תקנת ר"א בנתערב וה"ה בכוס וטבעת של כו"מ, ולכאורה לדעת זו איתא לתקנת ר"א באפה פת בעצי ערלה או בחמץ בפסח, ואע"ג דבעצי אשרה ליתא לתקנת ר"א אלא בנתערב הפת באחרות, התם משום דגם תקנת רשב"ג ליתא ביין ביין, וה"נ האי פת שנאפה בעצי אשרה הוי כיון ביין,

סימן י

ביצה ג' ב' אר"פ האי תנא תנא דליטרא קציעות הוא דאמר כו' אפי' בדרבנן לא בטל וכש"כ בדאורייתא, מכאן מוכח כדעת רש"י ותו' דתרומת תאנים דרבנן, דאי אפשר לומר משום דבזה"ז דרבנן דהא ר"פ קאי לתרוצי אליבא דר"י דאמר את שדרכו למנות ואיהו ס"ל יבמות פ"א א' דתרומה בזה"ז דאורייתא, וע"כ משום תרומת תאנים דרבנן קאמר, והגר"א יו"ד סי' ק"י סק"ג כתב לישב דלמאי דמסיק דר"י לא אמרה אלא אליבא דר"י אבל רבנן ס"ל תרומה בזה"ז דרבנן ע"כ הא דאמר ל' ר"י לר"ל מי סברת כל שדרכו למנות שנינו את שדרכו למנות שנינו היינו שאין לך ראי' ממתני' דתרומה בזה"ז דרבנן, אבל קושטא הוא דצ"ל דסבר דתרומה בזה"ז דרבנן וא"כ ר"י דאמר דעיגול בעיגולים אינו עולה הוא אפי' בדרבנן בזה"ז, ומיהו לא יתכן שיאמר בפשיטות אפי' בדרבנן בזמן שאין הדבר מוכרע כלל ור"י גופי' קאמר שאינו מוכרע.

(ג) ע"ז ע"ד א' אלו אסורין ואוסרין בכ"ש כו', בזבחים ע"ב א' אמר דמשנתנו היא משנת כל הזבחים שנתערבו אלא דאשמועינן דאף חולין דלא מאיס אין איה"נ בטלין, והנה ר"פ מוקי למתני' דהתם כר"י דליטרא קציעות ומשום כל שדרכו למנות, וא"כ משנתנו ג"כ משום כל שדרכו למנות, וכן משנת חולין לר"פ אפי' בחתיכה שאינה ראוי' להתכבד ומשום כל שדרכו למנות וכדאמר חולין ק' א', והא דמוקי לה בחהר"ל הוא כר"א דפליג זבחים שם על ר"פ ומפרש משום בע"ח, והנה חהר"ל ובע"ח לר"א הוי כששה דברים דמתני' פ"ג דערלה דלכו"ע אינן בטלין, או דהוו כאת שדרכו למנות [לדעת הסמ"ג לעיל סק"א דהלכה את שדרכו למנות]. והנה כונת התנא כאן דכי היכי דאסרינן בחתיכה נבלה לאכילה ובקדשים בהנאה, ה"נ אסרינן איה"נ שנתערבו בחולין בהנאה, והנה מני התנא כל איה"נ אע"ג דליכא רבותא בחד יותר מאידך, אלא כן דרך התנא למחשבינהו לכולהו, ולא תני חמץ בפסח משום דכאן בא לאשמועינן איסור הנאה, ולא תני חמץ בפסח משום דחשיב כאן דבר מחודש דלא תנן שכיו"ב הוי דבר של מנין לאסור בהנאה חולין ומשנתנו איירי בבע"ח ובחתיכות ראויות להתכבד [ולר"פ משום שהן דבר של מנין] ובהני מני לכולהו איה"נ שבתורה, אבל חמץ בפסח לא משי"ל בבע"ח ובחתיכות בשר אלא בככרות וכבר תנן דככרות איה"נ אוסרות חולין בהנאה, וכן לא תנן שאר פירות של ערלה ושל כה"כ דכבר תנן אגוזי פרך ורמוני בדרן וחברותיהן, והנה סוגין אזלא לפרושי משנתנו כרבנן דר"מ במשנת ערלה,

(א) בדבר שבמנין הביא ב"י סי' ק"י ג' שיטות, דעת הר"מ פט"ז מה' מ"א דהלכה כחכמים במתני' דפ"ג דערלה דאין מקדש אלא ו' דברים וככרות של בעה"ב כר"ע וטעמו ז"ל דכיון דר"מ נשנה בלי יחיד הלכה כחכמים [ומיהו בככרות הלכה כר"ע דסתם לן תנא כותי' שם מ"ח נתפרסו הככרות כדאמר בירו'] והא דפליגי ר"י ור"ל אליבא דר"מ יבמות פ"א א' אין ראי' דס"ל כותי' דהא לא בא רשב"ל שם אלא להוכיח דתרומה בזה"ז דרבנן דבדאורייתא כל שדרכו למנות לא בטל ועיגול בעיגול בטל וע"ז משיב ר"י דאת שדרכו למנות שנינו, וכן הא דאיתא בגמ' ביצה ג' ב' זבחים (ע"ז) [ע"ב] חולין ק' א' אין ראי' דמייתא כדי לישב המשנה והברייתא ולאוקמי כר"מ אע"ג דלית הלכתא כותי' ובמסקנא אין ראי' ממשנת זבחים דהתם משום בע"ח ואין ראי' ממשנת חולין דהתם הוי חהר"ל.

ודעת הסמ"ג דהלכה כר"מ דרהיטת הסוגיא בזבחים ובחולין דלרשב"ל נחא וא"צ לשינויי אחרני, ואי באמת גם רשב"ל לא מוקי מתני' משום דבר שבמנין היה ראוי שיוסיפו בגמ', ועוד הא קיי"ל שאין מקדש אלא ו' דברים בלבד ויהי' משתמע דלרשב"ל ג"כ לא מוקמינן מתני' כר"מ אלא משמע דהלכה כר"מ, ובפלוגת ר"י ורשב"ל קיי"ל כר"י דאת שדרכו, ואע"ג דלא נחלקו אלא אליבא דר"מ, ור"י הא פליג ביצה שם זבחים שם וס"ל דאפי' יש שם מאה פומין לא יעלו, וקיי"ל ר"מ ור"י הלכה כר"י, הכא קיי"ל כר"מ דסתם לן תנא כותי' בפ"ד דתרומות מ"י.

ודעת סה"ת דקיי"ל כר"י דליטרא קציעות דהא לר"פ זבחים ע"ב ב' מתני' זבחים כותי', ואע"ג דלר"א שם ע"ג א' מתני' משום בע"ח, מ"מ אחרי שדעת ר"פ דהלכה כר"י וגם ר"א ל"פ לדינא נקטינן כר"פ [ומיהו אין הכרע, דאע"ג דלר"פ ראוי לפסוק כר"י משום דסתם לן תנא כותי', מ"מ כיון דלר"א אין כאן מתני' כר"י נקטינן כמתני' דתרומות או כמתני' דערלה, וזו דעת החולקים על סה"ת, וכ"מ חולין ק' א' דגמ' לא הביאה כלל הא דליטרא קציעות ואם באמת לדינא א"צ חהר"ל רק כל שדרכו למנות לא הוי לה לגמ' להשמיט מה שהוא באמת לדינא ולאוקי בחהר"ל].

(ב) יבמות פ"א א' שאני שונה עיגול בעיגולים עולה, יש לעי' לדעת תו' דתרומת פירות דרבנן, מנ"ל דתרומה בזה"ז דרבנן, דלמא מקילינן טפי בעיגול בעיגולים מבערלה וכלאי הכרם משום דתרומת תאנים מדרבנן, וע"כ צ"ל דלא מסתבר ל' להקל בזמן דאיכא תרומה דאורייתא.

ורידב"ז ז"ל, ומיהו פי' רידב"ז לא יתכן בע"ז פ"ה הי"ב, ולכן נראה פי' הפ"מ והכא הוא מיותר לגמרי ונשתרבב מהתם, והנה סבר ר' יוחנן דדוקא חוט אורך מלא הסיט אוסר אבל צמר קודם טוי' אע"ג דארגו ויש ממנו כדי לעשות חוט מלא הסיט בטל, ור"א סבר דכל שיש כאן בבגד כדי שיעור חוט מלא הסיט אינו בטל, ונראה דכל הני אמוראי ס"ל דמתני' דהאורג מלא הסיט מצמר הבכור דברי הכל היא, דאי ר"מ קתני לה א"כ לדין גם אורג מלא הסיט בטל ברוב לדעת הר"מ דאין הלכה כר"מ ולמה לא אורי לי' ר"א, ומוכח מכאן דצמר בכור אינו בטל אפי' בלא עבד צפורתא דהא טרף את הצמר, וכן מוכח בגמ' דידן בכורות כ"ה ב' דאמר דגזי צמר בכור שנתערבו בגזי חולין אוסרין בכ"ש ומשמע אפי' קדם טוי' והיינו כר"א, ומיהו אין רא' דהוא כדברי הכל, ואפשר דהני תנאי ס"ל כר"מ דכל שבמנין לא בטל, וגם אפשר דגזי צמר דאמר היינו חוטין, ואין רא' דגמ' דידן ס"ל אפי' גזיזין, וע"כ קיצרו בגמ' דהא פחות ממלא סיט ודאי בטל, ובגמ' לא פירשו כיון שאין כאן מקומו של דיני ביטול אלא בדיני בכור עסיק.

והנה הר"מ פ"ג מה' בכורות הי"ג כתב דגזי בכור אוסרין בכ"ש ואח"כ כתב משנתנו דהאורג מלא הסיט, והנה סתם הדברים כמו שסתמו בגמ', אבל נראה דרישא ג"כ לא איירי בפחות ממלא סיט, שהרי כל עיקרו של ר' אמי שלא הורה כר' יוחנן הוא מכח מתני', ומנ"ל להחמיר יותר ממאי דתנן במתני', וכ"כ הר"ש פ"ג דערלה מ"ג דגזיזת דאמרו בבכורות דאוסר בכ"ש היינו מלא הסיט, ומש"כ הראב"ד ז"ל שם דמשום קנסא אוסר בכ"ש צ"ע דמנ"ל לרבה ב"א בכורות שם לאוקמי' בגזיזת ומשום קנסא לוקמי' במלא הסיט, ועיקר כונת הראב"ד נראה דמחלק בין שהה ללא שהה ואם באמת לא שהה אינו אוסר בפחות ממלא הסיט ובריינתא בשהה, ופי' מרן ז"ל בדברי הר"א דמחמירין בגזיזת יותר מטווי תימא.

ובין"ד סי' ש"ח ס"ד ה', הובא דעת הר"מ דשער בכור אוסר בכ"ש ודעת הרא"ש דדוקא בציפורתא, ועיי"ש בבהגרי"א ז"ל, ונראה לדעת הרא"ש הא דאמר בכורות שם דגזיזת בכור אוסר בכ"ש איירי במלא הסיט ובציפורתא, וכונת הסוגיא על מתני' דערלה, ועיקרו משום פלוגתא דת"ק ור"י קתני לה דר"י אומר יבקר, והא דאמר שם כ"ו ב' לפי שא"א לגיזה בלא נימין המדולדלות ומשמע דלא בטילי, י"ל משום שהן ניכרות אינן בטילות אבל יש טורח מרובה להסירן.

ו) שם הן דתימר ישרף שערו, נראה דמשום דאינו בלה חוששין לתקלה ולכך בעי שריפה.

שם התיב ר"י והא מתני' פליגא כו' ובכור לאו כקדשים שאין להם מתירין הוא, כ"נ לגרוס, ור"י מקשה הלא תנינא במתני' בהדיא דהתנא מפליג בין קדשים שיש להם מתירין לאין להם מתירין שהרי בכור קדשים הוא ומ"מ בעי מלא הסיט, וקדשים שיש להם מתירין היינו גזיזים שהוקדשו לבדה"ב או לדמי עולה ושלמים [או גזיז חטאת שנשרו וכן גזיז עולה וכדאמר בכורות כ"ו א' ועי' תו' שם, דרש"י פי' כשהוממו ונפדו וגם הגזיזין נפדין ובתו' פי' דזריקה מתירתן, אבל בכור בכל ענין הגיזה שנשרה אסורה מדרבנן] וכ"ה ב' הר"מ פ"ג דערלה מ"ג דהא דמוקדשין אוסרין בכ"ש היינו במקום שיש פדיון, וכ"כ הראב"ד פ"ג דבכורות הי"ג, והנדפס בבהגרי"א ז"ל אינו מובן.

ובנו"ב תנינא יו"ד סי' קצ"ג כתב דגיזה שגזז או שנשרה מותר מה"ת, ואמנם להמתבאר בתו' זבחים פ"ו זה דוקא כשהומם אח"כ או שהוקרב ונזרק דמו, אבל כל זמן שהוא תם הגיזה אסורה מה"ת דזריקת הדם מתרת הצמר כמו שמתרת העור וכמש"כ בכורות סי' כ"א סק"ח, ומיהו עובדא דהנו"ב בבכור חו"ל והר"מ פסק פ"א מה' בכורות דאף אם הביאו אינו נקרב.

וה"ה דמציען לאוקמי כר"מ ולא תני לי' משום דכבר תני הא דר"מ בחבילי תלתן וכיו"ב מן הפירות וה"ה ככרות אם הם את שדרכו למנות, אלא דבגמ' לא מצי לאקשווי מחבילי תלתן דדלמא משנתנו כרבנן דר"מ ולכך פריך מאגוזי פרך ורמוני בדרן דכ"ע מודים, והלכך אין ממשנתנו רא' להכרעת ההלכה, ומ"מ רהיטא כדעת הר"מ דהלכה כרבנן דר"מ דאין מקדש אלא ו' דברים, וכבר האריכו תו' זבחים ע"ב א' ד"ה אלא, למצוא בכל הני דמשנתנו דומיא דו' דברים.

ד) ירו' פ"ג ה"ב אית דתני לה בשם ר' מאיר ואית דלא תני לה בשם ר"מ [ר"ל דמסיים במתני' דברי ר"מ וכ"ה ב' התו' זבחים ע"ב א'] נראה דמאן דתני לה בדברי הכל מפרש למתני' בצפורתא כדאמר תמורה ל"ד א' והוא כו' דברים, ומאן דתני לה בדברי ר"מ מוקי לה בסיט פשוט והוא כדבר של מנין ולר"מ לא בטל ולרבנן בטל, ולפי גירסתנו דלא תנן דברי ר"מ פריך בגמ' תמורה שם ולבטיל ברובא ומשני בצפורתא, ולפ"ז מתני' דע"ז ע"ד א' דתני שיער נזיר נמי איירי בציפורתא למאי דמוקמינן לה למתני' שם כרבנן דר"מ, ויש לתמוה כי היכי דלא תני אגוזי פרך ורמוני בדרן משום דכבר תני לה במס' ערלה ה"נ לא הו"ל למתני שיער נזיר כיון דכבר תני לה. [שו"ר שכבר פירשה הר"ש ערלה פ"ג מ"ו].

והנה לפ"ז קיי"ל לדינא דשיער נזיר ושיער פטר חמור בטלים ברובא אם לא בציפורתא לדעת הר"מ פט"ז מה' מ"א דפסק כרבנן דר"מ, ויש לתמוה על הר"מ פ"ט מה' פסה"מ ה"ב שסתם דמלא הסיט משיער נזיר ופטר חמור אינו בטל, ולא הביא הא דמוקמינן לה בתמורה בציפורתא, וכבר תמה בזה הכ"מ ספ"ג מה' בכורות.

אמנם הר"מ פ"ג דערלה מ"ג כתב וז"ל ולא נאמר בזו תעלה לפי שלא נתן בהם הכתוב שיעור בשום פנים [וכונתו ז"ל עלומה] אמנם נראה מדבריו ז"ל שמפרש למשנתנו כדברי הכל, ולא פליגי רבנן עלי' דר"מ אלא בבגד שצבעו בקליפי ערלה שהבגד היתר והצבע איסור, אבל היכא שהבגד עצמו הוא איסור כל שיש מן השיער כמלא הסיט חשיב כששה דברים ולא בטיל אף לרבנן דר"מ, ואפשר לפרש דהא דפריך תמורה שם דליבטל שק ברובא היינו דאין ראוי לשנות מקבורה לשריפה משום חששא דלמא אתי איניש ומתהני ב' [כדאמר בירו' דמחטטין על השק] כיון דמן הדין בטל ברובא ואין כאן תקלה, ומשני בציפורתא, ר"ל שניכר האיסור ולא שייך כאן ביטול, ומסיק הכי קאמינא אם אפשר לשלופינהו מוטב [ר"ל אי מתני' איירי בציפורתא הניכרת שאפשר לשלופינהו ולכך טעון שריפה אם אינו רוצה לשלופינהו ולא די בקבורה דלמא אתי איניש ומתהני מיני] ואם לאו [ר"ל אי מתני' איירי בלא מצי לשלופינהו ולא איירי בניכר האיסור] אוקמה כר' יהודה דאמר אם רוצה להחמיר על עצמו כו', ר"ל וכיון דאין איסור לשנות מקבורה לשריפה שפיר מחמירין הכא בשריפה דלא לית' לידי תקלה, ונראה דאע"ג דלא קיי"ל כר' יהודה מ"מ הכא מוטב לעשות כר' יהודה דלא לית' לידי תקלה, והא דאמר אוקמה כר' יהודה היינו כסברת ר' יהודה, ולפ"ז נתיישב דעת הר"מ שסתם דמלא הסיט משיער נזיר ומפטר חמור ידלק.

ולפרש"י ה' קשה וא"א ליישבו כמש"כ התו' ד"ה אם.

ולפ"ז מתני' דע"ז ע"ד א' דקתני שיער נזיר איירי במלא הסיט ואפי' בלא ציפורתא, ומ"מ קשה הא כבר תני לי' בערלה וכמש"כ לעיל.

ה) ירו' פ"ג ה"ב צמר בכור שטרפו בטל ברוב אייתי' ר"ח כו' ולא הורי לי' דאמר ר' יסא כו' ידלק הבגד א"ל אילו אתתבת תמן איתיהיבת יאות, ר"ל שלא הורי לי' ר"א כר' יוחנן משום קושית ר' יסא דזה נגד משנתנו [וא"ל ר"ח צפורתא שאילו הו' מקשה לפני ר' יוחנן היה הדבר בודאי מתישב שפיר שהרי לא נעלם מר' יוחנן המשנה, כן פי' רידב"ז ז"ל] וכ"ה הגי' בכתובות ספ"ו וכמש"כ הפ"מ

ח) ירו' פ"ג ה"ג ולא מתניתא היא אם חדש יותץ אם ישן יוצן כו', נראה דהם אמרו גחלי ערלה שעמעמו מותרות לכתחלה ואע"ג שעדיין הם חמים מותר לבשל בחומן, ופריך מהא דישן יוצן ולא מהני גרופה, ואע"ג שאם גרפו ואפה בו מותר כדמסיק בגמ' פסחים ע"ה א' דחשיב כשלהבת מ"מ לכתחלה אסור, וה"נ חום שבגחלים לכתחלה אסור, ואמר ר"ח לית כן אי אפשר לקיים שאמרה שמואל ור' יוחנן ור' מנא קיים הדבר כשהביא עצים לחים ונגבן בקליפי ערלה ואותן העצים שנשרפו ונעשו גחלים עוממות מותרות לכתחלה דשבח הניגוב כבר אזל ל', והאי חדש יותץ ישן יוצן אפשר דהיינו מתני דע"ז מ"ט ב', ואע"ג דבעכו"מ אפרו אסור מ"מ שפיר מיינתא ראי' דגרף ואפה מותר אף בעצי אשרה למשי"כ לעיל ס"י ט', ומיהו לדעת הש"ך שכתבנו שם אי אפשר לפרש כן אלא ברייתא דמיינתא בפסחים כ"ו ב' היא.

ט) פ"ג ה"א וגרעינין מנין כו', מבואר דגרעינין צריך ריבויא והיינו באין בהן לחות למוץ אלא הגרעין עצמו בכלל האיסור ועי' ברכות ל"ו ובתו' שם ד"ה קליפי.

שם פשיטא שאין הקרקע נאסר צר צורה בקרקע נאסר [ר"ל דכשם שאין קרקע נאסר בעכו"מ, ה"נ לא אסרו חכמים את הקרקע בשביל שצבעה בקליפי ערלה, והלכך אם צבע קרקע ביתו בערלה מותר ל' לדור בביתו, ומכאן נראה שהוא מדרבנן דאי מדאורייתא מה ענין זה לעכו"מ הא מ"מ הוא נהנה] צבע דבר שיש בו רוח חיים כו' [וכדין קרקע] מוכן שצבעו צריכה [שמוכן אין צורך לנוי שעשוי ליתן לתוך הכר או להטמין בו את החמין] בגד גדול שצבעו ע"מ לחותכו מה את עביד ל' כו' [היינו את"ל דמוכן אינו אסור מבעי ל' בעשאו מוכן אי פקע איסורו מי הוי איסורו קשור בצבעו ואיסורו תלוי ועומד כיון דבטל הנאת הצבע פקע איסור הבגד וכדין מוסגר פ"א דנגעים מ"ב, או דלמא כבר אסרו חכמים את הבגד ואפי' פקע הנאת הצבע, ומוסגר ומוחלט שהזכירו לסימנא בעלמא, והא דאמר שצבעו ע"מ לחתכו משמע דאילו נמלך וחתכו אסור, ואפשר דצ"ל בגד גדול שחתכו ועשאו מוכן מה את עביד ל' כו' אין תעבדינ' כמוחלט אסור צבעו לעשותו מוכן צריכה] צבעו וחזר וצבעו והקדיח אם היה צריכה לצביעה הראשונה אסור ואם לאו מותר [אם צביעה הראשונה היתה מיפה את הבגד אלא שהוסיף וההוספה הקדיחה אסור שכבר נאסר וזה אתיא דעשאו מוכן אסור, א"נ הכא גרע טפי, ואם לאו שבצביעה ראשונה עדיין לא נתפה כלום אלא בשתי פעמים היתה נגמרה צביעתו מותר כיון דהקדיח] צבעו בקליפי אגוז של חולין וחזר וצבעו בקליפי אגוז של ערלה מ"ד נ"ט לפגם כו' [כ"נ להגיה] ולכאורה י"ל דגם למ"ד נ"ט לפגם אסור הכא מותר דהתם הטעם פגום לא נפסל מאכילת אדם ונמי טעם הוא אבל הכא אין כאן הנאה, וי"ל אפכא דאפי' למ"ד התם מותר הכא אסור דהתם נ"ט אסרה תורה ולפגם לאו טעם הוא, אבל הכא השתא נראה צבע הערלה וצ"ע.

י) שם צבעו בקליפי אגוז של ערלה וחזר וצבעו בקליפי רמון של חולין ייבא כהדא עגולי דבלה כו', זה קאי לרבנן דעולה במאתים או בפחות ממלא הסיט לכו"ע ומבעי ל' בחזר וצבע את שאר הבגד בקליפי רמון [ולשון קצר הוא דצבעו בקליפי אגוז של ערלה ובקליפי אגוז של חולין קאמר והשלימו בקליפי רמון] ומבעי ל' לר' יהושע פ"ד דתרומות מ"ח דאמר דאע"ג דאין הקטנות בכלל הספק מ"מ מצטרפין להעלות, ה"נ אע"ג דידוע שהאיסור הוא בצבע האגוז ולא בצבע הרמון, מ"מ מצטרף צבע הרמון להשלים מאתים, ודחי דלא שמעינן ל' לר"י אלא במינו, אבל אינו מינו אינו מצטרף להשלים מאתים, וחזר ומבעי ל' צבעו בקליפי אגוז של ערלה [ובקליפי אגוז של חולין] וחזר והשלים הבגד בצבע מין אחר [ר"ל מראה משונה קצת] ועכשו הכל מין אחד

והנה הר"ש הק' מה חילוק בין בכור לקדשים וחילוק בין תם לבע"מ, ותימא שהרי בירו' אמרו דקדשים ביש להן מתירין איירי, וא"כ אין חילוק בין תם לבע"מ, ובבכור אפי' בתם בטל שהרי אין לצמר היתר בבכור, דלעולם הצמר אסור מדרבנן משום שלא ישהה, ומשמע דגם בזה"ז לא הקילו יותר מבזמן שביהמ"ק קיים, וכי היכי דצמר בע"מ אסור צמר תם אסור, והלכך דין הוא שיבטל, ומיהו יש לומר דשל תם אינו בטל דלמא יבנה ביהמ"ק ותתירנה זריקה ולענין איסור דאורייתא יש כאן מתירין, והנו"ב ז"ל שם תמך בדעת הר"ש ולא הביא הא דאמרו בירו' וצ"ע.

ומהא דתנן בשיער בכור ידלק שמעינן דאסור למכור לנכרי דלמא אתא לזבוני לישראל וכדדייק בירו' בבגד שצבעו בקליפי ערלה, ואע"ג דצמר בכור מותר מה"ת וגם נתערב ובטל ברוב, מ"מ אסור למוכרו לנכרי דלמא ימכרנו לישראל [ומיהו למשי"כ הר"ן ע"ז מ"ט ב' אין ראי' דלא נחית התנא לתקנתא וכמשי"כ ס"י ט', והכא איצטריך לאשמעינן ידלק ולא יקבר וכדאמר תמורה ל"ד] וכן מוכח מבגד שצבעו בקליפי ערלה ונתערב באחרים דאמר בירו' דאסור למוכרו לנכרי דלמא אתא לזבוני לישראל למשי"כ לעיל ס"י ט' דאין הבגד נאסר מה"ת לדעת הירו', וכן באפה בו את הפת ונתערבה באחרות מבואר בירו' דלא מזבנינן לנכרי משום דלמא אתא לזבוני לישראל אף שהוא דרבנן בתערובות, וכ"ה בתו' זבחים ע"ב ב' ד"ה כולם, ובתו' יבמות פ"א ב' ד"ה כולן, וכ"ז דלא כהנו"ב שם.

ונראה דקדשים שיש להם מתירין בפדיון או בזריקה אסור למסור לנכרי אפי' במקום דליכא חששא דלמא אתא לזבוני לישראל דהוי מפסיד קדשים.

ז) ע"ז ע"ד א' י"ינ ועכו"מ ועורות לבובין, בתו' זבחים ע"ב א' נסתפקו אי איירי בדבר חשוב כמו אינך דמתני' או כל של ע"ז אסור בכ"ש, וכאן פרש"י ותו' חביות והיינו חביות סתומות דתנן פ"ג דערלה, והא דתנן לעיל מ"ט ב' בפת ובגד נתערבו באחרים כולן אסורין לדעת רש"י איירי בככרות של בעה"ב ובגד בצפורתא או דבבגד כו"ע מודים דהוי כששה דברים וכמשי"כ לעיל סק"ד דלא פליגי רבנן אלא בבגד שצבעו בקליפי ערלה, ומיהו הכא בארגו בכרכר של אשרה אפשר דלא עדיף מצבעו בקליפי ערלה, וקשה לדעת זו דבע"ז תנן דפת אסור ובערלה תנן דפת עולה במאתים ולא פירש התנא דכאן בככרות של בעה"ב, ואפשר משום שאין התנא עסיק במשנת ע"ז בדין ביטול אלא בא לאשמעינן פלוגתת ר"א ורבנן לכך סתים, עוד קשה בהא דאמר ע"ד א' דכבר תני ל' ככרות של בעה"ב בערלה, ולמה לא אמר דכבר תני ל' תנא בהאי מס' דע"ז במתני' מ"ט ב', וי"ל משום דלא תנן דאוסר בכ"ש ואפשר דבטל במאה ואלף, ואע"ג דאין סברא לחלק מ"מ ההיא דערלה עדיפא ל'.

וביו"ד ס"י ק"מ סתם המחבר דכו"מ ומשמשיה אוסרין בכ"ש ומשמע אפי' אינו מדברים החשובין, והרמ"א ס"י קל"ד ס"ב סתם להקל כדעת רש"י, והגר"א שם סק"ח כ' שדעת הר"מ דאפי' אינם חשובים אינם בטלים מדלא חשיב להו בפט"ז מה' מ"א, ומיהו אפשר שאין זה הכרע דסמך על משי"כ בפ"ז מה' ע"ז, וכמו כן לא חשב שער נזיר ושער פטר חמור וצמר בכור מפני שסמך על משי"כ בסוף פה"מ, ועי' בהגר"א ס"י ק"י סק"א, ומל' הר"מ בפ"ז מה' ע"ז משמע דוקא דבר חשוב דחשיב שם בה"ט צורה וכוס וחתיכה, וכן הוא בהדיא בר"מ בפ"י המשנה ע"ז ע"ד א' דכ' דיי"נ היינו חביות לפי ששני הענינים נתקבצו בו, ר"ל דבר שבמנין ואיה"נ, וכיון שהוא דרבנן נקטינן להקל כמשי"כ הרמ"א ס"י קל"ד.

והא דהביא הר"ן ראי' מיי"נ שנתערב יין ביין, י"ל תערובות לח בלח שאני, תדע שאם הא דלח בלח משום דכל שהוא משום לתא דעכו"מ אוסר בכ"ש כטעם הירו' משום לא ידבק, אפי' יין במים ומים ביין נמי.

ולפי' בנידון הר"ן שעירבו חומץ יין בשיחור של העור אם היה הצבע גם מהחומץ היו כסממנים בסממנים ויש לאסור אפי' אם אין באיסור כדי לצבוע, ואפי' אין החומץ צובע אלא משביח את הצבע ומתקן את העור לקבל את הצבע יש מקום לאסור דכל שבת הניכר אסור והרי יש אוסרים בחתך בה בשר חולין ח' א' וצ"ע.

(יב) ר"ש פ"ג מ"ג ידלק הבגד ר"מ קתני לה כו', לקי' מ"ו הביא רבנו דנחלקו בזה בירו' אי ר"מ קתני לה, וההיא דהכא פי' הגר"א דקאי על צובע מלא הסיט דרבנן דאמרי דעולה במאתים גם בפחות מסיט בעי מאתים. שם מ"ן ומתוך ההיא משנה דכלים צ"ל דסתם רמונים לא חשיב כל שדרכו כו', כן הוא בהדיא בירו'.

(יג) ירו' פ"ג ה"ה בסתומה בין הסתומות כו', תוכן הסוגיא דבעה"ב הלוקח חביות פותחן לטעום וחוזר וסותמן אבל סתימתה קלה שיהא נוח לו לפותחה כשירצה, וסתימת בעה"ב חשיבא סתומה אצל בעה"ב, אבל לא אצל החנוני, ואם נתערבה סתומה של בעה"ב במאתים של חנוני בטלה ונוטל בעה"ב דמי חביתו מידי החנוני ונעשה הכל של חנוני והוי כפתוחה שנתערבה שהרי עכשו היא של חנוני והויא כפתוחה, ונראה דאף קדם שנטל הדמים התערבות מותר, שאם התערבות אסור ג"כ אין לבעלים זכות בתערבות שהרי חביתו איסורי הנאה היא וממילא מתיחס כל התערבות לחנוני והתערבות מותר [וכיון דחביתו של בעה"ב שבה להיתר היא שלו שאין איסור הנאה הפקר ממש וכל ששב להיתר הוא ברשותו כמו חמצו לאחר הפסח ואפרן של הדברים שאפרן מותר, ומיהו שוה"י שהוזמו עדיו נעשה הפקר משום דכבר נתיאש ואינו מצפה להזמה, ועי' קצוה"ח סי' ת"ו סק"א וצ"ע] ואם נתערבה פתוחה של חנוני [היינו סתומה סתימה קלה] במאתים של בעה"ב [סתומות סתימה קלה] בטלה, ואע"ג שאם נחס אותה לבעה"ב הוי כנתערבה סתומה בסתומות, מ"מ נקטינן לקולא ובטלה כיון שהיא של חנוני, ואע"ג דהשתא כשבטלה נוטל חנוני דמיה מבעה"ב [ואפשר דכן הוא הדין שאינו נוטל רק דמים ולא חבית כיון שלא היה לו זכות מקדם ולא זכה רק מכח ביטול] והרי היא עכשו סתומה, מ"מ מותר דכיון דהיתה פתוחה בשעת העירוב בטלה.

שם והתני ונסתמה תפתר שחזר בעל הבית ונטלה [כ"נ להגיה] והיינו דבעה"ב נוטלה ובזה מקרי נסתמה, ונראה דנקט סיפא וה"ה רישא דקתני ונפתחה היינו שחזר חנוני ונטלה.

ואפשר דגרסינן כשחזר בעה"ב ונטלה, ור"ל כיון שנתערבה ואינו מכירה כשנוטל בעה"ב מאתים חביות והחנוני נוטל אחת מסתמא החנוני נטל מן הרוב ושל איסור נשאר בתערובות וכשנוטלה בעה"ב הרי היא אצלו סתומה והיינו ונסתמה דאמר, ואף לגי' דידן שחזר בעל הבית ונטלה ג"כ יש לפרש כן.

שם ה"ן דלעת ששלקה בבית אביה מהו שתטבול למעשר, עיקר שאלתו אי השליקה מחשיב לה כתלוש ואם היא כתלושה ודאי שליקה טובלת ואף בלא דין אור טובל היה ל' למבני אם הפריש אי חייל מעשר דבמחומר לא חל אלא דקושטא דמלתא קאמר דאי חשיב תלוש אור טובל, ואי אור שטובל צריך שתים וכמש"כ מעשרות סי' ד' ס"ק י"ג איירי בשלק שתים, אבל למש"כ דמאי סי' ז' ס"ק כ"ד דפירי גדול חשיב כשתים הכא אפי' בדלעת אחת.

ומ"מ אין התערבות במאתים דמראה אחד אינו נכנס בכלל הספק, ומבני ל' דמ"מ ליצטרף הכל כמו שחורות ולבנות לרי' יהושע, ודאי דהתם טעמא דר' יהושע דאפשר לטוחן הכל ולא יהא ניכר משא"כ הכא. מה דמי ל' גזים גזירות, שכל הבגד מראה אחד אלא שלא צבעו כולו אלא צבע חלקים חלקים כל אחר לעצמו אלא שידוע לו שהערלה הוא מעורב בחמשים ידועים שידוע לו בסימני מצעות הבגד וכשיחתוך הבגד ויקח כל חתיכות הצבועות יתערבו במאתים, וכדמפרש שעשאו למיעבדינ' דורדסין [פי' הערוך בגד שעל הרגל תחת המנעל] ועומד לחתיכה ולהתערב במאתים, וגזים גזירות היינו חתך חתיכות חתיכות ור"ל צבע חתיכות חתיכות ולא כולו, ועי' ב"מ צ"ט א' דאיכא גזיאתא.

שם מתני' פליגא על דר"ב ב"מ תבשיל כו' [ר"ל וקתני דנתערב אוסר במאתים] פתר לה קדירה בקדירות [ר"ל דלא אמר דהנאת ערלה בטלה ברוב אלא לח בלח אבל יבש ביבש כיון דזה שנאסר בהנאת ערלה הוא בעין ולא נתערב אינו בטל רק במאתים] אר"י מיסבר סבר ר"ב ב"מ שמותר לעשות כן בתחלה לא לשעבר מיי כדון אם יש בו כדי לצבוע את רואה את ההיתר כמו שאינו אותו האיסור יש בו כדי לאסור כו' [ר"ל אם רואין את ההיתר כמו שאינו עדיין ישאר יפוי הצבע ושבו אסור אע"ג דהאיסור הוא המיעוט מן התערבות, אבל אם מבלעדי ההיתר לא יהי' כלל שבת הצבע אז אם האיסור הוא המועט מותר אבל אם האיסור הוא הרוב אפי' כה"ג אסור] ושמעינן מכאן דבצבע לא דיינינן בדין זוז"ג אלא בכל אופן אסור כל שיש שבת מהאיסור דהכא באין בצבע האיסור כדי להשביח וגם הוא מיעוט אתינן עלי' משום ביטול ברוב אבל לא שרינן משום זוז"ג וא"כ באפה הפת בקליפי ערלה וקליפי היתר אסור, ומיהו אם הרוב היתר אפשר דשרי כמו בצבע, ואפשר דמי צבע במי צבע בטיילי טפי אבל קליפין בקליפין עדיין קליפי איסור הן בעין כתערובות יבש ביבש, ומיהו בשעת שריפה החום הוי כלל בלח.

(יא) ובתשובת הר"ן סי' ע' כתב דבצבע איסור והיתר הוי בדין זוז"ג וכדן שאור בעיסה והביא סוגית הירו' כאן, ותימא דהא בשאור של חולין ושל תרומה לא שמענו לחלק איזה מהן מרובה ואפי' שאור של תרומה מרובה כל שאין בו לבדו כדי לחמץ וחימצו שניהם מותר, ועוד כתוב שם להסתפק אי הא דמסיק ר"י דלא שרי אלא באין באיסור כדי לצבוע קאי אמי צבע או אסממנים, וצ"ע דלפי הסוגיא ודאי קאי אמי צבע.

עוד כתוב שם בפירוש הירו' בהא דפתר לה קדירה בקדירות, ואינו מובן דהכא מי צבעים חשיב ל' רק הנאת ערלה וכשנתערב הו"ל הני' שנתערבה אבל תבשיל ראשון שנתבשל בעצי ערלה ודאי אסור, וכן כתוב שם דהקושיא היא מסיפא דקתני נתערבה באחרות, וא"כ ע"כ הא דמשנה קדירה בקדירות היינו משום דהאיסור בעין בכל מקום שהוא, ומתחלה לא מצי למפרך מבגד שצבעו בקליפי ערלה דהתם הרי התערבות בגד בבגד והוי כקדירה בקדירה, אבל בתבשיל אפשר לפרש שנפל התבשיל בתבשיל של היתר.

יש לעי' למאי דמפרש ר"י דהא דמי צבע במ"ל בטלה היינו באין באיסור כדי לצבוע, א"כ סממנים בסממנים נמי אי שראן וצבע בהן הוי מ"צ במ"צ, וע"כ לפרש סממנים בסממנים שמוחו הסממנים עצמן במים וזה לא בטל, ומי צבע היינו ששרה הקליפה והמים מצטבעין.

סימן יא

הלכה י"ל שכך נאמרה וכמש"כ הר"ן, וי"ל דאף לשמואל ע"כ מוכח ממתני' דמיקילין בחו"ל יותר משאר ספק דרבנן, דהא תנן יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט, מיהו אי

[נדפס קדושין סי' מ"ז ס"ק נ"ז]

(א) ל"ט א' אריוך ספוק ל', יש לעי' הא שמואל ס"ל הלכות מדינה וטעמא דמותר ספיקא משום ספיקא דרבנן לקולא, מ"ל להקל בספק זה יותר מכל ספיקות, ולמ"ד

ספיקא, א. בפירות נמכרין חוצה לו, וספק זה מותר אף בסוריא, ב. בפירות נמכרין בכרם, וזה אסור בסוריא, ואע"ג דאכתי ספק גמור הוא מ"מ מחמרין בסוריא כדי דלא ליתו לזלזולי בה, ומשום דהיא סמוכה לארץ ראוי להחמיר בה טפי, ועוד דהרי מדרבנן חשבינן לה כארץ, ג. כשרואה שלוקט ואינו מזדקק לראות אם מן הילדות או מן הזקנות, וכן בכלאים ביש בתוכו ירק שרחוק מן הגפנים, ובה מחמרין בערלה ומקילין בכלאים, וע"ז מסקינן בגמ' לשמואל דאין חילוק בין ערלה לכלאים, ואם רואה שלוקט מן האיסור אסור בין בערלה בין בכלאים, ולפי זה י"ל דבאין בכרם אלא ערלה אסור אף בחו"ל אף בנמכרין הפירות חוצה לו, דכיון דכן הדרך למכור על יד הגן לא אזלינן בתר רוב פירות העולם אלא אזלינן בתר קרוב, דכיון דעל פתח הגינה תמיד נמצאין פירות הגינה הו"ל מקומו ומודה ר"ח דלא אזלינן בתר רוב, ולא אמר ר"ח ב"ב כ"ג ב' דאזלינן בתר רוב אלא בנמצא במקום דלא שכיח בו כלל אותו הנמצא רק עכשו במקרה נמצא במקום הזה, בזה יש מקום לומר דניזיל בתר קרוב, ויש מקום למיזיל בתר רובא, אבל במקום דשכיח בו זה הנמצא אזלינן בתר רובא דיד"י ולא בתר רובא דעלמא וכמש"כ הרמב"ן ב"ב כ"ד א', ואי הוי בזה דין רוב וקרוב אף בארץ היה ראוי להקל דגם בערלת א"י אזלינן בתר רובא, ולכך לא חיישינן משום ערלה בכל הפירות הנקנין מן הנכרי וכדאיתא ביו"ד סי' רצ"ד סעי' י"ז.

ג) אבל הר"מ ז"ל פי' דאפי' כל הפרדס ערלה וכל הירק כלאים כל שנמכר חוצה לו מותר בסוריא משום דאזלינן בתר רובא דעלמא, שאין חוצה לו כמקומו, ומ"מ בארץ מחמרין, ובתוך הכרם אסור אף בסוריא דלא תלינן ברובא דעלמא, וכן ברואה יוצא מן הכרם, אבל בחו"ל אף תוך הכרם או רואה יוצא מן הכרם מותר, דאכתי ספיקא הוא דלמא מרובא דעלמא, ומיהו אם ראהו עכשו מלקט בערלה אסור אע"ג דלא ראה שזה שלקט הוא מוכר ואפשר דזה שמוכר מעלמא הוא מ"מ לא מקילין כולי האי, ובכלאים אף כה"ג מותר ואין אסור רק ברואה שמוכרו איסור, ולמאי דמסיק כלאים וערלה שוין ואין אסור רק בודאי איסור.

והנה הר"מ פסק לקולא דבתרויהו תני ובלבד שלא ילקוט ביד, ונראה דאינו מגיה המשנה אלא ובלבד שלא יראנו לוקט דקתני היינו שלא יראנו לוקט זה שהוא מוכר לו, וכההיא דסיפא שלא ילקוט ביד מן האיסור וה"ה רואה. ולשון הר"מ בפ"י מה' מ"א מתפרש והוא שלא יראה אותו בוצר מן הערלה או לוקט הירק בידו היינו שלא יראה אותו בוצר מן הערלה אלו שהוא מוכרו, ורהיטת הלשון הכי מתפרש, דאי כונת הר"מ שראהו בוצר ולוקט אבל עדיין יש ספק שאלו שמוכר לו אחרינא נינהו ואפי"ה אסור הו"ל לפרש, ועוד דבכלאים ספ"ח שכ' והוא שיראה אותו סיים אבל ספקו מותר ומשמע דזה שאסר הוא ודאי.

אבל הגר"א ז"ל סי' רצ"ד ס"ק ל"ג פי' דעת הר"מ דפסק זו"ז יורד ולוקח, אבל כל שראהו בוצר ולוקט אע"ג דאכתי ספיקא הוא דלמא אלו שמכר לו אחרינא נינהו אסור.

ד) ויש לתמוה לדעת הר"מ דאפי' ראהו יוצא מן הכרם בחו"ל מותר, ואילו בב"ב כ"ד א' אמר אבל עינבי מצנעי ואסור וכש"כ ביוצא מן הכרם, ואע"ג דאפשר לפרש דהא דאמר אבל עינבי מצנעי ואי לאו דר"ח אסור אבל לר"ח מותר, הרי הר"מ בפ"י מה' מ"א הי"ג פסק דעינבי אסור והיינו כסברת הרמב"ן וכמש"כ הט"ז סי' רצ"ד ס"ק י"ז וכמש"כ הגרע"א בגליון שם, ואמנם מדברי הר"מ שם משמע דבא"י קאי דספיקו אסור, ואע"ג דעובדא באה לפני רבינא אפשר דהשואל היה מארץ ישראל או שלא גרס רבינא, וכ"מ ברמב"ן ב"ב שם דבא"י קיימינן.

גרסינן בתרויהו יורד ולוקט, ע"כ דלא גזרו בשל נכרי בלקטו נכרי ואין זה קולא בספיקא.

שם מר ברי' דרבנא מתני לקולא, עי' בר"ן שכתב דאפי' לר"י דהלל"מ מתני הכי וכך נאמרה הלכה, וצ"ע דלא אמרו אלא כך נאמרה הלכה ודאה אסור ספיקא מותר, אבל הכא יורד ולוקט לפרש"י והרמב"ם היינו ודאה, וצ"ל דאינו נוהג בשל נכרי כה"ג שלא ליקט ישראל ביד, והיכי דליקט ישראל אסור וכ"ז הלכה, ודוחק דלא נאמר זה בגמ'. עוד הביא הר"ן פירוש הי"מ דיוורד ולוקח היינו שאינו יודע כלל אם הפירות מכרם זה, ויורד ולוקט היינו שיודע שמביא מכרם זה שיש בו איסור והיתר, ויש לעי' לפ"ז לשמואל דמספקא ל"י אי זה זה יורד ולוקח, א"כ ספיקו אסור ביש איסור והיתר, ונמצא הא דאמר ל"י לוי לשמואל ספיק ל"י ואנא איכול שמואל גופי' מספקא ל"י הא מלתא ולא משמע כן.

כתב עוד הר"ן בשם ר"מ דכל שישאל רואה שהנכרי לוקט הוי כליקט ביד, ואפשר דלפ"ז גרסינן יורד ולוקט ובלבד שלא יראנו לוקט, א"כ דלשון התנא כן הוא דאי תני יורד ולוקח דהיינו ספיקא ובעי למיסר ודאה מסיים ובלבד שלא יראנו לוקט, ואי מתיר ודאה מסיים ובלבד שלא ילקוט ביד, ובכלל זה אם ראה את הנכרי לוקט. ובחי' אנשי שם בשם מהר"מ פירש דהר"מ פסק לחומרא זה וזה יורד ולוקח, ותמוה דלפרש"י אי גרסינן יורד ולוקח ספיקו מותר אבל ודאו אסור והר"ן מסכים פי' הר"מ עם פרש"י, גם לשון הר"ן מבואר דפסק לקולא, אלא ודאי גרסינן יורד ולוקט אלא שהר"מ מפרש דכל שרואהו לוקט הוי כלוקט ביד. {ע"כ נדפס שם}

קדושין ל"ח ב' ספק ערלה בארץ אסור בסוריא מותר כו', רש"י פי' דיורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט איירי ביש בכרם ילדות וזקנות ומותר לו ליקח מן הנכרי ואינו חייב לברר שיהא מה שלוקח מן הזקנות [ומשמע אף במקום שהוא מכיר את הילדות] אבל בסוריא אם כבר נתלשו מותר ל"י ליקח אבל אינו מצווהו ללקוט עבורו [אפשר דדוקא במקום שהוא מכיר את הילדות אבל אם אינו מכיר אין מקום לחלק מעיקר הדין ואם אף באינו מכיר מחמרין בסוריא הוא חומרא למגדר מלתא שלא יזלזלו בדבר] ולא יראנו לוקט דקתני היינו אם רואה שהוא לוקט את הערלה אסור [ומל' זה משמע דאיירי במכיר את הילדות, דאי רישא באינו מכיר אבל אם מכיר חייב לברר הו"ל למתני סיפא ואם מכיר את האיסור אסור, ועוד הא אמר בגמ' דאמר ל"י לוי לשמואל ספק לי ואלא אוכל אלמא שאינו חייב לברר].

ועפ"ז הוכרח רש"י לפרש יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד היינו אפי' ודאי איסור מותר כל שלא ליקט ביד, ונר' דהיינו דוקא ביד נכרי אבל ביד ישראל אפי' אם מלקט ע"י נכרי אסור, וכן אם ליקט ישראל ביד אסור לכל ישראל, ובה ניחא הא דאמרו ב"ב כ"ד א' בחביתא דחמרא דאשתכח בפרדיסא דערלה לימא כר"ח ס"ל שאין להתיר משום שלא ליקט ביד [למר ברי' דרבינא דתני לקולא שלא ילקוט ביד והתם בב"ב רבינא הוא דשריא ורבינא בבבל הוי, וכ"כ תו' שם דבערלת חו"ל קיימון] כיון דשל ישראל הוי וגם הגנב ישראל וכמש"כ תו' שם, וא"ת אכתי ספק ערלה בחו"ל מותר, כבר תירצו בתו' שם דאי אזלינן בתר קורבא לא חשיב ספק אלא כודאי ערלה.

ומיהו הק' הגר"א יו"ד סי' רצ"ד ס"ק ל"ג דהא התנא התחיל ספק ערלה, וכן בגמ' אמרו היינו דשני לן בין ספק ערלה כו', אלמא דלא שרינן כאן אלא ספיקא, וגם אין סברא כלל לחלק בין ליקט ישראל לליקט נכרי.

ב) ולכן פי' הר"ן דלעולם לא שרינן ודאה אלא כולהו תלתא דמקילין היינו ערלה בסוריא וערלה בחו"ל וכלאים בחו"ל כולהו ספיקי נינהו אלא תלתא מילי ספיקא נינהו, ואם יש בכרם ילדות וזקנות, משכחת תלתא מיני

רבים, וכל ספיקא שריא אפי' קרוב לודאי, ולכאורה קשה מהא דאמר ב"ב כ"ד א' בההוא חצבא דאישתכח בפרדיסא דערלה דאי לאו דר' חנינא אסור משום קורבה וכמשי"כ התו' שם ד"ה לימא, מיהו למשי"כ לעיל סק"ד דאיירי בא"י ניחא, ומיהו ביחיד במקום רבים שפיר י"ל דחשיב ספיקא דלא אמרה תורה אחרי, רבים להטות רק במושב ב"ד שדנו על הנדון, והתם ודאי מודה הר"ן שאם היה ספק בדין ערלת חו"ל ודנו סנהדרין על הדבר והכריעו לאיסור אין לעשות ספיקא משום המיעוט שהתיר שכבר הוכרע הדין ע"פ הרוב, אבל בפלוגתא תנאי דאזלינן בתר רובא אינו אלא מדין הולכין אחר הגדול וכשם דבשני חכמים אם היה אחד מהם גדול הלך אחריו כדאמר ע"ז ז' א' ה"נ ביחיד במקום רבים אזלינן בתר רבים וחשיב כגדול, וזה ודאי דאם היו שני חכמים חולקים בערלת חו"ל אע"פ שאחד מהם גדול לא נפיק מכלל ספיקא, מיהו קשה דאי הא דאמרו כל המיקיל בארץ הלכה כמותו בחו"ל הוא מטעם ההלכה דספיקא מותר, מה חילוק יש בין פלוגתא במין ובין פלוגתא באופן הזריעה, דכתבו התו' שבת קל"ט א' ד"ה ולישלח, דלא נאמרה בזה כלל דכל המיקיל בארץ הלכה כמותו בחו"ל, ועי"כ הר"ן לא ס"ל סברת התו', ולדעת התו' צ"ל דהכריעו כן בעלי התלמוד אחרי שבדקו את כל הפלוגות בערלת חו"ל, ומצינו גם באבל ובעירובין דנקטינן לקולא אפי' יחיד במקום רבים כדאמר עירובין מ"ו א' והתם לא שייך סברת הר"ן, וגם שם פ"ב ס"י ד' כתב הרא"ש דלא נאמרה האי כללא אלא בפלוגתא דתנאי ולא בפלוגתא דאמוראי.

(ח) ערלה פ"ג מ"ט ספק ערלה כו' ובסוריא מותר, אע"ג דערלה נוהגת גם בחו"ל ועיקר חומרת א"י הוא לאסור ספיקא והיה בדין להיות בכלל תקנת חכמים שאמרו דסוריא כא"י להיות גם ספק ערלה אסור כארץ, מ"מ לא עדיפא תקנה זו מכל גזירת חכמים ובשר עוף בחלב ספיקו מותר אע"ג דבשר בהמה ספיקו אסור דכל שהוא מדבריהם ספיקו מותר, ומ"מ הועילה תקנת חכמים גם לענין ערלה דהרי בחו"ל מקילין אפי' ספק שאינו כדי להתיר במקום אחר וכמשי"כ סק"ז בשם הר"ן, אבל בסוריא אין הלכה כיחיד במקום רבים ולא במקום שהאיסור קרוב וכדמפליג כאן תנא בין סוריא לחו"ל, וערלה וכלאים בזה"ל אפי' למ"ד לא קדשה לעתיד לבוא, וערלה וכלאים מדברי סופרים וכמשי"כ הר"ש לעיל מ"ז והתו' יבמות פ"א א', מ"מ ספיקו אסור דהחמירו לנהוג חומרת א"י לענין ספיקא כיון שעיקר החילוק בין ארץ לחו"ל הוא כאן לענין ספיקא, וראי' לזה ממאי דתנן במתני' חילוקא דסוריא וחו"ל ואם איתא בזה"ל ספיקו מותר אפי' בארץ, א"כ השתא סוריא וארץ שוין דספיקו מותר, ולעתיד לבוא אם יקדשו סוריא ביחד עם א"י תהי' סוריא כארץ מה"ל ולא יתכן למתני דין סוריא שעבר, אלא ודאי גם בזה"ל ארץ ספיקו אסור, ומיהו י"ל דהאי תנא סבר ק"ר קדשה לע"ל, אבל א"כ ראוי למנקט כן להלכה כיון דסתם לן תנא כן, ועוד יש להוכיח דגם בזה"ל ספיקו אסור מהא דאמר רנב"י ע"ז ל"ה ב' דאסרו גבינת עכו"מ משום שמעמידין אותם בשרף ערלה, ושם ל"ה א' אמרו דגזירה חדשה היתה בימי ר"י ור"י ומשמע דנגזרה אחר שנפטר ר"י בן זכאי וכבר חרב הבית, ואם איתא דספק ערלה בזה"ל מותר א"כ אין ראוי לאסור מספק, והריטב"א קדושין ל"ח כתב דאסרו בחו"ל גזירה משום גבינת ארץ אבל אי גם בארץ ספיקו מותר אחר חורבן הבית לא שייך למגזר מספק לא בארץ ולא בחו"ל.

ומיהו יש לעי' הלא מותר ליקח פירות מן העכו"מ ולא חיישינן משום ערלה דאזלינן בתר רובא וכדאיתא סי' רצ"ד סעי' י"ז, ולמה נחוש שהעמידו בערלה ולא בהיתר שהוא רובא, ועי"כ צ"ל דהילדות שאינן מגדלות עדיין פירות גמורות נוטלין אותן להעמיד בשרפן והוי רוב איסור באיזה מקומות וגזרו בכל מקום, וא"כ אין ראוי להתיר בארץ

(ה) קדושין ל"ט א' הא אמר לי' שמואל לר"ע תני זה וזה כו' או זו"ז כו', אי שמואל אמר לה מסברא דכיון דסבר דערלה מהלכות מדינה אין סברא להחמיר בערלה יותר מכלאים א"כ עי"כ מר ברי' דרבינא נמי כשמואל ס"ל, וא"כ יש לנו לפסוק כשמואל כיון דמר בדרי"ב סבר כותי' והלכתא כבתראה, והר"ן הביא השגת הרמ"ן דכיון דקיי"ל הלמ"מ א"כ בערלה יורד ולוקח, וצ"ע מאין פסיקא לן דהלכה כר"י, והר"ן כתב דמר ברי' דרבינא אף אליב"י דר"י קאמר דכיון דנאמרה הלכה דספיקא מותר שפיר יש להקל אף בראהו לוקט, ולפ"ז נראה דהא דאמר לי' שמואל לרב ענן תני זו"ז כו' לאו משום קושית עולא, אלא מפרש לה בסברא דבלבד שלא יראנו לוקט דרישא ובלבד שלא ילקוט חד מלתא היא או קבלה בידו.

ואפשר דקושית עולא היינו דשני לן כו', אינו אלא סברא, דיותר נראה דבשביל זה חמור דין ערלה, אבל אין כאן הכרעה דהא יורד ולוקט חידוש הוא [אפי' מפרשינן שאינו חייב לברר לפי' אחרים שהביא ר"ן דאיירי ביש בפרדס ילדות וזקנות] ושפיר י"ל דאין חידוש זה אלא בכלאים ולא בערלה דהא בכל איסורי דרבנן לא מקילין כה"ג אלא חידוש הוא כאן בכלאים ולא בשאר איסורי דרבנן, ושפיר י"ל דערלה כשאר איסורים ואין למידין דברי סופרים מדברי סופרים, ולדעת הר"מ דמקילין כאן בלוקח תוך הכרם ומחמירין בראהו לוקט, קולת תוך הכרם חידוש הוא ובשאר איסורי דרבנן לא מקילין כה"ג, ונמי י"ל דבכלאים מחמירין טפי, אלא ר"י השיב לעולא האמת דשמואל אמר או זו"ז יורד ולוקח כמשי"כ לעיל, ולפ"ז ליכא מאן דפליג אשמואל.

(ו) והא דר"א ורבה בר"ח מספקי אהדדי, לכאורה הוא כר"י דערלה הלמ"מ, והאי דספיקא מותר נמי הלכה, וכיון דחדשה כאן תורה להתיר ספיקות ס"ל דמותר לספק, אבל לשמואל דערלה מהלכות מדינה והיתר ספק הוא משום ספיקא דרבנן לקולא, מנ"ל לחדש דכאן מותר לספק לכתחלה יותר משאר איסורי דרבנן, אבל אי אפשר לומר כן דהא אמר לי' לוי לשמואל אריוך ספוק לי ואנא אוכל ומשמע דעביד הכי, אלמא דגם לשמואל מותר לספק. ואי מתני' דקתני יורד ולוקח היינו ביכול לברר [וכן יש לפרש לדעת הר"מ דהספק הוא אי נותן לו מכרם זה או מעלמא איירי אפי' ביכול לברר] שפיר ילפינן ממשנתנו חידוש כאן יותר משאר איסורי דרבנן, ולפיכך פ"י הני אמוראי דאפי' לספק לכתחלה מותר, מיהו נראה דכל הני אמוראי ס"ל דתני ובלבד שלא ילקוט ביד כמר ברי' דרבינא, דאי ובלבד שלא יראנו לוקט א"כ חזינן דלא הותר לפשוע לכתחלה לעצום עיניו לעשות ספק, ומיהו לדעת הר"מ דהספק הוא אי הפירות מכרם זה או מעלמא ראוי להחמיר משום דכאן מקומו, אלא דחידוש הוא כאן להקל בזה ובראהו לוקט לא מקילין, אין ראוי מכאן דאסור לספק, ומ"מ אין ראוי להתיר לספק, אבל אי גרסינן ובלבד שלא ילקוט ביד ושמעינן דמותר לו לצוות לנכרי ללקוט שפיר שמעינן דמותר לספק, ולפ"ז הא דאמר בגמ' א"ל לוי לשמואל כו' ר"א ורבר"ח מספקו ספוקי להדדי, הני כולוהו בחדא מחתא נינהו דמר ברי' דרבינא מתני לקולא וכן לוי וכן ר"א ורבר"ח, ובזה ניחא שלא הביאו הר"מ להא דלוי והא דר"א ורבר"ח דהכל בכלל דברי מר ברי' דרבינא וכבר הביא דאין איסור אלא בראהו לוקט ומוכר את האיסור אבל מותר לו לפשוע ולסבב היותו בלתי יודע אם הוא איסור או היתר.

(ז) כתב הר"ן בסוגין דהא דנאמרה הלכה בערלה דספיקא מותר לדעת הרמב"ם דכל הספיקות אינן אלא מדברי סופרים, הוא לאשמעינן דכל שנולד בו שום ספק בעולם ואע"פ שאינו כדאי להתיר במקום אחר, דמשו"ה אמרינן כל המיקיל בארץ הלכה כמותו בחו"ל אפי' יחיד נגד

דוקא נכרי אלא אפי' בישראל, והא דתנן נכרי לרבותא דרבנן דאפי' לנכרי יש כרס רבעי בסוריא, והנה ר"א פ"י אח"כ טעמא דר"י משום דיליף ממע"ש, והנה טעם זה צריך אפי' לחו"ל דיש מקום לומר דרבעי נוהג בחו"ל כי היכי דערלה נוהג ורבעי היא המשך ערלה, ולמ"ד ערלת חו"ל דאוריתא גם רבעי דאוריתא ולמ"ד דרבנן גם רבעי דרבנן, והיינו טעמא דרבנן דרבעי נוהג בסוריא וה"ה לחו"ל, אבל ר"י יליף ממע"ש דכי היכי דאין מע"ש בחו"ל אין רבעי בחו"ל וה"ה בסוריא, והא דאמר דאין מע"ש בסוריא דעת הר"מ פ"א מה' מ"ש הי"ד דאפי' מדרבנן ליתא, ואע"ג דסוריא חייבת בתרומ"ע מ"מ מע"ש לא תיקנו דכל דתיקון רבנן כעין דאוריתא תיקון, ואחרי שאמר ר"ע תמורה כ"א ב' שאין מביאין בכור מחו"ל משום דאיתקיש למעשר לא יתכן לתקן מע"ש בחו"ל, והרי עיקר המע"ש הוא להביא לירושלים, ואין רצון התורה בהבאה זו, שהרי מע"ש בא למלמד על הבכור שלא יביאוהו מחו"ל ולא יהא הלמד חמור מהמלמד, ואע"ג דבכור קדוש ג"כ בחו"ל מ"מ אין ראוי לתקן מע"ש בתחלה בחו"ל, שאינו כעין של תורה, שאם נתקן שלא יביאוהו אלא ירקב אין זו כעין של תורה, ואם יתקנו להביאו ולאכלו בירושלים אין זו כרצון התורה שהרי אין מביאין בכור, והלכך לא תיקנו כלל, ודעת הראב"ד שם דתיקנו מע"ש בסוריא והכא אין מע"ש בסוריא מדאוריתא קאמר והלכך אין כרס רבעי מה"ת וגם חכמים לא תיקנו.

(יב) ורבנן מחייבי בין חו"ל בין סוריא מדאוריתא, דלא ילפי ממע"ש אלא אופן המצוה חילול וחומש וביעור,

אבל לא מקום למפטר חו"ל. ורבנן אמרי דיש נ"ר לנכרי, והנה רבעי י"ל שהוא קיל מתרומ"ע דאפי' למ"ד אין קנין להפקיע מתרומ"ע י"ל דמפקע מרבעי דתרומ"ע שטובל י"ל שאסור לישראל אפי' גדל ביד נכרי כמו שאסורה לישראל טריפה שביד נכרי, אבל רבעי עיקרו מצוה להביאו לירושלים ולאכלו וכיון שהוא ביד נכרי ולא בר מצוה הוא פקע מצותו, ועוד דתרומ"ע ג"כ מירוח נכרי פוטר והכא ברבעי גידול זו היא מירוחו, ואף אם רצון הנכרי לנדב רבעי שיהי' גידולו קדוש לא מהני, ואע"ג דאיתא לנכרי בתרומ"ע וכדתנן בפ"ג דתרומות במשנה שם, היינו בנתמרחו ביד ישראל וכמש"כ תו' קדושין מ"א ב', אבל מירוח דיד' פוטר, ויש מקום לומר דאפי' למ"ד יש קנין הכא ברבעי כיון שנדב שיוקדשו בגידולן שפיר קדשי ולא דמי לתרומ"ע שאי אפשר לו לנדב תרומה במחובר וכיון שגדלו בפטור נפטרו, והנה חכמים שאמרו שיש לנכרי רבעי טעמיהו שאפשר לו לנדב רבעי וכי גדלי בקדושתיהו גדלי וכמש"כ מעשרות ס"ז ז' ס"ק כ"ו, והנה ר"י לא פליג בזה דיש רבעי לנכרי בארץ אבל בסוריא ובחו"ל אף לישראל אין רבעי, וקיי"ל כר"י משום דכל המקיל בארץ הלכה כמותו בחו"ל, וס"ל להר"מ דסוריא ג"כ בכלל האי כללא.

(יג) והנה ר"א מפרש טעמא דר"י כב"ש אליבא דרבי, וצ"ע וכי ר"י כב"ש ס"ל, ונראה דכסברת ב"ש אבל ס"ל לר"י דבהא אפי' ב"ה מודים דלענין שביעית ס"ל לרבנן לא שייך למיליף דהתם משום דהפקירא נינהו או כיון שאין שנה זו שנת זריעה פטרה תורה שנה זו ממעשרות אבל רבעי נוהג, אבל חו"ל שפיר מסתבר דכמו שאין מע"ש בחו"ל הי"נ רבעי, וכש"כ למאי דחזינן דמע"ש בא למלמד על בכור שלא להביאו מחו"ל, די"ל דהוא מלמד ג"כ על רבעי שאין מביאין מחו"ל ופטור לגמרי, ואע"ג דבכור קדוש בחו"ל התם אין חו"ל מהוה את הבכור, אלא בשעה שנולד הוא בחו"ל, הלכך אי אפשר לחו"ל אלא לעכב את ההבאה, אבל רבעי הארץ המגדלתו ראוי' לפוטרו כיון שאין רצון התורה להביא מחו"ל.

והיינו נמי דברי ר"ז שאמר דלא שייך להזכיר דברי ב"ש אהא דר"י דהא ב"ש לא פטרי רק מחומש וביעור

דאפי' אי לא קדשה לע"ל מ"מ בזה"ז לא קיל מסוריא שאין מתירין בה רק ספק גמור, אבל אם הדבר קרוב לאיסור טפי אסור וכמש"כ לעיל בשם ר"ן.

(ט) ר"מ פ"ח מה' כלאים הי"ד והוא שיראה אותו לוקט כו', בכ"מ הביא פ"י הרא"ש דאסרינן דלמא זרע הנכרי במפולת יד, והטעם דלא שרינן כאן ספק כלאים נראה דמשום דספק זה הוא תמידי ותשתכח תורת כלאים החמירו לחוש שנזרע במפולת יד, ואפשר דבכל כרס זרוע ירק יש מקצת של מ"י כגון שנטע זרע ביום אחד [ע"י כלאים ס"י ב' סק"ח] ואחרי שאיסור הנאת כלאים בחו"ל הוא גדר גם לאיסור זריעה החמירו בספק מ"י אע"ג דשרינן יורד ולוקט, ולמד כ"ז הר"מ ממתני' דלא משמע ל' לאוקמי' בידוע דנזרע במ"י דסתם כרס הזרוע ירק אינו במ"י, והו"ל למתני' גפנים וזרעים של כלאים, וגם לא ניחא ל' להר"מ לאוקמי' מתני' דלא כהלכתא, ואפשר דספיק' לי ואנא אוכל אינו בכלאים רק בערלה.

(ז) יר' פ"ג הי"ז אר"י אף זה ספיקו אסור בסוריא איזו כו' וכרס אחר בצדו, צ"ע מ"ש כרס בצדו מ"ש כרמים דעלמא, אי אזלינן בתר קרוב מה מועיל כרס בצדו הא מ"מ הענבים נמכרין חוצה לו ומשמע דקרובים לכרס זה, ואי אזלינן בתר רובא אפי' ליכא כרס בצדו אכתי איכא רובא דעלמא, וי"ל דאיירי דבמקום שהוא מוכר מצוי פירות של ב' הכרמים וכיון דשכיחין במקום הנמצא משניהם ומעלמא לא שכיח כאן לא אזלינן בתר רובא דעלמא, ונחלקו אי מחמירין בספיקא משום דהאיסור קרוב.

שם אר"י אף זה אסור בסוריא כו' כרס הנטוע ירק כו', חסר כאן קדם דברי ר' יודן איזו ספק כלאים כו' כמש"כ בבבא גר"א.

שם אר"י עוד היא כקדמייתא יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט, נראה דה"ק הא דקתני ובלבד שלא ילקוט ביד מן האיסור לאו דוקא אלא ה"ה רואהו לוקט אסור כיון שראהו לוקט מן האיסור וכמש"כ לעיל סק"ג. שם אתא עובדא קומי שמואל וקנסי', תני כצ"ל, ועובדא הוי בבבל וקנסי' שמואל דעקר שלא כדין, דאין כלאי זרעים בחו"ל, וצ"ע למה לא חייבי' לשלומי כדין מזיק, ולי' קנסי' אינו מתפרש כן.

שם שמואל פתר מתני' כו' כלאי הכרם הא כלאי זרעים מותר, ר"ל הא דקתני בעיירות המובלעות עושין עמהן, וכן הא דקתני כשם כו', הכל בכה"כ, אבל כלאי זרעים מותר לזרוע לכתחלה.

שם כך כלאים בחו"ל הא בכה"כ הא בכלאי זרעים, ר"ל רישא דאין עושין עמהן בארץ הוא בין בכה"כ ובין בכלאי זרעים, אבל הני תרי בבי מובלעות, וכשם דקתני לא מש"ל בתרויהו אלא חדא בכה"כ היינו מובלעות וחדא בכלאי זרעים היינו כשם דקתני, ומיהו ה"מ לפרושי סיפא בין בכה"כ ובין בכלאי זרעים לענין שישראל אסור לזרוע, אלא דניחא ל' טפי לפרש סיפא בכלאי זרעים, ודין חו"ל כא"י ממש ואין עושין עם הנכרי.

והנה לכו"ע עושין עם הנכרי בכה"כ בחו"ל, וקשה נהי דלרבנן אין איסור משום מקיים כשעושה עם הנכרי וכדאמר ע"ז ס"ד א' מ"מ כיון דכה"כ של חו"ל נמי אסור בהנאה כמש"כ תו' קדושין ל"ו ב' ד"ה כל, א"כ אם עושה בשכר הרי משתכר באיח"י, ואי בחנם אסור משום ל"ת כדאמר ע"ז שם.

(יא) ירו' מ"ש פ"ה ה"ב תמן תנינן כו', נראה לדעת הר"מ פ"ט מה' מ"ש דפסק דאין נ"ר בסוריא אפי' בישראל דגרסינן במשנתנו ר"א אין לנכרי כרס רבעי בסוריא, והכא גרסינן בגמ' כיני מתני' אין כרס רבעי בסוריא כל עיקר ור"ל אפי' בישראל [וכבר כתב הר"ש בתרומות שם דבתוס' תניא בהדיא דר"י בסוריא איירי] ואף לגי' דידן במשנה י"ל דר"א חידש כאן תרתי דמשנתנו בסוריא ולאו

לב"ש, אבל ר"י אפי' לב"ה קאמר וכמשי"כ לעיל, וא"כ הדין נותן דאין רבעי בחו"ל וכמשי"כ לעיל, ומיהו אפשר דהלכה כחכמים דאין זה כללא דבכל פלוגתא הלכה כהמיקיל וכמשי"כ תו' שבת קל"ט א'.

טז) שם ביר' על דעתו דהדין תניי' לא למדו לנ"ר אלא ממע"ש כו', לתנא דמשנתנו ב"ש לא למדו ממע"ש כדאמר קדושין נ"ד ב' והלכך ס"ל דחייב בפרט דממון הדיוט הוא, אבל לרבי צ"ל דב"ש ס"ל דגם מע"ש ממון הדיוט, דהא דמחייבי ב"ש בפרט ע"כ לא קאי אשביעית שהרי הפקירא ניהו ואין בהן מתנות עניים [וכדתנן מע"ש פ"ה מ"א ארשב"ג בד"א בשביעית, אלמא דגם רבעי הפקר].

שם אר"י והוא בשיטת בנו סוריא למודה מארבע עשרה שנה כו', ר"ל אי חו"ל חייבת ברבעי ומשנכנסו לארץ נתחייבה חו"ל ברבעי כמו שנתחייבו בערלה כש"כ דא"י חייבת ב"ד שנה שאף אם אינה חייבת מדין א"י עדיין לא גריעא משאר חו"ל, אבל אי א"י פטורה ב"ד שנה כש"כ דחו"ל פטורה לעולם, וגם בילפותא ממע"ש י"ל דחו"ל אימעיט אבל י"ד שנה לא אימעיט כיון דסופו לבוא לידי חיוב מע"ש.

שם אר"מ אילו אמר כב"ש וכי יש ציבור כב"ש, ר"ל אילו אמר דלבי"ש חייב במעשר וכי יש ראי' מהציבור וכי יש ציבור כב"ש, והנה לב"ה דאמרי כולו לגת פשיטא ל"י דממון גבוה הוא וכדאמר קדושין נ"ד ב'.

יז) ר"מ פ"י מה' מ"א הטי' יראה לי שאין דין נ"ר נוהג בחו"ל כו', נראה דאף במצרים ובבל קאמר ואע"ג דנהוג בהו מע"ש הלא כבר כתב רבנו בפ"א מה' מ"ש הי"ד שאין זה עיקר מ"ש, ודברי הר"מ ז"ל שם אינו מובן דהלא בסוריא ליכא מע"ש ומ"מ מ"ע איכא, ומשמע דבשנה ראשונה ושניה אין מעשרין רק מעשר אחד ובשלישית נותנין מ"ע, וכבר כתב בזה הכ"מ, עוד יש לעי' למה תיקנו מע"ש בבבל בשביעית כיון דעיקרו של מע"ש משום מ"ע.

ר"מ פ"א מה' בכורות ה"ה אלא הרי הוא כחולין ויאכל במומו, תיבת הרי היא כחולין הוא ע"פ הג"י שנזדמן לראשונים ז"ל, אבל הג"י שהיתה לפני מרן ז"ל היא אלא יאכל במומו כמו בסוף דבריו, ומודה הר"מ דאסור בגיהא ועבודה, ומיהו ממשי"כ רבנו פ"ג ה"ב וכן בכור שיצא לחו"ל כו' משמע דעיקר הג"י כמו שהעתיקו הראשונים ז"ל שאינו קדוש כלל בחו"ל, ומשי"כ מרן ז"ל שם לישב אינו מספיק כלל, ולג"י הראשונים ז"ל לא נזכר בר"מ יאכל במומו אלא הג"י אי אתה מביא בכור בקר וצאן ואם הביא אין מקבלין ממנו אלא הרי הוא כחולין, וכ"ה בס' המצות עשה ע"ט, וכבר עמד על זה הרמב"ן שם בתחלת מנין המצות, ומכל זה נראה דג"י הראשונים בדברי הר"מ עיקר.

יח) יר' מע"ש פ"ה ה"ב ויהא חייב בביעור בגין ר"ש כו', יש לעי' ליגמור מבכורים שאין נ"ר בשביעית כמו

שאין בכורים בשביעית שהרי הפירות הפקר, ואי זכי בעלים כזכי אחר דמי, ואין אלו פרי שזכה מאדמתו כיון שאין הפירות שלו, והא דכ' רש"י ב' משפטים כ"ג י"ט אף השביעית חייבת בבכורים [ורש"י פ"י כן משום דבמכילתא דריש כן בשבת ובמועדים דאשמעינן דאף בשביעית נהוגין וכמשי"כ רש"י שם, ולפיכך פרש"י כן גם בבכורים] נראה דלאו פירות שביעית קאמר אלא פירות שחנטו קדם ר"ה של שביעית ותבואה שהביאה שליש קדם ר"ה ולקטן בשביעית וקצרה בשביעית ומביאן אחר עצרת, וס"ד כיון שאין שנה זו שנת שמחת אסיפה של תבואה ופירות אף אותן שאין בהן קדושת שביעית והן שלו לא יביא קמ"ל דאף שביעית חייבת בבכורים, ולכן סיים רש"י כיצד אדם נכנס לתוך שדהו כו' כורך עליה גמי ומקדישה, לאשמעינן דבפירות שהוא בעלים איירי, דאי אותן שהן הפקר אינו בעלים להקדישה ואינו נכנס לתוך שדהו אלא לשדה הפקר [אף שהגוף שלו רהיט שימוש הלשון הוא על בעלות הפירות] ונראה דכי היכי דלא

אבל קדשי אף בשביעית ואילו לר"י סוריא לא קדשי כלל, אבל מודה ר"י דטעמא דר"י משום דיליף רבעי ממע"ש.

והנה נתבאר דברי הר"מ דפסק כר"י דסוריא פטורה מרבעי בין בישראל בין בנכרי, ויש לנכרי רבעי בארץ, וזו גם דעת הראב"ד בהש"י, אלא דבמע"ש בסוריא פליגי, דלדעת הראב"ד יש מע"ש בסוריא מדרבנן כי היכי דיש מע"ש בבבל ומצרים כדתנן פ"ד דידים, והר"מ ס"ל דאין מע"ש כלל בסוריא, וההיא דבבל ומצרים מפרש שתיקנו מע"ש כדי שישמרו מ"ע, ואחרי שתיקנו תיקנו ג"כ לאוכלו בירושלים אע"ג דאין מביאין בכור, ואינו מתישב כמו שהקי' הראב"ד.

יד) והרשב"א ב"ק ס"ט הביא דעת הגאונים דרבעי נהוג בחו"ל דרבעי המשיכא דערלה, ומפרש סוגין דר"א סבר טעמא דר"י כב"ש אליבא דרבי ומפרש למתני בסוריא ואפי' לישראל אין רבעי, ונכרי דתנן משום רבותא דחכמים וכמשי"כ לעיל, ולדידי' אין הלכה כר"י דהא קיי"ל כב"ה, ואין נפקותא בין שביעית לשאר השנים, ולא ילפינן רבעי ממע"ש לפטורי, והלכך נהוג רבעי בחו"ל ובסוריא מה"ת כערלה, ור"י דפליג דאמר דאי אפשר לפרש טעמי דר"י משום הא דב"ש דהא מודים ב"ש דקדשי ולר"י ר"י לא אמר אלא בנכרי ומשום דגדל ביד נכרי ע"כ הוא פטור ואפי' בא"י [ולפ"ז ע"כ לא גרסינן במתני' סוריא] דהא רבעי אין נפקותא בין א"י לחו"ל למאי דקיי"ל ערלה הלכה למ"מ ורבעי בכלל ערלה, ומיהו ערלה נהוג בשל נכרי דלענין איסור לא שייך לחלק בין ביד ישראל או שהוא ביד נכרי וכמו כלאי הכרם ביד נכרי וכמשי"כ לעיל, [והרשב"א ז"ל כתב שם דגם ערלה ביד נכרי אינו אלא מדרבנן לר"י אליבא דר"י, ומיהו בספרא מרבינן נטעו עכו"מ].

עוד כ' הרשב"א שאפשר דגם לר"י לא אמר ר"י אלא בסוריא ולא בארץ, אבל צ"ע לחלק למ"ד ערלה בחו"ל מה"ת וה"ה רבעי, והנה לפ"ז קיי"ל דאין רבעי בחו"ל ביד נכרי ומשום דכל המיקיל בארץ הלכה כמותו בחו"ל, אבל ביד ישראל נהוג רבעי אף בחו"ל.

טו) והגר"א ז"ל יו"ד סי' רצ"ד ס"ק כ"ח פ"י דכל הסוגיא ביר' דהוזכר סוריא היינו נכרי בסוריא, אבל ישראל בסוריא כשם שנוהג מע"ש מדרבנן כך נוהג רבעי מדרבנן, אלא ביד נכרי כשם שאין נוהג מע"ש כך אינו נוהג רבעי, והנה לפ"ז צ"ל דמן הדין אין ראוי למעט נכרי מרבעי אף בסוריא, דאי משום יש קנין לנכרי בסוריא ליכא למעוטי, דנהי יש קנין אכתי נהוג רבעי שהרי נהוג גם בחו"ל שרבעי המשך הערלה, ואי משום דלאו בר מצוה הוא ובשעת גידול הוי מירוח נכרי בזה אמרינן דכי היכי דנכרי אית' בתרומה דנפשי' ה"נ אפשר ל' לנדב רבעי וכי גדלי בקדושת רבעי גדלי, והיינו טעמא דחכמים דאמרי יש לנכרי רבעי בסוריא, אבל טעמא דר"י דיליף ממע"ש וכיון דאין מע"ש בחו"ל ובסוריא אין רבעי ומיהו איתא לרבעי מדרבנן דהא איתא למע"ש מדרבנן וזה כשהוא ביד ישראל אבל כשהוא ביד נכרי כי היכי דאין מע"ש אין רבעי, והנה לפ"ז אי נקטינן כר"י משום דהלכה כהמיקיל בחו"ל הדין נותן שאין רבעי בחו"ל אפי' ביד ישראל, שהרי אין מע"ש בחו"ל, ובל' הגר"א משמע דאף בחו"ל יש רבעי ביד ישראל, אבל אפשר לפרש כמו שפ"י הרשב"א דר"ז פליג, ולדידי' טעמא דר"י משום דנכרי מפקיע חיוב רבעי ואי אפשר ל' לאקדושינהו ואפי' בארץ, אבל ממע"ש לא יליף, וא"כ ביד ישראל יש רבעי אפי' בחו"ל.

ולפ"י זה ניחא טפי הא דתנן במתני' נכרי, ובגמ' גרסינן כיני מתני' אין לנכרי כרם רבעי בסוריא, וכל הסוגיא בנכרי בסוריא [ולא גרסינן לפ"ז כל עיקר].

מיהו כל הסוגיא מסתיימה דר"י יליף ממע"ש, דהכי ס"ל לכולהו אמוראי שמואל ב"א ור' יוסי וחיפה ור"ח ור' אבין, ולכן מסתבר דר"ז לא פליג אלא אהא דסמך לר"י

גז"ש מכה"כ אי דבר שאומר עליו שירה ובתרויהו אף גפן יחידי בכלל, ובב"י סי' רצ"ד הביא דהרשב"א הסכים להקל בחו"ל בגפן יחידי, והגרע"א ז"ל העתיקו בגליון יו"ד, אבל קשה להקל נגד דברי הרמב"ן שקושיתו מכרעת.

עוד הביא הרמב"ן דברי רש"י סוטה שם דגם בערלה בעינן ה' נטיעות והרמב"ן שם חולק דערלה נהוג בכל הפירות ולא ילפינן ל"י מרבעי, וממילא אין מקום למילף לשיעור כרם, והוכיח הרמב"ן דערלה נהוג בחו"ל בכל אילנות דהא אמרו ברכות ל"ו א' דמבר"א זרק אביונות ואכל קפריסין ואמר משום דהלכה כדברי המיקיל בחו"ל ולמה לא הקיל באביונות כמ"ד כרם, אלא ודאי דבערלה לא פליגי.

(כ) חלה פ"ד מ"א אריסטין הביא בכוריו מאפמיא וקבלו ממנו כו', הר"מ פ"ב מה' בכורים כתב דמביאין לכתחלה ומשמע שהוא חובה מדרבנן, אבל ממשנתנו לא משמע כן דאם הוא חובה הלא היו כולן מביאין ולמה דנו בבכוריו של אריסטין, ומיהו ממאי דסיימו מפני שאמרו כו', משמע דדין בכורים כשאר מצוות התלויות בארץ, ונראה דאין מביאין לכתחלה בסוריא משום טומאה [ואף בלא הוכשר י"ל דגזרינן לא הוכשר משום הוכשר] או משום שלא יהיו כהנים רדופין לילך לשם [ואע"ג דבבכורים לא שייכא, מ"מ י"ל בכורים הוא בכלל גזירת תרומה] שהרי אין מביאין תרומה מסוריא לת"ק דר"ש שביעית פ"ו מ"ו וכדפריך באמת בירו' מ"ש בכורים מתרומה, וע"י שביעית סי' ה' ס"ק ח' ט' באורך.

והא דסיים התנא שהקונה בסוריא כו', זהו טעם על עיקר קדושת סוריא והפליג שלא לזלזל בה, ואפשר לפרש כונת התנא גם לענין לכתוב אונו בשבת כדאמר גיטין ח' ב'.

ויש לעי' לדעת הר"מ דמ"ש ונ"ר אינו נהוג בסוריא, ואע"ג דתיקנו בה מצוות התלויות בארץ, מ"מ לא תיקנו בה מע"ש ונ"ר כמו שאין מביאין בכור מסוריא, א"כ בכורים נמי לא לית, ונראה דדין אין מביאין מחו"ל אינו אלא בבכור ומע"ש דכתיב בקרא דברים י"ד כ"ג, דיחד הכתוב שני אלו להקיש זה לזה, אבל בכורים לא כתיב, ואע"ג דשם י"ב ו' י"א כתיב גם בכורים וכתוב גם מעשר, לא ילפינן בכורים ממעשר, דהתם כתיב גם עולות וזבחים הבאין גם מחו"ל, וקרא דהתם לא מיעט חו"ל אלא קרא ואכלת לפני ד' וגו' מיעט חו"ל בבכור, ומע"ש שבא ללמד על הבכור נעשה למד לעצמו אבל חוץ מבכור ומעשר לא אימעיט.

ובירו' סוטה פ"ח ה"ה יכול הנוטע כרם בחו"ל יהא חוזר ת"ל ולא חללו את שמצוה לחללו יצא זה שאין מצוה לחללו, וזה מבואר בהדיא כהר"מ שאין רבעי בחו"ל, ולדעת ש"פ צ"ל דהכי קאמר ולא חללו משמע בהאי כרם דכתיב בקרא שמצוה לחללו אבל בחו"ל לא כתיב בקרא מצות חילול רק מהלכה, ועוד אין מצוה לחללו שאפשר לספקו כדאמר קדושין ל"ט א' ספק לי ואנא איכיל ולא חמירא רבעי מערלה, וע"י לעיל סק"י.

ילפינן ממע"ש לאפקועי קדושתיהו דמאליו הן קדישין ה"נ לא ילפינן מבכורים לאפקועי קדושתיהו, ולא מסתבר ל"י אלא לפוטרו מחומש וביעור דליתא בבכורים, ונתחדש הדבר ברבעי מילפותא דמעשר, ובהא אמרינן דבשביעית דליכא מעשר לא ילפינן ממעשר.

פירות שחנטו אחר ר"ה של מו"ש אף שהן עדיין רבעי דשנתן ט"ו בשבט מ"מ לא מקרו רבעי של שביעית כיון דלא קדשי בק"ש וחייבין פירות זקנה כה"ג במע"ש, ואע"ג דבחנטו קדם ט"ו בשבט של שנה שלישית אזלינן בתר שנה שעברה, מ"מ הכא לא אזלינן בתר שנת השמיטה למפטרניהו ממע"ש.

ואף בחנטו קדם ר"ה מש"ל שלא יוקדש בק"ש כגון שהביאו סמדר ובוסר קדם ר"ה, ולענין ערלה מקרי חנטה וכמש"כ שביעית סי' ז' וה"ה לרבעי, אבל לענין ק"ש לדעת הר"מ שיעור חנטה הוא עוהמ"ע והלכך לא מקרי רבעי של שביעית ופירות זקנה כה"ג חייבין במ"ש.

(ט) קדושין ב' ב' תוד"ה אתרוג, דשמא בר מההיא דאתרוג איכא פלוגתא דתנאי בהדיא בשום מקום, צ"ע למה לא הביאו הא דתנן סוטה מ"ג א' בעורכי המלחמה דכל אילני מאכל בכלל, וע"כ דחייב ברבעי דאלי"כ לא קרינן בו ולא חללו, וראב"י פליג בגמ' שם ואמר כרם דוקא, וע"כ לא פליגי אלא בסתמי דמשניות כמו שפירשי התו', וכן כתב הרמב"ן ר"ה י' א' דראב"י תני כרם רבעי.

והנה הרשב"א ברכות ל"ה א' כתב בשם הראב"ד דהא דאמרינן אחלי' והדר אכלי' אינו מחליף ה' בח' אלא הלולים ל' שבח ותהלה, ותהלתם היינו שהן קדושין וצריכין לאכלן בקדושה בירושלים או לחללן, ועיקר דין חילול ידענו מקרא דאשר נטע כרם ולא חללו אלא לא ידענו זמן וילף זמנו מהלולים, ובירו' פ"ה דמע"ש ה"ב לא משמע כן דאמר דילף פדיון מקרא דהלולים ומשום דה' מדרש כח', ונראה דמקרא ולא חללו יש לפרש היינו שהפריש ממנו מע"ש וחללו [ואע"ג דאין החילול חובה אלא אכילתו בירושלים היא מצותו כי קאי על רבעי נמי צריך טעם למה כתיב בל' ולא חללו] אם אין חילול ברבעי, והיינו שנת החמישי, אבל השתא דרבעי נפדה מתפרש קרא על חילול ראשון שהוא פוגע והיינו רבעי, ולפ"ז י"ל דהא דחוזר בשאר אילנות אף שאין בהן רבעי יש בהן חילול מע"ש, ועיקר תלוי בפירות שנה רביעית, דבכרם יש בו קדושת רבעי ובשאר אילנות יש בהם קדושת מע"ש.

[שו"ר בירו' סוטה פ"ח ה"ה אימתי הוא מחלל ברביעית או בחמישית כו', מבואר דולא חללו היינו שנהג בו חולין, ומבעי ל"י אי חולין דחמישית שהוא חולין גמור או ברביעית דנעשה חולין ע"י חילול, ומסיק מקרא דהלולים, ומסתבר ל"י דולא חללו היינו חילול רביעית המוזכר בתורה, ועיקר פל' חילול הוא מלשון חול דעושהו חול וכמש"כ רמב"ן בפ"י התורה]. והרמב"ן שם הביא דעת השאלות דאין כרם רבעי בחו"ל אלא בשתיים כנגד שתיים ואחד יוצא זנב, וחלק עליו שהרי אמרו ברכות ל"ה א' טעמא דמ"ד כרם דילף

סימן יב

שם צלף בש"א כלאים ובה"א אין כלאים כו', היינו לענין כלאים בכרם פליגי וכדאיתא ברכות ל"ו א', ואפשר דט"ס בתוס' וצריך לגרוס בהדיא בכרם, אבל אפשר דהג"י סתמא כמו בכשות לעיל, ובגמ' הוסיפו בכרם משום דבהכי איירי, ובירו' ספ"ה דכלאים וספ"ד דמעשרות גרסינן בדברי ב"ש ואינו כלאים בזרעים, והיינו טעמא דכיון דצורתו אילן ניכר הוא לעצמו וכמש"כ לעיל בכשות [ולמש"כ הר"מ פ"ג ה"ה דכל ששוע בעלים שנראה כמינו אין בו משום כלאים דכלאים במראית העין תלי, ה"נ נראה לבני אדם שהוא אילן אין בו משום כלאי זרעים אף אם באמת דינו כירק, ומיהו לענין כלאי הכרם שאין חילוק

(ג) תוס' כלאי' ספ"ג כשות ר"ט אומר אין כלאי' וחכ"א כלאים, והובא בגמ' שבת קל"ט א', ופ"י ריטב"א שם דנחלקו אי כשות אילן או ירק [וכ"מ בתוס' כאן דסמכו להא דתני איזה אילן ואיזה ירק] ומשמע דלכו"ע אינו כלאים בזרעים, ואפשר הטעם דכיון דצורתו כאילן אינו מתערב עם שאר זרעים וניכר לעצמו ואין לאוסרו משום כלאי זרעים אף אם הוא ירק, והיינו דמסיים ר"ט אם כלאים בכרם תהא כלאים בזרעים כו', ולית ל"י סברת חכמים דהוא ניכר, אלא מוכיח מהא דאין נוהגין בו איסור כלאים בזרעים ש"מ אילן הוא.

הוי בכלל עולה מן השרשים, ומיהו יש לעי' לפיזי מאי מקשה מכרוב, וצי"ל דכרוב גזעו מתקיים שנים הרבה אם היה נוטל את העלין והיה מניח את הגזע.

ובש"י הביא בשם רדב"ז עוד טעם אחר דכל שהגרעין מצמיח פירי בשנה ראשונה ודאי הוא ירק, ולכאורה קשה דא"כ לא מקשה בירו' מידי מכרוב, אבל בלא"ה אין מקור לסברא זו בגמ' אבל י"ל דהא דמשני בירו' כאן בספק כאן בודאי היינו דכרוב הוי ודאי ירק משום דמגדל פירי תיכף אחר זריעת הגרעין שאין באילנות כיו"ב.

ונראה לדינא דכל שהגרעין מגדל פירי בשנה ראשונה וגם הגזע אין מתקיים יותר משלש שנים אין בו משום ערלה וכדברי אחרונים ז"ל [ומש"כ שהולך ומתקלקל אחר שנה אין טעם זה עיקר אלא העיקר שאין מתקיים שנים הרבה] ואף שפירותיו כעין פרי עץ ומוציא מן הגזע.

וכן לענין ברכה מברכין עליו בפה"א.

מרדכי פ' כ"מ והביא ה' מנוח אלי' ראי' מירו' דמס' כלאים דמברכין על כל מיני אטד בפה"א כו', אין זה ענין לטעם דלעיל, דלטעם דלעיל אפי' פירות חשובין כל שאין גזעו מתקיים מברכין עליהן בפה"א, ודוקא בשאין הגזע מתקיים, והר' מנוח איירי באטדין המתקיימין גזעיהן אלא פירות האטדין לא חשיבי כל כך ליחד להו ברכה על עצן אלא מברך בפה"א.

(ד) סוטה מ"ג ב' כאן בהרכבת איסור כאן בהרכבת היתר, יש לעי' תרצת הרכבה אהרכבה הברכה אהברכה מאי איכא למימר, ואפשר דהברכה אהברכה לא קשיא מעיקרא די"ל דאיירי בלא נפסקה וכמש"כ תו' ר"ה ט' ב' לפרש הא דת"כ, אלא עיקר קשיא לי' הרכבה, והא דלא מוקי להא דפרט למרכיב בהרכיב בזקנה ומשום דבטלה כמו דמפרשין מברך בלא נפסקה דמברך איכא רבותא קצת אבל מרכיב בזקנה פשיט טפי דבטלה, א"נ לענין חזרה פשיט לי' כיון דכבר חילל את עיקר הנטיעה לא קרינן בו ולא חללו, והלכך ניחא לי' טפי לאוקמה בהרכבת איסור.

ואפשר דזו כונת תו' ר"ה ט' ב' ד"ה מברך, דקשיא להו דבמברך ע"כ צריך לשנויי הכי, וא"כ הו"מ לשנויי הכי גם במרכיב.

מיהו יש לעי' למה לי' למעוטי מברך מקרא ולא חללו, תיפוק לי' דאין בו ערלה ולא רבעי ולא קרינן בו ולא חילל, ואפשר דאי הוי כתיב ולא חילל הוי מרבינן אפי' פטורה מן הרבעי וזמן חילול קאמר, אבל השתא דכתיב חללו דוקא זה שקרינן בי ונטעתם וקרינן בו נטע, וכן צ"ל בהא דמוקי לה ר"י כראב"י ואמר הכא נמי נטע כמשמעו וקשה הא בברייתא דריש לי' מחללו, אלא ודאי חללו אינו אלא לגלויי דלא בזמן חילול תלי אלא בחילול ממש.

וכתב הרמב"ן דראב"י פוטר גם מערלה מברך ומרכיב, וכמש"כ הר"ן פ"ק דר"ה וספ"ק דקדושין, ומברך פטור אפילו כשהפסיק דתחלת ההשרשה של ההברכה נעשית בכח הצמיחה של הזקנה המשפיעה על היחור בארץ שיתרש ולכן יש לנטיעה זו שם לוי ואין זה סתם נטיעה דקרא, אבל מרכיב אפשר דאינו פטור אלא בשהסדן אילן סרק או נטוע לסייג ואין אנו באין לדון רק על המורכב, ובזה אמרינן פרט למרכיב, אבל הרכיב ילדה בילדה שניהם למאכל מודה ראב"י דגם הפירות של הענף המורכב חייב בערלה דחשיבא כענף חדש של הילדה הראשונה, ולא שמענו בזה דלראב"י חצי' חייב וחצי' פטור, וכן אין סברא למפטר ילדה ראשונה משום שהרכיב בה, והא דכ' הר"ן שם טעם שאין אנו חוששין משום ערלה משום דבחול' סוברין כראב"י, כונתו ז"ל על הברכה, אבל על הרכבה א"צ טעם, דהא בטלה בזקנה, אבל אין אנו נוהגין להתיר ילדה ראשונה משום שהרכיב בה.

וכן מוכח בסוגין דפריך אי ילדה בילדה ת"ל משום ילדה ראשונה, ומאי קושיא נימא דחתך את הראשונה

המינים גורם אלא חילוק הסוגים, כל שהוא באמת ירק אסור].

ובבהגר"א ספ"ד דמעשרות כתוב להגיה בדברי ב"ש כלאים בזרעים ואינו כלאים בכרם וזרעים אינם כלאים בכרם וכדעת הר"מ [עי' כלאים סי' א' סק"ט] ואינם מספקים בירק אלא בזרעים, ואינו מהגר"א, דמלבד דבגמ' ברכות שם הגי' כלאים בכרם [וגי' הגמ' גירסא דווקנית וסומכין עלי'] מוכח בהדיא בסוגיא שם דכן הוא הגי', דפריך הא גופא קשיא כו' אלמא מין ירק הוא כו', ואף דגם לגי' הגר"א מוכח דמספקא לי' שאינו אילן מדאמר כלאים בזרעים מ"מ בגמ' הא לא הביאו דין כלאים בזרעים, וע"כ הגי' כלאים בכרם, וגם אין כאן מקום להגיה, דהגי' הכתובה מתישבת בלי שום קשיא.

ומבואר דאילן וזרעים אינם כלאים, וצ"ע לדעת הראב"ד פ"א מה' כלאים ה"ו, ועי' כלאים סי' ג' סק"י.

שם זה הכלל כל המוציא עליה מעיקרו ה"ז ירק וכל שאין מוציא עליה מעיקרו ה"ז אילן, בירו' ספ"ד דמעשרות תני את שהוא עולה מגזעו מין אילן משרשו מין ירק והכל אחד, ובירו' שם פריך הרי כרוב עולה מגזעו ומשני כאן בודאי כאן בספק, ופי' הגר"א דלא נאמר סימן זה אלא במקום שיש להסתפק, אבל בודאי ירק אף שעולה מגזעו ה"ז ירק, וצריך תלמוד מהו המכריע העושה ודאי ירק, ואפשר דממשו של ירק יש לו סוג מיוחד שאין כיו"ב בפרי אילן כמו כרוב ובצל וכיו"ב, אבל יש בירקות הגדילים כעין פרי העץ ובהן צריך בירור.

וכ' המרדכי ב' כ"מ בשם תשובת הגאונים דאיתן הגזעים דכלים בחורף ובשנה הבאה יוצא גזע חדש מן השרש הוי כעולה משרשו כיון דגם הגזע כלה, ויש לעי' לפיזי מאי מקשה בירו' מכרוב, ואפשר דבכרוב אם מניחין הגזע מוציא עלין מן הגזע לשנה הבאה.

ונראה דאיתן הכלין שרשיהן בכל שנה וצריך לזרען בכל שנה ודאי לא חשיב אילן דזה עיקר זרעים, אבל אותן שהשרש קיים כמה שנים ובכל שנה מוציא פירות, בזה אמר דכיון דמוציא מן השרש אינו אילן ובעינן דוקא גזע קיים לכמה שנים ומן הגזע מוציא פירות בכל שנה וזה נקרא אילן, וכרוב שתכונתו ירק הוי ירק אף שגזעו מתקיים ומוציא עלין מגזעו בכל שנה.

ונראה דגזע המתקיים שנתים או שלש שנים ואח"כ הגזע כלה והשרש קיים ומוציא גזע אחר או שגם השרש כלה וחוזר וצומח מזרע הנופל כל שאין מתקיים עד אחר ערלה ואחר רבעי ודאי לאו אילן הוא, דאין סברא שיהא אילן שפירותיו לעולם אסורין.

ובמרדכי שם הביא פלוגתא בתותים ופריז"ש ובישונ"ש אי מברך עליהן בפה"ע, דהר"י וראב"י כתבו בפה"א וסמכו אהא דתשובת הגאונים, והר"מ כתב דנהגו לברך בפה"ע משום שעצו מתקיים משנה לשנה [ופלוגתא לא נתפרשה דלכאורה פליגי במציאות] והנה הר"מ לא אסר משום ערלה וע"כ דסבר דמתקיימין שנים הרבה ואזלינן בתר רובא דהן אילנות זקנות.

וצריך תלמוד בצלף וכשות דנחלקו תנאי אי הוי אילן או ירק, בשל מה נפלה המחלוקת, ולמה לא הכריעו ע"י מה שאמרו חכמים דהעולה מן השרשין ירק והעולה מן הגזע אילן ואפשר דנחלקו בהכרעת תכונתה של הפירות וכמש"כ לעיל דבזה יש הכרעה בין ירק לפירות.

בברכ"י הביא דברי אחרונים ז"ל בבדינגא"ן, ונראה דמוציאין העלין והפירות מן הגזע והגזע מתקיים עד ג' שנה, ומסקנת כל אחרונים ז"ל שהוא ירק, וכתבו הטעם משום שמשנה הראשונה ואילך הולך ומתקלקל, ולמש"כ לעיל כל שאין מתקיים יותר מג' שנה הוא בכלל דברי הגאונים שאין הגזע מתקיים, ובין שחוזר השרש ומוציא גזע אחר ובין כשהשרש ג"כ כלה וצריך לזרוע מחדש

דכבר עברו ג' שנה מיום ליום מן הנטיעה עד החנטה וכמשי"כ שביעית סי' י"ז סקל"א, וכן אין להקל בנטע פחות מי"ד יום לפני ר"ה וחנט בשנה רביעית קדם ט"ו בשבט, ואף שהגר"א פי' דעת הר"מ להקל גם בזה מ"מ אין להקל בזה וכמשי"כ שביעית שם.

העולה לדינא. נטע ב"ח אלול ומי"ח אלול ואילך וחנט ברביעית [היינו רביעית חוץ מן השנה שנטע בה] קדם ט"ו בשבט הפירות אסורין ואף בחו"ל קשה להקל, חמור ממנו הנוטע ביום ב' שבט וחנט קדם ט"ו שבט דלא עברו ג' שנה מקליטה, וכן בנטע בתשרי ובחשוון וחנט בתשרי ובחשוון קדם ג' שנה מן הקליטה.

נטע א' שבט וחנט י"ד שבט, וכן נטע בטבת וחנט קדם ט"ו שבט וכבר עברו ג' שנה מן הקליטה עד החנטה, יש להקל בחו"ל ולהחמיר בארץ, והמיקל בארץ יש לו על מי לסמוך.

ו) מותר ליקח ענבים מן הנכרי ואין חוששין משום ערלה אע"ג דהברכה מצוי' דאזלינן בתר רובא, ואע"ג דערלה צריכה מאתים, הכא כשהוא ביד נכרי אין בו שם תערובות, וכשהנכרי מביא למכור הו"ל פירש ואמרין דמרובא פריש כדמשמע בש"מ ביצה ז' בשם ריטב"א דכשהנכרי מביא ביצים למכור אזלינן בתר רובא אפי' בדידעין שיש בידו מהני דנולדו ביו"ט, מיהו כשנוטל מן הכרם [או שהנכרי לוקט בפניו ונותן לו] אז צריך מאתים, ובב"י סי' רצ"ד בב"ה כתב דסתמא איכא מאתים, וכונת ב"י להתיר לישראל ללקוט, ולפיכך דן שם לאסור משום נטיעה במחומר אינה בטלה, ומסיק דקיי"ל דמותר ללקוט, ומיהו אם אין מאתים אסור ללקוט מן הכרם.

ואף בישראל חשוד אסור ללקוט מכרמו אף באיכא מאתים כיון דישראל מכיר את הערלה, והדבר צריך הכרע, ובחזו"א יו"ד סי' ל"ז כתוב בזה באורך.

[ולא השאיר מן הגזע רק מעט] והרכיב בה ואין פירות גדילים בראשונה אלא במורכב, אלא ודאי כל שהראשונה למאכל כל המורכב בה חשיבי כענפיה ולא חשיב מרכיב שהמורכב בטל לגבי ראשונה, ואם איתא דראב"י פוטר כה"ג ודאי איצטריך לאשמעין דחזור עלי' אלא ודאי מודה בזה ראב"י.

וביר' בפרקין ה"ה מה אנו קיימין אם כשהרכיב אילן מאכל על גבי אילן מאכל מין בשאינו מינו ואם כשהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק פירות עבירה הן ואם מין במינו נוטע כבתחלה הן אלא כן אנו קיימין כשהרכיב תאנה שחורה ע"ג תאנה לבנה, כן נראה להגיה, והנה קשיא להו קו' הגמ' בסוטה דאי ילדה בילדה תיפוק ל' משום ילדה ראשונה, ואפי' אם לא נשתייר מן הראשונה רק הגזע מ"מ חשיב המורכב כנוטע בתחלה והמורכב כענף חדש, ומיהו ס"ל להירו' דאם יש חילוק מינים בין ראשונה לשני' ואחרי ההרכבה מתחיל לגדל מין אחר אז אי אפשר ליחס את המורכב לראשונה לגמרי, ולראב"י דמורכב בסרק או בנטוע לסייג אינו בכלל נטע ה"ה מורכב ילדה בילדה מין בשאינו מינו אינו בכלל נטע, ואכתי אי אפשר לאוקמי משנתנו במורכב מין בשא"מ דהוי עברה, ולכך מוקי לה בשחורה בלבנה בחד מינא, ומ"מ נטיעה ראשונה בטלה והוי עלה שם מורכב, ובגמ' דידן אפשר דס"ל אפי' כה"ג מודה ראב"י דהא חשיבא מורכב.

ה) יו"ד סי' רצ"ד ס"ה וי"א דלא שנה, נראה דבערלת א"י יש להחמיר כדעת הרז"ה כיון שהר"ן והטור דבתראי נינהו נקטו לחומרא, וגם הרא"ש הביא פלוגתא ולא הכריע, והדבר נשאר ספק בדאוריית', ואף דלדעת הפוסקים דלא קלע"ל גם בזה"ז דין ערלת ארץ כערלת חו"ל מ"מ לא הקילו בספיקא, דמדרבנן יש להחמיר בספיקא. ואף לדעת הר"מ אם נטע קדם ט"ו בשבט יש להחמיר בחנט קדם ט"ו בשבט וכדעת הראב"ד אע"ג

דיני ערלה

מרה"ש, רה"ש של הפירות ג"כ אחד בתשרי, וכל שחנט בשנה רביעית הפירות מותרין, ויש להחמיר בארץ ולהקל בחו"ל, והמיקל בארץ יש לו על מי לסמוך.

ו. י"א שאם נקלט בין רה"ש לט"ו בשבט, וחנט ברביעית קדם ט"ו בשבט, רואין אם עברו ג' שנה מיום ליום, מיום הקליטה עד החנטה, כבר יצאו מתורת ערלה, ויש מקילין עוד, שאם עברו ג' שנה מיום הנטיעה, אף שאין ג' שנה מן הקליטה מותר, ואין להקל בזה, ואף בחו"ל ראוי להחמיר. וכן אם נטע ב"ח אלול, ונקלט בב' תשרי, יש להחמיר בפירות שחנטו קדם ט"ו בשבט. י"ד יום של קליטה הן בסתמא, ואם ראה שלא נקלט, או שראה שנקלט קדם, הולכין אחריו. חנטה מקרי אחר נפילת הפרח, וכבר ניכר הפרי סמדר, [ואף דלענין שביעית ומעשר, דעת הר"מ דחנטה היינו עוהמ"ע, לענין ערלה גם סמדר מקרי חנט, וכמשי"כ שביעית סי' ז'] ובגפנים וחרובין וזיתים לא אזלינן בתר סמדר אלא בתר בוסר, ולדעת תו' דגם בשביעית ובמעשר, חנטה אינו עוהמ"ע, אפשר דחנטה היינו סמדר, וכמשי"כ שביעית שם.

ז. הפירות של שנה הרביעית, אחרי שעבר איסור ערלה, הן קדישין כמ"ש, ונקראין בל' חכמים רבעי, ובזה"ז פודין אותן בפרוטה כמע"ש. חשבון השנים של רבעי, הן כחשבון השנים של ערלה, ואם חנטו בחמישית קדם ט"ו בשבט, הן רבעי, וכל החלוקות שנחלקו הפוסקים בערלה, וכמשי"כ לעיל, חולקין גם ברבעי, ובמקום שפירות רביעית קדם ט"ו בשבט, אסורין משום ערלה, פירות חמישית קדם ט"ו בשבט קדישין ברבעי.

ח. אף דערלה נוהג בחו"ל, מ"מ יש חילוק בין ארץ לחו"ל, דבארץ ספיקו אסור, ככל איסורי תורה, אבל בחו"ל

א. מן האזהרות שהזהירנו התורה, שלא לאכול הפירות הגדילים באילן בג' שנים הראשונות של נטיעתה, בין בארץ בין בחו"ל.

ב. שנים הללו אינן למנין מעל"ע מיום ליום, אלא שנות עולם מאחד בתשרי לאחד בתשרי, כיצד נטע אחר רה"ש עד י"ז באב קדם שקה"ח של ט"ז, כשהגיע רה"ש כלתה לו שנה ראשונה, ומתחלת שנה שני' ולמה צריך מ"ד יום, שמן הנטיעה עד קליטתו בארץ י"ד יום, וצריך ל' יום אחר הקליטה למחשב שנה, ומקצת יום הנטיעה עולה לו למנין י"ד יום, וכן מקצת יום י"ד ככולו, אבל סוף יום י"ד, אינו עולה למנין ל' יום.

ג. נטע ביום י"ז באב, מונה ג' שנים מרה"ש עד רה"ש של שנה רביעית, וכן אם נטע אחר י"ז באב עד רה"ש מונין מרה"ש לרה"ש.

ד. הפירות שחנטו בתוך שנות ערלה, ובשלו בתוך שנות ערלה ודאי הן ערלה שבתורה, חנטו אחר שנות ערלה, ובשלו אחר שנות ערלה ודאי אינן ערלה. אבל יש כאן דין שלישי, והן פירות שחנטו תוך שנות ערלה, ובשלו לאחר שנות ערלה, ולעולם אזלינן בתר חנטה, ואם חניטתן תוך שנות ערלה אסורין.

ה. ואחרי שידענו דאזלינן בתר חנטה, צריך לדעת את רה"ש המחליף בין שנת הערלה לשנות ההיתר, ורה"ש זה אינו אחד בתשרי אלא ט"ו בשנט, וכל שחנטו קדם ט"ו בשבט בשנה רביעית, עדיין הן ערלה. י"א דלעולם רה"ש ט"ו בשבט, ואפי' נטע אחר ט"ז באב, דלא עלתה לו שנה ראשונה למנין, והשנה הרביעית שמנינו לו, כבר עברו ג' שנים שלמות מנטיעתן, מ"מ רה"ש של הפירות הוא ט"ו בשבט, וי"א דבנטע אחר ט"ז באב, שאנו מונין ג' שנה

ספיקו מותר.

ט. ערלה נוהגת בכל עץ מאכל, ופלפלין חייבין בערלה, ואתרוג דינו כאילן וחייב בערלה, ואזלי בתר חנטה, ואין חילוק בזה בין איי לחו"ל, אבל ברבעי יש חילוק בין ארץ לחו"ל, דבארץ נהוג בכל עץ מאכל, ובחו"ל אינו נוהג אלא בכרם, וי"א שאין רבעי נהוג, אלא בכרם הנטוע כדין כרם, היינו ב' כנגד ב' וא' יוצאה זנב, וי"א שאין רבעי נהוג כלל בחו"ל, אבל רה"פ חולקין על זה, והמנהג להחמיר, ואף בגפן יחידית ראוי להחמיר, וספק רבעי בחו"ל, מותר כספק ערלה.

י. איי בזה"ז דינו כא"י, בין לענין ערלה, בין לענין רבעי, וי"א דבזה"ז ספיקו מותר מה"ת, אבל אסור מדרבנן.

יא. הנוטע לסייג ולקורות, פטור מן הערלה, ודוקא שאין דעתו ללקוט הפירות, [אף שאוכל מהן אח"כ באיקראי, או שנמלך לאכלן אחר שכבר נתבשל] אבל אם דעתו ללקוט גם הפירות, ודעתו לסייג ולפירות, חייב בערלה, ואפשר שאם עיקרו לסייג, ופירותיו זילי ל', אף שדעתו ללקוטן פטור, והדבר צריך הכרע.

יב. נטע לסייג ונמלך לאכילה, חייב בערלה מכאן ולהבא, ומונין משעת נטיעה, היו בו פירות בשעה שנמלך, התוספת חשיב ערלה, אף שהגיע לעוהמ"ע במחשבת סייג, ואם הוסיף מאתים אסור, ואם חשב למאכל אחר ט"ו בשבט שנה הרביעית, והוסיף מאתים, הדבר ספק.

יג. י"א דאין דין נטע לסייג ולקורות, אלא בניכר הדבר שהוא לסייג, כגון שנטעו בפרצה של הגדר, ובנטעו לקורות, שקוצץ הענפים כדי שיתעבה הסדן, ואם נטע לעצים, צריך שיטע רצופין, אבל אם אין הדבר ניכר, חייב בערלה, ומשמע לדעת זו דחייב מה"ת, דכל שלא עשה מעשה, אין בכח מחשבתו לבטלו מעץ מאכל, וי"א דבכל אופן סגי במחשבה, ונוהגין להחמיר. נטע למאכל, ואח"כ חשב לסייג לעצים ולקורות, אפי' רצף אח"כ, או שקצץ הענפים, וניכרת השתא מחשבתו, חייב בערלה.

יד. הנוטע עץ מאכל להריח, חייב בערלה, שאין כאן שינוי מורה עליו שאינו למאכל, ועוד שאין דרך לבטל עץ מאכל, ואף שמריח בשעה שמריח, מ"מ סתמו עומד לאכלו בסופו, והגרע"א ז"ל בשם הרדב"ז הקיל בזה, וקשה להקל בזה.

טו. נטע אתרוג למצוה, או דקל ללולב, ודעתו לאכול את האתרוג אחר סוכות, ולאכול התמרים מן הדקל, חייב בערלה, אף שעיקר נטיעתו לא לכס, רק לצורך גבוה, ולא זו בלבד, אלא אף אם נטע אתרוג למצוה, ואין דעתו לאכול חייב בערלה, ואם נטע דקל ללולב, ואין דעתו לאכול התמרים, דינו כנטע לסייג ולא שינה, ותלוי במחלוקת, וכמש"כ לעיל סעי' י"ג.

טז. חשב בשעת נטיעה, דשנה ראשונה יהא לסייג ושני יהא למאכל, ואף בחשב דג' שנה יהא לסייג, ואח"כ למאכל, חייב בערלה מיד, כיון שמעורב מחשבת מאכל בשעת נטיעה, והדבר צריך הכרע.

יז. נטע לסייג, ולאחר ט"ו בשבט שנה רביעית, חשב שיהא מעכשו למאכל, כיון שאין ערלה אין רבעי, [ולדעת הר"מ לעיל סעי' ה', דבג' שנה שלמות יצא מערלה ברה"ש, לא מהני מחשבה אחר רה"ש לחייבו ברבעי]. חשב קדם ט"ו בשבט, חייב ברבעי, ואע"ג דלא היה בו פירות לאחר מחשבה, ולא נהוג בו ערלה במעשה, מ"מ כיון דהיה זמן ערלה אילו חנט ביום זה, אע"ג דלא היו פירות שיחולו עליהן ערלה, מ"מ נהוג רבעי. פירות שחנטו קדם ט"ו בשבט במחשבת סייג, ואחר ט"ו בשבט חשב למאכל, אם התוספת אסור, וכדלעיל סעי' י"ב, אפשר שנהוג גם רבעי.

יח. בין שנטע גרעין, או יחור, או שעקר אילן ונטעו במקום אחר, נהוג ערלה, ומונין משעה שנשרש כאן, אבל

אילן שנעקר, וסלע עפר נשאר בשרשיו, ונטעו במקום אחר, וראוהו מומחין שלא נפסק חיותו, עד שהתאחה עם הקרקע במקום החדש, מונין לו מנטיעה ראשונה, וכן אם ראו מומחין את הסלע, והחליטו בו, שלא ימות קדם שיתאחה במקום החדש, והלך ונטעו, ולא ראה אם לא נפסק חיותו קדם שנתאחה במקום החדש, ה"ז סומך על המומחין ע"פ האומד שלהן, אבל אם מת האילן והתחיל לכמוש, וחזר ונשרש, מונין מנטיעה שני, ואם הדבר ספק, בארץ אסור ובחו"ל מותר, ואין חילוק בכל זה בין עקרו אדם לעקרו הרוח ומותר לכתחלה לעוקרו עם הסלע ולנטעו במקום אחר, אם אין בו משום בל תשחית. אילן שנעקר, ונשאר משרשיו שרש אחד שלא נעקר, אפי' זה השרש שנשאר דק כמחט של מיתון, מותר להוסיף עליו עפר, ומונה מנטיעה ראשונה, ואין אנו בקיאים בשיעור מחט זה, אבל נראין הדברים, שהוא דק ביותר, וכל שיצא הספק מלבו מותר, אבל כל שיש בו ספק בארץ אסור. אילן שנעקר מחו"ל, וסלע עפר עמו, ונטעו בארץ, חייב בערלת א"י, וספיקו אסור, ומונין לו משעת נטיעתו הראשונה, ואם נטעו לאחר שנות ערלה, יש להסתפק אי חייב ברבעי, ומיהו ברבעי חו"ל יש לחייבו, אם הוא כרם.

יט. יחור שהרכיב באילן זקן, דין היחור כענף של הזקן, ופטור מן הערלה, ואם הרכיב באילן שהוא תוך שנות ערלה, כשיצא האילן מן הערלה, יצא גם היחור המורכב.

כ. יחור של אילן מאכל, שהרכיבו באילן סרק, חייב בערלה, ומונין מנטיעת הסרק, וכן הדין בנטע ראשון לסייג, והרכיב בו יחור למאכל.

כא. יש מי שכתב, שיחור שהרכיבו באילן העומד בשנה שלישית, וחנטו הפירות ביחור בשנה רביעית, קדם ט"ו בשבט, אין הפירות ערלה אלא רבעי. אבל אין דבריו ז"ל מובנים, והעיקר שאין חילוק בין יחור המורכב לשאר אילן, וכל שחנט קדם ט"ו בשבט, הפירות ערלה.

כב. כתב עוד הגאון ז"ל, שאם האילן של אשרה, יחור שהרכיב בו, מונין לו ג' שנה משעת הרכבתו, וגם זה אינו מובן, אלא נראה דאין חילוק בזה.

עוד כ' הגאון ז"ל, שאם הרכיב באילן שנטעו לסייג, או שהרכיב באילן סרק, אע"ג דחייב בערלה אין בו רבעי, וג"ז תמוה והעיקר שחייב ברבעי.

כג. ב' גפנים, אחת ילדה ואחת זקנה, הרכיב את הילדה בזקנה, רואין אם הפכו העלין פניהן אל הילדה, ה"ז עדות שניקתן מהזקנה, ואין בפירות הילדה משום ערלה, ודוקא בענפים שפני העלין אל הילדה, אבל הענפים שפני העלין אל הזקנה, חייבין בערלה, ואם לא בדקו הדבר ספק, ובארץ אסורין.

כד. הרכיב יחור באילן זקן, וחזר והבריד את ראש השני של היחור בארץ ונשרש, רואין בעלין וכדלעיל, ואם לא בדק מותר, דסתמא כח הזקן יפה, [ואפשר שאין דין זה אלא בגפן, שאין כל טבע האילנות שוין].

כה. הבריד ענף הגפן בארץ ונשרש, רואין את העלין ואם לא בדק מותר, דסתמא כח הזקן יפה, הוציא ענפים מן הארץ, הענפים שהוציא, חייבין בערלה.

כו. הבריד אמצעו של הענף בארץ ונשרש, הפירות הגדילין בענף שלצד האילן, רואין את העלין, והגדילין בענף שמן המקום שנברד ולחוץ, ספק אם העלין שבענף שלצד האילן חשיבי עדות על כל הענף שכח הזקן יפה, וחייב בערלה מספק.

כז. ב' גפנים, אחת ילדה ואחת זקנה, הרכיב זקנה בילדה, וכח הילדה יפה, והפכו פני העלין אל הזקנה, הדבר צריך הכרע, ואסור מספק.

כח. ענפים חדשים, היוצאים מן האילן מן הגזע, הרי הן כהאילן, ואפי' יצאו מן הטפח התחתון, אבל

ואין אוכלין אותו בעינא, אינו בכלל פרי לענין ערלה, והא דפלפלין חייבין בערלה, וכמש"כ סעי' ט', משום דרטיבתא ראוי' לאכילה, ולאחר שיבשה נמי לא נפקא מאיסורה, דערלה טעונה שריפה.

מ. פירות ערלה אסורין בהנאה, וטעונין שריפה, ואם עשאן יין קוברן, נפסלו מאכילת אדם, עדיין הן באיסורן, וחייב לשורפן או לקבור דבר שאין ראוי לשריפה, שרפן אפרן מותר בהנאה.

מא. ענבים זיתים וחרובין, אין אסורין משום ערלה ורבעי כשהן סמדר, עד שיעשו בוסר, ושאר פירות אף סמדר אסור, בין בערלה ורבעי, [ול' הפוסקים משמע דאין קדוש רבעי אף בוסר, וצ"ע לישבו עם הגמ'].

מב. הקליפות והחרצנים, אסורין בערלה ומותרין ברבעי, הענפים והעצים, אין אסורין משום ערלה.

מג. ערלה שנתערבה בפירות היתר, כולן אסורות, עד שיהי' בהיתר מאתים כנגד הערלה, בין שנתערב יבש ביבש, בין שנתערב לח בלח, כגון יין ביין ושמן בשמן, בד"א בנתערבה מין במינו, אבל נתערבה מין בשא"מ, אם יש בהיתר ס' כנגד האיסור מותר.

מד. נטיעה של ערלה, שנתערבה בנטיעות היתר, מותר ללקוט הפירות, ואם יש מאתים בהיתר מותר.

מה. כרם של נכרי, שיש בו נטיעות והברכות של ערלה, והביא הנכרי ענבים למכור, אם רוב היתר, מותר

ליקח ממנו, אע"ג שאין בכרם מאתים של היתר, אבל אין לבצור מן הכרם עד שיהא מאתים של היתר, וכן אם ישראל רואהו לוקט ונותן לו, צריך מאתים. ואם הכרם אצל ישראל חשוד, אסור ללקוט ממנו, אף שיש מאתים, דכיון דישראל מכיר בערלה, אפשר דחשיב קבוע, ואפי' אם החשוד בוצר ונותן לו, כיון שרואהו לוקט אסור, אבל אם הביא למכור, מותר ליקח ממנו אף בליכא מאתים, כיון דאיכא רובא היתר, ודוקא בזמן שהבעלים מכיר את הערלה, אבל אם אין בעה"ב מכיר, צריך מאתים [ומיהו משום קנסא, אין ליקח מן החשוד כל דבר שיש בו זיקת ערלה, וכדתנן בכורות כ"ט ב' לענין שביעית, ואפשר דערלה חמירי לאינשי ולא קנסו, וצ"ע].

מו. ערלת חו"ל ספיקה מותר ולפיכך אם נתערבו בהיתר, כולן מותרות, ואפי' חד בחד, ואפשר דאין לאוכלן בב"א, ואסור לבעלים לערבן, שהרי נהנה, אבל אחר רשאי לספק, וכן מותר ליתן ערלה לחברו, כיון שחברו לא ידע, ויש אוסרים.

מז. כבר נתבאר דרבעי קדוש כמע"ש, והאידינא מותר לפדותו בפרוטה, כמו שאנו נוהגין במע"ש, והפודה את שלו מוסיף חומש, ואין פודין במחבור, וי"א שאם פדה במחבור פדוי, והגר"א הכריע כהר"מ, דאף דיעבד אינו פדוי, ואם התנה שיחול הפדיון כשיתלשו, לכו"ע מועיל, וי"א שאין לעשות כן לכתחלה, אלא בשעת הדחק, וכל זה דוקא כשפודה במחבור שבשל כל צרכו ואינו גדל עוד, אבל אם הפירות גדילין עדיין, אין פדיונו מועיל על מה שגדל, ואסורין באכילה, עד שיחזור ויפדה בתלוש, את כל התוספת שהוסיפו. כשפודה במחבור שיחוללו כשיתלשו, צריך שיהא המטבע קיים בשעת תלישה, ואם נאבד המטבע קדם שתלשו, אין פדיונו כלום.

במש"כ בזרעים ליקוטים סי' ז' סק"ד [והוא משבת סי' מ"ג] ובשביעית סי' ב' סק"ב מצאנו לנכון להעתיק מכתב וז"ל:

שלן וכט"ס

ביר' פ"ק דחלה ה"ג על מתני' דתנן הלקט והשוה"פ והבקר חייבין בחלה ופטורין מן המעשר שאיל מניין, ואמר תרימו, ור"ל נילף חלה מתרומה ותרומה ממעטין מקרא ובא הלוי וגו' יצא זה שידך וידו שוין בו ומסיק דקרא דתרימו מרבה לי', וזה אינו ענין לגדל בפטור דהפקר פטור ממעשר במפקיר כרמו והשכים ובצרו, ומיהו במתני' קתני

היוצאין מן השרשין, חשיבי כאילן נטוע מחדש, וחייב בערלה. וכן המרכיב יחור בשרש של האילן, חשיב כנטיעה חדשה, וחייב בערלה, וכן אם סיפק ענף של גפן ילדה בשרש של זקנה, אפי' הפכו העלין כלפי הילדה, חייבין בערלה. אילן שנקצץ וחזר וגדל, אם נשאר כל שהו מן הגזע, פטור מן הערלה, ואם נגמם עם הארץ, וחזר וגדל חייב, וי"א דאם לא נשאר טפח יחור וגדל, חייב בערלה.

כט. המרכיב ילדה בזקנה, והיתה כח הזקנה יפה, והיתה הילדה פטורה, וחזר והפסיקה, מתחייבת השתא בערלה, ומונין משעה שנפסקה, ואפי' כבר עברו ג' שנה על הילדה, דהפסוק חשיב כאילו נטעו עכשו מחדש. וכן הדין בהברכה. ובכל הני גווני דלעיל, שהילדה נפטרת ע"י הזקנה, כשנפסקה חוזר למנות לה משעת הפסיקה. וכן בריכה, שהיתה כח זקנה יפה, והיו העלין אל הברכה, וחזרו השרשין של הברכה והוסיפו כח, והפכו העלין כלפי זקנה, חוזר ומונה משעה שכח הברכה נעשה יפה.

ל. יחור מלא פירות של ערלה [שיעור פירי ליאסר משום ערלה, כתוב לעיל סעי' ו'] שהרכיבו בזקן, כל הפירות אסורין, אף שהוסיף מאתים כדי לבטל את הערלה, שאין הגדולים מבטלים את העיקר. אבל בריכה שנפסקה, והיו בה פירות היתר, התוספת אסור, ואם הוסיף אחד ממאתים אסור, ואף אם הגיעו הפירות, לעוהמ"ע קדם שפסק, הדין כן. ואם לא הוסיף מאתים מותר, אף שנפסקה סמוך לעוהמ"ע, והגיע לעוהמ"ע אחר שנפסקה.

לא. יחור של זקן מלא פירות, שהרכיבו באילן העומד בשנה רביעית קדם ט"ו בשבט, אם עדיין לא חנטו הפירות קדם שהרכיב, הפירות ערלה, ואם כבר חנטו בהיתר, הפירות מותרין.

לב. הנוטע בעציץ נקוב, בין של עץ, בין של אבן ומתכת, חייב בערלה ורבעי מה"ת, שיעור הנקב כדי שרש קטן, והוא פחות מכזית. נטע בעציץ שאינו נקוב, אם הוא של חרס, חייב בערלה ורבעי מה"ת, ואם הוא של מתכת, אינו חייב אלא מדרבנן, ואם הוא של עץ, יש בזה פלוגתא, ויש לצדד להקל, ולומר שאינו אלא מדרבנן. נטע בעציץ של מתכת אינו נקוב ועקרו וסלע עפר עמו כדי שיכול לחיות, וחזר ונטעו בארץ, יש להסתפק אי מונה מנטיעה ראשונה.

לג. הנוטע ברה"ר, בין לעצמו ועושה בגזילה, בין שנוטע ברה"ר לרבים, חייב בערלה, וי"א דנוטע ברה"ר לרבים פטור, ונראה דהיינו בלא ניחא להו לרבים, ועומד ליעקר.

לד. אילן העולה מאליו, חייב בערלה, ואפילו עולה ברה"ר, וי"א דאם עולה ברה"ר פטור, ונראה דהיינו בלא ניחא להו לרבים, ועומד ליעקר.

לה. הנכרי שנטע בתוך שלו לצורך עצמו, חייב בערלה, ואצ"ל בנטע לצורך ישראל.

לו. הנוטע רחוק מן הישוב, הפירות אינן חשובין כדי לטפל בהן ולהביאן לישוב, פטור מן הערלה, וכש"כ כשעלו מאליהן בכה"ג.

לז. גפן שאינה גבוהה טפח, אסורה משום ערלה לעולם, מפני מראית העין, דמתחזיא כבת שתא, ואם הן כרם גדול, דהיינו ג' שורות של ג' ג', קלא אית לי', ומותר לאחר שנות ערלה, ונראה דאם הגזע אריך טפח, אף שאין גבוה טפח, שהגזע כפוף ומודלה על הארץ, מותר.

לח. אילנות הרכות, שאינן מתקיימין יותר מג' שנה, אלא מתיבשים וכלים, בין שהשרש קיים, וחוזרין וחוזרין ומצמיחין משרשן, ובין כשהשרש ג"כ כלה, וחוזרין וזורעין אותן, וכשזורעין גרעיניהן, עושין פירותיהן בשנה ראשונה, אינן בכלל אילנות, אלא בכלל הירקות, ואינן חייבין בערלה. לט. כל שאינו אוכל לענין מעשר ולענין טו"א אינו אוכל לענין ערלה, ומלתא דעבידי לתבל את הקדירה,

והנה מבואר דהא דהפקר חייב בחלה, אין זו סברא פשוטה אלא בעי לה קרא לרבווי, דלא ליפטר משום שידך ויד הלוי שוין בו, והיינו בהיה הפקר קדם גלגול, כמו שהפקר פוטר קדם מירוח, ואם יש לנו ריבויי לחיבה, עדיין יש מקום למפטר גדל בפטור.

נמי הקדש שנפדה, ובחזו"א שבת סי' מ"ג סק"ד נסתפק בפי' הירו' אם תרימו מרבה אף בגדל בפטור [כגון ביד הקדש או ביד נכרי למ"ד דפטור מן המעשר יעו"ש] וכלפי זה דנסתפקנו למפטר גדל בפטור, כתוב דבגדל ברשות הפקר ודאי חייב.

ליקוטים

סימן א

אבל ברמב"ן ה' חלה הגי' כרשב"ג, ופי' דקאי אסיפא דקתני הנוטל שאור מעיסת חטים ונותן לעיסת האורז אם יש בה בנו"ט חייבת כו', ולמה נקט מעיסת חטים דמשמע דנתחייבה העיסה כבר, ליתני הנוטל שאור של חטים, ומשמע כרשב"ג דכל שאין חיוב מצד החטים עצמן לא מהני גרירה, ולכאורה קשה הלא ע"כ נקט שאור של חיוב שהרי מסיים שאם אין בשאור בנו"ט פטורה אע"ג דטבל אוסר בכ"ש מ"מ באינו מינו בטל, ונראה דבשביל זה לא הו"ל למתני דין יש בה בנו"ט אלא הו"ל למתני הנוטל שאור כו' אם אין בה בנו"ט פטורה, ועוד למה נקט חטים ואורז דוקא, אלא ודאי רישא אשמעינן דין גרירה ובא לאשמעינן כרשב"ג דאין דין גרירה אלא ביש חייב בחטים מצד עצמם, ולפי"ז הא דקתני אם יש בנו"ט חייבת היינו שחייבת כולה שאפי' האורז מתחייב ומפריש עליה ממק"א לפי כולה, מיהו תימא כיון דהאורז אינו משלים לשיעור לרשב"ג, כי איכא מקצת עיסה חיובי מאי הוי, הלא השיך פחות מכשיעור למקצת עיסה הבאה מעיסה גדולה אינה מתחייבת אלא אם יש בין שתיהן כשיעור וכמבואר בתוס' שהביא הרא"ש ה' חלה סי' ט', וה"נ בעיסת אורז שערב בה שאור של חטים לרשב"ג אין האורז מתחייב כיון דליכא שיעורא בשאור, ואע"ג דאיכא ה' רבעים באורז לאו כלום הוא דבעינן ה' רבעים חטים ואז מתחייב האורז הנגרר אחריהן, ואפשר לפרש דמתני' משום טכ"ע אתיא עלה דהא בדין טכ"ע קעסקא, ואשמעינן דאין האורז מתחייב מצד גרירה אף שיש באורז ה' רבעים כיון שאין בשאור כשיעור, והיינו כרשב"ג דבעינן כשיעור מחטים, ונמצא לפי"ז לדינא דאף בשאור הבא מעיסה גדולה אין האורז מתחייב מצד עצמו אלא א"כ יש בשאור שיעור ודלא כמש"כ דמאי סי' י"ג.

וכן מש"כ הראב"ד בהש"י פ"ו הי"א מה' בכורים דנותן שאור של חטים בעיסת האורז איירי בשאור שהוטבל כבר, יש לפרש דהחיוב הוא משום טכ"ע אבל האורז לא נתחייב. (שבת סי' מ"א).

יור' חלה פ"א ה"א אין לך מגרר עם כולן אלא חטים ושעורים, הרמב"ן בה' חלה פי' דטכ"ע לא מהני להחשיב את האורז כחטים שגם באיסורים אין ההיתר נהפך לאיסור, והכא במתני' חשבינן את כל האורז לחיוב ומפריש עליו ממק"א לפי כולו ולרבנן האורז משלים לשיעור חלה ולשיעור כזית ואפי' לרשב"ג [לקי' פ"ג ה"ה] דבעינן כשיעור בחטים לבד מ"מ כשיש שיעור בחטים גם האורז חייב, ולפיכך פירשו בגמ' טעמא דמתני' משום גרירה, וטעם זה מספיק בלא טכ"ע, והא דיליף דטכ"ע מה"ת ממתני', היינו דדין טכ"ע תלוי בחשיבותו וכיון דיש בכחו לגרר את האורז אחריו דין הוא שלעולם אינו בטל, והיינו בשיש האיסור בעין ויש כזית בכא"פ, ובזה לא מילפותא איקבע דין טכ"ע אלא מסברא דחשיב כאיתא בעינן, ויותר יש להוכיח דטכ"ע דאורייתא מהא דרשב"ג דסבר דצריך שיעור מחטים לחודיהו [דאורז הנגרר לא חשיב כולי האי ואף בה' רבעים לא חשיב שיעור] ואם איתא דטכ"ע לאו דאורייתא לעולם לא חשיב שיעור שהרי החטים כליתנהו דנתבטלו באורז, ואע"ג דגם האורז חייב מ"מ כיון דהאורז אינו מהוה שיעור גם החטים אינם מהוים שיעור.

והרא"ש בה' חלה פי' דבאמת טכ"ע נהפך המותר לאיסור וכן לענין חלה נחשב האורז כחטים כיון שיש בהן טעם חטים, והא דהצריך בירו' טעם גרירה, דאי לאו גרירה והאורז לא היה בא לחימוץ גם החטים לא היו באין לידי חימוץ דמתמזגין יחד ותרויהו בחד אופי הן, ומיהו האורז אינו מתחייב בשביל חימוץ דידי' כיון שאינו בא לידי חימוץ בעצמו אלא בגרירה, ויש לעי' לפי' הרא"ש מאי האי דאמר בירו' שם ה"ג פשיטא דאין זה שלא הביא שליש נגרר אחר זה שהביא שליש לענין מעשרות, ומאי שייך גרירה לענין מעשר כיון שכל ענין גרירה היינו בשביל שלא יושלל שם לחם מהחטים, אבל לפי' רמב"ן נחא דמבעי לי' כיון דהותקן זה שלא הביא שליש ע"י התערובות והוי השתא בסגולת דגן גמור יש מקום לחיבו במעשר ומסיק דפטור דמעשר בתר גידולו אזיל.

שם פ"ג ה"ה מתניתא רשב"ג כו', הגיהו [דלא] כרשב"ג,

סימן ב

ובירו' שאיל למה אסור קבע ומשני משום הערמה, ופריך דאכתי יכול להערים בעראי דאפי' בחלק גדול מקרי עראי כל שעומד להחזיר את המותר, ומסיק משום דאסור לעשות עיסתו קבין, ויש לעי' כיון דמשנתנה את המים הו"ל כדין תבואה קדם שנגמרה מאי קשיא לי' למה אסור קבע הכא לענין חלה טפי מלענין מעשר, ונראה דבמעשר ודאי רצון התורה שיתן המתנות והמכניס דרך גגין מגונה ולכך אסרו חכמים קבע שמפקיע המתנות, אבל בחלה אין איסור שיעשה סופגנין ותבשיל, ולכך קשיא לי' למה יהא אסור לאכול קבע לא תהא עיסתו קבין חמורה מסופגנין, ואכתי קשיא וכי לא ידע דאסור לעשות עיסתו קבין דזה גרע מסופגנין דכיון דאוכל בצורה החייבת כי אוכל פחות פחות מכשיעור חשיבא הפקעה של המצוה, וי"ל דסי"ד נהי כשמוכין לאפקועי מחלה אסור, אבל כי עביד עיסה כשיעור

א) חלה פ"ג מ"א אוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל, נראה דאוכלין עראי אף מאותו שהמים נתערבו בהן, דאי מן הקמח שלא הגיעו המים בהם קאמר אבל מאותו שהמים מעורבין בהן אסור עראי, לא שייך למתני עד שתתגלגל, ולא שייך לחלק בין חטים לשעורים, אלא ודאי אפי' מאותו שהמים מעורבין בהן מותר עראי, והטעם דאפשר להפריש משעת נתינת המים ועדיין אינו טובל, צ"ל דעריסותיכם קרינן משעת נתינת מים וכדאמר בירו', אלא דמדמינן לתרומה דעיקרו מן הגמור, והכי אמר בירו' דריב"ב סבר משתעשה מקרצות ויליף מתרומה דבעינן מן הגמור, ואף דמשמע דרבנן לא ילפי מתרומה, מ"מ נראה דגם רבנן טעמיהו דילפי מתרומה אלא דריב"ב לא חשיב גמור עד שתעשה מקרצות ולרבנן סגי בגלגול וחשיבי לי' גמור, ולריב"ב אוכלין עראי עד שתעשה מקרצות.

בזו, אבל כשדעתו לחלק ולעשות בדפוסים מיוחדים או למשוך פניהן של מקצתן בביצים ושמן וכיו"ב שיקפיד אחר חלוקתן על נשיכתן זו בזו זה מקרי ע"מ לחלק, ואם דעתו לחלק רק משום שרוצה בפתין קטנות ולא יקפיד על נשיכתן גם אחר חלוקה זה לא מקרי ע"מ לחלק, ואין חילוק בין איש אחד לב' אנשים אלא בין מקפיד אחר חלוקה לאינו מקפיד, וממילא נשמע דלחלק לב' בני אדם פטורה כיון דסתם שנים מקפידין ולאדם אחד חייבת דסתם אחד אינו מקפיד, אבל בידוע שיקפיד אפי' באדם אחד פטורה, ואם ידוע שלא יקפידו אפי' ב' בני אדם חייבת, ולפי"ז צ"ל דבלחמי תודה כיון שאם לא ימצא לקוחות אין קפידא בנשיכתן חשיבא כעיסה אחת אע"ג דמספק מקפיד על נשיכתן, א"נ דלמא ימלך ויעשה אותו לעצמו קדם שיחלקן.

(ד) ר"מ פ"ו מה' בכורים הי"ט בהש' הר"א א"א נראה מן הגמ' כו' ואע"ג דר"י הוא דאמר פטורה כו', נראה דאין כונת הר"א לפסוק כר"ל, שהרי ר"ל דהוכיח ממתני דהממרח כרו של חברו שלא מדעתו לא נטבל ע"כ ס"ל דהעושה עיסה ע"מ לחלה חייבת, ואפי' החלוקה בטוחה כמו ה' נשים שנתנו לנחתום, ומפרש טעמא דמתני משום שעירב שלא מדעתן אבל מדעתן חשיב שיעור שלם אע"ג דעומד לחלק, ודעת הר"א דה' נשים שנתנו לנחתום פטורין אפי' עירב מדעתן ומשום דעומדת ליחלק בהחלט, אלא באשה אחת שעשתה לחלק חייבת שמא תחזור ותעשה עיסה שלימה, אלא לענין פירוש משנתנו דנחתום לאו דוקא וה' נשים דוקא, דעת הר"א שכן הוא פירוש המשנה לדין כמו לר"ל, מההיא עובדא דאתת לר' מונא, ומשמע דעת הר"א דבאשה אחת אפי' דעתה לחלק לב' אנשים חייבת, כיון שאין לאחרים חלק בעיסה אלא שדעתה למכור או ליתן במתנה יש כאן טעם שמא תחזור בה, ודינה כמו נחתום דאי מודה הר"א בדעתה לחלק לאחרים שפטורה, א"כ נחתום דוקא וחמש נשים לאו דוקא, ועוד מנ"ל להר"א דר"י פליג ואמר דוקא נחתום, ושפיר י"ל דר"י מודה באשה אחת העושה לחלק חייבת, והא דאמר ר"י שכן העושה עיסה ע"מ לחלק בצק פטורה, היינו לחלק לאנשים הרבה דומיא דה' נשים, אלא ודאי לדעת הר"א אפי' לחלק לאנשים הרבה חייבת, ולר"י דוקא נחתום.

ויש מקום לומר דאשה העושה לחלק לאחרים במכר או במתנה אף לדעת הר"מ ושי"פ דס"ל דעושה לחלק פטורה, הכא דיש לחוש שמא תמלך חייבת כדן נחתום, ובעושה למכור מסתבר דהיינו נחתום ממש אלא אפי' ליתן במתנה נמי חייבת דלמא תמלך, ודוקא שותפים העושים לחלק פטורין. (שבת ס"ב).

רק קשה לי להמתין עד שילוש כולה לוקח ממנה קב למאכלו אין ראוי לאסור, ומשני משום הערמה דבאמת יכוין לאפקועה מחלה, ומסיק דיש כאן איסור של עושה עיסתו קבין אע"ג דאינו מתכוין לכך.

(ב) פ"א מ"ז נחתום שעשה שאור לחלק חייב בחלה, ובירוי אמר ר"י דדוקא נחתום שאם ימצא לקוחות על פת ולא ימצא לקוחות על שאור יעשה פת, אבל יחיד העושה לחלק פטור, והנה קשיא להו לאחרונים ז"ל שאין אנו נוהגין כן ואנו מפרישין חלה בברכה אע"ג שאנו מחלקין העיסה למקצות, ועוד הק' הגר"א יו"ד סי' שכ"ו סק"ז שהרי חלות תודה ורקיני נזיר אין בכל אחת כשיעור, ולכן פ"י הגר"א דלא מקרי לחלק אלא כשמחלק לשני אנשים אבל כשמחלק לעצמו חייב, ובפ"ת שם כתב בשם ב"א דלא מקרי לחלק אלא כשלא יהי' להם צירוף סל, והנה יש לפרש בזה טעם דמחלק לעצמו חייב שמא יצרפם בסל, וא"צ מחשבה בהדיא לצרפם, אלא כל שאין עתיד מבורר של פטור פתיכי בו צד חיוב, וזה מחייב מן התורה, וכדאמר בנחתום, אע"ג דלפי ראות עיניו ימצא לקוחות לשאור ועושה על דעת כן, מ"מ כיון שאין החלוקה בטוחה שמא לא ימצא לקוחות ויעשה עיסה חייב, ה"נ כיון שאם יצרף הפת בסל חשיבא השתא עיסה שלימה ודבר זה אפשרי אין כאן פטור, והנה הגר"א ז"ל הוכיח עוד דבאשה אחת המחלקת לעצמה חייב מהא דתנן פ"ד מ"א ב' נשים שעשו ב' קבים ונגעו זה בזה כו' ובזמן שהם של אשה אחת מין במינו חייב, וע"כ איירי שאין דעתה לאפות שתייהן בחיבורן שבשביל שנשכו זה בזה לא תמנע מלהפרישן, וכן אמר בירוי דזה חיבור בחלה ואינו חיבור בטבוי, ומייתא מתני דרפ"ק דטבוי דמקצות שהניח להפרישן ונגעו זו בזו אינן חיבור והיינו בעומד גם השתא להפרישן, הרי דבאשה אחת אע"ג דעשתה לחלק חייבת, ועדיין קשיא לי להגר"א הא דאמר בירוי דב' נשים שאינן מקפידות כאשה אחת דמי, ופסקה הר"מ פ"ז ה"א, ובטושי"ע סי' שכ"ו סעי' א', ומאי מהני שאינן מקפידות על הנשיכה הלא בעיסה אחת שדעתן לחלק נמי פטורה, וכתב הגר"א דב' נשים איירי באמת שדעתן לאפות בחיבורן, ואמנם זה תימא דא"כ ב' נשים שאינן מקפידות כשתי נשים דמי, ואם דעתן להפרישן אחר אפי' שחייבין זה ענין אחר לגמרי ואינו ענין לאשה אחת שמתחייבת בנגיעתן אע"ג שדעתה להפרישן, וגם לשון הר"מ והטושי"ע ל"מ כן כלל.

(ג) ונראה דהא דעושה עיסה לחלקה בצק פטורה, היינו לחלקה ולהקפיד על תערובתן אחר החלוקה, דאם אחר חלוקה נמי אינו מקפיד על נשיכתן זו בזו לא גרע מה שעשה מתחלה עיסה אחת מעשה שתי עיסות ונשכו זו

סימן ג

החיות ממנה ואינה עומדת בשום קשר יניקה עם האילן, אבל נתבשלה כל צרכה אינה מטמאה טו"א, וכן לענין מעשר מבעי לי בירוי פ"ג דערלה ה"ו בשלקה באביה אי חשיבא כתלושה, ורהיטת הסוגיא שם דטו"א ומעשר חד דינא הוא, ומסיק שם דצמקה באביה מטמאה טו"א ומשמע דה"ה דחל מעשר ואם שלקה נטבלה.

ונתיבשה שהזכיר הרשב"א לענין חימוץ היינו יובש של בישול כל הצורך, אבל אינו יובש של פיסוק

הקשר עם השורש, וכן מבואר בלי' הרשב"א בב"י סי' תס"ז.

(ב) הר"מ פ"י המשנה תרומות פ"ב מ"ב כתב דשעת הכושר דאמרו פסחים ל"ג א' היינו שנטמא לאחר שנגמרה מלאכתו למעשר, וכן העתיק הרע"ב במשנה שם, וכבר תמה הגרע"א שם דבגמ' אמר דאחמץ במחומר, והר"ש במשנה שם כתב דלא מקרי לא היתה שעת הכושר אלא א"כ נפלו מים במחומר ותלשו אדם טמא, וכ"ה דעת הרא"ש שם, ואחרי שדברי הר"ש והרא"ש מכוונין עם הגמ' ודברי הר"מ עלומים מאתנו נקטינן כדעת רבותנו הגלויות

(א) כ' הגרע"א בתוספותיו תרומות פ"א אות ה', דהא דאין תרומה חלה במחומר היינו אפי' בנתיבש כל צרכו, ואפי' למ"ד כל העומד לבצור כבצורות דמיא לענין שבועה וכמש"כ תו' סנהדרין ט"ו א' ורא"י מהא דאמר פסחים ל"ג א' דאחמץ במחומר לא ה"י לי שעת הכושר אע"ג דאין מחמץ במחומר אלא בנתיבש כל צרכו, ויש להוסיף בזה דיש שני פרקים בפירות וחלוקים בדיניהם, דין בישול כל צרכו וא"צ ליניקה אבל עדיין יש לו איחוי עם השרשים ומגיע עדיין הנקה להפירות אלא שזה ללא צורך או לגרעון, ובזה נחלקו ר"מ ורבנן לענין שבועה שבועות מ"ג א' ולענין מעילה סנהדרין ט"ו א', דלענין תשמישי בני אדם בנמצאים שעל הארץ שחלקה תורה בין קרקע למטלטלי יש מקום לומר דהעומדים לבצור בכלל תשמישי המטלטלין, אבל לענין שבת כתבו תו' שבועות שם דלכו"ע התולש ענבים העומדים לבצור חייב עליהם משום קוצר דסוף סוף מחוברין הן, וה"ה לענין טומאת אוכלין חשיבי מחומר כדאמר חולין קכ"ז ב' תאנה שצמקה באביה מטמאה טו"א, וצמקה היינו שנשתלק

דאיתקשי להדדי וכדאמר מעילה ט"ו ב', מנחות ס"ז א', ובתו' נדה ו' ב' ד"ה נולד, פשיטא להו דחייבת בחלה, וצ"ע טעמא.

והדין מוכרח בהא דתנן חלה פ"ב מ"ג מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה ור"ע סבר יעשנה בטומאה ואל יעשנה קבין, ואם איתא דנטמאת קדם הטלת מים פטורה למה לא יעשנה במים טמאים, הלא אין כאן טומאת טבול לחלה כיון שלא היתה לה שעת הכושר, ולמה אמר ר"ע יעשנה בטומאה ואל יעשנה קבין, ומשמע אף באי אפשר לנתינת מים בטהרה קאמר.

(ד) יר' חלה פ"ג ה"א ר"י בשם רשב"ל דר"ע היא דתנין תמן כו', ומסקינן דברי הכל היא כיון שהיא נותנת המים זו היא ראשית עריסותיכם, לק' פ"ד ה"ב אמרו דבתחלה אמרו טעמא דר"ע דהנוטל חלה מן הקב ה"ז חלה משום דמדמה ל' לפירות שלא נגמרה מלאכתו והכא נמי מצי לצרפן, ואפי' אפה את הקב בפני עצמו ולא צירפו מ"מ חלתו חלה כדן הפריש מפירות שלא נגמרה מלאכתו דתרומתו תרומה אפי' לא באו לכלל גורן, וחזרו לומר דטעמא דר"ע דהוי כאומר פירות אלו תרומה על פירות אלו המחוברין לכשיתלשו ונתלשו, והנה לטעם זה אין דברי ר"ע רק כשהשיך אח"כ ובאו לכלל חיוב, ור"ע סבר דסתמא הוי כאומר שתחול לכשיצרף ורבנן פליגי אסתמא, אבל אם אמר בהדיא אפשר דמודים חכמים, וכדאמר בסוגין דמלמדין שתאמר ה"ז חלה על השאור המתערב בה ועל הקמח שנשתייר, והנה למאי דחזרו צריך שתהא החלה קיימת בשעת צירוף העיסה, וכאן בסוגין למאי דבעי למימר דהא דמגבהת חלתה בשעה שנותנת את המים הוא כר"ע, צ"ל דהיינו למאי דפירשו בתחלה דהוי כפירות שלא נגמרו, אבל לאחר חזרה דטעמא דר"ע דהוי כמתנה שתחול כשיגלגל, א"כ לעיסה אחרת, א"כ ה"נ הוי כמתנה שתחול כשיגלגל, א"כ למה תנן ובלבד שיהא ה' רבעים קמח או שלא ישאר ה' רבעים כיון שהחלה חלה כשיגלגל, אלא לטעם דר"ע דמדמה לפירות שלא נגמרה מלאכתו אמר דה"נ בנתינת המים חשיב כלא נגמרה, ומסיק דנתינת המים עדיפא ולכו"ע חשיבא כפירות שלא נגמרה מלאכתו, ויש לעי' למאי דבעי למימר כר"ע למה צריך ה' רבעים קמח, וי"ל משום דלכתחלה אין מפרישין מקב וכדמסיק, א"כ לא חשיבא כפירות שלא נגמרה אלא בקב מגולגל או ה' רבעים מעורס.

שם פ"ב ה"ב מחלפה שיטתי' דר"ע כו', גם סוגין קדם חזרה דאי טעמא דר"ע משום דהוי כמתנה שיחול כשיצורף הכא כשיעשה קבין לעולם לא יצרף, אלא למאי דמפרישין טעמא דר"ע משום דחשיב כפירות קדם גמ"מ פריך למה אמר ר"ע אל יעשנה קבין, הלא עיקר סברת ר"ע דמוטב להפריש חלה בטומאה מלבטל מצות חלה, ולר"ע דהנוטל חלה מקב ה"ז חלה יעשה קבין ויטול חלה, ולזה משני דלכתחלה אין נוטלין חלה מקב, והא דנוטלין קדם גלגול לכתחלה ואין נוטלין מקב הוא קביעות חכמים דצריך שיהא שיעור עיסה, ומיהו למאי דחזרו לומר טעמא דר"ע דהוי כהתנה ניחא בפשיטות.

(ה) שם פ"ג ה"א אר"ח ל"ש אלא עראי אבל קבע אסור מפני שהוא מערים לפטורה מן החלה כו', תוכן הסוגיא דר"ח מפרש טעמא דאיסור קבע הוא משום דפוטרה מן החלה דזימנין דלא נשאר שיעור חלה בעיסה, ומיהו במאי דמבטל חלה מזה שהוא אוכל לא איכפת לן אף שאוכל קבע, אבל כיון דבקבע הדבר מצוי שלא ישאר בעיסה שיעור אסור חכמים לעולם, ואפשר דבקבע חוששין במאי דמפקע לה מחלה אף שנשאר בעיסה שיעור, ולא ניחא ל' לר"ח לפרש טעמא דמתני' כפשטה דקבע אסור משום איסור טבל כמו שאסרו חכמים קבע בכל טבל שלא נגמרה מלאכתו, דשאני פירות שאין להן שיעור וחטה אחת חייבת בתרומה,

לנו, ומיהו אין נ"מ כל כך לדינא דמל' הרע"ב משמע דמדרבנן מיהא חייב אף דלא היתה לה שעת הכושר, ובלא"ה דעת הר"מ דבזה"י מעשר דרבנן.

נראה עוד להוכיח דאם נטמא קדם גמ"מ חייב בתרומה, מהא דאמר בירו' תרומות פ"ב ה"א [בהא דאמרו דאגודה שנטמאה מקצתה תורמין מהטהור שבה על הטמא שבה] מתני' שנטמאת ועודה אגודה אבל נטמאת קלחין ואוגדן לא בדא, ור"ל דלא הקילו לתרום מן הטהור על הטמא אלא בנטמאת כשהן באגודה, אבל כשנטמאו קלחין וחייל דינן שאין תורמין עליהן מן הטהור לא מהני איגודן עם הטהור כדי ליתן להם קולת אגודה, ומשמע דאכתי הן חייבין אף שנטמאו בעודן קלחין, ואע"ג דתנן פ"ק דמעשרות ירק הנאגד משיאגד וא"כ כשנטמאו בעודן קלחין הו"ל קדם שנגמרה מלאכתו, ואם איתא דפקע טבליהו מה"י לא אצטרך לאשמעינן דאין מעשרין עליהן מן הטהור, ואין לומר דבאמת טעמא דגמ' משום פטור דהא הדר מבעי ל' התם אגד שנטמא והתירו וחזר ואגדו אלמא דמשום איסורא של טהור על טמא קאתינא עלה ומשום דאין כאן היתר אגודה, ומיהו י"ל דאיירי דאגדו והתירו ונטמאו קלחים וחזר ואגדו או בלא היה דעתו לאגדן ונמלך ואגדן [ולמאי דאמר בבית הגתות דאם נטמאו קדם עונת המעשרות לא בדא, ע"כ צ"ל דהכא בנגמרו בעודן קלחים איירי, דאל"כ למה לי טעמא משום שאינן תפוסה אחת בשעת טומאה, תיפוק ל' משום שלא היו ראויין לתורמן בטהרה] ואכתי יש להוכיח מדאמר שם [בהא דכל בית הגיתות אחד ותורמין מן הטהור על הטמא] דהא דתימר בשנטמא משישלה ומשיקפה שכבר נראו לתורמן בטהרה אבל אם נטמא כו' לא בדא, ומשמע דדוקא מן הטהור אין מפרישין עליהן אבל הן חייבין, ואף אם הפריש עליהן מן הטהור דיעבד חייל מעשר.

ומהא דתנן מעשרות פ"ד מ"ג ומן הטמא פטור מפני שהוא מחזיר את המותר, אין להוכיח דלא מפטר משום טומאה אף קדם שנגמרה מלאכתו, די"ל דחייב מדרבנן, ועוד דלמ"ד פסחים ל"ג ב' דמפקד פקיד עדיין השמן טהור ויכול לדרוך פחות מכביצה.

והר"מ פ"ה מה"י ה"ח סתם ולא חילק בין נטמא קדם עונת המעשרות או לאחר מכאן, נראה דחזר בו רבנו, ומ"מ אין להוכיח דאפי' לא היתה לי שעת הכושר בתלוש לית לן בה מדלא הביאו, די"ל כיון דלא שכיח ולא הוזכר בהדיא בגמ' לא הביאו, ומיהו אחמץ במחובר דהוזכר בהדיא בגמ' ג"כ לא הביאו.

ובגמ' פסחים שם נחלקו אמוראי, ור"ה בדרי"י ס"ל דטעמא דמפריש תרומה חמץ לא חייל משום שאין כאן שירים ראויין לאכילה, והגרע"א הק' דא"כ כי אפריש מן החמץ על מצה בדין הוא דתיקדש, אבל כבר יישבו אחרונים ז"ל דכיון דאין ראוי ליעשות תרומה על עצמו הו"ל פטור, וכ"ה בירו' פסחים פ"ב ה"ג, ונראה דה"ה לר"י ב"י דמפרש טעמא משום תתן לו ולא לאורו ג"כ מפטר לגמרי ואין מפרישין ממצה עליו וכמש"כ תו' בכורות י"ב ב' ד"ה כיון, לענין שביעית, ולפ"ז אי נפלו מים על הפירות במחובר ותלשן טמא פטורין מתרומה ומעשר, [דין מעשר לא נתבאר אבל נראה דכל שאין חייב בתרומה אינו חייב בשאר] ומיהו לר"ה בדרי"י דמפרש טעמא משום דבעינן שיריים אין טעם זה רק למפטר חמץ, אבל טמא דלא היה לי שעת הכושר חייב, וחמץ לדידי' אפשר דאפי' ה' לי שעת הכושר פטור, ומדהתקינו הר"מ והר"ש דברי רנב"י משמע דהכי הלכתא וכדאמר וכן מורין בי מדרשא כוותי.

(ג) ויש לעי' מהו דין חלה בנטמאת קדם נתינת מים, ולכאורה יש לאפטורי מחלה כמו דפטרין מתרומה

מקצועות, אבל לדעת הר"מ שכתוב שם ס"ק ל"ג דבצונן אפי' חוץ לגת ניחא, ואפשר דר"א כולל בין מזוג על הגת ובין שותה בלא מזיגה אפי' חוץ לגת.

נראה דאכולין קבע מקב אפי' לר"ע דהנוטל חלה מקב ה"ז חלה, ואפי' למאי דפירשו טעמא דר"ע דמדמה ל' לפירות קדם שנגמרה מלאכתו דמ"מ כיון שאין מפרישין לכתחלה מקב והשתא בציר שיעורו מסתבר דלא אסרו קבע, ומיהו יש לאסור לאכלו דהא אסרו לעשות עיסתו קבין וא"כ השתא נמי חייב להוסיף קמח ולחייבו ולא לאכלו כן, ומיהו אפשר דלא אסרו רק לכתחלה ואם כבר גלגל לא חייבוהו להוסיף, ועוד דאין איסור לעשות עיסתו קבין אלא בדעתו לאפות ה' רבעין ומחלקן, אבל כי לית ל' רק קב לא חייבוהו להטריח למצוא עוד.

ובנתן מים דאסור בקבע נמי אינו אסור רק בשכבר עירס ה' רבעים אבל בבציר משיעורא לא אפי' לר"ע, וכש"כ לדין דלא קי"ל כר"ע, ואף לר"ע למאי דחזרו לומר טעמא דר"ע משום תנאי.

ז) נראה דהא דתנן פ"ב מ"ג יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה, היינו שיחלק לקבין קדם נתינת מים, דאם יערב ה' רבעים כבר הוא חייב להפריש מדרבנן וכבר גרס טומאה לחלה, ומיהו אם כבר נתן מים ועכשו אי אפשר ל' לגמור בטהרה נמי חייב לחלק כדי שלא לגרום טומאה לחלה דאורייתא, ואע"ג דהשתא ג"כ חייב להפריש מדרבנן וחלה זו שהוא מפריש הוי חלה דאורייתא, מ"מ כיון דהשתא רשאי לאכול כל העיסה בלא חלה מה"ת, כי מגלגל לה בטומאה חשיב גורם לטומאת חלה.

ח) פ"ג ה"ב אר"ש דר"ע היא דאמר יעשנה בטומאה ואל יעשנה קבין אר"ז ד"ה הוא יעשנה קבין בספיקן [ר"ל הא דתנן יעשנה בטומאה היינו דיעשה כדין עיסה טמאה, ועיסה טמאה עושה קבין כדי שלא לגרום טומאה לחלה, ואחרי שעושה קבין רשאי גם לטמא, והגר"א גרס יעשנה קבין בטומאתן] התיב ר"ח כו' אף בשאר המינין כן אית לך למימר יעשנה קבין בספיקן, קשיא ל' עיקר הדין, כיון דרבנן סברי דאפי' קדם גלגול אסור לטמא ה' רבעים אע"ג דאין כאן הפסד כהן שהרי בידו לעשות קבין ולא יתן לכהן כלום, וע"כ שאסור לגרום טומאת חלה בעולם, א"כ גם בנוול לה ספק טומאה נמי צריך לעשות בטהרה דלמא היא טהורה אלא דבחלה איכא תקנה לעשות קבין, אבל בפירות דליכא תקנה צריך לעשות בטהרה, מיהו לא יתכן לפרש כן, דא"כ כי אתיא כר"ע נמי קשיא, נהי דמתיר ר"ע לעשות בטומאה במקום שאי אפשר משום דר"ע לית ל' תקנתא דקבין דהפקעת חלה חמירא ל' טפי, אבל בנוול ספק טומאה למה לא יעשה בטהרה לר"ע כמו לרבנן, אלא ודאי אין איסור לטמא טבל אלא משום הפסד כהן וכיון שנוול לה ס"ט שאין כאן הפסד כהן מותר לטמאותה וכדמסיק לקמן ומודים בזה חכמים, ומיהו בחלה דאיכא תקנה שלא להביא חלה טמאה לעולם ס"ל לחכמים דמוטב לעשות קבין, ואף בנוול לה ספק טומאה כן, דסוף סוף החלה תשרף, מוטב שלא להביאה לעולם, ואלא קשיא ל' למאי דמשני דיעשה בטומאה היינו קבין וא"כ אין גורם טומאה לחלה כלל, לא יתכן הא דתניא וכן שאר המינין, דהתם ע"כ אשמעינן דמותר לגרום טומאה לתרומה כיון דבלא"ה יש בו ספק טומאה, וע"כ ברייתא אזלא כר"ע ומפרש תנא דברייתא גם מתני' כן, ומיהו אין כאן תיובתא גמורה לר"ז, דאפשר דנקט לשון וכן, דסוף סוף היתר קבין הוא ג"כ על יסוד הספק ושפיר מיתני ל' וכן.

ט) בתוס' נדה ו' ב' ד"ה נולד, כתבו בחד צד דקדם גלגול מותר לטמא אפי' בלא נולד לה ס"ט ואין כאן הפסד כהן משום דאפשר להפריש עלה ממקום אחר, ונראה כונתם אליבא דר"א חלה פ"ב מ"ח דניטלת מן הטהור על הטמא, ואיכא אמוראי בירו' שם דהורו כר"א, והא דתנן שם

והלכך כשאוכל קבע שפיר אסרו חכמים שהרי הוא טבל, ואילו הפריש חייל תרומה מה"ת, אבל עיסה שחלקה קדם גלגול פקעה טבלה, ואף אם הפריש לא חייל חלה כדין נוטל חלה מן הקב [לרבנן דר"ע, ואף לר"ע בלא חזר והשיך למאי דחזרו ופירשו טעמא דר"ע משום דהוי כמתנה לכשיצורף] ואע"ג דהכא לאחר שנתנה מים קיימין, דקדם שנתנה מים ודאי אין איסור קבע, ולאחר נתינת מים אם הפריש חייל מה"ת דכבר מקרי עריסה כדאמר בירו', מ"מ כשחלקו קדם שהפריש פקע טבלו מה"ת, ואף אם יפריש עכשו לא חייל, והלכך ס"ל לר"ח דאין איסור בקבע משום טבל, [ואפי' לשיטת הפוסקים שאם הביא במוץ לבית אסור קבע [ע"י מעשרות ס"י ג'] הכא גרע טפי, דמתחלה אי אפשר לאסור קבע דלעולם כל הנפרש אין בו זיקת חלה דבצר ל' שיעורא] ואע"ג דר"ל דחכמים גזרו עליו כבר איסור טבל לענין קבע כאילו כבר נתגלגלה, ואף אם חלקה והפריש הוי חלה מדרבנן ואסרו בקבע עד שיפריש, לא מסתבר ל' לר"ח לפרש כן, ופירש טעמא דמתני' כדי שלא יפקיע מצות חלה, ומיהו כיון דאסרו קבע שפיר מפריש וחייל חלה מדרבנן אף שחלקה וגם יש איסור טבל מדרבנן, אלא עיקר גזירת חכמים הוא מטעם הפקעת חלה, ור"י פליג ומפרש דגזרו איסור טבל בקבע ולא משום הפקעת חלה, שאילו היה משום הפקעת חלה אין חילוק בין קבע לעראי, שהרי אין חילוק בין קבע לעראי בכמות, אלא אם מכין מקדם סעודתו ואומר מכאן אני אוכל חשיב קבע, ואם אוכל בלא הכנה חשיב עראי וכמש"כ מעשרות ס"י ד' סק"י, ומייתא מימרא דר"א דאף בלגין שהוא גדול לא הוטבל, וה"נ כשנוטל שתיים שלש מקצועות מקרי עראי כיון שאם לא יאכל כולם יחזירם מקרי עראי, ועוד דאין לחוש שלא ישאיר שיעור חלה שהרי כבר אסרו חכמים לעשות עיסתו קבין ואיך לא ישאיר שיעור, ומיהו דברי ר"י אינן אלא סברא, דר' חגי סבר דאע"ג דאפשר דעראי יהי' הרבה, מ"מ לא אסרו חכמים אלא קבע שהוא קבוע ביותר, וסבר דאסור אכילת קבע כדי לחזק מה שאסרו לעשות עיסתו קבין, [ומיהו בעשה קבין לא גזרו על קבע וכמש"כ לק' סק"י] ור"י מסתבר ל' דהכא אסרו חכמים קבע משום איסור טבל.

והא דאסור בקבע היינו אפי' אינו עושה פת, ולר"ח דמשום הפקעת חלה אתינן עלה צ"ל דמשום שמא לא ישאר שיעור חלה בעיסה דמשום דמפקע לה לזה שאוכל מחלה [למה שכתבנו לעיל] לא שייך אלא כשאוכלן פת אבל לא כשאוכלן תבשיל.

ויש לעי' בהא דאמר דאפי' שתיים ושלש מקצועות מותר הלא עיסה אינה ראוי' לאכילה אלא ע"י בישול או אפי' ובעלמא אור קובע לאסור עראי ועיקר משנתנו דהתירו עראי קשה, וי"ל דהא דאור קובע היינו משום גמ"מ וכמש"כ מעשרות שם ס"ק י"א אבל קבע לא הוי כיון דדעתו לאפות כל העיסה ואפה מקצתו כדי לאכלו מיד עראי, ומיהו צ"ע מה צריך להביא הא דר"א אף מה שבלגין לא הוטבל.

ו) ועיקר מימרא דר"א דאף מה שבלגין לא הוטבל לא נתפרשה כל צורכה, ובמעשרות ס"י ה' סק"ג כתוב דר"ל דאע"ג דהלגין גדול ולא ישתה הכל ולא אמרינן דסתמא הוי כמשאיר סעודה אחרת ויהא הלגין כבור קטן, אלא אמרינן דסתמא עומד להחזיר המותר לגת [אבל לישנא אף מה שבלגין אינו מתישב אלא הו"ל לומר אף נטל בלגין לא הוטבל וצ"ע] ויש לפרש כן גם בעיסה אף שלקח יותר מכדי אכילתו עכשו לא הוטבל, ולרוחא דמלתא נקטה דאף אם הפריש הרבה עדיין עלי' שם עראי, ונראה דאף אם לא הוחזר לא הוקבע ויכול לאכול את הנשאר בלא מעשר, ומיהו אם חשב בהדיא לקובעו לסעודה שני' הוי כדין מכאן אני אוכל דחשיב קבע, ובמעשרות שם כתוב דר"א קאי במזוג בצונן, ואי דין מזוג בצונן הוא דוקא בשותה על הגת וכמש"כ מעשרות ס"י ד' סק"ט ט"ז קשה דאינו ענין לנוטל ב' ג'

דעיקרו אשמעינן דאינו חייב לנהוג בה דין עיסה טהורה, ונקטי' לדעת ר"ע יעשנה בטומאה, וגם לרבנן באיכא טורח לעשות קבין הדין כן, אבל הר"מ פ"ח מה' בכורים הי"א פסק כר"ע ולא אתפרש טעמא, והרמב"ן בה' חלה כתב דהלכה כתר"ק וסיים דוקא בא"י אבל בחו"ל כיון דנאכלת בטומאה יעשנה בטומאה, ומשמע דבא"י אף בזמן הזה שאין לנו טהרה יעשה קבין, ולכאורה נראה דכיון דאין לנו טהרה לעולם אין ראוי לעשות קבין לעולם, והמנהג לעשות בטומאה, ואפשר שהוא כדעת הר"מ. [א"ה, ע"ע דמאי סי' ד' סק"ג]. (שבת סי' מ').

מ"ג מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה יעשנה קבין אתיא אפי' כר"א, דהתם בלית ל' עיסה טהורה, ומיהו ביר' פ"ג ה"ב אמר בדין הוא שיטמא אדם טבלו כו', ומשמע דאף אם יש לו עיסה טהורה אסרו חכמים לטמאותה, ומשמע דאפי' כר"א אתיא דלא הקילו חכמים בשביל שיש לו עיסה אחרת. (ו) פ"ב ה"ב מתנית' דר"ע דר"ע אמר יעשנה בטומאה כו' עיסה גדולה היתה כו', רהיטת הסוגיא דאין הלכה כר"ע אלא משום דעיסה גדולה היתה והקילו משום טורח, ואע"ג דלקמן פ"ג ה"ב מוקי סתם מתני' כר"ע, כבר כתבנו לעיל סק"ח דאין כל כך הכרח ממתני', ואפי' למאן דמפרש לה כר"ע ע"פ הברייתא אפשר דלא חשיב סתם משנה,

סימן ד

מאה"ט ה"ט, כש"כ בחולין הטבולין לחלה, לדידן דקיי"ל כחלה דמו בספק נשען, והא דטבוי"י אינו פוסל פי' תו' שם דדוקא טבוי"י דקלישא טומאתו, ואע"ג דבמתני' רפ"ד דטבוי"י מבואר דגם ידים מסואבות אינן פוסלין את חולין הטבולין לתרומה, טומאת ידים נמי קיל טפי וכמשי"כ הרא"ש שם, ונראה דעת הר"מ דהא דאמר נדה ז' א' דחולין הטבולין לחלה חמירי מחולין שנעשו עט"ת, היינו דוקא לענין מעל"ע שבנדה דודאי מטמא חולין, וכן ספק נשען דודאו מטמא חולין, וכיון דלתרומה עשו מעלה לחוש לספק מעל"ע ולספק נשען, צריך לנהוג מעלה זו אף בחולין הטבולין לחלה ולתרומה שהרי סופו לתרומה אזיל והוי כטובל כלים לתרומה שצריך לנהוג מעלות תרומה בטבילתן אף שהכלים חולין [עי' חגיגה כ"ב א' כ"ג א'] כיון שדעתו לטהרן לתרומה, אבל לענין נגיעת שני שודאו אין מטמא חולין וחולין הטבולין לחלה כחולין דמו, לא אכפת לן שהרי כשיעשו תרומה התרומה טהורה, ולא דמי לחולין שנעשו עט"ת דהתם קיבל עלי' שמירת תרומה כדי שאם יתחלף לו תרומה בחולין לא יכשל וכמשי"כ רש"י חולין ל"ד א' ד"ה דקתני בשר, והלכך ודאי צריך לנהוג בהן טומאת שלישי, והא דאמר סוטה ל' ב' דאי חולין הטבולין לחלה כחלה דמו יש בהן שלישי היינו דוקא אליבא דתנא דהתם, ובזה קיי"ל דחולין הטבולין לחלה לא כחלה דמו, וכסתם מתני' רפ"ד דטבוי"י, אבל לענין ספק נשען קיי"ל כיון דודאו מטמא חולין גזרו על חולין הטבולין וכסוגיא דנדה ז' א', וכ"ה בהדיא בר"מ פ"ח מה' בכורים הי"י וכמשי"כ הכ"מ שם בשם מהרי"ק, ולפ"ז י"ל דחולין שנעשו עט"ת גם טבוי"י פוסל בהן [עי' טבוי"י סי' ג' ס"ק י"ד] ובאמת יש לתמוה בדעת התו' דחולין הטבולין לחלה חמירי מחולין שנעשו עט"ת למ"ד כחלה דמו, ואנן קיי"ל חולין הטבולין לחלה כחלה דמו כמתני' דנולד בה ס"ט כדאמר נדה ז' א', ומתני' דרפ"ד דטבוי"י משנינן משום שודאה אין מטמא חולין לא גזרו עליו משום חולין הטבולין לחלה, והיינו דוקא בטבוי"י וטומאת ידים דקילי טומאתן, א"כ הדין נותן שאין ידים פוסלין חולין שנעשו עט"ת ובחולין ל"ד א' פריך ונוקמא בחולין שנעשו עט"ת אלמא חולין שנעשו עט"ת ידים פוסלין בהן וצ"ע.

ג) והא דאמרין דנותן החלה סמוך לעיסה הטהורה וכן ביצה שנותן באמצע כדי שיהא מן המוקף היינו בזמן שאינן נושכין זה מזה, אבל בזמן שנושכין זה מזה הוי חיבור אף שנתנן ע"מ להפרישן וכדתנן טבוי"י פ"ק מ"א ומודים בשאר כל הטומאות בין קלות בין חמורות, ופי' הר"מ פ"ח מטו"א הי"א דקאי גם אמכניס חלות ע"מ להפרישן.

והא דכ' תו' נדה ז' א' ד"ה ומקפת, דנותן פחות מכביצה באמצע מצינן למימר דהיינו נשיכה, דבריהם כשיטת הר"ש פ"ק דטבוי"י דחלות ע"מ להפריש אינו חיבור לב"ה בכל טומאות, וה"נ נותנן ע"מ להפריש.

א) ר"מ ה' בכורים פ"ז הי"ב נוטל כדי חלת שתיהם מעיסה שלי"ה חלתה ונותנו באמצע סמוך לעיסת הטהורה ומושך מן הטמאה לטהורה כדי ביצה כדי לתרום מן המוקף עכ"ל, א"א לישב ל' רבנו בלי הגה' דלמה נותן החלה באמצע, ועוד שסיים סמוך לעיסת הטהורה ומשמע דאינו סמוך לטמאה וא"כ למה נותנו באמצע, ועוד שכ' שמושך מן הטמאה לטהורה כדי ביצה א"כ למה מושך כביצה יניחם זה אצל זה, ועוד איך יתכן שיטמא את כל העיסה ויפריש הכל מן הטהור על הטמא והלא על הראשונים אנו מצטערין שנטמאו ואיך נוסף לטמא, ועוד דבסוטה ל' ב' מבואר דכדי ביצה הוא מן הטהורה שהעיסה ראשונה והביצה שני' ואין שני עושה שלישי, ומשי"כ רבנו ספ"ב דחלה דנוטל מן הטמאה היינו לתנא דמשנתנו דנוטל פחות מכביצה בזה אין קפידא שיטול מן הטמאה אבל לתנא דברייתא ודאי נוטל מן הטהורה ותנא דמתני' בין מן הטמאה בין מן הטהורה מצריך פחות מכביצה וכדמפרש טעמא בסוטה שם, ועוד קשה ל' רבנו דבמתני' קתני דכביצה נותן באמצע ולא את החלה, ונראה להגיה נוטל כדי כו' ונותנו סמוך לעיסת הטהורה ומושך מן הטהורה כדי ביצה ונותנו באמצע כדי לתרום מן המוקף, ודברי רבנו מבוארין דהחלה הוא על ב' העיסות וצריך להפריש החלה מקדם והחלה לא תגע בכביצה דא"כ כיון שקראה לה שם נטמאת כמשי"כ תו' נדה ז' א' ד"ה ומקפת, ודלא כפרש"י סוטה שם דמסלקתה עם קריאת השם, דצריך מוקף בשעת חלות השם וכמשי"כ תו' שם, והלכך החלה מוקף לעיסה הטהורה והביצה מחברת שתי העיסות והעיסה הטמאה ראשון והביצה נעשה שני והעיסה טהורה שאין שני עושה שלישי, ומ"מ התרנו לטמא את הביצה משום תקנת השאר, דבלא"ה אסור לטמא, אע"ג דרבנו פסק דחולין הטבולין לחלה כחולין מ"מ אסור לטמא בחנם וכמשי"כ רבנו לקמן פ"ח ה"י בנוולד לה ס"ט, א"נ התם בבא להפריש חלה מעיסה עצמה אסור אבל הכא הרי מפרש מן הטהורה.

ב) ומה שפסק רבנו כר"א עי' בראב"ד ובכ"מ, והנה לפרש"י סוטה שם דטעמא דחכמים האוסרין הוא משום ששני עושה שלישי בחולין או משום חולין הטבולין לחלה כחלה דמו או משום דאסור לגרום טומאה לחולין שבא"י, אנן לא קיי"ל כן בכלהו דקיי"ל כסתם מתני' בטהרות פ"ב מ"ג, דאין שני עושה שלישי בחולין, וקיי"ל כסתם מתני' פ"ד דטבוי"י דחולין הטבולין לחלה לאו כחלה דמו, וגם קיי"ל מותר לגרום טומאה לחולין שבא"י כמשי"כ הכ"מ, אלא שהתו' נדה ז' א' פי' דהא דפי' בגמ' סוטה שם פלוגתתן היינו פלוגתא דמתני' וברייתא אליבא דר"א אבל טעמא דתר"ק לא נתפרש, ובזה הוצרכו להכריע מהא דירושלמי.

מיהו יש לעי' הא מבואר נדה ז' א' דקיי"ל חולין הטבולין לחלה כחלה דמו, ומתני' דרפ"ד דטבוי"י שאני משום דודאי אין מטמא חולין, וחולין הטבולין לחלה עדיפו מחולין שנעשו עט"ת וכיון דבחולין שנעשו עט"ת שני עושה שלישי וכמו שהוכיחו תו' נדה ז' א' ד"ה והאי, וכ"ה בר"מ פ"א

הפרישה חלתה וצריכה להקיף חלתה שהפרישה. וטוב יותר שתתן בכפישה ואח"כ תקיף ותקרא שם, אלא שאם א"צ מוקף כלל בשעת קריאת שם כיון שהפרישה ע"מ לקרות שם קשה למה תנן מקפת.

ובר"ש פ"ג דמע"ש מ"ג הביא ירו' דא"צ נגיעה במוקף, ופי' הא דאמר סוטה ל' ב' דבעי נגיעה היינו משום דטמא וטהור מקפיד על נגיעתו ולכך לא חשיב מוקף בלא נגיעה, ותימא איך תתפרש משנתנו דתנן מקפת, וכן תנן נדה ע"א ב' ואמרין שם בגמ' דאמר מר מצוה לתרום מן המוקף והלא הכא החלה טהורה והעיסה טהורה, ואפשר משום שהן בבי כלים גרע, אע"ג דא"צ צירוף כלי כמש"כ הר"ש שם היינו כשהן באויר הבית אבל בבי כלים גרע ובעי נגיעה, ובגליון בתו' נדה ז' א' פי' הא דירו' דצירוף כלי בעי.

ודברי הר"ש רפ"ג דחלה דאף בטהורה בעינן נגיעה, וצריך טעם שדחה הא דירו' שהביא בפ"ג דמע"ש.

(ו) כתב הר"ש בחלה שם וז"ל וה"ה דהוי מתישב בירו' אי הוי גרסינן שיהא התנאי [נראה דצ"ל שהתנאי] מועיל בכל ענין עכ"ל, נראה כונת רבנו דלאחר התנאי שהחלה תיקדוש לאחר עריכה לא אכפת לן אף אם אין ה' רבעים מעורב במים, והנה בירו' מבואר דהא דמחוסר גלגול לא חשיב דשלבי"ל וכדעת ר"ת בתו' נזיר י"ב א', ובתו' שם כתבו דמחוסר גלגול חשיב כמחוסר כניסה ביבמתו, [ואין נראה כונת תו' לחלק בין עושה בעצמו למשוה שליח אלא כונת תו' לסתור סברת ר"ת] וא"כ אינה יכולה להתנות על מה שלא גלגלה עדיין, אלא ודאי מחוסר גלגול כמחוסר תלישה, ולפיכך כתב הר"ש דאף אם לא גלגלה עדיין ה' רבעים יכולה להתנות, ולכאורה הא לא הוי מוקף בשעת קריאת שם כיון דליכא עדיין ה' רבעים עיסה, ובשלמא בתרומה קדושין ס"ב א' בפירות ערוגה זו מחוברת תהא תרומה לכשיתלשו חשיב מוקף דבפירות לא בעינן נגיעה כמש"כ ר"ש מע"ש שם, אבל בעיסה הא בעי נגיעה, ואפשר דגם נגיעת קמח מהני כיון דלא חשיב דשלבי"ל.

(ז) טב"י פ"ד מ"ז התורם את הבור ואמר ה"ז תרומה ע"מ שתעלה שלום כו' להפוסקים כר"מ דבעינן תיכ וכל משפטי התנאים אף באומר ע"מ [עי' אה"ע סי' ל"ח ס"ג] צ"ל דהכא הוי אומדנא דמוכח וסגי בגילוי דעתא, ומיהו למה שצדד הרשב"א גיטין ע"ה, קדושין נ', דאם התנה גרע טפי ע"כ ה"נ בהתנה כדן.

שם ר"י אומר אף מי שהיה בו דעת להתנות ולא התנה נשברה אינה מדמעת מפני שהוא תנאי ב"ד, לא שייך תנאי ב"ד לבטל תרומה כדאמר יבמות צ' א' אלא צ"ל שהכל תורמין ע"ד ב"ד ולא הוי דברים שבלב, [ומיהו בעושה שלא כהוגן אינו עושה ע"ד ב"ד והלכך בהא דיבמות לא שייך שתורם ע"ד ב"ד].

והא דאמר ר"י אף מי שהיה בו כו' משמע קצת בר"ש דדוקא קאמר אבל הדיוט לא, ולכאורה אין זה סברא דע"כ הכא יש כח ביד ב"ד משום שתורם על דעתם, ומי שהיה בו דעת להתנות ולא התנה אינו תלוי כל כך ע"ד ב"ד כמו ההדיוט, ועוד דבהדיא תניא בתוס' אם היה הדיוט ולא התנה תנאי ב"ד הוא, ודוחק דתרי תנאי אליבא דר"י, ואפשר דר"י במתני' רבותא קאמר אף מי שהיה בו דעת כו' וכש"כ הדיוט, ותנא דברייתא קבל מר"י עיקר תקנת ב"ד, ותלמיד שני קבל מר"י דין מי שהיה בו דעת להתנות שאף הוא בכלל תנאי ב"ד ולא פליגי, ואי הוי גרסינן אף מי שלא היה בו כו' ניחא טפי, אלא שאין רשות להגיה.

בתו"י ט"ט כתב דאם היה בלבו בשעת הפרשה מודה ת"ק ומסיק דאף אם חשב להתנות ושכח מודה ת"ק ומשום דבעינן פיו ולבו שוין, ודבריו ז"ל תמוהין דלא נאמר דין פיו ולבו שוין אלא באיתקל במילולי' כגון נתכוין לומר תרומה ואמר מעשר, אבל בשאינו טועה בדיבורו אלא

וגם החלה דמקיף לעיסה הטהורה צריך שלא תהא נושכת לדעת הר"מ, דאע"ג דכשנעשית חלה עדיין עיסה הטהורה שהיא חולין מפסקת בין הטמאה לבין החלה, מ"מ כיון שנושכות הו' כחד, ואע"ג דנוגע השני בקצה החולין מפסלה החלה כדתנן פ"ג דטב"י מ"ב בירק ש"ת וביצה טרופה ע"ג וכמש"כ הר"ש שם.

יש לתמוה לדעת הראב"ד פ"ו מטו"א ה"י דלטמא אחרים א"צ כביצה מחובר אלא כל שמכונס כביצה סגי, א"כ מאי הועיל ר"א דמתני' ספ"ב דחלה במה שנותן פחות מכביצה באמצע, סוף סוף נוגעים זה בזה ויש כאן כביצה, וע"כ צ"ל דמפרש כפרש"י סוטה ל' ב' דסבר כל דאפשר למעוטי בטומאה עדיף, ובאמת סבר דאפי' ביצה שרי דאין שני עושה שלישי בחולין, וחולין הטבולין לחלה כחולין דמו.

למש"כ תו' דאיירי בנושכות שמעינן דכי היכי דבעינן דין חיבור לענין קבלת הטומאה ה"נ בעינן דין חיבור לענין כל המחובר לטמא טמא, וכדתנן פ"ק דטהרות מ"ה כביצה אוכל ראשון כו', ושם מ"ח מקרצת שהיתה תחלה והשיך לה כו', דדוקא בהשיך שלא ע"מ להפריש. ועיקר דברי הר"מ פ"ז הי"ב שפסק כר"א אינו מובן, דלעיל פ"ה הי"ג כ' דחלה נקראת תרומה לפיכך אינה ניטלת מן הטהור על הטמא לכתחלה, וכתב הכ"מ שפסק כחכמים ספ"ב דחלה, ואיך מתקיימים שני הפסקים הללו.

(ד) טב"י פ"ד מ"א ר"ש קסבר חולין הטבולין לחלה לאו כחלה דמו כו', אע"ג דבגמ' נדה ז' א' מפרש למתני' דנולד לה ס"ט דסברא חולין הטבולין לחלה כחלה דמו ולכך מיטמאה בספק נשען, וגם צריך לעשותה בטהרה, אף שכבר נולד לה ס"ט, ומשנתנו משום דודאו אין מטמא חולין ולא גזרו בחולין הטבולין לחלה, וכדמסיק הר"ש, מ"מ מסתפק רבנו דאפשר דסוגיא דנדה תרוצי קמתרץ דאפשר דהני מתנייתו לא פליגי, ומ"מ אפשר דפליגי כיון דאשכחן תנאי דפליגי ואיכא מ"ד דאף בדבר שאין ודאו מטמא חולין גזרו בחולין הטבולין לחלה ואיכא מ"ד לא גזרו, י"ל דלכלהו תנאי אין חילוק בין ספק נשען לטב"י ומתנייתא פליגי, ומיהו איכא אוקימתות אחריתי בסוטה שם ול"פ תנאי כלל בחולין הטבולין לחלה.

וכבר נתבאר לעיל דעת תו' דמשנתנו דוקא נקט טב"י וידים, ודעת הר"מ דאף שני גמור אינו עושה שלישי, ותימא למה נקט התנא טב"י וידים ולא נקט שני.

(ה) שם [מ"ב] וי"ל דלעולם בעינן מוקף בשעת קריאת שם והתם כגון דאמר בשעת חיבורו לאחר שיהא מובדל ומפרש יהא חלה, דכה"ג מוקף הוא כו', נראה דאין כונת רבנו שיהא חלה תכף כשהובדל חשיב מוקף אבל אמר שיהא חלה אחר שעה לא חשיב מוקף דהא כבר הוכיח הר"ש חלה פ"ג מ"א מהא דמתנה שיהא חלה אף על קמח שיתערב בשעת עריכה דחשיב מוקף כיון שהוא מוקף בשעת קריאת שם אע"ג דאינו מוקף בשעת חלות [וביאור דברי הר"ש שם שכתב הטעם מאחר דעיקר היתה מן המוקף וסיים וחשיב מוקף מה שבשעת קדושת שם היו מוקף, היינו שעושה החלה על כל העיסה לאחר שכבר נגמר העריכה ולפיכך חשיב עיקרו מוקף שהיה מוקף בשעת קריאת שם ובשעת חלות הויא הכל עיסה אחת, אבל אי אמר דקצתו של החלה תחול מיד על העיסה וקצתו תחול על הקמח שיתערב לאחר שיתערב אין כאן עיקרו מוקף שהרי עכשו מפרש חלה אחרת] אלמא דאף כשהחלות לאחר זמן חשיב מוקף, אלא שהר"ש מסתפק דכל שמפריש ע"מ לקרות לה שם לזו שהפריש חשיב מוקף אף שיקרא לה שם שלא במוקף, והכא בטב"י חיישינן שתקרא שם קדם שתניח בכפישה, א"נ משום שמפסיק מנא, ואי קריאת שם צריך דוקא בשעת נגיעה ל"ק הכא באשה טב"י שתתנה שתהא חלה לאחר שתניח בכפישה דאין אנו מרויחין בזה כלום דגם השתא כבר

מפרישין מעיר זו לעיר אחרת דחוששין שמא אבדו, והלכך הי"נ אסור לשתות מבור עד שתעלה שלם דחיישין שמא תשבר, אבל בתרומת מעשר דתורמין אפי' אחד ביהודה ואחד בגליל [כמש"כ הר"ש במשנתנו] ואין חוששין שמא אבדו הי"נ אין חוששין שמא תשבר ומותר לשתות מן הבור, שאין שבירה ושפיכה שכיחא, אבל אם נשברה ונשפכה דין תרומת מעשר כדין תרומה [והכ"מ לא פירשו כן, אבל זו כונת הראב"ד ז"ל] ומיהו הא דקתני בתוס' ושאר כל פירות אי אפשר לפרש כן, ואפשר דלא הוי גריס ל"י, וכן בר"מ שם לא הביאו [ואפשר דבשאר פירות לא יגיעו לבור ע"י שפיכה ושבירה וכיון שהעלה מן הבור הי"נ שלם, אבל אי"כ לא הוי דומיא דתרומת מעשר].

שם במתני' עד היכן תשבר ולא תדמע כדי שתתגלגל ותגיע לבור, נראה דר"ל ותגיע בינה לבור כשתשבר או שתיפול ותשפך יינה, ולשון תתגלגל קשה קצת, ואפשר דאף אם היא רחוקה ולא יגיעו היין לבור אם תפול במקומה ותנוח, אלא שאם תתגלגל בנפילתה תגיע לבור טרם שנשפך כל יינה ותספיק לדמע את הבור אין זה שלם. (טבו"י סי' ו').

סימן ה

בקמח מעובה כעובי הגשם של הביצה] וכן לא נאמר שיעור קמח האוצר בתוכו אכל כשיעור אוכל האוצרים מים הנופלים ממ"ג ביצים [דאז היה סגי בקמח פחות ממדת המים] אלא אמרה תורה זה העומר הוא מדה לקמח שיעור חלה, ואילו היה העומר בידיו היינו מודדים בו, וע"י הפלת המים במ"ג הביצים אנו מוצאים את העומר האבוד ממנו, ואחרי שמצאנו אנו מודדים בו, וכל הנאמר בפוסקים בזה הוא בפשוט, ואין כאן לא טעות ח"ו, ולא תמ"י, אלא פשוט ואמת, וברוקח שהביא שם יש ט"ס קל שכתוב ברישא מ"ח וצ"ל מ"ד ונתחלף הד' בח', ובסיפא נתחלף המ' בכ' וצ"ל מ"ד, ולפיכך אין שום סניף להקל בדברי הח"ס בשיעור כזית דמצוה, ולא בשיעור אתרוג.

ולענין שיעור עירוב דתנן עירובין פ"ב ב' נראה דבפת משערין ואם נתוסף מדתו אחר אפיתו משערין בו והוא בכלל הא דתנן פ"ב דעוקצין מ"ח פת ספוגנית משתערת כמו שהיא והיינו לכל דיני תורה, וכן לענין בהמ"ז בכזית או בד' ביצים לענין דאוריתא [אם נימא דבשל עולם משערין ולא בדידי' ע"י מ"ב ס"ס קפ"ד וס"י קס"ח ס"ו בבה"ל שם] משערין בפת, וכן אם בלילתו עבה ונתמעט משתער כמו שהוא, [ומיהו לענין שביעה ודאי בלילתו עבה סגי בפחות, וכן לענין עירוב אפשר דסגי בשיעור של אפי' בינונית] ואם נימא דלענין עירוב בקמח משערין, צ"ל דהא דמסקינן דחצי חצי חצי לטו"א עיקר שיעורי נקט אבל יש נפקותא בבלילתו עבה ונתמעט דאינו מטמא טו"א, ובכתובות ס"ד ב' תנן דנותן לה חטין, ואפשר דחטין ופת קריבין להיות שוין. (עוקצין סי' ג' סק"ז).

(ב) יו"ד סי' שכ"ט פ"ת סק"א דבר"י שם לא משמע מידי כו', דבריו ז"ל תמוהים דבר"י משמע בהדיא דדבריו אף לדעת ר"ת, דאחרי דמסיק ר"ת דתחלתו עיסה וסופו סופגנין מברכין המוציא משום דיש עליו תוריתא דנהמא שוב אין ראי' דמחשבתו בתחלה שלא לעשות לה תוריתא דנהמא נמי חייבת, דעיקר ראית ר"ת מתחלתה עיסה וסופה סופגנין ולדעת ר"ת גם סופה לחם גמור, אבל לעשותה לקשיין כיון דאין סופו לחם גם מחשבה מתחלה לכך מהני לאפוקה מדין עיסה לענין חלה, וזו דעת הר"י, וע"י בל' התו' ברכות ל"ז ב' ד"ה לחם. (שבת סי' מ"ח סק"ד).

שמטיל בהם תנאי בלבו הוי דברים שבלב וכמש"כ תו' פסחים ס"ג א' ד"ה המתכוין, והר"ן נדרים כ"ח א' ד"ה היכי.

(ח) שם ר"ש אבל בתרומת מעשר ובשאר כל פירות הי"נ שלם, לא נתפרש טעמא דבתרומת מעשר הי"נ שלם כיון שהתנה ולא נתקיים תנאו ולפיכך פרי"ש דבסתמא איירי, וצ"ל דכלה ר"י היא אע"ג דסיים התנא בדברי ר"י צ"ל דאשמועינן דכלה ר"י, עוד פרי"ש דגזרו חכמים שלא יועיל תנאו, ולפ"ז אסור לכהן וצריך לתרום דמה"ת אין תרומתו תרומה, ולישנא דברייתא הי"נ שלם לא משמע הכי, ועוד לחוש דלמא לא יתרום כיון דאמרת מדמע כדאמר קדושין מ"ו ב', ואפשר כיון שהתנה צאית כמו בתרי מנא, והרמב"ם מפרש לה בתנאי, וע"כ צ"ל כפי השני של ר"ש.

והראב"ד פ"ד מה"ת הי"ט כתב פירוש ואינו חושש שמא (יאבדו) [נראה להגיה אבדו] אלא אי"כ מצאן אובדים (ה"פ) [נראה להגיה הי"נ] אין חוששין שמא תשבר וכיון שעלתה בשלוי הותר הבור עכ"ל, ופירוש דבריו ז"ל דפי' ברייתא דבתרומת ראשית דבעינן מוקף דין הוא שאין

(א) עירובין פ"ג א' ת"ר ראשית עריסותיכם כדי עריסותיכם כו', הנה יש לפת ד' זמנים, חטים מדתן מצומקת, נטחנו נתרבו, נלושו פעמים נתרבו פעמים נתמעטו, נאפו פעמים נתרבו פעמים נתמעטו, והנה הכריע הרשב"א [הובא בב"י או"ח סי' תנ"ו] דשיעור חלה נאמר בקמח ואין נפקותא בשינוי המדה בשאר הזמנים [ואם כי לא נתפרש מני"ל לחז"ל הכי מ"מ הדין דין אמת וע"י בתשובת הרא"ש כלל ב' דין י"ד ט"ו, ובתשובת הרשב"א תס"א תס"ה] ואינו ענין לכמות שהן או כמות שהן כיון דדינן בשיעור הקמח וכמו במנחות דשיעורן בסלת.

ושיעור חלה הוא במדת עומר עשירית איפה, ונמסר לנו מדתה מפי הקבלה ע"פ מדידת האצבעות כדאמר פסחים ק"ט א', וע"פ מדידת ביצים כדאמר עירובין פ"ג א', ומדדו אחרונים ז"ל ומצאו כי מדידת האצבעות ומדידת הביצים לא השתוו אצלנו, ושיעור הביצים פלגא משיעור האצבעות, וע"כ אין ביצה בינונית שלנו ביצה הבינונית שבימי חז"ל, [משום שנתקטנו הביצים או משום שבאופקים החמים הביצים גדולים, או שאין שלנו בינונים מפני שיש הרבה גלילות שביציהם גדולים ומשערין בבינונית לפי ערך הגדולים והקטנים שבכל הארץ ע"י באחרונים ז"ל] והלכך השיעור באצבעות עיקר, וביצה שלנו הוא חצי ביצה בינונית, אמנם מש"כ הח"ס או"ח סי' קכ"ז דהביצים לא נתקטנו אלא שהיו קטנים גם בימי חז"ל ומה שאמרו לענין שיעור חלה מ"ג ביצים היינו אם היה הקמח מתעבה על עובי ביצה היה שיעורו מ"ג ביצים אבל כשהקמח על מהותו שיעורו כמדת פ"ו ביצים, והולך ומתמי' על כל הראשונים והאחרונים ז"ל שכתבו מ"ג ביצים בפשוטו ודוחה אותם ומגיה אותם, אין כל הדברים האלו ראויין להכתב כלל וכלל, הלא בהדיא מבואר עירובין פ"ג א' דחצי פרס ב' ביצים ופרס ד' ביצים והכרך משלש לקב ח' ביצים והקב כ"ד ביצים והיינו ביצים שלהם אלמא שהקב המשוער ע"פ האצבעות היה מחזיק כ"ד ביצים, וכן מודיא דקונדיס היה סאה צפורית ממש ומצא בו רבי ר"י ביצים ולדברי הח"ס היה לה להחזיק תל"ד ביצים, ומה שתמה על מדידת המ"ג ביצים ע"י המים שכתבו ראשונים והחליט הדבר לטעות, ישתקע הדבר, שלא נאמר מעולם שיהי' קמח אצור בתוכו אכל כשיעור אכל האצור במ"ג ביצים [דאז היה צריך לשער

סימן ו

רשאה להפריש חלה דהוי זכות אם העיסה מתקלקל,

כ' בתה"ד ופסקו הרמ"א ביו"ד סי' שכ"ח דהמשרתת

מתקלקלת תורמין עבורו, ועי' קצה"ח סי' שפ"ב סק"ב, ולמשי"נ אין רא"י מגט שהביא שם, ובעיקר דברי קצה"ח ש"י בסק"ז משום דתרומה היא כחלוקה, נראה דכל מידי דהוא לתקנת היתומים לתקנת נכסיהן הוי אפוטרופוס מה"ת והוי כמו שמוכר להאכיל דהוא מה"ת וכמבואר בתו' גיטין מ' ב' ד"ה וכתב, והלכך גם לתרום רשאים שזהו דרך הנכונה לחינוך שלא להאכיל להם איסור וגם שלא להשהות ברשותן גזל השבט [ועי' ב"מ ע' א' מעות של יתומים כו'] ופה"ב אפשר דהוי כצדקה שאין פוסקין עליהן, ולא מקרי ברשותו גזל שאין חייב בדבר, ולפיכך אין פודין ממעות יתומים עצמן, אבל ליתן בשבילו תלוי אי זכין לו מה"ת בדבר מחודש, וגם יש לדון אי חשיב כלל זכות, ולפיכך דעת אחרונים ז"ל כהט"ז שאין פודין אותו.

ועי' תוס' גיטין שם בפר"ת דמשמע דכל זמן שלא העמדנו אפוטרופוס הוא עבד מן הדין ואפי"ה יכול אפוטרופוס לומר לו זיל [ויותר נראה דאין כוונת ר"ת דסגי באומר זיל, דנהי דחייב לשחררו מ"מ ביציאת כסף צריך קבלת אדון שוה פרוטה, אלא כונת ר"ת או גיטא דחירותא או כסף, ומנ"י שמעינן דכל שהוא זכותו של יתום לשחרר חשיב שליחות לענין כתיבת השטר וחשיב לשמה וחשיב נתינה מיד האדון] וקנה את עצמו כדין יוצא בכסף כיון שהדין מחייב את הקטן לשחררו והו"ל אפוטרופוס כמוכר להאכיל, והיינו משום שאין להשהות ברשות קטן עולה ובמה שמשחררו האפוטרופוס הוא מציל את הקטן שלא יבוא מכשול על ידו בעולם והו"ל כמאכילו, והכא לא שייך חלוקה ולא זכות לסברת הקצה"ח [אח"כ ראיתי בשם ספר ברי"א שחולק על הקצה"ח מהא דמוכרין חמצו פסחים י"ג א', ומיהו התם מודה הקצה"ח דאיכא זכות מעות עבורו]. (אבהע"ז סי' מ"ט סק"י י"א).

ג) קדושין ס"ב א' פירות ערוגה זו תלושים כו', בתו' נזיר י"ב א' ד"ה כי, כתבו וז"ל וא"ת והא מעשים בכל יום שהאשה אומרת לחברתה לושי לי קמח והפרישי חלה כו' ואר"ת דיש בידה להביא עיסה מגולגלת כו' ומ"מ בהאי טעמא לחודא לא סגי לן למימר דמצי למעבד שליח כאן כו' והא בידו לבוא עליה כו', אין כונתם לחלק בין עושה חלה עיסה על קמח או עושה קמח על קמח שאין שום סברא לחלק בכך דכי היכי דאין חל שם חלה על קמח הי"נ לא חל שם חלה על עיסה כשעושה אותו חלה על הקמח וגם אין חילוק בין חסרון מחמת החלה לחסרון מכח הטבל, אלא כונת התו' דר"ת סובר דכי היכי דמהני בידו למעבד תרומה לכשיתלשו הי"נ מצי משהו שליח, והתו' סוברים דטעם דבידו לא מהני רק לקנין אבל לא לשליחות והוכיחו מהא דאין כותבין גט ליבמה, ונראה דאין כונתם דבגט יבמה פסול משום שאין הסופר והעדים שלוחיו דנראה דאפי' כתב בכתי"י פסול שאין זה גט לשם גירושין כל זמן שאיננה אשתו, אלא התו' סברי דמינוי שליחות הוא כעשית גט ואי אפשר למנות שליח אלא בדבר שיכול לעשות עכשו החלות של התרומה [ומשי"כ תו' שיכול להביא עיסה מגולגלת לאו דוקא אלא נקטו לשון הגמ' בקדושין פירות ערוגה זו תלושין] ומיהו אפשר דעת ר"ת דחסרון לשמה גרע טפי ולא מהני בידו, אבל לענין מינוי שליחות כיון דאיהו מצי עביד השתא שיחול כשיבואו לעולם מצי משהו שליח, ועוד י"ל דביבמה לא מקרי בידו דדלמא אמרה לא בעינא ואין כופין אותה ליבום בע"כ, ואפי' למ"ד כותבין אגרת מרד מ"מ בידה לקבל ההפסד ושלא להתיבם, ובידה להשמט ולברוח, ולמה דמסקו תו' בקושיא אפשר דטעם העולם דכיון שגלתה דעתה שרצונה שיפריש חלה חשיב כזכות וכמשי"כ רמ"א ביו"ד סי' שכ"ח, אמנם יותר נראה דהתו' חולקים על סברת ר"ת דתלישה אינה מחדשת גוף הפירי ולא מקרי מחוסר מעשה אבל לישא עושה גוף העיסה וחשיב מחוסר מעשה כמו ביבמה דמחוסר כניסה, ומיהו לפ"ז יש להוכיח דעת

ובקצה"ח סי' רמ"ג סק"ח השיג ע"ז דלא שייך זכין לאדם אלא אם זוכה שום דבר, והדברים תמוהים דהא אמרינן קדושין מ"ו א' בנתקדשה שלא לדעת אביה שפתה לשם אישות אם נתרצה הוי קדושין למפרע ומשום דחשיב זכות לאב כמשי"כ הר"ן והו"ל כאמר לה צאי וקבלי קדושין, וכן ביאכל כנגדן כ' תו' שם נ"ו א' דפודין מ"ש שלא ברשות משום דהוי זכות [ואפשר דזה חשיב כתורם משלו על של חברו דמודה הקצה"ח דהוי זכות] ומי שהלך למדה"י ב"ד מקנין לאשתו משום דזכות הוא לו כדאמר סוטה כ"ה א', ע"ש ברש"י ד"ה עבדינן, ואע"ג דמקראי ילפינן ל"י התם, קראי איצטריך למחשב קנוי דב"ד קנוי אע"ג דליכא אימתא דבעל ואין זה חציפות כולי האי לעבור על התראת ב"ד מלעבור על התראת הבעל, ובתרומה גופה הוכיח ט"ז שם מדברי סמ"ק דמהני זכות, גם משי"כ קצה"ח שם דבגט משום שזוכה בגט תמוה שאין הזכות מה שזוכה בגט אלא מה שמתגרשת, ומשי"כ תו' ורשב"א נדרים ל"ו דתרומה בעינן שליחות ובתורם משלו חשיב זכות וא"צ שליחות, החילוק משום דכשתורם שלא מדעת בעה"ב לא חשיב זכות, דדוקא במידי דזכות הוא לו בשעה שעושה זה מעשה זו הוי שלוחו, אבל בתורם כריו של בעה"ב אין זה זכות דבידו להפריש בכל שעה ע"י עצמו או ע"י שלוחו, ולא ניחא ל"י לבעה"ב בסתמא שיהיו אחרים עושין בשלו שלא מדעתו אבל בשזוכה מתנה עבורו או תורם משלו על של חברו חשיב זכות, שהרי אין בידו להרויח ריוח זה, והלכך בסתמא ניחא ל"י בכל אדם שיהי' שלוחו עבורו, ולפיכך אם העיסה מתקלקלת והוא אינו כאן ואין בידו לתקן והוא מרויח כל העיסה ודאי ניחא ל"י בכל אדם שיעשה, וכן אם אומר לחברו להפריש י"ל דהשתא הוי זכות, דתיקון עיסתו לעולם זכות הוא לו, אלא משום דזכות זה בידו הוא לא חשיב עשיית אחרים זכות שלא מדעתו, אבל כל שכבר עשה שליח ורצונו שיתוקן הדבר ע"י שליח אי יש אומד הדעת שאינו מקפיד על כל שלוחין חשיב זכות וכמשי"כ התה"ד [אבל במידי דאין לו טובה מוחלטת כמו שאמר לשלוחו לקנות ולמכור ולגרש ולשחרר וכיו"ב, שאין הדבר מוכרע שהוא טובה והרבה פעמים אדם עושה ומתחרט בעינן שליחות, ואין אחר שלא עשאו שליח יכול לעשות, ולא מהני בזה גילוי דעתא כיון שאין כאן זכות בעצם, ולכן אמרו בגיטין ע' ב' דאם נשתטה אין כותבין ולא דיינינן לזכות אע"ג דגלה דעתו כשהי' בריא, וכן הרבה כיו"ב שדקדקו ב' הבעל, ומה שאינו בכלל דבריו אינו בכלל שליחות, ולא דיינינן לזכות משום גילוי דעת, ועי' ב"י אה"ע סי' קכ"א הביא דברי בה"ע בחולה שאמר כתבו גט ונשתתק והיה לו אח במדינת הים ומבואר שם שאם היינו חוששין לנשתטה אין נותנין הגט, ואע"ג דצוה ליתן לא דיינינן ל"י לזכות כיון שאין כאן זכות לבעל ואדרבא חובה הוא לו, שיהא אסור להתיחד עמה מיד והוא צריך לשימושה, וגם כבודו שתתאבל עליו, ואולי יבוא אחיו וייבמה, וגם זכרון הגירושין מעוררת לו דאגה, והלכך אף שנתרצה אין ריצויו מועיל כלום ליתן כשנשתטה, ובקדושין אמרינן דאם חפץ בפלונית חשיב זכות שטובה לאדם באשה שהוא חפץ וזה זכות לכל העולם], ואע"ג דאפשר להפריש לאחר אפיה, מ"מ זכות הוא לו שיפרישו כמצותו מן העיסה, והרי מפרישין חלה ותורמין תרומה של יתומים ואם זכין לקטן למה לא יזכו לגדול, ובקצה"ח שם סק"ז כתב דזכ"י זו עדיפא דהתורה זכתה לכהן וכגון זה ילפינן קדושין מ"ב דעושין בשביל קטן כפי הראוי וכפי התורה, אבל גם גדול שהלך למדינת הים בכלל זכות זה [ע"י כתובות מ"ח א' מי שנשתטה כו' מי שהלך כו' ועי' קצה"ח שם סק"י לענין שוטה, ונראה דלענין למכור נכסיו ולהאכילו מעמידין לו אפוטרופוס ומעשיו מועילין מה"ת כמו בקטן, ודוקא לענין זכות מן הצד שאין עיקר חייו תלוים בו דכה"ג נמי זכין לקטן מדרבנן ובזה יש לעי' בשוטה] וכמו כן אם עיסתו

מחוסר מעשה, התם אשה בת קדושין היא אלא שאישות הראשונים מעכבתה, אבל גט לא שייך כלל באינה מקודשת. (אבהע"ז סי' קמ"ח לדף ס"ב א', ועי' מעשרות סי' ז' ס"ק ט"ו, במה שהועתק מספר שבת).

ר"ת מהא דאמר בירו' הובא בר"ש רפ"ג דחלה דהאשה מתנה על הקמח שיתערב בשעת עריכה אלמא דלא חשיב דבר שלא בא לעולם, ועי' בסוגין לקמן במאי דמשני אהא דלאחר שתשתחרר, מעיקרא חמרא השתא דעת אחרת, ואע"ג דבגמ' מבואר דגירושין לענין קדושין לא חשיב

סימן ז

כן, דעל עיקר החיוב פשוט טפי שאין רוצין להפקיע, אלא יהיב טעמא שאין מנכה לו מן הדמים, וכן פ"י תו', והנה לפרש"י גם בלא שייר דלוקח חייב צ"ל דלוקח לא קני אלא בב"א עם הגיזה, ואפשר דבב"א עם הגיזה פטור, ואינו חייב אלא בקונה לאחר גיזה מיד המוכר, ואע"ג דאמרו תמורה כ"ה א' בכור שהקדישו עם יציאת רובו הוי בכור דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, הכא לא נעשה כל הגז ראשית הגז ומ"מ י"ל דחיובן קדם לפטורן.

הא דלא אמרינן במוכר תבואה שאם שייר המוכר חייב, דלא נאמר אלא בדבר שאינו טובל והשתא איכא חיוב נתינה, אבל דבר הטובל תיקון אוכלא הוא ועל הלוקח הוא, וגם שימוש הלוקח גורם החיוב, דמירח ע"מ לאבד או לשאר תשמיש פטור מה"ת, ועוד דקדם הפרשה עדיין ליכא מצות נתינה, והפרשה על הלוקח משום שטובל, וממילא חייב ליתן.

ב) ר"מ פ"י ה"ט"ו היו לו ה' צאן וגזז אחת מהן בלבד ומכר גיזתה ואח"כ כו', נראה דלא פ"י רבנו דין זה במחלוקת ר"ח ורנב"א אלא למד כן מהלוקח גז צאנו של חברו דאירי אפי' המוכר גוזז ונותן לו ואפי"ה המוכר חייב על הכל אע"ג דמצד הלוקח אי אפשר לחייב ודין זה מודה רנב"א, ופלוגתא ר"ח ורנב"א העתיק רבנו לעיל ה"ט בלקח צאן לגיזתו חייב אע"ג שחוזרין הצאן לעכו"מ אחר גיזתו, והוסיף רבנו לשון זה לאשמעין כר"ח במכרן אחת אחת.

ר"מ שם ה"י"ד כתב שאין השותפין חייבין ברה"ג עד שיהא שיעור לכל אחד, והיינו כרבנן קל"ה א' דשותפין חייבין, ואע"ג דבחלה א"צ שיעור לכל אחד, דהכא שיעור ה' צאן נאמר על הבעלים שלאיש אחד יהי ה' צאן, שאין לצאן אלו שום תנאי לצירופן, שאין צריכין שתהיינה בדיר אחת ולא במדינה אחת, אלא שיהיו של איש אחד ואם הן שותפות אין לאיש אחד ה' צאן, ומה יועיל שיש לשותפו השלמת הצאן, אבל כשיש עשר רחלות אמרינן דעשר חצאי רחלות נמי סגי כיון דכולן בני חיובא ויש לכל אחד שיעור ה' צאן וגיזתו, אבל בחלה שצריך שיעור בגוש העיסה ולא נאמר דין בבעלים כל שיש בה שיעור עיסה חייבת, ואפי' כל אחד מכיר את שלו ונשכו זה בזה ואינם מקפידין מצטרפין, ובראה"ג אילו כל אחד יש לו מחצית ידועה כגון לזה ימין ולזה שמאל ודאי אין לכל אחד שיעורא כי לא בררו חלקם נמי אין כאן שיעורא, ואע"ג דאמרינן שה אפי' מקצת שה, מ"מ לענין רה"ג דהקפידה תורה אשיעורא של חמש לא סגי בה' חצאים, א"נ באיכא מקצת שה דלאו דידי גרע טפי, וכמש"כ הר"ן לענין מתנות דשותפות כהן פוטר הכל ולא אמרינן שה אפי' מקצת שה כיון דאיכא שיות של פטור.

והנה היה מקום לומר דאפי' שותפין בעשר צאן יהיו פטורין דמ"מ אין ה' שלמין אלא כיון דראוי לחייב שותפין שהרי כולו חיוב אלא שהקפידה תורה שיהא הבעלים בעושר של ה' צאן סגי בעשרה חצאים, ומיהו בשותפות עכו"מ פטרינן אפי' בעשר צאן כיון דאין כולו חיוב דאל"כ אין חילוק בין שותפות ישראל לשותפות עכו"מ, מיהו קשה למה לא כתב הר"מ דין שותפות עכו"מ.

והנה הר"מ פ"י ה"ז כתב דנוהג בכלאים ובכוי, ויש לעי' אי בעינן עשרה או סגי בחמש, ומדסתים משמע דסגי בחמש, וצ"ל דעדיף משותפות וכמש"כ לעיל.

ג) קל"ו א' היו לו שתי רחלות גזז והניח כו' הא חמש מצטרפות, נראה דאפי' לא גזז בפעם אחת משקל

א) חולין קל"ח א' הא צאנו לגזז חייב, רש"י פ"י שאם קונה הגז ונותן לו המוכר רשות לגוזזן פטור דמ"מ לא קרינן ביה צאנך ואינו חייב אלא א"כ מקנה אותו לזמן עד שיגוז כולן [כל אחת עד שיגוז] ולרנב"א ג"ז פטור אע"ג דהן שלו בשעת גיזתו, כיון דלאחר גיזתו נפקא מרשותו, ולרנב"א {א"ה, כמדומה דצ"ל ולרנב"ה} בעינן שיהי' לו קנין הגוף לכולן עד שיגמור כל חמשותן, והנה בלקח מישראל אם לקח גז ולא גוף אי אפשר לחייב לוקח לכוי"ע, ואם לא שייר חייב הלוקח ליתן לכהן לא מחמת עצמו רק שאין דעת המוכר להפקיע זכות כהן ודעת שניהם שישאר לכהן זכות רה"ג, ומשייר הגיזה לעצמו עד שעת גיזה והלוקח זוכה את הגז לאחר שכבר נתחייב ברה"ג, ומ"מ אינו מנכה לו מן הדמים כיון דלא שייר ובב"א קונה הלוקח הכל, וכן בשייר המוכר חייב, הוא ג"כ משום דכל הגיזה שלו בשעת גיזה דאם הגיזה של הלוקח אין כאן חיוב [ואף לדעת הר"מ דלוקח גז לגז חייב הלוקח נמי צ"ל דבשייר דהמוכר חייב הוא משום ששייר הגז של לוקח לעצמו עד שעת גיזה והכל חייב מחמת המוכר, דאי של לוקח חייב מחמת הלוקח אי אפשר ליתן משל מוכר על של לוקח, דנראה דבעלים מחלקין לרה"ג כמו דשדות מחלקין לפאה, וכש"כ שאינן מצטרפין לשיעורא] ולפ"י אף אם אין שיעור חיוב לא ביד הלוקח ולא ביד המוכר, כל שיש בשל שניהם שיעור חייב דמצטרפין יחד של המוכר ושל הלוקח, [ואפשר דאירי דהלוקח לא עשה קנין עדיין רק בשעת גיזה הוא קונה הגז] ומיהו יש לעי' בהא דאמר רבא לעיל קל"ה א' במקדיש חוץ מגזותיה וכחשה דחייב הלא מ"מ לית ל"י גוף וכמו גוזז צאנו של נכרי שלקח גז בלא גוף.

ואפשר דהא דבעינן שיהא ללוקח גוף היינו דוקא בלוקח הגז מן הנכרי, אבל בלוקח מישראל כיון דהצאן של ישראל מקרי צאנך וחייב הלוקח וכן בצאן הקדש לרבא, ולפ"י אפשר דבשייר מצטרפין של מוכר ושל לוקח כיון דהחיוב משותף מכח הצאן ומכח הגז, והמוכר משותף במצוה, כיון דצאנו נגזז עכשו מכחו.

ודעת הר"מ פ"י מה' בכורים ה"ט דכל שהן ביד ישראל לגזז מקרי צאנך, ודוקא באין לו רשות לגזז לא קרינן ב"י צאנך, ולפ"י ניחא דמחייב רבא במקדיש חוץ מגזותיה וכחשה, ואפשר דר' ינאי סבר דבעינן קנין הגוף לזמן, א"נ ס"ל כר"נ ב"א {א"ה, כמדומה דצ"ל כר"נ ב"ה} דבעינן צאנך עד שיגמור שיעורא ולזה צריך צאנך, ורבנו ס"ל כר"ת, {א"ה, כמדומה דצ"ל כר"ח} ואם הקדיש חוץ מגזותיה וכחשה חייב, ולא מש"ל למעט הקדש מצאנך אלא צאנך ממעט לוקח גז צאנו של עכו"מ או שותפות ידידי.

ולפ"י צ"ל דהא דכתב הר"מ שם ה"ב הקדיש בהמה חוץ מגיזתה, היינו בלא שייר כחשה ואין לו רשות לגזז אותו, ומה שכתב הר"מ דאימעיט מצאנך אע"ג דבגמ' אמר דלא צריך קרא, היינו דאפי' כתיב צאן סתם הוינא ידענא דלא חייבה תורה צאן אלו, אבל שפיר אימעיט מצאנך, ומ"מ קשה מה שהק' מהר"ק, ומש"כ הכ"מ אינו מובן.

קל"ח ב' לא שייר הלוקח חייב דא"ל מנתא דכהן כו', לפרש"י י"ל דזה טעם על עיקר החיוב דשייר הגיזה עד שעת הגיזה שלא יגרום פטור, אבל לפי הר"מ אין כאן רק טעם שלא ינכה לו מן הדמים דא"ל לא זבני לך והדמים שנתת הוא בשביל הנשאר לך או לא זבני לך של כהן אלא שלך וחובת המצוה אתה נותן משלך, ואף לפרש"י יש לפרש

דהא דפטרינן בחלה בשותפות נכרי היינו בשאין בשל ישראל כשיעור, וקשה דהא בחלה ליכא קרא אלא בתרומה כתיב קרא, וחלה ילפינן ראשית ראשית ובתרומה לעולם איכא שיעורא, ובליכא שיעורא בשל ישראל לא בעינן קרא למעט דהא בצר לי שיעורא, וצ"ע.

קל"ן א' דגנך למאי אתא למעוטי שותפות נכרי, נראה דלמסקנא גם שותפות ישראל פטור כדין תרומה.

(ד) יר' חלה פ"א ה"ג מנין שהן חייבין בחלה ופטורין מן המעשרות, יש לעי' במאי בעי טעמא במעשר שני והקדש שנפדו דין הוא שחייבין בחלה שהרי בשעת גלגול הן בחיוב וה"נ בהקדש ופדאן קדם מירוח חייבין, ומיהו י"ל דשאל על מע"ר ומע"ש דכי היכי דתרומה פטורה ממעשרות שאחריה ומע"ר פטור ממע"ש ומעשר עני ה"נ יהיו כולן פטורין מחלה, ומיהו הא דמשני מ"ד שנה שכבשו קשה התם ילפינן מקרא ולא שייך למילף מזה לחייב את המתנות הנפרשות בחלה, ואפשר לפרש דשאל על הפקר לקט שו"פ דהא הפקיר וזכה קדם מירוח נמי פטור ממעשרות וחלה ילפינן ראשית ראשית מתרומה כדאמר מנחות ס"ז א', א"כ למה לא נפטור הפקר קדם גלגול מחלה, ומשני תרימו כן תרימו ריבה, ואפשר דריבה שא"צ גידול בחיוב אלא שתהא העיסה בת חיוב בשעת גלגול, ולפ"ז גם הקדש בשעת גידול אינו פטור ואף גידול ביד נכרי אף למ"ד יש קנין, ולפ"ז י"ל דהא דאמר למילף מ"ד שנה, היינו מהא דנתחייבו בקמח וסלתות שמצאו אף שגדלו בפטור כדאמר לעיל, מיהו קשה לפ"ז הא דאמר חולין קל"ו א' דלר"א גדל בפטור פטור מרה"ג דילף ראשית ראשית מתרומה נילף מחלה לחיובא ולחומרא מקשינן. [א"ה, ע"י שביעית ס"י ב' ס"ק ב', ובמכתב שהועתק לעיל עמ' 404]. (שבת ס"י מ"ג).

י"ב סלעים אלא צירפן מכמה גיזות, ואפי' לא היה צמר לחברותיה בשעה שגזזו, מ"מ מצטרפות אפי' אחר כמה שנים כיון שהיו לו ה' צאן בשעה שגזזו הראשונה.

שם מתני' דלא כר"א, נראה לפ"ז לר"א דבעינן גדלה בא"י וגזזה בא"י, ומיהו אי נימא דפירות חו"ל שבאו לא"י ומירחן בא"י חייבין מה"ת י"ל דה"נ בראשית הגז בגזון בארץ, [ואפשר דבמתנות וברה"ג אין גידול בחו"ל פוטרת כיון שאין יניקתן מחו"ל, ולא דמי לפירות שהן גידולי חו"ל וכמש"כ חזו"א שביעית ס"י ב' סק"ו] ומיהו בגדלו ביד עכו"ם וגזזו בזמן שהן ביד ישראל מוכח בסוגין שהן פטורין, ויש ללמוד מכאן דלמ"ד יש קנין לנכרי אם לקח ישראל מיד נכרי ומירחן ישראל פטורין וגרע מגדל בחו"ל וכמש"כ שביעית ס"י ב'.

חלה פ"ג מ"ה העושה עיסה עם הנכרי אם אין בשל ישראל שיעור חלה פטורה, נראה דהוא כתנא דס"ל דשותפות נכרי חייבת בתרומה ולמאי דמסקינן קל"ו א' דר"א פוטר שותפות ישראל בתרומה, וע"כ שאין מחלק בין שותפות ישראל לשותפות נכרי דבעינן מיוחד, א"כ אין לנו תנא דמחייב שותפות ישראל ופוטר שותפות נכרי, וכבר הביאו בגמ' קל"ה ב' תנאי דס"ל דשותפות נכרי אינו פוטר וליכא תנא דפליג עליה, ודין חלה כדין תרומה כדאמר קל"ה ב', ולמאי דקיי"ל דאין קנין ואמרין דגנך ולא דיגון נכרי כדאמר גיטין מ"ז א', ממילא ליכא ילפותא מדגנך וכמבואר ברש"י קל"ה ב', מיהו יש לעי' אכתי יש למעט דיגון של שותפות נכרי, ואי מעשה הדיגון בעינן ע"י ישראל נחא, אבל למש"כ חזו"א שביעית ס"י א' דדין מעשר כדין חלה ותלוי בבעלים ישראל בשעת מירוח, א"כ שייך שותפות נכרי אף אי דרשינן דיגון ולא דיגון נכרי, ואפשר דבדיגון דכבר ראוי לחלק אין סברא למעט שותפות נכרי, והר"ש כתב במשנתנו

סימן ח

קורא מביא בניסן, ובמתני' דקתני מעצרת ועד חנוכה עיקר הבאה קתני.

(ב) ר"מ פ"ב מה' בכורים ה"ו אין מביאין בכורים קדם עצרת כו' וכן אין מביאין בכורים אחר חנוכה כו', יש כאן הרבה פרטי דינים וליתניהו במשנת רבנו כאן ודברי רבנו הקצרים קשה לעמוד עליהם, ולמש"כ לעיל ע"פ היר' הדינים העולים, שאם הנצו קדם ב' הלחם דאשתקד ובכרו קדם חנוכה מפרישן ומביאין קדם חנוכה, הפרישן קדם חנוכה ולא הביאין קדם חנוכה ירקבו, הפרישן לאחר חנוכה אינן קדישין ונדחו לעולם, הנצו אחר ב' הלחם או שבכרו אחר חנוכה מביאין בעצרת, ואם הביאין קדם עצרת כשר [ולא נתפרש תחלת הזמן שכשרין בו דיעבד אם תחלת ניסן או חג הפסח] הנצו קדם ב' הלחם ובכרו אחר חנוכה אם היא מהמביאין שאינן קורין מביא לכתחלה קדם עצרת.

ומש"כ רבנו דהמתבכרים אחר חנוכה הן חשובין לשנה הבאה, נראה דהוא טעם על עיקר זמן חנוכה שקבעו חכמים שזה זמן שמצוין בארצך, [אע"ג דלענין ביעור שביעית מתחלף הזמן לכל מין והכא קבעו חנוכה] שהמתבכרים אח"כ הן חשובין כבר לשנה הבאה, והר"א בהש' כתב שהמתבכרים אחר חנוכה הן כפסולת, והנה הר"א כתב דהמתבכרים אחר חנוכה לא קדשי כלל והיינו האפלות, אבל אותן שנתבכרו בניסן מודה הראב"ד שהן חייבין, ומה שהביא הר"א מהיר' אחר חנוכה לא קדשו לדעת הר"מ איירי בנתבכרו קדם חנוכה והיו ראויין ונדחו, ולא נתפרש דין אותן שנתבכרו קדם חנוכה לא בר"מ ולא בדברי הר"א וכבר פירשם בס' טו"א ספ"ב דמגילה.

(ג) יר' בכורים פ"א ה"ו מה נן קיימין אם בפירות שהביאו שליש לפני רה"ש כו', כל זה לפי מאי דס"ד דמביא עכשו לאחר רה"ש, אבל למאי דמסיק דמביא בזמנו אחר עצרת, שפיר יש לפרש אף בתבואה אחת שהביאה שליש

(א) בכורים פ"א מ"ו מהחג ועד חנוכה מביא ואינו קורא, פ"י הרע"ב דלאחר חנוכה אינו מביא משום דדרשינן בספרי בזמן שמצוין בארצך, וכן מוכח במתני' דאי גם לאחר חנוכה מביא לא הו"ל למתני עד חנוכה, וכ"ה בירו' דהפריש קדם חנוכה ועבר חנוכה ירקבו, הפריש לאחר חנוכה לא הוקדשו, והנה בכורים צריך שתי הלחם להתירן כדתנן לעיל מ"ג ומנחות ס"ח ב', ותבואה צריכה השרשה קדם שתי הלחם [ואי אין שתי הלחם מתיר אלא כסדרן צריך השרשה קדם לעומר כדאמר בגמ' שם] ופירות האילן צריך הנצת הפרי קדם שתי הלחם או הנצת העלה כדמבעי לי' שם ס"ט א', והנה הא דמביא עד החנוכה היינו מפירות שהנצו קדם שתי הלחם ומני' דאחר חנוכה אינו מביא אפי' מפירות שהנצו קדם שתי הלחם, ויש לעי' בהא דתנן שם שאם הביא קדם שתי הלחם כשר דיעבד הרי הוי לאחר חנוכה ואין זה שעת הבאה ואפי' דיעבד אין זה הבאה, וצ"ל דאחר חנוכה אינו נמשך עד עצרת, ונראה דאינו נמשך רק עד ניסן דהוא חדש האביב וכבר מצוי בארצך, אלא שאין מביאין קדם שתי הלחם ואם הביא כשר, ואמנם יש לעי' א"כ אותן שהשרישו והנצו קדם שתי הלחם דאשתקד יביא בתחלה בניסן, ובמתני' משמע שאין זמן הבאה רק מעצרת עד חנוכה ואמנם למאי דאמר בירו' דאם עבר חנוכה אינן ראויין להבאה ליתא דאם הפריש קדם חנוכה ירקבו ואם הפרישן אחר חנוכה לא הוקדשו כיון שכבר התירן שתי הלחם דאשתקד והיו ראויין להבאה בחנוכה ולא הובאו נדחו, ועדיין יש לעי' הא מש"ל הבאה לכתחלה קדם עצרת באותן שהנצו קדם ב' הלחם דאשתקד ולא בכרו עד אחר חנוכה דלא נדחו וכמש"כ הר"מ פ"ב מה' בכורים ה"ו שמשמרן עד עצרת ומביאין, ונראה דהה"נ והא דכתב הר"מ שם דמביאין בעצרת היינו משום קריאה אבל אם הן מאותן דמביא ואינו

מעיקר דינו נותנו לכל כהן שירצה אחר שקיים מצות הנחה ואפשר שנותנו לכהן קדם הבאה ג"כ והכהן יהי שלוחו להבאה דהא יכול לשלוח ע"י שליח כדתנן פ"א מ"ה.

וכן משמע בהא דאמרו בירו' פ"ד דחלה דגם בכורות למשמר והביאו הר"מ בפירושו שם מ"ט, ולא יתכן לפרש שאין לו טובת הנאה לבעלים שהרי אמרו בכורות י"ח ב' בחצר בעה"ב ורועה כהן, ושם כ"ו ב' א"ל הכהן בתוך הזמן תנהו לי כו', ותנן ערכין כ"ח ב' הבכור בין תם בין בע"מ כו' וכיצד פוידין אותו כו' ליתנו לבן בתו, אלא שאם רצונו ליתן חלק לכהן שאינו חבר נותנו למשמר, והר"מ פ"א מה' בכורות ה"טו כתב דנותנו לכל כהן שירצה משמע ל"י דגמ' דידן דלא הזכירו זה במס' בכורות לא ס"ל כן אלא כיון דהוא קדשי מזבח חמירא ל"י ונותנו לכל כהן.

והא דכתב הר"מ פ"א דבכורים ה"י דבכורים ניתן לזכרי כהונה משום שניתן למשמר אינו אלא מדרבנן.

והנה בשקלים פ"ח מ"ח תנן דהמקדיש שקלו ובכוריו קדש ור"ש אומר דבכוריו אינו קדש ובירו' אמר דהלכה כר"ש והרע"ב פ"י דאיירי בזה"ז וכן משמע בירו' דאמר טעמא דרשב"י בשם ר"ש דאמר אף שקלו אינו קדש, דאפשר שיבנה ביהמ"ק בניסן ויהי שקל זה ישן, אבל הר"מ בפ"י המשנה ובפ"י מה' ערכין מפרש דאיירי במקדיש שקלו לבדק הבית, וכן בכוריו הקדישו לבדק הבית, וטעמא דר"ש צ"ל משום דאין לו טוה"נ בבכורים כיון דתיקנו חכמים ליתן למשמר, ורבנן סברי כיון דמן התורה יש לו טוה"נ ואם נתן לכהן מה שעשה עשוי מקרי טוה"נ ולמאי דאמר בירו' דגם בכור ניתן למשמר מתני' דערבין דלא כר"ש ומדלא אמרו בגמ' דמתני' דלא כר"ש משמע דגמ' דידן לית ל"י דבכור ניתן למשמר. (שבת ס"י מ"ד).

אחר רה"ש ושניהם נשרשו אחר ב' הלחם והלכך אע"ג דעבר עליהן חנוכה שפיר מביאין אחר עצרת כיון דלא היו ראויין קדם עצרת.

יבמות ע"ג א' תוד"ה וחייבין, דכי נתנן לכהן קדם החג או הפרישן לאחר החג כו', האי נתנן לכהן היינו שקיים בהן מצות הנחה, ומש"כ או הפרישן לאחר החג ר"ל ונתנן לכהן לאחר החג קדם חנוכה והיינו שקיים בהן מצות הנחה קדם חנוכה.

ד' ויש לעי' בהא דתנן מע"ש פ"ה מ"ו רש"א הבכורים ניתנין לכהנים כתרומה, באיזה בכורים איירי, אי כבר הביאם לירושלים וקיים בהן מצות הנחה הלא כבר זכו בהם כהני המשמר וכדתנן פ"ג דבכורים מ"יב, ואם הן תחת ידו בפקדון או בגזילה אינו ענין לביעור, ואם עדיין לא הביאם הלא אי אפשר להביא בכורים בערב הפסח קדם עצרת [אם לא בהנצו קדם ב' הלחם דאשתקד ולא בכרו עד אחר חנוכה למש"כ לעיל וזה לא שכיח כלל ולא איירי תנא בהו ועוד דת"ק דאמר מתבערין בכל מקום איירי אפי' חוץ לירושלים ואי אפשר להגיעם לירושלים ועל כולם אמר ר"ש נותנם לכהן], ובלא הבאה לא שייך בהו נתינה לכהן דאי כהני משמר זוכין בהן לעולם א"כ אין בהן טובת הנאה לבעלים כלל, ונראה דודאי בכורים כתרומה וטובת הנאה לבעלים ונותנה לכל כהן שירצה והא דתנן דנותנן למשמר אינו אלא עצה טובה דכיון דניתנין לכל כהן כדתנן פ"ד דחלה מ"ט ראוי ליתן למשמר דאז חמיר ל"י לכהן שאינו חבר כקדשי מזבח, ואפשר דלא הותר ליתן לאינו חבר אלא אם מתחלק בין כהני משמר ור"י אוסר אף במתחלק בין כהני משמר [ובר"מ פ"ג דבכורים מ"יב משמע דרבנן ס"ל דוקא למשמר ור"י סבר אף ליחיד חבר, אבל לפי הרע"ב ר"י איירי בכהן הנותן לחברו, וכן משמע לשון בטובה] אבל

סימן ט

לקדם שקרא עליהן, ולדידן דאין קריאה מעכבת קרא לקדם הנחה, ובהא אין חילוק בין כהן לזר ובין נכנס לירושלים ללא נכנס דבכורים קדם הנחה כמו זבח קדם זריקה, ולא שייך לחלק בזה בין נכנס לירושלים ללא נכנס ובין כהן לזר, אבל בחינוך מצוה תמ"ט, כתב דאין חייבין עליהן משום קדם הנחה אלא לאחר שנכנס לירושלים, וזו לשיטת הר"מ סק"ב דמפרש דחוץ לחומה וחיוב זה בכניסה לירושלים תלוי, וכיון דקדם הנחה ילפינן באם אינו ענין גם קדם הנחה אינו חייב עלי' אלא לאחר הנחה, אבל קשה דלא דמי דחוץ לחומה משום חומר הקדושה אסרינן לה והלכך קדם שנכנסו לירושלים עדיין לא באו לכלל מצותן, אבל קדם הנחה דעדיין אין להם היתר לכהנים שפיר י"ל דחייבין עליהן משעה שקרא עליהן שם וכיון דלא הוזכר תנאי זה בגמ' מנ"ל לומר כן, ובר"מ אין הכרע לזה ומש"כ בפ"ג מה' בכורים ה"ב אם אכלו הכהן בירושלים כו', י"ל דנקט מלת"י בליכא איסורא אחרינא, ולדעת החינוך צ"ל דלאו ליכא אבל עשה איכא וכמו במ"ש קדם שנכנס לירושלים דלא אמרה תורה לאוכלן אלא כמצותן לאחר הנחה.

והא דאמרו בגמ' כמאן כהאי תנא כו', נראה דליכא מאן דפליג עלי', אלא ר"א תני לה במשנתו, וכונת הגמ' על מה דאין זר חייב עלי' משום זרות ואין חייבין עליהן משום חוץ לחומה, ויליף ל"י מלשון לכל דבריהם דקאמר, אבל מה דקבע הדבר בראיית פה"ב לא שמעינן מר"א ד"ל מקצתן בפנים דאמר היינו שמונחין בפנים, תדע שהרי לעיל י"ח ב' לא הביאו דברי ר"א דסבר דבראיית פה"ב הותרו הבכורים, וע"כ משום דיש לפרש שהניח, מיהו נראה שאין הנחה אלא אצל המזבח, וזה לעיכובא.

ועיקר דברי ר"א לאשמעינן דין מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ, דלא בעינן כולן בפנים אלא אפי' איגדו בחוץ חשיבא ראית פה"ב לענין היתר אכילה, וכן יש מקום לומר

א' מכות י"ט א' מאימתי חייבין עליהן משיראו פנה"ב, רש"י לעיל י"ח ב' פ"י דהיינו כניסה לעזרה, ונראה דר"י סבר כר"י דהנחה אינה מעכבת והכנסה לעזרה מעכבת [אפשר משום דבעינן ראוי להנחה ולקריאה], וס"ל דכל שלא הותרו לכהן אין זר חייב עליהן וכדאמר לעיל י"ח ב' בחטאת ואשם, וגם לאו דחוץ לחומה ליכא אלא בזמן שכבר הותרו לכהן, אבל אינו ענין להא דאמרו לק' י"ט ב' במע"ש שאין לוקין עליהן חוץ לחומה אלא בשכבר עייל ונפיק, דהתם לאו בהיתר אכילתו תלוי, שאין כניסתו לפנים מתירתו אלא אסור לאכלו חוץ לחומה, ומ"מ דרשינן מקרא לפני ד' תאכלנו לא תוכל וגו' שאין האזהרה אלא לאחר שכבר הוכנס בפנים, אבל בבכורים לא שייך למדרש הכי שהרי בכורים נאכל בכל ירושלים ומ"מ לא סגי בכניסה לירושלים אלא בעינן כניסה לעזרה שאין חייבין עליהן משום חוץ לחומה ומשום זרות אלא בזמן שכבר הותרו לכהן, ואפשר דילפינן נמי מקרא לפני ד' וגו' לא תוכל וגו' דהא בכורים נמי כתיבי בהני קראי, אלא בבכורים לא קרינן לפני ד' תאכלנו כל זמן שלא הותרו.

ודינא דר"י הוא לכו"ע, אלא איהו נקיט דינו כמ"ד ראיית פה"ב מתירתן, ואנן קיי"ל הנחה מעכבת בהן ואין חייבין עליהן משום זרות ומשום חוץ לחומה אלא לאחר הנחה.

שם מה שבפנים הרי הן כהקדש לכל דבריהם כו', היינו לענין שכבר הותרו לכהן, ושזר חייב עליהן מיתה, ושחייבין עליהן חוץ לחומה, וכהקדש דקאמר היינו קדושת בכורים דתרומה ובכורים איקרי קדש וכדאמר יבמות ע"ג א', וכחולין לכל דבריהם דקאמר היינו שעדיין אין קדושת בכורים עליהן לענין אכילת כהן ולאוכלן זר וחוץ לחומה, אבל חייבין עליהן משום אזהרה דקדם ראיית פה"ב כדיליף ר"ש לעיל י"ז א' באם אינו ענין לחוץ לחומה תנהו ענין

וגו', וא"כ מקצתן בפנים ליחייב גם על מה שבחוץ ואפשר דאיירי דהוא בחוץ ומקצת משאו בפנים. וכ"ץ לפרש"י אבל הר"מ פ"ב מה' מ"ש ה"ח מפרש להיפוך דהוא בפנים ומשאו מבחוץ יכול לפדותו דזהו ממילואך וקרינן בו כי ירחק ממילואך, ונקיט ל"י בקניא דמבעי ל"י נראה דר"ל דתחת ידו משא קל הקשור בקנה שבידו למשענת [כדכתיב משענת קנה רצוץ] כיון דלא קרינן בו לא תוכל שאתו אפשר דאינו יכול לפדותו, והא דאמר לק' כ' א' ותפשוט בעיא דר"פ, היינו דדוקא כשהיו בירושלים ממש אז חייבין עליהן בגבולין, אבל חוץ לירושלים אפי' נקיט ל"י בקניא לא חשיב כנכנס לירושלים ואין חייבין עליו בגבולין, והא דלא מפרשין כן בגמ' למאי דמוקי לה בדעייל בטבליהו ולימא דאשמעינן דלא סגי בדעייליהו בטבליהו, משום דברייתא משמע והוא בירושלים בשעה שעלתה בידו תאנה של טבל ואינו מוכח דדוקא כשהפריש בירושלים והלכך מפרש דאשמעינן דכל שאוכל בגבולין אף דעייל בטבלי' ואפקי' ואפריש חייב עליו, אבל בגדר ירושלים משמע דכל חוץ לירושלים בכלל גבולין ואינו חייב משום גבולין אלא בדעייל בירושלים אבל לא בנקיט ל"י בקניא. י"ח ב' הפריש בכורים קדם לחג ועבר עליהן החג ירקבו, איסור אכילתן משום קדם הנחה ולוקה על אכילתן ולדעת החינוך אם לא הביאן לירושלים קדם החג אין לוקין עליהן, ואפי' הביאן אחר החג לירושלים אין לוקין עליהן כיון דכבר נדחו ואינו ראוי למצותן, וכן אין חייבין עליהן משום זרות ומשום חוץ לחומה אף שהביאן לעזרה לאחר החג לדעת רש"י או שהביאן לירושלים לאחר החג לדעת הר"מ, ואם הביאן לירושלים קדם החג ועבר עליהן החג יש לעי' לדעת הר"מ אי חייבין עליהן משום זרות ומשום חוץ לחומה כיון שנדחו, מיהו הר"מ פ"ד מבכורים הי"ג פסק דהפריש קדם החג ועבר החג מביא ואינו קורא וכמש"כ הכ"מ טעמו. (שבת ס"י מ"ה).

דגם מה שבחוץ נגרר אחר מה שבפנים כיון דמקצתו בפנים, וכש"כ ברובו בפנים, ואשמעינן דמה שבפנים קדש ומה שבחוץ חולין, והריטב"א כתב דבאמת בפרי שמקצתו בפנים ומקצתו בחוץ כיון דאגדו בחוץ לא מקרי רואה פה"ב והכא בקופה שמקצתו בחוץ ואגד כלי ל"ש אגד, ולא אתפרש מקורו, עוד כתב דיש לפרש דאגד כלי נמי מעכב והכא מקצתן ממה שקרא עליהן שם בכורים קאמר, ותימא דא"כ למה נקט התנא בלשון זה הרי אין כאן רק דין בכורים קדם שראו פה"ב ולאחר שראו פה"ב, ולמה ל"י למתני מקצתן כו'. (ב) והר"מ פ"ג מה' בכורים כתב דחייב זר וחייב חוץ לחומה בבכורים היינו משנכנסו לפנים מחומת ירושלים וצ"ל הטעם דילפינן מקרא דלפני ה' וגו' ודרשינן שאין חייבין עליהן אלא א"כ כבר היו במקום אכילתן אע"ג דלא נכנסו עדיין לעזרה והן אסורין עדיין באכילה משום קדם הנחה, ומבואר דזר חייב עליהן אע"ג דלא הותרו עדיין לכהן, וכתב הכ"מ דהר"מ מפרש משיראו פה"ב היינו שיראו בתי ירושלים, ויותר נראה דפני הבית היינו בית המקדש ור"ל שאין החומה חוצצת בין הבכורים לבית המקדש, והר"מ גרס גם לק' י"ט ב' במ"ש משיראו פה"ב, וכ"ה בלשון התו' שם, ולפ"ז הא דאמר ושארין ראויין לקריאה משראו פה"ב, היינו נמי כיון שנכנסו לירושלים, דכיון דאין ראויין לקריאה אין הנחה מעכבת בהן ואין כניסתן לעזרה מעכבת. ולפ"ז היה אפשר לפרש הא דאמר ר"י בכורים מאימתי חייבין עליהן משיראו פה"ב היינו כמ"ד הנחה אינה מעכבת אבל לדין אין חייבין עליהן קדם הנחה, אבל הר"מ פסק להא דר"י ומשמע דמפרש לה אף לדין דהנחה מעכבת. ולפ"ז הא דאמר ר"י בכורים מקצתן בחוץ ומקצתן בפנים כו' היינו חוץ לירושלים, ויש לעי' לפ"ז מ"ש בכורים ממ"ש, דאמר לק' דהוא בפנים ומשאו בחוץ אינו נפדה, ומסקינן כ' א' בנקיט ל"י בקניא נמי אינו נפדה, ומוכח בגמ' שם דחייבין עליו משום חוץ לחומה, דקרינן בו כבר לפני ד'

סימן י

ואי בעינן מובחר א"י ולא עבר הירדן כש"כ סוריא, ואע"ג דאמרה תורה כ"מ אשר תדרוך וגו', מ"מ למ"ד אין מביאין בכורים מעבר הירדן אין מביאין בכורים מסוריא מה"ת אף אי כ"י שמו כיבוש.

ו. וכן קדושין ל"ח א' יליף ערלה מק"ו מחדש לחייב חו"ל ואי גם עבר הירדן אימעיט דכתיב כי תבאו לא שייך למילף ק"ו.

ז. ובר"מ פ"א מה"ת ה"ו כתב נמצא כל העולם כו' נחלקת לג' מחלוקות כו', ואי עבה"י דין לעצמו הרי יש

כאן ד' חלוקות.

(ב) {מכתב שני}

אני מקדים דברי זולתי

א. הא דכתיב והיתה שבת הארץ וגו' ולבהמתך ולחיה וגו' אין פירושו דפירות שביעית יהי' לכלם שוין ואם אין

לחיה מפירות אלו לא תאכל גם אתה, אלא תוכל ליקח לעצמך כל פירות השביעית אף שאין לחיה מאלו, ובלבד שלא תרעב החיה ואם יש לה מארץ אחרת אינך צריך להיות שוה עמה בפירות, שאין דין ביעור להראות שאינך בעלים בשנה הזאת, אלא רחמנות על החיה, והא דכתיב שבת הארץ לאו דוקא? [וח"ו ליחס להרמב"ם כמו אלה].

ב. הא דכתיב וספרת לך שבע שבתות וגו' והעברת וגו' לא שב והעברת על תחלתו וספרת וגו' אלא וספרת בארץ

כנען דוקא, אבל והעברת אף בארץ עבר הירדן, וזרע כל חמשים שנה אבל לא בשנת החמשים. [ולמה לא פירשו הדבר בגמ' וברמב"ם וכי משום שהוא פשוט מאד ותינוקות של בית רבן יודעין אותה? וגו' ח"ו ליחס להר"מ ז"ל].

א. אף למש"כ הר"ן נדרים כ"ב א' שאין מביאין עומר מעבר הירדן ומשום דכתיב כי תבאו וקצרתם את קצירה מודה לענין ערלה ושביעית ונגעי בתים דעבר הירדן כא"י דדוקא לענין עומר אמרינן קרא דכתיב דכן מסתבר לחכמים דבעינן מובחר כמו בבכורים אבל בשאר דוכתי אמרינן דלא קפדה רחמנא אלא אזמן אבל לאחר שנכנסו הדין נהוג בכל ישראל, ורא"י דשביעית נהוג מה"ת בעבר הירדן דהא נהוג יובל שהרי אמרו ערכין ל"ב ב' משגלו ב"ג וב"ר בטלה יובל משום שאין כל יושביה עליה וכן מנו בערכין בתי ע"ח בעבר הירדן ודין בתי ע"ח תלוי ביובל ולכן בתי ע"ח אין נהוג אלא בזמן שהיובל נהוג שעיקר דין בתי ע"ח שאין יוצאין ביובל אם לא גאל תוך שנה, וכל שהיובל נהוג גם שביעית נהוג שהרי היובל הוא אחר שבע שמיטות ואף דאיכא למ"ד יובל אף שאין שביעית הא פ"י תו' ערכין ל"ב ב' היינו שלא שמרו.

ב. הא תנן פ"ט מ"ג דפעמים הן אחת לביעור ואוכלין על של עבר הירדן אלמא דשביעית נהוג בה דאורייתא.

ג. שאם אין שביעית בעבר הירדן ומעשר בה מה"ת היה ראוי לפרש איזה מעשר נהוג בה שני או עני.

ד. ולמה לא אמרו מנחות ה' ב' דעומר מתיר חדש בעבר הירדן שאין שביעית נהוג בה וחדש ודאי נהוג בה דהא יליף קדושין ל"ז א' מקרא בארץ דכל מצוות התלויות בארץ נהוג בארץ וכל ג' ארצות בכלל וכן מוכח מהא דתנן שם ר"א אומר אף החדש מכלל דת"ק מיעט חו"ל ואי בעינן מובחר הארץ א"כ אימעיט חו"ל ממילא ולא משום שהוא ממצוות התלויות בארץ ואינו ענין למתני.

ה. הא אמר גיטין ח' ב' דלמ"ד כ"י שמי' כיבוש סוריא חייבת בשביעית מה"ת וכ"כ הר"מ פ"א מה"ת הי"ג

החשיבה תורה כניסה לעה"י לחייב הבאת עומר אלא כניסה לארץ כנען, וכ"כ רש"י סנהדרין י"א ב' דעומר בא מעה"י וכן אמרו שם דאביב דבעינן ברוב א"י עה"י בכלל.

והנה רש"י פ"י שם ד"מ דמעברין משום עומר ולא יתכן דאם ביכר ביהודה ולא ביכר בעה"י והגליל למה מעברין אבל הר"מ פ"ד מה' קה"ח ה"ג כתב כה"מ אלו ויישב קו' רש"י ז"ל שמעברין כדי שיהא האביב מצוי להקריב ממנו עומר ור"ל דחיישין לשדפון ולחסיל ולשאר סיבות והלכך מהדרין שיהא ביכור בשתי ארצות ואי אפשר שלא ימצאו מקום אחד להביא עומר וכהא דתנן מנחות ס"ד ב' מעשה שבא העומר מגגות צריפין והנה מבואר בהדיא בר"מ דמביאין עומר מעה"י דאל"כ אין הביכור בעה"י מועיל כלום לעומר.

ג) ר"ה י"ג א' קצירכם אמר רחמנא ולא קציר נכרים, במנחות פ"ד א' אמר דאי חדש בחו"ל מה"ת עומר בא מחו"ל, ויש לעי' לפ"ז מאי קשיא ל"י כיון דחזינן דנהוג כאן איסור חדש דמעיקרא לא אכול וכדאמר ביר' דאפי' חטים בעלי' נהוג בהן חדש ואע"ג דבשעת גידול עדיין לא נהוג איסור חדש וכדאמר מנחות שם דלא נתחייבו בחדש אלא כשבאו לארץ מ"מ שם חדש הוא אפי' קדם שבאו לארץ אלא שאין איסור נהוג בו קדם שבאו לארץ וכשבאו נאסרו בחדש שגדל בזמן היתר וא"כ ליתי עומר מהאי תבואה כיון דהשתא שנכנסו לארץ נאסרו בו וחילל עליו איסור חדש, וי"ל דמ"מ לא מקרי קצירכם אלא אם בשעה שגדל נהוג בו איסור חדש והא דאמר קצירכם ולא קציר נכרי היינו קציר של ארצכם שכבר הארץ שלכם ולא כשעדיין קציר נכרי שגדל קדם ביאתכם לארץ ולפ"ז כשבאו לארץ שכבר נהוג איסור חדש מביאין אפי' משדה נכרי כיון שאיסור חדש נהוג בשל נכרי והרי למ"ד חדש בחו"ל מה"ת מביאין עומר מחו"ל ולא מצינו בחו"ל שיהא מקרי קצירכם בשל ישראל ולא בשל נכרי.

ובתנ' הקשו למה מקרי קציר נכרי הלא ירושה היא להם מאבותיהם ותירצו דמכל מקום הפירות שלהם ולכאורה משמע דמפרשי דלעולם אימעיט קציר נכרי מעומר, אבל י"ל דכוונתם היכי דריש מקצירכם למעט הגדל קדם שנכנסו לארץ הלא הגדל מקדם נמי קצירכם הוא ולזה תירצו דהפירות אינם שלהם.

ד) והר"מ פ"ז מה' תו"מ פסק שאין מביאין עומר אלא מארץ ואע"ג דפסק דחדש בחו"ל מה"ת ומפרש הא דאמר מנחות פ"ד א' דריבר"י סבר חדש בחו"ל מה"ת לא דמשנתנו סברה חדש בחו"ל מדרבנן אלא ריבר"י סבר כיון דחדש בחו"ל מה"ת מייתנין ג"כ עומר מחו"ל ורבנן סברי דמ"מ ממעטינן הבאה מקרא דכתיב כי תבואו וכתוב ראשית קצירכם וכ"כ הלח"מ שם והגר"א יו"ד סי' רצ"ג.

ולפ"ז פריך כאן בפשיטות קצירכם ולא קציר נכרי היינו קציר שגדל קדם שבאו לארץ ועדיין הארץ של נכרי והוי כקציר חו"ל ואע"ג דאיסור חדש נהוג אף בגדל בזמן פטור מ"מ הבאת עומר צריך מהגדל ביד ישראל. [ואפשר דכיון דלא ראוי עדיין להבאת עומר גם איסור חדש עדיין לא נהוג דלא אמרה תורה לנהוג חדש אלא אחרי וקצרתם את קצירה היינו קציר ישראל ולפ"ז ניחא סוגין אף למ"ד דהאיר המזרח מתיר אבל בתנ' לא כתבו כן].

ובזה ניחא דלא הביא הר"מ הא דאמרו שאין מביאין עומר מקציר נכרי.

ה) ירו' הובא בר"ש פ"ב דחלה מ"א ותמ"א אני היאך ר"ע מויתב קומי ר"א והוא מקבל מיני' תמן עד שלא נכנסו לארץ למפרע ירשו כו' [ר"ל איך ר"ע מוכיח דפירות חו"ל שנכנסו לארץ חייבין בחלה מהא דנתחייבו בחלה בקמחים ובצקות שמצאו כשנכנסו לארץ שא"ה דלמפרע הארץ שלהם] ויש לעי' כי ירשו למפרע מאי הוי מ"מ הא כל זמן שלא נכנסו לא נתחייבו בחלה ואכתי הרי גדלו בפטור,

ג. הא דאמרו בגמ' גיטין ח' ב' וקסבר כיבוש יחיד ש"כ ר"ל וקסבר עומר בא מחו"ל [ולמה לא פירשוה בגמ' וכי משום שהוא מפורסם].

ד. ר"ש קדושין ל"ח א' דיליף ערלה מק"ו סבר כריבר"י דעומר בא מחו"ל וג"כ לא פירשוהו.

ה. ריה"ג פ"ק דבכורים מ"י דאמר אין מביאין בכורים מעה"י משום שאינה ארץ זבת חלב ודבש, ולא ממעט משום דכתיב כי תבואו, סבר ג"כ עומר בא מחו"ל.

וא"כ ריה"ג ור"ש וברייטא דגיטין כולוהו ס"ל עומר בא מחו"ל ולא חשו בגמ' לפרשו.

ו. הא דאמר ר"א ידים פ"ד מ"ג מקובל אני כו' שעמון ומואב כו' אינו עמון ומואב של הנידון החדש של מעשה זקנים, אלא עבר הירדן, אלא שהדאורייתא מוכיח על דרבנן, ור' טרפון וראבי"ע נסתפקו גם בעבר הירדן, ור"א פשיט להו עה"י וממילא נפשט עמון ומואב החדש, ולא רצו ר"ט וראבי"ע לגלות שעיקר ספיקם בעה"י ואינו ענין ללמוד ממצרים ומבבל באמת, רק לדעת דין עה"י וזה נשכח מהם, ולמה דנו חנם ולמה בבל מ"ש כיון דאיכא דכותה בדאורייתא בארץ ושביעית מ"ע, ולמה לא פרשו דבריהם דעמון ומואב דר' אליעזר אינו עמון ומואב דראבי"ע ור"ט, ולמה לא פירשו גם הר"מ פ"י מה' מ"ע, הכל תימה.

ז. ומש"כ הר"מ פ"א מה' תרומות ה"ג ואילו תפש כל ארץ כנען כו' היה כיבושו כולו כא"י לכל דבר לאו דוקא, דלענין שביעית וערלה לא, וכן מש"כ והכל בסוריא מד"ס, אין שביעית מטעם שהקדים דבלא"ה מד"ס.

ח. מש"כ הר"מ שם ה"ו נמצא כל העולם כו' א"י נחלקת לשנים כו' לאו דוקא, אלא נחלקת לשלשה, ארץ ועה"י, נחלקין גם בזמן הבית, והר"מ המברר והמלבן את הכל החסיר את הבירור רב הערך הזה וכתב נחלקת לשנים במקום שלשה, וכל אלו דברים בלתי נשמעים.

ט. ובכורים פטור עבר הירדן משום שאינה זבת חלב ודבש והוא פטור בפירי ולא בארץ.

י. והא דלא הביאו עומר מעה"י דאי לא קרינן והבאתה וגו' ראשית קצירכם, משום שאינו קצירכם נמצא שעדיין לא הגיע זמן עומר דלכו"ע לענין זמן בעינן שיהא מארץ כנען ראוי להביא עומר, ועוד הא דאמר קציר נכרים אין הנכרים סיבת העיכוב, אלא סיבת העיכוב משום שגדלו בזמן שאין חדש נהוג, והרי אי אין חדש נהוג בחו"ל, אין מביאין מחו"ל, כדאמר מנחות פ"ד א', והלכך אם גדל בזמן שהיה עדיין קציר נכרים, ולא זכו ישראל עדיין שיחשב קצירכם, ואין חדש עדיין נהוג, ואין ראוי להביא עומר מתבואה זו וא"כ גם מעבר הירדן אין מביאין, כיון דגדל בלי איסור חדש.

ואמנם לצד השני

א. כולוהו תנאי ס"ל כי תבואו היא רק על זמן ועומר אין בא מחו"ל "מקצירכם" כמש"כ הר"מ פ"ז מתו"מ ה"ה, וריבר"י מנחות פ"ד א' לא בא לאפוקי מרבנן אלא טעמי' דנפשי' קמפרש.

ב. אמרו קדושין ל"ז א' אלה החקים וגו' לעשות בארץ יכול כו' לא יהו נוהגין אלא בארץ ת"ל כו' על האדמה כו', אחר שריבה ומיעט כו' מה עכו"מ כו' בין בארץ בין בחו"ל כו', והאי בארץ כולל ג' ארצות דהא הזכיר כנגדו חו"ל ושמענו ממשנתנו דכל התלויים בארץ נוהגים בארץ אף בעבר הירדן, ואם שביעית וערלה אינם נוהגים אף בארץ בטל כללא דמתני', ואע"ג דאיכא בכורים התם משום דעבר הירדן הוי כתמרים שאינם מובחר.

ג. מש"כ הר"מ עה"י דרבנן סמך על מש"כ פ"א דתרומות שלא כבש עזרא רק בארץ כנען.

ד. מה שהזכיר לפעמים הר"מ עה"י הוא במקום שהוזכר בדברי חז"ל בהדיא, וכל הדברים כפשטן.

ה. ואפשר מש"כ הר"ן לענין הבאת עומר היינו שלא

ועכו"ם שותפין בה עכו"ם מבטל חלקו אע"ג דישאל פלח גם חלקו של נכרי והנכרי נחא לו וכש"כ בעבדה נכרי לחוד וזו כונת תו"ר ר"ה י"ג א' שאין מצות שריפה אלא בשביל אותן שנתנו לאאע"ה ונעבדו בשעה שנחה דעתיה דישאל בהן, ויש לעי' הא אמר מ"ח א' דאשרות שהצריך תורה שריפה היינו שנטען מתחלה לכך ואותן שגדען והחליפו אמרה תורה תגדעון, ואיך מש"ל נטען מתחלה לכך אי קדם שנתנו לאאע"ה תהני להו ביטול, ואי לאחר שעשו תשובה תהני להו ביטול, וע"כ שנטעו בשעה שפלחו לעגל ולמש"כ תו"ר ר"ה שם דאותן שנטעו אחר שנתנה הארץ הן שלהם ומהני להו ביטול, א"כ לא מש"ל אשרות דטעוין שריפה, וע"כ צ"ל דבאמת איירי באשרות של דורות הראשונים ואע"ג דבשעה שנטעו היו של עכו"ם והיה הדין דמהני ביטול מ"ם כשנעבדו בשעה שפלחו לעגל נטוסף עליהן נחותא דישאל שלא תועיל להן ביטול ולא חשיבי לאחר נטיעתן כהרים דכיון דהיה בהן תפישת יד אדם לשם כו"ם לעולם הן כו"ם וחייל עליהן נחותא דישאל בשעת עבודתן לעולם ומיהו אי לא נעבדו בשעת נחותא נראה דאין נחותא אוסרתן.

נ"ב ב' ישראל אדעתא דעכו"ם פלח, יש לעי' נהי דמצד עבודת ישראל יש לה ביטול מ"ם לא גרע מכו"ם של עכו"ם שזכה בה ישראל דאין לה ביטול כדאמר לעיל מ"ב א' ואיך יתבטל חלקו של ישראל ואע"ג דדין זה אינו אלא מדרבנן כדמוכח לק' נ"ג ב' דפריך דתהני ביטול לאשרות אע"ג שהן כבר ביד ישראל וכמש"כ הר"ן שם בשם הרמב"ן וכמש"כ ב"י סי' קמ"ו בשם הסמ"ג מ"ם לא יתכן למתני עכו"ם מבטל כו"ם של ישראל כיון דמדרבנן אינו מבטל וי"ל דלא אסרו חכמים אלא כשהביטול הוא בשל ישראל דגרינן משום כו"ם של ישראל שעבדה ישראל אבל הכא שהביטול הוא בחלק העכו"ם וממילא מיבטל חלקו של ישראל לא גזרו והיינו נמי טעמא דעכו"ם שבטל כו"ם בטל משמשיה אפי' כשהמשמשין ביד ישראל כדאיתא סי' קמ"ו ס"ב בבגה"א סק"ב בשם הראב"ד, מיהו יש לעי' לדעת הר"ן והריטב"א שהביא שם דאף משמשין אינן בטלין כשהן ביד ישראל אף שכו"ם ביד עכו"ם ובטלה למה מיבטל הכא חלקו של ישראל. (ערלה סי' י"ג).

וי"ל דמ"ם חשיב גידולי ארץ וכשנתחייבו בחלה נתחייבו אף באותן שגדלו מקדם, ומיהו למש"כ שביעית סי' ג' ס"ק ד' דביאת הארץ חשיב קידוש ואכתי הגדל קדם שנתקדשה הארץ הוי כגידולי חו"ל וי"ל דמ"ם יותר יש לחייב גידולי ארץ קדם שנתקדשה שנכנסו לזמן קידוש מפירות חו"ל שנכנסו לארץ.

כ' הגר"א יו"ד סי' רצ"ג דסוגיא דר"ה י"ג א' דמפרש ממחרת הפסח היינו ט"ז דאקריב עומר והדר אכיל ע"כ כר"א דחדש אסור בחו"ל ודריש מושבותיכם בכ"מ שאתם יושבים ונתחייבו בחדש בכניסתם לארץ מיד, אבל לר"י קדושין ל"ז א' דאמר מושבותיכם לאחר ירושה וישיבה ולא מרבין חו"ל ע"כ האי ממחרת הפסח היינו ט"ז וכדאמר בירו' ולא אמר מעיקרא לא אכיל.

ו' י"ג א' תוד"ה ולא, ומ"ם דייק התם שפיר משום אשרות שמדורות הראשונים, ר"ל דהתם קאמר דהא דהצריכה תורה שריפת אשרות ולא סגי להו בביטול או שלא יאסרו כלל משום שאין אדם אוסר דבר שא"ש, משום דאיכא אשרות שהיו בשעה שנתנה הארץ לאברהם ונעבדו בשעה שפלחו לעגל ונאסרו בנחותא דישאל ואין להם ביטול ואע"ג דאיכא הני דלא נעבדו בשעה ההיא והני דדורות הראשונים דמותרין משום שא"א דשא"ש והני דניטעו לאחר מכאן דמותרין ע"י ביטול מ"ם מאן מוכח וכולהו אסירי.

והא דאמר דמשום נחותא דישאל לא מהני להו ביטול היינו באותן שהן של ישראל אבל של נכרים אף אם נעבדו בשעת נחותא דישאל יש להם ביטול ולזה כתבו דכיון דפירות הן של נכרי א"כ אותן שנטעו אחר שניתן לאברהם הן שלהם וסגי להן בביטול, ולפ"ז הא דאמר שם דמשום נחותא דפלחי עגל הוצרכו אשרות שריפה היינו אשרות של דורות ראשונים ונעבדו בשעת נחותא דישאל אבל אותן שניטעו אחר שניתן לאאע"ה סגי להו בביטול.

ז' ע"ז נ"ג ב' אלא מדפלחו ישראל כו' גלו אדעתיהו כו', והיינו אותן שהיו בשעה שנתנה הארץ לאאע"ה מהני נחותא דישאל אבל אותן שנטעו אח"כ כיון שהן של נכרים מהני להו ביטול ואין נחותא דישאל פועלת אלא על שלהן ולא על של נכרים וכדאמר לעיל נ"ב ב' דכו"ם שישאל

סימן יא

ואם מצינו שהקילו חכמי' בהגעלת כ"ח ג"פ בתרומה בזה"ז, כמובן אי אפשר ללמוד מזה שיהא מותר לבטל איסור לכתחלה בתרומה בזה"ז, דאין הנושאים שוין וכבר אמרו בירו' דג' הגעלות מקלישים ולא העמידו חכמים דבריהם בזה, ואמנם כשאנו באים להתיר הגעלת כ"ח ג"פ בשאר איסור דבריהם אנו תופשים בשר עוף בחלב ליותר חמור מתרומה בזה"ז מפני שיש לפנינו בשר בהמה, ויש מקום לומר דדוקא בתרומה הקילו וכאילו לב ב"ד מתנה עליהן שלא יוקדש טעם הקלוש הזה ואף שצריך לבירה, ולענין תרומה בזה"ז בדין ביטול לדעת הר"ם חמירא תרומה מבשר עוף, דאין לחלק בשביל זמן בזה כי ביטול בידים הויא הריסה טפי ואין לחלק בזמנים.

בענין משניות סתמיות, אם אפשר לפרשן דוקא בתרומה דאורייתא בזמן דאורייתא, או להיפוך, לפרשן דוקא בזה"ז, ואשר מבואר פסחים מ"ד א' דסתמא איירי בזה"ז, ובכל אופן מוכח שם דאפשר לאוקמי בזה"ז, וקשה לפ"ז קושית הר"ן פ"ב דכתובות שתמה על הר"ם דהצריך ב' עדים בתרומה דאורייתא, דסתמא ברייתא ומתני' גם בדאורייתא איירי, כוונת הר"ן דכשבאו חז"ל לפרש עיקר צורת המצוה וראשי הפרקים שלה, לא יתכן שיפרשו קולות זה"ז ויניחו מלפרש צורת המצוה של תורה וענין נשיאת כפים תרומה ועבודה צריכים אנו לדעת אם מעלין מזה לזה, ואיך מקבלין אותן ליחוס זה, ולא יתכן שיפרשו תרומה דרבנן וישמיטו

{ א"ה, ראינו לנכון להוסיף מכתב מכת"י, מה שהשיב מרן זללה"ה בענין מה שהועתק בדמאי ס"ס ט"ז משבת

סי' ל"ט סק"ד, וטרם נדפס: }

אחדשה"ט וש"ת באה"ר.

יקרתם הגיעני, הדברים הנדפסים אינם עוברים על ידי בשעת הדפסתם רק המלקט מסדרם ומצרפם, וליקוט הזה נכתב כלפי אלה שעושים התרומת מעשר בתערובות ושיתבטל בק"א, ואומרים לבחור הרע במיעוטו לסמוך על הרמב"ם שמתיר לבטל לכתחלה איסור של דבריהם וקרי לבשר עוף איסור דבריהם, ואומרים דדעת הר"ם דאין חילוק בין תרומת חו"ל לתרומה בזה"ז, ולזה כתבתי שאין מי שיאמר שמותר לבטל תרומה בזה"ז, והנידון הוא לבטל ממש ולא להוסיף, והציון על השו"ע הכונה דאין צריך להכרעת השו"ע רק בגבינת עכו"ם וכיו"ב אבל בתרומה בזה"ז כו"ע מודים.

ענין יש לו עיקר מה"ת, הוא רק שימוש הלשון, שלא הוזכר בגמ' ביצה ד' ב', ולא בירו' תרומות, ולא בשום מקום בש"ס זולת גיטין ס"ה א', [ודעת כי אי אפשר לא לקבוע כן] אלא כלפי זה שאמרו ביצה שם דאיסור של דבריהם מבטלין לכתחלה, כתבו תוס' שם להוכיח דלא נאמר אלא במוקצה וכיו"ב אבל לא בתרומת פירו', והנה ודאי י"ל דה"ה תרומה בזה"ז חמירא ממוקצ', ואין למידן ד"ס להקל זה מזה בזמן שהנושא של הקולא קיל טפי כגון תרומה בזה"ז ממוקצה,

בתרומה דרבנן, ומה קשיא לי' על הר"מ, אלא כונתו דדין מסל"ת הוא מפרטי המאורעות ואפשר לשנותן בתרומה בזה"ז, אבל שרש הדין איך מעלין לאדם לכהונה, ודאי אין מדת חכמים להשמיט ולהורות לנו הדרך בתרומת התורה, והיינו נמי שהזכירה הרמב"ם אף שאין לנו תרומה דאורייתא, ואין צורך למשי"כ הדרישה באה"ע סי' ב'.

תרומה דאוריית', אבל פרטי דינים ע"י מאורעות ראוי לשנות הדין הנהוג למעשה בזמן המשנה. ובזה מתפרשים דברי הר"ן שכתב דאע"ג דהא דתניא דנאמן מסל"ת הוא דוקא בתרומה דרבנן, מ"מ עיקר העלאה ע"פ ע"א הוא אפי' בתרומה דאורייתא, ולכאורה אינו מובן, הרי מ"מ מוכח דהתנא שנה סתם, ואינו אלא

ברוך רחמנא דסייען